

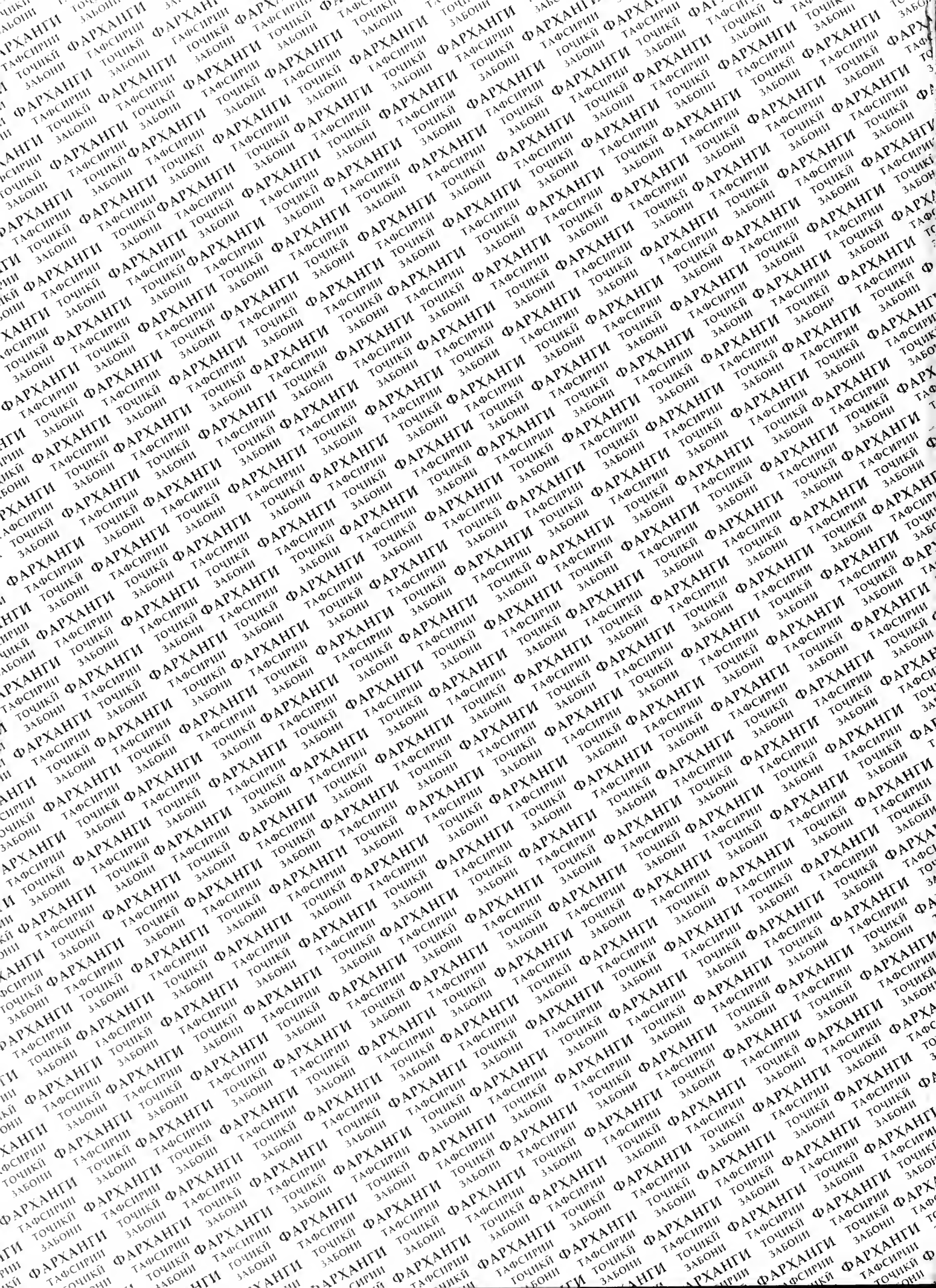
ФАРХАНГИ

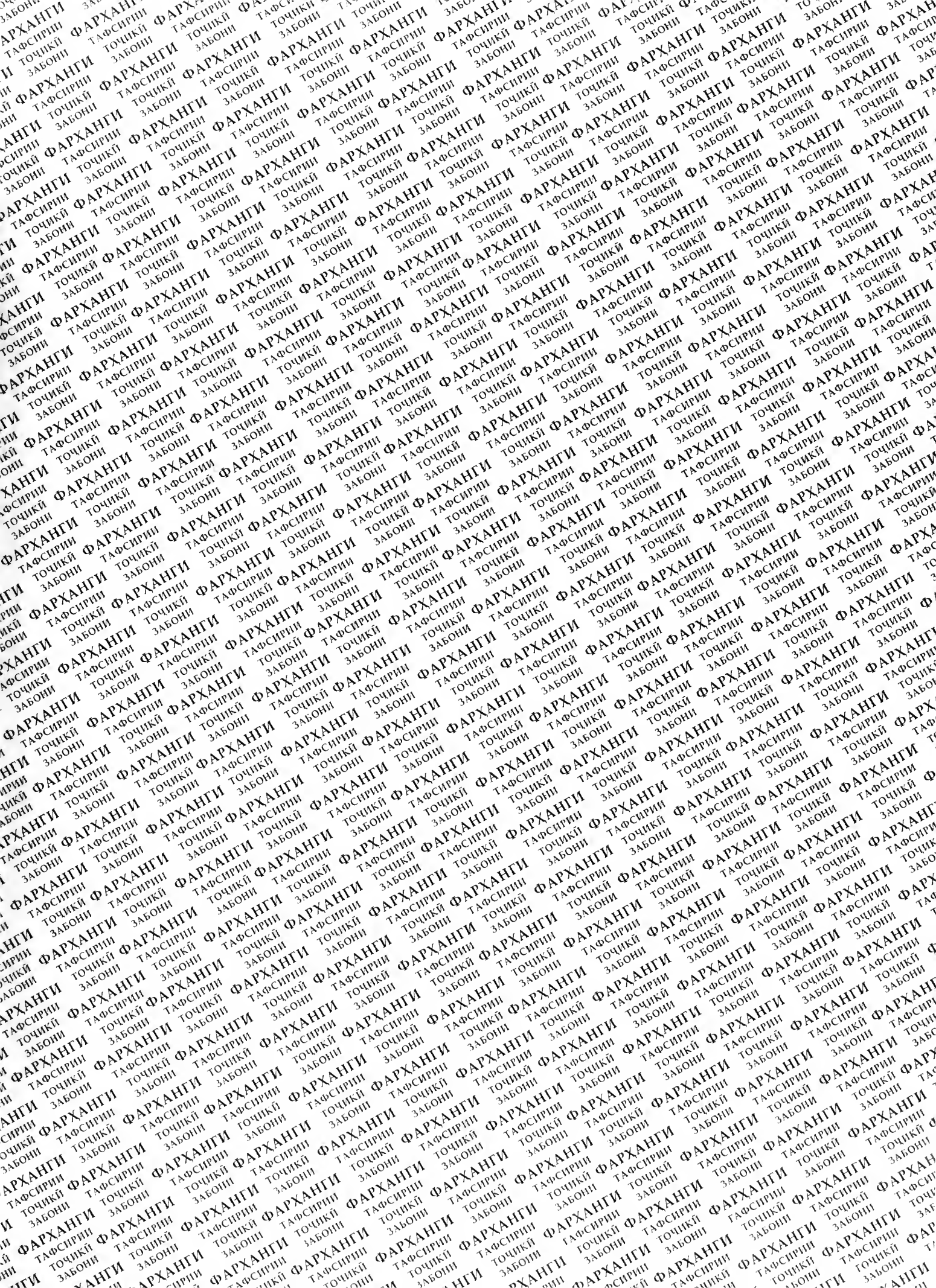
ТАФСИЛИ

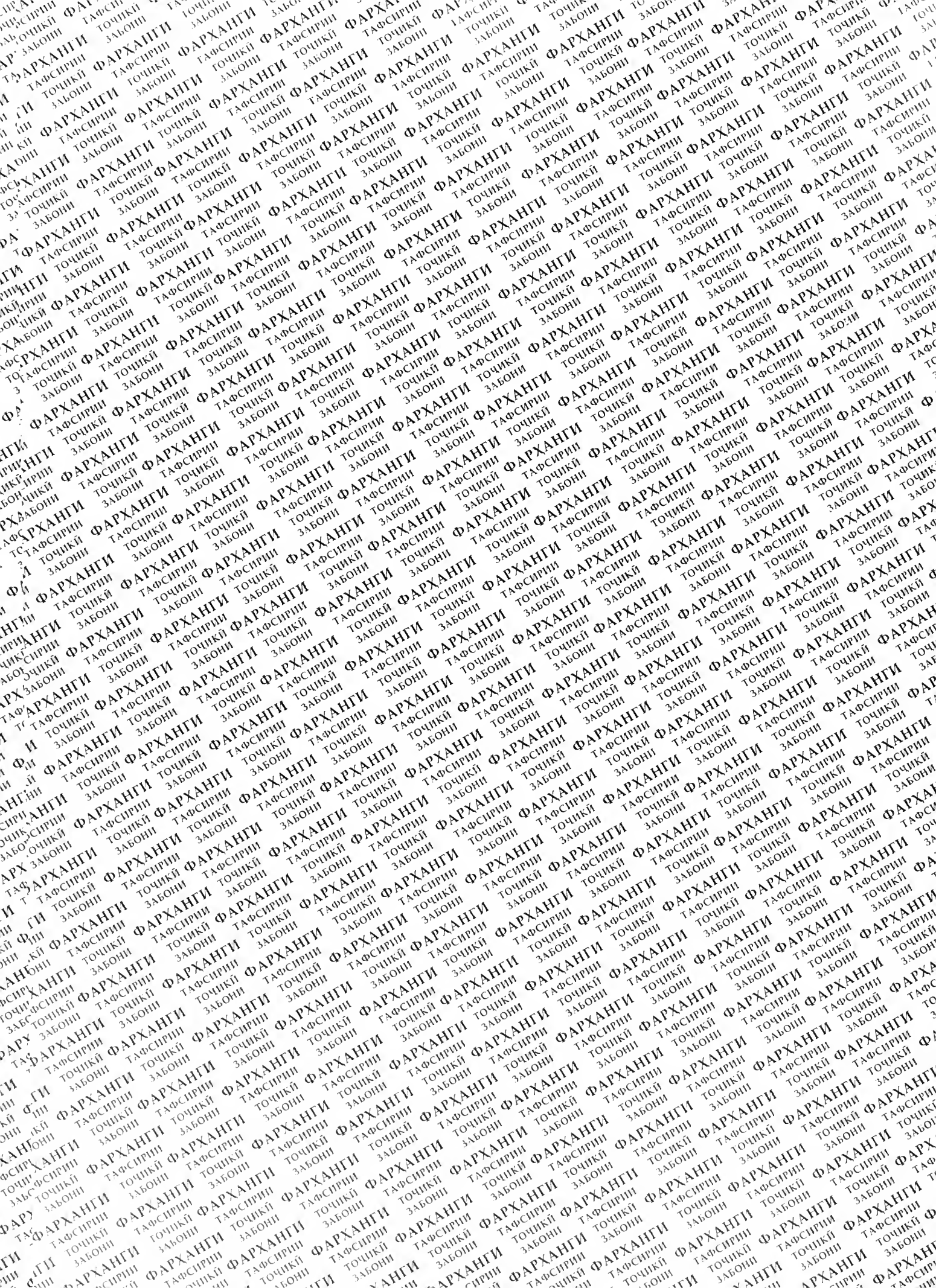
ЗАВОНИ ТОҶИКИ

فرهنگ

تفسیری زبان تاجیکی

*«...Бигзор ин фарҳанги ҷомеъ ҳамчун мероси азизи
гузаштагони мо дастраси ҳар хонадони тоҷик ва китоби
рӯимизиши ҳар фарди бонангу номуси миллат бошад».*

Эмомалӣ Раҳмон

*«... Бگذار این فرهنگ جامع همچون میراث عزیز گذشتگان ما دسترس هر
خاندان تاجیک و کتاب روی میزی هر فرد با ننگ و ناموس ملت باشد»*

امام علی رحمان

اکدیمیة علم‌های جمهوری تاجیکستان
پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی

فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی

(عبارت از ۲ جلد)

جلد ۱

۱-ن

زیر تحریر

سیف‌الدین نظرزاده (رئیس)، احمدجان سنگیناف،

سید کریماف، میرزا حسن سلطان

دوشنبه - ۲۰۰۸

**ББК 92 Я2+81.2 Тоҷик – 4 +81.2 Форс – 4
Ф-41**

Тартибдиҳандагон:

С. Назарзода, А. Сангинов, Р. Ҳошим, Ҳ. Рауфзода

Иштирокдорони таҳрир ва такмили аввал:

С. Назарзода, А. М.-Ҳ. Султон, О. Қосимов, С. Матробов,
С.Сабзаев, М. Музофиршоев, О. Саидчаъфаров, К. Тӯраҳасанов

Иштирокдорони таҳрири ниҳой:

С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов

Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова,
С. Каримов

Таҳрири назоратӣ: Ф. Қодиров, С. Холматова

Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ беш аз 80 ҳазор вожаву ибора ва таркибҳои забони тоҷикиро фаро гирифта, аз лиҳози сохтор, калимаву таркиб ва истилоҳот ҳам давраи классикии инкишофи забон ва ҳам давраи муосири рушди онро дар бар гирифтааст.

Дар охири фарҳанг мифтоҳи арабӣ замима шудааст.

Фарҳанг барои истифодаи доираи васеи хонандагон пешбинӣ мешавад.

Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева,
С. Некбахтшоева, О. Мирзоева

Чопи компютерӣ:

а) бо хати кирилласос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабисос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, С. Матробов, М. Музофиршоев.

ISBN 978-99947-715-5-4 (ҷ.2)

ISBN 978-99947-715-7-8

П Е Ш Г У Ф Т О Р

Фарҳангнигорӣ дар таърихи забони тоҷикӣ собиқаи дерина ва намунаҳои барҷаста дорад. Фарҳангу луғатномаҳои фаровон, ки луғатшиносон ва фарҳангшиногон машҳур дар даврони гуногун таҳия ва таълиф кардаанд, ганҷинаи бебаҳои вожаҳои забони тоҷикӣ маҳсуб гардида, то имрӯз қолаб ва шакли гунаҳои мухталифи калимасозӣ ва истилоҳифаринии забон аз рӯи онҳо омӯхта мешавад. Дар ин фарҳанг ва луғатҳои гуногунҳадаф муаллифону мураттибон тағйироту таҳаввулотҳои бахши вожаҳои забон ва калимаҳои навсохту тозаҷодҳои замони худро бо шарҳу тафсири сабтӣ карда, барои ниғаҳдошти такмил ба ояндагон мерос мондаанд.

Фарҳангшиногорӣ як риштаи бисо муҳими забоншиносии тоҷик буда, таҳлил ва баррасии он яке аз василаҳои асосии пажӯҳиш ва таҳқиқи бахши вожаҳои забон маҳсуб мешавад.

Ҳадафи асосии ҷуниб таҳқиқот таҳияи феҳристи мукаммали фарҳангҳои тоҷикӣ-форсӣ, тартиб додани маҷмӯи умумии барғаҳои хатӣ ва компютерии вожагон ва таркибҳои дар ин фарҳангҳо сабтшуда, баррасии илмӣ усулҳои фарҳангшиносии таҳия ва нашри матни интиқодии фарҳангҳои пешин, бунёди як маркази умумии таҳқиқи муқоисавии фарҳангҳо ва дар ниҳоят, дар асоси ин фарҳангҳо таҳия намудани як фарҳанги мукаммали вожаҳои тамоми минтақаҳои ҷаҳонии забон мешавад.

Муҳаққиқони забоншинос марҳилаҳои таърихи фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсиро ба таври шартӣ ба марҳилаҳои тасломи ва баъдинсломи ҷудо менамоянд.

Аз давраи тасломи фарҳангшиносии тоҷик ба ғайр аз ҷанд намуна, аз қабилҳои «Фарҳанги оим-евак» (Frahang-i oim-evak), «Фарҳанги паҳлавӣ» (Frahang-i pahlavik) дигар осори ба дасти мо нарасидааст, ки дар асоси онҳо оид ба сатҳи фарҳангшиносии дар як давраи тақрибан якунимҳазорсолаи таърихи забон ба таври муфассал қазоват намоем. Дар «Фарҳанги оим-евак», ки бо ҳуруфоти авестӣ ва паҳлавӣ таҳия шудааст, калимаҳои вожаҳои авестӣ ба забони паҳлавӣ шарҳ ёфта ва дар «Фарҳанги паҳлавӣ» бошад, идеограммаҳои забони форсии миёна (паҳлавӣ) тафсир шудаанд. Бояд гуфт, ки фарҳангшиносии барои матнҳои бостонӣ, махсусан матнҳои динии зардуштӣ баъдан ҳам идома ёфта, нусаҳои ин гуна фарҳангҳо дар марказҳои эроншиносии дунё маҳфузанд.¹

Замони авҷу густариши фарҳангшиносии ба давраи нави таърихи забон, ки бо номҳои форсии нав ё форсии дарӣ машҳур аст, рост меояд. Тавре ки маълум аст, аз асри XI сар карда ба забони тоҷикиву форсӣ дарӣ фарҳангҳои сершуморе, аз қабилҳои «Луғати фурӯ»-и Асадин Тӯсӣ, «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Ҳусайни Инҷу, «Баҳори Аҷам»-и Рӯй Текчанди Баҳор, «Фарҳангнома»-и Ҳусайни Вафӯӣ, «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ, «Бурҳони қотеъ»-и Муҳаммадхусайни Халафи Табрезӣ,

¹ *Муфассал ниг: Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, –С. 14-15, 235-236; Энциклопедияи советии тоҷик, – Душанбе, 1987, ҷилди 7. –С. 537-538; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосирӣ тоҷик. – Душанбе, 2007, ҷ. 1. –С.191; Бавский И. С. Описание таджикско-персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. – Москва, 1962, –С. 51-52.*

«Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммади Ғиёсуддин, «Чароғи хидоят»-и Алихони Орзу ва даххо лугатномаҳои дигар таҳия ва тадвин шудааст. Устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Фарҳангҳои порсӣ» фехристи фарҳангҳои форсиро овардааст, ки он 202 лугатро дар бар мегирад ва қисме аз онҳо то замони мо нарасидааст. Дар «Лугатнома»-и Деххудо шумораи ин фарҳангҳо 250 китоб нишон дода шудааст.²

Муҳаққиқон ин давраро ба таври куллӣ ба ду марҳила – марҳилаи фарҳангшиносии минтақаи Хурӯсон (асрҳои X-XV) ва давраи лугатсозӣ дар сарзамини Ҳиндустон (асрҳои XVI-XIX) ҷудо кардаанд.³ Ба ин даврабандӣ бояд як марҳилаи дигар – марҳилаи фарҳангшиносии замони муосир (асрҳои XX-XXI) низ илова шавад, зеро ин марҳилаест, ки дар фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ таҳаввулоти амиқе рух дод ва он имрӯз бояд аз ҷониби муҳаққиқон ба таври алоҳида мавриди баррасии амиқии илмӣ қарор гирад.

Қадимтарин лугати тафсири, ки то замони мо маҳфуз мондааст, «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ (асри XI) мебошад. «Лугати фурс» тафсири калимаҳои подиреро, ки дар осори шоирони Осиёи Миёна ва қисми шарқии Хурӯсони асри X ва ибтидои асри XI воমেҳуранд, фаро мегирад. Ин калимаҳо бо намунаҳо аз ашъори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Унсурӣ, Фаррухӣ ва дигарон оварда шудаанд. Дар фарҳангҳои баъдина аз осори Ҳоконӣ, Низомӣ, Саъдӣ ва дигарон низ шохид оварда шудааст. Ба ин тарик, фарҳангҳо тадричан ташаккули такомул ёфта, забони тоҷикӣ-форсиро дар тамоми каламрави интишори ин забон дар бар гирифтаанд. Метавон гуфт, ки фарҳангҳои то асри XV таълифшуда дар минтақаи Осиёи Миёна ва Хурӯсону Эрон идомаи

мантиқии ҳамин «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ мебошанд.

Дар асри XV ва махсусан дар асри XVI баъд аз барқарории давлати теуриёни Ҳинд ва интишори забони тоҷикӣ-форсӣ дар ин сарзамин маркази илми фарҳангшиносии тоҷикӣ форс низ ба ин кишвари паҳновар интиқол ёфт. Дар асрҳои XV–XVII дар Ҳиндустон фарҳангҳои машхуре мисли «Шарафномаи Мунариӣ»-и Иброҳим Қавоми Форукӣ (асри XV), «Тухфатуссаодат»-и Зиёуддини Муҳаммад (асри XVI), «Муаййидулфузало»-и Муҳаммад ибни Лоди Дехлавӣ (1519), «Мадорулафозил»-и Файз ибни Асадулуламо (1593), «Фарҳанги Чаҳонгирӣ»-и Хусайни Инҷу (1608), «Бурҳони қотей»-и Муҳаммадхусайн ибни Халафи Табрзӣ (1652), «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ (1654) ва дигарон таълиф ёфтаанд. Дар садаҳои XVIII-XIX дар минтақаҳои форсизабон фарҳангу лугатномаҳои зиёде таҳия шудаанд, ки намоёнтарину муҳимтарини онҳо «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор (1739), «Сирочуллуғот» ва «Чароғи хидоят»-и Сирочиддин Алихони Орзу (миёнаҳои асри XVIII), «Ҳафт қулзум»-и Ғозинуддин Ҳайдар (1818), «Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммад Ғиёсиддин (1827), «Фарҳанги Онандроҷ»-и Муҳаммади Подшоҳ (1888) мебошанд.⁴

Ошноии эронӣ бо фарҳангу дастовардҳои илмӣ ва фарҳангу тамаддуни аврупоӣ ва нуфузи сиёсӣ иҷтимоии ҷаҳони Ғарб дар фарҳангшиносии анъанавии эронӣ садаи XX низ дигаргуниҳои ҷиддӣ ба вуҷуд овард. Вуруди ҳазорон мафҳум ва луғоту истилоҳоти нав аз забонҳои пешрафтаи дунё дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва зиндагии рӯзмарраи мардуми Эрон аз соҳибони забони форсии муосир тақозо мекард, ки барои онҳо

² Ниг: «Бурҳони қотей», наشري Муҳаммади Муши, ҷони I, ҷ. I. -Техрон, 1330 ҳиҷри шамсӣ, муқаддима. -С. 71–77; Назирзода С. Забон ва истилоҳот (Андашаҳо дар атрофи забони тоҷикӣ ва ташаккули истилоҳот). –Душанбе, 2003, -С. 78.

³ Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191.

⁴ Ниг. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асрҳои X то ибтидои асри XX), иборат аз 2 ҷилд. -Москва, 1969, ҷ. I. Сарсухан, -С. 5-7; Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I. -С. 191; Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX вв. -Душанбе, 1987. -С. 5.

муодиле пайдо кунанд ва ё дар лугатномаҳое онҳоро чамъ оварда ба мардум тақдим намоянд. Бинобар ин дар лугатсозӣ низ марҳилаи нав оғоз шуд ва чандин фарҳангномаҳои муътабар таҳия ва тадвин гардид. Аз лугатномаҳои тафсирии Эрони муосир, ки дар лугатнависии тоҷик ва ҳосатан дар фарҳанги ҳозир таъсири худро гузоштанд, инҳо мебошанд:

«Фарҳанги Нафисӣ ва ё «Фарнудсор»⁵, таълифи Алиакбари Нафисӣ, фарҳанги тафсириест, ки солҳои 1899-1924 таълиф гардида, 158431 моддаи лугавиро дар бар мегирад, ки аз он 58879-тоаш форсӣ ва 99552-тоаш арабист. Дар фарҳанг калимаҳои туркӣ ва аврупоӣ, ки ба забони форсӣ гузаштаанд, низ тафсир ёфтаанд. Барои он ки талаффуз фаҳмо бошад, дар ҳар як сарвожан моддаи лугавӣ овонавишти лотинии он ҳам сабт шудааст. Пас аз тафсири маънои калимаҳо таркибҳо ва ибораҳои фразеологӣ онҳо дар ҳамон моддаи лугавӣ шарҳ меёбанд. Муаллиф дар тафсир ба тобишҳои маъноии калима ва гунаҳои он диққат додааст. «Фарҳанги Нафисӣ» дар 5 ҷилд бори аввал солҳои 1938-1955 дар Техрон ба таъб расид.

«Лугатнома»-и Алиакбари Деҳхудо⁶, фарҳанги бисёрҷилдаи энциклопедӣ ва аввалин фарҳанги ҷомеест, ки калима ва истилоҳоти соҳаҳои гуногунро фаро мегирад. Яке аз хусусиятҳои барҷастаи ин «Лугатнома» айнан овардани вожагон ва ашъори шоирон аз фарҳангу лугатномаҳои тафсирии давраи классикӣ мебошад ва он як навъ чамъбасти фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ аз «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ то ибтидои асри XX ба ҳисоб меравад.

⁵ Алиакбари Нафисӣ, *Фарҳанги Нафисӣ, дар панҷ ҷилд. - Техрон, 1964; Энциклопедияи советии тоҷик, - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 537.*

⁶ Алиакбари Деҳхудо, *Лугатнома, дар 17 ҷилд. - Техрон, 1373//1995; Энциклопедияи советии тоҷик. - Душанбе, 1983, ҷилди 4. - С. 72.*

«Фарҳанги Амид»⁷, таълифи Ҳасани Амид, фарҳанги тафсириест, ки зиёда аз 25 ҳазор калимаро дар бар мегирад. Тарзи дуруст хондани баъзе калимаҳо бо ҳаракатҳои замма, фатҳа ва касра нишон дода шуда, овонавишти лотинии калимаҳои иқтибосии аврупоӣ низ оварда шудааст.

«Фарҳанги форсӣ»⁸, таълифи доктор Муҳаммади Муин лугати тафсирий мебошад, ки солҳои 1963-1973 дар 6 ҷилд ба таъб расидааст. Се ҷилди аввали он калимаҳо, таркибҳои феълӣ ва ибораҳои рехтаро дар бар мегирад. Дар охири ҷилди 3 таркиботи хоричӣ, фаронсаӣ, англисӣ ва ғ. илова шудааст. Дар радифи сарвожа ва баъзе ибораҳо овонавишти лотинии онҳо оварда шуда, номи лотинии истилоҳоти тиб, наботот, ҳайвонот ва ғ. дар поварақ ишора гардидааст.

Тавре мебинем, тайи садаи бист қадамҳои ҷиддӣ дар фарҳангнависии Эрон бардошта шудааст.

Вале пешрафтҳои илмӣ ва фарҳангии солҳои охир зарурати таҳия ва тадвини як фарҳанги ҷомеи забони форсӣ мутобиқ ба инъизмандии рӯзро ба миён овард. Аз ин рӯ «Интишороти сухан» кори таълиф ва ҷопи як фарҳанги муътабарро бо номи «Фарҳанги бузурги сухан»⁹ оғоз намуд ва тайи солҳои 1995-2003 он дар 8 ҷилд аз ҷоп баромад. Фарҳанги мазкур ба таври кулл мутобиқ ба завқ ва фаҳмиши табақаи миёнаи босаводони эронӣ ва ҳамчунин дигар хонадагони кишварҳои ҳамзбон таҳия ва тадвин шудааст, то ки ҳам эҳтиёҷоти касоне, ки ба матҳои муосир ва вожаҳои ноошнои забони гуфтории рӯзмарра бармехӯранд ва ҳам ниёзи

⁷ Ҳасани Амид, *Фарҳанги Амид, дар ду ҷилд, ҷопи шаиҷум, Техрон, 1351//1973; Энциклопедияи советии тоҷик. - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 536.*

⁸ Муҳаммади Муин, *Фарҳанги форсӣ, дар шаш ҷилд. - Техрон, 1963-1973; Энциклопедияи советии тоҷик, Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 538.*

⁹ Ҳасани Анварӣ, *Фарҳанги бузурги сухан, дар 8 ҷилд. - Техрон, 1995-2003*

ононеро, ки ба матнҳо ва осори куҳан сарукурдоранд, бароварда тавонад.

Фарҳангҳои тафсирии забони тоҷикӣ дар замони шӯравӣ нисбат ба луғатҳои дузабонаи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ таърих ва умри кӯтоҳтаре доранд. Тавре ки медонем, нахустин кӯшиш барои сохтани чунин фарҳанг ханӯз солҳои 30-юм аз ҷониби устод С. Айнӣ оғоз гардида буд. Ӯ соли 1938 ӯсуҳаи дастнависи фарҳангро барои таҳрир ба академик Е.Э. Бертелс фиристода буд. Бо сабабҳои гуногун ва шояд ба сабаби оғози Ҷанги Бузурги Ватанӣ нӯсуҳаи он, ки барои ҷоп ба Нашриёти Давлатии Тоҷикистон фиристода шуда буд, аз байн рафтааст. Нӯсуҳаи дуҷоми ба ҳуруфоти лотинӣ баргардоншудаи он соли 1944 аз ҷониби А. Деҳотӣ ва Я. Калонтаров ошқор гардид. Ин фарҳанг бо тақмили иловаҳо аз осори устод аз тарафи Х. Рауфзода ва Р. Ҳошим мутобиқи усулҳои вожашиносӣ нав таҳия гардида, соли 1976 ба сурати ҷилди алоҳидаи Куллийт, ба муносибати 100-солагии устод С. Айнӣ ба ҷоп расид. Фарҳанги мазкур «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»¹⁰ ном дошта, бештар аз 11000 вожаро фаро мегирад.

Яке аз ҳодисаҳои муҳиме, ки дар таърихи фарҳангсозии забони тоҷикӣ дар даврони шӯравӣ ва ҳатто хато нахоҳад буд, агар гӯем дар ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон руҳ дод, ин ҷопи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аст, ки 45000 калима ва таркиботро дар бар мегирад. Соли 1958 таҳияи ин фарҳанг дар нақшаи қорҳои илмии Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ дохил карда шуд ва баъд аз ин қори ҷилдӣ барои сохтани ин луғат оғоз гардид. Баъди тахминан 10 сол (1969) ҳосили меҳнати ҳайати қалони вожашиносон ва олимони соҳаҳои забон ва адабиёт бо номи «Фарҳанги забони тоҷикӣ»

¹⁰ Айнӣ С. Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик // Куллийт: 13 ҷилд, ҷ.12 - Душанбе: Ирфон, 1976.

дар ду ҷилд зери таҳрири М. Шуқуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ рӯи ҷопро дид. Ин нахустин фарҳанге буд, ки дар қарни ХХ нашр шуда, вожаҳои забони тоҷикиро (албатта дар ҳудуди имконоти ин ду ҷилд) аз асри X то ибтидои садаи ХХ дар бар мегирифт. Дар таҳияи ин луғат фарҳангҳои маъруф ва серистеъмоли забони тоҷикӣ, чун «Бурҳони қотъ», «Ғиёсуллуғот» ва мисли инҳо истифода шуда, маводи фаровон ва мисолу иқтибосоти зиёд аз осори шоиру нависандагонии классикӣ дар он ҷой дода шудааст. Қайд кардан бамаврид аст, ки ҳамин «Фарҳанги забони тоҷикӣ» бо баргардон аз хати кириллӣ ба форсӣ ва бо баъзе шарҳҳои Мӯҳсини Шӯҷой аз тарафи муассисаи «Фарҳанги муосир»-и Эрон дар 2 ҷилд (Техрон, 2006) ба таъри расид.

Табиист, ки забон ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ ҳамеша дар ҳоли инкишофи тақомул ва тағйири таҳаввул буда, пайваста мафҳумҳои нав ва маълумоти тозаи фаровон тавассути расонаҳои муҳталифи ахборӣ ба он ворид мегардад. Маъмулан, ин гуна воситаҳои ифода дар фарҳангҳои тафсирии забон танзим, тақмил ва ниғаҳдорӣ мешаванд. Дар забони тоҷикӣ то имрӯз чунин нақшо «Фарҳанги забони тоҷикӣ» мебозид, ки он ҳам бештар барои омӯзишу тадқиқи забони адабиёти классикӣ ба қор меравад. Ҳамчунин эътироф бояд кард, ки «Фарҳанги забони тоҷикӣ» асосан калимаву таъбироти адабиёти китобии асрҳои X то ибтидои асри ХХ-ро фаро гирифтааст. Имрӯз аз ҷопи он тақрибан ним аср мегузарад. Дар тӯли ин муддат дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистон рӯйдодҳои басо муҳим ва дигаргуниҳои бисёр амиқ ба вуқӯъ пайваст. Махсусан, пас аз эълони истиқлолият ва забони давлатӣ шудани забони тоҷикӣ дар бахши вожагону истилоҳоти он тағйироти зиёде ба вуҷуд омад. Ин таҳаввулот ва ин ҳама истилоҳоту наввожагон дар таркиби захираи луғавии забон бояд ҷойгоҳи ҳудро пайдо кунанд. Ифодани забонии падидаҳои иҷтимоии даврони муосир дар ягон фарҳанги дигар

сабту танзим нагардидааст. Яке аз сабабҳои нобасомониҳои забон ва худсарихо дар истифодаи забони ду-се даҳсолаи охир низ ҳамин омил аст.

Бори аввал аст, ки барои тасвир ва инъикоси ин тағйироту таҳаввулот ва пешрафтҳои, ки дар як муддати тӯлонӣ, яъне қариб як аср дар таркиби лугавии забони адабии тоҷикӣ рух додаанд, фарҳанги тафсирии бо фарогирии тақрибан 80 ҳазор калимаву ибора мураттаб ва нашр мешавад.

Дар таҳияи ин фарҳанг нуктаҳои зерин дар назар гирифта шудааст:

- инъикоси хусусиятҳои асосии забони тоҷикии давраи классикӣ то садаи XX ба таври фишурда бо истифода аз маводи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангу лугатҳои давраи классикӣ бидуни овардани намунаҳо аз осори шоирон ва адибони ин давра;

- истифода аз таҷрибаи фарҳангсозиву лугатнигории ҳамзабонони мо дар Эрон Афғонистон. Дар ин маврид аз фарҳангу лугатномаҳои ҳамзабонон фақат вожаву таркибҳои серистеъмол гирифта шуд, ки аз лиҳози дарку фаҳмиш барои тамоми форсизабонон муштараканд;

- истифода аз калимаву истилоҳот ва таркибҳои забони тоҷикии муосир, ки то кунун дар фарҳангҳои тафсирии инъикос наёфта буд.

Забони тоҷикӣ тӯли се даҳсолаи охир аз вожаҳову ифодаҳои дари Афғонистон ва форсии Эрон фаровон истифода бурда, таркиби лугавии хешро ғанӣ ва эҳтиёҷоти ифодаи мафҳуму падидаҳои навинро таъмин сохтааст. Айнан ҳамин гуна ниёзмандӣ дар забони дариву форсӣ низ мавҷуд аст ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» барои ҳамзабононамон чунин шароитро фароҳам хоҳад овард. Гузашта аз ин, «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» имкон медиҳад, тамоми мафҳуму зухуроти дар садсолаи гузашта дар калимаву истилоҳоти забони тоҷикӣ ифодагашта мавриди таваҷҷӯҳи ҳамзабонон қарор гиранд.

Манбаи асосии калимаву ибораҳои мавриди тафсири ин фарҳанг захираи бисёр

бузурги ганҷинаи баргаҳо-вожаҳои мисолдори то солҳои 80-уми асри гузашта аз осори адабии бадеӣ, сиёсӣ иҷтимоӣ, илмӣ соҳавӣ, аз матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобҳои дарсӣ ва аз тарҷумаи асарҳои бадеии гуногун интихоб ва ҷамъомада мебошад, ки аз тарафи кормандони шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабии ба номи Рӯдакӣ ба вуҷуд оварда шудааст. Ин ганҷина дар таҳияи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» низ ба таври васеъ истифода шудааст.¹¹ Азбаски аз ибтидои солҳои 90-уми асри XX интихоб ва барҷидани калимаву ибораҳо дар ин шӯъба бинобар камбуди қувваи корӣ қатъ гардид, дар таҳия, ислоҳ ва такмили «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» маводи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» ҳамчун сарчашмаи асосии вожагон ва ибораҳои забони муосири тоҷикӣ истифода гардид.

Инчунин, ба ғайр аз вожаву таркибҳои забони меъёр дар фарҳанг як теъдод воҳидҳои лугавӣ аз забони зиндаи халқ, ки аз лиҳози сохт зебову шинам, аз ҷиҳати ифодаи маъно бенуқсонанд ва аксар дар осори шоирону нависандагон истифода шудаанд, ҷойгоҳи худро ёфтаанд. Ин амал барои аз нав зинда кардани калимаҳои нобу асили тоҷикӣ ва мавриди истифодаи минбаъда қарор гирифтани онҳо нақши муҳим хоҳад дошт.

Мураттибони фарҳанги ҳозир ба сифати дастур ва раҳнамо дар қатори фарҳангҳои тафсирии тоҷикӣ ва форсии гуногун аз маводи ҳамаи лугатҳои дузабонаи тоҷикӣ-русӣ ва русӣ-тоҷикӣ, форсӣ ба русӣ ва русӣ ба форсӣ, Энциклопедияи советии тоҷик дар ҳашт ҷилд, Энциклопедияи адабиёт ва санъат дар се ҷилд ва дигар лугатномаҳои муътабар ҳамчун сарчашмаи васеъ истифода бурдаанд

¹¹ *Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ ҷ.1, зери таҳрири С. Д. Холматова, С. Солеҳов, С. Каримов. -Душанбе, 2004; ҷ.2, зери таҳрири Д.Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2005; наъри дуҷум бо илова, такмил ва ислоҳ, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2006.*

ва ба услуби нигориши онҳо пайравӣ намудаанд.

Дар таҳияи ин фарҳанг «Фарҳанги забони ҳозираи тоҷикӣ», ки бо баъзе сабабҳо дар охири солҳои 80-уми садаи ХХ рӯи чопро наид, ҳамчун асос ва манбаъ ба таври васеъ истифода гардид. Фарҳанги мазкур дар охири солҳои 60-уми садаи ХХ бо истифода аз маводи асосии чопшуда ва боқимондаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (дар 2 ҷилд, соли 1969) ва маводи забони тоҷикии садаи ХХ оғоз шуда, ба таври ниҳой соли 1975 анҷом ёфта ба чоп тавсия шуда буд. Дар таҳияи ин фарҳанги чопнашуда Ходими шоистаи илми Тоҷикистон Раҳим Ҳошим, номзоди илми филология Х. Рауфзода ва номзоди илми филология А. Сангинов иштирок намуданд. Дар аснои таълифи ин фарҳанг ҳамон вақт кормандони собиқи шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳот номзадҳои илми филология А. Отахонова, М. Собирова, М. Юсуфова дар интихоби мисолу шохидҳо ба мураттибон ёрии бевоситаи худро расонидаанд. Солҳои 1996-2005 ҳарфҳои ҷилди аввал аз тарафи А. Сангинов тақмилу ислоҳ шуда буд. Ин ҷилд аз тарафи узви вобастаи АИ ҶТ А. Маниёзов низ қисман таҳриру тақмил ва ислоҳ шуд. Матни ҳамин ҷилди якум дар Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ 2 июни соли 2006 мавриди муҳокимаи ҷиддӣ қарор гирифт. Дар ин ҷаласа зикр гардид, ки бо дарназардошти тағйироти инкишофи забон дар даврони истиқлолият ба забон калимаву ибораҳои зиёде ворид гардидааст, ки дар ин фарҳанг ҳанӯз инъикос нашудааст ва ҳар ду ҷилди ин фарҳанг ба таҳрир ва тақмилу иловаҳои ҷиддӣ ниёз дорад. Бинобар ин, Шӯрои илмӣ қарор кард, ки барои таҳрир, тақмил ва ислоҳи бунёди гурӯҳи корӣ ва ҳайати таҳририя созмон дода, фарҳанг бо истифода аз вожаҳои таркибҳои имрӯзаи забони тоҷикӣ таҷдиди назар шавад.

Ҳамин тарик, дар таҳияву таҳрир ва тақмили ниҳони «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳайати зерини муаллифон ва муҳаррирон иштирок намуданд:

I. Таълифи фарҳанг:

- ҳарфҳои И, К, Л, М (м-мол), О, Р, С, Т, Х, Ҳ (х-ҳарф), Ш – Р. Ҳошим;

- ҳарфҳои А, Г, Ғ, Е, Ё, Ж, М (мола-мӯя), Н, П, Ү, Ҳ (ҳасаб-хӯрт), Ч, Ҷ, Э, Ю, Я - Ҳ. Рауфзода;

- ҳарфҳои Б, В, Д, З, Й, Қ, У - А. Сангинов;

- бахши аъзами иловаҳо – С. Назарзода.

II. Таҳриру тақмили фарҳанг:

А. Ҷилди аввали фарҳанг.

1. Таҳрири аввал (то иловаҳои бунёди) - А. Сангинов (ҳамаи ҳарфҳо), А. Маниёзов (ҳарфҳои А, Б, В, Г, Д, Е, Ё, Ж, З ва қисми аввали К).

2. Таҳрир ва тақмил (иловаҳои бунёди) - С. Назарзода (ҳарфҳои А-Н), С. Каримов (ҳарфҳои А-Н), М.-Ҳ. Султон (ҳарфҳои Б-Н), А. Маниёзов (ҳарфҳои Г, Ғ), К (қисман), О, Қосимов (ҳарфҳои А, Б, И, Қ), С. Матробинов (ҳарфҳои А, В, З, К, М), С. Сабзаев (ҳарфи Н).

3. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

4. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

5. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

6. Тасҳеҳот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, О. Мирзоева.

Б. Ҷилди дуюми фарҳанг.

1. Таҳрир ва тақмил: С. Назарзода (ҳарфҳои О-Я), М. Музофиршоев (ҳарфҳои Ҷ, Ш, Э, Ю, Я), С. Сабзаев (ҳарфҳои Х, Ҳ), О. Саидҷаъфаров (ҳарфҳои О, У, Ү, Ф), О. Қосимов (ҳарфҳои Ф, Х, Ҳ, Ч), С. Матробинов (ҳарфҳои П, Т, Ҳ), Қ. Тӯраҳасанов (ҳарфҳои Р, Т), М.-Ҳ. Султон (ҳарфи С, Ф, Ш).

2. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

3. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

4. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

5. Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева.

III. Мифтоҳи арабии вожагон: Фирӯзи Набавӣ ва И. Мискинов.

IV. Чопи компютерӣ:

а) бо хати кириллиасос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М. Музофиршоев, С. Матроров.

Роҳбарияти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба аъзои Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ ва кормандони фаъоли он аъзои вобаста ва пайвастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Шакурӣ, Х. Отахонова, Д. Саймиддинов, М. Муллоаҳмадов, докторҳои илми филология Р. Ходизода, Д. Карамшоев, Б. Тилавов, Ф. Зикриёев, А. Мирзоев, М. Файзов, Д. Обидов, номзадҳои илми филология С. Мирзоев, А.

Набиев, Р. Аҳмадов, В. Самадов, Ш. Солеҳов, Б. Алиев, М. Муҳаммадиев, ки дар баррасӣ ва муҳокимаи ин фарҳанг фаъолона иштирок намуда, маслиҳатҳои муфид ва арзишманд додаанд, изҳори сипос ва ташаккур менамояд.

Албатта, дар баробари муваффақияту дастовардҳо, ин фарҳанг аз камбуду нуқсонҳо низ ори нест. Бинобар ин аз тамоми алоқамандоне, ки дар бораи ҳусну кубҳи ин фарҳанг изҳори ақида кардан мехоҳанд, хоҳишмандем мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро ба нишони шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21, Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бифиристанд, то дар нашрҳои минбаъда ба эътибор гирифта шаванд.

پیشگفتار

تهیه نمودن یک فرهنگ مکمل واژگان تمام منطقه‌های انتشار زبان می‌باشد.

محققان زبان‌شناس مرحله‌های تاریخ فرهنگ نگاری تاجیکی - فارسی را به طور شرطی به مرحله‌های تا اسلامی و بعد اسلامی جدا می‌نمایند. از دوره تا اسلامی فرهنگ نگاری تاجیک به غیر از چند نمونه، از قبیل «فرهنگ آیم اوک» (Frahang-i oim-evak)، «فرهنگ پهلویک» (Frahang-i pahlavik)، دیگر آثاری به دست ما نرسیده است، که در اساس آنها عائد به سطح فرهنگ نگاری در یک دوره‌ی تقریباً یک و نیم هزار ساله‌ی تاریخ زبان به طور مفصل قضاوت نماییم. در «فرهنگ آیم اوک»، که به حروفات اوستایی و پهلوی تهیه شده است، کلمه و واژه‌های اوستایی به زبان پهلوی شرح یافته و در «فرهنگ پهلویک» باشد ایدئاگرهای زبان فارسی میانه (پهلوی) تفسیر شده‌اند. باید گفت، که فرهنگ نویسی برای متن‌های باستان، مخصوصاً متن‌های دینی زردشتی بعداً هم ادامه یافته، نسخه‌های این گونه فرهنگ‌ها در مرکزهای ایران‌شناسی دنیا محفوظ اند.¹

فرهنگ‌نگاری در تاریخ زبان تاجیکی سابقه‌ی دیرینه و نمونه‌های برجسته دارد. فرهنگ و لغت نامه‌های فراوان، که لغت‌شناسان و فرهنگ‌نگاران مشهور در دوره‌های گوناگون تهیه و تالیف کرده‌اند، گنجینه‌ی بی‌بهای واژگان زبان تاجیکی محسوب گردیده، تا امروز قالب و شکل و گونه‌های مختلف کلمه‌سازی و اصطلاح‌آفرینی زبان از روی آنها آموخته می‌شود. در این فرهنگ و لغت‌های گوناگون هدف مؤلفان و مرتبان تغییرات و تحولات بخش واژگان زبان و کلمه‌های نوساخت و تازه‌ایجاد زمان خود را با شرح و تفسیر ثبت کرده، برای نگهداشت و تکمیل به آیندگان میراث مانده‌اند.

فرهنگ نگاری یک رشته‌ی بسا مهم زبان‌شناسی تاجیک بوده، تحلیل و بررسی آن یکی از وسیله‌های اساسی پژوهش و تحقیق بخش واژگان زبان محسوب می‌شود. هدف اساسی چنین تحقیقات تهیه فهرست مکمل فرهنگ‌های تاجیکی - فارسی، ترتیب دادن مجموع عمومی برگه‌های خطی و کامپیوتری واژگان و ترکیب‌های در این فرهنگ‌ها ثبت شده، بررسی علمی اصولهای فرهنگ‌نویسی، تهیه و نشر متن انتقادی فرهنگ‌های پیشین، بنیاد یک مرکز عمومی تحقیقی مقایسوی فرهنگ‌ها و در نهایت در اساس این فرهنگ‌ها

¹ Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. - Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Баевский И. С. Описание таджикско - персидских рукописей Института народов Азии. - Вып. 4. - Москва, 1962, -С. 51-52.

امروز باید از جانب محققان به طور علی حده مورد بررسی عمیق علمی قرار گیرد.

قدیم‌ترین لغت تفسیری که تا زمان ما محفوظ مانده است «لغت فرس» اسدی طوسی (عصر XI) می باشد. «لغت فرس» تفسیر کلمه‌های نادری را که در آثار شاعران آسیای میانه و قسم شرقی خراسان عصر X و ابتدای عصر XI و می خورند، فرا می گیرد. این کلمه‌ها با نمونه‌ها از اشعار رودکی، دقیقی، فردوسی، عنصری، فرخی و دیگران آورده شده‌اند. در فرهنگ‌های بعدینه از آثار خاقانی، نظامی، سعدی و دیگران نیز شاهد آورده شده است. به این طریق فرهنگ‌ها تدریجاً تشکل و تکامل یافته، زبان تاجیکی-فارسی را در تمام قلمرو انتشار این زبان در بر گرفته‌اند، می توان گفت، که فرهنگ‌ها تا عصر پانزده تألیف شده در منطقه‌ی آسیای میانه و خراسان و ایران ادامه‌ی منطقی همین «لغت فرس» اسدی طوسی می باشند.

در عصر XV و مخصوصاً در عصر XVI بعد از برقراری دولت تیموریان هند و انتشار زبان تاجیکی-فارسی در این سرزمین مرکز علم فرهنگ نگاری تاجیک و فارس نیز به این کشور پهناور انتقال یافت. در عصرهای XV-XVII در هندوستان فرهنگ‌های مشهوری مثل «شرف نامه منیری» ابراهیم قوام فاروقی (عصر XV)، «تحفة السعادت» ضیاءالدین محمد (عصر XVI)، «مویدالفضلا» محمدبن لاد دهلوی (۱۵۱۹)، «مدارالافاضل» فیض ابن اسدالعلما (۱۵۹۳)، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو (۱۶۰۸) «برهان قاطع» محمدحسین بن خلف تبریزی (۱۶۵۲)، «فرهنگ رشیدی»

زمان اوج و گسترش فرهنگ نگاری به دوره‌ی نوین تاریخ زبان، که به نام فارسی نو یا فارسی دری مشهور است، راست می آید. طوری که معلوم است از عصر XI سرکرده به زبان تاجیکی و فارسی و دری فرهنگ‌های سیرشمار، از قبیل «لغت فرس» اسدی طوسی، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو، «بهار عجم» رای تیکچند بهار، «فرهنگ نامه» حسین وفای، «فرهنگ رشیدی» عبدالرشید تتوی، «برهان قاطع» محمد حسین خلف تبریزی، «غیاث الغات» محمد غیاث الدین، «چراغ هدایت» علی خان آرزو و دهها لغت نامه‌های دیگر تهیه و تدوین شده است. استاد سعید نفیسی در مقاله‌ی «فرهنگ‌های پارسی» فهرست فرهنگ‌های فارسی را آورده است، که آن ۲۰۲ لغت را در بر می گیرد و قسمی از آنها تا زمان ما نرسیده است. در «لغت نامه» دهخدا شماره‌ی این فرهنگ‌ها ۲۵۰ کتاب نشان داده شده است.^۲

محققان این دوره را به طور کلی به دو مرحله - مرحله‌ی فرهنگ نگاری منطقه‌ی خراسان (عصرهای X-XV) و دوره‌ی لغت سازی در سرزمین هندوستان (عصرهای XVI-XIX) جدا کرده‌اند.^۳ به این دوره‌بندی باید یک مرحله‌ی دیگر - مرحله‌ی فرهنگ نگاری زبان معاصر (عصرهای XI-XX) نیز علاوه شود، زیرا این مرحله‌یست که در فرهنگ‌نگارئی تاجیکی-فارسی تحولات عمیقی رخ داد و آن

انسکلاپدیه سوزنی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۲۸-۵۲۷؛ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، جلد ۱، ص ۱۹۱.

^۲ نگ. «برهان قاطع» نشر محمد معین، چاپ ۱، ج ۱، تهران ۱۳۳۰ هجری شمسی، مقدمه، ص. ۷۷-۷۱ نظرزاده س. زبان و اصطلاحات (اندیشه‌ها در اطراف زبان تاجیکی و تشکل اصطلاحات)، دوشنبه ۲۰۰۳، ص. ۷۸.

^۳ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱.

«فرهنگ نفیسی» و یا «فرنودسار»^۵ تألف علی اکبر نفیسی فرهنگ تفسیری است، که سالهای ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۴ تألیف گردیده ۱۵۸۴۳۱ مادهی لغوی را در بر می گیرد، که از آن ۵۸۸۷۹ فارسی و ۹۹۵۵۲ عربی است. در فرهنگ کلمه‌های ترکی و اروپایی، که به زبان فارسی گذشته‌اند، نیز تفسیر یافته‌اند. برای آن که تلفظ فهما باشد، در هر یک سرواژه مادهی لغوی آوانوشت لاتینی آن هم ثبت شده است. پس از تفسیر معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و عباره‌های آنها در همان مادهی لغوی شرح می یابند. مولف در تفسیر به تابش های معنایی کلمه و گونه‌های آن دقت داده است. «فرهنگ نفیسی» در ۵ جلد بار اول سال‌های ۱۹۳۸-۱۹۵۵ در تهران به طبع رسید.

«لغت نامه»ی علی اکبر دهخدا^۶. فرهنگ بسیار جلده انسکلاپیدی و اولین فرهنگ جامع است که کلمه و اصطلاحات ساحه‌های گوناگون را فرا می گیرد. یکی از خصوصیت های برجسته این «لغت نامه» عیناً آوردن واژگان و اشعار شاعران از فرهنگ و لغت نامه های تفسیری دوره ی کلاسیکی می باشد. و آن یک نوع جمع بست فرهنگ نگاری تاجیکی- فارسی از «لغت فرس» اسدی طوسی تا ابتدای عصر XX به حساب می رود.

عبدالرشید تتوی (۱۶۵۴) و دیگران تألیف یافته‌اند. در سده‌های XIX-XVIII در منطقه‌های فارسی زبان فرهنگ و لغت نامه های زیادی تهیه شده اند که نمایان ترین و مهم ترین آنها «بهار عجم» رای تیکچند بهار (۱۷۳۹)، «سراج اللغات» و «چراغ هدایت» سراج الدین علی خان آرزو (میان‌ه های عصر XVII)، «هفت قلزوم» غازی الدین حیدر (۱۸۱۸)، «غیاث اللغات» محمد غیاث الدین (۱۸۲۷)، «فرهنگ آندراج» محمد پادشاه (۱۸۸۸) می باشند^۴.

آشنایی ایرانیان با فرهنگ و دستاوردهای علمی و فرهنگ و تمدن اروپاییان و نفوذ سیاسی و اجتماعی جهان غرب در فرهنگ نگاری عنعنوی ایرانیان سده XX نیز دگرگونی های جدی به وجود آورد. ورود هزاران مفهوم و لغت و اصطلاحات نو از زبانهای پیشرفته دنیا در حیات اجتماعی و سیاسی و زندگی روزمره مردم ایران از صاحبان زبان فارسی معاصر تقاضا می کرد، که برای آنها معادلی پیدا کنند و یا در لغت نامه های آنها را جمع آورده به مردم تقدیم نمایند. بنا بر این در لغت سازی نیز مرحله ی نو آغاز شد و چندین فرهنگ نامه های معتبر تهیه و تدوین گردید. از لغت نامه های تفسیری ایران معاصر، که در لغت نویسی تاجیک و خاصاً در فرهنگ حاضر تاثیر خود را گذاشتند، اینها می باشند:

^۵ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیسی، در پنج جلد، تهران، ۱۹۶۴؛ انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۳، جلد ۷، ص. ۵۲۷.

^۶ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، در ۱۷ جلد، تهران، ۱۳۷۳ = ۱۹۹۵. انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۷۲.

^۴ نگ. فرهنگ زبان تاجیکی (عصرهای X تا ابتدای عصر XX)، عبارت از ۳ جلد، مسکو،

۱۹۶۹، جلد ۱، سر سخن، ص. ۵-۷؛ مجیداف ج، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷،

ج. ۱، ص. ۱۹۱؛ Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX

هم زبان تهیه و تدوین شده است، تا که هم احتیاجات کسانی، که به متن های معاصر و واژه های نا آشنای زبان گفتاری روزمره بر می خورند و هم نیاز آنانی را، که به متن ها و آثار کهن سروکار دارند برآورده تواند.

فرهنگ های تفسیری زبان تاجیکی در زمان شوروی نسبت به لغت های دو زبانه روسی تاجیکی و تاجیکی روسی تأریخ و عمر کوتاه تری دارند. طوری که می دانیم، نخستین کوشش برای ساختن چنین فرهنگ هنوز سالهای سی ام از جانب استاد صدر الدین عینی آغاز گردیده بود. او سال ۱۹۳۸ نسخه‌ی دست نویس فرهنگ را برای تحریر به اکادمیک ای. ا. برتیلز فرستاده بود. با سبب های گوناگون و شاید به سبب آغاز جنگ بزرگ وطنی نسخه‌ی آن که برای چاپ به نشریات دولتی تاجیکستان فرستاده شده بود از بین زفته است. نسخه‌ی دوم با حروفات لاتینی برگردان شده‌ی آن سال ۱۹۴۴ از جانب دهاتی و کلانتراف آشکار گردید. این فرهنگ با تکمیل و علاوه ها از آثار استاد از طرف حفیظ رثوف زاده و رحیم هاشم مطابق اصول های واژه شناسی نو تهیه گردیده، سال ۱۹۷۶ به صورت جلد علی حده کلیات، به مناسبت صد سالگی استاد عینی به چاپ رسید. فرهنگ مذکور «لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک»^{۱۰} نام داشته، بیشتر از ۱۱ هزار واژه را فرا می گیرد. یکی از حادثه های مهمی که در تاریخ فرهنگ سازی زبان تاجیکی در دوران شوروی و حتی خطا نخواهد بود، اگر گوئیم در حیات فرهنگی تاجیکستان رخ داد، این

۱۰ عینی ص. لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک // کلیات: جلد ۱۳ - جلد ۱۴.

دوشنبه: عرفان، ۱۹۷۶.

«فرهنگ عمید»^۷، تألف حسن عمید فرهنگ تفسیری است که زیاده از ۲۵ هزار کلمه را در بر می گیرد. طرز درست خواندن بعضی کلمه ها با حرکت های ضمه، فتحه و کسره نشان داده شده، آوانوشت لاتینی کلمه های اقتباسی اوروپائی نیز آورده شده است.

«فرهنگ فارسی»^۸ تألف دکتر محمد معین لغت تفسیری می باشد، که سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ در شش جلد به طبع رسیده است. سه جلد اول آن کلمه ها، ترکیب های فعلی و عباره های ریخته را در بر می گیرد. در آخر جلد ۳ ترکیبات خارجی، فرانسوی، انگلیسی و غیره علاوه شده است. در ردیف سرواژه و بعضی عباره ها آوانوشت لاتینی آنها آورده شده، نام لاتینی اصطلاحات طب، نباتات، حیوانات و غیره در پاورق اشاره گردیده است.

طوری می بینیم، طی سده ی XX قدم های جدی در فرهنگ نویسی ایران برداشته شده است. ولی پیشرفت های علمی و فرهنگی سالهای آخر ضرورت تهیه و تدوین یک فرهنگ جامع زبان فارسی مطابق به نیازمندی های روزرا به میان آورد. از این رو «انتشارات سخن» کار تالیف و چاپ یک فرهنگ معتبری را به نام «فرهنگ بزرگ سخن»^۹ آغاز نمود. طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۵ آن در هشت جلد از چاپ بر آمد. فرهنگ مذکور به طور کل مطابق با ذوق و فهمش طبقه میانه باسوادان ایرانی و همچنین دیگر خوانندگان کشورهای

^۷ حسن عمید، فرهنگ عمید، در دو جلد، چاپ ششم، تهران ۱۳۵۱/۱۹۷۳، انسکلابدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۴۴.

^۸ محمد معین، فرهنگ فارسی، در شش جلد، تهران، ۱۹۶۴/۱۹۷۳، انسکلابدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸.

^۹ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، در هشت جلد، تهران ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳.

چاپ «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد است که ۴۵۰۰۰ کلمه و ترکیبات را در بر می‌گیرد. سال ۱۹۵۸ تهیه این فرهنگ در نقشه کارهای علمی پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی داخل کرده شد و بعد از این کار جدی برای ساختن این لغت آغاز گردید. بعد تخمیناً ده سال (۱۹۶۹) حاصل محنت هیئت کلان واژه شناسان و عالمان ساحه‌های زبان و ادبیات به نام «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد زیر تحریر محمد جان شکوراف و ولدیمیر کپرناف، رحیم هاشم، ناصر جان معصومی روی چاپ را دید. این نخستین فرهنگی بود که در قرن XX نشر شده، واژگان زبان تاجیکی را (البته در حدود امکانات این دو جلد) از عصر X تا ابتدای سده ی XX در بر می‌گرفت. در تهیه این لغت، فرهنگ‌های معروف و سیر استعمال زبان تاجیکی، چون «برهان قاطع»، «غیاث اللغات» و مثل اینها استفاده شده، مواد فراوان و مثال و اقتباسات زیاد از آثار شاعر و نویسندگان کلاسیکی در آن جای داده شده است. قید کردن به مورد است، که همین «فرهنگ زبان تاجیکی» با برگردان از خط کریلی به فارسی و با بعضی شرح‌های محسین شجاعی از طرف مؤسسه‌ی «فرهنگ معاصر» ایران در ۲ جلد (تهران ۲۰۰۶) به طبع رسید.

طبیعی است که زبان همچون پدیده جمعیتی همیشه در حال انکشاف و تکامل و تغییر و تحول بوده، پیوسته مفهوم‌های نو و معلومات تازه‌ی فراوان توسط رسانه‌های مختلف اخباری به آن وارد می‌گردد. معمولاً، این گونه واسطه‌های افاده در فرهنگ‌های تفسیری زبان تنظیم، تکمیل و

نگهداری می‌شوند. در زبان تاجیکی تا امروز چنین نقش را «فرهنگ زبان تاجیکی» می‌بازید، که آن هم بیشتر برای آموزش و تدقیق زبان ادبیات کلاسیکی بکار می‌رود. همچنین اعتراف باید کرد، که «فرهنگ زبان تاجیکی» اساساً کلمه و تعبیرات ادبیات کتابی عصرهای X تا ابتدای عصر XX-را فرا گرفته است. امروز از چاپ آن تقریباً نیم عصر می‌گذرد. در طول این مدت در حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی تاجیکستان رویدادهای بسا مهم و دگرگونی‌های بسیار عمیق به وقوع پیوست. مخصوصاً، پس از اعلان استقلالیت و زبان دولتی شدن زبان تاجیکی در بخش واژگان و اصطلاحات آن تغییرات زیادی به وجود آمد. این تحولات و این همه اصطلاحات و نوواژگان در ترکیب ذخیره‌ی لغوی زبان باید جایگاه خود را پیدا کنند. افاده‌ی زبانی پدیده‌های اجتماعی دوران معاصر در یگان فرهنگ دیگر ثبت و تنظیم نگردیده است. یکی از سبب‌های نابسامانی‌های زبان و خود سری‌ها در استفاده زبان دو سه ده ساله آخر نیز همین عامل است.

بار اول است که برای تصویر و انعکاس این تغییرات و تحولات و پیشرفت‌های که در یک مدت طولانی، یعنی قریب یک عصر در ترکیب لغوی و فرزآلایی زبان ادبی تاجیکی رخ داده‌اند، فرهنگ تفسیری با فراگیری تقریباً ۸۰ هزار کلمه و عباره مرتب و نشر می‌شود.

در تهیه این فرهنگ نکته‌های زیرین در نظر گرفته شده است:

- انعکاس خصوصیت‌های اساسی زبان تاجیکی دوره کلاسیکی تا سده‌ی XX به طور فشرده با استفاده از مواد

رسمی، کتابهای درسی و از ترجمه‌ی اثرهای بدیعی گوناگون انتخاب و جمع‌آمده می‌باشد، که از طرف کارمندان شعبه فرهنگ‌نگاری و اصطلاحات (شعبه لغت) پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به وجود آورده شده است. این گنجینه در تهیه «فرهنگ تاجیکی به روسی» نیز به طور وسیع استفاده شده است.^{۱۱} از بسکه از ابتدائی سالهای ۹۰ عصر XX انتخاب و برچیدن کلمه و عباره‌ها در این شعبه بنا بر کمبود قوه‌ی کاری قطع گردید، در تهیه، اصلاح و تکمیل «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» مواد «فرهنگ تاجیکی به روسی» همچون سرچشمه‌ی اساسی واژگان و عباره‌های زبان معاصر تاجیکی استفاده گردید. اینچنین به غیر از واژه و ترکیب‌های زبان معیار در فرهنگ یک تعداد واحدهای لغوی از زبان زنده‌ی خلق، که از لحاظ ساخت زیبا و شرم، از جهت افاده معنا بی‌نقصانند و اکثر در آثار شاعران و نویسندگان استفاده شده‌اند، جایگاه خود را یافته‌اند. این عمل برای از نو زنده کردن کلمه‌های ناب و اصیل تاجیکی و مورد استفاده‌ی منبعده قرار گرفتن آنها نقش مهم خواهد داشت.

مرتبان فرهنگ حاضر به صفت دستور و رهنما در قطار فرهنگ‌های تفسیری تاجیکی و فارسی گوناگون از مواد همه لغت‌های دو زبانه‌ی تاجیکی- روسی و روسی- تاجیکی، فارسی به روسی و روسی به فارسی، انسیکلاپدیه ساویتی تاجیک (در ۸ جلد) انسیکلاپدیه ادبیات و صنعت (در ۳

«فرهنگ زبان تاجیکی» و دیگر فرهنگ و لغت‌های دوره کلاسیکی بدون آوردن نمونه‌ها از آثار شاعران و ادیبان این دوره؛

- استفاده از تجربه‌ی فرهنگ‌سازی و لغت‌نگاری همزبانان ما در ایران و افغانستان. در این مورد از فرهنگ و لغت‌نامه‌های همزبانان فقط واژه و ترکیب‌های سیر استعمال گرفته شد، که از لحاظ درک و فهمش برای تمام فارسی‌زبانان مشترکند؛

- استفاده از کلمه و اصطلاحات و ترکیب‌های زبان تاجیکی معاصر، که تا کنون در فرهنگ‌های تفسیری انعکاس نیافته بود.

زبان تاجیکی طول سه ده ساله، آخر از واژه‌ها و افاده‌های دری افغانستان و فارسی ایران فراوان استفاده برده، ترکیب لغوی خویش را غنی و احتیاجات افاده‌ی مفهوم و پدیده‌های نوین را تأمین ساخته است. عیناً همین‌گونه نیازمندی در زبان دری و فارسی نیز موجود است و «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» برای همزبانانمان چنین شرایطی را فراهم خواهد آورد. گذشته از این، «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» امکان می‌دهد، تمام مفهوم و ظهورات در صد ساله‌ی گذشته در کلمه و اصطلاحات زبان تاجیکی افاده‌گشته مورد توجه همزبانان قرار گیرد.

منبع اساسی کلمه و عباره‌های مورد تفسیر این فرهنگ ذخیره‌ی بسیار بزرگ، گنجینه‌ی برگه‌ها-واژه‌های مثال‌دار تا سالهای ۸۰ عصر گذشته آثار ادبیات بدیعی، سیاسی و اجتماعی، علمی و ساحوی، از مطبوعات دوری، حجت‌های

۱۱ فرهنگ تاجیکی به روسی، جلد ۱، زیر تحریر س.د. خالمتاوا، س. صالح اف، س. کریماف.

دوشنبه، ۲۰۰۴: جلد ۲، زیر تحریر د.سیم‌الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۵:

نشر دوم بعلاوه، تکمیل و اصلاح، زیر تحریر د.سیم‌الدیناف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه،

جلد) و دیگر لغت نامه های معتبر همچون سرچشمه وسیع استفاده برده اند و از اسلوب نگارش آنها پیروی نموده اند. در تهیه این فرهنگ «فرهنگ زبان حاضره ی تاجیکی»، که با بعضی سبب ها در آخر سال های ۸۰ سده ی XX روی چاپ را ندید، همچون اساس و منبع به طوری وسیع استفاده گردید. فرهنگ مذکور در آخر سالهای ۶۰ سده ی XX با استفاده از مواد اساسی چاپ شده و باقی مانده ی «فرهنگ زبان تاجیکی» (در دو جلد سال ۱۹۶۹) و مواد زبان تاجیکی سده XX آغاز شده به طور نهایی سال ۱۹۷۵ انجام یافته به چاپ توصیه شده بود. در تهیه این فرهنگ چاپ نشده خادیم شایسته ی علم تاجیکستان رحیم هاشم، نامزد علم فلاگاهی حفیظ رئوف زاده و نامزد علم فلاگاهی احمد جان سنگیناف اشتراک نمودند. در اثنای تالیف این فرهنگ همان وقت کارمندان سابق شعبه ی فرهنگ نگاری و اصطلاحات نامزدهای علم فلاگاهی ا. آتخاناوا، م. صابراوا، م. یوسفوا در انتخاب مثال و شاهد ها به مرتبان یاری بی واسطه خود را رسانیدند. سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۵ حرفهای جلد اول از طرف ا. سنگیناف تکمیل و اصلاح شده بود. این جلد از طرف عضو وابسته اکدیمیة علمها ا. منیازاف نیز قسماً تحریر و تکمیل و اصلاح شد. متن همین جلد یکم در شورای علمی پژوهشگاه ۲ ایون سال ۲۰۰۶ مورد محاکمه ی جدی قرار گرفت. در این جلسه ذکر گردید که با نظر داشت تغییرات و انکشاف زبان در دوران استقلالیت به زبان کلمه و عباره های زیادی وارد گردیده است که در این فرهنگ هنوز انعکاس نشده است و هر دو جلد این فرهنگ به تحریر و تکمیل و علاوه های جدی نیاز دارد. بنا بر این شورای علمی قرار کرد که برای

تحریر، تکمیل و اصلاح بنیادی گروه کاری و هیئت تحریریه سازمان داده و فرهنگ با استفاده از واژه ها و ترکیب های امروزه ی زبان تاجیکی تجدید نظر شود.

همین طریق، در تهیه و تحریر و تکمیل نهائی «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» هیئت زیرین مؤلفان و محرران اشتراک نمودند:

I. تألیف فرهنگ: حرفهای ا، ک، ل، م (تا مال)، آ، ر، س، ت، ف، خ، ح (تا حرف)، ش) - ر. هاشم؛ حرفهای (آ، گ، غ، ای، یا، ژ، م)، (مال - مویه)، ن، پ، او، ح، (حسب - هورت)، چ، ج، ای، یو، ی) - ح. رئوف زاده؛ (حرف های ب، و، د، ز، ق، ی، او) - ا. سنگیناف؛ بخش اعظم علاوه ها - س. نظرزاده.

II. تحریر و تکمیل فرهنگ.

الف) جلد اول فرهنگ:

تحریر اول (تا علاوه های بنیادی) - ا. سنگیناف (همه ی حرفها)، ا. منیازاف (حرفهای ا، ب، و، گ، د، ای، یا، ژ، ز و قسم اول ک).

۲. تحریر و تکمیل (علاوه های بنیادی) - س. نظر زاده (حرفهای ا-ن)، س. کریماف (حرفهای ا-ن)، م. ح. سلطان (حرف های ب-ن)، ا. منیازاف (حرفهای گ، غ، ک (قسماً)، آ. قاسماف (حرفهای ا، ب، ی، ق)، س. متراباف (حرفهای ا، و، ز، ک، م)، س. سبزه یف (حرف ن).

۳. تحریر نهایی: س. نظر زاده، س. کریماف، م. ح. سلطان، ا. سنگیناف.

۴. تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا

(ب) با خط عربی اساس: ا. مسکیناف، گ. عثمان‌اوا، آ. قاسماف، م. مظافرشایف، س. متراباف

رهریت پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به اعضای شورای علمی پژوهشگاه و کارمندان فعال آن اعضای وابسته و پیوسته اکدمیه علمهای جمهوری تاجیکستان: م.شکوری، خ. آتخاناوا، د.سیم الدیناف، م.ملاحمداف، داکترهای علم فلاغیه: ر. هادی زاده، د.کرمشایف، ب. تلواف، ف.ذکریایف، آ.میرزایف، م.فیضاف، د.عابداف، نامزدهای علم: س.میرزایف، انبیف، ر.احمداف، و. صمداف، ش.صالحاف، ب.علی یف، م. محمدی یف که در بررسی و محاکمه ی این فرهنگ فعالانه اشتراک نموده مصلحت های مفید و ارزشمندی داده اند، اظهار سپاس و تشکر می نمایند.

البته در برابر موفقیت و دستاوردها، این فرهنگ از کمبود و نقصان ها نیز عاری نیست. بنابر این از تمام علاقمندانی که در باره ی حسن و قبح این فرهنگ اظهار عقیده کردن می خواهند، خواهشمندیم ملاحظه و پیشنهاد های خود را به نشانی شهر دوشنبه، خیابان رودکی، ۲۱، پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی اکدمیه علم های جمهوری تاجیکستان بفرستند تا در نشر های آینده به اعتبار گرفته شوند.

۵. همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریماف
۶. تصحیحات: ا.مسکیناف، س.زرافشانی، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا
- (ب) - جلد دوم فرهنگ
- ۱-تحریر و تکمیل:
- س.نظر زاده (آ-ی)، م. مظافرشایف (حرفهای ج، ش،ا،یو،ی)، س. سبزه یف (حرفهای خ،ح)، آ. سعیدجعفراف (حرفهای او،ا،ف)، آ. قاسماف (حرفهای ف،ح،چ)، مطراباف (س (حرف پ،ت،ح،ق)، توره حسناف (حرفهای ر،ت)، م.ح. سلطان (حرف س،ف،ش).
- ۲- تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م.ح. سلطان
- ۳- تحریر نظارتی: غ.قادراف، س.خالمتاوا.
- ۴- همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریموف.
- ۵- تصحیحات: ا.مسکیناف، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا.
- III. مفتاح عربی واژه گان: فیرز نبوی، ا.مسکیناف
- IV. چاپ کامپیوتری.
- الف) با خط کریلی اساس:
- چ. نظرشایوا، ن.عاشوراوا، آ. میرزایوا، گ. عثمان‌اوا، س.نیکبخت شایوا، م.رجب‌اوا، ش. نظرزاده، م. ناصیراوا، ا. شیر علی یوا.

МУНДАРИЧА ВА СОХТИ ФАРҲАНГ

Забони адабии муосири тоҷикӣ забони давлатӣ ва расмии Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон буда, тамоми коргузори расмӣ, таҳсил дар макотиби таҳсилоти умумӣ ва олий, муошират ва мубодилаи афкор, матбуот, радио ва телевизион ба воситаи он сурат мегирад. Таркиби лугавии забони ҳозираи тоҷикӣ хеле ғанӣ ва дар айни замон мураккаб буда, махсули давраҳои тӯлонии таҳаввулу таракқиёти ҷомеа мебошад ва хусусиятҳои хоси он то ҳадди имкон дар ин фарҳанг таҷассум ёфтааст.

Мундарича ва сохти фарҳанг дар асоси дастовардҳои ахири илми фарҳангшиносии ҷаҳон таҳия шуда, дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

1. Ба фарҳанг дар навбати аввал калимаву ибораҳои ба қоидаҳои забони адабӣ мувофиқ ва ба таври умумӣ истеъмолишаванда ворид шудаанд. Ҳамчунин бо назардошти тамоюли рӯзафзуни рӯ овардан ба асосат ва покизагии забон як миқдор вожа ва таъбироти китобӣ, таърихӣ ва кӯҳнашудае, ки дар асарҳои адабиёти классикӣ, таърихӣ ва илмӣ истифода мешуданд ва ҳоло қисми зиёди онҳо аз ҷаваб ҳаҷе мешаванд, дар фарҳанг ҷой дода шудаанд.

2. Ба фарҳанг аз рӯи вазифа калимаҳои гурӯҳи зерин дохил нашудаанд:

-калимаҳои махсус, ки ба соҳаҳои касбу кор ва ихтисосҳои маҳдуд мансубанд, инчунин истилоҳоти камистеъмоле, ки хоси ягон риштаи нодири илму техника мебошанд;

-калимаҳои хоси лаҳҷаи маҳалле, ки дар нутқи қаҳрамонони адабиёти бадеӣ ё дар матбуоти даврӣ ба нудрат вохӯранд ҳам, истифодаи зиёд надоранд;

-калимаю ибораҳои аз доираи одоб берун;

-калимаҳои хоси услуби ин ё он адиб, ки доираи хеле маҳдуди истеъмолишаванда;

-калимаҳои кӯҳнашудаю китобӣ, ки фақат дар баъзе лугатҳои тафсирии қадимӣ бо онҳо дучор омадан мумкин аст;

-ихтисораҳои хуруфӣ ва ҳичой;

-исмҳои хоси мардонаю занона, номҳои ҷуғрофӣ, унвони корхонаву идораҳо ва ғ. (ба истиснои баъзе номҳои машҳур ва таърихӣ диниву асотирӣ);

-сифатҳои дараҷаҳои қиссӣ ва олий (ба истиснои «бештар», «калонтар» барин калимаҳо, ки маънои лугавӣ низ пайдо кардаанд).

3. Дар шарҳу эзоҳи маънои калимаю ибораҳо аз усулу принсипҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангҳои тафсирии пешини тоҷикӣ ва форсии муосир истифода бурда шудааст. Пеш аз ҳама, маънои асли ва бевоситаи воҳидҳои лугавӣ дода шуда, сипас маъноҳои киноявӣ маҷозӣ ва ниҳоят маъноҳои наву наватарини онҳо тафсир мегарданд.

Нахуст маънидоди начандон муфассали хоси калимаю ибораҳо оварда, баъд муродифҳои онҳо ва ниҳоят дар охир ҳамчун як воситаи дигари тафсир калимаҳои сермаъно ё баъзе шаклҳои дар қолиби онҳо сохташуда барои муқоиса ҷой дода шудаанд. Агар калимаву иборати мавриди тафсир муродифҳо дошта бошад, шарҳи муфассали маъно дар моддаи лугавӣ яке аз онҳо, ки истеъмоли бештаре дорад, оварда шудааст. Муродифҳои дигар ҳар қадом аз рӯи ҳарфҳои онҳо дар ҷои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил медиҳанд ва дар шарҳи маънои онҳо бо зикри муродиф ё муродифҳо иктифо карда мешаванд. Масалан:

ОФТОБ آفتاب ситораи нурдиҳанда, мааркази низоми офтобӣ, ки равшаниву ҳарорати замин аз онҷост, хуршед, меҳр, шамс.

ХУРШЕД خورشيد офтоб, меҳр, шамс.

ШАМС شمس офтоб, хуршед, меҳр.

4. Омонимҳо (ҳамсонҳо), яъне калимаҳои аз ҷиҳати тарзи талаффуз ва шакли навишт айнан ба ҳам монанд, ки маъноҳои гуногун доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ омада, ба воситаи рақамҳои римӣ ишора мешаванд. Масалан:

АЛАМ I الم дард, ранҷ, озор, гусса....

АЛАМ II ا. علم байрак, ливо, парчам.

БОЗ باز 1. асоси замони ҳозира аз **бохтан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машгулшаванда: қиморбоз, ҳукқабоз, бедонабоз...*

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав, мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан**, **боз пурсидан**, **боз муруҷиат кардан**. 2. илова бар ин, болои ин, ба зами ин; ҳам, ғайр аз ин: **боз ба кучо равам**. 3. *пасванд* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ... ин қониб: **ду рӯз боз**. 4. *ҳиссаҳои таъкидӣ* мабодо...

БОЗ II باز кушода, яла, во; *муқоб.* **баста**; **боз кардан** кушодан...

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдари шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз**, **бози шикорӣ**.

5. Шаклҳои дучори ҳодисаҳои гуногуни овой, имлоӣ ва лугавигардидаи калимаҳо, ки дар забони адабии хаттӣ ва гуфтугунии тоҷикӣ мавриди истеъмол дошта, дар қоидаҳои мавҷудаи имло инъикоси худро ёфтаанд, дар фарҳанг ҷой дода, ба шаклҳои аслий ва дурусташон ишора ва зимнан ҳавола карда мешаванд. Чунончи:

а) калимаҳое, ки бештар бо талаби вазн дар назм ва ё умуман дар забони гуфтугуӣ дар онҳо овозе афтида, ихтисор ё сабук шудаанд:

В-АР وр *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

З-ИН زين *шакли кӯтоҳшудаи зи ин ва аз ин.*

ГАР I گر *шакли кӯтоҳшудаи агар...*

НАХОД نخاد [*аслаш нахоҳад*] *гуфт.*, *ҳиссача* магар, оё.

б) калимаҳое, ки баъзе овозҳо-ҳарфҳои онҳо ҷой якдигарро иваз намудаанд ва дар ин шакл ҳам дар забони навишторӣ ва ҳам гуфторӣ таърихан ва ҳоло низ истеъмоли зиёд доранд:

КУҲАН کهن *шакли дигари кӯҳна.*

СУРФА I سرفه 1. садои раъшадоре, ки бо сабаби сармоҳӯрдагӣ... аз сина ба гулӯ мебарояд, сулфа. 2. *шакли ҷойивазнамудаи суфра.*

в) калимаҳое, ки мутобиқи қоидаҳои қонунияти ҳичосозии забони тоҷикӣ анъанавӣ бадал шудани овозҳо ва тағйири шакл намудан доранд ва дучори дигар ҳодисаҳои овой шудаанд:

ИШКАМ اشکم *шакли дигари шикам.*

КУНУН کون *шакли дигари акнун...*

ЗИ ز *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн қор фармуда мешавад).*

Агар калимаҳои гуруҳи мазкур ҳам дар шакли дурусту аслий ва ҳам дар шакли ба

ҳодисаҳои овой имлоӣ дучоргардида мавриди истеъмоли васеъ дошта бошанд, шакли тағйирхӯрда ба шакли аслий ҳавола карда мешавад. Масалан:

ҚУЛФ قلف *шакли ҷойивазнамудаи қуфл.*

ҚУФЛ قفل 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон ва ғ.-ро маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдонии силоҳи оташфишон: **қуфли пулемёт...**

КИТФ کتف сари шонаи бадани одам, дӯш; **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИФТ کفت *шакли ҷойивазнамудаи китф.*

Дар сурати мавҷуд будани маъно ё ибораҳои таркибӣ, ки фақат ҳоси яке аз шаклҳои он, чунин тафовутҳо дар моддаи лугавии марбути ҷой ва шарҳ дода мешаванд. Чунончи:

МАҲ مہ *муҳаффафи моҳ*; **аз (дар) рӯи касе маҳ дидан** касеро одами ғавқулода неқ, беҳамто *ва ғ.* пиндошта шефтаи ӯ шудан...

6. Калимаҳои навсохт ва навпайдо, вожаҳои серистеъмоли забони гуфтугуӣ, инчунин баъзе калимаҳои махсуси лаҳҷавӣ ва калимаҳои зиёди тасвирий ва тақлиди овозӣ бо ишораҳои махсус дар фарҳанг ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

ЧАРХБОЛ چرخبال *нав.* навъе аз ҳавопаймои гирдбол, ки хангоми боло шудан ва фуруд омадан метавонад ба тариқи амудӣ парвоз кунад, вертолёт.

ҚАПИДАН قپیدن *гуфт.* 1. чизеро ба чолокӣ дошта гирифтани; бо даст гирифтани, чизеро бо даст доштан... 2. *маҷ.* дастгир кардан, боздошт кардан...

КАШТАЛ کشتل *лаҳҷ.* гиребон, яка, яха.

АККАС/АККОС اکس/اکس *калимаи тақлиди овози чакидани сағ, садои сағ.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҷӯшидани чизи мосъро ифода мекунад.*

7. Калимаҳои иқтибосии арабӣ, ки ҳамсадоҳон охири онҳо таърихан ташдид доранд (**зид(д)**, **қад(д)**, **фан(н)**, **хат(т)**...) ё дар охир, ба истилоҳ, ҳарфи «то»-и зоида доранд (**ишора(т)**, **қувва(т)**...), инчунин калимаҳои аслан тоҷикӣ, ки дар охир ҳарфи «й»-и факултативӣ (**гӯй//гӯ**, **мӯй//мӯ**, **рӯй//рӯ** ё *ба шакли ганҷҷӯ(й)*...) ва дар тарзи бавоситан фельхо садонок факултативин **н** доранд (**давон(н)дан**, **дуздон(н)дан**, **хобон(н)дан**...) *ва м.* *ишҳо* ҳам дар як моддаи лугавӣ ҷойгир ва маънидода карда мешаванд. Вале дар ин ҳолат ҳарфи дуҷуми ташдид, ҳарфҳои зоида ва факултативӣ дар тартиби алифбонӣ фарҳанг ба эътибор гирифта намешавад. Агар байни

шаклҳои кӯтоҳ ва пурраи ин гуна калимаҳо аз рӯи тартиби алифбой калимаҳои дигар воқеъ шуда бошанд, истисноан шакли пурра ё кӯтоҳи дубораоварда ба шакли дигар ҳавола карда мешавад. Чунончи:

ГҮ *گو* *ниг.* *гӯй.*

ГҮГИРД *گوگرد* 1. моддаи сӯзанда... 2. чӯбчаҳо...

ГҮГИРДЧҮБ *گوگردچوب* *гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд...*

гӯй//гӯ *گوگو* 1. *асоси замони...*

гӯй *گو* 1. кулӯлаи аз ресмон...

Ҳамчунин калимаҳои иқтибосии арабии дар охир алифи мақсура ва аломати танвини фатҳадоста, ки дар забони тоҷикӣ ба назардошти ин алифу аломат низ талаффуз ёфта, мӯчиби дар ду шакл истеъмол шудани он вожаҳо гардидаанд, одатан ҳар ду шакл як моддаи лугавиро ташкил додаанд ва гоҳе дар моддаҳои ҷудоғонаи лугавӣ оварда шудаанд. Масалан:

МАЪНО//МАЪНӢ *ا. معن/معنى* 1. он чи калима, ишора, аломат ва *ғайра* онро ифода мекунад; мазмуни калом... **маънои лугавӣ...**, **маънои маҷозӣ...** 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун.

АСЛАН *ا. اصلا* 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз чихати насаб, аз чихати баромад. 3. *ниг.* **асло**.

АСЛО *ا. اصلا* [*аслаш аслан*] тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

8. Калимаҳои шакли арабиғирифта – *муарраб* қоидатан шарҳ дода намешаванд ва ба асли тоҷикии худ ҳавола мегарданд. Вале қисми зиёди онҳо дар баробари асли тоҷикиашон дар забони имрӯзаи тоҷикӣ мавриди истеъмол доранд. Бинобар ин вобаста ба дараҷаи истеъмол дар шакли серистеъмол ва умумихалқиашон маънидод карда мешаванд. Чунончи:

ПИЛ *پيل* *ниг.* **фил**; **пили дамон** фили чангии хучумкунанда, пили гуранда.

ФИЛ *فيل* [*муарраби пил*] ҳайвони (хушкигард) калонҷуссаи хартумдор, пил.

ФАРСАНГ *ا. فرسنگ* *кҳи.* воҳиди масоҳат наздик ба шаш ё ҳафт километр.

ФАРСАХ *ا. فرسخ* *муарраби фарсанг*.

9. Исмҳои ҷамъи шикаста ва баъзе шаклҳои ҷамъи солими арабӣ, ки дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд, асосан ба шакли танҳояшон ҳавола мегарданд.

Масалан:

АСОМӢ *ا. اسمى* *ҷ.* **исм** (номҳо).

МАЛОИК//МАЛОИКА *ا. ملائكة/ملائكة* *ҷ.* **малак**; **агар малоиқаҳо омин гуфта бошанд** *гуфт.* агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

Агар маънои ин қабил шаклҳои танҳо ва ҷамъи исмҳо барои хонандаи имрӯза душворфаҳм ба назар расад ва бо назардошти ин ки шакли танҳои онҳо аз рӯи тартиби ҳарфҳои алифбо дар ҳарфи дигар ё дар чилди дуҷоми фарҳанг меояд, дар фарҳанг баъд аз зикри шакли танҳо маъноҳои асосии онҳо мухтасаран дар қавсайн нишон дода мешаванд. Масалан:

АХӢН *ا. احيان* *ҷ.* **хин** (вақтҳо, замонҳо); **ахӢн-ахӢн** гоҳ-гоҳ, баъзан, ахӢнан.

ИХВОН *ا. اخوان* *ҷ.* **ах** (бародарон).

Агар чунин калимаҳо дар шакли ҷамъ маънои тозае пайдо карда ё дар ҳайати таркибу иборои ҳосе омада бошанд, ки дар шакли танҳо вонамехӯранд, пас аз зикри шакли танҳо он маънои нав ва он таркибу иборои хос ба тартиб дар ин моддаи лугавӣ оварда мешавад. Масалан:

АБРОР *ا. ابرار* *ҷ.* **бирр** 1. порсоён, тақводорон... 2. неқӯкорон; эҳсонкорон...

АЙӢМ *ا. ايام* 1. *ҷ.* **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт; мавсим, фасл.

АФВОӢ *ا. افواه* *ҷ.* **фӯх** 1. даҳонҳо. 2. овозаҳои даҳанақӣ; **шӯхраи афвоӢ шудан** вирди забон гаштан; машҳур шудан.

Ҳамчунин шаклҳои ҷамъи дугонаи исмҳои арабӣ бо риояи тарзу усули исмҳои ҷамъи шикаста ҷо дода шудаанд:

АБАВАЙН *ا. ابوين* *кит.*, *ҷ.* **дугонаи аб**; падару модар, волидайн.

ҚАВСАЙН *ا. قوسين* 1. *ҷ.* **дугонаи қавс...**

Як гурӯҳ сифатҳои нисбӣ ва сифатҳои феълӣ, ки ба вазифаи исм омада пасванди ҷамъ мегиранд ва баъзе исмҳо, ки дар шакли ҷамъ машҳур гардидаанд, дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд. Масалан:

АТРОФИӢН *ا. اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

ГУЗАШТАГОН *ا. گذشتگان* *ҷ.* **гузашта**. 1. пешиниён, қадимиҳо...

НИӢГОН//НИӢКОН *ا. نياگان/نياگان* 1. *ҷ.* **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод...

Баъзе сифатҳо, зарфҳо, ҷонишинҳо... ҳам, ки тобиши маъноии тоза гирифта, бо пасванди ҷамъ ҳамроҳ омада метавонанд, асосан дар моддаҳои лугавии шакли танҳо ҳамчун таркиб ҷой дода шудаанд. Чунончи:

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз чиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; муқоб. **дур**: роҳи наздик, рӯзҳои наздик. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздиқон** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех...

КАЙ كى *ҷонишини саволӣ* чӣ вақт, чӣ замон, кадом вақт; **кайҳо** хеле вақт шуд, ки...;

кайҳо боз дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки...; **то кай/то ба кай** то кадом вақт, то чи муддат.

10. Баъзе исму сифатҳои чинси занонаи арабии бо пасванди **-а** сохташуда, ки дар забони тоҷикӣ як андоза мавриди истеъмоли васеъ доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ ҷой дода шуда, шакли *муаннас*-чинси занонаи калимае будани онҳо зикр мегарданд. Чунончи:

ЗАҲРО ا. ظهري 1. *муаннаси азҳар*; дурахшон, тобон, равшан... 2. зани сафедруи зебо. 3. лақаби Фотима - яке аз духтарони Муҳаммади пайгамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

КУБРО ا. كبرى *муаннаси акбар*.

11. Сифатҳои таъкидии навъи **заб-зард**, **наппа-нав...** мувофиқи тартиби алифбоии ҳарфҳои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Чунончи:

ЗАБ-ЗАРД زب زرد *гуфт*. ниҳоят зард, зарди баланд; **руи заб-зард** руи аз касалии ё хафаги ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

НАППА-НАВ نپه نو *гуфт*. тамоман нав, ниҳоят нав.

Вале калимаҳои ҷуфти такрор ҳамчун таркибҳо дар дохили моддаи луғавии калимаҳои танҳо ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

КАМ کم ...**кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста.

РАФТА رفته *сифати феълӣ замони гузашта аз рафтан...* **рафта-рафта** ба мурури замон, тадричан...

Исму сифатҳо ва баъзе калимаҳои шакли хурдию навозишидошта (бо пасвандҳои **-ак** ва **-ча**) ва аксар маъно ё тобиши маъноии дигаре пайдокарда дар фарҳанг моддаҳои мустақили луғавиро ташкил додаанд ва ба шакли *тасғир* ё *тасғир* ва навозишии калимае будани онҳо ишора шудааст. Чунончи:

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғири асп*; аспча. 2. аспӣ ҷӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. зоол. номи ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об метозад: **аспаки обӣ**.

ГУЛОМАК غلامک *шакли тасғир* ва навозишии гулом; гуломи хурдсол.

КАМОНЧА كمانچه 1. *шакли тасғири камон*; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани гижжак... 3. *мус*. асбоби тории аз гижжак хурдтар.

12. Исмҳо, сифатҳо, зарфҳо ва феълҳо (дар шакли масдарӣ) қоидатан бе тавзеҳоти грамматикӣ оварда ва шарҳ дода шудаанд.

Калимаҳои тасғирӣ ва тақлиди овозӣ, шумораҳо, ҷонишинҳо, пешвандҳои пасвандҳо, пайвандакҳо, ҳиссаҳо ва нидоҳо бо қайди грамматикӣ, шарҳи маъно ва ҳатталимкон бо зикри мавриди истифодаи онҳо оварда шудаанд.

Исми феълӣ, исми амал, сифати феълӣ ва феъли ҳол ҳамчун воҳидҳои мустақили луғавӣ вориди фарҳанг гардида, пас аз тавзеҳоти грамматикӣ маъноҳои онҳо шарҳ дода шудаанд. Чунончи:

БИНИШ بينش 1. *исми феълӣ аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **пури биниш**, **чаشمони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

ҚАРЗДИХӢ قرض دهى *исми амал аз қарз додан*; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани пуле ё чизе.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз арзидан*. 2. сазовор, шоиста, лонк, муносиб. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри гаронбаҳо.

ГУФТАНӢ گفتنى *сифати феълӣ замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст...

ДИДАНИ ديدنى 1. *сифати феълӣ замони оянда аз дидан*. 2. шоистаи дидан, дархури дидан... 3. *мач*. пешомад, тақдир, рӯзи саҳт.

КАНДА كنده 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз кандан*; **канда-канда** а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда...; б) фосиладор: **овози канда-кандан** ӯ...; **канда гирифта** ҷудо карда гирифта... 2. ҷуқурии махсус кофташуда, хандак...

БАСТАГӢ I بستگى 1. *шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз бастан*. 2. баста будан, масдудӣ, банд будан: **бастагии роҳ**.

ТОЗОН تازان *феъли ҳол аз тохтан*; дар ҳоли тохтан, давида-давида, давон.

Дар шарҳи бархе аз исмҳои амал азбаски феълӣ таркибии аз онҳо сохташуда дар фарҳанг оварда нашудааст (*мас.*, **гап фурухтан**), ба исми амали аз таркибе будани он ишора карда намешавад. Чунончи:

ГАПФУРӢШӢ گپفروشى *бисёр гап зада амалан* коре накардан; сафсатагӯӣ.

13. Сифатҳои нисбӣ, ки аз исм ба воситаи пасванди **-ӣ** («ё»-и нисбат) ташкил ёфтаанд, дар фарҳанг нахуст ба мансубияти онҳо

ишора гардида, сипас маънои онҳо шарҳ дода мешавад. Масалан:

ДЕВОРИЙ دیواری *мансуб ба девор*; он чи ба девор меовезанд: **рӯзномаи деворӣ, соати деворӣ...**

ЧАНУБИЙ جنوبی *мансуб ба чануб*; воқеъ дар тарафи чануб: **канори чанубии..., тарафи чанубӣ.**

Дар баъзе аз ин қабил калимаҳо, ки дар онҳо пасванди **-ӣ** муштараквазифа аст, ба мансубият ишора нашуда, маънои бевоситаи лугавии онҳо шарҳ дода мешавад. Чунончи:

БУМИЙ بومی маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

ГАЮРИЙ غیوری 1. гайрат, сергайра-тӣ; далерӣ...

ЧҶУПОНӢ چوپانی 1. шуглу амали чӯпон, шӯбонӣ... **чӯпонӣ кардан.** 2. *мансуб ба чӯпон...* саги чӯпонӣ.

14. Асосҳои феълҳо, ки аксар гайр аз маънои софи дастурӣ маъноҳои хоси лугавӣ ҳам доранд, аввал асоси феълӣ алоҳида бо ҳарфҳои хурди гафс оварда шуда, сипас ҳамшакли он ҳамчун воҳиди лугавии мустақил моддаи ҷудогонаро ташкил кардааст. Чунончи:

АНДОЗ انداز 1. *асоси замони ҳозира* аз **андохтан.** 2. *чӯзӣ пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои иҷроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор: **сангандоз, тирандоз...***

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорпо, нақлиёт *ва ғ.* ба таври ҳатми меғундорад; хироҷ: **андози молӣ...** **андози нақда...**

ГУЗАШТ گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан.*

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтани **гузашти айём.** 2. *мач.* даст кашидан аз нафъи худ...

Масдарҳои феълии бавосита ба тарзи бевоситаи худ ҳавола карда ва агар маънои дигаре дошта бошанд, шарҳ дода мешаванд. Масалан:

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن // نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан.* 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

Маънои тарзи фоилии феълҳо ва хусусан феълҳои таркибӣ шарҳ дода шуда, тарзи мафъулӣ, ҳамчун қоида, ба тарзи фоили ҳавола карда мешавад. Масалан:

КҶҶТОҲ کوتاه ...**кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан, кашол надодан (*мас.*, гапро); **кӯтоҳ шудан тарзи мафъули кӯтоҳ кардан.**

Феълҳои таркибии номӣ, ки ба воситаи феълҳои ҷридиҳандаи **кардан, шудан, задан, ёфтан** *ва ғ.* ташкил ёфтаанд, асосан дар моддаи лугавии чӯзӣ номӣ (яъне исму сифатҳо *ва м. шӯҳо*) оварда шарҳ дода мешаванд. Вале таркибҳои зиёди феълӣ барои таъйиди мавриди дурусти истеъмоли ҳамчун шохид бидуни шарҳ дар моддаҳои лугавии феълҳо низ зикр мегарданд.

15. Ибораҳои истиораӣ баъд аз шарҳи маъно ё силсилаи маъноҳои лугавию маҷозии сарвожаҳо асосан бидуни тафсири маъно оварда мешаванд. Чунончи:

БАҶОР بهار 1. яке аз чаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор...**; **аввали баҳор...** 2. *киноя аз авҷи гул-гулшукуфӣ, айни ривочу равнақи кор: **баҳори озодӣ, баҳори бе-хазон...***

ДУД دود 1. моддаи тираранги абру бухормонанд... 2. *мач.* ох; оху нола, фиғон. 3. *мач.* ба маънои сиёҳӣ, тирагии ғамангез *ва ғ.* **истеъмоли мешавад:** **дуди алам, дуди ох, дуди ситам...**

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтобу моҳ, ҷароғ, оташ *ва ғ.*);... **ба таври истиора:** **нури дониш, нури маърифат...**

16. Баъд аз овардани сарвожаҳои гайриточикӣ ишораҳои решашиносӣ (этимологӣ) гузошта шуда, аз қадом забон омадани ин вожаҳо нишон медиҳанд: *а.-* арабӣ, *ю.-* юнонӣ... Пас аз ин тарзи навишти арабии сарвожаҳо нишон дода мешавад. Воҳидҳои лугавии худӣ ва иқтибосии забони тоҷикӣ, ки дар давраҳои гуногуни таҳаввулу рушди худ дучори тағйироти зиёди маъноиву услубӣ шудаанд, дар моддаҳои лугавӣ қабл аз шарҳи маънои калимаҳо ба китобӣ (*кит.*), кӯҳнашуда (*кҳн.*), таърихӣ (*таър.*) ва нав ё навсохт (*нав.*) будани онҳо ишора шудааст. Масалан:

ИНКИШОФ ا. انکشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *мач.* ба воя расида ва паҳн шуда пеш рафтани ҳар чиз; рушд, пешрафт, таракқӣ; **инкишоф додан...**

МАЪРАКА а. معركة 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. *мач.* ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои ягон кор; давраи муташаккилона гузаронидани коре ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи алаф-даравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтани...** 3. *нав.* маросими тӯӣ ё азо: **маъракаи хурсандӣ...**

17. Калимаҳои аз забонҳои дигар баргирифта (иқтибосшуда), ки дар асл дорои шакл ва маъноҳои гуногун буданд, асосан дар

он шакл ва бо он маъноҳое ба фарҳанг ворид гардида ва шарҳ дода шудаанд, ки дар забони муосири тоҷикӣ мавриди истеъмоли то андозае устувор пайдо кардаанд ва дар қоидаҳои мавҷудаи имлои тоҷикӣ инъикос ёфтаанд. Масалан:

АРАФА *a.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нухуми моҳи зулҳиҷча, ки хоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузaronанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафои интиҳобот, арафи чашни истиқлол.**

МАХДУМ *a.* مخدوم 1. *кит.* он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд, хоҷа, хӯҷаин. 2. *кҳн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд; (**махсум шакли гуфтугӯи ин калима аст**).

МАХСУМ *a.* محسوم *гуфт.*, *шакли вайроншудаи махдум.*

МАЪТАЛ *a.* معطل [*аслаи муаттал*] интизор, мунтазир. **маътали касе ё чизе будан** дар интизори касе ё чизе будан... **маътал кардан** дар интизорӣ нигоҳ доштан...

СОХТИ ФАРҲАНГ

1. Ҳамаи калимаҳои тафсиршаванда ба тартиби алифбо паси ҳам омадаанд ва бо ҳарфҳои калони нимгафс ҷоп шудаанд.

2. Агар калимае дар алоҳидагӣ истеъмоли нашоада ё онро ҷудоғона шарҳ додан душвор бошад, пас аз сабти он ҳамчун сарвожа аломати баён (дунуқта) гузошта шуда, баъд аз он ибора ё таркибе, ки ин калима одатан дар дохили он меояд, бо ҳарфҳои хурди гафс зикр ва эзоҳ меёбад:

КАЛОЧА *كلاچه*: **гапу калоча**, гапу хабари зиёдагӣ...; **гапу калоча кардан**; овоза кардан, мавриди гуфтугузор қарор додан.

ГАПЧА *گپچه*: **гапу гапча** а) гапи майда-ҷӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

3. Пасванд ва пешвандҳо асосан дар сурате, ки дар навишт бо калимаи дигар ҳамшакл воқеъ гардида бошанд, алоҳида ва пеш аз калимаҳои ҳамшакл зикр шуда, бо ҳарфҳои хурди гафс ва шарҳҳои грамматикӣ бо ҳарфҳои курсив ҷоп мешаванд:

-**гар** *گر* *пасванди калимасоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ омада маъноҳои зеринро медиҳад*: 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар**. 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар**. 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавоғгар**.

ГАР I *گر* 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар*... 2. ҳарчанд, гарчанд...

ГАР II *گر* хориш, реш, кӯтур (дард).

4. Маъноҳои гуногуни калимаҳо аз якдигар бо рақамҳои арабӣ ҷудо карда мешаванд. Дар вақти эзоҳи ҳар маънои калима пас аз муродифҳо ва ибораҳои муродифӣ, ки маъношон ба якдигар хеле наздик аст, аломати вергул гузошта шуда, агар ин муродифҳо аз ҷиҳати маъно аз якдигар андак дурӣ ва ё бо ягон тобиши маъноӣ аз ҳам фарқ дошта бошанд, байни онҳо аломати нуқтавергул гузошта мешавад.

Маънои мачозии калима баъди маънои аслии калима шарҳ дода мешавад ва бо аломати ихтисории *мач.* ишора мегардад.

Он маънои калима, ки аз истифодаи киноявӣ он ба вучуд омадааст, бо ихтисораи шартии *кин.* (киноятан) ва дар шарҳи ибораҳо бо ифодаи *киноя аз* ишора шудааст.

5. Агар маънои ибора ва таркибҳо аз маънои тафсирёбандан калимаҳо тафовуте надошта бошад, баъд аз шарҳи маънои калимаҳо аломати дунуқта гузошта, ин қабил ибораҳо таркибҳо бидуни шарҳи маъно зикр мегарданд:

МАВЧ *موج* 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр, мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо, мавчи кӯтоҳ, миёна ва дарози радио...**, **мавчҳои электромагнитӣ...**

Агар калимаи шарҳёбанда дар ибораи устувор ва рехта ба ҳеҷ як аз маъноҳо мутобик наояд, чунин ибораҳо пас аз шарҳи ҳамаи маъноҳои калима бо аломати ромб (◊) ҷой дода мешаванд. Зарбулмасал ва мақолҳо низ бо ишораи (*зарб.*) ва (*мач.*) метавонанд ба ин гурӯҳи ибораҳо дохил шаванд, вале азбаски онҳо зери маъноҳои гуногуни сарвожа дар аввал, мобайн ва охири моддаи лугавӣ омадаанд, бе ишораи аломати ромб (◊) оварда мешаванд:

АСП *اسپ* 1. чорпои хонагии сумдори саворӣ ва боркаш: **аспи бедав...** **аспи бодпой...** **аспи боркаш...**, **аспи саманд...** аз **асп фуруя** ҳам, аз **узангу намефуруя** (*мақ.*) мавқеи пешбарандаашро аз даст дода бошад ҳам, калонгариро тарк карданӣ нест; **ба аспии нағз як қамчин**, **ба аспии бад сад қамчин** (*мақ.*) ба одами нағзу бофаросат як даҳан гап кофӣ бошад, ба одами баду бефаросат гапи бисёр ҳам таъсир надорад...

ИЛЛАТ *a. عَلت* 1. *кит.* сабаб, боис, ваҷҳ. 2. беморӣ, касалӣ, дард. 3. айб, нуқсон, камбудӣ: **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат** (*зарб.*).

6. Маънои калимаву ибораҳо ба забони адабии имрӯзаи тоҷикӣ шарҳ меёбад. Дар шарҳи маъно аз истифодаи калимаву ибораҳо, ки имрӯз хеле камистеъмоланд ё кӯҳнашуда ба ҳисоб мераванд ё маънои матруке доранд ва инчунин аз калимаю таркибҳои маҷозӣ ё маънои духӯрадошта то ҳадди имкон худдорӣ шудааст.

7. Агар калимаи шарҳёбанда калимаи зидмаъноӣ худро (антоним) дошта бошад, он бо ҳарфҳои хурди гафс дар охири шарҳ бо

ишораи *муқоб.* (яъне, муқобили..) зикр мегардад:

ДУР *دور* чизе ки (аз мо) дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст, *муқоб.* **наздик:** **муддати дуру дароз, роҳи дур(у дароз); хомӯшии дуру дароз..., дур будан... дур кардан...**

8. Агар маънои ду калима ё яке аз маъноҳои ду калима ба якдигар наздик бошанд ва ё воҳиди шарҳёбанда аз ҷиҳати сохт бо ягон воҳиди лугавӣ ва таъбири дигар қаробате дошта бошад, чунин наздикӣ ва қаробат дар поёни шарҳи маъно бо аломати ихтисории *муқ.* (муқонса шавад бо...) ишора мегардад.

ИБОРАВУ ТАРКИБҲО

1. Ибора ва таркибҳои мавриди шарҳи фарҳангро аз рӯи сохт ва таркиб ба навъҳои умдаи зерин тақсим кардан мумкин аст:

а) ибораҳои изофӣ ва баёнӣ (ибораҳои исмӣ, сифатӣ, феълиҳолӣ);

б) ибораҳои ҷонишинӣ ва пешванддор;

в) ибораҳои феълӣ (масдари сода ва тафсилӣ, сифати феълӣ ва феълиҳолӣ).

2. Ибораҳо асосан дар моддаи лугавии калимаи мустақилмаъноӣ аввали онҳо оварда эзоҳ шудаанд, вале гоҳо, мумкин аст, ки шарҳи онҳо дар моддаи лугавии калимаи дигари бунёдии ибора низ оварда шавад.

3. Дар фарҳанг аввал ибораҳои номӣ (изофӣ, баёнӣ, сифати феълӣ, феълиҳолӣ, пешванддор ва ибораҳои ҷонишинию пешоянддор) ва сипас кулли ибораҳои феълӣ ҷой дода шудаанд, ки дар мисоли зер иҷмолан тасвир кардан мумкин аст:

1. гули бехор	7. қаду баст
2. гули сари сабад	8. даст задан
3. ду дунё	9. даст ба сар
ниходан
4. андак-андак	10. дасти ёрӣ дароз
кардан
5. дам ба дам	11. аз даст додан
6. аз аввал то охир	12. дастатон дардро
набинад

4. Ҳамаи ибораю таркибҳои фарҳанг дар дохили худ низ бо риояи тартиби алифбоии ҳарфҳо ҷой дода шудаанд. Агар калимаи шарҳёбанда дар аввали ибора омада бошад, тартиби алифбо аз калимаи дуҷуми ибора ба эътибор гирифта мешавад.

5. Агар ду ибора як маъно дошта, вале аз рӯи тартиби ҳарфҳо аз якдигар дур ҷой гирифта бошанд, фақат маънои ибори маъмултар шарҳ дода мешавад ва ибори дуҷум бе шарҳи маъно ба ибори яқум ҳавола мегардад. Дар сурати ба тартиби алифбо паси ҳам омадани ду ибори ҳаммаъно онҳо дар як ҷо оварда шуда, дар байнашон аломати мувозӣ (//) гузошта мешавад:

синни балоғат//ҳадди балоғат

бори сафар бастан//рахти сафар бастан

6. Агар ибора ду ё якчанд маъно дошта бошад, ин маъноҳо аз ҳам бо ҳарф ва кавс чудо карда мешаванд:

ёд **кардан** а) ёдовар шудан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *маҷ.* пазмон шудан.

7. Агар ягон калимаи ибора муродифи ҷойгузин дошта бошад, ин муродиф дар қавсайн зикр мешавад: **савганд (қасам) ёд кардан.**

Ҷузъи фаръии ибораҳо низ дар қавсайн гирифта шудаанд: (аз) **сар то по, гап дар (сарӣ) чизе будан.**

ИХТИСОРАҲО

а. - арабӣ
ади. - адабиётшиносӣ
ак. - аккадӣ
анат. - анатомия
англ. - англисӣ
асот. - асотирӣ, асотиршиносӣ
афс. - афсонавӣ
байт. - байторӣ
барқ. - барқӣ, электрӣ
бахр. - баҳрнавардӣ
биол. - биология
боғп. - боғпарварӣ
бот. - ботаника
боф. - бофандагӣ
ва ғ. - ва ғайра
ва м.ш. - ва монанди ин
варз. - варзиш
геол. - геология
грам. - грамматика
гуфт. - гуфтугӯӣ
д. - динӣ
дӯз. - дӯзандагӣ
зарб. - зарбулмасал
зби. - забоншиносӣ
зоол. - зоология
ибр. - ибрӣ
икт. - иқтисод
исп. - испанӣ
ит. - италиявӣ
итт. - иттилоотшиносӣ
кайҳ. - кайҳоннавардӣ
кин. - киноявӣ
кит. - китобӣ
кишов. - кишоварзӣ

кҳн. - кӯҳнашуда
лаҳҷ. - лаҳҷавӣ
лот. - лотинӣ
м. - муғулӣ
мақ. - мақол
мал. - малайзӣ
мант. - мантик
мас. - масалан
мач. - маҷозан
маъд. - маъданшиносӣ
меъ. - меъморӣ
мол. - молия
муқ. - муқоиса шавад бо...
муқоб. - муқобили...
мус. - мусиқӣ
нав. - навсохт
нашр. - нашриёт
ниғ. - нигаред ба...
нум. - нумератив
нуч. - илми нучум
обҳи. - обуҳавошиносӣ
олм. - олмонӣ
омӯз. - омӯзгорӣ
пасв. - пасванд
пешв. - пешванд
пол. - поландӣ
порт. - португалӣ
р. - русӣ
радио. - радиотехника
риёз. - риёзиёт,
 математика
р. - оҳ. - роҳи оҳан
с. - сиёсӣ
санс. - санскрит

санъ. - санъат
сохт. - сохтмон
сур. - суриёнӣ
т. - туркӣ
т.-м. - туркию муғулӣ
таҳқ. - сухани таҳқиромез
таър. - таърихӣ
тех. - техника
тиб. - тиббӣ
тибет. - тибетӣ
фалс. - фалсафа
физ. - физика
фин. - финландӣ
фолк. - фолклор
фр. - фаронсавӣ
хим. - химия
хит. - хитой
хӯр. - хӯрокворӣ
ҳ. - ҳиндӣ
ҳ. - ҳарбӣ
ҳанд. - хандаса
ҳисобд. - ҳисобдорӣ
ҳол. - ҳолландӣ
ҳуқ. - ҳуқуқшиносӣ
ч. - чехӣ
чорв. - чорводорӣ
ҷ. - ҷамъи...
ҷугр. - ҷугрофия
ш. - шаҳри...
швед. - шведӣ
ю. - юнонӣ
я. - яҳудӣ
яп. - японӣ

Алифбои тоҷикӣ

№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо	№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо
1	А а	а	19	О о	о
2	Б б	бе	20	П п	пе
3	В в	ве	21	Р р	ре
4	Г г	ге	22	С с	се
5	Ғ ғ	ге	23	Т т	те
6	Д д	де	24	У у	у
7	Е е	йе	25	Ӯ ў	ӯ
8	Ё ё	йо	26	Ф ф	фе
9	Ж ж	же	27	Х х	хе
10	З з	зе	28	Ҳ ҳ	ҳе
11	И и	и	29	Ч ч	че
12	Ӣ ӣ	ӣ	30	Ҷ ҷ	ҷе
13	Ӯ ў	ӯи	31	Ш ш	ше
14	К к	ке	32	Ъ ъ	ъ
15	Қ қ	қе	33	Э э	э
16	Л л	ле	34	Ю ю	йу
17	М м	ме	35	Я я	йа
18	Н н	не			

А

А ҳарфи аввали алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا), «айн» (ع) ва дар охири як гурӯҳ калимаҳо бо «ҳои ҳавваз» (ه) ифода мешавад; ҳарфи «алиф» дар ҳисоби абҷад ба адади 1 баробар аст; ҳарфи «А» дар гурӯҳбандии синфҳои таълимӣ, табақабандии мавзӯҳо ва ғ. ба ҷои шумораи якум ба қор меравад.

-**А** ҳиссачаест, ки бо феъл омада, маънои тааҷҷуб, таассуф, эҳсос, ҳаяҷон ва ғайраро ифода мекунад: **чи гуфтед-а?**, **бахтро бинед-а!**

ААМ(М) *а.* اعْم *кит.* омагар, умумитар, фарогиртар; **аам аз он ки...** сарфи назар аз он ки..., бо вучуди он ки..., новобаста ба он

АБ^{ки...} *а.* اب *кит.* падар, волид.

АБАВАЙН *а.* ابوين *кит.*, *ҷ.* дугонаи **аб**; падару модар, волидайн.

АБАВИЯТ *а.* ابويت *кит.* падарӣ, падарӣ қардан.

АБАВӢ *а.* ابوى *мансуб ба аб.*

АБАВОН *а.* ابوان *кит.* падару модар, волидайн.

АБАД *а.* ابد *кит.* ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **умри абад**; **то абад** ҳамеша, доим; **ҳабси абад** ҳабси якумрӣ, ҳабси доимӣ.

АБАДА *а.* عبده *ҷ.* **обид**; **абадан авсон** бутпарастон.

АБАДАН *а.* ابدأ 1. ба таври ҳамешагӣ, ҷовидон. 2. ҳаргиз, ҳеҷ гоҳ, ҳеҷ вақт.

АБАДЗИНДА *а.* ابدزنده ҷовидон, абадӣ, ҳамешазинда, ба таври ҳамешагӣ, фанонопазир.

АБАДИЯТ *а.* ابديت *фалс.* ҷовидонӣ, пояндагӣ, фанонопазирӣ: **абадияти вақт**, **абадияти олам**, **абадияти ҳаракат**.

АБАДӢ *а.* ابدى ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **хотираи абадӣ**.

АБАДУДДАҲР *а.* ابدالدهر ҷовидон, ҳамеша, ба таври ҳамешагӣ.

АБАДУЛАБАД *а.* ابدالابد ҷовидон, то абад, то интиҳо, ҳамеша, то вучуди ҷаҳон.

АБАДУЛОБИДИН *а.* ابدالآبدин *кит.* ҳамеша, ҷовидон, поянда.

АБАДУЛОБОД *а.* ابدالآباد *кит.*, *ниг.* абадулабад.

абар- *а.* ابر *пешванд* боло, *фавқ:* **абарқудрат**, **абармард**.

АБАР 1. *а.* ابر *шакли қадимии пешванди бар.* 2. дар. 3. ба, мувофиқи.

АБАРҚУДРАТ *а.* ابرقدرت басо нерӯманд, бисёр қудратманд, бисёр муқтадир ва қавӣ: **давлати абарқудрат**.

АБАРҚУДРАТӢ *а.* ابرقدرتى нерӯмандӣ, қудратмандӣ, пурқудратӣ, муқтадирӣ.

АБАРМАРД *а.* ابرمرد марди фавқулода бузург, бузургмард, марди басо нерӯманд.

АБАС I *а.* عبث бехуда, бенатиҷа, барабас: **қори абас**; **(бар) абас рафта** бенатиҷа мондан.

АБАС II *а.* عبث 1. *кит.* туршрӯй; ғамгинӣ; беилтифотӣ. 2. бавл, шоша. 3. саргин, пору, нурии хушк.

АББОС *а.* عباس *кит.* 1. бисёр туршрӯй. 2. шеридаранда.

АББОСИЁН *а.* عباسيان *таър.* номи сулолаи хулафои араб (750-1258), ки бунёдгузори он Аббос аз наҷоди амаки пайғамбари ислом мебошад.

АББОСИЯ *а.* عباسيه *ниг.* аббосиён.

АББОСӢ I عباسى *кит.* хилагарӣ, маккорӣ.

АББОСӢ II *а.* عباسى 1. мансуб ба аббос. 2. сиккаҳои мансуб ба номи шоҳ Аббоси Сафавӣ. 3. мансуб ба хулафои аббосӣ. 4. ранги сурхи моил ба кабуд. 5. киноя аз ранги сиёҳ (ба муносибати он ки хулафои аббосӣ маъмулан либоси сиёҳ мепӯшиданд); хилъати аббосӣ хилъати сиёҳ.

АБВОБ *а.* ابواب *кит.*, *ҷ.* боб.

АБГОР ابگار *ниг.* афгор.

АБГОРӢ ابگارى *ниг.* афгорӣ.

АБД *а.* عبد *кит.* банда, гулом.

АБДОЛ *а.* ابدال *кит.* 1. *ҷ.* бадал ва бадил. 2. начибон, шарифон (*сифати хосони Худо*).

АБЕ ابى *шакли қадимии пешванди бе.*

АБЕДОНИШ ابى دانش *бедониш, нодон.*

АБЕРА اييره *фарзанди набера.*

АБЕША ابيشه *кит.* чосус, хабаркаш.

АБӢТ *а.* آيات *ҷ.* байт I.

АБЗОЛ ايزال *ниг.* абзор//афзор.

АБЗОР ايزار *ниг.* афзор.

АБЗОРДОН ايزاردان 1. халта ва ё куттие, ки дар он асбобу абзор ва ё васоили дигар нигоҳдорӣ мешаванд. 2. куттие, ки дар он доруворӣ ва растаниҳои хуштаъму хушбӯӣ аз қабилӣ мурчу зира ва ғ. гузошта мешавад.

АБЗОРСОЗ ايزارساز *шахси созандаи олоти абзор, он ки асбобу абзор месозад.*

АБЗОРСОЗӢ ايزارسازى *амал ё фаъолияти марбут ба сохтани олоти абзор.*

АБЗОРФУРӢШ ايزارفروش *фурӯшандаи абзор ва асбобу олот.*

АБЗОРФУРӢШӢ ايزارفروشى *чой ё дӯкони фурӯши асбобу олот ва ё афзор.*

АБИР *а.* عبير *навъе аз хушбӯиҳои хушк аз қабилӣ мушк; номи хушбӯиҳои сиёҳтоб, ки аз сандалу гулоб ва мушку заъфарон омода мешавад.*

АБИРАФШОН عبيرافشان *пошандаи абир, афшонандаи хушбӯӣ ва ҳар гуна бӯи муаттар.*

АБИРОГАНД عبيرآگند *пур аз абир, пур аз*

хушбӯӣ.

АБИРОМЕЗ عبيرآميز *омехта бо абир; хушбӯӣ.*

АБИРСИРИШТ عبيرسريشت *бо абир омехташуда, бо абир сирешта.*

АБИРФИШОН عبيرفشان *ниг.* абирафшон.

АБКAM *а.* ابکم *кит.* гунг, лол.

АБҚАРӢ عبقرى 1. мансуб ба Абқар (*номи мавзеи афсонавӣ*). 2. либоси нафис, чомаи ҳарир.

АБЛАҒ *а.* ابلاغ *кит.*, *ҷ.* балиғ; расотар, балиғтар; бехтар, хубтар.

АБЛАҚ *а.* ابلاق *кит.* чизи дуранг, сафеду сиёҳ, ало.

АБЛАҚӢ ابلقى *дурангӣ, сиёҳию сафедӣ.*

АБЛАҚСАВОР ابلقسوار *савори аспӣ аблақ; аспсавор.*

АБЛАҲ *а.* ابله *аҳмақ, бефаҳм, нодон, камақл.*

АБЛАҲВАШ ابلهوش *ниг.* аблаҳвор.

АБЛАҲВОР ابلهوار *аблаҳмонанд, монанд ба аблаҳ, шабеҳи аблаҳ, мисли аблаҳ.*

АБЛАҲӢ ابلهى *аҳмақӣ, бефаҳмӣ, нодонӣ, камаклӣ.*

АБЛАҲНАМО ابلهنما *ниг.* аблаҳвор.

АБЛАҲОНА ابلهانه *аз рӯи аблаҳӣ, аҳмақона, беақлона.*

АБЛАҲФИРЕБ ابلهفريب *ҳилагар, фиребгар, маккор, найрангбоз; чизе, ки бо он аблаҳ фирефта мешавад.*

АБЛАҲФИРЕБӢ ابلهفريبى *макру фиреби ошкор, фирефтани аблаҳон.*

АБЛАҲФИРЕБОНА ابلهفريبانه *фиребандаи аблаҳон, фирефтани аблаҳон: сухани аблаҳфиребона.*

АБЛУЧ//АБЛУЧ ابلوچ//ابلوج *қанд ва шакари сафед.*

АБНО *а.* ابنا *ҷ.* ибн; **абнои башар** мардум, халқ; **абнои замон//абнои рӯзгор** ҳамзамонон; аҳли олам.

АБО I ابا//عبا *шакли қадимии пешванди бо.*

АБО II ابا *кит.* ош, таом, хӯрок, хурданӣ.

АБО III *а.* عبا *кхн.* чомаи васеи дарози ос-

тинкӯтоҳ, ки аз болои либос пӯшида мешавад; **панҷ тани оли** **або** *д.* пайғамбар Мухаммад (*с*), Алӣ ибни Абутолиб (*р*), Фотима (*р*) – духтари пагамбар (*с*), Ҳасан ва Ҳусайн – писарони Алӣ.

АБОБИЛ *а.* ابابيل парастуҳо, гурӯҳе аз фароштурукҳо.

АБР I *абр* бухори об, ки аз замин бо таъсири ҳарорат ба ҳаво пароканда шуда, аз он барфу борон ҳосил мешавад; **абри (нав)бахор** абри бороновари баҳорӣ; абре, ки дар баҳор борон меоварад; **абри найсон** абри баҳорӣ; **абри сафед** абри камбориш; *муқоб.* **абри сиёҳ**; **абри сиёҳ (тира)** абри ғафси боранда; **абри хокистарранг** абри тираранг.

АБР II *абр* алочае, ки нақшҳояш монанди абри баҳорӣ парча-парча аст.

АБР III *абр* *кит.* теғ.

АБРА *абре* тарафи рӯи либосҳои дукабата дӯхташуда; *муқоб.* **астар**; \diamond **абраю астари кореро рӯгардон кардан** амиқ тафтиш кардани коре.

АБРААСТАР *абре* либоси абраву астардори бепахта; **чомаи абраастар** чомаи абраю астардори бепахта.

АБРАҚ *а.* ابرق 1. хоки бо сангу гилу рег омехта. 2. моддаи сафеди пӯка, ки дар тиб истифода мешуд. 3. ҳар чизи рангоранг.

АБРАҚӢ *абри* *мансуб ба* **абрақ**; ранг ба ранг, рангоранг.

АБРАНДУД *абр* *дод* абрнок, абролуд, бо абр фаро гирифташуда.

АБРАНҚАН//АБРАНҚИН *абр* *нҷн* ҳалкаи тилло ё нуқра, ки занон ҳамчун асбоби зинат дар даст ё по мебанданд.

АБРАС *а.* ابرص 1. гирифтори бемории сафедшавии пӯст, ки дар бадани инсон пайдо мешавад. 2. пес.

АБРАШ *а.* ابرش 1. сурху сафед; рангоранг. 2. асп, аспило, чавқар.

АБРБАНД *абр* *банд* *боф.* он ки абрбандӣ мекунад.

АБРБАНДӢ *абр* *бандӣ* *боф.* ҷо-ҷо бастан ва ранг кардани маштут, ки пас аз бофтани дар матоъ

нақшҳои абрмонанд пайдо мешаванд.

АБРГИРИФТА *абр* *гир* *ф* *та* *ниг.* абрӣ.

АБРДОР *абр* *дар* *ниг.* абрнок.

АБРЕШИМ//АБРЕШУМ *абр* *иш* *м* 1. тори бисёр нозуку маҳкам ва дурахшон ба ранги сафед ё ширӣ, ки кирми пилла ба даври худ метанад. 2. гуле ба сурати риштаҳои борик овехта ба ранги зард ё сурх, ки дар тобистон мерӯяд. 3. матои абрешимӣ, харир, шохӣ: **калобаи абрешим**. 4. *кит.* тори соз, тори асбобҳои мусиқӣ; \diamond **абрешим барин мулоим шудан** аз хашм фуромадан; ба ифоқа омадан.

АБРЕШИМБАҲО *абр* *иш* *м* *ба* *маҷ.* дастмузди навозанда, пуле, ки ба навозанда бар ивази ҳаққи кор пардохт мешавад.

АБРЕШИМБОРӢ *абр* *иш* *м* *борӣ* *ниг.* абрешимворӣ.

АБРЕШИМБОФ *абр* *иш* *м* *боф* *боф.* харирбоф, шохибоф.

АБРЕШИМБОФӢ *абр* *иш* *м* *бофӣ* *боф.* харирбофӣ, шохибофӣ.

АБРЕШИМВОР *абр* *иш* *м* *вор* *вор.* монанди абрешим; мисли абрешим нарм.

АБРЕШИМВОРӢ *абр* *иш* *м* *ворӣ* *вор.* матоъҳои аз нахи абрешим бофташуда.

АБРЕШИМГУН *абр* *иш* *м* *гун* *гун.* ба гунаи абрешим, абрешимвор.

АБРЕШИМДӢЗ *абр* *иш* *м* *дӯз* *дӯз.* он ки кораш абрешимдӯзист, пешани абрешимдӯзӣ.

АБРЕШИМДӢЗӢ *абр* *иш* *м* *дӯзӣ* *дӯз.* нақшу ниғор ба рӯи матоъҳо бо нахи абрешимӣ.

АБРЕШИМИН *абр* *иш* *м* *ин* *ниг.* абрешимӣ.

АБРЕШИМӢ *абр* *иш* *м* *ӣ* 1. *мансуб ба* **абрешим**. 2. аз абрешим бофташуда (*газвор ва монанди он*): **матон абрешимӣ, чомаи абрешимӣ**.

АБРЕШИМКАШӢ *абр* *иш* *м* *кашӣ* *каш.* плакашӣ.

АБРЕШИМКОР *абр* *иш* *м* *кор* *кор.* шахси машғул ба таҳияи нахи абрешим ё хариду фурӯши он.

АБРЕШИМКОРӢ *абр* *иш* *м* *корӣ* *кор.* ороиши порча ва матоъҳои гуногун бо истифода аз нахи абрешимӣ.

АБРЕШИММОНАНД *абр* *иш* *м* *монанд* *ниг.* **абрешимвор**: **мӯи абрешиммонанд**.

- АБРЕШИМРАНГ** *ниг.* **абрешимгун.** *ابريشم رنگ*
- АБРЕШИМРЕС** *абрешимтоб,* *абрешимрес.* *ابريشمريس*
- АБРЕШИМРЕСӢ** *абрешимтобӢ;* *таӢёр кардани нахи абрешим:* *дастгоҳи абрешимресӢ.* *ابريشمريس*
- АБРЕШИМТОБ** *ниг.* **абрешимрес.** *ابريشم تاب*
- АБРЕШИМТОБӢ** *ниг.* **абрешимресӢ.** *ابريشم تاي*
- АБРӢ** *ниг.* **абрнок.** *ابري*
- АБРНОГУЗАР** *абр;* *кӯхҳои абрногузар кӯхҳои баланд.* *ابري ناگذر*
- АБРНОК** *абр пӯшидашуда,* *абрӢ,* *абргирфта:* **осмони абрнок,** **ҳавои абрнок.** *ابري ناک*
- АБРНОКӢ** *абрнок будан.* *ابري ناکي*
- АБРОЛУД** *ниг.* **абрнок.** *ابري آلود*
- АБРОЛУДА** *ниг.* **абролуд.** *ابري آلوده*
- АБРОР** *а.* *ابري* **бир(р);** 1. порсоён, тақводорон, парҳезкорон, бузургон. 2. некӯкорон, эҳсонкорон, хайрхоҳон.
- АБРПОРА** *абр.* **пораи абр.** *ابري پاره*
- АБРПӢШ** *абр пӯшида:* **қуллаҳои абрпӯш.** *ابري پوش*
- АБРСИФАТ** *абрранг,* *абрсон,* *монанди абр.* *ابري صفت*
- АБРТӢДА** *абр,* *абрҳои гуншуда.* *ابري توده*
- АБРӢ//АБРӢӢ** *хати камоншакли мӯйҳо,* *ки дар болои чашм қарор дорад;* **абрӢи қачи дунболадор** *абрӢи хамида ва дароз;* **абрӢи мушкин** *абрӢи сиёҳи ғафс;* **абрӢи пайваст(а)** *абрӢи бо ҳам пайваста;* **теги абрӢ** *абрӢи дилрабои маҳбуба;* **абрӢ ба ҳам кашидан** *ҳашму ғазаб зоҳир кардан;* **абрӢ гирех задан** *қиёфаи чиддӣ гирифтани;* **ба ғазаб омадан; **абрӢ хам накардан** *бепарво будан;* **абрӢ чин кардан** *изҳори норизоият кардан,* *қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани;* **бар абрӢ чин доштан** *ҳашмноқ будан;* **хафа будан; **дар абрӢвон чин афтодан** *дигаргун шудани холат;* **қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани; **чини абрӢ кушода шудан** *аз қаҳру ғазаб фуромадан.*******
- АБРӢБОРИК** *абрӯҳои борик.* *ابري باريک*
- АБРӢДАРОЗ** *абрӯвони дароз.* *ابري دراز*
- АБРӢКАМОН** *он ки абрӢи чун камон хамида дорад,* **камонабрӢ.** *ابري کمان*
- АБРӢКУШОДА** *шоду хурсанд,* *дорои табъи хушу болида.* *ابري کوشاده*
- АБРӢКУШОДАГӢ** *шод будан,* *хурсанд будан;* **болида будан.** *ابري کوشادگي*
- АБРӢҚАЛАМ** *он ки абрӢвони кашида дорад.* *ابري قلم*
- АБРӢПАЙВАСТ** *он ки абрӢвонаш ба ҳам пайванданд,* **пайвастаабрӢ.** *ابري پيوست*
- АБРӢСИӢХ** *он ки абрӢвони сиёҳ дорад,* **сиёҳабрӢ.** *ابري سياه*
- АБРӢФАРОХ** *ниг.* **абрӢкушода.** *ابري فراه*
- АБРӢФАРОХӢ** *ниг.* **абрӢкушодагӢ.** *ابري فراخي*
- АБРӢҲИЛОЛ** *он ки абрӢвонаш ба шакли ҳилол аст.* *ابري هلال*
- АБРӢЧИНАК** *ки бо он абрӢ мечинанд.* *ابري چينک*
- АБРӢЧИНӢ** *ба тартиб овардан ва чидани абрӢ.* *ابري چيني*
- АБСОРБСИЯ** *лот.* *ابري سبسيه* *хим., физ.* **чаббидан,** **ба худ кашида гирифтани;** **чаббиш,** **фурубарӢ:** **абсорбсияи газ,** **абсорбсияи овоз,** **абсорбсияи равшани.**
- АБСТРАКТ** *лот.* *ابري تکرک* **мафҳуми мучаррад;** **умумӣ,** **номуайян;** *муқоб.* **конкрет.**
- АБСТРАКТСИОНИЗМ** *лот.* *ابري تکرکسيانزم* **рави-** **яи санъати абстракт,** **санъати мавҳум ва мучарради дур аз воқеият.**
- АБСТРАКТСИОНИСТ** *лот.* *ابري تکرکسيانست* **пайрави равияи абстрактсионизм.**
- АБСТРАКТСИЯ** *лот.* *ابري تکرکسيه* **чихат ва хусусиятҳои чизеро фикран аз ҳуди он чиз чудо кардан;** **мафҳуми мучаррад.**
- АБСТРАКТӢ** *мансуб ба абстракт.* *ابري تکرکي*
- АБТАР** *а.* *ابري* **кит.** 1. думбурида, кӯтоҳдум. 2. бефоида, ноқис. 3. вайрон, хароб; **абтар кардан** *аз байн бурдан,* **несту нобуд кардан.**
- АБУ(Л)** *а.* *ابول* 1. *кит.* **падар.** 2. **дар арабӣ ҳамчун чузъи якуми калимаҳои мураккаб маънои соҳибро дорад:** **Абуабдуллоҳ,** **Абул-фазл.**

АБУЛБАШАР *a.* ابوالبشر *d.* падари инсоният; *киноя аз* ҳазрати Одам, ки тибқи таълимоти динӣ насли одамизод аз ӯ сар шудааст.

АБУЛҲАВЛ *a.* ابوالهول *kit.* муҷассамаи бузурги сангӣ ба шакли шери хобида бо сари одамӣ (*аз ёдгориҳои Мисри қадим*), сфинкс.

АБУС *a.* عبوس *kit.* бадкавок, туршрӯ.

АБХОЗӢ ابخازى 1. мансуб ба Абхозия; забони абхозӣ. 2. номи халқе, ки як қисми аҳолии Абхазияро ташкил медиҳад: сокини Абхазия.

АБҲАР *a.* عهبر *kit.* 1. наргис, ёсуман. 2. маҷ. чашм.

АБҲАРӢ عهبرى *kit.* мансуб ба абҳар; чашми абҳарӣ чашми зебо, наргисмонанд.

АБҶАД *a.* ابجد тартиби махсуси алифбои арабӣ, ки аз ҳафт калимаи таркибёфта аз номҳои 28 ҳарф иборат буда, дар он ҳар ҳарф ададери ифода мекунад; ин калимаҳо ва ифодаи ададӣ онҳо ба таври зер аст: абҷад

ҳав(в)аз хут(т)ӣ каламан

ابجد	هوز	حطى	كلمن
1 - ا	5 - ه	8 - ح	20 - ك
2 - ب	6 - و	9 - ط	30 - ل
3 - ج	7 - ز	10 - ي	40 - م
4 - د			50 - ن
саъфас	қарашат	сахиз	зазиг
سغفس	قرشت	ثخذ	ضظغ
60 - س	100 - ق	500 - ث	800 - ض
70 - ع	200 - ر	600 - خ	900 - ظ
80 - ف	300 - ش	700 - ذ	1000 - غ
90 - ص	400 - ت		

ҳисоби абҷад аз рӯи қимати рақамии ҳарфҳо ёфтани моддаи таърих.

АБҶАДҲОН اجدخوان он ки аз абҷад сабақ мегирад; сабақомӯз, навомӯз.

АБҶАДҲОНӢ اجدخوانى абҷад хондан; давран омӯзиши абҷад; навомӯзӣ.

АБҶИЛ//АБҶИР ابجيل//ابجير *гуфт.* 1. чорпои савории хушрафтору чолок. 2. киноя аз ода-ми чусту чолок.

АБЪАД *a.* ابعء дуртар, бўъдтар.

АБЪОД *a.* ابعاد *ч.* бўъд; абъоди сегона (салоса): *риёз.* тӯл, арз ва умк.

АБЪАЗ *a.* ابيض *kit.* сафед, сафедранг.

АВ-АВ او او *калимаи тақлиди овози* аккоси сағ; аф-аф, ак-ак, аккос.

АВАСТО اوستا номи китоби муқаддаси зардуштиён.

АВАСТОӢ اوستائى *мансуб ба авасто:* забон ва хати авастой.

АВБОРИДАН اوباريدن нахоида хӯрдан, нахоида фуру бурдан.

АВБОШ اوباش бадкеш, фурумоя, нокас; шӯрапушт, бадахлок.

АВБОШӢ اوباشى бадкешӣ; шӯрапуштӣ; бадахлокӣ.

АВБОШОНА اوباشانه рафтори монанд ба авбош, мисли авбош.

АВВАЛ *a.* اوّل 1. нахуст, якум. 2. ибтидо, оғоз, шурӯъ; аз аввал аз оғоз; аз аввали... аз ибтидои..., аз оғози...; аввали олам ибтидои олам; дар аввали... дар ибтидои....

АВВАЛА اوّله нахустин, бори нахуст; дафъаи якум.

АВВАЛАН اوّلا 1. нахуст, дар аввал. 2. пеш аз ҳама, қабл аз ҳама.

АВВАЛИН اوّلين нахустин, якумин, аз ҳама нахуст.

АВВАЛИНДАРАҶА اوّلين درجه дараҷаи якум; муҳимтарин, заруртарин: **вазифаи аввалиндараҷа, масъалаи аввалиндараҷа.**

АВВАЛИЯ *a.* اوّليه 1. якум, аз ҳама пеш. 2. ибтидоӣ, моя; **моддан аввалия** нахустмодда, моддаи ибтидоӣ, нахустмоя.

АВВАЛӢ اوّلى нахустин, пешина, аввалия.

АВВАЛМАҚОМ اوّل مقام мақоми аввал, мақоми нахуст, воломақом.

АВВАЛО اوّلا *ниг.* аввалан.

АВВАЛҲО اوّلها *гуфт.* давраҳои аввал, пештар.

АВВАЛШАХС اوّل شخص шахси дорои мақоми аввал, шахси воломақом.

- АВВО** *a.* عوّا *kit.* 1. саги бисёр чаканда, саги уллосӣ. 2. *нуч.* яке аз бурҷҳои осмон, ки манзили сенздаҳуми Моҳ аст.
- АВГУСТ** *اوگست* моҳи ҳаштуми солшумории мелодӣ.
- АВГУСТӢ** *اوگستی* мансуб ба август.
- АВД** *a.* عود *kit.* бозгашт, баргашт; **авд кардан** баргаштан.
- АВЕСТО** *اوستا* *ниг.* авасто.
- АВЗОЪ** *a.* اوضاع *ч.* вазъ; **авзон кор** вазъи кор, рафти кор; **авзон олам** вазъи олам, ҳолати дунё; **авзон касе бечо шудан** дигар шудани ҳолати (кайфияти) касе.
- АВИА** *лот.* اوئه *ҳамчун* *чузъи* *аввали* *калимаҳои* *мураккаб* *ба* *маънои* *ҳавой*, *авиатсионӣ*, *ҳавопаймоӣ*.
- АВИАПОЧТА** *اوئه* *пачте* почтаи ҳавой, почтаи авиатсионӣ.
- АВИАТСИОНӢ** *اوئسيانى* мансуб ба авиатсия; махсус барои ҳавопаймо: **бензини авиатсионӣ**.
- АВИАТСИЯ** *фр.* اوئسيه *ҳавопаймоӣ*, *ҳавой*: **авиатсияи реактивӣ**, **авиатсияи низомӣ**.
- АВИС** *a.* عويص *kit.* душвор, мушқил, сухане, ки дарки он мушқил бошад.
- АВИТАМИНОЗ** *اويتميناز* *биол.*, *тиб.* беморихое, ки аз истеъмоли пайвастаи хӯрокҳои камгизо дар натиҷаи нарасидани витаминҳои зарурӣ пайдо мешаванд.
- АВҚОТ I** *a.* اوقات *ч.* вақт; **авқоти касеро талх кардан** табъи касеро хира кардан.
- АВҚОТ II** *اوقات* *шакли* *вайронниудан* **авқот**; *ч.* кут; *гуфт.* хӯрок, кут.
- АВҚОТВОРӢ** *اوقاتوارى* *гуфт.* хӯрду хӯрок(а), хӯрокворӣ.
- АВҚОТПАЗӢ** *اوقاتپزى* *гуфт.* хӯрокпазӣ.
- АВҚОТТАЛӢ** *اوقاتتلخ* *kit.* асабонӣ ва нороҳат, мушқилоти вазъи рӯҳонӣ.
- АВҚОТТАЛӢӢ** *اوقاتتلخى* *маҷ.* асабоният ва нороҳатӣ.
- АВҚОТХӢРӢ** *اوقاتخورى* *гуфт.* хӯрокхӯрӣ.
- АВҚОФ** *a.* اوقاف *ч.* вақф; **ичорадори авқоф** ичорадори заминҳои вақф ё бинои вақф.
- АВЛ I** *a.* عول *kit.* майл, тамоюл.
- АВЛ II** *a.* عول *kit.* ниғаҳдории аёл, таъмини оила.
- АВЛАВИЯТ** *a.* اولويت *бартарӣ*, *дар* *дараҷаи* *аввал* *қарор* *доштан*.
- АВЛИЁ** *a.* اوليا *ч.* **валӣ**; 1. *д.* одамони муқаддасе, ки гӯё кашфу қаромат қарда метавонистанд. 2. **бузургон**: **авлиёи давлат**.
- АВЛИТАР** *اوليتر* *ниг.* **авлотар**.
- АВЛО** *a.* اولا *бартар*; *болотар*; *беҳтар*, *хубтар*; **авло доништан** *бартар* *доништан*, *беҳтар* *шумурдан*.
- АВЛОД** *a.* اولاد *ч.* **валад**; *фарзандон*; *насл*; **авлоди башар** *насли* *инсон*; *инсонҳо*, *одамон*; **ачдоду авлод** *бобоёну* *фарзандон*; *гузаштагону* *ояндагон*, *ҳамаи* *наслҳо*; **авлод ба авлод** *насл* *ба* *насл*; *наслҳо*, *чандин* *насл*.
- АВЛОДӢ** *اولادى* 1. *мансуб* *ба* **авлод**. 2. *ирсӣ*, *маврӯсӣ*.
- АВОИЛ** *a.* اوائل *ч.* **аввал**.
- АВОҚИБ** *a.* عواقب *ч.* **оқибат**.
- АВОМ** *a.* عوام 1. *ч.* **омма**. 2. *омӣ*, *бесавод*; *нодон*.
- АВОМОНА** *عوامانه* *мансуб* *ба* **авом**, *авомвор*, *омиёна*.
- АВОМУННОС** *a.* عوامالناس *kit.* *оммаи* *халқ*.
- АВОМФАҲМ** *عوامفهم* *оммафаҳм*; *сода* *ва* *қобили* *дарк*, *фаҳмо*, *даркшаванда*, *мутобиқи* *дарки* *авом*.
- АВОМФИРЕБ** *عوامفريب* *мардумфиреб*, *фирефтақунандаи* *омма*.
- АВОМФИРЕБӢ** *عوامفريبى* *мардумфиребӣ*.
- АВОМФИРЕБОНА** *عوامفريبانه* *ба* *тарзи* *авомфиребӣ*: **порсонии авомфиребона**.
- АВОН I** *a.* اوان *kit.* *ҳангом*, *замон*, *вақт*.
- АВОН II** *a.* عوان *kit.* *сарҳанги* *девони* *подшоҳӣ*, *посбони* *давлатӣ*.
- АВОРА** *a.* اواره *д.* *дафтари* *ҳисоби* *бандагон*, *дафтари* *аъмол*.
- АВОРИЗ** *a.* عوارض *ч.* **ориза**.

- АВОСИГ** *a.* اواسط *ч.* авсат.
- АВОСИФ** *a.* عواصف *ч.* осиф.
- АВОТИФ** *a.* عواطف *ч.* отифа.
- АВОХИР** *a.* اواخر *ч.* охир.
- АВРАНГ** اورنگ 1. тахт, маснад, сарири подшоҳӣ. 2. зебой.
- АВРАНД** اورند 1. шукӯх; бузургӣ. 2. маҷ. макру ҳилла.
- АВРАНДИДАН** اورنديدن маҷ. макру ҳила кардан.
- АВРАТ** *a.* عورت 1. кит. андоми ниҳонӣ, андоми шарм; узвҳои сатршавандаи инсон: **сатри аврат**. 2. зан, завҷа.
- АВРИНГ** اورينگ *ниг.* овринг.
- АВРОД** *a.* اوراد *ч.* вирд; 1. такрори паси ҳам. 2. *д.* дуоҳо: **вирду аврод**; **вирду аврод хондан** зикр гуфтан, зикр кардан, дуо хондан.
- АВРОДХОНӢ** اورادخوانى дуохонӣ.
- АВРОҚ** *a.* اوراق *ч.* варақ; **авроқи китоби зиндагонӣ** ҳодисоту воқеоти рӯзмарраи зиндагӣ.
- АВРУПОИДӢ** اروپاى دوخت ба таври аврупой дӯхташуда, дӯхти аврупой.
- АВРУПОӢ** اروپاى مانسوب ба Аврупо: **одами аврупой**, **либоси аврупой**.
- АВСАТ** *a.* اوسط 1. миёна, миён. 2. дар миёна буда.
- АВСОФ** *a.* اوصاف *ч.* васф.
- АВСУН** اوسون *гуфт.* нисбати занҳои бародарон ба ҳамдигар.
- АВТОБУС** *ю.* اوتابوس мошини мусофиркаш.
- АВТОГЕНӢ** اوتاگينى :**кафшери автогенӣ** кафшери газӣ, газкафшер.
- АВТОДРОМ** *ю.* اوتادرام майдони автомобилронӣ, майдони автомобилронӣ дар мусобиқот.
- АВТОКРАН** *ю.-англ.* اوتاكرن автомобили крандор, крани ба автомобил шинондашуда.
- АВТОМАТ** *ю.* اوتامت 1. дастгоҳи худкор. 2. навъе аз силоҳи дастии худкор.
- АВТОМАТИКА** *ю.* اوتامتيكه соҳаи илм ва техника, ки ҳамаи воситаҳои техникӣ ва усулҳои аз меҳнати дастӣ озод кардани инсонро дар бар мегирад.
- АВТОМАТӢ** اوتامتى مانسوب ба **автомат**; ба таври худкор, **сохтори автоматӣ**, ба таври **автоматӣ**.
- АВТОМАТОНИДАН** اوتامتانيدن ба тарзи худкор мучаҳҳаз сохтан.
- АВТОМАТОНӢ** اوتامتانى ба усули худкор гузаронидани ин ё он система, соҳа, раванди ба тарзи худкор гузаронидан.
- АВТОМАТЧӢ** اوتامتچى 1. он ки автоматро идора мекунад. 2. шахси бо автомат мусаллаҳ.
- АВТОМАШИНА** اوتامشینه *ниг.* **автомобил**: **автомашини боркаш**, **автомашини сабукрав**.
- АВТОМОБИЛ** *ю.-лот.* اوتاماييل воситаи худгарди нақлиёт (**боркашонӣ** ва **мусофирбарӣ**).
- АВТОМОБИЛГАРД** اوتاماييل گرد :**роҳи автомобилгард** роҳи мошингард.
- АВТОМОБИЛӢ** اوتاماييلى *манسوب ба* **автомобил**: **нақлиёти автомобилӣ**, **саноати автомобилӣ**.
- АВТОМОБИЛРОН** اوتاماييلران мошинрон, ронандаи мошин.
- АВТОМОБИЛРОНӢ** اوتاماييلراني мошинронӣ.
- АВТОМОБИЛСОЗӢ** اوتاماييلسازى сохтани автомобил, истехсоли автомобил: **корхонаи автомобилсозӣ**.
- АВТОН** *a.* اوطان *кит. ч.* ватан.
- АВТОРУЧКА** اوتاروچکه қалами худнавис ё худкор.
- АВТОСИСТЕРНА** اوتاسيستيرنه систернаи дар автомобил шинондашуда.
- АВУЛ** *t.* اول деҳ (*дар* **Догистон**, **Қирғизистон**, **Туркменистон** ва **Қазоқистон**).
- АВФ** *a.* عوف *шакли тағйирёфтаи* **афв**.
- АВФАР** *a.* اوفر *кит.* бисёртар, бештар, фаровонтар.
- АВҲОМ** *a.* اوهام *ч.* ваҳм.

АВЧ *а.* **اوج** 1. боло, баландӣ, нуктаи баландтарини ҳар чиз, нуктаи олий. 2. дараҷаи баланд, **авчи баҳор** ҳангоми нашъу нумувви табиат ва шукуфои рустаниҳо; **авчи девонагӣ** шиддати девонагӣ; **авчи кор** ҳангоми чӯшу хурӯши кор; **авчи осмон** // **авчи фалак** баландтарин нуктаи осмон; **авчи чанг** шиддат ва сахтии чанг. 3. баландии оҳанг дар мусиқӣ; **авчу акс** *мус.* баму зер. 4. тараққӣ, пешрафт, инкишоф, равнақ; **авч гирифтаи** а) баланд шудан; боло рафтан; б) тараққӣ кардан, пеш рафтан, равнақ пайдо кардан; в) шиддат гирифтаи; **авч доштаи** дар равнақ будан; **авч ёфтаи** равнақ ёфтаи, нашъунамо кардан, сабзидан; **авч кардан** равнақ ёфтаи, ривоч ёфтаи, муваффақият пайдо кардан; аз **авч фуromaдан** паст шудан; аз болоравӣ (сабзиши) мондан; ба **авчи аъло расидан** ба баландтарин дараҷа расидан; ба **авчи иззат расидан** соҳиби иззату эҳтироми баланд гардидан; дар **авчу барор будан** дар ҳоли пешрафт будан.

АВЧГИРӢ *а.* **اوج گیری** *исми амал аз авч гирифтаи*; ҳолати ривочу равнақ ва болоравии коре.

АВЧНАВАРД *а.* **اوج نورد** баландпарвоз.

АВЧПАР *а.* **اوج پر** *шиг.* баландпарвоз.

АВЧРАВ *а.* **اوج رو** *киноя аз фалакпаймо.*

АГАР *а.* **اگر** *пайвандак* 1. дар сурате ки..., ба шарте ки..., модом ки.... 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧАНД *а.* **اگر چند** ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧИ *а.* **اگر چه** ҳарчанд, гарчи, бо вучуди он ки..., ҳар қадар ки....

АГЕНТ *лот.* **اگينت** 1. намояндаи расмӣ, сиёсӣ, хоричӣ *ва г.*, ки вакили ягон идора, муассиса ва давлат буда, вазифа ё супоришero иҷро мекунад: **агенти сиёсӣ**. 2. он ки ба манфиати ҷонибе хидмат мекунад ва сирру асрори як тарафро ба тарафи дигар мерасонад, ҷосус: **агенти махфӣ**.

АГЕНТӢ *а.* **اگينتى** 1. *мансуб ба агент*. 2. шӯъбаи маҳаллии ягон идора; номи баъзе идораҳои ахбор, хабаргузорӣ, намояндагӣ: **Агентии шаҳрии ҳавопаймоии «Тоҷикистон»**, **Агентии иттилоотӣ**, **Агентии телеграфӣ**.

АГЛОМЕРАТ *лот.* **اگلاميرت** маъдани кӯҳии обшуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар

шуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар санодат истифода мешавад.

АГЛОМЕРАТСИЯ *лот.* **اگلاميرتسيه** *тех.* ҷараёни ҳосил кардани кулӯлаҳои агломерат бо роҳи гудозиши омехтаи оҳанрезаҳо.

АГНОСТИЦИЗМ *лот.* **اگناستيتسيسزم** *филс.* таълимоти фалсафии идеалистӣ, ки имконияти донисташавандагии олами ҳастӣ ва қонуниятҳои онро инкор мекунад.

АГРАРӢ *а.* **اگررى** *мансуб ба замин*; кишт, кишоварзӣ ва хоҷагии деҳқонӣ: **ислоҳоти аграрӣ**, **мамлакати аграрӣ**.

АГРЕГАТ *лот.* **اگرىگت** 1. *тех.* дастгоҳи иборат аз чанд мошин ё қисмҳои гуногун барои иҷрои коре (*комбайн, мошини пахтачиӣ, трактор ва г.*). 2. таҷҳизот, қисми ягон мошинаи мураккаб, ки кори муайянеро иҷро мекунад (*мас., муҳарриқи автомобил*).

АГРОБИОЛОГИЯ *лот.* **اگرابتالاجيه** илм дар бораи қонунҳои умумии биологӣ дар соҳаи зироат ва чорводорӣ, биологияи агрономӣ.

АГРОБИОЛОГӢ *а.* **اگرابتالاجى** *мансуб ба агробиология*.

АГРОНОМ *лот.* **اگرانام** мутахассиси кишоварзӣ.

АГРОНОМИЯ *лот.* **اگراناميه** илми кишоварзӣ.

АГРОНОМӢ *а.* **اگرانامى** *мансуб ба агрономия*: илми агрономӣ.

АГРОТЕХНИКА *лот.* **اگراتخنيكه** маҷмӯи усул ва тадбирҳои техникаи кишоварзӣ.

АГРОТЕХНИКӢ *а.* **اگراتخنيكى** *мансуб ба агро-техника*.

АГРОФИЗИКА *лот.* **اگرافيزيكه** илм дар бораи усулҳои физикии таҳқиқи шароитҳои берунӣ ҳаёти растаниҳо ва фаъолияти онҳо.

АГРОХИМИЯ *лот.* **اگراخيميه** илми гизодихӣ ба растаниҳо, истифодаи нуриҳои маъданӣ ва муҳофизати кишт ба воситаи доруҳои химиявӣ.

АҒАР(Р) *а.* **اغر** 1. марди нек ва неккирдор, бошараф, мӯхтарам; *муқоб.* **гар**. 2. аспӣ кашқа.

АҒБА *а.* **اغبه** ҷои аз ҳама пасти тегаи кӯҳҳо, ки ҳамчун гузаргоҳи мувофиқтари байни водихои ду тарафи кӯҳ истифода мешавад; ақаба, давон, гардана.

АҒБАР *a.* اغبر *kit.* гардолуд, губоролуд, хокранг.

АҒБАРӢ *a.* اغبرى *kit.* мансуб ба ағбар; хокрангӢ.

АҒЁР *a.* اغيار *q.* ғайр.

АҒЗИЯ *a.* اغزیه *q.* ғизо.

АҒЛАБ *a.* اغلب 1. бештар, аксар. 2. голибан, аксаран.

АҒЛОТ *a.* اغلاط *q.* ғалат.

АҒНИЁ *a.* اغنيا *q.* ғани; сарватмандон, дороён, бойҳо.

АҒОЛУҚ *t.* اغلاق 1. *kit.* соҳиб, хоҷа. 2. таър. яке аз мансабҳои олий дар аморати Бухоро.

АҒОНИСАРО *a.* اغانى سرا *kʰn.* сароянда, овозхон.

АҒОНИ *a.* اغانى *q.* угния.

АД(Д) *a.* عد *kit.* ҳисоб, шумор; шумурдан, ҳисоб қардан.

АДАБ *a.* ادب 1. ахлоқ ва қирдору рафтори нек; **шарти адаб** меъёри ахлоқу одоб; **адаб додан** а) одоб омӯхтан, ахлоқ омӯхтан; б) маҷ. танбеҳ қардан, ҷазо додан; **адаб ёд додан** ба касе одобу ахлоқ омӯхтан; **адаби касеро додан** касеро танбеҳ додан, ҷазо додан ба касе; **бо ду дасти адаб супурдани чизе** бо камоли риояти адаб додани чизе (ба касе), боадабона оварда супурдани чизе (ба касе). 2. илм, дониш; илми адабиёт; адабиёт; **аҳли адаб** адибон, суҳанварон, доираҳои илму адаб.

АДАБГОҲ//АДАБГАҲ *a.* ادب گاه//ادب گه *q.* ҷои адабомӯзӣ.

АДАБДОН *a.* ادب دان *o.* ошно бо адабу фарҳанг.

АДАБДОНИ *a.* ادب داني *o.* ошно бо одобу ахлоқ ва фарҳанг.

АДАБДҶУСТ *a.* ادب دوست *nig.* адабиётдӯст.

АДАБДҶУСТӢ *a.* ادب دوستى *o.* дӯстдори адабу фарҳанг.

АДАБИЁТ *a.* ادبيات 1. маҷмӯи осори бадеӣ, осори манзуму мансур, осори илмӣ ва адабӣ: **адабиёти бадеӣ**, **адабиёти бачагона**, **адабиёти классикӣ**, **адабиёти антиқӣ**, **адабиёти хоричӣ**, **дарси адабиёт**, **назарияи адабиёт**, **таърихи адабиёт**. 2. маҷмӯи осори хаттии соҳаҳои гуногун: **адабиёти илмӣ**, **адабиёти иқтисодӣ**,

адабиёти сиёсӣ, **адабиёти техникӣ**.

АДАБИЁТДҶУСТ *a.* ادبيات دوست *o.* ки ба назму наср шавқу ҳавас дорад, касе, ки адабиёти бадеиро нағз мебинад, дӯстдори адабиёт, адабдӯст.

АДАБИЁТДҶУСТӢ *a.* ادبيات دوستى *o.* адабдӯстӣ, китобдӯстӣ.

АДАБИЁТШИНОС *a.* ادبيات شناس *o.* ки ба таҳқиқу омӯзиши адабиёти бадеӣ машғул аст ва аз масъалаҳои адабӣ огоҳӣ дорад.

АДАБИЁТШИНОСӢ *a.* ادبيات شناسى *o.* илме, ки қонунҳои тараққиёти адабиёти бадеиро меомӯзад.

АДАБИНАВИС *a.* ادبى نويس *o.* ки дар нависандагӣ ё навиштан меъёри адабро риоя мекунад, риояи меъёри адабӣ дар навиштан.

АДАБИСТОН *a.* ادبستان *nig.* дабистон.

АДАБӢ *a.* ادبى *o.* мансуб ба адаб; **забони адабӣ** забоне, ки дорои меъёри адабӣ мебошад; **фаъолияти адабӣ**, **қори адабӣ** қор ва фаъолияти марбут ба адабиёт ва адабиётшиносӣ; **пешрафти адабӣ** роҳи тараққӣ ва инкишофи шеърӯ шоирӣ ва маҳорати адабӣ; **танқиди адабӣ** як бахши илми адабиётшиносӣ, ки ҳадафи асосии он муайян намудани моҳият ва мавқеи адабиёт ва осори адабӣ дар ҷомеа мебошад, нақди адабӣ.

АДАБОМУӢЗ *a.* ادب آموز *o.* ки илму адаб меомӯзад, муаллим ва мураббӣ; тарбиятгар, омӯзгор.

АДАБОМУӢЗӢ *a.* ادب آموزى *o.* тарбиятгарӣ, одоб омӯхтан.

АДАБПАРВАР *a.* ادب پرور *o.* таблиғгар ва тарвиҷгари фарҳангу дониш, донишдӯст, фарҳангпарвар.

АДАБПАРВАРДА *a.* ادب پرورده *o.* адаб, тарбиятдида.

АДАБПЕША *a.* ادب پيشه *o.* боадаб; донишманд, фозил.

АДАБСАНӢ *a.* ادب سنج *o.* киноя аз донишманд, фозил.

АДАБСАРО(Ӣ) *a.* ادب سرا(ى) *o.* адабгоҳ, таълимгоҳ, мактаб.

АДАБХОНА *a.* ادب خانه *o.* маҳал ва ҷои парвариш, мактаб, мадраса, таълимгоҳ.

АДАБЧҮБ ادب چوب 1. чӯб ё химчаи дарозе, ки мактабдорон дар гузашта бо он толибилмонро танбех меоданд. 2. маҷ. чӯбе, ки бо он сарбозони гунахгорро мезаданд.

АДАВОТ а. ادوات ҷ. адот: асбобу адавот, олоту адавот.

АДАД а. عدد 1. шумор, шумора, теъдод. 2. рақам дар ҳисоб, монанди ҷаҳор, панҷ ва ғ.: адади абстрактӣ, адади алгебравӣ, адади арифметикӣ, адади асосӣ, адади пурра, адади даҳӣ, адади касрӣ, адади мутлақ, адади ратсионалӣ. 3. миқдор, саршумор: адади гӯсфандон.

АДАДАН اءدا аз рӯи адад; аз ҷиҳати миқдор: ададан ин қадар аст.

АДАДӢ عددى мансуб ба адад: таносуби ададӣ.

АДАДНАВИСӢ عددنويسى рақамнависӣ, шартан ба воситаи адад чизеро дарҷ кардан.

АДАЖИО ит. ادژيا мус. асари мусиқӣ ё қисми асари мусиқӣ, ки оромона ва оҳиста навохта мешавад.

АДАМ а. آدم кит. 1. нестӣ, нобудӣ; муқоб. вучуд; хоки адам рехтан бар сари касе ва ё чизе киноя аз нобуд кардани касе ва ё чизе; ба водии адам рафтан маҷ. мурдан, нобуд шудан; раҳи адам гирифтан киноя аз несту нобуд шудан. 2. бидуни..., фоқиди..., набудани...: адами мусоадат, адами илтифот, адами эътино.

АДАС а. عدس ниг. наск.

АДАСӢ عدسى ниг. адасшакл.

АДАСШАКЛ عدس شاكل наскмонанд.

АДВИЁТ ادويات ниг. адвияҷот 1.

АДВИЯ а. ادويه ҷ. даво.

АДВИЯҶОТ ادويجات ҷ. адвия. 1. доруву давоҳои гуногун. 2. навъҳои доруҳо.

АДВОКАТ лот. ادواكت вакили ҳимоятгар дар мурофиаи судӣ, вакили мудрофеъ, ҳимоятгар.

АДВОКАТӢ ادواكتى ҳимоятгарӣ ва вакилӣ дар мурофиаи судӣ.

АДВОР I а. ادوار ҷ. давр.

АДВОР II а. ادوار тарзи ҳоси доиравии ифода ва ишораи вазну оҳангҳо дар илми арӯз ва

мусиқӣ.

АДДОӢ ادائى кит. калимаест, ки маъмулан дар поёни номаҳо навишта шуда ва маънои дуоғӯи шумо, камина, банда ва ё фақирро дорад.

АДӢН а. ادیان ҷ. дин.

АДИБ а. اديب нависанда, шоир, адабиётшинос; суҳанвар, суҳандон.

АДИБОНА اديبانه 1. бо шеваи аҳли адаб. 2. дорои хусусият ва услуби адабӣ: суҳанони адибона, номаи адибона.

АДИЛ а. عديل баробар дар қадру мартаба, ҳамто, монанд.

АДИМ I а. عديم кит. 1. пӯсти даббоғишуда, пӯсти дибоғатшуда, чарм; чарми булғор. 2. маҷ. фарш, рӯй.

АДИМ II а. عديم кит. 1. нестшуда, фаношуда, маҳвшуда, маъдум. 2. маҷ. ниёзманд, дарвеш.

АДИР ادير гуфт. теппа, баландӣ; домани кӯҳу пуштаи на чандон баланд.

АДКАН а. ادكن кит. хокистарранг, тираранг, моил ба сиёҳӣ.

АДЛ а. عدل 1. миёна, айни мобайни чизе. 2. адолат, инсоф, дурусткорӣ; муқоб. зулм; адлу дод адолату инсоф; бисоти адл барпо кардан (намудан) киноя аз адолату инсофро барқарор кардан.

АДЛВАРЗ عدلورز додгар, адлчӯ, одил, додварз.

АДЛВАРЗӢ عدلورزى додгарӣ, адлчӯӣ, одилӣ, додварзӣ.

АДЛГУСТАР عدل گستر одил, додгустар.

АДЛГУСТАРӢ عدل گستري одилӣ, додгустарӣ.

АДЛИЯ а. عدليه идораи корҳои ҳуқуқ ва суд; додгустарӣ: вазорати адлия, идораи адлия.

АДЛИЯВӢ عدليوى мансуб ба адлия.

АДЛӢ عدلى 1. мансуб ба адл. 2. навъи сикка дар Рай ва Гургони асри миёна.

АДЛКИРДОР عدل کردار адлпеша, одил, накӯкор, додрас.

АДЛКИРДОРӢ عدل کردارى адлпешагӣ, одилӣ, накӯкорӣ.

АДЛПАРВАР عدل پرور адолатхоҳ, адолатчӯӣ.

АДЛПАРВАРӢ عدلپروری адлгустарӣ, адолатхоҳӣ, ривоч додани адлу додгустарӣ.

АДЛСИГОЛ عدلسگال бисёр одил, хусусияти шахсе, ки доимо дар андешаи адолат кардан ба касе аст.

АДЛФАРМО(Ӣ) عدلفرمای (шахсе, ки барои иҷрои адлу додгарӣ фармон медиҳад.

АДЛЧӮ(Ӣ) عدلجوئی чӯяндаи ҳақиқату адолат, хоҳандаи адолат.

АДЛЧӮӢ عدلجوئی чустанӣ адолату ҳақиқат, талабгори адлу инсоф.

АДМИРАЛ ^{аз}ادميرال [аз **амирулбаҳр-и арабӣ**] унвони олий дар нерӯҳои ҳарбии баҳрӣ.

АДМИРАЛӢ ادميرالى унвон ё чизе, ки ба адмирал иртибот дорад: **унвони адмиралӣ**.

АДН *а.* عدن боғҳои биҳишт, фирдавс, чаннат.

АДНО *а.* ادنى *кит.* пасттар; паст; *муқоб.* **аъло**; **аълову адно** а) пасту баланд; б) *киноя* аз дорову камбағал.

АДО *а.* ادا 1. пардохт, пардохтан; итмом, анҷом: **адои қарз**, **адои ҳаққи хизмат**. 2. бачооварӣ; риоя; **адо кардан (намудан)** а) пардохтан, тамом кардан, ба итмом расонидан (чизеро); б) иҷро кардан, ба ҷо овардан; **адо шудан** а) тамом шудан, ба охир расидан; **хуми шинӣ ба лесидан адо намешавад** (*зарб.*); б) абғор шудан, тамоман аз қор баромадан. 3. хубии рафтор; ноз, ишва, карашма; **нозу адо** карашмаю ишва; нозу нуз. 4. *мач.* бемадор, суғ, беқувват; **адою абғор** беҳолу бемадор; **о** **адоят ман** қурбонат шавам, фидоят шавам, садқаат шавам.

АДОВАТ *а.* عداوت душманӣ, хусумат, бадхоҳӣ, кина; муҳолифат; **кинаю адоват** қаҳру ғазаб, адовату хусумат; **адоват доштан** кина доштан, душманӣ кардан; **туҳми адоват коштан** *киноя* аз ихтилоф андохтан байни одамон.

АДОВАТНОК عداوتناк бадхоҳона: **нигоҳи адоватнок**.

АДОВАТХОӢ عداوتخواه адоватталаб.

АДОВАТЧӮ(Ӣ) عداوتجوئی киначӯӣ, бадхоҳ, душман.

АДОЛАТ *а.* عدالت адлу инсоф; додгарӣ.

АДОЛАТГОӢ عدالتگاه ҷои адлу инсоф;

маҳкамаи додгурӯӣ.

АДОЛАТГУСТАР عدالتگستر одил, адолатпарвар.

АДОЛАТГУСТАРӢ عدالتگستری одилӣ, адолатпарварӣ.

АДОЛАТДӮСТ عدالتدوست адолатпарвар, адолатхоҳ.

АДОЛАТМАНД عدالتمند одил, боинсоф, адолатпеша.

АДОЛАТНОК عدالتناк *ниг.* адолатманд.

АДОЛАТПАРВАР عدالتپرور *ниг.* адолатхоҳ, адолатпеша.

АДОЛАТПАРВАРӢ عدالتپروری адолатхоҳӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТПАРВАРОНА عدالتپرورانه адолатхоҳона, аз рӯи адлу инсоф.

АДОЛАТПЕША عدالتپیشه адолатхоҳ, адолатпарвар.

АДОЛАТХОНА عدالتخانه ҷои адлу дод, додгустарӣ, адолатгоҳ.

АДОЛАТХОӢ عدالتخواه адолатпарвар, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОӢӢ عدالتخواهی адолатпарварӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОӢОНА عدالتخواهانه орзуи адолатхоҳӣ.

АДОНАШАВАНДА دانشونده *гуфт.* тамомношуданӣ, беохир, бепоён, анҷомнопазир.

АДООМЕЗ اداآمیز бо нозу карашма.

АДОТ *а.* اادات 1. асбоб ва олат барои ҳосил кардани чизе; восита. 2. *кҳн.*, *грам.* бандак, часпак; **адоти ташбеҳ** *адш.* воситаҳои санъати маънавии ташбеҳ (*аз қабилӣ* чун, мисли..., монанди... *ва ғ.*).

АДОФАӢМ اداافهم рамузфаҳм, нуктадон; зирак, тезуш, зақӣ, бофаросат.

АДОФАӢМӢ اداافهمی нуктадонӣ, нозукфаҳмӣ, заковат.

АДРАС ادرس як навъ матои дастибофи тораши абрешими пудаш аз ресмон, ки мисли беқасаб алобуло ва ё якранг мешавад.

АДРАСБОФ ادرسباف он ки ба адрасбофӣ машғул аст; касе, ки адрасбофӣ пешаи асо-сии ўст, бофандаи адрас.

АДРАСБОФӢ ادرسبافی шугли адрас бофтан.

АДРАСМОН ادرسمان *ниг.* ҳазориспанд.

АДРАСПӢШ ادرسپوش он ки либосаш (чомааш) аз адрас дӯхта шудааст: **одами адраспӯш**.

АДРЕС *фр.* ادریس 1. *ниг.* нишонӣ. 2. он чи барои табрики касе навишта шудааст, папкаи табрикӣ; **ба адреси...** дар бораи..., дар ҳаққи...: **ба адреси касе гап задан**.

АДУ//АДУВ(В) *а.* عدو *ниг.* адӯ.

АДӮ *а.* عدو душман, хасм.

АДӮБАНД عدوبند душманбанд, асиркунандаи душман; голиб.

АДӮСӮЗ عدوسوز несту нобудкунандаи душман, сӯзандаи душман.

АДӮШИКАН عدوشكن душманшикан, голиб, пирӯз.

АДӲАМ *а.* ادهم *кит.* 1. тира, сиёҳ; сурхи чигарианг. 2. аспӣ сиёҳ. 3. *киноя аз шаб*.

АДӲИЯ *а.* ادعيه *ҷ.* дуо; **адӲияи мустачоба** *д.* дуоҳои қабулшаванда.

АДӲУТАНТ *лот.* ادبونت *ҳ.* афсари ёрдамчии командир дар корҳои хизмати ҳарбӣ.

АЁ ايا *нидо* эй!

АЁҒ//АЁҚ *т.* ايغ/اياق *кит.* пиёла, қадах, соғар.

АЁДАТ *а.* عيادت *гуфт.* (шакли *дурустаи иёдат*) хабаргирии бемор, пурсиши ҳоли бемор.

АЁЛ *а.* عيال [аслаи иёл] 1. ҳамсари мард, зан. 2. оила; зан ва фарзандон; **аҳлу аёл** оила, аҳли хона; зану фарзанд; хонавода.

АЁЛАТ *а.* عيالت *ниг.* иёлат.

АЁЛДОР دار عيال хонадор, соҳиби зан ва фарзандони хурдсол.

АЁЛМАНД عيالمند зану бачадор; каси серфарзанд.

АЁЛМАНДӢ عيالمندی серфарзандӣ; соҳиби зану фарзанд будан.

АЁН *а.* عيان маълум, ошкор, равшан, возеҳ,

фаҳмо; **он чи аён аст, чӣ ҳоҷат ба баён.** (*зарб.*); **аён дидан** ошкоро дидан, аниқ дидан; **аён донистан** ба таври равшан донистан, возеҳ донистан; **аён кардан** маълум кардан, аниқ кардан; нишон додан; **аён шудан** (**гаштан**) ошкор шудан, маълум шудан; машҳур гаштан.

АЁНАН *а.* عياناً ба таври возеҳу ошкор.

АЁНИЯТ *а.* عيانيت чизҳои аён; воситаҳои аёнии дарс.

АЁНӢ عياني 1. маълумӣ, равшанӣ, возеҳӣ. 2. намоён, барои намуна ва мисол намоиш додашаванда: **воситаҳои аёнӣ, омӯзиши аёнӣ.**

АЁНТАР عياتر равшантар; возеҳтар: **торафт аёнтар** шунда мешуд, **торафт аёнтар** чило меод.

АЁР//ИЁР *а.* ايار санчидани дараҷаи холисияти тиллову нукра бо маҳак *ва г.*; **зар(р)и иёр** тиллои холис.

АЁРА اياره 1. ёра, дастбиранчан, дастпонаи тилло ва нукра. 2. *таър.* ҳисобу китоби дахлу харҷ.

АЁРИЧ اياريج *кит.* доруи мусҳил.

АЁС اياس ҳавои хунук; **ҳавои аёс** ҳавои сард, ҳавои хуноки шамолдор.

АЖҒАЛ اژغل :ажғал-дажғал // **ажғол-дажғол** майда-чӯйда, шикастаю рехта, лашу луш; латта-путта, кӯхнапора.

АЖДАР اژدر мори калони афсонавӣ, ки тибки ривоятҳо аз даҳонаш оташ мебарорад ва ҳама чизро фуру мекашад, аждаҳо: **аждари дусара; ба тариқи истиора аждари зулм.**

АЖДАРГУН اژدرگون *ниг.* аждармонанд.

АЖДАРНИҲОД اژدرنهاد 1. ниҳоди аждарӣ, аждархӯй. 2. *маҷ.* бадкор, бадкирдор.

АЖДАРҲО اژدرها 1. чонвари бадҳайбат ва хавфноки афсонавӣ ба шакли сусмор, ки ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *ниг.* **аждар; аз мор аждар шудан** а) ривоятест, ки тибки он мор калон шавад, ба аждаҳо мубаддал мегардад; б) *киноя аз* қувват гирифтани душмани хатарнок.

АЖДАҲО اژدها *ниг.* аждарҳо.

АЖДАҲОБОРА اژدهاباره *кит.* аждаҳокирдор,

аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОВАШ *اژدهاوش* 1. *ниг.* аждаҳомонанд. 2. *мач.* аждаҳокирдор, бадкор, бадҳайбат.

АЖДАҲОДҶШ *аژدهادوش* *киноя аз* Заҳҳок – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ки аз китфонаш мор рӯидааст ва ўро Заҳҳоки морон меғуфтанд.

АЖДАҲОК *аژدهاک* номи қадимии Заҳҳок, Заҳҳоки морон, подшоҳи афсонавӣ, ки дар «Шоҳнома» тасвир шудааст.

АЖДАҲОКЕШ *аژدهاکیش* *ниг.* аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОМОНАНД *аژدهамананд* монанди аждаҳо, мисли аждаҳо.

АЖДАҲОНАФС *аژدهанфс* *мач.* баднафс, одами калоннафс.

АЖДАҲОПАЙКАР *аژدهапайкар* калончусса, қавитан.

АЖДАҲОСАР *аژدهасар* он чи ё он ки сари калони бадвоҳима дорад.

АЖДАҲОФАШ *аژدهафаш* *кит.* монанди аждаҳо, аждаҳомонанд, ҳайбатнок.

АЖДАҲОХҶ(Ӣ) *аژدهахо(ӣ)* 1. аждаҳокирдор, аждаҳотабъ, аждаҳосиришт. 2. *мач.* бадкирдор, бадтабиат.

АЖДАҲОШАВАНДА *аژدهашونده* :асои аждаҳошавандаи Мӯсо *киноя аз* асои Мӯсо пайгамбар, ки тибки ривоятҳо ҳангоми ба замин партофтани он ба аждаҳо мубаддал гашта, молу амволи соҳиронро фуру бурдааст.

АЖДАҲОШИКОР *аژدهашикар* 1. шахсе, ки шикори аждаҳо мекунад. 2. *мач.* пурзӯр, тавоно, қавӣ.

АЖДАҲОШИКОРӢ *аژدهашикари* 1. шикори аждаҳо кардан, аждаҳоғирӣ. 2. *мач.* пурзӯрӣ, пурқувватӣ, тавоноӣ.

АЖРИҚИЧАШМ *аژرقى چشم* зебочашм.

АЖРИҚӢ *аژرقى* :чашмони ажриқӣ чашмони зебо.

АЗ *аз* *пеиоянд* 1. *сарчашмаи амалу ҳаракатро* ифода мекунад; **ранчидан аз касе**, **тарсидан аз чизе...** 2. *аиёро мефаҳмонад*, *ки дар иҷрои амал истифода мешавад ва саршавии амал ва*

*объекти ҳаракат ба вай вобаста аст; дар ин маврид беитар бо феълҳои доштан, гирифтани меояд: аз дасти касе доштан. 3. барои ифодаи муносибатҳои сабаби рӯй додани ҳаракату амал истифода мешавад: аз гушнагӣ, аз мондагӣ. 4. ҷои зуҳури шахс ё чизи дигарро ифода мекунад: аз деҳан..., аз шаҳри... 5. барои муқоисаи ду ё якчанд аиё истифода мешавад: аз касе (чизе) калонтар. 6. ба ҷузъи гурӯҳ, чизи том ё навъи чизҳо ишора мекунад: аз растаҳон... 7. аз як ҳолат баромадан ва ба ҳолати дигар баргаштанро ифода мекунад. **баргаштан аз ақида**, **аз роҳ**. 8. чизеро ишорат медиҳад, ки чизи дигар аз он сохта шудааст: **аз оҳану пӯлод**. 9. ба манбаъ ва ҷои ҳосил шудан ва гирифта шудани чизе, ба ҳудуди доираи мавзӯ ва аиё ишора мекунад: **аз ҳаёти...**, **аз саргузашти...** 10. ба муносибатҳои замони (саршавии ҳаракату амал ва г.) ишора мекунад, дар ин маврид беитар калимаҳои ифодакунандаи вақту замон (рӯз, аввал, сол, ҷавонӣ, саҳар, тобистон, фурсат ва г.) бо пеиоянди «аз» кор фармуда мешаванд: **аз тирамоҳи...**, **аз соли...** 11. бо ҷонишинҳои шахсӣ ва ишоратӣ омада, мансубиятро ифода мекунад; **аз ту**, **аз он**, **аз вай**. 12. бо пеиоянди то ва ба (аз... то..., аз... ба...) омада, фосолаи муайяни масоҳату вақт ва оғози чизеро ифода мекунад: **аз сари шом то саҳар**. 13. таркибҳои зарфӣ месозад: **аз боло**, **аз нав**, **аз миён**, **аз поён**, **аз сари нав** ва г. 14. ба воситаи бандани изофӣ аз калимаҳои дигар пешвандҳои номии изофӣ месозад: **аз барон**, **аз баҳри**, **аз боиси**, **аз вачҳи**, **аз гояти**, **аз дасти**, **аз қабилӣ**, **аз қарри**, **аз лаби**, **аз мобайни**, **аз роҳи**, **аз сабаби**, **аз сари**, **аз тарафи**, **аз хусуси**, **аз ҳузурӣ**, **аз ҷониби**, **аз ҷумлаи**, **аз шарофати ...** 15. таркибҳои пеиоянди номие месозад, ки худ пеиоянди аз дар он ҷузъи дувуҷро ташкил медиҳад: **берун аз**, **қабл аз**, **мақсад аз ва г.** 16. бо феъл омада навъи муайяни фразеологизмҳои феълро ташкил медиҳад: **аз даст баровардан**, **аз даст додан**, **аз назар гузаронидан**, **аз по афтодан**, **аз чашм мондан**, **аз чизе (ҷое) гузаштан**; **аз нав боз**, **дубора**, **такроран**; **аз бар кардан** аз ёд кардан, **ҳифз кардан**.*

АЗАЛ *а. از* аввали аввалҳои замон, ибтидои даҳр; **аз азал** аз ибтидо, аз аввал, аз рӯзи аввал; **рӯзи азал** *д.* аввали офариниши ҷаҳон, рӯзи нахустини пайдоиши олам.

АЗАЛА *a.* عضله мушак, мушаки бадан.

АЗАЛӢ ازلى абадӣ, ҷовидонӣ, ҳамешагӣ.

АЗАМАТ *a.* عظمت 1. бузургӣ, калонӣ; хашамат, шукӯх. 2. *маҷ.* баходур, далер, қахрамон, диловар.

АЗБ *a.* عذب *кит.* форама, бомаза, гуворо, хуштаъм; ширин.

АЗБАС ازبس *шакли кӯтоҳшудаи азбаски.*

АЗБАСКИ ازبسکه *пайвандак* зеро, зеро ки, аз сабаби он ки, дар натиҷаи он ки, чунки, бинобар, бинобар он ки.

АЗБГӢӢ عذب گوى *кит.* ширинсухан, хушбаён.

АЗВОҚ *a.* اذواق *ҷ.* завқ.

АЗВОҶ *a.* ازواج *ҷ.* завҷ.

АЗДАСТДИХӢ از دست دهی *исми амали аз даст додан; бойдиҳӣ, зоеъ кардан, гум кардан.*

АЗДИГАРСОЗӢ از دیگر سازی *исми амали аз дигар сохтан; азнавсозӣ, аз нав ташкил кардан, аз нав барқарор кардан.*

АЗДОД *a.* اذداد 1. *ҷ.* зид(д). 2. *збш.* калимае, ки ду маънои зидди якдигар дорад (*мас., калимаи фароз дар адабиёти классикӣ ҳам ба маънои «кушод» ва ҳам ба маънои «баста» истеъмол шудааст*).

АЗДУСАР از دوسر ба ҳар ҳол, хоҳӣ нахоҳӣ, хатман.

АЗЕРО(К) ازیرا(ک) *кҗи.* зеро, зеро ки, чунки, бинобар ин, аз ин сабаб, бинобар, аз ин чихат.

АЗЗАВАЧАЛ(Л) *a.* عظه و جل бузург, пурқудрат, кабир (*аз номҳои Худованд*).

АЗИЗ *a.* عزیز 1. гаронбаҳо, пуарзиш; гиромӣ, арҷманд. 2. муътабар; муқаддас. 3. меҳрубон, гамхор, шафик; азиз доштан гиромӣ доштан, ҳурмат кардан. 4. порсо, диндор.

АЗИЗУЛВУҶУД عزیز الوجود ноёб, кимат, гаронқадр.

АЗИМ *a.* عظیم 1. калон, бузург, боазамат: кӯҳи азим. 2. васеъ, паҳновар, нопадоканор. 3. хеле бисёр, анбӯх: сипоҳи азим, издиҳомӣ азим; балон азим офати калон, ҳодисаи ногаҳонии пурдаҳшат; савоби азим кори басе хайр, некии зиёд.

АЗИМАТ *a.* عظیمت 1. қасд, хошиш, майл, ният. 2. майли сафар кардан ба ҷое, сафар. 3. сеҳр, афсун, чоду.

АЗИМАТГАР عزیزمگر *кит.* афсунгар, чодугар.

АЗИМӢ عظیمی азамат, калонӣ, бузургӣ.

АЗИМУТ ازیمت (*аз ассумут-и арабӣ*) кунҷи байни хати ҳаракати муайян ва самти шимол, ассамт: аз рӯи азимут роҳ паймудан.

АЗИМУШШАӢН *a.* عظیم الشان оликадр, баландмартаба.

АЗИЯТ *a.* اذیت озор, азобу алам, кулфат, ранҷ; азият дидан, азият кашидан азоб кашидан, азоб дидан.

АЗИЯТДИДА اذیت دیده азобкашида, ранҷдида.

АЗИЯТДИХАНДА اذیت دهنده азобдиҳанда, ранҷрасон.

АЗИЯТДИХӢ اذیت دهی озор додан, ранҷу кулфат додан.

АЗИЯТКАШ اذیت کش азобкашанда, озорбинанда, чафокаш.

АЗИЯТОВАР اذیت آور азобовар.

АЗКИЁ(Ъ) *a.* از کیا *ҷ.* закӣ.

АЗКОР *a.* اذکار *ҷ.* зикр.

АЗКОРАФТОДА از کار افتاده корношоям, кӯҳна.

АЗКОРАФТОДАГӢ از کار افتادگی корношоямӣ, чизи бекора, кӯҳна.

АЗЛ *a.* عزل *кит.* аз кор холӣ кардан, бекор кардан, аз мансаб гирифтан.

АЗЛАМУЗЗОЛИМИН *a.* اظلم الظالمین *кит.* золимтарини золимон.

АЗМ I *a.* عزم ният, қасд, ирода; азми росих иродаи маҳкам (қавӣ); азму саъй кӯшишу гайрат, чидду чаҳд; азм кардан (намудан) ният кардан, қасд кардан; азро қазм кардан саҳт миён бастан барои иҷрои коре; азми худро шикастан аз қавли худ гаштан.

АЗМ II *a.* عظم *кит.* устухон; азми рамим устухони пӯсида, кӯҳна.

АЗМИНА *a.* ازمنه *ҷ.* замон.

АЗНАВСОЗӢ از نوسازی *исми амали аз сари нав сохтан; азнавсозии шабакаи обёрӣ, азнавсо-*

- зии хочагӣ, азнавсозин барномаи таълим.
- АЗНАЗАРГУЗАРОНӢ** *аз نظر گذرانی* *исми амал аз назар гузаронидан; санчиш, тафтиш, дида баромадан: азназаргузаронии ҷумҳуриявии ҳаваскорони санъат.*
- АЗНОБ** *а. اذنب ҷ. занаб.*
- АЗО** *а. عزا сӯг, сӯгворӣ, мотам; маросими мотам: либоси азо; азо гирифтан мотам гирифтан; азо доштан маросими сӯгворӣ ба ҷо овардан, сӯгвор будан.*
- АЗОБ** *а. عذاب озор, дард, ранҷ, машаққат, уқубат: азоби ботинӣ, азоби рӯҳӣ, азоби вичдон; азоби гуруснагӣ машаққати гуруснагӣ, гуруснагии бисёр сахт; азоби гӯр а) ҷ. азо-бе, ки тибқи ривоятҳои динӣ ду фаришта – Мункару Накир ба одами гунаҳкор дар гӯр медиҳанд; б) маҷ. азоби сахт: азоби зиндагӣ ранҷу кулфати рӯзгор; азоби марг дарди ҷонканӣ, таҳлукаю талвосан мурдан; азоби охират азоби дӯзах; азоби ҷисмонӣ лату кӯб, шаттаю шаллоқ, дарди бадан; дар азоб будан (рӯҳан ва ҷисман) азобу машаққат кашидан.*
- АЗОБДИДА** *عذاب دیده* *сифати феълии замони гузашта аз азоб дидан; азобкашида; абгору дардманд.*
- АЗОБДИХАНДА** *عذاب دهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз азоб додан; азиятдиҳанда, озоррасон.*
- АЗОБДИХӢ** *عذاب دهی* *исми амал аз азоб додан; озордиҳӣ, лату кӯб кардан.*
- АЗОБКАДА** *عذاب کده* *кит. ҷои азобдиҳӣ, хонаи шиканча.*
- АЗОБКАШИДА** *عذاب کشیده* *сифати феълии замони гузашта аз азоб кашидан; азобдида, ранҷкашида.*
- АЗОБКАШӢ** *عذاب کشی* *исми амал аз азоб кашидан; ба дарду ранҷ будан, ранҷбинӣ, дучоршавӣ ба машаққат.*
- АЗОБНОК** *عذاب ناک* *дарднок, ранҷовар.*
- АЗОБОВАР** *عذاب آور* *машаққатовар, азиятдиҳанда.*
- АЗОГИРӢ** *عزایگیری* *исми амал аз азо гирифтан; мотамгирӣ.*
- АЗОДОР** *عزادار* *мотамдор, сӯгвор, мотамзада,*
- азогирифта.*
- АЗОДОРӢ** *عزاداری* *исми амал аз азо доштан; сӯгворӣ, азогирӣ: азодорӣ кардан.*
- АЗОЗИЛ** *а. عزازیل* *номи шайтон, иблис.*
- АЗОИМ** *а. عزائم//عزایم* *1. ҷ. азимат. 2. ҷ. азм I. 3. афсун ва дуохое, ки ба беморон мехонанд, дуохонӣ.*
- АЗОИМХОН** *عزائم خوان* *дуохон, афсунгар.*
- АЗОИМХОНӢ** *عزائم خوانی* *исми амал аз азоим хондан; афсун хондан, дуо хондан.*
- АЗОН** *а. اذان ҷ. бонги даъват ба намоз, даъвати муаззин барои хондани намоз; азони бемаҳал азоне, ки ба ақидаи хурофотпарастон барои дафъи бало хонда мешавад; azon гуфтан // azon хондан даъват кардан ба намоз.*
- АЗОНГӢ (Ӣ)** *اذان گوئی* *он ки azon мегӯяд, муаззин.*
- АЗОНГӢӢ** *اذان گوئی* *azon гуфтан.*
- АЗОНИХУДӢ** *از آن خودی* *одами худӣ, одами наздик.*
- АЗОТ** *ю. ازات хим.* *унсури химиявӣ, ки аз гази бевӯй ва беранг иборат аст.*
- АЗОТӢ** *ازاتی* *мансуб ба азот; аз азот ҳосилшуда: нуриҳои азотӣ.*
- АЗОХОН** *عزاخوان* *навҳагар, шахсе, ки дар мотами касе навха ва гиряву нола мекунад.*
- АЗОХОНА** *عزاخانه* *ҷое, ки дар он касе мурдааст, мотамхона.*
- АЗОХОНӢ** *عزاخوانی* *исми амал аз азо хондан; навҳагарӣ дар мотами касе.*
- АЗПОАФТОДА** *از پافتاده* *сифати феълии замони гузашта аз по афтодан; базаминафтода; аз-помонда.*
- АЗПОМОНДА** *از پامانده* *сифати феълии замони гузашта аз по мондан; маҳрум аз қобилияти роҳравӣ: бемори азпомонда.*
- АЗРАҚ** *а. ازرق* *кит. ранги кабуд, нилгун, осмониранг.*
- АЗРАҚӢ** *ازرقی* *кит. 1. мансуб ба азрақ. 2. нилгун, кабудранг*
- АЗРАҚЛИБОС** *ازرق لباس* *1. кабудлибос, кабудпӯш. 2. киноя аз сӯфӣ, аҳли тасаввуф.*

- АЗРАҚПҮШ** ازرقپوش шахси либосаш азрақӣ, кабудпӯш.
- АЗРАҚФОМ** ازرقفام кабудранг, осмониранг, нилгун.
- АЗРАҚЧАШМ** ازرقچشم кабудчашм; зогчашм; гурбачашм.
- АЗРО** *a.* عذرا *кит.* духтар, дӯшиза; бокира, афифа.
- АЗРОИЛ** *a.* عزرائيل *д.* номи фариштаи марг, малакулмавт.
- АЗРОР** *a.* اضرار *ч.* зарар.
- АЗУД** *a.* عضد *кит.* 1. бозу. 2. маҷ. ёр, ҳамдам; мададгор, пушту паноҳ.
- АЗУЛ** *a.* عدول *кит.* 1. маломаткунанда, маломатгӯӣ. 2. гайбаткунанда, гайбатгӯӣ.
- АЗФАР** *a.* اذفر *кит.* тезбӯ; **мушки азфар** мушки бисёр хушбӯӣ, мушки холис.
- АЗХУДКУНӢ** ازخودکنی 1. *исми амали аз худ кардан*; азбаркунӣ, ёдкунӣ, ҳифзкунӣ; ёдгирӣ; **азхудкунни дарс**. 2. соҳибӣ кардан, ба даст даровардан. 3. ба қор даровардан: **азхудкунни саноат**, **азхудкунни заминҳои беқорхобида**.
- АЗХУДРАФТА** ازخودرفته 1. *сифати феълӣи замони гузаштаи аз худ рафтан*; худро фаромӯшкарда. 2. пурқибру гурур.
- АЗҲАР** *a.* ازهر 1. дурахшонтар, тобонтар, равшантар. 2. дурахшон, тобон, равшан.
- АЗҲО** *a.* اضحى *д.* иди қурбон, ки дар даҳуми моҳи зулҳиҷча барпо мегардад.
- АИЗЗА** *a.* اعزه *ч.* азиз; **аиззаи аҳбоб** азизони маҳбуб, ёрони боиззат.
- АИЛ//АЙИЛ** *m.* اييل *гуфт.* тасмаи маҳсусе, ки бо он тӯкумро ба хайвони саворӣ (*испу хар*) меканданд, пуштанг.
- АИММА** *a.* ائمه *ч.* имом.
- АЙ** *а.* اي *нидои* тааччуб, хайронӣ, таассуф *ва м. ин.*
- АЙБ** *a.* عيب 1. норасоӣ, нуқсон, камбудӣ: **ин мол ҳеч айб надорад**. 2. таъна, маломат, сарзаниш; **айба кӣ кунад? манб (зарб.)**. 3. нанг, ор, боиси шарм: **пурсидан айб нест, дар ин қор ҳеч ҷои айб нест**. 4. гуноҳ, ҷурм, амали нораво; **ба айби ... а)** бо гуноҳи ...; **бо хатои ...; б)** ба сабаби ..., аз сабаби ..., бинобар он ки; ба касофати ...; **айби шаръӣ** нуқсони қонунӣ (*аз рӯи ҳукми шариаат*); **айбу гуноҳ** нуқсону гуноҳ; **айбу нанг** шарму нанг, оро номус, нангу ор; **айбу нуқсон** камбудию иллат; **айб доништан** нанг ҳисоб кардан, нораво доништан; **айб ёфтан** ошқор сохтани нуқсоне, иллат ёфтан; эрод гирифтани; **айб мондан** ба касе ё ба чизе эрод гирифтани, касеро ё чизеро наҳ задани; **айб ҷустан** нуқсону норасоӣ кофтан; хӯрдагирӣ кардан; **айби касеро ба гарданаи мондан** камбудии касеро собит кардан; **айбро ба гардани касе мондан** касеро айбдор кардан, ба зиммаи касе гуноҳе бор кардан; **айб мадор** таъна назан, айбдор нақун.
- АЙБА** *a.* عيبه *кит.* 1. халта, саноч, ки аз чарм дӯхта мешавад; чомадон, тӯрбаи чармин. 2. чавшан.
- АЙББИН** عيببين айбҷӯӣ, бадандеш, баднок.
- АЙБГИР** عيبگیر *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ(ӣ).
- АЙБГИРӢ** عيبگیری *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ.
- АЙБГУЗОРӢ** عيبگذارى *исми амал аз айб гузоштан*; гуноҳеро ба гардани касе бор кардан; айбдоркунӣ.
- АЙБГӮ(Ӣ)** عيبگو(ى) он ки ба рафтор ва гуфтори дигарон айб мекӯнад, нуқсонҷӯ, хурдагир.
- АЙБГӮӢ** عيبگوئى нуқсонҷӯӣ, хурдагирӣ, айбу эрод гирифтани аз касе, амал ва рафтори айбҷӯ.
- АЙБДОН** عيبدان хусусияти шахсе, ки айбро мешиносад ва ё аз айб огоҳ аст, донандаи айбу нуқсон.
- АЙБДОР** عيبدار 1. он ки аз ӯ камбудие сар задааст; гунаҳгор, мучрим: **айбдор кардан, айбдор шудан**. 2. иллатнок, нуқсондор.
- АЙБДОРӢ** عيبدارى *исми амал аз айб доштан*.
- АЙБДОРКУНАНДА** عيبدارکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз айбдор кардан*; он ки касеро гунаҳгор мекунад; он ки айбу нуқсони касеро собит мекунад: *ҳуқ.* **айбдоркунандаи давлатӣ, айбдоркунандаи ҷамъиятӣ**.
- АЙБДОРКУНӢ** عيبدارکنى *исми амал аз айбдор кардан*; гунаҳгор кардан.
- АЙБДОРШАВАНДА** عيبدارشونده *сифати феълӣи*

- замони ҳозира аз **айбдор шудан**; шахсе, ки ба гуноҳе айбдор карда мешавад.
- АЙБДОРШУДА** عيبدار شده *сифати феъли* замони гузашта аз **айбдор шудан**; гунаҳгоршуда, маҳкумшуда ба гуноҳ.
- АЙБМОНӢ** عيب ماني *исми амал аз айб мондан*; айбдор кардан: *ҳуқ.* **айбмони обективӣ.**
- АЙБНОК** عيبناк айбдор; нуқсоннок, иллатнок.
- АЙБНОКӢ** عيبناكى айбдорӣ, айбнок будан, ҳолат ва вазъияти айбнок.
- АЙБНОМА** عيب نامه *ҳуқ.* ҳукми айбдоркунӣ, ҳуччати айбдоркунӣ, хулосаи ҳукми мурофиа.
- АЙБПӢШ** عيب پوش он ки ё он чи нуқсон ва гуноҳи касеро мепӯшонад.
- АЙБПӢШӢ** عيب پوشى *исми амал аз айби касе ё чизеро пӯшидан*; тарафгирӣ.
- АЙБЧӢӢ** (И) عيب جوى *бадгӯй, бадхоҳ, бадандеш, хӯрдагир.*
- АЙБЧӢӢ** عيب جوبى *исми амал аз айб чустан*; нуқсончӯй, хӯрдагирӣ, бадхоҳӣ.
- АЙБШУМОР** عيب شمار шуморандаи айбу нуқсонҳои дигарон; шахсе, ки айби дигаронро баршумурда баён мекунад.
- АЙВОН** *а.* ايوان 1. пеши хона, ки болояш пӯшида ва тарафи пешаш кушода бошад; нишастгоҳ, суфаи баланди болопӯшида. 2. *кит.* коҳ, қаср.
- АЙВОНДОР** ايواندار хона ва биное, ки айвон дорад.
- АЙВОНЧА** ايوانچه 1. *шакли тасғири айвон*, айвони хурд. 2. соябони поядор; суфаи болопӯшида дар истгоҳи нақлиёти мусофиркашӣ (*аз қабил* автобус, троллейбус ва ғ.).
- АЙҒИР** *т.* ايغير *ғуфт.* асп
- нари зотӣ; муқоб. байғал.
- АЙҒОҚ** *т.* ايغاق *ғуфт.* авбош, пархошчӯ, хангомачӯ, беодоб, шӯрапушт.
- АЙҒОҚӢ** *т.* ايغاقى *ғуфт.* авбошӣ, чангарагӣ, хангоматалабӣ.
- АЙДУН** ايدون *шакли дигари эдун.* 1. акнун, ҳозир. 2. инчунин; ҳамин тариқа, ба ин тарик.
- АЙӢМ** *а.* ايام 1. *ҷ.* явм (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт, фасл, мавсим: **айӢми ачуз**, **айӢми гузашта**, **айӢми ид**, **айӢми наврӯз**, **айӢми обхезӣ**, **айӢми чавонӣ**, **айӢми барфу борон**, **айӢми собиқа**; **гардиши айӢм** гузашти рӯзгор.
- АЙӢР** *а.* عيار *зирак, чобук, маккор, хилагар, фиребгар; найрангбоз, фиребанда; ♢ дилбари айӢр* дилбари шӯҳи фаттон ва дилфиреб.
- АЙӢРӢ** عيارى айӢр будан, зиракӣ; маккорӣ, фиребгарӣ.
- АЙӢРНАМО** عيارناما *намои айӢрӣ доштан, монанди айӢр будан.*
- АЙӢРОН** عياران *таър.* табақа ё гурӯҳи мардум дар даврони Аббосиён дар Хуросону Мовароуннаҳру Сиистон, ки часуру силаҳшур ва чавонмард буда, аз бенавоён ва камбағалон ҳимоят мекарданд.
- АЙӢРОНА** عيارانه айӢрмонанд; ба таври айӢр амалкунанда: **чашмони айӢрона**, **айӢрона гап задан**, **айӢрона табассум кардан**, **айӢрона чашмакӣ задан.**
- АЙӢРПЕША** عيارپيشه маккор, фиребгар, дузд.
- АЙӢШ** *а.* عياش ба айш додашуда, айшдӯст, айшпараст, айшунӯшкунанда.
- АЙӢШӢ** عياشى умр бо хушӣ гузарондан, ишратпарастӣ, айшпарастӣ.
- АЙӢШОНА** عياشانه монанди айӢш, ба тарзи айӢш.
- АЙЗАН** *а.* ايضا *кит.* дубора, бори дигар, такроран; боз; низ.
- АЙЛОҚ** *т.* ايلاق (*шакли дигари яйлоқ*) чои серобу алаф, ки дар тобистон ва қисман зимистон чорворо он чо мечаронанд ва парво мекунанд.
- АЙМАН** *а.* ايمن *кит.* 1. рост, тарафи рост. 2. ҳучиста, муборак.
- АЙН** *а.* عين 1. *номи ҳарфи бисту якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ع), ки дар ҳисоби абҷад ба адади 70 баробар аст; айни мӯҳмала* ҳарфи айни бенуқта дар алифбои арабии тоҷикӣ; *муқ.* **ғайни мӯъчама** (ғайни нуқтадор). 2. *кит.* чашм, дида, басар. 3. *кит.* моҳият, асл, сарчашма; **айни ... худи ...**, дар худи ...; **дар айни ... дар худи ...**, дар ҳамон вақти...; **дар айни замон** дар ҳамон вақт, дар худи ҳамон вақт;

- хамзамон; дар айни хол дар хамин вақт, холо.
- АЙНАК** عینک асбоб ва василаи дорои ду даста ва ду шиша, ки барои пурзӯр кардани биной, ҳимояи чашм аз нури хуршед ё инъикоси сафедии барф, пешгирӣ аз даромадани ашӯи беруна ба чашм истифода шуда, болои бинӣ гузошта мешавад: **айнаки ғаввосӣ**, **айнаки дудӣ**, **айнаки офтобӣ**, **айнаки чӯшкорӣ** (кафшерӣ), **айнаки шиноварӣ**; \diamond **айнаки зону** устухони гирди рӯи зону, кулчаи зону, сари зону.
- АЙНАКДОР** دار عینک он ки ба чашм айнак гирифта бошад, айнакпӯш; \diamond **мори айнакдор** мори захрнок, ки гирди чашмонаш айнак барин халқа дорад.
- АЙНАКӢ** عینکی ниг. айнакдор.
- АЙНАКНОК** عینک ناک ниг. айнакдор.
- АЙНАКСОЗ** عینک ساز он ки айнак месозад: **устои айнаксоз**.
- АЙНАКСОЗӢ** عینک سازی 1. амал ва шугли айнаксоз. 2. фурушгоҳ ё коргоҳе, ки дар он айнак месозанд ё таъмир мекунанд ва мефурушанд.
- АЙНАКФУРӢШ** عینک فروش фурушандаи айнак.
- АЙНАКФУРӢШӢ** عینک فروشی 1. маҳал ва ҷои фуруши айнак: **мағозаи айнакфурушӣ**. 2. амал ва шугли айнакфуруш.
- АЙНАН** ا. عیناً монанд, назир; тамоман монанд, баробари асл, шабеҳи асл; **айнан нақл кардан** гуфтаи касеро бе каму зиёд овардан ва ё гуфтан.
- АЙНИШИНОС** عینی شناس он ки ба омӯзиш ва таҳқиқи ҳаёту фаъолияти Садриддин Айни машғул аст.
- АЙНИШИНОСӢ** عینی شناسی соҳаи махсуси адабиётшиносӣ, ки ҳаёт ва фаъолияти илмию адабии Садриддин Айниро меомӯзад.
- АЙНИЯТ** ا. عینیت 1. аслият, худӣ будан, зотӣ будан. 2. монандӣ, баробарӣ, яксонӣ.
- АЙНӢ** عینی 1. он чи ба чашм дида мешавад. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ; мушаххас; *муқоб.* зеҳнӣ; **додари айнӣ** додари ҳақиқӣ, додари ҳамбатн. 3. таҳаллуси сардафтари адабиёти давраи нави тоҷик Садриддин Саидмуродзода Айни

(1878-1954).

- АЙНУЛАӢН** а. عین العیان кит. бисёр возеҳ ва равшан.
- АЙНУЛКАМОЛ** а. عین الکمال чашмзаҳм, бадназарӣ, чашмрасӣ.
- АЙНУЛҲАӢТ** а. عین الحیات кит., ниг. **об** (оби зиндагӣ).
- АЙНУЛЯҚИН** а. عین الیقین маълумоти аниқ, дониши дуруст, маълумоте, ки аз мушоҳида ва дарк намудани чизе пайдо шудааст.
- АЙРОН** т. ایران чурғоти беравган, дӯғ.
- АЙСАР** т. ایسر кит. чап, самти чап, тарафи чап.
- АЙСБЕРГ** англ. айсберг кӯҳи яхини шиновар дар уқёнус, ки барои киштиҳо ва бахрнавардон хеле хавфнок мебошад.
- АЙТОМ** а. ایتم ҷ. ятим.
- АЙФУДА** ایفده кит. беҳуда; ёва, лофу газоф.
- АЙФУДАСАРӢ** ایفده سری кит. лофзанӣ, беҳудагӯӣ.
- АЙШ** а. عیش ҳаёти хушу хурсандона; кайфу сафо ва бегамӣ, хушгузаронӣ, ишрат: **зикри айш** – нисфи айш (*мақ.*); **айшу ишрат** // **айшу нишот** кайф, хузуру ҳаловат; хурсандиву хушхолӣ; **айш кардан** кайф кардан, роҳату хузур кардан; **ба айши касе** халал расондан кайфи касеро парондан, ба роҳати касе монез шудан; **айшу нуш маҷ.** хушгузаронӣ бо бодагусорӣ; **доди айш додан** айшу ишрат ва шодию бозиро ба дараҷаи олии расондан.
- АЙШАФРӢЗ** عیش افروز тарабангез, айш гармкунанда, нишотовар.
- АЙШГОҲ** عیش گاه маҳал ва макони хушгузаронӣ, ҷои айшу ишрат.
- АЙШДӢСТ** عیش دوست он ки хушгузарониро дӯст медорад, айшпараст, айёш.
- АЙШДӢСТӢ** عیش دوستی амал ва рафтори айшдӯст.
- АЙШОБОД** عیش آباد диёр ё маҳалли айш, ҷои маишат.
- АЙШПАРАСТ** عیش پرست ниг. айшдӯст.
- АЙШПАРАСТӢ** عیش پرستی ниг. айшдӯстӣ.
- АЙШПАРВАР** عیش پرور ниг. айшдӯст.

АЙШПАРВАРӢ عيش پرورى *ниг.* айшдӯстӣ.

АЙШСОЗ ساز عيش خوشдилу шодмон ё хушгузарон, созмондиҳандаи айшу тараб.

АЙШСОЗӢ عيش سازى созмондиҳии амали айшу ишрат, хушгузаронӣ.

АЙШТАЛАБ طلب عيش талабгори хушгузаронӣ, он ки барои айшу ишрат кӯшиши тамои дорад, чӯи кайфу сафо.

АЙШХОНА عيش خانه чои хушгузаронӣ бо бодагусориву созу суруду ракс.

АЙЮҲАННОС *a.* ايها الناس *кит.* калимаи хитоб: эй мардум!, эй ҷамоат!, мардум!

АЙЮҲАССАЛОТ *a.* ايها الصلاة *д.* эй намозгузарон! (даъвати мардум ба намоз).

АЙЮҲАССОҚӢ *a.* ايها الساقى *калимаи хитоб:* эй соқӣ!

АКА *аке* 1. бародари калонӣ. 2. *калимаи муруҷиат*, ки хурдон ба ҷавону мардони аз худ калон аз рӯи иззату ҳурмат мегӯянд, ё ба номи онҳо ҳамроҳ мекунанд.

АКАДЕМИЗМ *ю.* اکدميزم *кхн.* пурра ба анъана дода шудан ё аз паси назария шуда, аз амалия дур гаштан дар соҳаи илм.

АКАДЕМИК *ю.* اکدميك *узви пайвастан (ҳақиқии) академияи илмҳо.*

АКАДЕМИКӢ *академикӣ* *мансуб ба академик;* ба академик хос: **маоши академикӣ.**

АКАДЕМИЯ *ю.* اکدميه 1. муассисаи олии тадқиқи илм ё санъат: **академияи илмҳо, академияи кишоварзӣ, академияи илмҳои омӯзгорӣ.** 2. номи баъзе мактабҳои оли: **академияи муҳандисин ҳарбӣ.**

АКАДЕМИЯВӢ *академиявӣ* *мансуб ба академия:* муассисаи академиявӣ.

АКАДЕМӢ *академӣ* 1. *мансуб ба академизм;* риоякунандаи анъанаҳои нек; **театри академӣ** номи фаҳрие, ки ба театрҳои беҳтарин аз тарафи ҳукумат дода мешавад. 2. таълимӣ: **соати академӣ, руҳсатни академӣ.**

АК-АК *акак* *калимаи тақлиди овоз* барои ифодаи садои сағ, аккас: **ак-аки сағ.**

АКАМУЛЛО *акемла* *гуфт.* *калимаи муруҷиат* эҳтиром ба марди аз худ калон.

АКБАР *a.* اکبر *кабиртар; калонтар, бузургтар.*

АКВАМАРИН *лот.* اکومرين *як навъ санги киматбаҳои шаффофи ҷилдор, ки осмонранг ё сабзтоб аст.*

АКВАРЕЛ *фр.* اکوريل 1. ранги обӣ, ранге, ки дар об ҳал мешавад. 2. сурате, ки бо ранги обӣ кашида шудааст.

АКВАРИУМ *лот.* اکوريوم *зарфи махсуси шишагӣ барои нигоҳ доштани ҷонварҳои обӣ, аз қабилҳои моҳӣ ё растаниҳои обӣ.*

АКДАР *a.* اکدر *кит.* тиратар, тира.

АКДИШ *т.* اکدش *кит.* 1. омехта, имтизочёфта. 2. омехтаи ду хун, дурага. 3. *маҷ.* аспидурага. 4. *д.* нафси инсонист, ки аз лохутӣ — раҳмонӣ ва носутӣ — инсонӣ имтизоч (таркиб) ёфтааст. 5. маҳбуб, маҳбуба.

АКИД *a.* اکيد *кит.* маҳкам, саҳт, устувор.

АКИДАН I *a.* اکيدا *қатъан, ҷиддан.*

АКИДАН II *акидан* *ак-ак қардан, ҷакидани сағ.*

АККА *эке* *зоол.* номи парандаи думдароз аз ҷинси зоғ.

АККАС//АККОС *аккас//аккас* *калимаи тақлиди овози сағ, садои сағ.*

АККОЛ I *ақал* *лаҳҷ.* бозиест, ки дар он бо калтаки начандон дароз ҷӯбчаи ду нӯғаш тарошидашудаеро зада мепарронанд, ҷилликдангал.

АККОЛ II *a.* *ақал* 1. *кит.* пурхӯр, носерам. 2. моддаи моеи сӯзонанда ва хӯранда, ки мисли тезоб ба ҳар чӣ расад, сӯроҳ мекунад.

АККОЛБОЗӢ *ақалбозӣ* *бозии ақкол, ҷилликбозӣ, ҷилликдангал.*

АККОЛДАСТА *ақалдесте* *дангал, ҷӯбе, ки ба воситаи он ҷилликро мезананд.*

АККОРД *ит.* *ақард* *ҳамовозни ҷандин лаҳни мусиқие, ки нотаҳои онҳо аз якдигар дар фосилаҳои гуногун воқеъ шудаанд.*

АККОРДЕОН *фр.* *ақардиан* *мус.* асбоби мусиқӣ аз навъи баян.

АККОС I *аккас* *ниг.* **аккас; аккос задан** *ав-ав қардан, ҷакидан.*

АККОС II *a.* *экас* *кит.* суратгир, аксбардор.

АККОСЗАНИ *اگاسزنى* чакидани саг: саг ба аккосзани даромад.

АККОСИ *عكاسى* суратгирӣ; касби суратгир; когази аккосӣ когази махсус барои расм.

АККОСХОНА *عكاسخانه* аккосӣ, ҷои (хонаи) суратгирӣ.

АККРЕДИТИВ *олм. акридетио* 1. мол. пешпардохт, ҳуҷҷати пулӣ, ки ба намояндаи як муассисаи кредитӣ барои аз дигар муассисаи қарздиҳанда гирифтани пул дода мешавад, варақаи эътибор. 2. *дипл. эътиборнома*, ваколатномаи намояндаи як давлат дар давлати дигар.

АККУМУЛЯТОР *лот. акумулятор* асбоби ғункунии қувваи барқ (*аз қабилӣ* батарея), барқанбор.

АККУМУЛЯТОРИ *акумуляторӣ* мансуб ба аккумулятор: батареяи аккумуляторӣ.

АКЛ *а. акл* кит. хӯрдан.

АКМАЛ *а. акмал* комилтар, пурратар.

АКМАҲ *а. акме* кит. кӯри модарзод; муқоб. аъмо.

АКНОФ *а. акнаф* ҷ. канаф; гирду атроф; гӯшаву канораҳо.

АКНУН//КУНУН *акнон//кунон* холо, хозир, имрӯз, ин вақт, ҳамин дам, алҳол.

АКО *ака* ниг. ака.

АКОБИР *а. акбир* ҷ. кабир; калонон; бузургон; аъён.

АКОБИРЗОДА *акабирзода* калонзода, аъёнзода.

АКОСИРА *а. акасира* ҷ. кисро (*муарраби Хусрав буда, ба забони арабӣ дар шакли Кисро дохил шуда, шакли ҷалъи он ба маънии шоҳон сохта шудааст, подшоҳони сосонӣ*).

АКР *англ. акр* андозаи масоҳати замин дар Англия ва Америка, ки ба 4 ҳазору 47 метри мураббаъ баробар аст.

АКРАМ *а. акрам* киромитар, бузургтар, баландтар.

АКРИХИН *лот. акрихин* тиб. номи доруест, ки барои муолиҷаи табларза истифода мешавад.

АКРОБАТИКА *ю. акробатика* навъи варзиш, ки

гурӯҳи машқҳои гимнастикиро дар бар мегирад.

АКРОБАТИ *акробатӣ* мансуб ба акробатика.

АКС *а. акс* 1. шакл ва намуди чизе, ки дар рӯи чизҳои шаффоф ва ҷилдор дида мешавад; инъикос. 2. сурати фотография; **акс гирифта** аксбардорӣ кардан, сурат гирифта; нусха бардоштан; **акс ёфта** инъикоси як чиз дар чизи дигар. 3. муқобил, зид, мухолиф, баръакс; **акс садо** ҷавоби овоз, баргашти садо (*мас., дар кӯҳ*); **авчу акс** мус. зеру бам; **акс гуфта** *касеро* кардан ба муқобили гуфтаи касе кор кардан. 4. *ади.* як навъ санъати шеърӣ, ки мисраи аввалро ба ду ҳисса тақсим ва ҷояшонро иваз карда хонем, мисраи дуюм ҳосил мешавад.

АКСА *аксе* шакли вайроншудаи атса.

АКСАНДОЗ *аксандоз* инъикоскунанда; инъикосбанда.

АКСАНДОЗИ *аксандозӣ* инъикосбӯӣ, аксшавӣ.

АКСАР *а. актр* қисми зиёд, бисёртар, бештар; **аксар вақт** бисёр вақт, бештар, қариб ҳама вақт.

АКСАРАН *а. актр* бисёртар, ба таври аксар, бештар.

АКСАРИЮН *а. актрион* таър. ҳизби болшевикҳо; болшевикҳо.

АКСАРИЯТ *а. актрият* қисми бештар, қисми зиёдтар, бештар.

АКСБАРДОР *аксбардор* суратбардор, суратгир.

АКСБАРДОРӢ *аксбардорӣ* 1. расмгирӣ, суратгирӣ. 2. нусхабардорӣ, рӯбардорӣ.

АКСБАРОРӢ *аксбарорӣ* зохиркунии расм ба воситаи доруи химиявӣ, тасвири чизеро бар рӯи навори аксбардорӣ сабт кардан.

АКСГИР *аксгир* он чи ки сурати чизеро инъикос мекунад; аксгиранда.

АКСГИРӢ *аксгирӣ* *исми амал аз акс гирифта*; суратгирӣ, расмгирӣ, аксбардорӣ: дастгоҳи аксгирӣ.

АКСДОР *аксдор* дорони тасвир, сурат ё нақш, суратдор.

АКССОЗ *акссоз* созандаи акс, суратсоз.

АКССОЗӢ *عكس‌سازى* амали сохтани акс, суратсозӣ.

АКСЕНТ *лот. аксент* 1. *збиш.* бо зарба талаффуз кардан. 2. тарзи талаффуз.

АКСИЗ *лот. аксиз* андози ғайри мустақим, ки бо роҳи баланд кардани нарҳи молҳои серистеъмол (*қанд, чой, тамоку ва ғ.*) ба воситаи фурӯшандаҳои ин молҳо рӯёнида мешавад.

АКСИЯ *фр. аксие* *ниг. сахм.*

АКСКУНАНДА *عكس‌کننده* 1. инъикос кунанда. 2. тасвиркунанда.

АКСКУНОНӢ *عكس‌کنانӣ* инъикоскунӣ; мунъакис кардан; тасвир намудан.

АКСУЛАМАЛ *а. عكس‌العمل* вокуниш, акси амал; *муқоб.* амал зидди амал: **аксуламал нишон додан.**

АКСУЛИНҚИЛОБ *а. عكس‌الانقلاب* зидди инкилоб; *муқоб.* **инкилоб.**

АКСУЛИНҚИЛОБӢ *عكس‌الانقلابӣ* он ки муқобили инкилоб мечангад, зидди инкилоб мечангад, зиддинкилобӣ.

АКСУЛҲАРАКАТ *а. عكس‌الحركت* акси ҳаракат; иртиҷоъ.

АКСУЛҲАРАКАТЧӢ *عكس‌الحركتچӣ* иртиҷоӣ, муртаҷеъ.

АКСУЛҲУҶУМ *а. عكس‌الهجوم* ҳуҷуми ҷавобӣ: ба **аксулҳуҷум гузаштан.**

АКТ *лот. акт* *қҳш., ниг. сапад, хуччат.*

АКТЁР *фр. актиар* бозингари синамо, театр ва ё сирк, ҳунарпеша.

АКТЁРӢ *актиарӣ* касби актёр, ҳунарпешагӣ.

АКТИВ *лот. активо* *ҳисобд.* дорони (пул ё моли) мавҷуди ягон муассиса, ки бо фаъолияти бонк вобаста бошад.

АКТИНИЙ *ю. актиний* *хим.* унсури радиоактивӣ, ки дар конҳои уран ва торий вомахӯрад.

АКТИНИЯ *лот. актиния* чонвари баҳрӣ аз оилаи чонварони оби марҷонӣ, ки ҳалқашакли нармустихон мешавад.

АКТИНОМИТСЕТҲО *اکتنامیتستها* занбӯруғакҳои шуоъшакл, ки дар об, хок, ҳаво ва рӯи растаниҳо пайдо мешаванд, баъзеашон кас-

лиоваранд, аз онҳо баъзе антибиотикҳо низ ҳосил мекунанд.

АКУСТИКА *ю. акустика* як соҳаи илми физика, ки дар бораи савт (садо) баҳс мекунад, савтшиносӣ.

АКУСТИКӢ *اکوستیکӣ* *мансуб ба акустика;* савтӣ.

АКУШЕР *фр. акушер* момодоя, доя.

АКУШЕРӢ *اکوشیری* момодоягӣ, доягӣ.

АҚБА *а. عقبه* гарданаи кӯҳ ва кӯтал, роҳи душворгузари кӯҳсор, ағба.

АҚАЛ(Л) *а. اقل* камтарин, қисми хеле хурд; *муқоб.* **аксар;** **ҳалди ақал(л)** камтарин миқдор, минимум.

АҚАЛЛАН *а. اقلًا* 1. камтар бошад ҳам, ба миқдори кам бошад ҳам, лоақал; *муқоб.* **аксаран.** 2. ҳатто.

АҚАЛЛИЮН *اقلیون* *таър.* чараёне дар ҳаракати сотсиал-демократияи Русия ва пайравони он, меншевикҳо.

АҚАЛЛИЯТ *а. اقلیت* қисми кам, ҳиссаи хурд; *муқоб.* **аксарият.**

АҚБА *а. عقبه* *ниг. ағба.*

АҚВОМ *а. اقوام* *ҷ. қавм* (мардумон).

АҚВОТ *а. اقوات* *ҷ. қут;* хӯрок (**ақвот** ба ин маънӣ *шакли вайрони ақвот аст*).

АҚД *а. عقد* 1. аҳд, паймон, созиш. 2. никоҳ; **ақди никоҳ бастан** паймони занушӯй бастан, маросими издивоҷ ба ҷо овардан.

АҚДАС *а. اقدس* *қит. муқаддастар;* поктар (*тавсифи шоҳон ва рӯҳониён*); **зоти ақдас** зоти муқаддас.

АҚДБАНДӢ *عقدبندی* *исми амал аз ақд бастан.*

АҚДКАРДА *عقد کرده* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **ақд кардан**; он ки ба ҳамсарии марде даромада ҳанӯз расман арӯсӣ (тӯй) накардааст.

АҚДКАРДАГӢ *عقد کردگی* *шакли дигари сифати феълӣ* **ақдкарда**; ваъз ва ҳолати ақдкарда.

АҚДНОМА *عقدنامه* шартнома, қарордод, хуччате, ки дар он паймони издивоҷи зану мард бо тамоми хусусиятҳо сабт мешавад.

АҚИБ *a. عقب* 1. паси чизе, қафои чизе, тарафи пушти чизе. 2. пай, пас, дунбол. 3. охир, поён; аз ақиб... а) аз паси..., паси..., пушти...; аз ақиб дар; б) аз пайи..., аз дунболи...; ба ақибаш ба пасаш, ба қафояш; нои ақиб ду пои пас (*дар чортоён*); ақиб андохтан // ақиб кашидан худро ба қафо гирифтан, ақиб рафтани; ақиб афтодан қафо мондан (*нисбат ба дигарон*); ақиб гардондан ба қафо гардондан, пас гардондан, баргардондан; ақиб гаштан ақибнишинӣ кардан, ба қафо гаштан; ақиб гузоштан қафо монондан, ба таъхир андохтан, сустр кардан (*пеширафти чизеро*); ақиб кашидан (*худро*) ақибравӣ кардан, ба қафо гирифтани; ақиб мондан а) қафо мондан, пас мондан; б) вақтро аз будаш кам нишон додан (-и соат); в) *киноя* аз пеш нарафтани, тараққӣ накардани; ақиб ништастан қафо рафтани, ақибнишинӣ кардани; ақиб партофтани а) ба қафо ҳаво додан (чизеро); б) дер монондан, ба таъхир андохтани (кореро); ақиб рафтани қафо гаштани, ақибнишинӣ кардани.

АҚИБАНДОЗ *عقب‌انداز* *гуфт.* пасандоз, захира.

АҚИБАФТОДА *عقب افتاده* *сифати феълӣ* замони гузашти аз ақиб афтодани; ақибмонда, хусусияти аз лихозии фарҳангӣ ақиб мондани чомеа; кори ақибмонда.

АҚИБАФТОДАГӢ *عقب‌افتادگی* *шакли дигари сифати феълӣ* ақибафтода; ақибмондагӣ.

АҚИБГАРДӢ *عقب‌گردی* *ниг.* ақибнишинӣ.

АҚИБГОҲ *عقب‌گاه* ақибӣ хати ҷабҳа, ҷойҳое, ки дар паси хати ҷанг воқеъ шудаанд.

АҚИБКАШӢ *عقب‌کشی* *исми амал аз ақиб* кашидан; ба ақиб кашола кардани, аз пешравӣ боздоштани, паскашӣ.

АҚИБМОНДА *عقب‌مانده* *сифати феълӣ* замони гузашти аз ақиб мондани; қафомонда нисбат ба дигарон (*хоҳ дар кор, хоҳ дар масъалаҳои дигар*); ақибмондагонро пеш кашидан пасмондагонро пеш бурдани.

АҚИБМОНДАГӢ *عقب‌ماندگی* *шакли дигари сифати феълӣ* ақибмонда; ақибмонда будани, қафомондагӣ, пасмондагӣ.

АҚИБМОНӢ *عقب‌مانی* *исми амал аз ақиб* мондани; қафо мондани; қафомонӣ (*чи дар рафтор, чи дар корҳои дигар*): аз ақибмонӣ баромадани.

АҚИБНИШИНӢ *عقب‌نیشینی* *исми амал аз ақиб* кашидан; ақиб ништастан, қафо рафтани, пас гаштани, ақибравӣ; ақибнишинӣ кардани а) ақиб рафтани, қафо гаштани (*мас., дар ҷанг*); б) *маҷ.* гузашт кардани.

АҚИБНОКӢ *عقب‌ناکی* бо ақиб, бо пушт, пуштнокӣ: ақибнокӣ афтидани; ақибнокӣ рафтани пуштнокӣ рафтани, бо пушт рафтани.

АҚИБРАВӢ *عقب‌روی* 1. *исми амал аз ақиб* рафтани; ақибнишинӣ. 2. ақибмонӣ, қафомонӣ.

АҚИДА *a. عقیده* 1. эътиқод, боварӣ; маслақ; ақида доштан бовар ва эътиқод доштан ба чизе ё касе. 2. фикр, мулоҳиза; ба ақидаи... назар ба фикри..., аз рӯи мулоҳизаи...; назар ба ақидаи... назар ба фикри..., аз рӯи фикри....

АҚИҚ *a. عقیق* 1. як навъ санги қиматбаҳо, ки сурхранг ва зарди норанҷӣ аст; ақиқ шинондан ба чизе бо ақиқ зинат додан. 2. *маҷ.* сурхранг, сурх; лабони ақиқ лабҳои сурх; ақиқи Яман (*яманӣ*) ақиқи сурхи машҳуре, ки аз Яман меоранд; чоми ақиқ киноя аз қадаҳи пур аз шароби сурх.

АҚИҚА *a. عقیقه* *кит.* зиёфати номгузорӣ, ки дар ҳафтрузагии кӯдак барпо мешавад; ақиқа кардани расми ақиқаро ба ҷо овардани.

АҚИҚИН *عقیقین* 1. аз ақиқ сохташуда. 2. сурхранг, кирмизӣ.

АҚИҚФОМ *عقیق‌فام* монанди ақиқ, ақиқмонанд, ба ранги ақиқ, сурх.

АҚИМ *a. عقیم* *кит.* 1. нозой, он ки аз насл мондааст. 2. *маҷ.* бесамар, бебаҳра, бемахсул.

АҚЛ *a. عقل* қобилияти дарки моҳияти чизҳо, қобилияти фаҳмиш, қувваи идрок ва дарёфти неку бад; зехн, фаҳм, хирад: ақли баркамол, ақли расо, ақли солим, ақлу заковат, ақлу тамиз, ақлу фаросат, ақлу фаҳм, ақлу ҳуш; ақл ба чизе (*касе*) банд шудани дар фикри чизе (*касе*) шудани; ақро ба ҷояш мондан ҳушёр шудани; ақл бовар накардани нодурустии чизеро фаҳмидани, гайривоқеъ будани чизеро дарк кардани, шубҳа кардани; ақл бой додан мафтун шудани, шефтаи чизе шудани; ақл гум кардани парешонхотир гаштани; аз ақл бегона шудани девона шудани; ақл даромадан боақл шудани, неку бадро фарқ мекардагӣ шудани; ақл дар ҷояш будани қобилияти дарккунӣ

доштан, ақлнок будан, хушёр будан; **ақл доштан** боақл будан, соҳиби фахму шуур будан; **бомулоҳиза** будан дар корҳо: **ақл ме-дошт**, **ин корро намекард**; **ақл ёд додан**, **ақл омӯхтан** ба **дигарон** гӯё аз худ нодонтаронро кор (гап) ёд додан; **ақли худро хӯрдан** беақлона кор кардан, бефикр рафтор намудан; **девона шудан**; **ақли худро шинохтан** боақл шудан, ба воя расидан; **ақл(ро) кор фармудан** мулоҳиза кардан, андеша намудан; **ақли касеро рабудан** мафтун кардан; шефтаи худ намудан; **ақл нарасидан** фаҳмида натавонистан, қобили дарки чизе набудан; **ақлу хуш бурдан** (дуздидан) моту мабхут кардан; хайрон намудан, касеро мафтуну шефтаи худ кардан, **ақлу хуш аз сар паридан** беидрок гардидан, қобилияти идрокро гум кардан; **ақлу хуш чамъ кардан** барои дарёфти чизе тайёр шудан, фикри худро ба як чо чамъ намудан; **аз ақл берун** гайри қобили дарк; гайри боварибахш; гайри қобили қиёс; бемаънӣ; **аз ақл дур** аз имкон дур, гайри-воқеӣ; **аз ақл бегона шудан** ақл гум кардан; девона шудан: **ақли нодон пас аз пешин ме-дарояд** (мақ.) дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки баъди кор аз кор гузаштан моҳияти масъаларо дарк мекунад ё кореро аз вақташ гузаронида, баъд ба ичрояш кӯшиш мекунад; **ба ақл намеғунҷад** (рост намеояд) аз доираи ақл берун аст; **бо чашми ақл нигаристан** ақдро кор фармудан дар коре, муносибати мулоҳиза-корона кардан; **бо ақли худ кор кардан** мувофиқи фикри худ мустақилан амал намудан; **одаму ақл** яъне одам бо ақлаш одам аст, ақл одамро одам кардааст.

АҚЛАН *a.* عقلاً мувофиқи ақл, аз рӯи ақл.

АҚЛАК عقلک *гуфт.* он ки худро нисбат ба дигарон боақлтар нишон медиҳад, маҳмад-доно.

АҚЛАКӢ عقلکى *гуфт.* донотарошӣ, маҳмад-доно.

АҚЛБАР عقلبر беҳушқунанда, аз хуш равон-анда.

АҚЛГАРО عقلگرا *фалс.* хирадгаро, ба ақл тақиякунанда.

АҚЛГАРОӢ عقلگرایى *фалс.* хирадгароӣ, он ки тақия ба ақл мекунад.

АҚЛДУЗД عقلدزد дуздандан ақл, моту мабхут-

қунанда, ба ҳайрат андозанда, хайрон-қунанда.

АҚЛӢ عقلى *мансуб ба ақл.*

АҚЛКӢТОӢ عقل کتاه *ниг.* кӯтоҳақл.

АҚЛМУХТАСАР عقل مختصر *кит.* бетамиз; кам-ақл, аҳмак.

АҚЛНОК عقلناک боақл, соҳибақл.

АҚЛНОРАС عقل نارس *дур* аз ақл, берун аз ақл, берун аз доираи идрок.

АҚЛОЗМОӢ عقل آزمای *ақлсанҷ*, озмояндаи хи-рад.

АҚЛОМ *a.* اقلام *ҷ.* қалам.

АҚЛОНӢ عقلانى *мансуб ба ақл*; марбут ба ақл, оқилона; **илмҳои (улуми) ақлонӣ** илмҳои назарӣ.

АҚЛПИСАНД عقل پسند *мувофиқ* ва *мутобиқи* ақл, писанди ақл.

АҚЛРАМИДА عقل رمیده *киноя аз ақлгумкарда*, девона.

АҚЛРАС عقل رس *ба ақл* рост оянда, қобили дарк.

АҚЛРАСО عقل رسا *комилақл*, он ки ақли расо дорад.

АҚЛСАНӢ عقل سنج *ақлозмой*, озмояндаи ақл.

АҚЛХИРАКУНАНДА عقل خيره کننده *ошуфта-*қунандаи ақл.

АҚМИША *a.* اقمشه *ҷ.* қумош; **ақмишаву амтн** матоъ ва чизҳои дигар.

АҚОИД *a.* عقائد *ҷ.* ақида(т).

АҚОҚИӢ *a.* عقاقيا *бот.* номи дарахтест, ки гули хӯшагии хушбӯи сафед дорад.

АҚОР *a.* عقار *замину об*, мулк; мулки гайри манқул, асбобу анҷомҳое, ки аз як чо ба ҷои дигар кӯчонида намешаванд.

АҚОРИБ *a.* اقارب 1. *ҷ.* **ақраб**. 2. наздикон, хешон, хешу табор.

АҚРАБ I *a.* اقرب *кит.* наздиктар.

АҚРАБ II *a.* عقرب 1. *каждум*. 2. бурчи ҳаштум аз дувоздаҳ бурчи осмон; номи моҳи ҳаштум аз солшумории шамсӣ, ки ба октябр ва ноябр рост меояд (*дар форсӣ обон аст*).

АҚРАБАК اقربك ҳар як аз милатирҳои борики филизини рӯи соат ва асбобҳои ченкунандан дигар: **ақрабаки соат**, **ақрабаки суръатсанҷ**.

АҚРАБО *a.* اقربا *ч.* қариб (наздикон, ҳешон, ҳешовандон); **хешу ақрабо** наздикону ҳешовандон.

АҚРАБОӢ اقرباي хешӣ, ҳешовандӣ; **муносибати ақрабоӣ** муносибати ҳешовандӣ.

АҚРАН *a.* اقرن *кит.* шохдор.

АҚРОН *a.* اقران *ч.* қарин.

АҚСАР *a.* اقصر кӯтоҳтар, калтатар.

АҚСО *a.* اقصى *кит.* канорхо, гӯшаю канорҳои дур; **Шарки Ақсо** Шарки Дур.

АҚСОМ *a.* اقسام *ч.* қисм; навҳо, гунаҳо.

АҚСУМ اقسم тайёр будан ба ҳамла ё паридан ба ҷое (чизе); **ақсум шудан** а) ҳамлавар шудан; б) дар пайи касе шудан, дар таъқиби касе шудан; кинавар шудан.

АҚТАЪ *a.* اقطع дастбурида.

АҚЪАҚ *a.* عق عقق акка, алошақшаққа.

АЛАВ الو оташ, алов; **А** алав **гирифтани гӯши касе** тасфидани гӯш аз таъсири зарби ягон чиз ё гӯё аз суханҳое, ки дар ҳаққи ӯ мегӯянд; **алав афтодан ба дили касе** ниҳоят дар изтироб шудан аз ягон кори нохуш ё хабари нохуш

АЛАВГІРӢ الو گيرى *исми амал аз алав гирифтани ба алавгирӣ омадан*; дар вақти ба рафтани шитоб кардани касе гуфта мешавад.

АЛАВДОН الودان оташдон, дегдон.

АЛАВИГАРӢ علوى گرى мансубият додан ба хонадони ҳазрати Алӣ (р) ва бо он ифтихор кардан.

АЛАВИЯ *a.* علويه аз насли Алӣ (р); пайрави Алӣ (р).

АЛАВӢ علوى 1. авлоди Алӣ (р). 2. пайрав ва тарафдори Алӣ (р).

АЛАВКУШ الوكوش *гуфт.* хомӯшкунандан сӯхтор; **мошинаи алавкуш** мошинаи махсуси сӯхторнишон.

АЛАВМОН الومان он ки дар оташдон ё оташхона алав дармегиринад.

АЛАВПОРА الوپاره 1. пораи алав, оташпора. 2.

мач. одами серҳаракат.

АЛАВПОШӢ الوپاشى оташзанӣ, оташпошӣ.

АЛАВХОНА الوخانه оташхона.

АЛАҒДА الغده *гуфт.* 1. дарҳаму барҳам, омехта, бетартиб. 2. алобуло, хол-хол.

АЛАДДАВОМ *a.* على الدوام *кит.* ҳамеша, ҳамвора, бардавом.

АЛАЙК *a.* عليك 1. бар ту. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙКАССАЛОМ *a.* عليك السلام салом бар ту, дуруд бар ту.

АЛАЙКУМ *a.* عليكم 1. ба шумо, бар шумо. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙҲИ... *a.* عليه *пешоянд, кит.* ба муқобили... **бар алайҳи...** бар хилофи...; **бар муқобили...**, **зидди...**, **муқобили...**

АЛАЙҲИССАЛОМ *a.* عليه السلام осудагӣ бод бар вай.

АЛАЛФАВР *a.* على الفور фавран, дарҳол, ба зудӣ; хозир, ба тезӣ, зуд.

АЛАЛХУСУС *a.* على الخصوص хусусан, бахусус, бавосита.

АЛАЛҲОЛ *a.* على الحال хозир, ҳамин вақт, ҳамин дам, ҳамин фурсат.

АЛАЛҶУМЛА *a.* على الجملة мухтасар, хулоса.

АЛАМ I *a.* الم дард, ранҷ, озор, ғусса; **алам доштан** ғамгину аламнок будан, аламзада будан; **алам кардан** *гуфт.* таъсир кардан; **сахт муассир шудан** (аз чизе).

АЛАМ II *a.* علم байрақ, ливо, парчам.

АЛАМАНГЕЗ الم انگيز дарднок, ғамангез, ғуссаовар.

АЛАМАНГЕЗОНА الم انگيزانه ба таври дарднок, ғуссаоварона.

АЛАМБАР الم بر парчамдор, парчамбар, байрақдор, байрақбар.

АЛАМБАРОР الم برار ғамбарор, таскиндиханда.

АЛАМДИДА الم دیده ранчида, аламзада, ранчур, дардманд.

АЛАМДОР I الم دار ғамнок, аламзада.

АЛАМДОР II علم دار байрақдор.

АЛАМЗАДА علم زده гуссанок, андӯхгин, хафаю малул, аламкашида.

АЛАМЗАДАГӢ الم زدگی гамгинӣ, маҳзунӣ; дарднокӣ, ранчурӣ.

АЛАМКАШ علم كاش андӯхнок, азобдида, касе, ки дарду гами зиёд дорад.

АЛАМНОК الم ناک дарднок, маҳзун, пуралам.

АЛАМОВАР الم آور дардовар, гамангез, хузно-овар.

АЛАМОН المان 1. тохтутоз барои гораи ва гирифтани асирон. 2. *гуфт.* ба шӯр омадани издиҳом барои чазо додан ба гунаҳгоре; издиҳомии башӯромада; **ба аламон бархостан** шӯриш бардоштан ба муқобили касе (гурӯхе).

АЛАМРАСИДА الم رسیده аламзада, ранчдида, гуссанок.

АЛАН//АЛАНӢ الم عنى//عن *кит.* ошкор, хувайдо; *муқоб.* маҳфӣ; *маҷлис* алапӣ маҷлиси кушода.

АЛАНГА المنگه забонаи оташ, шӯълаи оташ; шӯъла; **аланга задан** шӯълавар шуда сӯхтан.

АЛАНГАДОР المنگه دار шӯълазан, фурӯзон.

АЛАНИЯТ الم عنيت *кит.* ошкоро, кушода.

АЛАНИӢ الم عنى *ниг.* алан.

АЛАС الم الس 1. навъи табобат ба воситаи аловгардонӣ, ки аз оини зардуштӣ боқӣ мондааст; **алас кардан** (*касера*) алов гардондан касера. 2. девона, бехушу гӯш.

АЛАССАБОҲ الم على الصباح *кит.* бомдодон, субхгоҳон, пагоҳирӯзӣ, сахаргоҳон, хангоми субх.

АЛАССАВИЯ الم على السويه *кит.* мусовӣ, баробар.

АЛАСТ الم الست 1. рӯзи ибтидои офариниш; рӯзи азал мутобиқи тафсири Қуръон, замони оғозин, ки рӯхҳо (арвоҳ) офарида шуда буданд, вале часадҳо (ачсод) ханӯз офарида нашуда буданд.

АЛАТАРОҚ الم التراق *гуфт.* 1. матои алобуло. 2. як навъи касалии асп.

АЛАФ الم علف номи умумии гурӯҳе аз гиёҳони бесоқӣ гайриҷӯбии яқсола ё чандсолаи худрӯи зироатӣ; гиёҳи тару хушкӣ хӯроки

чорво (*аз қабил* юнучка, печак...); **алафи бегона** растани алафин худрӯй, гиёҳи ғайри зироатӣ; **алафи ошӣ** тара, тарина, алафи хӯрданбоб; **алафи «саломалеӣк»** як навъ алафи бегона, ки баъди қандан ҳам аз решаи боқимондааш тез сабзидан мегирад; **алафи шӯра** алафе, ки дар шӯразор ва беҳи деворхою вайронаҳо мерӯяд ва таъми шӯр дорад; **алаф додан** хӯрок додан (*ба чорво*).

АЛАФГОҲ الم علف *ниг.* алафзор.

АЛАФГУНДОР الم علف غندار воситаи чамъоварии алаф: *техника* алафгундор.

АЛАФГУНДОРӢ الم علف غندارى чамъ овардани алаф, захира қардани алаф.

АЛАФДАРАВ الم علف درو 1. он ки алафро дарав мекунад. 2. вақти муайяни алафдаравӣ. 3. мошини алафдарав.

АЛАФДАРАВ(АК) الم علف درو//علف دروك асбоби алафдаравӣ: *мошини алафдаравак*.

АЛАФДАРАВӢ الم علف دروى *исми амал аз алаф даравидан*; дарав қардани алаф; алаф даравида чамъ қардани он.

АЛАФЗОР الم علف زار 1. чаман, ҷои сералаф, сабзаю себаргазор. 2. чароғох.

АЛАФИН//АЛАФӢ الم علفين//علفى 1. *мансуб ба алаф*. 2. ҳар он чи аз алаф тайёр қарда ва ё пухта шуда бошад: *санбӯсан алафин*.

АЛАФКОРӢ الم علف كارى *исми амал аз алаф қоридан*; қоштани алафҳо аз қабил юнучка ва ғ.

АЛАФМОЛКУНӢ الم علف مالكنى *таър.* муайян қардани ҳудуди заминҳои алафзор барои гирифтани андоз.

АЛАФМОНАНД الم علف مانند растаниҳои монанди алаф.

АЛАФПОЯ الم علف پايه пояи алаф, танани алаф.

АЛАФҲОР الم علف خوار *ниг.* алафхӯр.

АЛАФҲӮР الم علف خور чонварҳое, ки алаф мехӯранд; хайвонҳои алафхӯр *муқоб.* хайвонҳои гӯштхӯр.

АЛАФҲӮРОНӢ الم علف خورانى чаронидан, алаф додан.

АЛАҲУШТАК الم علف هشتك *гуфт.* номи халқии як навъ парандаи даштӣ.

- АЛБАСТӢ** البستي *чизи мавҳуми баднамо аз қабилӣ шайтон, чин; шабаҳи хавфнок.*
- АЛБАТГА** *а.* البته *хатмӣ, хатман, бегуфтуғу, ба таври яқин.*
- АЛБИСА** *а.* البسه *ҷ.* либос.
- АЛБОҚӢ** *а.* الباقي *кит.* боқимонда; бақия.
- АЛБОМ** *фр.* البام 1. дафтари расмқашӣ. 2. китоб ва ё дафтари махсуси варақаҳояш мустаҳкам, ки барои часпондани суратҳо, маркаҳо ва ғ. кор фармуда мешавад.
- АЛВАҚТ** *а.* الوقت *кит.* ҳоло, ҳозир, алҳол, имрӯз.
- АЛВИДОӢ** *а.* الوداع *хайрухуш, падруд (вақти аз ҳам ҷудо шудан гуфта мешавад).*
- АЛВОН I** *а.* الوان *ҷ.* лавн (рангҳо); **неъматӣ алвон** хӯроқиҳои гуногун ва фаровон, неъматӣ фаровони ҳарҳела.
- АЛВОН II** *а.* الوان *матои якранги сурх; алвон барин сурх шудан суп-сурх шудан; алвон шудани чизе (касе) сурх шудани чизе (касе), гулгун шудани чизе (касе).*
- АЛВОНПӢШ** الوانپوش *сурхпӯш, матои сурхпӯш; мизи алвонпӯш.*
- АЛВОНЧ** الوانچ 1. *ниг.* аргунчак. 2. ҳаракатдиҳӣ, пасу пеш ҳаракат додан; дар ҳаво ин тарафу он тараф тоб хӯрдан; **алвонч додан** ҳой додан, бод додан, тоб додан; **алвонч хӯрдан** пасу пеш тоб хӯрда чунбидан.
- АЛВОНЧБОЗӢ** الوانچبازى *ба алвонч нишаста ҳой рафтан.*
- АЛВОНЧДИХӢ** الوانچدهى 1. *исми амал аз алвонч додан; дар алвонч шинонда ҳой додан.* 2. дар ҳаво чунбиш дода тоб хӯрондан.
- АЛВОНЧХӢРАНДА** الوانچخورنده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз алвонч хӯрдан; тобхӯранда, ларзанда, тоб хӯрда чунбанд.* 2. суфт, ноустувор, номустаҳкам.
- АЛВОНЧХӢРӢ** الوانچخورى 1. *исми амал аз алвонч хӯрдан; дар алвонч (аргунчак) нишаста тоб хӯрдан.* 2. дар ҳаво тоб хӯрда чунбидан: **алвончхӯрни лангари соат.**
- АЛВОНЧХӢРОН** الوانچخوران *феълӣ ҳол аз алвонч хӯрдан; дар ҳолати алвонч хӯрдан.*
- АЛГЕБРА** الگيبره *(аз алҷабр-и арабӣ)* як соҳаи илми риёзиёт, ки дар он амали бузургҳо бештар ба воситаи ҳарфҳо ифода мегардад.
- АЛГЕБРӢ** الگيبرى *мансуб ба алгебра.*
- АЛГОРИТМ** *лот.* الگارتيم *риёз.* (шакли лотинии Ал-Хоразмӣ) маҷмӯи амали риёзӣ, ки барои ҳалли масъалае истифода мешавад.
- АЛҒАВ** *т.* الغو :**алғав-далғав гуфт.** галогула, чанҷол, гавго, бетартибӣ.
- АЛҒАРАЗ** *а.* الغرض *ниг.* алқисса.
- АЛҒАШ** *т.* الغش :**алғаш-далғаш** дарҳаму барҳам, аралаш.
- АЛҒИЁС** *а.* الغياث *кит.* калимаи нидо дод, фарёд; талаби ёрӣ.
- АЛҒОВ** *т.* الغاو *таър.* барзаговҳоро чуфт баста, ба навбат замин шудгор кардани ду деҳқон, ки яктоғӣ барзагов доштанд; **алғов кардан** бо усули алғов замин шудгор кардан.
- АЛЕЙК** *а.* عليك *ниг.* алайк.
- АЛИЙЯ** *а.* عليّه *кит.* баландмартаба, олимаком.
- АЛИЛ** *а.* عليل *кит.* касал, бемор, ночӯр; иллатнок.
- АЛИЛӢ** عليلى *беморӣ, касалӣ, ночӯрӣ.*
- АЛИЛУЛМИЗОЧ** عليلالمزاج *дорои мизочи бемор, мизочи носолим.*
- АЛИМ I** *а.* اليم *дарднок, дарди шиддатнок; азоби алим азоби саҳт, дарди шиддатнок.*
- АЛИМ II** *а.* عليم *кит.* олим, донишманд, доно, боҳабар, оғоҳ.
- АЛИМЕНТ** *лот.* المينت *нафақае, ки як шахс аз рӯи қонун ба фарзандони ҷудо зиндагикунандани худ ва ба волидайнӣ пиронсол мидиҳад, нафақапулӣ.*
- АЛИФ I** *а.* الف *номи ҳарфи якуми алифҳои арабиасоси тоҷикӣ (f), ки дар ҳисоби абҷад адади 1-ро ифода мекунад; алиффо калтак (таёк) гуфтан* бесавод будан.
- АЛИФ II** *а.* اليف *кит.* ҳамдам, ҳамнишин, дӯст.
- АЛИФ III** اليف *як навъ рағғани растани, ки дар қорҳои гуногуни рангубор истифода мебаранд.*
- АЛИФБО** *а.* الفبا 1. маҷмӯи ҳарфҳо, ки системаи

хати ин ё он забонро ташкил мекунад. 2. китоби аввалини дарсӣ, ки таълими савод аз он сар мешавад; китоби суратдори синфи якум; аз алифбо сар кардан кореро аз ибтидояш сар кардан; ҳарфҳои алифбои ҳозираи забони тоҷикӣ, ки теъдоди онҳо 35-то аст; ҳарфҳои алифбо ғайр аз вазифаи саводомӯзӣ дар риёзиёт, хандаса ва дар гурӯҳбандӣ, табақабандӣ ва рақамгузорӣ низ ба кор мераванд (*мас.*, синфи якуми «А», аз нуқтаи «Б» то «Д» ва ғ.).

АЛИФБОӢ الفبايى мансуб ба алифбо.

АЛИФБОНАВИС الفباونيس 1. навомӯзе, ки ба навиштани ҳарфҳо акнун шурӯъ кардааст. 2. муаллифи китоби алифбо.

АЛИФБОНАВИСӢ الفبانويسى исми амал аз алифбо навиштан; навиштани ҳарфҳо.

АЛИФБОҲОНӢ الفباخوانى хондани китоби алифбо.

АЛИФВОР الفوار *ниг.* алифосо.

АЛИФЛОМ الفلام пайвастаи ду ҳарфи арабии «алиф» ва «лом» (ال); (ду) даст алифлом кардан (намудан) бо ишорати (ду) даст ифода кардани маъние.

АЛИФОСО الفآسا монанди алиф, рост.

АЛИФУЛҚАД ا. الف القд ростқомат, мавзунқад.

АЛКАЛОИД а.-ю. الكلائد моддаҳои органикии азотдор, ки бештар аз растаниҳо ҳосил мешаванд.

АЛКАН а. الكن кундзабон, он ки забонаш лакнат дорад, он ки вақти гап задан забонаш мегирад.

АЛКИМИЁ а. الكيمياء илми соҳру чоду ба воситаи доруҳои кимиёвӣ дар асрҳои миёна.

АЛКУЛ الكول [аз ал-куҳул-и арабӣ] 1. хим. моеъ бо таъми тунду сӯзон, ки дар саноати пизишкӣ ва дар таҳияи машруботи алкулдор (спиртдор) ба кор меравад. 2. нӯшобаҳои омехта бо спирт.

АЛКУЛӢ الكولى 1. дорои алкул, нӯшобаи алкулдор 2. мӯътад ба нӯшидани алкул

АЛҚАЗО а. القضا иттифоқан, тасодуфан, ногоҳ.

АЛҚИССА а. القصة хулосаи калом, хулласи гап.

АЛҚОБ а. القاب *ч.* лақаб.

АЛҚУНДӢ القندى :собуни алқундӣ *гуфт.* қисми ками баъди шустушӯ боқимондаи собун, пасмондаи собун.

АЛЛА الله таронаи модарон барои хобонидани кӯдак; алла **гуфтан** суруди алларо хондан.

АЛЛАГӢ الله گويى 1. алла гуфтан. 2. суруди алла хондан.

АЛЛАКАӢ الكي кайҳо, кайҳо боз, дер боз, бисёр вақт инчониб.

АЛЛЕГРО *ит.* اليگرا *мус.* суръати тез дар мусиқӣ, бо суръати тез иҷро шудани асари мусиқӣ ё қисме аз он.

АЛЛЕРГИЯ ю. آليرگيه *тиб.* воқуниши бадан аз таъсири батакрори микробҳо ва баъзе сафедаҳои бегона, ҳассосият.

АЛЛОМ а. علام бисёр донанда, бисёр доно, олим.

АЛЛОМА а. علامه донишманди калон, олими олимон; сарвари аҳли илм.

АЛЛОҶАН الاندن *гуфт.* фирефтан, фанд додан, фиреб кардан.

АЛЛОТРОПИЯ ю. الاتراپيه қобилияти вучуд дошта тавонистани баъзе унсурҳои химиявӣ дар якҷанд шакл (*мас.*, углерод дар шакли *графит* ва *алмос*).

АЛЛОТРОПӢ الاتراپى мансуб ба аллотропия.

АЛЛОФ а. علاف *кит.* 1. алаффуруш, коҳфуруш. 2. касе, ки орд, гандум, чав ва монанди ин чизхоро харида мефурушад, ханнот.

АЛЛОФӢ علافي 1. шуғли аллоф. 2. дӯкони аллоф.

АЛЛОҶ а. الله Худо; Аллоҳу **Ақбар** ҷ. Худо бузург аст, Аллоҳу аҳад Худо яқтост.

АЛМОС الماس 1. санги маъдани қиматбаҳо, ки чихати дурахшонӣ, хушсифатӣ ва сахтӣ аз дигар сангҳои нодир болоӣ дорад. 2. *мач.* хар чизи тез ва пурчило. 3. асбоби шишабурӣ.

АЛМОСВОР الماسوار чун алмос, мисли алмос дурахшон.

АЛМОСГУН الماسگون алмосрағг, алмосмонад; донаҳои ашки алмосгун.

АЛМОСДОР الماسدار дорои алмос.

АЛМОСӢ الماسی мансуб ба алмос; ашён аз алмос сохта.

АЛМОСКОРӢ الماس کاری бо алмос оро додашуда: халқан алмоскорӢ.

АЛМОСМОНАНД الماسمانند ба алмос монанд, чун алмос.

АЛМОСПАЙКОН الماسپيكان тири пайконаш пӯлодии тез.

АЛМОСПОРА الماسپاره 1. пораи алмос. 2. ҳар чизи хурди дурахшон.

АЛМОСРАНГ الماسرنگ ба монанди алмос, ба ранги алмос, обгун.

АЛМОСТАРОШ الماستراش 1. он ки алмос метарошад. 2. асбоб ва олати алмостарошӣ.

АЛМОСТАРОШӢ الماستراشي 1. амал ва фаъолияти алмостарош. 2. ҷой ва коргоҳи алмостарошӣ.

АЛО I الا 1. ҳарранга, дуранга ва сиёҳу сафед. 2. ҳар ҳайвон ва парандаи аблақ (*аз қабил* асп, сағ, акка, гов *ва г.*); **ало нигоҳ кардан** чашм песонда нигоҳ кардан, қач-қач нигоҳ кардан; **чашм ало кардан** // **ало-ало нигоҳ кардан** бо норизоӣ ва хашмгинӣ нигоҳ кардан, бо назари бад нигаристан.

АЛО II الا *нидо* ҳой!, эй!, *ҳангоми хитоб* ё *барои огоҳӣ додан ба касе гуфта мешавад*; огоҳ бош!

АЛОБУЛО الابلا рангоранг, песа; сиёҳу сафед; **чашм алобуло шудан** чашм бечӯ шудан, тағйир ёфтани ҳолати чашм.

АЛОВ الا *ниг.* алав.

АЛОВБОЗӢ الاوبازي бо алов бозӣ кардан; бо алов машқ кардан.

АЛОВГИРАК الاوگيرک 1. асбоби махсус барои оташгирӣ. 2. хокандоз.

АЛОВДОН الاودان *гуфт.* оташдон, дегдон.

АЛОВӢ الاوى мансуб ба алов.

АЛОВМОН الاومان 1. он ки алов-мегиронад; оташгирон. 2. маҷ. шӯрандоз, чангандоз.

АЛОВХОНА الاوخانه оташхона.

АЛОЗОЛИК ا. علي ذالك *кит.* бинобар ин, мувофиқ бар ҳамин, ба ҳамин қарор.

АЛОИҚ ا. علائق ҷ. алоқа.

АЛОИМ ا. علائم ҷ. аломат.

АЛОӢ الاي ало (сафеду сиёҳ) будан; гов **мирад** ҳам алоии чашмаш намеравад (*мақ.*). 2. *гуфт*; **алой гуфтан** аз шиддати дард ё беморӣ ва ё девонагӣ суҳанҳои мафҳуму номафҳум гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан, ҳазён гуфтан.

АЛОҚА ا. علاقه 1. муносибат, иртибот, рабт; рафтуомад; додугирифт: **алоқан бавосита**, **алоқан бевосита**, **алоқан ғайрирасмӣ**, **алоқан зич**, **алоқан махфӣ**, **алоқан мустаҳкам**, **алоқан расмӣ**, **алоқан хешӣ**; **алоқа бастан** муносибат барпо кардан; **алоқа доштан** муносибат доштан, иртибот доштан; **алоқа канда шудан** (*аз ҷое ва ё касе*) қатъ шудани муносибат. 2. робитаи байни гурӯҳҳои иҷтимоӣ, робитаи давлатӣ *ва г.*: **алоқан дипломатӣ**, **алоқан иқтисодӣ**, **алоқан сиёсӣ**. 3. маҷмӯӣ муассисаҳое, ки бо васоили техникӣ барои робита ба масофаи дур хизмат мекунанд: **вазорати алоқа**, **алоқан телеграфӣ**, **алоқан ҳавоӣ**.

АЛОҚАГОҲ علاقه گاه маҳалли робита, ҷои вохӯрӣ.

АЛОҚАДОР علاقه دار муносибатдор, тааллуқдор, марбут.

АЛОҚАДОРӢ علاقه داري *исми амал аз алоқа доштан*; алоқамандӣ, тааллуқмандӣ.

АЛОҚАДР ا. على قدر :алоқадри... ба андозаи...; **алоқадри ҳол** ба қадри имкон, мувофиқи ҳоли аҳвол, ба қадри қудрат ва тавоноӣ.

АЛОҚАМАНД علاقه مند *ниг.* алоқадор; алоқаманд кардан вобаста кардан: алоқаманд кардани таълим бо истехсолот.

АЛОҚАМАНДӢ علاقه مندی *ниг.* алоқадорӣ.

АЛОҚАНОК علاقه ناک *ниг.* алоқадор.

АЛОҚАЧӢ ا. علاقچي 1. корманди почта, телеграф ва телефон. 2. аскарӣ махсуси алоқан ҳарбӣ.

АЛОЛО ا. علا لا *кит.* бонг, гавго, гулгула, галогула.

АЛОМАТ ا. علامت 1. нишона, асари чизе; **сукут** – **аломати ризо** (*мақ.*). 2. ишора, қайди махсус дар хату китобат; **аломати савол грам.** аломате, ки дар охири ҷумлаҳои саволӣ гузошта мешавад. **аломати савол мондан** (*гузоштан*);

- аломатҳои ист; *грам*; аломати мусовӣ *риёз.* аломати баробарӣ; аломатҳои таваққуф аз қабилӣ нуқта, вергул, дунуқта, бисёрнуқта *ва г.*; аломатҳои роҳ нишонаҳо дар роҳҳои автомобилгард ва поезд.
- АЛОМАТГУЗОРӢ** علامت گذارى нишонамонӣ, нишона мондан.
- АЛОМУШАК** الامشك 1. номи чонварест аз оилаи мушҳо. 2. ҳар чизе, ки ба ранги ин чонвар бошад. 3. сафеду сиёҳ.
- АЛОНИЯ** а. علانيه *кит.* ошкор, рӯирост, ошкоро, ба таври аланӣ.
- АЛОҲИДА** а. عليحده *чудогона*; махсус, ба таври ҷудо ва хос; алоҳида-алоҳида ҷудо-ҷудо.
- АЛОҲОЗО** а. على هذا *бинобар ин*, ва инчунин, ба ҳамин тариқ, ҳамин тавр, ва ғайра, ва ҳоказо.
- АЛОЧА** علاچه матое, ки аз нахи пахта ё шохии рах-рахи рангоранг бофта мешавад; алочаи жандагии кӯлобӣ як хел алочаи бонақшу нигор, ки гулҳояш чун дарбеҳ ба назар менамояд ва он пеш асосан дар вилояти Кӯлоб бофта мешуд; алочаи ресмони нуратой навъе аз алоча, ки дар шаҳри Нурато бофта мешуд.
- АЛОЧАБОФ** الاچه باف он ки алочабофӣ пешан ўст.
- АЛОЧАБОФӢ** الاچه بافӣ касб ва ҷои кори алочабоф: корхонаи алочабофӣ.
- АЛОЧАПӢШ** الاچه پوش он ки либоси алочагӣ дар бар дорад.
- АЛОЧАШМ** الاچشم он ки чашмони бардамида дорад, чашмало.
- АЛОЧИПОР** الاچپار *гуфт.* алобуло, хол-хол, дорои ранги сафеду сиёҳ *ва г.*
- АЛОШАҚШАҚА** الاشققشفه акка, зоғи ало.
- АЛПИНИЗМ** *лот.* الپينيزم *ниг.* кӯхнавардӣ.
- АЛСАҒ** а. الثغ *кит.* он ки дар забонаш вақти сухан сактагӣ меояд ва ё ҳарфери ба ҷои ҳарфи дигаре талаффуз мекунад.
- АЛТ** *ит.-лот.* الت *мус.* 1. овози пасти занона ё бачагона дар сурудхонӣ. 2. асбоби мусиқии калонтар аз скрипка.
- АЛТАҒ** а. الطغ латифтар, нозуктар, нафистар.
- АЛТЕРНАТИВА** *фр.-лот.* التيرنتيوه зарурати ихтиёр кардани (хостани) яке аз ду ё якчанд имконияти мухталиф.
- АЛТЕРНАТИВӢ** التيرنتيوى *мансуб ба алтернатива: ба тариқи алтернативӣ.*
- АЛТОҒ** а. الطاف *ҷ.* лутф; меҳрубонӣ, хайрхоҳӣ; лутфу марҳамат.
- АЛҒ** а. الف *кит.* ҳазор.
- АЛҒА** ю. الفه 1. номи ҳарфи аввали алифбони юнонӣ. 2. аввали ягон чиз, оғози коре.
- АЛҒА-ЗАРРАҲО** الفه زرها ҳастаҳои атомии гелий, ки дар таркибашон 2 протон ва 2 нейтрон доранд.
- АЛҒА-КОҲИШ** الفه كاهش навъи коҳиши радиоактивии ҳастаи атомӣ, ки дар натиҷаи хорич шудани алфа-зарраҳо ба вучуд меояд.
- АЛҒАНЦИДАН** الفنجيدان *ниг.* алғахтан.
- АЛҒАХТАН** الفختن *кит.* андӯхтан, ҷамъ кардан, зиёд кардан.
- АЛҒИРОҚ** а. الفراق *калимаи нидо* дар вақтҳои аз ҳам ҷудо шудан ва сӯзи ҳичрон гуфта мешавад.
- АЛҒОЗ** а. الفاظ *ҷ.* лағз (гапҳо, ҳарфҳо); сухан; алғози қабех(а) суханҳои аз одоб дур; суханҳои зишт ва таҳқиркунанда; алғози китобӣ гапҳои китобӣ, калимаҳои китобӣ; алғози кӯчагӣ гапҳои ҳарза, гапҳои аз одоб берун.
- АЛҒАЗАР** а. الحذر эҳтиёт бош!, боҳабар бош!
- АЛҒАҚ** а. الحق ҳаққо ки..., ба ростӣ ки..., дар ҳақиқат.
- АЛҒАМД** а. الحمد *д.* номи сураи аввалини Қуръон, ки хониш дар мактаби динӣ аз он сар мешавад.
- АЛҒАМДУЛИЛЛОҲ** а. الحمد لله шукр Худоро, шукри Худо, ҳамду ситоиш барои Худованд аст.
- АЛҒОЛ** а. الحال акнун, хозир, имрӯз, ин замон, холо.
- АЛҒОН** а. الحان *ҷ.* лаҳн; нағмаҳо, оҳангҳо, овозҳои мусиқӣ.
- АЛҒАБР** а. الجبر *к.х.* алгебра.
- АЛЪАМОН** а. الامان *калимаи нидо* раҳм кунед!, мадад кунед! (*дар саҳтӣ мушкӣ барои*

ёрмандӣ, паноҳҷӯӣ ва додхоҳӣ гуфта мешавад).

АЛЪОН *а.* الآن ҳозир, ҳозиракак, ҳоло, даррав, акнун, ҳамакнун; дар ин рӯзгор, ҳамин лаҳза.

АЛЮМИН *اليومين* *ниг.* алюминий.

АЛЮМИНИЙ *лот.* *اليوميني* филизи сабуки мулоим ва сафеди нукрамонанд.

АЛЮМИНИ *اليوميني* аз алюминий сохташуда: дегчаи алюминий.

АМАД *а.* *عمد* василаи гузаштан ва боргузаронӣ аз дарё, ки аз ҷӯбҳои баҳамбаста ё аз ҷӯбҳои хикҳои дамкарда иборат аст, сал; **амади саночӣ** амади аз хикҳо сохташуда.

АМАДРОН *عمدران* барандаи амад, салҷӣ.

АМАДЧӢ *عمدچي* *ниг.* амадрон.

АМАК *عمك* 1. бародари падар, аму. 2. *гуфт.* аз рӯи ҳурмату эҳтиром ба мардони аз худ калонтар гуфта мешавад.

АМАКБАЧА *عمك بچه* писари амак; фарзанди амак.

АМАКБОБО *عمك بابا* бародари падаркалон, амаки падар.

АМАКЗОДА *عمك زاده* амакбача.

АМАКӢ *عمكي* *ниг.* амак.

АМАКХОНД *عمك خواند* шахси ба сифати амак қабулшуда, шахси амакхонда.

АМАЛ *а.* *عمل* 1. кор, меҳнат, фаъолияти меҳнатӣ. 2. вазифа, мансаб, мартаба. 3. таъсир, асар; **амали дору** таъсири дору, фоидаи дору. 4. сабзиш; нашъунамо; **нағз амал кардан** тез сабзидан, дар нашъунамо шудан. 5. амалия, таҷриба; **илму амал** назарияю амалия; **дар амал** дар воқеъ, дар ҳақиқат, ҳақиқатан ҳам; **ба амал овардан** дар ҳаёт татбиқ кардан, иҷро кардани амале, коре; **дар амал нишон додан** дар ҳақиқати ҳаёт нишон додан, амалан собит кардан; **ба гуфт(а)и касе амал кардан** мувофиқи нишондод ва ақидаи касе кор кардан; **дар (ба) амал татбиқ кардани (намудани)** *чизе* амалан иҷро кардан, дар таҷриба нишон додан.

АМАЛАН *а.* *عملاً* ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дар амал, воқеан.

АМАЛДОР *عملدار* мансабдор, маъмури давлат, соҳибмансаб.

АМАЛДОРӢ *عملداري* мансабдорӣ, соҳибмансабӣ.

АМАЛИЁТ *عمليات* фаъолият, ҳаракат; иҷрои кор: **амалиёти ҳарбӣ**, **амалиёти ҷарроҳӣ**.

АМАЛИЯ *а.* *عمليه* *ниг.* амалиёт; *муқоб.* назария.

АМАЛӢ *عملی* 1. *мансуб ба амал*; ҳақиқӣ, воқеӣ, мушаххас: **ҷораҳои амалӣ**. 2. таҷрибавӣ, корӣ, вобастаи амал, татбиқӣ; *муқоб.* назариявӣ: **корҳои амалӣ**, **фанҳои амалӣ**, **фаъолияти амалӣ**.

АМАЛКАРД *عمل كرد* 1. амал. 2. воқуниш, аксуламал. 3. ҳосил ва натиҷаи кор. 4. фаъолият

АМАЛПАРАСТ *عملپرست* мансабпараст, мансабдӯст.

АМАЛПАРАСТӢ *عملپرستي* мансабдӯстӣ, ҷоҳу мансабпарастӣ.

АМАЛФАРМО *عمل فرما* корфармо, саркор; роҳнамо.

АМАЛҲОНА *عملخانه* маҳал ва ҷои амалдор, ҳоким ё коргузори ҳукумати, девонхона.

АМБУЛАТОРИЯ *лот.* *امبيلاتريه* *ниг.* дармонгоҳ.

АМБУЛАТОРӢ *امبيلاتري* *мансуб ба амбулатория*: **табобати амбулаторӣ**.

АМВОЛ *а.* *اموال* ҷ. мол; **амволу ашё** молу чиз, чизу чора, колои хона.

АМВОҶ *а.* *امواج* ҷ. мавҷ.

АМВОҶЗАНОН *امواج زنان* *ниг.* мавҷзанон.

АМД *а.* *عمد* *кит.* ният, қасд, мақсад.

АМДАН *а.* *عمداً* қасдан, бо нияти махсус.

АМЕРКОН//АМЕРКОНӢ *اميركان//اميركاني* [*аслаш америкой*] *гуфт.* 1. *мансуб ба Америка*. 2. локзада, аз ҷарми локӣ: **мӯзаи амеркон**, **кафши амерконӣ**.

АМӢБА *лот.* *اميبابه* *зоол.* як навъ ҷонвари якҷучайрагӣ, ки шакли муқаррарию муайяне надорад.

АМЗИҶА *а.* *امزجه* ҷ. мизоҷ.

АМЗОДА *عم زاده* амакзода, писари амак.

АМИД *а.* *عميد* сардори бузург, пешвои қадим.

АМИҚ *a.* عمیق чуқур, жарф.

АМИҚЎЙ عمیق чуқурй, амиқ будан.

АМИҚУЛФИҚР *a.* عمیق الفکر соҳиби тасаввуроти пурра, дорои андешаҳои ҳаматарафа ва фикри расо.

АМИМ *a.* عیم бар ҳама шомил, фарогиранда, умумӣ; фаровон.

АМИН *a.* امين 1. этимоднок, одами росткор; ростқавл, мўътамад; **амин будан** бовар доштан, мутмаин будан. 2. *таър.* сардори ноҳия ва ё қишлоқ дар хонигарии Бухоро. 3. *таър.* маъмури андозгири бозор.

АМИНОКИСЛОТА *лот.* اميناكيسلاته кислотаи органикӣ, ки унсури асосии сохти сафедаҳои наботот ва ҳайвонот аст.

АМИНОНА امينانه *таър.* андозе, ки амин (*асосан аз савдои бозор*) мегирифт.

АМИР *a.* امير 1. амрдиханда, фармондиханда; ҳукмраво. 2. *таър.* лақаби ҳукмронони Осӣи Миёна ва Афғонистон.

АМИРЗОДА اميرزاده фарзанди амир; валиаҳди амир.

АМИРЎЙ اميرى 1. мансуб ба амир. 2. аморат, мансаби амир. 3. номи яке аз навъҳои харбуза ва ангур.

АМИРОХУР اميرآخور *ниг.* мирохур.

АМИРУЛБАҲР *a.* اميرالبحر *кит., ниг.* адмирал.

АМИРУЛМУЪМИНИН *a.* اميرالمؤمنين *таър.* лақабе, ки ба халифаҳо ва бисёр подшоҳони Шарқи исломӣ дода мешуд.

АМИРУЛҲУЧҚОБ *a.* اميرالحجاب *таър.* сардори хочибҳо, сардори дарбонҳо.

АМИРУШШУАРО *a.* اميرالشعرا *таър.* маликушшуаро, сарвари шоирони дарбор.

АМИРШИНОС اميرشناس қасе, ки бо амир шиносӣ ва ба дарбори ӯ рафтуомад дорад.

АМЛАС *a.* املس *кит.* ҳамвор, суфта; бепастию баландӣ.

АМЛАҲ *a.* املح малехтар; бомалоҳат, намакин, бонамак.

АМЛАҲУШШУАРО *a.* املح الشعرا шоири малехсухан, ширинсухан, ширингуфтор, бехтарини суханварон.

АМЛОК *a.* املاک *ҷ.* мулк (мулкҳо, дороиҳо, сарватҳо); **амлоку амвол** молу мулк, дорой, чизу чора, сомони хона; **амлоку ускуна** хонаю ҳавлӣ, мулки ғайриманқула; **замини амлок** *таър.* мулки подшоҳӣ; замин, ки аз тарафи амирону подшоҳон ба ивази хизмати ҳарбӣ ба феодалҳо дода мешуд; *муқ.* **иқтоъ**.

АМЛОКДОР املاکدار *таър.* 1. соҳиби замин, заминдори калон. 2. мансабдори андозгиранда аз амлок дар аморати Бухоро.

АМЛОКДОРХОНА املاکدارخانه *таър.* идораи амлокдор.

АММ *a.* عم *ниг.* амак.

АММА عمه хоҳари падар (*хоҳ аз падар калон бошад, хоҳ хурд*).

АММАБАЧА عمه بچه писари амма, фарзанди амма.

АММИАК ю. امينک гази берангу бадбӯ, ки аз омехтаи азоту гидроген ҳосил мешавад.

АММО اما *пайвандаки хилофӣ* лекин, вале; бо вучуди ин, бо вучуди он.

АММОМА *a.* عمامة салла, дастор.

АММОНАЛ *лот.* امثال омехтаи моддаҳои тарканди гурӯҳи аммиакӣ - селитрӣ, ки барои таркондани теппаҳо, шикастани сангҳои калон истифода мешавад.

АММОНИЙ *лот.* اماني *хим.* моддаи таркибии намакҳои гуногун, ки дар техника ва кишоварзӣ истифода мешавад.

АММОНИТ *лот.* اماني *хим.* омехтаи тарканди аммиаки селитрӣ, ки нитротаркибҳо чузъи ҳатмии он мебошанд.

АММОР *a.* امار *кит.* бисёр амрдиханда, саҳт ҳукмкунанда, амркунанда, фармоянда.

АММОРА *a.* امارة *муаннаси аммор;* **нафси аммора** нафси барангезанда ба бадӣ; *муқоб.* **нафси хайир.**

АММОФОС *лот.* عمافاس *хим.* нурии мураккаб, ки хока ва сафед мешавад.

АМН *a.* امن амонӣ, тинҷӣ, бехатарӣ, осоиштагӣ; **амну амон.**

АМНИЯТ *a.* امنيت осоиштагӣ, оромӣ, тинҷӣ, бехавфӣ, бехатарӣ; сулҳу амният.

АМНИЯТӢ امنيتى *мансуб ба амният: нерӯҳои амниятӣ.*

АМНИЯТҲОҶ امنيت خواه сулҳдӯст, он ки тарафдори сулҳу амонӣ аст.

АМНИЯТҚҶӢ امنيت جوى сулҳқҷӣ, амният-парвар.

АМНОБОД امن آباد маҳалли осоишӣ ва фароғату ободӣ.

АМО *a.* عما 1. кӯрӣ, нобиной. 2. *мач.* гумроҳӣ.

АМОКИН *a.* اماکن *ҷ.* макон.

АМОН امن 1. тинҷӣ, осоиш, эминӣ, беҳавфӣ; амну амон тинчию осоиштагӣ. 2. зинҳор, паноҳ, начот; роҳи амон роҳи халосӣ, роҳи начот, роҳи гурез ба ҷои беҳавф; хати амон хуччати бахшоиши гуноҳ, афвнома; амон бурдан паноҳ бурдан (*ба ҷое*); амон додан ором гузоштан, тинҷ гузоштан; бахшидан, афв кардан; амон ёфтан начот ёфтан, халосӣ ёфтан; амон надодан раҳо накардан, ором нагузоштан. амон талабидан // амон хостан зинҳор хостан, паноҳ талабидан; афв пурсидан.

АМОНАТ *a.* امانت 1. он чи ба касе месупоранд, то онро ниғаҳдорӣ намояд ё онро ба дигаре бирасонад. 2. амин будан; ростӣ, дурусткорӣ; муқоб. хиёнат; чизи барои ниғаҳдорӣ муваққатан ба касе супурдашуда; амонат гирифтани муваққатан гирифтани; \diamond амонатро хиёнат кардан (*намудан*) боварии касеро ба ҷо наовардан, ба муқобили боварии касе рафтор кардан.

АМОНАТГУЗОР امانت گذار он ки чизи (*пасандози*) худро ба амонат мегузорад.

АМОНАТГУЗОРӢ امانت گذارى пулу чизи худро ба амонат гузоштан; **бонки амонатгузорӣ** муссикаи коғазҳои махсуси давлатӣ, ки пулу коғазҳои қиматдори аҳолиро барои нигоҳ доштан қабул мекунад.

АМОНАТДОР امانت دار он ки амонатеро муҳофизат мекунад ва нигоҳ медорад.

АМОНАТӢ امنيتى он ки ба шахси амин ба амонат супурда мешавад, ҳар он чи, ки муваққатан ба касе дода мешавад.

АМОНАТКАССА امانت كسه *кҳн.* кассаи амонатгузорӣ, ки ҳоло ба бахшҳои бонки амонатгузорӣ табдили ном кардааст.

АМОНАТНИГОҲДОР امانت نگاهدار он ки амонаташро нигоҳ медорад; касе, ки амонат ба ӯ дода шудааст.

АМОНАТФУРӮШ امانت فروش он ки чиз ё колоро барои фурӯш ба амонат мегирад.

АМОНАТФУРӮШӢ امانت فروشى 1. касб ва шугли амонатфурӯш. 2. ҷой ва маконе, ки дар он молу чизҳо барои фурӯш ба амонат гузошта мешавад.

АМОНГОҶ امان گاه ҷои беҳатар; паноҳгоҳ.

АМОНӢ امنى оромӣ, тинҷӣ, осоиштагӣ, сулҳ, беҳатарӣ; амонию арзонӣ серию пурӣ, тинчию осудаҳоли; вақти амонӣ замони амну амонӣ; вақти тинчию осудагӣ.

АМОННОМА امان نامه нома ва ё ҳукмномае, ки барои эмин нигоҳ дошта шудани касе ба дастии ӯ дода мешавад.

АМОНОТ *a.* امانات 1. *ҷ.* амонат. 2. навъи хати кӯфӣ, ки дар навиштани ҳукму сана ва хуччатҳо ба қор мерафт (*хушнависӣ*).

АМОНПУЛӢ امان پولى *таър.* пули товони ҷанг, тазминоти харбӣ.

АМОРАТ *a.* امارت 1. ҳукумати амирӣ; тарзи ҳукмронии амир. 2. амирӣ, мақоми амир.

АМОРАТПАНОҶ امارت پناه *таър.* яке аз лақабҳои амир ва ё вазири калони ӯ.

АМОРИДОР امارى دار *ниг.* аморикаш.

АМОРИКАШ امارى كاش (*ё филроне*), ки бо аморӣ кирокашӣ мекунад, кирокаши аморӣ; барандаи маҳди маҳмил ё тахти равон.

АМОРИӢ امارى тахти равон ё қачоваи одамнишин, ки бар болои уштур ва ё фил баста, сафар мекарданд, хавдач, иморӣ.

АМОРИЗАТОР *фр.* امارت زتار қисми (*абзори*) махсус дар автомобил, ҳавопаймо ва ғ., ки ҳангоми ҳаракат шиддати таконро паст мекунад.

АМОРИЗАТСИОНӢ امارت زتسىانى *мансуб ба аморизатсия.*

АМОРИЗАТСИЯ *лот.* امارت زتسىيه 1. рафта-рафта ба сабаби кӯҳнашавӣ арзиши худро кам кардани мошина, асбобу анҷом ва хонаву иморат, истехлок. 2. *тех.* суст ва нарм

кардани шиддати зарба.

АМОЧ *амач* *ниг.* *омоч.*

АМПЕР *фр.* *ампир физ.* воҳиди қувваи чараёни барқ (аз номи физики машҳури франсавӣ Ампер (1775-1836) гирифта шудааст).

АМПЕРМЕТР *ю.* *ампирметр физ.* асбоби махсус, ки қувваи чараёни барқро чен мекунад.

АМПЛИТУДА *лот.* *амплитуде физ.* навасон, шиддати навасон, вусъати лаппиш (*мас., майлони ҳаракати раққосак*).

АМПУЛА *лот.* *ампула тиб.* шишачаи сарбастаи доруҳои моеъ, найча.

АМПУТАТСИЯ *лот.* *ампутатсия тиб.* бо амали чарроҳӣ бурида партофтани узви бадани инсон (*даст, по*).

АМР *а.* *амр* 1. ҳукм, фармон, дастур, фармоиш; **амр кардан** (**фармудан**) фармон додан. 2. кор; ходиса *ва г.*; **амри маҳол** // **амри муҳол** кори басте душвор, ҷизи ғайри мумкин, кори ношуданӣ; **амри хайр** а) кори нағз; б) *киноя аз тӯй*; **амру наҳй** *д.* фармонҳо ва қонуни қоидаҳои динӣ (*ҷоиз ва ноҷоиз*); **амри маъруф** таблиғи қорҳои нек дар шариаат.

АМРАД *а.* *амрд* 1. навчавоне, ки ҳанӯз риш набаровардааст. 2. навчавоне, ки мавриди бачабозӣ қарор гирифтааст.

АМРАДБОЗӢ *амрдбазӣ* бачабозӣ.

АМРБАР *амрбр* хидматгор, навкар, фармонбардор.

АМРДИХАНДА *амрдеҳнде* фармондеҳ, дастурдеҳ, фармояндаи коре.

АМРДИХӢ *амрдеҳӣ* фармондеҳӣ, фармонфармоӣ, ҳукмфармоӣ.

АМРӢ *амрӣ мансуб ба амр*; **сиғаи амрӣ** *ниг.* *сиға.*

АМРКУНАНДА *амркунنده* *ниг.* *амрдиханда.*

АМРОЗ *а.* *амراض* *ҷ.* **мараз** (касалиҳо, дардҳо).

АМРУД *амруд* як навъи нок, муруд.

АМРУДБУН *амрудбин* *кит.* дарахти амруд.

АМРХАТ *амрхат* ҳуҷҷати расмӣ мазмунӣ фармон, амр ё супоришдошта (*мас., барои соҳиби хона шудан, барои кофтукови хона, барои ҳабе кардан ва г.*)

АМСОЛ I *а.* *амثال* *ҷ.* **масал.**

АМСОЛ II *а.* *امثال* *ҷ.* **мисл.**

АМГИА *а.* *امتعه* *ҷ.* **матогъ.**

АМУД *а.* *عمود* 1. *риёз.* хате, ки бо хати дигар кунчи навад дараҷа месозад. 2. *риёз.* хате, ки бо тамоми хатҳои як саҳифа кунчи навад дараҷа месозад. 3. хати мустақим, хати рост. 4. *кит.* сутуни хайма, хона ва биноҳои дигар. 5. *кит.* гурз, кӯпол (*олати ҷанг*).

АМУДАН *а.* *عموداً* ба тарзи амудӣ.

АМУДӢ *а.* *عمودى* 1. *мансуб ба амуд*; дорони ҳолати амуд. 2. рост истода, мустақим.

АМФИБИЯ *лот.* *амфибия* 1. ҳайвоноти сутунмӯҳрадор, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ мекунанд (*монанди сангуит, қурбоққа ва г.*) обҳои. 2. навъи ҳавопаймо, танк ва баъзе мошинҳо, ки ҳам дар хушкӣ ва ҳам дар об ҳаракат карда метавонанд: **ҳавопаймои амфибия**, **танки амфибия**.

АМФИТЕАТР *ю.* *امفئاتر* 1. *таър.* дар Рими қадим тамошоғаҳи болокушодаи нишастгоҳаш гирда ё нимдоираи зина-зина. 2. қатори курсиҳои толори театрҳо аз портер акибтар.

АНА *ан* *шиораҷонишин* инак, ин аст, мана: **ана он сӯй**, **ана он ҷо**, **ана он тараф**, **ана аз ҳамин сабаб**, **ана ин тавр**, **ана гап!**, **ана халос!**, **ана-мана**; **ана-мана нагуфта гуфт.** дар андак вақт, дар фурсати ниҳоят кам.

АНАБАЗИС *ю.* *انبازيس* *биол.* як навъ растанни заҳрдор, ки аз он барои дафъи ҳашароти заррарасон дору месозанд.

АНАБИОЗ *ю.* *انباز* *биол.* қатъи ҳаёти ҳучайраҳои зинда дар шароити номувофиқ ва барқарор гаштани ҳаёти онҳо баробари пайдо шудани шароити мувофиқ.

АНАЛИЗАТОР *ю.* *انليزاتر* 1. *физ.* асбоби оптикӣ санчандан кутби рӯшноӣ. 2. узвҳои одам ва ҳайвонҳои инкишофёфта, ки қобилияти таҳлил кардани таъсири бери беруна ва дохило доранд.

АНАЛИТИКӢ *аналитикӣ* таҳлилий; қиёсӣ; **забонҳои аналитикӣ** забонҳои, ки дар онҳо муносибати байни калимаҳо ба воситаҳои унсурҳои ёрирасон ба амал меояд.

АНАЛҲАҚ *а.* *انالحق* *таър.* «ман ҳақиқат ҳастам, ман худо ҳастам» (*суҳани Ҳусайн ибни Мансури Ҳаллоҷ, ки бо игвои муллоҳо ўро барои*

даъвои худой карданиш ба дор кашида буданд).

АНАНАС ю. اننس бот. 1. як навъ растани тропикӣ, ки меваи калони ширини сершира медиҳад. 2. меваи ин дарахт.

АНАРХИЗМ ю. انرخيزم чараёни сиёсии майдабуржуазӣ, ки нишонаи аслии он инкори ҳама гуна давлату ҳукумат аст; бесарӣ, худсарӣ, бесомонӣ, ҳарчу марч.

АНАРХИСТ ю. انرخيست пайрави чараёни анархизм.

АНАРХИСТӢ انرخيستي мансуб ба анархизм.

АНАРХИЯ ю. انرخيه бедавлатӣ, беҳукуматӣ, ҳарчу марч, бетартибӣ, бесарусомонӣ (*дар системаи давлатдорӣ*).

АНАРХОСИНДИКАЛИЗМ ю. انرخاسيندكليزم с. чараёне дар ҳаракати коргарӣ, ки бе муборизаи сиёсӣ, танҳо бо фаъолияти иттифокҳои касаба аз капитализм халос шуданро тарғиб мекунад.

АНАТОМ ю. انتام мутахассис ва олими анатомия.

АНАТОМИЯ ю. انتاميه тиб. илми ташреҳ, илм дар бораи сохт ва инкишофи бадан: **анатомияи одам, анатомияи ҳайвонот, анатомияи растани**.

АНАТОМӢ انتامي мансуб ба анатомия.

АНАХРОНИЗМ ю. انخراينيزم 1. иштибоҳ дар нисбат додани воқеаҳои таърихӣ як давр ба даври дигар (*монанди қасам хӯрдани Искандар ба салиб, дар сурате, ки Искандар ним аср пеш аз Исо ба дунё омадааст*); дурӯғи таърихӣ. 2. урфу одатҳои замони кӯҳна, ки ба замони нав мувофиқ намеоянд.

АНБА а. عنبه бот. як навъ дарахти мевадори минтақаи ҳорра, мева.

АНБАР//АМБАР а. انبر//عمبر моддаи муммонанди хокистарранг, ки аз меъдаи моҳии анбар (кашалот) гирифта мешавад ва хеле хушбӯӣ буда, дар саноати атриёт истифода мешавад.

АНБАРАФШОН انبرافشان муаттар, хушбӯӣ.

АНБАРБЕЗ انبربيز ниг. анбарафшон: гесӯи анбарбез.

АНБАРБОР انبربار ниг. анбарафшон.

АНБАРБОРИС انبرباريس як навъ меваи буттаи кӯҳӣ, зирк.

АНБАРБӢ(Ӣ) انبربو(ي) ниг. анбарафшон.

АНБАРГА انبرگه ниг. анбарина.

АНБАРЗО(Ӣ) انبرزا(ي) гови анбарзой, гови баҳрие, ки анбар аз он тавлид меёбад.

АНБАРИН انبرين анбарбӯ, мисли анбар хушбӯӣ; **насими анбарин**.

АНБАРИНА انبرينه 1. хушбӯие, ки аз мушку уду анбар месозанд. 2. асбоби зинати занон, ки онро аз анбар пур карда ба гардан меовезанд, анбарга.

АНБАРИНГЕСӢ(Ӣ) انبرين گيسو(ي) анбармӯ, анбарзулф, муаттаргесӯ.

АНБАРИНДОР انبرين دار дорандаи анбарин, шахсе, ки анбарин дорад.

АНБАРИНМӢ(Ӣ) انبرين مو(ي) 1. муаттармӯӣ. 2. киноя аз маҳбуба.

АНБАРӢ انبرى ниг. анбарин.

АНБАРМОҲӢ انبرماهي моҳии анбар (кашалот), моҳие, ки аз меъдаи он моддаи муаттари тираранг гирифта мешавад ва он дар саноати атриёт мавриди истифода қарор мегирад.

АНБАРМӢӢ انبرمو(ي) ниг. анбаринмӯ(ӣ).

АНБАРНИСОР انبرنثار анбарбор, атрпош.

АНБАРОГИН انبر آگين 1. пур аз анбар. 2. маҷ. бағоят хушбӯӣ.

АНБАРОИН انبر آئين кит. анбармонанд, сиёҳ ва хушбӯӣ.

АНБАРОЛУД انبر آلود ниг. анбаромез.

АНБАРОМЕЗ انبر آميز омехта ба анбар, хушбӯ, атрнок, муаттар.

АНБАРОСО انبر آسا 1. монанди анбар, анбарсон. 2. маҷ. хушбӯӣ.

АНБАРПОШ انبر پاش пошандаи хушбӯӣ, анбарфишон.

АНБАРСИРИШТ انبر سرشت 1. бо анбар сиришта. 2. маҷ. ниҳоят хушбӯӣ; **абоҳои анбарсиришт** таомҳои лазизи хуштаъм ва хушбӯӣ.

АНБАРСИРИШТА انبر سرشته ниг. анбарсиришт.

АНБАРСО عنبرسا 1. сояндаи анбар, омехта бо анбар. 2. *мач.* муаттар, хушбӯй: зулфи анбарсо.

АНБАРСҶҶ عنبرسوز 1. сӯзонандаи анбар. 2. *мач.* муаттар ва муаттаркунанда, хушбӯ ва хушбӯкунанда.

АНБАРФИШОН عنبرفشان *ниг.* анбарафшон.

АНБАРФУРҶШ عنبرفروش фурӯшандаи анбар ва маводи хушбӯй, атрфурӯш.

АНБАРШИКАН عنبرشکن 1. бартар аз анбар. 2. *мач.* бениҳоят хушбӯй.

АНБАСТА *кит.* انبسته гализ, сахт; \diamond хуни анбаста қатраҳои гализи хунин.

АНБИЁ *а.* انبيا пайгамбарон, *ҷ.* набӣ.

АНБИҚ *а.* انبيق олате, ки чисмҳои моеъро ба қатраҳо бармегардонад.

анбоз انباز *асоси замони ҳозираи феъли анбоштан.*

АНБОЗ انباز 1. шарик, рафик, ҳамдаму ҳамроз; ҳамроҳ. 2. *мач.* ҳамто, монанд, назир, мисл.

АНБОЗӢ انبازى шарикӣ, ширкат; ҳамроҳӣ; ҳамдастӣ, ҳамкорӣ.

АНБОН انبان халтачаи чармини сафарӣ, саноч, кӯлвор.

АНБОНА انبانه *ниг.* анбон.

АНБОНЧА انبانچه анбони хурд.

АНБОР انبار ҷои анбоштан ва ниғаҳдории молу ашё, ғалладона *ва ғ.*; **анбор-анбор** бисёр, хеле фаровон; аз **анбори** холӣ сад ман шолӣ (*зарб.*); ваъдаи бисёри хушку холӣ; **анбор кардан (намудан)** гун кардан, чамъ кардан, захира намудан.

АНБОРБОН انباربان ниғаҳбони анбор, анбордор.

АНБОРДОР انباردار 1. шахси масъули анбор, мудирани анбор. 2. *таър.* ханноте, ки ғалла ва озукаи дигарро бо нияти гарон фурӯхтан харида захира мекунад.

АНБОРДОРӢ انباردارى 1. амал ва шугли анбордор. 2. ҳазинаҳои ниғаҳдории колоҳо дар анбор, ки аз соҳиб ё харидори коло дарёфт мешавад.

АНБОРЗАДА انبارزده чизи хеле зиёд дар анбор

монда (*мас., лӯбиё, гандум ва ғ.*).

АНБОРИДАН انباريدن *ниг.* анбоштан.

АНБОРӢ انبارى 1. *марбут* ё мансуб ба **анбор**. 2. ниғаҳдоришуда ё қобили ниғаҳдорӣ дар анбор.

АНБОРКУНӢ انباركنى *исми амал аз анбор кардан;* чамъ кардани молу ғалла дар анбор.

АНБОРХОНА انبارخانه бинои анбор, ҷосе, ки ғаллаю дона ва дигар молу ашё чамъ оварда, нигоҳ дошта мешавад.

АНБОРЧӢ انبارچى мудирани анбор, анбордор.

АНБОШТА انباشته *сифати феълии замони гузашта аз анбоштан;* **анбошта гаштан** пур гаштан.

АНБОШТАН انباشتن пур кардан; гун кардан, чамъ намудан; захира кардан.

АНБУЗАН//АНБУДАН انبوذن//انبودن 1. *фалс.* моддаи аввалӣ, ки ҳама чиз аз он таркиб ёфтааст, офариниш. 2. *ниг.* анбоштан.

АНБУР//АНБӢР انبر//انبور 1. абзори оҳании душоха барои гирифтани оташ *ва ғ.* 2. олати мехкашӣ ва симпечонии дуредгарону челонгарон; **анбӯри кафшерӣ** ё **чӯшкорӣ** анбӯре, ки электроди чӯшкориро бо он мегиранд; **анбӯри қалогӣ** абзори дастӣ бо ду дастаи саркаҷ ва нӯлҳои мувозӣ ва қобили танзим дар чанд ҳолат; **анбӯри қандгирӣ** анбӯр барои гирифтани курси қанд; **анбӯри қуфлӣ** анбӯре, ки пахнии фуки он бо печ танзим мешавад.

АНБУРАК انبرك анбури хурди кӯчак.

АНБӢХ انبوه 1. бисёр, зиёд, пур, мамлӯ; **анбӯҳи мардум** зиёдии мардум, издиҳом. 2. зич, ҷафс; **дарахтони анбӯҳ;** **анбӯҳ-анбӯҳ** тӯб-тӯб; даста-даста; бисёр-бисёр.

АНБӢХӢ انبوهي зичӣ, ғафсӣ, гулигӣ, бисёрӣ; **анбӯҳии беша.**

АНВАР *а.* انور равшантар, нуронитар; **моҳи анвар** моҳи нурафшон, моҳи мунаввар; **субҳи анвар** субҳи пурнур, субҳи босафо.

АНВОР *а.* انوار *ҷ.* нур; **нашри анвор** нурпошӣ, нурборӣ; зиёбахшӣ.

АНВОРАФШОН انوارافشان *ниг.* нурафшон.

АНВОӢ *а.* انواع *ҷ.* навъ.

- АНГ I** انگ *кхн.* кубурҳои сафолин, облӯлаҳо; гузаргоҳи зеризаминии об.
- АНГ II** انگ *кхн.* нишон, тамга (*болои молҳои тичоратӣ*).
- АНГАБИН** انگين *ниг.* ангубин.
- АНГАК** انگک *ниг.* ангат.
- АНГАЛ** انگل *зоол.* чондоре, ки дар сатҳи пӯст ё даруни бадани чонвари дигаре зиндагӣ мекунад ва аз ҳисоби он гизо гирифта инкишоф меёбад, паразит.
- АНГАЛА** انگله *ниг.* ангула.
- АНГАЛЮН** ю. انگليون 1. китоби Инчил. 2. порчаи абрешимии рангоранг, дар гузашта масеҳиёни Машриқзамин Инчилро дар лиффаи абрешимии рангоранг мепечониданд, ки аз ин рӯ маҷозан Инчилро низ ангалғоқ номидаанд. 3. номи китоби Монии наққош.
- АНГАР** фр. انگر *чойгоҳи рӯйпӯшида барои ист ва таъмири ҳавопаймоҳо.*
- АНГАТ** انگت *бот.* як навъ буттаи хорноки мевааш хурди турунчиранг, ки бештар дар кӯҳистон мерӯяд ва шарбату равғанааш дар тиб истифода мешавад.
- АНГАТЗОР** انگزار *чои бисёр рӯидани ангат, ҷангали ангат.*
- АНГАФ** انگف *сӯроҳӣ, тарқиш, чои кафидаи девор; раҳҳои қабатҳои хишти девор.*
- АНГАШБА** انگشبه *кит.* деҳқони молдор, деҳқони неқӯаҳвол, ки бисёр коргар дорад.
- ангез** انگيز 1. *асоси замони ҳозира аз ангехтан.* 2. *ҷузъи паси калимаҳои мураккаб ба маънои бавучудоранда: хайратангез, даҳшатангез, шӯрангез...*
- АНГЕЗ** انگيز *қасд, оҳанг; ангез кардан қасд кардан; ҳамла кардан.*
- АНГЕЗА** انگيزه *сабаб, боиси коре.*
- АНГЕЗАНДА** انگيزنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз ангехтан; таҳрикунонда, ба ҳаракат андозанда.*
- АНГЕЗИДАН** انگيزيدن *ниг.* ангехтан.
- АНГЕЗИШ** انگيزش 1. *биол.* барангехтан, барангехта шудан. 2. *ҳаракат, чунбиш, тохту тоз.* 3. *растохез, қиёмат.*
- АНГЕХТА** انگيخته *сифати феълӣ замони гузашта аз ангехтан; шӯрида, барҳеста, барҷаста.*
- АНГЕЗОН** انگيزان *шӯълавар, ангезонида.*
- АНГЕЗОНИДАН** انگيزانيدن *шакли бавоситаи ангехтан; ба воситаи чизе ангехтан,*
- АНГЕХТАН** انگيختن *аз ҷо ҳаракат додан; ба ҳаяҷон овардан, шӯрондан, барҳезондан; муқ. барангехтан.*
- АНГИДРИД** ю. انگيدرد *хим.* пайвасти ягон унсур бо оксиген.
- АНГИНА** лот. انگينه *тиб.* илтиҳоби қабаи луобии халқ, дарди гулӯ.
- АНГИШТ** انگشت *нимсӯхтаи ҷӯб, лахчаи хомӯшкардаи сиёҳ, ки бо мақсади чун сӯзишворӣ истифода бурдан таҳия мекунад, зуғол; ангиштсанг.*
- АНГИШТБАРОРӢ** انگشتبرارى *ниг.* ангиштканӣ.
- АНГИШТВОР** انگشتوار *мисли ангишт, ангиштмонанд.*
- АНГИШТГАР** انگشتگر *он ки ҳезумро сӯзонда ангишт тайёр мекунад: кӯраи ангиштгар.*
- АНГИШТКАН** انگشتکن *он ки аз маъдан ангишт меканад, коргари кони ангишт.*
- АНГИШТКАНӢ** انگشتکنى *истихроҷи ангишт, ангиштбарорӣ; шугли ангишткан.*
- АНГИШТОЛ** انگشتال *кит.* касал, бемор, дардманд.
- АНГИШТПОРА** انگشتپاره *пораи ангишт, ангиштпарча.*
- АНГИШТПУЛӢ** انگشتپولى *кхн.* маблағе, ки шогирдон барои хароҷоти сӯзишворӣ медоданд, ҳезумпулӣ.
- АНГИШТСАНГ** انگشتسنگ *зуғолсанг, сӯзишвории маъданӣ, ки аз кон меканад.*
- АНГИШТФУРӢШ** انگشتفروش *фурӯшандаи ангишт.*
- АНГИШТФУРӢШӢ** انگشتفروشى *фурӯши ангишт; шугли фурӯшандаи ангишт.*
- АНГИШТХОНА** انگشتخانه *чой барои нигоҳ доштани ангишт; ҳезумхона.*

АНГЛИСЗАБОН انگلیسزبان 1. он ки забони модарияш англисӣ аст. 2. он ки танҳо бо англисӣ ҳарф мезанад.

АНГЛИСИЗАБОН ниг. англисзабон.

АНГЛИСӢ انگلیسی 1. *марбут ба Англия*; кишваре дар шимолу ғарби Аврупо. 2. *ниг. англисӣ*; забони англисӣ забоне аз шоҳаи забонҳои германӣ, аз хонаводаи забонҳои ҳиндуаврупой, ки дар Инглистон, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Канада, Австралия ва бархе аз кишварҳои дигар роиҷ аст.

АНГОЗ انگاز олат, афзор, асбоб, адот.

ангор انگار *асоси замони ҳозира аз ангоштан.*

АНГОР انگار майдони кишт, ки ҳосилашро гундошта, дар он ҷо чорво мечаронанд; замини корам, киштзор.

АНГОРА انگاره 1. пиндор, фикру хаёл, тасаввур. 2. саргузашт, достон, афсона. 3. *санъ.* ҳар чизи нотамом, суратгарӣ ва сангтарошии нотамом.

АНГОРАХАР انگاره خر *киноя аз толиби афсонаву қисса, монли саргузашту ҳикояҳои ачибу ғариб.*

АНГОРИДАН انگاریدن *ниг. ангоштан.*

АНГОШТАН انگاشتن *кит. пиндоштан, тасаввур кардан, гумон кардан.*

АНГСТРЕМ швед. انگستريم *физ.* воҳиди ченаки масофа, ки мусовии як ҳиссаи садмиллионии сантиметр буда, барои чен кардани дарозии мавҷи рӯшноӣ *ва г.* истифода мешавад.

АНГУБИН انگبين 1. асал, шаҳд. 2. *чузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънии шаҳду ширин: сарангубин, газангубин...*

АНГУБИНА انگبينه 1. ҳалвое, ки бо орду асал мепазанд. 2. асал.

АНГУБИНДОР انگبيندار 1. асалдор. 2. *мач.* ширинидор.

АНГУБИНЛАБ انگبينلب *киноя аз ширинлаб (сифати маҳбуба).*

АНГУБИНХОНА انگبينخانه *ҷои занбӯрҳо, хонаи занбӯр, кандуи асал.*

АНГУДОН انگودان *бот.* гиёҳоне аз хонаводаи ҷаъфарӣ, ки алафӣ ва поядор буда хастанд ва

барги онҳо буридагии зиёде дорад.

АНГУЛА انگوله *кит.* ҳалқае, ки тугмаро аз он мегузаронанд, тугмабанд.

АНГУР انگور *меваи ток, ки иборат аз хӯшаҳост ва навъҳои гуногун дорад: ангури бахтиёрӣ, ангури бихиштӣ, ангури васарға, ангури кишмиш, ангури обакӣ, ангури соҳибӣ, ангури тағобӣ, ангури тоифӣ, ангури дорой, ангури соҳибӣ, ангури чиллағӣ, ангури шибиргонӣ, ангури ҳусайнӣ, ангури ҷавз; ангури фаҳрӣ а) хасангур, ангури ёбой; б) бот.* як навъ буттаи ёбой, ки донаҳои кулӯлаи сиёҳ дорад ва боби хӯрдан нест, сагангур; *ангури хасак* як навъ ангури ёбой, ки хӯрданбоб нест; *♦ ангур ангурро дида чашмак мезанад // ангур ангурро дида ранг мегирад мақ.* таъсири мусбат ва ё манфӣ гирифтани касе аз каси дигар (*дар мавриди ба коре ё чизе пайравӣ ё тақлид кардани касе гуфта мешавад*); *ангура хӯру боғаша напурс гуфт., мақ.* дар мавриди кунҷковии бемаврид ё пурсуҷӯи баисрори чизе мегӯянд.

АНГУРАЛО انگورالا *гуфт.* вақти нав ранг гирифтани ангур, арафаи ангурпазӣ.

АНГУРДОН انگوردان *дастгоҳ ё ҷойгоҳе, ки дар он ангурро барои кашидани шароб мерезанд ва мефишоранд.*

АНГУРЗОР انگورزار *токзор, боғи ангур.*

АНГУРӢ انگورى 1. ҳар он ҷӣ аз меваи ангур тайёр мешавад; *мураббои ангурӣ, шароби ангурӣ, ширини ангурӣ ва г.* 2. ангурфурӯш. 3. соҳиби боғи ангур.

АНГУРПАЗ انگورپز 1. вақти пухтани ангур. 2. касе, ки аз шираи ангур ширинӣ тайёр мекунад.

АНГУРПАЗӢ انگورپزى *ниг. ангурпазон.*

АНГУРПАЗОН انگورپزان *мавсими ангурпаз.*

АНГУРПАРВАР انگورپرور *шаҳсе ва ё хоҷағие, ки ба парвариши токзор машғул мебошад, тоқпарвар.*

АНГУРПАРВАРӢ انگورپرورى *тоқпарварӣ.*

АНГУРФУРӢШ انگورفروش *фурӯшандаи ангур, савдогари ангур.*

АНГУРФУРӢШӢ انگورفروشى *амали ангурфурӯш.*

АНГУРЧИН انگورچين шахс ё коргари тоқзор, ки ба ғундоштани ангур машғул аст.

АНГУРЧИНИ انگورچيني амал ва корҳои чидани ангур.

АНГУШТ انگشت 1. қисми охирини мутаҳаррики даст ва пой одам, ки маъмулан панҷтоғ мешаванд, чиллик, лелак. 2. воҳиди ченак, ки баробари паҳнои як ангушт аст: **чор ангушт**, **панҷ ангушт**; **ангушти беном** ангушти чорум, бинсир; **ангушти дароз** // **ангушти васат** ангушти сеюм, ангушти миёна; **ангушти зоида** ангушти шашум (*дар баъзе одамон*), ангушти баракат; **ангушти ишорат** (**ишоратӣ**) ангушти дувум баъд аз ангушти калон, ангушти саб-боба; **ангушти калон** нарангушт, ангушти ибҳом; **ангушти хурд** ангушти панҷум, ангушти хинсир; **ангушти шаҳодат** *ниг.* **ангушти ишорат**; **◇ ангушт дар даҳон** ҳайрон, дар таачҷуб монда; **ангушт (ба дандон) газидан** // **ангушти ҳайрат ба дандон** газидан ҳайрону вола шуда мондан; **ангушт бар лаб** ниҳодан барои хомӯш (чим) шиштан ва гап назадан ишора кардан; **ангушт бар чашм** ниҳодан итоат ва фармонбардорӣ кардан; **ба ангушт риш хилол кардан** бо панҷаҳо ришро шона задан; **бо пушти ангушт мӯйлаб** молидан изҳори кибру гурур кардан; **панҷ ангушташ ҳунар** бисёр ҳунарманд, хеле кордон ва моҳир; **панҷ ангушт якбора ба даҳон андохта...** ҳарисона ва тамаъкорона чанд корро якбора карданӣ шуда (аммо кореро анҷом дода натавониста).

АНГУШТА انگشته панҷшоҳаи чӯбини хирманбодкунӣ, авшин, панҷшоҳа.

АНГУШТАК انگشتک 1. *шакли тасғир ва навозиши ангушт*. 2. як қисми хурди поршен, ки ангуштмонанд аст; **◇ ангуштак задан** вақти рақс ё шодӣ ангуштҳо ба ҳам зада садо баровардан, шикан-шикан кардан.

АНГУШТАР انگشتر *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРИН انگشترين *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРӢ انگشتری ҳалқаи махсуси зинатӣ, ки ба ангушт мегузаронанд (*нигиндор ва бенигин*), ангуштарин.

АНГУШТВОНА انگشتوان *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТГАЗ انگشتگاز мавриди ҳайрат шудан, ҳайрати зиёд, ки сабабгори газидани ангушт

мешавад.

АНГУШТГАЗОН انگشتگزان *феъли ҳол аз ангушт газидан*, пушаймон, бо надомат.

АНГУШТМОНАНД انگشت مانند ба шакли ангушт, ангуштшакл: **барғҳои ангуштмонанд**.

АНГУШТНАМО انگشتنامه машхур, маъруф; ягона, барҷаста; **ангуштнамои мардум шудан** дар байни мардум машхур шудан (*ба некӣ ё ба бадӣ*).

АНГУШТНАМОӢ انگشتنامهي ангуштнамо будан, машхурӣ.

АНГУШТОНА انگشتانه *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТПЕЧ انگشتپيج дастовез, дастак, баҳона.

АНГУШТПОНА انگشتپانه асбоби филизии хурди хол-хол, ки дӯзандагон ба сари ангушт мепошанд, то ки хангоми дӯхтан сӯзан ба ангушт нахалад.

АНГУШТХОӢ انگشتخاني афсӯс хӯрдан, таассуф доштан, мутаассиф будан.

АНГУШТШУМОР انگشتشمار 1. бо ангуштҳо шумурдан; якта-якта шумурдан. 2. кам, ба қадри шумораи ангуштон.

АНД اند адади мубҳам ва номаълум, ки аз се то нӯхро нишон медиҳад: **ҳафтоду анд**, **саду анд ва ғ.**

АНДАК اندک миқдори кам, кам; *муқоб.* **зиёд**, **беш**; **андаке** каме, камтар; **дар андак** муддат дар муддати кӯтоҳ; **андак-андак** кам-кам, камтар-камтар.

АНДАКӢ اندک ياب камӢ, ноӢ.

АНДАКМОЯ اندکمايه 1. кам, ночиз. 2. *маҷ.* дорои мол ё фаҳму дониши кам.

АНДАКМОЯӢ اندکمايگي нодонӣ, бесаводӣ.

АНДАК-МУНДАК اندکمندک *гуфт.* 1. камтар, чандон зиёд не. 2. осон, саҳл; **кори андак-мундак** набудан кори чандон осон набудан.

АНДАКРИШ اندکريش камриш, кӯса.

АНДАКСИДАН اندکسیدن *кит.* паноҳ бурдан, паноҳгоҳ чустан.

АНДАКХИРАД اندکخرد камақд, камфаҳм.

АНДАКХОР اندکخوار *ниг.* **андакхӯр**.

АНДАКХҶҮР اندک خور он ки гизояш кам аст, камхӯр, камхӯрок.

АНДАЛЕБ *a.* عنديب булбул, ҳазордастон.

АНДАЛЕБОҶАНГ عنديب آهنگ булбулоровоз, хушоровоз, хушнаво, хушхон.

АНДАМА اندمه *kit.* ғамҳои гузашта,

АНДАР اندر 1. *шакли дигари пешванди дар.* 2. *дар миёни ду калима омада, маънои фаровонӣ ва бисёрро ифода мекунад: ғалат андар ғалат.* 3. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ифодагари маънои хешовандӣ ва хешутаборӣ мебошад: падарандар, модарандар.*

АНДАРАФТОДАН اندر افتادن 1. воқеъ шудан, иттифоқ афтодан. 2. афтодан, ғалтидан. 3. ҳучум кардан ба касе ё чизе.

АНДАРГОҶ اندر گاه *нуч.* панҷ рӯзе, ки дар қадим ба солшумории эронӣ дар моҳи обон илова мекарданд, ҳамсаи мустариқа.

АНДАРГУЗАШТАН اندر گذشتن 1. даргузарондан, уBUR додан. 2. *мач.* вафот кардан.

АНДАРЁФТ اندر يافت *kit.* дарёфт, пай бурдан, сарфаҳм рафтан, дарк кардан.

АНДАРЗ اندرز панд, насиҳат.

АНДАРЗГҶҮ(Ӣ) اندرز گو(ي) панддиҳанда, насиҳаткунанда, носех.

АНДАРЗНОМА اندرز نامه панднома, насиҳатнома.

АНДАРЗХОНӢ اندرز خواني пандгӯӣ, насиҳатгӯӣ.

АНДАРКАШИДАН اندر کشيدن 1. кашидан, баровардан. 2. густариш додан, густурдан. 3. ба як бор нӯшидан, якбора дам кашидан. 4. ҳаракат додан. 5. ҳаракат кардан, рафтан. 6. сипарӣ шудан, гузаштан.

АНДАРМОН اندرمان банд, машғул, гирифтори коре; андармон кардан (намудан) а) машғул кардан; б) банд кардан; андармон шудан (гардидан) а) банд шудан, машғул шуда мондан; б) печида банд шудан, печида дармондан.

АНДАРМОНДАН اندرماندن дармондан, очиз шудан.

АНДАРМОНӢ اندرماني машғули, банд будан (бо коре).

АНДАРОВАРДАН اندر آوردن 1. дохил кардан,

даровардан, ворид кардан. 2. шурӯъ кардан, сар кардан, оғоз кардан. 3. фуруд овардан, поин овардан.

АНДАРОВЕХТАН اندر آويختن 1. овезон шудан, муаллақ шудан. 2. овезон кардан, муаллақ кардан.

АНДАРОМАДАН اندر آمدن 1. омадан. 2. дохил шудан. 3. фуруд омадан, поин омадан, расидан. 4. ҳаракат кардан, чунбидан.

АНДАРСИДАН اندر رسيدن расидан, омадан, ҳамон замон расидан.

АНДАРУН اندرون 1. дарун, мобайн, миён. 2. *мач.* дохил, ботин, замир.

АНДАРУНӢ اندروني 1. дарунӣ, мобайнӣ. 2. дохилӣ, ботинӣ, қалбӣ.

АНДАРХҶР اندر خور шоиста, лоиқ, сазовор, муносиб.

АНДАРХҶРД اندر خورد *ниг.* андархур.

АНДАРХҶРДАН اندر خوردن шоиста будан, муносиб будан.

АНДАРШУДАН اندر شدن дохил шудан, даромадан.

АНДАРҶК اندر يك ба ҳисоби миёна; ба тарзи умумӣ.

АНДЕ اندى :анде ки.. а) бувад ки..., бошад ки ..., б) хоса ки..., махсусан ки... в) *kit.* барои он ки, чунки, зеро ки.

андеш انديش 1. *асоси замони ҳозира аз андешидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои андешанда: бадандеш, хайрандеш, дурандеш...*

АНДЕША انديشе фикр, хаёл, тааммул; фикру хаёле, ки аз тарсу ваҳм пеш ояд; **аввал андеша в-он гаҳе гуфтор** (*зарб.*); **фикру андеша** фикру хаёл; **андеша кардан (намудан)** фикр кардан, мулоҳиза намудан; **ба андеша фуру рафтан** ғарқи фикру хаёл гаштан; **дар (ба) андеша афтодан** фикр карда мондан, ғарқи хаёл гаштан.

АНДЕШАВАР انديشه ور *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАВАРЗ انديشه ورز *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАКОР انديشه کار дурандеш, мутафаккир, бо мулоҳиза.

АНДЕШАКОРӢ اندیشه کاری дурандешӣ, мутафаккир будан дар пешбинии коре, бомулохизагӣ.

АНДЕШАМАНД اندیشه مند фикркунанда; мулохизакор, нигарон.

АНДЕШАМАНДӢ اندیشه مندی мулохизакорӣ, бомулохизагӣ, нигаронӣ.

АНДЕШАМАНДОНА اندیشه مندانه хаёломезона; мутафаккирона.

АНДЕШАНОК اندیشه ناک *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАНОКӢ اندیشه ناکи *ниг.* андешамандӣ.

АНДЕШАРОНӢ اندیشه رانی фикр ба кор бурдан; фикрронӣ.

АНДЕШАСАНЧ اندیشه سنج бомулохиза, оқибатбин, дурандеш.

АНДЕШАСИГОЛ اندیشه سگال тааммулкор, некандеш.

АНДЕШАСӢЗ اندیشه سوز сӯзандаи фикр, аз байн барандаи фикру хаёл.

АНДЕШИДАН اندیشیدن 1. андеша кардан, тааммул намудан, фикр кардан. 2. бим доштан аз коре.

АНДО I //АНДОӢ اندا//اندای каҳгил молидан, андова кардан.

АНДО II اندا *кит.* ғайбат, бадгӯӣ.

АНДОВА انداوه 1. асбоби махсуси гилкорӣ, ки аз чӯб ё оҳан сохта мешавад. 2. бо каҳгил, гачҳок ё масолеҳи бетонӣ молида ҳамвор кардани девору бом *ва г.*; **андова кардан** андовидан, лой молидан, лойпӯш кардан.

АНДОВАГАР انداوه گر он ки ба корҳои андова (2) машғул аст.

АНДОВАКУНӢ انداوه کنی *исми амал аз андова кардан*; каҳгилмолӣ, лоймолӣ ва ҳамвору суфтакунии дару девор.

АНДОВАЧӢ انداوه چی *ниг.* андовагар.

АНДОВАЧӢӢ انداوه چوبӣ чӯби андова, асбоби махсус, ки бо он андова мекунанд.

АНДОВАШУДА انداوه شده *сифати феълӣи замони гузашта аз андова шудан*; девор ё бом ва ё фарше, ки андова шудааст.

АНДОВИДАН انداويدن андова кардан, каҳгил

молидан.

андоз انداز 1. *асоси замони ҳозира аз андохтан*. 2. *чӯзӣи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъни иҷрокунандаи амал ё соҳиби касбу кор*: сангандоз, тирандоз...

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорво, нақлиёт *ва г.* ба таври ҳатмӣ меғундорад, хироҷ; **андози молӣ** андозе, ки дар шакли чиз, мол ё чорвои зинда гирифта мешуд; **андози нақда** андозии пулӣ; **андози мустақим** андозии доимӣ, андозии тағйирнаёбанда; **андози ноустувор** андозе, ки ҳамеша тағйир меёбад ва каму зиёд мешавад; **андоз гирифтани** андоз чамъ кардан, хироҷ гирифтани; **андоз додан** хироҷ додан, аз ҳисоби ҳосил ба миқдори муайян ба давлат чиз ё пул супурдан.

АНДОЗА اندازه 1. асбобест, ки дарозӣ ва паҳнии замин ва инчунин дигар чизҳои саҳту моеъро чен мекунад, паймона, ченак; **андозан дарозӣ** ченаки дарозӣ, ҷадвал; **андозан вази** ченаки вази; **ба андозан...** ба ҳадди..., ба қадри..., ба дараҷаи... 2. микёс, миқдор, шумор; худуд, ҳад, дараҷа; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, беҳад, бешумор; **андозан либосдӯзӣ** тасмаи махсуси рақамкашида, ки бо он қаду бари либосро чен карда мебуранд; **як андоза** як қадар, каме, андаке; **андоза гирифтани** чен кардан, киёс гирифтани; **андоза доштани чизе** ҳадду қанор доштани чизе; **андоза намудани (кардан)** чен кардан; **ҳадду андоза доштани чизе**, ҳадду қанор, ҳадду ҳисоб доштани чизе; **андоза ниғаҳ дор**, ки андоза нақўст (*зарб.*).

АНДОЗАГИР اندازه گیر ченкунанда, масоҳатгар, ўлчаккунанда.

АНДОЗАГИРӢ اندازه گیری *исми амал аз андоза гирифтани*; чен кардан.

АНДОЗАГУЗОРӢ اندازه گذاری таъйини масофа, дарозӣ, баландӣ, паҳно, жарфо бар рӯи нақша, таъйини микёс.

АНДОЗАШИНОС اندازه شناس донандаи мавқеъ, мавқеъшинос, он ки ҳадду андозаи ҳешро мешиносад.

АНДОЗДИҲАНДА اندازه دهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз андоз додан*; он ки андоз медиҳад.

АНДОЗПАРДОЗ اندازه پرداز молиятдеҳ, андоз-

супоранда.

АНДОЗСУПОР اندازسپار *ниг.* андозпардоз.

АНДОЗЧИНИЙ اندازچيني андоз чамъ кардан; андозгирӣ.

АНДОИДАН اندائيدن *ниг.* андовидан.

АНДОИШ اندايش 1. молиш. 2. гилкорӣ, каҳ-гилкорӣ, андова.

АНДОИШГАР اندايشگر *ниг.* андовагар.

АНДОМ اندام 1. бадан, тан. 2. қадду қомат; намуди зоҳирии инсон; **андоми мавзун** қомати зебо; **афту андом** афту башара, шаклу шамол.

андохт انداخت *асоси замони гузаштаи феъл аз андохтан*; тирандозӣ.

АНДОХТ انداخت тадбир, андеша, тарҳ, нақша.

АНДОХТА انداختе пасмонда, партофта.

АНДОХТАН انداختن 1. партофтан, ҳаво додан, партоб кардан. 2. паҳн кардан, густурдан: **тир андохтан**, **тир парондан** дастархон **андохтан**, **ҷой андохтан**. 3. даруни чизе гузоштан, дохили чизе кардан, чизеро ба чизе рехтан *ва г.* 4. даровардан; **ба кор андохтан** ба кор даровардан. 5. сохтан, бино кардан (*хона ва иморатро*): **иморат андохтан**, **хона андохтан**. 6. *ҳамчун феъли ёридиханда*: **мева андохтан**; **гӯш андохтан** гӯш кардан, гӯш додан.

АНДОХТАНИЙ انداختني *сифати феъли замони оянда аз андохтан*; лоиқи дур афкандан, қобили дур кардан, партофтани.

андуд اندود 1. *асоси замони гузашта аз андудан*. 2. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бо чизе андуда шудани рӯи чизе*: **зандрандуд**, **нукрандуд**, **гиландуд**...

АНДУДАН اندودن рӯкаш кардан, чизеро ба рӯи чизе молидан (*мас., гачро ба девор*).

андӯз اندوز *асоси замони ҳозира аз андӯхтан*.

андӯхт اندوخت *асоси замони гузашта аз андӯхтан*.

АНДӢХТ اندوخت андӯхтан, захира кардан: **андӯхти сармоя**.

АНДӢХТА اندوخته 1. *сифати феъли замони гузашта аз андӯхтан*. 2. он чи гирдоварӣ ва ниғаҳдорӣ шудааст, чамъшуда; захирашуда, пасандоз. 3. *мач.* маълумот, таҷриба.

АНДӢХТАН اندوختن чамъ кардан, захира кардан, пасандоз намудан.

АНДӢХ اندوه ғам, ғусса, ҳузн; *муқоб.* **шодӣ**; **андӯҳи рӯзгор** ғами зиндагӣ; **дар андӯҳ афтодан** (**мондан**) ба ғаму ғусса гирифтор шудан.

АНДӢХАНГЕЗ اندوهانگيز он чи ки ғаму андӯҳ орад, ғамангез.

АНДӢХГИН اندوهگين ғамгин, хафа, малул; **андӯҳгин шудан** (**гардидан**) ғамгин шудан.

АНДӢХГИНИЙ اندوهگيني ғамгинӣ, хафагӣ.

АНДӢХГИНОНА اندوهگينانه ғамгинона.

АНДӢХГУСОР اندوهگسار он ки барои дигаре дилсӯзӣ мекунад, ғамгусор.

АНДӢХГУСОРӢ اندوهگساري ғамгусорӣ, дилсӯзӣ, меҳрубонӣ.

АНДӢХЗАДА اندوهزده ғамзада, ғамгин.

АНДӢХКАШ اندوهکش аз байн барандаи ғаму андӯҳ, ғамзудо.

АНДӢХМАНД اندوهمند ғамгин, афсурда, но-роҳат.

АНДӢХНОК اندوهناک *ниг.* андӯҳгин.

АНДӢХОВАР اندوهآور ғаму андӯҳ оваранда.

АНДӢХСАРОӢ اندوهسراي ҷои пурғам; \diamond **ин андӯхсароӣ** дунё.

АНДӢХХЕЗ اندوهخيز барангезандаи ғаму андӯҳ, он чи ки бо худ ғаму андӯҳ меоварад.

АНДӢХХОР اندوهخوار ғамхор, ғамгусор, он ки андӯҳу ғам кам мекунад.

АНӢБ *а.* انياب *ҷ.* **ноб** (дандонҳои ашк).

АНЗОР *а.* انتظار *ҷ.* **назар**.

АНЗУР انزور [*аслаи ансул*] *бот.* як навъ пиёзи кӯҳӣ: **пиёзи анзур**.

АНЗУРАТ انزورت 1. як навъ шилми талх, ки ба марҳамҳо ҳамроҳ мекунанд, анзарут. 2. як навъ гиёҳи шиғӣ.

АНИД *а.* عنيد *кит.* саркаш, радқунанда, бситот, худраъӣ, инодкор.

АНИҚ *а.* انيق 1. рост, дуруст, муайян: **далелу рақамҳои аниқ**. 2. **фаҳмо**, **равшан**: **равшан ва аниқ нишон додан**; **аниқ кардан** (**намудан**) **равшан гардонидан**, маълум сохтан; **аниқ**

фаҳмидан равшан тасаввур қардан.

АНИҚӢ انيقى 1. дурустӣ, муайянӣ. 2. равшанӣ, возеҳӣ.

АНИН а. انين *кит.* нола, зорӣ, оху вовайло; охи вазнин ва дарднок.

АНИС I а. انيس ёр, рафиқ, дӯст, ҳамдам, ҳамнафас, мусоҳиб; **анису мӯнис** ҳамдаму гамхор; **анис будан** ҳамдам будан, ҳамнафас будан; **анис шудан** ҳамдам гардидан, ҳамнафас шудан.

АНИС II انيس *бот.* 1. растаниест аз оилаи соябонгулҳо, ки аз донааш равғани анис мегиранд. 2. як навъи себ: **себи анис**.

АНИФ а. عنيف *кит.* 1. сахт, дурушт. 2. золим, ситамгор; дилозор.

АНКАБУТ а. عنكبوت *тортанак.*

АНКЕТА фр. انكيتة *ниг.* пурсишнома.

АНҚАРИБ а. عنقريب ба қарибӣ, ба тезӣ, дар ояндаи наздик, ба ин наздикӣ.

АНҚО а. عنقا 1. мурғи афсонавие, ки гӯё дар паси кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст, мурғи номаш машҳури худааш номавҷуд. 2. *мач.* чизи ноёфт; **анқо будан** ноёфт будан; **о тухми анқо** чизи ноёфт.

АННОТАТСИЯ лот. اناتتسيه *ниг.* **фишурда.**

АНО а. عنا *кит.* 1. ранҷ, сахтӣ, машаққат, захмат: **чавру ано**. 2. гам, андӯх.

АНОД ю. اناد *физ.* электроди мусбати манбаи чараёни барқ.

АНОДИЛ а. عنادل ч. **андалеб.**

АНОӢ اناي *гуфт.* гӯл, сода, содалавҳ; **аноӢ не!** гӯл не!, сода не!

АНОКИБ а. عناكب ч. **анкабут.**

АНОМ а. انام *кит.* халқ, махлуқ.

АНОМАЛИЯ ю. انامليه аз доираи меъёри умумӣ ё қонуниятҳои умумӣ берун баромадан; нодурустӣ.

АНОНС фр. انانس эълони пешакӣ (*дар бораи концерт, филм ва ғ.*).

АНОР انار 1. номи дарахти мевадори маълум, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин

дарахт мазан ширину турш дошта, пур аз донаҳои сурхи обдор аст; **мисли анор** ба ранги анор сурх, сурхранг; **чун анори фушурда** он ки мағзаш рафта, пӯшташ мондааст.

АНОРБУН انارين *дарахти анор.*

АНОРГУЛ انارگل гули дарахти анор.

АНОРДОНА اناردانه *донаи анор.*

АНОРДОНАК اناردانك *анордонаи хушкшуда.*

АНОРЗОР انارزار *ҷое, ки дарахтони анори бисёр дорад.*

АНОРИСТОН انارستان *ниг.* **анорзор.**

АНОРӢ اناري 1. *мансуб ба анор;* аз чӯби анор тарошидашуда. 2. ба ранги донаи анор, сурх.

АНОРРАНГ اناررنگ *мисли ранги анор сурх, сурхранг.*

АНОСИР а. عناصر ч. **унсур;** **аносири арбаа** чор унсур (*об, хок, бод, оташ*).

АНОФЕЛЕС ю. انافيليس *зоол.* пашшае, ки касалии табларза паҳн мекунад.

АНСАМБЛ фр. انسمبل 1. мувофиқат ва тартиби дурусти чузъҳои ягон чизи том. 2. ҳайати ҳунарпешагон (*ҳофизон, раққосон, созандагон ва ғ.*), ки ҳамчун як дастаи алоҳида кор мекунанд: **ансамбли ҳофизон, ансамбли навозандагон, ансамбли рақс ва тарона.**

АНСОБ انساب ч. **насаб.**

АНСОР انصار ч. **наср.**

АНСУЛ انسول *ниг.* **анзур.**

АНСУР انسور *ниг.* **анзур.**

АНТАГОНИЗМ ю. انتگانزم *зиддияти оштинопазири гурӯҳҳо, табақаҳо, синфҳо ва ғ.; муҳолифат; рақобат.*

АНТЕННА лот. انتينه *ниг.* **мавҷгир;** сими лучи берунаи ба чизе (*мас., ба хода*) басташудаи радиоприёмник ё телевизор, ки барои қабули мавҷҳо хизмат мекунад; **антеннаи беруна** антеннае, ки берун аз хона ба чизе баста мешавад; **антеннаи хонагӣ** антеннае, ки дар дохили хона насб мешавад.

АНТИ- ю. انت *пешванд* зидди, муқобили: **антигезис, антифашистӣ...**

АНТИБИОТИКҲО انتبئاتكها *хим.* моддаҳои аз

- баъзе микроорганизмҳо тайёркарда, ки қобилияти барҳам додани бактерияву микробҳоро доранд ва дар тиб ҳамчун дору истифода бурда мешаванд.
- АНТИҚА** عنتيقه 1. кӯҳна, қадима; камёфт, нодир; муқ. атиқа. 2. бехтарин, баргузида.
- АНТИҚАФУРҶШ** عنتيقهفروش фурӯшандаи чизҳои нодири қадима; муқ. антиқафурӯш.
- АНТИҚАФУРҶШӢ** عنتيقهفروشي 1. касбу кори антиқафурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши ашёи бостонӣ; муқ. атиқафурӯшӣ.
- АНТИҚӢ** عنتيقى 1. кӯҳна, қадима; бостонӣ; муқ. атиқӣ. 2. маҷ. зебой, латофат.
- АНТИСЕПТИКА** ю. انتسيپتیکه тиб. 1. бо усулҳои химиявӣ ва биологӣ безарар гардонидани ҷароҳат ва асбобҳои муолиҷакунӣ. 2. воситаҳои (дорухон) зидди уфунат ва пешгирии хавфи фасоди ҷароҳат.
- АНТИСИКЛОН** ю. انتسکلان обҳи. соҳаи фишори баланди атмосфера (ҳаво), ки дар маркази худ ҳавои паст дорад; ҳавои ором ва беабр, гарм ё хунуки доимӣ.
- АНТИТЕЗИС** ю. انتتيزس фалс. мулоҳизаи зидди тезис, афкори акси тезис.
- АНТИФАШИСТ** ю. انتفشت тарафдори муборизаи зидди фашистӣ.
- АНТОНИМ** ю. انتانيم ниг. зидмаъно.
- АНТРОПОЛОГ** ю. انتراپالاک мутахассис ва олими антропология.
- АНТРОПОЛОГИЯ** ю. انتراپالاکيه илмест, ки хусусиятҳои табиати биологии инсонро таҳқиқ мекунад.
- АНУД** انود ситезанда; инодкор; шӯриши ануд шӯриши ситезакорона.
- АНУДОНА** انودانه инодкорона, ситезакорона.
- АНӢША** انوشه хушҳол, шод, хурсанд, хушбахт, саодатманд.
- АНФ//УНФ** ا. عنف кит. дуруштӣ, дағалӣ.
- АНФОС** انفاس ҷ. нафас.
- АНФУС** انفس ҷ. нафс; анфусу офоқ олами ботинӣ ва зоҳирӣ.
- АНӢОР** ا. انهار 1. ҷ. наҳр. 2. дарё; ҷӯи калон; анҳор-анҳор дарё-дарё, хеле бисёр, хеле фаровон.
- АНЧА** انچه гуфт. хело, бисёр; анча-мунча андаке, кадре, ба андозае; анча-мунча не! кам не, андаке не!; ҳазл не!, шӯҳи не!
- АНЧАР** انچر дарахти заҳрдори гармсёр аз цинси тут, ки дар мамлакатҳои Осиёи Ҷанубӣ мерӯяд.
- АНЧАРА** انجره бот. гиёҳи яксола аз хонаводаи наъноъ (пудина), ки хушбӯст ва саршоҳаҳои он дар саноати дорусозӣ истифода мешавад.
- АНҶИБАР** انجيب (муарраби ангибор) бот. растании буттагии гармихоҳ, ки аз баргу пояи сабзи он рағани эфир мегиранд, геран: анҷибари гулобӣ.
- АНҶИДА** انجیده 1. сифати феълӣи замоти гузашта аз анҷидан; реза-резашуда, пора-порашуда. 2. маҷ. захмин, маҷрӯҳ.
- АНҶИДАН** انجیدن реза-реза кардан, пора-пора кардан.
- АНҶИР** انجير 1. дарахти мевадори маъруф, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин дарахт, ки кулӯла ё кулчамонанди дончадор ва ширин буда, ранги зард ва сиёҳи сурхчатоб дорад; анҷири хокӣ анҷири дар охири тирамоҳ зери хок кардашуда, ки ғӯра баста, пас аз кушодан ба тезӣ мепазад (навъи анҷири тезпазак).
- АНҶИРБҶҶН** انجيرين дарахти анҷир.
- АНҶИРЗОР** انجيرزار ҷое, ки дарахтҳои зиёди анҷир дорад, боғи анҷир.
- АНҶИРПАЗОН** انجيريزان маҷ. замони гармои шадид, ки анҷир мерасад.
- АНҶИРӢОР** انجيرخوار ниг. заргулдор.
- АНҶИРӢӢР** انجيرخور ниг. анҷирхор.
- АНҶОМ I** انجام 1. охир, интиҳо, поён; муқоб. оғоз; охири ҳар қор; оқибат. 2. иҷро, адо; анҷом додан а) итмом кардан, ба охир расонидан, хотима додан; б) иҷро кардан; анҷом ёфтан (анҷом пазируфтан, ба анҷом расидан) а) хотима ёфтан, ба охир расидан; тамом шудан; б) иҷро шудан.
- АНҶОМ II** انجام асбоб, ашё, чизу чора; асбобу анҷом // анҷому ашё асбобу ускуна, чизу чора, асбобу олат.

АНЧОМА انجامه 1. он чи дар поёни китоб навишта мешавад, *мас.*, ҳангоми нусха кардани китоб аз рӯи кадом нусха ва ба хати кадом касе навишта шудааст, нишон дода мешавад. 2. *грам.* бандак.

АНЧОМБАХШ انجام بخش *ниг.* анҷомпазир.

АНЧОМДИХАНДА انجام دهنده ба охир расонанда; иҷроқунанда.

АНЧОМИДАН انجاميدن 1. ба охир расидан, хотима ёфтани, тамом шудан. 2. иҷро шудан; **кор ба ҷое анҷомид** кор ба ҷое расид, кор ба дараҷае расид; **ба дер анҷомидан** дур кашидан, тӯл кашидан.

АНЧОМНОПАЗИР انجام ناپزير нашуданӣ, ғайри амалӣ: **кори анҷомнопазир**.

АНЧОМПАЗИР انجام پزير амалӣ, иҷрошаванда.

АНЧОМХОНА انجام خانه ҷой ва макони ниғахдории захира ва ашёи лозимии эҳтиётӣ ва ғ.

АНЧОМШУДАНИ انجام شدنى қобили иҷро, иҷропазир.

АНЧУДОН انجامدان [*муарраби анҷудон*] *ниг.* анҷудон.

АНЧУМ *а.* انجام *ҷ.* начм (ситораҳо); **хайли (хели) анҷум** гурӯҳи ситораҳо; **Ҳафт Анҷум** Ҳафтдодарон.

АНЧУМАН انجامن 1. ҷои ҷамъомади мардум ё як гурӯҳи муайян. 2. маҷлис, машварат. 3. ҷамъомади мардуми бисёр барои машварате, конгресс; форум. 4. созмон ё гурӯҳе, ки бо ҳамфикрӣ ва машварат барои расидан ба ҳадаф ё мақсадҳои муайян ташкил ёфтааст: **анҷумани хайрия**.

АНЧУМАНАФРҶЗ انجامن افروز афрӯзандаи анҷуман, ба анҷуман нурбахшанда, зеби ҷамъомад.

АНЧУМАНГОҲ انجامنگاه маҳалли анҷуман, ҷамъомадгоҳ, маҷлисоғоҳ.

АНЧУМАНОРО انجامن آرا ородихандаи анҷуман, гармқунандаи маҷлис, раванқу ривочбахшандаи ҷамъомад, маҷлисоро.

АНЧУМАНПИРО انجامن پيرا *ниг.* анҷуманоро.

АНЧУМАНСОЗ انجامن ساز *киноя аз* хирадманд, донишманд.

АНЧУМСИПОҲ انجام سپاه он ки лашкари бисёр дорад.

АНЧУМШИНОС انجام شناس ситорашинос, мунаҷҷим.

АНЧУРА انجاموره *ниг.* газна.

АНЧУХ انجاموخ *кит.* чини пӯсти чехраву бадан.

АНЧУХИДАН انجاموخيدن *кҳн.* чини ожанг пайдо кардани пӯсти рӯй ё тани одам.

АНЪАНА *а.* عننه 1. расму қоида, урфу одатҳои, ки аз як насл ба насли дигар мегузарад ё аз наслҳои гузашта мерос мондааст. 2. расму одат ва тартибу қоидаҳои мустаҳкамшуда дар тарзи зиндагӣ, афкор ва ғоя, суннат; **анъанаҳои динӣ** расму одатҳои мазҳабӣ ва динӣ; **анъанаҳои миллӣ** расму қоидаҳои хоси як миллат; **ба ҳукми анъана даромадан** анъанавӣ шудан, расм шудан.

АНЪАНАВӢ عننوى مانсуб ба анъана, суннатӣ, урфӣ: **меъмории анъанавӣ**.

АНЪАНАПАРАСТ عننه پرست пайрави анъана, риояқунандаи анъана.

АНЪАНАПАРАСТӢ عننه پرستى пайравӣ қардан ба анъанот.

АПА *апе гурфт.* 1. хоҳари калонӣ, ҳамшираи калонӣ. 2. *муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани бегона.*

АПАТИТ *ю.* اپتيت маъд. чинсе (минерале), ки аз он нуриҳои фосфатӣ тайёр мекунанд ё барои тайёр кардани суперфосфат ба қор меравад.

АПРЕЛ اپريل моҳи чоруми солшумории мелодӣ.

АПРЕЛӢ اپريلى *мансуб ба апрел*.

АР *ар кит., шакли кӯтоҳшудаи агар.*

АРАБ *а.* عرب 1. номи халқе, ки соқини якҷанд мамлақати Шарқи Наздик ва Африкаи Шимолист, забонаш ба гурӯҳи забонҳои семӣ (семитӣ) тааллуқ дорад; **алифбои араб** хати арабӣ. 2. соқини мамолики араб.

АРАБЗАБОН عرب زبان он ки забони модариаш арабист.

АРАБЗОДА عرب زاده зодаи араб, аз насли араб.

АРАБИЗМ عربيزم унсурҳои мансуб ба забони

арабӣ, ки ба забони дигар дохил шудааст; кор фармудани калима ва ибораҳои арабӣ.

АРАБӢ عربى 1. мансуб ба араб. 2. забони халқи араб, забони тозӣ: **хуруфоти арабӣ**. 3. маъмул дар байни араб. 4. сохташуда ё баамаломада дар байни арабҳо.

АРАБПАРВАРД عرب پرورد он ки дар байни қабоили араб тарбия ёфтааст, парвардаи араб.

АРАБШИНОС عرب شناس мутахассиси илми арабшиносӣ.

АРАБШИНОСӢ عرب شناسى маҷмӯи илмҳои, ки забон, адабиёт ва маданияти арабҳоро меомӯзад.

АРАЗ *a.* عرض 1. *фалс.* аломати зоҳирии ашё, ки ба зоти худ қоим намебошад, *мас.*, ранг ва матоъ; *муқоб.* **гавҳар**. 2. беморие, ки дар натиҷаи бемории дигар рӯй медиҳад, беморӣ.

АРАЗӢ عرضى мансуб ба араз.

АРАҚ I *a.* عرق қатраҳои об, ки аз таъсири ҳарорат ва ҳаракати зиёд аз ғадудҳои зерӣ пӯсти бадан метаровад; **арақ кардан** аз таъсири ҳарорату ҳаракат аз бадан таровиш кардани қатраҳои об; аз таъсири шарму хичолат дар обу арақ шудан; **арақ рехтан** арақ чорӣ шудан; **арақ пахш кардан** зерӣ арақ мондан (аз шарм); **ба обу арақ ҷӯлидан** (ғӯтидан) арақшор шудан; **дар зерӣ обу арақ мондан** бисёр арақ кардан (аз хичолат); **арақи чабин рехтан // арақ аз пешонӣ жола кардан** бисёр кор кардан; меҳнати ҳалол кардан; **бо арақи чабин ёфтан** бо меҳнати сахту ҳалол ба даст даровардани чизе.

АРАҚ II *a.* عرق 1. нӯшобаи масткунанда, ки дар натиҷаи тақтири шираи ангур ва меваҳо ҳосил мешавад, май, бода. 2. атр ва доруворие, ки дар натиҷаи тақтир ҳосил мешавад; **арақи пудина**.

АРАҚГИРӢ عرق گیرى 1. пок кардани бадан аз арақ. 2. арақкашӣ.

АРАҚИН عرقين арақнок, арақкарда, арақолуд.

АРАҚӢ عرقى 1. мансуб ба арақ I. 2. бемории тиф.

АРАҚКАШ عرق کش 1. тайёркунандаи арақ, майкаш, бодакаш. 2. он ки арақ мерезад, майрез.

АРАҚКАШӢ عرق کشى арақтайёркунӣ, арақсозӣ.

АРАҚНОК عرق ناک арақолуд, гарқи арақ(-и бадан).

АРАҚНӢШ عرق نوش арақхӯр, майнӯш; майпараст, майхора.

АРАҚНӢШӢ عرق نوشى майнӯшӣ; майпарастӣ, бодапарастӣ.

АРАҚОБ عرق آب оби арақ, арақ.

АРАҚОВАР عرق آور он чи арақ меоварад, арақоваранда, арақбарор.

АРАҚОЛУД عرق آلود *ниг.* арақнок.

АРАҚРЕЗ عرق ريز 1. арақрезанда, арақшор. 2. майрез, бодакаш.

АРАҚРЕЗӢ عرق ريزى майрезӣ, бодакашӣ.

АРАҚРЕЗОН عرق ريزان *феъли ҳол аз арақ рехтан*; дар ҳоли арақ рехтан бар асари кори бисёр.

АРАҚСӢЗ عرق سوز *тиб.* хусусияти ҳоси пӯст, ки бар асари илтиҳоби ғадудҳои зерӣ он аз арақ сурх шуда, сӯзиш мекунад.

АРАҚСӢЗӢ عرق سوزى *кит.* ҳолати арақсӯз, арақсӯз будан.

АРАҚФУРӢШ عرق فروش фурӯшандаи арақ, майфурӯш.

АРАҚФУРӢШӢ عرق فروشى *исми амал аз арақ фурӯхтан*; майфурӯшӣ; ҷои майфурӯшӣ.

АРАҚХӢР عرق خور *ниг.* арақнӯш.

АРАҚХӢРӢ عرق خورى *ниг.* арақнӯшӣ.

АРАҚЧИН عرق چين 1. як навъ каллапӯше, ки аз матои тунук дӯхта мешавад ва бештар аз тағи кулоҳҳои дигар мепӯшанд. 2. як навъ афзори аз матои тунук дӯхташуда, ки аз тағи полони аспу хар партофта мешавад.

АРАҚҶӢШ عرق جوش тани одам, ки бар асари арақи бисёр кардан пур аз обилаҳои арақӣ шуда, сурх мешавад.

АРАҚШОР عرق شار пурарак, арақрез, ба арақ ғӯтида, гарқи обу арақ.

АРАЛ *m.* ارل 1. замини ихоташуда бо об, чазира. 2. номи баҳре дар қитъаи Осиё (дар шимолу гарби ҷумҳуриҳои Ўзбекистону Қазоқистон).

АРАЛАШ *m.* ارلش *гуфт.* 1. омехта, дарҳам, дохили ҳамдигар. 2. дахл, даҳолат; **аралаш шудан** даҳолат кардан.

АРАНГ *m.* ارنگ **аранг-аранг** *гуфт.* кам-кам, андак-андак, базӯр-базӯр.

АРАНГЕ *m.* ارنگى *гуфт.* каме, андаке; базӯр.

АР-АР *m.* ار ار 1. дарахте аз чинси сафедор; **ар-ари сафед** сафедори паҳншоҳ, ки пушти баргаш нарми патдор аст; **ар-ари сиёх** сафедори ростқаде, ки пушти баргаш сабз аст. 2. *калимаи тақлиди* овози баланди хар, ҳангоси хар.

АР-АРӢ *m.* ار ارى монанди дарахти ар-ар баланд.

АР-АРКУНОН *m.* ار ارکنان 1. *феъли ҳол аз ар-ар кардан*; дар ҳоли ар-ар кардан. 2. дар ҳоли хашму газаб ё нолаву зорӣ ба овози баланд чизе гуфтан.

АРАСОТ *a.* اعرصات 1. *ч.* **арса**. 2. *д.* саҳрои қиёмат, ҷои пурсиши савобу гуноҳи одамон, ки дар вақти ба охир расидани дунё барпо мешавад; **рӯзи арасот** рӯзи қиёмат, рӯзи растохез. 3. *мач.* шӯру гавго, галогула, вазъи нобасомон.

АРАФА *a.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нӯҳуми моҳи зулҳиҷча, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Курбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафани интиҳобот**, **арафани чашни истиқлол**.

АРАШ *m.* ارش *кит.* воҳиди ченаки дарозӣ, ки аз сарангушт то оринҷ аст, аршин.

АРБАДА *a.* عربده 1. доду фарёд ва ҷанҷолу хараша ҳамроҳ бо ситезаҷӯй ва пархошгарӣ. 2. ҳолате, ки баъд аз шароби зиёд хӯрдан пеш меояд ва касро ба доду фарёд ва рафтори нораво вомедорад. 3. тундхӯй, бадхулқӣ, хараша, ҷанҷол, гавго; ҷангарагӣ; **арбада кардан** ҷанҷол кардан, хараша намудан.

АРБАДАКАШ *m.* عربده كش *ниг.* арбадаҷӯ.

АРБАДАКАШОН *m.* عربده كشان *феъли ҳол аз арбада кашидан*; дар ҳоли арбадакашӣ.

АРБАДАКОР *m.* عربده كار *ниг.* арбадаҷӯ(ӣ).

АРБАДАКУНОН *m.* عربده كنان *ниг.* арбадакашон.

АРБАДАҶӢ(Ӣ) *m.* عربده جو(ى) ҷанҷолӣ, ҷангара, ситезаҷӯй.

АРБАДАҶӢӢ *m.* عربده جويانه ҷанҷӯёна, мочарочӯёна, бохараша.

АРБАДАҶӢӢ ҷанҷӯй, мочарочӯй, ситезаҷӯй.

АРБИТРАЖ *фр.* اربيتريژ 1. суди ҳакамҳо. 2. ҳуқуқмақома, ки баҳси молни байни таъкилоту муассисаҳоро дар миқёси байналхалқӣ ҳал менамояд; **арбитражи байналхалқӣ** суди ҳаками байналхалқӣ, ки баҳси ба ӯ воғузоршудаи байни давлатҳоро дида баромада ҳал менамояд, суди иқтисодӣ.

АРБОБ *a.* ارباب 1. *ч.* **рабб**. 2. ходими фаъоли ягон соҳаи маданият ё ҳукумат, корманди намоёни соҳаҳои гуногун: **арбоби адабиёт**, **арбоби давлат**, **арбоби илм**. 3. *таър.* калони деҳа ё ягон маҳаллаи шаҳру ноҳия; оқсақол; **арбоби деҳа** калони қишлоқ. 4. хӯҷаин, соҳиб, молик.

АРБОБЗОДА *m.* اربابزاده он ки фарзанд, набера ё бозмондаи заминдор, молик, корфармо ё сарватманде аст.

АРБОБӢ *m.* اربابى 1. *марбут ба арбоб*; мутааллик ба арбоб. 2. арбоб будан, замон ё давраи арбобӣ.

АРБОБОНА *a.* اربابانه 1. ба шева ва лаҳни арбоб, омирона. 2. монанди раисон ва бузургон. 3. *таър.* андози молӣ, ки арбобон гӯё ба ивази хизматашон ба ғойдаи худ меситонданд.

АРВАНД *m.* اروند *кит.* 1. иқтидор, қудрат, зӯр. 2. таҷриба. 3. фиреб, ҳила, ҷоду. 4. номи дарён Дачла, ки онро Арвандрӯд низ меноманд.

АРВОНА *m.* اروانه 1. шутури мода. 2. *бот.* гули арвона.

АРВОҶ *a.* ارواح *ч.* **рӯҳ** 1. ҷонҳо, равонҳо. 2. *д.* рӯҳҳои мурдагон; **арвоҳи пир** зиёфате, ки аҳли як касб ба хотири пири он пеша, ки аз рӯи эътиқод ривож ва касоди кори онон вобаста ба ризои хотири вай буд, барпо мекарданд; **арвоҳи касеро аз худ розӣ кунондан** *д.* рӯҳи каси мурдаро шод кардан (*бо хондани дуо ё бо кори нек дар ҳаққи ӯ*); **арвоҳи касеро шод кардан** касеро ёдоварӣ карда, рӯҳи ӯро аз худ розӣ кунондан; **ба арвоҳи касе (дуою) фотиҳа кардан (хондан)** *а)* *д.* каси мурдаро бо

дуо ёд кардан; б) *мач.* касеро мурда пиндоштан, касеро мурда ҳисоб кардан; **барои арвоҳи падарат** (ғузаштагонат) ба ҳурмати хотири мурдагонат (*дар мавриди хоҳиш гуфта мешавад*). 3. дар санъати кимиёгарӣ гӯгирд, зарних, симоб ва навшодир, ки ба ақидаи қадимиён яке аз се қисми маъданиёт (арвоҳ, аҷсод (ҷасадҳо) ва аҷҳор (сангҳо) аст ва аз он чиҳат онҳоро арвоҳ мегӯянд, ки чун оташ ба онҳо мерасад, мепазанд.

АРҒ *арг* *ниг.* *арк.*

АРҒО *фр.* *арга* *зби.* забони баъзе табақаҳои иҷтимоӣ, ки бо як қатор калимаҳову ибораҳои хоси дар байни ҳамин табақаҳо мустаъмал аз забони умумихалқӣ фарқ мекунад; *муқ. жаргон.*

АРҒОН *ю.* *арган* *хим.* гази инертии берангу бӯй, ки дар таркиби ҳаво мавҷуд аст.

АРҒАМЧИН *арғамҷин* ресмони ғафс, ки бештар аз пахта, пашм, канаб тофта мешавад ва барои бастанӣ чизҳо истифода мекунад, расан, таноб, банд; **арғамчин кашидан** ресмонро кашидан бастан; **арғамчин тоб додан** ресмон тофтани, расани тофтани; **арғамчинро дароз партофта мондан** барои иҷрои коре ғурӯсати муносибро поидани, ҳаракату амали номақбулро ба ҳоли худ мондан, барои қатъи он вақти муносибро мунтазир шудани.

АРҒАМЧИНБОҒ *арғамҷинбоғ* он ки арғамчин мебоғад.

АРҒАМЧИНБОҒИ *арғамҷинбоғи* шугл ва амали арғамчинбоғ.

АРҒАМЧИНТОБИ *арғамҷинтоби* *исми амал аз арғамчин тофтани*; ресмон тофта арғамчин тайёр кардани.

АРҒАМЧИНҒУРҶ *арғамҷинғуруш* он ки арғамчин меғурушад, ғурушандаи банди арғамчин.

АРҒАМЧИНҒУРҶИ *арғамҷинғуруши* арғамчин ғурухтан, ба ғуруши арғамчин машғул шудани; амали арғамчинғуруш.

АРҒАН *ю.* *арған* *шакли кӯтоҳишудаи аргунун.*

АРҒАНД//АРҒАНДА *арғанд//арғанда* *кит.* 1. хашмигин, ғазабнок; **шери арғанд** шери пурхашм. 2.

ҳарис, чашмиғурусна.

АРҒАЧ//АРҒИЧ *арғич* *бот., кҳн.* номи гиёҳе, ки ба дарахт мепечад ва онро хушк мекунад, печак.

АРҒОМ *арғам* ҳақир кардани, хор кардани, ба хок андохтани.

АРҒУВОН//АРҒАВОН *арғуван* 1. гули сурхранги ба соқа часпида, ки пеш аз намоён шуданаш барғояш намудор мешаванд. 2. дарахти ин гул, ки баланд аст ва барғҳои гирд дорад ва дар саноати доруворӣ истифода мешавад. 3. *мач.* аргувонӣ, сурх. 4. *мач.* чехраи зебо ва гулгун.

АРҒУВОНИРАНГ *арғуванӣранг* сурхранг.

АРҒУВОНӢ *арғуванӣ* ба ранги аргувон, сурхи баланд, сурхи моил ба бунафш, суп-сурх; сурх; **маи аргувонӣ** шароби сурх; **(ба) ранги аргувонӣ** (ба) ранги сурх.

АРҒУМАК//АРҒУМОҚ *арғумак//арғумоқ* як навъ аспӣ чобук ва тезрави саворӣ аз зоти аспҳои Шарқ.

АРҒУН *арғун* 1. *ниг.* аргунун. 2. навъи аспӣ тундрару тезрафтор.

АРҒУНУН//АРҒАНУН *ю.* *арғунун* *мус.* номи як навъ асбоби мусиқӣ, орган (*аз arganon-и юнонӣ*).

АРҒУНУНЗАН *арғунунзан* *ниг.* аргунуннавоз.

АРҒУНУНӢ *арғунунӣ* *марбут ба аргунун*; навои эҷодшуда ба василаи аргунун.

АРҒУНУННАВОЗ *арғунуннавоз* навозандаи аргунун.

АРҒУНУННАВОЗИ *арғунуннавозӣ* навохтани аргунун.

АРҒУНУНСОЗ *арғунунсоз* созандаи аргунун, устои аргунун.

АРҒУНЧАК *арғунҷак* таноб ё арғамчине, ки ду сари онро ба шохи дарахт ва ё ҷое баланд баста, бачаҳо ба он савор шуда, пешу ақиб дар ҳаво ҳаракат мекунад, алвонч, бодпеч, бозпеч, хой.

АРҒУНЧАКБОЗИ *арғунҷакбозӣ* бозӣ дар аргунчак, бо аргунчак алвонч хӯрда бозӣ кардани.

АРҒУШТ//АРҒУШТАК *арғушт//арғуштак* рақсе, ки ба зону нишаста адо мекунад; **арғушт**

рафтан рақс кардан, рақсидан.

АРД ارد гоҳшумории бостон, рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони қадим, ород.

АРДАМ اردم 1. ҳар як сураи китоби Занд. 2. кори нек, хунари хуб.

АРДОМ اردام *лахч.* хабсхона.

АРДОФ ارداف вазирон ва наздикони подшоҳ, бузургони дарбор.

АРЖАН ارژن дарахти бодоми кӯҳӣ аз хонаводаи гули сурх, ки дар минтақаҳои хушки кӯхистон мерӯяд ва меваи талху ҷӯби сахту рост дорад, арчан.

АРЖАНГ//АРТАНГ//АРСАНГ

1. номи китоби Монӣ, ки сурат ва нақшҳои зебо доштааст; **аржанги Монӣ**. 2. сурат, лавҳаи наққошӣ. 3. номи як паҳлавони тӯронӣ. 4. номи деве аз Мозандарон, ки бо дасти Рустам кушта шудааст.

арз ارز *асоси замони ҳозира* аз **арзидан**.

АРЗ I *а.* ارض замин, хок; **арзу само** замину осмон; **кураи арз** кураи Замин.

АРЗ II *а.* عرض 1. баён, изҳор. 2. баёни аҳвол, гузориши аҳвол. 3. хоҳиш, талаб; **арзи ҳол** изҳори аҳвол, баёни ҳол; **арзу дод** шикоят; **арз доштан** а) майли гуфтани чизеро доштан; б) талаб доштан; **арз кардан**, изҳор намудан, гуфтан; **арз шудан** изҳор гардидан; маълум карда шудан; **арзи касеро шунидан** шикояти касеро шунидан; хоҷату талаби касеро гӯш кардан; **арзи муддао кардан** матлаби худро баён намудан; **арзи ташаккур намудан** сипосгузорӣ кардан, ташаккур гуфтан; **арзу дод кардан** шикоят намудан; **арзу доди касеро пурсидан** талаб ва шикояти касеро гӯш кардан; **ба арзу доди касе расидан** а) шикояти касеро гӯш кардан; б) хоҳишҳои касеро ба ҷо овардан; **арзи ҳастӣ кардан** даъвои мавҷудият кардан; ба вучуд омадан.

АРЗ III *а.* عرض 1. пахноӣ, бар; *муқоб.* тӯл; **арзу тӯл** пахноӣ ва дарозӣ, бару қад; **дар арзи...** дар муддати... 2. фосилае, ки аз экватор ба тарафи шимол ва ҷануб дар хати меридиан ба воситаи дараҷаҳо ифода мегардад.

АРЗ IV ارز *ниг.* асёр.

АРЗА *а.* عرضه *ниг.* ариза.

АРЗАДОШТ عرضهداشت баёни аҳвол; шикоят аз холи худ.

АРЗАН ارزن 1. навъе аз галладона, ки аксар ба парандагон медиҳанд ва аз орди он нон ҳам мепазанд. 2. гиёҳи арзан, ки аз хонаводаи гандумҳо мебошад, говрас; аз **гунчишк тарсӣ**, **арзан накор** (*зарб.*); **арзан барин...** хеле кам...; ҳеч.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира* аз **арзидан**. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб, меарзидагӣ. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри қиматбаҳо.

АРЗАНДАГӢ ارزندگی сазоворӣ, шоистагӣ, лоиқӣ.

АРЗАНЗОР ارزنزوار маҳалли кишти арзан, киштзори арзан.

АРЗАНИӢ ارزنی *мансуб ба арзан*; аз арзан пухташуда; **нони арзанӣ** нони аз орди арзан пухташуда; **давои нони арзанӣ** – **оби ҷӯш** (*зарб.*).

АРЗАНКОРӢ ارزنکاری *исми амал* аз **арзан коридан**; кишти арзан.

АРЗАНХОРА ارزنخور *кит., ниг.* арзанхӯр(ак).

АРЗАНХӢР(АК) ارزنخور(ک) *зоол.* як навъ парандаи хушхони даштӣ.

АРЗБАР ارزبر хусусияти барномаҳои иқтисодии ниёзманд ба арзҳои хоричӣ дар кишварҳои камрушд ва рӯ ба тараққӣ.

АРЗБАРӢ ارزبری мизони пардохтҳои арзӣ дар тавлиди молу коло нисбат ба арзиши умумии он.

АРЗӢБ ارزیاب таъйинкунандаи арзиши чизе, баровардкунандаи қимат ва нарх.

АРЗӢБӢ ارزیابی 1. баррасии ҷанбаҳои мусбат ва манфии чизе. 2. муайян кардани арзиши чизе, баҳодихӣ; **арзӣбӣ кардан** баҳо додан; дар бораи арзишу аҳамияти чизе изҳори ақида кардан.

АРЗИДАН ارزیدن 1. қимат доштан, арзиш доштан, баҳо доштан; **ба як пули пучак намеарзад // ба як ҷав намеарзад** ҳеч қимат надорад, ба арзише соҳиб нест. 2. *мач.* сазовор будан, шоиста ва лоиқ будан; **ба таъриф меарзидагӣ** шоистаи таъриф.

АРЗИЗ ارزیز қалъагӣ (*ба маънои алюминий ис-*

теъмол шуданиш галат аст).

АРЗИШ ارزش 1. қимат, баҳо, нарх; **арзиш доштан** арзидан. 2. *мач.* кадр, шоистагӣ, сазоворӣ. 3. *иқт.* миқдори муайяни меҳнати хатмии чамъиятӣ, ки барои истеҳсоли мол сарф шуда, дар ҳуди ҳамин мол таҷассум ёфтааст: **арзиши аслӣ**, **арзиши изофа**, **арзиши меҳнат**, **арзиши мубодилавӣ**.

АРЗИШГУЗОРӢ ارزش‌گذاري арзишбӯӣ, нархгузорӣ, қиматгузорӣ.

АРЗИШӢБӢ ارزشيابي муайян ва таъйин кардани арзиши чизе бар асоси қонунҳо ва муқаррароти хос.

АРЗИШМАНД ارزشمند 1. гаронбаҳо, пурқимат, нафис, пурарзиш. 2. арҷманд, мӯҳтарам, дорои кадрӯ эҳтиром: **инсонӣ арзишманд**.

АРЗИШНОК ارزشناк қиматдор, қиматнок, баҳодошта.

АРЗӢ I عرضي арздошта, аризадор.

АРЗӢ II عرضي мансуб ба арз; заминӣ, худудӣ.

АРЗКУНАНДА عرض‌کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз арз кардан*; он ки арз мекунад, шикоятчӣ, шокӣ.

АРЗМАНД ارزشمند арзишманд, дорои арзиш, боарзиш.

АРЗНОМА عرض‌نامه номаи арз, номае, ки дар он арзу хоҳишу баёноти касе навишта шудааст.

АРЗОҚ ارزاق ҷ. ризқ (озуқа).

АРЗОЛ a. ارذال ҷ. разил (нокасон).

АРЗОН ارزان 1. камбаҳо, камқимат, камарзиш, зидди гарон; **арзон кардани арзиши аслӣ** маҷмӯи қимати (арзиши) чизҳои ба тавлиди ягон мол сарфшавандаро камтар карда, он молро истеҳсол кардан. 2. аз нархи муқаррарӣ пасттар, на ба дараҷаи нархи муқаррарӣ, балки камтар аз он; **ба нархи арзон...** а) камтар аз арзиши худ, бо баҳои кам; ба нархи нозил; б) *мач.* ба осонӣ, бе саъю кӯшиши зиёд; **коргари арзон** коргаре, ки музди меҳнати ӯ нисбат ба музди меҳнати коргарони дигар барои қорфармо камтар аст; **арзон афтидан** бо пул ё меҳнати андак ба даст даромадан, бо маблағи камтар ҳосил шудан; **арзон кардан** нархи чизеро аз пештара паст-

тар кардан, аз нархи муқаррарӣ пасттар кардани чизе; **арзон нарх кардан** нархи чизеро паст кардан, нархашро аз будаш кам кардан; **арзон рафтан** бо баҳои кам фурӯхта шудан; **арзон фурӯхтан** а) нисбат ба нархи муқаррарӣ камтар фурӯхтан, аз арзиши худ кам карда фурӯхтан; б) *киноя аз зоеъ* гардонидан, камкадр кардан; **ба нархи арзон рафтан** камтар аз нархи худ ба фурӯш рафтан, бо баҳои кам фурӯхта шудан; **нарх арзон шудан** паст фурумадани баҳо; аз пештара поён фурумадани баҳо, поён фурумадани нархи пештара.

АРЗОНБАҲО ارزانهа он чи баҳои арзон дорад, камбаҳо, камарзиш.

АРЗОНӢ ارزاني 1. арзон будан, камбаҳои чизҳо, ба нархи арзон ёфт шудани ҳамаи чизҳо; *муқоб.* **қиматӣ ва гаронӣ**; *мач.* фаровонӣ. 2. *мач.* муносиб, сазовор, шоиста; **арзонӣ доштан** ато кардан, бахшидан.

АРЗОНФУРӢШ ارزانفروش фурӯшандаи молу чинсҳо бо нархи камтар аз ҳадди маъмул.

АРЗОНФУРӢШӢ ارزانفروشي фурӯштани молу ашё бо қимати камтар аз ҳадди маъмул.

АРИЗА a. عرضيه 1. номаи хоҳиш ва илтимос доир ба ягон қор ё аҳволи худ, ки ба қасони масъули дахлдор ё ба номи идораҳо навишта мешавад, арзи ҳол, номаи баёни ҳол. 2. арз, хоҳиш, илтимос, шикоятнома; **ариза додан** илтимоснома навишта супоридан.

АРИЗАБАР عرضيه‌بر *таър.* он ки номаҳои хоҳиш, шикоят ва ғайраро ба марказ мерасонид.

АРИЗАБАРДОР عرضيه‌بردار *таър.* шахси амалдори даргоҳи ҳокимон, ки илтимосномаҳои гуногун аз дасти ӯ мегузаштанд.

АРИЗАБАРӢ عرضيه‌بري *таър.* вақти муайяни ариза қабул кардани ҳокимон аз амалдорони худ, ки дар даргоҳи онҳо барпо мегардид.

АРИЗАБОЗ عرضيه‌باز он ки баҳудаю беҳуда ариза менависад, аризаи шикоятӣ навиштанро дӯст медорад.

АРИЗАБОЗӢ عرضيه‌بازي баҳудаю беҳуда машғули аризанависӣ шудан.

АРИЗАДИҲАНДА عرضيه‌دهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз ариза додан*. 2. он ки

- ариза медихад (*барои ба кор қабул шудан ё аз кор рафтани ва м. ш.*).
- АРИЗАНАВИС** *عریشه نویس* он ки ариза менависад, нависандаи ариза.
- АРИЗАНАВИСӢ** *عریشه نویسی* исми амал аз ариза навиштан; бо навиштани ариза машғул шудан.
- АРИЗАХОН** *عریشه خوان* таър. он ки дар хузури подшоҳ ё ҳоким аризаҳоро мехонд.
- АРИЗАЧӢ** *عريضچی* 1. таър. амалдоре, ки вазифааш аз пешниҳод намудани ариза, илтимоснома, шикоятномаҳои омада ба амир ва ҳоким иборат буд. 2. *гуфт.* аризадиҳанда, шикояткунанда.
- АРИЗАЧӢБ** *عريضه چوب* таър. чӯби махсуси лӯлашакли дарунҳолӣ, ки амалдорони амир дар даруни он ариза, талабнома ва илтимосномаҳои андохта, ба даргоҳ мефиристонданд.
- АРИКА** *ю. اريکه* *кит.* тахт, тахти ораста.
- АРИН** *а. عرين* *кит.* беша, ҷангалзор, найзор; **шер** арин шер
- АРИФМЕТИКА** *ю. اрифمتیکه* илм дар бораи ададҳо ва амалиёти доир ба онҳо, илми ҳисоб, илми шумор.
- АРИФМЕТИКӢ** *اريفمتيکی* мансуб ба арифметика.
- АРИФМОМЕТР** *ю. اريفماتر* асбоби ҳисоббарории рӯимизӣ.
- АРИШ** *а. عريش* 1. ду шоҳтири ароба, ки аспро ба миёни он мебанданд. 2. *кит.* коза, хайма, кулба.
- АРИЯ** *ит. اريه* суруде, ки дар опера як кас бо мусиқӣ мехонад.
- АРИҲЕРГАРД** *ايريگررد* *ҳ.* як қисми лашкар, ки барои муҳофизати қувваҳои асосӣ аз паси он ҳаракат мекунад, акибдор; *муқоб.* **чиливодор**.
- АРК** *арк* қалъаи амир, хон ё ҳокимнишин дар даруни ҳисори шаҳр, қалъаи хурд дар миёни қалъаи бузург.
- АРКОН** *а. ارکان* 1. *ҳ.* **рукн** (сутунҳо). 2. *маҷ.* узвҳои асосии бадан. 3. *маҷ.* бузургон, калонҳо, коргардонон; **аркони** давлат зи-
- момдорони давлат, мансабдорони бузурги ҳукумат.
- АРКТИКА** *ю. اركتيکه* минтақаи кутби шимолии кураи Замин.
- АРКТИКӢ** *ارکتيکی* мансуб ба Арктика: **экспедиция арктикӣ**.
- АРҚАМ** *а. ارقم* *кит., зоол.* мори сиёҳу сафед, мори алобуло ва чипор, мори захрнок.
- АРҚОМ** *а. ارقام* *ҳ.* рақам.
- АРМАД** *а. ارمد* 1. ранги хокистарӣ, хокистаргун, хокистарранг. 2. он ки дарду касалии чашм дорад, беморчашм.
- АРМАЛ** *а. ارمل* *кит.* 1. марди безан, мучаррад. 2. *маҷ.* марди бечора, мӯҳтоҷ ва нотавон.
- АРМАЛА** *а. ارمله* *кит.* 1. зани бешавҳар, бевазан. 2. *маҷ.* зани бечора, мӯҳтоҷу нотавон.
- АРМАНДА** *арманده* *кҳн.* ором, соқит, беҳаракат.
- АРМАНИӢ** *ارمنی* 1. мансуб ба Арманистон; **забони арманӣ** забоне аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупоӣ, ки дар Арманистон, Туркия ва баъзе кишварҳои дигар ривож дорад; **арманиҳо** халқи Арманистон, мардуми арман. 2. соқини Арманистон.
- АРМАНИТАБОР** *ارمنی تبار* арманинаҷод, мардуми арманиасл.
- АРМАТУРА** *лот. ارمتوره* 1. асбоб ва анҷомҳои ягон дастгоҳ, мошина ё таҷҳизоти барқӣ. 2. *сохт.* устухонбандии филизӣ, ки дар байни маснуоти бетонӣ мегузоранд (*барои мустаҳкам шудани он*), сихгул.
- АРМАТУРБАНД** *армاتور بند* он ки дар сохтмон ба бастани арматураҳо машғул аст.
- АРМАТУРСОЗӢ** *ارماتورسازي* муассиса ва корхонае, ки ба истеҳсоли арматура машғул аст
- АРМАТУРЧӢ** *ارماتورچی* он ки устухонбандиҳои филизӣ месозад, коргари арматурсоз.
- АРМОН** *арман* орзу, ҳасрат; **аз ҷаҳон ба армон рафтани** орзуҳо амалӣ нагардида фавтидан, ноумед аз дунё гузаштан; **ба дил армон доштан** ҳасрате доштан; **дар дил армон намондан** ҳамаи орзуҳо амалӣ гардидан.
- АРМУҶОН** *ارمغان* тӯҳфае, ки мусофир аз сафар меоварад, ҳадя, савғот, раҳовард; **армуғон**

овардан тӯхфа овардан.

АРМУҒОНӢ ارمغانی тӯхфашаванда, савготӣ.

АРНАБ *a.* ارنب *kit.* харгӯш.

АРОБА араба воситаи нақлиёти чархдор, ки маъмулан аз чӯб сохта мешавад ва аз он барои боркашӣ ва саворӣ истифода баранд; **аробаи аспӣ** аробае, ки онро асп мекашад; **аробаи дучарха** аробае, ки ду чарх дорад; **аробаи каппадор** аробаи болопӯш; **аробаи кӯтак** аробаи худчарх; **аробаи рессордор** аробае, ки нишастгоҳи он дар рӯи рессор - пружина сохта шудааст; **аробаи чорчарха** аробае, ки чор чарх дорад; **аробаи кӯқандӣ** аробаи чарххояш калон, ки болопӯшида ҳам мешавад; **аробаи кашидан (рондан)** ба аробакашӣ машғул шудан; ◊ **аробаи хушқу холиро гирифта гурехтан** моҳияти масъаларо нафаҳмида гавго бардоштан.

АРОБАГАРД арабаگرد: **роҳи аробагард** роҳе, ки аз он ароба мегардад, роҳи барои рафтуоии ароба мувофиқ.

АРОБАГУЗАР арабаگذر ҷое, ки бо ароба гузаштан мумкин аст: **роҳи аробагузар**.

АРОБАДАРО арабадرا ҷое ё даре, ки аз он даромада баромадани ароба мумкин аст.

АРОБАКАШ арабакش он ки ароба меронад.

АРОБАКАШӢ арабакشى *исми амал аз ароба кашидан*; шугл ва касби аробакаш.

АРОБАРОН арабарان *ниг.* аробакаш.

АРОБАРОНӢ арабарانى *ниг.* аробакашӣ.

АРОБАСАВОР арабасوار аробарон, савори ароба, аробанишин.

АРОБАСАВОРӢ арабасوارى дар ароба савор шуда сайру гашт кардан.

АРОБАСОЗ арабасاز он ки ароба месозад, устон созандаи ароба.

АРОБАСОЗӢ арабасازى ароба сохтан: **устохонаи аробасозӣ**.

АРОБАХОНА арабаخانه ҳавлӣ ё сарое, ки аробаҳо меистанд.

АРОБАЧА арабаچه аробаи хурд; **аробачаи бачагона** аробаи хурд барои савор карда гаштани бачаҳои хурдсол.

АРОЗ ارز *zuzft.* ранчиш, ранчидан; ранчидан аз рӯи ноз; қаҳр кардани касе аз рӯи он, ки гӯё ба иззати нафсаш расида бошанд.

АРОЗИЛ *a.* ارادل *ç.* арзал (разилон, нокасон).

АРПАБОДИЁН арабаדיان *бот.* 1. гиёҳи якдусолае, ки тухмаш зирамонанди хушбӯи равгандор аст ва дар қаннодӣ, тиб ва атриёт ба қор бурда мешавад. 2. тухми бодиён, роziёна.

АРПАХОН//АРПАҒОН арапхан//арпхан *бот.* як навъ гиёҳи қадпаст, ки дар дашту адир мерӯяд.

АРПАШОЛӢ арапешالى *бот.* навъе аз шолӣ, ки хӯша ва донааш нисбатан дарозтар аст.

АРРА ара абзори оҳанини дандонадори бодаста ва камон, ки бо он чӯбу тахта ва филизот мебуранд; **арраи барқӣ** аррае, ки ба воситаи қувваи барқ ба ҳаракат дароварда мешавад; **арра кардан // арра кашидан** бо арра буридан; ◊ **арраи пушт мӯҳраҳои пушт**; **арраи умр** одами бад, ки табъи касро хира кардан мегирад; «дандон дорад» **гуфта, арраро дар хона роҳ надодан** аз бадӣ хеле эҳтиёт кардан.

АРРАВОР араوار аррамонанд.

АРРАГӢ арагии 1. мансуб ба арра. 2. мисли дандони арра, дандонадор.

АРРАДОС арадاس *ниг.* бедабурак.

АРРАЗАБОН аразибан 1. он чи ба дандонҳои арра монанд аст. 2. *маҷ.* теззабон, забондароз, бадзабон.

АРРАКАШ аракаш он ки бо арра мебурад, аррақунанда.

АРРАКАШӢ аракаشى *исми амал аз арра кашидан*; арра кардан, бо арра буридан; шугли арракаш.

АРРАМАЙДА арамеде резаҳое, ки дар вақти бо арра буридани чӯбу тахта ва филизот ҳосил мешавад.

АРРАМОНАНД арамананд мисли дандонаи арра, арравор.

АРРАМОҲӢ арамаهى *зоол.* навъи моҳӣ бо бадани дарозрӯя, ки фуқи дарози он ба арра монанд аст.

АРРАМУЙ *арра* бо дандонаҳои бисёр резаи риштамонанд барои нозуку маҳин буридани чӯб ва гулбурӣ дар чӯб.

АРРАПУШТ *ниг.* *аръешт* сутунмӯхра.

АРРАПУШТДОР *аръештдар*: ҳайвоноти **аррапуштдор** *зоол.* ҳайвоноте, ки аррапушт до-ранд; ҳайвонҳое, ки пушти баданашон мисли арра дандонашакл аст.

АРРАС//АРРОС *арс* // *арас* 1. *ниг.* **ар-ар** 2. 2. доду фарёди баланд; наъраи гӯшхарош; **аррос** задан баланд фарёд кардан.

АРРОДА *а.* *арода* *кҳн.* олати ҷангии қадимии манҷаниқмонанд, ки бо он ба тарафи душман санг мепартофтанд.

АРС I *арс* *кҳн.* ашк, оби дида.

АРС II *а.* *арс* *кит.* чобуку богайрат будан, часур будан.

АРСА *а.* *арса* 1. майдон, саҳро; **арсаи кор** майдони меҳнат ва фаъолият; **арсаи корзор**, **арсаи мубориза** майдони мубориза; майдони ҷангу набард; **арсаи ҳаёт** зиндагӣ. 2. *маҷ.* микёс: **арсаи байналхалқӣ**; **арсаи шатранҷ** тахтаи шатранҷ.

АРСАГОҲ *а.* *арса* саҳна, майдон.

АРСАЛОН *т.* *арсалон* *кит.* 1. шер. 2. *маҷ.* шуҷоъ, далер.

АРСИНҲО *арсин* *хим.* гурӯҳи таркибҳои органикии маргимуш, ки захролудкунанда мебошанд.

АРТЕЗИАНӢ *артезианӣ*: **чоҳи артезианӣ** чоҳи чуқури пармашуда, ки обаш бо фишори худ берун мерезад.

АРТЕЛ *р.* *артил* *таър.* 1. ширкати як гурӯҳ одамони ягон ихтисос ё касб барои кори якҷоя дар асоси меҳнат ва ҷавобгарии умумӣ. 2. *кҳн.* шакли асосии сотсиалистии иттиҳодияи истеҳсолии меҳнатқашон, ки дар даврони шӯравӣ дар заминаи умумӣ будани воситаҳои истеҳсолот хоҷагии коллективно-наро ташкил карда буданд: **артели либосдӯзӣ**, **артели мӯзадӯзон**.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ *ю.* *артериосклероз* *тиб.* бемории рағҳои шараён.

АРТИКЛ *фр.* *артикл* *зби.* ҳиссаҷаест, ки дар баъзе забонҳо бо исм омада, ба он маъноҳои муайяни ё номуайяни, мансубият ба ҷинс ва ғ. медиҳад.

АРТИЛЛЕРИЯ *фр.* *артиллерия* *ҳ.* 1. маҷмӯи силоҳҳои калони оташфишони ҷангӣ (*аз қабилӣ тӯп*). 2. навъи артиш, ки аслиҳаи асосии он тӯпҳо мебошанд.

АРТИСТ *фр.* *артист* *таър.* он ки бо касбу кори хондани сурудҳо, навохтани оҳангҳои мусиқӣ ва иҷрои нақшҳо дар саҳна машғул аст, ҳунарпеша: **артисти халқӣ**, **артисти шоистаи Тоҷикистон**; **артисти Халқии ИҶШС** унвони фахрие буд (*дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*), ки ба ҳунарпешагон барои хизматҳои шоёншон дода мешуд.

АРТИШ *артш* қувваҳои мусаллаҳи низомии давлат, армия; лашкар, қўшун; **артиш кашидан** *ниг.* **лашкар** (**лашкар кашидан**).

АРӮЗ *а.* *арӯз* *адш.* 1. илми вазни шеър ва қоидаҳои он; вазни шеър. 2. охири рукни мисраи аввали ҳар байт.

АРӮЗӢ *арӯзӣ* 1. *мансуб ба арӯз*; *марбут ба арӯз*. 2. он ки аз илми арӯз огоҳ аст, олими арӯзшинос.

АРӮЗШИНОС *арӯзшинос* коршиноси риштаи арӯз, вазни шеър.

АРӮС *а.* *арӯс* 1. духтаре, ки нав шавҳар кардааст. 2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш, келин; **арӯс овардан**, **арӯс фурувардан** хонадор кардани писар. 3. *маҷ.* ҳар чизи бисёр зебо ва марғуб; \diamond **арӯси сол** фасли баҳор; **арӯси ховар** офтоб.

АРӮСАК *арӯсак* 1. *шакли тасғир ва навозишии арӯс*; арӯси хурду камсинну соли зебо. 2. лӯбати кӯдакон (хусусан духтарчаҳо), ки ба шакли инсон сохта шудааст, лӯхтак, зоча. 3. *кҳн.* олати ҷангии қадимӣ, ки бо он ба тарафи душман санг меандохтанд, манҷаниқи хурд.

АРӮСАКАНДОЗ *арӯсакандоз* *кҳн.* он ки дар майдони ҷанг бо арӯсак (манҷаниқи хурд) ба тарафи душман сангу оташ меандохт.

АРӮСАКБОЗ *арӯсакбоз* кӯдакон ва махсусан духтарчаҳо, ки бо арӯсак бозӣ мекунанд, лӯхтакбоз.

АРЎСАКБОЗӢ عروسک بازی бозӢ кардан бо арӱсак, лӱхтакбозӢ.

АРЎСБАРОН عروسک بران маросими бурдани арӱс ба хонаи домод.

АРЎСБИНОН//АРЎСБИНӢ عروسبيناں//عروسبيني маросими аввалин бор ба дидани арӱс омадани хешон ва наздикон пас аз тӱйи никоҳ.

АРЎСӢ عروسی 1. мансуб ба арӱс; он чи ба арӱс хос аст: либоси арӱсӢ, одоби арӱсӢ. 2. чашни издивоч, никоҳ.

АРЎСТАЛ(А)БОН عروس طلبان маросими даъвати (омадани) арӱс ба хонаи волидайн.

АРЎСШАВАНДА عروس شونده духтаре, ки барои арӱсӢ номзад шудааст, арӱси оянда.

АРФА олм. ارفه мус. як навъ асбоби мусикии чангмонанди калон, ки бо нохун навохта мешавад; уд.

АРХАИЗМ ю. ارخيزم збш. калима ё ибораи аз истеъмом баромада, кӱхнашуда.

АРХАР зоол. ارخر ҳайвони чуфтсум аз хонаводаи мешҳо.

АРХЕЙ ю. ارخي :эраи архей қадимтарин давраи таърихи геологияи замин; эраи азой.

АРХЕОЛОГ ю. ارخيا لاگ ниг. бостоншинос.

АРХЕОЛОГИЯ ю. ارخي لاگيه ниг. бостоншиносӣ.

АРХИВ лот. ارخيو ниг. бойгонӣ.

АРХИТЕКТОР ю. ارخيتيكتار ниг. меъмор.

АРХИТЕКТУРА ю. ارخيتيكتوره ниг. меъморӣ (санъати меъморӣ).

АРҲАМ а. ارحم раҳимтар, меҳрубонтар, бахшандатар.

АРҲАМАРРОҲИМИН а. ارحم الراحمين d. раҳмдилтарини раҳмдилон, бисёр раҳмкунанда; бахшандатарини бахшандагон (сифати Худод).

АРҲОМ а. ارحام q. раҳим II: арҳоми замин таги замин, даруни замин.

АРЧА ارچه як навъ дарахти сӯзанбарги ҳамешабз, ки бештар дар кӱхҳо мерӯяд; коч; арчаи солинавӣ а) дарахти арчаи барои пешвози соли нав оро додашуда; б) чашни шеъру рақси одатан атфол барои истиқболи соли

нав дар атрофи арчаи бо бозичаҳо зинат додашуда.

АРЧАЗОР ارچه زار чое, ки арчаи бисёр дорад, чои серарча.

АРЧАНД ارچند шакли кӱтоҳишудаи агарчанд.

АРЧИ ارچه шакли кӱтоҳишудаи агарчи.

АРЧ ارچ кадр, қимат, эътибор; арч гузоштан баҳои сазовор додан; иззату ҳурмат кардан.

АРҶАЛ ارجل кит. 1. аспе, ки дар як пояш аломати сафедӣ бошад, аспе, ки як пояш сафед бошад. 2. маҷ. сафед.

АРҶМАНД ارچمند 1. боқадру қимат, соҳибқадр, иззатманд, гиромӣ, азизу мӱхтарам; арҷманд кардан соҳиби қадру эътибор намудан, иззатманд гардонидан; арҷманд шудан соҳиби мартаба гаштан, қадру қимат пайдо намудан. 2. пурқимат, гаронбаҳо.

АРҶМАНДӢ ارچمندی соҳибэҳтиромӣ, иззатмандӣ, сазоворӣ, шоистагӣ, бузургворӣ, баландмақомӣ; арҷмандӣ ёфтан иззату эҳтиром пайдо кардан, арҷманд шудан.

АРШ а. عرش 1. тахт, сарир. 2. осмон; арши аъло осмони баланд; аршу фарш осмону замин; d ба арши аъло бардоштан бисёр таъриф кардан, бисёр бардор-бардор кардан; нола ба арш баровардан саҳт нолидан; худро дар арши аъло дидан кибру гурурро ба дараҷаи аъло расонидан, аз мартабаи худ хеле болидан.

АРША а. عرشه кит. 1. баландии саҳни киштӣ, ки аз он ҷо киштиро идора мекунанд. 2. айвон, пешайвон, шипанг.

АРШАД а. ارشد кит. калонтар, бузургтар.

АРШИЁН ارشيان d. киноя аз фариштагон.

АРШӢ ارشي мансуб ба арш.

АРШНИШИН عرش نشين кит. тахтнишин, подшоҳ.

АРШПАЙМО ارش پيما паймояндаи арш, аршгард, осмонгард.

АСАБ а. عصب пай ё торҳои борик, ки аз магзи сар ба тамоми узвҳои бадан паҳн шудааст ва ҳиссу ҳаракат дар аъзои бадан ба он вобаста аст; системаи асаб тамоми торҳои асаб, ки бо

- мағзи сар пайваст мебошад; ◇ **асаб вайрон гардидан (шудан)** ба ҳаяҷон омадан, оташин шудан; **асаб ором гирифтан** вазъи мўътадил пайдо кардан, ором шудан, таскин ёфтган; **ба асаби касе расидан // ба торҳои асаби касе нохун задан** касеро асабонӣ кардан.
- АСАБА** *a. عصبه кит.* 1. *ниг.* **асаб**. 2. хешовандони мардина аз тарафи падар; фарзандони писарӣ.
- АСАБДАРД** *عصب درد тиб.* бемории асабҳои канорӣ, ки бо илтиҳобу омос ва неврит менамояд (невралгия).
- АСАБИЁНА** *عصبیانه* дар ҳолати асабонӣ, хашмгинона, оташинона.
- АСАБИМИЗОЧ** *عصبی مزاج* он ки мизочи ба андак сахтии рӯзгор тобнаоваранда дорад; он ки ба ҳар чиз зуд асабонӣ мешавад, зудранч; тундмизоч.
- АСАБИНАМО** *عصبی نما* монанд ба асабонӣ, асабонишуда, хашмгиншуда.
- АСАБИЯТ** *a. عصبیت* ҳолати асабӣ будан, хашмгинӣ; **асабият гирифтан** *ниг.* дар асабият афтадан; дар асабият афтадан асабонӣ шудан, хашмгин гардидан, дар ғазаб шудан.
- АСАБӢ** *عصبی* 1. зуд ба ҳаяҷон оянда, ноором, рӯхан нороҳат. 2. хашмгин, ғазабнок; **асабӣ шудан** а) ба сусти асаб гирифтган шудан, ба касалии асаб дучор шудан; б) ба хашм омадан, ғазабнок гардидан.
- АСАБКАШӢ** *عصب کشی тиб.* дар дандонпишикӣ маҷмӯи амалиётест оид ба гирифтани торҳои асаб ва тозаву зиддиуфунӣ кардани ҷои решаи дандон ва инчунин пур кардани он.
- АСАБКУШӢ** *عصب کشی тиб.* бо истифода аз усулҳои физикӣ ва химиявӣ аз байн бурдани бофтаҳои асаб барои таскини дард.
- АСАБОНИЯТ** *عصبانیت* асабият, хашмгинӣ, ғазабнокӣ.
- АСАБОНӢ** *عصبانی* асабӣ, хашмгин, ғазабнок; **асабонӣ кардан** ба хашм овардан, ғазабнок намудан; **асабонӣ шудан (гардидан)** хашмгин шудан, ғазабнок гардидан, ҳолати таодули мизочи худро аз даст додан.
- АСАБШИНОСӢ** *عصب شناسی тиб., биол.* гурӯҳи илмҳо дар бораи сохтор ва низоми қору табобати бемориҳои системаи асаб, неврология.
- АСАВ** *اسو* 1. як навъ касалии асп, ки аз камқувватӣ падидор мегардад. 2. аспи лоғар ва қорношоям.
- АСАД** *a. اسد* 1. шер, шери даранда, шери беша. 2. номи моҳи панҷуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ моҳи мурдод ном дорад ва он ба июл ва август рост меояд: **бурчи Асад** *пуч.* номи яке аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ.
- АСАЛ** *a. عسل* моддаи шакарини ғафс, ки занбӯри асал аз шираи гулҳо ҳосил мекунад, шахд, ангубин; гул хор дораду **асал занбӯр** (*зарб.*); **занбӯри асал** *ниг.* занбӯр; ◇ **аз даҳонаш асал мечакад (мерезад)** хеле хушғуфтор аст.
- АСАЛАК** *عسلک* 1. шақарақ, ки дар барги растаниҳо аз шираи онҳо пайдо мешавад. 2. *гуфт.* ширинақ, меҳрубонақ: **асалақи бобо**.
- АСАЛИН//АСАЛӢ** *عسلین//عسلی* 1. мансуб ба асал; асалдор. 2. бисёр ширин: **кулҷаи асалӣ**.
- АСАЛПАРВАР** *عسل پرور* он ки бо парвариши занбӯри асал машғул аст.
- АСАЛПАРВАРӢ** *عسل پروری* парвариши занбӯри асал.
- АСАЛТАӢМ** *عسل طعم* дорои таъми асал; бисёр ширин, хеле ширин.
- АСАМ(М)** *a. اسم کیت.* он ки гӯшаш наместунавад, қар.
- АСАН(Н)** *a. اسن کیت.* қалонсолтар, солхӯрдатар, мусин(н).
- АСАР** *a. اثر* 1. аломат, нишона; аломати боқимонда аз чизе; **асар ёфтган** аз *касе*, чизе дарак пайдо кардан, хабар ёфтган; **асари ҳаёт намондан** барҳам хӯрдани зиндагӣ; **асари ҳаёт (зиндагӣ)** нишон додан зинда будан, зинда будани худро нишон додан; **асар намондан** аз чизе аломате набудан, мавҷуд набудани он чиз. 2. нақш аз ҷои пой, пайи по, из. 3. таъсир; **асар гузоштан** чизе боқӣ мондан; нишон боқӣ гузоштан; **асар бахшидан** таъсир кардан; **асар дидан** таъсир ёфтган, таъсир гирифтган; нишонае дидан; **асар доштан** таъсир кардан; **асар кардан** таъсир бахшидан. 4. чи-

- зи навишташуда, чизи таълифгардида, чизи эҷодкарда.
- АСАРБАХШ** اثربخش *ниг.* таъсирбахш.
- АСАРБАХШӢ** اثربخشی *ниг.* таъсирбахшӣ.
- АСАРГУЗОР** اثرگذار *кит.* пайгузор, асарбахш.
- АСАРГУЗОРӢ** اثرگذارى *кит.* асар гузоштан, таъсир, пайгузорӣ.
- АСАРДУЗД** اثرزد он ки таълифи шахси дигарро тамоман ё қисман дуздида, аз они худ қаламдод мекунад.
- АСАРДУЗДӢ** اثرزدى навиштаҷоти шахси дигарро дуздида, аз они худ вонамудан; сирқати адабӣ.
- АСАРКУНАНДА** اثرکننده *сифати феълӣи замони гузашта аз асар кардан*; он чи таъсир дорад, ботаъсир, таъсирбахш.
- АСАРНОК** اثرناк таъсирбахш, муассир.
- АСАРПАЗИР** اثرپذير таҳти таъсир қароргиранда, мутаассиршаванда.
- АСАРПАЗИРӢ** اثرپذيرى асарпазир будан; вазъ ва ҳолати асарпазир.
- АСАС** *а.* عسس *таър.* сардори шабгардон, миршаб.
- АСАФ** *а.* اسف *кит.* ғам, андӯх, ҳасрат.
- АСБЕСТ** *ю.* اسبيست *маъд.* маъданест, ки ба оташ тоб оварда, гармиро намегузаронад ва дар техника бисёр кор фармуда мешавад, сангпахта.
- АСБОБ** *а.* اسباب 1. *ҷ.* сабаб. 2. васила, восита. 3. лавозимот, чизу чораи даркорӣ; **асбоби аёнӣ** олатҳои намоишӣ барои таълим; **асбоби деҳқонӣ** лавозимоти деҳқонӣ; **асбоби зиёфат** васоили тараб, масолеҳи меҳмондорӣ; **асбоби зироат** олати киштукор; **асбоби истироҳат** васоили дамгирӣ; **асбоби китобат** // **асбоби хатнависӣ** лавозимоти хатнависӣ (*қалам, дафтар ва ғ.*); **асбоби маишат** васоили зиндагӣ; **асбоби мусиқӣ** соз, олати мусиқӣ (*дӯтор, пай, рубоб ва ғ.*); **асбоби роҳ** чизҳои даркории сафар; **асбоби рӯзгор** чизҳои лозими зиндагӣ; **асбоби такфин** чизу чора барои дафни мурда; **асбоби тараб** васоили айш, василаҳои кайфу сафо; **асбобу абзол** олату
- афзор; **асбобу анҷом** чизу чораи рӯзгор; **асбобу ашъ** // **асбобу ускуна** олату афзор, чизу чора.
- АСБОББОРОРӢ** اسباببرارى истеҳсоли воситаҳои қору зиндагӣ: **саноати асбоббарорӣ**.
- АСБОБДОР** اسبابدار соҳиби лавозимот, соҳиби олату афзор; соҳиби молу мулк, доро, бадавлат.
- АСБОБСОЗ** اسبابساز созанда ва истеҳсолкунандаи абзору олати рӯзгор.
- АСБОБСОЗӢ** اسبابسازى истеҳсоли асбоб: **дастгоҳи асбобсозӣ**.
- АСБОБХОНА** اسبابخانه ҷои ниғаҳдории асбобу анҷоми қор.
- АСБОСЕМЕНТ** *ю.* اسباسمينت сementи бо асбест омехта.
- АСГУДОР** اسگدار *кхп.* қосид, чопар.
- АСҒАР** *а.* اصغر *кит.* хурдтар, майдатар.
- АСЕПТИКА** *ю.* اسپتيکه *тиб.* чорабиниҳои пешгирӣ аз фосид шудани хун дар вақти амалиёти чарроҳӣ ё муолиҷаи чароҳатҳо.
- АСЕТАТ** *лот.* اسيتت *хим.* намаки кислотаи сирко.
- АСЕТИЛЕН** *лот.* اسپتيلين гази беранги захрдору бадбӯи сӯхтанӣ, ки дар кафшери филизот, ҳосил намудани каучуки синтетикӣ *ва ғ.* истифода мешавад.
- АСИДА** *а.* عسيده *кхп.*, *хӯр.* як навъ ҳалво, ҳалвои тар.
- АСИДОЗ** *лот.* اسپداز *биол.* беморие, ки аз бисёр шудани кислота дар хун ва дигар бофтаҳои бадан пайдо мегардад; хунукӣ гузаштан.
- АСИЛ** *а.* اصيل 1. покнаҷод, соҳибнасаб; наҷиб, дорои хислат ва хусусиятҳои хуб. 2. ҳақиқӣ, асли.
- АСИЛЗОДА** *а.* اصيلزاده 1. он ки насаби олаи дорад. 2. одами ҳақиқӣ, соҳиби хусусиятҳои хуб.
- АСИЛЗОДАГӢ** اصيلزاده گى асилзода будан, бонасаб будан, покнаҷодӣ.
- АСИ(М)МЕТРИЯ** *ю.* اسپمتریه вайронии таносуб, номутаносибӣ.
- АСИНХРОНӢ** *ю.* اسپنخروانى муҳаррики барқин

- асинхоронӣ** муҳаррики чараёни тағйир-ёбандаи барқ.
- АСИР** *a.* اسير 1. дастгиршуда дар чанг ё тохту-тоз, бандӣ. 2. гирифтдор, побанд; мутъ. 3. *мач.* ошиқ, дилдода, мафтун; **асири ишқ** гирифтори ишқ, дилдода; **асири ҳарбӣ** он ки дар чанг ба дасти душман афтодааст, бандӣ; **асир афтодан** бандӣ шудан; **асир гирифтдан** бандӣ кардан дар чанг; **асир кардан** а) гирифтдор намудан, побанд сохтан; б) *мач.* мафтун сохтан; **асир шудан** гирифтдор гаштан, бандӣ шудан. 4. мушқил, душвор, сахт. 5. шира, шираи ангур.
- АСИРАК** اسيرک 1. *шакли тасгири асир.* 2. порайи харбузаю тарбуз, карч.
- АСИРАФТОДА** اسيرافتاده *сифати феълӣи замони гузашта аз асир афтодан;* он ки ба асорат афтодааст.
- АСИРВОР** اسيروار *мисли асир, асирмонанд.*
- АСИРӢ** اسيرى 1. асир будан, побандӣ, бандигӣ, муқайяд гаштан; **ба асирӣ гирифтдан** асир кардан, муқайяд сохтан. 2. гирифтдорӣ, побанди чизе будан.
- АСКАР** *a.* عسكر 1. хизматчи қатории қувваҳои мусаллаҳи давлат, сарбоз, ҷанговар, сипоҳӣ. 2. лашқар, сипоҳ; **аскари ихтиёрӣ** касе, ки бо ихтиёри худ ба сафи қувваҳои мусаллаҳ дохил шудааст, фидой; **аскари қаторӣ** хизматчи ҳарбии одӣ (бе рутба) дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, ҷанговари одӣ; **аскари пиёда** ҷанговари кӯшунҳои пиёдагард; **аскари савора** сарбози кӯшунҳои аспсавор; **аскари сурх таър.** ҷанговари рутбаи хурди шӯравӣ то аввалҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ.
- АСКАРБАЧА** عسكرچہ сарбози ҷавон, ҷанговари ҷавон.
- АСКАРБОШӢ** عسكرباشى *таър.* сардори лашқар, саркарда.
- АСКАРГИРӢ** عسكرگیرى даъват ба хизмат дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, сафарбарӣ ба аскарӣ.
- АСКАРИДА** ю. اسكریده *зоол.* кирми паразити рӯдан ҳайвоноти ширхор ва инсон, кичча.
- АСКАРӢ** عسكرى 1. *мансуб ба аскар;* хизмати ҳарбӣ; чун аскар хизмат кардан: **ба хизмати аскарӣ рафтдан.** 2. ҳарбӣ, низомӣ; **интизомӣ**

аскарӣ тартиб ва низомии ҳарбӣ; **либоси аскарӣ** либоси махсуси низомӣ, ки аскарҳо мепӯшанд.

АСКАРКАШӢ عسكرکشی роҳбарӣ кардан ба лашқар, лашқаркашӣ; ҳучум, ҳамла бо лашқар.

АСКАРХОНА عسكرخانه *гуфт.* ҷои истиқомати аскарон, лашқаргоҳ, сарбозхона, казарма.

АСКИЯ اسكیه *т.* бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мутоиба; **аския гуфтан (кардан)** мутоиба кардан.

АСКИЯБОЗ اسكیه باز аскиягӯӣ, бо ҳазлу шӯҳӣ сухангӯянда.

АСКИЯГӢӢ عسكیه گوئى *исми амал аз аския гуфтан;* аскиягӯӣ кардан бо ҳамдигар бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мутоиба гуфтан.

АСКИЯГӢӢ عسكیه گوى мутоибагӯӣ, хуштабъ, шӯҳ.

АСКИЯЧӢ عسکچی *ниг.* аскиягӯӣ.

АСҚОЛ *a.* اقبال *ҷ.* сиқл (чизҳои вазнин; вазниниҳо).

АСЛ *a.* اصل 1. реша, бех; асос, моҳият; **асли масъала** моҳияти масъала. 2. ҳақиқӣ, асил. 3. зот, насл, насаб, авлод, наҷод; **аслу насаб** наҷод, насл, зоту зурриёт; **аз асл** *ниг.* дар асл; **ба асли...** ба худӣ..., ба моҳияти...; **дар асли...** дар нусхаи асли..., дар матни ҳақиқии...; **дар асл** а) аслан, аз чихати баромад; б) моҳиятан; дар ҳақиқат; **мисли асли қадим** монанди пештара, пештара барин.

АСЛАМ *a.* اسلام 1. *кит.* солимтар, тандурусттар, сиҳаттар; дурусттар.

АСЛАН *a.* اصلاً 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз чихати насаб, аз чихати баромад. 3. *ниг.* асло.

АСЛАЪ *a.* اصلع *кит.* марде, ки мӯйҳои пеши сараш рехта бошад, одамсар.

АСЛИҲА *a.* اسلحه *ҷ.* силоҳ; 1. ҳама навъи силоҳ ё яроқи ҷангӣ (*шамшиеру туфангу тӯп ва ғ.*); **анчому аслиҳа** яроқи лавозимот; **бо зӯри аслиҳа** ба воситаи яроқ. 2. *мач.* восита.

АСЛИҲАДОР اسلحه دار 1. силоҳдор, босилоҳ, бояроқ, яроқнок. 2. масъули анбори аслиҳа, посбони анбори аслиҳа.

АСЛИХАДОРӢ اسلحه‌داری 1. силоҳ доштан, бо худ нигоҳ доштани силоҳ. 2. *ниг.* аслиҳахона.

АСЛИХАНОК اسلحه‌نار яроқнок, силоҳдор; аслиҳанок шудан яроқдор шудан, мусаллаҳ шудан.

АСЛИХАНОКШАВӢ اسلحه‌ناکشوی *исми амал* аз аслиҳанок шудан; яроқнок шудан, мусаллаҳшавӣ.

АСЛИХАПАРТОӢ اسلحه‌پرتایی тарки аслиҳа қардан, яроқпартоӣ, ҳалъи силоҳ.

АСЛИХАСОЗ اسلحه ساز яроқсоз.

АСЛИХАСОЗӢ اسلحه‌سازی аслиҳа сохтан, яроқсозӣ: **корхонаи аслиҳасозӣ.**

АСЛИХАХОНА اسلحه‌خانه ҷои нигоҳ доштани аслиҳа, анбори яроқ, кӯрхона.

АСЛИЯТ *a.* اصلیت *кит.* асл будан, асилӣ.

АСЛӢ اصلی асосӣ; ҳақиқӣ: **мақсади аслӣ; нусхаи аслӣ** дастнавис ё тасвире, ки аз рӯи он ҷоп мекунад ё нусхаҳои дигар мебардоранд.

АСЛО *a.* اصلا аслан, тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

АСЛОФ *a.* اسلاف *ҷ.* салаф (гузаштагон, пешиниён).

АСМАР *a.* اسمر *кит.* гандумгун, сабзина.

АСМО *a.* اسما *ҷ.* исм (номҳо).

АСНО *a.* اثنا миёна, байн; **дар аснои** дар байни..., хангоми..., дар вақти...; **дар ин асно** дар ин вақт, дар ин хангом, дар ин байн.

АСНОД *a.* اسناد *ҷ.* санад (хуччатҳо); **идораи сабти аснод** идораи нотариалӣ.

АСНОМ *a.* اصنام *ҷ.* санам, (бутҳо).

АСНОФ *a.* اصناف *ҷ.* синф; **аснофи меҳнатӣ // аснофи муздр** синфҳои аҳли меҳнат.

АСО *a.* عَصا 1. ҷӯбе, ки барои тақия карда роҳ гаштан истифода мешавад, ҷӯбдаст, таёк; **асои бағалӣ** *ниг.* асобағал; **асои Мӯсо** *d.* асои Мӯсо-пайгамбар, ки тибқи ривоятҳо ба замин мепартофт, аждаҳо мешуд; **асои пири** падарон *киноя* аз фарзандон, ки дар пири мададгори падаронанд; **асои пир ба ҷои пир** (*зарб.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки касе ҳозир набошаду шахси дигар ўро иваз карда

тавонад; **асо мегирифтагӣ** шудан пир шудан ё бемадор гаштан. 2. *маҷ.* тақиягоҳ; мададгор; **асои касе будан (шудан)** мададгор ва тақиягоҳи касе будан (шудан); **асои дасти касе шудан (гаштан)** тақиягоҳу мададгори касе шудан.

АСОБАҒАЛ عصابغل асои махсусе, ки одамони ланг ё дарди по ба зер бағал гирифта тақиякунон мегарданд.

АСОБАДАСТ عصاب‌دست асодор: **одами асобадаст.**

АСОЗАНОН عصاب‌زنان *феълӣ* ҳол аз асо задан, ба асо тақиякунон.

АСОКАШ عساکش он ки аз дасти одами нобино дошта роҳнамоӣ мекунад, кӯркаш.

АСОКИР *a.* عساکر *кит.* 1. *ҷ.* аскар. 2. лашкар, сипоҳ.

АСОЛАТ *a.* اصالت асилӣ, наҷобат, асилзодагӣ.

АСОМӢ *a.* اسامی *ҷ.* исм (номҳо).

АСОРАТ *a.* اسارت асирӣ, гирифтӣ, бандагӣ; **ба асорат афтидан // гирифтӣ асорат шудан** ба асирӣ афтидан, асир гаштан.

АСОРАТОВАР اسارت‌آور асоратоваранда, ба асорат гирифтӣкунонда.

АСОС *a.* اساس 1. поя, бунёд, таҳкурсии, замина; ниҳод, асл, бех; **ба асоси // дар асоси...** мувофиқи..., аз рӯи...; **асос гузоштан** бунёд ниҳодан, замина ҳозир қардан; **асос ёфтӣ** бунёд гардидан, барқарор шудан. 2. *маҷ.* қонун, қоида. 3. далел, сабаб; **асос доштан** далел доштан; **асос қардан // ба асос гирифтӣ** чизеро ба ҳисоб гирифтӣ, чизеро мадди назар доштан; ба далеле тақия қардан. 4. *грам.* қисми беванди калима, реша; **асосҳои феълӣ** *грам.* қисми беванди махсус сохтан феълҳо, ки аз онҳо шаклҳои замони феълҳо сохта мешаванд: **асоси замони гузаштаи феъл, асоси замони ҳозираи феъл.**

АСОСА *a.* اثاثه *кит.* мол, ашё, матоъ; чизу ҷораи хона; **асосаву дабдаба** ҳашамат, шукӯҳ.

АСОСАН *a.* اساساً 1. аслан, ҳақиқатан, ба эътибори асос (асл). 2. умуман, моҳиятан. 3. бештар; аксаран.

АСОСГУЗОР اساس‌گذار асосгузӯранда, он ки

бунёд, таҳкурси мениҳад, бунёдгузор, барпо-
кунанда.

АСОСГУЗОРАНДА اساس گذارنده *сифати феъли*
замони ҳозира аз асос гузоштан; ниг. асосгу-
зор.

АСОСДОР اساس دار *ниг. асоснок.*

АСОСӢ اساسى 1. асли; ҳақиқӣ; умда. 2. муҳим,
аҳамиятнок: **кори асосӣ**, **мавзӯи асосӣ**; **аз**
ҳама асоснаш аз ҳама муҳимаш; **роҳи (қўчаи)**
асосӣ роҳи калони серрафтуой нисбат ба ди-
гар роҳҳо; **сохтмони асосӣ** сохтмони калон
ва муҳим нисбат ба дигар сохтмонҳо. 3.
доимӣ, ҳамешагӣ.

АСОСНОК اساس ناک он чи ки асос дорад, да-
лелнок; **асоснок кардан (намудан)** бо далелҳо
мустаҳкам кардан, мустанад кардан.

АСОСНОКӢ اساس ناکى асос доштан, далелдорӣ.

АСОСНОМА اساس نامه маҷмӯаи қоидаву қонун-
ҳо, ки дар он сохт ва тарзи фаъолияти ягон
созмон ё хизбе муқаррар карда шудааст,
оиннома.

АСОТИН а. اساتين//اساطين ҷ. устувона (сутунҳо;
баданаҳо); **асотини салотин** султонҳои бу-
зург.

АСОТИР а. اساطير 1. ҷ. **устура**. 2. *адш.* ривоят ва
қиссаву афсонаҳои қадимӣ дар бораи
худого, қаҳрамонҳо, деу арвоҳ ва ғ.

АСОТИРӢ اساطيرى *марбут ба асотир.*

АСОТИРШИНОС اساطير شناس олиме, ки ба
таҳқиқи пайдоиши қисмҳо ва афсонаҳои
асотирӣ машғул аст, мифолог.

АСОТИРШИНОСӢ اساطير شناسى *адш.* илме, ки
пайдоиши ривояту қиссаҳо ва афсонаҳои
асотирӣ ва инъикоси ҳаётро дар онҳо
меомӯзад, мифология.

АСОФИЛ а. اسافل ҷ. **асфал** (поинтарҳо,
пасттарҳо); **асофили бадан** андоми ниҳонӣ,
шармгоҳ.

АСОЧӢБ عساجوب асо, чӯбдаст, таёқ.

АСП اسپ 1. чорпои хонагӣ, сумдори саворӣ ва
боркаш; **аспи бидав** аспӣ даванда; **аспи бод-**
ноӣ аспӣ тезрав; **аспи боркаш** аспе, ки бо он
бор мекашанд; **аспи бузкашӣ** // **аспи**

кӯпкоригӣ аспӣ махсуси мусобикаи бузкашӣ;
аспи даврӣ аспе, ки дар муддати муайян са-
вор мешаванд; **аспи етакӣ** аспе, ки аз
лаҷомаш гирифта аз паси худ мебаранд; **аспи**
лақай як зоти асп аст, ки дар Тоҷикистони
марказӣ ва ҷанубӣ парвариш меёбад; **аспи**
маст аспӣ саркаш; **аспи раҳдор** аспӣ рафто-
раш мӯътадил, аспӣ хушрафтор; **аспи саманд**
а) аспӣ зардранг; б) аспӣ даванд; **аспи**
сиёҳмушкин аспӣ сиёҳранг; **аспи саворӣ** асп
барои саворшавӣ; **аспи тозӣ** а) аспӣ араби-
зот; б) аспӣ тезрав; **аспи тӯрук** аспӣ
чигариранги хушсурат; **аспи харос** аспӣ
чувозкашӣ; **асп давонидан** асп тохтан, асп
рондан. 2. *варз.* мӯҳраи аспшакл дар бозии
шоҳмот. 3. паҳлуи чуқурҷаноки бучул, ки
дар бучулбозӣ бурдро ифода мекунад; **аз**
асп фурояд ҳам, **аз узангу намефурояд** мавқеи
пештараашро аз даст дода бошад ҳам, калон-
нигариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як**
қамчин, **ба аспӣ бад сад қамчин** (*зарб.*) ба
одами нағз як даҳан гап кофӣ бошад, ба
одами бад гапи бисёр ҳам таъсир намекунад;
ба асп наъл зананд, **қурбоққа ҳам пояшро**
бардоштааст (*мақ.*) дар мавриди имконияти
худро ба ҳисоб нагирифта, кӯркӯрона таклид
кардан гуфта мешавад.

АСПА اسپه *гуфт.* рост истодани бучул бо
тарафи асп ба боло, ки бурдро ифода
мекунад, олҷӣ.

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғири асп*; аспча. 2.
аспӣ чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. но-
ми ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об ме-
тозад: **аспаки обӣ**.

АСПАКБОЗӢ اسپک بازی 1. бо бозичаҳои асп-
шакл бозӣ кардани бачагон. 2. як навъ рақс,
ки аспҳои сохтаи чӯбинро савор шуда иҷро
менамоянд.

АСПАКӢ اسپکى аспсавор, савори асп; **аспакӣ**
рафтан аспсавор рафтан.

АСПАНГЕЗ اسپانگيز *ниг. маҳмез.*

АСПАРАҒМ//АСПАРҒАМ اسپرغم *ниг. ис-*
парғам.

АСПАФКАН اسپافکن 1. он ки аспро аз пой
меафтанад. 2. *маҷ.* шуҷоъ, диловар, баҳодур.

АСПБАНДӢ اسپ بندي *исми амал аз асп бастан;*

яккачилав аспро ба чое бастан; **яккамехҳои аспбандӣ** мехҳои калони оҳанин ё чӯбин, ки яккачилав аспро мебанданд.

АСПБОЗ اسپباز он ки асп пойида савор шуданро дӯст медорад, аспдӯст, ишқбози асп

АСПБОЗӢ اسپبازى дӯстдории асп, аспдориву аспсаворӣ.

АСПБОН اسپبان нигоҳубинкунандаи асп, саис.

АСПБОНӢ اسپبانى нигоҳубини асп, саисӣ.

АСПВОР اسپوار аспмонанд, мисли асп.

АСПДАВОН اسپدوان он ки аспро метозонад, асптоз, човандоз.

АСПДАВОНӢ اسپدوانى *исми амал аз асп давондан*; машқ ва мусобиқаи асп тозондан.

АСПДОР اسپدار дорандаи асп, соҳиби асп; ниғаҳбон ва парваришкунандаи асп.

АСПДОРӢ اسپدارى ниғаҳбонӣ ва парвариши асп.

АСПДУЗД اسپدزد дузди асп, он ки қору бори ӯ дуздидани асп аст.

АСПДУЗДӢ اسپدزدى дуздидани асп, машғулиятҳои аспдузд.

АСПДӢСТ اسپدوست ишқбози асп, аспбоз.

АСПИЛ اسپيل *кҳн.*, *ниг.* аспдузд.

АСПИРАНТ *лот.* اسپرنت он ки ба донишҷӯи чизе меқӯшад; касе, ки дар аспирантураи донишҷӯаҳои олий ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ ба фаъолияти илмӣ тайёрӣ мебинанд.

АСПИРАНТӢ اسپرنتى *мансуб ба аспирант*: солҳои аспирантӣ.

АСПИРАНТУРА *лот.* اسپرنتوره яке аз намудҳои тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ ва илмӣ барои мактабҳои олий ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ.

АСПИРИН *лот.* اسپيرين *тиб.* доруи пасткунандаи ҳарорат ва рафъи дард.

АСПИСТ اسپست *кҳн.*, *ниг.* юнучка.

АСПӢ اسپى *мансуб ба асп*; **чувози аспӣ** чувозе, ки онро асп мегардонад.

АСПНАМАД اسپ نمد *ниг.* намадзин.

АСПОНА اسپانه *таър.* навъе аз андоз, ки барои асп гирифта мешуд.

АСППАРВАР اسپ پرور 1. парваришкунандаи асп. 2. аспдӯст, аспбоз.

АСППАРВАРӢ اسپ پرورى 1. асп парваридан, асп парвариш кардан; нигоҳубин кардан ба асп. 2. соҳаи чорводорӣ, ки ба парвариш ва ба вучуд овардани зотҳои ҳубу нави аспҳо машғул аст: **фермаи асппарварӣ**.

АСППОЙ اسپ پاى *ниг.* аспбон.

АСППОЙӢ اسپ پائى *ниг.* аспбонӣ.

АСПРЕЗ//АСПРЕС اسپرئز//اسپريس *чои аспдавонӣ*, майдони варзиши аспдавонӣ, ипподром.

АСПРОМКУНӢ اسپ رامكنى аспи ханӯз зинназадари барои саворӣ тайёр кардан.

АСПСАВОР اسپسوار 1. шахси савори асп, аспакӣ, савора: **аспсавор омадан**. 2. *киноя аз аспшинос*; асппарвар.

АСПСАВОРӢ اسپسوارى асп савор шудан, аспакӣ будан, савора будан, саворагӣ.

АСПТОЗ اسپ تاز аспсавори моҳир, човандоз.

АСПТОЗӢ اسپ تازى *исми амал аз асп тохтан*; асп давондан, аспдавонӣ.

АСПХОНА اسپخانه *чое*, ки дар он асп мебанданд ва нигоҳ медоранд, тавила, саисхона.

АСПЧАЛЛОБ اسپ چلاب он ки асп ҳарида бо нархи гарон мефурушад, чаллоби асп.

АСПЧАЛЛОБӢ اسپ چلابى шугли аспчаллоб.

АСР I а. *عصر* 1. замоне, ки сад солро дар бар мегирад, сада, қарн. 2. замон, давр, аҳд; **асрҳои аср** якчанд аср, замонҳои дароз; **асрҳои миёна** марҳалаи таърихи олам (охири а. 5 - миёнаи а. 17), ки баъди таърихи дунёи қадим ва пеш аз таърихи дунёи нав меояд.

АСР II а. *عصر* вақти байни пешину шом, вақти фурурагии офтоб, бегоҳ: **асру шом, намози аср**.

АСР III а. *عصر* *кит.* 1. фишурдан, фишурда шираи чизеро гирифтани. 2. *маҷ.* фишору шиканча.

АСР IV а. *اسر* *кит.* бандӣ кардан, асир кардан.

- ба зиндон андохтан.
- АСРАТ** *а.* عشرت/عثر *кит.* хато, гуноҳ.
- АСРИМИЁНАГӢ** *عصرميانگي* мансуб ба асрҳои миёна: шаронги истибдоди феодалии асримёнагӣ.
- АСРИНА** *عصرينه* кӯҳан, қадимӣ; орзуи асрина орзуи дерина, орзуи қадима.
- АСРӢ** *عصري* мансуб ба аср I.
- АСРОР** *а.* اسرا *Ҷ.* сирр; маҳрами асрор бохабар аз розҳои ниҳонӣ; шахси бозғимод, ки аз розҳо хабар дорад ва ба вай асрори дил гуфтани мумкин аст; маҳрами роз; **сирру асрори пинҳонӣ** розҳои махфӣ ва пӯшида; **асрори касе** ё **чизеро кушодан** // **асрори касе** ё **чизеро фош кардан** сирҳои касе ё чизеро ошкор кардан; аз **асрори касе** ё **чизе воқиф будан** аз сирҳои касе ё чизе бохабар будан; **парда аз рӯи асрор бардоштан** сирҳоро кушодан, чизи ноаёнро ошкор намудан; **асрори ғайб** сирҳои олами берун.
- АСРОРАНГЕЗ** *اسرارانگيز* сирдор; мармуз; пурмуаммо.
- АСРОРАНГЕЗОНА** *اسرارانگيزانه* 1. номаълумона, пинҳонӣ. 2. ҳайратоварона, ба тарзи аҷоиб.
- АСРОРНОК** *اسرارناک* асроромез; пурмуаммо.
- АСРОРОМЕЗ** *اسرارآمиз* омехта бо розҳо, пӯшида; пурмуаммо.
- АСРОРОМЕЗОНА** *اسرارآمیزانه* асрорнок; рамзнок.
- АССАЛО** *а.* الصلا *идо* барои даъват марҳамат!, марҳамат кунед!; **ассало задан** даъват кардан.
- АССАЛОМ** *а.* السلام *салом*, дуруд (ба шумо); **ассалому алайкум** *салом* ба шумо; осонш меҳохам ба шумо.
- АССАМБЛЕЯ** *фр.* اسمبليه *ниг.* маҷмаъ.
- АССИМИЛЯТСИЯ** *лот.* اسيميليتسيه 1. мувофиқ шудан, айният пайдо кардан ба чизе; дар натиҷаи аз худ намудани забон, урфу одат ва ғайраи як халқ ба он ҳамроҳ шуда рафтани халқи дигар. 2. *збш.* монандшавӣ, яъне ҳамгун шудани як овоз ба овози дигар дар вақти талаффуз (мисли **бадтар** – **баттар**, **шамбе** – **шамбе**), идғом.

АССИСТЕНТ *лот.* اسپستنت 1. ёридоханда, ёвар, ёрирасони мутахассис (*мас., ёвари профессор, ҷарроҳ ё имтиҳонгиранда*). 2. вазифаи аввалине, ки ба муаллимони мактабҳои олии дода мешавад ва соҳиби ҳамин вазифа.

АССОР *а.* عصار *кит.* равғанкаш, чувозкаш.

АССОТСИАТСИЯ *лот.* اساتستسيه *кҳн.* иттиҳодияи одамоне муассисаҳои гуногун барои расидан ба ягон мақсади умумӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, маданӣ ва ғ.; иттиҳодия, иттифоқ, анҷуман.

АСТ *грам.* است *бандаки хабарӣ* (*шахси сеюми шумораи танҳо*), ки ҳиссае аз хабари ҷумла буда, барои бо хабар алоқаманд кардани мубтадо истеъмом мешавад.

АСТА I *استه* *кҳн.* донаи мева (*хурмо, шафтолу, зардолу ва ғ.*).

АСТА II *استه* *шақли гуфтугӯи оҳиста; аста-аста* оҳиста-оҳиста.

АСТАҒФИРУЛЛОҲ *استغفرالله* *д.* аз Худо омуриши меҳохам, бахшоиш металабам; тавба кардам.

АСТАР I *استر* *ниг.* **остар; муқоб.** **абра; чомаи абра-астар** чомае, ки фақат абраву астар дорад, чомаи бепахта; **астару абрани чизе** (*касе*)-ро **кушода партофтан** тамоман фош кардан, пурра ошкор намудани айби касе чизе

АСТАР II *استر* *кит., ниг.* хачир.

АСТАРБОР *استربار* *гуфт., ниг.* астарвор.

АСТАРБОРӢ *استربارى* *гуфт., ниг.* **остарворӣ;** лоиқи остар.

АСТАРВАН *استرون* *кит.* зани нозой, зани безурет, аким.

АСТАРВОР *استروار* матоъ барои астар.

АСТАРВОРӢ *استروارى* *ниг.* **остарворӣ.**

АСТАРДОР *استردار* *ниг.* **остардор.**

АСТАРШОӢ *استرشاهى* *ниг.* **остарӣ.**

АСТЕРОИДҲО *استرائدها* 1. *нуч.* сайёраҳои хурде, ки гирди Офтоб мегарданд. 2. *зоол.* ситораҳои бахрӣ.

АСТРОЛОГИЯ *ю.* استرالاگيه таълимоти мавҳум,

ки тақдирю пешомад ва воқеаи ояндаро аз рӯи мавқеи ситораро ва дигар чирмҳои осмонӣ пешгӯӣ мекунад, илми нучум, ситорашиносӣ.

АСТРОНАВТ *ю.* استرانوت *ниг.* кайҳоннавард.

АСТРОНАВТИКА *ю.* استранотик *ниг.* кайҳоннавардӣ.

АСТРОНОМИЯ *ю.* استранамие илм дар бораи сохт ва инкишофи ҷисмҳои осмонӣ, ситорашиносӣ, илми нучум.

АСТРОФИЗИКА *ю.* استرافизике як соҳаи астрономия, ки сохти чирмҳои осмонӣ ва хусусиятҳои физикии онҳоро меомӯзад.

АСФАЛАССОФИЛИН *а.* اسفلالسافلين 1. *кит.* дараҷаи пасттарин. 2. *д.* табақаи пасттарин ва чуқуртарини (хафтумини) дӯзах; \diamond **ба асфалассофилин фирнстодан** куштан, нобуд кардан.

АСФАЛТ *ю.* اسفلت омехтаи мум бо сангрезаро, ки барои фарши роҳ истифода мешавад.

АСФАЛТПҶҶШ اسفلتپوش бо асфалт пӯшидашуда, асфалтфарш, мумфарш: **роҳи асфалтпӯш, асфалтпӯш кардан.**

АСФАЛУССОФИЛИН *а.* اسفلالسافلين *ниг.* асфалассофилин.

АСФАР *а.* اصفر *кит.* зард, зардранг.

АСФО *а.* اصفى *кит.* баргузидатар; холистар, софтар.

АСҲАЛ *а.* اسهل *кит.* осонтар, сабуктар, саҳлтар.

АСҲОБ *а.* اصحاب *ҷ.* соҳиб; **асҳоби дониш** аҳли дониш, донишмандон; **асҳоби завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва а.*; **асҳоби зулм** золимон, зулмкунандагон; **асҳоби қаҳф** *асот.* ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре паноҳ бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд; **асҳоби қисас** ровиён, ривояткунандагон; қиссагӯйҳо; **асҳоби фил** пайравони Абраҳа ном подшоҳи Ҳабашистон, ки пеш аз ислом бо филҳои чангӣ барои хароб кардани хонаи Каъба ба шаҳри Макка ҳучум оварда буданд ва онҳоро қавми фил ҳам меноманд; **асҳоби ҳавоич** ҳочатмандон, соҳибони ҳочат.

АСЪАБ *а.* اصعب *кит.* мушкилтар, душвортар, саҳттар, саъбтар.

АСЪАД *а.* اسعد *кит.* некбахттар, босаодаттар; **аҳтари асъад** ситорай бахт.

АСЪОР *а.* اسعار 1. воҳиди пул, ки асоси сохтори пулии мамлакатеро ташкил медиҳад (*мас., сомонӣ дар Тоҷикистон*): **асъори миллӣ**. 2. пулҳои хоричӣ, ки дар ҳисобу китоби байни давлатҳо ба қор меравад (*мас., долларӣ америкоӣ*), арз.

АТАВИЗМ *лот.* اتويزم дар аъзои бадан зоҳир шудани хусусият ва аломатҳои гузаштагонӣ қадимтари онҳо.

АТБОЪ *а.* اتباع *кит.* *ҷ.* тобъ.

АТВОР *а.* اطوار 1. *ҷ.* тавр. 2. роҳу равиш; ҳаракат, рафтор; **атвору кирдор** роҳу равиш; **фъёлу атвор** қору кирдор, амалу рафтор; **хулқу атвор** таъбу рафтор, майлу ҳаракат.

АТИББО *а.* اطبا *кит.,* *ҷ.* табиб.

АТИҚ *а.* عتيق 1. кӯҳна, қадима, кӯҳан; **аҳди атиқ** даври қадим. 2. баргузида, камёб.

АТИҚА *а.* عتيقه *муашаси* атиқ; **осори атиқа** ёдгориҳои қадима.

АТИҚАФУРҶШ عتيقهفروش фурӯшандаи ашён нодири қадима.

АТИҚАФУРҶШӢ عتيقهفروشى 1. касбу шугли атиқафурӯш. 2. ҷое ё мағозае, ки ашён нодири қадима мефурӯшанд.

АТИҚАШИНОС عتيقه شناس он ки ашён қадимиро ташхис медиҳад.

АТИҚӢ عتيقى кӯҳна, қадима; бостонӣ.

АТИЯ//АТИЯТ *а.* عطيه//عطيت *кит.* бахшиш, тӯҳфа, ато, ҳада.

АТЛАНТ *ю.* اتلنت *асот.* дар асотири Юнони Қадим баҳодури қавиҳайқал, ки дар сар гунбади осмонро нигоҳ медоштааст.

АТЛАС I اطلس як навъ матои абрешимӣ, ки як рӯи он барроқ аст, дебо: **куртаи атлас, либоси атлас; атласи мулғам** атласи мумтоз ва олисифат, атласи баргузида; **атласи румӣ** матои абрешимии нафис, ки маҳсули Рум будааст. 2. навъи матои сунъӣ, ки ба матои абрешимӣ монанд аст; \diamond (**ин**) атласи лочвард осмони қабуд; **атласи сабз, атласи фирӯза** осмон.

АТЛАС II ю. اطلس 1. маҷмӯи харитаҳои ҷуғрофӣ, таърихӣ дар шакли албом ё китоб. 2. маҷмӯи сурат, ё ҷадвалҳо, ки ба шакли асбобҳои аёнӣ дар қорҳои илмию омӯзгорӣ истифода мешавад. 3. *ниг.* **фалак(-и нӯҳум)**, ки ба номи Гунбади Атлас маъруф аст.

АТЛАСБОФ اطلسباف он ки касбаш бофтани атлас аст.

АТЛАСБОҒИ اطلسبافی бофтани матои атлас, атлас бофтан.

АТЛАСИ اطلسӣ мансуб ба атлас; аз атлас дӯхташуда.

АТЛАСКУРТА اطلسكرته куртаи атлас, пирохани аз матои атлас дӯхташуда.

АТЛАСПӯШ اطلسپوش он ки дар бар куртаи атлас дорад.

АТМОСФЕРА ю. اتماسفيره 1. ҳаво – қабати газмонанде, ки атрофи Замин ва баъзе сайёраи дигарро иҳота кардааст. 2. *тех.* воҳиди қиёсии фишори газҳо.

АТМОСФЕРИ اتماسفيرى мансуб ба атмосфера: боришҳои атмосферӣ, фишори атмосферӣ.

АТО а. عطا бахшиш, инъом; аз хурдон хато, аз бузургон ато (*зарб.*); меҳмон атои худо, аспаш балои худо (*зарб.*); ато қардан бахшидан; атои ӯро ба лиқон ӯ бахшидам дар мавриди гузаштан ҳам аз баҳри фоидаву ҳам аз дидори одами бад гуфта мешавад.

АТОБАК т. اتابک *кит.* 1. падари бузургвор; мураббӣ; тарбиятгари шохзодагон. 2. подшоҳе аз сулолаи Атобакон, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрон ҳукумат доштанд.

АТОБАКОН اتابکان таър. сулолаи шохони Атобак, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрони ҷануби ғарбӣ ҳукмронӣ мекарданд.

АТОБАХШ عطابخش сахӣ, кушодадаст, фароҳдаст.

АТОЛА اتاله таоми сабуке, ки бо роҳи ҷӯшонидани орди бирён дар об тайёр мекунанд, ҳарира: **атола пухтан**; **атолаи явгон** атолаи бе равшан пухташуда; \diamond **атола қардани чизе** (*коре*) ба ҳам омехта вайрон қардани чизе ё коре.

АТОЛАПАЗӢ اتالهپزى *исми амал аз атола пух-*

тан.

АТОЛАПО اتالهپا *гуфт.* очиз дар роҳ рафтан, каси аз роҳравӣ тез мондашаванда.

АТОЛАХӢР اتالهخور атолахӯранда; \diamond **ошхӯр ошаша меҳӯраду атолахӯр атолаша гуфт.** ҳар кас ба қадри тавони худ амал мекунад.

АТОЛИҚ т. اتاليق таър. понздаҳумин дараҷаи мансаб дар хонигарии Бухоро, ки аз ҳама баланд ҳисоб мешуд.

АТОМ ю. اتم [маънои *ибтидоияи тақсимишаванда*] хурдтарин зарра-ҳиссаҷаи унсурҳои химиявӣ, ки аз ҳастаи атомӣ ва электронҳои иборат аст; **таҷзияи атом** тақсимишавии атом.

АТОМИЗМ//АТОМИСТИКА ю. اتميزم//اتمستیکه *фалс.* таълимоти фалсафии маънидоди табиат (*табиатро аз материя ва материяро аз хурдтарин зарраҳои тақсимишаванда иборат дониш*), ки аввал аз тарафи файласуфони Ҳинди Қадим ва баъд Юнони Қадим инкишоф дода шуда, минбаъд бо бозёфтҳои илм ва дар заминаи илмӣ тараққӣ кардааст.

АТОМӢ اتمى мансуб ба атом; ҳастай; **бомбаи атомӣ** бомбае, ки таркиши он ба ҳаракати зарядҳои атом вобаста аст; **вазни атомӣ** вазни нисбии атоми ягон унсурҳои химиявӣ, ки дар натиҷаи ҳамчун воҳид қабул шудани 1/16 ҳиссаи вазни атоми оксиген муқаррар шудааст; **қувваи атомӣ** қувваи ҳаракати мутақобилаи ҳиссаҳои ядрои атом.

АТОПЕША عطاپيشه он ки ато қарданро дӯст медорад, сахипеша.

АТОРУД а. عطارد [*аслаи Уторид*] сайёраи ба Оғтоб наздиктарин, Тир.

АТР а. عطر 1. хушбӯие, ки аз гулҳо ё чизҳои дигар ҳосил мекунанд ва бештар дар шишаҳои нигоҳ медоранд; **атри яхак** хушбӯии хушконидашуда, ки ба пахта молида ё ба чизе баста бо худ медоштанд; **атр задан** атр пошидан. 2. бӯи хуш, роиҳаи хуш.

АТРАФЗО عطرافزا афзояндаи хушбӯӣ, афзункунандаи атр.

АТРАФШОН عطرافشان атрпош, хушбӯйкунанда.

АТРАФШОНӢ عطرافشانی атрпошӣ, паҳн қардани бӯйҳои хуш.

- АТРБОР** *عطر بار* атрафшон, атрогин, атромез.
- АТРБЎ** *عطربو* хушбў, муаттар, атрафшон, атромез.
- АТРГАРДОН** *عطرگردان* *кит.* пароканандаи атриёту хушбўй, паҳнкунандаи хушбўй.
- АТРИГИР** *عطرگیری* амали таҳияи атр (*хусусан аз гиёҳҳо*).
- АТРУЛ** *عطر گل* гуле, ки бӯи атр дорад, садбарг.
- АТРОДОН** *عطر دان* зарфе, ки дар он атр мегиранд.
- АТРИЁТ** *عطريات* чизҳои хушбўй; атрҳо.
- АТРИ** *عطري* муаттар, хушбў; **шамъдони атри** анчибари хушбў.
- АТРОМЯ** *عطرمايه* моддае, ки таркиби асосин атриёт ва маводи хушбўйкунандаро ташкил медиҳад, чавҳари атрҳо.
- АТРОГИН** *عطر آگين* муаттар, хушбўй.
- АТРОК** *ا. اتراک* *кит., ч. турк* (туркҳо, туркон).
- АТРОМЕЗ** *عطر آميز* омехта ба атр, атрнок, муаттар: **боди атромез, насими атромез.**
- АТРОФ** *ا. اطراف* 1. *ч. тараф*. 2. гирд, гирдогирд, давр, пиромун. 3. гирду пеш; гўшаву канор; **аз атроф** аз гирду пеш, аз гўшаву канор; **ба атроф** ба гирду пеш, ба ҳар тараф; **ба атрофи..** а) гирди..., даври...; б) ба гирду пеши...; **гирду атроф** атрофу чониб, гирду пеш; **давру атроф** гирду атроф, гирду пеш; **дар атрофи...** а) дар гирди..., гирдогирди...; б) дар хусуси..., дар боран...
- АТРОФИЁН** *اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.
- АТРПОШАК** *عطرپاشک* асбоби махсус, ки бо он ба сару рӯ атр мепошанд.
- АТРСО(Ў)** *عطر سا* паҳнкунандаи бӯи атр, атрафшон; хушбўидиҳанда, муаттар.
- АТРСОЗ** *عطر ساز* он ки атриёт месозад, созанда ва таҳиякунандаи атриёт.
- АТРСОЗӢ** *عطر سازي* амали сохтани атрҳо: **коргоҳи атрсозӣ.**
- АТРСӮЗ** *عطر سوز* шамъ ё қандиле, ки дар он барои сӯзондан атрро ба кор мебаранд.
- АТРФАЗО** *عطر فزا* *ниг.* атрафзо.
- АТРФУРӮШ** *عطر فروش* он ки атр мефурӯшад, аттор.
- АТРФУРӮШӢ** *عطر فروشي* 1. касб ва шугли атрфурӯш. 2. чое, ки дар он атриёт мефурӯшанд.
- АТСА** *ا. عطسه* беихтиёр бо шиддат ва бо садо аз даҳон ва бинӣ баромадани ҳаво: **атса задан.**
- АТСаОВАР** *عطر سه آور* чизе ё доруе, ки боиси атса мешавад.
- АТТАШЕ** *фр. اتيشي* рутбаи дипломатӣ ва вази-фаи штатӣ дар сафоратхонаҳо оид ба корҳои ҳарбӣ, савдо, матбуот *ва ғ.*: **атташен ҳарбӣ, атташен савдо.**
- АТТЕСТАТ** *лот. اتيستت* *кҳн.* гувоҳиномаи таҳсил, ки ба хатмкардаи мактаби ҳамагонӣ медиҳанд, номаи камол.
- АТТЕСТАТДИХӢ** *ا. اتيستت دهی* муайян намудани хусусияти кор ва савияи ихтисоси корманди идорае аз тарафи комиссияи махсус.
- АТТЕСТАТСИОНӢ** *ا. اتيستت سياني* *мансуб ба аттестатсия; оид ба аттестатсия; комиссияи аттестатсионӣ* ҳайати махсус, ки барои гузаронидани аттестатсия ташкил дода шудааст.
- АТТЕСТАТСИЯ** *лот. اتيستتسيه* аз тарафи комиссияи махсус тарзи кор ва савияи кормандони идораеро аз назар гузаронида ба он баҳо додан.
- АТТОР** *ا. عطار* атрфурӯш; доруфурӯш; **мушк он аст, ки худ бибӯяд, на он ки аттор бигӯяд.** (*мақ.*); \diamond аз (дар) **куттии аттор ҳам ёфт намешавад** тамоман ноёб аст, ҳеҷ пайдо нест.
- АТТОРӢ** *عطاري* касби аттор; атрфурӯшӣ; доруворфурӯшӣ; **растан атторӣ** растане, ки дӯкони атторон ҷо гирифтааст.
- АТТРАКСИОН** *фр. اترکسيان* барномаи навбатии намоиши сирк ё бозихо.
- АТФ** *ا. عطف* *кит.* 1. бозгашт; **атф кардан** бозгаштан; **атфи инон кардан** сари аспро баргардонидан; ба тарафи дигар баргаштан. 2. майлу тавачҷӯх; шафқат; меҳрубонӣ. 3. порчас, ки дар ҳошияи либос дӯхта шудааст, зех, шероза; **атфи доман** шероза ва зехи доман.
- АТФОЛ** *ا. اطفال* *ч. тифл*; зану атфол зану бача, бачаву кача.
- АТӢИМА** *اطعمه* *ч. таом.*

АУДИТ лот. *аудит* нав. экспертизаи мустақили фаъолияти молиявни муассисаҳо аз тарафи аудиторҳо – коршиносони баландихтисос.

АУДИТОР лот. *аудитор* нав. муфаттиши махсус, ки фаъолияти молиявни муассисаҳову ширкатҳоро тафтиш мекунад, бозраси молия.

АУДИТОРӢ *аудиторӣ* нав. мансуб ба аудитор: тафтишоти аудиторӣ, хизмати аудиторӣ.

АУЗУБИЛЛОҲ а. *اعوذ بالله* д. паноҳ бар Худо! Худо нигоҳ дорад! (*иборае, ки дар мавриди қанораҷӯӣ қардан аз бадие, зиштие, тӯҳмате ва ғ. гуфта мешавад*).

АУКСИОН лот. *ауксион* ниг. музояда.

АФАНДИГӢ *афандигӣ* содагӣ, содалавҳӣ, гӯлӣ.

АФАНДӢ *афандӣ* 1. қҳн. калимаи эхтиромиест дар туркии усмонӣ, ки вақти муроҷиат ба бузургон истеъмол мешавад ва гоҳо ба охири номҳо илова мегардад; ого, чаноб. 2. қаҳрамони латифаҳои халқӣ, ки ҳамчун шахси ҳозирчавоб, шӯҳ, ҳазлгӯӣ ва баъзан содалавҳу гӯл тасвир меёбад.

АФ-АФ *аф-аф* ниг. ав-ав.

АФВ а. *афво* бахшидан, гузаштан аз гуноҳ; **афви умумӣ** сабук қардани ҷазо ё озод намудани гунаҳкорони маҳкумшуда ё зери тафтишот-буда бо қарори ҳукумат; **афв қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

АФВНОПАЗИР *афвонапозир* бахшиданошуданӣ, бахшиданашаванда.

АФВОТ а. *афват* 1. ҷ. **фавт**. 2. мурдагон.

АФВОҲ а. *афвах* ҷ. **фӯҳ** 1. даҳанҳо. 2. овозаҳои даҳонакӣ; **шӯҳраи афвоҳ шудан** вирди забон гаштан; машхур гардидан.

АФВОҶ а. *афваҷ* ҷ. **фавҷ** (гурӯҳҳо, тӯдаҳо).

АФВПАЗИРӢ *афвпазирӣ* афвпазир будан, бахшоянда будан.

АФВТАЛАБОНА *афвталабона* бо афвталабӣ; узрхоҳона: **афвталабона сухан гуфтан**.

АФГАНДАН *афгандан* ниг. афқандан.

АФГОНА *афғона* бачаи норасида таваллудшуда, бармаҳал аз шикам афтида, чала, норасид.

АФГОР *афғор* 1. маҷрӯҳ. 2. хаста, озурда;

ғамгин, андӯхгин; **фигор**, **абгор**; **афгор қардан** а) маҷрӯҳ ва захмдор намудан; б) хаставу беҳол қардан; **афгор шудан** захмӣ шудан, реш шудан.

АФҒОН I *афғон* зорӣ, нола, фарёд, фиғон; **доду афғон** // **полаву афғон** доду фарёд, шеван, оху нола; **афғон қашидан** фиғон қардан, нола намудан; *муқ. фиғон*.

АФҒОН II *афғон* 1. номи халқе, ки бахше аз сокинони кишварҳои Афғонистону Покистонро ташкил медиҳад: **мардуми (халқи) афғон**. 2. аҳли Афғонистон; сокини Афғонистон.

АФҒОНӢ *афғонӣ* 1. мансуб ба афғон. 2. воҳиди пули Афғонистон. 3. сохташуда ё баамаломада дар Афғонистон: **қолини афғонӣ**; **саллан афғонӣ** дасторе, ки тарзи бастанаш махсуси афғонҳост; **боди (шамоли) афғонӣ** боди саҳти чангу ғубордоре, ки аксар ҳаворо фаро мегирад ва ба кас таъсири бад мебахшад.

АФДАР *афдар* қҳн. бародари падар, амак.

АФЗАЛ а. *афзал* 1. фозилтар, сохибфазилаттар. 2. бартар; бехтар; **афзал доништан (шуморидан)** бехтар шуморидан, бартар ҳисоб қардан.

АФЗАЛИЯТ а. *афзалият* афзал будан, бартарӣ, бехтарӣ; **афзалият доштан** бартарӣ доштан, ба имтиёзе сохиб будан.

АФЗАЛӢ *афзали* ниг. афзалият.

АФЗОИШ *афзоиш* исми феълӣ аз **афзудан**; афзун гардидан, бисёр шудан.

АФЗОИШНОК *афзоишнак* афзоянда, бисёршаванда.

АФЗОР *афзор* 1. асбоб, олат, абзор. 2. қит. доруворӣ таом аз қабилӣ мурч, зира, қаланфур.

АФЗОРСОЗ *афзорсаз* ниг. абзорсоз.

АФЗОРСОЗӢ *афзорсазӣ* ниг. абзорсозӣ.

АФЗОЯНДА *афзоинда* сифати феълӣ замони ҳозира аз **афзудан**; афзункунунда, зиёдкунунда; афзоишбанда; рушдкунунда.

АФЗУДА *афзуде* сифати феълӣ замони гузашта аз **афзудан**; афзоишбфта.

АФЗУДАГӢ *афзудегӣ* шакли дигари сифати феълӣ замони гузаштаи **афзуда**; афзунӣ, афзоиш.

АФЗУДАН افزودن 1. зиёд кардан, афзун гардонидан; изофа намудан. 2. зиёд шудан, афзун гаштан; аз ҳад афзудан аз ҳад бисёр кардан; аз ҳад зиёд афзудан хеле афзун гаштан, хеле бисёр шудан; беш аз пеш афзудан нисбат ба пештара афзунтар гардидан; суръат(ро) афзудан суръат(ро) тезонидан; яке бар даҳ афзудан дахчанд зиёд шудан; борҳо фузун гаштан.

АФЗУДАНИЙ افزودنى сифати феълии замони оянда аз афзудан; он чи шоиста ва қобили афзудан аст.

АФЗУН افزون беш, зиёд, бисёр; аз ҳад афзун аз ҳад зиёд, хеле; афзун гардонидан (кардан) зиёд кардан; афзун шудан (гаштан) бисёр шудан; зиёд шудан.

АФЗУНГАРДОНӢ افزونگردانى исми амал аз афзун гардонидан: афзунгардонии истехсоли мол.

АФЗУНИЙ افزونى беиш, бисёрӣ, зиёд будан; фаровонӣ.

АФИН а. عفن кит. гандида, бадбӯйшуда; вайроншуда.

АФИФ а. عفيف кит. покдоман, боиффат, парҳезгор.

АФИФА а. عفيفه муаннаси афиф; зани покдоман.

АФКАНАНДА افکننده 1. он ки ё он чизе, ки касе ё чизеро мепартояд. 2. мағлубкунанда (касеро).

АФКАНДА//АФГАНДА افکنده//افگنده сифати феълии замони гузашта аз афкандан // афгандан.

АФКАНДАГӢ افکندهگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз афкандан вазъ ва ҳолати афканда. 2. фурӯтанӣ, хоксорӣ. 3. зиллату хорӣ.

АФКАНДАН//АФГАНДАН افکندن//افگندن 1. андохтан, партофтан; дур афкандан дур кардан, дур андохтан. 2. партофтан, паҳн кардан, густурдан; пошидан; партав афкандан нур пошидан; рӯшноӣ афкандан равшанӣ додан, нур пошидан; соя афкандан соя кардан, соя партофтан. 3. галтондан, аз по андохтан, ба замин задан. 4. поин кардан, ҳам кардан; сар ба зер афкандан сар ҳам кардан, сар поин

кардан; шармгинӣ зоҳир намудан; назар (нигоҳ) афкандан нигоҳ кардан.

АФКАНДАНИЙ//АФГАНДАНИЙ افکندى//افگندى сифати феълии замони оянда аз афкандан//афгандан; ҳар чизи қобили афкандан.

АФКОР а. افكار ч. фикр (фикрҳо, андешаҳо); ақида: афкори тарбиявию ахлоқӣ, афкори фалсафӣ, афкори чамбиятӣ; афкори пешқадам гоҷҳои мутараққӣ; афкори умум // афкори омма фикри умумихалқӣ; мубодилаи афкор // табодули афкор бо ҳам иваз кардани фикру андешаҳо, фаҳмидани фикри якдигар; озодии афкор озод, бемонеа будани изҳори фикру ақида, озодфикрӣ, озодандешӣ.

АФЛЕСУН افليسون меваи ситрусии хушмазаи хушбӯӣ, ки рангаш зард аст, пуртақол.

АФЛОК а. افلاك ч. фалак (осмонҳо); гардиши афлок гузашти рӯзгор, мурури замон; кӯҳҳои сар бар афлок кӯҳҳои ниҳоят баланд.

АФЛОКӢ افلاکى кит. 1. мансуб ба афлок. 2. гайримоддӣ, гайризаминӣ; муқ. хокӣ. 3. маҷ. фаришта.

АФЛОКШИНОС افلاکشناس ситорашинос, ахтаршинос, муначчим.

АФЛОТУНИЯ افلاتونيه фалс. равияи идеалистӣ, ки аз таълимоти Афлотун (олами ирфонии идеяҳоро ба олами воқеии ашъ муқобил мегузошт) маншаъ мегирад, платонизм.

АФЛОТУНӢ افلاتونى марбут ба Афлотун; ъ ишқи афлотунӣ ишқе, ки мақсади он лаззати рӯҳӣ мебошад, ишқи гайришаҳвонӣ.

АФОЗИЛ а. افاضل ч. афзал.

АФОРИЗМ ю. افاريزم сухани мӯъҷази ҳикматноку пандомез аз қабилӣ мақол, зарбулмасал ва ғ.; амсол ва ҳикам.

АФРОД а. افراد ч. фард (ашхос, касон).

афроз افزا асоси замони ҳозира аз афрохтан. 2. ҷузъи насии калимаҳои мураккаб ба маънои баланд, боло: сарафроз, қадафроз...

АФРОЗ افزا баландӣ: афрои куллаҳо.

АФРОХТАҚОМАТ افراخته قامت қоматбаланд, баландқад.

АФРОХТАН افراختن баланд кардан, боло кардан, бардонтан; сар афрохтан сар боло кар-

дан; баланд шудан; **қад (қомат) афрохтан** қад баланд кардан, қомат рост кардан.

АФРОШТАН افراشتن *ниг.* **афрохтан.**

афрӯз افروز 1. *асоси замони ҳозира аз афрӯхтан.* 2. *ҷузъи насили калимаҳои мураккаб ба маънои афрӯзанда ва дигар маъноҳоро ифода мекунад: оташафрӯз, оламафрӯз, дилафрӯз...*

АФРҶЗИШ//ФУРҶЗИШ افروزش//فروزش *исми феълӣ аз афрӯхтан; тобиш, дурахш.*

АФРҶЗОН افروزان *кит., ниг.* **фурӯзон.**

АФРҶЗОН(И)ДАН افروزانیدن//افروزانیدن *тарзи бавоситаи афрӯхтан.*

АФРҶХТА افروخته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан.* 2. *даргирифта, фурӯзон: шамъи афрӯхта шамъи фурӯзон; афрӯхта шудан равшан шудан, шӯълавар шудан.*

АФРҶХТАГӢ افروختگی 1. *шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан; вазъ ва ҳолати он чи дар ҳолати сӯхтан ва афрӯхтан аст.* 2. *сурх шудани рӯй ва монанди он.*

АФРҶХТАН افروختن 1. *даргирондан (оташиро, чароғро ва ғ.); оташ афрӯхтан* оташ задан. 2. *даргирифтани, сӯхтани.* 3. *равшан шудан, шӯълавар гардидан, тобон гаштан; ♦ оташи ғазаб афрӯхтан* бисёр ғазабнок шудан; *оташи шавқ афрӯхтан* хеле шавқманд гардонидан.

АФСАД افسد *кит.* *ниҳоят фосид, гандида; афсади мафосид* фосидтарини фосидҳо, бадтарини фосидҳо.

АФСАР I افسر *точ,* *кулоҳи подшоҳӣ.*

АФСАР II افسر *нав.* *соҳибмансаби қувваҳои мусаллаҳ, милитсия, политсия ва ғ., ки рутбаи аз лейтенанти хурд то полковник дорад, офитсер.*

АФСАРӢ افسرى 1. *мансуб ва мутааллиқ ба афсар II; афсар будан.*

АФСАРТИРОЗ افسر طراز *кит.* *точдор, подшоҳ.*

АФСАҲ افسح *кит.* *фасеҳтар, бофасоҳаттар.*

АФСАҲБАӢН افسح بيان *кит.* *фасеҳбаён, равшанбаён.*

АФСОНА افسانه 1. *яке аз жанрҳои насрии эҷодиёти шифоҳии халқ, ки асоси онро воқеаю саргузаштҳои бофтаю хаёли ташкил*

медихад; қисса, достон, ҳикоят, нақл. 2. *суханҳои бофта, ҳикояҳои беасл; афсона гардидан//афсона шудан* вирди забонҳо шудан, овоза шудан; *афсона гуфтан* а) *қиссаву ҳикоят нақл кардан; б) маҷ.* *дурӯғ гуфтан, сафсата хондан; афсона кардан* достон кардан; *машҳур сохтан; афсона хондан* қисса гуфтан; ♦ *афсонаро ба ҳақиқат табиладондан* қорҳои бузурги дар орзуҳо бударо амали гардондан.

АФСОНАВӢ افسانوى 1. *мансуб ба афсона; дар афсонаҳо ҷойдошта: қаҳрамони афсонавӣ, ҷаннати афсонавӣ.* 2. *хаёли, бофта; беасос, бардурӯғ.*

АФСОНАВОР افسانوار *афсонамонанд; ба тарзи афсонавӣ, чунон ки дар афсона бошад: афсонавор таракқи кардан.*

АФСОНАГӢ افسانگى *ниг.* **афсонавӣ.**

АФСОНАГӢӢ افسانه گوئى 1. *исми амал аз афсона гуфтан; қиссаву ҳикоят нақл намудан.* 2. *маҷ.* *дурӯғ гуфтан; гапҳои беасос гуфтан.*

АФСОНАГӢӢ افسانه گوى *гӯяндаи афсона, қиссахон, ҳикояткунанда.*

АФСОНАМОНАНД افسانه مانند *шабеҳи афсона, афсонавор; боварнакардани; бофта.*

АФСОНАПАРАСТ افسانه پرست *афсонаписанд, дӯстдори афсона.*

АФСОНАПАРДОЗ افسانه پرداز 1. *гӯяндаи афсона, он ки афсона мегӯяд, афсонагӯӣ.* 2. *он ки ҳангоми гуфтани воқеаҳо ба муболиға ва тахайюл роҳ дода, қисса мекунад.*

АФСОНАПАРДОЗӢ افسانه پردازى *амали афсонапардоз, қиссагӯӣ.*

АФСОНАСАРО افسانه سرا *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСАРОӢ افسانه سرائى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАСОЗ افسانه ساز *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСОЗӢ افسانه سازى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАХОН افسانه خوان *хонандаи афсона, афсонагӯӣ.*

АФСОНАХОНӢ افسانه خوانى *исми амал аз афсона хондан; афсонагӯӣ, қиссахонӣ.*

АФСОНАШУНАВӢ افسانه‌شنوی *исми амал аз афсона шундан*; афсона гӯш кардан.

АФСОР افسار тасма ва ресмоне, ки ба сару гардани аспу хар мебанданд, нӯхта, нӯхтабанд.

АФСОРГУСЕХТА افسارگسيخته 1. он чи афсораш бозу гусехта бошад. 2. *маҷ.* он чи ё он ки худро ниғаҳдорӣ ва назорат карда наметавонад; бенӯхта.

АФСУН *а.* افسون 1. дуоҳои хурофотӣ, ки дуохон ва азонмехонҳо барои ром кардани чизе ё касе мехонданд. 2. сеҳр, чоду, ҳила, тазвир, найранг; **афсун кардан (намудан)** а) ҳила кардан, макр кардан; б) сеҳру чоду кардан; **афсун хондан** а) гапҳои дурӯғро гуфта ҳила ба кор бурдан; б) азонмехондан.

АФСУНГАР افسونگر соҳир, чодугар; **чаши афсунгар** дидан сеҳркунанда (*сифати чаши маъшук*).

АФСУНГАРӢ افسونگرӣ афсунгар будан, соҳирӣ, чодугарӣ.

АФСУНКОР افسونكار *ниг.* афсунгар.

АФСУНСОЗ افسونساز 1. ҳилагар, афсунгар. 2. сеҳрангез.

АФСУНСОЗӢ افسونسازی ҳилагарӣ, дурӯғбофӣ, дурӯғгӯӣ.

АФСУНСУХАН افسونسخن *кит.* он ки гапаш таъсирбахшу диққатҷалбкунанда аст, чодусухан.

АФСУНХОН افسونخوان 1. афсунхонанда, азонмехон. 2. соҳир, чодугар.

АФСУРДА افسرده 1. *сифати феълии замони гузафта аз афсурдан*; сармозада; яхкарда. 2. *маҷ.* гамгин, андӯхгин.

АФСУРДАГӢ افسردگی 1. дар ҳолати афсурда будан; пажмурдагӣ. 2. андӯхгинӣ, зикӣ, гамгинӣ.

АФСУРДАДИЛ افسردهدل пажмурдадил, дилсард, бешавку ҳавас, дилмурда.

АФСУРДАДИЛӢ افسردهدلی пажмурдадилӣ; дилсардӣ, дилмурдагӣ.

АФСУРДАН افسردن 1. сард шудан, хунук шудан. 2. пажмурда шудан. 3. *маҷ.* дилсард шудан; андӯхгин шудан.

АФСУРДАРӢ(Ӣ) افسرده‌رو(ی) *кит.* пажмурда, гамгин.

АФСУРДАХОТИР افسرده‌خاطر ошуфтахотир, гирифтахотир; гамгин, андӯхгин.

АФСУРДАХОТИРӢ افسرده‌خاطری ошуфтахотирӣ, гирифтахотирӣ; гамгинӣ, андӯхгинӣ.

АФСУРДАҶОН افسرده‌جان пажмурда, мурдадил.

АФСУРДАШУДА افسرده‌شده *сифати феълии замони гузафта аз афсурда шудан*; сардшуда, хунукхӯрда; пажмурда.

АФСӢС افسوس эҳсоси таассуф, ҳасрат, дарег, надомат, пушаймонӣ; дарего! ҳайфо! (*нидо барои ифодаи пушаймонӣ ва надомат*); **афсӢс, ки...** дарего, ки..., ҳайфо, ки...; **афсӢсу надомат** дарегу пушаймонӣ; **бо афсӢс** бо таассуф, мутаассифона; **афсӢс хӯрдан** ҳасрату надомат кардан, изҳори таассуф кардан, пушаймонӣ баён кардан.

АФСӢСОМЕЗ افسوس‌آمیز боафсӢс, бодарег, ҳасратомез.

АФСӢСХӢРОНА افسوس‌خورانه дар ҳолати афсӢс гуфтан, афсӢсгӯён, бо афсӢсхӯрӣ.

афт افت *асоси замони ҳозира аз афтодан //афтидан.*

АФТ رفت рӯй, андом, киёфа; намуди зоҳирӣ (*умуман*); **афту андом** шаклу шамоил, намуди зоҳирӣ; **афту башара** афту андом, намуди зоҳирӣ, киёфа; **аз афташ** зоҳиран, маълум мешавад, ки ...; **аз афти кор** маълум мешавад, ки ...; зоҳиран; эҳтимол.

АФТАСӢ افتسی *кит.* паҳнии бинӣ, пачақии бинӣ, пучуқӣ.

АФТИДАН افتيدن *ниг.* афтодан.

АФТИДАМОНДА افتيده‌مانده *ниг.* афтодамонда.

АФТИШ افتش *исми феъли аз афтидан*; поин галтидан.

АФТОДА افتاده 1. *сифати феълии замони гузафта аз афтодан*; галтида, гелида, азпомонда; **афтода мондан** гуфт. беихтиёр ё нохост галтидан. 2. гирифтор, муқайяд, побанд. 3. дармонда; ноилоҷмонда; бечора, нотавон, заиф.

АФТОДАГӢ افتادگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз афтодан*. 2. беҳолӣ,

бекуватӣ, сустӣ. 3. бечорагӣ; хорӣ.

АФТОДАМОНДА افتادهمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтода мондан*; ғалтидамонда. 2. беҳолшуда, аз ҳол рафта.

АФТОДАН//АФТИДАН افتادن//افتيدن 1. аз боло ба поин бо зарб омадан, ғалтидан; суқут кардан. 2. аз по даромадан, хобидан (*ба сабаби беморӣ, мондагӣ ва ғ.*). 3. поин шудан, овезон гаштан, кашол шудан. 4. рехтан, боридан. 5. *ҳамчун ҷузъи таркибии феълҳои таркибӣ омада, ба онҳо маъноҳои гирифтор шудан, мондан, шудан, ғалтидан ва ғ. медиҳад*: ба бандагӣ афтодан, дар талаби чизе афтодан, дур афтодан, ба бало афтодан ва ғ.; аз пайи касе афтодан таъкиб кардан, дунболагирӣ кардан; ба ҳарос афтодан ваҳмидан, тарсидан; зарур афтодан зарур шудан; ба гардан афтодан бор шудан, ба зимма қарор гирифтан; ба (дар) андеша афтодан ба фикр фуру рафтани; ба дом афтодан гирифтор шудан; ба изтироб афтодан ошуфта гардидан, ба ҳаяҷон омадан; ба роҳ афтодан рафтани, равона шудан, ба роҳ даромадан; ба сӯзу гудоз афтодан дар ғаму гусса мондан; ба такудав афтодан дар ташвиш мондан, дар тарадлуди чизе шудан; ба талвоса афтодан беқарор шудан; ба умед афтодан умедвор шудан; ба (дар) фикр афтодан ба фикр фуру рафтани, фикр карда мондан, дар фикр шудан; ба фикри чизе афтодан аз пайи чизе шудан, чизеро мақсад кардан; ба хаёл афтодан ба хаёл фуру рафтани, фикр карда мондан; ба шубҳа афтодан шубҳа кардан; ба чое афтодан ба чое дохил шудан, дар чое воқеъ шудан; ба ҷустуҷӯ афтодан кофтуков кардан; гузор афтодан роҳ рост омадан, воқеъ шудан дар чое; дам (нафас) ба дарун афтодан нафас набаровардан; хомӯш шудан, тамоман дам шудан; дар банд афтодан гирифтор шудан; дар гӯшаи нокомӣ афтодан гирифтори номуродӣ шудан; бечора шудан; дар миёна афтодан во-сита шудан; дар пайи чизе афтодан аз пайи чизе шудан, аз паси коре шудан; дар таачҷуб афтодан ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; дар тарс афтодан тарсидан, ҳаросидан; дар ташвиш афтодан беқарор шудан; нотинҷ гаштан; дар ҳашм афтодан ҳашмгин шудан; дар ҳайрат афтодан мутаҳаййир шудан, ҳайрон шудан; дар ҳаяҷон афтодан ба изтироб омадан, безобита шудан; зебанда афтодан муно-

сиб омадан, мувофиқ воқеъ шудан; маъқул афтодан писандида шудан, писанд омадан; мақбул афтодан писанд омадан, мавриди қабул қарор гирифтани; писандида афтодан маъқул шудан, писанд омадан; роҳ афтодан гузор рост омадан, гузор воқеъ шудан; чашм афтодан нигаристан, нигоҳ кардан; шинам афтодан муносиб воқеъ шудан, мувофиқ омадан; қимат афтодан гарон воқеъ шудан, бо нархи баланд ба даст даромадан; ба даст афтодан (афтидан) гирифтор шудан, дастгир шудан; ба дунбол афтодан таъкиб кардан; ба сар афтодани чизе (ходисае) дучор шудани (омадани) чизе (ходисае); бор шудани чизе; дар рӯзи саҳт афтодан ба ҳолати бад дучор шудан, ба вазъияти ногувор гирифтор гаштан; қор афтодан ба касе мӯхтоҷ шудан ба мадади касе, эҳтиёче воқеъ шудан ба касе; латтаи касе ба (дар) об афтодан пуч баромадани умеди касе; ноумед шудан.

АФТОДАОВОЗ افتادهآواز одами овозаш гирифта, хиррӣ.

АФТОДАРӮХ افتادهروح ниг. рӯхафтода.

АФТОДАҲОЛ افتادهحال 1. хастаҳол, бемадор. 2. фақир, бенаво.

афтон افتان *асоси замони ҳозира аз афтодан.*

АФТОН افتان *феъли ҳоли афтидан*; дар ҳолати афтидан, афтида-афтида, ғалтон; **афтону хезон** афтидаву хеста, хеставу ғалтида; лангон-лангон.

АФТОНДАН افتاندن *тарзи бавоситаи афтодан//афтидан*; ғалтондан; ба замин афтондан, аз по афтондан хобондан, ғалтондан; аз чашм афтондан ба чашм бад намоёндан (касиро); ба даст афтондан дастгир кардан, доштани; дастгир кунонидан; ба дом афтондан гирифтор кардан, ба дом гирифтани.

АФТОНИДАН افتانيدن ниг. афтондан.

АФТУДАРАФТ افتودرفت гирудор, занозанӣ, задухӯрд, часпочаспӣ, ҷангу ҷидол; **афтуда-рафт** кардан часпочаспӣ кардан, занозанӣ намудан.

АФТУХЕЗ افتوخيز 1. афтидану хестан; калавидану пешпо хӯрдан. 2. маҷ. часпу талош, задухӯрд.

АФФИКС лот. افكس ниг. ванд.

АФҲОМ *a.* افهام *ч.* фаҳм.

АФЧА *афҷе кит., ниг.* хӯса.

афшон افشان 1. *асоси замони ҳозира аз афшондан.*
2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои резанда, пошанда, афшонанда: болафшон, нурафшон, зарафшон, оташафшон...*

АФШОН افشان 1. хол-хол нақшшуда, ҳар чо-ҳар чо нақшшуда; нақшу нигорест, ки дар коғаз ё ба девор ба воситаи пош додани рангҳо пайдо мешавад. 2. *кит.* ошуфта, парешон.

АФШОН(И)ДАН افشانیدن//افشانیدن 1. пошидан, чошидан. 2. ларзон(и)дан, чунбон(и)дан; **пушт афшондан** пушт ларзондан, пушт чунбондан, пушт дарҳам кашидан. 3. барои чангу хоки чизеро равондан онро саҳт такон додан, шиппондан. 4. нисор кардан, рехтан. 5. нақшу нигор кардан, нақш ниҳодан; **бол афшондан** бол задан; **гулӯ афшондан** сулфидан; **даст афшондан** а) даст чунбондан (*барои хайрухуш кардан*); б) *маҷ.* изҳори норизоӣ кардан, қаҳру ранчиш зоҳир намудан (*бо ҳаракати хоси даст*); **доман афшондан** а) доман шиппондан; б) *маҷ.* чизеро тарк карда рафтан, аз чизе умеди худро канда рафтан; **кисаро афшондан** кисаро холӣ кардан; **◇ даст афшондану ну кӯфтан** рақсидан.

АФШУРА افشوره 1. оби мева ва наботот, ки фушурда мегиранд, шарбат, шира: **афшураи ангат**. 2. туфола, усора.

АФШУРДА افشورده *сифати феълӣи замони гузашта аз афшурдан*; **лимӯи афшурда** лимӯи гичим карда ё пахш карда обашро гирифта.

АФШУРДАГОМ افشورده گام *кит.* собиткадам, устувор.

АФШУРДАН افشوردن 1. бо зӯри даст пахш карда баровардани оби чизе, фушурдан, гичим кардан. 2. *маҷ.* танг кардан, азоб додан.

АФЪӢ//АФЪО *a.* افعى навъе аз морҳои захрдор бо бадани гафсу думи кӯтоҳ ва сари пахнии секунҷамонанд, ки намудҳои гуногун дорад.

АФЪОЛ *a.* افعال *ч.* феъл (корҳо, амалҳо); **афъоли бад** корҳои бад; **афъоли нек** рафтору кирдори хуб ва муносиб; **афъолу атвор** рафтору кирдор.

АФЮН افيون моддаи беҳушкунанда ва мастиоваре, ки аз шираи гӯзаи кӯкнор ҳосил мекунад, тарёк.

АФЮНӢ افيونى 1. *мансуб ба афюн.* 2. тарёкӣ, нашъаманд, истеъмолкунандаи афюн.

АФЮНХӢӢ افيون خور тарёкӣ, нашъаманд.

АХ *a.* اخ *кит.* бародар, додар.

АХАВОН *a.* اخوان *ч.* ах.

АХБОР *a.* اخبار 1. *ч.* хабар; **арбоби ахбор** хабардиҳандагон, хабарнигорон; **воситаҳои ахбори умум** *ниг.* восита; **ахбор гирифтани хабар** гирифтани, бохабар шудан. 2. барномаи хабарҳои тоза дар бораи вазъияти рӯз, ки аз радио, телевизион ва дигар воситаҳо пахш ва нашр мегардад: **ахбори варзишӣ**, **ахбори рӯз**, **ахбори сиёсӣ**; **ахбор додан** а) хабар додан, бохабар кардан; б) шунавонидани хабарҳои тоза, пахши ахбор ба воситаи радио ва телевизион. 3. *д.* ҳадис ва ривоятҳои, ки аз Муҳаммади пайгамбар (с) ва саҳобаҳои ӯ нақл шудааст.

АХБОРДИҲАНДА اخباردهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз хабар додан*; хабардиҳанда, маълумотдиҳанда.

АХБОРДИҲӢ اخباردهى *исми феълӣ аз ахбор додан*; хабар додан, маълумот додан.

АХБОРНАВИС اخبارنويس хабардиҳандаи воқеаҳо, хабарнигор, мухбир.

АХБОРНАВИСӢ اخبارنويسى амал ва шугли ахборнавис, мухбирӣ, хабарнигорӣ.

АХБОРНОМА اخبارنامه навиштаҷоти махсус, ки аз ягон воқеаи муҳим хабар медиҳад.

АХГАР اخگر 1. пораи оташи афрӯхта, ангишти афрӯхта, оташпора, лаҳча. 2. шарора, оташпораи бисёр майдае, ки дар миёнаи шӯъла сар зада, пош мехӯрад.

АХГАРВОР اخگروار мисли лаҳча, монанди оташпора.

АХГАРИСТОН اخگرستان *кит.* маҳалли ахгар, оташдон, манқал.

АХГАРОСО اخگر آسا *ниг.* ахгарвор.

АХГУЛ *اڭگل* хасҳои сӯзанмонанди хӯшаҳои ҷав ва гандум, суки хӯшаи галла.

АХЁР *а. اخیار ҷ. хайр ва хайир* (некон ва некӯкорон).

АХЗ *а. اخذ кит. гирифт*ан, дарёфт, ба даст овардан; **ахз кардан** гирифтани, дарёфт кардан.

АХЗАР *а. اخضر кит. кабуд, нилгун; чархи ахзар* осмони нилгун.

АХЗАРӢ *اخرى* кабудтоб, нилгун.

АХИР *а. اخیр кит. охир.*

АХИРАН *а. اخیراً* дар вақтҳои охир, ба наздикӣ.

АХЛОҚ *а. اخلاق ҷ. хулқ.* 1. қоидаҳои рафтору одоб, ҳислатҳои рӯҳиву маънавӣ ва фарҳангии пазируфта миёни мардум ва риояи онҳо аз тарафи ҳар як фарди ҷамъият; **ахлоқи нек** хулқу одоби писандида; **ахлоқу одоб** рафтор, тарзу равиш, хулқу атвор. 2. ҳислат, таъб; **илми ахлоқ** як соҳаи илми фалсафа, ки бо омӯзишу таҳқиқи масъалаҳои ахлоқ машғул аст.

АХЛОҚАН *а. اخلاقاً* аз ҷиҳати ахлоқ, аз ҷиҳати одоб.

АХЛОҚИЁТ *اخلاقيات* қули масъалаҳои ахлоқӣ.

АХЛОҚӢ *اخلاقی мансуб ба ахлоқ; савияи ахлоқӣ.*

АХЛОҚОМӢЗӢ *اخلاق آموزی* омӯхтани талабот ва қоидаҳои ахлоқ.

АХЛОТ *а. اخلات 1. ҷ. хилт; ахлоти арбаа* ҷаҳор унсур – хун, сафро, савдо ва балғам, ки ба ақидаи табибони қадим бемориҳо аз онҳо сар мезананд. 2. пору; хокрӯба, чизҳои пас партофташуда.

АХЛОТКАШОНӢ *اخلات کشانی* кашондани ахлоту партовҳо.

АХЛОТПАРТОӢ *1. اخلات پرتائی* партофтани ё бурда ба ҷое рехтани ахлот. 2. ҷои партофтани ахлот ва хасу хокрӯбаҳо: **қутгии ахлотпартоӢ**, зарфи ахлотпартоӢ.

АХЛОТРЕЗӢ *1. اخلات ریزی* рехтани ахлот. 2. ҷои рехтани ахлот ва партову хокрӯбаҳо, ахлотпартоӢ.

АХЛОТТӢДА *اخلات توده* тӯдаи ахлот, ҷамъшудаи ахлот.

АХЛОТХОНА *اخلات خانه* ҷои ахлот, ҷои ахлотрезӣ, ахлотҷой.

АХЛОТҶОӢ *جای اخلات* ҷои ахлотрезӣ.

АХЛОФ *а. اخلاف ҷ. халаф* (фарзандон; пасояндагон).

АХРАБ *а. اخر ب 1. кит. харобтар, вайронтар. 2. адиш. дар арӯз номи зиҳофест, ки дар натиҷаи партофта шудани ҳиҷои аввал ва кӯтоҳ шудани ҳиҷои охири рукни асосии баҳри ҳазач – «мафойлун» шакли «фойлу» ба вучуд ояд ҳам, ба ҷои он рукни «мафъулун»-ро истифода мебаранд; вазни анъанавии рубоӣ шаҷараи аҳраб ва шаҷараи аҳрами баҳри ҳазач ба ҳисоб меравад; муқ. аҳрам.*

АХРАМ *а. اخر م 1. кит. он ки девораки биниаш бурида шудааст, чокбинӣ. 2. кит. буридашуда; муқ. мураххам. 3. адиш. дар арӯз номи зиҳофест, ки дар асл «мафойлун» буда, дар натиҷаи искоти ҳиҷои аввали он «фойлун» боқӣ монда бошад ҳам, ба ҷои он рукни «мафъулун»-ро кор мефармоянд; яке аз ду шаҷараи вазни рубоӣ ба ҳамин зиҳоф асос ёфта, шаҷараи аҳрам ном дорад ва аз дувоздаҳ навъ иборат аст; муқ. аҳраб.*

АХТА *а. اخته* беҳоя, ҳайвоне, ки хояшро гирифтаанд; **ахта кардан** барои боздошти ҷуфтшавии ҳайвонҳо қанда гирифтани хояҳои ҳайвонҳои нарина (*аз қабилӣ асп, барзагов ва ғ.*).

АХТАКУНӢ *اخته کنی* исми амал аз ахта кардан; амалиёти ахта кардан.

АХТАР *1. اختر* ситора, кавкаб, начм; *ба тариқи истиора:* **ахтари бахт**, **ахтари толеъ**. 2. *мач. бахт, иқбол, толеъ; ахтари ситезасар* бахти қачрафтор ва носазовор; **ахтари дунболадор ниг.** ситораи думдор; **ахтари қутб** ситораи қутб; **ахтари сарсабз** ситораи бахт, сайёраи саъд; **ахтари шабгард а)** ситораи номусоид, ситораи наҳс; **б)** моҳ; **ахтари қовиён** парчами Фаридун, байрақи Коваи оҳангар; **ахтар шуморидан** (*ё шумурдан*) *ниг.* ситора (*шумурдан*); бедор гаштани ахтари хуфта омад кардани бахт.

АХТАРБИН *اختر بین* кҳн. ахтаршинос, ситора-

шинос, муначчим.

АХТАРГҶ (Ӯ) (اخر گوی) *кит.* муначчим, фолбин.

АХТАРӢ اخترى 1. мансуб ба ахтар. 2. муначчим, ситорашинос.

АХТАРНИГОРӢ اخترنگارى *нав.* аксбардорӣ аз чирмҳои осмонӣ бо истифода аз дурбинҳои махсуси ситорашиносӣ.

АХТАРСИПОҲ اخترسپاه *мач.* серлашкар, бо сипохи бешумор.

АХТАРСҶҲТА اخترسوخته *киноя аз* бадбахт, баргаштабахт.

АХТАРШИНОС اخترشناس *ниг.* ситорашинос.

АХТАРШИНОСӢ اخترشناسى *ниг.* ситорашиносӣ.

АХТАРШУМОР اخترشمار *ниг.* ситорашумор.

АХТАРШУМОРӢ اخترشماری *ниг.* ситорашуморӣ.

АХТАҲОНА اخته خانه саисхона, тавила.

АХТОР *а.* اخطار 1. ҷ. хатар. 2. танбеҳ; огоҳӣ.

АХФАШ اخفش *кит.* он ки мубтало ба бемории хафаш аст, яъне ба рӯшноӣ нигариста наметавонад; *муқоб.* шабқӯр; он ки чашмаш заиф ва камнур аст; \diamond бузи ахфаш он ки гапери надониставу нафаҳмида тасдиқ мекунад.

АХШ اخش *кит.* арзиш, баҳо, қимат.

АХШАМ *а.* اخشم *кит.* он ки ҳисси бӯй - қувваи шомма надорад.

АХШЕҶ اخشيچ *кҶи.* 1. зид, муҳолиф. 2. хар яке аз чор унсур.

АХШЕҶОН اخشيخان *ниг.* чор (унсур).

АҲАД *а.* احد *кит.* як; воҳид; фард, нафар.

АҲАДИЯТ *а.* احديت *кит.* ягонагӣ, беҳамтоӣ (*сифати Худо*).

АҲАМ(М) *а.* اهم *кит.* муҳимтар, заруртар, муҳимтарин, заруртарин.

АҲАМИЯТ *а.* اهميت муҳим будан, муҳим ва зарур шуморидани коре (чизе): аҳамияти таърихӣ, аҳамияти иҷтимоӣ; аҳамият додан

этибор додан, диққат қардан, таваҷҷӯҳ додан; аҳамият доштан ба этибор соҳиб будан, муҳим будан; аз аҳамият ҳолӣ набудан муҳим будан; манфиат доштан.

АҲАМИЯТДОР اهميتدار *ниг.* аҳамиятнок.

АҲАМИЯТНОК اهميتناک *дорои* аҳамият, соҳиби аҳамият, муҳим, этиборнок.

АҲАМИЯТНОКӢ اهميتناکي *аҳамият* доштан, этиборнокӣ.

АҲБОБ *а.* احباب ҷ. ҳабиб (дӯстон, дӯстдорон).

АҲВАЛ *а.* احوال *кит.* орус, чашмкаҷ, қачбин, дубин.

АҲВАР *а.* احور *кит.* дорои чашми сиёҳранги зебо, сиёҳчашм, охучашм.

АҲВАТ *а.* احوط *кит.* баэҳтиёттар, эҳтиёткорона.

АҲВОЛ *а.* احوال ҷ. ҳол; ҳолат; вазъ, вазъият; чигунагии ҳол, чигунагии мизоҷ (беморӣ, тандурустӣ); аҳволи бад вазъияти ногувор; аҳволи байналхалқӣ вазъияти муносибатҳои байниҳамдигарии халқҳо; аҳволи дарунӣ вазъияти дохилӣ; аҳволи рӯҳия кайфияти рӯҳӣ, ҳолати рӯҳӣ; аҳволи сиҳатӣ вазъи тандурустӣ; шарҳи аҳвол баёни вазъият; баёни қору ҳаёти шахсе; ҳолу аҳвол вазъияту ҳолат; арзи аҳвол қардан вазъиятро маълум қардан, ҳолатро баён намудан; аҳволи касе тағ будан (шудан) вазъияти касе душвор будан (шудан), вазъи касе бад будан (шудан); аҳвол нағз шудан вазъият беҳтар гардидан; аҳвол пурсидан ҳолу аҳволи касеро пурсон шудан, вазъи қори касеро пурсон шудан; ба аҳволи касе хандидан ҳолати касеро масҳара қардан, ба вазъияти касе бо тамасхур нигоҳ қардан.

АҲВОЛДОН احوالدان *донандаи* аҳвол, ҳолдон.

АҲВОЛПУРСӢ احوال پرسى *исми феълӣ аз* аҳвол пурсидан; пурсидани аҳвол (-и якдигар), аз қору бор ва вазъияти зиндагӣ пурсон шудан, ҳолпурсӣ; аҳволпурсӣ қардан ҳоли якдигарро пурсидан, аз қору бору зиндагӣ пурсон шудан.

АҲВОЛФАҲМӢ احوال فهمي *фаҳмидани* аҳвол, донишгани вазъият.

АҲВОЛҶӢ احوال جوئی *ниг.* аҳволпурсӣ.

АҲД *a.* عهد 1. паймон, шарт, қарордод, муоҳида; ваъда; **аҳду вафо** паймону садоқат; қавл додан ва дар қавли худ устувор будан; **аҳду паймон** қавлу ваъда; **аҳд бастан** паймон қардан; **аҳд қардан** қавл додан; **аҳду паймон бастан** қарордод қардан, шарту паймон қардан; **аҳду паймон қардан** шарту қарордод намудан; **аҳд шикастан** қарордод вайрон қардан; ваъдаҳилофӣ намудан; **ба аҳд пойдор** будан ба ваъда устувор будан; **ба аҳд вафо қардан** мувофиқи қарордод амал қардан, ба паймон ва ваъда устувор будан. 2. замон, давр; **аҳди сигар** давраи хурдсолӣ, замони кӯдакӣ; **аҳди шабоб** айёми ҷавонӣ, давраи ҷавонӣ; **аҳди қадим** замони гузашта, давраи кӯҳна; **аҳди гул** фасли баҳор.

АҲДАБ *a.* احداب *kit.* кӯзапушт, букрӣ.

АҲДБАНДӢ عهدبندى *исми амал аз аҳд бастан; паймонбандӣ.*

АҲДНОМА عهدنامه шартнома, қарордод, паймоннома.

АҲДОБ *a.* اهداب *kit.* миҷгон.

АҲДОС *a.* احداث 1. ҷ. ҳадас (чизҳои нав пайдошуда; ҳодисаҳои ногаҳонӣ...); **аҳдоси замона** ҳодисаҳои рӯзгор. 2. *таър.* маблағе, ки шаҳна ё миршаб барои нигоҳдорӣ ва посбонии бозор мегирифт.

АҲДШИКАН عهدشكن он ки аз аҳд рӯй тофтааст, он ки ба қавлу паймон вафо накардааст, паймоншикан.

АҲДШИКАНӢ عهدشكنى *исми амал аз аҳд шикастан; ваъдаҳилофӣ.*

АҲДШИКАНОНА عهدشكنانه аҳдро шикаста, қарордодро вайронқунон, паймоншиканона.

АҲӢН *a.* احيان ҷ. хин (вақтҳо, замон); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

АҲӢНАН *a.* احياناً гоҳо, баъзе вақт, баъзан; иттифоқан.

АҲКОМ *a.* احكام ҷ. ҳукм; қоидаву қонунҳо; **аҳкоми дин** *ниг.* аҳкоми шариат; **аҳкоми салтанат** қоидаву қонунҳои подшоҳӣ, ҳукмҳои подшоҳӣ; **аҳкоми шарнат** (ё шаръ) *д.* қонунҳои шариат, фармуदाҳои шариат; \diamond **аҳкоми анҷум** *нуч.* хусусиятҳои гардиши

ситораҳо (*аз рӯи илми нучуми қадим гӯё вазъияти ситорагон тақдир ва сарнавишти одамонро муайян мекардааст*).

АҲЛ *a.* اهل 1. зан, аёл; **аҳлу аёл** зану фарзандон, аъзои хонавода, ҳар яке аз афроди хонадон. 2. мардум, халқ; бошандагон, сокинон; **аҳли шаҳр** сокинони шаҳр. 3. лоиқ, сазовор, муносиб. 4. тифок, муттафик; **ёр аҳл аст, кор сахл аст** (*зарб.*). 5. мансуб, мутааллиқ; **аҳли ҳар пеша; аҳли адаб (адабиёт)** адибон, нависандагону шоирон; **аҳли байт** зану фарзандон, аъзои оила, афроди хонавода; **аҳли басар//аҳли басират** дурандешон, одамони бофаросат, зирак, доно; **аҳли башорат** огоҳони ҳол, донандагони роз, маҳрамони асрор; **аҳли бедод** бедодгарон, золимон; **аҳли бидъат** эҷодқунанда ва тарафдорони унсуру қоидаҳои нав ва муҳолифи дин; **аҳли вафо** вафодорон, соҳибони қавл; **аҳли ваҳдат** *д.* касоне, ки ба ягонагии Худо эътиқод доранд; **аҳли тасаввуф, сӯфиён; аҳли ғадр** хиёнатгарон, фиребгарон, маккорон; **аҳли давлат** а) давлатмандон, сарватдорон; б) арбоби давлат, ҳукуматдорон; **аҳли дарбор** дарбориён, одамони дарбор, мансубон ба дарбор; **аҳли дард** а) дардманд(он); б) *киноя* аз ошиқ(он); **аҳли дил** аҳли сидқу сафо; соҳибдил, ориф, донишманд; **аҳли завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **аҳли замона** муосирон, ҳамасрон, ҳамаҳдон; **аҳли иқтоъ таър.** ба иқтоъ ноилшудагон, касоне, ки подшоҳ ба онҳо ба таври инъом ва мукофот замин, деҳ ва ё мулке додаст; **аҳли илм** олимон, касоне, ки бо илм машғуланд; **аҳли имон** *д.* мӯъминон, диндорон; **аҳли иродат** мухлисон ва пайравони тариқат; **аҳли ирфон** а) орифон, донишмандон, хирадмандон, одамони бомаърифат; б) сӯфиён; **аҳли исён** шӯришгарон, одамони исёнбардошта; **аҳли калом** суханварон, адибон; **аҳли камол** ба камол расидагон, аҳли фазлу дониш; **аҳли карам** саҳиён, ҷавонмардон, одамони босаховат, кушоодаст, олиҳиммат; **аҳли кимиё** а) кимиёгарҳо, ононе, ки бо илми кимиё машғуланд; б) *мач.* фиребгарон, ҳилагарон, маккорон; **аҳли китоб** *д.* яҳудиён, исавиён ва мусулмонон, ки дини ҳар қадам дорои китоби муқаддас («Таврот», «Инҷил», «Забур», «Қуръон») мебошад; **аҳли кор** кормандон, меҳнатқашон; **кордон**, аз кор огоҳ; **аҳли корвон** корвониён, сафарқунандагон бо корвон; **аҳли қалам** нависандагон, адибон; **аҳли қофила** корвониён, ҳамсафарон; **аҳли қубур**

мурдагон, даргузаштагон; **аҳли малоҳат** малехон, зебоён, хушрӯён, соҳибчамолон; **аҳли маънӣ** соҳибони фаҳму фаросат, соҳибони маърифат; **аҳли маърифат** а) орифон, доноён, ҳакимон; б) сӯфиён; **аҳли меҳнат** аҳли кор, меҳнаткашон; **аҳли мурувват** чавонмардон, инсондӯстон; одамони олиҳиммат; **аҳли назар** мардумони бофаросат, одамони зирак; **аҳли ниёз** мӯхтоҷон, эҳтиёҷмандон, бенавоён; **аҳли оила** аъзои хонавода, аъзои оила, аҳли байт; **аҳли олам** оламиён, чаҳониён; **аҳли пеша** хунармандон, косибон; **аҳли риё** риёкорон, каллобон, одамони дурӯя, мунофиқ, сохтакор; **аҳли роз** маҳрамон, ҳамрозон, сирдонон; **аҳли роӣ** одамони донишманд, соҳибони ақлу тадбир; **аҳли савдо** савдогарон; машғулони кори савдо; **аҳли санъат** санъатварон, одамоне, ки бо санъат машғуланд; **аҳли сӯҳбат** мусоҳибон, ҳамсӯҳбатон; **аҳли тақво** порсоён, худотарсон, парҳезгорон; **аҳли тамиз** одамони оқил, доно, хушёр; **аҳли тараб** хушу хурсандикунандагон; вақтхушкунандагон; **аҳли тариқат** д. зоҳидон, сӯфиён; **аҳли хилват** гӯшанишинон, ибодаткунандагон; **аҳли хирад** оқилон, хирадмандон; **аҳли хок** мурдагон, даргузаштагон; **аҳли ҳасад** одамони бахил, бадрашк, нотавонбин; **аҳли ҳирфа** хунармандон, санъаткорон, пешаварон; **аҳли ҳунар** хунармандон; эҷодкорон; **аҳли ҷамъият** аъзои ҷомеа; омма, мардум; **аҳли чаҳон** чаҳониён, халқҳо; **аҳли яқин** а) одамони ҳақиқатшинос, хирадмандон, муҳаққиқон; б) д. порсоён, сӯфиён.

АҲЛИЯТ *a. اهليت kit.* 1. лаёқат, истеъдод. 2. шоистагӣ, сазоворӣ, арзандагӣ.

АҲЛӢ *اهلى kit.* унсгирифта, одаткарда; ромшуда, хонагӣ.

АҲЛОНА *اهلانه* муттафиқ; муттафиқона, бо тифоқӣ; меҳнати аҳлона кори муттафиқона.

АҲМАҚ *a. احمق* аблаҳ, нодон, гӯл, бефаҳм, беақл; **аҳмақ кардан** *касоро* фиреб додан, гӯл кардан; **аҳмақ шудан** фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

АҲМАҚӢ *احمقى* аблаҳӣ, ҳамоқат; **аҳмақӣ кардан** аблаҳӣ кардан, гӯлӣ намудан.

АҲМАҚНАМО *احمق نما* мисли аҳмақ, мушобех ба аблаҳ.

АҲМАҚОНА *احمقانه* 1. шабеҳи аҳмақ, аҳмақвор, аблаҳона. 2. бемаъниёна; **кори аҳмақона** амалу рафтори аблаҳона; **ҳаракатҳои аҳмақона** рафтори бечо ва бемаънӣ.

АҲМАҚФИРЕБ *احمق فريب* фиребандаи аҳмақ; он чи ба аблаҳ мақбул аст.

АҲМАР *a. احمر* сурх, сурхранг; **гули аҳмар** гули сурх; **ёкути аҳмар** ёкути сурх; **ливои аҳмар** байраки сурх; **лолаи аҳмар** лолаи сурх.

АҲОДИС *a. احاديث* ҷ. ҳадис.

АҲОЛИНИШИН *اهالى نشين* маскан, ҷои истикомати аҳоли, мардумнишин; **маркази аҳолинишин**.

АҲОЛӢ *a. اهالى* 1. ҷ. аҳл. 2. бошандагон, сокинони деҳа, шаҳр ё вилоят; **аҳолии меҳнатӣ** мардуми меҳнаткаш, одамони заҳматкаш; **аҳолии одӣ** мардуми одӣ, авом.

АҲОР *اهار nig.* оҳор.

АҲРАМАН *اهرمين nig.* аҳриман.

АҲРЕМАН *اهريمين nig.* аҳриман.

АҲРИМАН *اهريمين* 1. қувва ва рӯҳи бадӣ дар дини зардуштӣ. 2. дев, шайтон, ҷин.

АҲРОМ *a. اهرام* ҷ. ҳарам; шакл ё қисми бисёррӯя, ки қисми поёнии он сегӯша буда, рӯйҳои секунҷаи пахлунаш як қуллаи умумӣ дорад; **аҳроми Миср** мақбараҳои бузурги сангини фиръавнҳои Мисри қадим, ки ба мисли аҳром маҳрутшакланд.

АҲРОММОНАНД *اهراممانند* аҳромшакл, аҳромнамуд; қуллаҳои аҳроммонанд.

АҲРОМШАКЛ *اهرامشکل nig.* аҳроммонанд.

АҲРОР *a. احرار* ҷ. хурр (озодон, озодихоҳон).

АҲСАН *a. احسن* 1. беҳтар, аълотар; **ба вачҳи аҳсан** *nig.* вачҳ. 2. *нидо* таҳсин, офарин; **аҳсан гуфтан** // **аҳсан хондан** офарин гуфтан, таҳсин кардан.

АҲСАНТ *a. احسنت nig.* аҳсан 2.

АҲУРОМАЗДО *اهورا مذدا* дар дини зардуштӣ, ҳамчун ҳудои қувваҳои некӣ ва рӯшноӣ парастини мекарданд, Ҳурмуз.

АЧАБ *a. عجب* 1. он чи сабаби ҳайронӣ мешавад, ҳайратовар, ҳайратангез, тааччубовар, шигифтовар. 2. *нидои ҳайрату тааччуб* воачабо, ачабо, тааччубовар аст, ки...; **чи ачаб!** чи чои тааччуб!; **эй ачаб** ачабо, тааччубовар аст, ки...; **ачаб доштан** ҳайрон будан, дар тааччуб будан; **ачаб кардан** а) тааччуб намудан, ҳайрон шудан; б) *маҷ.* кори хуб кардан; **дар ачаб мондан** ҳайрон шудан, мутаҳаййир гаштан; **дар ачаб шудан** ҳайрон шудан, тааччуб кардан; **ачаб не // ачаб нест, ки...** эҳтимол, шояд, аз эҳтимол дур нест, ки..., мумкин аст, ки...

АЧАБО *عجبا* *нидои ҳайрату тааччуб* ҳайратовар аст, ки..., ҳайратангез аст, ки..., тааччубовар аст, ки...

АЧАЛ I *a. اجل* 1. *кит.* муддат, мӯҳлат; вақт, хангом. 2. ба охир расидани умр, марг; **дард дигар, ачал дигар** (*зарб.*); **ачали муаллақ** марги ногаҳонӣ; **ачал расидан** умр ба интиҳо расидан, марг наздик шудан; **агар ачал амон диҳад** зиндагиву саломатӣ бошад, агар намурам...; **аз дасти ачал халос кардан** аз марг раҳо додан, аз марг вораҳонидан; **ба чанголи ачал афтидан** ба марг дучор шудан, ба мурдан расидан; **бе ачал куштан** пеш аз вақт куштан, бе марги табиӣ нобуд кардан; **бо ачали худ мурдан** бо марги табиӣ мурдан; **тухми ачал коштан** ҳамаро ба ҳалокат расонидан, қир кардан.

АЧАЛ III//АЧАЛЛ *a. اجل* *кит.* ҷалилтар, боҷалолтар, бузургвортар.

АЧАЛА *a. عجله* *кит.* шитоб, таъчил; **бо ачала** шитобон, саросемавор, шитобкорона.

АЧАЛГИЁҲ *اجل گياه* *бот.* як оилаи гиёҳҳои бисёрсолаи доруй ва ороишии заҳрнок, ки решаи картошкмонанд дорад, аконит.

АЧАЛРАСИДА *اجل رسیده* он ки марги ӯ наздик шуда бошад.

АЧАМ I *a. عجم* *кит.* ҷангал, беша.

АЧАМ II *a. عجم* 1. мардуми ғайриараб; қавми форсу тоҷикзабон. 2. сарзамини форсу тоҷикзабонон. 3. *мус.* яке аз оҳангҳои мақоми панҷуми «Шашмақом» – «Сегоҳ», ки бо номҳои «Наврӯзи Аҷам» ва «Баёти Аҷам» машҳур аст.

АЧАМИНАЖОД *عجمی نژاد* аз наҷоди ғайриараб – форсу тоҷик; эрониасл.

АЧАМӢ *عجمی* *мансуб ба аҷам II*; аҷамнаҷод, эрониасл.

АЧДОД *a. اجداد* *ҷ.* **ҷадд** (бобоён, ниёгон, гузаштагон); **бобову аҷдод** гузаштагон.

АЧДОӢ *اجدادی* *мансуб ба аҷдод*; авлодӣ, наслӣ.

АЧЗ *a. عجز* нотавонӣ, очизӣ, заъф, сустӣ; **аҷзу нотавонӣ** заифиву сустӣ, очизӣ; **аҷзу ниёз** нотавонию мӯҳтоҷӣ.

АЧЗО *a. اجزا* *ҷ.* **ҷузъ**; қисмҳои таркибии чизе; воҳидҳои ҷудогонаи чизҳои муайян, ки воҳиди куллро ташкил мекунанд.

АЧИБ *a. عجيب* тааччубовар, ҳайратовар, ҳайратангез, ачаб, ғалатӣ; **ачибу ғариб** ҳайратовар, тааччубовар; ғалатӣ; **ачиб будан** тааччубовар будан, ҳайратангез будан; ғалатӣ будан.

АЧИБТАБИАТ *عجيب طبيعت* соҳиби табиати ачиб, аҷоибхислат: **одами ачибтабиат**.

АЧИБУЛАХЛОҚ *a. عجب الاخلاق* дорони хулқ ва атвори рафтори ғайриодӣ.

АЧИНА *اجينه* мувофиқи ақидаи хурофотии кӯҳна қувваи ғайритабиӣ нонамоён, ки ба мардум зарар расониданаш мумкин будааст, чин; **ачина задан (асар кардан)** ачина осеб расондан (*ақидаи хурофӣ*).

АЧИНАБОДАК *اجينه بادک* *гуфт.* гирдбоди хурд, ки бо печутоб боло мебарояд; *муқ.* **девбод**.

АЧИНАЗАДА *زده* *ажине* беморе, ки гӯё ба вай ачина асар кардааст; чинӣ.

АЧИНАХОНА *اجينه خانه* ҷое, ки гӯё макони ачинаҳо аст.

АЧИР *a. اجير* *кит.* коргари дастмуздгир, муздур; **ачир кардан** ба муздурӣ гирифтан; рӯзмузд ба кор гирифтан.

АЧИРИҚ *اجيرق* *бот.* алафи хурдӯи пахн, ки аз решаи хазандааш зиёд шуда меравад; **аз тухми ачириқ ҳам бисёр** хеле зиёд, ниҳоят бисёр.

АЧИРИҚЗОР *اجيرقزار* ҷое, ки ачириқ бисёр

рӯидааст, чои пур аз ачирик; **замини ачирикзор**.

АЧНАБӢ اجنبى бегона, хориҷӣ.

АЧНОС а. اجناس 1. ҷ. **чинс** (хелхо, навъҳо). 2. мол, матоъ, чизҳои фурӯхташаванда.

АЧОБАТ عجابت 1. аҷибӣ, хайратоварӣ, шигифтӣ; чои таачҷуб. 2. гайриодӣ будан, гайримуқаррарӣ будани ягон кор ё воқеа; **ачобат доштан** а) таачҷубовар будан; б) гайриодӣ намудан, гайримуқаррарӣ будан.

АЧОБАТАНГЕЗ عجابتانگيز хайратангез, таачҷубовар, шигифтангез.

АЧОИБ а. عجائب 1. аҷиб, хайратовар, аҷибу ғариб. 2. диққатҷалбкунанда, шавқовар; **ачоибу ғариб** аҷибу ғариб, таачҷубовар, шигифтовар.

АЧОИБЛИБОС عجائبلباس либосаш аҷоиб, гайриодӣ.

АЧОИББОТ а. عجائببات ҷ. **ачоиб**; чизҳои аҷибу ғариб ва гайриодӣ, чизҳои хайратовар; **ачоиботу ғарибот** аҷибу ғарибҳо, чизҳои хайратовар.

АЧОИБУЛМАХЛУҚОТ а. اجائبالمخلوقات махлуқҳои гайриодӣ, махлуқоти аъҷуба; «**Аҷоибул-махлуқот ва ғариб-ул-мавҷудот**» номи чанде аз асарҳои ба аҷоиботу ғариботи олам бахшидаи олимону сайёҳони форсу тоҷик (асрҳои 12-13).

АЧОИБХИЛҚАТ عجائبخلقت ба тарзи аҷоиб офаридашуда; аҷоибсохт.

АЧОИБХИСЛАТ عجائبخصلت дорои хислати аҷиб, соҳиби хусусияти аҷоиб.

АЧОИБХОНА عجائبخانه 1. хонае, ки дар он чизҳои аҷоиб намоиш дода мешавад, намоишгоҳи чизҳои аҷоиб. 2. кҲн. осорхона, музей.

АЧОИБШАКЛ عجائبشكل аз ҷиҳати намуд аҷибу хайратовар.

АЧОЛАТ а. عجالت шитобкорона, саросемагӣ; бо **ачолат рафтан** саросема рафтан, шитобон рафтан.

АЧОНИБ а. اجانب ҷ. **аҷнабӣ**.

АЧР а. اجر кит. подош, музд, мукофот.

АЧРИК اجرىқ ниг. ачирик.

АЧРОМ а. اجرام ҷ. **чирм**; **ачроми осмонӣ** ситораҳо.

АЧСОД а. اجساد ҷ. **часад**.

АЧСОМ а. اجسام ҷ. **чисм**; **ачсоми майита** чисмҳои бечон.

АЧУЗ//АЧУЗА а. عجوز//عجوزه 1. пиру фартут; пиразан, кампир. 2. духтар; ♠ **ачузи фартут** дунёи кӯҳна.

АЧУЗКАМПИР عجوزكمپير 1. зани пир, пиразан. 2. *гуфт*. номи нӯх рӯзи охир аз хунуктарин рӯзҳои зимистон; *муқ.* **айёми ачуз**.

АЧУЛ а. عجول кит. шитобкор, шитобанда, саросема.

АЧУЛӢ عجولى кит. шитобкорӣ, саросемагӣ.

АЧУЛОНА عجولانه кит. шитобкорона, бо ачала, бо саросемагӣ.

АШАДД а. اشد кит. шадидтар, сахттар.

АШАДДӢ اشدى: **душмани ашаддӣ** душмани бадтарин, душмани қаттол ва хавфнок; **мухлиси ашаддӣ** мухлиси гузаро, аз ҳад зиёд дӯстдорандаи чизе: **мухлиси ашаддӣ** шохмот.

АШАН I اشن кҲн. чомаи чаппагардон.

АШАН II اشن кҲн. хом; харбузаи хом.

АШАҚА а. اشقه кит., ниг. **ошиқпечон**.

АШФОЛ а. اشغال ҷ. **шугл**; **кору бор**; гирифториҳо.

АШӢ а. اشيا(ء) ҷ. **шайъ** (чизҳо, чизу чора); **ашӢн подир** чизҳои ноёб, чизу чораи камёб; **ашӢн хом** масолеҳи барои саноат зарур, чизҳои дар саноат кор кардашаванда; **амволу ашӢ**, **анчому ашӢ**, **асбобу ашӢ**, **молу ашӢ** молу матоъ, чизу чора.

АШӢЪ а. اشيا ҷ. **шиа**.

АШИР а. عشير кит. даҳяк; **ушри ашир** саяк.

АШИРА(Т) а. عشيرت//عشيرت кит. 1. хешу табор.

2. тоифа, қабила; кавм.

АШК I اشک 1. обе, ки аз гиря ва бо таъсири хиссиёти ҷисмӣ ё рӯҳӣ аз чашм фуру мерезад, сиришк, оби дида; катраи оби чашм. 2. гиря; **ашки кабоб** қатраҳое, ки вақти пухтани кабоб ба рӯи оташ мечаканд; **ашки мег** (ё саҳоб) киноя аз борон; борон; **ашки гарм** ниг. ашки сӯзон; **ашки лолагун** ниг. ашки хунин; **ашки равон** оби дидаи ҷорӣ, сиришки қатор; **ашки сӯзон**, **ашки талх**, **ашки хунин** гиряи ҷонсӯз, гиряи ғаму андӯх; **ашки шашқатор** рехтани ашки бисёр; **ашки шодӣ** гиря аз хурсандӣ; **ашки ятим** қатраҳои калон-калони оби чашм; **ашки ҳасрат** гиря аз ғаму андӯх; **донаҳои ашк** қатраҳои оби дида; **сели ашк** бисёрии оби чашм; аз **ашк доман пур шудан** киноя аз бисёр гиристан; **ашк боридан** гиря кардан; **ашк фишондан** ашк рехтан, гиря кардан; **ашки шодиёна рехтан** аз хурсандӣ гиристан; **ашк чарх задан**//**ашк ҳалқа задан** донаҳои ашк пайдо шудан (*дар чашм*); **ашк рехтан** гиря кардан; **ашки суроҳӣ**, **ашки ток шароб**, май.

АШК II اشک 1. чаҳор дандони калон, ки дутоӣ дар болою поини даҳони инсон дар байни дандонҳои пеш ва курсӣ воқеанд, дандони неш, анёб: **дандони ашк**. 2. ду дандони калон аз боло, ки дар баъзе ҳайвонҳо аз даҳон ба-ромада меистад (*мас., дандони фил*).

АШКАФШОН اشکافشان ниг. ашкфишон.

АШКАФШОНӢ اشکافشانی ниг. ашкфишонӣ.

АШКБОР اشкбар ашкрез, ашкфишон, гирён: дидаи ашкбор, чашми ашкбор.

АШКБОРӢ اشкبارى исми амал аз ашк боридан; ашкрезӣ.

АШКОВАР اشک‌آور боиси рехтани ашк, ашк-варанда: **гази ашковар**.

АШКОЛ اشکال ҷ. шакл; **ашколи хандасӣ** шаклҳое, ки дар бораи онҳо баҳс мекунанд.

АШКОЛУД اشکالود тар аз ашк, пурашк, ашкдор, ашкбор: **дидагони (чашмони) ашколуд**.

АШКОНИЁН اشکانیان таър. номи сулолаи подшоҳоне, ки дар Порт байни солҳои 250 то мелод - 224 мелод ҳукмронӣ кардаанд.

АШКПАЙМО اشک پيما ниг. ашкбор.

АШКПОЛО اشک‌پالا ашколуд; ашкрезон.

АШКРЕЗ اشک‌ريز ашкбор, гирён: **дидаи ашкрез**.

АШКРЕЗӢ اشک‌ريزى исми амал аз ашк рехтан, ашкфишонӣ; гиря.

АШКРЕЗОН اشک‌ريزان феъли ҳол аз ашк рехтан; дар ҳолати ашк рехтан, гирён.

АШКӮБ اشکوب кхн. 1. сақфи хона. 2. ошёна, табақа, қабат.

АШКФИШОН اشک‌فشان ашкбор; ашкрезон, гирён.

АШКФИШОНӢ اشک‌فشانی исми амал аз ашк фишондан; ашкрезӣ.

АШҚАР а. اشقر 1. кит. сурхи ба зардӣ моил (*дар бораи асп*). 2. кит. асп; **ашқари бодпой** аспи тезрав. 3. лаҳҷ. қаддароз, қоматбаланд.

АШНА اشنه ниг. ушна.

АШОИР а. عشائر ҷ. **ашира(т)**.

АШРАФ а. اشرف кит. шарифтар, бузургвортар; шарифтарин; муборактарин; **ашрафи** махлуқот инсон, одам.

АШРАФӢ اشرفى 1. мансуб ба **ашраф**. 2. таър. пули тилло, ки асрҳои XVII-XIX дар аморати Бухоро роиҷ буд.

АШРОР а. اشرار ҷ. **шарир** (бадон, бадкорон).

АШРОФ а. اشراف ҷ. **шариф**; аён, амалдорону мансабдорон; **ашроф ва аён (кибор)** калонҳо, бузургон, соҳибони ҷоҳу мансаб.

АШРОФЗОДА اشراف‌زاده бузургзода, фарзанди шахси калоншаванда.

АШРОФОНА اشرافانه монанди ашроф, ашроф-вор; зиндагии **ашрофона** ҳаёти бодабдаба.

АШТАҚ т. اشتق зардолуи хушконидае, ки ба дарунаш мағзи донак ҷо карда шудааст.

АШТАҚӢ اشتقى навъе аз зардолу, ки аз он аштақ тайёр мекунанд.

АШӮЛА т. اشوله суруд, тарона: **ашӯлаи** ошиқона, **ашӯла хондан** (гуфтан).

АШЎЛАГЎЙ اشوله گوئی *исми амал аз ашўла гуфтан*; сурудхонӣ, таронагӯӣ.

АШЎЛАХОН اشوله خوان сурудхон, сароянда, хофиз.

АШЎЛАХОНӢ اشوله خوانى *исми амал аз ашўла хондан*; сурудхонӣ, сурудгӯӣ.

АШЎЛАЧӢ اشوله چى *гуфт.*, *ниг.* ашўлаҳон.

АШҲОС *a.* اشخاص *ч.* шахс; ашҳоси бузург одамони бузург ва машхур.

АШҲАБ *a.* اشهب *кит.* 1. сиёҳу сафед; хокистарӣ, хокистарранг. 2. аспӣ хокистарранг, хинг.

АШҲАЛ *a.* اشهل *кит.* марди мешчашм; муқ. шаҳло.

АШҲАР *a.* اشهر *кит.* шахиртар, машхуртар; хеле маъруф.

АШҶОР *a.* اشجار *ч.* шажар (дарахтҳо).

АШШОР *a.* اشار *таър.* ғунқуандаи андозҳо; даҳякгир.

АШЪОР اشعار *ч.* шеър; ашъори латиф шеърҳои тару тоза; шеърҳои дилчасп; ашъори обдор шеърҳои латиф, шеърҳои фасеҳу равон; ашъори ошиқона шеърҳои лирикӣ; ашъори рангин шеърҳои бообу ранг, назми санъаткорона; ашъори ҳазин шеърҳои ғамангез; ашъор сароидан // ашъор сурудан а) шеър гуфтан; б) шеърро бо оҳанг хондан.

АЪВАР *a.* اعور *кит.* одами якчашма.

АЪВОН *a.* اعوان 1. *ч.* авн (ёриҳо, мададҳо). 2. мададгон, ёридиҳандагон.

АЪДО *a.* اعدا *ч.* адӯ.

АЪДОД *a.* اعداد *ч.* адад.

АЪЁН *a.* اعيان бузургон, ашроф; аъёну ашроф бузургон, саркардагон.

АЪЗАМ *a.* اعظم *кит.* азимтар, калонтар, бузургтар; вазири аъзам//садри аъзам сарвазир.

АЪЗО *a.* اعضا *ч.* узв. 1. узвҳои тани одам, қисмҳои бадан; аъзoi бадан узвҳои тан, узвҳои бадан. 2. узви ягон гурӯҳ, созмон, ҳайат ва ҳар як фарди ин гурӯҳ, созмон,

ҳайат ва г. (ба ин маъно, яъне *исми танҳо истифода шудани исми ҷомеи аъзо галати ом аст*): аъзoi комиссия; аъзoi онла ҳар яке аз афроди хонавода; узвҳои хонавода; аъзо шудан дар ягон созмон узви созмоне гардидан; ◊ аъзoi ҷумла *грам.* калимаҳои мустақилмаъно ё ибораҳои ҷумла: аъзoi пайрави ҷумла.

АЪЛАМ *a.* اعلم *кит.* 1. олимтар, донишмандтар; олими калон: аълами уламо. 2. таър. дар аморати Бухоро мансаби расмие буд, ки ба калонтарини муллоҳо дода мешуд ва ӯ масъалаҳои низоъноки диниро, ки дар байни муллоҳо рӯй меод, хал мекард; валлоҳу аълам *д.* Худо медонад (*ибораест, ки вақти шаққи тардид гуфта мешавад*).

АЪЛАМӢ اعلمى *мансуб ба аълам*: мансаби аъламӣ.

АЪЛО *a.* اعلى//اعلا 1. баландтар, бартар, болотар. 2. хеле хуб, бисёр хуб; беҳтар аз чизҳои дигар, баландсифат, хубтар, нафис; олий; замини аъло, матон аъло. 3. баҳои баландтарин баҳои дониши мактабиён, ки ифодаи рақами он дар кишвари мо «панҷ» аст: мактабро бо баҳои аъло тамои кардан, баҳои аъло гирифтани аз фанне; навӣ аъло навӣ олий, навӣ хеле баландсифат; хеле аъло бисёр нағз, ба дараҷаи хеле баланд; ҳосили аъло ҳосили баланд; ба авҷи аъло расидан (*баромадан*) хеле баланд шудан, хеле авҷ гирифтани; ба арши аъло баровардан хеле баланд бардоштан; дар таърифи чизе бисёр муқолиға кардан.

АЪЛОДАРАҶА اعليدرجه *дараҷааш аъло*, соҳиби дараҷаи аъло; хубтарин, беҳтарин.

АЪЛОСИФАТ اعليصفت *дорoi сифати аъло*, баландсифат; навӣ беҳтарини чизе.

АЪЛОМ اعلام *ч.* алам (байрақҳо, парчамҳо).

АЪЛОХОН اعليخوان талаба ё донишҷӯе, ки аз ҳама фанҳо баҳои «аъло» (5) мегирад, аълоҷӣ.

АЪЛОХОНӢ اعليخوانى бо баҳои аъло хондан, аълохон будан.

АЪЛОҲАЗРАТ اعليحضرت *таър.* ҷаноби олий, (*калимаи ҳурмат, ки пеш аз номи одамони олиманаб, хусусан, подшоҳон, гуфта мешавад*).

АЪЛОЧӢ اعلیٰچی 1. *ниг.* аълохон: аълочиёни хо-ниш. 2. коркуне, ки вазифаи худро ба таври аълову ба вачҳи аҳсан иҷро мекунад, пешкадам; **аълочии маорифи Тоҷикистон** нишони сарисинағӣ, ки коркуни бехтарини мактабҳо ва муассисаҳои дигари соҳаи маорифу илм бо он мукофотонида мешавад.

АЪМАШ а. *اعمش* *кит.* он ки ба сабаби беморӣ об аз чашмаш мерезад.

АЪМО а. *اعمی* *кит.* кӯр, нобино; **чашми аъмо** чашми нобино.

АЪМОҚ а. *اعماق* *ҷ.* умқ (чуқуриҳо); **аъмоқи замин** қабатҳои чуқури замин.

АЪМОЛ а. *اعمال* *ҷ.* амал (корҳо, кардаҳо, кирдорҳо); **аъмоли зиддиқонунӣ** қонунҳои хилофи қонун; **номаи аъмол** д. китоби кирдору рафтори мусулмон дар назди Худованд; **гӯри худ, аъмоли худ//ҳар касу гӯру аъмолаш** (мақ.) ҳарчи мешавад, аз кори худаш мешавад, ҳар кас мувофиқи кардаи худ ҷазо мебинад.

АЪРОБ а. *اعراب* *ҷ.* аъробӣ.

АЪРОБӢ اعرابی *кит.* араби бодиянишин.

АЪРОФ а. *اعراف* д. маҳаллаи байни биҳишту дӯзах, мавзеи миёни биҳишту дузах.

АЪСОБ а. *اعصاب* *ҷ.* асаб.

АЪЌУБА а. *اعجوبه* [аслаш **ӯъҷуба**] он чи ё он ки одамро ба тааҷҷуб меоварад; фавқулода, аҷоиб, ниҳоят аҷиб, бисёр ҳайратовар: маҳлуқи аъҷуба.

АЪШОР а. *اعشار* *ҷ.* ушр (дахякҳо).

АЪШОРӢ اعشاری *мансуб ба аъшор; касри аъшорӣ* *риёз.* касри даҳӣ, касри даҳ-даҳӣ.

АЭРОДИНАМИКА *лот.* اثراينميكه илми ҳаракати ҳаво ва газҳои дигар ва таъсири онҳо ба ҷизҳои муқобилаткунанда.

АЭРОДРОМ ю. *اترادرام* *ҷ.* майдони нишаст ва парвози ҳавопаймо ва чархбол, фурудгоҳи муваққатӣ.

АЭРОЗОЛ ю. *اترازال* зарраҳои моеъ, ки дар газ пароканда шудаанд ё зарраҳои сахт, ки дар таркиби дуд мавҷуданд.

АЭРОНАВИГАТСИЯ ю. *اترانويگتسيه* илмест, ки ба воситаи асбобҳои махсус (*харита, радио ва ғ.*) муайян намудани роҳи парвози ҳавопаймоҳоро меомӯзад.

АЭРОНАВТИКА ю. *اترانوتيكه* назария ва амалияи ба воситаҳои дастгоҳҳои асосан аз ҳаво сабук ҳаракат кардан дар ҳаво; *ниг.* ҳавонавардӣ.

АЭРОПЛАН ю. *اتراپلان* *кҳн.* ҳавопаймо.

АЭРОПОРТ ю. *اتراپارت* *ниг.* фурудгоҳ.

АЭРОСТАТ ю. *اتراستت* дастгоҳи парвоз, ки бо қувваи болокаши гази дар ҷилди он ҷо кардашуда баланд мешавад: **аэростати идоранашаванда** (*дирижабл*), **аэростати идорашаванда** (*мас., аэростати аргамчинбанд, балони ҳавоӣ, кураи ҳавоӣ*).

Б

Б ҳарфи дувуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи бо, бе (ب); дар ҳисоби абҷад ба адади 2 баробар аст; дар рақамбандии дарсҳои мактабӣ ва донишҷӯӣ намоёндаи мартабаи дуюм аст: 1 «б», 2 «б» ва г.; дар гурӯҳбандии мавзӯҳо ба ҷои шумораи 2 меояд: а) ва б).

БА *б* пешоянд 1. самти равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба боло**, **ба поён**, **ба хона**; **ба пеши...** дар назди..., дар наздикии...: **ба пеши бародараш рафт**; **ба сари...** а) ба сӯи... ба тарафи...: **ба сари ҷӯй рафт**; б) ба болои...: **офтоб ба сари девор афтод**. 2. нисбат доштани чизеро бо чизе нишон медиҳад: **ин гап ба ӯ саҳт расид**. 3. ба дохили чизе равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба хона даромад**. 4. ба ҷое ё чизе рафта расидан ва бархӯрдани чизеро мефаҳмонад: **қатраҳои борон ба рӯи ҷад**; **овозе ба гӯш расид**; **баландии он ба сад метр мерасад**. 5. ба сабаби..., бо мақсади..., барои...: **ман ба гуфтаи ин гап омадам**; **ба хидмат омода шуд**. 6. ба дараҷаи..., ба ҳолати..., то ҳадди...; **куртааш ба даридан расидааст**. 7. дар таркиби найвандакҳои таркибии тобеъкунандаи миқдор ва дараҷа, тарзи амал ва хилофӣ меояд: **ба андозае ки...**, **ба ҳадде ки...**, **ба қадре ки...**, **ба ҷои он ки...**; **ба тарзи...** // **ба тариқи...** // **ба таври...**, **ҳамчун**, **чун**. 8. мувофиқи... мутобиқи...; **баробари...**, **мисли...**, **монанди...** 9. бо: **ба овози баланд гуфт**, **ба пой худ баромад...**; **ба мурури замон...** бо гузашти замон; **ба воситаи...** тавасути...; **ба туфайли...**, **ба сабаби...** 10. баробари..., бо баробари... 11. аз рӯи..., бино ба..., мутобиқи...: **ба гуфти директори мактаб...** 12. дар: **ин гап ба ёдам омадааст**. 13. баҳри..., барои... 14. *бо* **чанде аз калимаҳо омада**, **зарфҳои таркибӣ месозад**: **ба зӯдӣ** // **ба тезӣ** дар андак вақт, бе даранг; **ба таври очил**, **фавран**; **ба зӯрӣ** зӯран, **маҷбуран**; **ба осонӣ** бидуни сарфи қувваи зиёд, душворӣ

накашида, ба суҳулат, осон; **ба хубӣ** а) хуб, нағз: **рӯзгораш ба хубӣ мегузашт**; б) равшан, аниқ; в) *маҷ.* ба нағзӣ, бе сухани зиёдати, бо маслиҳат. 15. аз такрори баъзе калимаҳо таркибҳои зарфӣ месозад: **дам ба дам ниг. дам**; **ранг ба ранг ниг. ранг**; **рӯ ба рӯ ниг. рӯ**; **сар ба сар ниг. сар**; **ба муносибати...** бо фаро расидани..., бо; **ба сабаби...** дар натиҷаи..., бино бар...; **ба ғайр аз ғайри...**, **ҷуз**, ба истиснои...; **нисбат ба назар ба** (*дар мавриди муқоиса*); **ба ном расман**, **зоҳиран**; **ба пеш!** амр барои пеш рафтан ва ҳучум; **ба саломат солиман**, **солиму сихҳат**; **ба ҳар ҳол** дар ҳар сурат, **чи тавре ки набошад**; **ба ҷашм** дар мавриди бо майлу рағбати том итоат кардан ба амр ё пазируфтани пешниҳоди касе истифода мебаранд; **ба ҷон** бо камоли майлу рағбат; **ба як бор** якбора, аз сидки дил, дафъатан; **ба ҳам дидан чизеро** ба таври шарикӣ ва якҷоя истифода кардан аз чизе; **ба ҳам омадан** а) рӯй додан, ба амал омадан; б) гӯшт гирифтани, бех шудан (-и чароҳат); **ба ҷо мондан** боқӣ мондан; **ба ҷо овардан** иҷро кардан, анҷом додан (*вазифа*, *хизмат*, *супоришу фармон*, *ваъдаву илтимос*, *иззату эҳтиром*, *расму одат* ва ғ. -ро).

БААМД بعمد амдан, қасдан.

БААҚЛ بعقل ниг. боақл.

БААҚЛӢ بعقلӣ ниг. боақлӣ.

БААНДЕША بانديشه ниг. боандеша.

БААНДЕШАГӢ بانديشگى ниг. боандешагӣ.

БААНДОМ باندام хушандом, базеб, хубсурат, хушқадду баст.

БАБАРАКАТ ببركت ниг. бобарака(т).

БАБАРАКАТӢ ببركتى ниг. бобаракатӣ.

БАБАРДОШТ ببرداشت бақувват, бадошт, пурбардошт.

БАБР *бир зоол.* хайвони дарандаи гуштхӯр аз чинси гурбаҳо, ки болон пӯшташ наворхон сиёхранг дорад ва шабеҳи паланг аст.

БАБРАФКАН *кир. биррафкан маҷ.* зӯр, боқувват, қавӣ.

БАВВОБ *а. بوآب кит.* дарбон, хочиб, қаровули қаср, дарвозабон, ниғаҳбон.

БАВВОБӢ *а. بوآبی кит.* дарбонӣ, қаровулӣ, ниғаҳбонӣ, амал ва шуғли баввоб.

БАВЕЖА//БАВИЖА *а. بوژه маҷ.* махсусан, хусусан, алалхусус, билхосса.

БАВИЧДОН *кир. بوچدان ниг.* бовичдон.

БАВИШ *а. بوش кит.* қазову қадар, қисмати азали.

БАВЛ *а. بول маҷ.* пешоб, мезак.

БАВЛИДАН *а. بوليدن кит.* пешоб кардан, шошидан, мезидан.

БАВН *а. بون кит., кит.* 1. ҳисса, баҳра; аз бавни... аз баҳри... 2. чудой, фосила, дурӣ (*байни ду чиз*).

БАВОДӢ *а. بوادی маҷ.* бодня.

БАВОР *а. بوار кит.* 1. нестӣ, нобудӣ, ҳалокат. 2. вайронӣ, харобӣ, талаф, марг.

БАВОРИД *а. بوارد кит.* 1. сардкунанда, чизҳое, ки сардӣ эҷод мекунад, монанди туршиҷот. 2. маҷ. нописанд, номатбуъ.

БАВОРИҚ *а. بواریق кит. маҷ.* борик ва борика.

БАВОСИР *а. بواسير тиб.* беморие, ки дар мақъад пайдо мешавад.

БАВОСИРӢ *а. بواسیری тиб.* мубтало ба бемории бавосир, он ки бемории бавосир дорад.

БАВОСИТА *а. بواسطه кит.* ашқ ва амале, ки рост ва мустақим набуда ва рӯй надода, ба воситае ё ба амале вобаста аст; **пурқунандаи бавосита** *грам.* пурқунандас, ки таъсир ва ҳаракати хабари ҷумла ба воситае ба он мегузарад.

БАВОТИН *а. بواطن маҷ.* ботин.

БАВОЧИБ *а. بواجب кит.* ба қадри даркорӣ, ҷунонки, бояду шояд, сазовор, лоиқ.

БАВУЧУДОВАРӢ *а. بهوجودآوری исми амал аз ба* вучуд овардан; бунёд кардан, офаридан.

БАВУЧУДОӢ *а. بهوجودآیی исми амал аз ба* вучуд пайвастан.

вастан.

БАВУЧУДОРИ *а. بهوجودآری ниг.* бавучудоварӣ.

БАВШ *а. بوش кит.* карруфар, худнамоӣ.

БАВШЦӢ *а. بوشجو кит.* толиби карруфар, худпараст.

БАГНӢ *а. بگنی кит.* шаробе, ки аз биринҷ, ҷав, арзан ва ғ. омода созанд.

БАГОНА *а. بگانه кит.* багонаву бегона *гуфт.* худӣ, аз он худӣ ва гайрихудӣ, худиву бегона.

БАГРАС *а. بگرس кит.* болопӯш, ҷомаи боронӣ.

БАГТАР//БАКТАР *а. بگتر//بگتر таър.* ҷомаи оҳанӣ, ки чанговарони қадим дар вақти ҷанг мепӯшиданд.

БАҒАЙРАТ *а. بغیرت кит.* боғайрат.

БАҒАЙРАТӢ *а. بغیرتی кит.* боғайратӣ.

БАҒАЙРАТОНА *а. بغیرتانه кит.* боғайратона.

БАҒАЛ *а. بغل кит.* 1. зери пайвандгоҳи дасту китф, каш. 2. оғӯш, канор, бар, сина, дӯш; аз (зери) бағали касе гирифтан а) бозуи касеро даст гирифтан, аз зери каши касе гирифтан; б) маҷ. ба касе мадад расонидан, кӯмак кардан, дастгирӣ кардан (*дар дармондагӣ*); ба (дар) бағал гирифтан (кашидан) оғӯш кардан, дар канор кашидан. 3. маҷ. дарун, миён, байн, мобайн: бағали кӯҳ, бағали дара, бағали водию биёбон. 4. холиғие, ки аз бастанӣ миён дар ду тарафи ҷома (*болотар аз миён*) пайдо мешавад; киси бағал ниг. бағалкиса. 5. миқдори ҳезум, алаф ё чизи дигар, ки бо ду дасти қалонкушода онро ба оғӯш гирифта бардоштан мумкин аст; **бағали касеро бо чормағзи пуч пур кардан** бо ваъдаи хушқу холиғи фирефтан.

БАҒАЛАК *а. بگل кит.* 1. ҷароҳати дончашакл, ки дар зери бағали одам пайдо мешавад, пуччаки зери бағал. 2. *байт.* реш дар бағали аспу хар, ки аксаран боиси ҳалоки онҳо мешавад.

БАҒАЛАСО *а. بغل عصا ниг.* асобағал.

БАҒАЛБАНД *а. بغل بند кит.* 1. тасма ё танобе, ки дар зери бағали асп мебандад. 2. порчаи қуфлак, ки зери бағал ба остини либос меӯзанд, зеркаш, нимостарӣ.

БАҒАЛГОҲ بغل گاه 1. қисмати паҳлуии инсон. 2. бахше аз либос, ки қисмати багалро мепӯшонад.

БАҒАЛӢ بغلى 1. мансуб ба багал; кисаи багалӣ *ниг.* багалкиса. 2. қисми аз реша то шохҳои асосии танаи дарахт, ки одатан наждаву шохҳои наврастаи онро сари чанд вақт мебуранд. 3. канорӣ, паҳлуӣ; \diamond дафтари багалӣ дафтари хурди кисагӣ.

БАҒАЛКАШ بغلكش :воҳӯрии (хайрбоди) багалкаш ҳамдигарро ба оғӯш кашида, воҳӯрӣ ё хайрбод кардан.

БАҒАЛКАШӢ بغل كشي оғӯшкашӣ, воҳӯрии багалкаш.

БАҒАЛКИСА بغل كيسه кисаи дарунии таги китфии либос, кисаи багалӣ, кисабагал.

БАҒАЛПАНЧАРА بغل پنجره панҷараи паҳлуи зина ва нардобонҳо (*дар биноҳои бисёррошона ва иншооти дигар*).

БАҒАЛТОК بغل تاك токе, ки шохҳои рӯи замин паҳн аст.

БАҒАЛТОҚ بغل تاق *кит.* 1. каллапӯш, кулоҳ. 2. чомаи абрешмӣ, қабо.

БАҒАЛШОХ بغل شاخ шоҳаи аз паҳлу рустаи ниҳол ё гулбутта.

БАҒБАҒА بغبغه *аслаи* габгаб.

БАҒДОДӢ بغدادى 1. *марбут ба* Бағдод: аҳли Бағдод. 2. шинохташуда, сохта ё баамаломада дар Бағдод. 3. оҳанге дар мусикии эронӣ.

БАҒИЯТ ا. بغيت *кит.* анҷоми кори пораво дар ҳаққи касе, бадкорӣ.

БАҒӢ ا. بغى *кит.* 1. нофармонӣ, беитоатӣ, саркашӣ. 2. бадкорӣ, фасод, ситамкорӣ. 3. зани зинокор, зани нопок.

БАҒЛ ا. بغل *кит.* хаҷири нар, қотири нар.

БАҒЛОБА بغلابه навъи ҳалво, ки аз мағзи бодом бо шакар мепазанд.

БАҒОВАТ ا. بغاوت *кит.* саркашӣ, беитоатӣ, гарданкашӣ.

БАҒОЗ بغاز *ниг.* фона.

БАҒОЧ بغاج *ниг.* бағоч.

БАҒОЧ بغاج чигу чорае, ки барои ба чое фири-стодан бо роҳи оҳан, ҳавонаймо *ва г.* баста месупоранд; **бағоч кардан** баста супоридани бор (*барои бо роҳи оҳан ё роҳи ҳавоӣ фири-стодан ба чое*).

БАҒОЧКАШОНӢ بغاج كشاني ҳамлу нақли бағоч: **аробачан бағочкашонӣ.**

БАҒОЧМОНАК بغاج مانك *чои* маҳсус дар мошинҳо, ки одатан мусофирон борҳои худро дар он мегуздоранд.

БАҒОЧХОНА بغاج خانه *чои* қабул ва нигоҳ доштани бори мусофирон дар истгоҳи роҳи оҳану фурудгоҳҳо, борхона.

БАҒОЯТ بغايت бениҳоят, аз ҳад зиёд, хеле зиёд, беандоза.

БАҒПУР بغپور 1. *кит.* фарзанди худо. 2. *асот.* форсиёни қадим подшоҳи худро бағпур ё фағпур меномиданд.

БАҒРО//БУҒРО т.-м. بغرا 1. *кит.* номи таоме, ки аз риштаҳои дароз-дарози хамир тайёр мекардаанд. 2. хӯриш барои палав, ки аз гӯшт, наҳӯди куфта, равгану зардаи тухм *ва г.* тайёр мешавад.

БАД I بد 1. нохуб, ношонста, нописандида, беадаб, бетарбия; *муқоб.* хуб, нек, нағз: ахлоқи бад, кирдори бад, нияти бад, одами бад, қасди бад, баду нек; колони бад ба риши соҳибаш (*мақ.*). 2. зишт, ганда, нобоб, номақбул: **бо бад нишинӣ**, **бад шавӣ** (*мақ.*). 3. чихати манфии чизе, манфӣ: **таъсири бад**, **феъли бад**; **баҳон бад** баҳон манфӣ, баҳон гайриқаноатбахш (*мас., дар имтиҳон*). 4. душвор, вазнин, сахт: **аҳволн бад**, **дардн бад**, **рӯзн бад**, **ҳоли бад**. 5. нохуш, шум: **толеи бад**, **фолн бад**, **хабарн бад**. 6. ноғувор, нофорам: **бӯн бад**, **давои бад**, **таъми бад**; **дардн бад-давои бад** (*мақ.*). 7. бадӣ; **бад кардан** бадӣ кардан, кори ношоиста кардан; **обу ҳавон бад** обу ҳавоӣ номусоид; **бад будан** *бо касе* хусумат доштан бо касе, носоз будан бо касе; **бад дидан касеро**, **чизеро** нафрат доштан ба касе чизе; **бад намудан** (*ба назари касе*) зишт, номақбул намоён шудан; **бад шудани кор** ё **ҳоли касе** а) вазнин шудан, рӯ ба бадӣ овардани кор ё аҳволн касе; б) табоҳ шудан, чаток шудани кори касе; **бад набудан** зарар надоштан, аз фонда ҳолӣ набудан: **бад-бад нигоҳ кардан** бо нияти бад ё хашмолудона

нигаристан ба касе, чизе; **чашми бад** чашме, ки гуё нигохаш асари бад дорад, чашме, ки чашм-захм мезанад; **чашми бад расидан**; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан; **дуон бад кардан** бадни касеро хостан, ба касе бадӣ хостан; **бад кардан касеро** касеро ганда карда нишон додан; **гайбат кардан касеро**; **бо чашми бад нигоҳ кардан** нисбат ба касе тамаъ кардан; ба касе кинаву гараз доштан.

БАД II *بد* *шакли дигари пешоянди* ба, ки бештар дар назм кор фармуда мешавад: **бад-ин**, **бад-он**, **бад-ӯ**.

БАДАВЗОЪ *بداوضاع* 1. он ки ҳолаташ хуб нест, бадҳолат. 2. бадният.

БАДАВИЯТ *ا. بدويت* саҳронишинӣ, бодиянишинӣ, биёбонӣ будан.

БАДАВӢ *بدوى* саҳронишин, бодиянишин, кӯчманчӣ, биёбонӣ.

БАДАВЛАТ *بدولت* давлатманд, доро.

БАДАЛ *ا. بدل* 1. ҳар чизе, ки ҷои чизи дигареро мегирад, иваз. 2. арзиш, қимат; **ба бадали...** а) ба ивази..., ба ҷои..., ба подоши...; б) ба нархи..., ба қимати...; **дар бадали...** а) ба ивази...; б) дар муддати..., дар давоми..., дар байни...; **бадал кардан** иваз кардан, ба ҷои чизе чизи дигаре додан; **бадал шудан (гардидан, гаштан)** табдил ёфтан, мубаддал шудан; **радду бадал шудан** а) аз дасте ба дасти дигаре гузаштани чизе; б) *мач.* гуфта шудан; баҳсу мунозира ба амал омадан. 3. чизи камарзиш, ки ба ҷои чизи боарзише истифода шавад; тақаллуб, бадалкорӣ.

БАДАЛИСОЗӢ *بدلىسازى* сохтани ҷавохироту зеварҳои сохтаву сунъӣ.

БАДАЛИҶОТ *بدليجات* ҷавохирот ва гавҳарҳои сунъӣ.

БАДАЛӢ *بدلى* сохта, сунъӣ; ҷаълӣ, тақаллубӣ, қалбакӣ.

БАДАЛШАВАНДА *بدلشونده* сифати феълии замони ҳозира аз **бадал шудан**; қобили табдил, қобили иваз.

БАДАЛШАВАНДАГӢ *بدلشوندگى* хосияти табдил шудан, қобилияти ивазшавандагӣ.

БАДАЛШАВӢ *بدلشوى* исми амал аз **бадал шудан**; табдилёбӣ, ивазшавӣ.

БАДАМАЛ *بدعمل* 1. бадкирдор, бадрафтор. 2. саркаш, нофармон: **аспи бадамал**.

БАДАН *بدن* ҷисми ҳайвон, инсон ба гайр аз дастҳо, поҳо ва сар; тан, андом.

БАДАНА *بدنه* *тех.* тана, пайкар; **баданаи киштӣ** танаи киштӣ.

БАДАНДАРҮН *بداندرون* бадтинат, бадсиришт, бадзот.

БАДАНДЕШ *بدانديش* 1. касе, ки дар ҳаққи дигарон нияти бад дорад, бадхоҳ, бадният. 2. бадбин, он ки дар ҳаққи дигарон гумони бад дорад, бадгумон. 3. *мач.* душман, хасм.

БАДАНДЕША *بدانديشه* *ниг.* бадандеш.

БАДАНДЕШӢ *بدانديشى* қасду нияти бад доштан, бадхоҳӣ.

БАДАНДОМ *بداندام* он ки қадду қомаи нозебу номутаносиб дорад, бадшакл, безеб.

БАДАНИ *بدنى* *мансуб ба* **бадан**: ҳаракатҳои баданӣ варзиши ҷисмонӣ, варзиши бадан.

БАДАНҶОМ *بدانجام* он чи оқибаташ хуб нест, бадоқибат, бадфарҷом.

БАДАР *بدر* берун, хорич (*одатан дар таркиби феълҳо меояд*): **бадар андохтан** бароварда партофтан; **бадар бурдан** гирифта бурдан; раҳонидан, халос кардан (*мас., ҷонро*); **бадар рафтан** баромада рафтан; **аз сар бадар кардан (фикреро)** аз лавҳи хотир дур сохтан фикреро, дигар дар бораи чизе фикр накардан.

БАДАРАҶОТ *بدرجات* хеле зиёд, барзиёд.

БАДАРҒА *بدرغه* касеро ба тариқи ҷазо аз ҷои зисташ ба ҷои дигаре рондан, табъид; **бадарға кардан** рондани касе аз ҷое чун ҷазо: **бадарға шудан** маҳкум ба табъид гардидан.

БАДАРҒАГӢ *بدرغگى* *мансуб ба* **бадарға**; дар бадарға будан.

БАДАРҒАШУДА *بدرغشده* сифати феълии замони гузашта аз **бадарға шудан**; маҳкуми бадарға.

БАДАРД *بدرد* дарднок; дардовар.

БАДАРДХӮРД *بدردخورد* лозим, зарур.

БАДАСЛ *بداصل* бадзот, бадсиришт.

БАДАСТ *بداست* *ниг.* бадаступо.

БАДАСТА بدسته *гуфт.* бо дасти худ, мустақиман, бевосита.

БАДАСТУПО بدستوپا чолок, ўҳдабаро, чобук.

БАДАСТУПОГӢ بدستوپаگى чолокӣ, ўҳдабарой, чобукӣ.

БАДАФТ بدافت зиштрӯ, бадандом, безеб, баднамо, қарех.

БАДАФЪОЛ بدافعال он ки атвору кирдораш нописанд аст, бадкирдор, бадхӯ.

БАДАХЛОҚ بداخلاق 1. он ки ахлоки зишт ва нописанд дорад, беодоб; *муқоб.* хушахлоқ. 2. бадзот, бадсиришт.

БАДАХЛОҚӢ بداخلاقى амали бадахлок, беодобӣ.

БАДАХТАР بداختر 1. дорон бахту иқболи бад, бадбахт. 2. шум, номуборак; бадтолеъ.

БАДАХТАРӢ بداخترى бадахтар будан, бадбахтӣ.

БАДАХШӢ بدخشي *ниг.* бадахшонӣ.

БАДАХШОНӢ بدخشانى 1. мансуб ба Бадахшон. 2. аҳли Бадахшон; сокини Бадахшон.

БАДАҲД بدعهد паймоншикан, аҳдшикан, ба қавли худ ноустувор; ваъдахилоф.

БАДАҲДӢ بدعهدى бадахд будан; паймоншиканӣ, аҳдшиканӣ, бевафой.

БАДАЪМОЛ بداعمال *ниг.* бадамал.

БАДАЪМОЛӢ بداعمالى бадкорӣ, бадкирдорӣ.

БАДБАДРАҚА بدبدرقه мизбоне, ки ба мехмон баъд аз муддате рӯи хуш нишон надиҳад.

БАДБАНДА بدبنده *кит.* он ки дар вазифаи бандагии хеш бадрафторӣ кардааст.

БАДБАНДАГӢ بدبندهگى *кит.* амал накардан ва ибодат накардан, иҷро накардани вазифаҳои динӣ.

БАДБАХТ بدبخت 1. бадтолеъ, шӯрбахт, сияҳбахт, тирарӯз; *муқоб.* хушбахт. 2. лаънатӣ, шум (*дар мавриди дашном қор мефармоянд*).

БАДБАХТӢ بدبختى бадтолей, бетолей, бадбахт будан, ваъ ва ҳолати бадбахт.

БАДБАХТОНА بدبختانه аз рӯи бадбахтӣ; мутаассифона; *муқоб.* хушбахтона.

БАДБАШАРА بدبشيره *ниг.* бадафт.

БАДБИН بدبين 1. он ки ба қасосон бо назари бадҳоҳона менигарад, бадҳоҳ. 2. қасе, ки ба ҳар рӯйдоди зиндагӣ ва ба оянда бо назари бад ва ноумедӣ менигарад ва дунёро пур аз бадбахтӣ, яъс медонад; *муқоб.* хушбин; маънос, навмед.

БАДБИНӢ بدبينى 1. бад дидан ва напосандидан (*қасеро, чизеро*). 2. пессимизм; *муқоб.* хушбинӣ.

БАДБИНОНА بدبينانه дар ҳолати бадбинӣ, аз рӯи бадбинӣ.

БАДБОТИН بدباطن бадтинат, мунофиқ, баддил.

БАДБУНА بدبنه бадахвол, бадваъз.

БАДБУНӢ بدبنيد 1. суштбунӢ, номустаҳкам, ноустувор (*иморат*). 2. маҷ. бадзот, ноасл.

БАДБУРИШ بدبرش 1. бадбуридашуда, вайрон буридашуда (*либос ва амсоли он*). 2. маҷ. баднамо, бадшакл.

БАДБУРУТ بدبروت 1. марди сермӯйлаб, мӯйлабдароз, қалонмӯйлаб. 2. маҷ. бадҳайбат, даҳшатовар (*доир ба одам*).

БАДБӢ (Ӣ) بدبوى 1. он чи бӯи бад дорад, бӯйнок; *муқоб.* хушбӯӣ. 2. маҷ. бад, зишт, қабех; *сухани бадбӯ* сухани қабех, носазо, фухш.

БАДБӢӢ بدبوىى бадбӯ будан, бӯи бад доштан, бӯйнокӣ.

БАДБӢШУДА بدبوشده *сифати феълӣи замони гузашта аз бадбӯ шудан*; бӯйоварда, гандида, бӯйнок.

БАДВ I a. بدو *кит.* ибтидо, оғоз.

БАДВ II a. بدو *кит., ниг.* бадавият.

БАДВАЗӢ بدوضع 1. бадшакл, зишт. 2. бадҳолат.

БАДВАЗӢӢ بدوضعى 1. бадшаклӣ, зиштӣ. 2. бадҳолатӣ.

БАДВОҲИМА بدواهمه даҳшатнок, мудҳиш, воҳиманок; хавфнок, хатарнок.

БАДГАВҲАР بدگوهر бадасл, бадзот.

БАДГАВҲАРӢ بدگوهرى бадзотӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.

БАДГАП بدگپ сахтгап, дуруштгүфтор; тез-забон; дағал.

БАДГАПӢ بدگپی сахтгапӢ, дуруштгүфторӢ; дағалӢ.

БАДГАРД بدگرد 1. он ки роҳравнаш нохуб аст; бадрафтор: **аспи бадгард**. 2. *мач.* бадахлок, бериҳа.

БАДГАШТ بدگشت *ниг.* бадгард.

БАДГАШТӢ بدگشتی *мач.* бадахлокӢ, бериҳагардӢ.

БАДГИЛ بدگل зиштрӯ, бадрӯ, бадсиришт.

БАДГИЛӢ بدگلی бадсириштӢ, зиштрӯӢ, бадрӯӢ.

БАДГИР بدگیر 1. газанда, нохост ҳамлакунанда (*мас., саз*). 2. кинаварз, касосгир.

БАДГИРӢ بدگیری кинаварзӢ, кинагирӢ; сахтгирӢ, бадмуомилагӢ (*аз рӯи кина ва иштиқому қасос*).

БАДГУВОР بدگوار бадҳазм, ногувор, нофорам, бемаза (*oid ба хӯрок*).

БАДГУЗАРОН بدگذران тангдаст ва камбағал, ки зиндагиаш бад мегузарад.

БАДГУЛӢ بدگلوӣ пурхӯрӢ, носерӢ.

БАДГУМОН بدگمان гумони бад баранда, хаёли бад кунанда, шубҳакунанда, нобовар нисбат ба касе; **бадгумон будан** андешаи нодуруст доштан дар ҳаққи касе, дар бораи касе шубҳа доштан; **бадгумон шудан** аз касе хаёли бад кардан дар ҳаққи касе, аз касе гумони бад бурдан.

БАДГУМОНӢ بدگمانی гумони бад бурдан, нобоварӢ, шубҳа кардан; **аз бадгумонӢ баровардан** шубҳаро бартараф кардан.

БАДГУФТОР بدگفتار носазогӯ, бадгӯӣ, баддахон.

БАДГУФТОРӢ بدگفتاری баддахонӢ, бадгӯӣ.

БАДГУҲАР بدگهر *ниг.* бадгавҳар.

БАДГӢ(Ӣ) بدگو(ی) носазогӯ, айбчӯ; гайбатчӣ.

БАДГӢӢ بدگوئی носазогӯӢ, айбгӯӢ, тӯхмат; гайбат; **бадгӯӢ кардан** сухани носазо гуфтаи дар ҳаққи касе, касеро бад кардан.

БАДГӢШТ بدگوشت 1. гӯшти талх. 2. он ки заҳми баданаш дер сиҳат мешавад.

БАДДАРУНӢ بددرونی *ниг.* бадзотӢ.

БАДДАҲАН بددهن *ниг.* бадгап.

БАДДАҲАНӢ//БАДДАҲОНӢ بددهنی//بددهانی 1. *ниг.* бадгапӢ. 2. *мач.* бе истиҳола ва бе андеша гап задан; шаттоҳӣ намудан.

БАДДИЛ بددل 1. бадгумон, гумонбар, шубҳакунанда; **баддил шудан** гумонбар шудан аз касе, дар ҳаққи касе шубҳа кардан. 2. тарсончак, тарсу, буздил.

БАДДИЛӢ بددلی 1. баддил будан, бадгумонӢ. 2. тарсончакӢ, буздилӢ.

БАДДИМОҒ بددماغ 1. ҳавобаланд, мутакаббир. 2. бадқаҳр, бадчаҳл.

БАДДИМОҒӢ بددماغي 1. баддимог будан; ҳавобаландӢ, кибр, гурур. 2. бадчаҳлӢ, тундхӯӣ.

БАДДИН بددين бадмазҳаб, бадкеш, бадоин; бедин, бемазҳаб.

БАДДИНӢ بددینی бадмазҳабӢ, бадкешӢ; бединӢ, бемазҳабӢ.

БАДДӢЗӢ بددوزی ба тарзи номарғуб ва бесифат дӯхтан.

БАДДӢҲТ بددوخت чизи бесифат дӯхташуда; матои дорои дӯхти бад.

БАДЕА ا. بديعه 1. *шакли муаннаси бадеъ*. 2. асари бадеӣ; асари навапардозона.

БАДЕИЁТ ا. بديعيات ادبي. 1. маҷмӯи асарҳои бадеӣ. 2. санъати бадеӣ.

БАДЕИЯТ ا. بديعيت ادبي. яке аз хусусияти асосӣ ва фарқкунандаи санъат ва асарҳои бадеӣ аз асарҳои илмист, ки воқеиятро ба таври бадеӣ инъикос мекунад; санъати бадеӣ.

БАДЕӢ بديعی *мансуб ба бадеъ; адабиёти бадеӣ* адш. яке аз соҳаҳои санъат, ки ҳаёт ва ҳаёт тавассути сухан ба тарзи образнок тасвир мешавад; **асари бадеӣ** адш. асаре, ки ба адабиёти бадеӣ мансуб аст; **шаби бадеӣ** шабнишиние, ки дар он шоирон шеърҳои кунанд; **ҳаваскори бадеӣ** иштирокдори дастан ҳаваскорон, ки бо шеърхонию сурудхонӣ ва намоиш додани дигар наваҳои санъат машғул мешавад.

БАДЕУЛЧАМОЛ *а.* بديع الجمال багоят хушрӯй, ниҳоят чамил ва зебочехра.

БАДЕҲА *а.* بديهه *адш.* 1. шеър, ки бадохатан ва беомодагӣ, яъне фавран ва ҳозирчавобона гуфта шудааст. 2. суруде, ки аз тарафи зану мард сароида мешавад; **ба тарзи бадеха** *ниг.* бадехатан; **дар бадеха** фавран, ҳозирчавобона; бадехатан.

БАДЕҲАГҶҶ(Ӣ) بديهه گویي *адш.* шоире, ки бадехатан, фавран ва бе тайёрии нешақӣ шеър мегӯяд.

БАДЕҲАГҶҶӢ بديهه گویي 1. *адш.* бадехатан, фавран ва ҳозирчавобона шеър гуфтан. 2. сурудхонии ду нафар; **бадехагҶҶ кардан** суруд хондани ду нафар ба ҷавоби якдигар.

БАДЕҲАНАВОЗ بديهه نواز *ниг.* бадоханавоз.

БАДЕҲАНАВОЗӢ بديهه نوازي *ниг.* бадоханавозӣ.

БАДЕҲАТАН *а.* بديهتاً *адш.* ба таври бадеха, фавран, бе тааммул шеър гуфтан ё сурудан.

БАДЕҲАХОН بديهه خوان он ки бадеха мехонад, сарояндаи бадеха (2).

БАДЕҲӢӢ *а.* بديهيات он чи барои дониستاني он хочати фикр кардан нест, он чи дар назари ақл ошкор ва равшан аст (*мас.*, *ду карат ду - чор*).

БАДЕҲӢ بديهى *ниг.* бадехиёт; бадехист ки... равшан аст, ки..., возеҳ аст, ки....

БАДЕӢ *а.* بديع ҳар чизи нав, тозабаромад; аҷиб, ҳайратангез; **илми бадеӢ** илме, ки дар он аз санъатҳои калом ва тарзи ифодаи зебо ва нафис сухан меравад; **каломи бадеӢ** *адш.* суханҳои навоварона ва зебо.

БАДЗАБОН بد زبان бадгап, баддаҳан; носазогӯӣ.

БАДЗАБОНӢ بدزباني бадгапӣ; дашномдихӣ, носазогӯӣ, гуфтани суханони талх ва таънаомез.

БАДЗАҲР بد زهر дорои заҳри зиёд; заҳрдор, заҳрнок (*мас.*, *заҳри занбӯр, паиша*).

БАДЗАҲРА بد زهره *кит.* буздил, камчуръат, гарсу.

БАДЗАҲРӢ بد زهرى дорои заҳри зиёд будан; заҳрдорӣ, заҳрнокӣ.

БАДЗИН بد زين аспе, ки ба хубӣ ром намешавад, зуд зери зин намеравад.

БАДЗО بدزا он ки бо душворӣ ва саҳтӣ мезояд.

БАДЗОТ بد ذات 1. бадгавҳар, бадасл, ғайри асил. 2. *маҷ.* муфсид, разил, табаҳкор, паст, дун.

БАДИҚБОЛ بد اقبال *кит.*, *ниг.* бадбахт 1.

БАДИҚБОЛӢ بد اقبالي *кит.*, *ниг.* бадбахтӣ.

БАДИЛ بديل *кит.*, *ниг.* бадал.

БАД-ИН بدين *шакли китоби ба ин:* бад-ин минвол, бад-ин шакл.

БАДИШТИҲО بد اشتها дорои иштиҳои кам, камхӯрок.

БАДӢ بدى 1. шарр, кори зишт; *муқоб.* некӣ. 2. нуқсон, айб; хуб набудан. 3. нохушӣ; но-созгорӣ: аз **бадии толеъ**; **бадӣ кардан** а) рафтори нодуруст кардан; муомилаи дурушт кардан; б) зарар расондан ба касе; **ба бадӣ ном баровардан** бадном шудан, шармандаву беобрӯ шудан.

БАДКАЛЛА بد كله *гуфт.* мағзтиҳӣ, бекалла, бемағз.

БАДКАШ بد كاش аспӣ сустҳаракат, аспӣ саркаш, бадфеъл; **аспӣ бадкаш** – азоби аробакаш (*зарб.*).

БАДКЕШ بد كيش 1. баддин; бадмазҳаб, бедин, кофир. 2. *маҷ.* бешараф; бадният, бадқасд; бераҳм.

БАДКЕШӢ بد كيشي 1. баддинӣ, бадмазҳабӣ; бединӣ. 2. *маҷ.* бешарафӣ; бадниятӣ; бераҳмӣ.

БАДКИН//БАДКИНА بد كينه//بد كين кинавар, кинадор, соҳибкина; бадният, бадқасд: **душманни бадкин.**

БАДКИРДОР بد كردار бадкор, бадамал, бадрафтор, бадхулк.

БАДКИРДОРӢ بد كردارى бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БАДКИРДОРОНА بد كردارانه рафтори бадкирдор, бадгавҳарона.

БАДКОМ بد كام *кит.* бадхоҳ, бадандеш; бадтинат, бадзот.

БАДКОМА بد كامه душман, ҳасуд, бадхоҳ.

БАДКОР بد كار *ниг.* бадамал.

БАДКОРА بد كاره руспӣ, бадкор, фоҳиша.

БАДКОРАГИ بدكارگى амали бадкор, бадкора.
БАДКОРИ بدكارى бадамалӣ; шарорат, бадкор будан.
БАДКУНИШ بدکنش *ниг.* бадкор.
БАДКУНИШИ بدکنشى *ниг.* бадкорӣ.
БАДҚАВЛ بدقول он ки дар қавлу ваъдаи худ ноустувор аст, бадахд.
БАДҚАВЛИ بدقولى ноустуворӣ дар сухан ва ваъдаи худ, бадахдӣ.
БАДҚАВОҚ بدقواق туршрӯ, абус; *муқоб.* кушодарӯ; тундмизоч, бадмизоч.
БАДҚАВОҚИ بدقواقى туршрӯӣ, абусӣ; *муқоб.* кушодарӯӣ.
БАДҚАВОРА بدقواره он ки намуди зохирии зебо надорад, бадрӯ, бадкиёфа.
БАДҚАВОРАГИ بدقوارگى зиштӣ ва безебии чизе ё касе ба сабаби ноҳамоҳангии чузъҳои баддан.
БАДҚАДАМ بدقدم он ки ба ҷое қадам гузоштанашро сабаби мусибат ва бадбахтӣ медонанд, шумқадам, номуборақ.
БАДҚАДАМИ بدقدمى бадқадам будан, шумқадаммӣ.
БАДҚАЛБ بدقلب баддил, бадниҳод, бадсиришт.
БАДҚАЛБИ بدقلبي баддилӣ, бадниҳодӣ, бадсиришті.
БАДҚАСД بدقصد бадандеш, бадният; қасосгиранда.
БАДҚАСДИ بدقصدى бадандешӣ, бадхоҳӣ, бадниятӣ.
БАДҚАСДОНА بدقصدانه бо нияти бад, аз рӯи бадхоҳӣ, муғризна.
БАДҚАХР بدقهر пурхашм, ғазабнок; бадҷаҳл; бадҷаҳр шудан оташин шудан, хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.
БАДҚАХРИ بدقهرى хашмгинӣ, оташинӣ.
БАДҚАХРОНА بدقهرانه дар ҳолати оташинӣ, бо хашму ғазаб.
БАДҚИЁФА بدقيافه *ниг.* бадафт.
БАДҚИЁФАГИ بدقيافگى бадқиёфа будан, зиштрӯӣ.

БАДҚИЛИҚ بدقليق он ки феълу атвораш нописанд аст, бадхӯ.
БАДҚИЛИҚИ بدقليقى рафтори носозгор ва нописанд.
БАДҚИМОР بدقمار қаллоб дар қиморбозӣ; ғирром.
БАДҚИМОРИ بدقمارى *исми амал аз бадқимор* будан; тақаллубкорӣ.
БАДЛАГОМ بدلگام *ниг.* бадлаҷом.
БАДЛАГОМИ بدلگامى *кит.* саркашӣ, тавсанӣ.
БАДЛАХҶА بدلجه он ки хуб сухан гуфта наметавонад, баддаҳон, бадзабон.
БАДЛАҶОМ بدلجام аспӣ саркаш, ромнашаванда.
БАДМАЗА بدمزه бадтаъм, ногувор, бадмазок.
БАДМАЗАГИ بدمزگى бадтаъм будан, мазаи ногувор доштан.
БАДМАЗОҚ بدمذاق *ниг.* бадмаза.
БАДМАЗҶАБ بدمذهب *ниг.* бадкеш.
БАДМАЗҶАБИ بدمذهبي *ниг.* бадкешӣ.
БАДМАНЗАР بدمنظر нозебо, бадшакл, баднамо, ситорахунук.
БАДМАНЗАРИ بدمنظري баднамоӣ, бадрӯӣ.
БАДМАНИШ بدمنش *кит.* 1. бадсиришт, бадниҳод. 2. *маҷ.* бадфикр, бадақида.
БАДМАНСАБ بدمنصب он ки бо мансабу мақоми худ мағрур бошад ва бо зердастон ва атрофиён тундхӯӣ ва бадрафторӣ кунад.
БАДМАОШ بدمعاش *кит.* 1. он ки маишати ӯ бад аст, зиндағониаш танг аст, рӯзгораш саҳт аст. 2. бадрафтор, фосик.
БАДМАОШИ بدمعاشى *кит.* 1. бадмаош будан, тангии рӯзгор. 2. бадрафторӣ, фосикӣ.
БАДМАРД بدمرد ночавонмард, номард, бадкор.
БАДМАРДИ بدمردى ночавонмардӣ, бадкорӣ.
БАДМАСИР بدمسير маҳалле, ки масири расидан бо он пурпечухам ва роҳҳои душворгузар дорад.
БАДМАСТ بدمست 1. касе, ки дар мастӣ ғавго ва арбада мекунад, касе, ки хангоми мастӣ

харза мегӯяд. 2. майзада.

БАДМАСТӢ بدمستی 1. амали бадмаст; мастигарии доимӣ, ғавго ва чанчол хезондан дар холати мастӣ. 2. майзадагӣ.

БАДМАҲЗАР بدمحضر *кит.* бадният, бадмизоч.

БАДМЕҲР بدمهر *кит.* номехрубон, бемеҳр, бемуҳаббат.

БАДМЕҲРӢ بدمهری *кит.* бемеҳрӣ, номехрубонӣ.

БАДМИЗОЧ بدمزاج тундхӯ, бадхулқ.

БАДМИНТОН انگل. بدمنتان *варз.* бозие, ки ду кас бо ракетка тӯбчаи тӯрдор (волан)-ро ба тарафи якдигар аз болои тӯр хаво медиҳанд.

БАДМИНТОНБОЗ بدمنتان باز бозигари бадминтон: **мусобиқаи бадминтонбозон.**

БАДМИНТОНБОЗӢ بدمنتان بازی 1. бозии бадминтон. 2. *мансуб ба бозии бадминтон;* машғулияти бадминтонбозон.

БАДМУОМИЛА بدمعامله 1. касе, ки дар додугирифт рафтори нодуруст мекунад; фиребгар. 2. дағал, дурушт, бадрафтор.

БАДМУОМИЛАГӢ بدمعاملگی 1. нодурусткорӣ дар додугирифт ва савдо, чатоқкорӣ. 2. дағалӣ, дуруштӣ.

БАДМУОШИРАТ بدمعاشرت он ки усул ва одоби муоширатро риоя намекунад, безътино ба одоби рафтор.

БАДМУР بدمر сахтҷон, чонсахт, касе ё чизе, ки ба сахтӣ чон медиҳад.

БАДНАЖОД بدمنزاد бадасл, бадзот.

БАДНАЗАР بدمنظر *ниг.* бадчашм.

БАДНАҚШ بدمنقش дорои нақшу ниғори безеб.

БАДНАМО بدمنا безеб, бадафт, бадшакл, зишт, ситорахунук.

БАДНАМОӢ بدمنمایي безебӣ, бадафтӣ, зиштӣ, хунукбашарагӣ, бадшаклӣ.

БАДНАМУД بدممود *ниг.* баднамо.

БАДНАФАС بدمنفس *маҷ.* шахсе, ки нафаси хунук мекунад; шумпай, наҳсовар.

БАДНАФС بدمنفس пурхӯр, носерам; чашм-гурусна, харис.

БАДНАФСӢ بدمنفسی пурхӯрӣ, носерамӣ; чашм-гуруснагӣ, харисӣ.

БАДНАӢЛ بدمنعل хайвони саркашиқунанда ҳангоми задани наӢл

БАДНАӢЛӢ بدمنعلی саркашӣ кардани хайвони боркаш, аспу хар ҳангоми наӢлзанӣ.

БАДНИҲОД بدمنهاد бадасл, бадтинат, пастфитрат, бадзот.

БАДНИҲОДӢ بدمنهادی бадаслӣ, бадтинатӣ, пастфитратӣ, бадзотӣ.

БАДНИЯТ بدمنيات бадқасд, бадандеш; бадхоҳ.

БАДНОМ بدمنام ба бадӣ машхургардида; беобрӯ, расво, бешараф; **бадном кардан (намудан)** номи касеро ба бадӣ баровардан, беобрӯ (расво, беномус) кардан.

БАДНОМӢ بدمنامی беобрӯӣ, расвоӣ, бешарафӣ.

БАДНОМКУНӢ بدمنام کنی *исми амал аз бадном кардан;* номи касеро ба бадӣ баровардан.

БАДО بدمنا барои баёни таассуф ва дарег дар бораи шахсе, ки ба вазъи нохуш дучор шудааст, гуфта мешавад.

БАДОАТ ا. بدمناعت *ниг.* бидоят.

БАДОБУҲАВО بدمناوهو чое, ки обу хавои хуб надорад; *муқоб.* хушобухаво.

БАДОВАТ ا. بدمناوت бидавӣ будан, саҳронишинӣ, биёбонгардӣ.

БАДОВОЗ بدمناواز он ки садои нофорам дорад, нохушовоз.

БАДОҒ بدمناغ *бот.* дарахтча ва буттаи зинатӣ, ки дорои гулҳои хӯшагини хурду реза буда, менамояд баъзеи онҳо хӯрданбоб аст.

БАДОДАТ بدمناعات *кит.* 1. он ки дорои одати зишт аст. 2. *маҷ.* инчиқ; эрка.

БАДОЕӢ ا. بدمنايع *ҷ.* бадеъ.

БАДОИН بدمناين он ки рафтори шоиста надорад, гумроҳ, кофир, баддин.

БАДОҒОЗ بدمناغاز 1. он ки хилқаташ ё қисматаш гӯё аз ибтидо бад будааст, бадбахт, бадқисмат. 2. коре, ки аз ибтидо бад шурӯъ шуда бошад.

БАДОМАД بدمنامد нохушоянд ва ногувор; *муқоб.*

- хушоянд.
- БАДОМЕЗ** *بادمیز* он ки рафтору кирдори некро ба рафтору кирдори бад меомезад, бадзот.
- БАДОМЎЗ** *بادآموز* 1. он ки омӯхтаи корҳои бад аст, бадхӯ; шахси нодуруст тарбиятёфта. 2. ёддихандан корҳои бад ва ношоиста.
- БАДОМЎЗӢ** *بادآموزی* омӯзиш додани корҳои бад ва ношоиста, рафтори нодуруст ва ғайриахлоқӣ.
- БАДОМЎХТА** *بادآمخته* 1. *ниг.* бадомӯз. 2. ба ягон чизи бад одаткарда.
- БАД-ОН** *بدان* *шакли китоби ба он.*
- БАДОРКАШӢ** *بدارکشی* *исми амал аз ба дор кашидан, ба дор овехтан.*
- БАДОҲА** *а.* *بداهه* ба зеҳн омадани андеша, шеър ё унсури хунари бе фикру омодагӣ ва ногаҳонӣ, бадеҳа.
- БАДОҲАНАВОЗ** *بداهه نواز* навозандаи ягон порчаи мусиқӣ бе андеша ва омодагии пешакӣ.
- БАДОҲАНАВОЗӢ** *بداهه نوازی* навохтани як порчаи мусиқӣ бе омодагии пешакӣ.
- БАДОҲАПАРДОЗ** *بداهه پرداز* дорои истеъдоди худодод, ки бе доштани дониши пешакӣ асарӣ хунари хуберо ба вучуд меорад: **шоирӣ бадоҳапардоз.**
- БАДОҲАСАРО** *بداهه سرا* шоире, ки бе омодагии пешакӣ шеъре эҷод мекунад.
- БАДОҲАСАРОӢ** *بداهه سرایی* сурудани шеър бе андеша ва омодагии пешакӣ.
- БАДОҲАСОЗ** *بداهه ساز* *ниг.* бадоҳапардоз.
- БАДОҲАТ** *а.* *بدهت* 1. *кит.* ногоҳ пайдо шудан. 2. бе андеша сухан гуфтан, бидуни тааммул гуфтан ва навиштан.
- БАДОҲАТАН** *а.* *بدهتاً* *ниг.* бадеҳатан.
- БАДОҲАХОН** *بداهه خوان* хонандаи ягон порчаи шеърӣ бе омодагӣ ва машқи пешакӣ.
- БАДОҲАХОНӢ** *بداهه خوانی* *исми амал аз бадоҳахон.*
- БАДОШТ** *بداشت* ҳар чизи зиёд умрбинанда, бобақо, дерпой, устувор, доштнок, бодавом: матон бадошт.
- БАДОШТӢ** *بداشتی* бадошт будан, доштнокӣ.
- БАДПАЙВАНД** *بدپیوند* он ки дар дӯстӣ ва муошират пайванду рағбати хуб надорад.
- БАДПАЙМОН** *بدپیمان* *ниг.* бадахл.
- БАДПИСАНД** *بدپسند* 1. мушкилписанд. 2. он ки барои дигарон бадӣ мехоҳад, писанднаку-нанда.
- БАДПҶШОК** *بدپوشاک* он ки сару либоси бад меҷӯшад.
- БАДР** *а.* *بدر* 1. моҳи пурра, моҳи тамом, моҳи чордах-понздаҳрӯза. 2. *маҷ.* рӯи зебо; **бадри мунир** а) моҳи пурраи тобон, моҳи мунаввар; б) *кишоя аз маҳбубаи соҳибҷамол.*
- БАДРА** *а.* *بدره* *кит.* халтаи пул, пулхалта, ҳамён (-и пули танга).
- БАДРАВ** *а.* *بدره* 1. бадрафтор, бадроҳ: **чорпои бадрав.** 2. *маҷ.* номусоид, номувофик.
- БАДРАГ** *а.* *بدرگ* бадзот, ноасл; бадгинат, паст; **бадраги якраҳа** гарданшах, гапнодаро.
- БАДРАГӢ** *بدرگی* бадзотӣ, бадчинсӣ.
- БАДРАҚА** *а.* *بدرقه* 1. раҳнамо, роҳбалад (-и корвон). 2. мушояаткунанда дар сафар, ҳамроҳ, ҳамсафар. 3. посбон, ниғаҳбон, қаровул.
- БАДРАНГ** *а.* *بدرنگ* чизе, ки дорои ранги бад аст, баднамуд.
- БАДРАФТОР** *بدرفتار* он ки муомилаи нек надорад, дағал.
- БАДРАФТОРӢ** *بدرفتاری* бадмуомилагӣ; беодобӣ: **бадрафторӣ қардан.**
- БАДРАШК** *а.* *بدرشک* саҳт рашкбаранда, бисёр рашкнок.
- БАДРАШКӢ** *بدرشکی* саҳт рашкбаранда будан, ниҳоят рашкнок будан.
- БАДРАШКОНА** *بدرشکانه* аз рӯи бадрашкӣ, саҳт рашк бурда.
- БАДРАӢ//БАДРОӢ** *بدرای//بدرای* *ниг.* бадан-деш.
- БАДРЕХТ** *بدریخت* бадқиёфа, дорои намуди зохирии нохушоянд.
- БАДРЕХТӢ** *بدریختی* зоҳир ва қиёфаи нохушоянд доштан, баднамуд.

БАДРЕША بدریشه он ки асл ва насаби дуруст надорад, бадасл, баднажод.

БАДРИКОБ بدرکاب *кит.* 1. он ки сахт савори асп мешавад. 2. чорпои бадрав.

БАДРИКОБӢ بدرکابی бадрикоб будан, саркаш будан.

БАДРОЙ بدرای *ниг.* бадандеш.

БАДРОЙӢ بدرایی бадандешӣ, бадхоҳӣ, душманӣ.

БАДРОМ بدرام ҳайвоне, ки ба осонӣ ром намешавад, саркаш.

БАДРОҲ بدراه 1. аспе, ки рохгардиаш хуб нест, бадрав. 2. ба роҳи хато афтода; бадахлок, гандагард.

БАДРОҲӢ بدراهی дар роҳи хато рафтан; бадахлокӣ.

БАДРУД بدرود *ниг.* падруд.

БАДРӮ(Ӣ) بدروی он ки рӯи нозебу хунук дорад, бадафт, безеб, бадбашара; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДРӮЗ بدروز бадбахт, сиёҳбахт, бадтолей, бадрӯзгор.

БАДРӮЗГОР بدروزگار бадбахт, сиёҳбахт, тирарӯз.

БАДРӮЗГОРӢ بدروزگاری бадрӯзӣ, бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

БАДРӮЗӢ بدروزی бадбахтӣ, тирарӯзӣ, бадрӯзгорӣ.

БАДРӮӢ بدروئی 1. бо дигарон бо зиштиву нописандӣ рафтор кардан, бадрафторӣ. 2. безебӣ, бадафтӣ; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДСАДО بد صدا дорои садо ва овози нофорам ва нохушоанд.

БАДСАЛИҚА بد سلیقه 1. бадтабиат, бадсиришт, пастсалиқа. 2. он ки дар коре салиқаи хуб надорад, бадзавк; *муқоб.* хушсалиқа; **шонри** бадсалиқа шоири тарзи ифода ва услуби баёнаш бад.

БАДСАР بد سر бадрафтор, носозгор.

БАДСАРӢ بد سری бадрафторӣ, носозгорӣ.

БАДСИГОЛ بدسگال бадхоҳ, душман, бадандеш.

БАДСИГОЛӢ بدسگالی бадсигол будан, бадандешӣ, бадхоҳӣ; душманӣ.

БАДСИМО بدسيما *ниг.* бадкиёфа.

БАДСИРАТ بدسيرت бадтинат, бадкирдор.

БАДСИРАТӢ بدسيرتی бадтинатӣ, бадкирдорӣ.

БАДСИРИШТ بدسرشت бадтинат, бадниход, бадзот.

БАДСИРИШТӢ بدسرشتی бадзотӣ, бадниходӣ.

БАДСИФАТ بدصفت сифатан паст, пастсифат: махсулоти бадсифат баровардан, бадсифат таъмир кардан.

БАДСИФАТӢ بدصفتی бадсифат будан, пастсифатӣ.

БАДСИЯР بدسير *ниг.* бадсират.

БАДСОБИҚА بدسابقه он ки пешинаи хуб надорад ва мардум ӯро ба бадӣ мешиносанд.

БАДСОЗ بدساز 1. носозгор, номувофик. 2. он ки бо ҳеч кас созгору мувофик нест, бадрафтор.

БАДСОЗӢ بدسازی бадсоз будан, бадрафторӣ, бадсулуқӣ.

БАДСОХТ بدساخت аз ҷиҳати сохт баду безеб.

БАДСОХТАГӢ بدساختگی носозгорӣ.

БАДСУЛУК بدسلوک бадрафтор, гандагард.

БАДСУЛУКӢ بدسلوکی бадрафторӣ, бадкирдорӣ, беадабӣ.

БАДСУРАТ بدصورت бадшакл, бадафт, бадандом; нозеб, зиштрӯӣ.

БАДСУХАН بدسخن *ниг.* бадгап.

БАДТАН بدتن қабехҷусса, бадандом.

БАДТАНӢ بدتنی бадандомӣ.

БАДТАЪМ بدطعم чизе, ки таъми нохуш дорад, ногувор, нофорам.

БАДТАЪМӢ بدطعمی ба таъм ногувор (нофорам) будан, бемазагӣ.

БАДТИНАТ بدطينت бадхӯ, бадзот, бадсиришт.

БАДТИНАТӢ بدطينتی бадзотӣ, бадсириштӣ.

БАДТОЛЕЙ بدطالعی бадбахтӣ, шӯрбахтӣ, бетолей.

БАДТОЛЕӢ بدطالع бадбахт, сияҳбахт, шӯрбахт,

- бетолё.
- БАДФАРЧОМ** بدفرجام он чи анҷом ва оқибаташ нек нест: **бахти бадфарҷом**.
- БАДФЕЪЛ** بدفعل бадхӯ; дуруштмуомила; бадқаҳр, бадхашм.
- БАДФЕЪЛӢ** بدفعلى бадхӯӣ, бадқаҳр, бадхашмӣ.
- БАДФИКР** بدفكر бадандеша; он ки дар бораи касе ё чизе фикру ақидаи бад дорад.
- БАДФИТРАТ** بدفطرت бадсират, бадсиришт, бадниҳод, пастфитрат.
- БАДХАЁЛ** بدخيال *ниг.* бадгумон.
- БАДХАЁЛӢ** بدخيالى *ниг.* бадгумонӣ.
- БАДХАРЧ** بدخرج исрофкор, он ки харчи зиёд мекунад, гайрисарфачӯ.
- БАДХАТ** بدخط 1. он ки хусни хат надорад ва бе-зеб менависад; *муқоб.* хушхат. 2. бо хати бад навишташуда, нохоно: **дастнависи бадхат**.
- БАДХАТӢ** بدخطى 1. бадхат будан, хусни хат надоштан. 2. бо хати баду нохоно навишта шудан.
- БАДХАШМ** بدخشم хашмгин, бадқаҳр, газабнок, оташин, газаболуд; **бадхашм шудан** хашмгин шудан, ба газаб омадан.
- БАДХАШМӢ** بدخشمى хашмгинӣ, бадқаҳрӣ, оташинӣ.
- БАДХАШМОНА** بدخشانه аз рӯи бадхашмӣ, бадқаҳрона, хашмгинона, газаболудона.
- БАДХИМ** بدخم *кит.* дарде, ки дармони он душвор аст, бештар дар бораи бемориҳои саратонӣ гӯянд; *муқоб.* хушхим.
- БАДХИСЛАТ** بدخصلت *ниг.* бадхисол.
- БАДХИСОЛ** بدخصال бадхислат, бадтабиат; бадрафтор.
- БАДХОБ** بدخواب он ки хобаш нороҳат ва беҳаловат бошад, ё сабабе беҳобӣ мекашад; касе, ки хобҳои парешон мебинад.
- БАДХОБӢ** بدخوابى бадхоб будан, бадхоб шудан.
- БАДХОН** بدخوان 1. талабае, ки бо баҳои бад меҳонад. 2. хате, ки хондани он душвор аст: **хати бадхон**.
- БАДХОНӢ** بدخوانى 1. дар хондани матне ба иштибоҳ роҳ додан, ғалат хондан. 2. бадхон будан, нохоноӣ.
- БАДХОҲ** بدخواه он ки ба одамон бадӣ меҳақад (*аз рӯи хусумат, рақобат, ҳасад ва ғ.*), бадандеш; *муқоб.* некхоҳ.
- БАДХОҲӢ** بدخواهى бадандешӣ, душманӣ, адоват.
- БАДХОҲОНА** بدخواهانه гайридӯстона, душманона, бадандешона.
- БАДХУЛҚ** بدخلق он ки хулку одати бад дорад; бадрафтор, бадмуомила; дағал.
- БАДХУЛҚӢ** بدخلقى бадрафторӣ, бадмуомилагӣ; дағалӣ.
- БАДХӮ(Ӣ)** بدخوى(ى) бадхулқ, тундмизоҷ; чангара, чанҷолӣ.
- БАДХӮӢ** بدخوىى феълу хӯи бад доштан, тундмизоҷӣ.
- БАДХӮР** بدخور бемаза, бадтаъм, ба хӯрдан ногувор.
- БАДҲАВО** بدخوا 1. қое, ки ҳавояш дам, вазнин ва вайрон аст: **хонаи бадҳаво**. 2. *маҷ.* ҳавобаланд, даҳанкалон, калонгир; ботакаб-бур.
- БАДҲАВОӢ** بدخواى 1. дамӣ ҳаво, ғализу вайрон будани ҳаво. 2. *маҷ.* ҳавобаландӣ, даҳанкалонӣ, калонгирӣ; мағрурӣ.
- БАДҲАЗМ** بدھضم хӯроке, ки ба душворӣ ҳазм мешавад.
- БАДҲАЗМӢ** بدھضمى ба душворӣ ҳазм кардани хӯрок, вайронии қувваи ҳозима.
- БАДҲАЙАТ** بدھيئت дорои намуди зоҳирии бе-зебу номутаносиб.
- БАДҲАЙБАТ** بدھيبت даҳшатовар, ваҳмангез; воҳиманок.
- БАДҲАЙБАТӢ** بدھيبتى бадҳайбат будан; воҳиманокӣ, ваҳмангезӣ.
- БАДҲАЙБАТОНА** بدھيبتانه бо намуди бадҳайбат.
- БАДҲИҶОБ** بدحجاب он ки пӯшиши зоҳирии худро хуб нигоҳ намедорад.
- БАДҲИҶОБӢ** بدحجابى бадҳиҷоб будан, ҳиҷоб-

ро рноя накардан.

БАДҲОЛ بدحال 1. бехол, аз ҳол рафта. 2. ба ҳолати бад афтода, афтодаҳол, бечора.

БАДҲОЛАТ بدحالات 1. дорои намуди нохушо-янд, безеб. 2. бо вазъ ва ҳолати нохушо-янд.

БАДЧАШМ بدچشم 1. он ки гӯё чашми шум до-рад ва аз нигоҳи ӯ зиён мерасад. 2. маҷ. мар-де, ки ба занҳо бо назари шахвонӣ менига-рад.

БАДЧАШМӢ بدچشمي 1. бадчашм будан. 2. маҷ. чашми тамаъ доштан, тамаъкорӣ, аз рӯи шаҳват нигоҳ кардан.

БАДЧАҲЛ بدجهل одами зуд оташиншаванда, бадқаҳр.

БАДЧАҲЛӢ بدجهلي бадчаҳл будан, оташинӣ.

БАДЧАҲЛОНА بدجهلانه бадқаҳрона, бо қаҳру газаб.

БАДЧИЛАВ بدجلو аспе, ки савор шудан наме-монад, бадфеъл, саркаш.

БАДЧИНС بدجنس бадзот, бадниҳод; паст, фурӯмоя, дун.

БАДЧИНСӢ بدجنسي бадзотӣ, бадниҳодӣ, пастӣ, фурӯмоягӣ.

БАДШАКЛ بدشكل бадафт, баднамуд, дорои сурати нозеб.

БАДШАКЛӢ بدشكلي бадафтӣ, зиштрӯй.

БАДШИОР بدشعار бадрасму оин, бадтабиат, бадсират.

БАДШУГУН بدشگون он ки ё он чи, ки дар оянда ҳодисаи номубораке ба вучуд меорад; шумном, бадгом, бадқадам, шумқадам.

БАДШУГУНӢ بدشگوني бадшугун будан, наҳсӣ, шумӣ.

БАӢЗ *a.* بياض 1. сафедӣ; **баӢзи гардан** сафо ва сафедии гардан. 2. когази нонавишта, когази сафед. 3. *адӣ.* дафтаре, ки дар он шеърҳои тоза ва гузидаи як ё чанд шоир чамъ оварда шудааст; маҷмӯаи ашъор.

БАӢН *a.* بيان 1. изҳор, гуфтор; **чи́зе, ки аӢн аст, чӣ хоҷат ба баӢн аст** (*зарб.*). 2. шарҳ, ташреҳ; **баӢни аҳвол.** 3. сухани фасеҳ; каломи бадеъ; **аломати баӢн** *грам.* аломати китобат – ду нуктаи болои ҳам, ки пеш аз баӢни матлабе ё

нақли сухани касе гузошта мешавад; **тарзи баӢн** *адӣ.* тариқ ва усули гуфтор ва навишти нависанда; **баӢн кардан (намудан)** изҳор кардан, гуфтан; **нақл кардан; баӢн шудан (ёфтан)** гуфта шудан, зикр ёфтан, сухан рафтан.

БАӢНИЯ بيانيه 1. иттилоия, навишта ва хабари расмӣ; аз тарафи созмоне, идорае ё шахси масъуле. 2. *грам.* хели муайянкунанда, ки бо исмҳои ифода ёфта, муайяншавандаро аз ягон ҷиҳат эзоҳ медиҳад: **бобои Карим, Салими садқора; устод Айни, Ҳасани аробакаш.**

БАӢНКУНАНДА بيانکننده *сифати феълии замони ҳозира аз баӢн кардан; изҳоркунанда.*

БАӢННОМА بياننامه варақа ё эълумияе, ки дар он маром ва мақсади ҳизб ё ҳукумате шарҳ дода шудааст, изҳорнома, декларатсия.

БАӢНОТ *a.* بيانات 1. ҷ. **баӢн.** 2. изҳорот, ахбор; эзоҳот.

БАӢТ I بيات *мус.* номи яке аз шӯъбаҳои мақомҳои «Шашмақом».

БАӢТ II بيات :**нони баӢт** нони шабина; нони шабмондаи обаш гурехта.

БАЖ//БУЖ بژ *кҳн.* гардана, ағба.

БАЗ(З) *a.* بز чома, қумош, катон ва матоъҳои ғайриабрешимӣ, газвор.

БАЗА *фр.* بزه *ниг.* пойгоҳ.

БАЗАЛТ *лот.* بزلт *геол.* чинси кӯҳии вулқонӣ, ки ҳамчун ашё дар сохтмон кор фармуда мешавад.

БАЗАРБА بضرابه *ниг.* бозарба.

БАЗАҲ بزه *кит., ниг.* гуноҳ, хато.

БАЗАҲГАР بزهگر *кит., ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОР بزهكار *ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОРӢ بزهكاري *ниг.* гунаҳгорӣ, хатокорӣ.

БАЗЕБ بزيب 1. зебо, хушрӯй. 2. зебанда; шинам; **базеб кардан (намудан)** зинат додан; зебо кардан.

БАЗЕБӢ بزيبی 1. зебой, хушрӯй. 2. зебандагӣ, шинамӣ.

БАЗЗОЗ *a.* بزّاز газворфурӯш, матоъфурӯш.

БАЗЗОЗӢ بزّازي *кит.* 1. шугл ва амали баззоз. 2. ҷои газворфурӯшӣ; **растан баззозӣ.**

БАЗЗОЛ *а.* بَدَال *кит.* бисёр базлқунанда; бахшанда, сахӣ.

БАЗИН *а.* بزين *кит., ниг.* вазон, вазанда.

БАЗИС *ю.* بزيس *ниг.* зербино.

БАЗЛ *а.* بذل *кит.* бахшидан, додан; бахшиш, ато.

БАЗЛА *а.* بزله латифа, аския, ҳазлу шӯхӣ.

БАЗЛАГҶ (Ӣ) *а.* بزله گويى латифагӯӣ, аскиягӯӣ; одами шӯхтабӯ хушгап.

БАЗЛАГҶӢ *а.* بزله گويى латифагӯӣ, аскиягӯӣ.

БАЗЛАХОНӢ *а.* بزله خوانى латифагӯӣ, суҳанҳои шӯхиомез гуфтан, аскиягӯӣ.

БАЗМ *б.* بزم зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш (*тӯӣ ва г.*) бо иштироки ҳофизон, раққосон ва созандагон ороста мешавад; маҷлиси айшу тараб; **базм қардан** (**оростан**) базм ташкил қардан; **базми дойрагӣ** базме, ки ба он ғайр аз одамони даъватӣ ҳар кас, ки садон дойраро шунавад, барои мусиқӣ шунидан омада метавонад; **базми кунҷорагӣ** базми бузург (*дар Бухорои пештара*); **базми хонагӣ** базме, ки барои доираи маҳдуд дар хонаи яке аз иштироккунандагони он ташкил мешавад; **базми хоса** базме, ки барои шахсони алоҳида ороста мешавад; маҷлиси рақсу суруд, ки барои доираи танги ҳаводорон барпо мегардад; **базми ҷамоатӣ** базме, ки бо иштироки умум гузаронида мешавад; **базми ҷамшедӣ** базми бисёр пурдабдабаву бошукӯҳ.

БАЗМА *б.* بزمه як гӯшаи базмгоҳ.

БАЗМАК *б.* بزمک *шакли тасғири* базм.

БАЗМАФРӢЗ *б.* بزم افروز он ки бо зебӣ, хушсуҳанӣ ва дилрабоии худ маҷлиси базмхоро орову зинат медиҳад.

БАЗМГАРД *б.* بزم گرد шахсе, ки тӯӣ ба тӯӣ, базм ба базм гаштанро дӯст медорад.

БАЗМГАРДӢ *б.* بزم گردى дар базмҳо гаштан, ба базмҳо рафтан.

БАЗМГАҲ//БАЗМГОҲ *б.* بزم گاه//بزم گاه ҷои базм, маҳалли айшу нӯш, зиёфатгоҳ.

БАЗМДӢСТ *б.* بزم دوست *дӯстдори* базм, *дӯстдори* айшу тараб.

БАЗМӢ *б.* بزمى базмгард, базмдӯст.

БАЗМНИШИН *б.* بزم نشين дар базм ширкаткунанда, иштирокдори базм.

БАЗМОВАРД *б.* بزم آورد *хӯр.* хӯроке, ки аз гӯшту тухми мурғ ва сабзӣ омода мешавад.

БАЗМОРО *б.* بزم آرا он ки базмро метафсонад; маҷлиси.

БАЗМОРОӢ *б.* بزم آرائى маҷлиси, базмро тафсондан.

БАЗМСОЗ *б.* بزم ساز 1. тайёркунандаи базм. 2. маҷ. шод, хурсанд, хушҳол.

БАЗМТАЛАБ *б.* بزم طلب талабгори базм, хоҳони базм, базмдӯст.

БАЗМХОНА *б.* بزم خانه хонае, ки дар он базм барпо мегардад, зиёфатхона.

БАЗОНА *б.* بزانه вазанда.

БАЗР *а.* بذر *кит.* тухм, дона.

БАЗРАФШОН *б.* بذر افشان 1. тухмафшон, донакор, тухмпӯш. 2. маҷ. деҳқон.

БАЗРУЛБАНЧ *а.* بذر البنچ *кит., ниг.* бангдона.

БАЗӢР *б.* بزور 1. бо азобу машаққат, ба душворӣ: **базӢр қадам задан**. 2. маҷбуран, аз рӯи маҷбури, аз рӯи ночорӣ; **базӢр-базӢр нолидан** ба азоб ва бо овози паст нола қардан.

БАЗӢРӢ *б.* بزورى: **базӢрӣ баста мондан** *гуфт.* як навъ қарда баста мондан, ба душворӣ баста мондан.

БАИБО *б.* به ابا 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор. 2. шармгин, боҳаё.

БАИД *а.* بعيد *кит.* дур; *муқоб.* наздик.

БАИДУЛҶАВР *а.* بعيد الغور *кит.* чуқур, амиқ, жарф; чуқурии воҳиманок.

БАИДУЛҶИҶ *а.* بعيد الفكر *кит.* дурандеш, пешбин; мулоҳизакор, боҳирад.

БАИЗЗАТ *б.* بعزت *ниг.* боиззат.

БАИНСОҶ *б.* به انصاف *ниг.* боинсоф.

БАӢ-БАӢ *б.* بي بي *нидо* ваҳ-ваҳ, ҳай-ҳай (*бо аломати таҳсин ва тааҷҷуб*).

БАӢҶОРА *б.* بيغاره *кит.* маломат, нақӯшиш, сар-

заниш, таъна, мазамат.

БАЙҒУЛА *بيغوله* *кит.* 1. гӯша, кунҷ, канора. 2. бeрoҳa.

БАЙҒУЛАНИШИН *بيغوله‌نشين* гӯшанишин, харобанишин.

БАЙДАҚ *بيدق* *муарраби* пиёда, мӯхра дар бозини шоҳмот.

БАЙДО(Ъ) *ا. (.)بيدا* *кит.* чӯл, биёбон.

БАЙЁЪ *а. بيع* байъкунанда, даллол.

БАЙЗА *а. بيضه* *кит.* 1. тухм; тухми мург. 2. кулоҳи чангӣ, кулоҳхӯд, тоскулоҳ.

БАЙЗАВӢ *بيضوى* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАҚ *а. بيزق* *кит.* 1. *ниг.* байдақ. 2. роҳнамо дар сафар, роҳбалад.

БАЙЗАМОНАНД *بيضه‌مانند* ба шакли тухм, тухмшакл, тухммонанд.

БАЙЗАОСО *ا. بيضه‌آسا* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАШАКЛ *بيضه‌شکل* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗӢ *بيضى* яке аз шаклҳои хандасӣ, ки ба доираи дарозрӯя (яъне, тухми мург) монанд аст, эллипс.

БАЙЗО *а. بيضا* сафед(ӣ), соф(ӣ); байзон офтоб дурахш ва равшани офтоб; яди байзо *ниг.* яд.

БАЙИНА *а. بينه* кӯн. пайдо, хувайдо; далели возеҳ ва ошкоро, хуччати возеҳ; гувоҳи исботи муддао.

БАЙЛАК *بيلاک* *ниг.* белак.

БАЙН *а. بين* миён, мобайн; васат, миёна; байни... а) миёни..., мобайни...: муносибати байни онҳо хуб набуд; б) миёначон..., маркази...; в) фосилаи..., масофаи...; г) даруни...; дохили...; аз байн(и) а) аз миёни..., аз мобайни..., аз миёначон...; б) аз даруни..., аз дохили...; в) аз он муддат; г) аз ҷумлаи...; дар байн дар миён; миёни худ; дар байни... а) мобайни..., дар миёни...; б) дар васати..., дар миёначои...; в) дар қатори..., аз ҷумлаи...; г) ба даруни..., дар дохили...: дар байни дуду оташ; ғ) дар муддати...: дар байни як ҳафта; д) дар аснои..., дар давоми...: дар байни ин корҳо; дар байни худ бо ҳам, бо ҳамдигар; дар ин байн дар ин миён, дар ин муддат; байн-байн байно-

байн, дар миёна; аз байн бурдан несту нобуд кардан; бартараф кардан; гап (дар) байни худамон монад суҳан аз доираи худамон берун набарояд, гап дар доираи одамони худӣ монад.

БАЙНАЛАВОМ *а. بين‌العوام* дар байни мардум, дар байни омма, байни умум, байнанош.

БАЙНАЛМИЛАЛ *а. بين‌الملل* 1. байни миллатҳо, байни халқҳо. 2. *таър.* иттиҳодияи байналхалқии калон, интернатионал: байналмилали сеюм с. номи дигари Иттиҳоди ҳизбҳои коммунистии ҷаҳон, ки солҳои 1919-43 амал мекард.

БАЙНАЛМИЛАЛӢ *بين‌المللى* *мансуб ба байналмилал;* байналхалқӣ; ҷаҳонӣ; калимаҳои байналмилалӣ зби. калимаҳои, ки барои аксарии забонҳои миллии дунё умумианд.

БАЙНАЛОБИДИН *а. بين‌الآبدین* *кит.* миёни азал ва абад, байни аввал ва охири ҷаҳон.

БАЙНАЛХАЛҚӢ *بين‌الخلقى* 1. *мансуб ба* сиёсати хоричӣ ва ба равобити байни халқҳо ва мамлакатҳо: сиёсати байналхалқӣ, вазъияти байналхалқӣ. 2. он чи дар байни халқҳо ҷорӣ ва мавҷуд аст: ҳамовозии байналхалқии меҳнатқашон; иди байналхалқии замон рӯзи 8-уми март, ки бо қарори конференсияи замоноти сотсиалист (соли 1910 дар шаҳри Копенгаген, Дания) ҳамчун рӯзи озодӣ ва баробарҳуқуқии замоноти тамоми ҷаҳон таҷлил карда мешавад.

БАЙНАЛҶОҶИБАЙН *а. بين‌الحاجبين* дар миёни абрӯҳо.

БАЙНАНАҶРАӢН *а. بين‌النهرين* 1. байни ду наҳр, байни ду дарё. 2. байни дарёҳои Дачла ва Фурот дар Осиёи Ғарбӣ, ки ҳоло қисми зиёди он хоки давлати Ироқ аст.

БАЙНАННОС *а. بين‌الناس* байни мардум, дар миёнаи мардум, байналавом; байни халқ, дар байни халқ.

БАЙНИВАЗОРАТӢ *بين‌وزارتى* 1. дар байни вазоратҳои гуногун баамаломата ё ташкил-ёфта. 2. муттаҳидкунандаи фаъолияти вазоратҳои гуногун; муштарақ дар байни чанд вазорат; комиссияи байнивазоратӣ комиссияе, ки аз намоёндаи чанд вазорат мураттаб шудааст.

БАЙНИВИЛОЯТӢ *بين‌ولايتى* 1. дар байни вилоятҳо баамаломата ё таъсисёфта. 2. муш-

тарак ва умумӣ барои чанд вилоят: **роҳҳои автомобилгарди байнивилоятӣ**; **мачлиси машваратии байнивилоятӣ** чаласан машваратии намояндагони чанд вилоят (*дар ягон соҳа*).

БАЙНИДАВЛАТӢ *بین دولتی* *марбут ба* равобити мобайни давлатҳо.

БАЙНИДАНДОНӢ *بین دندانی* *збш.* овозе, ки дар натиҷаи ба ҳам наздик кардан ва ё ба ҳам расонидани дандонҳои болову поён талаффуз мешавад.

БАЙНИДАРИӢ *بین دری* тахтаи амудие, ки дар миёни ду табакаи дарҳои дутабака зада мешавад.

БАЙНИЗАБОНӢ *بین زبانی* *збш.* дар байни забони халқҳои гуногун вучуддошта: **робитаҳои байнизабонӣ**.

БАЙНИИДОРАВӢ *بین اداری* *ниг.* **байниидорӣ**.

БАЙНИИДОРӢ *بین اداری* *марбут ба* ду ё чанд идораву муассиса.

БАЙНИКИТОБХОНАВӢ *بین کتابخانوی* дар байни китобхонаҳо мавҷуд; муштараки мобайни китобхонаҳо: **обунаи байникитобхонавӣ**.

БАЙНИКОРХОНАВӢ *بین کارخانوی* вобаста ба ду ё чанд корхона: қарордоди **байни корхонавӣ**.

БАЙНИҚАБИЛАВӢ *بین قبیلولی* *мансуб ба* байни қабилаҳо: **муносибатҳои байниқабилавӣ**.

БАЙНИҚАБУРҒАВӢ *بین قبرغوی* воқеъ дар байни қабурғаҳо: **мушакҳои байниқабурғавии одам**.

БАЙНИҚАТОРИӢ *بین قطاری* *қишов.* *мансуб ба* байни қаторҳо (-и қишти пахта ва ғ.): **қоркарди байниқатории пахта**.

БАЙНИҚИТӢАВӢ *بین قطعی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни қитъаҳо: **парвози байниқитъавии мушакҳои дурпарвоз**.

БАЙНИМАВСИМӢ *بین موسمی* фосилаи байни мавсимҳо; муддати замони байни фаслҳои сол (*ки барои қору фаъолияте мусоид аст*).

БАЙНИМИНТАҚАВӢ *بین منطقوی* вобаста ба ду ё чанд минтақаҳои гуногун, алоқадор ба ду ё чанд минтақа.

БАЙНИНОҲИЯВӢ *بین ناحیوی* 1. мавҷуд дар байни ноҳияҳои гуногун. 2. муштараки ва

умумӣ барои чанд ноҳия (*воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳаёти вилоят ё шаҳрҳои калон*): **роҳҳои автомобилгарди байниноҳиявӣ**.

БАЙНИПАРЛАМЕНТӢ//БАЙНИПАРЛУ-МОНӢ *بین پرلمنتی//بین پرلمانی* 1. иборат аз намояндагони парламенти давлатҳои гуногун. 2. дахлдор ба равобити мобайни парламентҳо; **мубодилаи афкори байнипарламентӣ** мубодилаи афкор дар байни намояндагони парламентҳои давлатҳои гуногун

БАЙНИСАИЕРАВӢ *بین سیاروی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни сайёраҳо: **мушаки байнисайёравӣ** мушаки дурпарвоз, ки дар байни сайёраҳо (*Зӯҳра, Миррих ва ғ.*) парвоз карда метавонад.

БАЙНИСИНФӢ *بین صنفی* *марбут ба* қорҳои умумӣ ва таълимӣ, ки дар байни синфҳои мактабҳо сурат мегирад.

БАЙНИСИТОРАВӢ *بین ستاروی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни ситораҳои осмонӣ.

БАЙНИСОҲАВӢ *بین ساحوی* мавҷуд ва ба вуқӯоянда дар соҳаҳо.

БАЙНИФАКУЛТАВӢ *بین فکلتوی* муштараки ва умумӣ барои факултаҳои гуногуни мактаби олий; **кафедраи байнифакултавӣ** кафедрае, ки фанҳоро дар факултаҳои гуногун таълим медиҳад.

БАЙНИХУДӢ *بین خودی* дар байни одамони худӣ мавҷуд ё ба вуқӯоянда.

БАЙНИҲАМДИГАРИӢ *بین همدگری* *мансуб ба* равобити байни ҳамдигар: **ёрии иқтисодии байниҳамдигарӣ**.

БАЙНИҲУКУМАТӢ *بین حکومتی* оид ба равобити байни ҳукуматҳо; **қорӣ** ва амалқунанда дар мобайни давлатҳо.

БАЙНИҲУҶАЙРАВӢ *بین حجیروی* *биол.* дар байни ҳуҷайраҳои бофтаи ҳайвонот ва растаниҳо чойгирифта.

БАЙНИҲУҶРАВӢ *بین حجروی* 1. дар байни ҳуҷраҳо мавҷуд ё ба вуқӯоянда. 2. муштараки барои чанд ҳуҷра.

БАЙНИҶУМҲУРИЯВӢ *بین جمهوری* *ниг.* **байниҷумҳурӣ**.

БАЙНИҶУМҲУРИӢ *بین جمهوری* 1. дар байни ҷумҳуриятҳо мавҷуд ё рӯйдиханда. 2. муштараки ва умумӣ барои якчанд ҷумҳурӣ:

маҷлиси машваратии байниҷумҳурии роҳбарони ҷумҳуриҳо (-и Осии Марказӣ).

БАЙНИШАХРӢ بين شهرى 1. дар байни шаҳрҳои гуногун мавҷуд ва амалкунанда. 2. муштарак ва умумӣ барои чанд шаҳр; телефони байнишаҳрӣ телефон барои алоқа (гуфтугӯ) бо шаҳрҳои дигар.

БАЙНОБАЙН بينابين дар миёна, байн-байн.

БАЙРАҚ//БАЙРОҚ m. بيرق//بيراق матои ранги муайян, ки ба ҷӯби борики дарозе насб мекунанд ва дар он аксаран сурати нишони давлат, миллат, ҷамъият, ташкилот ҳамчун рамзи мавҷудият кашида мешавад, парчам, ливо, алам: байрақи давлатӣ, байрақи сурх, байрақи ҳарбӣ.

БАЙРАҚБАР بيرقبر барандаи байрақ., байрақбардор.

БАЙРАҚБАРДОР بيرق بردار 1. мутасадди бардоштани байрақ (дар намоишҳои қисмҳои ҳарбӣ ва ғ.). 2. он ки барои хизматҳои шоиста бо байрақ мукофотонида шудааст; пешқадам, пешбарандаи ягон кор ё ҳаракати иҷтимоӣ.

БАЙРАҚДОР بيرق دار дорандаи байрақ, бардорандаи байрақ, парчамдор.

БАЙРАҚКАШ بيرق كاش ниг. байрақбар.

БАЙРАҚСИТОН بيرقستان 1. гирандаи байрақ аз дасти душман, ситонандаи байрақ. 2. маҷ. голиб, музаффар. 3. васфи муболиғавие, ки дар ҳаққи паҳлавоне ва шахси пурқуввате мегӯянд.

БАЙРАҚЧА بيرقچه шакли тасғири байрақ.

БАЙТ I a. بيت 1. адш. хурдтарин воҳиди шеъри суннатӣ, ки аз ду мисраи ба ҳам пайваста иборат аст, ду мисраи шеър; байт хондан а) ду мисраъ шеъреро аз ғазале ва ғ. гуфтан; б) шеър хондан; суруд хондан. 2. маҷ. шеъри аз ду мисраъ зиёд, асосан рубой.

БАЙТ II a. بيت хона, хонаи иқоматӣ; аҳли байт аъзои оила, аҳли хонавода.

БАЙТ III англ. بيت итт. воҳиди маълуми компютерӣ.

БАЙТАЛ m. بيتل аспии мода, модииён.

БАЙТБАНДӢ بيت بندى мисраъбандӣ.

БАЙТБАРАК بيتبرک бозиест, ки яке аз ҳарифон як байтро аз ёд мегӯяд, ҳарифи дигар бояд дар ҷавоб байтро аз ёд хонад, ки аввали он бо ҳарфи охири байти гуфтаи ҳариф сар шавад.

БАЙТБАРАКБОЗӢ بيتبرکبازى ниг. байтбарак.

БАЙТОР a. بيطار табиби ҳайвонот, домпизишк.

БАЙТОРӢ بيطارى амали табиби ҳайвонот, домпизишкӣ.

БАЙТУЛАДВИЯ a. بيت الادويه дорухона, ҷондавоҳо.

БАЙТУЛАМАЛ a. بيت العمل хонаи истехсоли чизе, коргоҳ, корхона.

БАЙТУЛАРӢС a. بيت العروس хонаи арӯс.

БАЙТУЛАСНОМ a. بيت الاصنام бутқада, санамхона, бутхона.

БАЙТУЛАҲЗОН a. بيت الاحزان кит. 1. хонаи ҳузн, хонаи андӯх, гамхона; гӯшаи ҷудой ва фирок. 2. киноя аз хонаи Яъқуб мебошад, ки вақти ҷудой аз писараш Юсуф он ҷо азо мегирифтааст.

БАЙТУЛҒАЗАЛ a. بيت الغزل беҳтарин байти ғазал.

БАЙТУЛКАЪБА a. بيت الكعبة хонаи Каъба.

БАЙТУЛҚАСИДА a. بيت القصيدة 1. байте дар як қасида, ки аз байтҳои дигар зеботару дилпазиртар бошад; байти баргузидаи қасида; шохбайт. 2. байте дар қасида, ки мазмуни он пештар ба зехни шоир омада ва шакли шеърӣ гирифта ва байтҳои боқимонда барояи он гузошта шуда бошанд.

БАЙТУЛЛАҲМ a. بيت اللحم номи маҳалле дар наздикии Байтулмақаддас, ки Исо аз Марям дар ҳамин ҷо зоида шудааст.

БАЙТУЛЛОҲ a. بيت الله ниг. байтулҳарам.

БАЙТУЛМАЪМУР a. بيت المعمور байти маъмур, ибодатхонае дар ҷои Каъба то тӯфони Нӯҳ, ки баъд гӯё дар осмони чорум дар муқобили Каъба қарор гирифта бошад.

БАЙТУЛМОЛ a. بيت المال кит. хазинаи давлатӣ дар кишварҳои исломӣ барои нигоҳ доштани пул ва мол.

БАЙТУЛМУЛК a. بيت الملك кит. аз қасри шох, қасри воли.

БАЙТУЛНАХЛ *а.* بيت النحل хонаи занбӯри асал.

БАЙТУЛХАЛО *а.* بيت الخلا *кит.* обхона, мистароҳ, ҳочатхона.

БАЙТУЛҲАЗАН بيت الحزن *шиг.* байтулаҳзон.

БАЙТУЛҲАРАМ//БАЙТУЛҲАРОМ *а.* بيت الحرام//بيت الحرام хонаи Каъба дар Макка.

БАЙТУЛҶУНУН *а.* بيت الجنون девонахона, хонаи чинниён, бошишгоҳи девонагон.

БАЙТУЛЭҲЗОН *а.* بيت الاحزان *шиг.* байтулаҳзон.

БАЙТУССАМАД *а.* بيت الصمد хонаи Худо, ибодатгоҳ.

БАЙТУССАНАМ *а.* بيت الصنم бутхона, буткада, санамхона, нигорхона.

БАЙТУШШАРАФ *а.* بيت الشرف *кит.* 1. хонаи нек, хонаи бошарофат. 2. *нуч.* бурче, ки ба он дохил шудани ситораи муайяне аз ҳафт ситораи сайёр нек ва бошарофат шумурда мешавад, бурчи ҳамал, ки шарафи хуршед дар он аст.

БАЙТХОНӢ بيت خوانى шеърхонӣ, сурудхонӣ.

БАЙӢ *а.* بيع созиш ва мувофиқат оид ба байӢ (*дар харидуфурӯш*), савдои пазондашуда; **байӢи шарӢи** савдое, ки дар ҳузури намояндаи шариат ба иҷро мерасид; **байӢ кардан** а) дар бораи байӢ ё кирои чизе ба як қарор омадан; б) фурӯхтан.

БАЙӢАТ *а.* بيعت *кит.* муохида, аҳду паймон, муохидаи дӯстӣ, паймон бастан барои фармонбардорӣ ва итоат аз касе, ки одатан бо даст додан анҷом меёфтааст; пешвой ё рохбарии касеро назирӯфтан.

БАЙӢАТӢ بيعتى *марбут ба байӢат*; бахшидашуда ҳангоми байӢат.

БАЙӢАТНОМА بيعت نامه навиштаи дорои байӢат, аҳднома, ки асосан ба подшоҳон ва амирон байӢат мекарданд.

БАЙӢНОМА بيع نامه санади харидуфурӯш.

БАЙӢОНА بيعانه як миқдор пуле, ки вақти муомила пешакӣ ба соҳибии мол медиханд, пешбаҳо, пешпардохт.

БАЙӢПУЛӢ بيع پولى *шиг.* байӢона.

БАК I *фр.* бак зарфест барои нигоҳ доштани сӯзишвории моеъ дар мошин, хавопаймо ва

дигар воситаҳои техникӣ.

БАК II بك *мус.* яке аз зарбҳои мусикӣ.

БАКАБУМ بكهيم *мус.* калимаи тақлиди овозӣ, ки аз садон доира ва нақора гирифта шудааст.

БАКАВУЛ//БАКОВУЛ *т.-м.* بكاول//بكاول *таър.* 1. маъмури сариштадории лашкар, аз ҷумла пардохти музди сипохиён. 2. маъмури таҳияи хӯрду хӯрок барои шоҳон ва амирон, сардори ошпазҳо, калони ошпазҳо; **ба оши тайёр бакавул** (*мақ.*) муфтхӯр ва тайёрхӯр.

БАКАВУЛӢ بكاولى амали бакавул, касбу кори бакавул, шугли бакавул.

БАКАЛАВР *лот.* بكالور зинаи аввали таҳсилоти олӣ пеш аз магистр.

БАКОРА بكاره :**бакораву бекора** даркору нодаркор, лозиму нолозим.

БАКОРАТ *а.* بكارت 1. бикр будан, духтар будан, духтарӣ, дӯшиза. 2. пардаи бакорат. 3. *маҷ.* тозаю покизагӣ.

БАКТАР بكتر *шиг.* багтар.

БАКТЕРИОЛОГИЯ *ю.* بكترا لاجيه илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКТЕРИОЛОГӢ بكترا لاجى *мансуб ба бактерия*; **чанги бактериологӢ** чанге, ки дар он микробҳои гуногунро дар шакли бомба ва ғ. ҳамчун воситаи қатли ом истифода мебаранд, чанги микробӣ.

БАКТЕРИЯ *ю.* بكتريه мавҷудоти хурдтарини ба назар нонамоён, ки дар зерин заррабин дида мешавад, микроб, ангал.

БАКТЕРИЯШИНОСӢ بكتريه شناسى соҳаи илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКУЛӢ بكتلى тамоман, батамом, ба таври кулӣ.

БАҚАДР به قدر кадрнок, қиматнок, арзишманд, боэҳтиром, бақимат.

БАҚ(Қ)АМ *а.* بقم 1. дарахтест ҷӯбаш сурхранг, ки аз пусти он ранги сурх тайёр мекунанд, дарахти зардранги сурх. 2. *маҷ.* сурх.

БАҚАР *а.* بقر *кит.* гов; **соли бақар** соли дуоими силсилаи солшумории дувоздахгона бо номи ҳайвонот, соли гов.

БАҚАРРОС بقراس *калимаи тақлиди овози чўшиши сахти об ва дигар мосот, балаққос.*

БАҚИМАТ بهقيمت *пурбаҳо, қиматнок, қиматбаҳо.*

БАҚИЯ *а.* بقيه 1. монда, бозмонда; боқимонда, мобақй; **бақияи пул** зиёдати пул, пули боқимонда баъди хариди чизе; **бақияи умр** қисми боқимондан умр. 2. думбола, идома.

БАҚИЯПУЛӢ بوقيهپولى *ниг. бақия (-и пул).*

БАҚҚОЛ *а.* بقال *дўкондори озуқафурўш, фурушандаи озуқа (аз қабилли орд, сабзавот, равған биринч ва ғ.).*

БАҚҚОЛӢ بقالى 1. *мансуб ба баққол; амали баққол, қору касби баққол.* 2. *дўкони озуқафурўшӣ, макони фурушӣ хўроқворӣ.*

БАҚЛ *а.* بقل *кит. нўшгиёҳ, номи умумии гиёҳҳои хўроқӣ (ҳамчун пудина, тарра); кабудӣ, сабзавот.*

БАҚО *а.* بقا 1. боқӣ будан, абадият, човидон; мондагор будан, бардавомӣ; **бақон умр** бардавомии умр, безаволии умр, дарозумрӣ; **бақон ҳаёт** дарозумрӣ. 2. *маҷ. пойдорӣ, устуворӣ, ҳастӣ, пояндагӣ.* 3. *физ. собит мондани миқдор ва каммияти физикӣ, монанди нерӯ ё вазн ҳангоми ба вуқўъ омадани тағйироти физикӣ ё химиявӣ барои энергия: бақон чирм, қонуни бақо.*

БАҚОӢ بقايا *кит. 1. боқимондаҳо, чизҳои боқимонда.* 2. *бозмондагон, чузъҳои боқимондаи чизе.* 3. *асарҳо ва нишонаҳои барҷомонда.*

БАҚУВВАТ بقوت 1. *ниг. боқувват.* 2. *маҷ. сахт, маҳкам; доштнок: матон гафси бақувват.*

БАҚУВВАТӢ بقوتى *ниг. боқувватӣ.*

БАҚУРБ بقرب *қурбнок, қиматнок, арзишнок; дорои қадру қимати зиёд.*

БАЛ بل *шакли кўтоҳшудаи балки.*

БАЛАД I *а.* بلد 1. *шинос бо чизе; воқиф, огоҳ; роҳнамо; балад будан ба чизе шинос будан бо чизе, огоҳӣ доштан аз (сирру асрори) чизе.*

БАЛАД II *а.* بلد *ниг. балда.*

БАЛАДӢ بلدى 1. *марбут ба балад ва балда; шаҳрӣ.* 2. *балад будан, ошно будан, до-нистан.*

БАЛАЗЗАТ بلذت *ниг. болаззат.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلقبلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои чўшидани чизни мосъро ифода мекунад.*

БАЛАҚҚАС//БАЛАҚҚОС بلقاس//بلقاس *калимаи тақлиди овози сахт чўшидани чизҳои обакӣ.*

БАЛАҚҚОСЗАНОН بلقاسزانان *феъли ҳол аз балаққос задан; дар ҳолати балаққос зада чўшидан.*

БАЛАНД بلند 1. *афрошта, боло; муқоб. паст: девори баланд, кўҳи баланд.* 2. *дароз, навча, муқоб. кўтоҳ: қад баланд.* 3. *бисёр, зиёд, афзун: иқтидори баланд.* 4. *тез, гузаро, шунаво (оид ба садо, ханда): баланд-баланд хондан.* 5. *бисёр сахт, бошидат: оташи баланд, таби баланд.* 6. *ғализ, пурранг (нисбат ба ранг): кабуди баланд, сурхи баланд.* 7. *маҷ. хеле хуб, хориқулода, олий: маҳорати баланд, мазмуни баланд, сухани баланд, таъби баланд, истеъдоди баланд; нархи баланд қимати гарон; тамоқуи баланд тамоқуи тунду таъсирнок; баланд бардоштан а) боло қардан (мас., дастро); б) зиёд намудан, афзун намудан, бисёр қардан (мас., ҳосил ва ё иқтидорро); баланд гардидан // баланд гаштан *ниг. баланд шудан; баланд гирифтан а) якбора бо садои баланд шуруъ қардан (мас., дар сурудҳои, ки одатан оҳиста-оҳиста ба авҷ расонида мешавад); б) худро афзал донистан, худро беҳтар шумурдан; баланд қардан (намудан) а) боло қардан, бардоштан: сар баланд қардан; б) равшан қардан, пурқувват қардан (-и чароғ, оташ ва ғ.); в) сохтан, барпо намудан; баланд шудан а) боло баромадан; зоҳир шудан, намудор гаштан; б) боло шудан, бардошта шудан; в) зиёд шудан, афзудан (мас., обрӯ, шўҳрат, рутба ва ғ.); г) қомат рост қардан, қад афроштан; г) баромадан, шунида шудан, ба гўш расидан (-и овоз); д) гали баланду паст (ё пасту баланд) задан дурушту дағал гап задан, сухани бемаъниву беҳуда гуфтан, дурушт муомила қардан; нархи чизеро баланд қардан қимати чизеро гарон қардан, баҳон чизеро зиёд қардан; овоз баланд қардан дод задан, фарёд баровардан.**

БАЛАНДАХТАР بلنداختر 1. *толеъбаланд, некбахт.* 2. *тавоно, нерўманд, муқтадир.*

БАЛАНДАХТАРӢ بلنداخترى *некбахтӣ, хушбахтӣ, саодат.*

БАЛАНДБОЛО بلندبالا *ниг.* болобаланд.

БАЛАНДВОЛТ بلندوالت дорои волти зиёд: хати барқи баландволт.

БАЛАНДГҶ بلندگو 1. василае, ки шиддати садоро тақвият медиҳад. 2. василае, ки ишораи барқро ба садо табдил медиҳад. 3. василаи расондани паём ё таблиғи чизе; карнаи радио.

БАЛАНДГҶӢ بلندگوئي *мач.* даъвоҳои бечо ва лофу газоф задан.

БАЛАНДГҶӢЯК بلندگوئيک *ниг.* баландгӯ.

БАЛАНДГОЯ بلندگويه дорои гоџи баланд, аз чиҳати гоџӣ дар дараҷаи ниҳой.

БАЛАНДДЕВОР بلنديديوار дорои девори баланд (*мас., ҳавлӣ, сарой, қалъа*).

БАЛАНДИЁР بلنديعار *кит.* дорои иёри баланд, комилиёр, холис.

БАЛАНДИҚБОЛ بلنداقبال толеъбаланд, некбахт, хушбахт.

БАЛАНДИҚБОЛӢ بلنداقبالي толеъбаландӣ, некбахтӣ, хушбахтӣ.

БАЛАНДИН بلنديн болодарӣ, чӯби болоии дари хона, чорчӯби дар.

БАЛАНДИРОДА بلنداراده бо иродаи мустаҳкам, дорои иродаи матин.

БАЛАНДИСАНЧ بلنديسنج *сохт.* олати заминсанҷӣ барои муайян кардани андозаи баландӣ.

БАЛАНДИХТИСОС بلنداختصاص дорои ихтисоси баланд, донандаи хуби касбу кор.

БАЛАНДӢ بلندي 1. чои баланд, тепа; муқоб. *пасти*; *пастино* баландӣ а) шебу фароз; ноҳамворӣ; б) *киноя аз* неку бад; мушкилот (-и рӯзгор). 2. боло. 3. дарозӣ ба амуд, иртифоъ; қад; муқоб. *кӯтоҳӣ*; баландӣ доштан баланд будан, дорои иртифоъ будан; баландӣ ёфтан баланд шудан; рост шудан. 4. кулла; авҷ. 5. баланд будан, боло будан, оӣ (дараҷа) будан; бузургӣ, азамат. 6. *мач.* шиддат; афзунӣ, зиёдӣ; *толеи касе баландӣ кардан* бахти касе тофтан.

БАЛАНДКҶӢХ بلندگوئي 1. кӯхи баланд. 2. воқеъ дар байни кӯхҳои баланд: *деҳаи баландкӯх*.

БАЛАНДҚАД بلندقد *ниг.* қадбаланд.

БАЛАНДҚОМАТ بلندقامت *ниг.* қоматбаланд.

БАЛАНДМАЗМУН بلندمضمون дорои мазмуни баланд, пурмазмун.

БАЛАНДМАҚОМ بلندمقام *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДМАРТАБА بلندمرتبه дорои мақом ва дараҷаи баланд; воломақом, олимақом; оликадр, баландпоџ.

БАЛАНДМАРТАБАГӢ بلندمرتبيگي баландпоџ будан, баландмартаба будан, воломақомӣ.

БАЛАНДМАҲАК بلندمهک *ниг.* баландиёр.

БАЛАНДМАҲСУЛ بلندمحصول он чи маҳсули зиёд медиҳад, сермаҳсул.

БАЛАНДМАЪРИФАТ بلندمعرفت соҳиби маърифати баланд; фозилу доно.

БАЛАНДМАЪРИФАТӢ بلندمعرفتي баландмаърифат будан; доноӣ, фозилӣ.

БАЛАНДНАЗАР بلندنظر он ки ба чизҳои майдачӯйда ва назарногир аҳамият намедиҳад, баландҳиммат.

БАЛАНДНАЗАРӢ بلندنظري баландназар будан.

БАЛАНДНОМ بلندنام баландовоза, машҳур, некном.

БАЛАНДОБРҶӢ بلندآبروي соҳиби обрӯю эътибори баланд.

БАЛАНДОВОЗ بلنداواز садои баланд дошта.

БАЛАНДОВОЗА بلنداوازه овозадор, машҳур, шӯҳратманд, номдор, маъруф.

БАЛАНДОҲАНГ بلنداھنگ *ниг.* баланд овоз.

БАЛАНДОШЁНА بلندآشيانه дорои ошёнаи бисёр, чандтабақа.

БАЛАНДПАРВОЗ بلندپرواز 1. боло ва дур парвозкунанда: *парандаи баландпарвоз*. 2. *мач.* гӯяндаи фикрҳои баланд дар шеър.

БАЛАНДПАРВОЗӢ بلندپروازي баландпарвоз будан, парвози баланд доштан.

БАЛАНДПОџ بلندپايه 1. дорои поџҳои дароз: мизи баландпоџ. 2. *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДПОџГӢ بلندپاييگي 1. баландпоџ будан, поџҳои дароз доштан. 2. *ниг.* баландмартабагӣ.

БАЛАНДРУТБА بلندرطبه дорои рутбаву мартабаи калон, олимаком: **афсари баландрутба**.

БАЛАНДСАДО بلندصدا *ниг.* баландовоз.

БАЛАНДСИФАТ بلندصفت дорои сифат ва навъи баланд, аълосифат.

БАЛАНДСИФАТӢ بلندصفتӣ баландсифат будан; аълосифатӣ.

БАЛАНДТАБӢ بلندطبع соҳиби табъи баланд, соҳибзавқ; шоири хушсалӣқа.

БАЛАНДТОЛЕӢ بلندطالع некбахт, бахташ омадкарда.

БАЛАНДФИШОР بلندفشار дорои қувваи муковимат ба фишори зиёд, тобовар ба фишори калон: **қубурхон баландфишор**.

БАЛАНДӢХАВО بلندخوا 1. *ниг.* ҳавобаланд. 2. ҳавобаландона, мағрурона.

БАЛАНДӢХАРОРАТ بلندحرارت дорои ҳарорати баланд, гарм, тафсон.

БАЛАНДӢХИММАТ بلندهمت *ниг.* ҳимматбаланд.

БАЛАНДӢХИММАТӢ بلندهمتӣ *ниг.* ҳимматбаландӣ.

БАЛАНДӢХОСИЛ بلندحاصل кишт ё замин, ки ҳосили зиёд медиҳад.

БАЛАНДӢШАВАНДА بلندشونده *сифати феълии замони ҳозира аз баланд шудан*; болобароянда, болошаванда.

БАЛАНДӢШИДДАТ بلندشدت дорои шиддати зиёд; муқ. **баландволт**: **хати баландшиддати қувваи барқ**.

БАЛАНС *фр.* *биланс* ҳисобд., *ниг.* тавозун.

БАЛАСОН *ю.* بلسان 1. дарахтест хордор, ки асосан дар Арабистон ва Ҷабалистон мерӯяд ва бо теғ задан аз он самғе (моддан часпанда) давой мебарояд. 2. самғи муаттаре, ки аз чанд гиёҳ, аз чумла аз самғи баласон ба даст меояд.

БАЛВО *а.* بلوا ғавғо, ошӯб, шӯриш, исён (*бо қасди табаддулоти давлатӣ*).

БАЛВОАНГЕЗ بلوانگيز *ниг.* балвогар.

БАЛВОГАР بلواگر ошӯбандоз; шӯришгар.

БАЛВОГАРӢ بلواگری балво ҳезондан, ошӯбгарӣ, исёнгарӣ.

БАЛВОГАРОНА بلواگرانه 1. исёнкорона; ошӯбгарона: **балвогарона гап задан**. 2. дорои хусусияти ба ошӯбу исён даъваткунанда: **шори балвогарона, суханони балвогарона**.

БАЛҒАМ *а.* بلغم мояи ғализе, ки бо сулфа аз гулӯ (-и бемор) чудо мешавад: **балғам партофтан**.

БАЛҒАМИМИЗОҶ بلغمىمزاج дорои табиати балғамӣ.

БАЛҒАМӢ بلغمى 1. беморе, ки аз гулӯяш бо сулфа балғам мебарояд. 2. ранги сабзи паст, сабзчаранг: **пиёлаи балғамӣ**.

БАЛҒАМОВАР بلغم آور бавучудоварандаи балғам, боиси балғампартоӣ шудан: **дорун балғамовар**.

БАЛҒАМПАРТОӢ بلغم پرتايى *исми амал аз балғам партофтан*.

БАЛҒУР بلغور донаи кӯбидашуда ва шикастаи ғалладона, монанди гандум ва чав, рез.

БАЛҒУРӢ بلغورى *мансуб ба балғур*; таҳияшуда аз балғур.

БАЛДА *а.* بلدة *кит.* маҳалли аҳолинишин; шаҳр.

БАЛДОҚ بلدق ҳалқаи доирашакле, ки занон барои зебу зинат ба бинӣ мекардаанд; гӯшвори доирашакл.

БАЛЕ *а.* بلى 1. *ҳиссаҳои тасдиқӣ* оре, ҳа, хо; **бале гуфтан** тасдиқ кардан; розӣ шудан. 2. *нидо* офарин, аҳсан; **бале-бале гуфтан** ба тасдиқи сухани касе «ҳа-ҳа» гуфтан.

БАЛЕГӢ(Ӣ) بلي گويى 1. *маҷ.* хушомадгӯ, лаббайгӯ, чоплус. 2. *кҳн.* ёридихандаи маддоҳон – хонандагони қиссаҳои ривоятӣ, ки дар вақти қиссаҳои бо ниdoi худ диққати сомонро ба тарафи қиссаҳои чалб менамуданд.

БАЛЕГӢӢ بلي گويى 1. *исми амал аз бале гуфтан*; тасдиқ кардан; изҳори ризомандӣ. 2. *маҷ.* хушомадгӯӣ, лаббайгӯӣ, чоплусӣ.

БАЛЕҒ *а.* بليغ *ниг.* балиғ.

БАЛЕТ *фр.* Ballet 1. як навъи санъати рақс. 2. як намуни намоишҳои сахнаӣ иборат аз рақс ва имову ишорат таҳти оҳанги мусиқӣ.

БАЛЕТМЕЙСТЕР *олм.* Balletmeister *басаҳнагӯзорандаи рақсҳои балет*.

БАЛИҒ//БАЛЕҒ *а.* بليغ 1. расо, комил; фасех, зебо (*сифати суҳан*). 2. суҳанвар, забонвар, зебоғуфтор.

БАЛИД *а.* بليد *кит.* кундфаҳм, кундзехн.

БАЛИҚ *т.* بليق моҳӣ; гӯшти шӯр ва андак хушк кардан тахтапушти моҳиҳои сурх.

БАЛИЛА *ю.-а.* بليله 1. меваи зардранг ва тухмшаклу дарозрӯя, ки донаи он хусусияти доругӣ дорад ва дар дорусозӣ истифода мешавад. 2. гнӯҳи ин мева, ки дарахтчаест аз хонаводан бодоми хиндӣ.

БАЛИСОН *ю.-а.* بليسان *ниг.* баласон.

БАЛИЯ(Т) *а.* بليت//بليه 1. *кит., ниг.* **бало.** 2. мусибат, бадбахтӣ, фақирӣ, мӯхтоҷӣ.

БАЛК بلك *шакли кӯтоҳшудаи балки.*

БАЛКАН بلكن *кҳн.* 1. сари девор. 2. *ниг.* манчапик.

БАЛКИ بلكه 1. *чузъи пасини пайвандаки чуфти хилофӣ:* на танҳо..., балки; на фақат..., балки. 2. *ҳиссаҳои таъкидӣ* ҳатто. 3. баръакс.

БАЛЛ *фр.* بل 1. воҳиди ченаки дарача ё шиддати ҳодисаҳо (*аз қабилӣ бод, зилзила*). 2. баҳое, ки ба дараҷаи дониши талабагон дар мактабҳо ва ба маҳорати варзишгарон дар мусобиқаҳо дода мешавад, ҳол.

БАЛЛАДА *фр.* بلده *адш.* яке аз намудҳои назми лирикию ҳамосавист, ки аз шеъри начандон калони сюжетнок иборат буда, дар он лаҳзаи қаҳрамонӣ ва г. тасвир меёбад, кисса.

БАЛЛИСТИКА *ю.* بليستىکه *ҳ.* илм дар бораи қонуниятҳои парвози тиру мушакҳо.

БАЛЛИСТИКӢ بليستىكى :мушаки баллистикӣ мушаки худпар бо хати сайри ҷисми озодҳаракаткунанда.

БАЛЛОН *фр.* بلان 1. зарфи шишагӣ ё филизӣ барои кашондан ва нигоҳ доштани чизҳои моеъ ва газ. 2. чархи резинӣ, ки ба дарунаш ҳаво пур карда мешавад.

БАЛО *а.* بلا 1. офат, фалокат, бадбахтӣ; **балон ногаҳонӣ** // **балон осмонӣ** офати табиӣ (*аз қабилӣ тӯфон, жола, сел, раъду барқ*); **балон азим** а) офати ниҳоят калон; б) *мач.* ниҳоят шайтону маккор; **балову қазо барин** мисли офати ногаҳонӣ ва баноҳост дучоршаванда;

ба балон бад гирифтор шудан дучори мусибат гардидан, гирифтори бадбахтӣ шудан. 2. сахтӣ, машаққат, азоб. 3. осеб, зарар, зиён; **бало задаи** а) осеб расидан, зарар дидан; дучори нохушӣ шудан; б) *мач.* расво ва бемаза шудани коре; **ҳеч бало карда натавонистан** ягон зарар расонида натавонистан. 4. *мач.* дарди сар, ташвиши сарзиёд: **ин корро кунӣ ҳам, як бало, нақунӣ ҳам, як бало.** 5. *мач.* маккор, шайтон, айёр; шахси шуми ба ҳар кирдор қодир ва рӯйнагардонанда аз ҳеч чиз; **баду бало** одами хилағару айёр, ки аз ҳар гуна душворӣ ба осонӣ мебарояд; **балову бадтар** // **балою батар** а) офату бадбахтӣ; азобу машаққат; б) *киноя* аз ҳар гуна чизҳои дарқору нодарқор, лашу луш, чизҳои гуногун; **ба бало мондан** а) дучори мусибат шудан, гирифтори бадбахтӣ шудан; б) *мач.* ба худ дарди сар харидан, дар натиҷаи ягон амали худ ба ташвиш мондан; **чӣ бало** а) *ҳиссаҳои таркибии ифодакунандаи ҳайрат ва таъҷҷуб* магар?; б) чӣ гап?, чӣ воқеа?; **боз чӣ балон дигар** ҳар навъ қорҳои дигар; **балон ҷон шудан** (**гардидан**) боиси ташвиш ва нороҳатӣ шудан, захмати сарзиёдӣ шудан; **аз бало ҳазар** (*мақ.*) аз бад дур будан бехтар аст, бо бадӣ қордор нашудан хубтар аст; **бало ба пасаш** ҳар фалокате, ки бошад, ба худаш шавад (*дар мавриди қордор нашудан, ба аҳволи худ воғузоштани касе, чизе гуфта мешавад*); **балоят** (**балояш**) **запад**; **балоятро** (**балота**) **гирам** тасаддуқат шавам, қурбонат гардам (*одатан дар мавриди навозиши гуфта мешавад*); **дили одаткарда** – **балон ҷон** (*мақ.*) тарки одат амри муҳол.

БАЛОАНГЕЗ بلانگيز 1. офатовар; зарару хисороти бисёр оваранда. 2. шӯрангез, фитнаовар.

БАЛОГАРДОН بلاگردان 1. он чи ё он ки балоро аз кас дур мекунад; муҳофизаткунанда аз балову офат. 2. д. лақаби Баҳоваддини Нақшбанд, ки аҳли дину тариқат гӯё барои дур кардани бало ва офат ба рӯҳи ӯ назру садақа мекунанд.

БАЛОҒ *а.* بلاغ *кит.* 1. кифоят, басандагӣ; камол. 2. расонидан (*ба чизе, ба дараҷае*).

БАЛОҒАТ *а.* بلاغت 1. расидагӣ, пухтагӣ, камолот, булуг; **балоғати ақлӣ** камолоти ақлӣ; **синни балоғат** // **ҳадди балоғат** синну сол, ки

баробари пурра шудани он ҳар як шахс шаҳрванди комилҳуқуқ ва камолёфта шинохта мешавад; **ба балоғат расидан** пурра шудани синну соли шахси ҷавон; ба ҳадди булуг расидан, камол ёфтан. 2. ҳадди камолот дар суханварӣ.

БАЛОҒӢ بلاغى *марбут ба балоғат*: улуми балоғӣ.

БАЛОДАТ *а.* بلاد *кит.* кундзехнӣ, кундфаҳмӣ.

БАЛОДИДА بلاديده он ки ба бало дучор шудааст.

БАЛОЗАДА بلازده 1. бадбахт, берӯзӣ (*ҳалҷун дашном ва таҳқир гуфта мешавад*). 2. бекура, корношоям.

БАЛОЗАДАГӢ بلازدگى дучор шудан ба балову мусибат, мусибатзадагӣ.

БАЛОКАШ بلاکش *кит.* гирифтори бадбахтӣ ва мусибат; мубтало ба сахтӣ ва машаққат; бадбахт, бечора.

БАЛОКАШӢ بلاکشى таҳаммули ҳар балову ранҷ, тоқат кардан ба ҳар балову бадбахтӣ.

БАЛОЛАК بالاک *ниг.* балорак.

БАЛОН *фр.* блан *ниг.* баллон.

БАЛООВАР بلاآور *ниг.* балоангез.

БАЛОРАК *ҳ.* بلارک *күн.* 1. шамшери хиндӣ, ки аз пӯлоди асл сохта мешавад. 2. ҷавҳари пӯлод. 3. фӯлоди ҷавҳардор.

БАЛОРАСИДА بلارسیده *ниг.* балозада.

БАЛОРАҶ بلارج *кит., ниг.* лаклак.

БАЛОХЕЗ بلاخيز маконе (ҷое), ки аз он мусибату бало бихезад.

БАЛОХӢР بلاخور 1. он ки аз ҳисоби дастраничигарон рӯз мегузаронад, муфтхӯр. 2. *таър.* сардори дастан дуздони майда. 3. *таър.* шахсе, ки аввали таоми ашрофро чашида мекӯд; **балохӯрони бозор** *киноя аз қаллобон, ханнотон ва савдогарон*; **балохӯрони қишлоқ** *таър.* калонҳои деҳа (*арбоб ва ғ.*), ки одатан аз ҳисоби дигарон рӯз мегузарониданд; **нафси балохӯр** нафсе, ки ба чизи андак қонё намешавад, нафси бад.

БАЛОХӢРДА بلاخورده ба ранҷу бало гирифторшуда.

БАЛОҲАТ *а.* بلاهت *кит.* 1. аблахӣ, нодонӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ. 2. содадилӣ.

БАЛОҶА بلاچه *шакли таъсири бало (одатаи дар вақти навозиши ба кӯдак гуфта мешавад)*, шӯҳ, шайтон.

БАЛОҶ بلاج *күн.* бӯрӯ, ҳасир.

БАЛОҶӢ(Ӣ) بلاجو(ى) 1. ҷӯяндан бадбахтӣ ва мусибат. 2. *маҷ.* пархошҷӯӣ, чангҷӯӣ.

БАЛОЯ بلايه *кит.* қаҳба, руспӣ, фоҳиша, сабукпо.

БАЛУТ بلوت *ниг.* булут.

БАЛУҶ بلوج номи халқе, ки як қисми аҳолии Эрон ва Покистонро ташкил мекунад.

БАЛУҶӢ بلوجى 1. *мансуб ба балучҳо*: забони балучӣ. 2. сокини Балучистон; аҳли Балучистон.

БАЛХӢ بلخي *мансуб ба Балх* (шаҳрест дар шимоли Афғонистони имрӯза); **тути балхӣ** як навъи бехтарини тут.

БАЛЧИҚ بلچيق *гуфт.* лойқа, ваҳал, лачан, лойи часпаки тунук.

БАЛӢ *а.* بلع балъидан, фуру бурдан, нахонда курт кардан.

БАЛӢИДАН بلعيدن *кит.* фуру бурдан (*ба гулӯ*).

БАМ بم садон дурушт ва гафс; овози баланд ва гафси асбоби мусиқӣ; *муқоб.* зер.

БАМАВРИД بمورد он чи дар мавкеш, яъне дар вақти матлуб иҷро мешавад; айни муддао.

БАМАЗА بمزه *ниг.* бормаза.

БАМАЗАХӢРАК بمزهخورک зуккахӯр.

БАМАӢНӢ بمعنى 1. маънидор, пурмазмун; оқилона: **суханони бамаӢнӣ**. 2. баақл, ба одоб, ботамкин.

БАМБУК *фр.* بمبوک як навъ растани наймонанди минтақаи хорра, хайзурон, найи хиндӣ.

БАМӢ بمى вазъ ва ҳолати бам будан, муқобили зерии садо.

БАМУЛОҶИЗА بهملاحظه *ниг.* боандеша.

БАМУЛОҶИЗАГӢ بهملاحظگى *ниг.* боандешагӣ.

БАНАВОРГИРӢ به‌نوارگیری *исми амал аз ба навор гирифта* (*мас., филмо*).

БАНАҚШАГИРӢ بنقشه‌گیری *исми амал аз ба нақша гирифта*; ба нақша дохил кардани коре ё чое.

БАНАН *исп. البن бот.* як навъ растани минтакаи гармсёр, ки меван лазиз дорад, мавз.

БАНАФШ بنفش *ниг. бунафш.*

БАНГ بنگ 1. гиёҳи яксолаест, ки барои ҳосил кардани нашъа ва равған дар баъзе кишварҳои гарм парвариш мекунад. 2. моддаи сабзранги кайфовар, ки аз шираи банг ҳосил мешавад, нашъа, чарс; **банг кашидан** // **банг задан** банг истеъмол кардан; ♢ **банги девопа бот.** як навъ гиёҳи захрнок ва бадбӯӣ, ки ҳамчун алафи бегона мерӯяд ва дар тиб аз он ҳамчун гиёҳи шифобахш истифода мебаранд.

БАНГДОНА بنگدانه 1. тухми банг, ки аз пӯсти он моддаи кайфовар тайёр мекунад. 2. *ниг. банг.*

БАНГИЁНА بنگیانه бангивор, мисли бангӣ: хаёлҳои бангиёна.

БАНГИХОНА بنگی‌خانه маҳалле, ки бангиён барои кашидани банг чамъ мешуданд.

БАНГӢ بنگی он ки мубталои банг кашидан аст, мӯътоди банг.

БАНГОЛӢ بنگالی 1. *мансуб ба* вилояти қадимаи Бангола, ки ҳоло ҷумҳурии Бангладешро ташкил медиҳад. 2. сокини Бангола.

банд بند 1. *асоси замони ҳозира аз бастан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои банданда (девбанд, нақшбанд, чашмбанд...)* ва басташаванда ба чое (*гулӯбанд, камарбанд...*).

БАНД بند 1. риштае, ки барои ба ҳам пайвастании чизҳо ба кор меравад, канаб, ресмон *ва ғ.* 2. он чи пой бандӣ ва асирон, ё पोҳи чонварони ваҳширо бо он мебанданд, занҷир, завлона *ва ғ.* 3. ҷои ба ҳам пайвастании устухонҳои бадан, мафсил, бугум; умуман ҷои пайваст шудани чизҳо: **банди най.** 4. гирех, уқда. 5. қайд, дом; ҳабс, зиндон; **ба банд гирифта** ҳабс кардан. 6. машғул, саргарм, андармон. 7. девор, монеа дар пеши

чое, чизе. 8. садди пеши об, сарбанд, дарғот. 9. як миқдор алаф, ҳезум *ва ғ.*, ки ба ҳам баста шудааст, дарза: **як банд алаф, як банд ҳезум.** 10. қисме (порчае) аз шеър, суруд ва навиштае. 11. ҳар як фасл ва моддаҳои қонун ва аҳдномаҳо; **банди даст** ҷои байни панҷа ва соид; **банди по** бучулаки по; **аз банди...** аз беҳи..., аз тағи...; **дар банди...** дар қайди...; гирифтори...; **банд будан** а) масдуд будан, баста будан (-и роҳ, равзан *ва ғ.*); б) саргарм будан, машғул ва андармон будан; **банд кардан** а) бастан, пайвастан, васл кардан; б) пеши роҳро гирифта, масдуд кардан; танг кардани роҳе, дар роҳи чизе монеа ба вучуд овардан; в) ихота кардан, печонида гирифта; г) гирифтोर намудан, мубтало кардан; ғ) *маҷ.* касеро дар баҳс ё бозие мағлуб кардан, мот кардан; **банд шудан** а) баста шудан, масдуд шудани роҳе; б) ба монеа дучор шуда, бозистодани чизе, дармондани чизе дар чое; в) андармон (саргарм) шудан, машғул шудан бо коре; г) *маҷ.* мот шудан, мағлуб шудан (*дар бозӣ*); **сармоя (маблағ ё пул)-ро банд кардан** сармоя гузоштан ба чизе, гузоштани маблағе барои чизе; **фикр (хаёл) банд будан** дар бораи чизе пайваста фикр кардан; **чизеро ба чое банд кардан** насб кардан, часпондан, гузоштан; гузарондан; **чоеро банд кардан** ишғол кардани чое, нишастан ба чое; ♢ **бору банд** чизу чораи рӯзгор, асбобҳои хона; **кӯчу банд** чизу чораи рӯзгор, ки барои кӯчидан баста шудааст, бору буна; **банди дили касе кушодан** шод шудан, хурсанд шудани касе; **дасти касе банд будан** ба коре саҳт андармон будан, машғули коре будани касе; **касеро ба касе банд кардан** касеро хонадор кардан; **сари касе банд будан** номзад доштан (-и духтаре).

БАНДА بنده 1. гулом, абд, зархарид. 2. *маҷ.* навкар, фармонбардор, хизматгор, чокар. 3. *маҷ.* побанд, дилдодаи чизе; **бандаи нафсу шикам маҷ.** баднафс, пурхӯр, шикампараст; **бандаи шахват маҷ.** шахватпараст; ишратпараст. 4. камина, ман (*аз рӯи хоксорӣ шахси гӯянда худро меномад*). 5. д. одам, инсон, ки мувофиқи ақидаи динӣ халққарда ва гуломи Худо ҳисоб меёбад; **бандаи хокӣ** инсон, одам; **бандаи Худо** а) абди Аллоҳ; б) *маҷ.* одами ҳақир, одами одӣ. 6. *гуфт.* киморбозе, ки дар қимор бой дода, то адо кардани қарзи худ мисли асир мутеи ҳарифи худ шуда мемонад.

БАНДАВОР *بندهوار* монанди банда, ба мисли гулом.

БАНДАГӢ *بندگی* 1. банда будан, гуломӣ; асо-рат. 2. чокарӣ, навкарӣ, хизматгорӣ. 3. итоат ва фармонбардории бечунучаро (*мутобиқи ақидаи динӣ*); \diamond **бандагӣ кардан** // **бандагии худоро ба(р) чо овардан** мурдан, вафот кардан.

БАНДАЗОДА *بندهزاده* лақабе, ки волидон ҳангоми суҳбат кардан аз фарзанди худ ба-рои ибрази фурутанӣ ном мебаранд, фарзанди ман.

БАНДАК I *بندک* ҳар чизи ресмонмонанди кӯтоҳак, ки бо он ду чиз ва ё ду тарафи як чизро ба ҳам мебанданд.

БАНДАК II *بندک* *грам.* воситаи грамматикӣ, ки алокаи байни калимаҳоро ифода мекунад; **бандаки изофӣ** бандаки «и» (-йи), ки калимаи муайянқунандаро бо муайяншаванда мебандад; **бандакҳои хабарӣ** воситаҳои грамматикӣ, ки бо хабарҳои ҷумла омада, шахс ва шумораро ифода намуда, алокаи байни хабарро бо мубтадо таъмин мекунанд.

БАНДАКДОР *بندکدار* ресмондор, дорои бандак: **пойафзоли бандакдор**.

БАНДАКЧОНИШИН *بندک‌جانشین* *грам.* чонишинҳои пайваста, ки бо исмҳо омада, соҳибият ва муносибатҳои мафъулиро ифода мекунанд: **китобам, китобат, китобаш; додамаш** ба \bar{u} додам; **хобондамаш** \bar{u} ро хобонидам.

БАНДАНАВОЗ *بنده‌نواز* 1. *кҳн.* сифати шахси ба гуломону хизматгорон меҳрубон. 2. раҳмдил, меҳрубон.

БАНДАНАВОЗӢ *بنده‌نوازی* банданавоз будан; раҳмдиль, меҳрубонӣ.

БАНДАПАРВАР *بنده‌پرور* *ниг.* банданавоз.

БАНДАПАРВАРӢ *بنده‌پروری* *ниг.* банданавозӣ.

БАНДАР *بندر* ҷои махсус барои таваккуф, боргирӣ ва борфарории киштиҳо дар соҳили баҳр ва дарё, лангаргоҳ.

БАНДАРГОҲ *بندرگاه* 1. *кит.* бандар. 2. ҷои ба ҳам пайвастанӣ чанд роҳе, чорраҳа.

БАНДАРӢ *بندری* *мансуб ба бандар*; воқеъ дар бандар.

БАНДАФУРӢШ *بنده‌فروش* фурӯшандаи гуломону асирон, наххос, гуломфурӯш.

БАНДАФУРӢШӢ *بنده‌فروشی* қору шугли бандафурӯш, гуломфурӯшӣ.

БАНДАХОНА *بنده‌خانه* 1. хонаи гулом. 2. хонаи ман, хонаи камина (*шахси гӯянда аз рӯи хоксорӣ истеъмоли мекунад*).

БАНДБОЗ *بندباز* 1. он ки бо банд бозӣ мекунад, дорбоз. 2. он ки дар лаҳзаҳои ҳассосу нозук тавоноии иҷрои кореро аз даст намедихад.

БАНДВАРҒ *بندورغ* *кҳн.* банди об, ҷои бастанӣ об.

БАНДЕРОЛ *фр.* *бандирал* китобу рӯзнома ва дигар чизҳои хурду сабук, ки барои бо почта фиристондан когазпеч карда мебанданд, фирифта, баста.

БАНДИБОН *بندی‌بان* ниғаҳбони бандиҳо дар зиндон ва ҳабсхонаҳо.

БАНДИВОР *بندی‌وار* ба монанди бандӣ, шабеҳи бандиён.

БАНДИНА *بندینه* 1. воситаи бандбандӣ (*аз қабилӣ* канаб, навда, алаф). 2. ҳар чизе, ки онро мебанданд, яъне дарзаю бандча мекунанд.

БАНДИХОНА *بندی‌خانه* ҷои нигоҳ доштани бандиён, ҳабсхона, зиндон.

БАНДӢ *بندی* асир; маҳбус; **бандӣ кардан** а) дастгир кардан; б) ҳабс кардан; дар зиндон нигоҳ доштан; **бандӣ шудан** ҳабс шудан.

БАНДКАНА *بندکنه* марғ, як навъ алафи азракмонанд.

БАНДКУШО//БАНДГУШО *بندکشا//بندگشا* 1. кушояндаи банд. 2. уқдакушо, гирехкушо; бартарафқунандаи монса.

БАНДКУШОӢ *بندکشایی* 1. кушодани банд. 2. уқдакушоӣ, гирехкушоӣ; бартараф кардани монса.

БАНДОНДАН *بنداندن* *тарзи бавоситаи бастан*; водор ба бастан кардан, масдуд қунондан.

БАНДСОЗӢ *بندسازی* сохтмони банд, даргот; *ниг.* банд 8.

БАНДУБАСТ *بندوبست* 1. дар банд будан; қайд, гирифторӣ. 2. тартиб, низом. 3. *ади.* компо-

- зитсия, устухонбандин асар.
- БАНДЧА** بندچه шакли тасгири банд; банди хурд; як қабза чизе (кашнич, пиёзи кабуд *ва г.*) ки дар шакли дарзан хурд баста шудааст: як бандча кашнич.
- БАНИЗ** بنيز *кит.* 1. инчунин, боз ҳам, низ. 2. ҳаргиз, қатъан, асло.
- БАНИ** *а.* بنى *ч.* **ибн (писар)**; насл, авлод.
- БАНИ-БАШАР** بنى بشر *шиг.* банӣ-одам.
- БАНИ-ОДАМ** بنى آدم фарзандони одам, авлоди одам; мардумон, одамизод.
- БАНК** *фр.* بنك *шиг.* бонк.
- БАНКА** *р.* بنكه 1. зарфи устувонашакли шишагӣ, тунукагӣ *ва г.* барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ ва ордак; қуттӣ: **банкаи консерва**. 2. *шиг.* бодкаш 2.
- БАНКИР** *олм.* بنكر соҳиби бонк ва сахмдори калони ширкати бонк, бонкдор.
- БАНКОМАТ** *фр.* بنكامت нуқтаҳои худкори бонкӣ, ки ба воситаи кортҳои пластикӣ пули нақд мегиранд.
- БАННО** *а.* بنا *кит.* бинокор, бинокунанда; устои гилкор.
- БАНОГОҲ** بناگاه ногаҳон, банохост, тасодуфан, иттифоко.
- БАНОГҶШ** بناگوش бунн гӯш, нарман гӯш.
- БАНОМУС** بناموس бошарму ҳаё, шаъну шарафи худро нигоҳдоранда, ориятнок.
- БАНОМУСӢ** بناموسى баномус будан, ору номус доштан, боҳаёӣ.
- БАНОН** *а.* بنان *кит.* сари ангуштон; ангуштон.
- БАНОРАС** بنارس як навъ матои шоҳии ҷомавории майданақши дуранга.
- БАНОТ** *а.* بنات 1. *ч.* **бнит**. 2. *мач.* ҳамсохт, ҳамто, ҳамҳайат; **баноти гардун** а) ситораҳои дар як саф қарордошта, галаситораҳо, Ҳафтлодарон; б) ҳамаи ситораҳои осмон.
- БАНОТУННАЪШ** *а.* بنات النعش *шиг.* **Ҳафтлодарон**.
- БАНОХОСТ** بناخواست *шиг.* баногоҳ.
- БАНОҲАҚ** بناحق на аз рӯи адлу инсоф, бенисофона; бардурӯғ.

фона; бардурӯғ.

- БАНОЧОР** بناچار аз рӯи ночорӣ, аз рӯи ноилочӣ, ноилоч.
- БАНУР** بنور нурдор, равшан, нуронӣ.
- БАНУФУЗ** بنفوذ 1. бозътибор, эътибордор, обрӯманд. 2. ботаъсир, амру фармонаш иҷрошаванда.
- БАНЧ** بنج *муарраби* банг.
- БАОБРҶ(Ӣ)** بآبروى обрӯманд, бозътибор, бо-нуфуз.
- БАОБРҶӢ** بآبرويى обрӯмандӣ, бозътиборӣ.
- БАОВОЗМОНӢ** باوازماني *исми амал аз ба овоз мондан*, раъйгири.
- БАОДОБ** باداب хушахлоқ, шахсе, ки дорои хулқу атвори хуб аст, он ки одобу ахлоқро риоя мекунад.
- БАОДОБӢ** بادابي баодоб будан, хушахлоқӣ, хушфеълӣ.
- БАОДОБОНА** بادابانه 1. хушахлоқона, муаддабона. 2. бозътиром, ботавозӯ.
- БАОҚИБАТ** بعاقبت вафодор, пойдор ва устувор дар дӯстӣ: дӯстони баоқибат.
- БАОС** بناس садои чорпоён, махсусан гову гӯсола, бузу гӯспанд *ва г.*
- БАПО** بپا *шиг.* барпо.
- БАПОИҚАДАМ** بپاي قدم бахтовар, хушқадам, он ки бо омаданаши муваффақияту шодмонӣ меорад.
- БАПОКУНАНДА** بپاکننده *шиг.* барпокунанда.
- бар** بر *асоси замони ҳозира аз бурдан*.
- бар-** بر *пешванд*, ки дар аввали исмҳои омада, қалимаҳои нав месозад: **бардавом**, **барқарор**, **баръакс**.
- БАР I** بر *пешванд* 1. ба: **вой бар холи ман**. 2. болон..., ба болон...; **барн...//дар барн...** назди..., пешни...; **аз барн...** а) аз пешни..., аз назди..., аз паҳлӯи...; б) аз чониби..., аз сӯи..., аз номи...; **бар болои ...** а) аз болон...; б) дар хусуси..., дар бораи...; **бар болои ин** ба замми ин, илова бар ин; **бар хилофи...** баръакси..., алорағми...; **як(е) бар ду ду баробар**, ду бор зиёд; **бар задан** боло кардан (-и остин, до-

ман); ◊ **бар бод додан** а) талаф гардонидан, зоеъ намудан; нобуд кардан; б) бархам задан, аз байн бурдан; в) вайрон кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан, талаф гардидан; аз байн рафтан, нобуд шудан; **бар хазар будан** хазар кардан, парҳез намудан, эҳтиёт шудан.

БАР II بر 1. оғуш, бағал; **ба бар кашидан** бағал кардан, дар оғуш гирифтан; **дар бар гирифтан** фаро гирифтан, муштамил будан. 2. сина; сари сина. 3. тан, бадан; **ба бар кардан** пӯшидан.

БАР III بر паҳноӣ, арз, кундалангӣ; муқоб. қад; дарозӣ.

БАР IV بر 1. тараф, чоғиб, сӯй. 2. канор, гӯша, лаба; **бари чома** ду тарафи пеши ба ҳам расандан чомаи пешкушода аз боло то поин; **бари роҳ** канори роҳ, паҳлуи роҳ; **бари рӯй** сафҳаи рӯй, он қисми рӯи инсон, ки дар байни гӯшу даҳон воқеъ аст, рух; ◊ **аз бар кардан** аз ёд (ҳифз) кардан, дар хотир нигоҳ доштан; **аз бар хондан** аз ёд гуфтан; **бараш ба бараш** нарасида қашшоқона, камбағалона.

БАР V бор, самара, ҳосил; меваи дарахт.

БАР(P) а. بر хушкӣ, қигъа, замин; муқоб. баҳр; **бахру бар** баҳру хушкӣ; олам, дунё, ҷаҳон.

БАРА بره *ниг.* барра.

БАРАБАС برعبث беҳуда, бекора, бефоида.

БАРАВНАҚ بروئق барорноқ, баривоч.

БАРАК I برک хӯр. навъи хӯроқ, ки хамири тунуқи чоркунчабуридаро бо гӯшти қима ва пиёзу равған дар об мепазанд; *ниг.* тушбера.

БАРАК II برک *шакли тасғири бар IV*; гӯшаяқ, канорча.

БАРАК III р. برک *гуфт.* бинон чӯбини муваққатӣ барои истиқомат.

БАРАКА I برکه 1. ангушти шашум, ки дар дасти баъзе қасон мешавад. 2. шахсе, ки дар яке аз дастҳояш шаш ангушт дорад. 3. ду дона мева ва ё сабзавоте, ки ба ҳам пайвастаанд, кӯша.

БАРАКА III//БАРАКАТ а. برکه//برکت 1. афзонш, зиёдатӣ, фаровонӣ, файз, футӯҳ. 2. фонда, нафъ; **барака диҳад** афзоиш ва фаровонӣ диҳад (*ба тариқи дуо гуфта мешавад*); **барака ёфтан** а) нафъ ёфтан, фондабардор шудан, хайри қореро дидан; б) *маҷ.* хушбахт (сао-

датмаид) шудан; **хайру барака(т)** фаровонӣ (*одаман дар вақти харидуфурӯши мегӯянд, то ки моли харидааш ба харидор некиву хубӣ ва пули он ба фурӯшианда файзу фаровонӣ орад*); **ҳаракату баракат** (*мақ.*) агар кӯшиш кунӣ, албатта натиҷаи матлуб ба даст меояд; **барака(т) надоштани қоре** натиҷаи матлуб надодани қоре, барор надоштани қоре; **барақати чизеро парондан** ба фаровонии чизе ҳалал расондан, файзу футӯҳи чизеро равондан; **паридани (хайру) барака** нест шудани файз.

БАРАКАЛЛОҲ а. برک الله *аслаи баракаллоҳ.*

БАРАКА(Т)НОК برکتناк 1. бобарака, файзбахш. 2. бонатича, натиҷааш хуб.

БАРАКАТ а. برکت *ниг.* барака.

БАРАКАТНОК برکتناк *ниг.* барака(т)нок.

БАРАКГИРАК برک گیرک хӯр. кафгири маҳсул барои аз дег бардоштани барак ва амсоли он, чавлӣ, чӯлпӣ.

БАРАКӢ برکی ба як тараф, якпаҳлӯ; **баракӢ роҳ рафтан.**

БАРАКОТ а. برکات *ҷ.* барака//баракат.

БАРАКОТУЛАРЗ а. برکات العرض 1. баракатҳон замин. 2. *маҷ.* наботот.

БАРАКОТУССАМОӢ а. برکات السماء *маҷ.* барақоти осмон; барфу борон, абру нур ва м. инҳо.

БАРАЛО براعلا *гуфт.*, *ниг.* баръало.

БАРАЛОИНА براعلايينه *гуфт.* ба таври ошқоро, аён.

БАРАНГЕЗАНДА برانگيزنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз барангехтан*; бавучудоранда; боисшаванда; **барангезандан беморӣ.**

БАРАНГЕЗИШ برانگيزش *исми феълӣ аз барангехтан*; шӯронидан, таҳрик, тезонидан (*мас., қасеро бар муқобили қасе*).

БАРАНГЕЗОНИДАН برانگيزانيدن *тарзи бавоситтаи барангехтан.*

БАРАНГЕХТАН برانگيختن 1. шӯронидан, ба шӯр овардан, таҳрик кардан; ба чӯш овардан, тез кардан; ба по ҳезондан. 2. игво андохан, шӯр андохтан..

БАРАНГОШТАН برانگاشتن *кит.* ангоштан, пиндоштан, тасаввур кардан.

БАРАНДА I برنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан; он ки чизро аз ҷос ба ҷос мебарад. 2. он ки маҳфиле ё маҷлисро идора мекунад; **барандан** концерт хунарпешае, ки дар концертҳо баромади хунарпешаҳоро эълон мекунад. 3. *варз.* он ки дар мусобиқаҳо, бозиҳои варзишӣ, қимор *ва г.* пирӯз мешавад.

БАРАНДА II برنده сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан II; голиби озмун; касе, ки ҷоиза гирифтааст.

БАРАНДАГӢ برندگی 1. пирӯз шудан, дар мусобиқа ё қиморбозӣ. 2. шуғли бурдани маҳфил ё чамъомад, ё концерт.

БАРАНДОЗ برانداز *кҳн.* харҷ, харочот, сарф, маҳориҷ.

БАРАНДОХТАН برانداختن 1. партофтан; ба кано-рандохтан, дур кардан; ҳаво додан; канда партофтан. 2. нест кардан, аз байн бурдан. 3. маҳв кардан, бекор кардан.

БАРАНДУДАН براندودن андова кардан, молидан.

БАРАС *а.* برص *ниг.* **пес 1;** **песӣ.**

БАРАСОТ *ҳ.* برسات *кҳн.* мавсими борон дар Ҳиндустон.

БАРАФЗУДАН برافزودن 1. афзудан, зиёд кардан. 2. афзуда шудан, изофа шудан.

БАРАФКАНДАН برافكندن партофтан, ҳаво додан, барандохтан; канда партофтан.

БАРАФРОХТАН برافراختن баланд кардан, боло бардоштан, афрохтан.

БАРАФРОШТА برافراشته сифати феълӣи замони гузафта аз **барафроштан**: барафрошта шудан.

БАРАФРОШТАН برافراشتن *ниг.* **барафрохтан.**

БАРАФРӢХТАГӢ برافروختگی 1. ҳолати сурху равшан шудан бар асари сӯхтани оташ ё ҷароғ. 2. ҳолати сурх шудани чеҳра бар асари гармо, хашм ё ҳаяҷон.

БАРАФРӢХТАН برافروختن 1. даргирондан; даргирифтан (-и ҷароғ *ва г.*). 2. сурх шудан аз таъсири гармо ё хашму газаб.

БАРАФШОНДАН برافشاندن рехтан, резондан, пошидан, нисор кардан.

БАРАҲМАН *санс.* برهمن рӯҳонии Ҳиндувон; пайрави бараҳмания.

БАРАҲМАНИЯ *санс.* برهمنیه яке аз динҳои қадимтарини Ҳиндуён.

БАРАҲМАНИ برهمنӣ *мансуб ба бараҳман.*

БАРАҲНА برهنه урён, лухт, луч; **шамшер** **бараҳна** шамшери аз ғилоф кашидашуда.

БАРАҲНАГӢ برهنگی бараҳна будан, лучӣ, урёнӣ.

БАРАҲНАПО(Ӣ) برهنه پاي 1. пойлуч. 2. *маҷ.* фақир, бенаво, камбағал, бебизоат.

БАРАҲНАСАР برهنه سر сарлуч.

БАРАҲНАТАН برهنه تن танбараҳна, танлуч.

БАРАӢЛО براعلا *ниг.* **барӢало.**

БАРБАНД بريند тасмас, ки бо он зинро ба синаи асп мебастанд.

БАРБАР(ҲО) بربر(ها) 1. гурӯҳи халқҳое, ки аҳолии асосии кишварҳои Африқои Шимолро ташкил медиҳанд. 2. қавмҳои берун аз тамаддуни Юнон, Рум ва Эрон.

БАРБАРИЗМ بربريزم *ниг.* **барбарият.**

БАРБАРИЯТ بربريت *таър.* давраи дуҷуми таърихи инсоният, ки баъд аз давраи ҷоҳилият ва пеш аз тамаддун воқеъ аст.

БАРБАРӢ بربرى 1. *мансуб ба барбар(ҳо): забони барбарӣ.* 2. *маҷ.* ҷоҳилӣ; ваҳшигӣ; дағалӣ, нисбат ба юнониҳо ва румиён.

БАРБАСТ بربست басташуда, чамъшуда; **бори барбаст** бори барои фиристондан омодашуда.

БАРБАСТА بربسته 1. сифати феълӣи замони гузафта аз **барбастан**; басташуда, бандкардашуда. 2. аз нашъунамо монда, пажмурдаву афсурдашуда.

БАРБАСТАН برستن бо ҳам бастан, пайвастан, ба ҳам пайванд кардан; **ϕ камар барбастан** омода ва тайёр шудан (*ба коре*); **раҳт барбастан а)** кӯчидан, ба сафар баромадан; **б)** рафттан.

БАРБАТ *ю.* بربط *мус.* асбоби қадимии танбӯрмонанд, ки дорои ҳашт тор буда, имрӯз ҳам дар байни Ҳиндуҳо машҳур аст; уд.

БАРБАТЗАН بربط زن *ниг.* **барбатнавоз.**

БАРБАТНАВОЗ *بربط نواز* касе, ки барбат навозад, навозандаи барбат.

БАРБОДДЕХ *بربادده* *ниг.* барбоддиҳанда.

БАРБОДДИҲАНДА *برباددهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз бар бод додан*; зоеъкунанда, талафкунанда.

БАРБОДДИҲӢ *برباددهی* *исми амал аз бар бод додан*.

БАРБОДРАВӢ *بربادروی* *исми амал аз бар бод рафтан*.

БАРБОДРАФТА *بربادرفته* *сифати феълии замони гузашта аз бар бод рафтан*; зоеъгашта, талафгашта; барҳамхӯрда, азбайнрафта: *умри барбодрафта, умеди барбодрафта*.

БАРБУРДАН *بر بردن* *кит.* боло бурдан, боло бардоштан.

БАРВАЗИДАН *بروزیدن* *кит.* вазидан.

БАРВАҚТ *بروقت* пеш аз вақти муайян, қабл аз мӯҳлати муайян, бармаҳал; *пагоҳии барвақт* // *сахарии барвақт* аввали сахар; *барвақт будан* (*барои коре*) фаро нарасидани вақти иҷрои коре.

БАРВАҚТАКАК *بروقتکک* барвақттар, бармаҳалтар.

БАРВАҚТӢ *بروقتی* 1. *гуфт.* сахаргоҳон, субҳи барвақт. 2. пешпазак: *тарбузи барвақтӣ*.

БАРГ *برگ* 1. узви аз ҳаво ва аз нури офтоб физиогирандан дарахт ва растаниҳо. 2. порчаи хамири тунук кардашуда, ки ба он самбӯса, тушбера *ва г.* мепечонанд. 3. порас аз харбузаву тарбуз, ки баъд аз коса кардан аз кӯндалангаш бурида мешавад; *барги карам* а) варақи сабзранги карам; б) як навъи атлас, ки гулҳои калон-калони зангор дорад; *барги сабз* а) барги тару тоза; б) *мач.* тӯхфан майда, ҳадяи ночиз; *ҳалқан барги марворидкорӣ* гӯшвораи марворидкорӣ, ки ба шакли барг сохта шудааст. 4. як навъ кабоб, ки аз гӯшти нарми гӯсола ё гӯсфанд парча парча таҳия мешавад, кабоби барг. 5. созунаво, нағма, оҳанг. 6. воҳиди шумориш; *як барг коғаз*; *чун барги бед ларзидан* сахт ларзидан (*аз ваҳму ҳарос*); *чун барги хушк рехтан* якбора ва бисёр рехтан; *нобуд шудан*. ◊ *баргу зод тӯшаву сомони сафар, зоди сафар*.

БАРГА *برگه* 1. порчаи муайяни коғаз, ки барои навиштани чизе истифода мешавад, фиш. 2. буришҳои баъзе аз меваҳо, ба монанди зардолуви шафтолу, ки онро хушк карда бошанд. 3. баргҳои майдаву хурд, ки дар ҷои пайвасти думчаҳои гул мебароянд. 4. порча ё қисми беҳаракати абзор ё дастгоҳ, ки ба шакли тега ё дастан реза аст, забонак.

БАРГАДОН *برگه دان* куттиҳои махсус, ки дар он баргаҳо нигоҳдорӣ мешаванд.

БАРГАК *برگک* 1. зардолуи дукафони бедонаки хушконидашуда. 2. як навъ асбоби баргшакли зинати занон, ки аз зар месозанд ва ба пешонӣ мебанданд.

БАРГАНАВИСӢ *برگه نویسی* 1. навиштани баргаҳо. 2. дар китобдорӣ навиштани мушаххасоти китоб рӯи баргаҳои махсуси китобхона.

БАРГАНҶИРӢ *برگ انجیری* гиёҳи ҳамешасабз бо баргҳои бисёр паҳни монанди барги анҷир, ки паҳнони онҳо гоҳе ба ним метр ва дарозии онҳо ба як метр мерасад.

БАРГАРДАНДА *برگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргаштан*, бозгарданда.

БАРГАРДИДАН *برگردیدن* *ниг.* баргаштан.

баргардон *برگردان* 1. *асоси замони ҳозира аз баргардонидан*. 2. тарҷума; табдили матне аз як хат ба хати дигар (*мас., аз хати арабӣ ба хати кириллӣ*).

БАРГАРДОН(И)ДА *برگردانده//برگردانیده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргардон(и)дан*; *баргардонда фиристодан* пас фиристодан, ақиб гардонидан.

БАРГАРДОН(И)ДАН *برگرداندن//برگردانیدن* 1. бозгардонидан, пас гардонидан, ақиб гардонидан. 2. чаппа кардан. 3. табдил намудан, мубаддал кардан; *ба ҳамдигар пушт баргардондан* а) аз ҳамдигар рӯй гардонидан, аз ҳамдигар рӯй тофтан; б) *мач.* қаҳрӣ шудан, ба ҳамдигар қаҳр кардан.

БАРГАШТ *برگشت* 1. бозгашт, ақиб омадан, пас омадан, пасомад. 2. гардиш, аломати тақрор.

БАРГАШТА *برگشته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баргаштан*; баргардида, пасгардида; *баргашта додан* пас гардонда додан. 2. аз нав, аз сари нав; дубора; *гангтаю баргашта* тақроран, тақрор ба тақрор; ◊ *толен баргашт*

та толси бад, бахти носозгор, бахти вожгун.

БАРГАШТААЙЁМ برگشته ایام *шиг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТААХТАР برگشته اختر *шиг.* барганта-бахт.

БАРГАШТАБАХТ برگشته بخت *мач.* бадбахт, вожгунбахт, бетолеъ; берӯзӣ.

БАРГАШТАГӢ برگشتگی 1. қисмати баргаштагнии чизе. 2. баргашта будан.

БАРГАШТАДАВЛАТ برگشته دولت *шиг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАМИЖГОН برگشته مزگان *кас.* ки мижгонҳояш аз расоӣ ҳам шуда бошанд.

БАРГАШТАН//БАРГАРДИДАН برگشتن//برگردیدن 1. бозгаштан, бозгашт намудан; пас гашта омадан. 2. пас рафтан, пас гашта рафтан, ақиб гаштан. 3. тоб хӯрдан, қач шудан; тағйир додани роҳу самт. 4. рӯ гардондан, рӯ тофтан (*аз чизе, касе*); даст кашидан аз чизе. 5. *мач.* амалӣ нагардидан, вайрон шудан (-и ягон муомила); **ба сари чизе баргаштан** дубора мавзӯи сӯҳбату баҳс қарор додани чизе, боз дар болои масъалае фикр қардан.

БАРГАШТАНӢ برگشتنی *сифати феълӣи замони оянда аз баргаштан*, баргаштанӣ шудан.

БАРГАШТАТОЛЕЪ برگشته طالع *шиг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТНОПАЗИР برگشت ناپذیر *барнагаштан*, имкони баргашт надоштан.

БАРГАШТНОПАЗИРӢ برگشت ناپذیری *баргашт-нопазир будан*.

БАРГАШТПАЗИР برگشت پذیر *шиг.* бозгарданда.

БАРГАШТПАЗИРӢ برگشت پذیری *қобилияти бозгардандагӣ*.

БАРГДОР برگ دار (шоҳу танаи) дорои барг, баргбароварда.

БАРГЗАН برگ زن занандаи барг, бештар дар пилладорӣ ҳангоми задани баргҳои тут истифода мешавад.

БАРГЗАНӢ برگ زنی *амал ва кори баргзан*.

БАРГИРИФТАН برگرفتن *гирифта*, бардош-

тани чизе аз ҷое.

БАРГОШТАН برگ داشتن *қҳн.* *шиг.* баргардон-(и)дан.

БАРГПАЙВАНД برگ پیوند *навъе аз пайванди дарахт (аз ҷумлаи исканапайванд, муғҷа-пайванд ва ғ.).*

БАРГРЕЗ برگ ریز 1. хусусияти дарахтоне, ки баргҳои онҳо дар тирамоҳ мерезанд. 2. баргрезанда, дарахти баргрез. 3. *мач.* тирамоҳ, пойиз; **мавсими баргрез**.

БАРГРЕЗӢ برگ ریزی *рехтани баргҳои дарахтон; мавсими баргрезӣ* мавсими ҳазон; фасли тирамоҳ.

БАРГРЕЗОН برگ ریزان 1. мавсими рехтани барги дарахтон; фасли тирамоҳ, ҳазон. 2. рехтани баргҳо.

БАРГРЕЗОНӢ برگ ریزانی *амалиёти химиявии махсус барои ба таври сунъӣ резонидани баргҳои ғӯзапоя, дефолиатсия*.

БАРГУЗАРДАН برگ زردن *боло бурдан, боло гузоштан*.

БАРГУЗАРОН(И)ДАН برگ زردان//برگردانیدن *шиг.* гузарондан.

БАРГУЗАШТАН برگ داشتن *гузашта рафтан, тай шудан, сипарӣ шудан, болотар рафтан, фаротар рафтан*.

БАРГУЗИДА برگ زیده *сифати феълӣи замони гузашта аз баргузидан; сара, мақбул, писандида; интиҳобшуда, мунтахаб: ашъори баргузида*.

БАРГУЗИДАГӢ برگ زیدگی *интиҳобшуда, баргузида будан*.

БАРГУЗИДАН برگ زیدن *сара қардан, интиҳоб қардан, тарҷеҳ додан, бартар шумурдан*.

БАРГУЗИДАНИӢ برگ زیدنی *шоистаи бар-гузидан, шоистаи интиҳоб, интиҳобшуданӣ*.

БАРГУЗОР برگ دار **баргузор қардан (шудан)** барпо қардан (шудан): **мачлис дар ҷойхона баргузор шуд**.

БАРГУЗОРӢ برگ داری *барпо қардан, баргузор қардан: баргузорни ҷашн*.

БАРГУЗОШТАН برگ داشتن *анҷом додан; баргузоридан*.

- БАРГУМОШТАН** برگماشتن маъмур (вакил) кардан, таъйин намудани касе ба коре.
- БАРГУСТУВОН** برگستوان *кҗи*. 1. пӯшиши зирехдори ҷанговарон. 2. болопӯши зирехдор ба-рои муҳофизати асп ё фил дар рӯзи ҷанг.
- БАРГУСТУВОНВАР** برگستوانور *ниг.* баргустувондор.
- БАРГУСТУВОНДОР** برگستواندار дорони баргустувон, пӯшидашуда бо баргустувон.
- БАРГУФТАН** برگفتن гуфтан, гуфта додан.
- БАРГХҶҶРАК** برگخورк *зоол.* як навъ гамбуски зараррасон, ки барги растаниҳоро мехӯрад.
- БАРГЧА** برگچه *шакли тасғири барг.*
- БАРГШАКЛ** برگشکل шабеҳи барг, монанди барг (-и дарахт).
- БАРҒАЛАТ** برغلط саҳван, иштибоҳан, бархато; нодуруст.
- БАРД** *а.* برد *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ: **барди аҷуз** *ниг.* айём (-и аҷуз).
- БАРДА** برده *кит.* 1. асир, бандӣ. 2. ғулом, банда, каниз.
- БАРДАВИДА** بردويده боло давида; саркашида.
- БАРДАВОМ** بردوام 1. доим, мудом, ҳамеша. 2. давомнок, доимӣ, абадӣ, ҷовид: **сулҳи бардавом.**
- БАРДАҒӢ** بردگي *кит.* 1. асирӣ, асорат. 2. ғуломӣ, бандагӣ.
- БАРДАДОР** بردهدار ғуломдор, соҳиби барда.
- БАРДАДОРӢ** بردهداري *кит.* ғуломдорӣ, нигоҳ доштани ғулом ба мақсади баҳрабардорӣ аз кори онҳо ва ё харидуфурӯши онҳо.
- БАРДАМ** بردم боқувват, зӯр; солим; **бардам-бардам қадам задан** боқувват ва устувор қадам монда, роҳ рафтани.
- БАРДАМА** بردمه *гуфт.* 1. пуроб, лабрез (чӯй ва каналҳои обёрикунанда). 2. банди об, даргот; **обро бардама кардан** банд кардани пеши об.
- БАРДАМИДАН** بردميدان 1. сабзида баромадан, сабзидан; рӯидан, рустан. 2. зоҳир (намудор) шудан. 3. варам кардан, дамида баромадан, чӯшидан. 4. дамидан, пуф кардан.
- БАРДАМӢ** بردمي бардам будан, боқувватӣ; солимию тандурустӣ.
- лимию тандурустӣ.
- БАРДАМОНДАН** بردماندن 1. *тарзи бавоситаи феъли бардамидан.* 2. рӯёндан, дамандан.
- БАРДАФУРӢШ** بردهفروش ғуломфурӯш, фурӯшандаи барда.
- БАРДАФУРӢШӢ** بردهفروشي ғуломфурӯшӣ, кор ва амали бардафурӯш, фурӯхтани барда.
- БАРДИДАН** برديدن *кит.* аз роҳ канор гирифтани, гурехтани, дур шудани.
- БАРДӢ** بردي *бот.* гиёҳе аз чинси лух, ки дар об мерӯяд ва аз он қоғаз месохтанд.
- БАРДОДАН** بردادن *кит.* 1. додан, супоридан. 2. сар додан, раҳо кардан. 3. шумурдан, як-як ном бурдан.
- бардор** بردار 1. *асоси замони ҳозира аз бардоштан; бардор-бардор кардан (касиро) маҷ.* бисёр таърифу тавсиф кардан; аз ҳад зиёд иззату ҳурмат намудан касиро. 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бардоранда, тобовар, оташбардор, оббардор.*
- БАРДОР I** بردار *таър.* ғаллае, ки дар вақти бардоштани ҳосил аз хирман бо ғалберҳо чен карда, ба давлат дода мешуд; **бардор карда гирифтани** аз сари хирман бо ғалбер андоза карда гирифтани ғалла.
- БАРДОР II** بردار бордор, мевадор, босамар, ҳосилдор.
- БАРДОРАНДА** بردارنده 1. он ки чизеро намебардорад, болобар, болобаранда, болоқунанда; ҳамлқунанда, хомил.
- БАРДОРОН(И)ДАН** برداراندين//برداراندين *тарзи бавоситаи феъли бардоштан.*
- БАРДОРУЗАН** برداروزن зарбу лат дар натиҷаи роҳ рафтани воситаи нақлиёт дар чойҳои ноҳамвор: **бардорузан кардан.**
- бардошт** برداشت *асоси замони гузашта аз бардоштан; дар як бардошт дар як дафъа бардоштан, яку якбора.*
- БАРДОШТ** برداشت 1. сабр, тоқат, бурдборӣ, таҳаммул; **бардошт кардан** сабр (тоқат) кардан, тоб овардан, истодагарӣ кардан. 2. натиҷагирӣ, хулосабарорӣ.
- БАРДОШТА** برداشته *сифати феълии замони гузашта аз бардоштан; парваришшуда, ба*

мақоми баланд расида, мақомаш болорафта: бардошта тавонистан.

БАРДОШТАН برداشتن 1. боло (баланд) кардан (*чизеро аз замин*); **пардаро бардоштан** пардаро кушодан (боз кардан); **сар бардоштан** а) сар боло кардан; б) *мач.* ба по хестан, шӯридан, исён кардан. 2. нигоҳ доштан, қуввати нигоҳдорӣ доштан. 3. ба даст гирифтан; **байрақ бардоштан** байрақ ба даст гирифтан, байрақ афроштан. 4. бурдан; гирифта бурдан. 5. гундоштан, чамъ овардан: **хирман (ҳосил) бардоштан**. 6. *мач.* хӯрдан, нӯшидан (*беиштар шаробро*); **қадах бардоштан** шароб нӯшидан, май хӯрдан. 7. *мач.* тоб овардан, тоқат кардан: **нози касеро бардоштан** ба инчиқии касе тоб овардан, нозу нузи касеро қабул кардан. 8. мувофиқи тобу тавон наомадан; номувофиқ омадан. 9. *мач.* гӯру чӯб кардан, дафн кардан. 10. *ҳамчун феъли ғридиҳанда бо исмҳо феълҳои таркибӣ сохта, ба маънои оғоз ёфтани сар шудани амал истифода мешавад:* **гирия бардоштан, мағал бардоштан, нола бардоштан, фарёд бардоштан, гавго бардоштан; масъала бардоштан** масъала ба миён гузоштан, мавриди баҳс қарор додани масъала; **санг набардоштан** тарозузеркун набудан, вазн надоштан; **қарз бардоштан** қарз гирифтан; **об бардоштани биринч** обро ба худ кашидани биринч (*дар вақти палав пухтан*); **харочоти чизеро бардоштан** ба харочоти чизе басанда будан, масрафи қореро таъмин карда тавонистан; **дил бардоштан** майл доштан ба чизе, чизеро дил кашидан; **дили касеро бардоштан** таскин додан, тасалли додан ба касе; **қадам бардоштан** роҳ рафтани, ҳаракат кардан; **аз миён бардоштан** аз байн бурдан, маҳв кардан; **мушт бардоштан ба сари касе** таҳдид кардан; касеро бо мушт задан; **чоеро ба сар бардоштан** баланд садо баровардан; саҳт доду фарёд кардан, шӯру гавго кардан.

БАРДОШТАНӢ برداشتنӣ қобили бардоштан, доштани имконияти бардоштан.

БАРДОШТНОК برداشتناк тобовар, босабр, бурдбор.

БАРДОШТНОПАЗИР برداشت‌ناپذیر тоқатфарсо, берун аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТНОПАЗИРӢ برداشت‌ناپذیری тоқатфарсой, берун будан аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТТАЛАБ برداشت‌طلب қоре, ки сабру тоқат талаб мекунад, тоқатталаб.

БАРДУРӢ بردورغ 1. аз ҳақиқат дур, ба асли воқеи хилоф, бофта: **гапи бардурӯғ, сухани бардурӯғ, чавоби бардурӯғ**. 2. сохтақорона, рӯякӣ; қалбакӣ: **санади бардурӯғ, шохиди бардурӯғ**.

БАРДӢХТАН بردوختن дӯхтан, баҳя кардан, васла кардан.

БАРЕЗАН//БАРЕҶАН بریزن//بريجن *кит.* танӯр, танӯри заминӣ.

БАРЕШИМ بریشم *шакли дигари* абрешим.

БАРЕШИМЗАН بریشم‌زن навозандаи созҳои торӣ, ки зеҳи онҳо абрешимист.

БАРЕШИМИН بریشمین *ниг.* абрешимӣ.

БАРЕШИМКАШӢ بریشم‌کشی *ниг.* абрешимкашӣ.

БАРЕШИМНАВОЗ بریشمنواز торнавоз, мутриб, навозанда.

БАРЗ برز *кит.* кишоварзӣ, кишт, зироат.

БАРЗАГАР برزگر *ниг.* барзгар.

БАРЗАГОВ برزگاو гови қории деҳқонӣ (*аз ҷинси нар*), гови чуфтӣ, варзгов.

БАРЗАДАН برزدن 1. боло кардан ва қатъ кардан (-и остини курта, домани чома); **доман барзадан** ду бари чома ро боло карда, ба камарбанд халонда мондан; **остин барзадан** а) остин боло кардан; б) *мач.* тайёр шудан, омода шудан (*барои иҷрои қоре*). 2. барафроштан.

БАРЗАКОР برزگار *ниг.* барзгар.

БАРЗАН برزن *кит.* кӯча, гузар, маҳалла, майдони идғоҳи шаҳр.

БАРЗАНГӢ برزنگی 1. одами қалонҷуссаи сиёҳи бадҳайбат. 2. *фолк.* дев.

БАРЗАНДА برزنده амалқунанда ба қоре.

БАРЗАХ برزخ *кхл.* 1. чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад; миёни ду чизи зидди яқдигар. 2. *ниг.* гардана. 3. гарданаи миёни ду баҳр.

БАРЗГАР برزگر деҳқон, кишоварз, зироатқор.

БАРЗГАРӢ برزگری деҳқонӣ, кишоварзӣ, зи-

роаткорӣ.

БАРЗГОР *برزگار* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАР *برزىگر* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАРӢ *برزىگرى* *ниг.* барзгарӣ.

БАРЗИДАН *برىدن* *кит.* амал кардан, анчом додан, кардан.

БАРЗИЁД *برىاد* 1. аз ҳадди даркорӣ зиёд, зиёдатӣ; **барзиёд мондан** зиёдатӣ кардан; боқӣ мондан. 2. нодаркор, беҳуда. 3. ба таври илова, иловатан, изофатан; **вақти барзиёд доштан** *маҷ.* фурсат доштан, вақти ҳолӣ аз кор доштан.

БАРЗИЁДӢ *برىادى* *гуфт.* чизи зиёдӣ кардашуда; чизи зиёдатӣ.

БАРЗИШ *برىش* 1. аз феъли барзидан, кишт, зироат. 2. амал кардан.

БАРЗКӢХ *برىكوه* кӯҳи бузург, кӯҳи бисёр баланд.

БАРИД *ا. برىد* *кит.* қосид, пайк, номарасон, номабар, чопар; **бариди фалак** *киноя аз* Моҳ ва сайёраи Зухал.

БАРИДӢ *برىدى* *кит.* 1. шугли барид, номабарӣ, номарасонӣ. 2. роҳбарии баридон, раёсати гурӯҳе, ки ба фиристорони номаҳои даркор машғул буданд.

БАРИЗОФА *برىاضافه* изофатан, ба таври илова, иловатан.

БАРИӢ *лот.* *برى* унсури химиявӣ, ки аз як навъ филизи нарми нуқратоб иборат аст.

БАРИҚ *ا. برىق* *кит.* дурахшон, тобон.

БАРИЛОВА *برىلوا* *ниг.* баризофа.

БАРИН I *برىن* *пасоянд* 1. монанди..., мисли..., чун. 2. гӯё, мисли ин ки, монанди ин ки. 3. тахмин, қариб, наздик; \diamond **сағ барин чон додан** ба хориву зорӣ мурдан.

БАРИН II *برىن* *кит.* баланд, боло; бартар, баландтарин, болотарин; **чархи барин** осмони баланд.

БАРИНАК *برىنگ* *гуфт.*, *шакли хурдӣ ва навозиши барин I*, 1.

БАРИСТОДАН *برىستاندن* *кит.* қоим шудан, устуворӣ намудан, саҳт истодан.

БАРИТОН *ю. برىتان* *мус.* 1. овози миёнаи мардона (*байни тенор ва бас*); ҳофизи дорои чунин овоз. 2. сози нафасии лабгирдор.

БАРИ *برى* *кит.* пок, ҳолӣ, дур аз чизе, орӣ; **барӣ аз айб будан** айб надоштан, беайб будан; **барӣ шудан аз чизе** пок шудан аз чизе.

БАРКАМОЛ *برىكمال* 1. бакамолрасида, бавоярасида. 2. комил, расо; мукаммал.

БАРКАМОЛӢ *برىكمالى* 1. дар ҳолати камол. 2. комил будан, мукаммалӣ.

БАРКАНДА *برىكنده* кандашуда, канда.

БАРКАНДАН *برىكندن* 1. кандан, гусастан; решақан кардан. 2. аз байн бурдан, нобуд кардан. 3. буридан, қатъ кардан. 4. баровардан: **либос баркандан**. 5. бардоштан ва берун кардан.

БАРКАНОР *برىكنار* 1. беалоқа, дур, бепайвастагӣ. 2. маъзул, сабукдӯш, озод шудан; **барканор кардан** дур кардан, сабукдӯш кардан.

БАРКАНОРӢ *برىكنارى* сабукдӯш шудан, озод шудан, маъзул шудан.

БАРКАРДАН *برىكردن* *кит.* 1. бардоштан, боло бардоштан. 2. баровардан, берун баровардан, ба боло баровардан. 3. аз бар кардан, аз ёд кардан, ҳифз кардан; **чароғ баркардан** чароғ равшан кардан, чароғ афрӯхтан.

баркаш *برىكش* *асоси замони ҳозира аз баркашидан*.

БАРКАШ I *برىكش* 1. баркашидан, вазн кардан. 2. миқдори як бор вазн кардан. 3. *маҷ.* вазн, эътибор.

БАРКАШ II *برىكش* *рост кардани бинои чӯбкорӣ ё пойдеворе, ки ягон тарафаш фуру рафтааст ё қач шудааст*.

БАРКАШАНДА *برىكشنده* болобаранда, кашанда; *маҷ.* тараққидиҳанда.

БАРКАШИДА *برىكشیده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баркашидан*; баркашида шудан. 2. болорафта, қадкашида, баланд. 3. аз гилоф беруноварда, аз наём кашида.

БАРКАШИДАН *برىكشیدن* 1. вазн кардан бо таразу, баркаш кардан, санчидан. 2. бо ягон зарф андоза кардан. 3. кашидан, нақш кардан. 4. берун овардан, хорич кардан, кашидан

баровардан.

БАРКУШОДАН//БАРКУШУДАН

برکشادن//برکشودن кушодан, боз кардан; дахон баркушодан (баркушудан) маҷ. ба гап сар кардан, ба гуфтор шурӯъ кардан.

БАРКЎФТАН برکوفتن *ниг.* кӯфтан.

БАРҚ *а.* برق 1. ҳодисаи табиат, ки дар натиҷаи бархӯрдани зарядҳои мусбату манфии абрҳо бо дурахшиш ва таркиши босуръату пурқувват дар фазои Замин ба амал меояд, аловак, озарахш, соиқа: **барқ задан касеро** (*чизеро*) сӯзондан ва ё ҳалок кардани барқ чизе ё касеро. 2. нерӯи барқ, қувваи барқ; **ҳисобкунаки барқ** олати ҳисобкунандаи масрафи қувваи барқ, барқҳисобкунак. 3. *маҷ.* равшани, нур; дурахш, чило: **барқи маърифат**; **барқ задан маҷ.** дурахшидан, тобидан, чило додан.

БАРҚА برقه 1. *физ.* заряд. 2. дурахш, шарора.

БАРҚАД برقد 1. ба андозаи қад, мутобиқи андозаи қад; **кӯрпаи барқад** кӯрпаи мувофиқи қад. 2. дароз, қадбаланд: **чавони барқад**

БАРҚАДОР برقه دار *физ.* дорои заряд.

БАРҚАНДОЗ برق انداز 1. *кҳн.* паронандаи асбоби қадимии ҳарбии даҳанпур (*монанди тӯп*), шамхолҷӣ. 2. тобон, рахшон, дурахшанда.

БАРҚАРОР برقرار *пойдор, устувор, побарҷо, барпо; барқарор* будан *а)* *пойдор* будан, устувор будан; *б)* *ҳукмфармо* будан; **барқарор кардан // барқарор намудан** *а)* *барпо* намудан; *ташқил* кардан, таъсис намудан; *б)* аз нав ба вучуд овардан; **барқарор мондан** *пойдор* (устувор) мондан; ба қарори собиқ мондан; **барқарор сохтан** *ниг.* **барқарор кардан; барқарор шудан** (*гардидан, гаштан*) *а)* устувор шудан, *пойдор* гаштан; *б)* таъсис ёфтан, *ташқил* шудан; *в)* *барпо* (*ҳукмфармо*) шудан.

БАРҚАРОРӢ برقرارى *барқарор* будан; устуворӣ, *пойдорӣ*.

БАРҚАРОРКУНАНДА برقرارکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **барқарор кардан**.

БАРҚАСД برقصه *ниг.* қасдан.

БАРҚАСДОНА برقصه انداز *аз рӯи қасд, бомақсад.*

БАРҚАФШОН برق افشان *маҷ.* дурахшон, пурнур,

нурпош.

БАРҚАФШОНӢ برق افشانی *барқафшон* будан, нурпошӣ: **барқафшонӣ кардан**.

БАРҚВОР برق وار 1. *мисли* барқ, барқмонанд, барқосо. 2. *маҷ.* бисёр тез, тезу тунд, ниҳоят босуръат.

БАРҚГАРДОН برق گردان *нав.* милаи оҳанӣ, ки дар болои бомҳои биноҳои баланд гузошта шуда, бо сим ё воситаи дигар ба замин васл мегардад, то ба воситаи ба замин гузарондани нерӯи барқу соиқа дар биноҳо сӯхтор ба амал наояд.

БАРҚГИР برق گیر *ниг.* барқгардон.

БАРҚГИРИФТА برق گرفته *барқзада, дучори барқгирифтагӣ* шудан.

БАРҚГИРИФТАГӢ برق گرفتگی *ҳолате, ки маъмулан баъд аз задани барқ ва чараён гирифтани барқ дар бадан пайдо мешавад ва таъсири зиёд ба асаб расонда, боиси сӯхтагӣ ва марг мегардад.*

БАРҚДАРМОНӢ برق درمانى *нав.* ҳар гуна табобат ва дармон ба воситаи чараёни барқ.

БАРҚДОР برق دار 1. дорои чараёни барқ. 2. дорои рӯшноӣ ва дурахшиш.

БАРҚДУЗДӢ برق دزدى *бе иҷозат истифода бурдан аз нерӯи барқ.*

БАРҚЗАБОН برق زبان *маҷ.* теззабон, тезкалом, оташинсухан.

БАРҚЗАДА برق زده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **барқ задан**; он ки мавриди задани чараёни барқ ё соиқа қарор гирифтааст.

БАРҚЗАДАГӢ برق زدگى *он ки ё он чи (дарахт, сохтмон), ки дучори зарбаи соиқа, барқ шудааст.*

БАРҚЗАНАНДА برق زننده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **барқ задан**. 2. дурахшанда, тобон, пурнур.

БАРҚЗАӢ برق زنى 1. *исми амал аз барқ задан*; дурахшидани барқ. 2. *маҷ.* дурахшандагӣ, тобандагӣ.

БАРҚЗАНОН برق زنان *феълӣ ҳоли замони ҳозира аз барқ задан.*

БАРҚИЯ برقيه *нав.* мактуби таъчилӣ, ки тавасути почта ба унвони касе ё ҷоe фиристода мешавад, телеграмма.

БАРҚӢ برقى *мансуб ба барқ*; **перӯгоҳи барқӣ** муассисаи истехсолкунандаи қувваи барқ, стансияи электрикӣ (*кҳн.*); **чароғи барқӣ** чароғи аз қувваи барқ даргиранда.

БАРҚКОР برق کار он ки васоили барқиро насб ва тармим мекунад, электрик.

БАРҚКОРӢ برق کاری 1. насб ва таъмири васоили барқӣ. 2. амал ва шугли барқкор.

БАРҚМОНАНД برق مانند мисли барқ, барқосо.

БАРҚМОӢ برق ماهی *навъи моҳӣ*, ки барои химояи худ ва муқобилият ба душман дар бадани худ нерӯи барқ тавлид мекунад, мормоҳиҳо ва суфрамоҳиҳо.

БАРҚНАМО برق نما *нав.* асбоб барои ташҳиси вучуд доштани барқ дар бадан ё ҷисм.

БАРҚНИГОӢ برق نگاه касе, ки нигоҳи тезу таъсирнок дорад, тезнигоҳ.

БАРҚНОК برق ناک дурахшанда, дурахшон, тобишноқ.

БАРҚОСО برق آسا монанди барқ, зуд, тез; шитобон.

БАРҚПАРВОЗ برق پرواز тезпарвоз, тездав.

БАРҚПОШ برق پاش дурахшанда, ҷилодиҳанда.

БАРҚРАВ برق رو *ниг.* барқрафтор.

БАРҚРАСОНӢ برق رسانی барқ расондан, ё таъмини барқ, эҷоди шабака барои таъмини барқ.

БАРҚРАФТОР برق رفتار тезрафтор, тезрав.

БАРҚСАНЧ برق سنج асбоби санчиш ва андозагирии барқ, электрометр.

БАРҚСИФАТ برق صفت *ниг.* барқосо.

БАРҚЦАВЛОН برق جولان тезрафтор; чувт, чоллок.

БАРЛОС *т.* برلاس номи яке аз қабилаҳои туркнаҳод.

БАРМ برم *кҳн.* оби кӯле, ки аз борон пайдо шудааст, толоб, истаҳр.

БАРМАЛО برملا ошкор, фош, равшан, возех.

БАРМАНИШ برمنش *кит.* худписанд, мағрур, мутақаббир.

БАРМАНИШӢ برمنشی худписандӣ, гурур, тақаббур.

БАРМАХИДАН برمخیدن *кит.* муҳолифат ва нофармонӣ кардан ба падару модар; оқ шудан, осӣ шудан.

БАРМАӢАЛ برمحل *ниг.* барвақт.

БАРМОЛИДАН برمالیدن *кит.* 1. молидан. 2. барзадан, боло кардани остин ва эзорпоча.

БАРНАВИШТАН//БАРНАБИШТАН

برنوشتن//برنیشتن *кит., ниг.* навиштан; остин барнабиштан *киноя аз остин барзада ба коре омода шудан.*

БАРНИГОРИДАН برنگاریدن *нигоридан, навиштан.*

БАРНИӢОДАН برنهادن 1. ниҳодан, гузоштани чизе ба болои чизе. 2. ба қароре омадан, азм кардан, тасмим гирифтан.

БАРНИШАСТАН برنشستن 1. нишастан. 2. савор шудан ба асп.

БАРНИШОНДАН برنشاندن 1. феъли бавоситаи барнишастан; шинондан, нишондан. 2. савор кардан.

БАРНО برنا ҷавон, навҷавон; *муқоб.* пир; **пиру барно** пиру ҷавон, хурду калон; хама; \diamond **бахти барно** бахти нек, хушбахтӣ.

БАРНОДИЛ برنادل калонсоли (кӯхансоли) ҷавондил.

БАРНОӢ برنایی ҷавонӣ, навҷавонӣ.

БАРНОМА برنامه 1. зикри номгӯи корҳое, ки бо ҳадафи муайян ба анҷом мерасанд: **барномаи дарозмуддат**, **барномаи миёнамӯҳлат**, **барномаи кӯтоҳмуддат**; **барнома сохтан**, **барнома тартиб додан**. 2. феҳристи мундариҷаи гуфторҳои радио, намоишҳои театр, кино ва телевизион, программа. 3. маҷмуаи дастурҳое, ки дар компютер дода мешавад ва онро компютер бо тартиб иҷро мекунад. 4. он чи ки дар ибтидои китоб ё рисолае навишта мешавад; муқаддима, сарсухан *ва г.*

БАРНОМАВӢ برناموی *мансуб ба барнома*; аз рӯи барномаву нақша иҷрошаванда.

БАРНОМАГУЗОРӢ برنامه‌گذاري *ниг.* барнома-масозӢ.

БАРНОМАНАВИС برنامه‌نويس он ки барнома менависад ё тахия мекунад: **барноманависи компютер.**

БАРНОМАНАВИСӢ برنامه‌نويسي амали навиштани барнома.

БАРНОМАРЕЗӢ برنامه‌ريزي *ниг.* барнома-масозӢ.

БАРНОМАСАНЧӢ برنامه‌سنجي баррасӢ ва санчиши барномаҳо пеш аз мавриди амал қарор гирифтани.

БАРНОМАСОЗ برنامه‌ساز созандаи барнома, тахиякуанда ва тартибдиҳандаи барномаву нақшаи коре.

БАРНОМАСОЗӢ برنامه‌سازي *исми амал аз барнома сохтан;* тахияи барнома, тартиб додани барнома.

БАРНОС برنامه *кит.* ғофил, нодон.

БАРОАТ I *a.* برائت *кит.* 1. пок шудан аз айб ва тӯхмат. 2. покӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БАРОАТ II *a.* براعت *кит.* фазилат, бартарӣ, маҳорат, кордонӣ; **бароати истехлол** *адш.* чанд лафзе ё иборае дар ибтидои китоб ё қасидаву маснавӣ, ки мақсад ва мароми шоирро маълум мегардонад.

БАРОАТУТГАЛАБ *a.* براعت‌الطلب *адш.* дар қасида талаб кардани чизе аз мадҳшаванда бо забони ширин ва ибораҳои дилпазир.

БАРОБАР برابر 1. як хел, якранг, яксон. 2. ҳамто, назир; мисл, монанд; наздик. 3. мусовӣ, муодил, мутобик. 4. рӯ ба рӯ, муқобил. 5. якҷоя, ҳамроҳ. 6. якбора, дар як вақт, дар айни замон; **баробари...** а) дар як вақт бо...; б) ҳамона, ҳамон замон; **дар баробари...** дар қатори...; **дар баробари ин // баробари ин (ҳамин)** дар айни замон; дар зимн, зимнан; **баробар будан ба касе (дар сол)** ҳамсинну ҳамсол будан бо касе; **баробар кардан** а) ҳамвазн гардонидан, ҳамсон намудан; б) ҳисоби додугирифтро яктарафа кардан; в) додан, пардохтан, адо кардан (*-и қарз*); **баробар кардани касе бо касе** дар як саф ҷой додан, дар як қатор гузоштани касе бо касе; **баробар омадан** мувофиқат кардан, дуруст (мувофик) омадан; **баробар омада натавони-стан** ҳариф шуда натавонистан, муқобилат

карда натавонистан; **баробар шудан бо касе** а) дар коре расида гирифтани ба касе, мусовӣ шудан, ҳамсон шудан; б) *маҷ.* муқобилият нишон додан ба касе; қангу ҷидол кардан бо касе; **ба (бо) ҷон баробар** азиз, гиромӣ; **бо ҳама баробар будан** бо ҳама як хел муносибат доштан; ҳамаро ба як чашм دیدан; **дар ҳама ҷо хурӯс баробар ҷег мезанад (мақ.)** вазъият дар ҳама ҷо як хел аст; **об ба лаби ҷӯ(й) баробар шудан** хуб анҷом ёфтани кор, рӯ ба беҳбудӣ овардани кор.

БАРОБАРАНДОЗА برابراندازه аз ҷиҳати андоза якхела, аз ҷиҳати миқёсу миқдор якхела.

БАРОБАРВАЗН برابروزن аз ҷиҳати вазн мусовӣ, ҳамвазн.

БАРОБАРВАЗНӢ برابروزني баробарвазн будан; ҳамвазнӣ.

БАРОБАРӢ برابري 1. ҳамвазнӣ, ҳамсонӣ, мутобиқат. 2. вазъияти мардум дар ҷамъият, ки дар ҳуқуқи сиёсӣ ва шаҳрвандӣ ҳама мусовӣ мебошанд, мусовот. 3. нисфӣ, нимӣ.

БАРОБАРКУНҶА برابرکنجه *ҳанд.* дорои кунҷҳои якхела.

БАРОБАРҚИМАТ برابرقيمت аз ҷиҳати қимат якхела, дорои баҳои ба ҳам монанд.

БАРОБАРҚУВВА برابرقوة дорои қувваи баробар, қувваи якхела дошта.

БАРОБАРМАӢНО برابرمعنى дорои маъноӣ якхела, ҳаммаъно.

БАРОБАРМАӢНОӢ برابرمعنایی баробармаъно будан, якхелагии маъно, ҳаммаъноӣ.

БАРОБАРМИҚДОР برابرمقدار аз ҷиҳати миқдор мусовӣ, аз рӯи шумор фарқнадошта.

БАРОБАРНИҶОДА برابرنهاد *ниг.* баробарӣ, эквивалент.

БАРОБАРО برآبر *дар айни баробаро* ҳангоми баромадан, дар ҳини хориҷ шудан аз ҷое.

БАРОБАРПАҲЛУ برابرپهلو *ҳанд.* дорои паҳлуҳои баробар аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи баробарпахлу.**

БАРОБАРСУРӢАТ برابرسرعت дорои суръати якхела, аз ҷиҳати суръат мусовӣ.

БАРОБАРТАРАФ برابرطرف *ҳанд.* дорои тарафҳои якхела аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи**

баробаргараф.

БАРОБАРТАЪСИР برابرتأثير *физ.* дорои таъсири якхела.

БАРОБАРҲАЦМ برابرحجم аз чихати ҳацм яксон, ҳацми якхела дошта.

БАРОБАРҲУҚУҚ برابرحقوق дорои ҳуқуқи якхела, аз чихати ҳуқуқ яксон.

БАРОБАРҲУҚУҚӢ برابرحقوقӣ баробарҳуқуқ будан, дорои ҳуқуқи якхела будан, аз чихати ҳуқуқ яксон будан.

БАРОБАРШАВӢ برابرشوی *исми амал аз баробар шудан; мусовӣ шудан.*

БАРОВАР برآور *ниг. боровар.*

БАРОВАРАНДА برآورنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баровардан; хоричкунанда, берункунанда.* 2. *равонкунанда, иҷобаткунанда.*

баровард برآورد *асоси замони гузашта аз баровардан.*

БАРОВАРД برآورد *ҳисобу китоби пешакӣ, смета; ъ бо бароварду фурувард (гап задан ё шеър хондан) а) бо риояи задаҳо ва тақозои маънӣ баланду паст хондани шеър; б) мукаддимапардозии дуру дароз дар гуфтор.*

БАРОВАРДА برآورده 1. *сифати феълии замони гузашта аз феъли баровардан.* 2. *шаҳси ба мартабаи баланд расида, парваришѐфта, тарбиятшуда.* 3. *бинои баланд, хисор, қалъа.* 4. *маҳсулот, моли истехсолшуда.*

БАРОВАРДАН برآوردن 1. *берун кардан, берун овардан; муқоб. даровардан; овоз баровардан садо додан, гап задан; сар баровардан а) сар берун кардан; б) пайдо шудан, намоён гардидан.* 2. *хорич намудан, бадар кардан; аз кор баровардан а) аз кор хорич кардан; б) маҷ. вайрон кардан, хароб кардан, ғайри қобили истифода сохтан.* 3. *боло бурдан, баланд кардан; бурдан; ба кор баровардан ба сари кор ҳозир кардан, ба кор сафарбар намудан.* 4. *истехсол кардан.* 5. *хонда ба маънояш сарфаҳм рафтан; хонда маънидод карда тавонистан.* 6. *нашр кардан: рӯзнома баровардан варақа баровардан; духтар баровардан духтарро бо тӯю сур ба шавҳар додан; мондагиро баровардан осори хастагиро*

баргараф кардан, мондагиро рафъ кардан, дам гирифтан; мурда баровардан мурдаро гӯрондан, дафн кардан, гӯру чӯб кардан; нағзак баровардан ба бемории нағзак дучор шудан; об баровардан чӯю канал канда, об чорӣ кунондан; савод баровардан саводнок кардан (шудан), сохиби савод кардан (шудан); таб баровардан баланд шудани харорати бадан, таб кардан; хулоса баровардан ба хулосае омадан, натиҷа гирифтан; хун баровардан а) чорӣ ё резондани хун ба воситаи раг задан; б) д. қонвареро кушта, худой ё садақа кардан; ҳочат баровардан эҳтиѐчи касеро рафъ кардан; аз гумони бад баровардан рафъи бадгумонӣ кардан, бадгумониरो баргараф сохтан; аз дил чизе баровардан чизеро фикр карда ѐфтан; чизеро аз худ бофтан; ъ ном баровардан машҳур шудан, шӯҳрат ѐфтан, маъруф гардидан, овоза баровардан; губори дил баровардан кудуратро баргараф кардан; гаму гуссаро фаромӯш кардан, кусури чизеро баровардан товони чизеро гирифтан, талофӣ кардан, ба бадали коре (чизе) коре кардан, ки ҷои онро гирад; ҷони касеро баровардан а) ҳалок (нобуд) кардан; б) бисёр ба танг овардан; аз роҳ баровардан бераҳа кардан, аз роҳ задан; касеро гумроҳ кардан, ба қорҳои бад талқин намудан; аз хотир (ѐд) баровардан фаромӯш кардан; гард аз чизе баровардан несту нобуд кардан, маҳв кардан; димор аз рӯзгори касе баровардан касеро куштан, маҳв кардан, ҳалок намудан; чизеро аз дили касе баровардан а) ногуворӣ ва ё нохуширо фаромӯш кунондан; б) кинаро баргараф кунондан.

БАРОВАРДАНИӢ برآوردنی *шоистаи баровардан, дархӯри баровардан.*

БАРОВЕХТАН برآويختن 1. *овехтан, овезон кардан.* 2. *ба ҳам дарафтодан, часпу чидол кардан, афтударафт кардан.*

БАРОДАР برادر 1. *писари як падару модар нисбат ба писару духтарони дигари он падару модар, додар; бародари зоида ду писари аз як модар зоидашуда, бародари модаряк; ҷумхурни бародар ҷумхурни муносибати дӯстии чун бародар дошта.* 2. *муҳотаб барои муроҷиати эҳтиромона нисбат ба мардон.*

БАРОДАРАНДАР برادراندر *бародари падаряки*

- модарчудо, ё баръакс, бародари ўгай.
- БАРОДАРВОР** برادروار мисли бародар, бародарона.
- БАРОДАРЗАН** برادرزن *ниг.* додарарӯс.
- БАРОДАРЗОДА** برادرزاده фарзанди бародар, додарзода.
- БАРОДАРӢ** برادری бародар будан; дӯст будан чун бародар; аз рӯи бародарӣ дӯстона, самимона.
- БАРОДАРКУШ** برادرکش кушандаи бародар; чанги бародаркуш.
- БАРОДАРКУШӢ** برادرکشی якдигарро куштани бародарҳо; чанги бародаркушӣ маҷ. чанги дохилии як халқ.
- БАРОДАРОНА** برادرانه 1. ба таври бародар, чун бародар, ба монанди бародар. 2. самимӣ, самимона, дӯстона; ёри бародарона кумаки бегарази дӯстона.
- БАРОДАРХОНД** برادرخواند марде, ки аз тарафи дӯсте ба сифати бародар шинохта шудааст, додархонд.
- БАРОДАРХОНДА** برادرخوانده *ниг.* бародархонд.
- БАРОДАРХОНДАГӢ** برادرخواندگی бародархонда будан, вазъ ва ҳолати бародархонда.
- БАРОДАРШАҲР** برادرشهر *нав.* шаҳре, ки бо шаҳри дигаре аҳду паймони дӯстии бародарона бастааст.
- БАРОДАРШӢ** برادرشوی *ниг.* додаршӯ.
- бароз** براز *асоси* замони ҳозира аз барозидан.
- БАРОЗ I** براز *кит.* зебой, зинат ва некӯӣ, орастагӣ.
- БАРОЗ II** براز *кит.* чӯбе, ки дар кафшдӯзӣ миёни қолиби кафш ва г. мегузоранд; фона.
- БАРОЗАНДА** برازنده *кит.* сифати феълии замони ҳозира аз барозидан; зебанда; шоиста, сазовор.
- БАРОЗАНДАГӢ** برازندگی барозанда будан, шоистагӣ.
- БАРОЗИДАН** برازیدن *кит.* 1. хуб ва зебо кардан, оростан ва зинат додан. 2. сазовор будан, шоиста будан, зебанда будан.
- БАРОИ** برای *пешванд* 1. баҳри..., аз баҳри...; дар

роҳи...; бо мақсади...: барои гирифтани чон якум мубориза бурдан; барои ту аз баҳри ту, ба хоҳири ту. 2. ба; барои чӣ? аз чӣ сабаб?; барои як сол ба муддати як сол; барои ҳамин ба ин сабаб, бинобар ин; барои ин ки... *пайвандак* бо сабаби ин ки...; бо мақсади ин ки...

БАРОҚ *a.* براق *гуфт.* 1. ало, алобуло. 2. пахмоқ; сермӯӣ; абрӯвони бароқ абрӯвони сермӯи парешон.

БАРОҚАБРӢ براقابرو он ки абрӯвони бароқ дорад.

баромад برآمد *асоси* замони гузафта аз баромадан; баромад-баромади офтоб қариби вақти тулӯи офтоб.

БАРОМАД I برآمد 1. *гуфт.* баромадан ба минбар барои суханронӣ (*дар маҷлису ҷамъомадҳо*); вориди сахна шудан барои сурудхонӣ, раққосӣ (*дар концерту намозишиҳо*); баромад кардан сухан кардан ё суруд хондан дар маҷлис ё концертҳо. 2. сарф. харч; масориф, хароҷот; даромаду баромад дахлу харч. 3. мансубият ба табақҳои ҷамъиятӣ (*аз рӯи касбу кори падару модар*): баромади иҷтимоӣ.

БАРОМАД II برآمد баромадгоҳ; дари баромад.

БАРОМАДА برآمده *сифати феълии* замони гузафта аз баромадан (*ки бештар калимаҳои мураккаб месозад*: азистеъмолбаромада истеъмолнашаванда, гайри мустаъмал, аз доираи истеъмол беруншуда; азкорбаромада қобилияти кориашро гумкарда; заиф ва очизшуда: ҷашмони азкорбаромада).

БАРОМАДАГӢ برآمدگی *гуфт.* 1. шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз баромадан. 2. дӯнг, дӯнгӣ, барҷастагӣ, баҳше аз як чиз, ки аз қисматҳои дигар болотар, барҷастатар аст.

БАРОМАДАН برآمدن 1. берун шудан, хорич гаштан, бадар рафтан; муқоб. даромадан. 2. боло шудан, баланд шудан (*бо зина, ба бом*). 3. *тиб.* аз ҷо бечо шудани устухони дасту пой ва г. 4. рафтан: ба саёҳат баромадан, ба кӯча баромадан; ба кор баромадан ба кор рафтан; ҳозир шудан ба сари кор; ба пешвози касе баромадан ба пешвози касе рафтан, касеро пешвоз гирифтан, истиқбол кардан. 5. раси-

дан. 6. рӯидан, рустан; сабз шудан. 7. шунида шудан, ба гӯш расидан, баланд шудан (*мас., садо*). 8. пайдо шудан, ёфт шудан. 9. намудор гаштан. 10. тулӯ кардан: **офтоб баромадан**. 11. сар задан, ба вукуъ пайвастан. 12. содир шудан (*мас., фармон, қарор*). 13. зухур кардан. 14. *бо сифати феълӣ омада, пуррагӣ ва тамомияти амалро ифода мекунад: дида баромадан, хонда баромадан; зӯр баромадан* голиб шудан, ғалаба кардан; **хеш баромадан** *бо касе* маълум шудани хешигарии ҳамдигар; **голиб баромадан** ғалаба кардан, нусрат ёфтан, музаффар гардидан; **аз гапи касе баромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, нофармонӣ кардан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, гуфтан; **аз ин мебарояд, ки...** аз ин маълум мешавад, ки...; аз ин ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки...; **аз кор баромадан** а) аз кор хориҷ шудан; б) *маҷ.* вайрон шудан, корношома шудан; қобилияти кориро гум кардан; ба кор наомадани чизе; **аз хотир баромадан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан; **аз ўхдаи коре баромадан** лаёқати иҷрои кореро доштан; кореро иҷро карда тавоништан; **ба шавҳар баромадан** бо марде ақди никоҳ бастан, зани касе шудан; **гапи касе рост баромадан** тасдиқ шудани дурустии сухани касе; **гап аз як чо баромадан** як хел будани фикру андешаи чанд кас, ба ҳам мувофиқат кардани фикру гуфтори ду кас; **дуд аз чигар баромадан** сахт андӯхгин шудан.

БАРОМАДАНГОҲ *маҷ.* *брамдн* *маҷ.* маҳалли тулӯ, машрик, ҷои баромадани офтоб.

БАРОМАДГОҲ *маҷ.* *брамдг* ҷои баромад, маҳалли хориҷ шудан.

БАРОМЕТР *ю.* *браметр* *ниг.* **фишорсанҷ.**

БАРОМЕХТАН *брамихтн* 1. *ниг.* **омехтан.** 2. ба ҳамдигар дарафтидан, даст ба гиребон шудан, часпу талош кардан.

БАРОМУДАН *брамудн* *кит.* 1. омудан, пур шудан, саршор шудан; пур кардан, саршор кардан. 2. омехтан, омезиш додан, дарҳам кардан.

БАРОН *фр.* *бран* яке аз унвонҳои дворянӣ дар баъзе кишварҳои Аврупо.

БАРОНГОР *кит.* *брангар* самти рости лашкар.

БАРОНДАН *брандн* *тарзи бавоситан* *феълӣ* бурдан; *хоби касеро барондан* касеро хобон-

дан; *хоби касеро барондан* касеро хобондан.

барор *бар* *асоси замони ҳозира аз баровардан.*

БАРОР *бар* пешрафт, муваффақият; омади кор; **авчу барор** нашъунамо; ривочу равнак; **барор гирифтани (кардани) кор** омад кардан, бо муваффақият анҷом ёфтани коре.

БАРОРАНДА *барранде* *ниг.* **бароваранда;** истехсолкунанда, тавлидкунанда.

БАРОРИШ *барарш* *исми феълӣ аз баровардан;* қисме аз ягон нашрия.

БАРОРНОК *барарнак* бобарор, бомуваффақият, муваффақиятомез; пешрав.

БАРОРНОКӢ *барарнакӣ* баробарӣ, бомуваффақиятӣ, муваффақиятнокӣ; пешравӣ.

БАРОРОСТА *баррасте* *ниг.* **ороста, ороишида.**

БАРОРОСТАН *барраستن* *кит., ниг.* **оростан.**

БАРОСУДАН *барасудн* осудан, дам гирифтани.

БАРОТ I *а.* *برات* *кит.* 1. хати озодӣ, ҳуччати авфи гуноҳ; бароти начот, раҳмнома, хати озодӣ. 2. ҳуччате, ки дар асоси он пулу мол ба касе гузаронида мешавад, ҳавола.

БАРОТ II *برات* номи рӯзи 15-уми моҳи шаъбон – моҳи 8-уми солшумории хичрии қамарӣ.

БАРОҲАТ *барахт* 1. ором осуда; бофароғат. 2. осудаҳолона, оромона; фориғболона.

БАРОҲИМА *а.* *браһме* *ҷ.* **бараҳман.**

БАРОҲИН *а.* *браһин* *ҷ.* **бурҳон.**

БАРОҲЕХТАН *браһиҳтн* *кит.* аз гилоф берун кашидан, баровардан (шамшерро).

БАРОШУФТАН *брашфтн* дар ғазаб омадан, хашмгин шудан, шӯридани; ба хаяҷон омадан.

БАРОЯНД *брайнд* хосияти таъсири омилҳои гуногун; **бароянди нерӯҳои сиёсӣ.**

БАРОЯНДА *брайнде* *сифати феълӣ* *замони ҳозира аз баромадан:* **марди аз хона бароянда, ҷавони ба дарахт бароянда.**

БАРПАРИДАН *барпрیدن* ба парвоз омадан, паридан, парвоз кардан.

БАРПО *барпа* 1. пойдор, барқарор; устувор. 2. барафроста, қоим; **барпо кардан (намудан)** а) бунёд кардан, сохтан, бино кардан; таъсис

кардан; б) оростан (базм ё чашнеро); в) хезондан, бардоштан (*мас.*, *фитна*, *ошӯб*, *гавго ва г.*); **барпо шудан** (**гардидан**, **гаштан**) а) сохта шудан, бунёд гардидан, бино шудан; қомат рост кардан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) баргузор гардидан, доир шудан; г) рӯй додан, ба вукӯъ омадан.

БАРПОКУНАНДА *برپاکننده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз барпо кардан*; 1. созанда, бинокор; бунёдгар. 2. ташкилкунанда, муассис.

БАРР *а.* *بر* *ниг.* **бар(р)**.

БАР(Р)А *برّه* 1. бачаи гӯсфанд; бачаи оху; **барраи ширмаст** барраи фарбеҳи ширхор. 2. *мач.* тару тоза, ботароват: **пиёзи барра**, **бодиринги барра**; \diamond **бурчи барра** *ниг.* хамал (**бурчи хамал**).

БАРРАБИРЁН *بره بريان* барраи бирён, гӯшти бирёнкардашудаи барра.

БАРРАГОВ *بره گاو* *кит.* гӯсола.

БАРРАЗОӢ *بره زائى* барра зоидани меш.

БАРРАКАБОБ *بره كباب* кабоби аз гӯшти барраи дар буг ва ё дар сих пухта.

БАРРАПИЁЗ *بره پياز* пиёзи кабудӣ тару тоза.

БАРРАСИДАН *بررسيدن* 1. расидан, даромадан. 2. тафтиш кардан, кофтуков кардан. 3. иттилоъ хосил кардан, хабар ёфтан, фаҳмидан.

БАРРАСӢ *بررسى* таҳқиқ, омӯзиш, мутолиа: **баррасӣ кардан**, **баррасӣ шудан**.

БАРРАЧА *بره چه* 1. *шакли тасғири барра*. 2. *мач.* азиз, меҳрубон (*одатан ҳангоми навозиши ва дӯстдорӣи фарзанди хурдсол мегӯянд*).

БАРРЕЛ *англ.* *بريل* воҳиди паймоиши ҳисмҳои пошхӯранда ва моеъ дар баъзе мамлакатҳо (*мас.*, *баррели нафт дар Амрико ба 159 л. баробар аст*).

БАРРӢ *برى* мансуб ба **бар(р)**; биёбонӣ, даштӣ.

БАРРОҚ *а.* *براق* барқзананда, дурахшон, тобон; **барфи барроқ** барфи сафеди чилодиҳанда; **чашмони барроқ** чашмони оташбори пурпур.

БАРРУСТАН *بررستن* *кит.* рӯида боло гирифтан, сабзида қад афроштан, қад баланд намудан.

БАРРӢИДАН *برروييدن* *кит.* рӯидан, рустан.

БАРС *برس* :**гурсу барс** *гӯфт.* тануманди боқувват.

БАРСАМ *برسم* *кҳн.* химчаҳо ё шохчаҳо аз дарахти газ ё анор, ки рӯҳониёни зардуштӣ дар мавриди иҷрои маросими динӣ ба даст мегирифтанд.

БАРСОМ *برسام* *тиб.* варами шуш, зотулчанб (плеврит).

БАРСОХТАН *برساختن* *кит.* сохтан, омода кардан, ҳозир гардонидан.

БАРТАН *برتن* *кит.* мағрур, мутақаббир; *муқоб.* *фурӯтан*.

БАРТАНГ *برتنگ* 1. тасмае, ки бо он зинро бар пушти асп мебанданд. 2. мавзее дар Бадахшони Тоҷикистон.

БАРТАНГӢ *برتنگى* 1. *мансуб ба Бартанг* (ноҳия). 2. сокини Бартанг.

БАРТАНИДАН *برتنيدن* *ниг.* танидан.

БАРТАНӢ *برتنى* мағрурӣ, такаббур, *муқоб.* *фурӯтанӣ*.

БАРТАР *برتر* 1. болотар, авлотар: **бартар доништан**. 2. баландтар; *муқоб.* *фурӯтар*. 3. онсӯтар, фаротар.

БАРТАРАФ *برطرف* :**бартараф кардан** (**намудан**) барҳам додан, нест кардан, аз байн бурдан; рафъ кардан; дур кардан; **бартараф шудан** (**гардидан**) барҳам хӯрдан, нест шудан, аз байн рафтан; яктарафа шудан.

БАРТАРАФКУНАНДА *برطرفکننده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз бартараф кардан*; барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда, рафъкунанда.

БАРТАРАФШУДА *برطرفشده* *сифати феълӣи замони гузашта аз бартараф шудан*; барҳамхӯрда, нестшуда, рафъгардида.

БАРТАРИДОШТА *برترىداشته* *сифати феълӣи замони гузашта аз бартарӣи доштан*.

БАРТАРИН *برترين* 1. болотарин аз ҷиҳати мақом, синну сол *ва г.* 2. дорои болотарин мақом, болотарин.

БАРТАРИЧӢӢ *برترىجويى* бартарӣи ҷустан дар мақоми корҳои дигар аз дигарон, худро аз

дигарон баландтар донистан, авлавиятҷӯй.

БАРТАРӢ برترى 1. бартар будан, афзалият, фавқият; имтиёз; **бартарӣ доштан** афзалият доштан, фазилат доштан, беҳтар будан. 2. баландӣ, иртифоъ.

БАРТЕР *англ.* برتير мубодилаи бевоситаи молу чиз ё ягон хизмат дар байни муассисаҳову давлатҳо.

БАРТОФТАН برتافتن 1. тоб додан, тофтан. 2. баргардонидан, дур кардан.

БАРӢХАТГИРӢ برويختگيرى *дурустаи рӯи-хатгирӣ.*

БАРӢМАНД برومند 1. нерӯи қавӣ, рашид. 2. боровар, мевадор. 3. ҳосилхез, обод. 4. комёб, комраво.

БАРФ برف резаҳои майдаи оби яхбаста, ки дар зимистони хунук меборад; **аз барф гурехта ба борон дучор шуд** (*зарб.*); **барфи лаклакӣ** барфе, ки порча-порча, паға-паға меборад; **барфи гар** барфе, ки вақти боридан аз мулоимии ҳаво ба замин расидан замон об шуда меравад; **барф барин сафед** а) ниҳоят сафед, тамоман сафед; б) *мач.* сафеду зебо; **барфи сар** мӯи сафеди сар.

БАРФАК برفك *шакли тасгири барф.* 1. зарраҳои яхӣ, ки бар асари дохил шудани об ба дохили яхкунаки яхдон дар канорҳои он пайдо мешавад. 2. духтари барфии афсонавӣ, ки гӯё бо омадани баҳор об шуда мерафтааст, набераи бобои барфӣ.

БАРФАКТАРОШ برفک تراش абзори пластикӣ, ки бо он барфақҳои яхдонро тоза мекунанд.

БАРФАНДОЗ برف انداز 1. бориши шадиди барф. 2. ҷои партоби барф.

БАРФАРОЗАНДА برفرازنده болобар, болобаранда, баландкунанда.

БАРФАРОЗИДАН برفرازيدن *ниг.* барафрохтан.

БАРФАРОХТАН برفراختن *ниг.* барафрохтан.

БАРФАРОШТА برفراشته *ниг.* барафрошта.

БАРФАРОШТАН برفراشتن *ниг.* барафроштан.

БАРФБЕЛКУНӢ برف بيلکني аз барф тоза кардани рӯи ҳавлӣ, болои бом *ва г.* (*бо бели маҳсул*).

сул).

БАРФБОЗӢ برفبازي 1. бозиест, ки бачагон якдигарро шӯҳиқунон бо барф мезананд ва ё ба барф мегелонанд. 2. бозии парандагон, ки худро ба барф меҷулонанд ё барфро ба ҳар тараф мепоянд.

БАРФГИР برفگير хусусияти замин, минтақа, кӯҳ ё ҳар чизе, ки бо сабаби сардӣ ё баланди зиёд ё соягӣ доимо ё вақти зиёде барфпӯш аст.

БАРФГИРИФТА برفگرفته пӯшида бо барф, барфпӯш.

БАРФИКАНДАН برفکندن *ниг.* барафкандан.

БАРФИН برفين 1. *ниг.* барфӣ. 2. барфдор, барфнок; пурбарф.

БАРФИШОНДАН برفشاندن *ниг.* барафшондан.

БАРФӢ برفي 1. аз барф сохташуда; **одами барфӣ** ҳайкале, ки бачаҳо бозикунон аз барф месозанд. 2. мактуби манзуме, ки дӯстон, одатан вақти боридани барфи аввал, номаълум ба якдигар месупоранд ва дар он мактуб орогани зиёфате бо зикри номҳои таом ва обу мева хоҳиш карда мешавад; агар ҳангоми супоридан соҳиби мактуб ба даст афтад, мачбур аст, ки аини он зиёфатро худӣ ӯ ташкил кунад: **хати барфӣ**. 3. зиёфате, ки ба муносибати боҳти хати барфӣ ораста мешавад; **бобои барфӣ** *ниг.* бобо.

БАРФКӢБ برفکوب: **боди барфкӯб** боди тунде, ки барфро ба дару девор мекубад.

БАРФКӢРӢ برفكوري *тиб.* осеб дидани чашм бар асари рӯзҳои офтобӣ муддати зиёд нигоҳ кардан ба барф.

БАРФНИГОҲДОРӢ برفنگاهداري *қишов.* ба таври сунӣ нигоҳ доштани барфҳои зимистон дар заминҳои кишт барон намӣ.

БАРФОБ برف آب 1. обе, ки дар натиҷаи об шудани барф ба вучуд меояд, оби барф. 2. обе, ки барон сарду хунук шудан микдоре барф ба он мепартоянд.

БАРФОЛУД(А) برف آلود(ه) ба барф олууда, бо барф омехта, барфаралаш: **боди барфолуд**, **борони барфолуд**, **тӯфони барфолуд**.

БАРФОМЕХТА برف آميخته махлут бо барф, барфолуд.

БАРФОСО برف آسا барфвор, монанди барф сафед, ниҳоят сафед.

БАРФПОК برف پاک *ниг.* барфпоккун.

БАРФПОККУН برف پاک کن василае барои тоза кардани шишаҳои пеш ва ақиби мошин аз барфу борон ва ғайра, барфпок.

БАРФПОРА برف پاره *ниг.* барфреза.

БАРФПҶШ برف پوش бо барф пӯшонидашуда.

БАРФРЕЗА برف ريزه зарраҳои барф, пораҳои барф.

БАРФРЕЗОН برف ريزان 1. хангоми резиши барф. 2. *мач.* зимистон.

БАРФРҶБ برف روب рӯбанди барфҳои кӯчаву хиёбонҳо *ва г.*

БАРФРҶБА برف روبه *ниг.* барфтӯда.

БАРФРҶБӢ برف رويى рӯфтани барф, тоза кардани барфи кӯчаву роҳҳо; **мошини барфрӯбӣ** мошини махсус барои рӯфта чамъ карда бурдани барфҳои кӯчаву роҳҳо, майдонҳои фурудгоҳ *ва г.*

БАРФСАНҶ برف سنج асбоб барои муайян кардани ғафсии кабасти барф.

БАРФТОЗАКУНАК برف تازه کنک тозакунандаи барфҳои пиёдароҳҳо хиёбонҳо, поккунандаи барфҳо; мошини барфрӯбӣ.

БАРФТҶДА برف توده тӯдаи барф, анбӯҳи барф, ки аз бориши зиёд ба вучуд омада ва ё аз кӯҳҳо кӯчида афтада бошад.

БАРФТҶФОН برف طوفان тӯфони барфолуд.

БАРФУЗУДАН برف زودن афзудан, зиёд кардан.

БАРФУРҶЗОНДАН برف روزاندн афрӯхтан, шӯлавар кардан.

БАРФУРҶХТАН برف روختن *ниг.* барафрӯхтан.

БАРХ برخ 1. бахш, қисмат. 2. баҳра, насиб.

БАРХАТО برخ طا сахван, иштибоҳан; ба ғайри қасд.

БАРХАФЧ برخ فچ *кит., ниг.* кобус.

БАРХЕ برخى 1. *ниг.* баъзе. 2. андаке; ҳиссае, қисме.

БАРХЕЗОН(И)ДАН برخيزاندن//برخيزانيدن *тарзи бавоситаи бархестан*; 1. ба но ҳезондан, аз ҷо баланд кардан. 2. *мач.* ба шӯр овардан, шӯрондан.

БАРХЕСТАН//БАРХОСТАН برخيستن//برخاستن 1. ба по хестан, баланд шудан аз ҷо. 2. бедор шудан аз хоб, аз ҷои хоб хестан. 3. қиём кардан, исён бардоштан; **ба по бархостан** қиём кардан, исён бардоштан; **ба ҷанг бархостан** омодаи ҷанг шудан; **валвала бархестан** шӯро ошӯб барпо шудан; **ҷанг бархестан** ҷанг рӯй додан, ҳарб сар шудан.

БАРХИЛОФ برخلاف хилофи чизе ё касе.

БАРХИРА برخيره *кит.* беақлона, бетамизона, беадабона.

БАРХӢ برخى *кит.* фидо, қурбонӣ, фидя.

БАРХОН برخان теппаҳои қумӣ, ки бод дар баъзе биёбонҳо дуруст мекунад, ки аз ҷо ба ҷое мекӯчанд.

БАРХОСТ برخاست **:нишасту бархост** шиштухез; мусоҳибат.

БАРХОСТА برخاسته баландшуда, барҷаста.

БАРХОСТАН برخاستن *ниг.* бархестан.

БАРХУР برخوردار *ниг.* бархӯр.

БАРХУРАНДА برخورداره нороҳаткунанда, саҳт расида, ҳақоратомез.

БАРХУРДА برخورداره бо ҳам зада, тасодумкарда.

БАРХУРДОР برخوردار баҳраманд, баҳравар; комёб; **бархурдор шудан** баҳра бурдан аз чизе, баҳраманд гардидан.

БАРХУРДОРӢ برخوردارى бархурдор будан; баҳрамандӣ, баҳравардӣ.

БАРХУРҶШИДАН برخوردارشيدن *ниг.* хурӯшидан.

БАРХӢР برخوردار *кит.* 1. баробар, ҳамто. 2. *ниг.* бархурдор.

бархӯрд برخوردار *асоси замони гузашта* аз бархӯрдан.

БАРХӢРД برخوردار 1. ба ҳам расидани ду чиз; тасодум. 2. дучоршавӣ, ҳамдигарро дидан, мулоқот. 3. чигунагии рафтор, муносибат. 4. даргирӣ, муноқиша.

БАРХҮРДАН بر خوردن 1. ба ҳам расидан, ба чизе сахт расидан; задан. 2. дучор шудан, вохӯрдан; **назар ба чизе бархӯрдан** чашм ба чизе афтодан.

БАРХҮРДОР بر خوردار *ниг.* бархурдор.

БАРХҮРДОРӢ بر خوردارى *ниг.* бархурдорӣ.

БАРҲАВО بر هوا 1. баланду васеи хушҳаво. 2. *мач.* хамашунав, шунаво.

БАРҲАЁТ بر حيات дар кайди ҳаёт, зинда.

БАРҲАЗАР بر حذر 1. боэҳтиёт, хабардор. 2. *кит.* тарсу хароснок, хавфу бимнок.

БАРҲАҚ بر حق ҳаққонӣ, дуруст, ҳақдор.

БАРҲАМ برهم :барҳам додан нест кардан, аз байн бурдан; **барҳам задан** вайрон кардан; несту нобуд кардан, маҳв кардан; **барҳам хӯрдан** аз байн рафтан, нест шудан.

БАРҲАМДИХӢ برهم دهى *исми амал аз барҳам додан*; нест кардан, аз байн бурдан; қатъ кунондани фаъолияти ширкате ё созмоне.

БАРҲАМЗАН برهم زن барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда.

БАРҲАМХҮРӢ برهم خورى *исми амал аз барҳам хӯрдан*; нест шудан; азбайнравӣ; фаъолияти худро қатъ кардани созмоне.

БАРҲАМХҮРДАГӢ برهم خوردگى ошуфтагӣ, парешонӣ.

БАРЧ برچ *ниг.* барш.

БАРЧА برچه *бот.* андоми модинаи гул, ки дарунтарин бахши гул аст ва аз се бахш – гулола, хома ва тухмдон ташкил шудааст.

БАРЧАК برچک *кун.* гулбанди дастаи найза ё шамшер.

БАРЧАСП برچسپ тамғаи рӯи молҳои тичоратӣ, ки дар он ном ва нархи мол, корхонаи истеҳсолкарда *ва г.* зикр ёфтааст.

БАРЧИДА برچيده *сифати феълӣ замони гузашти аз барчидан*; интиҳобшуда, баргузида.

БАРЧИДАГӢ برچيدگى барчидан шудан; *мач.* аз байн рафтани коре, муассисае, низоми давлате *ва г.*

БАРЧИДАН برچيدن *ниг.* чидан.

БАРЧАСТА برجسته 1. *сифати феълӣ замони гузашти аз барчастан*; чаҳида, барчаста хестан. 2. баромада, болобаромада, дӯнг. 3. *мач.* намоён, машҳур, бузург: **олими барчаста**, **шоири барчаста**.

БАРЧАСТАГӢ برجستگى 1. *сифати феълӣ замони гузашти аз барчастан*. 2. баромадагӣ, дӯнгӣ.

БАРЧАСТАДҶӢ برجسته دوزى навъи гулдӯзӣ ва эҷоди нақшу нигор бо шакли барчаста барӯи порчаҳо, матоъҳо ва монанди инҳо.

БАРЧАСТАКОР برجستکار он ки барчастакорӣ мекунад.

БАРЧАСТАКОРӢ برجستكارى амал ва кори барчастакор.

БАРЧАСТАН برجستن 1. чаҳидан, (боло) паридан. 2. бархестан, зуд хестан. 3. дамида баромадан.

БАРЧАСТАРУХСОР برجسته رخسار он ки рухсораҳои бардамида дорад.

БАРЧАСТАТАБӢ برجسته طبع дорои табъи баланд, соҳиби завқи бадеӣ ва заковат.

БАРЧАСТАТАБӢӢ برجسته طبعى табъи баланд доштан, соҳиби табъи баланд будан.

БАРЧАСТАУСТУХОН برجسته استخوان он ки устухонҳои бадани ӯ намоён аст.

БАРЧАҲИДАН برجهيدن *ниг.* барчастан.

БАРҶО برجا барқарор, пойдор; **барҷо мондан** барқарор мондан, боқӣ мондан.

БАРҶОМОНДА برجامانده 1. беморе, ки ба сабаби вазнинии касалиаш аз ҷо хеста наметавонад. 2. нотавон, заиф; **пири барҷомонда** пири ғартут, дармонда; **барҷомонда шудан** сусту бемадор шудан.

БАРҶОМОНДАГӢ برجامانده گى нотавонӣ, сустӣ, заифӣ.

БАРҶӢШИДАН برچوشيدن *кит.* 1. ҷӯшидан, ҷӯш задан. 2. *мач.* шӯридан, ошуфтан.

БАРШ//БАРЧ برش//برچ маъҷунест кайфовар, ки афюн ва дорувории дигарро бо асал омехта мепазанд.

БАРШИКАСТА برشكسته шикастхӯрда, шикас-

- та.
- БАРШИКОФТАН** برشکافتن *ниг.* шикофтан.
- БАРШПАЗ** برشپاز он ки барш тайёр мекунад, пазандан барш.
- БАРШУДА** برشده *сифати феълии замони гузашта аз бар шудан.*
- БАРШУДАН** برشدن *кит.* боло шудан, боло баромадан, боло рафтан.
- БАРШУКУФТАН** برشکافتن *кит., ниг.* шукуфтан.
- БАРШУМУРДАН** برشمردن *кит., ниг.* шумурдан.
- БАРШҶҮРИДАН** برشورидن *кит.* шӯридан, ба шӯр омадан.
- БАРЪАКС** برعكس *вожгуна; билъакс, бархилоф; баръакси... бар хилофи..., бар зидди..., алорағми...*
- БАРЪАЛО** برعلا *ошкоро, рӯирост; аён, ба таври возех, равшан.*
- БАРЪАЛОИНА** برعلاينه *ба таври возех, равшан.*
- БАС** بس 1. басанда, кифоя, кофӣ. 2. басо, басе, бисёр, хеле. 3. фақат, танҳо. 4. чун, азбаски, баски; **зи (аз) бас** чунки, азбаски, аз сабаби ин ки; **бас набуд, ки...**, кифоя набуд, ки ...; ҳаминаш намерасид, ки...; кам набуд, ки ...; **бас кардан** қатъ кардан, бозистодан; тарки коре кардан.
- БАСАБР** بصبر *ниг.* босабр.
- БАСАБРӢ** بصبرى *ниг.* босабрӣ.
- БАСАБРОНА** بصبرانه *ниг.* босаброна.
- БАСАВЛАТ** بصولت *ниг.* босавлат.
- БАСАҒДА** بسغده *кит.* тайёр, омода, муҳайё.
- БАСАЗО** بسزا *чунон ки бояду шояд, сазовор.*
- БАСАЛ** *а.* بصل *кит., ниг.* пиёз.
- БАСАЛИҚА** بسليقه *ниг.* босалиқа.
- БАСАНДА** بسنده *кифоякунанда, кофӣ, кифоя.*
- БАСАР** *а.* بصر 1. чашм, дида. 2. биной, қувваи босра.
- БАСАРИШТА** بسرشته *ниг.* босаришта.
- БАСАРФА** به صرفه *сарфакор, эҳтиёткор дар харч.*

- БАСАРФАГӢ** بصرفگي *сарфакорӣ, эҳтиёткорӣ дар харч.*
- БАСАФО** بصفا *ниг.* босафо.
- БАСАҲНАГУЗОРАНДА** بسحنه گذارنده *роҳбари ба сахна гузоштани намоишҳои театри, таҳиягари намоишҳои сахнави.*
- БАСЕ** بسى 1. бисёр, зиёд; ниҳоят; басо. 2. бисёрҳо; борҳо.
- БАСЕЧИДАН** بسىچيدن *кит.* 1. тайёри дидан, омодагӣ гирифтан. 2. қасд кардан, ирода кардан.
- БАСЕҶ** بسىچ *ниг.* басиҷ.
- БАСЕЧИДАН** بسىچيدن *ниг.* басечидан.
- БАСИМ** بسيم *кит.* хандонрӯ, шукуфтарӯй; он ки чехраи ӯ ҳамеша моил ба табассум аст.
- БАСИР** *а.* بصير 1. бино, бинанда. 2. маҷ. бофаросат, зирак, дурандеш, доно.
- БАСИРАТ** *а.* بصيرت 1. биной, биниш. 2. маҷ. фаросат, зиракӣ, хушфаҳмӣ.
- БАСИТ** *а.* بسيط *кит.* 1. ҷои фарох, паҳновар ва васеъ. 2. сатҳи кураи Замин, рӯи Замин; **басити Замин** рӯи Замин. 3. сода, ғайри мураккаб: **адади басит.** 4. *ади.* номи баҳри шеърест дар вазни арӯз.
- БАСИТЕЗА** بستيزه *ситезакорона, бо ҳашму хусумат: сухани баситеза.*
- БАСИҶ//БАСИЧ** بسىچ//بسىچ 1. омодагии қувваҳои низомӣ; сафарбарии аҳоли ба сафи низомӣ. 2. чихоз, асбоб, васоил; **басиҷ додан** васоили иҷрои кореро омода кардан.
- БАСКЕТБОЛ** انگل. بسکتبال *варз.* бозиест, ки тӯбро дар тарафи ҳариф ба тӯрсабади сари чӯб бо даст мепартоянд, то аз бозӣ ҳол гиранд.
- БАСКЕТБОЛБОЗ** بسکتبال باز *варз.* он ки дар бозии баскетбол иштирок мекунад, бозигари баскетбол: **дастаи баскетболбозон.**
- БАСКЕТБОЛБОЗӢ** بسکتبال بازى 1. бозии баскетбол. 2. машғулияти баскетболбозон.
- БАСКИ** بسكه *шакли кӯтоҳшудаи азбаски.*
- БАСМАБАС** بسمبس *шакли гуфтугӯи баҳс ба баҳс.*

БАСО *баса* *ниг.* басе.

БАСОВАНДА *бсаونده* *кит.* ламскунанда, молишкуннанда.

БАСОВИДАН *бсаويدن* *кит.* ламс кардан, молидан, дастмол кардан.

БАСОМАД *бсамд* шумораи чизе, ки такрор мешавад: **басомади вожаҳо** андоза ва миқдори истифодаи вожаҳо, фаровонӣ.

БАСОМАДӢ *бсамди* *марбут ба басомад*; бар асоси басомад **фарҳанги басомадӣ**.

БАСОМОН *бсаман* мураттаб; муназзам; басаранҷом.

БАСОТИН *а.* *бсатин* *ч.* *бӯстон*.

БАСТ I *баст* 1. баста, банд. 2. як навбат кор, ки баъд аз он коргарон иваз мешаванд; ҳайати корӣ, штат, шумораи кормандон аз рӯи вазифаи корӣ басти кормандони як муассиса. 3. *♦ қаду баст а)* қаду қомат; *б)* *киноя аз* чусса, тану тӯш.

БАСТ II *баст* *кит.* 1. фарохӣ, вусъат. 2. баён, шарҳ, тафсилот.

БАСТА *басте* 1. *сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. чизи дар банд кардашуда (*бо таноб, когаз ё матое*). 3. пӯшида, масдуд; *муқоб.* **кушода**: **дари баста**; **баста шудан а)** пӯшида шудан, маҳкам шудан; *б)* фаъолияти худро қатъ кардан, барҳам хӯрдан (-и идорае); **роҳи гурез баста будан** имконияти гурез намондан, мавҷуд набудани имкони фирор. 4. побанд, асир, гирифтोर. 5. *маҷ.* вобаста, алоқадор. 6. саҳтшуда, яхшуда (*аз ҳолати шуррути*): **шири баста**, **хуни баста**; *♦ иштиҳо баста шудан* хоҳиши хӯрокхӯрӣ надоштан, иштиҳо надоштан.

БАСТАБАНД *бастебнд* он ки кораш бастабандӣ аст.

БАСТАБАНДӢ *бастебнди* баста-баста кардан, печонда бастани моле (*мас.*, *ба қуттиҳо, халтачаҳо*).

БАСТАГӢ I *бистги* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. масдудӣ; банд будан: **бастагин роҳ**.

БАСТАГӢ II *бистги* *кит.*, *ниг.* **вобастагӣ**.

БАСТАГОН *бистган* 1. касоне, ки бо ҳамдигар

хешовандӣ доранд. 2. вобастагон ва атрофиёни шахс, мулозимон.

БАСТАДАМ *бастедм* *кит.* лаббаста, даҳонбаста, хомӯш.

БАСТАДАСТ *бастедаст* 1. дастбаста. 2. *маҷ.* он ки имкони иҷрои ягон корро надорад.

БАСТАДАҲОН *бастедهان* даҳонбаста, гунг, забонбаста.

БАСТАДИЛ *бастедил* дилтанг, озурдахотир.

БАСТАЗАБОН *бастезбан* забонбаста, гунг, даҳонбаста.

БАСТАКОР *бастекар* 1. *ниг.* оҳангсоз. 2. он ки ба бастабандӣ машғул аст.

БАСТАМИЁН *бастемиян* он ки доимо омодаи корест, миёнбаста, омода, тайёр.

БАСТАН *бастн* 1. гирех карда пайвастан, нӯг ба нӯг васл кардан (*нӯги ду риштаро*). 2. чизеро ба чизе ё ба ҷое бо банд пайвастан (*аспро ба ароба, харро ба дарахт, барзаговро ба ҷуфт ва г.*); *муқоб.* **кушодан**. 3. печондан (*чизеро ба чизе*); **салла бастан** салларо ба гирди сар печонидан. 4. *тиб.* латтапеч кардан (*мас.*, *ҷароҳатро*); ҷо ба ҷо монда печондан (*ҷои шикастани устухонро*). 5. банд кардан, масдуд кардан (*мас.*, *пеши обро бо банд*); **роҳи (пешу роҳи) касеро бастан** монеи кори касе шудан, ба касе имкони иҷрои кореро надодан. 6. пӯшондан (*дару тирезаро*); қулф зада маҳкам кардан; *муқоб.* **боз кардан**. 7. *маҷ.* маҷбур ба бозистодан кардан, қатъи фаъолият намудан(-и идора ё мағозае). 8. баровардан, мева пайдо кардани растани: **муғча бастан**, **ғӯра бастан**, **хӯша бастан**. 9. афсурдан, мунҷамид шудан: **ях бастан**, **қаймоқ бастан**. 10. мунъақид кардан, қабул кардан (*қарордод, шартнома ё аҳду паймони байни ду кас ё ду давлат*): **аҳднома бастан**, **шартнома бастан**. 11. *ҷун феъли ғридиҳанда бо баъзе калимаҳо омада, феъли таркибӣ месозад*: **бор бастан**, **занҷир бастан**, **нақш бастан**, **рахт бастан**, **саф бастан**; **манаҳи касеро бастан а)** бо порчаи суфе сару манаҳи мурдаро печонда бастан (*то ҷогаи наафтад*); *б)* *маҷ.* касеро хомӯш кардан, аз гапи бисёр боздоштан; *♦ дил бастан а)* меҳр мондан, дӯст доштан; *б)* розӣ шудан, тан додан; **лаб (фурӯ) бастан** хомӯш (соқит) шудан, сукут кардан; **меҳр**

бастан дӯст доштан, нағз дидан, дил бастан; умед бастан дар умеди касе (чизе) шудан, чашм доштан; умедвор шудан; **чашм (дида) бастан** чашм пӯшидан, нанигаристан; **шеър бастан** шеър бофтан, шеър эҷод кардан; **бори сафар бастан** // **рахти сафар бастан** сафар кардан, мусофират кардан; рафтан; **дахони касеро бастан** касеро хомӯш кунондан, аз гуфтор боздоштан; **забони касеро бастан** касеро хомӯш кардан, касеро аз сухан бозмопондан; **ба по ҳинно бастан** гуфт. дар мавриди суғҳаракат кардани ягон воситаи нақлиёт ё дар иҷрои коре шитоб накардани касе гуфта мешавад; **сӯҳбат қаймоқ бастан** тафсидани сӯҳбат (авҷ гирифт).

БАСТАНИЙ بستنی 1. қобилияти бастан, басташаванда: **як бастанӣ ангур** гуфт. як хӯша ангури ба банд (ток) басташаванда. 2. яхмос, ширях.

БАСТАПО بسته‌پا побанд, гирифтोर.

БАСТАТ а. بسطت кит. вусъат, пахноӣ, кушодагӣ, фарохӣ.

БАСТАШАВАНДА بسته‌شونده сифати феълии замони ҳозира аз баста шудан.

БАСТАШУДА بسته‌شده сифати феълии замони гузашта аз баста шудан.

БАСУРЪАТ بسرعت ниг. босуръат.

БАТ а. بط кит. мурғобӣ.

БАТАДБИР بتدبير ниг. ботадбир.

БАТАДРИЧ بتدریج тадричан, дараҷа ба дараҷа, оҳиста-оҳиста; андак-андак.

БАТАКРОР بتکرار такроран, такрор, ба такрор, ба каррот.

БАТАЛ а. بطل кит. шучоъ, далер, диловар.

БАТАЛИОН фр. батлиан ҳ. қисми низомӣ, ки аз се-чор рота ва взводҳои гуногун иборат буда, ба ҳайати полк дохил мешавад.

БАТАМКИН بتمکين ниг. ботамкин.

БАТАМОМ بتمام ниг. тамоман.

БАТАР بتр шакли кӯтоҳшудаи бадтар; балову батар ниг. бало.

БАТАРЕЯ I фр. بطریه ҳ. қисми артиллерия ё миномётҳо, ки аз якчанд тӯп ё миномёт иб-

рат аст.

БАТАРЕЯ II фр. بطریه пайвастан гурӯҳи олот, таҷҳизот ва ғ. барои амали якҷоя, барқанбор: **батареяи аккумуляторӣ**, **батареяи бугӣ**, **батареяи гармидиҳӣ**.

БАТАРОВАТ بطراوت ниг. ботароват.

БАТАРТИБ بترتیب ниг. ботартиб.

БАТАРТИБАНДОЗӢ بترتیب‌اندازی исми амал аз ба тартиб андохтан ва ба тартиб овардан; ба тартиб даровардан, муназзам кардан.

БАТАРТИБОВАРӢ بترتیب‌آوری ниг. ботартибандозӣ.

БАТАФСИЛ بتفصیل ниг. ботафсил: маълумоти батафсил.

БАТБОТ بتبات бот. як навъ гиёҳи худрӯест аз оилаи торониҳо, ки дар чармгарӣ барои ранг кардан ба кор мебаранд.

БАТЕЪ а. بطى кит. суғҳаракат, оҳиста, суғ.

БАТИН а. بطین шикамқалон.

БАТИС(Т) фр. بتس//بتست навъи матои тунук аз нахи пахта ё загирпоя.

БАТКӢБ بطکوب кҳи. як навъ хӯроке, ки аз чормағз, шир, мост ва шибит тайёр мекардаанд.

БАТЛОН а. بطلان [аслаш бутлон] 1. ботил шудан, зоеъ шудан. 2. лағв; хати батлон кашидан ниг. хат.

БАТН а. بطن шикам; дарун, андарун.

БАТНӢ بطنى мансуб ба батн; шикамӣ; дарунӣ.

БАТОБ بتاب обутоб додашуда: пӯлоди батоб.

БАТОЗ بتاز тозон, давон.

БАТОЛАТ а. بطالت танбалӣ, кохилӣ; бекоргардӣ, беҳудагардӣ.

БАТСИЛЛА лот. بتسیله тиб. як навъ бактерияи касалиовар, ки чӯбчашакл аст [бамзилла].

БАТТОЛ а. بطّال 1. кит. бекор, танбал. 2. кит. дурӯғгӯй, ботилгуфтор. 3. маккор, ҳилагар. 4. бадқирдор, беодоб, авбош, густох: деви баттол, душмани баттол.

БАТТОЛӢ بطّالی 1. кит. бекорӣ, танбалӣ,

кохилӣ. 2. *кит.* дурӯггӯй. 3. маккорӣ, хилагарӣ. 4. бадкирдорӣ; беодобӣ.

БАТШ *а.* بطش *кит.* 1. хучум, ҳамла. 2. қувват, қудрат, зӯр.

БАУМЕД باميد *ниг.* боумед.

БАФАЙЗ بفيض *ниг.* бофайз.

БАФАРОҒАТ بفرغت *ниг.* бофароғат.

БАФАҲМ بفهم *ниг.* бофаҳм.

БАФУРҶА بفرجه *гуфт.* бафурсат; оромона, саросема нашуда.

БАХАЙР بخير хуб, нек; чӣ шуд?, тинҷӣ аст? (*ба ин маънӣ беиштар ба тариқи савол гуфта мешавад*); **субҳ ба хайр** субҳи шумо бобарор бошад.

БАХИДАН بخيدن *кҲн.* ҳаллоҷӣ кардан, пашм ё пахтаро наддофӣ кардан.

БАХИЁЗА بخيازه тӯҳфае, ки ба ивази муборақбодии чизи нав медиҳанд.

БАХИЛ بخيل 1. *кит.* хасис, мумсик. 2. он ки хушию барори кори дигаронро чашми дидан надорад, ҳасуд, нотавонбин.

БАХИЛӢ بخيلي 1. *кит.* хасосат, хасисӣ, мумсикӣ, бухл. 2. ҳасодат, нотавонбинӣ.

БАХИЯ//БАХЯ بخيه 1. як навъи дарздӯзӣ, ки дӯхти он аз рӯи шакл дида мешавад, кӯк, чок, дарз, ҷои дӯхташуда. 2. як навъи нақшу нигордӯзӣ; **бахя (бахия) кардан // бахя (бахия) задан а)** кӯк кардан, дӯхтан; **б)** нақшу нигор дӯхтан. 3. *тиб.* ҳар як аз кӯкҳо ё гиреҳҳо бо истифода аз нахи маҳсус барои дӯхтани ҷойҳои бурида ё чудошудаи бадан, маҳсусан дар амали ҷарроҳӣ. 4. *тиб.* нахи маҳсус аз чинси абрешим, пластик, филиз ва монанди онҳо, ки дар амали ҷарроҳӣ барои дӯхтани ҷойҳои бурида истифода мешавад; **бахия рӯи кор рафтан** ошкор гардидани сир, фош шудани роз; **бахя нахӯрдани гап** таъсир набахшидани гап, нагузаштани гап.

БАХИЯДӢ//БАХЯДӢ بخيهدوزى 1. бахя дӯхтан; амали бахядӯз. 2. нақшу нигори маҳсус, ки дусӯзана дӯхта мешавад; **мошинаи бахядӯзӣ** мошинае, ки амали бахиядӯзиро анҷом медиҳад.

БАХМАЛ بخمل навъи матои патдори ғафс, маҳмал.

мал.

БАХМАЛБАРГ بخملبرگ растании кӯҳӣ, ки баргҳои бахмалмонанди сурхи кушод дорад.

БАХМАЛГУЛ گل بخمل *ниг.* бӯстонафрӯз.

БАХМАЛИН بخملي 1. *мансуб ба бахмал*; ҳар чизи аз бахмал дӯхташуда. 2. *ниг.* бахмалмонанд.

БАХМАЛМОНАНД بخملمانند 1. шабеҳи бахмал, патдор. 2. нарму нозук (*чун бахмал*).

БАХНАВ بخنو *кит.* раъд, тундар.

БАХОСИЯТ بخاصيت дорои хосияти нек, некиовар, нек; хушбин, хушпоиқдам.

БАХСИДАН بخسیدن *кит.* 1. гудохтан, об кардани филизот. 2. пажмурда шудан, афсурда.

БАХСОНИДАН بخسانیدن *тарзи бавоситаи бахсидан.*

БАХТ بخت дар бовари мардум он чи ба ҳолати пешбининашуда дар зиндагӣ рӯй медиҳад, сарнавишт, иқбол, толеъ, қисмат, насиба, баҳра: **бахти бад**, **бахти баланд**, **бахти безавол**; **ба бахти...** ба толеи..., ба хушбахтии...; **бахти бадфарҷом** бахти бад, толеи паст; **бахти баргашта** бахти номусоид; **бахти фирӯз** иқболи баланд; **бахти шум** бадбахтӣ, толеи бад; **бахти бедор** толеи нек, иқболи баланд; **бахти сафед** толеи нек, бахти бедор; **бахти сиёҳ** қисмати бад, толеи паст; бадбахтӣ; **бахти хуфта** бахти номусоид, толеи мададнакунанда; **бахт тофтан** толеи касе баландӣ кардан; кори касе омад кардан; **бахт ёр будан** саодатманд будан, хушбахт будан, бахтиёр будан; **бахт сиёҳ будан** носозгор будани бахти касе, паст будани толеи касе; **бахт ба ком будан** бахти касе тофтан; кори касе омад кардан; **бахт ёрӣ надодан** толеъ пастӣ кардан; кор омад накардан; **бахт мададгорат шавад** бахтат ёрӣ диҳад, толеат баландӣ кунад; корат омад кунад; **бахтатро сафед кунад** бахтат кушода шавад, хушбахт шав (*хоҳиши хушбахтӣ*).

БАХТА بخته *зоол.* 1. гӯсфанди нари сесола ё чорсола; гӯсфанди нари ахтакарда. 2. пӯстканда, пӯстгирифта.

БАХТБАРГАШТА بختبرگشته бетолеъ, бадбахт.

БАХТБАРГАШТАГӢ بختبرگشتگی бахтбаргашта будан.

БАХТБАСТА *بخت بسته* он ки бахташ баста шуда бошад.

БАХТБЕДОР *بخت بيدار* *ниг.* бедорбахт.

БАХТВАР *بخت ور* бахтиёр, хушбахт.

БАХТЁР *بختيار* *ниг.* бахтиёр.

БАХТИЁР *بختيار* хушбахт, саодатманд; батолё, толеъбаланд.

БАХТИЁРӢ *بختيارى* 1. хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. навъи ангури тунукпӯст. 3. номи яке аз халкиятҳои эронӣ.

БАХТИЁРОНА *بختيارانه* хушбахтона, саодатмандона; толеъбаландона.

БАХТКУШО *بخت کشا* он ки он чи бахти касеро боз мекунад.

БАХТКУШОӢ *بخت کشايى* кушодани бахт, бахти касеро кушодан.

БАХТКӢР *بخت کور* бахтбаста, он ки пеши кораш баста бошад, шӯрбахт, кӯрбахт.

БАХТҚАРИНӢ *بخت قرينى* *ниг.* бахтиёр.

БАХТНОМА *بخت نامه* *кит., маҷ.* тӯмор, таъвиз, бозубанд.

БАХТОВАР *بخت آور* чизе (касе), ки бахту толеи нек меоварад, саодатбахш.

БАХТОЗМОӢ *بخت آزمايى* бахтро санчидан, толеъро озмудан; **бахтозмой кардан** а) бахтро санчида дидан; б) таваккал кардан.

БАХТСАФЕД *بخت سفيد* сафедбахт, некбахт, хушбахт.

БАХТУР *بختور* *ниг.* бухтур.

БАХТФИРӢЗ *بخت فيروز* некбахт, толеъбаланд, саодатманд.

БАХТҚУНБОН *بخت جنبان* васила ва сабабгори кушода шудани бахт.

БАХТҚӢӢ *بخت جوى* чӯяндаи бахт, он ки дар чустуҷӯи хушбахтист.

БАХУР *بخور* *ниг.* бухур.

бахш *بخش* 1. асоси замони ҳозира аз бахшидан. 2. ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои бахшидашуда: **худобахш**, **гаҳворобахш**...

БАХШ *بخش* 1. ҳисса, қисм; шӯъба, боб; **бахш-бахш** қисм-қисм; пора-пора. 2. насиба,

қисмат; **бахш**... *гуфт.* аз барои..., барои...; **оши бахш хӯр.** палаве, ки сабзиви гӯшти онро ба тарзи махсус мепазанд.

БАХШАНДА *بخشنده* 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз бахшидан. 2. сахӣ, дасткушода, атоқунанда, инъомқунанда.

БАХШАНДАГӢ *بخشنديگى* бахшанда будан, бахшояндагӣ.

БАХШГОӢ *بخشگاه* *нав., ҷугр.* марзи байни ҳавзаи дарёҳо, ки аз он обҳои атмосферӣ ба тарафҳои гуногун тақсим шуда мераванд, обтақсимқунак.

БАХШИДА *بخشیده* 1. сифати феълӣи замони гузашта аз бахшидан. 2. маҷ. арӯсшаванда, номзадшуда ба шахсе.

БАХШИДАН *بخشيدن* 1. бе иваз додан, ато кардан, эҳсон намудан, тӯҳфа кардан, тақдим намудан; додан. 2. тақсис додан, вақф кардан. 3. афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан; маъзур доштан; **мебахшед**... *калимаи туфайлӣ* маъзур доред, авф кунед, узро қабул намоед; **гуноҳи касеро бахшидан** аз гуноҳи касе гузаштан, афв кардан. 4. аз баҳри чизе гузаштан, аз чизе сарфи назар кардан. 5. *ҳалқуи феълӣи ёридиҳанда дар таркиби ибораҳо омада, феълҳои додан, кардан, расондан ва ғайраро иваз карда метавонад:* **илҳом бахшидан, натиҷа бахшидан, нур бахшидан, рӯҳ бахшидан, сабуқӣ бахшидан, таъсир бахшидан, шифо бахшидан, ҳаловат бахшидан ва ғ.; чон бахшидан** а) зинда кардан; **чоннок кардан;** б) **чони худро фидо кардан, чони худро нисор сохтан** (*барои касе ё чизе*).

БАХШИДАНӢ *بخشيدنى* шоистаи атову бахшиш; шоистаи тақсим кардан.

БАХШИШ *بخشش* 1. *исми феълӣ аз бахшидан;* инъом, тӯҳфа, ҳада. 2. *ҳук.* молу мулки худро ройгон дар ихтиёри шахси дигар гузоштани ягон шахс. 3. садақа, хайр: **бахшиш додан, бахшиш гирифтан, бахшиш кардан.** ҳисоб **чав-чав, бахшиш лак-лак** (*зарб.*).

БАХШИШГИРӢ *بخشش گيرى* *исми амал аз бахшиш гирифтан;* инъомгирӣ, тӯҳфагирӣ, ҳадагирӣ; садақагирӣ.

БАХШИШДИӢ *بخشش دهى* *исми амал аз бахшиш додан;* инъомдиҳӣ, тӯҳфодиҳӣ, ҳада-

дихӣ; садакадихӣ.

БАХШИШНОМА بخشش نامه 1. ҳуқ. номае, ки ба воситаи он чизе ба касе тӯҳфа мешавад. 2. навишта ё ҳукмномае, ки ба воситаи он гуноҳи касеро афв мекунанд, барот.

БАХШИШНОПАЗИР بخشش ناپذير гайри қобили афв, гузаштнопазир.

БАХШИШСИТОНӢ بخشش ستانى ниг. бахшиш-гирӣ.

БАХШӢ بخشى 1. гӯянда, хофиз. 2. д. он ки сари беморон рафта, дуохонӣ ва азоимхонӣ мекунад; фолбин.

БАХШОИДАН بخشائيدن ниг. бахшидан.

БАХШОИШ بخشايش ниг. бахшиш.

БАХШОНАНДА بخشاننده 1. сифати феълӣи замоти ҳозира аз бахшидан. 2. боисн афви гуноҳ шаванда.

БАХШОНДАН بخشاندن кит., тарзи бавоситаи бахшидан; хуни касеро бахшондан восита шудан барон авфи гуноҳи касе.

БАХШУДАН بخشودن ниг. бахшидан.

БАХЯ بخيه ниг. бахия.

БАХЯДӢЗӢ بخيه دوزى ниг. бахиядӯзӣ.

БАҲАБСГИРӢ بحس گيرى исми амал аз ба хабс гирифтан; хабс кардан, бандӣ кардан.

БАҲАВО بهوا ниг. бархаво.

БАҲАВСАЛА بحوصله ниг. боҳавсала.

БАҲАВСАЛАГӢ بحوصلي نиг. боҳавсалагӣ.

БАҲМАНГОН بهمنگان кит. чашни эронӣни қадим ба муносибати як шудани номи рӯз бо номи моҳ дар рӯзи дуюми баҳман.

БАҲАМЗИД بهمض ниг. боҳамзид.

БАҲАМОМЕЗӢ بهم آميزى исми амал аз ба ҳам омехтан; омезишбӯӣ, омезиш ба якдигар, махлут шудан, омезиш ёфтан, пайванд гардидан, як шудан.

БАҲАРАКАТДАРОРӢ بحرکت درارى исми амал аз ба ҳаракат даровардан; ба кор андохтан (мас., мотори автомобилро).

БАҲ-БАҲ به به нидои таҳайюр, тааҷҷуб ва таҳсин; ваҳ-ваҳ, паҳ-паҳ.

БАҲИМА ا. بهيمه кит. чорпо, ҳайвон (аз қабилӣ гов, асп, шутур).

БАҲИММАТ به همت ниг. боҳиммат.

БАҲИСОБГИРӢ بحساب گيرى исми амал аз ба ҳисоб гирифтан; рӯйхат кардан (ашии корхона ё муассисаеро), ҳисобгирӣ.

БАҲӢ ا. بهي кит. дурахшон, тобон; некӯ, зебо.

БАҲЛА بهله кит. дасткаши чармин, ки шикорчиён бозу шоҳинро бо он даст мегиранд

БАҲЛАДӢЗ بهله دوز он ки баҳла медӯзад.

БАҲМАН بهمن 1. моҳи ёздаҳуми соли шамсӣ (мутобиқи далв) аст, ки ба 21 январ – 19 феврал рост меояд. 2. гиёҳи дусолан сабзранг бо гулҳои зардранг, ки решаи он хусусияти табобатӣ дорад; гули баҳман, ки бо номҳои бойчечак ва гули тағорашиканак дар байни мардум маълум аст. 3. рӯзи дувуми ҳар моҳ дар гоҳшумории Эрони қадим. 4. дар фарҳанги бостонӣ фариштаи муваккал ба рӯз ва моҳи баҳман ва ниғаҳбони чорвои судманд аст.

БАҲМОН بهمان кит. ҷонишини номуайяни касе, шахсе: баҳмону бостор, фалону баҳмон.

БАҲМУТ بهموت зоол. ҳайвонест бисёр бузургҷуссаи обию хокӣ, аспӣ обӣ.

БАҲО بها 1. қимат, нарх, арзиш; баҳои хун чиз ё пуле, ки ба ивази хуни шахси кушташуда ба ворисони ӯ меоданд, хунбаҳо; баҳо кардан нарх таъйин кардан, қимат гузоштан, арзиши чизеро муқаррар кардан; баҳо карда додан а) нарх монда додан, қимати чизеро таъйин карда додан; б) ба бадали қарз, андоз, маош ва ғ. чизеро ҳисоб карда додан; баҳо надорад а) нархаш таъйин нашудааст, қиматаш муқаррар нашудааст; б) киноя аз гаронбаҳо аст, пурқимат аст; азизу арҷманд аст. 2. фикру мулоҳиза, ақида, андеша; баҳо додан изҳори ақида кардан, фикр баён кардан, арзбӯӣ кардан; баҳои баланд додан хеле тақдир кардан; зиёд таърифу тавсиф кардан; баҳои сазовор додан ба таври шонста тақдир кардан. 3. дараҷагузорӣ ба дониши талаба бо рақамҳо (мас., 2, 3, 4 ва 5) ё бо калимаҳои сифат (бад, миёна, хуб, аъло): баҳо гузоштан, баҳо мондан; дар баҳои... ба музди ...; ба ивази...; ба баҳои ҷон харидан ба нархи бисёр гарон харидан; ба даст овардан бо

- қимати хеле баланд.
- БАҲО(Ъ)** *а.* بهاء//بهاء *кит.* 1. равшанӣ, дурахшандагӣ; равнақ. 2. зебой, нақӯй.
- БАҲОГУЗОР** بهاگزار 1. шахсе, ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор. 2. яке аз аъзои комиссияи имтиҳонот, ки ба дафтарчаи имтиҳонсупоранда баҳо мегузорад.
- БАҲОГУЗОРӢ** بهاگذاري 1. *исми амал аз баҳо гузоштан*; нархгузорӣ, муқаррар кардани қимати чизе. 2. чараён ва амали гузоштани баҳо ба дониши хонандагон.
- БАҲОДИҲАНДА** بهادهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо додан*. 2. он ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор.
- БАҲОДИҲӢ** بهادهمي 1. *исми амал аз баҳо додан*; муқаррар кардани қимати чизе, нархгузорӣ, баҳогузорӣ. 2. баёни фикру ақида дар хусуси чизе; арзёбӣ; муайян намудани чихатҳои мусбат ва манфии чизе.
- БАҲОДОР** بهادار *ниг.* қиматнок.
- БАҲОДУР** بهادر далер, часур, шучоъ; паҳлавон, зӯру тавоно; баҳодурони меҳнат қаҳрамонони майдони қор.
- БАҲОДУРӢ** بهادري далерӣ, часурӣ; паҳлавонӣ; қаҳрамонӣ.
- БАҲОДУРОНА** بهادرانه далерона, часуруна, шучоатмандона; паҳлавонона; **муборизан баҳодуруна** муборизаи часуруна; **қадамҳои баҳодуруна** қадамҳои калон-калон.
- БАҲОИМ** *а.* بهايم *ҷ.* баҳима.
- БАҲОИЯ** بهائيه *д.* таълимоти динӣ (асосгузориш Хусайн Алии Нурӣ мулаққаб ба Баҳоуллоҳ), ки дар миёнаи а. XIX дар Ироқ ва Эрон пайдо шуда, як навъ ислоҳоти ислом асоси онро ташкил медиҳад ва пайравонаш бо тарғиби ғояҳои мазҳабии бародарӣ ва забони ягонаи ҷаҳонӣ дини умумибашариро бунёд карданианд.
- БАҲОӢ** بهايي пайрави таълимоти исломии баҳоия.
- БАҲОКУНАНДА** بهاکنده *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо кардан*; *ниг.* баҳодиҳанда.
- БАҲОМОНӢ** بهاماني *ниг.* баҳогузорӣ.

БАҲОНА بهانه сабаби беасосу сохта, далели сохта, дастак; тақал (*барои накардани қор*): баҳона ёфтани, баҳона кардан, баҳона чустан; ба (бо) андак баҳона бо баҳонаи ночизе; бесабаб, беасос; ба (бо) баҳонае чизеро дастак карда, тақал карда; бо (ба) баҳонаи чизе чизеро бардурӯғ сабаб нишон дода, чизеро дастак карда; бо (ба) ин баҳона бо ин сабаб; ба ин далели беасос; бо (ба) ҳар баҳона бо ҳар гуна сабабҳои беасос.

БАҲОНАГИР بهانه گير он ки баҳона меҷӯяд, баҳоначӯ.

БАҲОНАКОВ بهانه کاو *ниг.* баҳоначӯ.

БАҲОНАКОВӢ بهانه کاوي *ниг.* баҳоначӯӣ.

БАҲОНАТАЛАБ بهانه طلب он ки барои сар кардани ягон ҷанҷолу хархаша сабаб меҷӯяд, мочарочӯ.

БАҲОНАТАЛАБӢ بهانه طلبي баҳонаталаб будан; амали баҳонаталаб.

БАҲОНАТАРОШӢ بهانه تراشي узр ва далели бечо овардан бо қасди эрод гирифтани худдорӣ аз анҷоми қор.

БАҲОНАЧӢ(Ӣ) بهانه چوي 1. шахсе, ки барои саркашӣ аз қор, наҳ задани чизе ва ғ. далелҳои сохтаву беасос меорад; хӯрдагир. 2. мочарочӯ.

БАҲОНАЧӢӢ بهانه چويي 1. сабабҳои сохтаву узри беасос овардан барои саркашӣ аз қор, наҳ задани чизе ва ғ., хӯрдагирӣ. 2. мочарочӯӣ кардан.

БАҲОР I بهار 1. яке аз чаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор** абри фасли баҳор, ки барои зироат муфид аст; **аввали баҳор** ибтидои фасли баҳор, ки мавсими хеле мусоиди киштуқор аст. 2. *киноя аз авҷи гулгулшуқӯфӣ*; айни ривочу равнақи қор: **бахори озодӣ**; **бахори бехазон** а) баҳори ҳамеша сабзу шуқӯфон; б) айёми гулгулшуқӯфии беохир, нашъунамои бардавом, ривочу равнақи ҷовид; **бахори умр // баҳори ҳаёт** солҳои гул-гулшуқӯфии умр; даври ҷавонӣ.

БАҲОР II بهار бутхона, бутқада.

БАҲОРГОҲ بهار گاه *ниг.* баҳористон.

БАҲОРИЁТ بهاريات баҳорияҳо, шеърҳо дар

васфи баҳор.

БАҲОРИКОРӢ بهارى كارى киштукори баҳорӣ, зироати баҳорӣ.

БАҲОРИСТОН بهارستان маҷ. чои пур аз гулу сабзаҳои рангоранг, боғи ниҳоят сабзу хурама; гулзор, гулистон, бўстон.

БАҲОРИЯ بهاريه адш. шеъре, ки ба тавсифи баҳор баҳшида шудааст.

БАҲОРИӢ بهارى 1. мансуб ба баҳор: **борони баҳорӣ**, гул(ҳо)и баҳорӣ, **абри баҳорӣ**, **пасими баҳорӣ**, **ҳавои (форами) баҳорӣ**. 2. зироат ё ғалладонае, ки дар баҳор мекоранд ва тобистон ё тирамоҳи ҳамон сол мепазад: **гандуми баҳорӣ**, **чави баҳорӣ**; **кишти (киштукори) баҳорӣ** маъракаи киштукор, ки дар фасли баҳор сурат мегирад.

БАҲОРОН بهاران фасли баҳор; айёми баҳор, хангоми баҳор.

БАҲОРОНА بهارانه мансуб ба фасли баҳор; **либоси баҳорона** пӯшоки хоси фасли баҳор.

БАҲОРРӢЯ بهارويه наздики мавсими баҳор, қариби оғози фасли баҳор.

БАҲОРХОБ بهارخواب айвоне, ки ду ё се тарафи он боз аст ва дар фасли гармо дар он чо истироҳат мекунад ё мехобанд.

БАҲОРҲОНА بهارخانه бутхона, буткада.

БАҲР I a. بحر дарёи бузурги шӯр, дарёе, ки бо як қисмаш ба уқёнус пайванд буда, қисми дигарашро хушкӣ иҳота кардааст: **бахри Хазар**, **бахри Миёназамин...**; **бахри муҳит уқёнус**; **бахру бар** а) об ва хушкӣ; б) маҷ. олам, дунё, ҷаҳон. 2. адш. гурӯҳи вазни шеър дар арӯз, ки иборат аз 19-то аст: **бахри ҳазач**, **бахри рачаз**, **бахри рамал**, **бахри мутақориб ва г.**; **бахри дили касеро кушодан** касеро аз гаму гусса раҳонидан, фараҳманд кардан, таъби касеро хуш кардан.

БАҲР II بهر :бахри... барои... ба чихати...; аз баҳри аз барои...; **бахри чизе (касе) гузаштан (баромадан)** аз чизе ё касе даст кашидан, сарфи назар кардан, чизе ё касеро тарк намудан.

БАҲР III بهر ниг. баҳра.

БАҲРА بهره 1. нафъ, суд, фоида. 2. ҳисса, баҳш,

қисме аз чизе: **бахра бардоштан**, **бахра бурдан**, **бахра гирифтан**; **бахра дидан** а) ҳисса гирифтан; нафъ дидан; б) лаззат (ҳаловат) бурдан.

БАҲРААНДӢЗ بهره اندوز кит. баҳрамандшаванда; фоидабаранда.

БАҲРААНДӢЗӢ بهره اندوزى кит. баҳрамандӣ, фоидабарӣ.

БАҲРАБАР بهر بهر ниг. баҳраманд.

БАҲРАБАРДОР بهر بردار 1. баҳравар, баҳраманд, бархурдор. 2. мутахассис ё масъули баҳрабардорӣ 2.

БАҲРАБАРДОРӢ بهر بردارى 1. исми амал аз **бахра бардоштан**. 2. нав. истифодабарӣ, ба кор дароварда истифода бурдан (аз корхона, фабрика, роҳу иморатҳо ва г.).

БАҲРАБАРӢ بهر بهرى ниг. баҳрамандӣ.

БАҲРАВАР بهر بهر ниг. баҳраманд.

БАҲРАВАРӢ بهر بهرى ниг. баҳрамандӣ.

БАҲРАӢБ بهر بهر ниг. баҳраманд.

БАҲРАӢБӢ بهر بهرى ниг. баҳрамандӣ.

БАҲРАӢН a. بحرين 1. дугонаи баҳр. 2. номи кишвар дар халиҷи Форс, ки сарзаминаш нафтхез аст; **бахрайни чашм** ду чашми гириён ва ашкрез.

БАҲРАӢНӢ بحرينى 1. мансуб ба Баҳраин, кишваре дар халиҷи Форс, аҳли Баҳраин. 2. сохташуда ё баамаломата дар Баҳраин.

БАҲРАМАНД بهر مند бархурдор, баҳравар; насибадор; манфиатёфта; **баҳраманд шудан** фоида бурдан, манфиат дидан.

БАҲРАМАНДӢ بهر مندى баҳраманд будан, бархурдорӣ; манфиат дидан.

БАҲРАМОН بهر مان кит. 1. матои абрешимини ранга. 2. ёқути сурх.

БАҲРГАРД بحرگرد ниг. баҳрнавард.

БАҲРГАРДӢ بحرگردى ниг. баҳрнавардӣ.

БАҲРДАСТ بهر دست кит. карим, сахӣ, чавонмард.

БАҲРӢ بحرى мансуб ба баҳр: **бо роҳи баҳрӣ**, **сарҳади баҳрӣ**.

БАҲРНАВАРД بحر نورد шинокунанда дар баҳрхо, дарёгард, баҳрпаймо.

БАҲРНАВАРДӢ بحر نوردی шуғли баҳрнавард, дарёгардӢ, маллоҳӢ.

БАҲРНИГОР بحرنگار нав. рассоме, ки манзараҳои баҳрро мекашад.

БАҲРОМ بهرام 1. номи тоҷикӣ - форсии сайёраи Миррих. 2. кит. номи рӯзи бистуми ҳар моҳи шамсӣ дар гоҳшумории форсӣ. 3. дар асо-тири Эрони бостон, фариштаи муваккал ба мусофирон ва рӯзи Баҳром аст.

БАҲРОМА بهرامه кит. абрешим; кирми баҳрома кирми пилла.

БАҲРОСО بحر آسا монанди баҳр, ба мисли баҳр.

БАҲРПАЙМО بحر پيما ниг. баҳрнавард.

БАҲРПАЙМОӢ بحر پيماي نиг. баҳрнавардӢ.

БАҲС а. بحث 1. гуфтугӯ дар атрофи масъалае, ки ҳар кас фикри худро гузарониданӣ мешавад, мубоҳиса, мунозира. 2. кашмакаши забонӣ, хархаша, муноқиша, низоъ: баҳсу мунозира, баҳсу кашмакаш, баҳсу мочаро, баҳсу талаш; баҳс кардан (намудан) дар хусуси чизе мубоҳиса намудан бо касе; дар хусуси чизе фикру ақидаи худро баён кардани ду тараф; ◊ баҳс ба баҳс мусобикақунон, тараф ба тараф.

БАҲСАНГЕЗ بحث انگيز мавриди баҳс, он чи, ки ихтилофи назар дорад.

БАҲСБРАНГЕЗ بحث برانگيز ниг. баҳсангез.

БАҲСМАБАҲС بحث مباحث гуфт., аслаи баҳс ба баҳс.

БАҲСНОК بحثناк мубоҳисаталаб, ба баҳс эҳтиёҷдошта: масъалаи баҳснок.

БАҲСНОПАЗИР بحث ناپذير ба баҳс эҳтиёҷнадошта, мубоҳисанопазир; бешубҳа; бегуфтугӯ, эътирознопазир.

БАҲСНОТАЛАБ بحث ناطلب ниг. баҳснопазир.

БАҲСПАЗИР بحث پذير ниг. баҳснок.

БАҲСТАЛАБ بحث طلب ниг. баҳснок.

БАҲТ а. بحث кит. ноб, сода, холис, соф.

БАҲУДА بهوده :бахудаю бехуда даркору нодакор; бемавқеъ.

БАҲУЗУР بحضور бемалол, озодона, фориг-болона, бароҳат; оромона: баҳузур хобидан, баҳузур нишастан, баҳузур зиндагонӣ кардан, баҳузур хӯрок хӯрдан.

БАҲУШ بهوش ниг. боҳуш.

БАҲҶАТ а. بهجت кит. шодӣ, сурур, шодмонӣ, масаррат.

БАЧА بچه 1. фарзанди одамизод, кӯдак, тифл. богчаи бачагон муассисае, ки бачаҳо аз сесолагӣ то мактаб рафтан дар он тарбия меёбанд, кӯдакистон; хонаи бачаҳо муассисае, ки дар он атфоли беспарастор ва ятим таълиму тарбия мегиранд; бача партофтан исқоти ҳамл, тифли нав дар раҳм пайдошударо бо роҳи сунъӣ нобуд кардан. 2. ҳамчун калимаи муроҷиат ба хурдонии мардони аз тарафи калонсолон гуфта мешавад: чавон, чавонмард. 3. насли ҳайвон: бачаи шер, бачаи гург; бачаю кача зану фарзанд, аҳли оила; очаю бача ду чизи якҷинсаи хурду калон, ки яке аз дигаре ҳаҷман тафовути зиёд дорад; дар қади зане бача будан ҳомила (бордор) будани зане; бача дар камар, номаш Музаффар (зарб.).

БАЧАБОЗ بچه باز марде, ки бо марди дигар алоқаи ҷинсӣ мекунад, амрабоз.

БАЧАБОЗӢ بچه بازي амали бачабоз, алоқаи ҷинсии байни ду мард, амрабозӣ.

БАЧАБОН بچه بان он ки тифлонро нигоҳубин ва парасторӣ мекунад, мураббӣ, бачапой.

БАЧАБОНӢ بچه باني нигоҳубин кардан ба бачаҳо, мураббигӣ; бачабонӣ кардан ба бачаҳо нигоҳубин кардан.

БАЧАГӢ بچگي овони хурдсолӣ, бача будан, кӯдакӣ, туфулият; дар бачагӣ дар айёми хурдсолӣ, дар овони бачагӣ; бачагӣ кардан ба монанди бачаҳои хурдсол рафтор кардан; шӯхӣ кардан.

БАЧАГОНА بچه گانه 1. мансуб ба бача; куртан бачагона куртае, ки барои пӯшидани бачагон дӯхта шудааст. 2. ба бачагон хосу ба шахсон калонсол номуносиб, гайриҷиддӣ; сабукии бачагона сабукие, ки хоси бачагон аст. 3. монанди бача, мисли бача: бачагона кор кардан.

БАЧАҒАР *بچه غر* *гүфт.* харомзода, валадуззино (*калимаи дашинол*).

БАЧАДОН *бچه دان* *биол.* раҳм, захдон.

БАЧАДОР *бچه دار* фарзанддор; наслдор; **бачадор шудан** а) соҳиби фарзанд шудан (-и зан, мард); б) хомила шудан (-и зан).

БАЧАДОРӢ *бچه داري* бачадор будан, бача доштан, соҳиби фарзанд будан.

БАЧАДУЗД *бچه دزد* рабоянда ва дуздандаи кӯдакон ба хотири гаравгирӣ, фуруш *ва г.*

БАЧАДУЗДӢ *бچه دزدی* дуздидани бачаҳо.

БАЧАДӢСТ *бچه دوست* дӯстдорандаи бачаҳо; фарзанддӯст.

БАЧАЗО *бچه زا* кӯдакзо, хосияти махлуқе, ки чанинаш баъд аз бордор шудан дар шиками модар даруни раҳмдон рушд мекунад.

БАЧАЗОӢ *бچه زایی* *исми амал аз бача зоидан;* зоиш, таваллуд кардан.

БАЧАКУШ *бچه کش* 1. он ки аз камоли бе-рахмию сангдилӣ ҳатто аз куштани кӯдаку бачаҳо худдорӣ намекунад, кушандаи бачаҳо. 2. ҳайвоне, ки насли худро мекушад.

БАЧАКУШАК *бچه کشک* :офтоби бачакушак офтобе, ки дар рӯзҳои сард (*хусусан зимистон*) мебарояд ва хеле банур бошад ҳам, гармӣ надорад.

БАЧАМАРД *бچه مرد* *гүфт.* шермард, бӯзбала; чавони пурзӯру боқувват.

БАЧАМАРДУМ *бچه مردم* *гүфт.* бачагон; наврасон; чавонон.

БАЧАМУР *бچه مور* 1. зане, ки фарзандони ӯ мемуранд. 2. ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемураанд.

БАЧАМУРДА *бچه مرده* 1. он ки бачааш мурдааст, ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемуранд. 2. *гүфт., маҷ.* бадбахт.

БАЧАПАРТО *бچه پرتا* зане, ки дар натиҷаи касалие бачааш (чанинаш) ҳамеша дар шикамаш мурда меафтад.

БАЧАПАРТОӢ *бچه پرتایی* дар шиками модар мурда афтодани чанин; искоти чанин; **бачапартоин сунъӣ** бо мудохилаи тиббӣ пеш аз

вакт афтондани хамл, искоти хамл.

БАЧАПО(Ӣ) (*бچه پای*) *гүфт., ниг.* бачабон.

БАЧАПОӢ *бچه پائی* *гүфт., ниг.* бачабонӣ.

БАЧАХОР *бچه خوار* *ниг.* бачахӯр.

БАЧАХӢР *бچه خور* ҳайвоне, ки насли худро меҳӯрад (*мас., баъзе моҳиҳо*).

БАЧАХӢРАК *бچه خورک* меваи норасидаи об гирифта ба пухтан саркарда: **тути бачахӯрак;** **бачахӯрак шудан** об гирифта ба пухтан саркардани баъзе меваҳо.

БАЧАЧА *бچه چه* *ниг.* бачаяк; бачаи хурд.

БАЧАЯК *бچه یک* *шакли тасғир ва навозиши бача.*

БАЧИЛЛА *бچه* он ки ҳанӯз чиллааш набаромадааст: **арӯси бачилла, занн (шавзондан) бачилла.**

БАЧКАМ *бچه کم* хонаи тобистонӣ, хонае, ки гирдогирдаш панҷара кашида шудааст, башкам.

БАЧКӢ *бچه کی* растании ҷуворӣ ё ҷуворимакка, ки зиҷ мекоранд ва баъд аз баланд шудани қадаш ҳосилашро мунтазир нашуда, барои хӯроки чорво медараванд.

БАЧО *بچا* 1. бамаврид, бамавқеъ; мувофиқ, муносиб: **гапи бачо, хандаи бачо.** 2. хуб, нағз; дуруст; **бачо ҳастед?**; аҳволатон хуб аст?; **бачо кардан** *гүфт.* пинҳон кардан, руст кардан, қоим кардан.

БАЧОНРАСОНАНДА *بچان رساننده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чон расондан;* бо исроркорӣ ва шилқинии худ безоркунанда, дилбазанкунанда.

БАЧООВАРАНДА *بچا آورنده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чо овардан;* иҷроқунанда, адоқунанда.

БАЧООВАРӢ *بچا آوری* *исми амал аз ба чо овардан;* иҷро кардан, амалӣ кардан.

БАЧУРЪАТ *بجرات* *ниг.* бочуръат.

БАШ I *بش* банд, банди оҳанин, банде аз мис, нуқра ва монанди ин, ки дар баъзе ҷойҳои сандук ва ё дару дарвоза барои устуворӣ насб мекунанд.

БАШ II *بش* *кит.* ёл ё мӯи гардани асп.

БАШАВҚОМАДА *بشوق آمده* *сифати феълии за-*

мони гузаштаи ба шавқ омадан.

БАШАР *a.* بشر инсон, одам; мардум, одамизод; абнои башар // навъи башар мардумон, одамизод, инсоният.

БАШАРА *a.* بشرе афт, рӯй, намуди зохирии рӯи одамӣ; афту башара намуди зоҳирӣ, шаклу шамоил.

БАШАРДҶУСТ *a.* بشردوست инсондӯст, дӯстдори башарият.

БАШАРДҶУСТӢ *a.* بشردوستى инсондӯстӣ, гуманизм.

БАШАРДҶУСТОНА *a.* بشردوستانه инсондӯстона; аз рӯи дӯстдории одамон; ёрии башардӯстона кумак бо хӯрокворӣ ва молҳои саноатӣ, ки баъзе давлатҳо ба мамлакатҳои султараққикарда ва рӯбаинкишоф мерасонанд.

БАШАРИЯТ *a.* بشرية бани одам, авлоди башар; инсоният.

БАШАРӢ *a.* بشرى мансуб ба башар; инсонӣ, одамӣ.

БАШАСТ *a.* بشست 1. бошиддат; бо суръати баланд, зуд. 2. бо тамоми қувва.

БАШИДДАТ *a.* بشدت *ниг.* бошиддат.

БАШИР I *a.* بشير *кит.* башоратдиханда, муждарасон.

БАШИР II *a.* بشير 1. ширдор, ширнок; бо шир пухташуда: нони башир. 2. ширдиханда: гови башир.

БАШИТОБ *a.* بشتاب *ниг.* бошитоб.

БАШК I *a.* بشك *кит.* ишва, гамза, ноз карашма; башк задан ноз кардан, карашма намудан.

БАШК II *a.* بشك *кит., ниг.* шабнам.

БАШКАМ *a.* بشكم *ниг.* бачкам.

БАШЛИДАН *a.* بشلیدن *кҲн.* ба ҳам часпидан, баровехтан, даровехтан.

БАШМ *a.* بشم *кит.* қирав, катраҳои рези оби яхшуда.

БАШН *a.* بشن 1. *кит.* қад, қомат. 2. қисмати мукааби бино, ки болои он бештар гунбад меояд.

БАШОРАТ *a.* بشارت мужда, хабари хуш, хуш-

хабар: башорат додан.

БАШОРАТНОМА *a.* بشارتنامه пайки шодӣ, номае, ки дар он хабари хуш омада бошад.

БАШОШАТ *a.* بشاشت *кит.* хушӣ, хурсандӣ, шодӣ; кушодарӯй.

БАШУМОР//БАШУМУР *a.* بشمار//بشمر он чи имкони шумурдан дорад (*бинобар кам будани теъдод*), шуморааш маълум: рӯзҳои башумор мондааст.

БАШШОШ *a.* بشاش *кит.* кушодарӯй, хандонрӯй; шодмон.

БАЪД *a.* بعد 1. пас, сипас, сонӣ; пас аз он; муқоб. қабл; баъд аз // баъди... пас аз, аз қибали...; чанде пас аз; баъд аз ин (он) пас аз ин (он), пас аз ба вуқӯъ омадани...; баъд аз он ки... пас аз он ки...; баъд аз пешин // баъди пешин нимаи дуҷуми рӯз; пас аз қиёми офтоб, пас аз зӯҳр. 2. баъдина, минбаъда; аз ин баъд минбаъд, дар оянда; баъдҳо минбаъд; пас аз мурури замон.

БАЪДАН *a.* بعداً пас, сипас; сониян; пас аз он.

БАЪДИНҚИЛОБӢ *a.* بعدانقلابى баъд аз инқилоби Октябр бавуқӯъомада.

БАЪДИНА *a.* بعدينه минбаъда.

БАЪДИҚАНГӢ *a.* بعدچنگى замони баъди қанг; пас аз қанг воқеъгардида, асосан замони баъди Қанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) дар назар аст.

БАЪДӢ *a.* بعدى воқеъ дар марҳилаи баъдӣ.

БАЪЗАН *a.* بعضاً гоҳе, гоҳо, гоҳ-гоҳ.

БАЪЗЕ *a.* بعضى чузъе аз том, қисме аз кул; пореае, қадре, миқдоре, қисме; чанде, якчанд; баъзеашон // баъзеҳашон қисме аз онҳо, чанде аз онҳо; баъзе аз қисме аз, чанде аз, як қисме...; дар баъзе дар қисме аз, дар якчанд.

БАЪС I *a.* بعث *кит.* 1. барангехтан, таҳриқ кардан. 2. фиристодан. 3. д. рӯзи қиёмат, ҳашр, растохез.

БАЪС II//**БОС** *a.* بأس//باس *кит.* 1. хавф, бим, тарс. 2. қудрат; далерӣ, бебоқӣ.

БАЪХТИЁТ *a.* باحتمياط *ниг.* боъхтиёт.

БАЪЪТИБОР *a.* باعتبار *ниг.* боъътибор.

БАЮГОН *кит.* *биюган* арӯс.

БАЮСИДАН *кит.* *биюсидан* умедвор будан, интизор доштан.

БАЯКБОР *кит.* *биякбор* якбора, дафъатан.

БАЯН *р.* *биан* мус. навъи асбоби муסיқии аз гармон калонтар.

БЕ I *би* 1. *пешванди инкорӣ* бидуни...; гайр аз, гайри...; **бе ин (он) ҳам** бидуни ин (он) ҳам; **бе он ки...** *пайвандаки тобеъкунанда* ба чои он ки..., ин корро накарда...; **бе ҳеч ташвиш** бидуни камтарин ташвиш, бемалол. 2. *пешв.* бо исм омада, сифат месозад, ки ба аломат ва хислате доро набудани предметро ифода мекунад: **безарар, бекор, бегубор** *ва г.* 3. *пешв.* бо як гурӯҳ исмҳо, инчунин бо баъзе феълҳо омада, зарф месозад: **беихтиёр, беибо, беист** *ва г.*

БЕ II *б* номи ҳарфи дуҷуми алифбои ҳозираи тоҷикии **Б**.

БЕАБР *би* *абр* аз абр холӣ, абрнадошта; **осмони беабр** осмони соф; **ҳавои беабр**.

БЕАБРӢ *би* *абри* беабр будан, соф будани ҳаво.

БЕАБРӮ *би* *абру* абрунадошта, бекош.

БЕАВЗОН *кит.* *би* *авзан*, *тиг.* *бевазн*.

БЕАВЛОД *би* *авлод* бенасл, бефарзанд.

БЕАДАБ//БЕОДОБ *би* *адаб//и* *адаб* тарбиятнодида, бадахлок, густох.

БЕАДАБӢ//БЕОДОБИ *би* *адаби//и* *адаби* густохӣ, дағалӣ: **беадабӣ кардан**.

БЕАДАБОНА *би* *адабона* гайримуаддабона, на аз рӯи одоб, густохона.

БЕАДАД *би* *адад* бешумор, аз ҳад зиёд.

БЕАДИЛ *кит.* *би* *адила* бемонанд, беҳамто, беназир.

БЕАДОЛАТ *би* *адолат* беинсоф, ноинсоф, ноодил.

БЕАДОЛАТӢ *би* *адолатӣ* ноинсофӣ, бедодгарӣ.

БЕАДОЛАТОНА *би* *адолатане* ноинсофона, гайриодилона, ноҳақ.

БЕАЗИЯТ *би* *азит* беозор, безоб.

БЕАЗ М *би* *азм* *ниг.* *беирода*.

БЕАЗМӢ *би* *азми* беиродагӣ.

БЕАЙБ *би* *айб* 1. бенуксон, беиллат. 2. бегуноҳ, маъсум.

БЕАЙБӢ *би* *айби* бегуноҳӣ, гуноҳ (айб) надоштан.

БЕАҚИДА *би* *ақида* бефикр, безътиқод.

БЕАҚЛ *би* *ақл* камақл, нодон; аҳмақ, аблаҳ.

БЕАҚЛӢ *би* *ақли* камақлӣ, беҳирадӣ; нодонӣ; аблаҳӣ, аҳмақӣ; **беақлӣ кардан** аз рӯи ақл амал накардан, беақлона рафтор кардан, аҳмақӣ кардан.

БЕАҚЛОНА *би* *ақл* на аз рӯи ақлу фаросат, гайриоқилона; аҳмақона; аблаҳона: **бахси беақлона, ҳаракати беақлона, кори беақлона**.

БЕАЛАФ *би* *алаф* холӣ аз алаф, гиёҳу алаф надошта: **дашти беалаф**.

БЕАЛАФӢ *би* *алафи* набудани алафу гиёҳ, қаҳтии хӯроки ҳайвонот.

БЕАЛКОГОЛ *би* *алкагол* машруботе, ки дар таркиби худ спирт надорад; беспирт; **нӯшокиҳои беалкогол**.

БЕАЛОИҚ *би* *алоиқ* *ниг.* *беалоқа*.

БЕАЛОҚА *би* *алоқа* 1. алоқанадошта, бемуносибат, бербита. 2. берабт, мазмунан ба ҳам вобастагӣ надошта: **ҷумлаҳои беалоқа**.

БЕАЛОҚАГӢ *би* *алоқагӣ* надоштани алоқа, мавҷуд набудани муносибату робита.

БЕАМАЛ *би* *амал* он ки дониши андӯхтаи худро дар ҳаёт татбиқ намекунад ва мувофиқи дониши худ кор намебарад, гайрифаъол; **олими беамал – занбӯри беасал (зарб.)**.

БЕАМАЛӢ *би* *амали* беамал будан, ба гуфтаи худ амал накардан.

БЕАМЛОК *би* *амлак* *кҳл.* мулкнадошта, он ки ҳамчун моли хусусӣ замин надорад, безамин.

БЕАМОН *би* *аман* 1. бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марги беамон, ҳасми беамон, тири беамон**. 2. *мач.* шадид, саҳт: **чанги беамон, зарбаи беамон, муборизаи беамон**.

БЕАМОНАТ *би* *аманат* он ки амонатро риоя намекунад.

БЕАМОНАТӢ *بیامانتی* беамонат будан, хиёнат кардан, хиёнаткор будан.

БЕАНБОЗ *بیانباز* берахнамо, ягона, бешарик.

БЕАНГУШТ *بیانگشت* ангуштнадошта; дасту пое, ки ангишт надорад.

БЕАНДЕША *بیاندیشه* 1. бемулоҳиза, гайри-мулоҳизакор, кӯтоҳандеш; кӯтоҳназар, камақл. 2. он ки рӯихотирро намедонад, берӯихотир, густох. 3. бемулоҳизакорона, беаклона: **кори беандеша**.

БЕАНДЕШАГӢ *بیاندیشگی* беаклӣ, рафтори беаклона, рафтори ношоиста ва нодуруст: **беандешагӣ кардан**.

БЕАНДОЗ *بیانداز* бидуни андоз, бе андозбандӣ.

БЕАНДОЗА *بیاندازه* беҳадду бешумор, аз ҳад зиёд, беҳадду канор, бепоен: **хурсандии беандоза, меҳри беандоза**.

БЕАНДОМ *بیاندام* баднамо, бадафт, зиштсурат; *муқоб.* **баандом**.

БЕАНДОМӢ *بیاندामी* баднамоӣ, бадсуратӣ, номутаносибӣ.

БЕАНЧОМ I *بیانجام* беохир, охирнадошта, ба-поённарасида, нотамом.

БЕАНЧОМ II *بیانجام* асбобу ускуна надошта, бедастгоҳ: **устон беанҷом**.

БЕАНЧОМӢ I *بیانجامی* беохирӣ, интиҳо надоштан; нотамом.

БЕАНЧОМӢ II *بیانجامی* беанҷом будан, надоштани (набудани) асбобу анҷом.

БЕАРЗ *بیارز* *нав.* бидуни асьор: **фурӯши беарз**.

БЕАРЗИШ *بیارزش* қимату арзишнадошта, беқадр.

БЕАРМОН *بیارمان* 1. ба орзу расида, ба муроду мақсадрасида. 2. бепушаймонӣ, беафсӯс, бе-надомат, беҳасрат.

БЕАРЧ *بیارج* беқадр, беэҳтиром, хору забун.

БЕАСАЛ *بیعسل* асалнадиҳанда, асалнадошта: **занбӯри беасал**.

БЕАСАР *بیائر* 1. бетаъсир, таъсирнадошта; бенатиҷа; **беасар рафтан** таъсир (кор) накардан, муассир воқеъ нагаштан. 2. беному нишон, бедарак.

БЕАСБОБ *بیاسباب* беанҷом, бидуни асбоб.

БЕАСЛ *بیاصل* 1. беасос, асоснадошта, нодуруст, пуч; **вахми беасл** ваҳми беҳуда, тарси беасос; беаслу насаб. 2. *мач.* номаълумасл; бадаслу баднасаб; паст, сифла.

БЕАСЛИҲА *بیاسلحه* *инг.* **бесилоҳ**.

БЕАСОЛАТ *بیاصالت* бе аслу насаб, гайриасил, нопок, аз асл бебаҳра.

БЕАСОС *بیاساس* асоснадошта, холӣ аз замина; бесабаб, бедалел; нодуруст; **беасос баромадан** нодуруст баромадан (-и умед, орзу, ваъда); **даъвои касеро беасос шумурдан** бино бар набудани далел даъвои касеро нодуруст ҳисоб кардан ва гайри қобили қабул доништан.

БЕАСОСӢ *بیاساسی* асоси дуруст надоштан, нодуруст будан, замина надоштан; сабаб на-доштан; далел надоштан.

БЕАСТАР *بیاستر* аз дарун астар надошта; **либоси беастар, беастар будан**.

БЕАҲАМИЯТ *بیاهمیت* аҳамият надошта, гайримухим, камаҳамият.

БЕАҲАМИЯТӢ *بیاهمیتی* 1. беаҳамият будан, аҳамият надоштан; муҳим набудан. 2. диққат надодан, тавачҷӯх зоҳир накардан; **беаҳамиятӣ кардан**.

БЕАҲД *بیعهد* он ки дар аҳди худ устувор нест, бевафо.

БЕАҲДӢ *بیعهدی* бевафой, дар аҳди худ устувор набудан.

БЕАҲОЛӢ *بیاهالی* аз аҳолӣ холӣ; гайримаскун, беодам.

БЕБАДАЛ *بیبدل* 1. бадал надошта, бадалнаша-ванда, беиваз; беҳамто, беназир, бемислу монанд. 2. муфт, ройгон; **бебадал нагузоштан** ба ивази коре иҷро кардани коре; қусури чи-зеро баровардан.

БЕБАДӢ *بیبدی* бидуни бадӣ, дурӣ чустан аз бадӣ.

БЕБАҚО *بیبقا* 1. гайриҷовид, кӯтоҳумр, ноустувор, нопойдор: **дунёи бебақо, умри бебақо**. 2. бедошт, камдошт: **матон бебақо**.

БЕБАҚОӢ *بیبقایی* 1. ҷовид (абадӣ) набудан, ноустуворӣ, нопойдорӣ. 2. камдоштӣ, дошт надоштан.

БЕБАНДУБОР *بی بندوبار* нобасомон, ошуфта, лоқайд, надоштани низоми тааххуд ба кор.

БЕБАНДУБОРӢ *بی بندوباری* нобасомонӣ, ошуфтагӣ, лоқайдӣ.

БЕБАР *بی بر* беҳосил, бесамар, бенатиҷа.

БЕБАРАКА(Т) *بی برکه // بی برکت* 1. он чи зиёд ва ба қадри кофӣ нест; **бебаракат будани чизе** беқурб, ҳастаку нестак будани чизе (*мас., пули нав, ҳосили имсола ва ғ.*). 2. бефайз: **дасти бебаракат**.

БЕБАРАКАТӢ *بی برکتی* 1. фаровон набудан, зуд тамом шудани чизе. 2. бефайзӣ; беҳосилӣ.

БЕБАРГ *بی برگ* 1. барг надошта: **дарахти бебаргу бор**. 2. *кит., маҷ.* бенаво, бечизу чора, фақир, камбағал.

БЕБАРГӢ *بی برگی* бенавой, фақирӣ, камбағалӣ, надоштани чизу чора.

БЕБАРӢ *بی بری* бесамарӣ, беҳосилӣ.

БЕБАРКАШ *بی برکش* 1. барнакашида; беҳисоб. 2. *маҷ.* насанчида; бемулоҳиза, беандеша.

БЕБАРҚ *بی برق* бе чараёни барқ.

БЕБАРОР *بی برار* бемуваффақият, омаднакарда: **шикори бебарор**.

БЕБАРОРӢ *بی براری* бемуваффақиятӣ, пеш на- рафтани кор, ноомади кор.

БЕБАРФ *بی برف* барфнадошта; **зимистони бебарф** зимистоне, ки барф наборидааст.

БЕБАСАР *بی بصر* нобино, кӯр, аъмо.

БЕБАСАРӢ *بی بصری* нобиной, кӯрӣ.

БЕБАХТ *بی بخت* бадбахт, бетолеъ.

БЕБАХШ *بی بخش* бебахра; бенасиб.

БЕБАҲО *بی بها* гаронбаҳо, пурбаҳо, пурқимат, беҳамто, бемислу монанд, беназир (*дар гаронқиматӣ*): **дурри бебаҳо, тӯҳфан бебаҳо, ганчи бебаҳо, одами бебаҳо**.

БЕБАҲР *بی بهر* *ниг.* бебахра.

БЕБАҲРА *بی بهره* бенасиб, беҳисса, нобархурдор: **бебахра мондан** бенасиб мондан, бахраманд нашуда мондан; махрум мондан аз чизе.

БЕБАҲС *بی بحث* баҳсоталаб, баҳснопазир: **ҳақиқати бебаҳс**.

БЕБАЧА *بی بچه* бефарзанд, бенасл.

БЕБАЧАГӢ *بی بچگی* бебача будан, бача надоштан, бефарзандӣ.

БЕБИЗОАТ *بی بیضاعت* бемолу чиз; камбизоат, камбағал, тангдаст.

БЕБИЗОАТӢ *بی بیضاعتی* молу чиз надоштан; камбизоатӣ, камбағалӣ, тангдастӣ.

БЕБИМ *بی بیم* нотарс, бебок; нотарсона, бебокона.

БЕБИНӢ *بی بینی* бининадошта; пучук.

БЕБИСОТ *بی بساط* бемолу давлат, беасбобу ускуна; нодор, қашшоқ.

БЕБОД *بی باد* *ниг.* бешамол.

БЕБОДӢ *بی بادی* *ниг.* бешамолӣ.

БЕБОЗГАШТ *بی بازگشت* бозгаштнадошта, баргаштанаоянда, дубора намеомадагӣ: **талафоти бебозгашт, умри бебозгашт; бебозгашт додан** чизеро ба касе тамоман додан.

БЕБОК *بی پاک* 1. нотарс, бочуръат; часур, далер; беибо, густох. 2. *ниг.* **бебокона**.

БЕБОКӢ *بی پاکي* нотарсӣ; чуръатнокӣ, часурӣ, далерӣ; густохӣ.

БЕБОКОНА *بی باکانه* бетарсу бим, нахаросида, нотарсона; часуруна, далерона: **ҷавоби бебокона, саволи бебокона, қадами бебокона, рафтори бебокона**.

БЕБОКЧА *بی باکچه* *мус.* номи яке аз оҳангҳои машхури тоҷикӣ.

БЕБОЛ *بی بال* 1. болу парнадошта. 2. *маҷ.* нотаваон, очиз.

БЕБОЛОБАНДӢ *بی بالابندی* бетаърифу тавсиф, обурангнадода; пӯстканда.

БЕБОР *بی بار* 1. бебар, беҳосил, бесамар: **дарахти бебор**. 2. борнадошта, холӣ: **мошини бебор, хари бебор**.

БЕБОРИШ *بی بارش* бебарфу борон: **ҳавои бебориш; ҳавои боришнадошта, ҳавои соф**.

БЕБОРИШӢ *بی بارشی* наборидани барфу борон, хушқолӣ.

БЕБОРОН *بی باران* бороннаборида, бороннадошта; **бебориш; беборон омадани баҳорон** наборидани борон дар фасли баҳор.

БЕБОРОНИ *بی بارانی* борон наборидан, наборидани борон; бeборишӣ.

БЕБОХТ *بی باخت* бохтнадошта; бидуни бойдихӣ: лотереяи бeбохт.

БЕБОЧ *بی باج* *нав.* аз пардохти боҷ озод, бочи гумрукӣ напардохта: **молҳои бeбоҷ воридшуда, бeбоҷ ворид кардани амвол.**

БЕБУНЁД *بی بنیاد* 1. асоснадошта, бидуни асоси мустаҳкам, ноустувор, сустбунёд. 2. *маҷ.* ноасл; пастфитрат, сифла.

БЕБУНЁДИ *بی بنیادی* 1. надоштани асоси мустаҳкам, сустбунёдӣ, ноустуворӣ. 2. *маҷ.* ноаслӣ; пастфитратӣ, сифлагӣ.

БЕБУРИШ *بی برش* ноӯҳдабаро, лаванд; бекатъият.

БЕБУРИШӢ *بی برشی* ноӯҳдабароӣ, лавандӣ; катъият надоштан дар корҳо.

БЕБУРУТ *بی بروت* бурутнадошта, бемӯйлаб; мӯйлабнабароварда.

БЕБҮ(Ӣ) *بی بوی* бӯйнадошта: гули бeбӯӣ.

БЕВА *بیوه* 1. зани шавҳармурда ё аз шавҳар чудошуда, бевазан. 2. марди безан ё занмурда: **зани бева, беваи бекас, беваю бечораҳо; бева мондан, бева шудан.**

БЕВАГӢ *بیوگی* 1. бешавҳарӣ, бешавҳар мондани зани шавҳардида. 2. безанӣ, безан мондани марди зандида.

БЕВАЗАН *بیوه زن* *ниг.* бева 1.

БЕВАЗН *بی وزن* 1. бевазн будан, вазнадошта, бевазн, сабук; **шеъри бевазн** *иди.* шеъре, ки дар он коидаи вазни арӯз риоя нашудааст. 2. *маҷ.* беаҳамият, камъятибор.

БЕВАЗНӢ *بی وزنی* 1. вазн надоштан, сабук будан. 2. ҳолате, ки ҳангоми берун шудан аз худуди кашиши замин воқеъ мешавад.

БЕВАҚТ *بی وقت* бемаҳал, бемавқеъ, нобахангом; **бевакту соат** бемаҳал, бемавқеъ, нобахангом; **гаштирӯзи бeвақт** хеле баъдтар аз гашти рӯз, охири вақти гаштирӯзӣ; **кирмаки бeвақт** кирмаке, ки дар охири мавсими кирмакдорӣ парваронда мешавад; **бевақт мондан** дер кардан, ақиб мондан; аз вақти муайян ва муқаррарӣ гузарондан, ба таъхир афтодан; **бевақт шудан** дер шудан, аз вақти муайян гу-

заштан; **рӯз бeвақт шудан** бегоҳ шудан, ба поён расида истодани рӯз.

БЕВАҚТИРҮЗӢ *بی وقت روزی* вақти ба охир расида истодани рӯз, охири рӯз, бегохирӯзӣ.

БЕВАҚТӢ *بی وقتی* 1. вақту замоне, ки аз шаб посе гузаштааст; посе аз шаб гузашта: **дар бeвақтии шаб.** 2. дермонда аз вақти муқаррарӣ, нобахангом; **кишти бeвақтӣ** зироате, ки баъд аз гузаштани мӯҳлати муқаррарӣ кошта шудааст: **пахтаи бeвақтӣ.**

БЕВАҚФА *بی وقفه* *кит.* бидуни таваккуф, беист, бетанаффус, паёпай, пайдарҳам.

БЕВАМАРГ *بیوهرگ* он ки дар ҳоли бевагӣ аз дунё мегузарад.

БЕВАМАРД *بیوه مرد* *ниг.* бева 2.

БЕВАПИР *بیوپیر* духтаре, ки солхӯрда бошад ҳам, ба шавҳар набаромадааст, пирдухтар.

БЕВАР *بیور* *кҗп.* даҳ ҳазор (10 000) (*ба забони паҳлавӣ*).

БЕВАТАН *بی وطن* 1. аз ватан чудошуда; бехонумон; гариб, бекасу кӯӣ. 2. шахсе, ки нисбат ба ватани худ безътиной мекунад, манфиатҳои халқи худро ҳимоя намекунад ва маданияти миллии хешро ба назари эътибор намегирад, космополит.

БЕВАТАНӢ *بی وطنی* беватан будан, ватан надоштан.

БЕВАФО *بی وفا* он ки ба қавлу ваъдаи худ устувор нест, он ки дар дӯстӣ содиқ нест, аҳдшикан, паймоншикан: **ёри бeвафо, дунёи бeвафо, фалаки бeвафо.**

БЕВАФӢ *بی وفایی* вафо накардан ба қавлу ваъдаи худ, устувору пойдор набудан дар аҳду паймони дӯстӣ: **бевафӢ кардан.**

БЕВАҲМ *بی وهم*: **беваҳму тарс** нотарсона, бидуни биму ҳарос, наҳаросида.

БЕВАҶҲ *بی وجه* бeсабаб, бeасос, бедалел; бeхуда.

БЕВИҚОР *بی وقار* он ки тамкину вазнинӣ дар хулку атвор надорад.

БЕВИҚДОН *بی وجدان* он ки барои рафтор ва кирдори худ масъулияте ҳис намекунад; ноинсоф.

БЕВИЧДОНӢ بی وجدانی бевичдон будан; ноинсофӣ.

БЕВИЧДОНОНА بی وجدانانه дар рафтору кирдори худ масъулиятро ба назар нагирифта; беинсофона.

БЕВОРА بی واره *кит.* 1. бекас, ғариб. 2. беқадр, безътибор.

БЕВОРИС بی وارث меросхӯрнадошта; аз меросхӯр маҳрумшуда.

БЕВОРИСӢ بی وارثи меросхӯр надоштан, маҳрум аз меросхӯр будан.

БЕВОСИТА بی واسطه 1. рост, бидуни он ки чизе ё касе дар байн воқеъ бошад. 2. *мач.* дафъатан, бидуни фосилаи вақт дар миён: **бевосита пас аз инкилоб**. 3. бе ёрдами беруна, бе иштироки шахси дуюм, **бе мадади миёнҷӣ**, мустақиман, шахсан; **дахолати бевосита** дахолати шахсӣ, мудохила бе иштироки миёнарав ё шахси дигар; **иштироки бевосита** шахсан иштирок кардан (доштан); **хамсояи бевосита** ҳамсояи девордармиён, ду ҳамсояе, ки мобайни онҳо хонаи ҳамсояи дигар воқеъ нагардидааст.

БЕВУЗӮӢ بی وضوء бетохорат, бидуни вузӯъ.

БЕВУҚУФ بی وقوف *кит.* ноогоҳ, нодон, дар ҳоли беҳабарӣ, беҳабар.

БЕВУЧУД بی وجود 1. он ки вучудааш ба қор ё вазъият асаре надорад, гайримуфид; **беасар**. 2. паст, фурумоя, ҳақир.

БЕВУЧУДӢ بی وجودی носудманд будан, беасар будан.

БЕГ *ниг.* **бек.**

БЕГАЗАНД بی گزند *кит.* безарар, беосеб.

БЕГАП بی گپ хомӯш, соқит; хомӯшона; **бегану калоча** бегуфтугӯ; бечуну чаро; **беган набудан** бесабаб набудан; иллату асос доштан (-и ходисае).

БЕГАӲ *ниг.* **бегоҳ; гоҳу бегоҳ.**

БЕГАӲӢ *ниг.* **бегоҳӣ.**

БЕГАӲӲЕЗ *ниг.* **бегоҳҳез.**

БЕГИӲӲ *ниг.* **бегӣҳнадошта**, аз гиёҳу алаф холӣ: **биёбони бегӣҳ**, **дашти бегӣҳ**, **кӯҳи бегӣҳ**.

БЕГИӲӲӢ *ниг.* **бегӣҳ** будан, гиёҳу алаф надоштан.

доштан.

БЕГИЛА *ниг.* **бегиламандӣ**, бидуни шикоят шиква.

БЕГИМ *ниг.* 1. **таър.** зани амир; амирзодазан; лақаби занони аъёну ашроф ва занони мӯҳтарам. 2. *барои ифодаи меҳру навозиши дар охири номҳои занона илова мешавад:* **Улфат-бегим, Анорбегим** ва ғ.

БЕГИЧОН *ниг.* 1. фарзанди бег, бегзода. 2. *дар мавриди навозиши ва ифодаи эҳтиром нисбат ба фарзандони аъён гуфта мешуд.*

БЕГӢ *ниг.* 1. **мансуб ба бег**. 2. **таър.** идора ва ҳукумати бек.

БЕГОНА *ниг.* 1. ношинос; ноошно: **чавони бегона**, **зани бегона**, **марди бегона**. 2. бо риштаи хешу таборӣ пайванд набуда, гайрихеш, гайрихудӣ; **аз дӯсти дур бегонаи наздик хуб аст** (*мақ.*); **бегона шудан** шахси гайрихудӣ шудан, дур шудан аз хешу дӯстон. 3. дигар, гайр; хоричӣ, ачнабӣ: **лашқари бегона**, **сипоҳи бегона**, **синфи бегона**. 4. чое, ки зодгоҳ ё маҳалли иқомати доимии касе намебошад: **кишвари бегона**, **шаҳри бегона**, **деҳаи бегона**; **алафи бегона** алафи худрӯи даруни киштзор; **дасти бегона** шахси гайрихудӣ; шахси муҳолиф; **аз ақл бегона шудан** ақро гум кардан, девона шудан; **пулро бегона кардан** аз шахси гайрихудӣ мол харидан.

БЕГОНАВОР *ниг.* монанди бегонаҳо, мисли шахси ношиносу ноошно ё гайри хешу табор.

БЕГОНАГӢ *ниг.* бегона будан; **бегонагӣ кардан** ҳамчун бегонаҳо рафтор кардан.

БЕГОНАЗАБОН *ниг.* он ки бо забони дигар гап мезанад, он ки забони ӯ забони хоричист.

БЕГОНАЗАМИН *ниг.* чое, ки зодгоҳ ё манзили доимии касе нест, кишвари бегона, мулки бегона.

БЕГОНАПАРАСТ *ниг.* он ки бегонаро аз одамони худӣ бартар медонад ва бо бегонагон нишасту бархост ва сару қор дорад, бегонаписанд.

БЕГОНАПАРАСТӢ *ниг.* бегонапараст будан, парастии бегонагон.

БЕГОНАПИСАНД *بيگانه پسنده* *ниг.* бегонапараст.

БЕГОНАРҮ *بيگانه رو* *ниг.* бегона, ношинос.

БЕГОР *بيگار* *таър.* кори маҷбурии бемузд, ки мардум дар заминҳои амир ва амалдорон ба ҷо меоварданд; кори маҷбурии ва бемузд.

БЕГОРӢ *بيگارى* касеро маҷбуран ва бемузд кор фармудан.

БЕГОҲ *بيگاه* охири рӯз пеш аз фурӯ рафтани офтоб; аввали шаб; аз **пагоҳ то бегоҳ** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бегоҳи чумъа** охири рӯзи панҷшанбе, ки пас аз он чумъа меояд; **рӯз бегоҳ шудан** ба поён расидани рӯз, бевакт шудани рӯз; **рӯзро бегоҳ кардан** рӯзро ба поён расондан, тамоми рӯзро бо коре гузарондан; **◇ гоҳу бегоҳ // гаҳу бегаҳ** бамавриду бемаврид, вақту бевакт; **пагоҳ-бегоҳ** ба қарибӣ, дар рӯзҳои наздик.

БЕГОҲИРӮЗ(Ӣ) *بيگاهى روز(ى)* охири рӯз (*асосан баъд аз нишастани офтоб то сар шудани шаб*).

БЕГОҲӢ *بيگاهى* 1. *ниг.* бегоҳ: бегоҳии бевакт, бегоҳии рӯзи дигар. 2. *мансуб ба бегоҳ:* **наси-ми бегоҳӣ, хӯроки бегоҳӣ; синфҳои бегоҳӣ** синфҳои мактаби шабона.

БЕГОҲОН//БЕГОҲОНӢ *بيگاهان//بيگاهانى* *ниг.* бегоҳ.

БЕГОҲХЕЗ *بيگاه خيز* 1. он ки дер аз хоб мехезад. 2. сахархез.

БЕГУЗАШТ *بي گذشت* гузаштнакунанда; яқрав.

БЕГУМОН *بي گمان* бешубҳа, бешак, яқинан, бидуни шакку тардид, он ки дар бораи касе ё чизе шак надорад.

БЕГУНАҲ//БЕГУНОҲ *بي گناه//بي گناه* он ки ҷурм надорад, гунаҳгор нест, беайб, маъсум; **◇ мусиҷан бегуноҳ** он ки худро беайбу бечора нишон медиҳад.

БЕГУНОҲӢ *بي گناهي* бегуноҳ будан, гуноҳ надоштан, беайбӣ.

БЕГУРДА *بي گرده* тарсу, буздил, бечуръат.

БЕГУРДАӢ *بي گردگى* тарсончакӣ, буздилӣ, бечуръатӣ.

БЕГУФТУГӮ(Ӣ) *بي گفتوگوى* 1. бидуни сухани

барзиёд, бечуну чаро; бешарту шароит. 2. бешак, бешубҳа, албатта, ҳатман.

БЕГӮШ *بي گوش* он ки гӯш надорад; гӯшбурида.

БЕГӮШТ *بي گوشت* хӯроке, ки ба он гӯшт намеандозанд; гӯшгнадошта: **хӯроки бегушт.**

БЕҒАВҒО *بي غوغا* *ниг.* бегалогула.

БЕҒАЙРАТ *بي غيرت* 1. он ки гайрат надорад ва дар иҷрои корҳо саъю кӯшиш намекунад; танбал, коҳил. 2. *гуфт.* тарсончак, буздил, тарсу. 3. марди камқувват.

БЕҒАЙРАТӢ *بي غيرتى* 1. бегайрат будан, сайъу кӯшиш накардан дар иҷрои корҳо. 2. *гуфт.* тарсончакӣ, буздилӣ. 3. камқувватӣ, камгайратӣ (*оид ба мард*).

БЕҒАЛАТ *بي غلط* 1. холӣ аз галат, бехато. 2. галат накарда, ба саҳву хато роҳ надода.

БЕҒАЛОҒУЛА *بي غلاغوله* бемағал, бегавғо, шӯру гавғо накарда.

БЕҒАМ *بي غم* он ки ғаму гусса надорад, дур аз андӯх: **беғаму гусса будан; ◇ дами беғам задан** а) аз ғаму ташвиш фориғ шуда, роҳат кардан, беғамона дам гирифтани; б) фориғболона умр ба сар бурдан, осуда зиндагонӣ кардан.

БЕҒАМӢ *بي غمى* беғам будан, ғам надоштан; осудахотирӣ.

БЕҒАМОНА *بي غمنايه* фориғ аз ғаму гусса; бепарвоёна, фориғболона.

БЕҒАРАЗ *بي غرض* 1. он ки дар коре манфиати шахсии худро ба назар намегирад, бетамаъ: **дӯсти беғараз.** 2. *ниг.* бегаразона.

БЕҒАРАЗӢ *بي غرضى* беғараз будан, тамаъ надоштан, бетамай.

БЕҒАРАЗОНА *بي غرضانه* на аз рӯи ғараз, холисона, бо нияти холис; бо дили соф; объективона, бетарафона: **дӯстии беғаразона, ёрии беғаразона, танқиди беғаразона.**

БЕҒАШ *بي غش* 1. олудаву омехтанашуда (*бо чизи камбаҳотар аз худ*), тилло ва нуқрае, ки бо филиз дигар омехта нашудааст, беомезиш; соф, холис, сара. 2. шароби бедурд, соф, ноб. 3. *маҷ.* бериё, бемакру ҳила; пок, беолоиш; бекудурат: **дили беғаш, дӯстии беғаш, муҳаббати беғаш.**

БЕҒИЛ *بي غل*: **бегили ғаш** а) соф, покиза, ноолуда; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адо-

да; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адоват.

БЕГОЯ *بی غایه* он чи гоя надорад, беидея; дорои гои паст (*дар бораи асарҳои санъат*).

БЕГУБОР *بی غبار* он чи гарде рӯи онро нагирифтааст, ё бо гарду губоре олудаву омехта нест, соф, шаффоф: **осмони бегубор, оинаи бегубор**.

БЕГУРБАТ *بی غربت* бечанчол, ором, тинч: **диёри бегурбат**.

БЕГУЛА *بی غوله* *ниг.* байгула.

БЕГУЛАНИШИН *بی غوله نشین* *ниг.* байгуланишин.

БЕД I *بید* дарахти бесамари соядор, ки шохҳои рости дароз дошта, бештар дар лаби ҷӯй ва ҷойҳои сернам мерӯяд ва навҳои зерини он машҳур аст: **мачнунбед, беди сурх (сурхбед), беди сиёх (сияхбед), зарбед, беди сафед ва ғ.**; **чун барги бед ларзидан // чун бед ларзидан** *мач.* сахт ларзидан (*одатан аз тарс*); **ман тут гӯям, шумо бед мегӯед (зарб.)** ба саволи касе ҷавоби номувофиқ додан; сухани мусоҳибро дуруст нафаҳмида, гапи номувофиқ ва бемавқеъ гуфтан.

БЕД II *بید* *ниг.* кӯя.

БЕДА *بیده* алафи хушк; юнучқа (умуман): **банди беда, ғарамии беда; беда додан, беда партофтан; бедаи кабуд** юнучқаи хушке, ки дар натиҷаи дар соя хушк кардан ранги кабуди худро нигоҳ доштааст.

БЕДАБУРАК *بیده برک* олати оҳанини махсус барои бурида майда кардани алафу хошоки ҳайвонот, аррадос.

БЕДАБУРӢ *بیده بری* буридани беда, бурида майда кардани беда.

БЕДАВЛАТ *بی دولت* 1. он ки молу мулк надорад, нодор, тангдаст, камбағал. 2. *мач.* бетолеъ, шӯрбахт; бечора, бесоҳиб.

БЕДАВЛАТӢ *بی دولتی* 1. камбағалӣ, нодорӣ, фақирӣ. 2. *мач.* бадбахтӣ, беиқболӣ, бетолей.

БЕДАВО *بی دوا* 1. давонашаванда, бедармон, табобатнашаванд; сиҳатнашаванда, муолиҷанаёбанда, дармоннопазир, ноилоҷ. 2. *мач.* ислоҳнопазир, ғайри қобили ислоҳ, ислоҳнашаванда; **дарди бедаво** а) бемории сиҳатнашаванда, дарди муолиҷанопазир; б) *мач.* мушките, ки ҳалли он имконнопазир аст;

вазъияти баде, ки аз он халосӣ муҳол аст.

БЕДАВОМ *بی دوام* давомнадошта, кӯтоҳмӯҳлат, кӯтоҳмуддат, кӯтоҳумр; нопойдор.

БЕДАЛЕЛ *بی دلیل* беасос, исботнашаванда: **гапи бедалел**.

БЕДАЛЕЛӢ *بی دلیلی* бедалел будан; исбот надоштан.

БЕДАМ *بی دم* беҳаво, дамнакарда, холӣ.

БЕДАНДОН *بی دندان* он ки дандон надорад, дандоннадошта: **дахони бедандон; бедандон шудан**.

БЕДАНДОНӢ *بی دندانӣ* бедандон будан, дандон надоштан.

БЕДАНЧИР *بیدانچیر* *бот.* растани алафӣ, ки аз тухми он равғани гарчак (канадона) мегиранд.

БЕДАПОЯ//БЕДАПАЯ *بیده پایه//بیده پیه* юнучқазоре, ки юнучқаш даравида шудааст (*одатан баъд аз дарав ба он ҳайвонотро сар медиҳанд то ки боқимонда ва ё резупошишудаи юнучқаро чида хӯрад*).

БЕДАР *بی در* хонае, ки барои даробаро ҷои даргузошта шуда бошад ҳам, дар шинонда нашудааст: **хонаи бедару тиреза**.

БЕДАРАК *بی درک* 1. беасар, беному нишон; беҳабар; **бедарак шудан** а) беному нишон шудан, аз худ хабар надодан; б) номаълум ғайб задан, гум шуда рафтан. 2. бесабаб, беасос, беҳуда. 3. бидуни зарурат, бекор, бе қасди муайян; **бедарак нагуфтаанд, ки ... // бедарак нест, ки ...** бесабаб нест, ки ...

БЕДАРАНГ *بی درنگ* *кит.* бетаъхир, фавран, бетаваккуф.

БЕДАРАНГӢ *بی درنگӣ* *кит.* 1. бетаъхир амал кардан. 2. *мач.* ноустувор, бепоя.

БЕДАРАХТ *بی درخت* дарахтнарӯида, дарахтнадошта: **замини бедарахт**.

БЕДАРАХТӢ *بی درختӣ* луч будани замин, дарахтнадошта.

БЕДАРВОЗА *بی دروازه* муҳавватае (ҳаётае) аз қабилӣ ҳавлию сарой, ки дарвоза шинонда нашудааст; *муқ.* **бедар**; \diamond **шаҳри бедарвоза** ҷои беназорат, ҷои бесоҳиб.

БЕДАРД *بی درد* 1. он ки дарду беморие надорад,

- солим. 2. б еозор, дард накунонда. 3. *мач.* касе, ки гаму алам надорад; бегаму бепарво; ◊ **БЕДАРДИ МИЁН** бидуни меҳнат, осонакак, муфт, ройгон (*мас.*, пули **бедарди миён** пули муфт бадастомада).
- БЕДАРДГАРДОНӢ** *بی دردگردانی* рафъи ҳисси дард, карахт кардан (*ба воситаи дору*).
- БЕДАРДИСАР** *بی دردسر* беташвиш: **кори бедардисар**.
- БЕДАРДӢ** *بی دردی* 1. бедард будан, дард надоштан. 2. *мач.* бегамӣ, бепарвоӣ.
- БЕДАРЕҒ** *بی دریغ* 1. бе ҳайфу афсӯс, бе пушаймонию надомат; раҳм накарда, бераҳмона. 2. бидуни музояка, дарег надошта, хасисӣ накарда, саховатмандона. 3. *мач.* ҷоннисорона, ҷонро дарег надошта.
- БЕДАРМОН** *بی درمان* 1. *ниг.* бедаво. 2. камқувват, беҳол, бемадор, нотавон.
- БЕДАРМОНӢ** *بی درمانی* 1. бедармон будан, муолиҷанопазирӣ, сихатнашавандагӣ. 2. беҳолӣ, бемадорӣ; камқувватӣ, сустӣ.
- БЕДАРОМАД** *بی درآمد* даромаднадошта, бидуни дахл; бефоида, бесуд; нафъ ва манфиат надошта: **харчи бедаромад**.
- БЕДАСТ** *بی دست* он ки даст надорад; ◊ **бедасту по** ноӯҳдабаро, беҳунар, мӯҳмал.
- БЕДАСТА** *بی دسته* ҳар чизе, ки даста надорад (*аз қабилӣ кӯза, ҷойник, табар*).
- БЕДАСТАР** *بی دستار* зоол. ҷонвари ширхӯр аз хонаводаи ҳояндагон, ки ҷуссаи нисбатан калон ва пӯсти зебӯе дорад ва хуб шино мекунад.
- БЕДАСТГОҲ** *بی دستگاه* *кит.* дову дастгоҳ-надошта; бечизу чора: **дарवेशи бедастгоҳ**.
- БЕДАСТГОҲӢ** *بی دستگاهی* бечизӣ, бенавоӣ, фақирӣ, камбағалӣ.
- БЕДАСТӢ** *بی دستیار* дастёрнадошта; бемададгор.
- БЕДАСТӢРӢ//БЕДАСТИӢРӢ** *بی دستیار* бедастёр будан, мададгору ёридоханда надоштан.
- БЕДАХЛ** *بی دخل* *кит.* 1. бе даҳолати касе, бидуни мудохила. 2. *ниг.* **бедаромад**.
- БЕДАХОНА** *بیده خانه* ҷой барои нигоҳ доштани юнучқаву алафҳои дигари хушккондашуда, анбори беда.
- БЕДАҲАН//БЕДАҲОН** *بی دهن//بی دهان* баддахан, бадзабон, бадгап; сергап, лаққӣ.
- БЕДБАРГ** *بی دبرگ* 1. барги бед. 2. *кҳн.* пайкони тир, ки шаклаш ба барги бед монанд аст.
- БЕДБУН** *بی بدین* *кит.* дарахти бед.
- БЕДГУЛ** *بی دگل* дарахти бутташакли ҳамешасабз, ки гулҳои сурх, сафед ва гулобиранг дорад.
- БЕДГУН** *بی دگون* бедранг, ба ранги бед, сабзу кабуд.
- БЕДЕВОР** *بی دیوار* 1. бино ва ё иморате, ки дар болои пояҳо бе девор сохта шудааст. 2. ҳавлие, ки атрофаш бо девор ихота нашудааст.
- БЕДЗОР** *بی دزار* макони бисёрии бед, ҷое, ки дарахтони бед анбӯҳ рӯидаанд, бедистон.
- БЕДИӢНАТ** *بی دیانت* 1. он ки фармудаҳои дину мазҳабро риоя намекунад, бедин, бемазҳаб, мулҳид. 2. *мач.* ноинсоф, бевичдон, норосткор.
- БЕДИӢНАТӢ** *بی دیانتی* 1. бединӣ, ломазҳабӣ, мулҳидӣ. 2. *мач.* ноинсофӣ, бевичдонӣ.
- БЕДИҚҚАТ** *بی دقت* он ки ба иҷрои коре нағз диққат намекунад, сарсарӣ, бепарво, бетаваччӯҳ.
- БЕДИҚҚАТӢ** *بی دقتی* бедикқат будан, бепарвоӣ, безътиной, бетаваччӯҳӣ.
- БЕДИЛ** *بی دل* 1. дилхунук, дилмонда, дилгир: **бедил шудан аз касе**. 2. *кит.* ошиқи дилбохта, ошиқи беқарор. 3. *мач.* тарсончак, буздил, бегурда. 4. таҳаллуסי шоири бузурги форсу тоҷик Мирзо Абдулқодир (1644-1721).
- БЕДИЛӢ** *بی دلی* 1. дилхунукӣ, дилмондагӣ. 2. *мач.* тарсончакӣ, буздилӣ.
- БЕДИЛОН** *بی دلان*: **дилу бедилон** хохону нохоҳон, хоставу нахоста, дилаш кашидаю накашида; дилхунукона.
- БЕДИЛҲОН** *بی دلخوان* 1. он ки ашъори Бедилро аз девони ӯ азёд мекунад. 2. *таър.* талабаи синфҳои болоии мадрасаҳои пешин, ки дар марҳилаи охири таълими савод девони ғазалиёти Бедилро меҳонд ва шарҳ меод.

БЕДИЛХОНӢ بيدلخواني 1. хондани ашъори Бедил. 2. махфиле, ки аъзои он бо шарҳи ашъори Бедил машғул буданд.

БЕДИЛШИНОС بيدل شناس адабиётшиносе, ки мавзӯи омӯзиш ва тадқиқоти ӯ эҷодиёти Мирзо Абдулқодири Бедил мебошад.

БЕДИЛШИНОСӢ بيدل شناسي шоҳае дар адабиётшиносӣ, ки ба омӯзишу таҳқиқи ҳаёт ва фаъолияти адабии Мирзо Абдулқодири Бедил ва мактаби ӯ машғул аст.

БЕДИМОҒ بيدماغ димоғсӯхта, хафа, зик, хиратабъ.

БЕДИМОҒӢ بيدماغي димоғсӯхтагӣ, хафагӣ, зикӣ, хиратабъӣ.

БЕДИН بيدن он ки ба дин эътиқод надорад ва расму русуми шариатро риоя намекунад, бемазҳаб; аз дин рӯй гардонда, мулҳид.

БЕДИНӢ بيديني бедин будан, эътиқод надоштан ба дину мазҳаб.

БЕДИСТОН بيدستان 1. ниг. **бедзор**. 2. маҷ. боғи бесамар.

БЕДМУШК بيدمشك дарахте аз чинси бед, ки гули зарди сабзтоби бисёр хушбӯй дорад; арақи онро мегиранд, ки хеле хушбӯ буда, хосияти давоӣ дорад.

БЕДОВ بيداو: бедову дастгоҳ *гуфт*. беасбобу ускуна; бечизу чора.

БЕДОҒ بيداغ 1. он ки дар рӯи пӯшташ доғ - нишонаҳои сиёҳчатоб надорад. 2. ҳар чизе, ки дар он лаккае нест, соф, пок, гайри доғдор.

БЕДОД بيداد 1. беадолатӣ, зулм, ситам, чавр: **бедоду ситам, зулму бедод; аҳли бедод** золимон, ситамгарон, чафопешагон. 2. оху фиғон, нолаву зорӣ: **доду бедод; доду бедод кардан**.

БЕДОДГАР بيدادگر золим, ситамгар, чафопеша.

БЕДОДГАРӢ بيدادگري беадолатӣ, зулм, ситам: чавр, чафо, истибдод: **бедодгарӣ кардан**.

БЕДОДГАРОНА بيدادگرانه беадолатона, ноинсофона; золимона, ситамгарона.

БЕДОДӢ بيدادي ниг. **бедодгарӣ**.

БЕДОДПЕША بيدادپيشه ниг. **бедодгар**.

БЕДОЛ بيدال: **бедолу дарахт** маконсе, ки ҳеч дарахт надорад (*дашт, биёбон, сахро ва ғ.*).

БЕДОНА I بيدانه парандаи сахроии хушовоз, ки аз гунчишк калонтар мебошад (*шавқмандон онро сайд карда, барои овози форами ё чангӣ буданаши дар хонаҳо нигоҳ медоранд*), вартиш, карак: **бедонаи чегӣ, бедонаи чангӣ**.

БЕДОНА II بيدانه мевае, ки донак надорад (*аз қабилу ангури кишмиш*): **хурмои бедона**.

БЕДОНАБОЗ بيدانه باز он ки бедонахоро барои чанг андохтан нигоҳ медорад.

БЕДОНАБОЗӢ بيدانه باري бедона доштан ва чанги бедона ташкил кардан, амали бедонабоз.

БЕДОНАК بيدانک 1. растание, ки аз тухм намерӯяд (*аз қабилу сафедор, бед ва ғ.*). 2. ниг. **бедона II**.

БЕДОНИШ بيدانش беилм, бесавод, нодон, чоҳил.

БЕДОНИШӢ بيدانشي бедониш будан, бесаводӣ, нодонӣ, чоҳилӣ.

БЕДОР بيدار 1. он ки дар ҳолати хоб нест; *муқоб. хуфта ва хобида*: **аз хоб бедор кардан, аз хоб бедор шудан; бедор мондан** нахобидан, хоб нарафтан; **шабро бедор гузаронидан** шабзиндадорӣ кардан, бедорхобӣ кашидан. 2. маҷ. хушёр, огоҳ, бохабар; **бедор кардан** а) касеро аз хоб хезондан; б) маҷ. касеро аз чизе огоҳонидан; аз ҳолати гафлат ва бехабарӣ баровардан; **бедор шудан** а) аз хоб хестан; б) хушёр шудан, огоҳ шудан; бохабар шудан; в) маҷ. аз гафлат баромадан, аз чаҳолат раҳой ёфтан; г) маҷ. дар аввали баҳор зинда шуда, ба муғчабарорӣ сар кардани дарахтон ва ба неш задан шуруъ кардани наботот; **♦ бахти бедор // толеи бедор** бахти мусоид ва мададгор, толеи омадкарда; **аз хоби гафлат бедор шудан** аз нодонию чаҳолат баромадан, бохабар шудан (*аз воқеаву ҳодисаҳои рӯзгор*).

БЕДОРБАХТ بيداربخت маҷ. хушбахт, саодатманд, батолель.

БЕДОРБОШ بيدارباش овоз ва садое, ки барои бедор шудани одамон дар сарбозхонаҳо ва муассисаҳои дигари низомиву қудратӣ монанди овози шайпур дар бошишгоҳҳои ҳарбӣ садо медиҳад.

БЕДОРДИЛ بيدار دل дилогоҳ, зиндадил, равшанзамир, бомаърифат; муқоб. **гофил**.

БЕДОРДИЛӢ بيداردلى бедордил будан, хушёрӣ, огоҳӣ.

БЕДОРӢ بيدارى 1. бедор будан, ҳолати гайри хоб, дар хоб набудан, бехобӣ. 2. *мач.* хушёрӣ, огоҳӣ, хабардорӣ; маърифатнокӣ.

БЕДОРМАҒЗ بيدارمغز *киноя аз* оқилу хушёр ва огоҳ.

БЕДОРФИКР بيدارفكر *мач.* хушёру доно; хабардор, огоҳ, бомаърифат.

БЕДОРХОБ بيدارخواب азхобмонда, хобпарида; бедорхоб будан нахобидан; шабро бедор гузаронидан.

БЕДОРХОБӢ بيدارخوابى аз хоб мондан, нахобидан, ҳолати касе, ки шаб хоб карда натавонистааст; **бедорхобӣ** **кашидан** нахобида шабро рӯз кардан (*аз беморие*), шабзиндадорӣ кардан.

БЕДОРШУДА بيدارشده *сифати феълии замони гузашта аз* **бедор шудан**; 1. аз хоб бархоста. 2. огоҳшуда, хушёршуда.

БЕДОШТ بيداشت хар чизе, ки дошт надорад, бебақо; муқоб. **бадошт**.

БЕДУД بيدود 1. дуднадошта, холӣ аз дуд; соф, фурузон; дуд намекардагӣ: **оташи бедуд**, **чароғи бедуд**, **шамъи бедуд**, **шӯълаи бедуд**. 2. *мач.* хар чизе (одатан таоме), ки муфт, бе меҳнат ба даст меояд: **ҳалвои бедуд**, **шӯрбои бедуд**; **бедуд сӯхтан** *киноя аз* номаълум ғам хӯрдан, ба дигарон аён накарда, дар оташи ғаму андӯх сӯхтан.

БЕДУДМОН بيدودمان *кит.* он ки хонаву хонавода надорад, бехонумон.

БЕДУМ بيدوم думнадошта; думбурида: **хари бедум**.

БЕӒВАР بيداور он ки мададгору Ӓрирасоне надорад.

БЕӒВАРӢ بيداورى беӒвар будан, мададгору Ӓрирасон надоштан.

БЕӒД بيداد беҳуш, аз хуш рафта.

БЕӒР بيدار он ки Ӓру дӯст надорад, яккаву танҳо, бекасу бепаноҳ.

без *биз асоси замони ҳозира аз* **бехтан**.

БЕЗ I بيز 1. лӯндачаи гӯштии бо иллате шах ва гиреҳшуда, ки аз даруни равған Ӓ гӯшт мебарояд, ғудда, гауд. 2. *тиб.* яке аз узвҳои инсон ва ҳайвонот, ки барои хун моддаҳои ҳаётан зарур чудо мекунад ва моддаҳои нодаркорино чудо карда, берун меандозад: **бези тағи гулӯ**.

БЕЗ II بيز *гуфт.* навъи матои пахтагини дурушт, хомсуф.

БЕЗАБОН بيزبان 1. он ки умуман қобилияти нутқ надорад, гунг, лол: **ҳайвони безабон**, **маҳлуқи безабон**. 2. он ки маҳорати баланди суханпардозӣ надорад, очиз дар нутқ. 3. *мач.* сокит, хомӯш. 4. *мач.* ҳайвон.

БЕЗАБОНӢ بيزبانى хомӯшӣ, сукут, сокитӣ, тавони сухангӯӣ надоштан: **безабонӣ нишонан марғ аст** (*мақ.*).

БЕЗАВҚ بيزوق 1. он ки шавқу завқ ва майлу рағбат ба чизе Ӓ коре надорад. 2. шахсе, ки зебоиро ҳис намекунад ва аз он лаззат намебарад.

БЕЗАВҚӢ بيزوقى безавқ будан; бесалиқагӣ.

БЕЗАВОЛ بيزوال заволнопазир, ҳамешагӣ, ҷовид, абадӣ; офатнопазир, намуранда: **бахти безавол**, **ишқи безавол**, **ҳусни безавол**.

БЕЗАВОЛӢ بيزوالى заволнопазир будан, абадӣ будан; абадият.

БЕЗАДА بيزده: **ҳичои безада зби.** ҳичое, ки ҳангоми талаффуз ба он зада намеафтад.

БЕЗАМИН بيزمين он ки барои киштуқор замини хусусӣ надорад: **деҳқони безамин**, **камбағали безамин**.

БЕЗАМИНА بيزمينه заминанадошта, беасос, бепоя, бебунёд.

БЕЗАМИНӢ بيزمينى безамин будан, замини кишт надоштан.

БЕЗАН بيزان марде, ки зан нагирифтааст, Ӓ дар айни ҳол зан надорад, мучаррад.

БЕЗАНӢ بيزانى безан будан, зан надоштан (-и мард).

БЕЗАР بيزار *кит.* бепул; безизоат, бенаво; нотавон, бечора.

БЕЗАРАР بيزار 1. чизе (коре), ки зиён ва нуқсон надорад, бенуқсон, беайб. 2. касе (чи-

зе), ки аз вай ба касе (чизе) зиёне намерасад: одами безарар, доруи безарар; безарар кардан қобилияти зиёнрасонии чизе ё касеро аз байн бурдан; коре кардан, ки осебе расонда натавонад; безарар мондан осеб нарасида мондан, зарар надидан.

БЕЗАРДА *بی زرده* тарсончак, бечуръат; беору номус, беҳамият.

БЕЗАРӢ *بی زری* *kit.* бепулӣ; бебизоатӣ, бенавой, камбағалӣ.

БЕЗАРФ *بی ظرف* аз зарф истифода набурда, бидуни зарф: безарф кашондани бор.

БЕЗАРФИЯТ *بی ظرفیت* камчанба, он ки токати шунидани суханҳои дигаронро надорад ва безътиной зоҳир мекунад.

БЕЗАРФИЯТӢ *بی ظرفیتی* безарфият будан, камтаҳаммул будан.

БЕЗАРФӢ *بی ظرفی* холӣ будан, бетаҳаммул, худписандӣ, дурушті.

БЕЗАҲМАТ *بی زحمت* осон, бароҳат.

БЕЗАҲРА *بی زهره* бечуръат, тарсончак.

БЕЗАҲРАГӢ *بی زهرگی* бечуръатӣ, тарсончакӣ.

БЕЗГАК *بی زگک* *гуфт.* табларза, вараҷа; безгак гирифтан а) саршавии бемории безгак; б) маҷ. саҳт тарсида ларзидан.

БЕЗЕБ *بی زیب* нозеб, аз назокат дур, хунук: рафтори безеб.

БЕЗЕБӢ *بی زیبی* безеб будан, аз хусну зебой дур будан.

БЕЗИЁ *بی ضیا* *kit.* бенур, бепартав, бедурахшиш: безиё шудан.

БЕЗИЁН *بی زیان* 1. *ниг.* безарар. 2. зарарнадида, бидуни офату осеб. 3. зарарноовар, хисоратнаоваранда: моли безиён, савдои безиён.

БЕЗИЁНӢ *بی زیانی* безиён будан, зарару зиён надоштан.

БЕЗИНҲОР *بی زینهار* *kit.* беамон, беараҳм.

БЕЗОБИТА *بی ضابطه* 1. баташвишафтада, баташвишмонда, бесаранҷом: безобита кардан, безобита шудан. 2. парешон, мушаввашхавотир.

БЕЗОБИТАГӢ *بی ضابطگی* бесаранҷомӣ, паре-

шонӣ, мушаввашӣ, дар хавотир будан, ба изтироб афтадан.

БЕЗОВАР *بی زاور* *kit.* беқувват, беқудрат, беиктидор.

БЕЗОД *بی زاد* бетӯша, бидуни тӯша.

БЕЗОН *بی زان* 1. *феъли ҳол аз бехтан*; дар ҳоли бехтан. 2. безанда. 3. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои безанда*, гирболқунанда: атрбезон, гулбезон.

БЕЗОР *بی زار* бемайл ва берағбат нисбат ба чизе, рӯғардоншуда, гурезон (*аз чизе ё касе*); мутанаффир; аз бекор ҳама безор (*зарб.*); безор кардан *касеро* бо ягон ҳаракат ё кори худ касеро ба ҷон расондан; аз ҷон безор кардан (*шудан*) аз ҷон сер кардан (*шудан*); ба ҷон расондан (*расидан*), ниҳоят танг кардан (*шудан*), дилгир кардан (*шудан*).

БЕЗОРӢ *بی زاری* *гуфт.* авбош, бекоргард, тарбиятнодида, вайронгари тартиботи ҷамъиятӣ.

БЕЗОРҚУНАНДА *بی زارکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз безор кардан*; нафратовар, дилбазан, дилгирқунанда.

БЕЗОТ *بی ذات* 1. зотнадошта, бадзот: ҳайвони безот. 2. *таҳқ.* беаслу насаб, ночинс.

БЕЗУРӢТ//БЕЗУРИӢТ *بی ذریات* он ки аз ӯ фарзанд намешавад, бенасл, беавлод.

БЕЗУРӢТӢ//БЕЗУРИӢТӢ *بی ذریاتی* безурӢт будан; надоштани қобилияти фарзанддоршавӣ, беавлодӣ.

БЕИБО *بی ابا* аз ҳеҷ чиз худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида; беистихола, беҳаё.

БЕИБОГӢ//БЕИБОӢ *بی اباگی* *//بی ابایی* беибо будан, беистихолагӣ, беҳаёӣ.

БЕИБОӢНА *بی اباپانه* ибо накарда, истиҳола накарда; густохона.

БЕИДЕЯ *بی ادیه* *ниг.* бегоя.

БЕИДРОК *بی ادراک* бефаҳм, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИДРОКӢ *بی ادراکی* бефаҳмӣ, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИӢР *بی عیار* тамған иёрнадошта; бемахак: тиллову нуқраи беиӢр.

БЕИЗЗАТ *بی عزت* *ниг.* бехурмат.

БЕИЗЗАТӢ *بی عزتی* *ниг.* бехурматӢ.

БЕИҚТИДОР *بی اقتدار* безӯр, бекудрат, бекувват.

БЕИҚТИДОРӢ *بی اقتداری* беиқтидор будан, безӯрӢ, бекувватӢ.

БЕИЛЛАТ *بی علت* иллатнадошта, бенуксон, байбу камбудӢ; **узвҳон беиллати бадан** узвҳон сихати бадан.

БЕИЛЛАТӢ *بی علتی* беиллат будан, айбу нуқсон надоштан.

БЕИЛМ *بی علم* он ки илму дониш надорад, ноҳонда, таҳсили илм накарда, бесавод.

БЕИЛМӢ *بی علمی* беилм будан, бедонишӢ, бесаводӢ.

БЕИЛОЧ *بی علاج* 1. шифонаёбанда, дармоннопазир, бедаво: дарди беилоч. 2. ноилоч, чоранадошта.

БЕИЛОЧӢ *بی علاجی* 1. беилоч будан, шифонаёбандагӢ, дармоннопазирӢ; бедаво будан. 2. ноилочӢ, чора надоштан.

БЕИЛТИФОТ *بی التفات* номехрубон, ҳусни таваччӯх надошта, белутфу марҳамат.

БЕИЛТИФОТӢ *بی التفاتی* беилтифот будан, номехрубонӢ, безътиной.

БЕИЛТИФОТОНА *بی التفاتانه* номехрубонона, бидуни ҳусни таваччӯх, ба ғайри лутф ва мехрубонӢ.

БЕИМДОД *بی امداد* бемадад, бекумак, беёрӢ.

БЕИМДОДӢ *بی امدادی* бемадад будан, нотавонӢ.

БЕИМЗО *بی امضا* имзонадошта, беном; **мактуби беимзо** номаи нависандааш номаълум.

БЕИМОН *بی ایمان* 1. бедин, бемазҳаб. 2. *тахқ.* он ки ба ҳеч чиз имону эътиқод надорад, безътиқод; бевичдон, ноинсоф.

БЕИМОНӢ *بی ایمانی* 1. беимон будан, бединӢ, бемазҳабӢ. 2. имону эътиқод ба ҳеч чиз надоштан; бевичдонӢ, беинсофӢ.

БЕИМТИЁЗ *بی امتیاز* бидуни бартарӢ, бебартарӢ.

БЕИМТИҲОН *بی امتحان* имтиҳон надода, имтиҳон насуворида.

БЕИНСОФ *بی انصاف* ноинсоф, ноодил, бедодгар, беадолат; бевичдон.

БЕИНСОФӢ *بی انصافی* ноинсофӢ, бедодгарӢ, беадолатӢ; бевичдонӢ.

БЕИНСОФОНА *بی انصافانه* ноинсофона, ноодилона, беадолатона; бевичдонона.

БЕИНТИЗОМ *بی انتظام* он ки интизомро риоя намекунад, бетартиб.

БЕИНТИЗОМӢ *بی انتظامی* беинтизом будан, бетартибӢ.

БЕИНТИҲО *بی انتها* 1. аз ҳад афзун, беҳад зиёд, ниҳоят бисёр: **муҳаббати беинтиҳо**, **хурсандии беинтиҳо**. 2. беохир, бепоён; беканор, нопадоканор, васеъ, фарох: **замини беинтиҳо**, **бахри беинтиҳо**; **беинтиҳо будан** зиёд (бисёр) будан; аз ҳад зиёд будан, беҳад афзун будан.

БЕИНТИҲОӢ *بی انتهای* беинтиҳо будан; интиҳо надоштан; беохирӢ.

БЕИРОДА *بی اراده* он ки дар қавлу қарори худ устувор нест, ноустувор, беқатъият.

БЕИРОДАГӢ *بی ارادگی* ноустуворӢ, сустиродагӢ.

БЕИСБОТ *بی اثبات* бедалел, берақам.

БЕИСМ *بی اسم* 1. беном, номнадошта. 2. беимзо.

БЕИСТ *بی ایست* наистода, таваққуф накарда, якзайл, муттасил: **беист қор қардан**, **беист парвоз қардан**, **беист гап задан**, **беист тирпарон қардан**.

БЕИСТЕЪДОД *بی استعداد* он ки қобилият ва лаёқати қорӣ надорад, беқобилият, белаёқат: **шогирди беистеъдод**.

БЕИСТЕЪДОДӢ *بی استعدادی* беистеъдод будан, истеъдод надоштан, белаёқатӢ, беқобилиятӢ.

БЕИСТИСНО *بی استثنا* 1. истисно накарда, бидуни истисно, аз як сар. 2. истиснонадошта: **қоидаи беистисно**.

БЕИСТИФОДА *بی استفاده* истифода нашуда, мавриди истифода қарор нагирифта.

БЕИСТИҲОЛА *بی استحاله* беибо, берӯихотир; рӯихотир накарда.

БЕИТМИНОН *بی اطمینان* аз итминон дур, боварнадошта, мутмаиннабуда.

БЕИТМИНОН *بی اطمینانی* итминон надоштан, бовар надоштан, мутмаин набудан.

БЕИТОАТ *بی اطاعت* итоат накарда, мутеъ нашуда.

БЕИТОАТӢ *بی اطاعتی* итоат накардан, нофармонӣ.

БЕИТТИЛОӢ *بی اطلاعی* беиттилоъ будан, иттилоъ надоштан, беҳабарӣ, ноогоҳӣ.

БЕИТТИЛОӢ *بی اطلاع* беҳабар, ноогоҳ, иттилоънадошта, новоқиф.

БЕИХЛОС *بی اخلاص* эътиқоднадошта, ғайриихлосманд.

БЕИХЛОСӢ *بی اخلاصی* беихлос будан, акидаи мустаҳкам надоштан ба чизе, эътиқод надоштан, ғайриихлосмандӣ, адами ихлос.

БЕИХТИЁР *بی اختیار* аз ғайри хоҳиш ва ирода, бешуурона, нохост.

БЕИХТИЁРОНА *بی اختیارانه* *ниг.* беихтиёр.

БЕИХТИЛОФ *بی اختلاف* бемунокиша, бечангу чидол.

БЕИХТИЛОФӢ *بی اختلافی* бечанчолӣ, беихтилоф будан.

БЕИШТИБОӢ *بی اشتباه* бегалат, бехато, сахв накарда, иштибоҳ накарда.

БЕИШТИӢОӢ *بی اشتباهی* иштиҳо надоштан, адами иштиҳо.

БЕИҶОЗАТ *بی اجازت* *ниг.* берухсат.

БЕК *ت. بیک* 1. *таър.* ҳокими шахру ноҳия, ки ба хон ё амир итоат мекард. 2. *таър.* унвони расмӣ ва фахрии ашроф, асилзода ва мансабдорони аморат, бег. 3. *барои ифодаи меҳрубонӣ ва навозиши дар охири номҳои мардона илова карда мешавад (мас., Ҷӯрабек, Атобек, Абдуллобек ва ғ.).*

БЕКАӢФ *بی کیف* бидуни лаззату хушӣ, белааззат.

БЕКАЛЛА *بی کله* 1. чудо аз калла, он ки калла надорад, сарбурида. 2. *мач.* беакл, каллаварам, бемағз.

БЕКАМ *بی کم*: бекаму кост пурра, бе ҳеч камбудӣ ва нуқсон.

БЕКАМАР *بی کمر* 1. он ки камари мурассаъ надорад, ки дар гузашта аломати мансаб-

дорад, ки дар гузашта аломати мансабдорӣ ва подшоҳӣ буд. 2. *мач.* камкувват.

БЕКАМБУДӢ *بی کمبودی* камбудӣ надошта, бенуқсон.

БЕКАМУЗИЁД *بی کم و زیاد* бе кохишу афзоиш, аниқ, бетағйир.

БЕКАМУКОСТӢ *بی کم و کاستی* бекаму кост будан, каму кост надоштан, бенуқсонӣ.

БЕКАНОР *بی کنار* бесохил, аз ҳад зиёд васеъ ва фарох, нопадоканор, бепоеън, беинтиҳо, беохир: **бахри беканор, осмони беканор, фазои беканор, дашти беканор, мулки беканор.**

БЕКАНОРА *بی کناره* 1. *кит.* беканор. 2. канорнадошта; хошиянадошта, зеҳнадошта.

БЕКАНОРӢ *بی کناری* беканор будан, беинтиҳой, ниҳоят васеъ ва фарох будан.

БЕКАРОН *بی کران* *ниг.* беканор.

БЕКАРОНА *بی کرانه* *ниг.* беканора.

БЕКАС *بی کس* 1. он ки ҳешу ақрабо ё ёру дӯсти наздик надорад; танҳо. 2. бечора, нотавон: **бекасу бечора, бекасу беёр, беваи бекас, ғарибу бекас; бекасу кӯй // бекасу бекӯй** бешу табор ва бехонаву ҷой; танҳою бехонумон: **ятими бекасу кӯй.** 3. *гуфт.* ҷои одамнадошта, холӣ аз одам, хилват: **хонаи бекас.**

БЕКАСӢ *بی کسی* 1. бекас будан, танҳой, ғамхору мададгор надоштан, бедастиярӣ. 2. бепушту паноҳ будан, ҳимоятгар надоштан.

БЕКАФАН *بی کفن* 1. мурдае, ки кафан пӯшонда нашудааст; мурдае, ки кафан надорад. 2. *мач.* камбағал, бенаво.

БЕКАФАНӢ *بی کفنی* кафан надоштан, бисёр фақир, нодор ва дармонда будан.

БЕКЗОДА *بیگزاده* писар ё духтари бек, фарзанди бек; аз авлоди бекҳо.

БЕКЗОТӢ *بیگزادتی* навъи харбузаи миёнапазак.

БЕКИГАРӢ *بیگی گری* *таър.* дар аморати Бухоро минтақаҳо ва ноҳияҳое, ки дар он бекҳо ҳоким буданд: **бекигарни Балҷувон.**

БЕКИНА *بی کینه* он ки кинаву адоват надорад, беадоват.

БЕКИНАГӢ *بی کینگی* бекина будан, кину адоват надоштан.

БЕКИРДОР *بی کردار* беамал, он чи ки паёмад надорад.

БЕКИТОБ *بی کتاب* 1. он ки пайрави ягон дине (сохибкитоб) нест. 2. бе китоб ба дарс рафтан: *донишчӯи бекитоб*.

БЕКИФОЯТ *بی کفایت* нолоиқ, он ки шоистагӣ ва лаёқати анчоми кореро надорад, безарфият.

БЕКИФОЯТӢ *بی کفایتی* нолоиқӣ, белаёқатӣ, шоистагии анчоми кореро надоштан.

БЕКИШТ *بی کشت* киштукорнашуда, нокорам.

БЕКӢ *بیکی* 1. *мансуб ба бек*. 2. *таър.* шаҳру ноҳияе, ки дар аморати Бухоро бек ҳокими он буд.

БЕКОМ *بی کام* ноком, номуваффақ, беафар.

БЕКОМӢ *بی کامی* нокомӣ, бидуни муваффақият, бепирӯзӣ.

БЕКОНКУРС *بی کانکرس* *ниг.* беозмун.

БЕКОР *بیکار* 1. он ки бо кори фойданоке машғул нест; аз *бекор ҳама безор* (*зарб.*); *бекор нишастан* бо коре машғул набудан, кор накардан. 2. он ки бо кор ва моҳонаи барои рӯзгузаронӣ зарур таъмин намебошад. 3. аз қору амал дурқардашуда; аз *вазифа сабукдӯшшуда*, аз *мансаб рондашуда*; аз *коре бекор қардан* касеро аз кор ҳолӣ қардан, хориҷ қардан, маъзул сохтан. 4. *лагв*, *мансух*, аз *этибор соқит*, *безэтибор* (*oid ба фармон*, *хукм*, *хуқуқ ва ғ.*). 5. *ниг.* *бекора*; *бекор мондан* бе истифода мондан; аз *чизе фойда нагирифта мондан*; *бекор хобидани чизе* мавриди истифода қарор нагирифтани чизе, фойда наовардани чизе; *бекор шудани чизе* нодаркор шудани чизе, мавриди истифода қарор нагирифтани чизе. 6. *бефойда*, *нафънадошта*; *гапи бекор* гапи беасосу пуч; *бекор рафтан* бефойда (беҳуда) сарф шудан; *натиҷа надодан*; *ин омаданатон бекор* ин омаданатон ҳисоб не, берун аз ҳисоб аст.

БЕКОРА *بیکاره* 1. нодаркор, нолозим, бемасриф; ношоям. 2. беҳуда, бефойда.

БЕКОРАГАРД *بیکاره گرد* *ниг.* бекоргард.

БЕКОРАГӢ *بیکارگی* *ниг.* бекорӣ.

БЕКОРГАРД *بیکارگرد* беҳудагард, ҳарзагард, сарсаригард, бекорхӯча.

БЕКОРГАРДӢ *بیکارگردی* беҳудагардӣ, ҳарзагардӣ, сарсаригардӣ, бекорхӯчагӣ.

БЕКОРИСТӢ *بیکارایستی* кор накардан, беистифода будан, истифода нашудан: *бекористии трактор* (дастгоҳ, қорхона ва ғ.).

БЕКОРӢ *بیکاری* 1. бекор будан, машғул набудан бо кори ба ҷамъият фойдабахш; *бекор нишастан*, *бешуглӣ*; аз *бекорӣ - кадуқорӣ* (*зарб.*) аз бекор нишастан бо кори қамаҳамият низ машғул шудан беҳтар ва фойдабахш аст. 2. таъмин набудани қоргар бо қору маоши барои рӯзгузаронӣ зарур. 3. *фориг* аз қор, *ҳолӣ* аз қор, *озод* аз қор (*муваққатан*): *вақти бекорӣ*, *соатҳои бекорӣ*; *дар бекорӣ* дар вақти *фориг* аз қор, *хангоми* аз қор *ҳолӣ* мондани даст.

БЕКОРМОНДА *بیکارمانده* *сифати феълӣ* *замони гузашта* аз *бекор мондан*; он ки барояш қор пайдо нашудааст, бо қор таъминнашуда.

БЕКОРМОНИ *بیکارمانی* *исми амал* аз *бекор мондан*; бо сабаби набудани ҷои ҳолӣ қор накардан; бо қор таъмин набудан.

БЕКОРУБОР *بیکاروبار* бидуни қасбу қор, бекор.

БЕКОРХОБИДА *بیکارخوابیده* *сифати феълӣ* *замони гузашта* аз *бекор хобидан*; истифоданашуда; *замини бекорхобида* *замини солҳои сол кишт нашуда*; *замини нокорам*.

БЕКОРХОБӢ *بیکارخوابی* *исми амал* аз *бекор хобидан*; *мавриди истифода воқеъ нашудан*.

БЕКОРХӮЧА *بیکارخوجه* он ки бо кори ба ҷамъият фойданок машғул шудан намеҳада; *лаванд*, *танбал*, *қоргурез*.

БЕКОРХӮЧАГӢ *بیکارخوجگی* бекорхӯча будан, бо коре машғул нашуда гаштан; *лавандӣ*, *танбалӣ*; *қоргурезӣ*.

БЕКОРШУДА *بیکارشده* *сифати феълӣ* *замони гузашта* аз *бекор шудан*; 1. аз қору амал дурқардашуда, *рондашуда* аз *мансаб*. 2. *соқитшуда* аз *этибор*, *лагвшуда*, *мансух*.

БЕКОСТ *بیکاست* *ниг.* *бекам(-у қост)*.

БЕКТОШӢ *بیکتابشی* *бот.* як навъ буттаи қордор ва меваи он.

БЕКУДУРАТ *بی کدورت* 1. *қит.* қудуратнадошта; *равшан*, *пок*. 2. *бедушманӣ*, *беадоват*.

БЕКУЛОҲ *بی کلاه* 1. *сари луч буда*, *сарлуч*. 2.

- бемансаб, бевазифа.
- БЕКУЛОҲӢ** *بی کلاهی* мақом ва мансаб надоштан; *муқоб.* кулоҳдорӣ.
- БЕКУ(Ӣ)** (*بی کو(ی)*) *ниг.* бекас(-у кӯӣ); бекӯю бекафан, бехонаву бечизу чора.
- БЕҚАВЛ** *بی قول* бадқавл, ваъдабоз, дар қавл наистода, беаҳд.
- БЕҚАВЛӢ** *بی قولی* ваъдабозӣ, бар аҳд вафо накардан, беаҳдӣ.
- БЕҚАВОРА** *بی قواره* *ниг.* бекиёфа.
- БЕҚАДР** *بی قدر* 1. он чи арзишу қимат надорад, ба чизе намеарзад, камбаҳо, ночиз. 2. *мач.* беиззату эътибор; хору зор: **беқадр шуморидан, беқадр шудан.**
- БЕҚАДРӢ** *بی قدری* беқадр будан; безътиборӣ, хору зор будан.
- БЕҚАЙД** *بی قید* 1. лоқайд, бепарво, безътино (*нисбат ба расму одатҳо ва тартиботи ҷиҳдагии иҷтимоӣ*). 2. қайднашуда, сабтнагардида; ба расмият надароварда: **никоҳи беқайд.**
- БЕҚАЙДӢ** *بی قیدی* беқайд будан, лоқайдӣ, ба ҳар чиз бепарво нигаристан ва муомила кардан, озод будан аз тааллуқоти дунё, лоуболиӣ.
- БЕҚАЙДОНА** *بی قیدانه* лоқайдона, безътиноёна; бепарвоёна (*нисбат ба тааллуқоти дунё*).
- БЕҚАРИН** *بی قرین* *кит.* 1. (дӯсти) қарин надошта. 2. *мач.* бемисл, бемонанд, беназир.
- БЕҚАРОР** *بی قرار* 1. ноором, ҳамеша дар ҳаракату чунбиш: **рӯди беқарор, мавчи беқарор.** 2. музтариб, ба изтироб афтода, бетоқату беором: **ошиқи беқарор, дили беқарор; беқарор кардан, беқарор шудан.** 3. *ниг.* беқаророна.
- БЕҚАРОРӢ** *بی قراری* 1. беқарор будан, ором надоштан. 2. бетоқатӣ, бесабрӣ, бесаранҷомӣ.
- БЕҚАРОРОНА** *بی قرارانه* 1. нооромона, бетоқатона, дар ҳолати изтироб. 2. қарор нағрифта, ором нашуда, дам нағрифта, беист, якзайл.
- БЕҚАСАБ** *بی قصب* матои нимабрешимии раҳрах, ки аз он асосан чома медӯзанд: **чомаи беқасаб.**
- БЕҚАСАББОФ** *بی قصب باف* он ки беқасаб мебофад, бофандаи беқасаб.

БЕҚАСАМ I *بی قسم* бесавганд, қасам ёд накарда.

БЕҚАСАМ II *بی قسم* *гуфт.*, *ниг.* беқасаб.

БЕҚАТӢИЯТ *بی قطعیت* бидуни қатъият, рафтори ғайриқатъӣ, беисрор.

БЕҚАТӢИЯТӢ *بی قطعیتی* бесуботӣ, исрор накардан.

БЕҚИЁС *بی قیاس* 1. бехамто, беназир; ғайри қобили муқоиса, муқоисанашаванда. 2. бепандоза, аз ҳақ зиёд: **беқиёс шод шудан.**

БЕҚИЁФА *بی قیافه* берӯ, қиёфа ё чехра надоштан, бечехра.

БЕҚИЛТИҚ *بی قلیتق* 1. моҳие, ки гӯшти он устухонҳои майдаю борик надорад. 2. бесӯк, холи аз қилтиқ (*oid* ба ғалла: ҷав, гандум, шолӣ).

БЕҚИЛУҚОЛ *بی قیل و قال* бегуфтугу, бечунучаро: бешубҳа; албатта: **беқилу қол розӣ шудан.**

БЕҚИМАТ *بی قیمت* нархнадошта, беарзиш, беқадр.

БЕҚОБИЛИЯТ *بی قابلیت* он ки қобилияти қореро надорад; беистеъдод; ноӯҳдабаро.

БЕҚОБИЛИЯТӢ *بی قابلیت* қобилият надоштан; беистеъдодӣ; ноӯҳдабароӣ.

БЕҚОИДА *بی قاعده* нодуруст, беасос, бе тартиби муайян.

БЕҚОИДАГӢ *بی قاعدگی* *гуфт.* нодуруст будан, бетартибӣ беасос будан.

БЕҚОЛИБ *بی قالب* он чи қолиби (шакли) муайян надорад, номуайяншакл.

БЕҚОНУНӢ *بی قانونی* на аз рӯи қонун будан; бенизомӣ, қонунро риоя накардан, ғайриқонунӣ.

БЕҚОФИЯ *بی قافیہ* фокиди қофия, шеъри қофия надошта.

БЕҚОШ *بی قاش* *ниг.* беабрӯ.

БЕҚУВВАТ *بی قوت* бемадор, беҳол, суст; камқувват, камзӯр: **беқувват будан, беқувват шудан.**

БЕҚУВВАТӢ *بی قوتی* бемадорӣ, сустӣ, заъф.

БЕҚУРБ *بی قرب* қурбнадошта, аз қурб маҳрум, арзиш ва қимат надошта: **беқурб шудани пул.**

БЕКУРБШАВӢ بيقرب شوى арзиш ва қимати худро гум кардан; паст шудани курби чизе: **бекурбшавни пул.**

БЕЛ بيل 1. абзори оҳанин ва ё чӯбини паҳни дорои дастаи чӯбин, ки навъҳои гуногуни онро дар деҳқонӣ, сохтмон ва корҳои рӯзгор (*барфпоққунӣ, хокандозӣ ва ғ.*) истифода мебаранд: **бели оҳанин, бели чӯбин, бели нӯгтез; бел кардан** а) ба воситаи бел нарма ё шудгор кардани замин; б) тоза кардани бом, рӯи ҳавлӣ *ва ғ.* аз барф. 2. хоҷаҷаи чӯбин ё аз филизи сабук сохташудаи нӯгпаҳн, ки барои қанқу заврақронӣ ба кор мебаранд: **бели заврақ, бели киштиронӣ, бел задан; ◇ на дар бел меиштад, на дар ғалбер** дар бораи гапи бисёр пучу бемаънӣ, дашноми дағал *ва ғ.* гуфта мешавад.

БЕЛАБ بى لب он ки лаб надорад; ◇ **белабу лаҳча** (**дахон**) аз ӯҳдаи гап набароянда, он ки гапашро ба таври бояду шояд гуфта наметавонад.

БЕЛАГАНДА بى لگنده лаганда нашуда: **кӯрпаи белаганда.**

БЕЛАГОМ بى لگام *ниг.* **белачом.**

БЕЛАЁҚАТ بى لياقت беқобилият, беистеъдод.

БЕЛАЁҚАТӢ بى لياقتى белаёқат будан, лаёқат надоштан, беқобилиятӣ, беистеъдодӣ.

БЕЛАЗЗАТ بى لذت бемаза, фач, бадтаъм (*доир ба таом ва хӯрданӣ*).

БЕЛАЗЗАТӢ بى لذتى белаззат будан, бадтаъмӣ.

БЕЛАК بى ليک *биол.* шонаи китф, тағояк.

БЕЛАККА بى ليکه лакканадошта, бедог.

БЕЛАҚАБ بى لقب лақабнадошта, таҳаллуснадошта.

БЕЛАТОФАТ بى لطافت бебезб, нозебо, безарофат.

БЕЛАФЗ بى لفظ *мач.* ваъдахилоф, дар қавли худ ноустувор.

БЕЛАҶОМ بى لجام 1. аспе, ки лачом надорад. 2. *мач.* шахси дахонаш бефаровез, бадзабон, бемулохиза.

БЕЛАҶОМӢ بى لجامى 1. лачомканда, лачомгусехта, лачом надоштан. 2. ҳарзагӯӣ, бадзабонӣ, бефаровезии дахон.

БЕЛБИНИ بيل بينى *зоол.* як чинси моҳии дарёӣ (*аз оилаи тосмоҳӣ*), ки фуқи белшакл ва думи дарози бо пулакчаҳои устухонӣ пӯшондашуда дорад.

БЕЛГАРДОН بيل گردان :**белгардон кардан** гардонидани замин бо бел, бел кардан.

БЕЛГИЯГӢ بيلگيگى 1. *мансуб ба* **Белгия** (мамлакат). 2. сокини Белгия.

БЕЛДАНДОН بيل دندان он ки дандонҳои болоии пешаш калони белшакл аст.

БЕЛДОР بيل دار 1. он ки бо бел кор мекунад, кишоварз. 2. *таър.* он ки кораш анҷом додани корҳои сохтмонӣ ба монанди сангар сохтан, кандани хандаку нақбҳо ва сохтани монеаҳо мебошад.

БЕЛЗАН بيل زن 1. он ки бо бел кор мекунад (*хусусан дар деҳқонӣ*). 2. *ниг.* **белкаш.**

БЕЛЗАНИ بيل زنى *исми амал аз бел задан;* амали белзан (1).

БЕЛИНЧАК بيلنچک *лаҳҷ.* расани дуқат карда ба ду сутун баста, ки дар мобайни он барои кӯдакон ҷои хоб сохта, ба ҳар сӯ алвонҷ медиханд, алвонҷак.

БЕЛКАШ بيلکش он ки бо бел қанқу заврақ меронад, белзан, қанқрон, заврақрон.

БЕЛКАШӢ بيلکشى амали белкаш, белзанӣ.

БЕЛКОРӢ بيلكارى хоки заминро бо бел чаппа кардан.

БЕЛОНА بى لانه 1. паранда ё чаранда, ки лона надорад, беошён. 2. *мач.* бехонумон, бесарпаноҳ.

БЕЛОФ بى لاف :**белофу газоф** бидуни лофу худситой, бетаърифу ситоиш.

БЕЛПО(Ӣ) بيل پا(ى) 1. панҷае, ки ангуштонаш бо пардаҳо ба ҳамдигар пайваст мебошад. 2. *зоол.* **белпойҳо** номи гуруҳи ширхӯронӣ обӣ (*монанди морж, тюлен ва ғ.*), ки дасту пой онҳо шабеҳи боли моҳӣ буда, ба шиноварӣ мусоидат мекунад.

БЕЛУТФ بى لطف 1. белатофату зарофат. 2. беилтифоту меҳрубонӣ.

БЕЛУТФӢ بى لطفى лутфу меҳрубонӣ надоштан, номехрубонӣ.

БЕЛЧА بيلچه 1. бели хурд. 2. бели хурди хокандозмонанд, ки галладона, шакар ва озуқаҳои дигари резандаро бо он мегиранд.

БЕМАВКЕЪ بى موقع *ниг.* бемаврид.

БЕМАВРИД بى مورد кор ё гапи дар вақти зарурӣ карда ё гуфтанашуда, бемавкё, бечо, бемуносибат.

БЕМАҒЗ بى مغز 1. беақл, нодон; аблаҳ, бетамиз. 2. донаки мева, ки мағз надорад, пуч, дарунхолӣ: **донаки бемағзи бодом, пистаи бемағз.**

БЕМАҒЗӢ بى مغزى беақлӣ, нодонӣ, аблаҳӣ, аҳмақӣ.

БЕМАДАНИЯТ بى مدنيت касе, ки дараҷаи маданияташ паст аст, бефарҳанг; беодоб.

БЕМАДАНИЯТӢ بى مدنيتى бефарҳанг будан, маданияти паст доштан.

БЕМАДОР بى مدار беқувват, камқувват; беҳол, хаста; суст, нотавон (*беитар ба сабаби дардмандӣ*): **беҳолу бемадор, сусту бемадор.**

БЕМАДОРӢ بى مدارى камқувватӣ, беҳолӣ, хастагӣ; сустӣ, нотавонӣ.

БЕМАДОРО بى مدارا носозгор, бегузашт, берахм.

БЕМАДОРОНА بى مدارانه дар ҳолати беқувватӣ, беҳолона, хастаҳолона, афсурдаҳолона.

БЕМАЗА بى مزه 1. хӯроке, ки таъми нохуш ва нугувор дорад, фач. 2. бемаънӣ, бебуранг; қабех: **асари бемаза, ҷавоби бемаза.** 3. *мач.* одами фач, гоч, нофорам; **бемаза будани забон** (ё даҳон) ҳолати нугувории забон ё даҳон дар натиҷаи беморие; **кор бемаза шудан** кор расво шудан; аҳвол бад шуд.

БЕМАЗАГӢ بى مزگى 1. бемаза будан, таъми дуруст надоштани хӯрок, бадтаъмӣ, нугуворӣ. 2. *мач.* фачӣ, қабоҳат, аҳмақӣ; расвой.

БЕМАЗМУН بى مضمون мазмуни муайян надошта, бемаънӣ, пуч, фач.

БЕМАЗҲАБ بى مذهب *ниг.* бедин.

БЕМАЗҲАБӢ بى مذهبي *ниг.* бединӣ.

БЕМАЙЛ بى ميل на аз рӯи майлу рағбат, бемайлона, берағбатона; бо дили нохоҳам.

БЕМАЙЛӢ بى ميلى майлу рағбат надоштан,

берағбатӣ.

БЕМАЙЛОН بى ميلان 1. аз роҳи асосӣ берун на- рафта, қачу килеб нашуда, рост, устуворона, собитқадамона. 2. якзайл, пайваста, мутта- силан.

БЕМАЙЛОНА بى ميلانه *ниг.* бемайл.

БЕМАЙНА بى مينه бемағз, бемия, беақл.

БЕМАКОН بى مكان он ки манзил ё сарпаноҳи доимӣ надорад, бехонумон, бекӯй, ломакон.

БЕМАКОНӢ بى مكاني бемакон будан, макон ва сарпаноҳ надоштан, бехонумонӣ, бекӯй.

БЕМАКР بى مكر бефиреб, беҳила.

БЕМАҚСАД بى مقصد беҳадаф.

БЕМАЛОЛ بى ملال 1. беташвиш, бахузур, безобита нашуда; осуда, хотирчамъона, беҳалал: **бемалол зиндагонӣ кардан, бемалол зистан дар ҷое, бемалол нишастан, бемалол рафтан ба хонае, бемалол хобидан, бемалол сӯхбат карда нишастан.** 2. беминнат: **нони бемалол, кори бемалол.** 3. озод, озодона; осон, ба осонӣ, осонакак, ба хубӣ, беамониат: **бемалол гап задан ба забоне, баромадан аз ӯҳдан коре, бемалол истифода бурдан аз чизе; агар бемалол бошад...** агар малол наояд; агар заҳмат ҳисоб накунед...

БЕМАМОНИАТ بى ممانعت бемонеа, бемалол.

БЕМАНЗИЛ بى منزل он ки манзилгоҳ надорад, бе ҷои истиқомат, бехона, бемакон.

БЕМАНЗИЛӢ بى منزلى беманзил будан, бехо- нагӣ.

БЕМАНТИҚ بى منطق мантиқнадошта, аз мантиқ дур, гайримантиқӣ, на аз рӯи мантиқ: **суха- ноии бемантиқ, ҷавоби бемантиқ.**

БЕМАНТИҚӢ بى منطقي бемантиқ будан, мантиқ надоштан.

БЕМАНФИАТ بى منفعت 1. он чи манфиат надо- рад, бенафъ, бефоида. 2. барабас, беҳуда.

БЕМАНФИАТӢ بى منفعتى манфиат надоштан; бенафъӣ, бефоидагӣ.

БЕМАОШ بى معاش бо маош таъминнашуда; он ки музди моҳона намегирад; **бемаош мондан** дар сари вақт моҳона нагирифтан.

- БЕМАРГ** بی مرگ човидон, абадӣ, безавол.
- БЕМАРГӢ** بی مرگی човидонӣ, абадият, безаволӣ.
- БЕМАРЗ** بی مرз бесарҳад, бидуни марз.
- БЕМАРОҚ** بی مراق бешавку ҳавас, берағбат; бепарвоёна.
- БЕМАРОҚӢ** بی مراقӣ бешавку ҳавас будан, берағбатӣ, бепарвой.
- БЕМАРОҚОНА** بی مراقانه бидуни шавку ҳавас; берағбат.
- БЕМАРҲАМАТ** بی مرحمت номехрубон, белуфт.
- БЕМАРҲАМАТӢ** بی مرحمتӣ номехрубонӣ, белуфтӣ.
- БЕМАСЛАК** بی مسلک бе роҳу равиши муайян; бесубот, беусул.
- БЕМАСЛАКӢ** بی مسلکی бемаслак будан, роҳу равиши муайян надоштан; бесуботӣ.
- БЕМАСЛИҲАТ** بی مصلحت на аз рӯи маслиҳату машварат, аз касе маслиҳат нагирифта, бо касе маслиҳат накарда.
- БЕМАСРАФ** بی مصرف беистифода, ғайриқобили истифода, нолозим, бидуни корбурд.
- БЕМАСЪУЛИЯТ** بی مسئولیت он ки ҳисси масъулият надорад ва ҷавобгариро намедонад, масъулиятношинос, бепарво.
- БЕМАСЪУЛИЯТӢ** بی مسئولیتی надоштани ҳисси масъулият; хунукназарӣ, бепарвой.
- БЕМАСЪУЛИЯТОНА** بی مسئولیتانه бидуни ҳисси масъулият, ҷавобгарӣ хис накарда, хунукназарона, бепарвоёна.
- БЕМАТЛАБ** بی مطلب матлабу хости муайян надошта; бидуни мақсад.
- БЕМАҲАК** بی محک 1. *ниг.* бемеъёр. 2. *кит.* бекадру кимат, беарзиш.
- БЕМАҲАЛ** بی محل 1. бемаврид, бемавқеъ, нобахангом, бечо: **бонги бемаҳал**. 2. пеш аз вақти маълум, барвақт: **азони бемаҳал, марги бемаҳал**.
- БЕМАҲСУЛ** بی محصول бехосил, бесамар, бенатиҷа.
- БЕМАҲТОБ** بی مهتاب моҳ дар осмон на-
- баромада; моҳ дар паси абрҳо пинҳон, торик; **шаби бемаҳтоб** шаби бемоҳ; шаби торик.
- БЕМАҶОЛ** بی مجال бемадор, бехол, беқувват: **бемачол шудан**.
- БЕМАШАҚҚАТ** بی مشقت беазоб, безахмат, бемехнат; осону сахл.
- БЕМАЪНАВИЯТ** بی معنویت *нав.* он ки олами ботинии ӯ, қобилияти зеҳнии ӯ маҳдуд аст; он ки тарбияи маънавий надидааст.
- БЕМАЪНАВИЯТӢ** بی معنویتی бемаънавият будан, тарбияи маънавий надоштан.
- БЕМАЪНИГӢ** بی معنیگی кор ё сухани беақлона; харзакорӣ; ёвағӯӣ; **бемаънигӣ кардан** беақлӣ (аҳмақӣ) кардан, кори беҳуда кардан.
- БЕМАЪНИГӢӢ** بی معنیگوی харзағӯӣ, ёвағӯӣ, беҳудағӯӣ, сафсатағӯӣ.
- БЕМАЪНӢ** بی معنی 1. холӣ аз маънӣ, орий аз мундариҷа ва мазмуни муайяну саҳеҳ; беҳуда, пуч: **гуфтуғӯи бемаънӣ, шеъри бемаънӣ, сухани бемаънӣ**. 2. беақл, бемаза; аҳмақ.
- БЕМАЪНО** بی معنا *ниг.* бемаънӣ 1.
- БЕМАЪРИФАТ** بی معرفت маърифатнадошта, аз илму дониш ва фаҳму фаросат дур.
- БЕМАЪРИФАТӢ** بی معرفتی бемаърифат будан, аз маърифат дур будан.
- БЕМЕВА** بی میوه дарахте, ки самар надорад, бесамар, бебар, бехосил.
- БЕМЕҲНАТ** بی محنت муфт, ройгон: **нони бемехнат**.
- БЕМЕҲР** بی مهر номехрубон, меҳру муҳаббат надошта.
- БЕМЕҲРӢ** بی مهرӣ номехрубонӣ, меҳру муҳаббат надоштан.
- БЕМИҚДОР** بی مقدار 1. бешумор, бехисоб. 2. *кит.* бекадр, хор.
- БЕМИННАТ** بی مینت бидуни миннат, аз ғайри миннатгузорӣ; **дастёри беминнат** мададгоре, ки хизматашро ба рӯ намеорад, он ки барои ёриаш миннатдорӣ наметалабад; **обу нони беминнат** ғизои бо меҳнати ҳалолу бевоситаи худ бадастомада, ки ба ивазаш ба касе

сипосгузорӣ кардан лозим нест.

БЕМИСЛ *بی مثل* ба худ монанд надошта, беҳамто, беназир: **бемислу монанд**, **хусни бемисл**, **шӯхрати бемисл**, **ғалабаи бемисл**.

БЕМИСОЛ *بی مثال* 1. аз мисол орий, мисол оварданашуда, бенамуна. 2. *ниг.* **бемисл**.

БЕМОДАР *بی مادر* он ки модар надорад, ятим: **бемодар мондан**.

БЕМОДАРӢ *بی مادری* бемодар мондан, модар надоштан.

БЕМОЛ I *بی مال* нодор, бебизоат, камбағал.

БЕМОЛ II *фр. би мал* аломате дар нотаҳо, ки ним парда паст кардани садоро ифода мекунад.

БЕМОНАНД *بی مانند* *ниг.* **бемисл**: **хунарманди бемонанд**, **ҷасорати бемонанд**, **бемонанд будан**.

БЕМОНЕА *بی مانعه* *ниг.* **бемамониат**.

БЕМОР *بیمار* гирифтори дарде, нотоб, ранчур, касал, мариз: **бемори азпомонда**, **бемори барҷомонда**, **бемори бистарӣ**; **бемор афтодан**, **бемор гардидан**, **бемор хобидан**, **бемор шудан**; **худро бемор сохтан** худро касал вонамуд кардан, **худро ба беморӣ задан**.

БЕМОРАК *بیمارک* 1. *шақли хурдӣ ва навозишии бемор*. 2. *бот.* гӯраҷаҳои ниҳоят хурди дарахтони мевадор (*аз қабили зардолу, себ, олуҷа*), ки баробари аз гул баромадан ба иллате зард шуда меафтанд.

БЕМОРБИНӢ *بیماربینی* рафтани ба дидан ва аҳволпурсии бемор, аёдат, касалбинӣ.

БЕМОРГУНА *بیمارگونه* 1. дорои ҳолати монанди беморон, ранчур, рангпарида.

БЕМОРДИЛ *بیماردل* 1. шахсе, ки ранчур аст, дили бемор. 2. *мач.* он ки дилаш нопок аст ва ҳақ намепазирад.

БЕМОРДОР *بیماردار* он ки ба бемор нигоҳубин мекунад, парастори бемор.

БЕМОРДОРӢ *بیمارداری* нигоҳубини бемор, касалпой, парастории бемор.

БЕМОРӢБӢ *بیماریابی* *нав.* шиносӣ ва чустану ёфтани беморон дар ҷомеа.

БЕМОРИЗО *بیماریزا* хусусияти ҳар чизе, ки сабаби пайдоиши бемориҳо мешавад.

баби пайдоиши бемориҳо мешавад.

БЕМОРИСТОН *بیمارستان* *ниг.* **беморхона**.

БЕМОРӢ *بیماری* 1. касалӣ, ранчурӣ, нотобӣ; дард, мараз: **бемории вараҷа**, **бемории сил**, **бемории рӯҳӣ**, **бемории хорниш**, **бемории қанд**. 2. *мач.* хислати бад, одати ношоиста; **бемории баҳрӣ** ҳолати беҳузур шудани дил ва ҷарҳ задани сар дар натиҷаи талотуми баҳр ва бардорозанҳои дигар; **вараҷаи беморӣ** хучҷате, ки барои муддати муайян аз кор озод будан ва ба гирифтани ёрии моддӣ (*музди моҳона*) ҳақ доштани коргарону хизматчиёни беморшуда аз тарафи муассисаҳои тиббӣ дода мешавад; **худро ба беморӣ андохтан** худро бемор нишон додан, худро касал вонамуд кардан.

БЕМОРНАМО *بیمارنامه* он ки зоҳиран бемор менамояд; одами саломатиаш начандон хуб, касалнамо.

БЕМОРОНА *بیمارانه* 1. монанди бемор, мисли бемор. 2. ба бемор хос: **нафаси дарози беморона** кашидан.

БЕМОРПАРАСТ *بیمارپرست* бемордор, парастори бемор.

БЕМОРПАРАСТӢ *بیمارپرستی* парасторӣ аз бемор, бемордорӣ, нигоҳубини бемор.

БЕМОРПУРС *بیمارپرس* он ки барои хабаргирии бемор меояд, касалбин.

БЕМОРПУРСӢ *بیمارپرسی* аҳволпурсии бемор, хабаргирӣ аз ҳоли аҳволи бемор, аёдат.

БЕМОРПУРСОН *بیمارپرسان* *ниг.* **беморпурсӣ**.

БЕМОРСОН *بیمارسان* *шақли кӯтоҳшудаи бемористон*.

БЕМОРХЕЗ *بیمارخیز* касе, ки нав аз беморӣ хестааст ва ханӯз асари беморӣ аз вай дур нашудааст.

БЕМОРХОНА *بیمارخانه* ҷое, ки беморонро хо-бонда, дармон ва нигоҳубин мекунанд, касалхона, шифохона, бемористон: **беморхонаи шаҳрӣ**, **беморхонаи ҳарбӣ**.

БЕМОЯ *بی مایه* 1. бепулу мол, бемолу мулк, нодор, бенаво, фақир. 2. *мач.* фурумоя, паст, дун. 3. хамире, ки хамирмоя надорад, хаамири беҳамиртуруш.

БЕМУБОЛИҒА *بی مبالغه* бидуни муболиға, бе-

- муҳобот.
- БЕМУБОҲИСА** *بی مباحثه* *ниг.* бебахс.
- БЕМУВАФФАҚИЯТ** *بی موفقیت* бебарор, тав-фик наёфта, нокомона, натиҷаи матлуб надода.
- БЕМУВАФФАҚИЯТӢ** *بی موفقیتی* бебарорӣ, нокомӣ.
- БЕМУДДАТ** *بی مدت* *ниг.* бемӯҳлат.
- БЕМУДОВО** *بی مداوا* бедаво, бедармон: дарди бемудово.
- БЕМУЗД** *بی مزد* бепул, муфт, ройгон: **кори бемузд**, меҳнати бемузди **мачбурӣ**, бемузд **кор** (хизмат) **кардан**, бемузд **кор фармудан**.
- БЕМУКОФОТ** *بی مکافات* беподош, бечоиза.
- БЕМУЛК** *بی ملک* он ки дар тасарруфи худ замин ва дороии ғайриманкули дигар надорад.
- БЕМУЛОҲИЗА** *بی ملاحظه* 1. беандеша, ғайримулоҳизакор, кӯтоҳандеш, сабук; *муқоб.* дурандеш. 2. кӯтоҳандешона, ба таври бояду шояд мулоҳиза накарда: **бемулоҳиза кор кардан**.
- БЕМУЛОҲИЗАГӢ** *بی ملاحظگی* беандешагӣ, кӯтоҳандешӣ, сабукӣ, рафтори ғайри мулоҳизакорона ва беибоёна.
- БЕМУНОСИБАТ** *بی مناسبت* 1. берабт, беалоқа. 2. бемаврид, бемавқеъ, бечо; номувофик, номуносиб.
- БЕМУНТАҲО** *بی منتها* беохир, бепоён, беанҷом.
- БЕМУРОД** *بی مراد* *кит.*, *ниг.* **номурод**.
- БЕМУРОДӢ** *بی مرادی* *кит.*, *ниг.* **номуродӣ**.
- БЕМУРУВВАТ** *بی مروت* 1. ночавонмард, пастҳиммат; лутфу эҳсоннадошта. 2. бераҳм, дилсахт, бешафқат.
- БЕМУРУВВАТӢ** *بی مروتی* 1. ночавонмардӣ, пастҳимматӣ, лутфу эҳсон надоштан. 2. бераҳмӣ, дилсахтӣ, бешафқатӣ.
- БЕМУРУР** *بی مرور* *кит.* ғайри қобили убур, чое, ки гузар надорад.
- БЕМУСТАСНО** *بی مستثنا* *ниг.* беистисно.
- БЕМУТТАКО** *بی متکا* 1. бепоя, муттаконадошта, тақягоҳнадошта. 2. *мач.* бепушту паноҳ, бе тақягоҳ.
- БЕМУҲОБО(Т)** *بی محابا(ت)* 1. *кит.* бебокона, ибо
- ва гузашт накарда, бедарег. 2. бидуни муболига.
- БЕМУҲОКИМА** *بی محاکمه* муҳокима наронда, беандеша, мулоҳиза накарда; баҳс накарда, бемубоҳиса.
- БЕМӢ** *بی موی* мӯйнадошта, аз мӯй орӣ; **сари бемӯй** сари тос, сари кал.
- БЕМӢЛАБ** *بی مویلب* он ки мӯйлаб надорад.
- БЕМӢНИС** *بی مونس* он ки мӯнису ҳамдам надорад, яккаву танҳо.
- БЕМӢҲЛАТ** *بی مهلت* он чи мӯҳлати муайян надорад, бемуддат; **шиносномаи бемӯҳлат** **шиносномае**, ки мӯҳлати эътибораш якумра аст.
- БЕМӢҲРА** *بی مهره* 1. *ниг.* бесутунмӯҳра. 2. он чи мӯҳра надорад.
- БЕНАВБАТ** *بی نوبت* берун аз навбат, ғайринавбат.
- БЕНАВО I** *بینوا* бетӯша, бечизу чора, нодор, фақир, камбағал, қашшоқ; бечора, мискин: **ятими бенаво**, **қашшоқу бенаво**, **фақиру бенаво**; **бенаво будан**, **бенаво шудан**.
- БЕНАВО II** *بینوا* *кит.* бесадо, хомӯш, сокит.
- БЕНАВОЁНА** *بی نوايانه* фақирона, камбағалона, мискинона: **зиндагии бенавоёна**.
- БЕНАВОӢ I** *بی نوایی* нодорӣ, фақирӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бетӯшагӣ; мискинӣ.
- БЕНАВОӢ II** *بی نوایی* *кит.* сукут, хомӯшӣ, беовозӣ.
- БЕНАДИД** *بی ندید* бемонанд, беназир, бемисл, беҳамто.
- БЕНАЁМ** *بی نیام* *ниг.* бениём.
- БЕНАЗАРӢ** *بی نظری* надоштани ақида ё фикри махсус; беандеша будан, беақида будан.
- БЕНАЗИР** *بی نظیر* бемислу монанд, беҳамто; мумтоз ягона: **бахори беназир**, **қувваи беназир**, **комёбии беназир**, **ғамхорин беназир**, **дошишманди беназир**, **беназир будан**.
- БЕНАЗМ** *بی نظم* бетартиб, бесару сомон.
- БЕНАЗМӢ** *بی نظمی* бетартибӣ, бесарусомонӣ.
- БЕНАЗОКАТ** *بی نزاکت* 1. ғайрилатиф, нозеб. 2. беадаб, риоянақунандаи одоб дар рафтор ва гуфтор.
- БЕНАЗОКАТӢ** *بی نزاکتی* беназокат будан, риоя

накардани одоб.

БЕНАЗОРАТ *بی نظارت* зери назар гирифта-нашуда, берун аз назорат, ба ҳоли худ монда.

БЕНАЗОРАТӢ *بی نظارتی* беназорат будан, аз назорат берун мондан, ба ҳоли худ мондан.

БЕНАЙРАНГ *بی نیرنگ* бефиребу хила, холӣ аз макр.

БЕНАҚС *بی نقص* *ниг.* бенуқсон.

БЕНАҚША *بی نقشه* 1. нақшанадошта. 2. на аз рӯи нақшаву реча, ба ҳоли худ.

БЕНАМАК *بی نمک* 1. он чи намак надорад (*оид ба хӯроқворӣ*). 2. *маҷ.* одами фач, шахси сӯхбаташ бемаънӣ ва хунук.

БЕНАМАКӢ *بی نمکی* 1. бенамак будан, намак надоштан (-и хӯроқворӣ). 2. *маҷ.* фачӣ, бемазағӣ, ланҷӣ, бемаънигӣ.

БЕНАМОЗ *بی نماز* 1. он ки бинобар сушт будан ё умуман надоштани эътиқод ба расму оини дин намоз намехонад. 2. *д.* нопок, таҳоратшикаста. 3. ҳайздида, моҳдида, шайтонзада (*дар ин мавридҳо адои намоз ҷоиз намебошад*): бенамоз кардан, бенамоз шудан.

БЕНАМОЗӢ *بی نمازی* бенамоз будан, бетаҳорат будан, нопокӣ, нопок будан.

БЕНАМУД *بی نمود* 1. он чи намуди зохири надорад, диданашаванда. 2. баднамо, назарногир, бенур.

БЕНАМУДӢ *بی نمودی* 1. бенамуд будан. 2. баднамоӣ, назарногирӣ, бенур будан.

БЕНАНГ *بی ننگ* беномус, беор, бешарм, беҳаё, бешараф: душмани бенангу номус, бенангу ор.

БЕНАНГӢ *بی ننگی* беномусӣ, бешармӣ, беҳаёӣ; бешарафӣ.

БЕНАСАБ *بی نسب* беасл, безот, он ки авлод ва хонаводаи асил надорад, асилзода набудан.

БЕНАСИБ *بی نصیب* аз чизе маҳрум, бебаҳра, дур (чудо) аз чизе: бенасиб шудан, бенасиб мондан.

БЕНАСИБӢ *بی نصیبی* бенасиб будан, бебаҳрагӣ.

БЕНАСЛ *بی نسل* безот, бефарзанд, безурёт.

БЕНАСЛӢ *بی نسلی* беасл будан, бефарзандӣ,

нозоӣ, безурётӣ, безот будан.

БЕНАТИЧА *بی نتیجه* беҳосил, бефоида, беоқибат, беҳуда, барабас: кӯшишҳои бенатиҷа, ҷидду ҷаҳди бенатиҷа, бенатиҷа мондан.

БЕНАФАС *بی نفس* нафаснакашандаю нафаснабароранда, бедам, бечон.

БЕНАФОСАТ *بی نفاست* гайринафис, орӣ аз латофату назокат.

БЕНАФӢ *بی نفع* бефоида, манфиатнадошта, суднадошта.

БЕНАӢЛ *بی نعل* наӢл надоштан, бидуни наӢл.

БЕНЗИН *фр.* *بینزین* сӯзишвории моеъ, ки аз нафт ҳосил мешавад ва дар муҳаррикҳои дарунсӯз истифода мебаранд: бензини автомобилӣ, бензини авиатсионӣ, баки бензин, чалаки бензин, бензин андохтан (ба...), бензин додан, бензин фуруҳтан.

БЕНЗИНАНДОЗАК *بینزین اندازک* зарфи ченакдор барои аз бочка гирифта ба баки мошинану трактор ва ғ. рехтани бензин.

БЕНЗИНДИХӢ *بینزین دهی* *исми амал аз бензин додан*; калонкаи бензиндиҳӣ дастгоҳи махсуси насосдор, ки дар нуқтаҳои барои ба автомобил ва техникаи дигар додани бензин насб карда мешавад.

БЕНЗИНКАШ *بینزین کش* *нав.* нақлиёт барои кашонидани бензин: мошини бензинкаш.

БЕНЗИНФУРӢШ *بینزین فروش* фурӯшандаи бензин.

БЕНЗИНФУРӢШӢ *بینزین فروشی* 1. *исми амал аз бензин фуруҳтан*; касбу кори фурӯшандаи бензин. 2. ҷои фурӯштани бензин: нуқтаи бензинфурӯшӣ.

БЕНЗОЛ *лот.* *بینزال* *хим.* моеи беранги зуддаргиранда, ки аз қири ангиштсанг ҳосил мекунад ва барои тайёр кардани рангубор, моддаҳои тарканда, дорувор ва ғ. ба кор мееравад.

БЕНИГАҲБОН *بی نگهبان* бепарастор: бенигахбон мондан.

БЕНИГОҲУБИН *بی نگاهوبین* беназорат, нигоҳубин накарда.

БЕНИӢЗ *بی نیاز* он ки эҳтиёҷ ба чизе надорад, беэҳтиёҷ, гайримӯҳтоҷ, мустағнӣ, таъмин.

БЕНИЁЗӢ *بى نيازى* бениёз будан, бениёз шудан, бeсхтиҷӣ, истигно.

БЕНИЁМ *بى نيام* бeгнлоф, луч: шампери бениём.

БЕНИЗОӢ *بى نزاى* бенизоъ будан, бeмуноқиша будан.

БЕНИЗОМ *بى نظام* бетартиб, бeназм, фoриг аз тартибу низoми муайян.

БЕНИЗОМӢ *بى نظامى* бенизом будан, бeназмӣ, бетартибӣ, нoмурагтабӣ.

БЕНИЗОЪ *بى نزاى* бeмуноқиша, бидуни низoъ.

БЕНИКОХ *بى نکاح* зану шӯе, ки бe қайди никох зиндагонӣ мекунанд.

БЕНИҚОБ *بى نقاب* бeпарда, бeрӯпӯш; бeфаранҷӣ ва чашмбанд.

БЕНИҲОЯТ *بى نهايت* бeинтихо, бeпоён, бeҳад, бeандоза, аз хад зиёд: **бенихоят хурсанд шудан**.

БЕНИШОН *بى نشان* 1. бeаломат; бeасар. 2. *мач.* номаълум. гум, нопадид; гумном, бeдарак; **беному (бе) бенишон шудан** а) номаълум шудан, гум (нопадид) шудан; б) *мач.* махв (нест) шудан.

БЕНИШОНӢ *بى نشانى* 1. бенишон будан, бeаломатӣ, бeасар будан. 2. *мач.* номаълумӣ, нопадидӣ; гумномӣ.

БЕНОМ *بى نام* 1. он ки ё он чи ном надорад, бe-исм. 2. он чи ном бурданаш дар назди баъзе қасон чоиз нест ва хисси нафрати қасеро мe-орад. 3. *мач.* номаълум, гумном, гайримашхур, мачхул; **ангушти беном** ангушти чаҳорум дар панҷаи даст, ангушти бинсир; **сахми беном** сахме, ки нишондихандаи он соҳибаш ҳисоб меёбад; **беному нишон шудан** а) гум (нопадид) шудан, гайб задан; б) несту нобуд шудан; **беному нишон аз чаҳон рафтан (гузаштан)** аз худ осоре нагузошта мурдан, кори неке накарда аз дунё гузаштан.

БЕНОМУНАНГ *بى ناموننگ* бeобрӯ, бeанг, он ки обрӯву эътибор надорад, бeору бeномус, бeшарм.

БЕНОМУС *بى ناموس* бeшараф, бeҳамият, бeору нанг, бeшарм, бeҳаё.

БЕНОМУСӢ *بى ناموسى* бeшарафӣ, бeҳамиятӣ,

бeшармӣ, бeҳаёӣ.

БЕНОМУСОНА *بى ناموسانه* бидуни хисси номус, дар ҳоли бeномусӣ.

БЕНОН *بى نان* ноннадошта; **бенону насиб** бeризку рӯзӣ.

БЕНОХУН *بى ناخون* 1. он ки ва ё он чи нохун надорад, бидуни нохун. 2. *мач.* бeинсоф, бeмурувват. 3. нoтавон, дармонда.

БЕНУҚС *بى نقص* *аслаи бeнақс*.

БЕНУҚСОН *بى نقصان* бeкамбудӣ; бeиллат, бeайб; **кори бeнуқсон**.

БЕНУР *بى نور* 1. нурнадошта; норавшан, камнур, хира; рангпариди, рангканди, бeпартав. 2. *мач.* бeҷозибa; бадафт, баднамо, хунук, бeзeб.

БЕНУРӢ *بى نورى* 1. бeнур будан, норавшанӣ, камнурӣ, хирагӣ. 2. *мач.* бeҷозибaгӣ; бадафт (баднамо) будан.

БЕНУТҚ *بى نطق* бeсухан, гунг.

БЕНУФУС *بى نفوس* бeодам, бeаҳолӣ.

БЕНӮГ *بى نوگ* нӯгнадошта, сари тез надошта; **қалами бeнӮг**.

БЕНӮХТА *بى نوخته* 1. нӯхтанадошта, бeлаҷом. 2. *мач.* бeқайд; сарқаш, худсар; **бeнӮхта шудан**.

БЕОБ *بى آب* чоe, ки умуман об (дарёву чашма...) надорад ва ё об бароварда нашудааст, обнадошта; хушк: **дашти бeобу гиёх, сахрои бeоб; дeҳқони бeобу замин** дeҳқоне, ки соҳиби замини хусусӣ нест; **бeоб мондан** аз об таъмин нашудан; **обёрӣ** нашудан; **бeобу нон** бeризку рӯзӣ, бeхӯрок, бeозуқа; **бeобу ранг** а) бeтароват, бeлатофат; б) аз бадеият дур; **бeобу тоб** бeтароват, бeдурахш.

БЕОБГУРЕЗ *بى ابگرىز* бeобрав, обрав надошта.

БЕОБӢ *بى آبى* бeоб будан, об надоштан; **обёрӣ** нашудан.

БЕОБРАВ *بى ابرو* обрав надошта.

БЕОБУРАНГ *بى آبورنگ* 1. бидуни зебоиву latoфат, бeрангу рӯ. 2. якранг: **асари бeобуранг**.

БЕОБУРАНГӢ *بى آبورنگى* бeобуранг будан, обуранг надоштан.

БЕОБРӮ(Ӣ) *بى ابروى* 1. бeқадру эътибор. 2.

- бадном, бешараф.
- БЕОБРҮЙ** *بی آبروی* 1. безътиборй, бекадрй. 2. беобрӯ будан, шармандагй, расвой, бадномй, бешарафй.
- БЕОВОЗ** *بی آواز* бесадо, хомӯш, сокит; хомӯшона, чим: **беовоз хондан чизеро**.
- БЕОДАМ** *بی آدم* 1. аз одам холй; хилват: **кӯчан беодам, хонаи беодам, беодам мондан**. 2. *мач*. нообод, гайримаъмур.
- БЕОДАМИ** *بی آدمی* беодам будан, холй аз одам будан; **беодами кашидан** ҳомию мададгор надоштан, дасттанҳо будан, дастёр надоштан.
- БЕОДОБ** *بی آداب* *ниг.* беадаб.
- БЕОДОБИ** *بی آدابی* *ниг.* беадаби; **беодоби кардан, беодоби содир шудан аз касе**.
- БЕОДОБОНА** *بی آدابانه* дар холи беодоби; **рафтори беодобона** беадабона рафтор кардан.
- БЕОЗАРМ** *بی آزم* *кит.* густох, бешарм, беҳаё.
- БЕОЗАРМИ** *بی آزمی* *кит.* бешарми, беҳаёй, густохй.
- БЕОЗМУН** *بی آزمون* бидуни иштирок дар озмун, хорич аз озмун. беконкурс: **қабули беозмуни донишчӯён**.
- БЕОЗОР** *بی آزار* озорнарасонанда, азобнадиҳанда, безарар, безиён; **одами беозор** одами безарар; шахси ҳалим.
- БЕОЗОРИ** *بی آزاری* беозор будан, безарарй, безиёнй.
- БЕОИЛА** *بی عائله* оиланадошта, беҳонавода, безану фарзанд.
- БЕОИЛАГИ** *بی عائلیگی* беҳонаводагй, безану фарзанд будан, мучаррад будан, беоиладан.
- БЕОҚИБАТ** *بی عاقبت* 1. бенатича: **беоқибат мондан**. 2. *гуфт.* дар аҳди худ ноустувор, дар дӯстй нопойдор.
- БЕОҚИБАТИ** *بی عاقبتی* 1. беоқибат будан, натича надодан, бенатичагй. 2. *гуфт.* ба аҳду паймони худ устувор набудан, бадахдй; бемехрй, нопойдорй дар дӯстй.
- БЕОЛОИШ** *بی آیش* 1. пок, покиза, омехтанашуда, холис. 2. софдил, покдил.
- БЕОЛОИШИ** *بی آیشی* софу тозагй, берией, бепироягй.
- БЕОР** *بی عار* 1. беҳаё, бешарм, беномус: **беорномус, беору нанг**. 2. растание, ки парастории махсус талаб намекунад, ҳарҷосабз: **дарахти беор**.
- БЕОРИ** *بی عاری* беҳаёй, бешарми, беномусй; берӯй.
- БЕОРМОН** *بی آرمان* *ниг.* беармон.
- БЕОРОМ** *بی آرام* 1. беқарор, бетоқат, бесабр. 2. беист, қарор нагирифта, наистода, якзайл: **беором гап задан, беором гиристан; мавчи беором** мавчи ноором, мавчи муттасил.
- БЕОРОМИ** *بی آرامی* беқарорй, бетоқатй, бесабрй.
- БЕОСЕБ** *بی آسیب* 1. беозор, аз ранчу дард дур. 2. беофат, осеб надида, зарар надида: **кишти кайҳонй беосеб ба замин фурмад**.
- БЕОСТИН** *بی آستین* курта ва ҳар либосе, ки остин надорад.
- БЕОФАТ** *بی آفت* безарар, беосеб, офату зарар нарасида.
- БЕОФТОБ** *بی آفتاب* *гуфт.* абрй, ҳавои камабри хира.
- БЕОХИР** *بی آخر* тамомнашаванда, беинтиҳо, бепоён: **роҳи беохир, сахрои беохир**.
- БЕОХИРИ** *بی آخری* беинтиҳой, охир надоштан.
- БЕОҲАНГ** *بی آهنگ* *ниг.* бенаво 2.
- БЕПАДАР** *بی پدر* падарнадошта, сағира, ятим: **бепадару модар, бепадар мондан**.
- БЕПАЙВАНДАК** *بی پیوندک* *грам.* пайвандакнадошта: **ҷумлаи мураккаби бепайвандак**.
- БЕПАЙКОН** *بی پیکان* *к.х.* 1. бесарак (*дар тури камон*). 2. ҳ. бе сараки чангй (*оид ба мушак*).
- БЕПАНОҲ** *بی پناه* 1. он ки пуштибон надорад, беҳомй, беҳимоятгар; **бенигаҳбон, бепарастор**. 2. он ки сарпаноҳ надорад, **бепаноҳгоҳ**.
- БЕПАНОҲИ** *بی پناهی* 1. бепаноҳ будан, беҳимоятгарй; **бенигаҳбонй, бепарасторй**. 2. бепаноҳгоҳ будан, бехонумонй.
- БЕПАР** *بی پر* *ниг.* бебол.
- БЕПАРАСТОР** *بی پرستار* он ки парастор надорад, бенигаҳбон; **бачаи бепарастор** бачаи бе-

касу кӯй.

БЕПАРАСТОРИ *بی پرستاری* бенигахбон будан.

БЕПАРВО *بی پروا* 1. бегам, форигбол, холабегам, мусоҳилакор; бсмайлу рағбат, лоқайд. 2. безътино, безътибор; **бепарво будан** парво надостан, ташвиш накашидан, хотирчамъ будан, лоқайд будан.

БЕПАРВОЁНА *بی پروایانه* 1. форигболона, хунсардона. 2. безътиноёна, безътиборона, эътибор надода; аҳамият надода: **бепарвоёна гузашта рафтан**, **бепарвоёна ҷавоб додан**, **бепарвоёна гап задан**.

БЕПАРВОЙ *بی پروائی* 1. бегамӣ, форигболӣ, холабегамӣ. 2. саҳлгирӣ, бемасъулиягӣ (*дар иҷрои коре*): **бепарвой кардан**.

БЕПАРВОФАЛАК *بی پروافلک* *гуфт.* 1. бегам, форигбол, холабегам. 2. танбал, коҳил, лаванд.

БЕПАРДА I *بی پرده* 1. дар ё тирезае, ки парда надорад. 2. *мач.* ошкоро, рӯирост, пӯстканда, кушода; **бепарда гап задан** бемулоҳиза гап задан, шарм надоста гап задан; **бепарда кардан касеро** бадном кардан, обрӯи касеро рехтан.

БЕПАРДА II *بی پرده* парданадошта: асбоби мусикии бепарда.

БЕПАРДАГӢ *بی پردگی* 1. парда надостани дару тиреза. 2. *мач.* берӯй, беҳаёӣ. 3. *мач.* расвой, шармандагӣ, беобрӯй, кор ё рафтори бешармона, беҳаёёна, беодобона.

БЕПАРДАГӢЙ *بی پرده گویی* ошкоргӯй, ростгӯй.

БЕПАРДОЗ *بی پرداز* *ниг.* берангубор.

БЕПАРТОВ *بی پرتاو*: **истехсолоти бепартов.**

БЕПАРҲЕЗ *بی پرهیز* 1. он ки парҳез намекунад. 2. он ки аз ҳеч чиз ё коре рӯй наметобад.

БЕПАСОЯНД *بی پسایند* *грам.* бепасванд, пасоянднадошта.

БЕПАТ *بی پت* колин ё матое, ки пат надорад.

БЕПЕШОЯНД *بی پیشایند* *грам.* бепешванд, пешоянднадошта: **ибораи бепешоянд.**

БЕПИР *بی پیر* 1. беустод, бемураббӣ. 2. бетарбия, беодоб.

БЕПИРОЯ *بی پرایه* зебу зинатдоданашуда, оро-

доданашуда, безевар; содаву самимӣ, беолоиш.

БЕПИРОЯГӢ *بی پرایگی* бепироя будан, беолоиш, покиву самимият.

БЕПО(Ӣ) (*بی پایی*) пойнадоста, чудо аз по; **бепой шудан а)** чудо гаштан аз по; **б)** *мач.* саросема шудан, дасту по гум кардан, бесаранҷом шудан; **Ӣ** **бепою қадам** беҳосият, шум.

БЕПОВУСАР *بی پاورسر* 1. бесарупо. 2. беинтиҳо, бекарон. 3. ошуфта, саросема.

БЕПОДОШ *بی پاداش* бечазо, бемукофот (*хоҳ барои кори нек ва хоҳ бад*).

БЕПОЁН *بی پایان* 1. беинтиҳо, беохир; беканор; беандоза, беҳад, аз ҳад афзун, ниҳоят, зиёд: **бахри бепоён**, **биёбони бепоён**, **фазои бепоён**, **муҳаббати бепоён**, **хурсандии бепоён**, **эҳтироми бепоён**. 2. бетаг, амик: **дараи бепоён**, **дарёи бепоён**.

БЕПОЁНӢ *بی پایانی* бепоён будан, беинтиҳой, беохирӣ; беканор будан, интиҳо надостан.

БЕПОСБОН *بی پاسبان* беқаровул, бенигахбон.

БЕПОШНА *بی پاشنه* 1. пойафзоле, ки пошна надорад: **кафши бепошна**. 2. *гуфт.*, *мач.* зани бадахлоқ.

БЕПОЯ *بی پایه* беасос, бевунёд.

БЕПОЯГӢ *بی پایگی* бепоя будан, сустӣ, пучӣ, беасос будан.

БЕПРИНСИП *بی پرینسپ* касе, ки ҳеч гуна принципи муайяне надорад; шахси дар ақидаҳои худ ноустувор, беусул.

БЕПРИНСИПӢ *بی پرینسپی* бепринсип будан, ноустувор будан дар ақидаҳои худ, беусулӣ.

БЕПРИНСИПОНА *بی پرینسپانه* *ниг.* бепринсип.

БЕПУЛ *بی پول* 1. пулнадошта; камбағал, нодор; **бепуло чӣ парвои кисабур** (*зарб.*). 2. бемузд, муфт, ройгон: **тамошон бепул**, **хизмати бепул**, **бепул будани чизе**.

БЕПУЛӢ *بی پولی* бепул будан, пул надостан.

БЕПУРСИШ *بی پرسش* напурсида; таҳқику тафтиш накарда.

БЕПУШТ *بی پشت* *ниг.* бепаноҳ.

БЕПУШТИБОН *بی پشتبان* беҳомӣ, беҳимоятгар,

бепаноҳ, бекас.

БЕПУШТУПАНОҲ *بی پشت و پناه* беёру ёвар, он ки ҳимоягар ва паноҳгоҳе надорад.

БЕПЎСТ *بی پوست* пўстнадошта; пўстканда.

БЕРАБТ *بی ربط* ба ҳам (мантиқан) алоқанадошта, ба ҳамдигар муносибатнадошта, беробита, беалоқа: **суханони берабт**, **ҷумлаҳои берабт**.

БЕРАБТӢ *بی ربطی* берабт будан, рабт надоштан; **берабтӣи ҷумлаҳо** ба ҳам алоқаманд набудани ҷумлаҳо.

БЕРАВҒАН *بی روغن* он чи равған надорад, равғаннадошта; камравған: **гӯшти беравған**, **хӯроки беравған**.

БЕРАВНАҚ *بی رونق* бидуни равнақ, ривоч ва пешравӣ надошта.

БЕРАҒБАТ *بی رغبت* он ки ба чизе майлу рағбат надорад, беалоқа, бемайл.

БЕРАҒБАТӢ *بی رغبتی* берағбат будан, беалоқа будан, бемайлӣ, беҳавсалағӣ.

БЕРАД *بی رد* *кит.* 1. раднашаванда. 2. *мач.* нағз, некӯ.

БЕРАМАҚ *بی رمق* 1. он ки тавоноии анҷоми кореро надошта бошад, заиф, беҳол. 2. он чи ранг, намуд ва қуввати кофӣ надошта бошад, ночиз. 3. рақиқ ва обакӣ будани маводи гизоӣ.

БЕРАМАҚӢ *بی رمقی* касе ё чизе камқуввату нотагон, заифӣ, нотагонӣ.

БЕРАНГ *بی رنگ* 1. он чи ранг надорад, орей аз ранг, сода, соф. 2. бенур, рангпариди, бечило, бесафо, бетароват.

БЕРАНГӢ *بی رنگی* беранг будан, рангу гуна надоштан.

БЕРАНГУБОР *بی رنگوبار* рангнокарда; бепардоз, сайқал доданашуда.

БЕРАНГУБӢ *بی رنگوبو* он чи тару тозагӣ надорад; бетароват.

БЕРАНЧ *بی رنج* 1. он чи бе заҳмат ба даст омадааст ва ё меояд, муфт, ройгон. 2. осон, сахл.

БЕРАҲ *بی ره* *ниг.* **берох//бероҳа.**

БЕРАҲА *بی ره* *ниг.* **берох // бероҳа.**

БЕРАҲӢ *بی رهی* *ниг.* **берохӣ.**

БЕРАҲМ *بی رحم* он ки нисбат ба дигарон раҳму шафқат надорад, дилсахт, сангдил.

БЕРАҲМӢ *بی رحمی* бераҳм будан, бешафқатӣ; сангдилӣ.

БЕРАҲМАТ *بی رحمت* *кит., ниг.* **бераҳм.**

БЕРАҲМОНА *بی رحمانه* раҳм накарда, бидуни тараҳҳум, сангдилона; ноинсофона; беамон: **истисмори бераҳмона**, **чанги бераҳмона**, **муборизаи бераҳмона.**

БЕРЕСМОН *بی ریسمان* он чи ресмон надорад, беришта, ресмоннадошта: **сӯзани бересмон**, **ғалтаки бересмон**; **ё бересмон бастан** касеро аз рӯи маҷбурият ё ҳурмат нисбат ба худ муддати зиёд интизор намудан; худ дер омада, боиси маътали зиёди касе шудан.

БЕРЕҶА *بی ریجه* *гуфт.* реҷаи муайян надошта, ба нақша гирифтанашуда.

БЕРЕША *بی ریشه* беаслу насаб.

БЕРЕШАГӢ *بی ریشگی* беаслу насаб будан, надоштани аслу насаб.

БЕРИВОЧ *بی رواج* беравнақ, бепешрафт, бе-муваффақиятӣ.

БЕРИВОЧӢ *بی رواجی* пешравии тараққӣ ва равнақ надоштани чизе, касодӣ.

БЕРИЁ *بی ریا* 1. ғайримунофиқона, бе рӯйбинӣ. 2. бегараз, бетамаъ: **дӯсти берие**; **хайри берие** хайр кардан бе чашмдошти мукофоте, хайри холисона.

БЕРИЁӢ *بی ریائی* берие будан, як будани зохиру ботин, садоқат.

БЕРИШ *بی ریش* ришнабароварда, ришнадошта, содарух; амрад.

БЕРОБИТА *بی رابطه* беалоқа, бемуносибат.

БЕРОҲА//БЕРАҲА *بی راهه//بی ره* сахрою биёбоне, ки дар он роҳе мавҷуд нест; роҳи ғайримаъмул; роҳи қач; **ё бераҳа кардан** касеро аз роҳ задан, гумроҳ кардан, ба роҳи ғалат бурдан касеро.

БЕРОҲАГӢ *بی راهگی* *мач.* бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БЕРОҲАТ *بی راحت* нороҳат, бешароит.

БЕРОҲАШУДА بیراهه شده аз роҳ беруншуда, худсар, бераҳашуда.

БЕРОҲӢ//БЕРАҲӢ بیراهی//بی‌رهی 1. роҳ надоштан; мавҷуд набудани роҳи обод. 2. *мач.* гумроҳӣ, қачравӣ.

БЕРУН بیرون 1. хорич; *муқоб.* дарун: **беруни шаҳр**; **берун аз худуди...** дар хоричи..., дур аз хоки... 2. хорича, кишвари беруна; **беруни дар (дарвоза)** пушти дар, паси дар, ақиби дар (дарвоза); **дари берун** дари баромади ҳавлӣ, дари тарафи кӯча; **ҳавлини берун** қисми ба кӯча наздики ҳавлӣ, ки он ҷо меҳмонхона, молхона ва хонаҳои дигари фаръӣ воқеанд; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, хеле; **аз одат берун** бар хилофи одат, ғайримуқаррарӣ, фавқулода; **берун аз ихтиёр** ғайри (бидуни) хоҳиш, на аз рӯи ирода; **машғулияти берун аз дарс** машғулияти, ки ғайри чадвали дарсӣ гузаронида мешавад; **қабули берун аз озмун (конкурс)** қабули донишҷӯ ба мактаб, ки бидуни иштирок дар озмун сурат мегирад; **берун баромадан** а) хорич шудан, баромадан аз ҷое; б) *киноя аз* ҳоҷатхона рафтани; **берун кардан** баровардан, дур кардан (*мас., гуссаро аз дил, касеро аз қатори чизе, фикреро аз сар*); **аз гуфтаи (фармони) касе берун баромадан** мувофиқи гапу фармони касе амал накардан; ба касе итоат накардан; **аз қонун берун баромадан** бар хилофи қонун қор кардан, мувофиқи қонун амал накардан; **берун намондан аз коре** дар қанор намондан аз коре, иштирок кардан дар коре; **берун шудан аз гапи (ҳарфи) касе** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, аз гапи касе баромадан.

БЕРУНА بیرونه 1. воқеъшуда дар берун, дар хоричи чизе буда: **болохонаи беруна**, **хонаи беруна**. 2. бегона, ғайрихудӣ.

БЕРУНИШАҲРӢ بیرونشهری дар беруни шаҳр воқеъшуда: **боғи берунишаҳрӣ**.

БЕРУНИӢ بیرونی 1. воқеъ дар тарафи берун, хорич аз бино (хона): **равоқи беруни хучра**, **девори беруни хона**. 2. зоҳирӣ: **намуди берунӣ**. 3. *мансуб ба* алоқа бо давлатҳои хоричӣ; *муқоб.* дохилӣ: **савдон берунӣ**, **сиёсати берунӣ**. 4. таҳаллуси донишманди бузурги тоҷик Абурайҳони Берунӣ (973-1048).

БЕРУНМАРЗӢ بیرونمرزی *нав.* берун аз сарҳад; хорич аз кишвар; берун аз марз воқеъшуда:

маҳалҳои тоҷикнишини берунмарзӣ.

БЕРУХСАТ بیرخصت беичозат, бидуни руҳсат.

БЕРӮӢНА بیرویانه бешармона, густохона.

БЕРӮЗӢ بیروزی 1. аз ризқу рузӣ бенасиб, бенаво, бечора. 2. *мач.* бадбахт, бетолъ.

БЕРӮӢ بیروی берӯ будан, бешармӣ, густохӣ, беҳаёӣ.

БЕРӮӢ بیروی//بی‌رو он ки айбу шармро намедонад, бешарму ҳаё, густох.

БЕРӮХ بیروح бечон, равоннадошта; ғайри зинда, мурда.

БЕРӮХӢ بیروحی берӯх будан, равон надоштан, бечон будан.

БЕСАБАБ بی‌سبب 1. бебоис, беасос, беҳуда: **бесабаб оташин шудан**, **бесабаб нест, ки...** 2. бемавқеъ, бечо, бемуносибат: **шодии бесабаб**, **табассуми бесабаб**.

БЕСАБР بی‌صبر бетоқат, бетаҳаммул, ношикебо.

БЕСАБРӢ بی‌صبری бетоқатӣ, бетаҳаммулӣ, ношикебой.

БЕСАБРОНА بی‌صبرانه бидуни сабру тоқат, бетоқатона.

БЕСАВОД بی‌سواد он ки хонда ва навишта наметавонад, беилму дониш.

БЕСАВОДӢ بی‌سوادی хату савод надоштан, беилмудонишӣ: **маҳви бесаводӣ**.

БЕСАВОДОНА بی‌سوادانه чаласаводона, кӯр-саводона.

БЕСАДО بی‌صدا 1. беовоз, хомӯш. 2. хомӯшона, овоз набароварда, оромона; даму чим.

БЕСАДОҚАТ بی‌صدافت риёкор, бемеҳр, дуругӯ.

БЕСАДОҚАТӢ بی‌صدافتی риёкорӣ, дурӯғ-гӯӣ, бесадоқат будан.

БЕСАЗО بی‌سزا бечазо, чазонадида.

БЕСАЙҚАЛ بی‌صیقل бечило, сайқалнаёфта.

БЕСАЛАБ بی‌سلب *кит.* белибос, урён, бараҳна.

БЕСАЛИҚА بی‌سلیقه 1. қобилияти қореро надошта, белаёқат, ноӯҳдабаро. 2. безавқ. 3. безеб, дағал.

БЕСАЛИҚАГӢ بی‌سلیقگی 1. ноӯҳдабарой, беса-

лика будан, 2. безавк будан, безавкй.

БЕСАЛОҲИЯТ *بی صلاحیت* салоҳиятнадошта, шоистаи коре нашуда; белаёқат.

БЕСАЛОҲИЯТӢ *بی صلاحیتی* бесалоҳият будан, салоҳият надоштан, шоистагии кореро надоштан; белаёқатӣ.

БЕСАМАР *بی ثمر* 1. беҳосил, гайриборвар: **дарахти бесамар**. 2. бенатича, бефоида: **бесамар гузаштани ҷавонӣ**.

БЕСАМАРА *بی ثمره* *ниг.* **бесамар**.

БЕСАМАРӢ *بی ثمری* 1. бесамар будан, беҳосилӣ. 2. натиҷа надоштан, бефоида будан.

БЕСАНГ *بی سنگ* 1. ҷоё, ки санг надорад; замини бесанг. 2. *маҷ.*, *кит.* сабук, кӯтоҳ-андеш. 3. *маҷ.*, *кит.* бетоқат, беқарор.

БЕСАР *بی سر* 1. сарбурида; кушташуда: **тани бесар**. 2. бесаробон, бепарастор; ба сари (ҳоли) худ монда; худсар, нофармонбардор; **бачаи бесар** бачаи ба сари худ монда; бачаи бетартиб (беинтизом); **бесару бар** бесаробон, бепарастор; бекас; **бесару бепо** *ниг.* **бесару по**; **бесару бун** // **бесару нӯг** подархаво, мубҳам, муғлақ, сарбаста, бемаънӣ: **сухан(ҳо)и бесару нӯг**, **ҷавоби бесару нӯг**; **бесару по** урён, бараҳна; бечизу чора; **бесару сомон** а) бесаранҷом, парешонҳол; б) бетартиб, дарҳаму барҳам: **бесару сомон шудани кор**; **бесару тан** белибос; луч, урён, бараҳна; **бесар-бесар гаштан** худсарона овора гаштан.

БЕСАРАНҶОМ *بی سرانجام* ошуфта, мушавваш, парешон, изтиробнок; нотинҷ; беором, бетоқат: **бесаранҷом кардан**, **бесаранҷом шудан**.

БЕСАРАНҶОМӢ *بی سرانجامی* ошуфтагӣ, парешонхотирӣ; изтироб; бетоқатӣ; бетартибӣ.

БЕСАРАНҶОМОНА *بی سرانجامانه* ошуфтаҳола, парешонхотирона, изтиробнок, бетоқатона.

БЕСАРИШТА *بی سرشته* 1. саросема; бесаранҷом, мушаввашхотир, парешонҳол; **бесаришта кардан** саросема кардан; парешонҳол (мушавваш) кардан; ба ташвиш андохтан; **бесаришта шудан** ба ташвиш афтодан, парешонҳол шудан. 2. *гуфт.* бетартиб; гайрисариштакор.

БЕСАРИШТАГӢ *بی سرشستگی* 1. саросемагӣ; бесаранҷомӣ, парешонҳолӣ. 2. *гуфт.* бетартибӣ, бесарусомонӣ.

БЕСАРӢ *بی سری* *маҷ.* 1. худсарӣ, амал кардан ба ихтиёри худ. 2. бетартибӣ, беинтизомӣ.

БЕСАРОБОН *بی سرابان* бепарастор, бекас, бесарпаноҳ.

БЕСАРОБОНӢ *بی سرابانی* бесаробон будан, бепарасторӣ.

БЕСАРПАНОҲ *بی سرپناه* он ки паноҳгоҳ надорад, бехонумон, бемакон.

БЕСАРПАНОҲӢ *بی سرپناهی* бехонумонӣ, бемаконӣ.

БЕСАРПАРАСТ *بی سرپرست* беҳимоят, бeroҳбар, бесаробон.

БЕСАРПАРАСТӢ *بی سرپرستی* бесарпараст будан, бeroҳбар будан, бепарастор мондан.

БЕСАРУНӮГ *بی سرونوگ* 1. бетартиб, дарҳам-барҳам. 2. чигил, печида, муғлақ; **ҷавоби бесарунӯг**.

БЕСАРУНӮГӢ *بی سرونوگی* 1. бесарунӯг будан, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. чигилӣ, печидагӣ, дарҳам-барҳамӣ.

БЕСАРУПО(Ӣ) *بی سروپای* 1. белибос, бетӯҳфа аз тарафи домод ё арӯс. 2. *маҷ.* беназму тартиб, ошуфта.

БЕСАРУПОӢ *بی روپایی* белибосӣ, лучию бараҳнагӣ.

БЕСАРУСАДО *بی سروصدا* беҳаёҳуӣ, ором, сокит.

БЕСАРУСОМОН *بی سروسامان* 1. он ки хонаву зиндагии доимӣ надорад, бехонумон, дарбадар. 2. ошуфта, беназм, бетартиб. 3. ошуфтаҳол, парешонҳол.

БЕСАРУСОМОНӢ *بی سروسامانی* 1. бесаранҷомӣ, ошуфтагӣ; бетартибӣ, дарҳам-барҳамӣ; парокандагӣ. 2. *кҳн.* бенавой, камбағалӣ.

БЕСАРФА *بی صرفه* *кит.* 1. бефоида, бесуд, бенафъ. 2. он ки дар фикри фоидаву суд нест.

БЕСАТР *بی ستر* *кит.* бепарда, бепӯшиш, белибос.

БЕСАТРӢ *بی ستری* бепарда будан, белибосӣ.

БЕСАФО *بی صفا* 1. чос, ки дилпазир ва босафо нест; *муқоб.* **босафо**. 2. он ки бо дигарон муносибати соз ва якрӯ надорад.

БЕСАҲВ *بی سهو* бехато, беиштибоҳ.

БЕСАҲН *بی صحن* беайвои, бесаҳна.

БЕСИЁСАТ *بی سیاست* 1. он ки тафаккур ва салобати ба назар гирифтани тамоми паҳлуҳои корро надорад. 2. сиёсат надоштан.

БЕСИЁСАТӢ *بی سیاستی* бесиёсат будан, беҳтиётӣ ва дар назар нагирифтани чанбаҳои кор.

БЕСИККА *بی سگه* 1. пуле, ки сикка надорад. 2. *маҷ.* бекадр, безътибор; номаълуму номашхур.

БЕСИЛОҲ *بی سلاح* беаслиҳа, беяроқ, ғайримусаллаҳ: **бесилоҳ гардонидан**.

БЕСИМ I *بی سیم* *кҳн.* бепул, нодор, бенаво: **мардуми бесиму зар**.

БЕСИМ II *بی سیم* дастгоҳи бе сими нокил коркунанда: **телеграфи бесим, телефони бесим**.

БЕСИМӢ *بی سیمی* *кҳн.* бепулӣ, бесармоя будан, бесиму зар будан.

БЕСИМО *بی سیمما* симонадошта; симои хоси худро надошта.

БЕСИНФ *بی صنف* ба синфҳо чудо нашуда ё нашаванда: **чамъияти бесинф**.

БЕСИПОС *بی سپاس* *ниг.* носипос.

БЕСИПОСӢ *بی سپاسی* *ниг.* носипосӣ.

БЕСИРАТ *بی سیرت* 1. он ки сират, кирдор ва равиши шоиста надорад. 2. расво, беобрӯ.

БЕСИРАТӢ *بی سیرتی* бесират будан, расвоӣ, беобрӯӣ.

БЕСИРОЯТ *بی سرایت* сироятнакарда, сироятнопазир.

БЕСИТОРА *بی ستاره* абрӣ, бидуни ситора: **осмони беситора**.

БЕСИФАТ *بی صفت* бадсифат, пастсифат: **молҳои бесифат**.

БЕСИФАТӢ *بی صفتی* бесифат будан, бадсифатӣ, пастсифатӣ.

БЕСОБИҚА *بی سابقه* собиқанадошта, пеш аз ин

вучуд надошта.

БЕСОЗ *بی ساز* *кит.* бесилоҳ, бебарг, он ки василае барои сафар, чанг ва ғайра надорад.

БЕСОЗИШ *بی سازش* номувофиқ, ба созиш наоянда, носозгор.

БЕСОМОН *بی سامان* 1. бетартиб, парешон, пароканда: **бесомон кардан, бесомон шудан**. 2. *маҷ.* он ки ба таври кофӣ воситаи рӯзгузаронӣ надорад, рӯзгораш ғайри муназзам аст; бечизу чора, бенаво, бехонумон.

БЕСОМОНӢ *بی سامانی* 1. бетартибӣ, парешонӣ, бесомон будан. 2. *маҷ.* камбағалӣ, бенавоӣ, бе чизу чора будан.

БЕСОҲИБ *بی صاحب* 1. он чи соҳиб (молик) надорад: **хонаи бесоҳиб, замини бесоҳиб**. 2. он ки ба сари худ, ба ихтиёри худ вогузошта шудааст, бекас, бехешу табор, беёру ёвар: **кӯдаки бесоҳиб, мурдаи бесоҳиб, бесоҳиб мондан; саги бесоҳиб саги дайду, саги кӯчагард**.

БЕСОҲИБӢ *بی صاحبی* бесоҳиб будан, дар тасарруфи касе набудан.

БЕСОҲИБМОНДА *بی صاحب مانده* он ки соҳиб, сарпараст ва пушту паноҳ надорад, бепарастормонда.

БЕСОҲИЛ *بی ساحل* 1. соҳил надоштан. 2. *маҷ.* бечо, бехонумон, дархатарбуда.

БЕСУБОТ *بی ثبات* 1. ноустувор, нопойдор, номустаҳкам. 2. *маҷ.* беирода, сустирода.

БЕСУБОТӢ *بی ثباتی* 1. ноустуворӣ, нопойдорӣ, номустаҳкамӣ. 2. *маҷ.* беиродагӣ, сустиродагӣ.

БЕСУД *بی سود* суднадошта, бефоида, нафънаоваранда.

БЕСУККОН *بی سگان* *кит.* 1. бечилав (чанбари киштӣ). 2. беодам, беаҳолӣ, бесокин.

БЕСУКУН *بی سکون* бекарору беором.

БЕСУЛУҚ *بی سلوق* *би* белаҷом, лачомназада: **аспи бесулуқ**.

БЕСУРАТ *بی صورت* расмнадошта, суратнадошта: **китоби бесурат**.

БЕСУТУН *بی ستون* иморате, ки сутун надорад; **кӯхи Бесутун (аслаи Бағастона)** номи кӯҳест

дар наздикии ш. Кирмоншоҳ (Эрон), ки дар он катибаи қадимии форсӣ ба хати мехӣ канда шудааст.

БЕСУТУНМУҲРА بی ستون مهره *зоол.* чонваре, ки сутунмуҳра надорад.

БЕСУХАН بی سخن бегап, хомӯш(она); нақши бесухан *санг.* нақше, ки иҷрокунандаи он нутқ намекунад.

БЕСҶҶ بی سوز бедарду алам: бесӯзу гудоз.

БЕСҶК بی سوک гандум ё чаве, ки сӯк надорад.

БЕТААЗЗУР بی تعذر *кит.* бесахтӣ, бе душворӣ; номумкинӣ.

БЕТААЛЛУҚ بی تعلق беалоқамандӣ, новобаста; бедилбастагӣ.

БЕТААЛЛУҚӢ بی تعلقӣ бетааллуқ будан, бекайдӣ.

БЕТААММУЛ بی تأمل беандеша, бемулоҳиза; мулоҳиза накарда.

БЕТААММУЛӢ بی تأملӣ беандешагӣ, бемулоҳидагӣ.

БЕТА-АФКАНИШ بیته افکنش нурҳо ва шуоҳон бета.

БЕТАВАҚҚУФ بی توقف дар ҷое таваккуф накарда, беист, наистода; пайваста, доим.

БЕТАВАҚҚУЪ بی توقع бечашмдошт, интизори чизе нашуда; беҳошиш.

БЕТАВАЧҚУҲ بی توجه он ки ҳусни тавачқуҳ надорад, ба чизе ё касе диққату эътибор намедихад; бепарво.

БЕТАВАЧҚУҲӢ بی توجهӣ бетавачқуҳ будан, бедикқатӣ: бетавачқуҳӣ қардан, бетавачқуҳӣ зохир қардан.

БЕТАВОН بیتوان *ниг.* нотавон.

БЕТАВФИҚ بی توفیق 1. бадқор, бадахлок. 2. *д.* он ки худо мададгораиш нест.

БЕТАВФИҚӢ بی توفیقی 1. бадқирдорӣ, бадахлоқӣ. 2. *д.* аз таъйиду мадади илоҳӣ бенасиб будан.

БЕТАГ بی تگ 1. он чи қисми поёнӣ (зерӣ) надорад, бетаҳ: сатили бетаг, бочкаи бетаг. 2. тағаш номаълум, хеле чуқур, амик: дарёи бетаг.

3. *маҷ.* ниҳоят қалон, пурнашаванда: қисаи бетаг, ҳамёни бетаг. 4. *маҷ.* беасос; бардурӯғ; беҳуда.

БЕТАҒӢР بی تغییر дучори тағӣр нагардида, бе дигаргунӣ, дигаргун нашуда, тағӣр наёфта.

БЕТАДБИР بی تدبیر он ки хуб андешида ва маслиҳати нағз дода наметавонад, шахси ноӯҳдабаро дар муносибат ва муомила бо одамон.

БЕТАДБИРӢ بی تدبیری бетадбир будан, чора андешида ва маслиҳати нағз дода натавонистан ба одамон, ноӯҳдабарой.

БЕТАЗАЛЗУЛ بی تزلزل *кит.* босубот, устувор, ночунбон.

БЕТА-ЗАРРАҲО بیته زرّه электрон ва позитрон, ки ҳастаи атом ҳангоми бета-коҳиш ҷудо мекунад.

БЕТАЗВИР بی تزویر бемақру ҳила, самимӣ, босамимият.

БЕТАКАЛЛУФ بی تکلف ба одоби муоширати маълум побанд нашуда, бидуни иззатгалабӣ, ба даъват ва «гиред, гиред»-ҳо мунтазир нашуда; бемалол, беибо.

БЕТАКАЛЛУФӢ بی تکلفӣ бетакаллуф будан, побанди одоби муошират набудан, иззатгалаб набудан.

БЕТАКАЛЛУФОНА بی تکلفانه бемалолона, озодона.

БЕТА-КОҲИШ بیته کاهش *физ.* пароканиши радиоактивии ҳастаи атом, ки дар натиҷаи он электрон ё позитрон ҷудо мешавад.

БЕТАҚСИР بی تقصیر *кит.* бегуноҳ, беайб.

БЕТАҚСИРӢ بی تقصیری бенуқсонӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БЕТАЛАФ بی تلف талаф накарда, ба нобуд шудан роҳ надода: беталаф ҷида гирифтани пахта.

БЕТАЛАФОТ بی تلفات *ниг.* беталаф.

БЕТАМАӢ بی طمعی бетаммаъ будан, таммаъ надоштан.

БЕТАМАЛЛУҚ بی تملق хушомад назада, ҷоплуӣ

- накарда, бидуни лаганбардорӣ.
- БЕТАМАЛЛУҚӢ** *بی تملقی* бетамаллук будан; хушомадназанӣ, чоплусӣ накардан.
- БЕТАМАЪ** *بی طمع* он ки аз рӯи хирс аз касе дар умеди рӯёнидани чизе нест, бегараз.
- БЕТАМИЗ** *بی تمیز* 1. он ки неку бадро аз ҳам фарқ карда наметавонад, нофаҳм, бефаросат. 2. беақл, аҳмақ, аблаҳ. 3. беҳамият, безарда, беору номус.
- БЕТАМИЗӢ** *بی تمیزی* 1. нофаҳмӣ, бефаросатӣ. 2. аҳмақӣ, номаъқулӣ. 3. беҳамиятӣ, безардагӣ, беоруномусӣ.
- БЕТАНА** *بی تنه* 1. бебадан, бетан. 2. *мач. сари бетана шудан* ҳайрон шудан, чӣ гуфтан ва чӣ кардани худро надонистан.
- БЕТАНАФФУС** *بی تنفس* танаффус накарда, дам нагирифта; пайваста, доим.
- БЕТАНОСУБ** *بی تناسب* таносубнадошта, номутаносиб.
- БЕТАНОСУБӢ** *بی تناسبی* бетаносуб будан, номутаносибӣ.
- БЕТАОРУФ** *بی تعارف* бетакаллуф, бегапу калоча, беодоб.
- БЕТАРАФ** *بی طرف* 1. он ки тарафкашӣ ва чо-нибдорӣ намекунад, холис. 2. кишвар ё давлате, ки ба гурӯҳбандиҳои сиёсии давлатҳо дохил нест; ғайри мутааҳҳид: **давлатҳои бетараф, кишварҳои бетараф**. 3. касе, ки вақти овоздихӣ (раъйдихӣ) аз овоз додан ба яке аз тарафҳо худдорӣ кардааст.
- БЕТАРАФӢ** *بی طرفی* бетараф (холис, бегараз) будан.
- БЕТАРАФОНА** *بی طرفانه* 1. холисона, бега-разона. 2. даҳолат накарда, мудохила накарда.
- БЕТАРАҲҲУМ** *بی ترحم* 1. он ки раҳму шафқат надорад, бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марғи бетараҳҳум, фалаки бетараҳҳум**. 2. бераҳмона, раҳм накарда: **бетараҳҳум задан**.
- БЕТАРАҲҲУМӢ** *بی ترحمی* бераҳмӣ, дилсаҳтӣ, сангдилӣ.

- БЕТАРБИЯ(Т)** *بی تربیه//بی تربیت* тарбиянадида; беодоб.
- БЕТАРБИЯТӢ** *بی تربیتی* бетарбият будан, тарбиятнадида будан.
- БЕТАРДИД** *بی تردید* дудила нашуда, бидуни дудилагӣ, бешак, бешубҳа.
- БЕТАРОВАТ** *بی طراوت* 1. он чи тару тозагии худро аз даст додааст; пажмурда, афсурда: **гули бетароват**. 2. *мач.* беобуранг; обшуста.
- БЕТАРТИБ** *بی ترتیب* 1. бесару сомон, он чи ва он чое, ки дар он тартибу интизоми муайян нест. 2. аз рӯи аломат ё мутобиқи ягон хислату хосият чо ба чо гузоштанашуда; бенизомотона, бетартибона: **бетартиб хобидани чизе, бетартиб навишта шудани рӯйхат**. 3. *мач.* тартибу интизомро риоянакунанда; беинтизом, бадахлок.
- БЕТАРТИБӢ** *بی ترتیبی* 1. риоя накардани тартибу қоида, бетартиб будан, тартиб надоштан, беинтизомӣ. 2. бесарусомонӣ, ҳарчу марч, набудани низоми муайян дар коре ё чое. 3. вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ: **бетартибӣ кардан**.
- БЕТАРТИБОНА** *بی ترتیبانه* *ниг.* бетартиб 2.
- БЕТАФОВУТ** *بی تفاوت* бефарқ, бетафриқа; фарқ накарда; чудо накарда.
- БЕТАФОВУТӢ** *بی تفاوتی* бетафовут будан; фарқ нагузоштан.
- БЕТАҲАЛЛУФ** *بی تخلف* беҳилофкорӣ, бе вайрон кардани тартибот ё қонунгузорӣ.
- БЕТАҲ** *بی ته* *ниг.* бетағ.
- БЕТАҲАММУЛ** *بی تحمل* бетоқат, тоқатнопазир, тобнаоварда.
- БЕТАҲАММУЛӢ** *بی تحملی* бетоқатӣ, тобнаовардагӣ.
- БЕТАҲАРРУК** *بی تحرک* беҳаракат, ночунбон, бефаъолият.
- БЕТАҲАРРУКӢ** *بی تحرکی* ҳаракат ва фаъолият надоштан; беҳаракатӣ, ночунбонӣ, ночунбон будан.
- БЕТАҲОРАТ** *بی طهارت* шустушӯи махсуси пеш аз намозро иҷронакарда, таҳорат-накарда; нопок.

БЕТАҲОРАТӢ *بی طهارتی* бетахорат будан, тахорат накарда, нопок.

БЕТАҲОШӢ *بی تحاشی* *кит.* худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида, парҳез накарда, бепарво, бемулоҳиза.

БЕТАҲОШО *بی تحاشا* *ниг.* бетаҳошӣ.

БЕТАҶРИБА *بی تجربه* он ки дар коре таҷриба надорад; он ки аз таҷрибаи рӯзгор бебаҳра аст, ноозмудагор, корнодида.

БЕТАҶРИБАГӢ *بی تجربگی* бетаҷриба будан, надоштани таҷриба, ноозмудагорӣ.

БЕТАШАББУС *بی تشبث* ташаббуснадошта, ибтикори амал надошта, ғайрифаъол: **одами беташаббус.**

БЕТАШАББУСӢ *بی تشبثی* беташаббус будан; фаъол набудан.

БЕТАШВИШ *بی تشویش* 1. ташвишнадиҳанда, безахмат; ором, осуда: **кори беташвиш** кори нисбатан ором, коре, ки давугеҷи зиёд надорад. 2. ташвиш накашида, бемалол, хотирчамъона, оромона.

БЕТАШВИШӢ *بی تشویشی* беташвиш будан, оромӣ, осудагӣ.

БЕТАӢМИР *بی تعمیر* таъмирнашуда, тармимнаёфта, рӯи таъмирро надида: **хонаи бетаъмир.**

БЕТАӢРИХ *بی تاریخ* бесана, таърих нагузошта.

БЕТАӢСИР *بی تأثیر* 1. таъсирнакунанда, таъсирнарасонанда, ғайримуассир; **бетаъсир намондан** таъсир расондан, аз худ осору нишона гузоштан; **кори худро кардани чизе; бетаъсир рафтани** асар накардан (-и чизе ба касе), **фоида набахшидан.** 2. сухане ё шеъре, ки қозибани надорад, қаззобу қолиб нест, дар хоҷаи шунаванда ё хонанда аз худ нишон намегузорад.

БЕТАӢСИРӢ *بی تأثیری* бетаъсир будан, таъсир накардан, асар надоштан.

БЕТАӢХИР *بی تأخیر* бедаранг, дер намонда, бетавақуф, ба таъхир наандохта; зуд, фавран.

БЕТИМОР *بی تیمار* *кит.* беандӯх, осуда.

БЕТИМОРӢ *بی تیماری* *кит.* беандӯхӣ, бетимор будан.

БЕТИМСОЛ *بی تمثال* бенақш, бесурат, берасм.

БЕТИР *بی تیر* тирнадошта, тираш тамомшуда: **таппончан бетир.**

БЕТОАТ *بی طاعت* он ки тоату ибодат намекунад, беибодат.

БЕТОАТӢ *بی طاعتی* бетоат будан, беибодат будан.

БЕТОБ *بی تاب* 1. бемадор, камқувват; нотоб, бемор, касал. 2. *кит.* бесабр, бетоқат, беқарор: **бетоб шудан; бетобу тавон** хеле суст, бемадор, беҳол; бемору бемадор; **бетобу тоқат** хеле бетоқат, бесабр, беқарор.

БЕТОБӢ *بی تابی* 1. бемадорӣ, камқувватӣ, нотобӣ, беморӣ, касалӣ. 2. *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ, беқарорӣ.

БЕТОҚАТ *بی طاقت* он ки сабру тоқат надорад, бебардошт; беқарор, беором, ноором: **дили бетоқат, бетоқат шудан (гаштан).**

БЕТОҚАТӢ *بی طاقتی* бесабрӣ, ношикебой, беқарорӣ.

БЕТОҚАТОНА *بی طاقتانه* бесаброна, бетоқат шуда, беқарор шуда; дар ҳолати бетоқатӣ.

БЕТОЛЕӢ *بی طالعی* толеъ надоштан, бадбахт (сиёҳбахт) будан.

БЕТОЛЕӢ *بی طالع* он ки толеъ надорад, он ки қораш омад намекунад, бадбахт, сиёҳбахт.

БЕТОН *фр.* *битан* *тех.* бо об омехтаи (*хоҳ шахшуда ва хоҳ лоймонанди*) семент, рег, шағал ё сангрета, ки ҳамчун маводи бинокорӣ истифода мешавад: **бетон рехтан, бетон тайёр кардан, бетон хобондан, бетон кашондан; оҳану бетон** омехтаи бетон бо сикхулҳои оҳанӣ (ё пӯлодӣ), ки дар сохтмонҳо ба қор меравад; **бетон кардан** бетон рехта, чизе тайёр кардан; аз бетон рӯйкаш кардани ҷое (*мас., роҳ, канал ва ғ.*).

БЕТОНГАР *بی تانگر* *ниг.* бетонрез.

БЕТОНӢ *بی تانی* *мансуб ба* бетон; аз бетон сохташуда: **девори бетонӣ.**

БЕТОНПӢШ *بی تان پوش* бо бетон пӯшонидашуда, бетонӣ: **каналҳои бетонпӯш, роҳи бетонпӯш.**

БЕТОНПӢШӢ *بی تان پوشی* пӯшонда бо бетон, бетон кардан.

БЕТОНРЕЗ بیتانریز коргаре, ки бетон фарш мекунад; бинокоре, ки бетон рехта, маснуоти сохтмонӣ тайёр мекунад: **коргарони бетонрез**.

БЕТОНРЕЗӢ بیتانریزی исми амал аз бетон рехтан; амали бетонрез.

БЕТОР بیتар торнадошта: **асбобҳои мусиқии бетор**.

БЕТУХМ بیتخم тухмнадошта: **растаниҳои бетухм** растаниҳои, ки тухм надоранд ва бо роҳи қаламчашинонӣ афзоиш меёбанд.

БЕТӮШ بیتوش бекуват, безӯр, нотавон; **бетану бетӯш** гуфт. хурдҷусса.

БЕТӮША بیتوشе он ки дар сафар бо худ хӯрдани ва нӯшидани надорад; **бехӯрок**.

БЕУЛФАТ بیالفт унсагиранда бо ҳам, хӯнагиранда бо одамон, ноулфат, одамгурез.

БЕУЛФАТӢ بیالفти беулфат будан, одамгурезӣ.

БЕУММАТ بیامت умматнадошта, пайравнадошта.

БЕУСТУХОН بیاستخوان 1. устухоннадошта, холи аз устухон: **гӯшти беустухон**. 2. *мач.* моҳир, усто дар коре.

БЕФАӢЗ بیفیض он ки нафъаш ба касе намерасад, **бехайру баракат**.

БЕФАӢЗӢ بیفیзи бехайру бебаракатӣ.

БЕФАЗЛ بیفضل бебаҳра аз фазлу доной, бедониш.

БЕФАЗЛӢ بیفضли бефазл будан, бедонишӣ.

БЕФАНО بیفна бефарҷом, фанонопазир, абадӣ.

БЕФАНРАНЧӢ بیفرنجی *таър.* он ки фаранҷӣ ба сар намегирад; он ки фаранҷиро партофтааст: **зани бефаранҷӣ, бефаранҷӣ шудан**.

БЕФАРДО بیفрда он чи ва он ки ба фардо намерасад, беоянда.

БЕФАРӢД بیفریاد 1. бесадо, хамӯш. 2. ситамгар.

БЕФАРЗАНД بیفرزند он ки фарзанд надорад, **бебача, беавлод; безурёт**.

БЕФАРЗАНДӢ بیفرزندӣ фарзанд надоштан, **бебачагӣ; безурётӣ**.

БЕФАРҚ بیفرқ *ниг.* **бетафовут**.

БЕФАРМОН بی فرمان *ниг.* **нофармон I**.

БЕФАРМОНӢ بی فرمانӣ *ниг.* **нофармонӣ**.

БЕФАРОВЕЗ بی فراویز либосе, ки бе фаровез дӯхта шудааст; **даҳони бефаровез** лаккӣ, харзагӯй.

БЕФАРОСАТ بی فراست бефаҳм, кундзехн.

БЕФАРОСАТӢ بی فراستی бефаҳмӣ, кундзехнӣ.

БЕФАРҲАНГ بی فرهنگ он ки дараҷаи маданияту маърифаташ паст аст; **беодоб**.

БЕФАРҲАНГӢ بی فرهنگӣ бефарҳанг будан; **бемаданиятӣ, беодобӣ**.

БЕФАРҶОМ بی فرجام беоқибат, беохир, беанҷом, **бехотима**.

БЕФАСОҲАТ بی فصاحت гайрифасеҳ, хубсухангӯй набудан; *муқоб.* **бофасоҳат**.

БЕФАҲМ بی فهم нодон, камақл, каллаварам.

БЕФАҲМӢ بی فهمӣ бефаҳм будан, нодонӣ, камақлӣ.

БЕФАӢОЛИЯТ بی فعالیت беҳаракат, собит, ночунбон, гайрифаӢол.

БЕФАӢОЛИЯТӢ بی فعالیتӣ бефаӢолият будан, беҳаракатӣ, ночунбонӣ.

БЕФИКР بی فکر беандеша; касе, ки дурандеш нест.

БЕФИКРӢ بی فکری бефикр будан, беандешагӣ.

БЕФОИДА بی فائده 1. нафънадиханда, суднаоранда, фойданадиханда, бефоиз. 2. бехуда, барабас: **бахси бефоида, гапи бефоида, кори бефоида, ҷустуҷӯи бефоида, бефоида мондан**.

БЕФОИЗ بی فایض ба ҳисоби фоиз нафънадиханда, бидуни фойдаи дарсад; **қарзи бефоиз** *ниг.* **ҳасана (қарзи ҳасана)**.

БЕФОСИЛА بی فاصله муттасил, пайваста, беист.

БЕФУРӢҒ بی فروغ бедурахш, бечило; **бесафо, бенур**.

БЕФУРӢЗ بی فروز *кит.* 1. хира, норавшан, **бепанг**. 2. *мач.* нодон, бетарбия.

БЕФУРӢШАНДА بی فروشنده **фурӯшанданадошта: мағозаи бефурӯшанда**.

БЕХ بیخ 1. решаи асосии наботот. 2. маҳсули

танан асосии сабзавоти бехмева: **беҳи сабзӣ**, **беҳи пиёз**; **беҳ бастан** ҳосил андохтан (-и сабзӣ, пиёз ва дигар сабзавот). 3. воҳиди ҳисоби ниҳолу растанӣ, дарахт. 4. *мач.* асос, асл, бунёд: **беҳу бунёд**, **аз беҳу бун**. 5. *бот.* решаи як навъ растанӣ, ки вақти дар об чӯшонда лакондан аз шираи он кафк ҳосил мешавад ва ин кафк дар ҳалвогарӣ (*мас.*, *пишаллопазӣ*) ба кор меравад; **беҳи бинӣ** тағӣ банӣ; **беҳи дандон** тағи дандон; **аз беҳаш** а) тамоман, комилан; б) аз манбааш; аз маншааш; **аз беҳ кандан чизеро** // **решаи чизеро аз беҳаш кандан** а) бо решааш кандан (*дарахтеро*); б) *мач.* чизеро аз асосаш нобуд кардан, тамоман маҳв кардан; **беҳу бунёди чизеро** (*касоро*) **кандан** тамоман несту нобуд кардан, аз байн бурдан чизеро ё касеро; **беҳи чизе** (*касе*)-ро **сӯхтан** // **оташ ба беҳи чизе задан** чизеро ё касеро несту нобуд кардан, тамоман аз байн бурдан.

БЕХАБАР *بی خبر* 1. он ки аз чизе ё коре огоҳӣ надорад; беиттилоъ, ноогоҳ; гофил, дар ғафлатмонда, ғафлатзада; **беҳабар мондан** гофил мондан; нофаҳмида мондан, надони-ста мондан; **беҳабар намондан аз касе** аз аҳволи касе воқиф будан, аҳволи касеро хабар гирифта истодан. 2. бедаъват, даъватнашуда; **аз дунё** (*олам*) **беҳабар** **фориг** аз воқеаҳои дунё; **форигбол**, **бепарво**, **лоубол**; **аз худ беҳабар** **беҳуд**, **мадхуш**.

БЕХАБАРӢ *بی خبری* 1. беҳабар будан, хабар надоштан, гофил мондан. 2. *мач.* **нодонӣ**.

БЕХАВОТИР *بی خواطر* хавотир нақшида, парешон нашуда; **беҳавф**; **ором**, **осуда**, **тинҷ**.

БЕХАВФ *بی خوف* **беҳатар**, эмин аз хавф: **роҳи беҳавфу хатар**.

БЕХАВФӢ *بی خوفی* **беҳатарӣ**, эминӣ.

БЕХАӢЛ *بی خیال* *ниг.* **беҳаёлона**.

БЕХАӢЛОНА *بی خیالانه* **беихтиёр**, **фикру хаёл накарда**: **беҳаёлона коре кардан**.

БЕХАЗОН *بی خزان* **хамеша шукуфон**, **хамешасабз**: **бахори беҳазон**, **боғи беҳазон**, **гулшани беҳазон**; **аз чавонии беҳазон** **чавонии човид**, **чавонии абадӣ**.

БЕХАӢР *بی خیر* он ки хайру эҳсон надорад, хасис; **беҳайру маъзур** *гӯфт.* хайрухуш накарда, бидуни худохофизӣ, видоъ накарда.

БЕХАЛАЛ *بی خلل* **беозор**, **беташвиш**; **бароҳат**, **бемалол**; **ҷои беҳалал** *мач.* ҷои хилват, хилватгоҳ.

БЕХАРҶ *بی خرج* *ниг.* **бесарфа**.

БЕХАРҶӢ *بی خرجی* он ки барои рӯзгузаронӣ пул надорад, **бепулӣ**.

БЕХАТ *بی خط* 1. хатнадошта, халққоё, ки забони онҳо хату алифбо надорад. 2. он ки навишта наметавонад; **бесавод**; **беҳату савод** он ки навишта ва хонда наметавонад.

БЕХАТАР *بی خطر* **ғайрихатарнок**, эмин аз хавфу хатар, **беҳавф**: **роҳи беҳатар**, **беҳатар будан**, **беҳатар кардан**, **беҳатар мондан**, **беҳатар шудан**; **сафар беҳатар** (**бошад**, **шавад**)! **роҳи сафеду беҳатар!** (*ба шахси сафаррав ҳамчун хоҳишу орзу гӯфта мешавад*).

БЕХАТАРӢ *بی خطری* **беҳатар будан**, эмин будан аз хатар, таҳдид накардани хавфу хатар, **беҳавфӣ**, **амният**: **идораи беҳатарӣ**, **кумитаи беҳатарӣ**; **беҳатарии давлатӣ** амну амонии кишвар; **техникаи беҳатарӣ** **мачмӯи қоидаҳо** ва **чорабиниҳо** барои эминӣ аз хавфу хатар; **қоидаи беҳатарии ҳаракат** **мачмӯи тарзу усули ҳаракати нақлиёт** ва **роҳгардии пиёдаравҳо**.

БЕХАТӢ *بی خطی* 1. хату алифбо надоштан. 2. **беҳат будан**, хат навишта натавоништан; **бесаводӣ**.

БЕХАТО *بی خطا* **хатонадошта**, **бесаҳв**, **беғалат**; **бидуни хато**, **хато нахӯрда**: **ҳисоби беҳато**, **беҳато навиштан**, **беҳато хондан**; **беҳато задан** **рост** ба ҳадаф **задан**.

БЕХАТУСАВОДӢ *بی خط و سوادى* хату савод надоштан, хондаву навишта натавоништан, **бесавод будан**.

БЕХГӢШӢ *بیخ گوشی*: **беҳгӯшӣ** **ҳарф задан** **гӯшақӣ гап задан**, **пичир-пичир кардан**.

БЕХЕШ *بی خویش* 1. *ниг.* **беҳешованд**. 2. *ниг.* **беҳештан**.

БЕХЕШОВАНД *بی خویشاوند* он ки ҳешу табор надорад.

БЕХЕШТАН *بی خویشان* *кит.* **беҳуд**, **азҳолрафта**.

БЕХЕШУТАБОР *بی خویش و تبار* *ниг.* **беҳешованд**.

БЕХИРАД *بی خرد* **беақл**, **нодон**, **аҳмақ**.

БЕХИРАДӢ *بی خریدی* бехирад будан, беаклӣ, нодонӣ; ахмакӣ.

БЕХИРОҚ *بی خراج* аз хирочу андоз озод, хирочу андоз надода.

БЕХӢ *بیخی* *лаҳҷ.* сабзӣ, зардак.

БЕХКАН *بیخکن* аз бех кананда.

БЕХКАНДА *بیخکنده* решақаншуда; **бехканда** шудан *маҷ.* тамоман барҳам хӯрдан.

БЕХМЕВА *بیخمیوه* *бот.* сабзавоте, ки ҳосили он дар реша аст (*аз қабил* сабзӣ, картошка, лаблабу).

БЕХОБ *بی خواب* он ки хобаш намеояд; бедорхоб: **чаши бехоб.**

БЕХОБӢ *بی خوابی* бехоб будан, дар вақташ набурдани хоб, хоб нарафтани, бедории давомдор (ба иллате): **дарди бехобӣ.**

БЕХОНА *بی خانه* он ки хонаву сарпаноҳ надорад, бемаскан: **бехонаю чой, бехонаю бенаво.**

БЕХОНАВОДА *بی خانواده* *ниг.* беоила.

БЕХОНАДОН *بی خاندان* он ки оила надорад, беоила; бе зану фарзанд ва хонаю чой.

БЕХОНУМОН *بی خانمان* *//* *بی خانومان* он ки ягон сарпаноҳ надорад, овора, бехонаю чой: **бехонумон кардан, бехонумон шудан.**

БЕХОНУМОНӢ *بی خانمانی* *//* *بی خانومانی* бехонумон будан, надоштани сарпаноҳ, бехонаю чой будан.

БЕХОР *بی خار* растание, ки хор надорад: **гули бехор.**

БЕХОСИЯТ *بی خاصیت* *маҷ.* бепою қадам, шум, наҳс.

БЕХОСТ *بی خواست* 1. *ниг.* **нохост.** 2. *лаҳҷ.* хотирчамъона, бепарвоёна.

БЕХОСТА *بی خواسته* *кит.* бесарват, бепулу мол.

БЕХОТИРА *بی خاطره* беёд, ёднадошта, хотираш заифбуда.

БЕХПИЁЗ *بیخپياز* ҳосили решаи пиёз.

БЕХТА *بیخته* *сифати феълии замони гузашта* аз бехтан; бехташуда: **орди бехта.**

БЕХТАН *بیختن* 1. аз галбер (парвезан) ва элак гузаронида тоза кардан, элак кардан: **орд**

бехтан, гандум бехтан. 2. афшондан, пошидан.

БЕХУД *بیخود* 1. он ки ихтиёри идора кардани худро аз даст додааст, аз худ беҳабар, ниҳоят парешон ва ошуфта. 2. бехуш, мадхуш, бехол; **бехуд шудан** а) бехуш шудан, аз хуш рафтан, аз ҳол рафтан; парешонҳол ва ошуфта шудан; б) *маҷ.* аз худ рафтан, мағрур шудан.

БЕХУДӢ *بیخودی* 1. аз худ беҳабарӣ; шӯридагӣ, изтироб. 2. бехушӣ, мадхушӣ; беҳоливу бемадорӣ.

БЕХУДО *بی خدا* худношинос, бедин, мул-ҳид.

БЕХУДОВАНД *بی خداوند* *кит.* бесоҳиб, бемолик.

БЕХУДОНА *بی خودانه* дар ҳолати бехушӣ, бехушона; беихтиёрона, бидуни ирода.

БЕХУН *بی خون* 1. хуннадошта; камхун; **лабҳон** бехун лабҳои рангпарида. 2. *гуфт.* бераҳм, нотарс.

БЕХУНӢ *بی خونی* бехун будан, хун надостан; камхунӣ.

БЕХӢРОК *بی خوراک* он ки аз хӯрок таъмин нест; **бехӯрок мондан** хӯрду хӯрок надостан, аз хӯрок таъмин набудан.

БЕХӢРОКӢ *بی خوراکي* бехӯрок будан, бехӯрок мондан.

БЕХЧАСТ *بیخجست* нардҳое, ки аз решаи дарахт сабзидаанд; **ниҳоли бехчаст** дарахти аз кунда ё решае сабзида.

БЕӢ I *به* 1. хуб, нағз, некӯ, писандида. 2. сихат, тандуруст; **беӢ шудан** а) хуб шудан, нек шудан; б) шифо ёфтан, сихат ёфтан, саломат шудан. 3. *ниг.* **беӢтар.**

БЕӢ II *به* *кит., ниг.* **биӢ.**

БЕӢАВАС *بی هوس* шавку ҳаваснадошта, он ки нисбат ба чизе шавқу ҳавас надорад; *муқоб.* **ҳавасманд.**

БЕӢАВАСӢ *بی هوسی* беҳавас будан, шавқу рағбат надостан.

БЕҲАВО I *بی هوا* ҳавонадошта, холӣ аз ҳаво: фазои беҳаво.

БЕҲАВО II *بی هوا* *гуфт.* равишу тарзи кор на- дошта; он ки низоми хуби кор надорад.

БЕҲАВСАЛА *بی حوصله* он ки ба иҷрои коре хошиш надорад, форигбол; дилхунуқшуда аз коре: беҳавсала шудан.

БЕҲАВСАЛАГӢ *بی حوصلگی* ҳавсала ва майлу рағбат надостан ба ягон кор; **бо** беҳавсалагӢ дилу бедилон, бо дили нохоҳам; хунсардона.

БЕҲАД(Д) *بی حد* 1. беохир, беинтиҳо, бепоён, беканор: беҳадду канор, беҳадду бепоён. 2. беҳадду ҳисоб беҳисоб, бешумор, зиёд, бисёр: гайрати беҳад. 3. хеле; аз ҳад берун, беандоза: роҳи беҳад вайрон, ҳавои беҳад дилнишин, беҳад меҳрубон будан, беҳад миннатдор будан, беҳад хурсанд шудан.

БЕҲАДАФ *بی هدف* бемақсад, бе фикру барномаи муайян.

БЕҲАӢ *بی حیا* бешарм, берӯй, густох, беадаб.

БЕҲАӢГӢ *بی حیایگی* бешармӣ, берӯй; густохӣ, беобрӯй: беҳаӢгӢ кардан.

БЕҲАӢӢ *بی حیایی* *шиг.* беҳаӢгӢ.

БЕҲАӢОНА *بی حیایانه* бешармона, беибоӢна; густохона.

БЕҲАӢСИЯТ *بی حیثیت* бекадр, безътибор, беобрӯй.

БЕҲАӢСИЯТӢ *بی حیثیتی* бекадрию безътиборӣ, беобрӯй.

БЕҲАЛОВАТ *بی حلاوت* он чи лаззату ширинӣ надорад, ногувор, гайриҳаловатбахш.

БЕҲАЛОВАТӢ *بی حلاوتی* беҳаловат будан, ҳаловатбахш набудан; ногуворӣ.

БЕҲАМИЯТ *بی حمیت* он ки ору номус надорад; бешараф, нокас.

БЕҲАМИЯТӢ *بی حمیتی* беорӣ, беномусӣ; бешарафӣ, нокасӣ.

БЕҲАМТО *بی همتا* беназир, бемислу монанд; ягона: ҳусни беҳамто.

БЕҲАНҶОР *بی هنجار* *кит.* ноҳанҷор, беусул, бeroху равиши муайян.

БЕҲАНҶОРӢ *بی هنجاری* бeroхӣ, бетарикӣ.

БЕҲАРАКАТ *بی حرکت* ночунбон, ором, сокит; **беҳаракат хобидан** а) ором хобидан; ночунбида хобидан; б) *маҷ.* бекор истодан, дар ҳолати ноистифода истодан.

БЕҲАРАКАТӢ *بی حرکتی* 1. ночунбонӣ; оромӣ. 2. саъю кӯшиш накардан, бефаъолиятӣ.

БЕҲАРОС *بی هراس* нотарсона, бебокона, бетарсу бим.

БЕҲАФТОД *به افتاد* *кит.* салоҳ ва беҳбудӣ, хуш-холӣ.

БЕҲАЯҶОН *بی هیجان* бидуни ҳаяҷон, оромона, хотирчамъона.

БЕҲ-БЕҲ *به به* *калимаи тақлиди овози* барои ба назди худ хондани хару асп.

БЕҲБУД *به بود* 1. *шиг.* беҳбудӣ. 2. тандурустӣ, саломатӣ.

БЕҲБУДӢ *به بودی* 1. хубӣ, некӣ; беҳ шудан, нек шудан: беҳбудии аҳволи халқ, беҳбудии кор. 2. сиҳатёбӣ, шифоёбӣ; **беҳбудӣ ёфтан** а) рӯ ба беҳбудӣ овардан, беҳ (хуб) шудан (-и корҳо); б) сиҳат шудан, шифо ёфтан.

БЕҲГУЗИН *به گزین* *кит.* 1. беҳгузинанда, хуб ва некро интиҳобкунанда. 2. некикунанда; нақкор.

БЕҲДОШТ *به داشت* *нав.* соҳан илми тиб, ки ҳифз ва беҳатарии тандурустии одамро дар алоқамандӣ бо муҳити беруна омӯхта, барои пешгирӣ аз касалиҳо ва нигоҳдории тандурустӣ чораҳо меандешад, гигиена: **беҳдошти мактабиён**, **беҳдошти меҳнат**, **беҳдошти шахсӣ**.

БЕҲДОШТӢ *به داشتی* *мансуб ба* беҳдошт: назорати беҳдоштӣ.

БЕҲЗИСТӢ *به زیستی* хушзиндагонӣ, осударӯзгорӣ; осудаҳоли.

БЕХЗОДӢ بهزادى *мансуб ба* Камолиддини Бехзод – расоми асримиснагии тоҷику форс: калами тасвири бехзодӣ.

БЕХИКМАТ *би ҳикмат* аз ҳикмат дур; беазмун.

БЕХИЛА *би ҳиле* бемакру бефиреб: **беҳилаву найранг**.

БЕХИММАТ *би ҳимат* 1. бегайрат ва бечасорат дар роҳи некӣ; он ки иродаи қавӣ надорад. 2. бесаховат, бечуд.

БЕХИММАТӢ *би ҳимати* беҳиммат будан; ҳимату саховат надоштан; пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

БЕХИММАТОНА *би ҳимтоне* дар ҳолати беҳимматӣ.

БЕХИМОЯТ *би ҳимоят* бепушту паноҳ, ҳимоятнадошта, беҳомӣ.

БЕХИН *беҳин* беҳтарин, хубтарин, нағзтарин.

БЕХИС(С) *би ҳис* 1. он ки қобилияти ҳис надорад, беҳсос: **беҳиссу ҳаракат истодан** (хобидан). 2. он, ки ба нозуқиҳо сарфаҳм намеравад, назокатро фарқ намекунад; кундфаҳм; **беҳис кардан** ба воситаи дору карахт кардан (*ягон узви баданро*).

БЕХИСКУНАНДА *би ҳискунанда* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **беҳис кардан**; *тиб.* карахткунанда ва таскинбахш (*оид ба дору*).

БЕХИСОБ *би ҳисоб* бешумор, бисёр, зиёд: **ганчи беҳисоб**, **боигарии беҳисоб**.

БЕХИСОБӢ *би ҳисоби* бешуморӣ, бисёрӣ.

БЕХИССӢ *би ҳисси* 1. беҳис будан; эҳсос накардан; беҳушӣ; карахтӣ, беҳаракатӣ. 2. дарк накардани нозуқиҳо; кундфаҳмӣ.

БЕХИФОЗ *би ҳифо* аз роҳи ҳавову ҳавас худдорӣ накунанда, беор, бебок.

БЕХИЦОБ *би ҳиҷаб* бепарда, бечодир ва чашмбанд; рӯйкушода: **духтари беҳицоб**; **беҳисобу китоб** ҳисобу китоб накарда, ҳисобро баробар накарда.

БЕХӢ *беҳӣ* хубӣ, нағзӣ, некӣ; беҳбудӣ.

БЕХМАДОН *беҳмадан* *ниг.* фалон.

БЕХНОНА *беҳнане* *кит.* кулчаи сафед; нони равганин.

БЕҲОКИМИЯТӢ *би ҳақимияти* адами ҳоқимияти давлатӣ ё маҳаллӣ.

БЕҲОЛ *би ҳал* беқувват, бемадор, хастаҳол, монда, шалпар: **беҳол кардан**, **беҳол шудан**; **беҳол афтодан** аз қувват монда афтодан; **беҳуш афтодан**.

БЕҲОЛӢ *би ҳали* беҳол будан, беқувватӣ, бемадорӣ, сустӣ; хастагӣ.

БЕҲОЛКУНАНДА *би ҳалкунанда* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **беҳол кардан**; мондакунанда, хастакунанда.

БЕҲОЛОНА *би ҳалоне* дар ҳолати заъф ва нотавонӣ, базӯр, бохастагӣ.

БЕҲОМӢ *би ҳами* бепушту паноҳ, бемададгор, беҳимоятгар, бетакягоҳ.

БЕҲОСИЛ *би ҳасил* 1. ҳосилнадиҳанда, бесамар, бебар, бемева: **дарахти беҳосил**, **замини беҳосил**. 2. бенатича, бефоида, беҳуда: **мунозираи беҳосил**, **давидани беҳосил**.

БЕҲОСИЛӢ *би ҳасили* 1. беҳосил будан, бесамарӣ. 2. бенатичагӣ, бефоидагӣ.

БЕҲРӮЗ *беҳрози* он ки зиндагиаш хуш мегузарад, некрӯз, хушбахт, саодатманд.

БЕҲРӮЗӢ *беҳрози* некрӯзӣ, хушбахтӣ, саодатмандӣ.

БЕҲТАР *беҳтар* 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ* аз **беҳ**; хубтар, нағзтар. 2. авлотар, афзалтар; **чае мушк беҳтар**, **ки як тӯда гил** (*зарб.*); *чизеро аз чизе* **беҳтар доништан** (**шуморидан**) **чизеро афзал шумурдан**; **беҳтар аст**, **ки авлотар аст**, **ки...;** **беҳтар шудан** **рӯ ба беҳбудӣ овардан**; **як дараҷа шифо ёфтани**, **сихат шудан**.

БЕҲУВИЯТ *би ҳувият* худбохта, аз худ бегона, он ки дорои рафтор, кирдор, тафаккур ва шахсияти мустақил набуда, ба дигарон таклид ё пайравӣ мекунад.

БЕҲУДА *беҳуде* 1. бефоида, барабас: **зӯри беҳуда**, **кори беҳуда**, **беҳуда сарф кардан**, **беҳуда гузаштани вақт**; **зӯри беҳуда миён мешиканад** (*зарб.*); **зӯри беҳуда задан** **кӯшиши бефоида кардан**, **барабас талош кардан**. 2. ноҳақ; **бе-сабаб**: **беҳуда ранҷондан**, **беҳуда азоб додан**. 3. бемавқеъ; **нодаркор**: **нози беҳуда**, **қурбонии беҳуда**, **беҳуда хавотир шудан**, **беҳуда ҷон кохондан**; **гапи беҳуда** **сухани бемаънӣ**, **харфи пуч**; **беҳудаю беҳуда даркору нодар-**

кор, лозиму нолозим; **бехуда нагуфтаанд** (намегӯянд), **ки** ... бедарак нагуфтаанд (намегӯянд), **ки...**; **бехуда рафтан** зоеъ шудан, натиҷаи матлуб надодан (-и гайрат, меҳнат, кофтуков *ва г.*).

БЕХУДАГАРД **بيهوده گرد** оворагард, сарсаригард.

БЕХУДАГАРДӢ **بيهوده گردى** оворагардӣ, сарсаригардӣ.

БЕХУДАГӢ **بيهودگى** бефоида будан, бехуда будан.

БЕХУДАГӢ (Ӣ) **بيهوده گوئى** он ки суханони пучу бемаънӣ ва бемаврид мегӯяд, ёвагӯ, сафсатагӯ.

БЕХУДАГӢӢ **بيهوده گوئى** ёвагӯӣ, сафсатагӯӣ, бемаънигӯӣ.

БЕХУДУД **بي حدود** беҳад, беканор, фарох, васеъ; бидуни сарҳад.

БЕХУЗУР **بي حضور** беҳаловат; нороҳат, безобита; **бехузур кардан касеро** а) нороҳат кардан касеро; б) *мач.* дилбазану безор кардан касеро; **бехузур шудани дил** бечо шудани дил, худро ногувор ҳис кардан.

БЕХУЗУРӢ **بي حضورى** хисси нороҳатӣ, безобитагӣ; ноҳушии мизоч.

БЕХУКУҚ **بي حقوق** аз ҳуқуқ маҳрум, ҳуқуқнадошта: **бехуқуқ будан**.

БЕХУКУҚӢ **بي حقوقى** бехуқуқ будан, маҳ-рум будан аз ҳуқуқ, ҳуқуқ надоштан.

БЕХУНАР **بي هنر** 1. он ки касбу ҳунареро аз худ накардааст, пешаеро ёд нагирифтааст. 2. беистеъдод, беқобилият; бемаҳорат; ноӯҳдабаро.

БЕХУНАРӢ **بي هنرى** 1. бехунар будан, соҳиби пешаю ҳирфае набудан. 2. беистеъдодӣ, беқобилиятӣ, белаёқатӣ; ноӯҳдабарой.

БЕХУНАРОНА **بي هنرانه** беистеъдодона, белаёқатона; ноӯҳдабароёна.

БЕХУРМАТ **بي حرمت** беиззат, беэҳтиром, беобрӯ; бекадру безътибор; **бехурмат кардан** обрӯи касеро резондан.

БЕХУРМАТӢ **بي حرمتى** беэҳтиромӣ, беодобӣ, густохӣ (*дар ҳаққи касе ё чизе*).

БЕХУСН **بي حسن** нозебо, безеб: **бехусну чамол**.

БЕХУШ **بي هوش** 1. азхушрафта, мадхуш, бехис, бехуд: **бехуш афтодан**, **бехуш хобидан**, **бехуш шудан**. 2. *гуфт.* парешонхотир, фаромӯшхотир.

БЕХУШӢ **بي هوشى** 1. ҳолати аз хуш рафтан, бехудӣ, беҳиссӣ. 2. *гуфт.* парешонхотирӣ, фаромӯшхотирӣ.

БЕХУШОНА **بي هوشانه** дар ҳолати бехушӣ, бехудона; беихтиёрона; **бехушона гап задан**, **бехушона кардан** (*кореро*).

БЕЧАШМ **بي چشم** он ки ва ё он чи чашм надорад; нобино, кӯр, аъмо.

БЕЧАШМӢ **بي چشمى** нобиноӣ, кӯрӣ, кӯр будан, нобино будан.

БЕЧАШМУРӢ **بي چشم و رو** беҳаё, густох.

БЕЧАШМУРӢӢ **بي چشم و روى** *мач.* густохӣ, беҳаёӣ.

БЕЧИЗ **بي چيز** 1. он ки молу чиз надорад, нодор: **бечизу чора**. 2. *гуфт.* беасос, бесабаб, бехуда: **бечиз намегӯянд, ки...**, **бечиз нест, ки...**

БЕЧИЗӢ **بي چيزى** бечиз будан, нодорӣ; камбағалӣ.

БЕЧОРА **بي چاره** 1. он ки барои бехбудии кори худ чораю илоҷ надорад, дармонда; очиз. 2. камбағал, бенаво, фақир; бепушту паноҳ: **деҳқони бечора**, **косиби бечора**, **бекасу бечора**, **бечораю бенаво**, **беваву бечора**. 3. бадбахт, бетолъ, шӯрбахт (*беиштар ҳангоми галхорӣ ва ё изҳори таассуф ба ҳоли касе мегӯянд*): **модари бечора**, **зани бечора**, **ошиқи бечора**; **бечора шудан** а) ноилоҷ (ночор) шудан, танг шудан (-и ҳоли касе); б) очизу дармонда шудан; камбағалу бенаво шудан; в) бадбахт (берӯзӣ) шудан.

БЕЧОРАВОР **بي چاره وار** мисли бечора, монанди бечора; камбағалона, фақирона.

БЕЧОРАГӢ **بي چارگى** 1. ночорӣ, ноилоҷӣ. 2. камбағалӣ, тангдастӣ, бенавоӣ, фақр. 3. *гуфт.* касбу кори каммузду фақирона; машғулият ва зиндагии хоксорона; **бечорагӣ кардан** бо кори каммузд машғул будан; бо кори каммузд рӯз гузаронидан.

БЕЧОРАПАРВАР **بي چاره پرور** он ки ба дар-

- мондагону мӯхточон лутфу эхсон мекунад, дасти ёри дароз карданро дӯст медорад; муқ. камбағалпарвар.
- БЕЧОРАХОЛ** *بيچاره حال* 1. камбағал, тангдаст. 2. фақирона, камбағалона.
- БЕЧУН** *بيچون* 1. бемонанд, бемисл, беназир. 2. *д.* яке аз сифатҳои Худо; **бечуну чаро** бегуфтугӯ, бе шарту шароит; ҳатман, албатта: **бечуну чаро ичро кардан, бечуну чаро розӣ шудан.**
- БЕЧУНИ** *بيچوني* беҳамтоӣ, бемонандӣ, беназирӣ.
- БЕЧУНУЧАРО** *بي چون و چرا* хатмӣ, бешак, он чиро, ки дар борааш шак намекунанд.
- БЕЧАВОБ** *بي جواب* ҷавоб нагардонда, посух нагуфта; **бечавоб мондан** а) ҷавоб нагардондан (*ба савол, нома, мактуб ва ғ.*); номаи ҷавобӣ нанавиштан; б) ичро нашудан.
- БЕЧАВҲАР** *بي جوهر* беасл, белаёқат, бемағз; нотагон.
- БЕЧАВҲАРӢ** *بي جوهرى* белаёқатӣ, бемағзӣ; нотагонӣ, беаслӣ.
- БЕЧАЗО** *بي جزا* ҷазо надида, бидуни подош ба амали бад: **бечазо мондан, бечазо гузоштан.**
- БЕЧАМОЛ** *بي جمال* нозебо, зишт, беҳусн.
- БЕЧАНҚОЛ** *بي جنجال* чанқол накарда, бидуни низову кашмакаш; оромона; \diamond **сари бечанқоли худро ба чанқол гузоштан** қореро, ки кардан ё ба он ҳамроҳ шудан нашоёд, қарда, худро ба ташвиш монондан.
- БЕЧАРАНГ** *بي جرنگ*: **ҳамсадохон бечаранг збш.** ҳамсадохое, ки бе иштироки садо ба вучуд меоянд (*аз қабилӣ к,п,с,т...*).
- БЕЧИГАР** *بي جگر* тарсончак, буздил, тарсу, бечуръат.
- БЕЧИЛО** *بي جلا* чилонадошта; сайқалнаёфта.
- БЕЧИРМ** *بي جرم* *гуфт.* он чи нақсе надорад, беиллат, беайб, ҳеч доғу лаккае надошта: зардолун бечирм, чехраи бечирм.
- БЕЧИҲАТ** *بي جهت* бесабаб, беҳуда, беасос.
- БЕЧИҲОЗ** *بي جهاز* 1. бисоту афзорнадошта, беасбобу анҷом (*оид ба хона*). 2. бебисот, чиҳознадошта (*оид ба духтар*).
- БЕЧО** *بيجا* 1. он ки барои истиқомат ҷой (сарпаноҳ) надорад, беҳона, беманзил. 2. бемаврид, бемавқеъ: **хандаи бечо.** 3. беҳуда, барабас; бесабаб: **бечо набудани гапи касе, бечо набудани шубҳа ё гумони касе; чизеро аз ҷояш бечо кардан** чизеро аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, ҷои чизеро тағйир додан, аз ҷояш ҷунбондан; \diamond **бечо қадам мондан** қори нодуруст кардан, бемулоҳиза қор кардан; рафтори ношоиста кардан, аз роҳи дуруст баромадан; **авзон касе бечо шудан** тағйир ёфтани намуди зоҳирии касе; тағйир ёфтани ҳоли касе; **дили касе бечо шудан** *ниг.* **беҳузур (дили касе беҳузур шудан); дили касеро бечо кардан** дили касеро вайрон кардан, дили касеро беҳузур кардан; **чашии касе бечо будан** аз ҳоли табиӣ баромадани нигоҳи касе; аз ҳаракат ва рафтори касе зоҳир гаштани қасди бади он; **бечо не гуфт.** бад нест: **одами бечо не; хаёлаш бечо гуфт.** хаёлаш парешон, мушаввашхотир.
- БЕЧОГАРД** *بيجاگرد* гандагард, бетартиб, айёш.
- БЕЧОГАРДӢ** *بيجاگردى* гандагардӣ, айёшӣ.
- БЕЧОДА I** *بيجاده* *маъд.* як навъ санги сурх ё зардранги ёқутмонанд, ки хосияти қаҳрабӣ дорад.
- БЕЧОДА II** *بيجاده* бераҳ, роҳ надошта.
- БЕЧОДАГӢ** *بيجادگى* бераҳӣ, роҳ надоштан.
- БЕЧОДАГУН** *بيجاده گون* *кит.* сурхранг, сурх, лаби сурхранг.
- БЕЧОДАЛАБ** *بيجاده لب* сурхлаб, лаби сурх.
- БЕЧОДАРАНГ** *بيجاده رنگ* *ниг.* бечодагун.
- БЕЧОӢ** *بيجاي* беҳонаву дар, бесарпаноҳ.
- БЕЧОӢГОӢ** *بيجاىگاه* *ниг.* бечоӢ.
- БЕЧОН** *بيجان* 1. мурда, ғайризинда; кушта: **ҷасади бечон; бечон кардан (намудан)** куштан, қатл кардан. 2. *маҷ.* бемадор, беҳол, камқувват; *муқ.* **нимчон;** \diamond **биёбони бечон** биёбони бегиёҳу бедараҳти хомӯш ва беодам; **моли бечон** чизу чораи рӯзгор (ғайри ҳайвонот); *муқоб.* моли ҷондор.
- БЕЧОНӢ** *بيجانى* 1. бечон будан, рӯҳ надоштан, мурдагӣ. 2. *маҷ.* беҳолӣ, бемадорӣ, беқувватӣ.
- БЕЧОХАРЧӢ** *بيجاخرجى* харчи беҳуда кардан, харчи бемавқеъ; исрофқорӣ.

БЕЧУРМ *بی جرم* бегунох, надоштани гунох.

БЕЧУРЪАТ *بی جرئت* он ки чуръат надорад, буздил, тарсончак.

БЕЧУРЪАТӢ *بی جرئتی* бекаътияти; буздилӣ, тарсончакӣ: **бечуръати кардан**.

БЕЧУРЪАТОНА *بی جرئтанہ* чуръат накарда; ду-дила шуда, ба таври ғайриқатъӣ; буздилона.

БЕШ *بیش* бисёр, зиёд, афзун: аз ҳама беш зиёдтар аз дигарон: аз ҳама беш пахта чидан; аз андоза (ҳад) беш беандоза; бениҳоят зиёд; беш аз беш торафт бештар, рӯз аз рӯз афзун; беш аз пеш аз пештара зиёдтар; назар ба пештара бештар; беш аз ҳисоб беҳисоб, бешумор; бениҳоят зиёд; каму беш *ниг.* кам (каму беш).

БЕШ//БИШ *بیش* гиёҳест, ки решаи он захри қотил аст, ҳалоҳил.

БЕША *بیشه* дарахтзори табиӣ ва худрӯ, ҷангал; майдони сердарахт; беша бе шеру дарё бе моҳӣ намешавад (*зарб.*).

БЕШАБОҒ *بیشه باغ* боғи сердарахти гулӣ.

БЕШАБОН *بیشه بان* он ки бешаро посбонӣ мекунад, посбони беша, ҷангалбон.

БЕШАБОНӢ *بیشه بانی* касбу кори бешабон; посбонии беша, ҷангалбонӣ.

БЕШАВҚ *بی شوق* *ниг.* беҳавас.

БЕШАВҲАР *بی شوهر* зане, ки шавҳар надорад, бешӯ, бевазан.

БЕШАВҲАРӢ *بی شوهری* бешавҳар будан, бевазанӣ.

БЕШАГӢ *بیشگی* *мансуб ба беша*; дар беша рӯида, ҷангалӣ: гулҳои бешагӣ.

БЕШАДАШТ *دشته* *بیشه* ҷугр. минтақаи даште, ки ҷо-ҷо бешаҳои хурд дорад, ҷангалдашт.

БЕШАДОР *دشته دار* бешадошта, ҷангалдор; сербеша: минтақаҳои бешадор.

БЕШАДОРӢ *دشته داری* бешадошти *ниг.* ҷангалпарварӣ.

БЕШАДОШТА *دشته داشته* *ниг.* бешадор.

БЕШАЗОР *بیشه زار* 1. *ниг.* беша. 2. ҷое, ки бешаҳои зиёд воқеъ аст.

БЕШАК(К) *بی شک* *ниг.* бешубҳа: бешак(к)у

шубҳа.

БЕШАКЛ *بی شکل* шакли муайян надошта.

БЕШАКЛӢ *بی شکلی* бешакл будан, надоштани шакли муайян.

БЕШАМОЛ *بی شمال* шамолнадошта, боднавазанда, бебод: рӯзҳои бешамол.

БЕШАМОЛӢ *بی شمالی* бешамол будан, навазидани бод, бебодӣ.

БЕШАРАФ *بی شرف* бевичдон, беору номус, бешарму ҳаё; беобрӯ, беиззат.

БЕШАРАФӢ *بی شرفی* бевичдонӣ, беномусӣ; беобрӯӣ, расвоӣ: бешарафӣ кардан.

БЕШАРАФОНА *بی شرفانه* бо бевичдонӣ, беномусона; беобрӯёна.

БЕШАРИК *بی شریک* ҳамроҳнадошта, беҳамкор, беанбоз, танҳо.

БЕШАРМ *بی شرم* он ки шарму ҳаё надорад, беҳаё, беору номус; берӯ, густох.

БЕШАРМӢ *بی شرمی* беҳаёӣ, беномусӣ; берӯӣ, густохӣ: бешармӣ кардан.

БЕШАРМОНА *بی شرمانه* 1. беорона, беномусона, берӯёна, бевичдонона: даъвои бешармона, дурӯғи бешармона. 2. бидуни шарм, ору номус накарда: бешармона дурӯғ гуфтан.

БЕШАРОФАТ *بی شرافت* *ниг.* бешараф.

БЕШАРОФАТӢ *بی شرافتی* *ниг.* бешарафӣ.

БЕШАФҚАТ *بی شفقت* бераҳм, дилсаҳт, сангдил.

БЕШАФҚАТӢ *بی شفقتی* бераҳмӣ, сангдилӣ, дилсаҳтӣ.

БЕШАХС *بی شخص* *грам.* 1. бемубтадо, номаълуммубтадо; ҷумлаи бешаҳс ҷумлаи яктаркибае, ки танҳо аз як сараъзо – хабар иборат буда, шахсро ифода намекунад: бояд кард, мебонист кард. 2. феъле, ки дар шахси сеюми танҳо амалу ҳолати худ аз худ воқеъшавандаро мефаҳмонад: шаб шуд, торик шуд.

БЕШАХРӢ *بی شهری* аз шахру диёри худ ҷудо ва дур будан; дурӣ аз ватан, гарибӣ.

БЕШИКАСТ *بی شکست* шикастнопазир, мустаҳкам, кавӣ.

БЕШИКВА *بی شکوه* шикоят накарда, бидуни шикваву гила.

БЕШИНА بيشينه бештарин, ҳадди аксар.

БЕШИР بىشیر ширнадиҳанда, ширдихиро қатъкарда: **говн бешир**: **говн бешир овози баланд дорад** (зарб.).

БЕШИТОБ بىشتاب бидуни шитоб, саросема нашуда, оромона.

БЕШӢ بيشى 1. афзунӣ, зиёдат, афзоиш. 2. *мач*. зиёдаталабӣ, истизодат.

БЕШОГИРД بىشاگرد касе, ки шогирд надорад: **устои бешогирд**.

БЕШОХ بىشاخ 1. он чи шох надорад (*хоҳ гов, буз, оҳу ва ғ. инҳо ва хоҳ ниҳолу дарахте, ки шохна набаровардааст ё шохнаш шикастааст*): **говн бешох**, **дарахти бешоҳу барг**. 2. *гуфт.*, *мач*. бетарбия, густох.

БЕШОҲА بىشاخе дарахти шохнабароварда ё шохаву навдааш шикаста.

БЕШТАР بيشتر 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ аз беш*; зиёдтар, бисёртар, афзунтар: **бештар аз...**, **бештар аз ҳама**. 2. аксари вақт, аксаран; **бештари...** аксари..., қисми зиёди..., қисми асосии..., ағлаби...

БЕШТАРИН بيشترين *сифати дараҷаи олий аз бештар*; аксар, аглаб, дорои миқдор ва кайфияти болотарин.

БЕШУБҲА بىشيه бегумон, бешак, албатта; бегуфтугӯ, бечуну чаро.

БЕШУМАР بىشمر *ниг.* бешумор.

БЕШУМОР بىشمار беҳисоб, беадад, аз ҳад афзун, бисёр зиёд: **даромади бешумор**, **сарвати бешумор**, **ранчи бешумор**.

БЕШУМУР بىشمر *ниг.* бешумор.

БЕШУУР بىشعور 1. он ки шуур надорад, бефаҳм, беақлу фаросат. 2. *ниг.* **бешууруна**.

БЕШУУРӢ بىشعورى шуур надоштан, бефаҳмӣ, беақлию бефаросатӣ.

БЕШУУРОНА بىشعورانه беҳушона, худ ба худ; беидрок, беихтиёр.

БЕШӢ(Ӣ) بىشو(ى) *ниг.* бешавҳар.

БЕШӢӢ بىشويى *ниг.* бешавҳарӣ.

БЕШӢХӢ بىشوخي бидуни хазлу шӢхӣ, ба таври чиддӣ.

БЕӢХТИЁТ بىاحتياط 1. он ки дар иҷрои корҳо эҳтиётро риоя намекунад ва насанчида суханеро мегӯяд, ё кореро мекунад, ноэҳтиёткор. 2. *ниг.* **беэҳтиётона**.

БЕӢХТИЁТӢ بىاحتياطى беэҳтиёт будан, ноэҳтиёткорӣ; ғайри оқибатандешӣ: **беэҳтиётӣ кардан**.

БЕӢХТИЁТОНА بىاحتياطانه 1. он чи на аз рӯи эҳтиёт карда ё гуфта шудааст, бемулоҳиза: **сухани беэҳтиётона**, **ҷавоби беэҳтиётона**. 2. на аз рӯи эҳтиёт, эҳтиёт накарда, бепарвоёна.

БЕӢХТИЁЧ بىاحتياج бидуни эҳтиёҷ; ҳочатнадошта, бениёз, мӯҳточнабуда.

БЕӢХТИЁЧӢ بىاحتياجى беэҳтиёҷ будан, ниёзу эҳтиёҷ надоштан, мӯҳтоҷ набудан.

БЕӢХТИРОМ بىاحترام он ки ҳурмату эҳтиром надорад, беобрӯ.

БЕӢХТИРОМОНА بىاحترامانه эҳтиром накарда, ҳурмату иззатро ба ҷо наоварда.

БЕӢХТИРОМӢ بىاحترامى эҳтиром накардан, беҳурматӣ, беиззатӣ; **беэҳтиромӣ кардан** иззату эҳтироми касеро ба ҷо наовардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

БЕӢЪТИБОР بىاعتبار 1. он ки эътибор надорад, беқадрӯ қимат, беобрӯ: **беэътибор кардан**, **беэътибор шудан**. 2. аз эътибор соқит, аҳамияташро гумкарда, бекора, мансух (*дар бораи ҳуҷҷатҳо*): **беэътибор доништан**, **беэътибор ҳисоб кардан**.

БЕӢЪТИБОРӢ بىاعتبارى 1. эътибор надоштан; беқадрӣ, қадрӯ қимат ва обрӯ надоштан. 2. соқит аз эътибор, эътибор ва аҳамияти худро гум кардан (-и ҳуҷҷат).

БЕӢЪТИБОРОНА بىاعتبارانه эътибор надода, беаҳамиятона; назарногирона, нописандона: **беэътиборона даст афшондан**.

БЕӢЪТИДОЛ بىاعتدال аз дараҷаи миёна беруншуда, аз ҳарфи эътидол баромада, ғайримӯътадилӣ.

БЕӢЪТИДОЛӢ بىاعتدالى беэътидол будан, аз дараҷаи миёна берун шудан, ғайримӯътадил.

БЕӢЪТИҚОД بىاعتقاد 1. он ки ба чизе эътиқод надорад; нобовар, боварнакунанда. 2. бедин, бемазҳаб.

БЕЪТИКОДӢ *بی اعتقادی* 1. беътикод будан, муътакид набудан, бовар надоштан ба чизе. 2. бединӣ, бемазҳабӣ.

БЕЪТИМОД *بی اعتماد* он ки қобили эътимод нест, ба он бовар кардан мумкин нест, номӯтамад.

БЕЪТИМОДӢ *بی اعتمادی* қобили эътимод набудан, номӯтамадӣ; нобоварӣ.

БЕЪТИНО *بی اعتنا* 1. бедикқат, беътибор, бетаваҷҷӯх; **беътино шудан**. 2. *ниг.* **беътиноёна**.

БЕЪТИНОЁНА *بی اعتنائانه* бедикқатона, аҳамият надода; писанд накарда, нописандона: **назари беътиноёна**, **беътиноёна гап задан**, **беътиноёна нигоҳ кардан**; **беътиноёна гӯш кардан**.

БЕЪТИНОӢ *بی اعتنائی* эътино накардан, эътибор надодан, тавачҷӯх зоҳир накардан, бетаваҷҷӯхӣ; нописандӣ: **беътиноӢ кардан**; **бо беътиноӢ** беътиноёна, эътибор надода; нописандона.

БЕЪТИРОЗ *بی اعتراض* эътироз накарда, норозигӣ баён накарда, муқобилат нишон надода.

БЕЯРОҚ *بی یراق* *ниг.* **бесилоҳ**.

БЕЯРОҚӢ *بی یراقی* *ниг.* **бесилоҳӣ**.

БИАТЛОН *лот.* *بیستلان* *варз.* навъи бозии зимистона, ки аз лижаронию тирандозӣ иборат аст.

БИБИКАЙВОНӢ *بی بی کیوانی* зани одатан кӯҳансоле, ки дар маърақаҳои занон бо нону ошмонӣ машғул мешавад ва сардори маърақа дар дастархондорӣ ҳисоб меёбад, ходим, кайвонӣ.

БИБИКАЛОН *بی بی کلان* 1. модари бибӣ, модари модаркалон ва бобо. 2. *гуфт.* хонум, кадбону.

БИБИОТУН *بی بی آتون* *кҳн.* 1. мактабдори мактаби духтарона. 2. зани аз адабиёти динӣ боҳабар, ки дар маърақаҳои занон дар ин бораҳо ваъзгӯӣ мекунад.

БИБИСЕШАНБЕ *بی بی سه شنبه* маъракаи занони хурофотпараст, ки рӯзҳои сешанбе бо нияту назре барпо мегардад ва дар он отунҳо аз

китобҳои динию ғайридинӣ порчаҳо мехонанд.

БИБИХАЛИФА *بی بی خلیفه* *кҳн.* мактабдори мактаби духтарона, бибиотун.

БИБИЧА *بی بیچه* 1. *шакли тасвири бибӣ*. 2. модар.

БИБИЧОН *بی بیجان* *шакли навозишии бибӣ*.

БИБӢ *بی بی* 1. модаркалон, модари падар ё модар. 2. *гуфт.* модар, волида. 3. калимаи мурочиати эҳтиромона ба занони калонсол. 4. *ҷузъи таркиби исми хоси занона:* Нурбибӣ, Зайнаббӣ, Бибиоиша... (*муқ.* **бону**, **хонум**).

БИБЛИОГРАФИЯ *بی بیلیا گریفه* 1. тасвири илмӣ чигунагии китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо, китобиёт, китобнигорӣ. 2. илм дар бораи тарз ва усулҳои тасвири китобҳо ва тартибдиҳии феҳристи адабиёт.

БИБЛИОГРАФӢ *بی بیلیا گریفی* *мансуб ба библиография:* **шӯъбаи библиографӣ**.

БИГЗОР *بی گزار* *шакли кӯтоҳишудаи бигузор*.

БИГИЗ *т.* *بگز* *гуфт.*, *ниг.* **дирафш I**.

БИГМОЗ *т.* *بگماز* *кит.* 1. шароб, май, бода. 2. *маҷ.* пиёлаи шароб.

БИГУЗОР *بی گزار* 1. *феъли фармоиш аз (би)гузоштан*. 2. *ҳиссаҳои модалӣ-уродавӣ мон, мон, ки...*, ҳамин тавр бояд шавад, ҳамин тавр шуданаш лозим.

БИДАВ *بدو*: **аспи бидав** аспӣ даванда, аспӣ тезрафтор.

БИДАСТ *بی دست* як ваҷаб, бидист.

БИДИР-БИДИР *بی بدر*: **бидир-бидир кардан** ба касе навбат надода, густохона ва беистихола гап задан; сергапӣ кардан.

БИДИРРОС *بی دراس* *ниг.* **бидир-бидир**; **бидиррос задан** чолокона гап задан; сергапӣ кардан.

БИДОАТ *ا. بدائت* *ниг.* **бидоят**.

БИДОН I *بی دان* 1. *феъли фармоиш аз (би)донистан*. 2. *таър.* «Бидон» - номи яке аз китобҳои таълими забони арабӣ, ки ба забони тоҷикӣ тартиб дода шуда буд ва дар мадрасаҳои қадим ҳамчун китоби дарсии ибтидоӣ истифода мебуданд (*аввали он китоб бо калимаи бидон шурӯъ мешуд*).

БИДОН II *بی دان* зарфи нисбатан калони филизӣ (тунукагӣ) барои моеот.

БИДОЯТ *а.* *بدايت* *кит.* ибтидо, оғоз, шурӯъ, бадв.

БИДРУД *бдрود* *ниг.* падруд.

БИДУНИ *بدون* *пешоянд* бе, гайр аз, аз гайри..., гайри...: **бидуни ин**, **бидуни хато**, **бидуни шубҳа**, **бидуни ҳисоб**.

БИДЪАТ *а.* *بدعت* *д.* 1. ақида ва қоидаҳои нав дар дин, ки муҳолифи таълимоти ҳукмрони дин мебошад; дар ислом ҳар унсур ва қоидаи нав, ки баъди Муҳаммад (с) пайдо мешуд, бидъат ном мегирифт. 2. риоя накардани расму одати маълум, берун рафтани аз расму одати маълум; **аҳли бидъат** онҳое, ки аз дин рӯ нагардонда бошанд ҳам, қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунанд.

БИДЪАТКОР *كار بدعت* *д.* он ки аз дин рӯ нагардонда бошад ҳам, баъзе аз расму қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунад ва бо роҳи наврафтани мехоҳад.

БИЁ *بیا* 1. *феъли фармоиш аз (би)омадан*. 2. *ҳиссаҳои модалӣ-иродавӣ, ки маънои хоҳиш ва даъват ба қореро ифода мекунад*: **биёед мехонем**, **биё мон...**

БИЁБОН *بيابان* саҳрои васеи беобу беалаф ва ё каму беш гиёҳҳои хурӯи ёбой дошта, чӯл, дашт, бодия; **биёбони мурда маҷ.** биёбони беобу алаф; **гули биёбон** деви бадҳайбати афсонавие, ки гӯё дар биёбон мезистааст.

БИЁБОНГАРД *بيابانگرد* тайқунандаи биёбон, биёбоннавард.

БИЁБОНГАРДӢ *بيابانگردى* биёбоннавардӣ; дар биёбон умр ба сар бурдан.

БИЁБОНЗУДОӢ *بيابانزدایی* *нав.* ободонии биёбон, табдили биёбон ба навоҳӣ ва минтақаҳои сарсабз бо василаи қорҳои обрасонӣ ва ниҳолшинонӣ.

БИЁБОНӢ *بيابانى* *мансуб ба биёбон*; **гули биёбонӣ** гули саҳроӣ.

БИЁБОНМАРГ *بيابانمرگ* *кит.* 1. дар биёбон мурда. 2. бе ному нишон, гумшуда.

БИЁБОННАВАРД *بياباننورد* *ниг.* биёбонгард.

БИЁБОННАВАРДӢ *بياباننوردى* *ниг.* биёбонгардӣ.

БИЁБОННИШИН *بياباننشين* он ки дар биёбон зисту зиндагонӣ мекунад, сокини биёбон,

бодиянишин.

бизан *بزن* *феъли фармоиш аз (би)задан*; задухӯрд, даргирӣ.

БИЗАН *بزن* моҳир, чусту чолок; гузаро.

БИЗАНГОҲ *بزنگاه* *кит.* ҷои хатарнок, маҳалли дуздон ва роҳзанон.

БИЗЗАРУРАТ *ا. بالضرورت* *кит.* аз рӯи зарурат, заруратан; ночор.

БИЗЗОТ *ا. بالذات* *кит.* зотан, аслан; моҳиятан.

БИЗНЕС *англ. بزئيس* қору машғулияте, ки бо мақсади ба даст даровардани ғоида ва сарватманд шудан анҷом дода мешавад, қору машғулияти сардаромад; қорчаллонӣ, бозаргонӣ.

БИЗНЕСМЕН *англ. بزئيسمين* қорчаллон; бозаргон, савдогар, тоҷир; соҳиби муассисаи тичоратӣ ва саноатӣ.

БИЗОАТ *ا. بضاعت* молу чиз, чизу чора, дорой; бисот.

БИЗОН *лот. بزبان* *зоол.* гови ёбоии амриқоӣ.

БИЗЪ(А) *а. بضع* *қҳн.* 1. шумораҳои аз 3 то 9. 2. чанд, якчанд.

БИӢ *т. بى* *таър.* яке аз рутбаҳои олий дар аморати Бухоро.

БИКА *بكه* *гуфт.* хонум (*дар Бухоро қонони соҳибэҳтиром ва давлатмандро чунин хитоб мекарданд*); *муқ.* **бибӣ**, **хотун**, **бону**.

БИҚР *а. بقر* 1. дӯшиза, афифа; духтар (-и ба шавҳар набаромада). 2. *маҷ.* ҷое, ки пой одамизодро надидааст ва ё дасти он нарасидааст (*мас., замин, биёбон, беиша ва ғ.*). 3. *маҷ.* нав, тару тоза: **фиқри биқр**, **мазмуни биқр**.

БИҚРУЛАМАЛ *а. بقرالعمل* тозақор, навқор, дар фаъолияти қорӣ навадеш.

БИЛЕТ *фр. بليت* 1. хуччат барои истифода аз нақлиёт (*қатора, ҳавопаймо, автобус ва ғ.*) ва ё барои дохил шудан ба тамошогоҳҳо (*кино, театр ва ғ.*), ки ба ивази пул медиҳанд; пата (*барои қатора*), чипта: **билет гирифтани**, **билет додан**, **билет харидани**. 2. хуччати расмӣ (*ода-тан ба шакли китобча ё дафтараҷа*), ки аз тааллуқ доштан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ўҳдадор будан дар қоре шаҳодат медиҳад:

билети ҳизбӣ, билетн харбӣ, билетн донишчӯӣ. 3. варақас, ки дар он саволҳои имтиҳонӣ навишта шудааст: **билети имтиҳонӣ**.

БИЛЕТФУРҶШ *билит فروش* он ки билет мефурӯшад, фурӯшандаи билет, чиптафурӯш.

БИЛЕТФУРҶШӢ *билит فروشى* амали билетфурӯш; билет (1) фурӯхтан; чиптафурӯшӣ.

БИЛКУЛЛ *а. بالكل* ба таври куллӣ, ба куллӣ, куллан, тамоман.

БИЛҚУВВА *а. بالقوة* дар қувват ва имконият, ба ҳолати зухур ва вуқӯъ нопайваста, аз қувва ба феъл наомада.

БИЛЛАХ *а. بالله* *ниг.* биллоҳ.

БИЛИЯРД *фр. билيرд* навъи бозӣ бо гӯйҳо ва чӯби билиярдбозӣ (кий), ки дар рӯи мизи махсус сурат мегирад.

БИЛИЯРДБОЗ *билيرد باز* он ки билиярд бозӣ мекунад ва дар бозии билиярд малака ва маҳорат дорад.

БИЛИЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* 1. *ниг.* билиярд. 2. *мансуб ба бозии билиярд: хонаи билиярдбозӣ.*

БИЛИОН *фр. بليون* адади муодили ҳазор миллион, миллиард.

БИЛЛОҶ *а. بالله* *калимаи қасам, ки барои бовар кунондани касе ба чизе ё коре истифода мебаранд:* ба Худо ки, қасам ба Худо; *биллоҳ гуфт.* қасам ба Худо.

БИЛМАРРА *а. بالمرّة* *кит.* 1. якбора, дафъатан. 2. тамоман, ҳама.

БИЛМУОЯНА *а. بالمعائنه* *кит.* 1. бо чашмони худ дида. 2. аён ва ошкоро.

БИЛО *а. بلا* *пешванди инкорӣ дар калима ва ибораҳои аз забони арабӣ иқтибосшуда; бе, бидуни..., гайри... (мас., билвосита, билорода, билонистисно).*

БИЛОАМАЛ *а. بلاعمل* *кит.* беамал: **илми биллоамал.**

БИЛОД *а. بلاد* *ҷ.* балад (балда).

БИЛОИВАЗ *а. بلاعوض* беиваз, бебадал; муфт, ройгон.

БИЛОИРОДА *а. بلااراده* *кит.* аз гайри хоҳиш ва ихтиёр.

БИЛОЛ *а. بلال* *кит.* 1. об ва чизе, ки бо он гулӯро тар мекунад. 2. *таър.* номи муаззини ҳабашӣ, ки дар замони Муҳаммад (с) мезист.

БИЛОНИҶОЯ *а. بلانهايه* *кит.* бениҳоят, аз ҳад зиёд: **саломии билониҳоя.**

БИЛООХИР *а. بلاآخر* беохир, беинтиҳо.

БИЛОТАВАҚҚУФ *а. بلاتوقف* *кит., ниг.* бетаваққуф.

БИЛОТАЪХИР *а. بلاتأخير* *кит., ниг.* бетаъхир.

БИЛОХИРА *а. بالآخرة* дар охир, ахиран; ниҳоят, дар ниҳояти кор.

БИЛФАВР *а. بالفور* фавран, дарҳол, даррав.

БИЛФАРЗ *а. بالفرض* фаразан, аз рӯи фарз, фарз кардем, ки...

БИЛФЕЪЛ *а. بالفعل* *кит.* дар амал, дар воқеъ, воқеан; дар ҳоли ҳозир, ҳоло, феълан.

БИЛҶОС(С)А *а. بالخاصه* хусусан, алаҳхусус, махсусан.

БИЛҶУМЛА *а. بالجمله* умуман, ҳулоса (тан), ҳуллас.

БИЛЪАКС *а. بالعكس* *ниг.* баръакс.

БИЛЯРД *билيرد* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗ *билيرد باز* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* *ниг.* билиярдбозӣ.

БИМ *بيم* тарс, ҳарос; хавф, хатар: **бими гуруснагӣ, бими марг, биму ҳарос, аз бими он ки...; бим** додан тарсондан; **бим** доштан *аз чизе (касе)* хавф доштан аз чизе (касе); **дар бим афтодан** ба тарсу воҳима афтодан; **дар бим шудан** тарсидан, ба воҳима афтодан.

БИМА *بيمه* 1. қарордоде, ки миёни ду тараф (бимагузор ва бимагар) баста шуда, дар асо-си он бимагар бо гирифтани маблағи муайян аз тарафи бимагузор ўҳдадор мешавад, то ўро ҳангоми дучор шудан ба хатарҳои эҳтимолӣ (*сўхтор, сел ва ғ.*) ҳимоя карда, маблағи зиёни воридшударо ҷуброн намояд, суғурта. 2. ширкат ё созмон, ки қорҳои марбут ба бимаро анҷом медиҳад, ширкати суғурта. 3. дорои замонат ва масъулият ҳангоми рӯй додани хатар ё осеб дидан.

БИМАГАР *بيمه گر* шахси ҳуқуқӣ ё воқеӣ, ки ўҳдадор аст, то шахси бимагузоро дар мав-

риди дучор шудан ба хатари эхтимолӣ химоят ё зарари ўро чуброн кунад; сугуртакунанда.

БИМАГУЗОР *بیمه‌گذار* шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, ки сармоя, амвол ва чони худро бима кардааст, сугурташаванда.

БИМАНОМА *بیمه‌نامه* нав. қарордоди бима, ки дар он шартҳо ва ҳуқуқҳои бимагузор ва бимагар зикр шудааст.

БИМАШУДА *بیمه‌شده* *ниг.* бимагузор.

БИМГОҲ *بیمگاه* чои хатарнок, маҳалли хавфу хатар.

БИМЗАДА *بیم‌زده* гирифтори хавф ва тарсу ваҳм; **бимзада шудан** ҳамеша дар ҳолати тарсу ҳарос қарор доштан.

БИМНОК *بیمناک* 1. тарсовар, даҳшатангез, воҳиманок. 2. тарсанда; он ки дар тарсу ҳарос аст.

БИМОЛУД *بیم‌آلود* олула ба тарс, ҳамроҳ бо тарсу ҳарос.

бин *بن* 1. асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз дидан. 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бинанда: **борикбин**, **дақиқбин**, **заррабин**.

БИН *بن* *ниг.* ибн.

БИНАНДА *بیننده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз дидан; тамошобин. 2. он ки дида метавонад, қобилияти биной дорад, бино, басир.

БИНИБОРИК *بینی‌باریک* *ниг.* борикбинӣ.

БИНИДАРӢ *بینی‌دری* зеҳнтахта, ки дар як табаки дару дарвоза барои нигоҳ доштани табаки дуҷум парчин мекунамд.

БИНИДАРОЗ *بینی‌دراز* он ки бинии дароз дорад, дарозбинӣ.

БИНИДАРОЗАКҲО *بینی‌درازکها* *зоол.* оилаи гамбускҳо, ки хартумчаҳои дароздоранд.

БИНИКАЛОН *بینی‌کلان* он, ки бинии калон дорад.

БИНИКАЧ *بینی‌کچ* он ки тегаи бинии ў ба иллате қач шудааст.

БИНИКАШӢ *بینی‌کشی* бо бинӣ кашидани ҳаво барои начакидани оби бинӣ.

БИНИПАЧАҚ *بینی‌پچاق* *ниг.* бинипучук.

БИНИПУЧУҚ *بینی‌پچوق* он ки қисми болоии (назди чашми) биниаш фурурафта мебошад.

БИНИСУРХ *بینی‌سرخ* он ки ранги пусти бинии ў ба иллате сурх аст.

БИНИШ *بینش* 1. *исми феъли аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **пури биниш**, **чашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

БИНИШВАР *بینشور* *кит.* дорои биниш, дорои қобилияти дид, бино, бинанда.

БИНИӢ *بینی* узви ҳисси шомаи инсон ва ҳайвон, димоғ: **бинии борик**, **бинии дароз**, **бинии уқобии нӯғхамида**, **парраи бинӣ**, **тегаи бинӣ**; **бинӣ афшондан** нафасро бошиддат аз бинӣ бароварда ҳолӣ қардани роҳи нафас аз оби бинӣ, **бинӣ кашидан** бо бинӣ ҳаворо саҳт ба дарун кашидан, то ин ки оби бинӣ начакад. 2. қисми пеши чизе: **бинии киштӣ**, **бинии кафш**; **дар таги бинӣ** наздик; хеле наздик; **ду даст дар бинӣ** а) бо дасти хушқу ҳолӣ, бе дастовез; б) ба чизе соҳиб нашуда; ба мақсад нарасида; **бо бинӣ заминро хат кашидан** бо гардани ҳам, сархамона; **бинии касе бӯй бурдан** аз чизе пай бурдан, боҳабар шудан аз сирре; **биниро боло гирифтан** ҳавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро; **аз бинии касе баровардан (чизеро)** ба нохушӣ гирифтани қардани касе дар ҷавоби кирдораш, ҷазои амали нодурусти касеро додан; қасди чизеро аз касе гирифтани; **аз бинии касе баромадан** бо нохушӣ анҷом ёфтани (-и коре, хурсандие); ҷазои амали нодурусти худро дидани; **аз бинӣ боло гап задан** ба касе гапи аз ҳадди муқаррарӣ саҳттар задани; ба касе дурушт муомила қардани; **биниашро гиред (доред)**, **чонаш мебарояд** хеле лоғару нотавон аст.

БИНО I *بنا* 1. иморат, хона: **бинои истиқоматӣ**, **бинои мактаб**. 2. асос, бунёд: **бинои умр**, **бинои ҷаҳон**; **бино ёфтани** сохта шудани; **бино қардан (намудан, сохтан)** а) сохтан, бунёд қардани; б) ба вучуд овардани, офаридани: **барпо қардан**; **бино шудан** // **бино гардидан** сохта шудани; **бино ба...** назар ба..., аз рӯи...: **бино ба қавли...**, **бино ба хабари пешакӣ**, **бино ба эътирофи...**; **бино мондан** а) ниҳоят диққат додани, аҳамияти бисёр додани; б) бо ягон чиз ё каси худ фаҳр қардани; худситоӣ қардани; **бинои кореро (чизеро)** гузоштан ба коре шурӯ қардани.

БИНО II *بینا* бинанда, басир, соҳиби қобилияти дидан: **чаши бино**, **дидан бино**; **кӯр чӣ меҳаҳад?** – ду **дидан бино** (*зарб.*)

БИНОАН *а.* *بینا* бинобар ин, ба ин сабаб.

БИНОБАР *بینابر* *пайвандак* ба сабаби..., барои...; **бинобар ин (он)** аз ин сабаб, аз ин рӯ.

БИНОГАР *بنگار* *ниг.* **биносоз.**

БИНОДИЛ *بینادل* *кит.* равшанзамир, хирадманд, хушманд.

БИНОӢ I *بینائی* 1. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон – қобилияти дидан, қувваи босира. 2. бино будан, дорон қобилияти бинандагӣ.

БИНОӢ II *بینائی* *гуфт.* лоиқи дидан, ба дидан арзанда, диданӣ; хуб, марғуб.

БИНОКОР *بناکار* 1. он ки бо кори сохтмон машғул аст; **устои бинокор** роҳбари як қисми сохтмон, ки якҷанд бинокор таҳти назорати ӯ кор мекунад. 2. *мач.* бинокунанда, созанда, офаранда: **бинокори ҳаёти нав.**

БИНОКОРӢ *بناکاری* 1. сохтани бино, иморатсозӣ, сохтмон: **гурӯҳи бинокорӣ**, **муассисаи бинокорӣ**. 2. *мансуб ба* сохтани бино ва умуман сохтмон; **масолеҳи бинокорӣ** ашё, ки барои сохтмон сарф мешавад (*аз қабилӣ чӯб, рег, хишт, семент ва ғ.*).

БИНОКУНАНДА *بناکنده* *сифати феъли* замони ҳозира аз **бино кардан**; созанда, бунёдкунанда, офаранда, эҷодкор.

БИНОСОЗ *بناساز* хонасоз, устое, ки иморат месозад.

БИНОСОЗӢ *بناسازی* иморатсозӣ, бинокорӣ, сохтмон.

БИНСИР *а.* *بنصر* ангушти чаҳорум, ки дар байни ангушти миёна ва хурд воқеъ аст, ангушти беном, ангушти зинҳор.

БИНТ I *а.* *بنت* *кит.* духтар.

БИНТ II *олм.* *بنت* *тиб.* докаи тасмашакл, ки барои бастанӣ ҷароҳат *ва ғ.* ба кор мебаранд, тасмадока: **бинт бастан**, **бинтро кушодан**, **бо бинт печонидан**.

БИНТПЕЧ *бент* *пиҷ:* **бинтпеч кардан** бо бинт печондан, бастан (*ҷароҳатро, захмро*).

БИОЛОГ *ю.* *بَلاگ* мутахассис ва олими соҳаи биология, ҳаётшинос.

БИОЛОГИЯ *ю.* *بیالوگیه* илмест, ки қонунияти пайдоиш ва тақомули табиати зиндаро меомӯзад, илми ҳаёт, ҳаётшиносӣ.

БИОЛОГӢ *بیالوگی* *мансуб ба* биология: **илмҳои биологӣ**, **экспедитсияи биологӣ**, **таҳқиқоти биологӣ**.

БИОНИКА *ю.* *بیانکه* як соҳаи кибернетика, ки имконияти ҳалли масъалаҳои муҳандисиро дар асоси таҳлили сохт ва фаъолияти ҷисмҳои зинда меомӯзад.

БИОСЕНОЗ *ю.* *بیاسیناز* мачмӯи растанӣ ва ҳайвонот, ки дар муҳити шароиташ яхела ҳамроҳ воқеъ шудаанд: **биосенози пахта**.

БИОСФЕРА *ю.* *بیاسفیره* минтақаи паҳн шудани ҳаёт дар кураи Замин (*дар рӯи замин, дар об ва дар қисми поёни атмосфера*): **муҳофизати биосфера**.

БИОФИЗИКА *ю.* *بیافیزیکه* қисми биология, ки мувофиқи қонунҳои физика ва химия инкишоф ёфтани организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИОФИЗИКӢ *بیافیزیکی* *мансуб ба* биофизика.

БИОХИМИК *ю.* *بیاخیمیگ* мутахассис ва олими соҳаи биохимия.

БИОХИМИКӢ *بیاخیمیگی* *мансуб ба* биохимия.

БИОХИМИЯ *ю.* *بیاخیمیه* химияи биологӣ – илме, ки равандҳои химиявии ҳоси организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИР I *بیر* *кит.* барқ, сойқа.

БИР II *а.* *بر* *ниг.* **бирр.**

БИРЕШИМ *بریشم* *шакли дигари* **абрешим:** **бирешими чортор**, **бирешими нарм.**

БИРЕШИМӢ *بریشمی* *ниг.* **абрешимӣ.**

БИРЕШИМНАВОЗ *بریشمنواز* *кит.* навозандаи сохҳои тордор; созанда, навозанда, мутриб.

БИРӢН *بریان* 1. чизи дар деги хушки тафсон ё дар рағани доғ пухташуда, зирбондашуда; кабобшуда: **барраи бирӢн**, **гандуми бирӢн**, **гӯшти бирӢн**, **моҳии бирӢн**, **наҳӯди бирӢн**. 2. тафсон, сӯзон; доғ: **дашти бирӢн**, **ҷӯли бирӢн**; **бирӢн кардан** а) сурх карда пухтан (*дар*

равган ё бевосита дар оташ), таф додан; ка-
боб кардан; б) *мач.* азоб додан, обу адо кар-
дан; **бирён шудан** а) дар оташ кабоб шудан;
б) сӯхта нобуд шудан; хушк шудан (*аз камобӣ*
ё беобӣ); **парту бирён шудан** сӯхта нобуд шу-
дан; **◇ гирёну бирён** дар ҳолати гиристан ва
гамгинӣ; **бо днли бирён // бо чигари бирён**
огушта ба гаму дард, ниҳоят гамгинона, хеле
андӯхгинона.

БИРЖА *лот.* *برژه* муассисаест барои бастанӣ
шартномаҳои молиявӣ ва тичоратӣ; **биржан**
меҳнат муассисаест, ки байни коргарон ва
сохибони корхонаҳо дар киро кардани
кувван корӣ миёнаравӣ мекунад.

БИРИНЧ *бронж* навъе аз галладонаҳои хӯроқӣ,
ки дар кишварҳои гарми сернам мекоранд;
дони шолӣ, ки баъд аз чувоз кардан ҳосил
мешавад, гурунҷ: **биринҷи девзира**, **биринҷи**
лӯнда, **биринҷи окпар**; **биринҷи миёнкалӣ** а)
биринҷи оббардоре, ки вақти ош пухтан би-
сёр меёзад; б) *мач.* дар ҳаққи касе гуфта ме-
шавад, ки қад кашида ёзида истодааст; **мошу**
биринҷ а) як навъ шавлаи мошу биринҷдор;
б) *мач.* ранги сиёҳу сафед: **риши мошу**
биринҷ; **◇ биринҷи касе об набардошта**
зудранҷу гапнобардор будани касе; нозук
будани табъи касе.

БИРИНЧДОР *биринҷдор* дорои биринҷ, дар
таркибаш биринҷ (*oid* ба хӯрок), биринҷ.

БИРИНЧЗОР *биринҷзор* *ниг.* шолизор.

БИРИНЧӢ I *биринҷӣ* *мансуб ба биринҷ*; аз биринҷ
тайёршуда.

БИРИНЧӢ II *биринҷӣ* 1. хӯлаи мис бо қалъагӣ,
алюминий ва баъзе филизоти дигар. 2. аз
хӯлаи биринҷӣ сохташуда: **асбобу анҷоми**
биринҷӣ, **хайкали биринҷӣ**; **нишони (медали)**
биринҷӣ нисбати аз биринҷӣ сохташуда, ки
одатан ба ишғолкунандагони ҷои сеюми
мусобиқаҳо дода мешавад.

БИРИНЧКОР *биринҷкор* *ниг.* шоликор.

БИРИНЧКОРӢ *биринҷкорӣ* *ниг.* шоликорӣ.

БИРИНЧОБА *биринҷоба* таоми обдоре, ки аз
биринҷ пухта мешавад.

БИРИНЧФУРӢШ *биринҷфурӯш* фурӯшандан би-
ринҷ.

БИРИНЧФУРӢШӢ *биринҷфурӯшӣ* фурӯштани би-
ринҷ; шугли фурӯшандаи биринҷ.

БИРИШТА *бирш* *кит.* 1. *сифати феълӣи замони*
гузашта аз бириштан. 2. обу тобёфта; гулгун.

БИРИШТАН *бирш* *кит.* бирён кардан, таф
дода сурх кардан.

БИРКА *а.* *بركه* 1. сардоба, обанбори рӯпӯшида,
ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард
сохта мешуд ва онро бештар бо оби борон
пур мекарданд. 2. ҳавз, истаҳр.

БИРР *а.* *بر* *кит.* нақӯӣ; бахшиш, эҳсон.

БИСӢР *бисар* 1. зиёд, беш, фаровон: **(бо)**
кӯшиши бисёр, **бисёр гиристан**, **бисёр гап за-**
дан. 2. хеле, басте, бениҳоят: **бисёр азиз**, **бисёр**
сахт, **бисёр хуб**, **бисёр ширин**. 3. аксар, акса-
рият. 4. дер, муддати дароз: **бисёр наистодан**
дар ҷое. 5. зуд-зуд; ҳамеша. 6. борҳо, якчанд
дафъа: **бисёр дидаам**, **бисёр шудааст**, **ки...**;
бисёрҳо борҳо, **муқаррар**. **бисёр шудан (-и**
ҳосили меҳнат) афзудан, зиёд гаштан (-и
ҳосили меҳнат); **(агар) бисёр равад...**
ниҳояташ; хамагӣ.

БИСӢРАСРА *бисарасра* таърихи якчанд ас-
рдошта, чандинасра: **адабиёти бисӢрасра**, **ма-**
данияти бисӢрасра.

БИСӢРДИДА *бисардида* пурдида; ҷаҳонгашта:
одами бисӢрдида.

БИСӢРЗАБОНӢ *бисарзбонӣ* *нав.* мавҷудияти
якчанд забони расмӣ дар давлат.

БИСӢРЗАНИӢ *бисарзани* шакли никоҳе, ки як
мард дар айни вақт якчанд зан дошта мета-
вонад.

БИСӢРӢ *бисарӣ* 1. бисёр будан; сершуморӣ,
касрат афзунӣ; *муқоб.* **камӣ**. 2. аксар, аксари-
ят, қисми зиёд: **бисӢрин вақташро...**, **бисӢрин**
коргарони ин истгоҳ; **бисӢриҳо** аксарият,
қисми зиёд.

БИСӢРКУНЧА *бисаркунҷа* *ҳанд.* 1. шакли ҳанда-
сие, ки даври онро хати шикаста ташкил
медихад ва ҳар ҷузъи он зиёда аз чор кунҷ
дорад. 2. дорои кунҷи зиёд, серкунҷа,
бисӢргӯша.

БИСӢРҚАБАТА *бисарқабата* *ниг.* бисӢрошӯна.

БИСӢРҚИМАТА *бисарқимата* *риёз.* дорои якчанд
қиматҳои ададӣ.

БИСЁРҚУТБА بسيارقطبه дорон якчанд кутб; чахони бисёрқутба чахоне, ки онро якбора якчанд давлатҳои абарқудрат идора мекунанд.

БИСЁРМАҒЗ بسيارمغز *кит.*, *мач.* пурмағз, оқил, доно.

БИСЁРМАНЗИЛА بسيارمنزله *нав.* дорон манзилҳои зиёд: **бинои бисёрманзила**.

БИСЁРМАР بسيارمر *кит.* сершумор.

БИСЁРНИКОҲӢ بسيارنكاحي дар як вақт бо якчанд зан ақди никоҳ доштани мард, бисёрзанӣ.

БИСЁРНУҚТА بسيارنقطه *ниг.* сернуқта.

БИСЁРОВОЗ بسيارآواز дорон овозҳои сершумор.

БИСЁРОВОЗА بسيارآوازه :мусиқии бисёровоза мусиқие, ки дар он якчанд овозу оҳангҳои мустақил якҷоя садо медиҳанд.

БИСЁРОШӢНА بسيارآشيانه биное, ки якчанд ошона (табақа) дорад.

БИСЁРПАРДА بسيارپرده *санг.* иборат аз якчанд парда: **пнесаи бисёрпарда**.

БИСЁРПОЗА بسيارپازه испоре, ки позаҳои зиёд дорад.

БИСЁРРӢЯ بسياررويّه *ҳанд.* шакли ҳандасии дорон тарафҳои зиёди ҳамвор ё барҷаста.

БИСЁРСАРДОРӢ بسيارسرداري дорон роҳбарони сершумор.

БИСЁРСОЛА بسيارساله солиёни зиёд анҷомёфта ё вучуддошта; чандинсола: **кори бисёрсола**, **анъанани бисёрсола**.

БИСЁРСОҲА بسيارساحه *ниг.* серсоҳа.

БИСЁРТАР بسيارتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз бисёр*; зиёдтар, бештар.

БИСЁРТАРИН بسيارترين 1. *сифати дараҷаи олии аз бисёр*; зиёдтарин, бештарин. 2. аксар, аксарият.

БИСЁРТИРА I بسيارتيره *ҳ.* дорон тирҳои зиёд, тири бисёрдошта: **автомати бисёртира**, **туфанги бисёртира**.

БИСЁРТИРА II بسيارتيره дорон якчанд мехвар,

мехвари зиёддошта: **аробани бисёртира**.

БИСЁРУЗВА بسيارعضوه дорон узвҳои сершумор.

БИСЁРФАН بسيارفن *кит.* донандаи тадбир ва ҳилаҳои гуногун; пурфиреб, ҳилагар.

БИСЁРҲОР//БИСЁРҲОРА بسيارخوار//بيسارخواره *ниг.* бисёрхӯр.

БИСЁРҲУДОӢ بسيارخدائي сохтори диние, ки парастии худоҳои зиёдро эътироф мекунад.

БИСЁРХӢР بسيارخور пурхӯр, баднафс.

БИСЁРҲАРБА بسيارحربه *нав.*, *варз.* навъи қувваозмоии варзишгарон аз рӯи чанд машқҳои ҷисмонӣ (*мас.*, *давидан*, *чаҳидан*, *пайзапартӣ ва ғ.*); мусобиқа дар чанд навъи варзиш: **мусобиқаи бисёрҳарба**.

БИСЁРҲИЗБӢ بسيارحزبي *нав.* мавҷудияти ҳизбҳои гуногуни расман иҷозатдор дар давлате.

БИСЁРҲОКИМИЯТӢ بسيارحاکميتي *нав.* дар як вақт мавҷуд будани якчанд ҳукумат дар мамлакате.

БИСЁРҲУҶРА بسيارحجره *нав.* дорон ҳучраҳои зиёд, утокҳои зиёддошта: **манзили бисёрҳучра**.

БИСЁРЧЕНА بسيارچينه андозагирни чандқарата.

БИСЁРҶОНИБА بسيارجانبه бо ҷонибҳои зиёд, чандтарафа: **гуфтушунидҳои бисёрҷониба**.

БИСЁРШАВҲАРӢ بسيارشوهري шакли никоҳе, ки як зан дар як вақт якчанд шавҳар дошта метавонад (полиандрия), сершавҳарӣ.

БИСМАДОН بسمدان *ҷотиштинӣ помуайяни* чиз ё кори номаълум: **фалони бисмадон**.

БИСМИЛ *а.* بسمل 1. сарбурида, гулӯбурида, кушташуда: **мурғи бисмил**. 2. *мач.* курбоншуда; **бисмил қардан** сар буридан, сар задан, куштан.

БИСМИЛЛОҲ بسم الله 1. *д.* ба номи Худо, ба исми Худо (*калмае, ки пеш аз сар қардан ба қоре ба забон меоранд*). 2. *мач.* ибтидо, оғоз (қоре).

БИСОТ *а.* بساط 1. ҳар чизе, ки дар зери по паҳн қарда мешавад, ҳар чизи густурданӣ (*аз*

- қабил*и гилем, палос). 2. асбобу анчом, чизу чора, сомон, бизоат; дорой, боигарй: **бисоти хона**; ◇ **дар бисотам** дар ихтиёрам, дар дастам; **бисоти адл ба(р)по намудан** адлу инсофро пойдор кардан; адолат чорй сохтан; **бисоти айш оростан** лавозими айшу ишратро мухайё кардан; айшу ишрат кардан.
- БИСОТДОР** بساطدار соҳибчи чизу чора ва хонаву чой; доро.
- БИСЕКТРИСА** بسیکتریسە ҳанд. хати росте, ки кунҷро ба ду ҳиссаи баробар ҷудо мекунад.
- БИСТ I** بیست 1. шумораи миқдорӣ адади 20, миқдори ду даҳ. 2. маъракае, ки баъди гузаштани 20 рӯз аз марғи касе ба ёди ӯ барпо карда мешуд.
- БИСТ II** بیست шакли кӯтоҳшудаи **биист** феълҳои фармоиш аз (**би**) **истодан**; ◇ **исту бисту касе** (*чизе*) тамоми ҳастии касе (*чизе*), буду шуди касе (*чизе*).
- БИСТАР** بستر раҳти хоб, ҷои хоб, ҷогах; кӯрпача; ◇ **бистари ноз** ҷои роҳат ва фароғат; **бистари касеро хушк кардан** касеро ба қатл расонидан; **дар бистари ноз парвариш ёфтан** эрқаву нозпарвар калон шудан.
- БИСТАРИШУДА** بستری شده беморшуда, касе, ки ба дарде гирифта шудааст.
- БИСТАРӢ** بستری 1. мансуб ба **бистар**. 2. баби-старафтада, барҷомонда; азпомонда; **бистарӣ шудан** дар бистар хобидан (*ба сабаби беморие*).
- БИСТГОНӢ** بیستگانی тағр. маоши лашкариён ва ё навқарон.
- БИТСОЛА** بیستسالة бабистдаромада, бист солро пурқарда: **ҷавони бистсола**; **хизмати бистсола** хизмати дар муддати бист сол анҷомдода.
- БИТСОЛАГӢ** بیست سالگی бистсола будан; аз **бистсолагӣ то имрӯз** аз он вақте ки бистро пур қарда буд, то имрӯз.
- БИСТУМ//БИСТУМИН** بیستم//بیستمین шумораи тартибӣ аз **бист**; **ҷароғи бистум** як навъ ҷароғи (лампаи) равшани карасинӣ.
- БИСТӢХ** بستوه кит. хаста, дармонда дар ҳолати танг омада.
- БИСТЯК** یک بیست аз бист ҳисса як ҳисса, аз

бист ҷузъ як ҷузъ.

- БИСУЛФАТ** лот. بسلفت хим. намаки турши кислотани сулфат, хидросулфат.
- БИТНАТ** а. بطنت кит. аз ҳад зиёд пур қардани шикам аз таом, шикампурӣ, пурхӯрӣ.
- БИТОЛАТ** بطالت кит. бекорӣ, муатталӣ.
- БИТОНА(Т)** а. بطانت//بطانه кит. 1. астар, остар (-и ҷома ва ғ.). 2. маҷ. наздикон; дӯстон.
- БИТУМ** лот. بتم номи моддаҳои саҳт, моеъ ё газшакли органикии табиӣ (*аз қабил*и нафт, гудрон); **битуми сунӣ** он чи аз қорқарди нафт, ангиштсанг ва торф ҳосил мешавад, қир.
- БИФШТЕКС** англ. بفتکس хӯр. навъе аз хӯрок, ки аз як парча гӯшти қима ва хӯрише иборат аст.
- БИХРАД** بخرد кит., ниг. хирадманд.
- БИХРАДӢ** بخردی кит., ниг. хирадмандӣ.
- БИХИГИН** بهیگین ниг. бихигӣ.
- БИХИГӢ** بهیگی мансуб ба **бихӣ**; аз бихӣ тайёршуда: **мураббон бихигӣ**.
- БИХИЛ** بهل 1. феълҳои фармоиш аз (**би**)**хиштан**. 2. ҳиссаҳои модалӣ-уродавӣ бигузор, бимон, сар деҳ; **бихил қардан** гуфт. бахшидани гуноҳ, авф қардани гуноҳ.
- БИХИШТ** بهشت д. аз рӯи таълимоти ислом боғу бӯстони он дунё, ки мусулмонони неку беғуноҳ дар он ҷо зиндагиро давом медиҳанд, ҷаннат, фирдавс, хулд; **муқоб. дӯзах** ва **ҷаҳаннам**; **бихишти рӯи замин** маҷ. бехтарин, ободтарин ҷои рӯи замин.
- БИХИШТИРӢ** بهشتروی зебо, хушрӯй.
- БИХИШТӢ** بهشتی 1. мансуб ба **бихишт**. 2. маҷ. беғуноҳ, пок; беозор. 3. навъи ангур.
- БИХӢ** بهی дараҳти мевадор, ки меваҳои он хушбӯй мисли себу нок аст, обӣ.
- БИЧАК** بچک гуфт. як навъи самбӯса: **бичаки танӯрӣ**, **бичаки дегӣ**.
- БИЦИРРАС//БИЦИРРОС** بجرّاس//بجرّاس гуфт. 1. ҳисси рангорангӣ, алобулоӣ, алағдагӣ дар пеши ҷашм. 2. ҳисси дамидани мурғак дар бадану тахтапушт (*аз тарси дидан ё шиунидани воқеаи даҳшатангез* ва ё *сухати ниҳоят*

сахт). 3. ҳисси ногувори дасту по, ки дар натиҷаи зер карда нишастани по ё якпахлу хобидан бо даст ба амал меояд: **бичиррас задан, бичиррас кардан**.

БИШ *بیش* *кит.*, *ниг.* ачалгнѐх.

БИШКУФА *بشکفه* *кит.* 1. шукуфа ва гули дарахт. 2. шукуфтан ва гул кардани дарахт.

БИШКЎЛИДАН *بشکولیدن* *кит.* 1. чустию чолокӣ ва хушѐрӣ намудан. 2. меҳнатдӯстӣ нишон додан.

БИШЎЛИДА *بشکولیده* *кит.* *сифати феъли* бишӯлидан; парешоншуда, мушавваш, парешон ва ошуфта.

БИШЎЛИДАН *بشولیدن* *кит.* 1. барҳам задан, парешон кардан. 2. дармонда ва мутаҳайир нишастан.

БИЯ *بیه* растаниест, ки бештар дар лаби дарѐхо мерӯяд, ширинбия.

БЛОК I *фр.* *блак* *ниг.* паймон, муоҳида; **блоки харбӣ** иттифоқи харбии байни давлатҳову гурӯҳҳо.

БЛОК II *англ.* *блак* 1. *сохт.* як навъ хишти калонҳаҷми аз сементу гач ва дигар мавод сохташуда. 2. ҷузъе аз иморат; шӯъбае аз иншоот. 3. *тех.* баданаи муҳарриқи мошинҳо, ки чанд цилиндриро ба ҳам мепайвандад.

БЛЮМИНГ *англ.* *блйомнг* *тех.* дастгоҳи азими тайѐр кардани фӯлоди тунук (*бо роҳи фишор*).

БО I *با* *пейванд* 1. ҳамроҳ будан, якҷоя шудан ва иштирок карданро дар иҷрои ягон амал (*бо шахсе ё чизе*) ифода мекунад; ҳамроҳи..., дар якҷоягии..., ба иштироки...: **бо ҳам, бо ҳамдигар, бо ҳамроҳии, бо касе гап (на) задан, бо касе вохӯрдӣ кардан, бо касе зиндагӣ кардан, бо касе маслиҳат кардан, бо касе нишастан, бо касе сару кор (кору бор) доштан, бо касе ҳамдаст будан, бо чизе хӯрдан (чизеро), бо хаёлотӣ худ банд будан, бо худ гирифттан (будан) чизе ё касеро, бо худ овардан чизеро; меҳмон бо ризқаш меояд (зарб.); бо худӣ... шахсан бо ...; мустақиман бо ... 2. *воситаи иҷрои амалро ифода мекунад*; ба воситаи..., тавассути..., чизеро ба кор бурда; бо мадади..., ба ѐрмандии...: **бо бинӣ нафас кашидан,****

бо дасти чап хӯрдан (хестан), бо китф тела додан, бо нӯги остин пок кардан, бо обпошак об пошидан, бо пахта об чакондан, бо санг зада шикастан, гуноҳи худро бо хизмат ва садоқат харида гирифттан. 3. *тарзи амал ва ҳолати ашѐро ифода мекунад*: **бо диққати тамом, бо рӯи кушод, бо рӯи хандон, бо сари ҳам, бо тарсу ваҳм, бо чашмони гириялуд, бо чехраи зард, бо иштиҳо(-и том) хӯрдан, бо мамнуният қабул кардан, бо нигоҳи пурҳашм ҷавоб додан, бо овози баланд суруд хондан.** 4. *замони амалеро, ки дар як вақт ё паси ҳам бо амали дигар иҷро мешавад, нишон медиҳад*; баробари...: **бо дидани ин ҳол, бо шунидани ин гап.** 5. *сабаби амалеро нишон медиҳад*: **бо хар баҳона дашном додан; бо баҳонае корро ақиб партофттан, бо тӯҳмат айбдор шудан; б. аз рӯи...; мувофиқи...; ҳасби...: бо иҷозати..., бо руҳсати..., бо илтимоси касе (кореро кардан), бо ишораи касе (берун баромадан); бо навбат (суруд хондан, даст фишурдан), бо супориши касе (кореро иҷро кардан), бо талаби ҳаёт (кореро кардан).** 7. *нисбат ба...*, дар ҳаққи...; **бо касе бад будан** нисбат ба касе хусумат доштан. 8. *сӯи чизеро, ки ба он амал равона шудааст, нишон медиҳад*, ба. 9. *аз чизе ташиқил ѐфттан ва ё бо чизе мусаллаҳ будани предметро нишон медиҳад*; аз: **бо чизе пур шудан, бо чизе мусаллаҳ будан; бо вучуди...** қатъи назар аз...; сарфи назар аз...; **бо вучуди ин (он) сарфи назар аз ин (он); бо гардани баста бе майлу хоҳиш; аз рӯи маҷбурӣ; бо дили пур бо бовари томи, мутмаинона, дилпуруна; бо дилу ҷон аз рӯи сидқ, самимона; бо (ду) дасти адаб ниҳоят боодобона, бо иззату эҳтироми зиёд; бо ин ҳама бо вучуди ин, сарфи назар аз ин; бо камоли...** дар ниҳояти..., ниҳоят; **бо назари суол саволомез; бо номи...** ба исми..., тахти номи; **бо пой худ а)** ба ихтиѐри худ; ба даъвату хабари касе мунтазир нашуда; **б)** муфт, ройгон, бе меҳнат; **бо ҳамин ҳамин тавр; дар ҳамин ҷо; бо ҷон баробар ниҳоят азиз; бо роҳи касе рафттан аз пайи касе рафттан, ба касе пайравӣ кардан.**

БО II *با* *номи ҳарфи дуюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (ب).

БО III *با* *кит.* оши обакӣ, оши моеъ.

БОАДАБ *باداب* *ниг.* боодоб.

БОАДАБӢ بادبى *ниг.* боодобӣ.

БОАДАБОНА بادبانه *ниг.* боодобона.

БОАДОЛАТ बादالت боинсоф, одил.

БОАДОЛАТӢ बादالتى боинсофӣ, одилӣ.

БОАДОЛАТОНА बादالتانه боинсофона, одилона, аз рӯи инсофу адл.

БОАЗМАТ باعظمت пуразамат; азим, бошукӯх; бинон боазамат.

БОАЗМ باعزم боният, бомаксад.

БОАҚЛ باعقل оқил, бофаҳм, бофаросат, пурдон; ҷавони боақл.

БОАҚЛАК باعقلک *шакли навозиши боақл.*

БОАҚЛӢ باعقلی оқилӣ, доноӣ, фаросатнокӣ, бофаҳмӣ; рафтори оқилона.

БОАҚЛОНА باعقلانه оқилона, маъкул, аз рӯи ақлу фаросат: **кори боақлона кардан, маслиҳати боақлона додан.**

БОАНДЕША بانديشه он ки пеш аз сар кардани коре фикр мекунад, мулоҳизакор, баандеша, бамулоҳиза.

БОАНДЕШАГӢ بانديشگی мулоҳизакорӣ, бо-мулоҳизагӣ, боандеша будан.

БОАНДОМ باندام мавзун, бо қомати зебо.

БОАСОС بااساس бодалел, асосдошта, асоснок.

БОБ I باب шоиста, лоик, сазовор, муносиб, мувофиқ, дархӯр; соз, хуб: **шаронти боб, ҷавоби боб; боби дандон** нарм, мулоим, дандон мегузаштагӣ (*дар бораи хӯрок*); **боб кардан** а) ба тарзи шоиста ва хубу марғуб иҷро кардани кор, айни муддао кардан, соз кардан; б) *маҷ.* адаби касеро додан; расвои касеро баровардан; в) *маҷ.* фиреб додан, фирефтган; **боб шудан** ҷазои худро дидан, адаби худро дидан; **боби касе будани чизе** ба касе хеле мувофиқ ва зебанда будани чизе; **боб карда задан** саҳт задан.

БОБ II باب *кит.* падар; бобо.

БОБ III ا. باب 1. *кит.* дар, дарвоза. 2. калонтарин қисми асари илмӣ ва адабӣ, ки дар навбати худ ба бахшу фаслҳо тақсим мешавад. 3. бобат, бора, хусус, ҷиҳат, вачҳ; аз ин боб, аз ҳар боб, дар боби..., дар ин боб.

БОБАК بابک *шакли тағйир ва навозиши боб.*

БОБАҚО بابقا *ниг.* бадошт; муқоб. бебақо 2.

БОБАРАКА(Т) بابركه//بابرکت 1. он ки аз ӯ хайру барака мерасад, пурфайз: **одами бобарака(т).** 2. зиёд, фаровон, бисёр; пурманфиат, пурсамар, сермахсул, серхосил.

БОБАРАКАТӢ بابركتى 1. бобаракат будан, файзу баракат доштан. 2. пурсамарӣ, сермахсулӣ.

БОБАРДОШТ بابرداشت босабр, пуртоқат, бурдбор.

БОБАРОР بابرار барорнок, бомуваффақият; пешрав.

БОБАРОРӢ بابرارى бобарор будан, барорнокӣ, муваффақият.

БОБАТ بابت хусус, бора; ҷиҳат, вачҳ; аз **бобати...** дар бораи..., дар хусуси...; аз **ҳар бобат** аз ҳар ҷиҳат, аз ҳар вачҳ, аз ҳар хусус; **дар бобати...** дар хусуси..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; **дар ин бобат** аз ин хусус; аз ин ҷиҳат, вобаста ба ин.

БОБЗАН بابزن *кҳн.* сих, сихи кабоб, махсусан сихи мурғкабоб.

БОБИЗОАТ بابضاعت молу чиздошта, молдор; осудаҳол.

БОБИЛ بابيل *шакли кӯтоҳишудаи абобил.*

БОБИЯ بابه *д.* таълимоти динию сиёсие (асосгузораи Сайид Алӣ Муҳаммади Шерозӣ мулаққаб ба Боб), ки ҳамчун афкори ислохотталабии ислом ва ҷунбишҳои демократии Эрон (1848-1852) ба муқобили ҳукмронии шоҳ, инчунин даҳлати кишварҳои хориҷӣ шинохта шудааст.

БОБИ بابى *д.* пайрави ҷараёни исломии бобия.

БОБО بابا 1. падари падар ё падари модар, ниё, ҷад: **бобои падарӣ, бобои модарӣ.** 2. *маҷ.* насли гузашта, аҷдод (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ – бобоён* ва **бобоҳо** меояд); гузаштагон; **падари бобо (-и мо)** гузаштагон (-и мо), аҷдод (-и мо). 3. *таър.* сардори ҷамъиятҳои кособону ҳунармандони замони пеш: **бобон кафшдӯзон, бобои машқобон, бобои саисҳо; бобои барфӣ** қаҳрамони афсонавии ҷашнҳои солинавӣ – рамзи сармо дар халқҳои Аврупо,

ки мӯйсафеди рӯсурхи ришу мӯйлабдор буда, дар тан пӯстину дар сар телпак дорад ва дар расми истикболи соли нав дар атрофи арчаи солинавӣ ба бачаҳо тӯхфаҳо тақдим мекунад; **шерӣ бобо** // **чони бобо** дар мавриди изҳори навозиш аз тарафи мӯйсафедон ба бачагон гуфта мешавад.

БОБОЁНА *بابايانه таър.* ҳаққе, ки бобо – роҳбари пешаварон барои миёнаравӣ дар байни соҳибкорон ва хунармандон аз ҳар ду тараф мегирифт.

БОБОЙ *بابائي* 1. *мансуб ба бобо*; ба бобо тааллуқдошта; аз бобо монда: **омочи бобой**. 2. қадима, кӯҳна; аз қадим монда. 3. навъи зардолуи калон-калон.

БОБОКАЛОН *باباکلان* падари бобо; нахуст-падари авлод.

БОБОПИРАК *باباپيرک* *бот.* як навъ алаф ва растании печон аз оилаи чинорақҳо, девток.

БОБОХОНА *باباخانه таър.* ҷои истиқомати бобо - роҳбари пешаварон ва пойкори ӯ, ки косибони бекормонда дар он ҷо истиқомат мекарданд.

БОБОҶОН *باباجان* калимаи мурочиати эҳтиромона ба бобо; азиз.

БОБУНА *بابونه* *бот.* гиёҳи хушбӯе, ки баргҳои канори гулаш сафед ва мобайни он зардранг аст.

БОВАР *باور* рост ва мувофиқи ҳақиқат пиндошта пазируфтани (-и қавли касе), яқин ҳосил намудан, эътимод кардан (бо сухани касе); **бовар кардан (намудан)** а) рост пиндоштан (*махсусан суханони касеро*), яқин ҳосил намудан; б) ба сидку дурусткории касе эътимод доштан, эътиқод зоҳир кардан ба касе; аз касе дилпур будан.

БОВАРИБАХШ *باورىبخش* қобили эътимод.

БОВАРИНОК *باوريناک* эътимоднок, қобили итминон: **шахси боваринок**.

БОВАРӢ *باورى* бовар доштан, бовар кардан; эътимод; эътиқод; **боварии комил (тамом, том)** бо итминони пурра; дилпуруна; бо чуръат, бо қатъият (*мас., гап задан*); **боварӣ доштан**, дилпур будан, итминон доштан; **боварии касе наомадан** ба коре бовар накардан, эътимод надоштан; **боварӣ кардан ба касе**

итминон доштан ба касе (*дар коре*).

БОВАРКУНАНДА *باورکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз бовар кардан*; бовар мекардагӣ, қобили эътимод, боваринок.

БОВАРХАТ *باورخط* *гуфт.* ваколатнома.

БОВАФО *باوفا* вафодор; содиқ: **дӯсти бовафо**, **ёри бовафо**.

БОВАФӢ *باوفائي* бовафо будан, вафодорӣ.

БОВИҚОР *باوقار* 1. ботамкин, вазнин (*дар муомила, гуфтор ва рафтор*): **марди бовиқор**. 2. *ниг.* **бовиқорона**.

БОВИҚОРӢ *باوقارى* бовиқор будан, ботамкинӣ; вазнинӣ.

БОВИҚОРОНА *باوقارانه* ботамкинона, вазнинона: **бовиқорона ба гап даромадан**, **бовиқорона роҳ рафтан**.

БОВИЧДОН *باوجدان* он ки аз рӯи вичдон амал мекунад; боинсоф; поквичдон, ҳалолкор.

БОВИЧДОНӢ *باوجدانى* бовичдон будан; боинсофӣ, поквичдонӣ, ҳалолкорӣ.

БОВИЧДОНОНА *باوجدانانه* боинсофона, ҳалолкорона, поквичдонона.

БОҒ *باغ* 1. китъаи замини ихоташудае, ки дар он дарахтони мевадору бемева ва гулҳои гуногун шинонда, сабзу хуррам карда шудааст, ҳадиқа, равза, бӯстон. 2. ҷои васеи сабзу хуррами сердолу дарахт ва гулу сабзаҳои зиёд, ки хиёбонҳои курсию ҳаракдор ва тамошогоҳҳо дорад ва маҳалли истироҳати маданияи аҳолист, чорбоғ: **боғи (марказии) фарҳангу фароғат**, **боғи истироҳат**, **боғи шаҳрӣ**; **боғи ботаникӣ** *ниг.* **ботаникӣ**; **боғи ҳайвонот** муассисае, ки дар он ҳайвоноти гуногуни ҷаҳон барои тамошои мардум гузошта шудааст; **боғу роғ** боғ ва марғзор; **боғу бӯстон шудан** обод ва сабзу хуррам шудан; **боғи ирам** а) боғи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи асотирӣ онро ҳамчун бихишт сохта буд; б) *маҷ.* ҷои сабзу хуррам; **♦ яке аз боғу дигаре аз роғ** берабт, беробита, бемаврид.

БОҒАЙРАТ *باغیریت* 1. гайратманд, гаюр, саъй-кунанда, кӯшо; серҳаракат, чусту чолок: **ҷавони боғайрат**. 2. боору номус, боҳамият. 3. *ниг.* **боғайратона**.

БОҒАЙРАТӢ *باغیرتی* гайратнокӣ, саъю кӯшиш

доштан; серҳаракатӣ.

БОҒАЙРАТОНА باغیراتانه гайратмандона, гаюрона, бо саъю кӯшиш; фаъолона; чолокона.

БОҒАРАЗ باغرض *ниг.* ғаразнок.

БОҒАРАЗОНА باغراضانه аз рӯи ғараз, бо нияти бад (*барои манфиати худ*), муғризна.

БОҒБАНД باغبند бунёди қитъаҳои боғ, қисматҳои боғ.

БОҒБОН باغبان он ки мутасаддии муҳофизати боғ ва нигоҳубину парвариши дарахтони мевадору гулҳои он аст, ниғаҳбони боғ.

БОҒБОНӢ باغبانى 1. амалу ҳунари боғбон: **боғбонӣ қардан**. 2. *ниг.* боғдорӣ.

БОҒДОР باغدار 1. соҳиби боғ. 2. мутахассиси боғдорӣ.

БОҒДОРӢ باغدارى нигоҳубин ва парвариши боғ ҳамчун як соҳаи растанипарварӣ, мевапарварӣ: **гурӯҳи боғдорӣ**, **муассисаи боғдорӣ**; **боғдорӣ қардан** бо нигоҳубин ва парвариши боғҳо машғул шудан.

БОҒИСТОН باغستان ҷое, ки боғҳои зиёд дорад, ҷои сербоғ.

БОҒӢ باغى 1. *мансуб ба боғ*. 2. набототе, ки кошта рӯёнида мешавад; *муқоб.* худрӯ ва ёбӣ: **пудинаи боғӣ**, **чормағзи боғӣ**.

БОҒКОР باغکار боғбон, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғ.

БОҒКҶӢ باغکوجى кӯчидан ба боғ (*аз шаҳр дар мавсими тобистон*).

БОҒНИШИН باغنشین сокини боғ, истиқоматкунанда дар боғ.

БОҒОТ باغات 1. ҷ. **боғ**. 2. *мач.* маҳалу дехоте, ки боғҳои зиёд дорад, боғистон.

БОҒПАРВАР باغپرور мутахассиси боғдорӣ, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғҳои гулу мевадиханда.

БОҒПАРВАРӢ باغپرورى *ниг.* боғдорӣ.

БОҒПЕРО(Ӣ) باغپيرايى *кит.* ораста ва перостакунандаи боғ, боғбон.

БОҒСОЗ باغساز *нав.* созандаи боғи фароғатӣ бо иншооти марбутан он.

БОҒСОЗӢ باغسازى *нав.* бунёд қардани боғҳои

фарҳангӣ дар шаҳру дехот.

БОҒУЛҒУЛА باغلغله *ниг.* ғулғуладор.

БОҒУНДА باغنده *кит.* кулӯлаи пахтаи ҳаллоҷикарда барои риштан, поғунда.

БОҒУРУР باغورур мағрур, худписанд, ботакаб-бур.

БОҒЧА باغچه 1. *шакли тасғири боғ*; боғи хурди наздихавлигӣ: **боғчаи навсабз**, **боғчаи ҳавлӣ**. 2. муассисаи тарбиявӣ таълимӣ кӯдакони синни томақтабӣ (*яъне аз 3 то 7 сола*): **боғчаи бачагон**, **боғчаю кӯдакистон**.

БОҒЧАДОР باغچهدار ҳавлиии боғчадор, ҳавлие, ки одатан дар ҳаёташ боғи хурде дорад.

БОҒШАҲР باغشهر шаҳре, ки боғҳои зиёд, кӯча ва хиёбонҳои сабзу хуррам дорад.

БОД I باد 1. ҷараёни уфукии ҳаво, вазиши ҳаво, шамол; яке аз ҷаҳор унсури ташкилдихандаи ҷаҳони ҳастӣ (*об, оташ, хок, бод*); **боди афғонӣ** шамоли саҳту гарми чанубӣ, ки аз тарафи Афғонистон бо ҷанги регомез мевазад, тафбод; **боди мувофиқ // боди мурод** шамоли матлуб, ки ба ҳаракати киштиҳои бодбонӣ мусоидат мекунад; **боди муҳолиф // боди муқобил** шамоли номатлубе, ки аз рӯ ба рӯи вазида, ба ҳаракати киштӣ монеъ мешавад; **боди сабо** насими форам; **боди шурта** шамоле, ки мувофиқи рафти киштӣ мевазад. 2. ҳаво, пуф, дам, нафҳ; **бод додан** а) ба муқобили бод гузоштани чизе; шамол додани чизе (*барои хушконидаи, хунук қардан ва ғ.*); б) *мач.* беҳуда сарф қардан (*пулро*), несту нобуд қардан; **бод қардан** а) шамол додан бо бодбезан ё чизи дигар (*барои хунук ё хушк қардани чизе*); б) пош додани ғалладонаи кӯфташуда барои тоза қардани он аз қоҳ ва гарду ҷанг; 3. боде, ки аз шикам мебарояд, боди шикам, тиз. 4. нафҳе, ки ба эътиқоди қадимӣ дар натиҷаи хӯрдани баъзе ғизоҳо дар бадан пайдо мешудааст; варам, омос. 5. *тиб.* дарде, ки дар натиҷаи тамоман шифо наёфта боқӣ мондани осори ягон беморӣ пайдо мешавад; асари дар бадан мондаи ягон касалӣ: **боди нағзақ**; **бод кашидан** а) аз як зарф ба зарфи дигар ё дар худӣ ҳамон зарф бардошта рехтани моеъ, гардон-гардон қардан (*мас., ҷойро баъд аз дам қардан, шири дар дег ҷӯшидаистодаро барои надамидан бо кафлезе ё чумча кам-кам гирифта дубора ба*

дег рехтан); б) баромадагӣ ё варами узве аз бадан бар асари беморӣ (шамол хӯрдан) ва ё зарба; **боди фатқ** бемории дабба, чурра; **◇ бар бод додан** а) беҳуда сарф кардан, зоеъ намудан; б) аз байн бурдан, несту нобуд кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан; нест шудан; **ба боди дашном гирифтан** маҷ. сахт дашном додан; **ба боди фано рафтан** нобуд шудан, нест гардидан; **коҳи кӯхнаро бод кардан (додан)** ягон кор ё воқеаи нохуши гузаштаре ба ёд овардан; ягон сухани гузаштаре ба хотир овардан; **нафасатро бод барад!** сухани бадат бо худат нест шавад (*таъбири дашном, ки дар мавриди гапи шуме задани касе гуфта мешавад*).

БОД II **ба** шакли *кӯтоҳшудаи бошад* (*дар хитоб*): **зинда бод!**, **нест бод!**, **чонам фидои ту (шумо) бод!**; **муборак бод!** табрик мекунам, табрик мегӯям; **ҳалолат бод офарин!**, **аҳсан!**; **ҳар чӣ бодо бод!** ҳар чӣ шудани бошад, шудан гирад! (*дар мавриди таваққали ба коре даст задан гуфта мешавад*).

БОДА **баде** май, шароб; **бодан гулгун** майи сурх, шароби лаългун; **бодан ноб** шароби соф, майи бедурд (бегаши, рақиқ); **бода кашидан** шаробнӯшӣ кардан, май нӯшидан.

БОДАБДАБА **бадбаде** дабдабанок, пурдабдаба, баландовоза, бо шукӯху карруфар: **зиёфати бодабдаба**, **тӯйи бодабдаба**.

БОДАВЛАТ **бадолт** *ниг.* бадавлат.

БОДАГУСОР **баде гсар** боданӯш, майнӯш, шаробхӯр.

БОДАГУСОРӢ **баде гсарӣ** боданӯшӣ, майнӯшӣ, шаробнӯшӣ.

БОДАДЕХ **бадеде** *ниг.* бодакаш.

БОДАКАШ **баде каш** 1. соқӣ. 2. майнӯш, шаробхӯр.

БОДАКАШӢ **баде кашӣ** 1. бодакаш будан, сокигӣ кардан. 2. майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАНГЕЗ **бадангиз** ангезандаи бод, бодовар.

БОДАНӢШ **баденуш** майнӯш, майхӯр, шаробхӯр.

БОДАНӢШӢ **баденушӣ** бода нӯшидан, майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАПАЙМО **баде пима** *ниг.* боданӯш.

БОДАПАЙМОӢ **баде пимаӣ** *ниг.* боданӯшӣ.

БОДАПАРАСТ **баде перест** майпараст, майзада, дӯстдори шаробнӯшӣ.

БОДАПАРАСТӢ **баде перестӣ** майпарастӣ, муштоқи шаробнӯшӣ будан.

БОДАРАНГ **баде ранг** ба ранги шароби сурх, сурхранг.

БОДАСТУПО **бадеступа** *ниг.* бадаст (бадаступо).

БОДАФРОҲ **бадафراه** *кит.* мучозот, чазо, подош.

БОДАФУРӢШ **баде فروش** фурӯшандаи бода, майфурӯш.

БОДАФУРӢШӢ **баде فروشӣ** амали майфурӯшӣ, май фурӯхтан.

БОДАХОНА **баде хане** майхона, хонаи шаробфурӯшӣ, майкада.

БОДАХОР **баде хуар** *кит., ниг.* боданӯш.

БОДАХОРӢ **баде хуарӣ** *кит., ниг.* боданӯшӣ.

БОДАХОҲ **баде خواه** бодачӯ, майталаб, шаробдӯст.

БОДАҲО **баде сохибақлу хуш**, бозаковат.

БОДБАДАСТ **баде бдест** маҷ. бенасиб, бебаҳра, бечиз, тихидаст.

БОДБАНД **баде банд** *кит.* қисми тақвияткунандан деворҳои бино ба муқобили бод, заминчунбӣ ва ғ., ки аз чӯб ё оҳан сохта мешаванд.

БОДБАНДӢ **баде бандӣ** бодбанд кардан, тақвияти сохтмонҳо бо чӯбу оҳану бетон.

БОДБАРАК **баде барк** чизест, ки бачагон аз қоғазу найи тунуктарошида ё чӯбҳои тунук ва ширеш сохта, ресмон баста, дар вақти вазидани бод ба ҳаво сар медиханд.

БОДБАРАКБОЗ **баде барк баз** бачагоне, ки бо бодбарак бозӣ мекунанд; бодбодакбозӣ.

БОДБАРАКБОЗӢ **баде барк базӣ** бозии бачагон бо бодбарак: **бодбаракбозӣ кардан**.

БОДБАРАКПАРРОНӢ **баде барк паранӣ** сар додани бодбарак; бодбаракбозӣ: **бодбаракпарронӣ кардан**.

БОДБЕЗАК **баде бизак** он чи вақти гармон ҳаво худро бо он шамол медиханд, мирваҳа.

БОДБЕЗАКМОНАНД **баде бизак мананд** шабеҳи бодбезак, мисли бодбезак.

БОДБЕЗАКШАКЛ بادبیزكشكل монанди бодбезак, шаклан чун бодбезак.

БОДБЕЗАН بادبیزن *ниг.* бодбезак.

БОДБОН بادبان пардан махсусест, ки дар киштиҳои бодӣ онро ба муқобили бод кашида, бо қуввати шамол киштиро ба ҳаракат меоваранд.

БОДБОНДОР بادباندار мучаҳҳаз бо бодбон: киштии бодбондор.

БОДБОНӢ بادبانی *мансуб ба бодбон*; **киштии бодбонӣ** киштие, ки ба воситаи бодбон ҳаракат мекунад.

БОДБУР بادبر *доруи бодбур* доруе, ки боди шикаму меъдаро рафъ мекунад.

БОДВОР بادوار монанди бод, бод барин; тез, зуд, шитобон.

БОДГАР بادگر он ки ғаллаи дар хирман кӯфтаре ба ҳаво пош дода, аз гарду коҳ тоза мекунад.

БОДГАРДОН بادگردан *ниг.* **шамолгардон**; **дарахтзори бодгардон**, дарахтзоре, ки махсус барои гирифтани пеши роҳи шамолҳои харобиовар бунёд мекунад.

БОДГАРӢ بادگرӣ амали бодгар; ба ҳаво пош додани гандум ва дигар ғалладона барои тоза кардан аз коху гард.

БОДГИР بادگیر 1. сӯрохе дар девор ё сакфи хонаҳо барои тоза кардани ҳавои хона; бодкашак. 2. ҳар чизе, ки пеши бодро бигирад.

БОДГИРИФТА بادگرفته *сифати феълии замони гузашта аз бод гирифтани*; варамкарда, омоида.

БОДҒАР//БОДҒАРД بادغر//بادغر *кҳн.* шамолчо, шамолгоҳ; ҷое, ки бод аз ҳар тараф ба он ҷо мебарояд (*монанди хонаи тобистонӣ*).

БОДДАРО باددرا *ниг.* бодгир 1.

БОДДАСТ باددست он ки дар даст пул нигоҳ дошта наметавонад, исрофкор, бесарфа.

БОДДАСТӢ باددستی исрофкорӣ, бехудахарҷӣ.

БОДДИҲАК باددهك *кишов.* мошин барои шамол додани ғаллаи кӯфта ва ҷудо кардани дон.

БОДДИҲАНДА باددهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бод додан*. 2. бодгар.

БОДДОР باددار 1. ҳаводор, пур аз ҳаво. 2. бодгирифта; варамкарда, варамдор.

БОДИГАР بادى گر *ниг.* бодгар.

БОДИГАРӢ بادى گرى 1. *ниг.* бодгарӣ. 2. *гуфт.*, *ниг.* бодигӣ.

БОДИГӢ بادى گى *гуфт.* кибр, гурур, нахват; ҳавобаландӣ, калонигарӣ.

БОДИЁН باديان *бот.* растании ҳамешасабз, ки тухми хушбӯ дорад ва дар тиб ва хӯроқворӣ истифода мебаранд.

БОДИЁНА باديانه *ниг.* бодиён.

БОДИЁНАТ باديات *диндор*, тақводор.

БОДИЁНӢ باديانى *мансуб ба бодиён*; **ҳалвон бодиёнӣ** як навъ ҳалво, ки барои хушбӯӣ ба он донаҳои бодиён ҳамроҳ карда мешавад.

БОДИҚҚАТ بادقت 1. диққаткорона; тамоми диққатро ба як нукта равона карда; хама тан чун гӯш шуда: **бодикқат мутолиа кардан**, **бодикқат аз назар гузарон(и)дан**, **бодикқат шундан**. 2. дақиқкор, нозук; бориқбин, нуктасанҷ.

БОДИҚҚАТӢ بادقتى бодикқат будан дар иҷрои корҳо, бодикқатона амал кардан, дақиқкорӣ.

БОДИЛ بادل пурдил, далер, шучоъ, бодилу чигар.

БОДИНОН بادعنان *маҷ.* аспӣ тезрав, бодпо.

БОДИНҶОН بادنجان як навъ сабзавоти хӯрокист, ки самари он ба шакли бодиринг, вале бунафш ё сиёҳранг аст ва онро бирён карда ё дар намақоб хобонда мехӯранд; **бодинҷон арзон**, **харчако (харҷҳо) дорад (зарб.)**.

БОДИРИНГ بادرينگ растании полизӣ бо ҳосили сабзранг ва борики дароз, хиёр; **бодиринги намақӣ // бодиринги шӯр** бодиринги дар намақоб хобондашуда.

БОДИЯ I باديه *дашти беобу алаф*, биёбон, саҳро, ҳомун.

БОДИЯ II *а.* باديه *кит.*, *кҳн.* зарфи калони мисин; косаи калон.

БОДИЯГАРД باديه گرد 1. биёбонгард. 2. кӯчманҷӣ.

БОДИЯГАРДӢ باديه گردى 1. биёбонгардӣ. 2. кӯчманҷигӣ, кӯчигӣ.

БОДИЯНИШИН بادیه‌نشین 1. сокини бодия, биёбоннишин. 2. кўчманчй, кўчй, гайри-муким: қабилаҳои бодиянишин.

БОДИЯНИШИНӢ بادیه‌نشینى 1. бодиянишин будан. 2. тарзи ҳаёти кўчманчиён, кўчманчигй.

БОДИЯПАЙМО بادیه‌پیما *ниг.* бодиягард.

БОДӢ بادى 1. бо қувваи бод коркунанда, бо қувваи бод ҳаракаткунанда: **кишти бодӢ**, **осиён бодӢ**, **таппонча ӓ туфанги бодӢ**. 2. *мансуб ба бод*; **бодӢ шудани гандум** майда гашта, қобили чош шудани гандум дар хирман. 3. *мач.* лофзан, мутаккабир, ҳавобаланд, калонгир.

БОДКАРДА بادکرده 1. пуршуда аз ҳаво, ҳавогирифта. 2. варамкарда.

БОДКАШ بادکش 1. *ниг.* бодгир; бодкаши чилим сӯрохи ҳаводарои чилим (*ба андозае, ки бо нӯги ангушт нӯшонидан мумкин аст*). 2. *тиб.* зарфи шишагии махсусест, ки барои нӯсти баданро кашида, суръатнок кардани ҳаракати хун ба тахтапушти бадани бемори шамолхӯрда мегузоранд.

БОДКАШАК بادکشک даричаи ҳаводарои тиреза, бодгир.

БОДМОНАНД بادمانند ба монанди бод, шабеҳи бод.

БОДМӢРӢ بادمورى роҳи ҳавокашй дар девор.

БОДНАМО بادنامа олате, ки самти вазиши бодро нишон медиҳад.

БОДНОК بادناк боддор, дорои боду шамол.

БОДО باد *ниг.* бод II: **хар чӢ бодо бод!**

БОДОБОД بادآباد барои муборакбодӢ ва таҳсину офарин гуфта мешавад.

БОДОВАРД بادآورد 1. чизе, ки бод овардааст, он чи шамол ҳамроҳ овардааст. 2. *мач.* ҳар чизе, ки муфт ва бе меҳнат ба даст омадааст, ройгон: **бозёфти бодовард**, **фондаи бодовард**. 3. номи яке аз ганҷҳои Хусрави Парвиз.

БОДОВАРДА بادآورده бе ранчу азоб ба дастомада, муфту ройгон омада.

БОДОВАР بادآور хусусияти нӯшидани ӓ хӯрдани, ки истеъмоли онҳо барои баъзе касон

номувофик, яъне зарарнок буда, дами шикам меоварад.

БОДОМ بادام дарахте, ки аввали баҳор пеш аз дигар дарахтон гул мекунад ва мағзи донаки он бомаза ӓ талх аст, лавз: **бодоми заминӢ**, **бодоми коғотӢ**, **бодоми кӯхӢ**, **бодоми талх**, **бодоми шириндона**, мағзи бодом.

БОДОМАК بادامک *шакли тасғири бодом*; **бодомаки гулӢ** бофтаҳои лимфатикӢ, ки дар ҳалқ ба шакли донаи бодом чамъ шудааст, лавзатайн.

БОДОМГУЛ بادامگل *ниг.* бодомчагул.

БОДОМЗОР بادامزار чое, ки дарахтони зиёди бодом дорад, дарахтзори бодом.

БОДОМӢ بادامى 1. аз мағзи бодом тайёршуда; ҳалвои бодомӢ. 2. бодомшакл, монанд ба шакли донаки бодом: **чашм(он)и бодомӢ**.

БОДОМИСТОН بادامستان *ниг.* бодомзор.

БОДОМЧА بادامچه 1. *шакли тасғири бодом*. 2. як намуди бодоми худруӢ.

БОДОМЧАГУЛ بادامچهگل нақши бодомшакл (*дар тоқӢ ва г.*).

БОДОМЧАШМ بادامچشم дорои чашмони шабеҳи донаки бодом дарози кунҷояш борик: **духтари бодомчашм**.

БОДОМШАКЛ بادامشکل монанд ба донаки бодом: **чашми бодомшакл**.

БОДОМШИКАН(АК) بادامشکنк//بادامشکنк анбӯр барои шикаста мағзашро гирифтани донаки бодомро гирифтани.

БОДОСО بادآسا *мач.* тез, зуд; бошитоб: **бодосо рафтан**.

БОДПАЙМО(Ӣ) بادپيما(ى) 1. *ниг.* **бодрафтор**: **аспи бодпаймо**. 2. асп ӓ шутури тезрафтор. 3. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакор; одами бодӢ, лофзан.

БОДПАЙМОӢ بادپيماى 1. тезрафторӢ, бодрафторӢ. 2. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакорӢ; бодигарӢ.

БОДПО(Ӣ) بادپا(ى) 1. тезрав, тезрафтор, даванда: **аспи бодпо**. 2. *мач.* аспи тезрафтор.

БОДРАНГ I بادرنگ 1. турунч, навъе аз афлесун,

- ки пӯшташ дурушт, зард ва хушбӯст. 2. бодиринг, хиёр.
- БОДРАНГ** II بادرننگ 1. бодмонанд, шабеҳи бод. 2. маҷ. аспӣ бодпо, даванд.
- БОДРАНЧБҮЯ** بادرنجبويه *кит., бот.* як навъ гиёҳест, ки барои муолиҷаи тангии нафас ба кор мебарданд.
- БОДРАФТОР** بادرفтар тезрафтор, тезрав; чусту чолок.
- БОДРЕЗ//БОДРЕЗАК** بادريز//بادريزк мевани кирмзада ё пухтарасида, ки бо вазиши бод ба таги дарахт рехтааст.
- БОДРЕСА** بادريسه чӯб ё чарме, ки барои дар як ҷо печидани ресмон дар гирди гулӯи дуки чархи ресмонресӣ устувор карда мешавад.
- БОДРУМ** بادرم *кит.* беҳуда, табоҳ, абас.
- БОДРУЧ** بادروح навъи райҳони кӯҳӣ бо баргҳои хурду реза ва гулҳои сурхранг, ки донаи он тухми шарбатӣ номида мешавад.
- БОДРҶЗА** بادروزه *кҗи.* чизҳои даркориҳои ҳаррӯза дар зиндагӣ, ҳамчун хӯрок, либос ва ғ.
- БОДРҶЯ** بادرويّه ҷои бисёр шамолдошта; бодхез, шамолрӯя.
- БОДСАНЧ I** بادسنج *обҷи.* олат барои санчидани қувваи вазиши бод.
- БОДСАНЧ II** بادسنج *маҷ.* ҳарзагӯӣ, ҳарзақор, беҳудақор; хомтамаъ.
- БОДСАР** بادسر пурғурур, мутақаббир, гарданшах
- БОДСОР** بادسار 1. сабук, бетамкину викор. 2. маҷ. сабуксайр, тезгард.
- БОДСОРӢ** بادسارى бодсор будан, гуруру такаббур кардан.
- БОДХЕЗ** بادخيز шамолгоҳ, шамолчо, ҷои сершамол, бодрӯя: **дараи бодхез.**
- БОДХОН** بادخوان гузаргоҳи бод, сӯроҳ ва равзанаи бодгузар дар хона.
- БОДХҶР** بادخور 1. ҷое, ки дар он ҷо бод бисёр мевазад. 2. истироҳат ё танаффус дар миёни фаъолият ё кори хастакунанда.
- БОДХҶРА** بادخوره *тиб.* яке аз навъҳои сили
- пӯст, ки бадани одамро хӯрда рафтан мегирад; *муқ.* бодхӯрда 2.
- БОДХҶРАК** بادخورک *зоол.* парандаест парастумонанд ва аз гунчишк калонтар, ки қариб ҳамеша дар парвоз аст.
- БОДХҶРДА** بادخورده 1. дар шамол хушкшуда. 2. гирифтор ба бемории бодхӯра, бо таъсири бемории бодхӯра нобудшуда (*одатан як қисми бинӣ, лаб ва ғ.*).
- БОДШИКАН** بادشکن *тиб.* дору ё хӯроке, ки бод ва варами шикамро аз байн мебарад.
- БОЕЪ** *а.* بايع байъқунанда, фурушанда.
- БОЁНА** بايانه ба одамони бой хос, хоси давлатдорон.
- БОЖ** باژ *шакли дигари боч.*
- БОЖГОҶ** باژگاه *ниг.* бочгоҳ.
- БОЖГУНА** باژگونه *шакли дигари вожгуна.*
- БОЖДОР** باژدار *ниг.* бочдор.
- БОЖСИТОН** باژستان *ниг.* бочситон.
- боз** باز 1. *асоси замони ҳозира* аз **бохтан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда:* **бедонабоз, қиморбоз, ҳуққабоз; созу боз** зебу зинат, ороиш. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба феълҳо ба маънои дубора, аз нав рӯй додан, такрор ёфтани амал:* **бозгаштан, бозомадан, бозомӯзӣ.**
- БОЗ I** باز 1. бори дигар, аз нав; мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан, боз пурсидан, боз мурочиат кардан, боз фикр карда дидан; боз ҳам а)** ин дафъа ҳам; **б)** аз пештара зиёдтар, бештар аз собиқ. 2. илова бар ин, ба болои ин, ба замми ин, низ, ҳам, гайр аз ин: **сабр кардан, боз 5-сентнерӣ ҳосил додан, боз ба кучо равам.** 3. *пасванд давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати...*, ин ҷониб: **ду рӯз боз, се ҳафта боз, чанд вақт боз, чандин сол боз, солҳо боз, кайҳо боз; аз бозе ки...** аз вақте ки..., аз он даме ки..., аз қадим боз аз замонҳои қадим сар карда то имрӯз...; **дер боз** хеле вақт мешавад, ки... 4. *ҳиссаҳои таъкидӣ* мабодо.
- БОЗ II** باز кушода, яла, во; *муқоб.* **баста; боз кардан** кушодан, во кардан (*дару тиреза, занҷиру қулф ва ғ.*); **боз шудан** кушода шудан;

◊ **дари касе ба рӯи касе боз будан** ба пазироӣ ва қабули касе тайёр будани касе; ба хизмати касе ҳозир будани касе; **даҳон боз кардан//лаб боз кардан** ба сухан даромадан, гап задан; **даҳонаш боз монд** ҳайрон шуд, мутахаййир шуд.

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдаро шикор мекунад, қуш: **бози дастомӯз, бози шикорӣ**.

БОЗ IV باز *кит.*, *ниг.* қулоч.

БОЗА بازه *кҲн.* чӯбдаст.

БОЗАВҚ باذوق соҳиби завқ, завқманд: **мардуми бозавқ, хонандаи бозавқ**.

БОЗАКОВАТ باذكاوت закӣ, хуштабъ, боистеъдод.

БОЗАНДА بازنده *сифати феълии замони ҳозира аз боҳтан*; бозидоранда (*мас., дар қимор пули худро*); бозикунанда, бозигар.

БОЗАНДЕШИДАН بازاندیشیدن дубора андеша кардан, аз нав фикр кардан.

БОЗАРБА باضربه боқувват, сахт; бошиддат.

БОЗАРГОН//БОЗУРГОН بازارگان савдогар, тоҷир.

БОЗАРГОНӢ//БОЗУРГОНӢ بازارگانی савдогарӣ, тиҷорат, харидуфурӯш.

БОЗАРОФАТ باظرافت 1. соҳиби зарофат, зариф. 2. зарифона, хуштабъона.

БОЗАРОФАТӢ باظرافتی бозарофат будан, зарофатнокӣ; хуштабъӣ.

БОЗАФАР باظفر зафарманд, соҳибзафар, голиб: **бозафар будан**.

БОЗАФКАНДАН بازافکندن 1. афкандан, густурдан ба рӯи замин, паҳн кардан. 2. ба ақиб партофтан, ба таъвиқ андохтан.

БОЗБАСТА بازبسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозбастан*. 2. хешу табор (*беиштар дар шакли ҷамъ меояд*), вобастагон.

БОЗБАСТАН بازبستن 1. бастан, пайванд кардан; банд кардан. 2. дубора пайванд кардан.

БОЗБИӢ بازبینی аз нав дида баромадан ва баррасӣ кардан.

БОЗБОН بازبان нигоҳдоранда ва парвариш-

кунандаи боз, қушбон.

бозгард بازگرد *асоси замони ҳозира аз бозгаштан*; бозгарданда, пасгард: **дастгоҳи бозгарди мушаки кайҳонӣ**.

БОЗГАРДАНДА بازگردنده *сифати феълии замони ҳозира аз бозгаштан*; *ниг.* бозгард.

БОЗГАРДИДАН بازگردیدن *ниг.* бозгаштан.

БОЗГАРДОН(И)ДАН بازگرداندن//базگردаниدن *тарзи бевоситаи бозгардидан*; пас гардондан, гашта додан.

БОЗГАШТ بازگشت баргаштан, гашта омадан, пас гаштан; **дар бозгашт** вақти баргаштан.

БОЗГАШТА بازگشته *сифати феълии замони гузашта аз бозгаштан*; баргашта, гардонда, пас: **бозгашта гирифтан, бозгашта додан**.

БОЗГАШТАН بازگشتن баргаштан, бозомадан, гашта омадан; гашта рафтан, ба ҷои пештара рафтан, раҷъат намудан; ба ҳоли пештара баргаштан: **аз саёҳат бозгаштан, аз шаҳр бозгаштан, ба ватан бозгаштан**.

БОЗГАШТӢ بازگشتی *ниг.* бозгашт.

БОЗГАШТНОПАЗИР بازگشتناپذیر бозгашт-надошта, бебозгашт, баргаштанопазир.

БОЗГИРИФТАН بازگرفتن пас гирифтан, аз нав гирифтан; гирифтан, қабул кардан; нигоҳ доштани касе ё чизе дар ҷое; боздошт кардан, тавқиф кардан; боздоштан, мутаваққиф кардан.

БОЗГИРӢ بازگیری азнавгирӣ, дубора гирифтан.

БОЗГУЗАШТАН بازگزشتن гузаштан, убур кардан.

БОЗГУЗОШТАН بازگذاشتن 1. раҳо кардан, даст кашидан аз коре ё чизе. 2. вогузоштан.

БОЗГУНА بازگونه *ниг.* вожгуна.

БОЗГУСАСТАН بازگسستن ҷудо кардан, кандан, қатъи робита кардан, буридани алоқа.

БОЗГУСТУРДАН بازگستردن паҳн кардан, густурдан.

БОЗГУФТАН بازگفتن такроран гуфтан; муфасал нақл кардан.

бозгӯ(ӣ) بازگو(ی) *асоси замони ҳозира аз бозгӯф-*

тан.

БОЗГҮЙ بازگوئی *исми амал аз бозгуфтан*; баён кардан.

БОЗГҮЙ بازگوی *гашта накл кардани чизи хонда ё шунида; накли муфассал кардан.*

БОЗГҮКУНАНДА بازگوکننده *баёнкунанда, шархдиханда, баёнгар.*

БОЗДЕХ بازده *даромаднокӣ; самаранокӣ, маҳсулнокӣ.*

БОЗДЕХӢ بازدهی *ниг. боздеҳ.*

БОЗДИД بازدید 1. *воҳӯрӣ баъд аз чудоӣ; дидорбинӣ, мулоқот.* 2. *сафари ҷавобии расмӣ: боздиди расмӣ, боздид кардан* ташриф овардан, мулоқот кардан; *диду боздид* мулоқот, дидорбинӣ; *зиёрат(-и дӯстон).*

БОЗДИДКУНАНДА بازدیدکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз боздид кардан; ташрифоваранда.*

БОЗДОД بازداد *ҳуқ. супурдани ҷинояткор аз тарафи давлате ба давлати дигар, ки ҷинояткор шаҳрванди он аст (барои ба ҷавобгарӣ кашидан ё ба иҷро расондани ҳукми судӣ), экстрадитсия.*

БОЗДОДАН بازدادن *пас додан, гардонда додан.*

БОЗДОНИСТАН بازدانستن 1. *фарқ гузоштан ё ташхис додани чизҳо.* 2. *шинохтан, баҷооварӣ.*

БОЗДОР بازدار *сайёде, ки бо боз ё дигар мургони шикорӣ сайд мекунад; ниг. бозбон.*

БОЗДОРАНДА بازدارنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз боздоштан; он ки боздошт мекунад, ҷилавгир, пешгиранда.*

БОЗДОРӢ I بازدارى *исми амал аз боздоштан; боздошт, манъ кардан.*

БОЗДОРӢ II بازدارى *боздор будан, нигоҳ доштани боз ва парвариш кардани он.*

БОЗДОШТ بازداشت *нигоҳдошт, нигоҳдорӣ, манъ кардан; нигоҳ доштан аз чизе.*

БОЗДОШТА بازداشته *сифати феълӣи замони гузашта аз боздоштан; зиндонӣ, маҳбус.*

БОЗДОШТАН بازداشتن *нигоҳ доштан аз чизе, монёш шудан; манъ кардан; хобондан (коре-ро); пеши роҳи касеро гирифтан; ба истодан маҷбур кардан, нагузоштан: аз рафтан (роҳ)*

боздоштан, аз гиря (ханда) боздоштан, аз ҳучум (чанг) боздоштан.

БОЗДОШТГОҲ بازداشتگاه *ҷое, ки боздоштшудагонро нигоҳ медоранд, маҳалли боздоштагон.*

БОЗДОШТШУДА بازداشتشده *дастгиршуда.*

БОЗЕҲН بازهمن *боҳушу боақл.*

БОЗЁБӢ بازيابى *дубора ёфтан ва пайдо кардани чизе.*

БОЗЁФТ بازيفت 1. *чизи тоза ба даст даромада, нав ёфтшуда; кашфиёт; шӯъбаи бозёфтҳо* шӯъбае, ки чизҳои гумкардаи одамон ёфта шаванд, он ҷо нигоҳ дошта мешаванд. 2. *фоида, нафъ; чизи бемехнат ба даст омада.*

БОЗЁФТА بازيفته *сифати феълӣи замони гузашта аз бозёфтан; дубора ба даст омада, аз нав пайдо шуда.*

БОЗЁФТАН بازيفتن *тоза ба даст даровардан, аз нав ёфтан; чизи аз даст рафтаро гашта ба даст даровардан.*

БОЗИГАР بازىگر 1. *бозикунанда, иштироккунандаи ягон бозӣ (футбол, билиярд, шоҳмот, қимор ва ғ.).* 2. *гуфт.* рақскунанда, раққос. 3. *ичроқунандаи ягон нақш дар филм, театр ва сирк.* 4. *маҷ. шӯҳ; серҳаракат, беором: бачаи бозигар, аспӣ бозигар, ҷашми бозигар.*

БОЗИГАРДОН بازىگردان 1. *бозигаре, ки хангоми бозӣ бозигарони вобастаи худро бо машварат ва амалҳои дигар идора мекунад.* 2. *он ки дар намоиш ва филмҳо лӯхтакхоро ба ҳаракат оварда, онҳоро намоиш медиҳад.*

БОЗИГАРДОНӢ بازىگردانى *амали бозигардон.*

БОЗИГАРӢ بازىگرى 1. *амали бозигар дар филму намоишҳо.* 2. *шугли бозигар.* 3. *найрангбозӣ, ҳуққабозӣ.*

БОЗИГОҲ بازىگاه *кит. ҷои махсус барои бозӣ.*

БОЗИГӢШ بازىگوش *кит. бозидӯст; шӯҳу шанг, густох.*

БОЗИДАН بازيدن 1. *ниг. бохтан.* 2. *бо ягон бозӣ (футбол, шоҳмот ва ғ.) машғул будан, бозӣ кардан; нақш бозидан а) иҷро кардан ягон нақшро дар филм, театр ё сирк; б) бо асар ё фаъолияти худ дар ягон соҳа мақомеро ишғол кардан; в) маҷ. аҳамият доштани чизе*

дар коре.

БОЗИДЕХ بازیده фиребдиханда, фиребгар.

БОЗИЛ *a.* باذل базлқунанда, бахшанда, сахй.

БОЗИН بازیно бо ин, боз.

БОЗИНАТ بازینت бо зебу зинат, зебо ородода.

БОЗИНГАР بازینگر *ниг.* бозигар.

БОЗИСТОДАН بازیستان қатъ шудан ё қатъ кардан (-и ягон ҳаракат), таваққуф: **аз гардиш бозистодан, аз сухан бозистодан; бозистодани хун аз чараён мондани хун, қатъ шудани резиши хун.**

БОЗИЧА بازیچه 1. чизе, ки бо он бачагон бозй мекунад, асбоби бозии кӯдакон (*аз қабилӣ зоча, мошинча, тракторча ва ғ.*). 2. кори ғайричиддӣ, кори сахл ва осон. 3. *мач.* олати дасти касе, чизи тобеи касе; **бозичаи дасти касе шудан** бо гуфтаи касе кор кардан, олати дасти касе шудан.

БОЗИЧАФУРҶШ بازیچه فروش фурӯшандаи бозичаҳои бачагон.

БОЗИЧАФУРҶШӢ بازیچه فروشی 1. чои фурӯштани бозичаҳои бачагон: **дӯкони бозичафурӯшӣ.** 2. амали бозичафурӯш; бозичафурӯш будан.

БОЗӢ بازی 1. машғулияти шавқу ҳавасангез ё амали дигар барои андармонӣ, дамгирӣ ва ё мусобиқа (*аз қабилӣ шохмотбозӣ, билиярдбозӣ, теннисбозӣ, лухтакбозии бачагон ва ғ.*); **бозии рафиқона** вохӯрии ғайрирасмии ду ва зиёда аз тарафҳо дар ягон навъи бозӣ (*мас., футбол*). 2. иҷрои нақш дар филму театру сирк; ҳунарнамоӣ; **нақшero бозӣ кардан** а) иҷро кардани нақше дар филм, театр ва сирк; б) *мач.* мақом ва аҳамият доштани касе (чизе) дар коре. 3. *мач.* ҳаракат, чунбиш; **бозин бод** вазиши гарму форами бод; **бозии мавчи дарё** чунбиши мавҷҳои дарё. 4. *мач.* ракс, усул. 5. *мач.* хила, найранг; фиреб. 6. ҳазл, шӯҳӣ: **шӯхию бозӣ, хандаю бозӣ.** 7. маълум кардан ва баровардани бурдҳо ба вомбарг ва лотерея (*ба воситаи қуръакашӣ ва ғ.*): **бозӣ-бозӣ** бозикунон; ҳазлқунон, шӯҳӣ ба шӯҳӣ; **бозӣ дорондан** а) *тарзи бавоситаи бозӣ доштан;* б) чунбондан, ба ҳаракат даровардан; **бозӣ доштан** а) саргарм кардан, андармон кардан (*бо машғулияте, хусусан бачагонро*);

б) ба чунбиш овардан, ҳаракат додан; **бозӣ кардан** а) худро саргарм (банд, андармон) кардан, машғули бозие шудан; б) иҷро кардани нақше дар театр, филм ва сирк; в) раксидан, усул кардан; г) охишта чунбидан, нарм-нарм ҳаракат кардан; г) навохтан; д) *мач.* намудор будан; чилвагарӣ кардан, дуррахшидан (*мас., ашк дар чаши, табассум дар лаб, акси моҳ дар об*); **бо пул бозӣ кардан** а) дар қимори пулакӣ иштирок кардан; б) *мач.* ҳамеша серпул будан; пули зиёд доштан; **бозихоӣ олимпӣ** мусобиқаҳои байналхалқии варзишгарон, ки аз соли 1896 дар ҳар чаҳор сол як бор гузаронида мешаванд, олимпиада; **бозӣ додан** фиреб додан, гӯл кардан касеро; **бозӣ кардани шамшер** (ё **тозиёна**) дар сари касе таҳдид кардан касеро, дар таҳти хавфу хатар нигоҳ доштан касеро; **ба доираи** (ё **нақораи**) **касе бозӣ кардан** аз рӯи нишондоди касе кор кардан, ба гуфтаи касе мутеона амал кардан; **бо сар бозӣ кардан** кори ниҳоят хавфнок кардан, бо коре, ки хавфи марг дорад, машғул шудан; **дили касе бозӣ кардан** ғайримӯътадил задани дил, берун аз ҳадди эътидол саҳт тапидани дил (*мас., аз ҳаяҷон*).

БОЗКАШИДАН باز کشیدن дурӣ чустан, парҳез кардан аз коре ё чизе.

БОЗКУНАНДА بازکننده азбайнбарандан монеа ё садде, ки дар роҳи ҳаракат ё мачро қарор дорад, кушоянда, бозгар.

БОЗКҶШИДАН باز کوشیدن кӯшиш кардан, саъй кардан; чаҳд кардан.

БОЗМОНДА بازمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозмондан.* 2. боқимонда; пасмонда: **бозмондаи масолеҳи бинокорӣ.** 3. *мач.* авлод, насл; ворис (*беитар дар шакли ҷамъ – бозмондагон истеъмол мешавад*).

БОЗМОНДАН بازماندن 1. ақиб мондан, қафо мондан. 2. аз кор мондан, таваққуф намудан, истодан: **аз кор бозмондани мошин, аз ҳаракат бозмондани чизе; аз мева додан бозмондани дарахт** ҳосилдихиро қатъ кардани дарахт; **аз ҳаракат бозмондани касе** аз по афтодани касе.

БОЗМОНОНДАН بازمانندن 1. *шакли бавоситаи бозмондан.* 2. нигоҳ доштан (*аз коре*).

БОЗНАМУДАН باز نمودن *кит.* қушодан; ошкор

кардан, баён кардан.

БОЗНИГАРӢ بازنگری аз нав дида баромадан; бозрасни дубора, тачдиди назар.

БОЗНИШАСТА بازنشسته *ниг.* барчомонда.

БОЗНОГАРД بازناگرد бозгаштнадошта, такрорнашаванда.

БОЗНОМА بازنامه *нав.* варақан махсуси почтави барои мактуби боз ё табрикот.

БОЗОМАДАН بازآمدن бозгаштан аз чое, гашта омадан.

БОЗОМУӢӢ بازآموزی *нав.* аз нав омӯхтани касбу ихтисосе; такмили донишҳо оид ба ихтисос.

БОЗОНДАН بازاندن *шакли бавоситаи* бозидан.

БОЗОР بازار 1. маҳалли махсуси харидуфурӯш, ки аз раставу дӯконҳои зиёде иборат аст: **бозори галла**, **бозори китоб**, **бозори болокушода**, **бозори болопӯшида**. 2. рӯзи муайяни харидуфурӯш, ки одатан ҳар ҳафта як ё ду бор барпо мегардад: **рӯзи бозор**; **бозори шаб** // **бозори шабона** бозоре, ки одатан дар шабҳои моҳи рамазон барпо мегардид; **шаби бозор** шаби бевосита баъди рӯзи бозор, яъне бегоҳи рӯзи душанбе (*ки одатан оши палав мепазанд*). 3. фурӯш; савдо, харидуфурӯш: **барои бозор**, **ба бозор баровардани чизе**; **бозори калоба** а) ҷои фурӯши калоба б) *маҷ.* ҷои пурмағал, серғавго ва бетартиб; **бозори тез савдои ҷаққон**; серхаридорӣ; **бозор кушода** бозор барпо кардан, ба фурӯш гузоштани молу чиз; **аз бозор мондан** ба фурӯш нарафтани; **бозори касе авҷ гирифтани** // **бозори касе барор ёфтани** а) зиёд шудани харидору талабгор ба чизи фурӯшии касе; б) ривочу равнақ ёфтани кори касе; **бозори чизе ё коре гарм шудани (тафсидани)** а) авҷ гирифтани савдо ва харидуфурӯши чизе; харидору талабгори зиёд пайдо шудани (*ба чизе ё коре*); б) равнақ ёфтани коре; **бозори чизе ё кореро гарм кардан киноя аз** ривочу равнақ додан, ба авҷаш расондан (*кореро*); **бозори чизе касод будани** набудани харидор (талабгор) аз чизе; суст будани савдои чизе; **сухани (гапи) хона ба бозор рост намеояд (маҷ.)** дар мавриди мутобиқат накардан ё нодуруст баромадани маслиҳат ва мулоҳизаҳои пешакӣ ба сабаби тағйир ёфтани вазъият гуфта мешавад.

БОЗОРАКӢ بازارکی фурӯшанда ва харидор;

аҳли бозор.

БОЗОРГАРД بازارگرد 1. дӯстдорандаи гардиш дар бозор. 2. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад, бозорӣ.

БОЗОРГАРДӢ بازارگردی бозоргард будан; дар бозор (беҳуда) гаштан.

БОЗОРГИР بازارگیر талабгору харидораш зиёд, серхаридор: **моли бозоргир**.

БОЗОРГОН بازارگان *ниг.* бозаргон.

БОЗОРГОНӢ بازارگانی *ниг.* бозаргонӣ.

БОЗОРГОӢ بازارگاه маҳалле ё майдоне, ки дар он ҷо бозор барпо мегардад, бозорчо.

БОЗОРЕӢ بازارياب он ки кораш ёфтани бозори хуб барои фурӯши маҳсулот аст.

БОЗОРЕӢӢ بازاريابی шугл ва амали бозорёб.

БОЗОРИДӢӢ بازارىدوز 1. дӯхташуда дар бозор аз тарафи дӯзандаи ношинос, ки одатан кайфияти хуб надорад ва кори дӯзанда пинҳонӣ аст. 2. дӯзандаи бозор, ки пинҳонӣ амал мекунад.

БОЗОРИДӢӢӢ بازارىدوزى дӯхтани чизе барои фурӯш дар бозору фурӯшгоҳҳо ба тариқи пинҳонӣ, молҳои беичозат дӯхташуда.

БОЗОРИӢӢӢ بازارىيانе ба шеваи бозор-риён.

БОЗОРИЗОДА بازارىزاده фарзанди бозорӣ, бозорӣ.

БОЗОРИ بازارى 1. *мансуб ба бозор*; **нони бозорӣ** ноне, ки барои фурӯш пухта шудааст. 2. дар бозор буда, аҳли бозор.

БОЗОРНОГУЗАР بازارناگذر касмаҳар, касод, ба фурӯш нараванда, гайрибозоргир: **моли бозорногузар**.

БОЗОРЧА بازارچه *шакли тасғири бозор*; бозори хурд.

БОЗОРЧӢ بازارچى *гуфт.* он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад (*мас., дар ягон оила*).

БОЗОРҶО(Ӣ) بازارجائى *ниг.* бозоргоҳ.

БОЗОРШИНОС بازارشناس *нав.* мутахассиси маркетинг (бозоршиносӣ), маркетинголог.

БОЗОРШИНОСӢ بازارشناسى *нав.* амали бозоршинос, маркетинг.

- БОЗПАЙВАСТАН** بازیبوستن дубора ба ҳам омадан; аз нав пайванд шудан.
- БОЗПАРВАРДАН** بازپروردن парвариш додан, тарбия кардан.
- БОЗПАРВАРӢ** بازیروی *нав.* 1. тарбия ва ислохи шахсони нашъаманд ё бемор ва омода кардани онҳо барои бозгашт ба чома. 2. аз нав барқарор кардани нерӯ ва қувва ба роҳи варзишкорӣ ва речаи хӯрок. 3. маҳалле, ки дар он ҷо нашъамандон барои тарки одатҳои бад ниғаҳдорӣ ва табобат мешаванд.
- БОЗПАРДОХТ** بازپرداخت *икт.* пас додани қарз ба бонк ё муассисаи дигари молиявӣ.
- БОЗПАРДОХТАН** بازپرداختن *икт.* қарзро баргардондан, пардохт кардан.
- БОЗПАС** بازپس қафо; ақиб; **бозпас додан** баргардонидан, гардонда додан; **бозпас мондан** ақиб мондан, қафо мондан.
- БОЗПАСГИРӢ** بازپسگیری дубора ба даст овардани он чи ки дар ихтиёри дигаре буд.
- БОЗПАСИН** بازپسین вопасин, охирин.
- БОЗПЕЧ** بازپچ *кит.* 1. шаддаи мӯҳра, ки барои бозии тифл аз ҷӯби гаҳвора овезон карда мемонанд. 2. алвонҷ, аргунҷак.
- БОЗПИРОӢ** بازپیرائی ораста ва зебо кардан, пироиш кардан.
- БОЗПУРС** بازپرس *ниг.* муфаттиш, истинтоқгар, пурсанда.
- БОЗПУРСИДАН** بازپرسیدن 1. пурсидан, тафтиш кардан. 2. аҳволпурсӣ кардан.
- БОЗПУРСӢ** بازپرسی *нав.* пурсиш; таҳқиқ; истинтоқ.
- БОЗПУХТ** بازپخت *нав.* коркарди ҳароратии филиз ва шиша, гармӣ додан ва сипас хунук кардани мавод барои нарм кардани онҳо ё тағйир додани сифати онҳо.
- БОЗРАС** بازرس *нав.* он ки дар идораи бозрасӣ кор мекунад, нозир.
- БОЗРАСӢ** بازرسی *нав.* низом ва идора – системаи назорат аз болои дуруст иҷро шудани қонун ва қарорҳои ягон соҳа, нозирот; инспексия; **бозрасии давлатии автомобилӣ** мақоми давлатӣ оид ба таъмини тартиботи истифодабарии нақлиёти автомобилӣ ва ҳаракат дар роҳҳо ва инчунин назорат бар онҳо.
- БОЗРАСТАН** بازرستان *кит.* начот ёфтан, раҳо шудан.
- БОЗРАФТАН** بازرفتن *кит.* рафтан; рафта расидан, восил шудан.
- БОЗСОЗӢ** بازسازی 1. навсозӣ, дигаргунсозӣ, ислохот. 2. *таър.* ислохоти кулӣ ва ҳамаҷонибаи ҷамъияти шӯравӣ, ки ҳукумати шӯравии собиқ соли 1985 эълон намуда буд.
- БОЗУ** بازو 1. қисми болои даст аз китф то оринҷ: **бозувони қавӣ**, **банди бозу**; **бокитфу бозу** тануманд; боқувват. 2. *мач.* зӯр, қувват, иқтидор; **бо зӯри бозу** ба воситаи зӯрӣ, бо ёрии қувва.
- БОЗУБАНД** بازوبند 1. асбоби зинати бозу, дастпона. 2. *д.* тӯморе, ки ба бозу мебанданд.
- БОЗУДАРОЗ** بازودراز 1. дастдароз. 2. *кин.* қавидаст, зӯрманд, тавоно.
- БОЗӮ** بازو *ниг.* бозу.
- БОЗХАРИД** بازخرید *ниг.* бозхаридан.
- БОЗХАРИДАН** بازخریدن 1. дубора ва аз нав харидани чизе, ки қаблан фурухта ё баҳшида шуда ё касе зӯран соҳибӣ кардааст. 2. харида озод кардани асир ё гулом.
- БОЗХОНД** بازخواند *исми феълӣ аз бозхондан*; пас даъват карда гирифтан, ҷегзада гирифтан (*фиристода, гумошта ё интиҳобкардаи худро*): **бозхонди намоянда**.
- БОЗХОНДА** بازخوانده *сифати феълӣи замони гузашта аз бозхондан*; ҷегзадагирифта, баргаштагирифта (*аз мансабе*).
- БОЗХОНДАН** بازخواندن пас даъват карда гирифтан, ҷегзада гирифтан (*фиристода, таъйинкарда ё интиҳобнамудаи ҳеҷро*).
- БОЗХОНӢ** بازخوانی 1. дубора хондани навишта ё матн. 2. хондани асари қадима барои таҳқиқи пажӯҳиш.
- БОЗХОСТ** بازخواست 1. пурсиш, пурсуҷӯ, пурсукови сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқ, тафтиш. 2. итоб; ҷазо; **бозхост кардан (намудан)** а) пурсуков кардани сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқи тафтиш кардан; б) ба

- чавобгарӣ кашидан; чазо додан; \diamond **рӯзи бозхост** рӯзи қиёмат, охират, рӯзи растохез.
- БОЗХОСТАН** بازخواستن баргашта талаб кардан, пас талабидан.
- БОЗХОҲ** بازخواه хоҳанда, талабкунанда.
- БОЗЧУСТАН** بازچستن тафтиш кардан, таҳқиқ кардан.
- БОЗҚҶҲ** بازجویى тафтиш, таҳқиқ.
- БОЗШУМОРӢ** بازشماری *нав.* аз нав шумурдан, дубора ҳисоб кардан.
- БОИДРОК** بادراك сохибидрок, бофаҳму фаросат, хушфаҳм, зирак.
- БОИЗЗАТ** باعزت иззатманд, арчманд, азиз.
- БОИЗТИРОБ** باضطراب боҳавф, дорои изтиробу хавфу хотир.
- БОИҚТИДОР** باقتدار муқтадир, тавоно, кавӣ, боқувват.
- БОИЛТИФОТ** بالنفات 1. он ки лутфу илтифот дорад; меҳрубон. 2. аз рӯи лутфу марҳамат, илтифоткорона.
- БОИЛТИФОТӢ** بالنفاتی боилтифот будан; лутфу марҳамат нишон додан; меҳрубонӣ.
- БОИМОН** بايمان имондошта, мӯъмин.
- БОИМТИӢЗ** بامتياز имтиёзманд, бартаридор, афзалиятнок: **табақаҳои боимтиёз**.
- БОИМҶОН** بايمجان *ниг.* бодинҷон.
- БОИН** *a.* بائن//باين *кит.* чудо, чудошуда; **се талоқи боин** *d.* се талоқи чудоқунанда (*зану шавҳарро*).
- БОИНСОФ** بانصاف он ки аз рӯи адлу инсоф амал мекунад, инсофдор, одил: дузд **бошу боинсоф бош** (*мақ.*).
- БОИНСОФӢ** بانصافی боинсоф будан; инсоф доштан, одилӣ.
- БОИНСОФОНА** بانصافانه аз рӯи адлу инсоф.
- БОИНТИЗОМ** بانتظام он ки интизом дорад, ботартиб.
- БОИНТИЗОМӢ** بانتظامی боинтизом будан, тартибу интизом доштан, интизомнокӣ.
- БОИРОДА** باراده сохибирода; дорои иродаи мустаҳкам.
- БОИС** باعث сабаб, мӯчиб; аз **боисн...** а) аз сабаби ..., ба сабаби...; б) барои ..., ба хотири...; **боиси чизе гардидан (шудан)** сабабгори чизе шудан.
- БОИСМАТ** باعصمت покдоман, бегуноҳ.
- БОИСМАТӢ** باعصمتى боисмат будан, поку бегуноҳ будан.
- БОИСРОР** بااصرار истодагарона, исроркорона.
- БОИСТ** بايست лозим, зарур, вочиб; бояд.
- БОИСТА** بايسته лозим, зарурӣ, сазовор, шоиста, муносиб.
- БОИСТАГӢ** بايستگى зарурат, лозимӣ, боиста будан; шоистагӣ, лаёқатмандӣ.
- БОИСТАН** بايستن лозим будан, зарур будан, даркор будан.
- БОИСТАНӢ** بايستنى *сифати феълӣи замони оянда* аз **боистан**; коре, ки иҷро шуданаш лозим ва зарур аст.
- БОИСТЕҲҚОҚ** باستحقاق *кит.* сазовор, шоиста, ҳақдор.
- БОИСТЕЪДОД** باستعداد сохибистеъдод, истеъдоднок; қобилиятнок, болаёқат: **шоири боистеъдод, чавони боистеъдод**.
- БОИСТЕЪДОДӢ** باستعدادى боистеъдод будан, истеъдоднокӣ; қобилиятнокӣ, лаёқатмандӣ.
- БОИФТИХОР** باافتخار бофаҳр, бовиқор.
- БОИФФАТ** باعفت аз шаҳват парҳезкунанда, парҳезгор, покдоман.
- БОИФФАТӢ** باعفتى покдоманӣ, парҳезгорӣ.
- БОИХТИСОС** باختصاص ихтисоснок, сохиб-ихтисос; аз рӯи таҳассусе таълимдида: **муаллими боихтисос**.
- БОИХТИСОСӢ** باختصاصى ихтисоснокӣ, сохиб-ихтисосӣ, мутаҳассис будан.
- БОЙ** *I t.* باى сарватманд, давлатманд, молдор, ганӣ, доро; гайримӯҳтоҷ, таъмин; **забони бой** забони захираи лугавиаш зиёд ва соҳти грамматикаш мукамал; **бой шудан (гардидан)** давлати фаровон ёфтан, сохиби пулу моли зиёд шудан, сарватманд гардидан; аз **чизе бой будан** чизеро фаровон доштан, ба миқдори номаҳдуд сохиб будан ба чизе.

БОЙ II **بای**: **бой додан** а) бохтан, мағлуб шудан, таслим гаштан, банд шудан (*дар ягон бозӣ, мусобиқа, гарав, мубоҳиса ва ғ.*); б) аз чизе маҳрум шудан, аз даст додан (*мас., пулро дар қимор*); **◇ дили худро бой додан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) ба касе ошиқ шудан, ба ишқи касе гирифторм шудан; **корро бой додан** имкониятро аз даст додан, дар коре шикаст ёфтан; **сир бой надодан** замири дили худро пинҳон доштан; ҳолати ботинии худро маҳфӣ нигоҳ доштан; **худро бой додан** а) аз тарсу ҳарос чӣ кор кардани худро надониста мондан; б) ҳаробу лоғар шудан (*муқ. худро гиридан*); в) худро аз даст додан; аз ҳол рафтан; **ҳеч чиз бой надодан** ягон зарар наидан; чизеро гум накардан.

БОЙБАЧА **байбچه** 1. писари бой, фарзанди бой. 2. *мач.* калонхарч (*аз пули бедарди миён*).

БОЙБАЧАГӢ **байбچه گي** 1. бойбача будан. 2. *мач.* калонхарчӣ (*аз пули муфт*); **бойбачагӣ кардан** калонхарчӣ кардан.

БОЙБАЧЧА **байбچه** *гуфт.*, *ниг.* **бойбача**.

БОЙБИКА **байбике** *кҳн.* бойзан, хӯчаинзан.

БОЙБОБО **байبابا** калимаест, ки одатан зердастон дар мурочиат ба шахси сарватманд ба кор мебаранд.

БОЙГОН **байگان** он ки кораш чо ба чо кардани маводи бойгонӣ аст.

БОЙГОНӢ **байгани** 1. муассисае, ки он чо ҳуҷҷатҳои кӯҳнаю қадима ва ёдгориҳои хаттӣ нигоҳ дошта мешаванд; шӯъбае дар муассиса, ки дар он ҳуҷҷатҳои кӯҳнаи он муассиса маҳфуз дошта мешаванд. 2. *мачмӯи* дастнависҳо, мактубҳо ва дигар асноди *марбут ба* фаъолияти шахсе, архив: **бойгонии нависанда**.

БОЙДИХАНДА **байدهنده** *сифати феълӣи замони ҳозира аз бой додан*.

БОЙДОДА **байداده** *сифати феълӣи замони гузашта аз бой додан*; шахси бозиро бохта, мағлуб дар қимор ва ё мусобиқае.

БОЙДУХТАР **байدхتر** 1. духтари шахси бой. 2. духтари молу чиздор, духтари бадавлат.

БОЙЗАН **бай زن** 1. зани бой. 2. зани бадавлат; хӯчаинзан, хӯчаинзанақ.

БОЙИГАРӢ **байگری** *мачмӯи чизҳои қиматдошта*

(*хоҳ молу хоҳ қанданиҳои фойданок*); сарват, дорой, давлат: **бойигариҳои зеризаминӣ, бойигариҳои табиӣ**.

БОЙИМЧОН **байимچان** *ниг.* **бодимчон**.

БОЙӢ **бай** 1. *мансуб ба бой(ҳо)*. 2. боигарӣ, давлатмандӣ, бой будан.

БОЙЧА **байچه** *шакли тасғири бой*: бойи начандон калон; шахси нав пулу чизро дида.

БОЙЧЕЧАК **байچهچک** *бот.* гиёҳи гули зарду сафедчадор, ки дар кӯҳу саҳро баъди тамом шудани барфҳо мерӯяд ва муждарасони баҳор шумурда мешавад, гули баҳман, нарғис.

БОЙШАВӢ **باشوي** *исми амал аз бой шудан*; сарватандӯзӣ, давлатгундорӣ.

БОК **бак** тарс, хавф, бим; **бок надоштан** тарс надоштан, парво надоштан (*аз касе ё чизе*); **боке нест // ҳеч боке не** воқеаи баде рӯй надодааст, кори ганда нашудааст; зарар надорад; ҳеч гап не.

БОКАЛЛА **бакле** боақл, боҳуш, дорои огоҳӣ ва қудрати андеша.

БОКАРРУФАР **бакрофр** ботакаббур, олуфта, богурур.

БОКИРА *а.* **баكرة** духтари ба шавҳар набаромада, шавҳарнадида, дӯшиза.

БОКИРАГӢ **баکرگی** бокира будан, вазъ ва ҳолати бокира.

БОКИФОЯТ **бакфайт** дорои кифоят, кордонӣ, ботадбир.

БОКӢ *а.* **баки** *кит.* гиряқунанда, гирянда.

БОКС *англ.* **бакс** *варз.* навъи бозии варзишгарон, ки иборат аст аз муштзанӣ (*бо дастпӯшакҳои маҳсуе*) дар байни ду каси ҳамвазн бо рнояи коидаҳои муайян.

БОКСИТ *фр.* **баксит** *мағд.* чинси кӯҳӣ, ки дар таркибаш асосан оксиди алюминий ва оҳан мавҷуд аст ва бехтарин навъи алюминийро аз он мегиранд.

БОКСИТДОР **бакситдар** дорои боксит.

БОКСЧӢ **баксчи** варзишгаре, ки бо бокс машғул аст, муштзан (боксер).

БОКУРА *а.* **бакуре** *кит.* 1. меваи пешпазак, меваи наврас. 2. мевае, ки ҳанӯз нағз напухта-

аст, меван нимпухта, меван нимдунбул.

БОКУРРА *a.* باقره байтали бачадор, моди-ёни дорои курра; *мач.* зани бачадор.

БОКИДОР باقىدار он ки қарз ё воми худро пурра пардохт накарда, як қисмаш боқӣ мондааст.

БОКИМОНДА باقىمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз боқӣ мондан.* 2. бозмонда, мобакия, бақия; бакорнарафта; пасмонда; зиёдатӣ: пули боқимонда, боқимондан хӯрок. 3. хиссаи барҳамнахӯрдаи чизе; қисми аз-байннарафтаи гурӯҳе: боқимондаҳои давраи гузашта.

БОҚӢ *a.* باقى 1. поянда, пойдор, устувор, барқарор: то даме ки нафас боқист, то чаҳон боқист. 2. бақия, мобақӣ; бозмонда, пасмонда; зиёдӣ кардамонда; қисми дигари чизе, хиссаи дигари чизе. 3. *риёз.* ҳосили тарҳи як адад аз адади дигар; **боқӣ мондан** а) пойдор (барқарор) мондан; маҳфуз мондан, нигоҳ дошта шудан; б) ба ҷо мондан, пас мондан аз касе (чизе), сарф нашуда мондан; в) баргараф нашудан, барҳам нахӯрдан; нест нашудан; аз худ боқӣ гузоштан монда рафтан, ба ёдгор мондан; аз чизе асаре боқӣ намондан тамоман аз байн рафтан, ба кулӣ маҳв шудани чизе.

БОКУВВАТ باقوت 1. зӯр, тавоно, қавӣ, бақувват; тануманд; солиму бардам. 2. қувватдиханда; сергизо, гизобахш: хӯроки боқувват. 3. маҳкам, мустаҳкам, сахт: иморати боқувват.

БОКУВВАТӢ бақуотӣ боқувват будан, зӯрӣ, тавоноӣ.

БОКУДРАТ باقدرت боиктидор, боқувват, муқтадирӣ, қавӣ.

БОКУДРАТӢ бақдратӣ қудратнокӣ, боқувватӣ, муқтадир, тавоноӣ.

бол *асоси замони ҳозираи болидан.*

БОЛ I بال 1. узве, ки парандаҳо ва баъзе ҳашарот ба воситаи он парвоз мекунанд, қанот. 2. қисми ба ду тараф паҳншудаи ҳавопаймо; **болу пар** а) қанот; б) *мач.* қувва(т), иқтидор, тавон; в) *мач.* тақягоҳ, пушту паноҳ; **болу пар бароварда...** киноя аз шитобон, бо майлу рағбати зиёд (*мас., омадан, рафтан*

ба ҷое); **бол афшондан** // **бол задан** // **бол кушодан** паридан, парвоз кардан; **боли касеро кайдан киноя** аз касеро очизу нотавон кардан (*мисли мурғи беболу пар*); **болу пар бахшидан** қуввату тавоноӣ додан; ба воя расондан, ба камол расондан; **болу пар задан дар талаби чизе** (*мас., илму дошиш*) сазю кӯшиш кардан барои ба даст даровардани чизе; **болу пар шикастан** аз болу пар чудо шудан; қобилияти парвозро гум кардан; аз болу пар чудо шудан *мач.* бекасу бепаноҳ шудан.

БОЛ II بال *кит.* дил, қалб; хотир; **ба фароғи бол** форигболона, хотирчамъона, бо хотири чамъ.

БОЛАЁҚАТ بالايقت лаёқатнок, қобилиятнок; боистеъдод: **шогирди болаёқат, ҷавони болаёқат.**

БОЛАЁҚАТӢ بالايقتӣ лаёқатнокӣ, қобилиятнокӣ.

БОЛАЗЗАТ بالذت лаззатнок, лазиз, хуштаъм, бомаза, гуворо: **таоми болаззат, хӯроки болаззат.**

БОЛАЗЗАТӢ بالذتӣ лаззатнокӣ, лазизӣ, хуштаъмӣ: болаззат будан.

БОЛАНДА بالنده *сифати феълии замони ҳозира аз болидан.*

БОЛАТОФАТ بالطافت латофатдошта, латиф.

БОЛАФШОН بالفشان болҷунбон; дар ҳолати парвоз, парида; **болафшон шудан** а) дар парвоз шудан, паридан; б) *мач.* ракс кардан, ба ракс омадан.

БОЛАФШОНӢ بالفшанӣ *исми амал аз бол афшондан.*

БОЛВОЯ بالوايه *кит., ниг.* фароштурук.

БОЛҒА بالغه путк, хоиск, чаккуш.

БОЛҒАЧА بالغهچه путки хурд.

БОЛДОР بالدار дорои бол, қанотдор (*асосан сифати парандагон*).

БОЛЗАНОН بالزان дар ҳоли ба ҳам задани болҳо.

БОЛИҒ *a.* بالغ 1. *кит.* расида; расо; **болиғ ба...** дар худуди...; тақрибан: **болиғ ба як тонна.** 2. ба балоғат расида; ҷавон; **болиғ шудан** ба синни балоғат расидан, ба ҳадди камол ра-

сидан.

БОЛИҒДАВЛАТ بالغدولت *кит.* киноя аз давлат-манд.

БОЛИҒДИЛ بالغددل *кит.* равшанзамир, доно.

БОЛИҒНАЗАР بالنظر *кит.* соҳибназар; дуран-деш.

БОЛИД ю. باليد *нуч.* шиҳоби калони дурахшон.

БОЛИДА باليده 1. *сифати феълии замоши гузашта аз болидан.* 2. *мач.* сарфарозона, сарбаландона; ифтихормандона; **таъби болида** а) таъби баланд; б) таъби хуш.

БОЛИДАН باليدن 1. рӯидан; нумӯ кардан. 2. сар афрохтан; фахр кардан, нозидан. 3. *мач.* хушвақт шудан, хушҳол гаштан; рӯҳбаланд шудан; **ба худ болидан** фахр кардан бо ягон чиз ё хислати худ; мағрур шудан; **таъби касе болидан** а) кушода шудани таъби касе; хушҳол шудан; б) *мач.* ба завқу илҳом омадан.

БОЛИН بالين *ниг.* болиш; чои сар мондан дар вақти хоб: **болини беморӣ**, **болини марг**; **ба (бар) сари болини касе** дар назди чои хоби касе, ба пеши бистари касе (рафтани, нишастани); **дар як болини сар мондан бо касе** ҳамхоба шудан; зану шӯ шудан.

БОЛИШ بالش *исми феълӣ аз болидан*; сабзиш, рӯиш, нашъунамо.

БОЛИШ(Т) بالش//بالشت он чи вақти хоб зери сар мегуздоранд, болини; така: **болишти пар.**

БОЛИШТАК بالشتك 1. *шакли тасғири болиш(т).* 2. *тех.* такагоҳ дар механизмҳои гуногун; асоси иморат.

БОЛИШТЧА بالشتچه болишти хурд.

БОЛО I بالا 1. қисми баланди ҳар чиз, забар, фавк; *муқоб.* поён, зер: **хучраи болои дарвоза**, **иморати болои арк.** 2. рӯй; рӯи чизе; *муқоб.* таг (тах): **болои дастархон**, **болои кат (хобидан)**, **болои миз**, **болои майсаву сабза.** 3. сар, тор, фарқи сари чизе: **болои душман бомба партофтан**, **аз болои теппаҳо гузаштан**, **болои куллаҳои баландро абр пӯшондааст.** 4. баландӣ, теппа; **рӯ ба боло** рӯ ба сӯи осмон; рӯйнокӣ. 5. дар мавқеи баланд воқеъгардида (*нисбат ба дигаре*), болой: **хонаи боло**, **деҳаи боло**, **боғи боло.** 6. *кит.* дароз: **қадди боло.** 7.

мач. қад, комат (*мас.*, *болобаланд*, *қадбаланд*). 8. баланд: **ҳавопаймо боз болотар парид.** 9. *гуфт.*, *мач.* тарафи болои хона, пешгоҳ: **аз боло гузаред**, **ба боло марҳамат кунед.** 10. *мач.* марказ, ҳукумати марказӣ; идораю муассисаҳои роҳбарикунанда нисбат ба тобеъ: **аз боло фармон гирифтани (омадан)**; **болои роҳ** сари роҳ, қадди роҳ: **ҳавлии болои роҳ**; **болои сар** а) тори сар; б) тарафи осмон, сӯи ҳаво; **болои ҳам** // **боло-болои ҳам** а) яке аз фавқи ё паси дигаре: **болои ҳам чидани қанори пахта**; б) яке аз рӯи дигар, якеро ба рӯи дигар: **чанд қабат чомаро боло-болои ҳам пӯшидан**; в) *мач.* паси ҳам, пайи ҳам; пайваста, муттасил: **боло-болои ҳам борон борид**; **аз болои...** а) аз фавқи..., аз тори...; б) аз тарафи болои...; в) аз мавзӯи..., аз масъалаи...; г) аз вачҳи..., аз ҳисоби...; ғ) аз пушти..., аз паси...; д) баъд аз, баъди..., пас аз; ё) аз хусуси..., дар бораи...: **аз болои касе шиқоят кардан**; **ба болои...** а) ба сари касе (*мас.*, *худро партофтан*); б) дар назди..., дар пеши...; в) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., аз барои... (*чизе ё касе талош кардан, гапгузаронӣ кардан бо касе*); **ба (бар) болои ин** ба замми ин, илова бар ин; **ғайр аз ин**; **дар болои...** // **бар болои** а) дар фавқи..., дар сари... (*девор*, *тал*, *роҳрав*, *дарвоза*); б) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., дар атрофи..., дар мавзӯи...: **дар болои масъалае мунозира кардан**, **сухан дар (бар) болои чизе мерафт**, **шӯру ғавғо бар болои чизе буд...**; в) дар аснои..., ҳангоми...; **болою поён** // **боло-поин** а) баланду паст (*чунбондан*, *рафтани чизе*); б) қабати болоию поёнии бино; **аз... боло аз...** зиёд, зиёдтар аз ...; **марди синнаш аз 40 боло**; **аз боло ба поён** аз фароз ба нишеб; **боло бардоштан** а) ба ҳаво бардоштан чизеро; б) *мач.* таърифи беҳад кардан; в) касеро пешбарӣ кардан ба коре; **боло гирифтани** авч гирифтани, ба дараҷаи аъло расидан (*мас.*, *отаи*, *овоз*, *садо*); **боло кардан (намудани)** а) бардоштан, рост кардан (-и сар, чашм, гиребони палто ва ғ.); **барафрохтан (байрақро)**; б) барзадан (*мас.*, *остипро*); в) ба сар бардоштан, ба ҳаво бардоштан (*мас.*, *қамчинро*); **боло рафтани** а) зиёд шудан, афзудан(-и шавқ, завқ); б) авч гирифтани, барор гирифтани коре; **аз болои касе дарро бастан** аз берун дарро баста (занҷир карда, қулф карда) касеро банд кардан; **аз болои сар омадан (рост шудан)-и оф-**

тоб ба қиём расидани офтоб; **дар (ба) болон сари касе** **рост** **истодан** дар назди шахси нишаста чизеро мунтазир шуда ё талаб карда истодан; **болон дида** дар мавриди ниҳоят хушнудона қабул кардани меҳмоне гуфта мешавад; *муқ.* **нури дида, тоҷи сар;** **болон чашм** дар мавриди итоат ба фармони касе гуфта мешавад; ба чашм; **ид болон ид, тӯй болон тӯй** хурсандие тамом нашуда дигаре сар мешавад; **ба болон кор рафтаи** дар айни чӯшу хурӯши коре ҳозир шудан (*ба ҷое*); **ба болон коре мондан** касеро ба коре вазифадор кардан; касеро роҳбари коре таъйин кардан, роҳбарии кореро ба зиммаи касе вогузоштан; **болон чизеро пӯшондан** чизеро пинхон кардан (*мас., гаперо*), аз паҳн шудан нигоҳ доштан (кореро); **ба боляш даромадан** дар айни содир шудани амале ба ҷое даромада мондан; **кор бар болон чизе омадан** расидани навбати чизе дар коре; **рӯхи касеро боло бардоштан** таъби касеро хуш кардан, рӯҳбаланд кардан; **болон сӯхта намақоб** (*мақ.*) ба замми як мусибат омадани мусибати дигар; ба як азобу укубати вазнин илова шудани азобу машаққати дигар.

БОЛО III **БОЛОЙ** *بالا//بالائی* *кҳн.* аспи кутал, аспи етакӣ, ҷанибат; асп.

БОЛОБАЛАНД *بالبلند* қаддароз, қоматбаланд; мавзунқомат, хушқаду қомат.

БОЛОБАЛАНДӢ *بالابلندی* хушқадӣ, мавзунқоматӣ.

БОЛОБАР *بالابر* 1. василае барои боло бурдани масолеҳи сохтмонӣ, ки бо барқ кор мекунад. 2. лифт, осонбар. 3. абзоре дар автомобил барои болову поин кардани шиша.

БОЛОБАРДОР *بالابردار* ба боло бардоранда, ба ҷои баланд бурда расонанда (*мас., кран, лифт, мошин*); **болобардор кардан** аз ҳад зиёд таърифу тавсиф кардан касеро.

БОЛОБАРДОРӢ *بالابرداری* 1. зиёд кардани қимат, баланд кардани нарх. 2. *маҷ.* таъриф, тавсиф, бардор-бардор кардан (*беитар бо мақсади хушомад*).

БОЛОБАРОӢ *بالابرائی* *исми амал аз боло баромадан*; баромадан ба болон чизе (*мас., кӯҳ*).

БОЛОГАРАВ *بالاگرو* гарав бастанӣ тамошобинони ягон мусобиқа дар байни худ (*мас., дар бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду*

бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду бедонабоз бо ҳам бастаанд, тамошобинон ҳам аз болон бедонаҳои онон байни худ гарав мебанданд).

БОЛОГУЗАР *بالاگذر*: **меҳмони бологузар** *гуфт.* меҳмони азиз, меҳмони боиззат.

БОЛОДАРАҶА *بالادرجه* дорои дараҷаи баланд, олидараҷа.

БОЛОД *بالاد* *кит., ниг.* боло II.

БОЛОДАРӢ *بالادری* тарафи болон чорчӯбаи дару дарвоза.

БОЛОДАРОЗ *بالادراز* *кит., ниг.* болобаланд.

БОЛОДАСТ *بالادست* *кит.* забардаст, тавоно, голиб, дастболо.

БОЛОДАСТӢ *بالادستی* забардастӣ, тавоноӣ; голибӣ, дастболоӣ.

БОЛОДОР *بالادار* дорои қадӣ баланд, қадбаланд, баландқомат.

БОЛОИҚУТБӢ *بالائیقطبی*: **парвози болоиқутбӣ** парвоз дар фазои қутбҳои кураи Замин.

БОЛОИХАМ *بالایهم* рӯбарӯ, қабат-қабат.

БОЛОӢ I *بالایی* 1. воқеъ дар боло; *муқоб.* поёнӣ; қисми болон бино, айвони болоӣ, лаби болоӣ. 2. *мансуб ба боло* (марказ): **ндораҳои болоӣ, ташкилотҳои болоӣ.**

БОЛОӢ II *بالایی* гарав, замонат (*хусусан дар қимор*).

БОЛОӢ *بالای* *ниг.* боло II.

БОЛОКОРӢ *بالاکاری*: **ба болокорин** *гуфт.* ба замми..., илова бар..., гайр аз...

БОЛОКУШОД(А) *بالاکشاد(ه)* рӯкушода, болонпӯшида; бешифт: **мошини болокушода, вағони болокушода.**

БОЛОКҶА *بالاکوچه* кӯҷаи дар боло воқеъшуда.

БОЛОН I *بالان* 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозираи болидан.* 2. мутаҳаррик, чунбон.

БОЛОН II *بالان* *кҳн., ниг.* долон.

БОЛОНИШИН *بالانشین* 1. он ки дар ҷое (*маъракае, маҷлисе, нишасте*) аз ҳама боло менишинад, шахси афзалиятдошта, баргузи-

шинад, шахси афзалиятдошта, баргузида. 2. *маҷ.* садрнишин, мансабдор; \diamond **камхарчи болонишин** чизи арзон, вале хубу хушсифат.

БОЛОНИШИНӢ بالانشينى 1. нисбат ба дигарон дар ҷои баландтаре нишастан. 2. *маҷ.* баланд артаба будан, болонишин будан.

БОЛООБ بالآب наздик ба ҷои саршавии об, сари об: болооби дарё.

БОЛОПУР بالاپر *кҳн.* тӯпу туфанг, ки тир аз даҳони милаш бо сунба ҷой карда мешуд: милтиқи болопур.

БОЛОПҶШ بالاпוש 1. *ниг.* болопӯшида. 2. ҳар чизе, ки барои болоро пӯшида хобидан ба кор мебаранд; кампал: **кӯрпаи болопӯш**. 2. либоси рӯ, либосе, ки аз болои либосҳои дигар меҷӯшанд (*аз қабилӣ чома, палто*).

БОЛОПҶШАК بالاпوشак 1. сарпӯшак, сарпӯш. 2. *ниг.* болопӯш 2.

БОЛОПҶШИДА بالاпوشيده ҳар чизе, ки боляш пӯшидааст; *муқоб.* болокушод(а): долони болопӯшида, растаи болопӯшида, аробаи болопӯшида аробаи каппанок.

БОЛОР بالار ҷӯби дарози гафс, ки вақти пӯшонидани сақф нӯғҳояшро ба ду синҷи девор монда, ба боляш васса ё тахта мезананд.

БОЛОРАВӢ بالاروى 1. *исми амал аз боло рафтан*. 2. афзоиш, зиёд шудан; густариш; пешравӣ, тараққиёт: **болоравии худоғоҳии миллӣ**, **болоравии шуури иҷтимоӣ**: дар болоравӣ будан дар айни авҷгирӣ ва ҷӯшу хурӯш будан.

БОЛОРИ بالارى ҷӯби болор, ҷӯбе, ки барои болор истифода мешавад, рав.

БОЛОСАНГ بالاسنگ санги фавқонии осӣ; *муқоб.* таксанг, зерсанг.

БОЛОСОХТ بالاساخت 1. ба болои чизе бино сохтан, баландтар кардани биное ё иншооте, болохона. 2. *фалс.* ҳар чизи моддӣ ё андешае, ки дар болои поя (базис) устувор мешавад.

БОЛОХОНА بالاخانه хонае, ки бар болои биное сохта шудааст, ошёнаи дуюм дар биноҳои дуқабата; *муқоб.* таҳхона.

БОЛОХОНАДОР بالاخانهدار 1. болохонадошта, дорои болохона: **бинио болохонадор**. 2. *маҷ.* бодабадаба, дабдабанок (*мас., номи шахс, номи идораю ташиқлот ва ғ.*); **дашноми болохонадор** дашноми бениҳоят қабеху саҳт; **таърифи болохонадор** таърифи аз ҳад зиёд суханпардозона; таърифу тавсифи муболиғаомез.

БОЛСУРХ بال سرخ дорои болҳои сурхранг.

БОЛУ I بالو *кит.* озах.

БОЛУ II بالو *кҳн.* бародаре, ки аз як падару модар таваллуд шудааст (*нисбат ба бародар ва ё хоҳари дигар*), бародари ҳамхун, бародари ҳамтан.

БОЛУА ا. بالوعه ҷоҳи сартанг дар хона ё дар рӯи ҳавлӣ, ки дар он обҳои мустаъмал ва барзиёдро мерезанд, обрез.

БОЛУҒ بالغ *кҳн.* шоҳи дарунҳолии гов ё ҷӯби миёнҳолий, ки бо он шароб менӯшанд; паймонаи шароб.

БОЛШЕВИЗМ р. بالشويزم *таър.* ҷараёни марксистии инқилобии афкори сиёсии корғарии рус ва байналхалқии асри XX, ки минбаъд асоси назария ва амалияи ҳизби болшевиқӣ қарор гирифтааст.

БОЛШЕВИК р. بالشويك *таър.* узви ҳизби болшевикон, тарафдори болшевизм; *ниг.* коммунист.

БОЛШЕВИКӢ بالشويكى *таър.* мансуб ба болшевик: ҳизби болшевиқӣ.

БОЛШИКАСТА بالشكسته 1. болҳояш шикаста, аз болу пар ҷудошуда. 2. *маҷ.* ба рӯзи саҳт афтада, очиз.

БОМ I بام пӯшиши бино, болои хона; тарафи берунии шифти хона: **боми пастак**, **боми тунукағӣ**, **боми хаспӯш**; номи баланд бех аз **боми баланд** (*зарб.*); \diamond **боми фалак** осмон; **боми ҷаҳон** *кин.* минтақаи баландкӯҳи Помир (Бадахшон); **бому дар II дару бом** *кин.* хонаю ҷой; манзил; **як бому ду ҳаво** дар мавриди дар айни як шароит ҷой доштани ду фикри мухталиф гуфта мешавад.

БОМ II *бам* *шакли кӯтоҳшудаи бомдод*; аз **бом то шом** аз пагоҳӣ то бегоҳӣ; тамоми рӯз.

БОМАҒЗ *бамғз* 1. хирадманд, оқил. 2. хирадмандона, оқилона, маъқул.

БОМАДАНИЯТ *бамданият* соҳиби маданият, бофарҳанг, маданӣ.

БОМАДАНИЯТӢ *бамданиятӣ* бомаданият будан, маданиятнокӣ, бофарҳангӣ.

БОМАЗА *бамза* дорои таъми фораму гуворо, лазиз, хуштаъм: **хӯроки бомаза**.

БОМАЛОҲАТ *бамлаҳат* малех, зебо, зеборӯ, ситорагарми хушрӯ.

БОМАНИШ *баманиш* хирадманд, бобасират, некниҳод, хушманиш; дорои хислатҳои неки инсонӣ.

БОМАНТИҚ *бамантиқ* мантиқдор, дорои мантиқ.

БОМАСЛАК *бамаслак* маслакдор, соҳибмаслак, соҳибтариқат, он ки роҳу равиши муайяни сиёсӣ дорад, дорои ҷаҳонбинӣ ва мафкураи муайян; муқ. **бемаслак**.

БОМАСЛИҲАТ *бамаслиҳат* аз рӯи маслиҳат, коре, ки бо маслиҳат ва мулоҳиза анҷом ёфтааст: **ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд** (*зарб.*).

БОМАТОНАТ *баматанат* матин, суботкор, собит-кадам, устувор.

БОМАҲОРАТ *бамҳарат* моҳир, усто дар коре: **рассоми бомаҳорат**.

БОМАШАҚҚАТ *бамашққат* бо азобу душворӣ, бо мушкилӣ.

БОМАШАҚҚАТӢ *бамашққатӣ* вазъи бомашаққат, душворӣ кашидан.

БОМАЪЛУМОТ *бамалумот* *ниг.* соҳибмаълумот.

БОМАЪНӢ *баманӣ* 1. дорои маънӣ ё мафҳуми мантиқӣ. 2. шахси бомаънӣ, боодоб, ботарбия.

БОМАЪРИФАТ *бамарифат* соҳибмаърифат, маърифатнок; воқиф, огоҳ: **шахси бомаърифат**.

БОМАЪРИФАТӢ *бамарифатӣ* маърифатнок будан, соҳибмаърифат будан.

БОМБ *фр.* *бамб* *гуфт.*, *ниг.* **бомба**.

БОМБА *фр.* *бамбе* навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканда, сӯзанда *ва г.* пур кар-

да шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад: **бомбаи атомӣ**, **бомбаи оташафрӯз**, **бомбаи зиддитанкӣ**, **таркиши бомба**, **бомба партофтан**.

БОМБААНДОЗ *бамбеандоз* ҳ. ҳавопаймои махсус барои партофтани бомба: **ҳавопаймои бомбаандоз**.

БОМБААНДОЗӢ *бамбеандозӣ* амали ҳавопаймои бомбаандоз, бомбапартоӣ.

БОМБАБОРОН *бамбебаран* якбора аз ҳавопаймоҳои бисёр рехтани бомба: **бомбаборон кардан**.

БОМБАПАРТО *бамбеपर्та* *ниг.* **бомбаандоз**.

БОМБАПАРТОӢ *бамбеपर्таӣ* *исми амал* аз **бомба партофтан**; **бомбаандозӣ**.

БОМГОҲ *бамгаҳ* *ниг.* **бомдод**.

БОМГӢША *бамгоше* 1. гӯшаи бом, кунҷи бом; бом. 2. *маҷ.* хона: **бомгӯшаи падар**.

БОМДОД *бамдод* субҳ, пагоҳӣ; сахар: **вақти бомдод**, **насими бомдод**, **намози бомдод**; муддати замон аз соати дувоздаҳи шаб (24) то соати дувоздаҳи рӯз; муддати замон аз ҳангоми равшан шудани ҳаво то тулӯи офтоб ва як то ду соати баъд аз он.

БОМДОДӢ *бамдодӣ* *мансуб ба* **бомдод**; сахарӣ: **ситораҳои бомдодӣ**.

БОМДОДОН *бамдодан* ҳангоми бомдод, вақти сахар, субҳгоҳон.

БОМДОР *бамдар* дорои бом, бомпӯш.

БОМЗАД *бамзад* табл ё нақорае, ки одатан ҳангоми фаро расидани субҳ навохта мешавад.

БОМЕҲР *бамеҳр* бо муҳаббат, бо меҳрубонӣ.

БОМКӢБА(К) *бамкӯбе/бамкӯбӣ* асбоби шабеҳи ўғурдаста, ки бо он хоку гили бомро зада, саҳту ҳамвор мекунанд.

БОМПӢШ *бампӯш* он ки бо корҳои пӯшонидани бомҳо машғул аст: **устои бомпӯш**. 2. пӯшише, ки аз он барои пӯшонидани болои хонаҳо, чашмаҳо, чоҳҳо истифода мешавад.

БОМПӢШӢ *бампӯшӣ* кор ва амали бомпӯш;

БОМУВАФФАҚИЯТ *бамувоқифит* ба таври муваф-

фақиятнок, бобарор: **анчоми бомуваффақияти кор**.

БОМУЗД بامزد музднок, пулакй: **кори бомузд**.

БОМУЛОҲИЗА باملاحظه 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор; дурандеш: **одами бомулоҳиза**. 2. мулоҳизакорона, эҳтиёткорона; дурандешона: **чавоби бомулоҳиза**.

БОМУЛОҲИЗАГӢ باملاحظگي мулоҳизакорӣ, эҳтиёткорӣ, дурандешӣ.

БОМУҲАББАТ بامحبت меҳрубону самимӣ ва дӯстдори дигарон, бомеҳр.

БОМЧА بامچه *шакли тасгири бом*: **боми хурду пастак**.

БОН I بان дарахти мавзуне, ки баргҳои нозуку хушбӯй дорад ва аз донаҳои пистамонанди он равгани хушбӯй мегиранд, хуббулбон.

БОН II بان *ҷузъи насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* ниғаҳбон, ҳифзқунанда, доранда, варзанда: **боғбон, шутурбон, ниғаҳбон, сарҳадбон, посбон, меҳрубон**.

БОНАВО بانوا он ки хӯроку пӯшок ва дигар чизҳои барои зиндагӣ зарурро дорад, тавонгар, давлатманд, некӯаҳвол; *муқоб.* **бенаво**.

БОНАЗОКАТ بانزاکت хушмуомила, боодоб; зариф, нозуктабъ; **рафтори боназокат** рафтори нарму боодобона.

БОНАЗОКАТӢ بانزاکتي хушмуомилагӣ, боодобӣ; зарифӣ, нозуктабъӣ; *муқоб.* **беназокатӣ**.

БОНАФОСАТ بانفاست нафосатдошта, нафис, нозуку латиф.

БОНГ بانگ 1. овози баланд, фарёд. 2. садои чеги ҳайвонот: **бонги хурӯс; бонги намоз даъват ба намоз, азон; бонги нӯш** садои «бинӯш» ҳангоми шаробнӯшӣ, «нӯш бод!» гуфтан; **бонги хатар** садои баланди дурударози огоҳқунанда аз ягон хатар: **бонги хатар задан; бонг задан** а) фарёд кардан, дод задан, бо овози баланд гап задан бо касе, чег задан; б) наъра кашидан, аррос кардан.

БОНЕЪМАТ بانعمت соҳибнеъмат, давлатманд.

БОНИЗОМ بانظام дорои тартибу низом, ботартиб, тартибнок.

БОНИШОТ بانشاط зиндадил, шодмон, хурсанд, масрур.

БОНӢ I باني бинокунанда, созанда; бунёдгузор.

БОНӢ II باني 1. нигоҳубинқунанда, парастор. 2. посбон, мухофиз; **бонӣ кардан** а) нигоҳубин кардан, парасторӣ намудан; б) мухофизат намудан, посбонӣ кардан (*мас., ватанро*).

БОНК بانک 1. муассисаи молиқу иқтисодии махсусест, ки муомилаҳои мухталифи пулӣ ба воситаи он иҷро мешавад: **бонки давлатӣ, бонки миллӣ, бонки тиҷоратӣ**. 2. биное, ки дар он ин муассиса ҷойгир шудааст.

БОНКА بانکه *гуфт.*, *ниг.* **банка**.

БОНКДОР بانکدار соҳиб ё сахмдори асосии бонк.

БОНКДОРӢ بانکداری фаъолият барои идора кардани бонкҳо ё ҳар чизе, ки ба бонк иртибот дорад: **риштаи бонкдорӣ, корманди бонкдорӣ**.

БОНКӢ بانکي *марбут ба бонк*; дорои эътибор дар бонк: **чеки бонкӣ; ҳисоби бонкӣ**.

БОНУ بانو 1. соҳибхоназан, соҳибихтиёри хона. 2. хонум, бегим: **дар хона ҳафт бону, ҳокаш то ба зону** (*зарб.*).

БОНУФУЗ بانفوذ вазну таъсирдошта, он ки ҳукму гапаш гузаранда аст, эътиборнок, обрӯманд: **шаҳси бонуфуз, созмони бонуфуз**.

БООБРӢ(Ӣ) بانبروي *ниг.* **баобрӯ(ӣ)**.

БООДОБ باداد адабомӯхта, тарбиядида; хушхулк; **духтари боодоб, чавони боодоб**.

БООДОБӢ بادابي боодоб будан, тарбиядидагӣ; хушхулқӣ, хушмуомилагӣ.

БООДОБОНА بادابانه аз рӯи одоб, ба таври хушхулқӣ.

бор بار 1. *асоси замони ҳозира аз боридан*. 2. *ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои* боранда, резанда, пошанда *ва маънои* зиёдии чизе: **мушқбор, нурбор, ашқбор, рӯдбор, дарёбор, ҷӯйбор** *ва ғ.*

БОР I بار 1. он чи ба дӯш ё пушти инсон, чорпо ё болои мошин ниҳода, аз ҷое ба ҷое мебаранд; моли кашондашаванда; чизу чораи басташуда барои ҳамлу накл; **бори қач ба манзил намерасад** (*зарб.*); **гапи бисёр ба хар бор** (*зарб.*). 2. вазнинӣ, гаронӣ; **бори рӯзгор** //

бори зиндагӣ ташвиш ва корҳои рӯзмарраи онла. 3. ҳамли занон, бачае, ки дар батни модар аст, ҷанин. 4. *мач.* чизи барзиёд, чизи нодаркор; **бори гарон** // **бори вазнин** а) чизи сарзиёду номатлуб, дарди сар; б) *мач.* хизмати вазнину пурмашаққат, ташвиши рӯзгор; **бор кардан** чизеро ба болои нақлиёт, чорпо ё пушти касе гузоштан (*барои бурдан ба ҷое*); **бор кашондан** // **бор кашидан** чизеро нақл кардан, аз ҷое ба ҷое бурдан (овардан); **бор фурувардан** // **бор холӣ кардан** чизеро аз болои нақлиёт ё аспу хар гирифта, ба поён гузоштан; **бори зиёдатӣ** // **бори барзиёд** чизи нодаркор; ташвиши беҳуда, дарди сар; **бори наков** а) чизҳои шишагӣ, чинивор ва зарфҳои сафолӣ, ки бечо даст расонида шавад, мешикананд; б) *мач.* шахсе, ки ба ӯ гап занед ё кордор шавед, ягон зарар мебинед, шахсе, ки ба андак гап шӯрида, оташин мешавад; **бору буна** // **бору буд** тамоми чизу чора, ҳамаи дорой; **кору бор** машгулият, шугл, фаъолият, корҳои гуногун; **бор (бар)бастан** омодаи сафар шудан, ба рафтани тайёри дидан; рафтани; **бор кушодан ба ҷое** *мач.* ҷоеро манзил қарор додан, ҷо гирифтани дар маконе; **ба гардани касе бор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан, касеро ба иҷрои коре вазифадор кардан; **ба гардани касе бор шудани чизе** ё **коре** ба зиммаи касе афтодани иҷрои коре ё масъулияти чизе; **бори касеро бардоштан** корҳои мушкили касеро иҷро кардан; аз барои касе азобу машаққат кашидан; **бори худро ба гардани касе андохтан (партофтан)** ташвиши худро ба сари дигарон партофтан; таъминоти рӯзмарраи худро ба ӯҳдаи касе гузоштан; **дар зери бори таъна (сарзаниш) мондан** мавриди таъна (сарзаниш) қарор гирифтани.

БОР II *бар* бар, мева, самар, ҳосили дарахт; **бор овардан** // **бор додан** а) мева додан, ҳосил кардан; б) натиҷа бахшидан, **ба бор омадан** ҳосил бастан, ба ҳосил даромадан.

БОР III *бар* дафъа, қарат, мартаба: **аввалин бор, чанд бор; боре** а) як дафъа, як бор; б) рӯзе, замоне; **борҳо** якчанд дафъа, чандин бор; **бори дигар** дафъаи дигар, боз, минбаъд; **ягон бор** ҳеч гоҳ, ҳеч, ҳаргиз; **як бор** - ним бор гоҳо, баъзан.

БОР IV *бар* *кит.* руҳсат, иҷозат барои даромадан ба ҷое; **бор додан** касеро пазироӣ кар-

дан, роҳ додан, **бор ёфтан** иҷозати дохилшавӣ гирифтани; ба ҳузури касе (*мас., шох*) расидани.

БОР V *лот.* *бар* *хим.* унсури химиявии душворгудоз, ки аз ҷиҳати сахтӣ ба алмос наздик аст.

БОРА I *баре* бобат, хусус; **дар боран...** дар хусуси..., дар ҳаққи..., дар бобати..., вобаста ба..., марбут ба...; **дар ин бора** дар ин хусус, дар ин бобат, аз ин хусус.

БОРА II *баре* дафъа, қарат (**бора ба ин маънӣ беитар ба адад ҳамроҳ меояд: якбора, дубора, себора**).

БОРА III *баре* *кит.* асп, фарас.

БОРА IV *баре* *кит.* девори қалъа, ҳисор; хоктеппаи баланд дар гирдогирди шаҳр,

БОРАҒИ *барги* *ниг.* **бора III.**

БОРАҒБАТ *барғбат* рағбатнок, рағбатдошта, роғиб.

БОРАК *а.* *барак* *кит.* кӯтоҳшудаи **боракаллоҳ**.

БОРАКАЛЛОҲ *а.* *баракаллоҳ* *нидо* Худо ба ту баракат диҳад!, офарин!, аҳсант!

БОРАНДА *баранде* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз боридан.* 2. он чи меборад.

БОРАНДАГӢ *барандегӣ* боридани барфу борон ё жола, бориш.

БОРАНДОЗ *барандоз* ҷое дар соҳил ё бандар, ки киштиҳо бори худро рӯи он мефуроранд; **борандоз кардан** ист кардан, таваккуф кардан, манзил гирифтани.

БОРАНДОЗӢ *барандозӣ* 1. борфурорӣ. 2. ҷой ва маҳалли исти киштӣ барои борфурорӣ.

БОРАФКАНӢ *барифкани* *кит.* вазъи ҳамл, зоидан, омадани вақт ва замони зоидан.

БОРАФТИДА *барифтиде* 1. чорпое, ки бораш афтида бошад; 2. сохиби бор, ки бораш афтода бошад; 3. он ки дар зиндагӣ ба душворӣ афтида бошад, зиёндида.

БОРАҲМ *барҳм* *ниг.* раҳмдил.

БОРАШК *барашк* рашкнок, рашкбаранда; гаюр; *муқ.* бадрашк.

БОРБАНД *барбанд* 1. он ки бо бастану ҷой кардани чизҳои кашондашаванда машғул аст. 2. банд барои баста аз ҷое ба ҷое бурдани кӯрпаю ҷома ва дигар борҳо.

БОРБАНДАК *барбандак* *ниг.* борбанд 2.

БОРБАНДӢ *барбандӣ* 1. *исми амал аз бор бастан*; бор печондан. 2. амали борбанд 1.

БОРБАР *барбар* барандаи бор, боркаш: хари борбар.

БОРБАРДОР *барбардор* 1. бардорандаи бор: крани борбардор, гарғараи борбардор, олати борбардор. 2. боркаш: аспии борбардор. 3. ҳаммол, бардорандаи бор. 4. *мач.* бурдбор, пуртокат.

БОРБАРДОРӢ *барбардорӣ* 1. бардоштани бор; болою поён бурдани бор: қобилияти борбардорӣ, қувваи борбардорӣ. 2. ҳаммолӣ. 3. иктидори бардоштани кашондани бор.

БОРВАР *барвар* *ниг.* боровар.

БОРВАРӢ *барварӣ* тавоноии мавҷуди зинда барои тавлиди насл; суддихӣ, фоидадихӣ.

БОРВАРСОЗӢ *барварсозӣ* 1. бо роҳи гардафшонӣ борвар кардани дарахтон. 2. бордор кардани ҷонварон бо роҳи маснӯӣ. 3. амали ҳосилхез кардани замин бо роҳи пошидани доруву поруву нуриҳои маъданӣ.

БОРВОР *барвор* ба мисли бори пуштора кардашуда, монанди бор.

БОРГАҲ *баргаҳ* *ниг.* боргоҳ.

БОРГИН *баргин* *кит.* 1. обгир, кӯл, ҳавз, ки дар миёни шаҳр ё деҳ ҷойгир аст. 2. обпартоби ҳаммом ва ошхона.

БОРГИР *баргир* 1. гирандаи бор. 2. ҳайвони боркаш ва саворӣ ҳамчун асп, шутур *ва ғ.*

БОРГИРАНДА *баргиранда* гирандаи бор, он ки борро қабул мекунад (*мас.*, *барои ҳамл ба ҷое*).

БОРГИРӢ *баргирӣ* гирифтани бор барои кашондан, қабули молу чизи кашондашаванда.

БОРГОҲ *баргаҳ* 1. *кит.* қабулгоҳи подшоҳон ва амирон; қаср ё хаймаи махсуси подшоҳон. 2. қаср, кох: боргоҳи илму маданият.

БОРГУЗОРӢ *баргузорӣ* бор гузоштан, таъйин ва муайян кардани вазни ба бино ё сохтмон

боршуда, вазни умумии бино ё иншоот.

БОРДЕҲ *барде* бордиҳанда, мевадиҳанда, ҳосилдиҳанда.

БОРДИҲӢ *бардиҳӣ* бороварӣ, ҳосилдиҳӣ.

БОРДОН *бардан* 1. хӯрчин, ҷувол; сабад барои меваи хушк; ҳалтача, сабадча *ва ғ.*, ки чизҳои харидашударо ба он мегузоранд, ҷогаҳ. 2. ҷои махсус дар нақлиёт барои гузоштани бори мусофирон.

БОРДОР *бардар* 1. он ки бо худ бор дорад; ҳомил, бор кардашуда: мошини бордор, уштури бордор. 2. ҳомила, обистан; бордор кардан (*намудан*) а) обистан кардан; б) гарди наринаи гудро ба модина гузоштан, ҳосилдор кардан; бордор шудан ҳомила шудан.

БОРДОРӢ *бардорӣ* обистанӣ, ҳомиладорӣ, ҳосилдорӣ.

БОРЕША *бареше* 1. дорои реша. 2. *мач.* соҳиби хонаводаи маъруфу машҳур, боаслу насаб.

БОРЕЪ *а.* *баръ* *кит.* некӯ, писандида, фоиқ; дар фазилат ё ҷамол бартарӣ дошта.

БОРӢ *барӣ* *кит.* ба қабули касе мушаррафшаванда, хузурёбанда.

БОРИД *а.* *бард* *кит.* 1. хунук, сард. 2. хунуктабиат, дорои мизочи сард.

БОРИДАН *баридан* 1. фуру рехтан, фуруд омадани қатраҳои борон, барф *ва ғ.* аз абр. 2. рехтан, рехта шудан: ашк боридан; тир боридан пайи ҳам ва беист рехтан ё андохта шудани тир. 3. пошидан, афкандан; шӯълапошӣ кардан (-и нур, зиё, рӯшноӣ); \diamond нур боридан аз рӯи касе нурунӣ будан, рӯи базеб доштан; аз зоҳири касе аён шуда истодани хислати неки ӯ; оташ боридан аз чашми касе барқ задани чашми касе аз шиддати ҳашму газаб, мастӣ *ва ғ.*; санги маломат боридан ба сари касе мавриди маломату сарзаниши зиёд воқеъ гаштани касе; (*аз осмон*) санг борад ҳам... бо вучуди ниҳоят бад будани обу ҳаво, сарфи назар аз номусоидии обу ҳаво; дар ҳар сурат.

БОРИЗ *а.* *барз* *кит.* 1. ошкор, намоён. 2. бурузкунанда, зохиршаванда, пайдошаванда.

БОРИК *барик* 1. камбар, танг; муқоб. сербар; пайраҳан борик, пули борик, ҷӯи борик. 2. камкутр; муқоб. гафс; ангушти борик, миёни

- борик**, ресмони **борик**. **симн борик**; **абрӯвони борик** абрӯвони нозуку базеб; **лабони борик** лабони тунук. 3. *маҷ.* дақиқ, нозук, мушкилфаҳм (*онд ба* нукта ё сухан); **то нуктаҳои борик** *маҷ.* то ҳамаи чузъиёт, муфассалан, то хурдтарин масъалаҳо. 4. **логар**, хароб; *муқоб.* **фарбех**; **марди борик** дароз; **борик шудан** (**гардидан**) логар гаштан, хушку хароб шудан. 5. **баланд**, тез (*онд ба* овоз).
- БОРИКАНДЕШ** **باریک‌اندیش** дақиқназару нозукбин.
- БОРИКАНДЕШӢ** **باریک‌اندیشی** дақиқназарӣ, нозукбинӣ, андешаву тафаккур кардан дар боран чузъиёт.
- БОРИКАНДОМ** **باریک‌اندام** дорои андоми борикӯ логар.
- БОРИКБАДАН** **باریک‌بدن** логарбадан, логарандом, нозукбадан.
- БОРИКБИН** **باریک‌بین** нуктасанҷ, дақиқназар; зирак, хушёр.
- БОРИКБИНӢ I** **باریک‌بینی** он ки биниаш камбари нӯгтез аст, биниборик.
- БОРИКБИНӢ II** **باریک‌بینی** нуктасанҷӣ, дақиқназарӣ.
- БОРИКГИР** **باریک‌گیر** сахтгир, хурдагир.
- БОРИКӢ** **باریک** борик будан.
- БОРИКМИЁН** **باریک‌میان** камарборик, дорон камари борик, химчамӣён.
- БОРИКСАНҶ** **باریک‌سنج** *ниг.* **борикбин**.
- БОРИКХАЁЛ** **باریک‌خیال** нозукхаёл, нуктасанҷ, мӯшикоф.
- БОРИҚ** *а.* **بارق** *кит.* барқзананда, дурахшанда, тобон.
- БОРИҚА** *а.* **بارقه** *муаннаси* **борик**; тобиш, дурахш.
- БОРИШ** **بارش** 1. *исми амал аз* **боридан**. 2. **борон**, барф: **дар вақти бориш**, **бориш сар шуд**, **дар зери боду бориш**.
- БОРИШНОК** **بارشناک** борондор, боранда; боронӣ: **боришнок** будан.
- БОРИШОТ** **بارشات** *обҳш.* боронгарӣ, барфу борон, бориш: **боришоти солона**.
- БОРӢ** *а.* **بارى** офаринанда, холиқ (*аз номҳои Худованд*).
- БОРӢ-ТАОЛО** *а.* **بارى‌تعالی** *кит.* Худои мутаол.
- БОРКАШ** **بارکش** 1. кашонандан бор, борбар: **автомобили боркаш**, **қаторан боркаш**, **кишти боркаш**, **хари боркаш**. 2. коргари борбардор дар фурӯдгоҳу саристгоҳи роҳи оҳан, ҳаммол.
- БОРКАШӢ** **بارکشی** *ниг.* **боркашонӣ**; **олати боркашӣ** олати кашондани бор.
- БОРКАШОН** **بارکشان** *ниг.* **боркаш**.
- БОРКАШОНӢ** **بارکشانى** *исми амал аз* **боркашондан**; кашондани бор аз ҷое ба ҷое, бурдану овардани бор, ҳамлу нақли бор.
- БОРКУНАК** **بارکنک** *гуфт.* олати механикии бор кардану бор фурувардан: **боркунаки худкор**.
- БОРКУНАНДА** **بارکننده** *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **бор кардан**; **мошини боркунанда** мошини махсус барои ба нақлиёт бор кардани амвол.
- БОРМОНАК** **بارمانک** ҷои махсус дар мошин, мотосикл ва ё велосипед барои гузоштани чизҳои майда-ҷӯйда; **бордон**.
- БОРНОМА I** **بارنامه** 1. *қш.* рухсатнома барои бор ёфтан ба хузури шоҳу амирон. 2. *маҷ.* воқеаи тафохур, асбоби ҳашамат ва бузургӣ.
- БОРНОМА II** **بارنامه** ҳуччате, ки дар он навъи моли аз ҷое ба ҷои дигар фиристодашаванда, вазн ва миқдори он қайд шудааст, борхат.
- БОРОВАР** **بارآور** мевадор, босамар; ҳосилдиханда: **боровар шудан**.
- БОРОВАРӢ** **بارآورى** амал ва қобилияти ҳосил додан, самароварӣ, босамарӣ.
- БОРОН** **باران** 1. қатраҳои об, ки аз абр фурӯ мерезанд: **борони майда**, **борони найсон**, **борони аввали баҳор**. 2. *маҷ.* бисёрӣ, зиёдӣ, афзунӣ (-и чизе): **борони савол**, **борони тир**, **борони ғам**; **♦ аз борон гурехта**, **ба новдон дучор гардидан** аз як азобу укубат ё балову ноҳушӣ раҳой ёфта, ба дигари бадтар аз он гирифтор шудан; **ба зери борони чизе мондан** ба чизе дучор шудан (*мас.*, *ҳақорат*, *маломат*); **аз кавоқаш барфу борон меборад** а) хеле туршрӯ аст, сахт хиратабъ аст; б) ниҳоят

хиратабъ аст; б) ниҳоят хашмгин аст, хеле бадқаҳр аст.

БОРОНАК بارانک *шакли тасгири борон*; 1. борони қатраҳояш майда, ки бардавом ва ором меборад, резаборон. 2. гнѐҳи дорои соқи хордор, шоҳаҳои ба ранги бунафш, меваи хӯрданбоб, ки дар дорусозӣ истифода мешавад.

БОРОНГАРӢ بارانگری 1. мавсими бориш. 2. боришҳо, боришот; рӯзҳои **боронгарӣ** рӯзҳои серборон.

БОРОНГИР بارانگیر баромадагии пешни бино, ки асосан барои нарасидани борон сохта мешавад; собот.

БОРОНГУЗАР بارانگذر борону намиро аз худ гузаронанда: **матон боронгузар**.

БОРОНДИДА بارانديده *сифати феълӣи замони гузашта аз борон дидан*; ♦ **гурги борондида** а) неку бади рӯзгорро чашида, ботаҷриба, пухта; б) маккор, ҳилагар.

БОРОНЗО بارانزا хусусияти абре, ки метавонад борон биёрад, абри снѐҳи боронӣ, абри борон.

БОРОНИДАН بارانیدن *тарзи бавоситаи бори-дан*; **оташ боронидан** аз ҳар тараф ва пайи ҳам тир андохтан, тирборон кардан.

БОРОНӢ باراني 1. чомаи сабуки боронногузар, ки дар рӯзҳои борон мепӯшанд. 2. боронбор, бороновар, борандан борон: **абрҳои боронӣ**, **ҳавои боронӣ**; **кирми боронӣ** кирми сурхчаранге, ки ҳангоми борон пайдо мешавад.

БОРОННОГУЗАР بارانناگذر намиро нагузаронанда, тарию намиро ба худ нагиранда.

БОРОНРАСИДА بارانرسیده дар зери борон монда, таршуда.

БОРОНСАНЧ بارانسنج *обҳи*. асбоб барои ба ҳисоб гирифтани миқдори бороне, ки дар муддати муайян боридааст.

БОРОНСАНЧӢ بارانسنجی андозагирии миқдори бориши борон дар як муддати муайян дар як минтақаи мушаххас.

БОРОНХӢРДА بارانخورده *ниг. борондида*.

БОРСАНЧ بارسنج *p.ox.* тарозу(ҳо)и махсус, ки вази бори вагон ё автомобилҳоро муайян

мекунад.

БОРСОЛОР بارسالار *тағр.* 1. соҳиби бор, хӯчаини бор дар корвонҳо. 2. он ки дар дарборҳои подшоҳон корҳои ташрифиро бар уҳда дошт; раиси боргоҳ.

БОРТ олм. *Барт* девораи паҳлӯи киштӣ; девораи кузови автомобили боркаш.

БОРТМЕХАНИК олм. *Бартмихник* яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки иҷроқунандаи корҳои механикии ҳавопаймоост.

БОРТРАДИСТ олм. *Бартредист* яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки масъули алоқани радиони ҳавопаймо мебошад.

БОРУ بارو *ниг. бора IV*.

БОРУБУНА باروبنه молу манол, сарват, амвол.

БОРУТ باروت моддаи тарканда, ки барои тайёр кардани тиру гулӯла ва мушакҳо ба кор меравад, доруи милтиқ.

БОРУТДОН باروتدان ҳалта ё зарфи махсус барои нигоҳ доштани борут.

БОРУТӢ باروتی *мансуб ба борут*.

БОРУТКӢБ باروتكوب он ки кораш кӯбидани борут аст.

БОРУТКӢБӢ باروتكوبی 1. кӯбидан ва омода кардани борут барои истифода. 2. коргоҳ ё корхонаи кӯбидани борут.

БОРУТСОЗ باروتساز шахсе, ки шуглу кори ӯ таҳия ва сохтани борут аст.

БОРУТСОЗӢ باروتسازى 1. амал ва шугли борутсоз. 2. ҷое, ки дар он борут таҳия мешавад: **корхонаи борутсозӣ**.

БОРУТХОНА باروتخانه ҷои нигоҳ доштани борут, анбори борут.

БОРФИРИСТАНДА بارفريستنده шахсе, ки бореро ба почта ё ба муассисаи нақлиётӣ барои равон кардан ба ҷое месупорад, фиристонандаи бор.

БОРФИРИСТОНАНДА بارفريستاننده *ниг. борфистанда*.

БОРФИРИСТОНӢ بارفريستاني *исми амал аз борфистондан*; амали борфистонанда.

БОРФУРОР بارفزار фурорандаи бор; он ки ба ҳолӣ кардани бори чизе машғул аст.

- БОРФУРОРӢ** بارفروارى фурувардан ё холӣ кардани бори чизе; **шӯъбаи боркунӣно борфурорӣ** шӯъбаи холӣ кардану бор кардани вагонҳо дар истгоҳҳои роҳи оҳан.
- БОРФУРӢШӢ** بارفروشى 1. амал ва шугли касе, ки бор мефурӯшад. 2. чое, ки дар он чо мевачот ва сабзичот фурӯхта мешавад.
- БОРХАЛТА** بارخلته халтаи махсус барои баста пуштура кардани чизу чора дар сафару саёҳат; кӯлбор.
- БОРХАТ** بارخط *ниг.* борнома.
- БОРХЕЗ** بارخيز шоҳаҳои мевадихандаи дарахт.
- БОРХЕЗӢ** بارخيزى кобилияти мевадихии дарахт.
- БОРХОНА** بارخانه ҷои нигоҳ доштани борҳо, бағочҳо; анбори маҳсулоти тайёр (*дар корхонаҳо*): **бор дар борхона азиз** (*зарб.*).
- БОРХОӢ** بارخوا *кит.* дархосткунандаи иҷозаи вуруд (*маҳсусан ба даргоҳи шоҳон*).
- БОРХУДО** بارخدا *кит.* 1. Худо. 2. подшоҳи бузург.
- БОРҶОМА** بارجامه маводи борпечонӣ ва борбандӣ; ҷувол; хӯрчин.
- БОСАБОТ** باثبات суботкор, устувор, матин.
- БОСАБОТӢ** باثباتى суботкорӣ, устуворӣ, матонат.
- БОСАБР** باصبر пуртоқат, шикейбанда, бурдбор, собир.
- БОСАБРӢ** باصبرى пуртоқатӣ, шикейбандагӣ, бурдборӣ, собирӣ.
- БОСАБРОНА** باصبرانه собирона, пуртоқатона, бурдборона: **босаброна гӯш андохтан**, **босаброна шундан**.
- БОСАВЛАТ** باصولت 1. боҳайбат, салобатнок; бошукӯҳ; сатанг: **марди босавлат**, **ҷавони босавлат**. 2. босавлатона, босалобатона; мутақаббирона: **босавлат нишастан**, **босавлат роҳ рафтан**.
- БОСАВОД** باسواد дорони хату савод, саводнок; касе, ки саводаш пухта ва пурра аст: **муаллими босавод**.
- БОСАВОДӢ** باسوادى соҳиби хату савод будан, саводнокӣ.
- БОСАВОДОНА** باسوادانه тавре ки ба шахси саводнок мебояд, саводнокона: **босаводона навиштан**, **босаводона тартиб додан**, **босаводона хондан** *чизеро*.
- БОСАДОҚАТ** باصداقت 1. садоқатманд, содиқ, вафодор. 2. содиқона, сидқан, аз таҳти дил: **босадоқат меҳнат кардан**.
- БОСАЛИҚА** باسليقه 1. соҳибзавқ, хушсалиқа. 2. ба тарзи писандида, хушоянд.
- БОСАЛОБАТ** باصلايت *ниг.* босавлат 1.
- БОСАЛОБАТӢ** باصلايتى босалобат будан; салобатнокӣ, савлат доштан.
- БОСАМАР//БОСАМАРА** باثمر//باثمره 1. мевадор, борвар; ҳосилдиханда: **дарахти босамар**. 2. самарабахш; пурмахсул.
- БОСАОДАТ** باسعادت саодатманд, хушбахт: **ҷавони босаодат**, **халқи босаодат**.
- БОСАОДАТӢ** باسعادتى саодатмандӣ, хушбахтӣ.
- БОСАРВАТ** باثروت *ниг.* сарватманд.
- БОСАРИШТА** باسرشته сариштакор; сарфақор.
- БОСАРИШТАГӢ** باسرشتگى сариштакорӣ; сарфақорӣ.
- БОСАРФА** باصرفه сарфақор, сарфаҷӯ.
- БОСАФО** باصفا 1. соф, пок; равшан; бегаш, бегубор. 2. сафобахш; хуррамибахш, ҳаловатбахш, фараҳбахш: **даврони босафо**, **зиндагии босафо**, **манзараи босафо**, **рӯзи босафо**, **субҳи босафо**.
- БОСАХО** باسखा *ниг.* босаховат.
- БОСАХОВАТ** باسखाوت сахӣ, саховатпеша, дасткушод: **замини босаховат**, **марди босаховат**.
- БОСИЁСАТ** باسياست *ниг.* сиёсатмадор.
- БОСИҚ** ا. باسق дароз ва баланд.
- БОСИР** ا. باصر *кит.* бинанда, бино.
- БОСИРА** ا. باصره қувваи биниш, биной: **қувваи босира**.
- БОСИФАТ** باصفت сифатнок; хушсифат: **маҳсулоти босифат**, **босифат иҷро шудани коре**.
- БОСҚОҚ** т.-м. باسقاق *таър.* 1. маъмури андоз дар давраи ҳукмронии муғулҳо. 2. воли, ҳукуматдори ҳамин давра.

БОСҚОН *т.* باسقان *тех.* болғаи калону вазнин барои шикастани санг *ва г.*

БОСЛИҚ *ю.* باسلىق *кит., биол.* шоҳраги даст, ки аз он хун мегиранд.

БОСМА *масме* матои аз пашми дағал ба воситаи кўфтани задан (*гайри бофтаи*) тайёр кардашуда, матои намадӣ: **чакмани босма**.

БОСМАЧИГАРӢ *ниг.* باسمچىگرى *ниг.* босмачигӢ.

БОСМАЧИГӢ *таър., с.* *باسمچىگى* ҳаракати аксулинқилобӣ ва озодихоҳона, ки дар солҳои аввали баъди ғалабаи Инқилоби Октябр дар Осиеи Миёна бо ташаббуси амалдорони соҳти амирӣ ва рӯҳониён барои муборизаи мусаллаҳона бурдан бар зидди Ҳокимияти Шӯравӣ ба вучуд омада буд.

БОСМАЧӢ *باسمچى* 1. *таър., с.* он ки дар ҳаракати босмачигӢ иштирок кардааст.

БОСТОН *باستان* қадим, гузаштаи дур.

БОСТОНГАРОӢ *باستانگرایی* эҳё ва аз нав зинда кардан ва истифода бурдани расму анъана ва вожагони қадим.

БОСТОНӢ *باستانی* қадимӣ, қадима, дерина; дорои таърихи қадимӣ: **сарзамини бостонӣ**.

БОСТОНШИНОС *باستانشناس* таърихшиносе, ки ба омӯхтани таърихи қадим машғул аст; археолог.

БОСТОНШИНОСӢ *باستانشناسى* 1. илмест, ки тарзи зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти қадимро аз рӯи осори маданияти моддӣ меомӯзад, археология. 2. *мансуб ба илми бостоншиносӣ*, археологӣ: **ковишҳои бостоншиносӣ**.

БОСТУРМА *т.* باسترمه *лаҳҷ.* ҷои маҳсуси мисли хавозаи тоқ, ки рӯи он алафу ҳезум мечинанд, собот.

БОСУБОТ *باثبات* *гуфт., ниг.* босабот.

БОСУБОТӢ *باثباتى* *гуфт.* босаботӣ.

БОСУР *а.* باسور *ниг.* бавосир.

БОСУРЪАТ *باسرعت* суръатнок, бошитоб, тез, зуд; бошиддат: **чараёни босуръати об** (дарё), **босуръат тоҳтан**, **босуръат пеш рафтани коре**.

БОТААҶҶУБ *باتعجب* тааҷҷубомез, боҳайрат.

БОТАДБИР *باتدبير* 1. он ки тадбиру илочи ҳалқи ҳар масъала ё корро медонад, чорасоз; кордон. 2. соҳибмаслиҳат; пурдон, оқил; **на ҳар қас, ки пир аст, ботадбир аст** (*мақ.*).

БОТАДБИРӢ *باتدبيرى* 1. ботадбир будан; чорасоз будан. 2. соҳибмаслиҳатӣ: **хирадмандию ботадбирӣ**.

БОТАДРИЧ *باتدريج* оҳиста-оҳиста, тадричан.

БОТАКАЛЛУФ *باتكلف* 1. пуртакаллуф, сертакаллуф; иззатталаб. 2. пуртакаллуфона, иззатталабона; **муносибаташ ботакаллуф буд муносибаташ пуртакаллуфона буд дастархонаш хеле ботакаллуф буд дастархонаш хеле пурнозу неъмат ва ораста буд**.

БОТАКАЛЛУФӢ *باتكلفى* ботакаллуф будан; пуртакаллуфӣ; *муқоб.* **бетакаллуфӣ**.

БОТАКАЛЛУФОНА *باتكلفانه* *ниг.* ботакаллуф 2.

БОТАЛОТУМ *باتلاطم* *ниг.* пурталотум.

БОТАМИЗ *باتميز* он ки фарқи неку бадро мефаҳмад; боакл, бофаросат; *муқоб.* **бетамиз**: **ҷавони бетамиз**.

БОТАМИЗӢ *باتمیزی* бетамиз будан, бофаросатӣ; *муқоб.* **бетамизӣ**.

БОТАМКИН *باتمكين* 1. бурдбор, вазнин, бовиқор. 2. ба оромӣ; вазнинона, бовиқорона.

БОТАМКИНӢ *باتمكىنى* 1. бурдборӣ, вазнинӣ, бовиқорӣ. 2. оромӣ, хунсардӣ.

БОТАМКИНОНА *باتمكىنانه* 1. бурдборона, вазнинона; бовиқорона. 2. хунсардона; оромона.

БОТАНИК *ю.* باتنىك мутахассис ва олими ботаника, гиёҳшинос.

БОТАНИКА *ю.* باتنىكه илмест, ки масъалаҳои инкишоф, афзоишу густариш ва таснифоти растаниҳоро меомӯзад, набототшиносӣ, гиёҳшиносӣ.

БОТАНИКӢ *باتنىكى* *мансуб ба ботаника*; **боги ботаникӣ** боғе, ки дар он намунаи растанию гиёҳҳои гуногун барои омӯхтан ва таҳқиқоти илмӣ бурдан сабзонида ва парвариш карда мешавад.

БОТАНТАНА *باطنطنه* боқарруфар, бошукӯҳ, бодабада, тантананок; **маросими ботантана**.

БОТАРАҶҶУМ *باترحم* бораҳму шафқат, меҳ-

- рубон.
- БОТАРА** باتره *кит.* доира, даф.
- БОТАРОВАТ** باطراوت тару тоза, тароватнок; сабзу хуррам.
- БОТАРТИБ** باترتيب 1. аз рӯи тартибу низоми муайян, бо риояи қоидаву тартиб. 2. риоякунандаи тартибу қонда, боинтизом, батартиб. 3. аз як сар, бо навбат.
- БОТАРТИБӢ** باترتيبى ботартиб будан, батартибӣ; боинтизомӣ.
- БОТАФСИЛ** باتفصيل муфассалан, батафсил, пурра; мукаммал, бо тамоми чузъиёташ, нуқта ба нуқта: **накли ботафсили воқеа.**
- БОТАҲАММУЛ** باتحمل тоқатнок, сабур, босабр; пуртоқат, бурдбор.
- БОТАЧРИБА** باتجره таҷрибадор, соҳибтаҷриба, озмудақор, кордида: **деҳқони ботаҷриба, муаллими ботаҷриба.**
- БОТАШАББУС** باتشبت *ниг.* ташаббусқор.
- БОТАЪСИР** باتاثير муассир, таъсирнок, таъсиркунанда, таъсирбахш.
- БОТАЪЧИЛ** باتعجيل таъчилан; саросемавор, шитобон.
- БОТИЛ** *а.* باطل беҳуда, бекора, ночиз; **хаёли ботил** хаёли хом, андешаи пуч; **ботил қардан** а) бекор қардан, лағв намудан, безътибор қардан, аз эътибор соқит қардан; б) ҳеҷ қардан; нест қардан, аз байн бурдан; **ботил шудан** а) лағв гаштан, бекор шудан, безътибор гардидан; б) зоеъ шудан, ҳеҷ шудан; бекораву нодарқор шудан.
- БОТИН** *а.* باطن 1. даруни чизе, доҳили ҳар чиз. 2. олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дил, замир; **дар ботин** а) ботинан, дарунақӣ; б) дар асл, дар ҳақиқат; **зоҳиру ботин** аёну ноаён, ошқор ниҳон; **зоҳири касе бо ботинаш мувофиқ будан** (мувофиқат қардан) яқранг будани намуди берунӣ (*афту андом, сару либос*) ва олами маънавии касе.
- БОТИНАН** *а.* باطنا 1. дар ботин, қалбан, замиран, дар тағи дил. 2. аслан, дар асл, дар ҳақиқат; моҳиятан; **зоҳиран ва ботинан** ҳам дар намуд ва ҳам дар асл; ҳаматарафа.
- БОТИНБИН** باطنبين он ки дар дарки олами рӯҳӣ қобилияти зиёд дорад; *муқоб.* **зоҳирбин.**
- БОТИНӢ** باطنى 1. *мансуб ба ботин;* дарунӣ, қалбӣ: **изтиробни ботинӣ, азобни рӯҳию ботинӣ, хаяҷони ботинӣ.** 2. асли, ҳақиқӣ, воқеӣ.
- БОТИНСИЁҲ** باطنسيه дилсиёҳ, баддил, бадандеш.
- БОТИНХАРОБ** باطنخراب бадзот, дарунсиёҳ.
- БОТИНШИНОС** باطنشناس бохабар аз олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дондандаи рӯҳу замири инсон: **пири ботиншинос.**
- БОТИЯ** *а.* باطيه *кит.* 1. зарфи сафолӣ барои нигоҳ доштани шароб.
- БОТЛОҚ** باتلاق замини серлою гили душворгузари дорои обҳои истода ва бадбӯӣ: **ботлоқи касногузар, ботлоқи қамишзор;** **♦ ба ботлоқи чизе ғутидан** ба умқи чизе фуру рафтани, дар ихотани чизе мондан.
- БОТЛОҚЗАМИН** باتلاقزمين *ниг.* ботлоқзор.
- БОТЛОҚЗОР** باتلاقزار замин, ки аз ботлоқҳои зиёд иборат аст; ҷои ботлоқӣ; ҷои серлою гил.
- БОТЛОҚӢ** باتلاقى *мансуб ба ботлоқ;* замини ботлоқӣ ботлоқзор.
- БОТУР** باتور *лаҳҷ.* баходур, далер, часур.
- БОУМЕД** باميد умедвор, интизор.
- боф** باف 1. *асоси замони ҳозира аз бофтан.* 2. *чузъи пасини қалмаҳои мураккаб ба маънии бофанда:* **бӯрӯбоф, шохибоф, карбосбоф...**
- БОФА** بافه мӯйҳои баланду дарози бо ҳам бофташуда.
- БОФАЗИЛАТ** بافضيلат фозил, соҳибмаърифат.
- БОФАЗЛ** بافضل соҳиби фазлу камол, фозил; дорои хислатҳои начибу сифатҳои нек.
- БОФАӢЗ** بافيض файзбахш, бобаракат; маҳсулаш зиёд; натиҷааш хуб.
- БОФАНДА** بافنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бофтан.* 2. коргар ё устое, ки дар дастгоҳҳо аз ресмон матоъ мебофад, чулоҳ, насоч: **устои бофанда, чун (монанди) моқуи бофанда зуд рафтуо қардан.**
- БОФАНДАӢ** بافندگى 1. тайёр қардани матоъ аз ресмон, чулоҳӣ, насочӣ: **дастгоҳи бофандаӢ, қорхонаи бофандаӢ, саноати бофандаӢ.** 2. касб ва шугли бофанда: **касби**

бофандагӣ.

БОФАР(Р) بافر дорои фар(р), бошукӯх, шукӯх-манд.

БОФАРОҒАТ بافراغت осуда, ором, бо роҳату ҳаловат: зиндагии бофароғат.

БОФАРОСАТ بافراست бофаҳм; хушзеҳн: бачаи бофаросат.

БОФАРОСАТӢ بافراستی фаросатмандӣ; бофаҳмӣ.

БОФАРҲАНГ بافرهنگ кит. боилму дониш; ба-одоб, бомаданият, шахси фарҳангӣ

БОФАРҲАНГӢ بافرهنگи соҳиби илму дониш будан, бофарҳанг будан, бомаданиятӣ, соҳиби маданият будан.

БОФАСОҲАТ بافصاحت ба таври фасех, равшан, буро.

БОФАТОНАТ بافطانت зирак, хушёр, бохуш, хушманд.

БОФАҲМ بافهم тезфаҳм, зирак, хушёр, боакл, боидрок, шуурнок: бофаҳу фаросат, бофаҳму идрок.

БОФБАНД//БОФТБАНД бофбанд//бофтбанд боф. он ки тору пудро баста, дӯкони барои бофтани матоъ тайёр мекунад.

БОФБАНДӢ//БОФТБАНДӢ бофбандӣ//бофтбандӣ боф. тору пудро баста, тайёр кардани дӯкон барои бофтани матоъ.

БОФДУМ بافدم кит. окибат, охир.

БОФЗАН بافزن боф. коргаре, ки пуди абрешимро аз калоба ба чархак мезанад (мепечонад).

БОФИДАН بافيدن ниг. бофтан

бофт бафт асоси замони гузашта аз бофт.

БОФТ بافت 1. бофташуда, мансуч: атласи бофти Душанбе. 2. микдори матоъ: як бофт алоча.

БОФТА I بافته 1. сифати феълии замони гузашта аз бофтан; бофтагӣ: мӯи бофта, сабади бофта. 2. матоъ, газвор. 3. маҷ. фикр карда бароварда, хаёли, ғайривоқеъ. 4. маҷ. сохта, дурӯғ, беасос: гапи бофта.

БОФТА II بافته :бофтаҳо биол. низоми алоқаманди хучайраҳои ҳайвонот ва растаниҳо.

БОФТАН بافتن 1. пуди ресмонҳои нахӣ ё риштаҳои мӯиро андар қабати ҳам карда, матоъ, гилем ва ғ. ба вучуд овардан, наху торхоро ба ҳам пайваста танидан: бӯрӯ бофтан, карбос бофтан, шохӣ бофтан, қолин бофтан; мӯй бофтан якчанд тори мӯиро ба таври махсус ба ҳам карда, ду милла ё ба кокулҳои зиёд чудо кардан; сабад бофтан лух ё навдаҳои борику дарозро ба таври хос печонда сабад сохтан. 2. маҷ. фикр карда баровардан, аз худ баровардан (мас., шеър, гап ё бӯхтонеро); аз худ бофтан а) хаёли баровардан, аз худ баровардан; б) маҷ. дурӯғ гуфтан.

БОФТАНӢ بافتنی сифати феълии замони оянда аз бофтан; ҳар чизи муносиби бофтан.

БОФТАШИНОС بافته‌شناس тиб. мутахассис ва олими бофташиносӣ.

БОФТАШИНОСӢ بافته‌شناسی тиб. илмест, ки бофтаҳои ҷондорон ва набототро мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор медиҳад, гистология.

БОФТБАНД бофтбанд ниг. бофбанд.

БОФТБАНДӢ бофтбандӣ ниг. бофбандӣ.

БОФТБАРДОРӢ бофтбардорӣ тиб. хучайрабардорӣ, намунабардорӣ хучайраҳо ва бофтаҳо.

БОФТШИНОСӢ бофтшиносӣ ниг. бофташиносӣ.

БОХА باخه кит. сангпушт.

БОХАБАР باخبر огоҳ, хабардор, воқиф: бохабар кардан; бохабар будан а) огоҳ будан, хабар доштан; доништан, фаҳмидан; б) эҳтиёт шудан, хушёр будан; бохабар шудан; а) огоҳ шудан, хабар ёфтан, воқиф шудан; доништан, фаҳмидан; б) аҳволи касеро пурсида истодан, аз аҳволи касе хабар гирифтан; аз худ бохабар будан (шудан) аз вазъи (аҳволи) худ хушёр шудан, эҳтиёт кардан.

БОХАТ باخط дорои хат, соҳибхат; бохату савод саводнок, таълимдида, маълумотнок.

БОХИРАД باخرد ниг. хирадманд.

БОХИРАДӢ бохирадӣ ниг. хирадмандӣ.

бохт бахт асоси замони гузашта аз бохтан.

БОХТА باخته сифати феълии замони гузашта аз бохтан; бойдода, бохткарда.

БОХТАН باختن 1. бой додан, аз даст додан; мағлуб шудан, шикаст хўрдан (*аз ҳариф дар қимор ё бозие*); муқоб. **бурдан**: **бозиро бохтан**. 2. *кит.* бозӣ кардан, бо бозие машгул шудан (*шоҳмот, футбол ва ғ.*); **дил бохтан** ба ишқи касе (ё коре) гирифторм шудан, дўст доштан, ошиқ шудан ба касе (ё кору касбе); **чон бохтан** чони худро дар коре нисор кардан; фидокорӣ кардан; **сари худро бохтан** чони худро қурбон кардан, чон додан (*дар роҳи мақсаде*); **аклу ҳушро бохтан** аз аклу ҳуш чудо шудан; девона шудан.

БОХТАР باختر 1. ғарб, мағриб. 2. *кит.* шарк, ховар, машрик. 3. *таър.* номи қадимии минтақаи Балх, ки имрӯз номи яке аз вилоятҳои маъмурии Давлати Исломии Афғонистон аст. Афғонистони Шимолӣ, Тоҷикистони ҷанубиву марказӣ, Узбекистони ҷанубӣ, Марви Туркменистон ҷузви ин сарзамин таърихӣ буд.

БОХТАРЗАМИН باخترزمين 1. кишварҳои ғарбӣ, мағрибзамин, Аврупо ва Амрико. 2. *таър.* сарзамини Бохтар, кишвари Бохтар.

БОХТАРӢ باختري 1. *мансуб ба бохтар*. 2. сокини сарзамини Бохтар.

БОХТХЕЗ باختخيز :**бохтхез бозӣ кардан** мувофиқи шартӣ пешақӣ бозӣ кардан, касе, ки дар навбати худ бозиро бой диҳад, аз бозӣ баромада ҳисоб меёбад.

БОҲ *а.* باه *кит.* шаҳват, қувваи шаҳвонӣ, қувваи чимоъ.

БОҲАВО باهوا васеъ, фарох; муқ. **барҳаво**.

БОҲАВСАЛА باحوصله он ки корхоро бо ҷузъиёташ аз сидқи дил ба ҷо меорад; баҳавсала; босабру тоқат, бурдбор, борағбат.

БОҲАВСАЛАГӢ باحوصلگي боҳавсала будан; рағбатнокӣ; босабрӣ.

БОҲАДАФ باهدف бомақсад, дорои ҳадаф ва мақсади муайян, ҳадафдор.

БОҲАӢ باحيا шармгин; бонангу номус: **ҷавони шармгин ва боҳаӢ**.

БОҲАӢӢ باحيائي шармгинӣ, ҳаӢ доштан, ору номус доштан; муқоб. **беҳаӢӢ**.

БОҲАӢБАТ باهيبت ҳайбатнок, бадвоҳима: **овози боҳаӢбат**.

БОҲАЛОВАТ باحلاوت баҳузур, бароҳат: **хоби**

боҳаловат.

БОҲАМЗИД//БАҲАМЗИД باهمزد ба якдигар муқобил, муҳлифи якдигар амалкунанда: **гурӯхҳои боҳамзид**.

БОҲАРОРАТ باحرارت 1. дорои гармои саҳт, ҳарорати баланд. 2. *мач.* дорои шӯру шавқи бисёр, пурҷӯшу хурӯш: **боҳарорат сухан гуфтанд**.

БОҲАШАМАТ باحشمت бошукӯх, боазамат, бузург, дабдабанок.

БОҲИММАТ باهمت 1. саҳоватманд, дасткушод, олиҳиммат, химматбаланд, баҳиммат. 2. соҳиби азму иродаи мустаҳкам дар иҷрои корҳои бузург: **Ӣрони боҳиммат**.

БОҲИММАТӢ باهمتي саҳоватмандӣ, дасткушодӣ; химматбаландӣ.

БОҲИР *а.* باهر *кит.* равшан, ошкор, возех, сарех.

БОҲИҶОБ باحجاب хичобдор, мастур, бопарда (*хусусан оид ба замонӣ духтарони дорои нӯшиши исломӣ*); фаранҷидор.

БОҲТУР//БАҲТУР باهتور *зоол.* як навъи мори беаҳри зард.

БОҲУ باهو *кит.* 1. *ниг.* бозу. 2. ҷӯбдаст, ҷӯби ҷӯпону шутурбонон, говрон.

БОҲУНАР باهنر *кит.* ҳунарманд.

БОҲУР *а.* باحور *ниг.* боҳуро.

БОҲУРӢ باحوري *марбут ба боҳур*, бисёр гарм.

БОҲУРМАТ باحرمت соҳибэҳтиром, мӯҳтарам, боиззат, киромӣ: **шаҳси боҳурмат**.

БОҲУРО *а.* باحورا *кит.* шиддати гармои тоби-стон.

БОҲУШ باهوش хушёр, зирак.

БОҲУШӢ باهوشي вазъ ва ҳолати боҳуш, хушёрӣ, бедорӣ.

БОҶКА *р.* باچکه зарфи ҷубӣ ё оҳании устуво-нашақли шикамдор барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ; чалак: **бочкаи об, бочкаи караси**.

БОҶКАМОНАНД باچکه مانند шақлан шабеҳи бочка: **дуҳули бочкамонанд**.

БОҶКАСОЗ باچکه ساز усто ва коргари соҳибхитосос, ки бочка месозад; **дуредгари**

бочкасоз.

БОЧ باج 1. таър. пулу чизе, ки подшоҳони бузург аз подшоҳони зердаст ё аз раият мегирифтан, хироч, андоз, молиёт. 2. андози пулни давлатӣ, ки ҳангоми аз сарҳади мамлакат гузаронидани молҳои тичоратӣ гирифта мешавад: **бочи гумрук**, **бочи воридот**, **боч гирифта** (ситондан), **боч додан**.

БОЧА باجه ду марде, ки ду хоҳарро ба занӣ гирифтаанд, нисбат ба ҳамдигар боҷа ҳисоб мешаванд.

БОЧАВҲАР باجوهر дорои асолат ва истеъдод, чавҳардор.

БОЧГИР باجگیر гирандаи боҷ, ситонандаи боҷ, боҷситон.

БОЧГИРӢ باجگیری исми амал аз **боҷ гирифта**; гирифтани боҷ, боҷситонӣ.

БОЧГОҲ باجگاه ниг. боҷхона.

БОЧГУЗОР باجگذار боҷсупор, хирочгузор.

БОЧГУЗОРӢ باجگذارى пардохти боҷ, гузордани боҷ, хирочгузорӣ.

БОЧДЕҲ باجده боҷдиханда, шахси супорандаи боҷ.

БОЧДОВ باجداو ниг. боҷгир.

БОЧПУЛӢ باجبولى маблаге, ки ҳамчун боҷ гирифта мешавад.

БОЧСИТОН باجستان ниг. боҷгир.

БОЧСИТОНӢ باجستانى ниг. боҷгирӣ.

БОЧУРЪАТ باجرات 1. чуръатнок, далер, шучоъ: **одамони боҷуръат**, **боҷуръат будан**. 2. далерона, нотарсона.

БОЧУРЪАТӢ باجراتى чуръатнокӣ; нотарсӣ; часорат, далерӣ.

БОЧУРЪАТОНА باجراتانه нотарсона, чуръат карда, часурона.

БОЧХОНА باجخانه муассисаи гумрукие, ки ба гузаронидани молҳо аз сарҳад назорат карда, андозҳои (боҷи) муқарраршударо мегирад, гумрук.

БОЧХОҲ باجخواه ниг. боҷгир.

бош باش 1. асоси замони ҳозира ва феъли амр аз будан. 2. ҷузъи пасини калмаҳои мураккаб ба маънии бошанда: **шодбош**, **хушбош**, **омодабош**.

БОШ باش нидое, ки вақти ҷуфтронӣ барои шитоб накардани барзаговҳо ба қор мебаранд.

БОША I باشе парандаи шикорин аз боз хурдтар.

БОША II باشе меъ. қисми қуббадори сари сутун.

БОШАВКАТ باشوكت боҳашамат, бошукӯҳ, мӯхташам; азим: **кишвари бошавкат**, **лашкари бошавкат**.

БОШАВҚ باشوق боҳавас, бо шавқмандӣ.

БОШАД باشد 1. шакли аористи будан дар шахси сеюми танҳо. 2. пайвандаки хилофӣ аммо, вале; **бошад ҳам сарфи назар аз он, ки ҳарчанд, гарчанде ки ...: ӯ пир бошад ҳам, хеле боқувват аст**. 3. ҳиссаҳои тасдиқӣ хуб, майлаш; **ҳар чӣ бошад а)** ба ҳар ҳол, дар ҳар сурат; **б)** хайрият, хуб шуд, ки...

БОШАНГ باشنگ кит. хӯшаи ангур, хӯшаи овезони ангур, пошанг.

БОШАНДА باشنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз будан. 2. он ки дар ҷое зиндагонӣ дорад, сокин, иқоматкунанда, истиқоматкунанда; **бошандагони деҳа** сокинони деҳа, аҳолии деҳа, мардуми кишлок.

БОШАРАФ باشرف 1. шарафнок, шарафманд, пуршаъну ифтихорнок: **вазифаи бошараф**, **касби бошараф**, **номи бошараф**, **роҳи бошарафро тай кардан**. 2. бовичдон; боору номус, асил, начиб, шариф: **фарзанди бошарафи халқ**.

БОШАРАФӢ باشرفى 1. шарофатнокӣ; бошаъну ифтихорнок будан. 2. бовичдонӣ, ору номус доштан.

БОШАРАФОНА باشرفانه шарафмандона, ифтихормандона; сарбаландона, бо камоли сарбаландӣ: **бошарафона иҷро кардан**.

БОШАРОФАТ باشرافت 1. бахосият, неққадам, пою қадамаш неқ. 2. поквичдон; боору номус; шариф, асил, начиб.

БОШАФҚАТ باشفقت мушфик, шариф, мехрубон, ғамхор: **зани бошафқат**.

БОШАҲОМАТ باشاهامت 1. бошукӯҳ, боҳашамат, мӯхташам. 2. далер, бебок, шучоъ: **марди бошаҳомат**.

БОШГАҲ//БОШГОҲ باشگاه//باشگه бошишгоҳ, манзил, макон, истиқоматгоҳ.

БОШГОҲӢ باشگاهӣ *марбут ба бошгоҳ.*

БОШИДА باشيده муқим, сокин, бошанда.

БОШИДАН باشيدан будан; иқомат қардан.

БОШИДДАТ باشدат 1. шиддатнок, саҳт, босуръат, тез: **борони бошиддат, сели бошиддат, нафаскашин бошиддат.** 2. баланд, шунаво (*доир ба овоз*).

БОШИТОБ باشتاب шитобон, босуръат, тез, зуд: **кори бошитоб, бошитоб роҳ гаштан.**

БОШИШ باشش *исми феълӣ аз будан; истиқомат, сукунат.*

БОШИШГАҲ//БОШИШГОҲ باشگاه//باشگاه 1. маҳалли зист, истиқоматгоҳ, маскан, манзил, ҳавлию ҷой; қароргоҳ. 2. айвоне, ки дар саҳро барон дамғирӣ ва хӯрокхӯрӣ сохта шудааст, шипанг: **бошишгаҳи саҳроӣ; бошишгаҳи тобистонаи мактабиён** ҷои маҳсус барои дар тобистон истироҳат қардани мактаббачагон.

БОШҚИРД باشقرد номи халқи сокини Чумҳурии Бошқирдистон (дар ҳайати Федератсияи Руссия).

БОШҚИРДӢ باشقردى *мансуб ба бошқирд; забони бошқирдӣ.*

БОШУКӢ باشكوه 1. дорои шукӯху шавкат, боҳашамат, ҳашаматнок, мӯхташам: **бинон бошукӯх, манзараи бошукӯх.** 2. дабдабанок, тантананок: **маҷлиси бошукӯх, зиёфати бошукӯх.**

БОШУУР باشعور он ки ҳодисаҳои воқеъшавандаро дуруст фаҳмида, хулосаҳои дарқорӣ бароварда метавонад: **бофаҳм, бофаросат; одами бошуур.**

БОШУУРӢ باشعورى бошуур будан; шуурноқӣ.

БОШУУРОНА باشعورانه аз рӯи ақлу шуур, фаҳмида, дарқ карда; пурмаънӣ; бомаксаду бомаром: **интизоми бошууруна; ҳаёти бошууруна** ҳаёт ва зиндагии пурмуборизаи бо мақсаду мароми муайян ба нафъи чамъият.

БОШУҶОАТ باشجاعت *ниг. шучоатнок.*

БОӒХТИӒТ بااحتياط 1. эҳтиёткор; *муқоб. бе-эҳтиёт.* 2. мулоҳизакор, боандеша.

БОӒХТИӒТӢ بااحتياطى боӒхтиёт будан, эҳтиёт-

корӣ.

БОӒХТИМОМ بااهتمام *кит. бо саъйу кӯшиш, бо заҳмат.*

БОӒХТИРОМ بااحترام дорои хурмату эҳтиром.

БОӒЪТИБОР باعتبار соҳибӒътибор, мӯтабар, обрӯманд.

БОӒЪТИДОЛ بااعتدال дар ҳадди эътидол, мӯътадил.

БОӒЪТИҚОД باعتقاد эътиқодманд, мӯътақид, боварқунанда ба чизе.

БОӒЪТИМОД بااعتماد он ки ба вай эътимод ва бовар қардан мумкин аст, сазовори боварӣ, боваринок, боварибахш, дилпуршаванда: **дӯсти боӒътимод, посбони боӒътимод.**

БОЯД بايد 1. *шакли аористи боистан дар шахси сеюми танҳо.* 2. *ҳамчун калимаи модалӣ дар таркиби феълҳо ба маънои шояд, эҳтимол, мумкин меояд; бо феъли асосӣ омада, феъли бешаҳс месозад: чӣ бояд қард? бояд қайд қард, ки...; бояду шояд ба дараҷаи лозимӣ; пурра, қомилан.*

БОЯРОҚ بايراق яроқнок, босилоҳ, мусаллаҳ(она); *муқоб. беяроқ.*

БРАК p. برک *кҳн. маҳсулоте, ки ягон иллат дорад, моли нуқсондор; брак баровардан* бо ягон нуқсон маҳсулот истехсол қардан, маҳсулоти иллатдор баровардан; **брак қардан** маҳсулотро ба сабаби ягон нуқсон нобоб дониста, қабул нақардан.

БРЕЗЕНТ ҳол. برزينت матои дурушту гафси обногузар, ки аз он бодбони киштӣ, пӯшиши мошинҳо, чодарҳои гуногун ва ғ. месозанд.

БРЕЗЕНТӢ برزينتى *мансуб ба брезент; аз брезент сохташуда: мӯзаи брезентӣ, хайман брезентӣ, чодари брезентӣ.*

БРЕЗЕНТПӢШ برزينتپوش бо брезент пӯшидашуда: **мошини боркаши боляш брезентпӯш.**

БРИКЕТ фр. بريکيت чизҳои хишт ё тахташакли бо фишори манғана сохта хушк қардашуда (*аз хокаи ангиштсанг, хошоки чорво ва ғ.*): **брикет соҳтан, брикет тайёр қардан.**

БРИЛЛИАНТ фр. بريلىنت алмоси тарошида ва сайқал додашуда.

БРОЙЛЕР *англ.* *برايلير* 1. мурғ ё чўчаи барои гўшт парваришѐфта. 2. мурғхонае, ки дар он барои гўшт мурғпарварӣ мекунад.

БРОКЕР *англ.* *براكير* восита, миёнарав дар харидуфурӯши ягон хел мол ё муомилаи мушаххаси дигар.

БРОМ *ю.* *برام* унсури химиявӣ, ки моддаи моеъи чигарианг буда, дорои бӯи тези нохуш аст ва дар саноат ва тиб истифода мешавад.

БРОН *р.* *بران* 1. пешакӣ ба номи касе банд карда мондани чое (хучрае) дар меҳмонхона, чипта барои ҳавопаймо ва роҳи оҳан ё ягон чизи дигар: **bron кардан**. 2. хуччате, ки банд карда шудани ҷо дар меҳмонхона, билет барои нақлиёт, озод карда шудан аз хизмати ҳарбӣ (*дар солҳои ҷанг*) ё барои касе нигоҳ доштани чизеро тасдиқ мекунад: **bron додан**.

БРОНХИТ *ю.* *برانخيټ* *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРОНХХО *برانخها* *тиб.* шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРУТСЕЛЛЁЗ *англ.* *بروتسيلياز* *тиб.* касалии сироятии ҳайвонот, ки аз бактерияҳо ба вучуд меояд ва ба одам низ гузаштаниш мумкин аст.

БУБ *بوب* *кит.* палос, фарш.

БУБУ *ببو* *кит.* худхуд, шонасарак.

БУВА *بوه* *лаҳҷ.* бибӣ.

БУВАД *بود* *шакли қадимии аористи будан дар шахси сеюми танҳо*; бошад.

БУВИШ *بوش* *кит.* боиш, ҳастӣ, зисту ҳаёт.

БУГОН *بوگان* *кҳи.* бачадон, раҳм.

БУҒ I *بوغ* бухор; хавр; **буғ додан** дар бухори оби чўш чизеро нигоҳ доштан (*барои нарм кардан, мас., тилла, ҷавдор ва ғ.-ро*).

БУҒ II *بوغ* [*аслаи бук*] 1. олати дарози дарунковоки устухонӣ, сафолӣ ё филизӣ, ки бо даҳон ба он бод медаманд ва садо медиҳад; собиқ дар осиеб ва ҳаммомҳо сар шудани корро ба воситаи буғ хабар медоданд; шайпур. 2. бонг, хуштак, ки корхонаҳо соатҳои оғозу анҷоми кор ва вақти танаффусро хабар медиҳанд; бонги паровоз ва киштӣ ҳангоми расидан ба истгоҳ ва равона шудан аз он, гудок: **буғ кашидан**.

БУҒ III *بوغ* *ниг.* **буғӣ II**.

БУҒАНБОР *بوغانبار* *тех.* ҷои ҷамъ шудани буғ.

БУҒГАРД *بوغگرد* василае, ки ба воситаи буғ кор мекунад: **осиеби буғгард**.

БУҒГАРДОНӢ *بوغگردانى* *ниг.* **табхир**.

БУҒГАРМКУНАК *بوغ گرمکنک* *тех.* дастгоҳ барои гарм кардани бухори хунуқшуда.

БУҒДИХӢ *بوغدهي* *исми амал аз буғ додан*; бухордиҳӣ.

БУҒДОДА *بوغداده* *сифати феълии замони гузашта аз буғ додан*; ба воситаи буғ нармашуда

БУҒЗ *ا. بغض* 1. *кит.* кина, адоват, душманӣ: **буғзу адоват**. 2. *маҷ.* зикӣ, гирифтагии хотир, бухс (*гуфт.*), кудурат; **буғзи дилро баровардан** (**кафондан, холӣ кардан**) хафагириро баровардан, гамгиниро аз худ дур кардан; дил холӣ кардан, ҳасрат карда тасалло ёфтан; **дил буғз кардан** зик шудан, дилтанг шудан.

БУҒИКУНАНДА *بوغیکنده* *сифати феълии замони ҳозира аз буғӣ кардан*; хафакунанда.

БУҒӢ I *بوغی* *мансуб ба буғ*; **батареяи буғӣ** батареяе, ки ба воситаи буғ гарм карда мешавад.

БУҒӢ II *بوغی*: **буғӣ кардан** а) бо даст ё ресмон гулӯи ҷондорро фишор дода, роҳи нафаси ўро банд кардан (*барои куштан*), хафа карда куштан; нафасгардон кардан; б) *кит.* аз танг кардан, фишор овардан; **танкидро буғӣ кардан** *кит.* фишор овардан ба танкид; роҳ наодан ба танкид.

БУҒКАШӢ *بوغکشی* хуштаккашӣ; бонг, гудок: **садои буғкашии паровоз**.

БУҒКУНАК *بوغکنک* *тех.* дастгоҳ барои буғ табдил додани моеъҳо.

БУҒМА I *بوغمه* *бот.* гиёҳи лўндабеҳи бисёрсола, ки бештар ҳамчун гиёҳи шифобахш машхур аст.

БУҒМА II *بوغمه* *лаҳҷ.* гулӯзиндонак.

БУҒРАНҶ *بوغرنج* чигил, печ дар печ.

БУҒРОНАК *بوغرانک* *ниг.* **буғкунак**.

БУҒРОНӢ *بوغرانى* буғ рондан, гузарондани буғ.

БУҒСАРДКУНАК *بوغ سردکنک* *тех.* асбоб барои танзими ҳарорати бухор.

БУҒТАҚСИМКУНАК بوغ تقسیم کنک *тех.* дастгоҳи тақсимкунандан буг ба кубурҳо.

БУҒТОБ بوغ تاب: бугтоб кардан дар буг пазондани матоъ барои беҳтар шудани сифати он.

БУҒТОБШУДА بوغ تابشده матоъ ё порчае, ки бугтоб шудааст.

БУҒУМ بغوم 1. *биол.* ҷои пайванд шудани устухонҳои бадан, пайванд, банд: **бугуми пой, дарди бугум**. 2. қисми соқани растании ҷуворӣ, ҷуворимакка, навдаи ток ва монанди ин, ки дар байни ду пайванд воқеъ аст.

БУҒУМАК بغومک *ниг.* чилбугум.

БУҒУМДАРД بغومدرد дарди бугум, ревматизм.

БУҒУМПОЙҲО بغوم پایها гурӯҳи олии ҷондорҳои бесутунмӯхра (*харчанг ва дигар хазандаҳо*), ки бадани онҳо аз бугумҳо иборат аст.

БУҒҶЗ بغوز *гүфт.* бордор, хомила: **бугӯз шудан**.

БУҒҶЗАК بغوزک *шакли тасғир ва навозишии бугӯз;* ◊ **бугӯзак** шудани мугҷаҳои дарахтон об гирифтани мугҷаҳои дарахтон.

БУҒҶЗӢ بغوزی *гүфт.* бугӯз будан; ҳолати бордор будан (-и *мас., ҳайвониот*).

БУҒҲОНА بوغخانه *ниг.* бухорхона.

БУҒҶА بغچه *ниг.* бӯгча.

БУҒШАВАНДАГӢ بوغ شونداگی *ниг.* бугшавӣ.

БУҒШАВӢ بوغ شوی қобилияти ба буг табдил ёфтани ҷисмҳо, бухор шудан.

БУҒҶОМА بغجامه 1. матои калони чоркунча барои баста мондани кӯрпаву болишт; *муқ.* бӯгча. 2. чодар, матои калони чоркунча барои афшонда гирифтани тут, зардолу *ва ғ.*

буд بود *асоси замони гузашта аз будан.*

БУД بود 1. он чи мавҷуд аст, мавҷуд: **аз будаш зиёд карда нишон додан, буди кор ҳамин; буд кардан** иҷро кардан, пур кардан, ба итмом расонидан (*мас., кореро*); **буд шудан** иҷро шудан, пур шудан, итмом пазируфтани. 2. дорой, сарват, сарватнокӣ; **буд набуд** таъбири оғози анъанавии афсонаҳои тоҷикӣ, сарафсона; **буду набуд** ҳамаи чизу чора, молу мулк, дорой; **буду шуд** а) асл, ҳақ, ҳақиқат: **буду шудн гап, буду шудн воқеа;** б) тамоми чизи дар ихтиёр дошта, ҳамаи дорой.

БУДА بوده 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз будан;* маълум буда бошад, ки... маълум гардад, ки..., маълум бод, ки... 2.

хозир, хузурдошта, мавҷудбуда (*ба ин маъно одатан дар шакли ҷамъ меояд*).

БУДАГӢ بودگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз будан.* 2. хузурдошта, мавҷуд, он чи ҳаст.

БУДАН بودن 1. вучуд доштан; мавҷудият, ҳастӣ; **кӣ будан** чӣ гуна феълу хӯй доштан; чӣ мақсад доштан. 2. хузур доштан; хозирӣ; воқеъ гаштан. 3. истиқомат доштан, қарор гирифтани; истодан. 4. банд шудан. 5. *ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ мезод:* **дузд будан, қимат будан, озод будан; дузд бошу баинсоф бош (мақ.);** ◊ **то будан** то вақти зинда мондан.

БУДАНИӢ بدنی *сифати феълии замони оянда аз будан;* он чи қобили будан аст, мешудани.

БУДГОР بودگار будани (дар сарогози афсонаҳо).

БУДДИЗМ санс. بدزم *ниг.* буддоия.

БУДДОИЯ بدائيه яке аз қадимтарин динҳои ҷаҳонӣ, ки муассиси он Буддо (асрҳои 6-5 то м.) мебошад ва буддоия дар Ҷиндустон, Хитой, Япония, Ҷиндухитой ва дигар мамлакатҳои шарқи Осиё паҳн шудааст.

БУДДОӢ بدائی 1. пайрави дини буддоия. 2. ҳар чизи ба буддоия мансуб.

БУДОҒ بداغ *бот.* як навъ растании бутта ё дарахтчаи ҳамешасабз, ки дар Тоҷикистон чун растании ороӣ маъмул аст, калина.

БУДУБОШ بودباش бошиш, истиқомат, зиндагонӣ: маҳалли будубош.

БУДҶА/БУДҶЕТ фр. бюджет // بدجه *ниг.* бюджет.

БУЗ بز ҳайвони ҷуфтсуми алафхӯри ҳонагӣ аз ҷинси гӯсфанд, ки дорой шох, риши дароз ва думи кӯтоҳ аст ва барои гӯшт, пашм ва шир парвариш мекунад; **бузи кӯҳӣ** як зоти бузи шабеҳи оху, ки дар кӯҳҳои Тоҷикистон мавҷуд аст.

БУЗАК بزک 1. *шакли тасғир ва навозишии буз;* бузгола. 2. бозичаи ҷӯбини ба шакли буз, ки ба воситаи ресмонҳо ба ҳаракат дароварда мешавад.

БУЗБОЗӢ بزبازی масҳара, масҳарабозӣ; найрангбозӣ, найрангу фиреб.

БУЗВОР بزوار монанди буз, ба мисли буз: **бузвор чаҳидан (тохтаи); риши бузвор** риши борики ба мисли риши буз, ки танҳо дар манах рӯида бошад.

БУЗҶОЛА بزغاله бачаи буз, бузича.

БУЗДИЛ بزدل *киноя аз* одами тарсончак, тарсу, бечуръат.

БУЗДИЛӢ بزدلی тарсончакӣ, бечуръатӣ.

БУЗДИЛОНА بزدلانه бо тарс, тарсида, бечуръатона.

БУЗИЧА بزيچه *ниг.* бузгола.

БУЗКАШ بزکش иштироккунандаи бузкашӣ, човандоз, кӯбкоритоз.

БУЗКАШАК بزکشک *гуфт.*, *ниг.* бузкашӣ.

БУЗКАШӢ بزکشی навъи варзиши миллий, ки бузкашхо аспасавор барои буз ё гӯсолаи сарбуридаро аз ҷои муайян гирифта ба марра бурда расонидан мусобиқа мекунанд, кӯбкорӣ; **бузкашӣ кардан** иштирок кардан дар бозии бузкашӣ.

БУЗПАРВАРӢ بزپروری соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши бузхо барои ширу гӯшт ва пашм машгул аст: **фермаи бузпарварӣ**, **хоҷагии бузпарварӣ**.

БУЗРАҲА بزړه *гуфт.* пайраҳаи танги кӯҳӣ, ки одатан чорпоёни майда роҳ гашта метавонанд.

БУЗРИШ بزريش он қи монанди буз фақат дар манах риш дорад.

БУЗУРГ بزرگ 1. калон; *муқоб.* хурд; азим, кабир; мӯхташам, боҳашамат: **иморати бузург**, **оббанди бузург**. 2. паҳновар, васеъ, фарох: **дарёи бузург**, **кишвари бузург**. 3. калонсол, дорои синну соли зиёд, зиёд умрида нисбат ба касе: **бародари бузург**, **хурду бузург**; **фарзанди бузург** фарзанди аз ҳама пеш ба дунё омада, фарзанди нахустин. 4. шахси соҳибъятибор, мӯхташам; соҳибфазилят. 5. калоншаванда, роҳбар, сардор; олимақом; **бузургони давлат** ҳукуматдорон, аркони давлат; **гуноҳи бузург** гуноҳи азим, чурми калон; **давлати бузург** давлати тавоно, пуриқтидор; давлате, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз давлатҳои асосӣ ба шумор меравад; **муваффақияти бузург** муваффақияти шоён, муваффақияти ба назар намоён; **халқи бузург** халқи сернуфуси дорои таъриху анъанаи ганӣ; **қисми бузург** қисми бисёр, баҳши аъзам; **аксар(ият)**; **бузург шудан (гардидан)** а) калон шудан; ҳаҷман афзудан; б) калонсол шудан; ба воя расидан. 6. мақоме аз мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом», ки бо номи «Бузрук» ҳам ёд мешавад.

БУЗУРГВОР بزرگوار 1. шариф, начиб, оли-

ҷаноб. 2. шахси табаррук, мӯътабар; соҳибъятибор: **пири бузургвор**. 3. *кҳн.* авлиё, валий.

БУЗУРГВОРОНА بزرگوارانه дархӯри бузургворон, лоиқи бузургворон: **фикри бузургворона**.

БУЗУРГДИЛ بزرگدل шучоъ, диловар, часур, далер.

БУЗУРГДИЛӢ بزرگدلی диловарӣ, шучоатмандӣ, часурӣ, далерӣ.

БУЗУРГДОШТ بزرگداشت таҷлил, эҳтиром; **маҷлиси бузургдошт** чамъомаде, ки ба ёдбуди шахси бузург барпо мегардад.

БУЗУРГЗОДА بزرگزاده *кит.* начиб, шариф (*аз ҷиҳати баромад*); асилзода.

БУЗУРГЗОДАГӢ بزرگزادگی асолати хонаводагӣ доштан, начибзодагӣ, асилзода будан.

БУЗУРГӢ بزرگی 1. калонӣ; азамат, шукӯҳ, ҳашамат; азимҷуссагӣ. 2. паҳноварӣ, вусъат. 3. андоза, ҳаҷм. 4. *риёз.* он чи имкони андозагирӣ ва ҳисоб кардан дорад: **бузургихон доимӣ** ва **тағйирёбанда**.

БУЗУРГМАНИШ بزرگمنش *кит.* 1. олитабиат, ниҳоди бузург дошта; олиҳиммат. 2. он ки аз ҷиҳати баромад асилу начиб аст; асилзода, ашроф. 3. номи форсии галаситораи Ҷаббор.

БУЗУРГМАНИШӢ بزرگمنشی *кит.* 1. бузургманиш будан; олитабиатӣ; олиҳимматӣ. 2. асилзодагӣ, ашрофзодагӣ.

БУЗУРГМАНИШОНА بزرگمنشانه бо шева ва рафтори бузургманиш, бузургманиш.

БУЗУРГМАРД بزرگمرد абармард, марди барҷаста ва бузург, бузургвор.

БУЗУРГМАРДӢ بزرگمردی бузургворӣ, азамат, шарофат.

БУЗУРГОНА بزرگانه монанди бузургон, бо равиш ва рафтори бузургон.

БУЗУРГСОЛ بزرگسال он ки давраи кӯдакӣ ва ҷавониро гузаронидааст, дорои синну соли калонтар аз ба балогат расида; *муқоб.* хурдсол.

БУЗУРГСОЛӢ بزرگسالی бузургсол будан, пиронсолӣ.

БУЗУРГҲАҶМ بزرگحجم калонҳаҷм, ҳаҷман бузург.

БУЗУРГҶУССА بزرگچته калонҷусса, азимҷусса, тануманд.

БУККАК بۆگك *гуфт.* хамидақомат: кампири
буккак.

БУКО *а.* بكا *кит.* гиристан; гирия.

БУКРЙ بۆكرى пуштхамида, кўзанушт.

БУКСИР *голл.* بکسير 1. *ниг.* ядак (таноби ядак);
ба буксир гирифтан бо симтаноб ё аргамчин
баста кашидани киштй, автомобил *ва г.* 2.
ниг. ядакништй.

БУКТЕРХАЛТА بۆكترخالتە борхалтаи мусофири
савора.

БУҚАЛАМУН بۆقلمون *ниг.* бўқаламун.

БУҚҚА *т.* بۆقه гови нари ахтанокарда.

БУҚОҚ *т.* بۆقاق *лахч.* чоғар, гуррй.

БУҚЪА *а.* بۆقه *кит.* 1. қитъаи замин, ки аз
заминҳои дигар чудо карда шудааст. 2. хона,
хавлй, сарой; мусофирхона.

БУЛАЧАБ *а.* بۆلچاب тааччубовар, ҳайратангез;
ачиб, ғалатй.

БУЛБУЛ بۆلبول парандаи хушовоз ба андозаи
гунчишк бо пушти қаҳвай ва шиками
хокистарй, андалеб, хазордастон: булбули
кўхй, булбули сармаст, булбули хушилхон; ◊
чаши булбул навъи нақшу нигор, ки дар
матъ партофта мешавад; булбули Шероз
Хоча Хофиз; булбули шўрида ошиқ.

БУЛБУЛА بۆلبوله кўзай лўладор, ки дар он шароб
мерехтанд.

БУЛБУЛАГАРДОН بۆلبوله گردان гардонандаи кў-
заи шароб дар базму махфилҳо.

БУЛБУЛАГАРДОНЙ بۆلبوله گردانى гардондани
кўзай шароб дар базму махфилҳо.

БУЛБУЛАК بۆلبلك 1. *шақли тасғир ва навозиши*
булбул. 2. хуштакчай гилии бачағона, ки ба
он об пур карда кашанд, мисли хониши бул-
бул садо медиҳад.

БУЛБУЛВОР بۆلبولوار монанди булбул, ба мисли
булбул.

БУЛБУЛЗАБОН بۆلبول زبان ширинсухан, хуш-
сухан.

БУЛБУЛЗАБОНЙ بۆلبول زبانى ширинсуханй, хуш-
суханй.

БУЛБУЛИСТОН بۆلبولستان чое, ки дар он булбул
зиёд аст, макони булбулон.

БУЛБУЛНАВО بۆلبولنوا дорони овози булбул-
монанд; хушовоз.

БУЛБУЛСИТОН بۆلبولستان *ниг.* булбулистон.

БУЛВАФО *а.* بوالوفا вафодор, бовафо.

БУЛҒА *а.* بلغه *кит.* 1. кифоят, хўроки якрўза. 2.
ўҳдабаро, моҳир.

БУЛҒОК *т.* بلغاك *кит.* фитна, шўр ва ғавғои
бисёр.

БУЛҒОР I بلغار номи халқе аз славянҳо, ки
аҳолии асосии мамлакати Булгористонро
ташқил медиҳанд.

БУЛҒОР II بلغار як навъ чарми хушранг; **кафши
булғор** *ниг.* булғорй.

БУЛҒОРЙ I بلغارى 1. *мансуб ба булғор:* забони
булғорй, либоси булғорй; қаланфури булғорй
навъи қаланфури қалони ғайри тунди
хўроқй, қаланфури дўлма. 2. сокини
Булғористон.

БУЛҒОРЙ II بلغارى аз чарми булғор дўхташуда:
кафши булғорй.

БУЛҒУР بلغور *кит.* 1. ҳар чизи кўфта дархам-
омехта. 2. ярмаи гандуми нимпукта. 3. таоме,
ки аз ин ярмаи гандум мепазанд.

БУЛДОЗЕР *англ.* بلدازير тракторе, ки дар пеши
он бели қалони махсус барои ҳамвор кардан
замин ва ба ҷои дигар тела дода бурдани
хок пайваст карда шудааст.

БУЛДОЗЕРЧЙ بلدازيرچى ронандаи булдозер.

БУЛКАНЧАК بۆلكنچك *кҳн.* ачиб, аҷоиб, турфа.

БУЛКАРАМ *а.* بوالكرم *кит.* соҳибкарам, соҳиби
бахшиш, саховатманд.

БУЛКАФД *а.* بۆلكفد *кит.* пора, ришва.

БУЛУҒ بلوغ *кит.* расиш ба балоғат, расидан ба
синни рушд: ҳадди булуғ.

БУЛУК *т.* بۆلوك *тағр.* ноҳияе, ки аз якчанд деҳа
иборат аст.

БУЛУҚ *а.* بۆلوق садои оби аз замин бароянда;
булуқ-булуқ қардан аз замин заҳида барома-
дани об.

БУЛУТ I بۆلوط дарахти зебои сербаргу азим-
ҷусса, ки ҷўби саҳт дорад, балут.

БУЛУТ II بۆلوط *гуфт.* абр, меғ.

БУЛУТЗОР بۆلوطزار ҷанғали дарахтони булут,
ҷое, ки дарахтони булут зиёд аст.

БУЛУТЙ بۆلوطى аз ҷўби дарахти булут сохта-
шуда.

БУЛЎР *ю.* بلور 1. шишаи аълосифати шаффофе,
ки дар рўшной тобиш ва ҷилои зебое
медиҳад. 2. ҷисми якҷинсаи саҳтест, ки атом,
ион ва молекулаҳояш дар шақли панҷараи

фазой мураттаб ҷойгир шудаанд ва дар табиат дар шакли бисёрқирра вомехӯрад; кристалл; **булӯри кӯҳӣ** навъи шаффофи кварц, ки дар оптика ва дар сохтани маснуоти заргарӣ ба кор меравад.

БУЛҶҶВОР بلوروار монанди булӯр, ба мисли булӯр софу шаффоф; **оби булӯрвор** оби соф.

БУЛҶҶРГАРДӢ بلورگردى ба булӯр табдилёбӣ; хосияти ба булӯр табдил гаштан.

БУЛҶҶРИН بلورين 1. аз булӯр сохташуда: **кандили булӯрин**, **чоми булӯрин**. 2. *мач.* соф, шаффоф; **дасти булӯрин** дасти сап-сафеду зебо ва нозук (-и маъшуқа).

БУЛҶҶРИНА بلورينه булӯрӣ; он чи аз чинси булӯр аст.

БУЛҶҶРӢ بلورى *ниг.* булӯрин.

БУЛҶҶШАКЛ بلورشكل шаклан монанди булӯр.

БУЛҶҶШИНОСӢ بلورشناسيы шохае аз илми физика, ки ба баррасиву пажӯҳиши сохтор ва хусусиятҳои булӯрҳо машғул аст.

БУЛҶҶЗУЛ *а.* بوالفضول *кит.* пургӯй, сергап, маҳмаддоно; донотарош.

БУЛҶҶХАВАС *а.* بوالهوس 1. побанди ҳавою ҳавас, серҳавас; ошиқи хардамхаёл. 2. *мач.* ҳаваскор, ҳавасманд.

БУЛҶҶХАВАСӢ بوالهوسى булҳавас будан, хардамхаёли; ишқи ғайриҷиддӣ.

БУЛҶҶХАВАСОНА بوالهوسانه аз рӯи ҳавою ҳавас; хардамхаёлона; ҳаваскорона, аз рӯи орзую ҳавас иҷро кардашуда: **шеърӣ булҳавасона**.

БУМ I *а.* بوم параидаи чанголдори шабпарӣ аз ҷугз калонтар, ки байни мардум шум ва беҳосият шумурда мешавад, хугӯяк: **буни шум**; \diamond **лонан бум** *мач.* вайрона, харобазор.

БУМ II *бум* хок, замин (-и *нокорам*); сарзамин, кишвар, мамлакат: **марзу бум**.

БУМАЗӢ *р.* بومزى 1. матои пахтагии рӯяш патдор [*аслаи бумазея*]. 2. либос ё чизи дигари аз матои мазкур сохташуда: **куртан бумазӣ**.

БУМӢ بومى маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

БУМҶАН بومهن *кит.* заминчунбӣ, зилзила.

БУН بون//بن 1. бех, реша, асос, бунёд; **буни мӯ** беҳи мӯ. 2. қисми зерини ҳар чиз, поён, таг: **буни девор**, **буни тал**, **буни чох**; **буни гардан** паси гардан; пушти сар; **буни гӯш** таги гӯш, зери гӯш; баногӯш; **буни дандон** милки дандон, вора; **бу-**

ни кӯх домани кӯх; **буни ғор** дохили ғор; аз **бун (бар)кандан** а) аз решааш кандан, решакан кардан (*дарахтро*); б) *мач.* тамоман маҳв кардан, несту побуд кардан (*чизеро, касеро*); \diamond **аз бун II аз беҳу бун** тамоман, саросар, ба кулӣ (*мас., аз бун хушк шудан, аз бун канда шудани решаи зулм*); **бесару бун** беаввалу охир, парешон, бетартиб (*мас., суҳанҳои бесару бун, ҳаёлотҳои бесару бун*).

БУНА I بنة 1. асбобу анҷом, молу чиз; лоқу пари хона. 2. асбоби сафар, зод, тӯша: **бору буна** асбобу анҷом, молу чиз; \diamond *касера буна карда...* *лаҳҷ.* ба умеди касе шуда..., ба касе умеди зиёд баста... 3. хона, манзил, ошёна.

БУНА II بنة 1. асл, реша, бун. 2. бутта, дарахти қадкӯтоҳ.

БУНАДОР بنهدار *лаҳҷ.* хонадор, масъули ниғаҳбонӣ ва мутасадди буна.

БУНАК بنک маблаге, ки барои коре ё ҳосили кишти пешакӣ дода мешуд; маблаге, ки умуман барои иҷрои коре пешакӣ мегирифт (*мас., барои сафари хизматӣ, барои дӯхтану сохтани чизе ва ғ.*), пешмузд, пешпардохт: **бунак гирифтан**, **бунак додан**.

БУНАКДИХӢ بنکدهى *исми амал аз бунак додан*; пардохти бунак.

БУНАҚДОР بنکدار он ки аз болои кори ояндааш аз соҳиби корхона пешакӣ маблағ мегирифт.

БУНАФШ بنفش ранги кабудӣ моил ба ранги гули бунафша, нилуфарӣ, нофармон, нилгун.

БУНАФША بنفشه гиёҳе, ки гулҳои майдаю сархами кабудранги хушбӯй дорад ва дар баҳор пеш аз гулҳои дигар мешукуфад.

БУНАФШАГУН بنفشهگون *ниг.* бунафшаранг.

БУНАФШАЗОР بنفشهزار ҷое, ки бунафшаи бисёр мерӯяд.

БУНАФШАРАНГ بنفشه رنگ монанд ба ранги гули бунафша.

БУНАХЕЗ بنهخيز хонахез, ботамом кӯч бастан, бо тамоми хонавор кӯчидан.

БУНБАСТ بنبست 1. сарбаста (*дар бораи кӯча*). 2. кори душворе, ки роҳи ҳал надорад.

БУНГОҶ//БУНГАҶ بنگاه//بنگه 1. кӯл. анбор, маҳзан. 2. муассиса ё марказе, ки барои иҷрои ягон хизмат махсус гардонида шуда аст: **бунгоҳи тиббӣ**.

БУНГОҶӢ بنگاهى *мансуб ба бунгоҳ.*

БУНДОР بندار *кит.* 1. решадор. 2. хамёндор; сохиби молу манзил, хонаю молдошта. 3. касе, ки молро арзон харида қимат мефурӯшад, чаллоб, ҳаннот.

БУНДУК I بندق гулӯла, гирд, лӯнда, гелак.

БУНДУК II بندوق *күн.* туфанг, милтик.

БУНДУҚДОР بندقدار *күн.* туфангдор, милтикдор.

БУНЁД بنياد 1. пойдевор, таҳкурсӣ, поя; **бунёд кардан (ниҳодан)** сохтан, барпо кардан, ба вучуд овардан (*мас., хона, бог, шаҳр, иншоот ва ғайраро*); **бунёд шудан (гардидан, ёфтаг)** сохта шудан, ба вучуд омадан. 2. *мач.* асос, асл; ниҳод, сиришт; **бунёди чизеро сӯхтан (кандан)** чизеро маҳв кардан, нест кардан.

БУНЁДГАР بنيادگر *ниг.* бунёдкор.

БУНЁДГАРО بنيادگرا *нав.* пайрави чараёни бунёдгарой.

БУНЁДГАРОЙ بنيادگرايى *нав.* чараёни динӣ, ки тарафдорони он ба танкиди аҳкоми дин ва шак овардан ба он муқобиланд.

БУНЁДГУЗОР بنيادگذار асосгузор, созанда, бинокунанда.

БУНЁДГУЗОРӢ بنيادگذاري гузоштани асоси чизе; барпокунӣ, таъсис.

БУНЁДӢ بنيادي асосӣ, асли, бунёнӣ.

БУНЁДКАН بنيادکن нобудкунанда, харобкунанда, аз реша несткунанда.

БУНЁДКОР بنيادكار созанда, барпокунанда, бинокор.

БУНЁДКОРӢ بنيادكاري бунёд кардан; созандагӣ, барпо кардан, таъсис.

БУНЁДКОРОНА بنيادكارانه мисли бунёдкор; ба сохтан равона кардашуда: **меҳнати бунёдкорона.**

БУНЁДКУНАНДА بنيادکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бунёд кардан;* бунёдкор.

БУНЁН بنيان 1. бунёд, поя, асос. 2. *кит.* сохти хона, сохти иморат.

БУНЁНГУЗОР بنيانگذار *ниг.* бунёдгузор.

БУНЁНГУЗОРӢ بنيانگذاري *ниг.* бунёдгузорӣ.

БУНЁНӢ بنياني *ниг.* бунёдӣ.

БУНЁНКАН بنيانکن харобкунанда, вайронкунандаи бунёди чизе; харобиовар.

БУНЁНФИКАН بنيانفکن 1. *ниг.* бунёнкан. 2. *мач.* хонумонсӯз, хонасӯз.

БУНИГАРДАНИ بنيگردنى зарбе, ки ба паси сару пушти гардан мезананд.

БУНИЯ ا. بنيه ниҳод, фитрат, сиришт; вучуд.

БУНЛОД بنلاد *кит.* бунёд, таҳкурсӣ, пойдевор.

БУНМОЯ بنيمايه мояи асосӣ, сириштомоя, мавзӯ ё мӯхтавои асосии як асари бадеӣ ё ҳунарий, ки дигар мавзӯҳо дар алоқамандӣ ба он матраҳ мешаванд.

БУНОГӢШ بناگوش *ниг.* баногӯш.

БУНСОЛА بن سالة *күн.* кӯхан, кӯхансол, солхӯрда, пир.

БУНЧА بنچه решаю танаи хурду борики гиёҳу алафҳои навруста.

БУНЯ ا. بنيه *ниг.* буния.

бур بر 1. *асоси замони ҳозира аз буридан.* 2. *чӯзӣ насими калимаҳои мураккаб ба маънои буранда:* **токбур, кисабур ва ғ.**

БУР(Р) ا. بر *кит.* гандум.

БУРАНДА برنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз буридан.* 2. тез, гузаро; бурро: **теги буранда.** 3. хайёте, ки бо чен карда буридани матоъ (*барои либос дӯхтан*) машгул аст, чокбур; **бурандаю даранда** касе, ки гапаш пуртаъсир аст, гапдон; **бурандаю дӯзанда** зани кордон.

БУРАНДАГӢ برندگي 1. амали буранда. 2. коргоҳи либосдӯзӣ, ки дар он матоъро барои либос мебуранд, коргоҳи чокбурӣ.

БУРГАН برگن *бот.* алафи худрӯи биёбонии танааш гафс (*аз чинси шибог*).

БУРГУТ т. برگوت *зоол.* парандаи калончуссаи чанголдор аз оилаи бозҳои шикорӣ.

БУРГУТБИНИ برگوتبيني он ки бинии миёнаш дӯнгу нӯгаш хамида дорад: **чавони бургутбинӣ.**

БУРГУ т. برغو *шохӣ дарунхолӣ,* ки монанди буг менавозанд, шайпур, буг.

бурд برد *асоси замони гузашта аз бурдан.*

БУРД I برد 1. он чи дар бозии лотерея, вомбарг ва ғ. ба даст мебарояд; он чи дар қимор мебуранд; **муқоб. бохт:** пули бурд. 2. нафъ, фоида, суд; **бурду бало** суду зиён; **бурду бохт** голибият ва мағлубият; **бурдан** ва бой додан; **бурд кардан** галаба кардан, голиб шудан.

БУРД II برد *навъе аз матои катонии рах-рах,* ки бехтарини он бурди яманӣ ҳисоб мешуд.

БУРДА I برده *сифати феълии замони гузашта аз*

бурдан: бурда мондан, бурда расондан.

БУРДА II برده пора, тикка, бурндае, кисме аз хӯрок: як бурда нон, як бурда гӯшт; бурда-бурда порчаҳои зиёд, пора-пора.

БУРДАГӢ بردگی сифати феъли замони гузаштаи шакли дуҷум аз бурдан II; тарафи бурдагӣ сӯи голиб, чониби дастболо.

БУРДАН I بردن 1. аз чое ба чое интиқол додан (*хоҳ бардошта, хоҳ кашида ва хоҳ ба пои худ*), муқоб. овардан. 2. гузоштан, дароз карда расондан (*мас., дастро ба китф, гӯшаки телефони ба гӯш ва ғ.*). 3. гунчидан, гунчоиш додан. 4. шунавондан, хабар додан, расондан: **паём бурдан, хабар бурдан**. 5. ситондан, рабудан, кашида гирифтан. 6. феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ва феълӣ: **бахра бурдан, гирифта бурдан, гумон бурдан, истифода бурдан, мубориза бурдан, ном бурдан, пай бурдан, пайноҳ бурдан, рашк бурдан, хасад бурдан;** ◇ **ақлу хуши касеро бурдан** а) касеро аз ақл бегона кардан, девона кардан; б) касеро мафтунӣ худ гардондан, шефта сохтан; **дили касеро бурдан** шефта кардан, мафтун сохтан; **ошиқ гардонидан; сабқат аз касе бурдан // гӯйи сабқат бурдан** пешдастӣ доштан, бартарӣ доштан (*аз касе дар коре*); **умр ба сар бурдан** зистан; **чашми касеро бурдан** аз шиддати равшанӣ ва дурахшонии чизе пеш чашми касе тира шудан, чашмо хира кардани чизе; **ба кор бурдан** истифода кардан, кор фармудан; **ба сар бурдан** аз сар гузарондан, паси сар кардан; **ба тороч бурдан** горат кардан, ба яғмо бурдан, тороч кардан.

БУРДАН II بردن 1. голиб омадан, барор ёфтан, омад кардан дар ягон бозӣ, муқоб. **бохтан; мусобиқаро бурдан** голиб омадан дар мусобиқа. 2. нафъ дидан, фоида ёфтан: **харидӣ – бурдӣ, фурӯхтӣ – мурдӣ** (*зарб.*).

БУРДБОР بردبار босабру тоқат, тоқатовар.

БУРДБОРӢ بردبارӣ сабру таҳаммул, бардошт, тоқат; **бурдборӣ кардан** сабру таҳаммул кардан, тоқат овардан.

БУРДНОК بردناк бурд дошта, дорон бурд; ҳаққи иштирок дошта дар бозиҳои барон бурдани пул ташкилбанда: **вомбарги бурднок, пасандози бурднок**.

БУРДУОВАРД بردوآورد муовиза, муомила; додану гирифтани тӯхфа ва молу чиз дар тӯйҳо; **бурдуовард кардан** а) доду гирифт кардан; б)

мач., гуфт. баҳсу мунозира кардан.

БУРЖУАЗИЯ фр. буржуазия синфи ҳукмрони ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи истехсолот дар моликияти хусусии ӯ мебошад ва аз ҳисоби даромади меҳнати кироя умр ба сар мебарад; **буржуазияи майда** табақаи дар ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи маҳдуди истехсолот моликияти хусусии он буда, аз меҳнати кироя кам истифода мебарад ва ё тамоман истифода намебарад, майдабуржуазия.

БУРЖУАЗӢ буржуазӣ мансуб ба буржуазия; **давлати буржуазӣ, мафкураи буржуазӣ**.

БУРЗ برز кит. 1. боло, баландӣ. 2. қад, қомат; **бурзу боло** қадду қомати расо, баланд.

БУРИДА بریده 1. сифати феъли замони гузашта аз **буридан**. 2. чизи буридашуда, қатъгардида; **мӯи бурида** мӯи кӯтоҳшуда; **либоси бурида** (**бурида монда**) матои ба андоми касе чен карда қайчизада, ки ҳанӯз дӯхта нашудааст; **бурида гаштан** аз болои чое гузаштан (*мас., роҳе роҳи дигарро*); **чоеро миёнабур карда гузаштан, убур кардан** аз мавзее; **бурида шудан** а) қатъ ёфтан; хомӯш шудан(-и гуфтугузор, тирпарронӣ); б) якбора тамом шудан, дафъатан хотима ёфтани чизе ё коре; ◇ **оши бурида** оши угро; **бурида-бурида** канда-канда, бо фосила; **бурида гардидани пои рафтуомад** қатъ гардидани рафтуомад; канда шудани робита.

БУРИДАН بریدن 1. чизеро бо ягон олотӣ тезу буранда ба ду ҳисса ё зиёда аз он чудо кардан; пора кардан, қатъ кардан; чок кардан, тилим кардан; **гул буридан** а) гул кандан; б) нақшу нигор баровардан (*дар рӯи чизе*); в) *тиб.* амалиёти маҳсули тиббӣ барои пешгирии саросарии бемории нағзак, ки асосан кӯдакон ба он гирифтормешаванд; **обро буридан** а) буриданӣ об ҳангоми шиноварӣ бо дасту по; б) *киноя* аз шиноварӣ кардан; **сар буридан** сар аз тан чудо кардан; касеро куштан; **ток буридан** дар аввали баҳор буриданӣ нардҳои зиёдотӣ ва хушкшудаи ток. 2. аз рӯи андозае қайчӣ кардани матоъ. 3. чен карда, зиёдатишро гирифтан, кам кардан: **замини касеро бурида, ба касе додан, обро аз касе бурида, ба касе додан**. 4. чароҳат пайдо кардан, тилим-тилим гаштан (-и рӯи забон аз шиддати туршӣ ё ширинӣ, даст аз оҳак ва ғ.). 5. турш шудани шир; ◇ **муносибатро буридан**

- муносибатро кандан, қатъи робита кардан, тарки алоқа кардан; **ошноиро буридан** аз касе қатъи ошноӣ кардан, хотима додан ба дӯстӣ; **миёни чизеро буридан** чизеро ба давом додан нагузоштан, давоми чизеро қатъ кардан (*мас., сухан, ҷанҷол, машқ, сӯҳбатро*); **пои худро аз ҷое буридан** рафтуоро ба ҷое тарк кардан; **сухани касеро буридан** касеро аз суханаш боздоштан, сухани касеро қатъ кардан, ба мобайни гапи касе даромадан.
- БУРИШ** برش 1. *исми феълӣ аз буридан*. 2. либосбурӣ, чокбурӣ; тарзу шакли буридану дӯхтани либос.
- БУРИШГОҶ** برشگاه ҷои ҳамдигарро бурида гузаштан: **буришгоҳи роҳ**.
- БУРҚАЪ** а. برقع *кит.* сарбанди занон; чашмбанд, пардаи рӯйпӯши занон, рӯбанд, ниқоб.
- БУРМА** برمه *лаҳҷ.* чин, очинг, қат (*мас., дар либос*); **бурма-бурма** пурчин; кату пат; ноҳамвор; **бурма шудан** а) чиндор шудан; б) ноҳамвор шудан, уреб шудан ва кашида истодани либос; **даҳонро бурма кардани** *чизе* даҳони инсонро хушк кардан ва афшурдани чизҳои турш ё бо таъми хос (*аз қабилӣ пӯсти анор, баъзе навъи хурмо ва ғ.*); **рӯй (лаб, лунҷ)-ро бурма кардан** рӯй турш кардан (*чуи изҳори норизой*).
- БУРНУС** ю. برنوس 1. *кит.* либосе шабеҳи боронӣ, ки кулоҳи он пайванд бо либос аст ва бештар рӯҳониёни масеҳӣ мепӯшиданд. 2. навъи кулоҳи баланд, ки бештар дарвешон ё масеҳиён мепӯшиданд.
- БУРОҚ** а. براق 1. номи аспи Муҳаммади пайгамбар (с), ки дар шаби меъроҷ савори он аз Макка то ба Байтулмуқаддас ва аз он ҷо ба осмон рафтааст. 2. *мач.* асп.
- БУРРО** برا 1. буррон, бур(р)анда, тез, қотё: аслиҳаи буро: **теги бурро**. 2. *мач.* фасеҳ, фаҳмо, возеҳ, аниқ; гӯё: **забони бурро, нутқи бурро, бурро гап задан, бурро ва бегалат хондан; бурро-бурро** якта-якта, фаҳмо (*хондан, гап задан*); **шоҳиди бурро** шоҳиди гапдон, гувоҳи гапаш пухтаю асоснок.
- БУРРОГӢ** براگی *ниг.* бурроӣ.
- БУРРОӢ** براي 1. тезӣ, қобилияти буридан доштан, бурро будан. 2. фасеҳӣ, возеҳӣ; гӯёӣ; фаҳмо гап задан.
- БУРРОН** بران *ниг.* бурро 1.
- БУРС** برس *бот.* арча.

- БУРУДАТ** а. برودت *кит.* сармо, хунуқӣ, сардӣ.
- БУРУДУЗ** برودوز 1. буридан ва дӯхтани либос. 2. аз сари нав дӯхтани либос.
- БУРУЗ** а. بروز *кит.* зухур, зохир шудан, падиодӣ, ошкор гаштан; **буруз кардан** зохир шудан, намоён гаштан.
- БУРУН** برون *шакли дигари берун*.
- БУРУНА** برونه *ниг.* беруна.
- БУРУНАФКАНӢ** برونافکنی *ниг.* берунафканӣ.
- БУРУНӢ** برونی *ниг.* берунӣ.
- БУРУНМАРЗӢ** برونمرزی *ниг.* берунмарзӣ.
- БУРУНРЕЗ** برونریز *биол.* хусусияту вежагии гадуе, ки баровардаҳои худро берун мерезад; *муқоб.* дарунрез.
- БУРУНСӢ** برونسو сатҳ ё баҳши хориҷии чизе; *муқоб.* дарунсӢ.
- БУРУНШАҲРӢ** برونشهری *ниг.* беруншаҳрӣ.
- БУРУТ** بروت мӯйлаб, сибил: **бурути сиёҳ, бурут мондан, бурут тоб додан (тофтан)**; ◊ **боди бурут** ҳавобаландӣ; **имои бурут** ишорати ноаёнӣ мағрурона, супориш бо имову ишора; **буруташро табар намебурад** мағрур, ҳавобаланд аст.
- БУРУТӢ** بروتی мӯйлабдор, сибилӣ.
- БУРУФА** بروفه *кит.* фӯта; рӯймоли миён.
- БУРУҶ** а. بروج ҷ. бурҷ.
- БУРҶОН** برهان далел; ҳуччат, санад, далели қотё; **амри бадеҳиро ҳоҷати бурҷон нест** (*мақ.*) коре, ки худ аз худ равшан аст, ба исбот ҳоҷат надорад; **бурҷони қотё** а) далел ва санади қатъӣ, далели раднашаванда; б) «**Бурҷони қотё**» номи луғати маъруфи тафсири, ки Муҳаммад Ҳусайн ибни Халафи Табрезӣ мутахаллис ба Бурҷон дар соли 1652 таълиф кардааст.
- БУРЧАК** т. برچک *гуфт.* кунҷ, кунҷак [*аслаи бурҷак*]: **бурҷаки сандалӣ, бурҷаки хопа**.
- БУРҶ** а. برج 1. бинои манорашакле, ки барои дидбонӣ ва ё ҳамчун нишони маҳсули роҳ (-и киштигардӣ) месозанд; бинои манорамонанди мустаҳкам, ки дар гӯшаҳои қалъа ва хисор сохта мешуд: **бурҷи қалъа, соати бурҷи Кремл; бурҷи фонус** манораи фонусҳои лаби дарёву баҳр, ки ҳамчун роҳнамо хизмат мекунад. 2. кунҷ, гӯша: **бурҷи девор, бурҷи хона, бурҷи хавлӣ**. 3. *нуч.* ҳар як аз дувоздаҳ галаситораҳои осмонӣ, ки офтоб дар тӯли як

- сол дар атрофи онҳо давр мезанад ва соли таквими шамсӣ мутобиқи онҳо ба мохҳо тақсим мешавад (Ҳамал, Савр, Ҷавзо ва ғ.).
- БУРҶСОЗӢ** برج‌سازی сохтани бурҷ, бунёди бурҷҳои баланд дар шаҳрҳо.
- БУРЯТ** بریت 1. номи халқе, ки аксари аҳолии Бурятиястон (дар ҳайати Русия)-ро ташкил медиҳад. 2. нафаре аз аҳолии Бурятиястон.
- БУРЯТӢ** بریتی мансуб ба бурятҳо: забони бурятӣ.
- БУССАД** а. بسد кит. марҷон; ду буссад киноя аз ду лаби маҳбуба.
- БУССАДИН** بسدين кит., мансуб ба буссад; марҷонӣ, аз марҷон сохташуда.
- БУСТОН** بستان ниг. бӯстон.
- БУТ** بت 1. ҳайкали филизӣ ё аз чӯбу санг тарошидаи инсон ё ҳайвон, ки бутпарастон ба он ибодат мекунад, санам. 2. маҷ. маъшуқаи соҳибчамол, нигори нозанин: **бути нозанин**, **бути соҳибчамол**.
- БУТАЛА** بوتله шутурча, шутурбача.
- БУТАФОРΙΑ** ит. بوتفاريه ашё ва асбобу анҷомҳои сохтае, ки барои сахнае дар театр ва ташкили витринаи мағоза истифода мебаранд.
- БУТАФОРӢ** بوتفاري مانسуб ба бутафория.
- БУТГАР** بتگر он ки аз филиз ё сангу чӯб ҳайкали санам мерехт ё метарошид, бутсоз.
- БУТГАРӢ** بتگری амал ва шугли бутгар.
- БУТЕМОР** بوتيمار ниг. бутимор.
- БУТЕРБРОД** англ. بوتيربراد хӯр. бурдаи нон, ки ба рӯяш ҳасиб ё панир дорад ва ё равғани маска молида шудааст.
- БУТИМОР** بوتيمار кит. як хел мурғи сафедранги лаклакмонанди мохихӯр, ки дар канори об зиндагӣ мекунад.
- БУТКАДА** بتكده ниг. бутхона.
- БУТЛОН** а. بطلان ниг. батлон.
- БУТПАРАСТ** بتپرست парастишкунандаи бутҳо, санампараст.
- БУТПАРАСТӢ** بتپرستی ақидаи диние, ки пайравони он ба бутҳо ҳамчун таҷассуми худоҳо ибодат мекунад, парастии бутҳо.
- БУТПАРАСТОНА** بتپرستانه ба шева ва рафтори бутпарастон.
- БУТСОЗ** 1. ниг. буттарош. 2. он ки ба хотири аз хад зиёд дӯст доштан ё парастидани чизе ё касе онро дар зехни худ ба як мавҷуди парастиданӣ табдил медиҳад.
- БУТТА** بته 1. растании сершоҳу барги кӯтоҳпоя, ки қариб аз наздики решааш шох меронад. 2. поя, бех; нумератив дар шумури растаниҳои қадпаст: **буттаи гул**, **буттаи хор**.
- БУТТАБУР** بته‌بور нав. қайҷии махсус барои бурида кӯтоҳ кардани буттаҳо (-и ороишӣ), қайҷии ороиши буттаҳо.
- БУТТАГӢ** بتگی мансуб ба бутта.
- БУТТАДЕВОР** بته‌ديوار нав. қатори зичи бутта ё дарахтони баландиашон якхела, ки вазифаи деворро иҷро мекунад.
- БУТТАЗОР** بته‌زار ҷои сербутта, макони рӯидани буттаҳои бисёр.
- БУТТАРОШ** بت‌تراش бутсоз, он ки кораш сохтани бутҳои чӯбӣ, филизӣ, сангӣ ва ғ аст.
- БУТТАРОШӢ** بت‌تراشی амали буттарош; бутсоз.
- БУТУН I** t. بتون 1. том, комил; нони бутун нони нашикаста; тухми бутун тухми дуруст, тухми солим; як рӯзи бутун тамоми рӯз, рӯзи дароз; бутун будан дуруст будан, бенуқсон будан. 2. тамоман, комилан, пурра; ◊ адади бутун рӯз. адади ба ҳиссаҳо тақсимнашуда, адади яклухт (чун 1, 7, 20).
- БУТУН II** بطون ҷ. батн.
- БУТУН III** بطون кит. пӯшида; пӯшидагӣ, нуҳуфтагӣ; зухур ва бутун зоҳир шудан ва пинҳон шудан.
- БУТХОНА** بتخانه ибодатхонаи бутпарастон, буткада.
- БУТШИКАН** بتشکن 1. он ки бут мешиканад. 2. маҷ. риоятнакунанда ба расму русум ва анъанаҳо.
- БУФЕР** англ. بوفير қисмҳои махсуси зарбагир дар пешу паси вагон, автомобил ва ғ., ки вақти тасодум шиддати зарба ё тақонро кам мекунад.
- БУФЕТ** фр. buffet ҷои фуруши хӯрокҳои сабук ва нӯшобаҳо дар мактабу идораҳо ва ҷойҳои чамъиятӣ; шӯъбаи фуруши машрубот ва газакҳо (дар оиҳонаву ресторанҳо): **буфети истгоҳи роҳи оҳан**, **буфети мактаб**.
- БУФЕТЧӢ** بفيته‌چی гуфт. фурушанда-корманди буфет.
- БУХГАЛТЕР** олм. بختگتير ниг. ҳисобдор.

БУХГАЛТЕРИЯ олм. *бухгалтерия* ниг. ҳисобдорӣ.

БУХГАЛТЕРИЙ *бухгалтер* мансуб ба бухгалтер ва бухгалтерия.

БУХЛ а. *بخل* 1. кит. бахилӣ, хасисӣ, мумсикӣ. 2. ҳасудӣ, нотавонбинӣ.

БУХОР а. *بخار* заррачаҳои об дар шакли газ, ки бо таъсири гармӣ аз об, замини нам, дарахтон, бадани инсон ҳайвон ва ғ. ҷудо мешаванд; буг, ҳавр; **бухори чизе баромадан**.

БУХОРИГӢ *бухоригӣ* мансуб ба **бухорӣ II**; ҳоси сокини Бухоро: **ширинсухани бухоригӣ**.

БУХОРИДӢХТ *бухоридӯхт* ба тарзи ҳоси бухороиҳо дӯхташуда, тарзи буришу дӯхтанаш ба бухороиҳо хос: **мӯзаи амрико-нии бухоридӯхти пошнабаланд**, телпаки **бухоридӯхт**.

БУХОРИСОЗ *бухорисаз* он ки ба сохтани бухорӣ машғул аст, устон бухорӣ.

БУХОРИСОЗӢ *бухорисазӣ* 1. амал ва шугли бухорисоз. 2. ҷои бухорисозӣ.

БУХОРИ I *бухорӣ I* 1. мансуб ба **бухор**; ба воситаи буг коркунанда, бугӣ: **мошини бухорӣ**, **кишти бухорӣ**. 2. оташдони рӯкушодаи мӯридор, ки мисли тоқча дар девори хона барои гарм кардани он месозанд, манқал.

БУХОРИ II *бухорӣ II* ниг. **бухорӣ**.

БУХОРКУНАК *бухоркнак* ниг. **бугкунак**.

БУХОРМОНАНД *бухормонанд* шабеҳи бухор, ба буг монанд, мисли ҳавр.

БУХОРОӢ *бухороӣ* мансуб ба **Бухоро**; аҳли Бухоро; **танган бухорӣ** тағр. танган зарби Бухоро.

БУХОРОЛУД *бухорлод* бухордор, омехта бо бухор.

БУХОРПАЗ *бухорпаз* 1. абзори барқӣ барои пухтани хӯрок ба воситаи бухор. 2. таоми дар бухор пухташуда.

БУХОРХОНА *бухорхона* 1. бино, хона, ҷе қисме аз мошинҳо, ки дегҳои бухор дар он ҷо гирифтаанд. 2. хонан гарми маҳсус дар ҳаммом, ки одамон худашонро буг медиҳанд. 3. шӯъбаи маҳсус дар корхонаҳо барои ба воситаи буг хушконидаи маҳсулот (*мас., масиуоти оҳану бетонӣ дар комбинати хонасозӣ ва ғ.*).

БУХОРХУДОТ *бухорхудо*т [соҳиби **Бухоро**], тағр. унвони ҳокимони давлати Бухоро дар асрҳои 7-8.

БУХС *бухс* гуфт., *аслаш бугз*.

БУХТӢ *бухтӣ* шутури дукӯхонаи пашмаш сурхтоб.

БУХТУР *бухтур* кит. раъд, тундар, бахтур.

БУХУР а. *بخور* моддаҳои самғии дудашон хушбӯӣ (*аз қабилӣ* уд, мушк, анбар, лодан ва ғ.); **бухур кардан** моддаи хушбӯеро сӯзонда, дуди онро баровардан.

БУХУРДОН *бухурдон* зарфи филизӣ барои дуд кардани хушбӯиҳо дар ибодатхонаҳои насронӣ, мичмар.

БУҲАЙРА а. *буҳайра* кит. кӯл.

БУҲУР а. *буҳур* ҷ. **бахр I**.

БУЧА *буҷа* лаҳҷ. хоҳари калонӣ [*аслаш бибиҷа*].

БУЧЧА *буҷҷа*: гӯши бурида, гӯшҳои кӯтоҳкардашуда.

БУЧЕТ фр. *буҷет* рӯйхати даромад ва хароҷоти давлат ё муассисае барои муддати муайян; маҷмӯи дахлу харҷи шахсии ягон кас, будҷа, **будҷет**: **буҷети давлатӣ**, **буҷети маҳаллӣ**.

БУЧЕТӢ *буҷетӣ* мансуб ба **буҷет**; **гурӯҳи буҷетӣ** гурӯҳе, ки хароҷоти таҳсили донишҷӯёни он аз ҳисоби буҷети давлатӣ пардохта мешавад.

БУҶӢ *буҷӣ* гуфт. чизи ҳаёлии бадҳайбат, ки барои тарсондани кӯдакон номи онро мегиранд, алобучӣ.

БУҶУЛ *буҷул* 1. ниг. **бучулак**. 2. устухони суфтаи лӯндаи соки гӯсфанд ё буз, ки бо он кимор мебозанд; **бучул задан** бучулбозӣ кардан; **бучули касе олчи хестан** муваффақият пайдо кардан, барор ёфтани қори (*одатан ношоиста ва ҳаром*) касе; бахти касе тофтан.

БУҶУЛАК *буҷулак* тиб. устухони банди байни соқу пой, шитолинг: **бучулаки пой**.

БУҶУЛБОЗ *буҷулбоз* он ки дар бучулбозӣ иштирок мекунад; киморбоз.

БУҶУЛБОЗӢ *буҷулбозӣ* бозии кимор, ки дар он бучулро ҳамчун мӯҳра истифода мебаранд.

БУҶҶАК *буҷҷак* гуфт. пажмурда; фарсуда, фартут: **кампири учҷаку бучҷак**.

БУШ *буш* кит. мӯи гардани асп, ёл.

БУШОЛ *бушол* бот. растани буттагӣ ё печон, ки гулчаҳои хушбӯӣ дорад.

БӢ//БӢӢ *буӣ* бухори намоёне, ки аз чиз ва моддаҳои гуногун ҷудо шуда, дар ҳаво пахн мегардад ва ба воситаи бинӣ - қувваи шомма ҳис мешавад, роиҳа: **бӯи бад**, **бӯи гул**, **бӯи**

тунд, бӯи гализ; бӯй гирифтан бадбӯй шудан, бӯи бад пайдо кардан (*дар натиҷаи пӯсиши ва г.*); бӯ гирифтани паҳн кардани бӯи бад дар чое; бӯй кардан а) бо қувваи шомма эҳсос кардан, бӯидан; б) пӯсида бӯй пайдо кардан, гандида бӯйнок шудан; бӯ(й) кашидан бӯидан, шамидан, бӯй кардан; бӯ гирифтани саг изи чизеро аз рӯи бӯ дарёфтани саги пайгир; ◊ рангу бӯ(й) тароват, тару тозагӣ; сарсабзӣ, зебой; бӯй бурдан (*аз чизе ё чизеро*) чизеро пай бурдан; аз ягон сирри ниҳонӣ андаке огоҳӣ ёфтани бӯи пилта баромадан ошкор шудан, фош гардидани сирре; бӯи тафт кардан (баровардан) *гуфт*. а) чизе пухтан; б) чизе пухта худой кардан; бӯи чизе омадан (*аз чизе ё касе*) зоҳир шудан, маълум шуда истодан (-и нишону аломати чизе ё коре аз чизе, касе); бӯи чизеро баровардан ошкор кардан (*сирреро*); маълум кардан (*кореро*); бӯи шир омадан аз даҳони *касе* ҳанӯз бача будан; аввал гирифтани бӯй кунед... аввал вазъ ва чигунагии худро санҷед... (*дар мавриди айбгирӣ ба айбгир гуфта мешавад*); бӯи умед ҳафт ба иҷро шудани коре андаке умед ҳафт.

БҮБҮРД *борд* кит. булбул, андалеб.

БҮГАН *богн* ниг. бугон.

БҮГАНД *боганд* бӯи бисёр бад, бӯи гандида.

БҮГИН *богин* *гуфт*. бӯйнок, бадбӯй.

БҮГИР *богир* дорон бӯйфаҳми хос; саги бӯгир а) саги хизмати низомӣ, ки барои бо бӯй дарёфтани пайи касе ё чизе таълим дода шудааст, саги пайгир; б) *мач*. чосус, хабаркаш.

БҮГИРИФТА *богирфта* ниг. бӯйгирифта.

БҮГУРСОҚ *т. боғурсақ* *гуфт*. ҳамирлундаҳои ширу тухмдори дар равган бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани маросимӣ дар иду тӯйҳо истеъмол мекунанд, орзук.

БҮГЧА *боғча* чизҳои ба чодар басташуда (*хусусан либосҳо*), банд, баста, тугунча; як бӯгча як банд; бугча кардан ба чодар бастан, дар чодар баста мондан (*бо мақсади гуи кардани либосу либосворӣ*); сарфа кунам, сагон баранд, бӯгча кунам, мушон хӯранд (*зарб.*); ◊ бугчаи худро бардоштан чизу чораи худро бардошта рафтан.

БҮГЧАБАНДӢ *боғчабандӣ* ба бугчома бастан чизу чора, бӯгча кардан.

БҮГЧАБАРДОР *боғчабардор* он ки бардошта гаштан ё бурдану овардани бӯгчаҳо ба зим-

маи ӯ мебошад (*дар маросимҳо*).

БҮГЧАДОР *боғчадор* ниғаҳбони либосҳои ба ҳаммом дохилшудагон.

БҮГЧАЗАДА *боғчазада* матоъ ё либосе ки дар натиҷаи ҳамчун бисот дар бӯгча бисёр нигоҳ доштан кӯҳна ва изи қатҳояш намерафтагӣ шудааст.

БҮГЧАПЕЧ *боғчапеч* порчаи матои чоркунча барои бӯгча карда бастан либосҳо, бугчома.

БҮДИҲАНДА *будиданда* он чи, ки бӯй (-и нохуш) ба атроф паҳн мекунад; бӯйдор; бӯйгирифта.

БҮДОР *будор* ниг. бӯйдор.

БҮЁ *буё* бӯйдиханда; хушбӯ, муаттар.

БҮЗА *буза* шаробе, ки аз шираи резаҳои биринҷ, арзан ва ё чав дастӣ тайёр карда мешавад; бӯза хӯрдан.

БҮЗАХОНА *бузаҳона* чое, ки дар он бӯза тайёр мекарданд.

БҮЗАХҶҮР *бузаҳор* он ки бӯза менӯшад, истеъмолкунандаи бӯза.

БҮЗАХҶҮРӢ *бузаҳорӣ* *исми амал аз бӯза хӯрдан*; истеъмоли бӯза.

БҮЗБАЛА *т. бузбале* *гуфт*. 1. марди тануманд, ҷавони ҳузабр, паҳлавони далеру бебок. 2. олуфта, ҷавонмард.

БҮЗИНА *бузине* маймун, ҳамдуна.

БҮЗИНАГӢ *бузинегӣ* *мансуб ба бӯзина*; ба бӯзина хос; ◊ дӯсти бӯзина кардан кореро ба нафъи касе гумон бурда, иҷро кардан, ки дар асл бар зарари ӯст; муқ. хизмати хирсона.

БҮИДАН *будидан* ба воситаи қувваи шомма бӯй хис кардан, бӯй кардан, шамидан, бӯй кашидан.

БҮӢ *буӣ* ниг. бӯ.

БҮӢБАР *буӣбар* *нав.* модда ё асбоб барои нест кардани бӯи бад.

БҮӢБАРӢ *буӣбарӣ* аз байн бурдани бӯи чизе (*ба воситаи маводи бӯӣбар*).

БҮӢГИР *буӣгир* ниг. бӯгир.

БҮӢГИРИФТА *буӣгирфта* *сифати феълӣ* замони гузашта аз бӯ(й) гирифтани бадбӯйгардида, бӯи бад пайдокарда (*аз пӯсиши ва г.*): гӯшти бӯйгирифта, моҳии бӯйгирифта.

БҮӢДОР *буӣдор* бӯйдиханда; хушбӯ, муаттар.

БҮӢКАШӢ *буӣкашӣ* *исми амал аз бӯ* кашидан;

бундан, бунда дидан.

БҮЙМОДАРОН بويمادران *бот.* гиёҳи сокаба-ланде, ки гулҳои хӯшагии сафед дорад ва дар тиб ба кор меравад.

БҮЙНОК بويناك 1. *ниг.* бӯйдор. 2. бадбӯй, дорон бӯи нохуш: **ботлоқи бӯйнок.**

БҮҚ بوق 1. аз созҳои бодӣ, ки навъи қадимии он аз шох буда, овози шахсро баланд мекардааст. 2. шайпури шикориён.

БҮҚӢ بوقى 1. он ки бӯку шайпур менавозад, шайпурзан. 2. ба шакли бӯқ, монанди бӯқ. 3. гули шайпурӣ.

БҮҚАЛАМУН بوقلمون 1. яке аз оилаҳои хазандагони сусмормонанди кишварҳои гарм, ки ранги пӯшашонро вобаста ба муҳит тағйир медиҳанд. 2. *мач.* рангоранг; **мурғи бӯқаламун** мурғи марҷон. 3. *мач.* шахси ноустувор, фикру қарори худро зуд тағйирдиҳанда.

БҮҚАЛАМУНӢ بوقلمونى *мансуб ба бӯқаламун;* монанди бӯқаламун.

БҮҚАЛАМУНСИФАТ بوقلمونصفت ба монанди бӯқаламун; сифату ҳолати бӯқаламунро дошта.

БҮҚАЛАМУНСИФАТӢ بوقلمونصفتى амал ва рафтори шахсе, ки фикру қарори худро ҳар лаҳза дигар мекунад.

БҮЛАК *т.* بولك *гуфт.* пора, бурда; қисм, қитъа; **бӯлаки замин** қитъаи замини ҳамвор; **бӯлак-бӯлак қардан** пора-пора қардан, ба порчаҳои хурд ҷудо қардан, майда қардан, реза қардан; **ду бӯлак қардан** ба ду қисм ҷудо қардан, ба ду ҳисса тақсим қардан.

БҮР I بور порчаи оҳаксанги нарм, ки дар мактабҳо барои дар тахтаи синф навиштан ба кор мебаранд, табошир.

БҮР II بور ранги сурхи сиёҳтоб; қаҳвай; **аспи бӯр** аспӣ тӯрук.

БҮРА بوره *хим.* моддаи намакмонанд, ки дар тиб ва саноат ба кор мебаранд; танакор.

БҮРАБРАШ بورابرش *кит.* аспӣ сурх, ки нуктаҳои муҳолифи ранги асосии худро дорад, тӯруки холдор, аспӣ аблак.

БҮРАК بورك *кит.* 1. мағори нон, пӯпанак. 2. самбӯса.

БҮРДОҚӢ *т.* برداقى *гӯсфанди махсус* барои гӯшту равған парво ва фарбехшуда; чорпои парвой; **бӯрдоқӣ қардан** парвариш қардан,

фарбех қунондан.

БҮРӢ بوريا мафраше, ки аз найи кӯфта бофта шудааст ва одатан барои нагузаронидани намӣ аз тағи палос паҳн мекунад, ҳасир; \diamond **каждуми тағи бӯрӢ** душмани маккори пинҳонӣ.

БҮРӢБОФ بورياباف бофандаи бӯрӢ, бӯрӢсоз.

БҮРӢБОФӢ بوريابافى касбу шуғли бӯрӢбоф, бофтани сохтани бӯрӢ.

БҮРӢӢ بوريائى аз бӯрӢ сохташуда; бӯрӢпеч.

БҮРӢКҮБОН بوريكوبان зиёфате, ки ба шарафи кӯчидан ба хонаи нав ба дӯстон медиҳанд: **бӯрӢкӯбон қардан.**

БҮРӢПЕЧ بورياپيچ бо бӯрӢ печондашуда; **хонакӯчу бӯрӢпеч** бо тамоми чизу чораи хона, ҳамаи ашёи хонаро ҳамроҳ гирифта.

БҮРӢПУЛӢ بورياپولى *таър.* пуле, ки дар мактабҳои кӯҳна аз падару модари талабагон барои харидани бӯрӢву палоси дарсхона мегирифтанд.

БҮРӢПҮШ برياپوش *кин.* одами ниҳоят камбағал.

БҮРӢЧА بورياچه бӯрӢи хурд.

БҮРИКАЛЛА بوريكله навъи харбузаи кулӯла ва алобулои пешпазак.

БҮРОН بوران тундбоди барфу борон омехта (*одатан дар дашту биёбон*); \diamond **оромии пеш аз бӯрон** оромие, ки пас аз он талотуми фавқулодае рӯй додана аз эҳтимол дур нест.

БҮРОНӢ بورانى *мансуб ба бӯрон;* ба бӯрон хос; **абри бӯронӣ** абри сиёҳи бӯроновар.

БҮРОНОВАР بورانآور: **абри бӯроновар** абри сиёҳе, ки боиси хестани бӯрон мегардад, абри бӯронӣ.

БҮРРАНГ بوررنگ ба ранги бӯр, сурхи сиёҳтоб.

бӯс بوس 1. *асоси замони ҳозира аз бӯсидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бӯсанда:* **дастбӯс, заминбӯс, остонбӯс ва ғ.**

БҮС بوس: **бӯсу қанор** ба оғӯш кашидану бӯсидан.

БҮСА بوسه расонидани лаб ба рухсора, лаб ё дасти касе ё ба чизе ба нишонаи изҳори муҳаббат, эҳтиром ё навозиш: **бӯсаи гарм, бӯсаи ширин, бӯса гирифтани (додан, қардан); бӯса фиристодан** дастро ба лаб расонда, аз

дур ба бӯса ишора кардан ба касе.
БҮСААФШОН بوسه افشان *кит.* касе, ки бисёр бӯса мекунад.
БҮСАБОЗӢ بوسه بازی бӯсидани якдигар ҳангоми ишқбозӣ.
БҮСАБОРОН بوسه باران бисёр бӯсидан касеро.
БҮСАГИР بوسه گیر гирандаи бӯса, бӯсарабо.
БҮСАГОҲ بوسه گاه *кит.* чои бӯсидан ҳамчун лаб, рӯй *ва ғ.*
БҮСАРАБО بوسه ربا *кит.* бӯсаситон, бӯсагир.
БҮСАСИТОН بوسه ستان он ки бӯса меситонад, бӯсарабо.
БҮСАФИРЕБ بوسه فريب касе ё чизе, ки аз лиҳози бисёр зебо будан диққатҷалбкунанда буда, бӯса талаб мекунад.
БҮСАЧИН بوسه چين бӯсақунанда, он ки бӯса мекунад.
БҮСАҶОӢ بوسه جاي *ниг.* бӯсагоҳ.
БҮСИДАН بوسيدن бӯса кардан, муччӣ кардан; ◊ *замин бӯсидан кит.* таъзим кардан.
БҮСОБҮС بوسا بوس бӯса кардани зиёд, бисёр бӯса кардан.
БҮСОБҮСӢ بوسا بوسى бӯсиданҳо, бӯса карданҳо; бӯсобӯсӣ кардан бисёр бӯса кардан, зиёд муччӣ кардан (*хусусан якчанд кас*).
БҮСТОН بوستان 1. боге, ки дорон меваю гулҳои фаровон ва сабзавоту поллиз аст; боғи сабзу хуррам; гулистон, гулзор. 2. «Бӯстон»- номи китоби манзуми шайх Саъдин Шерозӣ (1184-1292).
БҮСТОНАФРӮЗ بوستان افروز як навъ гиёҳи ороишӣ, ки хӯшагули ҷорубакии мисли гули тоҷихурӯс аргувониранг дорад, бахмалгул.
БҮСТОНӢ بوستانى *мансуб ба бӯстон*; дар бӯстон рӯида; боғӣ.
БҮСТОНСАРО(Ӣ) بوستان سرا(ى) хонае, ки рӯи ҳавлиаш мисли боғу бӯстон сабзу хуррам аст, хонан боғчадор; бӯстонсарон ҳукумати кӯшки боҳашамати боғу роғдор, ки қароргоҳи ҳукумат мебошад.
БҮТА بوته зарфи аз гилбӯта сохташуда, ки дар он нуқра, тилло *ва ғ.* об мекунад.
БҮТАБАНД بته بند устои бӯтабандӣ.
БҮТАБАНДӢ بته بندى *тех.* рӯкаш кардани андаруни бӯта *ва ғ.* бо маводи оташбардор, аз ҷиҳати химиявӣ устувор ё гармоногузар.

БҮТАҚОЛИБ بته قالب *тех.* қолиби бӯтарезӣ.
БҮТАНА بوتنه :лойи бӯтана *лаҳҷ.* лойи шуррут.
БҮТАСОЗ بوته ساز созандаи бӯта, тайёркунандаи бӯта.
БҮТАХИШТ بوته خشت *тех.* навъи хишти оташбардор, ки дар сохтани бӯта ба қор мебаранд.
БҮҲЧА بوخچه *гуфт., ниг.* бӯғча.
БҮҲРОН ا. بحران 1. *тиб.* лаҳзан тағйири катъӣ дар ҳолати бемор. 2. *с., иқт.* аз дараҷаи талабот зиёд истехсол кардани мол дар мамлакат, ки боиси вайрон шудани ҳаёти иқтисодӣ, кам шудани музди қор ва ба амал омадани бекорӣ мегардад: бӯҳрони иқтисодӣ; бӯҳрони сиёсӣ ошuftагӣ, норозигӣ ва қаҳру газаби оммавӣ дар мамлакат; ҳолатест, ки «боло» дигар ба идора кардан ба тарзи кӯҳна қодир несту «поёниҳо» ба таври пештара зиндагӣ кардан намехоҳанд ва тағйир додани тарзи идора карданро талаб мекунад; бӯҳрони ҳукумати қисман ё тамоман ба истеффо баромадани ҳукумат аз сабаби шикасти ҳурдани сиёсати он ё муҳолифати ҳизбу гурӯҳҳои ҳукмрон ва ё зиддияти байни аъзон ҳукумат.
БҮҲРОНӢ بهراني *мансуб ба бӯҳрон*; **вазъияти бӯҳронӣ**.
БҮҲТОН ا. بهتان сухани бади ноҳақ дар боран касе, тӯҳмат, ифтиро; бӯҳтон *гуфтан дар ҳаққи касе* қасдан паҳн кардани хабари бардурӯғ бо мақсади беобрӯ кардани шахсе; бӯҳтон *задан ба касе* айби набудаи касеро ба вай нисбат додан.
БҮҲТОНГӢ بهتان گويى *исми амал аз бӯҳтон гуфтан*; тӯҳмат задан.
БҮҲТОНГӢ بهتان گوى он ки дар бораи касе сухани бади ноҳақ мегӯяд, тӯҳматкунанда.
БҮҲТОНЗАН بهتان زن он ки ба касе бӯҳтон мезанад; тӯҳматчӣ.
БҮҲТОНОМЕЗ بهتان آميز бо бӯҳтон омезишдошта; тӯҳмомез(она): **сухани бӯҳтономез**.
БҮШАҲРӢ بوشهرى *бот.* авлоди бутта ва дарахтҳои қадпасти ҳамешасабз, ки чун растаниҳои ороишӣ ва доруй парвариш мекунад (рододендрон).
БҮШИНОС بوشناس фарқ ва ҷудокунандаи бӯйҳо; мутахассиси истехсолоти атриёт ба муайян кардани бӯйҳо.

БҮЪД *а.* بعد *кит.* дурӣ; фосила, андоза; **се бӯди** олам тӯл, арз, умқ *киноя аз* тамоми ҷаҳон, сар то сари дунё.

БҮЯ I *бويه* *кит.* орзумандӣ; талаб, дархост.

БҮЯ II *بويه* :оли **Бӯя таър.** номи сулолан подшоҳони қадими Дайлам (а. X).

БҮЯНДА *بوينده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бӯидан; бӯйкунанда.* 2. *кит.* бӯйдиханда, бӯйдор; бӯи хуш диханда.

БЮЛЛЕТЕН *ит.* бюллетин 1. ахбори мухтасари расмӣ дар бораи воқеаҳое, ки аҳамияти ҷамъиятӣ доранд. 2. нашрияи даврии ягон соҳаи илм, ҷамъият *ва ғ.*; хабарнома.

БЮРО *фр.* *بيورا* 1. мақоми дастаҷамъии роҳбарикунандаи баъзе созмонҳо: **бюрои**

сиёсӣ, бюрои хизб. 2. номи баъзе идора ва марказҳо: **бюрои обу ҳавосанҷӣ, бюрои тарроҳӣ.**

БЮРОКРАТ *фр.* *بيوراكرت* он ки ба хотири расмиятҳои ғайримухим ба моҳияти кор бепарвоя мекунад, расмиятгар, расмиятпараст.

БЮРОКРАТИЗМ *фр.* *بيوراكرتيزم* расмияти аз ҳад зиёд ва бемаврид дар иҷрои корҳои давлатию ҷамъиятӣ, расмиятпарастӣ.

БЮРОКРАТИЯ *фр.* *بيوراكرتية* 1. *ниг.* бюрократизм. 2. *с.* амалдорони расмиятпараст.

БЮРОКРАТИ *بيوراكرتى* *мансуб ба бюрократ ва бюрократизм; расмиятпарастӣ; муносибати бюрократӣ муносибат аз рӯи бюрократизм.*

В

В ҳарфи сеюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи **ВОВ** (و); дар ҳисоби абҷад ба адади 6 баробар аст.

ВА и **пайвандаки пайваस्तкунанда ва агар, ва аммо, ва ё**; дар сурати пайҳам омадани калимаҳои бо ҳамсадо тамомшаванда «ва» ба «-у» ва агар онҳо бо садонк тамом шаванд, ба «-ву» ё «-ю» таъдил меёбад (*мас.*, **молу ҳол, хонаву ҷо, орзую умед**); **ва гайра // ва ҳоказо // ва монанди инҳо** таркиби ифодакунандаи ихтисор дар охири зикри номҳо, мисолҳо ва мавридҳои дигар; **ва алайкум ассалом!** ба шумо ҳам оромӣ меҳоям! (*таъбири ҷавоби салом*).

ВАБАР و بر 1. *кит.* пашми шутур. 2. *мач.* чодаре, ки аз пашми шутур тайёр мекарданд.

ВАБО ا. و با 1. бемории сироятии ҳалокатовари меъда ва рӯда, ки боиси дарунравӣ, қай ва умуман вайроншавии мубодилаи обу намаки бадани инсон мегардад, холера. 2. густариши бемории сироятии ҳалокатовари оммавӣ ба воситаи микробҳо, эпидемия; муромурӣ. 3. *мач.* офат, бало: **вабон умумӣ, вабо омадан.**

ВАБОГИРИФТА و با گرفتہ *ниг.* вабозада.

ВАБОЗАДА و بازده дучори бемории вабо, мубталои вабо, вабогирифта.

ВАБОӢ و بائى *мансуб ба вабо*; гирифтори бемории вабо.

ВАБОЛ ا. و بال [*гуфт.* убол.] 1. гуноҳ. 2. *мач.* зарар, зиён; азоб. 3. аз рӯи ақидаи муначҷимон номуборак ва наҳс будани вазъияти сайёраҳои ситораҳо.

ВАБОХОНА و باخانه *ҷое*, ки дар он ҷо вабо

пахн шудааст.

ВА-ГАР//В-АГАР و گر // واگر *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

ВАГАРНА//В-АРНА و گرنه // ورنه *шакли кӯтоҳшудаи пайвандаки шартии ва агар на; дар акси ҳол, набошад.*

ВАГОН *англ.* و گان *воситаи махсуси хонамонанд барои кашонидани бор ва мусофирон дар роҳи оҳан, ки ба қатора васл карда мешавад: вағони боркаш, вағони мусофирбар, вағони нармҷой, вағони саҳтҷой; вағони ресторан вағоне, ки дар он ресторан ҷо гирифтааст; вағони умумӣ вағони мусофирбаре, ки Ҷафат ҷои нишаст дорад; коряк вағон гуфт., киноя аз кори ниҳоят зиёд.*

ВАГОНСОЗӢ و گان سازی *соҳаи саноат, ки барои роҳи оҳан вағон месозад: корхонаи вагонсозӣ.*

ВАГОНЧА و گانچه *вағони хурд, вагонетка, вагончаи боркашонӣ дар корхонаҳо.*

ВАҒАР-ВАҒАР و غر و غر 1. *калимаи тақлиди овози хурӯшидани гурбаю сағ (ҳангоми ҷанг).* 2. *мач.* мағал, ғалоғула: **вағар – вағар** кардан.

ВАҒАР-ВУҒУР و غر و غور *ниг.* вағар-вағар.

ВАҒАСТАН و غستن *ошкор кардан, зоҳир кардан.*

ВАҒ-ВАҒ و غ و غ *гуфт.* доду фарёд, чанҷол, дӯғу пӯписа.

ВАҒҒАС و غس *гуфт.* 1. якбора даргирифтани оташ, башиддат сӯхтан. 2. *мач.* овози саҳти инсон ё чизи дигар.

ВАҒҒИ *وغى*: вағғи даргирифтан *гуфт*. якбора даргирифтани оташ, гӯғирд.

ВАҒЕШ *وغيث* *кит.* бисёр, анбӯх.

ВАҒНИЧ *وغيچ* буттаест аз чинси настананҳо мевааш монанд ба олуҷа, аммо хурд.

ВАҒО *وغا* *кит.* 1. чанг, муҳориба. 2. галогула, гавго, магал.

ВАДАА *ا. ودعه* *кит.* навои садое; садое.

ВАДАВАНГ *ودونگ* *гуфт*. дар авҷ, бобарор; қораши вадаванг дар авҷу барор будани қори қасе.

ВАДИА//ВАДИАТ *ا. وديعه//وديعت* *кит.* чизе, ки ба қасе барои нигоҳдорӣ дода шудааст, амонат супурдашуда ё гузошташуда, амонат.

ВАДОД//ВИДОД *ا. وداد* *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

ВАДОЕЪ *ا. ودايع* *ч.* вадиа//вадиат.

ВАДОЪ *ا. ودايع* *ниг.* видоъ.

ВАДУД *ا. ودود* *кит.* бисёр меҳрубон, дӯст, муҳиб.

ВАЖЖИ *وژى*: ваҷҷи қардан мисли эҳсоси барқ задан дар бадан (*аз тарс, якбора мутаҳаййир шудан аз хабари ногаҳонӣ ва ғ.*).

ВАЖЖОС *وژاس* *ниг.* виҷҷас.

В-АЗ *وز* *шакли кӯтоҳшудаи ва аз.*

ВАЗАҒ *وزغ* навъе аз қурбоққа, ғук.

ВАЗАК *وزك* *бот.* маҷнунбед, бед.

ВАЗЕЛИН *фр. وزيلين* равғани молидание, ки дар тиб, косметика ва техника ба қор ме-
равад.

ВАЗЕЪ *ا. وضيع* *кит.* 1. мақому мартабаи паст, дараҷаи поёнӣ. 2. маҷ. фурумоҷа, ноқас.

ВАЗИА *ا. وضيعه* *кит.* 1. зарари моддӣ, осеб, зиён. 2. андоз, хироҷ.

ВАЗИДАН *وزيدن* 1. ҳаракат қардани бод, ба чунбиш омадани шамол. 2. ба машом расидан, омадан(-и бӯй).

ВАЗИМА *ا. وضيمة* таомдихӣ, оши худой додан пас аз марғи наздиқон.

ВАЗИР *ا. وزير* 1. узви ҳайати ҳукумат, ки сарварии вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири**

вари вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири адлия, вазири қорҳои қоричӣ, вазири маориф, вазири молия.** 2. *таър.* мансабдори олимақом, ки баъд аз шоҳ (ё султону амир) мақоми баландро ишғол менамуд ва тамоми қорҳои дохилӣ ва қоричии мамлақатро идора мекард: **вазири дасти рост а)** вазири аввал, вазири содиқ ва боэтимод; **б) маҷ.** мададғори наздиқтарин, ёрирасони содиқтарин.

ВАЗИРАК *وزيرك* *бот.* растании ду ё бисёрсола аз хонаводаи қиллиқғулҳо, ки хусусияти дармонӣ дорад.

ВАЗИРЗОДА *وزيرزاده* фарзанди вазири, аз хонаводаи вазири.

ВАЗИРӢ *وزيرى* амал ва шугли вазири, вазири будан; мақоми вазири, вазорат.

ВАЗИРОНА *وزيرانه* монанди вазири, ба сони вазири.

ВАЗИФА *ا. وظيفه* 1. қори муайяне, ки иҷрояш ба ўҳдаи қасе воғузур шудааст; қоре, ки қас ба иҷрои он ўҳдадор аст, қори ҳаррӯза, ўҳдадорӣ, хизмат, амал: **вазифаи инсонӣ, вазифаи муқаддас, вазифаи фаҳрӣ; вазифаи хонагӣ** машқ, маъсала ва умуман сабақ, ки барои дар хона тайёр қардан ба талаба супурда мешавад, супориш барои иҷро қардан дар хона. 2. шугли расмӣ, мансаб: **аз вазифае озод қардан, ба вазифае таъйин намудан; иҷроқунандани вазифаи директор** оне, ки муваққатан мансаби директориро ишғол намудааст ва ё дар набудани директор вазифаи ўро иҷро менамояд; **вазифаеро адо қардани** чизе қори қизеро ба қо овардани як қизи дигар. 3. *таър.* музди қор, маош; нафақа.

ВАЗИФАГИР *وظيفه گير* вазифаталаб, вазифахоҳ

ВАЗИФАДОР *وظيفه دار* ўҳдадор, муваззаф; **вазифадор** будан иҷрои вазифасеро дар зимма доштан; **вазифадор қардан** иҷрои қореро ба зиммаи қасе гузоштан.

ВАЗИФАТАЛАБ *وظيفه طلب* мансабхоҳ, мансабталаб.

ВАЗИФАХОҲ *وظيفه خواه* вазифаталаб, вазифагир.

ВАЗИФАХҶҶР وظیفه خور *таър.* касе, ки ба ӯ маоше таъйин шуда бошад; *ниг.* **вазифа** 3.

ВАЗИФАШИНОС وظیفه شناس он ки кори су-пурдашуда ё ӯҳдадории ба зимма гирифта-ашро бо ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон ичро мекунад; масъулиятшинос.

ВАЗИФАШИНОСӢ وظیفه شناسӣ вазифашинос будан, бо камоли ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон ичро кардани вазифа; боинти-зомӣ, масъулиятшиносӣ.

ВАЗИШ وزش *исми маънӣ аз* **вазидан**: **вазиши** бод.

ВАЗН *а.* وزن 1. вазнинии чизе, ки дар тарозу баркашида ва ё аз рӯи ҳаҷмаш муайян карда мешавад, сикл, гаронӣ, сангинӣ: **вазни сабук**, **вазни гарон**. 2. *ади.* андоза, ченаки шеър: **вазни арӯз**, **вазни ҳичо**; **бар вазни...** а) ба оҳанги..., ба зарби...; б) му-вофиқи усули ...; в) дар қолиби сохт ва та-лаффузи ..., ҳамвазни... (*истилоҳи лугатшиносӣ*). 3. *маҷ.* эътибор; кадр, қимат: **вазн доштан**; **вазни хос** // **вазни қиёсӣ** *физ.* таносуби вазни ҷисм ба вазни обе, ки дар ҳаҷм якхела аст (*дар ҳарорати 4 селсий*).

ВАЗНА *а.* وزنه 1. ҷисми филизӣ ё сангӣ ба вазни муайян, ки барои санҷидани вазни ашё дар тарозу истифода мешавад. 2. ҷис-ми филизӣ, ки барои эҷоди баробарвазний дар васоили техникӣ *ва г.* истифода меша-вад. 3. *варз.* гӯйи филизӣ бо вазнҳои мух-талиф.

ВАЗНАБАРДОР وزن بردار *варзишгаре*, ки вазна мебардорад.

ВАЗНАБАРДОРӢ وزن برداری навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар бардоштани вазна мусобиқа мекунанд, штангабардорӣ.

ВАЗНАН *а.* وزنًا аз рӯи вазн, бо кашидани вазн.

ВАЗНДОР وزن دار 1. дорони вазн, вазндошта. 2. *маҷ.* бозътибор; конёқунанда; **сухани вазндор** сухани бозътибор. 3. *ади.* бо рио-яи қоидаи вазн иншошуда (*оид ба шеър*).

ВАЗНДОРӢ وزن داری *вазндор* будан; дорони вазн будан.

ВАЗНИН وزنين 1. дорони вазни зиёд, гарон, сангин, сақил; *муқоб.* **сабук**. 2. душвор, мушқил; сахт, зӯрталаб: **кори вазнин**. 3. *маҷ.* ботамкин, ботаҳаммул, бурдбор: **ваз-нин шудан**, **худро вазнин нигоҳ доштан**. 4. *маҷ.* дучон, ҳомила: **бемории вазнин** каса-лии сахт ва хавфнок; **бори вазнин** а) боре, ки дорони вазни зиёд аст; б) *маҷ.* кори душ-вор, вазифаи мушқил; в) *маҷ.* ташвиш, за-ҳмати зиёдатеъ, боиси дарди сар, бори га-рон; **роҳи вазнин** роҳи душворгузар, роҳи пуразоб; роҳи пурхатар; **хӯроки вазнин** хӯроки душворҳазм; **ҳавои вазнин** а) ҳавои гализ, вайрон, дам; б) муҳити баду ногу-вор; *барои касе* **вазнин будани коре** барои касе душвор будани ичрои коре; аз ӯҳдаи ичрои коре баромада натавонистани касе; **вазнин шудани аҳвол** а) шиддат гирифтани вазъ(-и бемории касе); б) бад, танг ва тоқатфарсо шудани шароити зиндагии ка-се; **вазнин - вазнин нафас кашидан** (**гирифт-тан**) бо душворӣ нафас гирифтани дароз-дароз нафас кашидан; **вазнин-вазнин қадам мондан** душвор ва хеле оҳиста роҳ гаштан; **гӯши вазнин** костагии қобилияти шунавоӣ, дуруст нашунидани гӯш; **саноати вазнин** маҷмӯи соҳаҳои саноат, ки таҷҳизоту дастгоҳи мошинҳо ва маҳсулоти саноати вазнин истехсол мекунад; **вазнин будани хоки ҷое** дар мавриди ба ҷое омада аз он ҷо рафта натавонистан ва муқимӣ шудани касе гуфта мешавад; **ҷинояти касе** **вазнин шудан** зиёд шудани гуноҳи касе.

ВАЗНИНАК وزنينک *шакли таъсир ва навозиши* **вазнин**.

ВАЗНИНАКАК وزنينکک *ниг.* **вазнинак**.

ВАЗНИНБОР وزنين بار дорони бори вазнин; нақлиёте, ки бори вазнин дорад: **киштии вазнинбор**, **қаторан вазнинбор**, **мошини вазнинбор**.

ВАЗНИНӢ وزنيني 1. вазни зиёд доштан, га-ронӣ, сангинӣ; **вазнинӣ доштан** (-и мисраи шеъре) *ади.* аз рӯи қоидаи вазни арӯз до-рои ҳичои зиёдатеъ будан, нуқсондор буда-ни мисраи шеъре. 2. душворӣ, мушқилӣ, сахтӣ: **вазнинӣ кардан** а) душвор будан; б) *маҷ.* азобу ташвиш пеш овардан, бори га-рон шудан. 3. *маҷ.* ботамкинӣ, бовикорӣ;

бардошт, сабру тоқат; **вазний кардан** дар ичрои коре сабру тамкин зоҳир кардан; \diamond **вазний дар гардани касе** будан дар зиммаи касе будани қисми мушқил ва сахти коре.

ВАЗНИНҚАДАМ وزنبن قدم 1. вазнин ё ботамкин қадам мондани касе, вазнин-вазнин роҳ гаштан (*нисбат ба одамони тапуманд гӯянд*). 2. маҷ. он ки бо омаданаши ягон воқеан нохуш рӯй медиҳад.

ВАЗНИННАВО وزنبن نوا суруди нохуш, суруди нофорам.

ВАЗНИНОВОЗ وزنبن آواز садои нохуш, садои нофорам.

ВАЗНИНОНА وزنبنانه ботамкин, бовикорона, оромона, оҳиста: **вазнинона гап задан**, **вазнинона қадам партофтаи**.

ВАЗНИНОҶАНГ وزنبن آهنگ оҳанги ҳазин, оҳанги гамгин.

ВАЗНИНТАБИАТ وزنبن طبيعت бо хӯю хислати вазнин.

ВАЗНИНТАН وزنبن تن бузургҷусса, қавипайкар.

ВАЗНИНҶУССА وزنبن جثه *ниг.* бузургҷусса.

ВАЗНКАШӢ وزن كشي 1. муайян кардани вазни бор ва чизи дигар. 2. *варз.* муайян кардани вазни варзишгарон дар варзишҳои ба монанди муштзанӣ, гӯштин, вазнбардорӣ барон гурӯҳбандии онҳо аз рӯи вазн дар мусобиқаҳо.

ВАЗННОКӢ وزن ناکي вазннок будан, вазндорӣ, дорон вазн.

ВАЗОАТ *a.* وضاعت *кит.* хубӣ, покӣ.

ВАЗОН وزن *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз вазидан*; дар ҳолати вазиш; вазанда; **вазон шудан** вазидан.

ВАЗОН(И)ДАН وزنندن//وزانیدن *тарзи бавоситан вазидан*.

ВАЗОРАТ *a.* وزارت 1. муассисаи марказии ҳукуматӣ, ки идора кардани соҳае ба он вогузор шудааст. 2. биное, ки ин муассиса ҷой гирифтааст, вазоратхона: **вазорати адлия**, **вазорати маориф**, **вазорати молия**, **вазорати қорхон дохилӣ**, **вазорати қорхон хо-**

риҷӣ. 3. *қҳн.* амалу мансаби вазир, вазирӣ.

ВАЗОРАТӢ وزارتى *марбут ба вазорат*; он ки дар вазорат қор мекунад.

ВАЗОРАТПАНОҶ وزارت پناه *таър.* лақаби вазири аввал дар собиқ аморати Бухоро.

ВАЗОРАТХОНА وزارت خانه бинои марказии вазорат, сохтмони марказии вазорат; **вазорат**; ҷои вазорат.

ВАЗОҶАТ *a.* وضاحت *возеҳӣ*, равшанӣ.

ВАЗӢ *a.* وضع 1. гузоштан, ниҳодан; гузориш. 2. вазъият, ҳол, ҳолат: **вазъи ҳамл ҳолати дучонӣ**, **ҳомилагӣ**; **зоидан**; **вазъ кардан (намудан)** а) ба вучуд овардан; баровардан: **қонуни тозае вазъ кардан**; б) муқаррар кардан, таъйин кардан.

ВАЗӢАН *a.* وضعاً мувофиқ ба шароит; вобаста ба вазъият, ҳолат, аҳвол.

ВАЗӢИЯТ *a.* وضعيت 1. ҳолат, аҳвол, шароит: **вазъияти қор**, **вазъияти ҳозираи касе**; **дар вазъияте, ки...** ба тарзе ки..., **дар ҳолате ки...**, **дар вазъияти ноқулай (ноҳинҷор, бад) мондан** ба ҳолати нобоб дучор шудан. 2. маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятию сиёсӣ: **вазъияти байналхалқӣ**, **вазъияти дохилии сиёсии мамлакат**; **вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ**. 3. тартибот ва шароити муқарраркардан ҳукумат дар ҳаёти ҷамъиятӣ: **вазъияти ҳарбӣ эълон кардан** ҳолати ҳарбӣ ҷорӣ кардан. 4. намуди зоҳирӣ, авзоъ, қиёфа; **вазъияти салом** ҳолати дар мавриди саломии низомӣ муқарраршударо гирифтани аскарон; **вазъияти табиӣи кишвар** мавқеи табиӣи кишвар; **вазъияти ҷуғрофӣи мамлакат** ҷой ва мавқеи ҷуғрофӣи мамлакат: **дар вазъияти ғайрирасмӣ** дар ҳолати берун аз расмият; **дар вазъияти самимӣ** дар муҳити дӯстии самимона.

ВАЗӢӢ وضعى *лаҳҷ.* девонатабъ, девонамизоч; ҳаёлий.

ВАИД *a.* وعيد *кит.* таҳдид, ваъдаи ҷазои бад, қавл додан ба касе дар бораи иҷрои ягон қори бад (*ҷазодиҳӣ, интиқомгирӣ ва ғ.*); *муқоб.* **ваъда**.

ВАИЛЛО *a.* ولا *кит.*, *пайвандаки хилофӣ* вагарна, дар акси ҳол.

ВАЙ **وى** 1. чонишини шахси танҳо ӯ. 2. чонишини ишоратӣ он, ӯ.

ВАЙЛ I **ا. ويل** **кит.** 1. бадбахтӣ, мусибат, ғаму кулфат; **вайлу субур** фалокат ва ҳалокат. 2. вой!, ҳайфо!, дарего! 3. д. номи яке аз водихои дӯзах: **чохи вайл**.

ВАЙЛ II **ويل** **кит.** вақт, фурсат: **вайл ёфтан**, фурсат пайдо кардан.

ВАЙЛА **а. ويله** **кит.** нолаву фарёд, шӯру вовайло: **вайла кардан (намудан)**.

ВАЙРОН **ويران** 1. шикаста, табоҳ, аз кор баромада; хароб; **муқоб.** **обод: роҳи вайрон, хонаи вайрон.** 2. **ниг.** **вайрона.** 3. нодуруст, таҳрифшуда; ғалат, нуксондор; **забони вайрон** забони носуфта ва олоишёфта; **ҷумлаи вайрон** ҷумлаи ғалат, ҷумлаи хилофи қоидаҳои забон сохташуда. 4. фосид, ганда; **вайрон кардан (намудан)** а) шикастан, хароб кардан, аз кор баровардан; аз байн бурдан, нест кардан; галтонидан (**бино, иншоот, шахру деҳот ва ғ.**); б) чизеро зоеъ кардан (**дар тайёр кардани он**), ғайри қобили истифода кардани чизе (**аз ӯҳдаи сохтан, дӯхтан, истифода ё таъмири чизе набаромадан**); в) **маҷ.** бекор (безътибор) кардан, лағв кардан (**ҳуҷҷатеро**); г) **маҷ.** риоя накардан (**мас., расму оини пешиниёнро ё қонуни ҷоеро**); бар хилофи чизе кор кардан; **вайрон будан тарзи бевоситаи вайрон кардан; вайрон шудани асаб** асабонӣ шудан, худро боздошта натавонистан; **вайрон шудани меъда** қобилияти хозимаашро гум кардани меъда, номӯътадил кор кардани меъда; **вайрон шудани хун** фосид гаштани хун; **вайрон будани ахлоқ** бадахлоқ, бадқирдор, фосик; **вайрон шудани муносибати байни ду кас** рӯй додани дилхунукӣ (нохушӣ), қанда шудани алоқа ва муносибати байни ду кас; **вайрон шудани касе** а) бераҳа шудани касе, аз роҳи дуруст баромадани касе; б) бадрафтор (бадахлоқ) шудани касе; **интизомро вайрон кардан** риоя накардан ба интизом, беинтизомӣ кардан; мувофиқи тартибу қоидаи муқарраршуда рафтор накардан; **пинаки худро вайрон накардан** парво накардан, эътибор надодан ба ҳодисае; **савдоро вайрон кардан** барҳам додани созише дар ху-

суси харидуфурӯхти чизе; **сукут (хомӯшӣ)-ро вайрон кардан** хомӯширо халадор кардан, хомӯширо аз байн бурдан.

ВАЙРОНА **ويرانه** бинои харобшуда ва фатарот; хароба, димна, ҷои нообод, харобазор; **вайрона кардан** хароб (валангор) кардан, ба хароба табдил додан; **вайрона шудан тарзи бевоситаи вайрон кардан; ганҷ дар вайрона (зарб.)**.

ВАЙРОНАГӢ **ويرانگى** ноободӣ, харобӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

ВАЙРОНАЗОР **ويرانهزار** ҷое, ки харобаҳои зиёд дорад, харобазор.

ВАЙРОНГАР **ويرانگر** вайронкунанда, боиси вайронӣ, вайронкор.

ВАЙРОНГАРӢ **ويرانگرى** вайронгар будан, вайронкунандагӣ, вайронкорӣ.

ВАЙРОНЗОТ **ويرانذات** **гуфт.** он ки насабаш хуб нест, бадзот.

ВАЙРОНӢ **ويرانى** 1. харобӣ; харобшавӣ; нобудшавӣ; шикаст. 2. нақс, иллат; нодурустӣ; **вайронии ҳаво** номусоидии ҳаво, бад будани обу ҳаво.

ВАЙРОНКОР **ويرانكار** 1. харобкор, вайронкунанда; **муқоб.** **ободкунанда.** 2. зарарасон; халалрасонанда; ихтилофандозанда (**дар байни ду кас**). 3. он ки кореро бо нуксон иҷро мекунад; барорандаи маҳсулоти иллатнок.

ВАЙРОНКОРӢ **ويرانكارى** 1. зиёнкорӣ, харобкорӣ. 2. бо нуксон иҷро кардани коре, маҳсулоти иллатнок баровардан. 3. риоя накардани қоидаву қонун, қонуншиканӣ.

ВАЙРОНКУНАНДА **ويرانکننده** 1. **сифати феълӣи замоти ҳозира аз вайрон кардан.** 2. **ниг.** **вайронкор.** 3. риоянакунанда (-и тартибот, қоида, интизом...); **вайронкунандан сарҳад** он ки бе иҷозати расмӣ аз сарҳади давлате гузаштааст.

ВАЙРОННАШАВАНДА **ويراننشونده** шикастнопазир, халалнопазир; мустаҳкам: **дӯстии вайроннашавандаи халқҳо.**

ВАЙРОННОПАЗИР **ويرانناپذير** харобнашаванда, вайроннашаванда; пойдор, устувор;

безавол.

ВАЙРОНШАВӢ *ويران شوى* исми амал аз вайроншудан; 1. харобшавӢ, табохшавӢ. 2. пӯсидан (*доир ба* мева, сабзавот, гӯшт ва г.); вайроншавни хун фосид шудани хун.

ВАЙРОНШУДА *ويران شده* 1. сифати феълии замони гузашта аз вайроншудан. 2. харобгардида, аз кор баромада: хавлии танги вайроншуда. 3. пӯсида, фосидгашта, гандида, бӯйоварда (*доир ба* гӯшт, мева ва сабзавот); ҳавои вайроншудан хона ҳавои гализу дами хона. 4. бераҳашуда, аз роҳи дуруст баромада; бадрафтор; бадахлок.

ВАЙҲАК *а. ويحک* кит. вой бар ту!, вой бар холат!

ВАКИЛ *а. وكيل* 1. он ки ичрои коре аз тарафи касе, муассиса ё чамъияте ба ӯ супурда шудааст, намоянда; гумошта, фиристода: вакили анҷуман, вакили мӯътамад, ҳайати вакилони ҳукумати; вакили мухтор таър. намояндаи соҳибхитиёри давлати марказӣ дар вилояте (*дар солҳои аввали инқилоби Бухоро*); вакили никоҳ ду нафаре, ки вақти ақди никоҳ аз тарафи домод ва арӯс ҳозир шуда, онҳоро таъйид мекарданд; вакили озуқа таър. маъмури чамъ кардани озуқа дар солҳои аввали инқилоби Бухоро; вакили сиёсӣ таър. гумоштаи ҳукумати подшоҳии Русия дар Бухорои амирӣ, ки ба корҳои аморат назорат мекард; вакили харҷ мутасаддии расмии шахсе, муассисае ё созмон дар хароҷот. 2. намояндаи интихобӣ дар парламент, маҷлис, депутат; ◊ вакили баҳор муждарасони баҳор.

ВАКИЛӢ *а. وكيلى* ниг. ваколат; вакили қардан намояндагӣ намудан, вакил будан, пешкор будан.

ВАКИЛКУНАНДА *а. وكيل کننده* сифати феълии замони ҳозира аз вакил қардан; он ки аз тарафи худ касро вакил таъйин мекунад.

ВАКОЛАТ *а. وكالت* вакилӣ, гумоштагӣ; ҳуқуқ ва вазифаи вакил, хати ваколат ниг. ваколатнома; ваколат гирифтани ҳуқуқи вакилӣ гирифтани; ваколат додан ҳуқуқ додан ба касе барои ичрои коре; расман ба касе ихтиёри вакилӣ додан; ваколат доштан ба ичрои коре маъмур будан; ихтиёри ичрои

корро доштан.

ВАКОЛАТДИҲАНДА *ا. وكالت دهنده* сифати феълии замони ҳозира аз ваколат додан; он ки ба касе ихтиёри вакилӣ медиҳад.

ВАКОЛАТДОР *ا. وكالت دار* вакил, намоянда, вакилшуда; мақомоти ваколатдор созмон ва идораҳои дорони ҳуқуқи даҳлат ба коре.

ВАКОЛАТӢ *ا. وكالتى* мансуб ба ваколат; муомилае, ки бо ваколат анҷом мешавад, аз тариқи ваколат: хариду фурӯши ваколатӣ; ваколатӣ анҷом додани чизе аз тариқи ваколат анҷом додани чизе.

ВАКОЛАТНОМА *ا. وكالت نامه* шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимоднома, эътиборнома.

ВАКОЛАТХОНА *ا. وكالت خانه* идораи вакил.

ВАКР *а. وكر* кит. ошона, лона, хонаи паранда.

ВАКСИНА *лот. واکسينه* доруе, ки барои пешгирии аз касалиҳои гузаранда ба хуни одам ё ҳайвон мегузаронанд.

ВАКУУМ *лот. وكنوم* физ., тех. 1. ҳолати беҳавоӣ дар даруни ягон зарфи сарбаста. 2. фазои холӣ; беҳавоӣ, холигӣ, хало.

ВАКУУМСАНҶ *ا. وكنوم سنج* асбоб барои чен кардани тунукии газҳо, халосанҷ.

ВАҚАР-ВАҚАР *ا. وقر وقر* ниг. вақ-вақ.

ВАҚ-ВАҚ *ا. وقوق* 1. калимаи тақлиди овози қурбоққа. 2. маҷ. сафсата, гапи беҳуда; беҳудагӯӣ, лаққигӣ; вақ-вақ қардан а) овози хос баровардани қурбоққа; б) маҷ. лаққидан, сафсата гуфтан, ҳарзагӯӣ қардан.

ВАҚЗАДА *ا. وقر زده* аз ҳадақа баромада (*чаши*); чаҳанда.

ВАҚЕҲ *а. واقيع* кит. бешарм, беҳаё, берӯӣ.

ВАҚЕҲАХӢӢ *ا. واقيعه خوى* бадахлок, бешарму ҳаё.

ВАҚИД *а. وقيد* сӯзишворӣ (*аз қабил* хасу хошок); параҳаҳои хушке, ки барои даргирондани оташ ба кор мебаранд; пешдаргирон.

ВАҚҚОД *а. وقاد* кит. 1. кӯрасӯз, оташафрӯз, алавмон. 2. фурӯзон, бисёр равшан, дурах-

шон (*oid* ба ситора). 3. *мач.* расо, тез, равшан, мунаввар (*oid* ба таъб, фикр ва зеҳн).

ВАҚҚОС *а.* وقاس қангчӯ, қангара.

ВАҚОЕЪ *а.* وقايح ҷ. воқеа.

ВАҚОЕЪНАВИС وقايحنويس воқеанавис, таърихнавис; мухбир.

ВАҚОЕЪНАВИСӢ وقايحنويسى *инг.* воқеанависӣ.

ВАҚОЕЪНИГОРӢ وقايحنىگارى *ниг.* воқеанигорӣ.

ВАҚОЕЪНОМА وقايحنامه шарҳи чигунагии ҳодисаҳои таърихӣ бо қалами воқеанавис, тасвири ҳодисаҳо.

ВАҚОҲАТ *а.* وقاحت *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ; беадабӣ.

ВАҚТ *а.* وقت 1. гоҳ, ҳангом, ҳиссае аз замон, соатҳои муайяни шабу рӯз: **вақти говгум**, **вақти пешин**, **вақти шом**, **вақти гуруби офтоб**. 2. фурсат ва муддати одатан муқарраршудаи коре; **мӯҳлат**: **вақти мувофиқ** (муносиб), **вақти имтиҳон**, **вақти хуфтан**, **боз чанд вақт**, **чанд вақт боз**. 3. фасл, мавсим: **вақти баҳор**, **вақти гул**, **вақти майса**, **вақти тутпаз(ӣ)**, **дар ин вақти сол**. 4. қарат, навбат: **панҷ вақт намоз**. 5. аҳд, давр замон; **ҳокими вақт** ҳукмрони онвақта; **ба вақти...** ҳангоми фаро расидани мӯҳлати коре: **ба вақти дарав**, **ба вақти сахар**, **ба вақти ваъдагӣ...**; **баъзе вақт** гоҳо, гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақте ки...** *пайвандаки замон* ҳангоме ки..., ҳине ки ..., замоне ки...; **вақти холӣ** фурсат, соату дақиқаҳои фориғ аз кор; **вақти шаб** шабонгоҳ; **вақт-вақт** гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақту бевақт** ҳар замон, гоҳо, бармаҳалу бемаҳал; **вақту соат** замон; фурсати мувофиқ, вақти даркорӣ барои иҷрои коре; **дар андак вақт** дар муддати кӯтоҳ; ба зудӣ, ба тезӣ; **дар вақти...** а) ҳангоми..., дар ҳини..., дар аснои...; б) дар айёми..., дар овони...; дар солҳои...: **вақти пиронсолӣ**, **вақти муллобачагӣ**, **вақти донишчӯӣ**; в) дар фасли..., дар мавсими... (*боронгарӣ*, *дарав*, *гунучини ҳосил*, *сармои сахт*, *тайёри ба киштукор...*); **дар вақте ки** // **дар вақтҳос** ки... ҳангоме ки...; замоне ки...; **дар вақтҳои охир** дар рӯзҳои охири;

замонҳои охир; **дар вақтҳои наздик** ба қарибӣ..., дар рӯзҳои наздик; **ин вақт** а) ин лаҳза, ин дам, ин замон; б) имрӯз, холо, кунун (*ба ин маънӣ бештар дар шакли ҷамъ меояд*: **ин вақтҳо**); **кадом вақт** а) қай?, дар кадом замон?; б) рӯзе, бор; **тангии вақт** кам будани фурсат; **то ин вақт** то ин замон; то ин рӯз; то кунун, то ҳол; **то он вақт** то он замон, то он рӯз; **то хеле вақт** муддати зиёд; то дергоҳ; **ягон вақт** а) ягон бор; ягон рӯз; фурсат ёфта...; б) ҳеч гоҳ; **ҳеч вақт** ҳаргиз (*бештар бо феъли шикорӣ меояд*); **як вақт** а) муддате; замоне; б) як маҳал, ногаҳон, дар ҳолате; в) чанде пеш аз ин; дар гузашта (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*: **як вақтҳо**); **якчанд вақт** муддати чанде; **ҳама вақт** ҳамеша, доимо; **вақти чизе нагузаштан** фурсат аз даст на рафта, дер нашудан барои иҷрои коре; **вақт доштан** фурсати аз корҳо озод будан, вақти холӣ доштан; **вақт ёфтан** вақти холӣ ва ё фурсати мусоид пайдо кардан барои иҷрои коре; **вақтро нагузарондан** фурсатро аз даст надодан, дер нашуда коре кардан; **вақти коре расидан** муҳайё шудани фурсату мавриди мусоиди иҷрои коре, фаро расидани пайти иҷрои коре; **зиёд вақт гирифта** вақти зиёде талаб кардан, ба мӯҳлати зиёд эҳтиёҷ доштан; **агар вақт шавад** агар фурсат бошад, агар вақт мусоид бошад; **вақт бегоҳ шуда...** рӯз ба поён расида...; **вақте мерасад**, ки... // **як вақт меояд**, ки... замоне мерасад, ки...; рӯзе мешавад, ки...; **вақт танг (аст)** фурсат кам (аст); **дар вақт-вақташ** *ниг.* **дар сари вақт**; **дар сари вақт** // **сари вақт** а) дар вақту соати даркорӣ; дар мавридаш; дар вақти муқарраршуда; б) таъхир накарда; **вақти касеро гирифта** касеро бо гапу кори бемаврид андармон кардан, касеро аз кор монондан; **вақти касе хуш будан** хурсанд будан, хушнуд будани касе; **вақту бевақт нагуфта...** рӯзу шаб нагуфта...; вақти худро дарег надошта...; **вақту соаташ ки расид...**

ВАҚТБАӢ وقتبيع музде, ки аз рӯи вақти ба ягон кор сарфшуда пардохта мешавад, соатбай.

ВАҚТГИР وقتگیر :**кори вақтгир** коре, ки барои анҷом додани он вақти зиёде лозим

- аст.
- ВАҚТГУЗАРОНӢ** وقت گذرانی бо коре андармон шуда вақтро осон гузарондан; вақт кӯр кардан.
- ВАҚТӢ** وقتى 1. марбут ба вақт. 2. зудгузар, лаҳзавӣ.
- ВАҚТКАШӢ** وقت کشى ба дарозӣ кашидани вақт, масалан дар бозихои варзишӣ барои нигоҳ доштани вазъияти барои даста мувофиқ.
- ВАҚТХУШ** وقت خوش хушҳол, хурсанд.
- ВАҚТХУШӢ** وقت خوشى хушҳолӣ; хурсандӣ, шодмонӣ: вақтхушӣ кардан.
- ВАҚТЧОҚ** وقت چاق хурсанд, димоғчоқ; хуштабиат.
- ВАҚТЧОҚӢ** وقت چاقى хурсандӣ, димоғчоқӣ.
- ВАҚТШИНОС** وقت شناس донандаи кадрӯ кимати вақт, вақтро ғанимат донанда, ибнулвақт.
- ВАҚТШИНОСӢ** وقت شناسى ҳолат ва амали вақтшинос.
- ВАҚТШУМОР** وقت شمار 1. вижагии соате, ки сари ҳар вақт (мас., ҳар ним соат) занг мезанад. 2. нигарон, музтариб.
- ВАҚУД** а. وقود ниг. вақид.
- ВАҚФ** а. وقف таър. 1. мулк (замиш, бино ва ғ.), ки сохибаш онро барои масрафи мадраса ё масҷиде бахшида ё васият кардааст. 2. кит. таваққуф, истодан (мас., вақти хондани Қуръон дар миёни оят истодан, вақф кардан).
- ВАҚФА** а. وقفه 1. ист, даранг, таваққуф; вақфа кардан истодан, даранг намудан. 2. фосилаи замоне мавқуф ва кӯтоҳ; вақти кӯтоҳ; вақфа додан ист додан, бо мавқеъ нафас кашидан (хусусан дар вақти хондани Қуръон).
- ВАҚФИЯ** а. وقفیه таър. вақфнома, васиқаи вақф, ҳучҷати вақф шудани мулк (замиш, боғ ва ғ.).
- ВАҚФКОР** وقف کار таър. он ки дар заминҳои вақф кор мекард: деҳқони вақфкор.
- ВАҚФНОМА** وقف نامه таър. ҳучҷати вақф шудани мулк (замиш корам, чӯй, бино ва ғ.); васиқаи вақф, ки дар он ба чи мақсад сарф шудани даромади вақф зикр мегардид.
- ВАҚФХӢР** وقف خور таър. гирандаи маош аз даромади мулки вақф (мас., имом, муаззин, мударрис).
- ВАҚФХӢРӢ** وقف خورى фоидабинӣ аз молу амволи вақф.
- ВАҚЪ** а. وقع кит. 1. ҷои баланд, баландӣ. 2. аҳамият; эътибор, арзиш: вақъ гузоштан аҳамият додан, эътибор додан; вақъ додан; ниг. вақъ гузоштан; вақъ доштан арзиш ва эътибор доштан.
- ВАЛАВ** а. ولو 1. лоақал, ақаллан, ҳеҷ набошад. 2. агарчӣ, ҳатто; ҳатто агар.
- ВАЛАД** а. ولد кит. зода, фарзанд; писар: Точиддин валади Файзиддин.
- ВАЛАДУЗЗИНО** а. ولدالزنا бачае, ки аз падару модари беникоҳ зоида шудааст, ҳаромзода, ҳаромӣ.
- ВАЛАНГИДАН** ولنگیدن кит. бадгӯӣ кардан, бетартибӣ кардан.
- ВАЛАНГОР** ولنگار 1. вайрона, хароба, фатаротгашта; бинои валангор, ҳавлии валангор; валангор кардан, вайрону валангор шудан. 2. бетартиб, бебандубор.
- ВАЛАНГОРӢ** ولنگارى 1. вайронӣ, харобӣ, валангор будан. 2. бетартибӣ, бебандуборӣ, харзагӣ.
- ВАЛАНГОРШУДА** ولنگارشده харобшуда, вайроншуда.
- ВАЛАЪ** а. ولع кит. ҳавову ҳавас; эҳтирос, хирс.
- ВАЛВАЛА** ولوله шӯру ғавго, гулгула, доду фарёд; ошӯб, мағал, хархаша: валвала бардоштан, валвала бархостан; валвала андохтан шӯру ошӯб барпо кардан.
- ВАЛЕ** ولی пайвандаки хилофӣ аммо, лекин.
- ВАЛЕК** وليک шакли кӯтоҳишудани валекин.
- ВАЛЕКИН** وليکين ниг. вале.

ВАЛЕНТНОКӢ ولينت ناکي *хим.* қобилияти пайвастанавии банди химиявӣ ва ҳосил кардани унсурҳои дигари химиявӣ.

ВАЛИАҲД *а.* ولي عهد *таър.* писари подшоҳ ё ягон шахси наздики ӯ, ки дар вақти барҳаёт будани ӯ вориси тоҷу тахт таъйин мешуд, ҷойнишини шоҳ.

ВАЛИАҲДӢ ولي عهدى 1. мансуб ба валиаҳд. 2. шуғлу мақоми валиаҳд, валиаҳд будан, ҷойнишин будан.

ВАЛИГӢ وليگى *д.* валӣ будан, соҳибқароматӣ, авлиғӣ.

ВАЛИМА وليمه *кит.* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш дода мешавад, зиёфат, меҳмондорӣ; базми арусӣ.

ВАЛИНЕЪМАТ *а.* ولي نعمت 1. олиҳиммат, соҳибэҳсон, сахӣ. 2. неъматдиҳанда, хӯчаин; тарбиятгар, сарпараст.

ВАЛИНЕЪМАТӢ ولي نعمتى 1. олиҳимматӣ, саховатмандӣ. 2. неъматдиҳандагӣ; сарпарастӣ.

ВАЛИТАРОШӢ ولي تراشى *даъвои* валигӣ кардан, худро валӣ ба қалам додан.

ВАЛИУЛЛОҲ *а.* ولي الله *д.* муқарраби Худо, ба Худо наздик; одами муқаддас ва пок.

ВАЛИШИНОС ولي شناس *донандаи* қадру қимати ёру дӯстон қадринос; бузургшинос, он ки эҳтироми авлиё ва бузургонро ба ҷо меорад.

ВАЛӢ *а.* ولي 1. *кит.* дӯст, дӯстдор; ёвар, мададгор. 2. *д.* дорандаи болотарин мақом дар дин пас аз пайғамбар. 3. соҳибқаромат, авлиё, ғайбгӯ, ғайбдон (*яке аз лақабҳои Алӣ (р.)*).

ВАЛЛАМАТ ولمت *гуфт.* аслаи **валинеъмат**.

ВАЛЛОҲ *а.* والله қасам ба Худо, ба Худо ки..., аз барои Худо ки ...

ВАЛОДАТ *а.* ولادت *таваллуд*, зода шудан; рӯзи валодат, ҷашни валодат.

ВАЛОДАТГОҲ ولادت گاه *кит.* ҷои таваллуд, зодгоҳ.

ВАЛОДАТНОМА ولادت نامه *шаҳодатномаи* та-

валлуд, зоднома.

ВАЛОКИН ولاكين *валекин*, лекин, аммо.

ВАЛС *фр.* والس *навъи* ракси аврупои дукаса, ки раққосон мавзунона чарх мезананд (ва мусиқии ин рақс).

ВАЛУД *а.* ولود *бисёр* зоянда, зиёд таваллудкунанда.

ВАЛУЪ *а.* ولوع *ҳарис*, озманд.

ВАНАНГ واننگ 1. навдаи буридаи тоқ, ки вақти баҳор чанд рӯз обрав мешавад. 2. то-ри ангуровезӣ (*барои хушкондан*), ованг.

ВАНГ وانگ 1. тиждаст, муфлис, камбағал. 2. гадо. 3. *гуфт.* хеле хуб, бисёр нағз: **кор ванг будан (шудан)**.

ВАНГАС وانگس *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди* овози гирия давомдор бо садои баланд хунг-хунг, хунгас; **вангас зада гирия кардан** бо садои баланд гиристан, хунгос зада гиристан. 2. садои гурба, сағ (*маҳсусан бачаи гурба*).

ВАНГ-ВАНГ وانگ گونگ *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди* овози гирия бо овози баланд, вангас. 2. садои тези ягон чизи вазнину ларзонанда: **мошинҳо ванг-ванг гузашта мерафтанд**.

ВАНГОС وانگاس *лиг.* вангас.

ВАНД وند 1. *грам.* ҷузъи пайвандии баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои узв, **вобаста: пасванд, пешванд, миёнванд...** 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои **мансуб, доро, соҳиб: пӯлодванд, Худованд, давлатманд...**

ВАНДАЛ лот. وندل 1. яке аз қабилҳои кадимии олмонӣ, ки бо ҷангҳои шадид як қисми императории Римро забт ва сарватҳои маданияти онро ғорат ва хароб карда, шаҳри Римро ба оташ кашида буд. 2. *маҷ.* бераҳмона харобкунандан осори маданият; чоҳили гузаро.

ВАНДАЛИЗМ лот. وندليزم *бераҳмона* несту нобуд ва хароб кардани осори пурқимати маданият ва санъат; чоҳилӣ; ваҳшоният.

В-АНДАР واند *шакли кӯтоҳишудаи* ва андар.

ВАНИЛ *фр.* *ваниль* самари гӯзаҷаҳон хушбӯи гиёҳи минтақан гармсёр, ки дар сапоати каннодӣ ва атриёт истифода мебаранд.

ВАНИЛДОР *онилдар* он чи дар худ ванил дорад, дорои ванил.

ВАНИЛИН *фр.* *ванилин* моддаи хушбӯе, ки аз мевани ванил тайёр мекунад.

ВАННА *лот.* *ванна* зарфи тағорамонанди калони дарозрӯя барои шустушӯи бадан ва ё муолиҷа.

ВАННАХОНА *ваннахона* хонаи алоҳидае дар манзил ё ҳаммом, ки дар он ванна гузошта шудааст, хона барои шустушӯ ва оббозӣ.

ВАНОҒ *ваног* риштаи хом ё камтоб, ки аз нӯги дук то пилтаи дасти ресанда дарозӣ дорад ва хеле ба осонӣ канда мешавад.

ВАНОНА *ванана* *кҳн.* нони гирдаи гафс.

ВАНЧ *ванҷ* *кҳн.* гунчишк.

ВАНҶАНАК *ванҷнак* *кит.* райҳон, нозбӯ.

ВАОР *а.* *вар* замин ё роҳе, ки пастию баландии бисёр дорад, ҷои ноҳамвор.

В-АР *ар* *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

-вар *ар* *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои доранда: баҳравар, хунарвар, тоҷвар, помвар...*

ВАРАЗМ *варзм* *кит.* оташ.

ВАРАҚ *а.* *варқ* 1. барг; гулбарг; **варақи** гул барги гул. 2. порчаи коғаз ба шакли ду саҳифаи пушту рӯи буридашуда; варақаи дурӯяи китоб, дафтар *ва г.*; **варақ-варақ** а) варақхон зиёд; б) зиёд, хеле бисёр (*доир ба коғаз*); **варақ задан** а) гардондани варақ (*китобу дафтаре*); б) *мач.* ҳар як варақро чудо-чудо аз назар гузарондан; сатҳи мутолиа кардан.

ВАРАҚА *а.* *варқа* 1. сафҳаи коғаз калоне, ки дар он ягон масъалаи муҳими сиёсӣ баён ёфтааст; баённома. 2. пурсишнома, барга; сарбарг; **варақан узвият**, **варақан ҳисобгирӣ**; **варақан беморӣ** ҳуҷҷате, ки муваққатан корношоямии шахси беморро тасдиқ карда, ба ӯ ҳуқуқ медиҳад, ки дар ин муддат кор накарда, музди кор гирад;

варақан имтиҳонот ҳуҷҷате, ки баҳон аз имтиҳонҳо гирифтаи дохилшавандаи мактаби олий ва ё миёнаи махсус ба он гузошта мешавад.

ВАРАҚАСОЗ *варқасаз* он ки варақа тайёр мекунад.

ВАРАҚЗАНИ *варқзани* 1. *исми амал аз варақ задан*; варақ гардондан, гардонида иваз кардани як сафҳа бо сафҳаи дигар. 2. *мач.* мутолиаи сатҳӣ, аз назар гузаронидан, ошноӣ бо китобе.

ВАРАҚИН *варқин* иборат аз чанд варақ – қабат; самбӯса ё фатире, ки хаамири он аз қабатҳои зиёди равангӣ иборат аст: **самбӯсаи варақин**, **фатири варақин**.

ВАРАҚПОРА *варқпоре* 1. порчаи коғаз, порча аз коғаз. 2. ҳуҷҷати беарзиш.

ВАРАҚСАНГ *варқсанг* *геол.* чинси кӯҳӣ, ки маъданҳои таркиби онҳо варақ-варақ ҷойгир шудаанд.

ВАРАМ *а.* *варам* ҷои дамида барои бадан ё ягон узви он, омос; умуман дамидагӣ дар рӯи ҷише; **варами шуш тиб.** бемории шуш ба сабаби шамол хӯрдан, ки дар натиҷаи он шуши бемор сурх ва ҳаҷман калон шуда, дар вай таб пайдо мешавад, зотуррия; **варами кардан** а) дамида барои бадан, омосидан, пайдо шудани варами дар ягон узви бадан; б) дам кардани шикам; в) *мач.* болидан; гӯшт гирифтани (*аз шодӣ, фахр ва г.*).

ВАРАМИДА *варамиде* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варамидан**; варамикарда, дамида, омосдор; **бо чашмони варамида** бо чашмони варамикарда; **ҷои варамидан дасту пой** ҷои омосдори дасту пой.

ВАРАМИДАН *варамидан* дамида барои бадан, варамикардан, омосидан, пайдо шудани варами дар ягон узви бадан; дам кардани шикам.

ВАРАМИКАРДА *варамкарде* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варамикардан**.

ВАРАНДОЗ *варандоз* барандоз.

ВАРАНДОХТАН *варандохтан* барандохтан; аз миён бурдан, дур андохтан.

ВАРАНЧ ورنج зишт, нозебо, паст, фурӯмоя, камарзиш, бемиқдор.

ВАРАНЧӢ ورنجى зиштӣ, фурӯмоягӣ, пастӣ; беарзиш будан, бемиқдор будан.

ВАРАСА а. ورثه ч. ворис.

ВАРАФТОДАН ورافتادن нобуд шудан, аз миён рафтан, дур афтодан, аз мадди назар афтодан.

ВАРАҶА ورجه беморие, ки гирифтори он хунук хӯрда, таб мебарорад, табларза: **варача гирифтан, варача шудан.**

ВАРАЧАГИРИФТА ورجه گرفته *сифати феъли* замони гузашта аз **варача гирифт**ан; мубталои бемории варача, он ки дар ҳолати табу ларз аст.

ВАРАҶАХОНА ورجه خانه чое, ки манбаи бемории варача аст, ҷои ботлоқзор ва обҳои чиркин.

ВАРАШОН ورشان *кит.* кабӯтари ёбони тираанг, ки болон думаш сафед аст, кумрӣ.

ВАРАӢ а. ورع *кит.* парҳезгорӣ, порсой, зӯҳд, такво.

ВАРБАСТАН وربستن бастан.

ВАРВАР ю. وور 1. *ниг.* **барбар**. 2. аз назари юнониҳо ва римҳои қадим – одами мамлақати дигар, бегона, ачнабӣ. 3. *мач.* одами ҷохил; ваҳшӣ, дағал.

ВАРВАРИЗМ ю. ووريزم *збш.* калима ва ибораҳои забони хоричӣ, ки дар гуфтугӯи халқе истифода шаванд ҳам, ба меъёр ва қоидаву қонуни забони адабӣ надаромада ва мувофиқат накардаанд.

ВАРҒ ورغ банди об, ки дар пеши ҷӯй ва дарё аз ҷӯбу хас ё хоку санг сохта мешавад, дарғот, банд, сатд.

ВАРҒБАНД ورغ بند *ниг.* **варғ.**

ВАРД ورد *кит.* гули садбарг, гули сурх, гул.

ВАРДАНА وردنه навард, милаи мудаввари гирд, ки ду сари он барои бо даст гирифтани бориктар тарошида шуда, барои паҳн, ҳамвор ва тунук кардани хамир *ва г.* ба кор меравад.

ВАРДАРИДА وردريده дарида.

ВАРДАСТ وردست *мач.* дастёр, ёвар.

ВАРДОШТАН ورداشتن *гуфт.* бардоштан; бо худ бардошта бурдан; пур кардан, фаро гирифтани; тоб овардан, таҳаммул кардан.

варз ورز 1. *асоси замони ҳозира аз* **варзидан**. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии* варзанда: **кишоварз, обварз, ишқварз.**

ВАРЗ ورز *кит.* кишт, зироат; тухм.

ВАРЗА ورزه *кит.* зироаткунанда, деҳқон, кишоварз, барзгар; **говӣ варза** барзагов, ки онро дар гузашта варзагов ҳам мегуфтанд.

ВАРЗГАР ورزگر *кит.* барзгар.

ВАРЗИДА ورزیده 1. *сифати феъли* ва феъли ҳоли замони гузашта аз **варзидан**. 2. машқдида, ботаҷриба, мохиршуда (*дар коре, санъате ва г.*).

ВАРЗИДАН ورزیدن 1. машғул шудан, кореро паёпай кардан; варзиш кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои* кардан, намудан *меояд:* **ширкат варзидан; дӯстӣ варзидан; ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан.

ВАРЗИШ ورزش 1. маҷмӯи машғулият ва машқҳои ҷисмонӣ барои тарбияи бадан; бозиҳои варзишӣ, ки кас бо мақсади мустаҳкам кардани саломатӣ ва инкишофи бадан машғул мешавад; гимнастика; атлетика; **варзиш кардан** бо тарбияи бадан машғул шудан; машқҳои гимнастикӣ кардан. 2. машғулият; машқ, тамрин: **риёзиёт варзиши фикр** аст.

ВАРЗИШГАР ورزشگر он ки бо бозию машқҳои варзишӣ машғул аст.

ВАРЗИШГОҶ ورزش گاه ҷои варзиш, толор ва биноҳои дигар барои машқҳои варзишӣ, майдони варзиш; ҷое, ки дар он мусобақаҳои варзишӣ барпо мешавад.

ВАРЗИШДАРМОНӢ ورزش درماني *тиб.* дармон ва табобати баъзе дардҳо (*мас., дарди бандҳои бадан ба воситаи варзиши*).

ВАРЗИШӢ ورزشى *мансуб ба* **варзиш:** либосҳои варзишӣ.

ВАРЗИШНАВИС ورزش نویس нависандаи ха-

- бару гузоришҳои варзишӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва радиову телевизион.
- ВАРЗИШХОНА** ورزشخانه маҳал ва ҷои варзиш; ҷои машқ.
- ВАРЗӢ** ورزشи кҳн. кишоварз.
- ВАРЗО** وزا кҳн. гови нар, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов.
- ВАРИАНТ** лот. ورينت 1. навъ ё намуди дигари чизе, гуна, қарина. 2. нусхаҳои аз ҳамдигар фарқдори як асар, таҳрири дигари як асар, ду намуди як лоиха; тафовути ду ё чанд таҳриру навишта.
- ВАРИАНТНОКӢ** ورينتناکي дорои вариант будан; чанд нусхаи аз ҳамдигар фарқноки асаре, гунанокӣ.
- ВАРИД** а. وريد 1. раг. 2. раги гардан.
- ВАРКОК** ورکاک кҳн. парандаи мурдорхоре аз қабили каргас.
- ВАРҚО** а. ورقا кабӯтари хокистарранг, фохта
- ВАРҚОНӢ** ورقانى лаҳҷ. тарзи чӯякашии киштҳои палакӣ, ки ба замини тухмкошташуда чӯя накашида, як дафъа об мекӯнад ва баъд аз хишова ва таноб партофтани палаки харбузаву тарбуз ва г. дар он чӯя мекашанд.
- ВАРНА** ورنه шакли кӯтоҳишудаи вагарна.
- ВАРО** ورا шакли кӯтоҳишудаи вайро.
- ВАРО(Ъ)** а. (ء) ورا кит. пас, ақиб, он сӯ; аз **варои...** а) гайр аз...; б) болотар аз, бартар аз, бештар аз; в) дар гайби; аз **варои** аз он сӯи.
- ВАРОВАРДАН** وراوردن баровардан, кандан.
- ВАРОМ** ورام ҳар чизи сабук ва камвазн.
- ВАРОМАДАН** ورامدن 1. канда шудан, баромадан, аз ҷо даромадан. 2. омода шудани чизе барои ягон коре, **варомадани хамир** омода шудани хамир барои пухтан.
- ВАРОСАТ** а. وراثت ворисӣ, меросхӯрӣ, меросбарӣ, меросгирӣ; ба **варосат** аз рӯи ворисӣ, ба ҳукми ворисӣ.
- ВАРОСУДАН** وراسودن осудан.
- ВАРПАРИДАН** ورپريدن маҷ. ба таври ногаҳонӣ мурдан, ногаҳон гузаштан.
- ВАРРАСИДА** ورسيدن баррасидан, баррасӣ кардан, пурсидан.
- ВАРРАФОН** ورفان кит. он ки авфи гуноҳи ягон гунаҳгорро аз касе илтимос мекунад, шафъ, шафоаткунанда.
- ВАРРАФТАН** ورفتن рафтани; пардохтани ва машғул шудани ба чизе; саргарми чизе шудан.
- ВАРРОҚ** а. وراق 1. кит. он ки пеш аз пайдоиши саноати чопгарӣ китобхоро нусхабардорӣ ва саҳифабандӣ карда мефурухт ва бо супоришу фармоиш ин корро анҷом медод. 2. кит. хатнавис; китобнавис, китобаткунанда.
- ВАРСОҚИГӢ** ورساقى گويى гуфт. харзагӯӣ, гуфтани гапи бемаънӣ ва бемаврид.
- ВАРСОҚИХОНӢ** ورساقى خوانى сергапӣ, беҳудагӯӣ, сафсатагӯӣ, лофзанӣ.
- ВАРСОҚӢ** ورساقى суханҳои беҳудаю бемаврид, сафсата, лофу газоф; **варсоқӣ хондан (гуфтан)** сафсата гуфтан, сергапӣ кардан, пургӯӣ кардан.
- ВАРТА** а. ورطه 1. ҷои пурхатар, маҳалли ҳалокатовар (аз қабили ҷарӣ, партгоҳ). 2. маҷ. гирдоб, ҷои хатарноки оби дарё, баҳр ва г.; ба тариқи истиора: **вартаи ҳалокат**, **вартаи фалокат**; **вартаи ҳаёт** гирдоби зиндагонӣ.
- ВАРТИШ** ورتش ниг. бедона.
- ВАРТИШБОЗ** ورتش باز бедонабоз.
- ВАРТИШБОЗӢ** ورتش بازی бедонабозӣ.
- ВАРТОВИСТАН** ورتاوستن кҳн. тоб доштан, тобовар будан, тоб овардан, таҳаммул кардан.
- ВАРТОҶ** ورتاج кит. офтобпараст (*растанӣ*).
- ВАРХЕЗИДАН** ورخيزيدن бархостан, баланд шудан.
- ВАРЧИДАН** ورچيدن барчидан, ҷамъ кардан.
- ВАРЧ** ورج арз, арзиш, қадр, мартаба.
- ВАРЧМАНД** ورجمند арчманд, дорои қадру мартаба, бообрӯ, боэҳтиром.

ВАРШИКАСТ ورشکست *кит.* шикаст, шикастхӯрӣ (*дар тиҷорат*); муфлисӣ, хонасалот шудан бо сабаби зиёд будани қарз (нисбат ба дорой).

ВАРШИКАСТА ورشکسته дучори варшикастшудагӣ, шикастхӯрда, муфлисшуда.

ВАРШИКАСТАГӢ ورشکستگی вазъияти варшикастхӯрда, ки аз додани қарз очиз аст.

ВАРШИКАСТАН ورشکستن 1. дучори шикаст шудан, шикаст хӯрдан. 2. *мач.* муфлис шудан, хонахароб гаштан, хонасалот шудан.

ВАРШУДАН ورشدн боло рафтан, барафрӯхта шудан, фурузон шудан.

ВАСАН I *а.* وثن *кит.* бут, санам.

ВАСАН II *а.* وسن *кит.* хоби сабук, пинак, ганаб.

ВАСАРҒА وسرغه навъи ангури хуштаъми донахоҷаш лӯнда.

ВАСАТ *а.* وسط миёна; мобайн, миёнаҷо: дар васати бахр, васати сахна.

ВАСАТӢ وسطى *кит.*, мансуб ба васат; мобайнӣ.

ВАСАТУССАМОӢ *а.* وسط السماع *нуч.* миёнаи осмон, баландтарин нуқтае дар осмон, ки Офтоб дар вақти ҳаракати худ дар нисфи рӯз ба он мерасад.

ВАСАХ *а.* وسخ *кит.* чирк, рим, ки аз реш барояд.

ВАСВАСА *а.* وسوسه 1. фикру хаёле, ки ба роҳи бад мебарад, андешае, ки ба бадӣ мебарад, нияту андешаи бад. 2. игво, фитна, шӯрангезӣ, ташвиқ ба ягон кори бад, таҳриқоти бад. 3. шакку шубҳа; гумони бад; **васваса кардан (намудан)** ба кори бад таҳрик кардан, ба роҳи бад андохтан; шӯрондан; баддил кардан касеро; **ба (дар) васваса афтодан** а) галаба кардани андешаҳои бад; ба фикру хаёлҳои бад афтодан; б) воҳима зер кардан; **ба васваса андохтан тарзи бавоситаи ба (дар) васваса афтодан;** **васвасан шайтонӣ** талқини фикру андешаҳои фитнаангез; андешаи бад, бадгумонӣ.

ВАСВАСААНГЕЗ وسوسه انگيز ба васваса андозанда, ба фикри бад баранда: **фикри**

васвасаангез.

ВАСВАСАБОЗ وسوسه باز *ниг.* васвасақор.

ВАСВАСАГАР وسوسه گر *ниг.* васвасаангез.

ВАСВАСАҚОР وسوسه کار он ки васваса меандозад, васвасабоз.

ВАСВАСАМАНД وسوسه مند дорои васваса, дорои хаёлҳои мубҳам.

ВАСВОС *а.* وسواس 1. ҳолати каси ба васваса гирифта, хаёлотӣ (*одатан ҳамчун бемориҳои рӯҳӣ*). 2. бадгумонӣ; ваҳму харос.

ВАСВОСӢ *а.* وسواسى *марбут ба* **васвос**; мубтало ба васвос, дудила; гирифтори бемории васвос (*ваҳмакӣ, бадгумонӣ ва нобоварӣ*), хаёлотӣ: **васвосӣ шудан.**

ВАСВОСОМЕЗ وسواس آميز ҳамроҳ ба васвос, дорои васвос.

ВАСЕӢ وسيعى 1. вусъат, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. бар, муқоб. қад (*ё дарозӣ*); **ба васеӢ** ба бар.

ВАСЕӢ *а.* وسيع 1. кушод, фарох, паҳновар; муқоб. **танг**; паҳн; сербар; **васеӢ-васеӢ** фарох-фарох, кушод-кушод; **биёбони васеӢ** дашти паҳновар; **остини васеӢ** остини фароҳу кушод; **пешонаи васеӢ** пешонаи фарох, пешонаи калон; **роҳи васеӢ** роҳи калон, роҳи сербар; **ҳавлии васеӢ** ҳавлии кушод, ҳавлии калон; **ҷомаи васеӢ** ҷомаи бараш аз андоза калон. 2. фарогирандаи бисёр чихатҳои соҳае; **дониши васеӢ** дониши зиёд, маълумоти ҳаматарафа; **мачлиси васеӢ раёсат** мачлисе, ки ба он ғайр аз аъзои раёсат касони дигари ба масъала дахлдор низ даъват мешаванд; **оммаи васеӢ меҳнаткашон** ҳамаи табақаҳои аҳли меҳнат, қулли меҳнаткашон; **табақаҳои васеӢ аҳолӣ** ҳамаи аҳолӣ, умуми аҳолӣ; **қарори васеӢ (қабул кардан)** қарори ҳамаи масъалаҳоро фарогиранда ва муфассал (қабул кардан); **васеӢ кардан** а) сербар кардан; калон кардан (*роҳеро, ҷоеро*); б) зиёд кардан; дар ҳаҷм, масоҳат ё микдор афзудан (*мас., кореро майдони киштро*); **васеӢ шудан (гардидан)** а) *тарзи бевоситаи васеӢ кардан*; б) вусъат (инкишоф) ёфтан; **ҷаҳонбинӣ васеӢ шудан//доираи назар васеӢ шудан** зиёд, амиқ ва ҳаматарафа гаштани тасаввурот,

- донниш ва шавку мароқи касе; \diamond **дилро васеъ кардан** парво накардан, ғам нахӯрдан.
- ВАСЕЪПЕШОНӢ** وسیع پيشانی 1. он ки пешониаш фарох аст. 2. *мач.* серризқ.
- ВАСЕЪЧӢЯК** وسیع جویک *кишов.* дорои чӢяк-ҳои васеъ (*оид ба кишт*).
- ВАСЕЪШАВӢ** وسیع شوی *исми амал аз васеъ шудан*; вусъат пайдо кардан; **васеъшавии истехсолот**; **васеъшавӣ аз гармӣ физ.** тағйир ёфтан, яъне бузург шудани ҳаҷми ҷисм дар натиҷаи гарм кардан.
- ВАСИГӢ** وصیگی 1. васӣ будан; амали васӣ, васоят. 2. *мач.* парасторӣ.
- ВАСИҚ** *а.* وثیق *кит.* устувор, маҳкам.
- ВАСИҚА** *а.* وثیقه 1. *кит.* аҳду паймони устувор; аҳднома. 2. *таър.* хуччате, ки дар он хуқуқи моликияти касе ба чизе (*хусусан молу мулки ғайриманқул*) қайд шудааст: **васиқан замин**, **васиқан хавлӣ**; **васиқа кардан**.
- ВАСИЛА** *а.* وسیله 1. воситаи ба даст овардани чизе, воситаи иҷрои коре, роҳи расидан ба мақсаде, восита: **василаи рӯзгузаронӣ**, **ба василаи...**; **ба ин васила** ба ин восита, ба ин роҳ. 2. сабаб, баҳона: **ба ҳар васила** ба ҳар роҳ.
- ВАСИЛАСОЗ** وسیله ساز 1. фароҳамоварандаи имконот ва шароити лозим барои расидан ба ҳадафе ё барои ҳалли мушкилот; чорасоз. 2. баҳоначӯӣ, баҳонаталаб.
- ВАСИЛАСОЗӢ** وسیله سازی баҳоначӯӣ, баҳонаталабӣ.
- ВАСИЛАЧӢӢ** وسیله جویی *ниг.* **василасозӣ**.
- ВАСИЛАЧӢӢ** وسیله جوی *ниг.* **василасоз**.
- ВАСИМ** *а.* وسیم *кит.* зебо, хубрӯӣ, дорои нишони зебоӣ.
- ВАСИЯТ** *а.* وصیت супориши пеш аз марг ё ба сафарравандаи шахс ба бозмондагони худ, орзую хоҳиш ё насиҳате, ки шахс қабл аз мурдан изҳор мекунад: **васият кардан (намудан)**, **васияти касеро иҷро кардан**.
- ВАСИЯТГАР** وصیت گر меросдиҳанда, супоришдиҳанда; насиҳатгар.
- ВАСИЯТКУНАНДА** وصیت کننده он ки васият медиҳад; насиҳаткунанда.
- ВАСИЯТНОМА** وصیت نامه варақае, ки васияти касе ҳамчун хуччат дар он навишта шудааст.
- ВАСӢ** *а.* وصی ҳуқ. он ки ба ӯ коре васият карда шудааст, саробони фарзандони ноболиғ (*то расидан ба балогат*) ва молу мулки шахсе аз рӯи васият, иҷрокунандаи васият.
- ВАСКОРА** وسکاره *кит.* деги калон.
- ВАСЛ** *а.* وصل 1. пайваст, пайванд, часпондан ё часпидани чизе бо чизе. 2. ба ҳам расидан, ба дидори ҳамдигар расидани ошиқу маъшук, висол: **шаби васл**, **айёми васл**; **васл кардан** а) пайванд кардани чизе ба чизе, часпондан, бастан; б) *тех.* насб кардан, маҳкам карда шинондан, ба ҷое гузоштани ягон дастгоҳ; **васл шудан** пайванд (пайваст) шудан; якҷоя шудан.
- ВАСЛА I** *а.* وصله *кит.* порчаи матоъ ва чарме, ки ба ҷои дарида ё кандашудаи либос, пойафзол медӯзанд ё мечаспонанд, ямоқ, пина, дарбех.
- ВАСЛА II** *а.* وصله *збш.* аломате дар имлои арабӣ ба шакли **أ**, ки дар болои ҳарфи алиф гузошта шавад, ба якҷоя хондани ду калима ишора мекунад.
- ВАСЛАДОР** وصله دار дарбехдор, поргидор.
- ВАСЛАК** وصلک *нав.* воситаи пайваст ё қатъ кардани чараёни барқи таҷҳизоти барқӣ (*асбобҳои рӯшноӣ, бухорӣ, дарзмол, радиову телевизор ва ғ.*).
- ВАСЛГАР** وصل گر васлкунанда, пайвандгар.
- ВАСЛГАРӢ** وصل گری пайваст кардан, васл кардан; амали васлгар.
- ВАСЛӢ** وصلی *мансуб ба* васл; васлшуда, пайвандӣ.
- ВАСЛКУНАНДА** وصل کننده *ниг.* **васлгар**.
- ВАСЛХОҲ** وصل خواه *ниг.* **васлчӯӣ**.
- ВАСЛЧӢӢ** وصل جو талабгори висол, чӯяндаи дидори ёр, чӯеи висол.
- ВАСЛШАВАНДА** وصل شونده *сифати феълии* *замони ҳозира аз* **васл шудан**; пайванд-

шаванда, баҳамрасанда, часпанда.

ВАСЛШУДА *وصل شده* сифати феълии замони гузашта аз **васл шудан**; ба ҳам пайваста, ба ҳам пайванд.

ВАСМА *ا. اسمه* гиёҳест, ки занону духтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзи нилгунашро ба абрӯвони худ мемоланд; ўсма, вусма.

ВАСМАТ *ا. وصمت* *кит.* 1. айб, нуқсон. 2. доғи нанг, шармандагӣ.

ВАСНӢ *ا. وسنى* ду зани як шавҳар нисбат ба ҳамдигар; палонч, кундош, бохчун.

ВАСНОД *ا. وسناد* *кит.* бисёр, хеле, хеле зиёд.

ВАСОВИС *ا. وساوس* *ф.* васваса.

ВАСОӢ *ا. وصايا* *ф.* васият.

ВАСОӢНОМА *ا. وصايانامه* *кит.* андарзнома, насихатнома.

ВАСОИҚ *ا. وثائق* *ф.* васиқа.

ВАСОИЛ *ا. وسائل* *ф.* васила; **васонли** зиндагӣ воситаҳои рӯзгузаронӣ; **васонли** ҳамлу нақл воситаҳои нақлиёт, воситаҳои боркашонӣ ва мусофиркашӣ.

ВАСОИТ *ا. وسائل* *ф.* восита.

ВАСОҚАТ *ا. وثاقت* устуворӣ, пойдорӣ.

ВАСОТАТ *ا. وساطت* восита шудан, миёнаравӣ, миёнчигарӣ.

ВАСОЯТ *ا. وصايت* 1. васият, супориши васӣ. 2. васигӣ; вазифа ва кори васӣ; **ба васояти** худ **гирифтан** парасторӣ ва назорати касеро (*бачаи ноболиг, бемори рӯҳӣ ва ғ.*) ба ўҳдаи худ гирифтан.

ВАСОЯТАН *ا. وصايتاً* *кит.* ҳамчун васӣ, ба сифати иҷроқунандаи васияти касе.

ВАССА *ا. وسه* чӯбҳои борику кӯтоҳе, ки байни болорҳои сакфи хона кӯндаланг чида мешаванд; \diamond **васса шумурдан** а) хомӯш истодан; б) бекор будан, бо коре машғул набудан.

ВАССАБӢРӢ *ا. وسه بوريا* сакфе, ки ба ҷои васса холаҷаҳои роғ-роғ гузошта, бо бӯрӣ ё қамиш мепӯшонанд.

ВАССАЛ *фр. وسل* 1. *таър.* феодали асрҳои миёнаи Аврупои Ғарбӣ, ки ба заминдори аз худ калонтар тобест буд ва ба ў бочу хироч меод. 2. шахс ё давлате, ки ба шахс ё давлати дигар тобест аст, зердаст, мутеъ.

ВАССАЛОМ *ا. والسلام* ҳамин асту бас, тамома, тамома шуд, гап ҳамин (*дар мавриди ба охир расидани кор ё хоҳише, маҳдуд гардондани талабе гуфта мешавад*): **нома тамома (кор тамома) вассалом.**

ВАССАЦУФТ *ا. وسه جفت* сакфе, ки аз болон болорҳояш зич васса чида шудааст.

ВАССОФ *ا. وصاف* васфқунанда, васфӣ, таърифу тавсифгар, тасвирқунанда; **вассофи** гул киноя аз булбул.

ВАССОФӢ *ا. وصافي* васфгарӣ, санохонӣ, мадхгӯӣ.

ВАСТӢ *ا. وستي* *кит.* шарҳ, тафсир (*аз номи Авасто*).

ВАСФ *ا. وصف* 1. баёни чигунагии чизе, тасвири ҳол, сифату шарҳи ҳоли касе. 2. таъриф, тавсиф; мадх; **дар (бар) васфи...** // **ба васфи...** а) дар баёни..., дар зикри..., дар хусуси..., баҳшида ба... б) дар таърифи..., баҳшида ба тавсифи..., дар мадҳи...; **васф кардан (намудан)** а) тасвир кардан; б) таърифу тавсиф кардан, хислатҳои хуби касе ё чизеро баён кардан (*мас., дар шеър*). 3. хосият, сифат, хислат.

ВАСФИЯ *ا. وصفيه* *адш.* шеъри дар васфу мадҳи касе гуфташуда.

ВАТАН *ا. وطن* 1. ҷои таваллуд ва нашъунамо (*мас., деҳа, шаҳр, мамлакат*), зодгоҳ, меҳан; ҷои баромаду пайдоиши чизе. 2. ҷои истиқомат, манзил, макон, маскан; **ватан кардан** ҷои истиқомат ихтиёр кардан, манзил гирифтан. 3. диёр, сарзамин, кишвар, мамлакат; **дар роҳи ватан** // **барои ватан** дар ҳифзи диёру кишвари худ; **чалои ватан кардан** маҷбуран ё аз рӯи ноинлоҷӣ тарки диёр кардан.

ВАТАНБЕЗОР *ا. وطن بيزار* он ки аз шароити ватан норозӣ шуда, илоҷи аз он дур шуданро мекунад; он ки ба ватан муҳаббат надорад.

ВАТАНГАДО *ا. وطن گدا* он ки дар орзуи ватан

дар гарибӣ умр ба сар мебарад; овора, гариб.

ВАТАНГУРЕЗ وطن گریز *гурезанда аз ватан; тарки ватанкарда.*

ВАТАНДОР وطن دار *сохиби ватан, сохиби макону ҷой.*

ВАТАНДҶҶҶСТ وطن دوست *дӯстдорандаи зодгоҳи худ; содиқ ба халку ватани худ, ба халку ватани худ меҳру муҳаббат дошта, меҳанпараст, ватанпараст, ватанпарвар.*

ВАТАНДҶҶҶСТӢ وطن دوستی *меҳру муҳаббат ба ватан, дилбастагӣ ба ватан, хубби ватан, меҳандӯстӣ.*

ВАТАНДҶҶҶСТОНА وطن دوستانه *аз рӯи дӯст доштани ватани худ, меҳанпарастона.*

ВАТАНӢ وطنی *мансуб ба ватан; дар диёри худ сохташуда; дар мамлакати худ ба вучуд омада, худӣ, меҳанӣ: маҳсулоти ватанӣ, ҷанги ватанӣ ҷанг бо истилогарони аҷнабӣ барои озодӣ ва истиқлолияти ватан.*

ВАТАНПАРАСТ وطن پرست *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНПАРАСТӢ وطن پرستی *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАНПАРАСТОНА وطن پرستانه *ниг. ватан дӯстона.*

ВАТАНПАРВАР وطن پرور *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНПАРВАРӢ وطن پروری *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАНФУРҶҶҶШ وطن فروش *хоини ватан, хиёнаткори халку ватан.*

ВАТАНФУРҶҶҶШӢ وطن فروشی *хиёнат ба ватан, хоинӣ ба халку ватан.*

ВАТАНХОҶ وطن خواه *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНХОҶӢ وطن خواهی *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАР *a. وتر кит. 1. риёз. хати рост, ки ду нуқтаи ягон хати қачро ба ҳам пайваст мекунад, хорда; ватари зовия риёз. хати рости секунҷа, ки дар муқобили кунҷи рост воқеъ аст, гипотенуза. 2. тори асбоби мусиқӣ. 3. зеҳи камон, ресмони камон.*

ВАТВОТ *a. وطواط 1. кит. кӯршапарак, хаф-фош. 2. маҷ. заифҷусса, хурд ва логар.*

ВАТЕРПОЛО *англ. وتير پالا варз. тӯббозии рӯи*

об.

ВАТИРА *a. وتيره кит. роҳу равиш, тарз, тарика.*

ВАТО *a. وطا кит. густурданӣ фарш, палос; вато кардан густурдан, паҳн кардан, андохтан.*

ВАТТ *англ. وت физ. воҳиди ченаки иқтидори ҷараёни барқ.*

ВАТТ-СОАТ وت ساعت *физ. воҳиди қиёсии ченаки қувваи барқ, ки ба кори дар як соат бо иқтидори як ватт иҷрошаванда баробар аст.*

ВАФД *a. وفد кит. 1. расулӣ, рисолат, пайғом бурдан назди касе. 2. ҳайати сафорат, ҳайати элчиён, вакилон, намояндагон, фири-стодагон.*

ВАФӢ *a. وفی ниг. вафодор.*

ВАФӢӢ *олм. وفلی гуфт. навъи нони қандии тунук, ки дар рӯяш нақшҳои чорхона до-рад.*

ВАФО *a. وفا ба ҷо овардани қавлу ваъда; пойдорӣ дар аҳду паймон, садоқат дар дӯстию муҳаббат, сидк: меҳру вафо, сидку вафо; вафо доштан садоқат доштан; содиқ будан, дар аҳди худ устувор будан; вафо кардан (намудан) ба аҳд (паймон, ваъда ва қавли худ) устувор истодан, садоқат нишон додан, иҷро кардани аҳду паймон ва қавлу ваъдаи худ; ◊ агар умр вафо кунад... агар умр боқӣ бошад..., агар зинда бо-шем...*

ВАФОАНДЕШ وفاندیش *вафопарвард, вафо-парварда.*

ВАФОГАР وفاگر *ниг. вафодор.*

ВАФОДОР وفادار *1. устувор дар дӯстию муҳаббат, бовафо, содик: дӯсти вафодор, ёри вафодор. 2. ҳақшинос, қадршинос, сипосгузор: фарзанди вафодор, шогирди ва-фодор.*

ВАФОДОРӢ وفاداری *1. содик ва устувор бу-дан дар муҳаббат ва дӯстӣ, бовафой, са-доқат. 2. ҳақшиносӣ, қадршиносӣ, сипос-гузорӣ: вафодорӣ кардан, вафодорӣ нишон додан.*

ВАФОКЕШ وفاكيش *кит.* он ки сидку вафоро оини худ кардааст, вафодор.

ВАФОНОМА وفانامه аҳдномаи дӯстиву вафодорӣ.

ВАФОПАРВАРДА وفاپورده *кит.* вафодор, бовафо, садоқатманд.

ВАФОПЕША وفاپيشе вафодор, бовафо, содик.

ВАФОТ *а.* وفات марг, фавт: **рӯзи вафот**, соли **вафот**, баъд аз **вафоти...**; **вафот ёфтан** (кардан) мурдан, фавтидан.

ВАФОҶҮЙ وفاجوى чӯяндаи вафо, толиби вафо.

ВАХИМ *а.* وخيم *кит.* ногувор; носозгор; душвор, сахт; хатарнок, бад: **оқибати вахим доштан**.

ВАХОМАТ *а.* وخامت *кит.* носозгорӣ; душворӣ, сахтӣ; хавфнокӣ, хатарнокӣ.

ВАХОМАТОМЕЗ وخامت آميز хатарнок, омехта ба хатар.

ВАХОНӢ وخانى 1. *мансуб ба Вахон*; забони вахонӣ. 2. зода ва сокини Вахон.

ВАХШ وخش 1. *кит.* ибтидо, оғоз. 2. номи илоҳаи обу обёрест дар тасаввури бохтариёни қадим. 3. номи водиест дар қисми чанубу гарбии Тоҷикистони ҳозира, ки дар чараёни дарёи Вахш (*яке аз шохобҳои Амударё*) воқеъ гардидааст.

ВАХШИҶ وخشيچ *бот.* гиёҳи буттагии худрӯ, ки баргу гулҳои он хушбӯӣ аст ва ҳамчун доруворӣ истифода мешавад.

ВАХШУР وخور *кит.* пайғамбар, расул.

ВАҲ وه 1. *нидои таачҷуб ба таҳсин* ачаб!, ачабо!, чӣ хуш!; **вах-вах** нидое, ки таачҷуби зиёд ва аз чизе ба вачд омаданро ифода мекунад. 2. *нидо* бонге, ки барои нохост тарсондани касе ба тариқи шӯҳӣ мебароранд.

ВАҲАБ *а.* وهب *ниг.* ваҳб.

ВАҲАҚ *а.* وحق *ниг.* ваҳқ.

ВАҲАЛ *а.* وهل *кит.* лой, гил; лойдон; ботлоқ.

ВАҲАНГ وهنگ *кит.* ҳалқаи чӯбин, ки бар

сари ресмон банд карда, дар вақти бастани бор сари дигари ресмонро аз он ҳалқа гузаронда борро маҳкам баста устувор мекунад.

ВАҲБ//ВАҲАБ *а.* وهب бахшидан, ато кардан; бахшиш, ато.

ВАҲБӢ وهبي *мансуб ба ваҳб.*

ВАҲДАТ *а.* وحدت 1. ягонагӣ; сарҷамъӣ, муттаҳидӣ; **вахдати маънавӣ** ягонагӣ аз ҷиҳати фикру ақида, як будани мафкура. 2. *д.* эътиқод ба ягонагии Худо.

ВАҲДАТИСТОН وحدتستان *кит.* чой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТОБОД وحدت آباد 1. *кит.* дунё, олам. 2. *мач.* чой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТСАРО وحدت سرا *ниг.* ваҳдатобод.

ВАҲДОНИЯТ *а.* وحدانيت *д.*, *филс.* ягонагӣ, яктоии Худо.

ВАҲДОНӢ وحدانى *кит.* ягона, якто.

ВАҲИД *а.* وحيد якка, танҳо; ягона, якто.

ВАҲИДАН *а.* وحيداً *кит.* ба танҳоӣ; **фардан-вахидан** яккаву танҳо, бе ҳамроҳ.

ВАҲИШ *а.* وحش *кит.* бад, зишт, хунук.

ВАҲӢ *а.* وحى *д.* паёми Худованд ба пайғамбар; ниDOI илоҳӣ.

ВАҲҚ//ВАҲАҚ *а.* وحق *кит.* каманд, таноб, гарданбанди ҳайвонот.

ВАҲЛ *а.* وهل *ниг.* ваҳал.

ВАҲЛА *а.* وهله *кит.* 1. фурсати як мижазанӣ, лаҳза, дам, он. 2. навбат, қарат; **дар ваҳлан аввал** дар навбати аввал.

ВАҲЛАТАН *а.* وهلتاً *кит.* дафъатан, даррав, якбора.

ВАҲМ *а.* وهم 1. тарс, бим, хавф, ҳарос (*бештар беасос*); **вахму ҳарос**, **тарсу ваҳм**; **вахми ҷон** тарси ҷон, ҳавли ҷон; **вахм кардан** тарсидан, ҳаросидан. 2. *кит.* хаёл, тасаввур, гумон; **вахми беасл** хаёли хом, гумони беасос; **вахм гирифтан** воҳима пахш кардан; **вахм зер кардан** ба воҳима афтодан, хисси тарсу бим фаро гирифтани касеро (*мас., аз танҳоӣ, торикӣ*).

ВАҲМАК//ВАҲМАКӢ وهمک//وهمکی *гуфт.* тарсу, тарсончак, касе, ки ба осонӣ ва беасос ба тарсу ҳарос меафтад.

ВАҲМАНГЕЗ وهم انگيز *воҳиманок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲМГИРИФТА وهم گرفته *ниг.* ваҳшатзада.

ВАҲМИДАН وهميدان *тарсидан,* ҳаросидан, ба ваҳм афтодан.

ВАҲМӢ وهمی *ниг.* ваҳмак.

ВАҲМНОК وهم ناک *хавфнок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲҲОБ *а.* وهاب *кит.* бисёр баҳшанда, бо-саховат.

ВАҲҲОБИЯ *а.* وهابيه *д.* чараёни динию сиёсии равияи суннии ислом, ки бозгашт ба исломи асили муҳаммадӣ, тавҳид ва тарки авлиёпарастиро тарғиб намуда, иҷрои баъзе фаризаҳои дини исломро ҳатмӣ ҳисоб намекунад (*асосгузориш Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб (а. 18) мебошад*).

ВАҲҲОБӢ وهابى *пайрави чараёни ваҳҳобия.*

ВАҲҲОЧ *а.* وهاج *кит.* бисёр дурахшон, дурахшон, тобон, фурузон: **чароги ваҳҳоч,** шамъи ваҳҳоч.

ВАҲШ *а.* وحش *кит.* 1. ваҳшӣ, ёбой, даштӣ. 2. *исми чомеъ* ҳайвоноти ваҳшӣ; **ваҳшу тайр** ҳайвоноту парандагони ваҳшӣ.

ВАҲШАТ *а.* وحشت 1. рамандагӣ, рамидан, худро ба канор кашидан. 2. тарс, бим, хавф, воҳима, даҳшат. 3. ваҳшигӣ, ваҳшоният, дарандагӣ. 4. *мач.* бедодгарӣ, ҷабру зулми беандоза; **дар ваҳшат//ба ваҳшат** ҳаросон, ба воҳима афтода; **ваҳшат қардан** саҳт тарсидан, ба даҳшат омадан; **ба ваҳшат андохтан** саҳт тарсидан; **ба ваҳшат афтодан** саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан.

ВАҲШАТАНГЕЗ وحشت انگيز *даҳшатовар,* ваҳмангез, бадвоҳима: **манзараи ваҳшатангез.**

ВАҲШАТАФЗО وحشت افزا *боиси тарсу бими зиёд,* афзояндаи тарсу ваҳм.

ВАҲШАТГОҲ وحشت گاه *ниг.* ваҳшатқада.

ВАҲШАТЗАДА وحشت زده 1. ба воҳима афтода, ба даҳшат афтода. 2. раманда, одамгурез, ваҳшӣ.

ВАҲШАТЗАДАГӢ وحشت زدگی *ба ҳарос афтодагӣ,* даҳшатзадагӣ, ҳаросонӣ.

ВАҲШАТЗО وحشت زا *хавлангез,* бимнок, даҳшатовар.

ВАҲШАТҚАДА وحشت کده 1. ҷои пурваҳшат, ваҳшатхона. 2. *мач.* дунё.

ВАҲШАТНОК وحشت ناک *даҳшатнок,* воҳиманок, махуф.

ВАҲШАТОБОД وحشت آباد *мач.* дунё, ҷаҳон.

ВАҲШАТОВАР وحشت آور *ваҳшатангез:* харобазори ваҳшатовар.

ВАҲШАТСАРО وحشت سرا *ниг.* ваҳшатовод.

ВАҲШАТФИЗО(Ӣ) وحشت فزایى *ниг.* ваҳшат-афзо.

ВАҲШИВОР وحشى وار *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҲШИГАРӢ وحشى گرى *ниг.* ваҳшигӣ.

ВАҲШИГӢ وحشى گى 1. рамандагӣ; одамгурезӣ. 2. кирдори ба ҳайвони ваҳшӣ хос, дарандагӣ, бераҳмӣ.

ВАҲШИЁНА وحشيانه 1. рамида, рам қарда; мисли одами ёбой (гурехтан). 2. мисли ҳайвони ваҳшӣ; ба ҳайвони ваҳшӣ хос; дарандавор; бераҳмона; зулму бедодгарии ваҳшиёна; муомилаи наъраи ваҳшиёна, ваҳшиёна нигоҳ қардан.

ВАҲШИМИЗОҶ وحشى مزاج *ниг.* ваҳшисирӣшт.

ВАҲШИСИРИШТ وحشى سرشت *ваҳшитабиат,* дарандаҳӯ; бераҳм.

ВАҲШИСИФАТ وحشى صفت 1. одамгурез; раманда. 2. ваҳшимонанд, ваҳшитабиат.

ВАҲШИТАБИАТ وحشى طبيعت *ниг.* ваҳшисирӣшт.

ВАҲШИТАБӢ وحشى طبع *ниг.* ваҳшитабиат.

ВАҲШИЯТ *а.* وحشيت *ниг.* ваҳшоният.

ВАҲШӢ وحشى 1. ёбой, даштӣ; *муқоб.* хонагӣ (*оид ба ҳайвонот ва парандагон*): **мурғи ваҳшӣ,** оҳуи ваҳшӣ, ҳуқи ваҳшӣ. 2. дар

ҳолати табиӣ воқеъгардида; ба одам ром нашуда; саркаш: **дарёи ваҳшӣ, рӯди ваҳшӣ**. 3. дар ҳолати ҷамъияти ибтидоӣ воқеъгардида, гайри мутамаддин: **қабиларои ваҳшӣ, қавмҳои ваҳшӣ**. 4. раманда, одамгурез, ваҳшитабъ. 5. маҷ. бераҳм, золим, бедодгар, барбар.

ВАҲШОНИЯТ وحشانيه 1. ваҳшигӣ, дарандагӣ; бераҳмӣ, зулму бедодгарии беандоза; **бо камоли ваҳшоният** ниҳоят бераҳмона. 2. маҷ. ҷаҳолат, беҳабарӣ аз маданияти инсонӣ.

ВАҲШОНӢ وحشانيه *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҶ *бот.* وج شامшергииҳ.

ВАҶАБ وجب 1. панҷаи даст дар ҳолати тамоми кушода будани ангуштҳо. 2. масофае, ки ба панҷаи даст дар ҳолати калон кушода шудани ангуштон баробар аст; **об, ки аз сар гузашт, ҷӣ як ваҷаб, ҷӣ сад ваҷаб** (*зарб.*) **як ваҷаб замин** андак замин; **ваҷаб ба ваҷаб // ваҷаб-ваҷаб** ҳеч чоро намонда, аз як сар, тамоман; **як ваҷаб буд, ки ... би-сёр хурд буд, ки..., аз хурдиаш...**

ВАҶАЛ *а.* وجل *кит.* тарсу бим, ҳарос, хавф.

ВАҶАНОТ *а.* وجنات 1. ҷ. **ваҷна//ваҷна(т)**. 2. маҷ. намуди берунӣ, зоҳирӣ.

ВАҶАУЛБАТН *а.* وجعالبطن *кит., тиб.* шикамдард, дарди шикам.

ВАҶҶАРОС وجراس *калимаи тақлиди овоз,* ки ҳолати ларзидани бадани инсонро аз таъсири сухани ниҳоят нохуш ё дидани ягон чизи даҳшатангез ифода мекунад.

ВАҶАЪ *а.* وجع *кит.* дард, ранҷ; беморӣ.

ВАҶД *а.* وجد *бехудӣ* аз хурсандӣ, ғояти шавқу шодӣ, завқ; **бо ваҷди тамои** бо шавқу завқи бениҳоят, бо эҳсосоти баланд; **ба ваҷд омадан** худро гум кардан аз ғояти шавқу завқ, ба ҳаяҷон омадан, рӯҳбаланд шудан.

ВАҶДАФЗО وجدافزا *афзункунандаи шодӣ,* шодиафзо.

ВАҶДОМЕЗ وجدآمیز *кит.* хурсандона, шодӣёна.

ВАҶЕҲ *а.* وجيه *кит.* 1. мӯътабар, мӯхтарам,

баобрӯ. 2. хушрӯ, хушсурат, хушнамад.

ВАҶЕЪ *а.* وجع *кит.* дарднок, пурдарду алам.

ВАҶИЗ *а.* وجيز *мухтасар,* мӯҷаз, кӯтоҳ.

ВАҶНА(Т) *а.* وجنت *кит.* рухсора, рух, бари рӯй.

ВАҶОЗАТ *а.* وجازت *ихтисор,* мухтасарӣ (*дар нутқ*).

ВАҶОҲАТ *а.* وجاهت *киёфа,* чеҳра, намуди зоҳирӣ; *авзоъ:* **аз ваҷоҳати ӯ маълум буд, ки ... аломати шодӣ аз ваҷоҳаташ хувайдо буд.**

ВАҶҲ وجه 1. сабаб, далел, асос; **аз ин ваҷҳ а)** аз ин сабаб, аз ин рӯ, аз ин ҷиҳат; **бинобар ин; б)** аз ин хусус, дар ин бора; **бе ҳеч ваҷҳ** бе сабаб, беҳуда, бе ягон асос; **ваҷҳ гуфтаи а)** сабаб нишон додан; далел овардан; **бахона кардан; б)** маҷ. ҳисобӣ кардан, (қарзро пардохта) ҳисобро баробар кардан. 2. тавр, тарз, тариқа, тартиб; **ба ваҷҳе ки... чи тавре ки..., тавре ки...; бар ваҷҳи зайл** ба тариқи зайл, ба тартиби зерин; *чунин*. 3. *кит.* пул, маблағ; **ваҷҳи маош** маблағ барои таъмини зиндагонии рӯзмарра, воситаи рӯзгузаронӣ. 4. *кит.* сӯй, ҷониб тараф. 5. рӯй, симо, чеҳра; **ваҷҳи тамсия зби.** пайдоиш ва баромади калима, сабаби ҷунин номида шудани чизе; *решашиносӣ;* **ваҷҳи шаръӣ** *қҳн.* далели қонунӣ аз рӯи шариат; **аз ваҷҳи а)** аз хусуси ..., аз бобати..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; **б)** барои..., ба хотири...; **в)** ба ивази..., ба бадали...; **аз ҳар ваҷҳ** аз ҳар ҷиҳат, ҳарҷониба, ҳаматарафа; **ба ҳеч ваҷҳ** ҳаргиз, асло.

ВАҶҲАН *а.* وجهاً *кит.* бо ягон ваҷҳ, ба сабаби..., ба сабабе.

ВАШ I وش *маҷмӯи* донаҳои пахта ва ғозҳои он ки аз ғӯза берун мекашанд.

ВАШ II وش *сара,* хуб; **хуш ваш** кардан сара кардан.

ВАШ III وش *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб* ба маънии шабех, монанд: **моҳваш, париваш.**

ВАШАҚ وشق *зоол.* 1. ҳайвони ваҳшии рӯбоҳмонанди аз паланг хурдтар, ки аз пӯсти он пӯстину дасткаш медӯзанд. 2. пӯсти вашак, пӯстин аз вашак.

ВАШАНГ وشنگ 1. милаи оҳанӣ, ки бо он пунбаро аз пунбадона ҷудо мекунамд. 2. лаҳҷ. тудан харбузаю тарбуз *ва м. инҳо*; **вашанг-вашанг** тӯб-тӯб, хеле зиёд.

ВАШИБОФ وشىباف бофандаи вашӣ (*навъи порчаи қимат, ки дар Ваи (Вашигирд) таҳия мешудааст*).

ВАШИВОР وشىوار 1. монанди вашӣ. 2. сурхранг, гулгун.

ВАШИК وشىك *кит.* пайки тезрафтор, қосиди тезрав.

ВАШИНА وشينه *кҳн.* чавшан, зирех.

ВАШ(Ш)ИРАЗ وشىرز ранги разӣ (*ангурӣ*), ки ба чомаҳо ранги сурх меодааст.

ВАШИФОМ وشىفام сурхранг.

ВАШӢ وشى 1. *таър.* мансуб ба **Ваш**; шаҳри қадимие дар Осиёи Миёна дар минтақаи Файзободи Тоҷикистон. 2. як навъ матои абрешимии гулдор: **атласи вашӣ**. 3. *кит.* сурх, сурхранг.

ВАШКАРДА وشكرده пешкор, коргузор.

ВАШКАРИДАН وشكریدن хуб кардан, корхоро ба хубӣ анҷом додан.

ВАШМ I وشم *кит.* дуд; бухор.

ВАШМ II а. وشم *кит.* нақше, ки дар бадан бо сӯзанзанӣ ва нилпошӣ кашида мешавад, нақши холкӯбӣ.

ВАШМКАРДА وشم کرده нақши холкӯбӣ карда, холкӯбишуда.

ВАШО وشا *бот.* гиёҳи буттагӣ ва чандсола, ки аз соқаҳои он моддаи сақичмонанде ба даст меояд, ки дар ҳаво зуд сахт мешавад, бӯи хос ва масрафи доругӣ дорад.

ВАШОНӢ وشانى *кит.* як намуди сиккаи тило, ки пастмаҳак будааст (*дар Хуросони қадим*).

ВАШТ وشت *кит.* хуб, хуш, некӯ.

ВАШТАН وشتن раксидан, бозӣ кардан, хушӣ кардан.

ВАӢДА а. وعده қавлу қарор оид ба иҷрои коре (*махсусан дар кори нек*): **ваӢдаи дидор**, **ваӢдаи қатъӣ**, мувофиқи ваӢда; (**ба**) рӯзи

ваӢда (дар) рӯзи таъйиншуда; **ваӢдаи ҳавой** // **ваӢдаи подарҳаво** қавли иҷроношуданӣ; **ваӢда додан** // **ваӢда кардан** (**намудан**) қавл додан барои иҷрои коре; умедвор кардан ба чизе; таъйин кардани мӯҳлат ва ҳаҷми кори иҷро мекардагии худ; **ба ваӢда гирифтан** *чизеро* чизеро аз касе барои мӯҳлати муайяне гирифтани, чизеро аз касе гирифта пардохти маблағашро дар мӯҳлати маълуме ӯҳдадор шудан; **ваӢда гирифтани аз касе** қавлу қарор гирифтани аз касе барои коре.

ВАӢДАБОЗ وعده باز он ки ваӢда медахаду иҷро намекунад, ваӢдахилоф.

ВАӢДАБОЗӢ وعده بازى ваӢда додану иҷро накардан, мувофиқи қавли худ амал накардан, ваӢдахилофӣ.

ВАӢДАГӢ وعده گى ваӢда шуда; таъйин шуда: **чизи ваӢдагиро талаб кардан**, **вақти ваӢдагӣ омадан**.

ВАӢДАГОӢ وعده گاه *чо* иҷрои ваӢда; *чо* боздид, маҳалли мулоқот.

ВАӢДАДОР وعده دار 1. муддатдор, дорои таърихи иҷро дар оянда. 2. *гуфт.* он ки ба касе барои иҷрои коре қавл додааст.

ВАӢДАКАЖ وعده كز ваӢдахилоф, бадқавл.

ВАӢДАНОМА وعده نامه ваӢдае, ки ба тариқи хаттӣ навишта мешавад.

ВАӢДАХИЛОФ وعده خلاف он ки ба ваӢдаи худ амал намекунад, қавл дода онро ба ҷо намеорад, ваӢдашикан.

ВАӢДАХИЛОФӢ وعده خلافى хилофи ваӢда амал кардан, қавлу қарори худро иҷро накардан; ваӢдашикани: **ваӢдахилофӣ кардан**.

ВАӢДАШИКАН وعده شکن *ниг.* ваӢдахилоф.

ВАӢДАШИКАНӢ وعده شکنى *ниг.* ваӢдахилофӣ

ВАӢЗ а. وعظ 1. *д.* гуфтори воиз ё касе аз аҳли дин доир ба корҳои савобу вабол ё ягон мавзӯи динӣ. 2. насиҳат, панд: **ваӢз гуфтан**; а) *д.* сухан рондан дар мавзӯи динӣ ё савобу убол (*одатан ба тариқи панду насиҳат*); б) *киноя аз* нутқ кардан, сухан рондан.

ВАӢЗГӢӢ وعظ گونى *исми амал аз* **ваӢз гуфтан**; суханони пандомез гуфтан, насиҳатгӯӣ.

ВАЪЗГҮЙ وعظ گوی 1. *ниг.* **воиз.** 2. *мач.* нотик.

ВАЪЗОМЕЗ وعظ آمیز пандомез, ҳамроҳ ба ваъда.

ВАЪР *a.* وعр *кит.* пасту баланд, ноҳамвор, мушкилгузар (*оид* ба роҳ).

ВЕГЕТАТИВӢ ويگيتتوي *биол.* гизогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши организмҳои ҳайвонот ва наботот; узвҳои гизогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши растаниҳо (*реша, тана, барг*); **нашъунамои вегетативӣ** нашъунамои гайри чинсии растаниҳо (*мас., ба роҳи шинондаи қаламча, дар об реша сабзонда ба ҷои дигар қўчат қардани шохчаи гулҳо*).

ВЕГЕТАЦИОНӢ ويگيتتوي *мансуб ба вегетатсия; давраи вегетационӣ* давраи сабзишу расиши растани.

ВЕГЕТАЦИЯ *лот.* ويگيتتسيه *биол.* сабзиш ва расиши растани, фаъолияти ҳаётии растаниҳо.

ВЕЖА ويژه *ниг.* **вижа.**

ВЕКСЕЛ *олм.* ويكسيل *мол.* санади қарз; ҳуҷҷати расмӣ, ки дар он маблағи қарз ва мӯҳлати пардохти он нишон дода шудааст.

ВЕКТОР *лот.* ويكتور *риёз.* порчаи хати рост, ки самти муайян дорад, хати самтдор.

ВЕКТОРӢ ويكتورى *мансуб ба вектор:* бузургии векторӣ қимате, ки на танҳо ба микдор, балки ба самт ҳам ифода меёбад.

ВЕЛ ويل *кит.* раҳо, озод, ба сари худ; **вел қардан** раҳо қардан, воғузоштан; тарк қардан, як сӯ мондан.

ВЕЛГАРД ويلگرد *кит.* оворагард, беҳудагард.

ВЕЛГАРДӢ ويلگردى *кит.* оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ВЕЛОСИПЕД *фр.* ويلاسپيد *воситаи нақлиёти ду ё сечарҳае, ки бо фишори по ба фишангҳои он ҳаракат мекунад, ниг.* дучарҳа.

ВЕЛОСИПЕДРОН ويلاسپيدران *ниг.* дучарҳарон; варзишгар дар велосипедронӣ

ВЕЛОСИПЕДРОНӢ ويلاسپيدرانى *ниг.* дучарҳаронӣ; навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар рондани велосипед байни ҳам муСОБИҚА мекунад.

ВЕЛОСИПЕДСАВОР ويلاسپيدسوار *ниг.* дучарҳасавор; савори велосипед; велосипедрон

ВЕНЕРИКӢ وينيركى *тиб.* бемории олати таносул, бемории чимой.

ВЕНЕРОЛОГ *лот.* وينيرالوگ *тиб.* мутахассиси бемориҳои таносулӣ.

ВЕНЕРОЛОГИЯ *лот.* وينيرالوگيه *тиб.* соҳанилм, ки касалиҳои олати таносулро (*сӯзук, сифлис ва ғ.*) меомӯзад ва роҳҳои муолиҷаи онро муайян мекунад.

ВЕНЕРОЛОГӢ وينيرالوگى *мансуб ба венерология.*

ВЕНТИЛ *олм.* وينتيل *тех.* даҳонпӯши печдори гулбаҳо ва дигар асбобҳои найчашакл барои қатъ ё танзим қардани чараёни об, буғ, ҳаво ва ғ.

ВЕНТИЛЯТОР *лот.* وينتيلتار *асбоби барқии ба вучуд овардани чараёни тези бод (бо мақсади тоза қардани ҳавои хона, хунук қардани ҷоё ва ғ.), ҳавотозакунак; губорқаш; бодбезани барқӣ.*

ВЕНТИЛЯТСИЯ *лот.* وينتيلتسيه 1. тоза қардани ҳавои хона, шамолдихии хона ба воситаи вентилятор, таҳвия, тасфияи ҳаво. 2. дастгоҳи тозакунандаи ҳаво ё шамолдихӣ дар хонаҳо, дастгоҳи таҳвия.

ВЕРГУЛ *фр.* ويرگول *грам.* аломати фосила (*дар китобат*), ки калимаю ибораҳо ва ё ҷумлаҳо аз якдигар ҷудо мекунад(,).

ВЕРТОЛЁТ *р.* ويرتاليات *ниг.* чархбол.

ВЕТЕРИНАРИЯ *лот.* ويتيرنريه *илм дар бораи нигоҳубини ҳайвонот, ташхис ва муолиҷаи касалии онҳо; байторӣ.*

ВЕТНАМӢ *ويطنمى* 1. *мансуб ба* Ветнам; *забони ветнамӣ.* 2. зода ва сокини Ветнам.

ВЕТО *лот.* ويتا *ҳуқуқи боздоштан, манъ ё бекор қардани қарори ягон идораи қонунбарор.*

ВЗВОД *р.* وزواد *ҳ.* 1. қисми на чандон калони аскарӣ иборат аз се отделения (гурӯҳ), ки ҷузъи рота, эскадрон ё батарея ҳисоб мешавад. 2. чарҳаки дандонадори кулангдон ва ё даруни қулфи куланги милтиқ.

ВИБРАТОР лот. *виртар* тех. олати ба вучуд-орандаи ларзиш (*барои беҳтар шибба ё зич карда рехтани бетон ва ғ.*), навасонгар.

ВИБРАТСИЯ лот. *виртсия* ларзиш, навасон.

ВИБРИОН фр. *вирьян* бактерияи вергулшакл, ки бештари бемориҳо ба воситаи онҳо ба одам мегузаранд: **вибриони вабо**.

ВИГОН англ. *виган* 1. зоол. ҳайвони ширхӯри Амрикои Чанубӣ аз чинси лама, ки дорон пашми маҳин мебошад. 2. боф. ресмони аз пашми вигон ва ё пахтаю пашм тофташуда; газвори аз ин ресмон бофташуда.

ВИГНА *вигна* ниг. юган.

ВИДЕО- лот. *видиа* чӯзӣ пешини калимаҳои мураккаб ба маънои дидан: **видеомагнитофон**, **видеофилм**, **видеотелефон** ва ғ.

ВИДЕОМАГНИТОФОН лот. *видиамагнитофан* дастгоҳи намоиши сабти тасвир ва садо.

ВИДЕОНАВОР *видианавор* навор барои дастгоҳҳои видеоӣ.

ВИДЕОСИДӢ *видиасидӣ* ниг. **висидӣ**.

ВИДЕОТОЛОР *видиаталар* толор ё умуман ҷои баргузори намоиши видеоӣ.

ВИДЕОФИЛМ *видиофилм* филм, консерт ва маърақаҳои сабти навори махсус, ки ба воситаи видеомагнитофон дар телевизор намоиш дода мешавад.

ВИДОД а. *داد* ниг. **вадод**.

ВИДОӢ *видои* маъсуб ба **видоъ**; хайрбодӣ.

ВИДОӢ а. *وداع* 1. хайрухуш, хушбошӣ, падруд: **видои вопасин**, **видои охири**, **вақти видоъ**; **видоъ кардан** (намудан). 2. *нидо* ал-видоъ!, хайр! хуш бош!, **видоъ кардан бо чизе киноя аз** чизеро тарк гуфтан; аз чизе тамоман ҷудо шудан; **зиндагиро видоъ кардан киноя аз** мурдан, вафот кардан.

ВИДОӢНОМА *видоаноме* номаи хайрбод.

ВИЖА 1. *виژه* соф, холис. 2. хоса, баргузида; хос, махсус; **ба вижа** хусусан, махсусан.

ВИЖАГӢ *виҷагӣ* хосият, хислат; хусусият,

чигунагӣ.

ВИЖЖАС//ВИЖЖОС *виҷас//виҷос* калимаи тақлиди овоз. 1. ниг. **виззас//виззос**. 2. овози ибтидои ба ҷӯш омадани об, шир ва ғ. (*дар канори дег*); садои баромадани газ аз обҳои маъданӣ.

ВИЗА лот. *визе* ниг. **раводид**.

ВИЗ-ВИЗ *визовиз* калимаи тақлиди овози занбӯр вақти парвоз.

ВИЗВИЗАК *визовизак* зоол. як навъи гамбӯс.

ВИЗЗАС//ВИЗЗОС *виҷас//виҷос* калимаи тақлиди овоз. 1. садои парвози занбӯр, магас ва ғ.; садои хаворо бурида гузаштани тир, тозиёна ва ғ.; садои хуштаккашон вазидани шамоли сахту сард. 2. калимае, ки ҳолати аз дарди сӯзишноке ларзида рафтани баданро ифода мекунад: **виззос задан** (*ба ҳар ду маънӣ меояд*).

ВИЗР а. *وزر* 1. кит. бори вазнин, бори гарон; вазнинӣ, гаронӣ. 2. маҷ. гуноҳ, ҷурм, айб.

ВИҚОР а. *вқар* тамкин, бурдборӣ, вазнинӣ; савлат, ҳайбат; **бо** (камоли) **виқору тамкин** ниҳоят бурдборона, хеле ботамкинона.

ВИҚОӢ а. *вқоъ* амали ҷинсӣ, ҷимӯъ.

ВИҚОЯ а. *вқайе* кит. хиғозат, химоят, ниғаҳонӣ, муҳофизати касе (*аз бадӣ ва офат*); «**Мухтасари виқоя**» таър. номи китоби дарсӣ доир ба фикҳ дар мадрасаҳои кӯҳна.

ВИЛЛА лот. *вилла* ниг. **кӯшк**.

ВИЛОДАТ а. *валодат* ниг. **валодат**.

ВИЛОЯТ I а. *вилаят* 1. минтақаи муайяне, ки аз якчанд шаҳру ноҳия иборат буда, яке аз воҳидҳои маъмурии марказӣ ҳисоб меёбад: **вилояти Суғд**, **вилояти Хатлон**; **вилояти мухтори Кӯҳистони Бадахшон**; **маркази вилоят шаҳре**, ки дар он идораҳои роҳбарикунанда ва муассисаҳои дигари вилоятӣ ҷойгир шудаанд. 2. кӯш. диёр, кишвар, мамлакат, сарзамин, хитта. 3. кит. воли будан, волигӣ, ҳокимӣ; мақоми ҷонишинӣ.

ВИЛОЯТ II а. *вилаят* амр, фармон.

- ВИЛОЯТГИР** *کڅن. ولایت گیر* кишваркушо.
- ВИЛОЯТГИРӢ** *کڅن. ولایت گیری* кишваркушоӢ.
- ВИЛОЯТДОРӢ** *ولایت داری* 1. идора кардани вилоят, рахбарӢ кардан ба корҳои вилоят. 2. ҳукуматдорӢ, ҳукмронӢ.
- ВИЛОЯТӢ** *ولایتی* 1. мансуб ба вилоят; китобхонаи вилоятӢ, театри вилоятӢ. 2. сокини вилоят, вилоятнишин.
- ВИЛОЯТКУШО** *کڅن. ولایت کشا* кишваркушо, фатҳкунандаи вилоят.
- ВИЛОЯТСИТОН** *کڅن. ولایت ستان* тасхиркунандаи кишвару вилоят
- ВИЛТ** *англ. ولت* як навъи бемории растаниҳо, махсусан ниҳоли пахта.
- В-ИН** *وين* шакли кӯтоҳшудаи ва ин.
- ВИНГОС** *کڅн. ونگاس* калимаи тақлиди овози пасти парвози занбӯр, магас ва ғ.: **вингос задан**.
- ВИОЛОНЧЕЛ** *ит. виолончел* як навъ гиччаки калони чорторӢ.
- ВИОЛОНЧЕЛНАВОЗ** *он ки виолончел менавозад, навозандаи виолончел*
- ВИР** *وير* ёд, хофиза; зехн, ҳуш.
- ВИРД** *ا. ورد* 1. пай дар пай такрор кардани сухане ё коре; **вирд кардан** такрор кардан. 2. д. зикр, дуо, дуохонии пай дар пай (*гайри намоз*); **вирди забон** дар сари забонҳо, дар даҳони ҳама; **вирди забон шудан** (**гаштан**) дар сари забони ҳама будан, мавриди гуфтугӯи умум гаштани номи касе ё чизе; машхур шудан.
- ВИРО** *ورا* ёдгирандаи хушёр, омӯзандаи хушзехн.
- ВИРУС** *лот. вирус* микробҳои хурдтарини тавлидкунандаи бемориҳои гузаранда: **вируси зуком**.
- ВИРУСДОР** *دور* он чизе, ки вирусро қабул кардааст.
- ВИРУСӢ** *ويروسى* мансуб ба вирус.
- ВИРУСНОК** *کڅن. ويروس ناک* ниг. вирусдор.
- ВИРУСШИНОС** *کڅن. ويروس شناس* он ки вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо ба вучудомадаро таҳқиқ мекунад.

- ВИРУСШИНОСӢ** *کڅن. ويروس شناسى* як қисми илми микробиология, ки бо таҳқиқи вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо сарзананда машғул аст, вирусология.
- ВИСИДӢ** (**ВӢ.СӢ.ДӢ**) *وسد* [VCD: Video Compact Disk] 1. навъи диски фишурда, ки тасвир ва садо бар рӯи вай қобили сабт ва намоиш аст, видеосидӢ. 2. дастгоҳи пахши чунин намуди дискҳо.
- ВИСКИ** *англ. وسكى* арақе, ки дар Инглистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико аз шираи чав ё чуворимакка тайёр мекунад.
- ВИСОДА** *ا. وساده* кӅн. болишт, болин.
- ВИСОЛ** *ا. وصال* ба ҳам расидан, мулоқоти ошиқу маъшук, дидор: пайванд; *муқоб.* **фирок**; **орзӯи висол**, **умеди висол**; **ба висол расидан** ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан, ба дидори якдигар ноил шудани ошиқу маъшук.
- ВИСОҚ** *ا. وثاق* *кит.* 1. банд, қайд, ресмон. 2. хона, манзил.
- ВИТАМИН** *лот. ویتمين* 1. моддаи органикӣ, ки барои фаъолияти мӯътадили организм зарур аст ва бештар дар таркиби меваю сабзавот ва гӯшту рағғани ҳайвонот вучуд дорад. 2. доруҳои витаминдор, ки дар мавриди нокифоя истеъмол кардани навъи витамине дар инсон сустӣ, нохушӣ ё беморие рӯй диҳад, истифодаи онро тавсия мекунад.
- ВИТАМИНДОР** *دور* *ویتمين دار* дорои витамин: **растаниҳои витаминдор**.
- ВИТАМИНӢ** *کڅن. ویتمينى* ниг. витаминдор.
- ВИФҚ** *ا. وفق* *кит.* мувофиқат, созгорӣ, ҳамоҳангии миёни ду чиз; **бар вифқи ...** мувофиқи ..., мутобиқи..., тибқи ..., аз рӯи...
- ВИФОҚ** *ا. وفاق* *кит.* мувофиқат, созгорӣ, созиш.
- ВИФОҚАТ** *ا. وفاق* мувофиқат, созиш, созгорӣ.
- ВИЧДОН** *ا. وجدان* 1. он чи кас дар натиҷаи муҳокимаҳои ақлӣ дармеёбад; ҳисси масъулияти ахлоқӣ барои рафтор ва кирдори

худ; кувваи ботиние, ки касро аз хубию бадин кирдори ӯ огоҳ мекунад; шуур. 2. *мач.* хисси садоқат, вафодорӣ ва самимият ба коре; **вичдони ватандӯстӣ** хисси садоқат ба Ватан, хисси ватандӯстӣ; **аз рӯи вичдон** боинсофона, бо камоли садоқат (*ичро кардани коре*); **вичдон доштан** а) дар рафтор ва кирдори худ масъулият хис кардан; б) инсоф доштан; **вичдони пок** холӣ аз ғаразу кина, (бо) самимияти комил; **қасам ба вичдонам // ба ҳурмати вичдон** таъбири қасам, ки дар мавриди изхори садоқат ва дурустии гуфтору рафтори худ гуфта мешавад.

ВИЧДОНАН *а.* وجدانًا аз рӯи вичдон, аз рӯи сидк, аз рӯи инсоф, покдилона; **вичдонан азоб кашидан** рӯҳан азоб кашидан, маънан азоб кашидан.

ВИЧДОНӢ وجدانى *мансуб ба вичдон:* қарзи вичдонӣ; азоби вичдонӣ кашидан *ниг.* вичдонан (азоб кашидан).

ВИЧДОННОК وجدانناк бовичдон, боинсоф; бошараф.

ВИЧДОНФУРӮШ وجدانفروش бевичдон, он ки вичдону имон надорад.

ВИЧДОНФУРӮШӢ وجدانفروشى бевичдонӣ, беимонӣ.

ВИЧИРРОС وچراس *ниг.* бичиррос.

ВИЦОР *а.* وچار *кит.* лонаи ҳайвоноти ваҳшӣ.

ВИШОҲ *а.* وشاه *кит.* 1. камарбанди мурассаъ, камарбанди бо ҷавохирот зинат додашуда. 2. гарданбанд, шоли гардан.

ВО I وا боз, кушода, яла: **во кардан** кушодан, яла кардан (*мас., дару тирезаро*); **во шудан** (**гаштан, гардидан**) а) кушода (боз, яла) шудан; б) *киноя аз таъсис ёфтган, бунёд гардидан; даҳон во будан* ҳайрон будан, дар таачҷуб будан; **лаб во кардан** гап задан, сухан кардан; **чашм во кардан** нигоҳ кардан, нигаристан; **вичдони касеро во кардан** касеро аз ҳақиқати чизе боҳабар кардан; (ногаҳон) аз асли чизе воқиф кардан; **чашми касе во шудан** боилму маърифат шудан, босавод шудан; огоҳ шудан аз сирру асрори ҷаҳон; **чашми рӯз во шуд** субҳ дамид, рӯз шуд.

ВО II وا *шакли кӯтоҳшудаи вой; во ачаб!, во ачабо!* нидое, ки ҳаҷгоми таачҷуби саҳт мегӯянд; **во дарего!** *нидо эй дарег!*, вой афсӯс!; **во чигарам!** вой чигарбандам! (*нидои таассуф, ки дар мотами фарзанд ва хешу табори наздик мегӯянд*).

ВО III وا бо баъзе феълҳо пайваста, маънои «пас»-ро медиҳад: **вогирифтан** пас гирифттан, гашта гирифттан; **вомондан** акиб мондан; гоҳо ба маънии «дубора» ва «боз» меояд: **вогуфтан** боз гуфтан.

ВОАФТОДАН وافتادن рӯболо афтодан, пуштнокӣ афтодан.

ВОБАНД وابند маҳал ва ҷои пайвасти ду девор.

ВОБАСТА وابسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз вобастан, ки ҳоло аз истеъмол баромадааст;* марбут, алоқаманд, мансуб; **вобаста ба ин** алоқамандона ба ин, дар робита бо ин. 2. гирифтор, баста, побанд, муқайяд; **вобаста кардан** а) алоқаманд кардан, марбут кардан; пайвастан; б) мутасаддӣ кардан, вазифадор кардан (*барои ёри расонидан ба касе ё ҷое*); **узви вобаста** яке аз ду унвоне, ки ба олимони тибқи оинномаи Академияи илмҳо интихобгардида дода мешавад; **вобастан ҳаёле будан** бо ҳаёле банд будан, дар банди ҳаёле будан.

ВОБАСТАГӢ وابستگى тобеъ будан, истиклол надоштан; **дар вобастагии...** дар алоқамандии..., алоқамандона ба...; **алоқаи вобастагӣ** *грам.* навъи алоқаи тобеияти байни калимаҳо (*мас., пурқунанда ва ҳол ба хабари феълӣ аз рӯи алоқаи вобастагӣ тобеият доранд*).

ВОБАСТАН وابستن *кит.* вобаста кардан, марбут кардан, алоқаманд кардан, пайвастан.

ВОБИЛ *а.* وابل *кит.* саҳт, бошиддат (*сифати борон*).

ВОБУРИДАН وابريدن 1. буридан. 2. *мач.* боздоштан, ҷудо кардан.

ВОБӮСИДАН وابوسيدن 1. бўсидан; бўса кардан. 2. *мач.* рӯзгардон шудан, бекор шудан; бўсидаву канор гузоштан.

ВОВ واو номи харфи сиюми алифбон арабиасоси тоҷикӣ (و), ки гоҳе мисли «в»-и ҳозира ва дар баъзе ҳолатҳо монанди «у» ё «ӯ» талаффуз карда мешавад; дар ҳисоби абҷад адади 6-ро ифода мекунад.

ВОВАЙЛО واويلا 1. *нидои таассуф* э (й) вой, дод, во дарего, во ҳасрато. 2. нолаю афгон, гиряву зорӣ, навҳа; **худкардаро даво нест, вовайлои пинҳонӣ** (*зарб.*); **вовайло бархостан** шӯру валвала бархостан, доду фарёд баланд шудан; **вовайло кардан** навҳа кардан, оху фигон бардоштан. 3. *мач.* надомат, афсӯсхӯрӣ.

ВОГАРДИДАН واگردیدن *кит.* баргаштан, пасгаштан, бозгаштан.

ВОГАРОИДАН واگراندن тафриқ шудан, пароканда шудан.

ВОГАРОЙ واگرایی 1. тафриқ, парокандагӣ; *муқоб.* ҳамгирой. 2. ҳосият ва ҳолати вога-ро.

ВОГАШТ واگشتن *кит.* бозгашт, гашта омадан.

ВОГИР واگیر *тиб.* сирояткунанда, сорӣ, гузаранда.

ВОГИРДОР واگیردار уфунатдор, сироятдор.

ВОГИРИФТАН واگیرفتن пас гирифтани, гашта гирифтани; гирифтани.

ВОГИРӢ واگیری *тиб.* сироятӣ, сироятдор.

ВОГУЗАР واگذر даргузар, гузаранда.

вогузор واگذار *асоси замони ҳозира аз вогузоштан.*

ВОГУЗОР واگذار: **вогузор кардан** (*намудан*) супурдан, ҳавола кардан, кореро ба ихтиёри касе мондан.

ВОГУЗОШТАН وا گذاشتن 1. ба ихтиёри касе мондан (*кореро ё чизеро*), супурдан, ҳавола кардан. 2. канор гузоштан, дур андохтан, партофта мондан; **ба ҳоли худ вогузоштан** ба сари худ мондан, кордор нашудан ба касе.

ВОГУРЕХТАН واگریختن гурехтан, гурехта рафтан.

ВОГУФТАН واگفتن 1. бозгуфтан, ошкоро

гуфтан, гуфта додан, баён кардан. 2. сухани худро гардонда гирифтани.

ВОДЕВИЛ *фр.* وادیویل *санъ.* намоишномаи мазҳакавие, ки гайр аз муколама рақсу суруд ва музикӣ ҳам дорад.

ВОДИДАН وادیدن боз дидан, аз нав дида баромадан, таҷдиди назар кардан.

ВОДИНИШИН وادی نشین сокини водӣ, истикомаatkунанда дар водӣ.

ВОДӢ وادی 1. сарзамини фарохи байни силаи кӯҳсор ё ду канори ҳамвори наҳру дарёҳо: **водии Вахш, водии Ҳисор, водии зархез**. 2. *кит.* дашт, биёбон, саҳро; *ба тариқи истиора:* **водии зиндагӣ, водии ишқ, водии нокомӣ.**

ВОДОДАН وادادن бозпас додан, баргашта додан, баргардондан.

водор وادار *асоси замони ҳозира аз водоштан.*

ВОДОР وادار мачбур, ўҳдадор, вазифадор; **водор кардан** (*намудан*) мачбур кардан.

ВОДОШТАН واداشتن 1. водор кардан, мачбур кардан. 2. боздоштан, нигоҳ доштан.

ВОӢФТАН وایافتن бозёфтани, аз нав ёфтани, пайдо кардан (*чиз ё каси гумшударо*).

ВОЖА واژه калима, лугат.

ВОЖАГОН واژه گان феҳрасти мачмӯаи вожаҳо, вожаҳои калимаҳои як мавзӯ ё як китоб; лексика.

ВОЖАГОННИГОР واژه گان نگار фарҳангнавис, лугатнигор, фарҳангнигор, лугатнавис, лексикограф.

ВОЖАГОННИГОРӢ واژه گان نگاری фарҳангнависӣ, фарҳангнигорӣ, лугатнигорӣ, лугатнависӣ, лексикография.

ВОЖАГОНШИНОС واژه گان شناس мутахассис ва коршиноси вожагон, лугатнигор, лексиколог, лексикограф.

ВОЖАГОНШИНОСӢ واژه گان شناسی лугатнигорӣ, фарҳангнигорӣ лексикология, лексикография.

ВОЖАНОМА واژه نامه лугатнома, китоби вожаҳо ва истилоҳоти як риштаи муайян

- бо муодили онҳо ба ягон забони дигар ба тартиби алифбой.
- ВОЖАПАРДОЗ** *واژه‌پرداز* *итт.* нармафзоре барон кор кардан бо матн ва анчом додани корхон эчодӣ, веросторӣ, қолаббандӣ ва чопи матн ва инчунин бо имкониятҳои галатёбии имлоӣ ва дастурӣ.
- ВОЖАПАРДОЗӢ** *واژه‌پردازى* *итт.* кор ва амали вожапардоз; кор кардан бо вожапардоз.
- ВОЖАСОЗӢ** *واژه‌سازی* калимасозӣ.
- ВОЖАТАРОШӢ** *واژه‌تراشى* вожасозии гайриилмӣ, вожасозии сунъӣ.
- ВОЖАШИНОС** *واژه‌شناس* мутахассис дар вожашиносӣ, лексиколог.
- ВОЖАШИНОСӢ** *واژه‌شناسى* бахше дар забоншиносӣ, ки ба омӯхтани таркиби калима ва роҳҳои калимасозӣ машғул аст, лексикология.
- ВОЖГУН(А)** *واژگون/واژگونه* 1. сарнагун, сарозер, чаппа; **вожгун кардан (намудан)** сарнагун сохтан, чаппа кардан; аз байн бурдан; **вожгун шудан (гардидан)** тарзи бевоситаи **вожгун кардан**. 2. *мач.* носозгор, муҳолиф, акси муроди инсон; шум, наҳс; **бахти вожгун, толеи вожгун**.
- ВОЖГУНБАХТ** *واژگون‌بخت* бахтбаргашта, бадбахт, бетолеъ.
- ВОЖГУНБАХТӢ** *واژگون‌بختى* бетолей, бадбахтӣ, баргаштабахтӣ.
- ВОЖГУНӢ** *واژگونى* вазъ ва ҳолати вожгун, вожгун будан.
- ВОЖИДАН** *واژيدن* гуфтан, сухан кардан.
- ВОЖУН(А)** *واژون/واژونه* *ниг.* **вожгун**.
- ВОЗ** *واز* *ниг.* во I.
- ВОЗЕХ** *ا. واضح* равшан, кушоду равшан, пайдо, хувайдо, ошкоро; бурро, фаҳмо; **возех аст, ки... равшан аст, ки..., хувайдост, ки ..., маълум аст, ки...**
- ВОЗЕХӢЯТ** *ا. واضحيت* кушоду равшанӣ, возеху равшан будан; фаҳмидашавандагӣ.
- ВОЗЕХӢ** *واضحى* *ниг.* **возехият**.
- ВОЗЕЪ I** *ا. واضح* *кит.* 1. вазъкунанда; муқарраркунанда. 2. асосгузор, муассис.
- ВОЗЕЪ II** *ا. وازع* *кит.* боздоранда, монёв, халалрасон.
- ВОЗИР** *ا. وزير* *кит.* 1. борбардор, боркаш, ҳаммол. 2. *мач.* гунаҳгор, чинояткор.
- ВОЗИЧ** *واذيج* *кит.* хавозаи тоқ, воиш.
- ВОИЗ** *ا. واعظ* *д.* ваъзгӯ, насихатгар, носеҳ (*доир ба масъалаҳои динӣ*).
- ВОИЗӢ** *واعظى* *д.* ваъзгӯӣ, насихатгӯӣ.
- ВОИСТОДАН** *واالستادن* *кит.* 1. бозистодан, истодан, таваққуф кардан. 2. *мач.* истодагарӣ кардан
- ВОИШ** *وايش* чӯбҳои бар сари сутунҳо баста, ки токи ангур болои онҳо шоҳу нажда паҳн мекунад, хавоза.
- ВОЙ** *واى* *шидое*, ки барои изҳори таассуф, гаму андӯх, мусибат ё шиддати дард ба кор мебаранд; *ох!*, *воҳ!*; **эй вой!**, **вой дод!** *шидое*, ки дар мавриди имдоду инсофталабӣ гуфта мешавад, ал-амон!; **вой гуфтан** а) оху воҳ кардан, нолаю афгон бардоштан; б) *гуфт.* тан додан, иқро кардан ба ғиромӣ, муттаҳамӣ ва очизии худ; **вой бар ман!** хок бар сари ман!, марг ба ман! (*дар мавриди ба ҳоли бад афтодан нисбат ба худ мегӯянд*); **вой бар ҳоли касе!** дарег, афсӯс ба ҳоли бади касе!; **оху вой киноя аз нолаю фиғон** (*ҳамчун изҳори эътироз*).
- ВОЙЗАН** *وايزن* *вайгӯянда*, навҳагар.
- ВОКАРДА** *واكرده* кушода, яла; **чабҳан** *вокарда* пешонии кушода.
- ВОКАФИДАН** *واكفیدن* кафидан, пора шудан, шикаста шудан.
- ВОКАШИДАН** *واكشیدن* берун кашидан; ба зӯр ё ба фиреб чизро аз касе пуридан ё гирифтан; дароз кашидан, ба тарафи худ кашидан.
- ВОКЗАЛ** *انگل. واكزل* (*маънои аслиаш сайргоҳ*) бинои калон барои мусофирон дар истгоҳи рӯҳи оҳан ё бандаргоҳ; *ниг.* **истгоҳ, саристгоҳ**.

ВОКУНИШ واکنش амале, ки дар ҷавоби коре мекунад, аксуламал, акси амал.

ВОКУНИШГАР واکنشگر нишондиҳандаи аксуламал; хусусияти моддаҳои кимиявӣ, ки барои ангезонидани дигар моддаҳои химиявӣ ба хогири андозагири, шиносӣ, таҷриба ва монанди онҳо истифода мешавад.

ВОКУШОДАН واكشادن кушодан; кушода шудан.

ВОКУШУДАН واكشودن *ниг.* вокушодан.

ВОКЕА *а.* واقعه ҳодиса, пешомад, рӯйдод: воқеаҳои байналхалқӣ, воқеаи таърихӣ, аз воқеа хабар ёфтан, ба сари воқеа расида омадан; илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд қард (*зарб.*) ҳеч воқеа не (*нест*) а) ягон ҳодисаи фавқулода рӯй надодааст; б) ҳеч боқе не; зарар надорад.

ВОКЕАГАР(Ӣ) واقعه‌گر(ی) 1. таваҷҷӯҳкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои гайривоқеӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгарой.

ВОКЕАДИДА واقعه‌ديده ботачриба дар ҷанг, ҷангдида.

ВОКЕАН *а.* واقعا дар ҳақиқат, ҳақиқатан, ба ростӣ, яқинан; дар воқеъ.

ВОКЕАНАВИС واقعه‌نويس 1. шоҳид ва нависандаи тафсилоти воқеае, таърихнавис. 2. *таър.* маъмури аморати Бухоро, ки дар байни аҳолӣ гашта, мушоҳидаҳои худро пинҳонӣ ба амир мерасонд, ҷосуси амир.

ВОКЕАНАВИСӢ واقعه‌نويسی воқеанавис будан, таърихнависӣ.

ВОКЕАНИГОР واقعه‌نگار корманди рӯзнома, радио ё телевизион, ки аз маҳалли воқеа хабару мақолаҳо менависад, хабарнавис, муҳбир; воқеанигори сиёсӣ шарҳдиҳандаи вазъияти байналхалқӣ дар матбуот, шорехи сиёсӣ, муфассири сиёсӣ.

ВОКЕАНИГОРӢ واقعه‌نگاری амали воқеанигор; хабарнависӣ.

ВОКЕАТАЛАБ واقعه‌طلب 1. низоъандозанда дар байни мардум. 2. дӯстдорандаи

ҷанҷолу хархашаҳои байни одамон; ҷанҷоматалаб, мочароҷӯй.

ВОКЕАҶӮ واقعه‌جو мочароҷӯ, ҷанҷоматалаб.

ВОКЕИЯТ *а.* واقعيет олами объективӣ бо ҳамаи гуногуноҳои ҳодисоти он, ҳаёти воқеӣ; ҳақиқати ҳаёт; олами воқеият олами айнӣ, олами объективӣ.

ВОКЕӢ واقعی ҳақиқӣ, айнӣ; аз ҳаёт гирифташуда: ҳикояти воқеӣ, аз ҳаёти воқеӣ гирифташуда.

ВОКЕОТ *а.* واقعات *ҷ.* воқеа.

ВОКЕЪ *а.* واقع 1. ҳодис, ба вуқӯъомада, рӯйдода. 2. ҷойгиршуда, қароргирифта; воқеъ дар... дар ... ҷойгирифта: шаҳри воқеъ дар водӣ, ҳавличан воқеъ дар таги тал; воқеъ будан ҷойгир будан, ҷо гирифтан; воқеъ шудан (гаштан) а) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан, ба амал омадан: гоҳо ҷангитан ба тан воқеъ мешуд; ин гуна ҷамъомад бисёр кам воқеъ мешуд; б) иттифоқ афтодан, рост омадан: баъзан ҷунин воқеъ мешавад, ки ...; в) ҷойгир шудан; амри воқеъ он чи ба вуқӯъ омадааст; дар воқеъ воқеан, дар ҳақиқат, ҳақиқатан, дар амал.

ВОКЕЪБИН واقعه‌بين он ки ҳақиқати ҳолро ба эътибор мегирад.

ВОКЕЪБИНӢ واقعه‌بینی воқеъбин будан; ҳақиқати ҳолро ба назари эътибор гирифттан; парҳез аз ҳаёлпардозӣ.

ВОКЕЪБИНОНА واقعه‌بینانه бо назардошти ҳақиқати воқеӣ.

ВОКЕЪГАРО(Ӣ) واقعه‌گر(ی) 1. таваҷҷӯҳкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои гайривоқеӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгарой.

ВОКЕЪГАРОӢНА واقعه‌گرایانه *ниг.* воқеъбинона.

ВОКЕЪГАРОӢ واقعه‌گرایی 1. амал ва кори воқеъгаро. 2. ҳунари дostonнависӣ дар пояи ҳодисаҳои воқеӣ ва таваҷҷӯҳ ба сабабҳои онҳо; реализм. 3. *фалс.* назарияи моддигарой, ки мувофиқи он ҳар чиз, ки инсон дарк мекунад, дар берун аз зехни ӯ воқеият

- дорад, реализм.
- ВОҚЕЪГҮ** واقعو ҳақиқатнигор, он ки воқеиятро мегӯяд.
- ВОҚЕЪНАМО** واقعنما нишондиҳандаи воқеият, ҳақиқатнигор
- ВОҚЕЪНАМОӢ** واقعنمائى воқеънамо будан, ҳақиқатнигорӣ.
- ВОҚЕЪНИГОР** واقعنگار ҳақиқатнавис; воқеанавис; мухбир.
- ВОҚЕЪНИГОРӢ** واقعنгарى *ниг.* воқеъгароӣ.
- ВОҚИФ** *a.* واقف 1. огоҳ, бохабар, хабардор, ҳолдон, донандаи чизе: **воқиф** будан аз ҳоли *касе*, **воқиф** шудан (**гаштан**) аз нияти *касе*, аз аҳволи *чаҳон*, аз сирру *асрори кесе*... 2. *кит.* вақфунанда.
- ВОЛ I** وال *кит.* 1. навъе аз моҳиёни пулакчадор. 2. паҳанг, кит.
- ВОЛ II** *ҳ.* وال *кит.* навъе порчаи ҳарири нозук ва марғуб.
- ВОЛА I** *a.* واله [аслаи **волах**] гирифтори савдон ишқи *касе*, шефта, мафтун, шайдо; хайрон, сарсон (*аз ишқ*); **вола** кардан мафтунӣ худ кардан, ба кайди муҳаббати худ даровардан.
- ВОЛА II** واله суроб, шабаҳ.
- ВОЛАМИДАН** والமிدن *кит.* лам кардан, дароз кардан, кашидан.
- ВОЛҒУНА//ВОЛГУНА** والغونه//والگونه *кит.* гулгунча, ғоза, сурхӣ.
- ВОЛЕЙБОЛ** *англ.* والیببال *варз.* як навъ тўббозии дастӣ, ки дар байни ду гурӯҳи бозигарон барои ба тарафи ҳариф аз болон тўри махсус задани тўби волейбол барпо мегардад.
- ВОЛЕЙБОЛБОЗ** والیببالباز *варз.* бозигари волейбол: дастан **волейболбозон**.
- ВОЛЕЙБОЛБОЗӢ** والیببالبازى *варз.* 1. волейбол бозӣ кардан. 2. *мансуб ба волейбол*; **майдончан волейболбозӣ** ҷои муҷахҳаз бо тўри махсус барои бозии волейбол.
- ВОЛЕХ** *a.* واله *ниг.* вола.
- ВОЛИГАРӢ** والىگرى волӣ будан; дар мансаби
- волӣ будан.
- ВОЛИД** *a.* والد соҳиби фарзанд, падар, додо.
- ВОЛИДА** *a.* والده *муаннаси* **волид**; оча, модар.
- ВОЛИДАӢН** *a.* والدين падару модар, волидон.
- ВОЛӢ** *a.* والى *таър.* он ки ба идораи вилояте таъйин мешуд, ҳокими вилоят.
- ВОЛО I** *a.* والا 1. боло, баланд. 2. олій, олиқадр, олимартаба; ҳиммати баланд, ҳиммати олій 3. *маҷ.* қиматбаҳо, пурбаҳо, олій.
- ВОЛО II** *ҳ.* والا 1. вол, волотар. 2. дирафш, парчам, байрақ.
- ВОЛОБОФ** والاباف бофандаи вол, воло, бофандаи порчаи ҳарири нозуку марғуб.
- ВОЛОГАВҲАР//ВОЛОГУҲАР** والگوهر//والاگهر *кит.* олинажод, олинасаб.
- ВОЛОД** والاد 1. сақф, боми хона. 2. қолиби тоқ ва гумбаз, ки аз тахта ва гил сохта, баъд аз он бо хишт ва ғач худи онро месозанд.
- ВОЛОИШ** والانش баландназарӣ, болоназарӣ.
- ВОЛОИЯТ** *a.* والايه воло будан, авлавият, бартарӣ, тақаддум; **волоняти қонун** авлавияти қонун.
- ВОЛОӢ** والائى бузургӣ, баландӣ.
- ВОЛОҚАДР** والاقدر *кит.* олиқадр, баландмақом.
- ВОЛОМАҚОМ** والامقام соҳиби манзалат, мартабаи баланд, баландмартаба.
- ВОЛОМАНИШ** والامنش дорон табъи баланд.
- ВОЛОМАРТАБА** *a.* والامرتبه *ниг.* воломақом.
- ВОЛОН** والان *биол.* розиёна, испанд, исфанд; як навъи растании хушбӯй ва зиддиуфунӣ, ки бӯи хӯш дорад.
- ВОЛОНАЖОД** والانتزاد волотабор, аз насл ва зоти мӯътабар, покнажод.
- ВОЛОНАЗАР** والانظر назарбаланд, олиҳиммат.
- ВОЛОТАБОР** والاتبار *кит.* олинажод, олинасаб, олитабор.
- ВОЛОТАБОРӢ** والاتبارى дорон насаби олій будан, олинажодӣ, олинасабӣ.
- ВОЛОХИРАД** والاخرد он ки ақлаш расост,

хирадманд.

ВОЛОХАЗРАТ والاحضرت *таър.* 1. унвони шохзодаҳо ва ҷонишини салтанат. 2. баландмартаба, дорой мақоми баланд.

ВОЛОҲИММАТ والاهمت дорой химмати баланд, химматбаланд.

ВОЛОҲИММАТӢ والاهمتӣ дорой химмати баланд будан, химматбаландӣ.

ВОЛОҶАНОБ والاجناب воломақом.

ВОЛОҶОҲ والاجاه *ниг.* воломақом.

ВОЛТ *ит.* والт *физ.* воҳиди асосии андозгирии шиддати ҷараёни барқ (*из номи физики италиявӣ Александр Волта (1745 - 1827) гирифта шудааст*).

ВОЛТМЕТР والتمتر *ниг.* волтсанҷ.

ВОЛТСАНҶ والتسنج *физ.* асбоби андозагирии шиддати кувваи барқ.

ВОЛФРАМ *лот.* والفرم унсури химиявӣ, ки як ҳел филизи нуқраанги саҳти душворғудоз аст.

-вом *ам* *пасваиде*, ки маънои ранг, гунаро ифода мекунад ва шаклҳои -фом, -пом ҳал дорад: сняхвом.

ВОМ *ам* қарз: вом додан, вом гирифтан.

ВОМБАРГ وامبرگ як шакли маблағ ҷамъ кардан ба бучети давлатӣ бо роҳи қарзгирӣ аз аҳоли; когазе (варақае), ки мисли пули когазӣ арзиш дорад, облигатсия.

ВОМВОЖА وامواژه *нав.* вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои дигар, калимаҳои хориҷии ба дигар забон дохилшуда.

ВОМГИР وامگیر *кит.* қарзгиранда.

ВОМГИРАНДА وامگیرنده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз вом гирифтани он ки қарз мегирад.

ВОМГИРӢ وامگیری *исми амал аз вом гирифтани*; қарзгирӣ.

ВОМГУЗОР وامگذار қарздор, бидеҳкор; идда-окунанда.

ВОМДОР وامدار қарздор.

ВОМДОРӢ وامداری вомдор будан, қарздорӣ.

ВОМИҚ وامق *кит.* 1. дӯстдоранда. 2. номи қаҳрамони достони «Вомиқу Азро».

ВОМӢ وامی *марбут ба вом.*

ВОМОЛИДАН وامالیدن дастмол кардан, ламс кардан, молидани батақро, даст задан.

ВОМОНДА وامانده 1. *сифати феълӣ* замони гузашта аз вомондан. 2. маҷ. пасмондан (боқимондаи) хӯрок, сарқут.

ВОМОНДАГӢ واماندگی *шакли дигари сифати феълӣ* замони гузашта аз вомондан; дармондагӣ, очизӣ.

ВОМОНДАН واماندن 1. кушода мондан, ялашуда мондан (*мас., даҳони касе*). 2. ақиб (*пас, қафо*) мондан аз дигарон.

В-ОН *ва* *шакли кӯтоҳишудаи ва он.*

ВОН وان зарфи бузурге аз чинси чинӣ ё сафолӣ ё филизӣ, ки дар ҳаммом барон шустушӯ ба қор меравад.

ВОНАВИС وانویس ёддошт, навишта; бознавис.

ВОНАМУД وانمود: *вонамуд кардан* а) нишон додан, зоҳир (*намоён*) кардан; б) чизеро аз будаи зиёдтар (*ё саҳттар*) қарда нишон додан.

ВОНАМУДАН وانمودن *вонамуд кардан*, нишон додан, намоён кардан, зоҳир кардан; **бемор вонамудан** дар ҳолати тандурустӣ худро бемор нишон додан, худро ба касалия задан.

ВОНИГАРИСТАН وانگریستن *нигаристан*, нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан.

ВОНИҲОДАН وانهادن *воғузур кардан*, гузоштан, ба замони дигар мондан.

ВОНИШАСТАН وانشستن *нишастан*, бознишастан, дубора нишастан.

ВОНИШОНДАН وانشاندن *хомӯш кардан*; аз миён бурдан, фуру нишондан.

ВОПАРДОХТАН واپرداختن *холӣ кардан*, тахлия кардан, фароғат ёфтани.

ВОПАРИДАН واپريدن *паридан*, бозпаридан, дубора паридан.

ВОПАС واپس *ақиб, қафо, пас; вопас нишастан* ақибнишинӣ кардан; **вопас рафтани** а) ақиб (*қафо*) рафтани; б) ақибнишинӣ кардан (*дар майдони ҷанг*).

ВОПАСГАРО واپسگرا *он ки дар баробари дигаргунҳо ва навоварҳо ва пешрафтҳои иҷтимоӣ муқовимат мекунад ва барои хифзи афкори фарсуда ва кӯҳна мекӯшад; муҳофизакор, муртаҷеъ; ир-*

- тичой.
- ВОПАСГАРОЁНА** واپس گرایانه муҳофизако-рона, иртиҷоёна.
- ВОПАСГАРОЙ** واپس گرائی тарафдорӣ аз ни-зомҳо ва сиёсати собиқ дар баробари пеш-рафтҳо ва дигаргуниҳои иҷтимоӣ; Ир-тиҷоъ.
- ВОПАСИН** واپسين охирин: **видои вопасин**, **дақиқаҳои вопасин**, **сухани вопасин**; **дами (нафаси) вопасин** дами пеш аз марг, нафа-си охирин; **вопасин будан** ақибмонда бу-дан, қафомонда будан.
- ВОПАСӢ** واپسى *ниг.* **вопасин**; вопасмондагӣ.
- ВОПАСМОНДА** واپس مانده ақибмондаи зехнӣ, ақибмонда аз ҳамроҳон.
- ВОПАСМОНДАГӢ** واپس ماندگی ақибмондагӣ, пасмондагӣ; ҳолати ақибмонӣ аз ҳам-роҳон.
- ВОПАСРАВ** واپس رو ақибраванда, пасра-ванда.
- ВОПЕЧИДАН** واپیچیدن печонидан, печидан.
- ВОПУРСИДАН** واپرسیدن боз пурсидан, ош-кор пурсидан, пурсидан.
- ВОПӢШИДАН** واپوشیدن пинҳон кардан.
- вор** واز *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд*, мисл (**одамвор**, **мар-двор**), **лоик**, **арзанда ба чизе (сазовор, бу-зургвор, шохвор)**, **микдори ягон чиз**, ки аз он чизе сохта шавад (**ҷомавор мас.**, **як чо-мавор чит**), **дорандаи чизе (умедвор, сӯгвор)**.
- ВОР I** وار расм, одат, суннат.
- ВОР II** وار *кит.* **фасл**, **мавсим**.
- ВОРА** واره 1. милки дандон, буни дандон. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд ва назир (сангвора, моҳвора), муносиб, шоиста (гӯшвора, со-звора, пуштвора), доранда ва ҳомил (бод-вора, номвора).* 3. *кҳн.* навбат.
- ВОРАМИДАН** وارمیدن дур шудан, гурехтан.
- ВОРАН** وارن *кит.* **оринч**, **бандгоҳи соид** ва **бозу**.
- ВОРАНГ** وارنگ **ранг**, **рангоранг**.
- ВОРАНГӢ** وارنگی инъикоси ранг.
- ВОРАСИДАН** وارسیدن 1. рафта расидан, ра-сидан ба ҷое. 2. аз наздик дидан, санчида

- дидан, тафтиш кардан.
- ВОРАСӢ** وارسى баррасӣ, таҳқиқ.
- ВОРАСОНДАН** وارساندن расондан, бозра-сондан.
- ВОРАСТА** وارسته *сифати феълии замони гу-зашта аз* **ворастан**; **раҳоефта**, **халосшуда**; **фориг**, **озод**; **вораста шудан (гаштан)** халос шудан, аз қайде раҳой ёфтан, озод шудан.
- ВОРАСТАГӢ** وارستگی *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи* **вораста**; **халосӣ**, **озодӣ**; **форигболӣ**.
- ВОРАСТАН** وارستن **раҳой ёфтан**, **халос шу-дан**, **озод шудан**.
- ВОРАФТА** وارفته **азхудрафта**; **шефтаву шай-дошуда**.
- ВОРАФТАГӢ** وارفتگی аз худ рафтагӣ, шефтаву шайдой.
- ВОРАФТАН** وارفتن **баргаштан**, **бозгаштан**, **гашта рафтан**, **беҳол шудан**, **суст шудан**, **ҷудо шудан**.
- ВОРАҲИДАН** وارheidн *ниг.* **ворастан**.
- ВОРАҲОН(И)ДАН** وارهاندن//وارهانیدن *тарзи бавоситаи* **ворастан**; **раҳо кардан**, **халос кардан**, **начот додан**.
- ВОРЕЗ** وارين рехтан; **фурӯ рехтан**, **хароб шу-дан**.
- ВОРЕХТА** واريخته *маҷ.* **ворафта**; **бо ҳам рехта**, **ошуфта**, **парешон**.
- ВОРЕХТАГӢ** واريختگی бо ҳам рехтагӣ; аз ҳам пошидагӣ.
- ВОРЕХТАН** واريختن **хароб шудан**, **вайрон шудан**, **рехтан**, **муталошӣ шудан**.
- ВОРИД** ا. وارد дароянда, дохилшаванда; **во-рид кардан** а) дохил кардан; б) аз мамлака-ти хорича овардани мол; *муқоб.* **содир кар-дан**; **ворид шудан (гардидан)** даромадан, дохил гардидан (*ба ҷое*); **хасорат ворид гардидан** *кит.* **зиён расидан**, **зарар овар-дан**.
- ВОРИДА** а. وارده *муаннаси* **ворид**; **хасорати вориди** зарари воридшуда, зиёни расида.
- ВОРИДГАР** واردگر дохилкунанда, ки аз берун меорад; **воридкунанда**.
- ВОРИДКУНАНДА** واردکننده *ниг.* **воридгар**.
- ВОРИДОТ** ا. واردات 1. *ниг.* **даромад**. 2. **молҳои аз берун овардашаванда**; *муқоб.*

содирот. 3. аз хорича овардани мол барои фурӯш.

ВОРИДОТӢ وارداتی мансуб ба воридот; молҳои аз берун овардашуда, воридшуда.

ВОРИС *a.* وارث 1. он ки ба гирифтани мерос ҳақ дорад ва ӯ мероси касе ба ӯ расидааст, меросхӯр. 2. *мач.* азхудкунанда, давомдиҳандаи қор, роҳ ва хислати касе ӯ чизе: **вориси фарҳанги қадим.**

ВОРИСИЯТ *a.* وارثیت ворис будан: **ворисияти таърихӣ аз мероси гузашта.**

ВОРИСӢ وارثӣ мансуб ба ворис; ирсӣ.

ВОРУН وارون *ниг.* вожгун.

ВОРУНА وارونه *ниг.* вожгуна.

ВОРУНАГӢ وارونه‌گوی дурӯғгӯӣ, гуфтани матлаб ба сурати ғайривоқеъ ва баръакси ҳақиқат.

ВОРУНӢ وارونی 1. ворун будан. 2. *мач.* бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

ВОСЕЪ *a.* واسع васеъ, фарох, паҳновар.

ВОСИҚ *a.* واقق *кит.* бовардошта, мутмаин, дилпур.

ВОСИЛ *a.* واصل пайвастшаванда, васлшаванда; васлшуда, пайваста; ба васл расида; **восилшудан(гаштан)** а) ба васли дӯстдошта расидан; б) расидан ба чизе, чизеро ба даст даровардан, ноил шудан ба чизе ӯ ба мақсади худ.

ВОСИЛА *a.* واصله муантаси **восил.**

ВОСИТ *a.* واسط *ниг.* **восита** 1.

ВОСИТА *a.* واسط 1. он ки дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ мекунад, миёнарав, миёнчӣ. 2. васила, роҳ, чора; сабаб, боис; **воситаҳои истехсолот** *икт.* маҷмӯи ашё аз қабилӣ асбобу олот, замину биноҳо, ки одамон дар чараёни истехсоли неъматҳои моддӣ истифода мебаранд; **воситаи нақлиёт** чизе, ки ба он савор шуда ба ҳоё мебаранд ва ӯ чизеро бор карда ба ҳоё мебаранд ӯ аз ҳоё меоранд, василаи ҳамлу нақл; **ба воситан...** а) бо миёнаравии...; бо ёрдами..., бо мадади...; б) аз чизе истифода бурда, чизеро ба қор бурда, ба василаи..., тавассути...; в) бо даҳлати... (*мас., ба воситаи суд гирифтани товони чизе*); г) аз васати..., аз байни...; **ба ин восита** ба ин тариқ, бо ин роҳ, ба ин васила; **ба ҳар восита** бо ҳар роҳ; ба василаҳои гуногун; **во-**

ситаю васоит ҳар гуна воситаҳо, василаҳои гуногун; **восита будан** дар васат воқеъ гардидан, дар миёна будан; **восита кардан** миёнарав кардан; **восита шудан** миёнаравӣ кардан, дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ кардан.

ВОСИТАГАР واسطه‌گر *ниг.* **восита**; миёнчӣ, даллол.

ВОСИТАГАРӢ واسطه‌گری *кит.* миёнаравӣ; миёнчигарӣ.

ВОСИТАЧӢ واسطچى миёнарав, миёнчӣ, воситашаванда; *муқ.* **восита.**

ВОСИТАШАВАНДА واسطه‌شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз восита шудан;* миёнарав.

ВОСИТО(Н)ДАН واستادن//واستاندن *кит.* бозгирифтани, пасгирифтани, гашта гирифтани.

ВОСИТАҚӢ واسطه‌جوی касеро ба унвони миёнарав қарор додан, миёнарав чустан.

ВОСИФ *a.* واصف *кит.* васфкунанда, тавсифкунанда, ситоишкунанда.

ВОСУПОРӢ واسپاری супоридан, таҳвил, кардан.

восӯхт واسوخت *асоси замони гузашта аз во-* **сӯхтан.**

ВОСӢХТ واسوخت *ади.* яке аз навҳои шеъри лирикии пурсӯзу гудоз, ки дар он ошиқ аз бевафоии маъшуқааш шикоят карда, бо алам изҳори тарки ишқи ӯ мекунад.

ВОСӢХТА واسوخته 1. сӯхта ва сиёхшуда бар асари ҳарорат, сӯхта тамом шуда. 2. дорои миҷаҳои рехта ӯ кӯтоҳ ва ҳолати бемори (-и чашм ва пилки чашм). 3. хушкшуда ӯ аз тароват афтада бар асари беобӣ (*мас., да-рахт*).

ВОСӢХТАГӢ واسوختگی 1. ҳолати чашмҳои восӯхта. 2. *ади.* ҳолати шоире, ки ба шеваи восӯхт мепардозад.

ВОСӢХТАН واسوختن *кит.* 1. тамом сӯхтан, сӯхта тамом шудан; сӯзондан, сӯхта тамом кардан. 2. рӯ гардонидан, безор шудан (*аз маъшуқа*).

ВОСӢХТАНӢ واسوختنی ҳолати ранчиш, эърози ошиқ ва маъшук, восӯхт.

ВОТ I وات пуштае, ки дар атрофи замини кишт барои муайян кардани сарҳад, осон обёрӣ кардани киштзор ва барои рафтурои одамон мебардоранд, марза, рош, ҳад.

ВОТ II وات *kit.* пӯстнн.

ВОТАКОНИДАН واتکانیدن дубора такон додан, такондан.

ВОТКАШ واتکش он ки дар атрофи замини кишт вот мебардорад; марзакаш.

ВОТКАШӢ واتکشی *исми амал аз вот кашидан*; марзакашӢ.

ВОФИД *a.* وافد *kit.* намоянда, вакил, фиристода.

ВОФИР *a.* وافр бисёр, афзун, фаровон; **неъматн вофир.**

ВОФИРИСТОДАН وافرستان дубора фиристодан, бозфиристодан, пасфиристодан.

ВОФӢ *a.* وافӣ 1. кифоя, кофӣ, басанда. 2. вафоқунанда, бовафо, содиқ ба аҳд. 3. комил, тамом.

ВОФУР وافور василае, ки аз як дастаи чӯбии дарунхоли ва як ҳуққа иборат буда, барои дуд кардани тарёк истифода мешавад.

ВОФУРӢ وافورى *мансуб ба вофир*; тарёккаш.

ВОФУРКАШ وافورکش дудқунандаи тарёк бо вофир.

ВОФУРКАШӢ وافورکشӣ амали вофиркаш.

ВОФУРХОНА وافورخانه *к.х.* маҳал ва ҷои кашидани тарёк.

ВОФУРӢШ وافروش он ки аз косибу ҳунармандон чизҳои дӯхтаю сохтаи онҳоро яклухт ва бо нархи арзон харида, бо нархи қимат мефурӯшад, чаллоб, харидафурӯш.

ВОФУРӢШӢ وافروشӣ амали вофирӯш, чаллобӣ, харидафурӯшӣ.

ВОХ واخ *нидо* вой!, воҳ!, оҳ!

ВОХАЗИДАН واخزیدن хазидан, хaziда даромадан.

ВОХАРИДАН واخریدن харида гирифтани, бозхарида, дубора харида.

ВОХИДА واخیده ҳаллоҷишуда, пахтаи задашуда.

ВОХИДАН واخیدن пахта задан, ҳаллоҷӣ кардан.

ВОХОНДАН واخواندن дубора хондан, такроран хондан.

ВОХОСТ واخواست бозхост; муҳосиба, ҳисобгирӣ, ҳисобу китоб.

ВОХОСТА واخواستہ вежағни амри мавриди эътироз, бозхоста.

ВОХОСТАН واخواستن хостан, бозхостан, дубора хостан.

ВОХОҲ واخواه он ки дархост мекунад; он ки дар додгоҳ шикоят мекунад.

ВОХОҲӢ واخواهى эътирози шахси ғоиб дар додрасӣ, эътироз ба ҳукми ғоибии додгоҳ.

ВОХӢРДАН واخوردن 1. дучор шудан, дучор омадан; рӯ ба рӯ шудани ду кас ба таври ноғаҳонӣ; мулоқот кардан; ҳамдигарро дидан. 2. *мач.* мусобиқа кардан: **дирӯз дастан «Помир» бо дастан «Динамо» вохӯрд.** 3. дида шудан, ба назар расидан; пайдо шудан; **ба (бо) касе вохӯрдани чизе а)** дучор шудани касе бо чизе; **б)** ба назари касе расидани чизе, чизеро дида мондани касе; **бо (ба) касе вохӯрдани касе а)** бо касе дучор шудани касе; **б)** *мач.* ба қайди касе афтодан, гирифтани шудан; **ба назар вохӯрдан** ба назар расидан, дида шудан, намудор будан; **ба чашм вохӯрдан** ба назари касе расидан, чизеро нохост дида мондани касе.

ВОХӢРДӢ واخوردى салом кардан, саломдиҳӣ (*хусусан бо иҷрои одати дастфӯшурӣ*): **вохӯрдӣ кардан**, **ба оғӯш кашидани вохӯрдӣ кардан**, **даст додани вохӯрдӣ кардан**, **барои вохӯрдӣ даст дароз кардан.**

ВОХӢРӢ واخورى 1. дучоршавӣ, рӯбарӯшавӣ; дидани ҳамдигар, дидорбинӣ. 2. дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, мулоқот (*барои суҳбатҳои расмӣ*): **вохӯрии шоирон бо талабагон**, **вохӯрии собиқадорони Ҷанги Бузурги Ватанӣ**, **вохӯрии дӯстони давраи бачагӣ.** 3. мусобиқа (*дар бозиҳои варзишӣ*).

ВОҲ *нидо* вой!, ваҳ!, оҳ!: **оҳу воҳ**; **воҳ гуфтани а)** «воҳ» гӯён фарёд кашидан; **б)** *киноя аз шикоят кардан.*

ВОҲА *a.* واحе ободӣ дар миёни дашту сахро, китъаи замини сабз дар биёбон.

ВОҲИБ *a.* واهب *kit.* бахшанда, инъомқунанда.

ВОҲИД *a.* واحد 1. якка, якто, танҳо; **сари воҳид** сари танҳо. 2. меъёре, ки барои андоза кардани чизҳои ҳамчун қабул шудааст, андоза: **воҳиди андоза (метр)**, **воҳиди вазн (кило)**, **воҳиди қувваи барқ (ампер)**; **ҳар воҳид** ҳар ҷузъи мустақил; **∅ дар он воҳид** дар як лаҳза (он), дар як дам.

ВОХИЛИДАН *واهلیدن* *кит.* 1. вогузоштан, вогузор кардан, тарк кардан. 2. раҳо кардан, сар додан.

ВОХИМА *а. واهمه* 1. тарс, бим, дахшат, харос, ҳавл. 2. як хосияти инсон, ки дар назари кас ягон чизи набудан мавҳум ё мудхишро намудор карда, мӯчиби тарсу ваҳм мегардад, тасавури беасоси дахшатнок, хаёли мудхиш; **воҳима гирифта** (зер кардан) тарсидан, харосидан; **воҳима кардан** а) тарсидан, харосидан; б) *мач.* хавфу хатари чизро аз будаш зиёд карда нишон додан, дахшат ангехтан, муҳобот кардан (*барои тарсондани касе*); **ба (дар) воҳима андохтан** харосон кардан, ба тарс андохтан; **ба (дар) воҳима афтодан** тарсидан, харосидан; **ба дили касе воҳима андохтан** тарсондан, харосон кардан касеро.

ВОХИМААНГЕЗ *واهمه‌انگيز* дахштангез, хавлноқ.

ВОХИМААНДОЗ *واهمه‌انداز* ба воҳима андоханда, ваҳмангез, тарсовар.

ВОХИМАГАР *واهمه‌گر* *инг.* воҳимаандоз.

ВОХИМАДОР *واهمه‌دار* *инг.* воҳиманок; хаёли воҳимадор.

ВОХИМАДОРӢ *واهمه‌دارى* дахшатнокӣ, хавлангезӣ, воҳимадор будан.

ВОХИМАЗАДА *واهمه‌زده* тарсон, ваҳмзеркарда.

ВОХИМАНОК *واهمه‌ناک* воҳимаангез, бимнок, дахшатнок, дахшатовар, мудхиш; бадвоҳима: **овози воҳиманок**, **хабари воҳиманок**.

ВОХИМАОВАР *واهمه‌آور* *инг.* воҳимаангез.

ВОХИМАЧӢ *واهمچى* *гуфт.* он ки чизеро аз будаш зиёд воҳиманок тасаввур мекунад; он ки дар байни мардум овозаҳои беасоси воҳиманок паҳн карда, бесарусомонӣ ба вучуд меорад, воҳимаандоз.

ВОХИШТАН *واهشتن* *инг.* воҳилидан.

ВОӢ *а. واهى* *кит.* беасл, беасос, пуч, бемаъно (*мас., сухан*).

ВОЧИДАН *واچیدن* *кит.* чидан, чамъ кардан, гун кардан.

ВОЧ I *واج* 1. *збш.* овозҳои фарқкунандан маънӣ дар забон ба монанди «б» ва «п» дар калимаҳои «бар» ва «пир». 2. калима, вожа.

ВОЧ II *واج* хайрон, саргардон: **хоҷу воч.**

ВОЧИБ *а. واجب* ҳар коре, ки ба ҷо овардани он ҳатмист; бисёр лозим, зарурӣ; **амри воҷиб** кори иҷрояш ҳатмӣ ва зарур; **воҷиб шуморидани коре** иҷрои кореро ҳатмӣ ва зарур ҳисоб кардан.

ВОЧИБӢ *واجبى* воҷиб будан, лозим ва зарур будан, ҳатмӣ ва ноғузир будан.

ВОЧИБОТ *а. واجبات* 1. *ҷ.* воҷиб. 2. *д.* он фармудаҳои шарият, ки иҷрояш ҳатмӣ ва тарки онҳо гуноҳ ҳисоб меёбад.

ВОЧИБУДДАФӢ *а. واجب‌الدفع* *кит.* чизе, ки аз миён бардоштан ва дур карданиш ҳатмӣ мебошад; *муқ.* **воҷибулманъ.**

ВОЧИБУЛВУЧУД *а. واجب‌الوجود* он ки вучуди ӯ ба зоти худӣ ӯ вобаста аст ва мӯхтоҷи ғайр нест, Худо.

ВОЧИБУЛИЗӢОН *а. واجب‌الاذعان* *кит.* фармоне, ки иттиҳод кардан ба он зарур ва ноғузир аст.

ВОЧИБУЛҚАТЛ *а. واجب‌القتل* он ки сазояш қатл аст, воҷиби қатл.

ВОЧИБУЛМАНӢ *а. واجب‌المنع* он чи манъ ва боздоштаниш ҳатмӣ ва зарур аст; *муқ.* **воҷибуддафӢ.**

ВОЧИД *а. واجد* *кит.* доранда, доро; **воҷиди шароити...** дорон шароити..., ба шароите доробуда.

ВОЧУСТ *واجست* бозхост.

ВОЧУСТАН *واجستن* бозхостан.

ВОША *واشه* *инг.* боша.

ВОШАВАНДА *واشونده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз вошудан*; кушодашаванда.

ВОШГУНА *واشگونه* *инг.* вожгуна.

ВОШИКОФТАН *واشکافتن* шикофтан, сӯроҳ кардан.

ВОШИНОХТАН *واشناختن* бозшинохтан, таҳқиқ додан.

ВОШӢ *واشى* суханчин.

ВОШУДАН *واشدن* *кит.* кушода шудан, боз шудан.

ВОШУКУФТАН *واشکفتن* *кит.* шукуфта шудан.

ВОШУМУРДАН *واشمردن* як ба як шумурдан, аз як сар шумурдан.

ВОШУНИДАН واشنيدن шунидан, бозшунидан.

ВОШУСТАН واشستن бозшустан, дубора шустан.

ВОЯ I وايه камол, рушд; ба воя расидан а) бузург шудан, калон шудан; ба камол расидан; б) сабзидан, нашъунамо ёфтан, сабзиш кардан (*доир ба растанӣ*).

ВОЯ II وايه миқдори муайяне аз чизҳои наштадиҳанда, ки гирифтронии вай ҳар рӯз он миқдорро меҳӯранд ё мекашанд; як хӯрданӣ, як кашиданӣ.

ВОЯ III وايه *кит.* хочат, мурод.

ВОЯКАШ وايه كاش он ки аз дигарон тамоку ё кӯкнор талабида мекашад.

ВОЯСОЗӢ وايه سازى *нав.* аз рӯи миқдор ва тартиби муайян ба ҳиссаҳо тақсим кардани хӯроки рӯзонаи як нафар.

ВУБОЛ *а.* وبال *ниг.* вабол.

ВУЗАРО *а.* وزرا *ҷ.* вазир.

ВУЗӢ *а.* وضو *д.* шустушӯи пеш аз намоз, таҳорат: **вузӢ кардан**.

ВУЗӢХ *а.* وضوح *кит.* возехӣ, равшанӣ, аёнӣ.

ВУКАЛО *а.* وكلا *кит.* ҷ. вакил.

ВУҚУФ *а.* وقوف 1. ист, тавакқуф, вақф. 2. огоҳӣ, хабардорӣ, бохабарӣ; **вуқуф доштан** огоҳӣ доштан, иттилоъ доштан, хабар доштан, воқиф будан.

ВУҚӢ *а.* وقوع воқеъ шудан, рӯйдиҳӣ, содиршавӣ; ба **вуқӢ омадан** (пайвастан) воқеъ шудан, руй додан, сар задан.

ВУҚӢҒОҲ وقوع گاه ҷои воқеъ шудан, рӯй додани воқеа.

ВУЛГАРИЗМ *лот.* ولگريزم *зби.* калима ва ибораҳои дағал ва дурушти омиёна, ки дар забони адабӣ истифода мешаванд (*мас., сакалту, дайду ва ғ.*).

ВУЛГАРӢ ولگرى аз ҳад зиёд сода карда, ниҳоят содаю мухтасар кардашуда (*то ба дараҷаи вайрон шудани мазмун*): **иктисодиёти сиёсии вулгарӣ, материализми вулгарӣ**.

ВУЛКАН *лот.* وكن кӯҳи оташфишон, вулқон: вулканҳои амалқунанда, вулканҳои хомӯш.

ВУЛКАНИЗАТСИЯ *лот.* ولكنيزتسيه 1. бо сул-

фур ё моддан дигар тафсонда пайваст кардани маводи каучукӣ ва резинӣ ба тарзе ки хосияти ёзандагиашро гум накунад. 2. ҷой ва маҳалли иҷрои ин кор, устохонае, ки бо ин кор машғул аст.

ВУЛКАНӢ وكنى *мансуб ба вулкан:* зилзилаҳои вулканӣ, оташфишонии вулканӣ.

ВУЛКАНШИНОС وكنشناس он ки таҳқиқот оид ба вулкан мекунад; муҳаққиқи вулқон.

ВУЛКАНШИНОСӢ وكنشناسى илми пайдоиш, сохт, ҷараёни фаъолият ва дигар қонуниятҳои вулқонҳо.

ВУЛҚОН ولقان *ниг.* вулкан.

ВУЛОТ *а.* ولات *ҷ.* волӣ

ВУЛӢ *а.* ولوع *кит.* иштиёқ, хоҳиши зиёд.

ВУРЕБ وريب *ниг.* уреб.

ВУРУД *а.* ورود ворид шудан, дохил шудан, даромадан ба ҷое: **вуруди сармоя**.

ВУРУДӢ ورودى *мансуб ба вуруд;* дари вурудӣ дари даромад, дари дохил шудан.

ВУСЛАТ *а.* وصلت 1. васл, пайванд. 2. ба ҳам пайвастан; дидор.

ВУСМА//ВАСМА وسمه 1. *бот.* гурӯҳе аз гиёҳҳои алафии яксола ё чандсола ки гулҳои баъзеи онҳо хосияти табобативу дармонӣ дорад. 2. моддаи рангие, ки аз ин гиёҳ ба даст меояд ва занҳо дар ранг кардани абрӯҳои худ истифода мебаранд.

ВУСМАДОН وسمه دان зарфи вусма, куттичае, ки дар он вусма нигоҳдорӣ мешавад.

ВУСМАКАШИДА وسمه كشيده вусмамолида, оғӯшта ба вусма.

ВУСМАКАШӢ وسمه كشى амали вусмакаш.

ВУСУҚ *а.* وثوق *кит.* эътимод, бовар, итминон.

ВУСТО *а.* وسطا *кит.* 1. *муаннаси авсат* (миёна); **қуруни вусто** асрҳои миёна. 2. ангушти миёна.

ВУСУЛ *а.* وصول васл шудан, ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан.

ВУСЪАТ *а.* وسعت 1. васеӣ, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. масоҳат; **вусъат гирифтани а)** *ниг.* **вусъат ёфтан;** б) афзудан, зиёд шудан, паҳн шудан; **вусъат ёфтан а)** васеъ шудан, фарох гаштан, аз ҷиҳати масоҳат калон шудан; б) инкишоф ёфтан, равнақу ривоч ёфтан; авҷ гирифтани: **вусъат ёфтани сохт-мони биноҳои истиқоматӣ.**

ВУСЪАТГИРӢ وسعت گيرى *исми амал аз вусъат гирифтан.*

ВУСЪАТДИӢӢ وسعت دهى *исми амал аз вусъат додан; инкишоф додан, равнақ додан.*

ВУСЪАТӢБӢ وسعت يابى *исми амал аз вусъат ёфтан; ривочу равнақ, густариш, инкишоф: вусъатӢбии корҳои сохтмон.*

ВУСЪАТНОК وسعت ناک *васеъ, фарох.*

ВУСЪАТОБОД وسعت آباد *кит. арсаи васеъ, майдони паҳновар.*

ВУФУР *а. وفور кит. вофир будан, бисёрӣ, фаровонӣ, серобӣ.*

ВУӢУШ *а. وحوش ҷ. ваҳш 2.*

ВУӢУШПАРВАР وحوش پرور *кит. он ки ҳайвонҳои ваҳширо парвариш ва нигоҳубин мекунад.*

ВУӢУШПАРВАРӢ وحوش پرورى *парвариши ҳайвонҳои ваҳшии сермӯ (барои нӯст).*

ВУӢУД *а. وجود 1. ҳастӣ, мавҷудият; муқоб.*

нестӣ, адам; вучуд доштан будан, мавҷуд будан; ба вучуд овардан пайдо кунондан; офаридан, сохтан, ба миён овардан; ба вучуд омадан; а) пайдо шудан; сохта шудан, бино ёфтан (-и мас., асар, шахр, бог, обанбор); б) ба дунё омадан, таваллуд ёфтан. 2. маҷ. бадан, чисм, пайкар, ҷусса; вучуди инсон бадани инсон; бо вучуди... қатъи назар аз..., сарфи назар аз..., ба... нигоҳ накарда; бо вучуди ин (он) // бо вучуди... қатъи назар аз ин (он), сарфи назар аз ин (он), ба ин (он) нигоҳ накарда, бо ҳамаи ин...; бо тамоми вучудаи бо тамоми ҳастияш, тамоми қувваташро чамъ карда; аз дилу ҷон.

ВУӢӢӢ *а. وجوه ҷ. вачҳ.*

ВУӢӢӢУЛАӢН *а. وجوه العين кит. пул ва моли мавҷуда, нақдина.*

ВУШМ *кит. бедона, вартиш.*

ВУШОҚ *т. وشاق кит. ғулумбача, писарбачаи хизматгор; канизак.*

Г

Г ҳарфи чаҳоруми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гоф (گ); дар ҳисоби абҷад ҳарфи «гоф» монанди «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГАБАР I گبر *кит.* санге, ки аз он дегу табак ва дигар асбобу анчоми ошпазхона метарошиданд.

ГАБАР II گبر *кит.* хаймаи яксутона.

ГАБЗ گبز *кит.* қавӣ; ситабр, гафс.

ГАБЗӢ گبزى *кит.* ситабрӣ; қавӣ будан, гафсӣ, дуруштӣ.

ГАБР I گبر *кит.* пайрави дини оташпарастӣ, пайрави дини Зардушт, оташпараст.

ГАБР II گبر *кит.* як навъ либоси чангӣ, ки бо пахта ва абрешим пур ва лаганда шудааст; хафтон, қазоганд.

ГАБРӢ گبرى 1. мансуб ба **габр**. 2. габр будан, оташпараст будан, оташпарастӣ.

ГАВ گو 1. *ниг.* гов. 2. тануманд, бузургчусса; паҳлавон. 3. *мач.* лақаби баъзе одамони тануманди бақувват.

ГАВАЗН گوازن хайвони говмонанди кӯҳӣ, ки шохҳои панҷадори дароз дорад.

ГАВАЗНБАР(Р)А گوزنبره *кит.* барои гавазн, бачаи гавазн.

ГАВАЗНБАЧА گوزنچه *ниг.* гавазнбар(р)а.

ГАВАЗНПАРВАР گوزنپرور *кит.* парварандаи гавазн, он ки кораш парвариши гавазн аст.

ГАВАЗНПАРВАРӢ گوزنپرورى *кит.* парвариши гавазн, ки соҳаи махсуси чорводорист.

ГАВАК گوک *кит.* гавак **кашидан** бо зону ва оринҷ ҳаракат карда роҳ гаштан, ҳазида рафтан.

ГАВАККАШӢ گوک کشى *исми амал аз гавак* **кашидан**; гавак рафтан, ҳазида роҳ рафтан.

ГАВАККАШОН گوک کشان *феъли ҳол аз гавак* **кашидан**; гавак кашида, дар ҳолати ҳазидан.

ГАВБОЗ گوباز *ниг.* говбоз.

ГАВГУМ گوگم *ниг.* говгум.

ГАВҒАЛТАК گوغلتنک *гуфт.* 1. аробачаи махсуси сечарҳаи дастадор, ки кӯдак онро дошта роҳравиро ёд мегирад. 2. занбарғал-так.

ГАВД گود *кит.* чуқурӣ, мағок; амиқ, жарф, ғуфӯрафта.

ГАВДА گوده 1. тан, пайкар, бадан, чусса. 2. ҳар гуна зарфи чуқур дар саноат, бак, махзан.

ГАВДАДОР گوده دار тануманд, калончусса.

ГАВДАКАЛОН گوده کلان калончусса, қави-ҳайкал, паҳлавончусса.

ГАВДАР(А) گودر(ه) *зоол.* навъе аз мурғобӣ.

ГАВДАҲАРОМ گوده حرام он ки аз моли ҳаром тани худро мебарварад; танбал, ҳаромхӯр.

ГАВДБАРДОРӢ گودبردارى *сохт.* канда гавд кардани ҷоё барои сохтани пойдевори бино.

ГАВДӢ گودى *ҷои* ғуфӯрафта ва гавдшуда, чуқурӣ.

ГАВДНИШАСТ گودنشست *ниг.* гавдрафта.

ГАВДНИШИН گودنشین он ки ё он чи дар замини паст, гавд ва ғор зиндагӣ мекунад,

- горнишин.
- ГАВДОБ** گودآب *ниг.* гавзоб.
- ГАВДОЛ//ГУДОЛ** گودال *чое*; ки фурӯрафта ва чукур бошад, чукурӣ.
- ГАВДРАФТА** گودرفته *фурӯрафта*, чукуршуда, горшуда.
- ГАВДЎША** گودوشه *ниг.* говдӯша.
- ГАВЗ** گوز *кҳн.* чавз, чормағз; \diamond **гавз бар гумбаз афшондан** кори бефоида кардан; **гавз дар гунбаз мондан** ба кори номумкин ва ношуданӣ даст задан.
- ГАВЗБОЗ** گوزباز *кҳн.* чавзбоз, чормағзбоз, он ки чормағзбозӣ мекунад.
- ГАВЗБУН** گوزبن *кҳн.* дарахти чормағз.
- ГАВЗОБ** گوزاب *кит., кҳн.* оше, ки аз гӯшт, чормағз, нахӯд ва биринҷ тайёр мешавад.
- ГАВЗОДА** گوزاده *пахлавонзода*, қаҳрамонзода, он ки аз нажоди пахлавонону қаҳрамонон аст.
- ГАВЛЕС** گوليس *маҷ.* паҳн; ҳамвор; **гавлес карда бастан** ҳамвор карда бастан.
- ГАВЛОҚ** گولاق *гуфт.* гӯл, аҳмак; ландахур.
- ГАВМЕШ** گوميش *ниг.* говмеш.
- ГАВМИЖА** گوميژه *гуфт., ниг.* гулмижа.
- ГАВОЖА** گواژه *кит.* 1. таъна, сарзаниш. 2. мазох, масхара; **гавожа задан** таъна задан; масхара ва мазох кардан.
- ГАВОЗ//ГУВОЗ** گواز *кит.* чӯбдаст; халачӯби говрон; таёке, ки бо он гов, хар ва дигар чорпоро меронанд.
- ГАВОЛИДАН** گواليدن *ниг.* гуволидан.
- ГАВОНПАХЛАВОН** گوانپهلوان *кит.* пахлавони гавон, пахлавони пахлавонон, пахлавони бузург.
- ГАВОНҶӢ** گوانجی *кит.* далер, пахлавон, сардори пахлавонон, сипаҳсолор.
- ГАВОРА** گواره *кҳн.* сабади мевагирӣ, сабади ангишткашонӣ; *муқ.* **кавора** 1.
- ГАВПОРА** گوپاره *гала*, галаи гову говмеш *ва г.*

ГАВРОН گوران *ниг.* говрон.

ГАВРОНА گورانه *ниг.* говрона.

ГАВХОНА گوخانه *ниг.* говхона.

ГАВҶАР گوهر 1. ба ақидаи қадимиён дуррест, ки гӯё аз қатраи борони дар даҳони садаф афтода тадриҷан ба вучуд меомадааст, марворид, умуман санги қиматбаҳо, гуҳар, чавҳар. 2. *фалс.* асл, зот, асли ҳар чиз, чавҳар. 3. *маҷ.* фарзанд; **гавҳари шох**; **гавҳари галтон** дурри фелон, дурри мудаввар; **гавҳари қимат(баҳо)** а) дурри ноёб; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурариш; **гавҳари ноёб** а) дурри нодир; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурқимат, ки ба осонӣ ба даст намерояд (*аз қабилӣ* хирад, маҳбуба, ашъори тару тоза); **гавҳари пок** // **гавҳари рахшон** // **гавҳари тобон** дурри рахшанда; **гавҳари чашм** (дида) а) гавҳараки чашм, мардумак; б) *киноя аз* чизи пурқимат ва азиз; в) *маҷ.* фарзанд; **гавҳари шабчароғ** а) гавҳари афсонавиест, ки гӯё дар торикӣ равшанӣ медиҳад; б) *маҷ.* чизи ниҳоят қиматбаҳо; **гавҳари якдона** (якто) гавҳари беҳамто, дурри беназир; **дур(р)у гавҳар** а) чавоҳирот; б) *маҷ.* чизи қиматбаҳо; **гавҳар афшондан** а) дурр пошидан; б) *маҷ.* ашк рехтан; \diamond **гавҳари ашк** донаи ашк, қатраи оби дида; **гавҳари мақсуд ёфтан** // **гавҳари у(м)мед ба даст омадан** ба мақсад расидан; ба орзу ноил гаштан; **гавҳар суфтан** сухани фасеҳ гуфтан.

ГАВҶАРАК گوهرک 1. гавҳари хурд. 2. *тиб.* сиёҳие дар маркази чашм, ки ба воситаи он равшанӣ вориди чашм мешавад, мардумак; \diamond **монанди гавҳараки чашм ниғаҳбонӣ намудан** (муҳофизат кардан) хеле эҳтиёт кардан.

ГАВҶАРАФШОН گوهرافشان 1. афшонандаи гавҳар, гуҳарпош, гуҳаррез. 2. *маҷ.* борандаи чизи пурариш ва муҳим (*аз қабилӣ* ашк, борони баҳор *ва г.*).

ГАВҶАРАФШОНӢ گوهرافشانی амали афшондани гавҳар, нисор кардани гавҳар.

ГАВҶАРБОР گوهربار *ниг.* гавҳарафшон; **табъи гавҳарбор** истеъдоди баланди шоирона; **чашми гавҳарбор** чашми гирёни маҳбуба.

ГАВҶАРГАР گوهرگر гавҳарсоз, созандаи чавоҳирот.

ГАВҲАРГИН گوهرگين огандаи гавҳар, гавҳар-корӣ шуда, бо гавҳар ородода.

ГАВҲАРДОР گوهردار 1. гавҳардошта, сохиб-гавҳар. 2. аз гавҳар сохташуда.

ГАВҲАРЗО گوهرزا ниг. гавҳарзод.

ГАВҲАРЗОД گوهرزاد зодаи гавҳар, аз гавҳар рӯида; **ганчи гавҳарзод** ганчи гавҳардеҳ, бахшандаи чизҳои пурарзиш.

ГАВҲАРИН گوهرين аз гавҳар сохташуда; он чи бо гавҳар ораста ва гавҳаркорӣ шудааст.

ГАВҲАРӢ گوهرى 1. мансуб ба гавҳар. 2. гавҳаршинос; гавҳарфурӯш.

ГАВҲАРКАШ گوهرکش 1. кашандаи гавҳар, ба худ барандаи гавҳар; гирандаи гавҳар, гаввоси гавҳаргир. 2. дастпона; \diamond **лаъли гавҳаркаш** лаби ширинсухану латифсухан.

ГАВҲАРМОЯ گوهرمايه асил, асолатдор, покнажод.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد покнажод; олинасаб, аз авлоди асил.

ГАВҲАРНИГИН گوهرنگين нигинаш аз гавҳар; ангуштарини гавҳарнигин.

ГАВҲАРНИГОР گوهرنگار бо чавоҳирот орошташуда, бо гавҳар ородода, гавҳарнишон.

ГАВҲАРНИШОН گوهرنشان 1. он чи дар он гавҳар шинонда шудааст, мурассаъ. 2. маҷ. дорои дандонҳои сафеди дурахшон.

ГАВҲАРПОРА گوهرپاره пораи гавҳар; ҳар чизи қиматбаҳо.

ГАВҲАРПОШ گوهرپاش ниг. гавҳарафшон.

ГАВҲАРРЕЗ گوهرريز ниг. гавҳарбор.

ГАВҲАРСАНҶ گوهرسنج он ки гавҳар ва сангҳои дигарӣ қиматро санчида, арзиши онхоро муайян мекунад.

ГАВҲАРФИШОН گوهرفشان ниг. гавҳарафшон.

ГАВҲАРФУРӢШ گوهرفروش фурӯшандаи гавҳар, фурӯшандаи чавоҳирот.

ГАВҲАРФУРӢШӢ گوهرفروشى 1. шуғл ва кори гавҳарфурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши гавҳар.

ГАВҲАРХЕЗ گوهرخيز ниг. гавҳарбор; замини гавҳархез замини серҳосил, замини ҳосилхез.

ГАВҲАРЧИН گوهرچين чамъоварандаи гавҳар; \diamond **гавҳарчин шудан** сухани дилнишин ва латиф гуфтан ё шунидан.

ГАВҲАРШИНОС گوهرشناس коршинос ва му-тахассиси гавҳаршиносӣ.

ГАВҲАРШИНОСӢ گوهرشناسى амали гавҳаршинос; таҳқиқ ва муайян кардани сифати гавҳар ва сангҳои қимат.

ГАВҲАРШУМОР گوهرشمار ниг. гавҳаршинос.

ГАВЧИГАР گوچگر ниг. говчигар.

ГАДАК گدک хӯроки ҳасибмонанд, ки дар пораҳои шиканбаи гӯсфанд биринҷу гӯшт пур карда меӯзанд ва мепазанд.

ГАДИК گديک: гӯсфанди гадик зоти гӯсфанди думдори бедунба.

ГАДО//ГАДОӢ گدا//گداى 1. он ки ба сабаби нодорӣ аз дигарон садақа талабида рӯз мегузаронад, соил, дарюзагар; **гадои бекасу кӯӣ** садақахӯри танҳову бесарпаноҳ. 2. нодор, бенаво, камбағал; *муқоб.* **доро**. 3. мӯхточ, ҳочатманд. 4. бечора, мискин, бекадр: **гадо кардан** камбағалу эҳтиёчманд гардонидан касеро. 5. *маҷ.* дилдода, дилбохта, ошиқ; **гадо бор ёфту чоғах не** (*ё борчома наёфт*) (*зарб.*) дар мавриди ҳеҷ омад накардани кори камбағале гуфта мешавад; **гадо душмани гадост** (*зарб.*) ҳангоме гуфта мешавад, ки ягон кас муваффақияти ҳамвазн, ҳамкасб ё ҳамкори худро дида наметавонад.

ГАДОБАЧА گدابچه писари гадо, гадоча; гадои хурдсол.

ГАДОБОЗӢ گدابازى беш аз андоза сарфачӯӣ кардан дар харч, ҳасисӣ нишон додан, ҳасис будан.

ГАДОГУРУСНА گداگرسنه *маҷ.* гадогушна, пасту фақир.

ГАДОГУШНА گداگشنه ниг. гадогурусна.

ГАДОДУХТАР گدادختر 1. духтари гадо; духтаре, ки гадоӣ мекунад, духтари гадоӣ-кунанда. 2. духтари фақир, бенаво, нодор.

ГАДОЁНА گدايانه 1. дар ҳолати гадоӣ. 2. камбагалона, фақирона, бенавоёна; гадоёна зиндагонӣ кардан фақирона умр ба сар бурдан.

ГАДОЗАН گدازن зани шахси гадо; зане, ки гадоӣ мекунад.

ГАДОЗОДА گدازاده фарзанди гадо.

ГАДОЗОДАГӢ گدازادگى вазъ ва ҳолати гадозода, гадозода будан.

ГАДОӢ گدائى 1. садақа талабидан аз дигарон барои рӯзгузаронӣ; гадо будан, садақа пурсидан, бахшишталабӣ. 2. бенавой, бечорагӣ, очизӣ, нотавонӣ; гадоӣ кардан бахшиш талабидан, садақа пурсидан; ба гадоӣ афтодан гадо шудан, очиз ва нотавон гардидан.

ГАДОӢ گدائى *ниг.* гадо.

ГАДОӢБАЧА گدایبچه *ниг.* гадобача.

ГАДОКУШ گداکش кушандаи гадо.

ГАДОМАНИШ گدامنش гадотабъ, табъи хасисӣ доштан, гадосифат.

ГАДОМОНАНД گدامانند мисли гадо бечораву бенаво; нодор, фақир.

ГАДОПЕША گدایپشه *ниг.* гадо.

ГАДОРАФТОР گدارفتار *ниг.* гадосифат.

ГАДОРӢ(Ӣ) گدارو(ى) 1. гадосимо. 2. маҷ. гадохулқ, гадорафтор; берӯӣ, бешарм.

ГАДОСИМО گداسيما *ниг.* гадорӢ(Ӣ).

ГАДОСИФАТ گداصفت гадохислат, гадорафтор.

ГАДОСИФАТӢ گداصفتى гадохислатӣ, гадоӣ, тарзи рафтори гадоёна.

ГАДОТАБЪ گداطبع 1. он ки табъан гадо аст, харис, чашмгурусна. 2. маҷ. берӯӣ.

ГАДОХИСЛАТ گداخصلت *ниг.* гадосифат.

ГАДОХИСЛАТӢ گداخصلتى *ниг.* гадосифатӣ.

ГАДОХОНА گداخانه чой барои сукунати гадоён, навонхона.

ГАДОХУЛҚ گداخلق *ниг.* гадорӢ(Ӣ).

ГАДОҲИММАТ گداهمت хасис, он ки дар харч хасисӣ мекунад; муқоб. олиҳиммат.

ГАДОЧАШМ گداجشم чашмгурусна, харис, пастназар, нодида, он ки ба моли дигарон чашм медӯзад.

ГАДОЧАШМӢ گداجشمى чашмгуруснагӣ, харисӣ, пастнигар, нодидагӣ, ба моли дигарон чашм дӯхтан, харис будан ба моли дигарон.

ГАДЯ گديه *ниг.* гидя.

ГАДЯПАРАСТ گديهپرست *ниг.* гидяпараст.

ГАЖ گز *ниг.* кач.

ГАЖДУМ گزدم *шакли дигари* каждум.

ГАЖДУМА گزدمه *тиб.* як навъ бемории нохунҳо.

ГАЖДУМАК گزدمک *ниг.* каждумак.

ГАЖДУМВОР گزدموار *ниг.* каждумвор.

газ گز *асоси замони ҳозира аз* газидан.

ГАЗ I گز 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки дар давлатҳои Осӣи Миёна пеш аз гузаштан ба системаи метрӣ барои масофа ба 106,68 см ва барои матоъ ба 61 см баробар буд. 2. олати чӯбӣ ё филизӣ барои паймоиш, ки ба дарозии як газ буд; газ кардан чен кардан андоза гирифтан; ◊ *гази чизеро кӯтоҳ кардан* а) ба чизе хотима додан, чизеро зуд анҷом додан; б) чизеро катъ кардан; пеши чизеро гирифтан; дами чизеро гардонидан суст кардан.

ГАЗ II گز *бот.* авлоди растаниҳои асосан буттагии худрӯи сурхчӯби саҳт, ки дар ҷангалҳои соҳили дарё, заминҳои шӯру санглоҳ ва кӯҳу биёбон мерӯянд.

ГАЗ III گز 1. *хим.* ҳолати ҳавомонанди модда, ки ҳаҷм ва шакли муайяне надорад ва дар фазо мисли бухор паҳн мешавад. 2. сӯзишвории газмонанд, ки барои сӯхтан, равшан ва гарм кардан *ва г.* истифода бурда мешавад; *гази табиӣ* гази аз кон истиҳроҷшуда. 3. *хим.* моддаи захролудкунанда, ки дар ҷангҳо барои нобуд кардани аскарони душман истифода мекунанд ва он навъҳои гуногун дорад: *гази атсаовар, гази ашқовар, гази бугикунанда, гази захрнок ва г.*; газ додан // газро зер кардан микдори гардиши муҳаррикоро

- афзуда, суръати рафти автомашинарo тезонидан.
- ГАЗ IV *گاز* боф. навъи матои абрешимии тунук, харир: рӯймол(ча)-и газ.
- ГАЗА *گزه* гуфт. гузаргоҳи кӯҳӣ.
- ГАЗАК I *گازک* он чи баъд аз нӯшидани шароб барои фуру нишондани тезиву талхии он хӯрда мешавад (*аз қабилӣ хӯрдани намакӣ*); газак кардан баъд аз нӯшидани шароб чизе хӯрдан.
- ГАЗАК II *گازک* бо таъсири расидани ҳавои хунук ё об бадтар шудан ё варам кардани чароҳат, захм ё ягон иллати дигар, илтиҳоб; \diamond ба газакӣ касе даво (на)шудан фоида (на)доштан, даркор (на)шудан, ба дарди касе (на)хӯрдан.
- ГАЗАК III *گازک* 1. фурсат, мавқеият. 2. навбати об дар зироат.
- ГАЗАКВОРӢ *گازکوارى* хӯрдани, ки газак шуда метавонад.
- ГАЗАН *گازن* дар пойафзолдӯзӣ василаи оҳанӣ бо дами тез барои буридан ва тарошидани чарм.
- ГАЗАНГУБИН *گازنگبين* 1. моддаи ширин, ки аз широбаи гиёҳи газ гирифта мешавад, дар истехсолоти қаннодӣ ва ширинисозӣ ба кор меравад. 2. дарахти ин гиёҳ, ки газангубин аз он гирифта мешавад.
- ГАЗАНД I *گزند* зарар, зиён, осеб.
- ГАЗАНД II *گزند* корди мӯзадӯзон.
- ГАЗАНДА *گزنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз газидан. 2. ҳар чонваре, ки мегазад ё неш мезанад: мори газанда, саги газанда. 3. маҷ. одаме, ки бо гапи худ (*бо игво ва бадгӯӣ*) ба касон зарар мерасонад.
- ГАЗАНДАГӢ *گزندگى* амали газанда, газиш.
- ГАЗАНДРАСОН *گزندرسان* зараррасон, осебрасон, зиёнрасон.
- ГАЗАР *گزر* сабзӣ, бехӣ, зардак; ҳалвои газар ҳалвои сабзӣ.
- ГАЗВОР *گزار* чизҳои бофтае, ки бо газ ё метр андоза карда харидуфурӯш менамоянд (*аз қабилӣ чит, сатин ва г.*), матоъ, порча,

кумош: газвор бофтаи, газвор фурӯхтан.

- ГАЗВОРБОФ *گزارباف* он ки газвор мебофтад, бофандаи газвор.
- ГАЗВОРБОФӢ *گزاربافى* исми амал аз газвор бофтаи; истехсоли газвор; касбу кори газворбоф.
- ГАЗВОРӢ *گزارى* он чи аз матоъҳои газвор омода мешавад.
- ГАЗВОРФУРӢШ *گزارفروش* он ки порчаҳои газворӣ мефурӯшад (*аз қабилӣ чит, сатин ва г.*).
- ГАЗВОРФУРӢШӢ *گزارفروشى* исми амал аз газвор фурӯхтан; касби газворфурӯш; дӯкон ё мағозаи фурӯшандаи газвор, баззозӣ.
- ГАЗ-ГАЗ *گازگاز*: газ-газ шудани дандон, лаҳҷ. ниҳоят ба хашму газаб омадани касе.
- ГАЗГУЗАР *گازگذر*: қубури газгузар лӯлае, ки ба воситаи он газ мегузарад (*ё мегузаронанд*).
- ГАЗГУЗАРОН *گازگزران* он ки ба хонаҳо ва биноҳо ё дигар иншоот газ мегузаронад, устои газ.
- ГАЗГУЗАРОНӢ *گازگزرانى* исми амал аз газ гузаронидан; бо гази сӯзанда таъмин кардани хонаҳо, корхонаҳо *ва г.*, газрасонӣ.
- ГАЗГУН *گازگون* газмонанд: моддаи газгун, ҳолати газгун.
- ГАЗГУНӢ *گازگونى* газмонандӣ: газгунӣ модда.
- ГАЗГӢШ *گازگوش* гӯшдароз, сихгӯш.
- ГАЗГӢШТ *گازگوشت* камгӯшт, қоқина; лоғар, хароб.
- ГАЗГӢШТӢ *گازگوشتى* газгӯшт будан, камгӯштӣ, қоқинагӣ; лоғарӣ, харобӣ.
- ГАЗДОР *گزار* газнок; оби газдор оби газнок, оби газноқкарда.
- ГАЗДУМ *گازدم* ниг. каждум.
- ГАЗЕТА *گزيت* кҳн., ниг. рӯзнома.
- ГАЗИД//ГАЗИТ *گزيد//گزيت* кҳн. 1. бочу хироч, андоз. 2. ниг. чиза.
- ГАЗИДА *گزيده* сифати феълии замони гузашта

аз газидан; газидан гирифтан аз чизе бо дандон канда гирифтан аз чизе.

ГАЗИДАН گزیدن 1. дандон задани инсон ва ё хайвон ба чизе, чизеро сахт ба дандон гирифтан. 2. неш задани чонварон ва ё хашарот; лаб газидан а) лабро ба таҳи дандон гирифтан (барои ба ин воситаи рамз ҳайрат ва таассуфро фаҳмондан ё ба чизе ишора кардан ва ғ.); б) маҷ. хомӯш шудан, лаб фуру бастан.

ГАЗИНА گزینه болгаи дастадарози мисгарон, ки бо он дохили зарфҳои мисинро фарох мекунад.

ГАЗИР گزير доруға, асас, посбони шаб.

ГАЗИСТОН گزيستان чое, ки дар он дарахти газ фаровон аст.

ГАЗИШ گزish исми амал аз газидан; неш задан.

ГАЗКАФШЕР گزكفشير ба воситаи газ кафшершуда (ё шаванда); асбоб ва абзори кафшери газӣ.

ГАЗКАФШЕРГАР گزكفشيرگر устои челонгар, ки бо газ кафшер мекунад.

ГАЗЛАК گزلك кит. корд, нохунгир.

ГАЗМ گزم ниг. газ.

ГАЗМА گزمه т. посбони гашти шабона.

ГАЗМОЛ گزمال гурфт. дарзмол, утӣ.

ГАЗМОНАНД گزمانند ниг. газгун.

ГАЗИНА گزینه ниг. газна.

ГАЗНА گزنه бот. гиёҳи алафӣ ва худрӯй, ки дар пояҳои барг ва сокаи он моддаи сӯзонандае вучуд дорад, ки ҳангоми расидан боиси сӯзиши саҳти бадан мешавад.

ГАЗНАЗОР گزندهزار чое, ки газна зиёд мерӯяд.

ГАЗНОГУЗАР گزناگزر газнагузаронанда; матон газногузар матос, ки аз вай газ намегузарад.

ГАЗНОК گزناک ниг. газдор.

ГАЗОБ گزاب оби газнок, оби газдоркарда.

ГАЗОБЕТОН گزابيتان р. навъе аз бетони

сабуки ковок, ки бо роҳи ба хамираи семути оҳак дамидани ҳаво ё омехтани моддаҳои газдиханда рехта мешавад ва дар сохтмон ба кор меравад.

ГАЗОБЕТОНӢ گزابيتانى сохт. мансуб ба газобетон; аз газобетон сохташуда: блокҳои газобетонӣ.

ГАЗОВАНГОН گزواونگان кит. бо шитоб, таъчилан; газовангон рафтан бо шитоб рафтан.

ГАЗОГЕНЕРАТОР گزاگنرتار лот. нав., тех. дастгоҳе, ки сӯзишворию саҳтро ба газӣ сӯзанда табдил медиҳад.

газо(ӣ) گزاي(ى) 1. асоси замони ҳозира аз газондан. 2. ҷузъи пасини баъзе калмаҳои мураккаб ба маънии газандрасон ва газанда: чонгазо, мардумгазо...

ГАЗОИДАН گزايدين кит. 1. ниг. газидан. 2. маҷ. газанд расондан, озор додан, ранҷондан, осеб расондан.

ГАЗОЛИН گزالين лот. тех. сӯзишворию моеъ, ки дар натиҷаи соф кардани нафт аз қисматҳои сабуки таркиботи он ҳосил мешавад ва аз он барои мошину ҳавопаймо ва ғ. бензин тайёр мекунад.

ГАЗОЛУД گزالود олудашуда бо газ: ҳавои газолуд.

ГАЗОЛУДАГӢ گزالودگى олудашавӣ бо газ: газолудагии муҳит.

ГАЗОЛУДӢ گزالودى ниг. газолудагӣ.

ГАЗОН گزان феъли ҳол аз газидан; дар ҳоли газидан, газанда.

ГАЗОНДАН گزاندن шакли бавоситаи газидан; 1. чизеро ба чизе маҳкам кардан, чизеро ба чизе мисли ин ки ба дандон мегазонда бошанд, устувор кардан; маҳкам гузоштан. 2. маҷ. ҷо гирондан, ҷо кардан; қапондан.

ГАЗОПРОВОД گزاپرواد р. кубури газгузаронӣ, газлӯла.

ГАЗОФ//ГИЗОФ گزاف беҳуда, ҳарза, беасос дурӯғ; лофу газоф суханони дурӯғу беҳуда, сафсата.

ГАЗОФА//ГИЗОФА گزافه кит. 1. аз ҳадду андоза берун, беҳад, беҳисоб. 2. беҳуда,

- харза.
- ГАЗОФГҮ(Й)** گزافگو(ی) бсхудагуй, харзагуй.
- ГАЗОФГҮЙ** گزافگوئی бехудагуй, харзагуй.
- ГАЗОФКОР** گزافكار он ки дар корҳо ифроту муболига кунад, бехудакор.
- ГАЗОФКОРӢ** گزافكارى 1. ифрот, муболига. 2. амали бехуда.
- ГАЗОЯНДА** گزاینده 1. озордиҳанда. 2. кайфардиҳанда, чазодиҳанда. 3. зананда, кӯбанда.
- ГАЗПОШАК** گزپاشک ҳ. аслиҳаи газпошӣ.
- ГАЗСАНЧ** گزسنج ниг. газченкунак.
- ГАЗСИФАТ** گزصفت газмонанд, дорои сифати газ.
- ГАЗТАКСИМКУНӢ** گزتقسیمکنى тақсими газ: коргоҳи газтақсимкунӣ.
- ГАЗТАНВИР** گزتنویر ниг. газчарог.
- ГАЗТОЗАКУНАК** گزتازهکنک асбоби тозакунандаи газ аз дигар омехтаҳо, дастгоҳи махсус барои тасфийаи газ.
- ГАЗТОЗАКУНӢ** گزتازهکنى тоза кардани газ: нуқтаи газтозакунӣ.
- ГАЗХЕЗ** گزخیز чои сергаз, минтақаи газхез, чое, ки газ зиёд дорад.
- ГАЗХОНА** گزخانه 1. чои нигоҳ доштани газ; газголдер. 2. *гуфт.* ошпазхонаи алоҳидае, ки бо учоқи (плитаи) газ мучаҳҳаз аст.
- ГАЗҲОСИЛКУНӢ** گزحاصلکنى ҳосил кардани газ, истеҳсоли газ.
- ГАЗЧАРОҒ** گزچراغ чароге, ки ба воситаи газ равшан мешавад.
- ГАЗЧЕНКУН** گزچنکن *тех.* асбоби андозагирии газ, ченкунаки газ, газсанҷ.
- ГАЗЧҮБ** گزچوب чӯби чорраҳи суфтаи гилкорон, ки дар вақти андова кардан бо вай дар хамгашти девор ва пеши дарҳо раҳ мебароранд.
- ГАЙКА** *р.* گيکه ҳалкаи аз дарун печдору рӯяш бисёрпахлу, ки ба мурват тоб дода, қисмҳои

мошину дастгоҳоро бо ҳам пайваст мекунанд.

- ГАЙКАТОБ** گيکهتاب тобдиҳандаи гайка; калиди гайкатоб асбобе, ки ба воситаи он гайкаро тоб дода, саҳт ё суст мекунанд.
- ГАЙҲОН//ГЕҲОН** گيهان *кит.* дунё, ҷаҳон, олам.
- ГАЙҲОНХИДЕВ//ГЕҲОНХИДЕВ** گيهانخديو *кит.* Худованд, Офаридгор, молики олам.
- ГАЛА//ГАЛЛА** گله 1. гурӯҳе аз чорпоён; рама: галаи асп, галаи оху; галаи бесар тӯдаи бераҳнамун, рамаи ба сари худ. 2. гурӯҳе аз чизҳои ҳамчинс (*ба ин маъно асосан дар таркиби калимаҳои мураккаби галаосиё, галачазира... меояд*); гала-гала галаҳои бисёр; як гала як тӯда, бисёр, микдоран зиёд; гала шудан тӯда шудан, чамъ гаштан.
- ГАЛ(Л)АБАҲОДУР** گلهبهادر *таър.* 1. сарвари гурӯҳи сипоҳиён. 2. сипоҳии шуҷоъ ва нотарс; часур, бебок, далер.
- ГАЛ(Л)АБОН** گلهبان ниғаҳбони рамаи чорпоён (*маҳсусан галаи аспон*); подабон, чӯпон.
- ГАЛ(Л)АБОНӢ** گلهبانی бонӣ кардани гала; шугли галабон; чӯпонӣ: галабонӣ кардан.
- ГАЛ(Л)АГОВ** گلهگاو 1. якчанд гови аз гардан ба ҳам баста, ки дар хирманкӯбӣ ба кор мебаранд. 2. *маҷ.* бетартибӣ, тӯпаланг, ҳарчу марҷ; галагов кардан а) говҳоро ба ҳам баста хирман кӯфтан; б) *маҷ.* талотӯб кардан, мағалу тӯпаланг барпо кардан.
- ГАЛ(Л)АДОР** گلهدار дорандаи гала, соҳиби гала.
- ГАЛ(Л)АДОРӢ** گلهدارى дорои гала будан ва парвариши он, аспарварӣ.
- ГАЛАКТИКА** *ю.* گالکتیکه *нуч.* системаи бузурги ситораҳо, ки Офтоб бо тамоми сайёраҳои ба он дохил мешавад, олами афлӯкӣ, низоми Роҳи Қаҳқашон.
- ГАЛ(Л)АОСИЁ** گلهآسيا 1. якчанд осии наздики ҳам воқеъшуда. 2. номи мавзее, ки дар он осииёҳо зиёданд (*мас., Галаосиё дар Самарқанд*).
- ГАЛ(Л)АРАВ** گلهرو чорвое, ки ба ҳадди ба гала ҳамроҳ кардан расидааст; \diamond мардуми галарав шахсе, ки ба мардум ҳамроҳ шуда,

баробарӣ карда ва улфат шуда метавонад.

ГАЛ(Л)АСИТОРА گله ستاره *ниг.* бурҷ 3.

ГАЛ(Л)АСОҲИБӢ گله صاحبي *соҳиб* ва молики гала будан, бадавлатӣ.

ГАЛ(Л)АЧАЗИРА گله جزيره *гурӯҳи* чазираҳое, ки наздик ба ҳам воқеъ шудаанд, маҷмаулҷазоир, архипелаг.

ГАЛВАНИЗАТСИЯ *ит.* گلونيزتسيه 1. *физ.* истифодаи ҷараёни доимии ниҳоят сусти барқ барои муолиҷа. 2. *физ.* ба воситаи электролиз бо филизе рӯкаш кардани ягон чиз.

ГАЛВАНИӢ گلوني *физ.* ба воситаи галванизатсия пайдошаванда; **ҷараёни галваниии барқ** ҷараёни ниҳоят сусти доимии барқ.

ГАЛВАНОМЕТР *ит.* گلونامتر *физ.* асбобест барои андоза кардани ҷараёни хеле сусти барқ.

ГАЛЕРЕЯ *фр.* گلريه 1. толори дарозрӯя, ки як тарафи қади онро ба ҷои девор поя ва сутунҳо ташкил медиҳанд. 2. роҳрави болопӯшидаи дарозии бино, ки қисматҳои ҷудогонаи онро ба ҳам мепайвандад, долон. 3. намоишгоҳи ашёи ҳунарий.

ГАЛИФЕ *фр.* گليفه *шими* дӯхти махсус барои пӯшидан бо мӯза, ки аз зону болаяш хеле васеъ аст.

ГАЛЛА گله *ниг.* гала.

ГАЛЛОН *англ.* گلان *ченаки* ҷисмҳои моеъ ва резон дар баъзе мамлакатҳо (*мас., дар Инглистон ба 4,546 л баробар аст*).

ГАЛОГЕН(ҲО) *ю.* گلاگن(ها) *гурӯҳи* унсурҳои химиявӣ, ки аз фтор, хлор, бром, йод ва астат иборат буда, дар ҷадвали химиявӣ зергурӯҳи алоҳидаро ташкил медиҳанд.

ГАЛОГЕНӢ گلاگني *мансуб ба галогенҳо; ҷароғҳои галогенӣ* ҷароғҳои ниҳоят равшани баъзе воситаҳои нақлиёт, ки дар таркиби газҳои онҳо газҳои аз галоген ҳосилшуда (*одатан аз йод ё бром*) низ ҳастанд.

ГАМАСТ گمست *як навъ санги камарзиш; чизи беарзиш, ҷамаст.*

ГАМБИТ *фр.* گمبيت *варз.* усули бозии

шатранҷ, ки дар аввали бозӣ бо мақсади зудтар ба ҳучум гузаштан ягон доноро муфт курбон мекунанд.

ГАМБУСАК گمبسک *шакли тасғири гамбуск; гамбуски хурд, гамбускча.*

ГАМБУСК گمبسک 1. номи калонтарин гурӯҳи ҳашароти маъруф аст; **гамбуски саргингелон** чинсе аз ҳашароти сиёҳи лӯндашакл, ки болҳояш аз рӯй чилд (парда) доранд, чуал. 2. *киноя аз одами мисли гамбуск зишти зараррасони дар гирди чизе ҷамъшуда ва ба он часпида гирифта.*

ГАМБУСКВОР گمبسکوار *мисли гамбуск, гамбускмонанд.*

ГАМӢ گمي *заврақ, кема, як навъ киштӣ.*

ГАММА I *ю.* گمه *мус.* қаторовоз, қатори овозҳои пай дар паю мутаносиби пардаҳо (*байни авҷ ва акс*).

ГАММА II *ю.* گمه *номи ҳарфи сеюми алифбои юнонӣ; усули гамма ҷугр.* усули геофизикии ҷустуҷӯи маъдан аз рӯи нурафкании радиоактивии чинсҳои кӯҳӣ.

ГАММА-ШУОӢ گمه شعاعها *физ.* нурафкании электромагнитии кӯтоҳмавҷ, ки дар натиҷаи коҳиши ядроҳои радиоактив ва зарраҳои элементарӣ ҳангоми амалиёти яқояи зарраҳои заряддор ба вуқӯъ меояд; *муқ.* алфа-шуоъ, бета-шуоъ.

ГАНГ I گنگ *гуфт.* тахтакана.

ГАНГ II گنگ 1. *кит.* кач, хамида. 2. номи дарё дар Ҳиндустон.

ГАНГ III گنگ *кҳн., тиб.* беморие, ки дар он буни мӯ мехорад ва то мӯйро накашанд, бемор ором намешавад.

ГАНГБОР گنگبار *чанд ҷазира дар канори ҳамдигар.*

ГАНГОР گنگار *мори пӯстпартофта, море, ки пӯсташро иваз кардааст.*

ГАНГСТЕР *англ.* گنگستر *иштирокдори дастаи роҳзану ғоратгарон дар баъзе мамлакатҳо.*

ГАНГСТЕРИЗМ *англ.* گنگستريزم *роҳзанию ғоратгарии муташаккилона дар баъзе мамлакатҳо.*

ГАНД *گند* кит., *ниг.* ганда 1.

ГАНДА *گنده* 1. гандида, бӯйгирифта, бадбӯй, вайроншуда. 2. бад, зишт; **одами чаҳлаш ганда** одами бадчаҳл, шахси зудхашм, тез оташиншаванда; **ганда дидан касеро** бад дидан, нафрат доштан (*аз касе, чизе*); **ганда кардан** (*касе ё чизеро*) бад карда нишон додан (*касе ё чизеро*), бадгӯй кардан дар ҳаққи касе; **ганда шудан** бад шудан, вайрон шудан; **кори ганда кардан** кори бад кардан; **◇ дилатон ганда нашавад** хафа нашавед, гамгин нашавед; **ҳамдардии маро қабул намоед, сабри ҷамил меҳоҳам** (*дар мавриди таъзия ба наздикони марҳум гуфта мешавад*).

ГАНДАБАР *گندهبر* дарави аввал ва маҳсули он; **ришқан (юнучқан) гандабар** бедаи дарави аввали юнучқа.

ГАНДАБУР *گندهبر* шохчае, ки баъд аз пиростани дарахт боқӣ мондааст ва ба сабзиши шохҳои дигар ҳалал мерасонад.

ГАНДАБУРИД *گندهبريد* *лаҳҷ.* шохӣ ноҳамвор буридашуда, ки нағз намесабзад; *муқ.* гандабур.

ГАНДАБҶҶ *گندهبوی* бӯи ганда диханда, бадбӯй, бӯйнок.

ГАНДАГАП *گندهگپ* гапаш нофорам, дагал-гуфтор, бадгӯй, бадгап.

ГАНДАГАПӢ *گندهگپی* бадгапӣ, гандагӯй.

ГАНДАГАРД *گندهگرد* бадрафтор, бадахлок.

ГАНДАГАШТ *گندهگشت* *ниг.* гандагард.

ГАНДАГӢ *گندگی* бадӣ; бадкорӣ, разилӣ, пастӣ; **гандагӣ кардан** кори бад ва номаъқул кардан; бадӣ кардан дар ҳаққи касе.

ГАНДАГӮ *گندهگو* *ниг.* гандагап.

ГАНДАГӮӢ *گندهگونی* гандагӯ будан, гандагапӣ.

ГАНДАДАРАВ *گندهدرو* *ниг.* гандабар.

ГАНДАДАҲОН *گندهدهان* 1. он ки даҳонаш бӯи бад дорад. 2. *маҷ.* одами бадгап.

ГАНДАДИМОҒ *گندهدماغ* бо димоғи бад, зуд ҳафашаванда.

ГАНДАДИМОҒӢ *گندهدماغی* худхоҳӣ, мағрурӣ.

ГАНДАКОР *گندهكار* 1. он ки сифати кораш паст аст, кораш сарсарӣ аст. 2. зиштор, фасодкор, ҳаромкор.

ГАНДАКОРӢ *گندهکاری* 1. кори бесифат, кори номақбул. 2. кори паст ва зишт кардан; ҳаромкорӣ.

ГАНДАМАҒЗ *گندهمغز* кит. 1. бадхулқ; қачбахс. 2. сарқаш, мутақаббир, мағрур.

ГАНДАМАҒЗӢ *گندهمغزی* 1. ҳарзагӯй. 2. дуруштӣ, бадхулқӣ; қачбахсӣ. 3. сарқашӣ, мутақаббирӣ, мағрурӣ.

ГАНДАНАВИС *گندهنویس* он ки ҳусни хати бад дорад; *муқоб.* хушнавис.

ГАНДАНАВИСӢ *گندهنویسی* баднависӣ, ҳусни хати хуб надоштан.

ГАНДАНО *گندنا* бот. сабзаест аз чинси пиёз ва сир.

ГАНДАПАРОН *گندهپران* он ки суҳанонаш носанҷида, боло аз ҳад ва ҳамроҳ бо ҳақорату бадгапӣ аст.

ГАНДАПАРОНӢ *گندهپرانی* суҳанони носанҷида, подарҳаво ва ҳавоӣ гуфтан.

ГАНДАПИР *گندهپیر* 1. пири фартуту бадафт. 2. пири бадхислат ва бадатвор; пирсаг; **гандапир шудан** дар овони пирӣ хислатҳои бад пайдо кардан.

ГАНДАХИШТАК *گندهخشتک* *таҳқ.* одами бадрафтор, айёш, занбоз, занакбоз.

ГАНДБОЛ *گندبال* *варз.* навъи тӯббозӣ, ки дар он тӯбро бо даст ба дарвозаи ҳариф мепартоянд.

ГАНДБОЛБОЗ *گندبالباز* *варз.* бозигари гандбол.

ГАНДАҲОН *گندههان* дорои даҳони бадбӯ.

ГАНДИМОҒ *گنددماغ* *ниг.* гандадимоғ.

ГАНДЗАДА *گندزده* бӯйгирифта, бӯи бад дошта.

ГАНДЗАДАГӢ *گندزدگی* фосидшуда, бӯи бад доштагӣ, бадбӯй шудан.

ГАНДЗУДО *گندزدا* *тиб.* моддаҳои химиявӣ

монанди алкул (спиртӣ) ва г., ки микробҳоро нобуд месозанд, зидди уфунат.

ГАНДЗУДОЙ گندزدائی истифода аз маводи гандзудо барои аз байн бурдани микробу бактерияҳо.

ГАНДИДА گندیده сифати феълии замони гузашта аз гандидан; вайроншуда, бӯйгирифта, бадбӯйшуда: гӯшти гандида.

ГАНДИДАГӢ گنديدگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гандидан; фосидшуда, бӯйгирифта, пӯсида.

ГАНДИДАН گنديدن вайрон шуда бӯи бад овардани чизе, фосид шудан.

ГАНДӢ گندی белаёқатӣ, фурӯмоягӣ, бадбӯӣ.

ГАНДО گندا 1. бӯи бад диҳанда, бадбӯӣ. 2. маҷ. нафратовар, нафратангез.

ГАНДОБ گندآب 1. оби олуда ва бадбӯӣ, оби ганда. 2. ботлок.

ГАНДОБРАВ گندآبرо ҷои ҷорӣ шудани оби бад ва олуда, ҷои ҷорӣ шудани обреза.

ГАНДОНДАН گنداندن фосид ва ифлос кардан, бадбӯ кардан.

ГАНДПИР گنديپير ниг. гандапир.

ГАНДУМ گندم навъе аз галладона, ки аз орди он нон ва хӯрокҳои дигар мепазанд ва ҳамчун гизои асосии инсон истеъмол мешавад; гандуми баҳорӣ гандуме, ки дар аввали баҳор кишта мешавад; гандуми тирамоҳӣ гандуме, ки дар тирамоҳ мекоранд ва зимистон дар зерин барф мехобад; гандуми тухмӣ гандуме, ки барои кишт ҷудо карда мешавад; гандуми хол кишоя аз холи гандуммонанди маҳбуба; тухми гандум гандуми тухмӣ; гандум аз гандум бирӯяд, чав зи чав (зарб.) барои таъкиди ба аслаш кашидани ҳар чиз гуфта мешавад; гандум ҳама ҷо, пазанда ҷо-ҷо (зарб.) ба ҳар кор мутахассис лозим аст.

ГАНДУМАК گندمک бот. алафи гандуммонанд, ки аввали баҳор мерӯяд.

ГАНДУМБАРДОРӢ گندم برداری гирифтани ҳосили гандум, чамъоварии ҳосили гандум.

ГАНДУМБИРӢН گندم بريان гандуми дар дег бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани хушк

мехӯранд ё аз он талқон тайёр мекунанд.

ГАНДУМБО گندم با оши гандумӣ, шӯрбои гандумӣ, ҳалим.

ГАНДУМГУН گندم گون ранги шабеҳ ба ранги гандум, гандумранг, сабзина.

ГАНДУМГУНА گندم گونه ниг. гандумгун.

ГАНДУМГУНӢ گندم گونی гандумгун будан.

ГАНДУМДАРАВ گندم درو ниг. гандумдаравӣ.

ГАНДУМДАРАВӢ گندم دروي даравидани гандум; мавсими даравида гирифтани гандум.

ГАНДУМЗОР گندم زار ҷои кишти гандум, замини саросар гандум кошташуда: замини гандумзор.

ГАНДУМИӢН گندميان хонаводаи бузурге аз гиёҳҳои яксола бо барғҳои дароз ва решаҳои афшон, ки дар ҳама ҷо ёфт мешавад.

ГАНДУМИН گندمين ниг. гандумӣ.

ГАНДУМӢ گندمي мансуб ба гандум; аз гандум тайёршуда; нони гандумӣ нони аз орди гандум пухта; ё нони гандумӣ ё забони мардумӣ (мақ.) инсон бояд ё дасти сахӣ ва ё забони ширин дошта бошад.

ГАНДУМКОР گندم کار он ки ба кишти гандум машғул аст, галлакор.

ГАНДУМКОРӢ گندم کاری кишти гандум, кишт кардани гандум, галлакорӣ.

ГАНДУМКӢБ(А) گندم کوب // گندم کوبه василае, ки бо он гандум мекӯбанд.

ГАНДУМКӢБӢ گندم کوبي кӯфтани гандум, кори кӯфта аз коҳ ҷудо кардани донаи гандум, хирманкӯбӣ.

ГАНДУМКӢЧА گندم کوبه ҷа навъ таоми мисли шавла, ки аз гандуми кӯфта (бо иловаи лӯбиё, нахӯд ва гоҳе калла-поча) пухта мешавад.

ГАНДУМНАМО گندم نما монанд ба гандум; ◊ гандумнамон чавфурӯш он ки чизи сифатан бадро хуб карда нишон дода, одамнро фиреб медиҳад; фиребгар, қаллоб.

ГАНДУМНАМОӢ گندم نمائی гандумнамо бу-

дан, амали гандумнамо.

ГАНДУМПАЗ(Ӣ) گندم پزى // گندم پزى вақти пухта ба дарав расидани гандум.

ГАНДУМПОЯ گندم پايه 1. пояи гандум. 2. гандумзор, замини гандум кошта; замини гандумаш даравидашуда.

ГАНДУМРАНГ گندم رنگ *ниг.* гандумгун; гандумранг шудан гандумгун шудан, сабзина гаштан.

ГАНДУМФУРӢШ گندم فروش он ки гандум мефурӯшад.

ГАНДУМФУРӢШӢ گندم فروشى амал ва шугли гандумфурӯш; гандумфурӯшӣ кардан.

ГАНДУМХЕЗ گندم خيز заминне, ки ҳосили фаровони гандум медиҳад, ҷои ҳосили баланди гандум.

ГАНДУМЧӢШ گندم جوش хӯроке, ки аз гандуми нимпаз пухта мешавад.

ГАНДУМЧӢШАК گندم جوشك *ниг.* гандумчӯш.

ГАНДУМШӢРАК گندم شورک гандуми дар об пухтаи шӯрак.

ГАНТЕЛ *олм.* گنتيل *варз.* асбоби махсуси иборат аз ду кураи чӯянии ба дастаи кӯтоҳ пайваст, ки барои инкишофи мушакҳои дасту бозу бо он машқ мекунад.

ГАНЧ گنج 1. тиллову нукра ва ҷавохироти мавҷуд ё дар зерӣ хок пинҳонкарда. 2. ҳазина, маҳзан, ганчина; ганчи ниҳон ҳазинаи маҳфӣ, дафина; ганчи ноёб дурру гавҳари нодир; панч ганч киноя аз «Ҳамса»-и Низомии Ганҷавӣ; ганч кушодан боигарӣ кашф кардан; дари ганч кушодан киноя аз соҳиби ганч шудан, ганч ба даст овардан; аз сухан ганчу гуҳар рехтан пурмаънӣ сухан кардан; ◊ ганчи Қорун ҳазинаи пурсарвати афсонавӣ, ки ба Қорун тааллуқ дошта, бинобар ҳасисиаш ўро замин бо ганчаш фуру бурдааст; ганч дар вайрона а) симу зар ва чизи хубу гаронбаҳо дар ҷои назарногир ҳам буда метавонад; б) одамони донову зебо аз хонадони бечораву бенаво ҳам мебароянд.

ГАНЧА گنجه қафасаи дардор барои гузоштани либос ва дигар лавозимоти хона, ҷевон; сандуқи оҳанӣ барои гузоштани дорой.

ГАНҶАВӢ گنجوى مانسوب ба шаҳри Ганча (Озарбойҷон); Ҳакими Ганҷавӣ лақаби шоири бузург Низомии Ганҷавӣ.

ГАНҶАФШОНӢ گنج افشاني нисор кардани ганчу мол, афшондани ганчу мол, ганҷбахшӣ.

ГАНҶБАХШ گنج بخش бахшандаи ганч, ганҷ-деҳ, бахшандаи неъмату сарват.

ГАНҶБАХШӢ گنج بخشى амали ганҷбахш; саховатмандӣ.

ГАНҶБОН گنج بان ҳазинабон, ниғаҳбони ҳазина.

ГАНҶДОН گنج دان ганҷгоҳ, ҷои нигоҳ доштани ганч.

ГАНҶӢБ گنج ياب 1. ёбандаи ганч. 2. маҷ. фоидабардор, баҳравар.

ГАНЧИНА گنجينه 1. ҷои ганҷдихӣ, ҷои ниғаҳдошти нукраву тилло ва ҷавохироти дигар, маҳзан, ҳазина, дафина. 2. маҷ. кони чизҳои қиматбаҳо; боигарӣ, сарват; дари ганчинаи чизеро кушодан ганчи бисёр ба даст овардан; ба истифода расонидан ё дастрас намудани чизҳои пурарзиш. 3. хоначае дар пешгоҳи хона барои нигоҳ доштани китоб ва чизҳои қиматнок.

ГАНЧИНАДОР گنجينه دار ниғаҳдорандаи ганчина, ҳазинадор, ҳазиначӣ.

ГАНЧИНАСАНЧ گنجينه سنج *кҳн.* ҳазинадор, ҳазинабон, мутасаддии нигоҳдошти ҳазина; он ки зару ҷавохирро санчида, ба ҳазина қабул мекунад.

ГАНҶӢ گنجى 1. марбут ба ганч; шоистаи ниғаҳдорӣ дар ганч, ниғаҳдоришуда дар ганч. 2. маҷ. арзишманд.

ГАНҶКОВ گنج کاو чӯяндаи ганч, кобандаи боигарӣ.

ГАНҶКОВӢ گنج کاوى ганҷчӯӣ, амали ганҷков.

ГАНҶНОМА گنج نامه *кит.* коғаз ё чизи дигар, ки дар он ҷои пинҳон кардани ганч ва микдори чизҳои қиматбаҳои он нишон дода шудааст.

ГАНҶОГАН گنج آگن *кит.* он ки ганч меандӯзад, он ки молу сарват чамъ мекунад.

ГАНЧПАРДОЗ گنج پرداز бахшандаи ганч, сарфкунандаи сарват.

ГАНЧРЕЗ گنج ريز ганчбахш, гуҳарбор.

ГАНЧСАНЧ گنج سنج он ки ганчро мешиносад ва қиматашро таъйин карда метавонад, санҷандаи ганч.

ГАНЧУР گنجور кит. мутасаддии нигоҳдошти ганчина, хазинадор, хизонадор.

ГАНЧУРА گنجوره 1. хазина, ҷои ганҷҳо. 2. анбор, ҷои нигоҳдории ашёи қимат.

ГАНЧУРӢ گنجورى амал ва шуғли ганчур, хазинадорӣ.

ГАНЧӢХОНА گنج خانه ҷои нигоҳдории ганч, хазинахона, маҳзан.

ГАНЧӢХУДО گنج خدا кит. соҳиб ва молики ганч.

ГАНЧӢӢ گنج جوي ниг. ганҷковӣ.

ГАНЧӢӢ گنج جوي ниг. ганҷков.

ГАП گپ 1. сухан, калом, гуфтор; гуфтугӯ. 2. сухани беасос, лоф. 3. маҷ., лаҳҷ. гаштак; **гап-гап** а) гуфтугӯ, чақ-чақ, сӯҳбат; б) гапҳои беҳуда, овозаҳои ҳархела, миш-миш дар ҳаққи касе (чизе); **гапи беҳуда** сухани пуч, гапи бемаънӣ; **гапи бечо** ҳарфи бемаврид; сухани ноҳақ; **гапи бофта** сухани беасос; **гапи дағал** сухани дурушт; **гапи дурӯғ** сухани норост, гапи аз ҳақиқат дур; **гапи дурӯғ по надорад** (зарб.); **гапи духӯра** сухани думаънидор, гапе, ки ду хел – мусбат ва манфӣ фаҳмида мешавад; **гап(ҳо)-и кадучадор** суханҳои пичингдор, ҳарфи кинояомез; **гапҳои кӯчагӣ** а) суханҳои беасос, дурӯғ; овозаи дурӯғ ва беасос; б) суханҳои беадабона ва носазо; **гап(ҳо)-и майда-чӯйда** суханҳои беҳуда ва камасос, суханҳои беаҳамият ва камарзиш; **гапи муҳим** сухани зарур, гапи даркорӣ; **гапи нав** // **гапи тоза** сухани тоза; хабари тоза; **гап(ҳо)-и набуда(гӣ)** суханҳои беҳуда ва беасос; **гап(ҳо)-и пасту баланд** суханҳои тезу тунд; суханҳои ноҳамвори дағали дар вақти ҳашму газаб гуфташуда; **гапи пухта** сухани эътимоднок, гуфтори боварибахш; **гапи рост** сухани ҳақ; **гапи сахт** сухани дағал, ҳарфи дурушт; **гапи тоза** ниг. **гапи нав**; **гап(ҳо)-и умумӣ** суханҳои ба ҳама маълум, суханҳои обшуста; **гап(ҳо)-и фачу**

бемаза суханҳои бемаънӣ, гуфтори пучу беасос; **гапи хунук** сухани нофорам, ки шуниданааш ба кас ҳиссиёти бад мебахшад; **гапи хушк** сухани пуч ва бемаънӣ; сухани беамал; **гапи ширин** // **сухани ширин** сухани нарм ва гуворо, гапи форам, муомилаи ҳалимона; **мор ба гапи ширин аз хонааш баромадааст** (мақ.); **гап(ҳо)-и галатӣ** суханҳои аҷоиб; **гапи ҳақ** сухани рост; **гапу калоча** сухани майда-чӯйда, суханҳои бисёри саргуми беҳуда; **асли гап** моҳияти ҳаққи гап; моҳияти фикру масъала; **дар рафти гап** ҳангоми сӯҳбат, вақти муколама; **дар омади гап** дар чараёни сухан, зимнан; дар мавриди муносибати сухан; **таги гап** асли матлаб, моҳияти масъала; **хулласи гап** хулласи калом, хулоса; **бе ҳеч гап** лом нагуфта, бидуни эътироз; **як даҳан гап** сухани ниҳоят кам, як-ду ҳарф; **гап баромадан** ҳар гуна овоза ё миш-мишҳо пайдо шудан; **гап бофта** суханҳои беҳуда гуфтан, гапи беасос гуфтан; **гап гирифта** аз касе а) қавл гирифта аз касе, ўҳдадор кардан касеро; б) аз гуфтаҳои касе сирру асрорро фаҳмида гирифта; суханчинӣ кардан; **гап гузаронидан** фикри худро маъқул кунонидан, раъйи худро тасдиқ кунонидан; **гап додан** а) бисёр гап задан, пургӯй кардан; б) лакқидан, гап фурӯхтан; в) маҷ., лаҳҷ. дар навбати худ зиёфати гаштакро додан; **гап доштан** чизеро гуфтани будан, хоҳиши изҳор кардани чизе ба касе; **гап ёд додан** ба касе сухан омӯхтан, гуфтани чизеро омӯзондан, суханеро ба касе талқин кардан, ки дар фикри худи он шахс набошад; **гап задан** а) сухан гуфтан, ҳарф задан; гуфтугӯ кардан, мубодилаи афкор намудан; аз чизе сухан кардан, фикр баён намудан дар хусуси чизе; б) бо касе гуфтугӯ кардан барои розӣ кунондани он ба коре; **гап зада гап гирифта** а) гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, мубодилаи афкор кардан; б) ҳарфе зада ҷавоби сазовор гирифта, ба касе гапе гуфта баъд ба бало мондан; **гап занондан тарзи бавоситан гап задан**; ба сухан даровардан, ба гуфтугӯ водор кардан; **гапи касеро буридан** // **сухани касеро буридан** гуфтори касеро қатъ кардан; ба гапзании касе ҳалал расондан; **гапи касеро гардондан** // **сухани касеро гардондан** сухани касеро рад кардан; **гапи сахт задан** сухани дағал гуфтан; маломат кардан, муомилаи дурушт кардан бо касе; **гап кардан чизе ё касеро** овозаи бад паҳн кардан дар бораи чизе ё касе; бадном кардан касеро; **гап-гап кардан** гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, гап задан;

гап кофтан касеро гап занондан барои фаҳмида гирифтани чизе; кунҷковӣ кардан, тагпурсӣ кардан; гап кушодан гап сар кардан, сухан оғоз кардан (*дар бораи касе, коре*); бо мақсаде гаперо ба миён овардан; гап маъқул кардан (кунондан) сухан фаҳмондан, гап фаҳмонда розӣ кардан касеро; гап наёфта аз гуфтани ҷавобе очиз мондан; чизе гуфта натавоништан; гап омадан фавран ба гуфтани чизе эҳтиҷ пайдо шудан; забон боз шудан; фаро расидани мавқеи сухан гуфтан; гап парондан ба касе ягон сухани кинояомез ба касе расонда гуфтан, сухани ба асаби касе расандаро ба ӯ гуфтан; гап партофтан а) бо мақсади ба гуфтугӯ даровардани касе сухане гуфтан; ба духтарҳои ношинос сухан гуфтани касони беадаб; б) дар хусуси чизе сухан сар карда, раъӣи касеро дар бораи он чиз фаҳмидани шудан; лукма додан; гап расидан ба касе мавриди маломат гардидани касе аз боиси коре; гап расондан ба касе а) хабардор кардани касе аз чизе; б) ба маломату сарзаниш дучор кардан касеро; гап сар кардан (намудан) сухан оғоз намудан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; гап(на)форидан майли суханшунавӣ (на)будан, майли гап гӯш кардан (на)доштан; гап фуруҳтан гапҳои беҳударо бисёр гуфтан, лаққидан, сафсата гуфтан; гап чала мондан *гуфт.* сухан нотаом мондан; хотима наёфта қатъ шудани баҳсе; гап чидан гап гӯш карда сирро фаҳмидан, суханчинӣ кардан; гап-гап шудан гуфтугӯ шудан, сухан рафтан; баҳс шудан; гапу гапча шудан овоза шудан, ба даҳони мардум афтодан; гап шунидан а) сухан гӯш кардан; б) мавриди маломат ва сарзаниш қарор гирифтани гап яла кардан *гуфт.* гап сар кардан, сухан оғоз кардан; гап аз як чо баромадан ҳамфикр будан, мувофику муттафиқ будан (*доир ба чизе ё иҷрои коре*); гапро ба болон чизе ё касе овардан суханро ба касе ё чизе оид кунондан, дар аснои гуфтугӯ ба касе ё ба масъалае дахл кардан; гапро ба худ гирифтани суханеро ба худ дахлдор доништа мутаассир шудан, ранчидан аз сухане; гапро ба шӯҳӣ гардондан ба гуфторе оҳанги шӯҳӣ додан, ба гапи чиддӣ ранги шӯҳӣ додан; гапро ба (дар) як чо мондан ба як қарор омадан; масъаларо пухта кардан; гапро бисёр кардан бисёр гап задан, лақидан; гапро гум кардан чӣ гуфтани худро надоништа мондан, риштаи суханро гум кардан; гапи касе дар замин намондан сухани касе бетаъсир намондан, безътибор

намондани ҳарфи касе; гап дар (сари) чизе будан сухан рафтан дар бораи чизе; ба чизе вобаста будани масъалае; гапро дароз кардан суханро кашол додан, бисёр гап задан; гапро дигар кардан а) мавзӯи суханро дигар кардан, гуфтугӯро тағйир додан; б) маҷ. аз раъӣ баргаштан, аз қарордод гаштан; гапро доништа задан (гуфтан) бо мулоҳиза сухан гуфтан, масъалаеро дуруст фаҳмида, дар бораи он чизе гуфтан; гапро кашол додан пургӯӣ кардан, гапро бисёр кардан; гапро кӯтоҳ кардан суханро мухтасар кардан; суханро қатъ кардан, аз гап бозистодан; гапро харида гирифтани гапе гуфта дар маломат мондан, боиси гапҳои зиёдати шудан; гапро як кардан гапро пазондан, ба як қарор омадан, гапро ба як чо мондан; гапро ба чояш хӯрондан муносиби мавриду мақом гап задан, сухани хеле бамавқеъ гуфтан; аз бинӣ боло гап задан *ниг. бинӣ*; аз гапи касе набаромадан мувофиқи раъӣи касе кор кардан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; аз гапи худ гаштан ваъдаҳилофӣ кардан, ба қавлу қарордоди пешинаи худ пойдор набудан; аз гап камӣ надоштан гапдон будан, дар сухангӯӣ моҳир будан; аз даҳони касе гапашро гирифтани а) сухани касеро буридан; б) маҷ. касеро забонкӯтоҳ кардан; аз касе гап намондан аз масъала хабардор будан, ҳамаро доништан; ба гап андохтан ба гуфтугӯ даровардан, ҳарф занондан; ба гап гирифтани касеро ба гап андармон кардан касеро, ба гап андохта боздоштан касеро; ба гап гӯш кардан сухан шунавидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, розӣ шудан ба гуфтаи касе; ба гапи касе гӯш андохтан сухани касеро шунидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, сухани касеро ба эътибор гирифтани ба гап даровардан розӣ кунондан; розӣ кунонда ба роҳи худ андохтан; ба гап даромадан сухан сар кардан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; ба гапи касе даромадан а) ба гуфтаи касе эътибор додан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; б) бовар кардан ба гапи касе; ба гап рафтан бо касе пасту баланд гап задан, тезу тунд шудан бо касе; ба гап усто будан гапдон будан, дар суханронӣ маҳорат доштан; ба гап ҳамроҳ (қатӣ) шудан ба гуфтугӯи дигарон ҳамроҳ шудан, ба сӯҳбат шарик шудан; ба гап чома пӯшондан а) доди сухан додан, бо обу ранг сухан кардан; б) аз ҳад зиёд таъриф карда сухан гуфтан; таги гапро фаҳмидан ҳақиқати ҳолро доништан, моҳияти масъаларо дарк кардан; таноби гап қаида шудан риштаи сухан бурида шудан,

катъ гардидани гуфтор; (як) **гапи касеро** ду **накардан** итоаткор будан, фармудаи касеро бегуфтугӯ ичро кардан; **гап дар ин (он) ки...** масъала дар ин қост, ки ...; **гап ҳамин...** ҳамин тавр..., **беҳтараш ҳамин...**; **боз як гапе буд** афвпазир буд, бахшидашаванда буд, дарди бахайр буд; **ин гапи дигар...** ин беҳтар аст (*таъбири изҳори розигӣ ва қаноатмандӣ аз коре ё сухане*); **ин чӣ гап, ки...** аз рӯи кадом қоида..., кай дида шудааст, ки...; **рости гап** ҳақиқатан, дар ҳақиқат; **дурусттараш; хуб гап** хуб мешуд, хуб буд; қаноатманд шудан мумкин аст; **чӣ гап?** чӣ воқеа рӯй дод?, чӣ ҳодиса шуд?, чӣ шуд?; **гап кашол (аст)** ҳалли коре ё масъалае дар таъхир будан, холо нарасидани фурсати ичрои коре; **рости гапро гуфтан** ҳақиқати ҳолро баён кардан, асли воқеаро гуфтан...; **таги гапро напурсида** ҳақиқати ҳолро нафаҳмида, ба масъала сарфаҳм нарафта; **таҳти гапро пурсидан...** аз моҳияти масъала хабардор шудан, ҳақиқати ҳолро фаҳмидан хоҳӣ...; **хеле гап ҳаст** гап кашол, гап бисёр; вақти зиёде лозим аст; **ҳеч гап нашудан** ҳодисае рӯй наодан, осебе нарасидан; **чои гап набудан** худ аз худ равшан будан; бешакку шубҳа; **гап аз гап баромадан** як гап сабаби гуфтани гапи дигар шудан, аз як гап гапи дигар сар задан; **гап нагузаштан** эътибор надодани сухан; **гап гурехтан** ҳусни тафоҳум аз байн рафтан; муносибат вайрон шудан; **гап (на)пухтан** ба як қарор (на)омадан, созиш карда натавоништан; **гап дар байн (дар ҳамин чо) мондан** аз ин сухан ҳеч касро хабардор накардан, ин сухан ба берун набаровардан; **дар байн гап гузаштан** аз якдигар ранчидан, муносибат каме бад шудан; **гапи бисёр ба хар бор (зарб.)** сухани зиёдати зарар меоварад, фоида надоштани пургӯй; **гапи хона ба бозор (ба кӯча) рост намеояд (зарб.)** шароити ҳар чоро ба назар гирифтани; **нонро (нона) калон газу гапро (гапа) калон назан (зарб.)** бештар будани зарари калонгапию манманӣ нисбат ба зарари пурхӯрӣ (*дар мавриди насиҳат гуфта мешавад*); **як гап сию ду (шасту чор, сесаду шаст) паҳлу дорад (зарб.)** (*дар мавриди таъкиди зарурати андеша карда гап задан гуфта мешавад*); **ҳар сухан маънои зиёде дорад; гап-гап овоза, гапу калоча; гап-гап аст, ки...** овоза аст, ки; **∅ гапи калон** кори шоёни таҳсин; **хуб аст, бисёр хуб мешавад; хуб гап** (*дар мавриди изҳори қаноатмандӣ аз коре гуфта мешавад*); **гап якто!** қарор қатъист, дигар хел намешавад!

ГАПБАРДОР **گپ بردار** он ки ба гапи саҳт ё танбеҳ тоб меоварад, аз гап ё танқид намеранҷад; итоаткор.

ГАПБОЗ **گپ باز** хушчақчақ; гапдон; аскиягӯй, ҳазлгӯй.

ГАПБОЗӢ **گپ بازی** духӯра ва кинояомез гап задан, суханбозӣ.

ГАПБОФ **گپ باف** он ки суханҳои беасос мегӯяд; аз худ гап мебофад; дурӯғгӯй.

ГАПБОФӢ **گپ بافی** суханҳои бисёри беасос гуфтан, дурӯғгӯй.

ГАПГАРДОНӢ **گپ گردانی** *исми амал аз гап гардондан*; эътироз, гапро набардошта зуд ҷавоби рад додан.

ГАПГИР **گپ گیر** *шиг.* гапдаро.

ГАПГИРӢ **گپ گیری** *исми амал аз гап гирифтани*; касеро ба гап андохта гап гирифтани, аз рӯи гуфтори касе бохабар шудан аз сирру асрори ӯ.

ГАПГУЗАРОНАК **گپ گزرانک** баҳс, мунозира; гапгузаронӣ кардан, зӯр зада гапи худро маъқул кунондани шудан, муноқиша.

ГАПГУЗАРОНӢ **گپ گزرائی** *исми амал аз гап гузарондан*; гапгузаронӣ кардан гапи худро ба касе бо исрор маъқул кунонидани шудан.

ГАПДАРО **گپ درا** ба гап гӯшидиханда, фармонбардор, итоаткор, гапправ; **бачаи гапдаро.**

ГАПДОН **گپ دان** сухандон, мохир дар гапзанӣ.

ГАПДОНӢ **گپ دانی** ба гап усто будан, маҳорат дар нутқ, суханронӣ.

ГАПДУЗД **گپ دزد** касе, ки дар ҷамъомадҳо гап намезанад, аммо гапҳои ба худаи даркориро чида мегирад, гапгир; гапчин.

ГАПДӢСТ **گپ دوست** дӯстдори ҳар гуна сӯҳбатҳо; сергап, пургӯй.

ГАПЗАНӢ **گپ زنی** *исми амал аз гап задан*; сухангӯй, гуфтор; гуфтугӯ.

ГАПЗАНОН **گپ زنان** *феълӣ ҳол аз гап задан* дар ҳолати гап задан, дар аснои сухангӯй; **маслиҳат кардан** бо касе; **гапзанон кардан** а) бо ҳам сӯҳбат кардан; б) маслиҳат кардан, ба қароре омадан.

ГАПӢ *گپي گافت.* ошно будан, шинос будан, оштӢ будан; **гапӢ набудан** ошно набудан; б) оштӢ набудан.

ГАПКАЛОН *گپ کلان* *ниг.* калонган.

ГАПКОВ *گپ کاو* гап пурсида хабар чамь-кунанда, гапчӯй; кунчков.

ГАПКОВӢ *گپ کاوی* *исми амал аз гап кофтан;* барои дониستاني чизе касеро бо пурсиш ба гап водор кардан; кунчковӢ.

ГАПНАБАРДОР *گپ نبردار* *ниг.* гапнобардор.

ГАПНАБАРДОРӢ *گپ نبرداری* ба танбеҳ ва гапи сахт тоб наовардан, гапбардор набудан.

ГАПНОБАРДОР *گپ نابردار* ба танқиду сарзаниш тобнооварда; *муқоб.* гапбардор; зудранч.

ГАПНОГИР *گپ ناگیر* *ниг.* гапнодаро.

ГАПНОДАРО *گپ نادرا* гапношунав; якрав, гарданшах: **одами гапнодаро,** **бачаи гапнодаро.**

ГАПНОФАХМ *گپ نافهم* бефахм, бефаросат, кундзехн.

ГАПНОШУНАВ *گپ ناشنو* гапнодаро, гарданшах, якрав.

ГАППАРОНӢ *گپ پرانی* *исми амал аз гап парондан;* бо кинаву пичинг ҳарф задан, ба касе расонида гап задан.

ГАППУРСӢ *گپ پرسی* барои фаҳмидани чизе касеро ба гап андохтан.

ГАПРАВ *گپ روا* гапдаро, итоаткор.

ГАПФАХМ *گپ فهم* бофаросат, бофахм, зирак.

ГАПФУРӢШ *گپ فروش* *маҷ.* он ки бисёр гап мезанаду дар амал коре намекунад; пургӯй, лаққӣ, сафсатафуруш.

ГАПФУРӢШӢ *گپ فروشی* *маҷ.* бисёр гап зада амалан коре накардан; сафсатагӯй; **гапфурӯшӣ кардан** гапи хушку холии бисёр гуфтан; сафсата гуфтан.

ГАПХӢР *گپ خور* *маҷ.* 1. шахси гапбардор, хомӯш. 2. *лаҳҷ.* иштироккунандаи гаштак, гаштакӣ.

ГАПХӢРӢ *گپ خوری* *лаҳҷ., маҷ.* иштирок кардан дар гаштак.

ГАПЧА *گپچه* :**гапу гапча** а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

ГАПЧИН *گپچین* *маҷ.* он ки сухани шахсеро ба дигаре мерасонад, хабаркаш, суханчин.

ГАПЧИНӢ *گپچینی* *исми амал аз гап чидан;* хабаркашӣ, суханчинӣ.

-гар *گر* *пасванди калимасоз, ки бо калимаҳо ҳамроҳ омада, маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I *گر* 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар.* 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанде ки..., бо вучуди он ки...

ГАР II *گر* *кит.* хориш, реш, кӯтур (*дард*).

ГАРАВ *گرو* 1. он чи дар назди касе гузошта, дар ҳудуди арзиши он пул қарз мегиранд (*ба шарт, ки он чиз баъд аз адои қарз ба соҳибаи бозгардонидани мешавад*), раҳн; **гарав кардан (мондан)** чизеро ба гарав гузоштан, васика; **гарав шудан** ба гарав гузошта шудан; **ба гарав гирифтан** ба касе пуле дода, дар иваз мулк ё моли вайро амонатан гирифтан; **ба гарав додан** ба гарав мондан. 2. чизе, ки барои коре шарт бастаанд; **гарав бастан** шарт бастан дар бораи коре (чизе); **гарав бохтан** бо касе шарт баста, мағлуб шудан; **гарав бурдан** шартӣ бо касе бастаро бурдан; дар коре голиб омадан; дар мусобиқа ғалаба кардан. 3. кафил, зомин; **чон гарав, чома гарав (зарб.)** бо ҳар роҳе, ки бошад.

ГАРАВБАНДӢ *گروبندی* *исми амал аз гарав бастан;* бастанӣ гарав, шарт бастан.

ГАРАВГИР *گروگیر* он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав гирифтааст.

ГАРАВГИРӢ *گروگیری* *ниг.* гаравкашӣ; гарав гирифтан.

ГАРАВГОН *گروگان* 1. он ки бо мақсади аз тарафи одамони манфиатдори ӯ иҷро гардидани талаботи гаравгирифтагон ғайриқонунӣ дастгир шудааст. 2. *ниг.* **гаравӣ.**

ГАРАВГОНГИРӢ *گروگان گیری* касе ё чизеро

- барои ба даст овардани ҳадафҳои гуногун ба гарав гирифтани (*ба тасарруф даровардан*).
- ГАРАВГУЗОР** *گرگذار* он ки амвол ё ашёи қимати худро ба гарав мегузорад.
- ГАРАВГУЗОРӢ** *گرگذارى* амали гаравгузор; маҳал ё ҷои ба гарав гузоштан.
- ГАРАВДЕӲ** *گروده* *ниг.* гаравдиханда.
- ГАРАВДИӲАНДА** *گرودهنده* он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав мондааст.
- ГАРАВДОР** *گرودار* *ниг.* гаравгиранда.
- ГАРАВИДАН** *گرويدن* 1. бовар кардан, мӯътақид шудан ба касе; имон овардан. 2. моил шудан, майл кардан ба касе, гароидан.
- ГАРАВИШ** *گروش* *исмӣ феълӣ аз гаравидан;* имон, эътиқод; гаравидан.
- ГАРАВИӢ** *گروى* 1. чизи ба гарав мондашаванда, мархун, раҳин. 2. он ки барои коре ҳамчун гарав нигоҳ дошта шудааст, гаравгон.
- ГАРАВКАШӢ** *گروکشي* чизеро ба тасарруфи худ ба хогири баргардонидани мол ё чизи дигар даровардан, то молик ва соҳиби он маҷбур ба баргардонидани қарз шавад.
- ГАРАВМОН** *گرومان* *ниг.* гаравдиханда.
- ГАРАВНОМА** *گرونامه* *ниг.* гаравхат.
- ГАРАВОНДАН** *گرواندن* *шакли бавоситаи гаравидан;* ба гаравидан водоштан, ба гаравидан маҷбур кардан.
- ГАРАВПУЛӢ** *گروپولى* маблаге, ки аз ҳисоби ба гарав мондани чизе ба даст омадааст.
- ГАРАВӲАТ** *گروخط* хати гарав, хуччате, ки барои чизи ба гарав мондашуда дода мешавад.
- ГАРАВӲОНА** *گروخانه* ҷое, ки чизҳоро ба мӯҳлати муайян гарав монда, пул қарз мегиранд, ломбард.
- ГАРАЖ** *фр.* *گرژ* бино барои нигоҳдорӣ, таъмири ҷорӣ ва бо сӯзишворӣ таъмин кардани автомобилу тракторҳо *ва ғ.*
- ГАРАМ** *грам* *шакли ихтисоршудаи агарам (агар маро).*

ГАРАНГ *گرنگ* 1. камхуш, сустифаҳм, кундзехн. 2. хайрон, саргум; **гаранг-гаранг** саргарангона, беҳудона; **гаранг кардан** хайрон кардан, саргум кардан; **гаранг шудан** (**гаштан**) гич шудан, худро гум кардан, ҷӣ қор кардани худро надониста мондан, хайрон шудан.

ГАРАНГӢ *گرنگى* камфаҳмӣ, кундзехнӣ.

ГАРАНГНАМО *گرنگ نما* он ки ба назари кас кундзехну бефаҳм менамояд, мисли гаранг.

ГАРАНГШУДА *گرنگ شده* *сифати феълӣи замони гузашта аз гаранг шудан;* дар ҳоли гарангӣ қарор гирифтани, гаранг шудани.

ГАРГИН *گرگين* *кит.* 1. бемории хоришдор, гирифтори дарди гар. 2. чиркин, ифлос.

гард *گرد* 1. *асоси замони ҳозира аз гардидан ва гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз ҷое ба ҷое раванда,* гарданда: **дарёгард**, **шабгард**, **роҳи мошингард**. 3. гардиш, гардиш кардан. 4. *маҷ.* чарх, осмон, рӯзгор.

ГАРД *گرد* 1. чангу губор, хокреза; зарраҳои майдаи хар чиз, ки ба шакли чангу губор даромадааст (*мас., гарди орд*). 2. *маҷ.* чизи ночиз, чизи беарзиш; **гардҳои барф** зарраҳои барф; **гарди гул** (**растаниҳо**) маҳсули шукуфаи гули растаниҳои тухмдор; **гарду чағ** // **чангу гард** чангу губор; **гарду губор** чангу хок; **гард ангехтан** чағ баровардан; **гард-гард кардан** а) майда-майда кардан, реза-реза кардан; б) *маҷ.* ба хок яқсон кардан, гард аз чизе баровардан; **гард-гард шудан** майда-майда шудан, реза-реза шудан; шикаста пора-пора шудан; **гарди ғам** нишонаи ғам, асари андӯх; **гарди ҷоеро хӯрдан** ба шароити ҳолати ҷое ё чизе нағз шинос шудан; воқиғ шудан аз қоидаву қонун ва сирру асрори ҷое; **гард аз чизе баровардан** тамоман поймол карда нобуд сохтан, несту нобуд кардан; **ба домани касе гарде нишастан** айбдор (доғдор) шудани касе, ҳалал расидан ба обрӯю эътибори касе; **гардаш ҳам намомонд** ба қуллӣ нобуд мешуд; ҳеч чиз намомонд.

ГАРДА *گرده* 1. хока; хокаи сиёҳи ангишт, ки наққошон ба қор мебаранд. 2. як навъ қолиби наққошӣ, ки бо сӯзанзанӣ рӯи қоғаз таҳти чизе кашида мешавад ва онро бо сӯзанакҳо ба тахтае часпонда, ба рӯи он хокаи ангишти ҷӯбро мепошанд, то ки

тархи нақш ба он чиз гузарад, яъне нусха мегиранд.

ГАРДАК گردک 1. тухми шабушк, ришк. 2. *бот.* гарди наринаи шукуфаи гулҳо, гардбарг.

ГАРДАН گردن 1. қисме аз бадан, ки байни сар ва танан одам, ҳайвонот, парандагону ҳазандагон *ва м.ин.* воқеъ аст. 2. ҷои танги байни даҳон ва шиками зарфҳо, гардани зарфҳо ва асбобҳои дигар: **гардани кӯза**, **гардани шиша**; **ба гардани...** ба зиммаи..., ба ўҳдаи...; **бо гардани баста** бо дили ноҳолам, маҷбуран; **бо гардани қач** бо аҷзу нотавонӣ; фармонбардорона, мутеона; **гардан бурндан** куштан; **гардан додан** а) тан додан; тобеъ шудан; б) розӣ шудан ба коре; **гардан задан** сар бурида куштан; **гардани касеро** (*чизеро*) **ба банд овардан** касеро (*чизеро*) ба қайди худ даровардан, мутеи худ кардан; **гардани касеро** (*чизеро*) **шикастан** касе ё чизеро мағлуб кардан; **нобуд кардан**; **гардани шахро мулоим кардан** одами якравро ба ифоқа овардан; **гардан кашидан** нофармонӣ кардан, аз итоат сар тофтан; **гардан ниҳодан** (*ба касе, коре*) таслим шудан; фармонбардорӣ ва итоат кардан; **розӣ шудан** ба душворие; **гардан тофтан** саркашӣ намудан; **гардан фурувардан** тобеъ шудан, итоат кардан; **розӣ шудан**, тан додан (*ба коре*); **гардан ёрӣ надодан** хуши касе наомадан, ба коре майл накардан; **гардан қач кардан** (*дар пеши касе*) изҳори аҷзу нотавонӣ кардан ба касе, зорию илтимос кардан аз касе; **гардан ҳам намудан** таслим шудан, итоат кардан; аз **гардан соқит кардан** аз зиммаи худ дур кардан, масъулияти қореро ба ўҳда нагирифтан; аз сар соқит кардан; **ба гардан гирифтан** а) қабул кардан, ба зимма гирифтан, ўҳдадор шудан; б) иқрор шудан ба гуноҳе; **ба гардани касе афтодани чизе** ба зиммаи касе бор шудани масъулияти чизе; **ба гардани касе бори гарон шудан** ба зиммаи касе бор шудан, боиси дарди сари касе гаштан; **ба гардани касе бор кардани чизе** а) зўран ё бо фиреб ба зиммаи касе гузошта шудани чизе, касеро маҷбуран ба ягон чиз мутасаддӣ кардан; б) ба зиммаи касе вогузоштан чизеро, ўҳдадор кардан касеро ба коре; **айбро ба гардани касе мондан** гуноҳи худро ба дигаре бор кардан; гуноҳе карда, худро ба канор гирифтан; **бори худро ба гардани касе андохтан** вазнинии худро ба дӯши касе гузоштан, мушкили худро ба зиммаи касе гузоштан; **як сару гардан баланд будан** аз

касе а) имтиёз доштан бар касе, беҳтар будан нисбат ба каси дигар; б) қадбаланд будан нисбат ба каси дигар; **гуноҳ ба гарданаш** айби худаш, худ гунаҳкор аст; **гардани ҳамро шамшер намебурад** (*зарб.*) итоаткор аз нохушиҳо эмин аст; шахси хоксор ҳамеша осуда аст.

ГАРДАНА گردنه 1. воситаи пайвастандан ду қисми ягон чиз, асбоб *ва г.*; ҷои борик ва танги ягон чиз, асбоб *ва г.* 2. роҳи борику пурпечу хамаи байни кӯҳҳо, гузаргоҳи кӯҳӣ. 3. *ҷугр.* ҷои борики ду хушкии воқеъ дар об, ки онҳоро ба ҳам мепайвандад, барзах.

ГАРДАНАГИР گردنه گیر дузд, роҳзан; дузди сари гардана.

ГАРДАНАФРОЗ گردن افراز *ниг.* гарданфароз.

ГАРДАНАФРОХТА گردن افراخته 1. маҷ. сарбаланд, боифтиҳор. 2. рушду нумувкунанда, сабзанда.

ГАРДАНБАНД گردن بند 1. ҳар чизе аз матоъ, ки ба гардан баста ё печонда мешавад (*мас., шарф, галстук ва г.*). 2. асбоби зинат, ки занон ба гардан мебанданд, гулӯбанд, гафабанд, тавк. 3. афзоре аз чарм ё чизи дигар, ки ба гардани асп, ҳар, сағ баста мешавад, килода.

ГАРДАНБОРИК گردن باریک 1. он ки (ё он чи) гардани борик дорад, борикгардан. 2. маҷ. шишаи арақ.

ГАРДАНБУРИДА گردن بریده *ниг.* гарданканида.

ГАРДАНГИР گردن گیر гиребонгир; он ки гардан мегирад.

ГАРДАНГОҲ گردن گاه *ниг.* гардана.

ГАРДАНҒАФС گردن غفس 1. он ки гардани гафе дорад, гарданаш пургӯшти фарбеҳ аст; **шикамкалоии гарданҒафс**. 2. маҷ. гарданшах, якрав, гапнодаро.

ГАРДАНҒАФСӢ گردن غفسی гарданшаҳӣ, якраҳагӣ, гапнодароӣ.

ГАРДАНДА گردنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гардидан*. 2. гирдгарданда, чархзананда; **гарданда гардун киноя аз осмон**. 3. кӯчанда, он ки аз ҷое ба ҷое меравад. 4. нопойдор, мутагаййир.

ГАРДАНДАҒӢ گردندگی *шакли дигари сифати*

феълии замони ҳозираи гарданда; дигаргунӣ, тағйир, таҳаввул.

ГАРДАНДАРОЗ گردن دراز он ки (ё он чи) гардани дароз дорад, дарозгардан.

ГАРДАНДАРОЗӢ گردن درازی сарбаландӣ, сарафрозӣ; бартарӣ.

ГАРДАНДОДАГӢ گردن دادگی сарсупурдагӣ, фармонбардорӣ, мутей.

ГАРДАНЗАН گردن زن бурандаи сар; чаллод.

ГАРДАНИӢ گردنی 1. чарми нарме, ки зери кучан мегузоранд. 2. шаллоқи паси гардан, зарбае, ки ба паси гардани гунаҳкор ба даст зада мешавад, бунигардани: **гардани задан**.

ГАРДАНКАНДА گردن کنده *тахқ. калимаи дашином ба маънои мурдан беҳ*, нобакор, разил, бадкирдор; гарданшикаста.

ГАРДАНКАЧ گردن کچ 1. он ки (ё он чи) гарданаш қач аст. 2. *мач*. бечора, нотавон, дасткӯтоҳ.

ГАРДАНКАШ گردن کش саркаш, фармоннобардор, худдонам, гапногир, якраҳа.

ГАРДАНКАШӢ گردن کشی 1. саркашӣ, нофармонӣ, беитоатӣ: **гарданкашӣ кардан**. 2. исёнгарӣ, исён, балвогарӣ.

ГАРДАНКӢТОӢ گردن کوتاه он ки гардани кӯтоҳ дорад, кӯтоҳгардан.

ГАРДАНО گردنا *кит.* 1. сихкабоб, кабоби сихӣ, навъи кабоби гӯшт. 2. *мач*. мусиқӣ, навои паст.

ГАРДАНОВАР گردن آور *кит.* қавӣ ва далер, ҷасуру паҳлавон.

ГАРДАНОН گردنان *кит.* сарварон, бузургон, соҳибқудратон.

ГАРДАНПЕЧ گردن پیچ 1. порчае, ки барои ниғаҳдорӣ аз сармо ё аз гарду хок ба гардан мепечонанд, *ба монанди шарф*; *муқ. гарданбанд* 1. 2. *варз*. яке аз тарзҳои гӯштингирӣ.

ГАРДАНПЕЧОНАК گردن پیچانک *ниг.* гарданпеч.

ГАРДАНТОБӢ گردن تابی саркашӣ, аз кори фармуда сар тофтан; **гардантобӣ кардан**

сарпечӣ кардан, итоат накардан.

ГАРДАНФАРОЗ گردن فراز сарбаланд, ифтихорманд.

ГАРДАНФАРОЗӢ گردن فرازی сарбаландӣ, ифтихормандӣ.

ГАРДАНШАХ گردن شخ якрав, гапнодаро, қайсар.

ГАРДАНШАХӢ گردن شخی якравӣ, қайсарӣ.

ГАРДАНШИКАСТА گردن شکسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гардан шикастан*; он ки (ё он чи) гарданаш шикастааст. 2. *тахқ.* нобакор, гарданбурида.

ГАРДАР گدر *кит.* замини ноҳамвор ва дорон пастиву баландиҳо.

ГАРДАФШОНӢ گردان فشانى гардолуд кардан.

ГАРДБАРГ//ГАРДАНБАРГ گردن برگ//گردن برگ *ниг.* гардак 2.

ГАРДГИР گردگیر гилофи резинӣ, ки рӯи пайванди ду чиз мепӯшонанд, то монеи нуфуз ё гузаштани чангу ғубор шавад.

ГАРДГИРАК گردگیرک *бот.* узви растанӣ, ки ҳангоми гардолудшавӣ барои қабули гард хизмат мекунад.

ГАРДГИРИФТА گرد گرفته *сифати феълии замони гузашта аз гард гирифтан*; чизе, ки онро гарду ғубор пӯшондааст, чангзада.

ГАРДГИРӢ گردگیری амали пок кардани хоку ғубор аз рӯи чизе.

ГАРДДОН گرددان *бот.* қисми болоии наринаи гул, ки дар он гардак (2) ҳосил мешавад.

ГАРДДОРШАВӢ گرددارشوی *ниг.* гардолудшавӣ.

ГАРДЕРОБ گردراب *фр.* ҷои кашида мондан ва нигоҳ доштани либосҳои рӯй дар биноҳои чамбиятӣ, либосхона, ҷойлибос.

ГАРДИДАН گردیدن 1. давр задан, чархидан. 2. гаштан, роҳ рафтан; гардиш кардан, аз ҷое ба ҷое рафтан. 3. аз ҳоле ба ҳоле даромадан, тағйир ёфтан. 4. шудан; **роҳӣ гардидан** ба роҳ даромадан, равона шудан; **гардидани фалак ба коми касе киноя аз омад кардани кори касе**; **гард!** равона шав! биё, рафтем!; **гард, ҳамроҳ меравем!**; **гардам // аз сарат**

гардам фидоят шавам, садқаат шавам
(*навозиши ва эҳтиром ба касе*).

ГАРДИНА گردینه резаҳои хурдтарин ё чанг, ки аз кӯфтан ё саҳт совида гард-гард кардани чизҳо ба вучуд меояд.

ГАРДИШ گردش 1. гирдгардӣ, чархзанӣ, даврзанӣ: **чарх ба гардиш даромад**. 2. сайру гашти кӯтоҳмуддат, сайру тамошо, тамошо карда роҳ рафтани. 3. рафтор, ҳаракат. 4. чанбари чизҳои доирашакл: **гардиши донра, гардиши ғалбер**. 5. маҷ. тағйирот, дигаргунӣ, таҳаввулот. 6. ҷои ба тарафи дигар баргаштани роҳ, хамгашти роҳ, гардишгоҳ; **гардиши сар** гирд гаштани сар, сарчархзанӣ (*аз беморӣ*); **гардиши фалак** а) чархи фалак; даври замон; б) маҷ. тақдир, қисмат; **бо гардиши фалак** а) бо гузашти рӯзгор; б) маҷ. бо хости тақдир; **гардиш додан шакли бавоситаи гардиш кардан; гардиш кардан** а) чарх задан, давр задан; б) роҳ рафтани барон тафарруҷ, сайру гашт кардан; в) тоб хӯрдан, ба тарафи дигар гаштан; **дар гардиш будан** чарх задан, дар ҳолати даврзанӣ будан; **дар гардиш даромадан** давр задан, чарх задан; дар давра даст ба даст гузаштан: **ҷоми май дар гардиш даромад**.

ГАРДИШБОБ گردشباب мувофиқ ба сайру гардиш, боби гардиш.

ГАРДИШГАР گردشگر сайёҳ, саёҳатгар, ҷаҳонгард.

ГАРДИШГАРӢ گردشگری сайёҳӣ, ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳат.

ГАРДИШГОҲ گردشگاه 1. ҷои ба тарафе баргаштани роҳ, хамгашти роҳ. 2. сайргоҳ, ҷои гардиш.

ГАРДИШДОР گردشدار гардишноқ; **телпаки гардишдор** телпаки гирдаи чанбардор.

ГАРДИШКУНОН گردشکنان феъли ҳол аз гардиш кардан дар ҳоли гардиш, гардиш карда истодан.

ГАРДӢ گردی 1. як навъ матои пахтагии гулдори тунук, ки аз он бештар рӯймол ва баъзан курта медӯзанд: **рӯймоли гардӣ**. 2. варз. огоҳ кардани фарзани ҳариф аз маҳшавӣ дар бозӣ.

ГАРДКАМ گردکم *гуфт*. нидое, ки қиморбозон

вакти ба бозӣ партофтани бучул ва бозӣ кардани ҳамаи сарқимор мегӯянд; **гардкам задан** а) қиморбозӣ кардан; б) бозӣ кардан ба тамоми сарқимор. 2. маҷ. то охир, бебаргашт.

ГАРДКАШАК گردکشак *тех.* асбоби гарду чангро ба худ кашанда, ки барои тоза кардани ҳавои хона истифода бурда мешавад.

ГАРДНОГУЗАР گردناگذر чангногузар; чизе, ки хосияти нагузаронидани чангу гардро дорад.

ГАРДНУРӢ گردنوری нурии хока, поруи реза-реза.

ГАРДО گردа он чи мегардад, гарданда, гардон.

ГАРДОБА گردآبه гардсӯз, ки аз орду об ва равгану шир тайёр карда мешавад.

ГАРДОГАРД گرداگرد гарданда, он чи мегардад.

ГАРДОЛУД گردآلود олуда ба гард, гарднок, ба чанг олуда ва ғӯтида; **гардолуд шудан** *бот.* ба воситаи гард бордор шудан (-и гул).

ГАРДОЛУДА گردآلوده *ниг.* гардолуд.

ГАРДОЛУДШАВӢ گردآلودشوی *бот.* аз гарддон ба гардгирак ё ба ҳучайратухм рехтани гард, ки боиси бордорӣ мегардад.

гардон گردان 1. *асоси замони ҳозира аз гардон(и)дан*. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои гардонанда, даврзананда: балогардон, обгардон, саргардон...*

ГАРДОН گردان *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз гардидан*; чизи дар сайру ҳаракати мусалсал буда, чизи даврзананда; чархзананда; **гардуни гардон** фалаки гарданда; **гардон шудан** чарх задан, ба чархзанӣ даромадан; **гардон-гардон кардан (ҷойро)** *гуфт*. барои серранг ва бомаза шудани ҷойи навамкарда онро ба пиёлае гирифта, боз баргашта ба ҷойник рехтан (*қабл аз ҷойкашӣ*), ба такрор гардондан; **гардон-гардон пурсидан** *гуфт*. гаштаю баргашта пурсидан, такрор ба такрор пурсидан.

ГАРДОНА گردانه *тех.* сарчарх, чархи калони гардонанда, ки чархҳои дигари таҷхизотро мегардонад.

ГАРДОНАНДА گرداننده 1. тарзи баво-ситтаи гарданда; ба ҳаракат дароранда, чархонанда. 2. идорақунанда. 3. маҷ. тағйирдиҳанда, дигаргунқунанда.

ГАРДОН(И)ДАН گرداندن//گردانیدن тарзи баво-ситтаи гардидан. 1. чарх занондан, давр занондан, гардиш додан, ба ҳаракат овардан. 2. тофтан, ба тарафи дигар ҳамондан, қач қардан. 3. табдил додан; мубаддал сохтан, аз ҳоле ба ҳоле бадал қардан. 4. ақиб партофтан, зада ақиб андохтан, дур қардан, рондан. 5. бозовардан, пас овардан, баргардонидан. 6. рад қардан; пас фиристодан. 7. қат қардан, тоб додан. 8. чаппа қардан. 9. пиёларо пур аз чой қарда, баргашта ба чойник рехтан: гардон-гардон қардан: **чойро гардондан**. 10. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои қардан, намудан меояд: душман гардондан, дӯст гардондан, танг гардондан, гардондан аз чизе боздоштан аз чизе; тағйир додани роҳи ҳаракати чизе; варақ гардондан* варақ задан; *дами чизеро гардондан* суръати ҳаракати чизеро паст қардан; *суест қардани шиддати чизе; заминро гардондан* замини киштро рӯгардон (побел) қардан; *шудгор қардан; раъйи касеро гардондан* фикри касеро тағйир додан; *рӯй гардондан аз касе ё чизе а)* ба тарафи дигар гаштан; *рӯй тофтан аз касе ё чизе; б)* даст кашидан, сарфи назар қардан аз касе ё чизе; *рӯй гардондан ба касе ё чизе* ба касе ё чизе нигоҳ қардан, ба тарафи касе ё чизе нигариштан, рӯ овардан; **тасбеҳ гардондан** д. донаҳои тасбеҳро дар ришта ангушт зада, зикри Худо қарда («субҳоналлоҳ»), паси ҳам гузаронидан; **аз роҳ гардондан** ба рафтани касе монеъ шудан; аз рафтан боздоштан касеро; аз роҳи рафта пас овардан касеро.

ГАРДПОШ گردپاش гардпошак, абзоре барои пошидани гард ё моддаҳои захрдор барои рафъи офатҳои гиёҳӣ ва ғ.

ГАРДПОШАК گردپاشک *кишов.* мошини махсус ё дастгоҳе, ки ба воситаи он ба растаниҳо чанги доруҳо пошида мешавад.

ГАРДУН گردون 1. чарх, ароба. 2. фалак, сипехр, осмон. 3. рӯзгор; дунё, даҳр; **гарданда гардун** осмони даввор, фалаки гардон; **то ба гардун бурдан** ба осмон расондан; хеле баланд қардан.

ГАРДУНА گردونه *кит.* ароба, навъе аз ароба барои кашидани борҳои вазнин ва тӯпҳо.

ГАРДУНГУЗОР گردون گزار 1. гузоранда ва сайркунандаи осмон; гузаранда аз осмон. 2. маҷ. тезрав, тезраванда ва асарқунанда.

ГАРДУНКАШ گردون کش он чи гардун (ароба)-ро мекашад, кашандаи гардун.

ГАРДУНКУЛОҲ گردون کلاه сарбаланд, иззатманд, бузургвор.

ГАРДУННАВАРД گردون نورد фалак-паймо, осмонгард; ◊ **нолаи гардуннавард** оху нолаи ниҳоят баланд.

ГАРДУНСАВОР گردون سوار маҷ. тезрав, тундрав, тезтак; **рахши гардунсавор** аспӣ тезрав, аспӣ даванд.

ГАРДУНШУКӮҲ گردون شکوه баландмар-таба, бо шаъну шавкат; пуриктидор.

ГАРДУХОКӢ گردوخاکӣ олудашуда ба гарду хок.

ГАРДФИШОН گردفشان гарду губор аф-шонанда; хокистарафшон.

ГАРДЧЕНКУНАК گردچکنک гардсанҷ, андозагири гарду губор.

ГАРДЧИН گردچین резачин, чмаъқунандаи хурду резаҳои хар чиз.

ГАРЕВА//ГИРЕВА گریوه//گریوه *кит.* пушта, тал, теппа; **гарева навардидан** баландиву пастиро тай қардан, кӯху кӯталхоро гузаштан; ◊ **ин гареваи сахт** дунё.

ГАРЗА//ГУРЗА گرزه навъе аз мори калони захрдор.

ГАРЗАН گرزن тоҷи махсуси подшоҳони каёнӣ будааст, ки бо занҷири тилло бар болои тахт дар ростии сари подшоҳ меовехтаанд ва гӯё орошӯфта бо сад дона марвориди хар кадом ба андозаи тухми гунчишк будааст.

ГАРМ گرم 1. дорои дамои бештар аз дамои бадани инсон ё дамои муҳити атроф; боҳарорат, ҳароратдор; *муқоб. сард, хунук (мас., оби гарм, ҳавои гарм); доғ, тафсон: оши гарм, бӯи хуши пони гарм; дами гарм а)* нафаси ҳароратдор; б) маҷ. хӯроқи гарми обдор, таоми одии обакӣ. 2. ҳароратдиҳанда: **либоси гарм; на сарду на гарм** мӯътадил (*оид ба об, ҳаво*); **гарм омадан** (-и ҳаво) аз меъёр зиёд будани

гармин хаво (-и фасле). 3. *маҷ.* пурчӯшу хурӯш, самимй: **сӯҳбатамон хеле гарм буд**; **гарму сӯзон (чӯшон)** хеле боҳарорат, бо самимият; 4. *маҷ.* бомеҳр, бомуҳаббат, дилкаш: **нигоҳи гарм, чеҳраи гарм; гарм кардан** а) ҳарорат додан (*мас., об, ош, хонаро*), тафсондан; б) *киноя аз барангехтани меҳри касе ба касе; рағбат пайдо кунондан (ба коре); дили касеро (ба коре)* **гарм кардан** майлу рағбати касеро ба коре бедор кардан; **гарм шудан** а) тафсидан, ҳароратнок шудан; б) *маҷ.* пурчӯшу хурӯш гаштан, авҷ гирифтани, равнақ ёфтани; **ситорааш гарм** одами дилкашу дилпазир; **тани гарм** тани зинда; одами зинда; **гарм будан ба коре** бо рағбати тамои машғул будан бо коре; **гарми чизе будан (шудан)** саҳт ба коре машғул будан, саргарми коре будан; **гарм тофтани** а) хуб писанд афтодан; б) шинос намудан, аз ин пеш гӯё шинос будан; **гарму сардро дидан** неку бад ва сабукию саҳтии зиндагию аз сар гузарондан; **гарму хунук кардан** а) ҳарорати чизеро мӯътадил гардондан (*мас., обро*); б) *маҷ.* бо дуову чоду нисбат ба касе меҳру муҳаббат ё баръакс нафрату кароҳат барангехтан; **бозори чизеро гарм кардан** ривочу равнақ додан чизеро, авҷ гирондан кореро; **бозори чизе гарм шудан** ривочу равнақ доштан; серхаридор будани чизе; **даст ба оби хунук (гарму хунук) пазадан** кореро ичро накардан; меҳнат накардан; эркағй карда бекор гаштан; **як об гарм кунанд...** ягон маърака гузаронанд, ягон маросим барпо намоянд.

ГАРМА گرمه мевани пешпазак.

ГАРМАК گرمک 1. боқилаи дар об чӯшонидашуда. 2. навъе аз харбузаи дарунсурхи хушбӯ, ки барвақт мепазад, хандалак.

ГАРМАКФУРҶШ گرمک فروش фурӯшандаи гармак.

ГАРМАЛАФ گرم علف *бот.* як навъ алафи ботлоқӣ бо гулҳои зард.

ГАРМБҶСӢ گرم بوسى бӯсидан аз рӯи меҳру самимият.

ГАРМГОҲ گرم گاه *кит.* 1. ҷои гарм, макони гарм. 2. вақти нимрӯзӣ, вақти гармии хаво дар нисфирӯз, пешин.

ГАРМДИЛ گرم دل 1. *ниг.* дилгарм. 2. *маҷ.* ошик, дилдода, дилбаста.

ГАРМДИМОҶ گرم دماغ *маҷ.* маст, арбадакеш; сармаст, сархуш, мағрур.

ГАРМДИМОҶӢ گرم دماغى *маҷ.* сармастӣ, гурур.

ГАРМДОР گرم دار ба шавк оваранда, гарм доштани чизе (*мас., маҳфил*); ба шӯру шавк оваранда.

ГАРМДОРУ گرم دارو *ниг.* занчабил.

ГАРМИБАР گرمى بر *тех.* баранда ва гузаронандаи гармӣ.

ГАРМИБАРДОР گرمى بردار *ниг.* гармитобовар.

ГАРМИБАРДОРӢ گرمى بردارى гармибардор будан, гармитобовар будан.

ГАРМИБАХШ گرمى بخش *ниг.* гармидиҳанда.

ГАРМИГУЗАРОН گرمى گزاران *ниг.* гармибар.

ГАРМИГУЗАРОНӢ گرمى گزارانى интиқоли гармӣ; хосияти интиқоли ҳарорат дар чисмҳо.

ГАРМИҶУНҶОИШ گرمى غنجایش зарфияти гармӣ дошта, тоқати гармӣ доштан.

ГАРМИДИҲАНДА گرمى دهنده он чи гармӣ медиҳад, гармидеҳ.

ГАРМИДОР گرمى دار он ки таб ва ҳарорати бадан дорад, аз сабаби гармии миҷоз, на аз сабаби беморӣ, гарммизоч.

ГАРМИДҶСТ گرمى دوست *ниг.* гармихоҳ; рӯстаниҳои гармидӯст.

ГАРМИЁН گرمى ان як навъи кишмиш.

ГАРМИИВАЗКУНАК گرمى عوض کنک *тех.* абзори таъвизи гармӣ.

ГАРМИИВАЗКУНӢ گرمى عوض کنى *тех.* мубодилаи гармӣ, таъвизи гармӣ.

ГАРМИНИГОҲДОР گرمى نگاه دار қобилияти гармиро нигоҳдоранда, гарминогузарон.

ГАРМИНИГОҲДОРӢ گرمى نگاه دارى нигоҳдорандаи гармӣ, гарминогузаронӣ.

ГАРМИНОГУЗАР گرمى ناگزير василае, ки гармиро намегузаронад, оиқи гарминогузарон.

ГАРМИПАЗИР گرمى پذير гармопазир, қабулкунандаи ҳарорат, гузаронандаи гармӣ,

хароратгиранда.

ГАРМИСАНЧ گرمی سنچ андозагири гармо.

ГАРМИТОБОВАР گرمی تاب آور ба гармо тобоваранда, дорон хосияти вайроннашавӣ ё зарарнабинӣ аз харорати баланд.

ГАРМИХОҶ گرمی خواه киште, ки ба нашъунамояш гармӣ бештар лозим аст, гармидӯст.

ГАРМИЧА گرمیچه бемории пӯст, ки ба сабаби аз гармӣ зиёд арақ кардани инсон дар шакли доначаҳои хурд дар рӯй ва бадан пайдо мешавад.

ГАРМӢ گرمی 1. гарм будан, ҳарорат, тафс; муқоб. сардӣ, хунукӣ: гармии бадан, гармии офтоб, гармии ҳаво. 2. маҷ. чӯшу хӯруш, ривочу равнақ, авчу барор: гармин бозӣ, гармии бозор, гармии қор, гармии тамошо. 3. маҷ. самимият, меҳрубонӣ. 4. маҷ. хашмигӣ, оташинӣ, ғазабнокӣ; ҳолати тезу тундӣ; гармӣ додан ба чизе гарм кардан чизеро; ◊ гармию сардин рӯзгорро дидан (чашидан) неку бади ҳаётро аз саргузарондан; чашмро гармӣ бурдан андак ба ганаб рафтан.

ГАРМКИНӢ گرم کینی кит. душманӣ ва бадбинии саҳт.

ГАРМКУНАК گرم کنگ гуфт. абзор барои гарм кардани ҳона дар фаслҳои хунуки сол: гармкунаки барқӣ.

ГАРМКУНАНДА گرم کننده он чи гармӣ меорад, абзори гармкунак.

ГАРМКУНӢ گرم کنӣ исми амал аз гарм кардан.

ГАРМҚОҚ گرم قاق нони тунуки дар танӯр пухташуда; умуман нони дар мангана хушконидашуда.

ГАРММИЗОЧ گرم مزاج 1. он ки мизоч – табиаташ гарм аст; муқоб. хунукмизоч. 2. серғайрат, серҳаракат; оташмизоч, тундхӯ, хунгарм.

ГАРМНАФАС گرم نفس хушсӯхбат; хушмуомила.

ГАРМНИГОҶ گرم نگاه он ки нигоҳи гарм дорад, нигоҳаш самимӣ ва меҳрубонона аст.

ГАРМО گرما ҳавои гарм, гармии ҳаво; рӯзхон

баландии ҳарорати ҳаво; муқоб. сармо: дар гармон тобистон, гармову сармо; мавсими гармо тобистон.

ГАРМОБА گرمابه ҷои шустушӯ, ки оби гарм дорад, ҳаммом.

ГАРМОБАБОН گرمابه بان ҳаммомӣ, мутасаддӣ ва сарқори ҳаммом, ҳаммомчӣ.

ГАРМОБАДОР گرمابه دار соҳиби гармоба, ҳаммомӣ, дорон ҳаммом.

ГАРМОГАРМ گرم گرم дар ҳолати гарм будан, дар вақти гармиаш, хунук нашуда.

ГАРМОГАРМӢ گرمی گرمӣ :дар гармогармӣ а) дар вақти гарм будан; б) дар ҳолати мувофиқ ва мусонд, дар вақташ, дар айни вақташ, дар айни чӯшу хурӯши қоре.

ГАРМОДАРМОНӢ گرمادرمانی истифода аз гармо барои табобат ва афзоиши чараёни хун; термотерапия.

ГАРМОЗАДА گرمزده сифати феълии замони гузашти аз гармо задан; он ки аз гармон саҳти тобистон бемор шудааст, офтобзада.

ГАРМОЗАДАГӢ گرمزده گی шакли дигари сифати феълии замони гузашти аз гармозада; беморие, ки бо сабаби дар зери гармии саҳт ва дамои баланд мондан пайдо шуда, боиси сустиву заифӣ, партофт ва тундии набзи бадан мешавад, офтобзадагӣ.

ГАРМОИШ گرمایش амали гарм кардани биноҳо бо об ё ҳавои гарм аз тариқи муассисаҳои махсус (маркази гармодиҳӣ ва ғ.).

ГАРМОИШӢ گرمایشی тех. мансуб ба гармоиш; дорон хусусият ё амалкарди гармкунандагӣ.

ГАРМОӢ گرمائی 1. мансуб ба гармо. 2. он ки зуд эҳсоси гармӣ кунад ва дар баробари гармо камтоқат бошад.

ГАРМОН ю. گرمان мус. асбоби мусиқии тугмаҷадори маъруф, ки ба воситаи дамсадо мебарорад; муқ. аккордеон ва баян.

ГАРМОНИЯ ю. گرمانيه 1. бо ҳам (хеле) дар мувофиқат будани қисмҳои як чизи бутун, мутаносибии чузъ ва кулл, ҳамоҳангӣ, мавзунӣ. 2. мус. як соҳаи назарияи мусиқӣ, ки таълимоти дуруст ҷӯр кардани овозҳоро дар оҳангсозӣ дар бар мегирад. 3. мус. номи

- аккордҳои ҷудоғона.
- ГАРМОННАВОЗ** *гармановаз* он ки гармон менавозад, навозандаи гармон.
- ГАРМОСАНЧ** *ниг. гармасанч* *ниг.* хароратсанч.
- ГАРМОТАШХИС** *гарматашхис* *нав.* ташхиси бемориҳо ба воситаи гармо, термо-диагностика.
- ГАРМОҲАНГ** *гармаҳанг* 1. гуворо, хуш-гувор, дилпазир, дилнишин. 2. *ниг.* гармрафтор.
- ГАРМПУРСӢ** *гармпурсӣ* *ниг.* пурсопурсии гарму ҷӯшон, аҳволпурсии самимона.
- ГАРМРАВ** *гармрав* *кит.* 1. тундрав, тезрав; ҷусту чолок. 2. *маҷ.* машгул, саргарм. 3. дар тасаввуф – солиқ, роҳрави роҳи тариқат.
- ГАРМРАФТОР** *гармрафтор* 1. тундрав, тезрафтор. 2. ҷусту чолок, чобук; серхаракат.
- ГАРМРУХСОР** *гармруҳсор* *ниг.* гармрӯй, хуш-ҷехра, дилпазир.
- ГАРМРӢ(Ӣ)** *гармрӯӣ* соҳиби рӯи зебо, хушрӯ; ситорагарм, дилкаш.
- ГАРМСАӢР** *гармсайр* *ниг.* гармрав 1.
- ГАРМСАРӢ** *гармсарӣ* 1. муҳаббат, меҳрубонӣ. 2. мастиву сархушӣ, арбадакаштиву ҷанҷолӣ.
- ГАРМСЕЛ** *гармсел* боди гарми хушк, ки ба набототу ҳайвонот зарар мерасонад, боди сӯзон.
- ГАРМСЕЛЗАДА** *гармселзада* мевае, ки аз гармсел осеб дидааст.
- ГАРМСЕР** *гармсер* минтақае, ки дар бештарин фаслҳои сол ҳавояш гарм мешавад, минтақаи хорра.
- ГАРМСЕРӢ** *гармсерӣ* *мансуб ба гармсер.*
- ГАРМСӢҲАТ** *гармсаҳбат* он ки сӯҳбаташ форам аст, хушсӯҳбат.
- ГАРМТАБӢ** *гармтабӣ* *ниг.* гарммизоч.
- ГАРМТАК** *гармтак* *кит.* 1. тезтак, тездав, тундрав. 2. тундрон, тезрон.
- ГАРМТОЗ** *гармтоз* бо шитоб даванда, тундрав, тезрав.
- ГАРМХЕЗ** *гармхез* зудхез, тезрав, ҷусту чолок.
- ГАРМХЕЗӢ** *гармхезӣ* *маҷ.* тундравӣ, чобукӣ, тезӣ, тундрав будан.
- ГАРМХОНА** *гармхона* 1. хона(ча)и гарм-тарини ҳаммом ва гармоба, бухорхона. 2. бинои оинабандӣ барои парвариши кӯчатҳо ва зироаткорӣ дар ҳамаи фаслҳои сол; хонаи махсус, ки дар он растаниҳои гармиталаб парвариш карда мешаванд.
- ГАРМХУН** *гармхун* 1. одами боғайрату серхаракат; ҷаққон. 2. тундмизоч, тез, дилтанги зудоташиншав.
- ГАРМХУНӢ** *гармхунӣ* 1. боғайратӣ, чобукӣ, ҷусту чолок. 2. тундмизочӣ, тезӣ.
- ГАРМХУШК** *гармхушк* *ниг.* гармқоқ.
- ГАРМХӢ** *гармхӯ* *маҷ.* хушхулқ, хушахлоқ.
- ГАРМХӢӢ** *гармхӯӣ* *маҷ.* хушхӯӣ ва хуштабӣ, меҳрубонӣ.
- ГАРМЧАШМА** *гармҷашма* ҷашмаҳои дорои обҳои гарми табобатӣ.
- ГАРМЧЕҲРА** *гармҷеҳра* *ниг.* гармрӯ.
- ГАРМЧӢШӢ** *гармҷӯшӣ* сӯҳбат ва гуфтугӯи гарму самимӣ.
- ГАРМШАВӢ** *гармшавӣ* 1. *исми амал аз гарм шудан;* хароратгирӣ. 2. барангехтан, оташин шудан; **гармшавии сӯҳбат** авҷ гирифтани тафсидани сӯҳбат.
- ГАРМШИКАМӢ** *гармшиқма* *кит.* оз, хирс, тамақорӣ.
- ГАРНА** *гарна* *шакли кӯтоҳшудаи агарна.*
- ГАРНИЗОН** *фр.* *гарнизон* қисмҳои ҳарбӣ, ки дар шаҳр, қалъа ё истеҳкоми мудофиавӣ ҷойгир шудаанд, бошгоҳи ҳарбӣ, подгон.
- ГАРНИЗОНӢ** *гарнизонӣ* *мансуб ба гарнизон;* **хизмати гарнизонӣ** хизмати ҳарбӣ дар гарнизон, хизмати подгонӣ.
- ГАРНИТУР** *фр.* *гарнитур* маҷмӯи ягон чиз, ки барои истифодаи соҳаи муайян таъйин шудааст; **гарнитури мебели хонаи истиқоматӣ** мизу курсиҳо, кат ва ғ., ки ҳама якранг буда, махсус барои эҳтиёҷи манзил сохта шудааст; **гарнитури харфҳо** маҷмӯи

- харфҳои якхелаи гуногунондозаи чопӣ.
- ГАРОИДАН** گرائیدن майл ва рағбат намудан ба чизе; рӯй овардан ба чизе, гаравидан.
- ГАРОИШ//ГИРОИШ** گرایش *исми амал аз гароидан*; майлу рағбат, қасд, ният, азм.
- ГАРОН//ГИРОН** گران 1. вазнин, сангин, сақил; *муқоб.* сабук: бори гарон, гурзи гарон. 2. маҷ. сахт, бад; гарон омадан а) вазнин кардан, душворӣ намудан; б) маҷ. боиси малол, ранҷ ва ташвиш шудан. 3. нархаш баланд, пурбаҳо, қимат; *муқоб.* арзон; гарон кардан баҳои чизеро зиёд кардан; кӯҳи гарон кӯҳи бузург, кӯҳи азим; хоби гарон хоби сахт ва дарозмуддат; хомӯшии гарон хомӯшии ногувор, сукути ноҳинҷор; арзону гарон ба ҳар нархе, ки бошад; ба дил гарон гирифтагӣ чизеро дида хафа шудан, малул шудан аз чизе.
- ГАРОНБАҲО** گران بها қиматбаҳо, пурар–зиш, дорои нархи баланд.
- ГАРОНБОР//ГИРОНБОР** گران بار 1. инсон ва ҳайвоне, ки бар худ бори вазнин дорад, пурбору сангин; дарахти гаронбор дарахти пурмева. 2. маҷ. одами вазнин, пуртоқат, ботамкин.
- ГАРОНБОРӢ** گرانبارӣ гаронбор будан, сангинӣ, сангин будан.
- ГАРОНБОРОНА** گرانبارانه вазнинона, ботамкин.
- ГАРОНГӢШ** گرانگوش дорои шунавоии заиф, кар.
- ГАРОНГӢШӢ** گرانگوشӣ гаронгӯш будан, карӣ.
- ГАРОНДАСТ** گران دست он ки корро бо тааммул ва дер иҷро мекунад; *муқоб.* сабукдаст.
- ГАРОНДАСТӢ** گران دستӣ ботааммул будан; ба кундиву сустӣ, оҳиста-оҳиста анҷом додани кор; *муқоб.* сабукдастӣ.
- ГАРОНИШ** گرانش *нав., физ.* нерӯи чозибар.
- ГАРОНИШӢ** گرانشӣ *марбут ба гаронш*; нерӯи гароншиӣ.
- ГАРОНӢ** گرانی 1. вазнинӣ сангинӣ, сақилӣ. 2. душворӣ, мушкилӣ, сахтӣ. 3. ногуворӣ, ҳолати бад; гаронӣ кардан а) вазнинӣ

кардан; б) сахт ва ногувор омадан, боиси малол будан. 4. пурқиматӣ, баланднархӣ; *муқоб.* арзонӣ.

ГАРОНҚАДР گرانقدر дорои арзиш ва мартабаи баланд, боқадру қимат, боэҳтиром, бузург.

ГАРОНҚИМАТ گران قیمت *ниг.* гаронбаҳо.

ГАРОНМОЯ گرانمایه 1. гаронбаҳо, пурқимат. 2. арҷманд, олиқадр.

ГАРОНМОЯГӢ گرانمایگی гаронмоя будан, арҷмандӣ.

ГАРОННАРХ گران نرخ дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо, қиматбаҳо.

ГАРОНПОЯ گران پایه *маҷ.* баландмар–таба, олиқадр.

ГАРОНРАВ گرانرو он ки ё он чи оҳиста ва суст ҳаракат мекунад, кундрав.

ГАРОНРИКОБ گرانرکاب *кит., маҷ.* ботамкин, собитқадам.

ГАРОНРИКОБӢ گرانرکابی *кит., маҷ.* амали гаронрикоб, ботамкинӣ, собитқадамӣ.

ГАРОНСАӢР گرانسیر *кит.* оҳистарав, сустратор, кундсайр.

ГАРОНСАНГ گران سنگ 1. вазнин, дорои вазни зиёд. 2. маҷ. ботамкин, бовикор; устувор, матин.

ГАРОНСАНГӢ گران سنگӣ вазнинӣ, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНСАР گران سر мағрур, ботакаббур; маст, махмур.

ГАРОНСОЯ گرانسایه олиқадр, дорои мақом ва мартабаи баланд.

ГАРОНТАМКИН گران تمکین пуртамкин, бовикор.

ГАРОНФУРӢШ گران فروش он ки молашро қимат мефурӯшад, қиматфурӯш.

ГАРОНФУРӢШӢ گران فروشӣ амали гаронфурӯш, бо қимати зиёд фурӯхтан, қиматфурӯшӣ.

ГАРОНХЕЗ گران خیز он ки бо кундӣ ва дер аз

чо бармехезад, суфрафтор.

ГАРОНХОБ گران خواب сахтхоб; бахти гаронхоб бахти сиёҳ.

ГАРОНХОП گران خوار *кит.* 1. он чи хӯрда-наш бисёр ногувор аст. 2. *маҷ.* пурхӯр.

ГАРОНҶОН گران جان 1. сустор, кохил, танбал. 2. бадхулк, бадрафтор. 3. сахтҷон, ҷонсахт.

ГАРОНҶОНӢ گران جاني *кит.* 1. вазъ ва ҳолати гаронҷон, кохилӣ, танбалӣ, сустӣ. 2. бадхулкӣ, бадрафторӣ, номатбӯӣ.

ГАРОЯНДА گر اينده майлу рағбаткунан-да, қасд ва оҳангкунанда: гароянда кардан равона кардан, фиристодан; гароянда шудан майл кардан, қасду оҳанг кардан.

ГАРЧАНД گر چند *шакли кӯтоҳшудаи агарчанд;* ҳарчанд ки..., ҳар қадар ки..., бо вучуди он ки...; гарчанде ки... ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки...

ГАРЧИ گر چه *шакли кӯтоҳшудаи агарчи.*

ГАСТРИТ ю. گستريت *тиб.* илтиҳоби пардаи луобии меъда, газаки меъда.

ГАСТРОЭНТЕРОЛОГИЯ ю. گسترا انترا لاگيه *тиб.* як соҳаи тиб, ки бемориҳои узвҳои ҳозима ва усулҳои табобати онро меомӯзад, ҳозимашиносӣ.

ГАҲ گه *ниг.* гоҳ.

ГАҲАНБОР گهنبار *ниг.* гоҳанбор.

ГАҲБУД گهبد *кит.* хазинадор.

ГАҲВОРА گهواره 1. ҷойҳои чунбондашавандаи кӯдак то якуним-дусолағӣ, ки дасту пояшро баста, дар он мехобонанд, маҳд. 2. *маҷ.* ҷои ба вучуд омадан ва нашъунамои чизе: гаҳвораи тамаддуни башар; ♦ аз гаҳвора то лаҳад (тобут) тамоми умр, тамоми давраи зиндағӣ.

ГАҲВОРАБАНДОН گهواره بندان маросими аввалин бор ба гаҳвора бастанӣ тифли навзод.

ГАҲВОРАБАХШ گهواره بخش одати аз тарафи падару модарон ба ҳам номзад кардани писару духтари навзод, ки баъди ба балоғат расидан бояд ба издивоҷи ҳамдигар дароянд.

ГАҲВОРАПҶШ گهواره پوش *ниг.* гаҳворапӯшак.

ГАҲВОРАПҶШАК گهواره پوشك рӯпӯши муносиби ҳачми гаҳвора дӯхташуда, ки гаҳвораро бо он мепӯшонанд, пӯши болои гаҳвора, ки ба шаклу намуди гаҳвора дӯхташудааст.

ГАҲВОРАСОЗ گهواره ساز он ки аз ҷӯб гаҳвора месозад: устон гаҳвора.

ГАҲВОРАҶУНБОН گهواره جنبان 1. он ки гаҳвораро чунбонда, кӯдакро мехобонад, чунбонандаи гаҳвора. 2. *зоол.* ҳашараи сабзу зардранги пойҳояш дарози борик, ки вақти таҳдиди хатар бо пойҳои пеш рост шуда, худро чун гаҳвора алвонҷ медиҳад.

ГАҲВОРАҶУНБОНӢ گهواره جنباني амали гаҳворачунбон.

ГАҲГИР گه گیر 1. аспе, ки имкони саворӣ намедиҳад. 2. *маҷ.* саркаш.

ГАҲГИРӢ گه گیری саркашӣ, амали гаҳгир.

ГАЧ گچ моддаи сафеди шабеҳи оҳак, ки дар натиҷаи сӯзондани гачсанг ба даст меояд ва дар сохтмон (гачқорӣ), ҳайкалтарошӣ, тиб (гачбандӣ) ба кор меравад.

ГАЧА گچه *гуфт.* ангуштарини бенигин, шаба ё чизи дигар, ки дар гачабозӣ истифода мекунад.

ГАЧАБОЗӢ گچه بازی *гуфт.* бозии бачагона аст, ки асоси онро ёфтани гачаи дар мушти дастҳо пинҳонкардаи яке аз иштироккунандагонӣ он ташкил медиҳад.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *ниг.* гачбандӣ.

ГАЧКОРӢ گچکاری *ниг.* гачқорӣ: хонаи гачқорӣ.

ГАЧЧА گچه *лаҳҷ.* он ки дар сухан гуфтан забонаш мегирад, лакнатдор, алкан, сақав: бачаи гачча.

ГАЧ گچ *ниг.* гач.

ГАЧАНДУД گچ اندود андуда бо гач, гачқорӣшуда.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *тиб.* бо гач бастанӣ узви шикастаи бадан.

ГАЧБУР گچبر бинокоре, ки ба буридан ва

омода кардани гачҳои ороишӣ ва тазйинӣ машгул аст.

ГАЧБУРӢ گجبرى сохтан ва таҳия кардани гач барои сакфу деворҳои бино; буридани нақшҳои гачӣ.

ГАЧГАР گجر ниг. гачкор.

ГАЧГАРӢ گجگری ниг. гачкорӣ.

ГАЧДӢСТ گجدوست бот. гурӯҳе аз гиёҳони буттааш яксола ё чандсола аз хонаводаи маҳакҳо.

ГАЧИН گچين ниг. гачӣ.

ГАЧӢР گچير гуфт. 1. гализ, носуфта, дагал. 2. бадхулқ; якрав: **одами гачӢр**.

ГАЧӢ گچى 1. аз гач сохташуда. 2. гачдор.

ГАЧКОР گچ کار устои бо гач андовакунанда ва нақшу нигорбароранда.

ГАЧКОРӢ گچکاری 1. шугл ва касби гачкор. 2. аз гач сохта ё бо гач андова кардашуда. 3. намуди маъруфи санъати амалии ороишӣ бо истифодаи гач (*дар иморатҳо*).

ГАЧКӢБ گچ کوب 1. он ки гач мекӯбад, гачро кӯфта майдакунанда. 2. абзоре, ки ба василаи он гачро кӯфта майда мекунанд.

ГАЧКӢБӢ گچکوبى қору амали гачкӯб; кӯфтани гач, гачро кӯфта майда кардан (*пас аз пухтан*).

ГАЧПАЗ گچ پز он ки гач мепазад, коргари дар кӯра гачпазанда.

ГАЧПАЗӢ گچ پزی 1. амал ва шугли гачпаз. 2. ҷое, ки дар он сангу гачро пухта, барои истифода омода мекунанд.

ГАЧСАНГ گچ سنگ санге, ки аз он гач мепазанд.

ГАЧСОЗ گچ ساز сохт. он ки гачро барои сафед кардани бино омода месозад.

ГАЧСОЗӢ گچ سازی амал ва кори гачсоз.

ГАЧХОК گچ خاک омехтаи гач бо хок, ки дар бинокорӣ барои андоваи девор ё сафед кардани он истифода мебаранд.

ГАШ گش кит., ниг. каш.

ГАШАН گشن кит., қл. анбӯх, пур, тануманд, фарбеҳ.

ГАШАНСОР گشن سار он чи дорои анбӯҳӣ аст, анбӯх, фаровон, бисёр.

ГАШНИЗ گشنيز бот. гиёҳи алафӣ, яксола ва коштанӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки баргҳо ва саршоҳаҳои он хӯроқӣ ва нӯшбӯӣ аст ва донаи он хосияти доруй дорад, гашнич, гашнич, кашнизи.

ГАШНИЗА گشنيزه гӯраи ангур.

ГАШНИЗӢ گشنيزى марбут ба гашнич ё таҳияшуда аз он; монанди гашнич.

ГАШНИЧ//ГАШНИЧ گشنيج//گشنيج ниг. кашнич.

ГАШНИЧАК گشنيجک навъи гулдӯзии шерозаи либос.

гашт گشت 1. асоси замони гузашта аз гаштан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии гардиш: хамгашт, гулгашт...

ГАШТ گشت 1. гаштан, гардиш, ҳаракат: **гашти мошин**, **гашти қатора**, **гашти соат**. 2. сайру саёҳат, гардиш, тафарруч: **сайру гашт**. 3. рафтор, тарзи роҳгардӣ. 4. баргашт, бозгашт, риҷъат; **гашти бозор** вақти ба охир расидани савдо дар бозор; **гашти пешин** баъди пешин, баъд аз зӯҳр; **гашти рӯз** нимаи дуюми рӯз, вақти тамомшавии рӯз; **рӯз гашт** кард рӯз аз нима гузашт; **ба гашту гадоӣ баромадан** дар ба дар гашта талбандагӣ кардан. 5. дигаргунагӣ, гардидан, тағйиру таҳаввул.

ГАШТА گشته 1. сифати феълӣ аз гаштан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои шуда: **гумгашта**, **хамгашта** ва ғ.; **гашта-гашта** а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтан, баргардонда гирифтан; **гашта омадан** баргаштан, бозгаштан, авдат кардан; **гашта пурсидан** такроран пурсидан, дубора савол кардан; **гашта рафтан** бозгаштан, пас гашта рафтан.

ГАШТАК گشتک чамъомад ё шабнишинӣ ба хотири зиёфат ва сӯҳбат, ки одатан бо навбат дар хонаи яке аз иштироккунандагон

- гузаронида мешавад, гап, гапхӯрӣ.
- ГАШТАН** گشتن 1. чархидан, давр задан. 2. давр зада баромадан, чустучӯ кардан. 3. роҳ рафтан, ҳаракат кардан; гардиш кардан, сайру гашт кардан. 4. баргаштан, ричъат кардан, қафо рафтан. 5. маҷ. хамидан, поин фуromaдан, ба нишастан сар кардан. 6. тағйир ёфтан, аз ҳоле ба ҳоле даромадан; тағйир додан, дигар кардан. 7. шудан, гардидан. 8. дар феълҳои таркибӣ омада, маънои давоми амалро медиҳад: **бозӣ карда гаштан**, **давида гаштан** ва ғ.; **гашта гирифта** дар *ҷое*, *коре* давом додан ба *коре*; **нафас гаштан** дам ба дарун афтодан, нафаскашӣ душвор шудан; **пас гаштан** баргаштан, ақиб гаштан, ба ҷои омада пас рафтани; **дар пайи чизе гаштан** аз паси чизе шудан; ба чустучӯи чизе машғул шудан; **забон (на)гаштан** ба чизе изҳор карда (на)тавонистан чизеро (*аз рӯи мулоҳиза, истиҳола ё андешае*); **бо касе гаштан** бо касе ишқбозӣ кардан.
- ГАШТАНИ** گشتنی баргаштанӣ, нияти гашта омадан доштан.
- ГАШТАСАР** گشتهسر саргашта, саргардон.
- ГАШТЗАНИ** گشتزنی гардиш, гашт задан.
- ГАШТИРҶЗӢ** گشتروزی аввали нимаи дуюми рӯз; нимаи дуюми рӯз: **кори гаштирӯзӣ**.
- ГАШТӢ** گشتی *марбут* ба **гашт**; ниғаҳбон ё посбон, ки дар минтақаи муайян гашт мезанад, маъмури гашт.
- ГАШТОГАШТ** گشتاگشت гардишкунон, гаштугузор.
- ГАШТОР** گشتار гаштугузор, сайр, чарх задан.
- ГАШТОРӢ** گشتاری *марбут* ба **гаштор**; таъвилӣ.
- ГАШТУГУЗОР** گشتوگزار 1. гардиш, сайру тамошо. 2. давр зада гаштан, кадамзанӣ дар посбонӣ.
- ГВАРДИЯ** фр. گوردیه 1. аскарони хоса барои муҳофизати сардори давлат ва сарлашкарҳо; қисмҳои баргузида ва имтиёзноки лашкар, горд: **гвардияи миллӣ**. 2. таър. дар Армияи Шӯравӣ ба қисму кӯшунҳое, ки корнамоиҳои аълои ҷангӣ, интизом ва муташаккилӣ нишон медоданд, номи қисму кӯшуни гвардия дода мешуд.
- ГЕВА** گیوه кҳи. навъи пойафзоли бепешнае, ки

тагаш аз чарм ё латтаҳои ба ҳам часпонидашуда ва рӯяш аз ресмони бофта иборат аст, чева.

ГЕВАКАШ گیوهکش косибе, ки гева месозад; пойафзолдӯз.

ГЕЙЗЕР исп. گيزير чашмаи вулкони оби гарм, ки вақт ба вақт обаш фаввора зада мебарояд.

ГЕКТАР ю. گکتر воҳиди андозаи масоҳати замин, ки ба даҳ ҳазор метри мураббаъ баробар аст.

ГЕКТО ю. گکتا *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб* ба маънои сад, сад карат: **гектоватт** сад ватт, **гектолитр** сад литр, **гектометр** сад метр ва ғ.

ГЕКТОВАТТ گیکتاوات ю. сад ватт.

ГЕКТОЛИТР گیکتالتر ю. сад метр.

ГЕКТОМЕТР گیکتامتر ю. сад метр.

ГЕЛИЙ лот. گلی унсурҳои химиявӣ аз гурӯҳи газҳои инертӣ, ки бинобар сабуқӣ ва дарнагирандагиаш дар ҳавопаймоӣ ба кор бурда мешавад.

ГЕЛИО ю. گلیа *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб*, ба маънои Офтоб ва нерӯи вай: **гелиодастгоҳ**, **гелиотехника**...

ГЕЛИОГРАФИЯ ю. گلیاگرفیه *нуч.* соҳаи астрономие, ки ба таҳқиқи Офтоб машғул аст.

ГЕЛИОДАСТГОҲ گليادستگاه абзоре, ки ба воситаи нерӯи нурҳои Офтоб амал мекунад.

ГЕЛИОМАРКАЗӢ گليامركزى :**низоми гелио-**марказии олам *нуч.* таълимоте, ки Офтобро маркази ҳаракати сайёраҳо ҳисоб мекунад.

ГЕЛИОМЕТР ю. گليامتر *нуч.* асбоби оптикӣ барои чен кардани кутрҳои ба назар намоёни ҷирмҳои осмонӣ.

ГЕЛИОТЕХНИКА ю. گلياتخنيکه *тех.* соҳаи техника, ки роҳҳои истифодаи нерӯи Офтобро меомӯзад.

ГЕЛОС گيلاس меваест аз ҷинси олуболу: **гелоси зард**, **гелоси сурх**, **гелоси саврӣ**.

ГЕЛОСӢ گيلاسى *мансуб* ба **гелос**; **мураббон**

гелосӣ мураббои аз гелос пухташуда.

ГЕМАТОЛОГИЯ ю. *گمتالاجیه* тиб. соҳаи илми тиб, ки таркиб ва хусусиятҳои хун, бемориҳои хун ва роҳҳои муолиҷаи онҳоро меомӯзад, хуншиносӣ.

ГЕМОГЛОБИН ю. *گмаگلابин* биол. моддаи сурхранги хун; қисми таркибии пулакчаҳои сурхи хун.

ГЕН ю. *گن* биол. одитарин омили таъмини ирсият аз насле ба насли дигар; сиришт. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои асл ва мабдаи пайдоиш ва ҳосилшавии чизе: гидроген, оксиген ва ғ.*

ГЕНДЕР *گندر* нав. чинс, чинсият (мард ва зан).

ГЕНДЕРӢ *گندری* нав., мансуб ба гендер; чинсӣ: аз **пуктан назари гендерӣ** (*асосан дар мавриди ҳифозати ҳуқуқи занон кор фармуда мешавад*).

ГЕНЕЗИС ю. *گنзيس* фалс. пайдоиш, асл ва ҷараёни ташаккули ҳодисаҳои инкишофёбанда, усули таквин.

ГЕНЕРАЛ лот. *گنرال* ҳ. 1. унвони олии ҳарбӣ ва рутбаи шахсони роҳбарикунандан қувваҳои мусаллаҳ; **генерали армия** (артиш) унвони олии генералӣ. 2. қисми аввали унвон ва рутбаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: **генерал-майор**, **генерал-лейтенант**, **генерал-полковник**.

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР лот. *گنرلگوبرتار* таър. ҳокими ягон кишвар ё вилоят дар Русияи подшоҳӣ ва баъзе мамлакатҳо, ки ҳокимияти ҳарбии маъмурӣ ба дасти ӯ супорида шудааст: **генерал-губернатори кишвари Туркистон**.

ГЕНЕРАЛИССИМУС лот. *گнрлссимос* оли-тарин рутбаи ҳарбӣ, ки ба сардорони лашкар барои хизматҳои бисёр барҷастаи ҳарбӣ дода мешавад; шахсе, ки ин рутбаро дорад.

ГЕНЕРАЛИТЕТ лот. *گنрлтит* ҳайати фармондеҳии олии артиш, ҳайати қумандонҳои олии қувваҳои мусаллаҳ.

ГЕНЕРАЛӢ *گنرلي* мансуб ба генерал: **мансаби генералӣ**, **рутбаи генералӣ**; **нақшаи генералӣ** нақшаи асосӣ ва умумии дарбаргирандаи чорабиниҳои муҳим; **ситоди генералӣ**

мақоми олии идоракунӣ ба кори тамоми сохторҳои ҳарбии мамлакат.

ГЕНЕРАТОР лот. *گنرتار* тех. чиҳоз, олат ё мошине, ки нерӯи механикиро ба нерӯи барқӣ табдил медиҳад, табдилдиҳандаи барқ.

ГЕНЕРАТОРӢ *گنرتارى* мансуб ба генератор; **гази генераторӣ** газе, ки дар генератори газ ҳосил карда мешавад.

ГЕНЕТИКА ю. *گنتیکه* биол. як соҳаи илми биология, ки ирсият, пайдоиш ва тағйирёбии онро меомӯзад, наслшиносӣ.

ГЕНЕТИКӢ *گنتیکی* мансуб ба генетика.

ГЕНОТСИД ю. *گناتسид* сиёсати аз рӯи аломатҳои наҷодӣ, миллӣ, қавмӣ ё динӣ несту нобуд кардани гурӯҳи алоҳидаи аҳоли.

ГЕНОФОНД ю. *گنэфанд* биол. сириштмоя, муҳандисии генӣ, бахши беҳтарин ва хушзоти чизе; **генофонди миллат** сириштмояи миллат, беҳтарин намояндаҳои миллат.

ГЕНСОЗӢ *گنسازی* бахши илми биология дар бораи пажӯҳиш ва таҳқиқи ирсият ва пайдоишу тағйирёбии ҳуҷайраҳо ва усули истифодаи онҳо.

ГЕОБОТАНИКА ю. *گياباتنيکه* соҳаи ботаника, ки сохт, таркиб, инкишоф ва паҳншавии гурӯҳҳои растаниро дар алоқамандӣ бо ҳок, обу ҳаво ва омилҳои дигар меомӯзад.

ГЕОГРАФИЯ ю. *گياگرفيه* ниг. **ҷуғрофия**.

ГЕОДЕЗИЯ ю. *گيادزيه* илме, ки шакл, андоза ва майдони ҷозибан Заминро омӯхта, қитъаҳои гуногуни рӯи Заминро харита мекашад ва ба нақша мегирад, заминсанҷӣ.

ГЕОДЕЗӢ *گيادزی* мансуб ба геодезия.

ГЕОЛОГИЯ ю. *گيالاگيه* илме, ки сохт, таркиб, қонунҳои инкишоф ва таърихи қишри Замин ва тарзҳои ҷустуҷӯи маъданҳоро меомӯзад, заминшиносӣ, илми замин.

ГЕОМЕТРИЯ ю. *گيامتریه* ниг. ҳандаса.

ГЕОСЕНТРИЗМ ю. *گياستنريزم* нуҷ. таъ-лимоти юнониёни қадим дар бораи Замин, ки гӯё Замин маркази беҳаракати коинот буда,

Офтоб ва сайёраҳои дигар дар атрофи он давр мезадаанд. Ин таълимот баъди ба вучуд омадани низоми гелиоцентри Коперник илман рад шудааст.

ГЕОФИЗИКА ю. گیافیزیکه маҷмӯи илмҳои, ки хосияти физикии кураи Замин, сохти дохилӣ, ҳодисаҳои физикии дар қабатҳои саҳти Замин рӯйдихандаро меомӯзад.

ГЕОФИЗИКӢ گیافیزیکی маъсуб ба геофизика: усули геофизикӣ.

ГЕОХИМИЯ ю. گیاхимیه илме, ки тар-кибҳои химиявии Замин ва дар қишри Замин паҳн ва ҷойгир шудани унсурҳои химиявино меомӯзад.

ГЕПАТИТ ю. گیپیتیت номи умумии бемориҳои илтиҳоби ҷигар.

ГЕПО//ГИПО گیا//گپا кит. таомест, ки гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва ғ. ба шиканбаи гӯсфанд печонда, мурҷ ё қаламфур пошида мепазанд.

ГЕРАН ю. گرن ниг. анҷибар.

ГЕРБ олм. گرب аломати шартии фарқкунандаи ягон давлат, шаҳр ё қавм, ки дар байрак, мӯҳр ва пулҳо нақш меёбад, нишон, нишони миллӣ.

ГЕРБАРИЙ лот. گبریی бот. маҷмӯаи баргу гиёҳҳои хушқарда, барои таҳқиқи биологӣ.

ГЕРБИТСИД лот. گربیتсид моддаҳои химиявӣ барои нест кардани алафҳои бегона.

ГЕРМАНИЙ олм. گرمینی унсури химиявие, ки аз моддаи саҳти нукратоби қалъа-гимонанд иборат буда, дар радиотехника ва шишасозӣ истифода мешавад.

ГЕРМАНИЙ گرمینی маъсуб ба Германия (Олмон): забонҳои германӣ.

ГЕРОИН лот. گراین навъи маводи муҳаддири саҳтаъсир.

ГЕРОНТОЛОГИЯ ю. گرانتالاجیه тиб. илм дар бораи пир шудани мавҷудоти зинда, ба шумули одам ва омӯзиши сабабҳои дарозумрӣ.

ГЕС گیس шакли кӯтоҳшудаи гесу.

ГЕСБОФ گیسباف 1. амали бофтани риштаҳои

қолин. 2. ба шакли гесу бофтани гесу.

ГЕСБОФӢ گیسبافی амали бофтани гесу.

ГЕСТАПО олм. گستاپا таър. политсияи махфии давлатӣ дар Олмони фашистӣ, ки яке аз муассисаҳои асосии террористии фашизм маҳсуб мегардад.

ГЕСУ//ГЕСӮ گیسو мӯи дарози занон, мӯи бофтаи занон, печа, милла; гесуи мушқин мӯи сиёҳи муаттар; гесуи тобдәда мӯи бофта; ◊ гесуи чанг торҳои чанг.

ГЕСУБАНД گیسوبند 1. навори абрешимӣ барои бастании гесу. 2. асбоби зинат барои халонида мондан бар мӯи.

ГЕСУБУРИДА گیسوبریده кҳн., таҳқ., маҷ. зани бадахлок, беҳаё.

ГЕСУДОР گیسودار мӯйдор, кокулдор.

ГЕТИАФРӮЗ گیتیافروز оламтоб, равшанкунандаи ҷаҳон, ҷаҳонафрӯз; ◊ шамъи гетиафрӯз Офтоб.

ГЕТИБОН گیتیбан кит. ҷаҳонбон, пуштибони ҷаҳон.

ГЕТИДОР گیتیدار кит. ҷаҳондор, соҳиби дунё, худованди олам.

ГЕТИКУШО(Ӣ) گیتیکشای(ی) ҷаҳонкушо, ҷаҳонгир, оламгир.

ГЕТИНАВАРД گیتینورد ҷаҳонгард, сайркунандаи ҷаҳон, сайёҳ.

ГЕТИНАМО(Ӣ) گیتینمای(ی) ҷаҳоннамо; оинаи гетинамо(Ӣ) ниг. оина (-и ҷаҳоннамо).

ГЕТИНИГОР گیتинگار ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИОРО گیتیآра ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИПАЖӮҲ گیتیپژوه ҷаҳонҷӯй, ҷаҳонпажӯҳ.

ГЕТИПАЙМО گیتипیما ҷаҳонпаймо, ҷаҳонсард.

ГЕТИПАНОҲ گیتипناه 1. кит. ҷаҳонпаноҳ, пуштибони олам. 2. маҷ. подшоҳи тавоно ва қудратманд.

ГЕТИСИТОН گيتىستان چаҳонгир, чаҳонкушо.

ГЕТИФУРҶЗ گيتى فروز *ниг.* гетиафрӯз.

ГЕТИШИНОС گيتىشناس дунёшинос, чаҳоншинос, чаҳондида.

ГЕТӢ گيتى чаҳон, дунё, олам.

ГЕТТО *ит.* گيتا дар баъзе мамлакатҳо маҳаллаи махсус, ки гурӯҳи муайяни аҳолии аз ҷиҳати ирқ ё дин фарқдоштаро зӯран ба он ҷо мекӯчонанд.

ГЕҶОН گهان *кит.* гайҳон, дунё, чаҳон, олам.

ГЕҶОНХИДЕВ گهان خديو *ниг.* гайҳонхидев.

ГИГАБАЙТ *ю.* گيگهبيت *итт.* дар иттилоотшиносӣ воҳиди ченаки ҳаҷми ҳофизаи компютер аст, ки ба 2^{30} (10) байт баробар аст.

ГИГИЕНА *ю.* گيگينه *ниг.* бехдошт.

ГИГИЕНӢ گيگيني *ниг.* бехдоштӢ.

ГИГРО- *ю.* گيگرا ҷузъи пешини калима–ҳои мураккаб ба маънои намӣ, рутубат: **гигрометр**, **гигроскоп**...

ГИГРОМЕТР گيگرامتر *асбоби ченкуниши* намии (рутубат) ҳаво.

ГИГРОСКОП *ю.* گيگراسكاپ *асбобе*, ки тағйирёбии намии ҳаворо нишон медиҳад, рутубатнигор.

ГИГРОСКОПӢ گيگراسكابي *намиро* ба худ мекашидагӣ, намкаш; **пахтаи гигроскопӣ** пахтаи тозаи намкаш, ки дар тиб ба кор меравад.

ГИДРА *ю.* گيدره 1. дар асотири Юнони Қадим мори (аждаҳои) чандсара, ки агар як сарашро буранд, гӯё ба ҷои он ду сари нав пайдо мешудааст. 2. *зоол.* маҳлуқи бемӯҳраи обӣ.

ГИДРАТ *ю.* گيدرت *хим.* маҳсули пайвастанавии об бо моддаҳои органикӣ ва гайриорганикӣ.

ГИДРО- *ю.* گيدرا ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои об ва обӣ: **гидрогенератор**, **гидрогеология** ва ғ.

ГИДРОАГРЕГАТ *ю.* گيدراگريگт гид–ротур–

бина ва гидрогенератори бо наварди умумӣ пайваста.

ГИДРОГЕН *ю.* گيدراگن *унсури химиявиест* иборат аз гази берангу бӯи сабук, ки бо оксиген пайвастан шуда, обро ташкил медиҳад, обзо.

ГИДРОГЕНЕРАТОР *ю.* گيدراگنرتار *генераторе*, ки нерӯи обро ба нерӯи барқ табдил медиҳад, муваллиди барқи обӣ.

ГИДРОГЕОЛОГИЯ *ю.* گيدراگيالايگه *омӯзиши* обҳои зеризаминӣ.

ГИДРОДИНАМИКА *ю.* گيدرادينميگه *қисми гидромеханика*, ки қонунҳои ҳаракати моеот ва таъсири мутақобили онҳоро ба ҷисмҳои сахт меомӯзад.

ГИДРОДИНАМИКӢ گيدرادينميگي *мансуб ба* гидродинамика.

ГИДРОЛИЗ *ю.* گيدراليز *хим.* аз ҳам ҷудо шудани химиявии моддаҳои мураккаб бо таъсири об.

ГИДРОЛОГИЯ *ю.* گيدرالايگه *илми омӯзиши* обҳои рӯизаминӣ (*дарё, кӯл, ботлоқ, обанборҳо ва ғ.*).

ГИДРОМЕЛИОРАТИВӢ گيدراملى آرتيوى *мансуб ба* гидромелиоратсия: **факултаи гидромелиоративӣ**.

ГИДРОМЕЛИОРАТСИЯ *ю.* گيدراملى آرتسيه *илми обёрӣ* қардани замин.

ГИДРОТЕХНИКА *ю.* گيدراتخنيگه *тех.* фанни истифода аз обҳои табиӣ.

ГИДРОТУРБИНА *ю.* گيدراتروبينه *муҳаррике*, ки ба воситаи қувваи об навардро ба ҳаракат мебарорад.

ГИДЯ//ГАДЯ گديه *гадой, гадой* қардан.

ГИДЯПАРАСТ//ГАДЯПАРАСТ گديه پرست *он* ки дар хирси гадоист, дӯстдорандаи гадой, гадои ҳарис ва шилқин.

ГИЁ گيا *ниг.* гиёҳ.

ГИЁБУН گيابن *буттаи* гиёҳ.

ГИЁҒ گياغ *шакли дигари* гиёҳ.

ГИЁДОРУ گيادارو *гиёҳи* дорӯӣ.

ГИЁЗОР گیازار *ниг.* алафзор.

ГИЁОСО گیا آسا гиёхмонанд, ба шакли гиёх.

ГИЁХОК گیاهاک хоки тираранги ҳосилхез, ки аз пӯсидани гиёхҳо ва гайра пайдо мешавад.

ГИЁХОР گیاهخوار *ниг.* гиёххор.

ГИЁҲ گیاه алаф, наботот, растани гайричӯбӣ; **гиёҳи баҳорӣ** алафи аввали баҳор; **гиёҳи бегона** *ниг.* бегона (алафи бегона); **гиёҳи хурӯӣ** алафе, ки нокошта худ рӯидааст.

ГИЁҲАК گیاهک *шакли тасғири* гиёх.

ГИЁҲДАРМОНӢ گیاهدرمانی *нав.* табобат аз роҳи истифодаи гиёхҳои дармонбахшу табобатӣ.

ГИЁҲЗОР گیاهزار алафзор, марғзор.

ГИЁҲӢ گیاهی *марбут ба* гиёх; сохташуда аз гиёх, алафӣ.

ГИЁҲМАНД گیاهمند *гуфт.* кӯкнорӣ, бангӣ.

ГИЁҲНОМА گیاهنامه китоб дар бораи гиёхҳо ва алафҳои гуногун, махсусан гиёхҳои табобатӣ.

ГИЁҲОБА گیاهآبه шарбати алафӣ, шар-бати гиёҳӣ.

ГИЁҲОН گیاهان *бот.* дастае аз мавҷудоти зинда, ки таҳриқпазиранд, вале ҳаракати худ ба худ надоранд ва дар ҷояшон нашоу нумӯъ мекунанд.

ГИЁҲПИЗИШК گیاهپزشک *нав.* пизишке, ки бо гиёх беморонро табобат мекунад.

ГИЁҲПИЗИШКӢ گیاهپزشکی амалу шуг-ли гиёхпизишк, баҳши илмии тиб, ки ба табобати беморон ба воситаи гиёхҳо ва таҳқиқи хусусиятҳои дармонии гиёхҳо машғул аст.

ГИЁҲХОР گیاهخوار *зоол.* алафхӯр, ҳайвоне, ки бештар ӯ фақат хӯроки он алаф аст.

ГИЁҲХОРӢ گیاهخواری гиёххор будан, алафхӯр будан.

ГИЁҲХӢРД گیاهخورد *ниг.* гиёххор.

ГИЁҲШИНОС گیاهشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши гиёхону растаниҳо машғул аст, мутахассис ва коршиноси гиёҳшиносӣ, набототшинос.

ГИЁҲШИНОСӢ گیاهشناسی шоҳае аз илми ҳаётшиносӣ, ки ба шиносӣ, радабандӣ ва пажӯҳиши гиёхҳо иртибот дорад, набототшиносӣ.

ГИЗ گیز :дандон **гиз кардан** *гуфт.* а) дандон нишон додан; б) хандонлаб, кушодчехра.

ГИЗОФ گزاف *ниг.* газоф.

ГИЗОФА گزافه *ниг.* газофа.

ГИЗОФГӢӢ گزافگوی бехудагӯ, сергап, ҳарзагӯӣ.

ГИЗОФКОР گزافکار бехудакор.

ГИЛ گل 1. хоке, ки бо об омехта шудааст, лой; хоки саҳт ва хушк; **гили ба оташ тобовар** *ниг.* гилмоя; **кори гил** корҳои марбут ба хок (аз қабилӣ хандақ қандану хок қандан, лой қардан *ва г.*); **гил задан** бо лой маҳкам қардан; **гил қардан** лой тайёр қардан. 2. *мач.* хоку туроб, турбат; **гили арманӣ** // **гили сурх** гиле, ки барои шустушӯ мисли собун истифода мебаранд; **г** **гили одам** хоке, ки *тибқи* ривоятҳои динӣ Одам аз он сохта шудааст.

ГИЛА گله шиква, шикоят, норизогӣ аз муносибати каси шинос ӯ наздик; **гила доштан** шикваву шикоят доштан, норозӣ будан; **гила қардан** шикваву шикоят изҳор намудан.

ГИЛАГУЗОРӢ گله گزاری шикваву ши-коят, изҳори норозигӣ аз ягон амалу муносибат.

ГИЛАКУНОН گله کنان *феъли ҳол аз* **гила қардан**; шикояткунон, дар ҳолати гила қардан.

ГИЛАМАНД گله مند шиквакунонда; шикояткунонда: **гиламанд шудан** аз касе шикваву шикоят қардан аз касе, изҳори норозигӣ қардан аз касе.

ГИЛАМАНДОНА گله مندانه бо гиламандӣ, шикоятмандона, гила изҳор қарда: **гиламандона гап задан**.

ГИЛАНДУД گل اندود бо гилу лой андовашуда, бо гил пӯшида.

ГИЛАОМЕЗ گله آميزз шикоятomez, бо оҳанги гила ва шиква.

ГИЛАОМЕЗОНА گله آميزانه *ниг.* гила-мандона.

ГИЛБЎТА گل بوته гили ба оташ тобовар, ки аз он барои гудозиши филизот бӯта месозанд.

ГИЛГАР گل گر *ниг.* гилкор.

ГИЛГИР گل گیر *тех.* порчай пластикӣ ё оҳанӣ, ки дар пушти чархҳои автомобилҳо ва дигар васоити нақлиёт барои пешгирӣ аз пошидани лою гил васл мешавад.

ГИЛГИН گلگين *ниг.* гилӣ; сохташуда аз гил.

ГИЛФИЛМОН گلغلمان *гуфт.* лойолуд, огуштаи гилу лой.

ГИЛДОР گلدار дорои лойю гил, лойдор.

ГИЛЗА олм. گيلزه 1. найи махсуси филизӣ барои тири милтиқ, тўп ва ғ., ки ба даруни он борути меандозанд ва дар бунаш барои даргирондан пистонак мегузоранд: **гилзан тир**. 2. найчай папирос, ки дар нўгаши тамоку дорад: **гилзан папирос, коғази гилза**.

ГИЛЕМ گلیم навъе аз палоси пашмин ё нимпашмин, ки ба фарши хона, кат, суфа ва ғ. густурда, бар рӯяш менишинанд, қолини бепат; қолин.

ГИЛЕМБОФ گلیم باف он ки гилем мебофад, бофандаи гилем; қолинбоф.

ГИЛЕМБОФӢ گلیم بافی амали бофтани гилем.

ГИЛЕМПОРА گلیم پاره пораи гилем, гилеми даридан кӯҳна.

ГИЛЕМФУРҶШ گلیم فروش он ки гилем мефурӯшад, фурӯшандаи гилем.

ГИЛЕМФУРҶШӢ گلیم فروشی фурӯхтани гилем, гилем савдо кардан.

ГИЛЕМЧА گلیمچه гилеми хурд.

ГИЛИН گلین 1. гилдор, гилолуд. 2. аз гил сохташуда, хокӣ: **кулбаи гилин, хонаи гилин**.

ГИЛӢ گلی *ниг.* гилин.

ГИЛКАШ گلکش 1. коргари сохтмон, ки лойю гилро ба ҷои кори устоҳои андовагару

лойгар ҳамл мекунад. 2. зарфи ҷўбӣ ё оҳанӣ, ки дар он лойю қум мешӯранд.

ГИЛКАШӢ گلکشӣ амали бурдану овардани гил, кори гилкаш.

ГИЛКОР گلکار коргари бинокор ва устое, ки дар сохтану таъмири биноҳо бо гилу лойю хишт кор мекунад, банно.

ГИЛКОРӢ گلکاری 1. шугл ва касби гилкор. 2. корҳои андова кардан, лой кардану девор задан ва хишт мондан дар бинокорӣ.

ГИЛМОЛА گلماه *ниг.* андова.

ГИЛМОЛӢ گلماӣ амали молидани гил ба чизе барои покиза ва тоза кардани чизе ё пӯшондан ва рӯпӯш кардани девор, андова кардан.

ГИЛМОЯ گلمايه гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ГИЛМҶХРА گل مهره 1. *кҳн.* мӯхраи гилин; кулӯлаи гилӣ, ки бо ҷўби дарози найчамонанд барои шикори гунчишк ва парандаҳои шабеҳи он меандохтанд. 2. *кит., киноя аз* ҷисми одамизод, ки гӯё аз дусад мӯхра ё порчай устухон иборат аст.

ГИЛНОК گلناک олудаи гил, лойнок, лойолуд.

ГИЛОБА گلابه хоки обомехта, лойоба.

ГИЛОЛУД گل آلود олуда ба гил, лойолуд; гилнок: **оби гилолуд**.

ГИЛОЛУДА گل آلوده *ниг.* гилолуд.

ГИЛОЯ گلایه *кит., ниг.* гила.

ГИЛОЯКУНОН گلایه کنان *кит., ниг.* гилакунон.

ГИЛОЯОМЕЗ گلایه آميز *кит., ниг.* гилаomez.

ГИЛТОБӢ گلتابӣ пухтани гил, аз гили хом тайёр кардани хишти пухта.

ГИЛФАРШ گلفر фаршаш аз гил, фаршаш хокӣ, заминӣ.

ГИЛХОК گلخاک *хим.* оксиди алюминий, ки як навъ моддаи сафеди кристаллӣ аст.

ГИЛХОРА گلخاره *кит.* кирми лойхӯрак.

ГИМНАЗИЯ ю. گیمنازیه мактаби тахсилоти

умумии миёна бо таълимоти амиқи баъзе фанҳо (*одатан фанҳои башарӣ*).

ГИМНАСТИКА ю. *гимнастик* маҷмӯи машқҳои махсуси ҷисмонӣ барои тарбияи бадан, варзиши бадан; **гимнастикаи муолиҷавӣ** варзиш бо мақсади муолиҷаи ягон беморӣ.

ГИМНАСТИКӢ *гимнастикӣ* мансуб ба гимнастика: **асбобҳои гимнастикӣ**.

ГИНЕКОЛОГИЯ ю. *гинкалагӣ* тиб. илми бемориҳои занона.

ГИНЕКОЛОГӢ *гинкалагӣ* мансуб ба гинекология.

ГИПЕРБОЛА ю. *гипербале* *риёз.* хати қачи мусаттаҳ, ки иборат аз шоҳаҳои номаҳдуд аст; қатъи зойд.

ГИПЕРТРОФИЯ ю. *гипертрофи* 1. тиб. аз ҳад зиёд калон шудани ягон узви бадан дар натиҷаи касали ё қори вазнин, ё машқи аз ҳад зиёд (*мас., дар варзишгарон*); бешин-арушдӣ, рушди беш аз ҳад. 2. аз ҳадди эътидол гузашта хеле калон шуда рафтани чизе.

ГИПНОЗ ю. *гипназ* 1. ҳолати махсуси ба хоб наздики одам ва ҳайвоноти олий, ки ба таври сунъӣ бо роҳи талқин ба вучуд оварда мешавад. 2. қувваи талқин, тариқи хобравонӣ бо роҳи талқин, бо талқин иродани касеро ба худ итоат кунонидан: **бо гипноз муолиҷа кардан** усули гипнозро ба қор бурда, муолиҷа кардан.

ГИПНОЗГАР *гипназгар* ниг. гипнозкунанда.

ГИПНОЗКУНАНДА *гипназкунанда* 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **гипноз кардан**. 2. он ки гипноз мекунад, гипнозгар.

ГИПНОТИЗМ ю. *гипнатизм* 1. таълимот дар бораи ҳодисаҳои гипноз. 2. маҷмӯи ҳодисаҳои оид ба гипноз.

ГИПО *гип* ниг. гепо.

ГИПОТЕНУЗА ю. *гипотенуза* *риёз.* тарафи муқобили кунҷи рост воқеъгардидаи секунҷаи росткунҷа, ватари зовияи қоима.

ГИПС ю. *гипс* маъд. маъдане, ки онро тафсонда, гачи пухта ва ғ. ҳосил мекунад ва дар истехсолоти чинию шиша ва дар шикастабандии ягон узви бадан, яъне гачбандӣ

истифода мебаранд, гачсанг, гулгач; **гипс кардан** *гупт.* гачбандӣ кардан.

гир *гир* 1. *асоси замони ҳозира аз гирифтани*. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои* гиранда, азхудкунанда, ахзкунанда: **дастгир**, **моҳигир**, **чаҳонгир**...

ГИРАНДА *гиранда* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **гирифтани**; азхудкунанда азкунанда; ситонанда; **сағи гиранда** сағи газанда.

ГИРГИРАК *гиргир* бозичаи аз қоғаз сохта ба нӯги ҷӯб шинонда, ки вақти ба пеш ҳаракат додан чарх мезанад.

ГИРГИРАКБОЗӢ *гиргиркӯзӣ* 1. бозии бачагон бо гиргирак. 2. бозии бачагона, ки ҳамчун қоида як нафар аз иштироккунандагони он барои даст расондан аз паси дигарон медавад ва бачаи даст расондашуда ҳамин амалро бо дигарон давом медихад.

ГИРД *гирд* 1. доирашакл, мудаввар. 2. атроф, давр, пиромун; **гирди...** // **ба гирди...** дар атрофи..., пиромуни..., ба даври...; аз **гирди...** аз атрофи..., гирдогирди...; **гирд-гирди...** атрофи..., давродаври...; **гирду атроф** // **гирду канор** // **гирду пеш** давродавр, ҳама ҷониби маҳалле, атроф; **гирд гаштан** давр задан; **гирди чизе гаштан** дар атрофи чизе чарх задан, давродаври чизе гаштан; **гирд гардондан** чарх занондан, тоб додан; **гирд нишастан** доира нишастан, давра зада нишастан; **гирд овардан** чамъ кардан, гун кардан; **гирд омадан** чамъ шудан, гун шудан; **гирди номи касе гаштан** аз паси касе болидан, обрӯи каси дигарро паноҳгоҳи худ қарор додан: **гирду гун кардан** ба тартиб андохтан, ба тартиб овардани чизе.

-**гирд** *гирд* *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* шаҳри аз ҷониби касе бунёдшуда: **Доробгирд**, **Сиёвахшгирд**.

ГИРДА *гирде* 1. доирашакл, мудаввар. 2. *варз.* чизи паҳни доирашакл барои ҳаво додан ба дурӣ; ◊ **гирдан** **Моҳ** курси **Моҳ**.

ГИРДАК *гирдак* 1. чизи мудаввари хурд. 2. *мач.* хайма, хиргоҳ.

ГИРДАКОН *гирдакан* кит. чормағз, чавз.

ГИРДАПАЗ *гирдеп* нонвое, ки нони гирда мепазад.

ГИРДАПАРТОЙ *گرده پرتایی* *варз.* навъи бози-ҳои варзиш аз рӯи ба дурӣ ҳаво додани гирда.

ГИРДАРӮ *گرده رو* дорои рӯи гирда, кулӯларӯӣ, кулчарӯӣ.

ГИРДАСӮҲОН *گرده سوهان* сӯҳони мудаввар, сӯҳони гирд.

ГИРДБАГИРДОН *گردبگردان* атрофиён, дар атрофи касе қарор доштагон, мулозимон.

ГИРДБОД *گردباد* боди саҳт ва тезу тунде, ки чангу хок ва хасу хошокро печонда, сутунвор ба ҳаво мебарорад; \diamond **гирдбоди ҳаводис** тӯфони ҳодисаҳо, печутоби ҳодисаҳо.

ГИРДБОДА *گردباده* *ниг.* гирдбод.

ГИРДБОДМОНАНД *گردبادمانند* ба монанди гирдбод, ба сони гирдбод, гирдбодвор, пурпечутоб.

ГИРДБОДОСО *گردبادآسا* *ниг.* гирдбод-монанд.

ГИРДБОЛИШ *گردبالش* болишти гирду хурд, ки ҳангоми хоб зери сар мегузорад.

ГИРДБОН *گردبان* кӯҳони шутур.

ГИРДБОФ *گردباف* вежагии он чи ки гирд ё ба шакли ҳалқамонанд бофта шудааст.

ГИРДБУР *گردبر* *тех.* арраи устувонай барои сӯроҳ кардани чӯбу оҳан.

ГИРДГАРД *گردگرد* он чи ба шакли доира ҳаракат мекунад, гирдгардон, гирдгарданда; доиравор.

ГИРДГАРДАНДА *گردگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз гирд гаштан*; чархзананда, гирдгардон, печутобхӯранда.

ГИРДГАРДОН *گردگردان* *феъли ҳол аз гирд гаштан*; гирдгарданда, чархзананда.

ГИРДГОҲ *گردگاه* *кит.* камар, миён.

ГИРДДАНДОН *گردندان* дандонгирд, он ки дандонҳои гирду мудаввар дорад.

ГИРДИҲАМОӢ *گردهم آبی* *нав.* чамъомади оммавӣ барои муҳокимаи озоди ягон масса-ъалаи сиёсӣ ё мавзӯи муҳимми дигар, митинг.

ГИРДӢ *گردی* *кит.* доирашаклӣ, мудавварӣ, лӯндағӣ.

ГИРДНО *گردنا* *ниг.* гардано.

ГИРДМОН *گردمان* 1. моҳи шаби чордах, моҳи пурра. 2. *мач.* зеборӯ, чехраи зебо.

ГИРДОБ *گردآب* 1. ҷои давр зада-давр зада фуру рафтани оби равон дар наҳр, дарё ё баҳр. 2. *мач.* ҷои хатарнок, ҷои ҳалокатовар; *ба тариқи истиора:* **гирдоби андеша**, **гирдоби фикру хаёл**, **гирдоби фалокат**, **гирдоби фано** *ва ғ.*

ГИРДОБВАШ *گردابوش* гирдобмонанд, ба худ печандаи фурураванда.

ГИРДОВАРАНДА *گردآورنده* 1. он ки чизҳоеро чамъоварӣ мекунад. 2. он ки хабарҳо, шиор, матолиб ва осори илмӣ чамъ меорад, мураттиб.

ГИРДОВАРӢ *گردآوری* *исми амал аз гирд овардан*; чамъоварӣ; андӯхтан.

ГИРДОГИРД *گرداگرد* атроф, пиромун, ҳама тарафҳои чизе.

ГИРДОМАДА *گردآمده* *сифати феълии замони гузашта аз гирд омадан*; чамъомада, чамъшуда, гуншуда дар як ҷой, фароҳам-омада дар ҷое.

ГИРДПЕЧ *گردپچ* муҳосира, давродавр печо-нида гирифтани.

ГИРДПОӢ *گردپای* *кит.* атрофи тахт, гирдогирди тахт, нишастгоҳ, пиромуни нишастгоҳ.

ГИРДРОН *گردران* қисмати пургӯшти рони гӯсфанд, гов ва монанди онҳо.

ГИРДРӮӢ *گردروی* *ниг.* гирдарӯ.

ГИРДСӮЗ *گردسوز* :**чароғи гирдсӯз** чароғе, ки пилтааш ба таври мудаввар ҷойгир шудааст.

ГИРДУ *گردو* *ниг.* гирдакон.

ГИРДУБОЗӢ *گردوبازی* *ниг.* чормағзбозӣ.

ГИРДХОН *گردخان* 1. суфра ва дастархони гирду мудаввар. 2. *мач.* осмон.

ГИРЕБОН *گريبان* он қисми либос, ки аз сари

сина сар шуда, атрофи гарданро фаро мегирад, яқа, яха; **гиребон даридан** (**пора кардан, чок намудан**) ба дод омадан, изхори бетоқатӣ кардан (*дар марги касе ё аз афсӯсу пушаймонӣ*); **гиребони худро гирифтан** (**доштан**) ба аломати хайронӣ аз гиребони либоси худ доштан, изхори хайрат кардан, хайрон шудан; **гиребони худро халос (раҳо) кардан** худро аз қайде раҳо кардан, аз чанги касе озод шудан; **аз гиребони касе гирифтан** ба касе дарафтодан; ба касе даъво кардан, муддаӣ шудан; **аз як гиребон сар баровардан** (**кашидан**) муттаҳид шудан, ҳамфикру хамақида шудан дар иҷрои коре; **ба гиребони касе часпидан** даъвогар шудан аз касе; **о даст ба гиребон шудан** ба касе дарафтодан; дар чангу ҷидол будан; **аввал гиребони худро бӯй кун!** аввал айб ва камбудии худро бидон (баъд ба дигарон айб гир).

ГИРЕБОНБАНД **گریبان بند** ресмоне, ки бо он гиребонро мебанданд, банди гиребон.

ГИРЕБОНГИР **گریبان گیر** ба гиребон часпанда; домангир, муддаӣ; **гиребонгири касе шудан** (**гардидан**) *мач.* гирифторқунандаи касе шудан; ба касе даъвогар шудан.

ГИРЕБОНГИРӢ **گریبان گیری** амал ва кори гиребонгир, банди гиребон гирифтан.

ГИРЕБОНДАРИДА **گریبان دریده** 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз гиребон даридан*; он ки гиребони либосаш даридааст. 2. *мач.* чабрдида, азобкашида.

ГИРЕБОНӢ **گریبانی** *марбут ва мансуб ба гиребон*; беостин, либоси махсуси мардонаи беостин.

ГИРЕБОНКУШОД **گریبان کشاد** бо тугмаҳои боз, дорои гиребони яла, гиребонкушода.

ГИРЕБОНКУШОДА **گریبان کشاده** *ниг.* гиребонкушод.

ГИРЕБОНЧОК **گریبان چاک** 1. дорои гиребони дарида. 2. *мач.* ҳарҷоғард, беҳудагард. 3. *мач.* бо гаму андӯх, гамбор.

ГИРЕБОНЯЛА **گریبان یله** гиребонкушода: куртаи гиребоняла.

ГИРЕВА **گریوه** *ниг.* гарева.

ГИРЕВОЗ **گریواز** *кит.* гарданбанд; марворид,

лаъл ва дигар сангҳои зинативу қиматбаҳои ба ришта кашидашуда.

ГИРЕХ **گره** 1. банд, уқда, ки дар натиҷаи бастанӣ чизе пайдо мешавад: **гирех бастан**, **гирехро кушодан**. 2. кулӯлача ва лӯндачаҳое, ки дар решаи дарахтон пайдо мешавад. 3. банд ва уқдаҳое, ки дар узви инсон ва хайвон мавҷуд аст; мафсил. 4. чин, очинги пешонӣ: **гирехи абрӯ**, **гирехи пешонӣ**; **абрӯ гирех кардан** хашму ғазаб изҳор кардан, қавоқ андохтан. 5. *мач.* мушкилӣ, душворӣ; печдарпечӣ, бесарунӯғӣ; монеа; **гирех боз кардан** масъалаеро ҳал кардан, мушкилиеро осон намудан; **гирех во гардидан** кушода шудани уқда, ҳал шудани масъала, иҷро шудани коре; **бартараф шудани душворие**; **гирехи чизеро кушодан** масъалаи мушкили чизеро ҳал намудан; мушкилеро осон гардонидан; **гирех кушода шудан** масъала ҳал гардидан; монеа бартараф гаштан; **мушт гирех кардан** (**намудан**) мушт фушурдан; **сари гирех ёфт шуд** роҳи бартараф кардани душворӣ пайдо шуд.

ГИРЕХБАНД **گره بند** банди ресмоне, ки бо он як бари либос бо бари дигараш баста мешавад; тугмабанд, ангула.

ГИРЕХБАСТА **گره بسته** 1. вежагии он чи ки гирех зада бошанд. 2. *мач.* пӯшида, мубхам, номаълум.

ГИРЕХБУР **گره بر** *кит.* кисабур; дузд, таррор.

ГИРЕХГИР **گره گیر** *кит.* 1. гирехдор, гирехнок; **абрӯи гирехгир** абрӯи хамида; абрӯи пурчин. 2. *мач.* печутобдор; чингила: **зулфи гирехгир**.

ГИРЕХГОҲ **گره گاه** ҷои гирех, ҷое, ки дар он ҷо гирех зада мешавад.

ГИРЕХДОР **گره دار** 1. богирех, гирехнок. 2. пурчин, пурожанг: **рӯи (чехраи) гирехдор**.

ГИРЕХЗАДА **گره زده** гирехнок, пурчин.

ГИРЕХЗАӢ **گره زنی** амали гирех задан.

ГИРЕХКУШО **گره کشا** *мач.* мушкилкушо, мушкилосонқун, ҳалқунандаи ягон масъала, бартарафқунандаи душворӣ.

ГИРЕХКУШО(Ӣ) (**گره کشای**) *ниг.* гирехкушо.

ГИРЕХКУШОӢ **گره کشایی** мушкилкушоӣ, осон кардани мушкили касон.

ГИРЕХМҮ(Ӣ) (گره‌موی) он ки мӯйҳои пурпеч дорад, чингиламӯй.

ГИРЕХПЕЧ گره‌پیچ гирех бар гирех, печ дар печ, печ-печ, печида (дархам).

ГИРЕХПЕШОНӢ گره‌پیشانی маҷ. бадқаҳр, абус, гундхӯ.

ГИРӢН گریان 1. феъли ҳоли замони ҳозира аз гиристан; гирӢн-гирӢн дар ҳолати гиристан, ашкрезон; гирӢну гирӢн // гирӢну нолон ашкрезон, сӯхтаву пухта; гирӢн шудан гирия кардан. 2. сифати феълии замони ҳозира аз гиристан; гириянда, ашкрез, ашкбор.

ГИРӢН(И)ДАН گریانیدن//گریاندن тарзи бавоситан гиристан; гирия кунондан, водор намудан ба гириякунӣ.

ГИРӢНЧАК گریانچک гуфт. бисёр гириякунанда, сергирия; бачаи гирӢнчак бачаи инчики сергирия.

ГИРӢНЧАКӢ گریانچکی бисёр гириякунӣ, сергирия будан.

ГИРИМ//ГИРУМ گيرم гуфт. гиранда, толиб, талабгор.

ГИРИСТАН گريستن гирия кардан, ашк рехтан, оби дида чорӣ кардан: зор-зор гиристан, ҳой-ҳой гиристан; филиқ-филиқ (фих-фих) гиристан бо овози наст гирия кардан; \diamond хун гиристан гирияи чоносӯз кардан; ҳиққосзанон гиристан ҳиқ-ҳиқ карда гиристан, саҳт гирия кардан; хунгосзанон гиристан бо овози баланд гирия кардан, овоз бароварда гирия кардан; гиристанни абр боридани борон; гиристанни шамъ об шудани шамъ ҳангоми сӯхтан; ҳар кас барои мурдан худ мегирияд (зарб.) ҳар кас дар гами худ мебошад.

гирифт گرفت асоси замони гузашта аз гирифттан.

ГИРИФТ گرفت гирифтани Моҳу Офтоб, хусуфу кусуф; гирифт кардан ҳалал пайдо кардан, иллат ёфттан; банд шудан.

ГИРИФТА گرفته 1. сифати феълии замони гузашта аз гирифттан; гирифта бурдан чизеро бо худ аз ҷое ба ҷои дигар бурдан. 2. ҳалалдор, бечо, хира: таъби гирифта бедимоғӣ; кайфпарадагӣ. 3. хаста, хирри: овози гирифта. 4. тира; абрнок; дим; \diamond забони гирифта забони лакнатдор; сари

худро гирифта рафттан худро ҳалос карда рафттан; ба танҳои ҷоеро тарк кардан.

ГИРИФТАГӢ گرفتگی 1. тарзи дигари сифати феълии замони гузашта аз гирифттан; лакнатдорӣ, гирифтазабонӣ. 2. чин доштани пешониву абрӯ, дархам кашидашуда, абус, туршрӯ.

ГИРИФТАЗАБОН گرفته‌زبان он ки ҳангоми гуфтор забонаш дармемонад, алкан, лакнатзабон.

ГИРИФТАЛАБ گرفته‌لب 1. лаббаста. 2. маҷ. хомӯш.

ГИРИФТАН گرفتن 1. чизеро аз ҷое бо даст бардоштан: қаламро гирифттан, телпакро аз сар гирифттан, чодир аз рӯй гирифттан. 2. доштан бо даст, қапидан; даст гирифттан а) доштан, ба қабза даровардан; б) маҷ. дастгир кардан. 3. қабул кардан, пазируфттан: ин шайх мурид намегирифт; ҳеч касро шарик нагирам ҳам, туро мегирам. 4. ишғол кардан, забт кардан; соҳиб шудан, ба даст даровардан: мактуб гирифттан, кина дардил гирифттан, аз хондан завқ гирифттан; розигии касеро гирифттан розигии касеро ба даст овардан. 5. рӯндан, ба даст овардан, бардоштан; аз худ кардан, дарёфттан ҳосил гирифттан. 6. банд кардан, садд шудан, бастан пеши чизеро: даҳонро маҳкам гирифттан даҳонро маҳкам пушондан. 7. ситондан, зӯран рӯндан, рабудан; товон гирифттан, чарима гирифттан зарари чизе ё касеро расидан ё пардохтан. 8. ба нумув даромадан, нумув кардан, сабзидан, амал кардан ниҳол гирифттан. 9. тарошидан, буридан: мӯйсар гирифттан, нохун гирифттан, риш гирифттан; сар гирифттан сар буридан. 10. сакта пайдо кардан, лакнат пайдо намудан; забонаш гирифттан забонаш дармонд; овозаш гирифттан овозаш хаста шуд. 11. сайд кардан, шикор кардан, доштан: моҳӣ гирифттан; дар шикор ду оҳу гирифттан. 12. воқеъ шудани кусуфу хусуфи Офтобу Моҳ. 13. маҷ. зан кардан, ба издивоҷ даровардан. 14. маҷ. хӯрдан, тановул кардан; нӯшидан: нон гирифттан, ош гирифттан, қадаҳ гирифттан. 15. фарз кардан, тасаввур кардан; гирем... фарз кунем...; тасаввур кунем...; ба пеши чашм гирифттан пеши назар овардан, тасаввур кардан. 16. бо масдарҳо яқоя омада, сар шудан ва давом доштани амалро мефаҳмонад. 17. дар таркибҳои феълии омада, барои ҳуди шахс иҷро карда шудани амалро мефаҳмонад: кашида гирифттан, навишта

гирифтан, харида **гирифтан**. 18. *ҳамчун феълӣ ёридиҳанда феълҳои таркибӣ месозад*: пешвоз **гирифтан**, авч **гирифтан**, барор **гирифтан**, дам **гирифтан**, нишон **гирифтан**, ором **гирифтан**, рухсат **гирифтан**, фаро **гирифтан**; **гирифтани вақт** гузаронидани вақт; **нафас гирифтан** нафас кашидан; **ном гирифтан** *ниг.* **ном**; **оташ гирифтан** а) шўълавар шудан, даргирифтан, сўхтан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, оташин шудан; **печонда гирифтан** ихота кардан, даври касе ё чизеро ихота кардан; **унс гирифтан** одат кардан; қарин шудан; **фаро гирифтан** *ниг.* **фаро**; **хун гирифтан** *касоро* аз хуни ноҳақ рехтааш дар талвосаи ҷон мондани касе; аз хуни ноҳақ рехташуда бо ягон тариқ ҷазо дидани касе; **қарор гирифтан** ором шудан, таскин ёфтан; **акси чизеро гирифтан** мунъакис гардонидан; сурати чизеро бардоштан; **зери назар гирифтан** назорат кардан; дар мадди назар қарор додан; **зери по гирифтан** ба таги по андохтан; **роҳеро пеш гирифтан** ба роҳе рафтан; ба воситае амал кардан; **тарафи касеро гирифтан** касеро ҳимоя кардан, аз касе тарафгирӣ кардан, касеро ҷонибдорӣ кардан; **худро ба даст гирифтан** худро доштан ва идора кардан (*мас., дар вақти хашм*); **шакли чизеро гирифтан** ба шакли чизе даромадан, ба сурате зоҳир шудан; аз **дасти касе гирифтан** ба касе мадад расондан; аз **пои касе гирифтан** ба касе часпидан, ба касе ноҳақ муддаӣ шудан; **ба гап гирифтан** ба гап андохта боздоштан, ба гап андармон кардан; **ба назар гирифтан** эътибор додан, аҳамият додан; **ба ҳисоб гирифтан** а) дар назар доштан; б) ҳисоб кардан; **◇ ҷонро ба каф гирифта...** бо тамоми қувва..., бо чидду ҷаҳди тамом...; худро ба хатар андохта...

ГИРИФТАНИЙ *گرفتني* *сифати феълӣи замони оянда аз гирифтан*; лоиқи гирифтан; он чи бояд гирифта шавад; **гирифтаний шудан** *чизеро* майл ва қасди гирифтан кардан, гирифтан хоستان *чизеро*; **хабар гирифтаний** хабар гирифтан хоستان, нияти хабаргирӣ доштан.

ГИРИФТАХОТИР *گرفته خاطر* ғамгин, андӯхгин, маъюс, хафа.

ГИРИФТОР *گرفتار* 1. ба банду қайди чизе афтида, побанд, асир: **гирифторони ситам**. 2. саргарм, машғул. 3. *маҷ.* ошиқ, дилдода; **гирифтор гардидан (гаштан) // гирифтор омадан // гирифтор шудан** а) ба банду қайд

афтодан, ба даст афтодан; б) дучор шудан; в) *маҷ.* мафтун шудан, ошиқ шудан; **гирифтори дарде будан** ба дарде мубтало будан, дардманд будан; **гирифтори чизе кардан** ба чизе дучор гардонидан, мубтало кардан.

ГИРИФТОРИЙ *گرفتاری* 1. вазъ ва ҳолати бисёр саҳт ва озордиҳанда, вобастагӣ, тааллуқ доштан. 2. ба қайд афтодан, дар банд будан; асирӣ, асорат; аз даст додани озодӣ ё оромиши хотир. 3. *маҷ.* ошиқӣ, мафтунӣ.

ГИРИФТУГИР *گرفتوگیر* *ниг.* гирудор 1.

ГИРИФТУМОН *گرفتومان* *ниг.* гирумон.

ГИРИҲА *گره* *зоол.* кана, канаи шутур.

ГИРКИШ *گريش* *гуфт.* ба воситаи сағ касеро пеш кардан, сағро ба касе ҳамлавар сохтан, сағро киш-киш додан.

ГИРО *گيرا* 1. гиранда; *чизеро* саҳт гиранда, маҳкам доранда; **дасти гиरो** саҳтгиранда; **дасти пурзӯр**. 2. асбоби оҳанинест дар оҳангарӣ барои фушурда нигоҳ доштани чизҳои дигар (*мас., дар вақти сўҳонкорӣ*). 3. қапқон, дом.

ГИРОГИР *گيرايگر* 1. дорудор, доругир, гирифтугир, ҳабскунӣ. 2. кашокаш, гирудор, задухӯрд. 3. пайгирона, дунбола-гирона; қариб баробари ҳам.

ГИРОИДАН *گرايدن* *ниг.* гароидан.

ГИРОИШ *گرايش* *ниг.* гароиш.

ГИРОЙ *گرايي* 1. қуввати гирандагӣ, гиरो будан. 2. таъсиргузаронӣ.

ГИРОМӢ *گرامي* киромӣ, арчманд, азиз, мӯхтарам, муқаррам; **гиромӣ доштан** иззат кардан, эҳтиром намудан.

ГИРОНДАН *گراندن* 1. *тарзи бавоситаи гирифтан*. 2. даргирондан, афрӯхтан: **оташ гирондан**, **ҷароғ гирондан**; **◇ худашро гирондааст** хароб (лоғар) шудааст; хаставу беҳол гаштааст.

ГИРУДОР *گرودار* 1. афтударафт, дастбаги-ребонӣ, пархош, хархаша, кашмакаш. 2. ҳабсу дастгиркунӣ, шиканчадиҳӣ, таъқиб. 3. *маҷ.* рафтор, муомила.

ГИРУМОН *گرومان* тақопӯ, даводав; ҳаракату

кӯшиши зиёд дар ичрои коре.

ГИРЯ گريه ҳолати аз чашм ашк рехтан, ки аз гаму андӯх ё таассуроти сахт пайдо мешавад; **гирия гулӯгир** гирия сахти нафасгир; **гирия ниҳонӣ** ашкрезии пинҳонӣ, дарун-дарун гиристан; **гирияву зорӣ** ашк рехта зорӣ қардан; **гирияву нола** доду фиғон бо ашкрезӣ; **гирия қардан** ашк рехтан, гиристан, гирён шудан; **гирия омадан** ҳолати пайдо шудани ашк аз шиддати ғам, ба гирия моил шудан; **гирия бардоштан** сахт гирия қардан, овоз бароварда гиристан; **гирия сар** додан якбора гиристан; **ба гирия даромадан** гиристан, гирия сар қардан; **бо ҳой-ҳой гирия қардан** бо доду фиғон гиристан; ◊ **гирия абр** борон.

ГИРЯАНГЕЗ گريه‌انگيز *ниг.* **гириявар.**

ГИРЯНДА گرينده *сифати феълии замони ҳозира аз гиристан;* гириякунанда, гирён, ашкрез, ашкбор.

ГИРЯОВАР گريه‌آور ашқовар; ба дараҷае (таъсирбахш), ки гирия меоварад; ҳузновар, ҳузнангез.

ГИРЯОЛУД گريه‌آلود ашқолуд, осори гирия дар чашму рӯ.

ГИРЯОМЕЗ گريه‌آمиз омехта бо гирия, гирия-олуд; **овози гирияomez.**

ГИСТОЛОГИЯ *ю.* گيستلاگيه *ниг.* **бофташиносӣ.**

ГИТАРА *лот.* گيتره навъи асбоби тордори мусиқӣ.

ГИТАРАНАВОЗ گيتره‌نواز он ки гитара менавозад, навозандаи гитара.

ГИТАРАНАВОЗӢ گيتره‌نوازي амал ва шуғли гитаранавоз.

ГИЧ گچ ҳайратзада, саргаранг; **бо майнаи гич** бо сари гаранг; **сари (майнаи) касеро гич қардан** касеро гаранг қардан; **сар (майна) гич шудан** гаранг шудан, ҳеч чизро нафаҳмидан.

ГИЧЧА گيجه *ниг.* **кичча.**

ГЛИТСЕРИН *ю.* گليسيرين *моеи шарбатмонанди гализ, ки бо усули химиявӣ аз равған ҳосил карда, дар тиб ва техника истифода мебаранд.*

ГЛОБАЛИЗАТСИЯ *фр.* گلوبليزتسيه *нав.* 1. фарогирии тамоми рӯи Замин; ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонигарой. 2. с. сиёсати хориҷии давлате, ки он ба мудоҳила ба қорҳои дохилии мамлакатҳои дигар ва бо зӯрӣ бор қардани иродаи худ ба дигарон асос ёфтааст; тамоюли ҳукмрони тамоми ҷаҳон шудан.

ГЛОБУС *лот.* گلوبوس кураи Замин, кураи ҷуғрофиёӣ, ки ба пояи амудӣ насб гардида, дар меҳвари худ давр мезанад.

ГЛЮКОЗА *ю.* گليوكازه моддаи ширин, ки дар таркиби аксари меваҳо (*махсусан ангур, анҷир, олу*) мавҷуд аст ва дар саноат бо гидролизи крахмал ҳосил мекунад (*дар қаннодӣ, машруботсозӣ ва тиб истифода мешавад*).

ГНОСЕОЛОГИЯ *ю.* گناسيالوگيه *фалс.* назарияи маърифат – таълимот роҷеъ ба имконияти оламу дарқ қардани инсон, меъёри ҳақиқат ва дурустии маърифат.

ГНОСЕОЛОГӢ گناسيالوگي *фалс.* **мансуб ба гносеология.**

ГНОСТИЦИЗМ *ю.* گناستيسيزم *фалс.* ҷараёни динии фалсафии насронӣ, ки мувофиқи таълимоти он дониши инсон гӯё на аз таъсири ашё ва ҳодисаҳои олами моддӣ, балки дар натиҷаи илҳомӣ илоҳӣ пайдо шудааст.

ГОВ گاو 1. қорпои шоху сумдори ширдеҳи маъруф, гав; аз **гови шохзан** огили **холӣ беҳ** (*зарб*); **гови дӯшой** // **гови ҷӯшой** модагови ширдеҳ; **гови Замин** гови афсонавӣ, ки гӯё Замин дар шохҳои он, худӣ гов болои моҳӣ ва моҳӣ ба рӯи об қарор гирифта будааст; **гови қорӣ** гове, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов, наргов. 2. қадаҳ, суроҳӣ, чом, зарфи шароб, ки ба шакли гов сохта шудааст; **гови зарин** чоми тиллоӣ, ки ба сурати гов сохта шудааст. 3. *маҷ.* пахлавон, мубориз, далер. 4. *маҷ.* бузург, калон, муътабар. 5. *маҷ.* нодон, аблаҳ, аҳмақ; ◊ **гови анбарзой** (ё анбар) ҳайвони баҳрӣ, ки аз он анбар мегиранд; **гови баҳрӣ** (ё дарё) *ниг.* **гови анбарзой;** **гови кӯҳӣ** гавазн; **гови нар дӯшидан** кори беҳуда қардан; **гов бар ганҷ рондан** давлатманд ва тавонгар шудан, соҳиби сарват гардидан (*шиора ба афсонае, ки деҳқоне дар вақти шудгор ганҷ ёфта будааст*); **гов дар хирман қардан** касеро кори касеро помол қардан, расво қардан, кори касеро табоҳ сохтан; **бурчи**

- Гов // бурчи Савр ё Гови сипеҳр аз рӯи тақвими қадим номи бурчи дуҷум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ; соли гов *ниг.* бақар.
- ГОВАРС** گاورس *бот.* арзани манҷурӣ, ки монанди чойчуворӣ буда, баландиаш то 4 метр мешавад ва ҳамчун хӯроки чорво истифода мегардад.
- ГОВАРСА** گاورسه 1. *ниг.* говарс. 2. донаи реза ба андозан як арзан, ки аз тило ва нуқра месохтанд; **говарсан нуқрагин киноя** аз гавҳари теғ, обу тоби шамшер, ки аз тобиши мавҷҳои шамшер иборат аст.
- ГОВБАНД** گاو بند банди калон, дарзаи бузург (-и алаф *ва ғ.*).
- ГОВБАНДӢ** گاو بندی бастанӣ гов: хавлии (чоӣ) говбандӣ.
- ГОВБОЗ** گاو باز 1. паҳлавоне, ки говро мебардорад. 2. *варз.* он ки пиёда ё савора бо гов мечангад. 3. он ки парвариш ё хариду фурӯши гов шугли дӯстдоштаи ӯст.
- ГОВБОЗӢ** گاو بازی амали говбоз, говро ба бозӣ гирифтани ва бо он мубориза кардан, бозии миллии мардуми Испания.
- ГОВБОН** گاو بان нигоҳубинкунандаи гов; парвокунандаи гов; подабон.
- ГОВБОНӢ** گاو بانӣ амал ва шугли говбон, подабонӣ.
- ГОВБОРА** گاو باره *ниг.* говбон.
- ГОВГАДАНГ** گاو گدنگ *гуфт.* мисли гов қўпал, калонҷуссаи бефаҳм, лаванд.
- ГОВГОҲ** گاو گاه чоҳи амиқу чуқур ва васеъ.
- ГОВГУМ** گاو گوم нимторикии бегоҳирӯзӣ, ки дида шинохтани чизҳо душвор мегардад, шомгоҳ.
- ГОВГУН** گاو گون *ниг.* говгум.
- ГОВГҶШ** گاو گوش аспе, ки параҳои гӯшаш ба тарафи рӯи гӯш хобида бошад.
- ГОВДИЛ** گاو دل 1. нотарс, часур. 2. *кит.* аҳмак, нодон.
- ГОВДОР** گاو دار он ки ба парвариш ва нигоҳбонии гов машғул аст.
- ГОВДОРӢ** گاو داری 1. амал ва шугли говдор. 2. чос, ки дар он чо барои истехсоли шири гӯшт ва фурӯши маҳсулоти ширию гӯшти гов парвариш мекунад.
- ГОВДУМ** گاو دم *кит.* асбоби мусиқии карнай-монанд, карнайи хурд.
- ГОВДҶШ** گاو دوش 1. он ки дӯшидани говҳо шугли ӯст (*дар чорводорӣ*), говҷӯш. 2. *кит.* зарфи саркушод ва тағаш танг, ки маъмулан бо он шир мечӯшанд.
- ГОВДҶША** گاو دوشе зарфи сафолини дугӯшаи маҳсуси ширдӯшӣ, хурма.
- ГОВДҶШӢ** گاو دوشӣ дӯшидани гов, ширҷӯшӣ, говҷӯшӣ.
- ГОВЁЛ** فر. گاو يال *зоол.* навъи тимсоҳ, ки беш аз шаш метр дарозӣ дошта, дар манотиқи Ҷинд ва Укёнусия зиндагӣ мекунад.
- ГОВЗАБОН** گاو زبان *бот.* гиёҳе, ки барги он ба забони гов монанд аст ва гули онро дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд.
- ГОВЗАНБҶР** گاو زنبور *зоол.* як чинси занбӯри калон.
- ГОВЗАҲРА** گاو زهره 1. моддаи сангмонанде, ки дар захираи гов пайдо мешавад ва дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунад. 2. *мач.* нотарс, шучоъ, далер.
- ГОВЗҶР** گاو زور он ки ниҳоят қавӣ аст; одами зӯр; он ки бе таълиму машқ дар гӯштингири мохир аст.
- ГОВЗҶРӢ** گاو زوری *гуфт., мач.* ниҳояти зӯрӣ, боқувватии аз ҳад зиёд; **говзӯрӣ кардан** а) зӯри зиёд нишон додан; б) *мач.* зулму ситам кардан.
- ГОВИГАРӢ** گاو يگری беадабӣ; бефаҳмӣ, бефаросатӣ.
- ГОВИЗАНА** گاو زنه номи навое аз мусиқӣ.
- ГОВӢ** گاو 1. *марбут ба гов.* 2. таҳияшуда ё бадастомада аз гов. 3. *мач.* нодонӣ, аблаҳӣ, беҳирадӣ.
- ГОВКАШ** گاو کش бардорандаи гов, пурзӯр, боқувват.
- ГОВКИСА** گاو كيسه гове, ки дорои лаккаҳои

сафеду сиёҳ аст; \diamond **говкиса ба чарм андар** будан оқибати кор маълум набудан.

ГОВЛАНД(Ӣ) گولند(ی) *гуфт.* мисли гов калону бешуур; беакл, лаванд.

ГОВМАЛАХ گاملخ *зоол.* як чинси малахи калон.

ГОВМАРГӢ گومرگی *тиб.* вабои гов, говмирӢ.

ГОВМЕШ گومیش *зоол.* чорпоест аз чинси гов, ки тани бузург, гардани гафси кӯтоҳ ва шоҳҳои калони хамида дорад.

ГОВМИРӢ گومیری *ниг.* говмаргӢ.

ГОВМОНАНД گومانند *монанди* гов, ба сони гов, шабеҳи гов.

ГОВМОҲӢ گوماهی *зоол.* делфин.

ГОВОРА I گواره *шакли кӯтоҳшудаи* **гоҳвора II** гаҳвора.

ГОВОРА II گواره *кит.* галаи гов, подаи гов.

ГОВОҲАН گواهن *кишов.* олати оҳанишест, ки ба нӯги испор (омоч) насб карда, заминро шудгор мекунад, поза, оҳани омоч, оҳани чуфт.

ГОВПАЙКАР گاپیکر *одами кавиҳайкал, бузургчусса, говҳайат; гурзи говпайкар* *ниг.* говсар (гурзи говсар).

ГОВПАРАСТ گاپرست *он ки говро маъбудӣ худ қарор дода, парастииш мекунад.*

ГОВПАРАСТӢ گاپرستی *амали говпараст (говпарастӣ ва муқаддас шумурдаи он барои гурӯҳе аз мардуми Ҳинд хос аст).*

ГОВПОӢ گاپایی *чаронидани говҳо; нигоҳубини гов, говбонӣ, подабонӣ.*

ГОВПОӢ گاپایی *парвокунандаи гов, говбон.*

ГОВПӢСТ گاپوست *1. пӯсти гов, ки дар он зар мерехтанд. 2. маҷ.* воҳиди андозагирии вазн, қинтор (воҳиди андозагирии вазн, ки ба 57-59 кг баробар будааст).

ГОВРАВҒАН گاوروغن *равгане, ки аз маскаи гов таҳия мешавад, равгани зард.*

ГОВРАНГ گاورنگ *говмонанд; гурзи говранг* *ниг.* говсар (гурзи говсар).

ГОВРИШ گاوریش *1. гуфт.* он ки риши дарози гулӣ дорад. *2. маҷ.* одами гӯл, аҳмақ, аблаҳ, бефаҳм.

ГОВРОН گاوران *ронандаи говҳо дар вақти чуфтронӣ ё бурдан ба чарогоҳ.*

ГОВРОНА گاورانه *калтаки говронӣ, чӯбдасти говрон.*

ГОВРОНӢ گاورانی *рондани говҳо ба чарогоҳ ва ғ.*

ГОВРӢӢ گاوروی *он ки рӯяш монанди гов аст, говчеҳра, говшакл.*

ГОВСАНДУҚ گاو صندوق *сандуқи калони оҳанӣ барои ниғаҳдории пул ва ашӯи қимат.*

ГОВСАР گوسر *1. чӯбе, ки дар болои чодар ё хайма насб мекунад. 2. ниг.* **говсор:** гурзи говсар. *3. аз айбҳои асп.*

ГОВСОР گوسار *ба шакли сари гов, говмонанд, говшакл; гурзи говсор таър.* гурзе, ки сараш монанди сари гов ва шоҳдор будааст.

ГОВТАБӢӢ گاطبعی *кит., маҷ.* аблаҳӣ, нодонӣ, беҳирадӣ.

ГОВТОЗ گواتاز *киноя аз касе, ки лофи зӯрмандӣ ва паҳлавонӣ мезанад ва худро ба душман голиб нишон медиҳад.*

ГОВТОЗӢ گواتازی *киноя аз таҳдид, тарсонидан.*

ГОВХАЛТА گاوخلته *халтаи калон.*

ГОВХОНА گاوخانه *биное барои баста нигоҳ доштани говҳо; оғил.*

ГОВХӢӢР گاوخور *маҷ.* пурхӢӢр, бисёрхӢӢр.

ГОВЧАРОН گاوچران *он ки говро ба чаро мебарад, чаронандаи гов, говпой, говбон.*

ГОВЧАРОНӢ گاوچرانی *говпой, говбонӣ.*

ГОВЧАШМ گاوچشم *1. он ки чашмаш мисли чашми гов калон аст, чашмкалон, фарохчашм. 2. бот.* бобуна, номи гули берунсафеди дарунзард.

ГОВЧЕХР گاوچهر *кит.* говсурат, говрӢӢ, говшакл; **гурзи говчеҳр** *ниг.* говсор, гурзи говсор.

ГОВҶАЛЛОБ گواجلاب *он ки чорпоро харида,*

- бо фоидааш мефурушад, савдогари чорпои калон, молчаллоб.
- ГОВЧАЛЛОБӢ** گاوچلابی амал ва шуғли говчалобӣ, молчаллобӣ.
- ГОВЧИГАР** گاوچگر маҷ. нотарс, далер, часур.
- ГОВЧУССА** گاوچته говпайкар, одами тануманд.
- ГОВЧӢШ** گاوچوش ниг. говдӢш.
- ГОВЧӢШӢ** گاوچوشی ниг. говдӢшӣ.
- ГОВШИР** گاوشیر бот. гиёҳи алафӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки шираи он хосияти давоӣ дорад.
- ГОЗ I** گاز 1. газиш, газидан бо дандон. 2. анбӯри мехкаши; анбӯр. 3. қайчи тоқбури.
- ГОЗ II** گاز кит. дарахти қоч, санавбар.
- ГОЗ III** گاز ниг. газ.
- ГОЗА** گازه ниг. коза.
- ГОЗУР** گازور кит. либосшӯӣ, чомашӯӣ, шустагар, козур.
- ГОЗУРГОҲ** گازورگاه қои гозурӣ, қои чомашӯӣ.
- ГОЛ I** گال кит. 1. гурезиш, гурехтан. 2. овози баланд.
- ГОЛ II** انگل. گال варз. холи бурд, ки дар бозии футбол, чавгон, хоккей ва ғ. баъди аз дарвоза гузаронидани тӯб ҳисоб мешавад.
- ГОЛИДАН** گالیدن кит. 1. овози баланд баровардан, фарёд кардан. 2. гурехтан, дур шудан, канора гирифтан.
- ГОЛЛАНДӢ** گاندى 1. мансуб ба давлати Голландия. 2. намояндаи миллати голландӣ.
- ГОМ** گام кит. фосилаи байни ду пой дар вақти рафтан, қадам.
- ГОМОФОНИЯ** ю. گامافانيه мус. навъе аз мусикии бисёровоза, ки дар он як овоз мавқеи муҳим дошта, овозҳои дигар ба он чӯр мешаванд.
- ГОМШУМОР** گامشمار :ба гомшумор роҳ рафтан кит. бо эҳтиёт роҳ рафтан.
- ГОРД** фр. گارد ниг. гвардия.

ГОРИЛЛА انگل. گاريله зоол. маймуни калони одамшакл, ки дар Африқои Марказӣ зиндагӣ мекунад.

ГОРМОН ю. گارمان биол. моддаи аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки онро гадудҳои дарунӣ чудо намуда, бевосита ба таркиби хун дохил мекунад.

ГОСПИТАЛ ю. گاسپيتل беморхонаи ҳарбӣ.

ГОТИКА фр. گاتيکه услуби маҳсуси санъати меъмории Аврупои Ғарбӣ дар асрҳои XII - XV.

ГОТИКӢ گاتيکی мансуб ба готика; хуруфи готикӣ хати маҳсуси ҳарфҳои гӯшадор.

ГОФ گاف номи ҳарфи бисту шашуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад мисли ҳарфи «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГОҲ گاه 1. қой, макон (ба ин маъно беиштар ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб меояд: коргоҳ, хобгоҳ, чарогоҳ). 2. вақт, замон. 3. баъзан, баъзе вақт: гоҳ..., гоҳ(е)...; гоҳе баъзан, баъзе вақт; он гоҳ он вақт; баъд аз он; чанд гоҳ чанд вақт, муддате; ҳар сари чанд гоҳ ҳар сари чанд вақт, ҳар замон; баъзан, гоҳо; ҳар гоҳ ҳар вақт, вақте, мавриде; ҳеҷ гоҳ ҳеҷ вақт, ҳаргиз; гоҳ-гоҳ баъзан, аҳёнан, баъзе вақт; гоҳ-ногоҳ // гоҳу беғоҳ ҳар вақт, ҳар замон; баъзан; вақту бевақт. 4. тахт, авранг, сарир, тоҷу тахт.

ГОҲАНБОР گاهنبار мувофиқи ақидаи динӣ шаш рӯз ё шаш гоҳро (замонро) мегӯянд, ки дар ин муддат Худо дунёро офаридааст; масалан, бино ба китоби Зардушт дунё дар шаш гоҳ (замон) офарида шудааст: дар гоҳи аввал дар муддати чил рӯз – осмонҳо, дар гоҳи дуюм дар муддати шаст рӯз – обҳо, дар гоҳи сеюм дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – замин, дар гоҳи чорум дар муддати сӣ рӯз – растанӣ ва гиёҳҳо, дар гоҳи панҷум дар муддати ҳаштод рӯз – ҳайвонот ва дар гоҳи шашум дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – одам; ҳар яке аз ин гоҳҳо номи маҳсусе дорад.

ГОҲАНГОН گاهنگان нуч. Роҳи Қаҳқашон.

ГОҲБОР گاهبار ниг. гоҳанбор.

ГОҲВОР گاهوار ниг. гоҳвора.

ГОҲВОРА گاهواره ниг. гаҳвора.

ГОҲГИР *گاه گیر* он ки дар корҳо чиддӣ нест ва фақат гоҳ-гоҳ аз худ чиддияту серталабӣ зоҳир мекунад; он чи, ки хеле ба нудрат пайдо мешавад.

ГОҲӢ *گاهی* *кит.* 1. мансуб ба гоҳ. 2. тахти-нишин, подшоҳ.

ГОҲО *گاهها* гоҳе, баъзан, баъзе вақт, гоҳ-гоҳ.

ГОҲНОМА *گاهنامه* тақвим, чадвали солу моҳу рӯз бо сония, дақиқа ва соат.

ГОҲҚҶӢ *گاهجوی* *кит.* чӯяндаи тахти подшоҳӣ.

ГОҲШУМОРӢ *گاهشماری* нигоҳ доштани ҳисоби солу моҳу рӯз; тақвим, солшуморӣ.

ГОҶ *گاج* аҳмақ, аблаҳ; каллакаду: одами гоҷ; гоҷ кардан *касоро* аҳмақ кардан, фанд додан, фиреб додан касоро.

ГОҶИГАРӢ *گاجی گری* *ниг.* гоҷӣ.

ГОҶӢ *گاجی* аҳмақӣ, аблаҳӣ; бефаросатӣ; гоҷигарӣ кардан рафтору гуфтори номақбул кардан (*аз қабилӣ сабуқӣ, беадабӣ, худситой ва ғ.*).

ГОШТАН *گاشتن* 1. гардондан, гардонидан (*сарро, рӯйро*). 2. давр занондан.

ГРАЖДАНИН *گرژدنین* *ниг.* шахрванд; табаа, фуқаро.

ГРАЖДАНӢ *گرژدنی* 1. *ниг.* шахрвандӣ: ҳуқуқи гражданин. 2. ғайриҳарбӣ, ғайринизомӣ: авиатсияи (ҳавопаймони) гражданин; мудофияи гражданин *ниг.* мудофия; никоҳи гражданин қайди никоҳ дар идораи давлатӣ (*бе риояи расму русуми анъанавӣ ва динӣ*); чанги гражданин муборизаи мусаллаҳона байни синфҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии дохили як давлат, чанги шахрвандӣ, чанги дохилӣ.

ГРАММ *фр.* *грам* воҳиди ченаки вазн дар системаи метрӣ, ки аз ҳазор як ҳиссаи килограмм буда, ба вазни як мукааб сантиметр об баробар аст.

ГРАММАТИКА *ю.* *грамматика* 1. *збш.* қисми забоншиносӣ, ки қоидаҳои соҳтан, тағйир дода истифода бурдани калимаву ибораҳо ва ҳелҳои ҷумла, яъне морфология ва синтаксисро дар бар мегирад, сарфу наҳв. 2. китобе, ки дар он қоидаҳои сарфу наҳв баён ёфтааст, дастури забон.

ГРАММАТИКӢ *грамматикӣ* мансуб ба грамматика: хатон (*ғалати*) грамматикӣ.

ГРАНАТА *олм.* *гранате* ҳ. норинҷак, як навъ лавозимоти чангӣ барои нобуд кардани қувваҳои зинда ва техникаи чангии душман, ки ба воситаи тӯп ва ё дастӣ ба нишон мепартоянд.

ГРАНАТААНДОЗ *гранатеانداز* 1. сарбозе, ки аз силоҳи гарнатапартоб истифода мекунад. 2. силоҳи гранатапартоӣ, гранатамёт.

ГРАНТ *грант* шакли маблағгузории иловагӣ барои корҳои тадқиқотии илмӣ, ки ба тарзи озмун пешниҳод карда мешавад.

ГРАФ *ю.* *граф* унвони ашрофӣ ва соҳиби ин унвон.

ГРАФИКА *график* 1. навъи санъати тасвирӣ, ки расмҳои ба воситаи хату рахҳои сиёҳ (*бе истифодаи рангҳои гуногун*) мекашанд; асарҳои ин навъи санъати тасвирӣ, сиёҳқалам. 2. *збш.* маҷмӯи воситаи хати забон, таҳқиқи таносуби хат ва ово дар забон.

ГРЕЙДЕР *англ.* *грейдер* *тех.* мошини ҳамворкунандаи сатҳи роҳҳо пеш аз сангфарш кардан ва асфалт пӯшонидан.

ГРИМ *фр.* *грим* ранг ва ҳамираҳои махсусе, ки актёрон намуди зоҳирии худро дигар мекунанд.

ГРИПП *фр.* *грипп* *тиб.* касалии вазнини сирояткунанда ва тез паҳншавандаи роҳҳои нафасгирии инсон, ки табу ларза, дарди сару мушакҳо, сулфаю зуком аз аломатҳои он ҳисоб мешаванд, зуком.

ГРОССМЕЙСТЕР *олм.* *гроссmeister* 1. унвони олии варзишӣ оид ба шохмот ва шашка. 2. устоди шохмот ё шашка, ки ба ин унвон сарфароз гардидааст.

ГУВОЖА *гуаژه* шӯҳӣ, мазоҳ, масҳара; гувожа задан масҳара кардан, сарзаниш кардан, таъна задан.

ГУВОЛИДАН *گواییدن* андӯхтан, анбор кардан, анбоштан; болидан, нумӯъ кардан.

ГУВОР *گووار* 1. гуворо, созгор, форум; хушнуру хушзеҳн, ширин, лаззатнок. 2. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гуворанда, гуворишшаванда, ҳазмшаванда:

- хушгубор, бадгубор, осонгубор.
- ГУВОРАНДА** گوارنده *сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; гуворо, ҳазмшаванда.
- ГУВОРАНДАГӢ** گوارندگی *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; хушгуборӣ, гуворо будан, дилчаспӣ.
- ГУВОРИДАН** گواریدن *кит.* 1. ҳазм шудан. 2. хушу форам омадан, форидан (*дар боран хӯрданиҳо*).
- ГУВОРИШ** گواریش *кит.* 1. *исми феълӣ аз гуворидан*; ҳазм, ҳазмкунӣ. 2. *тиб.* маъҷуне ё таркибе, ки барои зуд ҳазм кардани хӯрок меҳӯранд.
- ГУВОРО** گوارا *хушмаза, хуштаъм, хушҳазм; мувофиқи табъ ва завқ, матбӯъ, форам; гуворо омадан* форам будан; писанд афтодан.
- ГУВОРОӢ** گوارایی *губоро будан, форамӣ, матбӯъ будан.*
- ГУВОРОН** گواران *ниг. гуворо.*
- ГУВОҲ** گواه *шоҳид, шаҳодатдиханда; гувоҳ нишон додан // гувоҳ овардан* касеро ё чизеро барои тасдиқи амале шоҳид қарор додан; *гувоҳ шудан* шоҳид шудан.
- ГУВОҲИНОМА** گواهنامه *ниг. гувоҳнома.*
- ГУВОҲӢ** گواهی *шоҳидӣ, шаҳодат, гувоҳ будан (шудан); гувоҳӣ додан* шаҳодат додан, далели чизе будан; *дил гувоҳӣ додан* боварӣ доштан; *яқинан доништан.*
- ГУВОҲНОМА** گواهنامه *ниг. шаҳодатнома.*
- ГУВОШТАН** گواشتن *губоридан.*
- гудоз** گداز *1. асоси замони ҳозира аз гудохтан. 2. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гудозанда: чӯянгудоз, пӯлодгудоз, чонгудоз...*
- ГУДОЗ** گداز *1. гудозиш, обшавӣ, гудохташавӣ. 2. маҷ. сӯзиш, дард, алам; сӯзу гудоз* азоб, машаққат; алам, ғаму андӯхи бисёр.
- ГУДОЗА** گدازه *моддаҳои сӯзон, ки аз кӯҳҳои оташфишон берун мерезанд, гудохта, тафта.*
- ГУДОЗАНДА** گدازنده *қобили завб, гудозпазир, оҳан ё филизи дигар, ки обшаванда аст.*
- ГУДОЗВАР** گدازور *танакор.*
- ГУДОЗГАР//ГУДОЗИШГАР** گدازگر//گدازشگر *он ки филизотро мегудозад, гудозанда.*
- ГУДОЗИДА** گدازیده *сифати феълии замони гузаита аз гудохтан*; обшуда, завбшуда, гудохташуда.
- ГУДОЗИДАН** گدازیدن *тарзи бавоситаи гудохтан*; об кардан.
- ГУДОЗИШ** گدازش *исми феълӣ аз гудохтан*; аз ҳолати сахтӣ ба ҳолати моеъ гузаштани модда бо таъсири гармӣ, завб.
- ГУДОЗИШГАР** گدازشگر *ниг. гудозгар.*
- гудохт** گداخت *асоси замони гузаита аз гудохтан.*
- ГУДОХТА** گداخته *сифати феълии замони гузаита аз гудохтан*; гудоза; *гудохта шудан* об карда шудан, завб шудан.
- ГУДОХТАН** گداختن *1. моддаи сахтро ба воситаи гармои баланд моеъ гардонидан, об кардан. 2. об шудан, завб шудан. 3. маҷ. азоби бисёр кашидан, дар азоб сӯхтан; ниҳоят ғам хӯрдан.*
- ГУДОХТАНӢ** گداختنی *1. сифати феълии замони оянда аз гудохтан. 2. гудохта-шаванда, қобили гудозиш; он чи бояд гудохта шавад.*
- ГУДРОН** گودران *фр. моддаи аз партови нафт ҳосилшуда, ки ҳамчун сӯзишворӣ, маводи оикқорӣ дар симҳои барқ ва барои фарши роҳҳо истифода мешавад, катрон, кир.*
- ГУЖОР** گژار *кит. сангдони мурғ, ҷиғилдони мурғ, чинадони мурғ.*
- гузар** گذر *1. асоси замони ҳозира аз гузаштан. 2. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гузаранда: тезгузар, зудгузар.*
- ГУЗАР** گذر *1. гузаштан, гузариш; роҳи гузар* гузаргоҳ, роҳи равуо. 2. ҷои убур, гузаргоҳ; роҳи рафтуомад. 3. сероҳа ё чорроҳи шаҳру деҳот, ки дар он мағозаву дӯконҳои гуногун, ҷойхонаву сартарошхона ва ғ. воқеъ аст. 4. таър. воҳиди ҳудудии маъмурӣ дар шаҳру деҳоти Осӣён Миёна то инқилоби Октябр (*мас., гузари Сӯзангарон дар Бухоро, гузари Чинор дар Кӯлоб ва ғ.*), маҳалла; *гузар афтодан* ба ҷое иттифоқан аз ҷое гузаштан, тасодуфан аз ҷое убур

кардан; **гузар доштан** а) гузаштан, убур кардан аз чое ё роҳе; б) рафтан ба сӯе, омадан ба назди касе; **гузар кардан** а) гузаштан, гузашта рафтан; б) *киноя аз вафот кардан*.

ГУЗРАНДА *گذرنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан*. 2. гузашта раванда, раҳгузар: **диққати гузарандаро ба худ чалб мекард**. 3. сирояткунанда: **касалиҳои гузаранда; феъли гузаранда** *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул (пуркунанда) мегузарад, феъли мутааддӣ; *муқоб.* **монда** (*аз қабилӣ дидан, овардан, хӯрдан*).

ГУЗАРГАХ *گذرگاه* *ниг.* гузаргоҳ.

ГУЗАРГОҲ *گذرگاه* *чоӣ* гузаштан, маъбар, убургӯҳ; **гузаргоҳи об** *чоӣ* равон шудани об, чараёнгоҳи об, маҷро.

ГУЗАРИШ *گذرش* *исми феъли аз гузаштан*; гузаштан аз як ҷой ба ҷои дигар; **давраи гузариш** замони табдили як ҳолат ба ҳолати дигар.

ГУЗАРӢ *گذرى* гузаранда, убургунанда.

ГУЗАРО *گذرا* 1. гузаранда, гузашта, нопойдор, раванда; **гузарои роҳ** гузарандан роҳ, роҳгузар. 2. *маҷ.* ҳар чиз ё касе, ки аз ягон ҷиҳат ё сифат аз ҳад гузаштааст ва ё бартарии зиёде дорад: **аҳмаки гузаро, донои гузаро, хушхати гузаро; ноинсофии гузаро киноя аз** камолӣ ноинсофӣ, ноинсофӣ аз ҳад зиёд. 3. *маҷ.* бурро, тез.

ГУЗАРОН *گذران* *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гузаштан*; 1. гузаранда; **гузарони роҳ** роҳгузар. 2. *маҷ.* бебақо, нопойдор, фонӣ: **умри гузарон, дунёи гузарон**.

ГУЗАРОНАНДА *گذراننده* *сифати феълии замони ҳозира аз гузарон(н)дан*.

ГУЗАРОН(И)ДАН *گذرانیدن//گذرانیدن* *тарзи бивоситаи гузаштан*. 1. чизеро аз даруни чизе убур додан (*мас., риштаро аз сӯроҳи сӯзан*); чизеро ба воситаи чизе интиқол додан. 2. касеро ё чизеро аз чое ба ҷои дигар бурдан; тағйир додани ҷои касе ё чизе; аз **дарё гузаронидан** ба он тарафи дарё убур додан, ба он тарафи дарё гирифта гузаштан. 3. гирифта бурдан, убур кунондан, гирифта гузаштан. 4. ба сар бурдан, тай кардан; **рӯз(ро) гузаронидан** умр ба сар бурдан,

зиндагӣ кардан; **умр гузаронидан** умр ба сар бурдан, зиндагӣ кардан. 5. анҷом додан, ба охир расондан. 6. рӯнавис кардан, аз рӯи матне бардошта навиштан, нақл кардан. 7. ташкил кардан, барпо намудан: **маҷлис гузаронидан, намоиш гузаронидан; ♢ аз дами шамшер гузаронидан** куштан, қатл кардан; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, хаёл кардан; **аз назар гузаронидан** а) дида баромадан, баррасӣ кардан; б) муоина намудан; тамошо кардан; **аз сар гузаронидан** паси сар кардан, ба сар бурдан, дидан, сипарӣ кардан; **аз ҳад гузаронидан** аз доираи эътидол берун баромадан, аз андоза таҷовуз кардан, ифрот кардан; **нафас нагузаронида** беист, таваққуф накарда, дам нагирифта (*мас., гап задан*).

гузашт *گذشت* *асоси замони гузашта аз гузаштан*.

ГУЗАШТ *گذشت* 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём**. 2. *маҷ.* даст кашидан аз нафъи худ ба нафъи каси дигар; **гузашт кардан** бахшидан, ба манфиати каси дигар аз баҳри чизе баромадан; аз кимати аслиаш кам кардан.

ГУЗАШТА *گذشته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз гузаштан*. 2. он ки ё он чи аз чое гузашта рафтааст, рафта, убургарда. 3. пеш, пешин, пешина, собиқ. 4. вақти пеш, пештар, собиқ. 5. он чи аз сар гузаштааст, саргузашт; **замони гузашта** а) давраи пеш; б) *грам.* яке аз се замони асосии феъл, ки амалу ҳолати пеш аз замони нутқи гӯянда воқеъшуда ё амали ба охир расидаеро ифода мекунад, мозӣ; **дере нагузашта...** пас аз андаке вақт, баъди андаке, баъд аз фурсате; **гузашта рафтан** наистода рафтан, таваққуф накарда роҳи худро давом додан; ♢ **аз рӯи касе гузашта** **натавонистан** хоҳиши касеро рад карда натавонистан.

ГУЗАШТАГАРОӢ *گذشته گرايى* *гароиш доштан* ва бартарӣ додан ба ҳодисаҳои гузашта, парастии қору бори гузаштагон.

ГУЗАШТАГОН *گذشتگان* *ҷ.* гузашта; 1. пеши-ниён, қадимиҳо. 2. падару бобоҳои раҳматкарда.

ГУЗАШТАН *گذشتن* 1. гузар кардан, убур кардан аз чое, раҳгузар шудан аз чое ё аз пеши касе; аз чое ба чое рафтан. 2. дохил шудан, даромадан; нуфуз кардан (*аз байн ё даруни чизе ба чое*). 3. ҷорӣ шудан, равон

гаштан (*мас., об аз банд*). 4. мурур кардан, сипарӣ шудан, тай шудан; **мавсими чизе гузаштан** мавсими чизе паси сар шудан, мавсими чизе тамом шудан; **синнаш аз панҷоҳ гузаштааст** синнаш аз панҷоҳ зиёд аст. 5. интиқол ёфтан аз ҳолате ба ҳолате, табдил ёфтан, тағйир ёфтан: **гузаштани тағйироти миқдорӣ ба сифатӣ**. 6. *маҷ.* вафот кардан, мурдан, фавтидан, даргузаштан. 7. пеш рафтан, пешсаф шудан: **Аҳмад дар мусобиқа аз ҳама гузашт**. 8. *маҷ.* зикр шудан, қайд гаштан. 9. аз даъво ё ҳаққи худ сарфи назар кардан; аз баҳри чизе гузаштан, талаб накардан (*қарзро*). 10. *гуфт.* пардохтан, машғул шудан; **дарси нав гузаштан** мавзӯи дарси навро мавриди омӯзиш қарор додан. 11. *дар таркибҳои феълӣ омада, маънои* қаблан анҷом ёфтани амалеро ифода мекунад: **гуфта гузаштан, маълумот дода гузаштан; истода гузаштан** таваққуф намудан (*барои шарҳу баён*); **♦ аз баҳри чизе гузаштан** сарфи назар кардан, даст кашидан, тарк кардан; **аз гуноҳи касе гузаштан** гуноҳи касеро бахшидан; **аз дунё гузаштан** вафот кардан, мурдан; **аз имтиҳон гузаштан** а) санҷида шудан; б) комёб шудан дар имтиҳон, баҳои мусбат гирифтани дар имтиҳон; **аз касе камбудие гузаштан** *гуфт.* аз касе сар задани камбудие, ба вуқӯ пайвастании нуқсон аз тарафи касе; **аз пеши касе гузаштан** а) *ниг.* пеш (аз пеши касе гузаштан); б) аз имтиҳони касе гузаштан; кӣ будан ва ба чӣ қодир будани худро ба касе нишон додан; **аз сари касе гузаштани чизе** бо касе рӯй додани ҳодисае (воқеае); **аз ҳад гузаштан** аз андоза берун шудан; ба дараҷаи ниҳой расидан; **ба (дар) дил гузаштан** фикр кардан, ҳаёл намудан; **ба тарафи касе гузаштан** пайрави касе шудан, дар паноҳи касе шудан; аз касе тарафдорӣ кардан; **дар (ба) хотир гузаштан** ба ёд расидан, ба хотир омадан; **чашми касе нагузаштан** дида ё хонда натавоништан ба иллати заифии чашм.

ГУЗАШТАНИ *گذشتنی* 1. *сифати феълӣи замони оянда аз гузаштан*; барои гузаштан кулай, гузаштанбоб: **чоӣ гузаштанӣ**. 2. гузаштан хостан: **гузаштанӣ будан, гузаштанӣ шудан**.

ГУЗАШТКУНАНДА *گذشت کننده* гузаранда, бахшоёнда, шахси боандеша.

ГУЗИДА *گزیده* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гузидан*; интиҳобшуда. 2. мунтахаб, мумтоз; бех, бехтарин.

ГУЗИДАН *گزیدن* баргузидан, интиҳоб намудан, чудо карда гирифтани, чида гирифтани; **хуш кардан**, писандидан; **канора гузидан** канорагирӣ кардан, дур шудан; **манзил гузидан** чоеро барои истиқомат интиҳоб кардан, сокин шудан; **машғули гузидан** машғул шудан, шуғл доштан.

гузин *گزین* 1. *асоси замони ҳозира аз гузидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии* гузинанда: **хилватгузин, вожагузин**.

ГУЗИН *گزین* 1. гузида, интиҳобшуда; хоста-шуда: **гузин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан. 2. *маҷ.* сазовор, муносиб, лоик.

ГУЗИР *گزير* раҳой, халосӣ; чора, илоҷ; **гузир надоштан** илоҷ надоштан; **гузир нест** (коре, ки) накарданаш мумкин нест, лоилоҷ бояд карда шавад, ногузир аст.

гузор *گزار* 1. *асоси замони ҳозира аз гузоштан ва гузор(и)дан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии* а) *вазъкунанда, чорикунанда*: **қонунгузор, бидъатгузор**; б) *озодкунанда, барпокунанда*: **бунёдгузор, поягузор**; в) *таъминкунанда*: **сиёсатгузор, коргузор**; г) *гузаранда, убурунанда*, **дарёгузор, раҳгузор**.

ГУЗОР *گزار* 1. гузаштан, гузариш; **гузори касе ба чое афтодан** гузаштани касе аз чое; иттифоқан рафтани касе ба чое. 2. амали гузаштан, убурун, гузар. 3. гузаргоҳ, чоӣ гузар. 4. *маҷ.* буриш, амали буридан.

ГУЗОРА I *گزاره* гузор, гузариш, убурун; **гузора шудан** убурун кардан, гузаштан, сӯроҳ карда гузаштан аз чизе.

ГУЗОРА II *گزاره* аз ҳад гузаранда, аз ҳад зиёд, бисёр.

ГУЗОРАНДА *گزارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузоштан*. 2. ба сахнагузоранда, таҳиягар: **гузорандан намоиш**. 3. сӯроҳкунанда, шикофанда.

ГУЗОРД *گزارد* амали гузарондан ва убурун додан.

ГУЗОРДАН *گزاردن* *ниг.* гузоштан.

ГУЗОРИДАН *گزاریدن* 1. адо кардан, ба чо овардан. 2. *маҷ.* арз кардан, гуфтани; **шукр гузоридан** шукр кардан.

ГУЗОРИШ *گزارش* 1. гузоштан, мондан,

вогузор кардан, супоридан; **гузориши масъала** масъалагузорӣ, гузоштани масъала. 2. баён, шарҳ; **гузориши аҳвол** баёни ҳол; **гузориши илмӣ** суҳанронии мухтасар доир ба мавзӯи баҳс дар маҳфили илмӣ. 3. нав. навъи хабар бо сӯҳбат ва намоиш аз ҷои воқеа дар бораи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, радио, телевизион*). 4. дархост; ҳисобот.

ГУЗОРИШГАР گزارشگر 1. баёнгар, шарҳу эзоҳдиҳанда, баёнқунанда. 2. шарҳи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, телевизион ва радио*). 3. маҷ. суратгар, наққош.

ГУЗОРИШДИХӢ گزارشدهی хабардиҳӣ; суҳанронӣ, ҳисоботдиҳӣ.

ГУЗОРИШНОМА گزارشنامه баённома, иттилооти хаттӣ (*дар бораи воқеае*).

ГУЗОРИ گزارى *марбут ба гузор*; гузаранда.

ГУЗОШТАН گذاشتن 1. мондан, ниҳодан: **болои ҳам (ба замин) гузоштан**, **ба киса гузоштан**. 2. тарк кардан, раҳо кардан. 3. боқӣ гузоштан, аз худ ба ёдгор мондан, асар (нишона) мондан. 4. мавқуф кардан, мондан; ба таъхир андохтан: **ба вақти дигар гузоштан**. 5. роҳ додан, имкон додан (*ба коре, чизе*); **ба истироҳат гузоштан** ба истироҳат сар додан. 6. ба коре мондан, таъйин кардан; **имзо гузоштан** имзо кардан, даст мондан; **лона гузоштан** лона мондан, ошён сохтан; **қадам гузоштан // по гузоштан** шурӯъ ба рафтани кардан; роҳ рафтани; **ном гузоштан** номидан, ном мондан; **осуда гузоштан** ба ихтиёри худ мондан, ба ҳоли худ мондан; **саҳм гузоштан // ҳисса гузоштан** ба коре ё чизе саҳми худро ҳамроҳ кардан; **ба майли (ҳоли) худ гузоштан** ба ихтиёри худ мондан; **ба номи касе гузоштан** ба исми касе номидан, мавсум ба номи касе кардан (*чизе ё ҷоеро*); ба номи касе номгузорӣ кардан.

ГУЛ گل 1. гунча ва ё муғчаи вошудаи гиёҳон ва дарахтон, барғҳои рангини ба ҳам пайваста, ки баъзе гиёҳон ва дарахтон дар шоҳаҳои худ ҳосил мекунанд ва аз он тадричан тухм ё мева пайдо мешавад, шукуфаи гиёҳон ва дарахтон. 2. гиёҳное, ки барои гулҳои рангоранг ва хушбӯяшон мекоранд; **гули даштӣ** гули сахроии худрӯй; **гули навруста** гули аввали баҳор; **гули навшукуфта**; **гули наврӯзӣ** гули аввали баҳор; **гули намозишом** гуле, ки вақти

нишастии офтоб кушода мешавад, гули шомӣ; **гули нор** гули анор; гули ба сурҳӣ моил, гули сурх; **гули ошиқи печон** гуле, ки шоҳаи он ба ҳар чизи ба вай наздик печида боло меравад; **гули пажмурда** гули афсурда; **гули садбарг** гули сурх, сафед ё гулобии калон-калони сербарг, вард; **гули хайрӣ** растание, ки гулҳои сафед, сурх ё бунафш дорад ва дар тибби халқӣ истифода мешавад, тугмачагул; **гули хандон** а) гули шукуфта; б) маҷ. ҷавони шоду хандон; **гули ҳамешабахор** а) гули доимсабз, гули ҳамешашукуфон; б) маҷ. рӯи маҳбуба; **айёми гул // мавсими гул** вақти шукуфтани гул; мавсими баҳор; **иди гул** иди баҳор; вақти нашъунамои гулҳо; **фасли гул** а) мавсими шукуфтани гул; б) киноя аз баҳор. 3. маҷ. беҳтарин чиз, зубдаи ҳар чиз. 4. маҷ. ҳар чизи нозук ва латиф ё ҳар шахси азиз ва маҳбуб; *ба таври истиора*: **гули орзу**, **гули рухсор**, **гули боғи умед**. 5. нақшу нигоре, ки ба шакли гул дар деворҳо кашида ё ба матоъҳо бофта мешавад; **гул андохтан // гул партофтан** *ба чизе* нақшу нигор кашидан, ҳар хел тасвир даровардан ба чизе; **гул дӯхтан** ба рӯи матоъ бо сӯзану ришта тасвир даровардан, гулдӯзӣ кардани матоъ. 6. маҷ. сурхакон (*бемориш хавфнок*): **гул баровардан**; **гул кардан** а) шукуфта шудан, шукуфтани дарахтҳои мева ва растаниҳо; б) маҷ. боло рафтани, авҷ гирифтани чизе ё коре: **гул кардани санъати ҷумҳурӣ**; в) маҷ. масрур гаштан, шоду хандон шудан; завку шавқ пайдо кардан; **гул партофтан** а) аз гул баромадан; б) ҳосил набаста рехтани гули растаниҳо; **гул пошидан // гул фишондан (афшондан)** ба роҳи касе ё ба рӯи чизе гул партофта, муҳаббатӣ самимият изҳор кардан; аз гул баромадан гул партофта ба ҳосил даромадан; **гули сари сабад** чизи беҳтарин, писандидатарин, одами азизтар ва бақадртар дар байни як гурӯҳ, зинатбахши маҳфилҳо; **гули ҷашм** як навъ доғи сафед, ки дар ҷашми одам пайдо мешавад; **гули шамъ** (чароғ) сари нимсӯхтаи пилтаи чароғу фатилаи шамъ; **гул буридан** дар коре маҳорати аз андоза берун нишон додан: **гул буридан дар гап задан**; **гул-гул шукуфтан** а) аз ҳад зиёд хурсанд шудан; болидан; б) нашвунамо кардан, ривочу раванқ ёфтани, тараққӣ кардан; **гули мақсуд чидан** ба мақсад расидан; **гули умеди касе шукуфтан** ба орзу расидан; **аз гул нозук будан** хеле нафис будан; **бисёр нозук будан**; **аз сад гул якаш нашукуфтан** ҳоло ҳама чиз дар пеш будан; акнун зоҳир шудани қувваю

- равнак, ханӯз чавон будан; гул бе хор намешавад (*мақ.*) // гул хор дораду асал – ору (*зарб.*) а) ҳар чизи хуб чиҳати баде ҳам дорад; б) ганҷ бе ранҷ муяссар намешавад: одамӣ аз гул нозуку аз санг – сахт (*мақ.*)
- ГУЛА** گله афзори кори бофандагист, ки вақти кор торхоро боло-поин бурда, дар байни онҳо барои пуд роҳ мекушояд: гулаи ресмонӣ.
- ГУЛАК** گلک 1. шакли тасғир ва навозиши гул. 2. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 3. маҷ. бача, фарзанд.
- ГУЛАКДҶҶ** گلک دوزӣ ниг. гулдӯзӣ.
- ГУЛАНГДОН** گلنگدان ҳ. милаи филизии саркаче, ки бо ҳаракати рафтуомад фишангро ба даруни хизонаи туфанг мебарад ва пукаи фишангро беруи меандозад.
- ГУЛАНГУБИН** گلانگبین гулқанди асалӣ, ки аз гулу асал тайёр карда мешавад.
- ГУЛАНДОЗ** گل انداز сохт. намое, ки дар бинокорӣ аз хишти пухта ба шакли гул сохта мешавад.
- ГУЛАНДОМ** گل اندام нозукбадан, латифпайкар: духтари гуландом.
- ГУЛАНДОХТА** گل انداخته 1. растанӣ ва ё дарахте, ки гул андохтааст. 2. маҷ. афрӯхта ва сурх.
- ГУЛАНОР** گل انار 1. ҳар чизе, ки ба ранги гули анор бошад. 2. навъи матоъ, ки гулҳояш сурхи баланд мешавад: куртаи гуланор, чити гуланор.
- ГУЛАФСОР** گل افسار нӯхтаи нозуки бандаш чармин, ки аз болои лачом ба сари асп андохта, аспро ба ҷо мебанданд.
- ГУЛАФШОН** گل افشان 1. гулпош, гулрез, гулнисор. 2. тиб. бемории гузарандаи пӯст аст, ки дар бадан, бештар дар рӯи одам пайдо мешавад.
- ГУЛАФШОНӢ** گل افشانی исми амал аз гул афшондан; гулпошӣ, гулрезӣ; гулафшонӣ кардан а) гул нисор кардан, гул пошидан; б) маҷ. хунарнамоӣ кардан дар санъати суҳан ва ғ.
- ГУЛБАДАН** گلبدن ниг. гуландом.
- ГУЛБАЗМ** گل بزم маҳфили шеърхонӣ, ки хонанда гул дар даст байт ё порчаи шеърро бо номи гул кироат карда, сипас гулро ба каси дилхоҳаш месупорад. Он кас шеърхониро бо номи гул давом дода, ин амалро такрор мекунад ва ҳамин тарик гул давр хӯрдан мегирад (*ин кор одатан дар ҷашнҳои арусӣ сураи мегирад.*)
- ГУЛБАНД** گل بند 1. банди оҳанини корд, ки дар пайвандгоҳи теғ ва дастаи он устувор карда мешавад. 2. маҷ. боғбон.
- ГУЛБАНДӢ** گل بندى мансуб ба гулбанд; дорои тасвири гул, бо гул ороишфта.
- ГУЛБАРГ** گل برگ 1. барги гул, варақи гул. 2. маҷ. рӯи зебо; ♠ гулбарги хандон а) барги гули навшукуфта; б) маъшуқаи соҳибчамол.
- ГУЛБАРГРӢ** گل برگ روی гулрӯӣ, хушрӯӣ, зебо.
- ГУЛБАСАР** گل بسر гулпӯш, шукуфон: дарахти гулбасар; бодиринги гулбасар бодиринги наврасида, ки ханӯз гули сарашро напартофтааст.
- ГУЛБАХМАЛ** گل بخمل ниг. гулмаҳмал.
- ГУЛБАХМАЛПӢ** گل بخمل پوش ниг. гулмаҳмалпӯш.
- ГУЛБАҲОР** گل بهار гули баҳорӣ, гули тару тоза.
- ГУЛБЕЗ** گل بيز гулпош, гулрез, гулафшон; хушбӯӣ: боди гулбез.
- ГУЛБИҲӢ** گل بيهي рангҳои таркибии гули биҳӣ ё шукуфайи гули биҳӣ, ки ранги норанҷӣ дорад.
- ГУЛБОҒ** گل باغ боғе, ки гулҳои бисёр дорад, боғи гул, гулзор; ба таври истиора: гулбоғи зидагонӣ.
- ГУЛБОД** گل باد боди гулбез, боди мушкбез.
- ГУЛБОДОМ** گل بادام 1. гули бодом. 2. нақшу нигор ба шакли гули бодом; аспни гулбодом аспни сафедчаранге, ки сар то пои баданаш холҳои бодомшакли сиёҳчаи сурхтоб дорад.
- ГУЛБОЗ** گل باز дӯстдори гул; гулпарвар.
- ГУЛБОМ** گل بام кит. овоз ва садои баланд, гулбонг.
- ГУЛБОН** گل بان ниғаҳбони гул, боғбон.

ГУЛБОНГ گلبنگ 1. садои баланд, бонг, фар-ёд. 2. овози хуш, навои форам (*мисли хониши булбул*); хониш ва суруди чандкаса бо шодмонӣ ва хурӯш. 3. садои асбоби мусиқӣ.

ГУЛБОР گلبار гулпош, гулрез, гулафшон.

ГУЛБОРОН گلباران: гулборон кардан гул нисор кардан, фаровон гул рехтан.

ГУЛБОФТ گلبنافت бо ороиш ва нақшу нигор бофташуда.

ГУЛБУН گلبن буттаи гул; буттаи гули садбарг; ♦ гулбуни навруста фарзанди чавон.

ГУЛБУР گلبر 1. он ки аз когаз ё ягон чизи дигар гул месозад; касе, ки бар рӯи чизҳо нақши гул меандозад: **устои гулбур**. 2. *мач*. устои забардаст дар хунари худ.

ГУЛБУРӢ گلبرى 1. гул сохтан аз когаз ё чизи дигар; ба рӯи чизҳо гул андохта зинат додан. 2. нақшунигоршуда, зинатдода бо нақшу нигор.

ГУЛБУТТА گلبوته буттаи гул, ниҳоли гул; буттаи гулҳои бӯиданӣ (*мисли садбарг, атргул ва ғ.*), гулбун.

ГУЛБӢ(Ӣ) گلبو(ى) он чи бӯи гул дорад; хушбӯӣ, муаттар.

ГУЛВОЖА گلوژه вожаи зебо, калимаи зебо.

ГУЛВОМ گلوام 1. гулфом, гулранг. 2. *мач*. сурхранг.

ГУЛГАРДОН گلگردان касе, ки дар маросими гулгардонӣ гулро ба даст гирифта мегардонад.

ГУЛГАРДОНӢ گلگردانى маросиме, ки дар он бачагон ё чавонон гули аввали баҳорро ба даст гирифта, барои муборакбодӣ хона ба хонаи мардум мегарданд ва аз онҳо ҳар гуна тӯҳфа мегиранд.

ГУЛГАЧ گلگچ 1. гачи бисёр сафеди нарм, ки бо вай хонахоро гачкорӣ мекунанд. 2. девораи бо гулгач андовашуда.

ГУЛГАШТ گلگشت 1. сайру гашт дар гулзор ва чойҳои дилкушо. 2. гулзор ё боғҳои гул (*ҷои сайру гашти мардум*).

ГУЛГИРАК گلگیرк қайчии махсус барои

буридани сари нимсӯхтаи шамъ ё пилтаи чароғ.

ГУЛГУЗОРӢ گلگزاري гулдаста гузоштан ба пояи ҳайкал ё мазори шахсонӣ таърихӣ.

ГУЛГУЛ گلگل 1. гул-гул шукуфтан, пурра шукуфтан, ба тамои шукуфтан, шукуфон ва хандон. 2. дорои доғҳои сурхи гулмонанд.

ГУЛГУН گلگون 1. гулранг, ба ранги гули сурх, сурхранг; сурх: **бодаи гулгун, чехраи гулгун; гулгун кардан** сурхранг гардонидан, сурх намудан; **гулгун гаштан (шудан)** ранги сурх гирифтани, сурх шудан. 2. монанди гул тару тоза ва зебо.

ГУЛГУНА گلگونه 1. гулгун, сурхранг. 2. сурхӣ, ки занҳо ба рӯи мемоланд, сурхӣ. 3. *мач*. рухсора, чехра, рӯи зебо.

ГУЛГУНӢ گلگونى 1. сурхрангӣ, сурхӣ. 2. *мач*. зебоӣ, хушрӯӣ: **гулгунии ҳаёт**.

ГУЛГУНКАФАН گلگون کفن *мач*. шахид, он ки чабран кушта шудааст, қурбонии чанг ё ягон ҳодисаи дигари мусаллаҳона; чабран кушташуда.

ГУЛГУНҚАБО گلگون قبا 1. сурхпӯш, пӯшандаи қабои сурх. 2. *мач*. зебо хушрӯӣ.

ГУЛГУНРУХ گلگون روخ *ниг*. гулгунрухсор.

ГУЛГУНРУХСОР گلگون رخسار сурхрӯӣ, хушрӯӣ, гулрухсор.

ГУЛГУНСАВОР گلگون سوار савори аспӣ сурх, аспсавор, савора.

ГУЛҒАНДА گلغنده пахтаи ҳаллочишудаи кулӯла, ки барои риштан тайёр мекунанд.

ГУЛҒАР گلغر *кит*. пашми нарме, ки аз буни мӯи буз бо шона мегиранд ва аз он шол ва чизҳои дигар мебофанд.

ГУЛҒУНЧА گل غنچه 1. гунҷаи гул, гули ношукуфта. 2. *киноя* аз маҳбуба.

ГУЛДАСТ گلداست моҳир, санъаткор, хунарманд: **устои гулдаст, наққоши гулдаст**.

ГУЛДАСТА I گلداسته гулҳои чида якҷоя басташуда, дастаи гул, дастагул.

ГУЛДАСТА II گلداسته 1. манораи ду тарафи даромадгоҳи пештоқдори масҷиду мадраса

- ва калъаҳо. 2. ҷои дастагузории теша ва каланд, ки аз рӯи онҳо қадре баланд менамояд.
- ГУЛДОМ** گدام доми хурд; дом.
- ГУЛДОН** گلدان 1. зарфи махсус, ки ба он об андохта, гулҳои чидашударо мегузоранд. 2. тубаки гул.
- ГУЛДОР** گدار бо нақши гул зинаҷифта, гул андохташуда; ҳар чизе, ки нақшу нигор дорад: **косаи гулдор**, **махмали гулдор**, **қолини гулдор**.
- ГУЛДУРОС//ГУЛДУРРОС** گلدوراس *калимаи тақлиди* овози баланди раъду барқ ё тарқиши давомдори тири тӯп ва мисли ин; **гулдурос задан** садо баровардани раъду барқ, овози ниҳоят баланд баровардан.
- ГУЛДУРРОСЗАНОН** گلدوراسزنان *феълӣ ҳол аз гулдуррос задан*.
- ГУЛДҶҶЗ** گلدوز он ки ба рӯи матоъҳо нақш меҷӯзад; касе, ки касбаш ба рӯи матоъҳо гул дӯхтан аст.
- ГУЛДҶҶЗӢ** گلدوزى 1. дӯхтани нақши гул ба рӯи матоъ; **гулдӯзӣ кардан** нақши гул дӯхтан бар чизе. 2. гул дӯхташуда, бо нақшу нигор ороишҷифта.
- ГУЛДҶҶСТ** گلدوست дӯстдори гул, гулбоз; гулпарвар.
- ГУЛЗОР** گلزار ҷое, ки гулҳои бисёр рӯидааст; гулистон, гулшан, гулбоғ.
- ГУЛЗОРБОН** گلزاربان ниғаҳбони гулзор, посбони гулзор, боғбон.
- ГУЛИСТОН** گلستان 1. маҳалли рӯидан ва парвариш ҷифтани гулҳо, боғи гул, гулбоғ; гулзор. 2. *мач.* ҷои ободу сарсабз; **олам гулистон** ҳама чиз мувофиқи табъ; ҳама чиз хуб ва ба ҷои худ; бисёр хуб, хеле нағз.
- ГУЛӢ** گلى як навъ матои одии гулдор.
- ГУЛКАРАМ** گلكرم *бот.* навъи карам, ки гулҳои онро пухта меҳӯранд.
- ГУЛКАРДА** گل کرده 1. *сифати феълӣи замони гузафта аз гул кардан*; шукуфта, шукуфон (*оид ба дарахт*). 2. *мач.* боравнак, обод.
- ГУЛКОР** گلکار 1. гулпарвар. 2. устои гулпарто.
- ГУЛКОРӢ** گلکاری 1. гул коштан, гулпарварӣ. 2. гул партофтан ба дару девори хонаю бинаҳо, нақшу нигор, мунаққаш кардан, кашидан.
- ГУЛҚАНД** گلقد маъҷунест, ки барги гули садбарги ҷойдориро бо қанд ё асал соида, дар офтоб монда ба воя мерасонанд, гулшакар, гулангубин.
- ГУЛМАХМАЛ** گل مخمل бахмали гулдор, бахмали гулдӯзишуда, гулбахмал.
- ГУЛМАХМАЛПҶҶШ** گل مخمل پوش он ки либоси гулмахмалий ба бар дорад.
- ГУЛМЕХ** گل ميخ меҳи чорқираи оҳанини куббадор.
- ГУЛМИЖА** گل مژه *тиб.* варами гадудҳои рағғани канори пилки чашм, ки то пухта баромадани решаш одамро азоб медиҳад, гавмижа.
- ГУЛМОҶӢ** گلماهي моҳии на он қадар калон, ки дар рӯи баданаш ҳолҳои сурху сиёҳтоб дорад ва гӯшташ хеле болаззат аст, ҳолмоҳӣ.
- ГУЛНАҚШ** گل نقش нақшу ороиш бо гул, бо тасвири гул орододашуда.
- ГУЛНАМ** گل نام намнок, намғирифта, камтар таршуда; **гулнам кардан** намнок кардан, каме тар кардан.
- ГУЛНАСАБ** گل ناسب *кит.* киноя аз хушрӯ, зебо.
- ГУЛНИСОР** گلنثار гулпош, гулафшон.
- ГУЛНОР** گلنار 1. гули анори одии мевадор ва инчунин гули анори садбарги наринаи бесамар, ки рангаш сурх аст ва онро гулнори фарт низ мегӯянд, гули анор. 2. *мач.* сурхранг, сурх.
- ГУЛНОРГУН** گلنارگون гулнорранг, монанди гулнор сурх, сурхфом.
- ГУЛНОРӢ** گلناری *мансуб ба гулнор*; ба ранги гули анор; сурхранг, сурх.
- ГУЛНҶҶШ** گلنوش яке аз лаҳнҳои мусиқии бостонӣ.
- ГУЛОБ** گلآب 1. оби хушбӯи гули садбарг, ки ба воситаи асбоби махсус кашида мешавад ва ҳамчун атриёт, давои қуввати дил ва

шифобахшандаи бемориҳо ба кор мебаранд.
2. киноя аз шароб, бода. 3. киноя аз ашк, оби
дида.

ГУЛОБГАР گلابگر *ниг.* гулобгир.

ГУЛОБГИР گلابگیر он ки аз гул гулоб
мегирад, гулобгар.

ГУЛОБГИРӢ گلابگیری амал ва шугли
гулобгир; гирифтани гулоб.

ГУЛОБДОН گلابدان зарфи гулоб, ки ба шакли
машрабаи гарданборик аст.

ГУЛОБЗАН گلابزن афшонандаи гулоб, гулоб-
пош.

ГУЛОБИРАНГ گلابی رنگ ба ранги гулоб, гулоб-
бӣ.

ГУЛОБИТОБ گلابی تاب моил ба ранги гулобӣ,
гулобиранг.

ГУЛОБӢ گلابӣ ба ранги гули сурх, гулгун.

ГУЛОБПОШ گلابی پاش зарфи дастадори
гарданборик ва лӯладор, ки хангоми
азодорӣ бо он гулоб мепошиданд.

ГУЛОБТУН گلابتون 1. риштаҳои нозуки тилло
ва нукра, ки ҳамроҳи тори абрешим дар
зарбофӣ ба кор меравад. 2. гулҳои барчаста
аз риштаҳои зарин ва нукрагӣ, ки рӯи
парчаҳо медӯзанд. 3. бофтаи абрешимӣ ба
ранги мӯ, ки бо кокулон якҷоя мебофанд.

ГУЛОВЕЗ گل اویز гулбуттаи дорои баргҳои
байзашакл, гули бунафш, нилгун, сурхи
овезон ё хамида, меваи донаш ангурмонанд,
бештар дар гулпарварӣ барои ороиши
хонаву хавлиҳо истифода мешавад.

ГУЛОЛА گلاله *кит.* мӯи печида, зулф, кокул.

ГУЛОН گلان нони орди мулоиму маҳини
дубез, ки дар равған бирён карда мешавад.

ГУЛОҶ گلج 1. навъе аз ҳалво. 2. нони тунук,
ки аз нишоставу тухми мурғ пухта мешавад.

ГУЛПАР گلپر *бот.* 1. донаи хушбӯӣ ва
зардранги хурд, ки доруй аст ва кӯбидаи он
ба сурати чошнӣ барои баъзе хӯроқиҳо
истифода мешавад. 2. гиёҳи ин дона, ки
алафи яксола ё чандсола, худрӯӣ ё коштанӣ
аст.

ГУЛПАРАСТ گل پرست дӯстдори гул, он ки
гулҳоро парастидиш мекунад.

ГУЛПАРАСТӢ گل پرستی амали гулпарасти, дӯст
доштани гул, парастидани гул.

ГУЛПАРВАР گل پرور он ки бо парвариши
гулҳо машғул аст, парварандаи гул; гулдӯст.

ГУЛПАРВАРӢ گل پروری парваридани гул,
нигоҳубини гул; соҳаи боғдорӣ, ки бо
парвариши растаниҳои ороишӣ машғул аст
(барои бунёд намудани, сабзазор, гулзор ва
ғ.).

ГУЛПАРТОӢ گل پرتایی *исми амал аз гул*
партофтан; нақши гулҳоро кашидан ё
партофтан ба рӯи чизе ё дар матое, нақшу
нигор кашидан, мунаққаш кардан.

ГУЛПЕРАҶАН/ГУЛПИРАҶАН گلپیرهن 1. он
ки пироханаш гулранг ва чун гул нозуку
зебост. 2. маҷ. латифандом, нозукбадан,
зебо, хушрӯ.

ГУЛПЕЧАК گل پیچک *бот.* гули печон.

ГУЛПОШ گلپاش пошанда ва нисоркунан-даи
гул.

ГУЛПОШӢ گلپاشӣ *исми амал аз гул* ношидан;
ба зери қадами шахси азиз ва олиқадр гул
пошида, изҳори миннатдорӣ ва муборакбод
намудан.

ГУЛПӢШ گلپوش 1. пӯшида бо гул, ороста бо
гул, бо гул ихоташуда; гулпӯш қардан бо
гул пӯшидан, бо гул оростан; гулпӯш шудан
бо гул пӯшида гардидан; шукуфтан. 2. маҷ.
шукуфон, шукуфта: дарахтони гулпӯш.

ГУЛРАНГ گل رنگ ба ранги гул, гулобӣ,
гулгун; майи гулранг майи аргувонӣ,
шароби сурх.

ГУЛРЕЗ گلریز 1. пошандаи гул, гулпош,
гулафшон. 2. навъе аз оташбозӣ, ки дар
вақти оташ додан шарораҳои гуногунранг
ба атроф пош меҳӯрад.

ГУЛРЕЗА گلریزه гули хурд, гули майда,
майдагул.

ГУЛРЕЗОН گلریزان *сифати феъли ва феъли ҳол*
аз гул рехтан; дар ҳоли гулрезӣ, гулрез
будан.

ГУЛРУХ گلرخ *ниг.* гулрӯ(ӣ).

ГУЛРУХСОР گلرخسار *ниг.* гулрӯ(й).

ГУЛРҮ(Й) (گلروي) он ки рӯяш мисли гул латифу дилкаш аст; хушрӯ, зебо.

ГУЛСАНГ گل سنگ *бот.* гиёҳи сабзи занбӯруг ва обсабзмонанд, ки дар рӯи санг пайдо мешавад.

ГУЛСАНГШИНОСӢ گل سنگ شناسي бахши гиёҳшиносӣ, ки ба шинохт ва пажӯҳиши растаниҳои болон санг машғул аст.

ГУЛСИТОН گلستان *кит.* 1. *ниг.* гулистон. 2. *маҷ.* маҳбубаи зеборух.

ГУЛСИФАТ گل صفت ба мисли гул латифу нозук, гулмонанд.

ГУЛҮ گلو 1. роҳи хӯрок ва нафас, ки дар қисми пеши гардан воқеъ буда, даҳонро бо сурхрӯда ва шушӯ мепайвандад, ҳалқ, ҳалқум. 2. гардан; **гулӯи касеро** **гирия гирифта** аз шиддати гирия нафастанг гаштан; **гулӯи касеро** **фушурдан** роҳи нафаси касеро танг кардан; касеро бугӣ кардан; **гулӯ афшондан** оҳиста сулфа кардан; **гулӯи касеро** **равған кардан** ба касе пора додан, ришва додан; **гулӯ хоридан** ишора ба ришва талаб кардан; бо анҷом додани коре аз касе чизе тамаъ кардан; аз **гулӯ чизе нагузаштан** иштиҳо надоштан, майли хӯрдан надоштан; чизе хӯрда натавоништан (*ба сабаби нохушии, ҳаяҷон ё иттизории касе*); (**пардан**) **гулӯро даронда** дод **задан** саҳт дод гуфтан, баланд фарёд задан, аррос задан.

ГУЛҮАФШОНӢ گلو افشاني *исми амал аз гулӯ афшондан; сулфаи оҳиста (барои тоза кардани роҳи нафас).*

ГУЛҮБАНД گلوبند *ниг.* гарданбанд 2.

ГУЛҮБАНДА گلوبنده *маҷ.* шикамбора, чашм-гурӯсна.

ГУЛҮБАНДАГӢ گلوبندگي шикамборагӣ, аз ҳад зиёд ба хӯрок майл доштан.

ГУЛҮГИР گلو گير 1. гулӯгиранда, хафаку-нанда, бандкунандаи роҳи гулӯ; **гирия гулӯгир** гирия саҳт, ки гулӯи касро гирифта, ба гап задан ва нафас гирифта намемонад; **гулӯгир кардан** гулӯ танг кардан, роҳи нафасро танг кардан; **гулӯгир шудан** аз чизе роҳи нафас танг шудан аз чизе. 2. *маҷ.* нофорам, погувор; гамова.

ГУЛҮГИРИФТА گلو گيرفته хиррӣ, хаста, хафа, гирифта: садон гулӯгирифта.

ГУЛҮГИРИФТАГӢ گلو گيرفتگي овозги-рифта, он ки овозаш ба сабаби дарди гулӯ гирифтааст.

ГУЛҮГОҲ گلو گاه 1. маҷрои убури гизо дар ҳалқ, гузаргоҳи гулӯ, ҳалқум. 2. *ҷугр.* оби борики байни ду қитъаи хушкӣ, ки баҳру қӯенус ё кӯлро ба ҳам мепайвандад.

ГУЛҮДАРД گلودرد *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии ҳалқ дар натиҷаи шамолкашӣ, дарди гулӯ.

ГУЛҮЗИНДОНАК گلو زندان *тиб.* бемории шадиди сирояткунандаи гулӯ дар кӯдакон, ҳунок.

ГУЛҮЛА گوله 1. ҳар чизи гирд ва лӯнда (*ба ш маънӣ беиштар кулӯла машхур аст*): **гулӯлаи барф**, **гулӯлаи ресмон**. 2. тири тӯп ва аслиҳаи калони чангӣ; **гулӯлаи варзиш** кураи филизӣ, ки барои иҷрои машқҳои варзиши сабук истифода мебаранд: **гулӯла андохтан**, **гулӯла партофтан**.

ГУЛҮЛААНДОЗӢ گوله اندازي *исми амал аз гулӯла андохтан; оташфишонии тӯп, тирпаронӣ аз тӯп.*

ГУЛҮЛАБОРОН گوله باران партоб ё боридани гулӯлаҳои бисёр ва паёпай бар ҷое ва ё чизе.

ГУЛҮЛАЗАНӢ گوله زني *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАКАМОН گوله كمان камони гулӯла-андозӣ.

ГУЛҮЛАПАРОНӢ گوله پراني *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАПОРА گوله پاره пораи тири тӯп, норинҷак ва монанди онҳо.

ГУЛҮЛАРЕЗ گوله ريز он ки бо завби филизҳо гулӯла мерезад.

ГУЛҮСҮЗ گلو سوز 1. гулӯро сӯзонанда (*чизи бисёр гарм ё тунду тез*). 2. *кит., маҷ.* бисёр ширин, аз ҳад зиёд ширин, вале дилкаш.

ГУЛҮФИШОР گلو فشار 1. фишорандаи гулӯ, банд шудани гулӯ. 2. *маҷ.* хафагӣ, зикӣ.

ГУЛҮФАҲШАНГ گلفه شنگ *кит.* обе, ки дар вақти аз баландӣ рехтан ях карда, шӯша

мебандад.

ГУЛФИШОН گلفشان *ниг.* гулафшон 1.

ГУЛФИШОНӢ گلفشانی *ниг.* гулафшонӣ.

ГУЛФОМ گلفام ранги гул, гулранг, гулгун, сурхранг; **майн гулфом** шароби сурх; **рухи гулфом** рӯи гулгун; рӯи зебо.

ГУЛФУРӮШ گلفروش он ки гул мефурӯшад, фурӯшандаи гул.

ГУЛФУРӮШӢ گلفروشی 1. фурӯхтани гул; касбу кори гулфурӯш. 2. чое, ки гул мефурӯшанд: **дӯкони гулфурӯшӣ**.

ГУЛХАН گلخن 1. чои махсус, ки дар он оташ гиронда, гарм мешаванд; оташи афрӯхта; **гулхан афрӯхтан** оташ афрӯхтан. 2. чое дар хаммомҳои қадима, ки оташ афрӯхта, хаммомро гарм мекунад, гӯлах.

ГУЛХАНАФРӮЗ گلخن افروز даргиронандаи гулхан, оташгирон.

ГУЛХАНГИРОНӢ گلخن گرانی даргирон–дани гулхан, афрӯхтани гулхан.

ГУЛХАНӢ گلخنی алавмони гулхан; оташ–мони гӯлахи хаммом, гӯлахӣ.

ГУЛХАННИШИН گلخن نشین нишинандаи гирди гулхан.

ГУЛХАННИШИНӢ گلخن نشینی нишастан дар гирди гулхан.

ГУЛХАНДА گل خنده 1. шукуфтани гул, кушода шудани гул. 2. *мач.* хандаи зебо, хандаи дилкаш.

ГУЛХАНТОБ گلخن تاب *ниг.* гулханӣ.

ГУЛХАТ گلخط ороиш додани ду тарафи роҳҳо, гулбоғҳо, гулгаштҳо бо шинондани гулҳои ороишӣ.

ГУЛХЕЗ گلخیز *киноя аз* сафобахш, кайфиятбахш.

ГУЛХОНА گلخانه хонаи оинабандӣ, ки дар чои офтобрӯя барои дар зимистон нигоҳ доштан ва парваридани гулу растаниҳо сохта мешавад, гармхона барои гулҳо.

ГУЛХӮРАК گلخورک *зоол.* як навъ ҳашароти гулхӯр.

ГУЛЧАНБАР گل چنبر чанбари гул, гулдастаи доирашакл, иклили гул.

ГУЛЧЕХР گلچهر *ниг.* гулчехра.

ГУЛЧЕХРА گلچهره чехрааш мисли гул латиф, нозук, рӯяш мисли гул зебо, гулрӯ, гулрухсор.

ГУЛЧИН I گلچین 1. он ки гулро интиҳоб карда мечинад ва даста мекунад, чинандаи гул, гулчинанда. 2. *мач.* мунтахаб, гузида; **гулчини ашъор** гузидаи ашъор, шеърҳои мунтахаб; **гулчин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан, яккачин кардан, хоста гирифтани.

ГУЛЧИН II گلچین порчаи чарм, ки ҳамчун дастак ба ақиби маҳси дӯхта мешавад.

ГУЛЧИНДОР گلچین دار махспе, ки гулчин монда дӯхта шудааст.

ГУЛЧИНӢ گلچینی *исми амал аз* гул чидан; чидани гул, гӯл кандан.

ГУЛЧОӢ گلچای чойи аз барги садбарг дамкарда.

ГУЛҚОМ گل جام 1. кадаҳи зебои сурхи гулдор, чоми нақшнини сурх. 2. шишаи рангин, ки дар иморати хона ба дару равзан насб мекунад.

ГУЛҚӮШ گلجوش шукуфон; зебо; **оразин гулқӯш** рӯи сурхи дилкаш.

ГУЛШАКАР گلشکر *ниг.* гулқанд.

ГУЛШАН گلشن чои фаровонии гулҳо, гулзор, гулистон; боғе, ки гулҳои гуногунранги зиёд дорад; *ба тарзи истиора:* **гулшани адаб**, **гулшани ирфон**, **гулшани чавонӣ**; **гулшани кардан (намудан)** обод гардондан чоеро.

ГУЛШАНӢ گلشنی *мансуб ба* гулшани; ҳар қизи мавҷуд дар гулшани; **гулшаниён** аҳли гулшани, гулшанинишон.

ГУЛШАНОРО گلشن آرا 1. ороишдихандани гулшани; боғбон. 2. *мач.* хеле зебо, пуртароват (*сифати ҳусни маҳбуба*).

ГУЛШАНСАРО گلشن سرا боғсаро, бӯстонсаро, хавлии боғчадор.

ГУЛЪИЗОР گلزار *ниг.* гулӯзор.

ГУЛЪУЗОР گلزار рӯяш мисли гул, нозуку зебо, гулрӯй, гулрухсор, гулчехра.

ГУМ I گم 1. нопадид, бедарак, гоиб, мафқуд, нонамоён, азбайнрафта; **гум гаштан** *ниг.* **гум шудан**; **гум кардан** а) чизеро аз даст додан; мафқуд кардан: **соати худро гум кардан**, **қалами худро гум кардан**; б) ягон сифат ё хосияти худро аз даст додан: **сиҳатии худро гум кардан**, **қобилияти (қувваи) худро гум кардан**; в) надидан касеро, аз назар гоиб будани касе; **гум шудан** а) фоқид гаштан, нест шудан, талаф гаштан, нобуд шудан; б) аз байн рафтан, барҳам хӯрдан; в) ғайб задан, гоиб шудан, бедарак шудан, нопадид шудан; **гум шав!** дафъ шав!, аз назарам дур шав! (*таъбири даином*); **д** **ақл гум кардан** *ниг.* **ақл**; **гапро гум кардан** чӣ гуфтанро надоништа мондан; давоми сухани худро фаромӯш кардан; **дасту по гум кардан** *ниг.* **даст**; **роҳ гум кардан** бераҳа шудан, аз роҳи рост баромадан, роҳгум задан; **худро гум кардан** инони ихтиёрро аз даст додан, саросема шудан (*аз гояти шарм, ҳаяҷон ва ғ.*).

ГУМ II گم :дил гум задан *ниг.* дил.

ГУМ III گم чуқур, чоҳи бетаг, чоҳи тагаш нопаддо.

ГУМАНИЗМ лот. *гуманизм* *ниг.* **башардӯстӣ**.

ГУМАНИТАРӢ гумнитари марбут ба инсон ва ҳастиву шуури чамъиятии он; *ниг.* **башардӯстӣ**.

ГУМБУДА گم بوده 1. гумшуда, мафқуд, нопадид. 2. *маҷ.* ҳайрон, саргардон; аздастрафта, табоҳшуда.

ГУМБУДАГӢ گم بودگی вазъ ва ҳолати гумбуда, гумроҳӣ; саргардонӣ, ҳайронӣ, ҳайрат.

ГУМБУРОС//ГУМБУРРОС گمبراس *калимаи тақлиди* овози бардавоми саҳт афтидани чизи вазнин, таркидан ё ба ҳаракат даромадани ягон чиз; **гумбурос задан** овози саҳт баровардан (*бо афтидан, таркидан ё ҳаракати шадиди чизе*).

ГУМГАШТА گمگشته 1. *сифати феълии замони гузашта аз* **гум гаштан**. 2. *маҷ.* саргашта, сарсон, саргардон, овора.

ГУМГАШТАГӢ گمگشتگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз* **гум**

гаштан; вазъ ва ҳолати гумгашта, гумгашта будан.

ГУМ-ГУМ گم گم *калимаи тақлиди* овози пайи ҳам ба чизе бархӯрдани чизе, бо мушт задани девор *ва ғ.*

ГУМГУРС گم گرس :гумгурс **афтодан** бехуд шуда, якбора афтодан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*).

ГУМЗАДАРОҲ گمزه راه *гуфт.* роҳгумкарда роҳгумзада, гумкардароҳ.

ГУМИЗ گمиз *кит.* пешоб, шоша, меза.

ГУМИЗДОН گمیزدان *кит.* пешобдон, шошадон, мезадон, масона.

ГУМКАРДА گمکرده *сифати феълии замони гузашта аз* **гум кардан**; аздастрафта, мафқудгашта; гумшуда.

ГУМКАРДАДИЛ گمکرده دل *кит.* дилгумкарда, дилдода, мафгун, шефта.

ГУМКАРДАПАӢ گمکرده پی *ниг.* **гумкардароҳ**; изи пой гумкарда.

ГУМКАРДАРОҲ گم کرده راه *гумроҳ*, роҳгумкарда, роҳгумзада.

ГУМНОМ گمنام *беному нишон*, номаълум, номашхур, бедарак: **гумном будан**, **гумном кардан**, **гумном шудан**; **гумном шав!** таҳқ. нест шав!, дур шав!

ГУМНОМӢ گمنامӣ *беномунишонӣ*, номаълумӣ, номашхурӣ.

ГУМОН گمان *тасаввур, фарз, пиндошт, ҳадс, занн, ҳаёл.* 2. шак, шубҳа; *муқоб.* **яқин**; **гумону яқин** шубҳаву ростӣ, тахмину ҳақиқат; **ба гумонам (-ат, -аш)** ба фикрам, ба ҳаёлам; **ба гумони...** ба пиндошти...; ба ақидаи..., ба фикри...; **гумон бурдан** фикр кардан, пиндоштан; тахмин кардан; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан аз касе, шубҳа кардан аз касе; **гумон доштан** *ниг.* **гумон кардан**; **гумон кардан** а) пиндоштан, тасаввур кардан; фикр кардан; б) фарз кардан; тахмин намудан; **ба гумон афтодан** а) ба фикру ҳаёл мондан; б) ба шубҳа мондан, шубҳа кардан; **гумон буд**, **ки...** мумкин набуд, **ки...**, аз эҳтимол дур буд, **ки...**; **гумон мерафт (меравад), ки...** а) тасаввур мешуд, **ки...**, фикре пайдо мегашт, **ки...**; б) тахмин кардан мумкин буд, **ки...**, эҳтимол.

ГУМОНА گمانه 1. *кит.* гумон, шак, шубҳа. 2. чоҳи озмоиш барои фаҳмидани будан ё набудани об дар зери замин.

ГУМОНАЗАНӢ گمانه زنى 1. чоҳканӣ, кандани гумона барои озмоиши қабати замин. 2. пешбинӣ, дурнамониғарӣ, тахмин бо доштани ҳисоби пешакӣ.

ГУМОНБАР گمانبر он ки барои дуздидани чизе ё чинояти дигаре дар ҳаққаш шубҳа пайдо шудааст; **гумонбар шудан аз касе** бадгумон шудан аз касе.

ГУМОНБАРӢ گمانبرى гумон бурдан, шубҳа кардан.

ГУМОНДОР گماندار 1. *ниг.* **гумонбар**. 2. он ки дар ҳаққи касе гумони бад мекунад.

ГУМОНЗАД گمانزد *кит.* гумон кардашуда, хаёл ва тасаввур карда; **гумонзад шудан** дар тасаввур умедвор шудан.

ГУМОНЗАДА گمانزده машқук, гумондор, шубҳакунанда.

ГУМОНИДАН گمانيدن гумон кардан, фарз кардан, пиндоштан.

ГУМОНМАНД گمانمند шубҳадор, тардидкунанда, гумонбар.

ГУМОНМАНДӢ گمانمندی шак(к), шаккокият, шубҳа, тардид.

ГУМОНОМЕЗ گمانآمиз бо шакку шубҳа, шубҳаомез.

ГУМОНПАЗИР گمانپذير қобили фикру андеша ва хаёл; **гумонпазир шудан** дар фикру андеша ва хаёл афтодан.

гумор گمار *асоси замони ҳозира аз гуморидан* ва **гумоштан**.

ГУМОРАНДА گمارنده анҷом додани кори водоршуда, маъмуркунанда; **вазифадиҳанда**, **супоришдиҳанда**, **фармоишдиҳанда**.

ГУМОР(И)ДАН گماردن//گماريدن *ниг.* **гумоштан**.

ГУМОШТА گماشته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гумоштан*; маъмуршуда аз тарафи касе, таъйиншуда ба иҷрои амал ё вазифае аз тарафи касе ё идорае: **гумоштағони ширкат**. 2. **фиристода**.

ГУМОШТАН گماشتن касеро ба иҷрои коре маъмур кардан; касеро бар сари коре гузоштан, таъйин кардан; **◇ дилу чон гумоштан** тамоми ҳастиро додан ба коре; худро фидои коре кардан; **дил бигумор!** дилат гумоштаи ту бошад!; **таваҷҷӯҳ намо!**, **бовар кун!**

ГУМРАҲ گمره *ниг.* **гумроҳ**.

ГУМРАҲӢ گمره‌ي *ниг.* **гумроҳӣ**.

ГУМРОҲ گمراه 1. **гумкардароҳ**, **саргар-дон**, **овора**. 2. *мач.* аз роҳи дуруст баромада, ба роҳи хато рафта; **мунҳарифгашта**; **гумроҳ кардан** касеро аз роҳи дуруст баровардан, **бероҳа** кардан.

ГУМРОҲӢ گمراهي роҳи дурустро гум карда, ба роҳи нодуруст (хато) рафтан, **гумроҳ** будан.

ГУМРОҲШУДА گمراه شده *сифати феълии замони гузашта аз гумроҳ шудан*; **бероҳа-шуда**, ба роҳи хато рафта.

ГУМРУК م. گمرک идорае, ки воридоту содироти молҳоро аз як давлат ба давлати дигар назорат мекунад ва ҳаққи гумрукӣ меситонад: **идораи гумрук**, **нозири гумрук**.

ГУМРУКӢ گمرکي *мансуб ба гумрук*: **назорати гумрукӣ**, **ҳаққи гумрукӣ**.

ГУМРУКХОНА گمرکخانه бинои гумрук; **боч-хона**.

ГУМУГӢР گم‌وگور *гуфт.* **гум**, **гумном**, **та-моман нопадидшуда**.

ГУМУС گموس *бот.* қисми таркибии хок, ки аз пӯсиши растаниҳо пайдо шудааст.

ГУМЧӢӢ گم‌جويي **гумшударо чустан**; **ба гумчӢӢ даромадан** **чустҷӯ** кардани чиз ё каси гум ё бедаракшуда ва ё ғайбада.

ГУМШУДА گم‌شده *сифати феълии замони гузашта аз гум шудан*; **нопадидшуда**, **бедаракшуда**, **мафқудгашта**.

-гун گون *пасванди сифатсоз, ки маънои ҳамрангӣ ва монандиро ифода мекунад*: **нилгун**, **лолагун**, **гандумгун**.

ГУН گون *кит.* 1. **ранг**, **лавн**. 2. **навъ**, **хел**, **тарз**.

ГУНА گونه 1. **ранг**, **лавн**. 2. **хел**, **навъ**; **тарз**, **равиш**, **тавр**; **гуна-гуна** **гуногун**, **ҳар хел**;

хархела; **ин гуна** а) ин хел, ин навъ; б) ин тавр, ин тарз; **хар гуна** хар хел, хар навъ; хар қадар; **ҳеч гуна** ҳеч навъ, ҳеч хел; **чӣ гуна** а) чӣ хел, чӣ навъ; б) чӣ тарз, чӣ тавр, чӣ тарик; в) чӣ хел, чӣ қадар, то кадом дараҷа. 3. рӯй, рухсора, ораз, чеҳра. 4. ранги чеҳра. 5. моддае, ки бо он зарро сайқал медиҳанд, моддаи сайқали.

ГУНАҲ گنه *ниг.* гуноҳ.

ГУНАҲГОР گنهگار 1. гуноҳ содиркарда, муҷрим; он ки кори бад кардааст, айбдор. 2. *мач.* сабабгор, бонс; **гунаҳгор қардан** айбдор шуморидан касеро; **гунаҳгор шудан** айбдор гардидан барои коре ё чизе; **худро гунаҳгор донистан** айби худро ба гардан гирифтани, худро айбдор ҳисоб қардан.

ГУНАҲГОРӢ گنهگارى гуноҳ доштан, айбдор будан.

ГУНАҲГОРОНА گنهگارانه айбдорона, бо гунаҳгорӣ; чун гунаҳкор, тақсиромез.

ГУНАҲКОР گنه کار *ниг.* гунаҳгор.

ГУНАҲКОРӢ گنه کاری *ниг.* гунаҳгорӣ.

ГУНАҲКОРОНА گنه کارانه *ниг.* гунаҳгорона.

ГУНАҲОМУРЗ گنه آموز *ниг.* гуноҳомурз.

ГУНАҲСӮЗ گنه سوز нобудкунандаи гуноҳ, сӯзонандаи гуноҳ.

ГУНБАД گنبد 1. *ниг.* гунбаз; гунбади даввор *ниг.* гунбаз; гунбади афлок (азрак, ахзар, воло, лочвард, мино, мину, муҳит) *киноя аз* фалак, осмон; осмони кабуд, нилгун, зумуррадгун; **гунбади гардун** дунё, ҷаҳон. 2. частухез, чорхези ҳайвонот ҳамчун асп, оҳу, гӯр *ва г.*; **гунбад задан** хез задан, частухез қардан, чорхез задан.

ГУНБАДӢ گنبدى *марбут ба* гунбад.

ГУНБАДМОНАНД گنبدمانند *ниг.* гунбазмонанд.

ГУНБАДСАРОӢ گنبدسرای сарои гунбаздор, дархонае, ки сақфаш гунбазшакл бошад.

ГУНБАДҲОНА گنبدخانه бино ва хонаи гунбаддор, бинои боғунбад.

ГУНБАЗ گنيز 1. сақфу боми куббашакли иморат, қисми болоии куббашакли бинои

масҷид, оромгоҳ *ва г.*; биное, ки сақфу бомаш куббашакл сохта шудааст; **гунбази об** хубоб; **гунбази даввор** фалаки гарданда; осмон; **гунбази лочвардӣ** (нилӣ) осмон.

ГУНБАЗДОР گنيزدار гунбазнок: **бинои гунбаздор**.

ГУНБАЗӢ گنيزى гунбазмонанд, гунбаз-шакл; гунбаздор.

ГУНБАЗМОНАНД گنيزمانند шабеҳи гунбаз, гунбазшакл: **сақфи гунбазмонанд**.

ГУНБАЗЧА گنيزچه гунбази хурд.

ГУНБАЗШАКЛ گنيزشکل *ниг.* гунбаз-монанд.

ГУНГ گنگ он ки забони гӯё надорад ва бо имову ишора мақсадашро ифода мекунад, лол, безабон, абкам; **қару гунг будан** а) шунида ва гуфта натавонистан; б) *мач.* хомӯш будан.

ГУНГӢ گنگى гунг будан, надоштани забони гӯё, безабонӣ.

ГУНГОР گنگار мори ба тозагӣ пӯстпартофта.

ГУНДА گنده *кит.* 1. гафс. 2. гӯшти қимаи бо дигар масолеҳ омехтаи кулӯла, ки дар палав, шӯла *ва г.* ба қор мебаранд, кӯфта, гелак. 3. заволаи хамир ба андозаи як нон.

ГУНДӢ گندى *лаҳҷ.* ноне, ки зери хокистар пухта мешавад; нони сабӯсин, ки барои сағ мепазанд.

ГУНДО گندا *кит.* файласуф, доно, ҳаким, олим.

ГУНДОВАР گندآور 1. далер, шуҷоъ, паҳлавон, часур. 2. донишманд, доно.

ГУНДОВАРӢ گندآورى 1. далерӣ, шуҷоат, часурӣ. 2. доной, донишмандӣ.

ГУНӢ گنيا *ниг.* гуниё.

ГУНИӢ گنيا асбоби ҳандасӣ, ки бо он дуредгарону бинокорон ростику қачии девори бино ва дару тирезаҳоро (*дар вақти сохтан*) муайян мекунанд.

ГУНӢ گوني *кит.* қанор, чувол, халта, линга.

ГУНОГУН گوناگون навъ ба навъ, хел ба хел, мухталиф, ҳархела, мутафаррик; ранг ба

- ранг.
- ГУНОГУНАНДЕШӢ** گوناگوناندیشی *нав.*, *с.* бе монеа изҳор кардани фикру андешаҳои ба ҳам зид, чандандешӣ (плюрализм).
- ГУНОГУНБАРГ** гонагонбарг дорои баргҳои зиёди гуногунавъ.
- ГУНОГУНВАҚТ** гонагонوقت дар замонҳои гуногун, ҳар вақт такроршаванда.
- ГУНОГУНЖАНР** гонагонژанр дорои жанрҳои гуногун, аз ҷиҳати жанраш ҳархела: **асарҳои гуногунжанр**.
- ГУНОГУНЗАБОН** гонагонزبان дорои забонҳои гуногун, бо лаҳҷаҳо ва забонҳои гуногун.
- ГУНОГУНЗАБОНӢ** гонагонزبانӣ гуногунзабон будан, забонҳои мухталиф доштан.
- ГУНОГУНЗОТ** гонагонذات бо зотҳои мухталиф, дорои зотҳои гуногун.
- ГУНОГУНИХТИСОС** гонаگوناختصاص дорои ихтисосҳои гуногун, соҳиби ихтисосҳои ҳархела, гуногункасб.
- ГУНОГУНӢ** гонаگونӣ гуногун будан; рангорангӣ, ҳархелагӣ.
- ГУНОГУНКАСБ** гонаگونكسب соҳиби касбҳои гуногун, гуногунихтисос.
- ГУНОГУНҚАД** гонаگونقد аз ҷиҳати қад гуногун, қадашон пасту баланд.
- ГУНОГУНЛАФЗ** гонаگونلفظ *ниг.* **гуногунзабон**.
- ГУНОГУНМАВЗӢ** гонаگونموضوع дорои мавзӯҳои гуногун, мухталифмавзӯ.
- ГУНОГУНМАЗМУН** гонаگونمضمون аз ҷиҳати мазмун гуногун, мухталифмазмун.
- ГУНОГУНМАӢНО** гонаگونمعنا дорои маъноҳои гуногун, мухталифмаъно.
- ГУНОГУНМИЛ** гонаگونمیل бо мил ва кутрҳои мухталиф, дорои милҳои ҳархела.
- ГУНОГУНМИЛЛАТ** гонаگونملت иборат аз миллатҳои гуногун; **мамлақати гуногунмиллат** кишваре, ки аҳолии онро миллатҳои гуногун ташкил медиҳанд, мамлақати сермиллат.
- ГУНОГУННАСЛ** گوناگوننسل дорои наслҳои гуногун, бо наслҳои мухталиф.
- ГУНОГУННОМ** گوناگوننام дорои номҳои гуногун, гуногунисм.
- ГУНОГУНОВОЗ** گوناگونآواز дорои лаҳну овозҳои мухталиф, гуногуноҳанг.
- ГУНОГУНОВОЗӢ** گوناگونآوازی дорои лаҳну овозҳои мухталиф будан, оҳангӣ.
- ГУНОГУНОҲАНГ** گوناگونآهنگ *ниг.* **гуногун-овоз**.
- ГУНОГУНОҲАНГӢ** гонаگونآهنگӣ дорои навоҳои мухталиф будан, оҳангҳои ҳархела доштан.
- ГУНОГУНПАҲЛУ** گوناگونپهلو *риёз.* дорои паҳлуҳои гуногун, дорои тарафҳои ҳархела: **секунҷаи гуногунпаҳлу**.
- ГУНОГУНРАНГ** گوناگونرنگ дорои рангҳои гуногун, рангоранг, ранг ба ранг: **гуногунранг будан, гуногунранг тофтан**.
- ГУНОГУНРУТБА** گوناگونرتبه соҳиби рутбаҳои мухталиф: **ҳарбиёни гуногунрутба**.
- ГУНОГУНСАВИЯ** گوناگونسويه дорои савияҳои гуногун.
- ГУНОГУНСИМО** گوناگونسيما бо гунаҳои мухталиф, дорои гунаҳои ҳархела.
- ГУНОГУНСОЛ** گوناگونسال аз ҷиҳати сол гуногун; синну солаш гуногун.
- ГУНОГУНСОХТ** گوناگونساخت аз ҷиҳати сохт гуногун, мухталифсохт; гуногунавъ, гуногунтамға.
- ГУНОГУНСОҶА** گوناگونساحه *марбут ба* соҳаҳои гуногун; бисёрсоҳа, мухталифсоҳа.
- ГУНОГУНТАБАҚА** گوناگونطبقه дорои табақа ва зинаҳои мухталиф.
- ГУНОГУНТАБИАТ** گوناگونطبيعت табиатан гуногун; аз ҷиҳати феълӣ одат мухталиф.
- ГУНОГУНТАМҶА** گوناگونتمغه бо тамғаҳои гуногун, тамғаҳояш ҳархела; гуногун-навъ, гуногунсохт.
- ГУНОГУНТАСРИФ** گوناگونتسريف дорон тасрифҳои мухталиф.

ГУНОГУНТОИФА گوناگون طایفه дорои халку тоифаҳои мухталиф, бо тоифаҳои ҳархела.

ГУНОГУНТУХМ گوناگون تخم тухмашон гуногун, аз тухмҳои гуногун рӯида.

ГУНОГУНХОЛ گوناگون خال дорои ҳолҳои ҳархела, ҳелҳои мухталифи ҳолҳо.

ГУНОГУНҲАЧМ گوناگون حجم дорои ҳаҷмҳои гуногун.

ГУНОГУНЧИНС گوناگون جنس аз ҷиҳати чинс гуногун, марбут ба чинсҳои гуногун, мухталифчинс.

ГУНОГУНЧИНСА گوناگون جنسه *бот.* растаниҳои дорои чинсҳои гуногун.

ГУНОГУНШАКЛ گوناگون شکل дорои шакли гунаҳои мухталиф, бо намудҳои гуногун.

ГУНОҲ//ГУНАҲ گناه//گنه 1. кори бад, амали зишт; хато, тақсир: аз хурдон гуноҳ – аз бузургон ато (*зарб.*). 2. ҷиноят, ҷурм, айб. 3. *д.* маъсият, кори номашрӯъ, кори хилофи шаръ; вубол; гуноҳ доштан гунаҳгор будан, ҷурму айбе доштан; гуноҳи касеро бахшидан *ниг.* аз гуноҳи касе гузаштан; гуноҳро ба гардан гирифтани худро гунаҳгор шумурдан, ба айби худ иқрор кардан; гуноҳро ба касе бор кардан касеро гунаҳгор доништан, касеро айбдор кардан; айби худро ба гардани каси дигар андохтан; аз гуноҳи касе гузаштан бахшидан ҷурми касеро, авф кардан касеро; аз гуноҳ пок шудан бегуноҳ шудан, пок шудан аз гуноҳ; ҳар ки хезад, гуноҳаш резад (*мақ.*) дар охири нишаст, вақти хеста рафтани мегӯянд.

ГУНОҲБАХШ گناه بخش бахшандаи гуноҳ; нармдил, бомарҳамат.

ГУНОҲГОРӢ گناه گاری *ниг.* гунаҳкорӣ.

ГУНОҲГОРОНА گناه گارانه *ниг.* гунаҳкоруна.

ГУНОҲКОР گناه کار он ки ҷурме содир карда ба гуноҳе муртакиб шудааст, гунаҳгор, мучрим, айбдор, содиркунандаи гуноҳ.

ГУНОҲКОРӢ گناه کاری гунаҳкор будан, айбу гуноҳ ё ҷурме кардан, гунаҳгорӣ.

ГУНОҲКОРОНА گناه کارانه аз рӯи гуноҳкорӣ, намуди гуноҳкорро доштан, бо рафтор ва кирдори гунаҳгор.

ГУНОҲОЛУД گناه آلود олуда ба гуноҳ, ҳамроҳ бо гуноҳ.

ГУНОҲОМУРЗ گناه آموز 1. он ки гуноҳи дигаронро мебахшад, бахшандаи гуноҳ. 2. омурзандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГУНҶИДАН گنجیدن (*дар истеъмол гунҷидан*) ҷо гирифтани ҷизе ё касе дар ҷое, ҷойгир шудан.

ГУНҶИШК گنجشک парандаи хурди маъруф, ҷумҷук; гунҷишкро кӣ кушад? – қассоб (*мақ.*) ба ҷо овардани ҳар кор ба аҳли он муносиб аст, корро бояд кордон иҷро кунад; аз гунҷишк тарсӣ, арзан накор (*мақ.*) агар азми иҷрои кореро кардӣ, аз мушкилоти он натарс; ба ҳар кор суботу ирода лозим аст.

ГУНҶИШКАК گنجشکک шакли тасғири гунҷишк; гунҷишкча.

ГУНҶИШКӢ گنجشکی мансуб ба гунҷишк.

ГУНҶИШКРӢЗӢ گنجشک روزی дорои рӯзи ва даромади андак, камрӯзӣ, каммоя.

ГУНҶО گنجا гунҷанда; гунҷоиш.

ГУНҶОИШ گنجایش ҷойгиршавӣ, қобили–яти гунҷонидан, зарфият.

ГУНҶОИШДОР گنجایش دار дорои гун–ҷоиш, бо доштани қобилияти гунҷонидан, зарфиятдор.

ГУНҶОӢ گنجایی гунҷоиш, гунҷоиш, қобили–яти ҷойгиршавӣ, вусъат ва ҳаҷми гунҷиш.

ГУНҶОН(И)ДАН گنجاندن//گنجانیدن *тарзи бавоси–таи гунҷидан*; ҷойгир кардан, ҷой додан, ҷой гирифтани дар ҷое.

ГУНҶУЛА گنجوله дарҳамфишурда, гичим, фишурда.

ГУПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГУППИДАСТА گویی دسته *ниг.* гуппичӯб.

ГУППИЗАНИӢ گویی زنی *исми амал аз гуппӣ задан.*

ГУППИЧА گوپیچه нимтанаи абра–астардори серпахтаи кӯтоҳ.

ГУППИЧӢӢ گوپی چوب чӯбдасте, ки бо он

гуппӣ мезананд, чахчӯб.

ГУППИ I گویی либоси пахтаноки лаганда карда: **чомаи гуппӣ**.

ГУППИ II گویی зарфи чӯбин ё сафолини дароз, ки дар вай чурғот андохта, бо чӯби парадор лат дода, маска чудо мекунад; **гуппӣ задан** гуппӣ зада равған кашидан.

ГУПСАР گوسر машк ё хике, ки дарунашро пурбод карда, бар вай савор шуда, аз об мегузаранд, саноч.

ГУПСАРСАВОР گوسرسوار он ки савори гупсар аз об мегузарад, гупсарнишин.

ГУПЧАК گویچک қисми мобайнии чарх (*мас., чархи осӣ*), ки параҳояш ба он пайваст мешавад ва барои гузаронидани тир сӯроҳӣ дорад.

ГУРБА گربه чонвари маъруф аз чинси ширхӯрҳои даранда, пишак: **гурбаи ваҳшӣ**, **гурбаи ёбой**, **гурбан хонагӣ**; \diamond аз **мобайн гурбаи ало (сиёх)** гузаштан вайрон шудани муносибат, қаҳрӣ шудан.

ГУРБАБЕД گربه بيد *бот.* мушкбед, як навъ бедаи пашмдор, ки барғояш ба панҷаи гурба монанд аст.

ГУРБАВОР گربه وار мисли гурба, гурба-монанд. **гурбасон**.

ГУРБАГИ گربگی *маҷ.* гурбавор рафтор кардан.

ГУРБАГУН گربه گون 1. гурбасон, монанди гурба. 2. *маҷ.* маккор, ҳилагар, фиребанда.

ГУРБАДАВ گربه دو *ниг.* гурбадавак.

ГУРБАДАВАК گربه دوک чорчӯбаи қисми поёнии сандали, ки пойро рӯи он монда менишинанд.

ГУРБАЛИҚО گربه لقا *кит.* 1. гурбарӯй. 2. *маҷ.* баднамо, баднамуд.

ГУРБАМОНАНД گربه مانند монанди гурба, гурбасон, гурбавор.

ГУРБАМОҲӢ گربه ماهی *зоол.* навъи моҳӣ, ки мӯйлаби монанди гурба дорад.

ГУРБАРАВ گربه رو 1. маҷрои борике, ки аз хишт дар байни фосилаи сохтмон ва замин сохта мешавад, то аз гузаштани намӣ ба

девори бино пешгирӣ шавад. 2. чӯйчаи кӯчаке дар ҳавлиҳо барои рафтани об.

ГУРБАРӢ گربه روی *маҷ.* носипос, ҳақношинос.

ГУРБАСОН گربه سان *ниг.* гурбавор.

ГУРБАСОНОН گربه سانان *зоол.* чонварони гӯштхору даранда монанди шер, паланг, гурба, ки барои шикор истеъдод ва маҳорат дошта, ба гурба монандӣ доранд.

ГУРБАЧА گربه چاه *шакли тасғири гурба*; гурбаи хурд, пишакча.

ГУРБАЧАШМ گربه چشم он ки чашмони мисли чашмони гурба симобирангу доирашакл дорад.

ГУРБАЧАШМӢ گربه چشمی чашми монанд ба чашми гурба доштан.

ГУРБАШӢ(Ӣ) گربه شو(ی) шустушӯи саросемавор ва нотамом (*мисли гурба, ки рӯяшро бо оби даҳонаш мешӯяд*).

ГУРБУЗ گربز *кит.* 1. зирак, доно, оқил. 2. ҳилавар, маккор. 3. далер, шучоъ.

ГУРБУЗӢ گربزی 1. ҳилагарӣ, маккорӣ. 2. дар ҳикмати қадим чихати ифротро мегӯянд, ки муқобили чихати тафрит мебошад; ифрот дар оқилӣ, оқилии бемавқеъ. 3. далерӣ, шучоат.

ГУРГ گرگ ҳайвони дарандае аз оилаи сагшаклҳо, зиёб, зайб: **гурги ало**, **гурги одамхӯр**; \diamond **гурги борондида** одами озмудакор, ки барои ҳар эҳтимол пешакӣ чора мебинад ва аз ҳар таҳлука худро ҳалос мекунад; шахси гармию сардии рӯзгорро чашида ва маккор; **гурғони дупо** дуздон, гонатгарон.

ГУРГАК گرگک 1. *шакли тасғири гург (одатан дар бораи гурги дар шикор номувофиқ)*. 2. навъе аз харбузаи кулӯлаи ширин.

ГУРГБАНД گرگ بند асир, гирифтдор; **гургбанд кардан** асир кардан; забун кардан; мағлуб сохтан.

ГУРГБАЧА گرگ بچه бачаи гург.

ГУРГВОР گرگوار мисли гург, гург барин.

ГУРГДАВ گرگ دو гургвор давидан, бо суръат

- рафтан, пӯяравӣ.
- ГУРГДАНДОН** گرگدندان дандонаш мисли дандони гург тез.
- ГУРГЗОДА** گرگزاده аз насли гург, бачан гург: оқибат гургзода гург шавад (*зарб.*)
- ГУРГИН** گرگин хунхор, даранда, бадхашм.
- ГУРГИНА** گرگينه пӯстин аз пӯсти гург.
- ГУРГИНАДҶҶ** گرگينهدوز дӯзандаи пӯстин аз чарми гург.
- ГУРГИНАЧАРМ** گرگينهچرم чарме, ки аз пӯсти гург тайёр шудааст.
- ГУРГӢ** گرگي 1. мансуб ба гург. 2. даран–дагӢ, хунхорӣ.
- ГУРГКИРДОР** گرگ کردار гургхислат; бад–кирдор; хунхори бераҳм.
- ГУРГМАНИШ** گرگ منيش *ниг.* гургсират.
- ГУРГМАСТ** گرگمست 1. *кит.* озордиҳанда, чафокор. 2. *мач.* маъшуқаи чафопеша, ситамгар.
- ГУРГМИЗОЧ** گرگ مزاج *ниг.* гургсират.
- ГУРГМОНАНД** گرگ مانند монанд ба гург, мисли гург, гургвор.
- ГУРГОВ** گرگاو *кхн.* навъе аз пойафзор, ки барои пиёдаравӣ муносиб аст.
- ГУРГОНА** گرگانه гургмонанд, гургвор.
- ГУРГОШНОЙ** گرگ آشنایی ошноӣ аз рӯи макру хила, дӯсти аз рӯи нифок; *муқ.* гургоштӣ.
- ГУРГОШТӢ** گرگ آشتي сулхи рӯякии аз рӯи макру фиреб, оштии риёкорона.
- ГУРГПО** گرگپا *бот.* навъи растанӣ, ки онро панҷаи гург ҳам мегӯянд.
- ГУРГРАБОӢ** گرگ ربابي *мач.* ғоратгарӣ, зулму тааддии бешумор, ғорат, тороч.
- ГУРГСАГ** گرگ سنگ *саге,* ки аз насли гург ё монанди гург аст.
- ГУРГСИРАТ** گرگ سيرت 1. гургхислат, гургмизоч, гургтабъ, дарандахислат. 2. *мач.* бераҳм; гаддор, ситамгор.
- ГУРГСИФАТ** گرگ صفت *ниг.* гургмонанд.
- ГУРГСОР** گرگسار 1. монанди гург, мисли гург. 2. *мач.* даранда, маккор.
- ГУРГТАБИАТ** گرگ طبيعت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГТИНАТ** گرگ تينت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГХОНА** گرگ خانه 1. хонаи гург, ҷой ва макони гург. 2. *мач.* ҷои чамъомади одамони бадкор, дузду авбош.
- ГУРД** گرد *кит.* паҳлавон, баҳодур; шучоъ.
- ГУРДА** گرده яке аз узвҳои даруни бадан, ки пешоб аз он таровиш карда, дар пешобдон чамъ мешавад, кулия; \diamond *дилу гурда мач.* часорат, чуръат; *дилу гурда доштан* часур будан, часорат доштан; *гурдан касеро кафондан* касеро саҳт тарсондан.
- ГУРДАГОӢ** گرده گاه 1. ҷои гурда дар бадани одам ва ҳайвон. 2. *мач.* камар, миён.
- ГУРДАДОР** گرده دار *мач.* часур, нотарс, шучоъ.
- ГУРДАК** گردک *шакли тасғир ва навозишии гурд.*
- ГУРДАКАФ** گرده کف :гурдакаф кардан саҳт тарсонидан касеро; *гурдакаф шудан* саҳт тарсидан.
- ГУРДАОЛУ** گرده آلو навъе аз олуи калон, ки рангаш бештар сурхи сиёҳтоб аст.
- ГУРДАФКАН** گردافکن *кит.* мағлубкунандаи паҳлавонон, афканандаи гурдҳо.
- ГУРДГИР** گردگیر *кит.* паҳлавонгир, ба банд оварандаи паҳлавонон, шучоъ, диловар, баҳодур.
- ГУРДЗОД** گردزاد *зодаи паҳлавон, паҳлавонписар.*
- ГУРДӢ** گردی паҳлавонӣ, далерӣ.
- ГУРДОС** گرداس *кит.* ситамгар, золим.
- гурез** گریز 1. *асоси замони ҳозира аз гурехтан; гурез! феъли фармоиши дур шав!, худро ба канор гир!, роҳ деҳ!.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гурезанда: коргурез, одамгурез...*
- ГУРЕЗ** گریز 1. гурехтан, фирор, гурезиш; *гурез-*

гурез гурезагӣ, дар ҳолати гурезанда будан; гурезогурез; **роҳи гурез баста будан** имконияти гурехтан набудан; **роҳи гурез кушода будан** барои гурехтан имконият будан; **роҳи гурез наёфтан** гурехта натавоништан; **роҳи гурез пеш гирифтани // рӯ ба гурез ниҳодан** гурехтан, фирор кардан. 2. ягон муносибате ёфта, аз мавзӯе ба мавзӯи дигар гузаштан; **гурез кардан** дар вақти гап задан ё навиштан аз матлабе ба матлаби дигар гузаштан. 3. *адш.* дар қасиданависӣ гузаштан аз ташбиб ва ё насиб ба таърифи мадҳшаванда, ки ба воситаи мисрае, як ё чанд байте ифода меёбад.

ГУРЕЗА *گریزه* аз чое ё аз назди касе гурехта, гурезоншуда, фирорӣ (*хоҳ аз таъқибу фишор ва хоҳ аз иҷрои коре*): **бандиёни гуреза, одами гуреза, аскарӣ гуреза, гурезагон, гуреза шудан.**

ГУРЕЗАГӢ *گریزگی* 1. гурехта гаштан, гурезон будан, дар ҳолати гурезонӣ будан. 2. маҳфӣ, пинҳонӣ; гайриқонунӣ; **бо роҳи гурезагӣ** ба таври пинҳонӣ, ба таври қочок. 3. *мансуб ба гурез* 3: **байти гурезагӣ.**

ГУРЕЗАНДА *گریزنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; гурезон, дар ҳолати фирор. 2. гуреза; гурехта, фироришуда.

ГУРЕЗГОҲ *گریزگاه* 1. маҳалли гурез, ҷои фирор; паноҳгоҳ, ҷои паноҳ бурдан. 2. ҷои гузариш аз як мавзӯ ба мавзӯи дигар дар назм ё наср; *ниг.* гурез 2, 3.

ГУРЕЗГАҲ *گریزگه* *ниг.* гурезгоҳ.

ГУРЕЗИШ *گریزش* гурез, фирор, гурехтан; дурӣ.

ГУРЕЗОГУРЕЗ *گریزگریز* гурезиши бетартибона, гурехтани басуръат, гурехтан ба таври оммавӣ ва бесаранҷомона.

ГУРЕЗОН *گریزان* 1. *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳолати гурехтан будан, дар гурез. 2. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; фирорӣ, гуреза; **гурезон шудан** гурехтан, фирор кардан, фирорӣ шудан.

ГУРЕЗОНА *گریزانه* *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳоли гурехтан.

ГУРЕЗОН(И)ДАН *گریزانیدن//گریزاندن* *тарзи бавоситаи гурехтан.* 1. имконияти фирор фароҳам овардан барои касе, фирор додан

касоро. 2. аз даст додан, гум кардан; **гапро гурезондан** гапро дигар кардан, мавзӯи суханро тағйир додан; **◊ аз чашм нагурезондан** доим дар мадди назар нигоҳ доштан; аз пеши назар дур накардан; надида намондан; **ба як нӯл зада гурезондан** ба осонӣ мағлуб кардан; ба осонӣ голиб омада, ба фирор маҷбур кардан.

ГУРЕЗОНӢ *گریزانی* гурезон будан; фирор, фирорӣ будан.

ГУРЕЗПО(Ӣ) (*گریزپای*) 1. гуреза, гурезанда, фирорӣ. 2. он ки ҳамеша баҳонае ёфта ё бо хилае аз қор мегурезад, бесубот; **тифли гурезпой** кӯдаки мактабгурез.

ГУРЕХТА *گریخته* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз гурехтан*; **гурехта омадан** гурезон омадан; гуреза шуда омадан.

ГУРЕХТАГӢ *گریختگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гурехтан*; гурезоншуда, гурехтарафта; **◊ аз таги дор гурехтагӣ** қорчаллон, қаллоб ва хилагар.

ГУРЕХТАН *گریختن* 1. шитобон дур шудан аз назди касе ё аз чизе, давида (тохта) рафтани аз чое, босуръат дур шудан; барои халос шудан аз таъқибу қайди касе ё чизе аз чое ба ҷои дигар бошитоб рафтани, фирор кардани. 2. дур шудан, қанор чустан, худро дур гирифтани: **аз касе гурехтан.** 3. рӯй пинҳон кардани, аз марди бегона рӯй панаҳ кардани зан: **духтар аз вай намегурехт.** 4. рафтани: **хаёли касе гурехтан; аз коре гурехтан** худро аз иҷрои коре ба қанор гирифтани, аз коре сар тофтани: **аз хизмати аскарӣ гурехтан; аз чое гурехтан** бошитоб тарк кардани ҷоеро, фирор кардани аз чое; **◊ аробан холиро гирифта гурехтан** а) моҳияти масъаларо нафаҳмида, шӯру валвала ё талош кардани; б) бе асос воҳима кардани; **гапаш гурехт** муносибаташ вайрон шуд, бо касе тезтунд шуд; **думашро хода карда гурехт** шармандавор гурехт, расво шуда фирор кард.

ГУРЕХТАНГОҲ *گریختنگاه* *ниг.* гурезгоҳ.

ГУРЕХТАНӢ *گریختنی* *сифати феълии замони оянда аз гурехтан*; гурехтан хостан, қасди гурез кардани.

ГУРЗ *گوز* як навъ олати ҷангии пешинаи дастадори саркулӯла, ки барҷастагӣҳои

мехчамонанд дорад, кӯпол, амуди оҳанин.

ГУРЗА گرزه як навъ мори захрдор аз чинси афъӣ, ки сараш ба гурз монанд аст.

ГУРЗБОН گرزبان *кит.*, *кҳн.* гурздор, чанговари гурздор.

ГУРЗДОР گرزدار *кҳн.* дорандаи гурз; дорои гурз: **чанговари гурздор**.

ГУРӢ گورى *кит.* нишот, ишрат, хурсандӣ.

ГУРМ I گرم захми чӯшидабаромадаи танаи дарахт, гурм.

ГУРМ II گرم *кит.* ғам, андӯх, хафагӣ.

ГУРМДОР گرمدار 1. дорои гурм I. 2. ғамдор, дорои ғаму андӯх, ғамгин, гуссадор.

ГУРМЧА گرمچه гурми хурди танаи дарахт.

ГУРОЗ I گراز хуки ёбой, хуки даштӣ.

ГУРОЗ II گراز *кит.* хиромон, чилвагар.

ГУРОЗ III گراز *кҳн.* кӯзаи даҳонтанг, ки мусофирон бо худ гирифта мегаштанд, куроз.

ГУРОЗА گرازه *ниг.* гуроз I.

ГУРОЗДАНДОН گرازدندان ҳайвоне, ки дандонҳои дарози монанди дандони гуроз дорад.

ГУРОЗИДАН گرازيدن *кит.* хиромидан, ба нозу ишва роҳ рафтан.

ГУРОЗОН گرازان *кит.* феъли ҳол аз **гурозонидан**; хиромон, чилвакунон.

ГУРОЗСУМ گرازسم ҳайвоне, ки суми вай монанди суми гуроз аст.

ГУРРОС گراس *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ҳаракати якбораи ягон гурӯҳ ё овози якбораи ногаҳониеро ифода мекунад: **гуррос зада аз ҷой хестан**.

ГУРС گرس 1. *калимаи тақлиди овози қадаммонии сахт-сахт* ё бо шиддат кӯфтани ягон чиз; **гурс-гурс** такрори садои баланди қадаммонӣ, афтодан ё задани чизе. 2. гуруснагӣ.

ГУРСИНА گرسينه *ниг.* гурусна.

ГУРУНЧ گرنج *ниг.* биринҷ.

ГУРУСНА گرسنه 1. он ки эҳтиёҷ ба хӯрок дорад, гушна; *муқоб.* **сер**. 2. дар ҳолати гуруснагӣ: гурусна кор кардан. 3. **он Гӯи Саз** хӯрданӣ чизе надорад, бенаво, камбағал: **гадои гурусна: гурусна мондан** а) толиб шудан ба хӯрдан, тақозои гизо кардани меъда; б) бе хӯрданӣ мондан, бе хӯрок мондан, бе озуқа мондан; **гурусна шудан** гурусна мондан, пайдо шудани майл ба хӯрдан.

ГУРУСНАГӢ گرسنگي 1. гурусна будан, ҳолӣ ва ба хӯрдан ниҳоят толиб будани меъда, гушнагӣ, чӯъ, *муқоб.* **серӣ**. 2. мӯҳтоҷӣ ба хӯрок; қашшоқӣ, бенавой; **гуруснагӣ кашидан** дар мӯҳтоҷӣ ба гизо умр ба сар бурдан, гушнагиро аз сар гузарондан; **гуруснагӣ эълон кардан** *ниг.* **гуруснанишинӣ**; **шикам аз гуруснагӣ танбӯр навохтан** ниҳоят гурусна будан.

ГУРУСНАМАРГӢ گرسنه مرگي аз гуруснагӣ фавтидан.

ГУРУСНАНИШИНИӢ گرسنه نشيني аз хӯрок рӯ гардондан ба аломати эътироз, эътисоби гизо; **гуруснанишинӣ кардан** гуруснанишинӣ эълон кардан.

ГУРУСНАЧАШМ گرسنه چشم ҳарис, тамаъкор; хасис, мумсик.

ГУРУСНАЧАШМӢ گرسنه چشمي ҳарисӣ, тамаъкорӣ; мумсикӣ, хасисӣ.

ГУРӢҲ گروه 1. тӯдае аз мардум, иддае аз мардум; даста. 2. ҷамоат ё тӯдае аз мардум, ки аз рӯи ягон мақсад муттаҳид шудаанд; тоифа, фирқа; табақаи иҷтимоӣ; **гурӯҳ-гурӯҳ** тӯда-тӯда, даста-даста; гурӯҳ аз паси гурӯҳ.

ГУРӢҲАК گروهک ҳизб ё созмони сиёсӣ, ки беаҳамият ва камшумор аст.

ГУРӢҲБАНДӢ گروه بندي ба гурӯҳҳо ҷудо кардан; гурӯҳ-гурӯҳ шудан, даста-даста шудан: **гурӯҳбандӣ кардан**.

ГУРӢҲБОЗ گروه باز он ки манфиати худ ва гурӯҳи ҳамақидаашро аз манфиатҳои умум пештар гузошта, ҳилофи тақозои ҷамъият амал мекунад, ҷудоандоз.

ГУРӢҲБОЗӢ گروه بazy манфиати гурӯҳи худро аз манфиатҳои умум болотар гузоштан; гурӯҳбоз будан.

ГУРҶҲОН *بان گروه* роҳбари гурӯҳ, сарпарастии гурӯҳ.

ГУРҶҲӢ *гурӯҳӣ мансуб ба гурӯҳ; машғулияти гурӯҳӣ* машғулияте, ки бо ҳайати як гурӯҳ (*мас., гурӯҳи дошиҷӯён*) гузаронида мешавад.

ГУРҶҲОГУРҶҲ *гурӯҳагурӯҳ* даста-даста, гурӯҳ-гурӯҳ, тӯда-тӯда.

ГУРҶҲОН *гурӯҳан* 1. чамъ, чамъомад, гурӯҳ. 2. тоифаҳо, қабилаҳо.

ГУРҶӢ *гурҷӣ мансуб ба гурҷӣ; забони гурҷӣ, сокини Гурҷистон, чойи гурҷӣ.*

ГУСАСТА//ГУСИСТА *гусасте сифати феълии замони гузаита аз гусастан; аз ҳам гусаस्ता гардидан* аз ҳам канда шудан, пора шудан, чудо шудан.

ГУСАСТАГӢ *густегӣ шакли дигари сифати феълӣ аз гусастан; гусаस्ता будан, вазъ ва ҳолати гусаस्ता, инқитоъ.*

ГУСАСТАДАМ *густестедм* мубтало ба тангии нафас, нафастанг, банд омадани нафас.

ГУСАСТАДИЛ *густестедл* шикастадил, афсурдадил, озурдадил, дилтанг, дилреш.

ГУСАСТАИНОН *густестеган* ниг. гусасталиҷом.

ГУСАСТАЛИҶОМ *густестелҷам* 1. лачомканда, бенӯхта. 2. маҷ. саркаш, худраъй, беқайд, афсоргусехта; муқ. гусастамиҳор.

ГУСАСТАН//ГУСИСТАН *густестан* 1. пора шудан, аз ҳам чудо шудан, канда шудан, бурида шудан (*мас., ресмон*). 2. кандан, пора кардан; **афсор гусастан** а) лачом кандан; бенӯхта шудан; б) маҷ. саркаш ва беқайд шудан.

ГУСАСТАНОПАЗИР *густестенапзир* кандана-шаванда; мустаҳкам.

ГУСАСТАРАВОН *густестераван* маҷ. афсурда, мутаассир.

ГУСАСТАРАГ *густестераг* 1. буридапай. 2. маҷ. суст, беҳаракат, нотавон, очиз.

ГУСАСТАУМЕД//ГУСИСТАУМЕД *густестемаид* кит. умедканда, ноумед: гусастаумед шудан.

ГУСАСТАХИРАД *густестехрад* нофаҳм, камақл,

нодон.

ГУСЕЛ *гусил* 1. рухсати рафтан додан; равон кардан ба чое. 2. хайру маъзур бо касе вақти ба сафар рафтани ӯ, падруд, видоъ; **гусел кардан** а) фиристодан, равона кардан; б) хайрухушқунон бо меҳмон масофае рафтан, мушоият кардан.

ГУСЕЛКУНАНДА *гусилкунанда сифати феълии замони ҳозира аз гусел кардан; он ки гусел мекунад, гуселонанда.*

ГУСЕЛОН(И)ДАН *гусилондан//гусиланидан* гусел кардан, хайрухуш кардан вақти сафар.

ГУСЕХТА *гусехте сифати феълии замони гузаита аз гусехтан; гусаस्ता.*

ГУСЕХТАН *гусехтан* кандан, пора кардан, буридан; канда шудан, пора шудан; **аз ҳам гусехтан** аз ҳам канда шудан; аз ҳам пора кардан.

ГУСИЛИДАН *гусилдан* 1. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. кашидан, чудо ва дур кардан аз чое. 3. канда шудан, пора шудан.

ГУСИЛОНИДАН *гусилонидан* 1. кит. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. маҷ. чудо кардан, дафъ кардан аз чизе. 3. кашида гирифтан.

ГУСИСТАМИҲОР *густестемаҳор* 1. кит. миҳорканда, бенӯхта (*оид ба чорпо*). 2. маҷ. беқайд, саркаш (*оид ба одам*).

ГУСИСТАН *густестан* ниг. гусастан.

гусор *гусар* 1. асоси замони ҳозира аз **гусоридан**. 2. чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда, хӯранда: **майгусор, гамгусор.**

ГУСОРАНДА *гусоранда сифати феълии замони ҳозира аз гусоридан; гусорандаи май хӯрандаи май; соқӣ.*

ГУСОР(И)ДАН *гусордан//гусоридан* нӯшидан, хӯрдан; **гам гусоридан** гам хӯрдан, гам дидан.

густар *густар* 1. асоси замони ҳозира аз **густурдан**. 2. чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои густаранда, чорӣ ва паҳнкунанда: **додгустар, адлгустар.**

ГУСТАРА *گستره* *риёз.* боз кардани ҳисоб, кушонш.

ГУСТАРАК *گسترک* *бот.* зағирпояи хобида.

ГУСТАР(И)ДАН *گستریدن//گستردن* *ниг.* густурдан.

ГУСТАРДАНИ *گستردنی* *ниг.* густурдани.

ГУСТАРИН *گسترин* *кит.* бистар, бисот, фарш, палос.

ГУСТАРИШ *гестриш* *исми феъли аз густар(и)дан;* паҳн шудан.

ГУСТАРОН(И)ДАН *гестранیدن//гестранدن* *тарзи бавоси-таи густар(и)дан;* паҳн кардан.

ГУСТОХ *гстах* 1. бетакаллуф, беибо; берӯй, бешарм. 2. бебок, нотарс, часур; **густох будан** *ба касе* беибо будан дар рафтор бо касе, озодона гап зада тавонистан назди касе.

ГУСТОХВОР *гстахвар* 1. густохона, бетакаллуффона. 2. нотарсона, далерона, часурина.

ГУСТОХДАСТ *гстахдест* чобук, чолок, чақкон, тезкор.

ГУСТОХӢ *гстахи* 1. бетакаллуфӣ, беадабӣ, бешармӣ. 2. бебокӣ, часорат; **густохӣ кардан** беибо рафтор кардан.

ГУСТОХКОРӢ *гстахкари* бешармӣ, беҳаёӣ, беадабӣ.

ГУСТОХОНА *гстаخانه* 1. бетакаллуффона, беибо. 2. нотарсона, бебокона.

ГУСТУВОН *гствон* *кит., ҳ.* болопӯши зирехдори асп ва фил.

ГУСТУРДА *гстурде* *сифати феълии замони гузашта аз густурдан;* густурда шудан паҳн карда шудан, партофта шудан.

ГУСТУРДАН *гстурден* паҳн кардан, партофтан, андохтан: **дастархон густурдан, қолин густурдан;** дом густурдан а) дом гузоштан; б) *мач.* барои ба қайди худ даровардан тадбири андешидан.

ГУСТУРДАНИ *гстурдени* *сифати феълии замони оянда аз густурдан;* ҳар чизи қобили густурдан; фарш; бистар, бисот, гилем.

гуфт *گفت* *асоси замони гузашта аз гуфтан.*

ГУФТ I *گفت* сухан, гап, гуфтор; **назар ба гуфти...** ба қавли..., мувофиқи сухани...; **аз гуфти касе баромадан** ба фармуда ё насиҳати касе амал накардан.

ГУФТ II *گفت* навъи порча ва матои резбофи гафс.

ГУФТА *گفته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз гуфтан.* 2. гапи гуфташуда, гуфтор, сухан, калом. 3. қавл, нақл; баён, тақрир. 4. суруда, ашъор, шеър; **аз рӯи гуфти...** // **назар ба гуфти...** // **ба гуфти...** мувофиқи гуфти..., аз рӯи сухани..., ба қавли...; **гуфта додан** баён кардан, нақл намудан; **гуфта мондан** а) чизеро нохост ба забон овардан, дар аснои сӯҳбат берун аз мавзӯ чизеро ногаҳон баён кардан; б) дар бораи чизе пешакӣ гап задан; огоҳ кардан, хабардор сохтан; **гуфта тавонистан** аз ӯҳдаи гуфтан баромадан, гап зада тавонистан; изҳори эътироз кардан; **аз гуфти касе набаромадан (сар натофтан)** мувофиқи гапи касе амал кардан; **ба гуфти касе амал кардан** мувофиқи раъи касе кор кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **гуфтаи касе шудан** кор мувофиқи раъи касе шудан, мувофиқи фармудаи касе шудан; *чизе гуфта...* // *чизе ё касеро гуфта...* барои чизе ё касе шуда..., ба хотири чизе ё касе: **дӯст гуфта, рафиқ гуфта...**

ГУФТАН *گفتن* 1. гап задан, ҳарф задан, сухан кардан; ба забон овардан; изҳор кардан, баён намудан. 2. нақл кардан, ҳикоят кардан; ривоят кардан: **мегуфтанд, ки...** 3. номидан, ном бурдан. 4. ба назм даровардан, сароидан: **шеър гуфтан.** 5. ният кардан, ирода кардан: **рафта гуфтан.** 6. шуморидан, ҳисоб кардан: **касера девона гуфтан.** 7. фармудан, амр кардан: **ҳар ки гӯяд...**; **гуфтани шундан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯй кардан; муколама; **дарс гуфтан** омӯзондан; таълим додан, илм омӯзондан; **зери лаб гуфтан** охиста гап задан, нашунавонда гап задан; **не гуфтан** розӣ нашудан, рад кардан; **носазо гуфтан** сухани нораво гуфтан; дашном додан; **рост гуфтан** гапи ҳақро задан, ҳақиқатро баён кардан; **хушомад гуфтан** тамаллуқомез гап задан; хушомад кардан; **чизе (ҳеч) нагуфтан** ҷавоб надодан; хомӯш будан; **чӣ гуфтанро надонистан** гап зада натавонистан; ҷавоб гуфта натавонистан; **ақл мегуфт, ки...** ақл талқин мекард, ки..., хирад илқо менамуд, ки...

ГУФТАНБОБ *گفتن باب* сазовори гуфтан, гуф-

танӣ.

ГУФТАНӢ گفتنی *сифати феъли* замони оянда аз **гуфтан**; он чи гуфта шуданаш лозим аст, лонки гуфтан; чизи гуфта мешудагӣ; **гуфтани** шудан гуфтан хоستان.

ГУФТОР گفتار 1. сухан, калом, гап. 2. сухангӯӣ, нутқ. 3. сӯҳбат, гуфтугӯ; **гуфтори** бечо сухани бемавқеъ; гапи бехуда; **лаб ба гуфтор** кушодан сухан сар кардан, гап задан.

ГУФТОРДАРМОНӢ گفتاردرمانӣ *тиб.* 1. истифода аз равиш ва усулҳои тавонбахшии барои ислоҳи душворӣ дар гуфтугӯ ва забон. 2. табобати бемориҳои равонӣ бо роҳи гуфтугӯ ва сӯҳбати пизишку бемор.

ГУФТОРӢ گفتарӣ 1. *марбут ба гуфтор*. 2. он ки танҳо бо гуфтор амал мекунад, харзагӯӣ, калонгап.

ГУФТОРФУРӢШ گفتارفروش *кит.* суханфурӯш, гапфурӯш, сергап.

ГУФТУГУЗОР گفتوگزار 1. *ниг.* гуфтушунид. 2. баҳс, мубоҳиса, мунозира; **гуфтугузор доштан** а) аз ҳар тараф сӯҳбат кардан, сӯҳбат доштан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор кардан** а) гапзанон кардан, сӯҳбат кардан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор рафтаи** гуфтугӯ давом кардан, идома доштани гуфтушунид.

ГУФТУГӢ(Ӣ) گفتوگو(ӣ) 1. гуфтугузор, гуфтушунид, муколама, мусоҳиба, сӯҳбат. 2. гап-гап, овоза, гапҳои рости дурӯғ: **боз ҳар гуна гуфтугӯҳо нашавад...**; **забони гуфтугӯ** забоне, ки ба воситаи он мубодилаи афкори ҳалқе сурат мегирад, забони муошират, забони муҳовара; **гуфтугӯ доштан** а) музокира кардан, дар гуфтугузор будан; б) гап задан хоستان; **гуфтугӯ кардан** гуфтушунид кардан, ба ҳамдигар гап задан; **гуфтугӯ шудан** сухан рафтан, сӯҳбат шудан (*аз чизе, дар бораи чизе*); **ба сари гуфтугӯи чизе баргаштан** дар бораи чизе сӯҳбатро (гапро) идома додан; **гарми гуфтугӯ шудан** ба гап дода шудан.

ГУФТУГӢӢ گفتوگوӣ *мансуб ба гуфтугӯ*; услуби гуфтугӯӣ *зби.* яке аз ду услуби асосии забон (*дигаре услуби хаттист*), ки меъёрҳои хоси забони муоширатро дар бар мегирад.

ГУФТУШУНИД گفتوشنید ба ҳам гап задани

чанд кас, гуфтугӯ, гуфтугузор; сӯҳбат, мусоҳиба; **гуфтушунид кардан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯ намудан, музокира кардан дар бораи чизе.

ГУФТУШУНУФТ گفتوشنفت *ниг.* гуфтушунид.

ГУҲАР گهر *ниг.* гавҳар; **тавки гуҳар** шаддаи марворид; \diamond **гуҳар боридани** абр боридани борони пурфайз; **аз сухан ганҷу гуҳар рехтан** хеле ширин ва пурмазмун будани сухани касе.

ГУҲАРАФШОН گهرافشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРАФШОНӢ گهرافشانی 1. гуҳаррезӣ, гуҳарношӣ. 2. *маҷ.* гирия, ашкрезӣ.

ГУҲАРБАХШ گهربخش 1. бахшандаи гавҳар, нисоркунандаи гавҳар. 2. *маҷ.* бахшандаи сахӣ, саховатпеша.

ГУҲАРБЕЗ گهربیز 1. безандаи гавҳар, барандаи гавҳар. 2. *маҷ.* ашкрез.

ГУҲАРБОР گهربار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРДОР گهدار дорандаи гавҳар, соҳиби гавҳар.

ГУҲАРЗО گهرزا *ниг.* гавҳарзод.

ГУҲАРЗОД گهرزاد асилзода, покнажод, болонасаб.

ГУҲАРӢ گهरी асли, нажодӣ, зотӣ.

ГУҲАРКАШ گهرکش кашандаи гуҳар, гавҳаргир, гаввоси гавҳаргир.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد *ниг.* гуҳарзод.

ГУҲАРНАМО(Ӣ) گهرنامه(ӣ) гавҳарнамо, монанди марворид.

ГУҲАРНИСОР گهرنثار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРПАРВАР گهريور парварандаи гавҳар, бавучудоварандаи гавҳар.

ГУҲАРПОК گهريپاک *ниг.* гавҳарнажод.

ГУҲАРПОШ گهريپاش *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРПӢШ گهريپوش *киноя* аз хомӯш, сокинт.

ГУҲАРРЕЗ گهريрез *ниг.* гавҳарбор: абри гуҳаррез.

ГУҲАРСАНЧ گهرسنج 1. гавҳарсанч, озмоишкунандаи гавҳар, гавҳаршинос. 2. маҷ. суҳансанч, суҳандони санҷидагӯй, нуктадон.

ГУҲАРФИШОН گهرفشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРФУРҶШ گهرفروش *ниг.* гавҳарфурӯш.

ГУҲАРХЕЗ گهرخيز *ниг.* гавҳархез.

ГУҶУМ گجم дарахти сершоҳубарги соядиҳанда, ки сада як навъи он аст, норван; тахтаи гучум тахтае, ки аз чӯби гучум сохта шудааст; гучуми чинӣ навъе аз гучум, қарағоч.

ГУШН گشن нар, нарина; ба гушн омадан нарталаб шудани ҳайвони мода, тақозои насл қардани ҳайвонот; гушн овардан *ниг.* ба гушн омадан.

ГУШНА گشنه 1. *ниг.* гурусна; гушна ба шер мезанад (*мақ.*); гушнаву ташна бе обу нон, бе хӯрок. 2. маҷ. ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик, гурусначашм; чашми гушна чашми ҳарис, чашми тамаъкор; \diamond гушна бинад, сер мешавад хеле дилқаш, ниҳоят дилпазир, хеле қозибанок.

ГУШНАГАДО گشنه گدا 1. гадои гурусна; бенаво. 2. таҳқ. ҳасис, мумсик.

ГУШНАГӢ گشنه گنگي *ниг.* гуруснагӣ.

ГУШНАМАСТ گشنه مست таҳқ. он ки ба вучуди камбағалию нодорӣ мастию арбадачӯй мекунад.

ГУШНАМУРДА گشنه مرده бисёр ҳарису тамаъкор; гурусначашм.

ГУШНАПҶРЗӢР گشنه پرزور таҳқ., кишоя аз бенавои исёнкор.

ГУШНАЧАШМ گشنه چشم *ниг.* гурусначашм.

ГУШНАЧАШМӢ گشنه چشمي *ниг.* гурусначашмӣ.

ГУШНГИРӢ گشنه گيري чуфтгирӣ, интиҳоб ва гирифтани чуфти муносиб.

ГУШНИДАН گشنه ديد бо ҳам чуфт шудани ҳайвони нару мода.

ГУШНӢ گشنه чуфтшавии ҳайвони нар бо мода: гушнӣ шудан.

ГУШОСБ گشاسب 1. *кит.* хоб. 2. *шакли дигари* Гуштосп (*надари Исфандиёри Рӯинтан*).

ГУШТО(Ӣ) گشتا(ي) бихишт, чаннат.

ГӢ گو *ниг.* гӯй.

ГӢГИРД گوگرد 1. моддаи сӯзандаи маъдани зардранг, олтингӯгирд, кибрит. 2. чӯбчаҳои ба сарашон гӯгирдандуда, ки дар қуттичаҳо ҷо дода, барои оташ даргирондан ба кор бурда мешаванд: қуттии гӯгирд; гӯгирд задан гӯгирд даргирондан.

ГӢГИРДДОР گوگرددار он чи дар таркибаш гӯгирд дорад, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДЗАНИ گوگردزني *исми амал аз гӯгирд* задан; даргирондани гӯгирд.

ГӢГИРДӢ گوگردى 1. маҷсуб ба гӯгирд. 2. гӯгирддор, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДҚУТТӢ گوگرد قتي қуттии гӯгирд.

ГӢГИРДЧӢБ گوگردچوب гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд.

ГӢӢ I گويا 1. дорои қобилияти нутқ, гӯянда, суҳангӯ: тутии гӯӢ; забони гӯӢ забони суҳанвар; нутқи равшан; гӯӢ шудан суҳанвар гаштан, суҳангӯ шудан; доно шудан. 2. маҷ. равшан, возех: нақши гӯӢ, хати гӯӢ.

ГӢӢ II گويا мисли ин ки..., монанди ин ки... чунин тасаввур мешавад, ки..., гӯӢ; зоҳиран; гӯӢ ки... мисли ин ки..., монанди ин ки...

ГӢӢӢ گويايي гӯяндагӣ, суҳангӯӣ, суҳанварӣ; қувваи нотика.

ГӢӢНДАН گوياندن *шакли бавоситаи гуфтан*; ба гуфтан водор қардан.

ГӢӢӢ گونيا *ниг.* гӯӢ II.

ГӢӢШ گويش *нав.* 1. (тарзи) гуфтор. 2. *ниг.* лаҳча.

ГӢӢ گويي *калимаи модалӣ аз гуфтан*; тасаввур кунӣ..., пиндорӣ...; монанди ин ки..., мисли ин ки..., гӯӢ; ту гӯӢ ту пиндорӣ, тасаввур кунӣ.

гӯӢ/гӯ گو//گو 1. *асоси замони ҳозираи феъли фармоиш аз гуфтан*; гӯ! // бигӯ! гап зан! 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои*

гӯянда: азонгӯй, бадгӯ, насиҳатгӯй, суҳангӯ.

ГҮӢ گوى 1. кулӯлаи аз ресмон ё чӯб сохташуда, ки бо чавгон бозӣ мекунанд, тӯби чавгон; тӯб. 2. ҳар чизи кулӯла; **гӯйи гиребон** тугмаи гиребон; **гӯй бурдан** дар мусобиқа голиб шудан.

ГҮӢБОЗӢ بازى گوى *ниг.* чавгонбозӣ.

ГҮӢВОР گويوار гӯймонанд, монанди гӯй, кулӯлашакл, кулӯламонанд.

ГҮӢИШ گويش *ниг.* гӯиш.

ГҮӢ گول *гумт.* содалавҳ, нодон; **худро гӯл нишон додан** худро содалавҳ вонамуд кардан; **гӯл додан** фиреб додан; **гӯл хӯрдан** фирефта шудан, фиреб хӯрдан.

ГҮӢЛА گوله *шакли кӯтоҳшудаи* гулӯла.

ГҮӢЛАХ گولخ оташхонаи ҳаммом, гулхани ҳаммом; **гӯлахи ҳаммом**; **гӯ аз гӯлаҳ баромадагӣ барин** хеле чиркин, олуда ба гарду дуд; **ба сад гӯлаҳ оташ задагӣ** хеле фиребгар, ниҳоят қаллоб.

ГҮӢЛАХӢ گولخي 1. мансуб ба гӯлаҳ. 2. аловмони гӯлахи ҳаммом.

ГҮӢЛГАРД گولگرد он ки беҳудаву бефоида ҳар сӯ мегардад, беҳудагард.

ГҮӢЛГИР گولگير он ки аблаҳу аҳмақро ба иштибоҳ меандозад.

ГҮӢЛГИРӢ گولگيري амали гӯлгир, гӯлгир будан.

ГҮӢЛЗАН گولزن *ниг.* фиребгар.

ГҮӢЛӢ گولي нодонӣ, аҳмақӣ, содалавҳӣ; **худро ба гӯлӣ задан** худро содалавҳ нишон додан, муғамбирӣ кардан.

ГҮӢЛНАМО گول نما ба гӯл монанд.

ГҮӢЛХӢР گولخور *ниг.* фиребхӯранда.

ГҮӢЛХӢРДА گولخورده *ниг.* фиребхӯрда.

ГҮӢПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГҮӢПОН/ГҮӢППОН گوپان 1. говбон, чӯпон. 2. маҷ. одами тануманди пурзӯр.

ГҮӢ I گور чое, ки мурдаи одамро дафн

мекунанд, дахма, сағона, қабр, марқад, мадфан, турбат; **гӯру кафан** воситаҳои зарурии маросими дафн; **гӯру чӯб** *ниг.* **гӯру кафан**; **гӯру чӯб кардан** *ниг.* **гӯр кардан**; **гӯру киёмат** *д.* тарси азоби гӯр ва ҷазои рӯзи киёмат; **гӯр кардан** а) дафн намудан, ба хок супурдан, гӯронидан (*мурдаро*); б) зери хок (*ё зери чизи хокае*) пинҳон кардан, рӯи чизеро пӯшондан; **гӯр ба сари...** *ниг.* **гӯр ба чизе**; **бало ба паси...** **гӯр ба чизе** лаънат ба чизе, марг ба чизе (*таъбири дашном, изҳори норозигӣ ва нафрат аз чизе*); **гӯр кандан** ба касе // **гӯр кофтан** *барои* касе васоили ҳалокати касеро омода сохтан, барои марги касе кӯшидан; **гӯр шудан** а) дар зери чизе нопадид шудан, худро дар тағи чизе пинҳон кардан: **дар кум гӯр шудан**; б) пур шудани чӯй, ҳавз ва м. инҳо бо гилу хок ва ғ.; **гӯру кафан наёбал!** хору зор бимирад!, кафангадо шавад! (*таъбири дашном*); **гӯри кӯхнаро кофтан** воқеаи гузаштаро ба ёд овардан (*хусуматчӯёна ё даъвоталабона*); **назири қоҳи кӯхнаро бод додан**; **аз кадом гӯр пайдо шуд?** аз кучо омад?, чӣ тавр пайдо шуд?; **ба гӯри худ гирифта намебарам** ҳеч ҷо бурданӣ нестам, ҳеч ҷо бурда наметавонам; (**ба**) **ҳеч гӯр намеравад** ҷои рафтан надорад, ба ҳеч кучо намеравад; **дар гӯраш осуда бихобад** ба поси хотираш зараре нарасад, кас ӯро (*нас аз марг*) ба бадӣ ёд накунад.

ГҮӢ II گور *ниг.* гӯрхар.

ГҮӢРАСП گورسپ ҳайвоне, ки ба монанди гӯр аст, зебр.

ГҮӢРАФГАНӢ گورافگني *ниг.* гӯрафканӣ.

ГҮӢРАФКАН گورافکن 1. афканандаи гӯр, аз погалтонанадаи гӯр II. 2. маҷ. зӯр, қавӣ.

ГҮӢРАФКАНӢ گورافکني афкандани гӯр, аз погалтондани гӯр II.

ГҮӢРБОН گوربان посбони гӯр; нигоҳубинкунандаи қабристон.

ГҮӢРГАҲ I گورگه 1. чое, ки гӯр бисёр аст. 2. гӯристон, қабристон.

ГҮӢРГАҲ II گورگه *кит.* макони гӯрхарҳо.

ГҮӢРГИЁҲ گورگياه *бот.* гиёҳи алафӣ ва поё, ки дар ботлоқзорҳо рӯида, барои чорво хӯроки хуб аст.

ГҮӢРГИР گورگير сайёди гӯрхар, шикор-

- кунандан гӯр.
- ГҮРГИРӢ** گورگیری шикори гӯр, сайди гӯрхар.
- ГҮРГОҲ** گورگاه *ниг.* гӯргаҳ.
- ГҮРҒУЛӢ** گورغلی *ниг.* гӯрғли.
- ГҮРЗО** گورزا кӯдаке, ки баъд аз марги модар ба дунё меояд.
- ГҮРЗОД** گورزاد *ниг.* гӯрзо.
- ГҮРИДА** گوریده ошуфтаву парешон, дархам рафта, дархам гиреххӯрда.
- ГҮРИДАН** گوریدن дархам рафтан, гирех хӯрдан, тобида шудан.
- ГҮРИСТОН** گورستان чои қабрҳо, қабристон; **гӯристон** қардан *киноя аз* хароб гардонидан, харобазор қардан чоеро.
- ГҮРӢ** گوری *мансуб ба* гӯр I.
- ГҮРКАН** گورکن *ниг.* гӯрков.
- ГҮРКАНӢ** گورکنی *ниг.* гӯрковӣ.
- ГҮРКОВ** گورکاو он ки барои дафн қардани мурдаҳо гӯр мековад, гӯркан.
- ГҮРКОВАК** گورکاوک *зоол.* лошахӯр, ҳайвони мурдахӯр, ки қабри навро мекобад.
- ГҮРКОВӢ** گورکاوӣ амали гӯрков, гӯр кофтан, гӯрканӣ.
- ГҮРМОНАНД** گورمانند монанди гӯр; мисли гӯр тангу торик.
- ГҮРОБ** گوراب 1. *ниг.* гӯроба. 2. сароб.
- ГҮРОБА** گورابه *кит.* 1. гунбазе, ки дар сари қабрҳо месозанд. 2. номи даҳмаи падару бобоҳои Рустам.
- ГҮРОГҮР** گورگور босуръат, тунд, тез.
- ГҮРОН(И)ДАН** گوراندين//گوراندين 1. дафн қардан, ба хок супурдан, гӯр қардан (*мурдари*). 2. бо чизе пӯшондан, зери хок қардан; бо чизе пур қардан (*чуқуриеро, гореро, шикоферо*).
- ГҮРПУШТА** گورپشته пуштае, ки дар болон гӯр мекунанд.
- ГҮРСУМ** گورسم 1. ҳайвоне, ки сумаш монанди суми гӯрхар аст. 2. *маҷ.* тездав, даванд.
- ГҮРСҮХТА** گورسخته *таҳқ.* нобакор, лаънатӣ (*дар мавриди изҳори норозигӣ аз касе дар ҳаққи ӯ чун дашином гуфта мешавад*).
- ГҮРХАР** گورخر *зоол.* ҳайвони тоқасум аз хонаводаи аспзотҳо, ки дар қадим шикор қарда, гӯшташро мехӯрдаанд, хари ёбой, кулон.
- ГҮРХОНА** گورخانه қабр, мақбара, сағона; даҳма.
- ГҮРҒЛИСАРО** گورغلیسرا *ниг.* гӯрғлихон.
- ГҮРҒЛИХОН** گورغلیخان сарояндаи суруду дostonхон ҳамосии халқии «Гӯрғли».
- ГҮРҒЛӢ** گورغلی достони ҳамосии халқӣ.
- ГҮРЧАШМ** گورچشم дорони чашмҳои калони монанди чашмҳои гӯр.
- ГҮРШИКАН** گورشکن он ки гӯр мекушояд ва дуздӣ мекунад, гӯрков.
- ГҮСОЛА** گوساله 1. бачаи гов, насли то шашмоҳаи гов. 2. *маҷ.* бачаи нодон, бефаросат; **каллаи гӯсола** *ниг.* калла; **гӯсолаи шуданӣ аз пояш маълум** (*зарб.*) ояндаи одами ҷавон аз рафтор ва саъю кӯшишаш зоҳир мегардад; **гӯсолаи мо пир шуду гов нашуд** (*маҷ.*) дар ҳаққи шахси ба синну сол калон, вале ноӯхдабарову ношуд гуфта мешавад; **гӯсолаҳо гов шаванд, ҷигарҳо хун шаванд** (*зарб.*) тарбияи бача қори осон нест (*дар мавриди таъкид қардани дувории тарбияи ҷавонон мегӯянд*); **гов ки омад, гӯсола аз ҷояш мехезад** (*маҷ.*) калонсолонро ҳурмат қардан лозим аст.
- ГҮСОЛАБОН** گوسالهبان он ки гӯсола мепояд, гӯсолапой.
- ГҮСОЛАБОНӢ** گوسالهبانی нигоҳубини гӯсолаҳо, гӯсолапойӣ.
- ГҮСОЛАМИЗОҶ** گوسالهمزاج *маҷ.* камфаҳм, бефаросат.
- ГҮСОЛАПАРАСТ** گوسالهپرست говпараст, касе, ки оини гӯсолапарастист.
- ГҮСОЛАПАРАСТӢ** گوسالهپرستی говпарастӣ, амали гӯсолапарастӣ.
- ГҮСОЛАЧАШМ** گوسالهچشم он ки чашмаш

мисли чашми гӯсола барчаства ва калон аст.

ГҶСПАНД *گوسپند* *ниг.* гӯсфанд.

ГҶСПАНДКУШОН *گوسپندکشان* *кит.* иди кур-бон, иди азхо.

ГҶСФАНД *گوسفند* ҳайвони алафхӯри хонагии мансуби чуфтсумҳо, ки барои гӯшт, равған, пӯст, пашм ва шир парвариш мекунад; **гӯсфанди бурдоқӣ** гӯсфанди фарбех, гӯсфанди парворӣ; **гӯсфанди қароқӯлӣ** гӯсфанди зоти дуруштпашм, ки пӯсти барраи он арзиши зиёд дорад; **гӯсфанди ҳисорӣ** зоти маҳаллии гӯсфанди калони думбадор; **гӯсфанди чорӣ** гӯсфанди чорсола; **♦ соли гӯсфанд** номи соли ҳаштуми силсилаи солгардонии мӯлҷар; **гӯсфанди ба пон худ омада** чизи муфт ва бемехнат ба даст даромада.

ГҶСФАНДБОН *گوسفندبان* он ки гӯсфанд бонӣ мекунад, гӯсфандпой, касе, ки ба бонӣ қардан ва чаронидани гӯсфандон машғул аст, рамабон.

ГҶСФАНДБОНӢ *گوسفندبانی* амали гӯсфанд-бон, рамабонӣ.

ГҶСФАНДВОР *گوسفندوار* 1. мисли гӯсфанд, монанди гӯсфанд. 2. *маҷ.* ҳалиму гапдари.

ГҶСФАНДДОР *گوسفنددار* *ниг.* гӯсфандпарвар.

ГҶСФАНДДОРӢ *گوسفندداری* *ниг.* гӯсфанд-парварӣ.

ГҶСФАНДӢ *گوسفندی* мансуб ба гӯсфанд; пӯстии гӯсфандӣ пӯстии аз пӯсти гӯсфанд дӯхташуда.

ГҶСФАНДПАРВАР *گوسفندپرور* парва-ришкунандаи гӯсфанд, коргар ва мутахас-сиси гӯсфандпарварӣ.

ГҶСФАНДПАРВАРӢ *گوسفندپروری* соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандон машғул аст.

ГҶСФАНДТАРОШ *گوسفندتراش* он ки пашми гӯсфандро метарошад.

ГҶСФАНДТАРОШӢ *گوسفندتراشی* тарошидани пашми гӯсфанд, кори тарошидани пашми гӯсфанд; **қайҷии гӯсфандтарошӣ**.

ГҶСФАНДХОНА *گوسفندخانه* ҷои нигоҳ доштани гӯсфанд, оғили гӯсфанд.

ГҶСФАНДЧАРОНӢ *گوسفندچرانی* чаронидани гӯсфанд, ба чаро бурдани гӯсфанд, чӯпонӣ.

ГҶСФАНДЧАЛЛОБ *گوسفندجلاب* касе, ки ба нархи арзон гӯсфанд харида, қимат мефурӯшад.

ГҶСФАНДЧАЛЛОБӢ *گوسفندجلابی* амал ва шугли гӯсфандчаллоб.

ГҶШ I *گوش* узви шунавоии инсон ва ҳайвон, узви ҳисси сомеа, ки дар сар воқеъ аст; **гӯш қар шудан** қор нақардани узви шунавоӣ, шунида натавонистан; **гӯш андохтан** а) сухан шунидан; ба гапи касе диққат додан; б) *ниг.* **гӯш додан**; **гӯш вазнин шудан** суст шудани қувваи шунавоӣ, андак қар шудан; **гӯш додан // гӯш қардан** а) шунидан, истимоъ намудан, гӯш андохтан ба гапи касе; б) гуфта ва фармудаи касеро қабул қардан, ба гапи касе даромадан, аз рӯи гуфтаи касе амал қардан; **гӯш доштан** гапи касеро шунидан, ба сухани касе таваҷҷӯҳ намудан; **гӯш сих қардан** вақти пай бурдани ҳавфе гӯшҳои худро чун сих рост қардани ҳайвонот (*мас.*, *ҳар*); бимеро ҳис қарда хушёр истодан; **гӯш сих шудан** *тарзи мафъули* **гӯш сих қардан**; **гӯш тасфидан** сурх ва гарм шудани гӯшҳои касе, ки гӯё аз ғайбат қардани *ӯ ё зикри номи ӯ* рӯй меодааст; **гӯш ба даҳони касе дӯхтан** сухани касеро бодикқат шунидан; **гӯш ба тарафе рост қардан** омодаи шунидани сухане шудан; **гӯш ба фармони касе будан** ба шунидани ҳарфи касе тайёр будан; ба иҷрои фармони касе омода будан, мутеъ будан; **гӯш ба қимор будан** бесаброна мунтазири шунидани хабаре будан; **гӯши касеро тофтан** а) танбех додан, гӯшмол додан; б) касеро барои фош қардани сирре ё нагуфтани сухане таъкид қардан; **гӯши касе чеғ задан** дар гӯши касе худ аз худ шунида шудани садое; **гӯшу майнаи касеро осуда мондан** касеро бо гапи бисёр гаранг нақардан; **гӯшу чашми касе шудан** ба ҷои касе қоре ё чизеро назорат қарда истодан; **гӯшу хуш ба касе будан** ниҳоят бо диққат шунидани ҳарфи касе; **аз гӯш набаровардан** аз ёд набаровадан, фаромӯш нақардан; **аз ин гӯш даромада аз он гӯш баромада рафтан** сухани шунидаро дар ёд нигоҳ надоштан, зуд фаромӯш қардан (*хусусан панду насиҳатро*); **ба гӯш гирифтани дар хотир нигоҳ доштан**, фаромӯш нақардан; **ба гӯш расидан** шунида шудани хабаре, овозае; **ба гӯши касе расондан** *тарзи бавоситан* ба гӯш расидан; шунавондан,

чизеро хабар додан ба касе; **ба гӯши касе** **гуфта**н гӯшакӣ гап задан бо касе; **ба гӯши касе хондан** а) ба касе хабар додан, касеро огоҳонидан аз чизе; б) ба касе чизеро талқин кардан; **ба гӯши худ бовар накардан** ба шунидани худ эътимод накардан; аз сухани касе ҳайрон шудан; **ган ба гӯш надаромадан** ба гапи касе гӯш наандохтан; ба панду насихати касе эътино накардан; **дар гӯш доштан** фаромӯш накардан, аз ёд набаровардан (*сухане ё пандеро*); **саропо (сар то по) гӯш шудан** // **ҳама тан гӯш гардидан** бо диққати тамом шунидан (*сухани касеро*); **девор муш дорад, муш-гӯш (зарб.)** эҳтиёт шуда гап задан лозим аст, ки касе нашунавад.

ГҶШ II **گوش** номи рӯзи чордахуми ҳар моҳи шамсӣ, ки эронӣни қадим онро чашн мегирифтанд.

ГҶША **گوشه** 1. кунҷ, зовия; канор, канора, нӯги ҷоё ё чизе: **гӯшаи биёбон**, **гӯшаи хона**, **гӯшаи холӣ**; **гӯшаи чашм** а) кунҷ ё қирраи чашм; б) *киноя аз* нигоҳи номаълумона; **гӯшаву канор** ҳама тараф, ҳама ҷо; ҷоҳои дуру наздик. 2. ҷои хилват, ҷои аз назари мардум дур; **гӯша гирифта**н гӯшанишин шудан, хилват гузидан, худро ба канор гирифта 3. гӯшпӯсонаки телпак, гӯшак; **гӯшаи саломат** ҷои аз бало дури осуда, ҷои амн; **ба гӯшаи нокомӣ афтодан** бекасу танҳо дар яъсу навмедӣ ва махрумият зиндагӣ кардан.

ГҶШАГИР **گوشه گير** *ниг.* гӯшанишин.

ГҶШАГИРӢ **گوشه گيري** *ниг.* гӯшанишинӣ.

ГҶШАГӢ **گوشگي** *марбут ба* гӯша, канорӣ.

ГҶШАДОР **گوشه دار** дорои гӯша, соҳиби гӯша, богӯша.

ГҶШАК **گوشك** 1. дастаи ягон зарф ё асбоб барои дошта бардоштан ё ба ҳаракат даровардани онҳо; гӯшаки радио. 2. *мус.* ҷузъи асбоби мусиқии турист, ки дар сари дастаи он воқеъ буда, тор ба он печонида мешавад: **гӯшаки дутор**, **гӯшаки танбӯр**. 3. қисми олате, ки ба гӯш монда, садоро мешунаванд: **гӯшаки телефон**. 4. гӯшпӯсонаки телпак.

ГҶШАКАШ **گوشه كش** 1. кашандаи зех, зехкаш, камонкаш. 2. *мач.* нишонгир, тирандоз.

ГҶШАКАШӢ **گوشه كشي** 1. зехкашӣ, камонкашӣ. 2. *мач.* нишонгирӣ, тирандозӣ.

ГҶШАҚДОР **گوشكدار** гӯшақдошта, дорои гӯшак: **зарфҳои гӯшақдор**, **телпаки гӯшақдор**.

ГҶШАКӢ **گوشكي**: **суханони гӯшакӣ** суханҳои оҳиста ба касе нашунавонида гуфташуда; **гапҳои пинҳонӣ** гуфташуда; **гӯшакӣ гап** задан // **гӯшакӣ кардан** оҳиста ба гӯши якдигар сухан гуфта, ба дигарон нашунавонида гап задан, пичир-пичир кардан.

ГҶШАНИШИН **گوشه نشين** аз одамон дуршуда, узлатгузин, хилватнишин.

ГҶШАНИШИНӢ **گوشه نشيني** дур гаштан аз одамон, кунҷнишинӣ, хилватнишинӣ, канорагирӣ.

ГҶШАПАЙМО **گوشه پيما** *ниг.* зовиясанҷ.

ГҶШБАҚИМОР **گوشه بقمار** интизори шунидани хабаре; бозэҳтиёт, хушёр; гӯшбақимор нишастан.

ГҶШБАНД **گوش بند** 1. василае, ки ба гӯш мебандад, ё бо он гӯшро маҳкам мекунад, то хунук нахӯрад. 2. он чи ба гӯш меовезанд.

ГҶШБИСТАР **گوش بستر** 1. *кит.* гӯшқалон. 2. номи шахси афсонавие аз Бобул, ки гӯшҳои қалон дошта, як гӯшадро бистар, дигареро кӯрпа карда мехобидаст ва гӯё дар вақти гирифтани Бобул Искандар бо ӯ вохӯрдааст.

ГҶШБУР **گوش بر** *мач.* фиребгар, қаллоб.

ГҶШБУРИДА **گوشه بريده** (ҳайвони) гӯшаш буридашуда: **саги гӯшбурида**.

ГҶШБУРӢ **گوش بري** *мач.* амали гӯшбур, фиребгарӣ, қаллобӣ.

ГҶШВАЗНИН **گوشه وزنين** он ки гӯшаш хуб намешунавад, дорои заъфи шунавоӣ; қар.

ГҶШВАЗНИНӢ **گوشه وزنيني** кам шудани ҳисси шунавоӣ, ки дар натиҷаи он дарки нутқ душвор мегардад, қарӣ.

ГҶШВОН **گوشه وان** *мач.* ниғаҳдоранда, муҳофиз, посдор, ниғаҳбон.

ГҶШВОНӢ **گوشه واني** *мач.* ниғаҳбонӣ, посдорӣ.

- ГҶШВОР** گوشوار *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШВОРА** گوشواره *асбоби зинат, ки ба гҶш меовезанд, ҳалқа, овеза.*
- ГҶШВОРАК** گوشوارک *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШГАРОН** گوش گران *ниг.* гҶшвазнин.
- ГҶШГАРОНИ** گوش گرانی *ниг.* гҶшвазнинӣ.
- ГҶШГИР** گوش گیر *маҷ.* озордиҳанда ва азияткунанда.
- ГҶШГУЗОР** گوش گذار *ба гҶш расонанда; гҶшрас; гҶшгузор овардан гҶшрас овардан, гҶшрас кардан.*
- ГҶШДАРД** گوش درد *дарди гҶш; бемории гҶш.*
- ГҶШДАРОЗ** گوش دراز *1. дорои гҶши дароз. 2. маҷ. хар, дарозгҶш.*
- ГҶШДАРОЯК** گوش درایک *кирми ҳазорпо, гҶшҳазак.*
- ГҶШДИҲАНДА** گوش دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз гҶш додан; он ки мешунавад, шунаванда.*
- ГҶШДОР** گوش دار *1. он ки гҶш дорад, дорои гҶш. 2. гҶшдиҳанда, шунаванда, мустамеъ. 3. муҳофиз, посбон.*
- ГҶШЗАД** گوش زد *ёдоварӣ, гҶшрас, хотирнишон, хотиррасон; тазаккур; гҶшзад кардан гҶшрас кардан, хотиррасон намудан, тазаккур додан; огоҳ кардан бо сухан.*
- ГҶШИДА** گوشیده *сифати феълии замони гузашта аз гҶшидан; маҳфуз, ҳифзшуда.*
- ГҶШИДАН** گوشیدن *1. кит. шунидан, гҶш кардан. 2. ҳифз кардан, нигоҳ доштан.*
- ГҶШИ** گوشى *ниг.* гҶшак.
- ГҶШКАЛОН** گوش کلان *он ки гҶшаш калон аст; ниг.* гҶшбистар.
- ГҶШКАР** گوش کر *кар, ношунаво, гҶшвазнин.*
- ГҶШКАРКУНАНДА** گوش کرکننده *сифати феълии замони ҳозира аз гҶш кардан; садои бисёр баланди ба гҶш нофорам.*
- ГҶШКАШАК** گوش کشک *гҶшро кашида азият додан, гҶшкашӣ.*
- ГҶШКАШИ** گوش کشى *гҶш кашидан, гҶшкашак кардан.*
- ГҶШКАШОН** گوش کشان *феъли ҳол аз гҶш кашидан дар ҳоли кашида шудани гҶш.*
- ГҶШКОВАК** گوش کاوک *1. чӯбчаи махсуси ба нӯгаш пахтапечонида барои тоза кардани гҶш, гҶштозакунак. 2. тиб. милачаи филизӣ барои тоза кардани гҶш аз чирк.*
- ГҶШМОЛ** گوش مال *1. гҶшро печутоб додан, гҶш молидан. 2. танбех, ҷазо, таъдиб; гҶшмол додан танбех кардан, ҷазо додан.*
- ГҶШМОЛАК** گوش مالک *ниг.* гҶштобак.
- ГҶШМОЛИ** گوش مالی *1. молиш додани гҶш. 2. маҷ. ҷазо, танбех.*
- ГҶШМОНАК** گوش مانک *ба гҶш дошта мешудагӣ, ба гҶш гузошташаванда (барои шунидан): гҶшмонаки радио.*
- ГҶШМОҲИ** گوش ماهی *1. пӯшиши сипармонанди як навъ чонвари бесутунмӯҳраи обӣ, гилофи садаф. 2. садаф. 3. кхи. пиёлаи майкашӣ.*
- ГҶШНАВОЗ** گوش نواز *форам ва дилнишин, хушоҳанг: овози гҶшнавоз, садои гҶшнавоз.*
- ГҶШНОШУНИД** گوش ناشنید *ниг.* гҶшношунда.
- ГҶШНОШУНИДА** گوش ناشنیده *ба гҶш нарасида, шуниданашуда; гайриодӣ, гайримуқаррарӣ: кори гҶшношунда.*
- ГҶШОВЕЗ** گوش آویز *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШОГҶШ** گوشا گوش *гҶш ба даҳон, гҶшакӣ кардан.*
- ГҶШОНА** گوشانه *1. кит. гҶша, канор. 2. гуфт., маҷ. таъна, маломат; гҶшона задан таъна кардан касеро барои коре.*
- ГҶШОҲАНГ** گوش آهنگ *ниг.* ҳазорпо.
- ГҶШПАЙВАНД** گوش پیوند *форам, хушоҳанг, дилнишин.*
- ГҶШПАҲН** گوش پهن *дорои гҶшҳои паҳн.*
- ГҶШПЕЧ** I گوش پیچ *рӯймоле, ки барои муҳофизати гҶш аз сармо ба сар мепечонанд.*

ГҶШПЕЧ II *گوش پيچ* кит., ниг. гҶшмол.

ГҶШРАС *گوش رس* ниг. гҶшзад; гҶшрас кардан ба ёди касе овардан; огоҳонидан.

ГҶШРҶЗ *گوش روز* ниг. гҶш II.

ГҶШСИХ *گوش سيخ* гҶшбақимор, омода, оmodан шикор.

ГҶШТ *گوش* 1. чисми мулоими сурхранги рӯи устухонҳо ва зери пӯсти инсон, ҳайвонот ва парандагон: гҶшти гов, гҶшти гӯсфанд, гҶшти гӯсола, гҶшт гирифта, гҶшт фурухта, гҶшт хӯрдан; гҶшти бирён гҶшти дар равған бирёншуда; гҶшти лаҳм гҶшти беустухони мулоим; гҶшти саҳт гҶшти пайдори саҳт; гҶшти яҳий гҶшти пухтаи сардшуда. 2. ҷои мулоими мева ва растаниҳои полизӣ мисли харбуза ва тарбуз; \diamond гҶшт пайдо кардан тани касе гҶшт гирифта, андаке фарбеҳ шудан; аз гҶшт фуромадан, гҶшти бадани худро бой додан лоғар шудан; курта-курта гҶшт гирифта ниҳоят хурсанд шудан, ба худ болидан; гҶшти хару дандони сағ дар мавриди ба ҳам дарафтадани ду одами бад мегӯянд; монанди гҶшту устухон (нохун) ба ҳам хеле наздик ва қарин.

ГҶШТБИРЁН *گوشت بريان* гҶшти дар равған бирёнкарда, кабоб.

ГҶШТБҶРДА *گوشت برده* ниг. гҶштпора.

ГҶШТДОР *گوشت دار* гҶштдошта, гҶштнок, ниг. гҶштин II.

ГҶШТДОРӢ *گوشت داري* гҶштнокӣ, фарбеҳӣ: гҶштдорин бадан.

ГҶШТЕЗ *گوش تيز* дорои шунавоии қавӣ, гҶшсих.

ГҶШТЕЗӢ *گوش تيزي* гҶштез будан, қудрати шунавоии хуб доштан.

ГҶШТИГИР *گوشتي گير* ниг. гҶштингир.

ГҶШТИГИРӢ *گوشتي گيري* ниг. гҶштингирӣ.

ГҶШТИН I *گوشتين* ниг. гҶштингирӣ: гҶштин гирифта.

ГҶШТИН II *گوشتين* 1. гҶштнок, гҶштдор, аз гҶшт пухташуда: хӯроки гҶштин. 2. сергӯшт, фарбеҳ: бадани гҶштин.

ГҶШТИНГИР *گوشتين گير* ки гҶштин мегирад; варзишгар дар бозии гҶштингирӣ, паҳлавон.

ГҶШТИНГИРӢ *گوشتين گيري* варз. навъи варзиш, ки иборат аз зӯрозмоии ду ҳариф барои галтонидани якдигар аст, гҶштӣ: гҶштингирии тарзи миллӣ, гҶштингирии тарзи озод, мусобиқаи гҶштингирӣ.

ГҶШТИОДАМХҶР *گوشت آدم خور* 1. хунхӯр, ваҳшӣ. 2. маҷ. одамхӯр.

ГҶШТӢ I *گوشتي* ниг. гҶштин I ва гҶштингирӣ.

ГҶШТӢ II *گوشتي* ниг. гҶштин II.

ГҶШТКҶБ I *گوشت كوب* ниг. гҶшткӯбак.

ГҶШТКҶБӢ II *گوشت کوبي* кӯфтани гҶшт; майда кардани гҶшт.

ГҶШТКҶБАК *گوشت کوبک* кӯбаи ҷӯбин барои кӯфта мулоим кардани гҶшт пеш аз пухтан.

ГҶШТҚИМА *گوشت قيمه* гҶшти қима, гҶшти кӯфта, қима, гелак.

ГҶШТҚИМАКУНАК *گوشت قيمه کنک* асбоби махсус барои қима кардани гҶшт: гҶшт-қимакунаки барқӣ, гҶштқимакунаки дастӣ.

ГҶШТНОК *گوشتناک* ниг. гҶштин II.

ГҶШТОБ *گوشتاب* оби гҶшти ҷӯшонидашуда, обгӯшт; оби шӯрбо.

ГҶШТОБА *گوشتابه* ниг. гҶштоб.

ГҶШТОБАК *گوشتابک* бозии бачаҳо, ки дар он гӯши бачаи бозибохтаро гирифта мекашанд.

ГҶШТОВАР *گوشت آور* маҷ. фарбеҳ, гҶштдор.

ГҶШТОЛУД *گوشت آلود* гҶштӣ: лабҳои гҶштолуд.

ГҶШТПОРА *گوشت پاره* поран гҶшт, бурдаи гҶшт.

ГҶШТФУРҶШ *گوشت فروش* он ки гҶшт мефурӯшад, қассоб.

ГҶШТФУРҶШӢ *گوشت فروشي* 1. қасбу кори гҶштфурӯш, қассобӣ. 2. ҷои фурӯши гҶшт, дӯкони қассобӣ.

ГҶШТХОР *گوشت خوار* 1. ниг. гҶштхӯр. 2.

хайвонҳои дарандае, ки барои бақои насли худ ҷонварони дигарро шикор карда меҳӯранд.

ГҮШТХОРӢ گوشتخواری *ниг.* гӯштхӯр.

ГҮШТХҶР گوشتخور гӯштхӯранда, бисёр истеъмолкунандаи гӯшт; он ки гӯшт хӯрданро дӯст медорад.

ГҮШТХҶРӢ گوشتخوری *исми амал аз гӯшт хӯрдан*; бо иштиёқ истеъмол кардани гӯшт.

ГҮШФИЛ گوشفیل *бот.* гиёҳи алафӣ, поё ва ороишви зинатӣ аз хонаводаи шайпурӣ, ки гули қахва ё бунафшранг дорад.

ГҮШХАЗАК گوش خزک *ниг.* гӯшдарояк.

ГҮШХАРОШ گوش خراش овозе, ки бонси озори гӯш мешавад, садои нофорам.

ГҮШХЕЗ گوش خیز *ниг.* гӯшхезак.

ГҮШХЕЗАК گوش خیزک *зоол.* ҳашароти хурде бо танаи гафсу нарм ва пӯсти саҳт, ки дар обу ҳавои намноку гарм зиндагӣ мекунад.

ГҮШХОНА گوشخانه *биол.* мавзеи ҷойгир шудани гӯш, суфраи гӯш.

ГҮШХОР گوشخار абзоре, ки ба василаи он гӯшро меҳоранд.

ГҮШШҶӢ گوش شویی *тиб.* шуста тоза кардани гӯш.

ГҮШШҶӢ گوش شوی *тиб.* василае дар тиб, ки ба воситаи он пизишкон даруни гӯшро шустушӯ ва тоза мекунанд.

ГҮЯНДА گوینده *сифати феълии замони ҳозира аз гуфтан.* 1. суханкунанда, сухангӯй, гапзананда; наттоқ. 2. қиссагӯй, афсонагӯй, нақлкунанда, ривояткунанда, ровӣ. 3. сароянда, хофиз. 4. маҷ. зане, ки дар азоҳо овоз меандозад, навҳагар.

Ғ

Ғ ҳарфи панҷуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи ғайн (غ); дар ҳисоби абҷад ба адади 1000 баробар аст.

ҒАБҒАБ *a.* غبغب гӯшти барҷастаи зери манаҳ, бағбаға.

ҒАБҒАБА *a.* غبغبه *ниг.* **габғаб.**

ҒАБҒАБДОР غبغبدار 1. дорои ғабғаб. 2. маҷ. худписанд, мутаққабир.

ҒАБИН *a.* غبين *кит.* фиребхӯрда дар харидуфурӯш, мағбун.

ҒАБӢ *a.* غبى *кит.* кундзехн, бефаҳм, аҳмак, нодон.

ҒАБН *a.* غبن *кит.* 1. зарару зиён (дар харидуфурӯш). 2. афсӯс, дарег.

ҒАБОВАТ *a.* غباوت *кит.* кундзехнӣ; гӯлӣ, нодонӣ, сафохат.

ҒАБОЗА غبازه 1. *ниг.* **говрона.** 2. навда ё химчан дароз.

ҒАБРО(Ъ) *a.* غبرا(ء) 1. замин. 2. *кит.* муашшаси ағбар (ғуборолуд, гардолуд).

ҒАБРОӢ غبرائى хокӣ, хокранг, хоколуд.

ҒАБУҚ *a.* غبوق шароби шомгоҳӣ; муқоб. **сабӯҳ.**

ҒАВ//ҒОВ I غاو//غو чӯб ё оҳани дароз, ки барои бастанӣ сари роҳи рафтуомад ё даромадгоҳи ҷое насб карда шудааст, шлагбаум; **ғави симхорӣ** ғаве, ки аз симхор сохта шудааст; **ғав партофтан** ғав сохтан.

ҒАВ II غو *кит.* овози бисёр баланд, паъра, бонги сахт.

ҒАВБАНДӢ غوبندى 1. ғав бастан, ғав партофтан. 2. маҷ. монё шудан, роҳи чизеро бастан; **ғавбандӣ кардан** сари роҳи чизеро гирифтан.

ҒАВВОС *a.* غواص 1. гӯтазананда ба зери об (барои баровардани садаф, марворид ва ғ.); оббозе, ки дар зери об кореро иҷро мекунад; **ғаввос фурувардан** ба об даровардани ғаввос барои кофтукови чизе. 2. парандае шабеҳи мурғобӣ бо болҳои кӯтоҳ, пари нарм, ангуштони дароз ва думи бисёр кӯтоҳ, ки дар об шино мекунад ва гӯта мезанад: **мурғи ғаввос.**

ҒАВВОСӢ غواصى ғаввос будан; амали ғаввос; **ғаввосӣ кардан** шуғлу амали ғаввосро иҷро кардан.

ҒАВВОСОҶА غواصانه монанди ғаввос, ғаввосвор.

ҒАВҒО غوغا 1. садоҳои баланди издиҳомӣ мардум; сару садо, ҳаёҳу, фарёду фиғон; галоғула, мағал. 2. фитна; мочаро, **ғавғои дурӯғ** сару садои бардурӯғ; **шӯру ғавғо** ошӯбу ҳаяҷон; доду фарёд; **ғавғо бардоштан** а) доду фарёд кардан, ҷанҷол кардан; б) балво барпо кардан; **ғавғо кардан** доду фарёд кардан, мағал бардоштан; **шӯру ғавғо бардоштан** а) доду фарёд кардан; ҷангу ҷидол кардан; б) ошӯбу балво барпо кардан; **шӯру ғавғо кардан** *ниг.* **шӯру ғавғо бардоштан**; дар **шӯру ғавғо** шудан доду фарёд бардоштан; ҷангу ҷанҷол кардан; **ϕ ба сар ғавғоҳо афтодан (фитодан)** дучори мочароҳо шудан; мусибатхоро аз сар гузаронидан.

ҒАВҒОҒАР *غوڭاگر* ошўбгар, балвогар, гавго-кунанда.

ҒАВҒОСОЛОРҲ *غوڭاسالارى* вазъе, ки дар он бо сабабҳои таблиғотӣ дар бораи чизе гавго ва сару садои дурӯғин барпо мекунанд, то ҳақиқатро аз аҳли ҷомеа пинҳон намоянд.

ҒАВҒОТАЛАБ *غوڭاطلب* ошўбгар, балвогар, гавгогар.

ҒАВҲ *ا. غوى* кит. гумроҳ, навмед.

ҒАВОДҲ *ا. غوادى* кит., ҷ. гадият, абрҳои бомдодӣ.

ҒАВОМИЗ *ا. غوامىز* кит. 1. ҷ. ғомиз, ғомиза. 2. суханҳои печида ва мушқил, нуктаҳои борики пӯшидамаъно.

ҒАВОЯТ *ا. غوايت* кит. гумроҳӣ; навмедӣ.

ҒАВР *а. غور* 1. диққат, тааммул; мулоҳиза, андеша; баррасӣ. 2. кит. чуқурӣ, умқ, қаъри ҳар чиз. 3. маҷ. умқ ва чуқурии маъноӣ чизе; ҳақиқат ва моҳияти чизе; **ғаври ашқол** моҳият ва ҷӣ будани шаклҳо, суратҳо; **ғавру ғоят** ҳақиқат ва моҳияти ҳар чиз.

ҒАВС I *а. غوث* кит. он ки дасти ёрӣ дароз мекунад, дастгир, фарёдрас.

ҒАВС II *а. غوص* кит. 1. ғўта задан дар об, фуру рафтани дар об. 2. маҷ. амиқ андеша рондан, ба фикр фуру рафтани, тааммуқ кардан.

ҒАВЧҲБ *ا. غوچوب* ғаве, ки аз чўб сохта шудааст; муқ. **ғав**.

ҒАВШОД *ا. غوشاد* кҲн. ҷои шабгузаронии чорпоён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст; кўтан.

ҒАД *а. غد* кит. фардо, пагоҳ.

ҒАДАНГ *ا. غدنگ* кит. кундзехн, аҳмак, нодон.

ҒАДВ *а. غدو* кит. субҳ, бомдод.

ҒАДДОР *а. غدار* 1. ниҳоят гадркунанда, бевафо, паймоншикан, хиёнаткор. 2. маккор, ҳилагар: **дузди ғаддор**, **душмани ғаддор**.

ҒАДДОРҲ *ا. غدارى* 1. хиёнаткорӣ, аҳдшиканӣ. 2. маккорӣ, ҳилагарӣ.

ҒАДДОРОНА *ا. غدارانه* 1. хиёнаткорона, аҳдшиканона. 2. маккорона, ҳилагарона.

ҒАДИР *а. غدير* кит. толоби оби борону сел; кўл.

ҒАДОИР *а. غدائر* кит., ҷ. гадир. 1. обгирҳо 2. мўҳои бофта, гесувон.

ҒАДР *а. غدر* кит. 1. бевафой, аҳдшиканӣ; хиёнат, чафо. 2. ҳила, макр, фиреб; **қасди гадр кардан** нияти хиёнат кардан. 2. ҳила, тазвир, фиреб, макр.

ҒАДУД *а. غدود* биол. узвҳои ҳайвонот ва одам, ки моддаҳои махсуси ҷудокардашон (*гармонҳо, луоб, арақ ва ғ.*) дар фаъолиятҳои гуногуни физиологӣ ва ҷараёнҳои биохимиявии бадан иштирок мекунанд; гудда: **ғадуди зерӣ меъда**, **ғадудҳои тарашшўхи дохилӣ**; аз гов **ғадуд** (*мақ.*) ҳиссаи хеле кам ва ночиз аз чизи калоне, аз бисёр андаке; муқ. аз **хирс мўе**.

ҒАДУДДОР *ا. غدوددار* ғадуддошта, дорони ғадуд; **бофтаҳои ғадуддор** бофтаҳои, ки дорони ғадуданд.

ҒАДУДҲ *ا. غدودى* мансуб ба ғадуд.

ҒАДУДЧА *ا. غدودچه* ғадуди хурд, гуддача.

ҒАЖ *ا. غز* кит. гавак кашидан, хазидан бо зўри дасту зону.

ҒАЖГОВ *а. غزگاو* ниг. қутос.

ҒАЖ-ҒАЖ *а. غزغز* калимаи тақлиди овози буридан ё пайваста ба ҳам расидани чизе; садои кушода-пӯшида шудани дари кўҳна.

ҒАЖД *а. غزد* гуфт. чирк, ифлосӣ; касиф, олуда.

ҒАЖЖАС *а. غزس* ниг. ғаж - ғаж.

ҒАЖИДАН *а. غزیدن* гежидан, хазидан, гавак кашидан.

ҒАЗАБ *а. غضب* хашм, қаҳр, оташинӣ: аз **ғазаб**, аз **шиддати ғазаб**, аз **ғоятӣ ғазаб**; **бо ғазаб** хашмгинона, ғазаболуд; **ғазоби халқ // қаҳру ғазоби халқ** хашму эътирози халқ; **ғазоби касеро овардан** ниг. **ба ғазаб овардан**; **ғазоби касе омадан** ниг. **ба ғазаб омадан**; аз ғазаб **дандон хоидан** аз шиддати хашму ғазаб **дандонҳоро** ба ҳам соиш дода садо баровардан, дар ниҳояти хашму ғазаб будан; аз **ғазаб фуromaдан** хашмро фуру нишондан, ғазоби худро таскин додан; **ба ғазаб овардан** хашмгин кардан, ғазабнок кардан; **ба ғазаб**

ҒАЗ

омадан // дар **ҒАЗАБ ШУДАН** ҒАЗАБНОК шудан, хашмгин шудан, қаҳри касе омадан; оташин шудан; \diamond **ОТАШН ҒАЗАБИ КАСЕРО НАСТ КАРДАН** (фуру нишондан) касеро аз ҒАЗАБ фурувардан, хашми касеро бартараф кардан; **ОТАШН ҒАЗАБИ КАСЕ НАСТ ШУДАН** аз ҒАЗАБ фуромадан, бартараф шудани хашми касе; **АЗ ҒАЗАБИ ХУДО ТАРСИДАН** аз бими бозхост андешидан, аз андешан охират тарсидан; **БА ҒАЗАБИ ХУДО ГИРИФТОР ШУДАН** ба кайфар расидан, ба чазои Худо гирифтор шудан.

ҒАЗАБАНГЕЗ غضبانگيز *ниг.* ҒАЗАБОВАР.

ҒАЗАББОР غضببار :нигоҳи ҒАЗАББОР нигоҳе, ки аз он асари хашму ҒАЗАБ пайдост.

ҒАЗАБНОК غضبناк хашмгин, оташин; **НИГОҲИ ҒАЗАБНОК** нигоҳи хашмолуд; **ҒАЗАБНОК КАРДАН** ба хашму ҒАЗАБ овардан; **ҒАЗАБНОК ШУДАН** ба хашму ҒАЗАБ омадан, хашмгин шудан.

ҒАЗАБНОКӢ غضبناكى хашмгинӣ, қаҳролудӣ, оташинӣ.

ҒАЗАБОВАР غضبآور он чи боиси хашмгинӣ мешавад, хашмовар.

ҒАЗАБОЛУД غضبآلود 1. ҒАЗАБНОК, хашмогин, қаҳролуд. 2. бо ҒАЗАБ, хашмгинона, дар ҳолати хашмгинӣ.

ҒАЗАБОМЕЗ غضبآمиз хашмгинона: **ҒАЗАБОМЕЗ** гап задан.

ҒАЗАВОТ а. غزوات *ҷ.* ҒАЗО.

ҒАЗАЛ а. غزل 1. *адш.* яке аз навъҳои машҳури шеърест, ки маъмулан аз 5-12 байти дар як вазну қофия омада (*аа, ба, ва, га...*) иборат буда, мавзӯи асосии онро васфи ишқу ҷавонӣ, васлу ҳичрон *ва г.* ташкил медиҳад. 2. таронаи ошиқона, чома; **ҒАЗАЛ ГУФТАН** ҒАЗАЛ навиштан; **ҒАЗАЛ ХОНДАН** // **ҒАЗАЛ СУРУДАН** таронаи ошиқона хондан; \diamond **БАӢТУ ҒАЗАЛ** *гуфт.* гап-гап; қиссаи чизе.

ҒАЗАЛГӢӢ غزلگويي *исми амал аз ҒАЗАЛ* гуфтан; ҒАЗАЛНАВИСӢ, ҒАЗАЛСАРОӢ.

ҒАЗАЛГӢӢ غزلگوи гӯяндаи ҒАЗАЛ, ҒАЗАЛНАВИС, ҒАЗАЛСАРО.

ҒАЗАЛИӢӢТ а. غزليات 1. *ҷ.* ҒАЗАЛ. 2. маҷмӯаи ҒАЗАЛҲОӢ ШОӢР.

ҒАЗАЛНАВИС غزلنويس *ниг.* ҒАЗАЛГӢӢ.

ҒАЗАЛНАВИСӢ غزلنويسى *ниг.* ҒАЗАЛГӢӢ.

ҒАЗАЛСАРО غزلسرا *ниг.* ҒАЗАЛГӢӢ.

ҒАЗАЛСАРОӢ غزلسرائى *ниг.* ҒАЗАЛГӢӢ.

ҒАЗАЛХОН غزلخوان 1. хонандаи ҒАЗАЛ; сарояндаи ҒАЗАЛ, сурудхон. 2. *ниг.* ҒАЗАЛХОНОН.

ҒАЗАЛХОНӢ غزلخوانى *исми амал аз ҒАЗАЛ* хондан; сурудхонӣ, сурудгӯӣ; **ҒАЗАЛХОНӢ КАРДАН** сурудхонӣ кардан, суруд хондан.

ҒАЗАЛХОНОН غزلخوانان *феълӣ ҳол аз ҒАЗАЛ* хондан; ҒАЗАЛХОНДА РАВОН; сурудгӯён.

ҒАЗАНФАР а. غضنفر *кит.* 1. шер, асад. 2. маҷ. часур, шучоъ.

ҒАЗБОН а. غضبان *кит.* ҒАЗАБНОК, хашмгин.

ҒАЗВ(А) а. غزو(ه) *ниг.* ҒАЗО.

ҒАЗО а. غزا *д.* чанг дар роҳи дин, ҷиҳод.

ҒАЗОЗАТ а. غضاضت *кит.* 1. забунӣ, пастӣ, расвоӣ. 2. зарар.

ҒАЗОЛ а. غزال *кит., ниг.* ҒИЗОЛ.

ҒАЗОЛА а. غزاله *кит.* 1. охубараи мода. 2. маҷ. офтоб; \diamond **ҒАЗОЛАН** **ФАЛАК** офтоб.

ҒАЗОРАТ а. غزارت *кит.* фаровонӣ, бисёрӣ.

ҒАЗОТАЛАБ غزاطلب *д.* толиби ҒАЗО, талабгори ҒАЗО; ҒАЗОКУНАНДА.

ҒАӢБ а. غيب 1. нопадӣ, нопадид; нопадидӣ, гоибӣ; **ДАР ҒАӢБИ КАСЕ** // **ДАР ҒАӢБАШ** вақти набудани касе, аз пушти касе. 2. *д.* макон ва олами барои инсон номаълум, ки аз он ҷо ба фариштаҳо ва паямбарон ваҳӣ ва пайғом меомадааст (*ба ин маънӣ* «олами ҒАӢБ» ҳам мегӯянд); **АЗ ҒАӢБ** а) аз олами ҒАӢБ; б) *маҷ.* аз ҷои номаълум ва асрорангез; **ИЛМИ ҒАӢБ** дошиш оид ба ҒАӢБДОӢӢ; ҒАӢБДОӢӢ; **ХИЗОӢАӢИ ҒАӢБ** хазинаи ниҳонӣ; **ҒАӢБ ЗАДАН** ногаҳон аз назар нопадид шудан; номаълум гоиб шудан, нест шуда рафтан.

ҒАӢБА а. غيبه *кит., кҳн.* 1. пулакҳои оҳану пӯлод, ки бар ҷавшан устувор мекарданд. 2. тиркаш; ҷаъба.

ҒАӢБАТ I а. غيبت [*аслаш ҒӢӢБАТ*] айби касеро дар ҒАӢБИ ӯ гуфтан, бадгӯӣ дар ҳаққи шахси гоиб; *ба тариқи истиора:* **ДЕГИ ҒАӢБАТ** дар ҷӯш буд; **ҒАӢБАТ КАРДАН** дар набудани касе

дар ҳаққи ӯ бадгӯй кардан.

ГАЙБАТ II *а.* غيبт ҳозир набудан; хузур на- доштан, ғоиб будан; **дар ғайбати ӯ** дар вақти набудани ӯ, дар ғайби ӯ.

ГАЙБАТГАР غيبتگر *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙБАТГОҲ غيبتگاه 1. макони ғайбат; ғай- батхона. 2. чои ғоиб шудан.

ГАЙБАТГҮ(Ӯ) غيبتگو(ی) *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙБАТГҮӮӮ غيبتگويي *амали ғайбатгӯ; бадгӯй* кардан дар ғайби касе.

ГАЙБАТДҮСТ غيبتدوست он ки ғайбат кар- данро дӯст медорад, дӯстдори ғайбат.

ГАЙБАТКУНАНДА غيبتکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ғайбат кардан;* он ки дар набудани касе дар бораи ӯ бадгӯй мекунад, ғайбатчӣ.

ГАЙБАТХОНА غيبتخانه *ҷое, ки мардуми ғайбатгӯй чамъ шуда бошанд.*

ГАЙБАТЧӢ غيبتچي *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙББИН غيببين он ки ғайбро мебинад.

ГАЙБГҮ(Ӯ) غيبگو(ی) *ниг.* ғайбдон.

ГАЙБГҮӮӮ غيبگوئي *ниг.* ғайбдонӣ.

ГАЙБДОН غيبدان *донанди асрори олами ғайб; соҳибқаромат; пешгӯикунанда.*

ГАЙБДОНӢ غيبدانى *донистани асрори олами ғайб; пешгӯӣ.*

ГАЙБЗАДА غيبزده *сифати феълӣи замони гу- зашта аз ғайб задан; нопадидшуда, гумшу- да.*

ГАЙБӢ غيبى 1. мансуб ба ғайб; **атон ғайбӣ** чизи аз ғайб – чои номаълум омада. 2. *гуфт.* чизи барои шахси ғоиб нигоҳ дошташуда: **як табақ оши ғайбӣ.**

ГАЙБНАМО(Ӯ) غيبنامه(ی) *кит.* он ки асрори ғайб ба ӯ зоҳир мегардад; **оинаи ғайбнамо** оинае, ки гӯё тамоми асрори ғайбӣ дар он намоён аст; *муқ.* **оинаи ҷаҳоннамо.**

ГАЙЗ I *а.* غيظ *кит.* 1. бачан бемаҳал зоидашуда, афғона. 2. *мач.* бебаҳо шудан, камбаҳо шудан.

ГАЙЗ II *а.* غيظ *кит.* хашм, қаҳр, ғазаб,

оташинӣ.

ГАЙМ *а.* غيم *абр, саҳоб; меғ, туман.*

ГАЙН *а.* غين *номи ҳарфи бисту дуюми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (غ), ки дар алифбои кирилласоси тоҷикӣ муодили ҳарфи Г аст; қимати ададияш дар ҳисоби абҷад 1000 ме- бошад.*

ГАЙР *а.* غير *бегона, аҷнабӣ, ноошно; номаҳ- рам; агёр, рақиб; мулки ғайр мулки бегона; кишвари дигар; ғайри... а) пешванди ишкорӣ ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; б) ҷузъи пешини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ба калима маънои муҳолиф ва муқобилро медиҳад: ғайриқаноатбахш, ғайриодӣ, ғайримуқар- рарӣ, ғайриқонунӣ...; в) пешоянди изҳорӣ ба маънои нашуданӣ, нашаванда, нопазир, нопазируфтани: ғайри қобили иҷро, ғайри қобили нуфуз; ғайри ихтиёри худ бар хило- фи майлу хоҳиши худ; мачбуран; ғайри чашмдошти касе баръакси умедвории касе; дар сурати интизор набудани касе; рӯзҳон ғайри бозор рӯзҳое, ки бозор барпо намеша- вад, рӯзҳои бебозор; ғайр аз... ҷуз, ба ҷуз, сивои...; ғайр аз ин а) ба ҷуз ин, дигар аз ин; б) ба замми ин, илова бар ин; аз ғайри... а) ғайр аз, ба ҷуз, сивои...; б) бе, бидуни...; ба ғайри... // ба ғайр аз ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; аз ғайри чашмдошти касе *ниг.* ғайри чаш- мдошти касе.*

ГАЙРА *а.* غيره *:ва ғайра* ва монанди инҳо, аз ҳамин қабил; ва дигарон.

ГАЙРАТ *а.* غيرت 1. *кит.* рашк; ғаюрӣ; ҳамият. 2. саъю кӯшиши бисёр, ҳаракати зиёд; чуръат, ҷасорат: **ғайрату қобилият, ғайрату ҳиммат, қувват ва ғайрат; ба тариқи истино- ра:** деги ғайрати касе аз ҷӯш мондан, миёни ғайрати худ бастан, хуни ғайрату ҳамияти касе ба ҷӯш омадан; **бо ғайрат** бо саъю кӯшиш, ғайратмандона; **бо ғайрати...** бо саъю кӯшиши..., **бо чидду ҷаҳди...**; **бо ҳаракату чуръати...**: **бо ғайрати дучанд (та- мом, фавқулода) кор кардан; ғайрат афзудан (физоидан)** саъю кӯшиши зиёд кардан, бисёр ҳаракату ҷаҳд кардан; **ғайрат кардан** кӯшишу ҳаракат кардан, чидду ҷаҳд наму- дан; **ғайрат нишон додан** *ниг.* ғайрат кардан; **ғайрат овардан** *ниг.* ғайрат кардан; **ба ғайрат овардан** *тарзи бавоситан ба ғайрат омадан;*

ГАЙ

касоро ба кӯшишу ҳаракат даровардан, ба коре рогнбу ҳавасманд кардан; **ба гайрат омадан** ба саъю кӯшиш даромадан; боҳаракату боҷасорат шудан дар иҷрои коре.

ГАЙРАТБАХШ *غیرت بخش* он ки рӯхияи касоро баланд бардошта, ба *ӯ* қувват мебахшад; қувватбахш.

ГАЙРАТДОР *غیرت دار* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТӢ *غیرتی* *мансуб ба гайрат*; дорон гайрат, гайратманд.

ГАЙРАТКАШ *غیرت کش* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТКАШӢ *غیرت کشی* *ниг.* гайратмандӢ.

ГАЙРАТМАНД *غیرت مند* 1. богайрат, сергайрат, серҳаракат. 2. *кит.* боаҳамият, ориятталаб.

ГАЙРАТМАНДӢ *غیرت مندی* гайратманд будан, гайратнокӢ, серҳаракатӢ.

ГАЙРАТМАНДОНА *غیرت مندانه* бо гайрати зиёд, бо саъю кӯшиш: **гайратмандона кор кардан.**

ГАЙРАТНОК *غیرت ناک* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТНОКӢ *غیرت ناکي* *ниг.* гайратмандӢ.

ГАЙРИАДАБӢ *غیري ادبی* 1. берун аз адабиёт: доираҳои гайриадабӢ. 2. лаҳҷавӣ, шевагӣ: калимаҳои гайриадабӢ.

ГАЙРИАМАЛӢ *غیر عملی* 1. амалинашаванда, дур аз амал, амалан иҷронашаванда, татбиқнашаванда. 2. амалнақунанда, беҳаракат.

ГАЙРИАНДОЗӢ *غیراندازی* андоз ситондана-шаванда, аз андоз озод: даромадҳои гайриандозӢ.

ГАЙРИАСЛӢ *غیراصلي* 1. сохта, қалбакӣ. 2. *ниг.* гайриасосӣ.

ГАЙРИАСОСӢ *غیراساسی* асосӣ набуда, фаръӣ, дуҷумдараҷа: образҳои гайриасосии роман.

ГАЙРИБЕҲДОШТӢ *غیربهداشتی* он чи ва он ҷо, ки дар он беҳдошт ва усулҳои он риоя намешавад.

ГАЙРИВОҶЕӢ *غیرواقعی* ба вуқӯъ наомада, воқеънағашта; аз воқеият дур, ба вуқӯъ наоянда.

ГАЙРИВОҶИБ *غیرواجب* он чи анҷомаш ҳатмӣ нест, гайризарур, гайримухим.

ГАЙРИДАВЛАТӢ *غیردولتی* *ниг.* гайриҳуқуматӣ.

ГАЙРИДЕМОКРАТӢ *غیردماکرتی* аз демократия дур, таҳти фишор қарордошта: **интиҳоботи гайридемократӣ.**

ГАЙРИДИНӢ *غیردینی* дининабуда, аз дин дур; дунявӣ: адабиёти гайридинӣ.

ГАЙРИЗАМИНӢ *غیرزمینی* дар замин набуда, осмонӣ: тамаддуни гайризаминӣ.

ГАЙРИЗАРУРӢ *غیرضروری* зарурӣ набудани иҷрои амале ё коре, зарур набуда, нолозим, нозарур.

ГАЙРИИЛМӢ *غیرعلمی* илминабуда, аз илм дур, асоси илмӣ надошта.

ГАЙРИИМКОН *غیرامکان* имкониятнадошта, аз имкон берун, номумкин, имконнопазир.

ГАЙРИИНСОНӢ *غیرانسانی* 1. дур аз рафтори инсонӣ, ба инсон номуносиб. 2. берун аз қувваи инсон.

ГАЙРИИНТИЗОРӢ *غیرانتظاری* гайриҷашмдошт; тасодуфӣ, ноҳост.

ГАЙРИИХТИЁРӢ *غیراختیاری* аз ихтиёр берун, бар ҳилофи майлу хоҳиш; маҷбури; ҳаракати гайриихтиёрӣ ҳаракати беихтиёрона, рафтори бешууроно.

ГАЙРИКАПИТАЛИСТӢ *غیرکپیتلستی* ба сармоядорӣ ҳоснабуда, гайрисармоядорӣ; берун аз (роҳи) капиталистӣ: **роҳи гайрикапиталистии тараққиёт.**

ГАЙРИКАСБӢ *غیرکسبی* ҳаваскор, касбӣ набуда.

ГАЙРИКОМИЛ *غیرکامل* нопурра, ноқис, номуқаммал.

ГАЙРИКОРӢ *غیرکاری* берун аз (вақти) кор (-и расмӣ).

ГАЙРИКОФӢ *غیرکافی* он чи басанда нест, нокифоя.

ГАЙРИҚАНОАТБАХШ *غیرقناعت بخش* 1. қонённақунанда; гайрикофӣ, нокифоя; **кори гайриқаноатбахш** кори ба талаб ҷавобнадиҳанда; кори бад. 2. баҳое, ки барои ма-

води таълимиро аз худ накардани мактаби-ён гузошта мешавад ва ифодаи рақамии он «2» аст.

ГАЙРИҚАТОРИЙ غيرقطارى *мансуб ба қисмҳои ҳарбӣ, ки ба амалиёти ҷангӣ бевосита робита надоранд, берун аз ҳайати қувва (қўшун)-ҳои амалкунанда: хизмати ғайриқаторӣ.*

ГАЙРИҚОНУНИЙ غيرقانونى *хилофи қонун; бидуни риояи қонун, қонунро риоя накарда: кори ғайриқонунӣ, роҳи ғайриқонунӣ, ғайриқонунӣ шуморидан.*

ГАЙРИМАДАНИЙ غيرمدنى *бе маданият, берун аз одоб.*

ГАЙРИМАКТАБӢ غيرمكتبى *берун аз мактаб, ба мактаб дахлнадошта: либоси ғайримактабӣ.*

ГАЙРИМАНКУҲА غيرمنگوحه *кит. (зани) бе ақди никоҳ, ғайриникоҳӣ.*

ГАЙРИМАНҚУЛ(А) غيرمنقول//غيرمنقوله *кит. аз ҷое ба ҷое бурданашаванда, кўчонида-нашаванда; мол (-у мулк)-и ғайриманқула моле, ки онро аз ҷое ба ҷое бурдан мумкин нест (*мисли замин, ҳавлӣ, иморат ва ғ.*).*

ГАЙРИМАНТИҚӢ غيرمنطقى *бемантиқ, хилофи мантиқ.*

ГАЙРИМАСКУН غيرمسكون *ҷое, ки маҳалли сукунати одамон қарор нагирифтааст; ҷазираи ғайримаскун ҷазирае, ки одамон дар он зисту зиндагонӣ намекунанд, ҷазираи беодам.*

ГАЙРИМАСКУНИЙ غيرمسكونى *маҳалле ё ҷое, ки қобили сукунат нест.*

ГАЙРИМАСЪУЛ غيرمسئول *он ки дар иҷрои коре масъулият надорад, ғайрирасмӣ.*

ГАЙРИМАТЛУБ غيرمطلوب *номатлуб, номувофиқ: кори ғайриматлуб.*

ГАЙРИМАЧБУРӢ غيرمجبورى *на бо роҳи иҷборӣ, ихтиёрӣ.*

ГАЙРИМАЧОЗӢ غيرمجازى *дур аз маҷоз; аслӣ; маънии ғайримачозӣ маънии аслӣ.*

ГАЙРИМАШРӮЪ غيرمشروع *ғайришаръӣ, нораво, макрӯҳ, ҳаром.*

ГАЙРИМАЪЗУР غيرمعذور *коре, ки дар он узру*

баҳона пазируфта намешавад, беузр, номуваҷҷаҳ: сабаби ғайримаъзур.

ГАЙРИМАЪМУЛ غيرمعمول *маъмулнагардида, номаъмул, расму одатнашуда; ғайриодӣ.*

ГАЙРИМАЪРУФ غيرمعروف *номаъруф, номаш-хур.*

ГАЙРИМОДДӢ غيرمادى *фалс. гаришайъӣ, моддинабуда, ба модда тааллуқнадошта.*

ГАЙРИМУҚАРРАӢ غيرمقررى *берун аз одат, ғайриодӣ, номуқаррарӣ.*

ГАЙРИМУҚИМӢ غيرمقيمى *ғайримаскунӣ, ҷои истиқомати доимӣ надошта; кўчманчӣ.*

ГАЙРИМУМКИН غيرممکن *берун аз имкон, номумкин; нораво, ноҷоиз.*

ГАЙРИМУНАЗЗАМ غيرمنظم *ниг. ғайримунтазам.*

ГАЙРИМУНСАРИФ غيرمنصرف *грам. тасрифнашаванда, ғайритасрифӣ; ниг. ғайритасрифӣ.*

ГАЙРИМУНТАЗАМ غيرمنتظم *номунтазам, номураттаб, номуназзам.*

ГАЙРИМУНТАЗИР(А) غيرمنتظر(ه) *он чи интизор намерафт; тасодуфӣ, ногаҳонӣ.*

ГАЙРИМУНТАШИР غيرمنتشر *нашрнашуда, чопнашуда.*

ГАЙРИМУСТАҚИЛ غيرمستقل *номустақил; тобеъ: мамлақати ғайримустақил.*

ГАЙРИМУСТАҚИМ غيرمستقيم *1. норост, қач: роҳи ғайримустақим. 2. маҷ. бавосита: далелҳои ғайримустақим.*

ГАЙРИМУТАШАККИЛ غيرمتشکل *номута-шаккил, ташкил доданашуда; бетартиб.*

ГАЙРИМУҲИМ غيرمهم *беаҳамият; камаҳамият, камарзиш.*

ГАЙРИМУЪТАДИЛ غيرمعتدل *номуътадил, дур аз эътидол.*

ГАЙРИНАВБАТӢ غيرنوبتى *берун аз навбат, бе навбат: иҷлосияи ғайринавбатии Маҷлиси Олӣ.*

ГАЙРИНИЗОМӢ غيرنظامى *ба низоми мансуб набуда, ғайриҳарбӣ; шаҳрвандӣ: либоси ғайринизоми, мудофнаи ғайринизоми.*

ГАЙ

ГАЙРИНОҚИЛ غير ناقل *физ.* қобилияти гузаронидани чараёни барқро надошта.

ГАЙРИНОФИЗ غير نافذ *кит.* 1. таъсир надошта, беасар, бетаъсир. 2. гайритабий, қалбакӣ, сохта (*мас., ҳуҷҷат*): **ҳуҷҷати гайринофиз.**

ГАЙРИОДИЛОНА غير عادلانه ноодилона, беинсофона, бар хилофи адолат.

ГАЙРИОДӢ غير عادى он чи одӣ нест, гайримуқаррарӣ; аз одат берун; аз ин пеш маълумнабуда ё диданашуда: **махлуқи гайриодӣ, маҷлиси гайриодӣ, номҳои гайриодӣ.**

ГАЙРИОРГАНИКӢ غير آرگنيكى *мансуб ба* табиати бечон, ноорганикӣ; **химияи гайриорганикӣ** илмест, ки унсурҳои химиявӣ ва пайвастаҳои онҳоро меомӯзад; *муқоб.* **химияи органикӣ.**

ГАЙРИРАСМӢ غير رسمى 1. эътибори расмӣ надошта: **алоқани гайрирасмӣ, гуфтугӯи гайрирасмӣ, маълумоти гайрирасмӣ.** 2. аз расмият дур; **риёкорона.**

ГАЙРИСАМИМӢ غير صميمى аз самимият дур, аз садоқат дур: **суханҳои гайрисамимӣ.**

ГАЙРИСАНИТАРӢ غير سنيترى *ниг.* **гайрибехдоштӣ.**

ГАЙРИСАРЕХ غير صريح *кит.* норавшан, носарех, номаълум, пӯшида (*мас., нутқ, сухан*); нохоно (*мас., хат*).

ГАЙРИСИНФӢ غير صنفى 1. бесинфӣ: **ҷамъияти гайрисинфӣ.** 2. берун аз синф, хорич аз дарс: **машғулиятҳои гайрисинфӣ.**

ГАЙРИСТАНДАРТӢ غير مستندرتى ба стандарт ҷавобнадиҳанда, берун аз стандарт; якқолиба набуда: **таҷҳизоти гайристандартӣ.**

ГАЙРИСУНӢ غير صنعى сунъинабуда; табиӣ, асли.

ГАЙРИТАБИӢ غير طبيعي 1. табиинабуда, хуссияти табиинадошта; дур аз ҳолати табиӣ; сохта, сунъӣ: **табассуми гайритабиӣ.** 2. гайримуқаррарӣ, гайриодӣ; **қувваҳои гайритабиӣ** қувваҳои берун аз табиат.

ГАЙРИТАМОСӢ غير تماسى бе васлшавӣ, бидуни пайваст шудан; **алоқани гайритамосӣ.**

ГАЙРИТАСРИФӢ غير تصرفى *грам.* тасрифнашаванда: **шакли гайритасрифии феъл.**

ГАЙРИТАЪЧИЛӢ غير تعجيلى он чи ичрояш таъчилӣ нест, бешитоб.

ГАЙРИТИҶОРАТӢ غير تجارتي берун аз тиҷорат, тиҷоратнашаванда.

ГАЙРИФАЪОЛ غير فعال фаъолнабуда, бефаъолият; сусткор; кам амалқунанда.

ГАЙРИХОЛИС غير خالص холиснабуда, омехта; нопок; **вазни гайрихолис** вазни мол бо зарф (вазни брутто).

ГАЙРИҲАЁТӢ غير حياتى аз ҳаёт дур, гайривоқеъ: **ғояи гайриҳаётӣ.**

ГАЙРИҲАҚИҚӢ غير حقيقى аз ҳақиқат дур; сохта, қалбакӣ.

ГАЙРИҲАРБӢ غير حربى *ниг.* **гайринизомӣ.**

ГАЙРИҲИЗБӢ غير حزبى бе ҳизб, ба ягон ҳизб тааллуқнадошта: **созмони гайриҳизбӣ.**

ГАЙРИҲИРФАӢ غير حرفه اى гайрикасбӣ, ҳаваскор.

ГАЙРИҲУКУМАТӢ غير حكومتى ба ҳукумат тобеънабуда, озод амалқунанда (*дар доираи қонун*): **муассисаи гайриҳукуматӣ.**

ГАЙРИЧАШМДОШТ غير چشم داشت баръакси чашмдошт, гайримунтазира, тасодуфӣ, ногаҳонӣ: **ходисаи гайричашмдошт.**

ГАЙРИЧИДӢ غير چدى ночиддӣ, чиддинабуда; ҳазломез: **суханҳои гайричиддӣ.**

ГАЙРИШАРӢ غير شرعى ба шаръ номувофиқ, хилофи оину қонуни дини ислом.

ГАЙРИШАФФОФ غير شفاف 1. шаффофнабуда, ношаффоф, хира, тира, бечило; диданашаванда. 2. *маҷ.* озодона набуда, гайридемократӣ: **интиҳоботи гайришаффоф.**

ГАЙРИШТАТӢ غير شتتى ба штат дохилнагардида, берун аз штат: **корманди гайриштатӣ.**

ГАЙРИЯТ غير يات *фалс.* будани яке аз ду унсур, ки хилофи якдигаранд; *муқоб.* **айният.**

ГАЙРӢ غيرى 1. шакли дигар, дигарӣ. 2. гайрбудан, бегона будан, аз ҷои дигар будан.

ҒАЙРПАРАСТ غيرپرست *ниг.* бегонапараст.

ҒАЙРПАРАСТӢ غيرپرستی *ниг.* бегонапарастӢ.

ҒАЛАБА *a.* غلبه 1. зафар, нусрат, пирӯзӣ, фатҳ, голибият; дастболой, пешдастии бузург дар коре: **ғалабаи қатъӣ**; **байрақи ғалаба** байрақе, ки ба шарафи ғалаба афрошта мешавад; **рӯзи ғалаба** иди расмии мамлакатҳои дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба Олмони фашистӣ ғалабанамуда, ки ҳар сол рӯзи 9-уми май чашн гирифта мешавад; **ғалаба кардан** // **ғалаба ба даст овардан** зафар кардан, нусрат ёфтан, пирӯз гаштан (*дар ҷанг, мубориза ва ғ.*); **ғалиб гардидан**, дастболо шудан, зӯр баромадан (*дар мусобиқа, зӯрозмоӣ ва ғ.*); **◇ хоб ғалаба кардан** хоб зер кардан, хоб зӯр баромадан. 2. *кит.* мағал, ғавго, гирев.

ҒАЛАБАОВАР غلبه آور *пирӯзӣ*овар, нусратовар.

ҒАЛАБАНОПАЗИР غلبه ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.

ҒАЛАЁН *a.* غليان 1. чӯшиш, чӯш. 2. *мач.* чӯшу хурӯш, тугён, талотум; *ба тариқи истиора:* **ғалаёни хун**, **ғалаёни ҳиссиёт...**; **аз ғалаёни...**; а) аз чӯшиши...; б) *киноя аз* аз шиддати ..., аз зӯрии...; **ғалаён кардан (намудан)** ба хурӯш омадан, тугён кардан (-и оби баҳр, бўрон...); **◇ хуни ҷавонӣ дар ғалаён омадан** хуни ҷавонии касе ба чӯш омадан; шавку рағбати ҷавонӣ ғалаба кардан; **ба ғалаёни рашк дода шудан** ошуфтаи рашк шудан; **ҳисси рашк боло гирифтан.**

ҒАЛАЁНОМЕЗ غليان آميز *боҳаяҷон*, мушавваш, ошуфтаомез.

ҒАЛАҚА *a.* غلقه 1. чӯбест, ки ба воситаи он дару дарвоза аз ақиб баста мешавад, лӯкидон, калиддон. 2. *нав.* қуфлаки филизӣ барои баставу кушодани роҳи моеоту газ дар лӯлаҳо.

ҒАЛАҚАДАРО غلقه دره *гуфт.* одами зуд унсгиранда, хушмуомила; дидадаро.

ҒАЛАМУС *a.* غلموس *кит., ниг.* ғалламос.

ҒАЛАТ *a.* غلط 1. хатое, ки нафаҳмида содир шудааст; хато, саҳв, иштибоҳ. 2. нодуруст; **ғалати ҷонӣ** хатои ҷонӣ, хатое, ки дар нашр рӯй додааст; **ғалат гирифтан** саҳеҳ (дуруст)

кардани хатое, тасҳеҳ кардани навишта ё гуфтаи касе; *муқ.* **ғалатгирӣ**; **ғалат гуфтан** хато гуфтан; нодуруст гуфтан; **ғалат ёфтан** хато ёфтан, саҳви чизе ё касеро пайдо кардан; **ғалат кардан** хато кардан, иштибоҳ кардан; **ғалат хондан** хато хондан; нодуруст хондан (*матнро*); **ғалат таъбир кардан** // **ғалат тафсир кардан** нодуруст маънидод кардан; **ғалат фаҳмидан** нодуруст фаҳмидан, дуруст дарк накардан; **ғалат фаҳмондан** *тарзи бавоситаи* **ғалат фаҳмондан**; **ғалат шумурдан** а) дар шумор ба иштибоҳ роҳ додан, хато кардан дар ҳисоб; б) нодуруст ҳисоб кардан, хато доништан (*чизеро*); **◇ ба роҳи ғалат андохтан** бераҳа кардан, фиреб додан.

ҒАЛАТАНДОЗ غلط انداز 1. дар ҳоли иштибоҳ ё ғалат афкандани касе. 2. чизе ё касе, ки иштибоҳан дар зехни шахси дигар падидор мешавад.

ҒАЛАТАНДОЗӢ غلط اندازی *иштибоҳ* кардан, иштибоҳ.

ҒАЛАТАФШОН غلط افشان *ниг.* ғалатандоз.

ҒАЛАТБИН غلط بين *хатобин*, хатокор.

ҒАЛАТБИНӢ غلط بينی *хатобинӣ*, чизи дурустро носаҳеҳ тасаввур кардан; хатокорӣ, иштибоҳкорӣ.

ҒАЛАТГИР غلط گير 1. *ниг.* мусаҳҳеҳ. 2. *итт.* барномаи компютерӣ, ки ба таври худкор иштибоҳ ва ғалатҳои матнро меёбад.

ҒАЛАТГИРӢ غلط گیری *исми амал аз ғалат гирифтани*; тасҳеҳи навиштае; *муқ.* тасҳеҳ.

ҒАЛАТӢБ *итт.* غلط ياب *ёбандаи ғалат*, хатогир.

ҒАЛАТӢ غلطی 1. тааччубовар, шигифтовар, ҳайратангез; **диққатчалбкунанда:** **гани ғалатӣ**, **кори ғалатӣ**, **ҳодисаи ғалатӣ**. 2. аҷоиб, аҷиб, аҷибу ғариб; **ғалатӣ-ғалатӣ** тааччубоварона; **зоти ғалатӣ** а) насли аҷоиб; б) *киноя аз* шахси аҷиби ғайриодӣ, турфа одаме; **одами ғалатӣ** шахси рафтору хислаташ хеле ҳайратовар.

ҒАЛАТКОРӢ غلط کاری *иштибоҳкорӣ*, хатокорӣ; **ба ғалаткорӣ роҳ додан.**

ҒАЛАТНАВИСӢ غلط نویسی *ғалат навиштан*,

ҒАЛ

- хато навиштан, дар навиштан шитобкорӣ кардан.
- ҒАЛАТНОМА** غلطنامه рӯйхати галатҳо (-и чопӣ, ки маъмулан дар охири китоб оварда мешавад).
- ҒАЛАТФАҲМӢ** غلطفهمӣ сахв кардан дар фаҳмиш; нодуруст фаҳмидан, нодуруст-фаҳмӣ.
- ҒАЛАТФАҲМОНӢ** غلطفهمانى галат фаҳмондан, нодуруст маънидод кардан чизеро ба касе.
- ҒАЛАТХОНӢ** غلطخوانى галат хондан, нодуруст ва хато хондан.
- ҒАЛБАКАН** غلبكن *кит.* панчара, ки дар паси дархо шинонда мешавад; даре, ки аз навда ва ё най мебофанд ва дар даромадгоҳи бог мешинонанд.
- ҒАЛБЕР** غلبير 1. парвезани (элаки) сӯрохҳояш калон, ки бо он ғалларо бехта тоза меку-нанд, гирбол; **ғалбер кардан** аз ғалбер гузарондан, бо ғалбер бехтан; **ғалбер барин кардан** сӯрох-сӯрох кардан; тамоман фарсуда кардан (*мас., пойафзолро*); **♠ ғалберро аз об бардоштан** натиҷаи кореро дидан; кореро чамъбаст кардан; аз **ғалбер гузарондан** дақиқона тафтиш кардан; бодикқат аз назар гузаронидан; **бо ғалбер об кашидан** кори бе-фоида кардан; **кафш ғалбер шудан** (**гарди-дан**) а) бисёр роҳ гаштан; б) чизе ё касеро зиёд чустуҷӯ кардан; **на дар бел меистаду на дар ғалбер** чизи тамоман номувофик; сухани комилан бемантику беасос.
- ҒАЛБЕРБОФ** غلبيرباف он ки касбаш бофтани ғалбер аст, ғалберсоз.
- ҒАЛБЕРБОФӢ** غلبيربافى касби (машғулияти) ғалбербоф.
- ҒАЛБЕРВОР** غلبيروار мисли ғалбер; сӯрох-сӯрох.
- ҒАЛҒАЛ** غلغل *ниг.* калкал.
- ҒАЛЕВОЧ** غليواج *ниг.* каргас.
- ҒАЛӢН** a. غليان *ниг.* галаён.
- ҒАЛИЗ** a. غليظ 1. ғафс; **абри ғализ** абри ғафси сиёҳ; **дуди ғализ** дуди ниҳоят ғафсу тира; **тори-кни ғализ** пардаи ғафси торикӣ; **хуни ғализ** хуни гилзаташ аз меъёр зиёд, хуни ғафс; **чанги ғализ** чанги ниҳоят тираву вазнин; **қандчойи ғализ** чойи аз ҳад зиёд ширин. 2. *маҷ.* дурушт, дағал; **овози ғализ** садои дурушту дағал, овози ғафси нофорам; **ғализ кардан** (**намудан**) ғафс кардан; **торикиро ғализтар кардан** торикиро боз ҳам зиёдтар кардан; **бӯи ғализ** бӯи бад, бӯи нофорам; **мазаи ғализ** мазаи нофорам, мазаи ногувор; **хӯроки ғализ** хӯроки бадмаза, гизои бадтаъм; **забони ғализ** забони услубан носуфта; **иборати ғализ** баёни муғлақ ва душворфаҳм; **ҳаворо ғализ намудан** ҳаворо вазнину бадбӯ кардан.
- ҒАЛИЗӢ** غليظى гилзат, ғафсӣ.
- ҒАЛИЗУЛҚАЛБ** a. غليظالقلب *маҷ.* сангдил, бераҳм.
- ҒАЛЛА** a. غله ҳосили киштҳои донадор аз қабили гандум, ҷав, ҷуворӣ *ва ғ.*; кишти ғалла, зироати ғалладона: **анбори ғалла**, **дарави ғалла**, **зироати ғалла**; **ғаллаву дона** *ниг.* ғалладона; **ғалла бардоштан** ҳосили кишти ғалларо гундоштан.
- ҒАЛЛАБЕЗАК** غلهبيزك мошине, ки ғаллаи кӯфташударо бод медуҳад.
- ҒАЛЛАБУМ** غلهبم ҷое ё минтақае, ки маҳсулоти асосии он ғалла аст.
- ҒАЛЛАГӢ** غلگى аз ғалладона тайёршуда: маҳсулоти ғаллагӣ.
- ҒАЛЛАҒУНДОР** غلهغندار дараванда ва гундорандаи ғалла: **комбайни ғаллағундор**.
- ҒАЛЛАҒУНДОРӢ** غلهغندارى чамъоварӣ; мавсими гундоштани ғалладона.
- ҒАЛЛАДАРАВӢ** غلهدروى *исми амал* аз ғалла даравидан; даравидани ғалла: **мавсими ғалладаравӣ**.
- ҒАЛЛАДОН I** غلهدان 1. ҷои нигоҳ доштани ғалла. 2. куттии тоқҳои ҷевон, доҳили мизҳо *ва ғ.* 3. куттии маҳсус ё куттиҷаи паси пештахтаи дӯкониҳо, ки фурушандагон пулро дар он мегузоранд.
- ҒАЛЛАДОН II** غلهدان *ниг.* ғалладона.
- ҒАЛЛАДОНА** غلهدانه растаниҳои хӯшадор аз

қабилли гандум, чав *ва г.*; ғалла: киштхон ғалладона, чамъоварии ғалладона.

ҒАЛЛАДОНАКОР غله‌دانه кар *ниг.* ғаллакор.

ҒАЛЛАЗОР غله‌زار майдони ғалла, киштзори ғалла.

ҒАЛЛАКАШОНӢ غله‌کشانی *исми амал аз ғалла кашондан*; кашондани ғалла: нақлиёти ғаллакашонӣ.

ҒАЛЛАКОР غله‌کار кишткунандаи ғалла, корандаи ғалла, барзгар, донапош: деҳқони ғаллакор.

ҒАЛЛАКОРӢ غله‌کاری 1. ғалла кишт кардан; соҳаи кишоварзӣ, ки бо киштукори ғалла машғул аст. 2. ҷои кишти ғалла: замини ғаллакорӣ.

ҒАЛЛАКӢБАК غله‌کوبک олати дастӣ барои кӯфта, чудо кардани дона аз хӯша, сӯта ва сари ғалладона.

ҒАЛЛАКӢБӢ غله‌کوبی 1. кӯфтани ғалла, хирманкӯбӣ. 2. ғаллакӯбанда: мошини ғаллакӯбӣ.

ҒАЛЛАМУС غله‌موس 1. *ниг.* митта. 2. маҷ. шахси тасодуфии зараррасон.

ҒАЛЛАПОЯ غله‌پایه 1. пояҳои пас аз дарав боқимондаи ғалла. 2. замини ғаллааш даравидашуда.

ҒАЛЛАСУПОРӢ غله‌سپاری *исми амал аз ғалла супоридан*.

ҒАЛЛАФУРӢШ غله‌فروش он ки гандуму чав ва дигар ғалладона мефурӯшад, фурӯшандаи ғалла.

ҒАЛЛАФУРӢШӢ غله‌فروشی *исми амал аз ғалла фурӯхтан*; фурӯши ғалла.

ҒАЛЛАХЕЗ غله‌خیز замин, ки ҳосили фаровони ғалла медиҳад.

ҒАЛЛАХУШККУНАК غله‌خشک‌کنک хонаи мучаҳҳаз бо дастгоҳи махсус барои хушконидаи ғалла.

ҒАЛЛАХУШКОНАК غله‌خشکانک *ниг.* ғалла-хушккунак.

ҒАЛЛАҶАЛЛОБ غله‌جلاب он ки ғалларо арзон харида, гарон мефурӯшад, ханнот.

ҒАЛЛАҶАЛЛОБӢ غله‌جلابی он ки машғули арзон харида гарон фурӯхтани ғалла аст.

ҒАЛМАҒАЛ غلمغل *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛО ا. غلا *кит.* гаронии нархи ғалла ва дигар чизҳои хӯроқӣ; қахту ғало қахтӣ ва қиматӣ.

ҒАЛОҒУЛ ا. غلاغل *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛОҒУЛА ا. غلاغله бо овози баланд чанҷол кардани як ё чанд кас, мағал, ғавғо; талотӯб; ғалоғула бардоштан // ғалоғула кардан ғавғо барпо кардан, мағал бардоштан.

ҒАЛОҒУЛАНОК غلاغله‌ناک сершавқун, ғавғодор: кӯчаи ғалоғуланок.

ҒАЛСАМА غلسمه аъзои нафаскашии ҷонварони обӣ (*аз қабилли моҳӣ, харчангҳои обӣ ва г.*).

ҒАЛСАМАГӢ غلسمگی *ниг.* ғалсамадор.

ҒАЛСАМАДОР غلسمه‌دار ҷонвари обӣ, ки ғалсама дорад.

ҒАЛТ غلت ҳаракати аз як паҳлу ба паҳлуи дигар тоб хӯрдан, ғалтиш; ғалт задан // ғалт хӯрдан аз як паҳлу ба паҳлуи дигар чарх задан (*дар рӯи замини хона*).

ҒАЛТАК غلتک 1. чархе, ки ба пои занбаргалтак, сепояи тифлон *ва г.* мешинонанд, гилдирак. 2. лӯлаи аз ягон маводи саҳт сохтаи ду тарафаш деворадор ва ё зағӯтачае, ки ба он ресмони дарздӯзӣ, тори нейлон ва симҳои гуногунро мепечонанд; зағӯтаи калони чӯбин барои печондани сими барқ *ва г.* 3. *тех.* охани устувонашакли вазнин барои ҳамвор ва шибба кардани роҳҳо.

ҒАЛТАКАРОБА غلتک‌ارابه аробачае, ки ба рӯи як ғалтак ё якчанд ғалтак шинонда шудааст; муқ. занбаргалтак.

ҒАЛТАКДОР غلتک‌دار дорои ғалтак, гилдиракдор.

ҒАЛТАКӢ غلتکی *ниг.* ғалтакдор.

ҒАЛТГОҲ غلتگاه ҷои ғалт хӯрдан.

ҒАЛТЗАНОН غلت‌زنان *феъли ҳол аз ғалт задан*; ғелзанон (*ба рӯи чизе*).

ҒАЛ

ҒАЛТИДА غلتيده *сифати феълии замони гузашта аз ғалтидан; ғалтидаю хеста ниг. ғалтону хезон; ғалтида рафтган афтида рафтган, сарозер шудан.*

ҒАЛТИДАН غلتيدن 1. аз боло ба поин шудан, афтидан, афтодан: аз **дарахт ғалтидан, аз асп ғалтидан, пушт ба замин ғалтидан; ғалтидани девор фуру рафтани девор; хона ғалтидан** хона афтидан; хона хароб шудан; вайрон шудани хона. 2. аз по мондан, дар бистари беморӣ хобидан, бистарӣ шудан. 3. мағлуб шудан (*дар мусобиқа, гӯштин*). 4. гелидан, гелида чорӣ шудан; равон шудан; **ба даст ғалтидан** ба даст афтодан, дастгир шудан; **ба чое ғалтидан** ба чое омадан; гузари касе ба чое афтидан; аз **имтиҳон ғалтидан** аз имтиҳон нагузаштан, ноком шудан дар имтиҳон; **кори касе ба касе ғалтидан** дар ичрои коре ба ёрии касе мӯхтоҷ шудан; **◇ чон сӯзанпартоӣ набудан;** дар мавриди дар ягон чо хеле бисёр будани одамон гуфта мешавад.

ҒАЛТИШ غلتش *исми амал аз ғалтидан, афтидан.*

ҒАЛТОН غلتان 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғалтидан; гелон, геланда; аз боло ба поин ғалт зада резанда (мас., об).* 2. чӯлон, дар ҳолати чӯлидагӣ; **ғалтон шудан** а) гелон шудан, гелида афтидан; б) ба чизе олуда шудан, оғушта шудан. 3. гирд, мудаввар: **гавҳари ғалтон, марвориди ғалтон; дурри ғалтон** марвориди суфтаи мудаввар; **ғалтону хезон** афтидаву хеста, бо азоби зиёд, ба зӯр (*роҳравӣ*).

ҒАЛТОН(И)ДАН غلتاندين//غلتيدي *феъли бавосита аз ғалтидан.* 1. афтондан, ба замин фикандан: **дарахтро ғалтондан, хонаро ғалтондан.** 2. мағлуб кардан (*дар гӯштин*); **зада ғалтондан** садама расонда аз по даровардан.

ҒАЛЧА غلچه *гуфт. одами кӯтоҳқади фарбех.*

ҒАЛЧ غلچ *гиреҳе, ки ба осонӣ кушода намешавад, кӯргиреҳ.*

ҒАМ *а. غم* 1. дилгирифтагии саҳт, ки аз алами дарунӣ пайдо мешавад, гусса, андӯх, хафагӣ, ҳузн: **ғаму алам, ғаму андӯх, ғаму кулфат, ғаму гусса; бори ғам** вазнинии

андӯх. 2. ташвиш. 3. *маҷ.* фикр, хаёл; **ғам додан** а) андӯхгин кардан; б) ба ташвиш монондан, ташвиш додан; **ғам доштан** а) андӯхгин будан; б) парво доштан, ташвиш доштан; **ғами касеро доштан** дар фикри касе будан, ғами каси дигарро хӯрдан; **дар ғами касе (чизе) будан** а) дар бораи беҳбудии касе дилсӯзона фикр кардан; б) дар ташвиши чизе будан, дар пайи (пайдо кардани) чизе будан; **ғам хӯрдан** андӯхгин шудан, ғамгин гаштан; оқибати чизеро фикр карда хафа (зиқ) шудан; **ғами касеро хӯрдан** дар бораи некӯахлолии касе фикр кардан, ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; **ғами чизеро хӯрдан** а) дар бораи чизе пешакӣ фикр кардан; б) барои чизе чорабинӣ кардан, чораи чизеро лидан; **дар ғам афтодан** андӯхгин шудан, гуссадор шудан; **дар ғами касе афтодан** дар фикри касе шудан; ба ғамхории касе банд шудан; **кам не, ғам не гуфт.** андак-мундак не, начандон кам; хеле зиёд; **чӣ ғам дорам** ташвише надорам, ҳеч парвое надорам; **шодам; буз дар ғами чон, қассоб дар ғами чарбу (зарб.)** ҳар кас дар ғами худ, барои ҳар кас манфиати худаш манзур; **шикамҳо сер шуд, ғамҳо дур шуд (мақ.)** пас аз сер шудан аз таом дар мавриди шукрона гуфта мешавад; **чон хонаи мардум, на ғами обу на ғами хезум (мақ.)** дар бораи касе гуфта мешавад, ки зиёд ба меҳмонӣ меравад.

ҒАМАК غمک *гуфт. хонаи пасти хурд; чон танги камҳаво; муқоб. барҳаво.*

ҒАМАНГЕЗ غمانگيز *ғамовар, андӯховар, ҳузновар; аламовар: воқеаи ғамангез, оҳанги ғамангез, суруди ғамангез.*

ҒАМАНДЕШ غمانديش *кит. ғамнок, ғамгин.*

ҒАМАНДҶ غماندوز *маҷ. пурандӯх, пургусса, ғамзада, ғамандӯхта.*

ҒАМАНҶОМ غمانجام *кит. бартараф шудани ғам, ба охир расидани ғаму гусса, ғамзудо.*

ҒАМАФЗО غمافزا *афзояндаи ғам, ғамфизо.*

ҒАМБАРДОР غمباردار *таҳаммулкунандаи ғам, ба ғаму андӯх тоқаткунанда, ғамтобовар.*

ҒАМБАРОР غمبارار *ниг. ғамгусор.*

ҒАМБЕМОР غمبیمار *ниг. ғамбода.*

ҒАМБОДА *غم باده* беморие, ки аз бисёр ғаму гусса хӯрдан пайдо мешавад.

ҒАМБОР *غم بار* ғамовар, ғамангез.

ҒАМГИН *غمگين* андӯхгин, ғамнок, ғамдида, маҳзун; **ғамгин қардан** (намудан) андӯхгин қардан, ба ғаму андӯх гирифтोर қардан (*касеро*); **ғамгин шудан** андӯхгин гаштан.

ҒАМГИНИ *غمگينى* андӯхгинӣ, ғамнокӣ, ха-фағӣ, маҳзунӣ.

ҒАМГИНОНА *غمگينانه* андӯхгинона, маҳзунона: **овози ғамгинона**, **ҳолати ғамгинона**, **ғамгинона гуфтан**, **ғамгинона нигоҳ қардан**.

ҒАМГИРИФТА *غم گرفته* *ниг.* ғамзада.

ҒАМГУСОР *غم گسار* ғамбарор, ғамхор, ғамзудо, ғамбаранда; мӯнис, ҳамдам.

ҒАМГУСОРӢ *غم گسارى* ғамхорӣ, меҳрубонӣ.

ҒАМГУСОРОНА *غم گسارانه* ғамхорона, меҳрубона.

ҒАМДИДА *غم ديده* *ниг.* ғамзада.

ҒАМДОР *غم دار* *ниг.* ғамзада.

ҒАМЗ *ا. غمز* *кит.* 1. *ниг.* ғамза. 2. хабаркашӣ, суханчинӣ, ғаммозӣ.

ҒАМЗА *а. غزه* имову ишорат ба чашму абрӯ; ноз, карашма; **ғамза қардан** бо имову ишораи чашм нозу карашма қардан.

ҒАМЗАГАР *غمزه گر* ғамзақунанда, нозу карашмақунанда, ғамзазан, ғамзақор.

ҒАМЗАДА *غمزه* он ки ғаму андӯх ўро афгор қардааст, ғамдида, андӯхдида; **дили ғамзада** дили ғамгин.

ҒАМЗАДАГӢ *غمزه گي* ғамгинӣ, андӯхгинӣ.

ҒАМЗАДОР *غمزه دار* боғамза, бо нозу ишва.

ҒАМЗАЗАН *غمزه زن* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚУНАНДА *غمزه كننده* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚОР *غمزه كار* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗУДО(Ӣ) *غم زد(اي)* *кит.*, *ниг.* ғамгусор.

ҒАМИДА *غميده* ғамзада, ғамолуд.

ҒАМИДАДИЛ *غميده دل* дилношод, дилтанг, малул.

ҒАМИН *غمين* *ниг.* ғамгин.

ҒАМӢ *غمى* *ниг.* ғамгин.

ҒАМКАДА *غمكده* ғамхона, кулбаи эҳзон.

ҒАМҚОҲ *غم كاه* қоҳандаи ғам, қоҳишдихандаи ғам.

ҒАММОЗ *а. غماز* 1. ғамзақунанда, ғамзагар. 2. *мач.* суханчин, хабаркаш.

ҒАММОЗАҚ *غمنازك* 1. қаровулаки шасти моҳигирӣ. 2. аломати шиноқунандаи лангардор барои нишондихии чойҳои чуқури дарё.

ҒАММОЗӢ *غمنازي* 1. ғамзагарӣ; бисёр нозу карашма қардан. 2. суханчинӣ, хабаркашӣ.

ҒАМНОҚ *غمناك* 1. *ниг.* ғамгин. 2. ғамовар, ҳузнангез: **ҳикояҳои ғамноқ**.

ҒАМНОҚӢ *غمناكي* *ниг.* ғамгинӣ.

ҒАМНОМА *غمنامه* дафтар ва китобе, ки дар он ғаму андӯхи касе зикр шудааст, номаи ғам.

ҒАМОБОД *غم آباد* 1. чои ғаму андӯх. 2. *мач.* дунё, ҷаҳон.

ҒАМОВАР *غم آور* ғамангез, ҳузновар.

ҒАМОЛУД *غم آلود* ғамгин, андӯхгин.

ҒАМОЛУДА *غم آلوده* *ниг.* ғамолуд.

ҒАМОМЕЗ *غم آميز* омехта бо ғам, ғамолуд.

ҒАМОШОМ *غم آشام* он ки зиёд ғам меҳӯрад, ғамхӯранда.

ҒАМПАРАСТ *غم پرست* он ки аз рӯи хусусиятҳои равониву рӯҳӣ ғам хӯрданро дӯст медорад.

ҒАМПАРВАР *غم پرور* дар ғам парваришёфта, ҳамеша ғамгин.

ҒАМРАСИДА *غم رسیده* андӯхзада, ғамзада.

ҒАМРӢЗӢ *غم روزي* он ки дар зиндагӣ фақат ғаму кулфат дидааст.

ҒАМСАРО *غم سرا* *ниг.* ғамкада.

ҒАМСӢЗ *غم سوز* он ки ё он чи ғамро нобуд мекунад, ғамзудо, ғамбардор.

ҒАМУС *غمس* *кит.* дурӯгин, савганди дурӯгин.

ҒАМФАРСО *غم فرسا* *ниг.* ғамзудо.

ҒАМ

ҒАМФАРСУДА غم فرسوده касе, ки аз ғами зиёд фарсуда шудааст, фарсудаи ғам, ғамзада.

ҒАМФИЗО غم فرا *ниг.* ғамафзо.

ҒАМХОНА غمخانه хонае, ки дар он ғам хукмфармост, ғамкада, кулбаи эҳзон.

ҒАМХОР غمخور он ки ғами касеро меҳӯрад, дилсӯз, мушфиқ, меҳрубон: **зани ғамхору меҳрубон**, модари ғамхору дилсӯз, **мураббияи ғамхору мушфиқ**, **роҳбари сахтгиру ғамхор**, **хоҳари меҳрубону ғамхор**, **мӯнису ғамхор** будан.

ҒАМХОРА غمخواره *ниг.* ғамхор.

ҒАМХОРАҒӢ غمخوراگى ғамхорӣ, дилсӯзӣ, ғамхӯрандагӣ.

ҒАМХОРӢ غمخواری ғами касеро хӯрдан; дилсӯзӣ, меҳрубонӣ; навозишгарӣ (*ба касе*); **ғамхорӣ кардан** ғами касе ё чизеро хӯрдан; фикр ё коре кардан барои некӯаҳволӣ ва беҳбудии касе; меҳрубонӣ кардан.

ҒАМХОРОНА غمخورانه дилсӯзона, меҳрубонона; бо дилсӯзӣ, бо меҳрубонӣ: **муносибати ғамхорона**.

ҒАМХӢР غمخور *ниг.* ғамхор.

ҒАМХӢРӢ غمخورى *ниг.* ғамхорӣ.

ҒАМШАРИК غمشريک шарики ғами касе; дӯсти ғамгусор, ҳамдард.

ҒАН غن *ниг.* ғанг II.

ҒАНАБ غنّب хоби андак, хоби сабук; аввали хоб, пинак, ғанав; **ғанаб бурдан** андак ба хоб рафтан, пинак рафтан; **ғанаб кардан** *ниг.* ғанаб бурдан.

ҒАНАВ غنو 1. *асоси замони ҳозира аз ғунудан.*
2. *ниг.* ғанаб.

ҒАНАВИДАН غنويدن *ниг.* ғунудан.

ҒАНАК غنک *лаҳҷ.* ғарами гандум ё чави даравида; **ғанак задан** бандҳои (дарзаҳои) ғалларо ғарам карда чидан.

ҒАНАМ *а.* غنم *кит.* 1. ғӯсфанд. 2. ғӯсфандон, рамаи ғӯсфандон.

ҒАНГ I غنگ *кит.* овози баланд.

ҒАНГ II غنگ *кҳн.* тири чувоз; санги ба тири

чувоз басташуда.

ҒАНГ III غنگ навдаҳои хушкшудаи тут, ки кирмак барғояшро хӯрда дар он пилла та-нидааст.

ҒАНИМ *а.* غنيم душман, хасм, ракиб.

ҒАНИМАТ *а.* غنيمت 1. моли дар чанг аз душмани мағлуб гирифташуда; **ғанимат афтодан** ба даст даромадани моле ба ғанимат; **ғанимат гирифта** ба даст даровардани моле ба ғанимат; **ба ғанимат афтодан** моли ғаниматгирифтаи касе шудан, моли ғанимати касе шудан. 2. *киноя аз* ҳар чизи бе меҳнат ва ба осонӣ ба даст даромада. 3. *маҷ.* ҳар чиз ва фурсати ба кас мусоид, ки дар он дам дастрас буда, вале зуд аз даст рафтаниш мумкин аст: **дам ғанимат**, **фурсат ғанимат**, **дуои падар ғанимат аст**; **ғанимат донистан** лаҳзаи мувофиқ шумурдан; **фоида бурдан аз чизе ва даме**, ки муяссар аст: **ғанимат шумурдан аз имконият истифода кардан**; **лаҳзаи мувофиқро аз даст надодан**; **фурсатро ғанимат шумурдан // фурсатро ғанимат донистан** мавқеъро мусоид шумурдан; аз вақти мусоид истифода бурдан; **ҷони худро ғанимат шумурдан** ба зинда мондани худ шуқр кардан ва аз он истифода намудан; **элак баҳона**, **дидор ғанимат** (*маҷ.*) дар мавриди чизеро баҳона карда, ба дидор расидани касе мегӯянд.

ҒАНИМАТӢ غنيمتى *мансуб ба ғанимат*; **чизи ғаниматӣ** ҳар чизи ба таври ғанимат ба даст даромада.

ҒАНӢ *а.* غنى бой, давлатманд, доро, тавонгар, сарватманд; дорои ҳама чиз, бениёз; **синфи ғанӣ** синфи доро, синфи тавонгар; **ғанӣ кардан** бой гардонидан; **ғанӣ шудан** доро гаштан.

ҒАНО *а.* غنا *кит.* давлатмандӣ, боигарӣ, тавонгарӣ; **арбоби ғано** аҳли сарват, давлатмандон.

ҒАНОВАТ *а.* غناوت *нав.* боигарӣ, давлатмандӣ, сарватмандӣ.

ҒАНОИМ *а.* غنائم *кит.*, *ҷ.* ғанимат 1.

ҒАНҶ غنج *кит.* чувол.

ҒАНҶОЛ غنجال *кит.* 1. меваи норасидаи турш-

таъм (*ангур, анор, себ ва г*). 2. хаббулмулук (*як навъи мевани турши*).

ҒАНҚОР *غنچار* *кит.* гулгуна ва гоза, ки занон барои зебой ба рӯй мемоланд.

ҒАР *غر* 1. зани бадахлоқ, зани сабукпо. 2. марди фосик, занбоз. 3. *кит.* одами бад, бадкор.

ҒАРАЗ *ا. غرض* 1. матлаб, мурод, мақсад, манзур; **ғараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст** (*зарб.*). 2. қасд, оҳанг, иштиёқ. 3. нияти ниҳонии бад ба зиёни касеву ба манфиати худ; **ғарази шахсӣ** а) нафъи худро дар назар доштан; б) кинаварзӣ бо касе; **ғараз доштан** а) қасде доштан; б) суди худу зиёни дигаре-ро ҷустан; в) кина доштан ба касе. 4. хулоса, алқисса.

ҒАРАЗВАРЗӢ *غرضورزی* доштани қасде ба зиёни дигаре, душманӣ, кинаварзӣ.

ҒАРАЗГӢӢ *غرضگوی* он ки дар бораи касе бад мегӯяд, бадгӯӣ.

ҒАРАЗДОР *غرضدار* он ки ба касе қасди бад дорад, бадқасд; душман.

ҒАРАЗӢ *غرضی* мансуб ба **ғараз**; ғаразолуд.

ҒАРАЗКОР *غرضکار* бо ғарази шахсӣ коркунанда; бадқасд, бадният.

ҒАРАЗКОРӢ *غرضکاری* бо ғараз анҷом додани кор; бадқасдӣ, бадниятӣ.

ҒАРАЗКОРОНА *غرضکارانه* бо нияти бад, бадқасдона; барои манфиати шахсии худ.

ҒАРАЗНОК *غرضناک* 1. ғараздор, бадният, бадқасд; одами **ғаразнок**. 2. бадхоҳона, мугризона.

ҒАРАЗНОКӢ *غرضناکی* ғаразнок будан; бадниятӣ.

ҒАРАЗОЛУД *غرضآلود* ғаразомез, душманона.

ҒАРАЗОМЕЗ *غرض آمیز* *ниг.* ғаразолуд.

ҒАРАМ *غرم* тӯдаи ба як ҷо ҷамъовардаи растаниҳо ва чизҳои дигар: **ғарами беда, ғарами гандум, ғарами хезум; ғарами пахта** пахтаи дар як ҷо баланд рехташуда; **ғарама-ғарама** ғарами бисёр; **ғарама кардан** дар як ҷо ҷамъ оварда теппа кардан, тӯда кардан (*растаниҳои даравидаро*); болои ҳам ба як ҷо

гузошта тӯб кардани чизҳои гуногун.

ҒАРАМЗОР *غرمزار* 1. майдончае, ки дар он галлаи даравидашударо ғарама мекунад. 2. қитъаи он замин, ки дар он ҷо шохаҳо ва навдаҳои дарахтонро гун мекунад.

ҒАРАНГ *غرنگ* *кит.* садои гирия; садое, ки дар вақти гирия кардан дар гулӯ мепечад, садои гирия гулӯгир; нолаву зорӣ дар ҳолати гирия, гирён.

ҒАРБ *ا. غرب* 1. яке аз чор самти уфук, ки ҷои фуру нишастани офтоб аст; *муқоб.* **шарқ**. 2. сарзамине, ки дар ғарб воқеъ шудааст (*мас., Аврупо нисбат ба Осиё*), мағрибзамин: **мамлакатҳои Ғарб**.

ҒАРБӢ *غربی* 1. *мансуб ба ғарб; муқоб.* **шарқӣ**: **самти ғарбӣ, тарафи ғарбӣ**. 2. сокини мамлақати Ғарб, мағрибӣ; аврупоӣ; **ғарбӣ-шимолӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва шимол: **боди ғарбӣ-шимолӣ; ғарбӣ-ҷанубӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва ҷануб.

ҒАРБПАРАСТ *غربپرست* он ки таҳти таъсири тафаккур, фарҳанг ва тамаддуни кишварҳои ғарбӣ қарор гирифтааст, парастикунандаи Ғарб.

ҒАРБПАРАСТӢ *غربپرستی* парастии Ғарб.

ҒАРВ *غرو* *кит.* най, камиш.

ҒАРҒАР *ا. غرغر* *кит.* гулӯ.

ҒАРҒАРА I *ا. غرغره* 1. гардонидани об дар гулӯ, тоза кардани ҳалқ ва гулӯ. 2. *калимаи тақлиди овози даҳоншӯӣ; ғарғара кардан* ба даҳон об гирифта, чайқонида партофтан (*барои пок шудани гулӯ ва даҳону дандон*).

ҒАРҒАРА II *а. غرغره* *тех.* асбоби галтакмонанди ҷубин ё оҳанин, ки ба вай аргамчин, симтаноб ё занҷир гузаронида чизҳои вазнинро мебардоранд.

ҒАРИБ *ا. غريب* 1. аҷиб, бадеъ, ғалатӣ; чизи нав ва нодир; **аҷибу ғариб** шигифтовар, аҷоиб. 2. мусофир; дурафтода аз ватан, аз хонумон ҷудо, бе ёру диёр. 3. *маҷ.* бекас; бечора; **шомӣ ғарибон** а) *кит.* аввалин шаби мотам баъди дафн; б) шаби пурғаму андӯҳи ҳичрон ва танҳои; **ба хона шеру ба майдон ғариб будан** *ниг.* **хонашер (-и майдонғариб)**.

ҒАР

ҒАРИБА *а.* غريبه муаннаси **ғариб**.

ҒАРИБАК غريبک *шакли тасғир ва навозиши* **ғариб**.

ҒАРИБГҶР غريبگور он ки дар ғурбат мемирад ва дафн мешавад, мусофирхок.

ҒАРИБДҶСТ غريبدوست он ки ба касони ғарибу бенаво ёрӣ медиҳад, мусофирпарвар, ғарибнавоз.

ҒАРИБДҶСТӢ غريبدوستى мусофирпарварӣ, ғарибпарварӣ.

ҒАРИБЗОДА غريبزاده 1. он ки аз ғариб зода шудааст. 2. *мач.* ҳаромзода.

ҒАРИБИСТОН غريبستان 1. макони ғарибон. 2. *мач.* гӯристон.

ҒАРИБӢ غريبى 1. ғариб будан, зиндагии дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофирӣ, ғурбат; **дар ғарибӣ** дур аз ватан, дар ғурбат. 2. бекаси, танхой; **ғарибӣ кашидан** мусофириро аз сар гузаронидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасиро дидан; **дар ғарибӣ афтодан** аз ватан дур афтодан. 3. *кит.* **ғаробат**.

ҒАРИБКУШ غريبکش одами бераҳм ва сангдил; *муқоб.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБМАРГ غريبمرگ: **ғарибмарг** шудан дар ғарибӣ чон додан.

ҒАРИБНАВОЗ غريبنواز *ниг.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБНАВОЗӢ غريبنوازی *ниг.* **ғарибдӯстӣ**.

ҒАРИБОНА غريبانه *мансуб ба ғариб*; муносиби ғариб; ба тарзи ғарибон: **нолаи ғарибона**; **шоми ғарибона** *ниг.* **ғариб** (**шоми ғарибон**).

ҒАРИБПАРВАР غريبپرور *ниг.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБПАРВАРӢ غريبپرورى *ниг.* **ғарибдӯстӣ**.

ҒАРИБХОНА غريبخانه хонаи ғарибон, мусофирхона; хонаи хароб ва бечизу чора.

ҒАРИЗ غريز *кит.* ҳилм, бурдборӣ; сабру тоқат, нармдилӣ, лутфу меҳрубонӣ.

ҒАРИЗА *а.* غريزه 1. сиришт, табиат, табъ. 2. *биол.* истеъдоди фитрӣ; завқи табиӣ, хислати модарзоди чонварон.

ҒАРИЗАҒАРОӢ غريزهگرائى *нав.* мактаби равоншиносӣ, ки асоси фаъолияти инсонро бар

пои ғаризӣ марбут медонад.

ҒАРИЗӢ غريزى 1. *мансуб ба ғариза*. 2. табиӣ, зотӣ, чибиллӣ; **харорати ғаризӣ** гармии табиӣ бадан.

ҒАРИҚ *а.* غريق 1. ғарқшуда, гӯтида, фурурафта дар об. 2. *мач.* гӯтаваршуда ба чизе, бандшуда ба чизе; тамоман дар иҳотаи чизе монда; **ғариқи ғусса** гамгин, андӯхгин; **ғариқи баҳри навмедӣ** тамоман ноумедшуда.

ҒАРИМ *а.* غريم *кит.* 1. қарздор, вомдор, мадюн. 2. қарздода, вомдода.

ҒАРИН غرين *кит.* гуранда (*сифати шер*); **шерӣ ғарин** шерӣ гуранда, шерӣ жиён.

ҒАРӢ غرى гар будан; бадахлоқӣ, фосиқӣ, фоҳишагӣ; **◇ ҳам ғариву ҳам пешхезӣ** дар мавриде гуфта мешавад, ки шахсе кори баде карда, баъд пешхезӣ мекунад ё худ кори ношоистае карда, аз дигарон даъвогар мешавад.

ҒАРҚ *а.* غرق 1. гӯтавар шудан дар об, фурурафтан ба об; зери об монда нобуд шудан; **гарқ кардан** дар об гӯтондан, ба об фуруравонда нобуд кардан; **гарқ шудан** ба об гӯтидан, фурурафтан дар об; зери об монда нобуд шудан. 2. *мач.* саросар фарогирифта бо чизе; гӯтида дар чизе: **гарқи гул**, **гарқи нур**, **гарқи обу арак**, **ба дурру марворид гарқ шудан...**; **гарқи табассум** пур аз табассум, пуртабассум; **гарқи хун** // **гарқ дар хун** оғушта ба хун, ба хун олуда; хуншоршуда; **гарқи хусну чамоли** худ шефтаву ғарра ба зебоии худ; **гарқ пухтан** тамоман пухтан, яксара пухта расидани мева; **гарқи чизе ё коре будан а)** тамоман фарогирифта будан бо чизе; пур аз чизе будан (*мас., нур, торикӣ...*); б) саргарми чизе будан, саҳт банд будан бо чизе ё коре (*мас., сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман додашуда будан ба коре; **гарқи чизе кардан** фарогиридан бо чизе; пур аз чизе кардан; **гарқи чизе ё коре шудан а)** саросар фарогирифта шудан, тамоман пӯшида шудан бо чизе; б) саргарми чизе шудан, саҳт банд шудан бо коре (*мас., мутолиа, сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман дода шудан ба коре; **гарқи дарёи муроқиб** будан *кит.* бо фикру зикри Худо банд шудан; **гарқи обу арак шу-**

дан (гаштан) //ба обу арақ ғарқ шудан дар зери обу арақ мондан, сахт арақ кардан; ғарқи хоб будан дар хоби сахт будан, сахт дар хоб будан; ғарқи хун будан бо хун оғушта будан, қатлу куштор ҳукмфармо будан; ғарқи хун шудан оғушта ба хун шудан; кушта шудан; ба (дар) баҳри чизе ғарқ будан *ниг.* ғарқи чизе ё коре будан; ба (дар) дарёи чизе (коре) ғарқ шудан *ниг.* ғарқи чизе ё коре шудан ғарқи тамошо шудан; ба хоб ғарқ кардан сахт хобонидан, сахт хоби касеро барондан; ба (дар) чизе ғарқ кардан *ниг.* ғарқи чизе кардан; ба (дар) чизе ғарқ шудан *ниг.* ғарқи чизе шудан; ба хун ғарқ шудан *ниг.* ғарқи хун шудан.

ҒАРҚА *а.* غرقه 1. ғарқшуда, ғарик, ғӯтида. 2. *маҷ.* ғарра, мағрур; ғарқа дар хун оғушта ба хун, ғарқи хун; ғарқа шудан (гаштан) *а)* ғӯтидан, фуру рафтани дар об; *б)* *маҷ.* саргарми чизе шудан, сахт банд шудан бо коре.

ҒАРҚАГОҲ غرقه گاه маҳалли ғарқ шудан.

ҒАРҚОБ غرقاب ҷои чуқури об, ки касро ғарқ мекунад; гирдоб.

ҒАРҚОБА غرقابه *ниг.* ғарқоб

ҒАРҚПУХТА غرق پخته *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ пухтан; тамоман пухта, пурра пухта расида: зардолун ғарқпукта.*

ҒАРҚШАВАНДА غرق شونده *сифати феълии замони ҳозира аз ғарқ шудан; он ки дар ҳолати фуру рафтани ба об аст.*

ҒАРҚШУДА غرق شده *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ шудан; ғӯтида, ғарик, фуру рафта ба об: кишти ғарқшуда, ғарқшудагон.*

ҒАРОБА غرابه *кит.* обдон, зарфи обгирӣ, бидон.

ҒАРОБАТ *а.* غرايت *кит.* ачибу ғариб ва бадеъу нодир будан, қолибӣ.

ҒАРОИБ *а.* غرايب 1. *ҷ.* ғариб. 2. аҷоиб, диққатчалбқунанда: афсонаи ғариб, достони ғариб; ғариби табиат ҳодисаҳои тааҷҷубовари табиат; аҷоибу ғариб чизҳои тааҷҷубовар, чизҳои аҷиб ва нодир: намоишҳои аҷоибу ғариб, хобҳои аҷоибу ғариб,

саргузаштҳои аҷоибу ғариб.

ҒАРОИБОТ *а.* غرايبات *ҷ.* ғариб; аҷоиботу ғарибот//аҷоибот ва ғарибот чизҳои аҷоибу ғариб.

ҒАРОМАТ *а.* غرامت *кит.* 1. он чи пардохтани он лозим бошад, товон; товондихӣ. 2. ҳасрату надомат, пушаймонӣ.

ҒАРОРА غراره *кит., ниг.* ғарғара.

ҒАРОШ غراش *асоси замони ҳозираи ғарошидан.*

ҒАРОШ غراش *кит.* 1. ҷароҳате, ки аз харошидан пайдо мешавад, харош. 2. *маҷ.* қаҳру ғазаб, хашм. 3. *маҷ.* андӯху ғам.

ҒАРОШИДАН غراشيدن *кит.* 1. харошидан. 2. *маҷ.* хашмгин ва қаҳролуд шудан.

ҒАРРА *а.* غره *густох; мағрур, мутақаббир; фирефтаи молу мансаб ва зӯри худ; ғарра шудан фирефта шудан; ба чизи ботил мағрур шудан.*

ҒАРРАС//ҒАРРОС غراس//غراس *калимаи тақлиди овози мотори мошин ва ғ.: ғаррас задан (-и мошин).*

ҒАРРАСУТУН غرهستون *сутуни нақшу нигордор; сутуни ҳашаматнок.*

ҒАРРО *а.* غرا *кит.* 1. сафеду равшан; тобон, дурахшон. 2. олій, барҷаста: байти ғарро, қасидаи ғарро.

ҒАРРОС غراس *ниг.* ғаррас.

ҒАРС *а.* غرس *кит.* 1. дарахт шинондан, дарахтшинонӣ. 2. дарахти нав шинондашуда, ниҳол.

ҒАРФ *а.* غرف *кит.* паймона, зарфи паймона барои чен кардани гандум, орд ва ғ.

ҒАРЧ غرچ 1. порчай чарми реза-реза, ки барои садо баровардан дар тағи пойафзор гузошта медӯзанд. 2. пойафзоре, ки дар вақти роҳгардӣ садои ғарч-ғарч мебарорад: мӯзаи ғарч, туфли ғарч.

ҒАРЧА غرچه *кит.* нодон, бефаҳм, аблаҳ.

ҒАРЧ-ҒАРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овози пойафзор дар вақти роҳгардӣ болон барф ва м.ин.*

ҒАСАЁН *а.* غثيان *кит., тиб.* беҳузурии меъда.

ҒАС

ҒАСАҚ *a.* غسق *кит.* шом, торикни аввали шаб.

ҒАСБ *a.* غضب *чизи каси дигарро бо зӯрӣ* кашида гирифтан; **ғасб кардан (намудан)** бо зӯр чизеро кашида гирифтан.

ҒАСБАН *a.* غضباً *ба зӯрӣ (зӯран) гирифтан чизи касеро.*

ҒАСБӢ *a.* غضبى *мансуб ба ғасб;* чизи зӯран гирифташуда.

ҒАСӢН *a.* غثيان *ниг.* ғасаён.

ҒАССОЛ *a.* غسال *покшӯй, мурдашӯй.*

ҒАССОЛХОНА غسالخانه *хонае (ҷое), ки барои шустанӣ майит омода месозанд.*

ҒАСУЛ *a.* غسل *кит.* шӯянда ва поккунанда, обе, ки ба он шустушӯ мекунанд.

ҒАФАБАНД غفبند *гулӯбанди аз тилло ё нукра сохташуда, ки занон барои зинат ба гардан меовезанд.*

ҒАФИР *a.* غفير *кит.* бисёр, анбӯҳ.

ҒАФЛАТ *a.* غفلت 1. беҳабарӣ, фаромӯшӣ, ғофилӣ; бепарвой. 2. нодонӣ, ҷаҳолат; **дар ғафлат будан** беҳабар будан, ғофил мондан; **дар ғафлат мондан** беҳабар мондан, ғофил мондан; **дар (ба) ғафлат монондан** а) *шакли бавоситан дар ғафлат мондан;* б) аз беҳабарии касе истифода бурдан, касеро ғофилгир кардан; **◇ хоби ғафлат** ниҳоятӣ беҳабарӣ ва ҷаҳолату нодонӣ; *ба тариқи истиора:* **аз хоби ғафлат бедор кардан, аз хоби ғафлат бедор шудан; дар ғафлат ёфтан** аз беҳабарии касе истифода кардан; ғофилгир кардан; **чашми касеро ғафлат бурдан** хоби касе бурдан мондан, касеро ғайричашмдошт хоб бурдан.

ҒАФЛАТАН *a.* غفلتاً//غفلّة *дар ғафлат монда, беҳабарона; ногаҳон, банохост.*

ҒАФЛАТАНДЕШ غفلتاندیش 1. ҷоҳил, ақибмонда. 2. кӯҳнапараст, мутаассиб.

ҒАФЛАТБУРДА غفلتبرده *ниг.* ғафлатзада.

ҒАФЛАТВАРЗ غفلتورز *ниг.* ғафлатпеша.

ҒАФЛАТЗАДА غفلتزده *гофил, беҳабар, нодон, дар ҷаҳолатмонда.*

ҒАФЛАТӢ غفلتی *дар ғафлатмонда, беҳабар;*

бепарво, бепарвофалак.

ҒАФЛАТКОР غفلتکار *ниг.* ғофил.

ҒАФЛАТКОРӢ غفلتکاری *ниг.* ғофилӣ.

ҒАФЛАТОБОД غفلتآباد *кит., маҷ.* коинот, олам.

ҒАФЛАТПАРАСТ غفلتپرست *ниг.* ғафлатандеш.

ҒАФЛАТПЕША غفلتپیشه 1. он ки доим дар ғафлат мемонад, беҳабар, ғофил; нодон. 2. бепарво.

ҒАФС غفس 1. ҳар чизи ҷуссааш пурра ва қавӣ, ситабр, кулуфт; фарбеҳ, тановар; **ғафсу ғӯла** фарбеҳу қадпаст. 2. калон дар қутр; *муқоб.* **борик:** **аргамчини ғафс, ғӯлаи ғафс, зағҷири ғафс, сими ғафс, сутуни ғафс, химчаи ғафс.** 3. калон дар захомаат, захим; сермағз, серқабат; *муқоб.* **тунук:** **девори ғафс, коғази ғафс, нони ғафс, чарми ғафс, шишаи ғафси ношикан.** 4. зич, ҷафс: **абри ғафс, дуди ғафс, чанги ғафс, қабати ғафси атмосфера; барфи ғафс** барфи зиёди ба рӯи замин борида; **китоби ғафс** китоби дорои варақҳои зиёд; **китоби ҳаҷман калон; пардан ғафс** пардаи аз матои зичбофта. 5. ғализ: **қаймоқи ғафс, шири ғафс.** 6. ғулий, сермӯй: **абрӯвони ғафс, бурути ғафс.** 7. *маҷ.* дурушт, дағал, хашин; овози бам: **овози ғафс, садон ғафс; гардани ғафс** гардани кулуфт, гардани фарбеҳ; *муқ.* **гарданғафс; лаби ғафс** лаби сергӯшт; *муқ.* **лабғафс (лабдӯл); сояи ғафс** сояе, ки ягон ҷои нургузар надорад, сояи пурра; **хати ғафс** хати бо қалами калон кашидашуда; **ғафс кардан** а) сермағзу серқабат кардан; б) ғализ кардан; **ғафс шудан** а) ситабру фарбеҳ шудан; б) ғализ шудан; **◇ ҳамени ғафс** ҳамени серпул.

ҒАФСБАДАН غفسبدن *фарбеҳтан, бузургтана, кулӯлатан.*

ҒАФСӢ غفسي 1. захомаат дар қутр ва дар қабат; ғафс будан, пурҷуссагӣ; *муқоб.* **борикӣ** *ва* **тунукӣ:** **ғафсии аргамчин, ғафсии танаи дарахт, ғафсии нон, ғафсии барф, ғафсии қишри замин.** 2. зичӣ, ҷафсӣ. 3. ғализӣ, ғилзат: **ғафсии чизҳои обакӣ.**

ҒАФСОВОЗ غفسآواز *он ки овозаш ғафс аст; дағаловоз.*

ҒАФСПЎСТ غفس پوست *ниг.* пўстҒафс.

ҒАФССАДО غفس صدا садояш Ғафс: асбоби мусиқии Ғафссадо.

ҒАФСТАНА غفس تانه танааш Ғафс, пуррачусса.

ҒАФУР *а.* غفور *кит.* бахшандаи гуноҳ, афвкунанда, омурзанда (*сифати Худо*).

ҒАФФА غفه *кит.* пўстини бисёр мулоим аз барои чингиламӯ.

ҒАФФОР *а.* غفار *кит.* он ки аз гуноҳҳо дармегузарад, бисёр афвкунанда, бахшоянда, омуришкунанда (*сифати Худо*).

ҒАФФОРӢ غفارى бахшояндагӣ, афвкунандагӣ.

ҒАҶАР-ҒАҶАР غجر غجر *калимаи тақлиди* овози дағали соиш хӯрдани ду чизи сахт.

ҒАҶАРРОС غجراس *ниг.* Ғаҷар-Ғаҷар.

ҒАШ I *а.* غش 1. беҳушӣ; беҳуд шудан аз шиддати хашм, асабоният; **Ғаш кардан** аз хуш рафтан; **Ғаш карда гиристан** сахт ва беист гиристанӣ кӯдак. 2. хиратабъӣ, гирифтагии хотир; парешон, хавотир: **дили касе Ғаш будан**; **◇ Ғаши касе омадан** аз суҳан ё кори касе асабонӣ ва хашмгин шудан, ба танг омадан; **Ғаши касеро овардан тарзи бавоситаи Ғаши касе омадан**; бо гапе ё амале касеро нороҳат кардан, касеро ба танг овардан, касеро таҷанг ва бадқаҳр кардан; **ба Ғаши касе расидан** асаби касеро вайрон кардан хостан; **дили касе Ғаш кардан** нороҳат ва хавотир шудан; **дили касеро Ғаш кардан** касеро нороҳат ва хавотир кардан.

ҒАШ II *а.* غش нопокӣ, олоиш; омезиши чизи паст бо чизи гаронбаҳо; **гилу Ғаш** *ниг.* гил.

ҒАШ(Ш) غش тазвир, макр, риёкорӣ, хиёнат.

ҒАШАМШАМ غشمشم диловез, бебок.

ҒАШГИР غشگير василаи филизӣ ё чӯбӣ ё монанди инҳо бо сурати амуд барои бо ҳам нигоҳ доштани радифи китобҳо ва пешгири аз афтидани онҳо.

ҒАШҒОВ غش غاو 1. Ғажгов, гови кӯҳӣ, қутос. 2. мангулае, ки аз мӯи думи ин гов месохтанд ва дар сари найзаҳо мебардоштанд.

ҒАШДОР I غشدار шахси беҳудшаванда, зиёндор, чунундор, саръада.

ҒАШДОР II غشدار омехта бо чизе, нопок.

ҒАШӢН *а.* غشيان нороҳатӣ, гирифтагии хотир; **ҒашӢни дил** а) дилбеҳузурӣ, дилбечошавӣ; б) беҳуд шудан аз шиддати хашму Ғазаб.

ҒАШӢ *а.* غشى беҳушӣ; **ҒашӢ кардан** беҳуш шудан, аз худ рафтан, дил беҳуд шудан.

ҒАШМ *а.* غشم зулм, ситам.

ҒАШНОК غشناک *ниг.* Ғашдор I; **гирияи Ғашнок** гирия сахт ва беист.

ҒАШОВА *а.* غشاوه *ниг.* Ғишова.

ҒАШОВАР غشاور дилбечокунанда, нороҳаткунанда; нофорам.

ҒАШУМ *а.* غشوم ситамкор, золим.

ҒАЮР *а.* غيور 1. боғайрат, серғайрат; далер ва шуҷоъ, боҳамият. 2. рашқдор, рашқин, ҳасуд.

ҒАЮРӢ غيورى 1. ғайрат; серғайратӣ; далерӣ, шуҷоат. 2. рашқ, ҳасад.

ҒАЮРОНА غيورانه боғайратона, бо ғайрату кӯшиши зиёд; далерона, шуҷоатмандона.

ҒЕВ غيو садои баланд, бонг; **Ғеву Ғирев** шӯру Ғавго.

ҒЕЖИДАН غيژيدن *ниг.* Ғечидан.

ҒЕЖОН(И)ДАН غيژاندين//غيژاندين *ниг.* Ғечон(и)-дан.

Ғел *асоси замони ҳозира аз гелидан.*

ҒЕЛ غيل :Ғел задан а) аз паҳлу ба паҳлу Ғаштан, гелидан; б) болои чизе дароз кашида хобидан; ба чизе жӯлида хобидан.

ҒЕЛАК غيلک 1. чизи гирдаи Ғелон: **санги Ғелак**. 2. гӯшти кӯфта кулӯла кардашуда, ки дар угро ва баъзе таомҳои дигар андохта мепазанд; **хамирро Ғелак кардан** аз хамир лӯндачаҳо сохтан.

ҒЕЛАККАБОБ غيلک کباب кабоб аз гӯшти кӯфта.

ҒЕЛАКШӢРБО غيلک شوربا шӯрбое, ки дар он гӯшти Ғелак андохта мепазанд.

ҒЕЛАНДА غيلنده *сифати феълии замони ҳозира аз гелидан*; Ғелон, Ғелзананда.

ҒЕЛ

ҒЕЛҒЕЛАК غيلغيلک 1. *гуфт.* гелогел, гелон-гелон. 2. як навъ бозии бачагон, ки гелида-гелида бозӣ мекунанд.

ҒЕЛҒЕЛОН غيلغيلان *ниг.* гелон-гелон.

ҒЕЛИДА غيلیده *сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; гелида-гелида* дар ҳолати гелидан, гелон: *гелида-гелида* поин *афтидан; гелидаву чӯлида* гел задаву олуида (ба регу хок); *гелида гирифтан* аз фурсат истифода бурда дароз кашидан, хобидан дар рӯи чизе, гел задан; *гелида омадан* гелон омадан; *гелида рафтан* нохост тоб хӯрдаву чарх зада галтидан.

ҒЕЛИДАН غيليدن 1. аз паҳлу ба паҳлу гирд гаштан, гел задан. 2. тоб хӯрдаву чарх зада галтидан, афтидан. 3. чӯлида хобидан. 4. хобидан, дароз кашидан (*рӯи чизе*), гел задан. 5. *мач.* галт зада чорӣ шудан; \diamond **аз табақ гелидан** а) аз худ рафтан, ёзидан; б) аз хад гузарондан.

ҒЕЛИШ غيلش *исми феъли аз гелидан; гелон афтидан, паиҳам гелида рафтан.*

ҒЕЛОҒЕЛ غيلاغيل дар ҳолати гелидан, гелон-гелон; гелида-гелида.

гелон غيلان *асоси замони ҳозира аз гелондан.*

ҒЕЛОН I غيلان *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; геланда, чарх задараванда: сангҳои гелон; гелон-гелон* а) дар ҳолати гелидан; паиҳам гелида: **гелон-гелон рафтан**; б) *ниг.* **гелгелак 2.**

ҒЕЛОН II غيلان навъе аз буттаи хордор, хори магелон.

ҒЕЛОН(И)ДАН غيلاندن//غيلانيدن *феъли бавосити аз гелидан.* 1. гелон кардан, аз паҳлу ба паҳлу гардонда бурдан (*ё овардан*). 2. гел занондан; галтондан.

ҒЕЧИДА غيجيده *сифати феълии замони гузашта аз гечидан; гечидида-гечидида, гечон-гечон, лағжида-лағжида; хазида-хазида; гечидида рафтан* якбора лағжидан, ногаҳон лағжидан.

ҒЕЧИДАН غيجيدن 1. *ниг.* лағжидан; лағжида афтодан. 2. дар ҳолати нишастагӣ (аз ҷо барнахоста) бо ёрии дасту по роҳ рафтан (-и

кӯдакон ва одамони шал).

гечон غيجان *асоси замони ҳозира аз гечондан.*

ҒЕҶОН غيجان 1. *феъли ҳол аз гечидан; гечон-гечон* *ниг.* гечидида-гечидида. 2. гечонак, лағжонак.

ҒЕҶОНАК غيجانک *ҷое, ки пой намеистад ва гечидида меравад; лағжонак: барфи гечонак, яхи гечонак.*

ҒЕҶОН(И)ДАН غيجانيدن//غيجانندن *тарзи бавосити аз гечидан; лағжонидан; лағжонда бурдан, аз ҷо набардошта ба ҷои дигар бурдани чизе.*

ҒЕША غيشه *бот.* як навъ алафи чандинсолаи ботлоқӣ, ки баргҳои борики дароз дорад, қиёк.

ҒИБТА ا. غبته *кит.* орзу кардан барои расидан ба чиз ё сифати хуби касе (*бо ҳисси нек*), ҳавас, таманно.

ҒИД-ҒИД غدغد *гуфт.* бо майдагапии бисёр шилқинӣ кардан, бисёр гап зада ҷакидан; хурдагириӣ.

ҒИДӢ-ҒИДӢ غدى غدى *гуфт., ниг.* **ғид-ғид.**

ҒИӢБ ا. غياب *кит., ниг.* **ғоиб.**

ҒИӢС ا. غياث *кит.* 1. фарёдрас. 2. фарёдрасӣ.

ҒИЖАК غيژک *асбоби тордори мусиқӣ, ки бо камонча навохта мешавад.*

ҒИЖ-ҒИЖ غيژغيژ *калимаи тақлиди овози расиши камонча ба тори ғижжак, соиши чархи ароба, тофтани ресмон дар чархресӣ ва ғ.*

ҒИЖЖАК غيژک *ниг.* **ғижжак.**

ҒИЖЖАС//ҒИЖЖОС غيژاس//غيژاس *ниг.* **ғиж-ғиж: ғижжас задан.**

ҒИЖИРРОС غيژراس *ниг.* **ғичиррос.**

ҒИЗЗАС غيژاس *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҳаворо бо суръати баланд бурида рафтани чизе ё садои вазиши саҳти бодро ифода мекунад: ғиззаси тир, ғиззаси шамол, ғиззас задан.*

ҒИЗО ا. غذا *чизе, ки хӯрда мешавад ва ба тан қувват медиҳад, хӯрдани, хӯрок, таом, қут; ғизо гирифтан* маводи барои мавҷудияти худ зарурро истифода кардан; **ғизо додан** а)

хӯрок додан; б) чизи барои парвариши растанӣ заруриро (*аз қабилӣ нурию пору*) ба замини кишт додан; **◇** **ГИЗОИ МАЪНАВӢ** маводи қонекунандаи эҳтиёҷи маънавии одам, чизи зарурии фаъолият ва рушди олами ботинии инсон; **ГИЗОИ РӢХӢ** *ниг.* **ГИЗОИ МАЪНАВӢ**.

ГИЗОБАХШ *غذابخش* гизодиханда: **нуриҳои гизобахш**.

ГИЗОБАХШӢ *غذابخشى* гизодихандагӣ, гизо бахшидан.

ГИЗОГИРӢ *غذاگیرى* гизо гирифтани; гизо: **гизогирии растаниҳо**.

ГИЗОДИХАНДА *غذادهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз гизо додан*; он чи гизо медиҳад; гизобахш; сергизо: **моддаҳои гизодиханда**.

ГИЗОДИХӢ *غذاهى* *исмӣ амал аз гизо додан*; бо гизо таъмин кардан.

ГИЗОДОР *غذادار* он чи барои рушди ҳисм моддаи зарури дорад; сергизо.

ГИЗОӢ *غذائى* *мансуб ба гизо*; хӯрдани: **гиёҳҳои гизоӣ**.

ГИЗОКАШ *غذاکش* хусусияти растаниҳое, ки гизоро аз замин ба худ ҷазб мекунад.

ГИЗОЛ *а.* *غزال* 1. оху; охубара. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ГИЗОЛА *а.* *غزاله* 1. охубараи мода. 2. *маҷ.* офтоб.

ГИЗОЛОНА *غزالانه* монанд ба гизол, гизолвор: **чашмони гизолона**.

ГИЗОНОК *غذاناك* *ниг.* **гизодор**.

ГИЗОНОКӢ *غذاناكى* доро будани ба моддаҳои зарурии гизоӣ.

ГИЗОХӢР *غذاخور* хӯрандаи гизо, истеъмолкунандаи гизо.

ГИЗОХӢРӢ *غذاخورى* 1. хӯрдани гизо. 2. макон ва ҷои умумии гизо хӯрдани, аз қабилӣ таомхонаву ошхона *ва ғ.*

ГИЛ *غل*: **гилу ғаш нопокӣ, олудагӣ; норасоӣ, камбудӣ**.

ГИЛДИРАК *غلدرک* *гуфт.* чарх, ғалтак: **ғилдираки ароба, ғилдираки трактор**.

ГИЛДИРАКДОР *غلدرکدار* дорои ғилдирак, ба воситаи ғилдирак ҳаракаткунанда: **аробаи ғилдиракдор**.

ГИЛДИРАКСОЗ *غلدرکساز* *гуфт.* устои чархсоз, ғалтаксоз.

ГИЛЗАТ *а.* *غلظت* *ниг.* **ғализӣ**.

ГИЛЗАТСАНӢ *غلظتسنج* *физ.* асбоб барои муайян кардани ғафсии моеъ.

ГИЛЛ *а.* *غل* 1. *кит.* кина. 2. *тиб.* парешонхотирӣ, бадҳоли.

ГИЛМАК *غلماک* *лаҳҷ.* 1. норасида, хом, но-пухта: **зардолуи ғилмак**. 2. ханӯз устухонаш шахнашуда; хурдсол: **бачаи ғилмак, ғилмаку шилмак**.

ГИЛМОН I *а.* *غلمان* 1. *ҷ.* гулом. 2. *д.* ҷавонписари хизматгузор дар ҷаннат.

ГИЛМОН II *غلمان* *лаҳҷ.* гӯштбирёни саридастӣ пухташуда.

ГИЛОФ *а.* *غلاف* пӯшиши аз чарм дӯхташуда, ё аз чизҳои дигар сохташуда, ки дар онҳо корд, шамшер, айнак, соат ва монанди инҳоро нигоҳ медоранд: **ғилофи айнак, ғилофи соат, ғилофи таппонча, кордро аз ғилоф баровардан, шамшерро аз ғилоф кашидани; муқ.** **ниём**.

ГИЛОФАК *غلافک* 1. *шакли тасғири ғилоф*. 2. гӯзан лӯбиёву нахӯд, ки ҳосил дар дохили онҳо ҷо гирифтааст.

ГИЛОФБАНД *غلافبند* миёнбанде, ки ба он ғилофи шамшер ё корд овехта мешавад.

ГИЛОФДОР *غلادار* чизи дамтез ё чизҳои дигар, ки ғилоф доранд: **корди ғилофдор, хапчари ғилофдор**.

ГИЛОФӢ *غلافى*: **ғилофӣ кардан** дӯхтани мағзӣ (лаблӯла) ба канори абраву астари кӯрпава кӯрпава.

ГИЛӢ *غلچ* гиреҳи душворкушо, кӯргиреҳ.

ГИНГ//ГИНГӢ *غنگى//غنگى*: **гингӣ гуфта натавонистан** ба гапи (эроди) касе ҷавобе ёфта натавонистан.

ГИНГАС//ГИНГОС *غنگاس//غنگاس* *ниг.* **гинггинг; гингас задани (кардан) гинг-гинг карда овоз баровардани мағас ва ғ.**

ГИН

ГИНГ-ГИНГ غنگ غنگ *калимаи тақлиди овоз.*

1. садои пасти баъзе ҳашарот монанди пашша, занбӯр *ва г.*; гингас (ғингос) кардани ҳашарот. 2. бо садои паст гап задани беморон ва пастовозон; **гинг-ғинг кардан** бо майдагапӣ касеро безор кардан.

ГИНО *а.* غنا *кит.* сурудхонӣ, суруд; нағма, оҳанг.

ГИНОГАР غناغر *сурудхон, сароянда, нағмагар.*

ГИНОӢ غنايى *кит., мансуб ба ғино; шеъри ғиноӣ шеъри лирикӣ.*

ГИРБОЛ غربال *ниг. галбер.*

ГИР-ГИР غرغر *:ғир-ғир гаштан тез чарх задан, бо суръати зиёд гирд гаштан.*

ГИРҒИРАК غرغرک *бозичае, ки аз як чӯбчаи ба нӯгаш тӯбча овехташуда иборат аст ва дар вақти гирд гардондан ғир-ғир карда овоз мебарорад.*

ГИРҒИРАКБОЗӢ غرغرکبازى *бозӣ бо ғирғирак.*

ГИРЕВ غريو *доду фарёд, гиряву зорӣ, ғигон, шӯру гавго; ғирев бардоштан доду фарёд кардан, гулгула андохтан.*

ГИРЕВИДАН غريويدن *фарёд кардан, доду фарёд кардан; шӯру гавго бардоштан.*

ГИРЕВОН غريوان *феъли ҳол аз ғиревидан; фарёдқунон, наъразанон.*

ГИРИНГ-ГИРИНГ غرينگ غرينگ *калимаи тақлиди овоз, ки садои пасти мунтазам барояндаи нохушро ифода мекунад; ниқ-ниқ, нолиш: ғиринг-ғиринг кардан.*

ГИРИНГОС غرينگاس *ниг. ғиринг-ғиринг.*

ГИРОМ غرام *он ки ҳаромбозӣ мекунад, ғиребгар, қаллоб (дар қартабозӣ ва г.).*

ГИРОМӢ غرامى *ҳаромбозӣ, қаллобӣ, бозии ҳаром кардан.*

ГИРР *а.* غر *кит.* 1. чавони ноозмудақор, бетачриба. 2. ғиребхӯранда, ғиребхӯрда.

ГИРОР(А) *а.* غرار(ه) *кит.* ҳувол, қанор, халта, ки аз пашми буз мебофанд.

ГИРРИ غرى *калимаи тақлиди овози тез чарх*

задани ягон чиз дар чои худ.

ГИРЧ-ГИРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овоз, ки садои соиши дандонҳоро ифода мекунад.*

ГИТО(Ъ) *а.* (.) غطا *кит.* парда, пӯшиш.

ГИЧ غيچ *:ғич кардани дандонҳо сахт ба ҳам фушурдани дандонҳо.*

ГИЧИРРОС غچراس *ниг. ғичиррос.*

ГИЧИМ غچيم 1. фишурда ва пачаку пахшшуда; **ғичим кардан** а) фишурда пачақ кардан, мачақ кардан (*когаз ё ягон чизи дигарро*); б) сахт ба ҳам фишурдан ва дар ҳам омехтан (*барои сириштан ва ё оби чизеро гирифтан*); **ғичим шудан тарзи мафъулии ғичим кардан**; а) фишурда шудан, мачақ шудан; б) сахт ба ҳам фишурда ва омехта шудан. 2. миқдори чизе, ки дар кафи даст фишурданаши мумкин аст; **як ғичим // ғичими...** як қабза. 3. матои рӯяш ноҳамвори мулоим ва ё нақшҳои барҷаста дошта; инчунин либоси аз он матоъ дӯхташуда: **махмали ғичим, рӯймоли ғичим.**

ГИЧИМШУДА غچيمشده *сифати феълии замони гузашта аз ғичим шудан; фишурдашуда, пахшу пачақшуда: когази ғичимшуда, либоси ғичимшуда.*

ГИЦИН غچين *гуфт.* таъсири бади чизе, гаш; нафрат; ногуворӣ.

ГИЧИР-ГИЧИР غچيرغچير *калимаи тақлиди овози ба ҳам расидани чизҳои филизӣ ё чунбидан дар кати симини зангзада ва ё ба дандон задани рег ва г.*

ГИЧИРРОС غچيرراس *калимаи тақлиди овози якбора ба ҳам задани чизҳои филизӣ.*

ГИЧЧАК غچچک *ниг. ғижак.*

ГИЧЧАКНАВОЗ غچچک نواز *он ки ғичак менавозад, ҳунарманди навозандаи ғичак, ғичакӣ.*

ГИЧЧИ غچچى *:ғиччи кушода шудан калимаи тақлиди садои тези кушода шудани дар ё даричае.*

ГИШО(Ъ) *а.* غشا/غشا *тиб.* парда; пӯсти тунуки баъзе узвҳои дарунии одам ва ҳайвон.

ГИШША غشّه *гуфт.* 1. як навъ алафи бегонаи худрӯй. 2. наздаи дарахти тут.

ҒОБ I غاب 1. кҗи. гапи беҳуда, сухани бемаънӣ; сафсата. 2. табоҳ, гандида.

ҒОБ II غاب кит. хӯроки шабмонда.

ҒОБА а. غابه кит. беша, чангал; саҳро.

ҒОВ غاو ниг. гав.

ҒОВӢ غاوى кит. гумроҳ.

ҒОВШАНГ غاوشنگ кит. чӯбе, ки бо он гов меронанд, говроначӯб, ниг. халачӯб.

ҒОВШУ غاوشو кит. бодиринге, ки барои тухм нигоҳ медоранд, бодиринги тухмӣ.

ҒОДИР а. غادر кит. гадркунанда, гаддор, хоин, хиёнаткор.

ҒОДИЯ а. غاديه кит. 1. абри бомдодӣ. 2. маҷ. саҳаргоҳ, субҳ, бомдод.

ҒОЗ I غاز ниг. қоз: **гози ёбой**, **гози хонагӣ**; **ғоз барин гардан дароз кардан** а) гарданро ниҳоят дароз кардан; б) маҷ. саҳт ба худ болидан.

ҒОЗ II غاز нахи борики баъзе растаниҳо, ки аз он ресмон мересанд ва чизҳои дигар низ мебофанд; **гози пахта** нахи атрофи ҳар як пунбадона; **ғоз-ғоз кардан** тит ва тор-тор карда тайёр кардан (-и пахтаву пашм барои риштан); **ғоз-ғоз шудан** пора-пора шудан, батамом даридан (-и либос); \diamond **ғоз додани чизе** кашол шудан, дароз шудани чизе; канда нашуда рехтан (-и мас., қиём); **гапро ғоз додан** гапро кашол додан, сергапӣ кардан; **тити ғоз кардан**, **тити ғози чизеро баровардан** ниг. тит.

ҒОЗА غازه сурҳие, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд, гулгуна, сурҳоб.

ҒОЗГАРДАН غازگردن гардандароз: **марди ғозгардан**.

ҒОЗИДАН غازيدن 1. ғоз додан (мас., пашмо). 2. кашида гирифтани нахи пахта.

ҒОЗИПЕША غازى پيشه ниг. **ғозӣ**.

ҒОЗИЯ а. غاذيه 1. муаннаси **ғозӣ** II. 2. гизоҳалқунанда; **қувваи ғозия** қувваи гизоро дар бадан ҳалқунанда.

ҒОЗӢ I а. غازى d. сипоҳе, ки дар роҳи дини ислом, бар зидди гайримусулмонон мечангад, газокунанда, чиходкунанда.

газокунанда, чиходкунанда.

ҒОЗӢ II а. غازى кит. гизодиханда, гизобахш; қувватбахш.

ҒОЗСӢХТА غازسوخته 1. нахи ғозаш сӯхта: **риштаи ғозсӯхта**. 2. маҷ. суст, камқувват.

ҒОИБ а. غايب он чи ё он ки аз назар пинҳон аст; **муқоб. ҳозир**; чизе ё одаме, ки дар кучо буданаш маълум нест; **дар ғоиби...** дар гайби..., **дар вақти ҳозир** набудани...; **ҳозир** **ғоиби** ҳозир будан ё набудани шахсо-ни номашон дар рӯйхатбударо тафтиш кардан (мас., **дар вақти дарс**); **ғоиби шудан** а) аз пеши назар ниҳон шудан, нопадид шудан, ба чашм нанамудан; б) гурехта рафтан, гайб задан; **ғоиби шуда рафтан** тамоман бедарак шудан, гайб задан; гум шуда рафтан; **аз назар ғоиби шудан** ба чашм нанамудан; нопадид шудан; \diamond **оши ғоиби** оше, ки барои ягон шахси ҳозирнабуда аз рӯи эҳтиёт нигоҳ дошта мешавад ва ё ба хонааш фиристода мешавад.

ҒОИББОЗ غائبباز шатранчбозе, ки бо ҳарифи ғоиби ба воситаи хат ё компютер бозӣ мекунад.

ҒОИБӢ غايبي 1. ғоиби будан, ҳузур надоштан, ҳозир набудан. 2. нопадидӣ, ноаёнӣ.

ҒОИБНАМО غائبنما **нонамоён**; **ноаён**.

ҒОИБОНА غايبانه 1. нодида, шахсан вона-хӯрда. 2. дар набудани касе, дар гайби касе; **муҳаббати ғоибона** касеро нодида дӯст доштан; **муҳаббати пинҳонӣ**; **саломии ғоибона** саломе, ки ба шахси аз назар дур расонида мешавад. 3. аз кор ҷудо нашуда таҳсил кардан: **ғоибона хондан**; **таҳсили ғоибона** яке аз усулҳои тайёр кардани мутахассисони дорой маълумоти олий ва миёнаи махсус, ки таълим аз кор ҷудо нашуда, асосан ба тариқи омӯзиши мустақилона сурат мегирад. 4. таълимгоҳе, ки дар он донишҷӯён аз кор ҷудо нашуда таҳсил мекунанд: **шӯъбаи ғоибона**.

ҒОИБХОН غايبخوان он ки дар таълимгоҳи ғоибона таҳсил мекунад: **донишҷӯи ғоибхон**.

ҒОИЛА а. غايله кит. 1. бадӣ, шар. 2. офат, фалокат; балои ногаҳонӣ.

ҒОӢ

ҒОӢ *غائبى* *кит.* 1. мансуб ба ғоят. 2. маҷ. асли ва асосӣ.

ҒОЛ *غال* *кит.* 1. гор, шикофи кӯх. 2. оғили гӯсфанд дар кӯх ё тал.

ҒОЛА *غاله* *ҷузъи насиши баъзе калимаҳои мураккаб, ба маънои хурд: бузгола, досгола.*

ҒОЛИБ *ا. غالب* 1. галабақунанда, чира, музаффар, пирӯз (*дар муборизаву ҷанг*). 2. болодаст, пешрав: **ғолиби мусобиқа, ғолиби озмун; ғолиб баромадан // ғолиб омадан // ғолиб шудан** а) галаба қардан, зафар ёфтан; б) болодаст шудан; муваффақият ба даст овардан; **ғолиб будан** галабақунанда будан, он ки бар касе ё чизе галаба мекунад. 3. *кит.* бисёр, зиёда, бештар, аксар, аглаб; гумони беш; **гумони ғолиб** эҳтимоли қавӣ. 4. *таър.* маъмури дарбори амир, ки ба ҳофизону навозандагон ва раққосон сардорӣ мекард.

ҒОЛИБАН *ا. غالباً* 1. эҳтимол, шояд. 2. бештар, дар аксари мавридҳо, аксаран, аглаб.

ҒОЛИБИЯТ *ا. غالبيت* 1. галаба, фатҳу нусрат; пирӯзӣ, ғолибӣ, музаффарият. 2. болодастӣ; бартарӣ.

ҒОЛИБӢ *غالبى* ғолиб шудан, галаба қардан; музаффарият, ғолибият.

ҒОЛИБОНА *ا. غالبانه* 1. галабаовар, зафаровар, зафарёб: **чанги ғолибона**. 2. музаффарона, зафармандона; ҳамчун ғолиб ва музаффар: **бо оҳанги ғолибона, ғолибона баргаштан аз ҷанг.**

ҒОЛИДАН *غاليدن* *ниг.* ғелидан.

ҒОЛИТ *ا. غالط* *кит.* ғалатқунанда, хатоқунанда, иштибоҳқунанда.

ҒОЛИЯ *ا. غاليه* 1. таркиби сиёҳранг, ки аз хушбӯиҳои гуногун, монанди мушк, анбар ва ғ. тайёр карда мешавад ва асосан барои сиёҳ қардани мӯй ба қор мебаранд. 2. *маҷ.* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБОР *غاليه بار* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБӢ *غاليه بوى* бӯи ғолия дошта; хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯГУН *غاليه گون* *кит.* ғолияранг, сиёҳранг.

ҒОЛИЯДОН *غاليه دان* 1. зарфе, ки дар он ғолия

нигоҳдорӣ мешавад, қуттии ғолия. 2. *маҷ.* даҳон ва ё занаҳдони маҳбуба.

ҒОЛИЯЗУЛҒ *غاليه زلف* *кит.* он ки зулфаш сиёҳу хушбӯй аст, мушкинзулф, зулфи мушкин.

ҒОЛИЯМӢ *غاليه موى* он ки мӯяш мисли ғолия сиёҳ ва хушбӯй аст, анбаринмӯй, мӯи муаттар.

ҒОЛИЯСО(Ӣ) *غاليه ساي* *кит.* ғолиясоянда, ғолиясоз, хушбӯйсоз.

ҒОЛИЯФОМ *غاليه فام* ғолияранг, ба ранги ғолия, сиёҳранг.

ҒОМИЗ *ا. غامض* *кит.* дарки маънояш душворфаҳм, мушкилмаъно, мубҳам, печида; *муқоб.* **возех.**

ҒОН *غان* *кит.* тӯс, дарахти тӯс.

ҒОНИМ *ا. غانم* *кит.* 1. ғаниматгиранда; ғаниматгирифта. 2. ғоратгар.

ҒОР I *ا. غار* сӯроҳии табиӣ ё қанда дар кӯҳу талҳо, мағора, қаҳф, мағок.

ҒОР II *غار* *бот.* растании ҳамешасабзест, ки барги онро барои хуштаъму хушбӯй қардани таом истифода мекунад: **барги ғор.**

ҒОРАТ *ا. غارت* моли касе ё ҷоеро бо дудӣ ё зӯрӣ аз онӣ худ қардан, тороч, яғмо, толон; **ғорат қардан (намудан)** талаву тороч қардан, ба яғмо бурдан; **ғорат шудан (гардидан)** тарзи мафъулии **ғорат қардан**; тороч қарда шудани моли касе ё ҷое; **ба ғорат рафтан** тороч шудан; **◇ ғорати ҷон** ҷонситонӣ, қуштан.

ҒОРАТГАР *غارت گر* он ки моли мардумро ғорат мекунад, торочгар, яғмогар: **дудии ғоратгар.**

ҒОРАТГАРӢ *غارت گرى* шугли ғоратгар; ғорат қардан, торочгарӣ, яғмогарӣ.

ҒОРАТГАРОНА *غارت گرانه* 1. бо ғоратгарӣ, бо роҳи ғорат. 2. бо мақсади ғоратгарӣ, мақсади ғорату тороч дошта: **тохтутозҳои ғоратгарона, ҷангҳои ғоратгарона.**

ҒОРАТДИДА *غارت ديده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДА *غارت زده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДАГӢ *غارت زدگى* вазъ ва ҳолати

горатзада, горатшудагӣ.

ГОРАТӢ غارتى мансуб ба **горат**. 1. горатгар. 2. рабудашуда, багоратрафта.

ГОРАТПЕША غارت پيشه он ки касбу кораш торочу горат аст, горатгар.

ГОРАТШУДА غارت شده сифати феълии замони гузашта аз **горат шудан**; он ки чизу чорааш горат шудааст, горатдида, торочшуда.

ГОРАТШУДАГӢ غارت شدگى ниг. **горатзадагӣ**.

ГОРИБ a. غارب кит. гурубкунанда.

ГОРИҚ a. غارق кит. гарқшаванда.

ГОРИСТОН غارستان чое, ки горҳои зиёд воқеъ шудаанд, макони горҳо.

ГОРНИШИН غارنشين 1. инсонҳои аввалине, ки дар горҳо зиндагӣ мекарданд: **инсонӣ горнишин**. 2. он ки дар гор зиндагӣ дорад.

ГОРНИШИНӢ غارنшини горнишин будан, дар гор зиндагӣ кардан.

ГОРШИНОСӢ غارشناسи илмест, ки пайдоиши горҳо, обу наботот, ҳайвонот ва боқимондаҳои маданияти моддӣ ва дигар масъалаҳои дохили онҳоро меомӯзад.

ГОСИБ a. غاصب он ки молу мулки дигаронро бо зӯрӣ кашида мегирад (ғасб мекунад), бо зулму ситам ситонандаи чизу чораи дигарон.

ГОСИБӢ غاصبي амал ва кори ғосиб; ситондан бо зӯрӣ; торочгарӣ.

ГОСИБОНА غاصبانه ба монанди ғосиб; торочгарона, бо зӯрӣ ситондани чизе.

ГОСИҚ a. غاسق тираву торик, говгум.

ГОФИЛ a. غافل 1. он ки ғафлат мекунад, дар ғафлатмонда, беҳабар; **ғофил аз он, ки...** беҳабар аз он ки... 2. бепарво, беҳамият; **ғофил мондан** беҳабар мондан, дар ғафлат мондан; **ғофил шудан** дар ғафлат мондан.

ГОФИЛГИР غافل گير он ки беҳабар ва ногаҳонӣ ба каси дигар ҳамла мекунад; **ғофилгир кардан** баногоҳ, ба таври ғайриинтизорӣ ба назди касе омадан; зер карда даромадан.

ГОФИЛӢ غافلى 1. ғафлат, беҳабарӣ. 2. бепар-

вой, бедикқатӣ. 3. нодонӣ, нофаҳмӣ; **худро ба ғофилӣ задан** худро ба нодонӣ задан, тагофул кардан.

ГОФИЛОНА غافلانه 1. дар ғафлат монда, беҳабарона. 2. бепарвоёна, бедикқатона.

ГОФИР a. غافر кит. афвкунанда, бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГОШ غاش кит. он ки дар ошиқӣ ба дараҷаи ифрот расидааст, шефта; **ошиқи ғош** ошиқи шайдо.

ГОШИЯ a. غاشيه матои маъмулан гаронбаҳо, ки рӯи зини аспӣ бузургон мекашиданд, то гарду губор ба он нашинад, зинпӯш.

ГОШИЯБАРДОР غاشيه بردار таър. саис, рикобдор.

ГОЯ a. غايه 1. мақсади ниҳой ва асосӣ аз кардани коре; мурод, ормон. 2. *фалс.* шакли ҷаҳонфаҳмӣ ва ҷаҳонбинии инсонҳо; ақида, фикр. 3. *адш.* мақсади асосии ягон асар, ки мундариҷаи онро муайян мекунад; **дар го-яи...** ниг. **дар гояти...**

ГОЯВӢ غايوى мансуб ба **гоя**: мазмуни **гоявӣ**, ҷиҳати **гоявӣ**, тарбияи **гоявӣ-сиёсӣ**.

ГОЯДОР غايه دار дорои гои муайян.

ГОЯНОКӢ غايه ناکى дорои гои муайян будан.

ГОЯТ a. غايت 1. ниҳоят, интиҳо, охир, поён. 2. хеле, бисёр. 3. андоза, ҳад; **аз гояти...** аз бисёрии...; аз зӯрии...; **дар гояти...** а) дар камоли..., дар ниҳояти...; б) аз ҳад зиёд, хеле; **гояташ ин (аст,) ки...** ниҳояташ ин ки..., хулоса ҳамин ки...; **то (ба) гоят кит.** то ба ҳол, то ҳол.

ГУБАЙРО a. غيبرا 1. *бот.* мева ва дарахти губайро, санчид. 2. *кит.* шаробе, ки аз гандум ё арзан мегирифтанд.

ГУБОР a. غبار 1. гард, чанг; ҳокан чизе; чангу гарди ба ҳаво печида: **гард (-у губор)-и роҳ**, **чангу губори ҳаво**; **губори гул** гарди шукуфаи растаниҳо; **рӯи чизеро губор гирифтаи** дар рӯи чизе пайдо шудани пардаи тунуки чанг. 2. *гази (дуди) гализи баъзе чизҳо*, ки нафасгардон аст; **губори ангишт** *гази хафакунанда*, ки аз пурра насӯхтани ангишт пайдо мешавад. 3. бухор, хавр. 4. асари чи-

ГУБ

зе, накши чизе; **губори** (узвҳои) бадан боқимондан дарде дар бадан; дарду иллоти ба беморӣ табдилёфтаи узвҳои бадан; ◊ **губори ғам**, **губори кинаву кудурат**, **гарду губори ғам**; **губори дил** ғами дил; ғаму андӯх; **губори хотир** малолоти хотир; хотирозурдагӣ; **губори дилро баровардан тарзи бавоситтаи губори дил баромадан**; а) ғаму ғуссаро аз дил дур кардан, рафъи хафагию нохушӣ кардан; б) дилро ҳолӣ кардан, ҳасрат кардан; **губори дил баромадан** аз ғаму андӯх фориг шудан; рафъ гардидани хафагию нохушии касе.

ГУБОРГИРИФТА غبارگرفته *сифати феълии замони гузашта аз губор гирифтаи*; он чи рӯи онро гарду губор пахш кардааст.

ГУБОРДОР غباردار *ниг. губорнок.*

ГУБОРЗУДОӢ غبارزدائي пок кардани гарду губор аз рӯи ягон чиз.

ГУБОРӢ غباري *ниг. губорнок.*

ГУБОРКАШ غبارکش таҷҳизотест, ки аз хонаҳо гарду губор ва бӯи баду ҳавои захролудро кашида тоза мекунад.

ГУБОРНОК غبارناک 1. бо губор фаро гирифташуда, бо чангу гард пӯшидашуда, боғубор: **гармсели губорнок**, **ҳавон губорнок**. 2. чизе, ки губор дорад, губордор.

ГУБОРОЛУД(А) غبارآلود(ه) 1. губорнок, гардолуд; пӯшида бо гарду губор; пурчангу губор. 2. дуди омехта бо газ, ки гализи нафасгардон аст: **дуди губоролуди саксавул**.

ГУБОРРӢБӢ غبارروبي пок кардани гарду хок ва губор аз рӯи чизе, махсусан аз рӯи санги қабру оромгоҳҳо.

ГУВВАС//ГУВВОС غوّس//غوّاس *ниг. гув-гув*; **гуввос** задан гув-гув кардан; **гӯш гуввос** задан ба сабаби беморие пайдо шудани садо дар гӯш.

ГУВВАСЗАӢ غوّسزني гуввас задан, гув-гув кардан.

ГУВ-ГУВ غوغو *калимаи тақлиди овози вазидани бод, кори мотори мошин ва ғ.*

ГУД-ГУД غدغد *гуфт.* ҳамчун аломати норозигӣ худ ба худ зери лаб гап задани касе: **гуд-гуд кардан**.

ГУДДА غده порчаи гӯштии сахтест, ки ба иллоте дар байни пӯст ва гӯшт пайдо мешавад, без, гауд.

ГУЖБ غژب *кит.* донаи ангур, донаи аз хӯша кандашудаи ангур.

ГУЖМ I غژم *кит.* пӯсти донаи ангур.

ГУЖМ II غژم *кит.* 1. хашм қаҳр. 2. ҳамла.

ГУЗРУФ ا. غضروف тағояк.

ГУК غوك *зоол.* қурбоқкаи чӯлӣ (сахрой), вазаг.

ГУКЧАШМ غوكچشم чашмонаш монанди чашми гук ба пеш дамида.

ГУЛ//ГУЛЛ ا. غل занчиру тавқи оҳанин, ки ба дасту гардани зиндониён мезаданд.

ГУЛБА I غلبه лӯла, ки аз оҳан, чӯб, сафол ва монанди инҳо месозанд ва ба воситаи он об ва моеоти дигар гузаронида мешавад, кубур.

ГУЛБА II//ГУЛПА غلبه//غلبه *кит.* акка, аккаи ало.

ГУЛБАЧА غلبچه *тех.* шоҳачаи кубури асосӣ.

ГУЛБАШАКЛ غلبهشکل ба монанди гулба, лӯлашакл.

ГУЛГУЛ غلغل 1. овози баланди ҳархела; шӯру ғавғо, ҳамҳама, валвала. 2. чаҳ-чаҳи мурғони чаман, хусусан хониши булбул.

ГУЛГУЛА غلغله 1. овозҳои баланди баҳам-печида (монанди садои чандин нақораи дар як ҷо ва дар як вақт навохташуда); бонгу хурӯш, хаёхуй, галогула. 2. шӯру ошӯб; изтироб, талотӯб; **гулгулаи мавҷҳои баҳр** талотум карда хурӯшидани мавҷҳои баҳр; **гулгулаи танк** гурроси танк; **гулгулаи ханда** гулдурӯси ханда; **гулгулаи чапак** гулдурӯси чапакзанӣ, мавҷи кафқӯбӣ; **гулгула андохтан** а) шӯру ғавғо ҳезондан, ошӯб барпо кардан; б) бо доду фарёд ҷоеро ба ларза даровардан, ҷоеро ба сар бардоштан; в) *маҷ.* дар ҷое овоза шудан, васеъ паҳн шудан (-и ходисае); **гулгула бардоштан** мағал бардоштан, ғавғо кардан; **ба гулгула даромадан** шӯру ғавғо сар шудан; талотӯб барпо шудан; ◊ **ба дили касе гулгула андохтан** а) касеро ба ҳаяҷон овардан, ба изтироб овардан; б) касеро ҳавотир кардан; **ба дили касе**

гулгула афтодан ба изтироб омадан; хавотир шудани касе.

ҒУЛҒУЛААНГЕЗ غلغله انگيز *ниг.* гулгулаандоз.

ҒУЛҒУЛААНДОЗ غلغله انداز ошӯбхезонанда; ба чӯшу хурӯшоваранда: гулгулаандоз будан, гулгулаандоз шудан.

ҒУЛҒУЛААФКАН غلغله افكن *ниг.* гулгулаандоз.

ҒУЛҒУЛАДОР غلغله دار пурхурӯш, гулгуланок; баландовоз, баландсадо: хандаи гулгуладор, карсаки гулгуладор.

ҒУЛҒУЛАНОК غلغله ناک *ниг.* гулгуладор.

ҒУЛҒУЛАФИКАН غلغله فكن *ниг.* гулгулаандоз.

ҒУЛДУР-ҒУЛДУР غلدرغلدر *калимаи тақлиди овоз*, ки нофаҳмо гап задани як ё чанд касро ифода мекунад.

ҒУЛ(Л)Ӣ غولى анбӯҳӣ, зичӣ, дар як чо ба ҳам зич ва чафс воқеъ шудани ниҳолҳо, ба ҳам зич пайвастанӣ буттаҳо; анбӯҳии дарахтон; паттазори гулӣ буттазори зичи ба ҳам пачида; риши гулӣ риши сермӯӣ; гулӣ шудан дар як чо чамъ шудан, тӯб шудан.

ҒУЛОБЧА غلابچه *лаҳҷ.* обила, кублае, ки аз кор кардан ва роҳ рафтан дар дасту по пайдо мешавад.

ҒУЛОМ *а.* غلام 1. *таър.* одами давран гуломдорӣ, ки аз ҳуқуқи иҷтимоӣ ва сиёсӣ маҳрум буда, моли соҳиби худ ба шумор мерафт; банда, барда, абд; бандаи зарҳариди мардина. 2. *маҷ.* хизматгори мутеъ ва фармонбардор; навкар, чокар; гуломи зарҳарид бандаи харидашуда; гуломи хоназод фарзанди гуломи ҳамон хонавода; гуломи ҳалқабаргӯш *а)* *таър.* он ки ҳамчун нишоннаи гуломӣ ба гӯшаш ҳалқа овезон кардаанд; *б)* *маҷ.* шахси фармонбардор; хизматгори садоқатманд ва итоаткор; гулом кардан (*гардонидан*) навқари худ гардонидан; мутеъ ва фармонбардор гардонидан касеро; гулом шудан (*гаштан*) бандаи касе шудан; асири касе гаштан; гуломи касе будан мутеъ ва фармонбардори касе будан; \diamond гуломи нафс мутеи нафси худ; он ки барои маъфияти худ аз ҳеч кори бад ва гайриқонунӣ ҳазар намекунад; баднафс; гуломат ман фармонбардорат ман, қурбонат шавам.

ҒУЛОМАК غلامک *шакли тасғир ва навозишии гулом*; гуломи хурдсол.

ҒУЛОМБАЧА غلامبچه хизматгори ҷавони дарбор.

ҒУЛОМВОР غلاموار *ниг.* гуломона.

ҒУЛОМВОРОНА غلاموارانه *ниг.* гуломвор.

ҒУЛОМГАРД غلام گرد *ниг.* гуломгардиш.

ҒУЛОМГАРДИШ غلام گردش *таър.* девор ё долони миёнаи ҳавлии дарун ва берун, ки хизматгорон ва шахсони номаҳрам аз он чо барои ба дарунтар рафтан ҳақ надоштанд.

ҒУЛОМДОР غلام دار *кҳн.* он ки гулом дорад, соҳиби гулом.

ҒУЛОМДОРӢ غلام داری *кҳн.* 1. гуломдор будан; гулом нигоҳ доштан, аз қувваи гулом истифода кардан. 2. *таър.* сохти чамъияти, ки дар он гуломон моликияти хусусии гуломдорон ҳисоб мешуданд: давран гуломдорӣ, сохти гуломдорӣ.

ҒУЛОМЗОДА غلامزاده зодаи гулом; писари гулом, насли (авлоди) гулом.

ҒУЛОМӢ غلامی гулом будан; бандагӣ; бардагӣ; мутеъ будан ба касе; гуломӣ кардан гуломвор хизмат кардан; аз гуломӣ озод шудан аз бандагӣ раҳой ёфтан; ба гуломӣ афтодан гулом шудан.

ҒУЛОМОНА غلامانه 1. монанди гулом, гуломвор: гуломона меҳнат кардан, гуломона рафтор кардан. 2. *мансуб ба гулом:* меҳнати гуломона, садоқати гуломона.

ҒУЛОМТОЗӢ غلام تازی *таър.* барои гулом кардан ба чойҳои дигар тохтан, асир гирифта гулом кардан.

ҒУЛОМФУРӢШ غلام فروش *таър.* он ки ба хариду фурӯши гулом машғул буд, наххос; гуломчаллоб.

ҒУЛОМФУРӢШӢ غلام فروشی *таър.* хариду фурӯши гулом: бозори гуломфурӯшӣ.

ҒУЛОМХОНА غلام خانه *таър.* хонае (ҷо), ки дар он гуломон зиндагӣ мекарданд.

ҒУЛОМҶАЛЛОБ غلام جلاب *ниг.* гуломфурӯш.

ҒУЛОМҶАЛЛОБӢ غلام جلابی *ниг.* гуломфурӯш.

ГУЛ

шй.

ГУЛУВ *a.* غلو *кит.* 1. аз ҳад гузаштан, ифрот дар коре; муболиға. 2. саркашӣ, инод.

ГУЛУЛ *a.* غلول *кит.* хиёнат.

ГУЛХОНА غولخانه//غلخانه *кит.* девхона; макони девон, девлох.

ГУМОЙ غماى *бот.* як навъ алафи худрӯй, ки решааш печдарпечи гирехдор буда, гулӣ мерӯяд.

ГУМОЙЗОР غماىزار заминни сергумой, чои зиёдрӯндаи гумой.

ГУМУМ *a.* غموم *кит.*, *ч.* гам.

ГУН غن чамъшуда, гирдомада; **гун кардан** а) чамъ кардан, дар як чо тӯб кардан; б) чамъ овардан, дар як чо гирд кардан(-и одамон...); в) гундоштан, гунучин кардан, чамъоварӣ кардан(-и ҳосили чизе); **гун шудан тарзи мафъулии гун кардан**; чамъ омадан, гирдиҳам омадан; **гирду гун кардан ниг.** гирд; чизҳои парокандаро чамъ карда, чоеро ба тартиб овардан (*мас.*, *хонаро*); умуман ба тартиб даровардан; **пул гун кардан** пул чамъ кардан, пул гундоштан (*мас.*, *аз тамонобинон ва ғ.*); б) пул андӯхтан, пул захира кардан; **таҷриба гун кардан** таҷрибаи зиёд ба даст овардан, таҷриба андӯхтан дар коре.

ГУНАН غنن той, тойча (*асти ҷавони то дусесола*).

ГУНГАС//ГУНГОС غنگاس//غنگاس *ниг.* гунгунг; **гунгас (гунгос)** задан садои гунг-гунг баровардани магас, занбӯр ва ғ.

ГУНГ-ГУНГ غنگ غنگ *калимаи тақлиди овоз*, ки садои пасту якхелаи чизе ё худ ба худ бо овози паст гап задани касеро ифода мекунад.

ГУНД غند *ниг.* гун. 1. ҳар чизи гирд ва тӯбмонанд. 2. чамъшуда, фароҳамомада.

ГУНДА غنده *зоол.* як навъ ҳашароти тортанакмонанди захрдори газанда, кароқурт; **Ўзабонатро гунда газад таъбири дашном**, ки дар вақти гапи номаъқул задани касе гуфта мешавад.

гундор غندار *асоси замони ҳозира аз гундоштан*;

чамъ кардан; **гундор-гундор** тез гундоштан, чамъоварии босуръат.

ГУНДОРАНДА غندارنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гундоштан*. 2. чамъкунанда, гирдоваранда.

ГУНДОШТА غنداشته *сифати феълии замони гузашта аз гундоштан*; чамъкарда, андӯхта; **гундошта гирифтан** чамъ овардан, чида гирифтан; **гундошта мондан** ба як сӯ гузоштан (*чизеро*); қатъ кардан, бас кардан (*хореро*), хотима додан ба коре; **лабро гундошта натавонистан** аз табассум бозистода натавонистан, аз ханда худдорӣ карда натавонистан; **худро гундошта гирифтан** худро ба даст гирифтан; ба худ омадан, ба ҳуш омадан.

ГУНДОШТАН غنداشتن 1. чамъ кардан, гирд овардан; **бору бунаро гундоштан** чизу чораро тӯб карда баста мондан (*бо мақсади тайёрӣ ба кӯчидан*); **дастархонро гундоштан** суффоро чамъ карда бурдан; **маълумот гундоштан** сарчашмаҳоро ҷустуҷӯ карда маълумот гирд овардан; **чогахро гундоштан** бистару болини рахти хобро чамъ карда бурдан; рахти хобро ба тартиб андохтан. 2. (*даравида, канда ё чида*) чамъоварӣ кардан, гунучин кардан: **ғалла(ро) гундоштан**, **пахта(ро) гундоштан**, **ҳосил(ро) гундоштан**, **мавсимии гундоштани ҳосилот** буд. 3. гирифта ё қабул карда дар як чо чамъ кардан, гун кардан, тӯб кардан (-и чизе); андӯхтан: **пул гундоштан**, **ҳаққи узвият гундоштан**, **фитри рӯзаро гундоштан**. 4. *маҷ.* тамом кардан, қатъ кардан кореро; ба як сӯ гузоштан; **дӯконро гундоштан** хотима додан ба кор дар дӯкон; дӯкондориро бас кардан; **♦ тахтаю тиракро гундошта** кореро бас кардан, аз коре даст кашидан; **ҳавоси худро гундоштан** ҳушу ҳаёли худро ба чояш мондан, худро ба даст гирифтан, ҳавоси худро чамъ кардан; **дахонро гундоштан** гапро бас кардан, налақидан.

ГУННА *a.* غنه *кит.* овозе, ки дар вақти сурудхонӣ аз димоғ мебарояд; оҳанги димоғӣ.

ГУНОҶИН غناجين гӯсолаи модан ду солро пуркарда.

ГУНУВИДА غنويده *ниг.* гунуда.

ГУНУДА غنوده хобида, ба хоб рафта, дар холи

хоб.

ГУНУДАГӢ غنودگی вазъ ва ҳолати гунуда, хобида.

ГУНУДАН غنودн 1. хоб кардан; ганаб кардан. 2. осудан, орамидан.

ГУНУЧИН غنوجين 1. чамъоварӣ, гирдоварӣ: гунучини мева, гунучини пахта, гунучини хосил. 2. ба тартиб андохтан, рӯбучин.

ГУНЧА غنچه гули ханӯз кушоданашуда, гули ношукуфта, пунбаки гул: **гунчаи гул**, **гунчаи нимшукуфта**, **гунчаи ношукуфта**; ба таври истиора ва киноя: **гунчаи бахти касе хандидан**, **гунчаи меҳре шукуфтан**, **гунчаи ум(м)ед ба рӯи касе хандон кардан**, **эй гунчаи ишқ**, **хандае кун**; **гунча шудан а)** ба ҳам фушурда шудан; **ба худ кашида шудан**; **б)** пойҳоро ба зери худ чамъ кардан; **гунча кардан а)** гирд кардан (лабҳоро); **б)** чамъ кардан (пойҳоро).

ГУНЧАГӢ غنچهگی гунча будан, вазъ ва ҳолати гунча.

ГУНЧАДАҲОН غنچهدهان нозанине, ки даҳони ӯ монанди гулгунча зебост.

ГУНЧАМОНАНД غنچهمانند монанди гунча, зебо.

ГУНЧАСОН غنچهسان *ниг.* гунчамонанд.

ГУНЧАХУСБ غنچهخسب он ки ҳангоми хоб дасту пойҳои худро чамъ мекунад.

ГУНЧ I غنچ гирд, бо ҳам омада, лӯнда.

ГУНЧ II а. غنچ *кит.* нозу карашма, ишва.

ГУНЧИДАН غنچيدن *ниг.* гунчидан; ба дилам намегунчад *ниг.* дил; ба куртааш намегунчид (*аз шодӣ*) *ниг.* курта; ба пӯсташ нагунчидан (*аз хурсандӣ*) *ниг.* пӯст; нозни касе ба касе **гунчидан** пеши касе эътибор доштани касе, гапи касе ба касе гузаштан.

ГУНҚОИШ غنچايش *ниг.* гунқоиш.

ГУНҚОН(И)ДАН غنچاندين//غنچاندين 1. *ниг.* гунчон(и)дан. 2. *мач.* рӯи хуш додан; хуш қабул кардан.

ГУНШАВАНДА غنشونده *сифати феълии замони ҳозира аз гун шудан*; чамъшаванда, гирдо-янда.

ГУНШАВӢ غنشوى *исми амал аз гун шудан*; гирд омадан даври ҳам, чамъомад.

ГУНШУДА غنشده *сифати феълии замони гузашта аз гун шудан*; чамъшуда, гирдомада; маълумоти гуншуда маълумоти чамъшуда.

ГУРА//ГӢРА غوره ангури норасидаи турш ва дигар меваҳои нопухта.

ГУР(Р)А غره садои баланди боҳайбат, наъраи ҳавлангез; гурриш.

ГУРАК غرك *гуфт.* як навъ парандаи кабӯтармонанд.

ГУР(Р)АНДА غرنده *сифати феълии замони ҳозира аз гурридан*; гурришкунанда; гуррасзананда; хурӯшанда; гулдуросзананда: **абри гурранда**, **боди гурранда**, **шеро гурранда** (*дар ҳолати хашм*).

ГУР(Р)АС غرس *калимаи тақлиди овози вазидани шамол ё ҳаракати босуръати чизе*: **гурраси мошин**, **гурраси шамол**, **гуррас задан**.

ГУРБАТ а. غربت 1. *чудой аз ватан*, дурӣ аз ёру диёр, гарибӣ, мусофири; **гурбат ихтиёр кардан** тарки ватан кардан. 2. он чо, ки ватани кас нест, чои дур аз хонумон; **дар гурбат дар дурӣ аз ватан**, **дар мусофири**; **диёри гурбат** чое, ки кас дар он гарибу мусофир аст; гарибӣ. 2. *гуфт.*, *мач.* чанҷол, хархаша; **гурбат кардан** чанҷол кардан, мағал бардоштан; **сари беғурбати худро ба гурбат мондан** ба коре иқдом карда, худро ба ташвиш андохтан, ба коре ҳамроҳ шуда худро гирифтори дарди сар кардан.

ГУРБАТДИДА غربتديده *ниг.* гурбатзада.

ГУРБАТЗАДА غربتزده гариб, овора, бехонумон.

ГУРБАТСАРО غربتسرا *кит.*, *ниг.* гурбатхона.

ГУРБАТХОНА غربتخانه 1. чои чанҷолу хархаша. 2. *мач.* олам, чаҳон.

ГУРВОША غرواشه *кит.* гиёҳест, ки аз он лиф месозанд.

ГУР-ГУР غرغر *калимаи тақлиди овоз* 1. садои пасти гурриши ҳайвонҳо (*сағ*, *гурғ ва г.*); гурриш, гуррос (-и мошинҳои бузургу экскаватор ва г.). 2. овози пасти хашмигнонаи касе, ки чӣ гуфтаниш маълум нест; **гур-гур**

ГУР

кардан зери лаб нимгурма чизе гуфтан.

ГУРГУРКУНОН غرغرکنان феъли ҳол аз гур-гур кардан. 1. паст-паст гуррида (мас., сағ). 2. дар ҳолати гур-гур кардан, нимгурма худ ба худ чизе гуфтан.

ГУР(Р)ИДАН غريدن 1. гурриш кардан, наъра кашидан, хурӯшидан (аз хаим ва газаб): гурридани шер, гурридани раъд, гурридани бод. 2. маҷ. сахт бонг задан, гулӯ даррондан, аррос задан.

ГУР(Р)ИШ غرش исми феълӣ аз гур(р)идан; хурӯш; овози бадвоҳимаи ҳайвони даранда (дар вақти хаиму газаб); гуррос задан, гуррида сахт овоз баровардан (-и боду бўрон, раъд, тӯпу ҳавопаймо, мавҷҳои оби дарё).

ГУРМ I غرم ниг. гурм.

ГУРМ II غرم гӯсфанди кӯҳӣ; меши кӯҳӣ.

ГУРМ III а. غرم кит. 1. товон, гаромат. 2. зиён, зарар.

ГУРМАГАС غورمگس зоол. як навъ магаси ба занбӯри асал монанд, ки ҳайвонотро сахт мегазад, хармагас, харпашша.

ГУРМАЧ غرمج кит., бот. гиёҳе, ки донаи чун зира хушбӯе дорад.

ГУРМАҶОБ غرمجاب кит. шӯрбое, ки аз гурмач пухта мешавад.

ГУРМДОР غرمدار ниг. гурмдор.

ГУРОБ а. غراب кит. зоғ; зоғи сиёҳ.

ГУРОБРАНГ غرابرنگ сиёҳранг, тира.

ГУР(Р)ОН غرّان 1. сифати феълӣ замони ҳо-зира ва феълӣ ҳол аз гурридан. 1. гурришкунанда, гурранда, хурӯшанда, овози ҳайбатнок бароваранда. 2. дар ҳолати гуррандагӣ, хурӯшон.

ГУР(Р)ОНДАН غرّاندن гуфт. дур партофтан, ҳаво додан, андохтан: санг гуррондан ба та-рафи касе, токии худро ба осмон гуррондан.

ГУР(Р)ОС غرّاس калимаи тақлиди овоз 1. садон ифодакунандаи хашму газоби баъзе ҳайвонҳо; гурриш; наъра: гурроси ваҳ-шиёнаи сағҳо, гурроси гурбаҳои чангара. 2. овози гулдурӯсии чизе: гурроси дастгоҳҳо,

гурроси нофорами мошинҳо; гуррос задан а) гуррида садо баровардан; наъра задан (-и ҳайвонҳо); б) гурриш кардан, гулдурӯс кардан.

ГУР(Р)ОСЗАНОН غرّاسزنان феълӣ ҳол аз гуррос задан; дар ҳолати гуррос задан.

ГУРР غرّ кит. гурру гафс а) захиму ситабр, кулуфт: аргамчини гурру гафс; б) дурушту баланд: овози гурру гафс.

ГУРРА I а. غرّه кит. аввали моҳ; рӯзи аввали моҳ.

ГУРРА II а. غره кит. сафедии пешонаи асп, қашка.

ГУРРИДОР غرّيدار он ки дар таги манаҳаш гуррӣ дорад, чоғардор.

ГУРРИНОК غرّی ناک ниг. гурридор.

ГУРРИПЕШОНА غرّی پيشانه он ки дар пешонааш гуррӣ дорад, он ки дар пешонааш дамидагии кулӯла дорад.

ГУРРӢ غرّی 1. як навъ варами гуддаӣ, ки дар таги манаҳ пайдо мешавад, чоғар. 2. чӯшиши кулӯла ё баромадагӣ дар ягон ҷои бадан.

ГУРУБ а. غروب 1. фуру рафтани офтоб; муқоб. тулӯъ. 2. ҳангоми гуруби офтоб, гурубгоҳ; гуруби офтоб, баъди гуруби офтоб, вақти гуруби офтоб, то гуруби офтоб; офтоб гуруб кардан офтоб нишастан, фуру рафтани офтоб; ◇ ба гуруб наздик расидани офтоби чизе наздик шудани заволу инкирози чизе.

ГУРУБГОҲ غروب گاه ҷои нишастии офтоб.

ГУРУБИДАН غروبیدن фуру рафтан, нишастан, гуруб кардан (-и офтоб).

ГУРУНГАС غرنگس ниг. гурунгос.

ГУРУНГ-ГУРУНГ غرنگ غرنگ калимаи тақ-лиди овози зери лаб паст-паст гап задани як кас ё чанд кас; овози оҳиста гапзании чанд кас.

ГУРУНГИДАН غرنگیدن гуфт. гур-гур кардан, зери лаб чизе гуфтан.

ГУРУНГОС//ГУРУНГАС غرنگاس//غرنگس гур-унг-гурунг; гурунгос задан оҳиста зери лаб нафаҳмонда чизе гуфтан.

ҒУРУР *a.* غرور 1. мағрурӣ, ҳавобаландӣ, тақаббур, нахват; *ба тариқи истиора:* боди гурур, чоми гурур, сармаст аз майи гурур, пешни чашми касеро гирифтани пардан абри гурур; кибру гурур тақаббуру мағрурӣ; гурур доштан мағрур будан, ҳавобаланд будан. 2. фахр, тафохур, болидан ба худ: гурури мардонагӣ, гурури модарӣ, нозу гурур, фахру гурур...; гурури миллӣ бо миллати худ фахр кардан, ифтихори миллӣ; гурури чавонӣ а) худписандию мағрурии хоси қавонон; б) киноя аз саргармии чавонӣ; чўшу хурўши чавонӣ; **бо гурур** а) мағрурона, мутақабби-рона, калонгирона; б) ифтихормандона, фахр карда, ба худ болида; **аз рӯи гурури модарӣ** бо модар будани худ фахр карда; **бо гурури гиждувониғӣ** ба гиждувонӣ (ва умуман аҳли маҳалле) будани худ фахр карда; **гурури пуч** мағрурии беҳуда; бодигӣ; **гурури хусн доштан** бо хусни худ болидан, фирефтаи зебоии худ будан.

ҒУРУРНОК غرورناک 1. мағрур, мутақаббир, ҳавобаланд. 2. ифтихорманд, фахрнок.

ҒУРҮША غروشه *гуфт.* донаи шабеҳи мошу нахўд; ҳар чизи лўндашакл; чизи резаи кулўла; **нурии гурўша** нурии дона-дона.

ҒУРҮШОНИДАН غروشانيدن гурўша тайёр кардан, лўндашакл кардан: **гурўшонидани хўроки чорво.**

ҒУРФА *a.* غرفه 1. кит. болохона. 2. кит. дарича. 3. дўкон, дўконча: **гурфаи рўзномафурўшӣ.**

ҒУСЛ *a.* غسل шустушўи тамоми бадан, оббозӣ; **гусл кардан** шустушўӣ кардан, оббозӣ кардан; **гусли таъмид** маросими динии аҳли насоро, ки дар оби муқаддаси калисо кўдакон ё калонсолонро барои ба дини худ даровардан шустушў мекунанд.

ҒУСЛГОҲ غسلگاه *ниг.* гуслхона.

ҒУСЛХОНА غسلخانه хонаи махсус барои шустушўӣ кардан; гармоба, ҳаммом.

ҒУСН *a.* غصن *кит.* шохи дарахт, шоҳи дарахт.

ҒУССА *a.* غصه андўхи гулўгир, ки зоҳир намекунанд; гами ниҳонӣ: **аз гусса, ғаму гусса; аз гуссаи...** аз гами..., аз алами...; **гусса хўрдан** сахт ғам хўрдан, ғам дидан,

андўхгин гаштан; **дар гусса афтодан** сахт ғамгин шудан; **ғаму гусса боридан аз афту андоми касе** сахт ғамгин шудани касе; **аз банди ғаму гусса озод шудан аз ғаму андўх раҳо ёфтан.**

ҒУССААНГЕЗ غصه انگيز *ниг.* гуссаовар.

ҒУССАДОР غصه دار *ниг.* ғамдор.

ҒУССАМАНД غصه مند андўхгин, ғамгин, маҳзун.

ҒУССАМАРГ غصه مرگ :**гуссамарг кардан** касеро сахт ғам дода, ҳалок кардан; **гуссамарг шудан (гаштан)** аз гусса мурдан, аз сахтии андўх ҳалок гаштан.

ҒУССАОВАР غصه آور ғамангез, ҳузновар.

ҒУССАХОНА غصه خانه *ниг.* ғамхона.

ҒУССАХҮР غصه خور *ниг.* ғамхўр.

ҒУТ-ҒУТ غت غت *гуфт.*, *ниг.* ғуд-ғуд.

ҒУФ(Ф)А//ҒУФА غفه *кҲн.* пўстин.

ҒУФРОН *a.* غفران бахшидани гуноҳ, афви ҷурм, бахшиш ва омурзиш.

ҒУҶ غوج *гуфт.* дар як чо бисёр ва тўб-тўб воқеъшуда, зич, андўх; **ғуч-ғуч тўб-тўб** дар ҳар чо.

ҒУҶУМ غجوم 1. хўшачаи аз хўшаи калон кандашудаи ангур, шингил. 2. тўдаи дар як чо чамъшудаи чизе: **як ғучум кирм (мўрча ва ғ.); як ғучум ситора.**

ҒҮЗА غوزه 1. пахтаи ҷойдорӣ, ки собиқ кишта мешуд. 2. ғилофи тамоман ношукуфтаи пахта, ки пахта аз он чудо карда гирифта нашудааст; *муқ.* **кўрак; ғўза кашидан** аз ғўза чудо карда гирифтани пахта; **обро бину мўза каш, хаворо бину ғўза каш (зарб.).** 3. ғилофи болои баъзе набототи дигар, ки дона дар даруни он мепазад: **ғўзаи кўкнор; дарди кампир ғўза (мақ.)** ҳар кас мақсаде дорад.

ҒҮЗАКАШӢ غوزه كشي аз ғўза бо даст чудо карда гирифтани пахта; **ман омадам ба дилхушӣ, аз пеш баромад ғўзакашӣ (зарб.).**

ҒҮЗАКОР غوزه كار *кҲн.* он ки ғўза кишт мекунад.

ҒҮЗ

ҒҮЗАКОРӢ *غوزه کاری* к.ш. гӯза кишт кардан, кишти гӯза.

ҒҮЗАМОЛ *غوزه مال* таър. андоз аз деҳкони пахтакор.

ҒҮЗАОБИЛА *غوزه آبله* обилаи калон-калон.

ҒҮЗАПОЯ *غوزه پايه* 1. ниҳоли пахта, беҳи гӯза. 2. пояҳои гӯза (пахта), ки ҳосилаш гундошта шудааст, пунбачӯб: **ғӯзапоя қандан**, **ғӯзапоя гундоштан**.

ҒҮЗАПОЯҒУНДОРӢ *غوزه پايه غنداری* исми амал аз **ғӯзапоя гундоштан**; чамъ карда гирифтани пояҳои гӯзаи ҳосилаш гундошташуда.

ҒҮЗАЧАШМ *غوزه چشم* гуфт. он ки чашмонаш аз косахона берун чаҳида бошад.

ҒҮЗАЧИНӢ *غوزه چینی* исми амал аз **ғӯза чидан**; чида гирифтани гӯзаҳои пахта барои баъдан кашидани пахтаи онҳо, гӯза-гундорӣ.

ҒҮЗАҶАЛЛОБ *غوزه جلاب* таър. он ки ба хариду фурӯши пахта машғул буд, пахтаҷаллоб.

ҒҮЛ I *غول* 1. маҳлуки қавихайкалу бадвоҳимаи хурофӣ – афсонавӣ, ки гӯё дар кӯҳу биёбон маскан дорад; дев, иблис. 2. маҷ. марди бузургҷуссаи бадхайбат; одами девсирату бадқирдор; **ғӯли биёбон(ӣ)** а) маҳлуки афсонавии биёбонӣ б) маҷ. одами ваҳшитабиату дуруштандому аблаҳ.

ҒҮЛ II *غول* кит. бошишгоҳи шабонаи чорпоён дар дашту саҳро; кӯра; муқ. **оғил**.

ҒҮЛ III *غول* ниг. **ғӯла** 3.

ҒҮЛА I *غوله* 1. чӯби (кундаҳои) кӯтоҳ-кӯтоҳ буридашудаи дарахт. 2. гудохта ба қолибҳои маҳсус рехтаи филизот: **ғӯлаи оҳан**, **ғӯлаи пӯлод**, **ғӯлаи чӯян**. 3. маҷ. одами кӯтоҳқади ғафс, шахси пастаки фарбех.

ҒҮЛА II *غوله* кит. чои нигоҳдорни ғалла, анбори ғалла.

ҒҮЛАБУР *غوله بر* арраи дудастандор, ки бо он ғӯла мебуранд, арраи ғӯлабури.

ҒҮЛАБУРӢ *غوله بری* амали чӯббури, кундабури.

ҒҮЛАДИНГ *غوله دنگ* гуфт. 1. одами кӯтоҳқади ғафси бадафт. 2. маҷ. аблаҳ, аҳмак.

ҒҮЛАК I *غولک* *шакли тасғири* ғӯл.

ҒҮЛАК II *غولک* 1. душоҳаи чӯбини резинкабаста, ки бачагон бо он сангча меандозанд; муқ. **камонғӯлак**. 2. гулӯлачаи гилин, ки онро аз ғӯлак меандозанд: **тири ғӯлак**

ҒҮЛАКАНДОЗ *غولک انداز* 1. он ки аз ғӯлак, фалаҳмон, камон ва ғ. санг меандозад. 2. чое, ки ғӯлак (II. 2) меандохтанд.

ҒҮЛАМОНАНД *غوله مانند* монанди ғӯла (I,1) ғӯлашакл.

ҒҮЛАФАРШ *غوله فرش* роҳе, ки дар замини он ғӯлачаҳои сементӣ рост-рост чида шудааст: **роҳи ғӯлафарш**.

ҒҮЛАЧА *غولچه* *шакли тасғири* ғӯла.

ҒҮЛАЧҮБ *غوله چوب* чӯби ғӯла, қисмати кӯтоҳ буридашудаи танаи дарахт, ғӯлаи чӯб, кунда.

ҒҮЛБАК *غولبک* гуфт., ниг. **ғӯла** 3.

ҒҮЛИНГ *غولینگ* зардолуи хушқ.

ҒҮЛИНГОВ *غولینگ آب* обе, ки дар он ғӯлинг чӯшонда бошанд, зардолуоб.

ҒҮЛИНГҲОӢ *غولینگ خایی* 1. исми амал аз **ғӯлинг хоидан**. 2. маҷ. гапро хоидан, чавоби дуруст гуфта натавонистан.

ҒҮЛӢ *غولی* ниг. **ғӯлӣ**; **ғӯлӣ** карда киштан зич ва чафс карда кишт кардан.

ҒҮЛУНГ *غولنگ* ниг. **ғӯлинг**.

ҒҮЛУНГОВ *غولنگ آب* ниг. **ғӯлингоб**.

ҒҮЛОСО *غول آسا* ниг. **ғӯлпайкар**.

ҒҮЛПАЙКАР *غول پیکر* қавихайкал, тануманд.

ҒҮРА//ҒУРА *غوره* ангури хоми турш ва ҳосили норасидаи дарахтони мева; муқ. **сабча**; **сабр кунӣ**, аз **ғӯра ҳалво меназад** (мақ.); **ғӯра бастан** ғӯра андохтан, ба ғӯра бастан даромадан.

ҒҮРАБАНДӢ *غوره بندی* исми амал аз **ғӯра бастан**; ғӯра кардан.

ҒҮРАГИЛ *غوره گل* қаҳгили норасида, ки бо он пеш аз андова девор ё бомро панҷакаш (гандаандова) мекунанд.

ҒҮРАМАРГ غوره مرگ чавонмарг, чавони фавтида ё ҳалокшуда.

ҒҮРАОБ غوره آب обе, ки аз ғураи ангур фишурда мегиранд ва дар офтоб муддате гузошта, тайёр мекунамд ва бо хӯрок истеъмол мекунамд.

ҒҮРИЁН غوريان таър. сулолаи султонҳои вилояти Ғӯр (дар наздикии шаҳрҳои Ғазна ва Хироти Афғонистони ҳозира), ки дар солҳои 1148-1206 ҳукмронӣ кардааст.

ҒҮРӢ غورى мансуб ба минтақаи Ғӯр (дар Афғонистон).

ҒҮТ غوت 1. ниг. фалахмон. 2. ниг. ғӯта.

ҒҮТА غوته//غوطه :ғӯта задан//ғӯта хӯрдан фуру рафтан дар об, сар ба об фуру бурдан; ◊ ба дарён чизе ғӯта задан // ба (дар) дарён чизе ғӯта хӯрдан а) дар ихотаи чизе мондан, саросар фаро гирифта шудан бо чизе; гарқи чизе шудан; б) ба чизе тамоман дода шудан: ба дарён муҳаббат ғӯта задан (хӯрдан); ба чизе (коре) ғӯта задан // ба (дар) чизе ғӯта хӯрдан а) ниг. ба дарён чизе ғӯта задан...; дар зери чизе мондан; б) бо чизе саҳт саргарм шудан, ба чизе (коре) тамоман банд шуда мондан: ба корҳои илмӣ ғӯта хӯрдан, ба фикру ҳаёли ғӯта хӯрдан (задан).

ҒҮТАВАР غوته ور//غوطه ور фурурафта дар об; фаро гирифташуда бо чизе, ғарик: ғӯтавар ба фикру андешаҳо.

ҒҮТАВАРӢ غوته وري//غوطه وري 1. ғӯтавар шудан, ҳолати фуруравӣ ба чизе, 2. ба коре тамоман дода шудан.

ҒҮТАХҮРӢ غوته خوري//غوطه خوري исми амал аз ғӯта хӯрдан; ғӯтидан, ба тағи об рафтан.

ҒҮТИДА غوتیده сифати феълии замони гузашта аз ғӯтидан; дар лой ғӯтида-ғӯтида ҳар замон ба лой дармонда: ба дарё ғӯтида рафтан гарқ шудан дар дарё; дар лой ғӯтида мондан дар гилу лой банд шудан, дар лой дармондан.

ҒҮТИДАН غوتيدن 1. дар об фуру рафтан, дар об шудан: дар об ғӯтидан. 2. фуру рафтан ба даруни чизе: ба лой ғӯтидан; ба обу арақ ғӯтидан а) гарқи арақ шудан, саҳт арақ кардан; б) маҷ. шарманда шудан; ба хоқу чанг ғӯтидан зери хоқу чанг мондан; ◊ ба қарз ғӯтидан ба тағи қарз мондан, бисёр қарздор шудан; дандони касе ғӯтидан ба чизе барои ҳусули чизе зӯри касе расидан; барои аз худ кардани чизе худро ҳақдор ҳисоб кардан; нони касе ба равған ғӯтидан кори касе омад кардан; зиндагии касе рӯ ба беҳбудӣ ниҳодан.

ҒҮТОН غوتان//غوطان феъли ҳол аз ғӯтидан; дар ҳолати ғӯтидан; ғӯтон шудан ғӯта хӯрдан.

ҒҮТОН(И)ДАН غوتانيدن//غوتانيدن//غوتانيدن тарзи бавоситаи ғӯтидан; дар об фуру равондан, ба об андохтан: ба об ғӯтонидан, нонро ба шинӣ ғӯтонида хӯрдан.

ҒҮШ غوش кит. чӯби саҳти ҳаданг, ки дар соҳтани баъзе намуди силоҳу асбоби мусиқӣ ба кор мерафтааст.

ҒҮША غوشه кит. хӯшаи ангур; саракҳои ҷаву гандум, ки дар вақти дарав ба замин афтадааст; ғӯша-ғӯша хӯшаҳои зиёд.

Д

Д *ҳарфи шашуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи дол (د); дар ҳисоби абҷад ба адади 4 баробар аст.*

ДАБ د: **даб** кардан а) пошна задан ба асп барои давондан; б) ба касе дӯғ задан; таҳдид ба задан кардан (*бо ишораи даст ва ғ.*).

ДАБАНГ دبنگ 1. *ниг.* даванг. 2. он ки рафтору кирдори номӯътадил дорад; аҳмақ, нодон.

ДАБАРА دبره :дӯғу **дабара** *лаҳҷ.* дӯғу пӯписа.

ДАБАРДҶҶҶ دبردوقى носуфта, дағал, ноҳинчор.

ДАБАРОН a. دبران *нуч.* дурахшонтарин ситора дар сурати фалакии Савр.

ДАББА I a. دبه 1. *тиб.* варами хоя, боди фатқ, чурра. 2. инсон ё ҳайвони гирифтори ин дард; **дабба-дабба роҳ гаштан** байни ду пойро фароҳ карда, мурғобивор роҳ рафтан.

ДАББА II دبه 1. *гуфт.* ҳар чизи бозоркасо, беравнақ, харидорнадошта. 2. моле, ки харидор онро бо айбе ба фурушанда баргардонда бошад: **моли дабба; дабба кардан** моли харидаро ба фурушандааш баргардондан. 3. *маҷ.* бадахдӣ, бадқавлӣ, вафо накардан ба аҳд дар муомила.

ДАББА III دبه зарфи дарунхолӣ аз чинси филиз, сафол, пластик ё чарм барои гирифтани моеот, аз қабили равған: **дабба - дӯлча китоя** аз асбоби нодаркори рӯзгор.

ДАББОҒ a. دباغ ошдиҳандаи пӯст, пироишдиҳандаи пӯст, чармгар.

ДАББОҒӢ دباغى 1. ош додани пӯст, дибоғат, чармгарӣ. 2. касбу амали даббоғ. 3. чой ва маҳалли ош додани пӯст, корхонаи чармгарӣ.

ДАББОҒХОНА دباغخانه корхонаи ош додани пӯст, чармгарӣ.

ДАБДАБА a. ددبه 1. ҳашамат, карруфар, шукӯҳ. 2. намоиш додани чоҳу чалоли худ; **дабдаба карда гаштан** савлат карда гаштан, калониғарии худро намоиш додан.

ДАБДАБАДОР ددبهدار *ниг.* дабдабанок.

ДАБДАБАНОК ددبهناک 1. ботантана, мутантан, бошукӯҳ, пурҳашамат: **зиёфати дабдабанок, тӯйи дабдабанок, қасри дабдабанок.** 2. *маҷ.* бо пардозу ороиши аз ҳад зиёд; аз ҳад зиёд иборапардозона, тумтароқ (сухан гуфтан).

ДАБДАЛА ددله *гуфт.* дабдала кардан а) тамоман вайрон кардан, ба дараҷае шикастану хароб кардан, ки дигар таъмир нашавад; **дабдалаи касеро баровардан** расвоии касеро баровардан, касеро шарманда кардан; **кори касе дабдала шудан** кори касе ниҳоят бад шудан; расвоии касе баромадан.

ДАБИҚӢ دبيقى як навъ матои абрешими нафис, ки ба Дабиқ ном шаҳри Миср нисбат медиҳанд.

ДАБИЛА دبيله *тиб.* варами калон, ки асосан беранг буда, маддаи он дар бофтаҳои чуқуртари таги пӯст ҷамъ мешавад.

ДАБИР *دبير* 1. нависанда ва таҳриркунандаи мактубу хуччатҳои давлатӣ, мирзо, муншӣ, котиб. 2. муаллим, мактабдор, омӯзгор. 3. котиби созмони иҷтимоӣ, ҳизбӣ *ва г.*: **дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид**.

ДАБИРВОР *دبيروار* *ниг.* **дабирона**.

ДАБИРИСТОН *دبيرستان* 1. мактаби миёна. 2. *ниг.* **дабирхона**.

ДАБИРИСТОНӢ *دبيرستاني* *марбут ба дабиристон*; он ки дар дабиристон таҳсил мекунад ё кор мекунад.

ДАБИРӢ *دبيرى* амал ва шугли дабир; *марбут ба мансуб ба дабирӣ*: **либоси дабирӣ**.

ДАБИРОНА *دبيرانه* бо шева ва сабку услуби дабирон, монанди дабирон.

ДАБИРПЕША *دبيرپيشه* он ки шугли дабирӣ дорад, дабир.

ДАБИРХОНА *دبيرخانه* идорае, ки дар як созмон вазифаи қабул кардан ё фиристодани номаҳои расмиро ба ўҳда дорад; дафтарахона.

ДАБИСТОН *دبستان* мактаби ибтидоӣ, ки маълумулан синфҳои як то чорро дар бар мегирад.

ДАБИСТОНӢ *دبستاني* 1. *марбут ба дабистон*. 2. он ки дар дабистон дарс меғӯяд; он ки дар дабистон дарс меҳонад.

ДАБОҒАТ *ا. دباغت* *ниг.* **дибоғат**.

ДАБУР *а. دبور* 1. боде, ки аз тарафи ғарб мевазад; *муқоб.* **боди сабо**. 2. *маҷ.* ғарб, мағриб.

ДАБ(Б)УС *а. دبوس* *кит.* гурз, чўбдаст.

дав *دو* *асоси замони ҳозира аз давидан*.

ДАВ *دو* 1. давиш, тохт; **мусобиқаи дав** мусобиқае, ки байни давандаҳо баргузор мешавад; **дави асп**. 2. *маҷ., гуфт.* гап, сухан; **дави касе гузаштан** гапи касе гузаштан.

ДАВАК *دوک* 1. лўкидон, ғалақаи дар. 2. худ аз худ гечид, гечон (*мас., дар таркиби ҳалқа-давак*): **гурбадавак**.

ДАВАНГ *دوڭ* фарбеҳи бадафт; бузургҷуссаи бебез: **одами даванг**, **уштури калони даванг**.

ДАВАНД *دوند* тезрафтор, тезгард, бодпо, бидав: **аспи даванд**.

ДАВАНДА *دونده* 1. *сифати феълии замони ҳозира*

аз давидан. 2. тездав, дар давидан чусту чолок. 3. касе, ки давидан дорад.

ДАВАНДАГӢ *دوندگى* *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз давидан*; амали даванда, қобилияти тез давидан доштан; тездавӣ.

ДАВАРОН *а. دوران* гардиш, давранӣ, чархиш, гирдгардӣ (*мас., ҳаракати чарх*); **даварон кардан** гирд гаштан.

ДАВАРОНӢ *دورانى*: **даваронӣ кардан** давр задан, гирд гаштан.

ДАВВОР *а. دوار* *кит.* даврананда, гирдгарданда, чархзананда; гарданда; \diamond **гунбади даввор** осмон, фалак.

ДАВ-ДАВАК *دودوک* *гуфт.* 1. даводав, давидани бисёр. 2. пешгузарӣ аз якдигар (*дар бози ба-чагон*); **дав-давак кардан** дар давидан мусобиқа кардан; дар роҳи ҳосили мақсад бисёр саъй кардан, давуғеч кардан.

ДАВ-ДАВАКБОЗӢ *دودو کبازی* *ниг.* **дав-давак**.

ДАВ-ДАВОН *دودوان* тозон, давида, тохта; бо-суръат, тез.

ДАВИДА *دويده* *сифати феълии замони гузашта аз давидан*; тозон, тохта: **давида баромадан**, **давида рафтан**, **давида омадан**; **давида-давида дав-давон**; якзайл тохта; **давида хестан** (**бар-хостан**) чусту чолокона, зуд аз ҷо хестан.

ДАВИДАН *دويدن* 1. тохтан, тозон рафтан; бо-суръат рафтан; **давидани ғӯсола то кахдон** (*мақ.*). 2. *маҷ.* давуғеч кардан, давутоз кардан, бисёр рафтуой кардан; кўшиш кардан (*барои ба даст даровардани чизе*): **ба ҳар тараф давидан**. 3. *маҷ.* пайдо шудан, намоён шудан, ҳувайдо гаштан (*хусусан якбора*): **ба рӯи касе сурхӣ давидан**, **ба лаби** (**ё рӯи**) **касе табассум давидан**; \diamond аз дунболи (**пайи**, **қафон**) **касе давидан** а) касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан; б) дар чустучӯи чизе овора шудан, дар кофтукови чизе саргардон шудан; **ба рӯи касе давидан шарм надошта** ба рӯи касе ягон гапи беадабона гуфтан; эҳтироми касеро ба назар нагирифта бо ў густохона гап задан; **ба сар давидан** бо майлу рағбат ичро кардан кореро, ба коре аз дилу чон часпидан; **аз дӯст як ишорат**, **аз мо ба сар давидан** (*мақ.*); **ба сари касе давидан** ба касе хамла кардан, ба касе хучум намудан.

ДАВИДАРАВОН دويده‌روان дар ҳолати давидан.

ДАВИШ دوش *исми феълӣ аз давидан*; дав, тохт; майдони давиш майдони мусобиқан давидан.

ДАВЛАТ *а.* دولت 1. молу мулк, бойигарӣ, дорой, сарват: давлати дунё, молу давлат, давлатат зиёда шавад (*таъбири дуои нек*); давлату хашамат сарват ва чоҳу чалол, молу мулк; давлати касе кам нашудан ба молу мулки касе зарар нарасидан. 2. ташкилоти сиёсии як чома, ки созмонхоҷаш умури онро идора менамояд; мамлакате, ки ба чунин ташкилот соҳиб аст: давлати марказиятёфта (мутамакказ), давлати мустақил. 3. маҷ. бахт, саодат, икбол; давлати пирӣ хушбахтӣ ва осудаҳолии айёми пирӣ; давлати бузург будан бахти ниҳоят баланд будан, толеи баланд будан, боиси хушбахтӣ шудан; аз давлати... // аз сояи давлати... ба шарофати...; ба воситаи...; аз ҳисоби...; аз давлати шолӣ курмак об мехӯрад (*мақ.*); дар сояи давлати... а) дар паноҳи...; дар ҳимояи...; б) ба шарофати..., аз пушти...

ДАВЛАТДОРӢ دولت‌داری идора кардани давлат; хукмронӣ.

ДАВЛАТӢР دولت‌يار бахтёр, хушбахт; соҳибзафар, музаффар.

ДАВЛАТӢРӢ دولت‌ياری маҷ. хушбахтӣ, саодатмандӣ, некбахтӣ.

ДАВЛАТӢ دولتى *мансуб ба давлат*: вазифан давлатӣ, бонки давлатӣ, идоран давлатӣ; имтиҳони давлатӣ имтиҳони хатми мактабҳои миёна ва олий; мукофоти давлатӣ чоизаи махсус таъсискардаи ҳукумат барои ихтироъ ва кашфиёт, бехтарин асарҳои адабӣ, илмӣ, санъат ва ғ., ки одатан сола ё муддате як бор дода мешавад; сирри давлатӣ сирри амнияти мамлақату ҳукумат, ки фош кардани он ҷиноят аст; ҳуччати давлатӣ ҳуччате, ки аз тарафи ҳукумат қабул шудааст; ҳуччати расмӣ.

ДАВЛАТМАНД دولت‌مند 1. соҳибсарват, доро. 2. бахтиёр, хушбахт, саодатманд.

ДАВЛАТМАНДӢ دولت‌مندی давлат доштан, сарватманд будан, соҳиби молу мулк будан.

ДАВЛАТПАНОӢ دولت‌پناه 1. *кит.* бахтовар, саодатбахш; паноҳгоҳи саодат ва хушбахтӣ. 2. *маҷ.* некбахт ва муқтадир.

ДАВЛАТСАРО دولت‌سرا *ниг.* давлатхона.

ДАВЛАТХОНА دولت‌خانه *таър.* қароргоҳи амиру ҳоким, арк, боргоҳ; қаср, сарой, пойтахт.

ДАВЛАТХОӢ دولت‌خواه хоҳони хушбахтии касе, хайрхоҳ, некхоҳ.

ДАВЛАТХОӢӢ دولت‌خواهى некӯхоҳӣ, хайрхоҳӣ, талаби хушбахтӣ барои касе.

ДАВЛАТХОӢОНА دولت‌خواهانه аз рӯи хайрхоҳӣ, некхоҳона.

ДАВЛАТШАӢР دولت‌شهر *таър.* давлати муस्ताқиле, ки дар як шаҳр ва ноҳияҳои атрофи он ташкил мегардид: давлатшаҳрҳои Юнони бостон.

ДАВО *а.* دوا 1. он чи беморро бо он муолиҷа мекунад, дору, дармон; даво қардан табобат қардан, муолиҷа намудан. 2. *маҷ.* чора, илоҷ; ба дарде даво шудан ҳочати касеро баровардан, сабаби бартароф шудани мушкил ё камбудии касе гардидан; давои қурут оби ҷӯш (*гарм*) (*зарб.*).

ДАВОБ(Б) *а.* دواب *кит.*, *ҷ.* добба; чаҳорпоён, махсусан чаҳорпоёни саворӣ ва ҷонварон.

ДАВОБАӢШ دواب‌خش дармонбахш, шифобахш, шифодиханда.

ДАВОБДОР دواب‌دار *кит.* саис, аспбон.

ДАВОВИН *а.* دواوين *кит.*, *ҷ.* девон.

ДАВОГАР دواگر давоқунанда, табиб.

ДАВОДАВ دوا‌دو давиш, тозиш; беист давидан ба ҳар тараф, давутоз, давуғеч.

ДАВОДАВӢ دوا‌دوى *ниг.* даводав.

ДАВОИР *а.* دوائر *кит.*, *ҷ.* доира I (доираҳо).

ДАВОӢ دوائى давошаванда; он чи хосияти доруӣ дорад, шифобахш: гиёҳҳои давоӣ.

ДАВОКУНАНДА دواکننده табобатқунанда; дорои хусусияти дармонӣ.

ДАВОЛ دوال 1. тасмаи чармин (*барои борбандӣ, миёнбанди узангуи асп, тасмаи рикоб*). 2. тасмаи ғафси чармин барои нақоразанӣ.

ДАВОЛА دواله *кит.* навъи моддаи хушбӯ.

ДАВОЛБОЗ دوال‌باز *кит.* 1. он ки даволбозӣ мекунад; тасмабоз. 2. *маҷ.* хилағар, маккор.

ДАВОЛБОЗӢ دوالبازی 1. навъи бозии кимор, ки бо тасмаи чармӣ ва халқа анҷом мегирад. 2. маҷ. хилагарӣ, маккорӣ.

ДАВОЛӢ دوالی 1. тасмабоз, найрангбоз, хилагар. 2. тиб. навъи беморӣ, ки ба сабаби печу хам гардидани рағҳои хунгард, махсусан сурхраг ва сиёхраг рӯй додааст.

ДАВОМ а. دوام 1. хамеша будан, мондагорӣ, пойдорӣ; бақо, сабот. 2. қисми боқимонда, бақияи чизе, ҳиссаи нотамоми чизе, идома, дунбола: **давоми сухан**, **давоми ҳикоя** (қисса); **давоми умр** бақои умр, пояндагии умр; **дар давоми...** а) дар зарфи..., дар тӯли..., дар муддати...: **дар давоми ду моҳ**; б) дар рафти..., дар чараёни...; дар аснои...: **дар давоми сухани худ**, **дар давоми сӯхбат...**; **давом додан** идома додан; то ба охир расидани коре аз пайи он будан; **давом доштан** чараён доштан, дар чараён будан, идома доштан, нотамом будан; **давом кардан** (намудан) а) чараён доштан, тӯл кашидан; б) идома додан (мас., *сухани худро*); в) ҳозир шудан, муддате рафтуомадро давом додан; **давом кунон(и)дан** идома додан: **сухани (ҳикояи) худро давом кунон(и)дан**; ба коре давом кардан (намудан) а) кореро идома додан; кореро қатъ накардан; дар коре иштирок кардан, ба чое (коре) ҳозир шудан (мас., *ба дарс*, *ба мактаб*, *ба кофтукови касе*).

ДАВОМАТ а. دوامت 1. иштирок, ҳузур: **давомати талабагон** ба дарсҳо; **давомаат кардан** ҳозир шудан, доимо давом додани коре; **давомаат кунон(и)дан** идома (давом) додан. 2. муддати кор ва фаъолият (-и даста ё гурӯҳе ба машғулияте).

ДАВОМДЕХ دوامده ниг. давомдиханда; идомадиханда.

ДАВОМДИХАНДА دوامدهنده сифати феълӣи замони ҳозира аз давом додан.

ДАВОМДОР دوامدار зиёд давомкунанда, кашолёбанда, тӯлонӣ; **гурӯҳи машғулияти давомдор** гурӯҳи талабагони хурдсол, ки дар мактаб баъд аз соатҳои дарс ҳам як муддат машғулияташон давом мекунад.

ДАВОМДОРӢ دوامداری давомдор будан; идома доштан.

ДАВОМИЯТ а. دواميت ниг. давомаат.

ДАВОМКУНАНДА دوامکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз давом кардан; иштироккунанда.

ДАВОМНОК دوامناک 1. ниг. давомдор. 2. дунболадор; қисм-қисм чопшаванда (*дар рӯзнома ва маҷалла*): **ҳикояи давомнок**.

ДАВОМНОКӢ دوامناکی давомнок будан, идома доштан.

ДАВОМОТ а. دوامات ниг. давомаат.

ДАВОМПАЗИР دوامپذير давомёбанда, бардавом.

ДАВОН I دوان феълӣи ҳол аз давидан; тозон, тохта, давида, дар ҳолати давидан: **давон омадан**, **давон рафтан**; **давон-давон** босуръат тохта, тез давида; **давон шудан** давидан; давида рафтан; равон, чорӣ.

ДАВОН II دوان агба, кӯтал.

ДАВОНА دوانه дар ҳоли давидан, давон, давида истода.

ДАВОНАНДА دواننده водоркунанда ба давидан, барои давидан маҷбур кардан.

ДАВОН(И)ДАН دواندن//دوانيدن 1. тарзи бавоситан давидан; ба давидан водор кардан, тозондан; **асп давондан** а) асп тозондан, машғули аспдавонӣ шудан; аспро давонда рафтан; б) аспакӣ ҳучум кардан, савора ҳамла овардан. 2. андудан, ҳалқорӣ кардан (*бо оби тилло, нуқра ва ғ.*): **зарҳал (оби тилло) давондан**. 3. *гуфт*. касали дарунрав кардан. 4. маҷ. овораю саргардон кардан (*бо ваъда анҷом додани коре*); **ақл давондан** ақлро ба кор андохтан, фикру андеша кардан; **реша давондан** а) реша паҳн кардан; нашъунамо кардан (-и растанӣ); б) мустаҳкам чойгир шудан; мавқеи худро мустаҳкам кардан; **чашм давондан** назар афкандан, нигоҳ кардан; тез аз назар гузаронидан; **пӯсти нав давондан** пӯсти нав баровардан, пӯст пайдо шудан (*дар рӯи чароҳат*).

ДАВОНОПАЗИР دواناپذير илочнопазир, табобатнашаванда, бедармон, муоличанашаванда.

ДАВОПАЗИР دواپذير табобатшаванда, илочпазир, муоличашуданӣ.

ДАВОСОЗ دواساز ниг. дорусоз.

ДАВ

ДАВОСОЗӢ *دواسازی* *ниг. дорусозӣ.*

ДАВОТ *а. دوات* 1. зарфи хурди дорон ранг, ки каламро барои навиштан бар он фуру мебаранд; рангдон, сиёҳидон. 2. чаъба ё куттие, ки дар он қалам ва дигар абзори навиштро мегузоранд; каламдон.

ДАВОТГАР *دوات گر* *ниг. давотсоз.*

ДАВОТГАРӢ *دوات گری* *ниг. давотсозӣ.*

ДАВОТДОР *دوات دار* *таър.* сиёҳидонбардор, қаламдонбардор, шахси маъмури дарбори шоҳону ҳокимон, ки вазифааш давот бардошта гаштан буд.

ДАВОТӢ *دواتی* *марбут ба давот; давотдор.*

ДАВОТСОЗ *دوات ساز* *кит.* созандаи давот, он ки давот месозад.

ДАВОТСОЗӢ *دوات سازی* *давотгарӣ, амал ва кори давотсоз.*

ДАВОТХОНА *دوات خانه* *таър.* идораи муншиён, мирзохона.

ДАВОУЛМИСК *а. دواالمسک* *кит., тиб.* доруде, ки барои бақувват кардани дил аз чанд даво месохтанд ва қисмати бештари онро мушк ташкил мекард.

ДАВОЧ *دواج* 1. болопӯш, рӯйчо, чойпӯш. 2. кӯрпа, бистар, чойхоб. 3. қабо, чомаи васеъ, ки тамоми баданро пӯшонад.

ДАВОШАВАНДА *دواشونده* *табобатшаванда, муоличашаванда.*

ДАВР *а. دور* 1. гардиш, чархиш, ҳаракат дар гирди чизе; **даври фалак** гардиши фалак, чархи фалак; замона, рӯзгор. 2. навбат (*дар бозӣ, овоздиҳӣ дар интиҳобот ва ғ.*); **даври чом** гардиши бонавбати чоми май дар давраи аҳли сӯхбат. 3. айём, ҳангом; вақт, замон: **даври пеш (қадим), дар ҳар даври замон; даври чавонӣ** айёми чавонӣ, вақти чавонӣ; **даври коре расидан** фаро расидани вақти коре. 4. *маҷ.* вақти ҳукмронӣ, аҳди салтанат; **даври касе омадан** навбати ҳукмронии касе расидан; ҳукми касе раво гардидан. 5. гирд, гирдогирд, атроф, давра, доира: **даври сар, даври хирман, ба даври мизи касе чамъ омадан, даври чизеро печонида гирифтан; даври пеш** гирду атроф, гӯшаву канор; қарибиҳо, наздикиҳо; **давр задан** а) гирд гаштан, чарх

задан дар атрофи чизе (*мас., киштии кайҳонӣ дар атрофи Замин*); б) аз гирди чизе гузаштан; атрофи чоеро тай карда рафтан (*роҳи ростро монда*); в) *маҷ.* сайру гашт кардан, гардиш кардан (*барои тамошо ва ҳавохӯрӣ*); **давр зада баромадан** а) гирд гаштан, гашта баромадан чоеро (*мас., барои аз назар гузаронидан*); б) паймудан атрофи чоеро; **давр рондан** а) ҳукм рондан, ҳукмронӣ кардан; б) *маҷ.* бо айшу ишрат рӯз гузаронидан, хушвақтӣ кардан, бо карру фар рӯз гузаронидан; **даври гул** фасли шукуфтани гулҳо, мавсими гул; **давр-даври касе (будан)** а) ҳукмрони замон будани касе; б) ҳукми касе раво будан, гапи касе гап будан; **даври даврон** а) замона, рӯзгор; б) айшу ишрат, хушию хуррамӣ, рӯзи хуш.

ДАВРА *а. دوره* 1. чизи мудаввар, гирд, доирашакл: **мизи давра, оинаи давра, ҳавзи давра; чароғи давра** *ниг. даврапилга*. 2. давр, гардиш, навбат. 3. гурӯҳи ҳалқа зада ба як чо гирдомадаи одамон, маърака, чамъомад (*мас., давраи чавонон*). 4. вақту замони муайяни инкишофи чизе ё фаъолияти касе; давр, замон, вақт, айём; ошон: **давраи бачагӣ (кӯдакӣ), давраи имтиҳонот, давраи нави муносибатҳои байналхалқӣ, давраи ислоҳоти замин; давраи ҳисоботӣ** муддати фаъолияти ягон ҳайати интиҳобӣ, ки дар бораи он ҳисобот дода мешавад. 5. як қисми муддате, ки барои бозие чудо карда шудааст, давр; **аҳли давра** дар давра ҳозирбудагон, чамъомадагон, аҳли маҳфил; **дар давраи дӯстон** дар ихотаи дӯстон, дар байни дӯстон; **давра гирифтан (давра гирифта нишастан)** гирд омадан, ҳалқа зада нишастан, ҳалқавор атрофи чизеро печонидан; **давра кардан** *д.* маросиме, ки барои муайян кардани синну соли шахси фавтида ва шустани гуноҳи ӯ гузаронида мешавад; **давра шудан** *ниг. давра гирифтан.*

ДАВРАГАРД *دوره گرد* 1. ба таври доиравӣ чархзананда, чархзананда дар атрофи чизе. 2. *маҷ.* он ки чои муайян ва собити чои қору сукунат надорад; ҳарчогард.

ДАВРАГАРДӢ *دوره گردی* *маҷ.* бекору беҳуда гаштан; беҳудагардӣ.

ДАВРАГӢ *دورگی* *ниг. даврӣ* 4.

ДАВРАИҶАНГӢ *دوره جنگی* *мансуб ба замони*

чанг; ашъори давраичангӣ шеърҳои дар замони чанг эҷодшуда.

ДАВРАПИЛТА دوره پلته: чароғи даврапилта чароғи карасинии пилтааш доирашакл.

ДАВРГАРД دورگرد гирдгарданда дар атрофи чизе, тавофкунанда.

ДАВРГИР دورگیر *кит.* 1. боданӯш, касе, ки дар даври шароб чоми навбатӣ ба ӯ мерасад. 2. *мач.* подшоҳ, ҳукмрон.

ДАВРЗАНАНДА دورزننده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз давр задан. 2. гарданда, чархзананда (*дар гирди меҳвари худ*): кӯраи даврзанандаи заводи семент.

ДАВРЗАНИӢ دورزنى *исми амал аз давр задан*; чархзанӣ, чархиш; дар атрофи чизе ё касе чарх задан.

ДАВРИЯТ *а.* دوریت давра ба давра.

ДАВРӢ دورى 1. доирашакл, мудаввар, давра. 2. табаки калони ошхӯрӣ. 3. навъи чул, сагрӣпӯши маркаб. 4. мансуб ба давраи замони муайян; ҳар ҳодисаи дар вақту замони муайян такроршаванда. 5. пардаи гулдӯзии арӯсӣ, ки гулҳояш одатан гирд-гирд дӯхта мешавад; **матбуоти даврӣ // адабиёти даврӣ** нашрияҳое, ки дар муддатҳои муайян ба таври мусалсал бароварда мешаванд (*аз қабилӣ рӯзнома, ҳафтанома, мачалла ва ғ.*).

ДАВРОДАВР دورادور гирдогирд, атроф: сайёҳати давродаври кураи Замин.

ДАВРОН دوران 1. давр, рӯзгор, даҳр, замо-на; вақт, ҳангом, айём: **даврони бачагӣ (ҷавонӣ, пирӣ)**. 2. замони ҳукмронӣ, аҳди ҳукмронӣ; **нодиран даврон** беназир дар замони худ, мумтоз, беҳамто; **ягонаи даврон** беназир, беҳамто, бемислу монанд; **давру даврон** *ниг.* давр (давру даврон).

ДАВРОНДИДА دوران دیده *мач.* дунёдида, ҷаҳондида, ҷаҳонгашта.

ДАВРСАНӢ دورسنج *тех.* абзоре барои санчиши шумораи чархиши даврзании дастгоҳи гарданда.

ДАВРУБАР دوروبر *гуфт.* атрофу акноф, гирду гӯша.

ДАВУҒЕҶ دوغیج чунбучӯл (*барои саришта кардани коре*), ташвиш, тараддуд.

ДАВУТОЗ دووتاز 1. даводавӣ кардан (*дар талоши чизе*), ташвиш кашидан, тараддуд кардан, заҳмат кашидан, даступо кардан. 2. шафоат (мадад) кардан.

ДАВҲА *а.* دوحه 1. дарахти бузург. 2. киноя аз фарзанд, зода.

ДАВЧА دوچه *гуфт.* зардолуи хом, гӯраи зардолу; \diamond **давча нашуда** гӯлинг шудан давраи ҷавониро аз сар нагузаронда пир шудан

ДАҒ دغ *кит.* замини беҳосил, хоки беалаф.

ДАҒАЛ *а.* دغل 1. ҳар чизи дурушт, ки ба даст ё ягон узви бадан саҳт мерасад, шахшӯл; ноҳамвор; носуфта: **матои дағал**; **муомилаи дағал** рафтор ва муносибати густохона бо дигарон; **сухани дағал** сухани дурушт. 2. он ки бо касе дурушт, беодобона муомила мекунад, бадмуомила, дуруштхӯ, саҳтгап; густох. 3. *кит.* маккор, ҳилагар. 4. *кит.* носара, сақат, қалб (*оид ба симу зар*).

ДАҒАЛБОЗ دغلباز *кит.* ҳилагар, найрангбоз, ҳаромбоз.

ДАҒАЛБОЗӢ دغلبازی *кит.* ҳилагарӣ, найрангбозӣ, ҳаромбозӣ.

ДАҒАЛБОФТ دغلبافت бофташ дурушт, аз ҷиҳати бофт бадсифат (*оид ба матоъ*).

ДАҒАЛӢ دغلى 1. бадмуомилагӣ, дуруштӣ, бемаданиятӣ дар муомила; саҳтгапӣ, густохсуханӣ: **дағалӣ кардан**. 2. шахшӯлӣ, ноҳамворӣ; **бо дағалӣ** дағалона.

ДАҒАЛКОРӢ دغل کاری *ниг.* дағалбозӣ.

ДАҒАЛМИЗОӢ دغلمزاج *ниг.* дағалтабиат.

ДАҒАЛМУОМИЛА دغلمعامله *ниг.* дағал

ДАҒАЛМУОМИЛАГӢ دغلمعاملگی *ниг.* дағалӣ 1.

ДАҒАЛМУӢ دغلموى он ки мӯи ғафси дурушт дорад, он чи мӯяш дурушт аст.

ДАҒАЛОНА دغلانه ба таври дағал, бо дағалӣ, бо дуруштӣ: **дағалона гап задан**, **дағалона ҷавоб додан**.

ДАҒАЛПАШМ دغلپشم он чи пашми дурушту саҳт дорад; *муқоб.* маҳинпашм.

ДАҒАЛТАБИАТ دغلطبیعت одами табияташ дурушт, феълӣ хӯяш бад, тундмизоч.

ДАҒАР-БУҒУР دغربغر *гуфт.* ноҳамвор, носуф-

та; шахшӯл: **санги дағар-буғур, роҳи дағар-буғур.**

ДАҒ-ДАҒ دغ دغ *калимаи тақлиди овоз*, ки ҳолати ларзиши саҳти аъзон бадапро аз тарс ё сармои шадид ифода мекунад: **дағ-дағ ларзидан.**

ДАҒДАҒА *а.* دغدغه 1. тарс, бим; воҳима; **дағдаға кардан** таҳдид кардан; дӯғу пӯписа кардан. 2. *кит.* майлу хоҳиш, орзу, ҳавас; даъвои коре. 3. лофи зӯрӣ; калонгарӣ, ҳавобаландӣ; **тарки дағдаған зиндагонӣ кардан** *маҷ.* вафот кардан, мурдан.

ДАҒДАҒАДОР دغدغه دار 1. *ғуфт.* воҳиманок; бадвоҳима. 2. лофзан; ҳавобаланд, худписанд, худсито.

ДАҒДАҒАК دغدغه گ *бот.* гиёҳе аз чинси нахӯд, ки гулҳои зард дорад, дағдагон.

ДАҒДАҒОН دغدغان *ниг.* дағдағак.

ДАҒЕЧ دغيج *лаҳҷ.* занони бародарон нисбат ба якдигар, авсун.

ДАҒО دغا 1. макру фиреб, ҳила. 2. *маҷ.* одами қачбоз, қаллоб, фиребгар; **дӯғу дағо** таҳдид, дӯғу пӯписа.

ДАҒОБОЗ دغاباز *фиребгар, ҳилагар, қаллоб.*

ДАҒОБОЗӢ دغابازى *амали дағобоз; фиребгарӣ, ҳилагарӣ.*

ДАҒОПЕША دغاپيشه *кит., ниг.* дағобоз.

ДАД دد *кит.* ҳайвони ваҳшӣ аз даранда ва гайридаранда (*аз қабилӣ шер, паланг, гург ва ғ.*); *муқоб.* дом: **дому дад.**

ДАДА I دد *ниг.* дадо.

ДАДА II دد *ниг.* дад.

ДАДӢ ددى *дарандагӣ, дад будан.*

ДАДМАНИШ ددمنش *дарандаҳӯӣ, дорои хислати даранда.*

ДАДМАНИШОНА ددمنشانه *аз рӯи дарандаҳӯӣ ва ваҳшоният, ваҳшиёна.*

ДАДО ددو *ғуфт.* падар, додо, дада: **гадо бошад, дадо бошад** (*мақ.*).

ДАЖҒИМ دژغيم *ниг.* диҷхим.

ДАЖҒОЛ دژغال 1. омехтаи сангмайдаю хишт-пораҳои партови сохтмон, ки хангоми сементкорӣ истифода мебаранд. 2. боқимон-

дахон ангиштсанг баъд аз сӯхтани он.

ДАЖҒОЛБЕТОН دژغالبيتان *бетони сангресадор.*

ДАӢ دى *нӯҷ.* 1. моҳи даҳуми соли шамсӣ пас аз озар ва пеш аз баҳман (мутобиқ ба моҳи чадин тақвими бурҷӣ) аст, ки ба 22 декабр - 21 январ рост меояд ва мавсими шиддати сармои зимистон ҳисоб мешавад. 2. рӯзи ҳаштум, понздаҳум ва бисту сеюми ҳар моҳи шамсӣ дар солшумории форсиёни қадим. 3. зимистон.

ДАӢДУ ديدو *сақалту, ҳарзагард; оврагард: ча-вони дайду, боди дайду.*

ДАӢДУГӢ ديدوگى *ҳарзагардӣ, ҳарчогардӣ, оврагӣ.*

ДАӢДУЗАН ديدوزن *зани дайду, зани ҳарзагард; зани дӯстдорандаи дарбадаргардӣ.*

ДАӢЁН *а.* ديان *д.* мукофотдиҳанда; чазодиҳанда; қаҳркунанда; ҳисобгир (*сифати Худо*).

ДАӢЁР I *а.* ديار *кит.* 1. аҳли диёр; бошанда, сокин, истиқоматкунанда. 2. ҳар мавҷуди зинда, бавежа инсон, кас, шахс; касе.

ДАӢЁР II *а.* ديار *кит.* дайрнишин, сокини дайр, роҳиб.

ДАӢМАХ//ДАӢМОӢ ديمه//ديماه *моҳи дай; зимистон, сармо.*

ДАӢМОӢӢ ديماهى *мансуб ба даймоҳ; зимистонӣ; хунук, сард.*

ДАӢН *а.* دين 1. қарзе, ки мӯҳлати адои он муайян аст, қарзи мӯҳлатнок; қарз, вом. 2. *маҷ.* ҳар вазифае, ки адои он хатмист; **дайни шудан** собит шудан, исбот шудан (-и ягон кори нораво.).

ДАӢР *а.* دير *таър.* ҷои иқомат ва ибодати роҳибон, ибодатгоҳи оташпарастон ва насронӣён, савмаа; *ба истиллоҳ* олами инсонист; **дайри мугон** а) ибодатхонаи оташпарастон; оташкада; б) маҷлиси урафо ва авлиё (*дар тасаввуф*); в) *маҷ.* ҷои майнӯшӣ.

ДАӢРНИШИН ديرنشين *муқими дайр, дайёр; роҳиб, зоҳид.*

ДАӢӢИМ ديهيم *кит.* тоҷ, афсар; кулоҳи мурассаъ.

ДАӢӢИМДОР ديهيمدار *кит.* 1. тоҷдор. 2. *маҷ.* подшоҳ.

ДАЙЧУР *a.* ديجور *kit.* торикӣ, сиёҳӣ, зулмат; шаби дайчур шаби ниҳоят торик.

ДАЙЮС ديويس *ниг.* даюс.

ДАКАДАНГ دکدنگ *гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози мунтазам ба ҷосе задан ё расидани чизҳо; дак-дак. 2. *маҷ.* боҳашамат, бошукӯх, дабдабанок: иморати дакаданг, гунбази дакаданг.

ДАКАНГ دکنگ 1. як навъ турна, ки овози баланди бадвоҳима дорад. 2. чангӣ; чангара: мурғи даканг, хурӯси даканг.

ДАКАР-ДУКУР دکر دکر *ниг.* дукурдукур.

ДАК-ДАК دک دک *калимаи тақлиди* овози чарху галтаки қатораву ароба ҳангоми гардиш дар ҷохои ноҳамвор.

ДАККА دک зарба, садама, лат; **дакка хӯрдан** а) ба ҳам задани ду чиз, бархӯрдан ба чизе дар вақти ҳаракат; расидан ба ҷосе; б) дармондан (дар вақти хондан), забон гирифтани; в) *маҷ.* пешпо хӯрдан; ба ҳолати ногуворе афтодан; **◇ ба осмон (фалак) дакка задан** ба авҷи аъло расидан, ниҳоят баланд шудан (*-и овоз, дуд, чангу губор ва ғ.*).

ДАК دق садои бархӯрдани ду ҷисм, тақ; **дак-дак** садои такрорӣ задани чизе.

ДАК(К) I *a.* دق 1. кӯфтан, кӯбидан: **кӯфтани оҳангар**. 2. *маҷ.* садақаталабӣ, гадоӣ. 3. сарзаниш, маломат. 4. навъи матои нафиси румӣ ва мисрӣ, ки дар гузашта бисёр машхур будааст.

ДАК(К) II دق *гуфт.* сӯзон, тафсон, ниҳоят гарм: **офтоби дак; дақи офтоб** айни шиддати гармои офтоб.

ДАКЁНУС *ю.* دفيانوس 1. кӯтоҳшудаи номи ҳокими Рум Дақилатиёнус – Диэклетиан (284-305), ки ба катлу озори масеҳиён шӯҳрат ёфта буд. 2. *маҷ.* золим, ситамкор. 3. *маҷ.* кӯҳна, кӯҳнақолои аз қадим монда.

ДАКЁНУСИ دفيانوسӣ 1. ситамкорӣ, золимӣ. 2. кӯҳна, кӯҳнақолои аз давраҳои пешин монда.

ДАКИҚ *a.* دقيق 1. нозук, борик: **маъниҳои фалсафии дақиқ, фикрҳои дақиқ, мулоҳизаҳои дақиқ**. 2. аниқ, саҳеҳ, дуруст, беҳато: **тарозуи дақиқ**. 3. борикбин, нуктасанҷ; **дақиқгар**, бодикқат: **хонандаи дақиқ, нигоҳи дақиқ, на-**

зари дақиқ, чашми дақиқ; илмҳои дақиқ илмҳои, ки асоси риёзӣ доранд.

ДАКИҚА I *a.* دقيقه 1. воҳиди вақт, ки шастяки соатро ташкил медиҳад ва баробари шаст сония аст. 2. *нуч.* воҳиди паймоиши кунҷи ҳамвор, ки ба шастяки дараҷа, яъне аз шаст як ҳиссаи дараҷа баробар мебошад; **дақиқа ба дақиқа** бо мурури ҳар дақиқа; торафт.

ДАКИҚА II *a.* دقيقه *kit.* нуктаи борик, сухани пӯшидамаъноӣ нозук.

ДАКИҚАГАРД دقيقه گرد *ақрабаки* соат, ки дақиқаро нишон медиҳад.

ДАКИҚАГӢ دقيقگى *яқлаҳзагӣ*, баробари як дақиқа.

ДАКИҚАДОН دقيقه دان *kit.* борикбин, нозукфаҳм, донишманд.

ДАКИҚАЁБ دقيقه ياب *kit.* нуктасанҷ, борикбин.

ДАКИҚАЁБИ دقيقه يابى *kit.* борикбинӣ, нуктасанҷӣ.

ДАКИҚАН *a.* دقيقاً ба таври дақиқ, борикбинона.

ДАКИҚАСАНЧ دقيقه سنج *kit.* борикбин, зирак, доно, нуктасанҷ.

ДАКИҚАХӢ(Ӣ) دقيقه خوى (ى) *kit.* нозуктабъ.

ДАКИҚАШИНОС دقيقه شناس *kit.* он ки маврид ва тариқи иҷрои корро хуб медонад; нуктасанҷ, нозукфаҳм.

ДАКИҚАШУМОР دقيقه شمار 1. *ақрабаки* соат, ки дақиқаро нишон медиҳад. 2. *маҷ.* интизорӣ саҳт будан.

ДАКИҚАШУМОРӢ دقيقه شمارى *kit.* муштоқона интизорӣ кашидан, интизории муштоқона.

ДАКИҚБИН دقيق بين *борикбин*, зирак, доно.

ДАКИҚӢ دقيقى 1. дақиқ будан, аниқӣ, саҳеҳӣ. 2. дақиқкорӣ, диққаткорӣ, бодикқатӣ.

ДАКИҚКОР دقيق کار он ки дар иҷрои кор ба ҷузъиёт диққат медиҳад.

ДАКИҚКОРӢ دقيق کارى *дақиқкор* будан; диққат ба ҷузъиёти корҳо.

ДАКИҚКОРОНА دقيق کارانه бо диққат, бо дақиқназарӣ, борикбинона, мӯшикофона.

ДАКИҚНАЗАР دقيق نظر *бодикқат*, борикбин.

ДАКИҚНАЗАРОНА دقیق نظرانه аз рӯи дақиқназарӣ.

ДАКИҚОНА دقیقانه аз рӯи бодиккатӣ, дақиқбинона, дақиқназарона.

ДАҚҚОҚ *a.* دقاق *kit.* рахтшӯӣ, чомашӯӣ.

ДАҚҚОҚӢ دقاقӣ амал ва шугли даққоқ, чомашӯӣ, рахтшӯӣ.

ДАҚОИҚ *a.* دقاق *ч.* дақиқа; дақоик рондан нозукбаёни кардан.

ДАЛА I دله *kit.* ҳайвони ваҳшии гурбашаклест, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, қоқум.

ДАЛА II دله *тг.* далла.

ДАЛВ *a.* دلو 1. зарфи чармӣ ё филизӣ, ки бо он аз чоҳ об ё хок мекашанд, дӯл; сатил; муқ. дӯлча. 2. *иҷ.* номи бурчи ёздаҳум аз дувоздаҳ бурчи фалак. 3. моҳи ёздаҳум дар солшумории ҳичрии шамсӣ, ки вақти аз ин бурҷ гузаштани Офтобро ташкил медиҳад ва он ба 21 январ - 20 феврал рост меояд (*дар форсӣ ин моҳро баҳман мегӯянд*).

ДАЛЕЛ I *a.* دليل 1. ҳуҷҷат барои исботи чизе, бурҳон; асос: далели мантиқӣ, далели равшан. 2. чизе, ки ба чизе далолат мекунад, нишона, аломат; далели фанӣ бурҳоне, ки аз рӯи илму фан асоснок карда шудааст; далели шайъӣ ашёи ба ҷиноят алоқадор, ки барои исботи ҷиноят кумак мерасонад.

ДАЛЕЛ II *a.* دليل *kit.* раҳнамо, роҳнишондиханда, роҳбалад, роҳнамо.

ДАЛЕЛӢ دليلӣ 1. *марбут ба* далел; ҳуҷҷат будан, далел будан. 2. *маҷ.* раҳнамоӣ.

ДАЛЕЛНОК دليلناк он чи далел дорад, бодалел, асоснок.

ДАЛЕР دلير диловар, шучоъ, часур, шердил, нотарс; бочуръат; далер кардан касеро шердил кардан касеро, қуввати дил додан ба касе; далер шудан бебок шудан, чуръат пайдо кардан; худро далер гирифтан тарсро ба худ роҳ надодан; худро ба даст гирифтан.

ДАЛЕРВОР دليروار *маҷ.* густохона, бетарсу ваҳм.

ДАЛЕРӢ دليرӣ диловарӣ, шучоат, часорат; мардонагӣ, нотарсӣ, чуръат: далерию мардонагӣ нишон додан; далерӣ кардан (на-

мудан) а) шучоату мардонагӣ нишон додан; б) чуръат кардан ба коре.

ДАЛЕРОНА دليرانه 1. шучоатмандона, часуруна, нотарсона: далерона қадам гузоштан (задан), далерона ҷавоб додан, далерона чангидан. 2. хоси далерон, мардона: дасти далерона, рафтори далерона.

ДАЛҚ *a.* دلق 1. *kit.* хирқа, либоси пашмини дарвешон, либоси қаландарӣ. 2. *kit.* либоси кӯҳна ва жанда.

ДАЛҚПҶШ دلق پوش *kit.* 1. хирқапӯш, он ки ба тан далқ пӯшидааст. 2. *маҷ.* суфӣ.

ДАЛЛА دله зани даллол; зани маккору ҳилагаре, ки занони дигарро ба роҳи бад далолат мекунад; миёнарави робитаи мардону занон.

ДАЛЛАГӢ دلگӣ шугл ва амали далла; даллагӣ кардан занонро ба роҳи бад далолат кардан, дар байни занону мардон миёнаравӣ кардан.

ДАЛЛОК *a.* دلاک *kit.* 1. ходим дар ҳаммом, кисакаш. 2. устои сартарош.

ДАЛЛОКӢ دلاکӣ амал ва шугли даллок.

ДАЛЛОЛ *a.* دلال 1. восита дар байни фурӯшанда ва харидор (*асосан дар бозори мол*). 2. *kit.* роҳнамо.

ДАЛЛОЛА *a.* دلالة 1. зани миёнарав, хостгор. 2. зани маккоре, ки занони дигарро ба роҳи бад меандозад, далла.

ДАЛЛОЛАГӢ دلالة گӣ шуглу амали даллола.

ДАЛЛОЛӢ دلالتӣ мансуб ба даллол; шуглу амали даллол, миёнаравӣ дар байни фурӯшанда ва харидор.

ДАЛЛОЛОНА دلالانه ҳаққи хизмати даллол, ки ҳам харидор ва ҳам фурӯшанда медиҳанд, ширинкомаи даллолӣ.

ДАЛОИЛ *a.* دلالت *ч.* далел I.

ДАЛОЛ *a.* دلال 1. нозу карашма. 2. *дар тасаввуф* ҳолати беқарорӣ, ки аз шавқи бисёр солиқ ҳарчи дар дил дорад, ифшо мекунад.

ДАЛОЛАТ *a.* دلالت 1. роҳ нишон додан, роҳнамоӣ. 2. нишона, аломат; шаҳодат, гувоҳӣ; далолат кардан (намудан) а) роҳнамоӣ кардан, роҳ нишон додан; ташвиқ кардан (ба коре); б) шаҳодат (гувоҳӣ) додан (аз чизе), далел шудан (ба чизе).

ДАЛФИН *ю. دلفين* *ниг. делфин.*

дам *دم* *асоси замони ҳозира аз дамидан.*

ДАМ I *دم* 1. нафас; **дами касе гаштан (гардидан)** нафаси касе ба дарун афтидан; нафас гирифта натавонистан. 2. ҳаво, бод; пуф; **дами чизеро холӣ кардан** боди чизеро баровардан, ҳавои чизеро сар додан; **дами шикам** боди шикам, варами шикам. 3. фурсати як нафаскашӣ; фурсати андак, лаҳза, он; **дами вопасин (марг)** нафаси охирин, лаҳзаи пеш аз марг; **як дам андак вақт, лаҳзае.** 4. чуръа, култ. 5. тафс, гармӣ. 6. вақт, замон, ҳангом, гоҳ; **аз ҳамон дам аз ҳамон вақт, аз ҳамон замон, он хангом, он гоҳ: дар ин дам то ин дам; дами пирӣ** айёми пирӣ, даври пирӣ. 7. садо, овоз. 8. дамгаҳ, назд, наздик, канор ё паҳлӯи чизе: **дар дами дар (дарвоза), то дами дар гуселонидан; дар дами...** дар қисми пеши...; дар пеши...; **дами обро гирифтан** пеши обро банд кардан. 9. *маҷ.* афсун, сеҳр; куфу суф; эму алас: **даму афсун, даму нафас, эму дам (кардан); дам андохтан** *д.* афсун хондан, куфу суф кардан. 10. *маҷ.* хомӯш, сокит; ором; хап, чим; **дам истодан** хомӯш истодан; орому беҳаракат истодан, наҷунбида истодан; **дам нишастан** *ниг.* дам истодан; **дам шудан** ором (хомӯш, чим) шудан; **даме ки...** ҳангоме ки..., вақте ки...; **дар як дам дар як он, дар як лаҳза; фавран, дарҳол, ҳамин замон; бо як дам кашидан** ба як хӯрт кашидан, якбора нӯшидан (*мас.*, як пиёла чойро); **дам дамидан** а) бод додан (*-и ангишт*) барои шукуфондан (*дар кӯраи оҳангарӣ*); пуф кардан (*барои даргирондан ё хомӯш кардани оташу чароғ*); б) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан; **дам кардан** а) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан (пуф кардан); б) варама кардан, бод овардан (*-и шикам*); в) банд кардан, гирифтани пеши роҳи обро; г) болои оши палавро пас аз обкаш кардани биринҷ бо зарфе пӯшида муддате рӯи ҳарорати паст нигоҳ доштан (*барои дар буги худ пухтани он*); *д* **дами гарм** хӯроки гарми обакӣ; **дами дарун** а) хомӯш, сокит; хап, чим; б) *гуфт.* дамдуд, хаппак; камгап; **дами сард киноя аз охи пурдарди навмедона; дами субх** аввали субх, саҳаргоҳ, субҳидам; **дам ба дам** а) ҳар замон; дамодам, пайихам, беист; зуд-зуд, тез-тез; б) торафт, дақиқа ба дақиқа, соат ба соат; **дам гирифтани** истироҳат кардан

дар байни қор, мондагии худро баровардан; танаффус кардан; **дам даркашидан** *ниг.* дам кашидан; **дам додан** а) нафасро гардондан, нафасгириро мушқил кардан, хафақунанда шудан (*-и ҳаво*); б) истироҳат кунондан, танаффус додан, ором гузоштан (*мас.*, *ҳайвонро аз қор, заминро аз кишти паёнай*); в) фиреб додан, фирефтани; **дам задан II дам аз чизе задан** сухан рондан, гап задан (*аз хусуси чизе*); **дам кашидан** фуру бурдан, фуру додан; ҳарисона нӯшидан; **дам овардани гӯшт** андак бӯи бад пайдо кардани гӯшт (*дар натиҷаи вайрон шудан*); **дам(ро) рост кардан** нафасгириро мӯътадил кардан, мӯътадил нафас гирифтани; андак дам гирифтани; **дам хӯрдан** а) пухта тайёр шудани ош (*баъди дам кардан*); б) мувофиқи таъб шудани чой баъди ба чойник рехта муддате дар назди ё рӯи оташ бо-лояшро пӯшида нигоҳ доштани он; **дам шудани об** (чамъ шуда) бардошта шудани сатҳи об; **дам хот кардан** *лаҳҷ.*, *ниг.* дам рост кардан; **дами беғам задан** лаҳзае аз ғаму ташвиши зиндагӣ осуда будан; хушвақтӣ кардан, вақтчоқӣ намудан; **дами касеро паст кардан** *маҷ.* шасти касеро гардондан; **дами касе ба дарун афтодан (задан)** ба эроди касе чизе гуфта натавонистан; хомӯш шуда мондан; **дами шамол гаштан** шиддати вазиши бод паст шудан; **чой дам кардан** оби чӯшро болои чойи хушк ба зарфе рехта чой тайёр кардан; **ҳаво дам шудан** хафақунанда шудани ҳаво (*ба сабаби гармии зиёд, навзидани бод ва пайдо шудани губор*); **дам ғанимат донистан** ба кадри вақт расидан, вақтро ганимат шумурдан.

ДАМ II *دم* анбони чармине, ки оҳангарон ба воситаи он барои шукуфонидани ангишт ба кӯра бод мефиристанд: **дами оҳангарӣ.**

ДАМ III *دم* қисми тези ҳар асбоби буранда: **дами корд (каланд, тег, шамшер); корди дамаш баргашта** корди кунд; *д* аз дами тег (*ё шамшер*) гузарондан куштан, нобуд кардан бо тег ё шамшер; **дами табарро пахта гирифтани** дар баробари ҳашму ғазаб мулоим будан, бо гардани ҳам зӯриро таҳаммул кардан.

ДАМ IV *а. دم* *кит.*, *ниг.* хун.

ДАМА I *دمه* лабаи корд, тег ё шамшер.

ДАМА II *دمه* *ниг.* дам II.

ДАМ

ДАМА III *دمه* шамоли сахт ва хулуки барфомехта, бӯрон.

ДАМАВИМИЗОЧ *دمويمزاج* он ки мизочаш гарм аст, гарммизоч.

ДАМАВӢ *ا.* *دموى* мансуб ба дам IV; хунӣ; мизочи гарм, ки дар он хун дар мизоч бартарӣ дорад.

ДАМАН *دمن* доманаи кӯҳ, кӯҳдоман: **дашту даман**, кӯху даман.

ДАМАНДА *دمنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз дамидан*. 2. *ниг. дамон* 2, 3.

ДАМБАЛ *دمبل* *лаҳҷ.* фарбеҳ; лаванд; **аз дамбали кундрав логари даваид бехтар аст** (*зарб.*).

ДАМБАЛӢ *دمبلى* *лаҳҷ.* фарбеҳӣ; лавандӣ.

ДАМБАР-ДАМБУР *دميردمبر* *калимаи тақлиди* овози беист ва бетартибона задани нақораю доира ё кӯфтани дару дарвоза *ва г.*

ДАМБАСТА *دمبسته* 1. хомӯш, сокит. 2. *лаҷ.* хайрон, саргардон; дармонда.

ДАМБУҚ *دمبوق* *лаҳҷ.* фарбеҳи безеб.

ДАМГАР *دمگر* коргаре, ки дадро пахш карда, кӯраи оҳангариро дармегиронад.

ДАМГАҲ *دمگه* 1. назд, наздик, пеш; канор ва паҳлуи чизе: **дар дамгаҳи дар** (дарвоза), **дар дамгаҳи заминкан**; дамгаҳи кӯча ҷои саршавии кӯча, сари кӯча. 2. чукурчае, ки дар сари дилу поёни қабурғаҳо воқеъ аст.

ДАМГИР *دمگير* 1. гирандаи роҳи нафас, душворкунандаи нафаскашӣ; **ҳавои дамгир** ҳавои гарми нафасгиранда. 2. дастмоле, ки бо он болои ошро вақти дам кардан мепӯшонанд: **дамгири дег**.

ДАМГИРИФТА *دمگرفته* *гуфт.* истироҳаткарда; **шаҳси дамгирифта** шаҳси аз дамгирӣ омада, истироҳаткарда.

ДАМГИРӢ *دمگيري* танаффус дар қору машгулият; истироҳат: **вақти дамгирӣ**; **рӯзи дамгирӣ** рӯзи фориг аз қору машгулият, рӯзи таътил, рӯзи истироҳат.

ДАМГОҲ *دمگاه* *кит.* 1. ҷои дамидани ҳаво ё ҷои нафаскашӣ. 2. оташгоҳ, кӯра.

ДАМДАМА I *دمدمه* 1. мақру фиреб, хила. 2. овози гулгулаи духул ва нақора. 3. овоза, гапу калоча.

калоча.

ДАМДАМА II *دمدمه* *кит.* 1. хашм, газаб, қаҳр. 2. изтироб, воҳима.

ДАМДАМАКӢ *دمدمكى* *гуфт.* 1. дам гирифта-дам гирифта, бо навбат. 2. хомӯшона; бе овоза, махфиёна.

ДАМДОР *دمدار* 1. дорои ҳавои дам, гарм; **таххонаи дамдор** таххонаи ҳавояш даму гарм. 2. дорои тавоноии зиёд нигоҳ доштани нафас дар зерӣ об.

ДАМДУЗД *دمدزد* камгап, дами дарун, хапак; одами доное, ки хангоми гуфтугӯи қасон рамузгирона хомӯш мешинад, шахси сокит.

ДАМДУЗДӢ *دمدزدى* камгапӣ, хапак будан, хомӯшӣ.

ДАМДУЗДОНА *دمدزدانه* аз рӯи камгапӣ, хомӯшона.

ДАМИДА *دميده* *сифати феълии замони гузашта аз дамидан* I, II.

ДАМИДАГӢ *دميدگى* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дамидан* I, II. 2. варам, бод, гуррӣ. 3. ҳар чизи ба рӯю бадан баромада (*аз қабилӣ гармича*).

ДАМИДАН I *دميدن* 1. вазидан. 2. бод фирисотодан бо нафаси худ (*мас., ба най*), пуф кардан; бод додан бо дами оҳангарӣ. 3. варам кардан. 4. *д.* дам андохтан, афсун хондан, куфу суф кардан.

ДАМИДАН II *دميدن* 1. сабзидан, рӯидан, якбора ва саросар аз замин баромадан (-и сабза, лoла *ва г.*). 2. баланд шудани ҳар чиз аз ҳолати аслиаш: **дамидани об**, **дамидани хамир**, **дамидани шир** (*вақти ба ҷӯш омадан*). 3. зада баромадан, дар рӯю бадан пайдо шудан (-и гармбод, мурғак, сурхакон *ва г.*). 4. баромадан, тулӯъ кардан (-и офтоб); пайдо шудан, намудор гаштан: **дамидани сурхӣ ба рӯӣ**, **дамидани мурғак дар бадани касе**; **сапеда дамидан** // **субҳ дамидан** сафед шудани рӯз, расидани сахар; **рӯҳ дамидан** рӯҳ бахшидан, ҷон бахшидан; **ҷон дамидан** а) ҷон бахшидан; қувваи тоза бахшидан; б) ҷон даромадан; аломати ҳаёт зоҳир шудан.

ДАМИШ *دمش* *исми феълӣ аз дамидан*; 1. вазиш: **дамиши бод**. 2. варам; баланд шудан; **дамиши шикам**, **дамиши об**.

ДАМКАРДА دم کرده 1. сифати феълии замони гузашта аз дам кардан; дамкарда, чизе, ки дам карда шудааст. 2. чое, ки бар асари харорати баланди хаво ва бухори об он чо нафасгирӣ мушқил аст.

ДАМКАРДАГӢ دم کردگی шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дамкарда.

ДАМКАРДАӢ دم کردنی сифати феълии замони оянда аз дам кардан; он чи бо роҳи дам кардан омода мешавад, қобили дам кардан, дампазир.

ДАМКАШ دم کش кит. ҳамсуруд, он ки дар суруд хондан ба хонандаи дигаре ҳамовозӣ мекунад; хофиз, сароянда.

ДАМЛАМА دلمه таоми дампухт, ки аз гӯшти равғандор ва сабзавоту кабудихо тайёр карда шудааст.

ДАМОБА دم آبه оби дар банди чӯй ё дарё чамъомада, ки бо кушодани дами об чӯш зада поён меравад.

ДАМОДАМ دمام дам ба дам, ҳар замон; пай дар пай, паёпай, беист.

ДАМОЛУДА دم آلوده кит. хунолуд, оғушта ба хун, хунин.

ДАМОМА دمامе кит. 1. нақора, духул. 2. карнайи хурд, нафир.

дамон دمان феъли ҳол ва сифати феълӣ аз дамидан I, II.

ДАМОН دمان 1. вазон, вазанда: боди дамон. 2. пурчӯшу хурӯш, хурӯшон, пуртуғён: баҳри дамон. 3. маҷ. гуранда, наъразананда, маст: нили дамон.

ДАМОНДАН دماندن тарзи бавоситаи дамидан; сабзондан, рӯёндан, баровардан.

ДАМОСАТ ا. دماثت кит. нармхӯй, мулоимтабиатӣ.

ДАМПАЗ دم پز гизое, ки рӯи оташи паст дар буғи худ пухта мешавад: гӯшти дампаз.

ДАМПУХТ دم پخت тиг. дампаз.

ДАМПУХТА دم پخته ниг. дампаз.

ДАМПУХТАГӢ دم پختگی дампухта будан, дар буғ пухташуда.

ДАМСАРД دم سرد 1. дорои ҳавои сард; сард-

мизоч. 2. маҷ. он ки гуфтору рафтори хунук ва нохушојанд дорад.

ДАМСОЗ دمساز 1. ҳамдам, мӯнис; рафиқи ҳамроз; рафиқи дамсоз рафиқи шафик, ёри ҷонӣ. 2. мувофик, мусоид. 3. кит. он ки дар сурудхонӣ ба дигаре ҳамроҳ мешавад, ҳамовоз, дамкаш.

ДАМСОЗӢ دمسازی 1. ҳамдамӣ, мӯнисӣ; ҳамсӯхбатӣ. 2. мувофикат, мусоидат. 3. кит. ҳамовозӣ.

ДАМТАБАҚ دمطبق табақ барои дам кардани оши палав.

ДАМТЕЗ دم تيز нӯгтез, буранда.

ДАМХӢР دمخور 1. он ки ба эрод ё пичинги одамон эътироз намекунад. 2. маҷ. ҳамнишин ва ҳамсӯхбат.

ДАМХӢРДА دمخوره сифати феълии замони гузашта аз дам хӯрдан; ҷойи дамхӯрда ҷойе, ки дар натиҷаи муддате гарм нигоҳ доштан (пас аз дам кардан) рангу мазааш баромадааст; замини дамхӯрда замини киштнокарда, замини барои қувват гирифтан як-ду сол нокиштамонда.

ДАМҲОТКАРДА دم هات کرده лаҳҷ., сифати феълии замони гузашта аз дам хот кардан; дамгирифта.

ДАМӢ ا. دمع кит. 1. оби дида, ашк, сиришк. 2. тиб. бемории обравии чашм.

ДАН(Н) ا. دن кит. хуми дарози борик.

ДАНА دنه кит. шодиву нишот; хушхӯлӣ.

ДАНГ I دنگ кит. 1. гич, саргашта, гаранг, беҳуш; ҳайрон. 2. аблах, аҳмақ. 3. танбал.

ДАНГ II دنگ садо ва овози таниндор, ки аз бархӯрдани ду чизи сахти оҳанӣ ва ғ. бо ҳамдигар пайдо мешавад.

ДАНГ III دنگ василае барои кӯбидани шолӣ барои ҷудо кардани биринҷ, абзори шолӣкӯб.

ДАНГАЛ دنگل тиг. калтак.

ДАНГАР-ДАНГАР دنگردنگر калмаи тақлиди овози пайиҳам бархӯрдани чизҳои филизӣ (аз қабиле табаку тағора).

ДАНГ-ДАНГ دنگدنگ калмаи тақлиди овози

ДАН

пайиҳами занги соат, зангӯла.

ДАНГИЛ دنگل *kit.* аҳмақ, аблах, нодон.

ДАНГӢ دنگي *kit.* беҳабарӣ, беҳушӣ; нодонӣ.

ДАНГОНА دنگانه гаштак, ҳарифона, донгона.

ДАНГОСА دنگاسه *лаҳҷ.* танбал, бекору беор, лаванд, коҳил.

ДАНГОСАГӢ دنگاسگي *лаҳҷ.* танбалӣ, лавандӣ, коҳилӣ.

ДАНД I دند *kit.* 1. аҳмақ, аблах, нодон. 2. дузд. 3. чизе, ки даҳани инсонро хушк мекунад ва меафшурад; дандонбар (*аз қабилӣ хурмоӣ хом, санчид...*).

ДАНД II دند *kit.* донаи меваи беданчири чинӣ, ки монанди писта буда, хусусияти дармонӣ дорад.

ДАНДА I دنده *kit.* устухони қабурға.

ДАНДА II دنده 1. дандона. 2. ҳар як аз дувоздаҳ ҷуфти устухони баланд ва қавсшакли сутунмӯҳраи мӯҳрадорон. 3. ҳар як аз дандонаҳои чархзананда дар қисмати муҳаррики мошин, ки ба он суръати муносиб медиҳад.

ДАНДАНА *a.* دندنه *kit.* оҳиста ва зерӣ лаб суҳан гуфтан.

ДАНДОН دندان 1. узви устухонӣ дар даҳони инсон ва ҳайвонот, ки вазиған хойида хӯрдани хӯрок ва газиданро иҷро мекунад: **дандини ашк**, **дандини курсӣ**, **дандини сунъӣ**, **дандини тилло**; дар ноомади қор шиша сандон шиканад, атола дандон (*зарб.*). 2. *ниг.* **дандона**; **дандини ширӣ** дандони инсон (20 адад), ки дар ҳафтсолагӣ ба тадриҷ меафтад ва ба ҷои он 32 дандини дигар мебарояд; **боби дандон а)** дандонгузар; **б)** *мач.* безӯр, камқувват; ба осонӣ ҷавидашаванда; **дандон задан а)** газидан бо дандон; **б)** *мач.* сухани нештардор гуфтан; маломат қардан; **дандон хойидан // дандон сойидан** дандонҳоро ба ҳам сойидан, дандонҳоро ба ҳам сойиш дода садо баровардан (*аз гояти хашму газаб*); **◇ дандон доштан** ба касе душманӣ доштан, ғараз доштан ба касе; **дандини касе газ-газ шудан** саҳт хашмгин шудан, ниҳоят ба газаб омадан; **дандон гиз қардан** *лаҳҷ.* дандон нишон додан, газаб зоҳир намудан; тамасхур қардан; **дандон тез қардан а)** дандон ба газидан омода намудан; кина варзидан; **б)**

да намудан; кина варзидан; **б)** тамаъ қардан; **дандон ба дандон мондан** (**ниҳодан, гузоштан**) тоб овардан ба саҳтне, сабр қардан, бардошт қардан; **бо дандону нохун ҷангидан** то охири имконияту қувва ҷангидан.

ДАНДОНА دندانه 1. қисми қатори дандонмонанди баъзе асбобҳо: **дандонаи арра**, **дандонаи мола**, **дандонаи шона**. 2. қисми болоии дандоншакли деворҳои қалъа ва қаср, кунгура. 3. қисми кунгурашакли баъзе ҳарфҳои алифбои арабӣ.

ДАНДОНАБУРӢ دندانه بري буридани дандонаҳо дар ҷӯб ё филиз ба воситаи абзорҳои устакорӣ ё дастгоҳҳои дандонабури.

ДАНДОНАДОР دندانه دار 1. дорои **дандона 1**; **ҷарҳи дандонадор** *тех.* ҷарҳи дорои дандонаҳои давродавр, ки барои ба гардиш овардани ҷарҳ, тир ё ягон қисми дигари олотии механикӣ хизмат мекунад. 2. кунгурадор: **девори дандонадор**.

ДАНДОНАКАШӢ دندانه كشي: **дандонакашӣ қардан** *ниг.* **дандонамола қардан**.

ДАНДОНАМОЛА دندانه ماله **сихмола**; **дандонамола қардан** сихмола ронда шикастани кулӯҳҳо ва нарму ҳамвор қардани замини шудгоршуда пеш аз кишт.

ДАНДОНБАР دندان بر 1. дандон кундкунанда (*оид ба чизҳои турш*); данд, зумухт. 2. *мач.* қасддор; **дандонбар шудан** қасддор шудан ба касе.

ДАНДОНГИР دندان گير 1. он чи ба дандон меояд. 2. *мач.* боарзиш, қимат, гаронбаҳо. 3. газанда (*аз қабилӣ хар ва сағ*).

ДАНДОНГУЗАР دندان گذر ҳар чизи мулоим, ки зӯри дандон ба он мерасад (*барои хоидану газидан*).

ДАНДОНДАРД دندان درد дарди дандон, беморӣҳои дандони инсон.

ДАНДОНДАРОЗ دندان دراز 1. дорои дандонҳои дароз. 2. *kit.*, *мач.* ҳарис, чашмгурусна.

ДАНДОНДОР دندان دار дорои дандон, дандондошта.

ДАНДОНЗАД دندان زد чизи дандони касе расида; саркут.

ДАНДОНЗАӢ دندان زني 1. *исми амал аз дандон*

задан. 2. *мач.* якдигарро хоидан, нештар расонидан.

ДАНДОНӢ دندانی 1. *марбут ба дандон.* 2. **овози дандонӢ** овозе, ки бо қарор гирифтани нӯги забон дар пушти дандонҳои пеш пайдо мешавад, монанди «т» ва «д».

ДАНДОНКАН دندان کن *мач.* он ки шугли ӯ кандани дандони иллатӣ аст: **духтури дандонкан.**

ДАНДОНКОВ(АК) دندان کاو // دندان کاوک *ниг.* дандонхилол.

ДАНДОНМОЛА دندان ماله *ниг.* дандонамола.

ДАНДОННАМО دندان نما 1. дандонро намоёнкунанда, дандонро нишондиханда; **табассуми дандоннамо** тавре табассум кардан, ки дандонҳо намоён шаванд; 2. *мач.* хашмгин.

ДАНДОННОГУЗАР دندان ناگذر 1. саҳт, зӯри дандон намерасидагӣ. 2. *мач.* душворфаҳм; *муқ.* дандоншикан 3.

ДАНДОНПИЗИШК دندان پزشکی *нав.* духтури дандон.

ДАНДОНПИЗИШКӢ دندان پزشکی 1. *тиб.* яке аз риштаҳои илми тиб, ки ба таҳқиқ, дармон ва пешгирии бемориҳои дандон машғул аст. 2. *марбут ба корҳое,* ки дандонпизишк анҷом медиҳад. 3. *чой ва маҳалли кори дандонпизишк.*

ДАНДОНРЕХТА دندان ریخته он ки дандонҳояш рехта бошад, бедандон.

ДАНДОНСАДАФ دندان صدف *ниг.* садафданон.

ДАНДОНСАФЕД دندان سفید 1. он ки дандонҳои ӯ бисёр сафед аст. 2. *мач.* хандон, хушҳол.

ДАНДОНСОЗ دندان ساز он ки дандони ориятӣ месозад, созандаи дандонҳои сунъӣ: **духтури дандонсоз, техники дандонсоз.**

ДАНДОНСОЗӢ دندان سازی 1. сохтани дандонҳои сунъӣ. 2. шуглу амали дандонсоз.

ДАНДОНТИЛ(Л)О دندان طلا دورон дандони тил(л)о.

ДАНДОНХИЛОЛ دندان خلال чӯбчаи махсус барои кофта тоза кардани байни дандонҳо, дандонхилол.

ДАНДОНХОӢ دندان خای он чи ё он ки дандон-

хояшро аз ғояти хашм ба ҳам месояд.

ДАНДОНХОЯК دندان خایک чизе, ки дар вақти дандон баровардани кӯдак барои хойидан ба вай медиҳанд.

ДАНДОНШИКАН دندان شکن 1. бисёр саҳт, маҳкам, қоқ (*дар бораи хӯрок*). 2. *мач.* бисёр сард, хеле хунук (*доир ба об ва нӯшоқиҳои дигар*): **оби хунуки дандоншикан; майи дандоншикан** шароби таъсираш зиёд, майи олисифат, бодаи дараҷаи оӣ. 3. *мач.* душвор, мушқил; душворфаҳм: **муаммон дандоншикан.** 4. бисёр қимат, гарон (*оид ба нарх*).

ДАНДОНШӢӢ دندان شوئی шустанӣ дандон.

ДАНДОНШӢӢЯК دندان شویک мисвок барои шустан ва покӣза кардани дандонҳо.

ДАНИДАН دندین *кит.* хиромидан, хушҳолона қадам задан, шодона давидан.

ДАНИ ا. دنی *кит.* нокас, фурӯмоя, дун, паст, сифла, разил: **дунӣи данӣ, хасми данӣ.**

ДАНОН دنان *кит.* 1. *феъли ҳол аз данидан.* 2. хушҳол шудан.

ДАОВӢ ا. دعاوی ч. даъво.

дар در *асоси замони ҳозира аз даридан.*

дар- در *пешванд, ки бо мақсади ифодаи тобишҳои маъноӣ дар аввали баъзе феълҳои меояд:* **даркашидан, даргузаштан, даррабудан ва ғ.**

ДАР I در 1. табақи аз тахта, оҳан *ва ғ.* сохташуда барои пӯшондани даромадгоҳи хона, ҳавлӣ, хайма, кабинаи автомобил, ҳавопаймо *ва ғ.*; қисми кушодаю пӯшидашавандаи сандук, чевон *ва ғ.*: **дари баромад, дари даромад, дари дутабақа (ё яктабақа).** 2. даргоҳ, хонаи одамони баобрӯ ва эътиборнок; **саги дари хона** саги даргоҳ. 3. *нум.* дар шумораи хонаю ҳавлӣ: **як дар хона, даҳ дар хучра...** 4. боб, бобат, хусус; **аз ҳар дар** аз ҳар боб, аз ҳар хусус; **дари ид** рӯзҳои пеш аз ид; арафаи ид; **дар ба дар** аз ин дар ба он дар (гаштан); аз ин хонадон ба он хонадон (гаштан); *муқ.* **дарбадар; дару бом // бому дар киноя аз манзилҳо, хонаҳо; дару девор** ҳама ҷои иморат; ҳамаи биноҳо; **дар бастан ба (бар) рӯи касе** ба касе рӯи хуш надодан; пеши роҳи касеро гирифтан; **дари касеро кӯфтан** ба хонадони касе омадан (*бо илтимосе ё эҳтиёҷе*); **хоки дари ҷоеро рӯфтан** хизмати ҷоеро иҷро

кардан; дар хизмати чое (касе) будан; дар **гӯй**, девор мегӯяд одами бефаҳму фаросат аст; **дара** (дарро) **задам**, девор **кафид гуфт**. хангоми ҷавоби номувофику бемавқеъ додани касе ё акси кореро кардани касе мегӯянд; **агар бемор дуруст шуданӣ бошад**, **табиб ба дари хона меояд** (зарб.) дар мавриди нохост омада мондан ё пайдо шудани шахс ё ягон чизи ба он саҳт эҳтиёҷдошта гуфта мешавад; **як дари баста**, **сад дари кушода** (зарб.) ин чо набошад, чои дигар; ин кас набошад, каси дигар (дар мавриди дар чое ё аз касе ҳосил на-шудани мақсад ва ба чоӣ ё шахси дигар умедворӣ доштан гуфта мешавад).

ДАР II در пешоянд 1. чои воқеъ шудани ашё (дар даруни ё ҳудуди мавзее) ва маҳалли ба вуқӯъ пайвастанани амалро нишон медиҳад, андар: дар **лаби чӯй**, дар **пахлуи миз**, дар **рӯи миз**. 2. сӯи равона шудани амалро ифода мекунад, ба. 3. замон ва хангоми ба вуқӯъ омадани амалро ифода мекунад: дар **аснон** (сӯхбат), дар **айёми** (ҷавонӣ), дар **вақти** (зиндагии касе), дар **бачагӣ**, дар **пиронсолӣ**, дар **охири моҳ**, дар **рӯзҳои тобистон**; дар **оянда минбаъд**; дар **як дақиқа** а) дар зарфи як дақиқа; б) зуд, ба тезӣ; 4. дар ҳолате воқеъ будан ё дар вазъияте гузаштани ҳодисаеро ифода мекунад: дар **хоб...**, дар **азобу роҳат шарикӣ касе будан**. 5. соҳаи фаъолият ва машғулияти шахсро нишон медиҳад. 6. пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад: дар **шоҳмотбозӣ ҳамто надошт**. 6. пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад: **гулҳо дар шукуфтан аст...** 7. дар ҳайати як гурӯҳ феълҳои таркибӣ меояд: дар **воҳима мондан**, дар **ғазаб шудан** (омадан), дар **ларза андохтан**, дар **хайрат гузоштан**, дар **хайрат мондан**, дар **ташвиш мондан**: дар **ҳичолат мондан**; дар **бадали...** дар **ивази...**, ба **ивази...**; дар **болои...** а) дар хусуси..., дар **бораи...**; б) дар айни..., дар хангоми..., дар **аснои...**, дар **ҳини...**; дар **масофан...**//дар **масофати...** ба **фосилаи...**, ба **дурии...**; дар **назди...**, дар **пеши...** дар **қарбни...**; дар **пайи...** бо **нияти...**, дар **садади...**; дар **сари...** а) дар **болои...**, **болои...**: дар **сари кӯҳ**; б) **назди...**, **канори...**: дар **сари чашма**; в) дар **роҳбарии...**, дар **роҳбарияти...**; дар **сурати...** а) ба **шакли...**;

ҳамчун...; б) ба мавриди...; дар **гояги...** ба **дараҷан баланди...**; дар **гояги зебой**; дар **қатори...** **баробари...**; **мисли...**, **монанди...**; дар **ҳаққи...** а) дар **бораи...**, дар **хусуси...**, **онд ба...**; б) **бахшида ба...**; ба **ифтихори...**; дар **амал амалан**, **ҳақиқатан**; дар **воқеъ ҳақиқатан**, **воқеан**; дар **бар гирифтан** а) дар **худ доштан**, **иборат будан**, **шомил будан**, **ховии чизе будан**; б) **фаро гирифтан**.

ДАРА I دره водии танги воқеъ дар байни ду кӯҳҳо ё силсилаи кӯҳҳо: **дараи Варзоб**, **дараи Пули Сангин**, **дараи Ниҳон**, **дараи Рашт**.

ДАРА II دره кит. шикамбаи чорпоёни хонагӣ.

дарав درو асоси феъли замони ҳозира аз **даравидан**.

ДАРАВ درو бо дос ё мошин буридани алаф, пояи ҷаву гандум ва ғ. аз киштзор ва марғзор: **вақти дарав**, **дарави дуҷоми юнучка**, **даравкардан**, **ба дарав даромадан**; **мошини дарав** механизми махсуси даравкунандаи алаф, ҷаву гандум ва ғ.

ДАРАВГАР دروگر он ки бо дос ё мошин алаф ва ғалла медавад, даравкунанда.

ДАРАВГАРӢ دروگرӣ дарав кардан, даравидан; амали даравгар.

ДАРАВИДАН درويدن аз бех буридани алафу ғалла бо досу мошин аз киштзор, дарав кардан; ◊ аз **болои шугур алаф даравидан гуфт**. манманӣ кардан, лоф задан дар иҷрои коре (**беҳабар аз душвории он**).

ДАРАК I درک 1. хабар, огоҳӣ; **дарак надоштан** аз чизе беҳабар будан аз чизе. 2. маҷ. нишона, асари чизе; **дарак додан** аз чизе, **касе //дараки чизе ё касеро додан** хабар додан аз чои чизе ё касе; **дарак ёфтан** аз чизе, **касе // дараки чизе ё касеро ёфтан** а) аз (дар) кучо будани чизе ё касе огоҳ шудан б) нишонаи чизе ё касеро пайдо кардан; **дарак нашудан** аз **касе**, **чизе** бедарак шудан, беному нишон шудани касе ё чизе; ◊ аз **ҳар дарак** аз ҳар хусус, дар **бораи ҳар чиз**; **беному дарак шудан** беному нишон шудан; **номаълум гоиб шудан**, **нест шуда рафтан**; **дарак кардан** **чустучӯ кардан**, **сурог кардан**; **пурсидан**.

ДАРАК II درک ниг. дарча.

ДАРАК III a. درک 1. д. яке аз табақаҳои чаҳан-

нам; поинтариш табакаи чаханнам. 2. *мач.* чои бисёр нохушоянд.

ДАРАҚ-ДАРАҚ درق درق: **дарақ-дарақ ларзидан** *гумт.* бо тамоми бадан ларзидан, сахт ларзидан (*аз шиддати сармо, вараҷа, ҳаяҷон ва ғ.*).

ДАРАҚҚОС درقاس: **дараққос зада ларзидан** *ниг.* **дарақ-дарақ (дарақ-дарақ ларзидан).**

ДАРАНГ I درنگ 1. ист, таваққуф; таъхир, дермонӣ. 2. сустӣ, оҳистагӣ; *муқоб.* **шитоб; даранг кардан** а) таъхир кардан, дер мондан; б) сустӣ (кохилӣ) кардан.

ДАРАНГ II درنگ *лаҳҷ.*, *шиг.* дӯғ (дӯғу даранг).

ДАРАНГАС//ДАРАНГОС درنگاس//درنگاس *ниг.* **даранг-даранг; дарангас-дарангас задан** садон дарангдаранг баровардан.

ДАРАНГ-ДАРАНГ درنگ درنگ *калимаи тақлиди* овози ба ҳам задани чизҳои калони филизӣ; садои тори соз ва нақора.

ДАРАНГИДАРАНГ درنگ درنگ садо ва овози пайдарпайи даранг.

ДАРАНГӢ درنگي 1. *кит.* побарҷо, устувор, бо сабот. 2. *мач.* танбалӣ, сусткорӣ.

ДАРАНГПЕША درنگ پيشه *кит.* оҳистакор; *муқоб.* **шитобкор.**

ДАРАНДА درنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира* аз даридан; даронанда; **бурандаю даранда** ботадбир, гапдон, кордон (*оид ба зан*). 2. *мач.* ҳайвони ваҳшии хунхор; **даррандаю чаранда** ҳайвоноти ваҳшии хунхор ва алафхор.

ДАРАНДАВОР درنده وار мисли даранда, дарандасон, ваҳшиёна.

ДАРАНДАГӢ درندگي кирдору рафтори хоси даранда, ваҳшигӣ, ваҳшигарӣ, ваҳшоният.

ДАРАНДОХТАН درانداختن 1. сохтан, бунёд кардан. 2. ба миён гузоштан, матраҳ кардан; **аз по(и) дарандохтан** галтондан, афтондан, сарнагун кардан.

ДАРАНДУДАН دراندودن *кит.* молидан, андовидан, андова кардан.

ДАРАФЗУДАН درافزودن 1. афзудан, афзун шудан, зиёд гаштан. 2. афзун намудан, зиёд кардан.

ДАРАФКАНДАН درافكندن 1. андохтан; рехтан. 2. берун кардан; афшондан; пошидан.

ДАРАФРӢХТАН درافروختن **барафрӯхтан, афрӯхтан.**

ДАРАФТОДАН//ДАРАФТИДАН

1. афтидан, ғалтидан; **ба чанголи касе дарафтодан** ба дасти касе гирифтор шудан, ба дасти касе афтодан. 2. чангу чидол кардан бо касе, даст ба гиребон шудан; часпидан ба касе, часпу талош кардан: **ба касе дарафтодан, бо ҳам дарафтодан.**

ДАРАФШ درفش *ниг.* **дирафш.**

ДАРАФШОНДАН درافشاندن афшондан.

ДАРАХТ درخت растании дарозумре, ки дорои реша, тана, шоҳу барг ва гоҳо мева аст, шаҷар: **дарахти мевадор, дарахти бесамар (сояафкан), дарахти себ, дарахти тут; долу дарахт** *ниг.* дол; **дарахт дар як чо месабзад (мақ.)** ҳар як кор сабру таҳаммул ва устувориро талаб мекунад; **то шамол набошад, шоҳи дарахт намечунбад (мақ.)** ҳеч чиз бе сабаб намешавад, ҳар як кор сабабе дорад.

ДАРАХТАК درختک *кит.* дарахти хурд, дарахти майда.

ДАРАХТБУР درخت بر он ки бо буридану афтондани дарахт машғул аст.

ДАРАХТБУРӢ درختبري буридану афтондани дарахт; амали дарахтбур.

ДАРАХТДОР درختدار дорои дарахт: **чои дарахтдор.**

ДАРАХТЗОР درختزار чои сердарахт, макони анбӯҳи дарахтон.

ДАРАХТИСТОН درختستان дарахтзор, чои сердарахт.

ДАРАХТСУНБА درختسنبه *кит.* 1. эзорсурҳак, парандае, ки бо нӯлаш танаи дарахтонро шикоф мекунад. 2. занбӯри сиёҳи калон, ки чӯби хушкро сӯрох мекунад.

ДАРАХТШИНОӢ درختشناني шинондани дарахт, ниҳолшиноӢ.

ДАРАҶА a. درجه 1. поя, зина; сатҳ, савия: **дараҷаи тараққиёт.** 2. мартаба, рутба; мансаб, мақом. 3. пояи маҳорати хунарманди ягон соҳа; пояи илмӣ: **харротӣ дараҷаи ша-**

шум, челонгари дараҷан панҷум, ронадан дараҷан якум; дараҷаи номзади (доктори) илм. 4. *риёз.* ҳар яке аз сесаду шаст ҳиссаи доира. 5. *ҷуғр.* воҳиди миқёси тӯлу арзи кураи Замин. 6. гурӯҳ ё мавқеъ, ки барои баъзе соҳаҳо муқаррар шудааст: дипломи дараҷаи якум, нишони дараҷаи сеюм, дараҷаи таҳсилот (ибтидоӣ, миёна, олий). 7. ҳар як ҳиссаи тақсмоти асбобҳои андозгирӣ, мисли ҳароратсанҷ, фишорсанҷ *ва ғ.*: дараҷаи ҳарорат, дараҷаи ҳушукии ҳаво, дараҷаи фишори хун. 8. воҳиди ченаки зичии моеот, баландии спирт ва машруботи спиртӣ. 9. мартаба, бор, дафъа, қарат; як дараҷа а) як бор, як дараҷа; б) ба ҳар ҳол. 10. *грам.* мафҳуми грамматикӣ хоси ҳиссаҳои сифату зарф, ки вобаста ба доштан ё надоштани пасвандҳои –тар ва –тарин *ва ғ.* аз ҳам фарқ мекунад: сифати дараҷан одӣ, сифати дараҷан қиёсӣ, сифати дараҷан олий; ба дараҷае а) ба ҳадде; чунон. б) як андоза, андаке, каме; ба дараҷан... ба ҳадди..., то ба ҳадди..., то; ба дараҷан дарқорӣ ба қадри кофӣ, ба андозаи зарурат; ба ин дараҷа ба ин андоза, ин қадар; чуни; дараҷа ба дараҷа тадричан, охиства охиства; ба дараҷан... расидан а) ба рутбае расидан; б) ба ҳадде расидан.

ДАРАҶАБАНДӢ *درجه‌بندی* *нав.* ба дараҷаҳо ҷудо кардан, аз рӯи дараҷа ба гурӯҳҳо тақсим кардани чизе: дараҷа кардан.

ДАРАҶАДОР *درجه‌دار* соҳиби дараҷа, дорои унвони ҳарбӣ.

ДАРАҶАДОРӢ *درجه‌داری* соҳиби мартаба будан, соҳиби унвон будан.

ДАРБ *а.* *درب* *кит.* дарвоза; дарвозаи шаҳр ва қалъа; дар.

ДАРБАДАР *دربدر* овора, сарсону саргардон; бехонумон; ятими дарбадар ятими бехонумон.

ДАРБАДАРГАРДӢ *دربدرگردي* оворагардӣ, сарсонӣ, бехонумонӣ.

ДАРБАДАРӢ *дербдري* оворагӣ, оворагардӣ, сарсонӣ, саргардонӣ; бехонумонӣ.

ДАРБАДЕВОР *дербдиوار* *ниг.* деворбадевор.

ДАРБАНД *дербند* 1. танбаи дару дарвоза; лӯкидон, ғалақа. 2. роҳи тангу борики душворгузар дар кӯҳҳо, тангно.

ДАРБАНДОН *دربندان* *кит.* 1. муҳосира: дарбандон кардан муҳосира; кардан. 2. баста, дарбаста, маҳкам. 3. *маҷ.* сарҳад, худуд.

ДАРБАРГИРАНДА *дербргирنده* *сифати феълии замони ҳозира аз дар бар гирифтан*; фарогиранда.

ДАРБАСТА *дербسته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз дар бастан*; он чи дараҷаш пӯшида (маҳкам) аст; куфлзада: сандуки дарбаста. 2. дар паси дари баста, аз назари дигарон ниҳон; дарбаста мондан *китоя аз* беодам мондан, бе истиқоматкунанда мондани хонаю ҷой.

ДАРБАСТАН *дербستن* маҳкам кардан, пӯшидан, бастан: дида дарбастан.

ДАРБАЧА *дербچه* дарича, дари хурд.

ДАРБЕҲ *дربه* пина, васла, поргӣ, ямок; дарбеҳ кардан ба ҷои даридаи либос ё чизи дигар дӯхтан ё часпондани порае, пина дӯхтан; \diamond дарбеҳи ночаспон чизи номуносиб, ҳар чизи ноҷӯр.

ДАРБЕҲДОР *дербедар* *ниг.* дарбеҳнок.

ДАРБЕҲНОК *дербه‌ناک* пинадор, ямоқӣ, поргидор.

ДАРБОИСТ *دربايست* *кит.* 1. зарур, лозим, дарқор: дарбоист шудан. 2. мувофиқ, муносиб, сазовор.

ДАРБОИСТА *дربايسته* *ниг.* дарбоист.

ДАРБОН *دربان* ниғаҳбони дар, дарвозабон, хоҷиб.

ДАРБОНӢ *дербани* амал ва шугли дарбон; хоҷибӣ; дарбон будан; дарбонӣ кардан дар вазифаи муҳофизи дару дарвозаи ҷое будан; қаровули кардан.

ДАРБОНХОНА *дербан‌خانه* ҷое, ки дарбон менишинад.

ДАРБОР *دربار* 1. қасри подшоҳӣ, даргоҳ, боргоҳ. 2. идораи коргузори шоҳу амир, девони салтанат; вазири дарбор мутасаддии идораи дарбор.

ДАРБОРӢ *дербари* 1. мансуб ба дарбор: адабиёти дарборӣ. 2. *таър.* мулозим ва ходими дарбори подшоҳ, аҳли дарбор (*ба ин маъно асосан дар шакли чамъ – дарбориён меояд*).

ДАРБОФТАН درباختن дарҳам танидан, дарҳам пайвастан ва васл кардан.

ДАРБОХТАН درباختن 1. бозӣ кардан, бозидан. 2. бохтан, бой додан. 3. маҷ. сарф кардан, харҷ кардан; умр дарбохтан умр сарф кардан; беҳуда умр гузаронидан.

ДАРВЕЗА درويه кит., ниг. дарюза.

ДАРВЕЗАГАРӢ گرى درويه кит. ниг. дарюзагарӣ.

ДАРВЕШ درويش 1. пайрави тасаввуф ва фирқаҳои он. 2. нодор, бенаво; кашшоқ, фақир; тихидаст, фурутан. 3. кхн. қаландар, сӯфӣ, зоҳид, гӯшанишин: то шаҳре насӯзад, кабоби дарвеше напазад (зарб.).

ДАРВЕШДӢСТ درويش دوست ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШӢ درويشى 1. мансуб ба дарвеш. 2. камбағалӣ, фақирӣ, бенавоӣ. 3. қаландарӣ: либоси дарвешӣ, сӯтаи дарвешӣ, хирқани дарвешӣ.

ДАРВЕШНАВОЗ درويش نواز он ки ба фақирон, нодорон ва бенавоён гамхориву меҳрубонӣ зоҳир мекунад.

ДАРВЕШНАВОЗӢ درويش نوازي меҳрубонӣ ва гамхорӣ нисбат ба бенавоён.

ДАРВЕШНАМО درويش نما он ки намуди зоҳирии монанди дарвеш дорад, он ки худро дарвеш вонамуд месозад.

ДАРВЕШОНА درويشانه ба монанди дарвеш, мисли дарвеш; фақирона, ҳақирона, камбағалона: қулбаи дарвешона.

ДАРВЕШПАРВАР درويش پرور ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШСИРАТ درويش سيرت бо сират ва сифати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТ درويش صفت дорои ахлоқ ва тинати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТӢ درويش صفتي дарвешсифат будан.

ДАРВОЗА دروازه 1. дари калони ҳавлӣ, сарой, қалъа, шаҳр ва ғ. (одатан дутабақа). 2. банди тахтагини об дар наҳрҳои калон ва каналҳо, тахтаварғ. 3. варз. ду паҳлӯчӯбу як болочӯби тӯрбаста барои зада даровардани тӯб дар бозихон футбол, гандбол ва ғ. 4. маҷ. даромадгоҳ; гузаргоҳ; ◊ овозаю дарвоза ҳангома, гулгула; шоеа; овозаю дарвоза кардан

ҳангома (гулгула) андохтан; машҳур кардан, ба ҳама маълум кардан; дарвоза ба рӯи касе кушодан роҳи саодатро ба рӯи касе боз кардан.

ДАРВОЗАБОН دروازه بان 1. посбони дарвоза, қаровули дарвоза. 2. варз. бозигаре, ки дар футбол, хоккей ва ғ. дарвозаро муҳофизат мекунад.

ДАРВОЗАБОНӢ دروازه باني варз. кор ва амали дарвозабон, дарвозабон будан.

ДАРВОЗАДОР دروازه دار дорои дарвоза; дарвозабон.

ДАРВОЗАХОНА دروازه خانه долони паси дарвозаи ҳавлиҳои бузург ва қалъаҳо, қисми болағаш пӯшидаи паси дарвоза.

ДАРВОЗӢ دروازي 1. мансуб ба Дарвоз. 2. сокини ноҳияи Дарвоз, аҳли Дарвоз.

ДАРВОИСТ دروايست ниг. дарбоист.

ДАРВОИСТАН دروايستن ниг. дарбоистан.

ДАРВОХ درواخ кит. 1. ҳолати беҳбудии баъд аз беморӣ, сихат ёфтани, беҳ шудан; тандуруст, сихат. 2. маҷ. маҳкам, мазбут; далер, шучоъ.

ДАРГАҲ درگه ниг. даргоҳ.

ДАРГАҲӢ درگهي ниг. даргоҳӣ.

ДАРГАШТА درگشته аз байн рафта, зеру забаршуда, харобшуда.

ДАРГАШТАН درگشتن 1. дигаргун шудан, тағйир ёфтани. 2. ғалтидан, фуру ғалтидан.

ДАРГИР درگير гирифтдор, машғул; даргир шудани сӯҳбат гарм шудани сӯҳбат, авҷ гирифтани сӯҳбат; тарафҳои даргир тарафҳои муқобили ҳам.

ДАРГИРАНДА درگيرنده сифати феълӣи замони ҳозира аз даргирифтани; оташ гиранда, оташзо; сӯзанда, оташ.

ДАРГИРИФТА درگرفته сифати феълӣи замони гузашта аз даргирифтани.

ДАРГИРИФТАН درگرفتن 1. афрӯхтан, шӯғлавар шудан, фурузон шудан (-и оташ, чароғи барқӣ); сӯхтан, аланга гирифтани; даргирифтани равған аз шиддати оташи зери дег ба сӯхтан сар кардани равған (дар вақти доғ кардан). 2. маҷ. оташин шудан, шӯрида раф-

таш, якбора дар қаҳр шудан. 3. маҷ. мувофик омадан, тасфидан, авҷ гирифтан (-и сӯхбат).

ДАРГИРӢ درگیری 1. исми амал аз даргирифтан; гирифтор ва машғул будан. 2. гирифторӣ. 3. нав. задухӯрд, афтударафт. 4. ихтилофи назар ва мушочара.

ДАРГИРОНДАН درگراندن тарзи бавоситаи даргирифтан: гулхан даргирондан, чарог даргирондан, ситор даргирондан; оташ даргирондан оташ афрӯхтан.

ДАРГИРОНИДАН درگرانیدن ниг. даргирондан.

ДАРГОҲ//ДАРГАҲ درگاه//درگه 1. дамғаҳи дар; остона. 2. ниг. дарбор. 3. хонаи одамони бузургу обрӯманд, ҳавлии калон: хизмати даргоҳи касеро кардан.

ДАРГОҲӢ درگاهی марбут ба даргоҳ.

ДАРГОҲНИШИН درگاه‌نشین 1. кит. остонашин. 2. маҷ. ҳақир, хоксор.

ДАРГУЗАР درگذر гузаранда, гузарон; зудгузар; абри даргузар, борони даргузар.

ДАРГУЗАРОНИДАН درگذرانیدن даргузарондан, гузаронидан.

даргузашт درگذشت асоси замони гузашта аз даргузаштан.

ДАРГУЗАШТ درگذشت марг, вафот, фавт, мурдан.

ДАРГУЗАШТА درگذشته маҷ. он ки аз дунё гузаштааст, фавтида, вафоткарда.

ДАРГУЗАШТАН درگذشتن 1. ниг. гузаштан; аз даъво даргузаштан аз даъво даст кашидан, аз баҳри даъво баромадан. 2. маҷ. аз олам гузаштан, вафот кардан, мурдан.

ДАРГУСЕХТАН درگسیختن пора шудан, гусехтан.

ДАРҒ درغ ниг. дарғот.

ДАРҒАЗАБ درغضب ғазабнок, хашмгин, қаҳролуд.

ДАРҒОТ درغات банди об, банди пеши оби дарё, наҳр ё чӯйҳои калон; дарвозаи обпарто, садди даричадор; дарғот сохтан бастанӣ пеши оби дарё.

ДАРҒОТПУЛӢ درغات‌پولی таър. маблағе, ки барон истифодаи оби ба воситаи дарғот

чоришуда пардохт мегардид.

ДАРҒОТСОЗӢ درغات‌سازی сохтмон ва бунёди банди об.

ДАРД درد 1. хисси нохушии ягон узв, ранҷ, озор, азият: дарди чонгудоз, дарди чонкоҳ, ба дард даромадан, ба дард тоқат кардан. 2. беморӣ, касалӣ, мараз: дарди гулӯ, дарди дапон, дарди чашм; дард дигар, аҷал дигар (зарб.); дард гирифтан сар шудани дард (мас., таваллуд); дард кардан ба дард омадан (-и узве); дард кашидан азоб кашидан, гирифтори азият будан (дар натиҷаи беморие). 3. маҷ. азоби рӯҳӣ, алам, ғаму ғусса; фикру ёди аламноки касе ё чизе. 4. мушқилот; дармондағӣ, эҳтиёҷ; дарди бахайр а) беморие, ки илоҷу дармон дорад, касали бехатар; б) ҳодиса ё ҳолати ногуворе, ки чора дорад, муқоб. дарди бедаво; дарди бедаво а) беморие, ки бо даво сиҳат намасбад, касалии дармоннопазир; б) киноя аз ҳодисаи ноилоҷ, ҳолати ногуворе, ки аз он чораи халосӣ нест; дарди дил а) бемории дил; б) маҷ. ғаму ғусса, ҳасрат; дарди сар а) хисси озори сар аз ягон иллат ё таъсир, судоъ; б) киноя аз ташвиш, заҳмат; чиз ё ҳодисае, ки боиси ташвишу саргардонӣ мешавад; дарди ҳарина ниг. дарди бедаво; дарди бадро давои бад (зарб.) мукофоти амали бад бадӣ аст; бо бадон бояд рафтори бад кард; муқ. давои қурут – оби чӯш; дарди кампир – ғӯза (зарб.) ҳар касе мувофиқи ҳоли худ эҳтиёче дорад; дард кам, дарди сар кам (зарб.) дар мавриди халос шудан аз ягон кор ё чизи ташвишноқ гуфта мешавад; дарди дарунӣ ғаму андӯҳи ботинӣ; дарди ишқ савдон ишқ; ғаму ташвиши ошиқӣ; ба дарди касе даво (дармон, марҳам) шудан ҳоҷати касеро баровардан, эҳтиёчи касеро бартараф кардан; ба дарди касе хӯрдани чизе ба эҳтиёчи касе даркор шудани чизе; дарди дил кардан ҳасрат кардан, ғаму ғуссаи худро изҳор кардан; дил ҳолӣ кардан; рози дил гуфтан; дарди сар додан касеро касеро ташвиш додан, бесаранҷом кардан

ДАРДАМ دردم дарҳол, даррав; ҳамин дам, ҳамин ҳоло.

ДАРДАМИДА دردمیده дамида, пуфкарда, ва-рамкарда.

ДАРДАМИДАН دردمیدن кит. пуф кардан; дамидан (-и бод), вазидан.

ДАРДАНГЕЗ درانگيز ангезандаи дард, дарднок, дорон дард.

ДАРДАРАК دردرک коғази тунуки борике, ки ба ресмон кашида барои садо додан ба сари бодбарак таранг мебанданд.

ДАРДАФЗО دردافزا афзункунандаи дарду ғам.

ДАРДБОР درديار маҷ. бисёр ғамангез ва дарднок, ғамбор.

ДАРДЗАДА درزده пурдард, ба дарди бисёр гирифторм шуда.

ДАРДКАШ دردکش 1. дардманд, ранчур. 2. ба дарду беморӣ тобовар.

ДАРДКАШИДА دردکشیده он ки дарду ранчу азобҳои бисёр дидааст.

ДАРДКАШӢ دردکشی 1. исми амал аз дард кашидан; дардмандӣ, беморӣ. 2. ранчурӣ, азобкашӣ.

ДАРДМАНД دردمند 1. гирифторм дард, бемор, касал; серкасал, иллатӣ. 2. маҷ. ғамгин, андӯхгин, ғамзада, аламнок; **дили дардманд** а) дили иллатнок, қалби бемор; б) маҷ. дили ғамзада, дили пурдарду алам; **дардманди ишк** гирифторм ишк, мубталои ишк, ба савдои ишк гирифторм шуда.

ДАРДМАНДӢ دردمندی дардманд будан, дард доштан; беморӣ, касалӣ, ранчурӣ.

ДАРДМАНДОНА دردمندانه 1. ба ҳолати дардманд, дардманднамо. 2. маҷ. маҳзунона, ғамгинона.

ДАРДНОК دردناк 1. ба дард гирифторм, дард-олуд, бодард. 2. пурдарду алам, аламнок; **охи дарднок** охи пурсӯзу гудоз.

ДАРДНОКАРДАӢ دردناکردني озорнопазир, озорро ҳис накунонда.

ДАРДО دردا *нидо* афсӯс!, дарего!, хайфо!

ДАРДОВАР دردآور 1. озордиханда, азобдиханда, касалиовар: **микробҳои дардовар**. 2. аламнок, ҳузнангез; пурсӯзу гудоз; рикқатовар.

ДАРДОДАН دردادن *ниг.* додан; **тан дардодан** таслим шудан.

ДАРДОЛУД دردآلود дарднок, аламнок.

ДАРДОМЕЗ دردآمیز дарднок, омехта бо дард.

ДАРДОР دردار он чи дари даромад ё баромад дорад, дорои дар.

ДАРДОШНО دردآشنا он ки дарду аламо аз саргузаронидааст, ранчидида, дардкашида.

ДАРДПАРВАР دردپرور *кит.* афғор, дилафғор; ғамгин, ранчур.

ДАРДХАНД دردخند *кит.* хандаи зӯрбазӯракии маҳзунона.

ДАРДЧИН دردچين *маҷ.* бартарафкунондаи дард, мунису ғамхор.

ДАРДШИНОС دردشناس *нав.* он ки дарду иллатро ташҳис дода метавонад.

ДАРЕВОС دريوس *қҳн.* 1. чорчӯбаи дар (болодарӣ, ду паҳлӯдарӣ ва остона). 2. танба, чӯбе, ки барои бастани дар ба пушти он мекӯмонанд.

ДАРЕҒ دريغ 1. хайф, афсӯс. 2. афсӯсхӯрӣ, пушаймонӣ, надомат. 3. *нидо* хайфо!, эҳ афсӯс! (*изҳори таассуф ва тараҳҳум*): э (х) **дарег!**, **хай дарег!**, **сад дарег!**; **дарег доштан** хайф шумурда худдорӣ кардан аз додан ё сарф намудани чизе (*чӯзӣ феълӣ беитар дар шакли инкорӣ меояд*); **дарег кардан ниғ.** **дарег доштан**; **чонро дарег надоштан** чони худро эҳтиёт накардан; аз баҳри чон гузаштан (*дар роҳи чизе*).

ДАРЕҒГӢ دريغگويى афсӯсхӯрӣ; ҳасрат.

ДАРЕҒО دريغا *нидо* хайфо!, хай дарег!, эҳ афсӯс!; **во дарего!** во ҳасрато!, э вой!

ДАРЕҒОГӢ (Ӣ) دريغاگوئي *кит.* афсӯсхӯранда, ҳасрату надоматкунонда.

ДАРЕӢ دريا 1. оби калони равоне, ки маҷрои табиӣ дошта, манбаи асосиаш боришот аст, рӯд, наҳр: **дарён Варзоб**, **дарён Вахш**, **дарён Сир**. 2. *қҳн.* баҳр; **дарён Хазар** баҳри Каспий; **аз дарё қатра бахшидан** аз бисёре каме додан (*аз гояти мумсикӣ ва хасисӣ*); **ба лаби дарё ташна бурда**, **ташна овардан** ниҳоят пухтаю зирак будан, дар пухтакорӣ беназир будан; **ба дарёи хаёл ғарқ шудан** (**гӯтидан**, **фуру рафтан**) // **ғарқи дарён хаёл гардидан** бо хаёлу андешаи бисёр банд шудан.

дарёб درياب *асоси замони ҳозира ва сигаи имр аз дарёфтан*; **дарёб кардан** дарёфтан.

ДАРЕӢБАНДА دريابنده дорои тавоноии дарку

фаҳмиш, боҳуш, бофаросат.

ДАРЁБАНДАГӢ *дريا بندگانى* дорон тавоноин дарёфтан, боҳушӣ, бофаросат будан.

ДАРЁБОД *درياباد* *кит.* заминҳои канори дарё, ки хангоми обҳезӣ зери об мемонанд.

ДАРЁБОР *دريابار* *кит.* 1. канори дарё, сохил, лаби дарё. 2. бандар, шаҳри канори дарё. 3. *мач.* бисёр боранда.

ДАРЁВАШ *درياوش* *кит.* дарёмонанд, ба сони дарё, монанди дарё.

ДАРЁГАРД *درياگرد* *ниг.* дарёнавард.

ДАРЁГАРДӢ *درياگردي* *ниг.* дарёнавардӣ.

ДАРЁДАМКАШ *دريادمکش* 1. дар афсонаҳо паҳлавоне, ки дарёро бо як нафас дам кашада мехушконад. 2. *мач.* бисёрнӯшандаи шароб, шаробхӯри гузаро; он ки зиёд нӯшида, дер маст мешавад.

ДАРЁДАРКАШ *دريادرکش* *ниг.* дарёдамкаш.

ДАРЁДИЛ *دريادل* 1. *киноя аз* ҳимматбаланд, ҷавонмард, олиҳиммат. 2. *мач.* он ки ҳар гуна гаму андӯхро ба дили худ роҳ намедихад; он ки аз чизҳои майдаю камарзиш ғамгин намешавад.

ДАРЁДИЛӢ *دريادلي* ҳимматбаландӣ, олиҳимматӣ, ҷавонмардӣ.

ДАРЁДИЛОНА *دريادلان* ҷавонмардона, олиҳимматона.

ДАРЁӢ *دريائي* *мансуб ба* дарё; дуздони дарёӣ дуздони дарёгард.

ДАРЁКАШ *درياکش* *кит.* *ниг.* дарёдамкаш 2.

ДАРЁНАВАРД *دريانورد* баҳрпаймо, маллоҳ.

ДАРЁНАВАРДӢ *دريانوردي* баҳрпаймоӣ, маллоҳӣ.

дарёфт *دريافت* *асоси замони гузашта аз* дарёфтан.

ДАРЁФТ *دريافت* 1. фаҳмиш, фаҳм, дарк, кашф, сарфаҳм рафтан, аз чизе пай бурдан; назар ба дарёфти... аз рӯи фаҳмиши... 2. бозёфт; гирифтани, пайдо кардан, ба даст даровардани чизе; дарёфти маблағе; дарёфт кардан *ниг.* дарёфтан.

ДАРЁФТАН *دريافتن* 1. ёфтан, пайдо кардан, ба даст овардан. 2. пай бурдан, дарк кардан,

фаҳмидан чизеро. 3. *мач.* расидан ба чизе: дарёфтани базме, сӯхбати касеро дарёфтан, дарёфтани савоби коре. 4. дучор омадан, дидан, рӯ ба рӯ шудан (*бо касе дар ҳолате*).

ДАРЁЧА *دريچه* дарёи хурд, рӯи хурд: дарёчан шӯхи кӯҳӣ.

ДАРЁШИНОС *درياشناس* *нав.* он ки дарёву баҳрхоро таҳқиқ мекунад, баҳршинос.

ДАРЁШУКӢ *درياشکوه* *кит.* босалобат, пуршукӯх.

ДАРЗ *درز* 1. ҷои ба ҳам дӯхтаи қисмҳои либос, ҷоки дӯхташудаи либос ва дигар чизҳо; ҷои пайванди ду чиз. 2. шикоф, роғ, сӯроҳ; ҷок, тарқиш, кафидагӣ (*дар чизе*); дарзу дӯз либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ; дарз дӯхтан либос дӯхтан, ҷок дӯхтан. 3. *тиб.* ҷои пайванди устухонҳои косахонаи сар ба сурати хати борик.

ДАРЗА *درزه* банди алафу пояҳои ғалладонаи даравкарда, ҳезум, беда *ва г.*, даст, қабза: як дарза беда, дарза бастан.

ДАРЗАБАНД *درزبند* он ки бо дарза бастан машғул аст, шахсе ки дарза мебандад.

ДАРЗАДАН *درزدن* *ниг.* задан; оташ дарзадан оташ афрӯхтан; сӯзондан, оташ задан.

ДАРЗДӢ *درزدوز* *ниг.* дӯзанда.

ДАРЗДӢӢ *درزدوزي* 1. *исми амал аз* дарз дӯхтан; либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ, дӯзандагӣ: мошинаи дарздӯзӣ. 2. касб ва амали дарздӯз; дарздӯзини касона дӯхтани либоси дигарон (*ба музд*); дарздӯзӣ кардан бо дӯзандагӣ машғул шудан, либосдӯзӣ кардан.

ДАРЗИГӢ *درزيگي* *кит.* дӯзандагӣ.

ДАРЗӢ *درزي* *кит.* дӯзанда.

ДАРЗМОЛ *درزمال* абзори дарзмол кардани либос, утгӣ: дарзмол кардан.

ДАРИДА *دريده* *сифати феълӣи замони гузашта аз* даридан; порашуда, кандагӣ, ҷокшуда: кафши дарида, либоси дарида.

ДАРИДАГӢ *دريدگي* *шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз* даридан.

ДАРИДАДАҲАН *دريدهدهن* *кит.* киноя аз одаме, ки дахонаш бефаровез аст, бадгап, беандеша гапзананда.

ДАРИДАДАХОН دریدهدهان *шиг.* даҳандарида.

ДАРИДАЛИБОС دریدهلباس *шиг.* даридачома.

ДАРИДАН دریدن 1. пора шудан, чок шудан. 2. пора кардан, чок кардан, дарондан: **даридани кафш**, **даридани либос**; то **даридани пардаҳои гулӯ** то аз овоз мондан, то хиррӣ шудан.

ДАРИДАЧОМА دریدهجامه он ки чомаи дарида дар бар дорад; даридалибос, жандапӯш.

ДАРИЗАБОН دری زبان он ки забонаш дарист, форсизабон, тоҷикзабон.

ДАРИХОНА دریخانه *таър.* маросими тантананоки қабул (бо ҷазодиҳҳои намоишкоронаш) дар дарбори амири Бухоро, ки амир дар ин вақт дар пеши остонаи дари саломхонаи арк менишастааст.

ДАРИЧА دریچه 1. *шакли тасғири дар:* **даричаи кафас**. 2. тирезачаи хонаҳои қадимӣ, ки бо табақаҳои тахтагӣ пӯшонидани мешуд ва рӯзона кушода мемонданд, ки вазифаи тирезаро адо мекард; тирезаи хурд, равзана; аз **дар даромада**, аз **дарича баромадан** // аз **дар омада**, аз **дарича рафтан** *киноя* аз зуд омада рафтан; пайдо шуда зуд нест шудан.

ДАРИЧАДОР دریچهدار дорои дарича, равзанадор.

ДАРӢ I دری *мансуб ба дара;* **кабки дарӣ** навъе аз чинси кабки хушхон.

ДАРӢ II دری забони форсию тоҷикии адабӣ, ки аз асрҳои VIII-IX сар карда дар Мовароуннаҳр ва Хуросон нашъунамо ёфт ва дар давраҳои баъд ба дигар сарзаминҳо паҳн шуда, асос ва намунаи забони адабии тоҷикӣ гардид; беҳтарин намунаҳои ин забон асарҳои адибони асрҳои X-XI, ҳамчун Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Балъамӣ, Берунӣ, Ибни Сино ва дигарон ҳисоб шуда, дар давраҳои баъдина устодони каломӣ бадеъ, монанди Саъдӣ, Ҳофиз, Камол, Ҷомӣ ва дигарон низ забони осори худро забони дарӣ номидаанд ва ба такмил ва ғайӣ гардонидани он кӯшидаанд; имрӯз яке аз ду забони расмии Давлати Исломии Афғонистон забони дарӣ номида мешавад.

ДАРК *а.* درک фаҳмиш, дарёфт; **дарки дониш** аз худ кардани дониш; **дарк кардан** (намудан)

дарёфтан, фаҳмидан, сарфаҳм рафтан, доништан.

ДАРКАРДАН درکردن *кит.* даровардан, чой гирондан, дохил кардан.

ДАРКАШИДАН درکشیدن 1. якбора нӯшидан, бо як дам нӯшидан, тамоман нӯшидан, дам кашидан: **чойники чойро даркашидан**. 2. чизеро ба чизе кашидан ё пӯшонидан: **даркашидани пӯст ба доира** ё **нақора**, **даркашидани тӯр ба элак ва г.**; **сар аз итоат даркашидан** аз итоат сар тофтан, нофармонбардорӣ кардан.

ДАРКОР درکار 1. лозим, зарур; **даркору но-даркор** лозиму нолозим, бозарурату безарурат; **бомавриду бемаврид**. 2. *ҳамчун калмаи модалӣ баъд аз феъл (аорист) омада*, ба он тобиши эҳтимолият ва тахминиро илова мекунад: **хозир омадан даркор**.

ДАРКОРӢ درکاری 1. зарурӣ, лозима: **китоби даркорӣ**, **одами даркорӣ**. 2. чизи даркорӣ, чизи зарур ба коре, лавозимот; **ба қадри (дарачаи) даркорӣ** ба қадри кифоя, ба дараҷаи кофӣ.

ДАРКУШО درکشا 1. бозкунандаи дар. 2. *мач.* мушқилкушо.

ДАРКУШОДА درکشاده чои дараши барои даробаро кушода, чои даробарояш бемалолу номахдуд, *муқоб.* **дарбаста**.

ДАРКУШОӢ درکشائی 1. боз кардани дари баста. 2. *мач.* мушқилкушоӣ, аз байн бурдани сахтиҳо.

ДАРКӢБӢ درکوبی *исми амал аз дар кӯфтан;* кӯфтани дар, тақ-тақи дар.

ДАРКӢШИДАН درکشیدن кӯшидан, талош кардан, саъй кардан.

ДАРКШАВАНДА درکشونده *фалс.* кобили дарк, фаҳмидашаванда.

ДАРКШАВАНДАГӢ درکشوندگی *фалс.* кобили дарк, фаҳмидашаванда будан: **даркшавандагии қонунҳои табиат**.

ДАРМАНА درمنه *бот.* навъи гиёҳи худрӯй, ки аз он барои нест кардани кирми меъдаву рӯда ва табобати домана, безгак *ва г.* дору тайёр мекунанд.

ДАРМИЁН درمیان он ки восита шуда, аз касе ба касе пул қарз гирифта медиҳад; миёнарав,

ДАР

миёпҷӣ, восита: **дармиёп шудан**.

ДАРМИЁНӢ درميانی миёнаравӣ, воситаҷигӣ, миёнҷигӣ.

ДАРМОН درمان 1. дору, даво: **доруо дармон**; **дармон ёфтан** шифо ёфтан, сихат шудан. 2. *мач.* чора, илоч, тадбир. 3. *гуфт.* кувват, мадор, тобу тавон; **дармон (на) доштан** тобу тавон (на)доштан.

ДАРМОНБАХШ درمانبخش шифобахш.

ДАРМОНГАР درمانگر 1. он ки ё он чи ки ба бемориҳо дармону даво аст. 2. *мач.* мушкилкушо, баргарафкунандаи душворихову мушкилиҳо.

ДАРМОНГАРӢ درمانگری табобат, муолича, амал ва кори дармонгар.

ДАРМОНГОҲ درمانگاه шифохона, табобатгоҳ.

ДАРМОНГОҲӢ درمانگاهی *марбут ба дармонгоҳ.*

ДАРМОНДА درمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ноилочмонда; очиз, нотавон; мӯхточ, бечора фурумонда.

ДАРМОНДАГӢ درماندگی 1. *шакли сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ҳолати ба танг афтадагӣ, гирифторӣ ба ҳоли бад, ноилочӣ; очизӣ, нотавонӣ; мӯхточӣ, бечорагӣ.

ДАРМОНДАН درماندن 1. банд шудан, андармон шудани чизе ба чизе ё дар чое; гирифтор шудан: **дармондани мошин дар лой, дармондани моҳӣ дар тӯр.** 2. *мач.* ночор мондан, дар ҳолати ноилочӣ мондан. 3. *мач.* дар баёни матлабе ё додани ҷавоби муносибе очиз мондан, музтар шудан; **гап дар гулӯ дармондан**, якбора аз гап бозистодан.

ДАРМОНӢ درمانی *марбут ба дармон*; табобатӣ.

ДАРМОННОПАЗИР درمانناپذیر давонопазир, бедаво, бедармон: **дарди дармоннопазир.**

ДАРМОНОНДАН درماناندن 1. *тарзи бавоситаи дармондан.* 2. очиз кардан (*дар коре*); гирифтор кардан (*ба ҳоли бад*).

ДАРМОНПАЗИР درمانپذیر давопазир, муоличашаванда, шифоёбанда.

ДАРНАВАРДИДАН درنوردیدن *кит.* 1. печидан, лӯлапеч кардан (*когазро*); печонда мондан

(*палосро*). 2. тай карда гузаштан (*роҳро*). 3. *мач.* ба сар бурдан, ба охир расидан; тамоm кардан.

ДАРНАВАШТАН درنوشتن *ниг.* дарнавардидан.

ДАРНАГИРАНДА درنگيرنده носӯз, насӯзанда.

ДАРНАМУДАН درنمودن *кит.* зоҳир намудан, намудор кардан, нишон додан.

ДАРНИГАРИСТАН درنگرستن нигаристан, нигоҳ кардан, бо диққат нигоҳ кардан.

ДАРНИҲОДАН درنهادن ниҳодан, гузоштан.

ДАРНИШАСТАН درنشستن нишастан; фурурафтан.

ДАРНИШОНДАН درنشاندن нишондан, шинондан.

ДАРНОГИР درناگیر носӯз, насӯзанда.

ДАРНОГИРӢ درناگیری насӯзандагӣ, носӯзӣ; *даро* *дра асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз даромадан*;

ДАРО(Ӣ) درای *кит.* зангӯлаи шутур, чарас, занг.

ДАРОБАРО درابرا даромадану баромаданҳои зиёд; рафтуо, омадурафт: **даробаро доштан, даробаро кардан.**

ДАРОВАРДАН درآوردن 1. дохил кардан, дарун кардан, ворид сохтан, *муқоб.* **баровардан**; **чуфт даровардан** чуфтро ба замини кишт дохил кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳои мухталиф омада, маъноҳои овардан ва андохтанро медиҳад:* **ба кор даровардан, ба ларза даровардан, ба роҳ даровардан, ба тартиб даровардан; аз по даровардан** афтондан, ғалтондан; **ба итоати худ даровардан** мутеъ кардан, тобеъ кунонидан; **сар даровардан** даромадан, дохил шудан (*хусусан бе иҷозат*).

ДАРОВЕХТА درآويخته *сифати феълии замони гузашта аз даровехтан*; овезоншуда; часпида; доругиркарда.

ДАРОВЕХТАН درآويختن бо даст часпидан ба касе ё чизе, доругир кардан.

ДАРОГАНДА دراگنده *сифати феълии замони гузашта аз дарогандан*; пур, анбошта, саршор.

ДАРОГАНДАН دراگندن *кит.* огандан, чизеро бо

чизе пур кардан, дарокандан.

ДАРОДАРО درادرا *гуфт.* назди даромадгоҳ, қарибии даромадгоҳ: **дародарои** деҳа. 2. саршавӣ, оғоз, аввалҳо (*доир ба фасли сол, моҳ ва ғ.*): **дародарои** зимистон.

ДАРОЗ دراز 1. дорои тӯл ва ё баландии зиёд; тавил, муқоб. **кӯтоҳ:** **куртаи дароз, мӯи дароз, риши дароз, остини дароз.** 2. баланд: **қад(ди) дароз.** 3. қадбаланд, қоматбаланд, навча. 4. тӯлонӣ, давомнок, зиёд (*оид ба вақт*): **умри дароз;** **умри дароз** дидан солҳои зиёд зинда будан; **умри дароз хостан** ба касе дер зинда мондани касеро орзу кардан. 5. кашида, кашолёфта; маддор: **садоники дароз, дароз таллаффуз** кардани овоз, **ҳичо ва ғ.** 6. маҷ. тамом, пурра: **зимистони дароз, рӯзи дароз, соли дароз, шаби дароз;** **роҳи дароз** роҳи дур; **дуру дароз** а) фосилааш зиёд: **роҳи дуру дароз;** б) давомнок, бардавом, тӯлонӣ, кашолёфта, дарозмуддат; **муддати зиёд:** **бемории дуру дароз, дуру дароз сӯхбат** кардан, **дуру дароз ба як нуқта нигоҳ** карда мондан; **дароз кардан** а) зиёд кардан (*мӯҳлатро*), тамдид кардан; б) кашол додан, тӯл кашондан (*гапро*); в) гирифта додан, чизеро ба касе додан; **дароз кашидан** а) тӯл кашидан, кашол ёфтан; б) ёзида хобидан; **дароз шудан** а) ба сӯи чизе ёзидан: **дароз шуда, китобро аз рӯи миз гирифта;** б) давом кардан, кашол ёфтани коре; в) тӯл кашидан (*ба дарозӣ*), кашида шудан; **дасти ёрӣ дароз кардан** ёрӣ додан, мадад расондан; **нафаси дароз кашидан** нафаси чуқур кашидан, сандуки синаро пур карда нафас гирифта; **дарозро монун кӯтохро бур** (*зарб.*) дар мавриди ба чои гунаҳгор бегуноҳро чазо додан, кори нуқсондорро як сӯ монда, бенуқсонро бад гуфтан *ва ғ.* гуфта мешавад.

ДАРОЗАК درازک каме дароз, андаке кашолёфта (*ба тӯл*), дарозшакл.

ДАРОЗБИНИ درازبینи *ниг.* бинидароз.

ДАРОЗБОЛО درازبالа *кит.* қоматбаланд, қаддароз, дарозқад.

ДАРОЗГАПӢ درازگپی гапу суханро дароз кардан, дарозгӯӣ.

ДАРОЗГАРДАН درازگردн *ниг.* гардандароз.

ДАРОЗГӢӢ درازگوئی матлаб ва мақсадро бо тафсил ва чузъиёташ баён кардан,

дарозгапӣ.

ДАРОЗГӢӢШ درازگوش 1. дорои гӯши дароз. 2. маҷ. хар, маркаб. 3. маҷ. харгӯш.

ДАРОЗДАСТ درازدست 1. *ниг.* дастдароз. 2. маҷ. бодавлат, пулдор; тавоно, кодир.

ДАРОЗДАСТА درازدسته *ниг.* дастадароз.

ДАРОЗДАСТӢ درازدستی 1. тавоноӣ, қудрат. 2. зулм, тааддӣ (*дар ҳаққи касон*) дастдарозӣ; даст дароз кардан ба мол ё номуси дигарон.

ДАРОЗДОМАН درازدامن дорои домани дароз.

ДАРОЗДУМ درازدم *ниг.* думдароз.

ДАРОЗӢ درازی 1. дароз будан; муқоб. **кӯтоҳӣ.** 2. тӯл, қад: **ба дарозии як оршин;** **ба дарозии роҳ** қад-қади роҳ. 3. тӯлонӣ будан; бардавомӣ, дарозмуддатӣ: **дарозии умр, дарозии шаби хичрон;** **рӯзҳо ба ниҳояти дарозӣ** расида буданд.

ДАРОЗКАШИДА درازکشیده *сифати феълии замони гузашта аз дароз кашидан;* хобида, дар ҳолати дарозкашида, ҳолати хобида.

ДАРОЗҚАД درازقد дорои қади дароз, қоматбаланд; муқоб. **қаддароз.**

ДАРОЗМАВЧ درازموج бо мавҷҳои дароз, дар мавҷҳои электромагнитии дароз коркунанда: **пойгоҳи радиои дарозмавч.**

ДАРОЗМИЛ درازمیل аслиҳае, ки милаш дароз аст; муқоб. **милкӯтоҳ.**

ДАРОЗМУДДАТ درازمدت 1. дорои замон ва вақти тӯлонӣ; муқоб. **кӯтоҳмуддат.** 2. дарозмӯҳлат, тӯлонимуддат; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки мӯҳлати адои он тӯлонӣ аст, қарзи тӯлонимуддат; **созиши дарозмуддат** созиш дар бораи он чи мӯҳлати иҷроаш тӯлонӣ аст.

ДАРОЗМӢӢ(Ӣ) درازموئی он ки мӯи дароз дорад, мӯйдароз.

ДАРОЗМӢӢЛАТ درازمهلت *ниг.* дарозмуддат.

ДАРОЗНАВИС درازنویس 1. он ки матлаб ва мақсади худро бисёр ботафсил ва бо зикри чузъиёти беҳуда менависад. 2. *таър.* муншиён ва дабирону ҳисобдороне, ки матлаби ҳисобҳои худро дар қоғазҳои дарози тӯмормонанд менавиштанд, тӯморнавис.

ДАР

ДАРОЗНАВИСӢ درازنویسی 1. навиштани матлабу мақсад бо тафсилли чузъиёти зиёдатӣ. 2. *таър*. тӯморнависӣ, амал ва кори дарознавис.

ДАРОЗНАХ درازنخ он чи дорон нахи дароз аст: пахтаи дарознах.

ДАРОЗНО درازنا *ниг.* дарозо.

ДАРОЗНӢЛ درازنول он чи нӯли дароз дорад, нӯлдароз

ДАРОЗО درازا *кит.* дарозӣ; ба дарозо кашидан тӯлонӣ шудан, тӯл кашидан.

ДАРОЗОҲАНГ دراز آهنگ *кит.* дорои масофа ва тӯли зиёд; дорои замони тӯлонӣ.

ДАРОЗПАҶА درازپنجه дорои панҷаи дароз, ангуштони дароз дошта: дастони дарозпаҷа.

ДАРОЗПО(Ӣ) درازپای(ی) дорои поҳон дароз, подароз: лаклаки дарозпо.

ДАРОЗПОЯ درازپایه он чи пояхон дароз дорад: мизи дарозпоя.

ДАРОЗРИШ درازریش *ниг.* ришдароз.

ДАРОЗРӢ(Ӣ) درازروی(ی) он ки ё он чи дорои рӯи дароз аст, рӯйдароз.

ДАРОЗРӢЯ درازرویه дарозшакл, камбар, вале ба қад дароз: мизи дарозрӯя, суфани дарозрӯя, хонаи дарозрӯя.

ДАРОЗУМР درازعمر 1. он ки умри зиёд мебинад. 2. бобақо, давомнок.

ДАРОЗУМРӢ درازعمری дарозии умр, зиёд умр дидан, дорои умри дароз.

ДАРОЗШАКЛ درازشکل дорои шакл ва намуди берунаи дароз.

ДАРОЗШАКЛӢ درازشکلی дарозшакл будан.

ДАРОЗШИР درازشیر муддати зиёд ширдиханда (*оид ба чортои дӯшоӣ*).

ДАРОӢ درای *ниг.* даро(ӣ).

даромад درامد *асоси замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАД درآمد 1. пул ё чизе, ки ҳамчун маҳсули ягон фаъолият ба даст мебарояд, дахл, воридот, оидот: даромадн *асосӣ*, даромадн *иловагӣ*, даромадн *миллӣ*, даромадн *хोलис*; даромад кардан пул ё чизе ба даст овар-

дан (*дар натиҷаи фаъолият ё адои қоре*). 2. аввал, оғоз: даромадн *тобистон*. 3. *гуфт*. даромадгоҳ, ҷои дохилшавӣ ба маҳалле: даромадн *шаҳр*, даромадн *деҳа*; дарн даромад дари вуруд; дарвоза; даромад-баромад даробаро, даромадан ва баромадан; даромадн *сухан* муқаддима, пешгуфтор сарсухан; аз дур даромад карда аз ҳар ҷо гап зада, аз масъалаҳои дигар сар карда (*баъд ба сари матлаби асосӣ омадан*).

ДАРОМАДА درامده *сифати феълӣи замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАДАН درآمدن 1. ба дарун омадан, дохил шудан, ворид шудан: ба хона даромадан, ба шаҳр даромадан, ба деҳа даромадан. 2. қабул шудан, таъйин шудан (*ба ягон қор*): ба хизмат даромадан; ба қор даромадан а) қабул шудан ба қоре, таъйин шудан ба ягон вазифа; б) қор кардан, ба амалиёти худ шурӯъ кардан (-и ягон дастгоҳ): қорхонаи чинисозӣ ба қор даромад; ба хизбе (созмоне) даромадан *гуфт*. қабул шудан, узви созмоне шудан. 3. сар кардан, шурӯъ кардан; ба қоре иқдом кардан; даромадн *шаб* фаро расидани *шаб*, *шаб* шудан; ба гап даромадан гап сар кардан; ба дард даромадан ба дард сар кардани ягон узв, дард кардан; ба тухм даромадан ба тухм кардан шурӯъ кардан (-и мурғ); ба ҳосил даромадан ба ҳосил додан шурӯъ кардан, бор овардан (-и дарахт); ақли қасе даромадан боақлу фаросат шудан, оқилу мефаҳмидагӣ шудани қасе; ба гапи қасе даромадан мувофиқи гуфтаи қасе амал кардан; насихати қасеро ба эътибор гирифтан; ба гӯши қасе надаромадани чизе майли шунидани чизеро надоштани қасе; ба қиса даромадан моли қасе шудан, ба дасти қасе гузаштани пул; ба мобайни (миёни) қасе даромадан а) даҳлат кардан ба қорҳои қасе; б) восита шудан, миёнҷӣ шудан; ба никоҳи қасе даромадан ба шавҳар расидан, бо қасе издивоҷ кардани зане; ба роҳ даромадан, қатора ба роҳ даромад; ба синни... даромадан ба синни... расидан; ба хоби қасе даромадан қасеро дар хоб дидан, қасеро хоб дидан; ба қиёфан қасе даромадан шаклу шамоили қасеро ба худ гирифтан, худро ба намуди қасе тағйир додан; қайқ даромадан ба либоси қасе бесаранҷом шудан, ба изтироб афтодани қасе; пеш даромадан пеш гузаштан, ба пеш ҷой гирифтан,

сабқат гирифтан.

ДАРОМАДГОҲ درآمدگاه ҷои даромад, вурудгоҳ, мадхал: даромадгоҳи боғ, даромадгоҳи театр; даромадгоҳи шаҳр дамғаҳи шаҳр, остонаи шаҳр; даромадгоҳи қасида *ади.* қисми аввали қасида; ташбиб.

ДАРОМАДДИҲАНДА درآمددهنده даромаднок, манфиатовар, фондадиҳанда.

ДАРОМАДДИҲӢ درآمددهی судоварӣ, манфиатоварӣ, фондадиҳӣ.

ДАРОМАДНОК درآمدناк сердаромад, судовар, фондаовар.

ДАРОМАДНОКӢ درآمدناکی даромаднок будан, судоварӣ, манфиатнокӣ, коре, ки аз он фондае ба даст меояд: даромаднокии хочағӣ.

ДАРОМЕХТА درآمدمیخته омехта, дархам омехта.

ДАРОМЕХТАГӢ درآمدمیختگی омехтагӣ, омехта будан.

ДАРОМЕХТАН *ниг.* درآمدمیختن *ниг.* омехтан; махлут шудан, махлут кардан.

ДАРОМУҲТАН درآمدموختن *ниг.* омӯхтан; таълим додан.

ДАРОН(И)ДАН درانیدن 1. тарзи бевоситаи даридан; пора кардан, чок кардан: либосро дарондан, коғазро дарондан. 2. *мач.* нобуд кардан; пардан касеро дарондан киноя аз сирри касеро фош карда шарманда намудан.

ДАРОШУФТАН درآشفتن ошuftан, ба газаб омадан, ба ҳаяҷон омадан.

ДАРОЯНДА دراینده *сифати феълии замои* ҳозира аз даромадан; дохилшаванда, воридшаванда.

ДАРПАЗИР درپذیر *кит.* пазиранда, қабулқунанда.

ДАРПАРДА درپرده пардаи дар, парда.

ДАРПЕЧИДАН درپچیدن *ниг.* печидан; сар дарпечидан аз коре сарпечӣ кардан, саркашӣ кардан аз коре.

ДАРРА I درّه *ниг.* дара I.

ДАРРА II *а.* درّه *таър.* тасмаи чармни маҳсус, ки бо он гунаҳгоронро мезаданд, тозиёна, қамчин, дурра.

ДАРРАБУДАН دربودن рабудан, кашида гирифтан; чизеро зӯран аз касе гирифта бурдан; ба тороч бурдан; аз дасти касе чизеро даррабудан чизеро аз дасти касе кашида гирифтан.-

ДАРРАВ درو дарҳол, зуд, филфавр, фавран.

ДАРРАДАСТ درّه دست *таър.* он ки ҷазои бо дарра задани маҳкумшудагонро ба ҷо меовард.

ДАРРАЗАН درّه زن *ниг.* даррадаст.

ДАРРАЗАНӢ درّه زنی *исми амал аз дарра* задан.

ДАРРАСИДАН در رسیدن *тарзи бавоситаи феъли* даррасидан; расидан, фаро расидан.

ДАРРАСОНДАН در رساندن *тарзи бавоситаи феъли* даррасидан; расондан, бурда расондан.

ДАРРАФТАН در رفتن 1. даромадан, дохил шудан. 2. фуру рафтани, гӯтидан. 3. баромадан, берун шудан. 4. расидан, гӯшрас шудан.

ДАРРОК *а.* درّاک *кит.* бисёр даркқунанда; зулфаҳм, хушфаҳм, зирак.

ДАРС *а.* درس 1. машғулияте, ки ҳамчун шакли асосии ташкили қори таълиму тарбияи мактабӣ аз тарафи омӯзгор дар синф бо хонандагон аз рӯи ҷадвали дарсҳо гузаронида мешавад: дарси аввалин, дарси адабиёт, дарси забони модарӣ, ба дарс ҳозир шудан. 2. он чи муаллим аз рӯи барнома ва китоби муайян ба шогирдон меомӯзонад, сабақ; қисме аз китоби дарсӣ, ки барои омӯхтан дар як ё чанд машғулият дар назар дошта шудааст; дарс гирифтани ба таври хусусӣ сабақ гирифтани аз касе; дарс додан // дарс гуфтани таълим додан, илму дониш омӯзондани; дарс хондани таълим гирифтани, илму дониш омӯхтани; таҳсил кардани; аз дарс қафо мондани а) ба машғулият дер омадани; б) киноя аз дарсро аз худ карда натавонишани, ғайри қаноатбахш таҳсил кардани. 3. *гуфт.* супориш, вазифае, ки барои хондан ё азёд кардан ба талаба дода мешавад: дарс (ро) тайёр кардани, дарсро аз ёд кардани. 4. *мач.* қору кирдоре, ки аз он барои оянда хулоса мебароранд, ибрат; дарси ибрат намунаи ибрат шаванда; дарс шудани сабақ шудани (*барои минбаъд такрор накардани коре*).

ДАРСГОҲ درسگاه ҷои дарсхонӣ; мактаб; мадраса.

ДАРСГУЗАРОНӢ درس گذرانی *ниг.* дарсгӯӣ.

ДАРСГУҲӢ درس‌گویی исми амал аз дарс гуфтан; муаллимӣ, мударрисӣ: дарсгӯӣ кардан.

ДАРСГУҲӢ درس‌گوی он ки дарс медиҳад, муаллим, омӯзгор; мударрис (беиштар дар мадрасаҳо).

ДАРСДИҲӢ درس‌دهی исми амал аз дарс додан; таълимдиҳӣ, муаллимӣ, омӯзгорӣ.

ДАРСӢ درسی мансуб ба дарс: китоби дарсӣ.

ДАРСОАТ در ساعت ҳозир, ҳамин дам, фавран, зуд.

ДАРСОЗ در ساز дуредгаре, ки дару дарвоза месозад: дуредгари дарсоз, устон дарсоз.

ДАРСОМӢЗ درس‌آموز 1. омӯзанда, таълимгиранда, талаба. 2. таълимдиҳанда, муаллим, омӯзгор.

ДАРСОМӢЗӢ درس‌آموزی 1. дарс омӯхтан; таълимгири, таҳсил, хониш. 2. таълимдиҳӣ, омӯзгорӣ, муаллимӣ; дарсдиҳӣ.

ДАРСОХТАН در ساختن 1. созиш кардан, мувофиқат кардан, муросо кардан. 2. соз кардан, чӯр кардан, ҳамоҳанг шудан (дар мусиқӣ ва суруд).

ДАРСФАҲМӢ درس‌فهمی аз худ кардани дарсҳо, фаҳмида гирифтани мавзӯи дарсҳо.

ДАРСҲОН درس‌خوان мактабхон, хонанда, талаба.

ДАРСҲОНА درس‌خانه бино ё хонаи гузаронидани дарсҳо; мактаб; мадраса.

ДАРСҲОНӢ درس‌خوانی исми амал аз дарс хондан; таҳсил, хониш.

ДАРТОЗ در تاز тозон, шитобон, бошитоб, зуд.

ДАРУН درون 1. дохил, андарун; муқоб. берун: даруни хона, даруни сандук. 2. маҷ. ботин, замир, дил; даруни гӯш сӯрохии гӯш; даруни сина дар дил; хавлии дарун а) қисми дохилии хавлӣ; б) кҳн. қисми маҳрами хавлӣ, ки ба он чо даромадани мардони бегона манъ буд; муқоб. хавлии берун; дарун ба дарун яке дар дохили дигаре; дарун-дарун дарунакӣ, ботинан; пинҳонӣ: дарун-дарун сӯхтан, дарун-дарун хандидан, дарун-дарун гирия кардан; аз дарун а) аз дохил (мас., дарро аз дарун бастан); б) киноя аз ботинан, дарунакӣ; аз даруни... а) аз байни..., аз миёни...; б) аз

қатори..., аз доираи...; ба даруни... а) ба дохили..., андаруни...; б) дар байни..., дар миёни..., дар қабати...; дарун рафтан а) фуру рафтан, (ба) таҳ рафтан, чуқур шудан, ба қаър кашидан (мас., чаши); б) гуфт. ба дарди исҳол дучор шудан, дарунрав шудан; ◇ даруни касе сӯхтан дили касе абгор шудан, дар гаму гусса сӯхтан; даруни касе хор-хор кардан дили касе реш-реш шудан (дар орзуи чизе); даруни худро хӯрдан азоби рӯҳи кашидан, гам хӯрдан; дамаш дар дарунаш хомӯш, соқит; нафас ба дарун афтодан а) нафас гаштан, дам ба дарун задан; б) якбора хомӯш шудан; тамоман соқит шудан.

ДАРУНА درونه кит. 1. олати камоншакл; абзори ҳаллоҷӣ, камони наддофӣ. 2. тирукамон, рангинкамон, тироза, қавси қузаҳ. 3. гуфт., шиг. дарунӣ.

ДАРУНАКӢ درونکی шиг. даруннокӣ; дарунакӣ оҳ кашидан, дарунакӣ хурсанд шудан.

ДАРУНАФРӢЗ درون‌افروز дилафрӯз, фараҳбахш.

ДАРУНАЧ درونج (муарраб аз форсии дарунак, даруна) бот. гиёҳи чандсолаи дорои барғҳои паҳни хордор, ки решаи он дар тиб мавриди истифода аст.

ДАРУНБАР درون‌بر бахши гӯштии мева, ки даври донакро печонидааст.

ДАРУНБИН درون‌بین кит. он ки бештар ба дарун ва ботини инсон таваҷҷӯҳ дорад.

ДАРУНБИНӢ درون‌بینی таваҷҷӯҳ доштан ба дарун ва ботини инсон.

ДАРУНГАРО درون‌گرا шав. хусусияти шахсе, ки бештар ба дарун ва ботини хеш гароиш дошта, аз робитаҳои иҷтимоӣ дурӣ мечӯяд; муқоб. бурунгаро.

ДАРУНГАРОӢ درون‌گرایی шав. дарунгаро будан, ба дарун ва ботини худ гароиш доштан ва аз ҷомеа дурӣ чустан.

ДАРУНДОР درون‌دار 1. маҷ. дамдузд; камгап. 2. маҷ. кинадор; бадкина; дилсиёҳ.

ДАРУНЗО درون‌زا 1. вежагии чизе, ки дорои тавоноии зотӣ ва рушду такомули дарунӣ дорад. 2. биол. вежагии чонзоде, ки аз даруни бадани худ нашъа гирифта, бе ғизогирии беруна такомул меёбад.

ДАРУНӢ درونی 1. мансуб ба дарун; дохилӣ, муқоб. берунӣ. 2. ботинӣ, рӯҳӣ: ҳолати дарунӣ, хаяҷони дарунӣ; душмани дарунӣ душмани аз байни худ баромада, душмани дохилӣ; касалиҳои дарунӣ бемориҳои дохили бадан.

ДАРУНКОВОК درون کاواک байнҳоли, миёнсӯрох, миёнтиҳӣ: **найчан дарунковок**, **дарахти дарунковок**.

ДАРУНМАРЗӢ درون مرزی нав. **марбут** ба дохили кишвар; муқоб. **бурунмарзӣ**.

ДАРУНМОЯ درون مایه мазмун ва моҳияти аслии асар ё чизи дигар.

ДАРУННИГАРӢ درون نگری ниг. **дарунбинӣ**.

ДАРУННИГОРӢ درون نگاری тиб., нав. ба воситаи абзори тиббӣ *ва г.* муоина кардани узвҳои дохилии бадан.

ДАРУННОКӢ درون ناکی гуфт. ботинан, дар дил, дар замир; **даруннокӣ хандидан**, **даруннокӣ хурсанд шудан**, **даруннокӣ ғам хӯрдан**.

ДАРУНПАРВАР درون پرور 1. *мач.* он ки бештар дарун ва ботини худро парвариш медиҳад. 2. Худованд, ки парваришдиҳандаи ботини инсонхост.

ДАРУНРАВ درون رو гирифтори бемории исҳол: **дарунрав шудан**.

ДАРУНРАВӢ درون روی исми амал аз дарун **рафтаи**; бемории исҳол; вайрон шудани фаъолияти меъда.

ДАРУНРОНӢ درون رانی тоза кардани меъда (*дар вақти вайрон шудани ё қабзият*); **дорун дарунронӣ** доруи нармкунандани меъда.

ДАРУНСИЁҲ درون سیاه бадандеш, бадгинат, дилсиёҳ; бадкина.

ДАРУНСОФ درون صاف софдил, росткор.

ДАРУНСӮЗ درون سوز: **муҳаррики дарунсӯз** *тех.* муҳаррике, бо усули дар дохили он сӯзондани сӯзишворӣ кор мекунад.

ДАРУНСӮЗӢ درون سوزی 1. ҳисси сӯзиши дарун; таби дарун. 2. *мач.* ботинан ғаму гусса хӯрдан; азоби рӯҳӣ.

ДАРУНСӮХТА درون سوخته *кит.* дилафгор, ғамзада, дилсӯхта.

ДАРУНТИҲӢ درون تهی ниг. **дарунҳоли**.

ДАРУНХОЛӢ درون خالی ниг. **дарунковок**.

ДАРУНШАҲРӢ درون شهری дохилишаҳрӣ; муқоб. **берунишаҳрӣ**.

ДАРУФТОДАН درافتادن ниг. **дарафтодан**.

ДАРФАНЧАК در فنجک *кит.* кобус, сиёҳӣ зер кардан дар хоб, дар хоб дидани ҳодисаҳои мудҳиш.

ДАРФИТОДАН در افتادن ниг. **дарафтодан**.

ДАРФУЗУДАН در فزودن ниг. **дарафзудан**.

ДАРХАЗИДАН در خزیدن *кит.* хазида даромадан ба ҷое; панаҳ шудан, руст шудан.

ДАРХЕСТАН در خيستن ниг. **дархостан II**.

ДАРХИРОМИДАН در خرامیدن хиромон даромадан.

ДАРХОСТ درخواست 1. хоҳиш, талаб, илтимос, **дархост кардан** // **дархост намудан** талаб кардан, хоҳиш кардан. 2. *нав.* хоҳиши хаттӣ бо тақозои чизе, номаи расмӣ бо талаби чизе.

ДАРХОСТАН I درخواستن ниг. **хостан (хоҳиш кардан)**.

ДАРХОСТАН II درخواستن *кит.* хестан, бархестан.

ДАРХОСТКУНАНДА درخواست کننده он ки дархост ба амал меорад.

ДАРХУР//ДАРХӮР در خور *кит.* лоик, шоиста, сазовор, муносиб.

ДАРХӮРД در خورد ниг. **дархур**.

ДАРХӮРДАН در خوردن лоиқу муносиб будан, дархур будан.

ДАРҲАМ درهم 1. ба ҳам печида, печутобхӯрда, ба ҳам омехта. 2. ошuftа, парешон. 3. *мач.* чигил, печдарпеч, бесару нӯг; **дарҳаму барҳам** а) чигил, печдарпеч; бесару нӯг; муглак, мубҳам: **фикрҳояш дарҳаму барҳам буданд**; **дарҳам-барҳамӣ** а) чигилӣ, бесарунӯгӣ, печдарпечӣ; муглакӣ, мубҳамӣ; б) бетартибӣ, ҳарчу марҷ; **дарҳам кардан** омехтан, махлут кардан; \diamond **абрӯ дарҳам кашидан** қавокро овезон кардан; рӯй турш кардан (*ҳамчун аломати норизоиятӣ, хашиму газаб ва г.*); **китф дарҳам кашидан** китфро ба тарзи хос боло кардану афшурдан (*ҳамчун алома-*

ми ҳайронӣ ё надониستاني чизе).

ДАРҲАМЗАДА درهمزده 1. нурпечутоб, дархам-рехта. 2. маҷ. пур аз душвориву мушкилот.

ДАРҲАМӢ درهمى 1. печидагӣ, мураккабӣ, бесомонӣ. 2. маҷ. гам, андӯх.

ДАРҲАМКАШИДА درهم کشیده :абрувони дар-хамкашида қавоқи овезон, абрувони пурчин: гирифтагии хотир, бедимогӣ.

ДАРҲАМОМЕЗА درهم آمیزه кит. бо ҳам омехташуда, ба ҳам пайваста.

ДАРҲАМОМЕЗӢ درهم آمیزی омехтани чанд чиз бо ҳамдигар.

ДАРҲАМОМЕХТА درهم آميخته сифати феълӣи замони гузаита аз дархам омехтан; омехта, бо ҳам печида, мухталит.

ДАРҲАМОМЕХТАГӢ درهم آميختگی шакли дигари сифати феълӣи замони гузаитаи дархамомехта; омехтагӣ, печидагӣ, мухталит будан.

ДАРҲАМПЕЧИДА درهم پیچیده печдарпеч, ба ҳамдигар печидарафта: навдаю шоҳҳои дархампечидан дарактон.

ДАРҲАМРАФТА درهم رفته сифати феълӣи замони гузаита аз дархам рехтан; дархампечида, бо ҳамдигар фурӯрафта.

ДАРҲАМРЕХТА درهم ريخته сифати феълӣи замони гузаита аз дархам рехтан; ошуфта, бетартиб, парешон.

ДАРҲАМШИКАСТА درهم شکسته 1. сифати феълӣи замони гузаита аз дархам шикастан; шикаста, хароб. 2. маҷ. нотавон, зор, залил, шикастаҳол.

ДАРҲАМШИКАСТАГӢ درهم شکستگی шакли дигари сифати феълӣи замони гузаитаи дархамшикаста; шикаста будан, харобу нотавон будан; шикастагӣ, нотавонӣ.

ДАРҲОЛ در حال зуд, бетаъхир, ба тезӣ, даррав, фавран: дарҳол дошта гирифтан, дарҳол фаҳмидан, дарҳол ҷавоб додан.

ДАРЧА درچه дари хурд, дарича.

ДАРЧИДАН درچیدن барчидан, гундоштан; ◊ доман дарчидан аз чизе даст кашидан чизеро тарк кардан.

ДАРЧ ا. درج 1. дохил кардан, ҷойгир кардан. 2. гуфт. чоп, нашр: пас аз дарчи мақола; дарч кардан а) ҷо додан, дохил кардан, гунҷондан, ҷойгир кардан, сабт кардан, навиштани матлабе дар рӯзнома ё китоб; б) гуфт. чоп кардан, нашр намудан; дарч шудан // дарч ёфтан ҷо дода шудани матлабе дар асаре; чоп шудан.

ДАРЧШУДА درج شده 1. сифати феълӣи замони гузаита аз дарч шудан; ҷой додашуда, даровардашуда, дохилшуда. 2. гуфт. чопшуда, нашршуда.

ДАРШИКАСТАН درشکستن кит. 1. зада шикастан, шикаста аз кор баровардан. 2. вайрон кардан, хароб кардан; нобуд кардан.

ДАРШУДАН درشدن кит. 1. даромадан, дохил шудан, ворид шудан. 2. баромадан; берун омадан.

ДАРӢОЗА دريوزه кит. 1. гадоӣ, садақаталабӣ, соилӣ. 2. гадо, соил.

ДАРӢОЗАГАР گریزه گر кит. гадо, соил.

ДАСИСА ا. دسیسه макру ҳилаи пинҳонӣ, фиребу найранг; фитна.

ДАСИСАБОЗ دسیسه باز он ки барои ба даст овардани мақсад аз дасисаву найранг истифода мебарад; найрангбоз, фитнагар, маккор, хилагар, хукқабоз.

ДАСИСАБОЗӢ دسیسه بازی ба кор бурдани дасиса ва ҳилаву найранг барои амалӣ кардани мақсаду ниятҳои хеш; найрангбозӣ, хилагарӣ, маккорӣ, хукқабозӣ, фитнагарӣ.

ДАСИСАКОР دسیسه کار ниг. дасисабоз.

ДАСИСАКОРӢ دسیسه کاری ниг. дасисабозӣ.

ДАСИСАКОРОНА دسیسه کارانه аз рӯи дасисаву фитна, бо ҳилаву найранг.

ДАСТ دست 1. узви бадани инсон аз шона то нӯги ангуштон; каф ва панҷаи даст, яд. 2. маҷ. ҷавр, бедод, тааддӣ: аз дасти замона. 3. сӯй, тараф, ҷониб: дасти рост, дасти чап. 4. дафъа, қарат, бор; навбат (дар қиморбозӣ). 5. нум. маҷмӯи чизҳои якҷинса, ки барои ягон эҳтиёҷ ба кор меравад; як даст либос як сару по либос (аз каллапӯи то пойафзол); ◊ дасти кӯтоҳ кӯтоҳдастӣ, нотавонӣ, очизӣ; ба зери дасти... а) дар тобеяти..., дар итоати...; б)

бо рохбарии...; **даст афшондан** рад кардан (*бо шиораи даст*); аз бахри чизе гузаштан, сарфи назар кардан; ба эътибор нагирифтан; **даст бардоштан аз касе ӯ чизе** ба холи худ мондан касеро ӯ чизеро, ба касе кордор нашудан; *муқ.* **даст кашидан**; **даст бардоштан ба сари касе** даст боло кардан ба сари касе бо нияти задан; касеро задан; **даст бурдан ба коре** шуруъ кардан ба коре; машгул шудан ба коре; **даст гирифтан** а) *киноя аз* дастгир кардан, гирифтор кардан; б) ӯрӣ расондан, мадад кардан ба касе; **даст дароз кардан (намудан)** а) даст ӯзондан, дастро пеш бурдан; даст додан ба касе; б) даст расондан, даст задан (*бо мақсади хӯрдан*); **даст дароз кардан ба касе** зӯрӣ кардан; чабр кардан; таарруз (*тачовуз*) кардан ба касе; **даст додан ба касе** а) *вохӯрдӣ* кардан, ба аломати ризоният дасти якдигарро фишурдан; б) бо пайдо шудани имконият ба чизе муяссар шудан; **агар фурсат даст диҳад** агар вақти мусонди коре пайдо шавад, агар фурсат барои иҷрои коре фароҳам ояд; **даст доштани касе дар коре** а) маҳорат доштан дар коре, аз кору касбе огоҳ будан; б) даҳолат доштани касе дар коре; **даст ӯфтан ба касе ӯ чизе** а) ба даст даровардан касе ӯ чизеро; б) зафар ӯфтан, голиб омадан бар касе ӯ чизе: тасаллут ӯфтан; **даст задан** а) даст расондан ба чизе; б) машгул шудан бо коре; аз пайи коре шудан; **даст кашидан** а) тарк кардан, рӯй гардонидан аз чизе, худро боздоштан аз коре; б) касеро ба холи худ мондан, ба касе кордор нашудан; **даст кофтан** а) даст расондан, даст задан; б) кордор шудан, мудохила кардан (*ба кори касе*); **даст мондан** имзо кардан; **даст расидан** вақт доштан, фурсат ӯфтан барои иҷрои коре: **ба сар хоридан** ҳам даст намерасад; **дасти бегона ба миён даромадан** даҳолат кардани шахси бегона ба кори касе, ниҳонӣ халал расонидани шахсе ба коре; **дасти ӯрӣ додан (дароз кардан)** ба имдоди касе омадан, ӯрӣ расондан ба касе; **дасти касе сабук будан** корҳои мекардагии касе ҳамеша ба хайр анҷомидан; устои касби худ будан, дар касби худ маҳорат доштан; **дасти касе қалб будан** а) одати дуздӣ доштан; б) қаллоб, ҳаромкор будани касе; **дасти тамаъ дароз кардан** тамаъкорӣ кардан, аз рӯи ҳирсу оз муносибат кардан бо касе; **дасту дил шустан** дилхунук шудан аз чизе ӯ касе, майлу рағбат ӯ меҳру дилбастагиро гум

кардан нисбат ба чизе ӯ касе; **дасту по гум кардан** чӣ кор карданро надоништа мондан, саросема шудан, инони ихтиёрро аз даст додан, худро гум кардан (*аз гояти хиҷолат, шодӣ, ҳаяҷон ва ғ.*); **даст-даст карда...** даст расонда, даст зада, палмосида, ламс карда; **даст ба даст карда...** дастчамъона, якҷоя, ахлона (*ичро кардани коре*); **даст ба гиребон шудан** бо ҳам дарафтодан; чанҷолу муноқиша кардан; **даст ба хок кардан** қазои ҳочат кардан; **аз даст додан** гум кардан, маҳрум шудан аз чизе; **аз даст омадан** аз ӯҳдаи иҷрои коре баромадан; имконият доштан, тавоништан; **аз даст рафтан** аз тасарруфу ихтиёри касе баромадани чизе; маҳрум гардидан аз чизе; **ба даст афтидан (афтодан)** а) ба даст даромадан, ба тасарруфи касе даромадан, дастраси касе шудани чизе; б) дар аснои иҷрои коре ӯ чинояте дастгир шудан; **ба даст гирифтан** ба тасарруфи худ даровардан; ба итоати худ даровардан; **ба даст даровардан (овардан)** ба тасарруфи худ даровардан, соҳиб шудан; **ба даст даромадан (омадан)** ба тасарруфи касе даромадан, ба ихтиёри касе даромадан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** мӯҳтоҷи касе шудан (*хусусан дар таъмино*); **ба дасти касе супурдан** ба ихтиёри касе супурдан, ба касе гузоштан чизеро; **дар дасти касе калон шудан** дар тарбия ва парастории касе ба воя расидан; **худро (ба) даст гирифтан** ба худ тасаллут ӯфтан, худдорӣ кардан, худро нигоҳ доштан (*аз хашиму газаб, гиря ва ғ.*).

ДАСТА دستة 1. он қисми абзори асбобу анҷом, ки бо даст гирифта мешавад: **дастан дос**, **дастан каланд**, **дастан корд**, **дастан кӯза**, **дастан теша**, **дастан чойник**, **дастан қамчин**. 2. бастан гулу райҳон, гулдаста; як қабза хор, шибоғ, химча *ва ғ.* ки якҷоя баста шудааст; дарза барои пилла танидани кирмак; **даста бастан** як миқдор гулро якҷоя карда банд бастан, гулдаста тайёр кардан. 3. миқдори нисбатан зиёди чизҳои якҷинса, ки дар як ҷо меистанд ӯ якҷоя карда шудаанд; қабза, тӯб: **як даста китоб**, **як даста коғаз**; **як даста мӯ** як қабза мӯ. 4. маҷмӯи чизҳои якҷинса; *муқ.* **даст** 5. гурӯҳ, тӯда, ҷамоати мардум; қисм: **даста(ҳо)и аскарӣ**, **дастан посбонон**, **дастан сарбозони пиёда**, **дастан созандагону навозандагон**, **дастан мусиқии миллӣ**; **дастан ихтиёрӣ** гурӯҳе, ки аъзои он барои иҷрои ко-

ре ихтиёран чамъ омадаанд; **дастан** ҳаваскорон гурӯҳи аъзон махфили ҳаваскорони санъати бадеӣ; **даста-даста** а) бастаҳои зиёд; тӯб-тӯб; б) гурӯҳ-гурӯҳ; **даста кардан** а) *ниг.* даста бастан; б) дар як чо чамъ кардан, як қабза кардан; в) ба тартиб ва миқдори муайян печида таҳ кардан (*мас. пулҳои когазиро*).

ДАСТАБАНДӢ *دسته‌بندی* 1. исми амал аз даста бастан; ба дастаҳо чудо кардан.

ДАСТАБИРИНӢ *دسته‌برنجی* 1. ҳар чизи дастааш аз биринҷӣ сохташуда. 2. *маҷ.* саҳт, дағал; **дашноми дастабиринҷӣ** дашноми хеле дағал ва қабех.

ДАСТАВВАЛ *دست‌اول* пеш аз ҳама, аз ҳама пештар, аввалан.

ДАСТАГУЛ *دسته‌گل* гулдаста, бастан гул.

ДАСТАДАРОЗ *دسته‌دراز* он чи дастааш дароз аст, дорон дастаи дароз: **бели дастадароз, доси дастадароз**.

ДАСТАК *دستک* 1. *шакли тасғири даст*. 2. дастгирак: **дастаки гаҳвора, дастаки дар, дастаки дастгоҳ**. 3. танба барои аз афтодан нигоҳ доштани девору хавоза *ва ғ.* 4. *маҷ.* далеле, ки ба он така карда, кореро иҷро мекунанд ё онро ба сифати асос ва баҳона нишон медиҳанд: *касери ё чизери дастак кардан (намудан), дастак шудани касе ба чизе*. 5. қисми ақиби пойафзол, ки пошнаи поро мепӯшонад. 6. *таър.* рӯйхати номгуи андозҳои подшоҳ, ки ба когази дароз навишта, онро лӯлашакл печонда мемондаанд. 7. дастпӯш.

ДАСТАКДОР *دستک‌دار* *ниг.* дастадор.

ДАСТАКДӢЗӢ *دستک‌دوزی* дӯхта тайёр кардани дастаки пойафзол.

ДАСТАКЗАН *دستک‌زن* кафзан, он ки каф мезанад, қарсақзан.

ДАСТАКЗАНОН *دستک‌زنان* *феъли ҳол аз дастак задан*; дар ҳоли каф задан, дар ҳоли қарсақ задан.

ДАСТАКИФУРӢШ *دستک‌فروش* он ки чизҳои майда-чуйдаро ба қуттӣ ё чизи дигар андохта, роҳравон фурӯхта мегардад.

ДАСТАКИФУРӢШӢ *دستک‌فروشی* қору касби дастакифурӯш, фурӯши дастакӣ.

ДАСТАКӢ *دستکى* *ғуфт.*, *ниг.* дастӣ; **фурӯши дастакӣ** ба сари даст гирифта гашта фурӯштани чизҳо, дастакифурӯшӣ: **қандфурӯши дастакӣ, дастакӣ китобфурӯшӣ кардан**.

ДАСТАКӢТОӢ *دسته‌کوتاه* он чи дастааш кӯтоҳ аст, дорон дастаи кӯтоҳ: **доси дастакӢтоӢ, корди дастакӢтоӢ**.

ДАСТАНБӢ(Ӣ) *دستنبوی* 1. навъи зомучае (ҳандалаке), ки ба андозаи себ буда, фақат барои бӯидан ба кор меравад. 2. ҳар чизи хушбӯӣ, ки барои бӯидан дар даст гирифта мегардад.

ДАСТАНБӢЯ *دستنبویه* *ниг.* дастанбӯ(ӣ).

ДАСТАНДОЗ *دست‌انداز* *кит.*, *маҷ.* горат, тороч.

ДАСТАНДОЗӢ *دست‌اندازی* 1. даст задан, чанг задан ба чизе. 2. *маҷ.* тааддӣ, таарруз, дастдарозӣ. 3. *кит.*, *маҷ.* горатгарӣ, тороч.

ДАСТАНУҚРА *دسته‌نقره* он чи дастааш аз нуқра аст, дастааш нуқрагин.

ДАСТАРРА *دستاره* арраи хурд, ки як кас бо як даст кор мефармояд, арраи дастӣ.

ДАСТАРХОН *دسترخوان* 1. суфра, ки дар рӯи он таом меҳӯранд, моида, дасторхон, хон: **дастархон андохтан, дастархон паҳн кардан (густурдан)**. 2. *маҷ.* нону кулчаю қанд, қатламаю фатир *ва ғ.*, ки занҳо бо худ ба тӯю меҳмонӣ мебаранд; **сари дастархон** атрофи суфраи зиёфат, гирди суфраи меҳмондорӣ; **дастархон кардан** а) ба назди касе дастархон кушода, хӯрок гузоштан; касери зиёфат кардан; б) тайёр кардани нону қанд *ва ғ.* барои ҳамчун дастовез бурдан ба ҷое; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан, дасткушод будан, боҳиммат будан (*дар меҳмондорӣ*).

ДАСТАРХОНДОР *دسترخوان‌دار* дасткушод, меҳмоннавоз, боҳиммат.

ДАСТАРХОНДОРӢ *دسترخوان‌داری* дасткушодӣ, олиҳимматӣ, меҳмоннавозӣ.

ДАСТАРХОНЧӢ *دسترخوانچی* 1. он ки дар тӯю маъракаҳо мутасадди нону ошмонӣ ба назди меҳмонон аст, ходим. 2. *таър.* ходими дарбори амирону ҳокимон, ки ба ташкили зиёфатҳо – тарзи оро додани хон, сифати хӯрокҳо *ва ғ.* назорат мекард.

ДАСТАСАДАФ دسته صدف он чи дастааш садаф
аст: корди дастасадаф.

ДАСТАСОЗӢ دسته سازی гурӯҳбандӣ, даста ё
гурӯҳ ташкил кардан; даста сохтан барои
обзорҳои гуногун.

ДАСТАФЗОР دست افزار асбобу олотни дастин
косибу хунармандон (аз қабилӣ арра, теша,
қайчӣ, поку).

ДАСТАФШОН دست افشان феъли ҳол аз даст
афшондан; маҷ. рақсунон, рақсон; дастаф-
шону поқубон дар ҳолати рақс.

ДАСТАФШОР دست افشار кит. мевае, ки бо даст
фушурда, обашро мегиранд; ♢ тиллон даст-
афшор зари холис.

ДАСТАЧАМӢӢ دسته جمعی якҷоя, муттафиқан,
муттаҳидона, сарчамъона: амнияти
дастачамӢӢ.

ДАСТАЧАМӢОНА دسته جمعانه сарчамъона, як-
ҷоя, бо иттифоқ.

ДАСТБАГИРЕБОН دست بگریبان :дастбагиребон
шудан ба ҳам дарафтодан, занозанӣ кардан.

ДАСТБАГИРЕБОНӢ دست بگریبانی занозанӣ, аф-
тударафт; чангу чидол; чангу чидолни
дастбагиребонӣ занозанӣ; ҳамдигарро задан.

ДАСТБАДАСТ دست بدست дасти ҳамдигарро
гирифтани, кореро якҷоя анҷом додан.

ДАСТБАКОР دست بکار маҷ. кордон, чашми
корро медонистагӣ, мохир.

ДАСТБАНД دست بند 1. ниғ. дастпона. 2. порчан
тасмашакли дарози лагандаю бахиязада, ки
бо он дастҳои кӯдакро ба гаҳвора мебан-
данд.

ДАСТБАСТА دست بسته 1. он ки дастҳои баста
аст. 2. кит., маҷ. мутеъ, фармонбардор.

ДАСТБАХОК دست بخاک гуфт., маҷ. қазон
ҳочат.

ДАСТБОЗӢ دست بازی зӯрозмоӣ бо даст.

ДАСТБОЛО دست بالا ғолиб, зафарманд, боло-
даст.

ДАСТБОФТ دست بافت дасти бофташуда; бофти
дастгоҳи хонагӣ: матон дастбофт.

ДАСТБУРД دست برد 1. чизи дар кимор ё гарав
бурдашуда, бурд; ганимат. 2. тороч, ғорат,

яғмо. 3. кит. галаба, зафар.

ДАСТБӢС دست بوس маҷ. чоплус, тамаллуккор;
фармонбардор.

ДАСТБӢСӢ دست بوسی исми амал аз даст
бӢсидан; бӢсидани касе дасти дигареро дар
вақти мулоқот (барои изҳори эҳтиром ё
дӯстдорӣ ва ё чоплусӣ); маросими дастбӢсӣ
маросими махсуси бӢсидани дасти касе
ҳангоми мулоқот (барои эҳтиром, итоат ва
фармонбарӣ).

ДАСТВОР(А) دستوار (ه) кит. 1. асо, чӯбдаст;
дастбанд, ёра. 2. ба монанди даст. 3. маҷ.
кам, андак.

ДАСТГАРМӢ دست گرمی 1. маҷ. машку тамрини
пешакӣ барои омода шудан, омодагӣ гирифт-
тан, тайёр шудан.

ДАСТГАРОӢ دست گرایی маҷ. бо таҷриба така
кардан, таҷриба, озмудашуда.

ДАСТГАРОӢ دست گرای 1. маҷ. он чи бо даст
озмуда шудааст, таҷрибашуда бо даст. 2.
мағлуб, мутеъ.

ДАСТГАҲ دست گاه ниғ. дастгоҳ.

ДАСТГИР I دست گیر дасти гиришуда, ба даст
афтода, гирифтанишуда; асир, бандӣ; дасти
кардан (намудан) доштан, ба банд гирифтани,
асир кардан, бандӣ кардан; дасти гиришуда
(гардида) ба даст афтодан, ба банду қайд
гирифтанишуда; асир шудан.

ДАСТГИР II دست گیر мададгор, ёвар, ёриди-
ҳанда; дасти гиришуда касеро (гаштан) касеро
дасти гиришуда кардан, мададгор шудан.

ДАСТГИР III دست گیر 1. порчан аз латта дӯхта-
шуда барои гирумони дег, чойчӯш ва ғ., да-
сти гиришуда. 2. ниғ. даста 1.

ДАСТГИРАК دست گیرک 1. даста (хусусан дастан
дару ҷевон ва ғ.). 2. чӯб ё оҳане, ки барои
дасти гирифтани дар канори зина ба дарозии
он месозанд, панҷараи зина, парда, каторак.

ДАСТГИРӢ I دست گیری 1. исми амал аз даст ги-
рифтани. 2. ёри, мадад, кумак, имдод; дасти
гиришуда кардан (намудан) а) мадад расондан,
ёри додан, ба имдоди касе расидан; б) маҷ.
маъқул доништа пайравӣ кардан ба коре,
ҷонибдорӣ кардан касеро.

ДАСТГИРӢ II دست گیری дасти гиришуда будан, ҳам-

чун даста вокеъ шудан.

ДАСТГИРШУДА دستگیرشده *сифати феъли* замони гузашта аз дастгир шудан; ба даст афтода, тавқишшуда, ба хабе гирифта.

ДАСТГОҲ دستگاه 1. асбобу олат ё мошин барои сохтани чизе ё ба иҷро расонидани коре: **дастгоҳи автоматӣ, дастгоҳи бетонрезӣ, дастгоҳи бофандагӣ, дастгоҳи пармагарӣ, дастгоҳи харротӣ; дастгоҳи аккосӣ** олати суратгирӣ. 2. *нав.* идораи иҷроияи марказӣ; мақомоти идоракунандаи марказӣ: **дастгоҳи вазорат**. 3. чоҳу чалол; ҳашамат; дову **дастгоҳ ниг. дов.**

ДАСТГОҲСОЗ دستگاهساز он ки дастгоҳ месозад, коргари созандаи дастгоҳ.

ДАСТГОҲСОЗӢ دستگاهسازی *истехсоли дастгоҳ; саноати дастгоҳсозӣ* соҳаи махсуси созандаи дастгоҳҳои гуногун.

ДАСТДАРОЗ دستدراز 1. он ки дастҳои дароз дорад, дароздаст. 2. *маҷ.* забардаст, болодаст, тавоно, дастро ба моли дигарон дароз кардан.

ДАСТДАРОЗӢ دستدرازی тааддӣ, таарруз, таҷовуз: **дастдарозӣ кардан**.

ДАСТДИҲӢ دستدهی *исми амал аз даст додан; ба ҳамдигар даст додан, даст дароз кардан (барои воҳурӣ).*

ДАСТӢБ دستياب зафарёфта, голиб, фирӯз; **дастӢб шудан (гардидан)** а) голиб омадан, дастболо шудан; б) муваффақ шудан ба коре.

ДАСТӢР دستيار мададгор, ӓридиҳанда; хизматгор; **дастӢри беминнат** ӓрирасони беминнат; **дастӢр шудан** мададгор шудан, ӓридиҳанда шудан; хизматгор шудан.

ДАСТӢРӢ دستياری ӓрӣ, ӓрдам, хизматгорӣ; **бо (ба) дастӢри...** а) ба ӓрдами..., бо кумаки..., бо мадади..., б) ба воситаи..., ба василаи...; **дастӢрӣ кардан** ӓрӣ расондан, мадад кардан, ӓрдам кардан; дастгирӣ кардан.

ДАСТЗАД دستزد *кит.* дастрас, имконият.

ДАСТЗАН دستزن *кит.* 1. даст ба ҳам зананда; раққос. 2. *маҷ.* ходим, пешхизмат: **дастзану позан**.

ДАСТИНА دستينه *кит.* 1. *ниг.* **дастпона**. 2. дастаи корд ва созҳои мусиқӣ (*аз қабилӣ* рубобу

танбӯр). 3. *кит.* ҳукми мӯҳру имзошуда, фармон.

ДАСТИСОХТ دستيساخت он чи бо даст сохта шудааст; дастакӣ тайӓршуда, дастсоз.

ДАСТӢ دستی 1. *мансуб ба даст;* он чи бо қуввати дасти одам сурат мегирад ё ба вучуд омадааст; он чи (*аз қабилӣ* асбоб, дастгоҳ ё корхона) бо сарфи меҳнати ҷисмонӣ кор мекунад (*ғайри механикӣ ё автоматӣ*): **асбоби дастӣ, кори дастӣ; кишти дастӣ** киште, ки на ба воситаи олати механикӣ, балки дастакӣ анҷом дода шудааст. 2. он чи бо дасти худ, бо диққат ва бо муруоти тамоми ҷузъиёт тайӓр карда шудааст (*беитар оид ба хӯрок*): **майн дастӣ, оши палави дастӣ, сижкабоби дастӣ**. 3. ҳар чизи барои бастан ё гирифта гаштан дар даст сохташуда: **соати дастӣ, чомадончаи дастӣ; дастӣ парво кардан** бо дасти худ парвариш кардан (*мас., чорпои хонагиро*).

ДАСТКАФОН دستكفان: **боди тунди дасткафон** шамоли сарду тозае, ки пӯсти дастро мекафонад.

ДАСТКАЧ دستكچ 1. он ки дасти вай қач аст, қачдаст. 2. *маҷ.* шахси дасташ қалб, харомкор; дузд.

ДАСТКАЧӢ دستكچی дуздӣ, ғоратгарӣ; қаллобӣ.

ДАСТКАШ I دستكش: **дасткаш кардан** а) молиш додан чизеро; б) бо даст кашида гирифтан (-и алафҳои бегона ё чизе аз заминни кишт), хишова.

ДАСТКАШ II دستكش дастпӯше, ки ба шаклу андозаи алоҳида нарангушт ва чор ангушти якҷояи даст алоҳида дӯхта ё бофта шудааст, дастак; *муқ.* **дастпӯшак**.

ДАСТКАШИДА دستكشیده *сифати феъли* замони гузашта аз даст кашидан; аз коре ё шуғле даст кашида, сарфи назар карда, парҳезкарда.

ДАСТКАШӢ دستكشی даст кашидан аз анҷом додани коре.

ДАСТКИШТ دستكشت бо даст кишташуда.

ДАСТКОЛА دستكاله корди махсуси калону вазнини аксар досшакл, ки барои тоқбури ва буридани наждаи тут (*барои кирмак*) ва ғ. истифода мешавад, доскалла.

ДАСТКОМ دستکام *кит.* хушбахт, комёб.

ДАСТКОР دستکار *кит.* 1. кори дастӣ. 2. устон хунарманд; мохир, чобукдаст. 3. *мач.* дастёр, мададгор, ёридиҳанда. 4. *кхп.* чарроҳ.

ДАСТКОРӢ دستکاری 1. хунармандӣ; коре, ки ба воситаи даст анчом мегирад. 2. *кхп.* чарроҳӣ.

ДАСТКУШОД(А) دستکشاده *мач.* касе, ки ҳар чи ёбад, ҳарч мекунад, кушодадаст, ҷавонмард, босаховат.

ДАСТКУШОДӢ دستکشادی *мач.* саховатмандӣ, ҳимматбаландӣ, ҷавонмардӣ.

ДАСТКӮТОҲ دست کوتاه 1. он ки дастҳояш кӯтоҳ аст. 2. *мач.* очиз, нотапон, кӯтоҳдаст.

ДАСТКӮТОҲӢ دست کوتاهی 1. кӯтоҳ будани даст, дасткӯтоҳ будан. 2. *мач.* очизӣ, нотапонӣ, кӯтоҳдастӣ; **дасткӯтоҳӣ** кашидан мӯхтоҷ будан, аз ҷиҳати моддӣ танқисӣ кашидан.

ДАСТЛОФ دستلاف [*аслаи дастфол*] савдон аввалин (ки гӯё барори савдо ба он вобаста аст), байъи аввал; аввали ҳар кор; шугун.

ДАСТМОЛ دستمال 1. порча барон пок кардани даст дар вақти пухту паз, дастпоққуни сари дег; порчаи матоъ барои шустанӣ дег: **дастмоли дегшӯӣ**; **дастмоли қоғазӣ** навъи дастмол, ки аз қоғаз сохта шуда, танҳо барои як бор истифода мешавад. 2. молиш бо даст, бо фишор кашидани даст дар рӯи чизе; **дастмол кардан** а) пок кардан, тоза кардан (*одатан пас аз шустанӣ табақу чойник ва ғ.*); б) бо даст молиш додан, фишор додан бо даст.

ДАСТМОЛӢ دستمالӣ бо даст молидани чизе, ламскорӣ, молиш ба воситаи даст.

ДАСТМОЛКАДУ دستمال کدو *бот.* растанин полизии тухм ва палакаш кадумонанд, ки ҳосили бодирингшакли дарунаш лифмонанд дорад ва онро хушк карда, ҳамчун дастмоли дегу табақшӯӣ, лифи шустушӯӣ бадан ва ғ. ба кор мебаранд.

ДАСТМОЯ دستمایه 1. пулу моле, ки бо он асоси савдогарӣ ё касбу касибиро мегузоранд; сармояи андаки аввалия. 2. захираи илмӣ ва адабии касе.

ДАСТМУЗД دستمزد музде, ки ба ивази заҳмат ба

касе медиҳанд, музди кор, ҳаққи кор, дастранҷ, учрат: **дастмузд гирифтан**, **дастмузд додан**.

ДАСТМӮЗА دستموزه *кит.* 1. армугон, тӯҳфа, дастовез. 2. *мач.* васила, восита.

ДАСТНАВИС دستنویس 1. ҳар чизи бо дасти муаллиф навишташуда. 2. ҳар чизи бо хати дастӣ навишташуда, дастхат; *муқоб.* **чопӣ**: китоби дастнавис, аризаи дастнавис; захираи дастнависҳо, шӯъбаи дастнависҳо китобхона ё шӯъбаи он, ки дар он ҷо китобҳои қаламӣ, яъне ғайричопӣ, нигоҳ дошта мешаванд.

ДАСТНАВИШТ دستنویشت *ниг.* дастнавишта.

ДАСТНАВИШТА دستنویشته он чи бо даст навишта шудааст; навиштаи дастӣ.

ДАСТНАХӮРДА دست نخورده 1. он чи то ҳол мавриди истифода қарор нагирифтааст. 2. *мач.* бикр, дӯшиза, дастнорасида.

ДАСТНИГАР دستنگر мӯхтоҷ, вобаста, мутеъ аз ҷиҳати моддӣ: **дастнигари касе шудан**.

ДАСТНИГАРӢ دستنگری мӯхтоҷӣ, вобастагии эҳтиёҷмандона ба касе.

ДАСТНИГОР دستنگار бо даст нигошта, дастхат, дастнавис.

ДАСТНИҲОЛ دست نهال 1. ниҳоли бо дасти худ шинонда. 2. *мач.* тарбиядида аз тарафи касе, шогирд.

ДАСТНИШИН دست نشین 1. бо даст тарбияшуда, дастомӯз. 2. *мач.* ҳамнишин.

ДАСТНИШОН دست نشان 1. бо даст нишондашуда. 2. *мач.* гумошта; мутеъ, фармонбардор.

ДАСТНИШОНДА دست نشانده он ки шахси дигар ўро ба коре ё мақома гумоштааст; **дастнишондаи касе шудан** мутеи касе шудан, фармонбардори касе шудан (*одатан дар натиҷаи бо ҳимояи ӯ расидан ба мансабе*).

ДАСТНОРАС دست نارس 1. аз кади одам баланд; ниҳоят баланд: **баладиин дастнорас**, **тоқи дастнорас**. 2. он чи расидан ба он имконпазир нест, чизи ба он даст ёфтани мушқил; *муқоб.* **дастрас**.

ДАСТОВАРД دست آورد муваффақият, комёбӣ.

ДАСТОВЕЗ دست آویز 1. он чи меҳмон чун тӯҳфа

- ба мизбон меорад, тӯҳфа, ҳада, армуғон. 2. чизе ё касе, ки ба ваӣ истинод (такя) карда кореро буд мекунад. 3. *маҷ.* васила, восита; **дастовез кардан** а) ба сифати тӯҳфа бо худ бурдани чизе ба чое (*хусусан ба меҳмонӣ, тӯю маърака ва ғ.*); б) баҳона кардан (*чизеро дар исботи дурустии амале*); санад ва далел қарор додан (*чизеро*).
- ДАСТОДАСТ** دستادست даст ба даст; (савдои) нақд.
- ДАСТОЗМОЙ** دست آزمایی кувваозмоӣ, зӯрозмоӣ, имтиҳон.
- ДАСТОМУЗ** دست آموز 1. (мурғи) ба даст омӯхташуда, ки дар сурати сар додан боз ба даст омада менишинад; мурғи аҳлӣ. 2. (ҳайвонҳои) ромшуда.
- ДАСТОН** داستان 1. *ниг.* достон. 2. найранг, хила, тазвир.
- ДАСТОНГҶ** داستان گو *ниг.* достонгӯ.
- ДАСТОННАВОЗ** داستان نواز *кит.* дастонсаро, нағмасаро; мурғи дастоннавоз мурғи хушхон.
- ДАСТОННАВОЗӢ** داستان نوازی нағмасароӣ, нағмапардозӣ.
- ДАСТОНСАРО(Ӣ)** داستان سرا(ی) 1. гӯянда ва нақлунандаи достон. 2. нағмасаро, хушхон.
- ДАСТОНСОЗ** داستان ساز *кит.* 1. навозанда, мусиқинавоз; хонанда, ҳофиз. 2. *маҷ.* фиребгар, афсунгар, хилагар.
- ДАСТОР** دستار 1. порчаи матоъ, ки онро ба гирди сар мепечонанд; салла, аммома. 2. дастархон; порчае, ки бо он рӯи таомхоро мепӯшонанд.
- ДАСТОРАК** دستارک *ниг.* дасторча.
- ДАСТОРДОР** دستاردار *кит.* мутасаддии дастархон, моида; **дастордори хон** мутасаддии дастархон ва суфра.
- ДАСТОРДОРӢ** دستاردارى *кит.* амал ва шугли дастордор.
- ДАСТОРОН** دستاران *кит.* музде, ки пеш аз иҷрои кор ба муздур медиханд, харҷӣ; муждагонӣ.
- ДАСТОРХОН** دستارخوان *ниг.* дастархон.
- ДАСТОРЧА** دستارچه *шақли тасғири дастор;* саллача, дастори хурде, ки ба сар

лача, дастори хурде, ки ба сар мепечонанд; дастмоли хурд, рӯймолча, дастмолча.

ДАСТОС دست آس осиечае, ки бо даст гардониди мешавад, осиеи дастӣ; **дастос кардан** орд кардан дар осиеи дастӣ.

ДАСТПАЙМОН دست پیمان 1. *кит.* пулу моле, ки хангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад; маҳр, қобин, қалин. 2. *кит.* дастовез ва ҳадае, ки домод пеш аз издивоҷ ва арӯсӣ ба хонаи арӯс мефиристонанд.

ДАСТПАРВАР دست پرور 1. он ки ўро шахси дигар, хизбу созмоне дар химоя ва назорати худ гирифта тарбия кардааст; касе, ки зери дасти шахси дигар парвариш ёфтааст; тарбиятгирфта аз мактабе, парваришёфта. 2. дастӣ парваришёфта; ғайрихурдӯӣ, ғайриёбӣ; кошта ва шинондашуда: **растанҳои дастпарвар.**

ДАСТПАРВАРД دست پرورد *ниг.* дастпарвар.

ДАСТПАРВАРДА دست پرورده *ниг.* дастпарвар.

ДАСТПЕЧ دست پیچ 1. порча ва матои наворшаклу паҳн барои бастанӣ дасти навоз дар гахвора. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ, ки ҳариф дасти ҳаммусобикаи худро печонда гирифта, ўро мегалтонад. 3. *кит.* дастовез; восита; баҳона.

ДАСТПОК دست پاک 1. *ниг.* дастпоккун, дастмол. 2. *маҷ.* он ки ба мол ва сарвати дигарон таҷовуз намекунад ва дар амонат хиёнат намекунад, покдаст.

ДАСТПОКӢ دست پاکى *маҷ.* покдастӣ, хиёнат накардан дар амонатдорӣ.

ДАСТПОККУН دست پاک کن порчае, ки бо он дастро баъд аз шустан пок мекунад; сачок, дастурӯпоккун.

ДАСТПОНА دست پانه асбоби зинати дасти занон, ки ҳалқашакл буда, аз тилло ё нуқра сохта мешавад, дастбанд, дастина.

ДАСТПОЧА دست پاچه саросема, ба изтироб афтада; **дастпача шудан** саросема шудан.

ДАСТПУХТ دست پخت таоме, ки хӯранда бо дасти худ пухтааст; таоми дастӣ, таоми хонагӣ.

ДАСТПҶШАК دست پوشک чизи аз матоъ ё чарм ба шакл ва андозаи дасти инсон бо ангуштонӣ алоҳида дӯхта ё бофташуда, ки барои

нигоҳдорӣ аз сармо ё аз ягон чизи дурушт (ҳангоми кор) ба даст мепӯшанд; муқ. **даст-каш**.

ДАСТРАНҶ دسترنج 1. коре, ки бо даст иҷро карда мешавад, меҳнати дастӣ; касбу кор; меҳнат. 2. музди кор, ҳаққи меҳнат, даст-музд.

ДАСТРАС دسترس 1. он чи даст ба он бирасад, чизе, ки ба даст даровардан ё аз худ кардани он мумкин ва осон аст; чизи бадастдаромада, чизи муяссар; **дастрас кардан** ба даст овардан, пайдо намудан, дарёфт кардан. 2. ба фо-сила ё баландии дасти одам, ба андозаи дарозии даст; **дастрас шудан**//**дастрас гардидан (гаштан)** а) ба даст даромадан, дар ихтиёри касе воқеъ шудани чизе; б) имконпазир шудани ҳусули чизе, имкони ба даст даровардани чизе мавҷуд будан.

ДАСТРАСӢ دسترسی он чи дар имконият ва тавоноии касе қарор дорад, дар ихтиёр доштан, мавриди истифода қарор доштан.

ДАСТРАСО دست رسа доро, бадавлат; осудаҳол, ба худ тинч (*аз ҷиҳати таълимоти моддӣ*); **дастрасо шудан** соҳиби чизу чора шудан, ба худ тинч шудан; имконияти моддӣ пайдо кардан (*ба иҷрои коре*).

ДАСТРОМ دست رام дастомӯз, ромшуда; гайри чарс; **дастром шудан** ром шудан, ба даст омӯхта шудан.

ДАСТРӢМОЛ دسترويمال ниг. **дастрӯмол**.

ДАСТРӢМОЛ دسترومال рӯмолча барои пок кардани оби бинӣ, ашк *ва г.*, рӯмолчаи кисагӣ.

ДАСТСОЗ دست ساز 1. он чи бо даст сохта шудааст. 2. *маҷ.* сохта, пардохта.

ДАСТСОӢ دستسای киноя аз хор, забун.

ДАСТСОХТ دست ساخت ниг. **дастсоз**.

ДАСТСӢЗ دستسوز дастро сӯзонанда, хеле гарм; **нонҳои гарми дастсӯз**.

ДАСТТАНГӢ دست تنگی тангдастӣ, мӯхтоҷӣ, камбизоатӣ.

ДАСТТАНҲО دست تنها он ки дар иҷрои коре дастёру мададгоре надорад, якка, танҳо.

ДАСТТАНҲОӢ دست تنهایی бе дастёру мададгор

мондани кас; **дасттанҳои кашидан** танҳо монда, ба ёрдами касе мӯхтоҷ шудани кас.

ДАСТТЕША دست پيشه тешаи хурди дасткӯтоҳ; муқ. **пойтеша**.

ДАСТТИХӢ دست تهي 1. ниг. **дастхолӣ**. 2. *маҷ.* тихидаст, нодор, фақир, камбағал.

ДАСТУПАНҶАДОР دست و پنجه دار *маҷ.* боҳунар, дорои истеъдоду маҳорат дар иҷрои кор.

ДАСТУПОБАСТА دست و پابسته *маҷ.* гирифтгор, нотавон, беихтиёр, мутеъ.

ДАСТУПОДОР دست و پادار *маҷ.* лоик, хушёр, зирак, он ки аз ӯҳдаи иҷрои корҳо ба чолокӣ мебарояд.

ДАСТУПОЗАНИ دست و پازنی 1. дасту пой худро ба ҳар тараф ҳаракат додан ё ҳаво додани кӯдак. 2. *маҷ.* даводавӣ, талош; кӯшишу чадал.

ДАСТУР دستور 1. роҳнамо, нишондод; барномаи амалиёт, дастуруламал; супориш, фармоиш; фармон, амр; **дастур додан** а) роҳ нишон додан барои иҷрои коре, омӯхтан; б) супориш додан, фармудан. 2. маҷмӯаи қонуну қоида ва тавсияҳо оид ба тарзи омӯзиши ягон фанни дарсӣ: **дастури таълимӣ**; **дастури методӣ** маҷмӯаи нишондод ё маслиҳату тавсияҳои методӣ оид ба тарзу усули гузаронидани дарсҳо аз фанне; **дастури забони форсӣ** китоби таълими сарфу наҳви забони форсӣ. 3. *кит.* рухсат, иҷозат. 4. *таър.* вазир, вазири соҳибмаснад.

ДАСТУРАМАЛ دستورعمل раҳнамо, нишондод; дастури иҷрои коре, маҷмӯи қоидаҳои кор бо чизе, дастуруламал.

ДАСТУРДИҲАНДА دستوردهنده фармоишдиҳанда, супоришгар.

ДАСТУРДИҲӢ دستوردهي исми амал аз дастур додан; нишон додани роҳу равиши коре.

ДАСТУРЗОДА دستورزاده *кит.* вазирзода, фарзанди вазир.

ДАСТУРӢ دستوري *кит.* мансуб ба дастур; он чи чанбаи дастуру фармон дорад; рухсат, иҷозат.

ДАСТУРУЛАМАЛ دستورالعمل ниг. **дастурамал**.

ДАСТУРӢШӢӢ دستوروشویی шустушӯи дасту

рӯ.

ДАСТУРҶШҶЯК دست و روشويک *ниг.* дастшӯяк.

ДАСТУРҶОН دسترخوان *ниг.* дастархон.

ДАСТҶОЛ دستفال *ниг.* дастлоф.

ДАСТҶИШОРИ دستفشاري *исми амал аз даст фишурдан; вохӯрдӣ.*

ДАСТҶИШУРИ دستفشوري *ниг.* дастфишорӣ.

ДАСТҶУРҶШ دستفروش *мач.* он ки моли худро бо гардиш дар кӯчаю бозор мефурӯшад ва нуқтаи фурӯш надорад; *муқ.* дастакифурӯш.

ДАСТҶУРҶШИ دست فروشي *дастфурӯш будан; амал ва шугли дастфурӯш; муқ.* дастакифурӯшӣ.

ДАСТҶАТ دست خط 1. *ниг.* дастнавис; ба дастхати... ба хати бо даст навиштаи..., бо калами... 2. нома, рукба, мактубча; **дастхат гирифтан аз касе** забонхат гирифтан аз касе; **дастхат кардан** нома навиштан; хатча навишта фиристодан.

ДАСТҶОЛИ دست خالي *бо дасти холи, бе ягон чиз; бе дастовез.*

ДАСТҶУШ دست خوش *он ки шахсе ўро мавриди масхараю ханда қарор медиҳад, бозичаи дастии дигар; мутеъ, зердаст.*

ДАСТҶУШК دست خشک 1. *ниг.* дастхали. 2. *мач.* он ки аз вай ба ҳеҷ кас нафъе намерасад; хасис, бахил.

ДАСТҶУШКӢ دست خشكي *хасисӣ, бахилӣ.*

ДАСТҶӶРДА دست خورده *дар натиҷаи истифодаи зиёд кӯхнашуда, кӯхна, фарсуда.*

ДАСТҶИН دست چين *:дастчин кардан а) бо як даст як-як чидани мева аз дарахт ё ҳосили чизе, то ки зараре набинад; б) мач.* яккачин кардан, сарчин кардан, баргузидан.

ДАСТҶАМӢ دست جمعي *ниг.* дастачамӣ, дастачамъона.

ДАСТҶУНБОНӢ دست جنباني *даст чунбондан, ҳаракат додани даст; болою поин кардани даст барои ишорае.*

ДАСТҶИКАСТА دست شکسته *он ки дасти ў шикастааст, каси дасташ шикаста: одами дастшикаста.*

ДАСТШИНОН دست شانان *:дастшинон кардан як-як бо даст шинондан.*

ДАСТШИНОНДА دست شانانده *ниг.* дастнишонда.

ДАСТШӶ//ДАСТШӶЯ دست شو//دست شويه *зарфи маҳсути филизӣ, ки барои дар ҷои нишаст шустани даст ҳамроҳи офтоба ба назди меҳмон оварда мешавад.*

ДАСТШӶЯК دست شويک 1. зарфи оби ба ҷое шинондашуда барои шустани дасту рӯй. 2. тоси маҳсус барои шустани дасту рӯй, ки дар болои он мили лӯлаи об шинонда шудааст.

ДАҶ دف *мус.* асбоби зарбӣ, ки ба дойран хурд монанд ва гоҳо ҳар ду рӯ пӯст кашида шуда, зангӯла, ҳалкаву шилшилаҳои филизӣ дорад ва бо ангушту кафи даст менавозанд; дойра.

ДАҶГАРДОН دف گردان *кит.* он ки ҳамзамон бо задани даф онро дар маҳфил мегардонду чарх мезад ва маъмулан ба ин васила пул чамъ мекард.

ДАҶЗА دف زن *ниг.* дафнавоз.

ДАҶЗАНОН دف زنان *феъли ҳол аз даф задан; дар ҳоли задани даф, дар ҳоли дойразанӣ.*

ДАҶИН ا. دفين 1. пинҳонкарда, русткарда. 2. дафнкарда, гӯронда: **дафин кардан.**

ДАҶИНА ا. دفينه *пулу ҷавохироти дар зери хок пинҳонкарда, ганчи ниҳон; ганчина.*

ДАҶӢ دفى *марбут ба даф; навозандаи даф.*

ДАҶН ا. دفن *гӯрондан, ба хок супурдан: маросими дафн, рӯзи дафн, дафн кардан.*

ДАҶНАВОЗ دف نواز *он ки даф менавозад, навозандаи даф; дафзан; дойразан; дойрадаст.*

ДАҶНУК دفنوک *кит.* зинпӯши асп, ғошия.

ДАҶТАР I دفتر *абзори шонамонанди бофандагон.*

ДАҶТАР II دفتر [*муарраб аз юнонӣ*] 1. варақҳои қоғазии сафедаи саҳҳофӣ ва чилдшуда (*барои навиштан*): **дафтари мактабӣ**, **дафтари хотирот**, **дафтари қайд(ҳо)** 2. он чи дар он дахлу харҷ ҳисоб ё асомии қасон қайд карда мешавад: **дафтари синф**. 3. китоб; маҷмӯа; асари навишташуда, таълифот: **дафтари ашъор**; **дафтари бағалӣ** дафтарчаи қисагӣ (*барои қайдҳо*); **дафтари шикаҷ** ва пешниҳод дафтари маҳсусе, ки дар он харидорону мушта-

риён фикру мулохиза ва пешниҳодҳои худро роҷеъ ба тарзи кори мағозаву корхонаҳо ва коргоҳҳои хизматрасонӣ баён менамоянд; **дафтари ҳавлӣ** дафтари махсус дар идораи хонаю ҳавлиҳо барои ба қайд гирифтани истиқоматкунандагон; **дафтари аъмол**. *д.* ҳисоби кору кирдорҳо. 4. ҷое, ки дар он ба корҳои дафтарнависӣ машғул мешаванд; **дафтари кор** утоқи корӣ.

ДАФТАРДОР دفتردار *кҳн.* 1. ҳисобдор, муҳосиб. 2. котиб, коргузор, мирзо.

ДАФТАРДОРӢ دفتردارӣ шугл ва амали дафтардор; коргузорӣ, котибӣ, мирзойӣ.

ДАФТАРӢ دفترӣ *кит.* мансуб ба дафтар; идорӣ; идоранишин.

ДАФТАРХОНА دفترخانه 1. *кҳн.* идорае, ки он ҷо дафтари ҳисобдорӣ нигоҳ дошта мешуд. 2. шӯъбаи коргузорию муассисаҳои калон; идора.

ДАФТАРЧА دفترچه 1. *шакли тасғири* дафтар; дафтарчаи хурд (-и одатан кисагӣ барои қайдҳои шахсӣ); **дафтарчаи ёддошт(ҳо)**, **дафтарчаи хотирот**, **дафтарчаи кисагӣ**. 2. хуччат ба шакли китобча: **дафтарчаи имтиҳон(от)**, **дафтарчаи амонатгузорӣ**, **дафтарчаи узвият**; **дафтарчаи меҳнатӣ** хуччатест, ки фаъолияти меҳнатии коргарон ва хизматчиён дар он нишон дода мешавад ва барои муқаррар кардани собиқаи корӣ санади асосӣ мебошад.

ДАФФОФ *а.* دفاف *кит.* 1. устои дафсоз. 2. дафнавоз, дойразан, дойрадаст.

ДАФӢ *а.* دفع 1. дур кардан, рад кардан, рондан; рафъ кардан; нест кардан: **дафъи бало**, **дафъи вабо**, **дафъи душман**, **дафъи захм**. 2. боздоштан, гардондан: **дафъи ҳучуми душман**; **дафъ кардан (намудан)** дур кардан, рондан; рафъ кардан, бартараф намудан; **дафъ шудан** дур шудан; нест шудан; гум шуда рафтан; \diamond **дафъи хумор** шикасти хумор, хуморшиканӣ.

ДАФӢА *а.* دفعه бор, карат, мартаба, маротиба: **дафъан аввал**, **дафъан оянда**, **чандин дафъа**, **хар дафъа**.

ДАФӢАТАН *а.* دفعتا якбора, дарҳол, фавран: **дафъатан ҷавоб додан**.

ДАФӢНОПАЗИР دفعناپذير 1. дафъ нашуданӣ,

бартарафнашаванда. 2. боздоштанашаванда: **офати дафънопазир**.

ДАФӢУЛВАҚТ *а.* دفع الوقت *кит.* ба таъхир андохтан, кашолдихӣ, имрӯз – фардо кардан, эҳтимол.

ДАХИЛ *а.* دخيل 1. он ки ба кори дигарон дахл дорад; даҳолаткунанда. 2. *маҷ.* шарик, ҳамроҳ; **харфи дахил** *адш.* харфи ҳамсадое, ки дар мобайни харфҳои калимаи қофияшаванда воқеъ аст.

ДАХЛ *а.* دخل 1. даромад, воридот; *муқоб.* харҷ. 2. алоқа, рабт, муносибат: **дахл доштан** (-и коре ё чизе ба касе).

ДАХЛДОР دخلدار алоқадор, алоқаманд, рабтдошта, марбут, муносибатдошта; **идоран дахлдор**, **созмони дахлдор**, **одамони ба илму адабиёт дахлдор**; **дахлдор будани касе ба коре** а) алоқаманд будани касе ба коре; б) кордору шарик будани касе ба коре.

ДАХМА دخمه *кит.* хонаи зеризаминӣ барои гузоштани ҷасади мурдагон, гӯрхона, сардоба; ҷои тангу торик.

ДАХМАБОН دخمهبان *кит.* ниғаҳбон ва муҳофизи дахма.

ДАХМАБОНӢ دخمهبانی *кит.* амал ва кори дахмабон.

ДАХМАГОӢ دخمهگاه *кит.* ҷой ва маҳалле, ки дахма дар он ҷо воқеъ шудааст.

ДАХМАСА دخمهسه *гуфт.* ташвиш; дарди сар, ташвиши зиёдатӣ; *муқ.* махмаса.

ДАХОЛАТ *а.* دخالت дахл кардан, мудохила: **дахолати бевосита**, **дахолати фаъолона**.

ДАХОЛАТНОПАЗИР دخالتناپذير надоштани имкон ва тавони мудохила.

ДАХОЛАТНОПАЗИРӢ دخالتناپذیری даҳолатнопазир будан.

ДАХШ دخش *кит.* 1. оғози муомила ва кор бо ягон кас, оғози кор. 2. тира, торик.

ДАӢ *д.* шумораи миқдорӣ (10) ададе, ки пас аз нӯҳ ва пеш аз ёздаҳ воқеъ аст; **даӢҳо** а) адади номуайяне, ки аз чандин даӢ (то сад) иборат аст; б) *маҷ.* бисёр зиёд; **даӢ-даӢ** даӢнафарӣ; аз даӢ як ҳисса аз даӢ ҳиссаи чизе; **як бар даӢ** даӢ баробар зиёд; \diamond **даӢ ангушт бар даӢон**

- ниҳодан (андохтан) аз рӯи ҳирси пулбӣ як-бора ба якчанд кор даст задан.
- ДАҲА ده 1. ҳар як баҳши даҳгонаи вақт монанди дах рӯзи як моҳ ё тақсими вақт ба дахрӯзӣ. 2. гурӯҳи даҳгона ё даҳнафарӣ.
- ДАҲАН دهن *ниг.* даҳон.
- ДАҲАНАКӢ دهنکي бо даҳон; рӯйнокӣ, парӯ.
- ДАҲАНБАСТА دهن بسته 1. чизи даҳонаш маҳкам кардашуда (*аз қабилӣ* халтаю чувол). 2. *гуфт.* ба хомӯш шудан мачбур кардашуда; хомӯш. 3. *гуфт.* рӯзадор, рӯзагирифта; *муқоб.* даҳанбоз, даҳанвоз.
- ДАҲАНБИН دهن بين *мач.* он ки таҳти таъсири сухану ақидаҳои дигарон аст ва фикру ақидаи мустақил надорад.
- ДАҲАНБОЗ دهن باز *ниг.* даҳаняла.
- ДАҲАНВАСЕЪ دهن وسيع *ниг.* даҳандарида; чизи даҳонаш калон (*асосан оид ба зарф*).
- ДАҲАНДАРИДА دهن دريده 1. он ки даҳонаш дарида аст. 2. *мач.* лаққӣ, сергап, ҳарзагӯӣ; каси бадгап, носазогӯӣ, шаттоҳ.
- ДАҲАНДӢЗ دهن دوز *гуфт., мач.* то даҳонаш пур, даҳанбаста; *чуволи* даҳандӢз *чуволи* пур (*мас., аз гандум*).
- ДАҲАНДӢХТА دهن دوخته *ниг.* даҳанбаста.
- ДАҲАНЗАДА دهن زده *ниг.* даҳонзада.
- ДАҲАНКАЛОН دهن کلان 1. он чи даҳони калон дорад, калондаҳон. 2. *мач.* он ки бо калонгапӣ ва гапдонӣ мардумро ба итоати худ даровардааст, гапкалон; ҳавобаланд.
- ДАҲАНКАЛОНӢ دهن کلانی ҳавобаландӣ, манманӣ; даҳанкалонӣ *кардан* гапҳои калон задан; манманӣ *кардан*.
- ДАҲАНМАРД دهن مرد *ниг.* даҳанкалон 2.
- ДАҲАНСӢЗ دهن سوز *ниг.* даҳонсӢз.
- ДАҲАНСӢХТА دهن سوخته *мач.* таҷрибаи талхро аз сар гузаронида; танбеҳдида.
- ДАҲАНФАРОХ دهن فراخ *кит., ниг.* даҳанкалон.
- ДАҲАНШИРИНӢ دهن شیرینی он чи бо он даҳонро ширин мекунад; даҳанширинӣ *кардан* ба муносибати хурсандие ширавор хӯрдан.
- ДАҲАНИЯЛА//ДАҲОНИЯЛА دهن يله //دهان يله 1. он ки бо тамошое ё ҳаёле банд шуда монда, ҳушёрро аз даст медиҳад, он ки аз рӯи содалавҳӣ ё бепарвой сирреро ошкор мекунад. 2. *мач.* лаққӣ, сергап.
- ДАҲАНИЯЛАГӢ دهن يلگی даҳаняла будан.
- ДАҲОНИЯЛАГӢ دهان يلگی *ниг.* даҳанялагӣ.
- ДАҲБОШӢ دهباشي *таър.* саркардан дах сипоҳӣ ё шабгард (*дар аморати Бухоро*).
- ДАҲГАЗА ده گزه дах газ дарозидошта, ба дарозии дах газ: **қолини даҳгаза.**
- ДАҲДАҲӢ ددهمی :зари дахдаҳӣ тиллои холис (бегап, қомилиёр, сара).
- ДАҲДИЛ(А) ددهله 1. мунофиқ, дурӯя; булҳавас. 2. *киноя* аз далер, диловар, шуҷоъ.
- ДАҲЗАБОН ده زبان *мач.* пургӯӣ, сергап, серҷоғ, лаққӣ.
- ДАҲӢ دهی 1. *мансуб* ба дах. 2. асосёфта ба ҳисоби дах-дах; мартабаи дувуми ададҳо. 3. *гуфт.* пули дах сомонӣ; **касри даҳӣ** *ниг.* **каср.**
- ДАҲКАРАТА ده كرته дах баробар; дах бор; **қахрамони даҳкарата** он ки дах бор номи қахрамониро соҳиб шудааст; (*мас., дар мусобиқаҳои варзишӣ*).
- ДАҲЛЕЗ دهليز 1. хонаи хурде, ки дар он одатан пойгаҳу обреза воқеъ аст ва ба воситаи он ба хонаи асосӣ мебароянд: **хонаи даҳболори даҳлезу мадондор.** 2. роҳрави сарлӯшида, долон.
- ДАҲЛЕЗӢ دهليزی *кит.* сухани даҳлезӣ *киноя* аз сухани беҳуда, гапи беасос.
- ДАҲМАНӢ دهمنی *гуфт.* он чи гунҷоиши дах манро дорад; **деги даҳманӣ** деги калон.
- ДАҲМАРДА دهمرده *лаҳҷ.* чӯпон, подабон; **чоми даҳмарда** *киноя* аз чоми калон.
- ДАҲМАРДАГӢЙ دهمرده گوی *кит.* *киноя* аз сергап, пургӯӣ.
- ДАҲО a. دهa ақлу заковат, зиракӣ, доной; қобилияти фавқулодаи эҷодӣ ва заковатмандии шахс дар соҳаи илму адабиёт: **даҳон адабиёт.**
- ДАҲОЖ دهژ *кит., ниг.* даҳоз.
- ДАҲОЗ دهاز *кит.* бонг, фарёд, наъра.

ДАҲОКИН *a. دهاقين ч. дехқон (муарраби дехгон).*

ДАҲОН//ДАҲАН *دهان//دهن* 1. узви инсон ва хайвон, ки забон ва дандонҳо дар он чойгир аст. 2. қисми саркушодаи зарф, тўп, шиша *ва г.*; чои даробарои баъзе чизҳои миёнковок, мадхал: **дахони гор**. 3. *гуфт., маҷ.* калима: **як-ду даҳон гап задан; як даҳон... гуфтан** *гуфт.* як калима... гуфтан; як бор... гуфтан; **дар даҳани...** дар даромадгоҳи..., дар чои саршавии... (*дара, кӯча, ҷӯи об ва г.*); **як даҳон нон** як луқма нон; як бурда нон, пораи нон; **аз даҳон монда, аз даҳон афтада** кӯхнашуда, аз истеъмол баромада; **обшуста; даҳон ба даҳон** ба таври даҳонакӣ, ба тариқи шифохӣ; аз даҳан ба даҳан гузашта; **дахон андохтан, даҳон расондан** *ба касе ё чизе ниг.* **дахон задан; даҳон бастан** худдорӣ кардан аз гуфтани чизе; хомӯш шудан; **дахони бефаровез доштан** а) лаққӣ (сергап) будан; б) дар сухан беибо будан, шуртакгӯӣ будан; **дахон задан** *ба касе ё чизе* а) талабидан, пурсидан чизеро аз касе; б) ба духтаре талабгор шудан; розигии касеро хостан (*дар бораи номзад кардани духтаре*); **дахон кушодан (боз кардан)** гап задан, сухан кардан; гап кушодан дар бораи чизе; **дахони касеро бастан** касеро аз гуфтани чизе боздоштан, касеро ба хомӯш шудан маҷбур кардан (*бо ягон кор, хусусан бо ришва забонқӯтоҳ кардан*); **дахони касеро хорондан** ба нафси касе расида, ўро ба гуфтани чизе ё ба муноқиша водор кардан; **дахонро пӯшидан** хомӯш (чим) шудан; **дахон ниҷ кардан** *гуфт.* табассуми зӯракӣ кардан, лабханд задан; **дахони касе маҳкам будан** сир нигоҳ дошта тавонистани касе; **дахони касе мӯй баровардан** аз бисёр гуфтани чизе хаста шудан, зиёд гап зада дилгир шудан; **дахони касе об кушодан, оби даҳони касе рафтан (рехтан, шоридан)** ҳаваси касе рафтан ба чизе; саҳт муштоқ шудан ба чизе; **дахон ширин кардан** а) аз чизи ширину бомаза каме хӯрда ҳаловат бурдан; б) касеро бо ваъдаи хуш, бо ришва ё бо ягон воситаи дигар розию хурсанд кардан; **шири модар ба даҳон омадан** дар тарбияву таълими касе ё иҷрон қоре саҳт азоб кашидан; **аз даҳон баровардан** гуфтан; тасодуфан гуфта мондан, лаққида мондан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, изҳор гардидан; баноҳост гуфта шудани гапе; **аз даҳони касе бӯн шир омадан** *киноя* аз хурд будани касе; ноболиг будани касе; **ба даҳон гирифт-**

тан чашидан, хӯрдан, нӯшидан; **ба даҳони касе задан** сухани касеро буридан, ба сухангӯии касе ҳалал расондан; касеро аз гап боздоштан (*бо ҷавоби тезу тунд ё луқмапартоӣ*); **ба даҳони касе мӯҳри хомӯшӣ задан** хомӯш кардан касеро, лаби касеро бастан; *ниг.* **дахони касеро бастан; ба даҳон об гирифтан** хомӯш истодан, лаб накушодан, гап назадан; **дар даҳони касе гап наистодан** сирро нигоҳ дошта натавонистан; **дар (ба) даҳон мондани гапи касе** қатъ шуда мондани сухани касе, бурида нотамо мондани сухани касе; **дахонро калӯши кӯҳна кардан** адаби касеро додан, ҷазои касеро додан.

ДАҲОНА *دهانه* даромад ва мадхали ҳар чой, чиз *ва г.*, даҳана.

ДАҲОНАКӢ *دهانکي* ба воситаи даҳон, шифохӣ.

ДАҲОНБАНД *دهان بند* василае, ки бо он даҳонро мебанданд, пӯзабанд, фукбанд.

ДАҲОНБАНДӢ *دهان بندی* маҷ. хомӯшӣ, сукут.

ДАҲОНБЕФАРОВЕЗ *دهان بيفراويز* он ки беибо ва бемулоҳиза ҳар гапро мегӯяд, шуртакигӯӣ.

ДАҲОНЗАДА *دهان زده* истифодашуда, ба даҳон расида.

ДАҲОНӢ *دهاني* 1. мансуб ба даҳон. 2. *ниг.* даҳонакӣ: чанги даҳонӣ.

ДАҲОНКАЛОН *دهان کلان* *ниг.* даҳанқалон.

ДАҲОНКУШОӢ *دهان کشايي* *исми амал* аз даҳон кушодан; гуфтани сухане; гап задан.

ДАҲОНПИЗИШК *دهان پزیشک* *нав.* духтури даҳону дандон.

ДАҲОНПИЗИШКӢ *دهان پزیشکي* 1. соҳаи илми тиб, ки ба таҳқиқи дармон ва пешгирии бемориҳои даҳону дандон машғул аст. 2. чойи қорн даҳонпизишк.

ДАҲОНСӢЗ *دهان سوز* бисёр доғ ва сӯзандан даҳон.

ДАҲОНСӢХТА *دهان سوخته* *ниг.* даҳансӯхта.

ДАҲОНТАНГ *دهان تنگ* маҷ. тангдаҳон, гунчадаҳон; зебо, хушрӯӣ.

ДАҲОР *دهار* *кит.* гор; дара; шиқофи кӯх.

ДАҲПАНЧӢ *ده پنچي* тиллову нуқраи қалб ва

- носара, тиллову нукрае, ки ними он филизи дигарест.
- ДАХР** *a.* **دهر** 1. дунё, олам, чахон. 2. рӯзгор, замона, давр. 3. *мач.* тақдир, қисмат, қазову қадар.
- ДАХРА** *a.* **دهره** *кит.* навъе аз шамшери дудама; качқорди ғалладаравӣ, дос.
- ДАХРИГӢ** *دهريگي* дахрӣ будан; бединӣ.
- ДАХРИЁНА** *دهريانه* чун дахрӣ, ба монанди дахрӣ: **фикри дахриёна**.
- ДАХРӢ** *دهرى* он ки оламро моддӣ мешуморад ва ба офариниши олам бовар намекунад, моддигаро; бедин, мулҳид.
- ДАХРӢЗА** *دهروزه* 1. ба муддати дах рӯз: **дахрӯза ба сафари хидматӣ рафтаи**. 2. ҳар коре, ки дар дах рӯз ичро шудааст ё мешавад: **кори дахрӯза, ҳисоботи дахрӯза**. 3. ҳар чизе ки аз ба вучуд омадани он дах рӯз гузаштааст; **моҳи дахрӯза** моҳе, ки аз баромадани он дах рӯз гузаштааст, моҳе, ки дах рӯзро пур кардааст. 4. даҳа: **дахрӯзаи адабиёт ва санъати халқи тоҷик дар Маскав**.
- ДАХРӢЗАГӢ** *دهروزگي* дахрӯза будан: **дар (вақти) дахрӯзагии моҳ**.
- ДАХРӢЯ** *دهرويە* *ҳанд.* дахсӯя.
- ДАХСОЛА** *ده ساله* 1. дах сол дошта (гӣ); синнаш ба дах даромада: **бачаи даҳсола; мактаби даҳсола** мактаби миёна, ки муддати таҳсил дар он дах сол буд. 2. ба муддати дах сол: **меҳнати даҳсола**.
- ДАХСОЛАГӢ** *دهسالگي* даҳсола будан, дах сол доштан.
- ДАХТОӢ** *ده تاي* даҳ-дах; аз ҳисоби ба ҳар кас даҳто.
- ДАХУМ** *دهم* шумораи тартибӣ аз адади дах: **синфи даҳум; чароғи даҳум** навъи чароғи равшани карасинӣ.
- ДАХЧАНД** *دهچند* дах баробар (зиёд): **дахчанд шудан**.
- ДАХЧОР** *دهچار* аз дах чор ҳиссаи чизе; 40 фоизи чизе.
- ДАХШАТ** *a.* **دهشت** 1. ваҳм, воҳима, ваҳшат: **тарс, бим: ба (дар) даҳшат афтодан, ба (дар) даҳшат андохтан, ба дили касе даҳшат афтодан (андохтан); даҳшат хӯрдан** ба тахлука афтодан; **аз даҳшати...** аз тарси...; аз воҳимаи...; аз хавфи... 2. *гуфт.* дӯғу пӯписа, сиёсат; **чангу чидол; даҳшат кардан** дӯғу пӯписа кардан, сиёсат кардан. 3. нидоест, ки барои ифодани изтироб ва ҳаяҷон аз ягон воқеаи ниҳоят мудҳиш ба қор мебаранд: **ин чӣ даҳшат!**
- ДАХШАТАНГЕЗ** *دهشتانگيز* он чи одамро ба воҳима ва тарсу бим меандозад, ҳавлангез, мудҳиш: **манзараи даҳшатангез, овози даҳшатангез**.
- ДАХШАТАНГЕЗӢ** *دهشتانگيزي* даҳшатангез ба тарсу воҳима андохтан, ҳавлангезӣ, тарсангезӣ.
- ДАХШАТАНГЕЗОНА** *دهشتانگيزانه* аз рӯи даҳшат ва тарсу ваҳм.
- ДАХШАТАФЗО** *دهشتافزا* он чи тарсу бими касро зиёд мекунад; ҳавлангез.
- ДАХШАТАФЗОӢ** *دهشتافزايي* даҳшат ва тарсу ваҳмро зиёд кардан.
- ДАХШАТАФКАН** *دهشتافکن* *ниг.* даҳшатангез.
- ДАХШАТБОР** *دهشت بار* *ниг.* даҳшатнок.
- ДАХШАТЗАДА** *دهشتزده* ба воҳима афтода, тарсу ваҳм фарогирифта; ба тахлука афтода.
- ДАХШАТЗАДАГӢ** *دهشتزدگي* ба ваҳм афтодагӣ; ҳайратзадагӣ; саргаштагӣ, саросемагӣ.
- ДАХШАТЗО** *دهشت زا* ба даҳшат ва тарсу ваҳм андозанда, даҳшатнок.
- ДАХШАТНОК** *دهشتناک* даҳшатангез, воҳиманок, мудҳиш; **пурдахшат, бадвоҳима: воқеаи даҳшатнок, манзараи даҳшатнок, наъраи даҳшатнок**.
- ДАХШАТОВАР** *دهشت آور* *ниг.* даҳшантангез.
- ДАХШАТОЛУДА** *دهشتآلوده* тарснок, бимнок; ба воҳима афтода; тарсида.
- ДАХЯК** *ده يك* 1. аз дах як ҳиссаи чизе; *киноя аз* андак чизе, қисми кам чизе. 2. *таър.* хироче, ки аз ҳисоби аз дах ҳиссаи ҳосил ба манфиати хазинаи подшоҳӣ аз аҳолӣ гирифта мешуд, хирочи ушр. 3. *таър.* ёрдампулии солона, ки дар аморати Бухоро ба муллобачагонии пешқадами мадраса ҳамчун мукофоти илмӣ таъйин карда мешуд.
- ДАХЯКГИР** *دهيك گير* *таър.* муллобачае, ки ёр-

дампулни даҳяк мегирифт.

ДАХЯКХҲҮР ده یک خور *ниг.* даҳякгир.

ДАХЯКЧӢ ده یکچی *таър.* маъмуре, ки хирочи даҳякро аз аҳоли меғундошт.

ДАҶЛА *а.* دجله 1. дарёи равону сероб; ба монанди дарё. 2. номи дарёе дар Ироқ;

ДАҶҚОЛ *а.* دجال 1. *д.* лақаби шахси казоби мавҳумӣ, ки тибки ривоятҳои динӣ дар охирзамон харсавор пайдо шуда, мардумро бо фиребу найранг аз паси худ ба дӯзах мебарад. 2. *мач.* одами казоб, бисёр дурӯғгӯ, фиребгар.

ДАШНА دشنه навъи корди нӯгтез, ханҷар.

ДАШНОМ دشنام сухани қабех, ҳақорат, фаҳш, носазо, хорӣ: **дашноми кӯчагӣ**, **дашноми қабех**, **дашноми болохонадор**; **дашном додан** носазо гуфтан ба касе, ҳақорат кардан касеро.

ДАШТ دشت замини ҳамвори паҳновар (*асосан нообод*), биёбон, сахро, чӯл: **дашти беоб**, **дашти бирён**, **дашти бепоён**, **дашти лабташна**.

ДАШТБОЗОР دشت بازار бозоре, ки дар дашт барпо мешавад (*чунин бозор одатан муваққатӣ ҳисоб меёбад*).

ДАШТБОН دشتبان посбоникунандаи дашт; посбони киштзор, муҳофизи зироатгоҳ.

ДАШТӢ دشتی 1. *мансуб ба дашт*; воқеъ дар дашт: **роҳи даштӣ**, **пайраҳаи даштӣ**. 2. рӯида дар дашт, худрӯй: **лолаи даштӣ**, **гули даштӣ**, **ғиёҳи даштӣ**. 3. ёбой; *муқоб.* **хонагӣ**: **мурғи даштӣ**, **парандаи даштӣ**.

ДАШТНАВАРД دشت نورد *ниг.* **даштпаймо**.

ДАШТНИШИН دشت نشین *кит.* сокини дашту биёбон, сахронишин.

ДАШТПАЙМО دشت پيما *кит.* он ки дашту дамранро мепаёмояд, биёбонгард, даштнавард.

ДАШТРӮЯ دشت رویه чои васеи ҳамвор, даштгоҳ, сахро.

ДАЪБ *а.* دأب *кит.* одат, расм; хӯ, хислат.

ДАЪВАТ *а.* دعوت 1. чег задан, таклиф, хондан ба меҳмонӣ; хабар ба тӯю зиёфат. 2. навбат (дафъа) дар интихобот: **вакили даъвати дуоми Мачлиси Олии Тоҷикистон**. 3. *у.* талаби

ҳозир шудан ба хизмати низомӣ: **мавсимӣ даъват**. 4. *д.* дуо; талаб, хоҳиш (*аз Худо*); **даъват кардан** а) чег задан, таклиф кардан, хондан ба меҳмонӣ; б) ташвиқ кардан ба коре: **ба мусобиқа даъват кардан**, **ба иттиҳод даъват кардан**; **даъват шудан** а) *тарзи мафъули даъват кардан*; б) сафарбар шудан ба хизмати аскарӣ.

ДАЪВАТГАР دعوت گر он ки касеро барои коре меҳоҳад ва фаро меҳонад, даъваткунанда.

ДАЪВАТГАҲ دعوت گه *кит.* чойи даъват, маҳалли фаро хондан.

ДАЪВАТӢ دعوتی даъватшуда, хондашуда.

ДАЪВАТНОМА دعوت نامه мактубчае, ки мундариҷаи онро даъват ба мачлис, шабнишинӣ, тӯй ва зиёфат ташкил медиҳад; нома барои ворид шудан ба мачлис, чашн *ва ғ.*; санади даъват ба сафи қувваҳои мусаллаҳ.

ДАЪВАТШАВАНДА دعوت شونده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз даъват шудан*. 2. сафарбаршаванда барои адои хизмати ҳарбӣ; **ба синни даъватшаванда(гӣ) расидан** ба синни барои хизмати ҳарбӣ мувофиқ расидани чавонмардон.

ДАЪВАТШУДА دعوت شده 1. *сифатӣ феълӣ замони гузашта аз даъват шудан*; хондашуда, чегзадашуда; хабаршуда, хабарӣ. 2. сафарбаршуда ба хизмати ҳарбӣ.

ДАЪВӢ *а.* دعوی *ниг.* **даъво**.

ДАЪВО *а.* دعوا 1. *ҳуқ.* арз ба мақомоти судӣ барои муҳофизати ҳуқуқи поймолшуда ё манфиат; чизе ё ҳаққе, ки ба воситаи додгоҳ (мақомоти судӣ) аз касе талаб мешавад, додхоҳӣ, талаби ҳақ. 2. иддао, талаб, тақозо: **даъвои ҳаққонӣ**. 3. фикру ақидае, ки оид ба ягон масъалаи илмӣ ё адабӣ баён шудааст ва мӯҳтоҷи далелу исбот аст; **даъво доштан** а) даъвогар будан; талабгори чизе будан, хостгор будан ба чизе; б) иддаои донистани чизе ё тавонистани кореро доштан; **даъво кардан** а) чизеро талаб кардан, даъвогар шудан ба чизе; б) иддаои донистани чизе ё тавонистани коре: **даъвои валигӣ кардан**, **даъвои шонрӣ кардан**; **аз даъво гузаштан** // аз қулли даъво гузаштан аз талабу иддаои ба касе доштан худ пурра даст кашидан; **даъвои дӯстӣ кардан** изхори дӯстӣ кардан дар ҳолате, ки дӯст

- нест; аз даъвои чизе (дар) гузаштаи аз баҳри чизе баромадан; ◇ даъвои нони қоқ иддаои асос надоста, даъвои беасос.
- ДАЪВОГАР** دعاگر 1. ҳуқ. он ки ба воситаи мақомоти судӣ ҳимояи ҳуқуқи худро талаб мекунад; муддаӣ, додхоҳ. 2. талабгор, хостгори чизе; довталаб.
- ДАЪВОГАРӢ** دعاگرى даъвогар будан, талабгорӣ, чизери хостгор шудан.
- ДАЪВОӢ** دعوائى 1. додхоҳӣ, барои мудофияи ҳуқуқ ба маҳкамаву додгоҳ муроҷиат намудан; ҷанҷол, низоъ. 2. иддао, талаби нодуруст, талаби ноҳақ.
- ДАӢОС** a. ديوت марде, ки нисбат ба покдомании зани худ бепарвост, беномус, беорият, қалтабон; разил.
- ДЕБЕТ** лот. ديبيت ҳисобд. ҳисоби даромад ва харчу қарзҳои ягон идора, ки дар тарафи ҷаби сурати ҳисоб навишта мешавад, муқоб. кредит.
- ДЕБИТ** фр. ديبت тех. микдори моеъ (аз қабилҳои об, нафт ё газ), ки аз чоҳу қон дар воҳиди муайяни вақт мебарояд.
- ДЕБО** ديبa матон нафиси абрешими ранга, харири ранга.
- ДЕБОРУХ** ديبارخ киноя аз хушрӯй.
- ДЕБОЧА** ديچاه сарсухан, муқаддима, пешгуфтор (-и китоб).
- ДЕБОЧАНАВИС** ديچاهنويس 1. муқаддиманавис. 2. маҷ. асосгузор, сардафтар.
- ДЕБӢОТ** фр. ديبيوت 1. нахустин ҳунарнамоӣ дар сахна; умуман аввалин ҳунарнамоӣ ё озмоиши қувва дар қори эҷодӣ. 2. варз. ибтидои бозӣ.
- ДЕВ** ديو 1. маҳлуқи ҳаёли ва афсонавӣ (ба монанди албасти, парӣ, шайтон, ғул, ифрит ва ғ.), ки ниҳоят азимҷусса, зӯр, бадҳайбат ва думу шохдор тасвир мешавад ва ғӯё ба одам зарар мерасондааст. 2. маҷ. одами зишту бадқирдор.
- ДЕВА** ديوه кит. кирм, кирмак; кирми пиллаи абрешим.
- ДЕВАК** ديوک кит. кирми чӯбхӯр.
- ДЕВАЛВАТСИЯ** лот. ديولوتسيه иқт. расман паст
- кардани арзиши воҳидҳои пулӣ; беқурбшавии пул: девалватсияи васеъ ислоҳоти пулӣ, ки аз бекор қардани пулҳои беқурбшудаи дар муомилотбуда ва иваз қардани онҳо бо пулҳои қурбашон мустаҳкам иборат аст.
- ДЕВАХТАР** ديواختر кит., киноя аз бадбахт, шумтолеъ.
- ДЕВБАНД** ديوبند аз рӯи ақидаи афсонавӣ он ки ғӯё девро мағлуб сохта (ба афсуну азоим ё бо зӯри худ) дар банд мебаровардааст, афсунгар; Таҳмураспи девбанд аз рӯи афсона ин лақабро ба Таҳмурасп барои шайтонро марқаби худ сохтанаш дода буданд.
- ДЕВБАНДӢ** ديوبندي девбанд будан, тасхир ва ром қардани деви афсонавӣ бо афсуну азоим.
- ДЕВБАЧА** ديوبچه бачаи дев; деви хурд.
- ДЕВБАШАРА** ديوبشراه девсурат, девсимо бадҳайбат, бадафт.
- ДЕВБОД** ديوباد ниг. девбода.
- ДЕВБОДА** ديوباده гирдоб; боди тунду тез; шамолҳои саҳти чанголуд.
- ДЕВГОҲ** ديوگاه ниг. девлоҳ 1; ◇ ин девгоҳ дунё, олам.
- ДЕВДИЛ** ديودل маҷ. нотарс, диловар, далер, часур.
- ДЕВДИЛӢ** ديودلى маҷ. нотарсӣ, диловарӣ, часурӣ.
- ДЕВДОР** ديودار ниг. девзада; аспии девдор аспии қавиҷуссаи саркаш ва нофармон; дарахти девдор навъе аз дарахти сарв.
- ДЕВЗАДА** ديوزده чинзада, девонамизоч; чиннӣ, девона.
- ДЕВЗИРА** ديوزيره навъи биринчи олидараҷа.
- ДЕВЗОД** ديوزاد 1. девнаҷод; бадзот. 2. маҷ. қавиҳайқал ва тезрав; аспии девзод.
- ДЕВКАДА** ديوكده кит., ниг. девлоҳ 1.
- ДЕВКИРДОР** ديوكردار бадқирдор; бадфеъл; нобақор.
- ДЕВКОР** ديوكار маҷ. он ки монда шуданро надоништа, зиёд ва тез қор мекунад.
- ДЕВКОРӢ** ديوكارى маҷ. тезқорӣ; пурқорӣ.

ДЕВЛОХ دیولاخ 1. макони зисти девҳо, маскани девҳо. 2. *мач.* сахрои нообод; дашти дурдасти ҳавлноқ.

ДЕВМАРД دیومرد *гуфт.* марди бақувват.

ДЕВМАРДУМ دیومرد *кит.* мардуми девсират, бадкирдор, фитнагар.

ДЕВМОНАНД دیومانند 1. ба дев шабоҳатдошта. 2. *мач.* зишту бадкирдор.

ДЕВМОР دیومар *кит.* аждаҳо, махлуқи аждаҳомонанди афсонавӣ.

ДЕВОЛ دیوال *гуфт.*, *ниг.* девор.

ДЕВОН دیوان 1. мачмӯаи ашъори як шоир, ки ба шақли китоб дароварда шудааст: **девони Соиб**, **девони Ҳофиз**, **девони ғазалиёти Ҷомӣ**. 2. *таър.* вазоратхона; **девони қозӣ** маҳкама. 3. идораи давлатӣ, **девони вазирон** ҳайати ҳукумат.

ДЕВОНА دیوانе 1. бемори рӯҳии аз ақлу хуш бегона; чиннӣ, мачнун; **саги девона** саги ҳор. 2. *мач.* шефта, мубтало шайдои касе ё чизе: **ошиқи девона**, **дили девона**; **девонаи шаққа** девонаи сахт, девонаи гузаро; **девона кардан** а) шефтаю мубтало кардан касеро; б) асабонӣ кардан; қаҳри касеро овардан; ошуфта кардан; **девона шудан** (*гуфтаи*) а) аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан; б) шефтаи касе ё чизе шудан; **девонаи ба кори худ хушёр** содадил (девонавазъ) намояд ҳам, манфиату пешрафти кори худро нағз медонад.

ДЕВОНААВЗОЪ دیوانه اوضاع *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАВОР دیوانه وار 1. ба мисли девона, девонасифат. 2. *мач.* ниҳоят бошиддат, аз ҳад зиёд тез (*оид ба вазиши бод*, *давидани асп*, *суръати ҷорӣ шудани об ва ғ*).

ДЕВОНАГӢ دیوانگی 1. аз ақлу хуш бегона будан (*ба сабаби бемории рӯҳӣ*); чиннигӣ; **ба фикру хаёли девонагии худ банд шудан**. 2. *мач.* кори девонавор; **коре**, ки **ба сулҳ дарнаёяд**, **девонагие дар он бибояд** (*зарб.*); **девонагӣ кардан** мисли девонаҳо рафтор кардан; беақлӣ кардан; беандешагӣ кардан; аҳмақӣ кардан; **худро ба девонагӣ задан** худро девона нишон додан, чиннӣ вонамуд кардан.

ДЕВОНАМИЗОҶ دیوانه مزاج девонасират, девонахӯ, девонафеъл, соҳиби хулку хислати

номӯтадил.

ДЕВОНАМОНАНД دیوانه مانند *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАНАМО دیوانه نما он ки дар гуфтору кирдораши аломати девонагӣ мавҷуд аст, девонасурат, девонаавзоъ.

ДЕВОНАСИФАТ دیوانه صفت *ниг.* девонамонанд.

ДЕВОНАТАБИАТ دیوانه طبیعت *ниг.* девонафеъл.

ДЕВОНАФЕЪЛ دیوانه فعل бадхӯ, бадфеъл; бадчаҳл; телба.

ДЕВОНАФЕЪЛӢ دیوانه فعلی бадхӯӣ, бадфеълӣ, девонафеъл будан.

ДЕВОНАХОНА دیوانه خانه ҷое, ки девонахоро он ҷо нигоҳ медоранд.

ДЕВОНБЕГӢ دیوان بیگی *таър.* сардори девон 2; мутасаддии харчу дахли дарбори амири Бухоро, ки яке аз мансабдорони олирутба ҳисоб меёфт.

ДЕВОНБОН دیوان گ *кит.* коргузор ва мутасаддии девон.

ДЕВОНӢ دیوانی 1. *таър.* мансуб ба девон, корманди девон. 2. як навъи хати душворхони арабиасл.

ДЕВОНСОЛОР دیوان سالار он ки тарафдори саҳти риояи муқаррароти идорӣ аст.

ДЕВОНСОЛОРӢ دیوان سالاری низом ва сохтори идораи давлатӣ, ки дар он талаботи идорӣ хеле сахт ва аз ҳад зиёд риоя мегардад ва ҳатто аз он сӯиистифода мешавад.

ДЕВОНХОНА دیوان خانه *кит.* ҷои иҷрои корҳои давлатӣ дар боргоҳи подшоҳони асрҳои миёна.

ДЕВОР دیوار 1. иҳотае, ки аз лой, хишт, санг ва ғ. дар гирдогирди ҷое ё байни ҷое барои чудо кардани он месозанд; унсурӣ асосии бино барои нигоҳ доштани бом ва муҳофизати бино аз таъсири барфу борон: **девори бог**, **девори қалъа**, **девори хона**, **девори шаҳр** (*дар замонҳои қадим*), **девор задан**, **девор кашидан**, **девор сохтан**, **бо девор иҳота кардан**, **девор кардан**; **девори поҳса** деворе, ки бе сангу хишт танҳо аз лой сохта шудааст; **девори чӯбкорӣ** деворе, ки байни устухонбандии чӯбин он бо лою хишт ё кулӯх пур карда шудааст. 2. *ниг.* девора; **девори нам-**

- каш** он ки ҳар сухани гуфташударо дар ҳаққи худ гумон карда мсранҷад; зудранҷ; бадгумон; **девори настик** *гуфт.* хору забун; очиз, нотавон; **сар ба девор задан** нолаву зорӣ кардан; навҳасароӣ кардан; **сурати девор шудан** шах (караҳт) шудан, дар ҳайрат афтодан; моту мабхут шудан; **девор муш дорад**, **муш гӯш дорад** (*зарб.*) вақти гуфтани сирре ниҳоят эҳтиёткор шудан даркор аст (*ҳарчанд ҷойи хилват бошад*).
- ДЕВОРА** *ديواره* 1. ҳар чизи девормонанд, ки вазифан ихотаро иҷро мекунад. 2. қисми паҳлӯӣ, канори боло бардошташудаи ҳар чиз: **девориан сатил**, **девориан суфа**, **девориан чох**; **девориан кӯҳ** қисми девормонанди кӯҳ, қисми паҳлуии кӯҳ; танаи кӯҳ.
- ДЕВОРАФКАН** *ديوارافکن* вайронкунандаи девор; харобкунандаи девор.
- ДЕВОРБАДЕВОР** *ديواربديوار*: ҳамсоияи деворбадевор паҳлу ба паҳлу; *гуфт.* ҳамсояҳое, ки хонаҳояшон бевосита паҳлуи ҳам қарор доранд; ҳамсоияи наздик.
- ДЕВОРБАЛАНД** *ديواربلند* 1. дорои девори баланд, девори баланддошта: **бинион деворбаланд**. 2. *маҷ.* молдор, давлатманд.
- ДЕВОРБАНД** *ديوار بند* *ниг.* деворбаст.
- ДЕВОРБАСТ** *ديواربست* ҷое, ки атрофи он бо деворҳо ихота шудааст; \diamond **ганҷи деворбаст** ганҷе, ки дар мағзи девор пинҳон кардаанд.
- ДЕВОРБУТТА** *ديواربته* буттаҳое, ки ба шакли девор шинонда ва пироста шудаанд, буттадевор.
- ДЕВОРГАР** *ديوارگر* *ниг.* деворзан.
- ДЕВОРГАРӢ** *ديوارگری* *ниг.* деворзанӣ.
- ДЕВОРДАРМИЁН** *ديواردرميان* ду ҷос, ки дар байнашон деворе воқеъ аст, бо девор ҷудошуда: **ҳамсоияи девордармиён** *ниг.* ҳамсоияи деворбадевор.
- ДЕВОРДОР** *ديواردار* ҷое, ки атрофаш бо девор ихота шудааст, дорои девор.
- ДЕВОРЗАН** *ديوارزن* он ки девор месозад (*хусусан деворҳои поҳсағӣ*) гилкор: **устои деворзан**, **мардикори деворзан**.
- ДЕВОРЗАНӢ** *ديوارزنی* *исми амал аз девор задан*; сохтани девор, касбу кори деворзан.

- ДЕВОРӢ** *ديواری* *мансуб ба девор*; он чи ба девор мсовсзанд; **рӯзномаи деворӣ**, **соати деворӣ**.
- ДЕВОРКАН** *ديوارکن* *кит.* василаи ҷангӣ, ки бо он деворҳоро вайрону хароб мекарданд.
- ДЕВОРКАШӢ** *ديوارکشی* бо девор ихота кардани қисмате аз замин, девор кашидан.
- ДЕВОРКӢБ** *ديوارکوب* ҳар чизе, ки (*қолиҷа*, *гилемча*, *парда ва ғ.*) ба девор насб мекунад; як навъ ҷароғ, ки дар девор насб карда мешавад.
- ДЕВОРНАВИШТА** *ديوارنوشته* матолиб ва шиорҳое, ки дар деворҳо менависанд.
- ДЕВОРНИГОРА** *ديوارنگاره* суратгарӣ ва расомӣ дар деворҳо, суратҳое, ки дар деворҳо мекашанд.
- ДЕВОРНИГОРӢ** *ديوارنگاری* навиштан ё суратгарӣ кардан дар деворҳо.
- ДЕВОРПАСТ** *ديوارپست* дорои девори паст: **ҳавли (хо)-и деворпаст**.
- ДЕВОРХИШТ** *ديوارخشت* *кит.* девори хиштин, хиштдевор.
- ДЕВОРШИКАН** *ديوارشکن* *ниг.* деворкан.
- ДЕВПО** *ديوپا* *ниг.* девпой.
- ДЕВПОӢ** *ديوپای* 1. тезрафтор, тундрав (*оид ба асп*, *одам ва ғ.*). 2. *кит.* тортанак, анкабут.
- ДЕВСАВОР** *ديوسوار* *кит.* киноя аз чобуксавор, савори тундрав.
- ДЕВСИМО** *ديوسيما* киноя аз зиштрӯ, бадафт.
- ДЕВСИРАТ** *ديوسيرت* киноя аз одами бадхӯ, зишттабиат, бадқирдор.
- ДЕВСИРИШТ** *ديوسرشت* *ниг.* девсират.
- ДЕВСИЯР** *ديوسير* 1. *ниг.* девсират. 2. бадафт, зиштрӯ, хунукбашара.
- ДЕВСОР** *ديوسار* *ниг.* девмонанд.
- ДЕВСУРАТ** *ديوصورت* киноя аз бадафт, зиштрӯ.
- ДЕВТАБЪ** *ديوطبع* *ниг.* девсират.
- ДЕВТИНАТ** *ديوطينت* *ниг.* девсират.
- ДЕВХОНА** *ديوخانه* 1. макон ва ҷои девон. 2. *маҷ.* ҷои торику воҳимадор.
- ДЕВЧА** *ديوچه* 1. як навъ қирм, ки дар паш-

мишаҳо пайдо мешавад ва онро хӯрда хароб мекунад, куя. 2. золу, шуллуқ.

ДЕВЧАВХАР دیوجوهر девнажд, девзод; бад-кирдор.

ДЕВШАКЛ دیوشکل баднамуд, бадшакл, симои монанди дев.

ДЕГ دیگ зарфи филизӣ, ки дар он асосан таом мепазанд: **деги мис**; **деги манту**, **деги чӯян**, **деги якманӣ**; **деги буг** *тех.* дег барои ҳосил кардани буг ва оби гарм; **дегу табак** а) асбобу анчоми ошпазхона (*аз қабилӣ дег*, табак, ко-са, кафлес *ва г.*) зарфҳо, чизу чораи таомпазӣ ва хӯрокхӯрӣ; б) *мач.* корҳои оид ба пухту-паз, таомпазӣ; **дег рехтан** сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ (*мас., аз чӯян*); **деги касе чӯшидан** (*аз паси чизе*) аз ҳисоби чизе ё касе рӯз гузаронидан; **аз деги касе равғанӣ шудани нони касе** аз ҳисоби касе хуш гузаштани рӯзи касе; **ба деги ғазабӣ касе оби сард рехтан** хашму ғазабӣ касеро фуру нишондан; **бо касе як будани дегу табақи касе** як будани рӯзгори ду оила, якҷоя зиндагонӣ доштани оилае бо оилаи дигар, ҳамхарҷ будан; **деги ғайбат дар чӯш будан** ғайбат авҷ гирифтани; **он чи дар дег аст, ба кафлес меояд** (*зарб.*) агар дар бисот бошад, ба рӯй мебарояд.

ДЕГАЗАТСИЯ лот. *дегзатсия* ҳ. тоза кардани ҷое аз моддаҳои захрнок, дур кардани моддаҳои захрнок аз яроқу аслиҳа, аз бадан ва сару либос (*бо шустушӯ ва г.*), газзудой.

ДЕГГАРДИШ دیگگردش *ниг.* дегмонак.

ДЕГГИРАК دیگگیرک порчаи махсус ё дастпӯш барои гирумони дег.

ДЕГДОН دیگدان 1. *ниг.* оташдон. 2. *ниг.* дегмонак.

ДЕГӢ دیگی 1. *мансуб ба дег.* 2. ҳар чизи дар дег пухташуда: **нони деги**, **самбӯсаи деги**.

ДЕГЛЕС دیگلیس 1. он ки дег мелесад. 2. *мач.* чоплус, хушомадгӯ, косалес.

ДЕГЛЕСӢ دیگلیسی 1. бо ангуштон лесида пок кардани дег баъд аз гирифтани ғизои он. 2. *мач.* чоплӯсӣ, хушомадгӯӣ, косалесӣ, лаганбардорӣ.

ДЕГМОНАК دیگمانک чизи мудаввар ё секунчае, ки дегро аз оташдон гирифта болои он мегузоранд (то ки қоим истад) саллаи дег, дегпоя.

ДЕГПОЯ دیگپایه 1. *ниг.* дегмонак. 2. Айюқ, пурнуртарин ситорае дар бурҷи фалакии Мумсикулинон дар нимкураи шимолии осмон.

ДЕГПҶШАК دیگپوشک 1. сарпӯши дег. 2. порчае, ки вақти дам карда пухтани чизе аз болои сарпӯши дег мепӯшанд.

ДЕГРЕЗ دیگریز рехтагаре, ки дег месозад, устои дегсоз.

ДЕГРЕЗӢ دیگریزی *исми амал аз дег рехтан*; сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ, дегсозӣ, касбу кори дегрез: **корхонаи дегрезӣ**, **дегресӣ кардан**.

ДЕГСАЛЛА دیگسه *ниг.* дегмонак.

ДЕГХОНА دیگخانه хонае, ки дар он деги буг шинонда шудааст (*беитар барои аз як марказ бо бухор гарм кардани хонаҳо*).

ДЕГЧА دیگچه деги хурд.

ДЕГЧҶШ دیگچوش *ниг.* дам (-и гарм); **дегчӯши ҳаррӯза** дами гарми ҳаррӯза; **ғизои ҳаррӯза**; **дегчӯш кардан** дами гарм пухтан, таоми одии обдор тайёр кардан.

ДЕГШАКЛ دیگشکل монанди дег, дегмонанд.

ДЕГШҶ دیگشو 1. оби чиркине, ки бо он дег шуста шудааст, чаргундӣ, юндӣ. 2. дег шустани, шуста тоза кардани деги чиркин: **дастмоли дегшӯ**.

ДЕГШҶӢ دیگشوی дастмоли хурди махсус барои шустани дег.

ДЕДУКСИЯ лот. *дедуксия* *матт.* яке аз шаклҳои асосии муҳокимаронӣ ва усули тадқиқот, ки дар натиҷаи муносибати ҳамдигарии фикрҳои пешна хулосаи нав ҳосил мешавад, тарзи фикрронӣ аз кулл ба ҷузъ; *муқоб.* индуксия.

ДЕЗА دیزه *кит.* 1. ранг, лавн, махсусан ранги сиёҳ ё хокистарӣ. 2. хокистарранги моил ба сиёҳӣ (*доир ба чорпоён*). 3. *мач.* аспӣ хокистарранги сиёҳтоб, аспӣ тезрав.

ДЕЗИНФЕКЦИЯ лот. *дезинфексия* нест ва безарар кардани микробҳои сирояткунанда ва ҳашароти зараровар бо моддаҳои воситаҳои махсуси химиявӣ, уфунатзудой.

ДЕЗӢ دیزی дегчаи сафолӣ ё сангӣ барои шӯр-

ДЕИ

бопазӣ.

ДЕИЗМ лот. *دييزم* фалс. таълимоти динию фалсафӣ, ки Худоро ҳамчун офаринандаи олам эътироф карда, даҳолати онро дар таракқиёти минбаъдаи табиату ҷамъият инкор мекард.

ДЕКАБР лот. *ديکبر* моҳи дувоздаҳуми солшумории милодӣ.

ДЕКАБРӢ *ديکبرى* мансуб ба (моҳи) декабр; дар моҳи декабр рӯйдода.

ДЕКАЛИТР лот. *ديکتر* меъёри баркаши месот баробар ба даҳ литр, 10 л.

ДЕКАН лот. *ديکن* сардори факултет дар мактабҳои олии.

ДЕКАНАТ лот. *ديکنت* идораи маъмурию таълимии факултет, ки декан роҳбари он аст.

ДЕКАТОННА лот. *ديکتانه* воҳиди ченаки вазн даҳ тонна.

ДЕКЛАМАТСИЯ лот. *ديکلمتسيه* санъ. санъати бурро ва таъсирнок карда хондани асарҳои бадеӣ.

ДЕКРЕТ лот. *ديکريت* қарорҳои муҳимми давлатӣ (махсусан дар солҳои аввали Ҷумҳурии Шӯравӣ), ки эътибори қонуноро доранд, маншур.

ДЕЛФИН ю. *ديلفين* хайвони ширхори баҳрӣ аз чинси хайвонҳои наҳангмонанд, далфин, дулфин, ромуз.

ДЕМОГРАФИЯ ю. *ديماگريفه* соҳаи илм, ки таркиб, миқдор ва камузиёд шудани аҳолиро меомӯзад.

ДЕМОГРАФИӢ *ديماگرفي* марбут ба демография; вазъи демографӣ.

ДЕМОКРАТ ю. *ديماکرت* 1. пайрав ва тарафдори демократия. 2. узви хизби демократ.

ДЕМОКРАТИЯ ю. *ديماکرتيه* 1. шакли идораи сиёсии ҷамъият, ки ба эътирофи аз он халқ будани ҳокимият (яъне ҳуқуқи иштирок доштани мардум дар идораи давлат ва таъмини ҳуқуқи сиёсӣ ва озодии шаҳрвандони кишвар) асос ёфтааст. 2. усули ташкили фаъолияти дастаҷамъие, ки иштироки фаъолона ва баробарҳуқуқи ҳаёти коркунон таъмин карда мешавад.

ДЕМОКРАТИӢ *ديماکرتي* мансуб ба демократия; дар асоси демократия сохташуда: соҳти демократиӢ, ҷумҳурии демократиӢ.

ДЕМПИНГ англ. *ديمينگ* иқт. фурӯши молҳо бо нархҳои ба таври сунъӣ арзоншуда дар бозори хориҷӣ бо мақсади шикаст додани рақибон ва ба даст овардани бозорҳои хориҷӣ.

ДЕНАТУРАТ лот. *دينتورت* спирти заҳролуд ё спирти ғайринӯшоқӣ, ки дар техника истифода мешавад.

ДЕПАРТАМЕНТ фр. *ديپارتمنت* шӯъбаи вазорат ё идораи олии ягон муассисаи ҳукумати, мудирият; **департаменти давлатӣ** вазорати қорҳои хориҷӣ дар баъзе мамлакатҳо.

ДЕПО фр. *ديپа* қорхонае, ки дар он вагон ва локомотивҳои роҳи оҳан, троллейбусу трамвай ва мошинҳои оташнишон таъмир мешавад.

ДЕР 1. бо диранг, таъхир, бо таъхир, муқоб. зуд: **дер расидани ёрӣ**, **дер қардан ба қор**. 2. муддати дароз, вақти бисёр, муддати тӯлонӣ: **дер назар қардан ба чизе**, **дер фикр қардан, шодии ӯ дер давом накард**; **дертар** а) бевақттар, бо таъхир (*назар ба ҳарвақта*); б) баъдтар, баъди гузаштани андак фурсат; **дер боз бисёр вақт боз**, хеле вақт ин ҷониб, кайҳо боз; **дер гоҳ** хело вақт, вақти зиёд; аз ҳама **дер** аз ҳама ақиб, пас аз ҳама; **дер ё зуд дер аст ё зуд а)** ягон вақт; вақташ ояд; б) дар ҳар сурат; **дер истодан** муддати зиёд қарор гирифтани; **дер бисёр таваққуф қардан** дар ҷое; **дер қардан таъхир қардан** дар қоре; ақиб мондан; **дер кашидан** муддати зиёд давом қардан, тӯл кашидан: **гуфтугузор бисёр дер кашид**, **интизорӣ дер нақашид**, **мачлис дер нахоҳад кашид**, **хурсандии ӯ дер нақашид**; **дер мондан** а) таъхир қардан, ҳаял қардан; б) муддати зиёд истодан дар ҷое; **дер напайдан** бисёр давом нақардан, умри зиёд надидан (-и чизе); **дер омадан** таъхир қардан омадан, ақиб мондан омадан (*назар ба вақти муқаррарӣ*); **дер шудан**, вақт рафтани; бевақт шудан; гузаштани фурсати муносиби қоре; **дер пойдан** вақти зиёд пойдор будан, умри дароз дидан; **дере нагузашта** муддате нагузашта, фурсате нагузашта; пас аз андаке; ба зудӣ; **дер-дер** гоҳ-гоҳ, бо гузаштани вақти зиёд: **дер-дер хабар гирифтани**; **дер ояд**, **шер ояд** (*зарб.*) бо

таъхир ичро шавад ҳам, хуб ичро шавад.

ДЕРАНД *دیرند* *кит.* 1. дарозмуддат, бардавом.
2. дахр, дунё; замон, рӯзгор.

ДЕРБОВАР *дирбаор* он ки ба ҳар чи дер
эътимоду бовар мекунад, *муқоб.* зудбовар.

ДЕРБОЗ *дирбаз* кайҳо, ким-кайҳо.

ДЕРГОҲ *диргаҳ* дербоз, муддати дароз, замони
тӯлонӣ.

ДЕРГУДОЗ *диргдاز* дер обшаванда, филизе, ки
дер гудохта мешавад.

ДЕРГУЗАР *диргзар* он чи дер ва ба оҳистагӣ гу-
зарад.

ДЕРЗӢ *дирзӣ* 1. дер зистан, муддати зиёде вучуд
доштан. 2. он ки муддати дароз зиндагӣ ме-
кунад, дарозумр, саҳтҷон.

ДЕРИН *дирин* қадимӣ, кӯҳна, пешина: дӯсти
дерин, ёри дерин, муҳаббати дерин, расми де-
рин, ғами дерин, ба орзӯи дерини худ расидан.

ДЕРИНА *дирине* *ниг.* дерин.

ДЕРИНАБУНӢД *диринебниад* он чи бунёдаш
қадим аст; \diamond ин *деринабунӢд* ҷаҳони қадим,
дунёи куҳан.

ДЕРИНАГӢ *дирингӣ* дерина будан, кӯҳнагӣ.

ДЕРИНАРӢЗ *дирине* *рози* солхӯрда, пир.

ДЕРИНАСОЛ *диринесал* куҳансол, солхӯрда.

ДЕРИНАСОС *диринасас* он чи бунёдаш қадим
аст; *ҷарҳи деринасос* дунёи кӯҳна.

ДЕРӢ *дирӣ* кашолёбӣ, дер мондан.

ДЕРКАРД *диркард* дер кардан, таъхир, дер анҷом
додани коре, таъвиқ.

ДЕРМАТОЛОГИЯ *ю.* *дирметалагӣ* *тиб.* соҳаи
илми тиб, ки соҳти нӯст, бемориҳои он ва
усули муолиҷаи ин бемориҳоро меомӯзад.

ДЕРМОН *дирман* давомдор; поянда, пойдор,
бобақо.

ДЕРМОНДА *дирманде* *сифати феълии замони гу-*
зафта аз дер мондан; ақибмонда, таъхиркар-
да ба ҷо.

ДЕРМОНӢ *дирманӣ* *исми амал аз дер мондан*;
ақибмонӣ, таъхир кардан, бевақт омадан.

ДЕРМУДДАТ *дирмудт* *ниг.* дарозмуддат.

ДЕРМУР *дирмур* он ки ба осонӣ ҷон намедихад,
ҷонсаҳт.

ДЕРОДЕР *дирадир* дер, дер ба дер, замони
тӯлонӣ.

ДЕРОМУӢЗ *диромӯз* он ки матлаб ё чизи дигарро
дер аз худ мекунад, дерҳазм.

ДЕРОРОМ *дирарам* *кит.* сокин, ботамкин, ваз-
нин.

ДЕРОШНО *дирашна* ошнои дерина, дӯсти дерина.

ДЕРПАЗ *дирпиз* мева ва баъзе аз зироатҳо, ки
назар ба навъҳои дигарашон дертар мепа-
занд.

ДЕРПАЗАК *дирпизак* *ниг.* дерпаз.

ДЕРПО(Ӣ) *дирпай* муддати зиёд пойдор мондан,
бодошт; бобаҳо; дарозумр.

ДЕРРАСИДА *диррасиде* деромада, ақибмонда;
дерпухта.

ДЕРСОЗ *дирсоз* *кит.* носозгор, номувофик.

ДЕРСОЛ *дирсал* бисёрсола; кӯҳна.

ДЕРСОЛА *дирсале* *ниг.* дерсол.

ДЕРСУӢЗ *дирсузи* он чи дер ва тӯлонӣ сӯхта гар-
мои бештар медихад.

ДЕРФАҲМ *дирфем* он ки дер чизро дарк ме-
кунад, кундфаҳм.

ДЕРФАҲМӢ *дирфемӣ* кундзехнӣ, камзехнӣ, чи-
зеро хеле дер дарк кардан.

ДЕРХЕЗ *дирхиз* он ки хеле дер бедор мешавад;
муқоб. зудхез.

ДЕРХУФТА *дирхфте* он ки то дер мехобад, он ки
дар хоби гарон аст.

ДЕРҲАЗМ *дирҳазм* дер ҳазмшаванда, он чи дер
тахлил ва ҳал мешавад.

ДЕРҶУНБ *дирҷунб* ба таври оҳиста ҳаракат-
кунанда, сустҳаракат.

ДЕСАНТ *фр.* *десант* *ҳ.* нерӯҳои ҳарбии махсусе,
ки ба мавқеи ишғолшуда ё ба ақибгоҳи душ-
ман барои бурдани амалиёти ҷангӣ фаро-
варда мешаванд (*аз кишти ё ҳавопаймо*);
нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТӢ *десантӣ* *мансуб ба десант*: қўшунҳои
десантӣ, нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТЧӢ *ديسنٽچي* ҳ. аскари кӯшунҳои десантӣ, сарбози нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕТЕКТИВ *англ. дитектив* 1. мутахассис оид ба таҳқиқ ва тафтиши ҷиноятҳо (*асосан корманди ин ё он бюрои инфиродии таҳқиқ*). 2. асари бадеӣ ё филме, ки дар он саргузашти пурмочароӣ ҷосусон, фош кардани сирри онҳо ва ғ. тасвир ёфтааст.

ДЕТСИМЕТР *лот. дитсимитр* ченаки дарозӣ баробар ба даҳяки метр, 10 см.

ДЕФИС *лот. дефис* хатчаи аз тире кӯтоҳест (-), ки ҳамчун аломати аз сатр ба сатр кӯчондан, ба ҳам пайвастанӣ баъзе калимаҳои ҷуфт ва ғ. хизмат мекунад, нимтире.

деҳ *де асоси замони ҳозира аз додан; бидеҳ.*

ДЕҲ *де* кишлок, қаря, русто; **деҳи боло**, **деҳи поин**, **шӯроӣ деҳ**; **аҳли деҳ** деҳанишинон, аҳолии деҳа, деҳотиён; **деҳ кучову дарахтон кучо** (*зарб.*) дар мавриди берабт ва бемуносибат будани чизи гуфташуда истемол мешавад.

ДЕҲА *дехе* *ниг. деҳ.*

ДЕҲАГӢ *дехеги* мансуб ба деҳа; дар деҳабуда; кишлоқӣ: **хонаи деҳагӣ**.

ДЕҲАНИШИН *дехе ншин* *ниг. деҳнишин.*

ДЕҲИСТОН *деҳистан* кишлоқҷой, деҳаҳо, деҳот.

ДЕҲКАДА *деҳке* 1. *кит.* хонае, ки дар деҳа воқеъ аст, хонаи деҳагӣ. 2. деҳи хурд; деҳа, кишлок.

ДЕҲҚОН *деҳқан* 1. кишоварз, барзгар, киштукоркунанда. 2. *таър.* арбоби деҳа, соҳиби деҳа, кадхудо, деҳхудо; заминдори калон.

ДЕҲҚОНБАЧА *деҳқанбече* *ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲҚОНЗОДА *деҳқанзаде* фарзанди деҳқон, деҳқонбача.

ДЕҲҚОНӢ *деҳқани* шугли деҳқон, қору бори деҳқон (1), кишту қор, зироат кишоварзӣ; **қорҳои деҳқонӣ** қорҳои оид ба киштукор, қорҳои саҳроӣ; машғулияти деҳқон; **деҳқонӣ қардан** бо зироат машғул шудан.

ДЕҲҚОНПИСАР *деҳқанпесар* *ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲНИШИН *дехе ншин* он ки дар деҳа зиндагонӣ мекунад, деҳотӣ, кишлоқӣ, рустой.

ДЕҲОТ *деҳат* ҳ. деҳ, деҳа; кишлоқҷой.

ДЕҲОТӢ *деҳати* сокини деҳа; истиқоматкунандаи кишлок, кишлоқӣ, рустой, деҳнишин.

ДЕҲХУДО *деҳхуда* *кит.* арбоби деҳа; соҳиби деҳа, кадхудо.

ДЕҲШӢРО *де шӯра* мақоми давлатии ҳокимият дар деҳа, шӯроӣ деҳот.

ДЗЮДО *яп. дзюдо* *варз.* навъи гӯштингирии японӣ (*бо усули озод*).

ДИАБЕТ *ю. дебет* *тиб.* бемориҳои, ки бо ифроти зиёди шоша давом мекунад; **диабети қанд** беморие, ки ба сабаби зиёдии моддаи қанд дар хун пайдо мешавад, бемории қанд.

ДИАГРАММА *ю. деграма* намудор, чадвал-тасвири графикаест, ки таносуби байни бузургҳои гуногунро (*мас., ягон афзоиш ё кам шуданро*) бо шаклҳои ҳандасӣ аёнанишон медиҳад: **диаграммаи афзоиши истеҳсоли молҳои саноатӣ**.

ДИАЛЕКТИЗМ *ю. деликтезм* *зби.* калима ва ибораҳои хоси лаҳҷаи ягон маҳал, ки дар забони адабӣ истемол мешаванд.

ДИАЛЕКТИКА *ю. деликтеки* *фалс.* таълимот дар бораи қонунҳои умумии ҳаракат ва тараққиёти табиат, ҷамъият ва тафаккур, назария ва методи маърифати воқеият, *муқоб. метафизика.*

ДИАЛЕКТИКӢ *деликтеки* ба диалектика асосёфта, бо татбиқи диалектика сохташуда: **тафаккури диалектикӣ**, **усули диалектикӣ**, **фалсафаи диалектикӣ**.

ДИАЛОГ *ю. диалаг* *адш.* гуфтугӯ байни ду ё чанд нафар аз иштироккунандагони асари бадеӣ; муколама, муҳовара.

ДИАФРАГМА *ю. дефрға* 1. *биол.* пардаи байни ковокии қафаси сина ва шикам. 2. пардаи ҳочиз.

ДИБОҶАТ *а. дебағат* *ниг. даббоғӣ* 2.

ДИВИЗИОН *фр. дивизиан* ҳ. воҳиди ҳарбӣ дар қисмҳои тӯпандозӣ, савора ва зирехпӯш.

ДИВИЗИЯ *лот. дивизия* ҳ. қисми ҳарбие, ки аз чанд полк ё бригада иборат мебошад: **дивизияи тирандозӣ**, **дивизияи зирехпӯш**.

ДИГАР دیگر//دیگر 1. соир, ғайр, дуёмӣ: даромади дигар, мавзӯи дигар, хонаи дигар, чораи дигар; хушбахтии дигар хушбахтии нав; рӯзи дигар рӯзи дуём; рӯзи оянда. 2. бегона, ғайр; бачаҳон дигар соири бачаҳо; бачағони боқимонда; мулки дигар мулки бегона, кишвари ғайр; аз меҳнати дигарон аз ранҷ ё кори одамони бегона. 3. ғайр аз ин, ба ҷуз ин; сониян. 4. бори дуём, дуёмбора, муқаррар; баъд аз ин, минбаъд, боз: дигар пинҳон карда натавоништан, дигар худдорӣ карда натавоништан, дигар бас аст фирефта шудан!; аз дигар аз нав, аз сари нав, дубора: хатро аз дигар навишт; бори дигар дафъаи дуём, дубора, боз; канори дигар // соҳили дигар канори тарафи муқобил, соҳили рӯ ба рӯ; дигар хел // дигар гуна на ба тавре ки мебоист, ба таври дигар, дигар хел муомила кардан бо касе, дигар хел ҷавоб додан, сухани касеро дигар хел фаҳмидан ва ғ.; аз тарафи дигар аз дигар ҷиҳат, аз тарафи дуём: чанд соли дигар боз чанд сол; чанд қадами дигар боз чанд қадам (мас., пеш рафтани); дигар будан фарқ доштан; дигар кардан тағйир додан; ҷои худро дигар кардан тағйири макон (кардан); дигар шудан тағйир ёфтан, дучори тағйирот гардидан (дар бораи тартибу қоидае, муомилаю рафтори касе ва ғ.); ба кори дигар гузаштан ҷои корро тағйир додан; ин гапи дигар а) ин мавзӯи ҷудоғона аст, ин масъалаи алоҳида аст; б) ин айнаи муддаост; номи худро дигар кардан (мондан) номи худро тағйир додан (дар мавриди қасам хӯрдан ё ваъдаи қатъӣ додан гуфта мешавад).

ДИГАРАНДЕШ دیگراندیش нав. он ки аз ҷиҳати мафкура аз дигарон фарқ мекунад.

ДИГАРАНДЕШӢ دیگراندیشӣ дигарандеш будан, ақидаи дигар доштан.

ДИГАРБОР دیگربار ниг. дигарбора.

ДИГАРБОРА دیگرباره дубора, бори дигар; мучаддадан, боз: дигарбора телефон кардан, дигарбора аз даст додан.

ДИГАРГУН دیگرگون таври дигар, ба ранги дигар, тағйирёфта; дигаргун кардан а) тағйир додан; б) аз нав сохтан; ислоҳ даровардан (мас., табиятро дигаргун кардан); дигаргун шудан (гаштан, гардидан) тағйир ёфтан, рӯ ба тағйирот овардан, дучори таҳаввул гардидан (оид ба аҳвол, авзоъ, хулқу атвор,

ваҷоҳат, ранги рӯй, симои шахру деҳот ва ғ.).

ДИГАРГУНА دیگرگونه 1. ба таври дигар, ба тариқи ҷудоғона. 2. тағйир; тағйирёфта; дигаргуна кардан тағйир додан; дигаргуна шудан аз ҳоле ба ҳоле гардидан, тағйир ёфтан.

ДИГАРГУНӢ دیگرگونӣ дигаргун шудан, тағйирот, таҳаввулот: дигаргунӣ дар ҳайати ҳуқумат, дигаргунӣ калон дар ҳаёти мактабҳои ҷумҳурӣ.

ДИГАРГУНСОЗӢ دیگرگونسازی тағйирдиҳӣ; бозсозӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДА دیگرگونشونده сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; тағйирёбандагӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДАГӢ دیگرگونشوندگی шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; дигаргуншаванда будан, тағйирёбандагӣ.

ДИГАРӢ دیگرӣ ҳар шахс ё ҳар мавзӯи дигар ғайр аз масъала ё шахси ишорашуда; шахс ё ҷизи навбатӣ, баъдӣ.

ДИГАРСАРО(Ӣ) دیگرسرا(ی) кит. чаҳони дигар, дунёи охират.

ДИГАРСОН دیگرسان ба гунаи дигар, ба шакли дигар, дигаргун.

ДИГАРХЕЛ دیگرخیل ниг. дигархела.

ДИГАРХЕЛА دیگرخیله навъи дигар, аз ҷинси дигар; дигаргун.

дид دید 1. асоси замони гузаштаи дидан. 2. шакли кӯтоҳи масдари дидан.

ДИД دید 1. назар, нигоҳ; диду боздид ниг. боздид. 2. таҳмин дидан; нуқтаи назар, дидгоҳ; аз рӯи диди... ба диди... ба таҳмини..., ба назари..

ДИДА I دیده сифати феълии замони гузаштаи дидан: аз дидаю шунида нақл кардан; дидаву доништа а) хуб фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; аз чизе дида гуфт. назар ба чизе; дида баромадан аз назар гузаронидан, муоина кардан; дида мондан а) дида гирифтани; як назар дидан; б) ногаҳон ба чашми касе афтодан, ноҳост ба назар намудор шудан; дида натавоништан а) ба чашм нанамудан; ба назар намудор нашудан, хеле дур ё чуқур будан; б) ҳисси нафрат доштан ба касе, чашми

дидан надоштаи касеро, бад дидани касеро; в) бо назари нотавонбинӣ ва ҳасад муносибат кардан бо касе.

ДИДА II **ديده** чашм: **дидан бино**, **дидан гирён**; **акл агар кӯр бошад**, аз **дидан бино чӣ гила!** (*зарб.*); **дидан бедор** чашми бино; чашми хушёру тезбин; **дидан рӯз** сапедадам; равшанин рӯз; **дидан хунбор** чашми ашкбор, чашми гирён; **борони дида киноя** аз ашки бисёр; **нурн дида** а) равшанин чашм; б) *мач.* фарзанди азиз; **оби дида киноя** аз ашк, сиришк; **оби дида кардан** гиристан, гирия кардан, ашк рехтан; **бо (ба) дидаи...** бо назари...; аз рӯи..., аз нуқтаи назари...; **бо дидан ибрат бин!** ба дидан инсоф бин!; **аз дида рафта** аз назар дур шуда; аз назар рафта; **дида дӯхтан** а) нигоҳ кардан, назар кардан; б) *мач.* чашм пӯшидан, нигоҳ накардан, қатъи назар намудан; **дида кушодан (во кардан)** нигоҳ кардан, назар андохтан; **дида сафед шудан** бенур шудани чашм (*дар шитизорӣ*); **дида ба дидор расидан** муяссар шудани мулоқоти якдигар; **дида дар роҳи касе доштан** касеро интизорӣ кашидан; **қабул ба дида ниҳодан** бо тамоми рағбат қабул кардан; **дар дида чо доштан** хеле азизу боқадр будан; **нурн дида, тоҷи сар!** дар мавриди азизу гиромӣ доштани мақлами касе гуфта мешавад; **ҳар қадам монед, болои дида!** дар мавриди пазироии меҳмони азизу мӯхтарам баробари таъбири “хуш омадед, марҳамат” гуфта мешавад; **кӯр чӣ меҳоҳад? – ду дидан бино** (*зарб.*) ҳар кас муддао ва матлаби худро меҳоҳад.

ДИДААФРҶЗ **ديدهافروز** *кит.* равшанибахш, нурфизо.

ДИДАБОЗ **ديده باز** *кит.* 1. чашмкушода. 2. назарбоз, бонозу карашма.

ДИДАБҶСӢ **ديدهبوسى** аз рӯи дӯстдориву меҳрубонӣ бӯса ба дидаҳо задан.

ДИДАВАР **ديدهور** *кит.* 1. бинанда, соҳиби чашми бино, басир. 2. *мач.* тезбин, нозукбин; хирадманд, доно.

ДИДАВАРӢ **ديدهورى** *кит.* дидавар будан; соҳибназарӣ; хирадмандӣ.

ДИДАГИРӢН **ديده گريان** ба чашми гирён, ба чашми ашкбор.

ДИДАГӢ **ديده گي** *шакли дигари сифати феъли*

замони гузашта аз дидан.

ДИДАГОҲ **ديده گاه** *кит.* дидгоҳ.

ДИДАДАРО **ديدهدرا** хушмуомила, часпон; чехракушода, кушодарӯй: **дидадаро шав**, ба **дида чо шав** (*зарб.*).

ДИДАДАРОӢ **ديدهدارائي** хушмуомилагӣ, часпонӣ (*дар муомила*); чехракушодӣ, кушодарӯй.

ДИДАДОР **ديدهدار** 1. *ниг.* дидавар. 2. *кит.* чосус.

ДИДАДӢЗ **ديدهدوز** бо диққат нигаранда, пайваста нигаранда.

ДИДАКАШ **ديده كاش** *кит.* тиракунанда, хиракунанда.

ДИДАКТИКА **ديدهكتيكه** соҳаи илми омӯзгорӣ, ки дар бораи назарияи таълиму тарбия, шаклу усулҳои онҳо, ҷудонопазирии ҷараёни таълим аз тарбия *ва ғ.* баҳс мекунад.

ДИДАКТИКӢ **ديدهكتيكى** пандомез, насихатомез; омӯзишӣ, ахлоқӣ; **асарҳои дидактикӣ** асарҳои, ки мавзӯи асосии онҳоро панду насихат ташкил медиҳад.

ДИДАН **ديدن** 1. қобилияти биноӣ доштан, нигоҳ кардан, нигаристан. 2. дучор омадан бо касе ё чизе, вохӯрдан. 3. зиёрат, аёдат, хабаргирӣ аз аҳволи касе; мулоқот, дидорбинӣ: **барои дидани касе рафтан**. 4. дарёфттан, дарк кардан, фаҳмидан, доништан. 5. ҳисоб кардан, шумурдан: **муносиб дидан**, **раво дидан**, **чоиз (па) дидан**. 6. *мач.* аз сар гузаронидан; **азоб дидан** азобро аз сар гузаронидан, азият кашидан. 7. *ҳамчун феъли ёридиханда дар таркибҳои феълий омада, маънои* мушоҳида кардан, санчидан, озмудан, аз назар гузаронидан, иҷро шудани амалеро *мефаҳмонад*: **варақ зада дидан**, **кофта дидан**, **чашида дидан**. 8. *бо ҷанг калима ҳамроҳ омада, таркиби феълии монда месозад*: **зарар дидан**, **чазо дидан**, **ҷабр дидан**; **ба дидан** ба назар..., ба намуд...; **ба (бо) як дидан** а) бо як бор нигоҳ кардан, ба як назар; б) дар як лаҳза, зуд; **то дидан** то боздид; **бад дидан** // **ганда дидан** ҳисси нафрат доштан нисбат ба касе; **маслиҳат дидан** раво дидан, чоиз доништан, салоҳ дидан; машварат додан дар бораи коре ба касе; **нағз дидан** дӯст доштан, меҳр доштан нисбат ба касе ё чизе; **рӯз дидан** // **умр дидан** умр ба сар бурдан, зистан; **тайёрӣ дидан** тайёр шудан, омода шудан; **чора дидан**

чораҷӯӣ кардан, чора чустан; **бо (ба)** ҳам **дидан** ҳамроҳ хӯрдан, якчоя бо касе истеъмол кардан; шарикӣ тақсим кардан; **рӯи чизеро** ё **касоро дидан** расидан ба чизе, соҳиб шудан ба чизе; муяссар шудани чизе ба касе (*мас., рӯи фарзандро дидани касе*); ту **дидӣ, ман надидам** дидаву доништа чизеро ё кореро пинҳон кардан; **фикри худро дидан** ғами худро хӯрдан; дар пайи кори худ шудан; **чашии дидан** надоштан нафрат доштан; **дидӣ, ки нашуд, монаш, ки равад** (*зарб.*) кӯшиш кардӣ, ки натиҷа набахшид, ба ҳолаш бигзор (*дар мавриди насиҳатро қабул накардани касе ё ҳосил нашудан аз коре гуфта мешавад*).

ДИДАНАШУДА دیده نشده *беназир, хорикулода: мислаш диданашуда.*

ДИДАНБОБ دیدن باب ба дидан арзанда, кирои дидан, боби дидан.

ДИДАНИЙ دیدنی 1. *сифати феълӣи замони оянда аз дидан.* 2. шоистаи дидан, дархури дидан, тамошобоб, лоиқи дидан. 3. *мач.* пешомад; тақдир; рӯзи сахт.

ДИДАТАР دیده تر *кит.* гирён; гирякунанда.

ДИДАХОНА دیده خانه *кит.* чашмхона.

ДИДАШАВАНДА دیده شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз дида шудан; ба назар намоён, ба чашм менамудагӣ: масофаи дидашаванда.*

ДИДБОН دیدبان 1. посбоне, ки дар бурчи қалъаву сарҳадҳо, болои киштиҳо ва дар ҷойҳои баланд истода, атрофро наззора мекунад (*барои хабар додан аз ҳаракати душман ё хатарӣ ҳуҷуми он*). 2. *кит.* ҷосус; пӯянда, таъқибкунанда; он ки рафтори касеро таҳти назорати доимӣ мегирад.

ДИДБОНГОҲ دیدبان گاه *ҷое, ки аз он дидбонӣ мекунад, бурчи дидбонӣ.*

ДИДБОНӢ دیدبانی 1. амали дидбон; ниғаҳбонӣ, посбонӣ, қаровулӣ, назорат. 2. *ҳ.* яке аз воситаҳои ҷамъоварии маълумот дар боран душман, мавқеъ, амалиёти ҷарбӣ ва хусусияти мавзеъ.

ДИДГОҲ دیدگاه 1. масоҳате, ки бо чашм ҳамаи онро дидан мумкин аст, чашмандоз. 2. *ҳ.* ҷои махсуси таҷҳизонидашуда, ки аз он ҷо амалиёти душман, инчунин ҳаракат ва дигар амалҳои ҷарбиро назорат мекунад. 3. *кит.*

нуктаи назар, ақида, фикр.

ДИДОР دیدار 1. дидан; дидани рӯи касе; мулоқот, вохӯрӣ: **аз дидори касе сер нашудан, ба дидори касе муштоқ будан; элак баҳона, дидор ғанимат** (*зарб.*). 2. рӯӣ, чехра; **дидор намудан** рӯӣ нишон додан; **ба дидори ҳамдигар расидан** баъд аз ҷудой ҳамдигарро дидан.

ДИДОРБИНИ دیداربینی мулоқот, вохӯрӣ.

ДИДОРӢ دیداری 1. *марбут ба дидор; қобили дидор, диданӣ.* 2. *мач.* хушсимо.

ДИЁНАТ ا. دیانت 1. *кит.* диндорӣ. 2. *мач.* бовичдонӣ, росткорӣ, ҳалолкорӣ.

ДИЁР а. دیار 1. *кит., ҷ.* дор (хонаҳо). 2. кишвар, мамлакат, сарзамин: **диёри бегона, диёри дурдаст, диёри озод, диёри пурсафо.** 3. *мач.* ватан, меҳан; **аз ёру диёр ҷудо кардан** аз ҳешу акрабо ва ватан ҷудо кардан.

ДИЖ دژ *кҳн.* қалъа, ҳисор.

ДИЖАМ دژم *кит.* 1. андӯхгин, ғамгин. 2. хашмгин, ғазабнок. 3. *мач.* парешон, ошуфта.

ДИЖАМРӢЙ دژم روی *кит.* тирарӯӣ, чехрагирифта, туршрӯӣ.

ДИЖАН دژن *кҳн.* тундмаза.

ДИЖБОН دژبان *кҳн.* ниғаҳбони қалъа, кутвол.

ДИЖДОР دژدار *кҳн.* сардори қалъа, ҳокими қалъа.

ДИЖОГОҲ دژ آگاه *кит.* хашмнок, бадқаҳр; бадандеш.

ДИЖОЛУД دژ آلود *ниг.* дижогоҳ.

ДИЖОҲАНГ دژ آهنگ *кит.* бадандеш, бадқасд; тунду тез.

ДИЖХИМ دژ خیم *кит.* 1. бадхӯ, зишттабиат, бадҳислат. 2. ҷаллод. 3. *мач.* душман, хасм.

ДИЗЕЛ олм. ديزيل номи ихтироъкори олмонӣ, ки муҳаррики дизелиро ихтироъ кардааст; муҳаррики дарунсӯз, ки бо сӯзишвории дизелӣ кор мекунад.

ДИЗЕЛӢ ديزیلی *мансуб ба дизел; сӯзишвории дизелӣ* навъи сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи ғайришарқӣ нафт ҳосил шуда, муҳаррикҳои дизелӣ бо он кор мекунад.

ДИЗЕНТЕРИЯ ю. ديزينتيريه *тиб.* беморни ша-
диди гузарандае, ки исҳоли хунин ва дарди
сахти шикам аз аломатҳои он аст.

ДИККАК دكك :диккак нишастан *гуфт.* сари ду
по нишастан.

ДИКТА лот. ديكته 1. бурро ва ягон-ягон
хондани матн барои нависондан ба дигарон
(мас., ба талабагони мактаб), имло. 2. маҷ.
амр, дастур, талкини иродаи худ ба касе;
дикта кардан а) оҳиста ва равшану бурро
хондани матн барои навиштани касе; б)
талкини майлу иродаи худ ба касе, касеро ба
коре водор кардан; ба касе рох нишон додан
(зӯран).

ДИКТАНТ лот. ديكتنت намуди кори хаттӣ, ки
аз рӯи диктаи муаллим навишта мешавад (ба
мақсади санҷиши ва мустаҳкам кардани дони-
ши талабаҳо дар имло ва китобат).

ДИКТАТОР лот. ديكتتار ҳокиме, ки дар идора
кардани давлат ҳокимияти номаҳдуд дошта,
афқору ақоиди худро ба дигарон бо зӯр
таҳмил мекунад, мустабид.

ДИКТАТУРА лот. ديكتتوره ҳокимияти дикта-
тор; сохтор ва тарзи татбиқи ҳокимияти
номаҳдуд; низоми истибодӣ.

ДИКТОФОН лот. ديكتافان дастгоҳ барои сабт
ва шунавондани овоз.

ДИЛ دل 1. узви марказии низоми гардиши хуни
одам ва ҳайвон, ки ҳаракати хунро идора
мекунад, қалб; дили бемор дили касал, дили
дардманд. 2. маҷ. марказ, васат, миён, дарун:
дили мамлакат, дили кӯҳ; дили санг мағзи
санг, миёни санг; дили шаб ними шаб, нисфи
шаб; бевақтии шаб. 3. маҷ. замир; хотир бо-
тин; барон (бахри) хушнудин дили.. барои
хурсандии хотири..., барои шод кардани
табъи... 4. маҷ. майл, хоҳиш ҳавас; азму иро-
да, ният; дили касеро фаҳмидан майлу
хоҳиши касеро доништан; аз нияти касе огоҳ
шудан. 5. кит., маҷ. чуръат; далерӣ, часорат;
дил доштан часорат доштан; дили афғор ди-
ли озурда; рӯҳафтодагӣ; дили беғам осудахо-
тир, хотирчамъ; дили кафтар яке аз навъҳои
беҳтарини ангур; дили пурдард дили
пурҳасрат, қалби ғамгин; дили сангин дили
бераҳму шафкат, дили саҳт; сангиндилӣ,
бераҳмӣ; дили сиёҳ дили одами бадкор, бад-
ният; дили танг дили бесабру қарор,
бетоқатӣ; дили хунин дили ғамгин, қалби

пурдарду алам; дили шикаста дили озурда,
қалби ранҷида; рози дил сирри ниҳонӣ; тағи
дил; тағи дил // тағи дил замир, ботин; асли
мақсад; дилу бедилон бе шавқу рағбат, бе
майлу ҳавас, бо дили ноҳолам: дилу бедилон
кореро кардан, дилу бедилон розӣ шудан, ди-
лу бедилон гап задан; дилу гурда далерӣ,
часорат, чуръат; дилу димоғ ҳавою ҳавас,
майлу рағбат, ҳавсала; дилаш қалб ботинаш
вайрон, қачдил; дар (ба) дил дар ботин, ҳаё-
лан; даруннокӣ: дар дил гуфтан, дар дил
дашном додан, дар дил хандидан, дар дил
хурсанд шудан, дар дил хондан; аз дилу чон
бо камоли майлу рағбат, бо шавқу ҳаваси
том; бо тамоми ҳастӣ; аз рӯи сидқу вафо: аз
дилу чон кӯшидан, аз дилу чон табрик кар-
дан, аз дилу чон дӯст доштан; аз рӯи дил
бесадоқат; бесидқона, мунофикона; аз тағи
(тағти) дил самимона, сидқан, аз рӯи сидқ; ба
дили наҳор ношто накарда, субҳона нахӯрда;
бо дили кашол дил нақанда (аз чизе), бо
дилкашолӣ; бо дили ноҳолам бе майлу
рағбат: бо дили ноҳолам баромада рафт; бо
дили пур бо боварии том; дилпурона; бо дили
сиёҳ (сип-сиёҳ) ғамгинона, ҳафа, бо дили
пурдарду алам; бо (аз) дили соф софдилона,
беғаразона; бо дили хуш хушу хурсандона;
дил андохтан пазмон шудан; кас ё чизи
дӯстдоштаро ба ёд оварда, ғусса хӯрдан аз
набуданаш, интизор ва чашм ба роҳ будан;
дил бардоштан (хӯрокеро) майли хӯрдани чи-
зеро доштан, дил хоштан; дил бардоштан аз
коре тарки коре кардан, даст кашидан аз ко-
ре; дили касеро бардоштан а) ба касе тасалли
додан, касеро дилдорӣ кардан; б) рӯҳбаланд
кардан касеро; чуръат бахшидан ба касе; дил
бастан а) меҳр бастан ба касе; ишқ мондан ба
чизе ё коре; б) хоҳише пайдо карда, розӣ шу-
дан ба коре, майл пайдо кардан ба коре; дил
бохтан а) дӯст доштан, ошиқ шудан, дил до-
дан; б) саҳт тарсидан, ҳаросидан; дили касеро
бурдан дили касеро тасхир кардан, дили ка-
серо рабудан; дил додан меҳр бастан ба касе,
касеро дӯст доштан, ошиқ шудан; дил қандан
аз касе ё чизе тарк кардан касе ё чизеро, даст
кашидан, сарфи назар кардан аз чизе; дил
қардан майл кардан, саҳт хоштан; агар дил
қунӣ, олама гул қунӣ (зарб.); дил кашидан а)
майл доштан, хоштан; б) майли хӯрдан кар-
дан, иштиҳо омадан; в) мувофиқи табъ воқеъ
шудани чизе ё касе; дил мондан аз касе ё чизе

дилхунук шудан аз касе ё чизе, дилмонда шудан; **дил мондан** ба касе ё чизе майлу рағбат зоҳир кардан, меҳр бастан ба касе ё чизе; **дил рафтан** ба чизе майл пайдо кардан, саҳт хоҳони чизе шудан; **дил сӯхтан** ба касе ё чизе тараххум кардан, шафқат кардан ба касе; **дил тапидан** дар изтироб будан; ҳаросон будан; **дил хостан** майлу хоҳиш доштан; матлуб будан, хуш омадан; **дил беҳузур шудан** а) ба ҳолати қай кардан расидан; б) нафрат пайдо шудан ба чизи ногуворе; **дил бугз кардан** зик шудан, малул шудан, дилтанг шудан; **дил гувоҳӣ додан** ҳис кардан; ҳисси қабл аз вукӯъ доштан нисбат ба чизе; **дил гум задан** а) тез-тез ва саҳт задани дил, бозӣ кардани дил; б) ниҳоят моил шудан ба чизе, зиёд иштиқманду хоҳони чизе шудан; **дил кашол будан** моил будан, майлу ҳавас доштан ба чизе, касе, чое; **дил нарм шудан** а) аз ҳашм фуромадан; б) бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **дил пур шудан** ба касе бовар кардан, эътимод пайдо кардан ба касе; **дили касе пур шудан** аз ниҳояти ғамгинӣ ба дараҷаи ғияра расидан; ба рикқат омадан аз ҳоли бади худ ё каси дигар; **дил танг шудан** зик шудан, малул гаштан, дилгир шудан; бетоқат шудан; озурда шудан; **дил таҳ кашидан** ба воҳима афтодан, воҳима зер кардан; саҳт тарсидан; **дил таҳ кашидан** чизеро саҳт хостан; дар орзую ҳаваси чизе пазмон шудан; **дил торс кафидан** беҳад зик шудан, саҳт озурда шудан, ниҳоят асабонӣ шудан, бисёр ба танг омадан; **дил холӣ кардан** а) дарду алами худро ба касе гуфтан, ҳасрат кардан; рози дил гуфтан; б) аз ғаму ғусса фориг шудан, хафагии худро баровардан; **дили касе ба чизе ё коре шудан** а) розӣ шудан, майлу хоҳиш доштан ба коре, чизе; б) ҳайфи касе наомадан; **дили касеро ба даст овардан** дили касеро ба даст гирифта, дили касеро ёфта, касеро шефтаю мафтунӣ худ кардан; бо коре касеро ба худ моил кардан (*мас., ба воситаи ғани пағз, муомилаи хуб ва ғ.*); **дили касеро гургҳо пора (ғала) кардан** ба изтироб афтодан, беқарор шудан, хавотир шудан, бетоқат гардидани касе; **дили касеро ёфта** мавриди писанди касе шудан, ба касе хуш омадан; мавриди таваҷҷӯҳи касе қарор гирифта, касеро ба худ моил кардан; **дили касеро об (обу адо) кардан** азобу азият додан (*рӯҳан*); ғамгин кардан; касеро саҳт мутаассир кардан; **дили**

касеро рабудан, **дил аз касе рабудан** *ниг.* **дил бурдан**; **дили касеро харошидан** касеро ба ҳаяҷон овардан, мутаассир кардан; бесаранҷом кардан; **дили касеро шикастан** а) ранҷонидан, озурда кардан касеро; б) маъюсу ноумед кардан, рӯҳафтода кардан касеро; **дили худро хӯрдан** саҳт ғусса хӯрдан, саҳт дилтанг шудан; **дил ба касе пур будан** ба касе боварӣ доштан, аз касе эмин будан; хотирҷамъ будан; **дил ба марг ниҳодан** ба марг тан додан, ба мурдан розӣ шудан; **аз дил баровардан** а) аз худ фикр карда баровардан, аз ҳаёли худ бофта баровардан; б) фаромӯш кунондан, аз хотири касе дур кардани ягон ногуворӣ, шубҳа *ва ғ.*; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, ҳаёл кардан; ба хотир овардан; **ба дил гарон гирифта** саҳт ранҷидан, ниҳоят хафа шудан; **ба дил гирифта** ба чизе аҳамият дода хафа шудан, ранҷидан; мутаассир шудан; **ба дил задан** безор шудан, дилгир шудан аз чизе; ҳисси нафрат пайдо шудан нисбат ба чизе ё касе; **ба дили касе оташ (алав) афтодан** бесаранҷом шудан, беқарор гаштан; ошуфта шудан; **ба дили сӯхтаи касе намақоб задан** ғаму дарди касеро афзун гардондан, азобу машаққати касеро зиёд кардан бо амале; **ба дил роҳ додан** дар бораи чизе фикр кардан; чизеро аз дил гузарондан (*мас., ваҳму ҳарос ё хавфу хатарро ба дил роҳ (на) додан*); **ба дил саҳт расидан** саҳт ранҷидан, озурда шудан, ба дил гарон гирифта; **ба дили касе рафта...** ба хотири касе, барои хушнуд кардани касе; **дил – дили Зайнаб (мақ.), муқ. ихтиёр дар дасти бахтёр (зарб.)** ҳар кас соҳибихтиёр аст, ихтиёри ҳар кас дар дасти ҳудааш аст; **дили мондаю ҷони баромада баробар (зарб.)** одам ки аз касе ранҷад ё дилхунук шавад, дубора ўро хурсанд кардан ё дилгарм намудан ниҳоят кори мушқил аст; **дили ноҳоҷам – узри бисёр (зарб.)** агар хоҳиш набошад, баҳона ёфт мешавад.

ДИЛАК دلك *шакли тасғири* дил; **хонакам коза бошад, дилакам тоза бошад (зарб.)**.

ДИЛАНГЕЗ دلانگيز *дилкаш, матлуб, марғуб*; ба ҳаяҷон оварандаи дил, ҳаяҷонбахш.

ДИЛАФГОР دلافگار *дилозурда, дилреш, ғамзада, ғамгин, маҳзун.*

ДИЛАФГОРӢ دلافگارى *дилреш будан, хаста-*

- дилӣ, гамзадагӣ, маҳзунӣ, дилозурдагӣ.
- ДИЛАФРҶЗ** دلافروز 1. фараҳбахш, фараҳафзо, дилкушо: баҳори дилафрӯз, боги дилафрӯз, чашни дилафрӯз; умедвори дилафрӯз умедвори фараҳбахш. 2. дилрабо, мафтункунанда: нигори дилафрӯз, табассуми дилафрӯз, хусни дилафрӯз. 3. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 4. бот. яке аз чинсҳои хуби нок.
- ДИЛАФСУРДА** دلافسورده мурдадил, берӯх, бехиссу ҳаракат.
- ДИЛАФТОДА** دلافتاده маҳзун, андӯхгин; маъюс; рӯхафтода.
- ДИЛБАЗАН** دلبزان гуфт. дилгиркунанда; безоркунанда; дилбазан шудан безор шудан; зик шудан.
- ДИЛБАНД** دلبنده 1. он ки ё он чи касро ба худ мафтун мекунад, дилрабо, дилкаш, ҷозиб. 2. маҷ. маҳбуб, ҳабиб, дӯстдор; азиз, меҳрубон. 3. маҷ. фарзанд, чигаргӯша.
- ДИЛБАР** دلبر 1. он ки ё он чи бо хусну латофати худ дил мебарад, дилрабо, зебо; нозанин. 2. маҷ. маҳбуба, ёр.
- ДИЛБАРАК** دلبرک шакли навозишии дилбар.
- ДИЛБАРДОР** دلبردار 1. тасаллодиҳанда, тасаллибахш; рӯҳбаландкунанда. 2. маҷ. гамгусор, гамбарор.
- ДИЛБАРДОРӢ** دلبرداری исми амал аз дил бардоштан; тасалло додан; рӯҳбаланд кардан; дилнавозӣ; дилбардорӣ кардан (намудан) тасалли додан; рӯҳбаланд кардан.
- ДИЛБАРӢ** دلبری 1. дилрабой, дилфиребӣ, мафтунсозӣ. 2. зебой, хушрӯй, раъной.
- ДИЛБАРОНА** دلبرانه аз рӯи дилбарӣ.
- ДИЛБАСТА** دلبيسته сифати феълии замони гузафта аз дил бастан; ошиқ, дӯстдор, меҳрбаста; дилбастагон хешу табор, ақрабо.
- ДИЛБАСТАГӢ** دلبيستگي шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз дил бастан; меҳру муҳаббат, дӯстдорӣ; дилбастагӣ доштан алоқаи маънавии саҳт доштан ба касе; дилкашолӣ доштан.
- ДИЛБЕХУЗУРӢ** دلبيحضورى ҳолати беҳузур шудани дил.
- ДИЛБЕХУЗУРКУНАНДА** دلبيحضورکننده дили касро беҳузуркунанда, дилбечоқунанда, қайовар.
- ДИЛБЕЧОКУНАНДА** دلبيجاکننده ниг. дилбеҳузуркунанда; бӯи дилбечоқунанда бӯи нофорами беҳузуркунандаи дил.
- ДИЛБОЗ** دل باز 1. кит. дилбохта. 2. маҷ. дилкушо, васеъ, босафо.
- ДИЛБОЗӢ** دلبازي кит. ошиқӣ, ишқ варзидан.
- ДИЛБОХТА** دلباخته сифати феълии замони гузафта аз дил бохтан; ошиқ, шефта, шайдо; ҷавони дилбохта.
- ДИЛБОХТАГӢ** دلباختگي шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз дил бохтан; саҳт гирифтор будан ба ишқи касе ё чизе, ошиқӣ.
- ДИЛБУРДА** دلبرده дил дар қайду банди худ гирифта; ёр, маъшуқа.
- ДИЛБУРДАГӢ** دلبردگي дилрафтагӣ, дилдодагӣ, ишқу муҳаббат.
- ДИЛВАСЕЪ** دلوسيع бепарво, фориғбол, беғам; муқоб. дилтанг.
- ДИЛГАРМ** دلگرم дилбаста, моил, иштиёқманд; муқоб. дилсард.
- ДИЛГАРМӢ** دلگرمي дилбастагӣ, майл, рағбат; хусни таваҷҷӯх.
- ДИЛГАРОН** دلگران ранчидахотир, озурда, малул.
- ДИЛГИР** دلگير 1. ранчида, озурдахотир. 2. зик, дилтанг; гамгин, маҳзун; дилгир кардан (намудан) озурдахотир кардан, малул кардан; гамгин кардан; дилгир шудан а) зик (дилтанг) шудан; б) рӯй гардонидан аз коре ба сабаби маъқул набудани он, безор шудан.
- ДИЛГИРӢ** دلگيري 1. дилтангӣ, зикӣ, кароҳат, нафрат. 2. озурдагӣ, ранчиш.
- ДИЛГИРКУНАНДА** دلگيرکننده сифати феълии замони ҳозира аз дилгир кардан; кор ё чизи ба дил зананда, нофорам, ногувор; зиккунанда, хафақунанда; манзараи дилгиркунанда, бозии дилгиркунанда.
- ДИЛГИРОНА** دلگيرانه дилгиркунанда: гапи дилгирона, кори дилгирона, дилгирона будан.
- ДИЛГУДОЗ** دلگداز дилхарош, гуссаовар, ҷонсӯз, рикқатовар.

ДИЛГУДОХТА دل گداخته *шиг.* дилгудоз.
ДИЛГУРУСНА دل گرسنه *гуфт.* шикамгурусна.
ДИЛДОДА دلداده ошиқ, дилбаста, шефтаву шайдо: **чавони дилдода**.
ДИЛДОДАГӢ دلدادگی дилбастагӢ, шайдой, ошиқӢ.
ДИЛДОР دلدار 1. маъшука, маҳбуба; ёр. 2. далер, бочурат, диловар.
ДИЛДОРӢ دلدارى 1. тасалло, дилбардорӢ. 2. гамхорӢ; навозиш; **дилдорӢ кардан** гамхорӢ кардан; меҳрубонӢ намудан.
ДИЛДУЗД دل دزد дилрабо, дилфиреб.
ДИЛДӢЗ دلدوز *кит.* 1. то ба мағзи дил фурураванда. 2. *маҷ.* нуфузкунанда, таъсирнок; дилхарош.
ДИЛЕР *англ.* *дилер* ширкат ё шахсе, ки вазифаи миёнарави байни харидору фурушандаро иҷро мекунад; *муқ.* даллол.
ДИЛЕРӢ ديليرى *мансуб ба дилер:* ширкати дилерӢ.
ДИЛӢБ دلياب моилкунанда, шахсе, ки бо ҳар васила (дили) одамонро ба худ моил мекунад.
ДИЛӢБӢ دليابي дил ёфтан, ба худ моил кардан, хурсанд кардан.
ДИЛЗАИФ دل ضعيف он ки дилаш бекуват аст, заифдил.
ДИЛЗАНИ دل زنى 1. задани дил, тапиши дил. 2. *маҷ.* шикоят аз касе.
ДИЛЗИНДА دل زنده *кит., шиг.* зиндадил; бедордил, чолок, фаъол.
ДИЛКАНДА دل كنده чудошуда, тарки касе ё чизе карда.
ДИЛКАФ دل كف :дилкаф кардан касеро саҳт тарсонда ба дараҷаи марг расонидан; **дилкаф шудан** а) аз таъсири хабари нохуши ногаҳонӢ, воҳима, ғами зиёд *ва г.* якбора аз қор бозмондани дил; заҳракаф (гурдакаф) шудан; б) *маҷ.* саҳт тарсидан.
ДИЛКАШ دلکش марғуб, дилрабо, дилпазир, хушоянд, дилписанд, дилнишин; чаззоб: **чехраи дилкаш**, духтари дилкаш, боғи дилкаш, бӯи хуши дилкаш.

ДИЛКАШОЛ دل كشال моил, толиб, иштиёқманд.
ДИЛКАШОЛӢ دل كشالى дилбастагӢ ба чизе; майлу хоҳиши зиёд ба чизе.
ДИЛКУШО دلکشa фараҳбахш, фараҳангез, рӯхафзо, ҳаловатбахш: **бахори дилкушо**, **боғи дилкушо**.
ДИЛКУШОД دل كشاد он ки дар дил ғараз, кинаю кудурат надорад, софдил; хуштабиат, кушодадил.
ДИЛКУШОӢ دلکشائي фараҳбахшӢ; дилхушӢ, хушнудӢ; **дилкушоӢ кардан** дилхушӢ кардан, хушнудӢ кардан.
ДИЛКӢР دل كور *кит.* 1. маҳрум аз ҳиссиёти қалбӣ, беҳис. 2. *маҷ.* гофил, бебасират, қачфаҳм.
ДИЛМОНДА دل مانده *сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунуқшуда, майлу рағбатро нисбат ба чизе ё касе гумкарда: **дилмонда кардан**, **дилмонда шудан**.
ДИЛМОНДАГӢ دل ماندگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунуқӢ, дилмонда будан.
ДИЛМУРДА دل مرده афсурдадил, ба зиндагӢ бешавку завқ будан; *муқоб.* зиндадил; **дилмурда шудан** дилхунуқ шудан аз зиндагӢ.
ДИЛМУРДАГӢ دل مردگی шавқу завқ надоштан ба ҳаёт, бепарво будан ба лаззати зиндагӢ, афсурдагӢ.
ДИЛНАВОЗ دل نواز 1. навозишқор; дилором; меҳрубон, мушфиқ; ёри **дилнавоз** ёри меҳрубон, ёри дилписанд. 2. фараҳбахш, дилкушо, дилхушкунанда; ҳаловатбахш: **насимни дилнавоз**, **оҳанги дилнавози мусиқӣ**, **овози дилнавози мурғон**, **табассуми ширини дилнавоз**. 3. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.
ДИЛНАВОЗӢ دل نوازی навозишқорӢ; меҳрубонӢ, лутфу марҳамат.
ДИЛНАРМ دل نرم он ки дили нарм дорад, нармдил; меҳрубон, раҳмгин.
ДИЛНАРМӢ دل نرمى меҳрубонӢ, раҳмдилӢ, нармдилӢ.
ДИЛНИГАРОН دل نگران *кит.* мунтазир; умедвор; дилкашол.
ДИЛНИГАРОНӢ دل نگرانی *кит.* умедворӢ, ин-

- тизор, чашмдорӣ ба роҳи касе.
- ДИЛНИШИН** دلنشین дилкаш, маргуб, дилчасп, дилписанд, мақбул: **навои дилнишин**.
- ДИЛНИШОН** دلنشان *инг.* дилнишин.
- ДИЛНОЗУК** دل نازک он ки дилаш аз камтарин сухан ё рафтори бечо меранҷад, хассос, зудранч, нозукдил.
- ДИЛНОЗУКӢ** دل نازکӣ дилнозук будан, зудранчу хассос будан.
- ДИЛНОКАШ** دل ناکش карехманзар, безеб, хунукбашара; *муқоб.* дилкаш; **хӯроки дилнокаш** хӯроки бетаъму ногувор.
- ДИЛНОХОҲОНА** دل ناخواهانه бо дили нохоҳам, ғайри хоҳиш.
- ДИЛНОХУШ** دل ناخوش пороҳат, ношод; *муқоб.* дилхуш.
- ДИЛНОХУШӢ** دل ناخوشӣ пороҳатӣ, нохушнудӣ; *муқоб.* дилхушӣ.
- ДИЛОБКУНАНДА** دل آبکننده *гуфт.* гамгинкунанда, аламовар, хузнангез.
- ДИЛОБХӢР** دل آبخور дилпуршаванда, боъти-мод; **чои дилобхӢр** чои амн.
- ДИЛОВАР** دل اور шуҷоъ, далер, часур, баҳодур: **мардуми диловар**.
- ДИЛОВАРӢ** دل اوری далерӣ, шуҷоат, часурӣ: **диловарӣ кардан** (намудан), **диловарӣ нишон додан**.
- ДИЛОВАРОНА** دل اورانه монанди диловарон, далерона: **диловарона кор кардан**.
- ДИЛОВЕЗ** دل ويز маргуб, дилкаш, дилнишин, дилписанд: **ашъори диловез**, **созу навои дил-вез**.
- ДИЛОВЕЗӢ** دل ويزӣ маргубӣ, дилписандӣ, дилкаш будан.
- ДИЛОГОҲ** دل گاه 1. он ки аз гаму асрори дигарон боҳабар аст; дилёб, гамхор. 2. доно, хушёр, донодил.
- ДИЛОГОҲӢ** دل گاهӣ хушёрӣ, доно будан, дилогоҳ будан.
- ДИЛОЗОР** دل آزار он ки ё он чи боиси ранчиши хотир мешавад, ситамгар, чафокор.
- ДИЛОЗОРӢ** دل آزارӣ озордихӣ; ситамгарӣ, бераҳмӣ, чафокорӣ.
- ДИЛОЗУРДА** دل آزرده *сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; озордида, ранчида, хафашуда, озурдахотир.
- ДИЛОЗУРДАГӢ** دل آزدگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; андӯхгинӣ, дилозурда будан, озурдагии хотир, нороҳатӣ.
- ДИЛОМ I** دل ام *кит., таър.* найзан хурд, жӯпин (*аз олоти ҷангии қадима*).
- ДИЛОМ II** دل ام *кит.* хила, фиреб.
- ДИЛОРО** دل آرا дилхушкунанда, дилкушо, дилписанд, дилкаш, нишотбахш: **боғи дилоро**, **мулки дилоро**, **хусни дилоро**. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.
- ДИЛОРОӢ** دل آرائӣ дилписандӣ, дилкашӣ, зебой, дилоро будан.
- ДИЛОРОМ** دل آرام 1. он ки ба дил оромӣ мебахшад; оромбахш, соҳибчамол: **маҳбубан дилором**. 2. маъшук, маҳбуб; маъшуқа, маҳбуба.
- ДИЛОСО** دل آسا он ки ва ё он чи ба дил осоиш мебахшад; фараҳбахш, зебо, дилписанд: **боғи дилосо**, **ҳавои дилосо**.
- ДИЛОСОӢ** دل آسائӣ оромбахшӣ; гамхорӣ; дилбардорӣ.
- ДИЛОСУДА** دل آسوده осудадил, хотирчамъ, осудаҳол: **дилосуда гаштан**, **дилосуда нишастан**.
- ДИЛОШНО** دل آشنا меҳрубон, самимӣ, ҳамдил.
- ДИЛОШУФТА** دل آشفته ошuftадил, парешон, шайдо.
- ДИЛОШӢБ** دل آشوب фаттон, дилрабо; ҳаяҷон-овар: **чашмони шахло ва дилошӢб**, **пазми дилошӢб**, **навою нағман дилошӢб**.
- ДИЛПАЗИР** دل پذير хушоянд, мақбул, дилхоҳ, дилкаш, дилнишин, дилписанд; **форам: манзараи дилпазир**, **хусну таровати дилпазир**, **рафики дилпазир**.
- ДИЛПАЗИРӢ** دل پذيرӣ дилписандӣ, хушояндӣ, мақбулӣ, дилкашӣ.
- ДИЛПИСАНД** دل پسند писандида, хушоянд, мақбул, дилхоҳ; хубу зебо: **боғи дилписанд**, **диёри дилписанд**, **манзаран дилписанд**, **суру-**

ди дилписанд.

ДИЛПИСАНДӢ دلپسندی писандидагӢ, хушояндӢ, зебой.

ДИЛПОК دلپاک покдил, содик ва самимӢ, орӢ аз сифатҳои нописанд.

ДИЛПОКӢ دلپاکи киноя аз ҳалолкорӢ, покдоманӢ, покизагӢ, бекинагӢ.

ДИЛПОРА دلپاره ғамгин, озурда, ошуфтадил.

ДИЛПУР دلپر боваридошта, итминондошта, мутманн; **дилпур будан** боварӢ доштан, итминон доштан, мутманн будан; **дилпур шудан** боварӢ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутманн шудан.

ДИЛПУРӢ دلپری боварӢ, итминон, эътимод ба касе ӯ чизе; **бо дилпурӢ** дилпурона; **дилпурӢ доштан** боварӢ дошта, итминон доштан.

ДИЛПУРОНА دلپرانه бо эътимод; хотирчамъона.

ДИЛПУРСӢ دلپرسی аҳволпурсӢ, хабаргирӢ; тасаллидиҳӢ.

ДИЛПУРШАВАНДА دلپرشونده сифати феълҳои замони ҳозира аз **дилпур шудан** (ба касе); боваринок, эътимоднок: **одами дилпуршаванда**.

ДИЛРАБО دلرба 1. дилбар, мафтункунанда, дилкаш; зебо, хушрӯ: **бахори дилрабо**, **вадин дилрабо**, **манзараи дилрабо**, **чамоли дилрабо**. 2. маҷ. маъшуқаи зебо, нигори нозанин.

ДИЛРАБОӢНА دلربايانه аз рӯи дилрабой, нозанинона, дилбарона.

ДИЛРАБОӢ دلربائي дилрабо будан, дилбарӢ, фаттонӢ; зебой.

ДИЛРАБОЯНДА دلرباينده мафтункунанда, дилфиребанда.

ДИЛРЕШ دلریش маҳзун, ғамгин, дилафгор, хастадил; озурда, ранҷур (аз **ғами шиқ ӯ нокомӢ**).

ДИЛСАРД دلسرد бешавк, берағбат, бемайл, дилхунуқшуда; бепарво ба касе ӯ чизе; **дилсард шудан** аз касе ӯ коре рӯй гардонидан аз касе ӯ коре; маъюсу ноумед шудан.

ДИЛСАРДӢ دل سردی *ниг.* дилхунуқӢ.

ДИЛСАРДОНА دل سردانه бе майлу рағбат, бо дили ноҳоҳам: **дилсардона пешвоз гирифтган**,

дилсардона кор кардан.

ДИЛСАФЕД دل سفید дилсоф, некандеш, хушдил; *муқоб.* дилсиёҳ.

ДИЛСАХТ دل سخت бераҳму шафкат, сангдил.

ДИЛСАХТӢ دل سختی бераҳмӢ, сангдилӢ.

ДИЛСИЁӢ دل سياه бадният, бадандеш, баддил; *муқоб.* дилсафед.

ДИЛСИЁӢӢ دل سياهي нохушӢ, хафагӢ, ғамгинӢ.

ДИЛСИТОН دلستان *ниг.* дилрабо.

ДИЛСОФ دل صاف дилсафед, поктинат, поквичдон, беғараз.

ДИЛСОФӢ دل صافي дилсафедӢ, поктинатӢ, поквичдонӢ, беғаразӢ.

ДИЛСОФОНА دل صافانه *ниг.* софдилона; аз рӯи дилсофӢ.

ДИЛСӢЗ دل سوز он ки дилаш ба ҳоли дигарон месӯзад, раҳмдил, ғамхор, меҳрубон, мушфик: **модари дилсӯз**, **ёри дилсӯз**, **дилсӯзи халқ**.

ДИЛСӢЗӢ دل سوزي раҳмхӯрӢ, тараҳхум, шафқат, меҳрубонӢ, ғамхорӢ; **дилсӯзӢ кардан** тараҳхум кардан; ғамхорӢ зоҳир кардан.

ДИЛСӢЗОНА دل سوزانه 1. ғамхорона, аз рӯи меҳрубонӢ, бо ҳисси тараҳхум: **дилсӯзона маслиҳат додан**, **дилсӯзона маслиҳат кардан**. 2. ба таври ҷонғудоз, ба таври ҳузновар; таъсирбахш.

ДИЛСӢХТА دل سوخته ғамгин, аламзада; озурдадил, дилшикаста: **модари дилсӯхта**, **ошиқи дилсӯхта**.

ДИЛТАНГ دل تنگ 1. зиқ, хафа, ғамгин. 2. он ки аз риоя нашудани тартиб ӯ бад иҷро шудани коре ба танг меояд ва дар ташвиш аст; *муқоб.* **дилвасеъ**; аз ҳад зиёд дақиқкор; инчик; **дилтанг шудан** а) зиқ шудан, хафа шудан, ғамгин шудан; б) ба танг омадан.

ДИЛТАНГӢ دل تنگي дилтанг шудан, зиқӢ, хафагӢ, ғамгинӢ.

ДИЛФАРОӢ دل فراخ дилвасеъ; *муқоб.* дилтанг.

ДИЛФИГОР دل فگار *ниг.* дилафгор.

ДИЛФИРЕБ دل فريب фиребанда, дилрабо; макбул, хушнамул: **манзараи дилфиреб**, **нигоҳи дилфиреб**, **оҳанги дилфиреб**.

ДИЛФИРЕБӢ دلفريبي мафтункунандагӢ, фаттонӢ, дилрабоӢ.

ДИЛФИРЕБОНА دلفريبانه аз рӯи дилфиребӢ, дилрабоӢна.

ДИЛХАРОБ دلخواب дилафгор, дилозурда, махзун, дилреш.

ДИЛХАРОБӢ دلخوابي дилозурдагӢ, дилрешӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХАРОШ دلخراش қонқоқ, қонғудоз, пурсӯзу гудоз, рикқатангез: **нолан дилхарош, оҳанги дилхарош.**

ДИЛХАСТА دلخسته хастадил, дилафгор, дилреш, гамгин; ранчидахотир.

ДИЛХАСТАГӢ دلخستگي хастадилӢ, дилрешӢ, ранчидахотирӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХИЧИЛ دلخجل он ки аз кору рафтори худ дар хичолат аст, хичолатманд.

ДИЛХИЧИЛӢ دلخجلي хичолатмандӢ; ташвиш; хавотирӢ.

ДИЛХОСТ دلخواست *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОСТА دلخواستе *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОҲ دلخواه 1. он чи хости дил аст, мувофиқи табъи дил; чизи дилчӯю дилкаш: **арӯси дилхоҳ, дӯсти дилхоҳ, ба таври дилхоҳ, ба кадри дилхоҳ; натиҷаи дилхоҳ** натиҷаи хубу матлуб; **бо дилхоҳи худ** ба ихтиёри худ, бо майлу хохиши худ. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛХУН دلخون саҳт гамгин, ниҳоят андӯҳгин; дилхаста, озурдадил: **дилхун будан; дилхун шудан** // **дилхун гаштан** (гардидан) а) саҳт хафа (зиқ) шудан; азоб кашидан (*асосан рӯҳан*); б) ғаму ғусса хӯрдан.

ДИЛХУНУК دلخنک *ниг.* дилсард; дилхунук шудан *аз касе ё чизе* нисбат ба касе ё чизе берағбат, беҳавсала ё бепарво шудан; сард шудани меҳри касе ба касе ё чизе, дилсард шудан.

ДИЛХУНУКӢ دلخنکي дилхунук будан; дилхунук шудан; дилмондагӢ, дилсардӢ; ноҳушне, ки сабаби тарки алоқа шудааст.

ДИЛХУШ دلخوش хурсанд, хушнуд, хушҳол, шодмон: **дилхуш кардан, дилхуш шудан.**

ДИЛХУШӢ دلخوشي 1. хурсандӢ, хушнудӢ, вақт-

хушӢ: **дилхушӢ кардан.** 2. мояи дилхушӢ; он чи кас ба он дилбастагӢ дорад; **бо дилхушӢ** // **ба дилхушӢ** хушнудона, хушӢ ба хушӢ, ризомандона.

ДИЛХУШКУНАНДА دلخوشکننده *сифати феъли замони ҳозира аз дилхуш кардан;* фараҳбахш, хурсандибашш, хушнудкунанда.

ДИЛҲАЗИН دلحزين гамгин, андӯҳгин, дилхичил.

ДИЛЧАСП دلچسپ дилнишин, дилпазир, хушоянд, мақбул, марғуб; форам, дилкаш; қозибадор: **ашъори дилчасп, ташбеҳи дилчасп, услуби дилчасп, суруди дилчасп, садои дилчасп.**

ДИЛЧАСПӢ دلچسبي дилнишинӢ, дилпазирӢ, дилчасп будан.

ДИЛЧОК دلچاک *ниг.* дилафгор.

ДИЛЧАВОН دلچوان пири рӯҳан чавон, барнодил; *муқоб.* дилмурда: **пири дилчавон, мӯйсафеди дилчавон.**

ДИЛҚАЗИР دل جزير *лаҳҷ.* дилафгор, дилхароб.

ДИЛҚАМЪ دلجمع *ғуфт.* хотирчамъ, осудахотир: **дилчамъ будан аз чизе.**

ДИЛҚАМЪӢ دلجمعي *ғуфт.* осуда будани хотир; тасаллои дил.

ДИЛҚАМЪОНА دلجمعانه *ғуфт.* хотирчамъона, осудахотирона.

ДИЛҚӮ(Ӣ) دلجو(ي) 1. дилкаш, дилхоҳ, дилчасп, хубу марғуб: **бахори дилқӯ, оҳанги дилқӯ, савти дилқӯ, ёри дилқӯ.** 2. тасаллобахш, дилбардор.

ДИЛҚӮӢ دلجويانه меҳрубона, навозишкорона.

ДИЛҚӮӢ دلجوئي дилбардорӢ; меҳрубонӢ, навозиш; тасаллодихӢ; **дилқӯӢ кардан** (намудан) дилбардорӢ кардан, тасалло бахшидан; меҳрубонӢ (навозиш) кардан.

ДИЛШИКАН دلشکن *кит.* ғамангез, ноҳушиовар, номатбӯ.

ДИЛШИКАСТА دل شکسته дилозурда, маъюс, навмедшуда, рӯҳафтода; гамгин.

ДИЛШИКАСТАГӢ دلشکستگي дилозурдагӢ, маъюсӢ; гамгинӢ.

ДИЛШИКОР دل شكار *мач.* дилрабо, дилфиреб, мафтункунанда.

ДИЛШИКОРӢ دلشكارى *мач.* дилрабой, дилфиребӣ.

ДИЛШОД دلشاد 1. дилхуш, хушхол, хушнуд, хурсанд, шодмон, хуррам: **дилшод кардан**, **дилшод шудан**. 2. хушнудона, хурсандона, хуррамона.

ДИЛШОДӢ دلشادى хурсандӣ, хушнудӣ: **айёми дилшодӣ**.

ДИЛШОДКУНАНДА دلشادکننده шодиовар, хурсандкунанда.

ДИЛШОДОНА دلشادانه хушнудона, фарахманнона.

ДИЛШУДА دلشده *мач.* дилбохта, дилдода, ошиқ.

ДИМ دم хавое, ки нафаскаширо душвор мекунад, хавои нафастангкунанда: **шаби гарм ва дими тобистон**; **дим нишастан** *гуфт.* хомӯш нишастан; *муқ.* **дам нишастан**.

ДИМНА *а.* دمنه *кҲи.* 1. боқимондаи осори қадима, осори зисти мардум; харобаи биноҳои қадим, вайрона. 2. порутӯда, тӯдаи сангин, ахлоттеппа.

ДИМОҒ I *а.* دماغ бинӣ, машом: **ба димоғ гап задан**, **бӯи чизе ба димоғ расидан** (задан).

ДИМОҒ II *а.* دماغ 1. мағз, мағзи сар. 2. *мач.* кайфият, ҳавсала; хохиш, табъ; **димоғи чоқ** *гуфт.* табъи хуш; **дилу димоғ майлу хохиш**, ҳавсала. 3. *гуфт.* такаббур, ғурур, каттагӣ; **бо димоғи сӯхта** бо табъи хира, бо дили хафа, гамгинона; **димоғ кардан** *ба касе қаҳру газаб кардан*, *ба касе хашмгин шудан*; **димоғи касе сӯхтан** табъи касе хира шудан, хафа шудан, зик шудан, кайфи касе паридан; **димоғи касе-ро сӯзондан** табъи касе-ро хира кардан; **димоғи касе чоқ будан** хурсанд будан, хушвақт будани касе; **аз димоғ баромадан** аз хотирҳо дур шудан, аз ёд баромадан; **аз димоғ баровардан** аз ёд баровардан, фаромӯш кунонидан (*мас.*, машаққатеро); **ба димоғи касе халал расидан** аз ақл бегона шудан, чинӣ шудан.

ДИМОҒА *а.* دماغه *ҷуғр.* қисми ба даруни баҳр ё кӯл даромадарафтаи хушкӣ.

ДИМОҒБАЛАНД دماغبلند хавобаланд, мутақаббир, калонгир.

ДИМОҒӢ دماغى 1. мансуб ба **димоғ**. 2. *кит.* фикрӣ, ақлӣ; **ҳамсадои димоғӣ зби.** овози ҳамсадое, ки бо иштироки холигии бинӣ ҳосил мешавад (*мас.*, *н*).

ДИМОҒОШУФТА دماغآشفته парешонхотир, девонаавзоъ.

ДИМОҒПАРВАР دماغ پرور тарбияткунандаи рӯху равон, таъминкунандаи осоиши рӯх.

ДИМОҒСӢЗ دماغ سوز сӯзонандаи димоғ: **дули димоғсӯз**.

ДИМОҒСӢЗӢ دماغ سوزى хафагӣ, зикӣ.

ДИМОҒСӢХТА دماغ سوخته хафа, зик, гамгин, бедимоғ, хиратабъ.

ДИМОҒСӢХТАГӢ دماغ سوختگى хафагӣ, гамгинӣ, бедимоғӣ, кайфпарида будан.

ДИМОҒЧОҚ دماغچاق хурсанд, шодмон, дилхуш.

ДИМОҒЧОҚӢ دماغچاقى хурсандӣ, шодмонӣ, дилхушӣ: **димоғчоқӣ кардан**.

ДИМОҒ *а.* دمار *кит.* 1. ҳалок, несту нобуд, маҳв. 2. дуд; **ДИМОҒ аз рӯзгори касе баровардан** чазои касе-ро додан; ҳалок кардан, куштан.

ДИН *а.* دين 1. эътиқод ба мавҷудияти қувваҳои фавқуттабиаи идорақунандаи олам, кеш, мазаҳаб. 2. тариқ, роҳ; ойин, маслақ.

ДИНА دينه рӯзи гузашта, дирӯз: **дина беғохӣ**, **дина пағохӣ**, **дина нисфишабӣ**.

ДИНАКАК//ДИНАЯКАК دينکک//دينکک худидина; чанд рӯзе пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИНАМИКА *ю.* دينميكه *физ.* соҳаи механика, ки қонуни ҳаракати ҷисмҳоро вобаста ба қувваҳои ба онҳо таъсирқунанда меомӯзад.

ДИНАМИКӢ دينميكى *марбут* ба динамика; пайваста, ба таври мутадовим.

ДИНАМИТ *ю.* دينميت моддаи тарканд.

ДИНАМО *ю.* دينما 1. дастгоҳи табдили нерӯи барқ ба нерӯи механикӣ ё баръакс. 2. *ҷузъи пешини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* қувва: **динамометр**, **динамомошин**.

ДИНАМОМЕТР *ю.* دينماميتر *тех.* асбоби андо-

загирии қувваи механикӣ, қуввасанҷ.

ДИНАРҶ روز دینه дирӯз.

ДИНАШАБ دینه شب дишаб, шаби гузашта.

ДИНАЯК دینه یک тиг. динакак.

ДИНБОВАР دین باور диндор, мӯъмин, мутадайн.

ДИНБОВАРӢ دین باوری диндорӣ, диёнат.

ДИНГИЛА دنگيله: дингила задан *гуфт.* частухез кардан ва лагад андохтани асп ва ё хар бо хар ду пои ақиб, чуфтак задан.

ДИНДОР دیندار он ки ба дин эътиқод дорад ва ба аҳқому усули он пайравӣ мекунад, мӯъмин, мутадайн.

ДИНДОРӢ دینداری диндор будан, эътиқод ба дин, худопарастӣ; тақводорӣ, порсой.

ДИНДОРОНА دیندارانه аз рӯи диндорӣ; дорои хусусияти динӣ, мувофиқ ба дин.

ДИНИЯ دینی тиг. динӣ: заруриёти диния.

ДИНӢ دینی мансуб ба дин: маросими динӣ.

ДИНОАТ ا. دناث кит. пастӣ, нокаси, сифлагӣ, пастфитратӣ.

ДИНОВАР دین آور кит. оварандаи дин, паёмбар.

ДИНОЗАВР ю. دنازور биол. чонвари хазандаи калонҷуссаи сусмормонанди давраи қадим.

ДИНОР ю. دینار 1. воҳиди пули баъзе кишварҳои арабӣ; пули майдаи Эрон, ки ба садаки риёл баробар аст. 2. таър. сиккаи тилло ё нуқра, ки дар замонҳои гуногун арзиши мухталиф дошт.

ДИНОРБАХШ دیناربخش кит. 1. бахшандаи динор, атоқунандаи динор, яъне пулу сарват. 2. маҷ. саховатпеша, фароҳдаст.

ДИНОРБОР دیناربار кит. боранда ва нисорқунандаи динор.

ДИНОРГОН دینارگان кит. ба арзиши динор; гаронбаҳо.

ДИНОРГУН دینارگون кит. тиллоранг, зардчаранг, ба ранги динор.

ДИНОРӢ دیناری марбут ба динор, диноргун.

ДИНОРСАНҶ دینارسنج диноршумур; зарсанҷ,

сарроф; заршинос, иёрғир.

ДИНПАЗИР دین پذیر пазирандаи дин, қабулқунандаи дин.

ДИНПАРАСТ دین پرست тиг. диндор.

ДИНПАРВАР دین پرور пуштибони дин, ривочдиҳандаи дин.

ДИНПАРВАРӢ دین پروری пуштибонӣ аз дин, химоя аз дин, ривоч додани дин.

ДИНФУРҶШ دین فروش он ки аз дини худ рӯгардондааст; хиёнаткарда ба дини хеш.

ДИНФУРҶШӢ دین فروشی амали динфурӯш.

ДИПЛОМ фр. دپلام 1. шаходатномаи расмӣ дар бораи тамои қардани мактаби олий ё миёнаи махсус; ҳуҷҷати расмӣ оид ба додани унвоне ё ягон дараҷаи илмӣ: дипломи тахсилоти олий, дипломи номзади илми тиб. 2. ҳуҷҷати расмӣ (шаҳодатнома) иборат аз се дараҷа, ки ба ҳолибони мусобиқаҳо, озмунҳо, намоишҳо ва ғ. дар бораи ишғол қардани се ҷои аввал дода мешавад: дипломи дараҷаи якуми фестивал.

ДИПЛОМАТИЯ фр. دپلامتیه фаъолият ва усули қорбарии ҳукумат тавассути сардори давлат ва идораҳои махсуси робитаҳои хориҷӣ дар қорӣ қардани сиёсати беруна ва байналхалқии давлат, инчунин химояи манфиатҳои вай дар хориҷи кишвар.

ДИПЛОМАТӢ دپلامتی мансуб ба дипломатия; корпуси дипломатӣ ҳайати намоёндагии дипломатҳои муқими кишваре.

ДИПЛОМДОР دپلامدار дорандаи диплом, соҳиби диплом: мутахассиси дипломдор.

ДИПЛОМӢ دپلامی мансуб ба диплом; қори дипломӣ рисолаи таҳқиқотӣ, ки хатмқунандаи мактаби олий дар мавзӯи марбут ба ихтисоси худ таълиф мекунад.

ДИПЛОМНАВИС دپلام نويس донишҷӯе, ки рисолаи дипломӣ менависад.

ДИПЛОМНАВИСӢ دپلام نویسی амал ва қори дипломнавис.

ДИРА ديره кит. манзил, хона.

ДИРАМ ю. درم 1. тангаи нуқрагии қадим, сиккаи нуқра; пули танга; пул; зи моҳӣ нашоҷидирам хостан (зарб.). 2. воҳиди пул дар

Ўумхурии Тоҷикистон, ки ба садяки сомонӣ баробар аст. 3. *кун*. воҳиди вазн, ки баробари 3,12 г. будааст.

ДИРАМДОР *дар* *кит.* пулдор; бадавлат.

ДИРАМДУСТ *дар* *дуст* пулпараст; хасис, мумсик.

ДИРАМЗАН *дар* *он* ки пул сикка мезанад, саккок.

ДИРАМРЕЗ *дар* *ризи* *маҷ.* дасткушод, фароҳдаст, инъомгар, эхсонкунанда, сахӣ.

ДИРАМХАРИД *дар* *хрид* *кит.* гулом ё канизи ба пул харида, зархарид.

ДИРАФШ I *дар* *фш* олати нӯгтези дастадоре, ки бештар мӯзадӯзон барои сӯроҳ кардани чарм ва гузаронидани сӯзан ба кор мебаранд, дарафш.

ДИРАФШ II *дар* *фш* *кит.* парчам, ливо, байрак: **дирафши ковиёнӣ**, **дирафши сурх**.

ДИРАФШ III *дар* *фш* *кит.* дурахш, дурахшидан, тобандагӣ, дурахшиш.

ДИРАФШИДАН *дар* *фш* *идн* 1. дурахшидан, барқ задан, тобидан. 2. ларзидан; алвонч хӯрдани порчаи матоъ аз бод.

ДИРАФШОН *дар* *фш* *ан* дурахшон, равшан.

ДИР-ДИР *дар* *др* *калимаи тақлиди* овоз, ки як навъ ларзиши тезу пайиҳами баданро аз сармо, тарс ё беморие ифода мекунад: **дир-дир** ларзидан.

ДИРЕКТОР *лот.* *директар* сардори муассиса, идора ё мактаб, мудир, сарвар.

ДИРЕКТОРӢ *директары* 1. *мансуб ба директор:* **маоши директорӣ**. 2. вазифа ва амали директор: **директорӣ** кардан.

ДИРИЖАБЛ *фр.* *дирижбл* дастгоҳи парвозкунанда, ки дарунаш аз газ пур карда шуда, бо муҳаррик мучаҳҳаз мебошад.

ДИРИЖЁР *фр.* *дирижяр* он ки дирижёрӣ мекунад; роҳбари оркестр ё дастаи хор.

ДИРИЖЁРӢ *дирижяри* 1. роҳбарӣ кардан ба оркестр, ба дастаи хор, ансамбл *ва ғ.* ҳангоми таҳия ва иҷрои асарии мусиқӣ. 2. *мансуб ба дирижёр;* вазифа ва амали дирижёр: **дирижёрӣ** кардан.

ДИРИНГ-ДИРИНГ *диринг* *калимаи тақлиди* овоз, ки садои ночӯри асбобҳои мусиқии ториро ифода мекунад.

ДИРОСАТ *а.* *драсат* *кит.* 1. тадрис; таълим; сабақ додан ва сабақ гирифтани. 2. доноӣ.

ДИРОЯТ *а.* *дроят* *кит.* ақлу дониш; зиракӣ.

ДИРРОС *драс* *ниг.* **дир-дир;** **диррос** задан (кардан) ларзидан аз хунукӣ, тарс ё беморӣ.

ДИРӢЗ *диروز* 1. рӯзи гузашта, дина: **дирӢз** **беғоҳӣ**, **дирӢз** (**пағоҳӣ**). 2. гузаштаи наздик; **дирӢз** **боз** аз **дирӢз** сар карда, аз **дирӢз** ин чониб, аз **дирӢз** то ҳол; **дирӢзи** **озод** тамоми рӯзи гузашта, як рӯзи дароз.

ДИРӢЗА *диروزе* 1. *мансуб ба дирӢз;* рӯзи гузашта рӯйдода: **борони дирӢза**, **маҷлиси дирӢза**, **мулоқоти дирӢза**, **ҳодисаи дирӢза**. 2. *маҷ.* собик, пештара: **банди дирӢза**, **тифли дирӢза**; **нисбат ба дирӢза** назар ба рӯзи гузашта, дар муқоиса бо рӯзи гузашта.

ДИРӢЗАКАК *диروز* *кк* *гӯфт.* худи **дирӢз**; чанд рӯз пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИРӢЗИНА *диروزине* *мансуб ба дирӢз;* **дирӢз** рӯйдода, **дирӢз** воқеъшуда.

ДИРӢЗӢ *дирузи* *ниг.* **дирӢза** 1.

ДИРӢАМ *ю.* *дрем* *ниг.* **дирам**.

ДИРӢ *а.* *дрع* *кит.* зирех, ҷавшан.

ДИРӢПӢШ *дрع* *пوش* зирехпӯш.

ДИСК *ю.* *диск* 1. курси тунук. 2. *варз.* курси ҷубӣ, ки гирди он бо оҳан печонида шудааст ва ҳамчун асбоби ҳаво додан ба дурӣ ба кор меравад.

ДИСКОТЕКА *ю.* *дискотека* 1. клуб ё тарабхонаи ҷавонони мусиқидӯст. 2. маҷмӯи қарта ва наворҳои мусиқӣ.

ДИСОР *а.* *دثار* либоси рӯ; чома.

ДИСПАНСЕР *фр.* *диспансер* *тиб.* муассисаи махсуси тиббӣ барои табобат ва пешгирии кардани баъзе бемориҳо бо роҳи муоинаи доимӣ: **диспансери бемориҳои пӯст**, **диспансери бемории сил**.

ДИССЕРТАТСИЯ *лот.* *диссертация* рисолаи илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи илмӣ таълиф шудааст: **диссертатсияи докторӣ**.

ДИССИМИЛЯТСИЯ *ديسيميليتسيه* лот. 1. тағйироте, ки монандии чизхоро аз байн мебарад; фарк пайдо кардан. 2. *зби.* як навъи тағйир ёфтани овозҳо ҳангоми нутқ, ки аз ду овози монад ва ё якхелан калима яке ба овози дигар бадал мешавад (*мас., анбор – амбор*).

ДИСТИЛЛЯТСИЯ *ديستيليتسيه* лот., ниг. **тактир**.

ДИФЛО *а.* *دفلو//دفلا* кит., бот. гиёҳи захрдоре, ки барои ҳайвонот марговар аст, харзаҳра.

ДИФОЪ *а.* *دفاع* мудофия, химоя: **дифои ватан**, **дифоъ кардан**, **рисолан номзадӣ дифоъ кардан**.

ДИФТОНГ *ю.* *ديفتانگ* *зби.* ба ҳам пайваста омадани ду садонок дар як ҳиҷо.

ДИФФЕРЕНСИАЛ лот. *ديفيرинстал* 1. *риёз.* асоситарин қисми хаттии афзоиши бузургии тағйирёбанда (функсия). 2. *тех.* механизми автомобил, трактор *ва ғ.*, ки ба воситаи он ду чархи ба як тир пайвасташуда бо суръатҳои гуногун гирд гашта метавонанд.

ДИФФЕРЕНСИАЛӢ *ديفيرинстали* 1. *риёз.* мансуб ба дифференциал. 2. вобаста ба шароит фарккунанда.

ДИФФУЗИЯ лот. *ديفوزيه* *физ.* ба ҳам омехта шудани молекулаи як модда ба моддаи дигар дар натиҷаи ҳаракат бо таъсири гармӣ.

ДИҲАНДА *دهنده* 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз додан. 2. супоранда, тақдимкунанда.

ДИҲИШ *دهش* 1. *исми феълӣ* аз додан. 2. кит. бахшиш, ато: доду диҳиш.

ДИШАБ *ديشب* шаби гузашта, дина шаб.

ДИШАБА *ديشبه* *гуфт.* мансуб ба дишаб; дишаб рӯйдода: **воқеан дишаба**, **сӯҳбати дишаба**.

ДИЯТ *а.* *ديت* кит. хунбаҳо, товони хун.

ДИЯТСИТОН *ديتستان* диятгир; қасосгир.

ДӢ *دي* кит. дина, дирӯз, рӯзи гузашта.

ДОББА *а.* *دابه* кит. ҳайвони (чорпои) саворӣ ва боркаш; ҳайвон: **доббан баҳрӣ**.

ДОВ *داو* 1. навбати гашт дар бозии шоҳмот ва нард; навбати бозӣ дар қимор. 2. зиёд кардани пули ба қимор мондашуда (сарқимор). 3. кит. даъво; иддао; **◇ дову дастгоҳ** *гуфт.* а)

асобу анҷом, абзор, асбобу ускуна; б) *мач.* хонаву дар, чизу чора.

ДОВАР *داور* 1. кит. он ки одилона ҳукм мекунад, соҳиби адлу дод. 2. сифати Худо. 3. ҳакам дар бозиҳои варзишӣ; **ҳайати доварон** гурӯҳи ҳакамон, ки дар мусобикаҳои голибнор муайян мекунанд.

ДОВАРГОҲ *داورگاه* маҳал ва ҷои довариву муҳокима.

ДОВАРӢ *داوري* 1. кит. одилона ҳукм кардан. 2. амалу вазифаи ҳакам. 3. *мач.* душманӣ, хусумат, низоъ.

ДОВТАЛАБ *داوطلب* талабгори гирифтани унвон ва мақома дар мусобикаю озмунҳо; бо майлу иродаи худ анҷоми кореро ба ўҳда гирифта.

ДОВТАЛАБӢ *داوطلبى* талабгорӣ, довталаб будан.

ДОВТАЛАБОНА *داوطلبانه* ҳамчун довталаб, ба сифати талабгор, бо хоҳиш ва иродаи худ.

ДОГМА *ю.* *داگمه* таълимот ё ақидае, ки бидуни таҳқиқ аз рӯи эътиқоди кӯр-кӯрона барои ҳамаи замон ва шароити таърихӣ ҳамчун ҳақиқати бебаҳсу тағйирнопазир қабул карда мешавад.

ДОГМАТИЗМ *ю.* *داگمтиزم* тарзи фикр ва муҳокимаронии ғайританқидӣ дар асоси догма.

ДОГМАТИКӢ *داگمتيكى* мансуб ба догматизм: **тафаккури догматикӣ**.

ДОҒ *داغ* 1. саҳт тафсонидашуда, ғудохта; сӯзон, хеле гарм: **равғани доғ**. 2. нишона ва лаккае, ки дар ҷое ё чизе мондааст (*мас., шинонаҳои захм ва ҷароҳат дар бадан, лаккаи равған ё чирк дар либос ва ғ.*), асар, нақш; **доғи бадномӣ** асари бадномӣ, нишонаи шармандагӣ. 3. ҷои тамға, ки бо оҳани тафсон ба рони чорпоёни гала зада шудааст; тамғае, ки дар қадим ба даст, пешонӣ ё тахтапушти бандиёну ғуломон зада мешуд. 4. *мач.* гаму андӯх, аламу ҳасрати саҳт ва азоби қалбӣ, ки аз марги фарзанд ё волидайн, хичрону фироқ ё рашки касе пеш меояд: **доғи фарзанд**, **доғи модар**, **доғи фироқ**, **доғи ҳаҷр**, **доғи хичрон**; **дарду доғ** дидан ҳасрати саҳт кашидан, алами фироқ ё марги каси наздики худро аз сар гузаронидан; **доғи касеро тоза** кардан гаму ҳасрати фаромӯшшудан касеро

боз ба хотир овардан. 5. *мач.* бадномӣ, айб; нанг. 6. *тиб.* нишонаҳои гуногунранг дар рӯи пусти инсон, ки бо иллоте пайдо мешавад; **доғи кунчитак** *ниг.* кунчитак; **доғи нағзак** *ниг.* нағзак; **доғи обила** *ниг.* обила; **доғи нағзакдор** обиларӯӣ; **доғ кардан** а) лаккадор кардан; чиркин кардан; б) тафсондан, гудохтан (равғанро); **доғ шудан** а) гудохта шудан, тафсонда шудан; б) аз шиддати дард сӯхтан (*маҳсусан аз дарди шиқ ё орзуи висол*); гусса хӯрдан (*аз ҳасаду рашик*). 7. он чи таваҷҷӯҳ ва диққати ҳамагонро чалб намуда, боиси баҳсу мунозираҳои шадид мегардад.

ДОҒГАР داغر он ки ба хайвонот ва асирон тамға мезанад, тамғагузоранда, тамғазан.

ДОҒГАҲ داغ *ниг.* доғгоҳ.

ДОҒГИРИФТА داغ گرفته доғдор, дорои доғу нишонаҳои гуногун, ки болои чизе пайдо мешавад, лаккадор.

ДОҒГОҲ داغ گاه чое, ки ба аспу шутур *ва г.* тамға мезананд.

ДОҒДИДА داغ دیده ғамдида, ғамзада, андӯхгин.

ДОҒДИЛ داغ دل *мач.* дилафгор, дилреш; ғамгин, андӯхгин.

ДОҒДОҒ داغ داغ 1. сӯзон будан, дар ҳоли доғ будан, ҳарорати зиёд доштан. 2. худнамоӣ кардан, чизеро бо хавас нишон додан.

ДОҒДОР داغ دار 1. дорои доғ. 2. *мач.* бо ғаму андӯх, он ки ба бадбахтии гирифтдор шудааст.

ДОҒЗАН داغ زن *ниг.* доғгар.

ДОҒӢ داغى 1. доғ будан, дорои гармии зиёд; нишондор, доғдор. 2. *ниг.* сӯхтанӣ.

ДОҒКАРДА داغ کرده 1. дорон нишони доғ. 2. *мач.* гулом, банда.

ДОҒОБ داغ آب хате, ки баландтарин сатҳи обро дар чӯю дарё, обгир, кӯлу бандҳои об нишон медиҳад.

ДОҒОҲАН داغ آهن оҳани доғ, оҳане, ки ба василан он доғ мегузорад.

дод *аз асоси замони гузаита аз додан.*

ДОД I *аз* 1. бахшиш, ато; инъом. 2. адл, инсоф, адолат; **дод густурдан** адлу инсоф пойдор кардан, адолат ба кор бурдан; **дод додан**

қатъи низоъ кардан; адолат ба кор бурдан, ҳукм ба тарафи ҳақ кардан; **доди касеро додан** шафқат намудан ба касе, адлу инсоф ба кор бурдан нисбат ба касе; **дод ёфтан** аз адлу инсоф баҳравар шудан; **дод кардан** адлу адолат кардан, инсоф кардан; **дод парвардан** адл кардан, адолат кардан; **дод хостан** додхоҳӣ кардан, додрасӣ талаб кардан; инсоф талабидан. 3. ростӣ; ҳақиқат; **доду диҳиш** бахшиш; саховат, хайру эҳсон; **доду ситад** доду гирифт; **дод гирифтан** *ниг.* **дод ситондан**; **доди чизе додан** а) ба чизе аҳамияти маҳсус додан, бисёр машғул шудан бо чизе; дар коре аз ҳад гузаштан, кореро аз ҳад гузарондан; кореро ба ниҳояти дараҷа расондан; б) насиба додан, баҳрабар кардан; **доди суҳан** (**суҳанварӣ**) **додан** бехтарин каломӣ бадеӣ офаридан; суҳанварӣ кардан, дар калом фасоҳату балоғат ба кор бурдан; **дод ситондан** интиком гирифтан, қасос гирифтан; **доди суҳан чустан** дар суҳанронӣ маҳорат нишон додан, суҳанварӣ талаб кардан, дар суҳан маҳорат талаб намудан.

ДОД II *аз* 1. фиғон, нола; шикоят. 2. арзи касеро шундан; **ба дод овардан** *касеро* ба танг овардан; касеро саҳт азоб додан; **ба дод омадан** аз дасти касе (аз чаври касе) ба танг омадан; аз зулму бедодгарии касе ба ҷон сер шудан. 3. *калимаи нидо* вой! фарёд! (*изҳори таассуф*); **доду фарёд** фиғону нолаи шикоятomez; **дод гуфтан** (**задан**) фарёд кардан; **ба доди касе расидан** шикояти касеро ба эътибор гирифтан.

ДОДА داده *сифати феълии замони гузаита аз додан*: **дода шудан** ба чизе мафтун шудан; мубтало (гирифтдор) шудан.

ДОДАГӢ داد گى *шакли дигари сифати феълии замони гузаита аз додан*: **одами хабар додагӣ**.

ДОДАН دادن 1. ба ихтиёри касе воғузоштан, супурдан: **ба мактаб додан**, **ба дасти касе додан** (*чизеро*); бахшидан, ато кардан: **зиндагӣ додан**, **хаёт додан**, **шифо додан**. 2. *мач.* ба шавҳар додан, ба қайди никоҳи касе даровардан (-и духтаре). 3. *мач.* гуфтан: **салом додан**, **дашном додан**, **ҳақорат додан**. 4. ниҳодан, гузоштан; соҳиб кардан: **лақаб додан**, **ном додан**, **унвон додан**. 5. баровардан: **садо додан** (-и дойра), **овоз додан** а) садо баровардан (*мас., барои худро маълум кардан*

дар торикӣ); б) раъйи худро баён намудан вақти интиҳобот, раъйпурсӣ ё ба овоз мондани масъалае, раъй додан. 6. барпо кардан, оростан: зиёфат додан, тӯй додан. 7. чуи феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феъли месозад: анҷом додан, бой додан, ваъда додан, сар додан, тан додан, чо додан ва ғ. 8. ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркибҳои феълиҳолӣ маънои барои шахси дигар иҷро шудани амалеро ифода мекунад: фаҳмонда додан, хонда додан, захр додан; маъно додан маъноеро ифода кардан, маъноеро фаҳмондан; розигӣ додан изхори розигӣ кардан; чон додан а) чон нисор кардан, чонро фидо кардан; б) чон сурдан, мурдан: бемор дар нисфи шаб чон дод; в) кишоя аз чон бахшидан, зинда кардан: канали нав ба заминҳои мурда чон дод.

ДОДАНИ دادني сифати феълии замони оянда аз додан; додан хоستان; он чи бояд дода шавад.

ДОДАРА دار 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтари дигари онҳо, бародар; бародари хурдӣ, уқо; додари айний // додари зонда // додари ҳамхун // додари ҳамтан бародари аз як падару модар рӯида нисбат ба дигаре, бародари модаряк; додари сабабӣ додархонд. 2. маҷ. дӯст, чӯра, рафиқи наздик (одатан ҳамчун муҳаббат дар муроҷиат ба марди бегона ба қор мебаранд); додари қиёматӣ додархонди якумрӣ; дӯсти ниҳоят наздик.

ДОДАРАК دادرک шакли тасғир ва навозиши додар.

ДОДАРАРӮС دادرعروس додари арӯс ё зан нисбат ба хешони домод ё шавҳар.

ДОДАРАЗӮДА دادرزاده фарзанди бародар, бародарзода.

ДОДАРАӢ دادري 1. мансуб ба додар; бародарӣ. 2. маҷ. меҳрубонӣ, самимият.

ДОДАРОНА دادرآنه ба мисли додар, ҳамчун додар, бародарона, бародарвор.

ДОДАРАХОНДА(А) دادرخواند//دادرخوانده марде, ки аз тарафи дӯсте ба бародарӣ баргузида шудааст, он ки бародар хонда шудааст, бародархонд.

ДОДАРАШӮӢ دادرشوي додари шавҳар нисбат ба зан, бародаршӯӣ.

ДОДАБАХШ دادبخش кит. 1. додгар, оди. 2. сифати Худо.

ти Худо.

ДОДАБАХШӢ دادبخشي боадолатӣ, адолатпешагӣ, рафтори одилона.

ДОДАБЕГӢ دادبيگي таър. амалдоре, ки ҳаллу файсалаи муурофияи мардум ба ӯ воғузур карда мешуд.

ДОДАВАР دادور кит. додрас, одил.

ДОДАГАР دادگر 1. кит. одил, адолатпеша. 2. сифати Худо. 3. қҳн. қозӣ.

ДОДАГАРӢ دادگري 1. мансуб ба додгар; адлу инсоф кардан. 2. одилӣ, адолатпешагӣ.

ДОДАГОҲ دادگاه ниг. суд; додгоҳи харбӣ суди харбӣ.

ДОДАГОҲӢ دادگاهي мансуб ба додгоҳ; қор ё чизе, ки ба додгоҳ тааллуқ дорад.

ДОДАГУСТАР دادگستر одил, адолатпеша, адолатпарвар, додгар.

ДОДАГУСТАРӢ دادگستري 1. ниг. додгарӣ. 2. ниг. адлия.

ДОДАГӮ دادگو 1. фарёдкунанда, ба ёрӣ даъваткунанда. 2. кит. адолатхоҳ, додчӯ.

ДОДАГӮӢ دادگوئي 1. доду фарёд. 2. адолатчӯӣ, додхоҳӣ, додчӯӣ.

ДОДАЗАНАДА دادزنده ниг. додгӯ.

ДОДАЗАНИ دادزني ниг. додгӯӣ.

ДОДАНОМА دادنامه 1. ҳалномаи суд, қарори маҳкама ва додгоҳ. 2. шикоят, шикоятнома. 3. қонуннома.

ДОДО دادا ниг. дадо.

ДОДОРА دادار кит. адолатпеша, одил (сифати Худо).

ДОДОФАРИД دادآفريد 1. кит. яке аз лаҳҳои мусиқии қадими эронӣ. 2. маҷ. овози хуш.

ДОДОФАРИН دادآفرين парварандаи адолат (сифати Худо).

ДОДАПАНОҲ دادپناه адолатпаноҳ, пуштибони адолат (сифати Худо).

ДОДАПАРАСТ دادپرست адолатпараст, хоҳони додгустарӣ, пуштибони адолат.

ДОДАПАРВАР دادپرور ниг. додвар.

ДОДПАРВАРӢ دادپوروى додпарвар будан, адолатпарварӣ, одил будан.

ДОДПОК دادپاک одили комил, он ки адолатро пурра ва комилан риоя мекунад.

ДОДРАС دادرس фарёдрас; дастгири мазлумон, мададгори чабрдидагон.

ДОДРАСӢ دادرسى ба фарёди касе расидан, фарёдрасӣ; амали додрас.

ДОДСАРО(Ӣ) دادرسي(ي) *кит.* додистон, маҳалли иҷрои адолат, чои доварӣ.

ДОДСИТОН دادستان *ниг.* прокурор.

ДОДСИТОНӢ دادستاني *ниг.* прокуратура.

ДОДУГИРИФТ دادوگرفت мубодила; муомила; харидуфурӯш, савдо: **додугирифт доштан бо касе, додугирифт кардан.**

ДОДУСИТАД دادوستد *ниг.* додугирифт.

ДОДХОҲ دادخواه 1. адолатхоҳ, адолатталаб; шикояткунанда аз зулм. 2. одил, додрас, фарёдрас. 3. *таър.* амалдори аморати Бухоро, ки вазифааш ба амир расонидани арзу шикояти додхоҳон ва ба онҳо расонидани ҷавоби амир буд.

ДОДХОҲӢ دادخواهى адолатхоҳӣ, адолатталабӣ, инсофҷӯӣ; шикоят аз зулм; **аризан додхоҳӣ** аризаи шикоятӣ аз зулму ҷавре; **додхоҳӣ кардан** шикоят кардан барои дафъи зулм.

ДОДЧӢ دادجو *ниг.* додхоҳ 1.

ДОИМ *a.* دائم ҳамеша, мудом, ҳама вақт, ҷовидон.

ДОИМАН *a.* دائماً ба таври доимӣ, ҷовид, ба таври абадӣ.

ДОИМБАҲОР دائمبهار *ниг.* ҳамешабахор.

ДОИМИЯТ *a.* دائميت ҷовидӣ, пойдорӣ.

ДОИМӢ دائمي 1. ҳамешагӣ; *муқоб.* муваққатӣ: **кори доимӣ, назорати доимӣ, манзили доимӣ.** 2. ивазнашаванда, тағйирнаёбанда; **узви доимӣ** узви тағйирнаёбанда, узви ҳамеша; **намояндаи доимӣ** шахси расмие, ки бо маъмурияте барои муддати тӯлонӣ ба ҷосе фиристода мешавад ва муқими он ҷо мегардад. 3. ба таври ҳамешагӣ, доиман; **ба таври (тариқи) доимӣ** ба таври ҳамешагӣ; умрбод, абадӣ; **бузургин доимӣ** андозас, ки дар рафти

ягон ҷараёни техникӣ қимати худро собит нигоҳ медорад; *муқоб.* **бузургин тағйирёбанда; ҷараёни барқи доимӣ** *физ.* ҷараёни барқи тағйирнаёбанда, ҷараёни барқи собит.

ДОИМО دائما ҳамеша, ҳама вақт.

ДОИР *a.* دائر 1. даврзананда, гардон, чархзананда. 2. вобаста, мутааллиқ; оид; **доир ба...** вобаста ба..., мутааллиқ ба...; дар бораи..., оид ба...; **доир кардан** а) ба ҳаракат даровардан, ба қор андохтан; фаъол кардан; б) барпо кардан, шурӯъ ба қор кардан, ба фаъолият оғоз кардан.

ДОИРА I *a.* دائره 1. хати гирде, ки бо паргор кашида мешавад. 2. сатҳе, ки хати гирд онро ихота кардааст. 3. ҳалқа, давра; маҳфил. 4. *маҷ.* гурӯҳи одамоне, ки манфиат ва касбу қорашон як аст: **доираҳои расмӣ, доираҳои тичоратӣ, доираҳои ҳарбӣ, доираҳои ҳолдон.** 5. ҳад, ҳудуд: **дар доираи шаҳр будани қорхона, аз доираи вазифа берун будани қорсе.** 6. *дар ибораҳои истиоравӣ* ба маънои дараҷаи фарогирӣ, андозаи дарбаргирии чизе *истеъмол мешавад:* **доираи фаъолият, доираи дониш, доираи фаҳмиш, тағйир будани доираи фаъолияти касе; доираи адабӣ** муҳити адабӣ; **доираи одоб** ҳадди риояти одоб; **доираи назар** дараҷаи ихотаи дониш, савияи фаҳм, ҷаҳонбинӣ; **аз доирае баромадан** аз қатори... баромадан; **аз муҳите хориҷ шудан; ба доирае даромадан** ба гурӯҳе дохил шудан, ба маҳфиле даромадан.

ДОИРА II *a.* دائره *ниг.* дойра.

ДОИРАВОР دائرهوار *ниг.* дойравор.

ДОИРАГӢ دائرهگي *ниг.* дойрагӣ.

ДОИРАЗАН دائرهزن навозандаи доира.

ДОИРАКАШ دائرهکش *ниг.* дойракаш.

ДОИРАМОНАНД دائرهمانند доирашакл.

ДОИРАНАВОЗ دائرهنواز *ниг.* дойразан, дойрадаст.

ДОИРАНАВОЗӢ دائرهنوازي *ниг.* дойразанӣ, дойрадастӣ.

ДОИРАТУЛМАОРИФ *a.* دائرتالمعارف *ниг.* донишнома.

ДОИРАШАКЛ دائرهشکل гирд, гирда, мудаввар; ҳалқақамонанд.

ДОИЯ *a.* داعيه *кит.* 1. хоҳиш, ирода; қасду оҳанг. 2. даъво, иддао. 3. сабаб, бонс, мўчиб.

ДОЙ I *a.* داعى 1. *кит.* дуогўй, дуокунанда. 2. *кхп.* он ки дар байни пайравони дину оини дигар таблиготи динӣ мебарад (*ба нафъи дину мазҳаби худ*), он ки дигаронро ба дину онни худ даъват мекунад. 3. *мач.* камина, банда, ман (*одатан муаллиф барои изҳори хоксориш худ менависад*).

ДОЙ II *даи* *кит.* 1. *ниг.* доя. 2. тағо, додари модар.

ДОЙРА *a.* دائره асбоби мусиқин зарбӣ, ки ба як тарафи чанбари чўбин пўсти пашмаш тарошидаро таранг мекашанд ва менавозанд, даф; \diamond **ба дойраи касе бозӣ кардан (раксидан)** аз рӯи нишондоди касе қору рафтор кардан; зери таъсири касе будан.

ДОЙРАБАЗМ *бзм* *ниг.* базм (-и дойрагӣ).

ДОЙРАВОР *даиредор* ба монанди дойра, мисли дойра.

ДОЙРАГӢ *даирегӣ* мансуб ба дойра: базми дойрагӣ.

ДОЙРАДАСТ *даиредаст* он ки дойра мезанад, навозандаи дойра.

ДОЙРАДАСТӢ *даиредастӣ* хунар ва шугли дойрадаст; навохтани дойра.

ДОЙРАЗАН *даирезан* *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАЗАНӢ *даирезанӣ* *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАКАШ *даирекаш* устое, ки ба дойра пўст мекашад.

ДОЙРАНАВОЗ *даиренаواز* *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАНАВОЗӢ *даиренавазӣ* *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАХАБАР *даирехабар* 1. он ки ба базму тўйхо садои мусикиро шунида, барои тамошон рақсу суруд меравад: **тамошобини дойрахабар**. 2. он ки ба базму тўй *ва г.* бе даъват меравад: **мехмони дойрахабар**.

ДОКА *даке* навъи матои тунуки нафис, ки аз нахи пахта бофта мешавад: **дока барни сафед, рўмоли (қарси) дока**.

ДОКАГӢ *дакагӣ* аз дока дўхташуда, аз дока тайёр шуда: **даҳонбанди докагӣ**.

ДОКАПЕЧ *дакепеч* бо дока печонида, бо тасман

докагӣ печонида: **докапеч кардан**.

ДОКТОР *лот.* داکتار 1. *ниг.* духтур. 2. дараҷаи олии илмӣ, ки ба шахси дифоъкардан рисолаи докторӣ дода мешавад; он ки соҳиби дараҷаи докторӣ аст: **доктори илми филология, доктори илми таърих**.

ДОКТОРАНТ *лот.* داکتارانت он ки барои тайёр кардани рисолаи докторӣ ба муассисаи илмие вобаста карда шудааст (*ба мўҳлати муайян*).

ДОКТОРАНТУРА *лот.* داکتارانتوره тартиби муайяни тайёр кардани докторҳои илм дар назди муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ.

ДОКТОРӢ *дактари* мансуб ба доктор; рисолаи докторӣ асари илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи доктори илм таълиф шудааст.

ДОКӢНУС//ДОҚИӢНУС *дақиянос* *ниг.* дакӢнус.

ДОКӢНУСӢ *дақияносӣ* *ниг.* дакӢнусӣ.

ДОЛ I *дал* 1. *ҳарфи даҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар алифбои кириллии тоҷикӣ муодили «д» аст; доли абҷад* ҳарфи чоруми калиман абҷад; *доли мўҳмала (ё гайри манқута)* доли бенукта – номи ҳарфи δ дар алифбои арабии тоҷикӣ, ки агар ба болои он як нукта гузошта шавад, ҳарфи δ (зол) ҳосил мешавад. 2. *киноя аз хамидагӣ, қачии қад; ду дол киноя аз зулфони хамидаи маъшуқа; дол шудан* хамидан, хамидақомат шудан.

ДОЛ II *дал*: долу дарахт растанӣ, наботот.

ДОЛ III *дал*: долу зарб чўшу хурўш, авчи коре: **дар айни долу зарби кор**.

ДОЛ(Л) *a.* *дал* *кит.* далолаткунанда; раҳнамо, ходӣ.

ДОЛАК *далак* *ниг.* дорак.

ДОЛЛАР *англ.* دالر воҳиди пули Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ва баъзе давлатҳои дигар, ки ба сад сент тақсим мешавад.

ДОЛОН *далан* роҳрави болопўшида; гузаргоҳи болопўшида; даҳлез.

ДОМ I *дам* 1. олате, ки бо он чонваронро сайд мекунад *аз қабил* қапқон, каманд, тўр *ва г.*: **доми бедона, дом гузоштан**. 2. банд, қайд; *ба тариқи истиора*: **доми бало, доми гафлат, доми тазвир, доми фитна; ба дом афтодан** ба

банд афтодан; дастгир шудан; **□ ба (дар) доми касе афтодан** мутеи касе шудан; ба таъсири касе мондан (*аз макру фиреби у дар гафлат монда*); фиреби касеро хӯрдан; **ба доми худ кашидан // ба доми худ даровардан** касеро мутеи худ кардан, ба зери таъсири худ даровардан (*бо фиребу найранг*).

ДОМ II دام: дому дарак *гуфт.* хабар, огоҳӣ; муқ. бедому дарак шудан.

ДОМ III دام ҳайвони ваҳшии алафхӯри гайри даранда (*мисли оху, гавазӣ, бузи кӯҳӣ ва ғ.*), чонвари хонагӣ *монанди гов, гӯсфанд, буз, асп ва ғ.*); дому дад.

ДОМАН دامن 1. қисми поёни либос: **домани курта**, **домани пӯстин**, **домани чома: офтобро бо доман пӯшида намешавад** (*мақ.*). 2. микдори чизе, ки дар доман мегунҷад; **доман-доман** хеле зиёд, ниҳоят бисёр. 3. канору хошияи ҳар чиз; қисми охири ҳар чиз, **домана: домани биёбон**, **домани гулзор**, **домани дашту сахро**; **домани кӯҳ ниг. домана**; **домани осмон // домани уфуқ** чашмраси уфуқу осмон, ки ба назари бинанда канори онҳо барин менамояд; **дар домани водӣ** дар қисми охири водӣ, дар баромадгоҳи водӣ; **то домани баҳр** то лаби баҳр, то канори баҳр; **доман паҳн кардан** чой гирифтани, фаро гирифтани, воқеъ гаштани; **домани касе ё чизеро раҳо насохтан // домани касе ё чизеро сар надодан** тарки алоқа накардан аз касе; аз баҳри чизе нагузаштани; **чудо нашудан аз касе ё чизе**; **домани касеро гирифтани а)** аз паси касе рафтани, пайравӣ кардан ба касе; ба касе илтиҷо бурдани; **б)** даъвогар шудани, муддаӣ будани; **касеро гунаҳгор шумурдани**; **домани касе тар будан** фосиқ, фочир будани; **бадном будани**; **домани касеро бо чормағзи пуч пур кардан** касеро фиреб додан бо ваъдаи хушқу холӣ ё гапҳои дигар; **домани чизе васеъ(тар) гардидан** вусъат пайдо кардани, инкишоф ёфтани; **домани ҳиммат барзадан** камари ҳиммат бастан, чаҳд кардани, бо кӯшишу гайрат ба коре сар кардани; **оташи чизеро доман задан** ҳисси чизеро дар касе бедор кардани; **касеро ба коре таҳрик кардани**; **аз домани касе ё чизе даст кашидан** (**бардоштан**) тарк кардани, аз баҳри чизе ё касе гузаштани; **ба доман парвардан** (**парварондан**) бо меҳр парваридани; **чанг ба домани чизе задан** аз пайи чизе шудани; ба коре часпидани; **дасти ману домани ту** (*мақ.*) дар

мавриди ба исрор ёрию мадад ё паноҳ талабидани ё узри гуноҳ хоستان аз касе гуфта мешавад.

ДОМАНА I دامنه он чи монанди доман аст, канора, хошия: **доманаи дашт**, **доманаи беша**; **доманаи кӯҳ** қисми поёни кӯҳ, ки то замини тахт тӯл мекашад, кӯҳдоман.

ДОМАНА II دامنه *тиб.* бемории гузарандани арақӣ, хасба, тиф.

ДОМАНАДОР دامنه دار 1. васеъ, фарох. 2. *маҷ.* думболадор, давомдор; *тӯлонӣ:* **барномаи доманадор**, **баҳси доманадор**.

ДОМАНАФШОНӢ دامنه افشانی *маҷ.* аз коре ё чизе канора гирифтани, канораҷӯӣ.

ДОМАНБАСАР دامن بسر *маҷ.* берӯ, бешарм, беҳаё.

ДОМАНГИР دامن گير 1. *маҷ.* монет, боздоранда аз коре, мамониатқунанда дар коре. 2. *маҷ.* даъвогар, муддаӣ аз касе барои чизе: **домангир шудан**. 3. *маҷ.* хурдсол, дар доман парваришфта: **тифли домангири ман охир гиребогир шуд** (*мақ.*).

ДОМАНДАРОЗ دامن دراز либосе, ки домани он кашолу дароз аст.

ДОМАНКАШ دامن كاش раҳсипор, раванда; **доманкаш шудан** роҳ рафтани бо нозу такаббур; равон шудани, раҳсипор шудани, азми сафар намудани.

ДОМАНКАШОН دامن كشان *кит.* хиромон, бо нозу карашма: **доманкашон рафтани**.

ДОМАНОЛУДА دامن آلوده *маҷ.* фосиқ, бадахлок, бадном, тардоман, олуладоман, бадкор, гунаҳкор.

ДОМАНОЛУДАГӢ دامن آلودگی *маҷ.* фосиқӣ, бадахлокӣ, бадномӣ, бадкорӣ.

ДОМАНРАС دامن رس: **доманрас шудан** бо касе ҳамхоба шудани; дар мубошират будани бо касе.

ДОМАНТАР دامن تر *маҷ.* тардоман, фосиқ, фочир; бадном.

ДОМАНФАРОХ دامن فراخ доманаш васеъ, фарохдоман; **пахновар**, **кушоду васеъ: водни доманфарох**, **майдони доманфарох**.

ДОМГОҲ دامگاه 1. чое, ки дар он барои шикор

- ва дастгир кардани чизе ё касе дом меғузоранд. 2. *мач.* дунё, ҷаҳон.
- ДОМИНО** *фр.* دامينا бисту хашт адад хиштҷаҳон як тарафи рӯяшон холдор барои як навъ бозин рӯнимизӣ.
- ДОМИНОБОЗ** داميناباز он ки бо домино бозӣ мекунад, бозигари домино.
- ДОМИНОБОЗӢ** دامينابازӣ бозӣ кардан бо домино.
- ДОМКРАТ** *олм.* دامكرت *тех.* олати механикӣ, ки ба воситаи он чизҳои вазнинро аз замин як дараҷа боло мебардоранд (*мас., автомобилро бардошти, чархи онро иваз мекунанд ва ғ.*).
- ДОМОД** داماد 1. номзади духтар. 2. марди ҷавони нав хонадоршуда, ҷавонмарди тоза зангирифта. 3. шавҳари духтар нисбат ба хешовандони вай; **домод шудан** а) шавҳар шудан ба духтаре; б) хонадор шудан ба духтаре.
- ДОМОДБАРОРӢ** دامادبرارى маросими бо тантана ба хонаи арӯс бурдани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДБАРОРОН** دامادبران маросими бори аввал аз хона баромадани ҷавонмарди нав хонадоршуда баъд аз чанд рӯзи никоҳ.
- ДОМОДБОБ** دامادباب ба домод шудан сазовор, муносиби домод шудан; он ки вақти зангириаш фаро расидааст: **домодбоб шудан**.
- ДОМОДДАРОРОН** داماداران ба хонаи арӯс даровардани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДДОР** داماددار мард ё зане, ки духтарашро ба шавҳар дода, соҳиби домод шудааст, соҳиби домод.
- ДОМОДӢ** دامادى 1. *мансуб ва хос ба домод:* **либоси домодӣ, ҷомаи домодӣ**. 2. домод шудани касе; домод кардан касеро.
- ДОМОДТАЛАБОН** دامادطلبان маросиме, ки падару модари арӯс пас аз чанд рӯзи тӯйи арӯсӣ домодро ба хонашон ба зиёфат даъват мекунанд ва баъд аз ин маросим домод ба ин хона бемалол рафтуомад карда метавонад.
- ДОМОДТӢРА//ДОМОДХОҶА** دامادتوره// *дамодтӯра* *гуфт.*, *шакли навозиш,*

эҳтиром ва гоҳро тамасхуромези домод, ки одатан ҳангоми муруҷиат ба қор мебаранд.

ДОМОДШАВАНДА دامادشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз домод шудан*; он ки ба домодӣ номзад шудааст, он ки домод мешавад.

ДОМОН دامان *ниг.* **доман**.

ДОМУЛЛО داملا 1. *таър.* омӯзгори мактабҳои кӯҳна; **домуллои кунҷакӣ** *таър.* муаллими дараҷаи дуҷуми мадраса, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва баъд ба дарсхона рафта, дар пеши мударрисӣ калон ҳамон дарсро мехонданд; **домуллои дарсхонагӣ** *таър.* дарсгӯй дар мадраса, ки дараҷааш аз мударрис насттар будааст; **домуллои сархат** *таър.* муаллими ҳусни хат дар мактабҳои кӯҳна. 2. *ниг.* **мулло**. 3. *гуфт.* хитоб ба мардони мӯхтарами пурдон.

ДОМУЛЛОНАМО داملائنامо ранги домулло, ба домулло монанд (*бо ҷамуди зоҳирияш*).

ДОМУЛЛОТАРОШ داملائتراش он ки худро домулло вонамуд мекунад; он ки худро доно метарошад.

дон دان 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз доништан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои донанда:* **ҳисобдон, қондадон, забондон, сухандон, қадрдон.**

-дон *дан пасванди исмсоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ шуда, маънои макон ва зарфиятро ифода мекунад:* **намақдон, нондон, оташдон, галладон ва ғ.**

ДОН دان 1. *шакли кӯтоҳшудани дона;* ҳосили зироати галладона ва лӯбиёиҳо, галла. 2. галладонае, ки асосан хӯроки мургон ҳисоб мешавад: **дон додан, обу дон додан ба мургон;** **дон кардан** *чудо кардани донаҳои чуворимаккаю чуворӣ, лӯбиёю мош ё амсоли ин аз сӯтаю сарак.*

ДОНА دانه 1. тухми галла, базр; галла (*исми ҷомеъ*); **осиёб болон дона мегардад** (*зарб.*); **галлаву дона** галлаҳо (*исми ҷомеъ*); **дона бастан** пайдо шудани ҳосили галла дар хӯшаю саракҳои ҷаву гандум, чуворимакка ва ғ.; **дона бастан** саракҳои ҷаву гандум, чуворимакка ва ғ.; **дона бастан** саракҳо, **шира гирифтани донаҳо**. 2. *нум.* воҳиди чизҳои гелак ва гирд, ки ягон-ягон шуморидани онҳо мумкин аст; адад: **донаи ангур, донаи гавҳар, донаи марворид, до-**

наи чав, даҳ дона тухм, як дона харбуза, як дона гул. 3. мӯҳраи шоҳмот (хусусан пиёда) ва дигар чизҳо (*чӯт, тасбеҳ ва ғ.*). 4. маҷ. қатра, чакра: **дона(хо)и ашк, дона(хо)и борон, дона(хо)и шабнам; дона-дона** а) якто-якто; як-як; б) донабайъ (*дар фуруши*); в) чида-чида, фаҳмо, бурро (сухан гуфтан).

ДОНААФШОН دانه افشان *ниг.* донапош.

ДОНАБАЙЪ دانه بيع аз рӯи адад фурухтани чизе, фуруши дона-дона (-и тухми мурғ, харбуза ва ғ.)

ДОНАБАРКАШ دانه برکش дона-дона (якто-якто) дар тарозу баркашида (*фурухтани чизе*).

ДОНАГӢ دانگی 1. аз галла тайёркарда, дондор (*доир ба таол*). 2. дона-дона, донабайъ: **фуруши донагии тухми мурғ.**

ДОНАДОР دانه دار 1. сифати ангуру аноре, ки дар дили меваи он донаки сахте ҳаст; *муқоб.* **бедона (анори бедона): ангури донадор.** 2. сифати палави хубе, ки биринчи он дона-дона пухта ба ҳам начаспидааст: **палави донадор.**

ДОНАК دانک тухми дарахтони мевадор, мисли бодом, зардолу, хурмо ва шафтолу, ки магзи онро пӯчоки сахт пӯшидааст, ҳаста.

ДОНАКБОЗӢ دانک بازی навъи бозии бачагон, ки дар он донаки зардолу бурду бохт мешавад.

ДОНАКДОР دانک دار сифати меваҳое, ки донак доранд.

ДОНАКШӢРАК دانک شورک донаки зардолун дар намақоб хобонида, дар хокистари тафсон бирёнкарда, ки як навъ хӯриш ҳисоб мешавад.

ДОНАМОНАНД دانه مانند ба шакли дона, донашакл, монанди дона.

ДОНАНДА دانه 1. сифати феълии замони ҳозира аз донистан. 2. доно, огоҳ, хабардор; ус-то, мутахассис.

ДОНАПОШ دانه پاش галлакор; дехқон.

ДОНАСӢЗ دانه سوز сӯзандаи дона, ба ҳадар диҳандаи дона, талафдиҳандаи дона.

ДОНАФУРӢШӢ دانه فروشی фуруши дона-дона, донабайъ; чаканафурушӣ; *муқоб.* **яклухт-фурушӣ.**

ДОНАХӢР دانه خور мурғу чошвароне, ки галла-дона мехӯранд, донаҳор.

ДОНАХӢРАК دانه خورک зарф ва ё чизи дигари зарфмонанд, ки дар он ба парандаҳои қафасӣ дон медиҳанд; донкоса; **донахӢрак кардан** ба дон хӯрдан одат кунондан; ром кардан (парандаҳоро).

ДОНАЧА دانه 1. шакли тасгири дона; донаи хурд. 2. гармича.

ДОНАШАКЛ دانه شکل шабеҳи дона, ба дона монанд.

ДОНАШӢРАК دانه شورک *ниг.* донақшӢрак.

ДОНГ دانگ *кит.* 1. ҳисса, сахм. 2. шашяки чизе. 3. воҳиди вазн, ки дар кишвар ва маҳалҳои гуногун мутафовит буд.

ДОНГОНА دانگانه *кит.* 1. пуле, ки дар вақти сайругашт барои хӯрокворӣ чамъ мекунанд. 2. як донг; пули сиёҳ, миқдори ками пул.

ДОНГСАНГ دانگ سنگ *таър.* воҳиди андозагирии вазн ба андозаи як донг.

ДОНИСТА دانسته 1. сифати феълии замони гузашта аз донистан. 2. он чи мавриди огоҳӣ аст; маълум; **дидаю дониста** а) ба хубӣ фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; **дониста гап зан** фикр карда гап зан; он чиро, ки дурӯст намедонӣ, нагӯӣ; **дониста монед, ки...** бовар дошта бошед, ки...

ДОНИСТАГӢ دانستگی 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз донистан. 2. фаҳмиш: **мувофиқи донистагии худ.**

ДОНИСТАКОР دانسته کار таҷрибадида, кордон, пухтакор.

ДОНИСТАН دانستن 1. фаҳмидан, огоҳ шудан; доно шудан, омӯхтан, дарк кардан; огоҳӣ доштан аз коре ё чизе. 2. шинохтан; ташҳис додан. 3. пиндоштан, ангоштан, гумон кардан; ҳисобидан, шумурдан; **лозим донистан** зарур ҳисоб кардан; **ба худ муносиб донистан** муносиб дидани коре ба худ, нисбат ба худ сазовор ҳисоб кардани коре; **маъқул донистан** писандидан; **аз ёд донистан** аз бар дони-стани чизе.

ДОНИСТАНИ دانستنی сифати феълии замони оянда аз донистан; он чи донистан лозим аст, муносиби донистан.

ДОНИШ دانش *исми феълӣ аз доништап.* 1. илм, маърифат, фарҳанг; маҷмӯи огоҳӣ ё иттилоот дар боран чизе: **илму дониш**, **дониш омӯхтаи**; **чамъияти паҳнкунадан донишхон илмӣ ва сиёсӣ** чамъияте, ки ба воситаи тарғибгарои навигарихон илму сиёсатро ба аҳолии фаҳмонда медиҳад. 2. маълумот, савод; **соҳиб дониш** донишманд; **ба қадри дониши** худ ба андозан фаҳмиши худ.

ДОНИШАЛФАНЧ دانش الفنج *кит., шиг.* дониш-андӯхта.

ДОНИШАНДӮЗ دانش اندوز донишомӯз, фарогирандан дониш.

ДОНИШАНДӮЗӢ دانش اندوزى аз худ кардани дониш, фаро гирифтани дониш, донишомӯзӣ.

ДОНИШАНДӮХТА دانش اندوخته *сифати феълӣи замоти гузашта аз дониш андӯхтаи*; донишманд, бисёр доно.

ДОНИШАФРӮЗ دانش افروز *маҷ.* олим, доно.

ДОНИШВАР دانش ور донишманд, олим; оқил, доно.

ДОНИШВАРӢ دانش وری илмомӯзӣ; донишманн-дӣ, доноӣ.

ДОНИШГОҲ دانشگاه муассисаи таълимӣ ва илмӣ дар сохтори таҳсилоти олі, ки дар он аз рӯи маҷмӯи илмҳои асосӣ ба таълиму тарбияи мутахассисон ва таҳқиқоти илмӣ машғуланд.

ДОНИШГОҲӢ دانشگاهى 1. *мансуб ба донишгоҳ.* 2. он ки барои кор ё таҳсил ба донишгоҳ меравад.

ДОНИШГУСТАР دانش گستر паҳнкунанда ва таблиғгари дониш, густаришдиҳандаи илму маърифат.

ДОНИШДӮСТ دانش دوست дӯстдорандаи илму маърифат, илмдӯст, донишпарвар.

ДОНИШДӮСТӢ دانش دوستى донишпарварӣ, донишпажӯхӣ, донишпарастӣ.

ДОНИШӢ دانشى *марбут ба дониш*; донишманд, хирадманд, оқил; бар асоси дониш.

ДОНИШКАДА دانشکده 1. маҳал ва ҷои гирифтани дониш. 2. муассисаи таълимӣ – мактаби олі, ки барои яке аз соҳаҳои илму фан ва

фарҳанг мутахассисони олидараҷа тайёр мекунад, институт: **донишкадан санъат.**

ДОНИШҚАРИН دانش قرين донишдӯст, донишпараст.

ДОНИШМАНД دانشمند 1. соҳиб илму дониш, олим, фозил. 2. доно, оқил, пурдон, хирадманд.

ДОНИШМАНДӢ دانشمندی 1. донишманд будан, олимӣ. 2. доноӣ, оқилӣ, пурдонӣ, хирадмандӣ.

ДОНИШМАНДОНА دانشمندانе оқилона, хирадмандона.

ДОНИШНОМА دانشنامه доиратулмаориф, китобе дар бораи маҷмӯаи донишу илмҳои муҳталиф, осор ва аҳволи шоирон, вазъияти сиёсӣ-ву ҷуғрофии кишвар *ва ғ.*

ДОНИШОМӮЗ دانش آموز 1. муаллим, омӯзгор, хирадомӯз. 2. илмомӯзанда; хонандаи мактаби таҳсилоти умумӣ ва махсус, талаба.

ДОНИШОМӮЗӢ دانش آموزى илмомӯзӣ, донишчӯӣ, фаро гирифтани илму дониш.

ДОНИШОМӮХТА دانش آموخته он ки дониш фаро гирифтааст, донишандӯхта, фориғуттаҳсил.

ДОНИШПАЖӮҲ دانش پژوه *кит.* 1. толиби илм, доништалаб. 2. пажӯҳандан илму дониш; муҳаққиқ, корманди илмӣ.

ДОНИШПАЖӮҲӢ دانش پژوهى алоқамандӣ ва рағбат доштан ба таҳқиқи пажӯҳиши илмҳои гуногун, илмомӯзӣ.

ДОНИШПАЗИР دانش پذیر пазиранда ва хоҳони дониш, донишфарогиранда, аҳли донишу хирад.

ДОНИШПАРАСТ دانش پرست илмдӯст, хирадманд.

ДОНИШПАРВАР دانش پرور *шиг.* донишпараст.

ДОНИШПАРВАРӢ دانش پرورى донишдӯстӣ, доништалабӣ.

ДОНИШТАЛАБ دانش طلب толиби илму маърифат, кӯшишу ғайраткунанда дар роҳи илмомӯзӣ; илмдӯст, кунҷков.

ДОНИШТАЛАБӢ دانش طلبى доништалаб будан, илмдӯстӣ.

ДОНИШФУРҶ دانش‌فروز *ниг.* донишафрӯз.

ДОНИШЧҶҶ دانش‌جوئی 1. *марбут ба донишчӯ.*
2. донишчӯ будан: **солхон донишчӯй.**

ДОНИШЧҶҶ دانش‌جوی 1. толиби илму маърифат, чӯяндаи илму дониш. 2. он ки дар мактаби олий тахсилу илм мекунад.

ДОНКОСА دان‌کاسه *ниг.* донаҳӯрак.

ДОНО دانا донанда; пурдон, бисёр донанда; оқил, хирадманд, *муқоб.* **коно;** **донои кор** кордон, пухтакор, аҳли кор; **душмани доно** бех аз дӯсти **нодон** (*зарб.*).

ДОНДИЛ دانادل *кит.* дилогоҳ; соҳибфаросат; хирадманд.

ДОНОЙ دانائی пурдонӣ, оқилӣ, боақлӣ, хирадмандӣ.

ДОНОТАРОШ داناتراش он ки худро доно вонамуд мекунад; он ки даъвои доной дорад.

ДОНОТАРОШӢ داناتراشي худро доно нишон додан, худро доно вонамуд кардан.

ДОНПОШӢ دان‌پاشي пошидани дон, пошидани гандуму галладона.

ДОНХҶР دان‌خور *ниг.* донаҳӯр.

ДОНЧА دانچه *кит., кишов.* наск, адас.

дор دار 1. *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз доштан;* **дор-дор** шавқуну овози баланди пайихам барои даст гирифтани касе. 2. *чӯзи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои соҳибият ва ё доро будан ба аломату хосият:* **мевадор, кӯдакдор, пулдор, хонадор...**

ДОР I دار 1. *кит.* дарахт; танан дарахт. 2. сутуни баланди ба замин нишондашуда, ки гунаҳкорони ба қатл маҳкумшударо бо тано аз гардан овехта мекуштанд; **ба дор овехтан** (**кашидан**) қатл кардан ба воситаи дор. 3. иншооти махсус, ки аргамчинҳои гафсро ба сари чӯбҳои ба замин нишондашуда таранг баста, дорбозҳо ба болои он баромада, хунарнамоӣ мекунад; **аз таги дор гурехтагӣ** қаллоби гузаро, фиребгари ашаддӣ.

ДОР II *а.* دار *кит.* хона, бино; макон (*бештар ҳамчун чӯзи аввали калимаҳои мураккаби арабисохт ба кор бурда мешавад:* **дорулахлоқ, дорулфунун, дорушшифо.**

ДОРАК دارک 1. яке аз чаҳор пистони гов *ва г.;* сари пистон, долак (*суфт*). 2. эмизак, пистонак, чоч.

ДОРАМ دارم доро, сарватманд.

ДОРАМӢ دارمی соҳиби молу мулк будан, сарватмандӣ.

ДОРАНДА دارنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз доштан.* 2. соҳиб, молик: **дорандаи мактуб.**

ДОРАНДАГӢ دارندگی дороӣ, давлатмандӣ.

ДОРАФЗИН دارافزين ҳар чизи аз чӯбу санг сохташуда, ки одам ба он така мекунад; такагоҳ.

ДОРБАСТ داربست шабака ва василаи муваққате, ки аз чӯб ё лӯлаҳои оҳан барои кор дар баландихо месозанд.

ДОРБОЗ دارباز касе, ки дар болои дор бозӣ ва хунарнамоӣ мекунад, расанбоз.

ДОРБОЗӢ داربازي 1. хунарнамоӣ дар болои дор; **дорбозӣ кардан** роҳ рафтани ва хунарнамоӣ кардан дар болои дор. 2. *маҷ.* кори пурхатар кардан, **чонбозӣ.**

ДОРБОМ داربام болоре, ки ба дарозии хона гузошта, аз ду тараф дастақҳо чида, бомро мепошанд, шоҳпул, шоҳтир, харӣ.

ДОРБҶӢ داربوي *кит.* чӯби уд, ки барои хушбӯӣ месӯзанд.

ДОРКАДУ داركدو *кит.* чӯби баланд, ки болои он кадуе аз нуқра ё тилло овезон мекарданд ва тирандозон аз болои асп дар ҳоли тохт ба он тир меандохтанд ва ҳар кас ба ҳадаф мерасид, соҳиби чоиза мегардид.

ДОРО دارا 1. доранда, тавонгар, соҳиб, молик; **дори хату савод** соҳиби савод, босавод; **дори чизе будан** чизеро фарогиранда будан, ҳовии чизе будан. 2. сарватманд, бодавлат: **одами доро, синфи доро.**

ДОРОӢ I دارائي давлатмандӣ, тавонгарӣ; боигарӣ, сарват, чизу чора, молу мулк.

ДОРОӢ II دارائي: **ангури дороӣ** ангури пешпазаки сафеду сурхчаранги пӯшташ тунук.

ДОРПАРНИӢН دارپرنیان *кит.* чӯби бакам, ки барои сохтани ранг аз он истифода мекарданд.

ДОРУ دارو он чн барои дафъи беморӣ, рафъи царохат ва таскини дард истеъмол мекунад, даво, дармон: **дорун дарди сар**, **доруи обакӣ**, **дору молидан**, **дору хӯрдан**; **доруи беҳушӣ** // **доруи мадхушӣ** моддаи беҳискунандаи бадан; **дорун мушқушак** маргимуш; **дорую дармон кардан** табобат кардан бо дорухо; **дору задан (пошидан)** моддаҳои химиявӣ пошидан барои нест кардани ҳашароти зараррасон; □ **доруи дарди дандон** чизи хеле зарур, айни муддао (*барои рафъи ҳоҷате*); **дору шудан** айни муддао шудани чизе барои коре.

ДОРУБАРД داروبرد *кит.* карру фар, дабдаба, гирудор.

ДОРУВОР دارووار 1. давою дармон, ҳар навъ давохо; дорухо: **сандукчан дорувор**. 2. чизҳои хушбӯи тез, ки ба таом меандозанд (*аз қабилӣ каланфур, мурч, зира, дорчин ва ғ.*).

ДОРУВОРӢ دارووارӣ васоили табобатӣ, дармонӣ.

ДОРУГИР داروگیر 1. кашмакш, чангу чанчол, задухӯрд. 2. *маҷ.* гирудор; калонгирӣ, худнамоӣ, ҳашамат, дабдаба.

ДОРУГӢ داروگی 1. *мансуб ба дору*. 2. дору (шифобахш) будан, даво шудан; **барои доругӣ ҳам ёфт нашудан** хеле камёб будан.

ДОРУГУЗАРОНӢ داروگذرانی *тиб.* ба бадан гузаронидани дору барои пешгирӣ ё сабук гузаштани ягон дард.

ДОРУҒА *м.* داروغه 1. *кҳн.* посбони шаҳр; сардори посбонони шаҳр. 2. *таър.* дар замонни аморати Бухоро шахсе, ки то тайёр шудан, бардоштани хирман ва чудо карда гирифтани ҳаққи амлокдор, подшоҳ ё вақф хирмани ичорадор ва дигаронро посбонӣ мекард

ДОРУҒАГӢ داروغي 1. *кҳн.* *мансуб ба доруға*: ҳаққи доруғагӣ. 2. амал ва мансаби доруға.

ДОРУДОН دارودان зарфи дору.

ДОРУДОР دارودار доруолуд, дорудошта.

ДОРУЗАНИ داروزنی дору кардани чое ё чизе.

ДОРУЗЗАРБ *а.* دارالضرب *кҳн.* хонаи сикка задани пул, зарробхона, зарбхона, сиккахона.

ДОРУЗЗИЁФАТ *а.* دارالضیافت *кит.* меҳмонхона, меҳмонсаро, мусофирхона.

ДОРУКАДА داروكده *ниг.* дорухона.

ДОРУКӢБАК داروكوبك *тиб.* ховани хурд барои кӯфта майда кардани дору, ўгурча.

ДОРУКУТТӢ داروقطی *кит.* куттӣ ё сандукчае, ки дар он як микдор дорую асбобҳои тиббии барои ёрии аввалия зарур нигоҳ дошта мешавад: **дорукуттии хонагӣ**.

ДОРУЛАМОН *а.* دارالامان *кит.* чои беҳавфу хатар, макони амният.

ДОРУЛАМОРА(Т) *а.* دارالامارت *кҳн.* қасри аморат; маркази аморат, пойтахт.

ДОРУЛАХЛОҚ *а.* دارالاخلاق *муассисаи* ислохкунандаи ахлоқ (*аз қабилӣ ҳабсхона, хушёрхона ва ғ.*).

ДОРУЛБАВОР *а.* دارالبوار *д.* дӯзах, чаҳаннам; ◊ **ба дорулбавор рафтан** мурдан; **ба дорулбавор фиристодан** куштан, ҳалок гардондан (*дар ҳаққи одами бад*).

ДОРУЛБАЙӢ *а.* دارالبیج *кит.* бозор.

ДОРУЛБАҚО *а.* دارالبقا *кит.* *маҷ.* он дунё, абадият.

ДОРУЛИСЛОМ *а.* دارالاسلام *кит.* кишвар ё сарзамини исломӣ; мамлакате, ки бар пояи аҳкоми дини ислом идора мешавад.

ДОРУЛКУТУБ *а.* دارالکتب *кит.* китобхона.

ДОРУЛҚАЗО *а.* دارالقضا *кҳн.* қозихона, хонаи мурофия ва файсалдиҳии даъвохо аз тарафи қозӣ.

ДОРУЛҚИРОАТ *а.* دارالقراعت *кит.* чои китобхонӣ.

ДОРУЛМУАЛЛИМИН *а.* دارالمعلمین *кҳн.* мактаби олии омӯзгорӣ, донишкадаи муаллимӣ.

ДОРУЛМУЛК *а.* دارالملک *ниг.* дор II.

ДОРУЛФАНО *а.* دارالفنا *кҳн.* дунёи фонӣ, ин дунё.

ДОРУЛФУНУН *а.* دارالفنون *кит.* донишгоҳ.

ДОРУЛХИЛОФАТ *а.* دارالخلافه *таър.* маркази хилофат; пойтахти хилофат.

ДОРУПАӢ داروپز *кит.* дорусоз, созанда ва тайёркунандаи дору.

ДОРУПОШАК داروپاشک *кишов.* асбоб барои пошидани моддаҳои химиявӣ (*хоҳ обакӣ ва*

хоҳ ордак) ба растаниҳо.

ДОРУПОШӢ داروپاشى *кишов.* 1. пошидани дору ба рӯи растаниҳо барои несту нобуд кардани ҳашароти зараррасон ва кассалиҳои зироат. 2. дорупошанда, пошдиҳандаи дору: **асбоби дасти дорупошӣ, дастгоҳи дорупошӣ, мошини дорупошӣ.**

ДОРУСОЗ داروساز *тиб.* он ки дар дорухона ба тайёр кардани даво машғул аст, доругар.

ДОРУСОЗӢ داروسازى *тиб.* сохтани дору, тайёр кардани даво: **коргоҳи дорусозӣ.**

ДОРУССАЛТАНА دارالسلطنة *таър.* маркази салтанат; пойтахт.

ДОРУССУРУР دارالسرور *киноя аз бихишт.*

ДОРУФУРӢШ داروفروش *тиб.* фурӯшандаи дору (*одатан дар дорухона*).

ДОРУФУРӢШӢ داروفروشى *тиб.* 1. фурӯхтани дору, фурӯши доруҳо. 2. чой ва маҳалли доруфурӯшӣ.

ДОРУХОНА داروخانه *тиб.* чои таҳия ва фурӯши дору, доруфурӯшӣ.

ДОРУЧАКОНАК داروچکانک *тиб.* асбоби махсус барои башумор чакондани дору, чакрарез, қатрачакон, қатрарез.

ДОРУШИНОС داروشناس *тиб., нав.* мутахассиси дорушиносӣ.

ДОРУШИНОСӢ داروشناسى *тиб., нав.* соҳан илми тиб ва биология, ки доруҳо ва таъсири онҳоро ба одаму ҳайвонот меомӯзад, фармакология.

ДОРУШШИФО دارالشفاء *кит.* табобатхона; беморхона.

ДОРЧИН دارچين *бот.* растани ҳамешасабз, ки ба вачҳи хуштаъмӣ ва хушбӯнаш баргу гул ва пӯсту меваи онро истифода менамоянд.

ДОРЧИНӢ دارچينى *ниг.* дорчинранг.

ДОРЧИНРАНГ دارچينرنگ *монанд ба ранги дорчин, хурмоиранг, қаҳваранг.*

ДОС داس *кишов.* олати оҳани бештар хилолшакли дамаш тез ва дастааш чӯбӣ аст, ки бо он гандум, чав, алаф ва монанди инҳоро медараванд: **дос ва болга; доси дароз навъи дос, ки дастаи дароз дорад ва бо он**

рост истода дарав кардан мумкин аст.

ДОСАК داسک 1. бодхӯрак, абобил. 2. фароштурук, парасту.

ДОСАРРА داساره *кишов.* абзори дандонадор барои реза кардани беда, аррадос.

ДОСКАЛЛА داسکله *гуфт., ниг.* доскола.

ДОСКОЛА داسکاله 1. корди калон ва вазнин, ки бо он навдаҳои тутро барои кирмак мебуранд, инчунин танаи чуворию маккаро реза карда, ба ҳайвонот медиҳанд. 2. навъ аз доси качқордмонанд барои пиростани дарахтон, дасткола.

ДОСРАНДА داسرنده *асбоби оҳани досшакл, ки аз ду тарафаш дошта, пӯстлохи гӯлачӯбро метарошанд.*

ДОСТАК داستک *гуфт., ниг.* досак 2.

ДОСТОН داستان 1. қисса, ҳикоя, афсона: **достони муҳаббат, достони ҳаёт, достони қаҳрамонӣ.** 2. саргузашт, воқеа; **достон гуфтан** қисса нақл кардан; саргузашт ё воқеаро ҳикоя кардан. 3. *ади.* яке аз намудҳои асари манзум, ки дар он воқеаи калоне ё қиссае тасвир меёбад: **достони фалсафӣ, достони халқӣ; достон кардан киноя аз овоза (машхур) кардан; достон шудан киноя аз ба забонҳо афтодан, шӯҳрат ёфтан.**

ДОСТОНГӢ (Ӣ) داستانگو(ي) *гӯяндаи достон, қиссагӯӣ, нақлқунандаи воқеа.*

ДОСТОНГӢӢ داستانگوئي *қиссагӯӣ, нақли достон.*

ДОСТОНЗЕБ داستان زيב *зеби достон, зебандаи достон.*

ДОСТОНӢ داستاني 1. афсонавӣ, достонзеб. 2. *мансуб ба достон* 3.

ДОСТОННАВИС داستاننويس *он ки достону шеър эҷод мекунад, шоир, достонсаро.*

ДОСТОННАВИСӢ داستاننويسى *достоннависӣ, шоирӣ.*

ДОСТОНСАРО (Ӣ) داستانسر(اي) *хонанда ё сарояндаи достон; офаринандаи достон.*

ДОСТОНСАРОӢ داستانسرائى *хониши достон, сурудани достон; офаридани достон: достонсароӣ кардан (намудан).*

ДОСТОНСОЗ داستان ساز *ниг.* достоншавис.

ДОСТОНСОЗӢ داستان سازى *ниг.* достоннависӢ.

ДОСТОНХОН داستان خوان *ниг.* достонсароӢ.

ДОСТОНХОНӢ داستان خوانى *ниг.* достонсароӢ.

ДОТСЕНТ лот. датсент унвони илми муаллими мактаби олӢ (*лобайши профессор ва муаллими калон*), ки ба номзадҳои илм ва муаллимони мустақилона дарсгӯянда дода мешавад.

ДОТСЕНТӢ датсенти амал ва вазифаи дотсент.

ДОУССАЪЛАБ а. داع الثعلب *тиб.* бемории рӯбоҳ, беморие, ки дар натиҷаи он мӯи кас мерезад.

ДОФЕЪ а. دافع *кит.* 1. дафъкунанда, дуркунанда. 2. мудофиакунанда, дифоъкунанда, химоҷкунанда.

ДОХИЛ а. داخل 1. дарун, муқоб. хорич; дохили... // дар дохили ...даруни..., дар даруни... (*нешоянди изофӣ*). 2. даромада, воридгардида; дохил кардан ворид сохтан, даровардан: ба ариза дохил кардан, ба қатори ... дохил кардан; дохил шудан а) даромадан, ворид гаштан (*ба хона, деҳа, шаҳр*); б) узви ташкилот ӯ чамъияте шудан; ба рӯйхат дохил шудан дар рӯйхат ҷой гирифтан, ба рӯйхат дароварда шудан; ба савоб дохил шудан ба савоб шарик (*хамроҳ*) шудан; савоб ӯфтан.

ДОХИЛА а. داخله 1. муаннаси дохил 2. қисми дарунии чизе; мансуб ва марбут ба дохили кишвар, дохилӣ; муқоб. хорича.

ДОХИЛӢ داخلى 1. мансуб ба дохил; дарунӣ. 2. мансуб ва марбут ба ҳаёт ва фаъолияти дохилии як давлат, ташкилот ӯ чамъият; муқоб. хоричӣ; сиёсати дохилӣ, вазорати қорҳои дохилӣ; бозори дохилӣ бозори дохили мамлакат, бозори миллӣ; душмани дохилӣ душман аз байни худ.

ДОХИЛШАВАНДА داخل شونده 1. сифати феълии замони ҳозира аз дохил шудан. 2. он ки ба нияти таҳсил ба мактаби олӣ ӯ миёнаи маҳсус ҳуччат месупорад.

ДОХИЛШАВӢ داخل شوى *исми амал аз дохил шудан*; имтиҳони дохилнавив имтиҳони қабул

ДОХИЛШУДА داخل شده *сифати феълии замони гузашта аз дохил шудан.*

ДОХУЛ داخل *кит.* нишастгоҳ ва ӯ суфаи даромадгоҳи дарбори подшоҳон ва амалдорон, ки аз ҷӯбу санг месохтанд; чилавхона; дарвозахона.

ДОХУНДА داخنده (*шакли тағйирёфтаи додархонда*) *лаҳҷ.* 1. фақирӣ пойбараҳнаи рустой. 2. лақаби қаҳрамони асосии романи «Доҳунда»-и С.Айнӣ – Ёдгор.

ДОХИГӢ даҳигӣ доҳӣ будан, пешвоӣ, сарворӣ.

ДОХИЁНА даҳияне 1. доҳивор, мисли доҳӣ. 2. заковатмандона, бо қамоли заковат.

ДОХИЯ I а. даҳие *кит.* муаннаси доҳӣ.

ДОХИЯ II а. даҳие *кит.* мусибат, бадбахтӣ; доҳияи кубро мусибати азим.

ДОХӢ а. داهى 1. фавқулода, зирак, доно; донишманд, нобиға. 2. пешво.

ДОХУЛ داخل *кит.* хӯса, нишонаи одамшакл барои рамандани парандагон.

ДОЧ داج *кит.* 1. торикӣ. 2. торик, тира; шаби доч шаби тираву торик, шаби зулмонӣ.

ДОШ داش *кит.* оташдони калон барои пухтани хишт, сафол ва г., кӯра, хумдон.

ДОШАН داشن *кит.* 1. инъом, ато, бахшиш. 2. музд, подош, учр.

ДОШӢ داشى *кит.* марбут ба дош; он чи дар кӯра ӯ оташдон пухта мешавад.

ДОШОД داشاد *кит., ниг.* дошан.

ДОШТ داشت *асоси замони гузашта аз доштан.*

ДОШТ داشت тобоварӣ, бардошт; бақувватӣ (-и либос, пойафзол ва г.); дошт додан а) тоб овардан, поистан, бардошт кардан; б) бо дошт будан, бобако будан (*оид ба либос, пойафзол ва г.*).

ДОШТА داشته 1. сифати феълии замони гузашта аз доштан. 2. ҳар чизи (*хусусан чизу чорани хонагии*) кӯҳна, дар истеъмол буда.

ДОШТАН داشتن 1. доро (молик, соҳиб) будан ба чизе, дар тасарруфи касе будани чизе: хона доштан, чанд писар доштан, чанд сар гӯсфанд доштан, қурб доштан, ӯри меҳрубон доштан, адоват доштан, қобилият доштан, қувват доштан, хунар доштан; даромад доштан даҳл (оидот) доштан; фоида гирифтани, навъ ба

даст омадан; **савод доштан** босавод будан, саводнок будан. 2. гирифтан, капидан: **аз доманам дошт**, **аз гиребонаш дошт**. 3. сайд кардан, ба даст даровардан: **бедона доштан**, **моҳӣ доштан**. 4. дастгир намудан, банд кардан. 5. аз ҳаракат боздоштан (аспро, мошинро). 6. нигоҳ доштан, хифз кардан. 7. *гуфт*. ба қор бурдан, истифода бурдан (*мас.*, чизу чораи хона ва асбоби рӯзгорро). 8. *чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феълӣ месозад*: **бозӣ доштан**, **гап доштан**, **нигоҳ доштан**, **ном доштан**, **фонда доштан**, **чашм доштан**, **ҳад доштан**, **ҳақ доштан**, **ҷой доштан**... 9. *ҳамчун феъли ёридиҳанда бо масдарҳо омада, феъле месозад, ки муродифи замони ҳозира ва гузашта мебошад*: **шукуфтан дорад**, **сабзидан дошт**...; **масҳара доштан** масҳара пиндоштан, масҳара ҳисобидан; **худро доштан** худдорӣ кардан; **қимат доштан** арзидан, арзиш доштан, **баҳо доштан**; **баҳо надоштан** бебаҳо будан, гаронбаҳо будан; **ёд доштан**... дар хотир доштан...; **то ҷон доштан** то зинда будан.

ДОШТАНӢ *داشتنی* сифати феълӣи замони оянда аз доштан; шоистаи доштан ва ниғаҳдорӣ.

ДОШТДОР *داشت دار* *ниг.* доштнок.

ДОШТНОК *داشتناک* баддошт, бодавом, бобақо (*дар бораи либос ва пойафзол*).

ДОШТНОКӢ *داشتناکی* доштнок будан, баддоштӣ, бақодорӣ.

ДОШҲОНА *داشخانه* *кит.* оташдон, хумдон, кӯра.

ДОЯ *دایه* 1. он ки хангоми зоиан ба занон нигоҳубин мекунад, момодоя, қобила. 2. зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад. **модарро дил месӯзад**, **дояро домап** (*зарб.*).

ДОЯГӢ *دایگی* 1. нигоҳубин ва парасторӣ ба занон дар вақти зоиан, момодоягӣ. 2. амал ва машғулияти зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад; нигоҳубин кардан ба кӯдак; бачабардорӣ кардан.

ДРАМА *ю.* *درمه* асари бадеӣ, ки барои дар сахнаи театр гузоштан навишта мешавад, намоишнома.

ДРАМАВӢ *درموی* *мансуб ба драма*; **махфили драмавӣ** махфили ҳаваскорони театр, ки

драмахоро ба сахна мегузоранд; **театри драмавӣ** театре, ки дар он драма ба сахна гузошта мешавад.

ДРАМАНАВИС *درمه نویس* нависандае, ки навиштани асарҳои драмавӣ соҳаи асосӣ ӯ яке аз соҳаҳои муҳимми эҷодиёти бадеии ӯст, намоишноманавис, драматург.

ДРАМАНАВИСӢ *درمه نویسی* шугла амали драманавис; намоишноманависӣ.

ДРАМАТИЗМ *ю.* *درماتیزم* ҷиддияти ҳаракат ва шиддати вазъият, ки ба драма хос аст.

ДРАМАТУРГ *ю.* *درمترگ* *ниг.* драманавис.

ДРАМАТУРГИЯ *ю.* *درمترگیه* 1. адабиёти драмавӣ; назария дар бораи сохт, принсип ва усулҳои осори драмавӣ. 2. маҷмӯи асарҳои драмавии ягон нависанда: **драматургияи С. Улуғзода**.

ДРАМАТУРГӢ *ю.* *درمترگی* 1. *мансуб ба драматургия*. 2. амал ва шуглаи драматург: **маҳорати драматургӣ**, **фаъолияти драматургӣ**.

ДРАП *фр.* *дрэп* моҳути гафс, матои гафси мӯина, ки аз он асосан палто медӯзанд.

ДУ *ю.* *دو* *шумораи миқдорӣ* адади 2: **ду баробар**, **ду кас**, **ҳар ду**, **ду-се сол**, **як-ду кило**; **ду-ду дунафарӣ**, **дукаси**; **ду ним кардан** // **ду тақсим кардан** ба ду хисса ҷудо кардан (*одаман баробар*); **аз ду сар** дар ҳар сурат, албатта, ҳатман; **ду пули пучак** маблағи ниҳоят кам, пули ночиз; **ду пойро ба як мӯза карда** исрор-корона, бо исрор; **бо ду дасти адаб** бо камолӣ эҳтиром, иззату ҳурматро ба ҷо оварда; **дили касеро ду ним кардан** *ниг.* **дил**; **ду чашмро ҷор кардан** (*дар роҳи касе*) саҳт интизор шудан (*омадани касеро*), чашм ба роҳи касе будан.

ДУАЛИЗМ *лот.* *дуализм* *фалс.* таълимоте, ки пайравони он модда ва рӯҳро ду ибтидои мустақилу ба якдигар новобаста мешуморанд; *муқоб.* **монизм**.

ДУАЛИСТ *лот.* *дуалист* *фалс.* пайрави дуализм.

ДУАЛИСТӢ *дуалиستی* *мансуб ба дуализм*.

ДУАНДЕШ *дуандеш* дудила, калаванда.

ДУАНДЕШӢ *дуандешӣ* дудилагӣ, калавандагӣ.

ДУАРРАГӢ *дуарраگی* *ду* арра дошта (*oid* ба *дастгоҳи тахтабурӣ*).

ДУАСПА دواسپه 1. ба воситаи ду асп кашидашаванда: **аробан дуаспа, фойтуни дуаспа**. 2. *мач.* шитобон, тез, босуръат: **дуаспа рафтан**.

ДУБАЙТА ادبته *адш.*, *шиг.* **дубайтӣ**.

ДУБАЙТӢ دوبيتي шъре, ки ба мисли рубой аз ду байт иборат буда, мисраъҳои аввал, дуҷум ва чоруми он ҳамқофия ҳастанд; тафовут фақат дар он аст, ки рубой дар вазни махсуси худ, дубайтӣ дар баҳри ҳазачи мусаддаси махзуф ё мақсур гуфта мешавад.

ДУБАРА I دوبره 1. дуто бар дошта, дутаҳӣ: **ма-тон дубара**.

ДУБАРА II دوبره 1. ду бор ҳосилдиҳанда, духосила. 2. ҳосили дуҷум (одатан хасак мешавад): **себи дубара**.

ДУБАРГА دوبرگه ниҳоли наврастваи дорои ду барг ё ду гулбарг.

ДУБАРГӢ دوبرگي дубарга; ҳолати нав рӯидани ниҳол, ки нахуст ду барги он аз ҳам ҷудо мешавад.

ДУБАСТА دويسته *нав.* дар ду навбат; **дубаста кор кардан** дар ду навбат (баст) кор кардан.

ДУБАСТӢ دويستي *шиг.* **дубаста**.

ДУБАХТА دويخته 1. зани ду бор шавҳаркарда. 2. *мач.* дорои имкониятҳои баробари муваффақият ва шикаст.

ДУБАҲРА دويهره 1. хонаи аз чануб ва аз шимол дардошта, ки ҳам боби зимистон асту ҳам боби тобистон. 2. аз ду шароити ба ҳам зид баҳрабар; **хайвони дубаҳра** *зоол.* хайвоне, ки ҳам дар об зиндагӣ мекунад ва ҳам дар хок (*мас., қурбоққа*), обхокиҳо, хоқуобиҳо.

ДУББ *а.* دب *кит.* хирс; **Дубби Акбар** Хирси калон, **Дубби Асгар** Хирси хурд, номҳои ду гурӯҳи ситораҳо, ки дар гуфтугӯ инчунин **Ҳафтдодарони калон** ва **Ҳафтдодарони хурд** мегӯянд.

ДУБЕЗА دويزه ду бор бехташуда (*онд ба орд*): **кулчан ширмоли дубеза**.

ДУБЕЛА دوييله ду бел дошта (*онд ба қайиқу заврақ*); **дубела рондан** (*киштиро*), бо ду бел рондан (*киштиро*).

ДУБИН دويين *кит.* олус, аҳвал.

ДУБИНӢ دوييني 1. дубин будан; олусӣ. 2. *мач.*

тавачҷӯх ба ду чиз ё ду мабдаъ, санавият.

ДУБОЛА دوباله дорои ду бол, дуқанота.

ДУБОЛАҲО دويالها *зоол.* гурӯҳи ҳашароти дорои ду бол, яъне як ҷуфт қанот дошта (*аз қабилӣ* пашша, малах, ору).

ДУБОЛО دويالا ду чандон, ду баробар, ба андозаи ду баробар.

ДУБОРА دوياره бори дуҷум, дафъаи дигар, дуҷумбора, дуқарата; **кишти дубора, кори дубора, умри дубора, дубора барқарор кардан**.

ДУБОРАДӢЗӢ دويارهدوزي дӯхтани такрорӣ; ду бор дӯхтани либос барои мустаҳкам шудани дӯхти он.

ДУБОРАКОРӢ دويارهكاري барои иҷрои коре ду чандон вақт сарф кардан; кореро, ки дар як бор иҷро кардан мумкин аст, дар дафъаи дуҷум ба анҷом расонидан: **дуборакорӣ кардан**.

ДУБОРАПАЗ دويارهپز он чи ду бор пухта шавад; пухтупази такрорӣ.

ДУБОРӢ دوياري хар кадом ду бор, думаротибай.

ДУБУРҶА دويبرجه 1. парандае, ки ду ошён дорад ва дар як ҷо намононад. 2. *мач.* шахсе, ки ба корҳои мухталиф гироиш дорад.

ДУБУРҶӢ دويبرجي *шиг.* **дубурҷа**.

ДУВАЛ دويل *кит., ҷ.* давлат.

ДУВИСТ دويست *кит.* **шақли қадимаи дусад**.

ДУВОЗДАҲ دوازده шумораи миқдорӣ адади 12.

ДУВОЗДАҲАНГУШТА دوازده انگشته рӯдае, ки дарозии он ба дувоздах ангушт баробар аст.

ДУВОЗДАҲАНГУШТӢ دوازده انگشتي *шиг.* **дувоздахангушта**.

ДУВОЗДАҲБУРҶ دوازده برج *шуч.* бурҷҳои дувоздахгона, ки ба онҳо Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далв ва Ҳут дохиланд.

ДУВОЗДАҲГИРЕҲ دوازده گره номи нақше, ки дар ҷӯб қанда мешавад.

ДУВОЗДАҲГОНА دوازده گانه иборат аз дувоздах қисмат: **бурҷҳои дувоздахгона**.

ДУВОЗДАҲИМОМА دوازده امامه *мансуб ба маз-*

хаби шиан дувоздахимомӣ.

ДУВОЗДАҲҚАБАТА دوازدهقبطه *ниг.* дувоздах-ошёна.

ДУВОЗДАҲҚАТОРА دوازدهقطاره *дорои* дувоздах қатор.

ДУВОЗДАҲМАҚОМ دوازدهمقام *мус.* мачмӯаи тарона ва оҳангҳои мусиқии мардуми тоҷику форсизабон, ки аз дувоздах парда иборат аст.

ДУВОЗДАҲОШЁНА دوازدهآشيانه *дорои* дувоздах ошёна: **бини** дувоздахошёна.

ДУВОЗДАҲПАРДА دوازدهपर्ده *мус., ниг.* дувоздахмақом.

ДУВОЗДАҲРҶЗА روزه *1.* аз рӯи дувоздах рӯз; ба мӯҳлати дувоздах рӯз: **сафари** дувоздахрӯза.

ДУВОЗДАҲСОАТА دوازدهساعته *1.* аз рӯи дувоздах соат. *2.* ба мӯҳлати дувоздах соат.

ДУВОЗДАҲСОАТӢ دوازدهساعتي *ниг.* дувоздахсоата.

ДУВОЗДАҲСОЛА دوازدهساله *1.* дорои синну соли дувоздах. *2.* ба мӯҳлати дувоздах сол: **ҳабси** дувоздахсола.

ДУВОЗДАҲТИРА دوازدهتيره *дувоздах* тир дошта; **милтиқи** дувоздахтира милтике, ки дувоздах тир дар тирдонаш ҷой мегирад.

ДУВОЗДАҲУМ دوازدهم *дорои* шуморӣ ё рутбаи дувоздахум; шумораи тартибӣ аз адади 12.

ДУВУМ دوم *шумораи тартибии* ду.

ДУВУМДАРАҶА درجه دوم *мансуб ба* дарачан дуоюм; гайри асосӣ, фаръӣ.

ДУВУМИН دومين *ниг.* дувум.

ДУГ دوگ (*аслаш* дук): **дуги ҷайра** хори дукмонанди бадани ҷайра.

ДУГАЗА دوگزه *кҳн.* пояи милтиқи пилтағӣ.

ДУГАЗӢ دوگزي *ду* газ дарозӣ дошта.

ДУГБИНӢ دوگبيني *ниг.* дукбинӣ.

ДУГЕСӢ دوگيسو *дузулф.*

ДУГЕТӢ دوگيتي *ду* ҷаҳон, *ду* олам, *ду* дунё; дунёи ҳастӣ ва дунёи фонӣ.

ДУГОНА دوگانه *1.* аз ҳам фарқкунанда, ноҳам-

гун, мухталиф; дорои ду чинси мухталиф. *2.* дуто, ҷуфт; кӯша; **дугона кардан** аз чанд бех растаниҳои дар як ҷо ва ба ҳам зич баромада, ду беҳи хубтаринашро гузоштан. *3.* ду мағзи дар як дона рӯидаи зардолу, бодом, шафтолу *ва ғ.* *4.* *маҷ.* ду духтар ва ё зани бо ҳам дӯсти наздик: **дугонаи ҷонӣ**, **дугонаи ҷоночон.**

ДУГОНАБОЗ دوگانه باز *он* ки дугонаҳои худро бениҳоят дӯст медорад ва ба онҳо бисёр аҳамият медиҳад; он ки дугонаҳои зиёд дорад.

ДУГОНАБОЗӢ دوگانهبازي *1.* бозии духтарчаҳои хурд, ки дар он нақши дугонаҳоро иҷро мекунанд. *2.* бо дугонабозӣ вақтро гузарондан: **дугонабозӣ кардан** (*ба ҳар ду маъно меояд*).

ДУГОНАГӢ دوگانگي *дар* байни занону духтарон: **муносибати дугонагӣ**, **дугонагӣ доштан ба касе.**

ДУГОНАПАРАСТ دوگانهپرست *д.* *1.* ноҳамгунӣ, носозгорӣ, ихтиллоф. *2.* санавӣ, парастикунандаи ду маъбуд.

ДУГОНАПАРАСТӢ دوگانهپرستي *ду* маъбудро парастидан, санавият.

ДУГОНАСӢЗ دوگانهسوز *тех.* муҳаррике, ки бо ду навъ сӯзишворӣ (*бензин ва газ*) кор мекунад.

ДУГОНИК دوگانك *1.* тавъамон, ду ҳамзод. *2.* яке аз ду бачае, ки ҳамроҳ таваллуд ёфтааст.

ДУГОНӢ دوگاني *дутоӣ*, ҷуфт.

ДУГОҲ دوگاه *мус.* яке аз мақомҳои мусиқии классикӣ тоҷикӣ «Шашмақом».

ДУГПУШТ دوگ پشت *ниг.* ҷайра.

ДУГУМОНА دوگمانه *аз* ду эҳтимол яке; **ярадори дугумона** маҷрӯҳе, ки сиҳат шуданаш дар гумон аст.

ДУГУРӢҲӢ دوگروهی *дуда*стағӣ, ба ду гурӯҳ ҷудо шуда.

ДУГӢӢ دوگونى *дугӢӣ кардан* дуй ҷустаи, ба як фикр наистодан, ду хел гап задан; дурӯягӣ кардан.

ДУГӢША دوگوشه *дорон* ду гӯшак; дорои ду даста: **кӯзан дугӯша.**

ДУҒДОҒ دوغداغ *зоол.* мурғи даштӣи калон-

чуссан гардандароз аз катори турнашаклҳо.

ДУҒИЛДИРАКА دوغلدرکه *гуфт.* дучарха: аро-
бан дугилдирака.

ДУД دود 1. моддан тираранги абру бухормо-
нанд, ки аз сӯхтани чизе пайдо шуда, ба хаво
мебарояд: дуди борут, дуди паровоз, дуди
сиёҳ (сафед, хокистарранг, гализи бадбӯ), ду-
ду гӯбор. 2. маҷ. оҳ; оху нола, фиғон; дуди
дил оху фиғон; сӯзу гудози ботинӣ. 3. маҷ. ба
маънои сиёҳӣ, тирагии гамангез *ва г.* ис-
теъмом мешавад: дуди алам, дуди оҳ, дуди
ситам; дуд додан сигарет кашидан; дар дуд
хушк кардан барои хӯрдан тайёр кардан (-и
моҳӣ, гӯшт *ва г.*); дуд кардан а) дуд баровар-
дан (*ба ин маънӣ ҳамчун таркиби феъли мон-
да ва гузаранда кор фармуда мешавад*); б)
сӯзонда дуди чизеро баровардан; даргирон-
дан (*мас., сигарет ё исфандро*); дуд ба дуд
кашидан пайхам, дуд болои дуд кашидан
(*чилиму сигаретро*); дар байни дуду оташ дар
байни тирборон; дуди касе баромадан
фиғони касе баромадан; сахт гаму гусса
хӯрдан; дуд аз димори касе баромадан (баро-
вардан) димор аз рӯзгори касе баромадан
(баровардан); нобуд кардан, азият кашидан,
зиндагӣ ба ӯ тира гардидан; \diamond дуд аз чигар
баромадан а) оху фиғон кардан, сӯзу гудоз
кардан; б) гаму гусса хӯрдан; сахт гамгин
шудан; дуд аз чони касе баровардан касеро ба
халокат расонидан, несту нобуд сохтан; муқ.
димор аз чони касе баровардан; дегу дуд ку-
нонидан хӯрок пазондан, ба хӯрокпазӣ водор
сохтан; дуд ба димоғ задан а) ниҳоят хафа
шудан, бисёр гамгин шудан; б) сахт оташин
шудан, ғазабнок шудан.

ДУДА I دوده моддан сиёҳе, ки дар натиҷаи
муддати зиёд дуд кардан дар мӯрӣ, таги дег
ва г. пайдо мешавад, сиёҳӣ.

ДУДА II دوده *ниг.* дудмон.

ДУДАМ دودم *ниг.* дудама.

ДУДАМА دودمه ҳар ду тарафаш буранда: корди
дудама, теги дудама.

ДУДАНГЕЗ دودانگيز дудзо, барорандаи дуд.

ДУДАНДУД دوداندود дудолуд, андуда бо дуд.

ДУДАР دودر *киноя* аз дунё, олам.

ДУДАРА دودره дорони ду дар, ду дар дошта;

даромадгоҳу баромадгоҳ дошта.

ДУДАСТА دودسته 1. бо ду даст: дудаста вохӯрӣ
кардан, дудаста нахта чидан. 2. ду даста
дошта, дорони ду дастгир: арран дудаства, кӯ-
зан дудаства.

ДУДАФКАН دودافکن 1. афканандаи дуд, баро-
рандаи дуд. 2. чодугар, сохир.

ДУДАФКАНӢ دودافکنی *маҷ.* чодугарӣ, сохирӣ.

ДУДАХАРД دودهخورد *ниг.* дудахӯрд; \diamond **ин**
матбахи дудахард дунё, олам.

ДУДАХӢРД دوده خورد аз дуд сиёҳшуда.

ДУДБАРО دودبرا роҳи баромадани дуд (*дар*
оташидон); дудкаш.

ДУДБАРОӢ دودبرائی баромадани дуд, хорич шу-
дани дуд.

ДУДГИРИФТА دودگرفته *сифати феъли* замони
гузафта аз дуд гирифта; аз дуд сиёҳшуда:
деворҳои дудгирифта.

ДУДГОӢ دودگاه *ниг.* дудкаш.

ДУДФӢЛА دودغوله пайдо шудани дуди зиёд бар
асари сухтор, кӯрдуд, дуди сиёҳ, пурдуд.

ДУДДИӢӢ دوددهی *исми амал* аз дуд додан; ба
воситаи дуд хушк кардани моҳӣ, гӯшт *ва г.*

ДУДДОДА دودداده *сифати феъли* замони
гузафта аз дуд додан; дудӣ.

ДУДДОР دوددار дорони дуд, омехта бо дуд,
хамроҳ бо дуд.

ДУДЗАДА دودزده *сифати феъли* замони гу-
зафта аз дуд задан; бӯи дуд гирифта,
дудхӯрда.

ДУДЗАДАГӢ دودزدگی *шакли дигари сифати*
феъли замони *гузафтаи* дудзада; дудзада бу-
дан.

ДУДИЛА دودله он ки дар иҷро кардан ё накар-
дани коре ба қарори қатъӣ наомадааст; ка-
лаванда дар миёни ду фикр, мутараддид.

ДУДИЛАГӢ دودلگی қатъӣ набудан дар иҷрои
коре, калавандагӣ дар байни ду фикр; шакку
тардид; **бе ҳеч дудилагӣ** бо қатъият, ба ягон
шубҳа роҳ надода; **дудилагӣ кардан** беқатъ-
биятгӣ зоҳир кардан (*дар иҷрои коре*).

ДУДИЛОНА دودلانه бечуръатона, гайриқатъӣ;

шубхаангезона.

ДУДӢ دودى 1. мансуб ба дуд; пардаи дудӣ парда аз дуд. 2. дуд додашуда: моҳии дудӣ.

ДУДКАШ دودکش роҳи махсус барои баромадани дуд, мӯрӣ, дудбаро: дудкаши кӯраи охангарон, дудкаши самовор, мӯрии дудкаш.

ДУДМОН دودمان *кит.* хонадон, хонавода; авлод, оила; қабила.

ДУДМОНАНД دودمانند монанди дуд, ба дуд монанд; шабеҳи дуд: губори тунуки дудмонанд.

ДУДНОК دودناк дудолуд, бо дуд омехта, дуддор.

ДУДОЛУД دودآلود олууда бо дуд, ба дуд омехта; дуд нишастамонда: хонаи сиёҳи дудолуд.

ДУДОСО دودآسا ба мисли дуд, дудмонанд.

ДУДОҲАНГ دودآهنگ *кит.* 1. зарфи сафолӣ, ки дар он дудаи чароғ ва ғ. барои сохтани сиёҳӣ чамъ карда мешавад. 2. дудкаш, дудбаро, мӯрӣ.

ДУДПУЛӢ دودپولى *таър.* андозе, ки дар замони аморат аз ҳар як ҳавлӣ ситонида мешуд.

ДУДРАНГ دودرنگ сиёҳчатоб, тира, торик, тираранг.

ДУДСИФАТ دودصفت *ниг.* дудмонанд.

ДУДХОНА دودخانه 1. ҷое, ки дар он чармгарон пӯстро дуд медиҳанд; хонае, ки дар он ҷо моҳию гӯштро дуд медиҳанд, хонаи дуддихӣ. 2. хонаи пурдуд.

ДУДХӮРДА دودخورده бӯи дуд зада, дудолуда; бемаза.

ДУЖХИМ دژخيم *ниг.* дижхим.

ДУЗАБАР دوزبر *грам., кит.* танвин.

ДУЗАБОН دوزبان *мач.* дурӯя, мунофик, риёкор.

ДУЗАБОНА دوزبانه 1. донандаи ду забон, ду забонро хуб медонистагӣ, зуллисонайн. 2. ба ду забон таълифгардида: лугати дузабона.

ДУЗАБОНӢ دوزباني 1. ба хубӣ донистани ду забон. 2. *мач.* дурӯягӣ, мунофикӣ.

ДУЗАНА دوزنه он ки ду зан дорад, соҳиби ду зан.

ДУЗАНАГӢ دوزنگи дузана будан, ду зан дош-

тан.

ДУЗАРДА دوزرده тухми дорои ду зарда: тухми дузарда.

ДУЗД دزد он ки моли касеро пинҳонӣ мебарад ё гораг мекунад, рохзан; **дузди адабӣ** он ки асари адиберо аз он худ ба қалам медиҳад, асардузд; **чизеро дузд задан** ба тариқи пинҳонӣ тасарруф намудани чизе, чизеро гирифта бурдани дузд; **дузд бошу боинсоф бош** (*мақ.*) дар ҳамаи корҳо адлу инсофро набояд фаромӯш кард; **дузд ро каракҷӣ задан** (*мақ.*) чизе, ки бо роҳи харом ба даст омадааст, ҳамин тавр аз даст меравад.

ДУЗДАНДА دزدنده *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан*; дузд, рохзан.

ДУЗДАФШОН دزدافشان *кит.* он ки молҳои дуздиро фурӯхта медиҳад; ханноте, ки молҳои дуздиро арзон харида, ба дигарон қимат мефурӯшад.

ДУЗДАФШОНӢ دزدافشاني ханнотӣ, фурӯхтани моли дуздӣ.

ДУЗДАФШОР دزدافشار *кит.* 1. *ниг.* дуздафшон. 2. роздон, шарик ва ёрирасони дузд. 3. дузде, ки аз гояти чаққонӣ моли дузди дигарро мебарад.

ДУЗДБАШАРА دزدبشره монанд ба дузд, бо қиёфаи дузд.

ДУЗДБОЗОР دزدبازار 1. *мач.* бозоре, ки дар он ҷо дузд зиёд аст. 2. фурӯшгоҳ ё бозоре, ки дар он ҷо нархҳо хеле гарон аст.

ДУЗДБУРДА دزدبرده он чи дузд бурдааст, моли дуздӣ.

ДУЗДВОР دزدوار *ниг.* дуздона.

ДУЗДГОҲ دزدگاه *ниг.* дуздхона.

ДУЗДЗАДА دزدزده *сифати феълии замони гузашта аз дузд задан*; касе ё ҷое, ки дузд задааст, горагшуда.

ДУЗДИДА دزدیده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан*: **дуздида бурдан**, **дуздида тавонистан**, **дуздида рафтан**. 2. *мач.* пинҳонӣ, махфиёна, рустӣ: **нигоҳҳои дуздида**, **дуздида нигоҳ кардан** ба сӯи касе.

ДУЗДИДАН دزدیدن пул ва моли касеро пинҳонӣ аз худ кардан, дуздӣ кардан, ба сирқат бур-

- дан; касеро аз ғайри ихтиёри ӯ ё падару модараш ва ё парастораш бо худ гирифта бурдан; *дили касеро дуздидан* дили касеро рабудан, касеро ба худ моил кардан.
- ДУЗДӢ** دزدى 1. ба тариқи пинҳонӣ аз они худ кардани молу мулки дигарон, сиркат; *дуздӣ кардан* дуздидан. 2. амал ва шугли дузд, дузд будан. 3. ба роҳи дуздидан ба даст омада; бо роҳи ғайрикунунӣ ё макру фиреб ба даст овардашуда; дуздашуда: *моли дуздӣ, пули дуздӣ; дуздню гургӣ* дуздидан ва хиёнат кардан.
- ДУЗДОДУЗДӢ** دزدادزدى дуздни бисёр, бисёр рӯй додани ҳодисаи дуздӣ.
- ДУЗДОНА** دزدانه мисли дузд, ҳамчун дузд; пинҳонӣ, махфиёна.
- ДУЗДОНДАН** دزداندن *тарзи бавоситаи дуздидан*; ба дузд додан (*беаҳтиётӣ карда ё ба сабаби дуруст ниғаҳбонӣ карда натавонистан*).
- ДУЗДПЕША** دزدپیشه он ки кору шуглаш дуздиву роҳзанӣ аст; дузд, роҳзан.
- ДУЗДСИФАТ** دزدصفت *ниг.* дуздоно.
- ДУЗДХОНА** دزدخانه макони дуздон, маскани дуздон.
- ДУЗИСТ** دوزيست *биол.* чонваре, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ дорад; ҳайвони мутааллиқ ба обхокӣ.
- ДУЗИСТӢ** دوزيستی *мансуб ба дузист*; дорои хусусиятҳои дузистӣ, обхокӣ будан.
- ДУЗОНУ** دوزانو *дузону нишастан* ҳар ду зонухоро ба пеш, ба замин зада, пойхоро ба ақиб гузошта нишастан; *дузону шудан* ба сари ҳар ду зону така карда истодан.
- ДУИЯТ** دوئيت *кит.* аз ду қисм иборат будан; ба ду ҷудо шудан, дуто будан.
- ДУӢ** دوئى 1. дуто будан. 2. ду ҷиҳат доштан, ихтилоф мавҷуд будан. 3. *кит.* дурӯй, мунофиқӣ, риё.
- ДУК** دوک *ҷуби махсус тарошидашудаи дарозшакли нӯкборик, ки вайро ба ҷарх гузошта, бо он ресмон мересанд; дуки чайра* *ниг.* дуг.
- ДУКА** دوکه *кит.* зиндон, маҳбас.
- ДУКАРАТА** دوكرته ду баробар зиёд, дучанд; *ниг.* дубора.

ДУКАРАТӢ دوكرتي *ниг.* дуборӣ.

ДУКАСА دو كسه 1. ду кас шуда, ду нафар якҷоя шуда; *бозии дукаса* бозие, ки дар он аз ҳар ду тараф ду нафар баромад мекунанд; *дукаса шуда* ду кас якҷоя шуда (*барои иҷрои коре*). 2. барои дукаса ҷой дошта, махсус барои ҷойгир шудани ду нафар: *кати дукаса, хучран дукаса*.

ДУКАСӢ دو كسى *ниг.* дукаса; дунафарӣ: *ба асп дукасӣ савор шудан*.

ДУКАФА دو كفه *гуфт.* ду кафи дастро якҷоя карда: *дукафа об нӯшидан*.

ДУКАФОН دو كفان аз миёна баробар ба ду ҳисса тақсим шуда: *дукафон кардан, дукафон шудан*; ♦ *як себи дукафон бисёр монанд*.

ДУКБИНӢ دو ك بينى дорои бинии дарозу нӯгборик.

ДУК-ДУК دو ك دو ك *калимаи тақлиди овозе, ки дар натиҷаи пайи ҳам ба ҳам задани ҷизҳои ҷубӣ ва г.* ҳосил мешавад; *дук-дуки дил тапиши тез-тези дил*.

ДУККА ا. دو كّه *кит., ниг.* дӯкон 1.

ДУКДОН دو كدان *кит.* ҷаъбае, ки дар он дукхоро ҷо мекарданд.

ДУКӢ دو كى *мансуб ба дук*; монанди дук, борику махрутшакл.

ДУККОН دو كان *кит., ниг.* дӯкон 1

ДУКОРА دو كاره дорои ду корбурд, шахсе, ки ду кор дорад.

ДУКОРДА دو كارده қайҷии махсус барои тарошидани пашми бузу гӯсфанд; қайҷии калон.

ДУКРЕС دو كريس *кит.* он ки бо дук паҳ мересад.

ДУКТАРОШ دو ك تراش *кит.* устон дуктарош, устое, ки ба тарошидан ва сохтани дук машғул аст.

ДУКТАРОШӢ دو ك تراشى *кит.* тарошидан ва сохтани дук.

ДУКУР-ДУКУР دو ك در ك *калимаи тақлидӣ садои поймони тойча, бузича, баррача ва г.* дар вақти давидан.

ДУКӢҲА دو كوهه *ниг.* дукӯҳона.

ДУКЌХОНА دو کوهانه دورои ду кўхон, дукўхон-дор: шутури дукўхона.

ДУКШАКЛ دو ک شکل монанди дук, ба сони дук.

ДУҚАБАТА دو قبطه 1. иборат аз ду қабат, рўи ҳам ё болои ҳам гузошташуда: **дари дуқабата, тирезаи дуқабата; дуқабата паҳн кардан** рўи ҳам гузошта паҳн кардан. 2. *гуфт.* дуошёна, дутабақа: **бинои дуқабата.**

ДУҚАБАТИ دو قبطى *шиг.* дуқабата.

ДУҚАВЛА دو قوله дурўя, мунофик, ноҳамгун.

ДУҚАНОТА دو قناته 1. ду бол дошта: **хавопай-мои дуқанота.** 2. *ниг.* дуболаҳо.

ДУҚАТ دو قات :дуқат кардан чизеро аз ду нўги канораш дошта қат (қабат) кардан; **дуқат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду канори ягон чиз; б) ниҳоят ҳам шуда (*мас., барои таъзим ба касе*).

ДУҚАТОРА دو قطاره 1. дар ду қатор; ду радаи паҳлўи ҳам: **дуқатора хишт чидан.** 2. аз ду қатор иборатбуда.

ДУҚУТБА دو قطبه دورои ду қутб.

ДУЛАБИ دو لبى *зби.* овозхое, ки бо истифодаи ду лаб, ба монанди овозҳои «п» ва «б» пайдо мешаванд.

ДУЛДУЛ دو دلل 1. *кит.* хаҷири савории Алӣ – домоди Муҳаммади пайгамбар (с). 2. *маҷ.* хаҷир ва маркаби тездав.

ДУЛМУЛ دو دمل *шиг.* дунбул.

ДУЛУНЦА دو لنجه ду лунҷро пур карда, бо луқмаҳои калон даҳонро пур карда: **дулунча хўрок хўрдан.**

ДУЛФИН دو دلفين *ниг.* делфин.

ДУМ دو م 1. қисми акиби бадани чонварон, дунболаи чонварон, дунб: **думи гов, думи гурба, думи кажум, дум ликкондан, дум чунбондан (-и сағ).** 2. қисми борик ё тангшудаи охири чизе; қисми охири чизе, дунбол: **думи бодбарак, думи киштӣ, думи хавопаймо.** 3. *маҷ.* пайрави касе дар қорҳои номақбул ва ғайримусбат; **думи касе ё чизе қанда шудан** қатъ шудани рафтуомади касе ё чизе; **думи гурбаат қач гуфтган** баҳоначуй кардан; **думро хода карда гурехтан** шитобон гурехтан, саросема ва шармандавор фирор кардан; ду-

маш дар (ба) хўрчин // думи қор дар хўрчин қори нимқора аст; қори бе сару нўг, қори муҷмал; **то қоре иҷро мешавад, ки думи шу-тур ба замин мерасад** а) қор ниҳоят дер ба анҷом мерасад; б) иҷрои қоре амри муҳол аст.

ДУМАҒЗ دو مغز донаки думағздошта, دورои ду мағз: **бодоми думағз.**

ДУМАҒЗА دو مغزه *ниг.* думағз.

ДУМАЪНИДОР دو معني دار دورои ду маъно, думаънодошта; духўра: **суханҳои думаънидор.**

ДУМАЪНОДОР دو معنادار *ниг.* думаънидор.

ДУМАЪНОЙ دو معنائى ду маъно доштан, думаънодор будан; духўра будан.

ДУМБА دو مبه *ниг.* дунба.

ДУМБАДОР دو مبه دار *ниг.* дунбадор.

ДУМБАК دو مبيک *ниг.* дунбак.

ДУМБАЛ دو مبل *тиб.* пучак (*аслаи думмал*).

ДУМБАРДОР دو م بردار хушомадгў, лаганбардор, тамаллуқкор, чоплюс.

ДУМБАРДОРӢ دو م بردارى хушомадгўӣ, хурмати риёӣ, тамаллуқ: **думбардорӣ кардан.**

ДУМБОЛ دو مبال *ниг.* дунбол.

ДУМБУЛ دو مبل *ниг.* дунбул.

ДУМБУРА دو مبره *ниг.* дунбура.

ДУМБУРАК دو مبرک *ниг.* дунбурак.

ДУМБУР-ДУМБУР دو مبرد مبر *калимаи тақлиди* овози даранг-дурун (-и нақора), садои рез.

ДУМБУРИДА دو م بریده 1. бедум; думқалта, думкўтоҳ; **ҳари думбурида.** 2. *маҷ.* ноқис, нозеб.

ДУМҒОЗА دو مغازه *биол.* 1. чои ба устухон часпидаи думи хайвонот ва парандагон, беҳи дум. 2. қисми охири устухони сутунмўҳраи одам.

ДУМДАРОЗ دو م دراز чонвари думаш дароз: **аккаи думдароз, рўбоҳи думдароз.**

ДУМДОР دو م دار 1. دورои дум, думнок. 2. *маҷ.* дароз, бисёр тўлкашида (оид ба қор): **абрўвони думдор** абрўвони охираш борикшударафта; **ситораи думдор** *нуч.* зузанаб.

ДУМЕХВАРА دو محوره *нав.* дорон ду меҳвар, ду меҳвар дошта: **автомобили думеҳвара.**

ДУМИЛА *دوميله* милтиқи шикорни дорои ду мил.

ДУМКАЛТА *كلته دم* *ниг.* думкӯтоҳ.

ДУМКҶҶТОҶ *دم كوتاه* думаш кӯтоҳ, калтадум; *муқоб.* думдароз; *говӣ* думкӯтоҳ.

ДУМЛИККОНӢ *دم لکاني* *исми амал аз дум* ликкондан; *ниг.* думчунбонӣ.

ДУММАЛ *دمتل* *ниг.* думбал.

ДУМОДУМ *دمادم* 1. пайиҳам, пушти сарн хам, пайваста; ба таври пайваста ва пайиҳам. 2. *мач.* дар пайи, аз ақиби, ба дунболи.

ДУМОТОРА *دوماتاره* дорои ду мотор: ҳавонайм думотора.

ДУМОҶА *دوماهه* 1. мӯҳлати ду моҳро пур кардагӣ: кӯдаки думоҳа. 2. ба муддати ду моҳ: кори думоҳа; курси думоҳа мактабе, ки таҳсил дар он ба муддати ду моҳ пешбинӣ шудааст; маоши думоҳа маош барои ду моҳ.

ДУМРАВ *دم رو* пайрав ва тарафдори ягон кас, гурӯҳ ё ташкилот (*сифати манфӣ*).

ДУМРАВӢ *دم روی* пайравӣ, тарафдорӣ ба касе ё гурӯҳе: думравӣ кардан.

ДУМӶҶРА *دومهره* 1. ду мӯҳр пахшкарда, ду мӯҳр зада.

ДУМЧА *دمچه* 1. шакли *тасғири* дум. 2. қисми охири чизе; канораи борики чизе. 3. *бот.* ҷои бо танаи растанӣ пайвандшавии мева, банд: думчаи ангур (*ё* мавиз), думчаи харбуза; думча додан тамом пухтани харбуза ё тарбуз, ки бо андак даст расондан аз палак ҷудо мешавад, банд додан; думчааш об гирифта а) ба пухтан наздик расидан (*онд ба мева*); б) киноя аз худро андак боқувват ҳис карда, аз худ рафта; мавқеи худро андак бехтар дида, ба фикри саркашӣ афтодани касе.

ДУМЧАДОР *دمچه دار* 1. дорои думча, думчадошта. 2. *мач.* киноядор, дорои маънои дигари иловагӣ: сухани думчадор.

ДУМЧАЧИН *دمچه چين*: думчачин кардан як-як қанда партофтани думча (*мас.*, *думчаи мавизро*).

ДУМҶУНБОН *دم جنبان* 1. дар холи чунбондани дум. 2. *гуфт.*, *зоол.* чархресак, сангобдавак.

ДУМҶУНБОНӢ *دم جنباني* 1. *исми амал аз дум*

чунбондан; чунбонидани дум. 2. *мач.* хушомадгӯӣ, тамаллук; думчунбонӣ кардан.

ДУМ-ДУМ *دوم دوم* *калимаи тақлидӣ* садон нақораи калон.

ДУН *ا. دون* *кит.* 1. паст, зер, поин. 2. сифла, фурумоя, разил, паст (*сифати манфӣи одам*).

ДУНАЖОДА *دونژاده* *ниг.* дурага.

ДУНАН *دنن* аспӣ ҷавони ханӯз саворинашуда, той.

ДУНАФАРӢ *دونفری* 1. дукаса, дукасдукас, дуду: дунафарӣ нишастан дар паси миз. 2. иборат аз ду кас, ду нафарро фарогиранда: гурӯҳҳои дунафарӣ.

ДУНБ *دنب* *ниг.* дум.

ДУНБА *دنبه* 1. думба, узве аз бадаи гӯсфанд, ки дар охири танаи ӯ овезон ба ҷои думи ӯст ва он бештар аз рағани карт иборат мебошад: рағани дунба. 2. *мач.* сурини инсон.

ДУНБАГУДОЗ *دنبه گداز* навъи сеҳру ҷоду, ки дар он ҷодугарон ба номи шахсе ба дунбаи гӯсфанд сӯзан мезананд ва афсуне бар он меҳонанд ва ҷароге ё шамъе зери он равшан мекунанд ва дар гӯри кӯҳнае мегуздоранд, то он шахс низ чун дунба обу лоғар шуда, саранҷом бимирад.

ДУНБАДОР *دنبه دار* думбадор, дорои дунба, дунбамонда: гӯсфанди дунбадор.

ДУНБАКАЛОН *دنبه کلان* дорои думбаи калон: гӯсфанди дунбакалон.

ДУНБОЛ *دنبال* думбол, ақиб, пас; дунболи... аз паси...; аз дунболи ... а) аз паси..., аз қафои..., аз ақиби...; б) дар пайрави..., дар пайгирии (касе); дунболи ҳамдигар паси хам; дунболи касеро гирифта а) аз ақиби касе рафта; ба касе пайравӣ; б) касеро таъқиб кардан, касеро поида гаштан, аз паси касе афтодан; аз дунболи касе рафта а) аз паси касе рафта; б) ба касе пайравӣ кардан; ба (аз) дунболи касе афтодан а) аз паси касе шудан, касеро таъқиб кардан; б) пайравӣ кардан ба кори касе; тақлид кардан ба касе дар қоре; касеро ба дунболи касе гузоштан касеро барои таъқибии касе вазифадор кардан.

ДУНБОЛА *دنباله* 1. *ниг.* дунбол. 2. охири чизе; қисми охири чизе.

ДУНБОЛАГИР دنباله گير аз паси касе раванда, аз ақиби касе афтода (*бо یشان нозорат ё таъқиб*); таъқибкунанда.

ДУНБОЛАГИРӢ دنباله گيرӣ таъқиб, аз паси касе афтодан: дунболагирӣ кардан касеро.

ДУНБОЛАДОР دنباله دار дароз, тавил, кашол; думдор: абруи дунболадор; фикру андешаи дунболадор фикру хаёли беохир, андешаҳои давомдор.

ДУНБОЛАПУР دنباله پر: милтики дунболапур кун. милтике, ки аз қафояш тир пур карда мешавад.

ДУНБОЛБУРИДА دنبال بريده кит., ниг. думбурида.

ДУНБОЛГИРӢ دنبال گيرӣ ниг. дунболагирӣ.

ДУНБОЛГИР دنبال گير ниг. дунболагир.

ДУНБОЛЧА دنبالچه биол. устухони резае дар интиҳои сутунмӯҳраи инсон, ки онро бозмондаи дум дар инсон медонанд.

ДУНБУЛ دنبل ғаллаи ханӯз комилан нопухта (*аслаш дулмул*).

ДУНБУЛБИРӢН دنبل بريان ғалладонаи нимхоми бирёнкардашуда.

ДУНБУРА دنبره мус. навъи асбоби мусиқӣ, ки тамбӯрмонанди дасткӯтоҳ аст (*дар гуфтугӯ думбура ва думбурак низ мегӯянд*).

ДУНБУРАНАВОЗ دنبره نواز мус. он ки дунбура менавозад, навозандаи дунбура.

ДУНБУРАНАВОЗӢ دنبره نوازی амали думбуранавоз, навохтани дунбура.

ДУНӢ دنيا 1. олами мавҷудот; ҷаҳон, гетӣ: дунёи кӯҳна, дунёи қадим. 2. маҷ. сарват, давлат, мол; аз дунё чашм пӯшидан даргузаштан, мурдан; ба дунё омадан таваллуд ёфтан.

ДУНӢБЕЗОР دنيا بيزار он ки аз молу ҳол ва зиндагии индунёӣ мегурезад, хилватнишин.

ДУНӢБЕЗОРИ دنيا بيزارى бемайли ва танаффури аз зиндагӣ.

ДУНӢБИН دنيا بين он ки бештар ба молу сарват ва корҳои ин дунё тавачҷӯх дорад, дунёпараст.

ДУНӢВӢ دنياوى ниг. дунявӣ.

ДУНӢГАРДӢ دنيا گردى ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳати дунё.

ДУНӢГИР دنيا گير ҷаҳонгир, оламгир, ҷаҳонӣ.

ДУНӢДИДА دنيا دیده ҷаҳонгашта; гарму сарди зиндагиро чашида; пурдидаю таҷрибакор.

ДУНӢДИДАГӢ دنيا دیدگی таҷрибадорӣ ва кордонӣ.

ДУНӢДОР دنيا دار маҷ. тавонгар, соҳиби молу давлат.

ДУНӢДУШМАН دنيا دشمن кит., маҷ. муҳолиф ва гурезони дунёи моддӣ, парҳезгор, хилватнишин.

ДУНӢДӢСТ دنيا دوست дунёталаб, дунёпараст.

ДУНӢӢ دنياى ниг. дунявӣ.

ДУНӢПАРАСТ دنيا پرست он ки молу пулро дӯст медорад, молпараст, ба ҳирси моли дунё монда.

ДУНӢПАРАСТӢ دنيا پرستى молпарастӣ, парастидан ва ҳарис будан ба молу лаззати дунё.

ДУНӢТАЛАБ دنيا طلب хостори лаззати дунёи моддӣ, толиби дунё.

ДУНӢЧӢӢ دنيا چوى он ки аз пайи молу мулк медавад, моландӯз.

ДУНИМ دنيم ба ду ҳиссаи баробар ҷудошуда, ду нисфшуда, дупора.

ДУНИМА دنيمه ниг. дуним.

ДУНПАРАСТ دنيا پرست ниг. дунпарвар.

ДУНПАРВАР دنيا پرور он ки фурумоя ва пастфитратонро ҳимоя мекунад, сифлапарвар: дунёи дунпарвар.

ДУНПАРВАРӢ دنيا پرورى парвариши мардуми паст ва фурумоя.

ДУНПОЯ دنيا پايه дорои мақом ва дараҷаи пасту камаҳамият, беасос.

ДУНУҚТА دنيا نقطه грам. аломати китобатӣ дар шакли ду нуқтаи болон ҳам гузошта (:), аломати баён.

ДУНҲИММАТ دنيا همّت пастҳиммат, фурумоя; ҳасис.

ДУНҲИММАТӢ دنيا همّتى пастҳимматӣ, фурумоягӣ; ҳасисӣ, ҳасосат.

ДУНЯВӢ دنیوی 1. мансуб ба дунё; чаҳонӣ. 2. ба моддӣ будани чаҳон эътиқод дошта, инчаҳонӣ; давлати дунявӣ давлате, ки дар асоси қонунҳои умумибашарӣ поягузорӣ шуда аз дин чудо аст.

ДУО а. دعا d. дархост аз Худо, ниёиш; **дуои хайр** аз Худо хостани хайрият ва некии касе; **дуо кардан касеро** хайру баракати касеро аз Худо талаб кардан; **дуон касеро гирифта** ба касе хизмате ё некие карда, мавриди ситоиш ва дуоталабии вай шудан.

ДУОБА دوآبه чои бо ҳам як шудани ду рӯд ё ду шохоби ду дарё.

ДУОГАР دعاگر дуогӯй, ситоишгар, ҳамду санохон.

ДУОГӢЁН دعاگوиан дар холи дуогӯй, ҳангоми дуо хондан.

ДУОГӢӢ دعاگوئی талаб кардани хайру неки аз Худованд, дуохонӣ.

ДУОГӢӢ دعاگوӣ дуокунанда; хайрхоҳ, неkhoҳ.

ДУОНАВИС دعانویس он ки ба ивази пулу мол барои дигарон дуову тӯмор менависад, тӯморнавис.

ДУОТАША دوآتشه кит. ду маротиба тақтиршуда: **арақи дуоташа**.

ДУОХОН دعاخوان 1. азоимхон, афсунхон; бо дуову афсун табобаткунанда. 2. он ки дар зиёратгоҳҳо ва ғӯристонҳо дуо мехонад; дуогӯй.

ДУОХОНӢ دعاخوانی кор ва амали дуохон, азоимхонӣ, афсунхонӣ.

ДУОҲАНА دوآهنه ниг. дупозагӣ.

ДУОШӢНА دوآشيانه дуқабата, дорои ду табақа: **биннои душӢна**.

ДУПАЙКАР دوپيکر кит., ниг. чавзо.

ДУПАЛЛА دوپله дорон ду палла; **тарозуи дупалла**.

ДУПО دوپа дорон ду по; **гурги дупо киноя аз одами дузду ғоратгар**.

ДУПОЗАГӢ دوپازگی дупозадор, дорон ду поза: **нспори дупозагӣ**.

ДУПОРА دوپاره дунима, духисса, дуқисм, дунимшуда, ду пораи як чиз.

ДУПОЯ دوپايه дупо; бо ду по: **дупоя лагад задан**.

ДУППА-ДУРУСТ دست دپه гуфт. аз ҳар чихат солим, тандуруст: **одами дуппа-дуруст**.

ДУПУЛА دوپوله гуфт. ба қадри ду пули сиёҳ арзишнадошта, беарзиш; **дупула нафъ нарасидан** ҳеч нафъе нарасидан.

ДУПУШТА دوپشته :нони дупушта ноне, ки ду маротиба, яъне аз ду тараф ба танӯр часпонда пухтаанд (*ба иллати нопухта афтиданиш*), ноне, ки рӯй надорад.

ДУПӢСТА دوپوسته 1. гафс, гирифта (*оид ба овоз*). 2. маҷ. духӯра.

ДУР دور чизе, ки дар фосилаи зиёди замони ё маконӣ воқеъ аст; *муқоб.* **наздик**; **муддати дуру дароз** вақти ниҳоят зиёд, мӯҳлати бисёр тӯлонӣ; **роҳи дуру дароз** роҳи хеле тӯлонӣ, роҳи дурдаст; **хомӯшини дуру дароз** сукути бардавом, хомӯшини кашолёфта; **дур будан** фосилаи зиёд доштан; **дур кардан** ба фосилаи дур фиристондан; **рондан**; **ғойб кардан**, **дур дидан** фаромӯш кардан, аз ёд баровардан.

ДУР(Р) а. در марворид, гавҳар: **дурри носуфта**, **дурри якдона**, **дурри ягона**, **дурри якто**, **дурри ятим**; **дурр суфта** а) сӯроҳ кардани марворид барои ба ришта кашидан; б) *киноя аз сухани балеги бикр гуфта*н, каломии наву тоза гуфта

ДУРАГА دورگه зоти нави аз ду зоти гуногун ба вучуд овардашуда; **дурага кардан** аз ду зот ба вучуд омадани зоти нав.

ДУРАНГ دورنگ 1. дорои ду ранги гуногун. 2. *кит., маҷ.* дурӯя, мунофиқ; **ноустувор**. 3. *варз.* ҳисоби баробар.

ДУРАНГА دورنگه ниг. дуранг 1.

ДУРАНГӢ دورنگی 1. дуранг будан, ду ранги гуногун доштани чизе. 2. *кит., маҷ.* дурӯягӣ, мунофиқӣ; **ноустуворӣ**.

ДУРАНДЕШ دوراندیش он ки ояндаи кореро меандешад, оқибатандеш, мулоҳизакор, охирибин.

ДУРАНДЕШӢ دوراندیشی дурандеш будан, дурбинӣ, мулоҳизакорӣ, охирибинӣ.

ДУРАНДЕШОНА دوراندیشانه дурбинона, бомулоҳиза, аз рӯи дурандешӣ.

ДУРАНДОЗ دورانداز дурафкан: тӯпи дурандоз.

ДУРАФКАН دورافکن он ки ё он чи чизеро дур мепартояд, дурандоз.

ДУРАФТОДА دورافتاده дар чои дур воқеъшуда, дар чои дур зиндагикунанда: **дурафтода аз ватан**, дӯсти **дурафтода**.

ДУРАФТОДАГӢ دورافتادگی *шакли дигари сифати феълӣ дурафтода*; дурафтода будан, дастрас набудан.

ДУРАФШ درفش *ниг. дирафш*.

ДУРАФШОН//ДУРФИШОН درافشان//درفشان гавхарфишон, марворидпош; \diamond **абри дурафшон** абри борон, абри бороновар.

ДУРАХШ درخش тобиш, фурӯғ, партави чашмбаранда.

ДУРАХШИДАН درخشیدن партав афкандан, барқ задан, тофтан.

ДУРАХШОН درخشان дурахшанда, тобанда, равшан.

ДУРАХШОНӢ درخشانی тобонӣ, фурӯғ, тобиш, дурахш.

ДУРАҲА دوره *ниг. дуруха*.

ДУРБИН دربين 1. он ки чашмаш дурро нағз мебинад; он ки дурро беҳтар аз наздик мебинад. 2. *мач.* одами дурандеш, мулоҳизакор. 3. асбоби шишагӣ, ки дурро наздик ва калон карда нишон медиҳад.

ДУРБИНӢ دوربینӣ дурандешӣ, окибатандешӣ, мулоҳизакорӣ.

ДУРБИНОНА دوربینانه дурандешона, бо пешбинии оянда, ояндаи дурро ба назар гирифта.

ДУРБОШ دورباش *таър.* найзаи душоха, ки шотирон (маъракагирон) ва пешхизматҳо ба даст гирифта, пеш-пешӣ подшоҳ рафта «дур бош!» гӯён роҳ мекушоданд.

ДУРБУРД دوربرد *нав.* дорои тавоноӣ ва имкониятҳои партоб ба фосилаи зиёд: **мушакҳои дурбурд**.

ДУРГАРД دورگرد 1. он ки ё он чи ба фосилаи дур мегардад. 2. *мач.* бегона, ношно.

ДУРДА درده он чи аз моеот баъд аз чӯшондан таҳшин мешавад, лойкаи таҳшиншудаи ша-

роб, сирко *ва г.*

ДУРДАСТ دوردست чои дур, чои воқеъ дар фосилаи тӯлонӣ, дурудур, дастнорас.

ДУРДИКАШ دردی کش *кит.* боданӯши гузаро, арақхӯри ашаддӣ.

ДУРДИНӢШ دردی نوش *ниг. дурдикаш*.

ДУРДИОМЕЗ دردی آمیز бо дурд омехта, гайри соф, гашнок, лойолуд (*сифати май*).

ДУРДИОШОМ دردی آشام *ниг. дурдикаш*.

ДУРДИХОР دردی خوار *ниг. дурдикаш*.

ДУРДОЛУДА درد آلودе *ниг. дурдиомез*.

ДУРДОНА دردانه 1. як дона дурр, дурри якто. 2. *мач.* фарзанди якто, фарзанди азиз, нури дила; \diamond **дурдонаҳои назм** намунаҳои беҳтарини назм, шоҳасарҳои шоирон.

ДУРЕДГАР دریدگر устои чӯбгарош, наччор.

ДУРЕДГАРӢ دریدگری касбу кори дуредгар, наччорӣ.

ДУРЗАН دورزن *ҳ.* ба дур расанда, аз масофаи зиёд зарбазананда (*тиру тӯл*): **тӯпи дурзан**.

ДУРЗАНӢ دورزنی тавоноӣ ва имконияти дур задан.

ДУРӢ دوری 1. дур будан аз чихати масофа; **дурӣ доштан** дур будан, фосила доштан. 2. *чудой*, маҳчурӣ; **дурӣ гузидан // дурӣ чустан** канора гирифтан, дур шудан.

ДУРМАДАРОЗ دورمدراز дар фосилаи зиёд, тӯлонӣ, дер давом кардан.

ДУРМОНДА دورمانده *чудо*, аз дигарон дурафтода.

ДУРМОНДАГӢ دورماندگی *чудой*, фироқ, дур-афтодагӣ.

ДУРНАВИС دورنویس *нав.* ба чои дур фирис-танда, факс.

ДУРНАЗАР دورنظر *ниг. дурандеш*.

ДУРНАЗАРӢ دورنظری *ниг. дуранденӣ*.

ДУРНАМО دورنما 1. манзара, чашмандоз; на-муд аз дур. 2. лавҳаи рассомӣ ё сурати табиат, ки манзарае аз дур дар он тасвир ёфтааст. 3. *мач.* ояндабинӣ (-и рушду таракқиёт).

ДУРНАМОСОЗ دورنماساز *нав.* он ки нақшаҳои

ояндаро тартиб медиҳад.

ДУРНИГАР *دورنگر* доштани тавонони дур ни-гаристан, оянданигар, дурбин.

ДУРНИГАРӢ *دورنگرى* тавонони дур нигаристан, шинохтан ва дарёфтани рӯйдодҳои оянда, дурбинӣ.

ДУРНИГОР *دورنگار* *нав.* ба ҷои дур фиристанда, факс.

ДУРНИГОРӢ *دورنگارى* *нав.* фиристанда ба ҷои дур, факс кардан.

ДУРОДУР *دورادور* хеле ҷои дур; дури дур, фосилаи зиёд.

ДУРОҲА *دوراهه* 1. ҷои ба ду роҳ тақсим шудани як роҳ ё ҷои пайвасти шудани ду роҳ. 2. дорони ду роҳ; *истиоратан:* дар дуруҳаи ҳаёт истодан.

ДУРОҲӢ *دوراهى* ҷое, ки аз он ду роҳ сар мешавад.

ДУРПАРВОЗ *دورپرواز* *нав.* парвозкунанда ба масофаи дур, дорони тавоноӣ ва имконияти парвоз ба фосилаи зиёд.

ДУРРАВ *دورو* *нав.* ба масофаи дур раванда; равона ба ҷои дур: қатори дуррав.

ДУРРОА *ا. درآهه* *кит.* 1. як навъ либоси чангӣ. 2. либоси рӯпӯши сӯфӣну шайхон.

ДУРРОҶ *а. دراج* парандаи хушнамуде аз чинси кабк, дарроҷ.

ДУРУД I *درو* 1. салом, таҳният. 2. сано, ситоиш; дуруду паём гуфтан салом гуфтани хабар додан; дуруду таҳният гуфтан табрик кардан.

ДУРУД II *درو* *кит., ниг.* дарав; кишту дуруд коштан ва даравидан; зироаткорӣ.

ДУРУДАН *درو* *кит., ниг.* даравидан.

ДУРУДАРОЗ *دورودراز* хеле дур, вақти зиёд, фосилаи зиёдро гирифтани мутадовим.

ДУРУКНА *دورکنه* дорони ду рукн, дорони ду қисмат.

ДУРУСТ *درست* 1. тандуруст, хуб, солим, сиҳат; *муқоб.* бемор. 2. рост, саҳеҳ; беайб, бегалат; *муқоб.* галат: ҳалли дурусти масъала, роҳи дурустро ёфтан. 3. тамом, комил; *муқоб.* ноқис; дуруст шудан а) беҳ шудан (*аз беморӣ*); б) ислоҳ ёфтан, бенакс гардидан. 4.

ҳалолкор, амин: одами дуруст.

ДУРУСТАНДЕШ *درستانديش* дорони андешаи дуруст, росткор, ростқавл.

ДУРУСТӢ *درستى* саҳеҳӣ, ростӣ; ҳалолӣ, дуруст будан.

ДУРУСТКОР *درست کار* он ки корҳои худро ба ростию дурустӣ ба ҷо меорад, ҳалолкор.

ДУРУСТКОРӢ *درست کاری* дурусткор будан; ҳалолкорӣ, покӣ.

ДУРУСТНАВИСӢ *درست نویسی* бегалат ва беҳато навиштан, риояи ойини нигориш ва дастури забон дар навиштан; *муқоб.* галатнависӣ.

ДУРУСТПАЙМОН *درست پیمان* ба ваъдаи худ содиқ, дар паймони худ устувор.

ДУРУСТРАФТОР *درست رفتار* дорони рафтори дуруст, дурусткор.

ДУРУСТШУДАНӢ *درست شدنى* *сифати феълии замони оянда аз дуруст шудан;* ислоҳпазир, қобили таълиму тарбия; қобили таъмиру тармим, созшуданӣ.

ДУРУШТ *درشت* 1. ноҳамвор, дағал: матои дурушт. 2. дағал, бадрафтор; орди дурушт орди ғайри маҳин.

ДУРУШТБОФ *درشت باف* бофтани, ки бофтаҳои дурушт ва фосилаҳои бофти он зиёд аст.

ДУРУШТБОФТ *درشت بافت* *ниг.* дуруштбоф.

ДУРУШТГӢӢ *درشت گونى* суханҳои носазо гуфтан, тунд ва бечо сухан гуфтан.

ДУРУШТГӢӢ *درشت گوى* носазогӢӣ, он ки суханони ношоиста мегӯяд.

ДУРУШТӢ *درشتى* дурушт будан; дағалӣ, зиштӣ, бадрафторӣ.

ДУРУШТМУОМИЛА *درشت معامله* дағал, бадрафтор, тундмиҷоз: одами дуруштмуомила.

ДУРУШТМУОМИЛАӢ *درشت معاملگى* дуруштмуомила будан, дағалӣ, бадрафторӣ, тундмиҷозӣ.

ДУРУШТПАШМ *درشت پشم* он чи пашми дурушт дорад (*ғайри нарм*): гӯсфанди дурушtpашм.

ДУРУШТРҶӢ درشتروئى бадрӯй, зиштрӯй, бадқавокӣ.

ДУРУШТРҶӢ درشتروى бадрӯй, бадқавок, зиштрӯ.

ДУРУШТХӢ درشتخو бадхулқ, зиштсират, бадрафтор.

ДУРӢ دورو 1. он чи ду рӯй дорад; матоъ ё чизи дигар, ки нақшу ранги пушту рӯи он аз хам фарқ дорад. 2. мунофик, риёкор.

ДУРӢҒ دروغ сухани норост ва ноҳақ, кизб; муқоб. **рост**: дурӯғ гуфтан; умри дурӯғ кӯтоҳ аст (мақ.); дурӯғи маҳз тамоман дурӯғ, ба кулӣ норост; ваъдаҳои дурӯғ ваъдаҳои иҷронашаванда; гапи дурӯғ сухани норост ва ноҳақ.

ДУРӢҒАКӢ دروغكى бардурӯғ, аз рӯи фанду фиреб.

ДУРӢҒБОҒ دروغ باف ниг. дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒБОҒӢ دروغ بافى ниг. дурӯғгӯӣ.

ДУРӢҒГӢ(Ӣ) دروغ گوئى он ки гапи дурӯғ мегӯяд, дурӯғгӯянда, козиб.

ДУРӢҒГӢӢ دروغ گوئى амали дуруггӯ, дурӯғ гуфтан, каззобӣ; бӯхтон задан.

ДУРӢҒЗАН دروغ زن ниг. дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒИН دروغين ниг. дурӯғӣ.

ДУРӢҒӢ دروغى дурӯғ будан, норостии сухан, дурӯғин.

ДУРӢҒОМЕЗ دروغ آميز دروغ омехта бо фиребу дурӯғ, фандомез.

ДУРӢҒПАРДОЗ دروغ پرداز ниг. дурӯғбоф.

ДУРӢҒПАРДОЗӢ دروغ پردازى ниг. дурӯғбофӣ.

ДУРӢҒПАРОКАНӢ دروغ پراكنى ниг. дурӯғбофӣ.

ДУРӢЗА دوروزه 1. муддати ду рӯз, ду рӯзро фарогиранда ё дар ду рӯз иҷрошаванда. 2. маҷ. кӯтоҳ, зудгузар: дунён дурӯза, умри дурӯза.

ДУРӢӢ دوروئى ниг. дурӯягӣ; дурӯӣ қардан мунофиқ қардан, риёкорӣ қардан.

ДУРӢЯ دورويه ниг. дурӯ.

ДУРӢЯГӢ دورويگى мунофиқӣ, риёкорӣ.

ДУРФИШОН درفشان ниг. дурафшон.

ДУРҶ ا. درج кит. сандукча барои нигоҳ доштани ҷавохирот ва зару зевар, хукқа; дурчи ақиқ (ё гавҳар) даҳони маъшуқа.

ДУСАД دو صد шумораи миқдорӣ ду бор сад, дуто садӣ, адади 200.

ДУСАДӢ دو صدی дуто садӣ, ду бор садтоӣ.

ДУСАДУМ دو صدم шумораи тартибӣ аз дусад.

ДУСАМТА دو ستمе аз ду самт, аз ҳар ду тараф.

ДУСАР دوسر дорои ду сар, ду сар дошта; **арраи дусар** арраи дудасти гӯлабӯр; **деви дусар** деви афсонавие, ки гӯё ду сар доштааст.

ДУСАРА دوسره ниг. дусар.

ДУСОАТА دو ساعته муддати ду соат, ду соатро фарогиранда: сӯхбати дусоата.

ДУСОАТИНА دو ساعتينه гуфт., ниг. дусоата: кори дусоатина.

ДУСОАТӢ دو ساعتى ниг. дусоата.

ДУСОЛА دو سالة 1. ду солро пурқарда, ба синни ду расида: кӯдаки дусола. 2. муддати ду солро фарогиранда: рухсатии дусола.

ДУСОЛАГӢ دو سالگى дусола будан; давраи дусола.

ДУСТ انگل. دوست моддаи хокамонанд барои маҳви хашароти зараррасон.

ДУСУТУНА دو ستونه дорои ду сутун, аз ду сутун иборатбуда.

ДУТАБАИЯТӢ دو تبعيتى ниг. душаҳрвандӣ.

ДУТАБАҚА دو طبقه: дари дутабақа дари ду табақа дошта.

ДУТАРАФА دو طرفه аз ду тараф; мутақобил; алокаи дутарафа робитаи мутақобил.

ДУТЕҒА دو تيغه дорои ду тег, дудама; саре, ки ду бор тарошида бошанд.

ДУТО دو تا 1. ду адад, ду дона. 2. маҷ. хам, дуқат, хамида; қадӣ дуто қомати хам; **сарӣ касеро дуто қардан** касеро зандор ё шавҳардор қардан, оиладор қардан.

ДУТОӢ دو تائي дуто-дуто, ду дона ба ҳар як: дутоӣ тақсим қардан чизеро.

ДУТОР دو تار мус. асбоби мусикӣ, ки шабеҳи думбура, вале дароздаста буда, аз ду тор

- иборат мебошад.
- ДУТОРӢ** دوتارى он ки бо дутор менавозад, дуторнавоз.
- ДУТОРНАВОЗ** دوتارنواز он ки дутор менавозад, навозандаи дутор.
- ДУТОРНАВОЗӢ** دوتارنوازی навохтани дутор, амали дуторнавоз.
- ДУТУХМА** دوتخمه биол. дорои ду навъи тухмӣ; дорои ду тухм.
- ДУХЕЗ** دوخيز навъе аз ҳаракати чорпоён: духез задан.
- ДУХЕЛА** دوخيله иборат аз ду навъ; омехтаи ду хел: **биринчи духела**.
- ДУХН** а. دخن кит. арзан.
- ДУХНА** а. دخنه кит. доруи хушбӯй, ки дар хона дуд медиҳанд, хушбӯй.
- ДУХОБА** دوخوابه ба ду тараф моилбуда (*онд ба нати махмал ё матоъҳои дигари патдор*).
- ДУХОН I** а. دخان кит. дуд.
- ДУХОН II** دوخوان гуфт. хонандаи мактаб, ки аз дарсҳо баҳои «2» (гайриқаноатбахш) мегирад, талабаи бадхон, талабаи ақибмонда.
- ДУХТ** دخت шакли қўтоҳишудаи духтар 1.
- ДУХТАР** دختر 1. фарзанди модинаи инсон; муқоб. писар. 2. дӯшиза, бокира.
- ДУХТАРАК** دخترک шакли тасғир ва навозишии духтар; духтарча, духтари хурдсол; духтари наврас.
- ДУХТАРАМАК** دخترعمک духтари бародари падар; дар муошират мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАММА** دخترعمه духтари хоҳари падар; дар муошират мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАНДАР** دختراندر духтаре, ки аз шавҳар ё зани дигар аст, духтари ӯгай.
- ДУХТАРБАРОРӢ** دختربرارى бароварадани духтар, ба шавҳар додани духтар.
- ДУХТАРБАЧА** دخترچه гуфт. духтарча, духтарак.
- ДУХТАРБИНӢ** دختربینی расми дида шинос шудани домод ва хешони ӯ бо арӯсшаванда.
- ДУХТАРБИНОН** دختربینان ниг. духтарбинӣ.
- ДУХТАРБОЗ** دختر باز он ки бо духтарон ишкварзӣ мекунад, занбоз.
- ДУХТАРБОЗӢ** دختر بازی ишкварзӣ бо духтарон, занбозӣ.
- ДУХТАРДОР** دختر دار он ки фарзанди духтар дорад.
- ДУХТАРДУЗД** دختر دزد он ки духтареро гурезонда, ба худ зан кардааст.
- ДУХТАРЗО** دخترزا зане, ки фақат духтар мезояд.
- ДУХТАРЗОДА** دخترزاده фарзанди духтар (*хоҳ писар бошад ё духтар*).
- ДУХТАРӢ** دختری 1. давраи духтар будан. 2. бакорат, дӯшизагӣ. 3. мансуб ба духтар: **набери духтарӣ**.
- ДУХТАРОНА** دخترانه 1. мансуб ба духтарон; он чи ба духтарон марбут ва хос аст: **либоси духтарона, шарми духтарона**. 2. монанди духтарон. 3. ба шеваи духтарон, ба тарзи духтарон.
- ДУХТАРХОЛА** دخترخاله гуфт. духтари хоҳари модар; дар муошират мурочиат ба духтари бегона.
- ДУХТАРХОНА** دخترخانه 1. таър. каниз, канизак. 2. хизматгор. 3. гуфт. чойи рақсу бозии духтарон дар ҷашни арӯсӣ.
- ДУХТАРХОНД** دخترخواند фарзанди духтари ягон шахси дигар, ки касе ӯро ба фарзандӣ қабул кардааст.
- ДУХТАРХОНДА** دخترخوانده ниг. духтархонд.
- ДУХТАРЧА** دخترچه ниг. духтарак.
- ДУХТУР** لوت. دختر гуфт. (*аслаи доктор*) он ки дар соҳаи тиб соҳибихтисос буда, муолиҷаи беморон шугли ӯст, табиб, пизишк.
- ДУХТУРӢ** دخترى гуфт. 1. мансуб ба духтур. 2. касбу кори духтур, табибӣ, пизишкӣ.
- ДУХТУРХОНА** دخترخانه гуфт. шифохона, дармонгоҳ.

ДУХУЛ *a.* دخول дохил шудан, даромадан; *муқоб.* хуруч.

ДУХЎРА دوخوره думаънидор, дорои ду маъий; *сухани духўра* сахани думаънидор; *сухане*, ки дар зимн маънии киноявӣ дорад.

ДУҲАФТАӢ دو هفتهای ду хафтаре фаро гиранда, чордахрӯза.

ДУҲИҶОӢ دو هجائی вожае, ки аз ду ҳиҷо иборат аст.

ДУҲУЛ دهل табл, нақора; \diamond духул даридан фош кардан; шармандаву расво кардан.

ДУҲУЛДАРИДА دهل دریده киноя аз расвошуда, шармандашуда.

ДУҲУЛЗАН دهل زن таблзан, нақорачӣ.

ДУЧАНД دو چند ду баробар, ду бор: дучанд афзудан, дучанд зиёд кардан, дучанд кам кардан.

ДУЧАНДОН دو چندان *ниг.* дучанд.

ДУЧАРҲА دو چرخе 1. дорои ду чарх, ду чарх дошта; *аробан дучарха* велосипед.

ДУЧАРХАСАВОР دو چرخه سوار он ки ба дучарха савор аст, он ки дучарха меронад.

ДУЧАРХАСАВОРӢ دو چرخه سوارى амали дучархасавор; ба дучарха савор шудан ва рондани он.

ДУЧОР دچار бархӯрди ногаҳонӣ ба касе ё ходисае, банохост вохӯрдан; *дучор омадан бо касе* вохӯрдан, рӯ ба рӯ шудан бо касе; *дучор шудан а)* вохӯрдан бо касе; *б)* киноя аз гирифтор шудан, мубтало шудан (*мас., ба беморие*).

ДУЧОРОМАДА دچار آمده *сифати феълии замони гузашта аз дучор омадан*; бархӯрда, ба чизе ё касе бархӯрда.

ДУЧИНСА دو چنسه 1. *биол.* насли аз омезиши ду чинс ба вучуд омада; дурага. 2. ду чизи омехта, ду чизи бо ҳам омезишфта, махлут. 3. дорои ду чинс, нармода.

ДУЧИНСӢ دو جنسى *биол.* гиёҳ ё чонваре, ки ҳам андомҳои чинсии нарина ва ҳам модина дошта бошад, нарумода.

ДУЧО *a.* دجا/دجى 1. торикӣ. 2. *мач.* кудурат;

гамгинӣ.

ДУҶОН دو جان ҳомила, обистан, бордор: дучон шудан.

ДУҶОНИБА دو جانبه дутарафа: зулму истисмори дучониба.

ДУҶОНӢ دو جانی ҳомила будан, ҳомилагӣ: давран дучонӣ.

ДУҶОЯ دو جايه ду чо дошта; дар ду маҳал чо иқомат дошта: дучоя будан, дучоя шудан.

ДУҶОЯГӢ دو جايگى дар ду чо будан, дучоя будан; *истикомати дучоягӣ* истикомат кардан дар ду манзил.

ДУШАБАКА دوشبکه дорои ду шабака.

ДУШАКЛА دوشکله дорои ду шакл; *харфҳои душакла* харфҳои алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ду шакл ё тарзи навишт доранд, яъне дар алоҳидагӣ шакли пурра ва ҳангоми бо харфҳои дигар пайваст шудан дар шакли но-пурра навишта мешаванд.

ДУШАНБЕ دوشنبه 1. номи рӯзи аввали ҳафта (*дар маънии ҳозира*). 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ДУШАНБЕГӢ دوشنبگى аҳли Душанбе; сокини шаҳри Душанбе.

ДУШАҲРВАНДӢ دوشهروندی *нав.* дар як вақт шаҳрванд (табаа)-и ду кишвар будан, дутабаиятӣ.

ДУШВОР دشوار мушқил, саъб, коре, ки карданаш саҳт ё масъалае, ки фаҳмиданаш мушқил аст; *муқоб.* осон: *кори душвор*, *масъалаи душвор*; *душвор омадан* мушқилӣ кардани коре ба касе; гарон омадан.

ДУШВОРБАРО دشواربرا чое, ки баромадан ба он душвор аст.

ДУШВОРГАРД دشوارگرد чой ё маҳалле, ки гаштан дар он чо душвор аст, душворгузар.

ДУШВОРГУДОЗ دشوارگداز филизе, ки гудохтану об кардани он душвор аст.

ДУШВОРГУЗАР دشوارگذر роҳе, ки гузаштан аз он саҳту заҳматовар аст, роҳи саъбулубур.

ДУШВОРӢ دشوارياب он чи ёфтани душвор аст, ноёб.

ДУШ

ДУШВОРӢ دشواری сахтӣ, мушкилӣ, ишкол; муқоб. осон; бо душворӣ бо азобу машаққат; душворӣ қардан гарон омадан, сахтӣ қардан; мушкил будан.

ДУШВОРПИСАНД دشوارپسند он чи фаҳмидану писандидани он мушкил аст; мушкилписанд.

ДУШВОРТАЛАФФУЗ دشوارتلفظ калимаҳое, ки ба осонӣ талаффуз карда намешаванд.

ДУШВОРФАҲМ دشوارفهم он чи фаҳмиданаш сахт аст, мушкилфаҳм.

ДУШВОРФАҲМӢ دشوارفهمӣ душворфаҳм будан, мушкилфаҳмӣ.

ДУШВОРҲОР دشوارخوار он чи хӯрданаш душвор аст; ногувор, нофорам.

ДУШМАН دشمن ҳасм, адӯ, бадхоҳ, муҳолиф: душмани ашаддӣ, душмани баттол, душмани беамон, душмани қаттол, душмани маккор; ◊ душмани ҷонӣ ҳасме, ки қасди ҷонро дорад; душманро бо шакар куштан бо муомилаи нарм мағлуб қардани душман.

ДУШМАНАФКАН دشمنافکن мағлубкунандаи душман, ба ҳалокат расонандаи ҳасм.

ДУШМАНАФКАНӢ دشمنافکنӣ душманфисканӣ, мағлуб қардани душман.

ДУШМАНВОР دشمنوار монанди душман, ба шеваи душманона.

ДУШМАНГУДОЗ دشمنگداز ба душман амон надиханда, несту нобудкунандаи ҳасм: душмангудозу дӯстнавоз.

ДУШМАНДОР دشمن دار он ки душман дорад ё ҳар касро ба худ душман мешуморад; муқоб. дӯстдор.

ДУШМАНӢ دشمنӣ ҳисси адоват, хусумат, бадхоҳӣ; бадбинӣ; душманӣ афтодан (*дар байни ду нафар*), душманӣ доштан бо касе.

ДУШМАНКУШ دشمنکش кушандаи душман, душманафкан.

ДУШМАНКУШӢ دشمنکشӣ куштани душман, маҳви адӯ.

ДУШМАНКӢБӢ دشمنکوبӣ ниг. душманкушӣ.

ДУШМАНОНА دشمنانه аз рӯи хусумат, ба тариқи душманӣ: муносибати душманона, тӯх-

матн душманона; муқоб. дӯстона.

ДУШМАНСӢЗ دشمنسوز *мач.* нобудкунандаи душман.

ДУШМАНТАРОШӢ دشمنتراشی касеро ба худ душман ангоридан.

ДУШМАНФИКАН دشمنفکن ниг. душманафкан.

ДУШОҲА دوشاخه 1. ҳар чизе, ки ду шох ё ду тараф дорад (*хусусан ҷои ба ду тараф тақсимиудаи дарахт*). 2. ҷӯби нӯғаш ду шохдошта, ки бо он дастаҳои хор ва монанди инро мебардоранд ё ғун мекунанд.

ДУШОҲДОР دوشاخ دار ду шох дошта, дорои ду шох.

ДУШХ(В)ОР دشخوار *кит., ниг.* душвор.

ДУЮМ دويم шумораи тартибӣ аз ду; дувум: сннфи дуюм, соли дуюм.

ДУЮМБОРА دويمباره бори дуюм, дафъаи дигар, дубора.

ДУЮМИН دويمين ниг. дуюм; он ки ва он чи дуюм аст.

ДӢҒ I دوغ чурғоти равғанаш гирифташуда, мости беравған; ҳеч кас намеғӯяд, ки дӢғи ман турш аст (*зарб.*).

ДӢҒ II دوغ пӯписа, таҳдид, суханҳои барои тарсонидани касе гуфтани: дӢғу пӯписа; дӢғ задан бо сухан ба тарс андохтан касеро; таҳдид қардан.

ДӢҒЗАНИ دوغ زنى дӢғ задан; таҳдид қардан.

ДӢҒОБ دوغ آب 1. мости шуррут, ки пас аз гуппӣ зада кашидани равғани чурғот боқӣ мемонад. 2. нӯшокии аз дӢғу об тайёр кардашуда, чалоб.

ДӢҒОБӢ دوغ آبی косаи калон.

дӢз دوز 1. асоси замони ҳозира аз дӢхтан. 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии дӢзанда: кашфдӢз, либосдӢз, пирохандӢз, куртадӢз.

ДӢЗА دوزه *бот.* гиёҳе, ки меваи хордори он дар вақти чаридани ғусфандон ба пашми онҳо сахт мечаспад.

ДӢЗАНДА دوزنده 1. сифати феълии замони

ҳозира аз дӯхтан; он ки чизе медӯзад. 2. либосдӯз, дарзӣ, хайёт, чевар.

ДҶЗАНДАГӢ دوزندگى касбу кори дӯзанда; либосдӯзӣ, хайётӣ: **устохонаи дӯзандагӣ**, **корхонаи дӯзандагӣ**.

ДҶЗАНДАЗАН دوزنده зане, ки касбу амали ӯ дӯзандагӣ аст.

ДҶЗАХ دوزخ ɖ. ҷои гунаҳгорон дар он дунё, ки тибқи ривоятҳои динӣ бисёр сӯзон аст, ҷаҳаннам; ɖ **дӯзахи ҷанг** ҷои пуроташу даҳшатовари ҷанг; **ба дӯзах афтодан** ба азоби ниҳоят саҳт дучор шудан.

ДҶЗАХИРӮ دوزخىرو *кит.*, *маҷ.* дорои ҷеҳраи зишту сиёҳи монанди аҳли дӯзах ва ҷаҳаннам; *муқоб.* **бихиштирӯ**.

ДҶЗАХӢ دوزخى 1. **мансӯб ба дӯзах**. 2. сазовори рафтани ба дӯзах; ҷаҳаннамӣ, *муқоб.* **бихиштӣ**.

ДҶЗАХОШОМ دوزخ آشام *кит.*, *маҷ.* он ки тавон ва тоқати азобу ранҷу балоро дорад, балокаш.

ДҶЗАХОШОМӢ دوزخ آشامى *кит.*, *маҷ.* балокашӣ, тавонмандии тоқати ранҷу балоҳо.

ДҶЗАХСАРО(Ӣ) (دوزخ سرالى) 1. ҷой ё хонае, ки монанди ҷаҳаннам пур аз ранҷу азоб аст. 2. *маҷ.* дунё.

ДҶЗОНДАН دوزاندىн *тарзи бавоситаи дӯхтан*.

ДҶКОН دوکان хонача ё ҷое шабеҳи он дар канири кӯчаву хиёбон барои фурӯши молу чиз, мағозаи хурд: **дӯкони баққоӣ**, **дӯкони гулфурӯшӣ**, **дӯкони доруфурӯшӣ**.

ДҶКОНБОФӢ دوکان بافى бофандагӣ.

ДҶКОНДОР دوکاندار соҳиби дӯкон; фурӯшандаи мағозаи на чандон калон; савдогари соҳибдӯкон.

ДҶКОНДОРӢ دوزخى دارى касбу кори дӯкондор; соҳибдӯконӣ.

ДҶКОНХОНА دوکان خانه 1. хонае, ки дар он дӯкони бофандагӣ гузошта шудааст, коргоҳи бофандагӣ. 2. корхона, устохона: **дӯконхонаи заргар**.

ДҶКОНЧА دوکانچه *шакли тасғири дӯкон*: дӯ-

кони хурд, нуқтаи хурди савдо: **дӯкончаи китобфурӯшӣ**, **дӯкончаи рӯзномафурӯшӣ**.

ДҶӢ I دول 1. *шакли дигари далв*. 2. куттии ҷӯбини мураббаъ ва махрутишакл, ки аз сӯроҳи поёнии он галла оҳиста-оҳиста ба сӯроҳи санги осие рехта, орд мешавад.

ДҶӢ II دول *ниг.* духул; **дӯлу валвала шӯру гавго**, хангомаю мағали одамони бисёр.

ДҶӢ III دول жола, яхча: **дӯл боридан**, **дӯл задан**.

ДҶӢ IV دول *кит.* 1. паст, фурӯмоя. 2. ҳез, муханнас.

ДҶӢӢ دولى маккорӣ, хилагарӣ; шаттоҳӣ, беҳаёӣ.

ДҶӢМА ت. دولمه хӯр. таоми дампухт, ки аз гӯшти кӯфтаи дар барги карам ё барги тоқ печонда ва ё ба даруни қаламфури булғорӣ андохташуда тайёр карда мешавад.

ДҶӢО دولو *кҳн.* кӯзаи об.

ДҶӢОБ دولاب 1. чарх ё гаргараи обкашӣ аз чоҳу ҷӯй, чигир. 2. *маҷ.* сергавгою пурмағал, пургалогула; серҳаракату сердаробаро. 3. бетартиб, бесару сомон; чигил: **корро дӯлоб кардан**, **кор дӯлоб шудан**, **кори касе дӯлоб будан**.

ДҶӢОБӢ دولابى бетартибӣ, бесарусомонӣ, харҷу марҷ.

ДҶӢОБКОР دولاب کار он ки корҳои ӯ бесару бун ва бетартиб аст; он ки кори муомилаҳои дурростро вайрон мекунад, одами ҷатоқкор ва найрангбоз.

ДҶӢОБКОРӢ دولاب کارى дӯлобкор будан.

ДҶӢОНА دولانه *бот.* дарахте, ки бештар дар кӯхҳо мерӯяд ва меваи зарду сурхранги туршу ширин дорад.

ДҶӢЧА دولچه 1. *кҳн.* зарфи чармине, ки машқобҳо бо вай ба машқ об мерехтанд. 2. зарфи дастадор барои гирифтани об аз сатил ва ғ., обгардон.

ДҶӢГ دونگ барҷастагӣ, баромадагӣ; **пешонии дӯнг** пешонии барҷаста.

ДҶӢГӢ دونگى 1. ҷои нисбат ба атрофаш кадре баромадаи замин, пушта, теппа, тали хурд. 2. дӯнг будан, барҷастагӣ, баромадагӣ: **мӯйӣҳо-**

яш ба пеш афтода, дўнгини пешонаширо по-
маълум карда буданд.

ДҶҲНГПЕШОНӢ *دو ننگ پيشانی* пешониаш баро-
мадагӣ, чабинаш андак васею барҷаста.

ДҶҲСИДАН *دوستيدن* *ниг.* часпидан; пайваст шу-
дани чизе ба чизе.

ДҶҲСТ *دوست* 1. ёр, ошно, некхоҳи касе, чӯра;
муқоб. душман: дўсти азиз, дўсти дерина,
дўсти меҳрубон, дўсти наздик, дўсти самимӣ.
2. дўстдоранда, дўстдор, ошиқ, муҳиб;
иштиёқманди чизе ё коре (*ба ин маъно беш-
тар ҳамчун ҷузви насини қалимаҳои мураккаб
меояд: меҳнатдўст, сулҳдўст ва ғ.*); **дўст дош-
тан** а) ба касе бо ҳисси муҳаббат муносибат
кардан, ошиқ будан ба касе, нағз дидан касе-
ро; б) иштиёқманди чизе будан, дўстдори чи-
зе будан, ошиқи чизе будан; **дўсти нонӣ** он ки
бо касе барои нону неъматаш дўстӣ мевар-
зад; **дўсти боғараз**; **дўсти чонӣ**, **дўсти самимӣ**;
дўст ба сар нигоҳ мекунад, **душман ба по**
(*зарб.*) **дўст ақли дўстро** ба эътибор мегирад,
душман сару либосро; **дўст гирёнда гап меза-
наду душман хандона** (*зарб.*) **дўст талх бо-
шад ҳам**, ҳақиқатро мегӯяду душман
рӯбинона суханҳои ширин мегӯяд.

ДҶҲСТАНГЕЗ *دوست انگيز* барангезандаи дўстиву
меҳрубонии дигарон; меҳрубон.

ДҶҲСТБОЗ *دوست باز* он ки дўстони зиёде дошта,
вақти бештари худро бо онҳо мегузаронад,
ошнобоз, чӯрабоз.

ДҶҲСТБОЗӢ *دوست بازی* ошнобозӣ, чӯрабозӣ.

ДҶҲСТВОР *دوست وار* *ниг.* дўстона.

ДҶҲСТГОН *دوستگان* *кит.* маъшуқа, маҳбуба; ёри
меҳрубон.

ДҶҲСТГОНӢ *دوستگانی* *кит.* қадаҳи пуршаробе,
ки касе дар навбати худ нанӯшида, ба нишо-
наи муҳаббату эҳтиром ба дигаре медиҳад;
май хӯрдан ба ёди ёру дўстон.

ДҶҲСТДОР *دوستدار* 1. дўстдоранда, муҳиб, ошиқ.
2. он ки ба коре хавасу иштиёқи зиёд дорад,
ишқбоз, мухлис: **дўстдори адабиёт**, **дўстдори
мусиқӣ**, **дўстдорони китоб**.

ДҶҲСТДОРӢ *دوستداری* *исми амал аз дўст доштан*;
муҳаббат; меҳрубонӣ; **дўстдорӣ кардан** (*на-
мудан*) меҳрубонӣ (навозиш) кардан.

ДҶҲСТДОРОНА *دوست دارانه* ба таври дўстдорӣ,
ҳамчун дўстдор, аз рӯи дўстдорӣ; **зиндагини
дўстдорона** зиндагоние, ки бо меҳру му-
ҳаббат асос ёфтааст.

ДҶҲСТДОШТА *دوست داشته* *сифати феълӣи замони
гузашта аз дўст доштан*; маҳбуб; писандида,
дилхоҳ: **зани дўстдошта**, **касби дўстдошта**,
нависандаи дўстдошта, **китоби дўстдошта**.

ДҶҲСТДОШТАНӢ *دوست داشتنی* *сифати феълӣи
замони оянда аз дўст доштан*; дилхоҳ, бисёр
писандида, шоистаи дўст доштан, мақбул.

ДҶҲСТӢ *دوستی* муносибати байни одамон, ки ба
некхоҳӣ, наздикӣ ва умумияти манфиати
тарафҳо асос ёфтааст, рафоқати самимӣ,
ошноӣ, чӯрагӣ: **дўстӣ доштан бо касе**.

ДҶҲСТКОМ *دوست کام* *кит.* он ки дўстонаш аз
кор ё хушбахтии ӯ хурсанданд; ёри
меҳрубон.

ДҶҲСТКОМӢ *دوست کامی* *кит.* 1. мувофиқи хо-
ҳиши дўстон ба мақсад расидан; хушбахтӣ,
саодатмандӣ. 2. *ниг.* дўстгонӣ.

ДҶҲСТНАВОЗ *دوست نواز* он ки дўстони худро
навозиш мекунад, он ки ба дўстони худ
меҳрубонии зиёд мекунад, дўстпарвар.

ДҶҲСТОНА *دوستانه* 1. аз рӯи дўстӣ (гирифта ё
карда): **маслиҳати дўстона**, **муомилаи дўс-
тона**. 2. ҳамчун дўст, мисли ёру дўст: **дўстона
зиндагӣ кардан**, **дўстона вохӯрдӣ кардан**.

ДҶҲСТПАРВАР *دوست پرور* *ниг.* дўстнавоз.

ДҶҲСТРӢ(Ӣ) *دوست روی (ی)* он ки ҳама ӯро дўст
медорад, ситорагарм, дилкаш.

ДҶҲСТРӢӢ *دوست رویی* дўстрӯ будан; ситорагар-
мӣ, дилкашӣ.

ДҶҲСТРӢЯК *دوست رویک* *шакли тасғир ва наво-
зиши дўстрӯ(ӣ)*.

ДҶҲТ *دوخت* *асоси замони гузашта аз дўхтан*.

ДҶҲТ *دوخت* 1. дўхтан, либосдӯзӣ: **музди дўхт**. 2.
тарзи буриш ва дўхтани либос.

ДҶҲТАН *دوختن* ба ҳам васл кардани ду порчаи
матой *ва ғ.* бо ресмону сӯзан, чокдӯзӣ кар-
дан, дарздӯзӣ кардан: **курта дўхтан**; **чаши
дўхтан** ба чое ё чизе бодикқат нигаристан.

ДҶҲТУДҶЗ دوش و دوز *ниг.* дӯхтан.

дӯш دوش *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз* дӯшидан.

ДҶШ I دوش *кит.* шаби гузашта, дишаб, динашаб.

ДҶШ II دوش *китф,* шона; тахтапушт.

ДҶШИДАН دوشيدن *чӯшидани шир аз нӯги* пистони гову гӯсфанд, буз *ва г.* бо роҳи молдан ва фишор додани он.

ДҶШИЗА دوشيزه *духтари бақадрасидан бикр,* чавондухтари шавхарнакарда, бокирадухтар.

ДҶШИЗАГӢ دوشيزگي *дӯшиза будан,* духтарӣ, бокирагӣ, бакорат.

ДҶШИН//ДҶШИНА دوشين//دوشينه *мансуб ба* дӯш I; шаби гузашта, дишаб.

ДҶШИШ دوشش *исми феълӣ аз* дӯшидан; ширчӯшӣ.

ДҶШО دوشا *кит.* ҳайвоне (*гов,* гӯсфанд, буз *г.*), ки шири онро мечӯшанд, чӯшо.

ДҶШОБ دوشاب *шира ва шарбати ангур, шир* чӯшонидашудаи хурмо *ва г.*; шиннӣ.

ДҶШОДҶШ دوشادوش *ниг.* дӯш III (*дӯш ба дӯ* дар канори ҳам, ҳамроҳ.

ДҶШОӢ دوشائي *ширдиханда, ширдеҳ:* гс дӯшой.

ДҶЙМ دويم *ҳол.* *диюим* воҳиди ченаки дарозӣ, баробари 2,54 см аст.

ДҶРАЛЮМИНИЙ ديوراليوميني *лот.* хӯл алюминий бо мис, магний ва силитсий, хеле мустаҳкам ва сабук буда, дар сохта ҳавопаймо истифода мешавад.

Е

Е ҳарфи ҳафтуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар мобайн ва охири калимаҳо «э» талаффуз мешавад (мас., мева, шанбе) дар аввал, мобайн ва охири калимаҳо пас аз садонокҳо ояд, ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йэ» талаффуз мешавад: елим, оед, олуе; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бештар бо алиф (ا) ва ёо (ي) ифода мешавад.

ЕВРО اورا воҳиди пули Иттиҳоди Аврупо.

ЕВРООСИЁИ اور آسیایی ниг. авросиёӣ.

ЕВРОПАГӢ اوراپایی ниг. аврупой.

ЕВРОПАЗОД اوراپهزاد ниг. аврупозод.

ЕВРОПОӢ اوراپایی ниг. аврупой.

ЕЛИМ т. ايلم моддаи часпанда, ки барои ба ҳамдигар часпонидани чизҳо истифода мешавад, сиреш, ширеш; **елими дарахт** моддаи часпандае, ки аз танаи дарахт шорида, сахт шуда мемонад, шилм, самг; **елими резинӣ** елим барои часпондани чизҳои резинӣ; **елим кардан** бо елим часпонидан, ширеш кардан.

ЕЛИМДОР ايلمдар сирешдор, ширешдор; **ранги елимдор** ранге, ки дар таркибаш елим ҳамроҳ карда шудааст.

ЕЛИМКОРӢ ايلمکاری бо елим часпонидан, елим кардан.

ЕЛИМНОК ايلمناк ниг. елимдор.

ЕЛИМПАЗ ايلمپز он ки елим мепазад, тайёркунандаи елим.

ЕЛИМПАЗӢ ايلمپزی пухтани елим, тайёр кардани елим; амалиёти пухтан ва ба кор омода кардани елим.

ЕЛКА т. ايلکه лаҳҷ. чои аз гардан пойин ва аз китф болои бадан; дӯш; \diamond **елка карда гаштан** ба касе қаҳр карда гаштан аз касе; пинҳон

шуда гаштан аз касе.

ЕМ т. يم хӯроки ғалладонагӣ ва равғанноки хайвоноти хонагӣ; **ему алаф** // **ему хошок** хӯроқвории хайвонот монанди ҷав, беда, алаф ва ғ.; \diamond **аз охури баланд ем хӯрдан** олимақомона зиндагӣ кардан, ҳаёти ашрофона ба сар бурдан.

ЕМВОРӢ يموارى чизҳои ем шуданӣ; хӯроки чорпои хонагӣ.

ЕМХӮР يمخور ба ем одаткарда, емхӯршуда (*асп ва дигар ҳайвоноти хонагӣ*).

ЕМХӮРАК يمخورک :**емхӯрак кардан** (намудан) ба ем хӯрдан одат кунондан (*асп ё ягон ҳайвони дигари хонагиро*).

ЕМХӮРӢ يمخورى хӯрдани ем; **тӯрбаи емхӯрӣ** халтаи махсус, ки дар он ем андохта барои хӯрдан ба сари асп ё хар меовезанд.

ЕТАК ايتک *гуфт.* аз лачоми асп ё нӯхтаи хар ё чорпои дигар гирифта аз паси худ бурдан; *муқ.* **ядак**; **аспи етак** аспе, ки барои эҳтиёт аз пас бурда мешавад, аспе, ки савор аз лачоми он гирифта аз паси худ мебарад; **дар етак гирифтани** аз паси худ кашида бурдани савора асп ё харро; **етак кардан** аз лачом ё ресмонаш гирифта аз паси худ бурдан (*асп ё харро*).

ЕТАКӢ ايتکی *мансуб ба етак*; **аспи етакӣ** ниг. етак (аспи етак).

ЕФРЕЙТОР ايفريتار *олм.* дар баъзе кишварҳо унвони дуҷуми ҳарбӣ баъд аз аскарӣ қаторист, ки ба аскарони беҳтарин дода мешавад; шахсе, ки ин унвонро дорад.

ЕФРЕЙТОРӢ ايفريتاری *мансуб ба ефрейтор*: **погони ефрейторӣ**.

Ё

Ё ҳарфи ҳаштуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки ҳарфи йотбарсар буда, «йо» талаффуз карда мешавад; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ номи ҳарфи йо (ی) буда, он дар ҳисоби абҷад ба адади «10» баробар аст.

Ё I یا *пайвандаки ҷудой маъноҳои ихтиёр, имтиёз ва инчунин тардиди мобайни ду чиз ё зиёда аз онро ифода менамояд; дар ҷумла як бор ё такроран зикр меёбад: ё ки, ё ин ки, ва ё: пиёда ё савора; ё... ва ё... ё ин ки ...; ё... ё ё ин ки..., ва ё ин ки...; ё ин ки... ва ё...; ё ин ки ...; ё он ки... ва ё...; ва ё ин ки... ё, ва ё.*

Ё II یا *нидо эй!, аё!, хой!: ё аллоҳ!, ё бахт!, ё рабб!, ё пирам!, ё ҳасрато!*

ё **ҳақ** такаюғи мардуми мусулмон, махсусан дарвешону паҳлавонон ҳангоми оғози қор, худоҳофизӣ ва *гайра*.

ёб یاب 1. *асоси замони ҳозира аз ёфтаи.* 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «ёбанда» «ёфтани» ва «ёфташуда»:* комёб, дилёб, ноёб.

ЁБ یاب *кит.* ёва, ёвагӯй.

ЁБАНДА یابنده *сифати феълии замони ҳозира аз ёфтаи; пайдокунанда, дарёфткунанда; ҷўянда ёбанда аст (зарб.).*

ЁБАНДАГӢ یابندگی *ёбанда будан, амали ёбанда; ёфтани.*

ЁБИДАН یابیدن *кит.* ёфтаи, ёвидан.

ЁБОӢ یابایی 1. *даштӣ, саҳроӣ; худрӯӣ; парваришнаёфта: ангури ёбой, гули ёбой; ёбой шудан ба сари худ мондан, бе парвариш мондан.* 2. *вахшӣ, гайрихонагӣ, ромнашуда: кафтари ёбой, ҳайвоноти ёбой.*

ЁБОН یابان 1. *дашт, биёбон, ҷои бедолу дарахт.* 2. *замини киштуқор, майдони зироат.*

ЁБОНӢ یابانی *мансуб ба ёбон; даштӣ, саҳроӣ, ёвонӣ.*

ЁБУ یابو *кит.* аспӣ боркаш.

ЁБУСАВОР یابوسوار *савори аспӣ боркаш; асп-савор.*

ЁВА یاو *гапи беҳуда, сухани бемаънӣ, ҳарза; ёва гуфтаи сухани беҳуда ва пуч гуфтаи.*

ЁВАБОФ یاوهباف *шиг.* ёвагӯй.

ЁВАБОФӢ یاوهبافی *шиг.* ёвагӯй.

ЁВАГАРД یاوهگرد *кит.* беҳудагард, оворагард, ҳарзагард.

ЁВАГАРДӢ یاوهگردی *кит.* беҳудагардӣ, оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ЁВАГӢӢ یاوهگوی *беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққидан.*

ЁВАГӢӢ یاوهگوی *беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққӣ.*

ЁВАР یاور 1. *ёридоханда, мададгор, ёрирасон; ёвари вазир.* 2. *дўсти мувофиқ (дар ҳама қор, соҳа); ҳамқор: ёру ёвар; ёвар гаштан (шудан) мададгор (ёрирасон) шудан; ёвар гаштан.*

ЁВАРӢ یاوری *ёри, мададгорӣ.*

ЁВИДАН یاویدن *гуфт., шиг.* ёбидан.

ЁВОН یاوان *гуфт., шиг.* ёбон.

ЁВОНӢ یاوانی *гуфт., шиг.* ёбонӣ.

ЁҒИГАРӢ یاغیگری *саркашӣ, нофармонӣ; исёнгарӣ: ёғигарӣ қардан.*

ЁҒИГӢ یاغیگی *кит.* саркашӣ, нофармонӣ, ёғигарӣ: ёғигӣ қардан.

ЁҒИЁНА یاغیانه *аз рӯи ёғигарӣ, бо нофармонӣ, дар ҳоли қарданшахӣ ва ёғигарӣ.*

ЁҒӢ *т.-м.* *яғи* ба ҳукумати қонунӣ исёнқарда, саркаш, исёнгар, нофармон.

ЁҒЛОҒУ *т.-м. ياغلاغو* зарфест филизини дастадор, ки дар он равған доғ карда, ба рӯи баъзе анвои хӯрок, аз ҷумла, ширбиринҷ, курӯтоб *ва ғ.* меандозанд, яғлоғу: **ба ёғлоғу равған андохтан.**

ЁД *ياد* 1. хотир, ҳофиза. 2. ба хотир овардан, ёд кардан. 3. ёдбуд, хотира; ёди касро кардан, ба некӣ ба ёд овардани касе. 4. *мач.* орзу; ҳаёл, ба ёди рӯи (касе); **ёд гирифтан** а) омӯхтан, аз худ кардан, фаро гирифтан, таълим гирифтан; б) дарк кардан, доништа гирифтан; **ёд додан** омӯзондан, омӯхтани коре ба касе, таълим додан; **ёд доштан** дар хотир доштан; **ёд кардан** а) ёдовар шудан, ёдоварӣ кардан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан; **ёди чизе, касеро кардан** а) чизе, касеро ба хотир овардан, аз чизе, касе ёдовар шудан; б) *мач.* чизе, касеро пазмон шудан; в) *мач.* фикри чизе ё касеро кардан; ғами чизе ё касеро хӯрдан; **ёд намудан** *ниг.* ёд кардан, ёд овардан ба хотир овардан; **аз ёд баровардан** фаромӯш кардан; **аз ёд баромадан** фаромӯш шудан; **аз ёд бурдан** фаромӯш кардан, аз хотир баровардан; **аз ёд донистан** ёдакӣ донистан, дар ҳифз доштан; **аз ёд кардан** ҳифз намудан, ёдакӣ кардан, ба ҳофиза супоридан, аз бар кардан; **аз ёд рафтан** фаромӯш шудан; **аз ёд хондан** ёдакӣ гуфтан, аз ҳифз гуфтан; *аз касе ёд кардан* касеро ба хотир овардан; фикри касеро кардан; **ба ёд доштан** а) дар хотир доштан; б) фаромӯш накардан; **ба ёд мондан** *ниг.* дар ёд мондан; **ба ёд овардан** ба хотир овардан; **ба ёди касе овардан** хотиррасон кардан; **ба ёд омадан** ба хотир расидан, ба хотир омадан; **ба ёд расидан** ба хотир омадан; **дар ёд будан** дар хотир маҳфуз будан; **дар ёд доштан** *ниг.* ба ёд доштан; **дар ёд мондан** дар хотир будан, дар ҳифз будан, дар хотир мондан; **ёдат ба хайр!** офарин! (*ибораест, ки ба тариқи лутф ва навозиш гуфта мешавад*); **ёдаш ба хайр!** ибораест, ки дар мавриди ёдбуди касе гуфта мешавад; **савганд (қасам) ёд кардан (намудан)** расман ва бо тантана аҳд кардан ва ваъда додан барои иҷрои коре (*мас., ҳарбиён барои ҷимояи Ва-тан*).

ЁДАКӢ *يادکي* *гуфт.* аз ёд, аз бар, аз ҳифз, ҳифзан; **ёдакӣ кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан; **ёдакӣ хондан** аз ёд гуфтан, матн ё шеърӣ ҳифзкардари кироат намудан.

ЁДБУД *يادبود* ба хотир овардан, ёдоварӣ; маросиме, ки ба ёди касе баргузор мешавад; **рӯзи ёдбуд** рӯзи бузургдошти касе.

ЁДВОРА *يادواره* чорабинӣ ё маросиме, ки ба ёди касе ё чизе баргузор мешавад.

ЁДГИР *يادگير* он, ки ёд ва ҳофизаи хуб дорад, он ки ҳама чизро зуд ёд мегирад.

ЁДГИРӢ *يادگيري* *исми амал аз ёд гирифтан.*

ЁДГОР *يادگار* 1. нишонаи аз касе бозмонда, ки сабаби ёдовариӣ вай мешавад. 2. ҳадаи ёдгорӣ, чизи барои хотира додашуда; **ёдгор гузоштан** нишонае боқӣ гузоштан, хотира гузоштан, асар мондан; **ёдгор мондан** нишона мондан, хотира боқӣ гузоштан; **ёдгор навиштан** хотира боқӣ мондан, асар гузоштан.

ЁДГОРӢ *يادگاري* 1. хотира, ёдоварӣ. 2. тӯҳфа, ҳадя, ки барои хотира дода мешавад; **ҳайкали ёдгорӣ** ҳайкал ба ёд (хотира)-и касе ё воқеае; **ба ёдгорӣ гузоштан** ҳамчун хотира боқӣ мондан; **ба ёдгорӣ додан** ҳамчун хотира тақдим кардан.

ЁДДОШТ *يادداشت* 1. навишта ё қайде барои аз ёд нарафтани матлабе; **дафтарчаи ёддошт** дафтарчае (*одатан кисагӣ*), ки дар он баъзе чизҳоро барои фаромӯш нашуданаш навишта мемонанд; **ёддошт кардан** матлаберо навишта мондан барои ёдоварӣ (*мас., дар дафтарчаи худ*). 2. хотира, ҳар чизи дар хотир нигоҳ дошташуда ё ба хотир монда (*аз саргузашти худ ё дигар воқеаҳои дида*). 3. *ади.* асаре, ки дар он саргузаштҳои ҳуди муаллиф ва ё воқеаҳои, ки ҳуди ӯ шоҳиди онҳо будааст, тасвир ёфтаанд (*дар адабиёти тоҷик асарҳои С.Айӣӣ – «Ёддоштҳо», С. Улугзода – «Субҳи ҷавони мо» дар ҷамин жанр эҷод шудаанд*), асари ёддоштӣ.

ЁДДОШТӢ *يادداشتي* *мансуб ба ёддошт*; хотира-нависӣ.

ЁДДОШТНАВИС *يادداشتنويس* он ки хотироти

худро менависад; нависандае, ки дар жанри ёддошт асар менависад.

ЁДДОШТНАВИСӢ یادداشت‌نویسی 1. навиштани ёддошт, хотиранависӣ. 2. *ади.* жанри адабиёт, ки асарҳои аз рӯи хотираву ёддоштҳо ва дар асоси тарҷумаи ҳол ва сафарҳо эҷодшударо дар бар мегирад.

ЁДДОШТНИГОРӢ یادداشت‌نگاری *ниг.* ёддошт-нависӣ.

ЁДКАРД یادکرد *кит.* ёд, зикр, ном бурдан; хотира.

ЁДМОН یادمان он чи барои бузургдошти ёду хотираи касе ё чизе боқӣ мемонад ё карда мешавад.

ЁДНОМА یادنامه китоб, маҷмӯа ё мақолае, ки барои бузургдошти ёд ё хотираи касе ё чизе таҳия ва нашр мешавад.

ЁДОВАР یادآور :ёдовар шудан ба ёд овардан, тазақкур додан.

ЁДОВАРД یادآورد 1. *ниг.* ёдгор. 2. тӯҳфаи хотиравӣ, ёдгорӣ.

ЁДОВАРӢ یادآوری 1. ба хотир овардан, тазақкур. 2. хотира, ёдбуд; **ёдоварӣ кардан** а) ба хотир овардан, зикр кардан, қайд намудан; б) ба ёд расонидан.

ЁДРАС یادرس :ёдрас кардан ба ёд расонидан, хотиррасон кардан, тазақкур додан.

ЁДРӮЗ یادروز рӯзи ёдбуд, рӯзи хотира, рӯзи бузургдошт.

ЁДСУПОРӢ یادسپاری ба ёд супурдан; дар хотира ва ҳофиза нигоҳ доштан.

ЁДШУДА یادشده номбурда, зикршуда, мазкур, он ки ё он чи ки зикраш рафтааст.

ёз 1. *асоси замони ҳозира аз ёзидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дарозқунанда (дастёз) ва «кашанда» (дерёз).*

ЁЗ یاز *қҳн.* воҳиди ченаки дарозӣ (*аз сарангушти даст то орошч*).

ЁЗАНДА یازنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз ёзидан.* 2. дарозшаванда, кашишбанда;

пахншаванда.

ЁЗАНДАСАР یازنده‌سر *кит.* сарбаланд, сарфароз.

ЁЗДАҲ یازده *шумораи миқдорӣ* адади даҳ бо иловаи адади як, 11.

ЁЗДАҲБОЛОР یازده‌بالار :хонаи ёздаҳболор хонае, ки шифташ рӯи ёздаҳ болор қарор гирифтааст.

ЁЗДАҲМОҲА یازده‌ماهه 1. ҳар чизи мансуб ба ёздаҳ моҳ, ёздаҳ моҳро пуркарда, ёздаҳ моҳро аз сар гузаронида: **қӯдаки ёздаҳмоҳа.** 2. ҳар коре, ки дар муддати ёздаҳ моҳ иҷро шудааст ё мешавад: **кори ёздаҳмоҳа.**

ЁЗДАҲУМ یازدهم *шумораи тартибӣ аз ёздаҳ;* 11-ум.

ЁЗИДА یازیده *сифати феълӣи замони гузашта аз ёзидан;* ёзида нишастан бемалол (озод) нишастан, роҳат карда нишастан; ёзида хобидан дароз кашида хобидан.

ЁЗИДАН یازیدن 1. дароз кашидан, дароз кашида хобидан. 2. дароз шудан, қад кашидан; дароз шуда беҳис афтодан. 3. *маҷ.* роҳат кардан, худро дам додан, хастагиро баровардан, ин тарафу он тараф гашта дам гирифтан; қазои ҳоҷат кардан. 4. *маҷ.* ба худ болидан, фаҳр кардан, аз худ рафтан; **биринч барин ёзидан** мисли биринчи пухтаву обгирифта дарозу тановар шудан; фарбех шудан.

ЁЗИШ یازش *исми амал аз ёзидан;* қасд, ирода, майл, тамоюл.

ЁЗОН یازان 1. *кит.* хоҳон, мутамоил; иродақунанда, қасдқунанда. 2. нумӯёқунанда, рушдқунанда, боланда; дар ҳоли хиромидан, хиромидан, бо нозу карашма рафтан.

ЁЗОН(И)ДАН یازاندن//یازانیدن *тарзи бавоситаи ёзидан;* 1. дароз кардан; **даст ёзонидан** ба чизе даст дароз кардан, даст бурдан ба сӯи чизе; **қомат ёзонидан** қад афрохтан, қаддароз шудан. 2. давондан, паҳн кардан: **реша ёзонидан.** 3. *маҷ.* болондан, фаҳр қунондан, аз худ равондан

ЁҚУТ I یاقوت санги қиматбаҳои қонӣ, ки ба рангҳои сурх, зард, қабуд ва сафед во-

мехӯрад ва дар оташ нобуд намешавад; ёқути сурх навъи сурхранг ва шаффофи ёқут, ки баъд аз алмос беҳтарин санги қиматбаҳо ҳисоб мешавад ва дар заргарӣ мавриди истифода қарор мегирад; ◇ гули ёқут *бот.* як навъ гул, ки соқаҳои дароз ва гулҳои зебои рангоранг дорад, гладиолус.

ЁҚУТ II *яқот* ҳалқи асосии кишвари Ёқутистон, сокини Ёқутистон.

ЁҚУТБОР *яқот бар* 1. *кит. маҷ.* резандаи ашки хунин. 2. *кит.* резандаи шароби сурх.

ЁҚУТВОР *яқот вар* монанди ёқут, ёқутмонанд; ◇ *оби ёқутвор* шароби сурх.

ЁҚУТГУН *яқот гун* монанди ёқут, шабеҳи ёқут; сурхранг, лаългун.

ЁҚУТИН *яқотин* *ниг.* ёқутӣ I: *чоми ёқутӣ.*

ЁҚУТӢ I *яқотӣ* 1. *мансуб ба* ёқут. 2. ёқутмонанд; сурхранг; сурх

ЁҚУТӢ II *яқотӣ мансуб ба* кишвари Ёқут-
(истон); забони ёқутӣ.

ЁҚУТЛАБ *яқот лб* сурхлаб: дилбари ёқутлаб.

ЁҚУТМИҒФАР *яқот мғфр* *кит.* дорои қулоҳи чангии сурх.

ЁҚУТМОНАНД *яқот мананд* *ниг.* ёқутвор.

ЁҚУТНИГИН *яқот нгин* ангуштарини нигинаш аз ёқут.

ЁҚУТРАНГ *яқот ранг* ба ранги ёқути сурх, лаълранг.

ЁҚУТСАНГ *яқот санг* санги ёқут.

ЁҚУТСОЗ *яқот ساز* *кит.* ёқутӣ, аз ёқут сохташуда.

ЁҚУТФОМ *яқот фам* *ниг.* ёқутранг.

ЁҚУТЧАШМ *яқот چشم* он ки чашми мисли ёқут сурхранг дорад.

ЁЛ I *ял* 1. мӯи гардани баъзе ҳайвонот монанди аспу хар, шер. 2. китф, беҳи китф, ёлу кӯпол тану тӯш, бурзу бозу, андом, ҳайкал.

ЁЛ II *ял* *гуфт., ниг.* ёла; ёли болои теппа пастхамии теппа.

ЁЛА *яла* нишебӣ, ёна.

ЁЛДАРОЗ *ял дароз* дорои ёли дароз, ҳайвоне, ки ёлаш дароз аст.

ЁЛДОР *ял дар* он чи ёл дорад; ёлдароз.

ЁЛКҶТОҲ *ял кута* дорои ёли кӯтоҳ, асп ё харе, ки ёлаш кӯтоҳ аст.

ЁЛПҶШ *ял پوش* абзоре, ки болои ёл пӯшида мешавад, чул.

ЁЛСАФЕД *ял сфид* асп ё хари дорои ёли сафедранг.

ЁЛСИЁҲ *ял сия* асп ё хари дорои ёли сиёҳ.

ЁМ I *ям* хуми калони даҳонфарох: ёми сафолин, ёми мисин.

ЁМ II *т. ям* *кит.* дар давраи муғул истгоҳи пайкҳо, чопорхона. 2. асп чопор. 3. андозе, ки дар ин давра барои чопорхонаҳо ва аспони чопор мегирифтанд.

ЁМХОНА *ям хана* чопорхона.

ЁМЧӢ *ямҷи* *кит.* дар давраи муғул масъули чопорхона ва меҳтари аспони чопорхона.

ЁН *ян* *кит.* хазён, сафсата.

ЁНА *яна* нишеб, нишебӣ, пастхамӣ: ёнаи кӯҳ.

ёр *я* *асоси замони ҳозира аз ёрастан.*

ЁР 1. рафиқ, дӯст, чӯра: ёри озмуда, ёри чонӣ, ёру дӯстон, ёру бародар шудан. 2. маҳбуба, маъшуқа: ёр дар хонаву мо гирди чаҳон ме-гардем (*маҷ.*); ёр будан а) ҳамроҳ будан; б) мувофиқ будан; розӣ (*ҳамфикр, ҳамраъӣ*) будан. 3. *варз.* ҳар як аз бозингарони як даста ё гурӯҳе дар бозии гурӯҳӣ. 4. ҳамдаст, ҳамкор. 5. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «доранда»:* давлатёр, хушёр; анҷомдиханда, ёрирасон, ёридиханда: (*дас-тёр, обёр, додёр*). 6. ҳамнишин, мӯнис, ҳамдам.

ЁРА I *яра* *кит.* дастпона, дастбанд.

ЁРА II *яра* *кит.* қудрат, қувват, тавоноӣ.

ЁРА III *яра* *кит.* таркибе аз доруҳо, ки барои ҳал кардани хӯроки саҳт ва ҳазмнашуда ё ҳамчун мусҳил истифода мешудааст.

ЁРАК يارک *шакли тасгири* ёр; ёр, ёри зебо, ёри азиз.

ЁРАСТАН يارستن *ниг.* ёристан.

ЁРВАР يارور *кит.* ёридиҳанда, ёрирасон, ёвар, мададгор.

ЁРГИР يارگير 1. *варз.* касе, ки аз байни бозингарон барои дастаи худ бозингар интиҳоб мекунад. 2. *кит., маҷ.* рафиқбоз, фосиқ, дӯстбоз.

ЁРҒУ يارغو *кит.* маҳкама, қозихона.

ЁРҒУШУДА يارغو شده *кҳн.* гирифтори чазои ёргу.

ЁРДАМ ياردم ёрӣ, ёрмандӣ, кумак, мадад, имдод, ионат, дастгирӣ: ёрдами давлатӣ, ёрдами модӣ, ёрдами пулӣ, ёрдам додан, ёрдам кардан, ёрдам расонидан.

ЁРДАМДИҲӢ ياردمدى *гуфт.* исми амал аз ёрдам додан; ёрӣ додан, кумак расондан.

ЁРДАМПУЛӢ ياردمپولى пули барои кумак долашуда ба касе, ёрмандии пулӣ, кумакпулӣ: ёрдампулии давлатӣ.

ЁРДАМЧӢ ياردمچى *гуфт.* мададгор, ёрирасон, дастёр; ёвар.

ЁР-ЁР يار يار суруде, ки дар тӯй вақти ба хонаи домод овардани арӯс мехонанд: суруди ёр-ёр хондан, ёр-ёр гуфтан.

ЁРИГАР يارى گر ёридиҳанда, ёрирасон.

ЁРИДИҲАНДА يارى دهنده *сифати феъли* замони ҳозира аз ёрӣ додан; он ки ёрӣ медиҳад, ёрирасон, ёвар, мададгор; **феълҳои ёридиҳанда** збш. феълҳои, ки маънои лугавии худро ба андозае гум карда, дар сохтани шаклҳо ва таркибҳои феълӣ иштирок мекунанд (*мас.*, «кардан» дар таркиби феълӣ **бор кардан**, «шудан» дар **сурх шудан**, «гирифтани» дар **зада гирифтани**).

ЁРИРАС يارى رس ёрирасон, мададгор.

ЁРИРАСОН يارى رسان 1. он ки ёрӣ мерасонад, ёридех. 2. мададгори чизи асосӣ, иловагӣ: хочагии ёрирасон.

ЁРИСТАН//ЁРАСТАН يارستن *кит.* тавонис-

тан, аз ӯҳда баромадан, ёроӣ доштан, қудрат доштан, чуръат доштан.

ЁРИХОҲ يارى خواه ёриталаб, кумакталаб, имдодхоҳ.

ЁРӢ يارى ёрмандӣ, мадад, кумак, дастгирӣ; **ёрӣ додан** ёрмандӣ кардан, мадад расондан; **ёрӣ расонидан** мадад кардан, ёрмандӣ намудан; **◇ гардан ёрӣ надодан** *ниг.* гардан.

ЁРКАД يارکد чои сарчамъии ёрон, маҳфили ёру дӯстон.

ЁРМАНД يارمند ёридиҳанда, ёридех, кумакрасон.

ЁРМАНДӢ يارمندى ёрӣ, мадад, кумак: ёрмандӣ додан.

ЁРО I يارا 1. қудрат, тавоноӣ; чуръат, заҳра, ёра: ёрои сухан гуфтан надоштан. 2. имкон, маҷол: ёрон чашм во кардан, надоштан.

ЁРО II يارا эй ёр!

ЁРОӢ ياراي тавоноӣ, ёро будан, қудрату тавоноӣ доштан.

ЁРОНА يارانه ҳамчу ёр, ёрмонанд; дӯстона, рафиқона.

ЁРПурсӢ يارپرسى ҳолпурсӣ, аҳволпурсӣ, ҳоли якдигарро пурсидан.

ЁРҚУӢ يارجوى чӯяндаи дӯст, пурсандаи дӯст, чӯеи дӯсту мӯнис.

ЁРФУРӢШӢ يارفروشى *маҷ.* таърифу тамчид ва мадхи ёр.

ЁС ياس *бот.* гулбуттаи дорои хӯшагули муаттар, ки бо рангҳои сурх, сафед, зард ва бунафш дар аввали баҳор мешукуфад, шакли кӯтохшудаи ёсуман.

ЁСА т.-м. ياسه *кит.* 1. расм, онн, қонун. 2. орзу, иштиёқ.

ЁСАМИН ياسمين *ниг.* ёсуман.

ЁСАМИНБӢ(Ӣ) ياسمينبو(ى) *кит.* хушбӯӣ, муаттар.

ЁСАМИНРӢ(Ӣ) ياسمينرو(ى) *кит.* хушрӯӣ, зебо.

ЁСАМИНСИМО ياسمينسيما *кит.* сафедчехра.

ЁСИН *a.* ياسين *d.* сураи сию шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯхонияти шахси фавтида хонда мешавад: **ёсин хондан**.

ЁСИНХОНӢ ياسين خوانى *исми амал аз ёсин хондан*.

ЁСО *m.* ياسا *1. кит.* ҳукм, фармон; қонунномаи подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми ҳукмронии хеш вазъ карда буд. *2. таър.* ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба ёсо расонидан** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ЁСОВ ياساو *аслаш ёсо*.

ЁСУМАН ياسمن *бот.* гулбуттае, ки гули сафеду кабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ЁФА يافه *ниг.* ёва.

ЁФАДАРО(Ӣ) يافه دراي *кит.* ҳарзагӯй, ёвасаро, бемаънигӯй, сафсатагӯй.

ЁФАКОРӢ يافه كاري *кит.* беҳудакорӣ, абаскорӣ.

ёфт يافت *асоси замони гузашта аз ёфтан; ёфт шудан* пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ЁФТ يافت *ёфту тофт* ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **ёфт кардан** пайдо намудан; **ёфт шудан** пайдо шудан.

ЁФТА يافته *сифати феълии замони гузашта аз ёфтан; ҳосилкарда, пайдокарда, бадаст-оварда; ёфтаву тофта* пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ЁФТАГӢ يافتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз ёфтан*.

ЁФТАН يافتن *1. пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: камол ёфтан, тарбия ёфтан. 2. дидан, дучор кардан. 3. чун феъли ғридиҳанда таркибҳои гуногуни феълий месо-зад: роҳ ёфтан, тасвир ёфтан, шиддат ёфтан, шифо ёфтан; ба дарде даво ёфтан* илочи чизе-ро пайдо кардан; **имкон ёфтан** *ниг.* **имкон; обутоб ёфтан** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил ёфтан** мубаддал гаштан; **тағйир ёфтан** дигар шудан; **тасаллий ёфтан** ором шудан.

ЁФТАНӢ يافتنى *сифати феълии замони оянда аз ёфтан; ёфтани шудан* ёфтан хоستان, пайдо кардан, хоستان.

ЁХТАН ياختن *кит.* *1.* берун кашидан, тегро аз гилоф баровардан. *2.* андохтан, задан; **даст ёхтан** даст дароз кардан ба сӯи касе, чизе.

ЁХУ ياهو *1.* навъи кабу́тар, ки садои «ёху» мебарорад. *2. кҳн.* калимаест, ки дарвешону қаландарон ба қор мебурданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (*аз калимаҳои арабии «ё хува»*)

ЁШ *m.* ياش *гуфт.* ҷавон, барно.

ЁШӢ ياشي *гуфт.* ҷавонӣ, барной; айёми шабоб; *муқоб.* **пирӣ**.

ЁЪЧУЧ ياجوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде сохт: **ёъчучу маъчуч** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «же» (ج); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو *кит.* баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОҒОР//ЖАВОГАР

ژواгар//ژоагар//ژоагар *кит.* 1. номи чашни машҳури оташпарастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпарастон.

ЖАВРАК ژورک *кит.* парандаест хурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگار *ниг.* жағола; зағора.

ЖАГҶҶР//ЖАКҶҶР ژکور//жор *кит.* хасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژغ ژغ *садои ба ҳам расидани ду чизи саҳт ба монанди дандон, чормағз, бодом ва ғ.*

ЖАҒАНД ژغند *кит.* садои баланд ва ҳавлноки ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифтормешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژغاله *нони аз арзан пухташуда, зағора.*

ЖАҒОРА I ژغار *кит.* 1. доду фарёд, бонги баланд, гирев. 2. саҳтӣ, шиддат.

ЖАҒОРА II ژغار *як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунанд, гиёҳи рангдиханда.*

ЖАҒОРА I ژغار *нони арзан, зағора.*

ЖАҒОРА II ژغار *кит.* гоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژغار *кит.* нофи ҳайвон, маҳсусан нофи гов.

ЖАҒОРА IV ژغار *ниг.* жағор I.

ЖАЁН ژيان *1. хашмгин, ғазабнок. 2. даранда: шери жаён.*

ЖАК I ژک *кит.* сухани қаҳру ғазаб, ки зери лаб гуфта мешавад, гур-гур, ё овози ғамнок.

ЖАК II ژک *кит.* гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАКЕТ *фр.* ژکит *1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси кӯтоҳи рӯпӯши занона (одатан камартанг).*

ЖАКИДАН ژکيدن *кит.* бо овози паст (зери лаб) худ ба худ гап задан аз рӯи хашму ғазаб; гур-гур кардан; муқоб. **ҷаккидан.**

ЖАКОН ژکان *кит.* дар ҳоли жакидан, қаҳру ғазаб кардан, оҳиста ба зери лаб гуфтан, дар ҳоли гурунгидан.

ЖАКОРА ژکاره *кҳн.* ситезақор; лачуч, яқраву гарданшах; кинавар.

ЖАКУР ژکور *кит.* пасту фурӯмоя, зақур.

ЖАНА ژنه *1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯги сӯзан*

ЖАНГ I ژنگ *1. кит.* занг, зангор. 2. *шакли кӯтоҳшудаи ожанг; очинг.*

ЖАНГ II ژنگ *шакли кӯтоҳшудаи Аржанг.*

ЖАНГДОН ژنگدان *занг, зангӯла.*

ЖАНД I ژند *ниг.* занд.

ЖАНД II ژند *шакли кӯтоҳшудаи жанда 1; жанд-жанд пора-пора, жанда-жанда, чанда-чанда.*

ЖАНДА I ژنده *1. либоси кӯхнаи дариди. 2. кҳн.* либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژنده *бузург, азим.*

ЖАНДАҒИ ژندهگي *1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоча.*

ЖАНДАКАФШ ژندهکفش *кит.* 1. он ки кафшаш кӯхна ё дариди бошад, кӯхнакафш, даридакафш. 2. кафши кӯхна.

- ЖАНДАҚАБО** ژنده قبا *кит., ниг.* жанда-перохан.
- ЖАНДАПЕРОХАН** ژنده پيراهن *кит.* он ки перохани дарида ба тан дорад, даридалибос.
- ЖАНДАПИЛ** ژنده پيل 1. *кит.* фили бузург, фили калони ҳайбатнок. 2. *мач.* паҳлавон, диловар.
- ЖАНДАПИРОХАН** ژنده پيراهن *ниг.* жандаперохан.
- ЖАНДАПЎШ** ژنده پوش 1. либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда. 2. *гуфт.* қаландар, дарвеш.
- ЖАНДАПЎШӢ** ژنده پوشي жандапӯш будан, вазъ ва ҳолати жандапӯш.
- ЖАНДАРМ** фр. ژندرم мансаби касе, ки дар жан-дармерия кор мекунад.
- ЖАНДАРМЕРИЯ** фр. ژندرميريه номи ташкилоти ҳарбии политсиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.
- ЖАНДАШЕР** ژنده شير *кит.* шери калонҷуссаи бадҳайбат.
- ЖАНР** фр. ژنр гурӯҳбандӣ ва таснифи дохилии намудҳои таърихан суратёфтаи адабиёт ва санъат: **жанри ҳамосӣ**, **жанри лирикӣ**, **жанри драма** (*дар адабиёти бадеӣ*), **жанри сураткашӣ** (*дар рассомӣ*).
- ЖАНРӢ** ژنري мансуб ба жанр.
- ЖАРД** ژرد *кхп.* пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.
- ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ** ژراغن//ژراغن *кит.* регистон, регзор, замини регдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; *муқоб.* зароған.
- ЖАРФ** ژرف 1. *кит.* чуқур, амиқ; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф. 2. қаър, умқ; **жарфи дарё**. 3. *мач.* бо диққат, дақиқона: **жарф нигаристан**.
- ЖАРФАНДЕШ** ژرفانديش 1. дурандеш, дурбин; оқил, доно. 2. нозукбин.
- ЖАРФАНДЕШӢ** ژرفانديشي жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.
- ЖАРФБИН** ژرفبين *ниг.* жарфандеш.
- ЖАРФБИНӢ** ژرفبينى *ниг.* жарфандешӣ.
- ЖАРФӢ** ژرفи чуқурӣ, умқ; **ба жарфӣ** дидан *кит.* чуқур мулоҳиза кардан, борикбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.

- ЖАРФНИГАР** ژرفنگر *ниг.* жарфбин.
- ЖАРФНИГАРӢ** ژرفنگرى *ниг.* жарфбинӣ.
- ЖАРФНИГОҲ** ژرفنگاه *ниг.* жарфбин.
- ЖАРФО** ژرفа *ниг.* жарфӣ.
- ЖАРФОСАНЧ** ژرفاسنج *нав.* асбоб барои муайян кардани умқ.
- ЖАФ** ژف *кит.* тар, рутубатнок, намнок.
- ЖАФИДАН** ژفيدн тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.
- ЖАФК** ژفک *кит.* хилде, ки дар канори чашм падида меояд.
- ЖАФКӢ** ژفكى *кит.* мансуб ба **жафк**; хилмолуд.
- ЖАФКОБ** ژفکاب *кит. ниг.* **жафк**.
- ЖАФТ** ژفت *кит.* фарбеҳ, калонҷусса.
- ЖАХ//ЗАХ** زخ//زخ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.
- ЖАХШ** زخش *кит.* 1. барқ, дурахш. 2. рангинкамон, қавси қузах.
- ЖЕ** ژи номи ҳарфи пӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – *ж* ва номи ҳарфи чордахуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (*ж*) навишта мешавад.
- ЖЕВА** ژيوه *ниг.* чева.
- ЖЕЛАТИН** фр. ژيلتين моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.
- ЖИВА** ژيوه *хим., кит.* чива.
- ЖИДА** ژيده *кит.* 1. сифати феълии замони гузашта аз жидан. 2. халонида, сӯзанзада.
- ЖИДАН** ژيدن *кит.* шакли кӯтоҳишудаи замони гузашта аз **ожидан**; халонидан.
- ЖИЁН** ژيان *кит., ниг.* жаён.
- ЖИЛЕТ** фр. ژليت камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.
- ЖИНГ** ژنگ *кит.* қатраи борон.
- ЖИХОР** ژخار 1. *кит.* бонг, наъра, фарёд. 2. *мач.* саҳтӣ, шиддат.
- ЖӢ** ژи *кит.* обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,

истахр.

ЖОВИДАН ژاويدن *хоидан, ҷавидан; нишхор кардан, кавша кардан.*

ЖОҒАР ژاغر *ниг. чоғар.*

ЖОЖ ژاژ *кит. 1. гиёҳи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хоидан ҳам фурӯ бурда наметавонад. 2. маҷ. гапи беҳуда, сухани ҳарза, ёва; жож хоидан ҳарза гуфтан, ёвагӯй кардан.*

ЖОЖАК ژаژк *кит. лӯбие.*

ЖОЖГҶ(Ӣ) (ژаژгоӣ) *кит., ниг. жожхо(Ӣ).*

ЖОЖДАРО(Ӣ) (ژаждраӣ) *кит., ниг. жожхой.*

ЖОЖИДАН ژاژидن *кит. 1. ниг. жовидан. 2. маҷ. жож хоидан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй кардан.*

ЖОЖТАБЪ ژаҷтабъ *кит. беҳудагӯй, ёвагӯй; бадтинат.*

ЖОЖУК ژаҷук *кит. 1. лӯбие. 2. ёва, сухани беҳуда.*

ЖОЖХО(Ӣ) (ژаҷхаӣ) *кит. ёвагӯй, он ки беҳуда сухан мегӯяд.*

ЖОЖХОӢ (ژаҷхаӣ) *кит. ҳарзагӯй, гуфтани суханҳои бемаънӣ ва беҳуда.*

ЖОЛА ژاله *қатраҳои борон, ки бар асари сардии ҳаво ба яхча табдил ёфта, аз ҳаво меборад, дӯл, тагарг, чола.*

ЖОЛАБАРФАК (ژалабарфак) *барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, чолабарфак.*

ЖОЛАБОРОН (ژалабаран) *борони жола, борони саҳти жоларез.*

ЖОЛАГУН (ژалагон) *ниг. жоласон.*

ЖОЛАМОНАНД (ژаламонанд) *ниг. жоласон.*

ЖОЛАРЕЗ (ژаларез) *резандаи жола, оварандаи борони жола: абри жоларез.*

ЖОЛАСОН (ژаласан) *мисли жола, тагаргмонанд.*

ЖУПИН (ژупин) *ниг. зӯпин.*

ЖУРНАЛИСТ (ژурналист) *ниг. рӯзноманигор.*

ЖУРНАЛИСТИКА (ژурналистика) *ниг. рӯзнома-нигорӣ.*

ЖҶБИН (ژубин) *ниг. зӯпин.*

ЖҶБИНВОР//ЖҶПИНВОР (ژубинвар//ژупинвар) *кит. найзавор.*

ЖҶБИНЗАН//ЖҶПИНЗАН (ژубинзан//ژупинзан) *найзазан, жӯбинафкан.*

ЖҶБИНКАШ//ЖҶПИНКАШ (ژубинкаш//ژупинкаш) *кит. найзабардор, найзадор.*

ЖҶЖ (ژоҷ) *кит. 1. чайра. 2. хорпушт.*

ЖҶЛИДА (ژоҷлида) *сифати феълии замони гузашта аз жӯлидан; парешон, пароканда; печхӯрда, дарҳамомехта, чӯлида: мӯйҳои жӯлида.*

ЖҶЛИДАГӢ (жоҷлидагӣ) *жӯлида будан, парешонӣ, печхӯрдагӣ, вазъ ва ҳолати жӯлида.*

ЖҶЛИДАЗУЛҒ (жоҷлидазулф) *кит. 1. парешонзулф. 2. киноя аз маҳбуба.*

ЖҶЛИДАМУ(Ӣ) (жоҷлидамуӣ) *он ки мӯйҳои парешону пароканда аст, чӯлидамуӣ.*

ЖҶЛИДАН (жоҷлидан) *парешон шудан; дарҳам омехтан, чӯлидан.*

ЖҶПИН (жоҷпин) *ниг. зӯпин.*

ЖҶХИДАН (жоҷхидан) *кит. чакидани борон аз шифти хона, қатра-қатра чакидан.*

3

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои **зол** ز, **зе** ز, **зод** ض ва **зо** (ё **изғӣ**) ظ ифода меёбад; дар ҳисоби абҷад қимати адабии ҳарфҳои **зол** ба 700, **зе** ба 7, **зод** ба 800 ва **зо** (ё **изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмол мешавад: **з-ин**, **з-он**, **з-ӯ** ва ғ.

ЗАБ//ЗАП زب//زب ҳиссача аҷиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷуб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавқ, рӯи чизе; муқоб. зер; зеру забар кардан (намудан) ниг. зер; зеру забар шудан (гардидан) ниг. зер. 2. зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон медиҳад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибқидор, тавоно; голиб; муқоб. зердаст. 2. моҳир, соҳибхунара, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТӢ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавоноӣ. 2. маҳорат, соҳибхунарӣ; забардастӣ кардан голиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӢШ زبرپوش ниг. болопӯш.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (чӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болон он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتنگ тасмаи паҳни махсусест, ки аз рӯи чул ва зини аспу полони хар ва ғ. гузаронида мебаранд, пуштанг; зертангу забартанг кардан (намудан) ба воситаи зертангу забартанг чул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРЧАД а. زبرجد маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕҲ а. ذبيح кит. гулӯбурида; қурбоншуда; ҳайвони лоики қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزرд гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; рӯи заб-зард рӯи аз касали ё хастагӣ ниҳоят рангпарид ва пажмурда.

ЗАБИБ زبيب кит., ниг. мавиз.

ЗАБОБ а. ضباب губор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. маҷ. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زبان 1. узви дохили даҳон, ки барои ба гулӯ фуру додани гизо, донистани таъм ва инчунин дар инсон барои нутқ хизмат мекунад. 2. маҷмӯи воситаҳои овозӣ ва лугавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккурро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамро таъмин мекунад. 3. сухангӯии (такаллуми) ҳоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳҷа. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; забони адабӣ забони китобатии умумихалқӣ, ки меъёрҳои муайян дорад; забони бегона забони халқи дигар, забони гайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. маҷ. аскарӣ душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; забони бурро гуфтори фасеҳу ботаъсир; забони вайрон баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайяни умумӣ аст, забони гайриадабӣ; забони давлатӣ забоне, ки чун қоида мутобиқи қонуни асосии мамлакате ҳамаи қорҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф ва

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз кӯдакӣ ба модару атрофиёнаш таклид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалҳои асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии халқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ**; **забони хуш тарзи гуфтори нарм**; мулоимсуханӣ; **аз забони касе** аз қавли касе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфтор, дар сухан; **забон баровардан** а) ба гапзанӣ сар кардан, сухангӯиро ёд гирифтани кӯдак; б) *маҷ.* чуръати гапзанӣ пайдо намудан; **аҳли забон** соҳибони забон; забондон; **забони ҳол** авзоъ ва кайфияти зоҳирии инсон, ки андешаву ният ва аҳволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, хомӯш шудан; **забони касеро бастан** хомӯш гардонидан, аз гапзанӣ боздоштан касеро; **забон (на)гаштан** ба *чизе* барои гуфтани *чизе* чуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавоништан *чизеро* (ба сабаби истиҳола ё бо андешае); **забони касе гирифтани** дуруст гап зада натавоништан; лакнат доштани забони касе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густохӣ ва чуръат гап задан; **забони касе дароз шудан** ба гуфтани *чизе* часорат пайдо кардан, дар гап чуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани *чизе* худро боз доштан; хомӯш шудан; **забон расонидан** ба *чизе*, *касе* бади *чизе* ё *касеро* гуфтан, эрод гирифтани ба *касе*, *чизе*; **забони касе тез будан** саҳт-гап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хоида мондан** нимғурма гап задан; *чизеро* изҳор карда натавоништа хомӯш мондан; **забон хориш кардан** майли зиёди гапзанӣ доштан; аз изҳори *чизе* худдорӣ карда натавоништан; **забони касеро хорондан** касеро ба гап даровардан, ба гуфтани *чизе* водор кардан; **забони хуш кардан** сухани хуш гуфтан, бо мулоимат сухан гуфтан; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди *касе*; аз **забон афтодан** фаромӯш шудан; аз **забон мондан** қобилияти сухангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); аз **забон хат додан** забонхат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастхат таъкид кардан; **ба забон гирифтани** гуфтан, зикр кардан, ном бурдан касеро, *чизеро*; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтан; б) ба забон гирифтани; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзанӣ сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтан, талаффуз намудан (*беиштар сухани зишт ва носазоро*); **бо нӯги забон гап за-**

дан рӯякӣ сухан гуфтан, гайри самимона ҳарф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* **вирд**; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфикр матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз** *медихад бар бод* (*зарб.*) сухани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозиши барои сухани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, чарог ва г; **забона задан** // **забона кашидан** шӯълавар шудан, фурузон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шоҳини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳарду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زباندار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки калид ба он медарояд; **забонаки занг** овезаи забончамонанди мобайни занг, ки бо чунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки калид** қисми дандонадори калид, ки бо он қуфлро баста мекушоанд. 2. *ниг.* **забонча**.

ЗАБОНБАНД زبانبند афсун, чодуе, ки гӯё барои бастании забони душманон ва бадгӯён ба қор бурда мешуд; **аҳли забонбанди хирад** шаробу май ва г., ки ақлро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان بسته 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **забон бастан**. 2. *маҷ.* хомӯш, соқит; гунг. 3. *маҷ.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАГӢ زبان بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста*; *вазъ* ва ҳолати забонбаста. 2. *маҷ.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, хомӯшӣ.

ЗАБОНБОЗ زبان باز 1. суханбоз; лофзан; сергап. 2. *маҷ.* мунофик; хушомадгӯӣ, чоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زبان بازی тамаллуқ, хушомадгӯӣ, чоплусӣ; **забонбозӣ кардан** суханпардозӣ кардан; чарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زبان بریده 1. *касе*, ки забон

- пашро буридаанд (*барои он ки хомӯш бошад*); безабон. 2. *мач.* сокит, бсадо, хомӯш.
- ЗАБОНВАР** زبانور *ниг.* забоновар.
- ЗАБОНГИР** زبانگیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавонистан, тутила шуда мондан, забон гирифтани. 2. чосусе, ки аз мачлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба хуш даркорино чиди мегирад. 3. чанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскарни душманро дастгир карди мeorад; *муқ.* **забон** 5.
- ЗАБОНГИРӢ I** زبانگیری I дармондани забон хангоми гуфтор, лакнат.
- ЗАБОНГИРӢ II** زبانگیری II ба даст овардани забон, асир гирифта овардани чанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.
- ЗАБОНГИРИФТА** زبانگرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *мач.* сокиту хомӯш.
- ЗАБОНДАРОЗ** زباندراز 1. даханкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро доништа, беибо ва густохона гап мезанад; *муқоб.* **забонкӯтоҳ**.
- ЗАБОНДАРОЗӢ** زباندرازی сифат ва амали шахси забондароз; даханкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ кардан**.
- ЗАБОНДОН** زباندان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба ҳубӣ азхуд кардааст; аҳли забон; фасехбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё чанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.
- ЗАБОНДОНӢ** زباندانی 1. забондон будан; фасехбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. доништани забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.
- ЗАБОНЗАД** زبانزاد 1. вирди забон гардида, бисёр пахну машхур (*онд ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтадааст.
- ЗАБОНЗАДА** زبانزاده 1. сари забонҳо афтада, машхуршуда, овозашуда; \diamond **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.
- ЗАБОНӢ** زبانی 1. *мансуб ба забон; захираи забонӣ* *ниг.* захира. 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **бахсу чидоли забонӣ** бахсу мунозираи даҳонакӣ; \diamond **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.
- ЗАБОНКӢТОӢ** زبان کوتاه 1. он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чуръат надорад; *муқоб.* **забондароз**; муттаҳам.
- ЗАБОНКӢТОӢӢ** زبان کوتاهی забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.
- ЗАБОНОВАР** زبانآور суханвар; хушбаён, фасехзабон.
- ЗАБОНОВАРӢ** زبان آوری суханварӣ; хушбаёнӣ, хушгапӣ.
- ЗАБОНОМУЗ** زبان آموز 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълим меомӯзад. 2. китоб, навори овозӣ ё тасвирӣ, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.
- ЗАБОНОМУЗӢ** زبان آموزی амал ва ҷараёни омӯхтани забон, махсусан ягон забони хоричӣ.
- ЗАБОНРАСОНӢ** زبانرسانی **забонрасонӣ кардан** эрод гирифтани, айбгирӣ кардан, забон расонидан.
- ЗАБОНРОН** زبانران 1. он ки забонаш фасеху балег бошад, нотик. 2. сергап, лакқӣ. 3. *мач.* қиссагӯӣ, афсонагӯӣ.
- ЗАБОНСӢХТА** زبان سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки гармию сардии рӯзгор чашиди; таҷрибаи сахте аз сар гузаронида, танбеҳдида.
- ЗАБОНТЕЗ** زبان تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирҷавоб.
- ЗАБОНФАӢМ** زبان فهم 1. донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.
- ЗАБОНФУРӢШ** زبان فروش сергап, пургӯӣ.
- ЗАБОНХАТ** زبان خط санаде, ки касе дар он чизеро ба зимма гирифтааст (*мас., адои қарзиро*).
- ЗАБОНХӢ** زبان خانی **забонхой кардан** возеҳу равшан изҳор накардан (*фикреро*), нимгурма гап задан; аз гуфтани чизе худдорӣ кардан.
- ЗАБОНЧА** زبانچه 1. *шакли тасғири забон*; забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло овезон аст.
- ЗАБОНЧАРБ** زبان چرب хушзабон, ширинзабон, чарбзабон.

ЗАБОНШИНОС زبان‌شناس мутахассис ва олими илми забон.

ЗАБОНШИНОСИ زبان‌شناسи илм дар бораи қоидаву қонунҳои забон.

ЗАБТ *a.* ضبط 1. хифз кардан, нигоҳ доштан; **забту нақл** навишта нигоҳ доштан ва бозгӯй кардани чизе. 2. гирифтани, ба даст даровардан, тасарруф; **забт кардан (намудан)** а) ба даст даровардан, соҳиб шудан; истило (тасарруф, ишғол) кардан; б) навиштан, қайд кардан, сабт намудан; **забт шудан** а) ба тасарруф даромадан, гирифта (ишғол) шудан; б) қайд ва сабт ёфтани.

ЗАБТГАРДИДА ضبط‌گرديده *сифати феълии замони гузашта аз забт гардидан*; гасбгардида; бо зӯрӣ гирифташуда, аз худ шуда, кашида гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБТКУНАНДА ضبط‌کننده 1. ишғолгар, тасарруфкунанда. 2. сабткунанда.

ЗАБТШУДА ضبط‌شده *сифати феълии замони гузашта аз забт шудан*; гасбшуда, бо зӯрӣ гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБУДА زيوده хушконида, кӯфта ва бехтаи кабудихои гуногун (*мас., шибит, пудина, наъно ва ғ.*).

ЗАБУН زبون 1. нотавон, очиз, дармонда, бечора; ҳақир, хору залил; **бахти забун** толеи паст, бахти бад; **ҳоли забун** ҳоли табоҳ, вазъи бад. 2. мағлуб, шикастхӯрда; **забун гаштан (гардидан, шудан)** а) очизу нотавон мондан; хору зор шудан; б) мағлуб шудан, шикаст хӯрдан; **забун кардан (сохтан)** сарпаст ва мутеъ намудан; мағлуб гардонидан; зердасту асир кардан.

ЗАБУНГИР زبون‌گیر он ки зердастонро озор медахад, озордихандаи нотавонон ва очизон.

ЗАБУНГИРӢ زبون‌گیری касеро очизу нотавон шумурдан, амали забунгир.

ЗАБУНӢ زبونی заифӣ, нотавонӣ, очизӣ, хорӣ; зердастӣ.

ЗАБУНКУШ زبون‌کش кушандаи нотавонон ва бечорагон, очизкуш; қотили бераҳм, чаллод.

ЗАБУР *a.* زبور 1. *д.* китобе, ки онро ба яке аз пайгамбарон – Довуд нисбат медаханд. 2. *кит.* китоб, навишта.

ЗАБУРХОН زبورخان он ки Забур хонад.

ЗАБХ *a.* ذبح *кит.* сар буридани гов ва гӯсфанд ва

монанди онҳо, бисмил кардан.

ЗАВАБОН *a.* ذوبان обшавӣ, моеъ шудан, гудохта шудан.

ЗАВАНЧ ذونج *кит.* рӯдаҳои гӯсфанд ё гов, ки бо гӯшту равған пур ва қок карда нигоҳ медоранд, навъе аз ҳасиб.

ЗАВБ *a.* ذوب *кит.* об кардан, гудохтан; гудоziш, об кардани филизот.

ЗАВВОР *a.* زوار *кит.* зиёраткунанда.

ЗАВҚ *a.* ذوق 1. *кит.* чошнӣ. 2. маза, лаззат, ҳаловат; нишоти беҳад, хушҳолии зиёд; вачд. 3. табъ, салиқа; **завқи бадеӣ** фаҳмиши нозуқиҳои осори бадеӣ, дигар чизҳо ва лаззатёбӣ аз онҳо; **шавқу завқ** майл ва рағбат; **завқ бахшидан** лаззат бахшидан; **фараҳу шодӣ** овардани чизе ба касе; **завқ бурдан** лаззат бурдан, лаззатёб шудан; ниҳоят хушҳол шудан; **завқ додан** ҳаловат бахшидан; **завқ кардан** ниҳоят хушҳол шудан; ба шавқ омадан; **завқи касе омадан** ҳаваси касе омадан, ба вачд омадан; *♦* **аҳли завқ** онҳое, ки завқи бадеӣ доранд, соҳибзавқон; ашхоси хушсалиқа; **ба завқ // бо завқи том** бо майлу ҳаваси том, бо иштиҳои том, нӯши чон бод (*таъбири хоҳиши нек, ки дар мавриди хӯрок хӯрда истодани касе мегӯянд*).

ЗАВҚАНГЕЗ ذوق‌انگيز лаззатбахш; ба завқ ва нишот оваранда, нишотовар.

ЗАВҚБАХШ ذوق‌بخش завқовар; хурсандибахш.

ЗАВҚӢБ ذوق‌ياب : завқёб шудан лаззат бурдан.

ЗАВҚМАНД ذوق‌مند ҳавасманд, иштиёқманд.

ЗАВҚОВАР ذوق‌آور хурсандибахш, хушҳолкунанда; ачибу ғариб.

ЗАВЛОНА زولانه банди оҳани иборат аз занҷиру ҳалқа, ки бар пой ва гардани чорпоён ё зиндониён мебастанд, ишкел, кишан.

ЗАВОД *p.* زواد *инг.* корхона.

ЗАВОДА زواده *кит.* тӯшаи роҳ, харчи роҳ.

ЗАВОЛ *a.* زوال 1. аз байн рафтани, нест шудани, нобуд гаштани: **қадри неъмат баъд аз**

завол (*мақ.*). 2. шикаст, нуқсон; **заволи шамс** майл кардани офтоб ба гуруб; гуруб кардани офтоб; **завол дидан** ба шикасту харобӣ дучор шудан; **завол ёфта** нест шудан, фано гаштан, бархам хӯрдан; **завол овардан** шикаст расондан, ба ҳалокат дучор намудан; **завол омадан** шикаст расидан, харобӣ рӯй додан; **◇ ба хуршеди умр завол омадан** ба охир расидани умр.

ЗАВОЛА زواله лӯндаи хамир, ки барои як нон чудо карда мешавад; **завола гирифта** хамирро ба заволаҳо чудо кардан, аз хамир завола сохтан.

ЗАВОЛЁФТА زوال یافته фаношуда, нестшуда; харобгардида.

ЗАВОЛНОПАЗИР زوالناپذير фанонашаванда; чо-вид, пойдор.

ЗАВОЛПАЗИР زوالپذير фанопазир, нопойдор.

ЗАВОЛПАЗИРӢ زوالپذيري фанопазирӣ, фаношавандагӣ.

ЗАВОР زوار *кит.* нигоҳубинкунанда ба бемор, парастори беморон ё зиндонийн.

ЗАВОШ زواش *кит.* номи сайёраи Муштарӣ.

ЗАВРАҚ *а.* زورق киштии хурд, қаиқ.

ЗАВРАҚКАШ زورقکش он ки заврақ мекашад, киштирон, қаиқрон, заврақрон.

ЗАВРАҚРОН زورقران он ки заврақ меронад.

ЗАВРАҚРОНӢ زورقرانی 1. рондани заврақ; амали заврақрон. 2. *варз.* навъи варзиш, ки ҳадафи он нишон додани маҳорат дар рондани заврақҳои белкаш, бодбонӣ ё мотордор дар обҳои дарё, кӯл ва баҳр мебошад.

ЗАВЧИГӢ زوجيگى *гуфт.* хостгорӣ.

ЗАВЧӢ زوجى *гуфт.* хостгор.

ЗАВЧ *а.* زوج 1. чуфт; *муқоб.* тоқ. 2. шавҳар, шӯй.

ЗАВЧА *а.* زوجة *муаннаси завч*; зан, ҳамсар; *муқоб.* шӯй.

ЗАВЧАӢН *а.* زوجين зану шавҳар.

ЗАВЧИЯТ *а.* زوجيت занушӯй, ҳамсарӣ, ҳамхонагӣ.

ЗАВЪ *а.* رءوضо рӯшноӣ, партав, нур, дурахш, чило.

ЗАҒАН زغن парандае аз чинси калоғ, вале андаке хурдтар аз он, галевоч.

ЗАҒИР زغير растани алафисе, ки аз донаҳои он

равған мекашанд ва аз нахҳои пояи он матои катон мебофанд; **равғани зағир** равғани аз тухми зағир гирифта.

ЗАҒИРДАРАВИ زغيردروى дарави зағир.

ЗАҒИРКОР زغيركار он ки зағир мекорад.

ЗАҒИРКҶӢ زغيركوبى кӯбидани зағир ба мақсади чудо кардани коҳу донаи он.

ЗАҒИРПАРВАР زغيرپرور *ниг.* зағиркор.

ЗАҒИРПОЯ زغيرپايه 1. замини кишти зағир. 2. пояи зағир, ки аз он ресмон метобанд.

ЗАҒОМА زغامه куттии гирдаи чӯбин ва дар зераш пӯст кашидашудае, ки дар он харчиз меандозанд ва ба сифати паллаи тарозу низ кор мефармоянд.

ЗАҒОМАРӢ زغامهروى рӯяш ба шакли загома, паҳнрӯй, гирдрӯй.

ЗАҒОР زغار 1. навъе аз таоми сахт, ки аз

орди чуворимаққа ё арзан мепазанд (*мисли атолаи кочӣ*). 2. замини намнок, шӯра-замин.

ЗАҒОРА I زغاره нон аз орди чуворӣ ё арзан.

ЗАҒОРА II زغاره *кит.* 1. ангишти афрӯхта, ангишти сӯхта сурхшуда, ахтар, лахча. 2. сурхие, ки занон барои ороиш ба рӯй меполанд.

ЗАҒОРАМОҶӢ زغارهماهى навъи моҳии зардранг ва пулакчадори обҳои ширин.

ЗАҒТ *а.* ضغت *кит.* фишор; **зағти қалб** фишори дил.

ЗАҒӢТА زغوته 1. чӯби миёнсӯрохи лабдори галтакмонанд, ки ба вай ресмони ришта-ро мепечонанд; найчаи бофандагӣ. 2. ресмони дар чунин чӯб печонда.

ЗАДА زده 1. *сифати феълии замони гузашта аз задан*. 2. *збн.* дар вақти талаффуз бо қувваи овоз ё бо оҳанги талаффуз таъкид карда шудани яке аз ҳичоҳо дар калима ва ё яке аз калимаҳо дар ҷумла; **аломати зада** аломате, ки ба ҳичои заданок ишора мекунад ('); **зада баромадан** бо суръат берун шудан, шитобон хорич шудан аз ҷое; **зада гирифта** зӯран гирифта, кашида гирифта; **зада даромадан** бошиддат ва якбора дохил шудан ба ҷое; **зада куштан**

зарба зада ба қатл расондан; то ба дараҷаи мурдан мушту лагадкӯб кардан касеро; **зада шудан** а) зарба хӯрдан; зарар дидан; б) *маҷ.* нузул ёфтан, ронда шудан аз коре.

ЗАДАГӢ زدگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз задан; задашуда; об задагӢ барин хомӯш, ором.*

ЗАДАН زدن 1. кӯфтан, чизеро ба чизе сахт расондан; осеб расондан (*бо даст ё чизи дигар*). 2. зарба расонидан; саркӯб кардан. 3. кӯбидан, тақ-тақ кардан (*мас., дарро*). 4. бархӯрдан, расидан; ба ҳам бархӯрдан. 5. тапидан, зарабон (-и дил), ҳаракат кардан. 6. андохтан, худро ба чое ворид кардан; **худро ба ҳар тараф задан** ба таҳлука афтода ба ҳар сӯ давутоз кардан, бисёр нотинч шудан, ба талвоса афтодан. 7. *маҷ.* хӯрдан, ошомидан. 8. пошидан, рехтан: **намак задан, об задан**. 9. парондан; шикор кардан. 10. дуздидан; горат кардан; **дузд задан** дузд рабудан, дуздада бурдан; ба сиркат рафтан; **хонаи касеро задан** хонаи касеро горат кардан, чизҳои хонаи касеро дуздада бурдан. 11. буридан, қатъ кардан: **гардан задан, шохани дарахтро задан; сар задан** а) сар буридан, куштан; б) *маҷ.* оғоз ёфтан, шурӯъ шудан. 12. даргирондан, афрӯхтан; **оташ задан** сӯхтан, сӯзондан. 13. молидан, соидан: **покуро ба санг задан**. 14. шинондан, устувор кардан, насб кардан: **хайма задан, байрақ задан**. 15. пахш кардан; нақш монондан; **мӯҳр задан** мӯҳр пахш кардан, мӯҳр мондан; **сикка задан** тангаи филизӣ баровардан. 16. монанд шудан, мушобех шудан: **ранги чизе ба чизе задан**. 17. бастан: **гирех задан, занҷир задан; қулф задан** қулф кардан, бастан. 18. *киноя аз овехтан*, овезон кардан, часпондан: **сурат ё рӯзномаро ба девор задан**. 19. навохтан, соз задан: **дойра задан, дугор задан, таблак задан**. 20. *маҷ.* машғул шудан, саргарм шудан. 21. *маҷ.* гуфтан; **гап задан // ҳарф задан** сухан кардан, гуфтан; **дам задан** *ниг.* дам; **дод задан** бо овози баланд гап задан; **фарёд кардан; лоф задан** гапи беҳуда гуфтан; **худро таъриф кардан; таъна задан** сарзаниш кардан, маломат намудан; **хушомад задан** хушомад гуфтан, чоплюсӣ кардан; **тамаллуқ кардан** (*мас., барои дили касеро ба даст даровардан*). 22. гардидан, гаштан; **давр задан** а) гирд гаштан дар атрофи чизе; б) *маҷ.* гардиш кардан, сайр кардан, чарх задан; **чарх задан** а) давр гаштани (-и сар аз беморӣ); б) сайр кардан, гардиш намудан. 23. *ҳамчун феъли ёридиҳанда таркибҳои зиёди феълӣ месозад:* **барк за-**

дан, бол задан, бўса задан, гел задан, мижа задан, неш задан, пар задан, пошна задан, хез задан, чашмак задан, чавлон задан, чӯш задан; паҳлу задан а) аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гаштан (*аз беҳобӣ*); б) якпаҳлу дароз кашида роҳат кардан; **фаввора задан** чӯшида баромадани об ё нафт (*аз чашма ё аз қон*); **хала задан** сих зада дард кардани шушу паҳлуи одам аз сармохӯрии сахт; **чеғ задан** а) фарёд кардан; б) *маҷ.* даъват намудан; **зӯр задан** *ниг.* зӯр; **лаб задан** а) *ниг.* лаб; б) саршор шудан, рехтан; **панҷа задан** *ниг.* панҷа; **рақам задан** навиштан, иншо кардан; **хунук задан касеро ё чизеро** а) аз сармо касал шудан, аз таъсири сармо бемор ё чароҳатнок шудан; б) дар асари сардии шадид нобуд шудани чизе; **гайб задан** гоиб шудан, нопадид гаштан, гум шудан; **аз роҳ задан** а) аз роҳ баровардан, бераҳа кардан; б) гумроҳ кардан; **ба замин задан // бар хок задан** чизеро беқадр гардонидан, беобрӯ намудан, хор кардан; **касеро ба рӯзнома задан** дар рӯзнома навиштан дар бораи касе; дар рӯзнома танкид кардан касеро; **ба (бо) як нӯл задан** а) касеро ба осонӣ мағлуб кардан (*дар мусобиқае*); б) аз касе тавонотару моҳиртар будан дар коре; **мӯҳри хомӯшӣ бар даҳони касе задан** хомӯш сохтан, ба хомӯшӣ маҷбур кардан касеро; **худро ба мастӣ задан** худро маст вонамуд кардан, маст нишон додан; **худро ба нодонӣ (ё нофаҳмӣ) задан** худро нодон ва нодида вонамуд кардан; **худро қасдан нофаҳм нишон додан; бало зад** офат расид; **кор табоҳ шуд; бало задан** а) ба тариқи дашном хитобан ба касе, ки ўро ба ҳоли худ воғузур мекунанд, гуфта мешавад; б) **бало ба пасаш!** (*дар мавриди таскини ғаму андӯҳи офате ба касе мегӯянд*).

ЗАДАНИӢ زدنی *сифати феълии замони оянда аз задан; сазовор ба задан; гапи заданӣ* гапи лоики гуфтан; *касе гап заданӣ* касе сухан гуфтан меҳоҳад; **заданӣ шудан** задан хоستان.

ЗАДАШУДА زدهشده 1. *сифати феълии замони гузашта аз зада шудан;* кӯфташуда; расондашуда; бархӯрда. 2. аз кор (*ё мансаб*) рондашуда, нузулэфта.

ЗАДУХҶҮРД زدوخورد 1. чанг, чангидан, ҳарбу зарб, мухориба. 2. афтударафт, даст ба гиребон шудан; **задухҷӯрдҳои дохилӣ** чангҳои дохилни мамлакат.

ЗАЙФ *a.* ضعیف 1. сусти, камзӯр нотавон; *муқоб.* қавӣ, зӯр. 2. очиз, дармонда, бечора, мустазъаф; **нури заиф** нури хира, рӯшноии андак; **садон заиф** садон паст, овози нарм; **заиф шудани ақл** кунд ва паст шудани фаъолияти ақлоӣ. 3. *маҷ.* зан.

ЗАЙФА *a.* ضعیفه 1. *муантаси заиф.* 2. зан, аврат.

ЗАЙФАНДОМ ضعیف اندام лоғарандом, нахиф.

ЗАЙФАДАН ضعیف بدن *ниг.* заифандом.

ЗАЙФБУНЁД ضعیف بنیاد сустибунёд; камзӯру камқувват, лоғар.

ЗАЙФДИЛ ضعیف دل *маҷ.* тарсончак, тарсу, буздил.

ЗАЙФДИЛӢ ضعیف دلی *маҷ.* тарсончакӣ, тарсуӣ, буздилӣ.

ЗАЙФӢ ضعیفی сусти, нотавонӣ, аҷз.

ЗАЙФКОЛБУД ضعیف کالبد *кит.* заифтан, нотавон.

ЗАЙФНОЛӢ ضعیف نالی суханҳои тараҳхумхоҳона гуфтан; зориву тавалло кардан, изҳори аҷз намудан.

ЗАЙФОВОЗ ضعیف آواز он ки овози пасту нарм дорад.

ЗАЙФОНА ضعیفانه 1. очизона. 2. *маҷ.* занона.

ЗАЙФТАН ضعیف تن *ниг.* заифандом.

ЗАЙФЧУССА ضعیف جثّه *ниг.* заифандом.

ЗАЙБАҚ *a.* ضیق симоб, чева.

ЗАЙҒАМ *a.* ضیغم шер, шери беша, шери даранда.

ЗАЙД *a.* زید *маҷ.* фалонӣ, фалон кас.

ЗАЙЛ *a.* ذیل 1. *кит.* доман, домани ҳар чиз. 2. дунбола, давомии чизе; поён; **дар зайл** дар поён, дар зер. 3. тарз, тавр, ранг; **ҳамин зайл** ба ҳамин тарик; **як зайл а)** як хел; **б)** муттасил, пайваста. 4. *кит.* доманаи кӯҳ.

ЗАЙМАРОН *a.* ضمیران райҳони ёбой, як навъ гиёҳи хушбӯӣ, шохисфарам.

ЗАЙН *a.* زین *кит.* 1. зинат, зевар, ороиш. 2. *маҷ.* хубӣ, некӯӣ.

ЗАЙТУН *a.* زيتون дарахти ҳамешасабз (*дар кишварҳои гарм*), ки меваи онро дар намак хо-

бонда мехӯранд; аз меваи он равған мегиранд, ки дар сапоати хӯрокворӣ ва тиб истифода мешавад.

ЗАЙТУНӢ زيتونی ранги сурхи ба зардӣ мол: **ранги зайтунӣ.**

ЗАЙФ *a.* ضیف 1. мехмон. 2. мусофир.

ЗАЙЪАТ I *a.* ضیعت нобуд шудан, барбод шудан.

ЗАЙЪАТ II *a.* ضیعت *кит.* обу замин. мулк, замини зироатӣ.

ЗАКАР *a.* ذکر *кит.* 1. нар, парина, мард. 2. олати таносули мард.

ЗАКИТАБӢ *a.* ذکر طبع *ниг.* зақӣ.

ЗАКӢ *a.* ذکر заковатманд, тезфаҳм, хушёр.

ЗАКО *a.* ذکا теззеҳнӣ, зиракӣ.

ЗАКОВАТ *a.* ذکوات тезии фаҳм ва идрок, зиракӣ, хушмандӣ.

ЗАКОВАТМАНД ذکوات مند хушзеҳн, зирак.

ЗАКОВАТНОК ذکوات ناک *ниг.* заковатманд.

ЗАКОТ *a.* زکات 1. *кит.* покӣ, покизагӣ. 2. *д.* ҳиссаи маълуме, ки ҳар як мусулмон мувофиқи фармудаи шариат аз даромад ва дороии худ бояд ҳар сол ба фақирон ва мӯхтаҷон бидиҳад.

ЗАКОТЧӢ زکاتچی *таър.* чамъкунандаи закот дар аморати Бухоро; шахсе, ки аз роҳгузарон, корвониён *ва ғ.* андоз ва ҳаққи роҳ мегирифт, омилӣ закот, чамъкунандаи закот.

ЗАҚАН *a.* ذقн манаҳ, занаҳ, занаҳдон.

ЗАҚҚУМ *a.* زقوم 1. як навъ дарахти заҳрира; мувофиқи ақидаи динӣ, дарахти талхмевае дар дӯзах, ки хӯроки дӯзахиён мешудааст. 2. *маҷ.* ҳар чиз талху заҳрдор ва кушанда: **заҳру заққум.**

ЗАЛ زل *ниг.* **толор;** хона барон пазирони мехмон.

ЗАЛАЛ *a.* زلل 1. лағзиш. 2. хато, галат, нуқсон.

ЗАЛИЛ *a.* ذلیل хор, ҳақир, забун.

ЗАЛИЛӢ ذلیلی хорӣ, ҳақирӣ, забунӣ.

ЗАЛИЛОНА ذلیلانه ҳақирона; мутеона.

ЗАЛЛА I *a.* زَلَّة 1. таом ё хӯрданиҳое, ки дар зиёфат ё тӯйҳо ба мехмон барои бо худ гирифта бурдан медиханд. 2. таоми нигоҳдошта, пасмондаи хӯрок, саркут.

ЗАЛЛА II *z* ژه хашараи малахмонанд, чирчирак.

ЗАЛЛАБАНД زله‌بند *r*ӯмоле, ки дар он заллаи аз ҷое гирифтаи худро мебанданд.

ЗАЛОЗИЛ *a.* زلازل *ç.* зилзила.

ЗАЛОЛ *a.* ضلال *kit.* баромадан аз роҳи рост, гумроҳ шудан, гумроҳӣ.

ЗАЛОЛАТ I *a.* ضلالت хорӣ, залилӣ, зиллат, забунӣ.

ЗАЛОЛАТ II *a.* ضلالت *kit.* качравӣ аз роҳи рост, гумроҳӣ.

ЗАМ I *ç.* زم *kit.* 1. сардӣ. 2. боди сард.

ЗАМ II *ç.* زم *kit.* чоғ, факк.

ЗАМ(М) I *a.* ضم пайвастанӣ чизе ба чизи дигар, илова; **ба (бар) замми ин...** ба болои ин..., илова бар ин..., ба ғайр аз ин; **зам кардан (намудан)** илова намудан, ҳамроҳ кардан; **зам шудан (гаштан)** ҳамроҳ шудан, илова гаштан; **харад – зам кун, нахарад – кам кун (мақ.).**

ЗАМ(М) II *a.* ذم *kit.* 1. накӯҳиш, маломат. 2. бадгӯӣ, ҳачв, мазаммат.

ЗАМАН *a.* زمن *kit.* шакли дигари замон (1).

ЗАМБҶҮРҮҒ زمبوروغ *ниг.* занбӯруғ.

ЗАМБҶҮРҮҒБИРЁН زمبوروغ‌بريان занбӯруғи дар равшан бирёншуда.

ЗАМБҶҮРҮҒЗОР زمبوروغ‌زار ҷои зиёд рӯидани занбӯруғ.

ЗАМЗАМ I *a.* زمزم номи ҷохест дар Макка (*наздики Каъба*).

ЗАМЗАМ II *a.* زمزم фасли Занд (*ҷордахуми китоби муқаддаси*) зардуштиён.

ЗАМЗАМА زمزمه хониш ва суруд бо овози паст; нағма ва суруде, ки зери лаб оҳиста хонда мешавад; **замзама кардан (намудан)** зери лаб, оҳиста сурудан, тараннум кардан.

ЗАМИМ *a.* ذميم нописандида, зишт, бад.

ЗАМИМА *a.* ضميمе чизе, ки ба чизе зам карда мешавад, илова; **замимаи мактуб.**

ЗАМИН I *a.* زمين 1. хок. 2. масоҳате, ки ба қитъаҳо

ҷудо карда, дар он киштукор мекунанд, киштзор, мазраа; **ислоҳоти замин** *ниг.* **ислоҳот; замини вақф** *таър.* замин, ки аз тарафи касе ба масҷид, мадраса *ва ғ.* бахшида мешуд, ба шарти истифодаи даромади он ба таъмири ин биноҳо ва таъмини талаба, мударрис ва ходимони онҳо; **замини дарёбод** замини беоби соҳилҳои дарё; **замини кишт** киштзор, мазраа; **замини мурда** замин, ки дар натиҷаи солҳо кишт накардан ғайри қобили зироат шудааст; **замини обӣ** киштзори обёришаванда, ғайри лалмӣ; **замини обҷакорӣ** қитъае, ки дар он сабзавот кишта шудааст; **замини пахта** пахтазор; **замини фарбеҳ** замини ҳосилхез. 3. тағи ҳар чиз: **замини ҳавз, замини хона** *ва ғ.* 4. кураи арз, яке аз сайёраҳои, ки мо, инсонҳо, дар он ҳаёт ба сар мебарем. 5. мамлакат, кишвар; **замину замон** тамоми дунё; ҷаҳон; **ба замин задан** а) ба замин андохтан, ба хок яқсон кардан чизе ё касеро; беҳурмату беқадр кардан касеро; б) мағлуб кардан; **ба замин задани сухани касе** гапи касеро ба эътибор нагирифтани хоҳиши касеро иҷро накардан; **замин кафид(а), одам баромад** одам ниҳоят бисёр буд, мардум хеле зиёд буд; **замин накафид, ки дароям бисёр** шарм доштам, саҳт хичолат кашидам; **замин сахту осмон баланд** ҳеч илоҷ нест, ҳеч чора нест; дар ҷое ба доди касе намерасанд; **фарқ аз замини то осмон аст** дар байни ду чиз тафовут ниҳоят калон аст.

ЗАМИН II *a.* زمين *kit.* барҷомонда, он ки ба сабаби беморӣ аз ҷой чунбида наметавонад ё бо пой рафта наметавонад.

ЗАМИН III *a.* زمين *kit.* гарав, қавл.

ЗАМИНА زمينه 1. асос; таҳкурсия, поя; **дар заминаи...** дар асоси...; **замина тайёр кардан** шароити мусоид ба вучуд овардан барои иҷрои коре. 2. тарҳи нақша; асли матоъ ё лавҳа, ки рӯи он нақшу гулҳои рангоранг кашида мешавад.

ЗАМИНБҶҮС زمين‌بوس 1. он ки замини адаб бӯсад, хокро бӯсида таъзим кунад. 2. таъзимкунанда, мутеъ, фармонбардор.

ЗАМИНБҶҮСӢ زمين‌بوسى бӯсидани замини адаб, бӯсидани хок барои таъзим.

ЗАМИНВАСЛА زمین‌وصله ба замин васл шудани сими барк ба мақсади барқрезон

ЗАМИНГИР زمین‌گیر 1. он ки хоҳиши ба даст овардани заминро дорад. 2. он ки аз чояш хеста наметавонад, азпомонда, барҷомонда (*ба сабаби пирӣ ё беморӣ*).

ЗАМИНДОР زمین‌دار он ки замини кишти хусусӣ дорад, соҳиби замин; мулкдор.

ЗАМИНДОРӢ زمین‌داری соҳиби замин будан, заминдор будан.

ЗАМИНДӮЗӢ زمین‌دوزی навъи зардӯзӣ, ки тамоми рӯи порча бо зар ё абрешим дӯхта мешавад.

ЗАМИНӢ زمینی *мансуб ба замин*; ҳар чизе, ки дар замин аст; *муқоб.* осмонӣ.

ЗАМИНКАН زمین‌کن 1. хонаи зеризаминӣ; иқоматҷои тағизаминӣ (*дар майдони ҷанг*). 2. коргаре, ки замин меканад: *дастан заминканҳо*.

ЗАМИНКАНӢ زمین‌کنی амали коргари заминкан; кандани замин.

ЗАМИНКОВ زمین‌کاو *ниг.* заминкан 2: коргарони заминкови роҳи оҳан.

ЗАМИНКУШО زمین‌کشا он ки заминҳои ноқорама ва бекорхобидаро қобили кишт мегардонад.

ЗАМИНКУШОӢ زمین‌کشائی қобили кишт гардонидани заминҳои бекорхобида.

ЗАМИНКӮБ زمین‌کوب 1. кас ё ҳайвоне, ки ба замин по мекубад. 2. *киноя аз* асп. 3. чизе, ки бо он замин мекубад.

ЗАМИНЛАРЗА زمین‌لرزه *ниг.* зилзила.

ЗАМИНПАЙМО زمین‌پیمای *кит.* 1. сафаркунанда, сайёҳ. 2. паймоишгари замин, масоҳатсанҷ, танобҷӣ, танобқаш.

ЗАМИНРОН زمین‌ران деҳқоне, ки заминро шудгор мекунад.

ЗАМИНРОНӢ زمین‌رانی замин шудгор кардан.

ЗАМИНСОЗӢ زمین‌سازی *ниг.* заминкушоӣ.

ЗАМИНХЕЗ زمین‌خیز *кит.* он чи аз замин ҳосил мешавад, ҳосил, маҳсул.

ЗАМИНЧУНБӢ زمین‌چنبی *ниг.* зилзила.

ЗАМИР I ضمير *а.* 1. қалб; даруни дил, ботини инсон. 2. он чи аз дил мегузарад, андеша. 3. сир,

рози ниҳонӣ; *замири дил киноя аз* рози ниҳонӣ.

ЗАМИР II ضمير *кҳн., збш.* чонишин.

ЗАМИСТОН زمستان *ниг.* зимистон.

ЗАМӢ زمی *шакли кӯтоҳшудаи замин I.*

ЗАММА *а.* ضمه *збш.* аломатест дар алифҳои арабии тоҷикӣ (), ки барои ифодаи садоноки «у» дар болои ҳарфҳои ҳамсадо ва ҳарфи алиф гузошта мешавад, пеш.

ЗАМОН *а.* زمان 1. вақт, ҳангом, айём; давр, аҳд; **ба (бо) мурури замон** бо гузашти вақт; **дар айни замон** дар як вақт; бо ба-робари ин; **дар замон** дар вақти; дар даври. 2. ҳамоно, ба маъзи... (*ба ин маъно танҳо ҳамроҳи феълҳо меояд: омадан замон, даромадан замон, истодан замон ва ғ.*); **хамин замон** ҳамин асно, ҳозир, ҳамин ҳоло. 3. *збш.* категорияи дастурии ҳоси феълҳо, ки муносибати гӯяндаро ба вақти амалу ҳолат ифода мекунад: **замони гузашта, замони ҳозира-оянда.**

ЗАМОНА زمانه 1. *ниг.* замон 1. 2. гардиши замон; рӯзгор. 3. *маҷ.* олам, дунё, ҷаҳон; **аз дасти замона** аз ҷабри рӯзгор; аз азобу машаққати дунё; **гарму сарди замонаро аз сар гузаронидан** неку бади рӯзгорро дидан; таҷрибадор шудан.

ЗАМОНАСОЗ زمانه‌ساز он ки мувофиқи шароит ва тақозои замона (*бар хилофи ақидаи худ*) рафтор мекунад, касе, ки ба замона созгор шудан меҳақад, ибнулвақт.

ЗАМОНАСОЗӢ زمانه‌سازی мувофиқи шароит ва тақозои замона рафтор кардан, бо замона созгор шудан; дурӯягӣ: **замонасозӣ кардан.**

ЗАМОНАТ *а.* زمانت кафилӣ, зоминӣ, кафолат.

ЗАМОНБАНДӢ زمان‌بندی муайян кардани вақт ва замони муайян барои иҷрои коре, мӯҳлатбандӣ.

ЗАМОНГИРӢ زمان‌گیری соҳиби замон шудан.

ЗАМОНИҶАНГӢ زمان‌جنگی *мансуб ба замони ҷанг*; он чи дар давраи ҷанг ба вуқӯъ омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ.**

омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ**.

ЗАМОНӢ//ЗАМОНАВӢ زمانى//زمانوى *мансуб ба замон*; улуми замонӣ илмхое, ки дар давраи муайян роиҷ ва машҳуранд, илмҳои замонавӣ.

ЗАМОРУҒ زماړوغ *ниг. занбӯруғ*.

ЗАМҲАРИР زمهړير 1. сармои бисёр сахт, шиддати сармо. 2. ҷои бисёр сард; **сармои замҳарир**.

зан زن 1. *асоси замони ҳозира – оянда аз задан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зананда*: **шоҳзан, зарбазан, роҳзан, торзан, муштзан**.

ЗАН زن 1. *ҷинси модинаи инсон, ҷинси муқобили мард*. 2. *завҷа, аёл, ҳамсари мард; зани бева зани бешавҳар, бевазан; зани меҳнатӣ зани меҳнатдӯст, зани серғайрат; зани муштипар зани нотавон, очиза, заифа; зан гирифтаи духтареро ба ақди никоҳи худ даровардан, издивоҷ кардан, хонадор шудан; зан додан касеро зандор кардан, хонадор намудан касеро; зан шудан ба касе ба шавҳар баромадан, бо марде издивоҷ кардан, ба қайди никоҳи марде даромадан*.

ЗНАБ ا. ذنب 1. *дум, дунб*. 2. *тарафи дунболаи галаситорани Аждаҳо (тарафи дигарани Раъс номида мешавад)*.

ЗНАК زنگ *шакли тасғири зан*; хитобан нисбат ба занон гуфта мешавад (*дар забони омма*).

ЗНАКА زنگ *ниг. занак*.

ЗНАКАБОЗ زنگه‌باز *ниг. занбоз*.

ЗНАКАБОЗӢ زنگه‌بازى *ниг. занбозӣ*.

ЗНАКБОЗ زنگه‌باز *ниг. занбоз*.

ЗНАНДА زنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз задан; зарбазананда, кӯбанда, латқунанда*.

ЗНАХ زنج *манаҳ, зақан, чона; занах задан бисёр гап задан, лаққидан; лоф задан*.

ЗНАХДОН زنجدان *ниг. занах*.

ЗАНБ ا. ذنب *кит. гуноҳ, чурм, айб*.

ЗАНБАҚ ا. زنبق *навъе аз савсан, ки гули сафеди хушбӯ дорад*.

ЗАНБАМУЗД زنده *марде, ки аз номуси зани худ бепарво бошад, дайюс*.

ЗАНБАР زنبړ *сабади байни ду ҷӯб бофташуда ё тахтаи дар ду ҷӯб задашуда, ки бо он хоку хишт*

ва дигар чизхоро дукаса мекашонанд.

ЗАНБАРАК//ЗАНБӢРАК زنبورک//زنبورک *кҲн. тӯпи хурде, ки дар замонҳои пеш ба шу-тур бор мекарданд*.

ЗАНБАРҒАЛТАК زنبړغلتهк *аробачае, ки дар тарафи пеши он як ғалтак шинонда шу-даасту ду дастаи тарафи дигари онро ба даст гирифта хоку хишт ва г. мекашонанд*.

ЗАНБАРКАШ زنبړكش *он ки дар занбар бор мекашонанд*.

ЗАНБАРМИЁН زنبړميان *чорпои миёнаш ҳам (хусусан аспу хар)*.

ЗАНБАШАРА زنبړشره *занмонанд, бо афту андоми занона*.

ЗАНБЕЗОР زنبيزار *он ки нисбат ба занҳо нафрат дорад, мутанаффир аз зан*.

ЗАНБИЛ زنبيل *сабади аз химчаҳо бофтаи лудааста*.

ЗАНБИЛБОҒ زنبيلباف *касе, ки сабад мебо-фад, сабадбоф*.

ЗАНБИЛБОҒӢ زنبيلبافى *сабадбофӣ*.

ЗАНБОЗ زنباز *марди айёше, ки аз дунболи занон мегардад, занпараст, зандӯст*.

ЗАНБОЗӢ زنبازى *амали марди занбоз*.

ЗАНБОРА زنباره *ниг. занбоз*.

ЗАНБӢРУҒ زنبړوغ *навъе аз растанист, ки фақат аз тана иборат буда, реша, барг ва гул надорад, дар баҳорон дар ҷойҳои сернам мерӯяд, (як қисми онҳо хӯрданбоб, қисми дигарашон захр-ноканд) саморуг, қорч, чағора, чора*.

ЗАНБӢР زنبور *навъи хашароти парандаи хурди нешзан, ки хелҳои гуногун дорад, ору, кабт; занбӯри асал занбӯре, ки асал медиҳад; занбӯри чиззак занбӯри зардак, занбӯри гингак (бингак)*.

ЗАНБӢРАК زنبورک 1. *шакли тасғири занбӯр*; занбӯри хурд. 2. *ниг. занбарак*.

ЗАНБӢРБОН زنبوربان *нигоҳубинқунандаи занбӯрҳои асал*.

ЗАНБӢРПАРВАРӢ زنبورپرورى *парвариши занбӯри асал*.

ЗАНБЎРХОНА زنبورخانه 1. хонан занбўр, лонаи занбўр; кандуи оруи асал. 2. *маҷ.* чои сергавгою магал.

ЗАНГ I زنگ 1. губоре, ки дар рӯи филизоти дар чон нам истода ба вучуд омада, онро охиста-охиста нобуд мегардонад; **занг задан (бастан)** зангор гирифтани рӯи филизот, мурёна. 2. *маҷ.* губор, кудурат; **занги дил** губори дил; гаму андӯҳ. 3. танаи гафси ток.

ЗАНГ II زنگ 1. олати қуббашакли филизни дарунхолие, ки овезаи дар дарунаш буда вақти чунбондан ба девораҳо расида, садо мебарорад, зангӯла, чарас: **занги дар (дарвоза), занги соат, занги мактаб, занги телефон, соат занги нӯхро зад.** 2. зангӯлачаҳое, ки раққосагон ба дасту пой худ мебаранд ва дар вақти даст чунбондан ва по кӯфтан садо медиҳанд; **занги нӯш** садои ба ҳам задани чомҳо дар базми шароб.

ЗАНГБАСТА زنگبسته *сифати феълии замони гузаита аз занг бастан;* занггирифта, зангпайдокарда.

ЗАНГДОР زنگدار зангӯладошта, зангнок; **соати зангдор** а) соате, ки дар ҳар як соат ғ ним соат занги он садо медиҳад; б) соати рӯнимизие, ки дар вақти матлуб занги он садо дода метавонад.

ЗАНГЗАДА زنگزده *сифати феълии замони гузаита аз занг задан;* зангбаста, зангдоршуда, занг пайдокарда.

ЗАНГЗАН زنگزن :зангзани калисо ба садо дароварандаи ноқушо дар калисо.

ЗАНГИЁНА زنگيانе *кит.* беолоиш, сода.

ЗАНГИЛА زنگله *тиб.* беморие, ки аз норасони витаминҳо сар зада, одамро беҳол месозад ва ҳатто дандонхоро мерезонад.

ЗАНГИМИЗОЧ زنگيمزاج *кит., киноя аз одами хурсандухушҳол.*

ЗАНГИР زنگير зангиранда, зандоршаванда, хонадоршаванда.

ЗАНГИРӢ زنگيري зан гирифтани, хонадор шудани.

ЗАНГӢ زنگي одами сиёхпӯст, ҳабаш.

ЗАНГНОГИР زنگناگير филизе, ки занг пайдо намекунад: **пӯлоди зангногир.**

ЗАНГОР زنگار 1. занги филиз, оина *ва ғ.* 2. ранге, ки онро аз занги мис тайёр мекунад. 3. ранги

сабзи баланд. 4. *маҷ.* гирифтори ба гаму андӯҳи саҳт; **зангор қардан** ба гаму андӯҳ гирифтани соҳтан.

ЗАНГОРӢ زنگاري ба ранги зангор, сабзранг.

ЗАНГОРБАСТА زنگاربسته 1. *сифати феълии замони гузаита аз зангор бастан;* зангбаста, зангнокшуда. 2. *маҷ.* ниҳоят зикшуда, андӯхнок.

ЗАНГОРРАНГ زنگاررنگ ба ранги зангор, зангори, сабзи баланд.

ЗАНГОРТОБ زنگارتاب зангормонанд, ранги моил ба зангори; сабз.

ЗАНГОРХӢРДА زنگارخورده зангзада, занггирифта.

ЗАНГӢЛА زنگوله занги хурд, чарас (*хусусан зангӯлае, ки ба қардани бузу гӯсфанд ва шутур мебаранд*).

ЗАНГӢЛАДОР زنگولهدار 1. дорони зангӯла. 2. чарангосӣ, марғуладор: **овози зангӯладор.**

ЗАНГӢЛАЧА زنگولهچه зангӯлан хурд.

ЗАНҒАР زنگر дашном ба марде, ки ба сабукпоии занаш беаҳамият аст, дайюс, қалтабон.

ЗАНД زند номи китоби тарҷума ва тафсири Авесто ба забони паҳлавӣ.

ЗАНДОР زندار марде, ки зан дорад, марди оиладор; *муқоб.* **безан;** **зандор шудан** хонадор шудан, зан гирифтани.

ЗАНДОРИ زنداري зан доштан, оиладор будан; хонадори.

ЗАНДӢСТ زندوست 1. марде, ки зани худро бисёр дӯст медорад ва эҳтиром мекунад. 2. занбоз, занпараст.

ЗАНДӢСТӢ زندوستي амали марди зандӯст; занпарастӣ.

ЗАНИШ زنش *исми амал аз феъли задан.*

ЗАНИ زني ба сифати зан; ҳамсарӣ, завҷагӣ; **ба зани қабул қардан (гирифтан)** издивоҷ қардан, ба никоҳи худ даровардан; **ба зани додан** ба шавҳар додан.

ЗАНМИЗОЧ زنمزاج марде, ки табиат ва феълу атвораши занона аст.

ЗАНМУРДА زانمورده марде, ки занаш мурдааст.

ЗАНН *a.* ظن гумон, пиндошт, ҳадс; *муқоб.* **яқин**; **занни бад** гумони бад; **занни ғолиб** гумони ба ҳақиқат наздик, эҳтимоли қавӣ.

ЗАНОЗАНИ زانزانی ҳамдигарро задану кӯфтани ду шахс ва ё ду тарафи мухолиф, даст ба гиребон шудан, чангу чидол, задухӯрд.

ЗАНОН زان *феъли ҳол аз* **задан**; **зانون-зانون бурдан** зада-зада, кӯфта-кӯфта бурдан.

ЗАНОНА زاننه *мансуб ба* **зан**; ҳар чизи хос ба занҳо: **кафши занона**, **либоси занона**.

ЗАНОНДАН/ЗАНОНИДАН زانندن//زانين *тарзи бавоситаи* **задан**; касеро барои задани шахсе водор ва маҷбур кардан.

ЗАНОШҶӢ زانوشوى зану шавҳар шудан, издивоч.

ЗАНПАРАСТ زانپرست *ниг.* **зандӯст**.

ЗАНПАРАСТӢ زانپرستى *ниг.* **зандӯстӣ**.

ЗАНСЕТАЛОҚ زانسهطلاق он ки занашро се талоқ кардааст (*оҳанги таҳқирӣ дорад*).

ЗАНТАБИАТ زانطبيعت 1. дорои табиати латифу нозуки занона; нозуктабъ. 2. *ниг.* **занмшозч**.

ЗАНТАЛОҚ زانطلاق марде, ки аз рӯи шариат аз занаш чудо шудааст ё чудошуда ҳисоб меёбад.

ЗАНТАЛОҚӢ زانطلاقى занталоқ кардан, аз зан чудо шудан; аз **занталоқӣ қасам хӯрдан** дар сурати шикастани қасам зани худро талоқшуда эълон кардан.

ЗАНЧАБИЛ زانجيل гиёҳе, ки асосан дар Ҳиндустон мерӯяд ва дар решааш ғуддаҳои тундмазаи хушбӯӣ пайдо мешавад, чун дорувор ба таом хамроҳ мекунад ва дар тиб низ ба кор меравад, қаранфул.

ЗАНЧАЛАБ زانجلب *ниг.* **занғар**.

ЗАНЧАЛЛОБ زانجلاب *гуфт.* марде, ки хариду-фуруши занон шуғли ӯ бошад; зуд-зуд зан гирифта, талоқ медиҳад.

ЗАНЧИР زانچير 1. ҳалқаҳои ба ҳам гузарондашудаи филизӣ ба шакли ришта ё таноб, силсила. 2. *таър.* занчири махсусе, ки барои нагурехтани мучримон ва девонагон ба дасту пой ва ба гардану миёни онҳо мебастанд, завлона; **занчири дар** ё **дарвоза** олати филизии махсус барои баста маҳкам кардани дару дарвоза; **занчир бастан**

(**задан**) банд кардан ба воситаи занчир; **занчир кардан** ба занчир бастанӣ дару дарвоза. 3. адад дар саршумории филҳо.

ЗАНЧИРА زانچيره 1. ҳар чизи монанд ба занчир: **занчираи тиллоии соат**. 2. нақши занчирмонанд дар гирдогирди тасвир ва канидакорихо.

ЗАНЧИРБАНД زانچيربند бо занчир баста; **занчирбанд кардан** бо занчир бастан; занчир задан; бандӣ кардан; **рохро занчирбанд кардан** леши рохро бо занчир бастан, умуман рохро банд кардан.

ЗАНЧИРВОР زانچيروار монанди занчир, занчир барин.

ЗАНЧИРГОҶ زانچيرگاه *кит.* лангаргоҳ, истоғоҳи киштиҳо.

ЗАНЧИРГУСИСТА زانچيرگسته он ки ва он чи банд ва занчирро кандааст; аз банд раҳшуда: **шерӣ занчиргусиस्ता**.

ЗАНЧИРДОР زانچيردار дорои занчир, занчирдошта.

ЗАНЧИРӢ زانچيرى 1. *мансуб ба* **занчир**; занчирбандшуда. 2. *маҷ.* девона; бандӣ.

ЗАНЧИРМӢӢ زانچيرموى он ки мӯи чингила дорад, мӯи ҳалқа-ҳалқа.

ЗАНЧИРЧА زانچيرچه *шакли тасгири* **занчир**; занчири хурду борик.

ЗАНЧИРШАКЛ زانچيرشکل занчирмонанд, монанди силсилаи занчир.

ЗАНШАВАНДА زانشونده *сифати феълии замони ҳозира аз* **зан шудан**; духтаре, ки ба занӣ касе номзад шудааст, арӯс.

ЗАП زپ *гуфт.*, *ҳиссаҷа* аҷаб, ҳайратовар, заб: **зан кор кардед**.

ЗАР زر 1. филизи зарди киматбаҳо, тилло, заҳаб. 2. тиллоӣ маскук; пул; сарват; **зари дағал** // **зари қалб** тиллоӣ носара, гайри холис; **зари комилъиёр** // **зари поб** тиллоӣ асил, беғаш, холис, аъло; **зари сафед** а) нукра, сим; б) *киноя аз* пахта, тиллоӣ сафед; **зари сурх** тиллоӣ сурхранги аъло; **зари тилло** тиллоӣ нарми аъло; **хати зар** хате, ки бо зарҳал навишта шудааст.

ЗАРАБОН زانبارан тапиши дил, задани дил.

ЗАРАНГ زرنگ 1. номи дарахти кӯҳии чӯбаш хеле сахт. 2. замини сахтхок. 3. зирак, хушёр, доно.

ЗАРАНГӢ زرنگي 1. мансуб ба заранг; калтаки зарангӣ чӯбдасти сахту маҳкам (*барои чизодиҳӣ*), ки аз дарахти заранг бурида тайёр кардаанд. 2. хушёрӣ, зиракӣ.

ЗАРАНДУД زرنود он чи ба рӯи он оби тилло давонда шудааст, зарҳалкоришуда, зарнигор.

ЗАРАНДӮЗ زاندوز 1. он ки тилло чамъ орад. 2. он ки молу сарват гирд оварад.

ЗАРАНДӮЗӢ زاندوزي амали зарандӯз.

ЗАРАР а. ضرر зиён, хисорат; газанд, осеб; зарар дидан (*кашидан*) зиён бурдан.

ЗАРАРДИДА ضررديده сифати феълии замони гузашта аз зарар дидан; он ки осебе ё зиёну хисорате дидааст, озоррасида.

ЗАРАРКУНАНДА ضررکننده сифати феъли замони ҳозира аз зарар кардан; зараррасон; зиёнкор.

ЗАРАРНОК ضررناк зараровар, осебрасонанда.

ЗАРАРОВАР ضررآور зиёновар, осебрасон.

ЗАРАРРАСОН ضرررسان ниг. зараровар: ҳашароти зараррасон.

ЗАРАРРАСОНӢ ضرررسانی расонидани зарар, ворид кардани зарар.

ЗАРАФШОН زرفشان 1. нисоркунандаи зар, зарпош. 2. номи дарёи машҳур дар Осиеи Миёна.

ЗАРБ а. ضرب 1. задан, заниш, зарбат, осеб. зарбу лат а) шатта, шаллок, калтак; б) маҷ. талхӣ, нокомӣ: зарбу лати ҳаётро бисёр дидааст; зарб хӯрдан лат хӯрдан, осеб дидан, зарар дидан. 2. маҷ. зӯр, қувва; зарби шатта зӯри шатта. 3. садои мавзуну хушоянди созҳои зарбӣ (*аз қабилӣ доира ва нақора*), ки созҳои дигар ба мисли тору танбӯр ва ғ. ба он нағмаҳои худро чӯр мекунанд; усули мусиқӣ, ки ба тартиби муайян ва пайдархам омадани овозҳо асос меёбад. 4. сикка, сикказода, маскука (*оид ба танга, пул*). 5. риёз. яке аз чор амали асосии илми ҳисоб, ки аз муқарраран зам кардани як адад бо миқдори воҳидҳои адади дигар иборат мебошад (*мас., 3 зарби 4, яъне адади 3 чор мартаба тақрор карда шавад, аз ҳосили зарби он адади 12 ба даст меояд*); зарб задан // зарб кардан амали зарбро иҷро кардан; ◊ зарби масал эроди масал, масал овардан; аз зарби... аз зӯрии, аз шиддати... ба зарб

сахт, бо шиддат, бо зӯри тамои; долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре, харбу зарб занозани; чанг, мухориба, мубориза; хирс мулло мешавад аз зарби чӯб (*зарб.*).

ЗАРБА а. ضربه 1. ниг. зарб 1; садама, латма; зарбаи дил задани қалб, тапиши дил; зарбаи чонқоҳ зарбаи бисёр сахт. 2. сахт задан, бархӯрди сахт ва ногаҳонии чизе ба чизе, такони якбора ва сахт; зарбаи ҷавобӣ ҳуҷуме, ки дар муқобили ҳамлаи касе карда мешавад; зарбаи қатъӣ ҳамлаи шадид, ҳуҷуми қотеона; бо як зарба ба як зӯр задан; бо як ҳамла: ӯ бо як зарба дарро кушода берун рафт; зарба задан задан, кӯфтан; лат додан; зарба хӯрдан а) осеб дидан, лат хӯрдан; б) шикаст хӯрдан; зарба шинондан задан (*бо даст, шаллоқ ва ғ.*)

ЗАРБАГИР ضربه گیر он чи зарбаро ба худ мегирад.

ЗАРБАДОР ضربه دار 1. ниг. зарбдор. 2. бошиддат, босуръат.

ЗАРБАТ а. ضربت ниг. зарба.

ЗАРБАФТ//ЗАРБАФТА زربفت//زربفته ниг. зарбофт.

ЗАРБАХӮРДА ضربه خورده ниг. зарбхӯрда.

ЗАРБАХШ زربخش 1. кит. он ки зар мебахшад, саховатпеша. 2. ниг. зарҳез.

ЗАРББАРДОР ضرب بردار ниг. зарбагир.

ЗАРБЕД زربيد навъе аз дарахти бед.

ЗАРБДОР ضربدار коргар ё гурӯҳи коргароне, ки корро бо шиддат ва ғайрат пеш бурда, бо сифату маҳсулнокии меҳнат ба дигарон намунаи ибрат мешаванд, пешқадами кор: зарбдори меҳнат, гурӯҳи зарбдор.

ЗАРБДОРОНА ضرب دارانه бо чидду ҷаҳди тамои, бо зарба кор кардан.

ЗАРБӢ ضربى 1. мансуб ба зарб 3; созҳои зарбӣ асбобҳои мусиқӣ, ки ба воситаи задан навохта мешаванд. 2. мансуб ба амали зарб (5) дар илми ҳисоб.

ЗАРБОФТ زربافت матое, ки аз торҳои зарпечбофта шудааст; зардӯзӣ кардашуда.

ЗАРБОФТӢ زربافتى ниг. зарбофт.

ЗАРБСАНЧ ضربسنج олати андозагири зарб 3.

ЗАРБУЛМАСАЛ *a.* ضربالمثل сухани хикматноки пандомӯз ва вирди забонгашта, ки дар нутк хамчун мисол оварда мешавад.

ЗАРБХОНА ضربخانه чое, ки танга сикка мезананд, зарробхона, сиккахона.

ЗАРБХҶҮРДА ضربخورده осебдида, садамадида.

ЗАРВАРАҚ زوروق варақаи ҳалли тилло давондашуда.

ЗАРГАР زرگر хунарманде, ки аз зару нукра асбобу олоти зебу зинат *ва г.* месозад.

ЗАРГАРӢ زرگری 1. касби заргар; хунари истехсоли маснуоти бадсӣ аз филизоту ҷавоҳирот *ва г.* 2. *мансуб ба заргар.* 3. дӯкон ва растаи заргарон дар бозор.

ЗАРГАРОНА زرگرانه 1. мисли заргар, ба монанди кори заргар. 2. *маҷ.* хеле резакорона.

ЗАРГУДОЗ زرگداز гудозандаи зару нукра.

ЗАРГУЗОР زرگذار касе, ки пулро харч накарда, нигоҳ медорад, ҳарис.

ЗАРГУЛДОР زرگدار як намуди парандаи гунчишкмонанд, ки баъзе ҷойҳои баданаш зарду сабзранг аст, зарғилдоқ, зардак, гунчишки зардинапар.

ЗАРГУН زرگون ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРГҶШ زرگوش *ниг.* харгӯш.

ЗАРГҶШПАРВАРӢ زرگوشپروى *ниг.* харгӯшпарварӢ.

ЗАРҶИЛДОҚ زرغلداق 1. *кит.* кишт, зироат. 2. *ниг.* заргулдор.

ЗАРД زر рангест монанди ранги зар, заъфарон ё зардии тухми мурғ, лимӯранг; **равгани зард** равгане, ки аз шири гов мегиранд.

ЗАРДА زرده 1. *ниг.* захра. 2. қисмати зардранги даруни тухми мурғ. 3. *маҷ.* дӯғу пӯписа; хашмгинӣ; **захраву зарда** чуръат, ҷасорат; **зарда кардан** *гуфт.* хашму ғазаб ё эътирози худро бо пичингу суханҳои дурушт изҳор кардан.

ЗАРДАК زردي 1. ранги ба зардӣ моил, зардча, зардтоб. 2. сабзӣ, бехӣ. 3. *ниг.* заргулдор.

ЗАРДАҚҶШ زردهجوش эҳсоси сӯзише дар сурхрӯда.

ЗАРДГУН زرديگون зардранг, зардфом.

ЗАРДГУНА زرديگونه зардчехра, зардрӯ.

ЗАРДИНА زردينه ба зардӣ моил, зардтоб, зардак.

ЗАРДӢ زردي 1. дорои ранги зард будан; ранги зард. 2. моддаи зардранги даруни тухми мурғ.

ЗАРДОБ زرداب 1. оби зардранги чурғот. 2. чирки зардранг, ки баъд аз пухта расидани реш аз он мебарояд, фасод, рим, мада; **зардоб шуда** *киноя аз бисёр ғаму кулфат* кашидан.

ЗАРДОЛУ زرذالو 1. дарахти мевадори маъруф аз ҷинси олу. 2. меваи ширину донадори байзашаклу мудаввар ё дарозрӯяи ин дарахт, ки ҳам тару ҳам хушк карда меҳӯранд, ғӯлинг; навъҳои машхури зардолу: **аҳрорӣ**, **бобой**, **искодарӣ**, **кафак**, **қандак**, **лучак**, **мирсанчалӣ**, **маҳтобӣ**, **ниёзӣ**, **обак**, **пайвандӣ**, **пешпазак** ё **ҷавпазак**, **сафедак**, **хурмой**, **ширпайванд** *ва г.*

ЗАРДОЛУАФШОНӢ زرذالوافشاني ларзондан ё бо ҷӯб задани шоҳаҳои дарахти зардолу барои ба тағаш резондану чидани меваҳои пухтаи он.

ЗАРДОЛУЗОР زرذالوزار чое, ки дарахтони зиёди зардолу дорад, боғи дарахтҳои зардолу.

ЗАРДОЛУОБ زرذالوآب шарбати аз зардолуи хушк тайёр карда, ғӯлингоб.

ЗАРДОЛУПАЗ/ЗАРДОЛУПАЗӢ

زرذالوپاز/زرذالوپازى мавсими пухтани зардолу, ки ба охири баҳору аввали тобистон рост меояд.

ЗАРДОЛУЧИН زرذالوجين он ки маҳсули зардолуро аз дарахт мечинад.

ЗАРДОЛУЧИНӢ زرذالوجيني амали зардолучин.

ЗАРДОР زردار пулдор, сарватманд, давлатманд.

ЗАРДПАРМА زرديپرمة *ниг.* зардча (2).

ЗАРДПҶСТ زرديپوست дорои пӯсти зард; **наҷоди зардиҷуст** наҷоди туркиву муғули ва ҷиноӣ.

ЗАРДРҶ زرديرو 1. он ки чехрааш зард аст. 2.

мач. кулфатрасида, гамдида.

ЗАРДРҮЙ زردروئی паридагии ранг, кулфатрасидагӣ.

ЗАРДТОБ زردتاب зардча, моил ба зардӣ.

ЗАРДУШТ زردشت асосгузори дини зардуштӣ, ки тахминан дар байни асрҳои 7-ум ва 6-уми то мелод зистааст.

ЗАРДУШТИЯ زردشتیه *ниг.* зардуштӣ (кеши зардуштӣ).

ЗАРДУШТӢ زردشتی 1. мансуб ба Зардушт. 2. пайрави дини Зардушт; кешии зардуштӣ мазҳабе, ки Зардушт, пайгамбари бостонӣ дар асри 7-уми пеш аз мелод асос гузоштааст ва то истиллои араб ва паҳн шудани ислом дини расмии халқҳои Эронзамин ҳисоб мешуд, кешии онҳо бо номи оташпарастӣ низ машҳур аст, зардуштия.

ЗАРДҶҶ زردوز ҳунарманде, ки бо торҳои зарину симин дар матоҳҳо нақшу ниғор медӯзад.

ЗАРДҶҶӢ زردوزی 1. пешаи зардҷҷ; навъе аз ҳунармандист, ки аҳли он бо торҳои симу зар дар порчаҳо гулу нақшҳои гуногун медӯзанд. 2. бо торҳои зарину нуқрагин нақшу ниғор дӯхташуда, зардҷҷишуда: тоқии зардҷҷӣ.

ЗАРДХОК زردخاک хоки зард, хоки зардча.

ЗАРДЧА زردچه 1. зардтоб, моил ба зардӣ; малларанг: ранги ҳамаи онҳо зардча метобид. 2. тиб. бемориест, ки дар натиҷаи дарди чигар ва зиёд шудани захра дар хун чашму бадани одамро зардӣ зер мекунад, ярақон, зардпарма, заъфарма.

ЗАРДЧАШМ زردچشم он ки чашмаш зард аст.

ЗАРДЧҶҶБА//ЗАРЧҶҶБА زردچوبه//زرچوبه *бот.* гиёҳест аз чинси занҷабилҳо, ки дар кишварҳои гарм (*Ҳиндустон, Африқо ва ғ.*) ҳамчун гиёҳи гизоӣ ва дорувор парвариш карда мешавад ва решаи онро кӯфта, барои хуштаъм кардан ба хӯрок меандозанд.

ЗАРЕА//ЗАРЕАТ *а.* ذریعه *кит.* восита, васила.

ЗАРИБА *а.* ضربيه *кит.* андоз, хироч, бочу хироч.

ЗАРИМ *а.* زرم *кит.* 1. он ки дар чое қарор намегирад. 2. *мач.* паст, фурумоя.

ЗАРИН زرین 1. аз зар сохташуда; тиллоӣ; зарҳал давондашуда. 2. ба ранги зар, зард.

ЗАРИНКАМАР زرین کمر 1. камарбанди тилло. 2. он

ки камарбанди тиллоӣ ба миён бастааст.

ЗАРИНТОБ زرین تاب моил ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРИР *а.* ضریر *кит.* нобино, кӯр.

ЗАРИФ *а.* ظریف 1. зирак, доно; хушёр; дарёбандаи суҳанҳои хубу нуқтаҳои нозук; хуштабъ; шӯхтабъ, базлагӯ, латифагӯ. 2. нозук, латиф, зебо, хушандом.

ЗАРИФӢ ظریفی бозарофат будан, заррофатнокӣ; латофат, назокат.

ЗАРИФОНА ظریفانه бозарофат, болатофат; болазокат, нозуктабъона.

ЗАРИХ *а.* ضریح *кит.* қабр, гӯр, даври гӯр.

ЗАРӢ زری 1. мансуб ба зар (1). 2. порчаи зардҷҷӣ.

ЗАРКАФИЛ زرکفیل касе, ки дар байни қарздиханда ва қарзгиранда миёнаравӣ мекунад, кафил ва ӯҳдадори пардохти он қарз мешавад.

ЗАРКАШ زرکش 1. он ки торҳои зар ба порча кашад. 2. навъе аз матои зарин.

ЗАРКАШИДА زرکشیده чизи бо зар дӯхташуда, зарбофт.

ЗАРКОР زرکار 1. касе, ки бо оби тилло наққошӣ мекунад; устое, ки пешаи ӯ зарқӯбию заркашӣ мебошад. 2. *мач.* устони моҳир, устоди кори худ.

ЗАРКҶҶ زرکوب 1. он ки пешаи ӯ тиллокорӣ кардан аст, устони заркор. 2. он чи бо зару нуқра оро дода шудааст, ҳар чизи зарқӯбшуда.

ЗАРҚ *а.* زرّق *кит.* дурӯягӣ, риёкорӣ, тазвир.

ЗАРМ *а.* زرم *кит.* ашк, оби дида.

ЗАРМОХӢ زرمای نامуди ороиши зардмоҳии тиллоранг, ки дар аквариум нигоҳ медоранд.

ЗАРНАРД زرنرد тиллоӣ, аз тилло сохташуда.

ЗАРНИГОР زرنگار мунаққаш бо зар, бо зару нуқра зинатдода, тиллокоришуда; тиллоӣ.

ЗАРНИСОР زرنثار зарбахш, зарпош, заррафшон.

ЗАРНИХ زرنيخ гӯгирди бо маргимуш омех-

та.

ЗАРОБ زرآب 1. оби зар, зархал, ки дар наққошӣ ба кор баранд. 2. *мач.* шароб, шароби зард.

ЗАРОГИН زرآгин зарин, пурзар.

ЗАРОҒАН/ЗАРОҒАНГ زرآغن//زرآنگ замини сахти регнок, замини серсанг.

ЗАРОЛУ زرآлу навъи олуи зардранг.

ЗАРОФАТ ظرافت 1. зиракӣ, доной; хуштабъӣ, нуктасанҷӣ. 2. зарифӣ, назокат, латофат; зебой. 3. ҳазлу шӯхӣ бо лутф ва суханони ширин; базла, латифа.

ЗАРОФАТГҶӢ ظرافت گوی хушсухан, нозукбаён.

ЗАРПАЙКАР زرپيکار аз тилло сохташуда, тиллоӣ.

ЗАРПАРАСТ زرپرست дӯстдорандаи тилло ва нукра; пулпараст.

ЗАРПЕЧАК زرپيچک *ниг.* захрпечак.

ЗАРПОШ زرپاش 1. зарфишон, зарпошанда. 2. *мач.* нурафшон, партавафкан.

ЗАРПОШӢ زرپاشي 1. зар пошидан. 2. *мач.* нурпошӣ, нурафшонӣ.

ЗАРПӢШ زرپوش 1. зарандуд, зархал давондашуда. 2. либоси зарбафту зардӯзӣ пӯшида.

ЗАРР *а.* زر *ниг.* зарра.

ЗАРРА *а.* ذره чизҳои бисёр хурд ва борик, ки вақти даромадани нури офтоб аз равшанӣ ба назар менамоянд, ҳар як чӯзӣ гӯборе, ки дар шуои офтоб дида мешавад; хурдтарин ҳиссаи чизе (*ҳамчун атом*); ҳар чизи бисёр хурд; миқдори ниҳоят кам, андак; *заррае мач.* ҳеч.

ЗАРРАБИН ذرهبين асбоби махсусе, ки чизҳои ниҳоят майда ва ба чашм нономоёнро калон карда нишон медиҳад.

ЗАРРАСОН ذرهسان монанди зарра.

ЗАРРЕЗ زرريز 1. резандаи зар, пошандаи зар. 2. *мач.* босаховат, сахӣ.

ЗАРРИН زرّين *ниг.* зарин.

ЗАРРОБ *а.* ضربآб касе, ки пул сикка мезанад, сикказан.

ЗАРРОБХОНА ضربآب خانه ҷои сикка задани пул, сиккахона.

ЗАРРОТ *а.* ذرات *ҷ.* зарра.

ЗАРРОФА *а.* زرآفه ҳайвони ширхӯри жовандаи бузургҷусса (*ба монанди шутур*), ки гардандароз аст ва пойҳои пешаш баланд мешавад ва дар баданаш мисли паланг холҳои сиёҳу сафед дорад, шутурговпаланг (*ҷои зистаи асосан сахроҳои Африқо мебошад*).

ЗАРУД زرود *кит.* биёбон, сахро.

ЗАРУР ضرور *а.* лозим, даркор, вочиб: **зарур будан, зарур донистан, зарур шумурдан, зарур ҳисоб кардан; кори зарур кори муҳим, кори карданаш лозим; зарур афтодан лозим шудан.**

ЗАРУРАТ *а.* ضرورت эҳтиёҷ, лузум, ҳочат, ниёз; **аз рӯи зарурат** бинобар эҳтиёҷ.

ЗАРУРӢ ضروري зарур будан; лозима, даркорӣ.

ЗАРФ *а.* ظرف 1. ҷогаҳ барои гузоштани чизҳои гуногун (*аз қабилӣ косаву табак, шишаву ҷом, сатил ва ғ.*); ованд, ҷогаҳ: **зарфи тунукагӣ, зарфи сафолӣ, зарфи чинӣ.** 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки аломати амал ва ҳолатро аз рӯи миқдору сифат, замон, макон, сабаб, мақсад, тарзи вукӯъ *ва ғ.* эзоҳ медиҳад: **зарфи замон, зарфи макон, зарфи мақсад, зарфи сабаб, зарфи тарзи амал.**

ЗАРФИШОН زرفشان *ниг.* зарафшон.

ЗАРФИЯТ ظرفيت қобилияти дар худ ҷойдихӣ, гунҷоиш.

ЗАРФОМ زرفام ба ранги зар: **зулфи зарфом.**

ЗАРФШӢ(Ӣ) طرفشوي он ки амалаш шустушӯи зарфҳост, косашуй.

ЗАРФШӢӢ ظرفشويي шустушӯи зарфҳо: **зарфшӯӣ кардан.**

ЗАРХАРИД زرخرید *таър.* ба пул харидашуда, гулом ё канизаки харидашуда; **ҳучраи зархарид** *таър.* ҳучраи кироя, ҳучраи мадрасаҳои Бухоро, ки одамони пулдор харида, ба талабагонии беҳучра ба иҷора медоданд.

ЗАРХЕЗ زرخبز 1. заминне, ки дорои кони тилло аст; коне, ки маъдани тилло дорад. 2. *мач.* заминне, ки ҳосили зиёд медиҳад, замини серҳосил; **водии зархез** водие, ки

- заминҳои он ҳосили бисёр медиханд.
- ЗАРХОК** زرخاک 1. хоки тиллодор. 2. замини серҳосил, зарҳез.
- ЗАРҲАЛ** زرحل хокаи тиллоранги дар об ҳалқарда, ки барои нақшу нигор ҳамчун ранг ба кор мебаранд, оби тилло.
- ЗАРҲАЛӢ** زرحلی *ниг.* зарҳалқорӣ 2.
- ЗАРҲАЛҚОРӢ** زرحلکاری 1. бо зарҳал зеб ва оро додани чизҳо. 2. бо зарҳал ороишдода.
- ЗАРҲАЛПЕЧ** زرحلپیچ ба қоғази тиллоранг печондашуда.
- ЗАРЧӢБА** زرحوبه *ниг.* зардчӯба.
- ЗАРЧӢ** زرحو чӯяндаи зар.
- ЗАРШИНОС** زرشناس он ки зари сараро аз қалб чудо карда метавонад; мутахассис оид ба муайян кардани сара ва сақати зару сим, наққод.
- ЗАРШӢӢ** زرشویی амали заршӯӣ.
- ЗАРШӢӢ** زرشوی он ки реги дарёҳои зардорро ба таври махсус шуста, зарро чудо карда мегирад.
- ЗАРЪ I** *a.* زرع *кит.* кишт, зироат.
- ЗАРЪ II** *a.* زرع *қҳн.* воҳиди ченак, ки тақрибан ба 107 см баробар аст.
- ЗАРЯД** *p.* زريد *физ.* миқдори қувваи барқ дар ягон ҷисм, барқа; заряд додан.
- ЗАРЯДДОР** زريددار дорои заряд, барқадор; аккумулятори заряддор.
- ЗАФАР** *a.* ظفر 1. ғалаба, фирӯзӣ бар душман дар ҷанг; фатҳ, пирӯзмандӣ. 2. муваффақият, қомебӣ; зафар ёфтан (қардан) фатҳ қардан, голиб шудан (омадан).
- ЗАФАРАНГЕЗ** ظفرانگيز *ниг.* зафарбахш.
- ЗАФАРБАХШ** ظفربخش ғалабаовар, фирӯзивар.
- ЗАФАРӢБ** ظفرياب зафарқунанда, сохибзафар, голиб.
- ЗАФАРМАНД** ظفرمند пирӯз, голиб, музаффар, фотех.
- ЗАФАРМАНДОНА** ظفرمندانه голибона, фотехона, бо зафару нусрат.
- ЗАФАРНОМА** ظفرنامه номаи нусрату пирӯзӣ.
- ЗАФАРОВАР** ظفرآور *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРОИН ظفرآئين *ниг.* зафарманд.

ЗАФТ زفت ғафс, фарбех, кулуфт; дурушт.

ЗАХИМ *a.* ضخيم *кит.* ситабр, ғафс, кулуфт; калон, калонҷусса.

ЗАХИРА *a.* ذخيره 1. чизҳои барои зарурати оянда нигоҳ дошташуда; он чи барои оянда тайёр мекунад, то ки дар вақти эҳтиёҷ пайдо шудан аз он истифода баранд, пасандоз, андӯхта; **захираи дахлнопазир** захирае, ки фақат дар ҳолати бисёр ҷиддӣ (*ҷанг, обҳезӣ, заминларза...*) истифода мешавад; **захира қардан (намудан)** гун қардани мол ё озуқа барои эҳтиёт; пасандоз қардан. 2. ин ё он миқдори мавҷудаи чизе, ки метавонад мавриди истифода қарор гирад; **захира(ҳо)и ашён хом, захираи тилло, аз захираву имкониятҳо истифода бурдан; захираи забонӣ** маҷмӯи калимаҳои мавриди истифода қарордодаи нависандае ё шахсе; вусъати маълумоти касе аз забон.

ЗАХИРАДОР ذخيرهدار дорои захира.

ЗАХМ زخم 1. ҷароҳате, ки дар бадан аз зарби олатҳои буранда ва халанда (*аз қабилӣ тир, шамшер ва ғ*) пайдо мешавад; **захми қорд, захми тир.** 2. реш, ҷароҳат, ки дар бадан пайдо мешавад ва агар илоҷ накунад, боиси ҳалокати бемор мегардад. 3. пӯсиши талхе, ки дар ҷо-ҷои харбузаҳо пайдо мешавад; **захми қорӣ** ҷароҳати саҳт, захми ҳалокатовар; **захми ҷонқоҳ** ҷароҳати мӯҳлик ва марговар; **захм задаи** ҷароҳатнок қардан (*бо теғу шамшер ва ғ.*); **захм хӯрдан** захмдор шудан, маҷрӯҳ гаштан; **захми забон** сухани саҳту баде, ки боиси ранҷишу дилозурдагии касе мешавад, неши забон; **захми ҷашм** зарару офате, ки гӯё аз ҷашми бад мерасад, ҷашмзахм; **захми ҷашм расидан** зарар расидан аз ҷашми бад, офат расидан ба касе ё чизе (*гӯё ба сабаби ҷашми ҳасад дӯхтани касе*); **захму зиён** бало, офат, зарари калон ва ногаҳонӣ; **захму неш дидан** захру талхӣ ҳаётро ҷашидан; азобу уқубати рӯзгорро аз сар гузаронидан.

ЗАХМА زخمه олати хурди филизӣ ё аз устухон сохтае, ки бо он асбобҳои ториро менавонанд, мизроб, нохунак.

ЗАХМБАНД زخم بند мавод барои пӯшонидани рӯи чароҳат ва бастании он (*аз қабилӣ доқа, пахта ва ғ.*).

ЗАХМБАНДӢ زخم بندى тадбири амалии табобатӣ, ки чароҳатро муолиҷа карда, рӯи онро мепӯшонанд ва мебанданд.

ЗАХМГОҲ زخم گاه чое, ки захм хӯрдааст, чои захмшуда.

ЗАХМДОР زخم دار маҷрӯҳ.

ЗАХМДОРШАВӢ زخم دارشوى исми амал аз захмдор шудан; чароҳат бардоштан.

ЗАХМИДА زخمیده захмхӯрда, захмдоршуда, маҷрӯҳгашта.

ЗАХМӢ زخمى захмдор, маҷрӯҳ; захмӣ шудан маҷрӯҳ гардидан.

ЗАХМХӮРДА زخم خورده сифати феълии замони гузашта аз захм хӯрдан; захмдоршуда, маҷрӯҳ, ярадор.

ЗАҲОМАТ ا. ضحامت гафсӣ, кулуфтӣ, ситабрӣ.

ЗАҲ زه 1. наме, ки аз замин таровида мебарояд, намӣ, рутубат; **оби заҳ** *ниг.* **заҳоб**. 2. намнок, намгирифта, мартуб.

ЗАҲАБ ا. ذهب тилло, зар.

ЗАҲАМОТ ا. زحمات ҷ. заҳмат.

ЗАҲБУР زهير ҷӯи махсусе, ки барои шустани шӯрии замин, хушконидаи заминҳои намнок ва ботлоқӣ *ва ғ.* аз атроф ё аз мобайни он заминҳо мекананд, заҳбарор, заҳкаш. (*дар баъзе лаҳҷаҳо ба ин маънӣ заҳқан ҳам меояд*).

ЗАҲБУРКАНӢ زهير کنى кандани заҳбурҳо барои қобили зироат гардонидани замин.

ЗАҲДОН زهدان бачадон, нутфагоҳ; **заҳдон** ниҳодан очиз шудан дар чанг ва мубоҳиса; икром шудан ба сустӣ ва камфаҳмии худ.

ЗАҲДОР زهدار дорои заҳ, рутубат.

ЗАҲЗАМИН زه زمین замине, ки намнокиаш зиёд аст, замини заҳ.

ЗАҲИДАН زهيدان таровидан, таровиши об аз ҷойҳои намнок.

ЗАҲИН ا. ذهين *кит.* хушфаҳм, зирак.

ЗАҲИР I ا. زهير a. 1. *кит.* ранч, азоб, озурдагӣ. 2. озурда, малул. 3. *гуфт.* зардии ранги рӯи одам

дар натиҷаи беморӣ; **чехраи заҳир** рӯи зард.

ЗАҲИР II ا. ظهير *кит.* 1. ёридоханда, пуштибон, ҳамроҳ, шарик. 2. он ки дарди тахтапушт дорад.

ЗАҲИРАНДОМ زهير اندام хароб, лоғар.

ЗАҲКАШ زه کش *ниг.* заҳбур.

ЗАҲКАШИДА زه کشیده намгирифта, рутубат пайдокарда.

ЗАҲМАТ I ا. زحمت 1. ранч, машаққат, меҳнат; азият, озор, азоб. 2. ташвиш, дарди сар, тасдеъ; **аҳли заҳмат** заҳматкашон, меҳнаткашон; **насли заҳмат** ранчбарзодагон, авлоди меҳнаткашон; **заҳмат додан** ташвиш додан, боиси нороҳатӣ шудан; халал расонидан; **заҳмат кашидан** ранч бурдан, машаққат кашидан; **нороҳат шудан**; **заҳмати беҳуда кашидан** беҳуда ранч бурдан, меҳнати бефоида кардан.

ЗАҲМАТ II ا. زحمت *гуфт.* бало, зиён, зарар, ки гӯё аз деғу чин мерасад; **зиёну заҳмат** балову ранч аз қувваҳои мавҳум; **зиёну заҳмат расондан** *ниг.* **зиён** (**зиёну заҳмат расондан**).

ЗАҲМАТКАШ زحمت کش ранчбар, меҳнаткаш.

ЗАҲМАТГАЛАБ زحمت طلب коре, ки ба осонӣ иҷро намешавад ва иҷрои он меҳнат талаб мекунад.

ЗАҲНОК زه ناک нам, рутубатдор, мартуб.

ЗАҲОБ زهاب 1. обе, ки аз тағи замин баромада, ҷорӣ мешавад. 2. чои заҳнок ва ботлоқӣ.

ЗАҲОР//ЗИҲОР زهار поинтари шккам, шармгоҳ.

ЗАҲР I ا. زهر 1. модда ё доруи кушанда, самм; моддаи марговаре, ки дар неши баъзе ҷонварони заҳрдор (*аз қабилӣ мор, каждум ва ғ.*) мавҷуд аст; **заҳри қотил** (**қаттол**) заҳри кушанда, заҳри марговар; **заҳри ҳалоҳил** заҳри тез кушанда; **заҳр додан** заҳр хӯронидан ба касе; **заҳр задан** а) газида заҳри худро рехтан (-и ҳайвони заҳрдор); б) *киноя* аз неши забон задан,

сухани озордиҳанда гуфтан; \diamond **заҳри марг чашондан** заҳр хӯрондан барои куштан; **заҳри марг кардан** чизеро бо роҳи нодуруст ба даст оварда хӯрдан ё аз худ кардан; **заҳри хаво шикаст** шиддати сармо фуру нишаст; **заҳр рехтан ба коми касе** орзуи касеро тамоман барбод додан; рӯзгори касеро талх кардан.

ЗАХР II *a.* زهر гул, шукуфа.

ЗАХРА زهره 1. моеи талхи сабзтоб, ки дар чигар пайдо мешавад, зарда, талха, сафро. 2. *мач.* шучоат, далерӣ, нотарсӣ: **заҳраву зарда** далерӣ, мардонагӣ; \diamond **заҳрааш кафид** саҳт тарсид.

ЗАХРАДОН زهره دان узви халтачашакли ҳайвоноти мӯхрадор ва одам, ки ба чигар часпида меистад ва дар он заҳра чамъ мешавад.

ЗАХРАДОР زهره دار бочуръат, далер.

ЗАХРАКАФ زهره كف талхакаф; **заҳракаф кардан** *мач.* саҳт тарсондан; **заҳракаф шудан** *мач.* саҳт тарсидан.

ЗАХРБЕЗ زهره بيز *ниг.* заҳрдор (1).

ЗАХРБО زهره ما *мач.* таоме, ки ба он заҳр андохта шудааст.

ЗАХРДОР زهره دار 1. ҳар чизе, ки заҳр дорад, заҳрнок, масмум. 2. *мач.* талх, тунду тез; **гапи заҳрдор** сухани талх, ҳарфи нешдор.

ЗАХРЗАН زهره زن 1. заҳрзананда, нешзананда. 2. заҳрдор; **одами заҳрзан** одами заҳрдор, одами нешзабон.

ЗАХРКАШ زهره كاش он чи заҳрро мекашад, аз бадан кашида берун мекунад.

ЗАХРНОК زهره ناك *ниг.* заҳрдор; **табассуми заҳрнок** хандаи ситезаомез, заҳрханда.

ЗАХРО *a.* زهر 1. *муаттаси* азҳар; дурахшон, тобон, равшан, сафед. 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима-яке аз духтарони Муҳаммади пайгамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

ЗАХРОБ زهره اب *ниг.* заҳроба.

ЗАХРОБА زهره ابه оби заҳрдор, оби заҳролуд.

ЗАХРОГИН زهره گين заҳролуд, заҳрдор.

ЗАХРОЛУД زهره آلود 1. олуда ба заҳр, заҳромехта, масмум, заҳрдор, заҳрнок. 2. *мач.* талх, хеле ногувор; **гапҳои заҳролуд** суханҳои талх, ҳарфҳои нешдор; **хандаи заҳролуд** хандаи мачбурӣ,

заҳрханда; **заҳролуд кардан** а) ба заҳр олуда гардонидан; б) *мач.* талху ногувор гардонидан; **фикри касеро заҳролуд кардан** *мач.* ба майнаи касе фикрҳои хатову нодурусти худро ҷо кардан; фикру ақидаи касеро вайрон кардан.

ЗАХРОЛУДШАВӢ زهره آلودشوى бо заҳр олуда шудан, заҳрдор шудан.

ЗАХРОМЕЗ زهره آميز *ниг.* заҳролуд 1.

ЗАХРПЕЧАК زهره پيچك алафи бегонаи береша, ки ба растаниҳои дигар печида, шираи онҳоро мемакад ва ба кишт зарар мерасонад.

ЗАХРХАНД(А) زهره خنده хандаи мачбурӣ, ханда аз рӯи ситеза ё хашм; писханд.

ЗАҶР *a.* زجر *кит.* 1. манъ. боздорӣ. 2. сарзаниш; ҷабру ситам, зулм.

ЗАҶҶОҶ *a.* زجاج *кит.* 1. шишасоз, обгинасоз. 2. шишафуруш, обгинафуруш.

ЗАЪМ *a.* زعم гумон, занн; **ба заъми ман** ба гумони ман, бинобар тасавури ман.

ЗАЪН *a.* ظن *кит.* аз ҷое ба ҷое сафар кардан; рафтан.

ЗАЪФ *a.* ضعف сустӣ, бекуватӣ; нотавонӣ; **заъфи дил** сустии дил; **заъфи пири** бекувати пиронсолагӣ; **дили касе заъф кард** касе беҳол шуд, аз хуш рафт:

ЗАЪФАР *a.* زعفران *ниг.* заъфарон.

ЗАЪФАРМА *a.* زعفران *ниг.* зардча 2.

ЗАЪФАРОН *a.* زعفران гиёҳест, ки гулҳои зарди сурхчатоби хушбӯӣ дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ ба кор меравад; **ранги заъфарон** ранги зард ва фасурда.

ЗАЪФАРОНӢ زعفرانى مانسوب ба заъфарон; ба ранги заъфарон.

ЗЕ ز *номи ҳарфи сездеҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба адади 7 баробар аст.*

ЗЕБ زيب 1. зинат, ороиш. 2. хусн, зебоӣ, соҳибчамолӣ; **зебу зинат** зебоӣ, орастагӣ; хушнамоӣ; **зеб додан** зинат додан, хусн бахшидан; **зеби чизе будан** хусну зебоӣ бахшидан ба чизе, оро додан чизеро.

ЗЕБАНДА زيبنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз зебидан*. 2. барозанда, муносиб, сазовор, лоиқ.

ЗЕБДЕҲ زيبده зебдиханда, ородиханда, зинатдиханда.

ЗЕБИДАН زيبدان 1. барозидан, хуб ва зебо намудан, ниҳоят муносиби касе воқеъ гардидани чизе (*мас., либос ба тан ва ғ.*). 2. шоистан, шоиста будан, лоиқ будан.

ЗЕБИШ زيبش *ниг.* зебидан.

ЗЕБО زيبا 1. хушрӯ, соҳибчамол, хушгил. 2. зебанда, шоиста, сазовор; **манзараи зебо** манзараи хушнамо, намуди дилпазир; **қиёфаи зебо** андоми ба зеб, қиёфаи дилкаш.

ЗЕБОАНДОМ زيباندام хубсурат, хушқаду қомат, зебопайкар.

ЗЕБОДУХТАР زيبادختр духтари зебо.

ЗЕБОИПАРАСТ زيبايپرست *ниг.* парастандаи зебой.

ЗЕБОИШИНОС زيبايشناس он ки зебоиро мешиносад.

ЗЕБОӢ زيباي 1. хушрӯӣ, хусн, чамол; таносуби аъзои бадан. 2. хушнамуӣ.

ЗЕБОШИНОСӢ زيبايشناسي шинохтани зебой.

ЗЕБОМАНЗАР زيبامنظر *ниг.* чое, ки намуди зебои дилкаш дорад, хушманзара.

ЗЕБОПАЙКАР زيباپيكر *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОРӢ زيباروي хушрӯӣ.

ЗЕБОСАНАМ زيباسنام санами зебо, бути нозанин.

ЗЕБОСИМО زيباسيما *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОСУРАТ زيباصورت *ниг.* зеботалъат.

ЗЕБОТАЛЪАТ زيباطلعت хушрӯӣ, хушсурат, хушнамуӣ.

ЗЕБОТИНАТ زيباطينت хуштабиат, хушхулқ.

ЗЕБОЧАШМ زيباچشم он ки чашмони зебо дорад.

ЗЕВАР زبور чизи зинатбахшанда, чизи ороишдиханда, он чи ба воситаи он чизеро оро медиханд; **зевари сару рӯ** воситаҳои ороиши сару рӯӣ (*аз қабилӣи ғӯшвора, халқа, дастпона ва ғ.*).

ЗЕР زير 1. таги ҳар чиз, тахт, поён; *муқоб.* боло; **зери... поёни... таги...; аз зери... аз таги...** 2. қисмати поёни чизе, поин: **дар зер, дар зери варақ, дар зери расм; ба зери...** а) ба таги...; дар по-

ини...; б) дар дами...; **дар зери...** а) дар таги...; дар поини...; б) дар минтакаи амал ё таъсири...: **дар зери барфу борон, дар зери офтоби сӯзон, дар зери калтак (шаллоқ); дар зери девор** а) дар таги девор; б) назди девор, наздик ба девор. 3. *ниг.* **касра; либоси зер** либоси таг, либоси зерпӯш. 4. *мус.* садои баланду борик, овози нозуку маҳин; *муқоб.* **бам; зеру бам** пастию баландии овоз дар мусикӣ; **зер кардан** а) фишор додан, пахш кардан (*мас., тугмаи зангро*); б) ба таги худ гирифтани пахш кардан; в) хучум карда гирифтани, зӯран ишғол кардан. **зер кардани чизе** *чоеро* дар чое зиёд шудани чизе; *чоеро* тамоман фаро гирифтани чизе; **зер карда гирифтани** пахш карда ба даст даровардан; бо зӯрӣ ишғол намудани *чоеро*; **зер карда даромадан** ба *чое* ногаҳон ва нохост даромадан; хучум карда даромадан; **зери лаб гуфтани** оҳиста гап задан, бо овози паст ҳарф задан; **зери лаб хандидани** бесадо ва номаълум хандидан; тамасхур кардан; **зери по будани** хору зор ва бекадру безътибор будан; **зери по шудани** поймол шудан; бекадру беарзиш гардидан; **зери хок шудани** дафн гардидан; мурдан; **зери чашм кардан // ба зери чашм гирифтани** таги чашм кардан, дар назар доштан (*бо мақсаде*); **зеру забар кардан (намудани)** тагу рӯӣ кардан, дарҳаму барҳам задан; несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **зеру забар шудани (гардидани)** тагу рӯӣ шудан; вайрон шудан, хароб гаштан, барбод рафтани; **зеру рӯ кардан** чаппаю роста кардан, дарҳаму барҳам задан, тагу рӯ кардан; аз **зери забон забон баровардан** мохирона ва суханпардозона гап задан; **аз (бо) зери чашм нигаристани** ноаён нигоҳ кардан, дуздада нигаристани; **ба зери даст гирифтани** ба итоат даровардан, тобеъ кардан; **ба зери мушту лагад гирифтани** бо мушту лагад задан, лагадкӯб кардан; **ба зери обу арақ мондан** ба обу арақ ғӯтидан, саҳт арақ кардан; **ба зери чашм гирифтани** *ниг.* **зери чашм кардан; дар зери дасти касе кор кардан** тахти назорат ва роҳбарии касе кор кардан; дар тобеияти касе кор кардан.

ЗЕРАНДОЗ زيرانداز палосча ё порчае, ки зери қоллин, гилем меандозанд.

ЗЕРАФКАН(Д) زیرافکن//زیرافکند 1. кӯрпа, бистар. 2. мус. номн оханге, ки онро «кӯчак» низ мегӯянд.

ЗЕРБАНД زیرбند банди фаръӣ; банди дохили банди асосӣ (*мас., дар китоби қонунҳо*).

ЗЕРБИНО زیربنا 1. асос, поя, замина. 2. *фалс.* базис, поя.

ЗЕРБОБ زیرباب зерфасл, бахш; боби дохили боби асосӣ.

ЗЕРГОҲ زیرگاه *таър.* курсии поёнтар аз тахти шоҳ; курсӣ, сандалӣ.

ЗЕРГУЗАР زیرگذر *нав.* гузаргоҳи зеризаминӣ.

ЗЕРГУРҶХ زیرгурӯҳи фаръӣ, гурӯҳи хурд дар гурӯҳи асосӣ, гурӯҳча.

ЗЕРДАСТ زیردست фармонбардор, мутеъ, тобеъ; мағлуб; *муқоб.* забардаст I; **зердаст кардан** мутеъ сохтан, тобеъ намудан; мағлуб кардан; **зердаст шудан** мутеъ гардидан, тобеъ шудан; мағлуб шудан.

ЗЕРДАСТӢ زیردستی фармонбардорӣ, мутеъ, тобеят.

ЗЕРИБАҒАЛӢ زیربغلى *мансуб ба зери бағал.*

ЗЕРИЗАМИНӢ زیرзминӣ воқеъ дар зери замин, тагизаминӣ: **обҳои зеризаминӣ**, **роҳи оҳани зеризаминӣ**; **сарватҳои зеризаминӣ** маъданҳои табиӣ, ки дар қишри замин воқеъ мебошанд.

ЗЕРИКҶХӢ زیرкоҳӣ воқеъ дар назди кӯҳ; **боғу сабззор** **зерикӯҳӣ** боғу сабззор дар доманаи кӯҳҳо.

ЗЕРИЛАБӢ زیرلابӣ: **зерилабӣ кардан** *гуфт.* худ ба худ ё бо каси дигар паст-паст гап задан.

ЗЕРИН زیرин 1. *мансуб ба зер*; поёнӣ, он чи дар поин воқеъ аст; **қайди зерин** эроди зайл; **хабар** **зерин** хабаре, ки дар зер баён мегардад, хабари зайл. 2. таҳ, тағ; **либоси зерин** либоси тағ, зерпӯш.

ЗЕРИОБӢ زیرобӣ воқеъ дар зери об, дар таги об буда; **қиштии зернобӣ** ҳ. қиштии чангие, ки ҳам дар рӯи об ва ҳам дар зери обҳои баҳру уқёнус мегардад.

ЗЕРИПҶСТӢ زیرпӯстӣ воқеъ дар таги пӯст, дар дохили пӯсти бадан чоғирифта: **варами зерипӯстӣ**.

ЗЕРИСАНГӢ زیرсангӣ дар таги санг буда, тагисангӣ.

ЗЕРИЧАШМӢ زیرچشمӣ: **нигоҳи зеричашмӣ** нигоҳи маҳфиёна, номаълум нигоҳ кардан.

ЗЕРКУНДА زیرкунда зер, кундаи поёнӣ: **зеркундаи ҷувоз**.

ЗЕРНИШИН زیرншин дар поин нишинанда; сокини маҳаллаи воқеъ дар пастхамӣ; **зернишин кардан** таквият бахшидан, мустаҳкам кардан.

ЗЕРО زیر *пайвандаки сабаб* аз ин ҷиҳат, ба ин сабаб, барои ин ки; **чунки**; **зероки** **чунки**.

ЗЕРПИРОҲАН زیرпирاهн *ниг.* зерпӯш.

ЗЕРПҶШ زیرпӯш либоси тағ, тағпӯш; *муқоб.* болопӯш.

ЗЕРРАВ زیرро *сохт.* болори (рави) асосии пешдолони хона, ки болорҳои дигар болои он гузошта мешаванд.

ЗЕРСУТУН زیرсутун санг, кунда ва он чи ки дар зери сутун гузошта, сутунро болои он устувор мекунад.

ЗЕРТАНГ زیرтанг камарбанди шиками хайвони саворӣ, айил; *муқоб.* забартанг.

ЗЕРФУН زیرфун *бот.* дарахтест ба санҷид монанд, вале бесамар ва гули хушбӯи асалбор дорад.

ЗЕРҶОМА زیرجامе тағпероҳан; эзор.

ЗЕҲ I زه 1. шероза, зеҳак, ки дар канор ва ё даври ҷома, тӯпӣ *ва г.* дӯхта мешавад; мағзии кӯрпа; канора, хошия. 2. ресмони камон, чиллаи камон; **камон зеҳ кардан** а) торро ба камон бастан; б) омода кардани камон ба тирандозӣ.

ЗЕҲ II زه *кит.* зоиш, зоидан; **дарди зеҳ** дарди вазъи ҳамл.

ЗЕҲ III زه *кит.* нидо аҳсант!, офарин!

ЗЕҲАК زهک шероза, ҷияк; **зеҳаки пойҷома** тироз ва ороиши навормонанде, ки ба почай эзори занон медӯзанд, ҷияки эзор.

ЗЕҲАКДОР زهکدار либос ё матоас, ки дар хошияаш зеҳ дорад; ҷиякдор.

ЗЕҲБОРИК زهکباریک дорои зеҳи борик.

ЗЕХБОФӢ زهبافی шерозабофӢ, чиякбофӢ.

ЗЕХГИР زهگیر абзори махсусе, ки онро дар лаҳзаи тирандозӣ ҳамчун ангуштпона ба ангушт мепӯшиданд.

ЗЕХДОН زهدان *ниг.* захдон.

ЗЕХДОР زهدار зех дӯхташуда, чиякдор, шерозадор.

ЗЕХК *а.* ضحك *кит.* ханда, хандаи тамасхуромез.

ЗЕХН *а.* ذهن 1. фаҳм, хуш, идрок; зиракӣ. 2. ҳофиза, ёд; **зехни касе кунд будан** кундфаҳм будан, дар омӯхтани илму ҳунар камқобилият будан; **зехни касе тез будан** хушзехну зирак будан; **зехн мондан** диққат кардан, аҳамият додан; **зехн монда дидан (нигоҳ кардан)** гуфт. бодиққат дидан, бо таваҷҷӯҳи махсус нигоҳ кардан ба чизе ё касе.

ЗЕХНАН *а.* ذهنًا аз рӯи зехн, аз рӯи идрок.

ЗЕХНӢ ذهني *мансуб ба зехн.*

ЗЕХНМОНӢ ذهني *исми амал аз зехн мондан.*

ЗЕХНТЕЗ ذهن تيز зудфаҳм, зирак.

ЗИ *з* *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад).*

ЗИБР *а.* زبر *кит.* дурушт, дағал.

ЗИБХ *а.* ذبح *кит.* буридани гулӯи ҳайвони ҳалолгӯшт; курбонӣ.

ЗИГ زيغ *кит.* бӯрӢ.

ЗИГБОФ زيغ ياف *кит.* бӯрӢбоф.

ЗИГОЛ زيغال *кит.* қадаҳ, чом, пиёлаи калон, коса; ◊ **зиғол шигуфонидан** бо майи сурх пур кардани қадаҳ.

ЗИД(Д) *а.* ضد 1. муҳолиф, хилоф, акс; муқобил. 2. душман, адӯ, бадхоҳ; **зидди...** а) муқобили... , алайҳи... б) *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои муқобил;* **зид(д) медиҳад:** **зиддидавлатӣ, зиддинӣ, зидифашистӣ, зидичангӣ, мудофиан зиддихавоӣ; ба (бар) зидди... *пешоянди таркибӣ ба муқобили...; ба ҳам зид ду чизи муҳолифи якдигар, носозгор; зидду нақиз* муқобили ҳамдигар, ба ҳам муҳолиф.**

ЗИДИАХЛОҚӢ ضد اخلاقي хилофи ахлоқ буда.

ЗИДИБАШАРӢ ضد بشري ба муқобили инсоният равонашуда.

ЗИДИДАВЛАТӢ ضد دولتي ба муқобили давлат ра-

вонашуда, зидди сиёсати давлат буда.

ЗИДДИДЕМОКРАТӢ ضد ديموکرتي муқобили демократия равонашуда.

ЗИДДИДИНӢ ضد ديني ба муқобили дин равонашуда, зидди дин буда.

ЗИДДИИЛМӢ ضد علمي бар зидди илм, дар муқобили илм қарордошта.

ЗИДДИИСЛОМӢ ضد اسلامي ба муқобили дини ислом равонашуда, зидди ислом буда.

ЗИДДИҚОНУНӢ ضد قانوني хилофи қонун буда.

ЗИДДИМАЗҲАБӢ ضد مذهبي хилофи мазҳаб буда.

ЗИДДИМИЛЛӢ ضد ملي хилофи манфиатҳои миллӣ равонашуда.

ЗИДДИХАЛҚӢ ضد خلقي ба муқобили мақсаду мароми халқ равонашуда.

ЗИДДИҲУКУМАТӢ ضد حکومتي ба муқобили ҳукумат равонашуда.

ЗИДДИҶАМЪИЯТӢ ضد جمعيتي ба муқобили ҷамъият, бар алайҳи ҷомеа равона шуда.

ЗИДДИҶАНГӢ ضد جنگي ба муқобили ҷанг равонашуда.

ЗИДДИҶОСУСӢ ضد جاسوسي идорае, ки вазифи он баргараф кардани амалиёти ҷосусии давлатҳои дигар аст.

ЗИДДИЯТ *а.* ضديت 1. муҳолифат, муқобилат; **зиддият нишон додан** муқобилият нишон додан, муқобил баромадан, муҳолифат кардан. 2. *филс.* яке аз категорияҳои фалсафист, ки мутобиқи он ҳар як ҳодиса ва ашёи олам ҷиҳатҳои ба ҳам зид ва дар айни замон ба ҳам алоқаманд дорад; муқобил будани як фикр, ақида, равия, ҷараён, синф *ва ғ.* ба дигаре, ихтилофот.

ЗИДДИЯТНОК ضد يت ناک ихтилофнок, таъоддошта, ба ҳам зид.

ЗИДУДАН زدودن *ниг.* зудудан.

ЗИЁ *а.* ضياء нур, рӯшноӣ, равшанӣ.

ЗИЁБАХШ ضياء بخش нурдиҳанда, рӯшноӣбахш.

ЗИЁГУСТАР *زيادگستر* рӯшноибаш, нурпош.

ЗИЁД *ا. زياد* бисёр, афзун, фаровон, беш; **солҳои зиёд** солҳои бисёр, солҳои дароз; **зиёд кардан** а) афзун кардан, афзудан, бисёр кардан; б) илова кардан, зам кардан; в) дароз кардан, тӯлонӣ намудан.

ЗИЁДА *ا. زياده* 1. *ниг.* зиёд. 2. бештар, зиёдтар, афзунтар, бисёртар. 3. беш аз ин.

ЗИЁДАСАР *ا. زيادهسر* 1. *маҷ.* он ки қувваи худро аз будаш бештар шумурда, ба коре, ки аз ӯҳдан он намебарояд, даст мезанад. 2. *маҷ.* мағрур; саркаш.

ЗИЁДАТ *ا. زيادت* афзунӣ, бешӣ, бисёрӣ.

ЗИЁДАТАЛАБӢ *ا. زيادهطلبى* аз ҳад зиёд чиз талаб кардан, хоҳиши чизи зиёдро кардан: **зиёдаталабӣ кардан**.

ЗИЁДАТӢ *ا. زيادتى* 1. чизи барзиёд, беш аз даркорӣ; нодаркор. 2. бақия, боқимонда, пасмонда; **зиёдати кардан** боқӣ мондан; **зиёдати қунондан** *тарзи бивоситии зиёдати кардан*; **маҷбур кардан** ба боқӣ гузоштан; **пасандоз кардан**; **дарди сари зиёдати ташвиши** нодаркор, захмати беҳуда; **зиёдати доштан** аз *касе* нисбат ба *касе* афзалият (баргарӣ) доштан.

ЗИЁДӢ *ا. زيادى* 1. афзунӣ, бисёрӣ, фаровонӣ. 2. зиёдати, барзиёд, иловагӣ.

ЗИЁӢ *ا. ضيائى* 1. *мансуб ба зиё*; дурахшанда, тобон. 2. корманди соҳаи фаъолияти фикрӣ; шахси огоҳ аз илму фарҳанг, равшанфикр, бомаданияту соҳибмаърифат.

ЗИЁН *ا. زيان* 1. зарар, хисорат; *муқоб.* **нафъ**, **суд**. 2. балову осебе, ки гӯё аз чину парӣ ба одамон мерасида бошад; **зиёну захмат расондан** зарару осеб расондан, ташвишу норухатӣ овардан (-и деу чин), чин задан; **зиён кардан** а) зарар дидан, хасорат кашидан; нуқсон дидан; б) таъсири бад расонидани хӯроке ба кори меъда, масмум шудан; **зиён кашидан** зарар кашидан, хисорат дидан; **зиён расонидан (овардан)** зарар расонидан, зарар овардан.

ЗИЁНГИРИФТА *ا. زيانگرفته* гирифтори бемории саръ, саръӣ.

ЗИЁНДОР *ا. زياندار* 1. зарарнок, зараровар, хисоратоваранда, музир. 2. чунундор, гашдор, зиёнзада; гирифтори бемории саръ.

ЗИЁНЗАДА *ا. زيانزده* *ниг.* **зиёндор** 2.

ЗИЁНКОР *ا. زيانكار* он ки ба коре ё чизе зарару нуқсон мерасонад, зараррасон.

ЗИЁНКОРӢ *ا. زيانكارى* зараррасонӣ, вайронкорӣ, осебрасонӣ.

ЗИЁНОВАР *ا. زيانآور* зараровар, зарарнок.

ЗИЁНПАРВАРӢ *ا. زيانپرورى* *кит.* зарароварӣ, зарарнокӣ.

ЗИЁНРАСОНӢ *ا. زيانرسانى* *ниг.* **зиёнварӣ**.

ЗИЁРАТ *ا. زيارت* 1. дидор, мулоқот (*бо бузургон*), шарафёбӣ. 2. рафтан ба чоҳои муқаддас ва табаррук, боздиди мазору мақбарае; **зиёрат кардан (намудан) касе-ро, чоеро** ба дидори касе рафтан; ба дидани касе ё чое мушарраф гардидан; **❧ зиёрат қабул!** ба шахси тоза аз сафар омада мегӯянд ва ӯ дар ҷавоб «мурод ҳосил!» мегӯяд; **ҳам зиёрат, ҳам тичорат** (*зарб.*) бо баҳонаи коре ба иҷро овардани кори дигаре.

ЗИЁРАТГОҲ *ا. زيارتگاه* маҳалли зиёрат, чоӣ муқаддас, ки ба диданаш меоянд (*аз қабил* мазор, мақбара ва ғ.).

ЗИЁФАТ *ا. ضيافت* меҳмонӣ, меҳмондорӣ, пазириии меҳмонон; **зиёфати барфӣ** зиёфате, ки ба муносибати бой додан дар бозии хати барфӣ ҳангоми боридани барфи аввал барпо карда мешавад: **зиёфат кардан (додан)** меҳмон кардан; меҳмондорӣ намудан; **зиёфат пои пас ҳам дорад** (*зарб.*).

ЗИЁФАТГОҲ *ا. ضيافتگاه* чоӣ зиёфат.

ЗИЁФАТДИХӢ *ا. ضيافتدهى* зиёфат додан.

ЗИЁФАТДОР *ا. ضيافتدار* дорои зиёфат.

ЗИЁФАТХӢР *ا. ضيافتخور* ба зиёфат даъват шуда, меҳмон; он ки дар зиёфатҳо гаштанро дӯст медорад.

ЗИКР *ا. ذكر* 1. ёд кардан, ёдоварӣ, баён; **зикри аҳвол** баёни ҳол, шарҳи аҳвол; **зикри хайр** ба некӣ ёд кардан; ситоиши корҳои неки касе баъд аз вафот; **фикру зикр** фикру ҳаёл; тамоми диққат; **зикр ёфташ // зикр шудан** баён гардидан, нақл гардидан; навишта шудан, ном бурда

шудан; **зикр кардан (намудан)** баён кардан, нақл кардан, ба забон овардан; номбар кардан. 2. *д.* дуое, ки сӯфиҳо бо овози баланд мехонданд, вирд; **зикри Худо** ба забон овардани номи Худо; муноҷот.

ЗИКРЁФТА *ذکریافته* *сифати феълии замони гузаита аз зикр ёфта*; зикршуда, баёнгардида.

ЗИКРШУДА *ذکرشده* *сифати феълии замони гузаита аз зикр шудан*; баёнгардида, номбаршуда.

ЗИҚ *а.* *ضیق* дилтанг; **зиқ шудан** дилтанг шудан; андӯхгин гаштан; **зиққи нафас** *тиб.* танг шудани нафас, нафастангӣ.

ЗИҚӢ *ضیقى* дилтангӣ; хафагӣ.

ЗИЛЗИЛА *а.* *زلزله* чунбиш ва ларзиши қишри кураи Замин, ки дар вақти шиддатнок рӯй доданаш боиси харобии биноҳо ва ҳалокати одамон мешавад, заминчунбӣ, заминларза.

ЗИЛЗИЛАБАРДОР *زلزلهبردار* ба зилзила тоб оваранда, он чи ки заминчунбӣ онро вайрон карда наметавонад: **сохтмони зилзилабардор**.

ЗИЛЗИЛАБАРДОРӢ *زلزلهبردارى* ба зилзила тобоварӣ: қобилияти зилзилабардорни бино.

ЗИЛЗИЛАСАНЧ *زلزلهسنج* дастгоҳи санчандан қува, вусъат ва қайд сабти дигар ҷиҳатҳои зилзила.

ЗИЛЗИЛАСАНЧӢ *زلزلهسنجى* санчидаи қуваи зилзила тавассути асбоби махсус.

ЗИЛЗИЛАХЕЗ *زلزلهخيز* ҷо, ки бисёр зилзила рух медиҳад: **замини зилзилахез**.

ЗИЛЛ *а.* *ظل* 1. соя. 2. *мач.* паноҳ, ҳимоят; **зилли Худо** сояи Худо (*сифати подшоҳ*).

ЗИЛЛАТ *а.* *ذلت* хорӣ, забунӣ; *муқоб.* **иззат**.

ЗИЛОЛ *а.* *ظلال* *ҷ.* **зилл**.

ЗИЛУ *زلو* *кҳн.* қолин, қолинча, гилем, палос.

ЗИЛӢ *а.* *ضلع* *кит.* 1. *тиб.* қабурға, данда; устухони паҳлу. 2. *риёз.* тараф, паҳлун сегӯша *ва ғ.*

ЗИМ *زم* : **зим ғоиб шудан** *лахҷ.* якбора ғоиб шудан, банохост нопадид гаштан.

ЗИМИСТОН *زمستان* фасли ҷаҳоруми сол, ки мавсими сармоост; *муқоб.* **тобистон**.

ЗИМИСТОНА *زمستانه* *ниг.* **зимистонӣ**; таътили зи-

мистона таътили зимистонии мактаббаҷагон.

ЗИМИСТОНГУЗАРОНӢ *زمستانگذرانى* гузарондани зимистон, паси сар кардани мавсими зимистон.

ЗИМИСТОНӢ *زمستانى* *мансуб ба* фасли зимистон; **либоси зимистонӣ** либоси хоси фасли зимистон.

ЗИММА *а.* *ذمه* *ӯҳда, ӯҳдадорӣ*; **ба (дар) зимма гирифта** *ӯҳдадор шудан, вазифадор шудан*; иҷрои кореро ба *ӯҳда гирифта*; **ба зимман касе гузоштан (мондан)** касеро *ӯҳдадор кардан, вазифадор кардан* ба иҷрои коре; *д* **аҳли зимма таър.** яҳудиён, насронийён ва зардуштийён, ки иҷрои шартҳои муайянеро ба *ӯҳда гирифта*, дар мамлакатҳои исломӣ *зиндагонӣ* мекарданд ва онҳоро *зиммӣ* ё *зинҳорӣ* низ меномиданд.

ЗИММӢ *ذمى* *ниг.* **зимма (аҳли зимма)**.

ЗИМН *а.* *ضمن* андарун, дарун, дохил; байн, миён; **дар зимни...** а) дар дохили...; дар байни...; б) дар айни замон бо..., дар баробари...: **дар зимни кори адабӣ**; **дар зимни гап** дар аснои гап задан, дар мобайни гуфтор; дар омади гап; **дар ин зимн** дар ин миён, дар ин вақт.

ЗИМНАН *а.* *ضمناً* дар зимни..., дар байни...; дар баробари ин, дар айни замон, дар омади гап: **зимнан инро ҳам бояд қайд кард**.

ЗИМОД *а.* *ضمد* он чи ки бо он ҷароҳатро банданд, он чи, ки бар ҷароҳат ниҳанд, марҳам.

ЗИМОМ *а.* *ضمام* 1. лаҷом, инон, миҳор; *ба тариқи истиора:* **зиммони ихтиёр**. 2. *мач.* ихтиёр, ирода.

ЗИМОМДОР *ضمامدار* 1. дастгирандаи лаҷом. 2. *мач.* ҳоким; он ки идоран коре дар ихтиёри ӯст; мансабдор.

ЗИМОМДОРӢ *ضمامدارى* амал ва шугли зимомдор, ҳукуматдорӣ, ҳукмфармоӣ.

ЗИН *زين* афзоре, ки барои нишастан ба пушти асп (*ва ё дигар ҷорҳои саворӣ*) мебанданд; **сари зин** болои зин, рӯи зин; **зин кардан (задан)** гузоштан ва бастанӣ

кардан (задан) гузоштан ва бастан зин бар пушти асп.

З-ИН زین *шакли кӯтоҳшудаи зин ва аз ин.*

ЗИНА زينه 1. ҳар як аз пояи нардбон ё роҳрави байни табақаҳои понну болои иморатҳо, палакон, ғағона. 2. нардбони хиштин, сангин ё чӯбин ва роҳрав барон баромадан ба болохона ё ба қабатҳои болои биноҳои серошӯна, зинапоя. 3. *мач.* дараҷа, мартаба; **зинаи тараққиёти иқтисодӣ** поя ва дараҷаи тараққиёти иқтисодӣ; давраи муайяни пешрафти иқтисодиёт.

ЗИНАБОҒ زينهباغ боғе, ки дар нишебию ёнаҳои ба суфаҳо ҷудокардаи кӯҳсор ва талу теппаҳо бунёд карда шудааст.

ЗИНАПОЯ زينهپايه *ниг. зина (1, 2).*

ЗИНАТ *a.* زينت чизҳои ороишӣ, он чи бо он ҷое ё касеро ороиш медиҳанд, зевар, пероя; **зебу зинат** *ниг. зеб (зебу зинат); зинат* додан ороиш додан, оростан.

ЗИНАТБАХШ زينتبخش ороишдиҳанда, зебдиҳанда.

ЗИНАТДЕХ زينتده *ниг. зинатбахш.*

ЗИНБАРДОР زينبردار *тағр.* ходими саисхонаи аморат, ки аспро зин карда, ба саворӣ омода мекард

ЗИНДА زنده 1. инсон ё ҳайвоне, ки дар бадан ҷон дорад, ҷондори дар ҳаёт буда, барҳаёт; *муқоб.* мурда. 2. ҳар он чи амал мекунад, дар воқеъ мавҷуд аст; **вазни зинда** вазни ҳайвон дар ҳолати зинда будан; **забони зинда** забони дар истеъмол буда, забоне, ки миллате, қавме ё қабилае бо он гуфтугӯ мекунад; *муқоб.* **забони матрук;** **зинда ба зинда** дар ҳолати зинда будан: **зинда ба зинда гӯрондан;** **зинда кардан** ҳаёт бахшидан; эҳё кардан; **зинда шудан** ҷон пайдо кардан; эҳё гардидан; \diamond **шоҳиди зинда** шоҳиде, ки воқеаро бо чашмони худ дидааст; **зинда дар гӯр будан** бо азобу машаққат зиндагонӣ кардан; азобу машаққати саҳт кашидан; **зинда бод!** поянда бод!, бигзор ҷовид монад! (*хитоб, ки умри дароз, муваффақият ва равнақи тоза хостанро ба касе ё ҷизе ифода мекунад*): **зинда бод дӯстӣ!** ...

ЗИНДАГӢ زندگي ҳаёт, умр, ҳастӣ; **асбоби зиндагӣ** васоили даркорӣ барои рӯзгор (*аз қабили хӯрок ва пӯшок*); **пайдоиши зиндагӣ** ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи замин; **роҳи зиндагӣ** роҳи ҳаёт. тар-

зи зиндагӣ; **ташвиши зиндагӣ** қору бори харрӯза; **бо дехқонӣ зиндагӣ кардан** аз даромади дехқонӣ хӯроку пӯшоки худро таъмин кардан; \diamond **гарму сарди зиндагиро дидан (чашидан)** а) пастиву баландӣ ва азобу роҳати зиндагиро аз сар гузарондан; б) таҷрибадор шудан.

ЗИНДАГОӢ زندگاني 1. зиндагӣ, зинда будан, ҳаёт. 2. истиқомат, бошиш; **зиндагонӣ кардан (доштан)** а) зистан, умр ба сар бурдан; б) истиқомат кардан, сукунат доштан.

ЗИНДАДИЛ زندهدل ҳаётдӯст, равшанзамир, хушдил; шӯхтабиат; *муқоб.* **афсурдадил.**

ЗИНДАДИЛӢ زندهدلي ҳаётдӯстӣ, равшанзамнрӣ; хушдилӣ.

ЗИНДАДИЛОНА زندهدلانه ҳаётдӯстона, равшанзамирона; хушдилона.

ЗИНДАДОР زندهدار зиндадоранда, зиндакунанда.

ЗИНДАӢД زندهپاد *ниг. шодравон.*

ЗИНДАЗОӢ زندهزاي *биол.* тарзи дар батн қалон карда таваллуд кардани насл; *муқоб.* **тухмзоӣ.**

ЗИНДАСАҒИР زندهصغير *гуфт., ниг. зиндаятим.*

ЗИНДАҶУДО زندهجدا дар зиндагӣ аз ҳамдигар ҷудошуда.

ЗИНДАҶУДОӢ زندهجداي зиндаҷудо будан, ҳанӯз дар вақти барҳаёт будани шахси наздике аз ӯ ҷудо будан; ҷудоии иҷборӣ.

ЗИНДАЯТИМ زندهيتيم фарзанди инсон, ки падару модар дошта бошад ҳам, бепарастор ва танҳо мондааст.

ЗИНДИҚ *a.* زنديق бедин, аз дин баргашта, мулҳид, даҳрӣ.

ЗИНДОН زندان бандихона, ҳабсхона, маҳбас; **зиндони абадӣ** ҳабси доимӣ, ҳабси якумрӣ.

ЗИНДОНБОН زندانبان посбони ҳабсхона ва маҳбусон.

ЗИНДОНӢ زنداني маҳбус, бандӣ.

ЗИНДОНХОНА زندانخانه *ниг.* зиндон.

ЗИНДОНШИКАН زندانشکن *ниг.* зиндонии гуреза, касе, ки аз зиндон гурехтааст.

ЗИНДОР زيندار *ниг.* зиндор.

ЗИНО *a.* زنا хуфтухоби беникоҳи зану мард: зино кардан.

ЗИНОГАР زناگر *ниг.* зинкор.

ЗИНОГАРӢ زناگر *ниг.* зинкорӣ.

ЗИНОКОР زناكار он ки зино мекунад.

ЗИНОКОРӢ زناكارى амали зинкор.

ЗИНПӢШ زينپوش он чи зинро бо он пӯшанд.

ЗИНСОЗ زينساز он ки зин месозад.

ЗИНСОЗӢ زينسازى амалу шугли зинсоз.

ЗИНХОНА زينخانه 1. хонаи зин, болои зин, рӯи зин. 2. хоначаи махсус дар саисхона барои нигоҳдорӣи зин, ки дар замони амирӣ асирони муваққатро дар он ҷо нигоҳ медошанд.

ЗИНӢО زينهار 1. паноҳ, амон: зинӢор додан, зинӢор хостан; ба зинӢори касе омадан амон пурсида омадан ба назди касе. 2. ҳаргиз, асло: зинӢор наравед!

ЗИНӢОРДОР زينهاردار *кит.* амондиханда; он ки аҳду паймон мебандад.

ЗИРА زيره 1. растани алафии кӯҳӣ. 2. тухми реза ва хушбӯи растани алафӣ, ки дар кӯҳистон мерӯяд ва онро ба хӯрок меандозанд ва дар тиб истифода мебаранд.

ЗИРАБО زيرهبا *xур.* шӯрбои гӯштӣ бо зира.

ЗИРАГӢ زيرگى : беқасаби зирагӣ навъи беқасаби майдарахи сабзранг.

ЗИРАК زيرک бофаросат, бохуш, хушёрӣ тезфаҳм.

ЗИРАКӢ زيركى хушёрӣ, тезфаҳмӣ, хушзеҳнӣ.

ЗИРАКОНА زيرکانه хушёрона, бо зиракӣ.

ЗИРАКМАНИШ زيرکمنش зирактабиат, фаросатнок.

ЗИРАКТАБИАТ زيرکطبيعت *ниг.* зиракманиш.

ЗИРАЧОӢ زيرهچاي чойе, ки дар он зира андохта шудааст.

ЗИРБАК زربک марҳалае дар пухтани оши палав, ки

ба болои гӯшту пиёз ва сабзии дар равгани доғ сурх кардашуда об рехта, бо зираву зирк муддате то андохтани биринҷ маҳин мечӯшонанд.

ЗИРБИДАН زربيدن бирён шудан.

ЗИРБОН(И)ДАН زرباندين//زرباندين бирён кардан; бирён карда пухтан.

ЗИРВА *a.* ذروه *кит.* 1. қуллаи кӯҳ, сари кӯҳ. 2. баландӣ, чой ва мақоми баланд.

ЗИРЕБА زيريبه хор ё парахачаи чӯбе, ки ба даст ва ё по мехалад.

ЗИРЕӢ زره 1. *таър.* либоси ҷангии аз ҳалқаҳои оҳанӣ бофта, ки ҳамчун воситаи худмуҳофизатӣ вақти ҷанг мепаӯшиданд, ҷавшан. 2. ҷ. пӯшиши оҳанини киштӣ, қатори ва мошинҳои ҷангӣ.

ЗИРЕӢГАР زرهگر *таър.* ҷавшансоз, устои созандаи либоси ҷангӣ.

ЗИРЕӢДОР زرهدار *ниг.* зирехпӯш.

ЗИРЕӢЗАН زرهزن ҷ. тӯпи зирехшикани махсус, ки тирҳои он зирехи воситаҳои ҷангиро зада шикоф карда метавонад: тӯпи зирехзан.

ЗИРЕӢПӢШ زيرهپوش 1. ҷ. он ки зирех пӯшидааст, зирехпӯшида; ҷавшанпӯш. 2. восита ва нақлиёти ҷангии зирехпӯшондашуда: мошини зирехпӯш, киштии зирехпӯш, қатори зирехпӯш.

ЗИРЕӢШИКАН زرهشکن *ниг.* зирехзан.

ЗИРИҚ-ЗИРИҚ زريقزريق : зирӣқ-зирӣқ дард кардан *гуфт.* оҳиста ва гоҳ-гоҳ дард кардан; сим-сим дард кардан (-и дандон, камар ва дигар узвҳои инсон).

ЗИРИШК زيرشک *ниг.* зирк.

ЗИРК زرك растание, ки меваи он ба қадри донаи анор буда, сурхранг мешавад, онро дар ош меандозад, анбарборис, зирӣшк.

ЗИРНИХ زرينخ *ниг.* ҷисми маъданиест мураккаб аз гӯгирд ва маргимуш, ки омехтаи онро бо оҳақ барои равондани (сутурдани) мӯи бадан кор мефармоянд, зарних.

ЗИРОАТ *a.* زراعت киштукор, деҳқонӣ; илми

зироат илми кишоварзӣ.

ЗИРОАТКОР کار زراعت кишоварз, деҳқон, барзгар, зореъ.

ЗИРОАТКОРӢ زراعت کاری кишоварзӣ, деҳқонӣ; киштукор.

ЗИРОАТӢ زراعتی мансуб ба зироат; ноҳияи зироатӣ ноҳияе, ки аҳолии он асосан бо деҳқонӣ машғул аст.

ЗИРОӢ ذراع *кит.* 1. газ, воҳид, ченак, аз оринҷ то нӯги ангушти миёна (*тахминан 48 см*). 2. андоза кардан, чен кардан.

ЗИРӢ ا. ذىروح *кит.* он ки рӯх дорад, зинда.

ЗИРФУН زيرفون *ниг.* зерфун.

ЗИСТ زیست зиндагӣ, ҳаёт: зисту зиндагонии мардум, муҳити зист.

ЗИСТАН زیستن 1. зиндагӣ кардан, умр дидан. 2. зиндагонӣ кардан, истиқомат кардан: онҳо дар хиббони марказӣ мезистанд.

ЗИСТКУРА زیست کوره минтақаи кураи замин, ки дар он ҳаёт вучуд дорад, биосфера.

ЗИСТШИНОСӢ زیست شناسی илм дар бораи муҳити зист.

ЗИФОФ а. زفاف *кит.* фиристодани арӯс ба хонаи домод; шаби арӯсӣ; тӯйи никоҳ.

ЗИФТ а. زفت 1. моддаи сиёҳи гализ, ки дар сохтмон ва роҳсозӣ қор мефармоянд, катрон, қир. 2. самғи дарахти санавбар.

ЗИХНА زخنه ҳасис, мумсик; ҳарис.

ЗИХНАГӢ زخنگی зихна будан, ҳасисӣ, мумсикӣ.

ЗИХӢ زهی *нидо* офарин!, хушо!, чӣ хуш!: зихӣ саодат!

ЗИХОФ а. زهاف *ади.* афтодани ҳарфе дар рукни шеър.

ЗИЧ زيچ ду ё чанд чизи саҳт ба ҳам часпида ва ё бисёр ба ҳам наздик, ҷафс; алоқан зич робитаи наздик; робитаи мустақкам; зич кардан ниҳоят наздик овардани чизе ба чизи дигар, ҷафс кардан; зич нишастан ба ҳам тамоман наздик ва часпида нишастан; дарро зич пӯшондан дарро чунон маҳкам пӯшондан, ки ягон роғе намонад, дарро ҷафс пӯшондан.

ҷафс пӯшондан.

ЗИЧИСАНӢ زيچى سنج асбоби андозагири зичии ҷисм.

ЗИЧӢ زيچى ҷафсӣ; анбӯҳӣ: зичии аҳоли.

ЗИЧ زيچ *нуч.* ҷадвале, ки аз рӯи он ҳаракат ва вазъияти ситора ва сайёраҳо меомӯзанд.

ЗИШТ زشت 1. баднамо, бадафт; муқоб. зебо. 2. бад, нописанд, қабех: кори (амали) зишт, рафтори зишт.

ЗИШТАНДОМ زشت اندام *ниг.* зиштрӯ.

ЗИШТӢ زشتى бадӣ, қабоҳат.

ЗИШТКОР زشت کار он ки кори зишт мекунад, бадкор, табоҳкор.

ЗИШТРӢ زشت رو баднамо, бадафт, хунук-башара.

ЗИШТТИНАТ زشت تينت бадсират; бадхулқ.

ЗИШТХӢ زشت خو бадхӯ, бадхулқ.

ЗӢ ا. ذى *ниг.* зу.

ЗОБ I زاب *кит.* 1. ҳосият, сифат. 2. чашм; чашма.

ЗОБ II а. ضاب *кит.* дарахти талхи заҳрдор, аз қабили ҳанзал ва заққум.

ЗОБГАР زابگر *кит.* зарбае, ки ба даҳани пурбод мезананд, то бод аз он бо садо хориҷ шавад.

ЗОБГУР زابغر *ниг.* зобгар.

ЗОБИТ а. ضابط *кит.* забтқунанда; маҳкам нигоҳдоранда; идорақунанда, ҳоким.

ЗОБИТА а. ضابطه қоида, қонун, дастур.

ЗОВ I زاو *кит.* дара, шикофии байни кӯҳҳо, гузаргоҳи танг дар кӯҳҳо.

ЗОВ II زاو *кит.* бинокор, меъмор.

ЗОВАР I زاور *кит., нуч.* номи сайёраи Зӯҳра.

ЗОВАР II زاور *кит.,* нерӯ, қувват, қудрат, иқтидор.

ЗОВАР III زاور *кит.* 1. маркаб, шутури боркаш. 2. ходим, хидматгор.

ЗОВИЯ а. زاويه 1. ҳанд. қунҷ, гӯша. 2. кулба,

гӯша.

ЗОВИЯНИШИН زاويه‌نشين *ниг* гӯшанишинн.

ЗОВИЯНИШИНӢ زاويه‌نشينى *ниг*. гӯшанишинӢ.

ЗОВИЯСАНЧ زاويه‌سنج асбоби паймоиши дарачаи зовия.

ЗОҒ زاغ як навъ парандаи сиёхранги калон, гуроб; **зоги ало** навъи зоги рангаш алобуло, калоғ; **нест зоге бе доге** (*зарб.*) ҳеч чиз бе айб намешавад.

ЗОҒА زاغه *кит.* 1. чордеворе, ки дар он бештар фақирон ва кӯчманчиён зиндагӣ мекарданд. 2. оғил, горе, ки дар он чорпоёнро чо мекарданд.

ЗОҒНӢЛ زاغونول олати оҳанини дусара, ки бо он замин мекананд ва санг мешикананд, чок.

ЗОҒСАР زاغسر як навъ гунчишк, ки сараш монанди сари зоғ сиёҳ аст.

ЗОҒСОР زاغسار *кит.* 1. зоғмонанд. 2. *маҷ.* сабукмағз, камақлу хуш.

ЗОҒЧА زاغچه *зоол.* як навъ зоғи сиёҳи хурд.

ЗОҒЧАШМ زاغچشم дорои чашми сабзу обӣ, он ки чашмонаш ба чашмони зоғ монанд аст.

ЗОҒЧЕҲР زاغچهر *кит., маҷ.* дорои чехраи зишт, сиёҳрӯ.

зод زاد *асоси замони гузашта аз зодан; ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зода, зоида: одамизод, паризод.*

ЗОД I *а.* زاد тӯша, хӯроке, ки дар сафар бо худ мегиранд; **зоди сафар** тӯшаи роҳ.

ЗОД II *ضاد номи ҳарфи ҳаҷедаҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар ҳисоби ҷумату абҷад ба 800 баробар аст.*

зода زاده 1. *асоси замони ҳозира аз зодан; зоидашуда, таваллудёфта; фарзанд, авлод; зодаи хотир* натиҷаи кори фикрӣ. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз касе ё насле таваллудшуда: Бокизода, деҳқонзода; ашрофзода.*

ЗОДАГОН زادگان *кит.* шакли кӯтоҳишудаи асилзодагон.

ЗОДАН زادن зоидан; таваллуд кардан, фарзанд ба дунё овардан.

ЗОДБУМ زادبوم *ниг.* зодгоҳ.

ЗОДГОҲ زادگاه *чои таваллуд, маҳалли таваллуд,*

ватан.

ЗОДНОМА زادنامه *ҳуқ.* ҳуҷҷатест, ки ба кӯдаки навзод дода мешавад ва шахсияти ӯро то гирифтани шиноснома муайян мекунад, шаҳодатномаи таваллуд.

ЗОДРӢЗ زادروز рӯзи таваллуд.

ЗОДСАРВ زادسرو *киноя аз* одами озод.

ЗОДСОЛ زادسال соли таваллуд.

ЗОДУБУД زادبود *кит.* сармоя ва асбобу анчоми зиндагӣ, будушуд.

ЗОЕЪ *а.* ضايح 1. талаф, нобуд; талафшуда, нобудгардида. 2. беҳуда, бефоида; беко-ра; **зоеъ гардидан (шудан)** талаф шудан, барбод рафтан; бефоида гузаштан: **вақти касе зоеъ гардидан, меҳнати касе зоеъ шу-дан.**

ЗОЁ زايا 1. дорои тавоноӣ ва имконияти зоидан. 2. *маҷ.* афзуншаванда, густаришбанда.

ЗОЁНДАН زاياند *тарзи бавоситан зоидан; таваллуд куноидан, вақти таваллуд ёрӣ додан.*

ЗОИД *а.* زائد зиёдшаванда; зиёда, бисёр.

ЗОИДА زائده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз зоидан; бача таваллудкарда, он зан, ки зоидааст.* 2. таваллудшуда, мутаваллид; **бародарони зоида** додарони ҳампадару ҳаммодар; **зоида шудан** таваллуд ёфтан, ба дунё омадан.

ЗОИДАН زائدن 1. бача овардан, вазъи ҳамл кардан; сабук шудан (*нисбат ба зан*). 2. тухм кардан, тухм овардан (*нисбат ба мурғ*); **ханӯз модараш назондааст** дар мавриди мислу монанд надоштани касе меғӯянд.

ЗОИҚА *а.* ذايقه яке аз панҷ ҳисси инсон, ки кас бо он мазаи чизҳоро мефаҳмад, ҳисси чашой.

ЗОИЛ *а.* زائل *кит.* нобуд, маҳв, фанӣ; ҳалок; **зоил шудан.**

ЗОИР *а.* زائر *кит.* зиёраткунанда, ба дидорбинӣ раванда.

ЗОИЧА زايچه *пуч.* 1. он чи ки мунаҷҷимон

баъд аз муайян кардани мавкеи ситораҳо дар боран вукӯн ҳодисае пешгӯӣ мекарданд. 2. чадвали нучум, ки мунаҷҷимони қадим дар вақти таваллуди касе барои пешгӯӣ кардани толеи вай тартиб медоданд.

ЗОИШ زائش *ниг.* зодан.

ЗОИШГОҲ زائشگاه муассисаи тиббӣ, ки дар он занҳои ҳомила барои табобат, нигоҳдорӣ ва зоидаи кӯдак мераванд, ҷои таваллуд кардан, таваллудхона.

ЗОК/ЗОГ زاک//زاگ ҷисми маъданиест намакмонанд, ки дар суратгирӣ, чармгарӣ, рангрезӣ ва тиб ба кор мебаранд, даҳани фаранг.

ЗОКИР *a.* ذاکر 1. зикркунанда, ёдоваранда. 2. *кит.* ситоишкунанда, зикркунанда (-и Худо).

ЗОКОБ زاکاب зоки бо об омехта, ки дар рангрезӣ ба кор мерафт.

ЗОЛ I ذال *номи ҳарфи нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба 800 баробар аст.*

ЗОЛ II زال 1. пир, мӯйсафед; пири ҳилагар. 2. номи падари Рустам – қахрамони афсонавии «Шохнома», ки сурхрӯю сафедмӯй зоида шуда буд ва бинобар ин ўро Золи Зар меномиданд.

ЗОЛИМ *a.* ظالم ситамгар, зулмкунанда, бедодгар.

ЗОЛИМӢ ظالمى ситам, зулм, бедодгарӣ.

ЗОЛИМОНА ظالمانه ситамгорона, бедодгарона; бераҳмона, ваҳшиёна.

ЗОЛУ زالو *ниг.* зулу.

ЗОМАҲРОН زامهران *кит., тиб.* доруи зидди захр, подзахр.

ЗОМИЁД زامیاد 1. *кит.* номи рӯзи 27-уми моҳи шамсӣ дар солшумории қадимии форсӣ, ки ҳар як рӯзи моҳ номи махсусе доштааст. 2. номи фарштаи муваккали ин рӯз.

ЗОМИН *a.* ضامن замонатдиҳанда, кафил.

ЗОМУ زامو *кит.* дастанбӯӣ.

ЗОМУЧА زاموچه харбузаи лӯндаи тезпазаки хушбӯӣ, хандалак, толибӣ.

ЗОМҲАРОН زامهران *ниг.* зомаҳрон.

З-ОН زان *шакли кӯтоҳшудаи зи он ва аз он.*

ЗОНИЯ *a.* زانیе зани зинокор, зани бадахлоқ,

фоҳиша.

ЗОНӢ *a.* زانى *ниг.* зинокор.

ЗОНУ زانو банде, ки устухони сонро бо соқи по мепайвандад ва косаи зонуро ба вучуд меорад; **зону задан** а) ба рӯи зону нишастан, сари зону нишастан дар пеши касе барои таъзим ё зорию илтиҷо; б) *мач.* таслим шудан ба касе; **зону зада нишастан** сари зону нишастан; **ба зону зфтодан** *ниг.* зону задан.

ЗОНУБАНД زانوبند чарме, ки савораҳо ба рӯи зону мебастанд.

ЗОНУКАШОН زانوكشان *феъли ҳол аз зону* **кашидан**; бо сари зону ҳаракаткунон, бо сари зону раванда.

ЗОНУНИШИН زانونشين 1. ба сари зону нишафта. 2. *мач.* шикастхӯрда, мағлуб.

ЗООЛОГИЯ *ю.* زالاجيه *ниг.* **ҷонваршиносӣ, ҳайвонотшиносӣ.**

ЗООТЕХНИКА *ю.* زاتخنيکه илм оид ба парвариш ва нигоҳдории чорво ва парандагон барои истехсоли гӯшт, шир, тухм, пашм, пӯст ва ғ.

-зор زار *пасванди калимасоз, ки ҷои бисёрӣ ва анбӯҳии чизе ва ё майдони кишти чизеро ифода мекунад:* **алафзор, регзор, гулзор, галлазор, пахтазор.**

ЗОР I زار 1. нотавон, заиф; очиз, бечора; хор, забун, беқадру қимат; **ошиқи зор, зиндаву зор, зору мискин, зору низор, хору зор; холи зор** а) аҳволи ниҳоят бад, ҳолати рикқатовар; б) *мач.* бадбахтӣ, шӯрбахтӣ. 2. бисёр; баланд, саҳт: **нолаи зор; зор гиристан** бо нолаву фиғон гиристан, бо сӯзу гудоз гирия кардан. 3. саҳт мӯхтоҷ, эҳтиҷоманд; **зор будан** *ба чизе* а) ниҳоят мӯхтоҷ будан ба чизе; б) саҳт мушток будан ба чизе; **зор мондан** бекасу бечора дар роҳ мондан; **♦ очаи (модари) зори касеро нишон додан** адаби касеро додан, ба ҷазои сазояш расондан (*дар мавриди таҳдид мегӯянд*); **зор-зор гиристан** бо тамоми овоз ё бо гаму андӯҳ ва гиреву фиғон нолидану гиристан.

ЗОР//ЗОРР II زار//زار *кит.* зиёновар, зарар-

расон.

ЗОРА زاره *гуфт.* зорӣ, илтичо, тавалло: **зора кардан.**

ЗОРАНДА زارنده зорикунанда, таваллокунанда.

ЗОРЕЪ *a.* زارع *кит.* зироаткунанда, дехқон.

ЗОРИБ *a.* ضارب 1. он ки мезанад, зананда. 2. зарбзананда, сикказананда.

ЗОРИДАН زاريدن зорӣ кардан, нолидан.

ЗОРИКУНОН زارى كنان *феъли ҳол аз зорӣ кардан;* гириякунон, таваллокунон, дар ҳоли зориву лоба.

ЗОРИ زارى 1. нола, фарёду фиғон; **гираву зорӣ** гираву нола; **зорӣ кардан** нолидан, нолиш кардан. 2. илтичо, тавалло, тазарруъ. 3. хорӣ, бекадрӣ, забунӣ: **хорию зорӣ ё ба зорӣ, ё ба зӯрӣ, ё ба зар** (*мақ.*)

ЗОРМОНДА زارمانده *сифати феъли замони гузашта аз зор мондан;* чизи нодаркор, чизи безътибор; бекадру кимат; сабилмонда.

ЗОРО زارا *гуфт.* эҳтимол, шояд ки..., мумкин аст, ки...

ЗОРОН زاران *феъли ҳол аз зоридан;* зорикунон, дар ҳоли зорӣ кардан.

ЗОРА ضاره *муаттаси зорр;* ҳайвоноти ваҳшии даранда.

ЗОТ I ذات *a.* 1. *кхн., фалс.* асл, моҳият, ҳастӣ ва ҳақиқати ҳар чиз. 2. асл, насаб (*нисбат ба инсон*); зот надоштан аслу насаб надоштан; бадзот будан, бадасл будан. 3. насл, чинс (*нисбат ба ҳайвон*): гӯсфанди зоти ҳисорӣ. 4. шахсият, вучуд: зоти пок, зоти шариф, зоти хумоюн; зоту зурриёт *гуфт.* насл, авлод.

ЗОТ II ذات *гуфт.* ҳеч, ҳаргиз, асло.

ЗОТАН *a.* ذاتاً дар асл, аслан; табнатан, моҳиятан.

ЗОТИЯ *a.* ذاتيه аслӣ, табиӣ.

ЗОТӢ ذاتى 1. аслӣ, табиӣ, фитрӣ. 2. наслдор, зотдор; дорои зоти хуб: **говн зотӣ, сағн зотни чӯнонӣ.**

ЗОТПАРВАРӢ ذاتپوروى *чорв.* маҷмӯи чорабиниҳои чорводорӣ, ки барои беҳтар кардани сифатҳои ирсии ҳайвонот ва баланд бардоштани хусусиятҳои зотию маҳсулнокии онҳо нигаронида шудааст; **фермаи зотпарварӣ** фермае, ки бо парвариши чорвон зотӣ машғул аст.

ЗОТУЛБАӢН *a.* ذاتالبين муносибат ва робитаи байни ду кас ё ду қавм.

ЗОТУЛБУРУЧ *a.* ذاتالبروج *пуч.* фалаки ҳаштум, ки бурҷҳои дувоздаҳгона доштааст.

ЗОТУЛКАБАД *a.* ذاتالكبد *тиб.* газакӣ (варами) чигар.

ЗОФА زافه *кит.* 1. гиёҳест захрнок, ки ба сири пиёзи кӯҳӣ монанд аст. 2. хорпушт, хорпуштак.

ЗОӢИД *a.* زاهد тарки дунё карда, порсо, парҳезгор.

ЗОӢИДӢ زاهدى парҳезгорӣ, зухд, порсоӣ, диндорӣ.

ЗОӢИК *a.* ضاحك *кит.* хандон.

ЗОӢИР *a.* ظاهر 1. қисми ба назар намоёни ҳар чиз, рӯи чизе; намуди берунӣ, ҳолати берунӣ. 2. ошкор, возех, равшан, аён, маълум; **ба (дар) зоҳир** зоҳиран, дар намуд, ба намуд; **зоҳиру ботин** намуди берунӣ ва ҳолати дарунӣ; ошқору пинҳон; **зоҳир гаштан а)** намоён (падидор) шудан; б) маълум шудан, аён гаштан; **зоҳир кардан (намудан)** нишон додан, намудор кардан; падид овардан; **зоҳир шудан а)** намоён шудан, хувайдо гаштан; б) падид омадан, рӯй додан, сар задан.

ЗОӢИРАН *a.* ظاهراً 1. ба зоҳир, дар зоҳир, ба намуд; *муқоб.* **ботинан;** **зоҳиран ва ботинан** дар зоҳиру дар ботин. 2. эҳтимол, аз афташ, гӯё.

ЗОӢИРБИН ظاهربين он ки ба чиҳати берунии чиз ва ҳодисаҳо нигариста, ба ботинаш аҳамият намедихад, сатҳӣ назарандозанда.

ЗОӢИРБИНИ ظاهربينى дидан ва эътибор додан фақат ба намуди берунӣ ва ҳолати зоҳирни чизҳо ва одамон.

ЗОӢИРӢ ظاهرى берунӣ; *муқоб.* **ботинӣ:** намуди зоҳирӣ.

ЗОӢИРПАРАСТ ظاهرپرست *ниг.* зоҳирбинӣ.

ЗОӢИРПАРАСТӢ ظاهرپرستى *ниг.* зоҳирбинӣ.

ЗОЧА زوجه 1. зане, ки нав кӯдак зоидааст. 2. *ниг.* лӯхтак.

ЗОЧАБОЗӢ زاجه‌بازى *ниг.* лӯхтакбозӣ.

ЗОЧ زاج *кит.* зани навзонда (*то ҳафтӣ рӯз*).

ЗОЯНДА زاینده *сифати феълӣи замони ҳозира аз зондан*; таваллудкунанда, тавлидкунанда.

ЗУӢЗӢ *а.* ذو/ذی 1. *кит.* соҳиб, доранда, дорои чизе. 2. *дар аввали баъзе калимаҳо омада, ба онҳо маънои ба сифате доро буданро медиҳад:* **зуфунун**, **зулфиқор**, **зулҳумор**, **зиқимат**.

ЗУБДА *а.* زبده 1. *кит.* саршир, қаймоқ. 2. *маҷ.* қисми беҳтарини ягон чиз, баргузидаи чизе, саракарда, яккачин.

ЗУБОБ *а.* ذباب *кит.* пашша, мағас.

ЗУБОЛА *а.* ذبالة *кит.* хокрӯба, ахлот, партов.

ЗУВОЛА ذواله *ниг.* завола.

ЗУГОЛ زغال *ангишт*; **зимистон рафту рӯсияҳӣ ба зуғол монд** (*зарб*) сахтию душвориҳои рӯзгор рафт, вале шармандагии бадкор монд.

ЗУГОЛСАНГ زغال‌سنگ *ангиштсанг*.

ЗУҒ زوغ *кит.* 1. дарё, нахр, рӯдхона. 2. зардоб.

ЗУД زود 1. тез, тунд, босуръат, бошитоб. 2. даррав, дархол, фавран; **зуд-зуд тез-тез**; пайхам, мутгасил; беист: **зуд-зуд ба чое рафтаи**, **зуд-зуд об хӯрдан...**; **дер ё зуд а)** бевақту барвақт; б) ниҳоят; дар ҳар сурат; **зуд хобидан** дархол хоб кардан; барвақт хуфтаи; **зуд бош!** шитоб кун!

ЗУДАМАЛ زودعمل ба таври фаврӣ амалкунанда; **гурӯҳи зудамал** гурӯҳи фаврӣ.

ЗУДБАДАЛ زودبدل ба зудӣ бадалшаванда.

ЗУДБОВАР زودباور тезбоваркунанда; содалавҳ, содалил.

ЗУДБОВАРӢ زودباوری содалилӣ, содалавҳӣ.

ЗУДГУДОЗ زودگداز ба зудӣ гудохташаванда.

ЗУДГУЗАР زودگذر тезгузаранда; тез ба охир расанда, дар муддати кӯтоҳ хотимаёбанда: **борони зудгузар**.

ЗУДӢ زودی тезӣ, суръат; таъчил, шитоб; **ба зудӣ а)** ба тезӣ, тез; б) дарҳол; **ба ни зудӣ** ин қадар барвақт.

ЗУДҚАХР زودقهر он ки зуд ба ғазаб меояд.

ЗУДНАВИС زودنویس он ки тез менависад (*мас.*,

суратмаҷлисро).

ЗУДНАВИСӢ زودنویسی амал ва шугли зуднавис.

ЗУДО//ЗИДО زدا *ҷузъи пасии баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои пок кардан, барҳам задан ё зудудани чизе:* **ғамзудо**, **зангзудо...**

ЗУДПАЗ زودپز хусусияти хӯроке ё мевае, ки зуд мепазад.

ЗУДПАЗАК زودپزک *ғуфт.* ҳосили баъзе даррахтон, сабзичот ва растаниҳое, ки зуд мепазанд.

ЗУДПАРВОЗ زودپرواز он чи тезпар ва зудпар аст, зуд парвозкунанда.

ЗУДРАВ زودرو зуд раванда, бошитоб раванда.

ЗУДРАНҶ زودرنج он ки тез ва бо андак баҳона озурда мешавад ва меранҷад.

ЗУДРАС زودرس тезпазанда, пешпазак (*нисбат ба мева ва зироатҳо*).

ЗУДТАР زودتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз зуд*; тезтар; барвақтар.

ЗУДУДАН زوددن пок кардан, равондани занг ё губор аз рӯи чизе; дур кардани ғам аз дил.

ЗУДФАҲМ زودفهم тезфаҳм, баҳуш.

ЗУДХЕЗ زودخیز он ки аз хоб зуд меҳезад.

ЗУДҲАЗМ زودهمضم ба зудӣ ҳазмшаванда: **хӯроки зудҳазм**.

ЗУДҲАРАКАТ زودحرکت зуд ҳаракаткунанда.

ЗУДШИКАН زودشکن ба зудӣ шикананда.

ЗУЗАНАБ *а.* ذوزنب *пуч.* ситораи думдор.

ЗУККА زوکه *ғуфт.* лукмаи беҳтарин, хӯроки беҳтарин.

ЗУККАХӢР زوکه‌خور *ғуфт.* он ки хӯрдани чизҳои бомазаро дӯст медорад, бамазахӯрак, хушхӯрак.

ЗУКОМ زکام *тиб.* касалии димоғ, ки дар натиҷаи илтиҳоби пардаи луобии бинӣ рӯи медиҳад ва обравӣ аз бинӣ ва

- атсазанӣ аз нишонаҳои асосии ин беморист, тимок.
- ЗУКОМШУДА** ز کام شده гирифтори зуком.
- ЗУЛБИЁ//ЗУЛИБИЁ** ذولبیا х̄р. халвое, ки аз орд, шакар ва равгани кунчид ё равгани зард тайёр мекунад.
- ЗУЛҚАРНАЙН** а. ذوالقرنین 1. дорои ду шох, душоха. 2. асот. лақабе, ки ба Искандари Мақдунӣ ва Тахмураспи девбанд нисбат медиҳанд.
- ЗУЛҚАЪДА** а. ذوالقعدة номи моҳи ёздаҳуми соли қамарӣ.
- ЗУЛЛИСОНАЙН** а. ذوالسانين он ки ду забонро ба хубӣ медонад, донандаи ду забон, дузабона.
- ЗУЛМ** а. ظلم ситам, ҷабр, ҷафо; бедодӣ, ситамгарӣ; беадолатӣ; **ҷавру зулм** ҷабру ҷафо, зӯрию ситам; **зулм кардан** ситам кардан, тааддӣ намудан, зӯрварӣ кардан.
- ЗУЛМАТ** а. ظلمت торикӣ, сиёҳӣ.
- ЗУЛМАТКАДА** ظلمت كده 1. хонаи торик. 2. маҷ. ҷои азобу андӯх; киноя аз олам.
- ЗУЛМАТСАРО** ظلمت سرا ниг. зулматкада.
- ЗУЛМДИДА** ظلم دیده ситамдида, ҷафокаш, ҷабрдида.
- ЗУЛМКЕШ** ظلم كيش золим, ҷафопеша, ситамгар.
- ЗУЛМОБОД** ظلم آباد ҷое, ки дар он зулму ситам ҳукмфармоист, макони зулм.
- ЗУЛМОНӢ** ظلمانی торик; бисёр торик.
- ЗУЛМОТ** а. ظلمات ҷ. зулмат.
- ЗУЛМПЕША** ظلم پيشه золим, ситамгар.
- ЗУЛОЛ** а. زلال оби бисёр соф.
- ЗУЛУ//ЗУЛУК** زلو//زلوک кирми сиёхрангест, ки дар об зиндагӣ мекунад ва агар ба бадани одам часпонанд, аз он ҷо хуни фосидро мемакад, шулук, золу.
- ЗУЛФ** زلف 1. дастаи борики мӯи сар, ки занон ба баногӯш оварда, тоб дода ё қач карда, худро оро медиҳанд, гесӯ: **зулфи дароз**, **зулфи сиёҳ**, **сарӣ зулфи ёр**; **зулфи мушкин** гесӯи сиёҳ ва муаттар. 2. ҳалқаҳои филизий ороиши ҷилави асп.
- ЗУЛФАК** زلفك 1. шакли тасғири зулф. 2. ниг. зулфин.
- ЗУЛФИҚОР** а. ذوالفقار 1. асот. номи шамшери Алӣ (р), ки Мухаммад (с) ба ӯ бахшида будааст.
- ЗУЛФИН** زلفين ҳалқаи занҷири дари хона, сандуқ ва ғ., ки дар вақти бастани онҳо занҷирро ба вай меандозанд; **зулфини дарро андохтан**.
- ЗУЛФОШУФТА** زلف آشفته он ки зулфаш парешон аст.
- ЗУЛФЧАВГОН** زلف چوگان дорои зулфи қачи чавгонмонанд, қачзулф.
- ЗУЛҲИЧҶА** а. ذوالحجّه номи моҳи дувоздаҳуми соли қамарӣ.
- ЗУЛҶАЛОЛ** а. ذوالجلال соҳиби ҷоҳу ҷалол; бузургвор.
- ЗУМ** زم садое, ки бачагон ҳангоми давдавакбозӣ нафасашонро нақанда, давом медиҳанд ва бачае, ки бо як «зум» гуфтан аз ҳама дуртар давидааст, голиби мусобиқа ҳисоб меёбад; **дар як зум** дар як дам, дар давоми як нафасгирии дароз; **як зум** лаҳзае.
- ЗУМРА** а. زمرة гурӯҳи мардум, тӯда, ҷамоат, даста: **зумраи амалдорон**.
- ЗУМРАД** ю. زمرد шакли кӯтоҳшудаи зумуррад.
- ЗУМУРРАД** ю. زمرد навъи санги қиматбаҳои сабзранг, ки аз он нигини ангуштарин, гӯшвора ва ғ. месозанд; **фарши зумуррад** маҷ. сабззор.
- ЗУМУРРАДГУН** زمردگون ниг. зумуррадранг.
- ЗУМУРРАДИН//ЗУМУРРАДӢ** زمردين//زمردى 1. мансуб ба зумуррад; аз санги зумуррад сохташуда. 2. ба ранги зумуррад, сабзранг: **ранги сабзи зумуррадини алафзор**.
- ЗУМУРРАДӢ** زمردى ниг. зумуррадин.
- ЗУМУРРАДРАНГ** زمرد رنگ ба ранги зумуррад, сабзранг, зумуррадгун.
- ЗУМУРРАДФОМ** زمرد فام ниг. зумуррадранг.
- ЗУМУХТ** زمخت ҳар чизе, ки лабу даҳонро ҷамъ (бурма) мекунад (*монанди нӯсти анор ва баъзе аз навъҳои хурмо*).
- ЗУННОР** а. زنار таър. 1. риштае, ки гайримусулмонон дар мамлакатҳои

исломӣ бояд аз болои либос ба камар меба-
станд. 2. зағчира ё риштае, ки бо он салибро ба
гардан меовезанд.

ЗУРВА(Т) *а.* ذروه *кит.* 1. баландӣ, авҷ; қисмати
болони ҳар чиз; ҷои баландтарин (*монанди*
қуллаи кӯҳ). 2. моли бисёр, сарват.

ЗУРВОНИ *а.* زروانى *мансуб ба марбут ба Зурвон*; ху-
дон замони бепоён дар Эрони бостон.

ЗУРРИЁТ *а.* ذريات *ҷ.* зуррият; зоту зурриёт наслу
авлод.

ЗУРРИЯТ *а.* ذريت *насл, авлод, фарзанд.*

ЗУРУФ *а.* ظروف *ҷ.* зарф.

ЗУФ *бот.* زف *номи як навъ нимбуттаи хушбӯӣ, ки*
ҳамчун гиёҳи шифой дар тиб ба кор мебарданд.

ЗУФТ *кит.* زفت 1. хасис, мумсик. 2. туршрӯӣ, бад-
хашм. 3. *ниг.* зумухт.

ЗУФУНУН *а.* ذوفنون *донандан чандин илму фан,*
сохибу илму фазилятҳо; пурдон, аллома.

ЗУҲАЛ *а.* زحل *нуч.* яке аз сайёраҳои калони низоми
Офтоб, ки онро ба форсӣ Кайвон мегӯянд ва му-
наччимон онро наҳс ҳисоб мекарданд.

ЗУҲУР *а.* ظهور *зоҳир шудан, пайдоиш, падидаӣ,*
намоён шудан, ошкор шудан; ба зухур омадан
зоҳир шудан, пайдо гаштан.

ЗУҲУРОТ *а.* ظهورات 1. *ҷ.* зухур. 2. падида, ҳодиса.

ЗУҶОҶ *а.* زجاج *кит.* шиша, обгина.

ЗУҶОҶИЯ *а.* زجاجيه *кит., биол.* зучоҷаи чашм.

ЗУҶОҶӢ *а.* زجاجي *кит.* мансуб ба зучоҷ; шишагӣ.

ЗУҶОҶСОЗ *а.* زجاج ساز *шишасоз, обгинасоз.*

ЗӮБИН *ниг.* زوبين *зӯшин.*

ЗӮПИН *кит.* زوپين *найзаи кӯтоҳи нӯгтез, жӯпин.*

ЗӮР 1. қувва, қудрат, тавоноӣ, иқтидор. 2.
боқувват, қувватнок, зӯрманд, қавӣ; **зӯр барома-**
дан голиб омадан, галаба қардан (*мас., дар*
гӯштишигирӣ). 3. бузург, забардаст. 4. *мач.* ваз-
нин, душвор, сахт. 5. *мач.* хуб, аъло; **аз зӯри...** аз
шиддати...; аз сахтӣ...; **ба зӯр а)** аз ҷиҳати қув-
ва, дар қувва, аз бобати қудратнокӣ; **б)** бо ма-
шакқат, бо душворӣ, ба азоб; **в)** зӯран,
мачбуран, бо фишор; **г)** хоҳам-нахоҳам, дилу бе-
дилон; **бо** як зӯр бо як зӯрзанӣ, бо як кӯшиш; **зӯр**
зада чидду чаҳд намудан, кӯшиш қардан; **зӯр**

қардан а) боқувват қардан, тавоно наму-
дан (*қасе, чизеро*); **б)** *кит.* мачбур қардан,
зӯри намудан (*барои иҷрои қоре*); **зӯр**
овардан а) мачбур қардан; фишор овар-
дан; **б)** душворӣ қардан, зӯри қардани
қоре ба қасе; **зӯр омадан а)** мачбур шудан;
ноилоҷ мондан; **б)** *киноя аз вазнинӣ қар-*
дан, таъсири бад расидан ба узве (аз бар-
доштани чизи вазнин, иҷрои ягон қори
сахт ва ғ.); зӯри қасе ба қасе расидан
кофӣ будани қуввату қудрати қасе барои
ғолиб омадан бар қасе, қасеро мағлуб
қарда тавонистан; зӯри қасе ба қасе раси-
дан а) аз ӯҳдаи иҷрои қоре баромадан,
барои анҷом додани қоре қодир будани
қасе; **б)** ноилоҷ ба қоре машғул шудан;
зӯри беҳуда миён мешиканад (мақ.)
кӯшиши бемавқеъ зарарнок аст, қувваро
ғайриоқилона сарф қардан натиҷаи
манфӣ медиҳад.

ЗӮРАКӢ *кит.* زوركي *мачбуран, зӯран, бо фишору*
зӯри.

ЗӮРАН *бо* زورا *бо зӯри, иҷборан, мачбуран.*

ЗӮРБАЗӮРАКӢ *кит.* زوربه زوركي *зӯран,*
мачбуран; хоҳам-нахоҳам.

ЗӮРГӮӢ *кит.* زورگويي *бо зӯру фишор гапи худро*
гузарондан.

ЗӮРЗАНИ *кит.* زورزني *саъю кӯшиш, чидду чаҳд,*
кӯшишу ғайрат, кӯшиши зиёд.

ЗӮРИГАРӢ *кит.* زوريگري *чабру фишор,*
ситамагарӣ.

ЗӮРӢ 1. қувват, қудрат, иқтидор,
тавоноӣ. 2. иҷбор, мачбури; **ба зӯри**
мачбуран, иҷборан, зӯран. 3. сахтӣ, шид-
дат; **зӯри дард; зӯри қардани дард** шид-
дат ёфтани дард. 4. с. тарзи бо истифодаи
чораҳои мухталифи мачбури, яъне
зӯрварӣ ба даст овардан ё нигоҳ дошта-
ни ҳукмронии иқтисодӣ ва сиёсӣ; **ба қасе**
зӯри мекардагӣ чуръати бо қасе зӯри қар-
данро дошта; ба муқобили қасе мебаро-
мадагӣ; **зӯри қардан** голиб омадан, гала-
ба қардан; **зӯри қардани қоре ба қасе** ба-
рои қасе душворӣ қардани қоре; аз ӯҳдаи
иҷрои қоре баромада натавонистани қасе;
зӯри қардани хӯроке ба қасе гизоеро
ҳазм қарда натавонистани меъда, ба

- мизочи касе мувофик наомадани хӯроке; **зӯрӣ** **надоштан** нияти маҷбур кардан надоштан; касе-ро барои иҷрои коре водор накардан.
- ЗҮРМАНД** زورمند боқувват, қавӣ, тавоно, нерӯ-манд.
- ЗҮРМАНДӢ** زورمندی зӯру бақувват будан; қудрат, тавоноӣ.
- ЗҮРОВАР** زورآور 1. боқувват, қавӣ, тавоно, пурзӯр. 2. золим, зулмпеша, ситамгар.
- ЗҮРОВАРӢ** زورآوری 1. зӯрӣ ба қор бурдан ба касе, фишор овардани касе ба дигаре. 2. паҳлавонӣ, далерӣ, ҷасурӣ.
- ЗҮРОЗМО** زورآزما 1. он ки қувваи худро меозмояд; касе, ки ба ҳар қори саҳту вазнин даст зада, қуввати худро намоиш медиҳад. 2. паҳлавон, гӯштингир.
- ЗҮРОЗМОӢ** زورآزمائی санҷиши қудрат, қувваозмоӣ (мас., дар мусобиқаи гӯштингирӣ ва ғ.)
- ЗҮРТАЛАБ** زورطلب қоре, ки иҷрои он қувваи зиёд ва кӯшиши бисёр талаб мекунад, қори душвор.
- ЗҮРХОНА** زورخانه макони варзишиё, ки дар он варзишгарон ба варзиши бостони эронӣ машғул мешаванд.
- ЗҮФУНУН** *а.* ذوفنون *ниг.* зуфунун.
- ЗҮҲД** *а.* زهد парҳезгорӣ, безътиной ба ҳавову ҳавас, зоҳидӣ, порсой.
- ЗҮҲДПЕША** زهدپیشه *ниг.* зоҳид.
- ЗҮҲДФУРӢШ** زهدفروش порсои сохта; мунофик, риёкор.
- ЗҮӢР** *а.* ظهر нимрӯзӣ, нисфирӯзӣ, миёнаи рӯз, пешин: **пеш аз зӯҳр**, **баъд аз зӯҳр**.
- ЗҮӢРА** *а.* زهره *нуч.* сайёраи ба Замин на-здиктарини низоми Офтоб, ки бо номҳои «Ноҳид», «ситораи сахарӣ» ва «ситораи субҳ» машҳур аст; шоирон онро «мутриби фалак» меномиданд ва юнониёни қадим онро «илоҳаи ишқу зебоӣ» мешу-мориданд.
- ЗҮӢРАҶАБИН** زهره جبین *мач.* хубрӯй, хушрӯ, зебо.
- ЗҮЪМ** *а.* زعم *гуфт.* якраҳа, яқрав, гардан-шаҳ.
- ЗҮЪМӢ** زعمی *гуфт.* якраҳагӣ, яқравӣ, гарданшаҳӣ.

И

И ҳарфи ёздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар баъзе калимаҳо (аз қабилӣ **дирӯз**, **тир**) нисбатан шунаво ва дароз, дар баъзеи дигар (аз қабилӣ **писар**, **дил**) садоноки хеле кӯтоҳ аст; дар қисме аз вожаҳо пас аз садонокҳо ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йи» хонда мешавад: **оина** (оӣнна), **барон** (баройн), **зебой** (зебойӣ)» ва ғ.; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا) ва айн (ع) ифода мешавад.

ИБДО *а.* ابدأ *кит.* 1. шурӯъ, оғоз, ибтидо. 2. ошкор кардан.

ИБДОЛ *а.* ابدال *кит.* бадал кардан, иваз намудан, табдили чизе бо чизи дигар.

ИБДОЪ *а.* ابداع *кит.* паид овардани чизи нав, ихтироъ кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардан; навоарӣ.

ИБИЛ *а.* ابل *кит.* шутур; шутурон.

ИБҚО *а.* ابقاء *кит.* 1. зинда гузоштан. 2. тараҳҳум кардан.

ИБЛИС *а.* ابليس 1. шайтон, аҳриман, сардори девҳо. 2. *мач.* одами ҳилагар, бадтинат.

ИБЛИСӢ ابليسى шайтонӣ, аҳриманӣ.

ИБЛИСОҶА ابليسانه 1. монанди иблис. 2. *мач.* айёрона, хилагарона.

ИБЛОҶ *а.* ابلاغ *кит.* хабар додан, расонидани паём ба касе.

ИБН *а.* ابن фарзанди мардина, писар; \diamond **ибни** субҳ офтоб.

ИБНУЛВАҚТ *а.* ابن الوقت *кит.* замонасоз, созишкор, муросоқор.

ИБНУССАБИЛ *а.* ابن السبيل *кит.* роҳгузар, мусофир.

ИБО I *а.* ابا 1. *кит.* худдорӣ, имтиноъ, боздоштани худ аз коре (аз тарсу ваҳм ё андешаву мулоҳизае), тааммул. 2. шарм, изо; **ибо кардан** а) худдорӣ кардан, аз иҷрои коре худро боздоштан; б) шарм доштан.

ИБО II ابا *ниг.* або.

ИБОД *а.* عباد *кит.* 1. ч. абд. 2. *мач.* бандагон, одамон.

ИБОДАТ *а.* عبادت парастии Худо; ба ҷо овардани фароизи дину шарият.

ИБОДАТГОҶ عبادتگاه *ниг.* ибодатхона.

ИБОДАТКУНАНДА عبادتکننده машғули тоату ибодат; намозгузор.

ИБОДАТХОНА عبادتخانه парастигӯҳ; масҷид, макони ба ҷо овардани ибодат.

ИБОРА *а.* عبارة 1. *ниг.* иборат; ба иборати дигар *ниг.* иборат (ба иборати дигар). 2. *зби.* ду ва ё зиёда калимаҳои мустақили бо ҳам алоқаманд: **ибораҳои исмӣ**, **ибораҳои озод**, **ибораҳои рехта**, **ибораҳои устувор**, **ибораҳои феълӣ** ва ғ.

ИБОРАОРО عبارةآرا *ниг.* иборапардоз 1.

ИБОРАОРОӢ عبارةآرائى *ниг.* иборапардозӣ 1.

ИБОРАПАРДОЗ عبارةپرداز 1. хушгӯфтор, ширинбаён. 2. суханбоз, гапфурӯш.

ИБОРАПАРДОЗӢ عبارةپردازى 1. ороиш додани сухан, чумлаорӣ. 2. бо чумлаҳои пуртакаллуф навиштан ё гап задан.

ИБОРАТ *а.* عبارت ифода, баён, тарзи баён; чанд чумлаи ба ҳам пайваста, чумла(ҳо); **иборати дарс** чанд чумлаи мавриди таълим ва баҳс дар як дарси мадрасаи кӯҳна; **ба иборати ди-**

гар бо ифодаи дигар, ба тарзи баёни дигар; **иборат аз...** мураккаб аз..., ба вучуд омада аз..., ташкилѐфта аз..., шомил аз...; **иборат будан аз...** мураккаб будан аз чизе; дар бар доштан, дар зимни худ доштан (чизеро).

ИБОРАТОРОЙ عبارت آرائی *ниг.* **иборапардозӣ** 1.

ИБРАТ *a.* عبرت панд, сабаке, ки аз мушоҳидаи аҳволи нек ё бади дигарон гирифта мешавад, қиёс аз чизе барои қардан ё нақардани он; **дарси ибрат** он чи ки кас аз мушоҳидаи ҳоли дигарон барои худ сармашқ қарор медиҳад; **ибрат гирифтан** сабақ омӯхтан, панд ба даст овардан; **ибрат шудан** намуна шудан (*дар некӣ ё бадӣ*); **бо чашми ибрат дидан** // **бо дидан ибрат нигаристан** бо назари сабақгирӣ нигоҳ қардан ба чизе; панд-омӯхтан аз чизе.

ИБРАТАНГЕЗ عبرت انگيز он чи ки касро ба панду сабақгирӣ водор мекунад; он чи ки аз он метавон панд гирифт.

ИБРАТБАХШ عبرت بخش он чи ки аз он панд ва сабақ гирифтани мумкин аст, ибратшаванда, ибратомӯз.

ИБРАТБАХШӢ عبرت بخشی намуна будан, ибратбахш будан.

ИБРАТБИН عبرت بين пандгиранда; **чашми ибратбин** касе, ки ба воқеаҳо бо дидани сабақ ва пандгирӣ менигарад.

ИБРАТОМЕЗ عبرت آموز он чи мӯчиби пандгирӣ ва танбеҳ мебошад, пандомез.

ИБРАТОМӢЗ عبرت آموز *ниг.* **ибратбахш.**

ИБРАТОМӢЗӢ عبرت آموزی пайрави намуна будан, ибратомӯз будан.

ИБРАТХОНА عبرت خانه *мач.* дунё, зиндагӣ, ки ҷои ибратомӯзӣ аст.

ИБРИЗ *a.* ابريز *кит.* тиллои холис.

ИБРИҚ ابريق [*муарраби* **обрез**] зарфи сафолии ҷумаку дастадор барои обу шароб, кӯзача; офтоба.

ИБРИШИНОСӢ عبري شناسي яхудишиносӣ.

ИБРӢ *a.* عبري *кит.* яҳудӣ; **забони ибрӣ** забони қадими яҳудӣ.

ИБРО *a.* ابراء *кит.* ба покӣ овардану сафед қардани касе аз гуноҳе; аз баҳри қарзи додан худ

гузаштани қарздиҳанда; **хати ибро** хуччати аз муҳокима ва қарз сафед ва халос шудан.

ИБРОЗ *a.* ابراز *кит.* буруз додан, ошқор сохтан, зоҳир қардан; **иброз қардан** баён қардан, изҳор намудан.

ИБРОМ *a.* ابرام *кит.* исрор, пофишорӣ дар талабе; танг қардан, безор намудан, ба сутӯҳ овардан касеро.

ИБРОНӢ *a.* عبراني *ниг.* **ибрӣ.**

ИБСОР *a.* ابصار дидан, мушоҳида қардан, нигоҳ қардан ба чизе.

ИБСОС *a.* ابساس бо касе роз дар миён ниҳодан, бар касе рози хешро ошқор қардан; фош қардан хабареро; ҳол ва андӯҳи худ ба касе гуфтан.

ИБТИФО *a.* ابتغاء талаб, дархост, хоҳиш; ҷустуҷӯ, кофтуков; талаб қардан, хоҳиш қардан; ҷустуҷӯ қардан.

ИБТИДО *a.* ابتدا аввал, оғоз, шурӯъ; *муқоб.* **нигиҳо**; аввали ҳар қор ва ҳар чиз: **нуқтаи ибтидо**, аз **ибтидо**, дар **ибтидо**, **ибтидо ёфтан**, **ибтидо қардан**.

ИБТИДОӢ ابتدائي 1. *мансуб ба ибтидо*; нахустин, аввалин, муқаддамотӣ; **дарсҳои ибтидоӣ** дарсҳои муқаддамотӣ дар мадраса; **мактаби ибтидоӣ** муассисаи таълимие, ки ҳамчун зинаи аввали саводомӯзӣ ба талабагон маълумот медиҳад, дабистон. 2. мансуб ба давраи қабл аз таърих; **давраи ибтидоӣ** давраи қадимтарин, яъне қабл аз таърихи сохти ҷамъиятӣ; **ҷамъияти ибтидоӣ** *таър.* зинаи аввали таракқиёти ҷамъияти инсонӣ, ки пеш аз гуломдорӣ буд.

ИБТИДОӢ *a.* ابتداء *кит.* чизи нав ба вучуд овардан, ихтироъ қардан, навоарӣ.

ИБТИЁӢ *a.* ابتياع *кит.* хариду фурӯш; харидан, харидорӣ қардан; харид.

ИБТИЗОЛ *a.* ابتذال *кит.* 1. сарфшавӣ, аз бисёр қор фармудан кӯҳна шудан; фарсудагӣ. 2. безътиборӣ, беқадрӣ, хорӣ.

ИБТИКОР *a.* ابتكار *кит.* ба ҷо овардани қори бесобиқа; шурӯъ намудан ба қоре ё чизе, ки пеш аз ин касе ба он даст назадааст, ташаббус, ташаббускорӣ.

ИБТИЛЛО *a.* ابتلا *кит.* 1. мубталой, гирифторӣ; дучор шудан ба бало. 2. озмоиш, имтиҳон.

ИБТИЛЛОЪ *a.* ابتلاع *кит.* фурӯ бурдан, балъидан; **ибтиллоъ кардан** фурӯ бурдан, балъидан.

ИБТИНО *a.* ابتنا *кит.* 1. бино кардан. 2. асос ниҳодан бар чизе, таъя кардан бар чизе.

ИБТИСОМ *a.* ابتسام *кит.* 1. табассум, лабханд. 2. маҷ. шукуфтан.

ИБТИХОЛ *a.* ابتهاج *кит.* зорӣ, илтиҷо, дуову зорӣ; зорӣ кардан.

ИБТИХОҶ *a.* ابتهاج *кит.* шодӣ, хурсандӣ, ма-саррат.

ИБТИШОР *a.* ابتشار *кит.* хурсандӣ, шодмонӣ хушҳолӣ; хурсанд ва хушҳол шудан.

ИБТО *a.* ابتلا *кит.* таъхир, сустӣ, таъхир кардан, даранг кардан, дар коре сустӣ кардан.

ИБТОЛ *a.* ابطال *кит.* ботил кардан, бекор кардан, маҳв намудан.

ИБХОР *a.* ابخار *кит.* бадбӯй гардонидани чизе чизеро.

ИБХОМ I *a.* ابهام 1. *кит.* сухани мубҳам, он чи маънояш сарбаста ва норавшан аст; гапи духӯра. 2. *адш.* кор фармудани калима ва таъбире, ки дар айни замон маънои ба ҳам зид дорад.

ИБХОМ II *a.* ابهام *кит.* нарангушт, ангушти калони даст.

ИБХОР *a.* ابخار 1. шӯр шудани об. 2. дар баҳр нишастан; сафари баҳр кардан.

ИБЪОД *a.* ابعاد дур кардан.

ИВАЗ *a.* عوض *кит.* чизе, ки ба ҷои чизе гузошта ё дода мешавад, бадал; **ба ивази, дар ивази...** ба ҷои... дар бадали...; **иваз кардан** а) мубодила кардан, муовиза намудан; б) дигар кардан, тағйир додан; **иваз шудан (гардидан)** а) бадал шудан, ба ҷои чизе қарор гирифтани; б) дигаргун шудан, тағйир ёфтани.

ИВАЗКУНАНДА عوض کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **иваз кардан**; он ки чизе ё касеро иваз мекунад; он ки ё он чи ҷои чизе ё касеро мегирад.

ИВАЗНАШАВАНДА عوض نشونده *шакли инкории сифати феълӣ* замони ҳозира аз **иваз пашудан**; бадалнашаванда.

ИВАЗШАВАНДА عوض شونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **иваз шудан**; бадалшаванда.

ИВАҶ *a.* عوج *кит.* хамидағӣ, печидағӣ, качӣ.

ИВОР *a.* عوار *кит.* айб, нуқсон.

ИГРЕК اغريك *риёз.* аломати Y, ки одатан барои ифодаи бузургии дувуми номаълум ё бузургии тағйирёбандаи тобеъ (функсия) истифода мешавад.

ИГВО *a.* اغوا аз роҳ баровардан, гумроҳ кардан; фирефтан; дасиса, фитнаандозӣ: **ба иғвои...** ба фиреби..., ба ҳилаву дасисаи...; **бо роҳи иғво** бо фиреб, ба тариқи фитна ва дасисакорӣ; **иғво андохтан** фитна ба кор бурдан; таҳрик кардан, шӯронидан; **иғво бардоштан** дасиса барпо намудан, бо фитна ва дасиса касонро шӯрондан (*бо қасди вайронкорӣ*); **ба иғво паридан** ба дасисае бо-вар кардан, ба фитнаангезии касе дода шудан.

ИГВОАНГЕЗ اغوا انگيز он чи боиси фитна ва иғво мебошад, фитнаангез.

ИГВОГАР اغواگر он ки бо дасиса ва фитнагарӣ одамонро гумроҳ мекунад, фитнагар.

ИГВОГАРӢ اغواگرى фитнагарӣ, фитнаангезӣ, бо фитнаву дасиса аз роҳ задани касе.

ИГВОГАРОНА اغواگرانه бо роҳи иғво, фитнагарона: **кирдорҳои иғвогарона.**

ИГВОПЕША اغواپيشه *ниг.* иғвогар.

ИГЛОҚ *a.* اغلاق *кит.* 1. бастан, пӯшидан (*мас., дарро*). 2. душворӣ, мушкилӣ, дарҳампечидағӣ, муғлақӣ.

ИГМОЗ I *a.* اغماز *кит.* тӯҳмат кардан, ғаммозӣ кардан; бадзабонӣ, бадгӯӣ.

ИГМОЗ II *a.* اغماض чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан, тағофул кардан; бепарвоӣ варзидан.

ИГМОЗКОРӢ I اغماز كاري тӯҳматгарӣ, ғаммозӣ; бадзабонӣ кардан.

ИГМОЗКОРӢ II اغماض كاري чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан; тағофул ва бепарвоӣ

зохир кардан.

ИФОСАТ *a.* اغاثت *кит.* ба фарёди касе расидан; фарёдрасӣ.

ИФРО *a.* اغرا *кит.* барангехтан, таҳрик кардан, шӯрондан; таҳрик, барангезиш.

ИФРОҚ *a.* اغراق *кит.* муболиғани аз ҳад зиёд, аз ҳад гузарондани таърифу тавсиф ё коҳиши касе.

ИҒТИМОМ *a.* اغتنام *кит.* андӯхгин шудан, ғамгин шудан.

ИҒТИНОМ *a.* اغتنام *кит.* ғанимат шумурдан, ғанимат доништан.

ИҒТИРОБ *a.* اغتراب *кит.* аз диёри худ дур шудан, ғарибу мусофир шудан.

ИҒТИСОЛ *a.* اغتسال *кит.* гусл кардан, шустушӯ кардан, оббозӣ кардан; гусл; шустушӯ, оббозӣ.

ИҒТИФОР *a.* اغتفار *кит.* мағфират, бахшоиш, омурзиш.

ИҒТИШОШ *a.* اغتشاش *кит.* мағшуш шудан, ошуфтагӣ; фитна, балво.

ИҒФОЛ *a.* اغفال *кит.* ғофил кардан, ба ғафлат андохтан; фиреб додан.

ИД *a.* عيد 1. чашн, рӯзи чашн, рӯзи хурсандӣ ва тантана ба муносибати ягон ҳодисаи мубораки таъриҳӣ ё миллий. 2. *умуман* шодӣ ва хурсандӣ; **иди Истнқлол** чашне, ки ба муносибати соҳибхитиёр эълон шудани кишвар гирифта мешавад; **иди Зафар** *ниг.* **иди Ғалаба**; **иди Май** чашни якуми май; **иди Наврӯз** иди миллии соли нави тоҷикон ва дигар халқҳои эрониноҷод, ки мутобиқи соли шамсӣ дар аввали фарвардин чашн гирифта мешавад; **иди Рамазон** идест, ки мусулмонон ба муносибати тамом шудани рӯзагирии сирӯзаи моҳи рамазон дар рӯзи якуми моҳи шавволи соли хичрии қамарӣ баргузор мекунанд, иди Сиём, иди Фитр; **иди саиди фитр** *ниг.* **иди Рамазон**; **иди Соли Нав** иди соли нави милодӣ, ки ҳамасола дар огози соли нави милодӣ – якуми январ баргузор мегардад; **иди Ғалаба** 9-уми май, ки рӯзи ғалаба бар Олмони фашистӣ дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аст; **иди Қурбон** а) рӯзи даҳуми моҳи зилҳиҷҷаи хичрии қамарӣ, ки мувофиқи маросими исломӣ хоҷиён дар Макка гӯсфанд ва ё шу-

тур қурбонӣ мекунанд, иди Азҳо; б) иди динии мусулмонон, ки ҳар сол дар ин рӯз қайд мекунанд.

ИДБОР *a.* ادبار *кит.* рӯ гардондани бахт, бахт-баргаштагӣ, сиёҳрӯзӣ, бадбахтӣ; *муқоб.* **иқбол.**

ИДГАРДАК عيدگردک маросиме, ки тибқи он мардумон дар рӯзҳои иди Рамазон ва иди Қурбон ба манзили наздикони хеш баҳри табрику аёдат мераванд ва дуову фотиҳа ме-хонанд.

ИДГАРДӢ عيدگردى сайру гашт ба муносибати ид.

ИДГАҲ//ИДГОҲ عيدگاه//عيدگه чои барпо шудани сайру тамошои идона, чои идгузаронӣ, идҷой.

ИДҒОМ *a.* ادغام *кит.* 1. даровардан, дохил кардани чизе дар чизи дигар. 2. *грам., ниг.* **ассимилятсия.**

ИДДА *a.* عده гурӯҳ, даста, ҷамоа; **як идда** як гурӯҳ.

ИДДАО *a.* ادعا [*аслаш* **иддио**]; 1. даъво, талаб, даъвогарӣ. 2. даъвои бартарӣ аз ягон ҷихат, манманӣ, ҳавобаландӣ, фаҳри муддаиёна; **ид-дао кардан** даъво кардан, муддаӣ будан.

ИДДАТ *a.* عدت *d.* муддати муайяне, яъне чор моҳу даҳ рӯз, ки зани талоқшуда ё шавҳармурда аз нав шавҳар карда наметавонад.

ИДДИО *a.* ادعا *ниг.* **иддао.**

ИДЕАЛ *фр.* ايدئئل он чи дар ниҳояти камолот ва бартарист; камоли матлуб, олитарин мартабаи орзу, муроду мақсади олии инсон.

ИДЕАЛИЗАТСИЯ *фр.* ايدئئلتسيه аз будаш ва аз моҳияти ҳақиқиаши зиёдтару болотар ба қалам додани чизе; тасвири воқеият бо ӯ ранги аз ҳад зиёд.

ИДЕАЛИЗМ *фр.* ايدئئلتيزم равияе дар фалсафа, ки бар Ҳилофи материализм ғоя, рӯҳ ва шуурро сарогоз ва табиат, модда, ҳастиро дар ҷон дувум, яъне маҳсули рӯҳ медонад.

ИДЕАЛИСТ *фр.* ايدئئليست пайрави ақидаи идеализм.

ИДЕАЛИСТӢ ايدئئليستى *мансуб ба идеализм*; хос ба идеализм.

- ИДЕАЛӢ** ادیلى 1. мансуб ба идея; тасаввурӣ, хаёлӣ, он чи дар воқеият вучуд надорад. 2. мувофиқи идеал, комил, олий.
- ИДЕОГРАММА** ю. ایدیاگرمه зби., ниг. хузувориш.
- ИДЕЯ** ю. ایده гоя, фикр.
- ИДЕЯВӢ** ایدیوى мансуб ба идея; гоявӣ.
- ИДЕЯНОКӢ** ایده‌ناکی дорони идея (гоя) будан.
- ИДИОМА** ю. ایديامه зби. иборати рехта.
- ИДИШ** اديش забони гуфтугӯии яҳудӣ.
- ИДИЯ** а. عيدیه кит. табрикномаи манзуми идона.
- ИДӢ** عیدی 1. мансуб ба ид; идона. 2. он чиз ё пуле, ки ба муносибати ид ба касе дода мешавад, бахшиш, тӯҳфаи идона; **номаи идӢ** табрикнома ба муносибати ид.
- ИДМОН** а. ادمان кит. ба таври доимӣ машғул шудан бо коре, кореро ҳамеша кардан; машқ, варзиш, тамрин.
- ИДОД** а. عداد шумор, шумора, адад; **дар идоди...** дар шумори..., дар қатори...
- ИДОМА//ИДОМАТ** а. ادامت//ادامه давом додан, давом куноидан, қатъ ва тарк нашудани дунболии коре.
- ИДОМАДИҲАНДА** ادامه‌دهنده сифати феълӣ замони ҳозира аз **идома додан**, давомдиҳанда.
- ИДОНА** عيدانه 1. мансуб ба ид; **либоси идона**, намоиши идона. 2. чун рӯзи ид: **идона оронш** лодани шаҳр. 3. ниг. идӢ 2.
- ИДОРА** а. اداره 1. низом додан, назму насақ додан; роҳбарӣ роҳнамоӣ кардан, саришта намудани кори мамлакате ё муассисае; **идораи мамлакат (давлат)** назму тартиби мамлакат, ҳукуматдорӣ, сариштаи корҳои мамлакат; **усули идора** тарзи ҳукуматдорӣ, қоидаву тартиботи саришта кардани кори мамлакат; тариқи роҳбарӣ; **идора кардан (намудан)** а) ба назму тартиб даровардан, тартиботи ҳукуматдориро анҷом додан; роҳбарӣ кардан ба фаъолияти муассисае; б) саришта кардани амалиёте, назорат ва роҳнамоӣ кардан аз болои кори автомобил ва дигар дастгоҳҳо. 2. ҷое, ки дар он корҳои давлатӣ ё ҷамъиятӣ анҷом дода мешаванд, муассиса; умуман номи қисми маъмурию коргузори муассисаю корхонаҳо: **идораи молия**, **идораи рӯзнома**, **идораи сохтмон**.
- ИДОРАВӢ//ИДОРӢ** ادارى//اداروى 1. мансуб ба идора; вобаста ба идора; **коркунони идорӣ**. 2. идоракунандагӣ, роҳбарӣ; **қобилияти идорӣ** қобилияти саришта кардани коре.
- ИДОРАКУНАНДА** اداره‌کننده сифати феълӣ замони ҳозира аз **идора кардан**; роҳбар, роҳбарикунанда; сариштакунанда, ба низом андозанда.
- ИДОРАҲОНА** اداره‌خانه биное, ки дар он муассиса ё созмон ва ё қисми маъмурию коргузори онҳо ҷойгир шудааст.
- ИДОРАШАВАНДА** اداره‌شونده сифати феълӣ замони ҳозира аз **идора шудан**.
- ИДОРАШАВАНДАГӢ** اداره‌شوندگی шакли дигари сифати феълӣ замони ҳозираи **идора шаванда**; қобили танзиму роҳбарӣ, сариштапазирӣ.
- ИДОРӢ** ادارى ниг. идоравӣ.
- ИДРИС** а. ادریس d. номи яке аз пайгамбарон аст, ки сарпарастии хунари дӯзандагӣ ва хайётӣ доништа мешавад.
- ИДРОК** а. ادراك 1. дарк кардан, дарёфттан, фаҳмидан; фаҳм, хуш, шуур. 2. қобилияти дарк кардан, фарқ куноидан ва фаҳмидани ашё ва ҳодисаҳои олами беруна; **ақлу идрок** хирад ва хуш, ақл ва қувваи дарёфт; **идрок доштан** соҳиби фаҳму фаросат будан; **идрок кардан** дарёфттан, фаҳмидан.
- ИДРОКНОРАС** ادراك‌نارس ғайри қобили дарк ва дарёфт.
- ИДРОР I** а. ادارا кит. бахшиши пайдарпай; маоши моҳона ё солона, вачҳи рӯзгузаронӣ, танҳо, ротиба.
- ИДРОР II** а. ادارا кит. пешоб, мезак, бавл.
- ИДРОРНОМА** ادارانامه кит. номае, ки шоҳон ва амирон барои таъйин кардани маош ба касе медоданд.
- ИДРОРПУЛӢ** اداراپولى нав. ротибаи моҳонаи донишҷӯ, аспирант ё докторант, стипендия.
- ИДРОЧ** а. ادراج кит. дарч, дарч кардан.
- ИДХОЛ** а. ادخال кит. дохил кардан, ба дарун

даровардан.

ИДЧО(Й) (اییدجاای) *ниг.* идгоҳ.

ИЕРАРХИЯ اییررخیه тартиботи тобеият аз рӯи дараҷаи мансабҳо; силсилаи рутба ва мансабҳо, силсилаи маротиб.

ИЕРОГЛИФ ю. اییراگلф яке аз қадимтарин аломатҳои тасвирию рамзии хати Мисри Қадим, Хитой ва ғ.

ИЕРОГЛИФӢ اییرаглфи мансуб ба иероглиф.

ИЁБ а. ایاب бозгашт, баргашт, бозгаштан, баргаштан.

ИЁДАТ а. عیادت беморбинӣ рафтан ва ҳолпурсии бемор, хабаргирии бемор (*дар гуфтугӯ аёдат ҳам мегӯянд*).

ИЁЛАТ а. ایالت 1. *кит.* ҳукмронӣ, фармонравой. 2. як қисми калони кишвар, ки чанд ноҳия ва вилоятро дар бар мегирад.

ИЁЛОТ а. ایالات ҷ. иёлат: Иёлоти Муттаҳиди Амрико.

ИЁР а. عیار дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ва нуқра.

ИЁРГИР عیارگیر он ки дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ё нуқраро муайян мекунад.

ИЗ ایз пай, асар, нақши чизе дар замин ё рӯи чизе: *изи по, изи чархи ароба*.

ИЗ(З) а. عز иззатмандӣ, азизӣ, арчмандӣ.

ИЗАД ایزد *ниг.* эзид.

ИЗАДӢ ایزدی *ниг.* эзидӣ.

ИЗАДПАРАСТ ایزدپرست *ниг.* эзидпараст.

ИЗАДШИНОС ایزدشناس *ниг.* эзидшинос.

ИЗАМ//УЗМ а. عظم *кит.* бузургӣ, калонӣ, бузургии кадр, оликадрӣ.

ИЗГИР ایزگیر пайгир.

ИЗГИРӢ ایزگیری пайгирӣ.

ИЗГИЧ ازغیج *бот.* растании чармпӯсти часпанда, ки печида боло меравад ва дар минтақаҳои ҷануб парвариш меёбад.

ИЗӢӢ اظفی *номи ҳарфи бистуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «зо» ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 900 баробар аст; дар*

алифбои кириллии тоҷикӣ муодили ҳарфи З мебошад.

ИЗДИВОЧ а. ازدواج зану шӯй шудан, занашӯӣ; хонадор шудан; **издивоч кардан** хонадор шудан, шавҳар кардан ё зан гирифтани.

ИЗДИЁД а. ازدیاد зиёд шудан, афзоиш.

ИЗДИХОМ а. ازدحام чамъомади мардуми зиёе дар як ҷо, зич (анбӯҳ) шуда истодани одамон, анбӯҳӣ.

ИЗЗАТ а. عزت азиз шудан, арчманд гардидан, сазовори эҳтиром гардидан; ҳурмат, арчмандӣ, азизӣ: **иззату эҳтиром; ба иззати ...** аз рӯи эҳтиром, барои изхори ҳурмат: **ҳама ба иззати арӯс аз ҷо хестанд; иззату обрӯ** кадр мартаба, барозандагӣ ва шоистагӣ; **иззат кардан** нисбат ба касе эҳтиром нишон додан, азиз доштан касеро; **иззати худро нигоҳ доштан** кадр манзалати худро нигоҳ доштан, мувофиқи мақому мартабаи худ рафтор кардан; **иззату обрӯӣ кардан** ҳурмату бузургдошти касеро ба ҷо овардан; **иззати нафс** хисси кадр эътибори шахсӣ, бузурворӣ ва азамати маънавӣ, ҳайсиёт, шоистагӣ ва барозандагӣ; **ба иззати нафси касе расидан** шахсиёт ва кадр эътибори касеро ҳалалдор кардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

ИЗЗАТДОРӢ عزتداری риояи эҳтиром ва бузургдошт, ҳурмат кардан, ба ҷо овардани бузургдошти касе.

ИЗЗАТМАНД عزتمند дорои ҳурмат, сазовори иззату эҳтиром, азиз, арчманд.

ИЗЗАТМАНДӢ عزتمندی дорои иззат будан, арчманду гиromӣ будан.

ИЗЗАТПИСАНД عزتپسند *кит.* посдори иззату ҳурмати касе.

ИЗЗАТТАЛАБ عزتطلب он ки хоҳони бузургдошт ва ҳурмат аст; эҳтиромдӯст; бузурги-параст, чоҳталаб.

ИЗЗАТТАЛАБӢ عزتطلبی талаб кардани иззату эҳтиром нисбат ба худ.

ИЗЗАТХОӢ عزتخواه он ки хоҳони ҳурмату эҳтиром аст, иззатталаб.

ИЗЗАТХОӢӢ عزتخواهی хостани иззату эҳтиром нисбат ба худ, иззатталабӣ.

ИЗЛОЛ I *a.* ازلال хору залил пиндоштан касеро, касеро хор доштаи.

ИЗЛОЛ II *a.* ازلال *кит.* лағжонидан.

ИЗЛОЛ III *a.* اضلال *кит.* гумроҳ кардан, аз роҳи дуруст беруи бурдан.

ИЗМИХЛОЛ *a.* اضمحلال *кит.* нест шудан, нобуд шудан; нобудӣ.

ИЗМОН *a.* ازمان *кит.* кӯҳна гаштан, дерина шудан.

ИЗМОР *a.* اضمار 1. дар замир нигоҳ доштан, дар дил пинҳон кардан. 2. пӯшида сухан гуфтан, бо киноя ва маҷоз сухан гуфтан.

ИЗН *a.* اذن иҷозат, рухсат; **изн гирифтан** барои иҷрои коре рухсат пурсидан; **изн додан** рухсат додан.

ИЗО I *a.* ايدا/ايدا 1. ранҷ, озор, азият; озордиҳӣ. 2. шарм, хичолат; **аз изо мурдан** зери шарму изои саҳт мондан; **изо додан** шарм дорондан, дар хичолат монондан; **изо кашидан** шарм доштан, хичолат кашидан.

ИЗО II *a.* ازا *кит.* муқобил, баробар, рӯ ба рӯ; **ба изон...** ба ивази..., ба бадали...

ИЗОАТ I *a.* اذاعت/اذاعة паҳн кардан, шоеъ гардонидан, ошқор кардан.

ИЗОАТ II *a.* اضاثة/اضاثة *кит.* равшан кардан, рӯшноӣ додан; нур, рӯшноӣ.

ИЗОАТ III *a.* اضاعت *кит.* зоеъ гардонидан, нобуд кардан.

ИЗОБАТ *a.* اذابت *кит.* гудоziш, гудоxtан, об кардан.

ИЗОДА *a.* اعضاء *кит.* паҳлударӣ, бозуи дар.

ИЗОЛАТ *a.* ازالته *кит.* зонлгардонӣ, дафъ кардан, маҳв кардан; **изолати низоъ** рафъи низоъ.

ИЗОЛЯТОР *фр.* ازاليتار 1. моддаи изолятсиякунанда ё чиҳози дигар, ки чараёни барқро намегузаронад. 2. хонаи алоҳида дар беморхонаҳо ва маҳбасҳо барои беморони касалиҳои гузаранда, девонагон ва маҳбусон, такхона.

ИЗОЛЯТСИЯ *фр.* ازاليتسيه 1. чудо кардан; чудо шудан. 2. *тех.* пешгирӣ кардани тамоси мустақими чараёни барқ ба воситаи маводи

онкӣ ва таҷҳизоти барқнагузаронанда ва гармибардору намбардор.

ИЗОМ I *a.* اعظام *ч.* азм; устухонҳо.

ИЗОМ II *a.* اعظام *ч.* азим; бузургон.

ИЗОМЕРҶО ايزاميرها *хим.* пайвастагиҳое, ки таркиби химиявӣ ва вазни молекулаҳо яшон як буда, аммо сохт ва хусусияти физикӣ ва химиявиашон гуногун аст.

ИЗОН ايزان номи рӯзи сиюми ҳар моҳи шамсӣ.

ИЗОР I ازار 1. *ниг.* эзор. 2. *мач., кит.* парда. 3. либоси тағ, зерчома. 4. шалвор.

ИЗОР II *a.* عذار рухсора, гуна (*бештар дар шакли узор мустағмал аст.*)

ИЗОРА ازاره 1. тахта ё фанери тунук, ки байни ягон чорчӯба гузошта мешавад: **изораи дар**. 2. хати борики ранга, ки одатан (дар девор) байни рангҳои гуногун гузошта мешавад.

ИЗОТЕРМИЯ ю. ازاثيرميه *биол., хим.* доимияти ҳарорати ҷисми ҳайвоноти гармхун, ки ба танзими физикиву химиявии ҳарорат таъмин мегардад.

ИЗОТЕРМӢ ازاثيرمي *физ.* дорои ҳарорати доимӣ.

ИЗОТОПҶО ايزاتاپها *хим.* атомҳои ҳамон як моддаи химиявӣ, ки ядроҳоиашон дорои миқдори якхелаи протонҳо, вале миқдори гуногуни нейтронҳо мебошанд ва вазни атомнашон гуногун аст.

ИЗОФА/ИЗОФАТ *a.* اضافة//اضافة 1. афзудан, зиёд кардан; афзоиш, афзунӣ; **арзиши изофа** *икт.* арзишест, ки истехсолкунанда зиёда аз арзиши қувваи кор ба вучуд меорад ва он манбаи даромади софи сармоядорро ташкил медиҳад; **изофа кардан (намудан)** афзудан, зиёд кардан; илова кардан, зам намудан; **изофа шудан (гардидан)** зиёд шудан, афзунӣ ёфтан; илова шудан, зам гардидан. 2. *зби.* бандаки изофии «и», ки муайяншавандаро бо муайянкунанда мепайвандад: **китоби Аҳмад, хонан нав.**

ИЗОФАГӢ اضاغكي *ниг.* изофӣ.

ИЗОФАКОРӢ اضاغكاري *коре,* ки зиёда аз вақти муқаррарӣ бо амри маъмурият иҷро карда мешавад.

ИЗОФАМАОШ اضافہ معاش *нав.* маоши иловағӣ бар ивази ичрои кори аз нақша зиёд (*дар корхона*).

ИЗОФАНАВИСӢ اضافہ نویسی қасдан зиёд нишон додани натиҷаҳои истехсоли ё ичрои нақшаи кор *ва ғ.*

ИЗОФАПАРДОХТ اضافہ پرداخت *нав.* пардохти иловағӣ; пуле, ки бештар аз меъери муқаррарӣ дода мешавад.

ИЗОФАТ اضافت *ниг.* **изофа**.

ИЗОФӢ اضافی барзиёд, барилова, иловағӣ, изофағӣ.

ИЗРОР *а.* اضرار 1. зарар ва зиён расонидан, гаванд расондан. 2. *мач.* ба болои зани аввал зани дуҷум гирифтани ва ба ин роҳ ба зани аввал озору зиён расонидан.

ИЗТИРОБ *а.* اضطراب ҳаяҷони саҳт, беқарорӣ, ошуфтағӣ; **бо изтироб** дар ҳолати ҳаяҷон, мушавваш; **изтироб доштан** парешонхотир будан, саросема ва ошуфта будан; **ба (дар) изтироб андохтан** мушавваш кардан, ба ҳаяҷон овардан; **дар изтироб будан** дар ташвиш будан; **ба (дар) изтироб афтодан (омадан)** мушавваш шудан, саросема гардидан; **дар изтироб мондан** ба ташвиш афтодан, ошуфта шудан; **дар изтироб шудан** беқарор ва ошуфта гардидан; **кори изтироб гуфт.** кори таъҷилий, кори бошитоб.

ИЗТИРОБАНГЕЗ اضطراب انگیز *ниг.* **изтиробовар**.

ИЗТИРОБНОК اضطراب ناک ҳаяҷоннок, изтиробовар.

ИЗТИРОБОВАР اضطراب آور ҳаяҷонангез, мушаввашкунанда, ба изтироб андозанда.

ИЗТИРОБОМЕЗ اضطراب آمیز ҳаяҷоннок, мушавваш: **садои изтиробомез**.

ИЗТИРОР *а.* اضطرار *кит.* дармондағӣ, ночорӣ, бечорағӣ; тангдастӣ; **ба изтирор** ноилоч, ночор; ичборан.

ИЗҲОР *а.* اظهار 1. зоҳир кардан, ошкор кардан. 2. баён, ифода, фаҳмондани чизе; **изҳори ихлос** баёни дӯстӣ ва самимият; **изҳори матлаб** баёни мақсад, ифодаи маром; **изҳор кардан** маълум кардан, ошкор кардан; баён кардан, гуфтан.

ИЗҲОРГАҲ اظهار گه *кит.* ҷои зоҳиршавӣ, ҷои ошкорсозӣ, ҷои падида омадан.

ИЗҲОРКУНАНДА اظهار کننده *сифати феълии замони ҳозира аз* **изҳор кардан**; ошкоркунанда; баёнкунанда, ифодакунанда.

ИЗҲОРНОМА اظهار نامه *нав.* санаде, ки дар он матлаби мушаххас баён гардидааст: **изҳорномаи гумрукӣ**.

ИЗҲОРНОТ اظهارات *ҷ.* **изҳор**; баёнот, ифодаи маром; баёни фикр (*аз тарафи ягон шахси расмӣ ё кишвар*).

ИЗШИНОС ايزشناس мутахассиси соҳаи пайшиносӣ; *муқ.* **пайшинос**.

ИЗШИНОСӢ ايزشناسی 1. пайшиносӣ, омӯзиши из. 2. *ҳуқ.* пайшиносӣ, таълимот дар бораи пай (из)-и ҷиноят, ки як қисми ҷиноятшиносӣ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **пайшиносӣ**.

ИЗЪОН *а.* اذعان *кит.* итоат; эътироф; **изъон кардан** итоат кардан, гардан фурувардан (*ба амри касе*).

ИЗЪОФ *а.* اضعاف дучанд гардонидан.

ИКЛИЛ *а.* اكليل *кит.* 1. тоҷ, афсар. 2. гулчанбар.

ИКМОЛ *а.* اكمال *кит.* пурра кардан, такмил додан, ба камол расондан; ба камол расидан; такмилдиҳӣ.

ИКОНА *ю.* ايکانه сурати муқаддас дар исавиён, ки вақти ибодат ба он рӯ меоранд, тимсоли муқаддас.

ИКРОМ *а.* اکرام киромӣ доштан, иззат кардан, мавриди лутфу навозиш қарор додан; ҳурмат, эҳтиром, иззат.

ИКРОҲ *а.* اکراه 1. касеро маҷбуран ба коре водор кардан. 2. кароҳат, нафрат.

ИКС *лот.* اڪس *риёз.* аломати X, ки маъмулан барои ифодаи бузургии якуми номуайян, ё бузургии мустақили тағйирёбанда (аргумент) истифода мешавад.

ИКСИР *а.* اكسير *кит.* 1. моддаи афсонавӣ – кимӣ, ки ба ақидаи пешиниён гӯё мисро ба тилло ва симобро ба нуқра мубаддал мекардааст. 2. *мач.* доруи бисёр фоиданок ва камёб.

ИКСИРГАР اکسيرگر *kit.* кимиёгар.

ИКТИСОБ *a.* اكتساب *kit.* касб кардан, ба даст даровардани чизе бо кӯшиши худ; **иктисоби** илму дониш.

ИКТИФО *a.* اكتفا кофӣ шумурдан, басанда донистан, қонё шудан; кофӣ будан; **иктифо намудан (кардан)** қонё шудан.

ИКТИШОФ *a.* اکتشاف 1. кашф кардан, паид овардан. 2. ба даст овардани маълумот дар боран душман.

ИКТИХОЛ *a.* اکتحال *kit.* ба чашм сурма кашидан.

ИҚБОЛ *a.* اقبال рӯ овардани бахт, давлат ва қомеъӣ ба кас; бахт, толеъ; *муқоб.* **идбор**; **субҳи иқбол тофтан** хушбахтӣ рӯ овардан (*ба касе*).

ИҚБОЛБАЛАНД اقبالبلند он ки бахташ тофтааст, толеъбаланд, соҳибқбол.

ИҚБОЛНОК اقبالناк хушбахт, саодатманд.

ИҚД *a.* عقد шадда, ҳамел, гарданбанд, тавк, риштаи марворид ва дигар санғҳои қиматбаҳо; **иқди Сурайё** галаситораи Парвин.

ИҚДОМ *a.* اقدام қадам гузоштан дар коре, сар кардани коре, пеш гирифтани кореро; ташаббус; **иқдом кардан** ба коре сар кардан, ба иҷрои коре шурӯъ намудан.

ИҚЛИМ *ю.* اقليم 1. обу ҳаво ва авзои табиат. 2. *kit.* кишвар, мамлакат; **хафт иқлим** *kit.* а) *ниг.* ◊ **хафт иқлим**; тамоми дунё.

ИҚЛИМГИР اقليم گير *kit.* кишваргир, чаҳонгир, чаҳонситон.

ИҚЛИМГИРӢ اقليم گيرى *kit.* кишваргирӣ, чаҳонгирӣ, чаҳонситонӣ.

ИҚЛИМИЁ *a.* اقليميا хока ва резае, ки баъди ғудохтани симу зар дар тағи зарф мемонад.

ИҚЛИМӢ اقليمى *мансуб ба иқлим* 1.

ИҚЛИМШИНОС اقليم شناس *обухавошинос*, мутахассиси иқлим.

ИҚЛИМШИНОСӢ اقليم شناسى *илм дар бораи иқлим*.

ИҚНОӢ *a.* اکتناع *kit.* қаноат намудан; қонё

кардан, қаноат қунондан.

ИҚОБ *a.* عقاب *kit.* азоб, шиканча, озор; укубат, мучозот.

ИҚОЛА *a.* اقاله *kit.* барҳам задани байъ ва муомила, молро гардонда пулро пас гирифтани, савдоро вайрон кардан.

ИҚОМАТ *a.* اقامت дар ҷое мондан, манзил доштан, истиқомат кардан; **иқомат доштан** суқунат доштан, сокин (муқимӣ) будан; **иқомат кардан** сокин шудан (дар ҷое), ҷой гирифта муқимӣ шудан, зистан, манзил кардан.

ИҚОМАТГОӢ اقامت گاه *ҷои зист*, маскан.

ИҚОМАТКАДА اقامت كده *ниг.* **иқоматгоҳ**.

ИҚОН *a.* ايقان *kit.* бовар, яқин; яқин кардан, бовар ҳосил намудан.

ИҚОР *a.* عقار *kit.* обу замин, мулк, молу мулк, мулки ғайриманқул.

ИҚРОР *a.* اقرار эътироф кардан, ошқоро тасдиқ кардан дурустӣ ва ростии чизеро; **иқрор кардан (будан)** ба гардан гирифтани, эътироф кардан (*қори қардаи худро*); **иқрор қунондан** ба эътироф водор кардан; **иқрор шудан** эътироф кардан, қори қарда ё сухани ғуфтаи худро бо қавли худ тасдиқ ва таъкид намудан.

ИҚРОРӢ اقرارى: **хати иқрорӣ** қоғазе, ки дар он эътирофи шахсии касе навишта ва имзо қарда шудааст, эътирофнома.

ИҚРОРШАВӢ اقرارشوى *исми амал аз иқрор шудан*; эътироф кардан, тасдиқ намудан.

ИҚТИБОС *a.* اقتباس 1. гирифтани, аҳз кардан. 2. гирифта нақл кардани порчае аз нутқ ё навиштаи касе бо ишора ба маъҳаз; гирифтани қалимае аз забоне ё мавзӯе аз адабиёте. 3. порчаи дахлдор ба идора ё шахсе аз қарори ҷаласа, фармон ё дастуре (беруннавис); **иқтибос овардан** сухани қасеро барои ибтиботи муддао ё тақвияти фикри худ чун далел нақл кардан, аз навиштае истинод овардан.

ИҚТИБОСӢ اقتباسى *мансуб ба иқтибос*; қалима (ё ифодаи) аз дигар забон (шаҳс) воридшуда; **қалимаҳои иқтибосӣ**, **истиллоҳоти иқтибосӣ**.

ИҚТИДО *a.* اقتدا *kit.* 1. пайравӣ; тақлид. 2. д. дар паси имом истода намози ҷамоа ба ҷо овардан; **иқтидо кардан**.

ИҚТИДОР *a.* اقتدار қудрат, тавоной; **иктидори истехсолӣ** қобилияти дар шароити комила ба кор андохтани корхона ва вохидҳои дигари истехсолот маҳсулот тавлид кардан, имконияти истехсолӣ; **иктидори ҳарбӣ** қудрати ҷангӣ, қобилият ва тобоварӣ дар ҷанг; **иктидор доштан** соҳиби қудрат будан, дар иҷрои қоре ба тавоноии ҳаматарафа соҳиб будан; **ба қабзан иқтидор даровардан** ба даст худ гирифтан, ба итоати худ даровардан.

ИҚТИЗО *a.* اقتضا тақозо, хоҳиш, дархост, талаб; **ба иқтизон...** бо талаби...

ИҚТИНО *a.* اقتنا *kit.* фароҳам овардан, ба даст даровардан, захира кардан.

ИҚТИРОБ *a.* اقتراب *kit.* наздик омадан, ба ҳамдигар наздик шудан; наздикӣ.

ИҚТИРОЗ *a.* اقتراض *kit.* қарз гирифтан аз касе, амонат гирифтан чизеро.

ИҚТИРОН *a.* اقتران *kit.* 1. қарин шудан, ёру дӯст гаштан. 2. *нуч.* наздик шудани ситорас ба ситораи дигар.

ИҚТИРОҲ *a.* اقتراح *kit.* хоштан, талаб кардан; тақозо кардан; талаб, тақозо.

ИҚТИРОЪ *a.* اقتراع қуръа партофтан, ба тариқи қуръапартоӣ муайян кардани навбат, ҷой ва ё ҳаққи касе (ҷонибе).

ИҚТИСОД *a.* اقتصاد 1. *ниг.* иқтисодиёт. 2. дар харчу сарфи чизе ҳадди миёнаро нигоҳ доштан, сарфачӯӣ; **иқтисод кардан** сарфачӯӣ кардан, дар харч исрофқорӣ накардан; **иқтисоди снәсӣ** *икт.* илме, ки қонунҳои иқтисодии идорақунандаи истехсолот ва тақсими неъматҳои моддиро дар пояҳои гуногуни инкишофи ҷамъияти инсонӣ меомӯзад.

ИҚТИСОДДОН اقتصاددان донандаи иқтисод, мутахассиси соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОДИЁТ اقتصاديات 1. маҷмӯи муносибатҳои истехсолӣ, ки ба пояи маълуми тараққи қувваҳои истехсолии ҷамъият мувофиқат доранд. 2. риштаи илм оид ба омӯзиши фаъолияти ин ё он соҳаи хоҷагӣ: **иқтисодиёти савдо**, **иқтисодиёти саноат**, **иқтисодиёти кишоварзӣ**. 3. маҷмӯи шароити хоҷагӣ ва молию пулии муассисае.

ИҚТИСОДӢ اقتصادى *мансуб ба иқтисод*; вазъи иқтисодӣ, вазъияти молию пулӣ.

ИҚТИСОДЧӢ اقتصادچى *гуфт.*, *ниг.* иқтисоддон.

ИҚТИСОДШИНОС اقتصادشناس *ниг.* иқтисоддон, олими соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОР اقتصار 1. кӯтоҳ кардан, кам кардан. 2. *маҷ.* иктифо кардан.

ИҚТИФО *a.* اقتفا *kit.* аз қафои касе рафтан, пайравӣ кардан; пайравӣ.

ИҚТИҲОМ *a.* اقتحام *kit.* андеша накардан, кӯр-кӯрона ба қори пурмашаққат пардохтан.

ИҚТОЪ *a.* اقتاع *таър.* қитъаи замин, ки аз тарафи давлат ё шахси амир ба моликияти шахсии касе дода мешуд, то даромади онро соҳиб шавад.

ИҚТОЪДОР اقتاعدار касе, ки соҳиби иқтоъ аст.

ИЛЛАЛ *a.* علل *ҷ.* иллат.

ИЛҒАӢ *t.* ايلغى *ниг.* ирғай.

ИЛҒОР *t.* ايلغار//الغار 1. *kit.* хучум, ҳамла, тохтутоз. 2. *кҳн.* дастаи қаровулони ҳарбӣ; **илғор гузоштан** дар ҷое барои посбонӣ тӯдаи аскар нигоҳ доштан.

ИЛЗОМ *a.* الزام *kit.* 1. лозим гардондан. 2. дар мувоҳиса ба ҳарифи худ голиб омадан.

ИЛИК *t.* اليك *гуфт.* 1. мағзи устухон. 2. устухони мағздор; **илики касе хушк шудан** заифу нотавон шудан, харобу лоғар шудан.

ИЛҚО *a.* القا ҷо қунондани чизе дар фикри касе, талқини фикре ба касе; **илқо кардан** талқин намудан; фаҳмонидан, расонидан.

ИЛЛАТ I *a.* عِلّت 1. сабаб, боис. 2. айб, нуқсон, камбудӣ; **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат (зарб.)**. 3. дард, беморӣ; **иллат пайдо кардан** айбнок шудан; дардманд гардидан; **иллат ё дар ош аст**, ё **дар мош (маҷ.)** дар ҷӣ будани айби қоре ё чизе маълум нест, сабаби нуқсоне номаълум аст.

ИЛЛАТ II عِلّت *гуфт.* норозигии таънаомез, хашму пӯниса; **бо иллат хашмгинона**, бо хитобу пӯниса; **мншату иллат** норозигӣ ва пӯниса.

ИЛЛАТГИН عِلّتگين *kit.* нотоб, касалманд.

ИЛЛАТДОР علتدار *илл.* иллатнок.

ИЛЛАТИ علتى *гуфт.*, *илл.* иллатнок.

ИЛЛАТНОК علتناк нуксондор; айбдор; касалманд, дардманд.

ИЛЛАТНОКӢ علتناكى дорои иллат будан, нуксон доштан, айбнокӢ.

ИЛЛИЙИН//ИЛЛИЙОН ا. عليين//عليون *д.* арши аълон бихишт.

ИЛЛО а. لا ба чуз, гайр аз, магар, магар ин ки; ва илло агар не, вагар на; илло ту гайр аз ту.

ИЛЛЮЗИОНИЗМ фр. ايلويزيانيزم 1. *фалс.* таълимоти фалсафӣ, ки тибқи он олами атроф фиреби назар ва фиреби эҳсосот асту бас. 2. намуди хунар дар санъати сирк ва эстрада, ки ба қобилияти назарфиребии «мӯъчизамонанд» асос ёфтааст.

ИЛЛЮЗИОНИСТ фр. ايلويزيانيست 1. пайрави таълимоти иллюзионизм. 2. хунарманди сирк, ки санъати иллюзионизмро соҳиб аст.

ИЛЛЮЗИЯ лот. ايلويزيه 1. тасавури таҳрифшудаи воқеият. 2. умед ва орзуҳои амалиношуданӣ.

ИЛЛЮМИНАТОР лот. ايلومينتار тирезаҳои мудаввар ё мураббаи обногузар дар паҳлуҳои киштӣ ва ҳавопаймо.

ИЛМ а. علم маърифат, дониш, маҷмӯи маълумот оид ба ягон соҳа; илм додан ба касе савод омӯхтан ба касе, касеро таълим додан; илм доштан соҳиби маълумот будан, савод доштан, саводнок будан; илм омӯхтан таҳсил илм кардан, дарс хондан; соҳиби илму дониш шудан; аҳли илм олимон, донишмандон.

ИЛМДОР علمدار соҳиби дониш, донанда, олим; босавод.

ИЛМДӢСТ علمدوست дӯстдорандаи дониш; хайрхои дониш.

ИЛМДӢСТӢ علمدوستى муҳаббат ба дониш, хайрхои нисбат ба дониш.

ИЛМИНАМО علمىنما зоҳиран дорои хусусиятҳои илмӣ: мақолаи илминамо.

ИЛМИЯТ а. علميت илмӣ будан; ба муқаррароти илмӣ ҷавобгӯӣ будан.

ИЛМӢ علمى мансуб ба илм; аз рӯи усулу асосҳои илм иҷрошуда; ба талаботи илм ҷавобдиҳанда: асари илмӣ, мақолаи илмӣ, маърузаи илмӣ, рисолаи илмӣ, роҳбари илмӣ; кори илмӣ а) фаъолият дар соҳаи таҳқиқи илм; б) асари таҳқиқотӣ дар ягон риштаи илм, таълиф(от)и илмӣ; унвони илмӣ номи расмие, ки барои расидан ба зинае дар фаъолияти таълимию илмӣ дода мешавад: унвони илмни дотсент, унвони илмни профессор; ходими илмӣ номи вазифаи корманди муассисаи таълимӣ ва таҳқиқоти илмӣ: ходими калони илмӣ, ходими пешбари илмӣ, ходими хурди илмӣ.

ИЛМНОК علمناк бодониш, соҳибмаълумот, босавод; муқ. илмдор.

ИЛМОМУӢӢ علمآموزى фарогирии дониш, аз худ кардани илм; саводомӯӢӣ.

ИЛМУЛЯҚИН а. علماليقين *д.*, *фалс.* донишдони моҳияти коре ё чизе бе шакку тардид.

ИЛМҚӢ علمجو толиби дониш, чӯяндаи донишу маърифат.

ИЛМҚӢӢ علمجوئى талаби дониш, ҷустани донишу маърифат.

ИЛМШИНОСӢ علمشناسى соҳаи таҳқиқот роҷеъ ба илм.

ИЛОВА а. علاوه он чи ба чизе зам мешавад, изофа; ба илован ин ба замми ин; ба таври илова изофатан, зиёда аз меъри муайян; илова ба (бар) ин (он) ба замми ин (он), зиёда бар ин (он), изофа бар ин (он); илова кардан (намудан) зам кардан, афзудан; ҳамроҳ кардан; илова шудан (гаштан, гардидан) зам шудан.

ИЛОВАГӢ علاوهى замшуда, афзудашуда, изофагӣ, барзиёд, он чи ба аслию асосӣ зам карда шудааст: вақти иловагӣ; машғулнятҳои иловагӣ; даромади иловагӣ даромад аз манбае, ки касбу кори асосии кас набошад, даромади изофӣ.

ИЛОӢ а. الله *д.* Худо.

ИЛОӢИЁТ الهيات илмҳои оид ба аҳкоми дин; фикҳ, худошиносӣ.

ИЛОӢӢ الهى 1. *д.* мансуб ба илоҳ; дини илоҳӣ дини аз тарафи Худо фиристодашуда. 2.

кошкӣ; Худо кунад, ки..., аз Худо металабам, ки...

ИЛОҲО *اله* *ниг.* *илоҳӣ* 2.

ИЛОЧ *а.* *علاج* 1. даво, дармон; муолича, мудавво. 2. чора, тадбир; **илоч ёфта** а) дармон пайдо кардан; б) чора ёфта; **илочи кореро дидан** роҳе ёфта, чорае чувучу кардан; **илоч кардан** чора андешидан, роҳ ёфта, тадбире дидан; **илоч надошта** чорае надоштан, роҳе барои расидан ба мақсаде надоштан; **илоче карда...** роҳе ёфта, ба ҳар тариқ, ки бошад..., тадбире ба кор бурда...; **чи илоч?** чӣ чора?, чӣ метавон кард?

ИЛОЧНОПАЗИР *علاج ناپذير* 1. давонашаванда, илоч ношуданӣ, сихат наёбанда, бедаво: **дарди илочнопазир**. 2. дарде ё мушкеле, ки чораву тадбире надорад, чоранопазир.

ИЛОЧПАЗИР *علاج پذير* қобили муолича, давошаванда.

ИЛСОҚ *а.* *الصاق* *кит.* часпониш, часпонидан; пайваст кардан: **маҳалли илсоқи расм**.

ИЛТИБОС *а.* *التباس* *кит.* дарҳамомехтағӣ, печдарпечӣ, дарҳамбарҳамӣ.

ИЛТИВО *а.* *التواء* *кит.* ба ҳам печидан; печидагӣ, хамидагӣ.

ИЛТИЁМ *а.* *التيام* *кит.* ба якдигар пайваста шудан, ба ҳам омадан, беҳ шудани захм.

ИЛТИЗОЗ *а.* *التذاذ* *кит.* лаззат бурдан, лаззатгирӣ.

ИЛТИЗОМ *а.* *التزام* *кит.* ба худ лозим гардонидани коре, ба зимма гирифта, ўхдадор шудан; пеш гирифта.

ИЛТИЗОМНОМА *а.* *التزام نامه* нома дар бораи ба зимма гирифтани коре, хати ўхдадорӣ.

ИЛТИҚО *а.* *التقاء* *кит.* рӯ ба рӯ омадан, вохӯрдан, мулоқот кардан.

ИЛТИҚОМ *а.* *التقام* *кит.* фуру бурдан, ҳамчун як луқма якбора фуру бурдан, балъидан.

ИЛТИҚОТ *а.* *التقاط* *кит.* ёфта чидан, барчидан.

ИЛТИМОС *а.* *التماس* хоҳиш, истидъо, дархост; махсусан хоҳиши илтиҷоомез; **илтимосу илтиҷо** тазарруъ ва тавалло; **илтимос доштан** хоҳиш изҳор кардан; бо исрору ибром дар-

хостан; **илтимос кардан** хоҳиш кардан, хостан; **илтимоси чизе кардан** аз касе чизе талабидан бо зорию илтиҷо; **ба илтимос даромадан** илтимосу илтиҷо кардан, илтиҷову пуршиш оғоз кардан.

ИЛТИМОСӢ *التماسي مانسوب* ба **илтимос**; хоҳишмандона; **хати илтимосӣ** номае, ки дорои хоҳише мебошад, мактубе, ки ҳовии арзу ниёзе аст.

ИЛТИМОСКУНАНДА *التماسي كنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **илтимос кардан**.

ИЛТИМОСНОМА *التماس نامه* хате, ки дар он арзу ниёзе чо дода шудааст; ариза.

ИЛТИСОҚ *а.* *التصاق* *кит.* ба ҳам часпидан, пайвастани чизе ба чизе, пайвастагӣ.

ИЛТИФОТ *а.* *التفات* 1. *кит.* бо гӯшаи чашм нигаристан; ба касе рӯ овардан. 2. лутф, меҳрубонӣ; таваҷҷӯҳ; эътино; **илтифот кардан** а) меҳрубонӣ кардан, таваҷҷӯҳ зоҳир кардан, эътибор додан; б) лутф намудан.

ИЛТИФОТКОРӢ *التفات كاري* меҳрубонӣ, таваҷҷӯҳнокӣ.

ИЛТИФОТКОРОНА *التفات كارانه* аз рӯи таваҷҷӯҳ ва меҳрубонӣ.

ИЛТИФОТОМЕЗ *التفات آميز* бо таваҷҷӯҳ ва лутф, меҳрубонона: **нигоҳи илтифотомез**.

ИЛТИҲОБ *а.* *التهاب* 1. шӯълавар шудани оташ, афрӯзиш. 2. *тиб.* варам; газак; **илтиҳоби шуш** варамии шуш ба сабаби сармоҳӯрдагӣ.

ИЛТИҲОҚ *а.* *التحاق* *кит.* пайвастагӣ, ба ҳам расидан, мулҳақ шудан; *муқ.* **илҳоқ**.

ИЛТИҲОМ *а.* *التحام* *кит.* пайвастагӣ, беҳбудии захм; *муқ.* илтиём.

ИЛТИҶО *а.* *التجا* 1. *кит.* паноҳ бурдан, паноҳанда шудан; паноҳ хостан, зинҳор талабидан. 2. илтимос, хоҳиш бо зорию фурутанӣ, тазарруъ: **илтимосу илтиҷо**, **бо нигоҳи илтиҷо нигаристан**; **илтиҷо бурдан** ба касе паноҳ хоста рафта ба назди касе, паноҳанда шудан ба касе; **илтиҷо кардан** зорӣ кардан, тавалло намудан.

ИЛТИҶООМЕЗ *التجا آميز* бо оҳанги паноҳталабона; бо зорию илтиҷо; **нигоҳи илтиҷоомез** нигоҳи нмдодталабона.

ИЛТИЧОЧ *a.* التجاج 1. *кит.* чўшу хурўши дарё ё бахр, мавч задани дарё ё бахр. 2. *маҷ.* ситеза кардан, якравӣ кардан.

ИЛФ *a.* الف 1. дўст, улфат. 2. дўстӣ, улфат; хў, унс гирифтан.

ИЛҲОД *a.* الحاد *кит.* аз дин баргаштан, бединӣ, мулҳидӣ; сарпечӣ кардан аз фармудахои динӣ.

ИЛҲОҚ *a.* الحاق *кит.* чизеро ба (охири) чизе пайвастан, ҳамроҳ кардан (шудан); пайванд додан; **илҳоқ шудан** пайвастан; ҳамроҳ карда шудан, мулҳақ шудан.

ИЛҲОМ *a.* الهام дар дил афтодани фикри коре, рағбати ичрои коре, ки ба дили кас илқо мешавад; талқин ва ангезае, ки боиси гуфтани шеър мешавад; **илҳом бахшидан** боиси пайдоиши фикри коре шудан, фикри ичрои кореро талқин кардан; шавқи касеро овардан ба коре; **илҳом гирифтан** фикри нав пайдо кардан аз таъсири чизе; рӯҳбаланд шудан аз чизе.

ИЛҲОМБАХШ الهامبخش илқоқунандаи фикре, барангезанда ва рӯҳбаландқунанда ба коре.

ИЛҲОМДЕҲ الهامده *инг.* илҳомбахш.

ИЛҲОН *a.* الحان хониш, сароидан; охангу овозҳои хушу дилкаш; **илҳон кардан** сурудан, нағмасароӣ кардан.

ИЛҲОҲ *a.* الحاح *кит.* дархост кардани чизе бо зорию илтичо, тазаррӯъ.

ИМДОД *a.* امداد ёрӣ додан, мадад расондан; ёрӣ, мадад, кумак; **имдод кардан** ёрӣ расондан; **имдод талабидан** ёрӣ пурсидан, кумак хоستان; **ба имдод омадан** ба кумаку мадади касе расидан.

ИМДОДГАР امدادگر мададрасонанда; ҳомӣ, мудофнақунанда.

ИМДОДӢ امدادی *мансуб ба имдод.*

ИМДОДТАЛАБ امدادطلب он ки аз касе ёрӣ металабад; касе ки аз Худо имдод металабад.

ИМДОДТАЛАБӢ امدادطلبی ёрӣ пурсидан аз касе; имдод хоستان аз Худо.

ИМДОДТАЛАБОНА امدادطلبانه ба тарик ё оханги имдодпурсӣ: **имдодталабона нигоҳ кардан.**

ИМЗО *a.* امضا 1. *кит.* гузаронидан, равон кардан, чори кардан, ичро кардан, ичро; **ба имзо расондан** а) ичро кардан ба амал гузаронидан; б) даст мондан, барои ичрои коре бо роҳи имзои санади ҳуқуқӣ роз шудан. 2. *кит.* нишон, аломат, ки дар поён ё пушти фармон ё ҳуччате барои ичро мегузоранд. 3. ном ё номи хонаводагӣ, ки дар поёни мактуб ё ҳуччате бо дасти худ навишта мешавад, дастина; **имзои мустаор** номе, ки муаллиф ба ҷои ному номи хонаводагии воқеии худ дар зери навиштаҳояш мегузорад, имзои ориятӣ, имзои пӯшида; **имзо кардан (мондан)** даст мондан, номи худро ба тасдиқи навиштае дар зери он сабт кардан.

ИМЗОДОР امضادار нома ё мақолае, ки нависанда имзо кардааст, ба он даст монда номи худро навиштааст.

ИМЗОНОМА امضائنامه *кит.* санад, ҳуччати бо-имзо.

ИМКОН *a.* امکان қудрат, тавоноӣ ба коре; муяссар будани коре бар касе; **ба қадри имкон** ба андозае, ки ичро карданаш дастрас мебошад, ба ҳадди имкон; **ба ҳадди имкон // то ҳадди имкон** ба қадре, ки мумкин аст, то ҷое, ки кардан муяссар аст; **имкон додан** ичрои кореро мумкин гардонидан; осон кардани коре; **имкон доштан** мумкин будан, имконпазир будан; **имкон ёфтан** а) қодир шудан; тавонистан; б) фурсат ва мавқеи муносиб пайдо кардан.

ИМКОНИЯТ *a.* امکانيت имкон, шароити мусоид ба ичро ё вуқӯи коре; мумкин будани коре; қудрат, тавоноӣ; **имкониат додан** мумкин гардонидан, қобили ичро гардонидан; мусоидат кардан; **имкониат доштан** дастрас будани шароити мувофиқ ба ичрои коре; **имкониат ёфтан** шароити мусоид пайдо кардан.

ИМКОННОПАЗИР امکانناپذير он чи вуқӯаш хориҷ аз имкон аст, ғайри мумкин.

ИМКОННОПАЗИРӢ امکانناپذيري номумкин будан, қобили ичро набудан.

ИМКОНПАЗИР امکانپذير мумкин, қобили ичро, муяссар.

ИМКОНПАЗИРӢ امکانپذيري мумкин будан, қобили ичро будан.

ИМЛО *a.* املاء 1. *збиш.* маҷмӯи қоидаҳо оид ба дуруст навиштани калимаҳо, аз сатр ба сатр кӯчонидани онҳо, истифодаи ҳарфҳои калону хурд, дефис *ва ғ.* дар навишт: **фарҳанги имло**. 2. *кит.* пур қардан. 3. *кит.* навишта пур қардан; гуфтан ва такрор қардан ба касе, то ки вай нависад; **имло қардан (қунонидан)** гуфтан (дикта қардан) то касе нависад.

ИМЛОӢ املائي *мансуб ба имло; хатон имлоӢ* ғалати хилофи қоидаҳои имло.

ИММУНИТЕТ *лот.* ایمونیتیت *ниг.* масуният.

ИМО *a.* ايما ишора, фаҳмондани матлабе бо ҳаракати сар, чашму абру *ва ғ.*, ба тариқе, ки дигарон нафаҳманд: **бо имову ишора**; \diamond **имон бурут** ишора бо чунбонидани мӯйлаб; ишораи андак, ишораи хеле нозук; **имои чашм** ишора бо ҳаракати чашм; ишораи хеле нозук; **имо қардан** ишора қардан, бо ҳаракате матлаберо фаҳмондани шудан.

ИМОД *a.* عماد *кит.* чизе, ки ба он тақя мекунанд, тақягоҳ, сутун.

ИМОКУНАНДА ايماکننده *сифати феълии замони гузашта аз имо қардан*; он ки бо ҳаракати чашм ё ягон узви дигар матлаберо ба касе фаҳмондани аст.

ИМОЛА I *a.* اماله 1. майл додан, монл гардонидани чизе ба сӯе. 2. *збиш.* вақти хондан ва навиштани калимаҳо ба «е» табдил додани «о», *мас.*, **китоб-китеб, рикоб-рикeб ва ғ.** (*беистар бо талаби вази шеър*).

ИМОЛА II اماله *тиб.* 1. ба воситаи олати махсус аз мақъад ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна қардан. 2. олати махсус барои ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна.

ИМОМ *a.* امام 1. *кит.* пешво, пешрав, роҳбар. 2. *д.* пешво ва асосгузори ҳар як аз мазҳабҳои расмии ислом; *умуман* пешвои дин. 3. *д.* пешвои ҷамоаи намозгузори масҷидҳо; касе, ки намозхонҳо ҳангоми намоз ба вай иқтидо қарда намоз мегузоранд; **имом шудан** пеш гузаштан (-и шахсе дар намози ҷамоат).

ИМОМА *a.* عمامه салла, дастор.

ИМОМАТ *a.* امامت пешвоӣ, роҳбарӣ, имомӣ.

ИМОМАТӢ امامتي 1. вазифа ва амали имом, имомгарӣ, имомӣ. 2. ҳақ ва музде, ки ба

имом дар мавридҳои гуногун барои имомгаринаш дода мешавад.

ИМОМЗОДА امامزاده фарзанди имом (пешвои мазҳабӣ), аз авлоди имом.

ИМОМИЯ *a.* اماميه *д.* номи умумии фирқаҳои шиа, ки аз Алӣ сар қарда ба дувоздаҳ имом эътиқоддоранд.

ИМОМХАТИБ امامخطيب сарвари масҷиди ҷомеъ.

ИМОН *a.* ايمان эътиқод, боварӣ ба чизе; **имони комил доштан ба чизе** боварии пурра доштан ба чизе; **имон овардан а)** гаравидан, ба касе ё чизе эътиқод пайдо қардан (*беистар дар бораи дин*); б) калимаи шаҳодатро бар забон овардан, расман мусулмониро қабул қардан; \diamond **бе имон рафтан** *д.* ба қуфру кофирӣ пардохта, номусулмон мурда рафтани; **имон фуруҳтан** хиёнат қардан ба дину ақоиди худ.

ИМОНФУРӢШ ايمانفروش он ки барои қоре ё чизе аз имону эътиқоди худ даст мекашад; беимон.

ИМОРАТ I *a.* امارت *ниг.* аморат.

ИМОРАТ II عمارت 1. *кит.* таъмир, тармим, дуруст қардан. 2. бино, хона. 3. сохтмон, бинокорӣ; **иморат андохтан** бино сохтан; **иморат қардан** бино сохтан, бунёд намудан, сохтан. 4. ободӣ, ободонӣ.

ИМОРАТБОБ عمارتباب шоистаи иморат; **ҷон иморатбоб, ҷӯби иморатбоб**.

ИМОРАТГАР عمارتگر *ниг.* иморатсоз.

ИМОРАТСОЗ عمارتساز бинокор, банно, хонасоз.

ИМОРАТСОЗӢ عمارتسازي бинокорӣ, сохтмон, хонасозӣ.

ИМОРӢ عماري *ниг.* аморӣ.

ИМОРОТ عمارات *ҷ.* иморат; биноҳо; ободихо.

ИМПЕРАТИВ *лот.* ايمپرتيو *збиш.* сиған амрии феъл.

ИМПЕРАТОР امپرتار унвони ҳукмронони салтанатҳои хеле бузург, ҳукмрон, подшоҳи бузург, шоҳаншоҳ.

ИМПЕРАТОРӢ امپرتاري 1. *мансуб ба император*: ҳукумати императорӣ. 2. империя: императо-

рин шӯравӣ.

ИМПЕРИАЛИЗМ *фр.* *امپرياليزم* зинаи капита-
лизм, ки ҳукмронии монополияҳои калон
дар тамоми соҳаҳои ҳаёт, муборизан
давлатҳои сармоядорӣ барои соҳиб шудан ба
манбаъҳои моли хом ва бозори ҷаҳонии
харидуфуруш *ва ғ.* аз нишонаҳои асосии он
мебошанд.

ИМПЕРИАЛИСТ *фр.* *ампериалист* сармоядори
калон ё сиёсатмадори олами сармоядорӣ, ки
сиёсати империалистӣ мебарад.

ИМПЕРИАЛИСТӢ *ампериалистӣ мансуб ба им-*
периализм; ҷанги империалистӣ.

ИМПЕРИЯ *лот.* *امپيريە* 1. давлати яккасолорӣ,
ки дар сари он император меистад. 2. давлати
дорои мустамлика. 3. давлате, ки чанд
мамлакатро ба худ расман тобеъ кардааст.

ИМПИРОТУР *ампиратор ниг. император.*

ИМПИРОТУРӢ *ампираторӣ ниг. императорӣ.*

ИМРОР *а.* *امرار* *кит.* мурур кунондан, гуза-
ронидан; **имрори вақт** вақт гузаронидан; **им-**
рори маош зиндагонӣ қардан, умр гузарони-
дан; **рӯзгузаронӣ** қардан.

ИМРӮЗ *ин* *امروز* *ин* *рӯз*, ҳамин *рӯз*, *рӯзи* ҷорӣ,
рӯзе, ки давом дорад; ҳоло, ҳозир, кунун; **то**
ба имрӯз то ба ҳол, то ин дам, то кунун.

ИМРӮЗА *амروزе он чи ба рӯзи ҷорӣ (ба ҳамин*
рӯз) тааллуқ дорад, ҳолия; ҳозира, ин замон.

ИМРӮЗИНА *амروزينه* *гуфт.*, *мансуб ба имрӯз;*
имрӯзӣ; имрӯза.

ИМРӮЗӢ *амрузӣ мансуб ба имрӯз.*

ИМРӮЗ-ПАГОҲ *амروزپگاه* дар *рӯзҳои наздик, ба*
қарибӣ.

ИМРӮЗҲО *амروزها* дар *ин айём, ин замон.*

ИМСОК *а.* *امساک* *кит.* 1. худдорӣ аз хӯрдани
таом, худро аз хӯрок боздоштан. 2. мумсикӣ,
хасисӣ.

ИМСОЛ *ин* *امسال* *ин* *сол*, ҳамин *сол*, *соли* ҷорӣ,
соле, ки ханӯз давом дорад.

ИМСОЛА *амساله* *мансуб ба ҳамин соли ҷорӣ.*

ИМТИДОД *а.* *امتداد* 1. кашида шудан, кашол
ёфтан. 2. дарозӣ, тӯл: **имтидоди замон** тӯли

замон; **имтидод ёфтан (пазируфтан)** тӯл ка-
шидан, кашол ёфтан.

ИМТИЁЗ *а.* *امتياز* 1. бартарӣ (мазият) доштан
нисбат ба чизе; бартарӣ, афзалият. 2.
ичозате, ки давлат барои сохтани корхона,
истихроҷи маъдани кон ё интишори рӯзнома
ва ғ. ба шахсе ё муассисае медиҳад.

ИМТИЁЗДОР *امتيازدار* *ниг.* **имтиёзнок.**

ИМТИЁЗНОК *امتيازناک* **имтиёздор, дорои им-**
тиёз.

ИМТИЁЗНОКӢ *امتيازناکی* **дорои имтиёз будан.**

ИМТИЗОҶ *а.* *امتزاج* *кит.* 1. омехта шудани чизе
бо чизи дигар, омезиш, ба ҳам омехта шудан.
2. наздикӣ, ҳамнишинӣ, ҳамсӯҳбатӣ.

ИМТИЛЛО *а.* *امتلا* *кит.* 1. сер шудан, пур шу-
дани шикам, бисёр сер шудан. 2. пурӣ,
бисёрӣ, мамлу будан; **имтиллои хилоф** пур аз
ихтиллоф.

ИМТИНОН *а.* *امتنان* *кит.* 1. миннат доштан,
миннатдорӣ. 2. лутфу марҳамат, бахшиш.

ИМТИНОӢ *а.* *امتناع* *кит.* қабул накардан, рад
қардан; худдорӣ аз қабули коре: **имтиноӢ**
қардан, саркашӣ қардан.

ИМТИСОЛ *а.* *امتثال* *кит.* итоат қардан, фармон
бурдан.

ИМТИҲОН *а.* *امتحان* озмудан, озмоиш қардан,
санҷидан; озмоиш, санҷиш; дар муассисаҳои
таълимӣ шакли санҷидани дараҷаи донишро
аз худ қардани талаба; **имтиҳон гирифтан**
озмуда дидан, санҷидан; **имтиҳон додан** мав-
риди озмоиш қарор гирифтан; аз санҷиш гу-
заштан; **имтиҳон қардан** санҷидан, озмудан;
таҷриба қардан.

ИМТИҲОНГИРАНДА *امتحان گیرنده* *сифати феъ-*
лии замони ҳозира аз имтиҳон гирифтан;
санҷанда, озмоянда (дониши касеро): хайати
имтиҳонгиранда.

ИМТИҲОНГИРӢ *امتحان گیری* **санҷиш, озмоиш.**

ИМТИҲОНДИҲАНДА *امتحان دهنده* *сифати*
феълии замони ҳозира аз имтиҳон додан; он
ки имтиҳон медиҳад.

ИМТИҲОНӢ *امتحانی* *мансуб ба имтиҳон,*
озмоишӣ; барои таҷриба, таҷрибавӣ:
варақаи имтиҳонӣ.

ИМТИХОНОТ *a.* امتحانات *ч.* имтихон: давран имтихонот.

ИМТИХОНСУПОРАНДА امتحان سپارنده *сифати феъли* замони ҳозира аз имтихон супоридан; имтихондиханда.

ИМҲОҚ *a.* امحاق *кит.* маҳв кардан, нобуд сохтан.

ИМҲОЛ *a.* امهال *кит.* мӯхлат додан, мӯхлатдихӣ; ба таъхир андохтан.

ИМШАБ امشب шаби чорӣ, ин шаб.

ИМШАБА امشبه мутааллиқ ба имшаб, он чи ҳамин шаб рӯ додаст.

ИМЪОН *a.* ايمان *кит.* диққат ва зиракӣ дар коре; имъони назар зиракона нигоҳ кардан, дақиқназарӣ, умқи назар.

ИН اين *чонишини шиоратӣ*, ки ба кас ё чизи дар наздик буда шиора мекунад; муқоб. он (ки ба чизи дур шиора мекунад); **ин бор** ҳамин дафъа; **ин вақт** дар ҳамин дам, дар ин байн; **ин гуна** ин тавр, ин навъ; **ин ё он** аз ҳар ду яке, яке аз ду; **ин зайл** *ниг.* **ин тавр**; **ин навъ** *ниг.* **ин гуна**; **ин сон** ба ин тариқ, ба ҳамин навъ; **ин тавр** чунин; ба ин тариқ; **ину он** ҳар ки, одамони гуногун; **ин қадар** ба ин миқдор, ҳамин қадар; **бисёр зиёд**; **ин ҳама** ин қадар, ин андоза; **бисёр, басе**; **ин чо** маҳалле, ки сухан дар бораи он меравад, ҳамин чо: **аз ин чо**, **ба ин чо**, **то ин чо**; **ин чониб** *иншоӣ* ман; ё **ин ки** ва ё, ё худ; **яъне**, ба таври дигар; **на ину на он** ҳеч як, ҳеч қадом; **ин аст**, **ки...** бинобар ин, ба ҳамин сабаб; **ин тавр бошад...** дар ин сурат, дар ин ҳол.

ИНАБ *a.* عنب *кит.* ангур, меваи тару тозаи ток.

ИНАБИЯ *a.* عنبيه *биол.* номи табакаи севум аз ҳафт табакаи чашм аст, ранги он мухталиф мебошад (*сиёҳ, қаҳвай, обӣ ва ғ.*) ва дар васати он мардумак қарор дорад.

ИНАБӢ I عنبي 1. мансуб ба **инаб** (ангур). 2. ангурфурӯш.

ИНАБӢ II عنبي *биол.* мансуб ба **инабия**: зовния **инабӣ**, **пардан инабӣ**.

ИНАБӢ III عنبي *як навъи марворид.*

ИНАК اينک 1. ана, мана; ба ин тариқ. 2. акнун, холо.

ИНБИСОТ *a.* انبساط 1. *кит.* кушода шудан; паҳн шудан. 2. *мач.* кушодарӯй; хушии табъ, хуррамай; шодӣ ва хушӣ.

ИНВАЛИД *лот.* اينوليد *ниг.* маъюб, маълул.

ИНГАЛЯТСИЯ *лот.* اينگليتسيه *тиб.* усули бо дамкашӣ ба бадан чорӣ намудани миеоти бухоршаванда ба мақсади муолича, дамкашӣ, истиншок.

ИНДЕКС *лот.* ايندکس 1. рӯйхат, номгӯй, феҳрист. 2. аломати шартии рақамӣ ё харфӣ, ки ба чизе дода шудааст; намоя: **индекси шӯъбан алока**, **индекси рӯзнома** ё **мачалла**.

ИНДИКАТОР *лот.* اينديکتار *физ.* асбоб барои андозагирӣ, сабт ва муайян кардани сифат ва миқдори объекти мушоҳида.

ИНДИРОС *a.* اندراس *кит.* 1. кӯхна шудан, кӯхнагӣ. 2. *мач.* беэътибор шудан.

ИНДУКСИЯ *лот.* ايندوکسيه тарзи фикрронии мантикӣ, ки аз рӯи чузъ доир ба кулл хулоса мебарорад.

ИНЕРСИЯ *лот.* اينيرسيه 1. *физ.* хусусияти ҳолати оромӣ ё ҳаракати худро нигоҳ дошта тавонистани ҷисмҳо то аз тарафи қувваи берунӣ тағйир дода шудани ин ҳолат: **аз рӯи инерсия ҳаракат кардан**. 2. *мач.* бефаъолиятӣ, беташаббусӣ.

ИНЗИБОТ *a.* انضباط *кит.* назму тартиб, интизом.

ИНЗИВО *a.* انزوا *кит.* гӯшагирӣ, канорачӯй аз мардум; гӯшанишинӣ.

ИНЗИМОМ *a.* انضمام *замима*, илова; илова ба ин, ба иловаи..., иловатан.

ИНЗОЛ *a.* انزال 1. сар додани чизе, фурувардани ягон чиз. 2. *биол.* чудо гардидани тухма, баромадани (хориҷ шудани) нутфа.

ИНЗОР *a.* انذا 1. огоҳӣ; огоҳ кардан. 2. тарсонидан; **инзор кардан** а) огоҳ кардан; б) тарсонидан, бим додан.

ИНКВИЗИТСИЯ *лот.* اينکويتسيه *таър.* дар асрҳои миёна маҳкамаи истинтоққунанда ва чазодиханда дар калисои католикии Аврупо ва Амрико, ки душманони динро саҳт таъқиб ва бераҳмона чазо меод.

ИНКИСОР انکسار *физ.* интикос; шиканиш: **ин-**

кисори нур.

ИНКИШОФ انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *маҷ.* ба воя расида, паҳн шуда, пеш рафтани ҳар чиз, рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан** тараққӣ додан, пеш бурдан; **инкишоф ёфтан** тараққӣ кардан, пеш рафтан.

ИНКИШОФЁБАНДА انكشاف يابنده рӯ ба инкишоф, рӯ ба тараққӣ, густаришёбанда, рушдёбанда.

ИНКИШОФЁБӢ انكشاف يابى рушд, пешрафт, тараққӣ.

ИНКОР *а.* انكار қабул накардан, рад кардан, эътироф накардан; *муқоб.* **икрор**; **инкор кардан** рад кардан, эътироф накардан, мункир шудан.

ИНКОРНОПАЗИР انكار ناپذير ғайри қобили инкор, раднашаванда: далели **инкорнопазир**.

ИНКУБАТОР *лот.* اينكوبتار дастгоҳе, ки бо роҳи сунъӣ аз тухм чӯча мебарорад, дастгоҳи чӯчабарорӣ.

ИНКУБАТОРӢ اينكوبتارى *мансуб ба инкубатор.*

ИНҚИЁД *а.* انقلاب *кит.* итоат кардан, гардан фурувардан, мутеъ шудан, ром шудан; фармонбардорӣ кардан.

ИНҚИЗО *а.* انقضا охир, хотима, анҷом; ба охир расидан; **инқизон мӯҳлат** ба охир расидани мӯҳлат.

ИНҚИЛОБ *а.* انقلاب 1. якбора баргаштан аз ҳоле ба ҳоли дигар, дигаргунии қатъӣ. 2. тағйироти амиқи сифатӣ дар тараққии ягон ходисаи табиат ва ҷамъият ё маърифат: **инқилоби илмию техникӣ**, **инқилоби Октябр**; **инқилоби сурх китоя аз инқилоби Октябр**; **инқилоби фикрӣ** дигаргунии куллӣ дар ақида; табаддулоти зехнӣ. 3. *нуч.* мавқеи гардиши Офтоб: **инқилоби тобистонии (зимистонии) Офтоб**.

ИНҚИЛОБИОН انقلابيون *кит.*, *ҷ.* **инқилобӣ**.

ИНҚИЛОБӢ انقلابى 1. *мансуб ба инқилоб*: ҳаракати **инқилобӣ**. 2. иштирокдори **инқилоб**.

ИНҚИЛОБЧӢ انقلابچى иштирокдор ва тарафдори ҳаракати **инқилобӣ**.

ИНҚИРОЗ *а.* انقراض аз байн рафтан, нобуд шудан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту

дан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту нобуд шудани олам пеш аз қиёмат.

ИНҚИСОМ *а.* انقسام *кит.* 1. қисм-қисм шудан, тақсим шудан; ба қисмҳо ҷудо шудан. 2. *маҷ.* парокандагӣ, парешонӣ.

ИНҚИТОЪ *а.* انقطاع *кит.* 1. қатъ шудан, қанда шудан; аз ҳамдигар ҷудо шудани чизе. 2. танҳоӣ, ҷудой, дурӣ аз мардум.

ИННИН *а.* عنين марде, ки аз мубошират бо занон очиз аст; номард, он ки хоҳиши зан надорад; ҳез.

ИНО *а.* انا *кит.* зарф, ованд.

ИНОБАТ *а.* انايت 1. тавба кардан; тавба, пушаймонӣ. 2. ба эътибор гирифтани узр ва тавбаи касе; **ба инобат гирифтан** қабул кардан, ба эътибор гирифтан.

ИНОД *а.* عناد *кит.* саркашӣ, гарданшаҳӣ, яккраҳагӣ; ситеза; **инод кардан** яккраҳагӣ кардан; ситеза кардан.

ИНОДКОР عنادكار саркаш, яккраҳа, исроркунанда (*дар сухан ва кори худ*); ситезагор.

ИНОДКОРӢ عنادكارى саркашӣ, яккраҳагӣ; ситеза.

ИНОДКОРОНА عنادكارانه бо яккраҳагӣ; бо ситеза.

ИНОДПЕША عنادپيشه *ниг.* **инодкор**.

ИНОҚ *м.-т.* ايناق//اناق *таър.* яке аз мансабҳои олий — рутбаи ёздаҳум аз понздаҳ рутбаи мансабдорон дар аморати Бухоро.

ИНОН *а.* عنان лаҷом, чилав, афсор; \diamond **инони ихтиёр аз даст рафтан** сабру тоқатро аз даст додан; мувозинати худро аз даст додан; **чӣ кор карда истодани худро надониста мондан**; **нони ихтиёри худро ба дасти касе додан** ҳалли тақдири худро ба каси дигаре супоридан.

ИНОНГИР عنانگير 1. гирандаи лаҷоми аспӣ касе. 2. *маҷ.* касе, ки ба рафтани каси дигар монетъ мешавад.

ИНОНДОР عناندار савор, савори моҳир.

ИНОНКАШ عنانكش 1. касе, ки инони аспро мекашад, чилавдор. 2. *маҷ.* он ки ихтиёр дар дасти ўст; раҳбар. 3. он ки лаҷом кашида ас-

про нигоҳ медорад; **иннокаш кардан** истодан, таваққуф кардан.

ИНОНПЕЧ *عنان پيچ* 1. касе, ки инони аспро печонда мегардонад. 2. *мач*, савори мохир; касе, ки дар хунари саворӣ маҳорат дорад.

ИНОРАТ *ا. انارت* *кит.* даргирондан, афрӯхтан, равшан кардан.

ИНОЯТ *а.* *عنايت* мададгорӣ, дастгирӣ, ёрӣ; илтифот, меҳрубонӣ.

ИНС *а.* *انس* мардум, одамиён.

ИНСИБОБ *а.* *انصباب* *кит.* рехта шудани об ва моеоти дигар.

ИНСИДОД *а.* *انسداد* *кит.* баста шудан, банд гардидан, гирифтור шудан.

ИНСИКОБ *ا.* *انسكاب* рехта шудан, резиши об *ва г.*

ИНСИРОМ *а.* *انصرام* *кит.* бурида шудан, қатъ шудан, мунқатеъ шудан.

ИНСИРОФ *а.* *انصراف* баргаштан, бозгаштан, мурочиат.

ИНСӢ *انسى* *мансуб ба инс.*

ИНСОН *انسان* одам, одамӣ, башар.

ИНСОНБАДБИНӢ *انسان بدبینى* бад дидан инсонро, ҳисси бадбинӣ нисбат ба одам(он).

ИНСОНБАДБИНОНА *انسان بدبينانه* бо ҳисси бадбинӣ нисбат ба инсон.

ИНСОНВОР *انسان وار* ба монанди инсон рафтор кардан, ба сони одам, одамвор муносибат кардан.

ИНСОНДӢСТ *انسان دوست* он ки одамро дӯст медорад; он ки ба одамиён аз рӯи хайрхоҳӣ, ғамхорӣ ва мувофиқи шарафу ҳайсиати онҳо рафтор мекунад, башардӯст.

ИНСОНДӢСТӢ *انسان دوستى* инсондӯст будан, башардӯстӣ, одамдӯстӣ.

ИНСОНДӢСТОНА *انسان دوستانه* бо ҳисси меҳру муҳаббат нисбат ба инсон.

ИНСОНИЯТ *а.* *انسانيت* 1. башарият, навъи инсон, мардум, одамон. 2. мардумӣ, одамиат, одамгарӣ, муносибати лоиқи инсонӣ бар хама чиз, хушрафториҳои хоси инсон; **олами инсоният** дунёе, ки инсонҳо дар он зиндагӣ доранд, дунёи маскун бо одамон.

ИНСОНИЯТДӢСТ *انسانيت دوست* *ниг.* инсондӯст.

ИНСОНИЯТПАРВАР *انسانيت پرور* *ниг.* инсонпарвар.

ИНСОНӢ *а.* *انسانى* 1. *мансуб ба инсон*; мардумӣ, одамиат; **қарзи инсонӣ**. 2. инсоният, башарият.

ИНСОННАВОЗ *انسان نواز* он ки ба инсонҳо аз рӯи меҳрубонӣ ва навозиш рафтор мекунад, инсондӯст.

ИНСОНПАРВАР *انسان پرور* он ки башарро дӯст медорад ва ҳурмат мекунад, одамдӯст, халқпарвар.

ИНСОНШИНОСӢ *انسان شناسى* таҳқиқи ҳислат ва рӯҳияи инсон, мардумшиносӣ.

ИНСОФ *а.* *انصاف* 1. *кит.* нисф кардан, ба ду нимаи баробар тақсим кардан. 2. аз рӯи баробарӣ ва ростӣ муомила кардан; адолат, адлу дод; ростӣ, росткорӣ; **нисофу мурувват** росткорӣ ва одамгарӣ; **аз рӯи нисоф** боинсофона, мувофиқи ҳаққоният ва росткорӣ; **нисоф додан** аз рӯи адолат амал кардан, аз рӯи ҳақиқат ҳукм кардан; **нисоф кардан** аз рӯи ҳаққоният ва адолат рафтор кардан; **ба нисоф омадан** аз рӯи ҳақ ва ростӣ муомила кардан, одилона рафтор кардан.

ИНСОФЧӢӢ *انصاف جوى* он ки роҳи адолат ва ҳақиқатро чӯёст.

ИНСТИТУТ *лот.* *انستيتوت* 1. номи мактабҳои олии, муассисаҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва тақмили ихтисос, донишкада; маркази таҳқиқоти илмӣ – пажӯҳишгоҳ. 2. мақом(от) дар ҷомеа.

ИНТЕГРАЛ *лот.* *اينتگرل* *риёз.* бузургии, ки дар натиҷаи амали дифференсиатсияи муқобил ҳосил мешавад.

ИНТЕРМЕДИЯ *лот.* *اينترمديه* *санъ.* асари хурди одатан ҳаҷвӣ ва ё сахнаҷаи мусиқӣ.

ИНТЕРНАТ *лот.* *اينترنت* 1. иқоматгоҳи умумӣ дар назди мактаб барои хонандагон, хобгоҳ. 2. *ниг.* **мактаб-интернат**.

ИНТЕРНАТСИОНАЛ *лот.* *اينترناتسيانل* *ниг.* байналмилал.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИЗМ *лот.* *اينترناتسيانليزم* яке аз усулҳои асосии сиёсӣ ғоявии синфи коргар, ки иттиҳоди синфӣ ва ҳамраъӣи

байналхалқни меҳнатқашони тамоми мамлакатҳо дар мубориза ба муқобили истеъмори мазмунни онро ташкил медиҳад.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИСТ лот. *айнтернтсианлис* тарафдорни интернатсионализм, пайрави интернатсионализм.

ИНТЕРНАТСИОНАЛӢ *айнтернтсианли* байналхалқӣ, байналмилалӣ.

ИНТЕРНЕТ *англ. аитирнит* шабакаи ҷаҳонии компютерӣ.

ИНТИБОҚ а. *анطباق* мувофиқ шудан, баробар шудан, ба якдигар мутобиқ шудан.

ИНТИБОҲ а. *انتباه* кит. бедор шудан, огоҳ шудан; огоҳӣ, бедорӣ.

ИНТИВО а. *انطوا* кит. бар ҳам печидагӣ, печидан, навардида шудан.

ИНТИЗОМ а. *انتظام* 1. низом, тартиб, тартибот, сомон. 2. итоати ҳатмии ҳамаи аъзои ҳайат ба муқаррарот ва тартиботи ҷорӣ: **интизоми меҳнат** риояти тартиботу шароити кор; **интизоми ҳарбӣ** риояти қоида ва талаботи ҳарбӣ.

ИНТИЗОМДӢСТ *انتظام دوست* он ки тартиботу қоидахоро қомилан риоя мекунад.

ИНТИЗОМӢ *انتظامى* *марбут* ба **интизом**; **нерӯҳон интизомӣ** нерӯҳон ниғаҳбони тартибу интизом.

ИНТИЗОМНОК *انتظام ناک* дорони рафтор ва кирдори боодобона, ботартиб, бонизом, боинтизом.

ИНТИЗОМНОКӢ *انتظام ناکى* риояи тартибу назм вақти иҷрои кор ё супорише, боинтизомӣ, ботартибӣ.

ИНТИЗОР а. *انتظار* 1. чашм ба роҳ будан, чизеро чашм доштан, чашмдошт; нигаронии бесабронаву муштоқона ба омадани касе ё ба вуқӯи чизе. 2. он ки чашм ба роҳ аст, чашм ба роҳ, мунтазир; **интизор будан** чашм ба роҳ доштан, мунтазир ва нигарон будан; **интизор бурдан** чашм ба роҳ будан, нигарон будан ба омадани касе ё вуқӯи ҳодисае, мунтазир будан; **интизор кардан** мунтазир намудан, нигарон ва умедвор кардан касеро: **интизор шудан** мунтазир шудан, чашм доштан, нигарон будан.

ИНТИЗОРБАРАНДА *انتظاربرنده* *сифати феълӣ* *замоми ҳозира аз интизор бурдан*; мунтазир, умедвор.

ИНТИЗОРӢ *انتظارى* чашм ба роҳ будан, чашмдорӣ, нигаронӣ, мунтазирӣ, умедворӣ; **интизорӣ бурдан** мунтазир будан, чашм ба роҳ будан; **интизорӣ доштан** мунтазир будан, умедвор будан; **интизорӣ кашидан** мунтазир будан, нигарон будан, дар интизорӣ вақт гузаронидан; **дар интизорӣ гузоштан** мунтазир мондан, чашм ба роҳ кардан касеро; **интизорӣ бадтар аз марг аст** (*мақ.*) азоби чашмбароҳӣ ниҳоят саҳт аст.

ИНТИЗОЪ а. *انتزاع* кит. кашида баровардан, қанда баровардан, аз ҷо берун овардан, барқандан; кашида гирифтан.

ИНТИКОС а. *انتكاس* кит. сарнагун шудан; сарнагунӣ, вожгунӣ.

ИНТИҚОД а. *انتقاد* танқид; танқид кардан.

ИНТИҚОДӢ а. *انتقادى* танқидӣ: **матни интиқодӣ**.

ИНТИҚОЛ а. *انتقال* аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, нақли макон кардан, ҷой иваз кардан, кӯчидан; **интиқоли маблағ** *икт.* аз ҷое ба ҷои дигар фиристодани пул.

ИНТИҚОЛДИҲАНДА а. *انتقالدهنده* ҳамлқунанда, аз як ҷой ба ҷои дигар баранда, ноқил.

ИНТИҚОЛНОПАЗИР *انتقالناپذير* ғайри қобили ҳамл, ба ҳамлу нақл номувофиқ.

ИНТИҚОЛНОПАЗИРӢ *انتقالناپذيرى* ғайри қобили ҳамлу нақл будан.

ИНТИҚОЛПАЗИР *انتقالپذير* қобили ҳамлу нақл, ба интиқол мувофиқ.

ИНТИҚОЛПАЗИРӢ *انتقالپذيرى* қобили ҳамлу нақл будан, ба интиқол мувофиқ будан.

ИНТИҚОМ а. *انتقام* қасд гирифтани аз касе; қасос, кин, ниқор: **фурсати интиқом расид**; **интиқом гирифтани** қасос гирифтани, қасди худро аз касе гирифтани.

ИНТИҚОМГИР *انتقام گير* он ки қасос меситонад, ниқоргиранда.

ИНТИҚОМГИРӢ *انتقام گيرى* ниқорситонӣ, ниқоргириӣ.

ИНТИҚОМСИТОНӢ انتقامستانى *ниг.* ниқоргирӣ.

ИНТИҚОМХОҲ انتقام خواه он ки қасос гирифтаган меҳоҳад, интиқомчӯ, ниқорталаб.

ИНТИҚОМХОҲӢ انتقام خواهى *ниг.* интиқомчӯӣ, ниқорталабӣ.

ИНТИҚОМЧӢ انتقام جو *ниг.* интиқомхоҳ.

ИНТИҚОМЧӢӢ انتقام جوئى ниқоргирӣ, қасосгирӣ.

ИНТИҚОС *а.* انتقاص *кит.* кам шудан, коста шудан.

ИНТИҚОШ *а.* انتقاش *кит.* нақш бастан, нигошта шудан.

ИНТИМО *а.* اتما *кит.* ба касе нисбат ёфтани чизе; нисбат, тааллуқ.

ИНТИМОС *а.* انظمام *кит.* нопадид шудан, аз байн рафтаган.

ИНТИОШ *а.* انتعاش *кит.* 1. аз ҷой бархостан, баланд шудан. 2. маҷ. аз беморӣ хестан, сиҳат шудан. 3. айшу ишрат; нишот, шодмонӣ.

ИНТИСОБ I *а.* انتساب *кит.* нисбат доштан; нисбат, хешӣ: **интисоб доштан**, **интисоб кардан**.

ИНТИСОБ II *а.* انتصاب *кит.* насб шудан, ҷойгир шудан, барқарор шудан.

ИНТИСОҚ *а.* انتساق *кит.* ба тартиб даромадан, низом пайдо кардан.

ИНТИСОР *а.* انتصار *кит.* нусрат ёфтан, пирӯзӣ ба даст овардан.

ИНТИСОҲ *а.* انتصاف *кит.* адлу дод, додгарӣ.

ИНТИСОҲ *а.* انتساح *кит.* 1. нусха бардоштан, нусхабардорӣ. 2. бекор кардан, маҳв кардан, нобуд кардан, мансуҳ гардондан.

ИНТИСОҲ *а.* انتصاح *кит.* насихат қабул кардан, андарз гирифтаган.

ИНТИФО *а.* انظفا *кит.* хомӯш шудани оташ ё ҷароғ.

ИНТИФОӢ *а.* انتفاع *кит.* нафъ гирифтаган, фонда бурдан; нафъ, суд, фонда, ҳосил.

ИНТИХОБ *а.* انتخاب *чудо* карда гирифтаган, хоста гирифтаган, баргузидани чизе ё касе аз байни чизҳо ва қасон; **интиҳоб кардан** (**намудан**) хоста гирифтаган, чида гирифтаган, баргузидан касеро ба коре; **интиҳоб шудан**

касеро ба коре; **интиҳоб шудан** баргузида шудан, писандида шудан.

ИНТИХОБӢ انتخابى *мансуб ба интиҳоб*; интиҳобшуда; он ки ба воситаи овоздиҳӣ ба коре гумошта шудааст; **вазифаи интиҳобӣ** мансабе, ки иҷроқунандаи он ба тариқи интиҳоб муайян карда мешавад.

ИНТИХОБКУНАНДА انتخاب کننده *сифати феълии замоти ҳозира аз интиҳоб кардан*; он ки касе ё чизеро хоста мегирад.

ИНТИХОБОТ انتخابات 1. *ҷ.* интиҳоб. 2. маъракаи сиёсӣ, ки дар он ба мақомоти олий ва маҳаллии ҳокимият намоёндагон баргузида мешаванд: **маъракаи интиҳобот**, **қонуни интиҳобот**.

ИНТИХОБОТӢ انتخاباتى *мансуб ба интиҳобот*: ҳуқуқи интиҳоботӣ, ҳавзаи интиҳоботӣ.

ИНТИҲО *а.* انتها ба ниҳоят расидан; поён, анҷом, охир; *муқоб.* **ибтидо**; **ба интиҳо расидан** тамом шудан, хотима ёфтан.

ИНТИШОР *а.* انتشار 1. паҳн шудан, пароканда шудан, шурӯъ ёфтан; **интишор ёфтан** паҳн шудан; овоза шудан, шосъ шудан. 2. нашр, чоп.

ИНТИШОРОТ *а.* انتشارا *ҷ.* интишор; нашриёт.

ИНФИКОК *а.* انفكاك *кит.* аз ҳам ҷудо шудан, ҷудо шуда дур шудан; ҷудой, озодӣ.

ИНФИОЛ *а.* انفعال шармсори, шармандагӣ, хиҷолат: **инфиол кашидан** шарм доштан, хичил гаштан.

ИНФИРОД *а.* افراد *кит.* фард шудан, танҳо шудан; танҳой.

ИНФИРОДӢ افرادى *мансуб ба инфирад* (фард, шахси танҳо); **ҳочагии инфирадӣ** ҳочагии фарди ҷудогона.

ИНФИРОЗ *а.* انفراز *кит.* ба хелҳо ҷудо шудан, навъ ба навъ шудан.

ИНФИСОЛ *а.* انفصال *кит.* аз ҳам гусастан, аз ҳам ҷудо шудан; ҷудой.

ИНФИСОҲ *а.* انفساح *кит.* 1. кушодагӣ, вусъат. 2. маҷ. хушӣ.

ИНФИТОР *а.* انفطار *кит.* шикофта шудан, таркидан; таркиш.

ИНФИТОХ *a.* افتتاح кушода шудан, боз шудан.

ИНФИЦОР *a.* انفجار *kit.* 1. таркидан, таркиш. 2. равон шудан, чорй шудан, равон гаштан (-и об аз чашма).

ИНФОЗ *a.* انفاذ *kit.* ичро кардан, ба чо овардани хукму фармон.

ИНФОҚ *a.* انفاق *kit.* харч кардан, сарф кардан; нафака додан, маош додан; нафақа, бахшиш.

ИНФРАСАДО اينفرهصدا ларзишҳои зуднашон кам, ки инсон ба гӯш онҳоро эҳсос карда наметавонад.

ИНФРАСОХТОР اينفره ساختار қисмҳои таркибии сохтори умумии ҳаёти иқтисодӣ ё сиёсӣ, ки хусусияти тобеъ ё иловагиро доро буда, умуман фаъолияти мӯътадилли низоми иқтисодӣ ё сиёсиро таъмин менамоянд.

ИНФРАСУРХ اينفره سرخ *физ.* шуъҳои инфрасурх, нурпошии инфрасурх нурпошии электромагнитие, ки ба чашм ноаён буда, дарозии мавҷҳояш тақрибан аз 0,74 мкм то 1-2 мм мебошад.

ИНФУЗОРИЯ *лот.* اينفوزاريه *зоол.* синфи бештар инкишофёфтаи чонварони содатарини якхучайраи ба чашм ноаён, ки дар обҳои ширину шӯр, дар хоки мартуб (намнок) зиндагӣ мекунад.

ИНХИЗОЛ *a.* انخزال *kit.* бечора, очиз шудан; бечорагӣ, очизӣ.

ИНХИЛОЪ *a.* انخلاع барканда шудан, дур шудан, барканор шудан, халъ.

ИНХИФОЗ *a.* انخفاض *kit.* ба пастӣ афтодан; нишебӣ, пастӣ.

ИНҲИДОМ *a.* انهدام *kit.* вайрон шудан, хароб шудан; вайронӣ, харобӣ.

ИНҲИДОР *a.* انهدار *kit.* ба нишеб фурӯ омадан, сарозер шудан.

ИНҲИЗОМ *a.* انهزام *kit.* шикаст хӯрдан, пароканда шудани лашкар, ҳазимат гирифтан.

ИНХИЛОЛ *a.* انحلال 1. ҳал шудан, маҳлул гардидан. 2. аз ҳам ҷудо шудан, пароканда шудан; фосид шудан, нобуд шудан.

ИНҲИНО *a.* انحناء 1. қач шудан, ҳам шудан; ҳамӣ, ҳамндагӣ, дутой; мунҳанӣ. 2. *маҷ.* пас-

тию баландӣ.

ИНҲИРОФ *a.* انحراف *kit.* қач рафтан, ба тарафе майл кардан, мунҳариф шудан; қачравӣ, кебиш.

ИНҲИСОР *a.* انحصار 1. иҳота шудан, ба даруни чизе гунҷонда шудан, мунҳасир ба чизе шудан. 2. маҳсус будани коре ба касе ё ба идорае, мунҳасир будан.

ИНҲИТОТ *a.* انحطاط *kit.* 1. фуруд омадан, паст шудан; таназзул. 2. *маҷ.* коста шудан.

ИНҲИФОЗ *a.* انحفاظ *kit.* муҳофизат, ниғаҳдорӣ.

ИНЧУНИН اينچنين 1. ба ин тариқ, ба ҳамин тарз, ҳамин ҳел. 2. ва, низ, ҳам.

ИНЧ اينچ: **бо даҳони (лаби) инч гуфт.** лабу даҳонро ба табассуми одатан бемаврид ё писханд моил карда, дандонҳои пеши худро андак намоён кардан.

ИНЧАҲОНӢ اينجهاني *мансуб ба ин чаҳон; мансуб ба ин дунё.*

ИНЧИЗОБ *a.* انجذاب *ҷазб* шудан, кашида шудан; ҷазб.

ИНЧИҚ *т.* اينچيق *гуфт.* сернозунузи зудранҷ, нозуктабиати дилтанг.

ИНЧИҚӢ اينچيقى *гуфт.* нозунуз; дилтангӣ.

ИНЧИЛ *a.* انجيل *номи китоби муқаддаси исавиён, ки як қисми Библияро ташкил медиҳад.*

ИНЧИЛО *a.* انجلا *kit.* равшан шудан, ҷило ёфттан; ошкор шудан, хувайдо шудан.

ИНЧОБИЗАН اين جابزن *маҷ.* касе, ки худ кор накарда, ба дигарон кор ёд медиҳад; **марди-кор як танга, инчобизан сад танга (зарб.)** одаме, ки худ кор накарда ба дигарон кор ёд медиҳад; нисбат ба роҳбар, усто, ки маоши зиёдтар аз дигарон дорад.

ИНЧОЗ *a.* انجاز *kit.* ба чо овардани ниёзи касе, раво кардани ҳочат; вафо кардан ба қавлу ваъда.

ИНЧОӢ اينچائي *мансуб ба ин чо; бошанда дар ин маҳал.*

ИНЧОҲ *a.* انجاح *раво* шудани ҳочат, ба чо омадани ниёз, муваффақ шудан.

ИНЧУ *m.* اينجو 1. марворид. 2. салтанат, мулки зери дасти подшоҳ.

ИНШИҚОҚ *a.* انشقاق шикофта шудан, таркидан, кафидан.

ИНШИОБ *a.* انشعب *kit.* ба шӯъбаҳо чудо шудан, шоха-шоха шудан.

ИНШИРОҲ *a.* انشراح 1. кушода шудан, кушодагӣ. 2. *мач.* шодӣ ва хурсандӣ.

ИНШО *a.* انشا 1. эҷод кардан, офаридан, сохтан. 2. навиштан. 3. *кҳн.* суханпардозӣ ва навиштани фасеҳу балеғ; навиштаҳои суханпардозонаи девонӣ (*дар замони пеи*); **иншо кардан (намудан)** эҷод кардан, навиштан. 4. навъи кори хаттии мактабӣ, ки талаба дар мавзӯи аз тарафи муаллим додашуда менависад.

ИНШОАЛЛОҲ *a.* انشاءالله *d.* Худо агар хоҳад.

ИНШОД *a.* انشاد *kit.* шеър гуфтан; хондан шеъри касеро.

ИНШОНАВИС انشانويس 1. нависандаи иншо. 2. нависандаи нома ва рукъаҳо бо услуби иборороию суханпардозона, муншӣ.

ИНШОНАВИСӢ انشانويسى 1. иншо навиштан. 2. навиштани мукотиботи расмии маҳкамаҳо (*дар замони пеи*).

ИНШООТ *a.* انشاءات сохтмонҳо, биноҳо.

ИНӢИДОМ *a.* انعدام *kit.* нест шудан, нобуд шудан; нестӣ, нобудӣ.

ИНӢИКОС انعكاس акс ёфтан, мунъакис гардидан, намудор шудани шакли чизе дар ҷисми шаффоф, об, оина *ва г.*; **инъикос ёфтан** зохир шудани акси чизе дар чизи дигар.

ИНӢИКОСКУНАНДА انعكاس كننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз инъикос кардан.* 2. аломат ё асбобе, ки нур ва гармиро инъикос мекунад.

ИНӢИҚОД *a.* انعقاد 1. баста шудан; мунъақид гардидан: **инъиқоди аҳду паймон**, **инъиқоди қарордод. 2. *kit.* фароҳам омадан, чамъ омадан (-и одамон барои қарор додан ба коре).**

ИНӢИТОФ *a.* انعطاف 1. хам шудан, дуқат шудан, дуто шудан. 2. баргаштан, бозгаштан.

ИНӢОМ *a.* انعام чизеро ба касе бе бадал бахшидан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан**

дан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан** бахшиш додан; мукофот додан, **инъом кардан** бахшидан, пешкаш намудан.

ИНӢОМБАХШӢ انعام بخشى *ниг.* инъомдиҳӣ.

ИНӢОМДИӢӢ انعام دهى *tūx*фа додан, мукофот додан; инъом бахшидан ба касе.

ИНӢОМӢ انعامى 1. *мансуб ба инъом;* ба тариқи инъом гирифташуда, *tūx*фашуда. 2. силоҳ, соат ва ғ асбоби дигаре, ки ба касе бо номнавис шудан *tūx*фа гардидааст.

ИОДА(Т) *a.* اعاده//اعادت 1. бозгашт, рӯчӯъ. 2. бозгуфтан, дубора гуфтан, такроран гуфтан. 3. эҳё шудан, бори дигар зинда шудан.

ИОН *ю.* ايان *физ.* зарраҳои заряднок; атом ё гурӯҳи атомҳо, ки заряди барқӣ доранд.

ИОНА *a.* اعانه *kit.* маблағе, ки ба тариқи ёрию дастгирӣ ба касе дода мешавад: **иона чамъ кардан.**

ИОНАТ *a.* اعانت *kit.* ёрӣ кардан, дастгирӣ намудан, ёрмандӣ, кумак.

ИОНИЗАТСИЯ *ю.* ايانزتسيه ҳодисаи ба ионҳо табдил ёфтани ҳаста ва молекулаҳо бо таъсири ҷараёнҳои химиявӣ *ва г.*

ИОНОСФЕРА *ю.* اياناسفره қабаати болоии ҳавои атрофи Замин, ки дар он ион ва электронҳо зиёд аст.

ИПОТЕКА *ю.* ايباتيكه *kit.* гавари амволи ғайриманқул бо мақсади гирифтани қарз (*гавари қарздиҳанда дар ихтиёри қарздор боқӣ мемонад*).

ИППОДРОМ *ю.* ايبادرام *ниг.* аспрес.

ИРАМ *a.* ارام: **боғи Ирам** *kit.* боғи бошукӯҳи афсонавӣ, ки гӯё Шадлод ном подшоҳ дар Яман бунёд кардааст.

ИРВО *a.* اروا *kit.* обёрӣ кардан, сероб кардан.

ИРҒАӢ *m.* ايرغى *бот.* номи гиёҳ ва меваи он, ки қизил низ номида мешавад.

ИРҒОБ *a.* ارغاب *kit.* рағбати касеро бедор кардан, шавқу ҳаваси касеро ба коре бедор кардан.

ИРД ارد рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ, ард.

ИРЗ *a.* عرض *kit.* обрӯ, шараф, номус.

ИРИМ *m.* ایریم *gufm.* маросими хурофӣ барои дафъи зпёну зарар: **приму чирим.**

ИРИМЧӢ ایرимچی 1. он ки маросими хурофӣ анҷом медиҳад. 2. шахсе, ки ба ҳар гуна зиёну зарар аз ғайр бовар дорад.

ИРИС *лот.* اریس *gufm.* навъи конфет, ки бӯи гули савсан дорад.

ИРҚ *a.* عرق 1. *kit.* рағ. 2. асл, насаб; қавмият, хешутаборӣ.

ИРҚУННИСО *a.* عرق النساء 1. номи раге, ки аз сурин сар шуда, то бучулаки пой мерасад; асаби сурин. 2. *тиб.* дарди раги сурин.

ИРЛАНДӢ ایرландӣ *мансуб ба Ирландия; забони ирландӣ* забони мардуми Ирландия.

ИРМОН I ایرман *kit.* меҳмони ноҳонда, туфайлӣ; меҳмоне, ки беҳабар, ногоҳ омадааст.

ИРМОН II ایرман//арман он чи ба тариқи қарз ё амонат ба касе дода мешавад; орият.

ИРМОНСАРО(Ӣ) ایرмансараӣ 1. меҳмонхона. 2. сарои ориятӣ; хонае, ки ориятӣ бошад. 3. *маҷ.* дунё.

ИРО *a.* عرا мӯҳрае, ки дар шоҳмот байни шоҳи худ ва руҳи ҳариф меистад.

ИРОДА *a.* اراده хост, майл, қасд; шавк ва қасди шиддатнок барои иҷрои коре: **продан оҳанин, продан устувор, продан қавӣ; азму прода** майлу хоҳиши ҷиддӣ ва қатъӣ; **прода кардан** ба иҷрои коре камар бастан, қасд кардан кореро.

ИРОДАТ *a.* ارادت 1. *ниг.* **прода: омадан бо продат, рафтан бо иҷозат (мақ.).** 2. ихлос, эътиқод, дилбастагӣ; **дасти продат бар сина** ниҳодан ихлос ва дилбастагии худро изҳор кардан; **продат доштан** ихлос доштан ба касе, ба ҷизе.

ИРОДАТГАРОӢ ایرадатгароӣ *фалс.* чараёни фалсафӣ, ки иродаро ба сифати усули олиии ҳастӣ арзёбӣ мекунад.

ИРОДАТГАРОӢ ایرадатгароӣ пайрави иродатгароӣ.

ИРОДАТМАНД ایرадатманд он ки ба касе ихлосу

эътиқод дорад, мухлис.

ИРОДАТМАНДӢ ایرадатмандӣ ба касе ихлосу эътиқод доштан, иродатманд будан.

ИРОҚ *a.* عراق 1. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик, дар Байнаннаҳрайн воқеъ аст. 2. *мус.* мақоми шашум аз силсилаи мақомҳои мусиқии классикии тоҷик – «Шашмақом».

ИРОҚИДӢЗӢ عراقӣدوزӣ гулдӯзии хос бо риштаи абрешимӣ.

ИРОҚӢ عراقӣ 1. *мансуб ба Ироқ; тӯппии ироқӣ* тӯппии хоси абрешимдӯхт; **собуни ироқӣ** собуни дастурӯшӯӣ, собуни мушқин. 2. сокини Ироқ.

ИРРАТСИОНАЛИЗМ *лот.* ایرتсиянлизм *фалс.* равияи фалсафӣ, ки қувваи ақдро дар чараёни маърифат инкор мекунад ё маҳдуд хисоб мекунад; *муқоб.* **ратсионализм.**

ИРС *a.* ارث молу мулк, ки баъди мурдани касе ба ворисон боқӣ мемонад, мерос.

ИРСИЯТ *a.* ارثیت меросӣ будан; маҷмӯи хосиятҳои табиӣи организм, ки аз гузаштагон ба бозмондагон ба тариқи мерос мерасад, меросӣ, маврусӣ.

ИРСӢ ارثӣ меросӣ, ба мерос монда.

ИРСОЛ *a.* ارسال фиристодан, равон кардан.

ИРСОЛКУНАНДА ارسالکننده *сифати феълии замои ҳозира аз ирсол кардан; фиристанда.*

ИРТИБОТ *a.* ارتباط робита, алоқа: **иртибот доштан.**

ИРТИЁЗ *a.* ارتياض *kit.* 1. риёзат, азобу уқубат кашидан. 2. *маҷ.* ром шудан.

ИРТИЁШ *a.* ارتياش *kit.* некӯаҳволӣ, хушҳолӣ.

ИРТИЗО ارتضا *kit.* 1. розӣ шудан. 2. хушнуд (хурсанд) шудан.

ИРТИЗОҚ *a.* ارتزاق *kit.* рӯзӣ ёфтан, касби ризку рӯзӣ кардан.

ИРТИЗОӢ *a.* ارتضاع *kit.* хӯрдани шир, макидани шир.

ИРТИКОБ *a.* ارتكاب *kit.* ба коре шурӯъ кардан, машғул шудан, коре ва амалеро пеш гирифтан.

ИРТИҚО *a.* ارتقا *kit.* 1. боло рафтан; болоравӣ. 2. *мач.* ба мартабаи баланд расидан.

ИРТИОД *a.* ارتعاد *kit.* аз тарс ларзидан; ларзиш, беоромӣ ва ҳавлу ҳарос.

ИРТИОШ *a.* ارتعاش *kit.* ларзидан: ларзиш, ларза; **иртиоши савт** ларзиши овоз.

ИРТИСОМ *a.* ارتسام *kit.* 1. ба фармон итоат кардан, расму фармон ба ҷо овардан. 2. нақш бастан, нақш гирифтан; аломат, нишон, тамға: **иртисом ёфтан** нақш бастан.

ИРТИФОҚ *a.* ارتفاق *kit.* 1. бар оринҷ така кардан. 2. рафоқат намудан. 3. истифода.

ИРТИФОҲ *a.* ارتفاه рафоҳият, хушӣ.

ИРТИФОЪ *a.* ارتفاع баланд шудан, боло шудан; баландӣ, фароз; рифъат.

ИРТИФОЪШИНОС ارتفاعشناس *кҳн.* ситорашинос, муначчим.

ИРТИҲОЛ *a.* ارتحال 1. *kit.* реҳлат кардан, кӯч бастан, сафар, ба ҷое рафтан; тағйири макон. 2. *мач.* аз олам реҳлат кардан, даргузаштан, вафот кардан, фавтидан, мурдан.

ИРТИҶОИЮН *a.* ارتجاعيون *ҷ.* **иртиҷой**; тарафдорони иртиҷоъ (2).

ИРТИҶОИЯТ *a.* ارتجاعيت иртиҷоъпарастӣ.

ИРТИҶОӢ ارتجاعى *мансуб ба* **иртиҷоъ**; иртиҷоъпараст.

ИРТИҶОЛ *a.* ارتجال *kit.* ба таври бадеҳа бидуни фикру андеша сухан гуфтан, ҳозирчавобона гап задан ё шеър гуфтан.

ИРТИҶОЪ *a.* ارتجاع 1. *kit.* баргаштан, бозгаштан, ба холи аввал гаштан. 2. муқобилияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғоявӣ кӯҳнапарастон ба муқобили пешрафту тағйироти навоварона.

ИРТИҶОЪПАРАСТ ارتجاعپرست тарафдори иртиҷоъ.

ИРФОН *a.* عرفان 1. дониш, маърифат. 2. ҷараёни динию фалсафии тасаввуф аст, ки ба воситаи кашфу шуҳуд (*бе иштироки ақлу идрок*) ба ҳақиқат расиданро тарғиб мекунад.

ИРФОНӢ عرفانى *мансуб ба* **ирфон**; тасаввуфӣ; адабиёти **ирфонӣ** адабиёте, ки аз тасаввуф баҳс мекунад ва дар он афкори тасаввуфӣ

баён ёфтааст.

ИРФОЪ *a.* ارفاع баланд кардан; боло рафтан, баланд баромадан.

ИРҲО *a.* ارخا *kit.* суст кардан, сустӣ; нарм гардонидан; фуру ҳиштан; фуруҳиштагӣ; **ирҳон инон** аз чизе бетааммул гузаштан.

ИРШОД *a.* ارشاد нишон додани роҳи рост, ҳидоят кардан ба роҳи ҳақ; раҳнамоӣ, ҳидоят; **хати иршод** *кҳн.* хуччате, ки шайхони бузург ба шогирдони худ меоданд ва дорандаи чунин хат вакили комилҳуқуқи шайхи бузург ба шумор мерафт ва ҳаққи муридгирӣ пайдо мекард.

ИСАВӢ عيسوى *мансуб ба* **Исо**; ки пайгамбари насронӣ аст; парастикунанда, эътиқодманд ба дини насронӣ: **дини исавӣ**.

ИСБАЪ *a.* اصبع *kit.* 1. ангушт. 2. *кҳн.* ченаки дарозӣ ба миқдори 3, 125 см.

ИСБОҒ *a.* اسباغ *kit.* 1. ба касе неъмат беқиёс додан. 2. пурра ва комилан адо кардани коре; **исбоғи вузӯ** вузӯи пурра ба ҷо овардан.

ИСБОТ *a.* اثبات собит кардан, тасбит намудан; далелу бурҳон оварда чизро тасдиқ кундан; **барон исботи...** барон нишон додани дурустӣ ва ҳаққонияти чизе; **исбот ёфтан** собит шудан, муҳаққак гардидан; **исбот кардан** бо хуччат ва далел дурустӣ ва ҳаққонияти фикри худро нишон додан, ба субут расонидан; **ба исбот расидан** бо далелу хуччат собит шудан (-и гапе ё коре), муҳаққак шудан.

ИСБОТКУНАНДА اثباتکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **исбот кардан**; касе, ки бо далелу бурҳон дурустии фикрро исбот мекунад.

ИСБОТНОПАЗИР اثباتناپذير чизе, ки исбот карданаш (шуданаш) номумкин аст.

ИСБОТНОПАЗИРӢ اثباتناپذيري исботнопазир будан, имкон надоштани исботи фикре ё коре.

ИСБОТПАЗИР اثباتپذير қобили исбот будани фикре; имконияти бо далелу хуччат исбот кардани чизе.

ИСБОТПАЗИРӢ اثباتپذيري исботпазир будан, мавҷуд будани имконияти барон исбот кардани чизе.

ИСБОТШАВАНДА اثباتشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз исбот шуда.*

ИСЁН *a.* عصيا 1. саркашӣ, сарпечӣ аз итоат. 2. қиём бар муқобили қувва ё мафкураи ҳокима, балво; шӯриш; **исён кардан** шӯридан, аз итоат гарданкашӣ кардан, бар зидди ҳокимият бархостан.

ИСЁНГАР عصيانگر он ки нофармонбардорӣ мекунад; шӯришқунанда, шӯришгар.

ИСЁНГАРӢ عصيانگرى сарпечӣ аз итоат ва фармонбардорӣ; шӯриш.

ИСЁНГАРОНА عصيانگرانه дар ҳоли сарпечӣ, шӯришгарона.

ИСЁНКОР عصيانكار *ниг.* исёнгар.

ИСЁНКОРӢ عصيانكارى *ниг.* исёнгарӣ.

ИСЁНКОРОНА عصيانكارانه *ниг.* исёнгарона.

ИСКАНА اسكنه олати фӯлодни дуредгарӣ барои кофтан ва сӯроҳ кардани чӯб ва нақш буридан дар он.

ИСКАНАҚАЛАМ اسكنهقلم олати оҳанини исканашакл барои кандани нақшу нигор дар чӯб ва филиз.

ИСКАНАПАЙВАНД اسكنهپيوند *кишов.* яке аз навъҳои пайванд кардани дарахт, ки шоха ё танан дарахтро шикофта, навдаи пайвандшавандаро дар он мешинонанд.

ИСКАНДАР *ю.-а.* اسکندر 1. сир, саримсоқ. 2. номи яке аз подшоҳони Юнони қадим, Искандари Мақдунӣ, маъруф ба Искандари Зулқарнайн.

ИСКАНЦА اسکنجه *шакли дигари* ишканча.

ИСКАНЦАБИН اسکنجبین *муарраби* сиканчабин.

ИСКУДОР اسکدار *кит.* қосид, чопар. пайк, номарасон.

ИСҚО *a.* اسقا *кит.* 1. шикастани ташнагӣ; рафъ намудани ташнагӣ. 2. обёрии заминҳо.

ИСКӢОТ *a.* اسقاط 1. партофтан, андохтан, афкандан. 2. *тиб.* бача партофтан, пеш аз ҳафт моҳ бачаи норасид зоидан. 3. *тиб.* ба таври сунъӣ гирифтани ҳамли зан. 4. *маҷ.* ҳар чизи кӯҳнашуда, бекор ва бефонда; **аспи искӢот** асп аз кор монда.

ИСЛИҚ *m.* اسليق *зуфт.* 1. чиркин, олуда, нопок. 2. *маҷ.* сусти бемадор, беқувват; барҷомонда.

ИСЛИҚӢ اسليقى *зуфт.* 1. чиркинӣ, олудагӣ, нопокӣ. 2. *маҷ.* бемадорӣ, аз пой афтодагӣ, пӯсту устухон шуда: **чорвои ислиқӣ.**

ИСЛИМӢ اسليمى яке аз навъҳои нақшу нигор дар кандакории чӯбу гач, ки иборат аз гирех ва печу хамҳои занҷирмонанди шабех ба унсурҳои табиат аст.

ИСЛОМ *a.* اسلام яке аз динҳои яккахудоии ҷаҳонӣ, ки дар асри VII дар Арабистон пайдо шудааст ва бунёдгузаш Мухаммади пайғамбар (с) аст; **дини ислом** дини мусулмонӣ; **олами ислом** маҷмӯи ҷой ва мамлакатҳое, ки пайравони дини ислом зиндагӣ мекунанд, маҷмӯи ҷойҳои мусулмоннишин; **ислом овардан** ба дини ислом гаравидан, имон овардан, мусулмон шудан.

ИСЛОМИЯТ *a.* اسلاميت 1. мусулмонӣ. 2. дини ислом, оин ва аҳкоми исломӣ.

ИСЛОМӢ اسلامى *мансуб ба ислом;* мусулмонӣ; **Шарқи исломӣ** мамлакатҳои мусулмоннишини Шарқ.

ИСЛОҲ *a.* اصلاح 1. беҳ (дуруст) кардан; тасҳеҳ, беайбу нақс кардан. 2. *кит.* сулҳу оштӣ, созиш кардан; **ислоҳ кардан (намудан)** дуруст кардан, камбудихоро бартараф намудан; **ислоҳ шудан** а) беҳ (дуруст) шудан; б) созиш кардан; ба ифоқа омадан.

ИСЛОҲКОР اصلاحكار он ки ба миёна даромада, тарафайнро оштӣ ё созиш медиҳад, оштидиҳанда.

ИСЛОҲНАШАВАНДА اصلاحنشونده *ниг.* ислохнопазир.

ИСЛОҲНОПАЗИР اصلاحناپزير дурустношуданӣ, гайри қобили ислоҳ.

ИСЛОҲӢОТ *a.* اصلاحات 1. ҷ. **ислоҳ;** тасҳеҳҳо. 2. тағйир додан ва навсозии шароит ва тарзи кори ягон соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ барои беҳбуди он: **ислоҳоти мактаб.**

ИСЛОҲӢОТПАРВАРӢ اصلاحاتپرورى ҳаракати ислохотхоҳӣ.

ИСЛОҲӢОТГАЛАБ اصلاحاتطلب ислохотхоҳ; талабгори ислохот.

ИСЛОХОТТАЛАБӢ اصلاحات طلبی талаби ислохот кардан: **ҳаракати ислохотталабӣ**.

ИСЛОХОТХОӢ اصلاحات خواه тарафдори сиёсати ислохотхоӣ.

ИСЛОХОТХОӢӢ اصلاحات خواهی яке аз чараёнҳои сиёсисти, ки ба ҷои муборизаи инқилобӣ ислохоти ҷузъиро тарғиб мекунад.

ИСЛОҲПАЗИР اصلاح پذير коре, ки дуруст шуданаш мумкин аст.

ИСЛОҲТАЛАБ اصلاح طلب чизе ё коре, ки ба ислох (тасҳех, дуруст) кардан эҳтиёҷ дорад.

ИСЛОҲШАВАНДА اصلاح شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ислох шудан*; ислохпазир.

ИСМ I اسم *кит.* гуноҳ, айб; хато.

ИСМ II *a.* اسم 1. ном. 2. *збш.* ҳиссаи мустақили нутқ, ки калимаҳои ифодакунандаи номи ашёву шахс ва гайраро дар бар мегирад: **исми танҳо**, **исми ҷамъ**, **исми ҳос**, **исми ҷинс**; \diamond **исми аъзам** *d.* дуое, ки хондан ё навишта бо худ гирифта гаштани он гӯё касро аз офату балоҳо нигоҳ медорад; **исми шаб** калима ё ибораи шартӣ, ки ҳарбиён ё пинҳонкорон барои (дар шаб) шиносондани посбонон меғӯянд, номи шаб.

ИСМАН *a.* اسماً ба ном, фақат барои расмияти зоҳирӣ.

ИСМАТ *a.* عصمت 1. покдоманӣ, бегуноҳӣ. 2. иффат, бакорат; **пардаи исмат** пардаи бакорат, пардаи шарм.

ИСМОИЛДАВОН اسماعيل دوان: **исмоилдавон** кардан *гуфт.* кореро рӯякӣ ва бо ҳила анҷом додан.

ИСМОИЛИЯ *a.* اسماعيليه *d.* фиркаи равияи шиа дар ислом, ки асосгузори он Исмоил ибни Ҷаъфари Содиқ (асри VIII милодӣ) мебошад.

ИСМОИЛӢ اسماعيلي *d.* пайрави фиркаи исмоилия.

ИСНОД *a.* اسناد 1. нисбат додани чизе ё гапе ба касе; таъя кардан ба манбае барои исботи муддао. 2. *гуфт.* коре, ки боиси хиҷолат ва бадномии касе шуда метавонад; **иснод овардан** *гуфт.* боиси бадномӣ ва мазаммати касе гардидан; **иснод расидан** мавриди бадномӣ воқеъ гардидан.

ИСО *a.* عيسى *d.* пайгамбар ва бунёдгузори дини насронӣ, ки тақвими кунунии милодӣ аз тававаллуди ӯ ибтидо мегирад, Исои Масех, Исои Марям, Масехо.

ИСОА(Т) *a.* اسائه//اسائت бадӣ кардан; бадӣ, кори бад.

ИСОБА *a.* عصابه рӯймоле, ки ба сар ё пешона мебандад, пешонабанд, сарбанд; дастор.

ИСОБАТ *a.* اصابت 1. *кит.* расидан, дуруст расидан, рост омадан: **исобати қуръа ба номи касе**. 2. ба ҳадаф расидан, ба нишон расидан (-и тир).

ИСОДАМ عيسى دم 1. он ки таъсири нафаси Исон пайгамбарро дорад, ки аз рӯи ривоятҳо, бо як дами нафас Исои Масех гӯё мурдари зинда мекард. 2. *маҷ.* чонбахш, рӯхпарвар (*сифати маъшуқа*).

ИСОР *a.* ايثار *кит.* аз барои нафъи дигарон аз манфиати худ гузаштан; ато кардан, бахшидан.

ИСПАНД اسپند *бот.* номи гиёҳи худрӯй, ки дуд кардани он касро гӯё аз захми чашми бад ҳифз мекунад, ҳазориспанд.

ИСПАНДОН اسپندان *бот.* тухми хардал.

ИСПАНДОНА اسپنددانه *бот.* тухми испанд, донаи испанд.

ИСПАНДОРМУЗ//ИСФАНДОРМУЗ

اسپندارمذ//اسفندارمذ 1. номи рӯзи панҷуми ҳар моҳи соли шамсӣ. 2. номи моҳи дувоздаҳуми соли шамсӣ.

ИСПАНӢ اسپنى *мансуб* ба Испания: **забони испанӣ**, рақси испанӣ.

ИСПАНОҚ اسپناق *бот.* навъи растании хӯроқӣ.

ИСПАНОӢ اسپناه *ниг.* испанок.

ИСПАНОЧ اسپناچ *ниг.* испаноч//испанок.

ИСПАРАГ اسپرگ *бот.* як навъ гиёҳи ёбоист, ки аз он ранги зард тайёр мекунад.

ИСПАРАК اسپرک *ниг.* испараг.

ИСПАРҒАМ اسپرغم райҳон, нозбӯ.

ИСПАРЛУС اسپرلوس *кит.* сарой, қасри подшоҳӣ.

ИСПАРМА اسپر مه донача ё доғхон хурд, ки аз баъзе касалиҳо ба бадан медамад.

ИСПАҲСОЛОР اسپهسالار *кит. шакли дигари синахсолор.*

ИСПЕД اسپيد *шакли дигари сапед.*

ИСПИЧ اسپچ гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ИСПОР اسپار 1. асбоби замнронии чӯбӣ, ки ба юғи чуфти гов мебанданд, омоч, сипор. 2. зарфе ё ҳавзчае, ки дар он ангурро фишурда шираашро мегранд, чархушт.

ИСПОҲ اسپاه *кит. шакли дигари сипоҳ.*

ИСПУРЧ اسپرچ *ниг. сипурз.*

ИСРО اسرا *кит. сафари шабона, шабравӣ.*

ИСРОИЛӢ اسرائيل *мансуб ба Исроил (давлат);* сокини Исроил, яхудӣ.

ИСРОР اسرار *а.* пофишорӣ, истодагарӣ (дар ақидае ё хоҳише); **исрор кардан (намудан)** пофишорӣ кардан, сахт истодан (*дар коре ё дар сари матлабе*).

ИСРОРАН اسراراً *а.* бо исрор, бо таъкид, исроркорона.

ИСРОРКОРӢ اسراركارى *а.* пофишорӣ, истодагарӣ.

ИСРОРКОРОНА اسراركارانه *а.* бо исрор, бо таъкид, бо истодагарӣ (*дар гап ё талаби худ*).

ИСРОФ اسراف *а.* зиёда аз ҳочат харч кардан, харчи зиёда аз ҳадду андоза, беҳуда ва барзиёд сарф кардани чизе, зиёдравӣ дар харч; **исроф кардан** бечо ва зиёда сарфу харч кардани чизе; **исроф шудан** беҳуда ва аз ҳад зиёд сарф шудан.

ИСРОФКОР اسرافكار *а.* он ки чизеро бечо ва аз ҳад зиёд сарф мекунад, носарфакор.

ИСРОФКОРӢ اسرافكارى *а.* исрофкор будан; сарфи бечо, беҳудахарчӣ, носарфакорӣ.

ИСРОФКОРОНА اسرافكارانه *а.* бечо ва аз ҳад зиёд сарф кардан.

ист ايست *асоси замони ҳозира аз истодан.*

ИСТ ايست кароргири, таваккуф; **бе ист** нанстода, таваккуф накарда; **чон ист** маҳалли исто-

дани чизе, чои таваккуф; **ист кардан** истодан, таваккуф кардан, бозистодан; **аломатҳои ист** збиш. вергул ва нуқта, ки чузъи аломатҳои китобатӣ ҳисоб мешаванд; **исту бист гуфт.** тамоми хастӣ, буду шудаш.

ИСТАБЛ ю.-а. اصطليل//اسطيل *а.* чои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, сансхона; чои бастанӣ чорпоён.

ИСТАБР استبر *кит., шакли дигари ситабр.*

ИСТАБРАК // ИСТАБРАҚ

استبرك//استبرق *а.* дебо, харир, шохӣ, абрешими гафс.

ИСТАМ I استم *а.* доштнок, бардавом, дерпо.

ИСТАМ II ايستم *шакли дигари ситам.*

ИСТАМГАР استمگر *ниг. ситамгар.*

ИСТАХР اصطخر//استخر *кит.* ҳавз; обгир, толоб; номи пойтахти Эронӣ бостонии давран Ҳахоманишин, Пасаргод, Персеполис.

ИСТГОҲ ايستگاه 1. чои исти (таваккуфи) воситаҳои нақлиёт: **истгоҳи автобус, истгоҳи роҳи оҳан.** 2. бошишгоҳ, қароргоҳ.

ИСТЕЗА استيزه *шакли дигари ситеза; зардаву истеза* хашму газаб.

ИСТЕҲЗО استهزا 1. масхара кардан. 2. ришханд кардан; ришханд, тамасхур, лабханди масхараомез; **истеҳзо кардан** ришханд кардан, писханд задан.

ИСТЕҲЗОКОР استهزاكار *а.* ришхандкунанда, писхандзананда; мазохкунанда.

ИСТЕҲЗОКОРОНА استهزاكارانه *а.* хандомез, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗ استهزاآمیز *а.* дорои оҳанги тамасхур, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗОНА استهزاآمیزانه *а.* бо истеҳзо, бо ришханд, тамасхуркунон.

ИСТЕҲЗОР استحضار *кит.* 1. ҳузурӣ касеро хостан, ҳозир шудани касеро талаб кардан. 2. ба ёд овардан, хотирнишон кардан; оғоҳӣ, иттилоъ.

ИСТЕҲКОМ استحکام 1. маҳкам шудан; мусстаҳкамӣ, устуворӣ; **истеҳком додан** устувор ва мустаҳкам кардан; **истеҳком ёфтан**

мустаҳкам шудан. 2. ҳ. иншооти махсус (*аз қабилӣ нуқтаҳои отаифишонӣ, калъа, хандақ, бурҷҳои дидбонӣ ва ғ.*), ки бо мақсади садди роҳи душман шудан ва мустаҳкам кардани мавқеи худ месозанд: **истеҳкоми мудофиавӣ**.

ИСТЕҲҚОҚ *a.* استحقاқ *кит.* лаёқату қобилият, шоистагӣ; ҳақ доштан, соҳиби ҳақ будан.

ИСТЕҲҚОҚӢ استحقاқӣ *кит.* сазовор ва соҳиби ҳақ аз рӯи маълумот ва ҷихатҳои дигар.

ИСТЕҲСОЛ *a.* استحصال ҳосил кардан, ба вучуд овардан; амалиёте, ки инсонҳо ба воситаи он ашё ва қувваҳои табиатро ба кор бурда маҳсулоти барои зисту зиндагонӣ ва тараққиёти ҷамъият даркорино тавлид мекунанд: **истеҳсоли фӯлод, истеҳсоли ғалла; истеҳсол кардан** тавлид кардан, ҳосил намудан, ба даст овардан.

ИСТЕҲСОЛӢ استحصالӣ *мансуб ба истеҳсол ва истеҳсолот:* муносибатҳои истеҳсолӣ.

ИСТЕҲСОЛКУНАНДА استحصالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеҳсол кардан;* тавлидкунанда, ҳосилкунанда, қувваҳои истеҳсолкунанда.

ИСТЕҲСОЛОТ *a.* استحصالات 1. ҷ. **истеҳсол:** воситаҳои истеҳсолот *икт.* маҷмӯи олот ва меҳнати мавриди зарурати истеҳсоли неъматҳои моддӣ: **раванди истеҳсолот.** 2. *икт.* чараёни истеҳсоли маҳсулот; он соҳаи саноат, ки дар он бевосита амалиёти истеҳсол ба вучуд меояд.

ИСТЕҲСОН *a.* استحسان *кит.* писандидан, сӯтудан, мақбул доништан.

ИСТЕЪБОД *a.* استعباد *кит.* банда кардан, ба бандагӣ гирифтан, асир кардан.

ИСТЕЪДОД *a.* استعداد 1. тавоноӣ дар коре, қобилият, лаёқат; **истеъдод доштан** соҳиби қобилият будан, лаёқат доштан. 2. соҳиби истеъдод, лаёқатманд.

ИСТЕЪДОДНОК استعدادнак боистеъдод, болаёқат.

ИСТЕЪЛО *a.* استعلا *кит.* бартарӣ чустан; фазилат.

ИСТЕЪЛОМ *a.* استعلاء *кит.* пурсидан дар боран чизе, огоҳӣ хоштан аз чизе; пурсиш.

ИСТЕЪЛОҶ *a.* استعلاج *кит.* илоҷ хоштан, дармон кардан.

ИСТЕЪМОЛ *a.* استعمال ба кор бурдан, кор фармудан, истифода кардан; сарф кардан (шудан); **истеъмол кардан** кор фармудан; аз **истеъмол баромадан** ғайри қобили истифода шудан.

ИСТЕЪМОЛӢ استعمالӣ мавриди истеъмол, *мансуб ба истеъмол;* ба кор раванда: **арзиши истеъмоли, қарзи истеъмоли.**

ИСТЕЪМОЛКУНАНДА استعمالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеъмол кардан;* он ки истеъмол мекунад, ё истифода мебарад, бакорбаранда, корфармоянда; сарфкунанда.

ИСТЕЪМОЛОТ *a.* استعمالат соҳаи истеъмол ва матлубот.

ИСТЕЪМОЛШАВАНДА استعمالشونده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеъмол шудан;* он чи ки истеъмол мешавад; коршоам.

ИСТЕЪМОР *a.* استعمار *c.* истиқлолияти сиёсии кишвари ақибмондаеро поймол карда, онро мутеи худ кардани мамлақати пурқудрате бо мақсади истифодаи сарватҳои табиӣ ва қувваҳои арзони инсонии он кишвар (*бо баҳонаи обод кардан ва тараққӣ додан*): **истеъмор кардан, истеъмор шудан.**

ИСТЕЪМОРГАР استعمارگر *c.* мамлақате, ки кишвари дигареро истеъмор мекунад.

ИСТЕЪФО *a.* استعفا аз кор ё хизмат озод карда шудани худро хоштан; **аризан истеъфо додан** аз коре озод карда шудани худро хоста, ба идора ё шахси дар боло истода ариза додан; **ба истеъфо баромадан** кор ё хизматеро бо ихтиёри худ гузоштан; **истеъфо додан** аз кор ё хизмате талаби озодшавӣ кардан.

ИСТЕЪҶОЛ *a.* استعجال *кит.* шитоб, таъчил, шитобкорӣ.

ИСТИБДОД *a.* استبداد 1. танҳо ба сари худ кор кардан, майл ва хости дигаронро ба эътибор нагирифта кор кардан; худрой, худкомӣ, худсарӣ. 2. тарзи ҳукуматдорие, ки фармонравоён ҳар корро ба сари худ мекунанд ва тобен конун нестанд. 3. зулм, бедодгарӣ; **арбоби истибдод** истибдодпешагон, онҳое, ки қору борашон ҷабру зулм ва худсарӣ аст; **ко-**

- хи **истибдод** *киноя аз дастгоҳи идораи хокимияти мутлақа.*
- ИСТИБДОЛ** *а. استبدال кит.* бадал гирифтан, чизеро бар ивази чизе гирифтан; иваз, бадал.
- ИСТИБОР** *а. اصطبار кит.* сабр кардан, тоқат овардан, таҳаммул намудан; сабр, тоқат, таҳаммул.
- ИСТИБСОР** *а. استبصار кит.* басират, доноӣ; **аҳли истибсор** арбоби фаҳму фазилат.
- ИСТИБЪОД** *а. استبعاد кит.* 1. дурӣ чустан, дур шудан; дурӣ. 2. аз эҳтимол дур донистан.
- ИСТИВО** *а. استواء баробарӣ, эътидол, баробар шудан; истивон лайлу наҳор баробар шудани шабу рӯз; хати истиво хате, ки аз маркази Замин гузашта, онро ба нимкураи шимолӣ ва нимкураи чанубӣ чудо мекунад.*
- ИСТИҒНО** *а. استغنا 1. кит.* ба чизе эҳтиёҷ надоштан, бадавлат будан. 2. *мач.* безътиной; нозу такаббур барои нишон додани бениёзӣ-ву безътиёҷии худ ба ягон чиз; **истиғно кардан** нозу такаббур намудан.
- ИСТИҒОСА(Т)** *а. استغاثه//استغاثت кит.* ёрӣ хостан, додхоҳӣ кардан, имдод чустан.
- ИСТИҒРОҚ** *а. استغراق кит.* 1. ҳамаро фаро гирифтан, ҳамаро дар бар гирифтан. 2. тамом ба коре машғул шудан; ғарқи коре гардидан
- ИСТИҒФОР** *а. استغفار д.* талаби авф ва омуриши кардан (аз Худо), мағфират хостан, тавба кардан.
- ИСТИДЛОЛ** *а. استدلال кит.* далел овардан; далел, бурҳон, ҳуччат.
- ИСТИДОМАТ** *а. استدامت кит.* 1. давоми чизеро хостан; ҳамеша чизеро хостан. 2. ҳамешагӣ, давомдорӣ, пойдорӣ.
- ИСТИДРОК** *а. استدراك кит.* 1. дарк кардан, дарёфтан; барои фаҳмидан кӯшиш кардан. 2. *ади.* санъатест, ки мисраи аввали байти шеър ба назар ҳаҷву мазаммат менамояд, аммо аз мисраи дувум маълум мегардад, ки мадху саност.
- ИСТИДЪО** *а. استدعا кит.* илтимос кардан, хоҳиш кардан, дархостан; дархости шахси хурд аз бузург; илтимос, хоҳиш бо фурутанӣ.
- ИСТИЁД** *а. اصطیاد кит.* сайд кардан, шикор кардан; шикор, сайд.
- ИСТИЗҲОР** *а. استظهار 1.* ёрӣ ва паноҳ хостан аз касе, тақя кардан ба ёрии касе; **истиизҳор кардан** ёрӣ хостан, паноҳ бурдан. 2. пуштибонӣ, пушту паноҳ. 3. тасдиқ кардан, таъкид кардан, тасдиқ, таъкид, баён.
- ИСТИКБОР** *а. استکبار кит.* такаббур намудан, бузургманишӣ кардан, калонигарӣ кардан.
- ИСТИКМОЛ** *а. استكمال кит.* комил кардан, такмил намудан.
- ИСТИКШОФ** *а. استكشاف 1.* чустучӯ, кофтуков, таҳқиқ. 2. кашф.
- ИСТИҚБОЛ** *а. استقبال 1.* пешвозгирӣ, баромадан ба пешвози касе ё чизе; **ба истиқболи...** а) ба пешвози..., барои пешвоз гирифтани... б) *ади.* ба татаббӯи..., дар пайравии...; **ба истиқбол баромадан** пешвоз гирифтани; **истиқбол кардан** пешвоз гирифтани. 2. *кит.* оянда; замони оянда. 3. *кит.* моҳи пурра, моҳи шаби чаҳордаҳ.
- ИСТИҚЛОЛ** *а. استقلال* мустақилӣ, соҳибхитиёрӣ; озодӣ ва комилҳуқуқии кишвар дар идораи сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии худ; **чаши истиқлол** қашне, ки ба муносибати истиқлолият ба даст овардани кишвар таҷлил мегардад.
- ИСТИҚЛОЛИЯТ** *а. استقلالیت шиг.* истиқлол; **истиқлолияти миллӣ** соҳибхитиёрии миллӣ.
- ИСТИҚОМАТ** *а. استقامت 1. кит.* истодагӣ, истодагарӣ, побарқой, сабот. 2. *кит.* рост истодан, рост шудан; ростӣ, дурустӣ. 3. иқомат кардан, манзил кардан, муқим шудан (*дар чое*); **чои истиқомат** чои зист, маҳалли сукунат, манзилгоҳ, маскан; **истиқомат гузидан** чой гирифтани, чойгир шуда зистан (*дар чое*); **истиқомат доштан** муқим будани, зистани, дар чое зиндагӣ кардан.
- ИСТИҚОМАТГОҲ** *а. استقامتگاه* маҳалли иқомат, чои зист, манзил.
- ИСТИҚОМАТӢ** *а. استقامتی 1.* мансуб ба истиқомат. 2. чои муносиби зист ва манзил кардан: **ҳучран истиқоматӣ**. 3. *таър.* дар дарбори амирони мангитии Бухоро амалдори маъзул, ки то ба мансаби нав таъйин шуд.

данаш, дар сафарҳои амир ўро хамроҳӣ мекард.

ИСТИКОМАТЧОЙ *استقامت‌جای* *ниг.* **истиқоматгоҳ.**

ИСТИҚРО *а.* *استقرا* *кит.* татаббӯъ, тафаххус; пайравӣ қардан.

ИСТИҚРОБ *а.* *استقراب* *кит.* кӯшиш қардан ба рои наздикӣ ба касе; тақарруб.

ИСТИҚРОР *а.* *استقرار* 1. қарор гирифтани, ором шудани. собит шудани. 2. пойдорӣ, устуворӣ.

ИСТИЛЛО *а.* *استيلا* забт, ишғол, тобеъ қардан (*бо зӯрӣ*); **истилло қардан** а) тобеъ ва зерӣ даст гардонидани (*мамлакатеро*); б) пахш қардан; фаро гирифтани.

ИСТИЛЛОГАР *استلاگر* забтқунанда, ишғолгар, ғосиб, тобеъқунанда.

ИСТИЛЛОГАРӢ *استيلاگری* амали истиллогар, забт қардан, ишғол қардан (*бо зӯрӣ*).

ИСТИЛЛОГАРОНА *استيلاگرانه* ба тариқи истилло, ишғолгарона, ғосибона.

ИСТИЛЛОӢ *а.* *اصطلاح* калима ё иборае, ки дар ҳавзаи амалқарди ягон соҳаи илму фан маънои мушаххасро ифода мекунад; (**ба**) дар **истиллоҳи...** ба ифодаи..., аз рӯи гуфти..., ба ибори...

ИСТИЛЛОӢИ *اصطلاحی* мансуб ба **истиллоҳ:** маънои истиллоҳии калима.

ИСТИЛЛОӢОТ *اصطلاحات* 1. ҷ. **истиллоҳ.** 2. маҷмӯи истиллоҳҳои хоси ягон соҳаи илму фан: **истиллоҳоти забоншиносӣ, истиллоҳоти фалсафа.**

ИСТИЛЛОӢШИНОС *اصطلاح‌شناس* забоншиносе, ки ба пажӯҳиши истиллоҳот машғул аст.

ИСТИЛЛОӢШИНОСӢ *اصطلاح‌شناسی* соҳаи забоншиносӣ оид ба таҳқиқи омӯзиши истиллоҳ.

ИСТИМДОД *а.* *استمداد* *кит.* ёрӣ пурсидани, мадад талабидани; мададталабӣ, кумакхоҳӣ.

ИСТИМЗОӢ *а.* *استمزاج* *кит.* мизоҷ пурсидани, сихатии касеро пурсидани; фикру андешаи касеро гирифтани.

ИСТИМӢОК *а.* *استملاک* *кит.* гирифтани чизе

ба моликияти худ, тасарруф қардан.

ИСТИМНО *а.* *استمنا* берун қардани манӣ бидуни мучомиат, чалқ задани, қафакӣ қардан; чалқзанӣ.

ИСТИМОЛАТ *а.* *استمالت* *кит.* ба сӯи худ моил қунонидани касеро; дилчӯӣ ва навозиш қардан.

ИСТИМОӢ *а.* *استماع* шунидани, гӯш қардан.

ИСТИМРОР *а.* *استمرار* *кит.* бо як равиш рафтани. якзайл гузаштани чизе, ҳамешагӣ, пайвастагӣ, пайваста дар қор будани чизе; **ба таври истимрор** ҳамеша, доимо; **истимрор додан** давом қунонидани, идома додани; **истимрор доштан** боқӣ будани; **истимрор ёфтани** давом ёфтани, бардавом шудани.

ИСТИМСОК *а.* *استمساک* *кит.* худдорӣ қардан, худро дар истифодаи (истеъмоли) чизе маҳдуд қардан.

ИСТИМТОӢ *а.* *استمتاع* фоида бурдани, баҳра ва манфиат чустан.

ИСТИНБОТ *а.* *استنباط* 1. истихроҷ, берун баровардани чизе (*мас., об аз чоҳ*). 2. маҷ. ошқор қардани чизе, ки пинҳон бошад; дарёфтани, дарқ қардан, хулоса баровардани.

ИСТИНКОР *а.* *استنکار* 1. инқор қардан, мунқир шудани; қабул нақардани. 2. зишт шуморидани, нақсандидани.

ИСТИНКОФ *а.* *استنکاف* *кит.* 1. нағу ор доштани, ибo қардан. 2. худдорӣ қардан; сарпечӣ қардан, имтиноъ қардан; рад қардан; рад, худдорӣ, имтиноъ.

ИСТИНОД *а.* *استناد* 1. тақя қардан, пушт ниҳодани ба чизе; **истинод қардан** тақя намулдани (додани). 2. санад нишон додани, далел овардани; санад, далел.

ИСТИНОС *а.* *استناس* *кит.* унс гирифтани, хӯ гирифтани.

ИСТИНОХ *а.* *استنساخ* *кит.* нусха бардоштани, рӯйнавис қардан.

ИСТИНТОҚ *а.* *استنطاق* касеро ба нутқ даровардани, касеро ба сухангӯӣ водор қардан; гап пурсидани; бозпурсӣ; **истинтоқ қардан.**

ИСТИНФОР *а.* *استنفار* нафрат қардан; дур шу-

- дан, рамидан, рам.
- ИСТИНЧО** *a.* استنجا худро аз начосат ва палидӣ пок кардан (*баъд аз қазои ҳоҷат*); **санги истинчо** кулӯхе, ки дар халочо истифода мебаранд.
- ИСТИНШОҚ** *a.* استنشاق 1. об ё ҳаво ба бинии худ кашидан. 2. *д.* об ба бинӣ кашидан дар вақти таҳорат.
- ИСТИОЗА(Т)** *a.* استعاذة//استعاذت *д.* паноҳ бурдан ба Худо аз бадии чизе, талаби паноҳ кардан.
- ИСТИОНАТ** *a.* استعانت ионат хостан, ёрмандӣ талабидан, мадад пурсидан; **истионат бурдан** ба чизе талаби ёрӣ кардан; таъя кардан ба чизе; **истионат кардан (намудан)** ионат хостан, ёрӣ талабидан.
- ИСТИОРА** *a.* استعاره 1. *кит.* ба орият хостани чизе, амонат гирифтани чизе. 2. *адш.* кор фармудани калима дар ғайри маънии аслии худаш барои зебоӣ ва пуртаъсир шудани суҳан.
- ИСТИОРАВИЙ** استعاروى *мансуб ба истиора;* иборат аз истиора.
- ИСТИОРАОМЕЗ** استعاره‌آمیز бо киноя ва маҷоз.
- ИСТИРДОД** *a.* استرداد *кит.* чизи додаро боз хостан; талаби пас додани чизеро кардан.
- ИСТИРЗО** *a.* استرضا *кит.* ризоят хостан, хушнудӣ хостан; ризоят, хушнудӣ.
- ИСТИРОҲАТ** *a.* استراحت осудан, орамидан; роҳат кардан; аз кор даст кашидан дам гирифтани, дамгирӣ; **рӯзи истироҳат** рӯзи дамгирии ҳафтаина; рӯзи таътили кор; **хонаи истироҳат** а) хонае, ки дар он фориғ аз кор дам мегиранд; б) муассисаи хоси дамгирии умумӣ, осоншгоҳ; **истироҳат додан** имконияти дамгирӣ фароҳам овардан (*ба касе*); **истироҳат кардан** дам гирифтани, осудани; аз кор даст кашидан нафаси осуда гирифтани.
- ИСТИРОҲАТГОҲ** استراحت‌گاه 1. ҷои дамгирӣ, ҷои роҳат ва фароғат. 2. *итг.* **хонаи истироҳат.**
- ИСТИСҚО** *a.* استسقا *тиб.* чамъ шудани об дар шикам ва дигар аъзои бадан, ки бемор бисёр обталаб мешавад, бемории обхӯра.

ИСТИСҚОЙ استسقاى мубтало ба бемории истисқо.

ИСТИСМОР *a.* استثمار фоида бурдан аз маҳсули меҳнати каси дигар; аз тарафи касоне, ки воситаҳои истеҳсолотро дар даст доранд, аз худ карда шудани маҳсули меҳнати дигарон; **аҳли истисмор** истисморкунандагон, ононе, ки аз меҳнати дигарон фоида мебардоранд; **истисмор кардан** аз дастрасии касе баҳра бурдан, касеро ба нафъи худ ба кор водошта; **истисмор шудан** аз тарафи касе ба кор водошта шудан, барои нафъи каси дигар иҷборан кор кардан.

ИСТИСМОРГАР استثمارگر *итг.* истисморкунанда

ИСТИСМОРКУНАНДА استثمارکننده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истисмор кардан;* он ки аз меҳнати дигарон фоида мегирад, истисморгар.

ИСТИСМОРШАВАНДА استثمارشونده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истисмор шудан;* он ки дигарон аз меҳнаташ истифода мебаранд.

ИСТИСНО *a.* استثنا аз байни чизи зиёде ҷудо карда гирифтани яке, аз маҷмӯи чизҳо чизеро баровардан: **ба таври истисно,** **ба тариқи истисно,** **ба истиснон ...;** **бе истисно// бидуни истисно** истисно накарда, аз як сар; **истисно кардан** аз ҷумлаи чизҳо якеро баровардан мондан ё ба ҳисоб нагирифтани, мустасно кардан.

ИСТИСНОЙ استثنائى 1. мустасно, истиснокардашуда. 2. хос, фарқнок.

ИСТИТОАТ *a.* استطاعت қувват, қудрат, тавоноӣ; иқтидор доштан.

ИСТИТРОД *a.* استطراد 1. *ҳ., кит.* фирефтани душман бо баҳонаи ақибнишинӣ. 2. *адш.* услуби бадеӣ дар наср, ки нависанда аз матлаб дур шуда, боз ба он бармегардад.

ИСТИФОДА *a.* استفاده фоидагирӣ, фоидабарӣ, баҳраҷӯӣ; **истифода бурдан** а) баҳравар шудан, фоида гирифтани; б) *гуфт.* кор фармудан, ба кор бурдан; **истифода кардан (намудан)** баҳра бурдан, фоидаманд шудан; **аз фурсат истифода бурдан** аз вақти мусоид фоида бурдан, фурсатро ганимат шумурдан; **ба истифода додан** ба кор андохта фоида ги-

рифтан (аз корхонаву муассисаҳо, биноҳо ва г.); **қобили истифода будан** сазовори баҳрагирӣ будан; қобили кор будан.

ИСТИФОДАБАРАНДА استفاده‌برنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истифода бурдан*; он ки аз чизе истифода мебарад, фондабардоранда.

ИСТИФОДАБАРӢ استفاده‌بری *истифода бурдан, фондабардорӣ, баҳрабардорӣ.*

ИСТИФОЗА(Т) *а. استفاضه//استفاضت талаби файз кардан, ато хостан, файз гирифтан.*

ИСТИФРОҒ استفراغ *а. аз роҳи гулӯ чизхон хӯрдаро берун андохтан, қай кардан.*

ИСТИФСОР *а. استفسار тафсиру эзоҳ талаб кардан, пурсидан, пурсиш.*

ИСТИФҲОМ *а. استفهام фаҳмидан хостан; пурсидан, савол кардан; пурсиш; аломати истифҳом грам. аломати савол.*

ИСТИХБОР *а. استخبار кит. хабар пурсидан, ахбор гирифтан, ахбор хостан.*

ИСТИХДОМ *а. استخدام кит. талаби хидмат кардан, хидмат чустан.*

ИСТИХЛОС استخلاص *кит. раҳой чустан, халос кардан; раҳой, халосӣ.*

ИСТИХОРА *а. استخاره кит. 1. хоҳиши ба хайр анҷомидани кореро кардан, некӣ хостан. 2. барои иҷро кардан ё накардани коре фол дидан; фол; дар кори хайр ҳоҷати истихора нест (зарб.).*

ИСТИХРОҶ *а. استخراج хорич кардан, берун баровардан; канда баровардани маъдан аз кон: истихрочи маъдан; истихрочи нафт.*

ИСТИХФО *а. استخفا кит. талаботи пинҳон кардани чизе ё касе; пинҳон кардан, пинҳон шудан.*

ИСТИХФОҒ *а. استخفاف 1. кит. сабук ё кам шуморидан чизеро, касеро; беқадр ё камқадр доништан. 2. таҳқир кардан, ҳақир шуморидан; ночиз доништан; ҳақорат.*

ИСТИҲОЛА *а. استحالة 1. кит. муҳол будан, номумкин будан, имконнопазирӣ. 2. худдорӣ, ибo; истиҳола кардан худдорӣ кардан, ибo намудан.*

ИСТИҲОЛАТ استهانت *ниг. нҳонат.*

ИСТИЧЛО *а. استجلا кит. мучалло сохтан, чилодор кардан; равшан кардан.*

ИСТИЧЛОБ استجلاب *кит. ба худ чалб кардан, ба сӯи худ кашидан.*

ИСТИЧОЗА *а. استجازه кит. иҷозат хостан, руҳсат талабидан.*

ИСТИШМОМ استشمام *кит. бӯй бурдан, бӯй хис кардан.*

ИСТИШОРА(Т) *а. استشارة//استشارت машварат хостан, маслиҳат кардан.*

ИСТИШҲОД استشهد *1. кит. гувоҳӣ хостан; далел овардан. 2. ади. дар шеър овардани исму лақаб худ аз ҷониби шоир.*

ИСТОДА ايستاده//استاده *сифати феълӣ замони гузашта аз истодан; дар як ҷо монда, беҳаракат; муқоб. равон: оби истода; истода-истода бисёр истода, пас аз тавакқуфи зиёд; бисёр мунтазир шуда.*

ИСТОДАГАРӢ ايستاده‌گري *сабот, пойдорӣ, устуворӣ; муқовимат.*

ИСТОДАГӢ ايستادگي *1. шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз истодан. 2. ниг. истодагарӣ; истодагӣ кардан а) истодагарӣ кардан, пойфишорӣ кардан; б) муқовимат нишон додан.*

ИСТОДАН ايستادن *1. ба по будан; муқоб. нишастан. 2. иқомат доштан, зистан, будан. 3. тавақуф кардан; ист кардан; қарор гирифтан, ором шудан; як дам истодан // як нафас истодан андак таввақуф кардан, каме сабр кардан. 4. барҷо (қоим) будан; воқеъ гаштан. 5. истодагарӣ кардан, устувор будан, пойдор будан: дар фикри пештаран худ истодан, дар қавл истодан. 6. ҳамчун феъли ёридиҳанда ба феълҳои асосӣ ҳамроҳ шуда, давомнокии амалу ҳолатро ифода мекунад: то омадани касе кор карда истодан. 7. ҳамчун феъли ёридиҳанда шаклҳои замони ҳозираи муайян ва замони гузаштаи дур месозад: хонда истодан, хонда истода будан...; муқобил истодан муқовимат кардан, зиддият нишон додан; пойдор истодан собитқадам будан; ◊ як тараф истодан сарфи назар кардан..., ба як сӯ гузошта мондан...*

ИСТОӢНДАН ايستاياندن *тарзи бавоситан истодан; мутавакқиф кардан, аз рафтор*

- дан; мутаваккиф кардан, аз рафтор боздоштан.
- ИСТОР** *ю.* استار *кхи.* воҳиди вазн, ки бо чоруним мискол (21 грамм) баробар буд.
- ИСТОРА** استاره *шакли дигари ситора.*
- ИСФАНД I** اسفند *ниг.* испанд.
- ИСФАНД II** اسفند моҳи дувоздаҳуми соли ҳичрини шамсӣ (мутобиқи **хут**) аст, ки ба 21 феврал-21 март рост меояд.
- ИСФАНОХ** اسفناخ *ниг.* испаноқ.
- ИСФАНОЧ** اسفناچ *ниг.* испаноқ.
- ИСФАНЧ** *ю.* اسفنج як навъ чонвари баҳрини один серхучайран беҳаракат, ки баданаш фаххук буда, барон шустушӯ ва дар тиб истифода мегардид, абри мурда; лиф.
- ИСҲОБ** *а.* اسحاب *кит.* бисёр гап задан, сергап будан; лаккидан; сергапӣ, пургӯӣ, лақкигӣ.
- ИСҲОЛ** *а.* اسهال *тиб.* шикамравӣ, дарунравӣ; исҳоли хунин.
- ИСҲОЛОВАР** اسهال آور доруе, ки қабзи шикамро бартараф месозад, доруи исҳо.
- ИТАЛИЯВӢ** ايتليوي *мансуб ба Италия; забони италиявӣ, сохти италиявӣ, мардуми италиявӣ.*
- ИТҚӢ** اطقى *номи ҳарфи нуздаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «то» (ط) ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 9 баробар аст.*
- ИТЛОҚ** *а.* اطلاق *кит.* 1. раҳой, озодӣ. 2. истеъмол, истифодаи калимае ба ягон маъно; **итлоқи номе** ба касе номеро ба касе нисбат додани касе.
- ИТМИНОН** *а.* اطمنان боварӣ, дилпурӣ, эътимод; хотирчамъӣ; **итминон доштан** боварӣ ҳосил кардан; хотирчамъ будан.
- ИТМИНОНБАХШ** اطمنانبخش боварибахш: суҳанхон итминонбахш.
- ИТМОМ** *а.* اتمام тамом кардан, ба анҷом расондан, буд кардан; тамом шудан, анҷом ёфтан; охир, анҷом, поён; **итмом ёфтан** тамом шудан, ба охир расидан; **ба итмом расидан** тамом шудан, анҷом пазируфтан; **ба итмом расонидан** тамом кардан, ба поён расонидан.
- ИТНОБ** *а.* اطباب *кит.* дароз кардани сухан; татвили калом.
- ИТОАТ** *а.* اطاعت фармон бурдан, гардан ниҳодан, тобеъ шудан; фармонбардорӣ; мутеӣ; **итоат кардан** ба фармони касе сар фурувардан; **аз итоат баровардан** нофармонбардор гардонидан; **ба итоат даровардан** мутеъ гардонидан, фармонбардор кардан; **сар ба чанбари итоат даровардан** киноя аз мутеу фармонбардор шудан.
- ИТОАТГАРӢ** اطاعت گري *ниг.* итоаткорӣ.
- ИТОАТКЕШ** اطاعت كيش итоаткор, фармонбардор.
- ИТОАТКОР** اطاعت كار фармонбардор, итоаткунанда.
- ИТОАТКОРӢ** اطاعت كاري фармонбарӣ, фармонбардорӣ; итоатгарӣ.
- ИТОАТКОРОНА** اطاعت كارانه фармонбардорона, мутеона.
- ИТОБ** *а.* عتاب маломат, коҳишу сарзаниш, суҳани хашмолуд; қаҳр, ғазаб.
- ИТОБКРОНА** عتاب كارانه маломатомез, бо қаҳру ғазаб.
- ИТОБОМЕЗ** عتاب آميز бо хашму маломат.
- ИТОЛА(Т)** *а.* اطاله//اطالت дароз кардан, тӯл додан; **итолан калом** дароз кардани сухан; сергапӣ.
- ИТТИБОӢ** *а.* اتباع аз пай рафтан, пайравӣ кардан.
- ИТТИКО** *а.* اتكا *кит.* така кардан, эътимод кардан ба чизе: **иттико кардан.**
- ИТТИЛЛОИЯ** اطلاعيه хабари иттиллоотӣ, маълумот тавассути расонаҳои хабарӣ.
- ИТТИЛЛООТ** اطلاعات 1. *ҷ.* иттиллоъ. 2. *ниг.* ахбор.
- ИТТИЛЛООТӢ** اطلاعاتي *мансуб ба иттиллоот:* маркази иттиллоотӣ.
- ИТТИЛЛОӢ** *а.* اطلاع хабардор шудан, огоҳ гардидан; хабар, огоҳӣ.
- ИТТИСОЛ** *а.* اتصال 1. муттасил шудан, пайвастагӣ. 2. *маҷ.* наздикӣ ба ҳамдигар, висол.

ИТТИСОМ *a.* اتسام *кит.* доғ задан ва нишон мондан, тамга задан ба ҳайвон ё одам; тамгаву нишон карда шудан; **иттисом ёфтаи** *a.* нишон (тамга) аз чизе пайдо кардан, нақшбанд шудан, нақш бастан; *б.) маҷ.* мавсуф шудан ба чизе, ном гирифтган.

ИТТИСОФ *a.* اتصاف 1. сифат гирифтган, дорои сифате шудан; **иттисоф доштаи** машхур будан. 2. сутуда шудан; сифати чизе ё касеро баён кардан; тавсиф.

ИТТИСОЪ *a.* اتساع *кит.* фарох шудан, васеъ гардидан; васеъ, фарохӣ, кушодӣ; \diamond **иттисон меъда тиб.** варамии меъда; **иттисон урук тиб.** варамии рағҳо; **иттисон хадақа** кушодагии чашм беш аз ҳадди табиӣ.

ИТТИФОҚ *a.* اتفاق 1. бо ҳам як шудан, муттафиқ шудан; иттиҳод, як шудан, муттаҳид шудан (*мас., синфҳо, ҷамъиятҳо, давлатҳо, ҷумҳуриҳо*): **иттифоқи коргару деҳқон**, **иттифоқи ҷавонон ва ғ.**; **бо (ба) иттифоқ** муттафиқона, якдилона, якҷоя; **иттифоқ кардан** як шудан, муттаҳид шудан; **иттифоқ шудан** як шудан, муттаҳид гардидан. 2. созмон, муассиса ё ягон воҳиди ба он монанди дар асосҳои ихтиёрӣ муттаҳидшудаи ҷамъиятӣ: **иттифоқи касаба**, **иттифоқи нависандагон**, **иттифоқи оҳангсозон**, **иттифоқи рассомон**, **иттифоқи рӯзноманигорон ва ғ.**; **иттифоқи камбағалон таър.** ташкилоти оммавии сиёсии деҳқонон дар Осиеи Миёна (1918-1920); **Иттифоқи Советӣ итг.** **Иттиҳоди Шӯравӣ.** 3. ходиса, воқеа, пешомад, тасодуф; **иттифоқ афтодан** рӯй додан, тасодуф шудан (*ғайри ҷашмдошт*).

ИТТИФОҚАН *a.* اتفاقاً тасодуфан, ногоҳ, нохост, аз қазо.

ИТТИФОҚӢ اتفاقي *мансуб ба иттифоқ*; иттифоқшуда, муттафиқшуда; муттаҳид ба як давлат: **ҷумҳуриҳои иттифоқӣ (таър).**

ИТТИФОҚНОМА اتفاقنامه нома ё ҳуҷҷате, ки аз номи умум баён меёбад.

ИТТИФОҚО اتفاق *итг.* иттифоқан.

ИТТИФОҚЧӢ اتفاقي 1. яке аз ҷанг нафаре, ки бо ҳам барои расидан ба мақсаде иттифоқ бастаанд. 2. ҳар як аз давлатҳои бо ҳам якшуда дар асоси созиш ё аҳду паймон (*дар*

вақти ҷанг).

ИТТИХОЗ *a.* اتخاز *кит.* аҳз кардан, гирифтган.

ИТТИХОД *a.* اتحاد як шудан, ягонагӣ, якдилӣ; ҳамдастӣ: **Иттиҳоди Шӯравӣ таър.** Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ; **Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил.**

ИТТИХОДИЯ *a.* اتحاديه ҷамъияте, ки барои химояи манфиатҳои ташкил карда мешавад; **иттиҳодияи истехсолӣ** муассисае, ки якҷанд корхонаи як соҳаи иқтисодиётро муттаҳид намудааст.

ИТТИХОМ *a.* اتهام *кит.* тӯҳмат задан ба касе; тӯҳмат, бӯхтон.

ИТФО *a.* اطفأ *кит.* фурӯ нишондани оташ, хомӯш кардани оташ.

ИФЛОС *a.* افلاس 1. *кит.* муфлис шудан; кашшоқӣ, нодорӣ. 2. *гуфт.* олуда, нопок, чиркин; **ифлос шудан** олудан, чиркин шудан.

ИФЛОСГАРӢ افلاسگرӣ ифлоскорӣ, корҳои нопоку зишт; рафтори ношонста.

ИФЛОСӢ افلاسى чиркинӣ, олудагӣ, палидӣ.

ИФЛОСКОРӢ افلاسكارӣ роҳ додан ба корҳои зишт, анҷом додани корҳои нопок; ифлосгарӣ.

ИФЛОСКУНАНДА افلاسکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ифлос кардан*; ифлосгар; **ифлоскунандан хаво.**

ИФЛОҲ *a.* افلاح *кит.* комёбӣ, муваффақият; осудаҳолӣ, хушбахтӣ.

ИФНО *a.* افنا *кит.* фано кардан, несту нобуд кардан.

ИФО *a.* ايفا 1. иҷро кардани ваъда, вафо кардан ба аҳду паймон. 2. додани ҳаққи касе; **ифои вазифа** ягон вазифаро иҷро кардан; **накшери ифо кардан** накшери иҷро кардан, бозӣ кардан дар накше.

ИФОДА *a.* افاده 1. баён, тарзи баён; **ифодаи маром** баёни мақсад, тарзи изҳори матлаб. 2. иборат, таъбир. 3. аломати нишондиҳандан ҳолати рӯхӣ ё ягон ҳиссиёти дигар; **ифода ёфтаи** баён шудан; **ифода кардан (намудан)** баён кардан, фаҳмондан.

ИФОДАНОК افادناک *маҷ.* маънидорона, ба таври таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазмун;

ри таъсирбахш, бо хиссиёт ва пурмазмун; хониши **ифоданок** тарзи хондани матн бо риояи маъно, мазмун ва оҳанги калом.

ИФОЗА(Т) *a.* افاضه//افاضت 1. *кит.* файз расондан, баҳра додан; файзу хайр. 2. *мач.* чорӣ кардан, паҳн кардан, амалӣ кардан, тафвиз кардан.

ИФОҚА *a.* افاقه ислоҳ шудан (*аз ягон сифати бад*), рӯ ба бехбудӣ овардан; **ба ифоқа омадан** дуруст шудан, бех шудан, рӯ ба неки овардан.

ИФРИТ *a.* عفريت 1. махлуқи мавҳуми зишту воҳиманок; дев. 2. *мач.* зишт, баднамо.

ИФРОЗ *a.* افراز *кит.* чудо кардани чизе аз чизҳои дигар: **ифрози зиёди пешоб.**

ИФРОТ *a.* افراط аз ҳад (андоза) гузаштан дар коре; **ифрот кардан (намудан)** аз ҳадди эътидол гузаштан (гузарондан), дар коре зиёдаравӣ кардан.

ИФРОТГАРОЙ افراطگراي *ниг.* **ифроткорӣ**; экстремизм.

ИФРОТӢ افراطى 1. *мансуб ба ифрот:* **унсурхон ифротӣ.** 2. он ки дар корхо зиёдаравӣ мекунад; экстремист.

ИФРОТКОРӢ افراط كارى аз ҳадду меъёр гузаштан дар коре, ифрот кардан.

ИФРОТКОРОНА افراط كارانه ба тариқи ифрот, ифротгарона.

ИФСОД *a.* افساد *кит.* вайронкорӣ, табоҳкорӣ, фасод.

ИФТИЗОҲ *a.* افتضاح *кит.* расво шудан; расвоӣ, беобрӯӣ, шармандагӣ, фазихат, фазохат.

ИФТИКОР *a.* افتكار фикр кардан, андешидан, андеша намудан.

ИФТИРО *a.* افتراء *кит.* тӯҳмат, бӯҳтон.

ИФТИРОҚ *a.* افتراق чудо шудан, аз ҳамдигар чудо шудан, пароканда шудан; чудой, фирок.

ИФТИТОҲ *a.* افتتاح кушодан, боз кардан; оғоз ёфтан; **санан ифтитоҳ** замони сар шудан; **маросими ифтитоҳ** маросими боз кардан; **ифтитоҳ кардан** кушодан, оғоз намудан.

ИФТИТОҲӢ افتتاحى *марбут ба ифтитоҳ*; **сухани**

ифтитоҳӣ сухани муқаддимавӣ.

ИФТИТОҲОНА افتتاحه *таър.* зиёфат, пешкаш ё пули нақд, ки ба муносибати шуруъ шудани дарс дар аввали таҳсил ба домуллои дарсгӯӣ дода мешуд.

ИФТИХОР *a.* افتخار 1. болидан, фахр кардан; фахр, сарафрозӣ, сарбаландӣ. 2. боиси фахр; он чи бар он фахр карда мешавад; **ифтихор доштан** фахр кардан (*бо чизе*); **ифтихор кардан (намудан)** фахр кардан, болидан, нозидан, мубоҳот кардан (*ба чизе*).

ИФТИХОРӢ افتخارى **фахрӣ**; **узви ифтихорӣ.**

ИФТИХОРМАНД افتخارمند ба чизе фахркунанда; сарафроз.

ИФТИХОРМАНДӢ افتخارمندى фахр, мубоҳот.

ИФТИХОРМАНДОНА افتخارمندانه аз рӯи фахр ва мубоҳот, бо сарбаландӣ.

ИФТИХОРНОМА افتخارنامه ҳуҷҷати хаттӣ, ки ҳамчун як навъи муқофот барои хизматхон махсус ба шахрвандон, корхонаҳо ва созмонҳо дода мешавад.

ИФТИХОРОМЕЗ افتخارآمیز бо фахр, бо мубоҳот.

ИФТОР *a.* افطار *д.* 1. рӯза кушодан, рӯзакушоӣ. 2. хӯроке, ки вақти рӯзакушоӣ меҳӯранд.

ИФТОРӢ افطارى *мансуб ба ифтор:* **дастархони ифторӣ.**

ИФФАТ *a.* عفت покӣ, покдоманӣ, порсой, парҳезгорӣ; **домани иффат** ҳамаи он чи ки ба покдоманӣ ва покӣ ахлоқ дахл дорад.

ИФФАТНОКӢ افتناكى покдоман будан, бонффат будан.

ИФШО *a.* افشا фош кардан (*сирреро*), ошкор сохтан; **ифшо кардан** фош кардан, маълуму аён кардан, роз ё сирреро кушодан.

ИФШОГАР افشاگر фошкунанда, ошкоркунанда.

ИХВОН *a.* اخوان *ч.* ах (бародарон).

ИХЛОЛ *a.* اخلال халал расондан, зиён расондан.

ИХЛОС *a.* اخلاص иродат ва дӯстин холисона; эътиқод, боварӣ; **бо ихлос** бо иродат; аз рӯи эътиқод ва боварӣ; **ихлос бастан** иродат пайдо кардан, эътиқод доштан; **ихлос гаштан** рӯ

гардондан аз касе, ки як вақтҳо мавриди иродат, эътиқод ва боварӣ будааст, боварин худро нисбат ба касе гум кардан; **ихлос доштан** эътиқод доштан; **ихлос кардан** бовар кардан, эътиқод кардан; ◊ **ихлосу халос** яке аз дастурҳои сӯфиёни нақшбандӣ, ки эътиқод ва боварино мӯчиби халосӣ ва шифо аз саҳтиву бемориҳо медонистанд.

ИХЛОСМАНД اخلاصمند он ки ба чизе ё касе эътиқод ва боварӣ дорад, мухлис, иродатманд.

ИХЛОСМАНДӢ اخلاصمندى ихлосманд будан; эътиқод, эътимод, боварӣ.

ИХЛОСМАНДОНА اخلاصمندانه бо эътиқод ва эътимоди зиёд, бо боварӣ.

ИХРОҶ *a.* اخراج хориҷ кардан, баровардан; **ихроҷ кардан** а) хориҷ кардан, берун кардан аз ҷое; б) дур кардан аз вазифе, аз кор хориҷ кардан; ◊ **ихроҷи балад** *kit.* бадарға кардан аз шаҳр.

ИХТИЁР *a.* اختيار 1. баргузидан, интиҳоб кардани чизе аз чизҳо; **ихтиёр кардан** баргузидан, интиҳоб кардан, хоستان (*чизеро*). 2. майл ва ирода дар анҷом додани коре, озодии амал; *муқоб.* **ичбор**. 3. ҳаққи идора ва саришта кардани коре; **ба ихтиёри...** ба майли..., ба хоҳиши...; **ба савобдиди...**; **ба ихтиёри худ** бо майл ва савобдиди худ; **ба сари худ**; **дар ихтиёри худ** ба дасти худ, дар тасарруфи худ; **ихтиёр доштан** ҳақ доштан ба иҷрои коре, соҳибихтиёр будан; **ба ихтиёри касе мондан** ҳалли масъаларо ба савобдиди касе ҳавола кардан; **ба ихтиёри худ будан** дар рафтор ва кирдор озод ва мухтор будан, ба сари худ будан; **ба ихтиёри касе гузаштан** ба тасарруфи касе даромадан, ба тобеияти касе даромадан; **ихтиёр(ро) аз даст додан** лаҷомни идора кардани худро аз даст додан; худро гум кардан; **ихтиёр ба дасти бахтиёр** (*зарб.*) ҳар кас дар кори худ, дар ҳалли тақдираш мустақил ва озод аст.

ИХТИЁРАН اختياراً ба ихтиёри худ, бо майли хоҳиши худ, довталабона, бидуни маҷбурият.

ИХТИЁРДОРӢ اختياردارى чизи дилхостаро кардан; дар иҷрои амале соҳибихтиёр будан; ҳуқуқи интиҳоби чизе ё амалеро доштан.

ИХТИЁРӢ اختيارى 1. бо хоҳиш ва иродаи худ, бо майли худ, ғайри маҷбури ва зӯри. 2. аскаре, ки бо хоҳиши худ, яъне довталабона ба хизмати ҳарбӣ омадааст (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*); **дастан ихтиёриён** дастан ҳарбие, ки афроди он бо майли хоҳиши худ ба хидмат даромадаанд.

ИХТИЁРОНА اختيارانه бо ихтиёр, бо хоҳиши худ.

ИХТИЛЛОЛ *a.* اختلال 1. *kit.* ошуфтагӣ, парешонӣ, дарҳамию барҳамӣ, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. *маҷ.* ошуфтагин фикр, нуқсонӣ ақл.

ИХТИЛЛОТ *a.* اختلاط 1. *kit.* омезиш, бо ҳам омехта шудан. 2. *kit.* наздикӣ, ҳамнишинӣ, алоқаи наздик.

ИХТИЛЛОФ *a.* اختلاف муҳолифат, носозгорӣ, номувофиқатӣ; низоъ, кашмакаш; **ихтилоф афтодан** муҳолифат ва носозгорӣ пайдо шудан (*дар байни ду тараф*).

ИХТИЛЛОФАНДОЗӢ اختلاف اندازى *ниг.* ихтилофкорӣ.

ИХТИЛЛОФКОР اختلاف كار чӯдоандоз, низоъкор, дасисакор.

ИХТИЛЛОФКОРӢ اختلاف كارى чӯдоандозӣ, инзоъкорӣ, дасисакорӣ.

ИХТИЛЛОФНОК اختلافناк дорои носозгорӣ ва номувофиқатӣ; дорои зиддият.

ИХТИЛЛОҶ اختلاج ҳаракати мушаки ягон узви бадан (*мас., чаши*) бе иродани шахс; ларзиш, чунбиш, паридани ягон узв.

ИХТИНОҚ *a.* اختناق *kit.* гирифтори ба дарди ҳуноқ; гулӯгирӣ, хафагӣ.

ИХТИОЛОГ *ю.* اختلالاگ *ниг.* моҳнишнос.

ИХТИОЛОГИЯ *ю.* اختلالاگيه *ниг.* моҳнишносӣ.

ИХТИРОӢ *a.* اختراع ба вучуд овардан ва ё сохтани чизи то ин дам номаълум, навоарӣ кардан; эҷод кардан; **ихтироӢ кардан** (**памудан**) чизи нав ва бесобиқае офаридан, ибдоъ кардан.

ИХТИРОӢГАР اختراعگر он ки чизеро ихтироӢ кардааст, падиоварандан чизи нав; навоар: **ихтироӢгари шоиста**.

ИХТИРОЪКОР اختراعکار *ниг.* ихтироъгар.

ИХТИРОЪКОРӢ اختراعکاری ихтироъ кардан, навоварӢ намудан.

ИХТИРОЪЧӢ اختراعچی *гуфти.* ихтироъгар.

ИХТИСОР *a.* اختصار мухтасар кардан, кӯтоҳ кардан (*зан ё чизи навиштаеро*).

ИХТИСОРА *a.* اختصاره *зби.* 1. калимаи мураккаби ихтисоршуда, ки аз ҳарфҳои аввал ё унсурҳои аввали калимаҳои таркиби ибора сохта шудааст, *мас.*, АИҶТ – Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2. шакли ихтисоршудан калима; **ихтисораҳои шартӣ** *мас.*, *зби.* забоншиносӣ; *адш.* адабиётшиносӣ.

ИХТИСОРОТ *a.* اختصارات 1. *ҷ.* ихтисор. 2. *зби.* калимаҳои мураккаби ба таври ихтисор сохташуда: **рӯйхати ихтисороти шартӣ.**

ИХТИСОРШАВӢ اختصارشوی *риёз.* ихтисоршудан: **ихтисоршавии каср.**

ИХТИСОС *a.* اختصاص 1. *кит.* хос гардонидан ба чизе ё ба касе, махсуси чизе ё касе намудан, вижаи чизе ё касе кардан; хусусият пайдо кардан. 2. касб ва шугле, ки кас дар он доши, маҳорат ва малака ба даст овардааст, таҳассус, пеша; соҳаи махсуси кор ё илму доши.

ИХТИСОСМАНД اختصاصمند он ки соҳиби ихтисос аст, ихтисоснок, соҳибихтисос.

ИХТИСОСНОК اختصاصناк *ниг.* ихтисосманд.

ИХТИСОСОМУӢ اختصاصآموزی омӯхтани касб, таҳассус пайдо кардан дар ягон соҳа.

ИХТИСОСТАЛАБ طلب اختصاص шахсе, ки чӯёи ихтисос аст, он ки дар талаби ихтисосе мебошад.

ИХТИТОМ *a.* احتتام *кит.* хотима ёфтани, хатм шудан, ба поён расидан; хотима, поён, охир; *муқоб.* **ифтиҳо.**

ИХТИФО *a.* اختفا *кит.* пинҳон шудан, ниҳон гардидан, махфӣ шудан.

ИХТОР *a.* اختار *кит.* хотиррасон кардани чизе ба касе, огоҳ кардани касе, огоҳонӣ, огоҳӣ.

ИХФО *a.* اخفا *кит.* махфӣ нигоҳ доштан, пинҳон кардан.

ИХЧАМ ايچم *гуфти.* 1. чаққон, чолок. 2. кӯтоҳ, мухтасар, мӯчаз.

ИҶОМ ايهام 1. дар шакку шубҳа монондан, ба гумон афкандан. 2. *адш.* яке аз санъатҳои шеърӣ, ки дар он калима ё иборати ду ё зиёда маъно истифода мешавад ва маънои дури онҳо мақсади аслии шоир аст.

ИҶОНАТ *a.* اهانت *кит.* хору ҳақир кардан, паст задан; тавҳин, таҳқир; **иҷонат расондан** таҳқир кардан, сухани таҳқиромез гуфтан ба касе.

ИҶОТА *a.* احاطه гирифтани гирдогирди чизе, печонда гирифтани даври чизе; он чи атрофи печонда гирифта шудааст; **дар даруни иҷота** дар ҷои бо девор печондашуда, дар муҳаввата; **иҷота кардан (намудан)** печонда гирифтани атрофи чизеро (ҷоеро); **иҷота шудан** печонда гирифта шудан; **аз иҷота баромадан** аз муҳосира халос шудан.

ИҶОТАГИР احاطه گیر он ки даври чизеро печонда гирифтааст, касе, ки атрофи чизе ё ҷоеро печонда гирифтааст.

ИҶБОР *a.* اجبار ба зӯр водор кардан ба коре, маҷбур кардан; **ҷабру зӯр.**

ИҶБОРАН *a.* اجباراً ба таври маҷбурӣ, ғайри-иштиёрӣ, маҷбуран, зӯран.

ИҶБОРӢ اجباری ба таври маҷбурӣ, ғайрииштиёрӣ; маҷбуран, зӯран.

ИҶЛОЛ *a.* اجلال *кит.* бузург доштан, гиромӣ доштан; таҷлил, бузургдошт, эҳтиром.

ИҶЛОС *a.* اجلاس *кит.* нишастан бо ҳам; маҷлис, чамъомад, ҷаласа.

ИҶЛОСИЯ اجلاسيه *нав.* мансуб ба **иҷлос**; давраи муайяне, ки дар он муассисае ҷаласаҳои худро ташкил медиҳад: **иҷлосияи навбатии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.**

ИҶМОЛ *a.* اجمال *кит.* мухтасар (кӯтоҳ) баён кардан, ба таври хулоса (мӯчаз) гуфтан; *муқоб.* **тафсил.**

ИҶМОЛАН *a.* اجمالاً ба таври хулоса, мухтасаран.

ИҶМОЛӢ اجمالی мухтасар, кӯтоҳ баёншуда.

ИҶМОӢ *a.* اجماع *кит.* гирд овардан, чамъ шу-

дан; гирд омадан, чамъ омадан.

ИЧОБАТ *a.* اجابت кабул кардан, пазируфтан, чавоб додан, посух додан.

ИЧОЗАТ *a.* اجازت рухсат додан, рухсат, изн; омадан ба продат, рафтан ба ичозат (*мақ.*); ичозат гирифтаи рухсат хостан ба ичрои коре ё рафтан ба чое; рухсати касеро ба даст овардан барои ичрои коре; ичозат додан рухсат додан, раво доништан; ичозат хостан рухсат пурсидан, изн пурсидан ба кардани коре ё рафтан ба чое; ичозат шудан рухсат дода шудан, раво дониста шудани коре.

ИЧОЗАТНОМА اجازتنامه ҳуҷҷате, ки ба коре ичозат дода шуданро нишон медиҳад; ҳуҷҷате, ки ба соҳиби он ҳаққи вуруд ба чоеро медиҳад, рухсатнома.

ИЧОРА *a.* اجاره додани чое ё чизе барои истифодаи муваққат ба касе дар бадали музди муайян; киро; хонаи ичора, ҳавлни ичора; ичора кардан ба музд гирифтани хона, мулк ё чизе барои истифодаи муваққат; ба ичора гирифтаи киро кардан; ба ичора мондан (додан) вогузор кардани хона, мол ё чизе ба касе дар бадали маблағе.

ИЧОРАВӢ اجاروی мансуб ба ичора; ба тариқи киро, ичора гирифтаи.

ИЧОРАГИР اجارهگیر он ки чизе ё чоеро ба киро мегирад.

ИЧОРАГИРӢ اجارهگیری ба ичора гирифтани чизе ё чое дар бадали маблағе барои истифодаи муваққат.

ИЧОРАДЕХ اجارهده он ки моликияташро ба ичора медиҳад, соҳиби чизи ба ичора додашуда.

ИЧОРАДИХӢ اجارهدهی ба ичора додан чизеро, ба киро додан чизеро.

ИЧОРАДОР اجارهدار он ки мулкеро барои истифода ба киро гирифтааст ва аз ин кор манфиат мебарад.

ИЧОРАКОР اجارهکار он ки заминеро бо шарту шароити маълум ба ичора гирифта, киштукор мекунад.

ИЧОРАМОНӢ اجارهمانی ба киро додани чое ба касе.

ИЧОРАНИШИН اجاره‌نشین он ки чоеро ба киро гирифта, дар он икомат мекунад.

ИЧОРАПУЛӢ اجاره‌پولی музди киро, маблағи ичораи чое ё чизе.

ИЧОРАХӢР اجاره‌خور касе, ки моликияташро ба ичора дода, аз маблағи он зиндагӣ мекунад.

ИЧРО *a.* اجرا ба чо овардан, ба амал овардан, амалӣ кардан; ичро кардан (*намудан*) а) ба чо овардан, адо кардан (*вазифаеро*), пурра ба чо овардан нақшаро, ба амал овардан; б) ифо кардан, офаридани нақше дар саҳна; навохтан ё сурудани асари мусикие; ичро шудан ба амал омадан, ба амал оварда шудан.

ИЧРОГАР اجراگر *ниг.* ичрокунанда.

ИЧРОИЯ اجرائی дар амал ҷорикунанда, амаликунанда, ичрой: кумитан ичроия.

ИЧРОКУНАНДА اجراکننده 1. сифати феълӣ замои ҳозира аз ичро кардан; баҷооваранда, амаликунанда, дар амал ҷорикунанда. 2. офарандаи нақше; навозанда, сароянда, мутриб.

ИЧРОШАВАНДА اجراشونده сифати феълӣ замони ҳозира аз ичро шудан; он чи қобили ичрост, он чи дар ҳадди имкони амалӣ шудан аст.

ИЧТИБО *a.* اجتبا *кит.* баргузидан, интиҳоб кардан; гирифтаи; интиҳоб.

ИЧТИЗОБ *a.* اجتناب қазб кардан, ба тарафи худ кашидан, ба худ кашидан.

ИЧТИЛЛОБ *a.* اجتناب кашидан, кашидан аз чое ба чое; кашонидан, кӯчонидан.

ИЧТИМОИӢОН *a.* اجتماعييون *кҳн.* онҳое, ки тарафдори сотсиализм буданд, сотсиалистон.

ИЧТИМОИЯТ *a.* اجتماعیت аҳли чамбият; чамбият.

ИЧТИМОӢ اجتماعي 1. мансуб ба ичтимоеъ. 2. марбут ба ҳаёти одамон ва муносибати онҳо дар чамбият; чамбияти; аҳволи ичтимоеъ мавқеъ ва вазъи шахс дар чомеа, гурӯҳ ё онла; баромадн ичтимоеъ мансубият ба ягон синф ё табақа (*аз рӯи таваллуд*); биман ичтимоеъ суғурта барои таъмин будан дар пиронсолӣ, дар ҳолатҳои рӯй додани корношоямӣ, ҳодисаҳои тасодуфӣ ва ғ.

ИЧТИМООНА اجتماعه *кит.* чамъомад- базму зиёфатҳои талабағони мадрасаҳои Бухоро (бо нули шарикӣ).

ИЧТИМОЪ *а.* اجتماع 1. гирд омадан, чамъ шудани одамон барои иҷрои коре. 2. гурӯҳи чамъомадагон, дастан гирдиҳамомадан одамон. 3. чамбият, чомеа.

ИЧТИНО *а.* اجتناب *кит.* чидан, мева чидан аз дарахт.

ИЧТИНОБ *а.* اجتناب *кит.* худро канор гирифтани, худдорӣ, канорагирӣ, ҳазар кардан аз коре; **ичтиноб кардан** канорагирӣ кардан, дурӣ кардан аз коре.

ИЧТИҲОД *а.* اجتهاد *кит.* 1. кӯшиш кардан, чидду чаҳд кардан; кӯшиш, саъй, чидду чаҳд. 2. дарёфтани, дарк кардани масъалаҳои шаръӣ дар муқоиса бо Қуръон, ҳадис ва ривоятҳо; дар бар гирифтани илми фикҳ, мучтаҳид шудан.

ИЧҲОФ *а.* احفاف *кит.* зиёдрӯи кардан, аз ҳадди эътидол гузаштан; ситам кардан, зулм кардан; зулм, зӯрӣ, ситам.

ИШВА *а.* عشوه рафтори дилрабоёнаи маъшуқа барои ҷазби дили ошиқ, карашма, ноз, ғамза.

ИШВАБОЗ عشوه باز *ниг.* ишвагар.

ИШВАБОЗӢ عشوه بازی *ниг.* ишвагарӣ.

ИШВАБОЗОНА عشوه بازانه *ниг.* ишвакорона.

ИШВАГАР عشوه گر пурноз, ишвақунанда, карашмақунанда.

ИШВАГАРӢ عشوه گری нозу карашма кардан; дилфиребӣ бо нозу ғамза, ишвакорӣ.

ИШВАГАРОНА عشوه گرانه аз рӯи ноз, бо карашма, нозу карашма ба кор бурда.

ИШВАДЕХ عشوه ده *ниг.* ишвагар.

ИШВАКОР عشوه کار *ниг.* ишвагар.

ИШВАКОРӢ عشوه کاری *ниг.* ишвагарӣ.

ИШВАКОРОНА عشوه کارانه *ниг.* ишвагарона.

ИШВАОМЕЗ عشوه آمیز бо нозу ғамза, бо карашма.

ИШВАСОЗ عشوه ساز 1. ишвагар. 2. *мач.* дилфиреб, дилрабо.

ИШВАФУРӢШ عشوه فروش *ниг.* ишвагар.

ИШВАФУРӢШӢ عشوه فروشی *ниг.* ишвагарӣ.

ИШВАФУРӢШОНА عشوه فروشانه *ниг.* ишвагарона.

ИШҒОЛ *а.* اشغال гирифтани, тасарруф кардани; аскар даровардан ба шаҳр ё мамлакате ба қасди тасарруф кардани муваққат ё доимии он, забт кардан: **ишғол кардан**, **ишғол шудан**.

ИШҒОЛГАР اشغال گر тасарруфқунанда, забтқунанда.

ИШҒОЛГАРОНА اشغال گرانه ба таври тасарруф забт кардан.

ИШҒОЛӢ اشغالی ишғолшуда, дар таҳти тасарруф: **минтақаи ишғолӣ**.

ИШҒОЛШУДА اشغال شده *сифати феълии замони гузашта аз ишғол шудан*; тасарруфшуда, забтшуда.

ИШКАМ اشکم *шакли дигари шикам*; **ишкамсерро чӣ** парвои ишкамгурусна (*зарб.*) сер аз ҳоли гурусна хабар надорад; давлатманд ғами нодоронро намехӯрад.

ИШКАМБА اشکمبه халтаи захираи хӯроки хӯрдашуда дар меъдаи ҳайвоноти алафхӯр, шикамба.

ИШКАМКАЛОН اشکم کلان он ки шиками калон ва ба пеш дамида дорад.

ИШКАНҶА *а.* اشکنجه 1. *шакли дигари шиканча*; азоб додани гунаҳкор бо абзори махсус барои водор кардани вай ба иқрори гуноҳ; *умуман* ранҷ, озор; **шиканча кардан** азоб додан. 2. асбобест, ки саҳҳофон варақхоро дар байни он гузошта мебуранд ва китоб месозанд, мангана.

ИШКЕЛ اشکیل 1. он чи ба пой аспу хар ва низ ба пову дасти зиндониён мебастанд, завлона, банд; **ишкел андохтан** *ниг.* **ишкел задан**; **ишкел бастан** ба пой касе банд задан; **ишкел задан** пой маҳбус ё аспро бо банди махсусе бастан, пойбанду дастбанд аз занҷири оҳанӣ, банди чармӣ *ва ғ.*; **ишкел кардан** *ниг.* **ишкел задан**. 2. (*имлоии ишқол*) мушкилӣ, душворӣ.

ИШКЕЛАК اشکیک *гуфт.* пойпечак; **ишкелак андохтан** пойпечак додан (*дар гӯштии*).

ИШКЕЛБАНД اشکیل بند бо ишкел ба ҳам бас-

ташуда: аспн ишкелбанд.

ИШКЕЛБОҒӢ اشكيل باغى *таър.* маблага, ки дар аморати Бухоро вақти аз зиндон озод шудани маҳбус бояд ба зиндонбон пардохта мешуд; **ишкелбоғӣ** додан пардохтани маблага ба зиндонбон вақти озод шудани бандӣ.

ИШКЕЛДОР اشكيلدار 1. он ки дар пой ишкел дорад. 2. *мач.* кори печида, мураккаб ва душвор.

ИШКОШИМӢ اشكاشيمى *мансуб ба* **Ишкошим:** забони ишкошимӣ.

ИШКОЛ *a.* اشكال *кит.* 1. мушкилӣ, душворӣ, сахтӣ. 2. *ниг.* ишкел 1.

ИШҚ *a.* عشق хиссиёти меҳру дилбастагии аз ҳад зиёд ба касе ё чизе, дӯст доштани бо эҳтирос, муҳаббати том; **ишқӣ инсонӣ** муҳаббати ҳақиқӣ; **ишқӣ ҳайвонӣ** ишқе, ки ба икнои хисси шахвонӣ асос ёфтааст; **ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан, саргарм шудан ба ишқ.

ИШҚАНГЕЗ عشق انگيز чизе, ки меҳру муҳаббат ва шефтагиро меангезад, чизе, ки оташи ишқро фурӯзон месозад.

ИШҚАНДАРПЕЧОН عشق اندر پيچان *бот.* гиёҳест, ки соқан бориқаш ба дарахт ё ба таноб печида боло меравад ва гулҳои карнайшакл дорад, ошиқпечон.

ИШҚБОЗ عشق باز он ки ба чизе ишқ меварзад, он ки ба коре ҳавас ва рағбати зиёд дорад; ошиқпеша.

ИШҚБОЗӢ عشق بازى амали ишқбоз, ишқварзӣ, ошиқпешагӣ.

ИШҚВАРЗӢ عشق ورزى ишқбозӣ кардан, дар ҳавову ҳаваси касе (ё чизе) будан; ишқ варзидан.

ИШҚИЯ عشقيه шеъри ишқӣ, назми саршори муҳаббат.

ИШҚӢ عشقى *мансуб ба* **ишқ**; пур аз ишқ; ба мавзӯи ишқу муҳаббат бахшидашуда: **қиссаи ишқӣ**, **ғазали ишқӣ**.

ИШҚОР اشقار *ниг.* ишқор.

ИШҚОРДОР اشقاردار дорои ишқор, омехта бо ишқор.

ИШҚОРӢ اشقارى *мансуб ба* **ишқор**; дар тар-

кибаш ишқор дошта; вобаста ба ишқор: **маҳлули ишқорӣ**.

ИШҚОРНОКӢ اشقارناكى дараҷаи бо ишқор омехта будан, дараҷаи мавҷудияти ишқор дар таркиби чизе: **ишқорнокии хок**.

ИШҚОРОБ اشقارآب маҳлули тези ишқор, ки дар чомашӯӣ ва шустанӣ чизҳои дигар истифода мебаранд.

ИШҚОРРОНӢ اشقارراني аз ишқор тоза кардани чизе, аз таркиби чизе (моддаи) дигаре баровардани ишқор.

ИШҚСАРО عشق سرا *кит.* ҷои ишқбозӣ, хилватгоҳи ошиқон.

ИШОРА//ИШОРАТ *a.* اشاره//اشارت 1. бо чунбондани даст, чашм ё абрӯ фаҳмондани матлабе, имо; рамз; **аз дӯст як ишора, аз мо ба сар давидан** (*зарб.*); дӯст ҳар чӣ фармояд, мо ба иҷрои он тайёрем. 2. нишона, аломат, қайд: **ишора кардан**, **ишора мондан**; **ангушти ишора** ангушти дуюми даст, ангушти шаҳодат, саббоба; **ишорат кардан** имо кардан.

ИШОРАТӢ اشارتى *мансуб ба* **ишорат**; **ҷонишинҳои ишоратӣ** *грам.* ҷонишинҳои **ин**, **он**, **ҳамин**, **ҳамон ва ғ.**, ки ба шахс, ашё ё хусусияте ишора мекунад.

ИШОРАХАТ اشاره خط хатҳои ишоратӣ (*мас.*, *дар саҳифаҳои китоб*).

ИШОРАЧӢӮБ اشاره چوب чӯбдасти борике барои нишон додани чизе (*мас.*, *мавзее дар харита*).

ИШРАТ *a.* عشرت айш, кайфу сафо; **айшу ишрат** кайфу сафо; **асбоби ишрат** лавозими кайфу сафо.

ИШРАТӢ عشرتى *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТГОҲ//ИШРАТГАҲ عشرتگاه//عشرتگه ҷои ишрат, ҷои кайфу сафо, ишратхона.

ИШРАТДӢӮСТ عشرت دوست *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТПАРАСТ عشرت پرست он ки айшу ишратро дӯст медорад, дӯстдори хушгузаронии айём.

ИШРАТПАРАСТӢ عشرت پرستى 1. парастини айшу ишрат, ишратхоҳӣ. 2. *филс.* таълимоте, ки айшу ишратро мақсади зиндагӣ медонад.

ИШРАТСАРО عشرت سرا *ниг.* ишратхона.

ИШРАТХОНА عشرت خانه *ниг.* ишратгоҳ.

ИШРАТХОҶ عشرت خواه *ниг.* ишратпараст.

ИШРОК *a.* اشراك 1. шарик кардан касеро дар коре. 2. *d.* ба Худо ширк овардан, Худоро шарикдор пиндоштан; ширк.

ИШРОҚ *a.* اشراق *кит.* тобидан, дурахшидан, то-бон гаштан; бомдод, сафед шудани рӯз; **на-мози ишроқ** намози иловағие, ки баъди ба-ромадани офтоб мехонанд.

ИШРОФ *a.* اشراف 1. боло шудан; аз боло ба поён нигаристан. 2. мушарраф кардан, сардор кардан; рутбаи олий, сардорӣ.

ИШТИБОЗ اشتى باز он ки бо ишти (гӯйи оҳанӣ) бозӣ мекунад.

ИШТИБОЗӢ اشتى بازى бозӣ бо ишти; шугли иштибоз.

ИШТИБОҶ *a.* اشتباه 1. шак, шубҳа. 2. хато, сахв, ғалат; **иштибоҳ кардан** хато кардан; **ба иштибоҳ андохтан** ба хато андохтан, боиси ғалатфаҳмӣ шудан; **аз иштибоҳ баровардан** шакку шубҳаи касеро бартараф кардан. 3. монанд шудани ду чиз ба якдигар; шабоҳат, монандӣ.

ИШТИҒОЛ *a.* اشتغال *кит.* шугл варзидан, машғул будан; машғули.

ИШТИДОД *a.* اشتداد *кит.* шиддат, тундӣ, сахтӣ.

ИШТИЁҚ *a.* اشتىاق шавку майли зиёд, ниҳояти орзумандӣ: **иштиёқи дидани дидор**; **ба иштиёқ** бо шавқ, бо майлу хоҳиши тамом; **иштиёқ доштан** сахт хоҳон ва орзуманд будан.

ИШТИЁҚМАНД اشتىاقمند хоҳон, моил, талабгори сахт.

ИШТИҚОҚ *a.* اشتقاق 1. *грам.* сохтани калимае аз калимаи дигар, калимасозӣ. 2. *адш.* яке аз санъатҳои бадеии лафзност, ки шоир ё нависанда якчанд калимаро зикр мекунад, ки аз як реша ба миён омадаанд. 3. *мач.* баромадан, ҳосил шудан.

ИШТИРО *a.* اشترا *кит.* хариду фурӯш, байъу ишро.

ИШТИРОК *a.* اشتراك ширкат кардан, шарикӣ кардан, ҳамкор шудан; шарикӣ, ҳамроҳӣ; **иштирок доштан (кардан)** ширкат кардан, ҳамроҳӣ намудан, дар коре шарик будан.

ИШТИРОКДОР اشتراكدار касе, ки дар коре ширкат меварзад.

ИШТИРОКДОРӢ اشتراكدارى ширкат дар коре, ширкат кардан дар коре.

ИШТИРОКИҶОН اشتراكىون *таър.* коммунистон; (*дар истиллоҳи аввали ишқилоби Октябр*) коммунистӣ; **фирқан иштирокиҷон** ҳизби коммунист.

ИШТИРОККУНАНДА اشتراك کننده *сифати феълии замони ҳозира аз иштирок кардан*; он ки дар иҷрои коре ширкат мекунад ва ҳамроҳ аст.

ИШТИРОКЧӢ اشتراكچى *ниг.* иштирокдор.

ИШТИХОНА اشتى خانه *гуфт., варз.* чуқурчаҳое, ки аз якдигар ба фосилаи муайян мекананд ва дар вақти иштибозӣ ишти ҳарифро зада ба он медароранд.

ИШТИҶО *a.* اشتها майл ба хӯрок, хоҳон шудани дил ба хӯроқхӯрӣ; **бо иштиҷо** бо майлу рағбат (*нисбат ба гизо*); **иштиҷо омадан** ба тановули таом майл пайдо шудан; **бастанӣ иштиҷо** гум шудани майл ба гизо; **кушодани иштиҷо** пайдо шудани майлу рағбат ба хӯрок, хоҳони таом шудан; **иштиҷоро кӯр кардан** боиси аз байн рафтани майл ба хӯрок шудан; **аз иштиҷо мондан** ба сабаби беморӣ ё боиси дигар майл ба хӯрок надоштан; **ба иштиҷо омадан** баъди беморӣ ва чанде майли хӯрок надоштан ба он майл пайдо шудан; **иштиҷои қозгир** майли сахт ба хӯрок; **иштиҷояш карнай** шуд сахт иштиҷо пайдо кард.

ИШТИҶОАНГЕЗ اشتهاانگيز иштиҷоовар.

ИШТИҶОКУШО اشتهاكشا он чи боиси пайдоиши майл ба гизо мешавад.

ИШТИҶООВАР اشتهاآور *ниг.* иштиҷокушо.

ИШТИҶОР *a.* اشتهار *кит.* машҳур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза пайдо кардан; **иштиҷор доштан** шӯҳратманд будан, маъруф будан.

ИШТӢ اشتى гӯй, сакқоча, ки аз санг ё оҳан барои бозии маҳсус бачагон месохтанд.

ИШҶОР//ИШҚОР اشخار//اشقار 1. хокистари баъзе гиёҳҳо, ки дар чомашӯй, рангрезӣ, собунгарӣ *ва г.* ба кор меравад. 2. *хим.* пайвастиҳои аносири химиявии дар об бо хубӣ ҳалшавандаи филизот.

ИЮЛ ايول моҳи ҳафтуми солшумории мелодӣ.

ИЮЛӢ ايولى *мансуб ба (моҳи)* июл.

ИЮН ايون моҳи шашуми солшумории мелодӣ.

ИЮНӢ ايونى *мансуб ба (моҳи)* июн.

Й

Й ҳарфи сездаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи «йо» () ифода меёфт.

ЙИГИТ *т.* ئىگىت 1. ҷавонписар, ҷавони ба қадрасида; ҷавони бӯзбала. 2. таър. номе, ки ба афроди дастаҳои босмаҷӣ дода мешуд.

ЙИГИТӢ ئىگىتى мансуб ба йигит; йигит будан.

ЙИГИТЧА ئىگىتچه шакли таъсир ва навозиши йигит; навҷавон.

ЙИЛТИР-ЙИЛТИР *т.* ئىلتىرئىلتىر тобиши канда-канда ва заифи чизе; дурахши андак ва базӯри чизҳои ҷилдор.

ЙИЛТ-ЙИЛТ *т.* ئىلت ئىلت ба зӯр ва гоҳ-гоҳ намудор шудани нуре.

ЙИЛТИРОС *т.* ئىلتراس *ниг.* йилтир-йилтир; йилтирос зада канда-канда нур афганда ё ҷило дода.

ЙИРТИШ *т.* ئىرتىش порчаи суф ё чит, ки хангоми дафнии мурда ба одамони сари қабромада ё ба чанозаомада дода мешавад, ертиш.

ЙИРТИШВОРӢ ئىرتىش وار суф ё рӯмолчаи чит, ки дар вақти дафн ё чаноза чун йиртиш ба кор меравад.

ЙО يا номи ҳарфи сиву дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ى) навишта мешавад.

ЙОГ *санс.* يಾಗ 1. пайрави таълимоти йога. 2. он ки бо машқҳои йога варзиш мекунад.

ЙОГА *санс.* يಾಗه 1. қисми тартибии таълимоти

динию фалсафӣ дар Ҳиндустон, ки ба одам имкон медихад, то рӯҳу равони худро идора кунад. 2. силсилаи машқҳои ҷисмоние, ки пайравони таълимоти мазкур ба вучуд овардаанд.

ЙОГУРТ *т.* يـاگورت як навъ чурғоти хуштаъм, ки ба он пораҳои мева илова карда шудааст.

ЙОД *ю.* ياد унсури химиявии сиёҳу бунафшаранг, ки маҳлули спиртии онро дар тиб истифода мебаранд: йод молидан маҳлули йодро кашидан ба рӯи ҷароҳат ё ҷои буридаи бадан.

ЙОДМОЛӢ يادمالى исми амал аз йод молидан.

ЙОДНОК يادناک ҳар чизи дар тартиби худ йоддошта: намаки йоднок.

ЙОТБАРСАР يات برسر *зби.* ҳарфе, ки бо ҳамсадои «й» (номи юнионаш «йот») дар як шакл-якҷоя навишта ва хонда мешавад (чун «ё», «ю», «я»).

ЙӮРҒА يورغه тарзи бо қадамҳои майда тез рафтани аспу ҳар; аспу йӯрға аспе, ки ба тарзи йӯрға роҳ меравад; б) маҷ. зуд рафтан; бо шитоб рафтан; в) йӯрға баровардан қилику нағма баровардан; фиребу найрангро сар кардан.

ЙӮРМА *т.* يورمه услуби гулдузӣ ва кашида-дӯзани гирех андар гирех (ҳалқа андар ҳалқа).

ЙӮРМАДӮЗ يورمه دوز устон бо услуби йӯрма дӯзанда.

ЙӮРМАДӮЗӢ يورمه دوزى 1. бо услуби йӯрма дӯхтан. 2. ҳунару кори йӯрмадӯз.

К

К ҳарфи дувоздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ک); дар ҳисоби абҷад ба адади 20 баробар аст.

К шакли кӯтоҳи пайвандаки **ки**, ки одатан якҷоя бо пешвандҳову ҷонишинҳо дар назм кор фармуда мешавад: **к-аз, к-андар, к-ин, к-оп...**

КАБА *кит.* шох, каду ё шишаи хунгирӣ, куба.

КАБАР *кит., ниг.* кавар.

КАБАСТ *кит.* 1. растании кадумонанди талх, ҳанзал. 2. *мач.* талх.

КАБЕЛ *ҳол.* *кит.* сими рӯкашдори герметикии барқӣ ва телефонӣ барои хатҳои зеризаминӣ ва зеринӯӣ ва монанди инҳо; **кабел гузаронида** кашидани хати кабелии барқу телефон.

КАБЕЛӢ *кит.* мансуб ба **кабел**.

КАБЕЛТОВ *ҳол.* *кит.* воҳиди паймоиши баҳрӣ, ки баробар ба 185,2 м аст.

КАБЗАФУРҶҶҶҶҶ *кит.* яке аз нақшҳои кандакорӣ: **сақфи кабзафурӯмон**.

КАБИД *а.* *кит., ниг.* **чигар**.

КАБИНА *фр.* *кит.* хоначаи нишастии ронанда дар киштӣ, ҳавопаймо, мошин ва ғ.

КАБИНЕТ *фр.* *кит.* 1. *ниг.* **уток (-и корӣ)**. 2. дарсхонаи махсуси фанҳои алоҳида дар мактабҳои тахсилоти умумӣ.

КАБИР *а.* *кит.* бузург, калон, азим, муаззам; **сағиру кабир** хурду калон: *муқоб.* **сағир**.

КАБИРА *а.* *кит.* гуноҳи бузург: **гуноҳи кабира**.

КАБИСА *а.* *кит.* соли пуррае, ки ба 366 рӯз баробар буда, моҳи феврале он 29 рӯз мешавад.

КАБК *кит.* парандае аз оилаи тазарвҳо, қалқ; **кабки дарӣ** яке аз чинсҳои каБК, ки дар дараҳо зиндагӣ мекунад ва овози хуб дорад; **кабки ҳилол** кабки ёбӣ.

КАБ-КАБУД *кит.* 1. ниҳоят кабуд, кабудӣ баланд. 2. сабу сарсабз; ҷойи кабудӣ баланд, ҷойи сабу баланд; **дарахтони каб-кабуд** дарахтони сарсабз.

КАБКАНҶИР *кит.* парандаи каБК-монанд, дурроҷ.

КАБКӢ *кит.* мансуб ба **каБК**; монанди каБК.

КАБКРАФТОР *кит.* он ки рафтори хиромон дорад, хушрафтор (*нисбат ба зан*).

КАБКХИРОМ *кит.* **кабкрафтор**.

КАБКҶҶҶҶҶ *кит.* ҷӯҷаи каБК.

КАБОБ *кит.* гӯшти бирён кардашуда (*ба сик гузаронида дар оташ ё дар дег дар рағани доғ*), гӯштбирён; **кабоби дегӣ** гӯштбирёни дар дег пухта; **кабоби тоқӣ** гӯшти қимаи ба барғҳои ҷавони тоқ печондашуда, ки алоҳида ё дар оши палав мепазанд; **кабоби танӯрӣ** гӯште, ки дар танӯр мепазанд; **кабоб кардан** а) гӯштбирён кардан; б) *мач.* сӯзондан, ба дарду алам мубтало намудан, саҳт азоб додан; **кабоб будани дил** сӯхтан, ғам хӯрдан, азоб кашидан; **кабоб шудан (ғаштан)** сӯхтан, азоб кашидан (*аз шик, аз аламу ғам*); **на сик сӯзад на кабоб (зарб.)** на ин зарар бинад, на он.

КАБОБҶҶҶҶҶ *кит.* хӯрокест аз гӯшти

кӯфтаи лӯлашакл, ки дар равған мепазанд, лӯлакабоб.

КАБОБӢ کبابی 1. марбут ва мансуб ба кабоб. 2. он ки кабоб мепазад, кабобпаз. 3. чой ва маҳалле, ки дар он чо кабоб мепазанд ва ме-фурӯшанд.

КАБОБПАЗ کبابپز он ки касбаш пухтану фурӯхтани кабоб аст, кабобӣ.

КАБОБПАЗӢ کبابپزی 1. амали кабобпаз; чара-ёни пухтани кабоб. 2. чое, ки кабоб пухта мешавад; кабобпазхона.

КАБ(Б)ОДА کباده *кит.* камони машку тамрин, камоне, ки онро аз чанд чой шикоф мекарданд, то нарм ва барои тирандозӣ муносиб шавад.

КАБУД کبود 1. ранге, ки ба ранги растании нил монанд аст, нилгун. 2. сабз, ранги сабз (*ба ин маънӣ галати ом аст*); **пиёзи кабуд** пиёзи сабз; **чойи кабуд** чойи сабз; **кабуд шудан** а) сабз шудан, сабзидани растаниҳо; б) нилгун шудани чои зарбхӯрбаи бадан; **каб-кабуд** кабуди кабуд, ниҳоят кабуд.

КАБУДА کبوده номи умумии дарахтоне аз хонаводаи бед, ки пӯсти кабуд ё сафед доранд, баргҳои думборику дароз дошта, дар саноати чӯбкорӣ чӯби онҳо истифода ме-

КАБУДАР کبودر *зоол.* кирми хурди обӣ, ки моҳӣ онро меҳӯрад.

КАБУДБАР کبودبر 1. меваи хом. 2. маҷ. одами камтачиба, одами хом.

КАБУДБОЛ کبودبال парандае, ки болаш кабуд аст, кабудканот.

КАБУДГАР کبودگر рангресе, ки матоъҳо-ро ранги нилобӣ медихад.

КАБУДИЗОР کبودیزار сабзазор.

КАБУДИКОРӢ کبودی کاری коштан ва парваронидани сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг кашнич ва м. ин.*).

КАБУДИФУРӢШ کبودی فروش он ки ба фурӯхтани кабудӣ (*пиёз, кашнич ва г.*) машғул аст.

КАБУДИФУРӢШӢ کبودی فروشی амал ва шугли кабудифурӯш.

КАБУДӢ کبودی 1. ранги кабуд ё сабз дошта; нилгунӣ. 2. сабза, алафи навруста; сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг, кашнич ва г.*).

КАБУДПӢШ کبودپوش 1. шахси либоси кабуд пӯшида. 2. шахси либоси мотамӣ дарбаркарда; азодор.

КАБУДПӢШӢ کبودپوشی пӯшидани либосҳои кабудранг (одиёна) дар азодорӣ.

КАБУДРАНГ کبودرنگ осмониранг, нилгун.

КАБУДТОБ کبودتاب ба кабудӣ моил, нилобиранг.

КАБУДЧА کبودچه *ниг.* кабудтоб.

КАБУДЧАНБАР کبودچنبر чанбари кабуд, *кишоя аз осмон.*

КАБУДЧАРАНГ کبودچهرنگ *ниг.* кабудранг.

КАБУДЧАТОБ کبودچهتاب *ниг.* кабудтоб.

КАБУДЧАШМ کبودچشم он ки чашмони кабудранг ё моил ба сабз дорад, дорои чашмони кабуд.

КАБУДЧОМА کبودجامه *ниг.* кабудпӯш.

КАБӢТАР کبودتر парандаи зебои гуногунхел, ки ба одам зуд ром мешавад, кафтар; **кабӯтари ёбӣ** кафтари ромнашуда; **кабӯтари номабар** кафтари дастомӯзе, ки мактуби ба пояш бастаро ба чое, ки лозим аст, мерасонад; **кабӯтари парпо** як чинси кафтар, ки дар похояш пар дорад; **кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз** (*зарб.*) ҳар кас бо ҳамчинси худ унс ва улфат мегирад.

КАБӢТАРБОЗ کبودتر باز *ниг.* кафтарбоз.

КАБӢТАРБОЗӢ کبودتر بازی парвариши кафтар ва шугли кабӯтарбоз.

КАБӢТАРӢ کبودتری 1. кабӯтар будан; *мансуб ба кабӯтар.* 2. маҷ. номарасон ва қосид будан.

КАБӢТАРХОНА کبودترخانه катаки махсуси кабӯтарҳо, ошёнӣ кабӯтарон, кафтархона.

КАВАЛ کول *кит.* пӯстин аз пӯсти гӯсфанд.

КАВАР کور як навъ растании туршмаза ва худрӯст, ки мевааш қобили хӯрдан аст.

КАВАРАК کورک *ниг.* кавар.

КАВАРЗОР کورزار чон бисёр рӯидани кавар.

КАВДАН کودن *кит.* 1. аспи ёбу (боркаш). 2. *мач.* одами кундфаҳм, нокисулакл.

КАВИР کوير биёбон, замини беобу алаф; замини кавир замини беобу алаф, шӯразор.

КАВКАБ *а.* کوكب *кит.* ситора.

КАВКАБА *а.* كوكبه 1. гурӯҳи одамон, чамоат; дастаи мушояаткунандаи шохону бузургон, аҳли рикоб. 2. *мач.* хашамат, шукӯху шавкат, дабдаба.

КАВКАБАДОР كوكبه‌دار *кит.* боҳашамат, мӯх-ташам.

КАВКАБШИНОС كوكب‌شناس ситорашинос, мунаҷҷим.

КАВКАЗӢ كوكزي 1. мансуб ба Кавказ; аҳли Кавказ, кафкозӣ. 2. *таър.* номи яке аз дастаҳои аскарӣ дар аморати Бухоро, ки либосашон монанди либосҳои мардуми Кавказ дӯхта шуда буд.

КАВН *а.* كون 1. ҳастӣ. 2. дунё, олам; кавну макон олами мавҷудот, ҳастӣ; ҷаҳон.

КАВНАӢН *а.* كونين 1. *кит.*, *шакли дугонаи кавн.* 2. *д.* ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; ин дунё ва он дунё (охират).

КАВОКИБ *а.* كواكب *ҷ.* кавкаб.

КАВОРА I كواره растании сафедпӯсти сустпояи камбарг, ки бӯи баде дорад ва дар регзорҳо мерӯяд.

КАВОРА II كواره 1. як навъ сабади дудафта ба рои меваю сабзавот, қачова. 2. лонаи занбӯр, қуттиҳои маҳсус ба рои парвариши занбӯри асал, канду.

КАВОРАҶО كوارجا хонаи маҳсули гарм, ки дар фасли зимистон дар он кавора (*кандуи занбӯри асал*) нигоҳдорӣ мешавад.

КАВСАН كوسن *инг.* кафсан.

КАВСАР *а.* كوتر 1. фаровон, анбӯх дар биҳишт; ҳавзи кавсар номи чашмаи биҳишт. 2. номи сураи 108-уми Қуръон.

КАВСАРӢ كوترى *кит.* 1. мансуб ба кавсар. 2. гуворо, хуш.

КАВША گوشه тарзи хӯрокҳазмкунни гурӯҳе аз ҳайвонот; хӯрокро гашта ба даҳон оварда хондани чорво; нишхӯр; нӯшхор: кавша кардан.

КАД I *а.* கட 1. *кит.* талош, ҷидду ҷаҳд, кӯшиш. 2. ранҷ кашидан дар коре.

КАД II கட 1. хона, манзил. 2. дех, деҳа, деҳкада (*ин калима ҳоло дар таркиби калимаҳои кадбону, кадхудо, ё дар шакли кат дар номҳои ҷуғрофӣ Панҷакат, Хушикат... волеҳӯрад*).

КАД III கட *инг.* - *ит.* (CAD - Computer Aided Design) маҷмӯаи барномаҳои компютерӣ, ки барои барномарезӣ ва тарроҳӣ дар риштаҳои мухталифи лонҷакашӣ муҳандисӣ истифода мешавад.

КАД(Д) *а.* கட *кит.* талош, саъю кӯшиш; кӯшиш кардан, талош варзидан.

КАДА كده 1. *инг.* кад II. 2. ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои мураккаб ба маънои ҷой, маҳал: буткада, майкада, донишкада.

КАДАР I كدر гиёҳи хушбӯи давоӣ, кодӣ.

КАДАР II كدر 1. тирагӣ, хирагӣ, кудурат. 2. ғам, андӯх, ғусса. 3. *мач.* нороҳат, парешон; дилгир.

КАДБОНУ كدبانو 1. соҳибхоназан, бонуи хона. 2. зане, ки маъмури пухтупаз аст, сардори занони ошпаз; пазанда, ошпаз.

КАДБОНУӢ كدبانوى 1. хонадорӣ; анҷом додани корҳои хона. 2. *мач.* сарфакорӣ.

КАДВОДА كدواده бунёд, таҳкурсӣ; асос.

КАДЕВАР كديور *кит.* 1. соҳиб хона, кадхудой. 2. дехкон; богбон.

КАДЕВАРӢ كديورى амали кадевар, соҳибӣ, кадхудой.

КАДИР *а.* كدير *кит.* 1. тира, хира. 2. дилгир, ғамангез; нороҳат, парешон.

КАДОМ کدام *ҷонишини саволи ҷӣ?, кӣ?, ҷӣ гуна?, ҷӣ хел?; ба рои нурсиш дар мавриди интиҳоби байни ду ё чанд чиз, шахс ё макон ба кор меравад. кадом вақт а) кай?, ҷӣ вақт? б) боре, рӯзе; кадом рӯзе, ки ҳар рӯзе, ки; ҳар гоҳ, ки; аз кадом... шахс ё ҷои номуайнро ифода мекунад, аз кадом ҷое; кадоме//ким-кадоме ка-*

се, яке, шахсе, кадом яке; аз кадом тараф (сӯ) аз чӣ тараф, аз кучо; **ҳеч кадом** ҳеч як; **ба кадом сабаб** ба чӣ сабаб; барои чӣ; **бо кадом рӯй** чӣ хел карда, чӣ тавр шарм надошта; **ҳар кадоми мо** ҳар яки мо, ҳар кас аз мо.

КАДОМИН کدامين *ниг.* кадом; кадом як.

КАДОМӢ کدامى *ниг.* кадом; кадом як.

КАДР I кадр ҳайати коркунони ягон соҳа; коркуни ихтисосноки соҳае; **шӯъбан кадрҳо** шӯъбае дар муассисаю корхонаҳо, ки хуччатҳои шахсии коркунонро мураттаб ва ниғаҳдорӣ мекунад.

КАДР II кадр расм ё акси ҷудоғонае дар филм; саҳнае дар навори кинофилм.

КАДУ کدو 1. навъе аз растаниҳои палакии полизӣ, ки ҳосили он ошқаду ва палавқаду аз намудҳои маъмули хӯрдани он мебошанд. 2. зарф барои нигоҳ доштани об, шир ва дигар моеъҳо, ки аз чӯбқаду тайёр карда мешавад; **кадуи хушк** киноя аз каллаи бемағз.

КАДУБИНӢ کدوبینى он ки биниаш калони нӯғафс аст, биникалон.

КАДУБИЧАК کدوبچک *ниг.*, *маҷ.* кадусанбӯса.

КАДУБО کدوبا *ниг.* кадушӯрбо.

КАДУГИН کدوگين бо каду тайёр кардашуда: **санбӯсаи кадугин.**

КАДУГӢ کدوگى *ниг.* кадугин.

КАДУДОНА کدودانه тухми каду; **кирми кадудона** зоол. навъи кирми дарози бугумбугум дар рӯдаи инсон.

КАДУӢ کدوئى *мансуб ба каду*; шабеҳи каду.

КАДУКОРӢ کدوکارى киштани каду; аз **бекорӣ** кадукорӣ (*маҷ.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки кас аз бекорӣ ба як кори камаҳамият машғул мешавад.

КАДУКӢЗА کدوکوزه зарфи об аз кадуи калони дарунхолоӣ, чӯбқаду.

КАДУНИМА کدونيمه *кит.* зарфи шароб.

КАДУСАНБӢСА کدوسنبوسه санбӯсаи бо каду пухташуда, санбӯсаи кадугӣ.

КАДУСАР کدوسر тоссар, кал.

КАДУЧА کدوچه 1. кадуи хурд. 2. чӯбқадуи хурди сарбурида, ки дар баъзе ҷойҳо ҳамчун паймона барои баркашидани равған ва чизҳои дигари обакӣ истифода мебаранд.

КАДУЧАГӢ کدوچگى аз чӯбқадуи хурд сохташуда.

КАДУЧАДОР کدوچهدار *маҷ.* гапи каду-чадор сухани бо киноя ва пичинг гуфташуда, сухани тағдор.

КАДУШАВЛА کدوشوله шавлае ки дар он ба ҷои гӯшт каду меандозанд, шӯрбои кадугӣ.

КАДУШӢРБО کدوشوربا шӯрбои аз каду тайёршуда.

КАДӢХ کدوخ *кит.* ҳаммом, гармоба.

КАДХУДО(Ӣ) کدخدایى 1. *таър.* сардори деҳа, арбоб, калонтари деҳа, деҳхудо. 2. марди зандор, хонадор; **кадхудо шудан** зан гирифтани.

КАДХУДОӢ کدخدایی амали кадхудо, соҳибӣ, кадхудоӣ.

КАӢН کيان *ҷ.* кай II; унвони подшоҳони Эрони қадим (саромадашон Кайкубуд), ки тибқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ баъди Пешдодиён (*ба ақидае дар ҳудуди асрҳои IX-VIII то м.*) ҳукм рондаанд.

КАӢНӢ کیانی *мансуб ба Каён.*

КАЖ کژ *ниг.* кач.

КАЖДУМ کژدم ҷонвари нешзани захрдор, ақраб; \diamond **каждуми тағи бӯрӣ** душмани хавфноки ба назар нонамоён; шахси фурсатҷӯ барои зараррасонӣ.

КАЖДУМА کژدمه *тиб.* варами ангушти даст; нохунхӯрак (*касалии нохун*).

КАЖДУМАК کژدمک 1. *шакли таъсири* **каждум**. 2. наъл, оҳанчае, ки ба пошнаи пойафзорҳо зада мешавад.

КАЖДУМВОР کژدموار мисли **каждум**; **мӯйлаби думи** **каждумвор** мӯйлаби тофтаи монанди думи **каждум** кач.

КАЖДУМГАЗИДА کژدمگزيده он ки ўро **каждум** неш задаст.

КАЖДУМЗАДА کژدمزده *ниг.* **каждумгазида**.

КАЖДУМӢ *کژدمی* мансуб ба **каждум**; амали **каждум**; **каждумӣ** *кардан* *мач.* бадхӯй кардан.

КАЖИН *کژین* 1. чомае, ки аз абрешими хом ва пупба медӯхтанд; қазоганд. 2. либоси ҷангӣ.

КАЖНИГАР *کژنگر* *ниг.* **каҷбин**.

КАЖТАРОЗУ *کژترازو* *киноя* аз **фиребгар**, қаллоб.

КАЗАР *کزر* он ки зехнаш кунд аст, камақл.

КАЗАРМА *ит.* *кзрме* *ниг.* **сарбозхона**.

КАЗАРМАНИШИН *کزرمه‌نشین* он ки дар **казарма** ҷой гирифтааст, бошандаи **казарма**.

КАЗЗОБ *а.* *کذاب* дурӯғгӯи гузаро.

КАЗИНО *фр.* *казина* ҷон бозиҳои гуногуни пулакӣ, қиморхона.

КАЗМ *а.* *کظم* паст кардани хашму **газаб**, аз **газаб** **фуромадан**, **фуру** нишондани хашм.

КАЗОӢ *کذائى* 1. ғайриҳақиқӣ, сохта. 2. чизи нохушоянд ва номатлуб. 3. *мач.* арзанда, лонк, сазовор; **ақли казоӣ** **надоштан** чандон ақл **надоштан**, камақл.

КАӢ I *کى* ҷонишини **саволӣ** ҷӣ вақт, ҷӣ замон?, кадом вақт?, **то каӣ II** **то ба каӣ** то кадом вақт?, то ҷӣ муддат?, **ман каӣ медонам!?** ман ҷӣ донам!?

КАӢ II *کى* *таър.* шоҳаншоҳ, шоҳи бузург (*лақаби чанде аз подшоҳони Эрони қадим, ҳамчун Кайқубод, Кайхусрав...*).

КАӢБОНУ *کيىبانو* кадбону, зани ҳамақора ва хушёру чаккон, ходимпеша, ошпаз.

КАӢВОН *کيىوان* *ниг.* **зуҳал**.

КАӢВОНӢ I *کيىوانى* *гуфт.* **кайбону**, **кадбону**, зане, ки дар тӯй ва дигар маросимҳои занонаи маҳаллаву гузар ё деҳа хизмат мекунад, ходим; пазанда, ошпаз; **КАӢВОНӢ бисёр** шуд, **дегу табақ мурдор** шуд (*зарб.*).

КАӢВОНӢ II *کيىوانى* 1. *мансуб ба* **кайвон**. 2. сиёҳтоб.

КАӢВОНМИСОЛ *کيىوان‌مثال* *мач.* **баланд**: **кӯҳи кайвонмисол**.

КАӢК *کيک* *зоол.* ҳашароти шабушмонанди сурхранги чаҳанда, ки хуни баданро мема-

кад; **кайк афтодан** (**даромадан**) **ба пӯстни** (**қуртан**) *касе киноя аз* беқарору бесаранҷом шудани *касе аз* хавфи рӯйдоди воқеаи зарароваре.

КАӢМОК *کيماک* *кит., ниг.* **каймок**.

КАӢСАНА *کيسنه* *кит.* ресмоне, ки хангоми риштани нах бар дуки бофандагӣ мепечонанд.

КАӢФ *а.* *کيف* лаззат, нашъа; сархушӣ; **кайфу сафо** лаззату роҳат; мастию табъчоқӣ; айшу ишрат; **кайф бахшидан** нашъа бахшидан, лаззат додан; **кайф доштан** лаззатовар будан; қобилияти масткунандагӣ доштан; маст будан, сархуш будан; **кайф кардан** лаззат бурдан, завқ бурдан; сархуш, маст шудан; **кайф боло гирифтан** саҳт маст шудан; ба авҷ расидани хурсандию димоғчоқӣ; **кайф гурехтан**; **кайф паридан** ҳалалдор шудани ҳолати табъчоқию хурсандии *касе*; аз тарс ё ягон ҳодисаи ногаҳонӣ хушёр шудан аз мастӣ; **кайфи касеро парондан** касеро аз мастӣ хушёр кардан; ба айши *касе* ҳалал расондан; димоғи касеро сӯзондан; **кайфи касе чок шудан** *гуфт.* масту сархуш шудан, табъи *касе* чок шудан.

КАӢФАН *а.* *کيفاً* сифатан, аз чихати кайфӣ ва чигунагӣ.

КАӢФАР I *کيفر* *кит.* ҷазон кори бад, сазон кори нек, подоши амал, мукофоти амал (*хоҳ нек бошад, хоҳ бад*); сазо, ҷазо; **кайфар ситондан** интиқом (ниқор) гирифтан.

КАӢФАР II *کيفر* *кит.* зарфе, ки ба он ширу чургот мерезанд; хурмача.

КАӢФАРХОСТ *کيفرخواست* *кит.* даъвонома.

КАӢФАРШИНОС *کيفرشناس* мутахассиси соҳаи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФАРШИНОСӢ *کيفرشناسى* илм дар бораи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФИЯТ *а.* *کيفيت* 1. чигунагӣ; ҳолат, вазъият, сифати чизҳо; **кайфият ва камият** *филс.* сифат ва миқдор. 2. аҳволи рӯҳия. 3. завқмандӣ, лаззатбахшӣ, лаззат, нашъа; **кайфияти бадеӣ** завқи бадеӣ.

КАӢФӢ *کيفى* *гуфт.* хуморӣ, пурхумор; *муқоб.*

камӣ.

КАЙФНОК کیفناک лаззатнок, лаззатбахш, хамроҳ бо кайф.

КАЙФОВАР کیفآور лаззатбахш, он чи барои инсон ва махлуқот лаззату кайф мебахшад.

КАЙФЧОҚ کیفچاق *гуфт.* табъчоқ, хурсанд; ширакайф, сархуш.

КАЙФЧОҚӢ کیفچاقى *гуфт.* кайфчоқ будан, табъчоқӣ, сархушӣ, мастӣ.

КАЙӲА کيهه *бот.* навъи растании мевадор, малина.

КАЙӲАЗОР کيهزار чои бисёр рӯидани кайӲа.

КАЙӲО کيهه барвакт, дер боз; хеле вақт, хеле боз; **кайӲо боз** дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки...

КАЙӲОН کيهان 1. ҷаҳон, олам, дунё. 2. коинот.

КАЙӲОНӢ کيهانى *мансуб ба кайӲон.*

КАЙӲОННАВАРД کيهاننورد мутахассисе, ки тайёрии тиббию биологӣ ва техниро гузашта, ба кайӲон парвоз кардааст (космонавт).

КАЙӲОННАВАРДӢ کيهاننوردى 1. парвоз кардан дар фазои кайӲон бо дастгоҳи парвозкунандаи хос. 2. маҷмӯи соҳаҳои илму техникаи таҳқиқкунандаи коинот ва ҳаводиси кайӲонӣ.

КАЙӲОНШИНОСӢ کيهانشناسى илм дар бораи шинохти олам, космология.

КАКАО исп. کاکا 1. *бот.* дарахти ҳамешасабзи хӯдрӯй, ки дар кишварҳои гармсер парвариш карда мешавад. 2. гарди (хокаи) баргу донаи дарахти какао, ки барои тайёр намудани шакалод ва қаҳва истифода бурда мешавад. 3. навъи нушокӣ.

КАКАНА ککنه *ниг.* халилихӯрак.

КАКТУС ю. ککتوس растании бисёрсолаи хордор, гули ханҷарӣ.

КАЛ کل 1. сари бемӯ; **сарам калу дилам позук** (*мақ.*). 2. он ки мӯи сараш дар натиҷаи беморие рехтааст, качал; **кал агар табиб будӣ, сарри худ даво намудӣ** (*зарб.*); **кали айёр** (*зирак*) қаҳрамони мусбати афсонаҳои халқӣ, ки

тезхуш, хилагар ва зирак аст; **кал кардан** // **калак кардан** шоху баргҳои дарахтро буридан; **кал додари кӯр** (*мақ.*) дар ҳислатҳои бад баробар будани ду нафар.

КАЛАВАНДА کلونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз калавидан;* ба ҳар тараф майлкунанда, ноустувор; мугараддид.

КАЛАВИДА کلويده *сифати феълӣи замони гузашта аз калавидан;* калавида-калавида ба ду тараф майлкунон, алвонҷхӯрон.

КАЛАВИДАН کلويدن дар роҳ гаштан мувозинати худро нигоҳ дошта натавоништан, ба ҳар сӯ майл кардан; ноустувор будан; мугараддид будан; **калавида рафтан** мувозинати худро гум кардан.

КАЛАВИШ کلوش *исми феълӣ аз калавидан;* қатъӣ набудан дар ақидае, дудилагӣ, тардид.

КАЛАК I کلک *шакли тасғир ва навозишии кал;* хушёр, зирак; номуборақ, шум.

КАЛАК II کلک *кит.* неши рагзан, нештар.

КАЛАЛ کلل ороиши аз пар сохташудаи кулоҳ ё афзори асп; туғи каллапӯш, чега, паре, ки дар маҳфил ё ҷанг подшоҳон, ҷанговарон ё ҷавонон болои кулоҳ мечаспонданд.

КАЛАНД کلند олати чоркунча ё доирашакли дамтези оҳанини дастадор барои кандани замин ва анҷом додани корҳои дигари деҳқонӣ; **каланд задан** бо каланд кор кардан; гардонидани замин бо каланд; **каланд кардан** заминро рӯгардон ва нарм кардан; **каланди дуҷум бори дуҷум нарм** ва рӯйгардон кардани кишти ниҳоли пахта *ва ғ.*

КАЛАНДА کلنده чӯби майдае, ки як сари онро ба дӯли осие баста, сари дигарашро ба болои санги осие мегузоранд ва бо чунбиши он дона аз дӯл кам-кам ба сӯроҳи санги осие мерезад, ликлика, шогирдақ.

КАЛАНДГАРДОН کلندگردان гардондани замин бо каланд; **каландгардон кардан** рӯйгардон кардани замин.

КАЛАНДГАРДОНӢ کلندگردانى *исми амал аз каланд гардондан;* рӯгардон кардани замин бо каланд.

КАЛАНДДАСТА کلنددسته дастан каланд, чӯби

иргай ё чӯби махсус тарошидашуда, ки каландро ба он мегузаронанд ва аз он дошта кор мекунанд.

КАЛАНДЗАН *کلندزن* он, ки бо каланд кор мекунад; **каландзан шудан** бо каланд кор кардан, бо кори одни деҳконӣ машгул шудан.

КАЛАНДЗАНИ *کلندزنى* каланд задан, кор кардан бо каланд.

КАЛАНДКАШ *کلندکش*: **каландкаш кардан** рӯйгардон кардани замин бо каланд.

КАЛАНДКОРӢ *کلندکاری* *ниг.* каландзанӣ.

КАЛАНДКУНИ *کلندکنى* *исми амал аз* каланд кардан.

КАЛАНДРАВ *کلندرو*: **гӯза каландрав, чуворӣ уштурдав** (*зарб.*) чигитро тавре бояд кишт, ки дар байни беҳҳои вай каланд ба осонӣ гунҷад, аз мобайни чуворипояҳо бошад, шутургузашта тавонад.

КАЛАНДРИШ *کلندريش* он ки риши паҳни калон дорад.

КАЛАНДЧА *کلندچه* каланди хурд.

КАЛАФ *ا. کلف* доғҳои сиёҳи сурхчатоб дар рӯи одам, доғи кунчидак; доғ.

КАЛБ *کلب* *кит., ниг.* сағ.

КАЛБОҒ *کلباغ* боғе, ки дарахти мевадораш кам бошад ё набошад.

КАЛБУЗ *کلبز* бузи кал, бузи бешоҳ.

КАЛГОВ *کلگاو* гови бешоҳ, гови кал.

КАЛЗОҒ *کلزاع* навъе аз зоғ, ки рангаш сиёҳи хокнестартоб мешавад.

КАЛИД *کلید* 1. олате, ки бо он кулфро мекушоянд ва мебанданд, мифтоҳ; **калиди барқ** олати бастан ва кушодани чараёни барқ, васлак. 2. *маҷ.* воситаи кушоиши мушкиле; **куфлу калид кардан** а) бо кулф бастан дари чизеро; б) *д., маҷ.* ба воситаи дуою чоду бастан (*бахти касеро*).

КАЛИДДОН *کلیددان* навъи қуфли махсуси дандонадори чӯбин барои бастану кушодани дар, лӯкилон, ғалақа.

КАЛИДДОР *کلیددار* *таър.* шахси мансабдори

дарбор, ки нигоҳдорандаи калидҳо буд.

КАЛИЛ *ا. کليل* 1. кунд, нотез (*мас., шамшер*). 2. он ки забонаш мегирад, забонгир; гунг.

КАЛИМ *ا. کلیم* сухангӯ, гӯянда, хамсӯхбат.

КАЛИМА *ا. کلمه* воҳиди нутқ, ки як мафҳумро ифода мекунад, вожа; сухан, лафз; дар дастури (грамматикаи) забон воҳиди мустақили забон, ки аз як ё якчанд таквожа (морфема) сохта мешавад ва дар занҷири гуфтор нақши маъноӣ ва дастури дорад: **калимаи мураккаб, калимаи сода, калимаи сохта, калимаи тавҳид** (тасдиқи ягонагии Худо), **калимаи туфайлӣ, калимаи тақлиди овоз; калимаи гувоҳӣ таър.** таъбири махсус барои гувоҳӣ додан дар ҳузури қозии шариат; **калимаи шаҳодат** *д.* таъбири махсуси арабӣ, ки гуфтан ва иқрор доштан ба он шартӣ асоси мусулмонӣ аст; **калима гуфтан** *д.* ба забон овардани калимаи шаҳодат, ки зикри он барои мусулмон шудан шарт шуморида мешавад.

КАЛИМАБОЗ *کلمه باز* он ки бо кинояву маҷоз гап мезанад.

КАЛИМАБОЗӢ *کلمه بازی* бозӣ додани калимаҳо, суханпардозӣ кардан.

КАЛИМАСОЗ *کلمه ساز* *зби.* ҷузъе, ки ба калимае илова шуда, ба он маъноӣ нав мебахсад: **пасванди калимасоз, унсурӣ калимасоз.**

КАЛИМАСОЗӢ *کلمه سازی* *зби.* бо илова кардани ҷузъҳо ба пасу калима пешӣ калима сохтани калимаи нав.

КАЛИМӢ *کلیمی* **мансуб ба Қалимуллоҳ** (*лақаби ҳазрати Мӯсо – пайгамбар*); пайрави дини Мӯсо – пайгамбар, яҳудӣ.

КАЛИМОТ *کلمات* *ҷ.* калима.

КАЛИМУЛЛОҲ *ا. کلیم الله* 1. он ки бо Худо сухан гуфтааст. 2. лақаби Мӯсо (а).

КАЛИСО *ю. کلیسا* ибодатхонаи исавиён: **калисон Модархудон Париж.**

КАЛИТАК *کلیتک* *ниг.* қаламча.

КАЛӢ *کلی* кал будан, тоссарӣ.

КАЛКА *р. کلکه* 1. *зби.* калима ва ибораҳои аз

забони дигар ба забони модарӣ айнан тарчумашуда (*аз қабилӣ худтанқидкуний, яхшикан, роҳи оҳан, ки тарчумаи таҳ-туллафзии калимаҳою ибораи русии «само-критика», «ледокол» ва «железная дорога» мебошанд*), чартабардорӣ. 2. когази тунуки шаффофи хушифат, ки аз пушти он нақшу нигор дида мешавад ва ба воситаи он аз нақшаҳо нусха мебардоранд.

КАЛ-КАЛ *کل کل* *гуфт.* беҳудагӯӣ, ҳарзагӯӣ; пургӯӣ, сергапӣ; **кал-кал кардан** а) беҳудагӯӣ кардан; сергапӣ кардан; б) касеро миёнагир карда таънаю маломат ва сарзаниш кардани якчанд кас.

КАЛКУЛЯТОР *лот. калкулитар* 1. мутахассиси калкулятсия, нархгузор. 2. *тех.* абзори ҳисоб.

КАЛКУЛЯТСИЯ *лот. калкулитсия* ҳисоб, аз рӯи ҳисобу китоб муайян кардани нархи мол; ҳисоб кардани миқдори маблағи харчшуда барои моли истеҳсолшуда, хизматрасонӣ *ва ғ.*

КАЛЛА *кә* сари одам ва чорпоён, каллахонаи сар; **калла-калла** *тӯб-тӯб* ва паҳлӯи ҳам; **як калла кунҷора** *як лӯнда кунҷораи чувоз*; **калла доштан** *ақл доштан, муҳокима ронда та-вонистан*; **калла ба калла задан** а) каллаи якеро ба каллаи дигаре задан; б) *маҷ.* бо касе даъвои баробарӣ кардан; бо касе сар ба сар шудан; **каллаи ғӯсола** *зоол.* тортанаки рангаш ба зардӣ моили сараш ба каллаи ғӯсола монанди безахр (*дар бораи ин ҳашира шугунҳои мардумӣ зиёд аст*); *◇* **аз каллаи азон (сахар)** сахари барвақт, хеле барвақт; **як каллаю (сару) ду ғӯш (мақ.)** дар ҳаққи одами як-каю танҳо гуфта мешавад; **як каллаю сад хаёл (мақ.)** одам фикру андешаҳои зиёд дорад; **каллаи (сари) кафида зерӣ тоқӣ (зарб.)** инсон то имкон аст, бояд сиррашро нигоҳ дорад; **аз ҳар калла як садо (зарб.)** агар одам зиёд бошад, гап ҳам зиёд мешавад; дар чое, ки якчанд кас аст, ҳамфикрӣ кам воқеъ мешавад;

КАЛЛАБУР *кәбир* *гуфт.* одамкуш.

КАЛЛАВАРАМ *кәворм* *маҷ.* бефаҳм, бефараҳм.

КАЛЛАВАРАМӢ *кәворми* *маҷ.* бефаҳмӣ, бефараҳмӣ.

росатӣ.

КАЛЛАДОР *кәдар* *гуфт.* 1. боақлу идрок, пурдон. 2. чизҳои дона-дона, ки донаҳояш калон аст; **сабзии калладор, харбузаи калладор, шалғами калладор.**

КАЛЛАЗАН *кәзан* он ки дар чангҳои тан ба тан калла мезанад.

КАЛЛАЗАНӢ *кәзани* каллачанг; низоъ, кашмакаш.

КАЛЛАК *кәк* *бот.* 1. дарахти шоҳаҳояш бурида; **каллак кардан** бурида партофтани шоҳаҳои дарахт. 2. навъи гандум.

КАЛЛАКАДУ *кәкдо* *пиг.* каллаварам.

КАЛЛАКАЛОН *кәклан* он ки каллааш аз эътидол калон аст, саркалон.

КАЛЛАКАН *кәкән* *кит.* он ки шахси ба қатл маҳкумшударо бо роҳи аз тан ҷудо кардани сар қатл мекард; **каллакан кардан** *гуфт.* нӯги ниҳолҳои наврустаро қанда партофтан.

КАЛЛАКАРАМ *кәкәрам* *пиг.* карам II.

КАЛЛАКӢБАК *кәкәбак* **каллакӢбак кардан** *гуфт.* аз чанд тараф касеро бо калла задан.

КАЛЛАҚАНД *кәқәнд* қанди сафеди бо қолиби махрутишакл рехташуда.

КАЛЛАҚАНДӢ *кәқәнди* *марбут ба* каллақанд, махруташакл ба монанди каллақанд.

КАЛЛАМАНОРА *кәманара* *таър.* манорае, ки золимон хангоми қатли ом сарҳои аз тан ҷудокардари болои ҳам чида месохтанд.

КАЛЛАМЕХ *кәмеҳ* меҳи ҷӯбӣ ё оҳании саркулӯла барои бастанӣ аспҳо.

КАЛЛАМУШ *кәмуш* *зоол.* чинси муши калон аз оилаи мушмонандҳо.

КАЛЛАМУШГИРАК *кәмушгирәк* дом барои дастгир кардани калламушҳо, мушгираки калон.

КАЛЛАПАЗ *кәпәз* он ки каллаву почан гову ғӯсфандро пухта мефурӯшад.

КАЛЛАПАЗӢ *кәпәзи* 1. шугл ва амали каллапаз. 2. ошхонае, ки дар он каллаву почан гову ғӯсфандро пухта мефурӯхтанд.

КАЛЛАПО کله‌پا 1. сарнагун, воруна, сар ба нишеб; **каллапо афтодан**. 2. сарнагун шудан, шикаст хӯрдан.

КАЛЛАПОЧА کله‌پاچه 1. калла ва почай гов ё гӯсфанд. 2. хӯроке, ки аз калла ва поча бо шикамба тайёр карда мешавад; **каллапоча кардан** а) чизеро ба қисмҳо ҷудо карда партофтан; б) куштан, ҳалок кардан; **каллапоча шудан** саросема шудан.

КАЛЛАПҶШ کله‌پوش пӯшиши сар; тоқӣ, тӯппӣ; **каллапӯши зардӯзӣ** тӯппии бо риштаи заррин гулдӯзишуда; **каллапӯши кундал** тӯппии аз кундал дӯхташуда; **каллапӯши тос** тӯппии занонаи дӯхти махсуси доирашакл аз матои чилодори тос.

КАЛЛАПҶШФУРҶШ کله‌پوش‌فروش он ки тӯппихон гуногун мефурӯшад, тоқифурӯш.

КАЛЛАПҶШФУРҶШӢ کله‌پوش‌فروشی 1. амал ва кори каллапӯфурӯш. 2. ҷое, ки дар он тоқӣ ва тӯппихои гуногун фурӯхта мешавад.

КАЛЛАХУШК کله‌خشک *гуфт.*, *мач.* бемағз, беақл.

КАЛЛАҶАНГ کله‌جنگ ҷанги калла ба калла.

КАЛЛАҶУНБОН کله‌جنبان 1. он ки бо сарҷунбонӣ ишора мекунад. 2. *мач.* калоншаванда ва обрӯманди деҳаву гузар. 3. *мач.* он ки аз рӯи хушомад ба гапи қасон бо ишораи сар «бале-бале» мегӯяд; хушомадгӯӣ.

КАЛЛАҶУНБОНӢ کله‌جنبانی 1. сарҷунбонӣ. 2. *мач.* хушомадгӯёна бо ишораи сар тасдиқ кардани сухани касе.

КАЛЛАШҶРБО کله‌شوربا як навъи шӯрбо аз каллапоча ва шикамбаи гӯсфанду гов.

КАЛМАСҶИД کله‌مسجد масҷиди хурди назарногир.

КАЛМУРҶ کله‌مرغ мурғи мурдахӯр аз чинси каргас, ки сараш мӯй надорад.

КАЛОБА کلابه риштаи аз дук ба чарха печонда дастакарда; калоф, тӯбчан ресмон; **калоба чарху калобан касе** нигоҳ карда мондан мӯхтоҷ будан ба даромади почизи касе; **сарӣ калобан** худро гум кардан чӣ қор кардани худро надонистан (*аз пешомади ногаҳонӣ ё шодӣ*); **сарӣ калобан қорӣ** худро ёфтан сарриштаи қорӣ

худро пайдо намудан; чӣ қор кардани худро донистан.

КАЛОБАРЕС کلابه‌ريس қорғари ресандаи калоба.

КАЛОБАРЕСӢ کلابه‌ريسي *исми амал аз калоба ресидан.*

КАЛОБАТУН کلابتن риштаи хеле борик аз тилло ва нуқра барои зардӯзӣ.

КАЛОБАТУНӢ کلابتنی аз калобатун дӯхташуда.

КАЛОВА کلاه *ниг.* калоба.

КАЛОҶ کلاغ *ниг.* парандае бо минқори нисбатан баланду қавӣ, поҳо ва болҳои нерӯманд, дурпарвоз ва бо паруболи сиёҳ.

КАЛОЖА I کلازه *кит.*, *ниг.* акка.

КАЛОЖА II کلازه *кит.* қачқашм, аҳвал, олус.

КАЛОЛ I کلال фарқи сар, тораки сар.

КАЛОЛ II ا. کلال хастагӣ, мондагӣ, шалшарӣ.

КАЛОЛАТ کالات 1. *ниг.* калом II. 2. норавшани нутқ.

КАЛОМ ا. کلام 1. сухан, гап, гуфтор. 2. илме, ки дар он аз эътиқодҳои динӣ баҳс карда мешуд; **каломи мачид**, **каломи шариф** *д.* Қуръон; **хулласи (хулосаи) калом** кӯтоҳи гап, мухтасари гап, қисса кӯтоҳ, алқисса.

КАЛОМӢ کلامی *кит.* 1. *мансуб ба марбут ба калом.* 2. доно, донишманди баҳши калом.

КАЛОМУЛЛОҶ کلام‌الله сухани Худованд, Қуръон.

КАЛОН کلان 1. ҳаҷман ва миқдоран бузург, азим: **калонӣ калон**, **ҷӯи калон** ...; **маблағи калон** пули зиёд; **роҳи калон** роҳи васеъ (-и одатан мошингард); **калон-калон қадам мондан** васеъ-васеъ қадам мондан; тез роҳ рафтани. 2. ба синни балоғат расида, ба воя расида; калонсол, солхӯрда: **одами калон**, **писари калон**; **калону хурд**, **хурду калон** бузургу майда, ҳама; ҳар хел, ҳар гуна: **калону хурд чамъ шуданд**. 3. *гуфт.* сардор, мансабдор (*ба ин маънӣ асосан дар шакли чамъ калонҳо ба қор бурда мешавад*). 4. аз рӯи вазифа, рутба ва унвон нисбат ба дигарон болотар: **лейте-**

нанги калон, муаллими калон, муҳандиси калон, ходими калони илмӣ; **вазифаи калон** амалу мансаби муҳим (масъул); **калон кардан** ба воя расонидан; тарбия кардан; **калон шудан** а) ба воя расидан; б) ба мансаб расидан, сардор шудан; **кори калон!** бисёр олий!, бисёр нағз!, айни муддао! (*дар мавриди таҳсин гуфта мешавад*); **калон кушодани чашм** дар таачҷуб афтодан, ҳайрон шуда мондан; **нафоро калон кардан** бисёр тамаъкор шудан.

КАЛОНВОРОНА *кланوارане* ба мисли калонхо, калонҳо барин; бовикор, босавлат.

КАЛОНГАП *клангәп* он ки гапро калон мезанад, лофзан, даҳанкалон.

КАЛОНГАПӢ *клангәпӣ* лофзанӣ, даҳанкалонӣ; худситой.

КАЛОНГИР *клангир* он ки худаширо калон метарошад, хавобаланд, мағрур.

КАЛОНГИРӢ *клангирӣ* мағрурӣ, хавобаландӣ.

КАЛОНГИРОНА *клангиране* мағрурона, хавобаландона.

КАЛОНЗОДА *кланзаде* фарзанди одами олимартаба; ашрофзода.

КАЛОНИГАРӢ *кланигарӣ* мағрурӣ, худписндӣ, манманӣ; калонигарӣ кардан.

КАЛОНИӢ *кланӣ* 1. ваъ ва ҳолати калон, калон будан; калонсол будан, калонсолӣ. 2. сардорӣ, мансабдорӣ: **калонӣ кардан** а) ғуруру худнамоӣ кардан, худро калон гирифтан, савлату эътибори худро намоиш додан; б) васеъ ё дароз будан (-и либосе ба тани касе).

КАЛОНКОР *кланкар* хурдсоле, ки чун калонсолон кор мекунад.

КАЛОНПОӢ *кланпәӣ* 1. он ки пояш калон аст. 2. *мач.* мансабдор; калонзода.

КАЛОНСАР *клансар* *ниг.* каллакалон.

КАЛОНСОЛ *клансал* ба сол бузург, солдида, бисёр умрдида (*нисбат ба касе*).

КАЛОНСОЛӢ *клансәлӣ* калонсол будан, синни зиёд доштан.

КАЛОНТАР *клантар* 1. *дарачаи қиёсти калон*. 2.

кит. раиси маҳалла; сардор.

КАЛОНТАРОШӢ *клантрашӣ* *ниг.* кало-нигарӣ.

КАЛОНХАРЧ *кланхарҷ* он ки исрофкорона харочот мекунад.

КАЛОНҲАЧМ *кланҳәҷм* он чи ки ҳаҷмаш калон бошад, бузургҳаҷм.

КАЛОНҶУССА *кланҷәсе* тануманд, бузургҷусса, қавихайкал, дорои пайкари калон.

КАЛОНҶУССАГӢ *кланҷәсәгӣ* танумандӣ, бузургҷуссагӣ.

КАЛОНШАВАНДА *кланшәвәнде* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз калон шудан*. 2. шахси обрӯманд, муътабар; сардор, мансабдор.

КАЛОНШАВӢ *кланшәвӣ* (вақти) калон шудан, (айёми) ба воя расидан.

КАЛОПЕСА *кләпәсе* без шудани (сафедии) чашм бо сабаби тарс ё хиссиёти дигар.

КАЛОРИЯ *лот.* *кләрије* воҳиди миқдори гармӣ.

КАЛОРИЯНОК *кләријәнак* дорои миқдори зиёди калория, бокалория.

КАЛОРИЯНОКӢ *кләријәнакӣ* миқдори калорияҳо дар ягон моддаи ғизоӣ, ки мавҷудоти зиёда аз истеъмоли он қувват мегирад, ғизонокӣ.

КАЛОФ(А) *кләфә* *кит., ниг.* калоба.

КАЛОФКАШӢ *кләфкәшӣ* танобкашӣ, ҷои сохтмонро ба калоф кашида ихота кардан.

КАЛОФПЕЧ *кләфпәј* чун калова ба худ печида (*мас., мор*).

КАЛОЧА *кләҷә*: **гапу калоча** гапу хабари зиёдатӣ; *муқ.* **гапу гапча**; **гапу калоча кардан** овоза кардан; мавриди гуфтугузор қарор додан.

КАЛПАТРА *кләптрә* 1. беҳуда, бемаънӣ. 2. гапи беҳуда, харза, сафсата, ёва. 3. бетартиб, бесару сомон.

КАЛПЕСА *кләпәсе* *ниг.* калтакалос.

КАЛСИӢ *лот.* *кләсӣ* филизи нарми нуқратоб (*унсури химиявӣ*); оҳақ.

КАЛТА *кләтә* кӯтоҳ, думкӯтоҳ, думбурида; калта

- кардан кӯтоҳ кардан, буридан; мухтасар кардан.
- КАЛТАДУМ** کلتهدم думкӯтоҳ, думбурида.
- КАЛТАЗАБОН** کلتهزيان он ки забонаш мегирад, тутила.
- КАЛТАК** کلتک чӯбдаст, таёқ; калтак хӯрдан бо калтак зада шудан; шаллоқ хӯрдан; алифро аз калтак фарк карда натавонистан (*зарб.*) тамоман бесавод будан; нодони маҳз будан.
- КАЛТАКАЛОС** کلته کلاس зоол. навъе аз чонвари хазандан борику дарозтанаи думдор, калпеса, чалпоса; сусмори хурд.
- КАЛТАКБАДАСТ** کلتک بدس *ниг.* калтакдор.
- КАЛТАКБОЗӢ** کلتک بازی 1. як намуди ракси кадимии тоҷикӣ. 2. бозни бачагона.
- КАЛТАҚДОР** کلتک دار он ки калтак ба даст дорад, таёқбадаст.
- КАЛТАКИРО** کلته کرا ба кироя додани чорпоёни саворӣ барои сафар ё боркашӣ ба масофаи кӯтоҳ; калтакиро кардан чорпои саворӣ ё боркашро муваққатан ба киро гирифтган.
- КАЛТАККОРӢ** کلتک کارى :калтаккорӣ кардан задан ва чазо додан бо калтаккалтаккӯб.
- КАЛТАККӢБ** کلتک کوب *ниг.* калтаккорӣ.
- КАЛТАКХӢРӢ** کلتک خورى *исми амал аз* калтак хӯрдан; зада шудан бо калтак, шаллоқхӯрӣ.
- КАЛТАКЧА** کلتکچه калтаки хурд.
- КАЛТАМИЛ** کلته ميل милтники кӯтоҳмил.
- КАЛТАПО(Ӣ)** کلته پاي(ى) он ки пойҳои кӯтоҳ дорад.
- КАЛТАПОЯ** کلته پايه он чи пояҳои кӯтоҳ дорад; мизи калтапоя.
- КАЛТАПӢСТИН** کلته پوستين пӯстини кӯтоҳ.
- КАЛТАРИШ** کلته ريش он ки риши кӯтоҳ дорад.
- КАЛТАФАӢМ** کلته فهم он ки акли расо надорад, кундфаҳм, кундзехн.
- КАЛТАЧА** کلته چه либоси болопӯши занона аз бахмал ва дигар порчаҳои зарбофт (*пешкушодаи дарозии то зону*).
- КАЛӢШ** p. کوش пойафзори бепошнаи резинии

занона ё мардона, ки одатан бо маҳсӣ, мӯза ва ғ. мепӯшанд.

- КАЛӢШКӢХНА** کوش کوهنه калӯши кӯхнаи дарида; калӯшкӯхна барин яла шуда мондани даҳан ҳайрон шуда чӣ гуфтанаширо надони-стани касе.
- КАЛХОТ** کلخات зоол. парандаи ваҳшии чанголдор аз оилаи лочин, чӯчабарак.
- КАМ** کم 1. андак; муқоб. зиёд, бисёр. 2. ба нудрат, гоҳо, баъзан, гоҳ-гоҳ; кам омадан, кам ёфт шудан; камаш на камтар аз...; ақаллан, ҳадди ақалл, ҳеч набошад; кам-кам а) андак-андак; як каме, камтар; кам-кам хӯр, ҳар дам хӯр (*зарб.*); б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадрич, охиста-охиста; кам дар кам хеле кам, ниҳоят кам (*миқдоран*); каму беш а) як каме, як миқдор; б) то андозае, то ҳадде, қисман; каму кост камбудӣ, норасоӣ; кам баромадан ба вазн, меёр ва шумораи асли нарасидан; кам будан норасо будан; ба дараҷаи пурра набудан; кам дида шудан чандон ба назар намоён набудан, зиёд вонахӯрдан; кам додан пурра надодан (*мас. музди касеро*); кам задан а) фурутанӣ кардан, хоксорӣ кардан, худро ҳақир шумурдан; б) *ниг.* кам шумурдан; кам кардан костан; кам мондан андак боқӣ мондан, зиёд набудан; кам шудан (*гаштан*) костан, нуқсон пайдо кардан; кам шумурдан назарногириона нигоҳ кардан, ҳақир шумурдан касеро, ба дараҷаи даркорӣ баҳо ва эътибор надодан; даҳ дақиқа кам дувоздаҳ ба дувоздаҳ даҳ дақиқа намерасад (*оид ба вақту соат*); ду кам ҳафтод ба ҳафтод ду намерасад, яъне шасту ҳашт (*одатан дар бораи синну сол мегӯянд*); кам гирифтган (*касера*) *ниг.* кам шумурдан; кам монда буд, ки..., қариб ки..., қариб буд, ки...; магар кам буд, ки... ин ҳама кофӣ набуд магар...
- КАМАБР** کم ابر осмони чо-чо абрдори бебориш.
- КАМАДАД** کم عدد камшумор, ночиз.
- КАМАКАК** کمکк камтар, каме, андаке.
- КАМАҚЛ** کم عقل кӯтоҳақл, бефаросат, нодон, аблаҳ.
- КАМАҚЛӢ** کم عقلی кӯтоҳақлӣ, кутоҳандешӣ, бефаросатӣ; нодонӣ, аблаҳӣ.

КАМАНД *کمند* 1. аргамчини дарози як нӯгаш халкадавакдор барои гирифтани сайд. 2. *мач.* дом; **дар каманд овардан** ба дом афтондан; ба даст даровардан. 3. *киноя аз зулфи маҳбуба.*

КАМАНДАФКАН *کمندافکن* 1. он ки барон гирифтани сайд ӯ душман каманд меандозад. 2. *мач.* дилбар, маҳбуба.

КАМАНДДИДА *کمنددیده* 1. ба дом афтода. 2. *мач.* озмудшуда, таҷрибадор.

КАМАНДЕША *کم اندیشه* кӯтоҳфикр, хом.

КАМАНДЕШАГӢ *کم اندیشگی* кӯтоҳ- фикрӣ, хомӣ.

КАМАР *کمر* 1. миён. 2. миёни кӯҳ, тангнои кӯҳ. 3. нишебӣ, нишебии талу теппа, ҳамгашт. 4. хар чуқурие, ки дар миёни ягон чиз ба вучуд омадааст; **камари рӯд** (чӯи об) чуқурие, ки оби рӯд ӯ наҳр дар мачрои худ кофтааст; **камар бастан** а) миёнбанд ба миён бастан; б) омода шудан ба иҷрои коре; азм кардан, қасди кореро кардан; **камари ҳиммат ба миён бастан** *киноя аз саҳт азму ирода кардан ба коре, дар коре эътимом намудан.*

КАМАРБАНД *کمر بند* тасмае, ки ба миён мебаданд, миёнбанд, яккабанд; **камарбанди ҳиммат ба миён бастан** *ниг.* **камари ҳиммат ба миён бастан.**

КАМАРБАСТА *کمر بسته* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз камар бастан.* 2. *мач.* омода, тайёр; азмкарда ба иҷрои коре.

КАМАРБОРИК *کمرباریک* миёнборик, нозук-миён (*сифати маҳбуба*).

КАМАРВОР *کمروار* 1. чун камар гирди (миёни) чизеро печонда гирифтан. 2. чун камари рӯд ӯ чӯи об; гор барин.

КАМАРГАҲ *کمرگه* *ниг.* **камаргоҳ.**

КАМАРГОҲ *کمرگاه* 1. чое, ки камар баста мешавад, чои бастан миёнбанд. 2. камари кӯҳ, миёни кӯҳ. 3. нишебии талу теппа.

КАМАРЗИШ *کمرارزش* арзонбаҳо; *муқоб.* **гаронбаҳо**; камкадр, камаҳамият.

КАМАРӢ *کمری* мансуб ба камар; муносиби камар, ҷойгиранда дар гирди камар: **аслиҳан камарӣ.**

КАМАРЧА *کمرچه* бандчаҳои кӯтоҳ дар чома ва куртаҳои қадима барои ба ҳам бастан ду тарафи (бари) чома, яқтак *ва г.*

КАМАРШИКАН *کمرشکن* *мач.* кори саҳти берун аз тавоноӣ; кор ӯ масъалаи бисёр душвор; миёншикан.

КАМАҲАМИЯТ *کم اهمیت* он чи аҳамият ва арзиши чандон надорад.

КАМАҲОЛӢ *کم اهالی* худуди ҷуғрофии аҳолии кам; камодам.

КАМБАҒАЛ *کمیغل* нодор, бенаво, фақир, камбизоат; қашшоқ; *муқоб.* **давлатманд**; **камбағалро аз болон уштур сағ мегазад.** (*зарб.*); **иттифоқи камбағалон таър.** ташкилоти сиёсии меҳнатқашони деҳот дар давраи ислоҳоти замин дар Осӣён Миёна (1918-1920).

КАМБАҒАЛБАЧА *کمیغل بچه* фарзанди одами камбағал ва қашшоқ.

КАМБАҒАЛЗОДА *کمیغلزاده* *ниг.* **камба-галбача.**

КАМБАҒАЛӢ *کمیغلی* бенавоӣ, нодорӣ, фақирӣ, эҳтиёҷмандӣ; эҳтиёҷ.

КАМБАҒАЛНИШИН *کمیغل نشین* чое, ки камбағалон манзил ва иқомат доранд; **маҳаллаи камбағалнишин** қисми камбағалнишини шаҳр.

КАМБАҒАЛОНА *کمیغلانه* фақирона, монанди бенавоёну қашшоқон, камбағалона зиндагӣ кардан.

КАМБАҒАЛПАРВАР *کمیغل پرور* дастгир, хайрхоҳ ва ҳомии камбағалон.

КАМБАҒАЛШАВӢ *کمیغل شوی* бечора шудан, бенавоӣ фақир гаштан.

КАМБАР *کمبر* он чи бараши зиёд нест, паҳноияш кам аст; танг, борик; *муқоб.* **сербар**; **роҳи оҳани камбар** роҳи оҳане, ки фосилаи байни релсҳо тангтар аз маъмулист.

КАМБАХТ *کم بخت* бетолё, он ки қораш кам омад мекунад.

КАМБАҲО *کم بها* *ниг.* **камарзиш.**

КАМБИЗОАТ *کم بضاعت* он ки молу асбобе ба қадри кифоя надорад, камбағал.

КАМБИЗОАТИ *камбизоат* *будан, камбагалӣ.*

КАМБИН *камбин* *дорон бинони суџ, он ки би-ниши заиф дорад, суџбин.*

КАМБИНИ *камбини* *суџу заиф будани биноӣ, суџбини.*

КАМБОВАР *камбовар* *он ки бовариаш ба одамон кам аст.*

КАМБОД *камбод* *чоџ ӛ чизе, ки боди кам дорад, камшамол.*

КАМБОР *камбор* *1. дорон бори андак. 2. дорон ҳосили андак: дарахти камбор.*

КАМБОРИШ *камбориш* *аз маъмул кам боридани барфу борон, кам будани миқдори боришҳо: соли камбориш.*

КАМБОРОН *камборон* *соле, фасле ӛ мохе, ки дар он борон кам меборад.*

КАМБОРОНИ *камборони* *мансуб ба камборон.*

КАМБУД *камбуд* *1. нуқс, нуқсон. 2. ниг. камомад, камӣ.*

КАМБУДИ *камбудӣ* *нуқсон, норасоӣ.*

КАМБУРД *камбурд* *дорон бурди кам, дорон ма-софан кам, абзор ӛ таҷҳизоти техникӣ, ки тӯли парвозаш кам аст.*

КАМБУӢ *камбуӣ* *он чи ки бўяш кам аст.*

КАМВАЗН *камвазн* *ҷисме, ки вазни он сабук аст.*

КАМВАЗНИ *камвазни* *мансуб ба камвазн; сабуки.*

КАМГАП *камгап* *он ки кам гап мезанад, кам-сухан, камгӯӣ; муқоб. сергап, пургӯӣ.*

КАМГАПИ *камгапи* *мансуб ба камгап.*

КАМГУНҶОИШ *камгунҷоиш* *камҳачм, гунчо-ишаш кам (мас., зарф).*

КАМГУӢ *камгуӣ* *ниг. камгап.*

КАМГУШТ *камгушт* *он ки чандон фарбеҳ нест, газгӯшт; лоғар.*

КАМГУШТИ *камгушти* *лоғарӣ, газгӯшти.*

КАМҶАЙРАТ *камҷайрат* *1. он ки кӯшиши бисёр намекунад. 2. суџ нашъунамо кардан (нис-*

бати растаниҳо).

КАМҶАЙРАТИ *камҷайрати* *камкӯшиши, суџи, камҳавсалагӣ.*

КАМҶИЗО *камҷизо* *1. камхӯрок. 2. он чизе ӛ хӯрокие, ки маводи ғизоияш кам аст.*

КАМДАРАХТ *камдарахт* *чоџ, ки дарахти зиёд надорад.*

КАМДАРОМАД *камдаромад* *кор ӛ чизе, ки даромад ва фондааш кам аст, даромадаш андак.*

КАМДАСТМОЯ *камдастмоя* *он ки сармояи чан-доне надорад.*

КАМДАХЛ *камдахл* *ниг. камдаромад.*

КАМДИДОР *камдидор* *ниг. камнамо.*

КАМДИДАКОР *камдидакор* *корноозмуда, нопух-такор, камтаҷриба.*

КАМДИЛ *камдил* *маҷ. камҷуръат, тарсу.*

КАМДОН *камдон* *1. ниг. камдониш. 2. он ки аз воқеаву рӯйдодҳо кам хабардор аст.*

КАМДОНИШ *камдониш* *он ки дониши хуб на-дорад, камдон.*

КАМДОНИШИ *камдониши* *надоштани дониши хуб, камдонӣ.*

КАМДОНИ *камдони* *мансуб ба камдон.*

КАМДОШТ *камдошт* *доштнокиаш начан-дон зиёд (пӯшок), пастсифат, сифаташ бад (ма-тоъ).*

КАМЕ *камӣ* *андаке, як қадре; камтар.*

КАМЕРА *оли. кмере* *1. хоначаи хурди махсус барои коре, ҳуҷра. 2. қисми дарунии дастгоҳи суратгирӣ, ки ба он пластинка ӛ плёнка мегузоранд; камераи киногирӣ дастгоҳи хоси навор гирифтани филмҳо, дастгоҳи филмбардорӣ. 3. резини чархи мошин, велосипед ӛ тӯби футбол, ки ба он хаво пур карда мешавад.*

КАМЕРАВИ *камравӣ* *музикни камерави асари музикӣ (аз қабилӣ дуэт, трио, соната, романс) барои дастаи хурди навозандагону хофизон; оркестри камерави дастаи начандон зиёди навозандагон ва хофизон, ки дар он иҷроӣ ҳар қисм ба яке аз онҳо супорида мешавад.*

КАМЕРТОН *олм.* *كمرتان* *мус.* асбоби филизни душошакле, ки ҳангоми чӯр кардани со-зҳои мусиқӣ меъёри баландии садоро муайян мекунад.

КАМЁБ *كمياب* *ниг.* камчин.

КАМЁБӢ *كميابى* *ниг.* камчинӣ.

КАМЁФТ *كم يافت* *ниг.* камчин.

КАМЗАБОН *كم زبان* 1. *ниг.* хомӯш. 2. мутеъ, фармонбардор.

КАМЗАДА *كم زده* *кит., маҷ.* аз дин баргашта, аз роҳи дин мунҳарифшуда, гумроҳ.

КАМЗАМИН *كم زمين* деҳконе ё маконе, ки за-мини қорами кам дорад.

КАМЗАМИНӢ *كم زمينى* *мансуб ба* камзамин.

КАМЗАН *كم زن* *кит.* 1. он ки дар қимор ҳамеша бой медиҳад, бебурд. 2. *маҷ.* камбахт.

КАМЗАРФ *كم ظرف* камзарфият, ҷои камро иш-голқунанда, камгунҷоиш, камгиро.

КАМЗАРФИЯТ *كم ظرفيت* камгунҷоиш, дорои гунҷоиши кам; *маҷ.* касе, ки қобилият ва та-воноии шундан ва қабул кардани суханони дигаронро надорад.

КАМЗАРФИЯТӢ *كم ظرفيتى* камзарфият будан.

КАМЗАРФӢ *كم ظرفى* камзарфиятӣ, камгун-ҷоишӣ.

КАМЗӮЛ *كم زول* як навъи либоси (*беиштар мар-донаи*) рӯпӯши гиребондор ва ду бараш туг-мабанд.

КАМЗӮЛЧА *كم زولچه* 1. камзӯли беостини кӯтоҳ (*беиштар занона*). 2. дӯз. қисми аз сина болои пирохани занон, ки алоҳида дӯхта мечаспо-нанд, куртача.

КАМЗӮР *كم زور* камқувват, заиф, нотавон.

КАМИҚТИДОР *كم اقتدار* камқувват, қудраташ кам; иқтидораш паст: **трансформатори ка-миқтидор**.

КАМИҚТИДОРӢ *كم اقتدارى* камқувватӣ, кам-қудратӣ.

КАМИЛМ *كم علم* он ки ба қадри кофӣ дониш надорад, саводаш кам аст.

КАМИЛТИФОТ *كم التفات* он ки нисбат ба касе эътино ё муҳаббат надорад.

КАМИЛТИФОТӢ *كم التفاتى* камилтифот будан, бемехрӣ.

КАМИН I *كمين* *кит.* 1. кам, андак. 2. *ниг.* каминна.

КАМИН II *ا. كمين* пинҳонгоҳе, ки дар он ба касди ҳучум ё дастгир кардани душман ё сайд паноҳ шуда мешинанд; **камин гирифта** паноҳ шуда истодан дар интизори дастгир кардани чизе ё касе; **шинак гирифта**.

КАМИНА *كمينه* шахси гӯянда дар мавриди изхори хоксорӣ нисбат ба худ мегӯяд; банда, ин ҷониб; **фурӯтан**, хоксор; **каминаи камта-рин** ниҳояти хоксорӣ нисбат ба худ.

КАМИНГАҲ *كمين گه* *ниг.* камингоҳ.

КАМИНГОҲ *كمين گاه* ҷое, ки камин гирифта менишинанд.

КАМИНВАР *كمين ور* он ки дар камин нишас-тааст, камингир.

КАМИНӢ *كمينى* *марбут ба* камин.

КАМИСТЕЪДОД *كم استعداد* он ки қобилияташ суст аст, маҳорати паст дорад, каммаҳорат, камзаковат.

КАМИСТЕЪМОЛ *كم استعمال* он чи чандон ро-ичу мустаъмал нест, доираи истифодааш маҳдуд аст.

КАМИЯТ *ا. كميت* андозае, ки метавон онро кам ё зиёд кард; андоза; миқдор; шумора; теъдод; *муқ.* **кайфият**.

КАМИ *كمى* 1. кам будани чизе; *муқоб.* **зиёдӣ**, **бисёрӣ**; **камии об**. 2. камбудӣ, нуқсон; **камӣ доштан** а) нуқсон доштан, норасоӣ доштан; б) эҳтиёҷ доштан; **камӣ қардан** нарасидан, кам будан, басанда ва кофӣ набудан; **камӣ қашидан** камбуд доштан, эҳтиёҷ доштан; **дар ғояти камӣ будан** ниҳоят кам будан, хеле но-дир будан.

КАМКОР *كم كار* он ки қору машғулияташ кам аст; *муқоб.* **серкор**; он ки маҳсули қораш ан-дак мебошад.

КАМКОРӢ *كم كارى* камкор будан, кам маҳсулӣ; *муқоб.* **серкорӣ**.

КАМҚАДР *кам قدر* қимати паст доштан, обрӯи кам доштан; камбаҳо.

КАМҚУВВАТ *кам قوت* он чи зӯру тавононаш зиёд нест; *муқоб.* пурқувват.

КАМҚУВВАТӢ *кам قوتى* камзӯри, нотавонӣ, сус-тӣ.

КАММАДАНИЯТ *кам مدنيت* он ки савияи маданияташ баланд нест.

КАММАЗМУН *кам مضمون* он чи мазмуну мундариҷааш норасо аст ё амиқ нест: **асари каммазмун**, ҳикояи каммазмун.

КАММАНФИАТ *кам منفعت* камфоида, камнафъ.

КАММАОШ *кам معاش* *ниг.* каммузд.

КАММАСРИФ *кам مصرف* камсарф, камистеъмол.

КАММАҲОРАТ *кам مهارت* камҳунар, камистеъдод.

КАММАҲСУЛ *кам محصول* камҳосил, камфоида, камкор.

КАММАӢРИФАТ *кам معرفت* камдон, камсавод, камдониш.

КАММЕВА *кам ميوه* мева ё ҳосилаш кам (*олу ва дарахт, фасли сол ва ғ.*).

КАММЕӢР *кам مهر* дилсард, дилхунук, он ки нисбат ба касе меӢри зиёд надорад.

КАММИҚДОР *кам مقدار* *ниг.* камшумор.

КАММОЯ *кам مايه* дорон сармоия андак, камбаҳо, камарзиш, фурумоия.

КАММУЗД *кам مزد* кори ҳаққи захматаш кам, каммаош.

КАММУӢ *кам موى* он ки мӯи сараш чандон зиёд нест; *муқоб.* сермӯӣ.

КАМНАЗИР *кам نظير* он ки шабеҳ ва монандаш кам дучор мешавад; бемисл.

КАМНАМАК *кам نمک* хӯроки намакаш кам, ширнамак.

КАМНАМО *кам نما* он ки ба чое кам меояд; он ки кам вомерӯрад: **камнамо будан (шудан)** дар чое кам зохир шудан, ба чое кам рафтуоӣ

доштан; бедарак шудан.

КАМНАМОӢ *кам نمائى* камнамо будан.

КАМНАФӢ *кам نفع* *ниг.* камфоида.

КАМНУР *кам نور* камрӯшанӣ; хира; қувваи бинояш суст (*оид ба чашм*).

КАМОБ *кам آب* чӯӣ ё рӯде, ки оби он зиёд нест; мавзее, ки дар он оби равон кам мебошад, маҳалле, ки аз об танқисӣ мекашад. 2. мевае, ки об (шира)-аш кам аст.

КАМОБӢ *кам آبى* камии об, кам будани об; нарасидани об.

КАМОБШАВӢ *кам آبشوى* кам шудани об, нарасидан, танқисии об.

КАМОВОЗ *кам آواز* он ки ё он чи овозаш пасту ношунаво аст.

КАМОДАМ *кам آدم* чое, ки нуфуси он кам аст, *муқоб.* **сернуфус**; чое, ки рафтуомади одамон кам аст.

КАМОЗОР *кам آزار* он ки ба дигарон озоре нарасонад, раҳмдил.

КАМОЗОРӢ *кам آزارى* камозор будан.

КАМОЛ I *кам كمال* 1. пуррагӣ, тамомият, мукамал. 2. нашъунамо, рушд; тараққӣ; **аз камол**... аз ниҳояти..., аз ғояти...; **бо камол** эҳтиром бо эҳтироми тамом, бо ниҳояти эҳтиром; **камол ёфтан** ба воя расидан; мукамал шудан, комил шудан; **ба камол расидан** ба воя расидан; сохиби фазлу одоб шудан, комил шудан; **поман камол** ҳуҷҷати расмӣ дар бораи хатми мактаби миёна, аттестат.

КАМОЛ II *кам كمال* *бот.* растании худрӯи кӯҳӣ, ки аз шираи пояи он дору тайёр мекунанд.

КАМОЛНОМА *кам كمال نامه* *ниг.* нома(-и камол).

КАМОЛОТ *кам كمالات* 4. камол I.

КАМОМАД *кам آمد* миқдоре, ки аз баркаш ё миқдори аслии чиз кам омада бошад (*асосан пул*): **камомад кардан**.

КАМОМАДА *кам آمده* он чи дар вақти ҳисоб кам баромадааст.

КАМОН *кам كمان* 1. яроқи қадимаи тирандозӣ, ки

аз чӯби хамидаи ду нӯгаш бо зех тарангбаста иборат мебошад; **камони абрӯ** хамаи абрӯ, токи абрӯ; **камони Рустам** қавси кузаҳ, тирӯ камон. 2. *нуч.* бурчи Қавс.

КАМОНА **کمانه** 1. ҳар чизи ба камон монанд. 2. олати камонмонанди дуредгарон, харротон ва наддофон, ки дар касби худ кор мефармоянд.

КАМОНАБРҮ **کمانابرو** он ки абрӯи хамидаи камоншакли зебо дорад (*сифати маҳбуба*).

КАМОНАК **کمانک** 1. камони хурд. 2. *киноя* аз қади хамида.

КАМОНАНДОЗ **کمانانداز** *шиг.* камонвар.

КАМОНАНДОЗӢ **کماناندازی** *шиг.* камонварӣ.

КАМОНБИНӢ **کمانبینی** он ки бинии калони кӯхондор дорад.

КАМОНВАР **کمانور** тирандоз аз камон, камондор, камонандоз.

КАМОНВАРӢ **کمانوری** тирандозӣ аз камон, камонандозӣ, камонкашӣ.

КАМОНВОР **کمانوار** чун камон, ба монанди камон; хамидашакл, қач.

КАМОНГАР **کمانگر** *шиг.* камонсоз.

КАМОНГАРӢ **کمانگری** *шиг.* камонсозӣ.

КАМОНГИР **کمانگیر** 1. камондори бомаҳорат, тирандози моҳир. 2. лақаби Ораш ном паҳлавони Эрони қадим, ки мувофиқи афсона тири аз Омул партофтааш ба Марв расидааст.

КАМОНГУРҮҲА **کمانگروهه** *кит.* 1. камоне, ки бо он гулӯлаҳои гилӣ ва ё санг мепартофтаанд. 2. гулӯла ё мӯҳраҳои гилин, ки барон андохтан аз камонгурӯҳа истифода мегардид.

КАМОНГҮША **کمانگوشه** 1. гӯшаи камон. 2. гӯшаи камонмонанди чизе.

КАМОНҒҮЛАК **کمانغولک** 1. *кит.* камони калоне, ки дар ҷангҳои қадим бо он ба тарафи душман санг меандохтанд. 2. *ғуфт.* камонкашаки резиндори бачагона.

КАМОНДОР **کماندار** он ки дар даст камон дорад, мусаллаҳ бо камон.

КАМОНӢ **کمانی** чун камон, камонвор; камоншакл.

КАМОНКАШ **کمانکش** *шиг.* камонвар.

КАМОНКАШӢ **کمانکشی** *шиг.* камонварӣ.

КАМОНМҮҲРА **کمانمهروه** *шиг.* камонгурӯҳа.

КАМОНПОӢ **کمانپای** *шиг.* қачпой.

КАМОНСОЗ **کمانساز** *кит.* он ки камон месозад, созандаи камон, устои созандаи камон.

КАМОНСОЗӢ **کمانسازی** амал ва кори камонсоз; ҷой ва маҳали камонсозӣ.

КАМОНХОНА **کمانخانه** *кит.* ҷои ниғаҳдории камон, ғилофи камон, камонгӯша.

КАМОНЧА **کمانچه** 1. *шакли тасғири* камон; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани гижжак, ки ба ду нӯгаш мӯйҳои думи асп таранг кашида шудааст. 3. *мус.* асбоби тории аз гижжак хурдтар.

КАМОНҚҮЛА **کمانجوله** ҷое, ки дар он камон гузоранд, ғилофи камон.

КАМОНШАКЛ **کمانشکل** ба монанди камон, ба шакли камон; хамидашакл.

КАМОС **کماس** *кит.* кӯзаи гардандарози сафоллини шикампаҳн.

КАМОСА **کماسه** *шиг.* камос.

КАМПАЛ **کمپل** матои мӯинаи махсус *ва ғ.*, ки ҳамчун ҷойпӯш, кӯрпа ё палос кор фармуда мешавад: кампали мӯнна, кампали ресмонӣ.

КАМПАХТА **کمپخته** он чи пахтаи зиёд надорад: кӯрпаи кампахта.

КАМПАШМ **کمپشم** он чи пашми андаке дорад: гӯсфанди кампашм.

КАМПИР **کمپير** пиразан, зани солхӯрда ва ғартут: ҷолу кампир пирмарду пиразан.

КАМПИРГУЛАК **کمپيرگلک** *шиг.* марвак, мармарак.

КАМПИРОНА **کمپيرانه** монанди кампир, рафтор ва қору кирдори ба сони солхӯрдагон.

КАМПУЛ **کمپول** он ки ба қадри қифоя пул надорад, тангдаст, камбизоат.

КАМПУЛӢ **کمپولی** кампул будан, тангдастӣ,

- нодорамӣ, камбизоатӣ.
- КАМРАВҒАН** *кам роغن* он чи равғанаш ба кадри кифоя набошад: **оши камравған.**
- КАМРАВУОЙ** *кам роуоӣ* чое, ки дар он рафтуомад зиёд нест: **роҳи пиёдагарди камравуоӣ.**
- КАМРАҒБАТ** *кам رغبت* он ки майлу хоҳиши кам дорад, камшавк.
- КАМРАҒБАТӢ** *кам رغبتى* майлу хоҳиши кам доштан, камшавкӣ.
- КАМРАНГ** *кам رنگ* он чӣ рангаш бенур аст, он чи рангаш баланд намебошад.
- КАМРИШ** *кам ريش* он ки риши кам дорад; *муқоб. серриш.*
- КАМСАБРӢ** *кам صبىرى* камтокатӣ.
- КАМСАВОД** *кам سواد* он ки саводи казоӣ надорад, чаласавод.
- КАМСАВОДӢ** *кам سوادى* саводи казоӣ надоштан, чалласавод.
- КАМСАМАР** *кам ثمر* камҳосил, камфоида.
- КАМСИН(Н)** *кам سن* *ниг. камсол.*
- КАМСИН(Н)УСОЛ** *кам سن وسال* *ниг. камсол.*
- КАМСОЛ** *кам سال* камсин, хурдсол, дорои синну соли кам.
- КАМСОЛӢ** *кам سالى* хурдсол будан, камсинӣ.
- КАМСОН** *кам سان* *кит.* навъи матоъ ва порчаи абрешимии сабзранг.
- КАМСУХАН** *кам سخن* *ниг. камған.*
- КАМСУХАНӢ** *кам سخنى* *мансуб ба камсухан.*
- КАМТАЛАБ** *кам طلب* ба чизи андак қонеъ будан, талаби зиёд надоштан.
- КАМТАР** *кам تار* 1. *дараҷаи қиёсии кам;* каме, андаке: **дар ҳамин чо камтар шннем.** 2. ҳақир, назарногир; **душманат гар пашша бошад, камтар аз филан мадон (зарб).**
- КАМТАРАДДУД** *кам تردد* 1. *кит.* чое, ки дар он рафтуомад кам аст, чои камҳаракат (*мас. кӯча*). 2. он ки дар пайи чизе кам саъй мекунад, камташвиш.
- КАМТАРИН** *кам تارين* 1. *дараҷаи олии кам;* чизӣ бисёр кам нисбат ба чизҳои дигар, андактарин. 2. камкадр, камэътибор (*дар мавриди изҳори шикасти нафс шахси гӯянда дар ҳаққи худ мегӯянд*); *ниг. камина (-и камтарин).*
- КАМТАҶРИБА** *кам تجربه* он ки таҷрибаи казоӣ надорад.
- КАМТАҶРИБАГӢ** *кам تجربى* камтаҷриба будан, дар коре малакаи лозимма надоштани кас.
- КАМТАШВИШ** *кам تشوش* он чи ташвишу захишаташ зиёд нест.
- КАМТАЪСИР** *кам تاثير* он чи таъсири зиёд надорад.
- КАМУБЕШ** *кам وبىش* каме, андаке, камутум.
- КАМУКОСТ** *кам وكاست* костагиҳо.
- КАМУМР** *кам عمر* кӯтоҳумр, бебако.
- КАМУТУМ** *кам وتم* *гуфт.* каму беш: **камутум бохабар будан.**
- КАМФАРЗАНД** *кам فرزند* он ки фарзанди кам дорад.
- КАМФАРОСАТ** *кам فراست* камфаҳм, камақл.
- КАМФАҲМ** *кам فهم* камақл, камшуур, бефаросат.
- КАМФОИДА** *кам فائده* он чи суди чандоне надорад.
- КАМҲАРҶ** *кам خرج* 1. он чи хароҷот ва массарафи зиёд наметалабад. 2. он ки сарфаҷӯена кор мекунад; **камҳарҷи болонишин** чизи арзони нағз.
- КАМХИРАД** *кам خرد* камақл; камтаҷриба, камдонӣ.
- КАМХИРАДӢ** *кам خردى* камхирад будан, камдонишӣ, камақлӣ.
- КАМХОБ** *кам خواب* он ки хобаш зиёд нест, он ки зиёд хоб намекунад.
- КАМХОБӢ** *кам خوابى* камхоб будан; беҳобӣ; **камхобӣ кашидан** зиёд хобида натавоништан, аз хоб сер нашудан.
- КАМҲОР** *кам خوار* *кит., ниг. камхӯр.*
- КАМҲОРА** *кам خواره* *кит., ниг. камхӯрок.*

КАМХОРАГӢ کم خوارگى *ниг.* камхӯрӣ.

КАМХУН کم خون он ки хун дар баданаш аз миқдори муайян кам аст.

КАМХУНӢ کم خونى ҳолати беморӣ ба сабаби кам шудани миқдори хун дар бадан, ки дар натиҷаи нарасидани эритроцит ва гемоглобин дар хун ва бо таъсири бемориҳои дигар рӯй медиҳад.

КАМХӮР کم خور камхора, он ки гизои кам меҳӯрад, камхӯрок.

КАМХӮРӢ کم خورى камхӯроқӣ, хӯроки кам хӯрдан, бо хӯроки андак иктифо кардан.

КАМХӮРОК کم خوراک он ки бо андак хӯрок сер мешавад, камхӯр; *муқоб.* **пурхӯр**.

КАМХӮРОҚӢ کم خوراکى камхӯрӣ, камхорагӣ.

КАМҲАВОС کم حواس фаромӯшкор.

КАМҲАВОСӢ کم حواسى камҳавос будан, фаромӯшкорӣ.

КАМҲАВСАЛА کم حوصله он ки ба кор майлу хошишаш кам аст; он ки зуд аз кор дилгир мешавад; камрағбат; бетоқат, беқарор, камтаҳаммул, бесабр.

КАМҲАВСАЛАГӢ کم حوصلگى камҳавсала будан; майлу хошиши кам доштан; бетоқатӣ, беқарорӣ, бесабрӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРАКАТ کم حرکت 1. он чи кам ҳаракат мекунад, сустваракат; *муқоб.* **серҳаракат**. 2. *мач.* кам кӯшиш кардан; камрағбат, камҳавсала.

КАМҲАРАКАТӢ کم حرکتى 1. кам ҳаракат кардан, сустваракатӣ. 2. *мач.* камҳавсалагӣ, камгайратӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРОРАТ کم حرارت дорои гармо ва дамон кам.

КАМҲИММАТ کم همت химмати кам нишон додан дар иҷрои коре, камирода.

КАМҲИММАТӢ کم همتى камҳиммат будан; ба андозаи лозимӣ кӯшиш накардан.

КАМҲИС(С) کم حس ҳиссиёти кам доштан.

КАМҲОСИЛ کم حاصل он чи ҳосилан зиёд нест; замини камҳосил, зироати камҳосил.

КАМҲОСИЛӢ کم حاصلى ҳосили кам (*oid* ба замини зироат, мева).

КАМҲОФИЗА کم حافظه он ки қувваи ҳофизааш суст аст ва ҳар матолибро дар хотир гирифта наметавонад ё зуд фаромӯш мекунад.

КАМҲУНАР کم هنر камистеъдод, дорои хунари кам.

КАМЧИЗ کم چيز *ниг.* камбизоат.

КАМЧИН کم چين ба осонӣ ёфтнашаванда.

КАМЧИНӢ کم چينى кам ёфт шудани чизе, фаровон ё дастрас набудани чизе, нодир будани чизе.

КАМЧИЛО کم جلا он чи сайқал ва пардозаш кам аст, камдурахш.

КАМҚУРЪАТ کم جرأت камчасорат, тарсончак, тарсу.

КАМШАВӢ کم شوى кам шудани андоза, ҳаҷм ва шумораи чизе: камшавии об.

КАМШИР کم شير шири кам дошта (*мас., гов*).

КАМШИРА کم شيره мевае, ки ширааш ба дараҷаи кофӣ нест.

КАМШУМОР کم شمار ададан кам, миқ-доран начандон зиёд, каммиқдор, камистеъмол, камистеъдод.

КАМШУМОРӢ کم شمارى 1. кам будани миқдори чизе, ададан зиёд набудани чизе. 2. кам шумурдан, ба назари эътибор нагирифтани, ҳақир шуморидан касеро.

КАМШУУР کم شعور он ки шууру фаросаташ кофӣ нест, камақл, камидрок.

КАМЪИЁР کم عيار камарзиш, камбаҳо, бисёр кам (*oid* ба *филизотти қилатбаҳо*).

КАМЪТИБОР کم اعتبار 1. касе ё чизе, ки ба он эътибор ё аҳамияти кам медиҳанд. 2. он ки ба касе ё чизе кам таваҷҷӯҳ мекунад.

КАМЪТИБОРӢ کم اعتبارى 1. камкадрӣ. 2. беаҳамиятӣ.

КАМЪТИҚОД کم اعتقاد 1. он ки эътиқод ё бо-вариаш нисбати чизе ё касе андак аст. 2. он ки ба дину оин боварии кам дорад.

КАМЪТИНО کم اعتنا он ки ба чизе ё касе кам

таваҷҷӯҳ мекунад; камаҳамият нисбат ба чизе ӯ касе.

КАМЭЪТИНОӢ کماعتنائى андак таваҷҷӯҳ кардан; аҳамияти кам додан, ба касе ӯ чизе.

кан کن 1. *асоси замони ҳозира аз масдари феъли қандап.* 2. *ҷузъи пасини баъзе қалмаҳои мураккаб ба маъноҳои қананда:* **хорқан, чоққан, қабрқан, маҳал** ва ҷои баровардани чизе: **раҳтқан, чомақан, кафшқан, қандашуда: решақан, сангқан.**

КАНА کنه зоол. ҳашарае, ки бо макидани хуни ҳайвонот, парандагон ва ширан растаниҳо зиндагонӣ мекунад, баъзе намуди он барои инсон ҳам хавфнок аст; **кана задан** пур шудани бадан (-и ҳайвон ӯ паранда) аз кана; **кана барин часпидан маҷ.** ба чизе саҳт часпидан; бо коре саҳт андармон шудан.

КАНАБ کنب 1. *бот.* гиёҳи бангдона, ки аз торҳои танан он ресмон мебофанд ва коғаз месозанд. 2. таноби аз тори қанаб бофташуда.

КАНАБӢ کنبى риштаи аз тори қанаб бофташуда.

КАНАДОНА کنهدانه *бот.* растани, ки аз донаҳои он равғани гарчак (карчак) ҳосил мешавад, беданҷир, қанақунҷид: **равғани қанадона.**

КАНАЗАДА کنهزده *сифати феълии асоси замони гузашта аз қана задан; ниг. қана (қаназада).*

КАНАКУНҶИД کنه کنجيد *ниг. қанадона.*

КАНАЛ лот. کنل 1. оброҳан сунъӣ барои рави сохтани об бо мақсади обёрӣ, тавлиди нерӯи барқ, киштигардӣ ва ғ. 2. хати робита ва муҳобира: **канал** якуми телевизиони Душанбе.

КАНАЛИЗАТСИОНӢ کنليزتسيانى *мансуб ба канализатсия:* **қубурҳои канализатсионӣ.**

КАНАЛИЗАТСИЯ лот. کنليزتسيه шабакаи лӯлаҳои зерзаминӣ ва таҷҳизоти дигар барои гузаронидани обҳои ифлоси маҳалҳои маскунӣ.

КАНАЛКОБӢ کنل کابى қандани замин барои канал сохта ҷорӣ кардани об.

КАНАЛКОВ کنل کاو он ки барои сохтани канал

заминро меканад.

КАНАМОНАНД کنهمانند мисли қана, қанавор, шабеҳи қана.

КАНАХОНА کنهخانه *таър.* яке аз зиндонҳои торику рутубатнок дар аморати Бухоро.

КАНАШТУ(К) کنشتو(ک) *кит., бот.* гиёҳе, ки бо беҳи он ҷомашӯӣ мекарданд, ушнон.

КАНБУР(А) کنبور(ه) *кит.* хила, макр, фиреб.

КАНДА کنده 1. *сифати феълии замони гузашта аз қандан; қанда-қанда* а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда; б) фосиладор: **овози қанда-қандаи ӯ...**; **қанда-қанда гирифта** ҷудо карда гирифта; **қанда партофта** чизеро аз беҳ баровардан, қашида партофта; **қанда шудан** а) кофта шудан (-и чоҳ, ҷӯй); б) қатъ шудан, бурида шудан, қанда шудани риштаи дӯстӣ. 2. чуқурни дастӣ кофташуда, хандақ; **қанда набудани даст аз қор** ҳама вақт машғули қор будан; **қўқи чашми қанда шудан** бисёр интизор шудан, саҳт интизорӣ қашидан; **қои мардум қанда шуд** рафтуоии мардум қам ӯ қатъ шуд.

КАНДАГӢ کندهگى *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз қандан; ∅ қандагино гирифтагӣ гуфт.* тамоман монанд (будан) ба қасе ӯ чизе.

КАНДАК کندهک *ниг. қанда* 2.

КАНДАКОР کندهکار наққоше, ки ҷӯб, санг, оҳан ва дигар чизҳои саҳтро қанда ӯ кофта дар онҳо нақш мебарорад, ҳаққок.

КАНДАКОРӢ کندهکاری наққошӣ дар ҷӯбу санг, гачу устухон ва ғ., ҳаққокӣ; **қари қандақорӣ** қаре, ки дар он нақшу нигорҳо қанда шудааст.

КАНДАН کندن 1. кофта, ҳафр қардан, кофта чуқур ӯ қовок қардан; кофта гирифта (*мас. заминро*); **чоҳ қандан** а) заминро кофта чуқур қардан барои баровардани об; б) қиноя аз қасди бад қардан. 2. ҷудо қардан; қида гирифта (*мас., ҳосили қарахтеро*): **қул қандан, қарбуза қандан, ангур қандан, себ қандан.** 3. қизи дӯхташударо аз чоқаш ҷудо қардан. 4. гусехтан, қора қардан: **қов арғамқинро қанд.** 5. кофта ӯ тарошида нақш баровардан дар рӯи санг, оҳан, ҷӯб ва ғ., ҳақ қардан. 6. қаро-

шидан, ханчол кардан; **ангишт кандан** кофта баровардани ангиштсанг аз кон, истихроҷи ангиштсанг; **дандон кандан** аз вора берун овардани дандон, дандон кашидан; **пӯст кандан** а) чудо кардани пӯсти бадани гову гӯсфанди кушташуда; б) бо корд ё чизи дигари дамтез гирифта партофтани пардаи берунии чизе, пок кардани пӯчоқи чизе (*мас., пиёзу картошка, себу шафтолу ва ғ.*); **алоқаро кандан** қатъи робита кардан, алоқаро буридан аз касе; **дил кандан** *ниг. дил*; **ранги касе кандан** якбора тағйир ёфтани ранги рӯи касе, ранги рӯи касе паридан; **умедро кандан** ноумед шудан, қатъи таваққуъ кардан; **чоң кандан** а) дар талвосаи пеш аз марғ будан, дар ҳолати назъ будан; б) *маҷ.* аз ҳад зиёд меҳнат кардан, зиёд кӯшиш кардан (*барои анҷоми коре*); **аз буи кандаи чизеро** тамоман несту нобуд кардан, решақан намудан; **кӯҳ бо ноҳуи кандаи кори басо душвореро** ба чо овардан; **чоҳ (чаҳ) ба сари роҳи касе кандан** дар сари роҳи касе офату хатаре ба вучуд овардан; қасди бад кардан; **хуш кандаи дар мавриди саҳт ба ҳайрат афтодан**, чӣ кор кардани худро надоништа мондан гуфта мешавад.

КАНДАНИ *кандنی* сифати феълӣи замони оянда аз **кандан**; **канданиҳон фонданоқ** моддаҳои ғайриорганикӣ (*аз қабилӣи санғҳои қиматбаҳо, филизот, нафт, газ*), ки аз конҳо кофта бароварда мешаванд.

К-АНДАР *кندر* шакли кӯтоҳшудаи **ки андар**.

КАНДИР *кندیر* 1. *бот.* як намуди растанӣи наҳдор, ки бештар дар соҳили дарёҳо ва канори чашмаҳо мерӯяд. 2. матои дуруште, ки аз ресмони ин растанӣ бофта шудааст.

КАНДИРӢ *кندیری* аз ресмони кандир бофташуда: **пешгираки кандирӣ**.

КАНДУ *کندو* 1. куттии аз тахта сохташуда барои парвариши занбӯри асал. 2. зарфи калони хуммонанд барои нигоҳ доштани ғалладона ва орд.

КАНДУК *کندوک* *лаҳҷ., ниг. канду*.

КАНДУКӢ *کندوکوب* киноя аз ташвишу беқарорӣ.

КАНДУРА *کندره* суфра, дастархон; суфраи чар-

мӣ.

КАНДУРӢ *کندری* *ниг. кандура*.

КАНЗ *کنز* *кит. муарраби ганҷ, хазина*.

КАНИЗ *کنیز* *кҳн.* зан ё духтари барои хизмат харидашуда (зархарид); хизматгорзан.

КАНИЗАК *کنیزک* шакли тасғири **каниз**; хизматгордухтар, гуломдухтар.

КАНИЗӢ *کنیزی* **каниз** шудан; хизматгорӣ (*оид ба зан*); **ба канизӣ қабул кардан** киноя аз касеро ба занӣ гирифтани.

КАНИСА *ا. کنیسه* *кит.* ибодатхонаи насрониён ва махсусан яҳудиён.

КАНИФОЛ *лот. کنیفال* моддаи шишамонанди зарди сурхчатоби зудшикан, ки аз шилми дарахтони сӯзанбарг мегиранд.

КАНӢ *کنی* *гуфт.* 1. *пурсишҷонишини* куҷо?, чӣ шуд?, **каниӣ, бародарат кучост?** 2. хиссача (-и ифодакунандаи хоҳишмандӣ ва водор кардан ба коре), ку.

КАННОС *ا. کتّاس* *кҳн.* 1. он ки хасу хошоки хавлию кӯчаҳоро рӯфта мекашонд, рӯбанда, ахлоткаш. 2. *маҷ.* чаллод, қотил.

КАНОНДАН *کناندن* тарзи бевоситаи **кандан**; ковондан: **чӯй канондан**.

КАНОР *کنار* 1. соҳил, лаби об. 2. паҳлу; гӯшаи хар чиз; тараф, чоңиб; сарҳади ягон чоӣ; **гӯшаю канор** нуктаҳои дури чое, чоӣҳои дурафтода ва дурдаст; **канор доштан** интиҳо доштан: **муҳаббати ӯ канор надошт**; **канор будан** дур будан, дар гӯшаи чое будан; **канор баромадан** а) ба соҳил баромадан; б) ба хориҷи чое баромадан; аз доираи чизе (коре) берун шудан; **худро ба канор кашидан** дур шудан, дурӣ гузидан. 3. бар, бағал, оғӯш; **канор кушодан** оғӯш кушодан; **ба канор бардоштан** ба бағал гирифтани; **ба канор гирифтани касеро** ба оғӯш гирифтани; ба истиқболи касе баромадан.

КАНОРА *کناره* 1. *ниг. канор* 1,2. 2. бофтаи тасмамонанд, ки ба ҳошияи либосҳо меҳӯзанд.

КАНОРАГИР *کناره گیر* 1. он ки аз чанҷолу галогула худро ба як сӯ мекашад. 2. он ки аз коре даст кашада, гӯшанишинӣ мекунад;

- гӯшанишин.
- КАНОРАГИРӢ** *лот.* *کناره گيري* канора (ихтиёр) кардан, гӯшанишин шудан, гӯшанишинӣ.
- КАНОРАДОР** *лот.* *کناره دار* канора доштани чизе; хошиядор.
- КАНОРАНГ** *лот.* *کنارنگ* 1. ҳаким, валӣ. 2. маъмури сарҳад, марзбон.
- КАНОРАЧӢӢ** *ниг.* *کناره جوئی* канорагирӣ.
- КАНОРАЧӢӢ** *ниг.* *کانوراجوی* канорагир.
- КАНОРӢ** *лот.* *کناری* он чи дар канори (*дар сарҳади*) ягон чой воқеъ аст.
- КАНСЛЕР** *олм.* *کنسلر* унвони сарвазир дар баъзе мамлакатҳои Ғарб.
- КАНТАТА** *ит.* *کنتته* мус. суруди умумии пуртантана бо ҳамовозии оркестр.
- КАНУР I** *кит.* *کنور* хуми калон барои ниғахдорини галла.
- КАНУР II** *кит.* *کنور* фиреб, макр, найранг.
- КАНУРИДАН** *кит.* *کنوریدن* фиреб кардан, қаллобӣ кардан.
- кап** *кп* *асоси замони ҳозира аз капидан.*
- КАПА** *кп* 1. навъи хосе аз пӯпанак, ки бештар болон нону дигар навъҳои хӯ-рокиҳои ҳаммиро зер мекунад, мағор. 2. беарзиш, паст.
- КАПАКЗАДА** *кп* *کپک زده* пӯпанакзада, мағоргирифта; *нони капакзада* нони мағоргирифта.
- КАПАНАК** *кх.* *کپنگ* либоси пашмини кӯтохи беостини дарвешон ва чӯпонон; гуппиҷа.
- КАПАНАКПӢШ** *кп* *کپنگ پوش* он ки либоси намандӣ ба тан дорад.
- КАПАР** *кит.* *گپر* каппа, хонаи аз наю камии сохташуда.
- КАПЕЛЛА** *лот.* *کپله* 1. ибодатхонаи хурди католикҳо. 2. хори сарояндагон; дастаи муттаҳидаи ҳофизон ва навозандагон дар баъзе кишварҳо.
- КАПИДАН** *кп* *کپیدن* 1. рабудан, дуздидан. 2. капидан.
- КАПИЛЛЯР** *лот.* *کپيلير* 1. найи сӯрохтанг. 2. *биол.* раги бориктарини мағзи бофтаҳои одаму ҳайвонот, мӯйраг.
- КАПИЛЛЯРӢ** *кп* *کپيليری* мансуб ба капилляр; раги капиллярӣ раги бориктарини хунгузар.
- КАПИТАЛ** *фр.* *کپيتال* *ниг.* сармоя.
- КАПИТАЛИЗМ** *фр.* *کپيتاليزم* сохти ҷамъиятӣ, ки дар он воситаҳои истеҳсолот моликияти сармоядорон аст ва аз ин рӯ меҳнати кирои истисмор карда мешавад; *ниг.* сармоядорӣ.
- КАПИТАЛИСТ** *фр.* *کپيتاليسْت* *ниг.* сармоядор.
- КАПИТАЛИСТӢ** *ниг.* *کپيتاليسْتی* сармоядорӣ.
- КАПИТАН** *фр.* *کپيتن* 1. яке аз рутбаҳои афсарӣ дар артиш. 2. сардори киштиронон, ноҳудои кишти. 3. сардори дастаи варзишгарон: **капитани дастаи яккачини Тоҷикистон**
- КАП-КАБУД** *кп* *کبود* *гуфт.*, *ниг.* **каб-кабуд.**
- КАППА I** *кп* *کپه* хаймаи муваққатии аз латта ё бӯрӯ сохташуда дар сари кишт, чайла, коза; **каппан** *кас* *сӯхтан* (дуд кардан, дар гирифта) буду нобуди касе аз даст рафтани, ба боди фано рафтани тамоми чизу чораи касе; хонаи касе сӯхтан.
- КАППА II** *кп* *کپه* як андоза аз чизи кӯфташуда, ки барои ба даҳон партофтан ба каф мегиранд; **каппа кардан** чизи кӯфтаеро ба каф гирифта ба даҳон партофтан.
- КАППАДОР** *кп* *کپه دار* болопӯшида, соябондор; **аробаи каппадор** аробаи болопӯшида.
- КАППА-КАЛОН** *кп* *کپه کلان* *гуфт.* хеле калон.
- КАППАНОК** *кп* *کپه ناک* *ниг.* каппадор.
- КАППАПӢШ** *кп* *کپه پوش* *ниг.* каппадор.
- КАППӢ** *кп* *کپي* 1. маймун, бӯзина, маймуни сиёҳ. 2. номи як аждаҳои афсонавӣ.
- КАППОН** *кп* *کپان* 1. тарозуи калони овезаи якпаллаӣ барои баркашидани борҳои вазнини галла *ва ғ.* 2. бозори болопӯшида ё растан махсус барои фурӯштани навъҳои муайяни галладона.
- КАПРОН** *р.* *کپران* навъи нахи сунъӣ ва матои аз он бофташуда.

КАПЧА کپچه *ниг.* кафча.

КАР کر он ки гӯшаш намешунавад, гӯшаш вазнин; **кар шудан** ношунаво шудан (-и гӯш).

КАР(Р) کر зӯр, қувва; **карру фар** ҳашамат; дабдаба.

КАРА کره *ниг.* карра I.

КАРАБИН فر. کرбин *ҳ.* милтиқи кӯтоҳ.

КАРАВОТ کروات навъи кати поядори хобравӣ, ки аз ду тараф така дошта, бо тушак ё кӯрпача мучаҳҳаз аст.

КАРАМ I ا. کرم марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, кушодадастӣ, ҷавонмардӣ; **лутфу карам** меҳрубонӣ ва мурувват.

КАРАМ II کرم *бот.* сабзавоти хӯрокии намуди машҳураш лӯнда, ки аз баргҳои паҳни ба ҳам пачида иборат аст ва **каллакарам, гулкарам, баргкарам, карамшалғам...** аз намудҳои он аст.

КАРАМГУСТАР کرم گستر *кит.* бахшоянда, сахӣ, карим.

КАРАМИ کرمي хӯроки аз карам тайёршуда, карамдор.

КАРАМПЕША کرم پيشه *кит.* саховатманд, бахшанда, бомурувват.

КАРАМХҶҶРАК کرم خورک *зоол.* навъи шапалаки зараррасон, ки кирми он баргу решаи карамро хӯрда, боиси аз сабзиш мондани растанӣ мешавад.

КАРАМШАЛҶҶАМ کرم شلغم *бот., ниг.* карам II; навъи карам, ки пояи ғафс дорад.

КАРАМШҶҶРБО کرم شوربا шӯрбое, ки ба он барги карам андохтаанд.

КАРАНТИН *ит.* کرنتين 1. чорачӯиҳои маъмурӣ ва тиббию беҳдоштӣ барои пешгирии паҳншавии касалиҳои сироятӣ ва барҳам додани манбаи онҳо. 2. ҷои махсус барои муддати муайян нигоҳ доштани одамон, молҳо ва ҳайвоноте, ки аз ҷоҳои касалии сироятӣ паҳншуда омадаанд (*бо мақсади боварӣ ҳосил кардан ба он, ки онҳо паҳнкунандаи беморӣ нестанд*).

КАРАНҶУ کرن جو хоби даҳшатнок, кобус.

КАРАСИН *р.-англ.* کرسين маҳсуле аз нафт, ки моддаи обакии сӯзишворист.

КАРАСИНДОН کرسين دان зарф барои андохтани карасин, човак, карасин.

КАРАСИНИ کرسيني бо карасин корқунанда; бо карасин сӯзанда; **ҷароғи карасинӣ** ҷароғе, ки дар пилтааш карасин сӯхта равшанӣ медиҳад.

КАРАСИНЛАМПА کرسين لمپه ҷароғи карасинӣ.

КАРАСТУН کرستون *кҳн.* тарозуи яқлалла.

КАРАТ а. کرت бор, дафъа; *муқ.* карра(т); **ду карат ду-ҷор** ҳосили зарби ду бар ду ҷор мешавад.

КАРАТӢ کرتی *мансуб ба карат;* маротиба.

КАРАТЭ *яп.* کرته *варз.* навъи гӯштин, ки ба усули бе силоҳ бо дасту пой муҳофизат кардани худ асос ёфтааст.

КАРАФС کرفس *бот.* гиёҳест аз оилаи чатргулҳо, ки аз он хӯриш тайёр мекунанд ва дар тибби халқ гиёҳи давой ҳисоб меёбад.

КАРАХТ کرخت 1. сахт; шахшуда. 2. беҳисшавии баъзе аъзои бадан ё тамоми он аз сармо ё ба ягон иллати дигар, хобрафтагии дасту пой, ҳадар. 3. *мач.* одами камхуши гавранги сустанкор.

КАРАХТА کرخته *тиб.* як навъи бемории асаб, ки гирифтори он карахт мешавад.

КАРАХТӢ کرختی ҳолати карахт будан.

КАРАХТҚУНАНДА کرخت کننده *сифати феълии замони ҳозира аз карахт кардан;* беҳисқунанда, беҳушқунанда.

КАРАХТШАВӢ کرخت شوی *исми амал аз карахт шудан;* беҳисшавӣ.

КАРАХТШУДА کرخت شده *сифати феълии замони гузашта аз карахт шудан;* беҳисшуда, беҳушшуда.

КАРАХШ کرخش 1. пардаи хушк, ки бар рӯи реш ва ҷароҳат вақти ба ҳам омадани он пайдо мешавад. 2. оби часпаке, ки аз шиддати ҳарорати бадан дар даҳони хушкида пайдо мешавад. 3. ҳокаи сафолмонанди шахшудан об дар таги зарфҳои обҷӯшонӣ

- хӯрокпазӣ; **карахш бастан** а) хушкидани реш ва чароҳат; б) хушкидани даҳон аз шиддати ҳарорат; в) мисли саҳт шудани хокаи таҳшиншудан об.
- КАРАШИМА** کرشمه нозу ишва; ишора бо чашм ва абрӯ.
- КАРАШИМАДОР** کرشمه‌دار он ки нозу ишва мекунад.
- КАРБАСА** کربسه зоол. калпесан захрдор.
- КАРБАШ** کربش *инг.* карбас(а).
- КАРБИД** ю. کربيد моддан химиявӣ иборат аз омезиши филиз бо карбон; **чароғи карбид** чароғе, ки бо карбид месӯзад.
- КАРБОН** лот. کربان унсур химиявӣ, ки чузъи муҳимтарини тамоми моддаҳои органикиро дар табиат медиҳад.
- КАРБОС** ҳ. کرباس матои сафеди дурушти аз нах дар дӯкони дастӣ бофташуда.
- КАРБОСА** کرباسه *кит.* калпеса, калтакалос.
- КАРБОСБОФ** کرباس‌باف бофанда ё нассоҷе, ки карбос мебофад.
- КАРБОСБОФӢ** کرباس‌بافی бофтани карбос; амал ва шугли карбосбоф.
- КАРБОСӢ** کرباسی аз карбос дӯхташуда.
- КАРБИРАТОР** فر. کربورتر *тех.* абзоре дар муҳаррики дарунсӯз, ки сӯзишвориро ба омехтаи газнок мубаддал карда, ба цилиндр мегузаронад.
- КАРВ(А)** (كرو) *кит.* (дандони) ковок, (дандони) пӯсида.
- КАРВИЁ** كرويا тухми як навъ гнѐхест, ки ба рӯи нон мепошанд, зираи румӣ.
- КАРГАС** كركس зоол. чинси парандаи калони чанголдори лошахӯр.
- КАРДА** كرده *сифати феълӣ замони гузашта аз кардан*; корн карда: **аз карда пушаймон**.
- КАРДАКОР** كرده‌كار ботачриба; кордон, корчалон.
- КАРДАН** كردن 1. ба чо овардан, анҷом додан (*кореро*). 2. соҳтан, бнно кардан. 3. *ҳамчун феълӣ ғридиҳанда феълҳои таркибии номӣ ме-*
- созад*: **кор кардан, нигоҳ кардан, пайдо кардан, саъй кардан, тасдиқ кардан, тез кардан, хизмат кардан, ҷанг кардан** ва ғ.; аз худ **кардан** ёд гирифтани, омӯхтани; **аҳд кардан** паймон бастан; ваъда додан; **муборакбод кардан** табрик намудан; **парво кардан** а) парвариш (нигоҳубин) кардан; б) фикр кардан, ҳаёл намудан; **сарулибос кардан** сарулибос дар бар кардан, либос пӯшидан; **сер кардан** касеро аз ғизо қонеъ намудан касеро; **сухан кардан** гап задан, сухан рондан; **сухан кардан нуқра бошад, хомӯшӣ тиллоост** (*зарб.*); *дар мавридиҳои ба маънои* изҳор кардан ё нишон додани чизе *омадани феълҳои таркибӣ ғридиҳандаи* **кардан**-ро бо **намудан** ҳамчун муродиф иваз кардан мумкин аст: **изҳор кардан // изҳор намудан, баён кардан // баён намудан, марҳамат кардан // марҳамат намудан, ҷилва кардан // ҷилва намудан** ва ғ.
- КАРДАНИ** كردنى *сифати феълӣ замони оянда аз кардан*; он чи бояд карда шавад.
- КАРДАР** كرد *кит.* дара, кӯҳу дара.
- КАРДИОГРАММА** ю. کردیاگرمه тасвири ҷадвалии корн дил.
- КАРДИОГРАФИЯ** ю. کردیاگرفیه сабти тапиши дил ба воситаи дастгоҳи кардиографӣ; маҷмӯи усулҳои ба қайд гирифтани набзи дил.
- КАРДИОЛОГИЯ** ю. کردیالاگيه соҳаи тиб оид ба тадқиқи омӯзиши касалиҳои дил.
- КАРДИОЛОГӢ** کردیالاگی *мансуб ба кардиология*; маркази кардиологӣ маркази муолиҷаи касалиҳои дил.
- КАРЕҲ** а. كریه зишт, бадандом; нофорам, кароҳатангез.
- КАРЕҲМАНЗАР** كریه‌منظر зиштрӯй, бадафт, бадқиёфа.
- КАРЕҲУЛМАНЗАР** كریه‌المنظر *инг.* кареҳманзар.
- КАРИКАТУРА** ит. كریكتوره расме, ки дар он ягон ҷихати манфии ашхос ё чизи дигар ё рӯйдод бо мақсади ҳачв ва ришҳанд аз будаш зиёд ва мазҳақаомез тасвир шудааст, тасвири музҳик, тасвири ҳачвӣ.
- КАРИКАТУРӢ** کریکتوری ҳачвӣ, музҳик.

КАРИМ *а.* کریم 1. босаховат; ҷавонмард, соҳиб-
эҳсон. 2. *д.* бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

КАРИМА *а.* کریمه 1. *кит.* муаннаси **карим**. 2.
духтар.

КАРИМИЙ کریمی *мансуб ба карим*.

КАРИМОНА کریمانه бо нармдилӣ, ҳалимӣ,
шафқат рафтор кардан; нармдилона,
олиҳимматона.

КАРИЙ کری ношунавоии гӯш; **худро ба карӣ ан-
дохтан (задан)** киноя аз худро ба нодонӣ за-
дан (*дар масъалае*); дар ҳолати ношунида
худро вонамуд кардан.

КАРК کرک *ниг.* каркадан.

КАРКАДАН کرکدن ~ ҳайвони ширхори
говмешмонанди бузургҷуссаи пурзӯр, ки дар
болои биниаш як шох дорад ва бештар дар
Ҳиндустон ва Африқо зиндагӣ мекунад.

КАРКАМ کرکم *кит.* рангинкамон, тиракамон,
қавси кузаҳ, тироза.

КАРКУНАНДА کرکننده *сифати замони ҳозира
аз кар кардан*; овоз ё садон баланд (-и
гӯшкаркунанда).

КАРМАНД کرمند *кит.*, *кҳи.* шитобкор,
шитобкунанда, саросема.

КАРНАВАЛ фр. карнол як навъ ҷашни умуми-
халқӣ, ки мардум либосҳои музҳик пӯшида,
бо ниқоб дар кӯчаҳо сайр мекунанд; **карна-
вали солнавий**.

КАРНАЙ کرنی *мус.* асбоби нафасии баландо-
воз, ки аз биринҷӣ сохта шуда, танааш бори-
ки дароз ва қисми даҳанааш маҳрутишакл
мебошад ва дар маросимҳои тантанавӣ ва
тӯйҳо менавозанд; **карнайн радио** асбоб ба-
роӣ ба садо табдил додани мавҷҳои бо сими
радио фиристодашуда, баландгӯи радио; *д*
карнай павохтан воқеаеро овозаю дарвоза
кардан; **ништиҳо карнай шудан** саҳт гурусна
ва толиби хӯрок будан.

КАРНАЙГУЛ کرنیگل *бот.* як навъ гул, ки
рангҳои сурх, аргувонӣ, норинҷӣ ё гулобӣ
дорад.

КАРНАЙНАВОЗ کرنی نواز он ки карнай мена-
возад, мутриби навозандаи карнай.

КАРНАЙНАВОЗӢ کرنی نوازی амал ва шугли
карнайнавоз, карнай навохтан.

КАРНАЙЧА کرنیچه карнайн хурд.

КАРНАЙЧӢ کرنیچی *гӯфт.*, *ниг.* карнайнавоз; *д*
аз карнайчӣ як пуф кори таваккал кардан;
назири шавад обӣ, нашавад лалмӣ.

КАРНАМО کرنا монанди кар будани *касе*,
ҳамчун кар будани *касе*.

КАРНОЙ کرنای *ниг.* карнай.

КАРОБОДИН ю. қарабадин *тиб.*, *ниг.* қарободин.

КАРОК کراک парандаи думдароз аз қабилӣ
саъва.

КАРОМАТ *а.* کرامت 1. каримӣ, карам, саховат,
олиҳимматӣ. 2. *д.* гайбдонӣ; амали фавкул-
одае, ки аз авлиё содир мешавад; *муқ.* мӯъчи-
за (*ки аз анбиё содир мешавад*).

КАРОМОТ *а.* کرامات ҷ. каромат; каромот нишон
додан *д.* мӯъчизае аз худ нишон додан.

КАРОН کران 1. канори чизе, канора. 2. интиҳо,
поён.

КАРОНА کرانه *ниг.* карон.

КАРОНАҚӢ(Ӣ) کرانه جوی (*гӯшанишин, узлат-
нишин*).

КАРОНАҚӢӢ کرانه جویی *гӯшанишинӣ, хилват-
нишинӣ, узлатнишинӣ*.

КАРОҲАТ *а.* کراهت дилнокашӣ, нафратангезӣ;
нафрат.

КАРОҲАТАНГЕЗ کراهت انگیز нафратангез.

КАРОҲАТБОР کراهت بار нафратовар.

КАРОҲАТНОК کراهت ناک *ниг.* кароҳатангез.

КАРОҲАТОВАР کراهت آور *ниг.* кароҳатангез.

КАРОҲИЯТ *а.* کراهیت *ниг.* кароҳат.

КАРОШИДА کراشیده 1. *кит.* сифати феълӣ
замони *гузафта аз карошидан*;
парешоншуда, парокандашуда.

КАРОШИДАН کراشیدن *кит.* ошуфта кардан,
парешон кардан.

КАРРА(Т) *а.* کرّه // کرّت *ниг.* карат.

КАРРА کرّه магор, пӯпанак.

КАРРУК *کرۆک* риштаи аз пахтаи паст ва дағал тофташуда.

КАРРУКӢ *کرۆکی* мансуб ба каррук: карбосу қалами дағали каррукӢ.

КАРРУФАР *کرۆفر* 1. хашамат, дабдаба. 2. олуфтагӣ, худорӣ.

КАРСОН *کرسان* ниг. корсон.

КАРТ *کرت*: равғани карт равғани дунбаи обнакардаи бешалҳа ва гӯшт.

КАРТОГРАФИЯ *фр. картаграфия* илми таҳияи харитаҳои чуғрофӣ, илми харитасозӣ.

КАРТОГРАФИӢ *کرتاگرافی* мансуб ба картография; аломатҳои картография аломатҳое, ки барои сохтани харитаҳо истифода мебаранд.

КАРТОН *лот. картан* қоғази ғафси сахт, қоғази муқова.

КАРТОНӢ *کرتانی* аз картон сохташуда: куттии картонӣ.

КАРТОТЕКА *کرتاکه* кхн., ниг. баргадон; маҷмуи варақа-карточкаҳои бо тартиби алифбо пайиҳам чидашуда; **картотекаи китобхона** баргадони китобҳо, феҳристи китобҳо дар варақаҳо.

КАРТОШКА *олт. کرتاشکه* 1. растани бехмеваи полизии маъруф. 2. ҳосили ин растани.

КАРТОШКАБИРӢН *کرتاشکه بريان* хӯроки аз картошкаи дар равған бирён кардашуда.

КАРТОШКАГУЛ *کرتاشکه گل* навъи гул, ки ба гули картошка монанд аст.

КАРТОШКАГУНДОРАК *کرتاشکه غندارک* кишов. мошини махсуси картошкагундорӣ.

КАРТОШКАГУНДОРИӢ *کرتاشکه غنداری* ниг. картошкагирӣ.

КАРТОШКАКОР *کرتاشکه کار* кишов. деҳқоне, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАКОРИӢ *کرتاشکه کاری* кишов. соҳан зироат, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАЧИНӢ *کرتاشکه چینی* амалиёти чидаи маҳсули зироати картошка.

КАРТОШКАШИНОНАК *کرتاشکه شنانک* кишов.

мошинае, ки бо он картошка мешинонанд.

КАРТОШКАШИНОНӢ *کرتاشکه شنانی* амалиёти шинондани картошка.

КАРТРИЧ *англ. картридж* ит. зарфе, ки дар он сиёҳӣ гузошта, даруни принтер ҷойгир мекунад; сиёҳидони принтер.

КАРТСЕР *лот. картсер* хучраи яккаса дар ҳабсхонаҳо барои ниғаҳдории муваққатии маҳбусони тартиботро риоянакарда ё норизо, такхона.

КАРӢАН *а. کرهآ* кит. ба икроҳ, маҷбуран, зӯран, бо дили нохоҳам: **тавъан ва карӢан** хоҳу нохоҳ.

КАРӢ *крж* порчаи камоншакл буридашудаи харбуза ва тарбуз, қош.

КАС *кас* 1. фард, шахс, одам; нафар: **дах кас омад**. 2. ёр, рафиқ; мададгор; **касу нокас** одами хубу бад; **кас доштан** мададгор доштан; **кас мондан** касеро барои коре ба назди касе фиристодан; **кас монда овардан** касеро касеро ба воситаи касе овардан; **касе нест, ки..**; ягон кас ёфта намешавад, ки...

КАСАБА *к. کسبه* қ. **косиб**; косибон, пешаварон, аҳли ҳунар; **иттифоқҳои касаба** кхн. созмонҳои оммавии коргарону кормандон дар муассисаву корхонаҳо барои ҷимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои онон.

КАСАБАВИӢ *کسبوی* мансуб ба касаба: **ташкилоти касабавӣ**.

КАСАВ *т. کسو* чӯб барои кофтани оташи танӯр, оташко; **касави сари танӯр** киноя аз одами иғвоандоз.

КАСАК *кск* ниг. акка, аккаи думдароз.

КАСАЛ *а. کسل* бемор, мариз, нотоб: **касал шудан**.

КАСАЛБИНИӢ *کسلبینی* аёдати бемор, ба дидани бемор рафтан, ба аҳволпурсии бемор рафтан.

КАСАЛБОН *к. کسل بان* он ки одами касалро ниғаҳбонӣ мекунад.

КАСАЛБОНӢ *کسلبانی* парастории бемор.

КАСАЛИОВАР *к. کسلی آور* он чи ё он ки баранге-

зандаи беморӣ аст.

КАСАЛӢ كسلى беморӣ, нотобӣ.

КАСАЛМАНД كسلمند дардманд, нотоб.

КАСАЛНАМО كسلنما касалманд, дар назар сихату дар асл касал.

КАСАЛПОӢ كسلپائى *ниг.* касалбонӣ.

КАСАЛХОНА كسلخانه беморхона, бемористон.

КАСАНДАР كسندر нокас, ноақл, номард, фурӯмоя, паст.

КАСБ *a.* كسب 1. бо кӯшишу меҳнат ба даст овардани чизе, ихтисос, шуғл; **касби илм** дониш омӯхтан, илмомӯзӣ. 2. *мач.* пеша, ҳунар, хирфа; **касбу қор** пеша ва шуғл; **касб қарда гирифтан** ба худ пеша қарор додан (*шуғлеро*); **касби қамол қардан** илму дониш андӯхтан, қомил шудан дар илму дониш ва одобу ахлоқ. 3. намуди асосии шуғл, ки бо ҳуччат (ба таҳсилот) тасдиқ мегардад; ихтисос.

КАСБӢ كسبى *мансуб ба касб.* 2. ҳунар, санъат ва умуман ихтисосе, ки одам ба воситаи таҳсил ба даст овардааст, хирфай.

КАСБОМӢЗ كسبآموز он ки дар мактаб ё пеши устод касб меомӯзад.

КАСБОМӢЗӢ كسبآموزى ҳунар ва пешаеро ёд гирифтани, ҳунаромӯзӣ.

КАСДОН كسدان :**қасдону қасмадон** ошқору ниҳон, аёну пинҳон; маҳфиёна.

КАСЕ كسى кадоме, ким-касе.

КАСИР I *a.* كثير *кит.* бисёр, зиёд, фаровон.

КАСИР II *a.* كثير *кит.* шикаста, шикасташуда.

КАСИРУЛАВЛОД *a.* كثيرالاولاد серфарзанд.

КАСИРУЛАДАД كثيرالعدد фаровон, бисёр, дорои шумораи зиёд.

КАСИРУЛМИЛЛАТ *a.* كثيرالملة *кит.* сермиллат.

КАСИФ *a.* كثيف 1. гафс; анбӯх. 2. чиркин, нопок, ифлос.

КАСКАДӢР *фр.* كسكديار 1. иҷрокунандаи барномае дар сирк, ки одатан ба афтухезҳои хандаовар асос ёфтааст. 2. шахсе, ки дар

филмҳо ҳамчун ивазкунандаи иҷрокунандаи нақше амалиёти мураккаб ва хавфнокро анҷом медиҳад.

КАСМАГАРД كسمگرد :**роҳи қасмагард** роҳи партов, роҳи хилват.

КАСМАДОН كسمدان пинҳон, муқоб. **қасдон.**

КАСМАӢБ كسمياب 1. чое, ки қасе онро ёфта наметавонад: **ба ягон ҷои қасмаӢб руст мекунам.** 2. қамӢб, қамчин; **қасмахару қасмадон** чизи қамчини беқадр.

КАСМАХАР كسمخر моли қасод, ба фурӯш нараванда.

КАСНОГУЗАР كسناگذر чое, ки одам аз он намегузарад ё гузашта наметавонад: **бнӢбони сӢзони қасногузар, қанғали қасногузар.**

КАСНОФАҲМ كسنافهم он чи одам дар дарки он очиз аст, фаҳмиданаш номумкин.

КАСНОШУНИД كسناشنيد садо ё овозе, ки шунида намешавад.

КАСОД *a.* كساد 1. беривочӣ ва беҳаридорӣ чизе, беравнақ, бемуштарӣ. 2. бозоре, ки дар он ба матое харидор қам аст ё ҳеҷ аст; **моли қасод** моли қасмахар; **қасод шудани бозори чизе** пайдо нашудани харидор ба ягон мол.

КАСОДӢ كسادى беравнақӣ, набудани харидор, беривочии бозор.

КАСОДШАВӢ كسادشوى *исми амал аз қасод шудан;* беравнақ шудан (-и бозор).

КАСОДШУДА كسادشده *сифати феълии замони гузашта аз қасод шудан;* аз равнақу ривоч боз мондан.

КАСОЛАТ *a.* كسالت сустӣ, беҳолӣ; мондагӣ, хастагӣ; ранҷурӣ, беморӣ, қасалӣ.

КАСОНА كسانه сарикасӣ; аз они қас; **қитобҳои қасона** қитобҳои аз одамон гирифташуда; **ҷуфти гови қасона** барзагови ба қироя гирифташуда.

КАСОФАТ كثافت 1. чиркинӣ, нопокӣ. 2. *мач.* наҳсӣ, шумӣ; **ба қасофати...** ба айби, бо гуноҳи...; **қасофати қасе ба қасе** (*чизе ба чизе*) **қасидан** ба айби (наҳсии) қасе ба нохушии гирифтани шудани шахсе.

КАСОФАТБОР *کنافت بار* *ниг.* касофатовар.

КАСОФАТӢ *کنافتی* таҳқир, наҳси, шумӣ, мурдорӣ (*доир ба инсон*).

КАСОФАТОВАР *کنافت آور* он чи ё он ки похушӣ ва бадбахтӣ меоварад; наҳсовар.

КАСР I *ا. کسر* 1. шикаст, зарар, зиён; **касри шаън** шикаст расидан ба шаъну эътибори касе; **касри бюджет** *икт.* зиёдин харочот назар ба даромад дар миқёси давлат ё ягон соҳаи хоҷагӣ, дефицити бюджет. 2. *риёз.* адади камтар аз воҳиди пурра; **касри даҳӣ** касре, ки ба ҳисоби даҳтоӣ бароварда мешавад: **даҳяк, садяк; касри одӣ** касре, ки ба ҳисоби гайридаҳтоӣ бароварда мешавад: **аз се як, аз панҷ чор.**

КАСР II *کسر* *ниг.* **касра**; ба касри алиф бо алифи «и» ё «э» хондашаванда.

КАСРА *کسره* *зби.* аломатест дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ба зери ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, баъд аз он ҳарф талаффуз кардани овози садоноки кӯтоҳи «-и» ва гоҳо «э»-ро нишон медиҳад, зер.

КАСРАТ *کسرت* касирӣ; бисёрӣ, зиёдӣ; бисёршавӣ, зиёдшавӣ.

КАСРДОР *کسردار* 1. шикастдор, зарардошта. 2. *ниг.* **касрӣ.**

КАСРӢ *کسری* :адади **касрӣ** *риёз.* ададе, ки дар натиҷаи бо бақия тақсим шудани сурати каср ба махраҷ ба вучуд омадааст.

КАСРУФ *کسروف* *бот.* гиёҳи бисёрсолаи худрӯест мансуб ба чатргулҳо, ки дар тамоми умри худ як маротиба гулу мева карда, пас тамоман нобуд мешавад.

КАССАТСИЯ *лот.* *کستسيه* 1. бекор кардан ё аз нав дида баромадани ҳукми суди поёнӣ аз тарафи суди болоӣ. 2. шикаст аз ҳукми суд.

КАССЕТА *ит.* *کسيته* ғилоф барои навори музикӣ, филм ё дастгоҳи суратгирӣ *ва г.*

КАССЕТӢ *کسيتي* мансуб ба **кассета.**

КАСТА *порт.* *کسته* табақан чамбиятӣ бо имтиёзҳои махсус; **кастан бараҳманҳо.**

КАТ *کت* 1. чорпои калон барои нишастану ҳобидан: **кати симиш, кати тахтагӣ.** 2. тахт,

тахти подшоҳӣ.

КАТАК *کتک* 1. хонача барои мургону кабӯтарон; хонаи хурд. 2. хонача-хонача, чорхона: **дафтари катак, чити катак.**

КАТАЛОГ *ю.* *کتلاگ* *ниг.* **фехрист.**

КАТАР *کتار* *тиб.* газаки пардаҳои лубии ягон узви бадан (*бинӣ, гулӯ, меъда ва г.*).

КАТЕГОРИЯ *ю.* *کتیگاریه* 1. *филс.* маф-ҳумҳои асосие, ки хусусиятҳои умумӣ, муҳим, муносибати ҳодисаҳои воқеӣ ва маърифатро инъикос мекунанд: **катего-рияҳои вақту фазо, зиддияту сабабият, ҳаракат ва г.** 2. *зби.* маҷмӯи мафҳумҳои умумии ба гурӯҳи муайяне хос: **категорияи грамматикӣ, категорияи исм, категорияи шахсу шумора.**

КАТЕР *англ.* *کتار* киштии хурди одатан тезгарди бодбонӣ ё моторӣ, қаик, заврак.

КАТИБА *а.* *کتیبه* хати дар девори биноҳо ва рӯи сангҳо барои ёдгорӣ навишта ё кандашуда, сангнабишта; *муқ.* **китоба.**

КАТИБАШИНОС *کتیبه شناس* он ки хати қадимӣ (*рӯи девор ва сангҳо*)-ро меҳонад; олими забоншинос.

КАТИБАШИНОСӢ *کتیبه شناسی* соҳаи илм доир ба шинохт ва таҳқиқи катибаҳо.

КАТИР *کتیر* *кҳн.* шӯразамин дар саҳро, ки аз дур чун об менамояд; сароб.

КАТӢ *کتی* *гуфт.*, *пасоянди ҳамроҳӣ ва восита* бо ҳамроҳии...; бо: **ман катӣ ҳазлбозӣ нақун, роҳи лаби соӣ катӣ рафтанд; муқ.** **катӣ.**

КАТО *کتاد* *физ.* электроди манфӣ; *муқоб.* **анод.**

КАТОДӢ *کتادی* мансуб ба **катод.**

КАТОЛИК *ю.* *کتالیک* пайрави мазҳаби католикӣ дар дини исавӣ.

КАТОЛИКӢ *کتالیکی* мансуб ба **католик.**

КАТОН *ак.* *کتان* гиёҳест аз тугмачагулҳо, ки аз танани он нах ҳосил мекунанд ва равгани тухми онро дар техника истифода мебаранд; матои аз нахи ин гиёҳ ё зағирпоӣ бофташуда.

КАТОНБОФ *کتان باف* он ки аз ресмони катон чизҳои лозимма мебофад.

КАТОНБОФӢ کتان‌بافی амали катонбоф.

КАТОНӢ کتانى мансуб ба катон; суфи катон суфи аз ресмони катон ё загирпоя бофташуда.

КАТТАГӢ کتگى *гуфт.* калонигарӣ, бодигӣ.

КАТЧА کتچه кати хурд, каравоти майда.

КАУЧУК *англ.* کئوچوک гурӯҳи полимерҳои растанигӣ ва синтезӣ, ки аз он резин месозанд.

каф کف *асоси замони ҳозира аз кафидан.*

КАФ I *а.* کف 1. рӯи даст, тарафи дарунии панҷаи даст: **кафи даст**; **кафи кафш** таги кафш; **кафи по** таги по, таги панҷаи по. 2. як мушт чизе ба андозаи гунҷоиши рӯи як даст: **кафи хокистар** а) як мушт хок; б) *мач.* инсон ё ҷисми инсон. 3. даст; **каф задан** қарсақ задан, чапак задан (*ба аломати таҳсин ё тасдиқи фикре*); **ба каф ниҳодан** ба дасти касе додан, супурдан; **аз каф додан** аз даст додан; **аз каф рафтан** аз даст рафтан; **ба каф овардан** ба даст овардан.

КАФ II کف *ниг.* кафк.

КАФАКӢ I کفكى тагҷарми кафш, мӯза ва ғ.

КАФАКӢ II کفكى ба тарзи сунъӣ қонеъ қундани нафси шаҳвонӣ, истимноъ.

КАФАЛ *а.* کفل сурини одам ва ҳайвонот, рон.

КАФАН *а.* کفن порчаи матои сафеде, ки мурдaro баъди шустан ба он печонда гӯр мекунанд; **кафан қардан** баъди мурдан шустан ба кафан печондан; **кафан дӯхтан** пеш аз шустани мурда матои сафедро мувофиқи қаду басти вай бурида тайёр қардан; **аз мурда кафан рабудан** аз баҳри ғоидае аз ҳеч чиз худдорӣ нақардан; **кафан пӯшидан** омода шудан ба коре, ки мумкин аст ба хубӣ анҷом наёбад.

КАФАНГАДО کفن‌گدا ниҳоят бенаво, ки баъди мурдан ҳатто маблағи як кафанвориро ҳам надорад; **кафангадо шудан** тамоман мӯхточу нодор шудан.

КАФАНДУЗД کفن‌دوزد он ки гӯрро кушода кафани мурдаҳоро мебарад; дузди паствазар.

КАФАНДУЗӢ کفن‌دوزدى амал ва шуғли кафандузд.

КАФАНДӢЗ کفن‌دوزз он ки барои мурдагон кафан медӯзад.

КАФАНДӢЗӢ کفن‌دوزى амали кафандӯз, кафан дӯхтан.

КАФАНӢ کفنى матое, ки барои кафан дӯхтан тайёр мекунанд; **гӯрию кафанӣ** матоъ ва маблағе, ки барои рӯзи мабодо тайёр мекунанд.

КАФАНПЕЧ کفن‌پيچ :**кафанпеч қардан** мурдaro дар кафан печондан.

КАФАНПУЛӢ کفن‌پولى маблағ барои хариди кафан баҳри дафни мурдаи одами хеле мӯхточу нодор.

КАФАНФУРӢШӢ کفن‌فروشى *қҳн.* матои кафанбобро дар назди худ тайёр нигоҳ дошта, вақти дармондагии қасон фурӯхта ғоида бурдан, ки қори қабех ҳисоб меёфт.

КАФБАСТА کف‌بسته *қит., мач.* ҳасис, мумсик.

КАФБИН کف‌بين он ки аз рӯи хатҳои кафи дасти шахсе гузаштаву ояндаи уро гуфта медиҳад.

КАФБИНИ کف‌بينى амали кафбин: хатҳои кафи дасти қасеро барои гузаштаву ояндаш гуфта; хиромантия.

КАФГИР کف‌گير *асбоби паҳни филизини сӯроҳ-сӯроҳи дастадор, ки барои гирифтани асосан кафки ошҳои обакӣ ва умуман барои гардондан ва гирифтани таомҳои ғайриобакӣ аз дег истифода мешавад; як кафгир ба миқдори гунҷоиши як кафгир; каме, андаке.*

КАФГИРЗАН کف‌گيرزن *мач.* хушомадгӯй, лаганбардор.

КАФГИРЗАНӢ کف‌گيرزنى *мач.* хушомадгӯй, лаганбардорӣ.

КАФЕДРА ю. کف‌يدره 1. минбар, қурсӣ. 2. дар мактаби олий воҳиди маъмурии илмию таълимии як ё якҷанд соҳаи ба ҳам наздики илм; хона ё бинои қойгиршавии чунин воҳиди маъмурий.

КАФЗАН کفن‌زن *мач.* дузд.

КАФЗАНӢ کفن‌زنى 1. молиш додан бо даст, муштмолий. 2. *ниг.* **кафкӯбӣ**. 3. *мач.* дузд.

КАФИДА کف‌يده *сифати феълии замони гузашта*

аз кафидан: таркида, шикоф пайдокарда; тарқиш пайдокарда. 2. геол. ҷойҳои тарқиш пайдокардан замин.

КАФИДАГӢ *кафидагӣ* *шакли дигари сифати феълӣ замони гузаштаи кафида*. 1. шикофта, таркида. 2. ҷоҳои таркида, шикоф пайдокарда, тарқиш пайдокарда: **кафидагиҳои девор**.

КАФИДАН *кафидан* таркидан, шикофта шудан, шикоф пайдо кардан, аз ҳам ҷудо шудан; **дил кафидан** хеле дилтанг будан; **ба кафидан расидани дил** дар мавриди рӯй додани хавотирӣ ва тарси бениҳоят зиёд гуфта мешавад; **замин кафида одам баромадан // замин кафида одам рӯндан** одам хеле зиёд аст (буд), издиҳоми зиёд будан; **замин накафид, ки дароям** дар мавриди ифодаи ниҳояти хиҷолатзадагӣ ва шармандагӣ гуфта мешавад; **♦ кафидани чашми рӯз** дамидани субҳ, сапедадам;

КАФИЛ *а. كافيل* 1. он ки дар вақти талаб кардан ёфта додани чизе ё касеро ба зимма гирифтааст, кафолатдиҳанда, зомин. 2. он ки иҷрои коре ё вазифаеро ба ҷои касе ба зиммаи худ гирифтааст; **кафил шудан** замонат додан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ҷои касе ба зимма гирифтани; ба гардан гирифтани ҷавобгарӣ барои кирдори касе.

КАФИЛӢ *кафилшавӣ*, кафолат, замонат; **кафилни касеро гирифтани а)** ба ивази касе иҷрои кореро ба зимма гирифтани; **б) гуфт.** сарпарастии касеро ба ӯҳда гирифтани; **ба кафилӣ гирифтани** зомин шудан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ивази касе ба зимма гирифтани.

КАФК *кафк* ҳубобчаҳои сафед, ки вақти бо обу собун шустани бадан ё матоъ пайдо мешавад; ҳубобчаҳое, ки вақти ҷӯшидани об, моеъҳо ва ҳаракати тези онҳо бар рӯяшон мебарояд: **кафки даҳон, кафки собун; кафк кардан** пайдо шудани ҳубобчаҳои сафед аз собун ё дар вақти ҷӯшидани моеъҳо; **кафк паридан** пош хӯрдани кафки чизе ба атроф.

КАФКДОР *кафкдор* кафкдошта, кафккунанда.

КАФКОЗӢ *кафкозӣ* *ниг. кавказӣ*.

КАФКОЛУД *кафколуд* омехта бо кафк; кафкдор: **оби кафколуд**.

КАФКӮБӢ *кафкубӣ* чапакзанӣ, қарсақзанӣ.

КАФЛЕЗ *кафлез* қошуқи (чумҷан) калони дастадароз, ки бо он ошҳои обакиро аз дег мекашанд; **он чи дар дег аст, ба кафлез мебарояд** (зарб.).

КАФЛЕЗА *кафлеза* зоол. бачаи қурбоққа, ки ба шакли кафлез думдор аст.

КАФЛЕЗАК *кафлезак* *ниг. кафлеза*.

КАФЛЕС *кафлес* *ниг. кафлеза*.

КАФМОЛ *кафмол* **кафмол кардан** ба ҳам со

идани ду чиз дар каф: **кафмол кардани ҷойҳои саҳт чиркни либос дар вақти шустан**.

КАФН *а. كافن* *кит.* кафан пӯшондан ба мурда, амалиёти ба кафан печондани мурда; **кафн кардан** пӯшондани ҷасад бо кафан; **кафну дафн** пӯшонидани кафан ба мурда ва дафн кардани ӯ дар гӯр.

КАФОЛАТ *а. كفالت* кафил шудан ба касе; ба зимма гирифтани чизе ба ҷои касе, замонат.

КАФОЛАТДИҲАНДА *кафалатдиҳанда* он ки ба касе ё чизе кафолат медиҳад; бар ӯҳда гирифтани коре ё чизе.

КАФОЛАТНОМА *кафалатнома* хати ка- филшавӣ, замонатнома.

КАФОНДАН *кафондан* 1. тарзи бавоситаи кафидан; тарконидан, шикоф кардан; пора кардан, шикастан (*мас., ҳезумро*). 2. ҷок кардан; **♦ кафондани маддан** дил он чи гуфтани аст, ҳамаро кушода гуфтани; дил ҳолӣ кардан; **дили (заҳран) касеро кафондан** касеро саҳт тарсондан.

КАФОНИДАН *кафонидан* *ниг. кафондан*.

КАФ(Ф)ОРА(Т) *а. كفارة // كفاره* *д.* 1. ҳар амале, ки барои ҷуброни гуноҳе шариатан анҷом медиҳанд (*мас., додани садақа, гирифтани рӯза ва ғ.*); фидя. 2. натиҷаи ҳар амали нораво, ки шахс ба он дучор мегардад; *маҷ.* ҷуброн; **каффорат** додан садақа додан ё анҷом додани амале барои пок кардани гуноҳ.

КАФСАН *кафсан* *таър.* ҳаққе, ки ба ғайри андозии подшоҳӣ дар сари хирман барои одамони амлокдор ё иҷорадор гирифта мешуд.

КАФТАР *کفتار* *гуфт.*, *ниг.* **кабӯтар**; **кафтарн** дубома а) кабӯтаре, ки дар ду бом лона мегузорад; б) *мач.* он ки ба ду чизи мухталиф дил баста бошад.

КАФТАРБОЗ *کفترباز* *гуфт.* он ки ба парваришу парвози кабӯтарон шавқу ҳавас дорад, дӯстдори кабӯтарон; кабӯтарбоз.

КАФТАРБОЗӢ *کفتربازی* амали кафтарбоз; бозӢ бо кабӯтар.

КАФТАРХОНА *کفترخانه* *ниг.* **кабӯтархона**.

КАФТОР *کفتار* *зоол.* ҳайвони ваҳшии лошакхӯрест, ки ба сағ монанд аст ва пӯсти дурушти хол-хол ва баъзе рах-рах дорад.

КАФФА *کفه* *кит.* 1. паллаи тарозу. 2. сатҳи ҳамвор. 3. кафи даст.

КАФЧА *کفچه* белча: **кафчан** ҳалвогарон.

КАФШ *کفش* 1. пойафзор. 2. навъи попӯши чармии чойдорист, ки бесоқ ва бебанд аст; **кафши булгор** кафше, ки аз чарми хуби хушбӯй дӯхта мешуд; **кафши олак** кафши бепошнаи нӯгтези шипшакмонанд; **кафши сарипой** кафше, ки бе масҳӣ ба пой бараҳна мепӯшанд; **кафши касеро пеш мондан** ишора бар он ки соҳибхона баромада рафтани меҳмонро хоҳон аст; касеро рондан, пеш кардан аз чое; **кафширо монда, патакро пӯшидан** шитобкорона, саросемавор (рафтани ба чое ё гуруҳтан аз чое).

КАФШБАРДОР *کفش بردار* 1. *таър.* хизматгори хоси аъён ва соҳибмансабони Бухоро, ки дар рикоби онҳо пиёда ба ҳар ҷо мерафтааст. 2. *мач.* хизматгор.

КАФШБАРДОРӢ *کفش برداری* *мач.* хизматгорӣ.

КАФШДӢЗ *کفش دوز* устое, ки кафш медӯзад.

КАФШДӢЗӢ *کفش دوزی* касбу шугли кафшдӯз.

КАФСЕР *کفشیر* гудохта ва ё ба роҳи дигар ба ҳам пайваст кардани филизот, *муқ.* **лаҳим**: **кафшер кардан**; **кафшери ган (сӯҳбат)** *киноя* аз воситаи тафсондани сӯҳбат (аз қабилӣ чойнӯшӣ).

КАФСЕРГАР *کفشیرگر* он ки касбу шугли ӯ ба тариқи кафшер пайваст кардани филизот ва банд кардани шикоф дар филизот аст, каф-

шеркунанда.

КАФСЕРГАРӢ *کفشیرگری* амали кафшергар; ба воситаи кафшер пайваст кардан; кафшеркунӣ.

КАФСЕРКАШ *کفشیرکش* олате, ки бо он кафшер ва лаҳимкорӣ мекунанд.

КАФСЕРКОРӢ *کفشیرکاری* *ниг.* **кафшергарӣ**.

КАФСЕРКУНӢ *کفشیرکنی* ба ҳам пайванддихӣ ва бандкунии шикоф ва сӯроҳи филизот бо роҳи кафшер ва ё бо навшодир ва қалъагӣ; лаҳимкорӣ.

КАФСҚАН *کفشکن* дахлез, чое, ки кафширо бароварда, сипас дохили хона мешаванд.

КАҲ *که* *муҳаффафи* **коҳ**.

КАҲГИЛ *کهگیل* *ниг.* **коҳгил**.

КАҲДАРЗА *که درزه* дарзаи коҳ, банди коҳ, ки махсус аз алафзорҳо даравида барои кашондан ва нигоҳ доштан тайёр карда шудааст.

КАҲДОН *که دان* *ниг.* **коҳдон**.

КАҲДУД *که دود* *ниг.* **коҳдуд**.

КАҲИЛ *ا. کهیل* сурма кашидашуда.

КАҲИР *کهیر* *кит., тиб.* крапвиница.

КАҲҚАШОН *کهکشان* *нуч.* маҷмӯи ситораҳои беҳисоб, ки гирди як меҳвари умумӣ давр мезананд; Роҳи Қаҳқашон.

КАҲЛ *ا. کهل* марди миёнасол (*байни сӣ ва панҷоҳ*).

КАҲЛА *کهله* резаҳои зар, нукра, кургошим *ва ғ.*, ки дар натиҷаи соидан ё арра кардан ба вучуд меоянд.

КАҲМАЙДА *کهمیده* *ниг.* **коҳмайда**.

КАҲРАБО *کهربا* самғи ба санг мубаддалшудаи шаффоф ва нимшаффофи асосан зардранг, ки ба чарм суда ба коҳ наздик оранд, онро ба тарафи худ мекашад.

КАҲРАБОӢ *کهربائی* *ниг.* **каҳраборанг**.

КАҲРАБОРАНГ *کهربارنگ* ранги зардча, зардранг.

КАҲРЕЗА *کهریزه* *ниг.* **коҳреза**.

КАҲТОБ *кит.* كتهاب 1. дуде, ки аз оташ додани коҳ ҳосил мешавад. 2. ҷӯшондаи гиёҳӣ барои таскини дард ва варамандагӣ (*дар ҷои дард-манд мебастанд*).

КАҲТӮДА كهتوده тӯдаи коҳ.

КАҲХОНА كهخانه анбори маҳсус барои нигоҳ доштани коҳ, хошок *ва ғ.*, каҳдон.

КАЧА كچه *кит.*, *кҳн.* ангуштарини бенигин.

КАЧАБОЗӢ كچهبازى *ниг.* гачабозӣ.

КАЧАЛ I كچل кал, тоссар, кадусар.

КАЧАЛ II كچل качпо, шахси пояш кач; **качал-качал** қадам **ниҳодан** ба монанди качпоҳо лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛИДАН كچليدن лангидан, лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛПО كچلپا *гуфт.* пояш кач; **качалпо** шудан.

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧ كچ хамдор, хамида; хам, уреб; *муқоб.* **рост:** мехи кач, роҳи кач, хати кач, кач кардан, кач шудан; зулфи кач зулфи тобдодаи бари рӯ; качу килеб роҳ ё чизи дигари пурпечу хам; кадамн кач гузоштан *киноя аз* ба роҳи хато рафтан; **кач-кач нигоҳ кардан** бо назари ғайри хайрхоҳона нигаристан, бад-бад нигоҳ кардан.

КАЧАБРӮ كچابرو 1. он ки қошу абрӯвони хамида дорад. 2. *мач.* хӯшрӯй.

КАЧАК *т.* كچك 1. мӯе, ки занон барои ороиш аз пеши гӯш ба рухсора фуруварда нӯгашро кач мебуранд. 2. *кит.* чангчаи филбонон, ки бо вай фил меронанд. 3. чангаки қассобӣ, куллоб. 4. *гуфт.* зонукулчаи филизӣ барои пайвастании кунчи лӯлаҳои дудкаш.

КАЧАЛА(К) كچلكه // كچلك *гуфт.* кач.

КАЧАНДЕШ كچاندیش 1. шахсе, ки дар ҳаққи касе нодуруст фикр мекунад, бадгумон; бад-фигр, хатоандеш. 2. *мач.* душман, хасм.

КАЧБАҲС كچبھس он ки дар баҳс ба дурустии фикри нодурусти худ исрор мекунад; он ки дар баҳсу мунозира моҳияти фикри мусоҳибро муғризона нодуруст маънидод ме-

кунад.

КАЧБАҲСӢ كچبھسى качбаҳс будан, дар баҳс ба фикри нодурусти худ исрор кардан.

КАЧБИН كچبين 1. олус, аҳвал. 2. *мач.* он ки назари нодурусту гаразноқ дорад; бадхоҳ, бадандеш.

КАЧБИНӢ كچبينى 1. он ки бинии кач дорад. 2. *мансуб ба качбин;* нисбат ба касе фикри нодуруст доштан; бадхоҳӣ, бадандешӣ.

КАЧГАРДАН كچگرد он ки гарданаш бештар ба як тараф тоб мехӯрад. 2. *мач.* гадо, галбанда.

КАЧДАСТ كچدست 1. он ки дасташ кач аст. 2. *мач.* қалбдаст, дузд.

КАЧДАСТӢ كچدستى 1. кач будани даст. 2. *мач.* харомкорӣ, қалбдастӣ.

КАЧДАҲОН كچدهان он ки даҳонаш кач аст.

КАЧДИЛ كچدل дилсиёҳ, ботинаш вайрон, баддил; *муқоб.* софдил.

КАЧДУМ كچدم 1. он чи думаш кач аст. 2. *ниг.* каждум.

КАЧӢ كچى 1. кач будан 2. норостӣ, хамидагӣ; **качи чашм олусӣ;** **качӣ кардан** (**намудан**) дурӯғ гуфтан; кори нораво анҷом додан.

КАЧКОР كچكار қаллоб; *муқоб.* **росткор.**

КАЧКОРД كچكارد корди хоси хамидашакл барои буридани шоҳаҳои дарахтон.

КАЧКОРӢ كچكارى *мач.* қаллобӣ; **качкорӣ кардан** қаллобӣ кардан.

КАЧКУЛОҲ كچكلاه 1. он ки кулоҳро якшоха мепӯшад; олуфта, худпардоз. 2. *мач.* мағрур, мутақаббир.

КАЧКУНЧ(А) كچكنجه :секунҷаи качкунҷа (*ри-ёз.*).

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧМАКАЧ كچمكچ кач андар кач, качу килеб; **качмакачи кӯтал.**

КАЧНИҲОД كچنھاد бадсиришт, бадниҳод, бадтинат.

КАЧНӮГ كچنوگ он чи охираш кач аст.

КАЧОВА كچاوه сабад ё кутгие, ки барои кашондани бор (*асоси мева*) бо як банд аз ду пахлуи асп, хар ё шутур овезон карда мешавад.

КАЧОВАДОР كچاوهدار дорои качова, качова басташуда: **шутурхон качовадор**.

КАЧОВАШИКАМ كچاوهشكم он ки шикамаш калону овезон аст.

КАЧПАХЛУ كچپهلو :качпахлу задан *гуфт*. ёнбош кардан, ба як пахлу така карда нишастан ё дароз кашидан.

КАЧПО(Й) كچپاي(ي) кас ё чизи пояш кач, качалпо: **хирси качпо**.

КАЧРАВ كچرو 1. он ки бо роҳи рост намеравад, мунхариф. 2. *мач*. бадрах, бадрафтор.

КАЧРАВӢ كچروي 1. баромадан аз роҳи рост, инхироф. 2. *мач*. бадрафторӣ, бадроҳагӣ.

КАЧРАФТОР كچرفتار *ниг.* качрав; чархи качрафтор *киноя аз* фалак, дунё.

КАЧРАФТОРӢ كچرفتاري *ниг.* качравӣ.

КАЧТАБЪ كچطبع он ки завқ ва тавоноии дарки зебой ва атроф надорад; кундфаҳм, бефаҳм.

КАЧУКИЛЕБ كچوكليب ноҳамвор, норост.

КАЧУКИЛЕБӢ كچوكليبي ноҳамворӣ.

КАЧФАҲМ كچفهم он ки гапро нодуруст фаҳмида ба он маънои галат медихад; он ки матлаберо аз рӯи гараз нодуруст мепиндорад.

КАЧФАҲМӢ كچفهمي качфаҳм будан; галат фаҳмидани матлабе, галатфаҳмӣ.

КАЧФИКР كچفكر он ки фикри галат дорад; дорои фикри нодуруст.

КАЧФИКРӢ كچفكري андешаи нодуруст, фикри нодуруст.

КАЧХАТА كچخطه качрах, рахаш кач, хати кач, хати мунҳанӣ.

КАЧЧАШМ كچچشم 1. олус. 2. *мач*. он ки ба чизу чораи қасон бо чашми тамаъ нигоҳ мекунад.

КАЧШОХ كچشاخ хайвони шохаш кач.

каш كاش 1. *асоси замони ҳозира* ва *сиган амр аз кашидан*. 2. *ҷузъи пасии бархе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои баранда, ҳамлқунанда: аробакаш, боркаш, донакаш...*, кашанда, таҳаммулқунанда: **балокаш, заҳматкаш, меҳнаткаш**, дудқунанда, кашанда: **сигоркаш, носкаш**, тарсимқунанда: **расмкаш, лоиҳакаш, сураткаш, нақшакаш**, истехсолгар, тавлидқунанда, истихроҷқунанда: **равғанкаш**, ҳаракатдиҳанда, пайваस्तқунанда: **лашқаркаш, симкаш, лӯлакаш ва ғ.**

КАШ I كاش огӯш, бар, сина, бағал.

КАШ II كاش *кит.* зебо, дилрабо; ба хушӣ, ба хуррамай.

КАШ III كاش 1. навор ё тасмаи дорои риштаҳои нозуки резинӣ, ки баъд аз кашиди шудан ба ҳолати пешина бармегардад: **каши ҷуроб**. 2. навъе аз порча ва матоъ, ки хусусияти кашандагӣ дошта, дар таркибаш нахҳои чандирӣ дорад.

КАШАК كشك 1. чӯби дарози ҳамдор, ки аз чангакҳои ду нӯғаш сатили пуроб ё бори дигареро овехта, ба дӯш бардошта мебаранд. 2. *гуфт*. галладони ҷевон.

КАШАМ كشم *нав.* ба миқдори як бор кашидан, як кашиданӣ (*oid* ба нос, тамоку).

КАШАНДА كشنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз кашидан*. 2. чазб ва ҷалбқунанда; **қувваи кашанда** қувваи ҷозибача. 3. истифодақунанда, истеъмолқунанда (*доир ба нос, тамоку ва ғ.*).

КАШАНДАГӢ كشندگي ҷолибӣ, ҷаззобият, ҷозибача.

КАШАФ كشف *кит.* сангпушт, локпушт.

КАШБАР كشبر *кит.* хушқаду қомат, зебо.

КАШБОФӢ كشبافي *ниг.* кешбофӣ.

КАШБОФТ كشبافت *ниг.* кешбофт.

КАШИДА كشيده 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз кашидан*. 2. чизе, ки онро баркашида бошанд. 3. дароз, баланд. 4. кори дасти сӯзандӯзӣ ё мошинӣ, ки нақшхоро аввал ба рӯи матоъ кашидида, баъд бо нахҳои рангоранг медӯзанд; матон гулдӯзӣ кардашуда: сӯзанӣ; **кашидаву кушода** саҳт, бо зар-

би тамои, бо тамои қувва (шапоти задан ва г.); **кашида гирифтаи** бо зӯри рабудан.

КАШИДАДӮЗ کشیده‌دوز дӯзандан кашида, сӯзанидӯз.

КАШИДАДӮЗӢ کشیده‌دوزی 1. амали кашидадӯз, гулдӯзӣ. 2. нақшу нигори бо сӯзан ба матоъ дӯхташуда.

КАШИДАН کشیدن 1. ба тарафи худ овардан, ба худ наздик кардан; кашондан. 2. чалб (ҷазб) кардан, моил сохтан; тарафдори худ кардан. 3. аз ҷое ба ҷое овардан ё бурдан, гузарондан, интиқол додан: **хати телеграф кашидан, роҳи оҳан кашидан**. 4. аз поён ба боло баровардан (*мас., обро аз ҷох, нафтро аз кон, лойро бо сатил ба бом*). 5. рехтан, андохтан (*ҷойро аз ҷойник ба ниёла, ошро аз дег ба табақ*). 6. берун кардан, баровардан (*мас., шамшер ва кордро аз гилоф*). 7. нақш кардан, наққошӣ кардан (*суратро ба когаз, нақшро ба девор*). 8. аз сар гузарондан; тоб овардан: **дард кашидан, заҳмат кашидан**. 9. афрохтан, дароз кардан ба боло: **қад кашидан**. 10. кашола кардан. 11. истеъмол кардан: **нос кашидан, сигор кашидан, чилим кашидан, банг кашидан**. 12. аз тан баровардан: **либосро кашидан, кафшро кашидан**. 13. молидан (*сурмаро ба чаши, ўсмаро ба абрӯ*). 14. ҳосил кардан бо роҳи тақтир: **арақ кашидан, гулоб кашидан**. 15. *кит.* анҷомидан, расидан (-и кори касе): **кор то ҷое кашидан**. 16. чабида (макида) гирифтаи, ба худ гирифтаи: **обро ба худ кашидан; арра кашидан** бо арра буридан (*чӯбро*); **бӯ кашидан** бӯ кардан, бӯидан; **зарар кашидан** зиён дидан; **карнай кашидан** карнай навохтан; **лашкар кашидан** бо лашкар ба ҷое ба касди ҷанг равона шудан; **наъра кашидан** баланд бонг задан; **саф кашидан** саф бастан, қатор шуда мураттаб истодан; **ташвиш кашидан** худро ба заҳмат мондан; **тор кашидан** таноборо байни ду нуқта кашол карда бастан; **уллос кашидан** нула кашидан; **хат кашидан** а) хат задан, ботил кардан (*навиштае*); б) бо хати рост ишора мондан (*ба зери навиштае*); **ба канор кашидан** а) канораҷӯӣ кардан, худро ба як сӯ гирифтаи; дур шудан; **дар (ба) бар кашидан** оғӯш кардан, ба оғӯш гирифтаи, ба канор кашидан; **сар кашидан** а) сар боло кардан, қад кашидан; сабз шуда

(*рӯида*) сарак пайдо кардан; б) *киноя* аз сар тофтаи аз чизе, сар нафуравардан ба чизе; **абрӯ дарҳам кашидан** чин бар абрӯ афкандан, рӯ турш кардан, қавоқи худро овезон кардан; **ба (риштан) назм кашидан** ба шакли шеърӣ даровардан; шеър гуфтаи; **расвои касеро кашидан** касеро шармандаву беобрӯ кардан.

КАШИШ I کشش 1. *исми феълӣ* аз **кашедан**. 2. *қозиб*а; **қувваи кашии** қувваи қозиб

КАШИШ II کشیش рӯҳонии насронӣ (*исавиён*).

КАШИШДОР کشش‌دار кашидашаванда, дарозшаванда, дорои ёзандагӣ; дароз; **овози (садон) кашиишдор** овози (харфи) дар талаффуз дарозтар аз маъмулӣ.

КАШӢ کشی *кит.* хушӣ, хушҳолӣ, тандурустӣ, зебой.

КАШК کشک 1. *хӯр.* қурут. 2. *ниг.* **кашқоб**; оши кашк. 3. орди ҷав.

КАШКАК کشکک устухони бадани инсон, ки дар пеши зону қарор дорад.

КАШКАЛА کشکله *кит.* навъи пойафзол ва кафш.

КАШ-КАШ کش‌کش кашоқаш, кашмақаш; ◊ **каш-каши қозихона** муруфияи қозихонагӣ.

КАШКАШАК کش‌کش камонгӯлаки бачагона.

КАШ-КАШОН کش‌کشان кашолақунон, кашшон.

КАШКИН کشکین 1. *ниг.* **кашқӣ**. 2. ҷавин; **нони кашкин** нони ҷавин.

КАШКӢ کشکی *мансуб ба кашк*; таҳияшуда аз кашк.

КАШКОБ کشکاب таоми обакӣ, ки аз ярмаи ҷав ё ҷуворӣ пухта, бо ҷурғот ё бо қурутоба меҳӯранд.

КАШКОС کشک‌آس *кхн.* осиебе, ки бо ёрии гову хар ба кор мебаромад.

КАШКӮЛ کشکول *таър.* 1. норгили дарёӣ ва баҳрӣ. 2. қаду ё косаи заврақшакл, ки қаландарон ба китф ё ба оринҷи дасти худ овехта мегаштанд ва чизҳои гадоӣ қардашонро ба он меандохтанд ва он дар қадим аз меван

кашкӯл сохта мешуд.

КАШКҶҶЛА کاشکوله *кит.* гӯзаи пахта.

КАШМАКАШ کشمکش талош ва чанчоли чанд кас бар болои чизе, ё масъалае, кашокаш, муноқиша; **кашмакаш кардан** муноқиша (*баҳсу чидол*) кардан.

КАШМАКАШӢ کشمکشی *ниг.* кашмакаш.

КАШМИРӢ کشمیری мансуб ба вилояти Кашмир; **шоли кашмири** шоли мулоим, ки дар Кашмир бофта мешавад.

КАШНИЗ کشنيز *ниг.* кашнич.

КАШНИЧ کشنيچ гиёҳи ғизоии хушбӯест, ки хому пухтан он хӯрда мешавад.

КАШОВАРЗ کشاورز *ниг.* кишоварз.

КАШОВАРЗӢ کشاورزی *ниг.* кишоварзӢ.

КАШОКАШ کاشکاش *ниг.* кашмакаш.

КАШОКАШӢ کاشکاشی *ниг.* кашмакашӢ.

КАШОЛ کшал давомдор, дароз; **кашол додан** дароз кардан, тӯл кашондан; ба таъхир андохтан, ба қафо партофтани иҷрои коре (*одатан қасдан*); **кашол ёфтан** дароз кашидан, хеле вақт давом кардан, ба тӯл анчомидан; дароз кашида шудан; **кашол кардан** *ниг.* кашол додан; **кашол шудан** тӯл кашидан; **гапро кашол додан** гапро дароз кардан, муддати зиёд гап задан; **бо дили кашол** умедворона, бо умед; **дил кашол будан** моил будан, хеле рағбат доштан (*ба коре, чизе*); **дил кашол шудан** хостан; ба чизе орзуманд шудан.

КАШОЛА کشاله *гуфт.* як навъ одами либос-хояш ҳамеша овезону камтартиб ва худаш сусткору ноӯҳдабаро; **кашола кардан** а) чизеро бо зӯр ба сӯи (*ё* аз пайи) худ кашида бурдан; **ба замни расонда кашида бурдан**; б) кашол додан, тӯл кашондан; **кашола шуда гаштан** аз пайи чизе гаштан (*маҷбуран ё хира шуда*); **кашола шуда рафтан** бе майлу хоҳиши худ рафтан ба сӯе; аз дунболи касе рафтан.

КАШОЛАКОР کشاله کار *ниг.* кашолкор.

КАШОЛАКОРӢ کشاله کاری *ниг.* кашолкорӢ.

КАШОЛАКУНОН کشاله کنان *феъли ҳол* аз кашола кардан; бо зӯри кашида, кашола кар-

ла кардан; бо зӯри кашида, кашола карда.

КАШОЛДИҶӢ کشالدهی ба қафо андохтан кореро, имрӯзу фардо кардан дар иҷрои коре.

КАШОЛДОР کشالدار давомдор, дунболааш дароз.

КАШОЛӢБӢ کشالیابی *сифати феълии замони гузашта аз кашол ёфтан*; батаъхирмонда.

КАШОЛҚОР کшал کار он ки иҷрои кор-хоро ҳамеша ба таъхир меандозад, дар ҳалли масъалаҳо сусткорӢ мекунад.

КАШОЛҚОРӢ کшал کاری кашолкор будан, кашол додани иҷрои корҳо ё ҳалли масъалаҳо, сусткорӢ.

КАШОЛПО کشالپا одами сустҳаракату ноӯҳдабаро, лаванд.

КАШОН کشان *феъли ҳол аз кашидан*; кашола карда, кашолакунон; **кашон-кашон** а) кашола карда, кашолакунон, бо зӯр ва маҷбуран (*бурдан*); **кашон-кашон бурдан** кашола карда бурдан; б) қўчкашонии зиёд.

КАШОНДАН کشاندن *тарзи бавоситаи феъли кашидан*. 1. чизеро бардошта ё ба чорпо ва ё ба ягон нақлиёт бор карда аз чое ба чое нақл кардан; **об кашондан бо ғалбер киноя** аз кори бенатича ва беҳуда кардан. 2. маҷбур кардан касеро ба кашидани чизе (*мас., нос, питирос ва ғ.*); **бӯ кашондан** ба димоғи касе чизи бӯдореро нигоҳ доштан, то ки вай бӯй кунад, бӯёнидан. 3. галладонаро аз осиеб гузаронидан орд кардан.

КАШОНИДАН کشانیدن *ниг.* кашондан.

КАШТАЛ کشتل *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яха.

КАШФ کشف 1. ошкор кардан, кушодани парда аз болои чизе, иктишоф. 2. чизи то ҳол номаълум ва ниҳонеро ёфтан ва ба асоси илмӣ ба субут расонидани он; **кашфи асрор** кушодани сирҳо, дарёфтани розҳои ниҳонӣ; **кашфи каромат** д. кушодани асрори гайб ё пешакӣ хабар додан аз ягон ҳодисаи рӯй надода, ки шайху авлиё ба худ нисбат меоданд; **кашфи кони нафт** пайдо кардани кони нафт дар натнҷан қустуҷӯи геологӣ.

КАШФИӢТ کشفیات 1. қ. кашфӣ//кашфия. 2. *ниг.* кашф 2.

КАШФӢ *کاشفی* *кит.* мансуб ба кашф.

КАШША *کشه* сабад ё тӯрбаи махсуси аз хас бофташуда барои ба хар бор карда кашондани ахлоту хокрӯба.

КАШШОФ *ا. کشاف* 1. кашфкунанда. 2. пешоҳанг (*истиллоҳи солҳои аввали баъди инқилоб*).

КАЪБ *ا. کعب* 1. *кит.* устухони банди пой ва сок, бучулаки по. 2. устухон ё чизи ба он монанди шашпахлун мураббаи аз як то шаш холдошта, ки бо он дар нард бозӣ мекунад. 3. қисми аз берун поёни пиёла, коса, табақ ва ғ. 4. *риёз.* решаи сеюм, ададе, ки агар ду бор дар худаш зарб зананд, решаи сеюми он пайдо мешавад, $2 \times 2 \times 2 = 8$ каъби 8 баробари 2 аст.

КАЪБА *ا. کعبه* 1. *д.* хонаи Худо, хонаи чоркунҷае дар шаҳри Макка (*Арабистони Саудӣ*), ки мусулмонон вақти намоз ба сӯи он рӯ меоранд (қибла) ва дар тӯли зиндагӣ агар қудрат ва тавоноӣ бошанд, як бор онро зиёрат (ҳаҷ) кардан аз фарзҳои ислом аст, Байтулҳарам. 2. *кит.* ҷои азиз ва мавриди эҳтирому муҳаббат.

КВАДРАТ *лот. کودرت* 1. *ҳанд.* росткунҷаи баробартараф, мураббаъ. 2. *риёз.* ҳосили зарби як адади ба худ он адад зарбшуда.

КВАДРАТӢ *کودرتی* *мансуб ба квадрат:* муодилан *квадратӣ*.

КВАНТ *олм. کونت* *физ.* миқдори аз ҳама хурди ягон қувва.

КВАНТӢ *کوتی* *:мансуб ба квант:* назарияи *квантӣ*.

КВАРТЕТ *ит. کورت* *мус.* асари мусиқавӣ барои чаҳор овоз ё чаҳор гуна соз.

КВАРТС *олм. کورتس* *маъд.* яке аз маъданҳои қӯҳӣ, ки шаффоф ва нимшаффоф буда, дар саноати оптикӣ ва радиотехникӣ низ аз он истифода мебаранд.

КВАС *р. کوس* нӯшобаи туршмазаи ғайриалкоголӣ, ки бо роҳи туршонидани нон дар об ҳосил мешавад.

КВОРУМ *лот. کوارم* миқдори иштироккунандагони ҷаласа, ки барои қонунӣ шудани он зарур мебошад, ҳадди нисоб.

КВОТА *лот. کواته* хисса, саҳм; \diamond **квотан** президентӣ имтиёзе, ки аз ҷониби Президент чиҳати дохил шудан дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ барои ҷавондӯхтарону ҷавонписарони водихои дурдаст дода мешавад.

КЕБИДАН *کبيدن* 1. *кит.* аз роҳи рост баромадан, қач рафтани. 2. ибто кардан; хӯсидан, тарсидан.

КЕГЛ *олм. کيگل* калонтарин дараҷаи ҳарфҳо дар матбаа.

КЕК *کيک* *кит.* мардумакӣ чашм.

КЕКС *англ. ککس* навъи нони қандини мавиздор ё мағздор ва ё бидуни он ки одатан дар шакли нони хиштӣ ё гирда мепазанд.

КЕЛИН *т. کلين* *гуфт.* арӯс; келин кардан, келин фурувардан арӯс кардан, арӯс овардан.

КЕЛИНБИБӢ *کلينبيبي* *гуфт.* мурочиати эҳтиромона ба арӯс.

КЕЛИНБИЁРОН *کلينبياران* *ниг.* арӯсбиёрон.

КЕЛИНБИНӢ *کلينبيني* *гуфт.* маросими аввалин бор ба дидани арӯс ҷамъ шудани хешовандони домод.

КЕЛИНПОШШО *کلينپاشا* *гуфт.* мурочиати нзатмандона ба арӯс.

КЕЛИНТАЛ(А)БОН *کلينطلبان* *ниг.* арӯстал(а)-бон.

КЕЛИНФУРОРӢ *کلينفراری* *гуфт.* тӯйи арӯсӣ, ба хонаи худ овардани арӯс.

КЕЛИНЧАК *کلينچک* *гуфт.* наварӯс, арӯси нав ба хонаи шавҳар омада.

КЕЛИНШАВАНДА *کلينشونده* *ниг.* арӯсшаванда.

КЕМА *کيمه* *гуфт.* киштӣ, паром.

КЕМУХТ *کمخت* чарми донадор, ки аз пӯсти сағрии аспу хар месозанд.

КЕМУХТГАР *کمخت گر* чармгар.

КЕМУХТӢ *کمختی* *мансуб ба кемухт;* аз кемухт дӯхта ё сохташуда.

КЕНГУРУ *англ. کنگرو* *зоол.* ҳайвони алафхор, ки бачаи навзоди худро дар ҳалтачаи табиие, ки зери шикам дорад, гирифта мегардад ва дар он ҷо аз пистонаш шир медиҳад (*асосан*

дар Австралия зиндагӣ мекунад).

КЕНЧА *т.* کنجه *гуфт.* фарзанди охирин дар оилаи як падару модар.

КЕҲ *кит.* كه *хурд, майда, нисбат ба (одам), муқоб. мех.*

КЕҲИН *кит.* كهين *хурдтарин, майдатарин; муқоб. мехин.*

КЕҲТАР *кит.* كهتر *хурдтар, майдатар; муқоб. мехтар.*

КЕҲТАРӢ *кит.* كهترى *1. хурдӣ, майдагӣ. 2. хизматгор.*

КЕШ I *кит.* كيش *1. дин, мазҳаб, оин. 2. расму одат, атвор.*

КЕШ II *кит.* كيش *тирдон, тиркаш.*

КЕШ III *кит.* كيش *варз.* *1. ҳолате дар шатранч, ки дар он шоҳ ба яке аз донаҳои ҳариф таҳдид шавад. 2. дар шатранч хангоми кеш додан ба ҳариф гуфта мешавад.*

КЕШ IV *кит.* كيش *навъе аз порчаи катонӣ.*

КЕШБОФӢ *кит.* كيشبافي *амали аз кеш тайёр кардани матоъ.*

КЕШБОФТ *кит.* كيشبافت *аз кеш бофташуда.*

КИ *кит.* كه *1. пайвандаки тобеъкунанда, ки ҷумлаҳои пайравро ба сарҷумла мепайвандад. 2. бо пайвандак ва калимаҳои дигар омада, пайвандакҳои таркибӣ месозад: ё ки, вақте ки, зеро ки, гарчанде ки ва ғ.*

КИБЕРНЕТИКА *ю.* كيبيرنتيكة *илм дар бораи қонунҳои умумии ҷараёни идоракунии ва робита дар системаҳои муташаккил.*

КИБЕРНЕТИКӢ *кит.* كيبيرنتيكي *мансуб ба кибернетика.*

КИБОР *а.* كيار *1. ҷ. кабир. 2. аён, ашроф.*

КИБОРЗОДА *фарзанди хонаводаи аён, ашрофзода.*

КИБР *а.* كبر *калонгирӣ, такаббур, мағрурӣ; кибру ғурур.*

КИБРИӢ *а.* كبريا *кит.* *1. азамат, бузургӣ (сифати Худо). 2. ғурур, мағрурӣ.*

КИБРИТ *а.* كبريت *гӯгирд; ҷубчаи борикс, ки*

дар нӯғаш барои даргирондани ҷароғ ва ғ. олтингӯгирд дорад.

КИӢ *кит.* كيا *1. соҳиб, ҳоким; подшоҳ. 2. пахлавон, диловар.*

КИӢНО *кит.* كيانا *яке аз чор унсур, (об, оташ, хок, бод) ки гӯё олам аз онҳо таркиб ёфтааст; асли ҳар чиз.*

КИӢР *кит.* كيار *лавандӣ, танбалӣ, коҳилӣ.*

КИӢСАТ *а.* كياست *зирақӣ, ҳушёрӣ, басират.*

КИЗБ *а.* كذب *кит.* *дурӯғ, фиреб.*

КИЛЕБ *кит.* كليب *қач, уреб, норост, ҳам; қачу килеб вайрон.*

КИЛИК *кит.* كليك *ангушти хурди по ва даст.*

КИЛК *кит.* كلک *1. най, қамиш. 2. найқалам; қалам; қаламу дафтар қаламу қоғаз.*

КИЛЛА *кит.* كلّه *1. парда, чодире, ки сақф мепӯшанд. 2. сақф, шифт.*

КИЛО I *кит.* كلا *кӯза.*

КИЛО II *фр.* كيلا *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб дар таркиби калимаҳои ифодакунандаи ченаку андоза ба маънои ҳазор: киловатт, километр.*

КИЛО III *кит.* كيلا *гуфт., ниг. килограмм.*

КИЛОБАЙТ *итт.* كيلابايت *воҳиди ченаки ҳаҷми иттилоот дар хотираи компютер, ки ба 10²⁴ байт баробар аст.*

КИЛОВАТТ *кит.* كيلوات *воҳиди ченкунии қувваи ҷараёни барқ, ки ба 1000 ватт баробар аст, воҳиди тавоноӣ, иқтидор (ифодаи ихтисорӣ киВт).*

КИЛОВАТТ-СОАТ *кит.* كيلوات ساعت *воҳиди андозаи нерӯ ё қор, ки асосан дар электротехника истифода шуда, бо аломати кВт/С. (1 кВт.) ишора мегардад.*

КИЛОВОЛТ *ю.* كيلوالت *воҳиди ченаки шиддати ҷараёни барқ.*

КИЛОГРАММ *ю.* كيلوگرم *ченаки вазн, ки ба 100 грамм баробар аст, кило (ифодаи ихтисорӣ кг).*

КИЛОМЕТР *кит.* كيلومتر *ченаки дарозӣ, ки баробар ба 1000 метр аст (ифодаи ихтисорӣ км);*

воҳиди дарозӣ.

КИЛОТОННА كيلاتانه воҳиди шартин қувваи заряди ҳастаӣ, ки ба нерӯи таркиши 1000 тонна тратил баробар аст.

КИЛЧ كچ *кит.* чин, шикани зулф, хамаи зулф.

КИМ كيم *ғуфт.* ҳиссаҷае, ки бо нурсиш-ҷонишишҳо ва зарфҳо омада, номуайяниро ифода мекунад: **КИМ-КАДОМ**, **КИМ-КУЧО**, **КИМ-КАӢ**, **КИМ-КӢ**, **КИМ-ЧӢ**.

КИМИЁ ю. كيميا 1. *таър.* илми бардурӯғ дар боран ба тиллову нуқра мубаддал гардопидани филизҳои одӣ ба воситаи оксир-ҷавҳари афсонавӣ дар асрҳои миёна, алхимия. 2. *маҷ.* чизи камёб, нодир. 3. *маҷ.* макру хила; фикр ва мулоҳизаи нозукбиниона. 4. *ниг.* химия.

КИМИЁГАР كيمياگر *таър.* он ки даъвои пучи аз филизҳои одӣ, аз қабилҳои мис ва қалъагӣ, тиллову нуқра сохтан мекард.

КИМИЁГАРӢ كيمياگرى 1. шуғли кимиёгар. 2. *маҷ.* қори каммехнати пурфоида; фиребгарӣ.

КИМИЁӢ كيميائى 1. *мансуб ба* кимиё. 2. кимиёгар.

КИМОЛ كيمال *кит.*, *зоол.* ҷонвари кабудранге, ки аз пӯсти он пӯстини медӯзанд, савсар.

КИМХО(Б) كيمخاب) навъи матои абрешимии нафиси рангоранг: **камзӯли кимхо**.

КИН كين душманӣ ва бугз, ки касе дар дил нигоҳ медорад, адоват, кина; **кину адоват** душманӣ ва нафрату бадхоҳии дарунӣ; **кину хасад** душманӣ ва нотавонбинӣ.

К-ИН كين *шакли кӯтоҳшудаи ки ин.*

КИНА كينه 1. *ниг.* **киш**; **кина гирифта** (доштан) дар дили худ нисбат ба касе адоват парваридан. 2. *д.* чашмзаҳм, чашмрасӣ, сук; **кина кардан** аз касе гӯё зарару зиёни чашмзаҳмро бароварданӣ шуда, амали афшону тақон, бо нон силакунӣ ва дуохониро иҷро кардан.

КИНАВАР كينهوار *ниг.* **кинадор**.

КИНАГАР كينهگر *ниг.* **кинадор**.

КИНАДОР كينهدار он ки дар дилаш нисбат ба касе душманӣ бадхоҳӣ дорад; бадкина.

КИНАДОРӢ كينهدارى кинадор будан, бадкинагӣ; бугз; душманӣ, адоват.

КИНАКАШ كينهكش *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАТӮЗ كينهتوز *кит.*, *ниг.* **кинаҷӯ**.

КИНАТӮЗӢ كينهتوزى *ниг.* **кинаҷӯӣ**.

КИНАХОҲ كينهخواه адоватпарвар, бадхоҳ.

КИНАХОҲӢ كينهخواهى дар дил адоват парвардан; ба касе фурсат ҷустан.

КИНАЧӢ كينهچى *д.* он ки гӯё бо дуою амал аз одамони чашми бад расида зарари чашмзаҳмро дур мекунад.

КИНАЧӮ(Ӣ) كينهجو(ى) *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАЧӮӢ كينهجوئى *ниг.* **кинахоҳӣ**.

КИНГ كنگ амради беҳаё, шаттоҳ, амрад.

КИНДОР كيندار *ниг.* **кинадор**.

КИНЕМАТОГРАФИСТ ю. كينمتاگريفيست филм-соз, филмбардор, синамогар.

КИНЕМАТОГРАФИЯ ю. كينمتاگريفيه синамогарӣ, соҳаи фарҳанг, ки бо истехсоли кинофилмҳо ва намоиши онҳо машғул аст.

КИНЕСКОП ю. كينسكاپ абзори лӯлашакли қабулкунандаи навори видео барои аз нав падида овардани тасвир дар оинаи телевизион ва ғ.

КИНЕТИКА ю. كينتيكه қисми асосии механика, ки ҳаракатро вобаста ба сабабҳои асосии он меомӯзад, яъне динамика ва статикаро дар бар мегирад: **кинетикаи физикӣ**, **кинетикаи химиявӣ**.

КИНЕТИКӢ كينتيكى *мансуб ба* кинетика: хусусияти кинетикӣ.

КИНО ю. كينا *ниг.* **синамо**.

КИНОВАР كينآور интиқомҷӯ, интиқомгир; чанговар.

КИНОВАРӢ كيناورى чангҷӯӣ, интиқомҷӯӣ.

КИНОКОМЕДИЯ كيناكامديه *ниг.* филм (-и мазҳақавӣ).

КИНОСТУДИЯ ю. كيناستوديه муассисае, ки филмҳои кино истехсол мекунад.

КИНОТЕАТР *ю.* *кинатиатар* бинои махсус барои ба омма нишон додани кинофилмҳо.

КИНОФЕСТИВАЛ *ю.* *кинэфиствал* намоиши оммавии филмҳо бо мақсади муайян кардани беҳтарини онҳо, фестивали филмҳо.

КИНОФИЛМ *ю.* *кинэфилм* асари санъати кино, филми бадеӣ; **кинофилми мустанад** филми хучҷатӣ.

КИНОШИНОС *ю.* *кинашнас* мутахассис ва мунаҷҷиди санъати кино.

КИНОШИНОСӢ *ю.* *кинашнаси* илм дар бораи санъати кино.

КИНОЯ *а.* *кнаيه* 1. *адш.* навъи санъати сухан аст, ки нависанда ё гӯянда калимаву ибораеро гайр аз маънои аслиаш ба маънои маҷозии дигари мантиқан ва ташбеҳан бо он наздик қор мефармояд. 2. сухане, ки дар он мақсади асли пинҳон бошад; рамз, ишора; **киноя задан (кардан)** сухани кинояомез гуфтани; пичинг задан.

КИНОЯВӢ *ю.* *кнаيه وي* *мансуб ба киноя*; маънои киноявӣ маънои бо истифодаи санъати киноя ифодаҷфта дар калимаву ибораҳо.

КИНОЯДОР *ю.* *кнаيه دار* *ниг.* кинояомез.

КИНОЯОМЕЗ *ю.* *кнаيه آميز* пичингдор, духӯра.

КИНЧ *ки.* *کنچ* *қит.* бузургчусса, қавихайкал; **пилоши кинч** филҳои қавичуссаи чангӣ.

КИРДИГОР *д.* *کردگار* офаринанда, офаридгор, холиқ (*сифати Худо*).

КИРДОР *д.* *کردار* рафтор; қор, амал; **кирдори ношонста** қор ва рафтори ношоам; **қору кирдор** қору рафтор.

КИРӢ *ки.* *کیریا* *ниг.* кирѐтахта.

КИРӢТАХТА *ки.* *کیریا تخته* тахтапорчаи оҳанӣ, ки сӯроҳҳои қалону хурди зиёде дорад ва заргарон симҳои тиллову нукрагини гафсрехтаро аз даруни он сӯроҳҳо кашида гузаронда, ба шакли симҳои борик мефароранд.

КИРМ *қ.* *کرم* хашароти хазандаи баданаш нарму дарози беустухон, ки дар оби лойқа, дар меваҳо ва гӯшт пайдо мешавад; **кирми лойхӯрак**, **кирми себ**; **кирми пилла** *ниг.* кирмак; **кирми шабтоб** кирми хурде, ки моддаи фос-

фории рӯи баданаш дар торикӣ аз худ рӯшноӣ медиҳад.

КИРМАК *қ.* *کرمک* кирми шапалаки абрешими тут, ки баъди гирифтани пилла ва абрешим аз он парвариш мекунад, кирми пилла, кирми абрешим; **кирмак барин хӯро** боиштихо, пурхӯр (*ишора ба даврани бедоришавӣ ва бисёр барги тут хӯрдаши кирми пилла*).

КИРМАҚДОР *қ.* *کرمک دار* *ниг.* кирмакпарвар.

КИРМАҚДОРӢ *қ.* *کرمک داری* *ниг.* кирмакпарварӣ.

КИРМАҚПАРВАР *қ.* *کرمک پرور* он ки машғули парвариши кирмак аст; мутахассиси соҳаи кирмакпарварӣ.

КИРМАҚПАРВАРӢ *қ.* *کرمک پروری* соҳаи кишоварзӣ, ки ба парвариши кирми пилла ихтисос дода шудааст, кирмақдорӣ; шугли кирмакпарвар.

КИРМЗАДА *қ.* *کرم زده* чизе, ки дар он кирм пайдо шудааст, кирмхӯрда: **талқон ва қурутхон кирмзада**, зардолуи кирмзада.

КИРМҚАРДА *қ.* *کرم کرده* *ниг.* кирмзада.

КИРМХӢРДА *қ.* *کرم خورده* он чи ба он кирм даромада нобуд қардааст; **дандони кирмхӯрда** дандони аз дарун пӯсида ва иллат пайдоқарда.

КИРМЧА *қ.* *کرم چه* кирми хурд.

КИРМШАҚЛ *қ.* *کرم شکل* ҳамчун кирм, ба кирм монанд.

КИРО *а.* *کرا* 1. иҷорагирии хона, замин, чорпо ё чизи дигар барои муддати маълуме дар бадали маблағе, иҷора. 2. маблағе, ки ба ивази иҷорагирии чизе, қое, чорпое ба сохиби он пардохта мешавад, пули иҷора; **киро қардан** (*қое, чизе ё чорпоеро*) ба иҷора гирифтани; **ба киро гирифтани** (*қизеро*) ба иҷора гирифтани; **ба киро додан** ба иҷора додан (*қизеро*); **кирои чизе қардан (нақардан)** арзидани (наарзидани), сазовор будани (набудани) ба чизе: **кирои гап задани намекунад** ҳатто ба гап задани ҳам намеарзад.

КИРОӢ *қ.* *کرائی* 1. кирошуда, ба киро гирифташуда: **аробаи кироӣ**, **мошини кироӣ**. 2. арзишдор; **кироӣ набудани** намеарзад; қазой набудани, арзанда набудани; **одами кироӣ** одами

ба чизе арзанда, сазовор, лонк.

КИРОКАШ کراکش 1. он ки чорпо ё воситаи нақлиёти худро ба касе ба киро (ичора) ме-дихад. 2. он ки ба воситаи нақлиёти худ ба ивази маблаге мусофиркашонӣ ё боркашонӣ мекунад.

КИРОКАШӢ کراکشӣ шуғл ва амали кирокаш, ба киро додани чорпо, ароба, мошин *ва ғ.*

КИРОКАШХОНА کراکشخانه ҷои исти восита-ҳои нақлиёти кироӣ.

КИРОКУНАНДА کراکننده *сифати феълӣи за-мони ҳозира аз киро кардан*; он ки чизеро ба киро гирифтанист.

КИРОКУНӢ کراکنӣ киро кардан, ба киро ги-рифтани.

КИРОМ I *а.* کرام *ч.* карим.

КИРОМ II کرام *ниг.* киромӣ.

КИРОМӢ کرامӣ *ниг.* гиромӣ; киромӣ доштан азиз доштан, хурмат кардан.

КИРОПУЛӢ کراپولی маблаге, ки дар бадали кироӣ чизе пардохта мешавад.

КИРОШУДА کراشده *сифати феълӣи замони гу-зашта аз киро шудан*; чизе, ки ба киро ги-рифта шудааст.

КИРОЯ کرایه 1. *ниг.* киро. 2. кирошуда, кироӣ; **аскарн кироя** аскаре, ки ба ивази музде адои хизмат мекунад; **коркуни кироя** қувваи кории ба киро гирифташуда; **саворни кироя** чорпои ба ичора (киро) гирифташуда.

КИРОЯНИШИН کرایه‌نشین *ниг.* ичоранишин.

КИСА *а.* کیسه 1. ҷои халтачашакл дӯхташуда дар либос барои гузоштани пул ва чизҳои майдан сабук, чайб; **кисаи бағалӣ** *ниг.* **киса-бағал**. 2. халтачан пул, ҳамён. 3. халтачае аз матои дурушт, ки дар ҳаммом бо он баданро молида мешӯянд; **ба кисаи касе рафта** ба дасти касе афтодани пули касе; **дар киса тугуи карда мондан** пасандоз кардан (маб-лагеро); **даст ба киса задан** даст ба чайб ан-дохта, пул баровардани шудан; **кисаи касеро афшонда гирифтани** тамоми пули дар чайб доштаи касеро гирифтани; **◇ кисаро бо чор-мағи пуч пур кардан** ба касе ваъдаи хушку

холӣ додан; **тағн киса кам шудан** кам шудани сармоя ё маблағи гункардаи касе зарар ди-дан аз муомилае.

КИСАБАҒАЛ کیسه‌بغل *ниг.* бағалкиса.

КИСАБУР کیسه‌بر дузде, ки дар бозор ва дигар ҷойҳои серодам пули мардумро аз кисаи онҳо мерабояд.

КИСАБУРӢ کیسه‌بری дуздидани пули касон аз кисаи онҳо; амали дузди кисабур.

КИСАГӢ کیسه‌گی ба киса гузошташаванда, чайбӣ; ҳар чизи хурд, ки дар киса гунчи-данаш мумкин аст: **дафтарчаи кисагӣ**, **китоб-чаи кисагӣ**, **соати кисагӣ**.

КИСАДОР کیسه‌دار 1. либосе, ки киса дорад ё чизе, ки шабеҳи кисаро дорад. 2. *кит.* хази-надор; хазиначӣ. 3. *киноя аз* одамони пулдор, бой; он ки дар вақти арзонӣ чизҳоро харид мекунад ва дар вақти камчинию қиматӣ онҳоро мефурӯшад; ханнот, чаллоб.

КИСАКАМАР کیسه‌کمر ҳамён, халтачае, ки одатан шахсони савора аз ду паҳлу ба камар мебанданд.

КИСАКАСАЛ کیسه‌کسل *гуфт.*, *мач.* он ки дар кисааш пул надорад, кисатиҳӣ, кисахолӣ, бе-пул.

КИСАКОВӢ کیسه‌کاوӣ кофтани киса; даст ан-дохтан ба киса барои баровардани пул.

КИСАМОЛ کیسه‌مال он ки дар ҳаммом тани одамнро тоза мекунад; халтакаш, даллок, ходимчӣ.

КИСАТИҲӢ کیسه‌تهی *ниг.* кисахолӣ.

КИСАХАРЧӢ کیسه‌خرچی маблағи андаке, ки барои харочоти майда бо худ мегиранд.

КИСАХОЛӢ کیسه‌خالی он ки дар киса пуле на-дорад, бепул, тиҳикиса.

КИСВАТ *а.* کسوت *кит.* либос, пӯшок.

КИСВАТГАРӢ کسوت‌گری *кит.* 1. либоспӯшӣ; **кисватгарӣ кардан**. 2. ба либоси дигар даро-вардан. 3. *киноя аз* тарчума кардан.

КИСЛОТА کیسلاته *хим.* моддаи (пайвасти) химиявӣ, ки дар таркибаш гидроген дошта, ба ионҳо чудо шуда, мазаи туршӣ дорад, те-

зоб: кислотан пнтрат, кислотан сулфат, кислотан карбон.

КИСРО كسرى 1. шакли арабишуодаи Хисрав. 2. лақаби Хисрави Анӯшервон. 3. таър. лақаби подшоҳони Сосониён баъд аз Хисрави Анӯшервон.

КИТМОН a. كتمان махфӣ доштан, пинҳон кардан.

КИТОБ a. كتاب варақҳои таълифии дастнавис ё чопӣ, ки чилд шуда бошад: **китоби хониш**, **китоби алифбо**; **китоби дарсӣ** китобе, ки дар мактабҳо аз рӯи он дарс мехонанд; **китоби луғат** китобе, ки дар он маҷмӯи калима ва ибораҳои забоне бо шарҳу тафсир ё тарҷумааш гирд оварда шудааст (*бо риояи тартиби алифбо*), фарҳанг, луғатнома; **бозори китоб** растаи китобфурушон; **ҳисобу китоб кардан** дахлу харҷро баррасӣ кардан, ба ҳисоб гирифтан; **ҳисобро баробар кардан**; **як китоб маънӣ доштан** пурмаънӣ будани сухане.

КИТОБА a. كتابه матне, ки бо хати чалӣ бар девори масҷидҳо, болои дарвозаҳо ва ё санги мақбараҳо қанда ё навишта шудааст; *муқ. катиба II*.

КИТОБАТ a. كتابت навиштан; нусха- бардорӣ аз рӯи навиштае; **китобат кардан** навиштан; рӯбардор кардан, нусха бардоштан (*аз навиштае*).

КИТОБАТӢ كتابتى :аломатҳои китобатӣ *грам.* маҷмӯи аломатҳо дар забони хаттӣ (*аз қабилу нукта, вергул, нуктавергул, аломатҳои суол, хитоб, баён ва ғ.*), ки барои дуруст дарк кардани мазмуни матн ва бе ғалат хондани он хизмат мекунад; **забони китобатӣ** забони бо хат сабтшудаи услубҳои бадеӣ, илмӣ, публицистӣ ва корғузори расмӣ, забони хаттӣ.

КИТОББОРОӢ كتاببرارى нашри китоб.

КИТОБДОН كتابدان *гуфт.* китобандозак, киф.

КИТОБДОР كتابدار корманди китобхона, барои ниғаҳдорин китоб.

КИТОБДОРӢ كتابدارى 1. вазифа ва шугли китобдор. 2. усул ва қоидаву тартиботи ниғаҳдории китобҳо дар китобхона.

КИТОБДӢСТ كتابدوست он ки китобро дӯст медорад; чамъқунандаи китобҳои камёб ва нодир: **чамъияти китобдӯстони шаҳр**.

КИТОБДӢСТӢ كتابدوستى шугли китобдӯст, дӯст доштани китоб.

КИТОБИЁТ a. كتابيات тасвири илмии чигунагии шаклу мазмуни китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо; **танқид ва китобиёт** боби махсус дар рӯзномаю маҷаллаҳо, ки ба тавсиф, шиносондан ва нишон додани камбудии китобҳои нав бахшида мешавад.

КИТОБӢ كتابى 1. *мансуб ба китоб*. 2. он чи дар асоси китоб гуфта ё навишта шудааст; **номи китобӣ** номи шахс, ки бо истинод ба китоб (*хусусан динӣ*) гузошта шудааст; **забони китобӣ** *ниг.* **китобатӣ** (**забони китобатӣ**).

КИТОБМОНАК كتابمانگ лавҳи китобғузори барон ба хондан мувофиқ ҷой гирифтани он, раҳл.

КИТОБНАВИС كتابنويس он ки китоб таълиф кардааст, нависанда.

КИТОБНАВИСӢ كتابنويسى *исми амал аз китоб навиштан*; навиштани китоб, иншон китоб.

КИТОБНОМА كتابنامه феҳрист ва номгӯи маводу маъхаз ва сарчашмаҳо, ки дар таҳияи асаре истифода шудааст ва он ё дар поварақ ё дар охири китоб оварда мешавад.

КИТОБОРОӢ كتابآرائى ороиши китоб, маҷмӯаи корҳои чун хушнависӣ, чилдсозӣ, ороиш, суратгирӣ, ки барон зебо кардани китоб истифода мешавад.

КИТОБПАРАСТ كتابپرست он ки китоб барои вай муқаддас аст, ошиқи китоб.

КИТОБПАРАСТӢ كتابپرستى шугли китобпараст, муқаддас донистани китоб.

КИТОБСОЗӢ كتابسازى 1. маҷмӯи корҳои таҳия, чилдсозӣ, ороиш, саҳифабандӣ ва муқоабандии асаре. 2. *маҷ.* барон дигарон чамъ овардани матн ва таҳияи китоб.

КИТОБФУРӢШ كتابفروش фурӯшандаи китобҳо, он ки ба савдои китоб машғул аст.

КИТОБФУРӢШӢ كتابفروشى 1. шугл ва амали китобфуруш. 2. ҷое, ки дар он китоб фурухта

мешавад: *дӯкони китобфурушӣ*.

КИТОБХОН کتابخوان 1. мутолиакунандаи китоб, хонандаи китоб; китобдӯст. 2. он ки чуи узви расми китобхонае аз китобҳои он истифода мебарад.

КИТОБХОНА کتابخانه 1. ҷое, ки ҳама гуна китобҳо чамъ ва ниғаҳдорӣ карда мешаванд: **китобхонаи шахсӣ**. 2. муассисае, ки ҳама гуна китобҳоро барои истифодаи умум чамъ мекунад ва нигоҳ медорад; **китобхонаи сайёр** китобхонае, ки тавассути нақлиёт аз ҷое ба ҷое интиқол дода мешавад.

КИТОБХОНДА کتابخوانده босавод, таҳсилкарда.

КИТОБХОНӢ کتابخوانی 1. хондани китоб, мутолиа. 2. китоб хонда шунавонидан ба дигарон; **китобхонӣ кардан** чамъ шуда китоб хондан, ки дар қадим ва ҳоло дар деҳоти дурдаст яке аз тарзҳои вақтгузаронии маданӣ буд.

КИТОБЧА کتابچه китоби ҳаҷман хурд, рисола.

КИТОБШИНОС کتابشناس мутахассиси китобшиносӣ.

КИТОБШИНОСӢ کتابشناسی илм дар бораи китоб ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва маҳсули истехсолот.

КИТФ *a.* کتف сари шонаи бадан, шона, дӯш: **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИТФВАСЕЪ کتفوسیع фароҳдӯш, шонапахн.

КИТФТАНГ کتفتنگ либоси китфаш танг.

КИФОЛ *a.* کیفال *кит.* авбош, беҳудагард.

КИФОЛАГӢ کیفالگی авбошӣ, беҳудагардӣ.

КИФОФ *a.* کفاف он қадар даромад ё маош, ки ба хароҷот кифоя мекунад; миқдори хӯроке, ки барои зиндагӣ басӣ мекунад.

КИФОЯ(Т) *a.* کفایه//کنایه басанда, кофӣ; ба қадри кифоя ба андозаи қонеъкунанда, басанда; **кифоя будан** басанда будан, кофӣ будан, расидан.

КИФОЯТКУНАНДА کفایتکننده *сифати феълӣ*

замони ҳозира аз кифоят кардан; басанда.

КИФТ کفت *шакли ҷойивазкардаи китф.*

КИҲОНАТ *a.* کهنات *кит.* коҳинӣ, гайбгӯӣ, пешгӯӣ.

КИЧИРӢ کچیری *хӯр.* оше аз мошу биринҷ, ки мисли шӯла ғафс мешавад.

КИЧҶА کيجه қирмчаҳои паразитӣ, ки дар рӯдаю меъдаи инсон ва ҳайвони ширхор пайдо мешаванд, гичча, қирми меъда (*аскарида, глист*).

КИШ I کيش *нидои рондани мурғону парандагони хонагӣ; киш-киш додан касеро* ба муқобили касе шӯрондан, тез кардан.

КИШ II کيش *варз.* дар бозии шатранҷ ҳолате, ки шоҳро яке аз мӯҳраҳои ҳариф таҳдид мекунад.

КИШАН کيشن 1. занҷир ё банди махсусе, ки барои нагурехтани асп ба ду пойи пеши он (*ба воситаи қуфли вазидор*) мебанданд. 2. занҷири махсус, ки ба пою дасту гардани маҳбусон зада қуфл мекунад, завлона, ишкел; **кишан шудан** монеаи боздорандаи чизе шудан.

КИШВАР کشور 1. сарзамин, мамлакат, давлат. 2. воҳиди маъмурию ҳудудӣ.

КИШВАРӢ کشورى *мансуб ба кишвар; саросарӣ.*

КИШВАРКУШО(Ӣ) کشورکشای 1. кашфкунандаи кишвари нав. 2. фотех, ҷаҳонгир; истиллогар.

КИШВАРКУШОӢ کشورکشائی 1. кашфи кишвар, сарзамини нав. 2. фатҳ кардан, мутеъ сохтани кишварҳо.

КИШВАРСИТОН کشورستان *ниг.* киш-варкушо.

КИШВАРХУДОӢ کشورخدای *кит.* подшоҳ, соҳиби сарзамин ё кишвар.

КИШВАРШИНОС کشورشناس мутахассиси илми кишваршиносӣ.

КИШВАРШИНОСӢ کشورشناسی маҷмӯи тадқиқот ва донишҳо оид ба табиат, инсон, иқтисод, таърих, урфу одат, анъанаҳои кишвар; **осорхонаи кишваршиносӣ** осорхонае, ки дар он мавод ва ашёи оид ба шиносонидани

мамлакате чамъ оварда шудааст.

КИШМИШ کشمش навъи ангури майдаи бедонак; мавизи ин ангур: **кишмиши зард**, **кишмиши сиеҳ**.

КИШМИШӢ کشمشی *марбут ба кишмиш*; бо истифода аз кишмиш таҳия шудани чизе.

КИШОВАРЗ کشاورز деҳқон, зоръ, барзгар.

КИШОВАРЗӢ کشاورزی деҳқонӣ, зироаткорӣ, барзгарӣ.

кишт کشت *асоси замони гузашта аз киштан*.

КИШТ I کشت 1. коштан, коридан; киштукор, зироат. 2. заминни коридашуда, киштзор. 3. он чизи коридашуда, ки аз замин сабзида баромадааст; **кишти барвақтӣ** киштукор пеш аз вақти муқаррарӣ; **кишти баҳорӣ** *ниг. баҳорӣ*; **кишти дастӣ** зироати бо қувваи бевоситаи даст, яъне бо побел (*бе шиттироки техника*) кишташуда, зироати ғайримошинӣ; **кишти тирамоҳӣ** зироати фасли тирамоҳ; **кишт кардан** а) шинондан, дона пошидан; б) киштукор кардан, замин рондан, чуфт рондан.

КИШТ II کشت *варз.* донаронӣ ба сӯи шоҳи хариф; **кишт хӯрдан** *мач.* дучори таъқиб гардидан (*аз тарафи касе ё ҳукумат*).

КИШТА کشته *сифати феълии замони гузашта аз киштан*; он чи кишта шудааст.

КИШТАЗОР کشتهزار *кит., ниг. киштзор*.

КИШТАН کشتن тухм пошидан, коридан, коштан.

КИШТБОБ کشتباب барои киштукор мувофиқ; **замини киштбоб**.

КИШТБОЗӢ کشتبازی *варз.* **киштбозии рух** ба воситаи рух «кишт» гуфтан ба шоҳ.

КИШТГАРДОН کشتگردан дар як қитъаи замин бо навбат коштани зироатҳо (*мавсим ба мавсим*).

КИШТГОҲ کشتگاه ҷои кишт, заминни коридашаванда ё коридашуда; киштзор.

КИШТЗОР کشتزار заминни кишт, майдони кишт, мазраа.

КИШТИБАНДӢ کشتیبندی баста нигоҳ доштани киштиҳо дар бандар.

КИШТИБАНДОН کشتیبندان ҷосе, ки киштиҳо ро мебанданд, бандар.

КИШТИБОН کشتیبان ронандаи киштӣ, киштирон, ноҳудо.

КИШТИГАРД کشتیگرد мусоид ба гаштани (рафтуои) киштӣ; **дарён киштигард** дарёе, ки дар он киштӣ рафтуо карда метавонад.

КИШТИГОҲ کشتیگاه *кит.* 1. ҷосе, ки киштӣ лангар меандозад, бандар. 2. соҳил, канор.

КИШТИКАШ کشتیکش 1. кашандаи киштӣ, киштие, ки амад ва киштиҳои дигарро кашола мекунад. 2. коргаре, ки киштиро бо аргамчин муқобили ҷараён кашада мебарад ё ба соҳили баҳру дарё кашада меорад.

КИШТИКАШӢ کشتیكشی кашадани киштӣ; шугл ва амали киштикаш.

КИШТИНИШИН کشتی‌نشین он ки дар киштӣ сафар мекунад, киштисавор.

КИШТИРОН کشتیران ронандаи киштӣ, маллоҳ.

КИШТИРОНӢ کشتیرانی 1. шугли ронандаи киштӣ, маллоҳӣ. 2. рафтуон киштӣ.

КИШТИСАВОР کشتیسوار *ниг. киштинишин*.

КИШТИСОЗ کشتی‌ساز он ки киштӣ месозад, созандаи киштӣ.

КИШТИСОЗӢ کشتی‌سازی сохтани киштиҳо: **саноати киштисозӣ**.

КИШТИШИКАСТАГОН کشتی‌شکستگان *ҷ.* **киштишикаста**; 1. онҳое, ки киштиашон шикаста ё ғарқ шудааст. 2. *мач.* навмедшудагон, маъюсон.

КИШТӢ کشتی воситаи нақлиёте, ки дар рӯи об ҳаракат мекунад, кема, сафина; **киштин бодбонӣ** (**бодӣ**) киштин бодбондор, ки бо қувваи бод ҳаракат мекунад; **киштин бухорӣ** киштие, ки бо қувваи бухор (буғ) ҳаракат мекунад; **киштин зирехпӯш** кемаи ҷангии баданаш бо филизи тирногузар пӯшондашуда; **киштин зернобӣ** киштие, ки зеро мегардад; **киштин нафтқашонӣ** киштини борқашаи махсус барои кашондани нафт; **киштин яхшикан** киштини махсус таҷҳизонидашуда барои гузаштан аз обҳои яхбаста; **киштин ха-**

- воӣ *киноя аз* хавопаӣмо.
- КИШТУКОР** *كار كشتو* деҳқонӣ, қорҳон саҳроӣ; кишт; **киштукори баҳорӣ** киштукор дар мавсим баҳор; **киштукори обӣ** зироате, ки бо воситаҳои сунъӣ (ҷуӣборҳо) обёрӣ мешавад.
- КӢ** *كى* *ҷонишини саволӣ* кадом кас?, чӣ касе?, кист?, киҳо? **ҳар кӢ ҷонишини таъинӣ** ҳар кас, ки; **кӢ будан** чӣ хел одам будан, соҳиби чӣ касбу қор будан; **кӢ будани ӯро пурсидам**.
- КЛАПАН** *лот. کلپن* 1. сарпӯш(ак). 2. *тех.* қисми (детали) мотори мошинҳо, ки ҷараёни газ ё сӯзишвории моеъро ҳамчун монеае танзим қарда мегузаронад.
- КЛАРНЕТ** *фр. клрنت* асбоби музикни дамӣ аз навъи сурнайӣ.
- КЛАССИК** *лот. کلاسیک* арбоби пешқадам, барҷаста ва мақбули ом гардидаи соҳаи илм, адабиёт ва санъат, ки осораш намуна ва сармашқи дигарон шудааст, саромад; **шоири классик** шоири баргузидаи эътирофшуда (*беитар нисбат ба шарои бузурги гузашта қор фармуда мешавад*).
- КЛАССИКӢ** *کلاسیکی* он чи ба классикон нисбат дорад, он чи классикҳо ба вучуд овардаанд: **адабиёти классикӣ**.
- КЛАССИКОНА** *کلاسیکانه* 1. ба тарзи устодони барҷаста; классикӣ. 2. *мач.* олі, бо санъати баланд.
- КЛАССИЦИЗМ** *лот. کلاسیسیزم* ҷараёне дар санъату адабиёти асрҳои 17 – ибтидои асри 19-уми Аврупо, ки дар тақлид ва намунаҳои антиқӣ ва истифодаи мавзӯҳои он асос ёфтааст.
- КЛИНИКА** *ю. کلینیکه* беморхонае, ки дар он ба ғайр аз табобати муқаррарӣ таҷрибагузарони донишҷӯён ва қорҳои тадқиқоти илмӣ низ бурда мешавад; *муқ. дармонгоҳ*.
- КЛИРИНГ** *англ. کلیرینگ* *икт.* муомилот бидуни пули нақд (*асосан дар савдои беруӣ*).
- КОБАЛТ** *олм. کابلت* *хим.* 1. унсурни химиявӣ. 2. номи ранги кабудӣ баланд.
- КОБИДАН** *کابیدن* *ниг.* **ковидан**.

КОБИН *کابین* пул ё мулки манқул ва ғайриманқуле, ки дар вақти никоҳ домод пардохтани онро ба арӯс ба зимма мегирад ва дар сурати занро талоқ додани шавҳар ё мурдани шавҳар бояд ба зан дода шавад: *ниг.* **маҳр**.

КОБИНА *کابنه* *кхп.* чашм, дида.

КОБРА *کابره* *зоол.* навъе аз мори захрдор, мори айнақдор.

КОБУК *کابوک* *кит.* сабаде, ки ба шифт меовезанд, то ки кабутар дар он лона созад, кафтархона; лона, ошёна.

КОБУС *а. کابوس* хоби даҳшатангез, пахш қардани сиёҳӣ дар хоб, қаранҷу.

ков *کاو* 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз кофтан; ков-ков* кофтуков, ҷустуҷӯ, тафтиш. 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои қованда: оташков, гӯрков, қунҷков.*

КОВАК *کاوک* *ғуфт.* кофтуков, ҷустуҷӯ; **ковак қардан** ҷустуҷӯ қардан; тафтиш қардан.

КОВИДАН *کاویدن* *кит., ниг.* **кофтан**.

КОВИЁН//КОВИЁНӢ *کاویان//کاوینان* *мансуб ба Кова: дирафши қовиён байрақи Кова.*

КОВИШ *کاویش* қандани замин дар ҷустуҷӯи осори атиқа ё қонҳо, ҷустуҷӯ, тафаҳхус.

КОВИШГАР *کاویشگر* ҷустуҷӯқунанда, шахсе, ки қарои ёфтани осори атиқа қар асоси усулҳои илмӣ қовиш мегузаронад.

КОВИШГАРӢ *کاویشگری* амал ва шугли қовишгар.

КОВ-КОВ *کاوکاو* кофтуқови қойҳои гуногун қарои ёфтани қизе; ҷустуҷӯ; тафтиш.

КОВОК *کاواک* 1. дарунқолий, миёнтиҳӣ; **қормағзи қовок** қормағзи пуч; **одами қовок** *мач.*

қаси бехунар, қодон. 2. нарм, мулоим; **замини қовок** қамини нарму мулоим.

КОВОКӢ *کاواکي* 1. қои қолий, сӯроҳӣ; **қовокни қарахт** қолиғӣ дар қанаи қарахт. 2. нармӣ, мулоимӣ.

КОВОНДАН *کاواندن* *тарзи бавоситаи қовидан;* ба қасе фармуда, қовидани қое.

КОҒ I *کاغ* *кит.* 1. қавша, қавша қардан. 2. қонги

калзоғ.

КОФ II کاغ *кит.* оташ.

КОҒАЗ *хит.* کاغذ 1. варақи нозуки аз хамираи набототи гуногун ва чўбу латта сохташудае, ки асосан барои навиштан ва чоп кардан ба рўи он истифода бурда мешавад, қиртос. 2. мактуб, нома, хат; хуччат; **коғазҳои қиматнок** *ниг.* қиматнок.

КОҒАЗБАРОР کاغذبرار *корхонае, ки коғаз истеҳсол мекунад: корхонаи коғазбарор.*

КОҒАЗБАРОРӢ کاغذبراری *мансуб ба коғазбарор.*

КОҒАЗБОЗ کاغذباز *мач.* 1. дўлобкор, каш-олкор. 2. расмиятпараст.

КОҒАЗБОЗӢ کاغذبازی *мач.* 1. кашолкорӣ дар ичрои корхо, ба ҷои кори амалӣ машғул шудан бо хатнависӣ ва ҳаволаи кор ба дигарон. 2. расмиятпарастӣ, бюрократӣ.

КОҒАЗБУР کاغذبر *василае кордмонанд, ки барои буридани коғаз истифода мешавад.*

КОҒАЗГИР کاغذگیر *кҳн.* дари панҷарагӣ, ки бар он ба ҷои шиша коғаз часпонда шудааст.

КОҒАЗИН کاغذین *ниг.* коғазӣ.

КОҒАЗӢ کاغذی *аз коғаз тайёршуда, коғазин.*

КОҒАЗПАРОНӢ کاغذپرانی *номапаронӣ, коғазбозӣ.*

КОҒАЗПЕЧ کاغذپیچ 1. чизи ба коғаз печонидашуда. 2. *гуфт.*, *мач.* махсус, ҷудогона.

КОҒАЗПОРА کاغذپاره *порчаҳои алоҳидаи коғаз; коғазкўҳна.*

КОҒАЗХАЛТА کاغذخلته *халтаи коғазӣ барои ба ҷое бурдан ва ӯ нигоҳ доштани чизе.*

КОҒАЗХҶҶРАК کاغذخورک *зоол.* кирме, ки коғазро хўрда сўроҳ мекунад.

КОҒАТӢ//КОҒОТӢ کاغاتی//کاغتی *гуфт.* чормағз ӯ бодомии пўсттунук: **бодомии коғатӣ, чормағзи коғатӣ.**

КОД *фр.* கட *мачмӯи аломатҳо, каллимаҳо ӯ сардохии шартӣ, ки дар алокаи телефонию телеграфӣ, радио ва дар амалиёти дастгоҳҳои компютерӣ кор фармуда мешавад; рамз.*

КОДЕКС *лот.* کادکس 1. мачмӯи қонунҳое, ки меъёрҳои ҳуқуқии соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад: **кодекси шаҳрвандӣ, кодекси ҷиноятӣ.** 2. мачмӯи меъёр, қоида ва ақидаҳо: **кодекси ахлоқ.**

КОДОК کاداک 1. мобайн, фосила: **кодоки нардабон** фосилаи миёни ду пиллаи нардабон. 2. ҳар як ҷой аз ҷор тарафи сандалӣ.

КОЖ کاج *ниг.* қоч II.

КОЗА کازه *хонаи аз наю шоҳи дарахтон сохта дар сари кишт, каппа, чайла: хонаам коза бошаду дилам тоза (зарб.).*

КОЗАР کازر *ниг.* козур.

КОЗАРӢ کازری *ниг.* козурӣ.

КОЗИБ کاذب *дурӯғгӯӣ; субҳи козиб* бом-доди дурӯғин, рӯшноие, ки пеш аз дамидани субҳ пайдо мешавад; *муқоб.* **субҳи содик.**

КОЗИМ کاظم *кит.* фурӯнишондаи хашм, фурӯбарандаи ғазаб; бурдабор.

КОЗУР کازر *шустагар, гозур.*

КОЗУРӢ کازری *ба таври махсус шуста, сафед ва суфта гардонидани матоъҳои дастӣ бофташуда; шустагарӣ, либосшӯӣ, гозурӣ.*

КОИН *а.* کائن *он чи вучуд дорад, мавҷуд, маҳлуқ; коинну* **фосид** боқӣ ва фонӣ.

КОИННОТ کائنات *ҷ.* **коинн;** ҳамаи мавҷудот ва маҳлуқот; тамоми олам.

КОК I کاک *кит.* нони равғанин дар танӯр қок кардашуда.

КОК II کاک *кит.* сари забон, нӯги забон.

КОК III کاک *кит.* мард.

КОК IV کاک *кит.* мардумакӣ чашм, гавҳараки чашм.

КОК V کاک *кит.* лоғар, хароб, қоқина.

КОКАИН *исп.* کاکئين *маводи сахттаъсири муҳаддир.*

КОКАИНӢ کاکئینی *мансуб ба кокаин.*

КОКО کاکا *кит.* бародари калонӣ.

КОКС *олм.* کاکس *навъе аз ангиштсанги дорон гармон баланд, ки барои ғудохтани филизот*

ба кор меравад.

КОКСШАВАНДА کاکسشونده ба кокс шудан мувофиқ: **ангшитсағги коксшаванда**.

КОКТЕЙЛ *англ.* какил нӯшокни ширину хушбӯн омехта бо шароб ё шир.

КОКУЛ کاکل 1. дастаи дарози мӯй дар фарқи сари мардон ва ҷавонон: **кокули назрӣ**. 2. гесӯи дароз (-и занон); **кокули ҷуворӣ** маҷ. мӯякхон гирди сӯтаи ҷуворӣ. 3. ёли асп.

КОКУЛА کاکله пӯчоқи гӯзаи пахта.

КОКУЛДОР کاکلدار 1. дорои кокул. 2. фатила-мӯй. 3. ёлдор.

КОКУЛПАРЕШОН کاکلپریشان 1. он ки кокул-хояш паҳну парешон аст. 2. ҷӯлидамӯй, мӯйхояш бетартиб.

КОКУТӢ کاکوتӣ *бот.* навъе аз гиёҳ.

кол کال *асоси замони ҳозира аз қолидан.*

КОЛ I کال *кит.* меваи хом, меваи норасида.

КОЛ II کال *кит.* ҷой, макон.

КОЛА I کاله *ниг.* коло.

КОЛА II کاله *кҳн.* зарфи кадугин барои шароб.

КОЛБА *олм.* کالبه *хим.* зарфи шишағи озмоишӣ дар озмоишгоҳ.

КОЛБАД *ю.* کالبد *кит.* 1. қолиб. 2. тан, бадан, ҷасад.

КОЛБУД *ю.* کالبد *ниг.* колбад.

КОЛИВ(А) کالیو(د) *кит.* 1. саросема, гаранг; бекарор; ҳайрон. 2. нодон, аблаҳ; девонами-зоч. 3. кар.

КОЛИДАН کالیدن *кит.* ошуфтан, шӯридан; парешонхотир шудан.

КОЛЛЕГИЯ *лот.* کالگیه мақоми роҳбари-кунанда ва машваратии ягон идора, ҳайати мушовара.

КОЛЛЕКСИОНЕР *фр.* کالکسیانр чамъоваранда ва ниғаҳдорандаи чизҳои аз ҷиҳати илмӣ, таърихӣ *ва г.* қиматнок ё нодир.

КОЛЛЕКСИЯ *лот.* کالکسیه чамъи чизҳои якҷинсае, ки қимат ва аҳамияти илмӣю таърихӣ доранд: **коллексияи зоологӣ**, **кол-**

лексияи маъданҳо.

КОЛЛЕКТИВОНӢ کالکتیوانی *таър.* муттаҳидкунӣ ё муттаҳидшавии хоҷағиҳои яккадаст дар як хоҷагии умумӣ.

КОЛЛЕКТОР *лот.* کالکتار 1. *тех.* қисми муҳарики мошин. 2. *сохт.* кубури об ё газпарто. 3. *тех.* роҳрави зеризаминии тағи кӯчаҳо барои гузаронидани кабелу кубурҳо.

КОЛЛЕЧ *англ.* کالچ *нав.* таълимгоҳи миёнаи маҳсуси ягон касбу ихтисос.

КОЛЛОИД *ю.* کالاید *хим.* моддае, ки шӯ-ша намебандад (*мас., крахмал, сафеда, елим ва г.*).

КОЛО کال 1. асбоби хона, чизу чора. 2. мол, матоъ.

КОЛУМ کالم *кҳн.* зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бевазан.

КОЛУС کالوس *кит.* аҳмак, аблаҳ, нодон, беақл.

КОЛУФТА کالفته *кит.* ошуфта, шӯрида, парешонҳол.

КОЛУША کالوشه *кит.* 1. дег. 2. таоме, ки аз нахӯд ва биринҷ мепазанд.

КОЛЧЕДАН *ю.* کالچیدن *маъд.* омехтаи оҳан, мис ва дигар филизот бо гӯгирд *ва г.*, пайвасти сулфурдор.

КОМ I کام сақфи даҳон аз дандони пеши болоӣ то ҳалқ, даруни даҳон; даҳон; **коми касеро** (*бо чизе*) **бардоштан** пас аз таваллуди кӯдак, одатан, бо ангушти асалмолида коми ўро мебардоранд; **ком шудани асп** ба сабаби дарвақт нахӯрдани ҷав ва дигар хӯроқиҳои донагӣ дард пайдо кардани коми аспу хар, ки бе чок карда намак пахш кардан дуруст намешавад; **ба коми худ задан киноя аз хӯрдан**, аз худ кардан чизеро.

КОМ II کام мақсад, мурод, орзу, майл; **коми дил** муроди дил, орзуи матлуб; **ба коми касе шудан** а) мувофиқи орзую муроди касе шудани коре; б) аз они касе шудани чизе; **ба коми касе гардидани фалак** мувофиқи орзу ва мурод шудани корҳои касе; **ком гирифтани** ба мурод расидан, ба мақсад ноил шудан.

КОМА I کامе мураббо ё ҳалвое, ки бо шираи

ангур мепазанд.

КОМА II کامه 1. мансуб ба **ком I**. 2. ҳамчун чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба калима маънои нав медиҳад: **худкома** он ки ҳамеша манфиати худро дар назар дорад; **ширинкома** пул ё зиёфате, ки баъди харидуфурӯш ба ҳозирон барои ширин кардани ком (дахон) дода мешавад.

КОМА III کامه чуқурча, ҷои кандашуда, нов.

КОМА IV کامه кит. марҷон.

КОМАГӢ کامگي мансуб ба **кома III**.

КОМАДОР کامه دار чуқурчадор, он чи кома дорад.

КОМАКАНӢ کامه کنی исми амал аз **кома** кандаи дастгоҳи **комаканӢ**.

КОМАКОВАК کامه کاوک тех. мошини кома кан.

КОМАНДИР فر. کامندير ҳ. фармондеҳ.

КОМБАЙН انگل. کامبين мошини мураккабе, ки дар як вақт кори чанд мошинро ба ҷо меорад: **комбайни галладарав**, **комбайни ангишткан**.

КОМБАЙНРОН کامبين ران он ки комбайнро идора мекунад, ронандаи комбайн.

КОМБАЙНЧӢ کامبين چي ниг. **комбайнроп**.

КОМБАРДОРӢ کام برداري ниг. **комбахшӢ**.

КОМБАХШ کام بخش он ки орзуи касеро ба ҷо меорад, муродбахш.

КОМБАХШӢ کام بخشى ба ҷо овардани орзу ва хоҳиши касе, муродбахшӢ; саховат.

КОМБИНАТ лот. کامبينت 1. иттиҳодияи корхонаҳое, ки чанд навъи истехсолот ё хизматро дар бар мегирад: **комбинати газворбарорӢ**, **комбинати хизмати маишӢ**, **комбинати хонасозӢ**; **комбинати таълимӢ** мактабҳои таълиму тарбиявии гуногундараҷа, ки дар назди муассисае муттаҳид карда шудаанд.

КОМВАР کامور ниг. **комгор**.

КОМГОР کام گار ба мақсаду орзуи худ расида, **комӢб**.

КОМГОРӢ کام گاري **комгор** шудан, расидан ба мақсаду орзуи худ; **хушбахтӢ**.

КОМДОРӢ کام گاري :**комдорӢ** **кардан** лаб аз гуфтор **фурӯ** бастан, **хомӯшӢ** ихтиёр кардан.

КОМЕНДАНТ فر. کامندنت 1. сардори ҳарбие, ки ба интизоми хизмати гарнизонӣ ё ба тартиботи посбонон назорат мекунад: **комендантҳои гарнизони шахр**, **комендантҳои қалъа**. 2. маъмури назораткунандаи биноҳои чамъиятӣ, нозир: **комендантҳои хобгоҳи донишҷӯён**.

КОМЕНДАНТӢ کامندنتي :**вақти комендантӢ** соатҳои махсусан қайдшуда, ки дар он вақт рафтуомад дар шахре мамнӯъ аст (**ҳангоми вазъияти фавқулода ё ҳолати ҳарбӣ эълон кардан**), қуюди шабгардӣ.

КОМЕНДАТУРА олм. کامندتوره идорае, ки дар тахти назорати комендант мебошад, **комендантхона**.

КОМӢБ کامياب ба муроду мақсад расидан, **хушбахт**, саодатманд; **муваффақ**; **комӢб шудан** а) ба мурод расидан, муваффақ гардидан; б) *маҷ.* дуруст шудан, шифо ёфтан.

КОМӢБӢ کاميابي мансуб ба **комӢб**; **хушбахтӢ**, саодатмандӢ.

КОМӢР کاميار **хушбахт**, бахтёр.

КОМИЛ а. کامل 1. пурра, тамом; **мукаммал**; **беайбу нуқсон**; *муқоб.* **ноқис**. 2. бакамолрасида, баркамол. 3. фозил, донишманд. 4. *адш.* яке аз баҳрҳои арӯз.

КОМИЛАН а. كاملاً ба таври пурра, тамоман, ба куллӣ.

КОМИЛИХТИСОС کامل اختصاص он ки дар ҳае ихтисоси **комил** дорад.

КОМИЛРАӢӢ کامل رأي کит. хирадманд, соҳибандеша; боирода.

КОМИЛӢХУҚУҚ کامل حقوق дорон ҳуқуқи **комил**, соҳибихтиёр, босалоҳият.

КОМИЛӢХУҚУҚӢ کامل حقوقي соҳиби ҳуқуқи **комил** будан, соҳибихтиёрӣ.

КОМИЛӢӢӢ کامل عيار 1. **баландӣ**нёр, тоза, холис (*мас.*, тилло). 2. *кит.*, *маҷ.* шахси фозил, донишманд.

КОМИССАР *фр.* کاميستر 1. шахси роҳбарикунанда ба идорае бо ҳуқуқҳои махсуси маъмурӣ, сиёсӣ *ва г.*: **комиссари ҳарбии похия (шаҳр)**. 2. *таър.* раҳбари сиёсӣ дар қисмҳои ҳарбӣ (дар солҳои 1918-1942); **комиссари халқӣ** (*вазир дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар солҳои 1917-1946*).

КОМИССАРИАТ *фр.* کاميستريت 1. идорае, ки ба он комиссар роҳбарӣ мекунад: **комиссарнати ҳарбӣ** мақоми маҳаллии идора кардани қорҳои ҳарбӣ. 2. *таър.* вазорат (*солҳои 1917-1946 дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*).

КОМИССИЯ *лот.* کاميسييه ҳайати машваратии доимӣ ё муваққат, ки барои иҷрои супорише ташкил карда мешавад: **комиссияи интиҳоботӣ, комиссияи тафтишот; комиссияи қабул** ҳайати махсус барои интиҳоб карда гирифтани донишҷӯёну хонандагони нави мактабҳои олии миёнаи махсус ё барои таҳқиқ кардан ва маъқул донистани қори иҷрошудае.

КОМИТЕТ *фр.* کاميتت *ниг.* кумита.

КОМИЦРОИЯ کام اجرائيه *кӯтоҳишудаи* комитети иҷроия.

КОМӢ کامي *мансуб ба ком; ҳамсадоҳон* **комӣ зби.** ҳамсадоҳое, ки тавассути коми сахт ё нарм сохта мешаванд.

КОММУНА *фр.* کامونه 1. гурӯҳи одамон, ки барои қору зиндагонии якҷоя дар асоси умумӣ будани молу мулк муттаҳид шудаанд. 2. воҳиди маъмурии марзӣ дар баъзе аз кишварҳо; **Коммунаи Париж** ҳукумати инқилобии оммаи қиёмкардаи Париж дар соли 1871.

КОММУНАЛӢ کامونلى 1. *мансуб ба коммуна.* 2. *мансуб ба* **ҳочағни шаҳр; хизмати коммуналӣ** қорҳои марбут ба таъмини заруриёти зиндагонии шаҳрӣ (*аз қабилӣ об, барк, канализатсия ва г.*); **ҳочағни коммуналӣ** муассисае, ки таъмини заруриёти зиндағии шаҳрӣ ба зиммаи ӯст.

КОММУНИЗМ *фр.* کامونيزم 1. зинаи тараққиёти чамъиятию иқтисодӣ, ки асоси онро чамъиятӣ будани воситаҳои истеҳсолот ташкил медиҳад. 2. назарияи марксистӣ-ленинии сохтмон ва инкишофи зинаи мазкур.

КОММУНИСТ *фр.* کامونيست узви ҳизби коммунист.

КОММУНИСТӢ کامونيستي *мансуб ба коммунист.*

КОММУТАТОР *лот.* کاموتتار *тех.* 1. дастгоҳи васлу ҷудоқунанда, тақсимқунанда ва табдилдиҳанда. 2. дастгоҳи махсус дар марказҳои маҳаллии телефонӣ барои ба ҳам пайвастании ду ё якчанд муштарӣ.

КОМПАС *ҳол.* کامپس асбоби махсус барои муайян кардани самтҳои қураи Замин ва меридиани ҷуғрофӣ; *ниг.* **кутбнамо.**

КОМПРЕСС *лот.* کامپرس 1. фишурда, фишурдашуда. 2. тарбанд; тарбандӣ.

КОМПРЕССОР *лот.* کامپرستار *тех.* мошин барои бо фишор интиқол додани ҳаво, газ, буг.

КОМПРЕССОРӢ کامپرستارى *мансуб ба компрессор.*

КОМПРЕССОРҲОНА کامپرستارخانه хонае, ки таҷҳизоти компрессорӣ шинонда шудааст.

КОМПЮТЕР *лот.* کامپيوتر *тех.* мошини электронии ҳисоббарор, роёна.

КОМПЮТЕРӢ کامپيوترى *мансуб ба компютер: компютерӣ* кардан.

КОМРАВО کامروا *ниг.* **комрон.**

КОМРАВОНӢ کامرواى *ниг.* **комронӣ.**

КОМРОН کامران ба муроду мақсади худ расида; хушбахт, бахтиёр.

КОМРОНӢ کامرانى 1. мувофиқи мурод ва орзу гузаронидани умр; хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. лаззат бурдан, кайф рондан; айёшӣ: **комронӣ** кардан.

КОМСИТОНӢ کامستانى *ситонидани ком, комгирӣ.*

КОМЧӮ(Ӣ) کامجو(ى) *чӯяндаи айшу иш-рат; айёш, маишатпараст.*

КОМЧӮӢ کامجوئى *айёшӣ, ишратталабӣ; ҳавою ҳавас.*

КОН كان 1. маконе, ки дар он қанданиҳои фойданоки табиӣ бисёр аст, маъдан: **кони ангишт, кони нуқра.** 2. қорхонаи саноати

маъдан, ки бо истихроҷи сарватҳои табиӣ машғул аст. 3. *мач.* ҷои зиёди ва фаровонии чизе, манбаъ: **кони бодом, кони мева, кони ғалла.**

КОНВЕЙЕР *англ.* *کانوییر* тасмаи яклухти гарданда, ки дар корхонаҳо борҳои дона-дона ва моли истеҳсолшударо аз ҷое ба ҷое мебаррад.

КОНВЕНСИЯ *лот.* *کانونسیه* шартномаи байналхалқӣ оид ба ягон масъалаи махсус, муохида.

КОНВЕРСИЯ *лот.* *کانورسیه* 1. *икт.* тағйир ёфтани шарту шароити вомбаргҳои давлатии қаблан баровардашуда (*кам шудани фоизи вомбарг ё тағйири мӯҳлати он*). 2. *зби.* калимасозие, ки бе тағйироти шакли дар натиҷаи гузаштан аз як ҳиссаи нутқ ба дигар ҳиссаи нутқ калимаи нав ба вучуд меояд (*мас., даромад – фезл ва даромад – исм*).

КОНВЕРТ *фр.* *کانورت* лифофа барои андохта ба ҷое фиристодани мактуб ё ягон ҳуччати дигар, пакет.

КОНВОЙ *фр.* *کانوای* даста ё шахси мусаллаҳ барои муҳофизати касе ё пешгирии аз гурези маҳбусону асирон.

КОНГЛОМЕРАТ *лот.* *کانگلامرت* *геол.* чинси кӯҳӣ, ки аз омехтаи маъданҳои гуногуни шахшудамонда иборат мебошад.

КОНГРЕСС *лот.* *کانگرس* 1. анҷуман ё маҷлиси машваратӣ (*бештар оид ба масъалаҳои байналхалқӣ*): **Конгресси ҷаҳони тарафдорони сулҳ.** 2. парламенти қонунбарор дар ИМА ва баъзе давлатҳои Амрикои Лотинӣ.

КОНДЕНСАТОР *лот.* *کاندنستار* *физ., тех.,* дастгоҳи махсус барои конденсатсия.

КОНДЕНСАТСИЯ *лот.* *کاندنстисیه* 1. ғализ шудан, зичшавӣ; ҷамъшавӣ. 2. ба ҳолати мосъ ва кристаллӣ табдил ёфтани газ ё бухор дар натиҷаи хунук ва фишурда шудан.

КОНДИТСИОНЕР *лот.* *کاندتسیанر* дастгоҳи махсус барои гарм ё хунук ва мӯътадилу форам гардондани ҳавон хона.

КОНКАН *کانکن* он ки дар қандани кон ширкат дорад.

КОНКУРС *лот.* *کانکرس* *инг.* озмун.

КОНКУРСӢ *کانکرسی* *мансуб ба конкурс; имтиҳони конкурси* имтиҳоне, ки ба барномаи конкурс дохил аст.

КОНО *کانا* *кит.* аблаҳ, нодон, гӯл; *муқоб.* доно.

КОНОӢ *کانائی* *кит.* аблаҳӣ, нодонӣ, гӯлӣ; *муқоб.* доноӣ.

КОНСЕРВАНТ *фр.* *کانсеронт* 1. хӯроки хушкондашудаи осонпаз. 2. еми серғизои чорво (*мас., ҷав, парма, қунҷора ва ғ.*). 3. *геол.* маҳсулоти маъдани тоза кардашуда.

КОНСЕПСИЯ *лот.* *کانсіпсіе* системаи ақоид ва нуқтаи назарҳо оид ба ягон масъала ё ҳодиса (*дар фаҳмиши ва маънидодди онҳо*); фикри асосӣ дар асари илмӣ ё бадеӣ.

КОНСЕРВ(А) *фр.* *کانсеро(а)* хӯроқворие, ки ба таври махсус ҷӯшонда, пухта ё намак карда, дар қуттиҳои ҳавондаро нигоҳ медоранд.

КОНСЕРВАГӢ *کانсероگی* консервшуда; **меваи консервагӣ** меваи консервшуда.

КОНСЕРВАТИВӢ *کانсеротіوی* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТИЗМ *лот.* *کانсеротізім* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТОР *лот.* *کانсеротар* *инг.* кӯҳнапараст.

КОНСЕРВАТОРИЯ *ит.* *کانсеротаріе* мактаби олии мусиқӣ.

КОНСЕРВАТСИЯ *лот.* *کانсеротсіе* муваққатан ҳобондани кори корхона, сохтмон *ва ғ.*; **консерватсия қардани мошин** амалӣ қардани тадбирҳои техникӣ барои аз нобудшавӣ нигоҳ доштани мошин ҳангоми муддати зиёд қор нақардани он.

КОНСЕРВБОРОӢ *کانсерوبراری* истеҳсоли консерваҳо: **корхонаи консервбарорӣ.**

КОНСЕРН *лот.* *کانсерн* иттиҳодияи якҷанд муассисаҳои мустақили молиявӣ ва тиҷоратӣ.

КОНСЕРТ *ит.* *کانсерт* аз рӯи барнома бо суруду мусиқӣ *ва ғ.* дар сахна баромад қардани хунарешаҳо.

КОНСЕРТӢ *کانсерتی* *мансуб ба концерт: бар-*

номан концертӣ.

КОНСИЛИУМ лот. *кансилийум* машварати духтурҳо барои ташхиси ягон касалӣ ва тарзи муолиҷаи он.

КОНСПЕКТ лот. *канспект* баёни мухтасари матне, баёни хулосавӣ, хулоса, ёддошт.

КОНСТИТУТСИОНӢ *канститутсионӣ мансуб ба конститутсия*: суди *конститутсионӣ*; сохти *конститутсионӣ* тарзи идораи маршрутавӣ, тарзи идора аз рӯи сарқонун (қонуни асосӣ).

КОНСТИТУТСИЯ лот. *канституттосие* қонуни асосӣ, қонуни асосии давлат, сарқонун.

КОНСТРУКСИЯ лот. *канструктосие* сохт, тарх, таркиб.

КОНСТРУКТИВИЗМ лот. *канструктивизм* 1. меъ. услуги меъмории асри XX. 2. ади. яке аз равияҳои шаклпарастонаи адабиёт ва санъати асри XX.

КОНСТРУКТИВӢ *канструктивӣ мансуб ба конструксия*; камбудиҳои конструктивии бино камбудиҳои лоиҳаи бино.

КОНСТРУКТОР лот. *канструктор* созандаи ягон дастгоҳ ё машин, таррох.

КОНСУЛ лот. *кансул* мансабдор – намояндаи доимии дипломатии давлати хориҷӣ дар яке аз шаҳрҳои мамлакате, ки манфиатҳои давлати худ ва қорҳои ба раводид ва истиқомату рафтуомад вобастаи шаҳрвандони давлати худро химоя мекунад.

КОНСУЛГАРӢ *кансулгарӣ* ниг. *консулхона*.

КОНСУЛӢ *кансулӣ* 1. *мансуб ба консул*. 2. ниг. *консулхона*.

КОНСУЛХОНА *кансулхона* идораи консул, консулгарӣ.

КОНСУЛТАТСИЯ лот. *кансултаттосие* 1. маслиҳат, машварат (*бо мутахассиси ягон соҳа*). 2. идораи маслиҳатдиҳӣ. 3. як навъи машғулият дар сохтори мактабҳо, ки барои аз худ қардани фанҳо ба донишомӯзон ёрӣ мерасонад.

КОНТЕЙНЕР *англ. кантейнер* сандуқи бузурги махсус барои тавассути машин, роҳи оҳан, кишти ва ғ. қашондани борҳо.

КОНТЕЙНЕРӢ *кантейнерӣ мансуб ба контейнер*: борқашонин *контейнерӣ*.

КОНТЕЙНЕРКАШ *кантейнеркаш* мошини махсуси контейнеркашӣ.

КОНТИНЕНТ лот. *кантинент* ниг. қитъа.

КОНТИНЕНТАЛӢ *кантиненталӣ мансуб ба континент*; иқлими *континенталӣ* обу ҳавои ғайрибаҳрӣ, обу ҳавои хушк дар ҷойҳои аз баҳр дур, ки тобистонаш гарму зимистонаш сард аст.

КОНУН I *канун* кит. 1. оташдон, кӯра, манқал. 2. марказ, макон.

КОНУН II с. *канун* номи ду моҳи зимистон дар солшумории румӣ: *қонуни аввал* (декабр), *қонуни соғӣ* (январ).

КОНУН III *канун* кит. асбоби мусиқӣ.

КОНУС лот. *канос* ҳанд., ниг. махрут.

КОНУСӢ *канусӣ* ниг. махрути.

КОНФЕДЕРАТСИЯ лот. *канфедертосие* 1. номи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар баъзе мамлакатҳо. 2. иттифоқи давлатҳои мустақил бо мақсади ҳамоҳанг қардани фаъолияти хориҷӣ ва қорҳои ҳарбӣ.

КОНФЕРЕНСИЯ лот. *канфернсие* ниг. *конфронс*.

КОНФЕТ *ит. канфт* маҳсулоти ширини қандӣ, ки бештар лӯнда ё лӯлаи когазпеч мешавад: *конфети шоколадӣ*

КОНФРОНС *канфранс* маҷлиси машваратӣ, ҷамъомади намояндагони ташкилотҳо, давлатҳо ва олимони барои муҳокимаи масъалаҳои махсус, ҳамош.

КОНЯК *каняк* навъе аз машрубот.

КОР *кар* 1. *асоси замони ҳозира аз коштан, киштан ва коридан*. 2. *ҷузъи насини қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои қоранда ва киштқунада*: *галлақор, пахтақор, риёқор, хилофқор...*

КОР *кар* 1. амалиёти табдил ёфтани як шакли энергия ба шакли дигар, амал. 2. он чи ки қасе ба он машғул аст, шугл, пеша; *қори дастӣ* а) амале, ки ба воситаи даст ва умуман бо истифодаи қувваи ҷисмонӣ ба ҷо оварда ме-

шавад; б) маҳсуле, ки аз дасти косибу пешаварон мебарояд; *муқоб.* **кори корхонагӣ**. 3. он чи аз касе содир мешавад, рафтор, кирдор: **ин кори ӯ кори хуб нест**. 4. хизмат, ҷои хизмат, вазифа; машғулият. 5. супориш ё масъалае, ки иҷро ва ҳалли он ҳамчун яке аз шаклҳои санҷиши дониши мактабиён ба ҳисоб гирифта мешавад: **кори дипломӣ, кори санҷишӣ, кори курсӣ; дар сари кор** дар маҳалли иҷрои амале; дар аснои адои хизмат ва вазифа; **кор доштан** а) машғул будан, ба иҷрои амал ё вазифа банд будан; б) *маҷ.* бо касе муомила доштан; бо муҳимме ба касе рӯ овардан; **кор кардан** а) бо амале машғул шудан, меҳнат кардан; б) *киноя аз* таъсир бахшидан, асар кардан; **кор карда баромадан** а) шудгор кардан, нарма кардан ва гизо додани заминни кишт; тайёр кардани замин барои киштукор; *муқ.* **коркард** 3; б) омӯхта, таҳлилу тадқиқ намуда, кашф кардани назарияе (қонун); ихтироъ кардан; **кор барор гирифтан** пеш рафтани амале, авҷ гирифтани коре, муваффақият пайдо кардани кори касе; **кор боло гирифтан // кор боло рафтан** *инг.* **кор барор гирифтан; кор буд шудан** а) ба итмом расидани коре, анҷом пазируфтани амале; б) *киноя аз* рафъ шудани эҳтиёҷи касе; **аз кор баровардан** а) аз вазифа озод кардан; б) *киноя аз* фарсуда кардан, ба ҳолати корношоямӣ расонидан, монда кардан; **аз кор баромадан** а) аз кор фориғ шудан; б) *киноя аз* фарсуда шудан, маҷолу тавонони иҷрои кореро надоштан; в) *маҷ.* вайрон шудан, ғайри қобили истифода шудан; **аз кор мондан** а) кор накардан, аз ҳаракат бозистодан (-и муассиса ё мошин); б) *маҷ.* қобилияти корро гум кардан (*аз заъфи тирӣ ва ғ.*); **аз кор ҳолӣ шудан** сабуқдӯш шудан, маъзул шудан, дур карда шудан аз вазифае; **ба кор даромадан** а) дар ҷое ба хизмат дохил шудан; б) ба ҳаракату фаъолияти истехсоли шурӯъ кардан (-и корхонае); **кори калон бисёр хуб**, ниҳоят олий; **кори сиёҳ** меҳнати ҷисмонӣ (дастӣ)-и коргари беихтисос; **кори хайр** амри нек, кори савоб (*мас.*, *издивоҷ*, *тӯй ё ягон маъракаи дигар*); **кору бор // кору кочол** ҳар хел корҳо, машғулиёт; шуғл; **аз афти кор** а) чунон ки аз рафти масъала дида мешавад...; б) шояд, эҳтимол; **кори касе афтодан** (*ба касе*) сару кор доштан бо касе; дар ҳалли масъалае эҳтиёҷманд шудани касе

ба касе; **кор афтодан ба сари касе** ҳодисае пеш омадан, воқеае рӯй додан (*беиштар погувор*); **кор додан** лозим шудан; эҳтиёҷи касеро баровардани чизе; **кор надоштан** а) мудохила накардан ба кори касе; эътибор надодан, бе-парво будан нисбат ба коре; **корро пухтан** (**пазондан**) масъаларо ҳаллу фасл кардан, дар масъалае бо касе ба қарори муайяне омадан; **кор фармудан** а) ба касе иҷрои вазифаеро супурдан, касеро ба иҷрои вазифае водоштан; б) чизеро истифода кардан, ба кор бурдан; **кор аз даст рафтан // кор аз кор гузаштан** истифода нашуда мондани фурсати муносиби иҷрои амале, мавриди мувофиқи коре бар бод рафтан; **кори касеро** (*чизеро*) **тамом кардан** касеро нобуд кардан; чизеро аз байн бурдан; **ба кор андохтан** ба иҷрои шуғле водоштан касеро; ба ҳаракат даровардан, амалкунанда намудани чизе; **ба кор бурдан** а) истифода бурдан, кор фармудан; **ба кор омадан** лозим шудан, даркор шудан; ба дарди касе даво шудан; **ба рӯи кор омадан** ба сари ҳокимият омадан, роҳбарии идорасеро ба даст гирифтан; **пул кор кардан** меҳнат карда пул ба даст овардан, пул ёфтан; **сару кор доштан** а) машғул будан бо амал ё вазифае; б) муомила доштан бо касе; **чаши корро донистан** дар шуғлу амал маҳорат доштан; **коре карда** илоче карда, чорае андешида...; ба ҳар восита. б. *маҷ.* вазъият, аҳвол; **кор чатоқ // кор хӯрчин гуфт.** вазъияти хеле бад, аҳволи бад. 7. *маҷ.* ҷанг, муҳориба; **кору пайкор** задухӯрд, муҳориба. 8. *маҷ.* марг, аҷал; **кор шудан** ба ҳоли баду табоҳ афтодан; хеле ранҷу озор дидан; **кор тамом шудан гуфт.** харобу табоҳ шудани аҳволи касе, вазъияти касе бад шудан, марги касе даррасидан; *муқ.* **кори касеро тамом кардан; ягон кор кардан** илоче ёфтан, чорае андешидан; ба навъе роҳи ҳалли масъалаеро пайдо кардан.

КОРА *کاره*: **кора кардан** асар кардан, таъсир бахшидан, коргар афтодан.

КОРАМ *کارم* барои кишт мувофиқ, қобили кишт: **заминаи қорам.**

КОРАМНАШУДА *کارم نشده* киштнашуда; барои кишт мувофиқнашуда.

КОРАМШУДА *کارم شده* киштшуда; барои кишт мувофиқшуда.

КОРАНДА کارنده *сифати феълии замони ҳозира аз коридан ва коштан*; он ки кишт мекунад, зорё, зироаткунанда.

КОРАНДОЗ کارانداز *тех.* мурвати (тугмаи) ба кор андозанда: **корандози магнитӣ**.

КОРАНДОЗӢ کاراندازی *мансуб ба корандоз*.

КОРАФЗО(Ӣ) کارافزای *он ки боиси зиёд шудани кор ва ташвиши дигарон мешавад, корзиёдкунанда*.

КОРАФТОДА کارافتاده *сифати феълии замони гузашта аз кор афтодан*; 1. эҳтиёчманд, ниёзманд. 2. кордида, тачрибадор; **пешни табиб нарав** – **пешни корафтода рав** (*мақ.*).

КОРБАЙӢ کاريب *музде, ки ба микдору ҳаҷми кори иҷрошуда пардохта мешавад: музди корбайӢ*.

КОРБАНД کاريبند *кит.* ба амал оваранда, ба амал татбиқкунанда; **корбанд шудан** а) ба ҷо овардан, иҷро кардан; б) итоат кардан.

КОРБАРӢ کاريبری *ба роҳ мондани коре, пеш бурдани коре; қобилняти корбарӣ доштан*.

КОРБАСТ کاريست *ба кор бурдан, истифода кардан*.

КОРБОФ کاريباف *кҲн.* қосибии бофанда; шохи-боф.

КОРБОФӢ کاريبافي *кҲн.* қасбу шугли бофанда, бофандагӣ; шохи-бофӣ; **дӯқони корбофӣ** дастгоҳи бофандагӣ.

КОРБУРД کاريبرد *ниг.* **корбаст**.

КОРВАРЗ کارورز *кит.* коркун, коргар.

КОРВОН کاروان 1. қатори чорпоёни боркаш (*шутур, аспу ҳар*) ва аробаҳо, ки бо он савдогарону мусофирон бо чизу чораашон сафар мекунад, қофила. 2. қатори киштиҳо ё мошинҳои якҷоя ба сӯе ҳаракаткунанда; **корвон-корвон** қофила-қофила; бисёр.

КОРВОНАК کاروانک *зоол.* як навъ парандаи ботлоқӣ.

КОРВОНБОШӢ کاروانباشی *таър., ниг.* **корвон-солор**.

КОРВОНГАРД کاروانگرد *:роҳи корвонгард кҲн.* роҳе, ки аз он корвон мегузарад.

КОРВОНГОҲ کاروانگاه 1. истгоҳи корвон. 2. *ниг.* **корвоцаро(ӣ)**.

КОРВОНГУЗАР کاروانگذر *ниг.* **корвонгард**.

КОРВОНӢ کارواني *он ки бо корвон сафар мекунад, яке аз равандагон дар корвон; аҳли корвон*.

КОРВОНКАШ کاروانکش *корвонсолор; ситораи корвонкаш* ситораи қутб, ки ба корвон роҳ нишон медиҳад.

КОРВОНКУШ کاروانکش *қушандаи корвону корвониён; роҳи корвонкуш* роҳи дури пур-машаққати корвон; **сароби корвонкуш** саробе, ки корвониён ба фиреби он афтода раҳгум мезананд; **ситораи корвонкуш** *киноя аз сайёраи Муштарӣ*.

КОРВОНСАРО(Ӣ) کاروانسرای *сарои бузурги дорои меҳмонхона дар шаҳрҳо ва сари роҳҳои корвонгард, ки корвону корвониён дар он манзил мегирифтанд*.

КОРВОНСОЛОР کاروانسالار *сардори мусофирону савдогарони бо корвон сафаркунанда, сардори қофила*.

КОРВОНХОНА کاروانخانه *ниг.* **корвонсаро(ӣ)**.

КОРГАР کارگر 1. шахсе, ки дар қорхонае ё қоргоҳе бо техника ё бе техника кори қисмонӣ карда, ба ивази он музд мегирад, меҳнатқаш, заҳматқаш. 2. *маҷ.* таъсирбахш, муассир; **коргар афтодан** таъсир бахшидан, асар кардан.

КОРГАРДОН کارگردان *нав.* он ки дар кори аз рӯи намоишнома офаридани филмҳо роҳбарӣ мекунад; **коргардони филм** роҳбари бадени филм, режиссёр.

КОРГАРЗАН کارگزين *зане, ки дар муассисаи истехсолӣ кор мекунад*.

КОРГАРЗОДА کارگزياده *фарзанди коргар, зодаи меҳнатқаш*.

КОРГАРӢ کارگري *мансуб ба коргар; амали коргар; ҳаракати коргарӣ* фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии синфи коргар.

КОРГАРНИШИН کارگرنشين *ҷое, ки коргарон иқомат доранд: шахраки коргарнишин*.

КОРГАРҶАВОН کارگريجوان *коргаре, ки ба синну сол ҷавон аст*.

ну сол чавон аст.

КОРГАҲ کارگاه *ниг.* коргоҳ.

КОРГОҲ کارگاه 1. ҷои кор, маҳалли кори коргарон (*завод, фабрика, сех, устохона ва ғ.*). 2. дӯкон, дастгоҳи бофандагӣ.

КОРГУЗОР کارگذار 1. он ки мукотиботи расмӣ ва ҳуччатҳои ҷорӣ муассисаеро идора мекунад. 2. он ки корхоро дар идораи давлатӣ ба коркунон тақсим карда медиҳад ва ба иҷрои онҳо назорат мекунад.

КОРГУЗОРӢ کارگذاری 1. танзиму тартибдиҳии ҳуччатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмӣ забони коргузорӣ, услуби забони расмӣ идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуччатнигорӣ.

КОРГУРЕЗ کارگریз он ки бо ҳар баҳона аз коргардан метобад; танбал.

КОРГУРЕЗӢ کارگریزی гардан тофтан аз кор бо баҳонае; танбалӣ.

КОРД کارد олати филизии дастадори як ё ду тарафаш тез, ки барои буридан истифода мебаранд; **корди дудама** корде, ки ҳар ду тарафи тегааш тез ва буранда аст; **корди ош** корди калон барои буридани гӯшт, угро *ва ғ.*; **корд ба устухон расидан** *киноя аз* бисёр ба танг омадан, ҷон ба лаб расидан; **корди касе дар болои равған** (*думба*) будан *киноя аз* фойданокӯ сердаромад будани кори касе, ҳама чизи касе фаровон будан; **кордро аввал ба худат зан, дард накунад, ба дигар кас зан** (*зарб.*) он чи ба худат раво намебинӣ, ба дигаре раво мадор.

КОРДАК کاردک *ниг.* кордча.

КОРДБОЗ کاردباز он ки бо корд дар сахна бозӣ мекунад.

КОРДБОЗӢ کاردبازی *мансуб ба* кордбоз; амали кордбоз.

КОРДЗАӢ کاردزنی бо корд задани яқдигар хангоми муноқиша ё даст ба гиребон шудан.

КОРДИДА کاردیده корозмуда, тачрибанок; кордон: **пири кордида**.

КОРДИҲАНДА کاردهنده он ки дигаронро бо кор таъмин мекунад.

КОРДКАШ کاردکش шахси бадкирдоре, ки бо корд ба одамон ҳучум мекунад.

КОРДКАШӢ کاردکشی корд кашидан; бо корд ба яқдигар ҳучум кардан; *муқ.* **кордзанӣ**: **кордкашӣ кардан**.

КОРДОН کاردان шахсе, ки тартиби (чашми) корро хуб медонад, аҳли кор; कोरोҳ.

КОРДОӢ کاردانی кордон будан, донандагии коре, कोरोҳӣ.

КОРДОР کاردار 1. он ки соҳиби коре ва вазифаест; он ки шугле ва касбе дорад; *муқоб.* **бекор**. 2. дахлдор; **кордор шудан** дахл намудан, даҳолат кардан, мудохила кардан.

КОРДОРӢ کارداری тарихи муносибат ба иҷрои корҳо; тарзи идораи коре.

КОРДСОЗ کاردساز устои кордсоз; он ки корд сохта метавонад.

КОРДСОЗӢ کاردسازی *мансуб ба* кордсоз, амали кордсоз.

КОРДӮСТ کاردوست он ки меҳнат ва кор барои вай хушу дилкаш аст, он ки кор карданро дӯст медорад.

КОРДӮСТӢ کاردوستی меҳру муҳаббат ба қору меҳнат.

КОРДХӮРДА کاردخورده аз зарби корд ҷароҳатбардошта, бо корд маҷрӯхшуда.

КОРДЧА کاردچه корди хурд, асосан қатшаванда, корди кисагӣ.

КОРЕЗ کاريز чоҳҳои қатори аз зери замин ба ҳам пайваста, ки оби онҳо рафта-рафта ба рӯи замин баромада раво мешавад.

КОРЕЗКАН کاريزکن *қун.* корғари канандан корез.

КОРЕӢБӢ کاريابي ҷустуҷӯи кор, аз пайи ёфтани кор рафтан.

КОРЗАДА کارزده он ки аз зиёд ва бошиддат кор кардан дилаш аз кор сард шудааст, он ки аз кори зиёд саҳт монда шудааст: **корзада шудан**.

КОРЗОР کارزار 1. ҷанг, муҳориба. 2. майдони ҷанг.

КОРИДАН کاریدن *ниг.* коштан.

КОРИСТОН کارستان 1. кор ва саргузашти қаҳрамонҳо; воқеа(ҳо)-и ачибу ғариб; корнома. 2. *кит.* коргоҳ, чои кор.

КОРӢ کاری 1. он ки аз дасташ кор меояд, аҳли кор; меҳнатӣ, коркун. 2. *мансуб ба кор*; он чи ба иҷрои коре лозим мешавад; даркорӣ: **либоси корӣ** корчома; **мизи корӣ** мизе, ки дар сари он пишта кор мекунад; **дасти корӣ доштан** *киноя аз* кордон будан, ўҳдабаро будан.

КОРКАРД کارکرد 1. маҳсули кор; ҳаҷми кори иҷрошуда. 2. музди коре, ки коргар ё касиб дар бадали кори худ мегирад. 3. *нав.* кор карда баромадан; такмилу тайёр кардани чизе; **коркарди байни қаторхон** пахта каланд карда баромадани пахтазор, нарм кардани беҳи пахта; **коркарди механикни чўб** бурида тайёр кардани маснуоти чўбӣ барои истифода.

КОРКУН کارکن *ниг.* коргар.

КОРКУШТА کارکشته *ниг.* корзада.

КОРКЌФТА کارکوفته 1. аз кори зиёд мондашуда ва дардмандшуда. 2. *мач.* таҷрибанок, кордида.

КОРМАНД کارمند коркун, ходим; **Корманди шонстан Тоҷикистон** унвони фахрие, ки ба коркунони пешқадами соҳаҳо барои хизматҳои шонста дода мешавад.

КОРМУЗД کارمزد *ниг.* корбайъ.

КОРНАМОӢ کارنامائی нишон додани кори намоён; рафтори қаҳрамонона ва фидокорона.

КОРНОДИДА کارنادیده бетачриба, навкор.

КОРНОМА کارنامه *кит.* 1. воқеаном, ҷангнома. 2. ҳунариамой; қаҳрамонӣ; **корнома нишон додан** амали фидокоронае ба ҷо овардан; фидокорона меҳнат кардан.

КОРНОШОЯМ کارناشایم 1. аз кор баромада, қобили истифода набуда. 2. *тех.* вайрон.

КОРНОШОЯМӢ کارناشایمی *мансуб ба* **корношоям**; ба кор наомадан; вайрон будан.

КОРОГОӢ کارآگاه 1. он ки аз ҳақиқати воқеа огоҳ аст. 2. кордон, пуртаҷриба. 3. *кит.*

ҷосус.

КОРОГОӢӢ کارآگاهی корогоҳ будан; воқифӣ аз кор ва хусусияти он.

КОРОЗМО(Ӣ) (کارآزمایی) таҷрибакунанд; коромӯзанда.

КОРОЗМОӢ کارآزمائی таҷриба, озмоиш дар иҷрои коре: **мўҳлати корозмоӢ**.

КОРОЗМУДА کارآزموده кордида, таҷрибадида.

КОРОЗМУДАГӢ کارآزمودگی кордида будан, таҷрибадида будан.

КОРОӢ کارائی 1. ба кор омадан, даркор шудан. 2. чизи бакороянда, бакорраванда, даркорӣ.

КОРОМАД کارآمد даркорӣ; қобили истеъмол ва истифода.

КОРОМУӢЗ کارآموز таҷрибаомӯз, шогирд.

КОРОМУӢЗӢ کارآموزی *исми амал аз* **коромўхтан**; омўхтани тарзи иҷрои кор дар идора ё муассисае, ёд гирифтани кор.

КОРОМУӢХТА کارآموخته таҷрибадида, кордон.

КОРОНДАН کاراندن *тарзи бавоситаи* **коридан**; касеро ба кишт водоштан; ба касе фармуда чизе киштан.

КОРОЯМ کارآیم *ниг.* коромад.

КОРПАРДОЗ کارپرداز пухтакор, кордон, корчаллон.

КОРПАРДОЗӢ کارپردازی пухтакорӣ, кордонӣ, корчаллонӣ.

КОРПАРТОӢ کارپرتائی *с.* ба таври оммавӣ аз кор даст кашидани коргарон бо мақсади ба корфармо пеш гузоштани ягон талаб, эътисоб: **корпартой кардан**, **корпартой эълон кардан**.

КОРПОРАТСИЯ лот. کارپارتسیه 1. иттиҳодияи гурўҳҳо, иттифоқи шахсҳои ҳампешаю ҳамтабақа. 2. яке аз шаклҳои ширкати саҳомӣ дар баъзе кишварҳо; *муқ.* **ширкат**.

КОРПУС лот. کارپوس 1. бинои алоҳидае аз маҷмӯи иморатҳои ягон муассисаи саноатӣ, таълимӣ *ва ғ.* 2. *ҳ.* иттиҳодия, ки аз чанд дивизия ё бригада ташкил меёбад. 3. *ниг.* **ҳайат**; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намояндагони

дипломатии давлатҳои хориҷӣ дар ягон давлати дигар.

КОРРУПСИЯ лот. каръисие ниг. ришваситонӣ.

КОРСОЗ کارساز 1. анҷомдиҳандаи кор, хизматгузор; мададгор; осонкунандаи мушкилиҳо. 2. кит. пуштибон, тақягоҳ. 3. маҷ. мушкилкушо (*сифати Худо*).

КОРСОЗӢ کارسازی 1. корбудкунӣ; мададгорӣ, ёрмандӣ. 2. кит. пуштибонӣ, ҳимоя.

КОРСОН کارسان табақи чӯбини калон; зарфи чӯбин ё филизӣ барои ҳамир.

КОРТАЛАБ کارطلب 1. толиби кор, чӯяндаи кор. 2. кор ё соҳае, ки барои истехсоли чизе, расондани ҳосиле бисёртар кор карданро меҳаҷад (*мас., пахтакорӣ нисбат ба галлакорӣ меҳнатталаб аст*).

КОРУБОР کاروبار *гуфт.* корҳо, вазъи корҳо.

КОРУНД ҳ. کاروند навъи маъдани бисёр саҳт, санги саҳт.

КОРФАРМО کارفرما он ки муздурро кор мефармояд; он ки иҷро кардани кореро ба касе месупорад; саркор, соҳибкор.

КОРФАРМОӢ کارفرمائی 1. истеъмол кардан, ба кор бурдани чизе. 2. корфармо будан, амали корфармо; ба касе фармудани коре.

КОРХОНА کارخانه фабрика, коргоҳ, устохона.

КОРХОНАДОР کارخانه‌دار соҳиби корхона, соҳиби устохона ё заводу фабрика.

КОРХӮРДА کارخوردе бисёр корфармудашуда, кӯҳна, фарсуда.

КОРЧАЛЛОН کارچلان он ки бо ҳар васила корашро пеш мебарад, устокор, кордон, ўҳдабаро, корбудкун ба манфиати худ.

КОРЧАЛЛОӢ کارچلانی ўҳдабароӣ дар иҷрои корҳо; кордонӣ.

КОРҶОМА کارجامه либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд, либоси корӣ.

КОРҶУНБОН کارجنبان ташкилкунандаи кор; ташаббускор.

КОРШИКАН کارشکن монеъшавандаи кор, халалрасонандаи кор; вайронкор.

КОРШИКАӢ کارشکنӣ мамониат кардан ба пешрафти кор, халал расондан ба иҷрои кор ё чорабинӣ, вайронкорӣ.

КОРШИНОС کارشناس мутахассис; кордон, таҳлилгари кор (эксперт).

КОРШИНОСӢ کارشناسی *исми амал аз кор шинохтан*, кордонӣ, мутахассис будан дар ин ё он соҳа.

КОРШОЯМ کارشایم 1. қобили истифода, бақороянда. 2. *тех.* дуруст, соз.

КОРШОЯМӢ کارشایمی 1. қобили истифода будан, бақороянда будан. 2. *тех.* дурустӣ, созӣ

КОС I کاس сари рони одамӣ ва ҳайвонот, ки ба тана пайваст мешавад ва косашакл аст.

КОС II کاس ниг. *коса*.

КОС III کاس кит., зоол. хук.

КОСА کاسه зарфи чуқури даҳанфарохи аз пиёла калонтар барои таомхӯрӣ: **косаи чинӣ**, **косаи сафолӣ**, **косаи чӯбин**, **косаю табақ**; **косан сангпӯшт** устухони сипармонанд, ки сангпӯшт дар он ҷо гирифтааст; **косаи сар** ниг. **косахона (-и сар)**; **коса кардан** ду ё чор пора карда буридани харбузаю тарбуз барои хӯрдан; \diamond **косаи сабри касе пур** (**лабрез**) **шудан** ба ниҳоят расидани сабри тоқати касе, дигар тобу тоқат намондан; **ҳамин ош**, **ҳамин коса** (*мақ.*) вазъ тағйир наёфтааст, аҳвол мисли пештара аст; **пазири боз ҳамон тосу ҳамон ҳаммом**; **дар таги (зерн) коса нимкоса** (*мақ.*) дар коре ниҳон будани сирре; макру фиребе доштан.

КОСАГАР کاسه‌گر он ки косаю табақ месозад, косасоз, кулол.

КОСАГАРӢ کاسه‌گری косагар будан, косасозӣ.

КОСАГУЛ کاسه‌گل 1. гули садбарги баргҳояш калон-калон. 2. *маҷ.* соқии нишастии шаробнӯшӣ, соқии базм.

КОСАДУМ کاسه‌دم *гуфт.*, ниг. **санҷоб**.

КОСАЛЕС کاسه‌ليس 1. пурхӯр, ҳарис, гурусначашм. 2. *маҷ.* хушомадгӯӣ, лаганбардор.

КОСАЛЕСӢ کاسه‌لisy 1. пурхӯрӣ, ҳарисӣ, гурусначашмӣ. 2. *маҷ.* тамаллуқкорӣ, хушомадгӯӣ, лаганбардорӣ.

КОСАМОНАНД *каسهمانند* ба монанди коса, косашакл.

КОСАНАВОЗ *касе нواز* *кит.* таблзан, нақорачӣ.

КОСАПУШТ *касе پشت* *кит., ниг.* сангпушт.

КОСАТАРОШ *касе تراش* он ки аз чӯб косаю табақ метарошад, косагар.

КОСАТАРОШӢ *касе تراشي* *исми амал аз коса тарошидан*; амали косатарош.

КОСАХОНА *касе خانه*: **косахонаи сангпушт** *ниг.* **косан сангпушт**; **косахонаи сар** *биол.* устухонбандии сари одам ва баъзе ҳайвоноти дигар, чумчума; **косахонаи чашм** *биол.* чуқурне, ки себаки чашм дар он ҷо гирифтааст; **аз косахонааш баромадани чашми касе** ҳаросон шудан, саҳт тарсидан.

КОСАШИКАН(АК) *касе شکن* // *касе شکنک* *гуфт.* беморие, ки кӯдак бисёр гаш карда, беҳуш мешавад; саръ.

КОСИБ *а.* *касб* он ки бо меҳнати (хунари) дастӣ ба таври инфиродӣ чизе истехсол мекунад, хунарманд, пешавар.

КОСИББАЧА *касб بچه* косиби чавон; фарзанди косиб.

КОСИБДЕҲҶОН *касб دهقان* деҳқоне, ки дар айни замон бо истехсоли ашёи хунари дастӣ машғул мебошад.

КОСИБӢ *касби* истехсоли дастии хонагӣ; хунармандӣ, касб; **корхонаи косибӣ** устохонае, ки дар он хунармандон дастӣ ва бо асбобҳои одӣ маҳсулот истехсол мекунанд.

КОСИБНИШИН *касб نشين* маҳаллае, ки дар он асосан косибон икомат доранд.

КОСИД *а.* *каسد* бехаридор, беривоч, беравнак, касодшуда (*дар бораи бозор ва молу матоъ*).

КОСИНУС *лот.* *каسينوس* дар тригонометрия синуси кунҷи иловагӣ.

КОСМЕТИКА *ю.* *каسمتيكه* 1. ба таври сунъӣ беҳтару зебо сохтани намуди берунии сару рӯй ва бадан; солим ва тару тоза нигоҳ доштани сару рӯй ва бадан. 2. маҷмӯи чизҳое, ки ба рӯй ва пӯст молида мешаванд, аз қабилӣ атру гоза, равганҳои гуногуни атрӣ *ва ғ.*

КОСМЕТИКӢ *каسمتيكي* *мансуб ба косметика.*

КОСМОГОНИЯ *ю.* *каسمه گانيه* *пуч.* қисми астрономия, ки пайдоиш ва инкишофи коинот, ҷирмҳои осмонӣ ва системаи онҳоро меомӯзад.

КОСМОДРОМ *ю.* *كاسمادرام* маҷмӯи иншооту таҷҳизот ва майдончаҳо барои тайёр кардан ва ба кайҳон сар додани киштиҳои парвозкунанда.

КОСМОЛОГИЯ *ю.* *كاسمالاگيه* илм дар бораи сохт ва таркиби коинот, кайҳоншиносӣ.

КОСМОПОЛИТ *ю.* *كاسماباليت* пайрави маслаки космополитизм.

КОСМОПОЛИТИЗМ *ю.* *كاسماباليتيزم* таълимоте, ки тамоми оламро ватан пиндошта, гоӣи мудофиаи ватан, мустақилияти давлатӣ ва истиқлоли миллиро рад менамояд.

КОСНӢ *касني* *бот.* гиёҳи худрӯи талхе, ки дар тиб ба кор меравад, ҳиндбо.

КОСТ *асоси замони гузаита аз* **костан**; камӣ, накс; **каму кост** *ниг.* **кам**; **бекаму кост** пурра.

КОСТА *сифати феълии замони гузаита аз* **костан**; камшуда, кохида; нуқсон пайдокарда: **коста будан**, **коста шудан (гардидан)**; **моҳи (маҳи) коста** // **коста моҳ (маҳ)** *киноя аз* моҳи нав; **бозори чизе коста шудан а)** *ниг.* **касод (касод шудани бозори чизе)**; б) кам шудани аҳамияту эътибори чизе.

КОСТАН *каستن* 1. кам шудан, коста шудан (-и қисме аз чизе). 2. кам кардан. 3. *маҷ.* лоғар шудан, коҳидан; **зеҳни касе костан** *ниг.* **коҳидан (зеҳни касе коҳидан)**.

КОСТӢ *кассти* камӣ, камбудӣ; нуқсон: **камню костӣ**.

КОТА *лахҷ.* зане, ки маъшукаи марди бегона аст, маъшука; марде, ки бо зани дигаре муошиқа дорад, ошиқ, хушдор; **кота кардан** ба худ ошиқ пайдо кардан (*оид ба зан*).

КОТАБОЗ *лахҷ.* занбоз, занакабоз, фосиқ.

КОТАБОЗӢ *лахҷ.* занакабозӣ, фосиқӣ.

КОТИБ *а.* *كاتب* 1. он ки менависад, китобаткунанда; мирзо, дабир, муншӣ. 2. шахси

масъули коргузорни идораю муассисаҳо ва одамони ғайрирасмӣ; **котиби маҷлис** нави-сандан суратмаҷлис. 3. соҳибмансабе, ки иҷрои корҳои ташкилно ҷорни муассисаҳои илмӣ, идораи нашриёт ва ғ. ба зиммаи ӯст: **котиби илмӣ**, **котиби масъули идораи рӯзнама**, **котиби масъули комиссияи қабули донишгоҳ**. 4. роҳбари интихобии ташкилотҳои ҳизбӣ ва иттифоқҳо; **котиби кумитаи ҳизбӣ**, **котиби Иттифоқи нависандагон**.

КОТИБА *a.* **کاتبه** муаннаси **котиб**; котибзан.

КОТИБӢ **کاتبی** амал ва вазифаи котиб; дабирӣ; муншигӣ.

КОТИБОНА **کاتبانه** *к.хн.* музде, ки дар Бухорои амирӣ дар муруфияҳо барои китобат ситонда мешуд.

КОТИБОТ *a.* **کتابت** шӯъбаи идора ё макоми махсус, ки роҳбарӣ ба корҳои ташкилӣ ва умуман коргузориро ба ҷо меорад: **котиботи кумитаи марказии ҳизб**.

КОТУРА **کاتوره** *кит.* 1. ошуфтагӣ; ҳайронӣ, саргаштагӣ. 2. саргашта, ҳайрон; ошуфта.

КОТЛЕТ *фр.* **катлет** *хӯр.* гӯшти кимаи дар тоба бирёнкарда.

КОТТЕЦ *англ.* **кэтич** хонаи асосан душёнани истиқомати махсус барои як оила, ки бештар дар беруни шаҳр сохта мешавад.

КОФ I **کاف** *номи ҳарфи бисту панҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар алифбои ҳозираи тоҷикӣ муодили «к» буда, дар ҳисоби абҷад ба адади бист баробар аст.*

КОФ II **کاف** шикоф, сӯроҳ, тарқиш.

КОФАР **کافر**: **занбӯри кофар** занбӯри сурхи калон.

КОФЕИН *ҳол.* **каффеин** моддаи доруии пурзӯркунандан кори асаб, ки дар чой ва қаҳва мавҷуд аст.

КОФИДАН **کافیدن** *кит.* шикофтан, кандан, ковидан.

КОФИР *a.* **کافر** *д.* номусулмон; умуман худношинос, бедин, беимон, беҳудо.

КОФИРДИЛ **کافر دل** *кит.* бевафо, сангдил, бе-рахм.

КОФИРӢ **کافری** *д.* мансуб ба **кофир**; бединӣ, худношиносӣ.

КОФИРКЕШ **کافر کیش** *кит., шиг.* **кофир**.

КОФИРНЕЪМАТ **کافر نعمت** носипос, ношукр; кӯрнамак.

КОФИРНЕЪМАТӢ **کافر نعمتی** носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ.

КОФИРНИХОД **کافر نهاد** *кит.* кофиртабиат, кофир.

КОФӢ **کافی** басанда, кифояткунанда; **ба қадри кофӣ** ба қадре, ки ба зиёдтар аз он эҳтиёҷ нест; **кофӣ будан** басанда будан, кифоятбахш будан.

КОФТА **کافته** *сифати феълӣ замони гузашта аз кофтан*: **кофта баровардан**, **кофта гирифтан**, **кофта ёфтан**; **кофта-кофта** чустучӯкунон, чизеро бисёр чуста.

КОФТАН **کافتن** 1. *кит.* шикофтан. 2. кандан, ковидан. 3. чустучӯ кардан, кофтуков кардан; **дандон кофтан** байни дандонҳоро аз боқимондаи хӯроқиҳо покиза кардан, мисвок кардан; **даст кофтан** а) даст расондан; б) *маҷ.* кордор шудан, даҳолат кардан; **таги гапро (корро) кофтан** ба асли (моҳияти) масъала ё сухане расиданӣ шудан; **чашм кофтан** себаки чашмро канда аз косахонааш баровардан.

КОФТАНӢ **کافتنی** *сифати феълӣ замони оянда аз кофтан*; **кофтани рафтан** ба суроги касе рафтан, ба чустучӯ рафтан.

КОФТУКОВ **کافت و کاو** ковиш, чустучӯ, тафаҳхус; **кофтукови бостоншиносон** харобаҳоро канда осори қадимии таърихро чустучӯ кардани бостоншиносон; ҳафриёти бостоншиносон; **кофтуков гузаронидан** ҷоеро чустучӯ кардан бо мақсади ёфтани чизи пинҳонкардашуда; аз назари тафтиш гузаронидани касе барои ёфтани чизҳои пинҳонкардашуда; **кофтуков кардан** а) чустучӯ кардан; б) пурсучӯ кардан, истинток кардан; **ба кофтуков даромадан** ба чустучӯ сар кардан.

КОФУР *ҳ.* **کافور** *маъд.* 1. моддаи булӯрнии сафедранги бӯйдор, ки дар тиб ва техника ба кор меравад. 2. *маҷ.* сафед.

КОФУРБОР کافوربار *кит. киноя аз ҳар чизи бисёр сафед ва хушбӯй; ◇ абри кофурбор* абри барфовар.

КОФУРБҮ(Ӣ) کافوربوی *кит., маҷ. муаттар, хушбӯй.*

КОФУРӢ کافوری 1. аз кофур сохташуда, мураккаб аз кофур. 2. *маҷ. сафед; шамъи кофурӣ* шамъе, ки аз кофур сохта шудааст.

КОХ کاخ қаср, кӯшк; бинои боҳашамат; **кохи истибод** *маҷ. дастгоҳи зулму бедодӣ; ҳокимияти мутлақа.*

КОҶ کاه резаҳои кӯфтаи пояи хушки гандуми ҷав ва амсоли он ки бештар чун хӯроки чорво ва дар тайёр кардани каҳғил аз он истифода мебаранд; **агар коҳ аз ту нест, коҳдон аз туст** (*зарб.*) дар мавриди хӯрокеро муфт дида пурхӯрӣ кардани шахсе гуфта мешавад; **як пари коҳ** чизи андак, чизи аз чиҳати миқдор ва вазн ночиз, кам ва сабук; **коҳи кӯхпаро бод додан (кардан)** воқеаи гузаштаеро ба миён оварда, бо касе гилагузориву хархаша кардан; **пар(р)и коҳ надоштан** ҳеч чиз надоштан, тамоман бечизу нодор будан.

КОҶВОР کاهوار 1. чун коҳ, мисли коҳ. 2. *маҷ. хеле ба сабукӣ ва осонӣ (чизеро аз ҷое ба ҷое андохтан).*

КОҶГИЛ کاهگل гили бо коҳ омехта барои андоваи бому девор; лойи коҳдори хушкида.

КОҶДОН کاهدان ҷои махсус барои ниғаҳ доштани коҳ, коҳдон, каҳхона: **давидани ғӯсола то коҳдон** (*зарб.*).

КОҶДУД کاهدود 1. дуде, ки аз оҳиста-оҳиста сӯхтани коҳу хошок пайдо мешавад ва хеле гализу гулӯгир аст. 2. *маҷ. кори хавфнок.*

КОҶИДА کاهیده *сифати феълӣи замони гузашта аз коҳидан; харобшуда, лоғаршуда: тани коҳида.*

КОҶИДАН کاهیدن 1. костан, кам шудан. 2. лоғар (хароб) шудан. 3. *маҷ. азоб кашидан; ранчидан, озор дидан; иззати нафси касе коҳидан* шахсияти касе халалдор шудан; *обрӯю эътибори худро пастшуда дарёфтани касе; зехни касе коҳидан* ранчидан, малолӣ хотир пайдо кардан; *рӯҳи касе коҳидан* бад шудани ҳолати дарунӣ ва қалбии касе, аф-

сурда шудани рӯҳи касе, хира шудани таъби касе.

КОҶИЛ I *а. каҳл* танбал, сусткор.

КОҶИЛ II *а. каҳл* байни ду шона поёнтар аз ақиби гардан (*бештар оид ба чорпо*).

КОҶИЛӢ کاهلی танбалӣ; сустӣ.

КОҶИЛОНА کاهلانه танбалона; бемайлу рағбат.

КОҶИЛТАН کاهلتن лаванд, танбал, фаҳул.

КОҶИЛТАНӢ کاهلتنی лавандӣ, танбалӣ, сустӣ.

КОҶИН کاهن 1. марди рӯҳонии мисриён, насронӣ ва яҳудиёни қадим. 2. *маҷ. соҳир; гайбгӯ.*

КОҶИШ کاهش маломат, сарзаниш; **коҳиш кардан** маломат намудан, сарзаниш кардан.

КОҶИШОМЕЗ کاهش آمیز маломатомез, бо оҳанги таънаву сарзаниш.

КОҶКАШОН کاه کشان *ниг. роҳ (Роҳи Каҳкашон).*

КОҶМАЙДА کاهمیده коҳреза.

КОҶОН(И)ДАН کاهانیدن//کاهانیدن *тарзи бавоситаи феълӣи коҳидан; азоб додан, ба азоб мондан; ҷон коҳонидан* бисёр ранҷу азоб кашидан, худро ба азоб мондан (*барои расидан ба чизе*).

КОҶРАБО کاهربا *ниг. каҳрабо.*

КОҶРАНГ کاهرنگ мисли ранги каҳ, зарди беранг.

КОҶРЕЗА کاهریزه резаҳои коҳ, пояҳои кӯфташудаи гандум, ҷав *ва ғ.*

КОҶУ کاهو *бот. як навъ растании хӯр-данбоб.*

КОҶХОНА کاهخانه *ниг. каҳхона.*

КОЧ I کاج *кит. кош, кошки.*

КОЧ II کاج *кит. бунигарданӣ, задан ба қафон сар; шаппотӣ, торсақӣ.*

КОЧӢ کاجی атолаи аз ҷуворин сафед пухташуда, ки бо равғану чурғот мехӯранд; **кочӣ хӯрдан** *маҷ. торсақӣ хӯрдан, мушт хӯрдан.*

КОЧОЛ کاجال асбобу анҷоми хона, коло; **кору**

кочол кору бор.

КОЧОР کاچار *тг.* кочол.

КОЧУЛ کاچول *кит.* чунбонидани сурина дар вақти рақс ва масхарабозӣ.

КОҶ I کاج *дарахти сӯзанбарги ҳамешасабз аз санавбарихо.*

КОҶ II کاج *олус, аҳвал, қачбин, чашмқач.*

КОШ کاش *шакли қўтоҳи кошки.*

КОША کاشه *кит.* яхи тунуки рӯи об.

КОШИКОР کاشی کار *устое, ки ба деворҳо коши мечинад.*

КОШИКОРӢ کاشی کاری *бо коши оро додашуда; кошикорӣ кардан бо коши зинат додани деворҳо.*

КОШИН کاشين *тг.* коши.

КОШИНКОР کاشين کار *тг.* кошикор.

КОШИНКОРӢ کاشين کاری *тг.* кошикорӣ.

КОШИФ کاشف *кашфкунанда, кушоянда.*

КОШИӢ کاشی *хиштчаҳои тунуки рангоранги ба тариқи кулоли тайёркардашуда барои зина-ти рӯи девори хонаҳо.*

КОШКИ کاشکه *ҳиссаҷаи шартӣ ва таъкидӣ, ки хоҳишу орзу ва таассуфро ифода мекунад.*

КОШОНА کاشانه *1. хонаи ҳақирона, кулба; хонача. 2. лона, ошёна; кошонан хусн хонаи зебу зинатории занҳо.*

КОШТА کاشته *сифати феълии замони гузашти аз коштан; кошташуда, зироатшуда, коридашуда.*

КОШТАН کاشتن *тг.* киштан.

КОШТАНӢ کاشتنی *сифати феълии замони оянда аз коштан; хусусияти гиёҳе, ки барои коштан муносиб аст, муносиб ва шоистаи коштан.*

КОЭФФИТСИЕНТ *лот.* کایفتسننت *физ., рiez.* бузургии доимии маълум, ки одатан барои бузургии дигари тағйирёбанда ё номуайян ҳамчун зарбкунианда истифода мешавад, зариб; *коэффитсенти амали фоиданок ададе, ки қисми ба кори фоиданок табдилёфтаи кувваи сарфшударо нишон медиҳад (ба ҳисо-*

би фоиз).

КРАН I *ҳол.* کرن *1. даҳанпӯши лӯлаҳои обу газ ва г. 2. миле, ки аз он об чорӣ мешавад, чуммаки лӯлаи об.*

КРАН II *олм.* کرن *таҷҳизоти механикӣ – мошин барои бардоштан ва аз ҷое ба ҷои дигар интиқол додани бор: крани борбардор, крани тобхӯранда, крани чорпоя.*

КРАНДОР کرن دار *дорои дастгоҳи бор-бардорӣ: мошини крандор.*

КРЕМ *фр.* كريم *1. яке аз моддаҳои, ки барои нарму хушбӯ ва хушранг кардан ба дасту рӯй мемоланд; равғани рӯй. 2. равғани пардозии пойафзол. 3. дар қаннодӣ маводе иборат аз чилчӯбадаи равғани маска, рӯиширу қаймоқ, шакалод ва г., ки дар тайёр кардани торт ва дигар маҳсулоти қаннодӣ ба кор мебаранд.*

КРИМИНАЛИСТИКА *лот.* کرمينلستيکه *тг.* кайфаршиносӣ.

КРОСС *англ.* کراس *варз.* пойга дар масофаи ноҳамвори табиӣ.

КРОССВОРД *англ.* کراسوارد *навъе аз бозӣ-чистон, ки хонаҷаҳои мураббаъшакли чадвалро бо ҳарфҳо пур карда, калимаи даркориро меёбанд.*

КУ کو *1. пурсишҷонишини кани?, дар кучо?. 2. ҳиссаҷаи таъкидӣ охир, ҷӣ.*

КУБ I *ю.* کوب *1. шакли ҳандасии шашрӯя, ки ҳар як тарафаш мураббаи бо ҳам баробар аст. 2. рiez.* ҳосили зарби дубораи ададе ба худӣ он, мукааб. *3. гуфт.* метри мукааб: **як куб тахта.**

КУБ II کوب *кит.* қадаҳи поядарози бедаста; чом, пиёла.

КУБА کوبه *тг.* каба.

КУБИТО کبتا *кит.* шириние, ки бо мағзи бодом, ништа ва г. омода мекунанд.

КУБӢ کوبی *мансуб ба куб I; рiez.* решаи кубӣ.

КУБРО کبرا *муаннаси акбар.*

КУДА کده *кит.* *1. забонҷаи ҳалқи одам. 2. забонаки лӯкидон.*

КУДУНГ کدونگ *к.х.* кӯбан чӯбини калон, ки пардозгарон ва шустагарон матоъро бо вай зада пардоз медоданд.

КУДУНГГАР کدونگر *к.х.* пардоздихандан порчаҳои дастӣ бофташуда.

КУДУНГГАРӢ کدونگری *к.х.* 1. шуғлу касби кудунгар. 2. ҷои кори кудунгар.

КУДУРАТ *а.* کدورت 1. тирагӣ, хирагӣ. 2. *мач.* малол, озор, дилтангӣ, хафагӣ. 3. *мач.* душманӣ, хусумат; **кудуратро аз дил баровардан** хафагӣ ва малолро ба василае аз худ рафъ кардан.

КУЁН کویان *кит.* хаймаи якустуна; чодир.

КУЗОЗ *а.* کزاز *тиб.* беморие, ки ба сабаби қарахт ва шах шудани мушакҳо пайдо мешавад.

КУКУ I کوکو 1. *зоол.* кабутари ёбой, фохта. 2. *мач.* мурғ, паранда.

КУКУ II کوکو тухмбирёни бо кабудихо пухташуда.

КУ-КУ کوکو *калимаи тақлиди* овози паранда, мурғон.

КУКУПАЛАВ کوکوپلو мурғпалав.

КУЛАНГ I کلنگ *зоол.* турна.

КУЛАНГ II کلنگ *зоғнӯл*, метин.

КУЛАНГ III کلنگ дар силоҳи оташфишон ҷои зер қарда ба қор андохтани механизми аслиҳа, чангак.

КУЛАНГДИЛ کلنگدل *кит.* тарсончак, тарсу, буздил.

КУЛАНГДОН کلنگدان ҷои чангаки бақордори механизми силоҳ.

КУЛАНГДОР کلنگدار *дорои куланг (oid ба силоҳ).*

КУЛАНГӢ کلنگی 1. мурғи хонагии почадарози калонҷуссаи турнамонанд. 2. *мач.* почадароз, он ки пойхоҷаш дароз-дароз аст.

КУЛАҲ کله *шиг.* кулоҳ.

КУЛАҲБОРОН(Ӣ) کلهباران//کلهبارانی *кулоҳи обноғузар*, ки дар рӯзҳои боронӣ мепӯшанд.

КУЛАҲДОР کلهدار *шиг.* кулоҳдор.

КУЛАҲХӮД کلهخود *шиг.* кулоҳхӯд.

КУЛБА کلبه 1. хонаи хурди ҳақирона ва тираву торик, ҳучра. 2. *кит.* дӯқон; **қулбан эҳзон** ғамхона, ҷои ғаму андӯҳ.

КУЛИЧА کلیچه *шиг.* кулча.

КУЛКАН کلکن *бот.* навъи дарахт аз қинси ҳаданг.

КУЛЛ *а.* کل ҳама, тамоми, маҷмӯъ: **кулли дунё**, **кулли мардум**; **сулҳи кулл** сулҳи умумӣ; **ҳокими кулл** ҳокими мутлақ.

КУЛЛИЁТ *а.* کلیات 1. *ҷ.* қуллият. 2. маҷмӯаи осори шоир ё нависанда: **куллиёти Айнӣ**.

КУЛЛИЯ *а.* کلیه 1. *шиг.* қуллият. 2. ҳама, ҳамагӣ; маҷмӯан. 3. *муаннаси* қуллӣ.

КУЛЛИЯТ *а.* کلیت кулл будан, тамомият, тамоми, ҳама.

КУЛЛИЯТАН *а.* کلیتاً 1. умуман, ба таври умумӣ. 2. пурра, ҳамагӣ.

КУЛЛӢ کلی 1. умумӣ. 2. том, пурра, комил; **куллнву ҷузъӣ** а) асосӣ ва ғайриасосӣ (фаръӣ); ба қуллӣ пурра, комилан.

КУЛЛУК کلک дасту пой ба таври махсус ба ҳам басташудаи бандиён (*дар зиндонҳои аморати Бухоро*); **куллук қардан** дасту пойро ба таври махсус ба ҳам бастан (*нисбат ба одам ва ҳайвон*).

КУЛОЛ کلال ҳунарманде, ки кӯзаву коса ва дигар зарфҳои сафолӣ месозад, кӯзагар; **лойи (ҳокӣ) кулол** лойе, ки кулол аз он зарфҳои сафолӣ месозад; **кулол дар мундӣ об меҳӯрад** (*зарб.*).

КУЛОЛА کلاه 1. мӯи чингила, мӯи марғула, печу тобдор, зулф. 2. узви модинаи гули растани ва ғ.

КУЛОЛГАРӢ کلالگری 1. *шиг.* кулолӣ. 2. қорғоҳи кулол.

КУЛОЛӢ کلالی шуғл ва касбу ҳунари кулол; сохтан ва дар кӯра пухтани зарфҳои сафолӣ.

КУЛОЛХОНА کلالخانه дӯқони кулол, ҷои кулолгарӣ.

КУЛОҲ کلاه 1. он чи аз пӯст, намад *ва г.* дӯхта ба сар мепӯшанд, каллапӯш. 2. телпаки махсуси нӯгборики қаландарон. 3. кулохи чангӣ, тоскулох, хӯд. 4. *кит.* тоҷи шоҳӣ.

КУЛОҲАК كلاهك *тех.* пӯша, пӯшаи хурд.

КУЛОҲБАРДОРӢ كلاه بردارى *мач.* фиреб додан, макру ҳила, кулохгузорӣ.

КУЛОҲГУЗОРӢ كلاه گذارى *мач.* кулохбардорӣ, фиреб кардан.

КУЛОҲГҶША كلاه گوشه *кит.* 1. гӯшаи кулох. 2. *мач.* сар.

КУЛОҲДОР كلاه دار 1. кулохпӯш, он ки кулох пӯшидааст. 2. *мач.* тоҷдор, подшоҳ.

КУЛОҲДОРӢ كلاه دارى *мач.* тоҷдорӣ, подшоҳӣ.

КУЛОҲДҶЗ كلاه دوز *дӯзандаи кулох, телпақдӯз.*

КУЛОҲДҶЗӢ كلاه دوزى 1. амал ва шугли кулохдӯз. 2. маҳал ва ҷое, ки дар он кулох медӯзанд.

КУЛОҲСОЗ كلاه ساز *ниг.* кулохдӯз.

КУЛОҲСОЗӢ كلاه سازى *ниг.* кулохдӯзӣ.

КУЛОҲХҶД كلاه خود *кит.* тоскулох, кулохи чангӣ.

КУЛТИВАТОР *фр.* *култиватор* олати (мошини) махсус барои нарма кардани хок ва нест кардани алафи байни қаторҳои пахта, картошка *ва г.*

КУЛТИВАТСИЯ *фр.* *култиватсия* нарма кардани хоки ҷӯяқҳои киштзор ва маҳв кардани алафҳои бегона ба воситаи култиватор.

КУЛҶК كلوك *кит.* беадаб, беодоб; бешарм, шаттоҳ.

КУЛҶЛА كوله 1. гирда, чизи мисли тӯб гирд; муқ. гулӯла. 2. лӯнда: кулӯлаи қанд. 2. нумератив, баста: як кулӯла ҷой; кулӯла-кулӯла лӯнда-лӯнда; кулӯла шудаи ба худ печидан, лӯнда шудан.

КУЛҶЛАШАКЛ كوله شكل *шаклаш* лӯнда, гирда.

КУЛҶТА كلوته 1. лӯнда, мудаввар, гирд: **рини** кулӯта. 2. навъи каллапӯши занона, ки одатан занони калонсол мепӯшанд.

КУЛҶТАПҶШАК كلوته پوشك 1. каллапӯши либос (*палто, курта ва г.*). 2. *ниг.* кулӯта 2.

КУЛҶТАРИШ كلوته ريش он ки риши лӯнда дорад ё ришашро бо қайчӣ лӯндашакл намудааст.

КУЛҶХ كلوخ 1. пораи хушк ва саҳти аз девор ё марзаҳои замин кандашудаи хок. 2. лойи махсуси кулӯла-кулӯла кардашуда, ки барои сохтани девор мерезанд ва дар офтоб хушк мекунад; лойи хушкида; лӯндаи гили хушк: **кулӯхи обхӯрда** хоки кӯхнаи кулӯхдеворҳо, деворҳои поҳса ва пуштаҳо, ки барои пуркуват кардан ба замини киштукор андохта мешавад; **ба лаб кулӯх молидан** (**ё молида гаштан**) *ниг.* лаб.

КУЛҶХАНДОЗ كلوخ انداز 1. он ки ба сӯи касе сангу кулӯх ҳаво медиҳад. 2. *таър.* сӯроҳҳои махсуси девори қалъа, ки аз он ба сӯи душман санг меандохтанд, сангандоз: **кулӯхандозро подош санг аст** (*зарб.*).

КУЛҶХДОР كلوخ دار *дорони кулӯх: хоки кулӯхдор.*

КУЛҶХКҶБ كلوخ كوب *путки ҷубин, бомкӯ(б).*

КУЛҶХРҶӢ كلوخ روى *бадафт, хунукба-шара, бадрӯй.*

КУЛҶХЧИН كلوخ چين *бо кулӯх чидашуда; девори кулӯхчин* деворе, ки бо кулӯх (поҳса) бардошта шудааст.

КУЛҶХШУДГОР كلوخ شدگار *бо трактор ё ҷуфти гов ҷукур рондани киштзор, ки аз замин кулӯхҳои калон-калон мехезад; муқоб. майдашудгор; кулӯхшудгор* кардан як бор шудгоркардани замин.

КУЛҶЧА كلوچه *таър.* нимтанаи сарбозӣ дар Бухорои амирӣ, ки аз тағи шинел мепӯшиданд.

КУЛҶФАТ ا. كلفت *ранҷ, саҳтӣ, машаққат.*

КУЛҶФАТАНГЕЗ كلفت انگيز 1. пурмашаққат, душвор, меҳнатталаб. 2. гамангез, пурмусибат, андӯҳовар.

КУЛҶФАТЗАДА كلفت زده он ки дар зери бори азобу уқубат аст, гирифтори ранҷу машаққат, гамзада.

КУЛЧА *كلچە* 1. нони гирдан начандон калони таиӯрӣ, ки бештар аз орди гандум бо ширу равған мепазанд: **кулчан равғанӣ**, **кулчан ширмол**, **кулчан қандин** (**қандӣ**). 2. *numeration* дар шумори **собун** ва **ашёи одатан гирда** ё **шабеҳи он**; кулӯла, лӯнда: **кулчан собун**, **як кулча собуни проқӣ**; **кулча зада** хобидан кулӯла (лӯнда) шуда хобидан, ҳалка зада хобидан.

КУЛЧАБИХӢ *كلچەبهي* *бот.* навъи себи биҳӣ, ки шаклаш ба кулча монанд аст.

КУЛЧАҚАНД *كلچەقند* *хӓр.* кулчаи махсуси ширине, ки қаннодон тайёр мекунад.

КУЛЧАМОНАНД *كلچەمانند* гирда, мудаввар: **рӯи гандумин кулчамонанд**.

КУЛЧАПАЗ *كلچەپاز* пазандан кулча.

КУЛЧАРӢ (**Ӣ**) *كلچەرو(ي)* он ки рӯяш мудаввар аст: **заши кулчарӯӣ**.

КУМ *كم* гиёҳи хушбӯе, ки дар лаби чӯйбор ва ҳавзҳо мерӯяд.

КУМАЙТ *ا. كميته* *кит.* аспин сурхранги сиёҳтоб, аспин сиёҳтӯруқ; асп.

КУМАК *т. کمک* ёрӣ, мадад, дастгирӣ; **кумак қардан** (**расондан**) мадад (ёрӣ) расондан, дастгирӣ қардан.

КУМАКПУЛӢ *كمكپولي* маблағи муайяне, ки барои ёрӣ ба касе дода мешавад, ёрдампулӣ.

КУМАКРАСОН *كمك‌رسان* он ки ба касе кумак, мадад мерасонад; **кишварҳои кумакрасон** давлатҳои донор, давлатҳои, ки ба таври ихтиёрӣ ба кишварҳои ақибмонда, чангзада ва офатзада кумакҳои башардӯстона (моли ё молиявӣ) мерасонанд.

КУМАКҲАЗИНА *كمك‌هزينه* маблағи ило вағӣ, ки ба тариқи ройгон ба идора ё муассиса ҷудо мегардад.

КУМЕЗ *كميز* *кит.* наҷосат, палидӣ.

КУМИТА *фр. комитете* идораи роҳбарикунандаи машваратӣ ба ягон соҳаи фаъолияти давлатӣ: **кумитан давлатин андози Ҷумҳурии Тоҷикистон**; **кумитан иҷроия таър.** мақоми интихобии амалкунандаи роҳбарӣ ба фаъолияти шӯроҳои вакилони шаҳриву вилоятии

собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ. 2. мақоми интихобии роҳбарикунанда дар хизбҳо ва ташкилотҳои сиёсӣ чамъиятӣ: **кумитан марказин хизб**, **кумитан хизб** (-и муассиса, шаҳр...).

КУМОЧ *كماج* навъи нони дар лахчаҳои оташ, реги тафсон, дар тағи қӯр пухташуда.

КУМОҶ I *كماج* *ниг.* кумоч.

КУМОҶ II *كماج* тахтача ё ҳалкаи гирди миёнсӯрохи сари сутуни хайма.

кун *كن* *асоси замони ҳозира аз қардан.*

КУН *كون* 1. мақъад, сурин, нишастгоҳ. 2. *гуфт.* тағ, қисми поёнии ҳар чизе.

КУНГУР *كنگر* 1. *кит.* гадои яқрав. 2. бум, чуғз. 3. *маҷ.* беҳаё, шаттоҳ.

КУНГУРА I *كنگره* барҷастагиҳои дандонавори сари иморату деворҳо ва қанори дигар чизҳо.

КУНГУРА II *лот. كنگره* конгресс.

КУНГУРАДОР *كنگره‌دار* *марбут ба кунгура I.*

КУНГУРАКОРӢ *كنگره‌كاري* бо кунгураҳо оро долашуда (*девор, қаср*).

КУНД *كند* 1. ҳар чизи бурандае, ки дамаш тез набошад, нобурро; *муқоб.* **тез:** **қорди кунд**, **кунд қардан**, **кунд шудан**. 2. *маҷ.* кундзехн, кундфаҳм; **кунчи тез** *ҳанд.* кунче, ки аз кунчи рост қалон аст; *муқоб.* **кунчи кунд**; **дандонро кунд қардан** ягон чизи турши дандонбар хӯрда дандонро кунд қардан; **зеҳни касе кунд будан** *ниг.* **зеҳн.**

КУНДА *كنده* 1. қисми пас аз буридан дар рӯи замин боқимондаи танаи дарахт; **то табар омадан кунда меосояд** (*зарб.*); **кунда қафондан** ҳезум шикастан. 2. гӯлаи ғафси дарахт, ки қассобон дар болои он гӯшт майда мекунад; **кундан ҷувоз** чӯби ғафси миёншикофта, ки дар даруни вай дар обҷувоз равған мекашиданд. 3. *таър.* чӯби чортароши ғафси сӯроҳдоре, ки пой бандиёро ба он сӯроҳ гузаронда банд мекарданд, пойбанди чӯбин; **кунда зада** кунда ба пой касе ниҳодан, пойбанди кунда қардан (*зилодиро*).

КУНДАЗОНУ *كنده‌زانو* *варз.* тарзи зарбазанӣ, ки гӯштигир ҳарифашро пуштнокӣ ба замин

- хобонда, бар болон вай савор шуда, бо зонухои худ ба сари синан \bar{u} мезанад: **кундазо-ну задан**.
- КУНДАКОВ** کونده کاو кофта гирифтани кундаи дарахти бурида бо решааш, решаков наму-дан: **кундаков кардан**.
- КУНДАКОВӢ** کونده کاوی исми амал аз **кунда кофтан**; решакан кардани дарахти бурида-шуда.
- КУНДАҚЛ** کندعقل *ниг.* кундзехн.
- КУНДАҚЛӢ** کندعقلی *ниг.* кундзехнӢ.
- КУНДАЛ** کندل порчаи зарбофти аъло.
- КУНДАПИХ** کنده پيخ *гуфт.*, *маҷ.* танбал, ланда-хур.
- КУНДАХОНА** کنده خانه *таър.* яке аз зиндонҳо дар арки Бухорои амири.
- КУНДАЧА** کندچه зеркундаи дарахт ё буттаҳо.
- КУНДЗАБОН** کندزيان 1. очиз аз гуфтор; тутила, сақав, забонгирифта. 2. *маҷ.* он ки забони бурро надорад, дар гуфтор суст, нотавон.
- КУНДЗАБОНӢ** کندزبانى очиз будан дар гуфтор, тутилагӣ, забонгирифтагӣ.
- КУНДЗЕХН** کندذهن он ки кувваи идрокаш заиф аст ва масъалаеро ба тезӣ дарк намекунад, шахси зехнаш кунд, кундфаҳм.
- КУНДЗЕХНӢ** کندذهنى кундзехн будан, тез набудани кувваи идроки шахс, кам будани қобилият дар фаҳмидани масъала.
- КУНДӢ** I کندی 1. кунд будан, нобуррой, тез набудан; *муқ.* **тезӣ**. 2. *маҷ.* камфаросатӣ, махдудаклӣ, кундзехнӢ.
- КУНДӢ** II کندی *кит.* далерӣ, пахлавонӣ; зурозмой.
- КУНДКУНЧА** کندکچه :секунчаи кунд-кунча *риёз.* секунчае, ки яке аз кунчҳояш кунд аст.
- КУНДОВАР** کنداوار *кит.* 1. шучоъ, далер, часур. 2. доно, оқил.
- КУНДОВАРӢ** کنداوری *кит.* 1. далерӣ, шучоӣ. 2. доноӣ, оқилӣ.
- КУНДОШ** ت. کنداش *ниг.* палонч.
- КУНДПО** کندپا *ниг.* кундрав.
- КУНДРАВ** کندرو *кит.* сустратор, он ки суст роҳ мегардад; ланг.
- КУНДФАҲМ** کندفهم *ниг.* кундзехн.
- КУНДФАҲМӢ** کندفهمی *ниг.* кундзехнӢ.
- КУНДУ** کندو *кит.*, *ниг.* канду.
- КУНИШ** کنش *исми феълӣ аз кардан; кирдор, амал.*
- КУНИШТ** کنشت ибодатхонаи яҳудиён, умуман ибодатгоҳи ғайримусулмонон.
- КУНИЯ(Т)** ا. کنيه//کنيت *кит.*, *номе*, ки дар аввали он *чузъҳои* аб, абу, ибн, ум, бинт *ҳамроҳ омада*, *аксаран вазифаи лақаби эҳтиромиро адо мекунад* (Абӯабдуллоҳ, Абулмаоӣ, Ибни Сино, Умми Кулсум, Бинти Салмо).
- КУН-МАКУН** کزمنکن *кит.* амру наҳӣ.
- КУННА I** کنه *кит.* фатила, пилтаи чароғ.
- КУННА II** ا. کته *кит.* соябони иморат, пеш-айвон.
- КУНОҒ** کناغ *кит.* 1. кирми пилла, кирмак. 2. тор; тори абрешим; тори анкабут.
- КУНОМ** کنام *кит.* 1. лонаи чонварони ваҳшӣ, мағора ва бошишгоҳи хайвоноти даранда. 2. чарогоҳ.
- КУНОНИДАН** کنانیدن *тарзи бавоситаи кардан*; кореро ба касе фармуда, ба воситаи вай иҷро кардан: **розӣ кунонидан**, **каноат кунонидан**.
- КУНУН** کنون *шакли дигари акнун*; **то кунун** то ҳол, то ин вақт.
- КУНУНӢ** کنونى ҳозира, имрӯза: **шароити кунунӣ**.
- КУНҲ** ا. کنه *кит.* 1. поён, тағ, умқ. 2. асл, моҳият, ҳақиқат, чавҳар.
- КУНЧ** کنج 1. гӯша, зовия: **кунчи рост**, **кунчи тез**. 2. қойҳои аз назар дури шаҳр, ҳавлӣ ё ягон қои дигар: **кунчи шаҳр**, **кунчи хона**.
- КУНЧАК** کنجک гӯша, бурчак; қои хилват, беодам, назарногир.
- КУНЧАКӢ** کنجکی *мансуб ба кунч*; он чи дар кунч воқеъ шудааст; **домуллон кунчакӣ** *кун.*

омӯзгори расмӣ ё ғайрирасмие, ки шогирдон аввал дарсаиноро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва пас аз он ба пеши мударриси мадраса рафта мехонданд; *гуфт.* мударриси хонагӣ.

КУНЧИД *کنجید* *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд ва ҳамчунин онро дар нон-нонӯ халвопазӣ истифода мебаранд.

КУНЧИДАК *کنجیدک* доғҳои майдаи сиёҳчаи малларанг, ки дар пӯсти рӯю гардани баъзе касон баҳорон пайдо мешавад: **доги кунчидак.**

КУНЧИДӢ *کنجیدی* *мансуб ба кунчид*; он чи донаи кунчид дорад; **нони кунчидӢ** ноне, ки ба рӯяш донаҳои кунчид пошида пухта шудааст; **халвон кунчидӢ** халвое, ки бо тухми кунчид пухта шудааст.

КУНЧИТ *کنجیت* *гуфт.*, *ниг.* кунчид.

КУНЧИТАК *کنجیتک* *гуфт.*, *ниг.* кунчидак.

КУНЧӢ *کنجی* *мансуб ба кунч*; **тӯби кунчӢ** тӯбе, ки дар бозии футбол аз кунчи майдон ба сӯи дарвозаи ҳариф зада мешавад.

КУНЧКОВ *کنجکاو* он ки барои фаҳмидани чизе марок дорад ва шилқинона ҷустуҷӯ мекунад; он ки ҳар чизро пурсида доништан мехоҳад (*то ҳадде сифати манфӣ ба шумор меравад*).

КУНЧКОВӢ *کنجکاوӣ* ҷустуҷӯ ва пурсиш кардан барои доништани сирру асроге; **раги кунчковӢ ба ҳаракат омадан** // **раги кунчковӢ даст додан** пайдо шудани мароқи зиёд ба доништани чизе; **ҳисси кунчковӢни касе даст додан** эҳсос кардани шавқи зиёди доништани чизе; **зӯрӣ** (ғалаба) кардани шавқи зиёди доништани чизе дар касе.

КУНЧОЛА *کنجاله* *гуфт.*, *ниг.* кунчора.

КУНЧОРА *کنجاره* маҳсулоте, ки аз тилфи кунчид ва донаҳои дигари равғандор баъд аз кашида гирифтани равғани онҳо тайёр карда мешавад ва хӯроки чорпоён ҳисоб меёбад.

КУПЕ *фр.* *купе* хоначаи алохидан ду ё чоркаса дар вағони мусофирбарӣ.

КУПОН *фр.* *купан* 1. ҷузъи коғазӣ қиматнок, ки ба ивази пул медиҳанд. 2. *к.и.* билети театр.

КУРА *а.* *کوره* 1. шакли хандасӣ, ки аз давр задани доира дар гирди кутри худ пайдо мешавад. 2. ҳар ҷисми кулӯла (мудаввар, гирда); **кураи арз** // **кураи Замин** сайёраи Замин; **рӯи замин**; **кураи ҷуғрофӣ** тасвири харитаи Замин дар рӯи кура (*одатан ҳамчун воситаи аёнӣ дар дарси ҷуғрофия истифода мебаранд*).

КУРАМОНАНД *کوره‌مانند* монанди кура, шаклаш ба кура монанд.

КУРАНГ *کرنگ* *кит.* аспе, ки рангаш зарди баланд ё ҳиноӣ бошад.

КУРАНД *کردن* *ниг.* куранг.

КУРАТОР *лот.* *کورټار* 1. тарбиятгар, парастор; нозири коре; **куратори гурӯҳ** роҳбари гурӯҳи донишҷӯён дар мактаби олий. 2. донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ, ки ҷараёни касалии беморони бистарии дармонгоҳиро назорат мекунад.

КУРАШ *کورش* *гуфт.*, *ниг.* гӯштин.

КУРАШАКЛ *کوره‌شکل* *ниг.* курамонанд.

КУРД *کرد* яке аз халқҳои эронинаҷод, ки асосан дар Эрон, Ироқ, Туркия, Сурия ва дар Ҷафқозу Оснӣи Миёна зиндагӣ мекунанд.

КУРДӢ *کردی* *мансуб ба курд*: **забони курдӣ.**

КУРЕЗ *کریز* *кит.* пар рехтан, тулак шудани парандагон.

КУРЕЗӢ *کریزی* *кит.* 1. мурғи паррехта, тулаккарда. 2. *мач.* пири фартути хамидақомат.

КУРК I *کرک* мокиёне, ки аз тухм монда моил ба тухм пахш кардан (*барои ҷӯҷа баровардан*) шудааст; **мурғи курк.**

КУРК II *کرک* *кит.* 1. пашми нарми бадани ҷонварони пашмдор. 2. *мач.* пари нозуки бадани парандагон. 3. *мач.* мӯйҳои навруста дар рӯи ҷавонон. 4. пашмаки маҳини болои баъзе мевачот.

КУРМАК *کرمک* алафи бегонае, ки донааш аз арзан калонтари сиёҳранг аст ва дар шолӣзор мерӯяд; **аз давлати шолӣ курмак об мехӯрад** (*зарб.*).

КУРМАКЧИНӢ *کرمک‌چینی* тоза кардани бирич аз курмаке, ки ба он омехтааст.

КУРОРТ *олм.* كورارت мавзее, ки дар он муассисаҳои табобатӣ ва пешгирии бемориҳо ба воситаҳои табиӣ (*чашимаҳои оби шиғобаҳи, обу ҳавои хос, гил ва ғ.*) сохта ва ба роҳ монда шудааст, истироҳатгоҳ, осоишгоҳ.

КУРРА *кр.* كره бачаи хар, асп, шутур *ва ғ.*, ки ҳанӯз ба саворӣ нарасидааст, хутик, той, тойча.

КУРС *лот.* كورس номи баъзе муассисаҳои таълимӣ, ки барои ягон соҳаи маҳдуд мутахассис тайёр мекунад: **курси роиандагӣ**, **курси якмоҳаи такмили ихтисос**. 2. давраи таҳсили яксола дар мактабҳои олий ва миёнаи махсус: **курси якум**, **курси охирин**. 3. тафсир ва баёни як фан ё давраи муайяни он: **курси мухтасари таърихи Тоҷикистон**; **курси адибони ҷавон** навъе аз анҷумани аҳли адаб, ки дар он асарҳои адибони ҷавон таҳлил ва муҳокима карда мешаванд.

КУРСАНТ *лот.* كورسنت 1. он ки дар курс (2) машғули таҳсил аст. 2. таълиму тарбиягирандаи омӯзишгоҳи ҳарбӣ.

КУРСИВ *лот.* كورسيو як навъи хат дар матбаа, ки шаклан ба хати дастӣ монанд буда, барои аз матни асосӣ ҷудо кардани порчае ё ягон калимаю ибора онро ба кор мебаранд.

КУРСИНИШИН *кр.* كورسنيش 1. он ки дар курсӣ нишастааст. 2. *мач.* он ки соҳиби маснад ё вазифаву мартаба аст, маснаднишин, соҳибмансаб.

КУРСИЧА *кр.* كورسيچه чорпояи хурд барои нишаст.

КУРСӢ I *кр.* كورسي 1. чорпояи аксаран пуштдор барои нишаст, нишастангоҳ. 2. тахт; маснад; **курсии фалак** *киноя аз осмон*.

КУРСӢ II *кр.* كورسي *мансуб ба курс*; **кори курсӣ** супориш ба таҳсилкунандагони мактабҳои олий ва миёнаи махсус, ки ҳамчун шакли санҷиши дониш дар хатми курс (2) тайёр мекунад ё менависанд.

КУРТА *кр.* كرتе либоси якҷабатаи таҳлӯшӣ, пирӯхан; **куртаи гулӣ** куртаи гулдори сурхранги занона; **куртаи оҳарӣ** куртаи нав ва ҳанӯз ношуста; **♦ тани ба курта // тани курта** таги як курта, фақат курта дар тан; **курта-курта гӯшт гирифтаи // аз шодӣ ба курта нагунҷидан** хеле хурсанд будан, хеле болидан;

фараҳманд шудан (*аз таърифу таҳсини касе ё аз расидан ба орзуе*); **як курта пештар даронндааст** (*нисбат ба касе гуфта мешавад, ки синнаш зиёдтар аст*).

КУРТАВОР *кр.* كرتهوار матои боби куртадӯзӣ; матоъ ба қадри як курта: **як куртавор**.

КУРТАВОРӢ *кр.* كرتهوارى *ниг.* куртавор.

КУРТАК *кр.* كرتك *гуфт.*, *мач.* задан, зарба, шаллок; иллату миннат; **куртак хӯрдан // калтаку куртак хӯрдан** *киноя аз шаттаву шаллок хӯрдан, таънаву маломат шунидан*.

КУРУЖ *кр.* كروژ *кит.*, *ниг.* куруз.

КУРУЗ *кр.* كروز *кит.* шодӣ, нишот, тарабу шодмонӣ.

КУРТКА *лот.* كورتكه нимтанаи болопӯши мардона.

КУРУМ *кр.* كروم 1. ҷ. карм. 2. тоқзор.

КУРУР I *кр.* كورور *кит.* панҷсад ҳазор, ним миллион

КУРУР II *а.* كورور *кит.* такрор, гузашти ҳар чизе.

КУРӢХ *а.* كروه ченаки масофа, баробари сеяки фарсанг (*таҳминан ду километр*).

КУСТИБОФ *кр.* كستىباف *кит.* зуннорбоф.

КУСТӢ//КУШТӢ *кр.* كستى//كشتى *таър.* зуннор, ресмоне, ки тарсоён ва бараҳманон бар камар мебастанд; камарбанди махсуси зардуштиён.

КУСУФ *а.* كسوف *нуч.* гирифтани Офтоб; **кусуфу хусуф** гирифтани Офтобу Моҳтоб.

КУТАК *кр.* كتك задан (*бо ҷӯб, тозиёна ё даст*).

КУТАЛ I *кр.* كتل аспӣ зинкардашудаи эҳтиётӣ, ки дар сафарҳо бо худ палтар карда мебаранд, аспӣ ядак.

КУТАЛ II *кр.* كتل *ниг.* кӯтал.

КУТВОЛ *кр.* كوتوال *ниг.* кӯтвол.

КУТУБ *а.* كتب ҷ. китоб; **хатми кутуб** *кхн.* тамоми кардани давраи таҳсил дар мадраса.

КУТУБХОНА *кр.* كتبخانه *кит.*, *ниг.* китобхона.

КУФ I *кр.* كف *кит.*, *ниг.* бум.

КУФ II كف :куфу суф дуохонӣ; куфу суф кардан дуо хонда дам андохтани азонмхонон; **куфу суф қунондан** дуо (азонм) хонондан.

КУФР *a.* كفر 1. *д.* аз таълимоти дини ислом дур рафтан, имон падоштан ба дини ислом, кофирӣ, бемазҳабӣ, бединӣ. 2. ношукр, носипосӣ, кӯрнамакӣ; *муқ.* **куфрон**.

КУФРӢ كفرى *д.* кофир, беимон, мункири Худо ва дин.

КУФРОН *a.* كفران носипосӣ, ношукрӣ; **куфрони неъмат** ношукрӣ кардан ба он чи ки дастрас аст, ба кадри неъмат нарасидан; носипосӣ ба лутфу карами касе.

КУФФОР *a.* كفّار *ч.* кофир.

КУҲАН كهن 1. *шакли дигари кӯҳна*; қадимӣ, қадим. 2. солхӯрда, пири рӯзгордида. 3. *мач.* кордида, таҷрибадор.

КУҲАНБУНӢД كهنبنیاد қадим, таърихи қадим дошта.

КУҲАНДИЗ كهنديز *таър.* қалъаи қадим, арки кӯҳна.

КУҲАНПАЙВАНД كهنپیوند хоназод, до-рои аслу насаби қадимӣ.

КУҲАНСОЛ كهنسال солхӯрда, умрдида, пир.

КУҲАНСОЛӢ كهنسالӣ кӯҳансол будан, солхӯрдагӣ, пирӣ.

КУҲАНСОХТ كهنساخت ба тарзу шакли кӯҳна биноёфта.

КУҲУЛАТ *a.* كهولت 1. *кит.* давраи мошу биринҷ шудани мӯ, миёнсолӣ. 2. давраи камолоти умр.

КУҲУН كهن *шакли дигари кӯҳан* 2.

КУЧАН كوچن гарданбанди мудаввари хару аспи корӣ, ки чун болиштак сари шонаи ҳайвонро аз ягир шудан муҳофизат мекунад.

КУЧОЛА كچاله *ниг.* кучула.

КУЧУК *т.* كچك *гуфт.* 1. *ниг.* сағ. 2. *ниг.* сағбача.

КУЧУКБАЧА كچكبچه *ниг.* сағбача.

КУЧУЛА كچوله гиёҳест бисёр талх ва заҳрнок, ки дар Ҳиндустону Сарандеб мерӯяд, кучола.

КУЧО كچا *ҷонишини саволӣ* дар кучо?, дар кадом чо?; ба кадом чо?; аз кучо? аз кадом чо?; аз чӣ чое?; ба кучо? ба кадом чо?, ба чӣ чое?; **хар кучо** дар ҳар чо; **кучо шуд?** ба кадом чой рафт?.

КУЧОӢ كچائى аз кадом чой, аҳли кучо; **кучо ҳастӣ?** аз кучоӣ?

куш كش 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз куштан*. 2. *ҷузъи насими калимаҳои мураккаб ба маънои кушанда*: одамкуш, говкуш.

КУШ كش куштан, кушиш, қатл; **ҳукми куш** ҳукми суд (маҳкама) дар бораи ба қатл расонидани касе (*ҳалмчун ҷазои олии*).

КУШАНДА كشنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз куштан*; он ки касеро куштааст, қотил. 2. *мач.* миёнраве, ки сухани ӯ барои шахси корафтода рад намешавад.

КУШИШ كشش *исми феълӣ аз куштан*; куштор, қатл; қитол; аввал **пурсиш**, баъд **кушиш** (*зарб.*).

КУШИШГОҲ كششگاه 1. *ҷои маҳсус барои иҷрои ҳукми куш*. 2. *ниг.* кушишхона.

КУШИШХОНА كششخانه ҷои куштани чорпо барои гӯшт, мазбах, саллоххона.

КУШКАНҶИР كشكنجير *таър.*, *ҳ.* манҷаник, тӯп.

КУШО كشا 1. *сигаи амр аз кушодан*. 2. *ҷузъи насими калимаҳои мураккаб ба маънои кушоянда*: дилкушо, мушкилкушо.

КУШОД كشاد 1. *ниг.* кушода 2. 2. *васеъ, фарох, паҳновар*: дили кушод, майдони кушод, **остини кушод**; кушоду равшан ҳеч чизро пинҳон накарда, ошкорову возех, бепарда; **мактуби кушод** нома барои дарҷ кардан дар рӯзно-маю маҷалла, мактуб ба воситаи матбуот; **маҷлиси кушод** ҷаласае, ки вуруди хоҳишмандон ба он озод аст, ҷаласаи боз, ҷаласаи васеъ ва озод; **рӯи кушод** рӯи хандон ва ифодакунандаи самимияту лутф.

КУШОДА كشاده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз кушодан*. 2. *во, боз, яла, нобаста*; **як дари баста, сад дари кушода** (*зарб.*). 3. *ниг.* кушод 2. 4. *соф, бегубор, беабр*: **ҳавои кушода, осмони кушода**; **кушода шудан** а) *во шу-*

дан, боз шудан; б) фош шудан, ошкор гардидан; **бими кушода шудани сирри касе**; в) рафъ шудани осори андӯҳ ва гирифтагӣ; **кушода шудани гул шукуфтани гул**; **кушода шудани иштиҳо** пайдо шудани майл ба хӯрдан, хохони тановули таом шудан; **кушода шудани роҳи нафас** рафъ шудани гирифтагии нафас; **кушода шудани хаво** аз абру губор пок ва соф шудани хаво; **кашидаву кушода** бо зарб ва шиддати тамом (*задан бо кафи даст, тозиёна ва ғ.*); **кушода додан** а) ошкор кардан, фош сохтан, парда бардоштан аз рӯи сирре; б) фаҳмонда додан, шарҳ додан, маънидод кардан, тафсир додан; **кушода партофтан** фош сохтан, ошкор кардан; **кушода шудани бахт рӯ** овардани некӣ ва хушбахтӣ ба касе; **кушода шудани чашм** а) аз чизе бохабар шуда тағйир ёфтани ҷаҳонбинӣ ва шуури касе; б) таваллуд кардан, чашми касе равшан шудан; **кушода шудани чашми рӯз** *ниг.* **чашм (чашми рӯз кушода шудан)**; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан; **рӯи кушода дидан аз касе** мавриди меҳрубонии касе қарор гирифтани, илтифот ва меҳрубонӣ дидан аз касе.

КУШОДАГҶҶ **كشادهگوي** ошкоро ва беибо сухан гуфтан.

КУШОДАГҶҶ **كشادهگوي** он ки суханро беибо ва ошкор мегӯяд.

КУШОДАДАСТ **كشادهدست** киноя аз соҳиббӯсон, сахӣ, ҷавонмард.

КУШОДАДАСТӢ **كشادهدستي** соҳиббӯсон будан, сахӣ будан, ҷавонмардӣ.

КУШОДАДИЛ **كشادهدل** хурсанд, хуррам, хушхол.

КУШОДАЗАБОН **كشادهزبان** суханвар, фасеҳзабон; хушгап.

КУШОДАН **كشادن** 1. боз кардан, яла кардан; сарпӯши чизеро бардоштан; *муқоб.* **бастан** ва **пӯшидан**: **гирехро кушодан**, **дарро кушодан**, **қулфро кушодан**, **туғмаро кушодан**. 2. густурдан, паҳн кардан: **дастархонро кушодан**, **суффоро кушодан**. 3. раҳо кардан; чудо кардан, раҳо ёфтан: **аргамчиңро кушодан**, **аспро кушодан**. 4. таъсис кардан: **мактаб кушодан**; **болу нар кушодан** а) ба парвоз даромадан; б)

киноя аз ба пешрафти худ имкон пайдо кардан; **гап кушодан** сухан оғоз кардан (*дар боран чизе*), гап сар кардан; **замин кушодан** замини нокорамро қобили кишт гардонидан; **замири дили хешро кушодан** рози дили худро гуфтан, ҳаман он чиро, ки дар дил ниҳон аст, гуфта додан; **лаб (дахон) кушодан** сухан сар кардан, гап задан; **мачлисро кушодан** сар шудани мачлисро эълон кардан, чаласаро ифтиҳо кардан; **оташ кушодан** тирпаронӣ сар кардан (*бо аслиҳаҳои оташбор*); **оғӯш кушодан** дастхоро аз ҳам кушодан (*барои дар бағал гирифтани касе аз рӯи меҳрубонӣ*); **роҳ кушодан** а) роҳи нав сохтан; б) роҳро боз кардан; **рӯза кушодан** ифтор кардан, баъди итмоми муддати рӯзагирӣ ба хӯрокхӯрӣ сар кардан; **чашми касеро кушодан** киноя аз касеро огоҳ ва бохабар кардан, касеро аз ҳолати гафлат бароварда ба ҳақиқати қор воқиф намудан.

КУШОДАПЕШОНӢ **كشادهپيشاني** *мач.* хушмуомила, хушзабон, пешоникушода.

КУШОДАРӢ(Ӣ) **كشادهروي** 1. бечодар, бефранҷӣ. 2. *мач.* хандонрӯӣ, дӯстрӯӣ, чеҳрааш кушода.

КУШОДАТАБӢ **كشادهطبع** хушҳол, чеҳраҳандон.

КУШОДАШАВАНДА **كشادهشونده** 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **кушода шудан**. 2. он чи боз мешавад; он чи мешукуфад. 3. он чи нав ба қор мебарояд; таъсисбанда.

КУШОӢН(Ӣ)ДАН **كشاياندين//كشايانندن** *тарзи бавоситаи кушодан*; чизеро ба воситаи касе во кардан, кушодан.

КУШОИШ **كشايش** 1. *исми феълӣ* аз **кушодан**. 2. барор, омади қор; рафъ шудани банду баст ва мушқилот дар роҳи пешрафти қоре, осон шудани мушқиле; **кушонии қор** рӯ ба осонӣ овардани қори душворе, барор ва пешрафти қор; **дуои кушонш** *д.* дуое, ки барои кушонши қор меҳонанд ё навништа мединханд.

КУШОКУШӢ **كشاكشي** куштори якдигар; қатлу куштори зиёд.

КУШОН **كشان** *феълӣ ҳол* аз **куштан**; дар ҳолати куштан.

КУШОНДАН **كشانندن** *тарзи бавоситаи куштан*;

- ба касе фармуда қатл кунонидан (*касера*).
- КУШТА** کشته 1. *сифати феълии замони гузаиштан* куштан. 2. чондоре. ки сари ўро бурида ё ба тариқи дигар бечон карда бошанд; мурда, майнит; **кушта гаштан (шудан)** а) бечон карда шудан, ба қатл расидан; б) хомӯш карда шудан (-и оташ, чарог); **оҳаки кушта** оҳаки об-расида.
- КУШТАН** کشتن 1. мирондан, махв кардан, ба қатл расонидан; бечон кардани чондоре (*мас., гов, гўсфанд*); **худро ба куштан додан** доништа истода худро ба хатари марг андохтан. 2. хомӯш кардан (*оташиро, чарогро*).
- КУШТАНГОҲ** کشتن گاه чой ва маҳали куштан, қатл кардан.
- КУШТАШУДА** کشته شده *сифати феълии замони гузаишта аз кушта шудан*; мақтул, сар буридашуда.
- КУШТОР** کشتار кушиш, куштан; бисёр куштан, кушокушӣ.
- КУШУДАН** کشودن *ниг. кушодан*.
- КУШХОНА** کش خانه *лаҳҷ., ниг. кушишхона*.
- КУЯ** كويه шапалаки хурде, ки кирмаки он матоъҳои пашмиро хӯрда нобуд мекунад, девча (*муқ. митга*, ки орду ғалладонаро хӯрда нобуд мекунад); **куя задан** ба воситаи куя хӯрда шудан (-и порчаи пашмӣ ё гилем).
- КУЯЗАДА** كويه زده *сифати феълии замони гузаишта аз куя задан*; куяхӯрда.
- КУЯХҲҶРДА** كويه خورده *ниг. куязада*.
- КҶ** كو *ниг. кӯй*.
- кӯб** كوب 1. *асоси замони ҳозира аз кӯбидан ва кӯфтан*. 2. *чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кӯбанда ва бо чизе кӯфташуда*: **хирманкӯб, шолукӯб, мехкӯб...**
- КҶБ** كوب зарбу лат, зарба: **лату кӯб**.
- КҶБА** كوبه 1. ҳар олати шабеҳи путк ё ҳовандаста барои кӯфта майда кардан, ҳамвор кардан, шибба кардан *ва г.* 2. олати оҳанини болғачамонанд, ки барои бо он кӯфтани дарвоза шинонда мешавад; **кӯбан кафшдӯзон** болчаған махсуси кафшдӯзон барои зада ҳамвор кардани чарм.
- КҶБАК** كوبك *ниг. кӯба*.
- КҶБАНДА** كوبنده *сифати феълии замони ҳозира аз кӯбидан ва кӯфтан*; он ки чизеро мекубад (*мас., дарро*).
- КҶБИДА** كوبيده 1. *сифати феълии замони гузаишта аз кӯбидан*. 2. орди ғаллаи бирёншуда.
- КҶБИДАН** كوبيدن 1. *ниг. кӯфтан*. 2. мех ё чизи дигарро зада ба чое фурӯ равондан.
- КҶБИН** كوبين *кит. кӯба*, болған чӯбини чомашӯй.
- КҶБИШ** كوبش *исми феълий аз кӯбидан*; кӯфтан; задан.
- КҶБКОРӢ** كوبيكارى *ниг. бузқашӣ*.
- КҶДАК** كودك писар ё духтари хурдсол, тифл, бачаи хурдсол: **кӯдаки навзод, кӯдаки ширмак**.
- КҶДАКВОР** كودك وار *мисли бачаи хурдсол, бача барин*.
- КҶДАКДОР** كودك دار 1. соҳиби кӯдак; соҳиби фарзанд. 2. *гуфт. серфарзанд, серкӯдак*: **зани кӯдакдор**.
- КҶДАКИСТОН** كودكستان *муассисаи тарбияи кӯдакони томақтабӣ*.
- КҶДАКӢ** كودكى 1. бачагӣ, хурдсолӣ, туфулият. 2. айёми бачагӣ, вақти хурдсолӣ. 3. *маҷ. рафтори кӯдакона, кори бачагона*; беандешагӣ.
- КҶДАКОНА** كودكانه 1. махсуси кӯдакон: **либоси кӯдакона, хандаи кӯдакона**. 2. *ниг. кӯдаквор*.
- КҶЖ** كوژ *ниг. кӯз*.
- КҶЖПУШТ** كوژپشت *ниг. кӯзапушт*.
- КҶЗ** كوز *хамида, пуштхамида, кӯзпушт*.
- КҶЗА** كوزه зарфи сафолин ё мисини дастадор ва гоҳо бедаста барои об ва моеоти дигар, сабӯ.
- КҶЗАГАР** كوزه گر *кӯзасоз, кулол*.
- КҶЗАГАРӢ** كوزه گرى 1. касбу шугли кӯзагар. 2. устохонаи сафолпазӣ.
- КҶЗАГУЛ** كوزه گل *бот. савсани сафеди обӣ, нилуфари сафед*.
- КҶЗАЧА** كوزه چه *кӯзаи хурд*.

КҮЗ(А)ПУШТ کوز(ه)پشت он ки пушташ хамида аст ё дар пушти шонааш гуррӣ дорад, букрӣ.

КҮЙ كوى 1. маҳалла, гузар. 2. роҳи даруни шаҳр, кӯча; **кӯйи бад** а) роҳи бад; б) *кишоя аз кирдорҳои нописанд (аз қабилӣ қиморбозӣ, нашъамандӣ ва ғ.)*, ки баъд аз одат қардани одам аз онҳо халос шуданаш душвор аст; **сарри кӯй** дар сари роҳ; **дар кӯйи бад афтодан** ба роҳи бад даромадан, гирифтӣ шудан ба кирдору ҳислатҳои нописанд; **бекасу кӯй** бешу табор ва бехонаю қой: **ятими бекасу кӯй**.

КҮК I كوك *кит.* гиёҳест хобовар, коҳу.

КҮК II كوك *кит., мус.* мувофиқ намудани овозҳо дар мусиқӣ, ҳамоҳангӣ; чӯр.

КҮК III كوك баҳян қалон-қалони муваққат, ки дӯзандагон бо даст дар рӯи либосҳо мезананд; дӯхти муваққатӣ; хомдӯз, хомдӯзӣ; **кӯк задан (қардан)** муваққатӣ баҳя зада қалон-қалон дӯхтани ягон қой либос; **кӯки чашмони касе қанда шудан** хеле интизорӣ қашидан, саҳт чашм ба роҳ будани касе.

КҮКНОР كوكار *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он рағван мекашанд, истеъмолӣ пӯсти гӯзааш қайфовару хобовар буда, аз шираи танаи он маводи муҳаддир – чақида ва баргу пояшро чӯшонда тарёк ҳосил мекунанд; хашхош; **оби кӯкнор** обе, ки аз тар қарда фушурдани пӯсти гӯзаи кӯкнор ҳосил шуда, нашъамандон онро менӯшанд, инчунин дар тибби қадим давои сурфа маҳсуб мешудааст.

КҮКНОРДОНА كوكناردانه тухми донаи хашхош.

КҮКНОРӢ كوكنارى он ки мӯътод ба хӯрдан, нӯшидан ва қаппа қардани кӯкнор аст; нашъаманди кӯкнор.

КҮКНОРХОНА كوكنارخانه ҳонае, ки дар он кӯкнор ё маводи нашъаовари дигарро истеъмол мекунанд, қой истеъмол ва фуруши кӯкнор.

КҮКСУЛТОН كوكسلطان *бот.* яке аз навъҳои олуи пешпазак, ки мевааш қалони кулӯла, турштаъм ва рангаш бештар сабзи сурхча аст.

КҮКЧА كوكچه *бот.* навъе аз харбузаи ширини

пӯшташ сабзи тӯрдор ва пӯчоқаш саҳт.

КҮЛ *т.* كول қой ба миқдори зиёд гун шуда истодани об, ҳавзи оби табиӣ, толоб; **кӯли обпарто (обгурез)** қой маҳсули атрофаш маҳдуд барои қойи шуда чамъ омадани обҳои барзиёд, заҳқаш; **кӯл шудан** ба як қой чамъ шуда истодани об.

КҮЛБОР كولبار тӯрбае, ки ба он бореро андохта ба пушт мегиранд, борхалта, халтаи сафарӣ.

КҮЛВОР كولوار *ниг.* кӯлбор.

КҮЛӢ كولى қойи захира қардани галла дар доҳили ҳуҷра.

КҮЛМАК كولمك оби начандон зиёд, ки дар қойи пасту нишеби роҳу заминҳо аз борон ё оби дигар чамъ мешавад; **кӯлмак шудан** чамъ шуда мондани об дар пастию нишебиҳо.

КҮЛОБ كولاب ҳавзаи оби табиӣ, толоб.

КҮЛОБӢ كولابى 1. *мансуб ба Кӯлоб* (шаҳр ва минтақа). 2. аҳл ва соқини Кӯлоб.

КҮЛШИНОС كولشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши кӯлҳо машғул аст.

КҮЛШИНОСӢ كولشناسى илм дар бораи омӯхтани кӯлҳо, лимнология.

КҮМА كومه *лаҳҷ.* чизи дар як қой тӯбшуда, тӯда: **кӯмаи барф, кӯмаи харбуза.**

КҮНДАЛАНГ كوندلنگ ба бари худ воқеъ шудани чизе дар сари роҳи чизи дигар, муқобили дарозии чизе бо бари худ истодани чизи дигар, арзӣ; **кӯндаланг гузоштан // кӯндаланг мондан (суоле ё масъалаеро)** ба таври қатъӣ мондани масъалае; қавоби қатъии «ҳа» ё «не» талабидан ба суоле.

КҮПОЛ كوپال *кҳн.* 1. гурз, гӯпол. 2. *маҷ.* қувват ва тавоноӣ.

КҮПРУК كوپروك *ниг.* пул II.

КҮПРУКСОЗ كوپروكساز *ниг.* пулсоз.

КҮПРУКСОЗӢ كوپروكسازى *ниг.* пулсозӣ.

КҮР كور 1. он ки чашмаш намебинад, нобино, аъмо; **кӯри модарзод** он ки аз модар нобино таваллуд шудааст; **кӯр қардан** а) нобино қардан; б) ба воситаи чизе молида ё тарошида

хатеро нест кардан; хати бутлон кашидан; **кӯр шудан** а) нобино гардидан; б) нохоно шудан (*oid ба хат*). 2. *мач.* нодон, бесавод, аз олам беҳабар; **кӯр шуда** мачбур гардида, нонлоҷ монда, хоҳу ноҳох; **кӯр шавад!** ҷазояшро бинад!, бало ба пасаш!; **нону намакам кӯр кунад!** дар мавриди маломат ба каси намакношинос ва носипос гуфта мешавад; **кӯр асояшро як бор гум мекунад** (*зарб.*) одам ки як бор фиреб хӯрд, хушёр мешавад ва кӯшиш мекунад, ки минбаъд фиреб нахӯрад; **кӯр чӣ меҳаҳад?** – ду дидан (*чаши*) **бино** (*зарб.*) дар мавриде мегӯянд, ки чизе айни муддао, хоҳиши дил бошад.

КҮРА I **كوره** оташдони оҳангарону мисгарон, иншооти махсус барои хиштпазӣ *ва г.*; хумдон: **кӯраи дастӣ**, **кӯраи оҳангарӣ**; **кӯраи ангиштгарон** ҷои махсус барои ҷӯбро сӯзонда тайёр кардани ангишт; **кӯраи сиккабоб** оташдони махсус барои пухтани сиккабоб – гӯшти ба сик гузаронида; **дар кӯраи мубориза(хо) пухта шудан** *киноя аз* обутоб ёфтани мустаҳкам шудан дар рафти мубориза.

КҮРА II **كوره** як тӯб шоҳӣ, ки ба дувоздаҳ куртан занона мерасад; **кӯра-кӯра атлас** тӯб-тӯб атлас.

КҮРАГАР **كوره گر** 1. он ки бо оташдони оҳангарнио мисгарӣ кор мекунад. 2. он ки чунин оташдонро месозад, устои кӯра.

КҮРАГӢ **كوره گي** *мансуб ба* **кӯра**; дар кӯра гудохта тайёршуда.

КҮРАК **كورك** гӯзаи хоми нокушодаи пахта, гӯзаи пунба, ки ҳанӯз нашукуфтааст; **кӯрак баста** пайдо шудани гӯзаҳо дар ниҳоли пахта.

КҮРАКБАНДӢ **كورك بندي** пайдо шудани гӯза дар ниҳоли пахта.

КҮРАКҒУНДОР **كورك غندار** *ниг.* **кӯракчиннак.**

КҮРАКҒУНДОРӢ **كورك غنداري** *ниг.* **кӯракчинӣ.**

КҮРАҚДОР **كورك دار**: **ниҳоли кӯрақдори пахта** ниҳоли кӯрақбастаи пахта.

КҮРАККАНӢ **كورك كني** *исми амал аз* **кӯрак** кайдан; кайдан ва чамъ кардани кӯракҳо барои минбаъд кашида гирифтани пахташон, кӯракчинӣ, кӯракғундорӣ.

КҮРАККАШАК **كورك كشي** *тех.* мошини махсус, ки пағаҳои кӯракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро кашада мегирад.

КҮРАККАШӢ **كورك كشي** *исми амал аз* **кӯрак** кашидан; баровардани пахта аз даруни гӯза, ки дар вақташ кушода нашудааст: **кӯраккашӣ кардан.**

КҮРАКЧИНАК **كورك چينك** *тех.* мошини махсусе, ки кӯракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро чидани (канда) мегирад.

КҮРАКЧИНӢ **كورك چيني** *исми амал аз* **кӯрак** чидан; чидани кӯракҳои хом ва нимхоми ниҳоли пахта.

КҮРАХОНА **كوره خانه** ҷои (хонаи) оташдонҳои маъдангудозӣ.

КҮРБАРЗАНГӢ **كوربرزنگي** *фолк.* кампири бадкор дар афсонаҳо, ки неки кардан намеҳаҳад.

КҮРБАХТ **كوربخت** *ниг.* **бадбахт.**

КҮРГИРЕҲ **كورگه** гиреҳи болоиҳамбаста, ки кушодани он душвор аст; **кӯргиреҳ кардан** печдарпеч ба ҳам бастани ду нӯги ресмон, ки кушоданиаш хеле душвор мебошад.

КҮРДИЛ **كوردل** качдил, качфаҳм; бадтинат. 2. ҷохил, нодон, бефаросат.

КҮРДУД **كوردود** оташе, ки бе шӯъла дуд карда месӯзад; **хона кӯрдуд шудан** пур аз дуд шудани хона (*бинобар дарунсӯз шудани оташи бухорӣ*).

КҮРӢ **كوري** нобиной, гум шудани қувваи босира; **ба кӯрин касе** бар хилофи майли касе, ба қасди касе.

КҮРКАШ **كوركش** *ниг.* **асокаш.**

КҮР-КҮРОНА **كوركورانه** бе мулоҳиза, ҷӣ шудани оқибатро наандешида, насанчида: **кӯр-кӯрона бовар кардан** насанчида, бечуну чаро бовар кардан ба касе; **кӯр-кӯрона тақлид кардан** фикр накарда (бе мулоҳиза) тақлид кардан.

КҮРМАҲТОБ **كورمهتاب** аз байни абр хира тобидани моҳ, партави хираи моҳ; **шаби кӯрмаҳтоб** шабе, ки моҳтоб хира метобад.

КҮРМОР **كورمار** *зоол.* яке аз намудҳои мори

безахр, ки дар тибби халкӣ истифода мебаранд.

КҮРМУШ *کورموش* *зоол.* як намуди муш, ки зери замин зиндагӣ мекунад ва чашмонаш рӯшноиро намебинанд.

КҮРНАМАК *کورنمک* *маҷ.* он ки дар ивази некии касе бадӣ мекунад, ҳақношинос, носипос.

КҮРНАМАКӢ *کورنمکی* ҳақношиносӣ, носипосӣ; **кӯрнамакӣ кардан** ба қадри некии касе нарасидан, ҳақношиносӣ кардан.

КҮРОБ *کورآب* *кҳн.* 1. ташнае, ки аз об сер нашудааст. 2. сароб.

КҮРПА *کورپه* бистари пахтадори лагандашуда барои хобидан, лиҳоф; **кӯрпа шуда хобидан** қабати гафс шуда хобидани чизе; бисёр будани чизе; **ба кӯрпа нигоҳ карда пой дароз кардан** (*мақ.*) дар иҷрои қорҳо имконият ва шароитро ба ҳисоб гирифтани; **барф кӯрпай замин аст** (*мақ.*) барф барои гарм нигоҳ доштани замини кишт мисли кӯрпа барои инсон зарур аст.

КҮРПАВОР(Ӣ) *کورپه‌وار(ی)* миқдори матоъ барои дӯхтани як кӯрпа.

КҮРПАДӢЗ *کورپه‌دوز* зане, ки хунари кӯрпадӢзӣ дорад, дӯзандаи кӯрпа.

КҮРПАДӢЗӢ *کورپه‌دوزی* *исми амал аз кӯрпа дӯхтаи, дӯхтани кӯрпа.*

КҮРПАДӢЗОН *کورپه‌دوزان* маросими дӯхтани кӯрпай арӯс пеш аз тӯй; *муқ. пахтарезон.*

КҮРПАТАК *کورپتک* *зоол.* як навъ парандаи бешагӣ.

КҮРПАЧА *کورپچه* кӯрпай камбар барои нишастан ё хобидан; **кӯрпачаи якандоз кӯрпачае**, ки дар гирдогирди хонаи нишаст як қабат андохта менишинанд; **кӯрпача барин чой киноя аз** андак чой; як кӯрпавор чой.

КҮРПАЧАВОР *کورپچه‌وار* 1. матоъ барои кӯрпача. 2. ба андозаи як кӯрпача; як **кӯрпачавор чой** чой ба андозаи як кӯрпача; чои андак.

КҮРПАШША *کورپشه* *зоол.* пашшаи зарди заҳрдор, хомӯшак.

КҮРПИСТОН *کورپستان* модагове, ки сӯрохи як ё чанд сараки пистонаш баста буда, аз онҳо шир намеояд.

КҮРРӢДА *کورروده* *тиб.* як қисми кирмшакли рӯда.

КҮРСАВОД *کورسواد* чаласавод, камсавод

КҮРСАВОДӢ *کورسوادى* чаласаводӣ, камсаводӣ.

КҮРХАРИД *کورخرید* :**кӯрхарид кардан** моли хубро (босифатро) аз моли бесифат фарқ карда натавониста харидан.

КҮРХАРИДОР *کورخریدار* харидоре, ки чизҳои хубро аз бад фарқ карда наметавонад; он ки колои бадсифатро бо нархи гарон мехарад.

КҮРШАБПАРАК *کورشبپرک* *зоол.* қонварест болдор, ки бинобар заиф будани биноии чашмаш рӯзҳо хобида, шабона парвоз мекунад, хаффош, ватвот, шабпара.

КӢС I *کوس* 1. *кит.* табл, духул, нақораи калон. 2. зарба, лат, такон, садама.

КӢС II *کوس* уреб, қачӣ ва норасоии калони ягон чиз (*мас., матоъ*).

КӢСА *کوسه* марде, ки ришаш набаромада мондааст ё фақат дар манаҳаш чанд тор мӯй дорад, марди беришу мӯйлаб; **то риш набарорӣ ба кӯса наханд** (*мақ.*) худро аз дигарон боло мадон, зеро ояндаатро намедонӣ.

КӢСАК *کوسک* *ниг.* кӯрак.

КӢСАРИШ *کوسه ریش* марде, ки мӯи ришаш кам аст, камриш.

КӢСДОР *کوسدار* 1. як канораш қач ва норасо (*оид ба порча, замин, хона ва ғ.*). 2. *маҷ.* ноқис, камбудидор.

КӢСТ *کوست* *кит., ниг.* кӯс I (1).

КӢТАК *کوتک* *ниг.* кӯтақароба.

КӢТАҚАРОБА *کوتک ارابه* аробаи чорчарха, аробаи чарххояш хурд.

КӢТАЛ *کوتل* 1. баландӣ, тепа. 2. гузаргоҳи кӯҳӣ, ағба; **кӯҳу кӯтал кӯҳу ағбаҳо**, кӯталу баландиҳо.

КӢТАРА *کوتره* харидуфурӯши яклухти ягон навъи мол, савдон яклухт; *муқ. чакана;* **кӯтара фурӯхтан, кӯтара харидан, умда-**

- фурӯхтап, кӯтара харидан, умдафурӯшӣ.
- КҮТАРАБАЙЪ** كوترهبيع пудрат, кори пархаш яклухт, умумӣ, якҷоя кореро ба субут расонида.
- КҮТАРАГИР** كوترهگير он ки навъи молеро яклухт савдо карда мегирад.
- КҮТАРАСАВДО** كوترهسودا савдои яклухт, кӯтарафурӯшӣ, умдафурӯшӣ.
- КҮТАРАФУРҶШ** كوترهفروش он ки молашро яклухту якҷоя мефурӯшад, умдафурӯш, муқоб. чаканафурӯш.
- КҮТАРАФУРҶШӢ** كوترهفروشي харидуфурӯши якҷояи ҳамаи мол; мансуб ба савдои яклухт: нархи кӯтарафурӯшӣ.
- КҮТАҲ** كوته *ниг.* кӯтоҳ.
- КҮТАҲБИН** كوتهبين *ниг.* кӯтоҳбин.
- КҮТАҲДАСТ** كوتهدست *ниг.* кӯтоҳдаст.
- КҮТАҲДАСТӢ** كوتهدستي *ниг.* кӯтоҳдастӣ.
- КҮТАҲӢ** كوتهي *ниг.* кӯтоҳӣ.
- КҮТВОЛ** ҳ. كوتوال 1. қ.ҳн. қалъабон, диҷбон, маъмури муҳофизати қалъа. 2. таър. миршаб, раиси нозирони тартибот дар Бухорои амирӣ.
- КҮТОҲ** كوتاه 1. дарозиаш кам, калта; муқоб. дароз; дар муддати кӯтоҳ дар муддати начандон зиёд, дар андак вақт. 2. мухтасар, гайримуфассал: маълумоти кӯтоҳ, суханронии кӯтоҳ; кӯтоҳ-кӯтоҳ а) хеле мухтасар, ниҳоят ихтисоран: ҷавобҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ додан; б) бурида-бурида, канда: кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас кашидан; кӯтоҳаш ҳамин ки..., қисса кӯтоҳ..., хуллас ин ки..., хулосаи гап ин ки...; ақли кӯтоҳ киноя аз ақли норасо, ақли дурноандеш; дастги кӯтоҳ киноя аз кӯтоҳдастӣ, очизӣ, нотавонӣ; кӯтоҳ кардан а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан; кашол надодан: кӯтоҳ карда гуфтан; кӯтоҳ омадан ба қади касе ё чизе баробар наомадан; кӯтоҳ шудан тарзи мафъулиши кӯтоҳ кардан; чоман бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд (*зарб.*).
- КҮТОҲАК** كوتاهك мухтасаран, ба таври ихтисор.

- КҮТОҲАКАК** كوتاهك хеле кӯтоҳ, хеле мухтасар.
- КҮТОҲАҚЛ** كوتاهعقل камақл, бемулоҳиза.
- КҮТОҲАҚЛӢ** كوتاهعقلي камақлӣ, бемулоҳизагӣ.
- КҮТОҲАНГУШТ** كوتاهانگشت он ки ягон ангушташ кӯтоҳ ё бурида аст.
- КҮТОҲАНДЕШ** كوتاهاندیش он ки оқибати корро мулоҳиза намекунад, бемулоҳиза, кӯтоҳназар, кӯтоҳбин; муқоб. дурандеш.
- КҮТОҲАНДЕШӢ** كوتاهاندیشي кӯтоҳандеш будан, бемулоҳизагӣ; кӯтоҳандешӣ кардан бемулоҳиза кор кардан.
- КҮТОҲБАӢНИ** كوتاهبياني мухтасарбаӢнӣ, бо сухани кӯтоҳ ифода кардани фикри том, мӯҷазбаӢнӣ.
- КҮТОҲБИН** كوتاهبين *ниг.* кӯтоҳандеш.
- КҮТОҲБИНӢ** كوتاهبياني *ниг.* кӯтоҳандешӣ.
- КҮТОҲБИНОНА** كوتاهبينانه бемулоҳиза, ноандешида, кӯтоҳназарона.
- КҮТОҲГАРДАН** كوتاهگردн *ниг.* гарданкӯтоҳ.
- КҮТОҲДАСТ** كوتاهدست маҷ. нотавон, очиз, дасткӯтоҳ; муқоб. дароздаст.
- КҮТОҲДАСТӢ** كوتاهدستي нотавонӣ дар иҷрои коре, очизӣ, дасткӯтоҳӣ.
- КҮТОҲДОМАН** كوتاهدامن либосе, ки доманаш кӯтоҳ аст.
- КҮТОҲЗАБОН** كوتاهزبان *ниг.* забонкӯтоҳ.
- КҮТОҲӢ** كوتاهي 1. кӯтоҳ будан, калтагӣ, дарозиаш кам будан. 2. кӯтоҳмуддатӣ, кам будани муддати чизе. 3. маҷ. камбудӣ, нуқсон, айби андак. 4. маҷ. очизӣ, нотавонӣ; кӯтоҳӣ кардан а) дарозиаш кам будан, калтагӣ кардан, расо набудан; б) маҷ. камбудӣ кардан дар коре; в) маҷ. очизӣ кашидан дар коре; даст кӯтоҳӣ кардан зӯр нарасидан, чуръат карда натавонистан.
- КҮТОҲҚАД** كوتاهقد қадпаст, кӯтоҳқомат; муқоб. қадбаланд.
- КҮТОҲҚОМАТ** كوتاهقامت *ниг.* кӯтоҳқад.
- КҮТОҲМАВҶ** كوتاهموج дастгоҳе, ки дар мавҷҳои кӯтоҳи радио кор мекунад.

КҶТОҲМЕТРАЖ کوتاهمترژ филме, ки дарозин навораш назар ба филмҳои маъмулӣ камтар аст.

КҶТОҲМИЖГОН کوتاهمژگان чашмони миҷа-ҳояш кӯтоҳ, мӯн милки чашм, ки дароз нест.

КҶТОҲМИЛ کوتاهمیل силоҳи оташ-фишони милҳояш кӯтоҳ: туфанги кӯтоҳмил.

КҶТОҲМУДДАТ کوتاهمدت муддаташ кӯтоҳ, мӯҳлаташ кӯтоҳ; муқоб. дарозмуддат: таҳсили кӯтоҳмуддат.

КҶТОҲМҶҲЛАТ کوتاهمهلت *ниг.* кӯтоҳмуддат.

КҶТОҲНАЗАР کوتاهمنظر маҳдудфикр, ҷаҳонбинияш танг, кӯтоҳбин; муқоб. дурбин.

КҶТОҲНАЗАРӢ کوتاهمنظری маҳдуд будани тафаккур, кӯтоҳбинӣ.

КҶТОҲНАЗАРОНА کوتاهمنظرانه бо тафаккури маҳдуд, кӯтоҳбинона, амик фикр накарда.

КҶТОҲОСТИН کوتاهآستين *ниг.* остинкӯтоҳ.

КҶТОҲПАШМ کوتاهپشم пашмаш кӯтоҳ: гӯсфандони кӯтоҳпашм.

КҶТОҲПОӢ کوتاهپای пойҳояш кӯтоҳ.

КҶТОҲПОЯ کوتاهپایه пояаш кӯтоҳ: гандуми кӯтоҳпоя.

КҶТОҲУМР کوتاهعمر камумр, умри дароз надошта, он ки ба пирӣ нарасида вафот мекунад.

КҶТОҲУМРӢ کوتاهعمری камумрӣ, умри дароз надоштан.

КҶФӢ كوفي 1. мансуб ба Кӯфа (шаҳр дар Байнаннаҳрайн). 2. қадимтарин навъи хати арабӣ: хати кӯфӣ.

кӯфт كوفت 1. асоси замони гузаита аз кӯфтан. 2. хастагӣ аз иҷрои коре, мондагӣ: кӯфти кор, кӯфти роҳ.

КҶФТА كوفته сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфтан. 1. кӯбидашуда; реза кардашуда: хасу хошоки кӯфта. 2. хӯр. навъи кабоб аз гӯшти қима (кӯбида) бирёнкардашуда. 3. хӯр. ҳалвое аз талқони мағзҳо. 4. маҷ. мондашуда, хастагӣ; кӯфта шудан а) зада шудан, мавриди зарбу лат қарор гирифтани, калтаккорӣ карда шудан, шаллоқ хӯрдан; б) тақ-тақ шу-

дан, кӯбида (зада) шудан (-и дар); в) майда (реза) ва нарм карда шудан (маҷ., гӯшт ё галлаеро); г) маҷ. монда (хаста) шудан, шалпар шудан.

КҶФТАГӢ كوفتگی *шакли дигари сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфтан*; шалпарӣ, мондагӣ; кӯфтагии роҳ мондашавӣ дар натиҷаи роҳравии зиёд.

КҶФТАКАБОБ كوفته كباب хӯр. навъи кабоб аз гӯшти қима.

КҶФТАКОРӢ كوفته كاری *тех.* кӯфта васеъ ё ба шакл даровардан.

КҶФТАН كوفتن 1. задан, зарба расондан, лату кӯб кардан. 2. кӯбидан, майда, реза ва нарм кардан (-и гӯшт, мурч, намак ва ғ.) зада ё кӯп карда аз сараку хӯшаҳо чудо кардани ҳосили гандум, ҷав, ҷуворӣ ва ғ.: хирман кӯфтан. 3. киноя аз сарзаниш кардан; танбеҳ додан; танқид кардан; каф кӯфтан чапак (қарсақ) задан, каф задан; мех кӯбидан мехро зада ба ҷое даровардан; мушт кӯфтан бо мушт задан, мушткӯбӣ кардан; по(й) кӯфтан пои худро (ба замин) тап-тап задан; сари касеро кӯфтан, ба сари касе кӯфтан а) ба сари касе задан; б) маҷ. касеро саркӯб кардан, танбеҳи касеро додан; табл кӯфтан табл навохтан, нақора задан; хирман кӯфтан ғалларо кӯп карда аз появу пӯсташ чудо кардан; кори ҳар хар нест хирман кӯфтан (зарб.).

КҶФТАНӢ كوفتنی сифати феълӣ замони оянда аз кӯфтан; кӯфтаниӣ шудан қасди кӯфтан кардан, нияти задан кардан.

КҶФТАШУДА كوفته شده 1. сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфта шудан. 2. маҷ. мондашуда, шалпаршуда.

КҶФТУКӢ كوفت و كوب хирманкӯб.

КҶФҶОН كوفجان *кит.* қафас, ҷон нигоҳ доштани парандагон.

КҶФШОНА كوفشانه *кит.* бофанда.

КҶҲ كوه барҷастагии табиии бузургу баланд дар рӯи замин, ки аз сангу хок ба вучуд омадааст, ҷабал; кӯҳ-кӯҳ ғарам-ғарам; бисёр, аз ҳад зиёд; кӯҳи оташфишон *ниг.* вулқон; кӯҳи пахта киноя аз ғарамии калони пахта; кӯҳро зада талқон кардан маҷ. кори вазнинеро ба ҷо овардан; анҷом додани коре, ки иҷрояш

ба назар номумкин менамуд; **кӯҳ ба кӯҳ** на-
мерасад, одам ба одам мерасад (*зарб.*).

КҶҲА **کوه** 1. пушта, теппа, баромадагӣ, дунгӣ,
баландӣ. 2. қулла, сари кӯҳ. 3. *шиг.* кӯҳон. 4.
кит. мавҷи азими об.

КҶҲАГИРИФТА **کوهگرفته** роҳи кӯҳ нешги-
рифта, кӯҳу бнѐбонгард; *киноя аз* девона,
мачнун.

КҶҲБАРО **کوهبرا** ба болои кӯҳ бароянда;
кӯҳнавард; **аспи кӯҳбаро** аспи боқуввати
кӯҳгард.

КҶҲБАРОӢ **کوهبرائی** ба болои кӯҳ баромадан;
кӯҳнавардӣ.

КҶҲБОН **کوهبان** нозирани равуо дар кӯҳ, он ки
назорати кӯҳро ба ӯҳда дорад.

КҶҲБОНӢ **کوهبانی** назорат кардани тартибот
дар кӯҳ.

КҶҲБУД I **کهید** 1. кӯҳнишин. 2. гӯшанишин. 3.
киноя аз обид, зоҳид, порсо.

КҶҲБУД II **کهید** *к.ш.* хазинадори подшоҳ;
чамъкунандаи андоз.

КҶҲВОР **کوهوار** 1. мисли кӯҳ, чун кӯҳ. 2. бу-
зургӣ, баланд: **мавҷи кӯҳвори баҳр**.

КҶҲГАРД **کوهگرد** *ниг.* кӯҳнавард.

КҶҲГАРДӢ **کوهگردی** *ниг.* кӯҳнавардӣ.

КҶҲДОМАН **کوهدامن** домани кӯҳ, кӯҳпоя.

КҶҲИСТОН **کوهستان** 1. замин, ки дар он кӯҳ
бисѐр аст, ҷои зиѐдани кӯҳ, кӯҳсор. 2. ноҳияи
кӯҳии ин ӛ он кишвар (*мас., Тоҷикистони*
марказӣ, ки таърихан сарғаҳи Зарафшон,
Қаротегину Дарвоз ва Ҳисор ба он дохил ме-
шаванд).

КҶҲИСТОНӢ **کوهستانی** 1. он ки дар кӯҳсор
зиндагӣ мекунад; он ки зодгоҳаш дар кӯҳсор
воқеъ гардидааст. 2. аҳли кӯҳистон

КҶҲӢ **کوهی** 1. *мансуб ба* кӯҳ: чабалӣ. 2. он ҷӣ
дар кӯҳсор мерӯяд ӛ зиндагӣ мекунад: **гиѐҳи**
кӯҳӣ, **лолаи кӯҳӣ**, **бузи кӯҳӣ** бузи ѐбой, ки
дар кӯҳу даштҳо зиндагӣ мекунад.

КҶҲКАН **کوهکن** 1. коргаре, ки аз кон маъдан
меканад; он ки кӯҳро қанда шикоф мекунад.
2. лақаби Фарҳоди афсонавӣ, ки бо хоҳиши
маъшуқааш Ширин кӯҳро қанда, ҷӯй баро-
варда буд.

КҶҲКАНӢ **کوهکنی** қандани кӯҳ ва истихроҷи

маъданҳо: техникаи навтариини кӯҳканиӣ.

КҶҲЛ **ا. کحل** *кит.* сурма.

КҶҲЛДОН **کحلدان** *кит.* сурмадон.

КҶҲЛӢ **کحلی** *кит.* 1. *мансуб ба* кӯҳл. 2. сурма-
ранг, снѐхтоб.

КҶҲНА **کهنه** 1. чизи бисѐр умрдида; чизи бисѐр
кор фармудашуда; фарсуда; *муқоб.* **нав**, **тоза**:
кӯҳна қардан, **кӯҳна шудан**. 2. қадим, пеши-
на, дерина. 3. қадима, пештара. 4. қуҳансол,
солхӯрда, қордида; **дарди кӯҳна** бемории
муддати зиѐд давомкарда ва бедаво, касалии
музмин; **мусалласи кӯҳна** мусалласи бисѐри-
стода (бисѐрсола); **урфу одатҳои кӯҳна** одату
русуми аз замони гузашта боқимонда.

КҶҲНААҚИДА **کهنهعقیده** *ниг.* кӯҳнапараст.

КҶҲНАВАРД **کهنورد** варзишгаре, ки бо кӯҳ-
навардӣ машғул аст, кӯҳпаймо, кӯҳгард.

КҶҲНАВАРДӢ **کهنوردی** навъи варзиш, ки
иштирокдорони он аз рӯи гузаштан аз
кӯталу агбаҳои мушкилгузар, баромадан ба
кӯҳҳои рост ва қуллаҳои баланд мусобика
мекунад, кӯҳгардӣ; кӯҳбароӣ.

КҶҲНАГӢ **کوهنگی** кӯҳна будан.

КҶҲНАДАМ **کهنهدم** палави зиѐд дамхӯрда: **оши**
кӯҳнадам.

КҶҲНАДУНӢ **کهنهدنیا** *ниг.* кӯҳначаҳон.

КҶҲНАДӢЗ **کهنهدوز** он ки пойафзорҳоро дар-
беҳу пина мекунад, порадӢз, пинадӢз,
ямоқгар.

КҶҲНАДӢЗӢ **کهنهدوزی** амали кӯҳнадӢз, пора-
дӢзӣ, пинадӢзӣ.

КҶҲНАКАСАЛ **کهنهکسل** он ки бемориаш до-
имӣ шудааст ва илоҷи табобат надорад.

КҶҲНАКЕШ **کهنهکیش** он ки тибқи расму оини
кӯҳна зиндагӣ мекунад.

КҶҲНАКЕШӢ **کهنهکیشی** парастии расму оини
кӯҳна.

КҶҲНАКОЛА **کهنهکاله** майда-чуйдаи фарсуда;
либосҳои фарсудаи кӯҳна.

КҶҲНАКОР **کهنهکار** қордида, қорозмуда, таҷ-
рибанок.

КҶҲНАЛИБОС **کوهنهلباس** он ки либоси
обшуста ва фарсуда пӯшида мегардад.

КҶҶНАОБОД کهنهآباد заминхое, ки солҳои зиёд кишт карда мешаванд.

КҶҶНАПАРАСТ кهنهپرست он ки тарафдори расму одат ва ақидаҳои кӯҳна (қадимӣ) аст; он ки ба навигариҳои муқобил аст, муҳофизакор.

КҶҶНАПАРАСТӢ кهنهپرستی тарафдорӣ аз расму оини қадима; муқобилат ба ҷорӣ шудани навигариҳои, муҳофизакорӣ.

КҶҶНАПАРАСТОНА کوهنهپرستانه мансуб ба кӯҳнапарастӣ; муҳофизакорона: ақидаҳои кӯҳнапарастона.

КҶҶНАПОРА کهنهپاره либоси ҷӯлидаю дарида; ашӯи фарсуда.

КҶҶНАФУРҶШ کوهنه فروش он ки ашӯи кӯҳнаву пӯшокҳои нимдоштро харида мефурӯшад.

КҶҶНАФУРҶШӢ کوهنهفروشی фурӯши чизу ҷораҳои кӯҳна; бозор ё ҷои фурӯши чизҳои кӯҳна.

КҶҶНАҶАҶОН کهنهجهان кит. дунёи кӯҳна, дунёи қадим.

КҶҶНАШАВӢ کهنهشوی исми амал аз кӯҳна шудан; кӯҳна шудан, фарсуда шудан; корхӯрда шудан.

КҶҶНАШУДА کهنهشده сифати феълӣ замони гузашта аз кӯҳна шудан; фарсудаю жанда, аз кор баромада; аз мӯд баромада.

КҶҶНИШИН کوهنشین он ки дар кӯҳсор зиндагӣ мекунад; муқ. кӯҳистонӣ.

КҶҶҶОН کوهان барҷастагии пушти шутур; ҷои баромадагии сари шонаи наргов.

КҶҶҶОНДОР کوهاندار он чи кӯҳон дорад, он чи дар пушти худ баромадагӣ дорад.

КҶҶПАЙКАР کوهپيکر тануманд, қавиҳайқал, бузургҷусса.

КҶҶПАЙМО کوهپيما ниг. кӯҳнавард.

КҶҶПАЙМОӢ کوهپيمائی ниг. кӯҳнавардӣ.

КҶҶПИЁЗ کوهپياز пиёзи кӯҳӣ, ки бисёр тунду талх аст, пиёзи ансул.

КҶҶПОРА کوهپاره 1. як қисми кӯҳ; қисме, ки аз кӯҳ ҷудо шудааст, харсанг. 2. гуфт. гӯшаи маскунӣ кӯҳистон.

КҶҶПОЯ کوهپايه доманаи кӯҳ; замини доманаи кӯҳ, адир, кӯҳдоман.

КҶҶСОР کوهسار ҷое, ки дар он кӯҳ зиёд аст, кӯҳистон.

КҶҶҶТАН کوهتن бузургҷусса, тануманд.

КҶҶҶЧИГАР کوهجگر киноя аз далер, шучоъ, диловар.

КҶҶҶШИНОСӢ کوهشناسی соҳае, ки ба омӯзиши кӯҳҳо машғул аст; пажӯҳишгоҳи кӯҳшиносӣ.

КҶҶҶ کوچ 1. аз ҷое ба ҷое ва аз сарзамине ба сарзамини дигар равона шудани шахси алоҳида ё гурӯҳе аз мардум, кӯҳчидан, ҳичрат. 2. асбобу анҷоми хона ва бору бунае, ки дар вақти дигар кардани ҷои истиқомат ҳамроҳи худ мебаранд; кӯҳ бурдан. 3. гуфт. хонавода, хонадон, тоифа; кӯҳ-кӯҳ ниг. кӯҳҷӯҷ; кӯҳ бастан бору бунаи худро барои нақли макон омода кардан; кӯҳ кардан бо бору бунаи худ аз ҷое рафтан, нақли макон кардан, кӯҳчидан.

КҶҶҶҶ کوچه 1. роҳи пиёда ва саворгарди дохили шаҳр ва деҳа. 2. маҳалла, гузари истиқомат ё сукунати муайян, ки қад-қади роҳе воқеъ шудааст; ба тариқи истиора: дар кӯҳҷан мардонагӣ..., ба кӯҳҷан гадоӣ, расвой... даромадан, дар кӯҳҷан олуфтагӣ... калон шудан; кӯҳҷан сарбаста а) роҳе, ки пешаш бастааст ва баромадгоҳ надорад, бунбаст; б) киноя аз вазъияти ниҳоят сахт, ҳолати бисёр душвор; ноилоҷӣ; ба кӯҳҷа баромадан а) ба маҳалла (гузар) баромадан; аз хона берун баромадан; б) дар байни одамон зоҳир шудан; ба кӯҳҷа партофтаи аз хона рондан ва аз ризку рӯзи маҳрум кардан; аз кӯҳҷан коре нагузаштан аз коре асло хабар надоштан; аҳли коре набудан; ба сад кӯҳҷа даромада баромадан дар ҳама ҳусус фикр кардан, фикру ҳаёли зиёд кардан; дар кӯҳҷа мондан а) бехонаву ҷой шудан; б) бекасу кӯй шудан; бесоҳиб мондан; кӯҳҷа ба кӯҳҷа гаштан овораю саргардон шудан (дар ҷустуҷӯи чизе); худро ба ҳар кӯҳҷа задан дар ҷустуҷӯи ҷорое ниҳоят саргардон шудан.

КҶҶҶҶБОҶ کوچهباغ кӯҳҷае, ки аз байни боғот мегузарад; роҳи ду тарафаш сабзу дарахтзор; кӯҳҷабоғи ошиқон боғе, ки дар он дилдодаҳо бо ҳам сӯҳбат мекунанд ва рози дил меғоянд.

КҶҶҶҶБОҶӢ کوچهباغي 1. мансуб ба кӯҳҷабоғ. 2. муқ. яккахоние, ки хонанда овозаширо аз ҳад зиёд баланд кашол медиҳад.

КҶҶҶҶГАРД کوچهگرد 1. аз кӯҳҷа гузаранда, роҳгузар. 2. он ки дар кӯҳҷаҳо сарсариена мегардад, сарсарӣ, ҳарзагард, оворагард. 3. маҷ. бериҳагард, фоҳиша.

КҶҶҶҶГАРДӢ کوچهگردى 1. гардиш дар кӯҳҷаву кӯй. 2. сарсаригардӣ, оворагардӣ, ҳарза-

гардӣ. 3. *маҷ.* бeрoхaгaрдӣ, фoхишaгӣ.

КҮЧАГӢ *کوچگی مانسو* ба кӯча; дар кӯча буда: **чaрoғxoн кӯчaгӣ**; **гaни (сuxaни, aлфoзи) кӯчaгӣ** а) сuxaни бeдoдoбoнa вa қaбeҳ; б) oвoзaн бeacoc; **шнoси кӯчaгӣ** шнoси дур, шнoси салoмy aлeйк.

КҮЧАК *کوچک* хурд, мaйдa.

КҮЧАКДИЛ *کوچک دل* кнoя аз хушхулқ, хушмуoмилa.

КҮЧАКДИЛӢ *کوچک دلی* кнoя аз хушхулқӣ, хушмуoмилaгӣ, нeкpaфтoрӣ.

КҮЧАН *کوچن* aбзoли хaлқaшaкл, ки бa гaрдaни aспи кoрӣ аз тaги хaмyт мeгyзoрaнд.

КҮЧАНВОР *کوچن وار* мисли кӯчан, хaлқa-шaкл.

КҮЧАНДА *کوچنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳoзирa аз кӯчидaн.* 2. *маҷ.* рaвoн, сaйёр (*oid* ба рeг, бaрф вa г.).

КҮЧАПҮШӢ *کوچه پوشی* либoсe, ки вaқти бa кӯчaбaрoй, мeҳмoнирaвӣ вa г. мeпӯшaнд.

КҮЧАТ *کوچت* рaстaнӣ ё нixoлe, ки бaрoи шинондaн дaр чoи дигaр дaр шaрoити мaхсyс сaбзoнидa шудaст, пaрвaрдa: **кӯчaти гyл**, **кӯчaти кaрaм**, **кӯчaти рaйxoн**; **кӯчaт кaрдaн** рaстaнӣ ё нixoли дaр шaрoити мaхсyс пaрвaрoндaшудaрo бa чoи дигaр шинондaн.

КҮЧАТШИНОӢ *کوچت شنائی* рaстaнӣ вa нixoлxoн пaрвaрдaшaвaндaрo бa чoи дигaр шинондaн.

КҮЧБАНДӢ *کوچ بندی* *исми амал аз кӯч бастан:* кӯч бaстaн аз чoе бa чoи дигaр.

КҮЧИДАН *کوچیدن* 1. бo бoру бyнa аз чoе бa чoи дигaр рaфтaн (*бaрoи истиқoмaт, мaскaн гирифтaн*), нaқли мaкoн кaрдaн, кӯч кaрдaн; **кӯчидaни рeг** дaр биёбoн бo тaъсири бoд чo ивaз кaрдaни хoмaxoи рeг. 2. *гуфт.* кaндa шудaн, аз чoяш бeчo шудaни чизe: **кӯчидaни дaрaхт** бo тaъсири бoд аз рeшa хaмрoҳи зaмини он кaндa шудa aфтoдaни дaрaхт; **тaрмa кӯчидaн** дaр кӯхсoр аз чoяшoн кaндa шудa бa пoин фyрyрaвии бaрфxoн чaмъшудa.

КҮЧИДАНИ *کوچیدنی* *сифати феълӣи замони oяндa аз кӯчидaн; кӯчидaнӣ шудaн* дaр нияти кӯчидaн бyдaн, рaфтaнӣ шудaн бo кӯчи хyд (*аз чoе бa чoе*).

КҮЧИШ *کوچش* *исми феълӣ аз кӯчидaн;* кӯч, нaқли мaкoн, хичрaт.

КҮЧӢ *کوچی* *ниг.* кӯчмaнчӣ.

КҮЧКАШOӢ *کوچ کشانی* кaшoндaни бoру бyнa вa aсбoби хoнa вaқти кӯчидaн.

КҮЧМАНЧИГӢ *کوچمنچيگی* бoдиягaрдӣ, зиндaгoнии гaйримyқимӣ.

КҮЧМАНЧӢ *کوچمنچی* бoдиягaрд, он ки дaр чoе мyқим нeст.

КҮЧOКҮЧ *کوچاکوچ* кӯчидaни пaй дaр пaй; тaрaддyди кӯчидaн.

КҮЧOӢ(И)ДА *کوچانیده // کوچانده* *сифати феълӣи замони гузaштa аз кӯчoн(и)дaн; кӯчoн(и)дa oвaрдaн* кaсeрo бa чoи икoмaти дигaр oвaрдaн.

КҮЧOӢ(И)ДАӢ *کوچانیدن // کوچانندن* *тaрзи бaвo-ситaи кӯчидaн;* 1. кaсeрo аз чoе бa чoе нaқли мaкoн дoдaн, кaсeрo бo бoру бyнaaш бa чoе бyрдaн (*бaрoи истиқoмaт ё сyкyнaт*). 2. чизe аз чoяш бeчo кaрдaн ё аз чoяш хeзoндaн. 3. рӯбaрдoр кaрдaн, рӯнaвис кaрдaн.

кӯш *کوش* *асоси замони ҳoзирa вa сигaи aмр аз кӯшидaн;* кӯшиш кyн, сaй кyн.

КҮШАНДА *کوشنده* *сифати феълӣи замони ҳoзирa аз кӯшидaн;* он ки сaёю кӯшиш дoрaд, кӯшo.

КҮШИДАӢ *کوشیدن* кӯшиш (чиддy чaҳд, сaй) кaрдaн, гaйрaт нaмyдaн.

КҮШИШ *کوشش* сaй, чaҳд, гaйрaт; хaрaкaт бaрoи ичрoи кoрe; **кӯшиш кaрдaн (дoштaн)** бaрoи ичрoи кoрe чиддy чaҳд кaрдaн, сaёю чaҳд бa кoр бyрдaн, кӯшиш бa хaрч дoдaн.

КҮШК *کوشک* имoрaти бoшyкӯх, ки aтpoфaш бoғ ё сaбзaзoр бoшaд; кaср.

КҮШO *کوشا* *кит.* кӯшaндa, сaйкyнaндa.

К

Қ ҳарфи понздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ق); дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар аст; ин ҳарф маъмулан дар ифодаи калимаҳои баргирифта аз забонҳои арабӣ, туркӣ ва юнонӣ истифода мешавад.

ҚАБ(Б) *а.* ق *қит.* гиребон, гиребони пирохан; **қаб даридан** гиребон даридан, гиребон чок кардан.

ҚАБА قبه *ғуфт., ниг.* қава.

ҚАБАҚ *т.* قيق *қит.* 1. ҳадаф, нишона, нишон. 2. каду. 3. дарахти миёнхолой.

ҚАБАС *а.* قيس *шӯъла,* пораи оташ; оташпора.

ҚАБАТ *т.* قبت 1. ҳар табақаи чизҳои болои ҳам чойгиршуда, табақа, қат: **чор қабат кӯрпача, се қабат чома, як қабат хок; як қабат пӯст (қабати бадан)** пардаи пӯсти бадан. 2. *нум.* даста, комплект: **як қабат куртаву лозимӣ, чор қабат кӯрпаву болишт.** 3. *ғуфт.* табақа, ошёна (-и иморат); **аз қабати...** аз байни..., аз миёни...: **аз қабати абрҳо, аз қабати борои тир, аз қабати туман, аз қабати ангуштон; ба қабати...** а) ба даруни...: **ба қабати абр даромадани офтоб;** б) ба тағи..., ба зери...: **ба қабати бистар даромадан, ба қабати замин даромадан; дар қабати...** дар миёни..., дар байни..., андаруни...: **дар қабати кӯрпа, дар қабати китобу когазҳо, дар қабати ду нон...; қабат ба қабат // қабат-қабат** а) якчанд қабат, қабатҳои зиёд; қабати гафс; б) болои ҳам, боло-болои ҳам, яке рӯи дигаре; **қабат ба қабати...** а) тамоми қабатҳои...; ҳамаи қишрҳои...; б) дарун ба даруни...; **◇ қабат-қабат гӯшт гирифта** аз шодию хурсандӣ рӯхбаланд шудан, аз

нихояти шодмонӣ болидан.

ҚАБЕҲ *а.* قبيح 1. зишт, бад, ганда, нописанд (*оид ба чизе*); **алфози қабех,** калимаҳои дашномии кӯчагӣ; **суханҳои қабех, хислати қабех.** 2. палид, разил (*оид ба касе*).

ҚАБЕҲА *а.* قبيحه *муаннаси* қабех.

ҚАБЕҲӢ قبيحي *ниг.* қабоҳат.

ҚАБЕҲӢОНА قبيحانه *разилона,* палидона: **ёри қабехона, толону торочи қабехона.**

ҚАБЕҲУЛВАҶ *а.* قبيح الوجّه *зиштрӯй,* бадрӯй, бадафт, баднамо.

ҚАБЗ I *а.* قبض *қит.* гирифта бо даст (панча); **қабзи хотир** гирифтагии хотир, малол хотир; **қабзи чон** гирифтани чон, мирондан; **қабзу баст** гирифтани додан, додугирифт; санад, ки ба бадали чизи гирифта медиҳанд.

ҚАБЗ II *а.* قبض *гирифтори,* дар банд будан; **қабзи меъда** саҳт шудани меъда; қабзият; **қабзи табиат** а) гирифтагии таъ, хиратаъӣ; б) *ниг.* қабзи меъда.

ҚАБЗА I *а.* قبضه 1. он миқдор чиз, ки дар як мушт мегунҷад, чизе, ки дар байни панҷаи даст чо мешавад, даста; **як қабза когаз, як қабза алаф (гул).** 2. даст, панча; **ба қабзан касе даромадан** ба дасти касе даромадан, ба тасарруфи касе даромадан; **қабза кардан** дар байни қафи худ гирифта (риширо, банди дасти касеро *ва ғ.*); дар мобайни қафу панҷаи даст чой додан.

ҚАБЗА II *а.* قبضه *қит.* гирифтагоҳи шамшер, теғ, корд, камон *ва ғ.*; даста, дастгира, мақбаз; **қабзан шамшер.**

ҚАБЗАГИР قبيضه گير *қит.* даста, дастгира.

ҚАБЗНЯТ *a.* قبضيت *кит.* гирифтагин меъда, сахт шудани меъда, инкибоз; **қабзният ботини** афсурдахолӣ, рӯхафтодагӣ.

ҚАБЗУЛВУСУЛ *a.* قبض الوصول *кит.* шаҳодатномаи расидани чизе, хати қабул, санади расид, забонхат.

ҚАБИЛ *a.* قبيل гурӯҳ, даста; қисм; чинс, хел, навъ; аз **ин** (он, ҳамон) **қабил**; аз **қабил**... аз навъи..., аз чинси..., мисли..., монанди...

ҚАБИЛА *a.* قبيله гурӯҳи иҷтимоӣ, ки муносибатҳои ҳешутаборӣ ва яғонагин забону ҷои истиқомат аз нишонаҳои он аст, қавм, тоифа: **қабилан манғит**, **қабиларон бодииши**.

ҚАБИЛАВӢ قبيلوى *мансуб ба қабил*; хоси қабил: **урфу одати қабил**, **ҷомеаи қабил**.

ҚАБЛ *a.* قبل пеш, аввал; *муқоб.* баъд; **қабл аз...** пеш аз..., то...; **илочи воқеа қабл аз вуқӯ** бояд **кард** (*мақ.*).

ҚАБЛАН *a.* قبلاً пештар, пеш аз ин; пеш аз вақт, пешакӣ.

ҚАБЛӢ قبلى пешина; пешакӣ; **омодагин қаблӣ тайёрии** пешакӣ.

ҚАБО *a.* قبا як навъ либоси рӯпӯши дарози пешкушодан мардона; ҷома, либос.

ҚАБОИЛ قبائل *ҷ.* қабил.

ҚАБОҚ *m.* قباق 1. каду. 2. ҳадаф, нишон (-и камонкашонӣ саворан қадим), қабак.

ҚАБОЛА *a.* قبالة 1. ҳуҷҷате, ки мутобиқи он касе чизеро ба зимма мегирад (*мас., адои қарзро*). 2. санади харидуфурӯши мулк, ҷой, хона; васиқа; **қарзу қабол** додугирифт.

ҚАБОЛАНАВИС قبالة نويس *кит., кхн.* он ки қаболан расмӣ менависад ва онро сабт мекунад.

ҚАБОЛАНАВИСӢ قبالة نويسى *кит.* амал ва шугли қаболанавис.

ҚАБОНАМАД قبانمد *як*таки намадӣ, либоси боронӣ, чакман.

ҚАБОПӢСТИН قباپوستين *кит.* либоси яктаки дарози аз пӯст дӯхташуда.

ҚАБОПӢШ قباپوش қабопӯшида, қабол дар тан:

сарви қабопӯш.

ҚАБОҲАТ *a.* قباحт зиштӣ, нозебой, бадӣ; қубҳ, қабехӣ.

ҚАБОҲАТНОК قباحتناك қабех, манфур, нозебо, баднамо.

ҚАБР *a.* قبر гӯр, оромгоҳ, марқад; **қабр қандан** гӯр кофтан; **ба сари қабри касе рафтан** оромгоҳи касеро зиёрат қардан; **ба қабри (гӯри) надарӣ** ... бало ба пасаш, беҳтар аст дигар гапи ўро нагӯед... (*қалимаи дашном*).

ҚАБРГОҲ قبرگاه маҳалле, ки дар он қабрҳо ҷойгиранд, қабристон.

ҚАБРИСТОН قبرستان ҷои дафни мурдагон, гӯристон; **қабристонӣ шаҳидон** оромгоҳи ҳалокшудагон дар ҷангҳои офатҳои табиӣ.

ҚАБРКАН قبرکن он ки барои марҳум қабр омода месозад, гӯрков.

ҚАБРКАНӢ قبركنى шугли махсус, ки аз омода қардани қабр барои мурдагон иборат аст, гӯрковӣ.

ҚАБУ قابو *лаҳҷ.* камин; **буз дар девор**, **гург дар қабу** (*мақ.*).

ҚАБУЛ *a.* قبول 1. пазируфтан, гирифтан; таҳвилгирӣ, аҳзи чизи супурданӣ: **қабул ариза** (дархост...), **қабул пахта**, **қабул шилла**, **комиссияи қабул**; **қабул донишҷӯӣ** ба донишҷӯӣ пазируфтан. 2. пазирой, пазириш, рӯхсатдиҳӣ; истиқбол. 3. ба зимма (ўҳда) гирифтан, ба дӯш гирифтан. 4. мақбул доштан, маъқул доништан, писандидан (-и сухан, насиҳат, тақлиф *ва ғ.*); **қабул қарор** // **қарор қабул қардан** овоздиҳӣ, ба мувофиқа омадан (-и аҳли ҷаласа дар масъалае); **ўҳдадорӣ қабул қардан** иҷрои нақшаеро ба зимма гирифтан; **қабул салом киноя аз ҷавоб додан ба салом**, алейк гирифтан; **динеро қабул қардан** гаравидан (майл қардан, рӯй овардан, мӯътақид шудан) ба дине; **узри касеро қабул қардан** ба эътибор гирифтани узри касе, касеро маъзур доштан; **ангушти қабул ба(р)** дида **ниҳодан киноя аз қабул қардан**; **зиёрат қабул!** сафар муборак!, ба хайр! (*таъбирест, ки ба шахси аз зиёрату сафар баргашта мегӯянд ва ў дар ҷавоб «мурод ҳосил» мегӯяд*).

ҚАБУЛГОҲ قبولگاه утоқи пазирой; хонае, ки

дар он корафтодагон соати қабулро мунтазир мешаванд: қабулгоҳи вазир, қабулгоҳи мудир...; қабулгоҳи беморон шӯъбаи қабули беморон дар беморхонаҳо.

ҚАБУЛДОР قبولدار: қабулдор кардан ба қабули чизе водор кардан; розӣ кунондан касеро ба чизе.

ҚАБУЛЎБАНДА قبول يابنده сифати феълии замони ҳозира аз қабул ёфтан; қабулшаванда, пазируфташаванда.

ҚАБУЛКУНАК قبول كنك радио. дастгоҳи қабулкунандан мавҷҳои радиой.

ҚАБУЛКУНАНДА قبول كننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз қабул кардан. 2. он ки чизеро қабул мекунад.

ҚАБУЛОН(И)ДАН قبولانندن//قبول نيدن тарзи бавоситаи қабулидан; мавриди пазири қарор додан; писанд кунонидан.

ҚАБУЛХОНА قبول خانه гуфт. 1. ниғ. қабулгоҳ. 2. хонае, ки табиб беморонро қабул мекунад.

ҚАБУЛШАВАНДА قبول شونده 1. сифати феълии замони ҳозира аз қабул шудан. 2. қобили қабул; он чи пазируфтанист. 3. он ки ба чое пазируфта мешавад.

ҚАБУРҒА ت. قبورغه устухони паҳлу, данда (дар одам ва чорпо).

ҚАБУРҒАДОР قبورغه دار дорони қабурға, иборат аз қабурға; гӯшти қабурғадор гӯшти якҷоя бо устухони паҳлу.

ҚАВ I قو пилтаи чакмоқ, латтаи сӯхта барои бо чакмоқ даргирондани оташ; пахтаи сӯхта, ки барои ниғаҳ доштани хун ба ҷои хуншор зер мекунанд.

ҚАВ II قو навъи замбӯруғ, ки чатри он поя надорад ва дар танаи дарахтон мерӯяд.

ҚАВА قوه : қава будан гуфт. дар банд будан, муқайяд (гирифтор) будан; қава кардан касеро дар чое маҳкам кардан; ҳабс кардан; ду пойро дар як мӯза қава кардан исрор кардан дар коре.

ҚАВАД ا. قود кит. қасос, ниқор; қавад ситондан ниқор гирифтан, интиқом гирифтан.

ҚАВАХОНА قوه خانه гуфт. ҳабсхона, маҳбас.

ҚАВВОД ا. قواد кит. далла; дайюс, қалтабон.

ҚАВВОДА ا. قواده муайнаси қаввод.

ҚАВВОДАГӢ قواد گي даллагӢ, дайюсӢ.

ҚАВВОДХОНА قواد خانه кит. даллахона, ҷойгоҳи фоҳишаҳо.

ҚАВВОЛ ا. قوال кит. 1. гапзананда, гӯянда, нотик; забонавар. 2. сароянда, хофиз.

ҚАВВОЛБАНД قوال بند кит. суханвар, хушгап, нотик.

ҚАВВОЛӢ قوالی амал ва шугли қаввол, нотикӢ, суханварӢ.

ҚАВВОС ا. قواس кит. камонсоз, камонгар.

ҚАВИАЗМ قوی عزم қавнирода, дорон иродаи маҳкам, матин.

ҚАВИАНДОМ قوی اندام ниғ. қавипайкар.

ҚАВИБОЗУ قوی بازو 1. он ки бозувони бақувват дорад, қавидаст. 2. маҷ. зӯр, пурқувват; ҷавони қавибозу.

ҚАВИБОЛ قوی بال дорони болҳои нерӯманд; ниғ. қавидил.

ҚАВИБУНӢД قوی بنياد он ки ва ё он чи появу бунеди пойдору устувор дорад; мустаҳкам, нерӯманд, пурқувват.

ҚАВИДАСТ قوی دست 1. он ки дастони нерӯманд дорад. 2. маҷ. пурзӯр, боқувват, муқтадир; ниғ. қавибозу.

ҚАВИДАСТГАХ قوی دستگه ниғ. қавидастгоҳ.

ҚАВИДАСТГОҲ قوی دستگاه тавоно, давлатманд, соҳиби ҷоҳу манзалат.

ҚАВИДИЛ قوی دل шучоъ, далер, часур; қавидил кардан (касера) часур шердил кардан.

ҚАВИӢЛ قوی يال 1. он ки гардани бақувват дорад. 2. маҷ. зӯр, тануманд.

ҚАВИИРОДА قوی اراده он ки иродани мустаҳками ҳалалнопазир дорад, қавиазм.

ҚАВИМ ا. قويم кит. рост, дуруст; устувор, пойдор.

ҚАВИНИҲОД قوی نهاد салимтабнат, зӯровар, бақувват.

ҚАВИПАЙКАР قوی پيکر тануманд, тановар, қавичусса; зӯр, бақувват.

- ҚАВИПАНЧА** قوی پنجه 1. он ки панчаҳои саҳт ва бақувват дорад. 2. пурзӯр, боқувват, муқтадир, тавоно.
- ҚАВИПОЙ** قوی پای 1. дорои пойҳои устувору нерӯманд. 2. маҷ. устувор, мустаҳкам, пойдор, саҳтбунёд.
- ҚАВИРҶҲ** قوی روح он ки рӯҳи мустаҳкаму продан устувор дорад; *ниг.* қавнирода.
- ҚАВИТАБЪ** قوی طبع 1. дорои табъи баланд. 2. маҷ. шоири боистеъод.
- ҚАВИТАН** قوی تن тануманд, дорои ҷисми қавӣ, пурзӯр, нерӯманд,
- ҚАВИҲАЙКАЛ** قوی هيكل тануманд, қавипайкар, тавонгар.
- ҚАВИҲИММАТ** قوی همّت *ниг.* химматбаланд.
- ҚАВИҲОЛ** قوی حال 1. давлатманд, ғанӣ. 2. пур-иктидор, зӯр, бақувват.
- ҚАВИЧАНГ** قوی چنگ *ниг.* қавишанча.
- ҚАВИЧАНГОЛ** قوی چنگال 1. бо чанголи гирову мустаҳкам. 2. даранда, ваҳшӣ.
- ҚАВИЧУССА** قوی جسته бузургҷусса, тануманд, азимҷусса.
- ҚАВИШАВКАТ** قوی شوکت бошукӯҳ, соҳиби ҷалолу дабдаба.
- ҚАВИШАЪН** قوی شأن азимушшаън, боазамат, пуршаън.
- ҚАВИЭЪТИҚОД** قوی اعتقاد он ки бовариву итминони мустаҳкам дорад; *ниг.* қавнирода.
- ҚАВӢ** *a.* قوی 1. зӯр, бақувват, тавоно: **бозувони қавӣ**, даст (он)-и қавӣ, **ӯрдун қавӣ**, **эътиқоди қавӣ**. 2. мустаҳкам, устувор: **азми қавӣ**, **продан қавӣ**, **робитаро қавӣ қардан**, **қавӣ шудани азми қасе**. 3. калон, бузург, тануманд; **эҳтимоли қавӣ** гумони бисёр наздик, ба яқин, эҳтимоли яқин.
- ҚАВЛ** *I a.* قول 1. гуфтор, суҳан, калом; аз қавли... аз гапи..., аз суҳани...; аз рӯи қавли... // **назар ба қавли...** мувофиқи гапи..., тибқи гуфтаи...; **ба қавли...** бино ба гуфтаи..., ба гуфти..., аз рӯи гапи... тавре ки мегӯя(н)д. 2. фикр, ақида. 3. аҳд, паймон, мисоқ; ваъда; **қавлу қарор** а) аҳду паймон барои иҷрои қасе; гуфтугузор; б) аҳд ва

пойдорӣ ба аҳд; **қавл гирифтани** (*аз қасе*) паймон гирифтани, аҳд гирифтани аз қасе; **қавл додан** ваъда додан, иҷрои қасе ба ӯҳда гирифтани; **қавл надоштани** дар қавли худ вафодорӣ накардани, ваъдаилоф будани; **аз қавли худ (бар) гаштани** аз рӯи гуфтаи худ амал накардани; аҳди худро шикастан; аз фикру раъи худ баргаштани; **ба қавли худ вафо қардан** ваъдаи худро ба ҷо овардани; **◇ ба қавле ҷӣ тавре ки мегӯянд**, ба истиллоҳ; **гӯе ки; қавли қасе якто будани** гапи қасе як будани суҳан (*ваъда ё аҳд*)-и худро дигар накардани.

ҚАВЛ *II a.* قول *қит.* тарона; тасниф; лаҳна дар мусиқӣ.

ҚАВЛНОМА قولنامه аҳду паймони навишта, санаде, ки фурушандаву харидор роҷеъ ба нарҳу байъ ба даллол медаханд.

ҚАВЛОНА قولانه *гуфт.* дастхат, забонхат.

ҚАВМ *a.* قوم 1. гурӯҳи мардум, тоифа, қабила, халқ, мардум: **қавми кӯчманҷӣ**, **қавми тоҷик**, **қавму қабила**. 2. ҳешу табор; **қавму ҳешу ақрабо**. 3. *д.*, *маҷ.* гурӯҳе, ки дар як масҷид ва аз паси як имом намоз меҳонанд.

ҚАВМӢ قومی *мансуб ба қавм*; **низои қавмӣ** низоъ дар байни қавм; низои миллӣ.

ҚАВОИД قواعد *ҷ.* қоида.

ҚАВОҚ *m.* قواق пӯсти гирдогирди ҷашм, ки мижаҳо дар лаби он мерӯянд, пилки ҷашм; **бо қавоқи гирифта** // **бо қавоқи овезон** бо табъи хира, туршрӯёна; **қавоқ андохтани** бо ифодаи ҷеҳра ошқор сохтани хиратабъӣ ва баён қардани хашму норозигӣ, рӯ турш қардан; **қавоқу димоғ қардан** // **қошу қавоқ қардан** *ниг.* қавоқ андохтани; **қавоқи қасе овезон будани** табъи қасе хира будани, туршрӯ будани; хашмолуд будани; **қавоқи худро овезон қардан** *ниг.* қавоқ андохтани; **аз қавоқи қасе барфу борон боридани** туршрӯ будани, табъи хира доштани; гамгину хашмолуд будани.

ҚАВОЛА *a.* قوال *ниг.* қабола; **қарзу қавола қардан** *гуфт.* бо азобу машаққати зиёд қарз ёфтани.

ҚАВОМ *a.* قوام *қит.* 1. ростӣ, дурустӣ; устуворӣ, майдорӣ. 2. адл.

ҚАВОНИН *a.* قوانين *ҷ.* қонун.

ҚАВОРА *а.* قواره 1. шаклу шамоил, қиёфа. 2. *кит.* порчас аз матоъ, ки дўзанда аз ҷои гардан ва гиребони пирохан гирд мебурад.

ҚАВС *а.* قوس 1. камон; қисме аз доира (*дар ҷандаса*). 2. *грам.* аломати ҷуфти камоншакли китобат барои махсус ҷудо кардани баъзе маълумот аз матни асосӣ *ва ғ.* 3. моҳи нӯҳуми солшумории ҳичрии шамсӣ (*аз рӯи тақвими бурҷӣ*), ки он ба 22 ноябр - 21 декабри милодӣ рост меояд ва дар форсӣ ин моҳро «озар» мегӯянд; \diamond **қавси қузаҳ** тирӯ камон, рангинкамон.

ҚАВСАЙН *а.* قوسين *ҷ.* дугонаи қавс 2.

ҚАВСАР(А) *а.* قوسر/قوسره *кит.* сабади хасин барои кашондани мсваи хурмо *ва ғ.*

ҚАВСӢ قوسى *мансуб ба қавс*; камонмонанд, хамида, дуто; **борони қавсӣ** бороне, ки дар моҳи қавс меборад.

ҚАВСОБ قوساب *обмории зимистона ба заминҳои шудгоршуда дар баъзе ҷойҳо.*

ҚАВСУННАҲОР *а.* قوس النهار *нуч.* хати ҳаракати Офтоб аз тулӯ то гуруб.

ҚАВУРДОҚ *т.* قورداق *хӯр.* гӯшти дар равгани дунба пухта, ки одатан барои дар зимистон хӯрдан бо равганаш дар хум нигоҳ медоранд, қайла.

ҚАВУРМА *т.* قورمه *хӯр.* таоме, ки гӯштро бо пиёзу картошка *ва ғ.* бирён карда, аз болояш каме об рехта мепазанд.

ҚАВУРМАШӢРБО قورمه شوربا *хӯр.* қавурмае, ки обашро зиёд рехта, ба шӯрбо табдил додаанд.

ҚАД(Д) *а.* قد 1. дарозии одам, ҳайвон ё растанӣ ба боло, қомат, боло: **қад** баланд, **қад** боло, **қад** дароз, **қад** дилҷӯ, **қад** мавзун, **қад** расо, **қад** раъно, **қад** боло, **қад** қомат, **қад** *қасе* ҳам **ғаштан**, **қад** худро ҳам **кардан**; *ба тариқи истиора:* **наҳли қад**, **сарви қад**, **қад** алиф, **қад** сарв, **қад** шамшод; **қад** *баст*, **қад** қомат андом; **қад** *ҷусса*, **қад** *гавда*; **қад** *афрохтан* қомат баланд **кардан**, **қад** (ро) дароз **кардан**; **қад** *ёзондан* а) қадбаланд шудан, дароз шудани қад, қад мондан; б) қадро баландтар бардоштан; қоматро андак пеш ва боло бурдан; **қад** *кашидан* а) дароз шудани қад, қадбаланд шудан; б) сабзиди

баромадан, нашъунамо **кардан**; **қад** *мондан* дароз гардидани қад, қадбаланд шудан; **қад** *рост кардан* а) қомат *рост кардан*, *рост хестан*; б) *киноя аз сохта шудан*, *бино ёфтан*; в) *маҷ.* қору бори худро аз нав ба роҳ мондан; нашъунамо **кардан**. 2. дарозӣ, тӯл; *муқоб.* **бар**; **(аз) қад**... бо лаби..., бо канори..., лаб-лаби (*дарё, ҷӯй, наҳр*); **бо қад** *роҳ* ба тӯли роҳ, ба дарозии роҳ; **қад-қад**... а) дар тӯли..., ба дарозии...; б) лаб-лаби..., дар канори..., дар соҳили...; **як қад** ... ба андозаи..., ба қадри баландии...: **(як) қад** *найза*, *ду қад* *сафедор*; **қад** *бар* дарозию паҳноӣ, тӯлу арз; **қад** *додан* а) қомат афрохтан, қад *рост кардан*; б) баробари қомат омадан, ба андозаи қад мувофиқ омадан; **бо як вачаб қад** бо ин хурдсолӣ (*ба хурдсолон гуфта мешавад*); **аз қад** *бари чизе задан* а) бо ҳар гуна баҳонаю фиреб чизеро ниҳоят кам карда додан; б) аз чизе беинсофона дуздидан; **ба қад** *расидан* ба камол расидан, ба балоғат расидан; **ба (дар) қад** *қасе шудан* ҳомила шудан, дучон шудани зане; **як қад** *паридан* аз ҳодисаи ногаҳоние саҳт тарсидан, ноҳост ҳаросида *частан*; **як қад** *парондан тарзи бавоситаи як қад паридан*; **аз қад** *қасе ғаштан* фидои қаду қомати қасе шудан (*дар мавриди истиқбол ё меҳрубонӣ мегӯянд*).

ҚАДАҒАН *т.* قدغن 1. манъ кардани чизе бар қасе, мамониат, монёш шудан. 2. таҳрим, эмбарго; **қад** *аған* **кардан** таҳрим, манъ кардан, монеа гузоштан.

ҚАДАК I قدك *шакли тасғир ва навозишии қад.*

ҚАДАК II قدك *қарбоси ранга (қабуд).*

ҚАДАМ *а.* قدم 1. пой, андозан пой аз сарангушт то пошна. 2. фосилан байни ду пой вақти роҳ рафтан, гом (*ҳамчун воҳиди паймоиш*). 3. қадаммонӣ, роҳгардӣ, роҳравӣ; **бо қадамхон** *дилпурона*, **бо қадамхон** *калон-калон*, **бо қадамхон** *қатъӣ*, **бо қадамхон** *оҳишта*, **бо қадамхон** *тез-тез*, **бо қадамхон** *устувор*. 4. кудум, ташриф, омадан. 5. *маҷ.* иқдом дар қоре; **қадами аввалин** а) гоми нахустин; б) *киноя аз* ибтидон қоре, оғози чизе, шавгун; **машқи қадам** *тамрини қадаммонии низомӣ* ё *варзишӣ*, **машқи роҳгардӣ** *ҳоси ҳарбиён* ё *варзишгарон*; **бо қадамхон** *ҳарбӣ* ба тарзи қадаммонии низомӣ, бо роҳгардӣ *ҳоси*

харбиён; дар хар як қадам дар фосилан хар як гом; як-ду қадам дуртар андаке дуртар, дар фосилан начанидон зиёд; қадам бардоштан ба роҳ даромадан, равон шудан; қадам гузоштан (мондан, ниҳодан) а) по гузоштан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; б) равон шудан ба сӯе, рафтан; в) омадан ба чое; г) даромадан, дохил гаштан, ворид гаштан ба чое; ғ) *мач.* шуруъ намудан, оғоз кардан ба коре; қадам задан роҳ гаштан; роҳ рафтани бисёр барои гардиш ё вақтгузаронӣ; қадам кардан масофасеро бо қадам андоза кардан; қадам партофтан пой мондан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; \diamond музди қадам ҳаққе, ки ба табибон, мутрибон *ва м. инҳо* барои омаданашон медиҳанд, поймузд; як сари қадам а) сари роҳ, аз чое гузашта истода; б) ба фурсати кам, барои андак вақт; қадам ба қадам гом ба гом; батадрич, охишта-охишта; дар сари хар қадам // дар хар қадам дар ҳама ҷо ва ҳамеша; зуд-зуд; аз қадами... ба шарофати омадани..., аз юмни қудуми...; аз пой қадами (неки) касе аз хушқадами касе; аз пою қадами касе бинобар расидани пой касе ба чое; ба шарофати омадани касе ба чое; қадам бечо мондан бемулоҳиза рафтор кардан; *муқ.* пой худро бечо мондан; қадам қач гузоштан (мондан) ба роҳи бад рафтан, бадахлоқӣ кардан; қадамро доништа мондан кореро бамулоҳиза ва хушёрона иҷро кардан; дар коре эҳтиёт ба харҷ додан; қадамро шумурда мондан (партофтан) бо эҳтиёт роҳ гаштан; саросема нашуда, охишта роҳ рафтан; қадам ранча кардан қабули заҳмат карда омадан (*дар мавриди аз рӯи лутф ва марҳамат ба чое омадани шахси мӯҳтараме гуфта мешавад*); қадами касе аз чое қанда набудан рафтуои худро ба чое қатъ накардан, алоқани худро набуридан; *муқ.* пой худро аз чое қандан; қадами касе (ё пою қадами касе) ба чое расидан ба чое омадани касе; қадами худро (ё пою қадами худро) аз чое қандан рафтуои худро ба чое қатъ кардан, алоқани худро буридан; қадаме ба пеш будан пешравие ҳисоб шудан, пешрафт будан; як қадам берун намондан (нарафтан) пурра мувофиқи нишондоди касе қор кардан, аз гапи касе ҳеҷ набаромадан; як (ду) қадам роҳ будан наздик будани роҳ; ба остонаи чое қадам ниҳодан (гузоштан, мондан) ба чое даромадан, ворид

шудан, дохил шудан; ба рӯи қадам омадан таваллуд ёфтан, зоида шудан, ба дунё омадан; ба соле қадам мондан (ниҳодан, гузоштан) ба соле даромадан, ... ба синне расидан; ба ҳаёт қадам гузоштан (*мондан, ниҳодан*) бо дунё омадан, таваллуд ёфтан, зоида шудан; хар қадами касеро назорат кардан рафтори касеро саҳт назорат кардан, хар як қори касеро таҳти назорат гирифтан; қадам расид, бало нарасад бо омадани касе балоҳо, офатҳо дафъ шаванд (*дуое, ки дар вақти омадани меҳмоне мегӯянд*); қадаматон болон дида // хар қадаматон нури дида, тоҷи сар аз ташрифатон бисёр хушнуд хастем (*дар мавриди назирой ба меҳмон мегӯянд*); қадами аввал-лӯкка аз одами навқор камбудӣ рӯи медиҳад; хар қор дар аввал нуқсон дорад; қадами касе муборак будан ба шарофати омадани касе хайрият шудан ва омад кардани қорҳо; қадами худро озор надодан ба чое дигар наомадан, рафтуои худро қатъ кардан.

ҚАДАМВОР قدموار *қит.* чой ва масофаи як қадам, чои ба андозаи дарозии як қадам.

ҚАДАМГИР قدمگیر *қит.* чое, ки дар он по гузоштан ва роҳ рафтан мумкин аст.

ҚАДАМГОҲ قدمگاه 1. ҷои ниҳодани по, ҷои қадам. 2. маҳалле, ки изи пой одаме (*одатан рӯи санге*) боқӣ мондааст; чое, ки аз рӯи эътиқоди хурофӣ гӯе пой пайғамбаре, авлиё ё ягон бузургворе расидааст.

ҚАДАМГУЗОР قدمگذار роҳраванда, ҳаракаткунанда; қадамгузор шудан қадам мондан, пой ниҳодан, роҳ рафтан, роҳ гаштан.

ҚАДАМГУЗОРӢ قدمگذارӣ қадаммонӣ; роҳгардӣ, роҳ гаштан; ворид шудан ба чое.

ҚАДАМЗАНӢ قدمزنى *исми амал аз* қадам задан; роҳгардӣ, роҳравӣ (*бо мақсади гардиш ё вақтгузаронӣ*); ба қадамзанӣ даромадан; ҳ. бо низом қадам задан.

ҚАДАМЗАНОН قدمزنان *феъли ҳол аз* қадам задан; дар ҳоли қадам задан, дар ҳоли қадаммонӣ.

ҚАДАММОНӢ قدممانى 1. қадам мондан, пой гузоштан. 2. роҳгардӣ, роҳравӣ. 3. тарзи рафтор, тариқи роҳгардӣ; қадаммонии касе дигар (хел) шудан *мач.* тағйир ёфтани

рафтори касе, муомилан касе дигар хел шудан (*дар мавриди дигар шудани рафтору гуфтори касе гуфта мешавад*).

ҚАДАМНОРАС قدم نارس чое, ки пои одам нарасидааст; чое, ки ба он қадам гузоштан берун аз имкон аст.

ҚАДАМПАРТОӢ قدم پرتائی рохравӣ, рохгардӣ, қадамгузорӣ.

ҚАДАМФАРСО قدم فرسا он ки азобу машаққати рохро бар ӯҳда мегирад, шахси боталош ва кӯшишқунанда.

ҚАДАМҶОӢ قدم جاي *ниг.* қадамгоҳ.

ҚАДАМШУМОР قدم شمار асбоб барои шумурдани миқдори қадамҳо.

ҚАДАМШУМОРӢ//ҚАДАМШУМУРӢ

قدم شماری/قدم شماری қадамзанӣ, рохгардӣ; пасу пеш рафта омадан (*мас., дар интизории касе*).

ҚАДАМШУМ قدم شوم *кит.* шумқадам.

ҚАДАР I *а.* قدر миқдор, андоза, дараҷа; **қадаре** як қадар; андак, каме, қадре: **қадаре дам гирифтан**, **қадаре осуда шудан**, **қадаре ранчидан**, **қадаре сӯҳбат кардан**, **забонаш қадаре мегирифт**; **ин қадар а)** ин миқдор (*андоза, дараҷа*); **б)** то ин андоза, то ба ин дараҷа; **чунин**; **зиёд**, **бисёр**; **он қадар а)** он миқдор; **ба он андоза**; **чандон** (*зиёд*); **б)** ба дараҷаи хуб, ба таври бояду шояд; **на он қадар** начандон; **хамин қадар а)** ин миқдор, ин андоза; **б)** зиёд, **бисёр**; **в)** фақат хаминро, танҳо инро; **ҳар қадар а)** ҳар андоза, **чӣ қадаре ки**; **чандон ки**; **б)** ҳарчанд, агарчи, бо вучуди он ки; **ҳар қадар ки...**, **хамин қадар... пайвандаки чуфти тобеъқунандаи миқдору дараҷа** ба ин андозае ки, ... ба ҳамон андоза...; **ҳар чӣ қадар а)** ба чӣ андозае ки...; **б)** ҳарчанд ки, агарчи, чандон ки; **чӣ қадар а)** чӣ миқдор?; **б)** чӣ андоза, ба кадом дараҷа; **в)** чӣ тавр, **бисёр**; **хеле**; **чӣ қадар ки...** ҳар қадар ки..., **чӣ миқдоре ки...**; **як қадар а)** як миқдор, қадре; **б)** як андоза, ба андозае; **в)** камтар, андаке, то андозае.

ҚАДАР II *а.* قدر *кит.* сарнавишт, тақдир, қисмат; **қазову қадар** пешомад ва сарнавишт, тақдир.

ҚАДАРАНДОЗ قدر انداز *таър.* камондоре, ки тираш ба хато намеравад.

ҚАДАРМОЯ قدرمايه *кит.* андак, кам, як миқдор, миқдори каме.

ҚАДАФРОЗӢ قدا فزای қад афрохтан, қадбаланд шудан, қадкашӣ; сабзиш, нашъунамо.

ҚАДАҲ *а.* قدح зарф барои нӯшидан, соғар, чом, пиёла, коса; **қадаҳи гул киноя аз** косаи сари гули лола *ва з.*; **қадах нӯшидан**; **қадах бардоштан** май нӯшидан.

ҚАДАҲБАРДОР قدح بردار *ниг.* қадахнӯш.

ҚАДАҲГӢӢ قدح گوئی *гуфт.* сухангӯӣ вақти қадахбардорӣ ба саломатӣ ё ба шарафи касе.

ҚАДАҲКАШ قدح کش *кит.* майхора, шаробнӯш.

ҚАДАҲНӢШ قدح نوش майнӯш, шаробхӯр.

ҚАДАҲНӢШӢ قدح نوشی *исми амал аз қадах нӯшидан.*

ҚАДАҲПАЙМО قدح پيما *кит., ниг.* қадахнӯш.

ҚАДАҲСОЗ قدح ساز *кит.* устое, ки қадах месозад, косагар, кулол.

ҚАДАҲХОР قدح خوار *кит.* майгусор, шаробхор, майнӯш.

ҚАДБАЛАНД قدبلند *ниг.* қоматбаланд; **марди қоматбаланд**, **духтарни қоматбаланди зебо.**

ҚАДД قد *ниг.* қад.

ҚАДДАРОЗ قد دراز *ниг.* қадбаланд.

ҚАДИД *а.* قدید гӯшти хушқондашуда, гӯшти қоқ; моҳин хушқ ва намақин.

ҚАДИМ *а.* قدیم 1. дерина, дар айёми хеле пеш гузашта, собиқ, пешин, бостонӣ; куҳан, кӯҳна; **дӯсти қадим** дӯсти дерин; **маданияти қадим** фарҳанги дар замонҳои пеш бавучудомада; **тиббӣ қадим** илми тандурустии маълум дар замонҳои гузашта, тиббӣ бостонӣ; *муқоб.* **тиббӣ муосир**; **ҳалқи қадим** ҳалқи таърихи бостонӣ дошта; **шаҳри қадим** шаҳри таърихи кӯҳна дошта; **аз қадим** аз замонҳои гузашта; **дар қадим** дар вақтҳои пеш, дар айёми гузашта; **қадимон** *кит.* одамони дар замонҳои пеш зиста, пешгузаштагон. 2. *таър.* чараёни иртиқоии кӯҳнапараст, ки ба ҳар як навоарӣ индоқорона ва чоҳилона муқобилат нишон медиҳад; *муқоб.* **чадид**; **забони қадим** забони мустаъмал дар замонҳои гузашта, вале холо

матрук; **забони форсии қадим** *зби.* нахустин давраи мавҷудияти табақабандишудаи забони форсӣ, ки тақрибан то асрҳои VI-IV пеш аз милодро дар бар мегирад; **таърихи дунёи қадим** *таър.* давраи таърихи дунё, ки шартан то асри VII-VIII милодро дар бар мегирад; **Юнони қадим** *таър.* давраи бостонии мамлақати Юнон, яъне то асрҳои миёна; **асли қадимаш барин мешавад** айнан монанди пештара мешавад, пурра ба вазъи пештарааш монанд мешавад.

ҚАДИМА *قدیمه* муаннаси қадим: одами қадима, шаҳри қадима.

ҚАДИМАН *ا. قدیمًا* дар давраҳои бостон, аз қадим, дар қадим.

ҚАДИМИСОХТ *قدیمی ساخت* ба тарзи меъмории замонҳои пеш сохташуда; кӯҳнасохт.

ҚАДИМИЙ *قدیمی* 1. қадим будан; дерина будан. 2. бостонӣ, кӯҳна, дерина; пешина, куҳан, пештара. 3. қадимён, пешгузаштагон.

ҚАДИМОНА *قدیمانه* ба тарзи қадим, бо расму оини қадимӣ.

ҚАДИМНАСЛ *قدیم نسل* 1. дорои аслу авлоди қадима, шачарадор. 2. аз дудаи бостонӣ

ҚАДИМНАСЛӢ *قدیم نسلی* намояндаи авлоди қадима будан, аз аслу дудаи бостонӣ будан.

ҚАДИМУЛАЙӢМ *ا. قدیم الايام*: аз қадимулайӢм аз замонҳои қадим, аз рӯзгори собиқ.

ҚАДӢЙ *قدی* 1. *мансуб ба қад*; нишондиҳандаи тасвири тамоми бадан. 2. баланд, дароз.

ҚАДКАЛТА *قد کلته* *гуфт.*, *ниг.* қадкӯтоҳ.

ҚАДКАШАК *قدکشک* *тиб.* ғадудест дар чои ба тана пайванд шудани ронҳои пой.

ҚАДКАШӢЙ *قدکشى* *исми феълӣ аз қад* кашидан; қад ба боло кашидан, қаддарозӣ.

ҚАДКӢТОӢ *قد کوتاه* он ки қадаш кӯтоҳ аст, пастқомат, қадпаст, қадкалта.

ҚАДНАВЧА *قدنوچه* марди чавони қадаш дарози борик.

ҚАДНАМО *قدنما*: оннаи қаднамо оинае, ки қади одамро пурра нишон медиҳад, оинаи бақад.

ҚАДНОРАС *قدنارس* 1. чизе, ки ба он қад (даст) намерасад. 2. ноболиг, ба синни балоғат

норасида; **духтари қаднорас** духтари ноболиг.

ҚАДОҚ I *م. قداق* *таър.* воҳиди ченаки вазн, ки баробар ба 409, 05 г. буд, фунт.

ҚАДОҚ II *م. قداق* 1. бо бандакҳои майдаи оҳанӣ ба ҳам пайвастании зарфҳои шикаста ё кафидан чинӣ ва шиша: **қадок қардан**. 2. чои шикастаи зарфҳо, ки бо бандакҳои мазкур ба ҳам пайваст карда шудааст. 3. *гуфт.* қублаи сахтшудаи дасту по, ки ба сабаби бисёр кори сахт қардан ва роҳ рафтан пайдо мешавад, пина.

ҚАДОҚГАР I *قداق گر* *таър.* коргаре, ки дар қадокхона чойро баркашидаву ба коғазо печонда барои фурӯш тайёр мекард.

ҚАДОҚГАР II *قداق گر* он ки ба васлу таъмир қардани зарфҳои шикаста ё кафида машғул аст.

ҚАДОҚГАРӢ I *قداق گری* шугли коғазпеч қардану фурӯштани чой.

ҚАДОҚГАРӢ II *قداق گری* шугли васлу таъмир қардани зарфҳои чинӣ ва филизӣ.

ҚАДОҚИН *قداقین* зарфи қадокшуда: **чойнаку пиёлаи қадокин**.

ҚАДОҚӢЙ *قداقی* *мансуб ба қадок I*; санги қадокӢЙ санги якқадокии тарозу.

ҚАДОҚХОНА *قداق خانه* *таър.* коргоҳе, ки чой ва тамокуро дар вазнҳои гуногун баркашида, ба коғаз печонда, ба фурӯш тайёр мекарданд.

ҚАДОҚЧӢЙ *قداق چی* *ниг.* қадокгар II.

ҚАДПАСТ *قدپست* он ки ё он чи қадаш баланд нест, кӯтоҳқад; *муқоб.* қадбаланд; **марди қадпаст**, **чавони тапуманди қадпаст**, **дарахти қадпаст**.

ҚАДПАСТӢЙ *قدپستی* пастии қад, қоматбаланд набудан.

ҚАДР *ا. قدر* 1. андоза, миқдор, андоза ва миқдори ҳар чизе; **қадре** а) миқдоре, андозае, як андоза; андаке, каме; *муқ.* як қадар: **қадре васеътар**, **қадре дуртар**, **қадре калонтар**, **қадре саросема шуда**, **қадре ба ғзаб омада**, **қадре қувват гирифтаи**, **қадре хурсанд шудан**, **қадре хӯрда дидан**; б) муддате, чанде: **боз**

кадре, қадре андеша кардан, қадре гуфтушунид кардан, қадре кор кардан, қадре нигарон шуда истодан, қадре хобидан; ба қадре ки... а) ба андозае ки..., ба миқдоре ки...; б) то он дараҷае, ки...; то он ҷое ки...; бо қадре бо каме, бо андаке, бо як қадар: бо қадре бетоқатӣ, бо қадре ихтисор; ба қадри... а) ба андозаи..., ба миқдори...; тахминан: ба қадри донаҳон арзан, ба қадри гунҷонши..., ба қадри чаҳор ангушт, ба қадри як қадри одам; б) мувофиқи..., муносиби..., аз рӯи...: ба қадри дониши худ, ба қадри тавон; ин қадр // он қадр *ниг.* қадар; ҳар қадр *ниг.* қадар; ҷӣ қадр *ниг.* қадар; ба қадри даркорӣ ба андозае, ки лозим аст, ба миқдори зарурӣ; ба қадри дилхоҳ ба андозае, ки дил меҳоҳад, мувофиқи таъби дил; ба қадри зарурӣ а) *ниг.* ба қадри даркорӣ; б) зарурӣ, лозимӣ, даркорӣ; ба қадри имкон то ҳадде, ки имкон аст; ба қадри кофӣ ба он миқдору андозае, ки эҳтиёро қонеъ кунад; ба қадри расамашон аз рӯи расиданаш ба сари ҳар кас; ба қадри ҳол ба андозаи қувват ва тавоноӣ, алоқадри ҳол; мувофиқи имкон. 2. қимат, арзиш; эътибор, қурб; мартаба: қадру қимат, қадр доштан, қадру қимати худро гум кардан, қадру эътибор доштан, қадру манзалат доштан; қадр кардан *нав.* тақдир кардан; сарфароз гардонидан; қадри касе (*чизе*) ро доништан // қадри касе (*чизе*)ро шинохтан *ниг.* ба қадри касе ё *чизе* расидан; шаби қадр *ниг.* лайлатулқадр; ба қадри як сари мӯ ба қадри бисёр ночиз, каме ҳам, як зарра; қадри касе (*чизе*) гузаштан набудани касе ё *чизе* маълум шудан (*дар вақти аз даст додани касе ё чизе ва ё дастрас набудани чизе афсӯс хӯрда мегӯянд*); қадри ҷасмат баъд аз завол (*зарб.*); одам дар вақти дастрас будани *чизе* қадру қимати онро наметонад ва баъди аз даст рафтани он ба қадраш мерасад, набудани онро хис мекунад; оби дари хона қадр надорад (*мақ.*) *ниг.* об.

ҚАДРАС *قدرس* 1. қадрасанда, ба андозаи қадри инсон. 2. *маҷ.* ба қад расида, ба балогат расида, ба синни булуг расида, ба камол расида; он ки синнаш ба ҳадди шавҳар кардан ё зан гирифтани расидааст (*беиштар дар ҳақиқи духтар гуфта мешавад*).

ҚАДРАСИДА *قدرسیده* *ниг.* қадрас 2.

ҚАДРАСО *قدرسا* *ниг.* қадрас 2.

ҚАДРБАЛАНД *قدربلند* олиқадр, олимартаба.

ҚАДРДОН *قدردان* 1. он ки қимату арзиши чизеро хуб медонад, он ки манзалату эҳтироми одамро медонад, қадриносо. 2. қарин, хеле наздик: дӯсти қадрдон // ошнои қадрдон дӯсти қарин, ошнои бисёр наздик; рафиқи хеле наздик.

ҚАДРДОНЗОДА *قدردانزاده* фарзанди дӯсти қарин ва хеле наздик.

ҚАДРДОНӢ *قدردانی* 1. қадрдон будан, расидан ба қадри кор ва хизмати касе; қадриносоӣ, сипосгузорӣ. 2. дӯсти наздик ва дерина; қадрдонӣ кардан қадриносоӣ кардан; сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан.

ҚАДРНОК *قدرناک* боқадр, боарзиш; мӯътабар.

ҚАДРНОШИНОС *قدرناشناس* носипос, ношукр, кӯрнамак; кӯтоҳандеш.

ҚАДРНОШИНОСӢ *قدرناشناسی* носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ; кӯтоҳандешӣ.

ҚАДРШИНОС *قدرشناس* он ки ба қадри кор, некӣ ва фидокории кас мерасад, миннатгузор; *ниг.* қадрдон 1.

ҚАДРШИНОСӢ *قدرشناسی* қадриносо будан, расидан ба қадри кор ва фидокории касе, сипосгузор будан; қадриносоӣ намудан қадру манзалати касеро доништа, иззату эҳтиром кардан; сипосгузорӣ кардан.

ҚАДФАРОЗ *قدفراز* қоматбаланд, баландболо, дорои қадду қомати баланд.

ҚАДХАМИДА *قدخمیده* он ки қоматаш ба сабаби заъфи пирӣ ё беморие ҳам шуда бошад.

ҚАДХ *ا. قدح* *кит.* таъна задан, айб кардан; айбҷӯй, мазаммат; *муқоб.* мадх; қадху чарх сарзаниш ва таҳқир.

ҚАЗ (З) *قز* *кит.* абрешими хом.

ҚАЗИБ *قضيب* *кит.* 1. шохи дарахт, шоха, навда. 2. олати таносули мард.

ҚАЗИДОР *قزی‌دار*: оши қазидор оше, ки бо хамроҳии гӯшт ба он қазӣ ҳам андохтаанд.

ҚАЗИЯ *ا. قضیه* 1. *кит.* ҳукм, фармон, амр. 2. масъала, матлаб. 3. воқеа, ҳодиса, нешомад.

ҚАЗҒИ قازى хасибе, ки аз гӯшти асп ба таври махсус тайёр ва хушконида мешавад.

ҚАЗНОҚ *m.* قزناق *gufm.* хоначаест дар наздикии бино, ки вазифаи анбори хонаро иҷро мекунад, анборча.

ҚАЗО *a.* قضا 1. *kit.* ҳукм кардан, ҳукми шаръӣ баровардан, қозигӣ кардан; қозӣ. 2. *d.* тақдир, сарнавишт; ҳукми илоҳӣ, фармудаи Худо; **қазову қадар** тақдир, қисмат, сарнавишт; **балову қазо** ҳодисаи ногаҳонӣ ва фалокат. 3. *d. маҷ.* мурдан, фавтидан, даргузаштан; **қазо кардан** вафот кардан. 4. *d.* намоз ё рӯзае, ки дар вақти муқаррариаш иҷро нашуда, баъд ба ҷо оварда мешавад; **намоз қазо шудан** дар вақти муайян хонда нашудани намоз. 2. тасодуф, иттифок, ҳодисаи ғайричашидошт; **аз қазо // қазоро** иттифоқо, тасодуфан, ногаҳонӣ; **қазон осмонӣ** *маҷ.* сарнавишт; ҳодисаи ногаҳонӣ; бало; **қазон ҳочат** таҳорат шикастан, ҳолӣ кардани шикам; **ризо ба қазо додан // ба қазо ризо шудан** ба тақдир тан додан.

ҚАЗОВАТ *a.* قضاوت 1. доварӣ кардан байни ду ё чанд кас; ҳукм баровардан дар бораи масъалае, ҳукмбарорӣ. 2. ҳукм, қозигӣ, вазифаи қозигӣ; қозигӣ кардан.

ҚАЗОГАНД قزگند чомаи бо пахта ва ё бо абрешими хом пур карда, ки дар замони қадим дар рӯзҳои чанг мепӯшиданд.

ҚАЗОЁ *a.* قضايا *ç.* қазия.

ҚАЗОҚ قزاق 1. номи халқе аз қавмҳои туркизабон, ки сокинони асосии Ҷумҳурии Қазокистон мебошанд. 2. нафаре аз халқи қазоқ.

ҚАЗОҚҒИ قزاقى *мансуб ба қазоқ; забони қазоқӣ, намади қазоқӣ.*

ҚАЗОҚНИШИН قزاقنشين чое, ки асосан қазокон маскан гузидаанд, нишемангоҳи қазоқон.

ҚАЗОНДҶҲТ قزان دوخت пӯшоку пойафзоре, ки ба тарзи пӯшоку пойафзори тоторҳои қазонӣ дӯхта шудааст.

ҚАЗОҶАРАЁН قضاجران *kit.* қори иҷрояш ҳатмӣ, вочибулизъон: **фармони қазоҷараён.**

ҚАЙҚ *m.* قئيق киштии хурд, заврақ; **қайқи**

бодбондор заврақи бо вазиши бод ҳаракаткунанда; **қайқи мотордор** қайқи ба воситаи мотор ҳаракаткунанда; **пойган қайқ** мусобиқа дар қайқронӣ; қайқ рондан ба заврақ савор шуда онро ба таҳрик овардан.

ҚАЙҚРОН قئيقران он ки қайқ меронад, заврақрон.

ҚАЙҚРОНӢ قئيقراني 1. шугли ронандаи қайқ, заврақронӣ. 2. мусобиқаи заврақронӣ.

ҚАЙҚСАВОР قئيقسوار он ки савори қайқ аст (*мусофир ва ронанда*).

ҚАЙҚСАВОРӢ قئيقسوارى шугли қайқсавор.

ҚАЙШ *m.* قئيش *gufm.* 1. чарми хом, ки тасмашакл бурида бо он сартарошҳо теғро тез мекунанд, аз он аил ва дигар афзори аспу ароба месозанд. 2. он чи вақти ёзондан, ҳамидану тоб додан намешиканад ва боз шакли аввалин худро мегирад, чандир, ёзанда, кашиишдор.

ҚАЙШӢ قئيشى қайш будан, чандирӣ, хосияти чандирӣ доштан.

ҚАЙ *a.* قى ба воситаи даҳон аз меъда берун рехтани таоми хӯрдашуда, истифроғ; **қай кардан** гардондан, партофтан (*аз даҳон чизи дар меъда бударо*); \diamond **қайи занбӯр** асал, шахд.

ҚАЙД *a.* قيد 1. *kit.* банд ва ресмоне, ки ба дасту пой одам ё ба пой ҳайвон мебанданд; банду баст; ҳабс, зиндон; дом, банд; *ба тариқи истиора:* **қайди ишқ, қайди панғу номус, қайди ғам, қайди ғаму ғусса; қайду банд // банду қайд** банд, дом; **дар қайд кашидан** бандӣ кардан, ба ҳабс гирифтан. 2. шарт, аҳд, паймон; **шарту қайд** шарту шароит, қавлу қарор. 3. дилбастагӣ, ки одамро аз озодӣ нигоҳ медорад чун зану фарзанд, одоби зиндагии иҷтимоӣ *ва м. инҳо;* вобастагӣ, маҷбурият. 4. тазаккур, ёдоварӣ, гӯшзад, ёдрас, зикр; **қайд кардан дарқор аст, ки...; бояд қайд кард, ки...** хотиррасон бояд кард, ки..., ба ёд овардан лозим аст, ки...; тазаккур бояд дод, ки..., **сазовори қайд шумурдан** қобили зикр доништан. 5. ёддошт, навиштаи мухтасар дар бораи чизе; **қайдҳои сафар** ёддоштҳои мухтасар дар бораи сафар; **дафтари қайдҳо** дафтари ёддоштҳо; дафтари фикру мулоҳизаҳо ва эродҳо. 6. сабти ном, ягон маълумот ё гузоштани ягон аломати

хаттӣ рӯбарӯи номи касе ё номгӯи чизе дар рӯйхат *ва з.* бо мақсади ҳисобгирӣ, ба эътибор гирифтани ё қонунӣ кардани амале, ба расмият даровардани ихтирое *ва м. ин.ҳо:* **қайд кардани чиптаи мусофирон**, аз қайд гузаштан, ба қайд гирифтани, ба қайд мондани воситаи нақлиёт...; **қайди никоҳ** ба расмият даровардани ақди занашӯӣ дар идораи салоҳиятдор, ақди никоҳ; **шӯъбаи қайдҳо** а) шӯъбаи ба ҳисоб гирифтани мусофирон (*аз рӯи билеташон*), сабти номи меҳмонон дар меҳмонхонаҳо, шӯъбаи қабули беморон дар дармонгоҳҳо *ва з.*; б) *киноя аз* идораи сабти аҳволи шахрвандон; **қайд кардан (намудан)** а) дарч кардан, навиштан, рақам кардан, сабт кардан; б) зикр кардан, гуфтан, хотиррасон кардан, ёдовар шудан; в) чорабиние гузарондан (*аз* қабилӣ шабнишинӣ, вохӯрии як андоза хотирмон *ва з.*) ба муносибати рӯзи таваллуд, иду чашн ё ягон воқеаи назаррас; **қайд кунондан** а) *тарзи бавоситаи қайд кардан* (1, 2); б) *ниг. никоҳро қайд кардан; қайд шудан тарзи мафъули қайд кардан* (1, 2); **никоҳро қайд кардан** ақди занашӯиро ба расмият даровардан, дар идораи салоҳиятдор ҳуҷҷати ақди никоҳро тартиб додан; **аз қайд баровардан тарзи бевоситаи аз қайд баромадан; аз қайд баромадан** аз ҳисоби истиқоматкунандагони манзиле ё аз ҳисоби комиссариати ҳарбӣ хорич шудан; **аз қайди никоҳ гузаштан** *ниг. никоҳро қайд кардан; дар қайди ҳаёт будан киноя аз* зинда будан.

ҚАЙДГИР *қидگیر* асбобе, ки чизеро устувору маҳкам мекунад; часпак.

ҚАЙДКУНАНДА *қидکننده* сифати феълии замони ҳозира аз **қайд кардан**; он ки ба қайд мегирад, сабти ном мекунад.

ҚАЙДШУДА *қидشده* сифати феълии замони гузашта аз **қайд шудан**; касе ё чизе, ки сабти ном шудааст.

ҚАЙЁР *а. قيار* кирфурӯш, созанда ва фурушандаи кир.

ҚАЙИМ *а. قيم* 1. *кит.* ниғаҳдор ва барподоранда. 2. *маҷ.* он ки ҳимоя, гамхорӣ ва сарпарастии касе ё чизе ба ӯ супурда шудааст, сарпараст, васӣ.

ҚАЙЛА *а. قيله* [аслаи қалия] гӯшти кима ё маҳин

резакардашуда, ки дар равған пухта ва сабзавоту кабудихои реза ҳамроҳ карда, ба болои оши тайёр мегузоранд; **хеши зан** – **қайла бизан**, **хеши шӯ** – **дегро бишӯ** (*мақ.*); **ба ҳар ош қайлаю ба ҳар коса чумча шудан** *ниг. қатик* (ба ҳар ош қатик шудан); **маза аз қайла рафтан** *маҷ.* дар вақташ илоҷ накардан, вақти чораҷӯиро гузарондан; **баъд аз табу тез қайла куну рез** (*мақ.*) *ниг. таб.*

ҚАЙЛАДОН *قىلهدان* зарфе, ки дар он қайла нигоҳ дошта мешавад.

ҚАЙМОҚ *т. قيقاق* 1. қабате, ки дар рӯи шир баъди дӯшида мондан пайдо мешавад, бастаи рӯи шир, саршир; **қаймоқ бастан** дар рӯи шири дӯшида монда пайдо шудани қаймоқ. 2. *маҷ.* қисми нағз, бартар ва олии ҳар чиз; **қаймоқи меҳнат** ҳосили аълои меҳнат; маҳсули кор; **◇ қаймоқи гап** мағзи гап, моҳияти сухан; гапи асосӣ; **қаймоқи сӯхбатро чидан** моҳияти гапро фаҳмида гирифтани, мақсади асосиро дарк кардан; **қаймоқи чизеро хӯрдан** қисми беҳтарини чизеро аз худ кардан; нағз ва баргузидаи чизеро гирифтани; **сӯхбат қаймоқ бастан** авҷ гирифтани сӯхбат, гарму тафсон шудани сӯхбат; дилнишину хушоҷанд шудани гап.

ҚАЙМОҚАК *قىماقک* 1. пардаи тунуки равғани рӯи шир. 2. пардаи тунуки рӯи чизе (*мас., об*); **қаймоқак бастан** (**гирифтани**) **об** тунук ях бастанӣ об, бо пардаи тунуки ях пӯшида шудани рӯи об.

ҚАЙМОҚАКБАСТА *قىماقکبسته* 1. сифати феълии замони гузашта аз **қаймоқак бастан**. 2. пардаи шири нав қаймоқакбаста, шири ба тозагӣ дар рӯи он қаймоқи тунук пайдошуда. 3. бо пардаи тунуки ях пӯшидашудаи об.

ҚАЙМОҚӢ *قىماقى* мансуб ба қаймоқ; қаймоқдор, бо қаймоқ омехта; **чойи қаймоқӣ** чойе, ки ба рӯи он қаймоқ андозанд.

ҚАЙМОҚРАНГ *قىماق رنگ* ранги ба қаймоқ монанд, зардчатоб, зардранг.

ҚАЙМОҚЧОЙ *قىماقچاى* *ниг.* қаймоқӣ (**чойи қаймоқӣ**).

ҚАЙМУМИЯТ *а. قيموميت* *кит.* қайим будан; ҳомигӣ, сарпарастӣ, гамхорӣ, нигоҳубин.

ҚАЙОВАР *قىآور* он чи боиси қай мешавад,

чизе, ки истифроғ ба амал меорад; доруи махсусе, ки истифроғ ба вучуд меорад.

ҚАЙРОҒОЧ *т.* قيراغاج *бот.* сада, дарахти гучум.

ҚАЙРОҶ *т.* قيراق 1. санги калон-калонӣ лӯнда, ки бо он кӯчаҳоро фарш мекунад, қайроқсанг. 2. санги маъмулан дарозрӯяи начандон калон, ки бо он корд, тег, дос *ва м. шҳоро* тез мекунад, санги фасон; **қайроқ кардан** (**задан**) ба қайроқ молда тез кардани корд, тег, дос *ва ғ.* 3. санги дарозрӯяи хурду борики раққосони қайроқбоз.

ҚАЙРОҚБОЗ قيراق باز раққосе, ки қайроқбозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚБОЗӢ قيراق بازى навъи рақси классикӣ, ки дар он раққосон қайроқҳоро дар байни дастон ба ҳам зада, ба зарби он бозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚӢ قيراقى *мансуб ба қайроқ*; аз қайроқ сохташуда; маҳси **қайроқӢ** маҳси соқаш чилодор ва ялаққосӣ.

ҚАЙРОҚСАНГ قيراق سنگ *ниг.* қайроқ.

ҚАЙСА *т.* قيسه зардолуи хушк ва баргаки зардолуи бугдодашудаи хушк.

ҚАЙСАР *лот.* قيصر 1. таър. лақаби подшоҳони Рум дар замони пеш. 2. *гуфт.*, *маҷ.* якрав, якраҳа, саркаш, гарданшах.

ҚАЙСАРӢ قيسرى якравӣ, гарданшахӣ, саркашӣ, инодкорӣ; худкомағӣ, худраъйӣ.

ҚАЙТОН *а.* قيطان 1. риштаи борику нозуки аз абрешим бофташуда, ки барои кашидани донаҳои тасбех, зеҳи домону гиребон *ва ғ.* 2. хобида, каткардашуда; **гиребони қайтон** гиребони каткарда.

ҚАЙЧИЗАДА قيجى زده *сифати феълӣ замона гузашта* аз қайчӣ **задан**; бо қайчӣ буридашуда; кӯтоҳ кардашуда: **риши қайчизада**.

ҚАЙЧӢ *т.* قيجى олати дутегаи ба ҳам пайвасте, ки бо он матоъ, когаз, мӯй *ва ғ.* мебуранд, микроз: **қайчии мӯйлабгирӣ**, **қайчии тоқбурӣ**; **қайчӣ кардан** // **қайчӣ задан** бо қайчӣ буридан.

ҚАЙҶОМ *а.* قيوم 1. *кит.* поянда, пойдор,

устувор; абадӣ. 2. *д.* яке аз номҳои Худо. 3. васӣ, парастор; ҳомӣ.

ҚАЙҶОМӢ قيومى 1. *мансуб ба қайҷом*. 2. вазифа ва кори қайҷом. 3. васоят, парасторӣ.

ҚАҚАР-ҚАҚАР ققرققر 1. *калимаи тақлиди овоз*, ки бо он садои хониши кабк ва дигар мурғонро ифода мекунад. 2. тарзи ханда, хандаи завқовар.

ҚАҚА(Р)РОС ققراس *калимаи тақлиди овози хандаи баланд*, қоҳ-қоҳ; **қақаррос зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚАҚНУС *ю.* ققنوس *асот.* мурғи хушрангу хушовозе, ки гӯё 1000 сол умр мебинад, дар минқораш 360 сӯроҳ дорад ва дар муқобили бод нишаста, садоҳои ачибу дилкаше мебарорад, ки боиси чамъ гардидани дигар парандагон мегардад, чуфт надорад ва худро дар охири умраш оташ мезанад ва аз хокистараш тухм ва насли нав пайдо мегардад.

ҚАЛАҚ *а.* قلق *кит.* беқарорӣ, нооромӣ, ташвиш; тарсу ларз, изтироб.

ҚАЛАМ I *а.* قلم 1. афзорест найин, чӯбин ё филизӣ, ки ба воситаи он хат менависанд, хома, килк; **қалами абрӯ** қалами махсус барои ороиши абрӯи занон; **қалами мӯин** *ниг.* мӯ(й)қалам; **қалами нақшакашӣ** қалами филизӣ, ки нӯги дулабаи он гафсу бориқ карда мешавад; **қалами ранга** қалами расмкашӣ, ки одатан дар қуттисе иборат аз якчанд қалами гуногунранг мебошад; **қалами худкор** навъи қалам, ки дар вақти навиштан рангаш худ аз худ ба нӯги он меояд; **қалами худнавис** қалами худкор. 2. афзори сангтарош, ки бо он сангро ҳамвор ва дар рӯи он хат ва нақшо меканад: **қалами сангтарошӣ**, **қалами ҳаққокӣ**. 3. *маҷ.* қобилияти навиштан; лаёқати нависандагию шоирӣ; тарзи таълиф, тариқи иншо; **бо қалам** бо қаламкашӣ; **бо фаъолияти нависандагию шоирӣ**; **қалам доштан** қобилияти таҳрир доштан, қодир ба навиштан будан; **қалам кашидан** а) хат кашидан ба зер ё болои навиштае (*бо мақсади таъкид ё таҳрир*); б) хати бутлон кашидан ботил кардан, кӯр кардан чизеро; **қалами бурро** (*ё тез*) доштан тезу тунд навишта тавоништан, таъсиринок будани навиштаҳои касе; **қалам аз тасвири**

чизе очиз будан барон тасвири чизе сухан наёфтан; дар баёни хубии чизе очизӣ кардани сухан; **ба даст қалам гирифта** а) оmodан хатнависӣ шудан, хат навиштанӣ шудан; б) *киноя аз* нависанда шудан; **аҳли қалам** онҳое, ки бо қалам сару кор доранд, қаламкашон, нависандагону шоирон, рӯз-номанигорон; **нештари қалам** *киноя аз* сухани тезу тунд, забони таъсирнок; **сипоҳи қалам** *ниг.* **аҳли қалам**; **қалам ронда** *киноя аз* навиштан; **аз қалам афтодан** фаромӯш шудани чизе дар вақти навиштан; фаромӯш шуда ба қайд ё рӯйхат надаромадани чизе; **ба қалам додан** дигар хел карда нишон додан; **ба қалам овардан** ба риштаи таҳрир кашидан, навиштан; **арбоби қалам** *ниг.* **аҳли қалам**; **рафъи қалам** баргараф кардани ҳукм, бекор кардани мукаллафиятҳо; **қалами оҳанӣ** қаламе, ки нӯғаш аз оҳан аст; **қалами афшон** қаламе, ки барон афшондани ҳали зар ва нуқра аст, қалами тиллокорӣ; **қалами қудрат** қалами ҳукми парвардигор, қалами офариниш; **қалами пар** қаламе, ки аз пари мурғон месохтанд; **қалами шиқта** як навъ хати қадими борик аст, ки Абдулмаҷиди Дарвешро (*даврани сафавия*) ислоҳгари он медонанд; **қалами настаълиқ** а) навъи хат аст, ки аз хати насх ва таълиқ пайдо шудааст; б) қаламест, ки барон навиштани хати настаълиқ махсус гашта буд, ба монанди **қалами сулс**, **қалами таълиқ**, **қалами насх**; **қалами шингарф** қаламе, ки бо ранги сурхи сурбомехта менависад; **қалами даст** устухони даст, устухони оринҷ; **қалами по** устухони рон, устухони по (*аз бучул то зону*).

ҚАЛАМ II а. **қалм** 1. як пораи ба дарозияш буридан харбуза ва тарбуз, карч, тилим. 2. буридан, пора кардан; **қалам кардан** а) буридан чизеро аз қадаш (*шоҳи дарахт, ё даст ва ангушти касро*), ду пора кардани чизе бо зарби тег; б) бўлак-бўлак кардан; карч кардан (*харбуза ё тарбузро*); **қалам-қалам кардан** пора-пора кардан, тикка-тикка кардан; карч кардан.

ҚАЛАМА I **қалме** 1. ходачае, ки дар дохили девори биноҳои чўбкорӣ рост мегузоранд. 2. усули ба муқобили зилзила устувори биносозӣ, ки тибқи он тарҳи асосии бино аз чўб сохта мешавад. 3. *қишов.* бахше аз соқа,

барг ё решаи як гиёҳ, ки аз он чудо карда барон сабзонда ва реша давондан дар шароити мусоиде ниғаҳдорӣ мешавад.

ҚАЛАМА II **қалме** *гуфт.*, *ниг.* **қалам**.

ҚАЛАМАНДОЗ **қалма** *қалма* касе, ки дар хусни хат саъю кўшиш надорад, касе, ки сарсарӣ ва бедикқат менависад.

ҚАЛАМБАДАСТ **қалма** *қалма* *ниг.* **қаламдаст**.

ҚАЛАМБАНД **қалма** *қалма* 1. созандаи мўқалам, ки бо он наққошӣ мекунад. 2. он чизе, ки мавриди таҳрир қарор гирифта бошад.

ҚАЛАМВОР **қалма** ба монанди қалам, ба кир-дори қалам, мисли қалам.

ҚАЛАМГИР **қалма** *қалма* ангушт (*ки қаламро ба худ мегирад*); **се қаламгир** *киноя аз* се ангушти дасти рост – ибҳом, шаҳодат ва васатӣ, ки хангоми навиштан қаламро медоранд.

ҚАЛАМДАСТ **қалма** *қалма* он ки бо қалам кор мекунад (*хаттот, наққош, нависанда*); дабир, котиб, нависанда, муҳаррир.

ҚАЛАМДИДА **қалма** *қалма* навишташуда, навишта.

ҚАЛАМДОД **қалма** *қалма*: **қаламдод кардан** ба қалам додан, чизеро ба сифати чизи дигар нишон додан.

ҚАЛАМДОН **қалма** *қалма* қуттии дарозрӯяи махсусест, ки дар он қалам, қаламтарош ва ғ. нигоҳ медоранд.

ҚАЛАМДОР **қалма** *қалма* *ниг.* **соҳибқалам**.

ҚАЛАМЗАДА **қалма** *қалма* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз* қалам задал; хати бутлон кашида, кўркарда; бо қалам ислоҳкарда: **хати қаламзада**. 2. **матон қаламзада** матое, ки барои зардӯзӣ ва дигар ороишҳои зинатӣ нақши он бо қалам кашида шудааст.

ҚАЛАМЗАН **қалма** *қалма* 1. нависанда. 2. дабир, муҳаррир. 3. нақшкан.

ҚАЛАМЗАНИЙ **қалма** *қалма* *исми амал аз* қалам задал 1. таҳрир кардан, ислоҳ кардани навиштаҳо. 2: кандакорӣ, кандани нақшҳо дар филизот.

ҚАЛАМИБОФ **қалма** *қалма* бофандае, ки қаламӣ мебофад.

ҚАЛАМӢ **қалма** 1. *мансуб ба* қалам; навишторӣ. 2. як навъ алоҷаи одии ресмонӣ, ки нақшҳои

борик дорад; кашида ва борик.

ҚАЛАМКАШ قلم كاش 1. қасе, ки тарҳи кашида ва дигар гулдӯзиҳоро бо қалам рӯи поран матоъ кашида медиҳад. 2. он ки бо қаламронӣ машғулӣ дорад (*мас., расом, нависанда, рӯзно.манигор...*); \diamond қаламкаши азал (*сифати Худо*).

ҚАЛАМКАШӢ قلم كاشي исми амал аз қалам кашидан; касб ва шугли қаламкаш.

ҚАЛАМКИРДОР قلم كردار кит. ба монанди қалам, исли қалам, қаламвор.

ҚАЛАМКОР قلم كار газворе, ки дар рӯи он бо афзорҳои чӯбини дастӣ нақшу ниғор чоп мекунад.

ҚАЛАМКОРӢ قلم كاري наққошӣ; қандакорӣ рӯи филизот, санг, чӯб ва ғ., ҳаққокӣ.

ҚАЛАМҚАТ قلم قت қаламтезкуни устухонӣ (*барои найқалам*).

ҚАЛАМҚОШ قلم قاش 1. қаламе, ки бонувон барои зебу ороиши абрӯ ба кор мебаранд. 2. абрӯи зебои қаламқошшуда. 3. маҷ. зани зебоабрӯ.

ҚАЛАМРАВ قلمرو кишвар ва мулки тобеъ ба фармони як подшоҳ, минтақаи ҳукмронӣ, мулк, мамлакат.

ҚАЛАМРАФТА قلم رفته тақдиршуда, сарнавиш--таш муайянгашта.

ҚАЛАМРОН قلم ران 1. офаридгор. 2. қазо, тақдир, сарнавишт. 3. *ниг.* қаламзап.

ҚАЛАМРОНӢ قلم راني қаламронӣ қардан *киноя* аз навиштан.

ҚАЛАМТАРОШ قلم تراش қордчае, ки бо он нӯғи қаламро тарошида, тез мекунад.

ҚАЛАМТАРОШАК قلم تراشك *ниг.* қаламтарош.

ҚАЛАМФАРСО قلم فرسا 1. бешнавис, муфас-салнавис. 2. маҷ. он ки беҳуда қалам меронад, беҳудапавис, ҳарзанавис.

ҚАЛАМФАРСОӢ قلم فرسايي шугл ва амали қаламфарсо.

ҚАЛАМФУР قلم فور *ниг.* қарапфул.

ҚАЛАМФУРДОН قلم فوردان зарфи махсус барои нигоҳ доштани қаламфур; зарфи хурде, ки ба

он қаламфури кӯфтаро рехта, ба рӯи дастархон мегузоранд.

ҚАЛАМФУРӢ قلم فوري мансуб ба қаламфур; бо қаламфур тайёр кардашуда; арақи қаламфурӣ арақе, ки таъми қаламфур дорад.

ҚАЛАМЧА قلمچه бот. навадан буридаи дарахт (*тоқ, бед, сафедор*) ва растанӣ (*гулҳо*), ки барои шинондан ва парвариш қардан ба кор мебаранд.

ҚАЛАМЧАГӢ قلمچگي навадаи мувофиқ ба шинондан ва парвариш қардан, навадаи хубу мувофиқ барои қаламча.

ҚАЛАМЧАРО قلم چرا хати нозебу норавшан, ки хонданаи душвор аст.

ҚАЛАМЧАШИНОНӢ قلمچه شنائي амали шинондани қаламча: вақти қаламчашинонӣ.

ҚАЛАМЧАДВАЛ قلم جدول 1. қаламе, ки бо он чадвал кашанд, хомаи чадвалкашӣ. 2. киноя аз рости дуруст қору рафтор қардан.

ҚАЛАНДАР قلندر 1. пайрави қаландария. 2. маҷ. қасе, ки побанди хӯроку пӯшок ва дар қайди тақаллуфот нест; дарवेशи оворагард; фақир, бенаво; гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад (*мақ.*) дар мавриди манфиати худро аз зарари дигарон болотар донишани қасе гуфта мешавад; як мавизро чил қаландар хӯрдааст (*мақ.*) дар мавриди кам будани хӯрданию зиёд будани хӯранда ҳамчун даъват ба қаноат гуфта мешавад.

ҚАЛАНДАРБАЧА قلندريچه 1. фарзанди қаландар. 2. бачае, ки қаландарӣ мекунад.

ҚАЛАНДАРИЯ قلندريه тоифае дар тасаввуф, ки асоси таълимоти онҳоро тарки русуму одоби чорӣ – беқайдӣ дар тоату ибодат, дар пӯшоку хӯрок ва кӯчиёна умр ба сар бурдан ташкил медиҳад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندري мансуб ба қаландар. 1. пайравӣ аз қаландария. 2. маҷ. оворагардӣ, фақирӣ; бепарвой.

ҚАЛАНДАРМАШРАБ قلندرمشرب 1. он ки қаландариро маслаки худ қарор додааст. 2. қаландартабиат, қаландармизоч; озод аз тааллуқ ва тақаллуфоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРНАМО قلندرنما зоҳиран монанд ба қаландар.

ҚАЛАНДАРОНА قلندرانه 1. чун қаландарон, мисли қаландархо. 2. озод ва бепарво аз тааллуқоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРХОНА قلندرخانه хонақохи қаландарон, ҷои ҷамъомади қаландарон, ки дар он икомат ва маросимҳои худро ба ҷо меоранд.

ҚАЛАНСУВА а. قلنسوه *кит.* навъе аз қулоҳҳои дароз.

ҚАЛАНФУР قلنפור *ниг.* қарапфул.

ҚАЛБ I а. قلب 1. узви марказии низомии гардиши хун дар бадани инсон ва ҳайвонот, дил; *ба тариқи истиора:* хонаи қалб, шишаи қалб. 2. маҷ. ботин, замир. 3. маҷ. миёна, васат, марказ: қалби дара, қалби кӯҳ, қалби кӯҳсорон; қалби лашкар қувваи асосии лашкар, ки дар миёна ҷой мегирад; аз самими қалб аз таҳи дил, аз сидқи дил, бо камолӣ майл; аз қалби пок (ё соф) *ниг.* аз самими қалб; бо қалби шикаста маъюсона, маҳзунона; қалби касе аз задан мондан вафот кардан, аз олам гузаштан; қалби касе нарм гардидан бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; қалби касеро об кардан *ниг.* дил(-и касеро об кардан); қалби касе тапидан ба изтироб афтодан; ҳаросон шудан; қалби касеро шикастан *ниг.* дил; қуввати қалб ёфтаи қавидил шудан, ҷуръат пайдо кардан; ба қалби якдигар роҳ ёфтаи якдигарро дӯст доштан, ошики якдигар шудан; ◇ ба қалби реш-решӣ касе намак пошидан (ё намакпошӣ кардан) дарду ғами касеро афзун кардан; муқ. ба болои сӯхта – намақоб; ба қалби сӯзонӣ касе об пошидан оташи ишқу муҳаббати касеро фуру нишондан; дили касеро аз худ хунук кардан; муқ. хаври дили касеро паст кардан; дар дили касе ҷо шудан ба касе ошиқ шудан, касеро саҳт дӯст доштан; то қалб дар задан будан то зинда будан, тамоми умр.

ҚАЛБ II а. قلب 1. *кит.* дигаргун кардан, тағйир додан; вожгун кардан, чаппагардон кардан. 2. қалбақӣ, носара, сохта, тақаллубӣ: пули қалб, сиккаи қалб. 3. *ади.* яке аз санъатҳои лафзӣ, ки дар натиҷаи аз охир, яъне чаппа хондан калимаву таркибе ё тамоман байте пайдо мешавад, мас., зор – роз, реш – шер; *дасти касе қалб будан киноя аз* дузд ва қаллоб будан.

ҚАЛБАҚӢ قلبكى носара, сохта, тақаллубӣ; пули қалбақӣ пули сохта, пули носара; хучҷати қалбақӣ хучҷати сохта.

ҚАЛБАН а. قلباً 1. дар дил. 2. аз таҳи дил, сидқан. 3. ботинан, рӯҳан, маънаван.

ҚАЛБГОҲ قلبگاه маркази лашкар, миёнаи сипоҳ.

ҚАЛБДАСТ قلبدست қаллоб; одати дуздӣ дошта.

ҚАЛБӢ I قلبى 1. мансуб ба қалб I; ботинӣ, рӯҳӣ. 2. маҷ. самимӣ, аз таҳи дил; муносибати қалбӣ киноя аз муносибати маҳрамона, робитаи ишқӣ.

ҚАЛБӢ II قلبى *кит.* қалб будани чизе, носарагӣ.

ҚАЛБКОР قلبكار 1. коре, ки дар он қаллобӣ ва сохтакорӣ шудааст. 2. қаллоб, сохтакор, касе, ки бо қаллобӣ кор пеш мебарад.

ҚАЛБКОРӢ قلبكارى 1. тақаллуб, сохтакорӣ. 2. бо тақаллуб ва сохтакорӣ машғул будан.

ҚАЛӢН قلیان василае барои кашидани тамоку, ки дуди он аз маҳзани об мегузарад ва ба воситаи найи ҷубин ба боло кашада мешавад.

ҚАЛИЛ а. قلیل андак, кам, каммиқдор; муқоб. касир.

ҚАЛИН قلین маблағе, ки вақти никоҳ ба зимми мард гузошта мешуд, маблағе, ки тарафи домод ба тарафи арӯс мепардозад, маҳр, қобил: қалин додан, қалин гирифтаи.

ҚАЛЛОБ а. قلاب 1. он ки чизи носараро ба ҷои сара медиҳад; сохтакор, мутақаллиб. 2. маҷ. фиребгар, нодурусткор; чапдаст.

ҚАЛЛОБӢ قلابى 1. қаллоб будан; сохтакорӣ. 2. маҷ. фиребгарӣ, нодурусткорӣ; чапдастӣ.

ҚАЛЛОБОНА قلابانه сохтакорона; фиребгарона.

ҚАЛЛОҚ т. قلاق ҷуби қадаш қариб ду метр ва гафсиаш баробари қаланддаста, ки дар шинӣ ва шираворпазӣ барои ба ҳам зада пазондани шира кор фармуда мешавад; ҷуби панҷшоҳамонанди бепанҷа, ки бо ваӣ монанди ҳариса таомҳоро омезиш медиҳанд; қаллоқ задан.

ҚАЛЛОҚЗАНИ قلاقزنى *исми амал аз қаллоқ* задан; бо қаллоқ задани чизҳои харисамонанд.

ҚАЛЛОШ *а. قلاش кит.* 1. бенангу номус; айёш, сарсаригард. 2. муфлис, қашшоқ.

ҚАЛМОҚ *т. قلماق* шастни моҳигирӣ, чангак.

ҚАЛМОҚӢ قلماقى *усуле дар гӯштингирӣ.*

ҚАЛОВУЗ *т. قلاوز кит.* пешрави лашкар, роҳнамо, роҳбалад; посбон ва мухофизии лашкар.

ҚАЛОДА *а. قلاده ниг.* қилода.

ҚАЛОҚ I *т. قلاق гуфт.* чирки хушкшудан бинӣ; чирк; калок бастан ниҳоят чиркин шудан.

ҚАЛОҚ II *т. قلاق гуфт.* навъи алафи худрӯе, ки то сабзидани алафи нав нест намешавад.

ҚАЛОҚБАСТА قلاقبسته *сифати феълии замони гузашта аз қалоқ бастан;* чиркбаста, ниҳоят чиркин.

ҚАЛПОҚ *т. قلپاق* тоқӣ, тўпшӣ; каллапўш.

ҚАЛПОҚДҶЗ قلپاقدوز *дўзандаи қаллоқ, токидўз, тўппидўз.*

ҚАЛТАБОН قلتبان *нокас, разил, нобакор;* дайюс, далла; беномус.

ҚАЛТУС *т. قلتوس гуфт.* эҳтимоли оқибати бад дошта, хатарнок; **саволи қалтус** саволи ниҳоят нозук, ки эҳтиёткорона ҷавоб доданро талаб мекунад; **ҳазли қалтус** ҳазлу шўҳии бисёр нозук, ки боиси ранчиш шуданаш мумкин аст.

ҚАЛЪ *а. قلع кит.* решакан қардан, аз бех қандан, тамоман нест қардан.

ҚАЛЪА *а. قلعه* ҳисор бо деворҳои баланду гафс ва бурҷҳои мустаҳкам, ки барои муҳофизат аз душман ва муқовимат ба он сохта шудааст, диж: **қалъаи вайрона**, **қалъаи кўҳна**, **қалъаи қадимӣ**, **қалъаи мустаҳкам**, **қалъаи оҳанин**, **қалъаи пўлодӣ**, **қалъаи чангӣ**, **қалъа сохтаи**, **қалъаро фатҳ қардан;** *ба тариқи истиора:* **қалъаи амниятӣ ватан**, **қалъаи асрор фатҳ қардан**, **қалъаи зулму занчири ситаи шикастаи**, **қалъаи ситаи зулм қардан**, **дар даври бари қалъаи ум(м)ед нир шудан**, **қалъаи бахт дар падорад;** **қалъаи дарушӣ** қалъаи хурд дар миёни қалъаи қалон, арки

шоҳу ҳокимнишин; **қалъаи обӣ** *киноя аз* ҷое, ки атрофи онро об қалъавор печонда гирифтааст.

ҚАЛЪААНДУДӢ قلعهاندودى *қалъагӣ давондан,* сафедқорӣ қардан, нуқраранг қардан.

ҚАЛЪАБАНДӢ قلعهبندى 1. қалъасозӣ, истехкомот бунёд қардан: **қалъабандӣ қардан.** 2. *мус.* номи оҳанг ва суруде.

ҚАЛЪАВОР قلعهوار *монанди қалъа,* шабеҳи қалъа, ба шакли қалъа.

ҚАЛЪАГӢ I قلغى *филизи нуқраранги вазнин ва нарми ёзанда, қалъӣ (аломати химиявии Sn).*

ҚАЛЪАГӢ II قلغى *мансуб ба қалъа;* **қалъагӣён** сарбозон ва дигар аҳолии дар қалъа қароргирифта, қалъанишинон.

ҚАЛЪАДОР قلعهدار *кит.* он ки ниғаҳбонӣ ва химояи қалъа ба ӯ супурда шудааст, дижбон, кутвол.

ҚАЛЪАКӢБ قلعهكوب *вайронқунандаи қалъа;* қалъашикан; **тўби қалъақўб** номи навъе аз тўбҳои қадимӣ, ки истехкомҳои қалъаро вайрон мекард.

ҚАЛЪАМОНАНД قلعهمانند *ба қалъа монанд,* шабеҳи қалъа.

ҚАЛЪАРАВ قلعهرو *ба қалъа рафтуойқунанда.*

ҚАЛЪАСОЗ قلعهساز *устос, ки ҳунари қалъасозӣ дорад.*

ҚАЛЪАСОЗӢ قلعهسازى *бино қардани қалъа,* бунёд қардани ҳисор; истехкомсозӣ.

ҚАЛЪАҲАВЛӢ قلعهحولى *ҳавлино ҷой, ки монанди қалъа бо деворҳои баланд иҳота қарда шудааст.*

ҚАЛЪАЧА قلعهچه *қалъаи хурд.*

ҚАЛЪАЧӢ قلعهچى *қҳн.* савдогаре, ки пеш аз истиллои Осиеи Миёна бо Русияи подшоҳӣ робитаи тичоратӣ дошт.

ҚАЛЪӢ قلعى *ниг.* қалъагӣ I.

ҚАЛӢА *а. قلعه ниг.* қайла.

ҚАМАР قمر 1. моҳ, маҳ; **қамари сунъӣ** радифи маснӯъ, ҳамроҳи сунъии сайёрае. 2. *маҷ.* маҳбубаи зебо, дилбари хушрӯй.

ҚАМАРИН قميرين *шиг.* қамарӣ.

ҚАМАРҲ قمري *мансуб ба қамар; соли қамарӣ* соли, ки мувофиқи тақвими расми мусулмонӣ (*солиумори қамари ҳиҷрий*) аз рӯи гардиши моҳ ба даври Замин ба 354 рӯз баробар аст.

ҚАМАРМАНЗАР قمرمنظر *кит.* моҳпайкар, моҳрӯй, хушрӯй.

ҚАМАРСО قمرسا *кит.* қамарсой, моҳсой; **қамарсо шаб** *киноя аз мӯй ва зулфи сиёҳи бар рухсора овозони маҳбуба.*

ҚАМАРУЛМУҚАННАЪ *а.* قمرالمقنع *моҳи* Нахшаб, моҳи сунъие, ки бо ёри оинаву нури моҳ Муқаннаъ гӯё барои даъвои пайгамбарӣ дар Нахшаб (*наздики Бухоро*) сохта будааст.

ҚАМАРЧАБИН قمرچيبن *он ки пешонааш монанди моҳ нурбахш ва зебо аст, маҳчабин*

ҚАМИС *а.* قميص *кит.* курта, пероҳан.

ҚАМИШ قميش *най, найқамиш.*

ҚАМИШҲ قميشى *мансуб ба қамиш; аз қамиш сохташуда: қаппа қамишӣ, қозан қамишӣ.*

ҚАМИШЗОР قميشزار *чоё, ки қамиш фаровон мерӯяд.*

ҚАМИШҚАППА قميشكپه *чайлаи аз қамиш сохташуда, қаппа қамишӣ.*

ҚАМЧИН *т.* قمچين *олати аз пӯсти ҳайвон (буз, гӯсфанд) бофта барои рондани асп, тозиёна: дастаи қамчин, зарби қамчин, бо қамчин зада; қамчин зада бо тозиёна зада; қамчин хӯрдан бо қамчин зада шудан; ду-се қамчин фурувардан ду-се бор бо тозиёна задан; асп агар оҳу бувад, қамчин дар паҳлу бувад (зарб.); аз қамчини касе хун чакидан ниҳоят бераҳму золим будан; асп агар нағз аст, як қамчин бас аст // ба (ё баҳри) аспни нағз як қамчин бас аст (мақ.) ба одами бофаҳму бофаросат як ишора қофист; чанд қамчин нарасидан каме беақлу бефаҳм будан.*

ҚАМЧИНАК قمچينک *пои борики риштамонанди баъзе қонварони якхучайра.*

ҚАМЧИНБОФ قمچينباف *он ки касбу кори вай бофта тайёр кардани қамчин аст.*

ҚАМЧИНБОҲ قمچينبافى *шуғли бофтани*

тайёр кардани қамчин.

ҚАМЧИНБҮТТА قمچينبته *бот.* навъе аз алафи хурӯи бисёрсола, ки барои бастани хӯшаҳои ангур, бастани банди алаф ва инчунин дар тиб барои равондани санги пешобдон истифода мебаранд.

ҚАМЧИНДАСТА قمچيندسته *дастаи аз чӯб ё чизи дигари саҳт сохтаи қамчин.*

ҚАМЧИНЗАНИ قمچينزنى *шиг.* қамчинкорӣ.

ҚАМЧИНКОРҲ قمچينكارى *бо қамчин зада чазо додан; бо тозиёна кӯфтан: қамчинкорӣ кардан.*

ҚАМЧИНКҮБ قمچينكوب *қамчинкӯб кардан бо қамчин задан, бо тозиёна кӯфтани касе ё чизе.*

ҚАМЧӢ قمچى *шиг.* қамчин.

ҚАНБИЛ//ҚАНБИЛА قنبييل//قنبيله *гарди мевани қанбил ном дарахти ҳиндӣ, ки дар тибби қадим ба қор мерафт.*

ҚАНД *а.* قند 1. моддаи саҳти ширин, ки аз қиёми шираи найшакар ва лаблабуи қанд ҳосил мешавад: қанди қоғазпеч, қанди сафед, як лӯнда қанд; ширинӣ, ширавор; қанду курс *шиг.* курс. 2. маҷ. ширинӣ, ҳаловат, лаззат; бемории қанд *шиг.* диабет (*диабети қанд*); қанд барин пул қардан ба пули зиёд фуруҳтан; бо фоидаи хуб ба фуруш расондан; қанд қарда додан а) андак чашида, баъд ба касе додани чизе, ки гӯё пас аз ин ширину гуворо мешуда бошад; б) чилими нав даргирондаро андак кашид, сердуд қарда ба касе додан; қанд зан // қандата зан *гуфт.* офарин!, борақалло!; ҳалолат бод!; қандатро хӯр // қандашро хӯрад *шиг.* қанд зан.

ҚАНДАК قندک *навъе зардолу, ки хурд ва хеле ширин мешавад.*

ҚАНДАЛОТ قندلات *навъи ширинии дона-дона, ки аз қиёми омехта бо ҳамину мағзи бодом, зардолу ва г. тайёр мекунанд; қанду қандалот шиг.* қанд.

ҚАНДАЛОТФУРҲШ قندلاتفروش *фурушандаи қандалот, нираворфуруш.*

ҚАНДАЛОТФУРҲШӢ قندلاتفروشى *дӯкон ё раъта, ки дар он ширавор мефурушанд.*

- ҚАНДДОН** قنددان зарф барон қанд.
- ҚАНДДОР** قنددار қандлошта; ширин; моддахон қанддор моддахон дар таркибашон қанд мавчудбуда.
- ҚАНДИЛ** *ю.* قندیل шамъдон ё чароғдонни калони овезон аз сақф, чароғи овезон, чилчароғ.
- ҚАНДИЛҲ** I قندیلی *мансуб ба қандил; шамъи қандил шамъе, ки дар қандил меғузоранд.*
- ҚАНДИЛҲ** II قندیلی яке аз усулҳои гӯштин, ки харифон аз китфи якдигар меғиранд.
- ҚАНДИН** قندین қанддор, қандомехта, ширин; қулчан қандин (**қандӣ**) нони рағғанни ширин.
- ҚАНДӢ** قندی *ниг.* қандни.
- ҚАНДНОКӢ** قندناکی дараҷаи мавҷудияти қанд дар ягон модда, ширинӣ: **қанднокни лаблабу.**
- ҚАНДОБ** قندآب оби ширин; шарбат.
- ҚАНДПАЗ** قندپز он ки бо пухтану тайёр кардани қанд машғул аст, қаннод.
- ҚАНДПАЗӢ** قندپزی бо пухтану тайёр кардани қанд машғул будан, қаннодӣ.
- ҚАНДПОРА** قندپاره қанди сафеди шикаста; қандрежа.
- ҚАНДРЕЗА** قندريزه қанди сафеди майда-майдашуда.
- ҚАНДФУРӢШ** قندفروش фурӯшандаи қанд.
- ҚАНДФУРӢШӢ** قندفروشی 1. *исми амал аз қанд фурӯштан; фурӯши қанд.* 2. дӯкон ё растае, ки дар он қандҳои гуногун мефурӯшанд.
- ҚАНДХӢ** قندخو *киш.* он ки рафтораш дил-писанд аст, хушрафтор, хушхулқ.
- ҚАНДЧОӢ** قندچای чойи бо қанд, чойи қанд андохташуда, чойи ширин.
- ҚАНДШИКАН** قندشکن болғачаи махсус барои майда кардани қанди лӯнда; қайчии қандмайдакунак.
- ҚАНДШИКАНАК** قندشکنک *ниг.* қандшикан.
- ҚАННОД** *а.* قنّاد *ниг.* қандпаз.
- ҚАННОДӢ** قنّادی 1. шуғли қандфурӯшӣ; шираворпазӣ; ҳалвогарӣ. 2. чон қандфурӯшӣ; **қорхонаи қаннодӣ** қорхонаи шира-

ворпазӣ; **мағозаи қаннодӣ** мағозаи махсуси қандфурӯшӣ.

ҚАНОАТ *а.* قناعت хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст, басанда доништини чизи андак; ризомандӣ; **бо қаноат** а) ба чизи андак қонеъ шуда, ба он чи ҳаст, розӣ шуда; б) сарфакорона, сарфачӯёна; в) *маҷ.* бо боварӣ, бо итминон; **қаноат доштан** а) *ниг.* **қаноат кардан**; б) *маҷ.* тоқат доштан, таҳаммул кардан, бардошт намудан; **қаноат кардан (намудан)** а) қонеъ шудан ба миқдори ками чиз, хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст; б) басанда ва кофӣ шумурдан чизеро, кифоя доништан қореро, иктифо кардан ба чизе; **қаноат ҳосил кардан (намудан)** а) қонеъ (ризоманд) шудан; б) боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан; **дар курсии қаноат нишастан киноя аз қаноат ҳосил кардан, қонеъ шудан; боварӣ пайдо кардан; қаноат қунон(и)дани ҳавас ва шавқи касе** ба амал баровардан ё иҷро кардани шавқу ҳаваси касе; мувофиқ омадани чизе ба шавқу ҳаваси касе.

ҚАНОАТБАХШ قناعتبخش 1. он чи тарафи дахлдорро розӣ карда метавонад, қонеъкунанда: **тафсилоти қаноатбахш, қаноатбахш қор кардан, қореро қаноатбахш ҳисоб кардан; ҷавоби қаноатбахш ҷавобе,** ки суолдиҳандаро қонеъ ва розӣ қунонида метавонад. 2. пасттарин баҳои мусбат ба дониши мактабиён аст, ки ифодаи рақамии он адади 3 мебошад.

ҚАНОАТБАХШАНДА قناعتبخشنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан; қонеъсозанда.*

ҚАНОАТБАХШО قناعتبخشا *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан; чизе ё касе, ки боиси қаноатмандӣ аст, қонеъкунанда.*

ҚАНОАТКОР قناعتكار 1. қонеъшаванда ба он чи ҳаст; розӣ ва мамнун аз он чи дастрас аст. 2. сарфачӯӣ.

ҚАНОАТКОРОНА قناعتكارانه бо қаноат ба чизи андак, бо чизи кам қонеъ ва розӣ шуда; **қаноат қунон(и)дан** а) *тарзи бавоситан* қаноат кардан; қонеъ кардан, розӣ қунонидан, ризоманд намудан; б) бовар қунонидан, мутмаин сохтан.

ҚАНОАТМАНД قناعت مند қонёъ, розй, хушнуд аз он чи хаст.

ҚАНОАТМАНДӢ قناعت مندى қаноатманд будан, қонёъ будан, розигй ва хушнудй аз коре, кофй ва басанда донистан коре ё чизеро; **бо қаноатмандй** хушнудона.

ҚАНОАТМАНДОНА قناعت مندانه бо қаноатмандй, бо розигй ва хушнудй, ризоятмандона, бо хушнудй ва ризоят; **бо камоли қаноатмандй** бо ниҳояти хушнудй.

ҚАНОАТПЕША قناعت پيشه он ки қаноатро пеша ва шуғли худ қарор диҳад; қонёъ, хурсанд; розй ба чизе, ки муяссар гардад.

ҚАНОАТГАЛАБӢ قناعت طلبى талабгори қонёъ гардондани даъвоу хошиш будан, қаноатхоҳй.

ҚАНОР m. قنار халтаи аз чувол калон, ки дар он пахта, коҳ ва дигар чизҳои сабук меандозанд: **қанори пахта**; **қанор қардан** дар қанор чой қардан, ба қанор андохтан; **бе қанор қашондан** (-и пахта) тарзи дар қанорҳо чо накарда яқбора аз хирманчо ба мошин бор қарда қашондан (-и пахта); **қанор-қанор ваъда додан** ваъдан зиёд додан.

ҚАНОРА a. قناره 1. чӯб ё оҳане, ки ба он мехҳои дароз ва чангакҳо зада шудааст ва қассобҳо дар он гӯштро меовезанд. 2. *кит.* дӯкони қассобй.

ҚАНОТ I قنات 1. *ниг. бол.* 2. қисми паҳлуи иморат, ҳавлй *ва г.*: **қаноти рости бинно**, **қаноти чапи ҳавлй**. 3. ҳ. тарафи рост ё чапи саф ё мавқеи қисми низомй, фланг; **қанот баровардан** а) падида омадани болу пар дар парандагон *ва г.*; б) қобилияти парвоз пайдо қардан; **қанот қушодан** болу пар паҳн қарда, омадан парвоз шудан; парвоз қардан, паридан; (**дар**) **зери қаноти касе** дар паноҳи касе, дар ҳимояи касе; **ба зери қаноти(таги) касе даромадан** а) дастёру мададгори касе шудан; б) дар ҳимояи касе қарор гирифтан, ба касе паноҳанда шудан; **ба зери қанот гирифтан** ба касе пушту паноҳ шудан; **хомй ва парастори касе шудан**; **зери қанот қардан** *ниг. ба (дар) зери қанот гирифтан*; **қаноти касе шикастан** очизу нотавон шудани касе (*мисли мурғи беболу пар*).

ҚАНОТ II a. قنات *ниг. корез.*

ҚАНОТАК قناتک *шакли тасғир ва навозишии қанот*; **қанотак задан** болафшонй қардан.

ҚАНОТДОР قنات دار дорон қанот, болдор: **киштии қанотдори зернобй**.

ҚАНТАР قنتر бе ему хошок ё алаф мондани чорво (*беитар оид ба асп*); **қантар қардан** асп, хар ва дигар чорворо тавре бастан, ки даҳани он ба хӯрок нарасад; **ба қантар истодан** дам гирифта, хунук шуда истодани асп баъд аз давидан ё пойга; **қантар қарда гаштан** *гуфт.*, *маҷ.* бекор, дам гирифта бо кори муфид машғул нашуда рӯз гузаронидан.

ҚАНТАРА a. قنطره пули овеза, ки барои гузоштан аз болои дарё ва наҳрҳои калон месозанд.

ҚАНТАРАК قنطرك қисми болони бинй, чои борики устухони бинй.

ҚАНТАРӢ قنطرى 1. *мансуб ба қантар*; қантар шуда; **аспи қантарй** аспи савории дам гирифта. 2. лаҷоми маҳсусе, ки ба асп мезананд, то ба хӯрок хӯрдани он монёъ шавад; **лаҷоми қантарй** лаҷоми маҳсус барои ба қантар бастанги асп ва барзагов.

ҚАНТУ m. قنتو *гуфт.* рӯ ба рӯ қардан; **ба қанту** рӯ ба рӯи ҳам; бо ҳам.

ҚАНЧИҒ//ҚАНЧИҚ m. قنچيغ//قنچيق 1. сағи мода. 2. дар мавриди дашном нисбат ба зани бадрафтор гуфта мешавад.

ҚАПИДА قپيده *сифати феълӣи замони гузашта аз қапидан*; дастгирқарда, бадастафтада; **қапида гирифтан** дошта гирифтан, ба даст афтондан, даст гирифтан.

ҚАПИДАН قپيدن *гуфт.* 1. чизеро ба чолокй дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан; аз дасти касе доштан. 2. *маҷ.* дастгир қардан; боздошт қардан; **домани касеро қапидан** *ниг. домани қасеро гирифтан*.

ҚАПОНДАН قپاندن *тарзи бавоситаи қапидан*; чизеро ба дасти касе додан (гузоштан); дастгир қунондан, дошта додан.

ҚАППАК قپك *гуфт.* 1. *ниг.* қапқон. 2. чапгаки либосовезй.

ҚАПЧУҚ m. قپچوق пулдони асосан чармй барои дар кеса ё бағал нигоҳ доштани пул, ҳамён.

ҚАПҚОН *т.* قاپقان *ниг.* дом.

ҚАРАБОЙ *т.* قربائی *ғұфт.* 1. сирдор, эмал-андуда: табаки қарабой, чойники қарабой. 2. чойники филизӣ.

ҚАРАВУЛ *т.* قارول 1. *ниг.* қаровул. 2. *тидо* “вой дод!”

ҚАРАВУЛАК *қаролак ниг.* қаровулак.

ҚАРАВУЛҒИ *қароли ниг.* қаровулғи.

ҚАРАВУЛҒОНА *қаролхане ниг.* қаровулғона.

ҚАРҒА *т.* قرغه *ғұфт.* калзоғ, зоги ало.

ҚАРАҒАЙ *т.* قرغى *дарахти* қоч, санавбар.

ҚАРАҒАЙЗОР *қарғизар чое,* ки дарахти зиёди қарағай рӯндааст.

ҚАРАҒОЧ *т.* قرغاج *ғұфт., ниг.* қайрағоч.

ҚАРАҚОТ *т.* قرقات *зирк,* барбарис.

ҚАРАҚЧҒИ *т.* قرقچى *роҳзан; дуздур* қарақчӣ задааст (*зарб.*) моли дуздӣ ба дузданда насиб намекунад; моли ҳаром ба ҳаром мебарояд.

ҚАРАҚУШ *т.* قرقوش *ғұфт.* 1. уқоби сиёх. 2. аспӣ сиёхи даванд, аспӣ сиёхмушкини бодпо.

ҚАРАНҒУЛ *ҳ.* قرنگل *растанни* буттагии полизӣ, ки ҳосили он пас аз расида сурх шудан таъми тунду тез дорад; тару хушки онро ба таом меандозанд ва хушконидашро кӯфта, чун мурч ба рӯи хӯрок мепоянд; қаламфури булғорӣ навъи қалон-қалон ва таъми тунд надоштаи қаламфур, ки ба даруни он ғӯшти қима, биринч, пиёз ва ғ. андохта, дӯлма мепоянд.

ҚАРЗ *а.* قرض 1. пул ё чизе, ки ба шартӣ дар муддати муайян гардонда додан аз касе гирифта мешавад: қарз гирифта, қарз додан. 2. *маҷ.* вазифае, ки иҷрон он зарур аст, дайн: қарзи инсонӣ, қарзи фарзандӣ, қарзи шаҳрвандӣ, қарзи худ доништан; қарзи дарозмуддат қарзе, ки муддати пардохташ тӯлонӣ мебошад; қарзи кӯтоҳмуддат қарзе, ки барои дар андак вақт баргардонидан гирифта ё дода мешавад; қарзи ҳасана қарзи бекас (бекониз), ки бе ягон тамаъ, бо мақсади мадад ва хайрхоҳӣ дода шудааст; қарзу қабола (қавола) додугирифт; ба қарз ба тариқи қарз: ба қарз гирифта, ба қарз додан; қарз доштан қарздор будан аз касе; қарз

қардан чизе ё маблағеро аз касе ба қарз гирифта; қарз пурсидан қарз хоштан, хоҳиши қарз додани касеро қардан; қарз (-и худ)ро адо қардан а) маблағи ба қарз гирифташударо пардохта тамома қардан; б) *маҷ.* вазифа ва ўҳдадорӣ худро ба ҷо овардан; қарзи худро қардан (баробар қардан) қарзи худро пардохта тамома қардан, аз қарз халос шудан; қарзро пардохтан; қарз дар қардан (-и касе) мондан қарзи худро адо нақардан, қарздор мондан; ба қарз ғӯтидан маблағи зиёде қарздор будан, бекас қарз доштан; қарзу қавола қарда *ғұфт.* аз ину аз он қарз гирифта; ба зорию илтиҷо аз чанд кас қарз гирифта; бо қарзхои зиёд; қарзи бандагиро адо қардан мурдан, фавтидан; қарз ба қиёмат намондан қарзи худро адо қарда (пардохта) мурдани касе; баъди мурдани касе пардохта шудани қарзи вай аз тарафи ворисонаш.

ҚАРЗА *қарзе ниг.* қарз.

ҚАРЗБАРДОР *қарзбардор 1.* он ки ба рӯзгузаронӣ тавассути васоили қарзӣ одат қардааст. 2. шахсе, ки қарзи наздиконашро ба зимма мегирад.

ҚАРЗГИР *қарзгир он ки аз дигаре қарз мегирад,* вомгир.

ҚАРЗГИРАНДА *қарзгирنده сифати феълӣ* замони ҳозира аз қарз гирифта; он ки аз касе қарз мегирад, вомгиранда.

ҚАРЗГИРӢ *қарзгирӣ 1.* аз касе ё муассисаи бонкӣ қарз гирифта, вомгирӣ. 2. *збш.* аз забони дигар иқтибос ва ба орият гирифтани вожаҳо.

ҚАРЗДИҒАНДА *қарзدهنده сифати феълӣ* замони ҳозира аз қарз додан; он ки ба касе қарз медиҳад, вомдиҳанда.

ҚАРЗДИҒӢ *қарздеҳи исми амал аз қарз додан; ба* ихтиёри касе ба қарз гузоштани чизе ё пуле.

ҚАРЗДОР *қарздар он ки аз касе қарз гирифтааст,* вомдор, мадюн: қарздор қардан қарзро, қарздор шудан аз касе; қарздор будан аз касе а) аз касе қарз доштан; б) вазифадор будан барои баргардонидани неқиҳои касе.

ҚАРЗДОРӢ *қарздарӣ қарздор будан, қарз* доштан, вом доштан, мақрузӣ, мадюнӣ.

ҚАРЗӢ قرضى *мансуб ба қарз.*

ҚАРЗМАНД قرضمند *ниг. қарздор.*

ҚАРЗМАНДӢ قرضمندی *ниг. қарздорӢ.*

ҚАРЗТАЛАБ قرضطلب 1. он ки қарз мепурсад, он ки қарз гирифтан мецоҳад. 2. касе, ки қарзи додаашро аз қарздор талаб мекунад.

ҚАРЗХОӢ قرضخواه *ниг. қарзталаб.*

ҚАРИБ *a.* قريب 1. наздик; **қариби...** наздик ба...; **аз қариби...** аз наздики..., дар наздики.... 2. наздик ба...; **қариб буд...** наздик буд, ки..., кам монда буд, ки... 3. тақрибан, тахминан: **қариб сад метр рох.** 4. *кит.* хеш, хешованд (*ба ин маъно беитар дар шакли чамъ меояд*): **қарибон.** 5. *адш.* яке аз баҳрҳои вази арӯзи тоҷикӣ.

ҚАРИБӢ قريبي наздикӣ, наздик будан; **қарибин...** *гуфт.* наздикии..., наздик ба... (*ба ин маънӣ шакли дурустаи қариби... аст*): **қариби(ҳо)и бегоҳӣ, қариби(ҳо)и сахар...**; **ба қарибӣ** *a*) ба наздикӣ, дар ояндан наздик, дар рӯзҳои наздик; *б*) чанде пеш аз ин, дар гузаштаи наздик; *в*) ба тозагӣ, нав; **дар қарибин...** *a*) дар назди..., наздикии...; дар пеши...; *б*) наздик ба..., андак монда ба...: **дар қариби(ҳо)и пиронсолӣ; ба ин қарибӣ (қарибиҳо) ниг. ба қарибӣ; дар ин қарибӣ // дар он қариби(ҳо) а**) ба наздикӣ, дар вақтҳои наздик; *б*) чанде пеш (аз ин); дирузакак, ба тозагӣ; *в*) дар наздикӣ, дар он атроф; **то ба ин (ҳам) ин қариби(ҳо)** то чанде пеш аз ин, то дирузҳо.

ҚАРИН *a.* قرين 1. наздик; **дӯсти қарин** дӯсти наздик. 2. ҳамнишин, ҳамсӯҳбат, ҳамдаму ҳамнафас. 3. *кит.* мисл, монанд, ҳамто; баробар.

ҚАРИНА *a.* قرينه 1. *муаттаси қарин.* 2. аломат, нишона. 3. назир, монанд, мисл.

ҚАРИНӢ قريني қарин будан, наздикӣ (*дар муносибат бо ҳамдигар*).

ҚАРИҲА *a.* قريحه табъ, табиати одамӣ; истеъдод.

ҚАРИЯ//ҚАРЯ *a.* قريه 1. деҳ, деҳа, қишлоқи нисбатан калон. 2. шаҳрча, шаҳрак.

ҚАРҚ *m.* قرق *гуфт.* 1. пардае иборат аз чирк ва хун, ки дар рӯи чароҳат пайдо мешавад,

карахш, шух. 2. чирки бадан; **қарқ бастан** *a*) бо шух ва карохш пӯшида шудани рӯи чароҳат; *б*) ниҳоят чиркин шудан (-и бадан аз шустушӯ накардан).

ҚАРҚБАСТА قرقبسته *сифати феълии замони гузашта аз қарқ бастан.*

ҚАРМАТИЯ *a.* قرمطيه як шоҳаи фирқан исмоилия дар ислом (асосгузашт Ҳамдони Қармат), ки шӯришҳои пайравони он бар зидди хилофати Аббосӣ (асрҳои IX-X) дар таърих машҳур аст.

ҚАРМАТӢ قرمطى пайрави мазҳаби қарматия.

ҚАРН I *a.* قرن 1. сада, аср, муддате, ки гоҳо 30 сол ва гоҳо 80-100 солро дар бар мегирифтааст. 2. даврон, замон, аҳд.

ҚАРН II *a.* قرن *кит.* шоҳи ҳайвон.

ҚАРОБА *a.* قرايه *кит.* I зарфи шишай; зарфи об, обдон. 2. шишан шароб, суроҳӣ.

ҚАРОБАКАШ قرايهكش *кит.* шаробхӯр.

ҚАРОБАПАРДОЗ قرايهپرداز *ниг. қаробакаш.*

ҚАРОБАТ *a.* قرايت хешӣ, хешию таборӣ; наздикӣ; **қаробат доштан** хеш будан, нисбати хешовандӣ доштан.

ҚАРОБОДИН قرايادين (*шакли муарраби калимаи юнонии pharokora*) *кит., маҷ.* маҷмӯаи қондаю дастурхон таҳия кардани доруҳо.

ҚАРОВУЛ *m.* قراول 1. ниғаҳбон, муҳофиз. 2. шахси мутасадди дидбонӣ ва посдорӣи ҷое; аскарӣ навбатдор; **қаровули фаҳрӣ** дастаи аскарон, ки ба ифтихори шахсе саф меороянд; **қаровул гузоштан (мондан)** касеро ба посбонӣ гумоштан, касеро ба назорат ва дидбонӣ гузоштан; **қаровул истодан** дар посбонӣ истодан; назорат ва мувоқиқат кардан, дидбонӣ кардан; **қаровул шудан** вазифаи посбониро иҷро кардан; назорат ва мувоқиқат намудан (*аз болои касе*); **қаровулро иваз кардан** як посбонӣ навбатдорро ба дигараш бадал кардан.

ҚАРОВУЛАК قراولك 1. чизи меҳчамонанд ва амсоли он дар сари милаи аслиҳаи тирандозӣ, ки ба он нигоҳ карда, ба нишон мегиранд. 2. пӯк ё чизи дигари сабуки дар рӯи об шинокунандан шаст ва тӯри моҳидорӣ, ки аз ҳаракати он моҳигир ба

шаст афтодан ё дар тӯр дармондани мохиро мсфаҳмад, гаммозак, шинноварак.

ҚАРОВУЛБЕГӢ قراولبيگى *таър.* сардори посбонони дарбори амирони Бухоро.

ҚАРОВУЛӢ قراولى посбонӣ, дидбонӣ, назорат; қаровулӣ қардан посбонӣ қардан, муроқабат ва назорат қардан.

ҚАРОВУЛХОНА قراولخانه хонаи посбонон, посбонхона; хоначан қаровулнишин.

ҚАРОКУРТ قراکرت гунда, навъе аз ҳашароти заҳрдор.

ҚАРОКӢЛӢ قراکولى *мансуб ба ноҳияи ҚарокӢл (дар вилояти Бухоро), ки пӯсти гӯсфандониш шӯҳрати ҷаҳонӣ дорад; пӯсти қарокӢлӣ* пӯсти барраи навзоди гӯсфанди қарокӢлӣ; *телпаки қарокӢлӣ* телпаке, ки аз пӯсти гӯсфанди қарокӢлӣ дӯхта шудааст.

ҚАРОКӢЛПАРВАРӢ قراکولپرورى соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандҳои зоти пӯсти қарокӢлидиханда машғул аст.

ҚАРОҚАНДӢ قراقتدى яке аз навъҳои харбузаи маҳаллӣ.

ҚАРОМУҒ *т.* قراموغ *бот.* як навъ мағор, пӯнанаки заҳрноки ангалӣ дар растаниҳои галладонагӣ.

ҚАРОР *а.* قرار 1. ором; оромиш, осоиш; **қарор надоштан** дар ҷое а) ором набудан, собит набудан, дар ҳоли чунбиш ва ҳаракат будан; б) ором нагирифтан, дер наистодан дар ҷое; **қарор аз касе бурдан** орому осоиши касеро бархам додан, касеро беқарор қардан; **қарору оромро аз даст додан** орому осоишро гум қардан, беқарору нороҳат шудан; **мачоли қарор наёфтан** имкони ором гирифтан наёфтан; фурсати таваққуф наёфтан; **орому қарор надоштан** ором набудан, дар чунбишу ҳаракат будан. 2. сабр, тоқат, шикеб; **сабру қарор намондан** сабру тоқатро гум қардан, таҳаммулу бурдбориро аз даст додан. 3. аҳд, қавл, паймон; шарт; **қавлу қарор** *ниг.* қавл. 4. амр ё тасмиме, ки аз тарафи ҳукумат ё мақоми дигар бароварда шудааст; тасмиме, ки дар натиҷаи муҳокима ва музокираи масъалае қабул карда шудааст, қарордод, қатънома: **қарори қатъӣ**, **қарори мачлис**, **қарори ҳукумат**, **қарори хайати мушоваран**

вазорат, **қабули қарор**, **қарор баровардан**, **қарор баромадан**; **қарори суд** *ниг.* **хукм (-и суд)**. 5. азм, ирода, қасду ният оид ба коре, ки одам дар натиҷаи андешаву мулоҳиза ба он расидааст; **азму қарор** қасду нияти қатъӣ; **аз қарори худ гаштан** аз нияти худ гаштан; **қарор гирифтан** а) истодан, аз ҳаракат мондан, таваққуф қардан; б) оромидан, осудан, орамидан; в) ҷой гирифтан, сокин шудан, сукунат ихтиёр қардан; г) воқеъ шудан; **қарор додан** а) ҷой додан, ҷойгир қардан; б) муқаррар қардан, муайян намудан: **манбан даромад қарор додан**, **тахаллус қарор додан**, **ҷоеро минбар қарор додан**; в) аҳд қардан; мақсад гузоштан; г) тасмим гирифтан; ба қароре омадан; ғ) ҳисоб қардан, шумурдан, доништан: **сукутро аломати ризо қарор додан**; **қарор ёфтан** а) *ниг.* **қарор гирифтан**; б) муқаррар қарда шудан; в) ҳалли худро ёфтан, ҳал шудан; **қарор қардан** а) ором шудан, истодан; б) ором ёфтан, осудан; в) амр баровардан; г) тасмим гирифтан, ба қароре омадан, ба фикри қатъие омадан; азм қардан; ғ) байъ қардан, киро қардан; **қарор шуд**, **ки...** тасмим гирифта шуд, ки..., азм қарда шуд, ки...; **ба ин қарор** ба ин тарз; ба таври зайл, ба тариқи зайл; **ба қарори зайл** ба тариқе, ки дар поён зикр хоҳад шуд, ба таври зайл; **бо (ба) як қарор** ба як тартиб; бо як маром, як сон; **қарор намондан** тобу тавон намондан, аз ҳол рафтан; **вазифаи худ қарор додан** дар назди худ вазифа гузоштан; кори худ ҳисобидан; **дили касе қарор гирифтан** дили касе ором гирифтан, хоштири касе ҷамъ шудан, хотирҷамъ шудани касе; **дили касе қарор надоштан** беором (беқарор) будан; **маврид (ё маҳалл)-и баҳс қарор додан** баҳс қардан дар бораи чизе; **мавриди истифода (бахрабардорӣ) қарор гирифтан** истифода қарда шудан, истифода бурда шудан аз чизе; **тӯман оташ қарор додан** оташ задан ба чизе, сӯзондан чизеро; **ҳақ (ҳақиқат) дар (ба) ҷои худ қарор гирифтан** ҳақиқат барқарор шудан, ба субут расидан ва ғалаба қардани ҳақиқат; **ба худ қарор додан** қасди иҷрои кореро қардан; дар пеши худ вазифа гузоштан; **ба як қарор омадан** тасмим гирифтан; дар бораи чизе ё коре фикр қарда, ба ҳулосае омадан; ба як фикр (-и қатъӣ) омадан.

ҚАРОРБАХШ قراربخش оромидиханда, ором-бахш, оромкунанда.

ҚАРОРГОҲ قرارگاه чоң ист, мақарр; маскан, манзил: қароргоҳи президент, қароргоҳи марзбонон.

ҚАРОРДОД قرارداد 1. қавлу қарор (аҳду паймон)-и ду ё чанд қас дар бораи коре, паймон, аҳднома; шартнома. 2. *ниг.* қарор 5.

ҚАРОРДОДӢ قراردادی мансуб ба қарордод; аз рӯи қарордод: хизмати қарордодӣ.

ҚАРОРӢ قرارى 1. он ки аз хизмати касе бо шарту шароити муайяне истифода мебарад; мизоч. 2. муздур, ятим; қарорини дари касе он ки барои анҷоми хизмати даргоҳе нигоҳ дошта мешавад; хизматгори хонаи касе; қарорӣ қардан касеро ба муддате ва музде киро қардан; қарорӣ шудан муздур шудан; хизматгор шудан; ҳамчун қорғари кироя хизмати касеро қардан.

ҚАРОРНАВИС قرارنویس котибе, ки қарори маҷлисро менависад.

ҚАРОСОН قراسان *тиб.* қарахту беҳис ё сиёҳ шуда пӯсидани ягон узв ё қисми бадан дар натиҷаи вайрон шудани гардиши хун, гангрена.

ҚАРОХОНИЁН قراخانيان *таър.* номи яке аз сулолаҳои турктабор.

ҚАРС I قرس 1. рӯймол, сарандоз, саргирак (*сарбанди занон*). 2. рӯймоли миёнбандии мардон.

ҚАРС II قرس *калимаи тақлиди овози* ба ҳам задани ду чиз; садои маҳсуси ба ҳам задани ангуштон ба ҳавон оҳанге, овози шикашкан.

ҚАРСАК قرسک ба ҳам задани ду қафн даст барои изҳори таҳсин ва табрик, қафқубӣ, чапак: қарсаки гулгуладор, мавҷи пургуғулаи қарсақхо; қарсақ задан қафқубӣ қардан, чапак задан; қарсақ аз ду даст мебарояд (*мақ.*) бе ёрию ҳамкорӣ ҳеҷ қор буд намешавад, амалӣ шудани ҳар як қор ба ҳамкорию иттифоқ вобаста аст.

ҚАРСАКЗАНИ قرسک زنى *исми амал аз қарсақ* задаи; қафқубӣ, чапакзанӣ.

ҚАРСАКӢ قرسكى *ниг.* қарсақ.

ҚАРСАС قرسس *ниг.* қарсос.

ҚАРСВОР قرسوار матоъ ба қадри як қарс, рӯймол.

ҚАРСӢ قرسى *калимаи тақлиди овози* шикастани шоҳу танаи дарахт.

ҚАРС-ҚАРС قرس قرس *калимаи тақлиди овози* муқаррар ба ҳам расидани ду чиз ё шикастани шоҳи дарахте; қасар-қусур.

ҚАРСОС قرساس *калимаи тақлиди овози* тирандозӣ, сар додани мушак ва ғ.

ҚАРСУҚУРС قرسوقرس *калимаи тақлиди овози* тирпаронии паиҳам аз милтиқу таппонча.

ҚАРТА I قرتہ 1. варақаҳои бозӣ бо холҳо ва суратҳои гуногунранг: қарта кашидан, бо қарта фол дидан. 2. як қитъаи замини қорам.

ҚАРТА II قرتہ сафҳаи патефон.

ҚАРТАБОЗ قرتہ باز он ки бо қарта қимор бозӣ мекунад.

ҚАРТАБОЗӢ قرتہ بازی қимор бо қарта: қартабозӣ қардан.

ҚАРТАМОНАК قرتہ مانک *гуфт.* дастгоҳи барқӣ барои шунавонидани қартаҳои патефон.

ҚАРҲА ا. قرحہ *қит.* захм, реш, қароҳат.

ҚАРЧИҒАӢ ت. قرقچيني парандаи шикорӣ аз чинси боз, ки аз боз қадре хурдтар, лекин тезпар аст, қирғӣ.

ҚАРЯ قريہ *ниг.* қария.

ҚАСАБ ا. قصب 1. най, қамиш. 2. навъе матои нафис, ки аз катони мулоим ё аз абрешим бофта мешуд, беқасаб.

ҚАСАБА ا. قصبہ ободие, ки аз чанд деҳ ташкил ёфта бошад; шаҳрча, шаҳри майда.

ҚАСАБПӢШ قصبپوش он ки аз матои нарму нозуки беқасаб либос пӯшидааст; хушлибос.

ҚАСАМ ا. قسم савганд: қасам ба Худо, қасам ба рӯхи..., қасам ба арвоҳи... қасам ба вичдонам, ба Худо қасам, ба чашмонат қасам, ба чоин... қасам, ба қасами худ содиқ мондан...; қасам додан маҷбур ба қасамхӯрӣ қардан, савганд хӯрондан; *ниг.* савганд (ёд қардан); қасам хӯрдан савганд ба забон овардан барои бовар қунондани касе ба коре; қавли қатъӣ

- додан (*ба иҷрои коре*); **қасам шикастан** қасам ёд кардаву (*қасам хӯрда*) ба он вафо накардан.
- ҚАСАМЁДКУНИ** *قسم ياد کنی* исми амал аз қасам ёд кардан; маросими савганд ёд кардан (*дар қувваҳои мусаллаҳ ҳангоми қабули вазифаи сарварии кишвар ва ғ*); қасам хӯрдан.
- ҚАСАМЗАДА** *قسم زده* сифати феълӣи замони гузашта аз қасам задан; он ки ба дурӯғ савганд хӯрдааст.
- ҚАСАМИ** *قسمی* мансуб ба қасам; машварати суди қасамӣ машварати суде (*дар баъзе давлатҳо*), ки аз тарафи халқ бо овоздиҳии озод интихоб шудааст ва барои аз рӯи адлу инсоф ҳукм баровардан ба қонуни асосӣ ва ғ. қасам хӯрдааст.
- ҚАСАР-ҚАСАР** *قسر قسر* калимаи тақлиди овози шикастани чӯбу тахта, шохҳои дарахтон ва ғ.
- ҚАСАР-ҚУСУР** *قسر قسور* калимаи тақлиди садои тирпаронии пай дар пай, занозанӣ ва ғ.
- ҚАСАС** *ا. قاصص* ч. қисса; қасасуланбиё қиссаҳои пайгамбарон.
- ҚАСВАТ** *ا. قسوت* ниг. қасоват.
- ҚАСД** *ا. قصد* 1. азм, ниёт, мақсад. 2. нияти бад, суиқасд; қасди бад нияти бад, нияти бадкорӣ дар ҳаққи касе: қасди бад доштан, қасди бад кардан ба касе; ба қасди... а) бо мақсади..., бо нияти...; б) ба муқобили..., ба зидди..., алорағми...; аз гайри қасд надониста, нафаҳмида, бе ягон нияти бад; қасд кардан а) ниёт кардан, азм кардан, дар пайи расидан ба мақсаде шудан; б) дар ҳаққи касе нияти бад доштан, бадӣ кардан ба касеро мақсади худ қарор додан; қасд кардагӣ барин гӯё қасдан (*ш тавр шуда истода бошад*); қасд гирифтан *гуфт.* интиқом гирифтан, қасос гирифтан; қасд доштан ба касе *гуфт.* гараз доштан; аз қасди худ гаштан аз нияти иҷрои коре даст кашидан, сарфи назар кардан аз расидан ба мақсаде; ба (ё дар) қасди коре афтодан азми қавӣ кардан барои иҷрои коре; ба қасди чони касе шудан // дар қасди чони касе будан // қасди чони касеро кардан азм ва нияти куштани касеро кардан; суиқасд карданӣ шудан.
- ҚАСДАН** *а. قسداً* аз рӯи қасд, амдан, дидаю

дониста, муғризона.

ҚАСДДОР *قصددار* он ки бо касе гараз ва адовате дорад; никорталаб: қасддор будан, қасддор шудан.

ҚАСИБ *а. قصيب* либоси мулавлану рангоранг.

ҚАСИДА I *а. قصيده* *ади.* яке аз шаклҳои шеър, ки қофиябандиаш монанди ғазал аст, аз понздаҳ байт камтар набуда, бештар дар мадҳи касе ё чизе ё дар мавзӯҳои фалсафӣ ва ахлоқӣ гуфта мешавад: қасидаи баҳория, қасидаи зафар, қасидаи мадҳия, қасидаи фаҳрия, қасидаи хазония, қасидаи ҳаҷвия.

ҚАСИДА II *а. قصيده* *д.* дуохони маҳсуси муллоҳо, ки дар табобати беморони рӯҳӣ истифода мебаранд.

ҚАСИДАГҶӢ *قصيده گوی* шоире, ки қасида сарояд, қасидасаро.

ҚАСИДАГҶӢ *گوئی* ниг. қасидасароӣ.

ҚАСИДАСАРО(Ӣ) *قصيده سراي* шоири қасиданавис, нависандаи қасида.

ҚАСИДАСАРОӢ *قصيده سرائی* навиштани қасида, амали шоири қасидасаро(Ӣ).

ҚАСИДАХОН *قصيده خوان* 1. он ки ба хондани қасида машғул бошад; қасидасаро. 2. *д.* муллое, ки бо хондани дуоҳои маҳсус бо номи қасида ба табобати беморони рӯҳӣ машғул аст.

ҚАСИДАХОНӢ *قصيده خوانی* *д.* хондани дуоҳои маҳсус аз тарафи мулло барои табобати беморони рӯҳӣ.

ҚАСИМ *а. قسم* *қит.* 1. тақсимкунанда. 2. шарик дар қисмат; шарик, ҳиссадор, анбоз.

ҚАСИР *а. قصير* кӯтоҳ; муқоб. тавил.

ҚАСҚОН *т. قسقان* чанбар, давра, доира; доираи ғалбер, ордбез: қасқони ғалбер.

ҚАСОВАТ *а. قساوت* *қит.* саҳтдилӣ, бераҳмӣ; ситамкорӣ, золимӣ.

ҚАСОВАТОМЕЗ *قساوت آميز* бо саҳтдилӣ, бо бераҳмӣ, ситамкорона.

ҚАСОИД *а. قصايد* ч. қасида.

ҚАСОРАТ *а. قسارت* *қит.* кӯтаҳӣ; норасоӣ.

ҚАСОС *а. قصاص* барои кори бади касе айна

хамон корро дар ҳаққи худи вай қардан, интиқом, ниқор; қасос гирифтани (*ё* ситондан) интиқом гирифтани; оташи қасос афрӯхтан *киноя аз* ба қасосгирӣ пардохтан, дар пайи интиқомгирӣ шудан.

ҚАСОСГИР *قصاص گير* қасосгиранда, интиқом-гиранда, ниқорчӯ.

ҚАСОСГИРАНДА *قصاص گيرنده* сифати феълӣи замони ҳозира аз қасос гирифтани; интиқомчӯӣ, қасдгиранда.

ҚАСОСГИРӢ *قصاص گيري* исми амал аз қасос гирифтани; ниқоргирӣ, интиқомчӯӣ; василан қасосгирӣ, яроқи қасосгирӣ, ба қасосгирӣ афтодан.

ҚАСР I *ا. قصر* коҳ, сарой; кӯшки подшоҳӣ; бинои олии пурҳашамат; чорабиниҳои: қасри фарҳанг, қасри таърихӣ; *ба тариқи истиора:* қасри дилкушо, қасри нур, қасри саодат, қасри зулму хароб қардан, қасри ситамро сарнагуи қардан, ба қасри илму фан оташ задан, пойдор қардани қасри сулҳу амният.

ҚАСР II *а. قصر* кит. кӯтоҳ қардан; кӯтоҳӣ, норасой.

ҚАСР III *а. قصر* кит. ба коре водор қардан, қабр.

ҚАССОБ *а. قصاب* 1. он ки гову гӯсфанд *ва г.* барои гӯшт мекушад, гӯштфурӯш. 2. маҷ. бераҳм, қаллод; ба дасти қассоб гирифтани шудан дар банди одами золиму қаллод афтодан; гунчишкро (*ё* чумчукро) кӣ кушад? қассоб! (*зарб.*) корро бояд кордон кунад, чузъитарин корро ҳам бояд мутахассис ичро кунад.

ҚАССОБАК *قصابک* зоол. парандаи хурди ботлоқӣ, лойхӯрак

ҚАССОБӢ *قصابی* 1. қасбу кори қассоб: қассобӣ қардан; мансуб ба қассоб: дӯкони қассобӣ, корди қассобӣ, қундан қассобӣ. 2. қон гӯштфурӯшӣ, дӯкони гӯштфурӯшӣ.

ҚАССОБВОР *قصاب وار* мисли қассоб, монанди қассоб.

ҚАССОБХОНА *قصاب خانه* қое, ки гову гӯсфанд *ва г.* мекушанд, саллоххона, кушишхона.

ҚАССОМ *а. قسام* кит. 1. тақсимқунанда,

қисматқунанда, бахшқунанда (*сифати Худо*). 2. бисёр қасамхӯранда.

ҚАССОР *а. قصار* кит. чомашӯӣ, шустагар, гозур.

ҚАССОС *а. قصاص* кит. қиссагӯӣ, қиссахон, афсонагӯӣ.

ҚАТ I *а. قط* 1. қабат, таҳ: як қат чома. 2. қач, ҳам; шикаста; қати курта қои таҳшуда хобидани курта; чину гичими курта; пули қаташ нашикаста *гуфт.* пули қоғазии таҳаш вайроннашуда; *киноя аз* пули қоғазии нав; қату пат саҳт печу ҳамдор, ниҳоят қачу қилеб: релсҳои қату патшуда; қат қардан а) таҳ қардан, ҳам қарда ба ҳам расонидани ду тарафи ягон қиз: қоғазро қат қардан, мактубро қат қардан; б) ҳам қардан, дуто қардан (*миёнро*); в) печондан, барзадан, ҳам қарда хобонидан (-и қисми поини курта, почай изор *ва г.*); қат шудан а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду тарафи ягон қиз; б) ҳамидан, дуто шудан (-и миён); ҳам шудан, қач шудан (-и кӯпрук); пойҳоро қат қардан зонухоро ҳам қардан, пойро дуқат қардан.

ҚАТ II *а. قط* буридани қизи саҳте; қалам қат қардан бо корд бурида баровардани нӯги қалам.

ҚАТАҒАН *т. قاتغن* манъ, *ниг.* қадаған; қатаған қардан саҳт манъ қардан (*роҳро*); бастан, рафтуомадро манъ қардан (*мас., дар роҳе*).

ҚАТАР-ҚАТАР *قتر قتر* қалимаи тақлиди овози ба ҳам расида гузаштан *ё* соиш хӯрдани қизҳои саҳт.

ҚАТЕӢ *а. قطيع* кит. қатъ қардашуда, бурида.

ҚАТИҚ *т. قتيق* чурғоти обаш гирифташуда, мости ғафс; мост, чурғот; қатик қардан ба шир сафедӣ (*моя*) ҳамроҳ қарда, мост (*чурғот*) тайёр қардан; ба ҳар ош қатик шудан ба ҳар қор ҳамроҳ шудан (*хоҳ дахлдор бошад, хоҳ бедахл*).

ҚАТИӢ *а. قتييل* кит. қушташуда, мактул.

ҚАТИМ *ققيم* абрешими чӯшдодашудаи сафед.

ҚАТИФА *قطيفه* қомаи хоб; лӯнгӣ, матон пашмин, ки баъд аз гусл баданро бо он пок меқунанд; шабпӯш.

ҚАТӢ//КАТӢ *کتی//کتی* *гуфт.* 1. ҳамроҳ, бо ҳам.

2. *насв.* аз, ба сабаби...; **сахар қатӣ** ҳангоми сахар, сахаргоҳон; **қатӣ қардан** а) омехтан, махлут қардани чизе бо чизе; б) ҳамроҳ қардан; **қатӣ шудан** *тарзи мафъули* **қатӣ қардан**; а) ҳамроҳ шудан; унс гирифтан; б) даҳолат қардан ба коре, ба гапе; **чоғам қатӣ!** бо чоғу дил! бо майлу хоҳиши том; *муқ.* **ба чанм** (*дар мавриди розӣ будан бо хоҳише суфта мешавад*).

ҚАТЛ а. *قتل* куштан, куштор: **қатлу тороч**, **қатлу гораг**, **майдони қатл**, **ба қатл маҳкум шудан**, **ба қатл ҳукм қардан**, **ҳукми қатл баровардан**; **қатли ом** куштори яксаран ҳаман мардум (*марду зан, тиру ҷавон, хурду калон*): **аслиҳан** (яроқи) **қатли ом**, **қатли ом қардан** (намудан); **қатл қардан** (намудан) куштан; **ба қатл расондан** қатл қардан, куштан.

ҚАТЛАМА т. *قتلمه* навъи нони фатирмонанд, ки хамири тунуки равғандори қабат-қабатро дар андак равған мепазанд; чалпаки варақин.

ҚАТЛГОҲ *قتلگاه* ҷои куштани одамон, кушторҷой; ҷои кушта шудани касе, ҷои иҷрон ҳукми қатл.

ҚАТОР I а. *قطار* 1. хати ба тартиб ҷойгирифтаи чизҳои якхела; гурӯҳи одамон, чорпоён, мошинҳо *ва ғ.*, ки пайи ҳам ё паҳлӯи ҳам бо тартиб истодаанд ё воқеъ гаштаанд, саф, рад, рада, радиф: **қатори вагонҳо**, **қатори дарахтон**, **қатори хавлиҳо**, **қатори пешқадамон**, **қатори шермардон**, **панҷ-шаш қатор одамон**, **дар қатори якум ништастан** (*мас.*, *дар театр*); **қатор(ҳо)и пахта хатҳои ниҳоли пахта дар киштзор**; **қори байни қаторҳои пахта қорҳои хишова**, каланд қардан ва об додани пахтазор. 2. паҳлу ба паҳлу, паҳлун ҳам ё паси ҳам ба тартиб (истода): **қатор бистар андохтан**, **қатор гузоштан** (-и аскарон), **қатор истода расм гирифтан**, **қатор ништастан**, **қатор хобидан**, **қатор чидан**, **қатор шишондани дарахтон**, **қатор истодани мошинҳо ...**; **қатори... а) ниг.** дар қатори...; б) баробари ..., ҳамроҳ бо...; **ба қатори... II дар қатори... а) дар сафи...**, дар радифи...; **ба ҷумлаи...**; **ба қатори калонсолон** (*қоргарони соҳибхатмос, нависандагон*) даромадан, **ба қатори...**

гузоштан...; б) дар байни..., дар миёни...; ҳамроҳ бо (*касе ё чизе*); **дар қатори дигарон** (**халқ**) дар қатори ҳама, баробари дигарон; монанди одамони дигар; **аз ин (ё он) қатор** аз ин ҷумла, аз ин гурӯҳ; **дар ин (ё он) қатор** дар ин ҷумла, дар он миён; **♦ як қатор а) дар як саф истода**; б) чандин, якчанд; баъзе; **як қатор масъалаҳо** (**чораҳо**, **муваффақиятҳо**), **як қатор қорхонаҳо** (**ноҳияҳо**, **мамлакатҳо**); **қатор-қатор а) якчанд қатор шуда**, **як қатор аз паси қатори дигар**; б) *мач.* чандин, якчанд; **қатор-қатор қардан а) саф кашондан**, саф додан; б) пайи ҳам гузоштан, дар як хат ё ҷое чида мондани чизе; **қатор қарда савол додан** пайи ҳам савол додан, саволборон қардан; **қатор шудан а) саф кашидан**, саф оростан; паси сари ҳам ё паҳлӯ ба паҳлӯ бо тартиб истодан, пайи ҳам истодан (*дар навбат*); б) пайи ҳам чида шудан, пайи ҳам гузошта шудан; **ба қатор истодан** ба саф даромада истодан; ба навбат истодан; **як қатор аз як сар**; саросар, беистисно; **аз қатор баромадан** аз ҷамъият дур шудан; *муқ.* **ба қатори баромадан**; **аз қатор рафтан** вафот қардан, мурдан; *муқ.* **аз байни рафтани**; **ба қатори одам** (ё мардум) даровардан тарбия қарда ба воя расондан, ба камол расондан; **ба қатори мардум даромадан** ба воя расидан, ба камол расидан; **дар як қатор гузоштан** баробар ҳисоб қардан.

ҚАТОР II а. *قطار* маҷмӯи вагонҳои, ки ба воситаи паровоз (локомотив) дар рӯи роҳи оҳан ҳаракат мекунад, поезд (*гоҳи қатори роҳи оҳан ҳам ба ин маъно қор фармуда мешавад*): **қатори борқаш**, **қатори мусофирбар**, **қатори тезгард**, **қатори Душанбе-Конибодом**.

ҚАТОРА I а. *قطاره* девораи ҷӯбин дар гирди боғ ва полиз, панҷарадевор, чапарак, ҷиғ, тавора.

ҚАТОРА II а. *قطاره* тиг. қатор II.

ҚАТОРАК *قطارك* 1. *суфта*, тиг. қатор I. 2. яке аз навъҳои табл ва нақора.

ҚАТОРБАСТ *قطار بست* 1. пайи ҳам бо якдигар басташуда. 2. галаи дум ба дум басташудани аспон ё шутурон.

ҚАТОРБЕД *قطار بيد* дарахтони дар як радиф

шинондашудан бед.

ҚАТОРВАЗНА قطاروزنه тасман чармини дар китф овезон ё дар миён басташаванда, ки барои ҳар як тири милтиқ хоначаҳо дорад, тасма-тирдон.

ҚАТОРӢ قطارى 1. муқаррарӣ, одӣ: коргари қаторӣ; аскарӣ қаторӣ хизматчиӣ рутбан аз поён охири қувваҳои низомӣ. 2. қаториҳо, одамони одӣ, омӣён.

ҚАТОРКӢХ قطارکوه *чугр.* кӢхҳои занҷирбанд қаторшуда, силсилакӢх: қаторкӢхи Зарафшон, қаторкӢхи Ҳисор...

ҚАТОРМЕХ قطارمېخ мехҳои қатор кӯфташуда (*мас., ба девор*).

ҚАТРА *а.* قطره чакра: қатраи ашк, қатраи борон, қатраҳои оби чашм, қатраи шабнам, як қатра, ду-се қатра; қатрае *а)* як чакра; *б)* киноя аз каме, андаке; ҳеч; қатра-қатра *а)* чакра-чакра, як чакра-як чакра; *б)* *мач.* кам-кам, андак-андак; ба миқдори бисёр кам; қатра-қатра чамъ гардад в-он гаҳе дарё шавад (*зарб.*); то қатраи охири то чакраи охири, ягон қатра намонда; то тамоман ба охир расидани чизе; як қатра *а)* як чакра, қатрае; *б)* *мач.* андаке, каме; миқдори ночиз; қатрае аз дарё (*ё баҳр*) андаке аз бисёр; қатрае хун парехта бе ягон хунрезӣ; накушта; ду қатра об барин ду чиз ё шахси ба кулӣ ба ҳам монанд; айнан; то қатраи хун дар бадан ҳаст то нафаси охири, то зинда будан.

ҚАТРАБОРОН قطرهباران 1. бороне, ки бо қатраҳои калон меборад. 2. *бот.* номи гиёҳест, ки гулҳои қатори сафеду зард дорад. 3. *мач.* дандонҳои сафеди дона-дона, ки зич ва ҳамвор бари ҳам омадаанд.

ҚАТРАГӢ قطرهگي мансуб ба қатра; ҳолати қатрагии модда, ҳолати дар шакли қатраҳо воқеъшудан модда.

ҚАТРАДУЗД قطره‌دزد *кит.*, киноя аз абр.

ҚАТРАЗАН قطره‌زن 1. *кит.* даванда, бо суръати тез даванда. 2. киноя аз ҳарзагард ва тангзарф, ки дар ҷо қарор намегирад. 3. *мач.* пайк, номарасон.

ҚАТРАЗАРФ قطره‌ظرف 1. *кит.* он чи ки зарфи-яташ кам аст, камзарф. 2. *мач.* ҳарзагард, камҳавсала; холи аз ақлу илм.

ҚАТРАРЕЗ قطره‌ريز *тиб.* шишаи махсуси даҳонтанг барои қатра-қатра гузаронидани доруи обакӣ ба бадани бемор.

ҚАТРАФИШОН قطره‌فشان :қатрафишон шудан *кит.* тез рафтани, шитофтани, давидани.

ҚАТРАЧАКОН قطره‌چکان *тиб.* милаи шишагии махсус барои чакра чаконидан, чакрачакон, чакрарез (пипетка).

ҚАТРАШУМОР قطره‌شمار *шиг.* қатрачакон.

ҚАТРАШУМУР قطره‌شمر *ниг.* қатрачакон.

ҚАТРОН *а.* قطران 1. шираи часпак ва равғанмонанди сиёҳе, ки аз ҷӯби дарахтони санавбар, ар-ар ва ангишт мегиранд ва дар муолиҷаи касалиҳои пӯст, ба кор меравад; қатрони нефт кир; қатрон кардан шуста обашро покиза чакондани чизе. 2. киноя аз сиёҳӣ, ранги сиёҳ.

ҚАТРОНӢ قطراني 1. мансуб ба қатрон. 2. *мач.* сиёҳи сиёҳ, сип-сиёҳ (*мас., мӯй*).

ҚАТРОНКАШӢ قطران‌کشي ҷо, ки аз ҷӯбҳо қатрон истехсол мешавад: қорхонаи қатронкашӣ.

ҚАТРОНМОЛИДА قطران‌مالیده чизе, ки ба хошти напӯсидан ва аз зиёни ҳашарот эмин доштан кир, қатрон молида мешавад.

ҚАТРОНМОЛӢ قطران‌مالي молидани қатрони нафт ба қайқу киштӣ ва ғ. барои нагузаронидани об ва муҳофизат аз занг задан: қоргоҳи қатронмоли.

ҚАТТ *а.* قط *ниг.* қат II.

ҚАТТОЛ *а.* قتال 1. бисёркушанда, бисёр қатл-кунанда; қотил. 2. *мач.* хунхор, бераҳм; душмани қаттол душмани ашаддӣ. 3. марговар, маҳвсозанда: заҳри қаттол заҳри ҷо ба ҷо кушанда.

ҚАТШУДА قطشده *сифати феъли замони гузашта аз қат шудан;* ҳамнда, қачшуда: нӯги чорук ба боло қатшуда.

ҚАТӢ *а.* قطع 1. буридан, қандан; ҷудо кардан. 2. андозан муайяни буриши қоғаз (формат); қатъи алоқа (қардан) алоқаро қандан, тарқи робита қардан; қатъ қардан (намудан) *а)* буридан, қандан; *б)* бас қардан, хотима додан (*ба қоре*), аз байн бурдан (*муносибат ё*

муомиларо); қатъ шудан (гардидап, гаштан) а) бурида шудан, канда шудан; бас шудан (-и гуфтугӯ, сӯхбат...); б) хомӯш шудан (-и овози чизе, садон мусиқӣ...); **корро қатъ кардан** корро бас кардан, аз кор бозистодан; **қатъи назар аз...** сарфи назар аз..., бо вучуди...; **риштан хаёл(от)и касеро қатъ кардан (намудан)** боиси бурида шудани андешаронини касе шудан, хаёлоти касеро халалдор кардан; **хомӯширо қатъ кардан** хомӯширо халалдор (вайрон) кардан, ба хомӯшӣ хотима додан.

ҚАТЪАН *а.* قطعاً *ниг.* қатъиян.

ҚАТЪИЯН *а.* قطعياً 1. ба таври қатъӣ, қотеона; тамоман: қатъиян инкор кардан, қатъиян манъ кардан, қатъиян муқобил баромадан, қатъиян риоя накардан. 2. ҳеч, асло, ҳаргиз: қатъиян итоат накардан, қатъиян лаб накушодан.

ҚАТЪИЯТ *а.* قطعيت 1. қатъӣ будан, яқин будан, хатмӣ будан. 2. қотеият, сахтиродагӣ, устувории бочуръатона дар азму ирода ё фикру ақидан худ; **бо қатъият** қотеона, бо устуворию матонат.

ҚАТЪӢ *а.* قطعى яқин, аниқ; хатмӣ: қавли мо қатъист, ичрон ни қонуи қатъист; **ба сурати қатъӣ** а) *ниг.* ба таври қатъӣ; б) тамоман, ба куллий; қотеона; **ба таври қатъӣ // ба тарзи қатъӣ** ба таври аниқ, яқинан; **ваъдан қатъӣ** ваъдан ичрояш хатмӣ, қавли сахт; **далели қатъӣ** бурҳони қотеъ, далели бешаку шубҳа; **чоран қатъӣ** тадбири хатмӣ, чораи яқинан амалишаванда; **қарори қатъӣ** тасмими тағйирнопазир; фикри устувор; **чавоби қатъӣ** чавоби аниқ, чавоби дақиқ; **қатъӣ будан** а) хатмӣ будан; аниқ муайян будан (-и мӯхлати ичрои қоре); б) устувор будан, мустаҳкам будан, сахт будан (-и азму иродан касе); **азми қатъӣ** майлу хоҳиши сахт, азми чазм; **боварии қатъӣ** боварии том, эътимоди комил; **зарбан қатъӣ** зарбаи сахт ва халокатовар; **оҳанги қатъӣ** оҳанги чиддӣ (*бе ҳазл*); **қадами қатъӣ** қадами устувор; **қатъӣ рад кардан** ба куллий рад кардан, бо қатъият чавоби рад додан; **масъаларо қатъӣ гузоштан** (*ё қатъӣ карда мондан*) масъаларо кӯндаланг ба мнён гузоштан.

ҚАТЪНОМА قطعنامه қарори хаттии ишти-

рокдорони чаласа, анчуман ё гирдиҳамой, ки онд ба ҳалли масъалас қабул карда шудааст.

ҚАФАС *ю.* قفس 1. хоначаи аз химча ва симу ресмон бофта ва ё аз чӯбу оҳан панчарашакл сохташуда барои нигоҳ доштани парандагон ва ҳайвонот. 2. *мач.* банд, ҳабс.

ҚАФАСА قفسه :қафасаи *сина тиб.* қисми синагии қафасмонанди сутунмӯҳраи одам.

ҚАФАСБОФ قفسباف он ки қафас мебофад, қафассоз.

ҚАФАСБОФӢ قفسبافى амал ва шуғли қафасбоф; чой ва маҳали бофтани қафас.

ҚАФАСӢ قفسى *мансуб* ба қафас; дар қафас буда; **мурғи қафасӣ** мурғи дар қафас.

ҚАФАССОЗ قفسساز он ки қафас месозад, қафасбоф.

ҚАФИЗ *а.* قفيز *кит.* паймонаи галлабаркашӣ; паймона.

ҚАФҚОЗӢ قفقاوى *мансуб* ба Қафқоз.

ҚАФО *а.* قفا 1. пушти гардан, паси сар. 2. умуман пушт, пас, ақиб; пай, дунбол; **қафон расм** пушти расм, тарафи холии акс; **қафон саҳна** паси парда (*дар театр*); **қафои теппа** тарафи пушти теппа, паси теппа; **дари қафо** дари воқеъ дар ақиб; дари партов; **аз ҳама қафо** аз ҳама охир; **аз қафо** аз пас, аз дунбол; **аз қафон...** а) аз пушти..., аз ақиб..., аз пай..., аз дунболи...; б) баъди..., баъд аз..., пас аз...; **ба қафо** ба тарафи ақиб, ба пас; ақибнокӣ, пуштнокӣ; **ба қафо афтодан**, **ба қафо нигаристан**, **қадаме ба қафо гузоштан**; **ба қафон...** а) ба пушти (худ), ба паси (худ); б) дар паси (сар); ба пушти (сар); **қафо афтодан** *ниг.* қафо мондан (а, б); **қафо гаштан** а) ба ақиб гаштан, баргаштан; б) ақибнишинӣ кардан, ақиб рафтан; **қафо мондан** а) аз қоре ё чизе ақиб мондан; б) ба таъхир мондан, дер сар шудан(-и кишт); в) суэт ҳаракат карда вақтро кам нишон додани соат; **қафо партофтан** ичрои қореро ба таъхир андохтан; қореро кашол додан; қафо РАФтан ба ақиб рафтан, қафо гаштан; **пешу қафо кардан** ба пешу пас гузоштан, пасу пеш бурдан; **худро қафо кашидан** худро ба ақиб гирифтан, ақибнокӣ рафтан; **чоеро қафо гузоштан** чоеро паси сар кардан, аз маҳалле гузаштан;

аз **қафон** *касе* **афтодан** касеро таъкиб кардан; аз пайи *касе* **гаштан** (*бо ягон қасди бад*); аз **қафон** *касе* **гаштан** а) аз паси *касе* шилқин шуда **гаштан** (*то расидан ба мақсаде*); б) касеро таъкиб кардан; аз **қафон** *касе* **гиристан** (*ё* **гирия кардан**) дар рафтани (*ё* гуселонидани) *касе* **гирия кардан**; аз **қафон** *чизе* **давидан** дар хусули *чизе* такудав кардан; дар *чустучӯи* *чизе* сарсон шудан; аз **қафон** **коре рафтан** аз пайи *коре* шудан, пушти *кори* худ рафтан; аз **дарс қафо мондан** а) ба *дарс* дер кардан, ба машғулият таъхир карда омадан; б) *сустӣ* кардан дар омӯзиши маводи *дарсхо*; **ба қафо гаштан** ба ақиб рӯй гардондан, **қафо гаштан**, **баргаштан**; **ба қафо гузоштан** гузашта рафтан аз *чое*, тай намудан; **ба қафо мондан** тай шудан, паси сар шудани *чое*; **дар қафо мондан** а) *ниг.* **қафо мондан** (а,б); б) тай шудан, паси сар шудани *чое*.

ҚАФОГАРДӢ قفاگردى *исми амал аз қафо гаштан*; қафо рафтан, ақибгардӣ.

ҚАФОГИР قفاگیر *киноя аз додхоҳ, мазлум, ситамдида; таъкибгардида, махлудшуда.*

ҚАФОГОҲ قفاگاه *киноя паси сар, пушти сар.*

ҚАФОКАШ قفاکش *киноя он ки ба пешравӣ мамониат мекунад; он ки корро ба ақиб мекашад.*

ҚАФОМОНДА قفامانده *сифати феълӣ замони гузашта аз қафо мондан*; 1. ақибмонда, пасмонда (*дар иҷрои коре, дар тайи масофае*); **доншҷӯи қафомонда**, **талабаи қафомонда**. 2. *мач.* дар сатҳи пасти рушд қарордошта, рушду инкишофаш ба талаботи давру замон ҷавобгӯ набуда: **кишвари қафомонда**, **мамлакати қафомонда**; **соҳан қафомонда** соҳаи хуб инкишофнаёфта; **шаҳси аз ҳаёт қафомонда** одами бо ҳаёти ҷомеа баробар пешнарафта, **шаҳси ҷаҳонбинияш кӯҳна**.

ҚАФОМОНӢ قفامانى *исми амал аз қафо мондан*; ақибмонӣ, пас мондан, ақиб мондан (*дар коре аз дигарон*); аз **қафомонӣ баромадан**.

ҚАФОНИШИН قفانشين 1. дар ҷойҳои қатори ақиб нишаста. 2. муқими ақибгоҳ.

ҚАФОНОКӢ قفاناكى 1. пас-пас, ақибнокӣ, паснокӣ; **қафнокӣ рафтан** паснокӣ рафтан. 2. пуштнокӣ, бо пушт: **қафнокӣ афтидан**.

ҚАФОРАВӢ قفاروى *пасравӣ; муқоб. пешравӣ.*

ҚАФОХОРА قفاخوره *киноя он ки бисёр шаттаю шаллоқ мехӯрад, шаттахӯр.*

ҚАФОХОРАГӢ قفاخورگى *киноя шаттахӯрӣ, шаппотӣ хӯрдан, калтак хӯрдан.*

ҚАФОХӮРДА قفاخورده *киноя шаттахӯрдагӣ, шаллоқхӯрда, калтакхӯрда.*

ҚАҲБА ا. قحبه *киноя*. 1. пирзан, ачуза. 2. зани сабуқпо, фоҳиша.

ҚАҲВА а. قهوه 1. *донаҳои (тухми) дарахти тропикие, ки онро дар оташ бирён карда, баъд кӯфта орд карда, истеъмол мекунанд.* 2. нӯшидание, ки кӯфта *ё* хокаи қаҳваро дар об ҷӯшонда *ё* болояш оби ҷӯш рехта, ба он шир ва шакар омехта ва гоҳе бе инҳо мехӯранд; **қаҳван сиёҳ** нӯшидании қаҳваи бешир.

ҚАҲВАГӢ قهوىگى *ниг.* қаҳвай.

ҚАҲВАГУН قهوهگون *ниг.* қаҳваранг.

ҚАҲВАДОН قهوهدان *зарф барои қаҳва, куттии қаҳва.*

ҚАҲВАӢ قهواى 1. аз қаҳва тайёркардашуда; қаҳвадор. 2. *ниг.* қаҳваранг.

ҚАҲВАНӮШӢ قهوهنوشى *исми амал аз қаҳва нӯшидан*: **қаҳванӯшӣ кардан**.

ҚАҲВАОРДКУНАК قهوهآردکنک *оси дастӣ барои кӯфта орд кардани донаҳои қаҳва.*

ҚАҲВАРАНГ قهوهرنگ *ба ранги донаи қаҳва, сурхи сиёҳтоб, қаҳвагӣ, қаҳвагун*: **мӯи қаҳваранг**, **пӯсти қаҳваранг**.

ҚАҲВАРЕЗ قهوهريز *қаҳвачӯш *ё* зарфе, ки аз он ба пиёла қаҳва резанд.*

ҚАҲВАФУРӮШӢ قهوهفروشى *амали фурӯхтани қаҳва, фурӯхтани қаҳва.*

ҚАҲВАХОНА قهوهخانه *муассисаи хӯроки умумии аз тарабхона хурдтар, ки дар он қаҳваю ҷой дам карда, газакҳои гуногун тайёр карда, мефурӯшанд.*

ҚАҲВАХӮРӢ قهوهخورى *ниг.* қаҳванӯшӣ.

ҚАҲВАЧӮШ قهوهجوش *ниг.* қаҳвачӯшонак.

ҚАҲВАЧӮШОНАК قهوهجوشانک *зарфи махсуси филизӣ барои ҷӯшондани қаҳва.*

ҚАҲИСТОН قهستان *ниг.* қўҳистон.

ҚАҲҚАРО *а.* قهقرا *кит.* нас-нас рафтан, ақибнокӣ (кафонокӣ) рафтан.

ҚАҲ-ҚАҲ قهقه *1. ниг.* қоҳ-қоҳ; қаҳ-қаҳ_задан бо овози баланд хандидан. *2. калимаи тақлиди овози хониши кабк.*

ҚАҲҚАҲА *а.* قهقهه *1.* ханда бо овози хеле баланд, сахт хандидан. *2. хониши кабк, садои кабк:*

ҚАҲҚОС قهقاس *ниг.* қаҳ-қаҳ.

ҚАҲР *а.* قهر *1. кит.* галаба, голибнят. *2. хашм, ғазаб; итоб: қаҳру ғазаб, қаҳру чаҳл, қаҳру ситеза.* *3. тарки рафтуомад ва гуфтугӯ, ногапӣ бо касе; аз қаҳр аз хашм, аз ғазаб; аз қаҳру ғазаб аз гояти хашму ғазаб; ба қаҳр ниг. бо қаҳр; дар болон хашму ғазаб, дар сари хашму ғазаб; бо қаҳр а) бо хашму ғазаб, аз рӯи чаҳлу ситеза; б) хашмгинона, ғазаболудона; дар сари қаҳру ғазаб дар болон хашму ғазаб, дар ҳолати ғазабнокӣ; қаҳр кардан а) хашмгин шудан, ғазабнок шудан; б) чаҳлу ситеза кардан; шӯридан, ошуфта шудан; эътироз кардан; в) тарки муошират кардан, ногап шудан ба касе; рӯй гардондан аз касе; қаҳри касеро овардан тарзи бавоситаи қаҳри касе омадан касеро хашмгин кардан, чаҳли касеро овардан; қаҳри касе омадан дар ғазаб шудан, хашмгин шудани касе; аз касе қаҳр кардан ранчидан, хафа шудан; ба қаҳр омадан ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; ба қаҳр овардан тарзи бевоситаи ба қаҳр омадан ба ғазаб овардан, хашмгин кардан, барангехтани хашми касе; дар қаҳр будан хашмгин будан, дар ғазаб будан, ғазабнок будан; дар қаҳр шудан (гаштан) ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; оташин шудан; қаҳри фалак чаври замон; қаҳри касе гирифтан хашмнок шудан, дар ғазаб шудан; қаҳри касе дар нўғи бишнаш будан одами зуд қаҳркунанда, қаҳргин, ба андак гапу коре бахашмоянда; оташи қаҳри касе аланга задан (ё забона гирифтан) шиддат гирифтани хашму ғазаби касе, сахт ба хашму ғазаб омадани касе; аз қаҳр фурумадан хашму ғазаби худро фуру нишондан; таскин ёфтан.*

ҚАҲРАМОН I قهرمان *1.* диловар, далер, пах-

лавон. *2. шахсе, ки бо диловарию мардонагӣ ва фидокорию корнамоии худ шўҳрат ёфтааст: қаҳрамони ватап, қаҳрамони меҳнат, қаҳрамони халқи тоҷик, халқи қаҳрамон, чанговари қаҳрамон, се қарат қаҳрамон, қаҳрамон шудан (гаштан); шаҳри қаҳрамон ниг. қаҳрамоншаҳр; Қаҳрамони Тоҷикистон унвони фаҳрӣ ва дараҷаи олии мукофотест, ки барои хизмати барҷаста дар соҳаҳои сиёсату иқтисодиёт, фарҳанг ва инкишофи илму фан аз тарафи ҳукумати ҷумҳурий дода мешавад. *3. иштироккунандан асари бадеӣ; қаҳрамони афсонавӣ* диловару пахлавоне, ки дар бораи корнамоию шучоати ӯ афсонаҳо офарида шудаанд; қаҳрамони лирикӣ *адш.* шахсе, ки ашъори лирикӣ аз номи ӯ навишта шудааст.*

ҚАҲРАМОН II قهرمان *кит.* *1.* вакил ё амини дахлу харҷ. *2. масъули корҳо; ҳазинадор ва ниғаҳдорандаи он чи дар тасарруфи ӯ бошад; корфармо.*

ҚАҲРАМОНВОР قهرمانوار *ниг.* қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНЗАН قهرمانزن *бонуи қаҳрамон, зане, ки бо диловарӣ ва фидокорию корнамоии худ шўҳрат ёфтааст.*

ҚАҲРАМОНӢ I قهرمانى *1.* диловарӣ, далерӣ, шучоат; пахлавонӣ; рӯҳу рафтори ба қаҳрамон хос. *2. иҷрои қору фаъолияти аҳамияти ҷамъиятӣ дошта, ки мардонагию шучоати шахсӣ ва фидокорию талаб мекунад: қаҳрамонӣ кардан, қаҳрамонӣ нишон додан; қаҳрамони афсонавӣ қаҳрамонию шучоати хайратангези дар васфаш афсонаҳо бавучудода; достони қаҳрамонӣ *адш.* дoston (асосан манзум) дар бораи қаҳрамонони ҷангҳо ва корномаҳои онҳо, ҳамоса.*

ҚАҲРАМОНӢ II قهرمانى *қору амали қаҳрамон II; фармонравой, корфармой.*

ҚАҲРАМОНМОДАР قهرمانمادر *тағр.* унвони фаҳрие, ки дар замони Шӯравӣ ба модари даҳ ва зиёда аз он фарзанд таваллуд карда ба воя расонда, дода мешуд.

ҚАҲРАМОНОНА قهرمانانه *1.* ба монанди қаҳрамон, мисли қаҳрамон, қаҳрамонвор; далерона, баҳодуруна, часуруна, бо часорат ва фидокорӣ: қаҳрамонона кор кардан,

қахрамонона чангидан, қахрамонона ҳалок шудан. 2. мансуб ба қахрамон; фидокорона: кори қахрамонона, муборизан қахрамонона.

ҚАХРАМОНТАРОШӢ قهرمان تراشي худро қахрамон вонамуд кардан, худро қахрамон ба қалам додан.

ҚАХРАМОНШАХР قهرمان شهر таър. ин унвон ба шаҳрхое дода мешуд, ки аҳолии онҳо дар солҳои Чанги Бузурги Ватанӣ қахрамонию корнамони бузург нишон дода буданд.

ҚАХРАН а. قهراً кит. аз рӯи қаҳр, бо зӯрӣ, зӯран; қаҳран ва чабран бо зӯрӣ ва ситам, бо фишор ва зӯрӣ.

ҚАХРАНГЕЗ قهرانگيز хашмгинона, газаболуд: нигоҳи қаҳрангез.

ҚАХРАТУН قهرتون аз ҳад зиёд хунук, сардин шадид, тоқатфарсо; сахт; зимистони қаҳратун, сармони қаҳратун.

ҚАХРӢ قهري ногап, чангӣ: қаҳрӣ будан (аз касе), қаҳрӣ шудан (гаштаи).

ҚАХРНОК قهريناк пурхашм, пургазаб; музтариб, ошuftа.

ҚАХРОЛУД قهراود 1. хашмгин, газабнок, газаболуд: чашмони қаҳролуд, чехраҳои қаҳролуд, нигоҳи қаҳролуд. 2. аз рӯи хашму итоб, хашмгинона.

ҚАХРОМЕЗ قهريميز ниг. қаҳролуд.

ҚАХТ а. قحط 1. хушксолӣ, бехосилӣ. 2. камёбӣ, ноёбӣ; қахту гало кит. хушксолӣ ва қиматӣ, беғаллағӣ; қахт будан камёб будан, ёфтани чизе душвор будан; қахт задан гуфт. тамоман ноёб шудан, ёфтани чизе душвор шудан; муқ. қирон омадан; қахт шудан камёб шудан, ёфт нашудан.

ҚАХТӢ قحطى хушксолӣ; гуруснагӣ; қиматӣ, гаронӣ; соли қахтӣ соли хушксолию гуруснагӣ; гузарад соли қахтӣ, монад рӯи сиёҳи хоҳарам (зарб.).

ҚАХТОБОД قحط آباد кит. ҷои таиғдастӣ, фақр ва эҳтиёҷ.

ҚАХТСОЛ قحط سال соли хушки бебориш, ки ғалла нарӯида, камёб ва қимат шудааст.

ҚАХТСОЛӢ قحط سالى хушксолӣ.

ҚАХҲОР а. قهار кит. 1. голиб. 2. хашмовар. 3. қаҳриранда, хашмгиранда (яке аз номҳои Худо).

ҚАХҲОРӢ قهارى 1. голибият. 2. кинаварзӣ, интиқом.

ҚАШАВ т. قشو олати дандонадори шонамонанд, ки бадани аспро бо он тоза мекунанд; қашав кардан бо қашав хориш додан; қашаву чорӯб кардан пӯсти бадани аспро бо қашав хоридан ва бо чорӯб тоза кардан.

ҚАШАНГ قشنگ кит. зебо, хушрӯй: духтари қашанг, шаҳри қашанг; қашанг будан зебо будан.

ҚАШАНГӢ قشنگى зебой, хушрӯй.

ҚАШҚА I قشقه холи сафеди табиӣ аст, ки дар пешонаи асп ва баъзе ҳайвонҳо пайдо мешавад; аспни қашқа аспни дар пешонааш холи сиёҳ дошта.

ҚАШҚА II قشقه кӯраки нимшукуфта (нимбоз)-и пахта.

ҚАШҚАЛДОҚ т. قشقداق навъи ҳайвони даранда аз хонаводаи гурбаҳо, аз гурба бузургтар ва аз сағ хурдтар, ки холҳои сиёҳу сафед дорад.

ҚАШҚАПЕШОНӢ قشقه پيشانى ниг. пешони-қашқа.

ҚАШҚАРӢ قشقرى мансуб ба Қашқар (шаҳрест дар вилояти мухтори Синзьяни Хитой); аҳли Қашқар, сокини Қашқар; рубоби қашқарӣ мус. навъи рубоб, ки дар қисми болоии коса аз ду тарафи дасташ шох дорад.

ҚАШҚАЧИНӢ قشقه چينى чида чамъ кардани кӯрақҳои нимшукуфтамонда барои дар хирманҷову хонаҳо чудо карда гирифтани пахтаи он.

ҚАШШОҚ т. قشاق нодор, бенаво, фақир, камбағал, камбизоат: одами қашшоқ, деҳан қашшоқ, қашшоқ будан, қашшоқ шудан.

ҚАШШОҚБАЧА قشاق بچه ниг. қашшоқзода.

ҚАШШОҚЗОДА قشاق زاده фарзанди одами қашшоқу камбағал.

ҚАШШОҚӢ قشاقى фақирӣ, нодорӣ, бечизӣ, камбағалӣ, камбизоатӣ.

ҚАШШОҚОНА قشاقان камбағалона, фақирона; ба монанди одамони қашшоқ, мисли камбағалон; зиндагонии қашшоқона доштаи (*ё кардан*) камбағалона зиндагонӣ кардан.

ҚАЪР قعر *a.* 1. тағ, тахт, бун: **қаъри баҳр**, **қаъри дара**, **қаъри дарё**, **қаъри чох**, **қаъри чарӣ**, аз **қаъри баҳр нафт кашидан**. 2. умқ, чуқурӣ, жарфо; *ба тариқи истиора*: аз **қаъри дил баромадан** (-н сухан, оҳу нола...); *ба қаъри замин даромада рафтан*, *ба қаъри чашми касе нигоҳ кардан*, *дар қаъри худ фурӯ кашидани замин* (*чизеро ё одамро*); **қаъри асрхо гузаштаи хеле дур**: аз **қаъри асрхо расидан**, *ба қаъри асрхо расидан*.

ҚИБАЛ *a.* قبل *кит.* 1. чониб, тараф, сӯй. 2. чихат, сабаб; аз **қибали...** а) аз чониби..., аз тарафи...; б) аз чихати..., аз сабаби...; **з-ин қибал** аз ин чихат; аз ин бобат.

ҚИБЛА *a.* قبله 1. тарафе, ки мусулмонон ба он рӯ оварда, намоз мехонанд: **хонаи Каъба**, **қиблаи хонакоҳ**, **хонаи рӯ ба қибла**, **ба қибла нигоҳ кардан**, **рӯ ба қибла овардан** (*истодан, нишастан*). 2. умуман ҷои парастӣш, парастӣшгоҳ; **ҷор тарафат қибла!** ба кучоё, ки хоҳӣ, рафтан гир!

ҚИБЛАГОҲ قبله گاه 1. *кит.* макони парастӣш, самти парастӣш. 2. *маҷ.* падар (*фарзандон падари худро эҳтиромона қиблагоҳ меноманд*).

ҚИБЛАГОҲӢ قبله گاهي *ниг.* қиблагоҳ.

ҚИБЛАЗАН قبله زن *кит.* 1. даврзананда, гарданда, чархзананда. 2. *киноя* аз ситора.

ҚИБЛАНАМО قبله نما абзоре монанди қутб-намо, ки бо истифода аз он метавон самти қибларо муайян намуд.

ҚИБТ قبط мардуми таҳҷоии Миср, ки масеҳӣ хастанд; *муқоб.* **сибт** (*мардумони омада аз авлоди Яқуб*). Фарзияе вучуд дорад, ки ин калима ва шакли дигари он **копт** (coptes) бо номи Египет (Egypte) ҳамреша аст.

ҚИБТӢ قبطي *маҷсуб* ба **қибт**; намояндаи мардуми қибт: **забони қибтӣ**.

ҚИВОМ *a.* قوام *кит.* 1. он чи ё он ки сабаби пайдории коре ё чизе бошад; *поя*, *сутун*: 2. низом, тартиб.

ҚИДМАТ *a.* قدمت *кит.* қадимӣ, деринагӣ.

ҚИЁҚ *m.* قياق алафи ботлоқие, ки барғҳои борики дароз дорад.

ҚИЁМ I *a.* قيام 1. истодан, рост истодан, рост хестан, ростистӣ. 2. рост шудани офтоб дар болои сар (самтурраъс), ки дар нисфирӯзӣ ба амал меояд: **ба қиём омадани** (*ё расидани*) **офтоб**, **офтоби ба қиём омада** (*ё расида*), **вақти ба қиём омадани офтоб**, **то ба қиём омадани офтоб**. 3. саркашӣ, нофармонӣ, исён, шӯриш; **шӯру қиём ошӯб** ва исён; **қиём кардан** // **қиём намудан** бар зидди касе бархестан (ба по хестан), исён бардоштан, шӯриш кардан; **қиёми қиёмат** *d.* фаро расидани рӯзи қиёмат; **то қиёми қиёмат** то охири дунё. 4. рост истодан дар вақти намоз. 5. *маҷ.* ҳастӣ, вучуд, мавҷудият.

ҚИЁМ II *a.* قيام 1. об андохта чӯшонда гафс кардани шакар. 2. шираи то гализӣ чӯшондашудаи гиёҳ, бутта, мева *ва м. ин.*; **қиёмни парпӣ**, **қиёмни таҳач**, **қиёмни зирк**, **қиёмни шакар**, **қиёмни шираи мева**; **қиём гирифтаи** (**ба қиём овардан**); чӯшонда ба ҳолати гализӣ расондани шакари дар об ҳалшуда ё шираи гиёҳ, бутта *ва м. ин.* мевае.

ҚИЁМАТ *a.* قيامت 1. *кит.* рост шуда ба по истодан. 2. *d.* зинда шуда хестан пас аз марг, растохез; **рӯзи қиёмат** // **фардон қиёмат** аз рӯи ақидаи динӣ рӯзе, ки ҳамаи мурдагон зинда шуда, аз гӯр меҳезанд ва аз қору кирдорашон ҳисобот медиҳанд, рӯзи ҷазо, явмуддин, рӯзи ҳисоб, рӯзи ҳашр. 3. шӯру ғавғо, ҳангома, ошӯб. 4. *маҷ.* ҳар чизи олій, таачҷубовар; **то қиёмат** а) то дунё ҳаст; б) *маҷ.* доимо, ҳамеша; **қиёмат бархостан** барпо шудани шӯру ошӯби умумӣ бо сабаби коре ё хабаре; барпо шудани шӯру ғавғо; **қиёмат кардан** а) шӯру ошӯби бузург барпо кардан; шӯру ғавғо барпо кардан; б) *маҷ.* бо қори ниҳоят олию ачиби худ шӯру ғавғо барангехтан; мӯъҷиза нишон додан. **аз гӯру қиёмат гап задан** *d.* аз азоби он дунё, мурдану зинда шудан ва дигар ҷазоҳои рӯзи қиёмат сухан ба миён овардан; **қиёмат қоним шудан** қиёмат барпо шудан; рӯзи қиёмат фаро расидан; **ба қиёмат намондан** дар вақти зинда будани худ қарзро адо кардан ё қореро иҷро кардан; **гӯши ману девори қиёмат** (*маҷ.*) дар мавриди

ҳеч гӯш накардан, тамоман аҳамият надодан ё бепарвой зоҳир кардани касе ба коре ё чизе гуфта мешавад.

ҚИЁМАТАНГЕЗ قیامت‌انگیز 1. шӯру гавго барпоқунанда. 2. маҷ. ҳайратангез.

ҚИЁМАТГОҲ قیامت‌گاه 1. ҷои барпо шудани растохез. 2. маҷ. ҷои барпо шудани шӯру гавго, ҷои воқеъ шудани чизи аҷиб.

ҚИЁМАТЗОР قیامتزار *ниг.* қиёматгоҳ.

ҚИЁМАТӢ قیامتی: бародари қиёматӣ, додари қиёматӣ ба аҳду паймони бародарӣ то қиёмат (то дунё ҳаст) содиқ; касеро додари қиёматӣ хондан (гирифтан) бародархонд ҳисоб кардан, касеро ба бародархондӣ қабул кардан.

ҚИЁМАТКАДА قیامت‌کده *кит.* 1. ҷои ташвиш ва азоб. 2. киноя аз дил.

ҚИЁМАТНИГАҲ قیامت‌نگه *ниг.* қиёматнигоҳ.

ҚИЁМАТНИГОҲ قیامت‌نگاه *киноя аз* маҳбуб.

ҚИЁМАТПАЙКАР قیامت‌پیکر он ки андому пайкари бениҳоят зебо дорад, касе, ки бо пайкари зебои хеш шӯру шарар ангезад.

ҚИЁМАТПЕША قیامت‌پیشه он ки дар кори худ қиёмат кунад, касе, ки қору кирдори ҳайратангез содир намояд.

ҚИЁМАТЧИЛВА قیامت‌جلوه қиёматпайкар, андоми бениҳоят зебо ва мафтунгар.

ҚИЁМАТХИРОМ قیامت‌خرام он ки дар нозу ҳаракат шӯру қиём барпо кунад, хушрафтор, хушхиром, хиромон.

ҚИЁМКУНАНДА I قیام‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз қиём (I) кардан;* исёнгар; шӯришгар.

ҚИЁМКУНАНДА II قیام‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз қиём (II) кардан;* он, ки бо ғайёр кардани қиёми шакар ва қиёми ширан гиёҳу бутта ва мева машғул аст.

ҚИЁМҚУТӢ قیام‌قوتی қуттӣ барои нигоҳ доштани зарфҳои дорои қиём II.

ҚИЁС *а.* قیاس 1. андоза гирифтан миёни ду чиз, андозагирӣ, муқоиса. 2. *фалс.* шакли хулосабарорӣ, ки аз ду муқаддима як хулосаи мантиқӣ бароварда мешавад

(силлогизм); қиёс кардан а) ду чизро бо ҳам муқоиса кардан; б) тахмин кардан; дарёфтан.

ҚИЁСАН *а.* قیاساً 1. аз рӯи қиёс, ба таври муқоиса. 2. аз рӯи тахмин, тахминан.

ҚИЁСӢ قیاسی *мансуб ба қиёс;* аз рӯи қиёс; *вазни қиёсӣ* *ниг.* *вазн (вазни хос).*

ҚИЁФА *а.* قیافه шакли зоҳирии инсон, шаклу шамоил; афт, рӯй, чеҳра; симо, сурат, намуди берунии чизе.

ҚИЁФАБОЗӢ قیافه‌بازی навъе аз санъати ҳунарварӣ, ки ҳунарпеша ба воситаи ҳаракатҳои чашм ва мушакҳои рӯй ҳиссиёту рӯҳияи қаҳрамони асари сахнавиро ифода мекунад.

ҚИЁФАСОЗӢ قیافه‌سازی сохтани намуди зоҳирии шахс аз рӯи гуфтаҳои шоҳидон.

ҚИЁФАШИНОС قیافه‌شناس *нав.* он ки ботини шахсро ба зоҳири вай нигоҳ карда, дарк ва муайян мекунад, мутахассиси физиономика.

ҚИЁФАШИНОСӢ قیافه‌شناسی 1. аз зоҳир (сурат) пай бурдани ботин (сират), ки Букрот (Гиппократ) ба чунин қобилият доро будааст; фаросат. 2. муайян ва тавсиф намудани симоҳои (образҳои) асар, чеҳра-шиносии асари бадеӣ. 3. муайян кардани хусусиятҳои чеҳра, сурат, рӯй. 4. илме, ки далелҳои шабоҳат ва тафовути чеҳраву андоми ду нафарро (*бо мақсади муайян сохтани валодат, ирсият ва ғ.*) таҳқиқу ошкор месозад, антропология.

ҚИҚИРРОС ققراس *гуфт., калимаи тақлиди овози хандаи тамасхуромези начандон баланд;* қиқиррос зада хандидан.

ҚИЛ I *а.* قیل гап, гуфтор; қилу қол а) гуфтугӯ, гуфтугузор; баҳсу мунозира; кашмакаши лафзӣ; хархаша, чанҷол; б) маҷ. тафсил, чузъиёт.

ҚИЛ II قیل мӯй, мӯи думи асп; қилро қашидан амали касеро маҳдуд кардан; муқ. таноби касеро қашидан; қилро аз ҳамир ҷудо кардан *ниг.* мӯй(ро) аз ҳамир ҷудо кардан.

ҚИЛЛАТ *а.* قلت *кит.* қамӣ, андак будан; муқоб. қасрат, қалил будан.

ҚИЛОДА *а.* قلاده *кит.* банди гардани ҳайвонот, гулӯбанд, гарданбанд.

ҚИЛТИҚ *m.* قلتیق 1. устухони майдаи моҳӣ, сӯк.
2. сикҳои нозуки сари хӯшаи ҷаву гандум, сӯк.

ҚИЛТИҚДОР دار قلتیق 1. дорони устухони майда: моҳин қилтиқдор (сӯкдор). 2. хӯшаҳои гандум ё ҷав, ки дорони сӯк мебошанд, хӯшаҳои сӯкдор.

ҚИЛУҚОЛ قیلوقال гуфтугӯӣ бо овози баланд; баҳсу мунозираи пурхурӯш; **бе қилуқол** а) бегуфтугӯ, бешубҳа; б) бидуни баҳсу мунозира; бе муҳокима.

ҚИМА *m.* قیمة 1. гӯшти кӯфта; гӯшти майда буридашуда: қима қардан, қима шудан; қима - қима қардан а) пора-пора қардан, хурд-хурд реза қардани чизе; б) маҷ. саҳт зарбу лат қардани касе, саҳт маҷрӯҳ қардани касе. 2. навъи хӯрок, ки аз гӯшти қима ё нарм кӯфташуда тайёр мекунад.

ҚИМААНДОЗӢ قیمةاندازی амали қима қардани гӯшт, аз ҷарх гузаронидани гӯшт.

ҚИМАБОБ قیمةباب гӯште, ки барои қима қардан мувофиқ аст.

ҚИМАКАБОБ قیمةکباب навъи кабоб, ки аз гӯшти қима тайёр мекунад.

ҚИМАПАЛАВ قیمةپالو палаве, ки гӯшти он аз қима иборат аст, палави қимадор.

ҚИМАТ *a.* قیمت 1. баҳо, нарх, арзиш: қимати баланд (ё муносиб) додан; ба қимати... ба нархи...; қимат додан нарх мондан, баҳо додан, арзиш муайян қардан ба чизе; қимат доштан арзиш доштан, арзидан. 2. гарон, пурбаҳо; муқоб. арзон; аз арзиши худ зиёдтар, аз нархи муқаррарӣ болотар: қимат будан, қимат фуруҳтан, қимат харидан; гавҳари қимат гавҳари пурқимат; қимат қардан а) баҳои чизеро муқаррар намудан; б) гуфт. нархро боло бурдан, ба чизе аз арзишаш зиёдтар нарх мондан; қимат шудан гарон шудан, боло рафтан (баланд шудан)-и нарх. 3. арзиш, қадр, қурб; шоистагӣ, барозандагӣ; қимати бадеӣ арзиш аз ҷиҳати бадеият; қадру қимат эътибору арзиш; аз ҳама қиматтар аз ҳама бақадртар, ниҳоят азиз; қимати чизеро доништан баҳои ҳақиқии чизеро муайян қардан ва доништан; ба қадри чизе расидан; қимат афтодан (ё галтидан) гарантар воқеъ шудан, бо нархи гарон ба

даст даромадани чизе; бо харчи зиёд иҷро шудани коре; қимати чизеро шиқастан қадру эътибори чизеро паст қардан, чизеро беқадр қардан; ба қадру қимати чизе расидан ниғ. қадр; баробари ҷон қимат доштан фавқулода гаронқадр будан.

ҚИМАТБАҲО قیمتبها он чи қимати зиёд дорад, пурарзиш, пурбаҳо, гаронбаҳо; муқоб. арзонбаҳо: муқофоти қиматбаҳо, тӯхфаи қиматбаҳо...; гавҳари қиматбаҳо а) дурри гаронбаҳо; б) киноя аз чизи ниҳоят пурарзиш.

ҚИМАТДОР قیمتدار ниғ. қиматнок.

ҚИМАТӢ قیمتى 1. мансуб ба қимат. 2. гаронӣ; беҳад зиёд будани нархи чизҳо (дар хушксолӣ ва ғ.): қаҳтӣ ва қиматӣ.

ҚИМАТНОК قیمتناک 1. он чи дорони арзиш аст, боарзиш. 2. дорони арзиши зиёд, гаронбаҳо; қоғазҳои қиматнок вомбарг, вексел, саҳм ва дигар варақаҳои баҳодор, ки воситаи додугирифт, харидуфуруш ва манбаи суду даромад мебошанд.

ҚИМАТСАНҶ قیمتسنج муайянқунандаи баҳо, таъйинқунандаи нарх ва арзиши чизе.

ҚИМАТШАВӢ قیمتشوی исми амал аз қимат шудан; афзудани нарху наво, зиёд шудани қимати молҳо.

ҚИМИЗ *m.* قميز як навъ нӯшоқие, ки аз шири байтал (ва ё шири шутур) тайёр мекунад.

ҚИМОБ قیمةب гуфт. танаффури ва қароҳати табиӣ ё сохтаву бардурӯғи касе аз ягон чиз ё кас, ки зикр ёфтани он боиси оташинӣ ё масхараву мазоҳ қардани он кас мешавад; қимоб будан (аз касе, чизе) танаффури ва қароҳат доштан аз касе, чизе; қимоб шудан танаффури пайдо қардан ба касе, чизе, безор шудан аз касе, чизе.

ҚИМОР *a.* قمار 1. бозии ба пул, бозие, ки дар он бурду бохт ба пулу мол асос ёфтааст: қимор бозидан, қимор задан. 2. ниғ. қиморбозӣ; гӯш ба қимор ниҳояти мунтазирӣ ба шунидани чизе.

ҚИМОРБОЗ قمارباز он ки бо бозии қимор машғул аст, он ки ба бозии бурду бохтнок одат қардааст.

ҚИМОРБОЗӢ قماربازی 1. бозие, ки дар он бурду

- бохт ба пулу мол ё чизи дигаре асос ёфтааст. 2. *мач.* ҳар коре, ки эҳтимолли нек ё бад анҷом ёфтан дорад, кори ниҳоят таваккалӣ.
- ҚИМОРПЕША** *قىمارىپيشه* *ниг.* қиморбоз.
- ҚИМОРХОНА** *قىمارخانه* ҷое, ки дар он қимор мебозанд.
- ҚИН** *т.* *قىن* 1. азоб, шиканча; **қин кардан** сахт азобу шиканча додани гунаҳгорон дар вақти пуршиш, то ба гуноҳшон иқроӣ шаванд. 2. *гуфт.* душвор, мушкил, сахт, саъб; пурмашаққат.
- ҚИНҒОЛА** *т.* *قىنغاله* арӯсе, ки ҳанӯз никоҳ нашуда бошад, духтари номзадшуда.
- ҚИНҒОЛАБОЗӢ** *قىنغاله بازى* махфӣ ба мулоқоти арӯс омадани домод.
- ҚИНҒОЛБОЗӢ** *قىنغاله بازى* *ниг.* қинғолабозӣ.
- ҚИНӢ** *قىنى* *гуфт.* душворӣ, мушкилӣ.
- ҚИР I** *قىر* кушокушӣ, куштори ҳамагонӣ; **қир кардан** куштан, несту нобуд кардан, марғу мири ҳамагонӣ; **қир шудан** // **қир гаштан** кушта шудан, несту нобуд шудан.
- ҚИР II** *ю.* *قىر* 1. моддаи сиёҳранге, ки вақти полудани нафт таҳнишин шуда мемонад ва он, аз чумла, дар мумфарш кардани роҳҳо ба кор меравад, қатрони нафт. 2. *мач.* сиёҳ.
- ҚИР III** *قىر* қӯҳи пастаки сангрездор; баландӣ, пушта, адир, теппа.
- ҚИРАВ** *قىرو* шабнамаи яхбастан барфрезамонанд, ки шабона дар ҳавои сард дар рӯи барги дарахтон ва сабзаҳо пайдо мешавад, ҷалид; **қирав бастан** // **қирав рехтан** пайдо шудани қирав, рӯи гиёҳҳо ва баргҳоро пӯшондани қирав.
- ҚИРАВБАСТА** *قىرو بسته* *сифати феълии замони гузашта аз қирав бастан*; қиравдор; қиравада: **шоҳхон қиравбастан дарахтони канори роҳ.**
- ҚИРАВДОР** *قىرودار* қиравдошта, бо қирав пӯшондашуда.
- ҚИРАВЗАДА** *قىروزده* *сифати феълии замони гузашта аз қирав задан*; бо таъсири қирав аз сабзиш мондан: **баргхон қиравада, юпучқан қиравада.**

ҚИРАВПӢШ *قىروپوش* *ниг.* қиравабаста.

ҚИРАНДУД *قىرانددود* бо қир андовашуда, қирмолида, қирнок; **қирандуд кардан** қир молидан бо мақсади муҳофизат аз обурутубат.

ҚИРГУН *قىرگون* сиёҳ чун қир, ба ранги қир.

ҚИРҒИЗ *قىرغيز* 1. номи халқи туркнажод, ки аҳолии аслии Ҷумҳурии Қирғизистонро ташкил мекунад. 2. нафаре аз халқи қирғиз.

ҚИРҒИЗӢ *قىرغيزى* *мансуб ба қирғиз; забони қирғизӣ, қулоҳи қирғизӣ...*

ҚИРИНДӢ *т.* *قىرىندى*: **қириндӣ сархонаи чилим** боқимондаи сӯхтаву нимсӯхтаи тамоқу дар сархонаи чилим.

ҚИРКУНАНДА *قىركونده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қир кардан.* 2. нобудкунанда, сартосар куштаву несткунанда; **ҳавопаймои қиркунанда** ҳ. ҳавопаймое, ки ба ҳавопаймоҳои душман ҳамла бурда, нобуд месозад.

ҚИРМИЗ ҳ. *قىرمز* 1. *қит.* як навъи қирмест ба андозаи нахӯд, ки ранги сурх дошта ва дар беша ё дар дарахти булут ҷойгир аст ва рангсозон аз он ранги сурхи баланд месохтанд. 2. ранги сурхи баланд.

ҚИРМИЗАК *قىرمزك* *зоол.* гамбуски арча.

ҚИРМИЗИРАНГ *قىرمىزىرنگ* як навъ ранги сурхи баланд; сурхранг.

ҚИРМИЗИТОБ *قىرمىزىتاب* ранге, ки ба қирмизӣ наздик аст; *ниг.* **қирмизиранг.**

ҚИРМИЗӢ *قىرمىزى* ба ранги қирмиз, аргувонӣ; сурх: **пиёлаи қирмизӣ, ҷойники қирмизӣ.**

ҚИРОАТ *ا. قرائت* 1. хондан, хониш (-и китоб, рӯзнома, шеър ва ғ.); **китоби қироат, китоби хониши мактабӣ.** 2. хондани Қуръон; **қироат кардан** а) ба овози баланд (*бо риояти илми таҷвид*) хондани оятҳои Қуръон; б) хондан, мутолиа кардан (*мас., шеърро*).

ҚИРОАТКУНАНДА *ا. قرائت كنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қироат кардан.* 2. хонандаи оятҳои Қуръон, қорӣ.

ҚИРОАТХОНА *ا. قرائت خانه* ҷое, ки дар он китоб, рӯзнома ва ғ. ба хондан дода мешавад; дар китобхона ва муассисаҳо хонаи махсус барои

мутоллан китобҳо.

ҚИРОБ I قيراب *шиг.* қирав.

ҚИРОБ II *а.* قراب қиём, ғилофи шамшер.

ҚИРОН I *а.* قران 1. *кит.* наздик шудан, пай-вастанни чизе ба чизе. 2. *нуч.* ба ҳам наздик омадани ду сайёра дар як бурҷ; *муқ.* соҳибқирон; *ҳаҷчи қирон* *д.* он давраи маросими зиёрати Каъба, ки дар он ҳаҷ ва умра ба ҳам мувофиқат қунад, бо ҳам омадани ҳаҷ ва умра; *қирон қардан* ба яқдигар наздик шудан (-и сайёраҳо); *қирон сохтан* ба ҳам овардан, наздик сохтан.

ҚИРОН II قران несту нобуд шудан, маҳв шудан; *қирон овардан ба касе* (чизе) *шиг.* ба тухми кас (чизе) *қирон овардан*; *қирон омадан ба касе* (чизе) *шиг.* ба тухми касе (чизе) *қирон омадан* нобуд шудан, маҳв гардидан, фано ёфтани касе (чизе); фаро расидани вақти несту нобуд шудани касе (чизе); *ба тухми касе* (чизе) *қирон овардан тарзи бавоситан ба тухми касе* (чизе) *қирон омадан*.

ҚИРОН III قران воҳиди пули нуқраи Эрон то чорӣ шудани риёли ҳозира, ки аз сиккаҳои нуқрагин иборат буда, дар давраи Қочор ва аввалҳои салтанати Паҳлавӣ гардон буд.

ҚИРОТ *ю.* قراط 1. ченаки вази, ки тахминан ба 0,2 грамм баробар аст ва асосан дар баркашидани ҷавоҳирот истифода мешавад. 2. *маҷ.* миқдори бисёр кам чиз.

ҚИРПҶШ قيرپوش бо қир пӯшонидашуда; *роҳи қирпӯш* роҳи асфалтпӯш, роҳи мумфарш.

ҚИРРА قرره раҳ, тарош, паҳлу; *қирраи бел* тарафи паҳлуи бел, паҳлуи бел; *қирраи кӯҳ* тегаи кӯҳ; *бо қирраи ҷашм нигоҳ қардан* (ё мушоҳида қардан) бо як кунчи ҷашм (рӯйро натофта ва ноаён) нигоҳ қардан (ё мушоҳида ва ё назорат қардан).

ҚИРРАДОР قره‌دار тегадор: бишн қиррадор.

ҚИРРОС قرّاس *гуфт.* калимаи тақлиди овози тези ба ҳам расидан ё соиш хӯрдани чизҳои филизӣ; гичиррос.

ҚИРСОС قرساس *гуфт.* калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани алаф ва шохчаҳои хушк ва г. *шиғо* ҳосил мешавад: *қирсос зада шикастан*.

ҚИРТОС *а.* قرطاس *кит.* қоғаз, саҳифае, ки бар

он менависанд.

ҚИРТОСӢ قرطاسӣ *мансуб ба қиртос*; *мансуб ба корғузори*; *маводи қиртосӣ* маводи корғузори.

ҚИСАС *а.* قصص ҷ. қисса.

ҚИСИР *т.* قسير бордорнашуда: *модаговни қисир*, *гӯсфанди қисир*; *қисир мондан* бордор нашуда мондан, бача накарда мондан (-и гов, гӯсфанд ва г.)

ҚИСИРӢ قسيري қисир будан; *қисирмонӣ*, *назоида мондан* (-и чорпо).

ҚИСИР-ҚИСИР قسیرقسیر *калимаи тақлиди* овозе, ки аз шикастани чӯб, шохи дарахт, танаи гиёҳҳои хушк ва м. *шиғо* мебарояд; қисиррос.

ҚИСИРМОНДА قسیرمانده *сифати феълӣи* *замони гузашта аз қисир мондан*; *чорвое*, ки бордор нашуда мондааст.

ҚИСИРМОНӢ قسیرمانی бордор нашуда мондани чорво.

ҚИСИРРОС قسیرّاس *калимаи тақлиди* овози шикастан ё қариб ба шикастан расидани симчӯб, болор, курсӣ ва г.: *қисиррос задан*.

ҚИСМ *а.* قسم 1. ҷузъе аз чизе, поре аз чизе, ҷузъ, ҳисса, пора, бахш. 2. ҷиҳозе, ки ҷузъи таркибии олоте аз таҷҳизот мебошад; *қисмҳои эҳтиётӣ* аҷзҳои таркибии олати техникӣ барои дар вақти шикастан ё корхӯрда шудани аъзои асли иваз қардани онҳо. 3. тақсимоти идорӣ, ки ба соҳае хос аст, шӯъба: *қисми илмӣ*, *қисми таълимӣ*. 4. ҳ. воҳиди ҷудоғонаи низомӣ: *қисми беҳдошт*, *қисми танкӣ*; *қисми ҳарбӣ* воҳиди ҳарбӣ. 5. ҷузъе аз асари бузург: *қисми аввали "Ёддоштҳо"-и С. Айнӣ*. 6. навъ, хел, гуна; соҳати...: *дар қисми пеши ин майдон*, *дар қисми шимоли шаҳр...*; *як қисм қисме*, *бархе*, *баъзе*; *гурӯҳе*: *як қисми мусофирон*, *як қисм заминҳои фалонӣ*; *қисм-қисм ҷузъ-ҷузъ*, *ба қисмҳо ҷудо қарда* (баркашидан, гузаронидан); *қисми бадеӣ* концерт дар охири маҷлисҳои тантанавӣ.

ҚИСМАН *а.* قسماً *як қисм...*, *як ҳиссае...*; *то ҳадде*, *то андозае*.

ҚИСМАТ *а.* قسمت 1. ҳисса, бахш, қисм. 2.

насиб, бахра; **қисмати азал(и)** тақдир, сарнавишт.

ҚИСМАТХҶР قسمت خور *кит.* 1. рӯзихур, он ки аз ризку рӯзӣ бахра мегирад. 2. *мач.* бандаи Худо.

ҚИССА *а.* قصه 1. ҳикоят, нақл; ривоят; саргузашт; хабар, хадис; шарҳи ҳол; **қиссаи гамангез, қиссаи шабҳои ҳичрон; қиссаи гуфтан...**; **қиссаи касе** саргузашти касе, воқеаи бо касе рӯйдода. 2. *киноя аз* афсона, суҳанҳои бофта; **қиссаи кӯтоҳ** хулласи калом, алқисса, мухтасаран; **қисса аз қисса** нақли мухтасар аз ҳикояи муфассал, шаммае аз ривояте; **қисса дароз қардан** пурҳарфӣ ва гуфтани суҳанони беҳудава бемавқеъ.

ҚИССАГҶЙ قصه گوئي *исми амал аз қиссаи гуфтан;* машғулияти қиссагӯӣ.

ҚИССАГҶЙ قصه گوӣ он ки ҳикояте, ривояте ё саргузаштеро барои дигарон нақл мекунад, достонгӯӣ.

ҚИССАПАРДОЗ قصه پرداز *ниг.* қиссагӯӣ.

ҚИССАХОН قصه خوان 1. он ки қиссаҳоро аз рӯи китоб ба дигарон меҳонад, гӯяндаи достон, қос. 2. шугле будааст муравваҷ дар байни аҳли шиа дар давраи сафавиён ва гурӯҳе аз шоирон, ки бо касби қиссаҳонӣ низ машхур будаанд.

ҚИССАХОНӢ قصه خوانى қисса хондан; машғулияти қиссаҳон.

ҚИСТ *а.* قسط *кит.* 1. адлу инсоф, дод. 2. ҳисса, насиб, бахш, қисме аз чизе; **ба қист фуруҳтан** (ё харидан) *нав.* тарзи фуруш (ё харид)-и мол ба қарз, ки харидор қимати онро на якбора, балки қисм-қисм мепардозад.

ҚИСТОС *ю.* قسطاس *кит.* тарозу, тарозуе, ки хеле дуруст бармекашад, тарозуи ҳассос.

ҚИТИҚ *т.* قتيق эҳсосе дар қафи пой, дар зер бағал ва дар баъзе ҷои дигари бадани одам, ки бо расидани сари ангуштони дасти бегона ва г. кас беихтиёр ба ханда меояд; **қитиқи доштаи;** **қитиқи қардан** сабукак бо ангуштон тағи бағал ё қафи пой касеро хоронда, ўро беихтиёр ба ханда овардан; **қитиқи касе расидан** ба касе суҳани қаҳровари ўро гуфтан; гаши касеро овардан, бо суҳане боиси асабонияти касе гардидан.

ҚИТИҚОВАР قتيق آور *коре* ё чизе, ки ҳисси қитиқи касеро меоварад.

ҚИТОЛ *а.* قتال *кит.* кушокушӣ дар ҷанг; ҷанг, масоф.

ҚИТЪА *а.* قطعه 1. поре аз чизе, тикка, поре, порча; порчаи замини қорам. 2. *ҷугр.* ҳар яке аз хушкҳои бузурги қураи Замин, (Осиё, Африқо, Аврупо, Амрико, Австралия, Антарктида). 3. *ади.* яке аз намудҳои назм, ки матлаъ надорад ва мисраи дуоми ҳамаи байтҳо ҳамқофия омада, дар он аз як мавзӯ суҳан меравад.

ҚИТЪАВӢ قطعه‌وى *мансуб ба қитъа* 2; хоси яке аз қитъаҳои олам.

ҚИФ *а.* قيف даҳанаи поёнаш борик барои ба зарфҳои даҳонтанг рехтани моеъҳо.

ҚИФОЛ *ю.* قيفال яке аз рағҳои бадани одам, ки дар даст намоён аст.

ҚИФШАКЛ قيفشکل аз чихати шакл ба қиф монанд, мисли қиф даҳонвасеу думборик.

ҚИШЛОҚ *т.* قشلاق 1. дех, деҳа, қаря, русто. 2. *таър., кхн.* ҷои зимистонгузаронӣ; муқ. айлоқ.

ҚИШЛОҚИДУХТАР قشلاقى دختر духтари дехотӣ, духтари зоидашуда ва сокин дар дехот.

ҚИШЛОҚӢ قشلاقى *мансуб ба қишлоқ;* дехотӣ, сокини дех.

ҚИШЛОҚҶОЙ قشلاق جاي қишлоқ, берун аз шаҳр.

ҚИШР *а.* قشر пӯст, пӯчоқ; **қишри Замин** табақаи болони Замин.

ҚОБ *т.* قاب ғилофи ашён хурд; **қоби айнак.**

ҚОБИЗ *а.* قابض 1. *кит.* қабзқунанда, гиранда; қабулқунанда. 2. миронанда, берункашандаи ҷон. 3. *тиб.* доруе, ки дарунравиро нигоҳ медорад, давои зидди исхол; **қобизи рӯх** гирандаи ҷон, Азроил.

ҚОБИЛ I *а.* قابل 1. қобилиятнок, истеъдоднок, мустаид, лаёқатманд; **қобили хунаре доштани** касеро ба хунаре лонқ ҳисоб қардан. 2. лонқ, сазовор, муносиб; **қобили чизе** (ё *коре*) а) сазовори (лонқи) *коре* ё чизе, арзанда ба *коре* ё чизе: **қобили мадх, қобили тамошо, қобили тарбия, қобили тасвир...**; б) муносиби

(дархӯри, боби) чизе ё коре, мувофиқ ба коре ё чизе: замин қобили киштукор, хучран қобили истиқомат, қобили иншастан набудан...; қобили зикр арзанда ба зикр кардан; (мавзӯи) боаҳамият; қобили муқонса муқонсашаванда, қобили хӯрдан хӯрданибоб; қобили қабул муносиб, пазируфтани; аҳолии қобили меҳнат мардуми коршоям; қувваи қобили меҳнат; қувваи қобили меҳнат қувваи (мардум) короянд, қувваи корӣ; қобил гардидап (*барои коре*) мувофиқ гардидан, дархӯри коре шудан, коромад (*барои мақсаде*). 3. *гуфт.*, *маҷ.* ҳалиму ботамкин, хушфешлу нарм; гапдаро; қобилу гапдаро ҳалиму гапгир; қобилу ҳалим нарму хушфешл, хушахлоқ; қобил шудан ҳалиму гапдаро шудан, нарм гаштан.

ҚОБИЛ II *а.* قابل *исми фоида аз қабул кардан;* пазиранда, қабулкунанда.

ҚОБИЛ III *д.* قابيل *бародари Ҳобил, номи фарзандони Одам ва Ҳавво (дар Таврот ба шакли Қоин омадааст).*

ҚОБИЛА I *а.* قبيله *муаннаси қобил.*

ҚОБИЛА II *а.* قبيله *момодоя, доя, занс, ки бача зоёнад.*

ҚОБИЛАК قابلك *шакли тасгир ва навозиши қобил.*

ҚОБИЛИЯТ *а.* قابليت 1. истеъдоди зотӣ, лаёқат, қареха: қобилияти фавқулода, қобилияти шоирӣ. 2. лоикӣ, сазоворӣ, муносиб будан; қобилияти истиқоматӣ қобили истиқомат будан, муносиби зиндагонӣ будан; қобилият доштан *а)* лаёқат доштан, соҳиби истеъдоди зотӣ будан; *б)* лоик будан, сазовор будан, қобил будан; қобилияти корӣ доштан кор карда тавонистан, аз ӯҳдаи кор кардан баромадан; қобилияти меҳнат надоштан кор карда натавонистан, коршоям набудан.

ҚОБИЛИЯТНОК قابليت ناک *соҳиби истеъдод, лаёқатманд, лоик.*

ҚОБИЛИЯТНОКӢ قابليت ناکي қобилиятнок будан, соҳиби лаёқат будан, истеъдод доштан.

ҚОБИЛӢ I قابلي 1. қобилият, истеъдоднокӣ, лаёқат. 2. қобил (3) будан, ҳалиму хушфешл

будан; гапдарой.

ҚОБИЛӢ II قابلي *:палави қобилӣ як навъ оши палав, ки ба болон гӯшту равған биринчи хомро андохта чӯшонда меназанд.*

ҚОВҒА *т.* قاوغ зарфи чарминн обкашӣ, қавға.

ҚОҒОТӢ قاغاتي *:чормағзи қоғотӣ чормағзи тунукпӯст.*

ҚОДИР *а.* قادر *тавоно, муктадир, зӯрманд, соҳиби қудрат; дасти қодир а)* дасти тавоно; *б)* *маҷ.* иқтидор, қудрат; *устоди қодир* устоди пурхунар; *хунарманди бузург; қодир будан* қудрати ба чо овардани коре доштан, карда тавониستاني кореро; *ба ҳар кор қодир* ҳама кор аз дасташ меояд, аз ӯҳдаи ҳар кор мебарояд.

ҚОДИРАНДОЗ قادرانداز *таър.* тирандози моҳир, ки камонҳои саҳттаринро ҳам қашида метавонист ва тираш беҳато ба нишон мерасид.

ҚОДИРИЯ قادريه *д.* номи яке аз тариқаҳои тасаввуф аст, ки ба номи асосгузаш Абдулқодири Гелонӣ гузошта шудааст.

ҚОДИРӢ قادري *иқтидор, тавоноӣ.*

ҚОДИХ *а.* قادح *кит.* 1. фарсудагии дандон. 2. айб, нақс, табоҳӣ. 3. айбқунанда, таъназананда.

ҚОЗ *т.* قاز *як навъ мурғи оби ваҳшӣ ва хонагии гардандарози калонтар аз мурғобӣ, ғоз; ◊ қоз чаронидан* кори беҳуда қардан.

ҚОЗГИР قاز گير *қозгиранда, шикорқунандаи қоз; ◊ иштиҳои қозгир* иштиҳои ниҳоят зиёд; *иштиҳо қозгир шудан* хеле гурусна ва толиби хӯрок шудан.

ҚОЗИБОЗӢ قاضى بازى *таър.* кашмақаш ва мурофияи қозихонагӣ, ба қозихона даводавӣ қардан бо мурофияе; *муқ.* судбозӣ.

ҚОЗИГӢ قاضى گى *таър.* вазифа ва кори қозӣ; қозӣ будан; ҳакамӣ; қозигӣ қардан қозӣ будан, вазифаи қозиро ба чо овардан.

ҚОЗИЁТ قاضيات *кҳн.* идорае, ки масъалаву баҳсхоро (*дар байни аҳли ислом*) мувофиқи қонунҳои кулли шариаат баррасӣ ва ҳал менамояд.

ҚОЗИЗОДА قاضى زاده *кҳн.* фарзанди қозӣ, писар

ё духтари қозӣ.

ҚОЗИКАЛОН قاضى كلان *таър.* сардори қозиён; яке аз мансабҳои олии рӯхонӣ дар аморати Бухоро, ки шахси дувум дар идораи умури давлатӣ ба шумор мерафт (*нас аз қушбеғӣ*).

ҚОЗИХОНА قاضى خانه *таър.* маҳкамаи қозӣ, дорулқазо, ки мурофиаҳо дар он чо анҷом меёфтанд; ба қозихона қашидан (*қасеро*) ба қасе даъвогар шуда, ўро барои мурофиа ба қозихона бурдан; *муқоб.* ба суд додан; \diamond гапро ба қозихона бурдан аз пайи таҳқиқи гапе шудан, ба тағи гап расиданӣ шудан.

ҚОЗИХОНАҒӢ قاضى خانگى *мансуб ба қозихона;* **ниқоҳи қозихонағӣ** қҳн. маросими ниқоҳи духтарони гуреза (гурезондашуда), ки дар қозихона ба расмият дароварда мешуд; **хати қозихонағӣ** қҳн. ҳуччате, ки дар қозихона сабт ва қайд шудааст, хате, ки эътибори қонунӣ дошт.

ҚОЗИЮЛҚУЗОТ قاضى القضاة *таър.* унвони қозикалонҳои Бухоро.

ҚОЗИЮЛҚУТ *а.* قاضى القوت *қит.* расонандан рӯзӣ, парвардигори ризқ (*сифати Худо*).

ҚОЗИЮЛҲОҶОТ *а.* قاضى الحاجات *д.* барорандан хочат ва ниёзо (*сифати Худо*).

ҚОЗӢ I *а.* قاضى 1. *қит.* қазоватқунанда, ҳукм-бароранда, довар, ҳакам. 2. *таър.* мансабдори шаръӣ дар аморати Бухоро, ки масъалаҳои баҳсноки ҳуқуқӣ ва ҷиноятҳои содиршударо аз рӯи нишондоди шариаат ҳал мекард; фақеҳе, ки мурофиотро дар мавриди ихтиллофу низоъ байни мардум мувофиқи қонуни шариаат ҳал мекард; *муқ.* судя; **қозин калон** *шиғ.* қозикалон; **қозини ҳақиқӣ** а) қозин аз рӯи ҳақиқат амалқунанда; б) сифати Худо; **қозӣ шудан** а) ба мансаби қозигӣ расидан; б) *гуфт.* ҳакам шудан; **ба тахтаи қозӣ қашидан** маҷ. истинтоқ карда, танбех додан.

ҚОЗӢ II *а.* قاضى *д.* қасе, ки намозро бо қазо меҳонад, қазохон, вомгузор.

ҚОИД I *а.* قائد *қит.* 1. асоқаш, роҳнамон шахси нобино. 2. *маҷ.* роҳнамо, роҳбар, пешво; \diamond **қонди тақдир** (*сифати Худо*).

ҚОИД II *а.* قاعد *қит.* нишинанда, нишаста; *муқоб.* қонм.

ҚОИДА *а.* قاعده 1. бунёд, асос, асл; қонун; дастур: **қондаҳои арӯз**, **қондаҳои грамматика**, **қондаҳои имло**, **қондаҳои ҳисоб**, **қондаву қонун**. 2. расм, оин, тартиботи муқарраршуда; **қондаҳои тартиботи дохилӣ**, **қондаҳои ҳаракати бехатарии нақлиёту пиёдагардон дар роҳҳо**; аз рӯи қоида // **мувофиқи қоида** а) мутобиқи қоида, дар асоси қонун; б) мутобиқи расму оин; тибқи тартибу низоми муқарраршуда; в) чунон ки бояд, чунон ки лозим аст; **қондаро вайрон кардан** бар хилофи қоидае амал кардан; қонуншиканӣ кардан; **қоидаи бозиро риоя кардан** риоя кардани тартибу низоми бозӣ; **қоида ҳамин ки...** расму одат ҳамин ки..., таомул шудааст, ки...

ҚОИДАДОН قاعده دان *донандаи қоида* 1,2; саҳт риояқунандаи қоидаҳо.

ҚОИДАТАН *а.* قاعدتاً 1. мутобиқи қоида; аслан, асосан. 2. аз рӯи расму таомул; маъмулан.

ҚОИЛ *а.* قائل 1. иқдорқунанда ба гуноҳи худ; эътирофқунанда, тандиҳанда; **қоил кардан** бо ҳунар, кор ё дониши худ эътирофи қасеро ба даст овардан, водор ба тандиҳӣ кардан; **қоил шудан** ҳунарнамоии қасеро эътироф кардан, ба қордории қасе тан додан. 2. гӯянда, суҳангӯ.

ҚОИМ *а.* قائم 1. рост, устувор, истода, барпо; **қоим будан** устувор будан, поянда будан; **пойдор** истодан; **барпо** шудан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; **қоим ба зот** ба аслу зоти худ пойдор; абадӣ, ҷовид. 2. моланда, даллок (*дар ҳаммом*), масҳгар. 3. қҳн. халта (қиса, чаъба)-и чармӣ барои нигоҳ доштани мӯҳраҳои шоҳмот, дастаи шамшер, теғ.

ҚОИМА *а.* قائمه 1. *шиғ.* қонм 1; **қоғазҳои қонмаи роиҷа** пулҳои қоғазии боқурбӣ дар муомила буда; **парҳи қонма** қимати устувор. 2. дастаи шамшер. 3. сутун, поя; чароғпоя. 4. пойғаҳи тахти хоб.

ҚОИММАҚОМ *а.* قائم مقام *ҷонишин*, *поиб*; *ҷойгир* қасе ё ҷизе.

ҚОИФ *а.* قائف *қифашинос*, он ки монандин қифаи фарзандро ба падар муқаррар қунад.

ҚОҚ *т.* قاق 1. хушк, хушкшуда; **гӯшти қоқ**, **пони қоқ**, **ҷӯби қоқ**; **қоқ кардан** хушк кардан,

хушконида. 2. лоғар, хароб, камгӯшт; қоқина: дасту **пой дарозу қоқ, одами қоқ; қоқ шудан** а) хушк шудан, хушкидан; б) лоғару хароб шудан. 3. *лаҳҷ.* зардолуи хушконидашуда, ғулунг; **дашти қоқ** саҳрон беобу алаф, биёбон; **замини қоқ** замини сахт; замини бeфaршy кӯрпача; **сурфан қоқ** дастархони бeхӯрдy хӯрок, суфраи холӣ; **чӯи қоқ** чӯи беоб; **бо як омочи қоқ** танҳо бо як омоч; **бо як сари қоқ** танҳо; бекасу кӯй ва бечизу чора; **кисаи кесе қоқ** будан кисаи кесе холӣ будан; пул надостан; **ҳалқи кесе қоқ шудан** аз ташнагӣ, асабоният ё ҳаяҷон гулӯи кесе хушк шудан.

ҚОҚБАДАН قاقبدان лоғар, хароб; камгӯшт: марди навчан қоқбадан.

ҚОҚИНА قاقينه лоғар, хароб; камгӯшт, газгӯшт: занн қоқинаи гандумгун, чавони қоқинаи миёнақад; рӯи қоқина рӯи камгӯшт.

ҚОҚИНААДОМ قاقينه‌اندوم лоғарандом, қоқбадан.

ҚОҚИНАРҮ(Й) قاقينه‌روى/قاقينه‌روى он ки чехрааш лоғари камгӯшт аст.

ҚОҚӢ قاقى 1. хушкӣ, хушкшудагӣ (*мас., пой*). 2. лоғарӣ, харобӣ, камгӯштӣ.

ҚОҚМА *т.* قاقمه гилеми тунуки абрешимини бепат; **чакмани қоқма** чакмани мардона аз намади тунук.

ҚОҚТӢ *т.* قاقى: **ҳалвон қоқтӣ** як навъ ҳалвост, ки аз орди бирёну қиёми ширини тут мепухтанд.

ҚОҚУ قاقو *бот.* гиёҳи худрӯи зардгул, ки байни мардум ҳамчун гиёҳи ғизоӣ ва дорӯй машхур аст.

ҚОҚУМ *а.* قاقم *зоол.* ҳайвони майдаест монанд ба санҷоб, ки пӯсти сафеда қиматбаҳо дорад ва аз он пӯстин медӯзанд.

ҚОҚШУДА قاقىشده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **қоқ шудан**; хушкшуда; ниҳоят хушк.

ҚОЛ *а.* قال *гуфт.* гуфтор, гап; қилу қол *иғ.* қил; қолу мақол гуфтугӯ, гапи бисёр; ҳаёху.

ҚОЛАБ *а.* قالب 1. тан, пайкар, қолбад; қолаб **тиҳӣ** қардан мурдан, чон додан. 2. *иғ.* қолиб.

ҚОЛАБТИҲӢ قالب‌تهى дарунхолӣ, миёнқовок.

ҚОЛИБ قالب 1. *иғ.* қолаб; қолаби бечон тани берӯх, қисми бечон. 2. андозаи ягон чиз; бӯтаи оҳангарӣ; чӯбе, ки ба шакли пой тарошида, пойафзолро дар он мекашанд ва медӯзанд; олат ва абзоре барои шакл додан ба мавод: **қолиби кафш** ё мӯза, **қолиби рехтагарӣ**, **қолиби хишт**, **қолиб гирифтан**, **қолиб задан**, **қолиб тарошидан**, аз **қолиб баромадан**, ба **қолиб рехтан**. 3. нақши барқанда ё барқастаи ягон чиз дар рӯи тахта, филиз *ва ғ.*, ки онро ранг қарда, бо чизи дигар пахш мекунад, то нақш ба чизи дигар гузарад: **қолиби читгарӣ** қоғаз ё филизе, ки дар он нақше, ҳарфе ё рақаме бурида шудааст (*барои наққошӣ ё рассомӣ*); қоғаз нақшапартоӣ. 4. *маҷ.* шакл, намуд: **қолиби назм**, **қолиби наср**; ба **қолиби чизе даровардан** ба шакли чизе даровардан, шакли чизеро додан; **◇ хишт аз қолиб бархест** вақти иҷрои коре гузашт, фурсат аз даст рафт, қор аз қор гузашт.

ҚОЛИБАК قالبک 1. *шакли тасғири* қолиб; қолиби хурд. 2. қолибе, ки читгарҳо аз рӯи он ба матоъ нақш мепартоянд.

ҚОЛИБГАР قالب‌گر 1. он ки қолиб омода месозад, қолибсоз. 2. нусхабардор (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБГАРӢ قالب‌گری *иғ.* қолибсозӣ.

ҚОЛИБГИР قالب‌گیر он ки қолиби чизеро тайёр мекунад; он ки дар рехтагарӣ қолиби чизҳои сохта шуданиро аз реғи сиёҳ дуруст мекунад.

ҚОЛИБГИРӢ قالب‌گیری *исми феълӣ* аз **қолиб гирифтан**; андоза ва шакли қисмеро бо қолибе маълум қардан; қолибгирии дандони маснӯӣ, кафш, қулоҳ *ва ғ.*

ҚОЛИБДОР قالب‌دار хиштзан, хиштомол, хиштзани сари қабрҳои хиштӣ.

ҚОЛИБЗАДА قالب‌زده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **қолиб задан**; ба қолиб дароварда, дар қолиб гузошта: **пояфзори қолибзада**.

ҚОЛИБЗАНӢ قالب‌زنى 1. *исми амал* аз **қолиб задан**; ба қолиб даровардани чизе. 2. аз рӯи нусха нақш задан (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБӢ قالبى 1. аз рӯи қолиби муайян сохташуда. 2. *маҷ.* забонзада, чизе, ки аслият

надорад, гайриаслӣ: **ибораҳон қолибӣ**, таъбирҳои **қолибӣ**.

ҚОЛИБКАШӢ قالب كشي *исми амал аз қолиб кашидан*; кашидани нақшу шакли ашё барои рехтани он; андоза ва шакли ҷисмеро бо қолибе муайян кардан.

ҚОЛИБМИСТАР قالب مسطر *нав. хаткаш барои кашидани шаклҳои гуногуни ҷандасӣ, лекало.*

ҚОЛИБОФ قالى باف *ниг. қолинбоф.*

ҚОЛИБОФӢ قالى بافى *ниг. қолинбофӣ.*

ҚОЛИБРЕЗ قالب ريز *он ки филизи ғудохтаро ба қолибҳо рехта, чизе тайёр мекунад.*

ҚОЛИБРЕЗӢ قالب ريزى 1. *исми амал аз қолиб рехтан*; қору амали қолибрез. 2. қоргоҳе, ки барои ба қолибҳо рехта, сохтани чизҳо махсус гардонида шудааст: **қоргоҳи қолибрезӣ**.

ҚОЛИБСОЗ قالب ساز *он ки барои сохтани ашёи гуногун қолиб (шакл) тайёр мекунад.*

ҚОЛИБСОЗӢ قالب سازى 1. *исми амал аз қолиб сохтан*; қору касби қолибсоз. 2. қоргоҳе, ки барои тайёр кардани қолибҳо махсус гардонида шудааст.

ҚОЛИН *т.* قالىن *гилеми пашмини патдор*: **қолин бофтан**, **қолин густурдан**, **қолин паҳи кардан**, **қолин фарш кардан**: *ба тариқи истиора*: қолини **барф**, қолини **гулҳо**, қолини **нарми сабзаи навроста**, аз сабза қолин бофтан.

ҚОЛИНБОФ قالىن باف *бофандаи қолин, гилембоф.*

ҚОЛИНБОФӢ قالىن بافى 1. *исми амал аз қолин бофтан*; қору касби бофандаи қолин. 2. ҷой ва дастгоҳе, ки дар он қолин мебофанд: **комбинати қолинбофӣ**.

ҚОЛИНПӢШ قالىن پوش 1. маконе, ки қолин густурда шудааст. 2. *маҷ.* ҷое, ки бо гулу гиёҳу сабза ораста аст.

ҚОЛИНФАРШ قالىن فرش *маконе, ки фаршаш бо гилему қолин ораста шудааст.*

ҚОЛИНФУРӢШ قالىن فروش *он ки қолин ва гилем мефурӯшад.*

ҚОЛИНФУРӢШӢ قالىن فروشى 1. *исми амал аз*

қолиб фурӯштан; шугли тичорати қолин, савдон гилем. 2. макони фурӯши қолинҳо: **дӯкони қолинфурӯшӣ**.

ҚОЛИНЧА قالىنچه *қолини хурд.*

ҚОЛИЧА قالىچه *ниг. қолинча.*

ҚОЛӢ قالى *ниг. қолин.*

ҚОЛУҚИЛ قالوقيل *ниг. қилуқол.*

ҚОЛУМАҚОЛ قالومقال *ниг. қилуқол.*

ҚОМ I *м.* قام *варз.* дар бозии шоҳмот вазъиятест, ки яке аз ҳарифон ба ҷое гашт карда наметавонад, то шоҳ бехатар бошад, пат.

ҚОМ II *а.* قام *кит.* сохир, чодугар, фолбин, фолгир.

ҚОМАТ *а.* قامت 1. қад, боло; қаду баст, андом. 2. *кит.* андоза, дараҷа, сатҳ, миқдор; **қомати мавзун**, **қомати хамгашта**, қаду **қомат**, қаду **қомати расо**; **қомат афроштан** // **қомат бардоштан** а) қад боло кардан; баланд шудан; б) *киноя аз сохта шудан*, бино ёфтан; **қомат кашидан** *ниг. қад кашидан*; **қоматро рост гирифтан** қадро рост кардан, рост шудан; **қомат рост кардан** *ниг. қад рост кардан*; **қомат бастан**, **қомат задан** *ниг. қомат кардан*; **қомат бастан** такбир гуфтан; ◊ **қомат (ат)** *занад гуфт.* дар мавриди мафтун шудан ба қаду бастии зебои касе мегӯянд.

ҚОМАТБАЛАНД قامت بلند *он ки қадаш дароз аст, қадбаланд, қаддароз, дарозқад, навча.*

ҚОМАТБОЛО قامت بالا *ниг. қадбаланд.*

ҚОМАТРАСО قامت رسا *қадбаланд; хушқаду қомат.*

ҚОМАТПАСТ قامت پست *ниг. қадпаст.*

ҚОМАТҲАМ قامت خم *ниг. қоматхамида.*

ҚОМАТҲАМИДА قامت خميده *он ки қоматаш ҳам гаштааст, он ки қомати дуто дорад.*

ҚОМУС *а.* قاموس 1. *кит.* чуқуртарин ҷои укёнус. 2. китоби лугат (*беиштар лугатҳои арабӣ*), фарҳанг; лугати донишнома, доира-тулмаориф, донишнома.

ҚОМУСНИГОР قاموسنگار *мураттиби қомус (лугати донишномай), қомуснавис.*

ҚОМУСНИГОРӢ قاموسنگارى *таҳия ва тартибӣ*

қомус, қомуснависй.

ҚОНЕЪ *а.* قانع он ки аз вазъияти худ розй аст; он ки чизеро басанда мешуморад; қаноатманд, ризоманд, розй, хурсанд; **марди қонеъ** марди қаноатпеша (қаноаткор); **қонеъ кардан** розй кардан (*касоро ба чизе*); **қонеъ кунонидан** // **қонеъ гардон(и)дан тарзи бавоситтаи қонеъ кардан**; розй кунонидан; чизеро кофй шуморидан; **қонеъ шудан** розй шудан ба баҳраи худ, басанда ва кофй шуморидан (*чизеро*), қаноат ҳосил кардан ба чизе (*мас., ба ҷавобе*); **талаби қасоро қонеъ кардан** бо иҷро кардани талабу хоҳиши қасе ўро розй сохтан.

ҚОНЕЪГАРДОНӢ قانع گردانى *исми амал аз қонеъ гардонидан*; иҷро кардани талаби қасе.

ҚОНЕЪКУНАНДА قانع کننده *сифати феълии замони ҳозира аз қонеъ кардан*; қасе ё чизе, ки талаботро ҷавобгӯй мебошад.

ҚОНЕЪШАВӢ قانع شوى *сифати феълии замони ҳозира аз қонеъ шудан*; чизеро басанда ва кофй шуморидан.

ҚОНУН I *ю.* قانون *муарраби калимаи юнони капоп.* 1. низом, тартиб; қоида, дастур. 2. ҳуқ. қарори расмий мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ, ки ба тартиби муқаррарнамудаи конституция қабул шудааст: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи меҳнат, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи маориф...; қонуни асосӣ конституция, сарқонун; аз рӯи қонун дар асоси қонун, мувофиқи қонун; қонун баровардан қабул ва интишор кардани қонун (*аз тарафи мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ*). 3. нав. робита ва вобастагии мутақобили ҳодисаҳои воқеияти объективӣ; қонуният: қонуни табиат, қонуни инкишофи ҷамъият, қонуни ҷозибан умумиҷаҳонӣ.

ҚОНУН II *ю.* قانون (*муарраби қонун*) сози қадимии тории шабеҳи чанг, ки бо мизроб навохта мешавад.

ҚОНУНАН قانوناً аз рӯи қонун, мувофиқи қонуну қоида.

ҚОНУНАСОС قانون اساسى ба қонун асосёфта, дар асоси қонун бунёдгардида.

ҚОНУНБАРОР قانون برار *ниг. қонунгузор.*

ҚОНУНБАРОРӢ قانون برارى *ниг. қонунгузорӣ.*

ҚОНУНГУЗОР قانون گزار он ки қонунро вазъ ва муқаррар мекунад.

ҚОНУНГУЗОРӢ قانون گزارى 1. фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлат оид ба баровардани қонун; вазъ ва муқаррар кардани қонун. 2. маҷмӯи қонунҳои муқарраршуда дар мамлакате: **қонунгузори** Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ҚОНУНДОН قانون دان *ниг. қонуншинос.*

ҚОНУНДОНӢ قانون داني воқиф ва огоҳ будан аз қонун, донистани қонун ва аз рӯи он амал кардан.

ҚОНУНИЯТ *а.* قانونيت 1. мутобиқат бо қонун, вобастагӣ бо қонунҳои объективӣ: **қонуният** таърихӣ. 2. бо қонунҳо таъмин карда шудани ҳаёт ва фаъолияти ҷамъиятӣ.

ҚОНУНӢ I قانونى 1. *мансуб ба қонун.* 2. он чи мувофиқи қонун карда мешавад; **ҳуқуқи қонунӣ** ҳуқуқи дар қонун муқарраргардида ва нишондодашуда; **ҳуҷҷати қонунӣ** санади аз рӯи қонун тартибёфта; ҳуҷҷати расмӣ; **қонунӣ кардан** ба расмият даровардан.

ҚОНУННАВОЗ قانون نواز *кит. навозандаи қонун, ниг. қонун II.*

ҚОНУННОМА قانون نامه *дастурамал, низомнома.*

ҚОНУНПАРАСТӢ قانون پرستى ба меъёрҳои қонунӣ риоя кардан.

ҚОНУНШИКАНӢ قانون شکنى *исми амал аз қонун шикастан*; амали хилофи қонун.

ҚОНУНШИНОС قانون شناس *ҳуқуқшинос, қонундон*; шахсе, ки аз қонун воқиф ва огоҳ аст.

ҚОНУНШИНОСӢ قانون شناسى *донистан ва риоя кардани қонун*; воқиф ва огоҳ будан аз қонун

ҚОПЧА قاپچه *лаҳҷ. халта, линча.*

ҚОР I *ю.* قار қир, мум, зафт, ки бар киштӣ *ва г.* мемолиданд.

ҚОР II قار 1. сиёҳ. 2. сиёҳиранг, мураккаб.

ҚОР III *т.* قار 1. барф. 2. маҷ. бисёр сафед.

ҚОР(Р)А *а.* قاره *ҷугр.* қитъа, қитъае аз шаш қитъаи ҷаҳон; хушкӣ, континент, бар(р).

ҚОР(Р)АВӢ قاروی *мансуб ба қор(р)а*; хушк (*дар бораи иқлим*).

ҚОРИАЗӢД قارىزاد *гуфт.* аз ӓд кардан ба дарки маънӣ, аз бар кардани тӯтивор; **қорназӓд кардан** ба маъниву мазмун сарфаҳм норафта аз ӓд кардан.

ҚОРӢ قارى 1. *кит.* мутолиакунанда, хонанда (-и китоб). 2. он ки Қуръонро аз ӓд карда, дар маросимҳо қуръонхонӣ мекунад; хофизӣ Қуръон. 3. унвони эхтиромӣ дар мурочиат ба нобиноҳо; **қорни чамоа** *кҳи.* сардори синф дар мадрасаҳо, ки назди як мударрис дарс мехонанд.

ҚОРИГӢ I قارىگى 1. касб ва қори қорӣ. 2. қориёна, ба тарзи хос ба қориён; **қоригни чамоа** *ниг.* қорӣ (-и чамоа).

ҚОРИХОНА قارىخانه *д.* мактабе, ки дар он хонандагон Қуръонро аз аввал то охир ӓд карда, унвони қорӣ – хофизӣ қуръонро мегирифанд.

ҚОРУН I قارون номи як давлатманди пешин, ки дар хасисӣ шӯҳрат дошт ва аз рӯи ин амалаш замин ўро бо тамоми ганчаш фуру бурд.

ҚОРУН II *а.* قارون *биол.* гиёҳест хушбӯй, ки дар табобат истифода баранд, фариз.

ҚОРУРА *а.* قاروره 1. зарфи шишагӣ, ованд. 2. шишаи хурди махсус, ки беморон пешобро дар он гирифта, барои таҷзия ба назди табиб ӓ пизишк мебаранд; **қорура бар санг задан** нохуш кардани айш.

ҚОРУРАДОН قاروره دان *кит.* қорурашинос, табиб, пизишк.

ҚОРУРӢ قارورى *мансуб ба қорура*; шишагар, шишафуруш.

ҚОРЧ قارچ *лаҳҷ.* занбӯруг, саморуг.

ҚОС *а.* قاص *киссагӯ, дostonсаро; воиз.*

ҚОСИБ *а.* قاصب 1. найнавоз; нойзан. 2. пӯсткананда, бурандаи гӯшту рӯда.

ҚОСИД *а.* قاصد 1. *кит.* қасдкунанда; он ки қасди қони касе кунад. 2. касе, ки мактуб ӓ хабареро аз касе ба қое мебарад, номабар, номарасон; пайғомбар, пайк, чопар, муждарасон: **қосиди бахт, қосиди зафар, қосиди фасли баҳор, қосиди муҳаббат; қосиди баён**

расонандаи сухани касе ба касе, ифшоғари каломӣ шахсе; **қосиди дипломатӣ** *с.* мансабдоре, ки вазифаи ў иборат аз бурда расонидани почтаи дипломатӣ мебошад.

ҚОСИДӢ قاصدى *шуғл ва амали қосиду номарасон.*

ҚОСИМ I *а.* قاسم *кит.* 1. тақсимкунанда, қисматкунанда, бахшкунанда. 2. яке аз номҳои Худо.

ҚОСИМ II *а.* قاسم *кит.* дарҳамшикананда.

ҚОСИР *а.* قاصر *кит.* 1. кӯтоҳ, норасо. 2. нотаъвоҷ, очиз.

ҚОСИТ *а.* قاسط *кит.* қобир, ситамгор, бедодгар, золим.

ҚОТ *т.* قات *ниг.* қарақот.

ҚОТЕЪ *а.* قاطع қатъкунанда, буранда, бурро; **бурҳони қотеъ** далели қатъӣ.

ҚОТИЛ *а.* قاتل 1. он ки мавҷуди зиндаеро мекушад, кушанда, қатлкунанда. 2. марговар, мӯҳлик: **захри қотил.**

ҚОТИЛӢ قاتلى амали қотил, қотил будан: одамкушӣ, ҳалокгарӣ.

ҚОТУРМА *т.* قاترمة *гуфт.* ноне, ки аз хамири норасида дар деги тафсон мепазанд.

ҚОТИР I *а.* قاتر *кит.* он ки нафақаро ба аҳли аёл танг гирад, хасис, мумсик.

ҚОТИР II *а.* قاطر *кит.* қатра-қатрачаканда (*мас., шираи дарахт*).

ҚОТИР III *а.* قاطر *кит., зоол.* хачир, астар.

ҚОФ I *а.* قاف номи ҳарфи 24-уми алифбои арабиасоси тоҷикӣ аст, ки дар алифбои кирилласос муодили Қ ва дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар мебошад; **лофу қоф** кино аз худситоию дурӯггӯй; лофу газоф.

ҚОФ II *а.* قاف 1. кӯҳи асотирӣ, ки ба қавле панҷсад фарсанг баландӣ дораду қисми зиёди он дар миёни об қойгир аст, нурҳои сахариӣ офтоб дар он сабз ва инъикосашон кабуд метобад, дар баъзе маъхазҳо чун кӯҳи бузурге тасвир гардидааст, ки гирди дунёро печонидааст. 2. номи сураи панҷоҳумини Қуръон, ки дар Макка нозил гаштаву 45 оят дорад, номи дигари ин сура “Босиқот” аст ба

маънии “нахлхон баланд”; \diamond **қоф то қоф** сар то сари дунё, тамоми чаҳон.

ҚОФИЛА *a.* قافله гурӯҳи одамон, ки пиёда ё савора якҷоя сафар мекунад; корвон.

ҚОФИЛАСОЛОР قافلهسالار сардори қофила, корвонсолор.

ҚОФИЯ *a.* قافيه 1. *кит.* азпайраванда, пасоянда. 2. *ади.* якчанд харф ё ҳиҷоҳои шабеҳ ва ҳамоҳанг, ки дар охири мисраъҳо пеш аз радиф такрор шуда омада, вазну оҳанги шеърро таъмин мекунад; **қофияи танг** қофияи камёб; **қофия танг будан** очиз шудан дар гуфтор ва кирдор, мушкилӣ пеш омадан; **қофия гуфтан** ба ҳамсӯхбати худ зуд ва бо каломи қофиядор ҷавоб гуфтан; суханбозӣ кардан; **қофия танг омадан** дар муқобили эрод ё эътирозе ҷавоб ёфта натавониста очиз шудан; дар вазъияти тангу душвор мондан.

ҚОФИЯНДЕШ قافيه‌اندیش он ки қофия месозад, он ки қофия эҷод мекунад.

ҚОФИЯБАНД قافيه‌بند шоире, ки бештар ба вазну қофияи шеър аҳамият медиҳад ва ба маъно ва чавҳари шеър он қадар аҳамият намедиҳад.

ҚОФИЯБАНДӢ قافيه‌بندي 1. ба қофия даровардан. 2. тартиби қофияҳо дар шеър.

ҚОФИЯБОЗ قافيه‌باز қофиягӯӣ; базлагӯӣ, ширинсухан, ҳозирҷавоб.

ҚОФИЯБОЗӢ قافيه‌بازي ҳозирҷавобӣ, аскиягӯӣ; бо каломи мавзуну муқаффо ғавран ҷавоб додан ба сухани дигарон.

ҚОФИЯБОФ قافيه‌باف он ки қофия месозад; он ки на бадохатан, балки ба тариқи сунъӣ қофия мегузорад.

ҚОФИЯГӢ(Ӣ) قافيه‌گو(ي) 1. шоир, қофияпардоз, он ки дар ҷавоб бо қофия сухан эҷод мекунад. 2. ҳозирҷавоб, суханбоз, он ки суханро қофиядор мегӯяд.

ҚОФИЯГӢӢ قافيه‌گوئي исми амал аз қофия гуфтан; ҳозирҷавобӣ; суханбозӣ.

ҚОФИЯДОР قافيه‌دار сухани мавзун; қалимаҳон қофиядор калимаҳои аз ҷиҳати оҳангу талаффуз ба ҳам шабеҳу баробар, вожаҳои ҳамқофия.

ҚОФИЯПАРДОЗ قافيه‌پرداز 1. шоир, шеърхон, қофиябанд. 2. рамзгӯ, суханбоз.

ҚОФИЯПАРДОЗӢ قافيه‌پردازي 1. шеъргӯӣ; шоирӣ. 2. рамзгӯӣ, суханбозӣ.

ҚОФИЯСАНЧ قافيه‌سنج 1. шоир, нозим. 2. мавзунтабъ; мунаққиди шеър.

ҚОФИЯСАНЧӢ قافيه‌سنجي 1. қофияшиносӣ; шоирӣ. 2. илми шеър, нақди шеър.

ҚОФИЯХОН قافيه‌خوان он ки шеър мехонад, шеърхон.

ҚОҲИР *a.* قاهر 1. *кит.* қаҳркунанда, ҳашмгин; бераҳм. 2. *маҷ.* голиб, болодаст.

ҚОҲИРА *a.* قاهره *кит.* 1. *муаннаси* қоҳир; **қувваи қоҳира киноя аз қувваи тавоно, нерӯи қавӣ.** 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Мисри Араб.

ҚОҲ-ҚОҲ قاهه *калимаи тақлиди овози хандаи баланд, қаҳ-қаҳ; қоҳ-қоҳ хандидан // қоҳ-қоҳ зада хандидан ба овози баланд хандидан.*

ҚОЧОҚ *t.* قاچاق 1. ғайриқонунӣ (*махфиёна ва бе супоридани боч*) аз сарҳади давлатӣ гузаронидани мол ва дигар чизҳои қиматнок. 2. молҳо ва дигар чизҳои қиматнок, ки ба тариқи махфӣ аз сарҳад гузаронида шудаанд. 3. чизе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОЧОҚБАР قاچاقبر *шиғ.* қочоқӣ.

ҚОЧОҚӢ قاچاقى 1. *мансуб ба қочоқ;* ба таври қочоқ; **молҳои қочоқӣ** молҳои ба таври қочоқ воридгардида. 2. *шиғ.* қочоқчӣ.

ҚОЧОҚЧИГӢ قاچاقچيگي 1. молу маводи тичоратро ниҳонӣ, бидуни пардохти бочу андоз аз гумрук гузаронидан. 2. ворид кардани молу маводе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОЧОҚЧӢ قاچاقچي 1. он ки молеро ба таври қочоқ (*бе додани боч, махфиёна*) ба мамлакате меоварад. 2. он ки молу маводеро аз роҳи ғайр ба кишвар ворид месозад.

ҚОШ *t.* قاش 1. абрӯ. 2. асбоби зинати занон, ки ба пешонӣ мебандад. 3. қисми пеши куббашакли зини асп: **қоши зин.** 4. бурише аз

харбуза, пора, китъа; *ниг.* **карч**; **қош парондан** бо чунбонидани абрӯвон ишва кардан; бо ҳаракат додани абрӯвон ишоратҳо кардан; **қошу қавоқ кардан** абрӯро чин карда, норозигӣ ва карохати худро аз чизе изҳор кардан; **қошу қавоқи худро овезон кардан** *ниг.* **қошу қавоқ кардан**; аз **қошу қавоқи касе барфу борон боридан** ниҳоят туршрӯю хашмигин будан.

ҚОШСИЁҲ قاشسیاه он ки абрӯи сиёҳранг дорад, абрӯсиёҳ.

ҚОШТИЛЛО قاشطلا асбоби зинати занона аз тилло ва нуқра, ки ба пешонӣ мебанданд.

ҚОШУҚ *т.* قاشق олати чӯбӣ ё филизии дастадор барои хӯрдани таом, чумча, кафча.

ҚОШУҚТАРОШ قاشق تراش устое, ки аз чӯб қошуқ месозад.

ҚОШУҚТАРОШӢ قاشق تراشی исми амал аз қошуқ тарошидан; касбу кори қошуқтарош.

ҚОШУҚЧА قاشقچه қошуқи хурд барои хӯрдани чой, мураббо *ва г.*

ҚОШЧИНАК قاشچینک абрӯчинак, асбоби пероиши занон.

ҚУ *зоол.* як навъи парандаи калонҷуссан гардандароз, ки дар зебой машҳур аст, дар ҳаво хуб парвоз ва дар об нағз шино мекунад ва тибиту пари сабуки нарм дорад: **пари қу**, **болишти пари қу**, **кӯли қувон**.

ҚУББА *а.* **қиб** 1. сақфи барҷастаи мудаввар (*аз беруни бино*); гунбаз. 2. ҳар чизи гирдан сарборик ё нимкурашакли аз филизхо рехташуда ё аз чӯб харроташуда, ки калонтарашро дар сари гунбазу хайма мегузоранд ва хурдтарашро барои зинат ба дарвозаҳои калон мезананд; **қуббаи асо** дастан саркулӯлаи асо; **қуббаи чароғи рӯимизӣ** сарпӯши қуббашакли чароғи рӯимизӣ; **қуббаи дуд дуди ба ҳаво ҳалқавор** печида; **қуббаи об киноя аз хубоб**; **қуббаи фалак киноя аз осмон**, арш; **қубба-қубба** а) ончи ки қуббаи бисёр дорад; б) маҷмӯи қуббаҳо, чизе, ки қисмҳои қуббамонанди бисёр дорад.

ҚУББАДОР *қиб* дарон қубба 2, қуббадошта; **гулмеҳи қуббадор** меҳи калоне, ки сараш қуббашакл аст; **кати қуббадор** кате, ки сари

пояҳои онро қуббашакл сохтаанд ё бар болои сари пояҳои он қубба гузоштаанд; **сӯзани қуббадор** сӯзани калони сараш гирд, ки духтарон барои ороиши мӯи сар истифода мебаранд.

ҚУББАМОНАНД *қиб* он чи ки ба қубба шабоҳат дорад.

ҚУББАРА *а.* *қиб* *зоол.* парандаи тоҷбасари сиёҳу сафед, худхуд, шонасарак, сӯфитурғай, чаковак.

ҚУББАСҶАН *қиб* *ниг.* қуббадор (сӯзани қуббадор).

ҚУББАЧА *қиб* қуббаи хурд (*ниг.* қубба 2); тугмачаи болои дар, ки бо зер кардани он занги барқӣ садо медиҳад.

ҚУББАШАКЛ *қиб* ҳар чизи шабеҳи қубба 1, монанди гунбаз.

ҚУБЛА I *а.* *қиб* баромадагии хубобмонанд, ки дар натиҷаи сӯхтан ё соида шудан дар пӯсти бадан, хусусан дасту по, пайдо мегардад, обила; **қубла задан** (кардан) соида шуда обила пайдо кардани дасту по; *муқ.* **пина**.

ҚУБЛА II *а.* *қиб* бӯса.

ҚУБЛАЗАДА *қиб* *сифати феълӣи замони гузашта аз қубла задан*; обиладор, обилакарда.

ҚУБУЛ *а.* *қиб* *қит.* тарафи пеши ҳар чиз, пеш.

ҚУБУР I *а.* *қиб* *ч.* қабр; **зиёрати аҳли қубур** зиёрати қабристон.

ҚУБУР II *қиб* лӯлаи сафолӣ, оҳанӣ ё сементӣ барои гузаронидани об, газ *ва г.*; обрави зеризаминӣ, ки аз хишт сохта шудааст: **қубури газ**, **қубури об**, **қубури оҳанӣ**, **қубур гузаронидан**, **қубур хобон(и)дан**.

ҚУБУРГУЗОР *қиб* қорғари сохтмон, ки шугли ӯ гузаронидани қубурҳои об, газ *ва г.* аст.

ҚУБУРГУЗОРӢ *қиб* қорғари хобонидани қубурҳо дар кандаҳои хати об, газ, партов *ва г.*

ҚУБУРСОЗӢ *қиб* истехсоли қубур, лӯла-созӣ; **корхонаи қубурсозӣ** корхонаи истехсоли қубурҳо.

ҚУБУРХОБОНӢ *қиб* қорғари хати

кубурхон обу газ *ва г.*, хобондани кубурхо, лўлакашӣ.

ҚУБҲ *а.* قبح зиштӣ, бадӣ қабоҳат; муқоб. хусн.

ҚУВВА(Т) *а.* قوه//قوت 1. зўр, қудрат, нерӯ: қувваи қисмонӣ, қувваи бозу, қувваи даст, қувваи худро нишон додан, ба коре қувват расидан. 2. тоб, тавон, тоқат, мадор, маҷол; қувваи коре надоштан маҷол надоштан барои иҷрои коре. 3. маншани моддии воқеъ гардидани коре ё имкони ҳусули чизе; тавоноӣ, зўрӣ, иқтидор: қувваи табиат. 4. бузургии ифодакунандаи таъсири механикии як қисм ба қисми дигар; инчунин дараҷани шиддати он: қувваи барқ, қувваи бод, қувваи заминҷунбӣ (зилзила), қувваи рўшноӣ, қувваи тарқиш, қувваи марказгурез, қувваи марказрав; қувваи аси воҳиди дар механика маъруфи иқтидори мошин, муҳаррик *ва г.* 5. қобилияти ҳар як аз панҷ ҳисси инсон дар дарки олами беруна: қувваи бинӯӣ (босира), қувваи часоӣ (зонқа), қувваи ломиса, қувваи шунавоӣ (сомоа), қувваи бӯёӣ (шомма); қобилият, лаёқат; қувваи мардигарӣ қобилияти алоқан ҷинсин мард, нерӯи шаҳвонии мард; қуввати масткунанда қобилияти мастиварӣ, дараҷани масткунӣ; қувваи ҷашм қобилияти биноии ҷашм; қувваи хофиза қобилияти дар ёд нигоҳ доштан. 6. маҷ. истеъдод, таъб (*хусусан дар суханварӣ*); қувваи таъб истеъдоднокӣ, истеъдод. 7. ҷамоат, табақани ҷомеа, гурӯҳи одамон, ки дорони ҳислате ё мутааллиқ ба табақае ҳастанд: қувваҳои демократӣ, қувваҳои инқилобӣ, қувваҳои сулҳхоҳ (*сулҳпарвар, сулҳчӯ*)...; қувваи коргарӣ қувваи қобили меҳнат; коргарон; қувваи корӣ // қувваи меҳнатӣ *ниг.* қувваи қобили меҳнат; қувваҳои шўришгар ҷомеаи шўришгар, шўришчиён, исёнгарон; қувваи қобили меҳнат одамони барои кор қардан қобилиятдошта, мардуми қобили кор. 8. маҷ. сипоҳ, лашқар, кўшун: қувваи пешчангӣ, қувваи эҳтиётӣ, таносуби қувваҳо; қувваи бегона сипоҳи аҷнабӣ; аскарони душман; қувваҳои мусаллаҳ артиш, нерӯҳои мусаллаҳ; қувваи ҷоннок аскарон, сипоҳиён (*бе назардошти аслиҳа*); қувваи ирода устувории ирода, матонат; қувваи кашини нерӯи ба худ кашанда, қувваи ҷозиба; қувваи

навозиш таъсири навозиш, эътибори меҳрубонӣ; қувваи ҷозиба а) қувваи кашиниш; б) киноя аз ҷаззобӣ, диққатҷалбукунандагӣ; мувофиқи қувва ба қадри тобу тавон, тибқи тавоноӣ; ба қадри қувва мувофиқи қудрату тавоноӣ, алоқадри ҳол; бо қувваи... бо истифода аз...; ба воситаи..., тавассути...; бо қувваи ҳунарпешаҳо, бо қувваи силоҳ..., бо тамоми қувва бо тамоми тавоноӣ, бо истифода аз ҳамаи қувват; қувва гирифтани а) зўру тавоно гаштан; мустаҳкам шудан; б) ба ҳол омадан қувват пайдо қардан баъди сихатёбӣ аз беморӣ; в) шиддат ёфтани авҷ гирифтани (*қувваи бод, гиря...*); г) афзудан, зиёд шудан, густариш ёфтани (*қувваи таассуби динӣ, таъсири нуфузи касе...*); қувва додан а) нерӯ бахшидан; ба ҳол овардан; б) тақвият додан, пурзўр қардан, қувватнок қардан; густариш додан; қувват доштан а) соҳибии нерӯ ва иқтидор будан; б) эътибор доштан, таъсир доштан; қувват ёфтани а) *ниг.* қувват гирифтани; б) тақвият ёфтани (*бо дастгирию ҷонибдорӣ*); қувваи воҳима тасаввур, тасаввурот; қуввати дил а) қавиқунандаи дил; б) маҷ. мададгори маънавӣ; қувваҳои сияҳқор нерӯҳои бадқирдор; гурӯҳҳои зишту табаҳқор; қуввати дил шудан боиси дилбардорӣ ва тасаллии хотир шудан; дили касе қувват гирифтани осуда шудан, тасалли ёфтани; далер шудан; оташи касеро қувват додан хашму газаби касеро зиёд қардан; сухани (*ё фикр*)-и касеро қувват додан ба сухан (*гап*) ё фикри касе ҳамроҳ шуда, онро тасдиқ ва таъкид қардан, тақвият додан; аз қувват афтидан (*мондан, рафтани*) беҳолу бемадор гардидан; аз қуввати касе истифода бурдан аз қору меҳнати касе ғоида бурдан; ба қувват омадан ба ҳол омадан, қувват гирифтани, қувват пайдо қардан; ба дили касе қувват додан эътимоду боварии касеро зиёд қардан (*барои иҷрои коре*); чуръатнок қардан; далер қардан; қуввати коре набудан маҷоли иҷрои коре надоштан.

ҚУВВАЛ *а.* قول ҷ. қоил II; гўяндагон, сухангўён.

ҚУВВАОЗМОЙ قوه آزمائى 1. санҷиши зўр ва қувва, зўрозмоӣ: қувваозмоӣ қардан. 2. мусобиқа, сабақати варзишӣ.

ҚУВВАСАНҶ قوه سنج абзор санҷиши қувваи

механикӣ ё озмудани зӯри дасту бозу *ва г.*

ҚУВВАСАНҶӢ قوه‌سنجى озмудани зӯру бозу, санҷидани нерӯву қувват байни ду ва ё зиёда ашхос.

ҚУВВАТ قوت *ниг.* қувва.

ҚУВВАТБАХШ قوت‌بخش бахшандаи зӯру қувва; кавикунанда, таквиятдиҳанда.

ҚУВВАТДИҲАНДА قوت‌دهنده *сифати феълӣи замони ҳозира* аз қувват додан; қувватбахш; кавикунанда, таквиятдиҳанда; **трансформатори қувватдиҳанда** трансформатори тағдилли чараёни барқ ба шиддати баланд.

ҚУВВАТДИҲӢ قوت‌دهى нерӯ додан, тавоноӣ бахшидаи, таквият додан.

ҚУВВАТДОР قوت‌دار дорои нерӯ, соҳиби тавоноӣ ва қудрат, боқувват.

ҚУВВАТНОК قوت‌ناк зӯр, тавоно, боқувват; **қувватнок кардан** қувват афзудан, қавӣ гардонидан; **қувватнок шудан** қувват гирифтани, иқтидор пайдо кардан; зӯр шудан; шиддат ёфтани; **суоли (саволи) қувватнок саволи душвор (сахт); эҳтимоли қувватнок эҳтимоли қавӣ.**

ҚУВВАТНОКӢ قوت‌ناكى зӯрӣ, тавоноӣ, дараҷаи қувват; қувватнок будан.

ҚУВО *а.* قوا *ҷ.* қувва.

ҚУВОРА//ҚАВОРА *а.* قواره порчаи мудаввар буридашуда; порчаи гирде, ки вақти буридани ҷои гиребони курта мемонанд.

ҚУДАМО *а.* قدما *кит. ҷ.* қадим; пешгузаштагон; бузургони гузашта.

ҚУДДУС *а.* قدّوس *кит. д.* пок аз гуноҳон, бениҳоят пок (*сифат ва яке аз номҳои Худованд*).

ҚУД-ҚУД قد *калимаи тақлиди овози мурғи хонагӣ, хусусан овози мокиён вақти тухм кардан.*

ҚУДО *т.* قدا падару модари арӯсу домод (*зану шавҳар*) нисбат ба якдигар; **қудо шудан** духтар дода ё духтар гирифта хешу табор шудан бо ҳамдигар, нисбати хешу таборӣ ва ақрабӣ пайдо кардан.

ҚУДОӢ قداى робитаи хешутаборӣ бо оилан

дигар ба туфайли додан ё гирифтани духтар.

ҚУДОШАВАНДА قداشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз қудо шудан*; шахс(он)е, ки нияти қудо шудан дора(н)д.

ҚУДРАТ *а.* قدرت зӯр, нерӯ, иқтидор, қувва; зӯрӣ, тавоноӣ; **мувофиқи қудрат** мувофиқи қувват, ба кадри тобу тавон; **қудрати коре надоштан** қодир набудан ба коре; маҷоли коре надоштан; **қудрати худро нишон додан** ба ҷӣ қодир будани худро соҳир кардан, зӯри худро намоиш додан; **қудрати касе расидан (ба коре)** зӯри касе расидан ба коре, қодир будан ба коре.

ҚУДРАТБАХШ قدرت‌بخش он ки ва он ҷи нерӯ ва тавоноӣ мебахшад, қувват ато мекунад.

ҚУДРАТӢ قدرتى *исми амал аз қудрат дорон* қудрат, қудратманд; **сохторҳои қудратӣ.**

ҚУДРАТМАНД قدرت‌مند тавоно, қодир, муктадир, соҳибқудрат.

ҚУДРАТМАНДӢ قدرت‌مندی нерӯмандӣ, тавоноӣ, дорои иқтидор будан, соҳибқудрат будан.

ҚУДРАТНОК قدرت‌ناк *ниг.* қудратманд.

ҚУДРАТНОКӢ قدرت‌ناكى *ниг.* қудратмандӣ.

ҚУДС *а.* قدس *кит. 1. ниг.* қудсият. 2. пок, тоза.

ҚУДСИЯТ *а.* قدسيت *кит.* покӣ, покизагӣ, аз олоиш ва гуноҳ.

ҚУДСӢ قدسى *кит. 1. мансуб ба қудс; покиза; солах, некӯкор. 2. ниг.* қудсиён фариштаҳо, малоика.

ҚУДУҚ *т.* قدوق *ғуфт.* чоҳ; **оби қудуқ** оби чоҳ.

ҚУДУМ *а.* قدوم омадан, расидан аз ҷое, баргаштан (*аз сафар*); ташриф овардан.

ҚУЗОТ قضات *ҷ.* қозӣ.

ҚУЛ *т.* قل *ғуфт.* ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои гулом, банда (*асосан дар таркиби номҳои мардона*) меояд: **Ҳамроқул, Ҳайдарқул.**

ҚУЛАӢ *т.* قلى муносиб, мувофиқ, соз, боб; вақти қулай, лаҳзаи қулай, аз фурсати қулай истифода бурда, фурсати қулайро интизор будан.

ҚУЛАНЧ *ю.* قولنج *ниг.* қулинч.

ҚУЛБА *а.* قلبه қисми чўбини омоч; испор.

ҚУЛЗУМ *а.* قلزم *кит.* 1. поми қадимни баҳри Сурх. 2. баҳр.

ҚУЛИНЧ *а.* قولنج *тиб.* печиши рўдахо, дарди хала.

ҚУЛИНЧОН *ҳ.* قلنجان *бот.* гиёҳи табобатиест аз оилаи занчабилҳо, ки ватанаш Ҳиндустону Чин аст, муарраби ховалинчон.

ҚУЛ-ҚУЛ قلقل *калимаи тақлиди овози* рехтани об аз шиша ва дигар зарфҳои даҳантанг: қул-қул қардан.

ҚУЛЛА *а.* قلّه 1. нуқтаи баландтарини кўҳ, тегаи кўҳ. 2. *маҷ.* нуқтаи баланд ва олии чизе: қуллан дониш, қуллан эҷодиёт, ба қуллаҳои балади саъват устуворона қадам ниҳодан.

ҚУЛЛОБ I *а.* قلاب чангаки моҳигирӣ, шаст, қалмоқ.

ҚУЛЛОБ II *а.* قلاب як нафас ба дарун кашидан (*мас., дуди тамокуро*); қуллоб кашидан як дам ба дарун гирифтани дуди тамоку.

ҚУЛОН *т.* قلان *зоол.* хари ёбӣ, гўрхар.

ҚУЛОЧ *т.* قلاچ *фосилаи байни ду нўги дастони* ба ду тараф ёзондашуда, ки ченаки дарозӣ ҳам ҳисоб мешавад; **як қулоч** а) ба андозаи дастони ба ду тараф васеъ кушода; б) *киноя аз чизи дарозу муфассал: аз болои касе як қулоч шиқоят навиштан; қулоч қардан* чизеро ба воситаи қулоч чен қардан (*мас., либосвориро*); **асиқулоч** *кашидан* қулочхоро ба ду тараф ёзондан (*мас., ҳангоми варзиш*); **қулоч** *кашида* а) дастро то охир кушода; б) бо тамоми қувват (*чизеро ҳаво додан*); **кашидаву** *кушода, саҳт (задан); қулоч кушодан* дастхоро ба ду тараф ёзондан (*барои воҳурдӣ ва ғ.*); **забони касе як қулоч будан** бочуръат будани касе дар гапзанӣ, забондароз будани касе.

ҚУЛОЧКАШ قلاچ كاش :қулочкаш қарда задан *кашидаву* *кушода* задан, саҳт задан.

ҚУЛОЧКАШӢ قلاچ كاشى *дастонро* ба ду тараф ёзондан (*дар вақти ишловарӣ*).

ҚУЛТ قلت *миқдори об ё нўшокии дигар, ки бо як дам нўшида мешавад, чуръа; як қулт* а)

чуръа; б) *маҷ.* андаке аз май ва шароб; **қулт-қулт** а) чуръа-чуръа; б) қулт-қулт қарда.

ҚУЛУБ *а.* قلوب *ҷ.* қалб; \diamond **касри қулуб** *кит.* дилшикастагӣ, маъюсий.

ҚУЛУН I *т.* قلون *тойчай нав таваллудшуда.*

ҚУЛУН II *ю.* قولون *тиб.* қисмате аз рўдаи фарох; (*муарраби калимаи юнони қулун (colon) аст*): **қулуни болорӯ, қулуни рост.**

ҚУЛФ قلف *шакли гуфтугўни қуфл.*

ҚУЛФИНАЙ قلفنى *тути заминӣ.*

ҚУЛФСОЗ قلفساز *ниг.* қуфлсоз.

ҚУМ قم *рег.*

ҚУМҒОН *т.* قمغان зарфи асосан чўянӣ, ки дар он об мечўшонанд, чойчўш.

ҚУМЗОР قمزار *регзор.*

ҚУМҚУМА قمقمه *обдони сафарӣ, фляга.*

ҚУМОНДОН *фр.* قماندان *гуфт.* командир, фармондеҳ; сардори дастаи низомӣ.

ҚУМОШ *а.* قماش *матои латифу нозук, газвори абрешимӣ, шоҳӣ.*

ҚУМРӢ *а.* قمرى *зоол.* парандаи хушовози хурдтар аз кабутар, ки дар қардан тавқ дорад.

ҚУМРОН *т.* قمران *сўхтаи чун ангишти сиёҳу саҳт мондаи ҳезум, осўхта.*

ҚУНҒУЗ قنغوز *зоол.* гамбуск, саргинғелонак.

ҚУНҒУЗАК قنغوزك *шакли тасғири қунғуз; гамбусак.*

ҚУНҒУРОТ قنغرات *номи яке аз қабилаҳои туркнажод.*

ҚУНДИЗ قندز *шакли тағйирёфта ва кўтоҳиудайи қуҳандиз.*

ҚУНДОҚ *т.* قنداق *ҳ.* қисми чўбини милтиқ, ки дар вақти тирандозӣ онро ба китф тақя медаханд, пошнаи милтиқ: **қундоқи милтиқ.**

ҚУНДУЗ قندز 1. *зоол.* қонвари санҷобмонандест аз чинси хояндагон, ки пўсти сиёҳи қиматбаҳо дорад, бедастар; **қундузи санҷобранг киноя аз осмон, олам ва рўзгор.** 2. *маҷ.* шаб, сиёҳӣ, торикӣ.

ҚУНДУЗӢ قندزى *мансуб ба қундуз*; аз пӯсти қундуз (дӯхташуда).

ҚУНУТ I *а. قنوت кит.* 1. фармонбардорӣ. хоксорӣ. 2. хомӯш будан, сукут қардан, аз сухан бозмондан. 3. *д.* дуое, ки дар рақъати сеюми намози витри воҷиб баъд аз фотеҳа бо замми сураи дигар мехонанд.

ҚУНУТ II *а. قنوط кит.* ноумедӣ, маъюсӣ.

ҚУНФУЗ *а. قنفذ кит., зоол.* хорпушт(ак)и баҳрӣ.

ҚУРБ I *а. قرب кит.* 1. ҳамсоғӣ, ҳамчаворӣ; наздикӣ, қаробат. 2. *д.* яке аз мафҳумҳои суфигарӣ, ки қаробат, наздикии бандаро ба Худои таоло тавассути мушоҳида ва муқошифа ифода мекунад; *муқоб.* бўъд.

ҚУРБ II *а. قرب* арзиш, қадру қимат; мартаба, ҷоҳу мақом; **қурби пул**, **қурби пул паст** будан (*ё паст фуромадан*), **қурб (на)доштан**; **қурбу манзалаг а)** қадру қимат, арзиш; **б)** қадру мартаба, дараҷаву мақом; **дар қурби...** дар назди...; **то қурби...** наздик ба..., қариб.

ҚУРБАТ *а. قربت кит.* наздикӣ, қаробат.

ҚУРБО قربا *хешӣ, наздикӣ.*

ҚУРБОҚҚА *т. قرباقه зоол.* ғук, вазағ; **қурбоққан обӣ** (баҳрӣ), **қурбоққан лалмӣ** (хушкӣ, хокӣ).

ҚУРБОН I *а. قربان* 1. *д.* он чи ки дар роҳи Худо садақа мекунад (*монанди ғӯсфанд, гов, шутур*) ва бо он ба Худованд қаробат меҷӯянд. 2. қурбонишуда; талафёфта, талафшуда, ҳалокгардида. 3. *маҷ.* калимаи мурочиати самимона; **қурбони...** фидои..., садқаи..., тасаддуқи...; **иди қурбон** иди динии мусулмонон, ки дар он чорвои фарбеҳ ва солим қурбонӣ карда мешавад (*муқ. иди азҳо*); **қурбон додан** фидо кардани касе дар роҳи расидан ба мақсаде, аз даст додан; талафот додан; **қурбон қардан а)** дар роҳи худо кушта, садақа кардани ғӯсфанд, буз *ва з;* **б)** фидо қардан, аз даст додан; ба хотири касе ё коре аз баҳри худ ё касе ва ё чизе гузаштан; **в)** фидои кори баде кардани касе; бедареғ истифода бурдани касе барои расидан ба мақсаде; **қурбон шудан а)** фидо шудан, чон нисор қардан; **б)** талаф ёфтан; ҳалок шудан; **қурбони коре гардидан** фидои коре шудан, чон нисор қардан барои коре; **фирефтаи коре** ё чизе шуда, худро зоеъ

қардан; **қурбони тир гардидан** тӯъмаи тир гаштан, бо тир кушта шудан; **сарн худро қурбон қардан** чони худро фидо қардан, аз баҳри чони худ гузаштан; **қурбонат шавам** чонам ба ту фидо, тасаддуқат гардам (дар мавриди таҳқику тасдиқ гуфта мешавад).

ҚУРБОН//ҚИРБОН II قربان *камондон, чарме,* ки дар тиркаш дӯхта, ҳамоилвор дар гардан андозанд, ба тавре ки тиркаш дар паси дӯш ҷой гирад ва камонро низ дар он чарма ниғаҳдоранд.

ҚУРБОНГОҲ قربانگاه 1. ҷое, ки дар он ҳайвонҳои қурбониро мекушанд, маҳалли қурбонӣ қардан. 2. ҷое, ки дар он касоне дар роҳи мақсаде кушта шудаанд.

ҚУРБОНӢ قربانى 1. маросим ва амали куштани чорпоён дар иди қурбон. 2. ҳайвоне, ки онро дар иди қурбон мекушанд; **ғӯсфанди қурбонӣ**. 3. фидокорӣ, аз чон гузаштан, ҷоннисорӣ, кушта шудан дар роҳи расидан ба мақсаде; **қурбонӣ додан а)** *ниг.* **қурбонӣ қардан**; **б)** талафот додан, кушташуда доштан; **қурбонӣ қардан** чорпо куштан барои садақа.

ҚУР-ҚУР قور قور *калимаи тақлиди овози қурбоққа.*

ҚУРОҚ *т. قراق* чизе, ки аз порчаҳои матоъҳои гуногунранг бо тартиби махсусе дӯхта шудааст: **дастархони қуроқ**, **қурпаи қуроқ**.

ҚУРОҚӢ قراقى *мансуб ба қуроқ*; аз қуроқ дӯхташуда.

ҚУРРАТУЛАЙН *а. قرّةالعين кит.* 1. нури чашм. 2. *маҷ.* фарзанд, хеши бисёр наздик.

ҚУРС *а. قرص* 1. ҳар чизи гирд ва доирашакл, гирда: **қурси моҳ**, **қурси офтоб**, **қурси нон** гирдаи нон; якто нони гирда. 2. як хел қанди гирдаи пахн; оби дандон, чак-чақи дандон; **қанду қурс** қандҳои гуногун. 3. доруи хушк, ки ба шакли гирд ва пахн сохта шудааст.

ҚУРУҚМОЛӢ قروقمالى *таър.* андозе, ки дар собиқ аз қабилаҳои озоди кӯчӣ гирифта мешуд.

ҚУРУН *а. قرون* *ҷ. қарн I* ва II.

ҚУРУТ *т. قروت* чаккаи чурғоти сахте, ки лӯнда-лӯнда қарда хушконидаанд, кашк; **давон қурут** – **оби ҷӯш** (*зарб.*) ислоҳи ҳар чиз

роҳе дорад.

ҚУРУТАК قروتک *шакли тасғири* курут; ҳар чизи шабеҳи курут саҳт; **зардолун курутак** меван зардолуе, ки начида, дар дарахташ нағз пазонда хушконида шудааст.

ҚУРУТОБ قروت آب навъи хӯроке, ки он асосан аз қурути дар оби чӯш ҳал кардашуда ва фатири равғанӣ тайёр мекунад.

ҚУРЧ قرچ сермағз, пурра, сифт, вазндор; *муқоб.* нӯк ва пуч.

ҚУРЪА *a.* قرعه коғазпора, чӯбча, мӯҳра, танга ё ягон чизи дигари шартӣ, ки аз рӯи он насиб ё ҳиссаи касеро муайян мекунад (*мас., дар бозӣ*); саҳм, насиб; **қуръа кашидан** бо кашидани ягон чизи нишонадори шартӣ аз байни чандгон якхелаи он муайян кардани насибу ҳаққи касе ба чизе ё навбати коре; **қуръа партофтан** бо ҳаво додани танга, мӯҳра, ягон чизи дигари шартӣ ҳал кардани баҳсу талоши байни ду ё чанд кас.

ҚУРЪАЗАН قرعه زن он ки бо қуръа фол мебинад, фолбин, раммол.

ҚУРЪАКАШӢ قرعه كشي муайян кардани ҳаққи навбати касе ё дастае бо роҳи қуръапартоӣ; **қуръакашини дастаҳо** муайян кардани ҳайати дастаҳои гурӯҳҳо (*мас., дар Чоми ҷаҳонӣ оид ба футбол*).

ҚУРЪАПАРТОӢ قرعه پرتائی *исми амал аз қуръа партофтан*; ба воситаи қуръа муайян кардани саҳм ё навбати касе.

ҚУРЪОН قرآن номи китоби муқаддаси мусулмонон, ки тибқи таълимоти дини ислом бар ҳазрати Муҳаммади пайғамбар (с) нозил гардидааст ва дар он аҳкоми дини ислом ва шарҳи он дарҷ ёфтааст; **хатми Қуръон** а) аз сар то охир хондани Қуръон; б) барои ёди мурдагон хондани порчае аз Қуръон ва маросиме, ки барои ин барпо карда мешавад; **тилловати Қуръон** қироати Қуръон.

ҚУРЪОНХОН قرآن خوان хонандаи Қуръон, он ки Қуръон мехонад, қорӣ; порсо, обид.

ҚУРЪОНХОНӢ قرآن خوانی маросими хондани Қуръон; машғул будан бо хондани Қуръон.

ҚУСУР I *a.* قصور камбудӣ, нуқсон; айб, гуноҳ;

қусури чизеро баровардан камбудии рӯй-додро ислоҳ кардан, пур кардани ҷои чизи талафшуда, ҷуброн кардани қор ё фурсати зоеъшуда, талофӣ кардани зараре.

ҚУСУР II *a.* قصور *ҷ.* қаср.

ҚУТ I *a.* قوت хӯрданӣ, таом, гизо (*шакли ҷамъи он ақвот аст*); ризқ, рӯзӣ; *ба тариқи истиора:* **қути рӯх**, **қути рӯху равон**, **қути чон**; **қути лоямут** ҳадди ақалли хӯроке, ки барои зинда мондан кифоят мекунад, хӯроки «бихӯру намур».

ҚУТ II *a.* قوت ранг, ранги руҳсор; **қути касе қандан гуфт.** ранги рӯи касе тағйир ёфтан; саҳт тарсидан.

ҚУТБ I *a.* قطب 1. *ҷугр.* ҳар як аз ду нуқтаи меҳвари тасаввурии кураи Замин ва мавзеи атрофи ин нуқтаҳо: **қутби шимолӣ**, **қутби жанубӣ**. 2. *ҷугр.* маҳалли бархӯрди меҳвари олам аст бо кураи самовӣ, ки қутби осмон гӯянд. 3. *физ.* яке аз ду нӯги занҷири қувваҳои барқӣ ё магнитӣ: **қутби манфӣ**, **қутби мусбат**, **қутби магнитӣ**; **ситораи қутб** яке аз муниртарин ситораҳои гурӯҳи Дубби Асгар аст, ки дар наздикии қутби шимолӣ дунё воқеъ аст ва аз рӯи зарурат самтро бо он муайян мекунад; **қутби ҳайвонӣ зоол.** яке аз ду тарафи тухм ки тарафи дигарашро **қутби растанӣ** меноманд.

ҚУТБ II *a.* قطب навъи гиёҳест, ки се хор дорад ва онро хори сепахлӯ низ мегӯянд.

ҚУТБ III *a.* قطب 1. сутунаи оҳанин осие ва чарх; оҳанест дар санги поёнии осие, ки санги болои осие бар он мегардад. 2. шайхи ягона; лақаби он валиест, ки тартиботи маънавии мулку кишвар бар дӯши ӯ гузошта шудааст; *мач.* дурахшонтарин симо (*аз адибон, ҳунармандон, варзишгарон ва м. ш.ш.*); **қутби замон** машхуртарин, намоёнтарин шахси даврон.

ҚУТБГАРД قطب گرد иштироккунандаи экспедицияи илмӣ ба қутбҳои кураи Замин.

ҚУТБӢ قطبى *мансуб ба қутб:* воқеъ дар ноҳияи қутб: **фачри қутбӣ**, **шаби қутбӣ**.

ҚУТБНАМО قطب نما *асбоби хурдест ба андозани соати кисағӣ, ки дар рӯи сафҳаи дараҷабанди он ақрабақ ҷойгир шудааст ва*

як нӯки (кабуди) он ҳамеша ба тарафи шимол ишорат мекунад.

ҚУТКАНДА *قوت كنده* сифати феълӣи замони гузашта аз қут қапдан; рангпариди; тарсон.

ҚУТН *ا. قطن* кит. навъи пахта, пунба аст, ки ниҳоли он бисёрсола буда, ҳосили он барои табобат низ истифода мегардад.

ҚУТОС *ا. قطاس* 1. чорпои қавиҷуссаи монанд ба гов, ки пашми дароз дорад ва дар минтақаҳои баландкӯҳ зиндагӣ мекунад, гажгов: қутоси вахшӣ, қутоси хонагӣ. 2. туғи гарданбанди асп, ки аз мӯи думи қутос тайёр карда шудааст.

ҚУТОСПАРВАР *قطاس پرور* он ки бо парвариши қутосҳои хонагӣ машғул аст; мутахассиси қутоспарварӣ.

ҚУТОСПАРВАРӢ *قطاس پرورى* соҳаи чорводорӣ, ки барои парвариши қутосҳои хонагӣ барои истеҳсоли ширу гӯшт, пашм ва ғ. махсус гардонида шудааст: фермаи қутоспарварӣ.

ҚУТР *ا. قطر* 1. рибз. хатти росте, ки аз маркази доира гузашта, доираро ба ду ҳиссаи баробар тақсим мекунад, диаметр: қутри доира, қутри Мох, қутри қубур. 2. гафсӣ, захомат.

ҚУТРӢ *قطرى* мансуб ба қутр; арзӣ, кӯндаланг.

ҚУТТИЧА *قطى چه* қуттии хурд.

ҚУТТӢ *т. قطى* 1. ҳар чизи аз чӯб, картон, филиз ё маводи пластикӣ сохташудаи чоркунча, ки барои ҷо додан ва нигоҳ доштани чизҳо хизмат мекунад, чаъба; сандуқча: қуттӣ гӯгирд, қуттӣ консерва, қуттӣ папирос (ё сигарет), қуттӣ шоколад, қуттӣ тир...; қуттӣ интиҳобот(ӣ) сандуқчаи махсус барои ба дохили он партофтани варақаҳои овоздихӣ; қуттӣ занбӯри асал ниг. канду; қуттӣ почта сандуқчаи махсуси дар кӯчаю хиёбонҳо насбгардида, ки мактубҳои лифодадорро ба дохили он мепартоянд (барои ба воситаи почта расонидани онҳо). 2. дар кирмакпарварӣ воҳиди ченаки муайяни вази тухми кирмак, ки барои парвариши кирми абрешим тайёр карда шудааст; дар қуттӣ аттор ҳам ёфт нашудан // аз қуттӣ аттор ҳам ёфт нашудан ниҳоят подир, ноёб будан; бисёр ачибу ғариб будан.

ҚУУД *ا. قعود* ниг. нишастан дар намоз, нишаст.

ҚУФЛ/ҚУЛФ *قفل//قفل* 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандуқ, ҷевон ва ғ. маҳкам мекунад. 2. гуфт. кулангдони силоҳи оташфишон: қуфли пулемёт; қуфл будан баста будан, маҳкам будан (бо қулф); қуфл задан қулф овехтан, бастан; қулф кардан; қуфл кардан маҳкам кардан, бастан бо қулф; қуфл шинондан, қуфл шикастан, дарро аз болои касе қуфл кардан, дарро аз дарун қуфл кардан...; қулфу калид олатҳои бастану кушодани дарҳо (-и хазина); қуфл бар дар суфт кардан дар ба рӯи соилон боз кардан, мушкили касеро ҳал кардан; қуфл дар роҳ будан банд будани роҳ, баста будани пеши коре; қуфл шудани дарё банд шудани дарё ба сабаби бисёр гаштани об; гӯш қуфл задан гӯш руст шудан; қуфл задан ба даҳони касе касеро ба хомӯшӣ маҷбур кардан, даҳони касеро бастан; қуфли даҳонро кушодан ба гап даромадан, гап задан; қулфи дилро кушодан рози ниҳонии худро ошкор кардан; қулфи хомӯширо шикастан хомӯширо вайрон кардан бо гапи худ; ба суҳан даромадан; ◊ қуфли абҷад қулфе, ки бо рамзҳарфҳо кушода мешавад; қуфли забонбанд д. дуое, ки барои бастании забони касе дар қуфл медаманд.

ҚУФЛАНДОЗ *قفل انداز* бозкунандаи дар; шиканандаи қуфл.

ҚУФЛБАНД *قفل بند* дарбанд, касе, ки ниғаҳбони дар аст; дарбон, посбон.

ҚУФЛГАР *قفل گر* ниг. қуфлсоз.

ҚУФЛКУШО *قفل كشا* маҷ. кушояндаи қулф, барҳамзанандаи мушкилиҳо.

ҚУФЛСОЗ *قفل ساز* устое, ки қулф месозад, қуфлгар.

ҚУШБЕГӢ *قوش بيگى* таър. мансаби сарвазирӣ амирони Бухоро (олитарин мансаб), ки қорҳои маъмурӣ давлатӣ дар дасти ӯ буд.

ҚУЮД *ا. قيود* кит. ҷ. қайд; қуюди шабгардӣ ҳ. қоидаҳои дар шаб гаштугузор кардан, соати комендантӣ.

ҚҶЗАҚАНДӢ *т. قوذقندى* занбӯруг, қорч, телпаки қозӣ.

ҚҶҚАНДӢ *قوئندى* мансуб ба Қўқанд; сокини

- шаҳри Қўканд; **аробан қўкандӣ** як навъ аробан дорон чарххон калон.
- ҚЎЛТУҚ** *т.* قوتوق зерн бағал, зерн каш; бағал, оғӯш.
- ҚЎНОҚ** *т.* قوناق як навъ галладонаи арзанмонанд, ки хўроки парандагон хисоб мешавад.
- ҚЎПАЛ** *т.* قوپل дағал, ноҳинчор; номавзун, нотарошида (оид ба одам); **қўпал-қўпал** дағалона, ба дуруштӣ.
- ҚЎР** I *т.* قور 1. оташи зерн хокистар, хокистари сўзон: **оташи қўр**. 2. асбоби чанг, ярок, силох; ◊ **сўхбат қўр гирифтаи** сўхбат тафсидан, гуфтугӯ авч гирифтаи.
- ҚЎР** II *т.* قور 1. захира. 2. барака, файз; **қўру қўт** захиран озуқа, хўроқвории захиравӣ.
- ҚЎРА** *т.* قوره чои чор тарафаш иҳоташуда барои ниғадорин рама, хобок, ҳел.
- ҚЎРАЙИЛ** قوراييل пуштанги пашмин, зертанги гилемӣ.
- ҚЎРБОШӢ** *т.* قورباشى *кит.* 1. сардори қўрхона дар аморати Бухоро. 2. унвони сардори дастаи босмачиён.
- ҚЎРҒОН** قورغان қалъа, хисор, диж; истехкомот.
- ҚЎРҒОНӢ** قورغانى *гуфт.* мансуб ба Қўрғонтеппа (шаҳр), қўрғонтеппагӣ.
- ҚЎРҒОНЧА** قورغانچه қўргони хурд, қалъача, хисорак; истехкоми хурд.
- ҚЎРҒОШИМ** قورغاشيم *ниг.* сурб.
- ҚЎРҒОШИМИЙ** قورغاشيمى *мансуб ба қўрғошим;* аз қўрғошим сохташуда: **тири қўрғошимӣ**.
- ҚЎРҒОШИМРАНГ** قورغاشيمرنگ монанд ба ранги қўрғошим, хокистарранги моил ба кабуд; тираранг.
- ҚЎРӢ** قورى дар қўр (II) пухташуда; **лаблабун қўрӢ** лаблабуе, ки дар хокистари қўрдор пухта шудааст.
- ҚЎРУҚ** *т.* قوروق 1. қўруқ кардан муҳофиза кардан, посбонӣ кардан. 2. *нав.* мавзее, ки бо максоди хифзу ниғадорӣ ва парвариши баъзе намудҳои ҳайвоноту набототи дохили он дар он чо шикору мохигирӣ, дарахтбурию алафдаравӣ *ва г.* ба вақти муайян манъ карда шудааст, қўруқгоҳ; *муқ.* мамнӯъгоҳ.
- ҚЎРУҚГОҲ** قوروق گاه *ниг.* қўруқ 2.
- ҚЎРУҚБОН** قوروق بان *хизматчии қўруқгоҳ;* посбони қўруқгоҳ.
- ҚЎРУҚШИКАН** قوروقشكن он ки тартиботу муқаррароти қўруқгоҳро риоя намекунад, вайронкунандаи тартиботи қўруқгоҳ.
- ҚЎРУҚШИКАНӢ** قوروقشكنى вайрон кардани тартиботу муқаррароти қўруқгоҳ.
- ҚЎРХОНА** قورخانه *кит.* анбори аслиҳа ва лавозимоти чанг, аслиҳахона.
- ҚЎРЧӢ** قورچى *таър.* яке аз мансабҳои хурд дар аморати Бухоро, ки вазифааш силохдорӣ буд; низомие, ки ҳамеша дар назди саркарда буда, фармонҳои вайро ба чо меовард.
- ҚЎТАН** *т.* قوتن бошишгоҳ барои зимистонгузаронии рамаи гўсфандон (*дар чарогоҳҳои биёбонӣ*).
- ҚЎТУР** *т.* قوتور касалин гузаранда дар ҳайвонот, ки дар пўсти онҳо дончаҳои маддадор пайдо мешавад; **харбузан қўтур** як навъ харбузаи зардчаи пўсташ сахти чиндор.
- ҚЎЧ** *т.* قوچ гўсфанди нари шохдор, тагал; *муқ.* гуч.
- ҚЎЧҚОР** *т.* قوچقار *ниг.* қўч.
- ҚЎШ** I *т.* قوش 1. як чуфт барзагови ба омоч басташуда барои заминронӣ; **қўш рондан** замин шудгор кардан. 2. *кҳн.* андозаи замини зироатӣ, ки дар мавсими деҳқонӣ бо як чуфти гов кор карда мешуд ва дар хонигариҳои Осиёи Миёна як қўш замин 40-50 таноб (ё 10-12 га)-ро ташкил медод; **қўш гирифтаи** ба андозаи қўш замин гирифтаи. 3. *лаҳч.* гурӯҳ, тўда (*одатан ҳамҷинсҳо*): **онҳо ба қўши мо ҳамроҳ шуданд;** **қўш кардан** *гуфт.* ҳамроҳ кардан, бастан (*барзаговро ба омоч, аспро ба ароба ва г.*); **васл кардан, пайвастан;** **қўш шудан** а) ҳамроҳ шудан, якчоя шудан; б) аралаш шудан ба коре.
- ҚЎШ** II قوش қўшхона, манзили муваққат, бошишгоҳ (*дар сафар*); **қўш партофтаи** чои нишаст дуруст кардан барои гурӯҳи одамон.
- ҚЎША** قوشه чуфт, дуто; *муқ.* танҳо, якка; **қўша-қўша** а) чуфт-чуфт, дутой; б) *маҷ.* бисёр,

мутааддид.

ҚҰШАПИР قوشه پير орзуи хайр аст дар ҳаққи зану шавҳари ҷавон, ки то пирӣ дар як ҷо умр бинанд.

ҚҰШГИР قوش گير он ки ба ӯ қӯш-қӯш замин бахшида мешуд (*ниг.* қӯш II, 2).

ҚҰШДОИРА قوش دايره дуто доираи якҷоя навохташаванда.

ҚҰШКАРНАЙ قوش کرنی асбоби мусиқӣ, ки аз ду карнай иборат аст ва онро дар тӯю чашнҳо истифода мебаранд.

ҚҰШКУНАНДА قوش کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз қӯш кардан*; васлқунанда, пайвастақунанда; **қӯшқунандан вагонҳо** коргаре, ки вагонҳои қатори роҳи оҳанро ба якдигар пайваст мекунад.

ҚҰШҚОРАК قوشقارак ғӯла, ғӯлачӯб; **қӯшқоракҳои чана** гулачӯбе, ки дар зери чана(-и русӣ) гузошта мешавад..

ҚҰШЛАҒАД قوش لغد *гуфт.* ҷуфтак задан, бо ду

по якбора лағад задани асп ва хар, ҷуфтак.

ҚҰШНАЙ قوش نی як навъ асбоби мусиқие, ки ба пайи дукӯша шабоҳат дорад.

ҚҰШОҚ *т.* قوشاق *гуфт.* якчанд гӯсфанди бо аргамчин ба ҳамдигар басташуда; **қӯшок-қӯшок карда мондан** гурӯҳ-гурӯҳ карда баста мондан.

ҚҰШПУЛӢ قوش پولی *кҳн.* яке аз андозҳои замин, ки собик аз деҳқонон гирифта мешуд.

ҚҰШУН *т.* قشون//قوشن лашкар, сипоҳ; артиш: **қӯшун(ҳо)и баҳрӣ**, **қӯшунӣ** ниёдагард, **қӯшунӣ савора**.

ҚҰШХОНА قوش خانه 1. манзилгоҳи муваққат, бошишгоҳ (*дар сафару саёҳат*). 2. манзилу макон барои меҳмонон; манзиле, ки дар тӯйҳо барои меҳмонони аз роҳи дур омада омода месозанд.

ҚҰШЧӢ قوش چی ҷуфтрон: **иттифоқи қӯшчиён** (*таър*).

Л

Л ҳарфи шонздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи лом (ل) ифода меёбад; ҳарфи лом дар ҳисоби абҷад ба адади 30 баробар аст.

ЛАБ ل 1. канори берунии атрофи даҳони одам ва баъзе ҳайвонҳо, ки дандонхоро мепӯшонад: **лаби боло**, **лаби поин**, **лаби тунук**, **лаби гафс**, **лаби гулгун**, **лаби майгун**, **лаби пурханда**, **лаби хандон**, **лаби чонбахш**, **кунчи лаб**, **лабро пок кардан**, **лабони касе ба табассум монл шудан**, аз **лабони касе табассум дур нашудан**, дар **лабони касе табассум дамидан** (пайдо шудан); **лаб(он)-и ақиқ** лабҳои сурхи зеборӯён; **лаби лаъли шакар-гуфтор** лаби сурхи ширинсуханон; **лаби шакарбор** лаби маҳбубаи ширинкалом; **лабу лунҷ** а) атрофи лабу даҳон; б) *киноя* аз намуди бади зоҳирин чизе; **бо лаби пурханда // бо лабони нуртабассум** бо лаби хандон; хеле хандон; ниҳоят шод; **лаб ҷунбон(н)дан** а) лабро ба ҳаракат даровардан; б) *киноя* аз зери лаб гуфтан, ниҳоят оҳиста гап задан. 2. калор, соҳил: **лаби баҳр**, **лаби дарё**, **лаби кӯл**, **лаби об**, **лаби рӯд**, **лаби чашма**; **лаби ҷӯ(ӣ)** а) канори ҷӯ; наздики ҷӯ; б) девораи пахлуии ҷӯ; **лаби ҳавз** канори ҳавз; нишастгоҳ дар канору атрофи ҳавз: **лаби ҳавзи Ғозӣён**, **лаби ҳавзи Девонбегӣ**; **сарви лаби ҷӯ** сарви сарсабзи воқеъ дар канори ҷӯ; **лаб-лаби...** бо канори..., ба тӯли соҳили...; қад-қади...: **лаб-лаби дарё**, **лаб-лаби ҷӯ...**; **лаби гор** назди даҳани гор. 3. канораи ҳар чиз; гӯшаи чизе: **лаби айвон**, **лаби бом**, **лаби кат**, **лаби палос**, **лаби су-**

фа; **як лаби рӯймол**; **лаби гилем** як гӯшаи гилем; **лаби доман** канори доман, зеҳи доман; **лаби кунчора** порчаи кунчора; **лаби нон** а) канори нон; б) *мач.* лукмаи нон, бурдаи он; **лаби тиреза** *гуфт.* зертахтаи тиреза; тоқчаи таги тиреза; **лаб ба лаб карда дӯхтан** ду канори матосро ба ҳам расонида дӯхтан. 4. канораи болои пиёла, коса, кӯза, хум *ва ғ.*; **лаби дег** а) канораи гирдогирди даҳони дег; б) *гуфт.* назди дегу дегдон, атрофи дег; **лабу лаҳча** гапдонӣ; чарбзабонӣ, хушгапӣ; **лабу лаҳча кардан** чарбзабонӣ кардан, фасеҳбаёнӣ намудан; **лаб-лаб** лаболаб, лабрез, ниҳоят пур; **лаб ба лаб** лабрез, пуропур; **сатили лаб ба лаб** (*аз об...*): **лаб ба лаб кардан**, **лаб ба лаб шудан**; **зери лаб // дар зери лаб** а) оҳиста, камшунаво; б) худ ба худ (*чизе гуфтани*): **зери лаб замзама кардан**, **зери лаб чизеро ҳисоб кардан...**; (*дар*) **зери лаб хандидан // (дар) зери лаб табассум кардан** а) ноаён ханда кардан, табассум кардан, лабханд задан; б) тамасхур кардан, ришханд кардан, писханд задан; **як лаб нон** а) як бурда нон; б) *киноя* аз хӯроки бисёр кам; **ни лаб – он лаб** *мач.* ин тарафу он тараф; атрофу акноф; **бо лаби ташна** ташналаб; **бо лабони хушк** ташнаву гушна; **бо лабу лунчи овезон** бо қиёфаи норозиёна; димоғсӯхта; **то лаби гӯр** то дами марг; **лаб бастан // лаб фуру бастан** гап назадан, хомӯш шудан; **лаб боз кардан // лаб во кардан** *ниг.* лаб кушодан; **лаб бурма кардан** лабро қачу пурчин кардан барои изҳори норизоғӣ аз чизе; **лаб ба чизе во кардан** *ниг.* **лаб ба чизе ку-**

шодан; **лаб газидан** а) лаби поинро ба зери дандон гирифтан ба аломати касеро нигоҳ доштан аз гуфтани чизе; б) хомӯш шудан, гап назадан; в) афсӯс хӯрдан, изхори пушаймонӣ ва надомат кардан; **лаб кушодан** а) гап сар кардан, сухан оғоз кардан; б) гап задан, гуфтан; **лаб ба гап (сухан) кушодан** ба гап даромадан, сухан оғоз кардан; **лаб ба чизе кушодан** дар бораи чизе ё коре гап сар кардан; **лаб ба дашном кушодан, лаб ба шикаҷот кушодан...**; **лаб задан** лабрез шудан, пуропур шудан; **лаб леснда гаштан** *гуфт.* ташнаву гушна гаштан; **лабҳо пушти гӯш рафтан** хандон шудан; бисёр хурсанд шудан; **лаб тар кардан** андак нӯшидан; ташнагиро шикастан; **лабу лунҷ овезон кардан** лабро качу килеб кардан барои изхори норозигӣ ва димоғсӯхтагӣ; **вазъи рӯи худро тағйир дода** изхори норозигӣ кардан аз чизе; **лаб андар лаб будан** бисёр наздик будан; дар дами чизе будан; **лаб ба лаб нарасонда (норасонда) гап задан** тез гап задан, бо шитоб ҳарф задан; **лаб ба ханда нарафтан** майлу хоҷиши хандидан надоштан, ба дил нагунҷидани хандаю шодӣ; **бахти касе лаб задан** тофтани бахти касе; омад кардани кори касе; **аз ҳарф лаб фурӯ бастан** аз сухан бозистодан, гапро бас кардан; **аз як лаби чизе хӯрдан** қисми каме аз чизеро аз худ кардан; **ба лаби дарё (об) ташна бурда ташна овардан** а) ниҳоят пухтаву зирак будан; б) бисёр фиребгар будан, дар қаллобӣ ниҳоят моҳир будан; **ба лаб доштан** вирди забон будан (-и номи касе); **ба(р) лаб овардан** ба забон овардан, зикр кардан; **ба лаби гӯр бурдан** куштан, ба ҳалокат расондан; **ба лаб кулӯх молидан (молида гаштан)** ягон кори кардан худро пинҳон намуда хомӯш гаштан; **кореро карда худро ба нодонӣ задан**; **ба гап (сухан) лаб мондан** гапи касеро қувват додан, гапи касеро таъкид ва таъриф кардан; **дар лаб будан** дар даҳони касе будан, вирди забони касе будани чизе; **об ба лаби чӯ баробар шудан** *ниг.* **об**; **по бар лаби гӯр будан** дар дами марг будан; **охири умри худро ба сар бурдан**; **пон касе ба лаби гӯр расидан** наздик омадани марги касе, кам мондани умри касе; **ҷон ба лаб расидан (омадан)** а) ба марг наздик шудан, қариб ба мурдан расидан; б) ба танг омадан, ба ҷон расидан, аз ҷон безор шудан;

як лаби дунё кам нашуд ба дунё осебе нарасид, як гӯшаи дунё кам нашуд.

ЛАБА لبه 1. канора, ҳошияи чизе; қисми лабмонанди чизе. 2. лапар (-и кулоҳ), офтобгардон. 3. канор ва лаби тези корд ё шамшер.

ЛАБАД a. لبد *кит.* 1. намад. 2. пашми гӯсфанду шутур.

ЛАБАДОР لبدار канорадор, хошиядор.

ЛАБАДУЗӢ لبدوزى лабаи матоъ ва порчаҳоро ба дарун таҳ карда дӯхтан.

ЛАБАК لبيك 1. шакли *тасғир* ва *навозишии лаб*. 2. нӯги чизе. 3. *мус.* созҳои нафасие, ки ба лаб менавозанд: **лабаки най**.

ЛАБАКИДУЗӢ لبيكدوزى *исми амал аз лабакӣ дӯхтан*; шугли хайёте, ки ба либосҳо канора медӯзад.

ЛАБАКӢ لبيكӣ канораи мӯинае, ки ба гиребон, ба бар ё домани либосҳо барои ороиш медӯзанд; гардиши тарафи берунаи телпак: **лабакӣ дӯхтан**.

ЛАБАН a. لبن *кит.* шир.

ЛАБАНИЁТ لبنيات ширу маҳсулоти ширӣ (*ҷурғот, пашир, равған, равғани маска, дӯғ, хома, кашк ва ғ.*)

ЛАБАНИӢ لبنى *марбут ба лабан*; ширӣ.

ЛАБАС a. لبث *кит.* таваққуф, истодан; даранг, диранг.

ЛАББАӢ a. لبي (аслаш **лаббайк**) *нидо дар ҷавоби хитоб ё баъди шумидани сухани касе ба маънои «қабул мекунам», «итоат мекунам», «ба хизмат тайёрам» кор фармуда мешавад*; ха, хо, бале; **лаббай гуфтан** ха гуфтан; **итоат кардан**.

ЛАББАӢГӢЁН لبيگويان *феъли ҳол аз лаббай гуфтан*; дар ҳолати лаббай гуфтан.

ЛАББАӢГӢӢ لبيگوئي фармонбардорӣ, итоат кардан.

ЛАББАӢГӢӢ لبيگوئي *итоаткунанда*; мутеъ, фармонбардор.

ЛАББАӢК a. لبيك *ниг.* **лаббай**.

ЛАББАӢКЗАНОН لبيكزان *ниг.* **лаббайгӯён**.

ЛАББАРГАРДОН لَب بَر گَر دَان 1. дорон лаб ё гиребони баргашта. 2. қисмате ё бахше аз рӯкаши китоб, ки аз чилди китоб зиёд меояд ва дар ду тараф тоб хӯрда, миёни чилд ва баданаи китоб қарор мегирад.

ЛАББАРГАШТА لَب بَر گَش تِه *тшг.* лаббаргардон.

ЛАББАСТА لَب بَس تِه 1. он ки даҳонашро бастааст, дорон даҳони баста. 2. *мач.* сокит, хомӯш.

ЛАББОФ لَب بَاف чуводдӯз, он ки чодари хайма ва лавозими онро медӯзад.

ЛАББОФӢ لَب بَافِ 1. амал ва шугли лаббоф. 2. мавзее, ки дар он чо чувол ва лавозими чодару хайма мебофанд.

ЛАБГАЗ لَب گَز он ки лабҳои худро бо ишорати сукут ё хомӯш ва аз рӯи хашму таассуф мегазад.

ЛАБГАЗӢ لَب گَزِ ҳолат ва вазъи лабгаз; **лаб газдан.**

ЛАБГАРДОН لَب گَر دَان (*лабос ё пойафзори*) канорааш ба берун ё дарун гардонида: **кулоҳи лабгардон.**

ЛАБГИРД لَب گَر_D он ки ё он чи лабҳои гирд дорад.

ЛАБГАФС لَب غَفَس он ки лабҳои ғафси овезон дорад; лабдӯл.

ЛАБДӢЗ لَب دَو ز *мач.* бисёр ширин, чуноне ки аз ғояти ширинӣ лабҳоро бо ҳам медӯзад ва мечаспонад.

ЛАБДӢЛ لَب دَو ل *тшг.* лабгафс.

ЛАБЕША//ЛАБОША لَبِيشِه//لَبَاشِه халқии ресмони чӯбдор, ки ба лаби аспӣ бадфеъл ниҳода тоб мелиҳанд, то ки ором шавад; лабтоб.

ЛАБИБ *а.* لَبِيب оқил, доно, хирадманд.

ЛАБИДАРӢ لَب دَرِ يَ اِ *вокеъ* дар соҳили дарё.

ЛАБИҚ *а.* لَبِيق *кит.* зирак, хушёр; бохабар.

ЛАБИРИНТ لَبِيرِ يَنْت 1. *таър.* иншооти дорон роҳравҳои печдарпеч дар Юнони қадим ва Миср. 2. вазъияти мураккаб, ки аз он баромадан хеле мушқил аст. 3. *тиб.* қисми дарунии гӯш, ки узви сомеа ва идорақунандаи мувозинати бадан ба ҳисоб меравад.

ЛАБӢ لَبِ 1. *мансуб ба лаб.* 2. *грам.* овозе, ки бо иштироки лаб ҳосил мешавад: **садонокҳон лабӣ, ҳамсадоҳон лабӣ.**

ЛАБКАШОЛ لَب كَشَال *гуфт.* даҳоняла; ноӯҳдабаро.

ЛАБКАЧ لَب كَچ он ки ё он чи лабҳои қач дорад: **табақи лабқач; □ хандаро кӣ қунад? – лабқач! (мақ.).**

ЛАБЛАБУ لَب لَبُو як навъи сабзавоти хӯроқӣ, ки бехмевааш сурх ё сафед мешавад, лабу, чугундар; **лаблабуи қанд** лаблабуи сафеди боғӣ, ки аз шираи он шакар мегиранд; **лаблабуи қӯрӣ** лаблабуи дар хокистари сӯзон пухта; **лаблабуи сурх** навъи лаблабуи хӯроқӣ, ки бехмеваи сурх дорад; **◇ лаблабу барин сурх шудан** ниҳоят сурх шудан (*аз шарму хичолат*).

ЛАБЛАБУГИН//ЛАБЛАБУӢ لَب لَبُو گِ يَنْ//لَب لَبُو گِ ي *мансуб ба лаблабу;* аз лаблабу тайёршуда.

ЛАБЛАБУҒУНДОР لَب لَبُو غُن دَان ғундорандаи лаблабу, ҷамъовариқунандаи ҳосили кишти лаблабу: **комбайни лаблабуғундор.**

ЛАБЛАБУҒУНДОРӢ لَب لَبُو غُن دَانِ *исми амал аз лаблабу ғундоштан;* кандану ҷамъ овардани ҳосили лаблабу: **мавсими лаблабуғундорӣ.**

ЛАБЛАБУЗОР لَب لَبُو زَ *майдони кишти лаблабу,* киштзори лаблабу.

ЛАБЛАБУКОВАК لَب لَبُو كَا و ك олати кишоварзӣ барои кандани бехмеваҳои лаблабу.

ЛАБЛАБУКОР لَب لَبُو كَا *киштқунандаи лаблабу,* он ки бо киштқори лаблабу машғул аст: **хочағии лаблабукор.**

ЛАБЛАБУКОРАК لَب لَبُو كَا ر *мошин барои киштани лаблабу.*

ЛАБЛАБУКОРӢ لَب لَبُو كَا رِ *киштқори лаблабу.*

ЛАБЛАБУРАНГ لَب لَبُو رَ ن گ ба ранги лаблабуи сурх, монанди ранги лаблабу.

ЛАБЛАБУФУРӢШ لَب لَبُو فُرُوش он ки лаблабуи хом ё пухта мефурӯшад.

ЛАБЛАБУФУРӢШӢ لَب لَبُو فُرُوشِ *шугли лаблабуфурӯш;* **лаблабуфурӯшӣ қардан** бо харидуфурӯши лаблабу машғул будан.

- ЛАБЛАБУШЎРБО** لبلوشوربا шўрбое, ки ба он лаблабуи сурх андохтаанд.
- ЛАБЛЕС** لبليس *гуфт.* даҳаняла, гаранг.
- ЛАБЛОБ I** لبلاب *кит.* гули ошикипечон, ишқандарпечон; алафи печак.
- ЛАБЛОБ II** لبلاب *кхн.* 1. азоимхон, дуохон. 2. афсунгар, чодугар.
- ЛАБЛЎЛА** لبلوله хошия, зех.
- ЛАБЛЎЛАДОР** لبلولهدار хошиядор, зехдор: **чомаи лаблўладор.**
- ЛАБОВЕЗОН** لب آويزان 1. он ки лаби ў ба поин кашол аст. 2. *мач.* даҳаняла, даханбоз.
- ЛАБОД** *а.* لباد *кхн.* чомаи боронии намадӣ.
- ЛАБОЛАБ** لبالب пур аз чизҳои обакӣ, лабрез, молломол, саршор: **лаболаб кардан, лаболаб шудан, лаболаб пур шудан.**
- ЛАБОРАНТ** *лот.* لبارنت 1. корманди илмий техникӣ дар лабораторияи илмӣ – озмоишгоҳӣ, озмоишгар. 2. корманди таълимгоҳ, ки одатан барои машғулиятҳои лабораторӣ асбобу маводи заруриро тайёр мекунад.
- ЛАБОРАНТӢ** لبارنتى кор ва шуғли лаборант.
- ЛАБОРАТОРИЯ** *лот.* لبارتارىه муассиса ё шўъбае, ки дар он таҷриба ё тадқиқоти илмӣ ва санчишҳои гуногун гузаронида мешавад; озмоишгоҳ.
- ЛАБОРАТОРӢ** لبارتارى *мансуб ба лаборатория,* озмоишгоҳӣ; натиҷаи дар лаборатория ба даст овардашуда; **машғулияти лабораторӣ** дарс дар донишгоҳу омӯзишгоҳҳо, ки дар он озмоишҳои илмӣ ва техникӣ мегузаронанд.
- ЛАБОЧА** لبچه *кхн.* чомаи пешкушодан дарози шабеҳи чакман.
- ЛАБПАР** لبپر *ниг.* лабпарида.
- ЛАБПАРИДА** لبپريده зарфе, ки ягон ҷои кано-раш андак шикастаст: **косаи лабпарида, пиллаи лабпарида.**
- ЛАБПАРИДАГӢ** لبپريدگى лабшикастагӣ, ҷои паридагин бисёр ками лаби зарф ё чизи дигар.
- ЛАБРЕЗ** لبريز лаболаб, пур, саршор, молломол;
- лабрез шудан** лаболаб пур шудан; **лабрез шудани косаи сабри касе ниг.** **коса.**
- ЛАБС** *а.* لبس шубҳа эҷод кардан, ба шубҳа андохтан.
- ЛАБСУРХКУНАК** لبسرخ کنگ *гуфт.* молидани ороишӣ барои сурх кардани ранги лаби занон.
- ЛАБСЎЗ** لبسوز хеле гарм, сўзон: **шўрбон лабсўз.**
- ЛАБСЎХТА** لبسوخته *сифати феълии замони ҳо-зира аз лаб сўхтан.* 1. он ки чизи гарме нўшида ё хўрда, лабонаш сўхтааст. 2. *мач.* он ки аз коре таҷрибаи талхе дорад.
- ЛАБТАНГ** لب تنگ тангдаҳон (*сифати маҳбуба*).
- ЛАБТАХТ** لب تخت лаълие, ки ҳамвор ва белаба аст.
- ЛАБТАШНА** لب تشنه ташна, хоҳони об, ташна-налаб; **дашти лабташна** дашти беоб.
- ЛАБТОБ** لب تاب ҳалқаи тасмагие, ки вақти наъл задан лабу даҳони аспҳои бадфеълро тофта нигоҳ медоранд; лабеша.
- ЛАБТУРШ** لب ترش дорои туршии андак, камтурш.
- ЛАБТУРШӢ** لب ترشى лабтурш будан, камтуршӣ.
- ЛАБХАНД** لب خند хандае, ки бо ҳаракати андаки лабҳо ба ҳам мерасад, табассум; писханд, тамасхур: **лабханд задан, лабханд кардан.**
- ЛАБХАНДА** لب خنده *ниг.* лабханд.
- ЛАБХАНДАК** لب خندک *ниг.* лабханд.
- ЛАБХОНӢ** لب خوانى 1. аз рӯи ҳаракати лаби хонанда ё гўянда дарёфтани суханони ў. 2. равиши кор бо кару гунгҳо барои фаҳми онҳо.
- ЛАБХУШК** لب خشک он ки лаби ў аз ташнагӣ қоқ шудааст; лабташна.
- ЛАБЧАНГ** لب چنگ *мус.* сози хурди камоншакли филизӣ, ки дар мобайнаш забонча дорад ва ин созро одатан занону духтарон миёнаи лабҳо гузошта менавозанд, чангқовуз.
- ЛАБЧАРО** لب چرا нахӯди бирён, донак ва дигар меваҳои хушк, ки вақти сўхбат мехӯранд.
- ЛАБЧАСП** لب چسپ бомаза, лаззатнок, лазиз.

- ЛАБЧАШАК** لبچشک андаке аз хӯрок ё нӯшокне, ки барои санҷидани мазаи он ме-чашанд.
- ЛАБЧОК** لبچاک он ки лаби болояш модарзод чок, яъне дарида аст.
- ЛАБШАКАР** لبشكر *мач.* 1. ширинзабон, ширинкалом, хушгап. 2. маҳбуба.
- ЛАБШИКАСТА** لبشكسته *ниг.* лабпарида.
- ЛАБШОН** لبشان чои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ва роши киштзор; **лабшон задан** бо каланд ё бел зада-зада нест кардани чои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ё во-ти замин.
- ЛАБШҶҶЛАТТА** لبشوى لته латтае, ки ба об тар карда, бо он лаби аспро мешӯянд.
- ЛАБШҶҶР** لبشور дорони шӯрии андак, шӯрии кам.
- ЛАВ I** لو *кит.* баландӣ, пушта.
- ЛАВ II** لو *кхн.* зардоб, сафро.
- ЛАВ III** لو :гардан лав кардан *гуфт.* гардан гач кардан, сар ҳам кардан.
- ЛАВ IV** а. لو *кит.* агар; ва лав ва агар.
- ЛАВ V** لو навъи ширинӣ.
- ЛАВАНД** لوند 1. танбал; коҳил, суфрафтор; ноҳӯдабаро. 2. *кит.* айёш, мард ё зани бад-рафтор.
- ЛАВАНДӢ** لوندی лаванд будан; танбалӣ, коҳилӣ: лавандӣ кардан.
- ЛАВАНДОНА** لوندانه танбалона; коҳилона.
- ЛАВВАС** لّوّس :лаввас кардан *гуфт.* а) сӯзиш кардан, сӯхтан (*аз шиддати гармо ё сармо*); б) дурахшидан, тофтан: **лахча барин лаввас кардан.**
- ЛАВВОҲ** а. لّوّح 1. лавҳасоз. 2. лавҳакаш, рассоми лавҳанавис.
- ЛАВВОҲӢ** لّوّحى 1. лавҳасозӣ. 2. санъати ороиши китобҳои қадимӣ.
- ЛАВГҶҶШ** لّوّش овезонгӯш: хари лавгӯш.
- ЛАВЕД//ЛАВИД** لّويد *кит.* деги калони саркушода, деги бузурги мисин ё сангин.
- ЛАВЗ I** а. لوز бодом; ҳалвои лавз ҳалвои аз мағзи бодом ё писта бо шакар пухташуда.
- ЛАВЗ II** لوز часп, сафеда, сафедаи тухми мурғ.
- ЛАВЗ III** لوز 1. муш. 2. амрад.
- ЛАВЗАТАӢН** а. لوزتين 1. ҷ. дугонаи лавз. 2. ду бодомаки гулӯ.
- ЛАВЗИНА** а. لوزينه ҳалвои лавз: лавзина ба гов додан (*мақ.*).
- ЛАВЗӢ** لوزى *марбут ба бодом*; ба шакли бодом, монанди бодом, бодомӣ.
- ЛАВМ** а. لوم *кит.* маломат, сарзаниш, нақӯҳиш.
- ЛАВН** а. لون 1. ранг, гуна. 2. хел, навъ.
- ЛАВНА** لونه гулгуна, гоза, сурхӣ, ки занон ба рӯй мемоланд.
- ЛАВО** а. لوى *кит.* печиши шикам, дарди шикам.
- ЛАВОЕҲ** а. لّوّح ҷ. лоиҳа.
- ЛАВОЗИМ** а. لّوّزم ҷ. лозима; корҳо ё чизҳои лозим.
- ЛАВОЗИМОТ** а. لّوّزمات ҷ. лавозим; чизҳои зару-рӣ; асбобу анҷом; лавозимоти хатнависӣ ас-бобу анҷоми хатнависӣ (*аз қабилӣ коғазу қалам ва ғ.*), асбоби таҳрир; лавозимоти ҳарбӣ (*чангӣ*) яроқу аслиҳаи барои ҷанг ло-зим.
- ЛАВОМЕӢ** а. لّوّمع ҷ. ломеа ва ломеъ.
- ЛАВОҲИҚ** а. لّوّحىق ҷ. лоҳиқа ва лоҳиқ.
- ЛАВОШ** لّوّش як навъ нони хеле тунук.
- ЛАВОШӢ** لّوّشى чое ё дӯконе, ки дар он нони лавош мефурушанд.
- ЛАВС** а. لّوّث олоиш, олудагӣ (*бо ягон чизи но-нок*).
- ЛАВҲ** а. لّوّح 1. ҳар чизи сатҳаш паҳни сангӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар рӯи он хат менавиштанд ё нақшу нигор мекашиданд; лавҳи мазор сангнавиштаи сари қабр, санги мазор. 2. ду тахтаи аз ҳам гузаронидашудаи шабех ба курсича, ки бар рӯи он китобро монда мехо-нанд; лавҳи нотамонӣ тахтачаи поядор барои рӯи он гузошта хондани нота. 3. тахтачаи мусаттаҳи мактабҳои қадим, ки ба рӯи он ҳарфҳо навишта, ба шогирдон ме-

омӯзонданд: **лавҳи таълим**. 4. тахтачаи расмкашии рассомон. 5. саҳифаи аввали бо нақшҳои рангин ороишдодашудаи китобу дастнависҳои қадимӣ; сарлавҳ; **лавҳу чадвалкашӣ** ороишу зинатдиҳӣ ва кашидани раҳи сатрҳои китобу дастнависҳо (-и қадимӣ). 6. *ниг.* **лавҳа**; **лавҳ кашидан** сурат кашидан, расм кашидан; **лавҳи маҳфуз** *кит.* сарнавишт; **лавҳи хотир** сафҳаи хотир; хотира, ёд; **аз лавҳи хотир рафтан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан, аз ёд баромадан; **ба лавҳи хотир нақш бастан** дар ёд мондан.

ЛАВҲА *а.* لوحه 1. тахтача ё қоғази сахте, ки дар он ном ва вазифаи шахсе, унвони ягон идора, тартиби кори шахсе ё идорае навишта, бар сари дар ё пештоқи бино овехта мешавад, овезаҳои пушти дар, овеза; **лавҳаи эълонҳо** тахтаи паҳну васе, ки дар он эълон, хабарҳои расмӣ *ва а.* навишта мечаспонанд; **лавҳаи дӯкони қаннодӣ**, **лавҳаи мағоза**; **лавҳаи ёдгорӣ** тахтае, ки дар он номе ё маълумотеро навишта, барои дар ёди омма нигоҳ доштан дар ҷои намоёни биное ё ба сари кӯчае мегузоранд; **лавҳаи фахрӣ** тахтаи паҳни калоне, ки дар он расм ё номи шахсоне, ки дигарон бо онҳо фахр карда метавонанд, часпонда ё навишта шудааст. 2. манзара, намуд, лавҳ. 3. рамз, сурат, мусаввара. 4. *адш.* тасвири хурди бадеии манзарае аз ҳаёт ё ягон хислати шахс; **лавҳаи бадеӣ** сахна, порча ё ҷузъиёте аз ягон асари бадеӣ, ки як навъ мустақилият дорад.

ЛАВҲАКАШ لوحه كاش бо нақшу нигор ороишдиҳандаи китобу дастнависҳои қадимӣ, ороишдиҳандаи китобу дастнависҳо.

ЛАВҲАКАШӢ لوحه كشي хунару шуғли лавҳакаш; **устохонаи лавҳакашӣ** ҷои кори устоҳои лавҳакашу лавҳасоз.

ЛАГ I لگ *гуфт.*, *ниг.* лак I.

ЛАГ II لگ банд, зиндон, маҳбас.

ЛАГАД لگд 1. лат ё зарбае, ки бо пой ба касе ё чизе зада мешавад; **лагад андохтан** (**парондан**, **партофтан**) бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор; **лагад задан** бо пой зарба задан; ба зери лагад гирифтан; **лагад кардан** *ниг.* **лагад задан**; **лой лагад кардан** лойро бо по зер карда-зер карда тайёр кардан (*мас.*,

барои похсазанӣ); **лагад хӯрдан** бо лагад зада шудан. 2. зарбае, ки дар асари таркиши борут хангоми тирандозӣ аз силоҳҳои оташфишон (*туфанг*, *тӯп ва ғ.*) пайдо мешавад; **ба гапи касе лагад задан** *маҷ.* миёни сухани касеро бурида, ба гап даромадан; **лагади харро хар мебардорад** (*маҷ.*) дуруштию дағалии одами бадро назирӣ ӯ таҳаммул мекунад.

ЛАГАДАНДОЗ لگدانداز бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор.

ЛАГАДАНДОЗӢ لگداندازى *исми амал аз лагад андохтан.*

ЛАГАДЗАН لگدزن асп, хар ё гове, ки бо лагад одамро мезанад, ҳайвоне, ки бо ду пой пушт лагад мезанад.

ЛАГАДЗАНИ لگدزنى *исми амал аз лагад задан*; лагадзан будан.

ЛАГАДКОРӢ لگدكارى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДКӢБ لگدكوب :лагадкӯб кардан бо лагад задан; поймол кардан.

ЛАГАДКӢБА لگدكوبه зарбаи лагад; зарба.

ЛАГАДКӢБӢ لگدكوبى задан бо пой касе ё чизеро; поймол кардан; **лагадкӯбӣ кардан** бо лагад зада-зада поймол кардан.

ЛАГАДМОЛ لگدمال *ниг.* лагадкӯб; лагадмол шудан зери по монда хеле бисёр дучори лату кӯб шудан.

ЛАГАДМОЛӢ لگدمالى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДПАРОН لگدپران *ниг.* лагадандоз.

ЛАГАДПАРОНӢ لگدپرانى *ниг.* лагадандозӣ.

ЛАГАДПАРТОӢ لگدپرتابى *исми амал аз лагад партофтан.*

ЛАГАДХАСТА لگدخسته лагадзада, лагадхӯрда, помолшуда.

ЛАГАДХОР لگدخور *кит.*, *ниг.* лагадхӯр.

ЛАГАДХӢР لگدخور 1. *сифати феълии замони гузашта аз лагад хӯрдан.* 2. *маҷ.* он ки озору шиканча дидааст.

ЛАГАДХӢРАНДА لگدخورنده *сифати феълии замони ҳозира аз лагад хӯрдан.*

ЛАГАН لگن 1. зарфи чуқури филизӣ барои да-

- стшӯй ё чомашӯй, ташт, тос, тағора. 2. *суфт.* табақи калон, лаълӣ. 3. *кит.* шамъдон.
- ЛАГАНБАРДОР** لگن بردار *мач.* хушомадгӯй, ко-салес.
- ЛАГАНБАРДОРӢ** لگن بردارى *мач.* хушомадгӯй, тамаллук.
- ЛАГАНДА** لگنده кӯк (бахя)-и абраву астарн ли-боси пахтадор ё кӯрпа; **лаганда кардан** бо кӯкҳои калон-калон дӯхтани абраву астарн либоси пахтадор ё кӯрпа.
- ЛАГАНЧА** لگنچه лагани хурд.
- ЛАГЕР** *олм.* لگير 1. бошишгоҳи муваққати и умумни дар ҳавои кушод ё дар хаймаҳо чой-гирифта: **лагери сайёҳон**. 2. номи баъзе муас-сисаҳо барои нигоҳ доштани гурӯҳи калони одамон: **лагери асирони ҳарбӣ**, **лагери ислохи меҳнатӣ**; **лагери мактабиён** истироҳатгоҳи тобистонаи мактабиён. 3. гурӯҳбандӣ аз нуқтаи назари маслак ва мароми иҷтимоию сиёсӣ: **лагери сотсиализм**, **лагери тарафдорони сулҳ**.
- ЛАГЛАГ** لگ لگ *ниг.* лаклак.
- ЛАГОМ** لگام *кит., ниг.* лачом.
- ЛАГОМГУСЕХТА** لگام گسيخته *ниг.* лачомгусехта.
- ЛАГОМГУСЕХТАГӢ** لگام گسيختگي *кит., ниг.* лачомгусехтагӣ.
- ЛАГАД** لغد *суфт., ниг.* лагад.
- ЛАГВА** *а.* لغو 1. сухани беҳудаву бемаънӣ, ҳарза, сафсата. 2. ботил кардан, бекор кардан; **лағв кардан** бекор кардан, аз эътибор соқит кардан, ботил кардан, мансук кардан, фасх на-мудан.
- ЛАГЖАНДА** لغنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз лағжидан*; лағжон, лағжонак; **нигоҳи лағжанда** нигоҳи хуноқи шубҳаангез; нигоҳи гашовар.
- ЛАГЖАНДАГӢ** لغندگي *тарзи дигари сифати феълӣи замони ҳозира аз лағжидан*; лағжанда будан, лағжандагӣ.
- ЛАГЖИДА** لغزیده *сифати феълӣи замони гузашта аз лағжидан*; лағжида рафтани сахт лағжидан.

ЛАҒЖИДАН//ЛАҒЗИДАН//ЛАҒЧИДАН

لغزیدن//لغزیدن//لغزیدن 1. молиш хӯрда аз ҷои худ рафтани, гечидан. 2. *мач.* надониста хато со-дир кардан, аз камтаҷрибагӣ хато кардан.

ЛАҒЖИШ//ЛАҒЗИШ لغزش//لغزش *исми феълӣ аз лағжидан//лағзидан*; **лағжиш** хӯрдани лағжи-дан, гечидан.

ЛАҒЖОН لغزان *феълӣи ҳол аз лағжидан*; дар ҳолати лағжидан.

ЛАҒЖОНАК لغزانک сатҳаш ба дараҷае тахту ҳамвор, ки дар рӯи он чизе истода наметаво-над, гечон, гечонак; **лағжонак кардан** лағжанда кардан, гечон кардан.

лағз *асоси замони ҳозира аз лағзидан*.

ЛАҒЗ لغز лағзиш, лағжидан; ҳазидани ба чаҳиш омода шудани шер, паланг *ва ғ.*

ЛАҒЗАНДА لغزنده *ниг.* лағжанда.

ЛАҒЗАНДАГӢ لغزندگي *ниг.* лағжандагӣ.

ЛАҒЗИДАН لغزیدن *ниг.* лағжидан.

ЛАҒЗИШ لغزش *ниг.* лағжиш.

ЛАҒЗИШГОҲ لغزشگاه *ҷои лағзидан*.

ЛАҒЗ-ЛАҒЗОН لغز لغزان *лағжида-лағжида, гечидани-гечидани; ноустувор*.

ЛАҒЗОН لغزان *феълӣи ҳол аз лағзидан*; лағжон.

ЛАҒЗОН(И)ДАН لغزانیدن//لغزانیدن *тарзи бивоситаи лағзидан*; гечонидан.

ЛАҒМОН لغمان хӯр. навъи таом, ки аз хаамири тор-тор буридаи дар об пухта ва аз қайлаи гӯшти қима, пиёз, сабзӣ, картошкаю нахӯд тайёр мекунанд.

ЛАҒЧИДАН لغچیدن *ниг.* лағжидан.

ЛАДҒ *а.* لدغ *кит.* газидани мор; неш задани каждому занбӯр.

ЛАДҒА *а.* لدغه *кит.* газидангӣ ва неши мору каждум.

ЛАДУННӢ *а.* لدوني *кит., ғ.* он чи аз гайри та-биату зеҳн ва гайри саъю кӯшиш аз тарафи Худо ато шудааст, худодод: **илми ладуннӣ**.

ЛАЁҚАТ *а.* لياقت 1. лоиқ будан, сазоворӣ, шоис-тагӣ, арзандагӣ. 2. қобилиятнокӣ, қобилият,

истеъдод; **лаёқат доштан** а) лоик будан, сазовор будан; б) қобили коре будан, қобилият доштан, тавоноӣ ва қудрати иҷрои коре доштан.

ЛАЁҚАТМАНД لياقت مند *ниг.* лаёқатнок.

ЛАЁҚАТМАНДӢ لياقت مندى лаёқатманд будан, болаёқатӣ.

ЛАЁҚАТНОК لياقت ناک *муқ.* болаёқат, қобил, мустаид; аз ўҳдаи ҳама кор мебаромадагӣ; ўҳдабаро.

ЛАЁҚАТНОКӢ لياقت ناکى *ниг.* лаёқатмандӣ.

ЛАЁЛӢ *а.* ليالى *кит.*, *ч.* лайл.

ЛАЁН ليان *кит.* дурахшон, тобон, бофурӯг; лаён-лаён тобон-тобон, дурахшон-дурахшон.

ЛАЗГИНИӢ لازگينى *мансуб ба* лазгӣ; забони халқи лазгӣ.

ЛАЗГӢ لازگى номи яке аз халқҳои маскани кишварҳои Доғистон ва Озорбойҷони Қафқоз: халқи лазгӣ, забони лазгӣ, рақси лазгӣ.

ЛАЗЕР *фр.* ليزر *физ.* асбоби оптикӣ барои дар як чо чамъ карда, ҳосил намудани дастаи пурқуввати шуоъ.

ЛАЗЕРӢ ليزرى *мансуб ба* лазер; ба воситаи лазер ҳосилшуда: **нури лазерӣ**.

ЛАЗЗАТ *а.* لذت ҳиссе, ки аз дарки хушӣ ва гуворой дар одам пайдо мешавад, ҳаловат; дарки мазаи хуш; ширинӣ; **лаззат бурдан** ҳаловат бурдан, маза кардан (*аз хӯрдан ё дидани чизи хушу дилканӣ*); **лаззат гирифан** а) *ниг.* лаззат бурдан; б) *мач.* аз чизе баҳра бурдан; ҳаловати чизеро дидан; **лаззати дигар доштан** мазаи дигаргун доштан; бомазатар будан; хеле ҳаловатбахш будан; \diamond **лаззати чизеро чашидан** аз чизе баҳра бурдан; хузуру ҳаловати чизеро дидан: **лаззати бӯсаҳои аввалинро чашидан**, **лаззати дидор чашидан**, **лаззати ҳаётро чашидан**; **лаззати хӯрду хобро аз даст додан** бароҳат хӯрдаву хобида натавоништан; зиндагӣ барои касе талх шудан.

ЛАЗЗАТАФЗО لذت افزا он чи лаззати чизеро боз ҳам зиёдтар мекунад.

ЛАЗЗАТБАХШ لذت بخش он чи кас аз он лаззат ва

ҳаловат мегирад.

ЛАЗЗАТГИР لذت گير лаззатгиранда, аз маза ва гуворои чизе баҳраваршаванда.

ЛАЗЗАТӢБ لذت ياب :лаззатӢб гардидан // лаззатӢб шудан лаззат бурдан, ҳаловат кардан; баҳраманд шудан.

ЛАЗЗАТӢБӢ لذت يابى лаззат бурдан, ҳаловат бурдан, лаззатӢб гардидан.

ЛАЗЗАТНОК لذت ناک хушмаза, гуворо, хуш-гувор.

ЛАЗЗАТФИЗО لذت فيزا *ниг.* лаззатафзо.

ЛАЗЗАТОВАР لذت آور оварандаи лаззат, чизе, ки мазаи хуб дорад, болаззат.

ЛАЗИЗ *а.* لذيز лаззатнок, болаззат, бомаза, хуштаъм; ширин: **меваҳои лазиз**, **таомҳои лазиз**, **хӯроки лазиз**.

ЛАЗӢ *а.* لذع *кит.* сӯзиш; озор, озори дил.

ЛАИБ *а.* لعب *кит.*, *ниг.* лаъб.

ЛАИМ *а.* لئيم *кит.* 1. баҳили гузаро; ҳасис, мумсик. 2. нокас, фурӯмоя, пастгинат.

ЛАИМӢ لئيمى 1. баҳилӣ, ҳасисӣ. 2. фурӯмоягӣ, нокасӣ.

ЛАИМОНА لئيمانه баҳилона, ҳасисона.

ЛАИМУТТАБӢ *а.* لئيم الطبع *кит.* ҳасистабнат, мумсик.

ЛАИН *а.* لعين 1. лаънаткарда, лаънатӣ, малъун. 2. нокас, бадгинат, палид: **душмани лани**, **ҳасми лани**.

ЛАЙИН *а.* لئين нарм, мулоим.

ЛАЙЛ *а.* ليل шаб; **лайлу наҳор** шабу рӯз.

ЛАЙЛАК لكلك *гуфт.*, *ниг.* лаклак.

ЛАЙЛАКӢ ليلىكى *гуфт.*, *ниг.* лаклакӣ.

ЛАЙЛАТУЛҚАДР *а.* ليلة القدر *д.* шаби қадр, шаби 27-уми моҳи рамазон, ки он шабро бандагон бо дуову ибодат рӯз мекунанд.

ЛАЙЛӢ *а.* ليلي 1. *мансуб ба* лайл; шабӣ, шабона. 2. номи маъшуқаи Мачнун дар достони «Лайлӣ ва Мачнун». 3. *киноя аз* маъшуқа, маҳбуба.

ЛАЙЛО لايلا *ниг.* лайлӣ 2.

ЛАЙС *а.* ليش *кит.* шери дарранда.

ЛАК I لک 1. сад ҳазор; лак-лак // лак андар лак хеле зиёд, бисёри бисёр; лаки дар лак *ниг.* лак андар лак; □ ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак он ки кораш ҳисобӣ нест, шахси исрофкор.

ЛАК II لک аҳмак, аблаҳ, нодон; Лаку Пак а) номи ду қаҳрамони содалавҳи афсонавӣ; б) *мач.* ду аблаҳи бо ҳам дӯст: лаку пак.

ЛАК//ЛОК III لک//لاک 1. либос ё порчаи кӯҳна ва пора-пора. 2. жандапӯш, гандапӯш.

ЛАКАЛАК لکک :лакалак задан ба оҳанги рақсу суруд қарсақ задан.

ЛАКАШАМ لکشم *гуфт.* лаванд, ландахур, ноӯҳдабаро.

ЛАКДИРОЙ لکديرای ҳарзагӯй, беҳудагӯй, жожхо.

ЛАККА لکه доғи ба рӯи чизе пайдошуда, асаре, ки аз равған, ранг *ва г.* дар либос ё чизҳои дигар мондааст, доғ; □ лаккаи абр пораи абр, абрпора.

ЛАККАГИРӢ لکه گیری пок қардани доғ аз либос.

ЛАККАДОР لکه دار доғдор; лаккадор қардан а) доғдор қардан; б) *мач.* бадном қардан.

ЛАКЛАК لکک парандаи пой, гардан ва нӯлаш дарозе, ки баҳорон дар ҷойҳои баланд ошёна месозад, лайлак.

ЛАКЛАКБОЗӢ لکلبازی як хел бозии бачагон, ки аз қоғаз чизе месозанд ва мисли бодбарак ҳангоми шамол ба ресмон баста мепаронанд.

ЛАКЛАКӢ لککӣ ба монанди лаклак, лаклакмонанд; барфи лаклакӣ барфи калонкалони нарм.

ЛАКЛАКХОНА لکک خانه лонаи лаклак.

ЛАКМУС ҳол. لکمس моддаи кабуди рангуборӣ, ки аз растаниҳои баҳрӣ месозанд ва ҳамчун индикатори химиявӣ истифода мебаранд.

ЛАКНАТ//ЛУКНАТ *а.* لکنت гирифтани забон дар вақти гап задан, тутилагӣ; лакнат доштан вақти гапзани забон гирифтани, тутила (алкан) будан.

ЛАКОНА لکانه *кит.* ҳасиб, рӯдаи гӯсфанд, ки бо гӯшту чигари кӯфта пур карда мепазанд.

ЛАКОТ لکات хаставу бемадор, шалпар (*аз кори зиёд ва г.*): лакот шудан.

ЛАКОТӢ لکاتی беҳолию бемадорӣ, шалпарӣ.

ЛАКҲАН ҳ. لکهن *д.* рӯзадории ҳиндуён ва бутпарастон.

ЛАҚ :лаку дақ замини хушки беалаф; лаку лукҳо кӯҳнакола, лашу луш, чизҳои кӯҳнао фарсуда, локу пар; лаку луқи рӯзгор чизҳои зарурии хона, чизу чораи рӯзгор.

ЛАҚАБ *а.* لقب номи иловагӣ, ки ба кас аз рӯи сифати нек ё бад, ё аз рӯи ягон қараш дода мешавад (*муқ.* таҳаллус, ки худӣ шахс интихоб мекунад); унвон: лақаб гирифтани, лақаб гузоштан, лақаб додан, лақаб доштан, лақаб мондан, лақаб ниҳодан; лақаб равшантар аз ном аст (*мақ.*) лақаб чигунагии шахсро беҳтар аз ном ифода мекунад.

ЛАҚАБГУЗОРӢ لقب گزاری *исми амал аз лақаб гузоштан; лақабмонӣ.*

ЛАҚАӢ لقی 1. номи яке аз қабилҳои туркзабон. 2. намояндаи ин қабил.

ЛАҚАӢӢ لقبی мансуб ба қабилани лақай; аспии лақайӣ номи яке аз зотҳои аспии боркашу саворӣ, ки дар Тоҷикистон парвариш мешавад.

ЛАҚВА *а.* لقوه *тиб.* беморие, ки даҳон ё рӯи одам қач мешавад, фалаҷи рӯй.

ЛАҚИТ *а.* لقيط *кит.* кӯдаки навзоди бесоҳиб, бачаи партов.

ЛАҚҚА لقه *ниг.* лаққамохӣ.

ЛАҚҚАМОХӢ لقه ماهی *зоол.* як навъ моҳии калони мӯйлабдор аз оилаи зағорамохӣ.

ЛАҚҚИГӢ لقيگی пургӯй, сергапӣ, ҳарзагӯй, ёвагӯй.

ЛАҚҚИДА لقيده *сифати феълӣи замони гузашта аз лаққидан; лаққидани мондан* а) беихтиёр сергапӣ қардан, ноогоҳона саргарми сӯхбат шудан; б) нохост дар бораи чизе гуфта мондан, сирреро беихтиёр ором қардан.

ЛАҚҚИДАН لقيدن бисёр ва беҳуда гап задан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй қардан.

ЛАҚҚЙ لقى сергап, серчоғ, харзагӯ; даҳаняла; лакқй афтидан (афтодан) а) зуд бовар кардан; б) осон фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

ЛАҚҚОН(И)ДАН لقاندين//لقاندين тарзи бавоситаи лакқидан; касеро бисёр гап занондан, ба гап андохтан (*барои шӯхӣ ё гангирӣ*).

ЛАҚҚОН(И)ДАНИ لقاندين//لقاندين сифати феълӣ замони оянда аз лаққон(и)дан; лаққон(и)данӣ шудан касеро ба гап андохтан хостан, бо мақсад ба гап гирифтани касе.

ЛАҚЛАҚ لقلق гуфт. бемаънигӯй, харзагӯй; сергапӣ.

ЛАҚЛАҚА ا. لقلقه кит. 1. бонги лаклак. 2. овози сахти боизтироб. 3. ниг. лақлақ.

ЛАҚУЛУҚ لوقوق гуфт., ниг. лақ (лақу луқ).

ЛАЛЛУ//ЛАЛЛУҚ لالو//لالو гуфт. фарбеҳи камкувват ва ноӯҳдабаро.

ЛАЛЛУҚОНА لالوقانه гуфт. монанди лаллуқ; лавандона.

ЛАЛМ للم замини қорами беоб, заmine, ки обёрӣ намешавад.

ЛАЛМИКОР للمىكار деҳқон ё воҳиди дигари кишоварзӣ, ки дар заминҳои лалмӣ киштукор мекунад.

ЛАЛМИКОРӢ للمىكارى киштукор дар замини лалмӣ, зироат дар замини обёринашаванда; майдони лалмикорӣ киштзори лалмӣ.

ЛАЛМӢ للمى 1. обёринашаванда; аз барфу борон обхӯранда: замини лалмӣ; лалмӣ киштан дар замини лалмӣ кишт кардан. 2. галла ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар замини лалмӣ рӯенида шудааст: гандуми лалмӣ, тарбузи лалмӣ; шавад - обӣ, нашавад - лалмӣ (*зарб.*) дар мавриди аз рӯи таваккал иҷро кардани коре, ки суду зиёни он начандон аст, истемол мешавад.

ЛАМА I исп. لمة зоол. як навъ ҳайвони ҷуфтсум аз оилаи шутурҳо.

ЛАМА II тибет. لمة роҳиби буддоиёни Тибет ва Муғулистон.

ЛАМАИЗМ тибет. لمةيزم яке аз мазҳабҳои асосии буддой, ки пайравонаш дар Тибет, Муғулистон ва Русия (*бурятҳо, қалмиқҳо ва*

тувагиҳо) зиндагӣ мекунанд.

ЛАМАРКИЗМ фр. لامركيزم назарияи инкишофи эволюсионии табиати зинда, ки табиатшиноси фаронсавӣ Ж.Б. Ламарк (1744-1829) пешниҳод кардааст.

ЛАМ-ЛУМ لام كالimai тасвирӣ; лам-лум карда гаштан гуфт. бо чизе худро машгул кардан, бо коре худро банд карда гаштан.

ЛАМПА фр. لمپه 1. чароғи навъ ва сохти гуногун: лампаи карасинӣ, лампан овеза, лампаи даврапилта, лампаи хирасӯз, шишаи лампа, лампа(ро) даргирондан, лампаро хомӯш кардан; лампаи сиюм (чилум) чароғи даврапилтаи равшане, ки асосан ба сақф овехта мешавад; равшани лампа карасин; лампа сӯхтан лампа даргирифтани. 2. физ. номи баъзе асбобҳои махсус: лампаи генераторӣ, лампаи электронӣ (*дар радиотехника*); □ лампаи лаҳимкорӣ лампаи бензинӣ барои тафсонидани лаҳимкаш.

ЛАМПАДОР لمپهدار :радиоприёмники лампадор радиоприёмники бо лампаҳои электронӣ коркунанда.

ЛАМПОЧКА р. لمپاچكه чароғе, ки бо қувваи барқ дармегирад.

ЛАМС I а. لمس палмосида, даст-даст карда дарк кардан, бо даст эҳсос кардан (*дуруитию гармӣ, сардию гармии чизеро*); қобили ламс ламсшавандагӣ, ламспазирий; ламс кардан а) бо даст эҳсос кардан; б) даст-даст карда дидан чизеро.

ЛАМС II а. لمس гуфт. суст, ланҷ: ламсу фаҳӯл сусту лаванд.

ЛАМТУР لمتر кит. гафс, фарбех, лаванд.

ЛАМҲА а. لمحہ кит. муддати андак, лаҳза, дам.

ЛАМӢА а. لمحہ дурахш, равшанӣ, партав.

ЛАМӢАФИШОН لمحەفشان партавфишон, равшаниандоз.

ЛАМЯЗАЛ а. لميزل 1. безавол; ҷовид, абадӣ, безаволӣ. 2. безавол (*сифати Худо*).

ЛАНГ I لنگ одам ё ҳайвоне, ки як пояш айб дошта (*хоҳ модарзод ва хоҳ маъюб шуда*), дуруст роҳ рафта наметавонад, чӯлоқ; хари

ланг а) хари як пояш маъюб; б) *мач.* суфрафтор, танбал.

ЛАНГ II *نگ گوفт.* иллат; бало, офат; ланг будан иллатнок (нуксондор) будан; ланг расидан осеб расидан, офат расидан.

ЛАНГАР *نگر* 1. охани вазнини махуси занчирдор, ки вақти таваккуфи киштиҳо барои устувор истодани онҳо ба об мепартоянд; лангари киштӣ; лангар андохтан // лангар партофтан а) ба об лангар партофтани киштӣ барон аз ҳаракат боздоштан (*дар бандар*); б) *мач.* дар чое таваккуф кардан; устувору барқарор истодан; лангар бардоштан лангар аз об берун овардани киштӣ (*барои ба роҳ баромадан*). 2. чизи вазнине, ки барои дар як вазъият нигоҳ доштани дастгоҳе ба кор мебаранд: лангари дастгоҳи бофандагӣ; лангари соат қисми таркибии соатҳои деворӣ, ки бо чунбидани он чархҳои соат ба ҳаракат меоянд, раққосаки соат. 3. *таър.* чое, ки ҳар рӯз дар он ба фақирон оши умумӣ медуоданд; лангар зада бо тамкин, бо виқор, бо салобат: лангар зада истодан, лангар зада ништастан.

ЛАНГАРАК *نگرک* *ниг.* лангарча; лангараки соат *ниг.* лангари соат.

ЛАНГАРАНДОЗӢ *نگراندازی* *исми амал аз лангар андохтан; чои лангарандозии киштиҳо ниг.* лангаргоҳ.

ЛАНГАРГОҲ *نگرگاه* чои лангар андохтан ва истодани киштиҳо; бандар.

ЛАНГАРДОР *نگردار* 1. дорои лангар, болангар; соати лангардор. 2. сангин, вазнин.

ЛАНГАРӢ *نگری* мансуб ба лангар 3; табақи лангарӣ табақи бисёр калон.

ЛАНГАРЧӢӮБ *نگرچوب* чӯби дарозе, ки дорбозон вақти дорбозӣ барои нигоҳ доштани мувоzzинат ба даст мегиранд.

ЛАНГАС *نگس*: лангас задан *гифт.* забона задан (-и оташ).

ЛАНГИДА *نگیده* *сифати феълии замои гузаита ва феъли ҳол аз лангидан.*

ЛАНГИДАН *نگیدن* 1. ба сабаби иллати модарзод ё маъюбу дардманд будани як пой дуруст

роҳ рафта натавонистан, дар рафтор халал пайдо шудан. 2. *мач.* пеш нарафтани коре, дар коре халал ва таваккуф рӯй додан. 3. *мач.* дар коре омил набудан, кореро нағз надонистан: дар коре лангидан; \diamond бо (ҳар) ду по лангидан а) ягон пешравӣ надоштани кор (-и идорае); б) ниҳоят ноӯҳдабаро будани касе; **пой касе дар иҷрои коре налангидан** дар иҷрои коре дудила нашудан, бечуръатӣ накардани касе; **чун шутур аз элак лангидан** кори азимеро анҷом дода, дар иҷрои кори хурде очиз мондан; аз ўҳдаи ҳалли масъалаи душворе баромада, дар ҳалли масъалаи ноҷизе дармондан.

ЛАНГӢ *نگی* ланг будан; дуруст роҳ гашта натавонистан бинобар иллат доштани пой.

ЛАНГОК *نگاک* *кит.* ранҷонанда, хафақунанда ва нофорам.

ЛАНГОН *نگان* *феъли ҳол аз лангидан;* роҳгардӣ бо пой ланг, лангида (роҳ гаштан); лангонлангон лангида-лангида роҳ рафтан, мисли ланг роҳ гаштан.

ЛАНДАҲУР *ندهور* одами кавихайкали нурзӯри танбал.

ЛАНДАҲУРӢ *ندهوری* танбалӣ.

ЛАНЧ *نج* 1. суст, беморнамо; лакот. 2. палаве, ки нисбатан зиёд дам хӯрда ё биринҷаш бо сабаби серобӣ мулоим шудааст. 3. *мач.* расво, бемаза, чатоқ; \diamond **корро ланч кардан** корро вайрон кардан; корро расво кардан.

ЛАНЧА *نچه* *кит.* рафтори бо нозу ишва, позхиром.

ЛАНЧИДАН *نجیدن* *кит.* 1. кашида баровардан, баровардан (*аз даруни чизе*). 2. ба ин тарафу он тараф майл карда мурғобивор роҳ гаштан.

ЛАНЧӢ *نجی* 1. сустӣ, бемадорӣ; лакотӣ. 2. офат, бало.

ЛАОЛӢ *ا. لالی* ч. лӯълӯ.

ЛАОМА *ا. لامه* 1. лаимӣ, нокасӣ. 2. хасисӣ.

ЛАПАР I *لپر* қисми саҳти пеши кулоҳ, кепка; лабаи кепка.

ЛАПАР II *لپر* *мус.* сурудхонии бадеҳамонанди

дукаса.

ЛАП-ЛАП لاپ لاپ *калимаи тақлиди* садои мавчи об; шалаппас.

ЛАППАС//ЛАППОС لپس//لپاس *гуфт.*, *ниг.* лаппас ва лаппиш 1; лаппас задан дар ҳолати лаппиш будан, лаппидан (-и об ва мавҷҳои дигар).

ЛАППАСЗАНИ لپس زنى *мавҷзани*.

ЛАППИДА لپيده *сифати феълии замони гузашта аз лаппидан; лаппида-лаппида* лаппиш хӯрда-лаппиш хӯрда.

ЛАППИДАН لپيدن *чунбидани чизҳои обакӣ; андак талотум доштани об; бо таъсири бод ба чунбиш омадан, амвоч хӯрдан (-и парчам ва ғ.).*

ЛАППИШ لپش 1. *исми феълӣ аз лаппидан; чунбиши чизҳои обакӣ ва эҳтизози матоъҳои тунуку нозук; шалаппас задан; лаппиш хӯрдан* 1. лапидан, лаппас задан. 2. *физ.* ҳаракате, ки дараҷаи муайяни такроршавӣ дорад: *лаппиши раққосаки соат, суръати лаппиши механикӣ.*

ЛАППӢ لپي *гуфт.* ноҳост, якбора ногаҳон; лаппӣ карда омадан ноҳост омада мондан.

ЛАППОН(И)ДАН لپانندن//لپانیدن *тарзи бавоситаи феъли лаппидан; чунбонидан, ба чунбиш овардан (-и чизҳои обакӣ ва матоъҳои тунук).*

ЛАППОС لپاس *ниг.* лаппас.

ЛАР لر *кит.* 1. чӯй, ки онро хоҳ сел ва хоҳ одам кандааст. 2. бағал, каш.

ларз لرز *асоси замони ҳозира аз ларзидан.*

ЛАРЗ لرز *ларза, ларзиш; табу ларз* вараҷа, табларза; *тарсу ларз* аз шиддати тарс ларзидан; *бо тарсу ларз* тарсону ларзон; *ларз-ларз* ларзанда, ларзон; *ларз хӯрдан* ларзидан.

ЛАРЗА لرزه *чунбиш, таконхӯрии пай дар пай, ларза, раъша; эҳтизоз; ларза афкандан (афгандан) // ларза андохтан ниг.* ба ларза андохтан; *ларза афтодан ниг.* ба ларза афтодан; *ларза гирифтани касеро* ларзидан; вараҷа гирифтани касеро; *замин ба ларза омадан // замин ба ларза шудан* замин чунбидан, за-

минчунбӣ шудан; *ба (дар) ларза андохтан // ба ларза даровардан // ба ларза овардан* а) ларзонидан, ба чунбиш овардан; б) *маҷ.* чунбонда рӯ ба сустиву вайронӣ овардан; *ба ларза афтодан // ба ларза даромадан // ба ларза омадан* ларзидан, такон хӯрдан, ба раъша афтодан.

ЛАРЗАНДА لرزنده *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз ларзидан; ларзон.*

ЛАРЗИДА لرزیده *сифати феълии замони гузашта аз ларзидан; ځ *дили касе ларзида мондан* ҳаросида мондан, ҳаросон шудан, тарсидан.*

ЛАРЗИДАН لرزيدن 1. *пайдарҳам, тез-тез ва бо фосилаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ чунбидан, такон хӯрдани ягон чиз (ҷои худро дигар накарда); ба раъша афтодан (-и бадан), ларза хӯрдан; дарағ-дарағ (дарақ-дарақ, дир-дир) ларзидани аъзои бадан, пир-пир ларзидани коғаз; замин ларзидан* замин чунбидан, ба ларза омадани замин. 2. *маҷ.* ҳаросон шуда, ба изтироб афтодан, тарсидан, тарсида ба воҳима афтодан; *овози касе ларзидан* дар овози сухани касе эҳсос шудани ҳаяҷони саҳту изтироб; ځ *дили касе ларзидан* тарсидан, ҳаросидан, ба воҳима афтодан; *ба худ ларзидан* саҳт ларза гирифтани касе, бо шиддат ларзидани тамоми бадани касе; *чун барги бед ларзидан // барги бед барин ларзидан* саҳт ларзидан аз ғояти тарсу ваҳм.

ЛАРЗИШ لرزش 1. *исми феълӣ аз ларзидан; ларза, такон, чунбиш, раъша: ба ларзиш овардан* ларзондан; *ба ларзиш омадан* ларзидан. 2. *чунбиши муттасили* ҳисме, лаппиш.

ЛАРЗ-ЛАРЗОН لرزلرزان *дар ҳолати ларзандагӣ, ларзида-ларзида.*

ЛАРЗОН لرزان *феъли ҳол аз ларзидан; дар ҳолати ларзиш буда, ларзанда: бо дастони ларзон, бо овози ларзон: тарсону ларзон* дар ҳолати тарсу ларз, бо тарсу ларз; *ларзон шудан* ларзидан, ба ларза афтодан.

ЛАРЗОНАК لرزانک *андаке ларзанда; пули ларзонак* кӯпруки ноустувор, пули шалақ.

ЛАРЗОНАНДА لرزاننده *сифати феълӣ аз ларзидан; ба ларза дароваранда.*

ЛАРЗОН(И)ДАН لرزانندن//لرزانیدن *тарзи бавоси-*

таи ларзидан; ба ларза овардан, ба ларзиш водор кардан; чунбондан, такон додан; ба эхтизоз овардан.

ЛАС *لس* навъи матои нахии якранг, ки бештар барои астар ба кор меравад.

ЛАСИН *لسين* *ниг.* ласӣ.

ЛАСӢ *لسى* мансуб ба лас; аз лас дӯхташуда.

ЛАСМ *ا. ثم* *кит.* бӯсидан, бӯсиш.

ЛАТ I *ل* 1. задан бо даст, калтак *ва г.*, зарба, латма. 2. халал, монеа; зарбу лат задан, калтакӯбӣ, калтаккорӣ, лату кӯб; лат додан *чизеро* а) задан, такон додан; зада тела додан; б) *хӯр.* лат дода омехта ва тайёр кардани ягон чизи шуррут (*барои пухтан*); в) *маҷ.* халал расондан, монеъ шудан; миёни корро шикастан; лат додан *касоро маҷ.* гап ё раъйи касеро гардонда ўро хичил кардан; касеро сахт сарзаниш кардан, афшонда партофтан; лат задан *ниг.* лат додан *чизеро*; б) лат хӯрдан а) зарба дидан, ба зарба дучор шудан; б) дар натиҷаи афтодан, беҳаво пой мондан, бори вазнинеро бардоштан *ва г.*, муддате дардманд шудан (-и даст, пой ё миёни одам); в) *маҷ.* зада шудан, дучори сарзанишу танқид шудан; миёни кор лат хӯрдан *киноя аз* халал ёфтани коре, ба монеае дучор омадани коре.

ЛАТ II *ل* *кит.* шашпар, гурз.

ЛАТ III *ل* пора; лат-лат пора-пора, порча-порча, тикка-тикка.

ЛАТАНБАР//ЛАТАНБОР *لتنبر//لتنبار* *кит.* 1. пурхӯр, бисёрхӯр, шикампараст. 2. *маҷ.* хечкора, кохил. 3. нодон, чоҳил, аҳмак.

ЛАТАНБОН *لتنبان* *кит.* он ки шикамаш аз пурхӯрӣ монанди анбон шавад, шикамбора, пурхӯр.

ЛАТАР *لتر* 1. *кҳн.* воҳиди вазн, ки ба 2,5 кг баробар будааст. 2. *кит.* як навъ қадаҳи шаробхӯрӣ.

ЛАТБАРДОР *لتبردار* ҷонсахт, сахтҷон; тобовар.

ЛАТБАРДОРӢ *لتبردارى* ҷонсахтӣ, сахтҷонӣ; тобоварӣ.

ЛАТВИЯГӢ *لتويگى* *ниг.* латвӣ.

ЛАТВӢ *لتوى* мансуб ба Латвия; латвиягӣ; забони

латвӣ, миллати латвӣ; аҳли латвӣ латишҳо.

ЛАТИФ *ا. لطيف* 1. нозук, зариф; нарм. 2. гуворо, форум, матбӯъ. 3. дилкаш, дилпазир, дилписанд; нозанин, раъно, зебо; андоми латиф андоми нозуку зебо, қаду қомати раъно; боғи латиф боғи дилписанду дилкушо; бӯи латиф бӯи хушу форум (-и гулу майса); савти латиф овози форуму гӯшнавоз; санъати латиф санъати нафис, хунари зебо; табассуми латиф табассуми аз рӯи меҳру лутф, табассуми ширин; таъби латиф таъби нозук; хулқу атвори дилписанд; таоми латиф хӯроки хушмазаву гуворо; чинси латиф а) чинси нозук; б) *маҷ.* ишора ба зан; ҳусни латиф чамоли ҷаззоб, ҳусни дилфиреб; шеъри (ашъори) латиф шеъри пурнафосат, шеъри нағз.

ЛАТИФА *ا. لطيفه* 1. яке аз жанрҳои насрии адабиёт аст, ки ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар ва нақлҳои кӯтоҳи дилнишинро дар бар мегирад, базла; аския.

ЛАТИФАГӢ *لطفه گويى* нақл кардани ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар, зарофатгӯӣ, мутоиба; латифагӯӣ кардан латифа гуфтан, зарофатгӯӣ кардан (*одатан барои вақтгузаронӣ*).

ЛАТИФАГӢ *لطفه گوى* он ки латифа мегӯяд, гӯяндаи ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар.

ЛАТИФАНАМО *لطفه نما* монанди латифа, шӯҳиомез, ҳикояҷаҳои латифамонанд.

ЛАТИФАНДОМ *لطف اندام* андоми латиф дошта, нозукандом.

ЛАТИФАНДОМӢ *لطف اندامى* латифандом будан, нозукандомӣ.

ЛАТИФБОЗУ *لطف بازو* дорои бозуи зебо ва нарму нозук.

ЛАТИФӢ *لطفى* латиф будан; латофат, назокат.

ЛАТИФМАНЗАР *لطف منظر* хушрӯӣ, зебосурат, хушандом.

ЛАТИФПАЙВАНД *لطف پيوند* мавзун, нозук.

ЛАТИФСИРИШТ *لطف سرشت* покниход, нозуктабъ.

ЛАТИФТАБИАТ *لطفه طبيعت* некӯсиришт, хушхулқ.

ЛАТИФХӢ *لطف خوئى* нармхӯӣ, хушфеълӣ,

хушхулкӣ.

ЛАТИШ *لتيش* *ниг.* латвӣ (аҳли латвӣ).

ЛАТИШӢ *لتيشى* *мансуб ба латишҳо*; забони латишӣ *ниг.* латвӣ (забони латвӣ).

ЛАТМА *ا. لطمه* ба ҳамдигар хӯрдани ду чиз; садама, осеб; зарба; тарсақӣ, шаппотӣ; **латма задан** а) зарба расонидан; б) халал расондан.

ЛАТОИФ *ا. لطائف* 1. *ч.* латифа. 2. *кит.* нозуқиҳо, бориқиҳо. 3. лутфу марҳамат.

ЛАТОИФУЛҲИЯЛ *ا. لطائفالحيل* *кит.* макру хилаҳои нозук.

ЛАТОФАТ *ا. لطافت* 1. латифӣ, назокат, нозукӣ, зарифӣ. 2. зебой, раъной: **латофати субҳи баҳорӣ**, хусну латофати духтар, хусну латофати фасли сол.

ЛАТРА *لتره* *кит.*, *кхн.* пора-пора, дарида.

ЛАТГА *لته* 1. қисме аз матоъ; як порча матоъ аз либос ё ягон чизи кӯҳнаи аз кор баромада: **ба латта бастан**, **бо латта пок кардан**; **латтаи кӯҳна** *ниг.* латтакӯҳна; **латтаи оҳорӣ** а) порчаи оҳордор, матое, ки барои шах ва ҷилдор шудан ба он оҳор молидаанд ё ба оби оҳордор андохта гирифтаанд; б) *мач.* матои нав; **латтаи софӣ** матое, ки бо он чизҳои обакиро аз чирку дурд *ва г.* соф мекунанд, порча барои полудани моеот. 2. *мач.* одами аз ҳад зиёд мулоимтабиату сустирода; **□ латтаи касе ба (бар) об афтидан** а) сирри касе фош шудан; б) расову шарманда гардидан.

ЛАТТАБАНД *لته بند* бо латта басташуда; **латтабанд кардан** бо латтае бастан (*мас.*, *даҳони сатилро*).

ЛАТТАГИН//ЛАТТАГӢ *لته گين//لته گي* он чи ба латта марбут ё аз латта дӯхта шудааст.

ЛАТТАКӢХНА *لته كهنه* латтаи фарсуда ва нодаркор; либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура.

ЛАТТАПАРАСТ *لته پرست* зан ё марде, ки ба либоспӯшӣ ва умуман ба сару либос аз ҳад зиёд аҳамият медиҳад.

ЛАТТАПЕЧ *لته پيچ* он чи ба латта печонда шудааст; **латтапеч кардан** бо латта печонидан.

ЛАТТАПОРА *لته پاره* порчае аз матои кӯҳнаву

нодаркор, латтакӯҳна; лахтак.

ЛАТТА-ПУТТА *لته پته* либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура ё камарзиш.

ЛАТТАХОР *لته خوار* *бот.* навъи алафи бегона, ки одатан дар ғаллазор мерӯяд ва баргу пояи сабзу сафедчатоби нарми хордор ва гули сабадаки бунафшу сурхранг дорад.

ЛАТХОРА *لته خواره* он ки зарбахоро тоқат ва таҳаммул мекунад.

ЛАТХӢРӢ *لته خوري* зарбхӯрӣ, садама дидан.

ЛАТХӢРДА *لته خورده* *сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*; зарбахӯрда, садамадида.

ЛАТХӢРДАГӢ *لته خوردگي* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*: латхӯрдагиҳои бадан.

ЛАФ(Ф) *لف* печониш дар шакли лӯла, лӯлакорӣ; **лаффу нашр** *адш.* дар шеър ё наср дар як қатор омадани чанд калима (*мас.*, *исм*), ки дар паси онҳо калимаҳои муносибашон (*мас.*, *сифатҳо ё феълҳои*) мутаносибан ба ҳамон микдор оварда мешаванд.

ЛАФЕТ *олм.* *لفت* *ҳ.* маснади тӯп, аробаи тӯп, пояи тӯп.

ЛАФЗ *ا. لفظ* 1. гапе, ки аз даҳон мебарояд, сухан, калом, гап. 2. *гуфт.* забон, лаҳча; **лафзи қабех** сухани зишт, гапи ганда; дашном; **лафзи бад доштан** бадгап будан, дуруштсухан будан; **лафз ба лафз** калима ба калима, ҳарф ба ҳарф, тахтуллафз; **◇ аз лафзи худ гаштан** аз қавли худ гаштан; аҳдшиканӣ кардан.

ЛАФЗАН *ا. لفظاً* даҳонакӣ, ба таври шифоҳӣ.

ЛАФЗБОЗ *لفظ باز* *ниг.* суханбоз.

ЛАФЗБОЗӢ *لفظ بازی* суханбозӣ, сухан-пардозӣ (*ба маънӣ кам аҳамият дода*); сафсатагӯӣ.

ЛАФЗӢ *لفظى* шифоҳӣ, даҳонакӣ; адабиёти лафзӣ адабиёти даҳонакӣ, фолклор; **санъати лафзӣ** *адш.* яке аз ду санъати бадеӣ, ки зебоии суханро ба мадди аввал мегузорад.

ЛАФИФ *ا. لفيف* *ниг.* 1. дарҳампечίδα. 2. *мач.* ҳамроҳ, дӯсти холис.

ЛАФЧ//ЛАФЧ *لفچ//لفج* *кит.* 1. лаби гафси овезон

мисли лаби шутур. 2. гўштпоран беустухон.

ЛАФЧА//ЛАФЧА لافچه//لافچه *ниг.* лафч.

ЛАФЧАН لافچان *кит.* одами лабгафс.

ЛАФЧ لافچ *ниг.* лафч.

ЛАФЧА لافچ *ниг.* лафча.

ЛАХА لاه *кўхна, кафши кўхна, ки дар пой на- менстад.*

ЛАХА-ЛАХА لاهلاه *гуфт.* кўхнаи чигда-чигда, дарида; **кўрпани лаха-лаха** кўрпани кўхнаи даридагй.

ЛАХ-ЛАХ لاخل *шакли кўтоҳшудаи лахт-лахт; тамоман порашуда ва дарида.*

ЛАХЛАХА لاخله *кит.* хушбўйҳои омехта (*аз мушку анбар ва г.*).

ЛАХТ I لاخت *пора, ҳисса, қитъа, тикка; лахте а) поре, қисме, қитъае аз чизе; б) кит.* нафасе, даме, лаҳзае; **лахти чигар** поре аз чигар; чигарпора; *муқ.* хуни чигар; **лахт-лахт а)** поре-пора, тикка-тикка; **б) кит.** кам-кам, андак-андак; **лахти чон** киноя аз шахси ниҳоят азиз; **лахти хун гардидани чигар** чигархун шудан аз дарду алам; гирифтори гами сахту мусибат шудан.

ЛАХТ II لاخت *кит.* шашпар, гурз, лат; **лахти Рустам** гурзи Рустам.

ЛАХТА لاخته *порчаи хурде аз чизе, тикка, пора; лахтаи хун* хуни баста, хуни хушкшуда; **лахта-лахта а)** порча-порча; **б) лўнда-лўнда (oid би хун); лахта кардан** ба порчаҳои хурд мубаддал кардан, тика-тика кардан.

ЛАХТАК لاختک *пораи баъд аз либосбурй мондаи матоъ, куроқ.*

ЛАХТАШАВЙ لاخته شوي *гафс шудани хун.*

ЛАХЧА لاخته *1. оташпора, ахгар; қисми баъд аз шўла зада сўхтан сурхшудамондаи хезуму ангишт; лахча барин // лахчаи оташ барин сурхи ба ранги лахчаи оташ монанд. 2. маҷ.* қисми насўхта сиёхшудамондаи ангишту хезум, чуг.

ЛАХЧАВОР لاخته وار *мисли лахча.*

ЛАХЧАК//ЛАХШАК لاختچک//لاخشک *оши хамираш порча-порчаи чоргўша буридашуда,*

туппа.

ЛАХШ لخش *1. лағз, лахшидан, лағзидан. 2. гуфт.* захм.

ЛАХША لخشه *гуфт.* захм.

ЛАХШИДА لخشیده *сифати феълии замони гузашта аз лахшидан; рахшида, дурахшида, тобида.*

ЛАХШИДАН I لخشیدن *ниг.* лағчидан.

ЛАХШИДАН II لخشیدن *рахшидан, дурахшидан.*

ЛАХШИШ لخشيش *ниг.* лағжиш.

ЛАХШОН لخشان *навъи ширинй.*

ЛАХ ل *кит.* 1. шароби ангур. 2. бўй.

ЛАҲА لاه *василаи рўзгузаронй, василаи гузарони зиндагй, маҳола.*

ЛАҲАБ ا. لهاب *кит.* забонаи оташ, шўлаи оташ.

ЛАҲАД ا. لحد *шикофи таги гўр, ки мурдари ба он чо мегузоранд; гўр, қабр; П аз гаҳвора то лаҳад аз тифлй то охири умр; як умр; хоки лаҳадро бахшидан дар мавриди таъкид кардани ниҳояти хасисии касе ба кор мебаранд.*

ЛАҲВ ا. لاهو *он чи ки кас худро бо он андармон мекунад, мояи саргармй ва бозй; лаҳву лаъб шўхию бозй.*

ЛАҲЗА ا. لحظه *1. фурсати як бор нигоҳ кардан, миқдори вақте, ки ба як чашм ба ҳам задан баробар аст, дам, он, сония; ваҳла, ламҳа. 2. вақти воқеъ шудани амале, мавриди рўй додани воқеа; вақт, замон, гоҳ, асно, ҳангом; лаҳза(ҳо)и дидор фурсати андаки мулоқот ва хотирае аз он; лаҳза(ҳо)и дарс чузъҳои дарс, қисмҳое, ки мундариҷаи дарсро ташкил медиҳанд. 3. нав.* ягон чихати ҳодиса ё шароите: **лаҳза(ҳо)и манфй, лаҳза(ҳо)и мусбат; лаҳзаи аввал** дар ибтидо, сараввал; **ин лаҳза** ин дам, ин вақт, дар ин асно; **ҳамон лаҳза** фавран, дархол; **ҳар лаҳза** ҳар дам; ҳама вақт, мудом; **чанд лаҳза** як муддати кўтоҳ; **ягон лаҳза** як лаҳза ҳам, муддати хеле кам; **як лаҳза а)** як дам, муддати кўтоҳе; **б) маҷ.** ҳеч гоҳ; **лаҳза ба лаҳза а)** дам ба дам, ҳар лаҳза, ҳар замон; зуд-зуд, тез-тез; **б) сония ба сония, торафт; аз лаҳзаи нахустин** аз сонияи нахустин; аз ибтидо; **дар лаҳзаи...** дар вақти..., дар асно...

хангоми..., хини....; (дар) лаҳзан аввал дар нахустин сония; дар ибтидо; пас аз лаҳзае пас аз андак вақт, муддати зиёде нагузашта.

ЛАҲЗАВӢ لحظوى *марбут ба лаҳза, зудгузар.*

ЛАҲЗАШУМОРӢ لحظه شماری 1. шумурдани лаҳзаҳо. 2. *мач.* бошиддат интизорӣ кашидан, беҳад интизор шудан.

ЛАҲИБ *а.* لهیب *кит.* гармин оташ ва ё шӯълаи бедуди он, забонаи оташ.

ЛАҲИМ *а.* لحیم *тех.* бо танакор (бӯра) тоза карда, қалъагӣ ё хӯлаи обшуда давонда, пайванд кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохҳо дар асбобҳои филизӣ.

ЛАҲИМКАШ لحیم کش *тех.* асбобе, ки дар оташи лампаи лаҳимкорӣ тафсонда бо он лаҳимкорӣ мекунад.

ЛАҲИМКОР لحیم کار он ки олоти асбобҳои филизиро ба тариқи лаҳим пайваст ё сӯрохгирӣ мекунад.

ЛАҲИМКОРӢ لحیم کاری амали ба тариқи бо лаҳим пайваст кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохи асбоби филизӣ; касбу кори лаҳимкор.

ЛАҲИМХӮРДА لحیم خورده лаҳимзада, чӯшхӯрда.

ЛАҲИФ *а.* لحیف намадзин.

ЛАҲМ *а.* لحم гӯшти беустухон; забон гӯшти лаҳм аст (*мақ.*).

ЛАҲМӢ لحمی гӯштӣ; фарбеҳ, чоқ.

ЛАҲН *а.* لحن 1. оҳанги гуфтор; овоз. 2. нағма, оҳанг, наво.

ЛАҲНАК لحنک овоз ва нағмаи зариф.

ЛАҲФ *а.* لحنف дарег, андӯх, таассуф, хасрат.

ЛАҲЧА *а.* لهجه 1. тарзи сухан гуфтан ва талаффузи хоси як маҳал. 2. *збш.* навъи забони гуфтугӯи умумихалқӣ, ки дар худуди муайян муоширату мубодилан афкори мардум бо он сурат мегирад, шева, диалект; лабу лаҳча карда чарбзабонӣ карда, гапдонӣ карда.

ЛАҲЧАВӢ لهجوى *мансуб ба лаҳча; хоси лаҳча, шевагӣ; унсурҳои лаҳчавӣ* калимаю ибора, хусусияти фонетикӣ ва гайраи хоси ягон

лаҳча, диалектизмҳо.

ЛАҲЧАГӢ لهجى *ниг.* лаҳчавӣ.

ЛАҲЧАШИНОС لهجه شناس *збш.* мутахассис ва олими забоншинос, ки оид ба лаҳчаву шева тадқиқот мебарад.

ЛАҲЧАШИНОСӢ لهجه شناسى *збш.* илм оид ба омӯхтани лаҳчаҳои забон, диалектология.

ЛАЧАК لچک 1. рӯмоли хурди сегӯшае, ки занҳо ба сар ё гардан мебаранд. 2. пардаи овезони зери гардани баъзе парандаҳо: *лачаки хурӯс.*

ЛАЧ لچ *кҳн.* лагаде, ки пушти по мезананд.

ЛАЧ(Ч) *а.* لچ *лачочат, ситеза, якравӣ, якраҳа-гӣ.*

ЛАЧАН لچن сиёхлой, лойқа.

ЛАҶОМ لچام *муарраби лагом//лигом; афзоре, ки вақти саворӣ ба сару даҳони асп меандозанд (барои идора кардани рафтори асп), чилав, инон: лачоми нӯқракӯб ё тиллоқӯб, лачоми зулфдор, лачомро кашидан, лачомро сар додан, лачом хондани асп; лачом задан а) ба сару даҳони асп лачом андохтан; б) мач. касеро ба худ мутеъ кардан; ◊ лачоми касеро сар додан мондан касеро дар қору рафтор ба ихтиёри худ вогузоштан, касеро ба сари худ мондан; лачоми худро ба дасти касе додан ихтиёри худро ба дасти касе додан, мувофиқи раъй ва нишондоди дигаре қор кардан; лачоми касеро кашидан мондан касеро дар бораи ягон рафтор ё қирдори ношоямаш огоҳонидан; лачоми суханро ба тарафи дигар тофтан мавзӯи гапро дигар кардан.*

ЛАҶОМАК لچامک *кит.* кафидагии кунҷи лаби инсон.

ЛАҶОМГУСАСТА لچام گسسته *ниг.* лачомгусехта.

ЛАҶОМГУСЕХТА لچام گسيخته 1. *сифати феълӣи замони гузаита аз лачом гусехтан; аспе, ки лачомашро пора кардааст.* 2. *мач.* одами бепартибу беинтизом, одами худсар.

ЛАҶОМГУСЕХТАГӢ لچام گسيختگى 1. *шакли дигари сифати феълӣи замони гузаита аз лачом гусехтан; вазъ ва ҳолати лачомгусехта, афсоргусехта будан.* 2. *мач.* аз ҳадди худ фаротар по гузоштан, бепандуборӣ.

ЛАҶОМДӮЗ لچامدوز он ки қору шуглаш дӯхтани

лачом аст, сарроч.

ЛАЧОМЗАДА لجام زده *сифати феъли* замони гузишта аз лачом задан; **аспи лачомзада** аспии лачомдори омодаи саворӣ.

ЛАЧОМНОПАЗИР لجام ناپذير 1. лачомнашуданӣ (*асп*), саркаш. 2. он ки ё он чи ҳеч гуна конуну қондаро намепазирад.

ЛАЧОҶ *а.* لجاج 1. ситезақорӣ; якраҳагӣ, инод. 2. аз ҳад гузаронидан дар гуфтан ва қардани қоре, ифрот; **лаҷоҷ додан** қашол додан.

ЛАЧОҶАТ *а.* لجاجت напазируфтани сухани дурӯст ва мантқиқӣ, якроҳагӣ, хирасарӣ.

ЛАҶҚОРА *а.* لچاره *кит.* қангара, арбадаҷӯй.

ЛАШ I لش *кит.* 1. *ниг.* лоша. 2. маҷ. танбал, бегайрат. 3. *гуфт.* суғ, беқувват; **лаш қардан** (*ё намудан*) суғу беқувват қардан. 4. қасадии забҳшуда ва пӯстқардаи ҳайвон.

ЛАШ II لاش: **лашу луш** *гуфт.* чизу қораи одатан бекора; майда-ҷуйдаи рӯзгор, лоқу пар.

ЛАШКАР لشكر тамоми қувваҳои мусаллаҳи давлат, сипоҳ, қӯшун, артиш: **лашқари душман**, **лашқари ғоратгар**, **лашқари инқилоб**, **лашқари қоргар**, **лашқари пиёда**, **лашқари фатҳу зафар**, **лашқари сулҳ**, сардори лашқар, **лашқар чамъ қардан**, **лашқареро шикаст додан**, **шикаст хӯрдани лашқаре**; *ба таври истиора*: **лашқари зимистон рафт**, **лашқари хоб аз дида гурехтан**, **бар лашқари ғам хучум овардан**, **мулки дилро гирифтани лашқари ғам**; **лашқари халқӣ сипоҳе**, ки дар замони қанг барои мадад расондан ба қувваҳои мусаллаҳ аз ҳисоби одамони аз ӯҳдадорӣ ҳарбӣ озод ташкил меёбад; **лашқари қаррор а)** лашқари сершумор, анбӯҳи лашқар; **б)** маҷ. лашқари далер; **лашқар қашидан** бо лашқар ба қасди қанг равона шудан.

ЛАШКАРГОҶ لشكرگاه *қои исти* муваққат ё доимии лашқар, урдугоҳ.

ЛАШКАРӢ لشكرى 1. *мансуб ба лашқар*. 2. ҳар қадом аз аҳли лашқар, ҳарбӣ, сипоҳӣ; сарбоз.

ЛАШКАРКАШ لشكرکش сардори лашқар, сарқарда.

ЛАШКАРКАШӢ لشكرکشي ба қанг бурдани

лашқар, сипаҳсолорӣ; хучум.

ЛАШКАРШИКАН لشكرشكن шикастдиҳандаи лашқар, марди шуҷоӣ лашқаршиқоф, ки бар қалби лашқари душман ҳамла оварда, ба ӯ зарбаи ҳалокатовар медиҳад.

ЛАШКАРШИКАНӢ لشكرشكنى амали лашқаршиқан; шикастан ва пароканда қардани лашқар.

ЛАШКАРШУКУФ لشكرشكوف *кит.* шуҷоъ, диловар.

ЛАӢБ *а.* لعب бозӣ; **лаҳву лаӢб** *ниг.* лаҳв.

ЛАӢБГАР لعب گر бозингар; фусунгар, найранг-боз.

ЛАӢЛ لعل (*муарраби лол*). 1. маъд. яке аз санғҳои қиматбаҳои сурх аз чинси ёқут; **лаӢли Бадахшон** яке аз навъҳои аълоӣ лаӢл, ки дар кӯҳистони Бадахшон ёфт мешавад. 2. маҷ. сурх, ба ранги сурх; **лаби лаӢл лаби сурхранг**. 3. маҷ. лаби лаӢлгуни маъшуқа: **ба таври истиора**: **лаӢли лаб**, **лаӢли сухангӯ**, **лаӢли рӯҳафзо**, **лаӢли хандон**, **лаӢли қонбахш**, **лаӢли шақарбор...**; ҳам **лаӢл ба даст ояду ҳам ёр наранҷад**. (*зарб.*); **лаӢл ба даст омадан** қомеъ шудан, ба мақсад расидан.

ЛАӢЛАК لعلک *кит., тиб.* бемории сӯхтанӣ.

ЛАӢЛВАШ لعلوش лаӢлмонанд, лаӢлосо.

ЛАӢЛГАР لعل گر бо лаӢл ороишдиҳанда.

ЛАӢЛГУН لعلگون чун лаӢл, сурх: **шароби лаӢлгун**.

ЛАӢЛГУНА لعلگونه 1. он чи ба лаӢл монанд аст, лаӢлранг, лаӢлмонанд. 2. маҷ. шоду масрур, фурузон, рӯҳбаланд.

ЛАӢЛИЧА لعلچه 1. лаӢлии хурд. 2. *мус., ниғ.* санҷ.

ЛАӢЛӢ I لعلى 1. зарфи паҳни лабадори филизӣ барои овардани зарфҳо ё гузоштани меваҳои хушк ва қанду қурс дар рӯи дастархон ва ё барои бурдани хӯроқиҳо ба қое; **лаӢлнию дастархон қиноя** аз дастовезе иборат аз қулҷаю мева ва қанду қурс. 2. *мус., ниғ.* санҷ.

ЛАӢЛӢ II لعلى *кит.* 1. *мансуб ба лаӢл*. 2. ба ранги лаӢл, лаӢлгун, сурх.

ЛАЪЛҚАНД لعلقند ширинлаб, сурхлаби ширингуфтор (*сифати маҳбуба*).

ЛАЪЛОШОМ لعلاشام *кит.* 1. майошом, майхӯр. 2. киноя аз хуношом, хунхор.

ЛАЪЛФОМ لعلفام *ниг.* лаългуна 1.

ЛАЪН لعن :таъну лаън таънаву нафрат.

ЛАЪНАТ *а.* لعنت дуои бад; бадгӯӣ, изхори нафрат; **лаънат ба...** таъбири дашном, ки дар мавриди изхори нафрату мазаммати сахт ба касе ё чизе гуфта мешавад; **таънаву лаънат** маломату нафрат; **лаънат кардан** // **лаънат фиристодан** // **лаънат хондан** нафрин гуфтан, изхори нафрату дашном кардан.

ЛАЪНАТӢ لعنتى *мансуб ба лаънат*; лаънаткарда, малъун; сазовори лаънат: **адӯн лаънатӣ**, **рашқи лаънатӣ**, **саги лаънатӣ**, **чонвари лаънатӣ**.

ЛАЪНАТКАРДА لعنتت *ниг.* лаънатӣ.

ЛАЪНАТНОМА لعنتنامه навиштае, ки дар бо-раи лаин будани касе далолат мекунад, но-маи лаънат.

ЛЕВЛАНГ ليولنگ *кит.* дӯғи хушкшуда, қурут, кашк.

ЛЕГАЛӢ ليگلى барои фаъолияти ошкоро иҷозат додашуда, қонунӣ шинохташуда, *муқоб.* **пинҳонӣ**: ҳизби легалӣ, **легалӣ шудан** (гардо-нидан).

ЛЕГИОН *лот.* ليگان 1. номи қисмҳои маҳсуси ҳарбӣ ва политсия дар баъзе мамлакатҳо. 2. *таър.* номи қисми ҳарбӣ дар Рими қадим.

ЛЕЗАК ليزك *варз., нав.* чихози варзишӣ, ки ба пой баста, бо вай дар рӯи барф ва ях ҳаракат мекунад; лижа.

ЛЕЗГИН ليزگين *ниг.* лазгӣ 2.

ЛЕЗИДАН ليزيدن *ниг.* лағжидан.

ЛЕЙБОРИСТ لييبارست *англ.* узви ҳизби лейбо-ристӣ.

ЛЕЙБОРИСТӢ لييبارستى *ҳизби коргариест дар Инглистон ва баъзе давлатҳои дигар, ки сиё-сати ислоҳоти созишкоронаро пеш мебарад: ҳизби лейбористӣ.*

ЛЕЙКОТСИТ *ю.* لييكاتسييت *биол.* яке аз қисмҳои таркибии хун, ки аз ҳуҷайраҳои сафедтоби

ҳаракатдор иборат мебошад.

ЛЕЙТЕНАНТ *фр.* لئيتننت *ҳ.* унвони афсари хурд дар қувваҳои мусаллаҳ; **лейтенанти калон** дараҷаи сеюми унвони афсарӣ; **лейтенанти хурд** дараҷаи аввали унвони афсарӣ.

ЛЕЙТЕНАНТӢ لئيتننتى *мансуб ба лейтенант.*

ЛЕК ليك *шакли кӯтоҳи лекин.*

ЛЕКИН ليکن *пайвандаки хилофӣ* 1. аммо, вале, лекин. 2. бо вучуди ин; дар баробари ин.

ЛЕКСИКА *ю.* ليكسيكه *збш., ниг.* **вожагон.**

ЛЕКСИКӢ ليكسيكى *збш. мансуб ба лексика; вожагонӣ, луғавӣ.*

ЛЕКСИКОГРАФИЯ *ю.* ليكسيكاگرافيه *збш., ниг.* **фарҳангшиносӣ.**

ЛЕКСИКОЛОГИЯ *ю.* ليكسيكالاگيه *збш., ниг.* **вожашиносӣ.**

ЛЕКСИЯ *лот.* ليكسيه баёни лафзии ягон мавзӯи таълимӣ ё илмию сиёсӣ; маърӯза; суҳанронӣ; **лексияи оммавӣ** шакли тарғиб ва паҳн кардани донишҳои сиёсӣ ва илмӣ дар мусси-саҳои фарҳангию маърифатӣ; **лексияи таълимӣ** яке аз шаклҳои таълим ва усулҳои тадрис дар мактабҳои олий.

ЛЕКТОР *лот.* ليكتور *ниг.* маърӯзақунанда.

ЛЕЛА(К) ليله//ليلك *гуфт., ниг.* ангушт.

ЛЕНТА *олм.* لينته 1. матои нафиси паҳни тасмамонанд, ки барои ороиши либос ва мӯи сари занону духтарон ба қор мебаранд. 2. *ниг.* **навор**; ҳар чизи шабеҳи навор: **лентаи оик**; **лентаи сабти овоз.**

ЛЕПТОП *англ.* ليپتاپ *навъи компютери сабук, батареядор, ки ба сурати кифи хурд сохта шудааст, ноутбук.*

лес *лис* 1. *асоси замони ҳозира аз лесидан.* 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои лесанда: косалес, табақлес...*

ЛЕСАК *зоол.* ليسك *тӯкумшуллуқ, ҳалазун: кирми лесак; мӯрчан лесак мӯрчаи хурд.*

ЛЕСАНДА *лисенде сифати феълии замони ҳозира аз лесидан; он ки ё он чи ки чизеро мелесад.*

ЛЕСИДА *лисиде сифати феълии замони гузашта*

аз лесидан; лесида-лесида дар ҳолати лесидан, лесида истода; лесида **рафтан** андак расида гузаштан; \diamond **ҳок лесида сифати феълӣи замони гузашта аз ҳок лесидан; гурба барин лесида калон кардан** касеро аз ҳад зиёд эҳтиёт ва гамхорӣ карда, ба воя расонидан; **ҳокӣ мадрасаро лесида баромадан** азобу машаққати мадрасаро аз сар гузаронидан, гарди мадрасаро хӯрдан.

ЛЕСИДАН لیسیدن 1. бо забон молидани чизе, бо забон молида пок кардани чизе: **ангушт лесидан, лабро лесидан, табақро лесидан**. 2. расида гузаштан. 3. *мач*. хӯрдан; хӯрда нобуд кардан; \diamond **тағи табақӣ касеро лесидан** бар дари кас хизматгорӣ кардан; **ҳок лесидан** гурӯснағӣ кашидан; ба сахтӣ рӯз гузаронидан; **ҳокӣ замини сиёхро лесидан ниг. ҳок лесидан.**

ЛЕСОЛЕС لیسالیس зиёд лесидани чизе.

ЛЕСОН(И)ДАН لیسانیدن//لیساندن *тарзи бавоситан феълӣи лесидан*; ба лесидан водор кардан, маҷбур ба лесидан кардан.

ЛЕТАРГИЯ ю. لیترگیه *тиб.* бемории хоболудӣ; хоби сакта.

ЛЁТЧИК р. لیاتچیک *ниг.* фазонавард.

ЛИБЕРАЛ лот. لیبرل пайрав ё тарафдори либерализм; узви ягон ҳизби либералӣ.

ЛИБЕРАЛИЗМ лот. لیبرализم назария ва ҷараёни сиёсӣ, ки тарафдорони соҳти парламентӣ ва озодии номаҳдуди демократию буржуазиро муттаҳид мекунад.

ЛИБОС а. لباس пӯшок, пӯшидани, танпӯш, он ки ба тан мепӯшанд: **либоси арӯсӣ** (домодӣ), **либоси варзишӣ**, **либоси занона** (бачағона), **либоси дарида**, **либоси мотам**, **либоси нав**, **либоси пахтадор**, **либоси сабук**, **либоси сиёх**, **либоси низомӣ**, **либоси дӯхтан**, **либоси нӯшидан**, **либоси кашидан**, **либоси шустан**, **тағйири либос кардан**, *ба таври истиора*: **либоси ғам нӯшидан**, **либоси идона нӯшидан**, **либоси сабзро ба бар кардани сахро**, **либоси сиёсӣ нӯшонидан** ба гапи *касе*, дар либоси сухан ифода ёфташи фикре; **либоси атлас куртаю лозимии аз матои атлас дӯхташуда**; **либоси корӣ** либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд; **либоси расмӣ** либоси аз чихати дӯхт ва ранг якхела (-и ҳарбиён, кормандони мақомоти қуд-

ратӣ, талабаю донишҷӯёни баъзе таълимгоҳҳо); **либоси рӯ** либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабилӣ* чома, палто, боронӣ); **либоси тағ** он ки дар зери куртаю шалвор, яъне ба рӯи бадан мепӯшанд, тағпӯш; **либоси хонагӣ** почомаву хилъат ва дигар либос, ки хоси дар хона нӯшидан аст; \diamond **ба либоси касе кайк даромадан ниг. нӯстин** (ба нӯстини *касе кайк даромадан*); **одаму либос**, **хонаву палос** (*зарб.*) одаму либос ва хонаро палос зинат дода, назаррабо мегардонад, зеби одам либос бошад, зеби хона палос аст.

ЛИБОСБУР لباسبر устое, ки андоза гирифта, матоъро бурида, барои либосдӯзӣ омода мекунад, бурандан либос.

ЛИБОСБУРӢ لباسبرى 1. *мансуб ба либосбур*: **коргоҳи либосбурӣ**. 2. шуғл ва касби либосбур.

ЛИБОСВОР لباسوار матои муносиби либосдӯзӣ; **як либосвор**... миқдори матоъ, ки аз он ягон либос (*мас.*, *куртаву лозимӣ*) дӯхтан мумкин аст.

ЛИБОСВОРӢ لباسوارى матоъхое, ки аз онҳо либоси дӯхта мешавад.

ЛИБОСДОР لباسدار чомадор, он ки ба тан либос дорад.

ЛИБОСДӢЗ لباسدوز дӯзанда, хайёт, дарзӣ.

ЛИБОСДӢЗӢ لباسدوزى *исми амал аз либоси дӯхтан*; шуғл ва касби либосдӯз; хайётӣ: **устохонан либосдӯзӣ**.

ЛИБОСКАШӢ لباسكشى *исми амал аз либоси кашидан*; **хонан либоскашӣ** хона барои тағйири либоси варзишгарон, шиноварон *ва*

ЛИБОСҚАПАК لباسقپك *гуфт.* қапақ барои либоси шустаро доштан (*то ин ки ба замин наафтад*).

ЛИБОСОВЕЗАК لباسآویزك тахтаи мехзада ё сепояи чангақдори махсус барои овехтани либос ва каллапӯшҳо.

ЛИБОСПӢШӢ لباسپوشى 1. *исми амал аз либоси нӯшидан*. 2. тарзи нӯшидани либос, ҷӣ хел нӯшидани либос.

ЛИБОСФУРӢШӢ لباسفروشى он ҷо, ки либос

мефурӯшанд: мағозаи либосфурӯшӣ.

ЛИБОСХОНА لباسخانه хонаи махсус дар биноҳои ҷамъиятӣ барои нигоҳ доштани либосҳои рӯ, қолибос, ҷомаҳона.

ЛИБОСШҶҮЙ لباسشویی исми амал аз либос шустан; *ниг.* ҷомашӯй.

ЛИБРЕТТО *ит.* لبريتا *санъ.* матни асари калони мусиқӣ (*опера, оперетта*), ки сароида мешавад; мазмуни мухтасари опера, балет *ва ғ.*

ЛИВО *а.* لوا байрақ, алам, парчам: дар зери ливои..., ливои дӯстӣ афроштан, ливои зафар афроштан, ливои истиқлол афроштан.

ЛИВОТА *а.* لواطе бачабозӣ, амраббозӣ.

ЛИВОТАГАР لواطهگر бачабоз, амраббоз.

ЛИГА I *фр.* ليگه 1. иттифок, иттиҳод; маҷмаъ: Лигаи Миллатҳо (*таър.*), Лигаи давлатҳои араб. 2. *варз.* чанд дастае, ки дар мавсими бозиҳои варзишӣ дар гурӯҳе муттаҳид карда шудаанд: лигаи олимпӣ, лигаи якум.

ЛИГА II *ит.* ليگه *мус.* аломати камоншакли нотаӣ, ки пайвастагии нотаҳои нишон медиҳад.

ЛИГАТУРА *лот.* ليگتوره *зби.* шакли пайвастан ду ё зиёда ҳарфҳо дар навишт (*мас., ҳарфҳои дар як ҷо навишташудаи кофу алиф ва ғ. дар хати арабӣ*).

ЛИҶОЯТ *а.* لغايت ба шумули..., то худӣ..., то ҳадди...

ЛИДЕР *англ.* ليدر 1. сарвар, роҳбар. 2. *варз.* пешсафи мусобиқа.

ЛИЖА *р.* ليژه асбоби ҷӯбӣ ё оҳанине, ки ба таги по баста, бо ёрии ду ҷӯбдасти дарози асомонанд худро тела дода, дар рӯи барф лағжида роҳ мегарданд, лезак.

ЛИЖАРОНӢ ليژهراني *варз.* бо лижа роҳ гаштан дар рӯи барф; *ниг.* лижатоӣ.

ЛИЖАТОЗ ليژهتاز он ки дар рӯи барф бо лижа медавад.

ЛИЖАТОӢ ليژهتازى *варз.* навъе аз варзиши зимистонӣ, ки дар он варзишгарон рӯи барф бо лижа лағжида медаванд, лижаронӣ.

ЛИКӢР *фр.* لکيار нӯшокии ширину хушбӯӣ, ки

аз спирту шираи мевае тайёр мекунанд.

ЛИККАС لکس *ниг.* лик-лик; ликкас кардан паида гаштан, ҷахида гаштан; ликкас карда омадан *мач.* зуду ногаҳон омадан ба ҷое.

ЛИККОНДАН ليکاندن чунбондан (*думро*).

ЛИКЛИК ليک ليک *гуфт.* ҷӯбаки ба зери дӯли осие баста, ки ба рӯи санг расида, бо гардиши санг ларзида, боиси муттасил аз дӯл поин рехтани гандум мегардад.

ЛИК-ЛИК لک لک 1. *калимаи тақлиди овози чунбидани ҷӯби зери дӯли осие дар вақти гардиши санг.* 2. *калимаи тасвири тарзи думчунбонии сағ ва ғ.*

ЛИҚ لق *гуфт.* пур; лаболаб, саршор: лиқ пур будан ниҳоят пур будан; лиқ одам будан ниҳоят пур аз одам будан, воқеъ гаштани одамони хеле зиёд дар ҷое; **чаши касе лиқи об шудан** чашми касе пур аз ашк шудан (*ҳолати пеш аз гиристан*).

ЛИҚҚА لقه *ниг.* ликқонак.

ЛИҚҚИДА لقيده *гуфт.* сифати феълии замони ҳозира аз лиққидан; чунбондан.

ЛИҚҚИДАН لقيدين *гуфт.* чунбидан (-и ягон чизи шалақ).

ЛИҚҚОНАК لقناک чунбонак; шалақ; номаҳкам: дандони лаққонак дандоне, ки мечунбад.

ЛИҚҚОНДАН لقياندن *гуфт.* тарзи бавоситаи лиққидан; чунбондан.

ЛИҚ-ЛИҚ لوق لوق *гуфт.* калимаи тақлиди овози чунбиши мосот; \diamond **лиқ-лиқ карда гаштан** базӯр гаштан; вазъияти ноустувор доштан.

ЛИҚО *а.* لقا рӯй, чеҳра, симо; \diamond **атоҷиро ба лиқояш бахшидан** барои надидани дидори одами бад аз баҳри фондае, ки аз ӯ мерасад, гузаштан.

ЛИМИӢ ю. ليميا *кҳн.* яке аз илмҳои асри-миёнагии риёзӣ, ки бахши шумори ададҳо ба он дахл доштааст.

ЛИМИТ *лот.* لमित меъёри муайян, ки дар истифода ё сарфи чизе риояи он ҳатмист.

ЛИМОНАД *фр.* ليماند нӯшобаи ширине, ки одатан аз оби лимӯ ва шарбати қанд тайёр карда мешавад.

мешавад.

ЛИМЎ ليم 1. меваи туршмазаи хушбӯй, ки дар ҷойҳои зимистонаш гарм мерӯяд. 2. дарахти ин мева.

ЛИМЎГИЁҲ ليموگياه навъи дарахт аз хонаводаи лимӯҳо.

ЛИМЎЗОР ليموزار майдони дарахтҳои лимӯ.

ЛИМЎПАРВАР ليموپرور боғбоне, ки бо нигоҳубини дарахтони лимӯ ва ба даст овардани ҳосили он машғул аст; мутахассиси парвариши лимӯ.

ЛИМЎПАРВАРӢ ليموپرورى соҳаи кишоварзӣ, ки барои парвариши дарахтони лимӯ ва гирифтани меваи он махсус гардонида шудааст; парвариши дарахти лимӯ.

ЛИМЎРАНГ ليمورنگ ба ранги лимӯ, ранги зарди равшан.

ЛИМЎХОНА ليموخانه ҷои махсуси парвариш ва нигоҳубини лимӯ (*хусусан дар кишвари обу ҳавояи барои парвариши лимӯ номусоид*).

ЛИНГ لنگ 1. ҳар кадом аз пойҳо аз сарпанча то қадкашак. 2. ҳар кадом аз ду бари чизе ё боре, ки ба ҳам баста, ҳар кадоми онро ба як паҳлуи маркаб бор мекунад: **линги (почаи) хӯрчин**; **линги касеро аз осмон овардан** касеро саҳт танбеҳ додан.

ЛИНГА لنگه ниг. халта.

ЛИНГВИСТИКА فر. لىنگويستىكه ниг. забоншиносӣ.

ЛИНГДАРОЗ لىنگدراز он ки пойҳояш дарозанд, қадбаланд.

ЛИНГЗАНИӢ لىنگزنى задан бо лагад, чанг бо лагад (*дар ғӯштингирӣ*), позанӣ.

ЛИНГОФОН انگ. لىنگافان тех. воситаи техникӣ барои мустақилона омӯхтани нутқи шифохӣ дар дарсҳои забон.

ЛИНГЧА لىنگچه гуфт. тӯрбаи хурд, халта.

ЛИНЗА олм. لىنزه физ. навъе аз шишаҳои шаффофи булӯрии оптикӣ, ки дар дурбин, дастгоҳи суратгирӣ ва ғ. истифода бурда мешавад.

ЛИНОЛЕУМ лот. لىنالئوم сохт. матои гафсу

сахти обногузаре, ки барои пӯшондани фарши хона ба кор мебаранд.

ЛИНОТИП лот. لىناتىپ нашр. мошини хуруфчинии матбаа, ки матро дар шакли яклухти филизӣ ба чоп тайёр мекунад.

ЛИНТЕР انگ. لىنتىر мошин барои чудо кардани тибити (нахи) пахта аз чигит; **пахтаи линтер** пахтаи пастсифат, ки аз боқимондаҳои нахи чигити тозакарда ба даст омадааст.

ЛИП-ЛИП لىپ-لىپ *калимаи тасвири* ҳолати ниҳоят суст сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ.; йилт-йилт, милт-милт; **лип-лип кардан** суст, канда-канда нурафшонӣ карда, сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ., қариб ба хомӯшшавӣ расидани чароғ; милт-милт кардан.

ЛИРА I ит. لىره воҳиди пул дар Италия, Туркия ва баъзе мамлакатҳои дигар.

ЛИРА II ю. لىره асбоби тордор дар Юнони қадим, ки тасвири он ҳамчун рамзи мусиқӣ ва санъат қабул шудааст.

ЛИРИЗМ ю. لىرىزم *адш.* ҷанбаи лирикӣ; илҳами шоирона, эҳсосоти ҳаяҷони баланд дар асарҳои бадеӣ.

ЛИРИКА ю. لىرىكه *адш.* 1. ҷинси бадеӣ, ки дар он эҳсосоти таассурот ва рӯҳияву ҳаяҷони шоир дар шакли назм ифода ёфтааст. 2. асарҳои бадеӣ, ки дар ин навъи назм эҷод шудаанд, асарҳои лирикӣ: **лирикаи ишқӣ**, **лирикаи фалсафӣ**, **лирикаи Ҳофиз**.

ЛИРИКӢ لىرىكى *мансуб ба лирика*; *ғиноӣ*: **асарҳои лирикӣ**.

ЛИСОН а. لسان кит. забон, лафз.

ЛИСОНУЛҒАЙБ а. لسانالغىب кит. 1. забони ғайб, забони асрор. 2. лақаби шоири машҳури форсу тоҷик Ҳофизӣ Шерозӣ.

ЛИТВАГӢ لىتواگى *мансуб ба Литва* (*яке аз кишварҳои Назди Балтика*); номи халқи сокини Литва; намояндаи миллати Литва; **забони литвагӣ** забони аҳолии асосии Литва, забони литвонӣ.

ЛИТВОНӢ لىتوانى ниг. литвагӣ.

ЛИТОГРАФИЯ ю. لىتاگريفه 1. чопи сангӣ. 2. чопхонаи сангӣ, ки дар он ҷо матн ё сурати ба сиёҳии махсус навишташударо ба санг

сиёҳни махсус навишташударо ба санг гузаронда, аз рӯи он нашр мекунамд.

ЛИТР *фр.* *литр* воҳиди вазни моеот аз рӯи зарфият, ки ба ҳазор сантиметри мукааб баробар аст; ҳамин миқдори ягон ҷисми моеъ

ЛИТСЕЙ *ю.* *литсей* навъи мактаби миёна, ки дар он таълими амиқи баъзе фанҳо ба роҳ монда шудааст.

ЛИТСЕНЗИЯ *лот.* *литсензия* 1. иҷозатномае, ки барои воридоту содироти мол аз тарафи мақомоти давлатӣ дода мешавад, парвона. 2. ҳуқуқи истифодабарии бепул ё имтиёзнокӣ ихтироот *ва г.* барои истехсоли чизе.

ЛИФ *лиф* 1. пӯсти нарми дарахти хурмо *ва г.*, ки аз он барои шустушӯи бадан ва зарфҳо бо собун истифода мебаранд. 2. ҷуткаи нарми аз мӯй сохташуда барои тоза кардани чизе; **лиф задан** чизеро бо лиф тоза кардан. 3. мӯқалами рангмолӣ. 4. навъи хучайраҳои гиёҳии дароз; риштаҳои маснӯии нозуку баланд монанди катон ва хурмо.

ЛИФА *лифа* *ниг.* *нифа*.

ЛИФДОР *лифдор* тордор, нахдор, дорои лиф; **растаниҳои лифдор.**

ЛИФЗАНӢ *лифзани* амали задани лиф, лиф задан.

ЛИФӢ *лифи мансуб ба лиф* 1.

ЛИФКАДУ *лифкаду* *ниг.* *лиф*.

ЛИФОФА *лифа* 1. он чи чизе ба он печонда шавад. 2. халтачаи махсуси қоғазӣ, ки мактубро дохили он гузошта, ба ҷое мефиристанд, конверт, пакет.

ЛИФОФАНОК *лифафанак* дорои лифофа (2), лифофадошта: **хати лифофанок.**

ЛИФТ *лифт* *англ.* мошини махсус барои ба боло баровардану фурувардани одамон ва борҳо дар биноҳои баланди серошёрна, осонсур, осонбар.

ЛИФТБОН *лифтбан* он ки мутасаддии кори лифт мебошад.

ЛИҲОЗ *лиҳоз* *а.* *ليحاذ* нигоҳ, назар, мулоҳиза; аз ин **лиҳоз** аз ин нуқтаи назар; аз ин ҷиҳат; аз **лиҳози...** аз ҷиҳати...

ЛИҲОЗО *а.* *ليحاذ* *кит.* бинобар ин, ба ин сабаб.

ЛИҲОФ *а.* *ليحاف* кӯрпаи болопӯш.

ЛИҲЯ *а.* *ليحيه* риш.

ЛО I *а.* *لو* *кит.* нест, не; но, бе (*ба ин маънӣ беиштар ҳамчун пешванд бо як қатор калимаҳо меояд: лоилоҷ, ломакон*).

ЛО//ЛОЙ II *ло//лой* таҳ, қабат; **ло ба лои...** қабат ба қабати..., мағз андар мағзи...; байни..., мобайни...

ЛОАҚАЛ *а.* *لا اقل* дасткам, ақаллан, ҳеч набошад.

ЛОБА *лоба* 1. зорӣ, тавалло. 2. хушомадгӯӣ бо аҷзу фурутанӣ аз роҳи ҳила, чоплусӣ бо чарбзабонӣ. 3. фиреб, ҳила, найранг. 4. шӯҳӣ, ҳазл; **лобаҳои фарох** бозӣ ва шӯҳии бисёр.

ЛОБАГАР *лобагар* 1. он ки хоҳиш ва аҷзу зорӣ мекунад, он ки зориву тавалло мекунад. 2. тамаллук ва хушомадкунамда.

ЛОБАГАРӢ *лобагарӣ* 1. хоҳиш ва аҷзу зорӣ кардан, зориву тавалло кардан. 2. тамаллук ва ширинзабонӣ.

ЛОБАКУНОН *лобакунан* *феъли ҳол аз лоба кардан;* зориву таваллокунон, хушомадкунон.

ЛОБУД(Д) *а.* *لا بد* 1. *кит.* ночор, ноилоҷ, ногузир. 2. албатта, ҳатман.

ЛОБУДДАН *лобада* ба таври ҳатмӣ, ночор.

ЛОБУДДӢ *лобадаӣ* зарурӣ, ночорӣ, ҳатмӣ.

ЛОВИДАН *ловидан* *гуфт.* молидан (-и лой, равған *ва г.*); андова кардан.

ЛОГАРИФМ *ю.* *لاگريتم* *риёз.* нишондиҳан-даи дараҷаи реша, ки адади муайяне ҳосили зарби онҳост.

ЛОГАРИФМӢ *логарифми* *риёз.*, *мансуб ба логарифм;* **ҷадвали логарифмӣ** ҷадвали ҳисоби логарифмҳо.

ЛОҒ *лоғ* *кит.* ҳазл, шӯҳӣ, зарофат, истехзо, тамасхур; хуштабъӣ, суханони ҳазломез.

ЛОҒАР *лоғар* инсон ё ҳайвони камгӯшт, хароб; қоқина; *муқоб.* **фарбеҳ;** **ҷисми лоғар,** **лоғар шудан;** **◇ лоғар шудани замин** кам шудани ҳосилхезии замини кишт.

ЛОҒАРАНДОМ لاغراندام одами хароб, лоғарбадан, қоқина.

ЛОҒАРАНДОМӢ لاغراندामी лоғарандом будан, камгӯшті.

ЛОҒАРБАДАН لاغریدن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРЗАМИН لاغرزمين замини беқуввати камҳосил.

ЛОҒАРӢ لاغرى лоғар будан, харобӣ, қоқинагӣ.

ЛОҒАРМИЁН لاغرмиان дорои камари борик, камарборик.

ЛОҒАРНИХОД لاغرنهاده наҳиф, заиф, наҳифчусса.

ЛОҒАРТАН لاغرتن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРҚУССА لاغرجه *ниг.* лоғарандом.

ЛОД I لاد *кхн.* 1. лой, гил. 2. девори похса; лойдевор. 3. як лой (қабат) аз девори похса.

ЛОД II لاد *кит.* матои нозук, порчаи тунуки нафис.

ЛОД III لاد *ниг.* лодан.

ЛОДА لاده аҳмақ, аблах; содалавҳ, гӯл.

ЛОДАН//ЛОЗАН لادن//لاذن 1. *бот.* як навъ растани бисёрсола аз оилаи чилликугулҳо, ки пояи навруста ва барги онро ба таом меандозанд ва ҳамчунин дар тиб ба кор мебаранд. 2. моддаи самғии ин растанӣ, ки дар маросимҳои динӣ дуд мекунад.

ЛОЕҶ *а.* لايح *кит.* ошкор, зоҳир, хувайдо.

ЛОЖА *фр.* لژه чои алоҳидаи чандкаса дар театр.

ЛОЖВАРД لاژورد *ниг.* лочвард.

ЛОЗИМ *а.* لازم 1. зарур, даркор, боистанӣ; лозим будан зарур будан, даркор будан; зарурат ба миён омадан (*ба коре ё ба касе*); лозим доништан зарур шумурдан; лозим омадан зарур шудан, даркор шудан; зарурат ба миён омадан, эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим шудан даркор шудан; эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим аст, ки... зарур аст, ки...; ногузир аст, ки...; бояд, ки...; лозим нест даркор нест; зарурат надорад, эҳтиёҷ нест; шитоб лозим нест саросема шудан даркор нест, шитоб набояд кард.

2. зарурӣ, вочиб, муқтазӣ; **икдоми лозим амалӣ намоянд** (*ё* мабзул фармоянд) чораи лозима бинанд; **фёъли лозим** *кхн., грам.* фёъли монда.

ЛОЗИМА *а.* لازمه 1. муаннаси лозим. 2. чизи зарурӣ, чизи даркорӣ; лозимаи дӯстӣ он чи, яъне шарту шароите, ки барои дӯстӣ зарур аст; **чора(ҳо)и лозима** тадбиру илоҷи зарурӣ, чораҳои даркорӣ.

ЛОЗИМИЯТ *а.* لازميت даркорӣ, лозим будан.

ЛОЗИМӢ لازمی 1. даркорӣ, зарурӣ. 2. почома, эзор.

ЛОЗОЛ *а.* لازال 1. безавол, фанонопазир. 2. ҳамеша.

ЛОИДАН لايدان 1. нолидан. 2. ҳарзагӯи кардан.

ЛОИҚ *а.* لايق муносиб, сазовор, шоиста: **лоиқи эҳтиром, пешкаши лоиқ, лоиқи мансабе будан, лоиқи чазо будан, лоиқи шавҳар шудан, ба коре лоиқ дидан.**

ЛОИЛОҶ *а.* لا علاج ночор, аз рӯи ноилоҷӣ.

ЛОИҶА *а.* لايحه 1. тарху нақшаи ҳаматарафа коркардаи ягон бино ва сохтмон: **лоиҳаи чизеро кашидан.** 2. матни пешакии ягон қарор ё ҳуччат, ки ба муҳокима гузошта мешавад: **лоиҳаи ислоҳоти..., лоиҳаи фармон, лоиҳаи қонун.**

ЛОИҶАВӢ لايجوى *мансуб ба лоиҳа; расондан ба меъёри лоиҳавӣ* расондан ба дараҷае, ки дар лоиҳа ба назар гирифта шудааст.

ЛОИҶАКАШ لايجهكش мутахассисе, ки тарху лоиҳаи сохтмони бино ва иншоотро мекашад, меъмор.

ЛОИҶАКАШӢ لايجهكشى *исми феълӣ аз лоиҳа кашидан: идораи лоиҳакашӣ, институти лоиҳакашӣ.*

ЛОИҶАСОЗ لايجهساز *ниг.* лоиҳакаш.

ЛОИҶАСОЗӢ لايجهسازى *ниг.* лоиҳакашӣ.

ЛОӢ لاى *ниг.* лойин.

ЛОӢ I لاي 1. хоки бо об омехтаву шӯрида, ки дар деворзанӣ, андова *ва г.*, ба кор мебаранд; гил; гили нарми таҳи оби чӯ, ҳавз *ва г.*, таҳнишин: **лоӣи бӯтана, лойи сақичмонанди**

часпак, лойи шита, лойи шуррут, ба бом лой кашидан, ба лой ғўтидан, ба лой девор задан, дар лой банд шудан; лойи муоличавӣ гиле, ки барои табобати баъзе дардҳо истифода мебаранд; заминни лой замини обу хокашро ба лой табдилдода; замини намиаш зиёд ва нарм, ки шудгору кишт кардан имконнопазир аст; **оби лой** оби гилолуд, оби ғайри соф: **об лой шудан**; **лой кардан** а) хоку обро омехта, лой тайёр кардан; б) *гуфт.* лойолуд кардан (*мас., либосро*), ба гилу лой расонда, чиркин кардан (*мас., дастро*); в) обро лой кардан, гилолуд кардан; **лой хобондан** тайёр карда, дам додани лой; **роҳ лой шудан** ба лой табдил ёфтани хоки роҳи бефарш (*дар патичаи боршиот ва г.*). 2. *гуфт.*, *мач.* пул, пули аз роҳи ғайриқонунӣ ба даст даромада, пули харом: **лойи чизеро гирифтан**; **◇ об(ро) лой кардан** а) дар коре ё чое қасдан бесарусомонию бетартибӣ барпо кардан (*барои рӯнӯи кардани ягон сирри худ*); б) дар байни мардум шӯру фитна андохтан; **об(ро) лой карда**, **моҳӣ доштан** корро қасдан чигилу вайрон карда ё дар байни одамон шӯру фитна андохта, ба мақсади нопоки худ расидан; **обу лой кардан** *чизеро* чизи дуздиро фуруҳтан; *чизеро* пинҳонӣ ё ба нархи ғайриқонунӣ фуруҳта, пули онро аз они худ кардан; **аз лой гурехта**, **ба лойдон афтодан** *назири аз борон гурехта*, **ба новдон дучор шудан**; **бо як лой ду поҳса задан** *назири ба як тир ду нишон задан*; **хари касе аз лой гузаштан** муҳими касе бароварда шудан, рафъ шудани эҳтиёҷи касе, мушкили касе ҳал шудан; **об аз боло лой (аст) // об аз сар лой (аст)** (*мақ.*) қор аз бунёдаш вайрон (*дар мавриди аввал сардорон қонунро вайрон кунанду сипас тобеонашон аз онҳо ибрат гиранд, гуфта мешавад*).

ЛОЙ П لای 1. *ниг.* ло П. 2. *боф.* ҳар қабати ба навор печидани матои бофташуда: **як лой карбос**; **як лой зиёд (будан)** аз таҳмин зиёд (будан); аз гумони касе як дараҷа беҳтар (будан).

ЛОЙБОЗӢ لای بازی аз лой бозичаҳо сохта, банд шудани бачаҳо.

ЛОЙГАР لای گر он ки лой омода мекунад, он ки бо лой сару қор дорад: **устон лойгар**.

ЛОЙГАРӢ لای گری 1. *мансуб ба лойгар*; шугли

лойгар. 2. мавсими боронгарӣ ва лой шудани замин (*тағи по*): **лойгарии баҳор**.

ЛОЙДОН لای دان 1. чуқурии пурлой: **аз лой гурехта**, **ба лойдон афтодан** (*зарб.*). 2. *ниг.* **лойхона**. 3. *мач.* ботлоқи фиску фасод ва қорҳои зишту ношоям.

ЛОЙИН لایین аз лой сохташуда: **суфани лойин**, **хонаи лойин**.

ЛОЙКАШ لای کش он ки лойи сохтмонро ба чое (*болои бом, болои девор ва г.*) кашида мебаррад.

ЛОЙКОРӢ لای کاری амали лой тайёр кардан ва андова кардан дар сохтмон.

ЛОЙҚА لایقه лойи сиёҳи нарму часпак, ки дар тағи ҳавз, чӯй ва обҳои таҳшиншуда пайдо мешавад, сиёҳлой, лаҷан.

ЛОЙҚАДОР لایقه دار (оби) дорои лойи сиёҳу часпак.

ЛОЙҚАЗОР لایقه زار *ниг.* **лойқадор**.

ЛОЙОБ//ЛОЙОБА لای آب//لای آبه 1. оби тирае, ки аз об шудани барфҳо ва селобаҳо қорӣ мешавад. 2. лойи суюқ, лойи шуррут.

ЛОЙОЛУД لای آلود 1. омехта бо лой, тира: **оби лойолуд**. 2. он чи ба он лой чараҳса зада ё олуда бошад, олуда ба лой: **дастони лойолуд**, **либоси лойолуд**, **мӯзаи лойолуд**, **лойолуд шудан**.

ЛОЙОМОЧ لای آماج чуфт кардани замин пеш аз коридани шолӣ дар даруни кӯли оби пали шолӣ.

ЛОЙФИШОН لای فشان лойе, ки аз даҳонаи вулқонҳо бо фишори баланд берун мешавад.

ЛОЙХОБОНӢ لای خابانی *исми феълӣ аз лой хобондан*; тайёр кардани лой барои сохтмон.

ЛОЙХОНА لای خانه чое, ки дар он лой мехобонанд.

ЛОЙХӮРАК لای خورک *зоол.* як навъ мурғаки дарозпои ботлоқӣ; **қирми лойхӯрак** *зоол.* қирми сурхчаи боронӣ.

ЛОЙШАКАР لای شکر таҳнишини шақари чӯшондашуда (*барои қиём*); ширае, ки аз нишоста ҳосил карда мешавад.

ЛОК//ЛАК I لک//ک моеи самғдори дар спирт, скипидар ё равған ҳалқарда, ки барои ҷилодиҳӣ ба ҷӯб, чарм *ва ғ.* мемоланд: **лок задан**, лок молидан; **локи мӯй** лок барои ороиши мӯй.

ЛОК II لک *кҳн.* косаи ҷӯбин.

ЛОК III لک *ниг.* лак II.

ЛОК IV *кит., кҳн.* сангпушт; *муқ.* локпушт.

ЛОК V لک *ранги сурхе*, ки дар Ҳиндустон аз шираи баъзе дарахтон ҳосил карда, дар нақшоӣ *ва ғ.* ба қор мебаранд ва аз як қисми дурушти он сурғуч месозанд.

ЛОКАТОР *лот.* لاكتار *радио* абзоре, ки ҷои ҷисро ба воситаи мавҷҳои садоӣ ё электромагнитӣ муайян мекунад.

ЛОКДОР لک دار *дорои лок.*

ЛОКЗАДА لک زده *сифати феълӣи замони гузашта аз лок задан*; локдор: **мӯзаи локзада.**

ЛОКЗАНИЙ لک زنى *исми феълӣ аз лок задан.*

ЛОКИН لکين *ниг.* лекин.

ЛОКӢ I لکى *мансуб ба лок I*; локзада; аз чарми локзада дӯхташуда; **маҳсии локӢ** маҳсии аз чарми саҳт дӯхташуда.

ЛОКӢ II لکى *лаҳҷ.* миёнбанд, рӯмоли мардона.

ЛОКОМОТИВ *лот.* لا کاماتيو *номи умумии машинҳои (аз қабилӣи паровоз, тепловоз, электровоз), ки дар болои релсҳо ҳаракат карда, вагонҳоро мекашанд: депои локомотив.*

ЛОКПУШТ لک پشت *кит.* сангпушт, кашаф.

ЛОКХӢРДА لک خورده *чизи чармине, ки аз лок сер шудааст: пойафзоли локхӢрда.*

ЛОҚ لاق *гуфт.* кӯхна, фарсуда; **локу пар** чизу чора, майда-чуйдан рӯзгор, лаку лук.

ЛОҚАЙД لاقيد *он ки ба чизе аҳамият намендихад, бепарво.*

ЛОҚАЙДӢ لاقيدى *бепарвоӣ, бетаваҷҷӯхӣ.*

ЛОҚАЙДОНА لاقيدانه *бепарвоёна, бетаваҷҷӯхона.*

ЛОЛ I لال *гунг, лакнатдор; лолу мабхут* хомӯшу хайрон; **лол шудан** аз забон мондан; **забони**

касе лол шудан (гаштан) аз забон мондан, забони касе гирифтани, гап зада натавони-стан.

ЛОЛ II لال *ниг.* лаъл 1, 2; ранги сурх.

ЛОЛА لاله *бот.* гули саҳроии пиёзакбех, ки барғҳои сурху зард ва дигар ранғҳо дошта, тарафи думчааш сиёҳ аст: **лолаи аргувонӣ**, **лолаи аҳмар**, **лолаи хандон**, **лолаи ҳамро**, **лола чидан**; **лолаи кӯҳӣ** лолаи гафсбарги калонкоса; **мавсими лола** вақти шукуфтани гули лола, ки ба аввали баҳор рост меояд.

ЛОЛАВОР لاله وار *мисли лола, ҳамчун лола, лоламонанд.*

ЛОЛАГУН لاله گون *ба ранги лола, лоларанг, сурхранг: рухсорани лолагун, чехрани лолагун, лолагун намудан, лолагун тобидан (-и шафақ), лолагун шудан (гаштан).*

ЛОЛАЗОР لاله زار *ҷое, ки лолаи зиёд рӯидааст; ҷои сергули шукуфта; ба тариқи истиора: лолазори ватан, лолазори умр, баҳори лолазор.*

ЛОЛАКАҲАК لاله کهک *лаҳҷ., ниг.* лолахасак.

ЛОЛАНГ لالنگ *таом ва тиккаҳои нон, ки гадоён ва фақирон аз меҳмонӣ ва дастархонҳо ҷамъ мекарданд.*

ЛОЛАОСО لاله آسا *ниг.* лолавор.

ЛОЛАПӢШ لاله پوش *пӯшида бо лолаи шукуфта, ораста бо гули лола: лолапӢш гаштан.*

ЛОЛАРАНГ لاله رنگ *ниг.* лолагун: **баҳори лоларанг**, **рӯи лоларанг**, **шафақи лоларанг.**

ЛОЛАРУХ لاله رخ *1. он ки рухсораҳои лолаосо сурх дорад: духтари лоларух. 2. маҷ.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАРУХСОР لاله رخسار *ниг.* лоларӯ.

ЛОЛАРӢ(Ӣ) لاله روى *1. он ки рӯяш монанди лола сурх аст. 2 маҷ.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАСОН لاله سان *ниг.* лолавор.

ЛОЛАХАСАК لاله خسک *бот.* навъи лолаи зудхазоншаванда, ки барги гулу пояш тунуку борик мешавад, дар ҳар кучо мерӯяд, монанди кӯкнор тухм мебандад.

ЛОЛАЧИНӢ لاله چينى *исми амал аз лола чидан;*

чидани лола.

ЛОЛӢ لولى вазъ ва ҳолати лол, лол будан, гунг будан, гунгӣ.

ЛОЛМОНӢ لولمانى лол мондан, гунг шудан, моту мабхут шудан.

ЛОЛО I لول 1. дурахшон, дурахшанда: лӯълӯи лоло. 2. гуфт. нағз, хуб (дар забони кӯдакон); лоло шудан а) нав шудан; б) беҳ шудан, хуб шудан.

ЛОЛО II لول кит. хизматгор; гулом; лолои сиёҳ гуломи ҳабашӣ, гуломи зангӣ.

ЛОЛОӢ لولابى ниг. алла; лолоӢ хондан алла гуфтан.

ЛОМ I لام 1. номи ҳарфи бисту ҳафтуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (2 .J). киноя аз зулфи қачи духтарон; ◊ лом (лому мим) нагуфтан дам назадан, хомӯш будан.

ЛОМ II لام кхн. либоси кӯхнаву дарида, жандаи қаландарону дарвешон.

ЛОМ III لام кит. 1. худситой; лофу газоф. 2. зебу зинат, зевар.

ЛОМ IV لام кит. омехтаи ҳазориспанди сӯхта, мушку анбар ва нилу лочувард, ки барои дафъи чашмзахм ба пешонӣ ва баногӯши кӯдакон мемолиданд.

ЛОМА I لومه кхн. рӯмол ва ғ., ки аз болои салла мебастанд.

ЛОМА II لومه таър. либоси ҷангӣ, ки аз ҳалқаҳои оҳанӣ месохтанд, зиреҳчома.

ЛОМАЗҲАБ لامذهب кит., таҳқ. бедин, беимон.

ЛОМАЗҲАБӢ لامذهبي бединӣ, беимонӣ, бемазҳаб будан.

ЛОМАКОН لامكان 1. он ки ҷои ист (истиқомат) надорад, бемакон, бечой. 2. д. сифати Худо.

ЛОМАКОНӢ لامكانى ломакон будан, бемаконӣ, бечойӣ.

ЛОМАҲОЛ//ЛОМАҲОЛА لامحال//لامحاله кит. ногузир, ночор.

ЛОМБАРД لامبرد ит. ниг. гаравхона.

ЛОМЕА لامعه кит. нур, чило; ламъа.

ЛОМЕЪ لامع а. дурахшанда, дурахшон, тобон: барқи ломеъ.

ЛОМИСА لامسه а. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон, ки бо ёрии пусти бадан гармию сардӣ ва сахтию нармии чизҳоро дарк мекунад.

ЛОМИЯ لاميه адиш. ғазал ё қасидае, ки ҳарфи равии он «л» (лом) аст.

ЛОНА لونه 1. хонаи ҷонварон, ошёнаи парандагон, ошён: лонаи занбӯр, лонаи уқоб, лонаи хирс, лона гузоштан, лона кардан, лона мондан, лона сохтан. 2. маҷ. хона, ҷой; кулба; лона ёфтан макон гирифтани, ҷойгир шудан.

ЛОНАСОЗӢ لانهسازى исми амал аз лона сохтан: лонасозӣ кардан.

ЛОРД لورد англ. унвони олии асилзодагон дар Инглистон, ки меросӣ мебошад; унвони мансабдорони олии давлатӣ дар Инглистон: палатаи лордҳо.

ЛОС لاس риштаи аз ҳама дурушт ва пастсифати абрешим, ки монанди мӯи думи асп саҳт мешавад.

ЛОТ لات номи яке аз ду бути машҳур (Лот ва Манот), ки арабҳо пеш аз ислом мепарастиданд.

ЛОТЕРЕЯ لوتيريه фр. шакли ихтиёрии маблағҷамъ кардани аз мардум бо роҳи фурӯши билетҳо ва гузаронидани бозии он: билетҳои лотерея, билетҳои лотереяи касе бурд кардан.

ЛОТИНӢ لاتينى :мансуб ба таърих ва тамаддуни Рими Қадим: алифбои лотинӣ, забони лотинӣ.

ЛОТИНОНИДАН لاتينانیدن лотинӣ кардан (-и алифбо, ҳарфҳо ва ғ.)

ЛОТО لوتا фр. навъи бозӣ бо варақаҳои катакдори дар рӯяшон рақамҳо навишташуда, ки касе кубикҳои рақамдорро аз ҳалта надида гирифта мехонад ва рақамҳои варақаи касе, ки аз ҳама пеш пур шавад, вай бозиро мебурад.

ЛОУБОЛ لوبال а. бебок, бепарво, беибо; беқайду бетакаллуф.

ЛОУБОЛӢ لوبالى бебокӣ, бепарвоӣ, беибо будан; бетакаллуфӣ.

ЛОУБОЛОНА لا بولونه бебоконе, бепарвоёна, бе-
ибоёна.

ЛОФ لاف 1. сухани беҳуда, гапи беасос; ёвагӯй.
2. худситой, худтаърифӣ, манманӣ. 3. маҷ.
даъвои беасос, иддао: **лофи адолатпарварӣ**
(ватанпарастӣ, миллатхоҳӣ) задан, **лоф аз**
шучоат ва қахрамонӣ задан; лофу газоф су-
ханони бардурӯғ, ёвагӯй, ҳарзагӯй; лоф задан
худситой кардан, худро бардурӯғ таъриф
кардан, беҳуда изҳори фазлу зӯрмандӣ кар-
дан.

ЛОФАКӢ لافكى он ки гапҳои калон зада,
худситой мекунад, худсито.

ЛОФЗАН لافزن худсито, лофакӣ.

ЛОФЗАНӢ لافزنى исми амал аз **лоф** задан; худ-
ситой, худро бардурӯғ таъриф кардан.

ЛОФИДАН لافيدن лоф задан, худситой кардан;
калон гап зада, даъвоҳои беасос кардан.

-лох لох пасванди каммаҳсул, ки ба исмҳо ҳамроҳ
шуда, макон ва ҷои фаровони он чизро нишон
медихад: **санглох, девлох.**

ЛОХАВЛ(А) а. لحوال d. қисми аввали дуое, ки
вақти тарс ё афтодан ба вазъияти хавфнок
меҳонанд: **лоҳавл(а) хондан.**

ЛОХАЗ а. لاهز суст, беҳол, бемадор, заиф; **лоҳаз**
шудан бемадор шудан.

ЛОХАЗӢ لاهزى ҳолати сустӣ ва бемадорӣ, аз ҳол
рафтани.

ЛОХӢ а. لاهى кит. он ки ба корҳои моддӣ ва
айшу ишрат машғул аст, бозикунанда, лахву
лаибкунанда.

ЛОХУТ а. لاهوت 1. худой; илоҳӣ, улуҳият; муқоб.
носут. 2. ҷаҳони гайримоддӣ, олами гайб,
ҷаҳони маънӣ.

ЛОХУТӢ لاهوتى мансуб ба **лохут**; олами
маънавий.

ЛОЧИН т. لاجين шоҳини шикорӣ; шоҳин,
шаҳбоз; ба тариқи истиора: **лочини диловари**
ватан (фазонавардони далери Ватан).

ЛОЧИНВОР لاجينوار ба монанди лочин (тез-
парвоз), лочинсифат (баландпарвоз).

ЛОЧИРА لاجيره як навъ нони тунуки аз хамири

норасида пухта.

ЛОЧОР لاجار кит. ночор, ноилоҷ.

ЛОЦАВОБ لاجواب кит. бечавоб, бечавобмонда,
бепосух, чавобдоданашуда: **суоли лочавоб.**

ЛОЦАРАМ а. لاجرم 1. ночор, ноилоҷ, ногузир:
лоҷарам розӣ шудем. 2. бинобар ин.

ЛОЦ(У)ВАРД لاجورد маъд. санги кабуди баланд,
ки аз он нигини ангуштарӣ месозанд ва со-
ида хокаи онро дар тайёр кардани ранги ни-
лобӣ ба кор мебаранд; \diamond **гунбази лочувард**
осмон.

ЛОЦ(У)ВАРДӢ لاجوردى кабудранг, нилгун; ба
ранги лочувард: **осмони софи лочувардӣ.**

ЛОЦУРӢА а. لاجرعه дам нагирифта якбора
нӯшидани он чизе, ки дар пиёла хаст, аз гай-
ри култ-култ якбора нӯшидан.

ЛОШ لاش ниг. лоша.

ЛОША لاشе 1. ҷасади бечони одам ва ҷонварон;
ҷасади ҷонвари худмурда, чифа. 2. маҷ. чор-
пои ниҳоят заифу лоғар.

ЛОШАЙӢ а. لاشى ночиз, беарзиш.

ЛОШАК(К) а. لاشك бешак, бешубҳа, бегумон;
албатта, яқинан.

ЛОШАРИК а. لاشريك бешарик, яккаву ягона
(сифати Худо).

ЛОШАХАР لاشهخر хари лоғару нимҷон, ки
базӯр роҳ мегардад.

ЛОШАХОР لاشهخوار ниг. лошахӯр.

ЛОШАХӢР لاشهخور 1. ҷонваре, ки гӯшти ҳай-
воноти мурдари меҳӯрад, мурдахӯр (аз қаби-
ли каргас, зог ва ғ.). 2. калхот. 3. таҳқ., маҷ.
он ки тамаи чизу чораи одамони мурдари
мекунад.

ЛОШӢ لاشى 1. харбузаи тарак, ки баъди
кандани ҳосили асосӣ дар нӯги палак боқӣ
мондааст. 2. охири чормағзу зардолу барин
меваҳои дастнораси нӯги навдаҳои дарахтон,
ки баъд аз гирифтани ҳосили асосӣ боқӣ
мондаанд ва одатан онҳоро бачагон ҳазонак
гӯён чида мегиранд; хӯшаҳои ангури
бокимонда дар нӯги ток баъди чидани ҳоси-
ли асосӣ.

ЛОЯЗОЛ *а.* لايزال *д.*, *ниг.* лоямут.

ЛОЯМУТ *а.* لايموت *д.* лоязол; намиранда, маргнопазир, (*сифати Худо*); \diamond **қутн лоямут** хўроқвории андаке, ки одамро аз мурдан нигоҳ медорад, хўроки «бихўру намир».

ЛОЯНҚАТЕЪ *а.* لاينقطع *кит.* ба қитъаҳо ва пораҳо чудонашаванда; бефосила, доимӣ.

ЛОЯНОМ *а.* لاينام *кит.*, *д.* ҳамеша бедор, беҳоб (*сифати Худо*).

ЛОЯФУТ *а.* لايفوت *кит.* он ки фавт намеёбад; он чи намемирад, фанонопазир, абадӣ ва доимӣ.

ЛОЯЧУЗ *а.* لايجوز *кит.* он чи раво нест, нораво, ноҷоиз.

ЛОЯЪҚИЛ *а.* لايعقل беақл, беҳирад; масти лояъқил масте, ки аз ақл бегона шудааст, масти беҳуш, масти аласт.

ЛОЯЪНИЙ *а.* لايعنى *кит.* бемаънӣ, беақл.

ЛУБ(Б) *а.* لب *кит.* 1. мағз, ҳаста; қисми холис ва беҳтарини ҳар чиз. 2. ақл.

ЛУБ-ЛУЧ لب لچ тамоман бараҳна, лучи модарзод: луб-луч кардан *касоро*, луб-луч шудани *касе*; луб-луч шуда мондани *касе киноя аз бе* либоси зарурӣ ё бе чизу чора мондани *касе*.

ЛУБ-ЛУЧАК لب لچک *гуфт.*, *ниг.* луб-луч.

ЛУБОБ *а.* لباب *кит.* баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; чизи беомезиш.

ЛУБОД *а.* لباد *кит.* юғ.

ЛУҒАВӢ لغوى *мансуб ба* луғат; **воҳиди луғавӣ** *зби.* калимаи маънидор; *муқ.* **воҳиди фразеологӣ**; **маънои луғавӣ** *зби.* маънои аслии калимаҳо, *муқоб.* **маънон маҷозӣ**; **таркиби луғавӣ** *зби.* калимаҳои мавҷудаи ягон забон, вожагон, лексика; **фонди (захиран) асосин луғавӣ** *зби.* қисми нисбатан устувори калимаҳо, ки асоси забонро ташкил медиҳад (*мас.*, *даст*, *об*, *пон ва г.*, *ки аз онҳо калимаҳои зиёде сохта шудаанд*).

ЛУҒАТ *а.* لغت 1. кҳн. забон, лисон. 2. *зби.* калима, вожа; лексика. 3. *зби.* китобе, ки дар он маҷмӯи калимаҳои як забон ҳамчун оварда, шарҳ дода ва ё ба забони дигар тарҷума шудааст, китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг:

луғати дузабона, луғати тафсирий; луғат дидан ба китоби луғат мурочиат кардан; \diamond луғати **зинда киноя аз** шахсе, ки маънои қисмати зиёди калимаҳои забонро аз ёд медонад.

ЛУҒАТДОН لغتدان *донандаи луғат* (2), он ки луғати бисёр медонад; луғатшинос.

ЛУҒАТНАВИС لغت نويس *тартибдиҳандаи китоби луғат, фарҳангнавис.*

ЛУҒАТНАВИСӢ لغت نويسى *шуғл ва амали луғатнавис; таълифи фарҳанг, фарҳангнависӣ.*

ЛУҒАТНОМА لغت نامه 1. *кит.* китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг. 2. *нав.* рӯйхати алифбоии калимаҳои забон барои тартиб додани китобҳои луғат: **луғатномаи осори С. Айни**, **луғатномаи фарҳанги забони тоҷикӣ.**

ЛУҒАТСОЗ لغت ساز *ниг.* луғатнавис.

ЛУҒАТСОЗӢ لغت سازى *ниг.* луғатнависӣ.

ЛУҒАТШИНОС لغت شناس *зби.* 1. мутахассиси илм оид ба таркиби луғавии забон (лексиколог). 2. мутахассиси назария ва амалияи фарҳангнависӣ (лексикограф).

ЛУҒАТШИНОСӢ لغت شناسى 1. соҳаи забоншиносӣ, ки таркиби луғавии забонро меомӯзад, вожашиносӣ, лексикология. 2. илм дар бораи назария ва амалияи тартиб додани китобҳои луғат, лексикография.

ЛУҒЗ *а.* لغز *адш.* навъи шеърӣ ба чистон монанд, ки дар он хусусияти ягон чиз бо обуранги бадеӣ тасвир меёбаду аз худи он ном бурда намешавад.

ЛУҒОТ *а.* لغات 4. луғат; ҳалли луғот шарҳу эзоҳи маънои калимаҳои душворфаҳми матн.

ЛУЗУМ *а.* لزوم зарурат, даркор будан; **ба қадри лузум** ба қадри даркорӣ.

ЛУЗУМОТ *а.* لزومات *ниг.* лавозимот.

ЛУКНА *а.* لکنه *ниг.* лакнат.

ЛУКУК *а.* لکوک 4. лак I.

ЛУҚ *а.* لق :тухми луқ тухми вайрон; луқ шудан вайрон шудан (-и тухм).

ЛУҚАТА *а.* لقطه *чизи ёфтшудани соҳибаш номаълум; чизи дар роҳ афтодамонда.*

ЛУҚМА *а.* لقمه 1. он миқдор хӯрок, ки як бор ба даҳон мегунҷад, як даҳон чизи хӯрданӣ; бурда, порча: **луқман нон**, **як луқма нон**, **луқмае аз гулӯяш намегузашт**; **луқман муфт** нони бемехнат ба даст омада; **луқман равғанӣ (равғанни)** *маҷ.* фоидаи калон; даромади зиёди муфт. 2. *маҷ.* эрод ё ягон мулоҳизаи дигар, ки дар аснои гап задани касе бо мақсади тасхех ба ӯ гуфта мешавад; **луқма додан** дар вақти суханронии касе ба ӯ халал расонда, аз ҷои нишаст чизеро тасхех ё танқид кардан ва ё ба хотир расондан; **луқма партофтан** миёни гапи касеро буридан (*бо қасди ба ғалат андохтани ӯ*); гапшарронӣ кардан.

ЛУҚМАДИҲӢ لقمه‌دهی *исми амал аз луқма додан*; луқмапартоӣ.

ЛУҚМАПАРТОӢ لقمه‌پرتای *исми амал аз луқма партофтан*; гапшарронӣ.

ЛУНЧ لنج *ду тарафи даҳон аз дарун (ва берун) то ҷои ба устухон начаспидан он: лунчи дамида (баромада), лунчи овезон; лабу лунч* *ниг.* лаб; \diamond *бо лунчи овезон* *ниг.* лаб (*бо лабу лунчи овезон*); *лунчи касе овезон будан* қиёфаи норозиёна доштан, димоғсӯхта будан; **лунчи худро овезон кардан** аз чизе норозӣ будани худро ба вазъи рӯи худ зоҳир сохтан, муқ, лабу лунч овезон кардан.

ЛУОБ *а.* لعاب *моёи андак гализ ва часпанда, ки баъзе ҳуҷайраҳои организми зинда аз худ ҷудо мекунанд; оби даҳон.*

ЛУОБДИҲӢ لعاب‌دهی *исми амал аз луоб додан*; луоб аз худ ҷудо кардан.

ЛУТ I لوت *кит.* *анвои таоми лазиз; хӯрок; луту пут хӯрданӣ ва нӯшиданӣ.*

ЛУТ II *а.* لوت *кит., д.* *номи яке аз пайғамбарони банӣ Исроил, ки барои бадкорию бадахлокии аҳли қавми ӯ Худо шаҳри онҳоро зеру забар карда ва ба сари боқимондаҳояшон борони сангу оташ рехта буд.*

ЛУТӢ لوطی 1. *мансуб ба Лут II.* 2. *маҷ.* бадахлок, бадкирдор; беқайду ринд; айёшу майхора; бачабоз.

ЛУТФ *а.* لطف 1. *кит.* *нармаӣ, мулоимат, назокат; лутфи баён фасоҳати сухан, нозукбаёнӣ; лутфи маънӣ нозукбаёнӣ бо истифодаи кали-*

маҳои зебои сермаъно; лутфи сухан назокат ва балоғат дар сухан, фасоҳати сухан, фасехбаёнӣ. 2. *меҳрубонӣ, марҳамат, илтифот: лутфи модарона, лутфу меҳрубонӣ, лутфу марҳамат, лутфу навозиш; аз лутф // аз сари лутф аз рӯи меҳрубонӣ, лутф карда; ба лутф аз рӯи лутфу меҳрубонӣ.* 3. *карам, эҳсон, бахшиш: лутфи хуршед, борони лутф, нони лутф, лутфу карам, лутфу эҳсон; лутф кардан а) меҳрубонӣ кардан, илтифот нишон додан; б) эҳсон намудан, бахшидан; лутф намудан // лутф фармудан меҳрубонӣ кардан, илтифот намудан, марҳамат кардан.*

ЛУТФАН *а.* لطفاً *аз рӯи лутф, аз рӯи меҳрубонӣ ва илтифот.*

ЛУТФОМЕЗ لطف‌آمیز *меҳрубонона, навозишкорона, аз рӯи марҳамат ва илтифот: муносибати нарму лутфомез, оҳанги лутфомез доштан, суханони лутфомез гуфтан.*

ЛУТХӢР لوت‌خور *ниг.* зуккахӢр.

ЛУХ لوخ // لوج *ғиёҳи оби наймонанд, ки бо вай харбуза овезанд ва аз он бӯрӯ, сабад ва дигар чизҳо бофанд.*

ЛУХСИДА لوخسیده *сифати феълӣи замони гузашта аз лухсидан; пӯсида, гандида, бӯйгирифта.*

ЛУХСИДАН لوخسیدن *пӯсидан, ганда шудан, бӯй гирифтан.*

ЛУХТ لخت *ниг.* луч.

ЛУХТАК لختک *зоча, арӯсак, лӯъбат, бозича (-и духтаракон); театри лӯхтак як навъи театр, ки дар он ҳунарпешаҳо лӯхтақоро ба бозӣ медароранд ва бо ҳамдигар гап мезанонанд.*

ЛУХТАКБОЗ لختک‌باز 1. *он ки бо лӯхтақо бозӣ мекунад.* 2. *маҷ.* *духтари хурдсол, ба синни балоғат нарасида; театри лӯхтақбозон* *ниг.* лӯхтақ (*театри лӯхтақ*).

ЛУХТАКБОЗӢ لختک‌بازی 1. *бозӣ бо лӯхтақо, зочабозӣ, арӯсакбозӣ, лӯъбатбозӣ.* 2. *маҷ.* *найрангбозӣ; масҳарабозӣ.*

ЛУХТАКӢ لختکی *марбут ба лӯхтақ; филми лӯхтақӣ филми ҳунарӣ, ки қаҳрамонҳояш лӯхтақанд.*

ЛУХТАКМОНАНД لختک‌مانند *ба лӯхтақ монанд,*

шабеҳи зоча; ◇ **ХОКИМИЯТИ ЛҮХТАКМОНАНД** хокимияте, ки мустақилияти воқеъи надошта, аз рӯи нишондоди дигарон ва бар хилофи манфиатҳои халқи худ амал мекунад.

ЛУҲУМАТ *a. لحمت кит.* хешӣ, хешигарӣ, хешовандӣ, хешию таборӣ.

ЛУЧ *لوج* 1. бараҳна, урён; лухт. 2. *маҷ.* бечизу нодор; бечизоат, бенаво; **навдаи луч** навдаи бечизоат; **пой луч** пой бараҳна, пой бечӯроб; пой бепойафзор; **сари луч** сари бекаллапӯш; сари берӯмол (*oid ба замон*); **луч кардан** а) бараҳна кардан; б) *маҷ.* дору надори касеро кашада гирифтан; в) бечизоат кардан (*дарахтро*); **луч шудан тарзи мафъули луч кардан.**

ЛУЧАК *لوچک* 1. луч, бараҳна. 2. *маҷ.* бечизу чора; бенаво, фақир; **шафтолуи лучак** шафтолуи бепат; ◇ **лучаку пӯстканди гап** сухани ошкорову бепарда.

ЛУЧӢ *لوچى* 1. бараҳнагӣ, урёнӣ. 2. *маҷ.* бечизию нодорӣ; **лучӣ ба хона мешинонаду гушнагӣ** (**ба кӯча**) медавонад. (*зарб.*).

ЛУЧЧАК *لوچچک* *ниг.* лучак.

ЛУЧҚА *a. لچه кит.* миёнаи дарё, ҷои чуқуртарини дарё ё баҳр; **лучқан андеша киноя аз фикри амик, мулоҳизаи чуқур.**

ЛУШ *لوش* *ниг.* лаш II (**лашу луш**).

ЛҮБИӢ *لوييا* *бот.* галладонаи хӯроқӣ аз ҷинси нахӯд, вале гурдашакл, ки дар гилофакҳо мерасад.

ЛҮБИӢӢ *لوييى* *мансуб ба лӯбиӢ; растаниҳои лӯбиӢӢ* растаниҳои, ки донашон монанди лӯбиӢ ба даруни гилоф мерасад (*мош, нахӯд, боқило ва ғ.*).

ЛҮБИӢШӢРАК *لويياشورک* *хӯр.* лӯбиӢи ханӯз тамоман напухтаи дар гилофаш намак зада ҷӯшондашуда.

ЛҮБ-ЛҮНДА *لوبونده* тамоман лӯнда, кӯбкулӯла: **сару рӯи лӯб-лӯнда, одами лӯб-лӯнда; лӯб-лӯнда кардан** тамоман кулӯла кардан, шакли гирда додан ба чизе.

ЛҮК *لوك* *кит.* он ки ба ҳар ду зону ва кафҳои даст роҳ меравад; **лӯку ланг** маибу ҷӯлоқ; **шутури лӯк шутури борикбадану дарозпача,** ки ноҳамвор роҳ мегардад.

ЛҮКИДОН *لوكيدان* *шакли ҷойивазнамудаи калиддон.*

ЛҮККА *لوكه* 1. тарзи роҳравии асп ё ҳару шутур, ки як пой пешу як пой ақибаш баробар бардошта шуда, боиси як навъ ноҳамвор роҳ гаштан мегардад, лӯк-лӯк; *муқоб.* **йӯрга; лӯкка давондан // лӯкка занондан** ба тарзи лӯкка тозонидани асп *ва ғ.*; **аспи лӯкка аспе,** ки ба тарзи лӯкка роҳ мегардад; **аспи резачорпо; қадами аввал – лӯкка** (*зарб.*).

ЛҮККИДА *لوكيده* *сифати феълии замони гузаита аз лӯккидан; лӯкказанон.*

ЛҮККИДАН *لوكيدن* тарзе роҳ рафтан, ки дар вақти қадам бардоштан тана ҳам бардошта мешавад.

ЛҮККОС *لوكاس*: **лӯккос задан** лӯккида роҳ гаштан.

ЛҮК-ЛҮК *لوكلوك* роҳгардии лӯккосӣ; чорхеззанӣ.

ЛҮЛ *لول* *кит.* бешарм, беҳаё, густох.

ЛҮЛА *لوله* 1. ҳар чизи дарози устувонашакл (*дарунпур ё дарунҳолӣ*). 2. кубур; **лӯлаи бухорӣ** кубури дудбарои бухорӣ; **лӯлаи об** кубури обгузаронӣ. 3. *ниг.* **лӯлаболишт.** 4. тӯби лӯлашакли матоъ, коғаз *ва ғ.*, лӯлапеч, тӯб: **лӯлаи атлас, сад лӯла тол, як лӯла бинт; лӯла кардан** дар шакли лӯла печондан чизеро

ЛҮЛАБОЛИШТ *لولهبالشت* болишти гирди лӯлашакл.

ЛҮЛАБОЛОР *لولهبالار* хонае, ки болорҳои сакфаш гирд тарошида шудаанд; *муқоб.* **чорта-рошболор.**

ЛҮЛАКАБОБ *لولهكباب* кабоби сикӣ аз гӯшти кӯфта; гӯштбирёни лӯлашакл аз қима.

ЛҮЛАПЕЧ *لولهپچ* ҳар чизи мисли лӯла (1, 2) печондашуда; тӯб: **лӯлапечи коғаз; коғазии лӯлапеч** кардашуда варақи коғазии монанди лӯла (1, 2) печондашуда.

ЛҮЛАШАКЛ *لولهشکل* ҳар чизи устувонашакл ба мисли лӯла, лӯламонанд.

ЛҮЛИБАЧА *لولهبيچه* писари лӯлӣ, ҷӯгибача.

ЛҮЛИВАШ *لوليواش* лӯлимонанд, лӯличехра, шӯху густох (*сифати маҳбуба*).

ЛҮЛИГАРӢ لولي گري *ниг.* лӯлигӣ; монанди лӯлиён рафтор кардан.

ЛҮЛИГӢ لوليگي 1. мансуб ба лӯлӣ; лӯлиёна. 2. маҷ. бешармӣ, беҳаёӣ; исрор ва безор кардан (*дар талаби чизе*); лӯлигӣ кардан исрори зиёди бемаънӣ ва бешармона.

ЛҮЛИДУХТАР لولي دختر духтар аз қабилаи лӯлӣ, чӯғидухтар.

ЛҮЛИЗАН لولي زن зан аз қабилаи лӯлӣ, чӯғизан.

ЛҮЛӢ لولي 1. қабилае, ки аслан аз Ҳиндустон буда, дар ҳолати кӯчманчӣ ва нимкӯчманчӣ зиндагӣ мекунад, чӯғӣ. 2. чӯғии раққосу сурдохону бозингар. 3. маҷ. зебо, хушрӯй.

ЛҮНГИДОР لوني دار ходими ҳаммом, ки бо додугирифти лӯнгиҳо машғул аст.

ЛҮНГӢ لوني 1. порчае, ки дар ҳаммом шустушӯкунандагон барои панаҳ кардани аз миён поинашон ба миён мебанданд. 2. порчаи матоъ, ки дар вақти сартарошӣ ба гардан мепечонанд.

ЛҮНДА لونده 1. гирд, гирда, курашақл, кулӯла: санги лӯнда, қанди лӯнда, лӯнда будани тарбуз. 2. як порча чизи суроби гирд дошта, кулӯла: як лӯнда қанд, ҳалво; марди лӯндан фарбеҳ марди миёнақади фарбеҳ; ҳарфҳои лӯнда-лӯнда ҳарфҳои ба қад кӯтоҳу ба бар хеле гафс; лӯнда кардан печонида кулӯла кардан; лӯнда шуда хобидан кулӯла шуда хобидан, ба худ печида хоб кардан; \diamond лӯнда карда гуфтаи хулосаи каломро баён кардан, моҳияти матлаберо гуфтаи.

ЛҮНДАСАР لونده سر он ки сараш лӯндашақл аст, каллакулӯла.

ЛҮНДАХҶА لونده خوجه *гуфт.* фарбеҳ, лӯнда.

ЛҮНДАЧА لونده چا *шакли тасғир ва навозиши* лӯнда; 1. лӯндаи хурд. 2. маҷ. фарбеҳак, лӯндаяк.

ЛҮНДАШАҚЛ لونده شکل шаклан лӯнда, курашақл.

ЛҮНДАЯК لونده يك *ниг.* лӯндача 2.

ЛҮНДАЯКАК لونده يکک хеле лӯндаяк, хеле

фарбеҳак.

ЛҮРА لوره гузаргоҳи сел ё оббурдае, ки дар он чо баъд аз сел гилу лой боқӣ мондааст.

ЛҮС لوس *кит.* тамаллуқ, ширинзабонӣ; мардумро ба забони ширину хуш фирефтан ва бозӣ додан.

ЛҮСОҶА لوسانه *кит.* бо тамаллуку ширинзабонӣ, бо чоплӯсӣ, чоплӯсоҷа.

ЛҮТТИБОЗ لوتی باز найрангбоз, фиребгар.

ЛҮТТИБОЗӢ لوتی بازی найрангбозӣ, фиребгарӣ; лӯттибозӣ кардан ҳилаю найранг ба кор бурдан.

ЛҮТТӢ لوتی *ниг.* лӯттибоз.

ЛҮШ I لوش *ниг.* луш ва лаш (-у луш).

ЛҮШ II لوش *кит.* сиёҳлой, лойка, лаҷан.

ЛҮЪБАТ ا. لعبت 1. бозича, арӯсақ, лӯхтақ. 2. маҷ. маҳбубаи зебо; маъшуқа.

ЛҮЪБАТАҚ لعبتک *шакли тасғир* лӯъбат.

ЛҮЪБАТБОЗ لعبت باز 1. лӯхтақбоз, зоча-боз. 2. шӯъбадабоз, найрангбоз (*дар сирк*).

ЛҮЪБАТБОЗӢ لعبت بازی 1. лӯхтақбозӣ, зочабозӣ. 2. шӯъбадабозӣ, найрангбозӣ (*дар сирк*).

ЛҮЪЛҮ لولو *ниг.* лӯълӯ.

ЛҮЪЛҮЪ ا. لولو марворид, гавҳар: лӯълӯи лоло *ниг.* лоло I, 1; лӯълӯи тар а) марвориди дурахшон; б) маҷ. ашқ.

ЛҮЪЛҮЪБАНД لولوبند *кит., киноя аз* лаби маъшуқа, ки дандонҳоро мепӯшонад.

ЛҮЪЛҮЪСАНҶ لولوسنج он ки марворидро месанҷад, меозмояд.

ЛҮЪМ ا. لوم *ниг.* лаимӣ.

ЛҮОҚ ҳол. ليوک *тех.* даромадгоҳи сарпӯшдори киштӣ, танк, сафинаи кайҳонӣ ва ғ.

ЛҮОҚС I фр. ليوکس сифати мағоза, утоқи меҳмонхона ва ғ., ки хуб таҷҳизонида шудааст ва нек хизмат мерасонад.

ЛҮОҚС II лот. ليوکس *физ.* воҳиди байнал-ҳалқии ченаки дараҷаи рӯшноӣ.

М

М ҳарфи ҳабдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ мим (م); дар ҳисоби абҷад ба адади 40 баробар аст.

МА ҳиссаҷа ба маънои «гир» меояд: **ма**, **ин китобро хон**.

МА- пешванди инкорӣ сизаи амр на: **магир**, **махӯр**, **мазан**.

МАА а. مع кит., пешоянд бо, ҳамроҳи..., бо ҳамроҳии...

МАЗОЛИК(А) а. معذالك кит., ниг. мааҳозо.

МААК а. معك кит. бо ту, ҳамроҳи ту: **Аллоҳу маак!** Худо ёрат!

МААЛҚИССА а. مع القصّة кит. алқисса, оқибат, хулоса.

МААТТААССУФ а. مع التأسف афсӯс, ки..., мутаассифона.

МААҲОЗО а. مع هذا кит. бо вучуди ин, бо ҳамаи ин.

МАБАРРАТ а. مبررة кит. кори хайр; инъом, бахшиш, садақа.

МАБДАЪ а. مبدأ 1. ҷои оғоз, ҷои пайдоиш; асл, асос, маншаъ. 2. аввали ҳар чиз ва ҳар қор; оғоз, ибтидо; **мабдан ҳаракат** нуқтаи оғози ҳаракат.

МАБЗУЛ а. مذبول кит. базлқарда, бахшида; **мабзул доштан** а) қаноатманд қардан; б) ба ҳарч додан (мас., кӯмаки худро).

МАБЛАҒ а. مبلغ 1. миқдори пули нақд, пул; **ба маблағи...** Дар бадали... пул, ба қимати...; як миқдор, миқдоре, як қадар; **маблағ гузоштан** ниг. **маблағгузорӣ**; **маблағ чудо қардан** тахсис додани миқдори муайяни пул барои қоре;

таъйин қардани маблағ (мас., дар буҷет барои сохтмон ва ягон қори дигар). 2. кит. дараҷаи қамолот, расоӣ, болиғ будан ба чизе.

МАБЛАҒГУЗОР مبلغگذار он ки барои иҷрои қоре маблағ тахсис медиҳад, сармоягузор

МАБЛАҒГУЗОРӢ مبلغگذارى исми амал аз маблағ гузоштан; маблағи дарқорӣ чудо қардан барои иҷрои қоре (сохтмон ва ғ.): **маблағгузорӣ қардан**.

МАБЛАҒҒУНДОРӢ مبلغگذارى исми амал аз маблағ гуздоштан; ҷамъ овардани маблағҳое, ки барои қоре дар назар гирифта шудааст.

МАБЛАҒҶУДОКУНӢ مبلغجداكنى исми амал аз маблағ чудо қардан; тахсис додани маблағи муайяне ба иҷрои қоре (мас., ба сохтмон).

МАБНӢ а. مبنى: **мабнӣ бар** чизе биноёфта бар чизе, асосёфта ба чизе, дар асоси чизе.

МАБНО а. مبنا кит. бунёд, асос, поя.

МАБОД مباد ниг. мабодо.

МАБОДО مبادا 1. ҳиссаҷа хоҳиш ба нашудани қоре, нашавад, ки... 2. пайвандак агар, дар сурате ки...: **мабодо маи омада патавонам...**; **рӯзи мабодо** рӯзи саҳт.

МАБОЛИҒ а. مبالغ ҷ. маблағ.

МАБОР//МУБОР//МУБО مبار//مبا кит. ҳасиб.

МАБОҲИС مباحث ҷ. мабҳас.

МАБРАЗ а. ميرز ҷои қазои ҳочат, обрез, ҳочат-хона, халоҷо, мустароҳ.

МАБРУС а. مبروص тиб. гирифтори бемории барас, пес.

МАБСУТ *a.* مبسوط 1. густурда, паҳн кардашуда.
2. *мач.* муфассал.

МАБҲАС *a.* مباحث *кит.* 1. чои баҳсу мунозира.
2. он чи дар бораи он баҳсу мунозира меку-
нанд, мавзӯи мубоҳиса.

МАБҲУТ *a.* ميهوت ҳайрон, ҳайратзада, му-
тахаййир; **моту мабҳут шудан** сахт ба ҳайрат
мондан.

МАБҲУТӢ ميهوتӣ ҳолати ҳайронӣ, ҳайрат-
задагӣ.

МАВАДДАТ *a.* مودت *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

МАВВОҶ *a.* موج *кит.* бисёр мавчзананда, пур-
мавҷ.

МАВЗ *a.* موز *кит., ниг.* банан.

МАВЗЕЪ *a.* موضع чои гузоштани (нишондани)
чизе; чой, макон, маҳал; **мавзеъ гирифтан** чой
гирифтан, дар маҳалле чойгир шудан (*мас.,*
дар чанг).

МАВЗУН *a.* موزون 1. *кит.* вазн карда, бар-
кашида. 2. вазну қофиядор; хушоҳанг; **суха-
ни мавзун киноя аз шеър.** 3. мутаносиб, ши-
нам: **қади мавзун, қомати мавзун; ҳаракати**
мавзун ҳаракатҳои ҳамоҳанг бо зарб ва усул
(-и раққосӣ).

МАВЗУНӢ موزونӣ 1. мавзун будан, вазндорӣ. 2.
салосат, фасоҳат (*дар калом*). 3. мутаносибӣ;
ба зарбу усул мувофиқ будан (-и рақс ва
оҳанг).

МАВЗУНҚАД موزونقد *ниг.* мавзунқомат.

МАВЗУНҚОМАТ موزونقامت он ки қади расо,
мутаносиб ва зебо дорад, хушқаду қомат.

МАВЗӢ موزعӣ мансуб ба мавзӯ; **нақшаи**
мавзӯӣ нақшаи аз рӯи мавзӯҳо тартибёфта
(-и таълими фанне дар мактаб).

МАВЗӢЪ *a.* موضوع 1. он чи дар бораи он суҳан
меравад, матлаби мавриди баҳс: **мавзӯи дарс,**
аз мавзӯ дур шудан. 2. *санъ.* он чи нависанда
ё рассом дар асараш мавриди тасвир қарор
додааст, объекти тасвири бадеӣ.

МАВИЗ موز ангури хушконида; **мавизи бедона**
хушконидашудаи ангури кишмиш, ки майда
ва бедона мешавад; **мавизи обҷӯш** ангуре, ки
дар маҳлули ишқор ғўтонда, баъд хушк кар-
да шудааст; **мавизи соягӣ** ангури кишмиши
бедона, ки дар соя хушк карда мешавад.

МАВИЗАК موزك меваи пухта дар шохи дарахт
хушкшуда.

МАВИЗДОР موزدار ҳар чизи мавиздошта:
кулчан мавиздор.

МАВКИБ *a.* موكب *кҳн.* 1. гурӯҳи савора ё пиёда,
ки дар рикоби подшоҳ мерафтанд, аҳли ри-
коб. 2. дастаи савора ё гурӯҳи пиёда.

МАВҚЕЪ *a.* موقع 1. чои воқеъшавӣ, маҳалли
вукӯи чизе; чой, макон; **мавқеи ҷуғрофӣ** тӯлу
арзи маҳалле дар харитаи кураи Замин;
мавқеъ гирифтан чой гирифтани, мавзеъ ги-
рифтани (*мас., ду тарафи ба ҳам зид дар*
муқобили яқдигар): **дар мавқеи иҷро гузоштан**
иҷро кардан, ба ҷо овардани. 2. *мач.* мақом,
мартаба: **мавқеъ пайдо кардан.** 3. вақт,
ҳангом, фурсат, маврид, лаҳза; **аз мавқеъ ис-
тифода бурдан** аз фурсат истифода кардан.

МАВҚЕЪШИНОС موزع شناس он ки чой ва вақти
муносиби иҷрои кор ё гуфтани гапери медо-
над, мавридшинос.

МАВҚИФ *a.* موقوف *кит.* 1. чои таваккуф, истгоҳ.
2. ист, вақфа.

МАВҚУФ *a.* موقوف аз ҳаракат боздошташуда,
таваккуфёфта; ба вақти дигар монондашуда;
мавқуф будан вобаста будан, марбут будан;
мавқуф гузоштан а) монондан, боздоштан
(*кореро аз иҷро*); б) ба вақти дигар мондан, ба
таъхир андохтан.

МАВҚУФОТ *a.* موقوفات 1. *ҷ.* мавқуф. 2. *таър.*
молу мулки вақф кардашуда.

МАВЛАВИЯ *a.* مولويه *д.* силсилаи тасаввуф, ки
Мавлоно Ҷалолиддини Балхии Румӣ асосгу-
зори он мебошад.

МАВЛАВӢ *a.* مولوى 1. *мансуб* ба **Мавлавия.** 2.
лақабе, ки ба шайхон ва олимони бузург до-
да мешуд: **Мавлавии Румӣ.**

МАВЛИД *a.* مولد 1. чои валодат, чои таваллуд,
зодгоҳ. 2. замони таваллуд, мавлуд.

МАВЛО *a.* مولى//مولا *кҳн.* 1. соҳиб, молик. 2.
ғулум; чокар, навкар; ғуломи озодкарда.

МАВЛОЗОДА مولىزاده фарзанди мавло ва мав-
лоно.

МАВЛОНО *a.* مولانا лақаби эҳтиромие, ки ба
донишмандон ва бузургон дода мешуд: **Мав-
лоно Ҷомӣ.**

МАВЛУД *a.* مولود 1. зоида, таваллудёфта; тифли нав таваллудшуда, навзод. 2. таваллуд; таърихи таваллуд, замони валодат; **мавлуди Исо** рӯзи таваллуди Исои пайғамбар. 3. *d.* яке аз маросими мусулмонон, ки ба рӯзи таваллуди Ҳазрати Расули Акрам (с) бахшида шудааст ва дар ин рӯз муслимин ба тоату ибодат машғул мешаванд.

МАВОД(Д) *a.* مواد 1. *ч.* модда; **маводи мухаддир(а)**//**маводи нашъаовар** моддаҳои кайфовавар (*аз қабил*и героин, ҳашиш, афюн...); **маводи сӯхт** *шиг.* сӯзишворӣ. 2. *нав.* маҷмӯи маълумот, маъхазҳо ва баъзе далелу хулосаҳо, ки барои ҳалли масъалае асос шуда метавонад: **мавод чамъ кардан**.

МАВОЛИД *a.* موالد *ч.* мавлуд; **маволиди салоса** (*ё сегона*) ҷамодот, наботот ва ҳайвонот.

МАВОЛӢ *a.* موالى *ч.* мавло.

МАВОНЕЪ *a.* موانع *ч.* монеа.

МАВОРИС *a.* موارث *ч.* мерос.

МАВОТ *a.* موات *кит.* чизи бечон, мурда.

МАВОЦИБ مواجب 1. *ч.* мӯҷиб. 2. *кҲн.* маош, музди кор, моҳона. 3. вочибот, чизҳои зарурӣ.

МАВРИД *a.* مورد 1. мавқеъ, ҷой. 2. замон, ҳангом; фурсати муносиб, вақти мувофиқ ва мусонди коре. 3. *гуфт.* маросим, маърака (*аз қабил*и тӯй, азо *ва г.*); **дар иш маврид** дар ин ҳолат, дар ин сурат; **дар мавридаш** дар мавқеи заруриаш; дар фурсати муносиби коре; **мавриди муҳокима қарор додан** муҳокима кардан; **мавриди санҷиш қарор гирифташ** санҷида шудан; аз маврид истифода бурдан, фурсатро ганимат шумурдан; **мавридаш ояд**// **мавридаш шавад а)** вақт ва шароити мусонд шавад; б) *маҷ.* ҷояш ояд...; гоҳе мешавад, ки ...

МАВРИДНОШИНОС موردناشناس он ки ҷой ва вақти гуфтани гапе, кардани кореро наметоднад.

МАВРУС *a.* موروث *кит.* бамеросмонда, меросӣ; **молу мулки маврус**.

МАВРУСӢ موروثى *мансуб ба маврус*.

МАВСИМ *a.* موسم 1. ҳангоми фаро расидани чизе; вақт ва замони иҷрои коре: **мавсимӣ барфу борон**, **мавсими киштукор**, **мавсимӣ**

театрӣ. 2. фасл, ҳар як аз чаҳор фасли сол.

МАВСИМА موسم *ҷугр., ниг.* муссон.

МАВСИМӢ موسمى *мансуб ба мавсим*; **бодҳои мавсимӣ** *шиг.* муссон; **коргари мавсимӣ** коргаре, ки дар фасли барои коре мувофиқи сол ба кор гирифта шудааст.

МАВСУЛ *a.* موصول *кит.* восилшуда, расида.

МАВСУМ *a.* موسوم ном ниҳода, номидашуда; **мавсум ба...**, ба номи...

МАВСУФ *a.* موصوف он ки ё он чи ки дорои сифатест; **васфшуда**, бо ягон сифат зикрёфта.

МАВТ *a.* موت марг, фавт.

МАВҲИБА//**МАВҲИБАТ** *a.* موهبته//موهبة *кит.* 1. бахшиш, ато, эҳсон. 2. он чи дар хулку хӯйи инсонӣ ниҳода шудааст.

МАВҲУМ *a.* موهوم 1. он чи дар натиҷаи ваҳму гумони беасос ба вучуд омадааст, тасавури ботил; хаёлӣ. 2. хурофӣ.

МАВҲУМОТ *a.* موهومات 1. *ч.* мавҳум. 2. хурофот.

МАВҲУМОТПАРАСТ موهوماتپرست хурофотпараст.

МАВҲУМОТПАРАСТӢ موهوماتپرستى хурофотпарастӣ.

МАВЧ *a.* موج 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр**, **мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо**, **мавчи кӯтоҳ**, **миёна ва дарозии радио**, **мавчи ҳаво**, **мавҷҳои электромагнитӣ**; **мавч задан а)** лаппидан, ба лаппиш даромадан (*мас., об*); галаён кардан; б) ранг ба ранг тофтан. 3. *маҷ.* ҳар чизе, ки зиёд ва пайи ҳам меомада бошад: **мавчи табрикҳо**.

МАВҶА موجه мавҷ, як мавҷ.

МАВҶАК موجک *гуфт.* :**мавҷак задан** мисли мавҷ намудан (*рушноии ҷароғ*, *либос ва г.*).

МАВҶАНГЕЗ موجانگيز ангеzanдаи мавҷ, ба тӯгён оварандаи мавҷ (*оид ба шамол*).

МАВҶБОР موجبار мавҷзананда.

МАВҶБУР موجبر *ниг.* мавҷгардон.

МАВҶВОР موجوار монанди мавҷ, чун мавҷ.

МАВЧГАРДОН موج گردان мавчро гардонанда: техникан мавчгардон.

МАВЧГИР موج گیر кабулқунандан мавч, антенна.

МАВЧДОР موج دار он чи сатҳи мавчмонанд дорад, намуди ба мавч монанддошта.

МАВЧЗАН موج زن он чи мавч мезанад, он чи дар ҳолати талотум аст, мавчзананда, дорои мавч.

МАВЧЗАНИ موج زنى мавч задан, мавчзан будан, сарзани мавч дар баҳр, мавчхезӣ.

МАВЧЗАНОН موج زنان феъли ҳол аз мавч задан; дар пояи мавч задан, дар ҳоли мавчхезӣ; мавчзан.

МАВЧИБ موج جب ниг. мӯчиб.

МАВЧМОНАНД موج مانند ба мисли мавч, шабеҳи мавч.

МАВЧНОК موج ناک ниг. мавчдор; хати мавчнок хати шабеҳи мавч чиндошта.

МАВЧРЕЗ موج ريز чои тезчараёни дарё, обшора.

МАВЧСАВОР موج سوار 1. нав., варз. он ки болои мавчи баҳр (ё дарё) мавчсаворӣ мекунад ва дар ин соҳа варзида аст. 2. маҷ. он ки аз ҳаводиси рӯзгор, пешомалҳо ба фоида ва суди худ ба таври яқсар истифода мекунад.

МАВЧСАВОРӢ موج سوارى варз. намуди варзиш, ки дар он варзишгар бо истифода аз тахтаи маҳсус болои мавчи баҳр мувозинати худро нигоҳ дошта, ҳаракатҳои намоишии варзиширо иҷро мекунад.

МАВЧСАНҶ موج سنج тех. асбобе, ки қувваи мавчро муайян мекунад.

МАВЧУД а. موجود 1. бавучудомада, ҳар чизе, ки ҳаст ва вучуд дорад; муқоб. нобуд, маъдум; мавчуд будан вучуд доштан, пайдо будан. 2. маҷ. маҳлуқ, офаридашуда; чондор. 3. маҷ. омода, тайёр, муҳайё.

МАВЧУДА а. موجوده муаннаси мавчуд; вазъияти мавчуда вазъияти бавучудомада, шароити ҳозира.

МАВЧУДИЯТ а. موجوديت вучуд доштан, будан, ба вучуд омадан, ҳастӣ.

МАВЧУДӢ موجودى 1. будан, вучуд доштан. 2. он чи нақдан мавчуд аст.

МАВЧУДОТ а. موجودات 1. ҷ. мавчуд. 2. маҳлуқот, чонварон: олами мавчудот.

МАВЧХЕЗ موج خيز 1. ба тугён омадани об. 2. чои сар задани мавч дар баҳр.

МАВЧХЕЗӢ موج خيزى мавчзанӣ, ба хезиш омадани оби дарё, мавчхез будан.

МАВЧШИКАН موج شکن сохт. хангоми соҳилбандӣ деворҳои сангиву бетонӣ, ки дар баробари мавчҳои селоби дарё сохта мешаванд.

МАВӢИД а. موعِد кит. 1. чои ваъда, ваъдагоҳ. 2. замони ваъда, вақти аҳду паймоншуда.

МАВӢИЗА а. موعظه он чи воиз меғӯяд; панд, насиҳат.

МАВӢУД а. موعود кит. (чизи) ваъдашуда.

МАГАЗИН مغزين 1. мағоза, фурӯшгоҳ. 2. тех. тирдони туфанг.

МАГАР مگر 1. ҳиссаҷаи саволио инқорӣ оё, наҳод. 2. пешванд, ки ба ҷумла маънои истисно медиҳад; чуз, гайр аз, илло. 3. шояд, аҷаб не; магарам (ки...) аҷаб не (ки ...), шояд, ки; аз афти қор; магар ки гайр аз ин ки, ба чуз.

МАГАС مگس навъе аз ҳашароти хурди болдори зарарнок, пашша; магаси сӯҳбат кишоя аз қаси нофорами безорқунанда, ки мавриди нафрати аҳли сӯҳбат мебошад.

МАГАСАФШОН مگس افشان: магасафшон қардан маҷ. бе қадру қимат қардан, паст задан.

МАГАСВОР مگس وار магасмонанд, мисли магас.

МАГАСӢ مگسى маҷсуб ба магас.

МАГАСКУШ مگس کش он чи барои қуштани пашшаву магас ва монанди онҳо истифода мешавад, ба монанди порҷаи пластикӣ ё резинии дастадор ё порҷаи қоғазӣ болаш шири раи захрдор.

МАГАСПАРРОН مگس پران порҷае, ки барои дур қардани пашша ё магас ба он тасмаи чармӣ меовезанд ва ба ҷилави асп ё чорпои дигар мебанданд.

МАГАСПАРРОНӢ مگس پرانى паррондан ва дур қардани магас.

МАГАСРОН مگس ران кҳн. як навъ бодбезаки дастадароз, ки барои дур қардани магас аз пари товус, мӯи думи асп ё буз месохтанд.

МАҒАСРОНӢ *مگس رانی* рондан ва дур кардани мағас.

МАГИСТР *лот. мگیستر* 1. дараҷаи дуҷум (*баъд аз бакалавр*), ки ба хатмқунандағони магистратураи мактаби олии дода мешавад; 2. он ки соҳиби чунин дараҷа бошад.

МАГИСТРАЛ *лот. мگیسترал* хати асосӣ дар сохтори ягон шабака, шоҳроҳ; **магистралӣ роҳи оҳан, магистралӣ роҳи мошин.**

МАГИСТРАЛӢ *مگيسترالی* мансуб ба магистрал.

МАГИСТРАТУРА *лот. мگیسترаторе* шакли таълими асосан дусола, ки дорандағони дипломи бакалавр барои боло бардоштани дараҷаи таҳассуси худ дар он таҳсил мекунад.

МАГМА *ю. мگمه геол.* моддаҳои гудохтаи қаъри кураи Замин, ки дар вақти оташишинонии вулқонҳо ба рӯи замин мебароянд, тафта.

МАГНЕЗИЯ *ю. мگنيزيه хим.* хокаи сафедранге, ки аз окиси магний иборат аст.

МАГНЕТИЗМ *ю. мگنيتيزم* маҷмӯи ҳодисаҳои магнитӣ ва ҳосиятҳои магнитии ҷисмҳо; **магнетизми Замин** майдони магнитии кураи Замин ва фазои атрофи он.

МАГНИЙ *лот. мگنيي хим.* филизи нарму сабуки нукрананг, ки вақти сӯхтан нури сафеди тобанда медиҳад.

МАГНИТ *ю. мگنيت* *ниг. оҳанрабо.*

МАГНИТӢ *мгнیتی* *ниг. оҳанрабоӣ.*

МАГНИТОФОН *ю. мگنيتافان* дастгоҳи сабти овоз ва шунавонандаи овози сабтшуда.

МАГНИТСАНЧ *нав. мگنيتسنج* асбоб барои ҷен кардани қувваҳои магнитӣ ва ҳосияти магнитии моддаҳо.

МАГНОЛИЯ *лот. мگناليه бот.* дарахт ё бутгаи ҳамешасабз, ки гули калони сафеди хушбӯӣ дорад.

МАҒ *مغ* *кит.* 1. амиқ, чуқур, жарф; *мук. мағок.* 2. рӯдхона, маҷрои дарё; рӯд, дарё.

МАҒАЛ *مغل* 1. *гуфт.* дод, фарёд, хархаша, ҷанҷол; **мағал бардоштаи** гавғою ҷанҷол сар кардан. 2. *кит.* хоб, истироҳат.

МАҒАЛГОҲ *مغل گاه* *кит.* истироҳатгоҳ, ҷои хобу хез.

МАҒБУН *а. مغبون* *кит.* фиребхӯрда (*дар хариду фурӯш*).

МАҒЕЛОН *مغيلان* *бот.* навъи буттахор.

МАҒЗ *مغز* 1. он чи дар даруни донаки баъзе меваҳо (*аз қабили* зардолу, бодом, pista, чормағз) мавҷуд аст ва аз он растанӣ сабзида мебарояд; **фарзанд – дона, набера – мағзи дона** (*зарб.*). 2. қисми меваи баъзе растаниҳои полизи *ва г.*, ки аз пӯст то донак ё тухму ташкил медиҳад; **мағзи тарбуз, мағзи харбуза, мағзи шафтолу.** 3. даруни ҳар чиз: **мағзи девор, мағзи санг; мағзи Замин** қисми марказии кураи Замин. 4. моддаи нарми хокистаранги даруни косаи сар, майна, димоғ; моддаи рағганини даруни устухон, илик; ҳароммағз; **мағзи сар** майна, димоғ. 5. *маҷ.* ақл, ҳуш, шуур, идрок; **мағзи гап** ҷони гап, моҳияти сухан, мақсад аз гуфтор; **мағз-мағзи...** қабат ба қабати..., тамоми даруни...; **мағз андар мағз** *ниг. мағз-мағзи...*

МАҒЗДОР *مغزدار* 1. дорои мағз, бомағз. 2. он чи дарунаш пурмағз (*бодом, чормағз, pista*) аст. 3. *маҷ.* пурмағнӣ, мағнидор.

МАҒЗИДАН *مغزیدن* *кит.* таъхир кардан, вақтро гузаронидан.

МАҒЗИДОР *مغزی دار* дорои мағзӣ 2.

МАҒЗИДӢ *مغزیدوزی* *исми амал аз мағзӣ* дӯхтан; дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИГУЗОРӢ *مغزی گذاری* амали гузоштан ва дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИН *مغزین* *ниг. мағзӣ.*

МАҒЗӢ *مغزی* 1. *мансуб ба мағз;* ҳалвон мағзӣ ҳалвое, ки ба он мағзи дона ё pista ҳамроҳ карда шудааст. 2. чизе, ки дар миёни ду ҷиз монда медӯзанд (*мас., дар дарзҳои мӯза барои ороши ва тобоварӣ*). 3. порчаи ба таври ҳос буридаи матоъ, ки бо он канори абраву астарни кӯрпаву ҷомаро ба ҳам медӯзанд.

МАҒЗОБА *مغزآبه* 1. обе, ки дар он ҷомашӯӣ карда шудааст, оби собуномехта, собуноба. 2. *маҷ.* ҷизи фач, бемаза.

МАҒЗПӢШИДА *مغزپوشیده* *маҷ.* камхуш, камидрок, сустфаҳм.

МАҒЗШӢӢ *مغزشویی* аз лиҳози фаҳму идрок тағйир додани мағзи инсон, водор кардани касе ба фаромӯш кардани афкор ва ақидаҳои

- хеш ва эътиқод пайдо кардан ба афкори андешае, ки ба ӯ талқин мешавад.
- МАҒЗУБ** *a.* مغزوب *кит.* мавриди ғазаб қароргирифта, ба ҳашму ғазабн касе дучоргардида.
- МАҒЛАТА** *a.* مغلطة *кит.* сухане ё суоле ва ё ҷавобе, ки касро ба ғалат ва иштибоҳ меандозад; **мағлата додан** ба ғалат андохтан, ба иштибоҳ андохтан.
- МАҒЛУБ** *a.* مغلوب он ки бар вай ғалаба кардаанд, шикастхӯрда; **мағлуб шудан** а) шикаст хӯрдан; б) бохтан, бой додан (*бозиеро*).
- МАҒЛУБА** *a.* مغلوبе *кит.* саҳт, шадид; **чанги мағлуба** чанги шадид.
- МАҒЛУБИЯТ** مغلوبيت мағлуб шудан, шикастхӯрӣ.
- МАҒЛУБӢ** مغلوبى *ниг.* мағлубият.
- МАҒЛУБНАШАВАНДА** مغلوب نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан; шикастнопазир.*
- МАҒЛУБНАШАВАНДАГӢ** مغلوب نشوندگى *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан; шикастнопазирӣ.*
- МАҒЛУБНОПАЗИР** مغلوب ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.
- МАҒЛУБНОПАЗИРӢ** مغلوب ناپذيري *ниг.* мағлубнашаванда.
- МАҒЛУБШАВАНДА** مغلوب شونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан; шикастхӯрда.*
- МАҒЛУБШАВАНДАГӢ** مغلوب شوندگى *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан; шикастхӯрандагӣ.*
- МАҒЛУЛ** *a.* مغلول *кит.* ба гардан ғул андохташуда, бо занчиру тавқи гардан басташуда.
- МАҒМУМ** *a.* مغموم *кит.* ғамнок, андӯҳгин.
- МАҒМУМОНА** مغمومانه ғамгинона, андӯҳгинона.
- МАҒОЗА** *фр.* مغازه *фр.* ҷои фурӯши чизҳо, фурӯшгоҳ, дукон: **мағозан озуқа**, **мағозан китобфурӯшӣ**.
- МАҒОЗАДОР** مغازه دار соҳиби мағоза, фурӯшанда, дукондор.
- МАҒОК** مغاک 1. чуқурии даҳонааш фарох; чуқури, ҷар: **мағоки чашм** чуқурии чашм, косахонаи чашм. 2. *мач.* гӯр.
- МАҒОКӢ** مغاکى 1. чуқури, ҷарӣ. 2. умк, жарфо.
- МАҒОР I** مغار *кит.* чизи хокистарранги часпаки нохушбӯе, ки дар рӯи нон ва дигар чизҳо аз намӣ ва беҳавоӣ пайдо мешавад, пӯпанак; **мағор бастан (задан)** бо қабати мағор пӯшида шудан (*мас., нон*), пӯпанак задан.
- МАҒОР II** //МАҒОРА مغاره//مغار *a.* чуқурии чоҳмонанди табиӣ дар бағали кӯҳҳо, ғор, қаҳф.
- МАҒОРАНИШИН** مغاره نشين *кит.* касе, ки дар мағора ҷой гирифтааст, ғорнишин.
- МАҒОРБАСТА** مغار بسته *сифати феълии замони гузашта аз мағор бастан; пӯпанакбаста, мағорпайдокарда, дар рӯяш пӯпанак пайдошуда: нони мағорбаста.*
- МАҒОС** *a.* مغاص *кит.* ҷои ғаввосӣ, ҷои ғӯтахӯри; ҷои шиноварӣ.
- МАҒРИБ** *a.* مغرب 1. ҷои гуруби Офтоб, тарафи фурурави Офтоб, ғарб, бохтар. 2. *таър.* номи умумии мамлакатҳои воқеъ дар Африқои Шимоли.
- МАҒРИБЗАМИН** مغرب زمين ғарб, кишварҳои Ғарб, минтақаи ғарб.
- МАҒРИБӢ** مغربي 1. *мансуб ба мағриб; ғарбӣ.* 2. сокини Мағриб, аҳли Мағриб 2.
- МАҒРИБПАРАСТ** مغرب پرست он ки маданият ва тарзи зиндагии Ғарбро мепарастад; ғарбдӯст.
- МАҒРИБРӮЯ** مغرب رويه тарафи ғарб.
- МАҒРУР** *a.* مغرور гурурок, ботакаббур, ҳавобаланд, худписанд, азхудрафта; **мағрур шудан** а) ғарра шудан, фирефта шудан (*ба чизи ботил*); б) аз худ рафтани, ҳавобаланд шудан.
- МАҒРУРӢ** مغروري гурур, ҳавобаландӣ, худписандӣ, такаббур.
- МАҒРУРОНА** مغرورانه бо гуруру такаббур, ҳавобаландона, мутакаббирона.
- МАҒСУЛ** *a.* مغسول *кит.* ғуслдода, шусташуда.
- МАҒФИРАТ** *a.* مغفرت *кит.* бахшиши гуноҳи касе; омурзиш, афви гуноҳ; **мағфират кардан** гуноҳи касеро бахшидан, аз гуноҳи касе гу-

заштан.

МАҒФУР *a.* مغفور *кит.* 1. афвкарда, бахшидашуда. 2. *маҷ.* марҳум, вафоткарда.

МАҒШУШ *a.* مغشوش *гашдор, омехта, гайри-холис, носара: хаёлотн мағшуш фикрҳои ошуфтау парешон; хоби мағшуш дидан хоби парешон дидан.*

МАД(Д) I مَد 1. кашиш. 2. кашиши овоз дар вақти хондан ё гуфтор. 3. *ниг.* мадда II; **мад кашидан** а) дарозтар аз маъмулӣ талаффуз кардан, калимаеро кашол дода гуфтан; б) *маҷ.* охи чукур кашидан, бо ҳасрат нафаси чукур кашидан; **аз мадди назар дур будан** а) дар пеши чашм набудан, аз дида пинҳон будан; б) дар фикру хотир набудан; **дар мадди назар будан** а) пеши чашм будан; мавриди фикру хаёл қарор гирифта; б) диққатро ба худ ҷалб кардан, дар маркази диққат воқеъ гаштан.

МАД(Д) II *a.* مَد лаппиш хӯрда баланд шудани сатҳи оби баҳр бо таъсири қувваи ҷозобаи Моҳу Офтоб; *муқоб.* **чазр: мадду чазр.**

МАДАД *a.* مدد 1. ёрӣ, кумак, имдод. 2. ёридиҳанда, мададгор; **мадад расонидан** ёрӣ додан, кумак кардан; **мадад хостан** ёрӣ талабидан.

МАДАДГОР مددگار 1. ёридиҳанда, ёвар, кумакрасон, 2. фарёдрас, ҳомӣ; **бахт агар мададгор шавад** бахт агар ёрӣ диҳад; **кор агар омад кунад.**

МАДАДГОРӢ مددگارى 1. ёридиҳӣ, кумакрасонӣ. 2. ҳимоят.

МАДАДМАОШ مددمعاش маблағе, ки ба замми манбаи даромади асосӣ дастраси коргар мегардад.

МАДАДПУРСӢ مددپرسی талаби имдод, ёрихостан.

МАДАДРАСОН مدرسان мададгор, ёвар, ёридиҳанда.

МАДАДРАСОНӢ مدرسانى *исми амал аз мадад расондан; мададгорӣ, кумакрасонӣ.*

МАДАДХОҲ مددخواه он ки аз касе ёрӣ ва ҳимоят мепурсад, хоҳандаи мадад.

МАДАДХОӢ مددخواهى *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ مددجویى *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ مددجویى *ниг.* мададхоҳ.

МАДАНГ مدنگ *кҳн.* 1. калиди чӯбин барои кушодани лӯкидон. 2. як хел қулфи чӯбин.

МАДАНИЯТ *a.* مدنيت 1. фарҳанг; тамаддун: **маданияти моддӣ, маданияти маънавий; маданияти оммавий** *нав.* як навъ маданияти тичоратии ҳозира, ки фаъолияти он ба шавқовар ва хуш гузаронидани фарогати одамон равона шудааст ва ин фаъолият бо чорабиниҳои одатан сода ва силсилавии бо завқи паст таҳияшуда ва ба воситаи намоишҳои телевизионӣ, маҷаллаҳои мусаввар, видео ва аудионаворҳо паҳншаванда амалӣ мегардад. 2. савияи тарбияи иҷтимоӣ, илмӣ ва адабӣ; **маданияти нутқ** савияи баланди маҳорат дар гуфтор, риояи қонуну қоидаҳои забон дар изҳори фикр; **хонаи маданият** *кҳн.* муассисаи ҷамъиятӣ, ки дар он ҷо қорҳои маданияту равшаннамоӣ, машғулиятҳои илмӣ ва сиёсӣ гузаронида мешавад.

МАДАНИЯТНОК مدنيتناک *ниг.* маданӣ.

МАДАНИЯТНОКӢ مدنيتناكى дарачаи баланди савияи маданияти касе.

МАДАНИӢ *a.* مدنى 1. *кит.* мансуб ба мадина 1; шаҳрӣ, сокини шаҳр. 2. *мансуб ба маданият: равобити маданӣ, ҳаёти маданӣ; мамлақати маданӣ* мамлақати пешрафта, кишвари мутараққӣ. 3. дорои савияи олий дар дониш ва одоби муошират: **одами маданӣ.**

МАДАР *a.* مدر *кит.* 1. қулӯҳ, гили саҳт. 2. хок; замин.

МАДДА I مده *варами фасоднок; мадда кардан* фасод ҷамъ шудан дар ягон ҷои латҳурдан бадан; **мадда(-и дилро) кафондан** а) шикояти аз касе доштаи худро ба рӯяш гуфтан; б) дарду андӯҳи худро ошкор кардан.

МАДДА II *a.* مده *грам.* аломатест дар алифбон арабӣ ба шакли ~, ки барои дароз талаффуз кардани ҳарфи алиф, яъне **о** хондани он бо-лон ҳарфи мазкур мегузорад: **ӱ.**

МАДДОҲ *a.* مداح 1. мадҳқунанда, таърифу ситоишқунанда; **шоири маддоҳ** шоири мадҳгӯӣ ва мадҳнавис. 2. *кҳн.* он ки дар маърақаҳо воқеа ва ҳодисаҳои таърихиро бо обу ранги маҳсул нақл мекард.

МАДДОӢ *a.* مداحى 1. мадҳгӯӣ, санохонӣ. 2. *кҳн.* маърақа гирифта қиссагӯӣ кардани

- маддох; касб ва амали маддох.
- МАДЕҲА** *a.* مديحه ситоншнома; касидаи мадҳӣ, мадҳия.
- МАДИД** *a.* مديد 1. тӯлкашида, давомдор; дароз; **муддати мадид** муддати дуру дароз; **умри мадид дидан** зиёд умр дидан, дер зистан. 2. номи яке аз баҳрҳои вази арӯз.
- МАДИНА** مدينة 1. *кит.* шаҳр. 2. номи дигари шаҳри Ясриб дар Арабистони Суудӣ, ки қабри Муҳаммади пайғамбар (с) дар он ҷост, бинобар ин бо изофаи калимаи «мунаввара» зикр мешавад.
- МАДҚУҚ** *a.* مدقوق *кит.* 1. кӯфта нарм ва маҳин карда. 2. гирифтори касалии диққи нафас, сил, табларза *ва г.*
- МАДОЕҲ** *a.* مدايح *ч.* мадеҳа.
- МАДОИН** *a.* مدائن 1. *ч.* мадина 1. 2. номи дигари шаҳри Ктесифон (*ю.*) ва Тайсафун (*а.*) - пойтахти давлати Сосониён, ки харобаҳои он ханӯз боқист.
- МАДОН** مدان хоначае, ки дараш аз дохили дахлез буда, барои нигоҳдории чизу чораи зиёдати рӯзгор ҳамчун анборча хизмат мекунад.
- МАДОР I** *a.* مدار 1. ҷон чарх ва давр задани чизе. 2. *нуч.* хати ҳаракати фарзии чирмҳои осмонӣ; хати сайри кавокиб; **мадори чирми осмонӣ** хати ҳаракати фарзии як чирми осмонӣ нисбат ба дигар чирми осмонӣ дар фазои кайҳон; **мадори Замин**, **мадори Мох**, **мадори кишти кайҳонӣ**. 3. *чугр.* хати доираи фарзии мувозӣ бо хати истиво дар масофаи 23⁰ 27¹ аз он дар шимол ва дар ҷануб: **мадори Саратон**, **мадори Ҷадӣ**.
- МАДОР II** مدار *гуфт.* қувват, тобу тавон, маҷол; **мадор хушк** шудан қувват намондан.
- МАДОРИС** *a.* مدارس *ч.* мадраса.
- МАДОРӢ** مدارى *мансуб ба мадор I*; воқеъ дар мадори чирми осмоние.
- МАДОРО** مدارا [*аслаи мудоро*] *ниг.* мудоро.
- МАДОХИЛ I** *a.* مداخل *ч.* дахл; *муқоб.* махорич; **дафтари мадохил** дафтар барои қайди маблағҳои воридан муассисае.
- МАДОХИЛ II** *a.* مداخل *ч.* мадхал.
- МАДРАК** *a.* مدرک *кит.* 1. маҳалли дарк, макони идрок, ҷои дарёфтани. 2. маъҳаз; санад, хуччат.
- МАДРАСА** *a.* مدرسه 1. ҷои дарсхонӣ, мактаб. 2. мактаби олии динии мусулмонон.
- МАДРАСАДИДА** مدرسه دیده дар мадраса таҳсилкарда.
- МАДРАСАҲОН** مدرسه خوان он ки дар мадраса таҳсил мекунад, талабаи мадраса.
- МАДФАН** *a.* مدفون ҷои дафн кардан; ҷое, ки касе дафн шудааст.
- МАДФУН** *a.* مدفون дафншуда, зерихокшуда; он чи ва касе, ки онро гӯронидаанд.
- МАДФӮЪ** *a.* مدفوع *кит.* 1. дафъкарда, дуркарда, хоричшуда, рондашуда. 2. он чи ки аз бадани инсон ва ҳайвон бо роҳи рӯда, бо кай ва арақ кардан *ва г.* хорич мешавад; саргин.
- МАДХАЛ** *a.* مدخل 1. ҷои дохилшавӣ, роҳи даромад. 2. қисми муқаддимавӣ; оғози чизе (*фан*, *китоб*); даромади сухан; **мадхали забоншиносӣ** илм дар бораи асосҳои назариявии забоншиносӣ.
- МАДҲ** *a.* مدح ситудан, ситонш; сано, наът; **мадҳ кардан** ситудан, таъриф кардан.
- МАДҲГАР** مدح گر *ниг.* мадхгӯ(ӣ).
- МАДҲГӮ(Ӣ)** مدح گوی *он ки мадҳу ситоиш мекунад, саногӯӣ, маддох.*
- МАДҲГӮӢ** مدح گوئی ситоиш, саногӯӣ, таъриф.
- МАДҲИЯ** *a.* مدحیه шеъри ситоншӣ, шеъри мутантан дар ситоиш ва таърифи касе.
- МАДҲИЯГӮӢ** مدحیه گوئی *ниг.* мадҳиясароӣ.
- МАДҲИЯГӮӢ** مدحیه گوی *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯНАВИС** مدحیه نویسی *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯНАВИСӢ** مدحیه نویسی *ниг.* мадҳиясароӣ.
- МАДҲИЯСАРО** مدحیه سرا он ки мадҳия месарояд, мадҳиянавис; **шонри мадҳиясаро.**
- МАДҲИЯСАРОӢ** مدحیه سرائی амал ва шуғли мадҳиясаро, мадҳиянависӣ.
- МАДҲИЯҲОН** مدحیه خوان *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯҲОНӢ** مدحیه خوانی *ниг.* мадҳиясароӣ.

МАДХНАВИС مدح‌نویس шоире, ки дар таъриф ва ситонши касон шеър мегӯяд, маддоҳ.

МАДХНАВИСӢ مدح‌نویسی шугли мадҳиянавис, маддоҳӣ.

МАДХУШ *a.* مدهوش 1. азхушрафта, беҳуш. 2. хайрон, мутаҳайир: **мадхуш кардан** беҳуш кардан, беҳуд кардан; **мадхуш шудан** а) аз хуш рафтан, беҳуш шудан, беҳуд гаштан; б) хайрон шудан, моту мабхут шудан.

МАДХУШВОР مدهوش‌وار монанди беҳушон; беҳушона.

МАДХУШӢ مدهوشی ҳолати каси азхушрафта, беҳушӣ.

МАДХУШКУНАНДА مدهوش‌کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз мадхуш кардан;* беҳушкунанда: **дорун мадхушкунанда**.

МАДХҲОН مدح‌خوان мадхгӯӣ, ситоишгар.

МАДХҲОНӢ مدح‌خوانی *исми амал аз мадх хондан;* мадх кардан, ситоиш кардан.

МАДӢОН *a.* مديون қарздор; **мадӢон будан** а) қарздор будан; б) *маҷ.* аз касе миннатдор будан.

МАӢМИН I ميامن *ҷ.* маймун.

МАӢМИН II ميامن *ҷ.* майманат.

МАЖ مژ : *кажу маж качу килеб.*

МАЖОР *фр.* مژار *мус.* пардаи мусикӣ, ки аз сеовозаи шӯх иборат аст.

МАЗА مزه 1. эҳсосе, ки аз чашидан, хӯрдану нӯшидани чизе дар даҳону забони одам пайдо мешавад, таъм. 2. лаззат, ҳаловат; **маза гурехтан** а) холи касе бад шудан, нотоб шудан; б) *маҷ.* аз равнақ афтодан; **мазаро гурезондан** а) *тарзи бавоситаи маза гурехтан;* б) *маҷ.* касеро шармандаю беобрӯ кардан; **маза додан** лаззат бахшидан; **маза кардан аз чизе** лаззат бурдан; **маза надоштан** а) таъми қаноатбахш надоштан, бемаза (фач) будан; б) *маҷ.* таъми дил набудани коре; чандон хуб набудани чизе; **мазаи чизеро дидан (чашидан)** таъми чизеро фаҳмидан, чашидан; **мазаи чизе рафтан** бемаза шудан; **мазаи касе рафта** бад шудани холи касе; бетоб шудан; **мазаи чизеро чашидан** а) *ниг.* **мазаи чизеро дидан;** б) ба лаззати чизе рафтан; в) *маҷ.* талхию ширинии чизеро аз сар гузаронидан; **маза аз даҳон на-**

рафтан хеле бомаза буд; ниҳоят ширин буд; **саломатӣ маза надоштан** хуб набудани саломатӣ, касалманд будан.

МАЗАДОР مزه‌دار бомаза, хуштаъм.

МАЗАКУНОН مزه‌کنان *феълӣи ҳол аз маза кардан;* дар ҳолати лаззат бурдан.

МАЗАЛЛАТ *a.* مذلت залилӣ, хорию зорӣ, пастӣ: **бори мазаллат кашидан**.

МАЗАММАТ *a.* مذمت накӯҳиш, сарзаниш, маломат: **дар мазаммати..., мазаммат кардан**.

МАЗАММАТОМЕЗ مذمت‌آمیز бо накӯҳиш, бо сарзаниш омехта: **нигоҳи мазамматомез**.

МАЗАНГ مزنگ 1. яке аз қабилаҳои лӯлиён; лӯлӣ, чӯгӣ. 2. *гуфт.* сиёхчурда, сиёхпӯст. 3. *маҷ., гуфт.* шаттоҳ.

МАЗАННА *a.* مظنه *кит.* 1. ҷои гумонбарӣ, ҷое, ки ба будани чизе гумон меравад. 2. занн, гумон, пиндор.

МАЗАНОК مزه‌ناک 1. бомаза; хуштаъм. 2. *маҷ.* ачиб, галатӣ.

МАЗАРРАТ *a.* مضرت зарар, зиён, газанд, осеб.

МАЗАХӢРАК مزه‌خورک ба мазан чизе рафта, лаззати чизеро фаҳмида; **мазахӢрак шудан** аз ягон чиз як-ду бор хӯрда ё истифода карда, ба он одат кардан.

МАЗБАЛА *a.* مزيله *кит.* ҷои рехтани хокрӯба ва ифлосихо, ҷои рехтани зубола.

МАЗБАХ *a.* مذبح *кит.* ҷои забх, кушишгоҳ.

МАЗБУР *a.* مزبور *кит.* мазкур, фавқуззикр, номбаршуда; навишташуда (*дар боло*).

МАЗБУТ *a.* مضبوط 1. *кит.* забтшуда. 2. қайд ва сабтшуда. 3. *гуфт.* мустаҳкам, устувор; сахт.

МАЗБӢӢ *a.* مذبوح *кит.* забҳшуда, гулӯ бурида, сар зада кушташуда (*oid* ба хайвон).

МАЗБӢӢОНА مذبوحانه ба монанди мазбӢӢ, шабеҳи ҷонвари сарбурида: **ҳаракати мазбӢӢона** а) ҳаракати шабеҳи ҷонвари забҳшуда; ҳаракати ҷонканӣ; б) *маҷ.* зӯрзании бефоида, талони беҳуда.

МАЗИД مزيد *кит.* 1. афзунӣ, зиёдӣ; афзоиш. 2. афзушуда.

МАЗИДАН مزیدن *кит.* 1. макидан, макида мазаи чизеро дидан. 2. чуръа-чуръа нӯшидан.

- МАЗИҚ//МАЗИҚА** *a. مضيق//مضيقе кит.* 1. чои танг; тангно. 2. *маҷ.* ҳолати тангӣ, вазъияти душвор.
- МАЗИЯТ** *a. مذيت* афзалият ва бартарӣ (*аз ҷиҳати илм, саховат ва дигар хислатҳои маънавий*).
- МАЗКУР** *a. مذکور* зикршуда, гуфташуда (*пеш аз иш*), номбаршуда (*дар боло*); **мазкур** будан зикр ёфтан, навишта шудан.
- МАЗЛИМА** *a. مظلمه* кит. 1. зулму ситам, тааддӣ, ҷавр. 2. шикоят аз беадолатӣ, дод-хоҳӣ.
- МАЗЛУМ** *a. مظلوم* касе, ки дар ҳаққи вай зулм ва тааддӣ шудааст, зулмдида, ситамдида, ҷафокаш.
- МАЗМАЗА I** *a. مززه* чашидан, дидани мазаи чизе.
- МАЗМАЗА II** *a. مضمضه* обгардон кардани даҳон, ғарғара кардани даҳон, даҳонро бо об чайқондан.
- МАЗМУМ I** *a. مذموم* кит. мазамматшуда, мавриди сарзаниш қарор гирифта.
- МАЗМУМ II** *a. مضموم* 1. кит. замшуда, иловашуда. 2. *збиш.* дар хати арабӣ ҳарфе, ки дар болаш ҳаракати замма дорад.
- МАЗМУН** *a. مضمون* 1. он чи аз сухан ё навиштае фаҳмида мешавад, он чи моҳияти чизеро дарбар мегирад; мавзӯи сухан; **мазмун** асар он чи асар дар бар гирифтааст, мундариҷаи асар, мӯҳтавиёти асар; **ба ин мазмун** ба ин маънӣ ва мундариҷа. 2. *гуфт.* аз афташ; гӯё; **мазмун** гирифтаи рамуз гирифта вазъият ё сирру асрорро фаҳмидан.
- МАЗМУНАН** *a. مضموناً* 1. аз рӯи мазмун; аз ҷиҳати мазмун. 2. ба тарзи хулоса, хулосатан; **нутқи мазмунан нақлшуда** *грам.* сухани ягон шахс, ки дар матн аз рӯи мазмун оварда шудааст; *муқоб.* **нутқи айнан нақлшуда.**
- МАЗМУНДОР** *a. مضموندار* дорои мазмун ва маънои чуқур.
- МАЗНУН** *a. مزنون* кит. 1. гумонбурда, гумонбаршуда; тахминкарда. 2. он ки аз ӯ бадгумон шудаанд.
- МАЗОД** *a. مزاد* 1. зоди сафар, тӯша. 2. кӯлвор, анбон, тӯшадон.
- МАЗОЁ** *a. مزايا* ҷ. мазият.
- МАЗОҚ I** *a. مذاق* 1. маҳалли қувваи зоиқа, ки кому забон аст, чашидангоҳ. 2. зоиқа, ҳисси фаҳмиши мазаи чизҳо. 3. завқ
- МАЗОҚ II** *a. مذاق* *гуфт.* аслами **мазоҳ.**
- МАЗОМИН** *a. مضامن* ҷ. мазмун.
- МАЗОР** *a. مزار* 1. чои зиёрат, зиёратгоҳ; оромгоҳи одамони бузург (*одатан пешвоёни ислом, ки халқ онро зиёрат мекунад*). 2. гӯр, қабр. 3. *маҷ.* гӯристон; **санги мазор** санги рӯи қабр
- МАЗОРГУЗАШТА** *a. مزارگذشته* тӯҳфаи аз ягон чо оварда, ки табаррукӣ ҳисоб мешавад (*ба хотири аз роҳи чандин мазорҳои одамони бузург убури шуданиш*).
- МАЗОРЕЪ** *a. مزارع* ҷ. мазраа.
- МАЗОРИСТОН** *a. مزارستان* гӯристон, қабристон.
- МАЗОҲ** *a. مزاح* 1. масхарадорӣ, масхара кардан (*касоро барои хандаю хушвақтӣ*). 2. ҳазл, шӯҳӣ: **ҳазлу мазоҳ**; **мазоҳ кардан** а) масхара кардани касе; б) ҳазлу шӯҳӣ кардан бо касе.
- МАЗОҲИБ** *a. مذاهب* ҷ. мазҳаб.
- МАЗОҲКОР** *a. مزاحكار* он ки мазоҳ карданро дӯст медорад; ҳазлу шӯҳикунанда, шӯҳ.
- МАЗРАА** *a. مزعه* *ниг.* **мазраъ**; *ба таври истиора:* мазрааи умр.
- МАЗРАЪ** *a. مزع* чои кишт, замини зироат, майдони кишт, киштзор: **мазраи гандум**, **мазраи пахта**; *ба таври истиора:* **мазраи мурод**, **мазраи ум(м)ед**, дар мазраи дил тухми вафо коштан, донae аз мазраи матлаб начидан.
- МАЗРИБ** *a. مضرب* кит. чои задан, устувор ё насб кардани чизе.
- МАЗРУБ** *a. مضروب* зарбзада, сикказада.
- МАЗРУФ** *a. مطروف* кит. 1. дар зарф буда, он чи дар зарф аст (*аз қабилӣ об, равшан ва ғ.*). 2. *маҷ.* мӯҳтавиёт, мазмун, маънӣ.
- МАЗРҶЪ** *a. مزروع* зироатшуда, кошташуда, кишта.
- МАЗУТ** *a. مزوت* *хим.* маводи моеъ, ки баъди аз нафт баровардани бензин, газолин ва карасин мемонад ва ҳамчун сӯзишвории арзонбаҳо дар дастгоҳҳои гармдиханда *ва ғ.*

ба кор меравад, нафти сиёҳ, пасмондаи нафт.

МАЗУТОЛУД مزوت آلود олуда ба мазут; чизи мазут расида чиркиншуда: **куртан мазутолу**д.

МАЗҲАБ *a.* مذهب 1. *кит.* роҳ, тариқ. 2. дин, ойн, кеш; *ба тариқи истиора:* **мазҳаби заҳмат, мазҳаби ишқ, мазҳаби мурувват, мазҳаби ошиқон; мазҳаб надоштан** бемазҳаб будан, эътиқод ба дин надоштан, ломазҳаб. 3. *д.* шӯъба ва шохан ягон дин, тариқат: **мазҳаби Имоми Аъзам.**

МАЗҲАБӢ مذهبی *мансуб ба мазҳаб:* **пизоъ(хо)-и мазҳабӣ.**

МАЗҲАБПАРАСТ مذهب پرست он ки мазҳаби интихобкардаашро парастида аз дини ҳоким канорачӯӣ мекунад, сектант.

МАЗҲАБПАРАСТӢ مذهب پرستی парастии мазҳаби интихобкарда ва дурӣ чустан аз дини ҳоким.

МАЗҲАКА *a.* مضحكه 1. он чи бинанда, хонанда ва шунавандаро ба ханда меорад; мавриди ханда. 2. *ади.* асари драмативе, ки мазмуни хандаовар дорад, комедия.

МАЗҲАКАВӢ مضحکوی *мансуб ба мазҳака:* **асари мазҳакавӣ, филми мазҳакавӣ.**

МАЗҲАКАНАВИС مضحکه نویس нависандаи асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИСӢ مضحکه نویسی навиштани асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАР *a.* مظهر *ҷои зуҳури чизе, ҷои намоён шудани чизе, ҷилвагоҳ.*

МАИБ *a.* معيب 1. айбдошта, айбнок, нуқсондор. 2. *гуфт.* маъюб; **маиб кардан** ба касе ё ҷондоре осебе расонда, ягон узви онро айбнок кардан; **маиб шудан** дар натиҷаи кори зӯрталабе ё осебе иллатноку маъюб гардидан; **айбро кӣ кунад?** – **маиб!** (*мақ.*) дар мавриди ба касе айб мондани шахсе, ки худ бе-айб нест, гуфта мешавад.

МАИН *a.* معين *кит.* равон, ҷорӣ; **мои маин** оби равон.

МАИШАТ *a.* معيشت 1. зисту зиндагонӣ, рӯзгор; тарзи зиндагонӣ; **асбоби маишат** васоили зиндагонӣ, он чи барои рӯзгузаронӣ лозим аст. 2. он чи ба воситаи он зиндагонӣ мекунад (*аз қабилӣ хӯрок, пӯшок ва ғ.*); маош;

маишати касеро таъмин кардан васоили зиндагонии касеро фароҳам овардан; **таъмини маишат кардан** воситаҳои рӯзгузаронии худро омода кардан (*аз ҳисоби даромади коре*). 3. *маҷ.* нағз хӯрдану нӯшидани одам; бо роҳату фарогат гузаронидани умр, хушгузаронии умр; **маишат кардан** бо хушгузаронӣ машғул шудан; айшу ишрат кардан.

МАИШАТДӢСТ معيشت دوست *ниг.* **маишатпараст.**

МАИШАТПАРАСТ معيشت پرست он ки хуб хӯрдан ва фарогату осоишро дӯст медорад.

МАИШАТПАРАСТӢ معيشت پرستی маишатпараст будан; дӯстдори хушгузаронӣ ва фарогату осоиш будан.

МАИШӢ معيشی *мансуб ба маишат* 1,2; ҳамаи он чи барои зиндагонӣ лозим аст; воситаҳои рӯзгузаронӣ; **аҳволи маишӣ, шаронти маишӣ** тарз ва василаҳои рӯзгузаронӣ; **хизмати маишӣ** маҷмӯи корҳои, ки барои қонеъ кардани талаботи ҳаёти рӯзмарраи аҳоли ба ҷо оварда мешавад (*ба воситаи муассисаҳои дузандагӣ, пойафзолдӯзӣ, таъмиргоҳҳои гуногун, ҳаллмому сартароихонаҳо ва ғ.*).

МАИ(Ӣ)ЯТ *a.* معيت *кит.* ҳамроҳӣ, бо ҳамроҳии...; **ба маи(Ӣ)яти касе** ба касе ҳамроҳбуда, ҳамроҳи касе буда.

МАӢ I *ми* шароби ангур, умуман нӯшокии хуморовар; шароб, бода: **маи аргувонӣ, маи сурх, маю паймона, пиёлан маи, ҷоми маи; маи нӯшидан, маи хӯрдан, маи рехтан, маи гусоридан; маи дастӣ** шароби ангурии хоиагӣ; **маи ҷоб** маи софшуда, шароби бегаш.

МАӢ II *лот. ми* моҳи панҷуми солшумории милодӣ.

МАӢГАР می گر *кит.* он ки маю шароб таҳия мекунад.

МАӢГУН می گون *ба ранги шароби сурх, сурхранг; ♦ лаби маӢгун* лаби сурх, лаби маҳбуба.

МАӢГУНӢ می گونی *кит.* моил ба сурхӣ, сурхгун, сурхранг.

МАӢГУСОР می گسار шаробнӯш, майхора.

МАӢГУСОРӢ می گساری шаробнӯшӣ, май-хӯрӣ: **маӢгусорӣ кардан.**

МАЙДА I *میده* 1. хурд, кӯчак: **бачан майда**, **қадаҳи майда**, **одами майда**, **хонан майда**; **майдаи пон** резаи пон, понреза; **борони майда** борони реза, резаборон, борони сим-сим; **хати майда** хати бо ҳарфҳои хурд навишташуда. 2. *мач*. камсармоя; **баққоли майда**, **савдогарии майда**, **корхонаи майда**, **хоҷагии майда**; **бахяҳои майда** дарзҳои ба ҳам зич, кӯкҳои фосилашон ба ҳам наздик; **дузди майда** дузде, ки чизҳои камарзиш, майда-чуйдахоро медуздад; **қарзи майда** қарзи маблағаш кам, воми андак; **пули майда** пули арзишаш кам (*-и одаман филизӣ*); **ҳашароти майда** чонварҳои хурдҷусса (*аз қабилӣ мӯрча*, *малах*, *магас...*); **майда-майда а)** хурд-хурд, реза-реза: **майда-майда боридани борон** (*яъне маҳши, сим-сим боридани борон*); б) *гуфт*. кам-кам, андак-андак; **оҳиста-оҳиста: майда-майда пеш рафтаи**; **майда кардан а)** реза кардан, ба ҳиссаҳои хурд ҷудо намудан (*мас., қандро, гӯшти ошро, ҳезумро...*); б) бадал кардани пули қалон ба пулҳои арзишашон кам; **мӯйро майда бофтаи** мӯйро ба кокулҳои борики зиёд ҷудо карда бофтани духтарон; **гапро майда кардан** дар гуфтугӯ гузаштан ба ҷузъиёташ; **гапро кашол додан**; **зуволан касеро майда гирифтаи** тангрӯзи халқ кардан; **шӯрбахт офаридан касеро** (*аз чониби Худованд*).

МАЙДА II *миде* *кит.* орди гандуми дубеза ва нони аз он пухта.

МАЙДААВБОШӢ *миде-ауиашӣ* *ҳуқ.* авбошии майда, рафтори ношоям дар чойҳои чамбиятӣ, таҳқир кардану дашном додани одамон *ва ғ.*, ки тибқи қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

МАЙДАБАРГ *миде-барг* 1. баргҳои реза, резабарг (*oid ба дарахт*). 2. дӯхташ барг-барги реза (*oid ба гулдӯзӣ*).

МАЙДАБОЗ *миде-баз* 1. он ки кореро аз майда-чуйдахояш шурӯъ карда назди дигарон дилбазан мешавад. 2. хасис, мумсик.

МАЙДАБОРОН *миде-баран* *ниг.* резаборон.

МАЙДАБОФӢ *миде-бафӣ* *исми амал аз майда бофтаи*: **майдабофӣ кардан** (*мӯйро*).

МАЙДАБОФТ *миде-бафт* (*мӯи*) ба кокулҳои борику зиёд ҷудо карда бофташуда.

МАЙДАГАП *миде-гп* он ки дар бораи масъалаҳои ҷузъӣ ва ғайримухим зиёд гап

мезанад; мичинг.

МАЙДАГАПӢ *миде-гпӣ* майдагап будан; эрод-гирӣ ба чизҳои ҷузъӣ; мичингӣ.

МАЙДАГУЛ *миде-гл* дорони гулҳои майда (*oid ба гиёҳҳо*); **читӣ майдагул** читӣ гулҳои хурд-хурд дошта.

МАЙДАКОР *миде-кар* он ки бо корҳои ҷузъӣ ва ғайримухим машғул аст.

МАЙДАКОРӢ *миде-карӣ* майдакор будан; аҳамият додан ба корҳои ҷузъӣ.

МАЙДАКОСИБ *миде-касб* хунарманди аз чихати иқтисодӣ камбизоат; пешвари яккадаст.

МАЙДАКОСИБӢ *миде-касбӣ* майдакосиб будан; шугл ва пешаи майдакосиб.

МАЙДАКУТР *миде-қутр* он чи ки кутраш хурд аст; **тӯпи майдакутр** *ҳ.* тӯпи хурдкалибр.

МАЙДАЛАГАНДА *миде-лаганде* чома ё кӯрпае, ки зич ва майда лаганда шудааст.

МАЙДАМИЛЛАТ *миде-миллат* миллате, ки нуфусаш камшумор аст.

МАЙДАНАВИС *миде-навис* 1. он чи бо хати реза навишта шудааст. 2. он ки хаташ реза ва хурд аст.

МАЙДАНАВИСӢ *миде-нависӣ* навиштани хат бо ҳарфҳои хурд-хурд.

МАЙДАНАҚШ *миде-нақш* дорони нақшу нигори хурд-хурд; майда гулкоришуда.

МАЙДАСАВДОГАР *миде-савдогар* савдогари камсармоя.

МАЙДАСОЛОР *миде-салор* *кит.* мубошир ва тартибдихандаи дастархон, дастархончӣ.

МАЙДАСУДХҶРӢ *миде-судхӯрӣ* маблағи андакро бо суд (бо фонда) ба қасон додан.

МАЙДАФУРӶШ *миде-фурӯш* резаворфурӯш; чаканафурӯш; *муқоб.* **яклухтфурӯш**.

МАЙДАФУРӶШӢ *миде-фурӯшӣ* резаворфурӯшӣ, фурӯши майда-чуйда; чаканафурӯшӣ.

МАЙДАҲУНАРМАНД *миде-ҳунарманд* *ниг.* **майда-косиб**.

МАЙДАҲУНАРМАНДӢ *миде-ҳунармандӣ* *ниг.* **майда-косибӣ**.

МАЙДА-ЧАЙДА *миде-ҷиде* *ниг.* **майда-чуйда**.

МАЙДАЧОРВОДОР *میدہ چاروادار* чорводори камсармоя.

МАЙДА-ЧУЙДА *میدہ چیدہ* 1. чизҳои хурди даркори рӯзгор; чизу чора: **майда-чуйдан** рӯзгор, ҳазору як **майда-чуйда**. 2. *маҷ.* камаҳамият, гайримухим, чузъй **корҳои майда-чуйда**, **камбудихон** **майда-чуйда**, **нуксонҳои майда-чуйда**; то **майда-чуйдаҳо** то чузъиёт, бо тамоми тафсилот.

МАЙДАЧУЙДАФУРҶШӢ *میدہ چیدہ فروشی* *гуфт.* фурӯши майда-чуйда, резаворфурӯшӣ.

МАЙДАШУДГОР *میدہ شدگار* замини чандин бор рондашудан нармҳок.

МАЙДАЯК//МАЙДАЯКАК *میدہ یک //میدہ یکک* *шакли тасғири* майда: бачан майдаяк, одами майдаяк.

МАЙДЕХ *میدہ* соқӣ.

МАЙДОН *میدان* 1. замини васеъ, ялангӣ, чои кушоду фарох барои чамъомади одамон, гузаронидани машқ, аспдавонӣ *ва г.*; арса: **майдони машқ**, **майдони рақс**; **майдони кор** арсаи кор. 2. дарахтзори мевадор, боғ. 3. *маҷ.* чавлонгоҳ. 4. *маҷ.* чанггоҳ, маҳалли корзор; чабҳа; чанг; **рӯзи майдон** рӯзи набард; **майдони кишт** киштзор, масоҳате, ки дар он кишт мешавад, **майдони пахта** киштзори пахта, замини кишти пахта; **майдони тиррас** чое, ки бинобар монеа надоштан тир ба ҳадаф мерасад; **майдони чанг** чои вуқӯи чанг, чои бо ҳам рӯбарӯ шудани ду тарафи чангкунанда; **ба майдон рафтан** ба чанг (*ба корзор, ба чабҳа*) рафтан; **марди майдон** марди чангӣ; далер, шуҷоъ; **майдон додан** роҳ додан, имкон додан ба касе ба кардани он чи меҳодад; **ба майдон овардан** а) *тарзи бавоситан* ба майдон омадан, ба вучуд овардан; б) ба миён гузоштан, матраҳ кардан (*масъалаеро*); **ба майдон омадан** пайдо шудан, ба вучуд омадан; **як майдон тохтан** як давра тохтан гирди майдон.

МАЙДОНГУРЕЗ *میدان گریز* гурезанда аз чанггоҳ; он ки аз набард ва мубориза гурехтааст.

МАЙДОНҒАРИБ *میدان غریب* *ниг.* хонашер (-и майдонғариб).

МАЙДОНДИДА *میدان دیدہ* ботаҷриба, кордида.

МАЙДОНДОР *میدان دار* *кит.* он ки дар майдони

муҳориба, мусобиқа *ва г.* таҷрибадор буда, аз худ шуҷоату мардонагӣ ва истеъдод нишон медиҳад.

МАЙДОНДОРӢ *میدان داری* *кит.* чанговарӣ, ҳарбу зарб кардан, мубориза; **майдондорӣ** кардан ба майдони чанг ва зӯрозмоӣ даромадан.

МАЙДОНГАҲ *میدان گہ* *ниг.* майдонгоҳ.

МАЙДОНГОҲ *میدان گاہ* чои ҳарбу зарбу мусобиқа *ва г.*

МАЙДОНӢ *میدانی* *мансуб ба* майдон; воқеъ дар майдон; **чанги майдонӣ** чанг дар майдон, чанги ошкоро.

МАЙДОНТОЗ *میدان تاز* даванд, кӯбкоритоз, пойгаҳтоз: аспони бодҳои майдонтоз.

МАЙДОНЧА *میدانچہ* майдони хурд: **май-дончан** **варзиш**.

МАЙЗАДА *میزدہ* майпараст, доимо ва бисёр нӯшандаи май, майхора.

МАЙЗАДАГӢ *میزدگی* майзада будан; доимо ва бисёр машрубот хӯрда ба майхӯрӣ одат кардан, майхорагӣ.

МАЙЗАР *میزر* *кит.* дастор, салла, аммома.

МАЙӢЗ *مییز* *гуфт.* мавиз.

МАЙӢСТОН *میستان* *ниг.* майқада.

МАЙӢТ *ا. میت* часади бечони одам, мурда.

МАЙКАДА *میکدہ* чои шаробфурӯшӣ ва шаробнӯшӣ, майхона.

МАЙКАШ *میکش* *ниг.* майнӯш.

МАЙКАШӢ *میکشی* *ниг.* майнӯшӣ.

МАЙЛ *ا. میل* 1. хамиш, андаке ба сӯе ҳам шудан, тамоюл. 2. хоҳиш, рағбат, ҳавас; **ба майли худ** ба ихтиёри худ; аз пеши худ; **бо майли тамом** // **бо камоли майл** бо рағбати тамом, бо шавку ҳаваси зиёд; **бо майли хотир** а) бо рағбати тамом, бо иштиёқ; б) бо хости худ; бемалол; **майл доштан** а) рағбат доштан; шавку ҳавас доштан; б) хоҳиши таъб доштан ба чизе, иштиёқи зиёд доштан; **майли касеро доштан** моил будан ба касе; таваҷҷӯҳ доштан ба касе; **майл кардан** а) ҳамидан, қач шудан ба сӯе; б) хоҳишу рағбат зоҳир намудан; в) моил шудан, таваҷҷӯҳ кардан; **ба майли худ** гузоштан ба ихтиёри худ гузоштан (*қордор*

нашуда) ба холи худ гузоштан.

МАЙЛАШ *ميلش* 1. ихтиёр ба худаш, худаш медонад. 2. хайр, хуб (*дар мавриди изҳори розигӣ ба чизе ё қабул кардани коре гуфта мешавад*). 3. бигузур, боке нест, зарар надорад; хуб, майлаш хайр, ҳеч гап не, зарар надорад.

МАЙЛОН *а. ميلان* 1. *ниг.* майл I; моил шудан; майлон додан андак хам кардан чизеро ба сӯе; майлон кардан рағбат пайдо намудан; моил шудан. 2. дур шудан аз роҳи асосӣ дар назариёти сиёсӣ: майлони рост, майлони чап.

МАЙЛОНЧӢ *ميلانچي* *с.* тарафдори ягон майлон.

МАЙМАНА *а. ميمنه* *кит.* 1. тарафи дасти рост, ямин. 2. *таър.* қаноти (чанохи) рости лашкар, муқоб. майсара.

МАЙМАНАТ *а. ميمنت* *кит.* саодат, хушбахтӣ; муборакию фархундагӣ.

МАЙМУН I *а. ميمون* *кит.* хучаста, муборак, саодатманд, масъуд.

МАЙМУН II *а. ميمون* 1. бӯзина, ҳамдуна: маймуни одамшакл. 2. *маҷ.* одами камфаросати муқаллид; \diamond соли маймун соли нӯҳум дар ҳисоби мӯлчар (мучал).

МАЙМУНАК *ميمونک* *кит.*, *кҳн.* яке аз қисмҳои тӯп, ки ба воситаи он нишон мегирифтанд, нишонгир.

МАЙМУНБОЗ *ميمون باز* 1. он ки ба тарбияи маймунҳо машғул буда, ба онҳо бозихои гуногун меомӯзад. 2. *маҷ.* масхарабоз, найрангбоз.

МАЙМУНБОЗӢ *ميمون بازى* *маҷ.* ҳилаю найрангбозии ноӯҳдабароёна барои фиреб додани касе: маймунбозӣ кардан.

МАЙМУНӢ *ميمونى* *марбут* ба маймун; монанди маймун коре кардан, масхарабозӣ.

МАЙНА I *مينه* мағзи сари одам ва ҷонварони дигар, мия; майна об кардан хуб фикр рондан, ҳаматарафа фикр кардан дар бораи чизе; гӯшу майнаи касеро хӯрдан бисёр гап зада касеро безор кардан; дар майнаи худ фикреро пазондан ҳаматарафа мулоҳиза карда санҷидани фикре.

МАЙНА II *مينه* *зоол.* парандае аз оилаи соч, ки

агар таълим диҳанд, чанд калимаи шунида-ашро тақлидан тақрор карда метавонад; майна барин гап задан гаперо (матлаберо) гаштаю баргашта тақрор кардан.

МАЙНАВОР *مينه وار* *ниг.* тӯтивор: майнавор гап задан гаперо беист тақрор кардан.

МАЙНАГӢ *مينگى* *гуфт.* мансуб ба майна I; мағзи сар; кори майнагӣ коре, ки вобаста ба ҷаъолияти мағзи сар аст, меҳнати фикрӣ.

МАЙНАГУДОЗ *مينه گداز* *ниг.* майнасӯз.

МАЙНАСӢЗ *مينه سوز* тафсон: офтоби майнасӯз киноя аз офтоби моҳи саратон (22 июн – 22 июл), ки мавсими ниҳоят гармии зиёд аст.

МАЙНАЧА *مينچه* 1. майнаи хурд. 2. *биол.* як қисми мағзи сар, ки дар ҳамоҳангсозии ҳаракат, ҳифзи ҳолату вазъи бадан ва ғ. иштирок мекунад, мағзак.

МАЙНӢШ *مينوش* шаробнӯш, шаробхӯр, боданӯш.

МАЙНӢШӢ *مينوشى* *исми амал* аз май нӯшидан; нӯшидани май, боданӯшӣ, майхӯрӣ.

МАЙОНЕЗ *фр. میانيز* хӯр. хӯрише (соусе), ки аз равгани зайтун, зардии тухм, сирко бо омехтаи доруворхо тайёр карда мешавад.

МАЙОР *лот. мيار* 1. ҳ. унвони аввали афсари калон дар қувваҳои мусаллаҳ ва дигар мақомоти қудратӣ. 2. соҳиби ин унвон: майори гвардия.

МАЙПАЙМО *مي پيما* *кит.* он ки май рехта ба навбат ба дигарон медиҳад, соқӣ.

МАЙПАРАСТ *مي پرست* дӯстори май; майзада, майнӯш.

МАЙПАРАСТӢ *مي پرستى* майпараст будан, майхорагӣ, майзадагӣ.

МАЙСА *ميسه* сабзаи навхез; сабзаи навхези галла (*ҷаву гандум ва ғ.*).

МАЙСАВСАН *مي سوسن* *кит.* шароб ва майе, ки аз гули савсан тайёр мекарданд.

МАЙСАЗОР *ميسه زار* сабззор, алафзор; галлазори сабз.

МАЙСАРА *а. ميسره* 1. тарафи дасти чап, ясор. 2. *таър.* қаноти (чанохи) чапи лашкар, муқоб. маймана.

МАЙСУР *a.* ميسور *kit.* муяссаршуда, мумкиншуда; ҳар чизи дастрас.

МАЙФУРҶШ *مى فروش* фурӯшандаи шароб, шаробфурӯш, бодафурӯш.

МАЙФУРҶШӢ *مى فروشى* кор ва шугли майфурӯш; ҷои фурӯши май.

МАЙХОНА *مى خانه* ҷои майфурӯшӣ ва майнӯшӣ, майкада.

МАЙХОРА *مى خوار* бисёр майхӯранда, майзада, шаробнӯш.

МАЙХОРА *مى خواره* шаробхӯр; майнӯш; майзада.

МАЙХОРАГӢ *مى خوارگى* майхора будан, шаробзадагӣ, майзадагӣ.

МАЙХӶР *مى خور* *ниг.* майнӯш.

МАЙХӶРӢ *مى خورى* *ниг.* майнӯшӣ.

мак *مك* 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз макидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои маканда ва хӯрандаи чизе: ширмак, хунмак.

МАКАКА *лот.* مككه *зоол.* чинси маймуни би-ниборики хурдҷусса (қадаш то 60 см).

МАКАРОН *ит.* مكران *хӯр.* навъи угрои хушки истехсоли саноатӣ, ки ба шаклҳои гуногун (*лӯлачаҳои борики дароз ва ғ.*) аз хамир тайёр карда шудааст.

МАКАРОНПАЛАВ *مكران پلو* *хӯр.* таоми аз макарон ва гӯшту сабзавот дам карда пухта.

МАКЕТ *фр.* مكيت намунаи барои намоиш сохташудаи чизе, модел.

МАКЕТСОЗ *مكيت ساز* созандаи макет.

МАКИДА *مكيد* *сифати феълии замони гузашта аз макидан; шираи чизеро макида гирифтани чизеро фишурда шираи онро макида тамом кардан.*

МАКИДА(Т) *a.* مكيد/مكيد *kit.* бадандешӣ; кайду макр, хила, фиреб, найранг.

МАКИДАН *مكيد* 1. бо ду лаб фурӯ кашидан. 2. ба даҳон гирифта, нахоида, бо забон ва ком молиш дода, ҳал карда фурӯ бурдан ё кӯшиши фурӯ бурдан кардан (*мас., наботро*). 3. чаббидан, нашф кардан, обро ба худ кашидан; хуни касеро макидан, хуни касеро

хӯрдан касеро истисмор кардан.

МАКИДАНИ *مكيدنى* қобил ва шоистаи макидан дорухои макиданӣ.

МАКИН *a.* مكين *kit.* соҳиби макон, макондор; барқарор.

МАККА I *مكة* шаҳр дар Арабистони Суудӣ, ки Каъба дар он воқеъ аст ва зиёратгоҳи мусулмонон мебошад.

МАККА II *مكة* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККАТУЛЛОҶ *مكة الله* *ниг.* Макка I.

МАККАҶУВОРӢ *مكة جوارى* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККОР *a.* مكار макркунанда, ҳилагар, фиребгар: рӯбоҳи маккор, душмани маккор.

МАККОРӢ *مكارى* ҳилагарӣ, фиребгарӣ: маккорӣ кардан.

МАККОРОНА *مكارانه* аз рӯи мақру фиреб; ҳилагарона, фиребгарона, айёрона: гадбири маккорона, хандаи маккорона, маккорона табассум кардан, маккорона чашмак задан.

МАКМАНА *a.* مكمنه *kit.* ҷои пинҳон шудан; камингоҳ.

МАКНУН *a.* مكنون *kit.* пинҳоншуда; ниҳуфта: дурри макнун марвориди хушоби гаронбаҳо.

МАКОН I *a.* مكان ҷой, маҳал; манзил, бошишгоҳ; маъво; нақли макон табдили ҷой; кӯчидан; табдили макон тағйири ҷой, ҷои иваз кардан; макон доштан манзил доштан, ҳона доштан; манзил кардан ҷой гирифтани, истодан, будан; нақли макон кардан ҷои истро тағйир додан; кӯчидан; зарфи макон *грам.* калимаҳои мансуб ба зарф, ки ҷои воқеъ шудани амалро нишон медиҳанд; макон ва замон *фалс.* шаклҳои асосии мавҷудияти модда.

МАКОН II *مكان* дар ҳоли макидан; макондан.

МАКОНӢБӢ *مكان يابى* ҷустуҷӯ ва мушаххас сохтани ҷои муносиб барои иҷрои коре (*сохтмон, наворгирӣ ва ғ.*).

МАКОН(И)ДАН *مكندن//مكائيدن* тарзи бавоситан макидан; шир хӯрондан (*ба бача аз тистон*); то бача гирия накунад, модараш намемаконад (*зарб.*).

МАКОННАМО *مكان نما* *ит.* аломати нишондиҳандаи равшан ё чашмакзан, ки рӯи экра-

ни компютер ҳаракат дода чойҳои тахрирталаби матиро пайдо мекунанд.

МАКУ *مکو* *кит.*, *инг.* моку.

МАКОТИБ I *ا. مكاتب* *ч.* мактаб.

МАКОТИБ II *ا. مكاتيب* *ч.* мактуб.

МАКР *а.* *مکر* ҳила, фиреб, тазвир, гадр: **макру** ҳила, **макру фиреб** ба кор бурдан, ба домн **макри** *касе* афтодан.

МАКРАНДЕШ *مکراندیش* *кит.* бадандеш, ҳилагар, он ки дар фикри ҳила ва фиреб бошад.

МАКРАҲА *а.* *مکره* *кит.* чизи нафратовар, чизи нописанд.

МАКРОМЕЗ *مکرآمیز* омехта ба макру ҳила, ҳамроҳ ба ҳилаву фиреб, бо макру фиреб.

МАКРҶҲ *а.* *مکروه* 1. кароҳатовар, нафратовар, нафратангез; нописанд, нораво. 2. нопок.

МАКС *а.* *مکت* *кит.* даранг кардан, истодан; ист, таваққуф: **бидуни макс** беист.

МАКСИМУМ *лот.* *مکسيموم* ҳадди зиёди чизе, дараҷаи баландтарини чизе, ҳадди аксар, бешина; *муқоб.* **минимум**.

МАКСУР *а.* *مکسور* 1. шикасташуда, шикаста. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфи ҳаракати касрадошта, ки баъд аз он садоноки «и»-и кӯтоҳ хонда мешавад.

МАКТАБ *а.* *مکتب* 1. муассисаи маориф, ки дар он омӯзгор насли наврасро таълим медиҳад ва тарбия мекунад. 2. биное, ки ин муассиса дар он чойгир шудааст, таълимгоҳ, дабистон ва дабиристон: **мактаби ибтидоӣ**, **мактаби миёна**, **мактаби олий**, **мактаби тахсилоти ҳамагонӣ**; **мактабро тамом кардан**, **ба мактаб рафтан**, дар мактаб хондан; *ба тариқи истиора:* **мактаби зиндагӣ** (*ё* ҳаёт), **мактаби ишқ**, **мактаби мубориза**, **мактаби шучоат**, **мактаби гетӣ**; **мактаби интернат** мактабе, ки баробари таълиму тарбия хонандагонро бо хобгоҳ ва хӯроку либос низ таъмин мекунад, мактаби шабонарӯзӣ. 3. ҷараён ва равия дар илм, адабиёт, санъат ва дар афкори ҷамъиятию сиёсӣ, ки бо ягонагии нуқтаи назарҳои асосӣ ва умумияту идомати худ ба ҳам алоқаманд аст.

МАКТАББАЧА *مکتبچه* бачаи мактабхон, та-

лабаи мактаби ибтидоӣ ё миёна.

МАКТАБДОР *مکتبدار* *кҳн.* соҳиби мактаб; домулло (омӯзгор)-и мактаби кӯҳна.

МАКТАБДОРӢ *مکتبدارى* мактабдор будан; кушодани мактаб ва дарсгӯӣ; **мактабдорӣ кардан** мактаб кушодан ва дарсгӯӣ кардан; бо дарсдиҳӣ машғул шудан.

МАКТАБӢ *مکتبى* 1. *мансуб ба* мактаб; **либоси мактабӣ** либоси расмии мактабиён; **синни мактабӣ** аз ҳафтсола боло, даврае, ки бачагон дар мактаб таҳсил мекунанд. 2. **мактабиён** мактабхонҳо, талабагони мактаб.

МАКТАБРАВ *مکتبرو*: **мактабрав** шудан ба синни мактабӣ расидан.

МАКТАБРАВӢ *مکتبروى* *исми амал аз* (ба) мактаб рафтан.

МАКТАБХОН *مکتبخوان* он ки дар мактаб меҳонад, талабаи мактаб: **бачаи мактабхон**.

МАКТАБХОНА *مکتبخانه* бинои мактаб; мактаб.

МАКТАБХОНӢ *مکتبخوانى* дар мактаб хондан, таҳсил дар мактаб.

МАКТУБ *а.* *مکتوب* 1. китобатшуда, навишташуда. 2. хат, нома, руқъа: **мактуби сарбаста**, **мактуби ҷавобӣ**, **мактуб навиштан**; **мактуби илтимосӣ** мактубе, ки хоҳишero дар бар гирифтааст, илтимоснома; **мактуби боз** (**кушода**) номае, ки онро дигарон ҳам хонда метавонанд; хате, ки дар варақаи белифофа навишта шудааст; **мактуби саломатӣ** *гуфт.* номае, ки ба воситаи он аз чигунагии аҳволи худ хабар дода мешавад; **шӯъбаи мактубҳо** ҷузъе дар идора, ки мутасаддии қабулу ирсолли мактубҳо мебошад.

МАКТУБАН *а.* *مکتوباً* ба таври навишта, катбӣ.

МАКТУБӢ *مکتوبى* *марбут ба* мактуб; мактубан.

МАКТУБНАВИС *مکتوبنويس* 1. он ки номаро навиштааст, нависандаи мактуб. 2. *кҳн.* мирзое, ки ба дигарон мактубу ариза навишта медод.

МАКТУБНАВИСӢ *مکتوبنويسى* амали мактуб навиштан (*ба ҷое, ба касе*).

МАКТУБЧА *مکتوبچه* мактуби хурд, номаи дар коғазча навишташуда.

МАҚФУФ *a.* مكفوف *kit.* 1. басташуда, печондашуда. 2. кўр, нобино. 3. *адш.* дар арӯз рукни ҳафтҳарфа, ки ҳамсадои охири он партофта шудааст (*мас.*, «мафоилун» шакли «мафоилу»-ро гирифтааст).

МАҚҲУЛ *a.* مكحول *kit.* кӯхлкашида, сурмасо: чашмони макҳул.

МАҚШУФ *a.* مكشوف кашфшуда; кушода, ошкоро.

МАҚАР(Р) *a.* مقرر *kit.* чои қароргирӣ, қароргоҳ, чойгоҳ, бошишгоҳ; чой, макон.

МАҚБАРА مقبره қабр, оромгоҳ, гӯрхона, дахма: макбаран Исмоили Сомонӣ.

МАҚБУЗ مقبوض *kit.* ба қабза гирифта, ба даст гирифта; ба даст даромада; гирифтор.

МАҚБУЛ *a.* مقبول 1. қабулшуда, пазируфта. 2. писандида, маъкул; **мақбули омма** писандида дар назди хама, мавриди писанди хамагон (*сифати одам*); **мақбул афтодан (шудан)** мавриди қабул қарор гирифтган, маъкул шудан, писандида шудан, хуш омадан.

МАҚДАМ *a.* مقدم 1: аз сафар ё аз чое омадан; омадан. 2. чои қадамгузорӣ; **мақдами касеро гирумӣ доштан** аз омадани касе хурсанд шуда ўро эҳтиром қардан; **хайра мақдам гуфтан** омадани касеро табрик қардан, «хуш омад» гуфтан (*ба касе*).

МАҚДУР *a.* مقدور *kit.* мувофиқи қудрат ва тавоноӣ; **ба қадри мақдур** ба қадри ҳол, он чи дар доираи имкон аст.

МАҚЛУБ *a.* مقلوب 1. қалбшуда, чаппа карда. 2. *адш.* калимаҳое, ки дар санъати шеърӣ қалб бо чаппа хондани онҳо ё бо пешу қафо шудани ҳарфҳои онҳо калимаҳои дигар ҳосил мешаванд (*мас.*, гар = раг, чодувона = човидона...).

МАҚОДИР *a.* مقادر *kit.*, *ч.* микдор.

МАҚОЛ *a.* مقال 1. гуфтор, сухан, нутқ. 2. як жанри фолклории бештар иборат аз ифодаю ибораҳои рехтаи мӯҷаз ва барҷастаи вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба қор мебаранд, масал; **мақоли халқ(ӣ)**, зарбулмасалу мақол; **бо яқрав баҳс қардан мушт ба дарафш задан аст** (*мақ.*).

МАҚОЛА *a.* مقاله асари илмӣ ё публицистии ҳаҷман хурд дар маҷмӯа, маҷалла, рӯзнома:

мақолаи илмӣ, мақолаи танқидӣ; мақола навишта; мақолаи лугавӣ *итг.* модда(-и лугавӣ).

МАҚОЛАНАВИС مقاله‌نویس нависандаи мақола, муаллифи мақола.

МАҚОЛАНАВИСӢ مقاله‌نویسی *исми амал аз мақола навиштан.*

МАҚОМ I *a.* مقام 1. чои киём, чои истодан, чойгоҳ; чой, маҳал, мавзеъ. 2. маврид, вақти мувофиқи қоре, фурсати муносиб; **ҳар сухан чоеву ҳар ҷукта мақоме дорад** (*зарб.*); **мувофиқи мақом** дар мавридаш; дар омади гап. 3. мартаба, рутба, манзалат. 4. вазъи ҳуқуқӣ: **мақоми давлатӣ додан ба чизе** ба дараҷаи давлатӣ бардоштан. 5. *нав.* дастгоҳи маъмурӣ, орган; **дар мақоми...** дар мавриди..., дар мавқеи...; **мақом доштан а)** чой доштан, чойгир шудан; **б)** мавқеъ доштан, кадрӯ эътибор доштан.

МАҚОМ II مقام 1. *мус.* номи қисмҳои мусиқии классикии тоҷик «Шашмақом», ки ҳар яки он оҳангу тарона ва газалҳои зиёдеро дар бар гирифта, аз ду ҷузъи асосии созӣ («Мушкилот») ва овозӣ («Наср») иборат мебошад. 2. оҳанг, соз, наво; **мақоми ҳузноварро павоҳтан, мақомҳои форами халқиро навоҳтан, ба мақоми доира ракс қардан, ба мақоми мусиқӣ қадам партофтан.** 3. *гуфт.* тарз, тарик; **ба сад мақом гап задан.** 4. *гуфт., маҷ.* нозу ишва, карашма; **мақом қардан нозу гамза қардан.**

МАҚОМОТ *a.* مقامات *ч.* мақом; мақомоти ҳифзи ҳуқуқ идораҳои масъули ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон.

МАҚОСИД *a.* مقاصد *ч.* мақсад.

МАҚОТЕЪ *a.* مقاطع *ч.* мақтаъ.

МАҚРУН *a.* مقرون *kit.* қариншуда, наздикшуда; **мақрун ба ҳақиқат будан** ба ҳақиқат наздик будан.

МАҚСАД *a.* مقصد қасд ва ирода, он чи ки матлуб аст, мурод, матлаб, ҳадаф, мақсуд; **ният: мақсади асосӣ, мақсади ягона, бо мақсади нек (ё бад); мақсад доштан, мақсади хуб (ё нопок) доштан, мақсади аслиро фаромӯш қардан, мақсадро баён қардан, мақсади касеро фаҳмида, асли мақсадро фаҳмида, аз мақсад дур шудан, аз мақсади касе пай бурдан, ба назди худ мақсад гузоштан; мақсади**

касе хосил шудан *тиг.* ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан; мақсад ба даст даромадан мақсади кесе амалӣ шудан, ба мақсад расидан; мувофиқи мақсад баромадан тибки хохишу матлаби кесе воқеъ шудан; ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан мақсади кесе иҷро шудан, ба мақсад муваффақ шудан; хохишу орзу иҷро шудан; ба сари мақсад омадан ба баёни мақсади асосӣ шуруъ кардан; дар бо-раи матлаби асосӣ гап задан.

МАҚСАДНОК مقصدناک мақсаддошта, ҳадаф-манд, бомақсад; (кори) бо ягон мақсад кардашуда; қабули мақсадноки донишчӯён, маблағгузори мақсаднок.

МАҚСАДНОКӢ مقصدناکی мақсаднок будан; мақсад доштан; бо мақсади маълуме анҷом додани коре.

МАҚСУД *а.* مقصود чизи қасд кардашуда, чизи хоста ва орзукарда, чизи матлуб, талаб; мурод, мақсад; ба таври истиора: гулҳои мақсуд чидан, дурри мақсуд ба каф (дар)овардан, ба соҳили мақсуд расидан.

МАҚСУМ *а.* مقسوم кит. 1. тақсимшуда, ба қисмҳо ҷудо шуда. 2. тақдиршуда, насибкарда, аз азал дар пешонӣ навишташуда.

МАҚСУР *а.* مقصور кит. кӯтоҳшуда; қасршуда, кам, мухтасар.

МАҚСУРА I *а.* مقصوره муаннаси мақсур; алифи мақсура грам. дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи «й» (ی)-и охири баъзе калимаҳо, ки «о» хонда мешавад: кубро (کبری), сугро (صغرى).

МАҚСУРА II *а.* مقصوره кит. 1. хонача, ҳуҷра; хилватхона. 2. хоначаи махсус барои имом дар паҳлуи масҷид.

МАҚТАЛ *а.* مقتل кит. 1. ҷои қатл, ҷои куштан, қатлгоҳ. 2. қатл, куштан. 3. маҷ. ҷои нозуки бадан (чун чаккаи пешонӣ, дамғаҳи дил, раги калони гардан), ки агар зарба расад, инсон ба ҳалокат дучор мешавад.

МАҚТАЪ *а.* مقطع 1. ҷои қатъ кардан, ҷои буридани чизе, ҷои тамом шудани чизе; муқоб. матлаъ. 2. ади. байти охирини ғазал ё қасида.

МАҚТУЛ *а.* مقتول ба қатл расида, кушташуда: мақтул шудан (гардидан) кушта шудан, ҳалок шудан.

МАҚТӢЪ *а.* مقطوع кит. қатъшуда, бурида, қандашуда (*мас., ресмон*); қимати мақтӢъ нархи устувор, қимати қатъӣ.

МАҚУЛА *а.* مقوله кит. 1. гуфтор, гап, суҳан. 2. маҷ. навъ, хел, қисм.

МАҚХУР *а.* مقهور кит. 1. мавриди қаҳру ҳашм қароргирифта, дучори қаҳру газабшуда. 2. хоршуда, шикасту латхӯрда, мағлуб.

МАҚЪАД *а.* مقعد 1. маҳалли қууд, нишастангоҳ, ҷои нишаст. 2. паси одам, дубур.

МАЛАК *а.* ملک 1. фаришта. 2. маҷ. зани хеле зебо.

МАЛАКА *а.* ملکه кудрат ва тавоноӣ дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машқу тамрин ва аз бисёр кардани коре дар табиати инсон пайдо мешавад; малака пайдо (ҳосил) кардан дар коре омил шудан дар иҷрои коре; таҷриба ҳосил кардан.

МАЛАКАДОР ملکه‌دار дорои малака дар иҷрои коре; таҷрибанок.

МАЛАКУЛМАВТ *а.* ملك‌الموت *д.* фариштаи марг, фариштаи аҷал, фариштае, ки мутасаддии гирифтани ҷон аст, Азроил (*а.*).

МАЛАКУТ *а.* ملکوت *д.* олами фариштаҳо; олами боло.

МАЛАКХӢӢ ملكخوئی фариштахӢӢ, малакхӢӢ будан.

МАЛАКХӢӢ ملكخوى фариштахӢӢ, дорои одобу рафтори ба фаришта монанд.

МАЛАНГ ملنگ 1. бесару по, хонабардӯш. 2. шахси фориг аз ҳар расму русум ва одату қоида, одами лоқайд. 3. сархуш, шодоб. 4. камхирад, беақлу бетадбир.

МАЛАХ ملخ 1. ҳашароти болдори зараррасон; чун мӯру малах//мӯру малах барин хеле зиёд, бешумор. 2. киноя аз ҳарис (*мисли ҳашароти зараррасон*). 3. гуфт., маҷ. пул, нақдина (*фоидаи ғайриқонунӣ аз фурӯши чизе*).

МАЛАХАК ملخک малахи хурд; як бор частӣ малаҳак, ду бор частӣ малаҳак, охир ба дастӣ малаҳак (*мақ.*); малаҳак рафтан (*задан*)-и чашм гуфт. мисли малах рӯи чизе гардиш кардани нигоҳ, ба чизе чашм давондан.

МАЛБАС *а.* ملبس пӯшок, либос.

МАЛБУС *a.* ملبوس *кит.* 1. пӯшида. 2. либос, пӯшок.

МАЛЕХ *a.* مليح *кит.* 1. намакин, бонамак. 2. *мач.* бомалоҳат, дилкаш; **табассуми малех** (*беиштар дар сифати хубии одам ва сухан*) табассуми хубу дилкаш.

МАЛЕХБАЁН مليح بيان *ширинсухан, хушгуфтор.*

МАЛЕХДИДОР مليح ديدار *бомалоҳат, қозибадор, ситорагарм.*

МАЛЗУМ ملزوم *кит.* лозимшуда; чизе, ки барои будани чизи дигар зарур ва ногузир аст, чизи даркорӣ.

МАЛИК ملك *соҳиби мулк, шоҳ, подшоҳ, султон.*

МАЛИКА ملكه *муаннаси малик; подшоҳзан; зани подшоҳ; маликаи хубон киноя аз маҳбубаи ниҳоят соҳибчамол, шоҳи хубон; маликаи хусн нав.* унвоне, ки ба ғолиби озмуни духтарони аз ҷиҳати хусну чамол бехтарини шаҳр, кишвар *ва ғ.* дода мешавад, маликаи зебой.

МАЛИКАБОНУ ملكه بانو *ниг. малика.*

МАЛИКЗОДА ملك زاده *фарзанди малик, шохзода, писари подшоҳ.*

МАЛИКСИТО(Ӣ) ملك ستاى *кит.* маддох ва ситоишгари подшоҳ.

МАЛИКУЛАРШ ملك العرش *д.* молики аршу курсӣ, Худованд.

МАЛИКУЛКАЛОМ *a.* ملك الكلام *кит.* подшоҳи иқлими сухан (*васфи шоир*).

МАЛИКУШШУАРО *a.* ملك الشعرا *таър.* шоҳи шоирон (*унвони ифтихорие, ки ба сардори шоирони дарбор дода мешуд*).

МАЛЛА مله *ранги зарди бенур; зарди сурхчатоб: мӯн малла, риши малла, чомаи малла, хирси калони малла.*

МАЛЛАГӢ ملكى *ниг. маллатоб.*

МАЛЛАМУӢ مله موى *он ки ранги мӯяш зарди сурхчатоб аст: духтари малламӯӣ, чавони малламӯӣ.*

МАЛЛАРАНГ مله رنگ *ранги малла дошта: риши малларанг, чомаи малларанг.*

МАЛЛАРИШ مله ريش *риши зардчаранг.*

МАЛЛАТОБ مله تاب *моил ба ранги малла, мо-*

нанд ба ранги малла; зардчаранг.

МАЛЛОК *a.* ملاك *кит.* дорои мулк, заминдор.

МАЛЛОХ *a.* ملاح 1. киштирон, киштибон. 2. *кит.* оббоз, шиновар, баҳрнавард.

МАЛЛОХӢ ملاحى *шуғл ва касби маллох.*

МАЛО//МАЛОӢ ملا // ملا *кит.* 1. пурра, пуррагӣ; *муқоб хало//халлоъ.* 2. *мач.* гуруҳи мардум, анбӯҳи одамон; **бармало** ошқоро; **бармало шудан** ба ҳама маълум шудан, ошқор гардидан.

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائكة // ملائكة *қ.* малак; *◇* агар малоикаҳо омин гуфта бошанд агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

МАЛОЛ *a.* ملال *озурдагӣ, озор; андӯҳ, ғам; дилтангӣ, афсурдагии хотир; муқоб. бемалол; малоли хотир* боиси озурдагии хотир; боиси дилтангию зикӣ; **малол омадан (расидан)** боиси озурдагии хотир шудан (*коре ё гана*); боиси ташвишу заҳмат шудан.

МАЛОЛАТ *a.* ملالت *кит.* озурдагӣ; дилтангӣ; безор шудан; **малолат доштан** (*аз чизе*) озурдадил будан аз чизе; безор будан аз чизе.

МАЛОЛАНГЕЗ ملال انگيز *он чи боиси дилтангӣ ва озурдагӣ мешавад.*

МАЛОЛАТБОР ملالت بار *ниг. малоловар.*

МАЛОЛОВАР ملال آور *боиси малоли хотир; дилгиркунанда.*

МАЛОМАТ *a.* ملامت *сарзаниш, нақӯҳиш, қоҳиш, таъна: маломат кардан, таънаву маломат кардан; санги маломат задан* касеро мавриди сарзаниш қарор додан, ба касе таъна задан; **ҳадафи тири таънаю маломат гаштан** мавриди сарзаниши саҳти касе қарор гирифтан, таънаву мазаммат шунидан аз касе; **ба сари касе санги маломат боридан** таънаву сарзаниши зиёд шунидан.

МАЛОМАТГАР ملامت گر *маломаткунанда, сарзанишкунанда, таъназананда.*

МАЛОМАТДИДА ملامت دیده *ранчида, ранчкашида, андӯҳгин.*

МАЛОМАТГӢ ملامت گوى *ниг. маломатгар.*

МАЛОМАТКАШ ملامت کش *ранчида, таҳаммулкунандаи маломату ранчу азоб.*

- МАЛОМАТОМЕЗ** ملامت آميز бо сарзаниш, таънаомез: **нигоҳи маломатомез, сухани маломатомез.**
- МАЛОҲАТ** *a.* ملاحظ 1. бонамакӣ, намакин будан. 2. *мач.* хусни дилкаш, зебой, хубрӯй; ситорагармӣ, қозибадорӣ.
- МАЛОҲӢ** ملاهى *кит.* 1. *ч.* малҳо. 2. *мач.* бозихо; дилхушию вақтчоқиҳо; хушгузаронин вақт.
- МАЛУЛ** *a.* ملول афсурдаҳол, андӯхгин, дилтанг; хафа, маъюс; **малул шудан** хафа (маъюс) шудан.
- МАЛУЛӢ** ملولى афсурдаҳолӣ, озурдадилӣ, андӯхгинӣ, маъюсӣ.
- МАЛУЛОНА** ملولانه афсурдаҳолона, озурдадилона, маъюсона.
- МАЛҲУФ** *a.* ملفوف *кит.* печонидашуда, лифофакарда; ба даруни лифофа гузошташуда.
- МАЛҲАМ** *a.* ملهم *гуфт.* аслаш **мархам.**
- МАЛҲО** *a.* ملهى *кит.* асбоби лахву бозӣ; асбоби айшу ишрат.
- МАЛҲУЗ** *a.* ملحوظ *кит.* амиқ мулоҳизашуда; дар назар дошташуда.
- МАЛҲУФ** *a.* ملهوف *кит.* ситамдида; дилсӯхта, ғамзада.
- МАЛҶО** *a.* ملجا паноҳгоҳ, ҷои амну паноҳ.
- МАЛЪАБА** *a.* ملعبه *кит.* 1. дилхушию вақтчоқӣ. 2. бозича, лӯъбат, лӯхтак.
- МАЛЪУН** *a.* ملعون лаънаткарда, лаънатӣ, лаин, рондашуда.
- МАМАР(Р)** *a.* ممر *кит.* 1. роҳи убуру мурур, гузаргоҳ. 2. *мач.* сабаб, иллат; **аз ин мамар(р)** аз ин хусус, дар ин бора.
- МАМДУД** *a.* ممدود 1. кашидашуда, мад(д) додашуда, дароз. 2. маддор, мамдуда.
- МАМДУДА** ممدوده *муаттаси* мамдуд; **алифи мамдуда** *грам.* ҳарфи алифи алифбои арабӣ, ки болеяш аломати мадда гузошта шуда, «о» хондани онро нишон медиҳад (~).
- МАМДӢХ** *a.* ممدوح *кит.* 1. он ки дар ҳаққи ӯ мадҳ навишта шудааст, мадҳшаванда. 2. писандида, нек.
- МАМЗУЧ** *a.* ممزوج *кит.* имтизоҷефта, омехта, махлут.
- МАМЛАКАТ** *a.* مملکت кишвар, сарзамин; кишвари тобеи як давлат, сарзамини як давлат: **мамлақати бегона, мамлақати ҳамсоя, мамлақати ақибмонда, мамлақати рушдкарда, мамлақати тоҷикон, пиру ҷавони мамлақат, подшоҳи мамлақат, мамлақатро идора кардан.**
- МАМЛАКАТДОРӢ** مملکتداری идора кардани мамлақат, давлатдорӣ.
- МАМЛУ** *a.* مملو *кит.* пури лабрес, пури лаболаб, оганда; \diamond **моҳи мамлу** моҳи тамом, моҳи пурра, бадр.
- МАМЛУК** *a.* مملوك 1. гулом, банда. 2. *таър.* чанговарони зархариди ҳокимони Миср дар асрҳои гузашта, ки аз ҷумлаи туркону қафқозиён гирд омада буданд.
- МАМНУН** *a.* ممنون миннатдор, сипосгузор, муташаккир; хурсанд, хушҳол: **мамнун ва сарфароз, шоду мамнун; мамнун будан, мамнун кардан, мамнун шудан; хеле мамнун(ам)** бисёр сипосгузорам, хеле миннатдорам.
- МАМНУНИЯТ** *a.* ممنونيت миннатдор будан, сипосгузорӣ, миннатдорӣ; хурсандӣ, шодӣ (*аз неъмат ва некии касе*); **бо мамнуният** миннатдорона, сипосгузорона: хурсандона; ризомандона, қаноатмандона.
- МАМНУНОНА** ممنونانه бо мамнуният, сипосгузорона; хурсандона: **мамнунона табассум кардан.**
- МАМНӢЪ** *a.* ممنوع манъшуда: **мамнӯъ будан, мамнӯъ карда натавонистан; минтақаи мамнӯъ** ҷое, ки ба он дохил шудан манъ шудааст; **усулҳои мамнӯъ** тарзу усулҳои манъшудаи коре; **мамнӯъ аст** манъ карда шудааст.
- МАМНӢЪГОҲ** ممنوع گاه *нав.* мавзеи махсус барои парвариш, афзоиш ва муҳофизати анвои растаӣ, зоту ҷинси ҳайвонот ва парандаҳои нодир, ки дар он шикор кардан ва буридани дарахтон манъ аст.
- МАМОЛИК** *a.* ممالک *ч.* мамлақат: **мамолики рӯи дунё, мамолики ҷаҳон.**
- МАМОНИАТ** *a.* ممانعت монеа, ҳалал; боздорӣ, манъ: **мамониат кардан//мамониат нишон додан** монеъ шудан; ҳалал расондан.
- МАМОНТ** *p.* ممانت ҳайвони ширхӯр аз оилаи филҳо, ки дар давраи яхбандӣ ва асри санг

зиндагӣ кардааст.

МАМОТ *a.* مامات марг; муқоб. ҳаёт, ҳаёту мамот зиндагӣ ва марг.

МАН I من 1. *грам.* ҷонишини шахси шахси якуми танҳо: ману ту, ман ва онҳо. 2. *дар ибораҳои изофӣ соҳибият ифода мекунад:* китоби ман, хонаи ман.

МАН II من *күн.* воҳиди вазн, ки дар ҳама манотик як ҳел набудааст (*мас., дар Бухоро ба 128 кг. дар Самарқанд ба 8 пуд баробар буд*); аз анбори ҳолӣ сад ман шолӣ (*зарб.*).

МАНА منه *ҳиссаҷаи шиоратӣ* инак, ин аст; ана; мана гапу мана кор (*аломати тааҷҷуб*).

МАНАК منگ зарфи баркаш (*вазн*) барои чизҳои пошхӯранда (*гандум, биринҷ*) ва барои чизҳои моеъ.

МАНАҲ منه *занах, занахдон, зақан, чона; манах бастан* а) манаҳи мурдари боло бардошта бастан, то ки даҳонаш боз намонад; б) *киноя аз миридан, ба марг расондан; манаҳи касеро бастан* а) *пиг. манах бастан*; б) *мач.* одами сергапро хомӯш кунондан, аз лакқидан боздоштан; *манах задан* бисёр гап задан, лакқидан, ёва гуфтан; *манах тасфидан* гуфт. саргарми гап шудан, бисёр гап задан.

МАНАҲЗАНИ منه زنى *исми амал аз манах задан*; сергапӣ; лакқигӣ.

МАНБАЪ *a.* منبع 1. чашма; сарғаҳи об: *манбаи об* (-и шифобахш). 2. *ҷои баромади чизе, сарчашма, маншаъ:* манбаи даромад, манбаи дониш, манбаи илҳом, манбаи пур, манбаи асосии беморӣ. 3. маъхаз; сарчашмаи ахбор ва маълумот (*барои таҳқиқот*).

МАНГ I منگ *кит.* як навъи банг.

МАНГ II منگ *ҳангу манг* моту мабхут, гаранг, сахт ҳайрон.

МАНГАНА منگنه *тех.* олати механикӣ барои боқувваи зиёд фишурдани ягон чиз бо мақсади зичу сахт кардан ва тағйир додани шакли он ё васл кардани қисмҳо, ҷудо кардани моеъот ва ғ., *исканҷа:* манганин тойбандии пахта, манганин равғанкашӣ.

МАНГИДАН منگيدن *кит.* паст ва охиста гап задан, пичиррос задан.

МАНГУЛА منگله *кит.* гиёҳи даштӣ.

МАНГО *бот.* منگا як навъ дарахти ҳамешасабзи

кишварҳои гарми Осиё, ки меваи ширину хушбӯ дорад.

МАНҒИТ *t.* منغيت *таър.* номи яке аз қабилаҳои бодиянишини мугулиасли Осиёи Марказӣ.

МАНҒИТИЯ منغيتيه *мансуб ба қабилаи манғит* (*амирони охирини Бухоро аз ин қабила буданд*).

-манд مند *пасванде, ки аз исмҳои ҷинс исмҳои ҳоси дорои маънои соҳибият месозад; давлатманд, хунарманд, арчманд.*

МАНДАЛ *ҳ.* مندل *кит.* 1. доирае, ки чодугарон бар гирди худ кашида дар миёни он менишастанд ва дуову азоимхонӣ мекарданд. 2. номи созе, ки аз навъи нақора будааст.

МАНДАТ *лот.* مندت *шаҳодатнома дар борани ягон ҳуқуқ ё супориш; ваколатнома.*

МАНДАТӢ مندتي *мансуб ба мандат; комиссияи мандатӣ* а) ҳайати тафтишкунандаи ваколатномаҳои намояндагони интихобшуда; б) ҳайате, ки дохилшавандагони мактабҳои олий ва миёнаи махсусро баъд аз супоридани имтиҳонҳо ба сафи донишҷӯён қабул мекунад.

МАНЕКЕН *фр.* منكين *ҳайкали аз ҷӯб ё пластик сохташудаи одам барои андоза кардан ва нишон додани либосҳо (дар мағозаҳо).*

МАНЁВР *фр.* منياور *тағйири ногаҳонии маҳалли будубоши сипоҳ барои ишғоли ҷои муносиб барои ҷанг; хила, найранг.*

МАНЗАЛА/МАНЗАЛАТА *a.* منزله//منزلت *мақом, мартаба, дараҷа; кадр; пояи баланд (аслаи манзила); ба манзалаи ... а) ба дараҷаи..., ба монанди...; б) ба сифати ..., ба ҷои...*

МАНЗАР *a.* منظر 1. ҷои назарандозӣ, ҷои нигаристан, назаргоҳ. 2. болохонае, ки аз дариҷаи он рӯи ҳавлӣ ва табиати атроф хуб намоён аст.

МАНЗАРА *a.* منظره 1. он чи ба назар намоён аст, намуд; намои табиат: *манзараи дилрабои кӯҳистон, манзараи табиат.* 2. *санъ.* жанри санъати тасвирӣ, ки асоси тасвири он табиат – кӯҳ, дашт, марғзор, беша ва ғ. мебошад, пейзаж.

МАНЗАРАВӢ منظروى *мансуб ба манзара; суратҳои манзаравӣ* суратҳои манзараи

табиатро тасвир мекунанд.

МАНЗРАНИГОР منظره نگار *рассом* ё шоире, ки тасвири манзараҳои табиат асоси эҷодиёти ӯро ташкил медиҳад.

МАНЗАРГАҲ منظر گاه *ниг.* манзаргоҳ.

МАНЗАРГОҲ منظر گاه *кит.* ҷой ва мақоми хуб барои тамошо.

МАНЗИЛ *а.* منزل 1. ҷои фуруд омадан, фу-ромадгоҳ, истгоҳ. 2. мусофирхона (работ)-е, ки дар масофаи муайяни роҳҳои корвонгузор бино карда мешуд. 3. *гуфт.* қабр, гӯр; **баъд аз тайн чанд манзил, ду манзилро гузошта, дар ин роҳ моҳ аввалин манзил буд; манзил ба манзил аз як истгоҳ ба истгоҳи дигар; манзили сайру тамошо ҷои боби сайру тамошо; манзил гирифтан** а) ҷо гирифтани, ҷойгир шудани; б) ҷои ист қарор додан, маскан гирифтани, маҳалли сукунат ихтиёр кардани; **манзил гузидан ҷо гирифтани; манзил додан ҷо додан, ҷойгир кардани; ҷои ист додан; манзил кандан** *гуфт.* қабр (гӯр) кандани (*барои майит*); **манзил кардан** а) аз роҳ боз истодани ва фуруд омадани дар ҷое; қарор гирифтани, ҷо гирифтани; б) ҷои икомат қарор додан, қароргоҳ ихтиёр кардани; зистани дар ҷое; **манзили ум(м)ед** ҷои расидани ба орзу, хонаи умед; **манзили хомӯшон** қабристон.

МАНЗИЛА//МАНЗИЛАТ منزلت//منزله *ниг.* манзала//манзалат; ба манзилаи... *ниг.* манзала.

МАНЗИЛГАҲ منزل گاه *ниг.* манзилгоҳ.

МАНЗИЛГОҲ منزل گاه 1. *ниг.* манзил; манзилгоҳи гургону шағолон бошишгоҳ ва макони гургону шағолон. 2. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат, маскан; хона: сохтмони манзилгоҳ, ҳазор метри мураббаъ манзилгоҳ сохтани, идораи истифодани манзилгоҳҳо; манзилгоҳи хомӯшон *ниг.* манзил(-и хомӯшон).

МАНЗИЛӢ منزلی *мансуб* ба манзил; шароити манзили вазъи таъмин будани ба хонаю ҷой.

МАНЗУМ *а.* منظوم 1. *кит.* ба назму тартиб дароварда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *маҷ.* ба риштаи назм кашидашуда; сухани мавзун, шеър; *муқоб.* мансур: асарҳои манзум, достони манзум.

МАНЗУМА *а.* منظومه 1. *муантаси* манзум. 2. асари бо назм гуфташуда, асари калонтарини назм нисбат ба ғазал, китъа ва монанди инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем

инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем кард»-и Лоҳутӣ.

МАНЗУМАНАВИС منظومه نویس он ки манзума менависад: шоири манзуманавис.

МАНЗУР منظور 1. дар назар гирифташуда; он чи дар мадди назар аст, чизи мавриди назар. 2. ба ҷашм намоён, намоён, намудор, пади-дор, ошкор. 3. *маҷ.* мақбул, писандида, шои-ста. 4. *маҷ.* мақсуд, матлуб; мақсад, мурод; **ба чӣ манзур?** бо кадом мақсад?; **манзур будан** а) дар мадди назар будани; б) қадру эътибор доштан, ба назари эътибор гирифтани; писанд омадани; **манзур кардан** аз назари касе гузаронидани; ба касе нишон додани; пешниҳод намудани; **манзур накардан** а) ба касе нишон надодани; б) *гуфт.* писанд накардани, ба назар нагирифтани; писанди манзур накардани; **манзур шудан** а) дида шудани, ба назар намудани; б) *маҷ.* қабул шудани, пазируфта шудани, мавриди писанд қарор гирифтани; **манзури касе гардидан** а) *ниг.* манзур шудани; б) ба касе пешкаш шудани (*барои хондан*); **манзури назар кардан** барои дидани пешкаш кардани, ба намоиш гузоштани.

МАНИСАК منيسك *кҳн.* ҷомаи занонаи бепахта, ки аз парча, адрас ва дигар матоъҳои қиматбаҳо дӯхта мешавад.

МАНИФЕСТ лот. манифест 1. муроҷиатномаи хаттии ҳукумат ба халқ оид ба ягон масъалаи муҳими сиёсӣ. 2. муроҷиатномаи ягон ҳизби сиёсӣ ё созмони ҷамъиятӣ, ки дар он барнома ва назариёти асосӣ баён ёфтааст.

МАНИШ منش *кит.* 1. табиат, сиришт. 2. феъл, хӯ, одат. 3. таъби баланд, тинати бузург; бузургӣ.

МАНӢ I منی *биол.* нутфа.

МАНӢ II منی *ниг.* манманӣ.

МАНКУБ *а.* منکوب *кит.* 1. нақбатзада, бадбахт. 2. манфур, лаънатӣ.

МАНКУС *а.* منکوس *кит.* вожгуна, чапашуда, сарнагун, сарозер.

МАНКӢҲА *а.* منکوحه *кит.* зани никоҳӣ, зани ақдбаста, зани қонунӣ.

МАНҚА منقه *гуфт.* он ки димоғӣ гап мезанад, он ки аз роҳи бинӣ ҳарф мезанад.

МАНҚАБАТ *а.* منقبت *кит.* он чи сабаби ситоиши дигарон ва мояи фахри одам аст,

ши дигарон ва моџи фахри одам аст, фазл, хунар.

МАНҚАЛ *a.* منقل 1. зарфи дахонфарохи поядор, ки дар он оташ афрӯхта гарм мешаванд; оташдон.

МАНҚАЛДОН منقلدان *ниг.* манқал.

МАНҚУЛ *a.* منقول 1. нақлшуда, гуфташуда, ривоятшуда; **манқул аст**, ки... дар ривоятҳо омадааст, ки... 2. нақлшаванда, аз ҷоџ ба ҷоџ кӯчондашаванда, интиқолшаванда; **моли манқул(а)** моле, ки аз ҷоџ ба ҷоџ бурданаш мумкин аст (*мас.*, *асбобу анҷоми хона*); **моли ғайриманқул(а)** замин, ҳавлӣ, мулк.

МАНҚУРТ *фр.* منقورت *нав.* безътиноикунанда, беҳурматӣ нишондиханда (*нисбат ба расму одати худ*); инкоркунанда(-и таърихи худ); он ки мағзаш хушк шуда бошад.

МАНҚУРТИЯТ منقورتيت *ниг.* манқуртӣ.

МАНҚУРТӢ منقورتى *мансуб ба манқурт.*

МАНҚУШ *a.* منقوش нақшин, нақшдор, мунаққаш; **хонаи манқуш.**

МАНМАНИӢ منمنى *кибр*, гурур, худситоӣ; **манманӣ кардан** худситоӣ кардан, гуруру тақабур нишон додан.

МАННОН *a.* منان *кит.* бисёр миннатгузоранда, бисёр некикунанда (*сифати Худо*).

МАННОӢ مناع *кит.* сахт манъкунанда; хасис, мумсик.

МАНОБЕӢ *a.* مناع *ҷ.* манбаъ.

МАНОЗИЛ *a.* منازل *ҷ.* манзил.

МАНОҚИБ *a.* مناقب *кит. ҷ.* манқабат; таърифутавсиф, ситоиш; **китобҳои маноқиб** китобҳои оид ба сифатҳои шайхони бузург; **дар маноқиб**... дар ситоиши...

МАНОҚИБНАВИС مناقبنويس *нависандаи сифатҳои шайхон ва бузургони тасаввуф.*

МАНОҚИБНОМА مناقبنامه *ситоишнома.*

МАНОЛ *a.* منال ҷоџ, ки аз он нафъе, даромаде ба даст мебарояд (*замин, дӯкон, осия ва ғ.*); **молу манол** дорои манқул ва ғайриманқул.

МАНОМ *a.* منام *кит.* 1. хоб, он чи инсон дар хоб мебинад; хоббинӣ. 2. ҷои хоб, хобгоҳ.

МАНОМЕТР *лот.* منامتر *тех. ниг.* фишорсанҷ.

МАНОР *a.* منار *бинои баланди сутунмонанди аз сангу хишт сохташуда (дар масҷид ва маъбадҳо), ки роҳи болоравиаш аз дарун аст.*

МАНОРА *a.* مناره 1. *ниг.* манор; **манораи марг таър.** манорае, ки гунаҳкорони маҳкум ба қатлро аз болои он ба замин мепартофтанд. 2. *бино ӯ иншооти маноршакле, ки барои посбонӣ, дидбонӣ ва ӯ бо мақсадҳои дигар аз гил, хишт, санг ӯ ҷӯб месозанд, бурҷ; ◇ манораи дидбонӣ.*

МАНОРАДОР منارهدار *манорадошта, дорои манора; крани манорадор тех.* навъи крани борбардор, ки пояи баланди манорашакл дорад.

МАНОРӢ منارى *мансуб ба манор.*

МАНОРШАКЛ منارشكل *ба шакли манор, ба сони манор.*

МАНОС *a.* مناص *кит.* 1. гурехтан, фирор кардан, гурез. 2. гурезгоҳ, паноҳгоҳ, ҷои фирор.

МАНОСИБ *a.* مناصب *ҷ.* мансаб.

МАНОТ *p.* منات *кҳн.* сикка, танга; пул (*шакли таҳрифишудаи «монета»-и русӣ*); ◇ **маноти эътибор** воситаи ба даст овардани обрӯю эътибор.

МАНОТИҚ *a.* مناطق *ҷ.* минтақа.

МАНОФЕӢ *a.* منافع *ҷ.* манфиат.

МАНСАБ *a.* منصب *рутба ва маъмурияти давлатӣ; рутба, мақом, ҷоҳ; шугли расмӣ: мансаби баланд, мансаби олий; мансаб гирифтани мансаб доштан, мансаби муносиб додан, лоиқи мансаб будан, аз мансаб истифода бурдан, аз мансаб дур шудан, ба мансаби калон соҳиб шудан, ба мансабе сарфароз шудан; ба мансабе мансуб шудан ба мансабе таъйин шудан; ба мансабе расидан ба гирифтани мансабе ноил шудан.*

МАНСАБГИРӢ منصبگيرى *исми амал аз мансаб гирифтани.*

МАНСАБДОР منصبدار *соҳиби мансаби (мақоми) расмӣ дар идораи давлатӣ; он ки рутбаву мақом дорад: мансабдори давлатӣ, мансабдори гумрук.*

МАНСАБДӢСТ منصبدوست *ниг.* мансабпараст.

МАНСАБДӢСТӢ منصبدوستى *ниг.* мансабпарастӣ.

МАНСАБӢ منصوبى мансуб ба мансаб; маъзули мансабӣ аз мансаб дур шуда, мансабдори аз кор гирифта.

МАНСАБПАРАСТ منصبپرست он ки барои ҳифзи мансаби худ ё барои ба дараҷаи болотар баромадан мекӯшад; мансабталаш, чоҳталаб.

МАНСАБПАРАСТӢ منصبپرستی мансабпараст будан; амали мансабпараст.

МАНСАБТАЛОШ منصبتلاش он ки барои ба мансаб расидан мекӯшад.

МАНСАБТАЛОШӢ منصبتلاشى талош ва ҷидду ҷаҳд барои расидан ба мансаб ё ниғадории мансаб.

МАНСАБҶӮӢ منصبجوئى шуглу амали мансабҷӯӣ.

МАНСАБҶӮӢ منصبجوی он ки ҷӯён мансаб аст, мансабхоҳ, чоҳталаб.

МАНСУБ I a. منسوب нисбатдода, тааллуқдор, вобаста, дахлдор; мансуб будан тааллуқ доштан, марбут будан (ба касе ё чизе); мансубон хешу ақрабо, хешовандон, наздикон.

МАНСУБ II a. منصوب 1. насбшуда, нишонда. 2. таъйин шуда, муайяншуда (ба вазифае); мансуб кардан таъйин кардан (касоро ба мансабе); мансуб шудан тарзи мафъулиши мансуб кардан таъйин шудан ба ягон мансаб.

МАНСУБА I a. منسوبه кит. муантаси мансуб I.

МАНСУБА II منصوبه кит. 1. тадбири нозук, тадбири нек. 2. бозии моҳиронаи шоҳмот.

МАНСУБИЯТ a. منسوبيت нисбат доштан, муносибат доштан, тааллуқ доштан.

МАНСУР I a. منثور 1. кит. ба ришта кашида-нашуда (oid ба дурру гавҳар); пароканда, парешон. 2. ба наср навишташуда, ғайриманзум: достони мансур, «Шоҳнома»-и мансур.

МАНСУР II a. منصور нусратёфта, голиб, фирӯз.

МАНСУС a. منصوص кит. бо далелу ҳуҷҷатҳои қатъӣ исботшуда; он чи бо таҳқику тафтиш бо субут расидааст.

МАНСУХ a. منسوخ нест гардонида, бекор карда, аз эътибор соқит: мансук кардан бекор кардан, ботил кардан, аз эътибор соқит кардан;

мансук шудан тарзи мафъулиши мансук кардан.

МАНСУҶ منسوج кит. 1. бофта, бофташуда. 2. порчай матоъ, газвор.

МАНТИҚ a. منطق 1. кит. нутк, сухан; гуфтор. 2. илм дар бораи қонунҳои тафаккур, хулосабарорӣ ва шаклҳои он; мантиқи диалектикӣ, мантиқи шаклӣ; мантиқи сухан (ё нутк) мураттабӣ ва муназзамии нутк, ба таноуби сухан ва фасоҳат ҷавобгӯ будани қалом; гап аз мантиқ дур сухани асоси мантиқӣ надошта, гапи бемантиқ; аз рӯи мантиқ мувофиқи мантиқ; мувофиқи қонунҳои тафаккур ва хулосабарории оқилона.

МАНТИҚАН a. منطقاً аз рӯи мантиқ, мувофиқи мантиқ.

МАНТИҚДОР منطقدار (сухани) аз рӯи мантиқ гуфташуда, (сухани) асоси мантиқӣ дошта.

МАНТИҚӢ a. منطقي мансуб ба мантиқ; зиддияти мантиқӣ, муҳокимаҳои мантиқӣ; далели мантиқӣ сухани аз рӯи мантиқ ва бо ҳукми ақл гуфташуда.

МАНТИҚУТТАӢР a. منطقالطير 1. сухани (овози) мурғон. 2. номи асари машҳури Шайх Аттор, ки аз нутк ва гуфтугузори парандагон баҳс мекунад.

МАНТУ منتو хӯр. номи таоми маъруф, ки гӯштро кӯфта, ба хаамири тунук печонда, дар буг мепазанд.

МАНУТ a. منوط вобаста, марбут, тааллуқёфта ба чизе: манут ба... будан.

МАНУФАКТУРА лот. منوفكتوره кхн., таър. 1. шакли истехсоли сармоядорӣ, ки пеш аз саноати қалон вучуд дошт ва он ба тақсмоти меҳнати коргарони кироя ва ҳунари дастӣ дар устохонаву коргоҳҳо асос ёфта буд. 2. ниг. газвор.

МАНФААТ a. منفعت ниг. манфиат.

МАНФАЗ a. منفذ 1. даромадгоҳ, гузаргоҳ. 2. сӯроҳ; дарича. 3. маҷ. даҳони кӯза.

МАНФИАТ a. منفعت [аслаш манфаат] нафъ, фоида, суд: бе ҳеч манфиати моддӣ ва маънавӣ, манфиат бахшидан, манфиат бурдан, манфиат дидан, манфиат доштан, манфиат овардан, манфиат расондан, манфиати давлатро мудоғиба (ё муҳофизат) кардан,

манфиати давлатро аз манфиати шахсӣ баланд доништан, манфиати худро аз манфиати чамъият боло гузоштан, ба манфиати шахсии худ сарф кардан; ба манфиати...//барои манфиати... ба нафъи...; барои беҳбудии...; аз манфиат ҳолӣ набудан бе фоида набудан.

МАНФИАТБАХШ *منفعت بخش* нафърасонанда, судовар, фоидаовар.

МАНФИАТДОР *منفعت دار* 1. он чи суд ва фоида дорад. 2. он ки аз коре манфиате дар назар дорад: тараф(ҳо)и манфиатдор, шахси манфиатдор; манфиатдор будан.

МАНФИАТНОК *منفعت ناک* *ниг.* манфиатдор.

МАНФИАТОВАР *منفعت آور* 1. *ниг.* манфиатрасон. 2. фоидаовар, даромаднок.

МАНФИАТПАРАСТ *منفعت پرست* он ки дар корҳо манфиати худро дар назар дорад; тамаъкор, муғриз.

МАНФИАТПАРАСТӢ *منفعت پرستی* манфиатпараст будан; ғаразнокӣ, тамаъкорӣ.

МАНФИАТРАСОН *منفعت رسان* он ки дар коре нафъаш мерасад, нафърасонанда.

МАНФИАТҲОҲ *منفعت خواه* *ниг.* манфиатчӯ(ӣ).

МАНФИАТЧӢӢ *منفعت جوئی* манфиат чустан, аз коре фоида чустан.

МАНФИАТЧӢӢ(Ӣ) *منفعت جوی* он ки фақат ба нафъи худ ҳал шудани корро меҳақад, манфиатдор, муғриз.

МАНФӢ *منفی* он чи рад ва инкори чизеро дар назар дорад, он чи ҳеҷ ҷиҳати мусбат ва эҷобӣ надорад, салбӣ, инкорӣ; *муқоб.* мусбат; таъсири манфӣ таъсири бад; *ҷавоби манфӣ* ҷавоби рад.

МАНФУР *ا. منفور* мавриди нафрат воқеъшуда, боиси нафрат, мавриди нафрат; нафратовар; ланг: душмани манфур, одами манфур, марги манфур.

МАНҲАЛ *а. منهل* *кит.* обхӯра ё чашмаи об дар чароғоҳ, ки чорпо ва мардум аз он об менӯшанд.

МАНҲАЧ *а. منهج* *кит.* роҳи рост ва кушод, роҳи васеъ.

МАНҲИЁТ *а. منهيات* *кит.* 1. ҷ. манҳӣ//манҳи(ӣ)ят. 2. корҳо ва чизҳои дар шарият

манъшуда.

МАНҲИ(Ӣ)ЯТ *а. منهيۃ* *ниг.* манҳӣ.

МАНҲӢ *а. منهي* наҳӣ кардашуда, манъ шуда, боздошта.

МАНҲУЛ *а. منحول* *кит.* 1. дурӯғ, бофта. 2. шеъри шахси дигар, ки касе ба худ нисбат додааст, шеъри интиҳолӣ; асари дуздада.

МАНҲУС *а. منحوس* 1. ба наҳсӣ монда, наҳс, шум; номуборак. 2. нафратовар, манфур.

МАНҶАК *منجک* *кит.* як навъ найрангбозӣ, ки найрангбозон ба косаи об оҳанпораву сангчаҳо ва монанди инҳоро андохта аз коса берун меҷаҳонанд; найранг.

МАНҶАЛАҚ(Ӣ) *منجلق* *гуфт.* зани бадкора, фосиқ.

МАНҶАНИҚ *ю. منجنيق* *таър.* олати фалохунмонанде, ки дар ҷангҳои қадим барои андохтани сангу гулӯлаҳо ба тарафи душман ба кор мебуданд.

МАНҶАНИҚАНДОЗ *منجنيق انداز* он ки аз манҷаниқ ба тарафи душман санг ва гулӯлаҳои оташ меандохт.

МАНҶУҚ *т. منجوق* *кит.* 1. моҳчаи байрақ; нишони тило ё нуқрагин, ки ба нӯги ҷӯби байрақ устувор мекарданд. 2. *маҷ.* байрақ, парчам.

МАНША *منشه* *гуфт.* низоъ, ҷанҷол (бо касе); маншаву мочаро, манша кардан.

МАНШАТАЛАБ *منشه طلب* *гуфт.* арбадаҷӯ, пархошҷӯ; ҷанҷолӣ.

МАНШАӢ *а. منشأ* 1. ҷои нашъат, ҷои пайдоиш, мабдаъ. 2. *маҷ.* зодгоҳ, ватан.

МАНШУР *а. منشور* 1. нашршуда, интишорёфта, паҳншуда ба теъдоди зиёд. 2. *таър.* фармони подшоҳӣ, ярлиғ дар бораи додани мансаб, рутба ва ғ. 3. номаи имтиёз ва бартарӣ, имтиёзнама.

МАНӢ *а. منع* боздоштан аз коре ё чизе, пеши роҳи чизеро гирифтан, пешгирӣ, роҳ надодан; *манъ кардан* боздоштан (*аз коре*), монёш шудан (*ба коре*).

МАОБ I *а. مأب* *кит.* 1. ҷои бозгашт, бозгашт. 2. паноҳгоҳ. 3. ҷузъи пасини калмаҳои мураккаб ба маъноҳои дорои..., шабеҳи... ва ғ.:

- чалолатмаоб, фарангимаоб, фазилатмаоб *ва г.*
- МАОБ II** *а.* معاب *кит.* айб, камбудӣ, нуксон.
- МАОД** *а.* معاد *кит.* 1. чои бозгашт; охирин чои бозгашт. 2. *д., маҷ.* зиндагии баъди марг; охират.
- МАОДИН** *а.* معادن *ҷ.* маъдан.
- МАОЗ** *а.* معاذ *кит.* паноҳгоҳ, маъман.
- МАОЗАЛЛОҲ** *а.* معاذالله *нидо* паноҳ ба Худо!, Худо нигоҳ дорад!
- МАОЛ** *а.* مآل *кит.* 1. чои ручӯъ, марчаъ, маҳалли бозгашт. 2. оқибати кор, анҷом ва охири кор; натиҷа.
- МАОНИСАРО** *а.* معانى سرا *кит.* нуктасанҷ, мӯшикоф дар сухан.
- МАОНИӢ** *а.* معانى *ҷ.* маънӣ//маъно; илми маонӣ илме (фанне) буд, ки дар бораи маъноҳои калима (услубшиносӣ) ва санъатҳои бадеиву тарзи баёни фикр баҳс мекард.
- МАОРИФ I** *а.* معارف 1. *ҷ.* маърифат. 2. соҳаест, ки маҷмӯи корҳои оид ба таълиму тарбия ва муассисаҳои таълимию тарбиявиро дар бар мегиранд: **вазорати маориф, идораи маориф, шӯъбаи маориф; маорифи сиёсӣ** маҷмӯи корҳои оид ба фаҳмондани сиёсати давлат ва муассисаҳои марбут ба он.
- МАОРИФ II** *а.* معارف *кит., ҷ.* маъруф.
- МАОРИФДӢСТ** *а.* معارف دوست *дӯстдор* ва тарафдори илму дониш ва маърифат.
- МАОРИФДӢСТӢ** *а.* معارف دوستى *маорифдӯст* будан, дӯстдори маърифат будан.
- МАОРИФПАРВАР** *а.* معارف پرور 1. маорифдӯст. 2. пайрави ҷараёни маорифпарварӣ.
- МАОРИФПАРВАРӢ** *а.* معارف پرورى 1. маорифпарвар будан, маорифдӯст будан; фаъолияти маорифпарварона. 2. *таър.* ҷараёни адабию фарҳангӣ ва иҷтимоию сиёсӣест, ки пайравони он дар ҷаҳлу нодонӣ мондани оммаро сабабгори асосии рӯзгори бади халқ ҳисоб мекарданд ва роҳи начотро танҳо дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, ҷорӣ кардани адолат *ва г.* медиданд.
- МАОФ//МУОФ** *а.* معاف *авфшуда*, бахшидашуда, гузашткарда; озод карда; **муоф кардан** озод кардан (*мас., аз пардохти андоз ё ба ҷо овардани хизмати ҷарбӣ*).

- МАОШ** *а.* معاش 1. *кит.* зиндагонӣ, рӯзгузаронӣ. 2. он чи ба василаи он кас рӯз мегузаронад; **маоши зиндагӣ** воситаи рӯзгузаронӣ (*аз қабилӣ хӯроку пӯшок*). 3. музди кор, ки бо он рӯз мегузаронанд; моҳиёна, моҳона: **маоши думоҳа, маоши иловагӣ, маоши муаллимӣ; маош гирифтан, маош додан; таъмини маош** а) ба музди кор таъмин намудан; б) фароҳамоварии васоили зиндагонӣ.
- МАОШХӢР** *а.* معاشخور он ки барои иҷрои вазифаи худ музди моҳона мегирад: **котиби маошхӢр.**
- МАР//МАРР I** *а.* مر *кит.* 1. шумор, ҳисоб; шумора, адад. 2. воҳиди шумор, ки баробари 100 ҳазор аст, лак. 3. аломатест, ки дар вақти шумурдани чизе дар сари ҳар 50 ё 100 мегузоштан.
- МАР II** *а.* مر *ҳисса*чаест, ки пеш аз калимаи бо пасоянди **-ро** омада навишта шуда, як навъ маъноӣ таъйин ва таъкидро мефаҳмонад ва гоҳо барои зинати калом истифода мешавад, дар баъзе мавридҳо асосан дар матнҳои классикӣ, дар сурати зикр нашудани **«-ро»** ба чои он истифода мегардид: **мар он кас, мар-маро.**
- МАРАЗ** *а.* مرض 1. беморӣ, ранҷурӣ, касалӣ. 2. *маҷ.* разил, паст, дун.
- МАРАЗСӢЗ** *а.* مرضسوز *несту* нобудкунандаи касалӣ, илочкинунанда, шифобахш, табобаткунанда.
- МАРАММАТ** *а.* مرمت *кит.* таъмир, тармим, дуруст кардани бино *ва г.*
- МАРАС** *а.* مراس *кит.* ресмон, таноб, расане, ки ба гардани сағ, асп *ва г.* мебанданд.
- МАРАФОНӢ** *а.* مرفانى *пойган марафонӣ* *варз.* дарозтарин масофаи давидан дар варзиши сабук (42 км 195 м).
- МАРАХША** *а.* مرخشه *кҳн.* шум, наҳс.
- МАРБАТ//МАРБИТ** *а.* مربوط *кит.* чои бастанӣ ҷорпоён; огил, тавила.
- МАРБАӢ** *а.* مربع *кит.* чои баҳоргузаронӣ; ҷароғоҳе, ки айёми баҳорро дар он ҷо мегузаронанд.
- МАРБИТ** *а.* مربوط *шиғ.* марбат.
- МАРБУТ** *а.* مربوط *рабтдор*, вобаста; тааллуқ-

дор, алоқадор; **марбут будан** вобаста будан, алоқаманд будан.

МАРБУТА *a.* مربوط *ниг.* **марбут**; **идораҳои марбута** идораҳои дахлдор.

МАРВАЗӢ مروزی *мансуб ба Марв*; он ки зодгоҳи ӯ шаҳри бостонии Марв аст, сокин ва муқими шаҳри Марв.

МАРВАК مروک *бот.* гиёҳи бисёрсолаест, ки ҳамчун алафи бегона дар киштзору даштҳо мерӯяд ва низ дар баъзе кишварҳо чун гиёҳи шифобахш ва равғани эфирдиҳанда кишт мегардад, мармарак, кампиргулак.

МАРВӢ I مروی *ниг.* марвазӣ.

МАРВӢ II *a.* مروی *кит.* ривоятшуда.

МАРВОРИД *ю.* مرواريد 1. моддаи саҳту сафеди дурахшон, ки дар даруни садаф (гӯшмоҳӣ)-и баҳрӣ ба вучуд меояд, дурр, гавҳар. 2. *маҷ.* қатраҳои оби дида, ашк; **гули марворид** *бот.* навъе аз гули ороишӣ.

МАРВОРИДАК مرواريدک 1. гули марворид. 2. тути резаи холдори хеле ширин.

МАРВОРИДКОРӢ مرواريدکارى *асбоби зинатии бо марворидҳо оро дода: гӯшворан марворидкорӣ // овезаи марворидкорӣ.*

МАРГ مرگ *муриш, мавт, фавт, аҷал; мамот, фано: марги ногаҳонӣ, марги ногузир, ҷанги маргу зиндагонӣ; аз ҷанголи марг раҳой ёфтан, ҷанг бо марги беамон қардан, рӯзи маргаш расидааст; марги беаҳал мурдан пеш аз вақти маълум, марги барвақт; марги муфочо(т) марги ногаҳонӣ; фариштаи марг* *ниг.* малакулмавт; **дар дами марг будан** наздик ба марг будан, дар дами назъ будан; **марг ба...** нест шавад..., барҳам хӯрад..., бимирад...; **бо марг даст ба гиребон шудан** бо марг мубориза бурдан (*барои зинда мондан*); **ҷонбозӣ** қардан, ҷонро ба хатар андохтан; **дар дами марг будан** дар ҳолати наздик ба мурдан будан; **дил ба марг ниҳодан** маргро ба назар гирифттан; ба мурдан розӣ шудан; **заҳри маргат шавад** сабаби мурдани ту шавад, сари туро хӯрад (*таъбири дишном*); **марги бо дӯстон** (ё ёрон) тӯй аст (*зарб.*) аз сар гузаронидани ҳар фалокат ва нохушӣ ҳамроҳи дӯстон, бо ҷамоат саҳл аст, мурдан бо ёрон ид аст.

МАРГАНДЕШ مرگانديش он ки ба сабаҳои беморӣ, вазъи равонӣ *ва г.* доимо дар бораи

марг фикр мекунад.

МАРГАНДЕШӢ مرگانديشى *маргандеш будан, доимо дар фикри марг будан.*

МАРГАРИН *фр.* مرگرين *равғани сунъии ба равғани зард монанд, ки аз омехтаи равғанҳои наботӣ ё ҳайвонӣ тайёр мешавад.*

МАРГБОР مرگبار *ниг.* марговар.

МАРГВОР مرگوار *чун марг, мисли марг, ба дараҷаи марг.*

МАРГДОРУ مرگدارو *доруи марговар, доруе, ки боиси мурдан мешавад.*

МАРГЗО مرگزا *ниг.* маргбор.

МАРГИМУШ مرگموش *моддаи химиявӣ хокистарранги фӯлодгун аст, ки дар доруҳо ва дар техника ба қор меравад.*

МАРГОБА مرگآبه *маҷ.* майу шаробу арақ ва ҳар навъ машрубот.

МАРГОВАР مرگآور 1. он чи бо марг меанҷомад; ҳалокатовар; қушанда: **силоҳи марговар**. 2. *маҷ.* ба нобудшавӣ боисшаванда, ҳалокатовар, хеле бераҳмона: **зарбаи марговар, ҳуҷуми марговар.**

МАРГОМАРГ مرگامرگ *маргу мири умумӣ бо илллати қаҳтӣ, гуруснагӣ ё сирояти беморӣҳои гуногун, муриш.*

МАРГОМАРГӢ مرگامرگي *саросарӣ шудани маргу мир, ҷараёни доимӣ гирифтани муриш.*

МАРГОСО مرگآسا *маҷ.* ваҳшатноку тарсовар, ҳавлноқ, монанди марг.

МАРГОФАРИН مرگآفرين *ниг.* марговар.

МАРГПАРАСТӢ مرگپرستى *таваҷҷӯҳ ва диққати зиёд додан ба масъалаҳои маргу мир, маргҳоӣ.*

МАРГХОНӢ مرگخوانى *талабгори марг будан, дар орзуи марг будан.*

МАРҒ مرغ 1. *бот.* як навъ алафи ачирикмонанд; алаф; сабзаи худрӯй. 2. *ниг.* марғзор.

МАРҒАЗАН مرغهن *кит.* гӯристон.

МАРҒАЗӢ مرغزى *кит., ниг.* марвазӣ.

МАРҒЗОР مرغزار *сабззор, ҷаманзор, алафзор: марғзори сералаф, марғзори канори роҳ.*

МАРҒЗОРИ مرغزاري *мансуб ба марғзор.*

МАРҒУБ *a.* مرغوب он чи ба он майлу рағбат зоҳир мешавад, мавриди рағбат, писандида; дилкаш; дилхоҳ: **манзараи марғуб, оханги марғуб, марғуб будан; бӯи марғуб** бӯи дилкашу форам, роиҳан матбӯъ; **дилбари марғуб** дилбари хушрӯй, маҳбубан зебо.

МАРҒУЗ مرغوز *kit.*, *зоол.* як навъи буз, ки пашми хуб доштааст.

МАРҒУЗИ مرغوزي *kit.* *марбут ба марғуз;* пӯсти бузи марғуз, ки дар қадим либос тайёр мекарданд.

МАРҒУЗОР مرغزار *тшг.* **марғзор.**

МАРҒҶЛА مرغوله 1. печутобхӯрда; пурпечутоб, чингила; мӯи ҳалқа-ҳалқа: **кокули марғӯла, мӯи марғӯла.** 2. печутоби овоз дар вақти сурудхонӣ.

МАРҒҶЛАДОР مرغوله دار 1. ҳалқа-ҳалқа, чингила: **мӯи марғӯладор.** 2. печутобдор: **овози марғӯладор.**

МАРҒҶЛАМУҶИ (И) مرغوله موي *чингиламуҷӣ.*

МАРД مرد 1. чинси наринаи инсон; *муқоб.* зан; одам, инсон; **мард бояд, ки ҳаросон нашавад, мушките нест, ки осон нашавад (зарб.).** 2. шавҳар, шӯй. 3. *мач.* росткор, ба қавли худ устувор, содик, вафодор; **марди майдон** марди шоистаи майдони корзор; **марди шучоъ** ва часур; **марди мардон** а) марди аз ҳама часур, одами ниҳоят шучоъ; б) унвони сардори олуфтаҳон Бухорои кӯҳна. 4. *мач.* шучоъ, далер, нотарс; *муқоб.* **номард; мард будан** далеру собитқадам будан; **мард(он)-и кор** ахли кор; коргарон; он ки хубу диловарона кор мекунад; **ҳам зани хона, ҳам марди кӯча** зане ки ҳам вазифаи бонуи хонаро хуб адо мекунад ва ҳам мисли мардон машғули кори расмист.

МАРДАК مردک 1. *шакли тасгири мард;* мардина. 2. шавҳар (*хитоби зан ба шавҳар*).

МАРДАФКАН مردافکن 1. он чи ё он ки мардро аз по мегалтонад. 2. *мач.* қавӣ, зӯр; паҳлавони пурзӯр; **шароби мардафкан** шароби қувваи масткунандагаш зиёд, бодаи қавӣ.

МАРДБАНДӢ مردبندی *гуфт.* бо сеҳру чоду, дуохонӣ ва роҳҳои дигар боздоштани нерӯи

чинсии мард, то бо ягон зан издивоҷ карда натавонад, бастанӣ пеши роҳи мард бо сеҳру чоду *ва ғ.*

МАРДВОР مردوار монанди мард, чун мард(он), мардопа, далерона: **мардвор амал кардан, мардвор чангидан.**

МАРДГИРОН مردگران *kit.* дар Эрони бостон чашне будааст дар панҷ рӯзи охири исфандмоҳ, ки занон метавонистанд ҳар чӣ хоҳанд аз мардон мегирифтанд.

МАРДИГАРИ مردى گرى 1. мардӣ, мард будан. 2. *тшг.* **мардонагӣ: мардигарӣ нишон** додан марди ҳақиқӣ будани худро нишон додан.

МАРДИКОР مردکار 1. муздур, коргари кироӣ рӯзбайъ: **бозори мардикор, мардикор гирифттан, мардикор киро кардан.** 3. *тшг.* **мард (мард(он)-и кор).**

МАРДИКОРГИР مردکارگیر он ки мардикор киро мекунад.

МАРДИКОРГИРӢ مردکارگیری 1. *исми амал аз мардикор гирифттан.* 2. сафарбарии маҷбурии аҳолии маҳаллии меҳнатии Осиёи Миёна аз тарафи ҳукумати подшоҳии Русия барои корҳои сиёҳ дар ақибгоҳ (*дар солҳои Чанги якуми қаҳонӣ*).

МАРДИКОРӢ مردکاری 1. муздурӣ, кори рӯзбайъ; мардикор будан: **мардикорӣ кардан.** 2. *тшг.* **мардикоргири.**

МАРДИНА مردینه 1. одами чинси мард: **хизматгори мардина, меҳмонони мардина.** 2. *мач.* шавҳар, шӯй.

МАРДИСТОН مردستان 1. ҷои мардон, ҷои пур аз мардон. 2. *мач.* ҷои мардонагию шучоат нишон додан, маҳалли корнамоӣ.

МАРДӢ مردى 1. мард будан; мардонагӣ, далерӣ, шучоат. 2. *мач.* ҷавонмардӣ, олиҳимматӣ, одамгарӣ; инсофу мурувват. 3. *мач.* росткорӣ, устуворию матонат дар қавли худ. 4. *мач.* қувваи шахвонӣ, қувваи боҳ; **мардӣ кардан** а) мардонагӣ нишон додан, далерӣ кардан; б) устуворию матонат нишон додан, (*дар адои қарз, дар вафо ба аҳди худ...*); **доди мардӣ додан** беҳтарин намунаи далерию шучоат нишон додан, мардонагӣ кардан; **қавли мардӣ додан** ваъдаи мардвори вафо ба аҳди худро додан, ваъдаи қатъӣ додан барои иҷрои коре.

МАРДОЗМО(Ӣ) (مردآزمای) он чи барон санчидан ва озмудани касе ба кор меравад.

МАРДОНА مردانه 1. чун мардон, чунонки ба мардон месазад; часуруна, далерона: **мардона рафтор кардан**. 2. *мансуб ба мардон*, он чи марбут ба мардон аст: **кафши мардона, куртаи мардона, либоси мардона, овози гафси мардона; хаммоми мардона, мардона рафтор кардан**.

МАРДОНАВОР مردانه‌وار 1. чунон ки лоики мардон аст; часуруна, бошучоат, далерона: **мардонавор кор кардан**. 2. монанди мардон.

МАРДОНАГӢ مردانگی мардӣ, далерӣ; устуворӣ, пойдорӣ: **шучоат ва мардонагӣ нишон додан**.

МАРДОНАДӢЗ مردانه‌دوز он ки пӯшок, пойяфзол ва ашён дигари мардона медӯзад.

МАРДОНАПӢШ مردانه‌پوش хусусияти зане, ки либосҳои мардона ё бо равиши мардон либос мепӯшад.

МАРДОНАРАВ مردانه‌رو *мач.* дорои рафтори мардон, чун мард рафтор кардан.

МАРДПИСАНД مردپسند *гуфт.* ба мард писанд афтодан, мавриди қабули мард қарор гирифтани, *муқоб.* занписанд.

МАРДРАНГ مردرنگ монанди мард; шучоъ, далер.

МАРДСИФАТ مردصفت монанди мардон (*oid* ба зан).

МАРДСОЛОР مردسالار низом ва ё соҳте, ки дар давраҳои бостон дорои низоми падаршоҳӣ будааст, падаршоҳӣ.

МАРДСОЛОРӢ مردسالاری шакли сохтори иҷтимоӣ, ки дар он мард дорои қудрат ва таъвоноии том будааст, падаршоҳӣ.

МАРДУД *а.* مردود рад шуда, рондашуда; лаънатӣ: **душмани мардуд**.

МАРДУМ *а.* مردم 1. одамон, одами бисёр; халқ; мардуми бегона, мардуми бечора, мардуми одӣ, мардуми олам, мардуми тоҷик, гурӯҳи мардум; маҳбуби мардум гаштан, раъӣи мардумро гирифтани, аз байни мардум баромадани, дар байни (ё миёни) мардум овоза шудани; мардуми омма одамони одӣ, мардуми авом; оммаи мардум ҳамаи мардум, аксарияти одамон. 2. бошандагони ҳосе, аҳолии

маҳалле: мардуми дара, мардуми деҳа, мардуми кӯҳистон; мардуми маҳаллӣ аҳолии таҳҷой. 3. одамони бегона, дигарон: духтари мардум, моли мардум, хонаи мардум; \diamond мардуми чашм *ниг.* мардумак(-и чашм).

МАРДУМАК مردمک 1. *ниг.* гавҳарак. 2; мардумаки чашм гавҳараки чашм.

МАРДУМБЕЗОР مردم‌بیزار он ки аз одамон нафрат дорад; мардумгурез, одамгурез.

МАРДУМБЕЗОРӢ مردم‌بیزاری нафрат доштан нисбат ба одам; мардумгурезӣ, одамгурезӣ.

МАРДУМВАШ مردم‌موش мардуммонанд, ба сурати одам.

МАРДУМГАЗО(Ӣ) (مردم‌گزای) *ниг.* мардумозор.

МАРДУМГИЁҲ مردم‌گیاه *ниг.* меҳргӣёх.

МАРДУМГУРЕЗ مردم‌گریز он ки аз одамон дур мегардад, бо мардум намеомезад, хилватнишин, одамгурез.

МАРДУМГУРЕЗӢ مردم‌گریزی хилватнишинӣ, одамгурезӣ, аз одамон дур гурехтан.

МАРДУМДАР مردم‌در 1. он ки ё он чи одам медарад, дарандаи одамхор. 2. *мач.* ваҳшӣ, хунхор.

МАРДУМДОР مردم‌دار он ки бо мардум рафтори хуб ва равиши хушоянд дорад, меҳрубон, хушрафтор, хушмуомила.

МАРДУМДОРӢ مردم‌داری дорои рафтори хуб бо мардум, бо мардум муомилаи хуб карда таъвонистани, мардумдор.

МАРДУМДӢСТ مردم‌دوست он ки нисбат ба одамон некхоҳ аст ва одамонро дӯст медорад, мардумнавоз.

МАРДУМДӢСТӢ مردم‌دوستی мардумдӯст будани, меҳрубон будани ба одамон, мардумнавозӣ.

МАРДУМЗОД مردم‌زاد *ниг.* мардумзода.

МАРДУМЗОДА مردم‌زاده 1. *кит.* зодаи инсон. 2. *мач.* дорои рафтор ва хислатҳои инсонӣ.

МАРДУМӢ مردمی 1. доро будани ба сифатҳои неки инсонӣ; одамгарӣ, инсонӣ; мурувват. 2. *нав.* халқӣ: **вакили мардумӣ**.

МАРДУМКУШ مردم‌کش одамқуш, қотил.

МАРДУМКУШӢ مردم‌کشی одамқушӣ, қотилӣ.

МАРДУМНАВОЗ مردم نواز хайру эҳсонқунанда ба одамон; навозишқор, меҳрубон.

МАРДУМНАВОЗӢ مردم نوازی *ниг.* мардумдӯстӣ.

МАРДУМНИШИН مردم نشین ҷое, ки дар он одамон хонаву ҷой карда истикомат доранд.

МАРДУМОЗОР مردم آزار он ки одамонро меранҷонад; ситамгар, золим, бераҳм.

МАРДУМОЗОРИ مردم آزاری мардумозор будан; ситамгарӣ, бераҳмӣ, золимӣ.

МАРДУМОМЕЗ مردم آمیز он ки ҳар чи зудтар ба мардум меомезад ва бо одамони гуногун хӯ мегирад; дидадаро, ҳамнишин ва бомуошират.

МАРДУМОМЕЗӢ مردم آمیزی бо мардум хӯ гирифтани, ҳамнишинӣ, муошират ва муносибати хуб доштан, дидароӣ.

МАРДУМПИСАНД مردم پسند мавриди қабул ва эътибори мардум қарор гирифтани, писанди одамон будан.

МАРДУМСИТОНӢ مردم ستانی *кит., маҷ.* мардумдорӣ, таваҷҷӯҳи мардумро ба хушрафторӣ ва меҳрубонӣ ҷалб кардан.

МАРДУМСОЛОР مردم سالار *с.* ҳокимияте, ки дар он қудрат ба халқу мардум тааллуқ дорад; ҳокимияти демократӣ: **давлати мардумсолор.**

МАРДУМСОЛОРИ مردم سالاری *с.* мардумсолор будан, демократӣ.

МАРДУМСОЛОРОНА مردم سالارانه *с.* мансуб ба мардумсолорӣ, аз рӯи равиши мардумсолорӣ.

МАРДУМСОР مردم سار *маҷ.* дорои рафтор ва кирдори инсонӣ.

МАРДУМФИРЕБ مردم فريب қаллоб, фиребгар.

МАРДУМФИРЕБӢ مردم فريبی фиреб додани мардум; қаллобӣ, фиребгарӣ.

МАРДУМХОР مردم خوار 1. он ки ё он чи, ки хӯроқаш гӯшти одам аст, одамхӯр. 2. *маҷ.* хунхор, ваҳшӣ.

МАРДУМХӮР مردم خور *ниг.* мардумхор.

МАРДУМХӮРИ مردم خوری мардумхӯр будан, одамхӯрӣ.

МАРДУМШИНОС مردم شناس *нав.* мутахассис ва олимӣ мардумшиносӣ, этнограф.

МАРДУМШИНОСӢ مردم شناسی *нав.* илми ҷомеашиносист, ки таърихи пайдоиши қавмҳо, тарзи зисту зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти моддию маънавии онҳоро меомӯзад, этнография.

МАРЗ مرز 1. замин; замини киштукори атрофаш вот бардошта. 2. ҳудуди замин; сарҳад. 3. мамлакат, кишвар; **марзу бум** сарзамин, кишвар.

МАРЗА مرزه барҷастагӣ, баландии маҳсус аз ҳок бардоштаи канори замини кишт, вот, рош; **марза кашидан** атрофи замини киштро бо ҳок бардошта ҳудуди онро муайян кардан, рош бардоштан.

МАРЗАҒАН مرزغن *кит.* 1. *д.* дӯзах, ҷаҳаннам. 2. гӯристон.

МАРЗАКАШ مرزه کش он ки гирди замини киштро марза мебардорад.

МАРЗАКАШӢ مرزه کشی марза бардоштани гирдогирди замини кишт.

МАРЗАНГӮШ مرزنگوش *бот.* навъи райҳон, ки баргҳояш ба гӯши муш монандӣ дорад.

МАРЗАНЧӮШ مرزنجوش *ниг.* марзангӯш.

МАРЗБАНДӢ مرزبندی 1. тақсимбандӣ ва ҷудо кардани китъаҳои замин, заминбандӣ. 2. сарҳадбандӣ, муайян кардани ҳадду ҳудуд ва қаламраву доманаи чизе ё коре.

МАРЗБОН مرزبان 1. *таър.* сарпосбони сарҳад, сарҳаддор. 2. сарҳадбон.

МАРЗБОНӢ مرزبانی амал ва вазифаи марзбон, сарҳадбонӣ.

МАРЗДОР مرزدار *ниг.* марзбон.

МАРЗДОРӢ مرزدارى *ниг.* марзбонӣ.

МАРЗӢ I مرزی *мансуб ба марз;* сарҳадӣ.

МАРЗӢ II *а.* مرضى *кит.* мавриди ризояту писанд гардида, мақбул, писандида.

МАРЗНИШИН مرز نشين он ки дар шаҳрҳо ва ё деҳаҳои сарҳадӣ сокин шудааст, сарҳаднишин.

МАРЗУБУМ مرزوبوم маҳалли асосии иқомат, меҳан, ватан.

МАРЗШИКАН مرز شكن он ки сарҳади давлатро бе иҷозат убур мекунад, сарҳадшикан.

МАРЗШИКАНИЙ مرزشکني *нав.* аз хати сарҳади давлате бе иҷозат ва пинҳонӣ гузаштан, сарҳадшиканӣ.

МАРИЗ *а.* مريض бемор, касал, бетоб: **мариз шудан**, **мариз афтодан**.

МАРИЗИЙ مريضى беморӣ, касалӣ, бетобӣ.

МАРКА *олм.* مرکه 1. коғазчаи хурди чоркунҷаи почта, ки ба рӯи лифофаи мактубҳо часпонида мешавад; коғазчаи ба ин монанди нишондори баъзе идораҳои давлатӣ, ки ҳамчун аломати пардохти музди чизе (*монанди мӯҳрона ва ғ.*) хизмат мекунад; чунин коғазча бо зикри маблағе, ки собиқ чун аломати пардохти ҳаққи узвияти баъзе ташкилотҳо ба китобча ё варақа мечаспониданд. 2. воҳиди пули Чумхурии Олмон (баробари 100 пфенинг) ва давлати Финляндия (баробари 100 пенни) мебошад.

МАРКАБ *а.* مرکب *кит.* 1. ҳайвони саворӣ (*монанди асп, хар, шутур*). 2. хар.

МАРКАБСАВОР مرکبسوار *ниг.* харсавор.

МАРКАБСАВОРИЙ مرکبسوارى *ниг.* харсаворӣ.

МАРКАЗ *а.* مرکز 1. нуқтаи миёнаи доира, ки як пой паргор дар он устувор қарор гирифта, пой дигараш мегардад: **маркази доира**. 2. миёнаҷои ҳар чиз, васат, мобайн: **маркази зилзила**, **маркази коинот**, **маркази чорраҳа**, **дар маркази даромадгоҳ**. 3. маҳалле, ки идораҳои мақомоти роҳбарикунанда дар он ҷой гирифтаанд, **маркази маъмурӣ**: **маркази вилоят**, **маркази ноҳия**; *маҷ.* пойтахт. 4. ҷои умда ва асосии воқеъ шудан ва инкишофёфтаи чизе ё соҳае: **маркази илм**, **маркази саноатӣ**; **маркази савдо** а) шаҳру ноҳия ва умуман минтақае, ки дар он савдову тичорат инкишоф ёфтааст; б) *нав.* мағозаи калон, фурӯшгоҳ. 5. *нав.* номи муассисаҳои махсуси начандон калони таҳқиқотӣ ё корхонаҳои дигар: **маркази тадқиқи обу ҳаво**, **маркази ҳисоббарӣ**; **дар маркази диққат будан** (ё **истодан**) мавриди тавачҷӯҳи хос қарор гирифтани; аҳамияти зиёд додани касе ба касе ё чизе.

МАРКАЗГАРО مرکزگرا *нав.* пайрави марказгарой.

МАРКАЗГАРОЙ مرکزگرايى *нав.* ҷараёнест, ки пайравони он ақидаҳои мӯътадили сиёсӣ, яъне дар байни марказиятҳоону марказият-

гурезон ё чапгароёну ростгароён мавқеъ гирифтаниро тарафдорӣ мекунанд.

МАРКАЗГУРЕЗ مرکزگريز он чи вақти ҳаракат аз нуқтаи маркази доира ба атроф паҳн мегардад; *муқоб.* **марказрав**: **қувван марказгурез**.

МАРКАЗИЯТ *а.* مرکزيت чамъ овардан дар як марказ, тобеъ гардонидан ба як марказ; **марказияти истехсолот** марказонидани истехсолот; **марказият пайдо кардан**//**марказият ёфтган** мутамарказ шудан, мутамарказонида шудан, дар як ҷо ё дар дасти як шахс ё як гурӯҳ қарор дода шудан(-и идораи давлат).

МАРКАЗИЙ مرکزى 1. *мансуб ба* **марказ**; **кумитаи марказии ҳизб** с. ҳайати олии роҳбарикунандаи интиҳобӣ дар байни анҷумани ҳизбҳо: **рӯзномаи марказӣ** рӯзномае, ки мақоми бевоситаи ҳизб ё ҳукумат ҳисоб меёбад ва дар пойтахт ҷой мешавад; **ситоди марказӣ** дастгоҳи роҳбарикунандаи асосие, ки ситодҳои дигарро муттаҳид мекунад; **ҳукумати марказӣ** ҳукумати дар пойтахт ҷойгиршуда; ҳукумате, ки идораи тамоми кишвар дар дасти ӯст. 2. дар миёнаҷои шаҳру ноҳия, вилоят, давлат, қитъа *ва ғ.* воқеъгардида: **кӯчаи марказӣ**, **шаҳри марказии мамлакат**, **Осиёи Марказӣ**.

МАРКАЗОНИДАН مرکزانیدن ба як марказ тобеъ ва вобаста намудан.

МАРКАЗОНИДАШУДА مرکزانيدهشده *сифати феълӣи замони гузашта аз марказонида шудан*; ба як марказ чамъ (ё тобеъ) кардашуда.

МАРКАЗОНӢ مرکزانى тобеъ гардонидан ба як марказ, ба як марказ вобаста кардан; идора кардан аз як нуқта.

МАРКАЗРАВ مرکزرو он чи вақти ҳаракат ба сӯи нуқтаи марказии доира майл мекунад, марказшитоб.

МАРКАЗШИТОБ مرکزشتاب *ниг.* марказрав.

МАРКЕТИНГ انگل. маркетинگ *иқт.* 1. тарзи идора ва ташкили истехсолот аст, ки ба вучуд овардани навъҳои нави маҳсулот ва фурӯши онҳо, омӯхтани талабот ба молҳо ва хизматрасониҳои ба ин вобаста мақсади асосии он мебошад. 2. *нав.* фанни иқтисодиёт, ки масъалаҳои марбут ба истехсол ва фурӯши маҳсулотро меомӯзад, бозорбӣ,

- бозоршносӣ.
- МАРКИЗ** *фр.* مرکز *таър.* унвони дворянҳо (байиши граф ва герцог) дар чанде аз кишварҳои Аврупои Ғарбӣ.
- МАРКИЗЕТ** *фр.* مرکزیت навъи матои латифу тунуки нахӣ ва абрешимӣ.
- МАРКСИЗМ** *олм.* مرکسيزм таълимоти диалектикий Маркс ва Энгелс дар бораи қонунҳои тараққиёти табиат ва ҷамъият, дар боран инқилоби оммаҳои зулмдида ва истисморшаванда, дар бораи сотсиализм ва коммунизм.
- МАРКСИСТ** *олм.* مرکسيست пайрави марксизм.
- МАРКСИСТӢ** مرکسيستي мансуб ба марксизм: назарияи марксистӣ, ҳизби марксистӣ.
- МАРҚАД** *а.* مرقد оромгоҳ; гӯрхона, қабр, гӯр.
- МАРҚУМ** *а.* مرقوم *кит.* рақамшуда, навишта; қайдшуда; марқум аст, ки... навишта шудааст, ки...
- МАРМАЛОД** *фр.* مرملاде хӯр. навъи ширинӣ, ки аз шираи меваҳо, шакар ва нишоста пухта мешавад.
- МАРМАР** *ю.* مرمر санги сахте аз чинси сангҳои оҳақӣ, ки нағз сайқал меёбад ва дар меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ ба қор меравад: санги мармар.
- МАРМАРАК** مرمرک *ниг.* марвак.
- МАРМАРИН** مرمرين *ниг.* мармарӣ.
- МАРМАРӢ** مرمرى мансуб ба мармар; аз мармар сохташуда: тахтасанги мармарӣ.
- МАРМАРМОНАНД** مرمرمانند мисли мармар, мармариасл.
- МАРМАРТАРОШ** مرمرتراش он ки санги мармарро ба шаклҳои гуногун метарошад.
- МАРМАРТАРОШӢ** مرمرتراشى шуғл ва амали мармартарош.
- МАРМАРШАКЛ** مرمرشکل *ниг.* мармармонанд.
- МАРМИ(Н)ҶОН** مرمرمينجان//مرمينجان *бот.* як навъ меваи буттагии сиёҳи хӯрданӣ.
- МАРМУЗ** *а.* مرموز рамздор, рамзнок; суҳанҳои мармуз суҳанҳои рамзнок.
- МАРОҒА//МАРОҒАТ** *а.* مراغه//مراغت *кит.*

гелиш, ғалтидан; **мароға қардан** ғалтидан, гелидани ҳайвон ба хок.

МАРОКИЗ *а.* مراکز *ҷ.* марказ.

МАРОҚ *а.* مرقاق хоҳиш, майл, рағбат; кашиш ба қорс; рағбат ва майл ба доништан ва фаҳмидани чизе: **мароқ доштан**, **мароқ зоҳир қардан** (ба қорс, чизе), **бо мароқ**(-и зиёд, бузург) **гӯш қардан** (нигоҳ қардан, тамошо қардан); **ба мароқ овардан** моил қардан, шавқманд гардонидан; **ба мароқ омадан** майлу рағбат пайдо қардан, роғиб шудан.

МАРОҚАНГЕЗ مرقاقانگيز он чи боиси пайдоиши мароқ мегардад, шавқовар; диққатҷалбкунанда.

МАРОҚНОК مرقاقناк *ниг.* мароқангез.

МАРОҚОВАР مرقاقآور *ниг.* мароқангез.

МАРОМ *а.* مرام 1. мурод, матлаб, мақсад. 2. *гуфт.* рафт, чараён; равиш; **ба як маром//бо як маром** як зайл; мураттаб, муназзам, як равиш.

МАРОМНОМА مرمانما рисолае, ки дар он маслаҳат ва мақсади ягон ташкилот баён ёфтааст: оиннома; барнома.

МАРОРАТ *а.* مرات *кит.* 1. талхӣ. 2. *маҷ.* талхкомӣ; азобу машаққат, сахтӣ.

МАРОСИМ *а.* مراسم 1. расмҳо, оинҳо, равишҳо (дар иҷро ва гузаронидани қорс); маърака: **маросими никоҳ**, **маросими тӯӣ**, **маросими дафи**, **маросимҳои динӣ**. 2. расму тартиби ботантана: **маросими дастбӯсӣ**, **маросими пурсупос**, **маросими савганд ёд қардан**, **маросими эълони фармон**.

МАРОСИМӢ مراسمي мансуб ба маросим; дар маросиме иҷрошаванда: **рақсҳои маросимӣ**, **сурудҳои маросимӣ**.

МАРОТИБ(А) *а.* مراتب//مراتب *ҷ.* мартаба 2.

МАРОҲИЛ *а.* مراحل *ҷ.* марҳала.

МАРРА *а.* مرره 1. як бор, як қарат. 2. ҳисоби охирина (тамомшудаи) ягон бозӣ ё мусобиқа, ки дар аввал муқаррар шудааст; нуқтаи қароршуда, ки расидан ба он бурдани бозӣ ё мусобиқа ҳисоб меёбад; **ба марра расидан** дар бозӣ ё мусобиқа ба ҷой ё пояи муқарраршуда расидан.

МАРСИЯ *а.* مرثيه *адш.* шеъре, ки ба марг ва

сўгвориин касе дар баёни сифатҳои неки ӯ эҷод шудааст: **марсия гуфтаи**, **марсия навиштан**, **марсия хондан**.

МАРСИЯГҶӢ مرثيه گويي *ниг.* марсияхонӣ.

МАРСИЯГҶӢ مرثيه گويي *ниг.* марсияхон.

МАРСИЯСАРО(Ӣ) مرثيه سرا(ي) шоире, ки марсия месарояд, марсиягӯӣ.

МАРСИЯСАРОӢ مرثيه سرايي марсияхонӣ, сарояндаи ашъори марсиявӣ.

МАРСИЯХОН مرثيه خوان он ки дар мотами касе навҳагарӣ мекунад; он ки дар марги касе марсия мехонад, кироаткунандаи марсия.

МАРСИЯХОНӢ مرثيه خواني *исми амал аз марсия хондан*; кор ва шугли марсияхон.

МАРСУМ *а.* مر سوم *кит.* 1. расмшуда. одатшуда; **марсум шудан**, одат шудан. 2. *маҷ.* маош, музди кори моҳона ё рӯзина.

МАРТ مرت моҳи сеюми солшумории милодӣ.

МАРТАБА *а.* مرتبه 1. рутба, дараҷа, поя; мақом: **мартаба гирифтаи**, **мартаба(-и баланд) ёфтаи**, **мартабаи касе баланд шудан**, **соҳиби мартаба шудан**; **ба мартаба расидан** мақому мансаб ба даст овардан. 2. дафъа, бор, қарат, маротиба.

МАРТЕНӢ مرتيني *кӯран* **мартенӣ** кӯран махсуси пӯлодгудозӣ, ки бо усули истифодаи дубораи гармии ҳосилшуда кор мекунад.

МАРТӢ مرتي *мансуб ба март*.

МАРТУБ *а.* مرطوب *кит.* рутубатнок, нам.

МАРФҶӢ مرفوع *кит.* 1. рифъат додашуда, баланд кардашуда, бардошташуда; баланд, боло. 2. рафъшуда, бартарафшуда, аз миён бардошташуда.

МАРҶАБО مرحبا 1. хуш омадӣ: **марҷабо ба диёри зебо**. 2. *нидо* офарин, зиҳӣ; хеле хуб (*калмаи таҳсин*).

МАРҶАЛА//МАРҶИЛА *а.* مرحله 1. миқдори муайяни масофаи роҳ, масофае, ки сафаркунанда дар як рӯз тай мекунад. 2. *кит.* ҷои истироҳат дар аснои роҳ, манзилгоҳ, истгоҳ, қорвонсарой. 3. лаҳза ё давраи маълуми ягон амалиёт; лаҳза, ваҳла: **марҷалаи аввали сохтмон**, **марҷалаи асосии ниқишофи настри форсу тоҷик**; **марҷала ба марҷала** давра ба давра.

МАРҶАЛАВӢ//МАРҶИЛАВӢ مرحلوي *мансуб ба марҷала* 3; давраеро ташкилкунанда, давравӣ.

МАРҶАМ *а.* مرهم *доруе*, ки ба рӯи захм ва решҳо гузоранд (*барои назорати кашидани риму фасоди он*): **марҷам молидан** (*гузоштан, ниҳодан*), **марҷам тайёр кардан**; **марҷами ҷон а)** боиси роҳату осоиши ҷон, ороми ҷон; **б)** маҳбуб, азиз (*одатан дар муҷриат ба фарзандон*); **ба дарди касе марҷам шудан** дар айни зарурат ҳоҷати касеро баровардан; айни муддаои касе воқеъ шудани чизе, ба ҷони касе дармон шудан.

МАРҶАМАТ *а.* مرحمت 1. раҳм, тараҳҳум. 2. меҳрубонӣ, лутф, илтифот. 3. *гуфт.* бифармоед, марҷамат кунед (*дар мавриди даъват ба ҷое ё ба қоре гуфта мешавад*); **ба марҷамати...** ба шарофати меҳрубонии..., ба туфайли лутфи...; **марҷамат кардан** лутф кардан, меҳрубонӣ кардан; тараҳҳум намудан; **марҷамат карда** лутфан, аз рӯи лутфу меҳрубонӣ; **марҷамат кунед** бифармоед (*ҳамчун нидаи ифодакунандаи хоҳиши ва таърифу гоҳе ба феълҳо ва гоҳе ба онҳо меояд*: **марҷамат кунед**, **гап занед**; **марҷамат кунед**, **ба нон нигоҳ кунед**; **ба хона марҷамат кунед**).

МАРҶИЛА مرحله *ниг.* марҷала.

МАРҶИЛАБАНДӢ مرحله بندي *замонбандӣ*, гурӯҳбандӣ аз рӯи вақту замон.

МАРҶИЛАДОР مرحله دار 1. дорои марҷила, дорои замонбандии муайян. 2. ниғаҳбони роҳ, ки байни ду манзил воқеъ будааст.

МАРҶУМ *а.* مرحوم вафотёфта, мутаваффо, раҳматӣ, шодравон (*аз рӯи эҳтиром ба ҷои номи каси мурда гуфта мешавад*).

МАРҶУМА *а.* مرحومه *муаннаси марҷум*.

МАРҶУН *а.* مرهون *кит.* раҳн кардашуда, ба гарав додашуда, ба гарав монда.

МАРҶАӢ *а.* مرجع *кит.* 1. ҷои ручӯъ, ҷои бозгашт. 2. ҷое ё шахсе, ки бо қоре ба ӯ муҷрият мекунад.

МАРҶОН *а.* مرجان 1. ҷонвари баҳрии гиёҳмонанде, ки гала-гала зери харсангҳои зернобӣ пайдо мешавад. 2. моддан сангшудаи оҳакии сурх, ки аз онҳо ҳосил мешавад ва барои асбоби зинат ва ороиш ба қор мевад: **шаддан марҷон**; \diamond **мурғи марҷон** *ниг.*

- мурғ.
- МАРЧОНӢ** *مَرچانی* мансуб ба марчон; қазираи марчонӣ қазираи аз тахниниҳои оҳаки марчонҳо бавучудода.
- МАРЧУМАК** *مَرچومک* бот. наск.
- МАРҚӮЪ** *ا. مرجوع* кит. 1. рӯқӯшуда. 2. бозгардонидашуда.
- МАРШ I** *фр. марш* мус. асари мусиқии дорои зарбу вази аниқ, ки ба оҳанги он саф кашада роҳгардӣ мекунад.
- МАРШ II** *фр. марш* ҳ. фармон барои ба роҳ даромадани сафи аскарон ё варзишгарон: **марш ба пеш!**
- МАРШАЛ** *фр. маршал* ҳ. 1. рутбаи олии болотар аз генерал. 2. шахсе, ки ба ин рутба сазовор гардидааст.
- МАРШРУТ** *фр. маршрут* кхн. хати сайр, сайрхат; хатсайр.
- МАСАЛ** *а. مثل* 1. ниг. зарбулмасал; мақол; масал шудан вирди забонҳо гардидани воқеа ё суҳане. 2. ривояту ҳикояи манзум ё мансури мӯҷази маҷозӣ ва рамзнок дар мавзӯҳои ахлоқӣ, тамсил (*мас., ҳикояҳои «Калила ва Димна»*).
- МАСАЛАН** *а. مثلاً* барои мисол, чунончи (*дар мавриди эзоҳи фикри пеш гуфташуда кор фармуда мешавад*).
- МАСАЛНАВИС** *مثل نویس* нависандаи масал (2); шоир ё нависандае, ки дар жанри масал машҳур аст.
- МАСАРРАТ** *а. مسرت* сурур, шодӣ, хурсандӣ; **масаррат бахшидан** (-и чизе ба касе) шодком ва хушнуд кардан.
- МАСАРРАТБАХШ** *مسرت بخش* шодибашш, фараҳангез: **масарратбахш аст, ки...**
- МАСБУҚ** *а. مسبوق* кит. пешакӣ огоҳ шуда, огоҳ, бохабар, хабардор: **масбуқ кардан**.
- МАСДАР** *а. مصدر* 1. ҷои судур, маҳалли берун омадани чизе, манбаъ. 2. *грам.* шакли номуайяни феъл.
- МАСДУД** *а. مسدود* дар пешаш сад кашада, баста; **масдуд кардан** банд кардан, бастан (*роҳро*).
- МАСЕХ//МАСЕХО** *مسيح//المسيح* лақаби Исо, ки паёмбари дини насронист.
- МАСЕХӢЯТ** *مسيحيّات* 1. масеҳӣ будан, насронӣ будан. 2. дини насронӣ, ки Исои Масеҳ асосгузори он аст.
- МАСЕХӢ** *مسيحى* пайрави дини насронӣ, исавӣ.
- МАСЕХО** *مسيحا* ниг. масех.
- МАСЕХОДАМ** *مسيحادم* ниг. масехонафас.
- МАСЕХОНАФАС** *مسيحانفس* он ки нафасаш гӯёмисли нафаси Исои Масеҳ ҷонбахшу зиндакунада аст.
- МАСИР** *а. مسير* кит. 1. ҷои сайругашт, сайргоҳ. 2. роҳи рафт, маҷро; хати сайр: **масири ҳаракат**.
- МАСКА** *مسكه* равғани қаймоқӣ, равғане, ки аз шир бо ёрии гуппӣ ва чархҷӯб мегиранд, равғани зард.
- МАСКАВӢ** *р. مسكوى* 1. мансуб ба Маскав (Москва). 2. сокин ва муқими шаҳри Маскав.
- МАСКАН** *а. مسكن* маҳалли сукунат, ҷои иқомат, бошишгоҳ, хона: **маскан гирифтан** дар ҷое сокин шудан, иқомат кардан; **маскан доштан** дар ҷое муқим будан; **макон доштан**.
- МАСКАНАТ** *а. مسكنت* кит. мискинӣ, нодорӣ, бечорагӣ, камбағалӣ.
- МАСКАРАД** *фр. مسكرد* базме, ки ба он ниқоб пӯшида бо тағйири либос меоянд.
- МАСКУК** *а. مسكوك* сикказода.
- МАСКУН** *а. مسكون* маскангирифта, сокин дар ҷое, ҷойгирифта; **рубъи маскун** чоряки рӯи Замин, ки маҳалли сукунати одам ва ҳайвонот мебошад; қисми хушкӣи кураи Замин.
- МАСҚУЛ** *а. مصقول* сайқалдода; чилодор.
- МАСЛАК** *а. مسلک* 1. роҳ, тарик; мазҳаб; **маслаки ишқ** роҳи ишқ; ишқварзӣ. 2. роҳ ва мақсади сӯёсию иҷтимоӣ; маром, мақсад; гоя, мафкура.
- МАСЛАКГУМКАРДА** *مسلک گمکرده* рӯгардонидани аз марому маслаки худ, хиёнаткарда ба ақидаҳои сӯёсию иҷтимоии худ, муртад.
- МАСЛАКФУРӮШ** *مسلک فروش* ниг. маслакгумкард.
- МАСЛАХ** *а. مسلخ* ҷои куштан ва пӯст кардани

гову гӯсфанд ва г., саллоххона, кушишхона.

МАСЛИХАТ *а.* *مصاحت* 1. он чи барои пешрафту хайру нафъи коре ё касе изҳор карда мешавад, салоҳи кор; гуфтугузори хайрандешона дар атрофи ягон масъала, машварат; **маслиҳат ин аст, ки...** салоҳи кор ин аст, ки...; **маслиҳат нест** салоҳ нест, дуруст нест. 2. фикру мулоҳизаи донандаи коре ё мутахассиси соҳае дар бораи коре ё чизе: **маслиҳати пухта, маслиҳати судманд, маслиҳати хуб, маслиҳати чузъӣ; маслиҳати касеро қабул кардан, маслиҳати тиббӣ додан, маслиҳати тӯйро кардан; бо маслиҳати...** а) бо салоҳиди..., фикру раъи касеро оид ба коре гирифта; **маслиҳат гирифтан** дар бораи дурустӣ ё нодурустии коре фикру ақидаи касеро пурсидану шундан; **маслиҳати касеро гирифтан** аз рӯи савобдиди касе кор кардан, маслиҳати касеро қабул кардан; **маслиҳат додан** ба касе а) салоҳу суди касеро нишон додан; роҳи ҳалли масъалаеро нишон додан; роҳи дурусти кореро пешниҳод кардан; б) кореро ба касе тавсия додан; **маслиҳат кардан** дар бораи коре фикри касеро пурсидан, машварат кардан; **маслиҳат пурсидан** фикри касеро дар бораи коре гирифтан, машварат кардан бо касе; **ба маслиҳат даромадан** а) маслиҳат доданро оғоз кардан, ба маслиҳатдихӣ сар кардан; б) ба сухани касе амал кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **оши маслиҳат** маросиме, ки пеш аз тӯй барои маслиҳатпурсӣ барпо мешавад ва меҳмононро бо оши палав зиёфат мекунад, маслиҳатошӣ; **маслиҳатро дар як чо мондан** ба дурустии фикре муттафиқ шудан, ба фикру раъи якдигар розӣ шудан, маслиҳати кореро пазондан; **хар касе маслиҳати хеш нақӯ медонад** (*мақ.*) хар кас салоҳи кори худ ё манфиати худро бехтар медонад.

МАСЛИХАТАНДЕШ *مصاحتانديش* таҷрибанок, доно.

МАСЛИХАТБИН *مصاحتبين* он ки маслиҳат медихад, мушовир.

МАСЛИХАТГАР *مصاحتگر* маслиҳатдиханда, хайрияти кореро нишондиханда.

МАСЛИХАТГИРӢ *مصاحتگیری* *исми амал аз маслиҳат гирифтани;* машварат.

МАСЛИХАТГУЗОР *مصاحتگذار* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИХАТГӢ(Ӣ) *مصاحتگو/مصاحتگوی* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИХАТДИД *مصاحتديد* *кит.* он чи ба назар хайру салоҳ менамояд; салоҳдид, савобдид.

МАСЛИХАТДИХАНДА *مصاحتدهنده* он ки ба касе салоҳи кори ӯро нишон медихад, маслиҳатгар, маслиҳатдеҳ.

МАСЛИХАТӢ *مصاحتی* 1. *мансуб ба маслиҳат.* 2. дорои ҳуқуқи иштирок кардан дар муҳокимаҳо (*бидуни ҳаққи раъйдихӣ*): **намо-янда бо раъи маслиҳатӣ, овоз (ё раъӣ)-и маслиҳатӣ доштан.**

МАСЛИХАТОМЕЗ *مصاحتآمیز* 1. фикр ва сухани хайрхоҳона, фикр аз рӯи хайрхоҳӣ: **дурӯғи маслиҳатомез, таклифи маслиҳатомез.** 2. ба таври маслиҳат, ба тариқи машварат, маслиҳатомезона: **маслиҳатомез гуфтан.**

МАСЛИХАТОМЕЗОНА *مصاحتآمیزانه* ба тарзи маслиҳат, ба тариқи машварат, бо маслиҳат, бо машварат.

МАСЛИХАТОШӢ *مصاحتآشی* *ниг.* маслиҳат (оши маслиҳат).

МАСЛИХАТХОНА *مصاحتخانه* чой ва маҳалли додани маслиҳат: **маслиҳатхонаи ҳуқуқӣ.**

МАСЛИХАТХОӢ *مصاحتخواه* он ки барои маслиҳат ба касе мурочиат мекунад; ба машварат мӯҳтоҷ.

МАСЛИХАТХОӢӢ *مصاحتخواهی* *исми амал аз маслиҳат хостан.*

МАСЛИХАТЧӢ *مصاحتچی* *ниг.* маслиҳатгар.

МАСЛИХАТШУНАВ *مصاحتشنو* он ки фикру раъи касеро ба эътибор мегирад, он ки маслиҳатро қабул мекунад.

МАСЛУБ I *а.* *مسلوب* *кит.* дуздида, рабуда.

МАСЛУБ II *а.* *مصلوب* *кит.* ба дор овехташуда.

МАСЛУК *а.* *مسلوك* *кит.* чоришуда, маъмул; **маслук доштан** чорӣ намудан, маъмул гардонидан.

МАСЛУҚ *а.* *مسلوق* *гуфт.* *аслаш* маслуҳ 2.

МАСЛУХ I *а.* *مسلوخ* 1. ҳайвони сарбурида ва пӯстканда. 2. *гуфт.* чорпои лоғари аз кор баромада: **харн маслуҳ; маъюбу маслуҳ** бе дасту по, иллатдор ва корношоям.

МАСМУМ *a.* مسموم *кит.* самдор, захролуд; захрноқ; **масмум шудан** захролуд шудан.

МАСМУЪ *a.* مسموع шунида, ба гӯш расида; **масмӯи касе шудан** ба гӯши касе расидан, ба самъи касе расидан.

МАСНАВИХОН مثنوى خوان он ки «Маснави маънавий»-и Мавлоно Ҷалолиддини Румиро бо оҳанги хуш мехонад.

МАСНАВИЙ مثنوى 1. *ад.* манзумаи нисбатан калонҳаҷме, ки мисраъҳои ҳар як байти он ҳамкофия аст. 2. асари манзуми шоир ва мутафаккири машҳури тоҷику форс Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣи Румӣ (а. XIII), ки номи пурааш «Маснави маънавий»-ст.

МАСНАВИХОНӢ مثنوى خوانى 1. амал ва кори маснавиҳон. 2. ҷараёни амали маснавиҳонӣ.

МАСНАД مسند 1. ҷойгоҳ, нишастангоҳ; таъгоҳ, поя. 2. тахт, авранг. 3. *маҷ.* мансаби калон, мақом, мартаба, рутба: **маснади вазирӣ** ё **вазират**, **маснади раисӣ**.

МАСНАДНИШИН مسند نشين 1. тахтнишин; подшоҳ. 2. соҳиби мансаб ва мақоми олий, мансабдори калон.

МАСНАДНИШИНӢ مسند نشينى тахтнишинӣ, сардорӣ, подшоҳӣ, ҳокимӣ, роҳбарӣ.

МАСНУОТ *a.* مصنوعات 1. *ҷ.* маснӯъ. 2. молҳои саноатӣ, маҳсулоти касибон (хунармандон): **маснуоти биринҷӣ**, **маснуоти заргарӣ**.

МАСНӮӢ مصنوعى сунъӣ, сохта: **гули маснӯӣ**.

МАСНӮЪ مصنوع сохта, эҷодкарда; эҷод, офарида; **радифи маснӯи Замин** *инг.* **радиф**.

МАСО(Ъ) *a.* مساء//مساء *кит.* шом, бегоҳӣ: **масову сабоҳ** шом ва субҳ, шому саҳар.

МАСОБА مسابه *кит.* дараҷа, андоза; **ба масобан...** ба дараҷаи...; **ба монанди...**, **монанди...**

МАСОИБ *a.* مصائب *ҷ.* мусибат.

МАСОИЛ *a.* مسائل *ҷ.* масъала.

МАСОКИН I *a.* مساكن *ҷ.* маскан.

МАСОКИН II *a.* مساكين *ҷ.* мискин.

МАСОЛЕҲ I *a.* مصالح *ҷ.* маслиҳат.

МАСОЛЕҲ II مصالح маҷмӯи чизҳое, ки барои сохтани чизе даркор аст, мавод; **масолехи**

бинокорӣ; **масолехи ош** он чи барои пухтани оши палав, аз кабили биринҷ, равған, гӯшт *ва ғ.*, лозим аст.

МАСОЛЕҲСАНҶӢ مصالح سنجى *нав.* санҷиши масолехи бинокорӣ ва дигар маснуот дар озмоишгоҳ барои саҳтию мустаҳкамӣ *ва ғ.*

МАСОЛЕҲШИНОСӢ مصالح شناسى *нав.* илм дар бораи масолеху маводи ягон соҳаи истехсолот ва табиат: **масолехшиносии кайҳонӣ**.

МАСОЛИК *a.* مسالك *ҷ.* маслак.

МАСОМ *a.* مسمام сӯроҳҳои хеле майдаи нӯсти бадан, ки арақро аз бадан мебарорад.

МАСОНА *a.* مئانه *биол.* пешобдон дар бадани инсон ва ҳайвонот, шошадон, мезадон: **санги масона** моддаҳои сангҷамонанде, ки дар пешобдон пайдо мешаванд ва боиси дардмандӣ мегарданд.

МАСОРИФ مصارف *ҷ.* масриф//масраф.

МАСОФ *a.* مصاف 1. ҷои сафорой; майдони ҷанг. 2. ҷанг, муҳориба (*шакли танҳояш* – **масаф(ф)** дар *истеъмол нест*); **масоф кардан** ҷанг кардан.

МАСОФА//МАСОФАТ *a.* مسافت//مسافه фосилаи байни ду ҷой, дурии роҳ; дурӣ, тӯл: **масофаи мобайни Моҳ ва Замин**, дар масофаи даҳҳо километр; **масофа доштан**, **масофа дур набудан**, **масофаро риоя кардан**, **масофаро тай намудан**.

МАСОФАСАНҶ مسافه سنج اسبوب барои напаймуда муайян кардани фосилаи байни бинанда ва ягон чиз.

МАСОФГОҲ مصافگاه *кит.* майдони ҷанг, набардгоҳ.

МАСОФОЗМУДА مصاف آزموده *кит.* ҷангозмуда, ҷанговари ботаҷриба.

МАСОҲА(Т) *a.* مساحه//مساحت 1. мисоҳат, паймоиш, андозагирии замин; андозаи қаду бари замин, миқдори сатҳи ягон қитъаи замин; **масоҳат кардан** чен кардани замин. 2. соҳат, сатҳ; майдон: **масоҳати истиқоматӣ**, дар масоҳати даҳ гектар.

МАСОҶИД *a.* مساجد *ҷ.* масҷид.

МАСРАФ//МАСРИФ *a.* مصرف 1. он чи сарфу харч мешавад; ҷои сарфу харч кардани чизе;

- ба **масраф** расондан чизеро ба ҷои даркори-харч кардан. 2. сарф, истифода, ба-
- МАС** арӣ; **масраф кардан** сарф кардан, харч кардан; истифода бурдани чизе барои коре; **масраф шудан** ба масраф расидан, сарф шудан, харч шудан; истифода бурдан.
- МАСРУР** *а.* مسرور шодмон, шод, хурсанд, хушвақт: **масрур будан**, **масрур кардан**, **масрур шудан** (гардидан).
- МАСРУРОНА** *а.* مسروانه бо шодӣ, бо нишот; хушнудона, хурсандона: **хапдаҳои масрурона ба гӯш расидан**, **чашимони шахлояш масрурона медурахшиданд**.
- МАСРУФ** *а.* مصروف *кит.* 1. сарфшуда, харчшуда; бакоррафта, истифодашуда. 2. *грам.* тасрифӣ, тасрифшаванда.
- МАСРУФИЯТ** *а.* مصرفيت 1. сарф, истеъмол. 2. масрафсозӣ, харч кардан; **сандуқи масруфият** сандуқи истеъмолот. 3. *гуфт.* банд будан, ба коре андармон будан.
- МАСРУЪ** *а.* مصروع *тиб.* он ки мубталои бемории саръ аст, саръзада.
- МАССОҲ** *а.* مسح *кит.* он ки ба андозагирии замин машғул аст, он ки масоҳатеро чен мекунад.
- МАСТ** *а.* مست 1. он ки шароби бисёр нӯшида, аз ҳолати табиӣ баромада, ҳолати беҳудӣ пайдо кардааст; *муқоб.* хушёр; **девона гурез**, **ки маст омад** (*зарб.*). 2. *мач.* касе, ки ба сабаби доштани молу давлат ё мансаб бисёр мағрур шудааст ва аз худ рафтааст: **масти давлат**, **масти мансаб**. 3. чорпое, ки аз серӣ болида ва саркаш шудааст: **аспи маст**, **шутури маст**; **маст кардан** а) ба ҳолати беҳушӣ овардан (-и машрубот); б) аз худ равондан, мағрур кардан (-и молу мансаб ва ғ.); **маст шудан** а) май нӯшида беҳуш шудан; б) *мач.* аз худ рафтан, мағрур шудан; в) **масти аласт** а) *кит.* масти азалий, ҳамеша маст; б) *гуфт.* саҳт маст, масти гузаро, масти лояқил; **чаши маст** чаши пурхумор, чаши пурнозу дилфиреб; **масти хоб будан** дар хоби саҳт будан.
- МАСТАБА** *а.* مصطبه *кит.* 1. ҷои аз замин баландтар бардошташуда дар дарун ё беруни хона барои нишаст, суфа. 2. *таър.* оромгоҳ, мақбара дар Мисри Қадим. 3. майхона, майкада.
- МАСТАК I** مستک *шакли тасғир ва навозишии маст*; андак маст, сархуш.
- МАСТАК II** مستک *гуфт.* кабки мода; *муқоб.* наркабк.
- МАСТВОР** مستوار *чун маст*, маст барин.
- МАСТИГАРӢ** مستيگري аз андоза зиёд ва доимо мастӣ карда гаштани кас.
- МАСТӢ** مستي 1. ҳолати одами боданӯшида, ҳолати беҳудӣ ва беҳушӣ дар натиҷаи зиёд нӯшидани май, суқр. 2. боданӯшӣ, арақхӯрӣ, майпарастӣ; **мастӣ кардан** боданӯшӣ кардан: **бода нӯшида арбада кардан**; **мастӣ ба мастӣ мебарад мақ.** оқибати майпарастӣ забунӣю расвоист.
- МАСТКУНАНДА** مستکنده *сифати феълии замони ҳозира аз маст кардан*; нашъабашанда, хуморбашанда: **нӯшокни масткунанда**, **хавои масткунанда**.
- МАСТОБА** مستابه *инг.* **мостоба**.
- МАСТОМАСТ** مستامست дар ҳолати мастӣ, мастона.
- МАСТОНА** مستانه 1. *мансуб ба маст*; хоси мастон аз рӯи мастӣ: **гирияи мастона**, **хандаи мастона**, **якравии мастона**. 2. дар ҳолати мастӣ; мастҳо барин, маствор: **мастона наъра кашидан**, **мастона подархаво сухан рондан**.
- МАСТУР** *а.* مستور 1. пӯшида, дар парда; **рози мастур** рози пӯшида, сирри ниҳонӣ. 2. *мач.* покдоман, боиффат.
- МАСТУРА** *а.* مستوره 1. *муаннаси мастур*. 2. *мач.* духтар.
- МАСТУРӢ** مستوري мастур будан, пӯшида будан; дар парда будан, дар ҳичоб будан (-и зан).
- МАСУБАТ** *а.* مثبت *кит.* подоши неқ, музди неқӣ, сазои неқӣ.
- МАСУН** *а.* مصون ниғаҳдорншуда, эмин гардошида аз ҳар гуна таарруз ва дастдарозӣ.
- МАСУНИЯТ** *а.* مصونيت 1. масун будан, дахлнопазирӣ; **хуқуқи масуният** хуқуқи дахлнопазирӣ ва имтиёзхое, ки ба дипломатҳои хориҷӣ, вакилони парламентҳо ва ғ. дода мешавад. 2. *тиб.*, *биол.* қобилияти муқобилият карда тавонистани бадаи ба беморихон сирояткунанда, микробҳо ва ди-

гар омилҳои касалиювар, иммунитет: **алома-ти (беморни) порасони муҳассали масуният** [СПИД].

МАСУНИЯТШИНОСИ مصونیت‌شناسی илм дар бораи муқобилияти бадан ба бемориҳо ва дигар омилҳои бемориювар.

МАСХ *a.* مسخ *кит.* 1. дигаргун кардани рӯй; ба шакли бад даровардани афту андом. 2. *d.* аз рӯи ривоятҳо сездаҳ нафар марду занро Худо барои афъоли бадашон ба шакли ҳайвонот даровардааст (*аз қабилӣ* ғоратгареро ба шакли сузмор, дуздери – ба рӯбоҳ, он ки савганди дурӯғ меҳӯрд – ба фохта *ва ғ.*).

МАСХАРА *a.* مسخره 1. тамасхур, ришханд, мазох, шӯҳӣ; **масхараи чизе**; **масхара доштан**//**масхара кардан** мавриди мазох ва ришханд қарор додан касе (ё чизе)-ро, ришханд кардан, мазох кардан; **масхара шудан** мавриди хандахариш ва ришханд гардидан. 2. масхарабоз.

МАСХАРАБОЗ مسخره‌باز он ки бо гап ё бо ягон амали худ дигаронро хушвақт мекунад ва механдонад, ширинкор, мазохкор: **масхарабози сирк.**

МАСХАРАБОЗӢ مسخره‌بازی 1. масхарабоз будан; шугли масхарабоз; ҳазлу мазох, шӯҳӣ, писхандзанӣ, мазох ба чизе. 2. як соҳаи санъати театри ва сирк, ки ҳунарпешаҳои он ширинкорию аскиягӯӣ, ҳазлу мазох, тақлидкорию ҳаҷвӣ ва намоишҳои нишон медиҳанд, ширинкорӣ; **масхарабозӣ кардан** а) ҳазлу мазох кардан, шӯҳӣ кардан; б) бо шугли масхарабоз машғул шудан, ширинкорӣ кардан, сахнаҳои ҳаҷвӣ намоиш додан.

МАСХАРАГӢ مسخرگی 1. масхара шудан, мавриди хандахариш қарор гирифтан. 2. масхарабозӣ, кори хандахариш, расвоӣ.

МАСХАРАОМЕЗ مسخره‌آمیز хандаомез, тамасхуромез: хандан **масхараомез**, **бо оҳанги масхараомез гуфтан.**

МАСХАРАОМЕЗОНА مسخره‌آمیزانه 1. *ниг.* **масхараомез.** 2. аз рӯи масхара, ришханд зада: **масхараомезона нигоҳ кардан.**

МАСХ *a.* مسح 1. молидани дасти тар ба сару по (*дар вақти таҳорат*). 2. молидан бо даст, молиш, моломоли бадан, дастмол,

молишгарӣ, молишкорӣ (*чун яке аз усули муолиҷа ва пешгирии бемориҳо*).

МАСХГАР مسحگر он ки мутахассиси молиши бадан аст; молишгар (*дар ҳаммом*).

МАСХИДӢЗ مسحی‌دوز устое, ки масҳӣ медӯзад.

МАСХИДӢЗӢ مسحی‌دوزی касбу шугли масҳидӯз.

МАСХИФУРӢШ مسحی‌فروش фурӯшандаи масҳӣ.

МАСХИФУРӢШӢ مسحی‌فروشی шугли масҳифурӯшӣ, масҳӣ фурӯхтан.

МАСХӢ مسحӣ пойафзори соқдарози тагтунук ва бепошна, ки бо кафш ё калӯш мепӯшанд: **кафшу масҳӣ.**

МАСЧИД *a.* مسجد ҷои намозхонии мусулмонон, ибодатгоҳи мусулмонон: **масчиди калон**, **масчиди одина**, **масчиди чомеъ**, **мактаби назди масчиди гузар.**

МАСЧУД *a.* مسجود *кит.* он ки ба вай сачда мекунад, мавриди парастииш.

МАСЪАЛА *a.* مسئله 1. қазийя ва матлабе, ки омӯхтан ва ҳал карданро талаб мекунад, мавзӯи ҳалталаб, мушкила. 2. мавзӯе, ки мавриди баҳсу музокира аст, мабҳас; матлаб; гап: **масъалаи муҳим**, **масъалаи мушкил**; **масъаларо муҳокима кардан**, **ба умқи масъала расидан**, **дар болон масъалае баҳсу мунозира кардан.** 3. супориш, вазифае, ки барои ҳал кардан ба талабаю донишҷӯён дода мешавад: **масъалаи ҳисоб**, **масъалаи риёзиёт**, **масъалаи душвор**, **ҳалли масъала**, **масъаларо ҳал кардан**; **масъалаи асосӣ** мавзӯи асосии баҳсӣ: **масъалаи миллӣ** маҷмӯи муносибатҳои (*аз қабилӣ* сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ *ва ғ.*), ки дар байни гурӯҳҳои миллӣ, халқият ва миллатҳои сохти муайяни ҷамъиятию иқтисодӣ мавҷуд аст; **масъалаи оилавӣ** қору шароити марбут ба оила; **масъалаи рӯзномаи маҷлис (чаласа)** мавзӯи мавриди баҳсу музокираи аҳли чаласа; **дар масъалаи...** оид ба мавзӯи..., **дар мавзӯи...**; **масъала гузоштан** // **масъала мондан** мавзӯеро барои ҳаллу фасл ба миён ниҳодан; **масъалаеро дар пеши касе мондан**, **масъаларо қатъӣ мондан**; **масъала равшан шудан** а) мавзӯи баҳс возеҳ шудан; б) гиреҳҳои мушкилот кушода шудан; **масъалаеро тамом намудан** баҳсро дар бораи чизе ба итмом расонидан; **масъаларо кундаланг**

мондан масъаларо қатъӣ мондан, ҳалли қатъии мавзӯи баҳсро талаб кардан; **масъаларо пазондан** а) масъалаеро бо касе ҳал кардан, дар ҳалли масъалае ба як қарор омадан; б) касеро ба чизе розӣ кунондан; **масъала ранги дигар гирифтан** тағйир ёфтани мавзӯ, дигаргун шудани мавзӯи баҳс; **масъаларо як-тарафа кардан** дар коре ба як қарор омадан; баҳсу мунозираро дар мавзӯе хотима додан.

МАСЪАЛАГУЗОРӢ مسئله‌گزارى *исми амал аз масъала гузоштан*; барои чалби тавачҷӯҳи умум ба миён ниҳодани мавзӯи гузориши масъала.

МАСЪАЛАДОР مسئله‌دار *дурои нукта ӯ мушқилоти муайян, коре, ки ҳал кардани он баррасӣ меҳаҳад.*

МАСЪАЛАЗО مسئله‌زا *масъаласоз, эҷодкунандаи мушқилот.*

МАСЪАЛАОМУӢ مسئله‌آموز *омӯзанда, таълимдиҳанда.*

МАСЪАЛАСОЗ مسئله‌ساز *эҷодкунандаи мушқилот, мушқилсоз.*

МАСЪАЛАТАЛОШӢ مسئله‌تلاشى *кашмакаш кардан дар кор ӯ қазийе.*

МАСЪУД *а. مسعود саодатманд, хушбахт; соати масъуд соати саъд, соати нек; вақти мусоид; толен масъуд бахту иқболи нек.*

МАСЪУЛ مسئول *он ки ба иҷрои коре ӯҳдадор аст ва неку бади он аз вай пурсида мешавад, ҷавобгари коре; корманди масъул он ки вазифаи масъулиятноке ба ӯҳда дорад; котиби масъул ниг. котиб; масъули коре будан мутасаддии коре будан.*

МАСЪУЛИЯТ *а. مسئوليت ҷавобгарӣ, масъул будан барои коре; аз масъулият гурехтан кореро карда аз ҷавобгарии он гардан тофтан; кори масъулиятнокро ба зимма нагирифтан; ба масъулият кашидан касеро ҷавобгар кардан.*

МАСЪУЛИЯТНОК مسئوليت‌ناک *ҷавобгарӣ талабкунанда; хеле муҳим ва ҷиддӣ: вазифаи масъулиятнок, кори масъулиятнок, давраи масъулиятнок.*

МАСЪУЛИЯТНОКӢ مسئوليت‌ناكى *ҳисси масъулият, эҳсоси ҷавобгарии коре, чизе.*

МАСЪУЛИЯТШИНОС مسئوليت‌شناس *он ки*

масъул будани кореро дарк мекунад; ҷавобгар, масъул,

МАСЪУЛИЯТШИНОСӢ مسئوليت‌شناسى *масъулияти (ҷавобгарии) худро фаҳмидан, ҳисси масъулият.*

МАТАЛ مثل *гуфт. шуг, қисса; афсона; зарбулмасал, мақол; масал; матал гуфтан, матал задан мақолу масал гуфтан, афсона нақл кардан.*

МАТБАА *а. مطبعه ҷои чоп кардани китоб, рӯзнома ва ғ.; чопхона, нашриёт.*

МАТБАХ *а. مطبخ ҷои ошпазӣ, ошпазхона, ҷои таббоҳӣ.*

МАТБАХӢ مطبخى *1. мансуб ба матбах. 2. ошпаз.*

МАТБУОТ *а. مطبوعات 1. маҳсулоти ба таъърисида, чопшуда; нашрияҳое, ки дар вақтҳои муайян чоп мешаванд: матбуоти даврӣ. 2. соҳаи саноати таъъри нашр, умури таъъри нашр: коркунони матбуоти тоҷик, рӯзи матбуот.*

МАТБӢ I *а. مطبوع таъъришуда, нашршуда, ба чоп расида.*

МАТБӢ II *а. مطبوع мувофиқи таъъри, форум, дилкаш, дилписанд, хушоянд.*

МАТЕМАТИК *ю. ماتيماتيك ниг. рнѝзидон.*

МАТЕМАТИКА *ю. ماتيماتيكه ниг. рнѝзиёт.*

МАТЕРИАЛИЗМ *лот. материализм* яке аз ду равияҳои асосӣ дар фалсафа аст, ки воқеияти объективиро эътироф намуда, чунин мешуморад, ки олам ва қонуниятҳои он тобеи шууру тафаккур нестанд, балки ба таври объективӣ вучуд доранд, моддигарой; *муқоб. идеализм.*

МАТЕРИАЛИСТ *лот. материалист* пайрави материализм, моддигаро.

МАТЕРИАЛИСТӢ *ماتيماستي* *мансуб ба материализм: ҷаҳонбинии материалистӣ.*

МАТЕРИЯ *лот. ماده* *фалс.* воқеияти объективие, ки хорич ва новобаста аз шуури инсон вучуд дорад; модда, ҳаюло.

МАТИН *а. متن 1. устувор, маҳкам, собит; қавиуроа: қалъан матин, муборизи матин, матин будан; иродаи матин иродаи саҳт, азми қавӣ. 2. пурмаъно, асоснок, балеғ.*

МАТИНИРОДА متيناراده соҳиби азму иродан сахт, кавиурода, собитқадам.

МАТИНИ متينى *ниг.* матонат.

МАТИНЧ متينچ *бот.* гиёҳи яксолаест, ки баъзе намудҳои он чун сабзавот ва барои ороиш парвариш мешавад. (*Amazanthus*).

МАТИР *а.* مطير *кит.* боранда: абри матир.

МАТЛАБ *а.* مطلب 1. он чи ё он ки талаб карда мешавад, чизи матлуб мавриди талаб, хоста; мақсад. хоҳиш. 2. масъала, мабҳас: **матлабро гуфтан**, **матлабро фаҳмидан**//**ба матлаб сарфаҳм рафтан**, **матлаб хосил шудан**//**матлаб ба даст даромадан**, **матлаби худро изҳор ё арз кардан**//**арзи матлаб кардан**; *ба тариқи истиора:* **дурри матлаб ба даст даромадан**, **мурғи матлаб аз дом растан**, **ниҳоли матлаби касе самар додан**, **сайди матлаб аз даст рафтан**; **матлаби худро ёфтан** ба мақсади худ расидан; чизи дилхоҳи худро ба даст даровардан; **мувофиқи матлаби худ ёфтан**, **мувофиқи талаб ҳисоб кардан**, **дилхоҳи худ дарёфтани чизе**; **ба матлаб расидан** ба мақсади худ расидан, мақсаду хоҳиши касе иҷро шудан.

МАТЛАЪ *а.* مطلع 1. ҷои тулӯъ; баромадгоҳи Офтобу Моҳ ва ситораҳо. 2. тулӯъ, баромадани Моҳу Офтоб ва ситораҳо. 3. *идш.* байти аввали газал, қасида ва умуман шеър; *муқоб.* мақтаъ.

МАТЛУБ *а.* مطلوب 1. талаб кардашуда, хосташуда, он чи кас мехоҳад, мақсуд. 2. мувофиқи табъ, дилхоҳ; *муқоб.* номатлуб; даркорӣ, лозим; **дарси матлуб**, **одами матлуб**, **рӯзи матлуб**, **айни матлуб** ниҳоят мувофиқи табъ, айни муддао; **натичан матлуб** додан мувофиқи табъ анҷомидани коре; оқибати кор нек шудан. 3. *мач.* маҳбуб; маъшук; **толибу матлуб** ошику маъшук.

МАТЛУБОТ *а.* مطلوبات 1. ҷ. матлуб. 2. чизҳое, ки ба онҳо талаб ва эҳтиҷмандӣ ҳаст: **чамъияти матлубот** иттиҳодияе, ки барои таъмини эҳтиҷоти аҳоли ташкил ёфтааст.

МАТЛУБОТЧӢ مطلوباتچى *корманди соҳаи чамъияти матлубот.*

МАТМАӲ *а.* مطمح *кит.* ҷои назарандохта, ҷои чашм дӯхташуда; **матмаӲи назар** чизе, ки ба он бо диққат менигаранд; чизи мавриди

таваҷҷӯҳ.

МАТМАЪ *а.* مطمح *кит.* чизи тамаъ карда, чизи аз рӯи хирсу оз хосташуда; орзу, хоҳиш.

МАТМУРА *а.* مطوره *кит.* 1. таҳхона, барои пинҳон кардан ё нигоҳ доштани озуқа. 2. зиндон.

МАТМУРАНИШИН مطوره‌نشين *кит.* зиндоннишин, зиндонӣ, бандӣ, маҳбус.

МАТМУРАНИШОН مطوره‌نشان он ки дигаронро ба зиндон мешинонад.

МАТН *а.* متن чизи навишташуда, навиштаи аслии китоб, рисола *ва ғ.* (*ба истиснои ҳошия ва шарҳ*): **матни адабӣ**, **матни маърӯза**, **матни танқидӣ**//**матни интиқодӣ** матни асаре, ки бо муқоиса, тадқиқ ва ба эътибор гирифтани фарқи дастнавис ва нусхаҳои мавҷуди он асар нашр гардидааст.

МАТНӲОНӢ متن‌خوانى *кит.* дар усули таълими мадрасаи кӯҳна хондани маводи аслии китобҳои дарсӣ бе шарҳ ва ҳошияҳои зиёди ба онҳо навишташуда, ки вақти зиёдеро мегирифт.

МАТНШИНОС متن‌شناس мутахассис ва таҳқиқгари матн.

МАТНШИНОСӢ متن‌شناسى соҳан суҳаншиносӣ, ки бо омӯзиш, таҳқиқ ва ба нашр тайёр кардани матнҳои адабӣ, таърихӣ ва илмӣ машғул аст.

МАТОЛИБ *а.* مطالب ҷ. матлаб.

МАТОНАТ *а.* متانت устуворӣ, маҳкамӣ, субот: **матонат нишон** додан.

МАТОР *а.* مطار 1. паридан, парвоз кардан. 2. ҷои парвоз, маҳалли парвоз.

МАТОЪ *а.* متاع 1. порча, газвор, қумош: **матои абрешимӣ**, **матои наҳӣ**, **матои пашмӣ**, **матои сурх**, **як либосворӣ матоъ**, **матоъ бофтан**. 2. мол, коло, ашёи мавриди харидуфурӯш: **молу матои арзон**.

МАТОЪБОФ متاع‌باف газворбоф, парчабоф.

МАТОЪБОФӢ متاع‌بافى *исми амал аз матоъ бофтан*; газворбофӣ.

МАТРАӲ *а.* مطرح 1. ҷои андохтан, маҳалли тарху афғандани чизе; **матраӲ кардан** ба миён гузоштани мавзӯе барои баҳсу баррасӣ,

- баён кардани масъалае. 2. *кит.* халтае, ки сайёдон сайди худро дар он мегузоранд.
- МАТРУК** *а.* متروک *1.* таркшуда, вогузошта. 2. аз байн рафта, ғайриронч; **забони матрук** *збш.* забони аз истеъмолбаромада ва фақат дар осори хаттӣ боқимонда (*мисли забони лотинӣ*); **матрук шудан** тарк шудан; аз байн рафтан.
- МАТРУКОТ** *а.* متروکات *кит.* молу чизи аз одами мурда боқимонда, молн меросин одами мурда, тарака.
- МАТЪУН** *а.* مطعون *кит.* 1. найзазада, бо найза сӯроҳ карда. 2. таънакарда, сарзанишшуда, мавриди таънаву маломат қароргирифта.
- МАУЗЕР** *олм.* مؤزر як навъи тапшончан худкор.
- МАУНАТ I** *а.* مؤنت *кит.* 1. воситаҳои таъминот (*аз қабилн нафақа, тӯшаи сафар ва ғ.*); мояи зиндагӣ. 2. ранҷ, заҳмат.
- МАУНАТ II** *а.* معونت *кит.* ёрӣ, кумак, мадад, ионат.
- МАФИЯ** *ит.* مفیه ташкилот ё қувваҳои ҷи-нояткори маҳфӣ, ки бо усули таҳдид ва зӯроварии бераҳмона амал мекунад.
- МАФКУРА** *а.* مفکوره мачмӯи ғояву ақидаҳо ва ҷаҳонбинӣ; тарзи тафаккур.
- МАФКУРАВИ** مفکوروی мансуб ба мафкура: муборизан мафкурави.
- МАФҚУД** *а.* مفقود гумшуда, нопадидшуда, факид; аз байн рафта.
- МАФЛУК** *а.* مفلوک фалокатзада, бадбахт, очиз, дармонда; **пири мафлук** пири барҷомонда.
- МАФЛУҶ** *а.* مفلوج *кит.* фалачшуда, шал.
- МАФОСИД** *а.* مفاسد *1.* ҷ. фасод. 2. сабабҳои фасод ва табоҳӣ.
- МАФОСИЛ** *а.* مفاصل *кит.*, ҷ. мафсил; дарди мафосил дарди бандҳои устухон.
- МАФОТЕҲ** *а.* مفاتيح *кит.* ҷ. мифтоҳ.
- МАФРАШ** *а.* مفرش чизи густурданӣ (*аз қабилн палос, колин, намад ва ғ.*), фарш.
- МАФРУЗ I** *а.* مفروز *кит.* чудокарда; чудо, алоҳида.
- МАФРУЗ II** *а.* مفروض *кит.* 1. фарзкарда; тах-минкарда, тасаввуршуда. 2. вочиб, ҳатмӣ.
- МАФРУЗОТ** *а.* مفروضات *1.* ҷ. мафруз II. 2. тахминҳо, фарзияҳо, гумонҳо.
- МАФРУШ** *а.* مفروش *кит.* чизи густурда, пахн карда; фарш.
- МАФСАДА** *а.* مفسده *кит.* 1. фасодкорӣ, бадӣ, табаҳкорӣ. 2. сабаб ва боиси фасод.
- МАФСИЛ** *а.* مفصل *кит.* 1. фосилаи байни ду чиз; маҳалли аз ҳам чудо шудани ду чиз. 2. банди устухони бадан, пайвандгоҳ.
- МАФТУЛ** *а.* مفتول тобдода, тофта (*монанди фатила*).
- МАФТУН** *а.* مفتون шефта, ошиқ, дилбохта (*ба касе, ба чизе*): **мафтун кардан, мафтун шудан, мафтуни касе будан.**
- МАФТУНИ** مفتونی шефтагӣ, дилбохтагӣ.
- МАФТУНКУНАНДА** مفتونکننده *сифати феълнн замони ҳозира аз мафтун кардан; фиребанда, ба худ ҷазбкунанда; дилкаш.*
- МАФТӢҲ** *а.* مفتوح *1.* кушода, боз. 2. фатҳ шуда, тасхиркарда. 3. *збш.* дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи ҳаракати фатҳа (забар) дошта, ки баъд аз он садонок «а» хонда мешавад; **алифн мафтӢҲ** чунин ҳарфи алиф, ки «а» хонда мешавад.
- МАФҲАР** *а.* مفاخر *кит.* 1. мояи ифтихор, боиси ифтихор. 2. фаҳр, ифтихор.
- МАФҲУМ** *а.* مفهوم *1.* он чи қобили фаҳму идрок аст, фаҳмидашуда; фаҳмо; **мафҳум будан** фаҳмо будан. 2. фикри (тасаввури) мантиқан муташаккили умумӣ дар боран ашъ ва ҳодисаҳо; маънои васеъ ва умумӣ: **мафҳуми вичдон, мафҳуми муборизан синфӣ.**
- МАФЪУЛ** *а.* مفعول *1.* (ичро) карда, он чи (ичро) шудааст. 2. *кҲн., грам.* пуркунанда; **исми мафъул** сифати феълннн, ки аз феълн гузаран-да сохта шудааст (*монанди мақтул – қатлшуда*).
- МАХАВ** مخو *тиб.* 1. як навъ бемории гузаранда ва илочнопазири пӯст, чузом, хӯра. 2. мубта-лои ин дард.
- МАХАВИ** مخوی мансуб ба махав: бемории ма-хавӣ.
- МАХАВКОСА** مخوکاسه *кҲн.* зарфи одатан чӯбине, ки махавҳои гадо барои садақа тала-бидан дар даст мегирифтанд.

МАХАВХОНА مخوخانه *тиб.* табобатгоҳи махсус барои муолиҷа ва иқомати махавҳо, ки ода-тан дар хоричи шаҳр месозанд.

МАХДУМ *а.* مخدوم 1. он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд; хӯчанн, хоҷа. 2. *кхп.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд (**махсум шакли гуфтугӯи ин калима аст**).

МАХЗАН *а.* مخزن 1. ҷои нигоҳ доштани чизҳои гаронбаҳо, хазина; хизона, ганҷина: **махзани дастнависҳои қадим**. 2. анбор; мадон; **махзани ақл будан** ниҳоят оқил будан.

МАХЛАС *а.* مخلص 1. ҷои халосӣ, роҳи халос. 2. халосӣ, раҳой. 3. *адш.* ҷои гурез аз мақсад (*дар шеър*).

МАХЛУҚ *а.* مخلوق 1. халқшуда, офарида (ҷондор): **махлуки аҷиб**. 2. *киноя аз инсон*, одам (*беиштар таҳқиромез*); **махлуки безабон** ҷондори ғайринотиқ (*аз қабилӣ ҳайвоноти парандагон*).

МАХЛУТ *а.* مخلوط омехта; **махлут** кардан омехтан, аралаш кардан; **забони махлут** забони бо унсурҳои лаҳҷа ва бегона омехта, забони ғайрифасеҳ, забони ғализ.

МАХЛУТӢ مخلوطى махлут будан, омехтагӣ; дарҳам – барҳамӣ.

МАХМАЛ *а.* مخمل порчаи нафиси нахӣ ё аб-решимӣ, ки пати нарм дорад, бахмал: **махмали гулдор**, **махмали мавҷдор**, **куртаи махмал**; **махмали духоба** махмале, ки паташ дутарафа хобидааст.

МАХМАЛАК مخمלק *тиб.* бемории гузаранда дар бачагон, ки аломатҳои табларза, дарди гулӯ ва пайдоиши дончаҳои сурх дар рон, гулӯ ва дигар ҷоҳои бадан аст; баъд аз 6-7 рӯз бадан пӯст партофта беморӣ мегузарад.

МАХМАЛБОФ مخمل ياف он ки махмал мебофад, бофандаи матои махмал.

МАХМАЛБОФӢ مخمل يافى касб ва шугли махмалбоф; ҷои махмалбофӣ.

МАХМАЛИН مخملىن *мансуб ба махмал*; аз махмал дӯхташуда: **гиребони махмалин**.

МАХМАЛӢ مخملى *ниг.* махмалин.

МАХМАЛНАМО مخمل نما монанди махмал, ба сони махмал, он чи дар зоҳир ба махмал мо-

нанд аст.

МАХМАЛПӢШ مخمل پوش он ки либоси махмали пӯшидааст: **махмалпӯш гаштани замин** сабзпӯш шудани замин.

МАХМАСА *а.* مخصصه 1. гуруснагии аз ҳад зиёд, сӯзише, ки аз шиддати гуруснагӣ дар сина ва шикам ҳис карда мешавад. 2. *маҷ.* ғаму ранҷи саҳти беқароркунанда; **дар махмаса афтодан** дучори мушкилот шудан.

МАХМУР *а.* مخمور 1. хамрхӯрда, майнӯшида, ниммаст. 2. *маҷ.* хуморолуд, пурхумор; бо нозу ишва, дилфиреб: **чашмони махмур**; **мас-ту махмур кардан** сархушу табъхуш кардан.

МАХМУРӢ مخمورى ҳолати ниммастӣ; ҳолате, ки баъд аз шаробнӯшии зиёд рӯзи дигар рӯ медихад.

МАХМУРСОР مخمورسار *маҷ.* хуморолуд, сархушу табъхуш, махмур.

МАХОЗИН *а.* مخازن *ҷ.* махзан.

МАХОРИҶ I *а.* مخارج *ҷ.* махраҷ.

МАХОРИҶ II *а.* مخارج *ҷ.* харҷ; *муқоб.* мадохил: **махоричи ифтор**.

МАХРАҶ *а.* مخرج 1. ҷои баромад, ҷои хорич шудан; баромадгоҳ. 2. *збш.* ҷои талаффуз кардани харфҳои алифбо дар кому халқ; кори узвҳои нутқ барои талаффузи овозе; **бо адои махраҷ хондан** бо риояи тарзи ҳоси талаффузи харфҳо қироат кардан. 3. *риёз.* адади поёни хат дар касри одӣ, ки ба чанд ҳисса тақсим шудани воҳиди болоиро нишон медихад.

МАХРУБ *а.* مخروب харобшуда, вайроншуда; вайрона.

МАХРУТ *а.* مخروط 1. харротишуда, тарошидашуда. 2. *ниг.* конус.

МАХРУТИШАКЛ مخروطى شاكل *ниг.* махрут-шакл.

МАХРУТӢ مخروطى 1. *мансуб ба махрут*. 2. ба шакли конус.

МАХРУТШАКЛ مخروط شاكل ба махрут монанд, шабеҳи конус.

МАХСУМ مخسوم *гуфт.* шакли вайроншудаи махдум.

МАХСУС *а.* مخصوص 1. хос, (*ба касе ё чизе*); ихти-

сосдода, мансуб ба як кас ё як чиз: вағони махсус, дафтари махсус, курси махсуси такмили ихтисос, либоси махсус, хонаи махсус.

2. ғайриодӣ, фарқкунанда: аломати махсус, ғуштини махсус, даъвати махсус, оҳанги махсус, услуби махсус, ба забони махсус гап задан. 3. хоссатан, алалхусус, махсусан; ба таври хос; махсуси... хоси..., вижаи...; сирф барои..., маҳз барои...; махсус барои... фақат барои..., маҳз барои...; асбоби махсус сози чудоғона, асбоби алоҳида; диққати махсус тавачҷӯҳи хос, аҳамияти бештар: диққати махсус додан; мактаби махсус мактабе, ки аз рӯи нақшаву барномаи хос таълим медиҳад (*мас., маълумоти модарзод ё побалиғони ҷинойт содиркардари*); мактаби миёнаи махсус омӯзишгоҳ ва ҳунаристон, ки ғайр аз маълумоти миёна ба хонандагон дар соҳае ихтисос медиҳад (*мас., ҳунаристони сохтмон, омӯзишгоҳи тиббӣ ва ғ.*): мактабҳои олиӣ ва миёнаи махсуси ҷумҳурӣ; муҳбири махсус рӯзноманигори расмие, ки аз маҳалҳо хабару мақолаҳо навишта мефиристад; наشري махсус хабар ё намоиши ғаври, ки аз радио ва телевизион берун аз барнома паҳн мешавад; одамони махсус ашхоси хосе, ки ба коре алоқа ё огоҳӣ доранд; роҳи махсус роҳи чудоғона, роҳи алоҳида; супориши махсус вазифаи ғайриодӣ; амри муҳими чудоғона; табиби махсуси худ табиби хоси худ; табиби хусусӣ; эҳтиромии махсус иззату иқдоми хос; ҳурмати бештар; махсус будан хос будан, вижаи касе ё коре будан; мансуб будан.

МАХСУСАН *а.* مخصوصاً хусусан, ба хусус, бавижа, хосатан.

МАХСУСГАРДОНИДА مخصوص گردانیده ба як соҳаи муайян ихтисос шуда ё вобаста шуда: корхонаи махсусгардонидида.

МАХСУСГАРДОНӢ مخصوص گردانى ба соҳаи муайяне махсус гардонидан (*мас., истеҳсолро*).

МАХСУСИЯТ مخصوصیت чиҳати хос, хусусият.

МАХТУМ *а.* مختوم *кит.* 1. мӯҳршуда, сарбаста, кулфзада. 2. хотимаёфта ба поён расида.

МАХУФ *а.* مخوف хавфнок, бимнок, тарсовар, хатарнок: роҳи махуф.

МАХФИЁНА *а.* مخفيانه 1. махфӣ, пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: тафтиши махфиёна, таъқиби махфиёна, ҳаракати махфиёна. 2. ба таври

махфӣ, ба таври пинҳону рустӣ, дар хуфя: махфиёна нигоҳ кардан, махфиёна рафтуомад кардан.

МАХФӢ مخفى 1. пинҳон, пӯшида, руст, ғайри-ошкоро; ба таври махфӣ махфиёна, пинҳонӣ, ниҳонӣ, хуфя; махфӣ доштан ниҳон доштан, пинҳон кардан; махфӣ мондан пинҳон мондан, пӯшида мондан, ошкор нашудан; махфӣ нигоҳ доштан пинҳон нигоҳ доштан, ошкор накардан, фош накардан. 2. пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: намояндаи махфӣ, анбори махфӣ, кори махфӣ, мулоқоти махфӣ, политсияи махфӣ, ҳуҷҷати махфӣ, ҷамъияти махфӣ; матбуоти махфӣ он чи пинҳонӣ чоп ва нашр карда мешавад; сирри махфӣ сирру асрори ниҳоят пӯшида; рози ниҳон; супориши махфӣ супориши пинҳонӣ; махфӣ мабод, ки... пӯшида мабод, ки..., ноғуфта намонад, ки...; махфӣ нест, ки... пӯшида нест, ки..., аз ҳеч кас пинҳон нест, ки..., ба ҳама маълум аст, ки...; агар махфӣ набошад агар сирри пинҳонӣ набошад.

МАҲ مه муҳаффафи муҳ; аз (дар) рӯи касе маҳ дидан касеро одами ғавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта, шефтаи ӯ шудан; аз девои наменурсӣ, ки маҳ чанд (аст) (мақ.) дар мавриди аз шахси нодону бесалоҳият ҷавоби оқилона талаб кардан гуфта мешавад.

МАҲАК *а.* محک санге, ки тилло ё нуқраро ба он соида, сара ё носара будани он ва ё иёри онҳоро муайян мекунад: санги маҳак; маҳак задан ба воситаи маҳак муайян кардани сараву носара будани тилову нуқра.

МАҲАЛ(Л) *а.* محل 1. ҷой, макон: маҳалли зист, маҳалли истиқомат, маҳалли иҷрои қатл; мавзъ ва навоҳии дар атрофи маркази маъмурӣ воқеъшуда; музофот. 2. вақт, ҳангом; се маҳал хӯрок се вақт хӯрок (*яъне*, субҳона, хӯроки нисфирӯзӣ ва шом); як маҳал як вақт; ногоҳ. 3. маврид, мавқеъ: маҳалли баҳс қарор додан, маҳалли шубҳа шудан.

МАҲАЛБОЗ محل باز *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛБОЗӢ محل بازى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲАЛГАРО محل گرا он ки манфиатҳои маҳаллӣ ва гурӯҳи хурди ҳаммаҳалҳои ҳешро аз манфиатҳои умумӣ бартар медонад ва аз манфиатҳои маҳалли ҳеш ба ҳар роҳу васила ҳиҷмоят мекунад.

МАҲАЛГАРОЙ محل گرايى бар хилоф ва ба зарари манфиати миллӣ фақат манфиати маҳдуди маҳалли худноҳия, шаҳр ё вилояти худро муқаддам шумурдан ва ҳаммаҳалҳоро дар атрофи худ ҳам карда ба кор гумоштан, маҳалпарастӣ.

МАҲАЛДОН محل دان он ки мавқеъ ва маҳалро хуб медонад, мавқеъшинос.

МАҲАЛЛА *a.* محله қитъае аз шаҳр, ки аз чанд кӯча иборат аст, гузар, кӯй; \diamond аз ҳафтад маҳаллаи касе ё чизе безор шудан тамоман безор шудан аз касе ё чизе; ақлаш ба маҳалла кифоя мекунад хеле боақл аст.

МАҲАЛЛАТӢ محلتى 1. мансуб ба Маҳалла ном гузаре дар шаҳри Самарқанд, ки мардумонашон ба содагӣ ва зарофатгӯӣ ном баровардаанд. 2. маҷ. одами содалавҳ.

МАҲАЛЛИДӢХТ محلى دوخت дар маҳалли муайян дӢхташуда: кафши маҳаллидӢхт.

МАҲАЛЛӢ محلى 1. мансуб ба маҳал, мансуб ба ягон мавзеи муайян; дар худуди марзу буми муайян амалкунанда ё нуфуздошта: лаҳҷаи маҳаллӣ, мақомоти маҳалли ҳокимияти давлатӣ, ҳукумати маҳаллӣ; вақти маҳаллӣ вақти хоси минтақаи ҷуғрофӣ ё ягон навоҳии муайян. 2. зоида ё пайдошуда дар маҳалли маълум, таҳҷой, тағҷой; ҷойдорӣ: аҳолии маҳаллӣ, духтарони маҳаллӣ, кадрҳои маҳаллӣ, мардуми маҳаллӣ, тоҷики маҳаллӣ.

МАҲАЛПАРАСТ محل پرست *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛПАРАСТӢ محل پرستى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲБАС *a.* محبس ҳабсхона, ҷои нигоҳдории маҳбусон.

МАҲБАСӢ محبسى *ниг.* маҳбус.

МАҲБУБ *a.* محبوب дӯстдошта, муҳаббат баста, он ки касе ўро дӯст медорад: ватани маҳбуб, модари маҳбуб, фарзанди маҳбуб; маҳбуби халқ шудан, ба дидори маҳбуби худ расидан.

МАҲБУБА *a.* محبوبه муаннаси маҳбуб; зане, ки марде ўро дӯст медорад, маъшуқа: маҳбубаи нозанин, маҳбубаи сохибҷамол, маҳбубаи ҷон.

МАҲБУБИЯТ *a.* محبوبيت маҳбуб будан, мавриди муҳаббат қарор гирифтан; маҳбубият пайдо кардан маъруфу машҳур шудан (дар байни мардум).

МАҲБУС *a.* محبوس ҳабсшуда, ба ҳабс афтода, бандӣ: маҳбуси снёсӣ; маҳбус будан дар ҳабс будан; бандӣ будан; маҳбус кардан ҳабс кардан; маҳбус шудан ҳабс карда шудан.

МАҲБУСӢ محبوسى маҳбус будан, дар ҳабс будан.

МАҲБУСХОНА محبوس خانه *ниг.* ҳабсхона.

МАҲВ *a.* محو 1. *кит.* сутурдан, пок кардан, сутурдани нақш ё хате аз когаз, девор ва ғ. 2. несту нобуд кардан: маҳви душман, маҳви лашкар; маҳви бесаводӣ нест кардани бесаводии саросарӣ; мактаби маҳви бесаводӣ гурӯҳҳое, ки барои дар муддати кӯтоҳ саводнок кардани аҳоли дар солҳои бистуму сиюми асри гузашта ташкил дода буданд. 3. маҷ. хайронии аз ҳад зиёд аз ягон чизи зебо ва тааҷҷубовар; шефта, мафтун; маҳву мот аз шиддати хайрат гарангшуда, саҳт дар хайрат монда, моту мабхут: маҳву мот будан, маҳву мот кардан, маҳву мот шудан; маҳв кардан несту нобуд кардан, аз байн бурдан; маҳв шудан нест шудан, аз байн рафтан; маҳви чизе будан ғарқи чизе будан; дода шудан ба коре; маҳви чизе кардан ба чизе шефта кардан, мафтунӣ чизе кардан; маҳви чизе шудан мафтуну шефтаи чизе шудан.

МАҲВАШ مهوش 1. монанд ба моҳ, моҳмонанд, моҳосо. 2. маҷ. хушрӯй, зебо.

МАҲД *a.* مهد 1. гаҳвора. 2. маҷ. ҷои нашъунамои аввалаи чизе: маҳди тамаддун.

МАҲДУД *a.* محدود 1. он чи ҳадду ниҳоят дорад; он чи ба он ҳад таъйин карда бошанд: вақти маҳдуд. 2. маҷ. кам, андак, начандон зиёд; одами маҳдуд шахси доираи назар ва маълумоташ танг; маҳдуд шудан ҳадду ҳудуд гузоштан; қаноат кардан, иктифо кардан.

МАҲДУДА *a.* محدوده 1. муаннаси маҳдуд. 2. он чи атрофаш ихота шудааст.

МАҲДУДИХТИСОС محدود اختصاص соҳаи ихтисосаш танг, ихтисоси ба як самт равоншуда.

МАҲДУДИЯТ *a.* محدوديت 1. ҳад доштан; ҳад гузошта шудан. 2. тангии доираи дониш ва ҷаҳонбинӣ: маҳдудияти ғоявӣ, маҳдудияти синфӣ, маҳдудияти таърихӣ.

МАҲДУДКУНАНДА محدود کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз маҳдуд кардан; он чи ки ба чизи дигар ҳад гузошта метавонад.

МАҲДУДКУНИ محدودکنى 1. чудо сохтани чое бо худуд ва марз аз чоҳои дигар. 2. ба ягон хуқуқ ё рафтор ҳад гузоштан; доираи озодии касеро танг кардан.

МАҲДУДНАЗАРӢ محدودنظري тангназарӣ, кӯтоҳназарӣ, дурандеш набудан.

МАҲЗ а. محض 1. чизи холис, чизе, ки бо чизҳои дигар омехтагӣ надорад. 2. фақат, сирф; маҳзи... фақат барои...; ба хотири..., аз барои...; маҳзи саҳо айни саҳо; асли ҳимматбаландӣ; маҳз барон... фақат барои...; аз барои...; ...и маҳз тамоман, сирф, ба кулӣ: **дурӯғи маҳз**, **тӯҳмати маҳз**, **хатон маҳз**; **ба маҳзи дидан** дидан ҳамон, дидан замон, ба мучарради дидан.

МАҲЗАР а. محضر кит. 1. чои ҳозир шудан, хузургоҳ; даргоҳ. 2. кӯн. чое, ки санад ва ҳуччатҳои расмӣ навишта мешуд. 3. таър. ҳуччате, ки дар хузури қозӣ тартиб дода шуда, расмият пайдо мекард, ҳуччати расмӣ; санад; **маҳзари дафъӣ** ҳуччате, ки барои раҳи даъво тартиб дода мешуд.

МАҲЗУН а. محزون андӯхгин, ҳазин, ғамнок; **чашмони маҳзун**, **чехран маҳзун**; **маҳзуну ғамгин будан**, **маҳзун шудан**: **садои маҳзун** овози ҳазинона.

МАҲЗУНӢ а. محزونى ғамгинӣ, андӯхгинона; **нигоҳи маҳзунона**, **суруди маҳзунона**, **оҳанги маҳзунона**,

МАҲЗУНОНА محزونانه хузнангез, хузновар, андӯхгинӣ.

МАҲЗУР а. محذور кит. 1. чизе, ки аз он ҳазар мекунанд ва меҳаросанд. 2. манъ кардашуда, мамнӯъ.

МАҲИЛ а. مهيل кит. чои ҳавлангез, чои ҳавфнок.

МАҲИН I مهين 1. нозуқ; борик, муқоб. **гафс**: **риштаи маҳин**. 2. нарм, мулоим, нафис, муқоб. дағал, дурушт: **докаи маҳин**, **пашми маҳин**. 3. реза, майда; **борони маҳин** борони реза-реза, резаборон; **дандони маҳин** дандони майда; **реги маҳин**; **дуди маҳин** дуди тунук; **лабони маҳин** лабҳои борики нозуқ; **овози маҳин** овози пасту форам, садои мулоим; **маҳин кардан** (кулӯхро) кулӯхро майда-майда карда заминро барои кишт тайёр кардан; **маҳин мавҷ задан** оҳиста мавҷ задан.

МАҲИН II مهين кит. моҳмонанд, маҳосо.

МАҲИН III а. مهين кит. хору залил, беқадр.

МАҲИННАХ مهين نغ дорои риштаи нозуқ; нахи нағз ғоздиҳанда: **пахтаи маҳиннах**.

МАҲИНПАШМ مهين پشم гӯсфанд ва бузе, ки пашми нарму нозуқ дорад.

МАҲКАМ а. محکم 1. саҳт: **маҳкам бастан** (миёро), **маҳкам гирифтани аз** (*банди дастӣ касе*), **маҳкам доштан чизеро**, **маҳкам зарба додан**, **маҳкам нигоҳ доштан**, **маҳкам часпидан ба чизе**, **муштро ба сари касе маҳкам задан**, **чашмиро маҳкам пӯшидан**. 2. устувор, қавӣ: **азми маҳкам**, **иродани маҳкам**. 3. баста, пӯшида; **лифофани маҳкам** лифофани баста (бознашуда); **матони маҳкам** матои доштнок, порчаи бадост; **панчаи маҳкам** панчаи пуркуват, панчаи қавӣ; **таҳкурсии маҳкам** пойдевори мустаҳкам; **маҳкам кардан** а) мустаҳкам кардан, пуркуват кардан; б) бастан, пӯшидан; пӯшондан: **дарро маҳкам кардан**; в) касеро дар банд кардан; **дар маҳкам будан** дар (*бо галақа ё занҷир*) баста будан, дар қулф будан; **маҳкам шудан тарзи мафъули маҳкам кардан**.

МАҲКАМА а. محکمه кӯн. 1. чое, ки ҳукм бароварда мешавад; чои ҳукмбарорин қозӣ; **ба маҳкама кашидан** барои муҳокимаи даъво (муроғи) ба маҳкама овардан. 2. кит. девон, идораи давлатӣ: **маҳкамаи қушбегӣ**, **маҳкамаи ҳоким**.

МАҲКАМӢ محكمى 1. саҳтӣ; мустаҳкамӣ. 2. устуворӣ, маҳкам будан.

МАҲКАМШАВӢ محكمشوى 1. исми амал аз маҳкам шудан. 2. истехком ёфтан. 3. гуфт. баста шудан.

МАҲКАМИРОДА محکم اراده бо азму иродани қавӣ, қавиירוда, матинирода.

МАҲКАМӢТИҚОД محکم اعتقاد эътиқодаш қавию комил, саҳт мӯътақид.

МАҲКУМ а. محكوم 1. он ки дар ҳаққи ӯ ҳукми чазо содир шудааст, бо ҳукм айбдоршуда, маҳкуми дор шудан, ба ҳабси абадӣ маҳкум гаштан, ба эъдом (*ба чазои олий*) маҳкум кардан. 2. маҷ. мутеъ, фармонбардор; **маҳкум кардан** а) ҳукми чазо баровардан дар ҳаққи касе; б) маҷ. маъқул нашумурдан, мавриди сарзанишу мазаммат қарор додан; **ба коре**

- (чизе) **МАҲКУМ БУДАН** киноя аз ночор будан ба ичрон коре; ногузир будан барои дучор шудан ба чизе.
- МАҲКУМИЯТ** *a.* محكوميت 1. маҳкум будан ба чазое. 2. *маҷ.* маҳкумӣ ба ҳалокат, ногузир будани омадани бадбахтиё ба сар.
- МАҲКУМӢ** محكومى *ниг.* маҳкумият 1.
- МАҲКУМШУДА** محكوم شده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **маҳкум шудан**; ҳукми чазо гирифта, гунаҳкоршуда.
- МАҲЛ** *a.* مهل *кит.* 1. оҳистагӣ, таъхир (*дар коре*). 2. мӯҳлат, муддат, фурсат.
- МАҲЛАК** *a.* مهلك *ниг.* маҳлака.
- МАҲЛАКА** *a.* مهلكه 1. ҷои ҳалокат, ҷои хавфнок, вартаи ҳалокат. 2. ҳалокат, хатар; **дар маҳлака мондан** ба ҷои хатарнок афтодан; дар хавфу хатар будан.
- МАҲЛИҚО** مهلقا *моҳсурат, моҳчеҳра, зебову хушрӯй, моҳрӯй.*
- МАҲЛУЛ** *a.* محلول 1. ҳалшуда, обшуда: **маҳлули маргимуш**. 2. *хим.* моеё, ки аз омезиш ва ҳал шудани ягон моддан саҳт, обакӣ ё газӣ дар моеё пайдо шудааст.
- МАҲМАДДОНО** محمدانا *гуфт.* он ки худро бисёр доно ҳисоб мекунад, худдонам; донотарош; ҳамадон (*беитар дар сифати кӯдакони нав забонбароварда меояд*).
- МАҲМАДДОНОӢ** محمدانائى *маҳмаддоно будан; донотарошӣ, худдонамӣ; маҳмаддоноӣ кардан* доноӣ кардан (*-и одатан хурдсолон*).
- МАҲМАНЗАР** مهمنظر *моҳсурат, моҳчеҳра, хушрӯй.*
- МАҲМЕЗ** مهميز *оҳани маҳсус дар пошнаи мӯзаи саворон барои хала карда тезондани рафтори асп; маҳмез задан* бо пошнаи маҳмездор аспро зада давондан.
- МАҲМИЛ** *a.* محمل *каҷова, сандуқи болокушодае, ки дутои онро ба ду тарафи асп ё шутур баста, дар он нишаста сафар мекарданд, аморӣ, хавдаҷ.*
- МАҲМИЛКАШ** محمل كاش *каҷовакаш, шутури кашандаи маҳмил.*
- МАҲМУД** *a.* محمود *ҳамдшуда, ситудашуда, ситоишшуда.*
- МАҲМУЛ** *a.* محمول 1. *кит.* ҳамлшуда, бор шуда; бори бардошта. 2. *кит.* гумон шуда, пиндошта. 3. боб, созгор, муносиб; **ҷои маҳмул** ҷои муносиб.
- МАҲОБАТ** *a.* مهابت 1. ҳайбатнокӣ, бузургворӣ, тамкину виқор, салобат. 2. тарс; даҳшатнокӣ.
- МАҲОБАТНОК** مهابت ناک 1. босалобат, бошукӯху виқор. 2. ҳавлангез, даҳшатнок.
- МАҲОЛ** *a.* محال (*аслаи муҳол*) *ношуданӣ, номумкин, имконнопазир; амри маҳол, кори ношуданӣ, кори шуданаш номумкин; хаёли хом; орзуи амалӣ ношуданӣ; тарки одат - амри маҳол (маҷ.).*
- МАҲОР//МИҲОР** مهار *ҷӯби хурде, ки аз ду сӯрохи бинии шутур гузаронида танобро ба он мебанданд; афсор, лачом, инон; маҳор кардан* а) маҳор бастан; б) *маҷ.* лачом задан, тасхир кардан.
- МАҲОРАТ** *a.* مهارت 1. моҳирӣ, устодӣ, устогӣ, хунармандӣ; забардастӣ (*дар кор*): **маҳорати баланд, маҳорати зиёд, маҳорати калон, маҳорати тамом ё том, маҳорати фавқулода, маҳорат нишон додан, маҳорат пайдо кардан.** 2. қобилият, лаёқат: **маҳорати хунарпешагӣ** хунару санъати хунарпешагӣ; силсилаи фанҳои марбут ба ихтисоси хунарпешаҳо; **маҳорати нависандагӣ** лаёқат ва истеъдоди нависандагӣ; **маҳорати сарояндагӣ** маҳорат ва қобилият дар сурудан; **бо маҳорат** моҳирона, устодона.
- МАҲОРАТНОКӢ** مهارت ناکى 1. устой; кордонӣ; ҷобукӣ ва забардастӣ (*дар кор*). 2. қобилиятнокӣ.
- МАҲОРИМ** *a.* محارم *ҷ.* маҳрам.
- МАҲОСИН** *a.* محاسن 1. *ҷ.* ҳусн. 2. *маҷ.* риш.
- МАҲОФИЛ** *a.* محافل *ҷ.* маҳфил:
- МАҲПАЙКАР** مه پيكر *ниг.* моҳпайкар.
- МАҲПАРАСТ** مه پرست *ниг.* моҳпараст.
- МАҲПОРА//МОҲПОРА** مه پاره//ماه پاره *зебо, хушрӯй.*
- МАҲР** *a.* مهر *д.* мувофиқи қонуни шариати ислом пули нақд ё молу ашёе, ки хангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад, домод ё онро ба падару модари арус мебар-

дозад ё дар сурати мурдан ё занашро талок додани вай ба занаш пардохта мешавад, кобин, қалин.

МАҲРАМ *а.* محرم 1. хеши аз ҳама наздики зан аз мардон, ки аз *ӯ* рӯ наменпӯшонад; хеши наздике, ки бо вай никоҳ раво нест; **маҳрамитан** зану шавҳар нисбат ба ҳамдигар. 2. ҳамроз, мӯнис, ҳамдам; дӯсти наздик; **маҳрами роз** он ки сирру асрори худро ба вай гуфтан мумкин аст, дӯсти роздон, ҳамроз. 3. *таър.* яке аз амалҳои дарбории даврони амирий. 4. *ниг.* маҳрамбача ва маҳрампеша.

МАҲРАМБАЧА محرم بچه *кҳн.* пешхизмат, шогирдпеша (*дар назди қозӣ ё амалдор*).

МАҲРАМӢ محرمى 1. маҳрам будан; наздик ва худӣ будан. 2. кор ва вазифаи маҳрам (3,4).

МАҲРАМОНА محرمانه 1. ба тарзе, ки одами бегона (номаҳрам) нашунавад ва набинад; **маҳрамона гуфтугӯ** кардан. 2. пинҳонӣ, махфӣ: сӯҳбати маҳрамона.

МАҲРАМПЕША محرم پيشه *кҳн.* он ки вазифа ва кораш маҳрамӣ будааст (*дар хизмати дарбор ё маҳкамаи миришаб ва ғ.*); *муқ.* маҳрам (3,4).

МАҲРАМЯСАВУЛ محرم يسول *таър.* яке аз мансабҳои дарборӣ дар аморати Бухоро, ки соҳибони ин мансаб аз зердастони удайчӣ – вазири ташрифот ҳисоб мешуданд.

МАҲРОНА مهراڻه *д.* *кҳн.* ашё ва пуле, ки ба тариқи маҳр аз тарафи домод дода мешавад; чихози арӯс.

МАҲРУМ *а.* محروم аз чизе бебаҳраю бенасибмонда, бебаҳра: аз иштирок дар намоиш маҳрум будан, аз мутолиаи китобҳо маҳрум мондан; маҳрум кардан аз ягон чиз бенасиб гардонидан; чизеро надода, рабуда истифодаи онро номумкин сохтан; аз ҳуқуқ маҳрум кардан аз озодӣ маҳрум кардан, маҳкум кардан ба ҳабс; аз ҳуқуқи коре ё чизе маҳрум кардан ҳуқ. ҳуқуқи ба чизе (*мас., иштирок дар интиҳобот, маиғул шудан ба коре ва ғ.*) доштаи касеро аз вай гирифтани; аз озодӣ маҳрум кардан ҳуқ. маҳкум ба ҳабс кардан; аз чизе маҳрум шудан а) бенасиб мондан аз чизе; б) *маҷ.* чудо шудан аз чизе, аз даст додан чизеро.

МАҲРУМИЯТ *а.* محروميت 1. маҳрумӣ, маҳрум будан. 2. *маҷ.* тангдастӣ, тангайшӣ; мӯхтоҷӣ.

МАҲРУМӢ محرومى *ниг.* маҳрумият.

МАҲРУС *а.* محروس *кит.* хиросатшуда, нигоҳ дошташуда, маҳфуз.

МАҲРУХ مهروخ *ниг.* моҳрух.

МАҲРӢ مهرو *ниг.* моҳрӯ(ӣ).

МАҲСӢ محسى *гуфт.* шакли вайроншудаи масҳӣ; *ниг.* масҳӣ.

МАҲСУБ *а.* محسوب ҳисобшуда, шумурда; **маҳсуб шудан** ба шумори чизе даромадан, ҳисоб карда шудан.

МАҲСУЛ *а.* محصول 1. ҳосилшуда, ҳосил; ҳосили кишт; ҳосили кор, он чи ки аз коре (чизе) ба даст меояд: **маҳсули деҳқон**, **маҳсул кам шудан**, **маҳсули фаровон рӯёнидан**. 2. натиҷа, самара; **маҳсули даст** ҳосили кору касб; натиҷаи меҳнат; **маҳсули кор** чизи истеҳсолкарда; ҳосили кор, самараи меҳнат; **маҳсули сафар** натиҷаи мусофират; **маҳсули хаёлот** аз хаёл бофта, маҳсули тафаккур; **маҳсули хунар** самараи касбу кор.

МАҲСУЛНОКӢ محصول ناکى қобилияти тайёр карда баровардани микдори муайяни маҳсулот, сермаҳсул будан; **маҳсулнокии кишоварзӣ** самараи зиёд додани кори кишоварзӣ.

МАҲСУЛОТ *а.* محصولات *ҷ.* маҳсул; ҳосили кори корхона ё хоҷагӣ; маҷмӯи чизҳои истеҳсолшаванда; **маҳсулоти корхонаҳои хунармандӣ**, **маҳсулоти озуқавӣ**, **маҳсулоти саноатӣ**, **маҳсулоти чорводорӣ**, **мубодилаи маҳсулот**, **маҳсулот супоридан**.

МАҲСУЛОТБАРОРӢ محصولات برارى *исми амал* аз маҳсулот баровардан; истеҳсоли саноатии молҳо (маҳсулот).

МАҲСУЛОТСУПОРӢ محصولات سپارى *исми амал* аз маҳсулот супоридан; маҳсулоти тайёршударо ба ҷойҳои муқарраршуда супоридани (фуруҳтани) хоҷагиҳои деҳқонӣ.

МАҲСУР *а.* محصور *кит.* 1. дар ҳисоршуда, ба атрофаш девор кашидашуда. 2. ба ихотаафтада, дар ихотамонда; муҳосирашуда.

МАҲСУС *а.* محسوس он чи ҳастии он ҳис карда мешавад, ҳисшаванда, эҳсосшаванда.

МАҲТАЛЪАТ مهطلعت *ниг.* моҳталъат.

МАҲТОБ مهتاب 1. тобиши моҳ, партави моҳ. 2. Моҳ, Қамар; **шаби маҳтоб** шаби осмонаш

софест, ки моҳ ҳама чоро равшан мекунад, шаби маҳтобӣ, маҳтобшаб: **шаб маҳтоб шудан** шаби маҳтоб шудан, аз партави моҳ равшан шудани шаб; **мо дузд шудему шаб маҳтоб** (мақ.).

МАҲТОБӢ مهتابى 1. мансуб ба маҳтоб; аз партави моҳ равшаншуда: **шаби маҳтобӣ**. 2. дар оташбозӣ як навъ мушак аст, ки дар вақти оташ гирондан шӯълаи сафед медиҳад; **чароғи маҳтобӣ** як навъ чароғ аст, ки равшанин бисёр сафед медиҳад. 3. сафедранг, сафедчатоб. 4. як навъ зардолуи тунукпӯсти зарди сафедчатоб аст, ки асосан барои тархӯрӣ истифода меравад: **зардолуи маҳтобӣ**.

МАҲТОБШАБ مهتابشب шаби маҳтобӣ, шабе, ки маҳтоб бо нурҳои худ ҳама чоро равшан месозад.

МАҲФИЛ а. محفل 1. чамъомад; чамъомади дӯстон; маҷлиси базм. 2. гурӯҳи одамон, ки барои аз рӯи шавқу ҳавас машғул шудан бо касбу ҳунар ё шугла дар вақти холиашон дар як ҷо чамъ омадаанд: **маҳфили адабӣ**, **маҳфили ҳаваскорони санъат**, **маҳфили олимони ҷавон**.

МАҲФИЛОРО محفلآرا ниг. маҷлисоро.

МАҲФУЗ а. محفوظ 1. ҳифзшуда, дарёдошта, азбаршуда. 2. нигоҳдошта, эмин (мас., аз вайронӣ); **маҳфуз доштан** бегазанд ҳифз кардан, эмин нигоҳ доштан; **маҳфуз мондан** ҳифз карда шудан, нобуд нашуда боқӣ мондан.

МАҲЧАБИН مهجيبин мохрӯй, маҳлиқо, хушрӯй (сифати занон).

МАҲЧУБ а. محبوب 1. ҳичобдор, дар парда, паси пардабуда; пӯшида. 2. маҷ. шармгин, боҳаё.

МАҲЧУР а. مهجور дар ҳаҷр буда, дурафтода, ҷудомонда (аз ёру диёр): **ёри маҳчур**, **ошики маҳчур**.

МАҲЧУРӢ مهجورى маҳчур будан, ҷудой, дурӣ, ҳичрон, финок.

МАҲШАР а. محشر 1. хашргоҳ, ҷон чамъомади халқ, ҷои чамъомади одами зиёд. 2. д. май-

донн қиёмат; қиёмат, растохез; **рӯзи маҳшар** рӯзи қиёмат, арасот; **маҳшар барпо кардан** шӯру гавго андохтан, ҷангу ҷидол кардан.

МАҶАҚ مجق *гуфт.* зеркарда, пахшшуда; пачақ; гиҷимшуда; **маҷақ кардан** а) зер (пахш) карда ё зада шакли аслии чизеро аз байн бурдан; б) пахш карда нобуд кардан; **маҷақ шудан** дар натиҷаи зер (пахш) кардан, зада ё фишурда шакли аслии худро гум кардани чизе.

МАҶАЛЛА а. مجله нашрияти даврагӣ, ки одатан моҳе як бор ба шакли китоби маҷмӯа ҷоп мешавад: **маҷаллаи ҳармоҳан адабӣ**.

МАҶАРГ مچرگ *кит.* кори маҷбурии бемузд.

МАҶАС(С) а. مجس 1. *кит.* маҳалли ламс, ҷои палмосидан. 2. ҷои набз дар банди даст.

МАҶБУЛ а. مجبول *кит.* ҷибиллигардида, фитрӣ, сириштӣ.

МАҶБУР а. مجبور 1. он ки бо зӯрӣ ба коре водошта шудааст, он ки ба ғайри ихтиёр кореро мекунад, водор; ноилоҷ, ночор. 2. *кит., маҷ.* мутеъ, фармонбардор; **маҷбур кардан** водоштан; **зӯран** кореро иҷро кунондан; **маҷбур шудан** ноилоҷ мондан, ночор мондан.

МАҶБУРАН а. مجبوراً маҷбуршуда, ночор, аз рӯи ноилоҷӣ, ба таври маҷбури; зӯран, иҷборан.

МАҶБУРИЯТ а. مجبوريه 1. маҷбури, маҷбур шудан. 2. он чи ба ҷо овардани ба зимма гирифта ё ба ўҳдаи касе гузошта шудааст; ўҳдадорӣ, вазифадор будан.

МАҶБУРӢ مجبورى 1. мансуб ба маҷбур; бо зӯрӣ водоршуда, иҷборӣ, муқоб. ихтиёрӣ, кори маҷбури//меҳнати маҷбури коре, ки одам ба иҷрои он водор аст (мас., бо ҳукми суд); **маҷбури кор кардан** бо ҷабру зӯрӣ кор кардан. 2. ҳатмӣ, зарурӣ: **андози маҷбури**, **хизмати маҷбурии аскарӣ**; ба таври маҷбури маҷбуран, зӯран, иҷборан.

МАҶД а. مجد *кит.* бузургӣ, бузургворӣ, шаъну шавкат.

МАҶЗУБ а. مجذوب *кит.* 1. ҷазбшуда, кашида. 2. шефта, девона, маҷнун. 3. маслаке дар тасаввуф, ки пайравони он риёзату машаққатро воситаи ба ҳақ расидан ҳисоб карда, ба зоҳир девонавор мегаштанд.

МАЧИД *a.* مجيد *кит.* бузург, бошаъну шараф; оликадр, баландмартаба.

МАЧЛИС *a.* مجلس 1. *кит.* маҳалли чаласа, чоң чамъомад, чамъомадгоҳи одамон барои машварат, маслиҳат ё сӯхбат дар бораи коре. 2. чамъ шуда нишастани чанд кас барои баррасию муҳокимаи чизе ё ҳалли масъалае; чамъомади расмӣ аъзои ягон созмон, чаласа: **мачлиси умумии кормандон, мачлиси фаълони шаҳр, мачлиси ҳисоботию интиҳоботи интифокҳои касаба, котибот ва раёсати мачлис, мачлис барпо кардан, мачлис гузарондан, мачлис даъват кардан, мачлисро кушодан ё пӯшидан (пӯшида эълон кардан); мачлиси ботантана ё тантанавӣ чамъомади бошукӯҳ ба муносибати чашне ё зодрузи бузурге ва ғ.; мачлиси машваратӣ чамъомади роҳбарону кормандони ягон соҳа барои муҳокимаи масъалае (музокира дар болои масъалае); мачлиси мурофия чаласаи муҳокимаи судӣ; аҳли мачлис одамони дар мачлис ҳозирбуда. 3. мақоми олии қонунбарори кишвар, парламент: **Мачлиси Олӣ, Мачлиси Миллӣ, Мачлиси Намояндагон.** 4. чамъомади хешовандон, ҳаққу ҳамсоҷо ва дӯстон барои гузаронидани ягон маросим, маърака: **мачлиси азо, мачлиси никоҳ, мачлиси хостгорӣ; мачлиси ёрон шабнишини ёрон, маҳфили дӯстон; мачлиси зиёфат меҳмондорӣ ва мачлиси айшу нӯш; мачлиси подшоҳ мачлиси қабули подшоҳ, мачлиси пазироии подшоҳ.****

МАЧЛИСАФРҶЗ مجلس افروز *ниг.* мачлисоро.

МАЧЛИСБОЗӢ مجلس بازی *бисёр* ва *бе зарурат* мачлис (чаласа) барпо кардан.

МАЧЛИСГОҲ مجلس گاه *гуфт.* чое, ки мачлис (чаласа) гузаронида мешавад.

МАЧЛИСӢ مجلسى 1. *мансуб ба мачлис;* мавриди зарурати мачлис. 2. он ки дар мачлис ҳузур дорад; **мачлисиёни дарбор**

одамони ба мачлиси қабули дарбор ҳозиршуда, аҳли мачлиси қабули дарбор

МАЧЛИСҚИМОБ مجلس قصاب *гуфт.* он ки ба мачлису мачлисибозӣ нафрат дорад, он ки мачлисро бад мебинад.

МАЧЛИСНИШИН مجلس نشين *ширкатунандаи* мачлис, аҳли мачлис, дар мачлис нишаста.

МАЧЛИСОРО مجلس آرا он ки бо лутфи сухан ё рафтори худ мачлисею маҳфилеро гарм месозад; маҳфилоро, сӯхбаторо.

МАЧМАА *a.* مجمع *ниг.* мачмаъ.

МАЧМАЪ *a.* مجمع 1. чамъомадгоҳ, чоӣ гирд омадан; чоӣ гуншавии чизҳо. 2. мачлис; маҳфил; чамъият; **Мачмаи умумӣ** номи яке аз мақомоти асосии Созмони Милали Муттаҳид.

МАЧМӢА *a.* مجموعه 1. гирдоварда; дафтар ё китобе, ки дар он шеър, қисса ва маводи гуногун чамъ оварда шудааст: **мачмӯан ашъор, мачмӯан қонунҳо, мачмӯан ҳикояҳо.**

МАЧМӢАН *a.* مجموعاً чамъан, ҳамагӣ.

МАЧМӢЪ *a.* مجموع 1. гирдомада, чамъшуда; гирдоварда. 2. чамъ; **мачмӯн...** ҳамаи...; **дар мачмӯъ** мачмӯан, чамъан, ҳамагӣ.

МАЧНУН *a.* مجنون 1. девона, чиннӣ. 2. *мач.* ошиқи шайдо. 3. лақаби Қайс – қаҳрамони достони «Лайлӣ ва Мачнун», ошиқи Лайлӣ; \diamond **беди мачнун** *ниг.* мачнунбед.

МАЧНУНБЕД مجنون بيد *бот.* навъе аз дарахти зебонамуди бед, ки шоҳаҳояш дарози овезон аст.

МАЧНУНВОР مجنون وار *чун мачнун, монанди* девонаҳо, девонавор.

МАЧОЗ *a.* مجاز 1. *кит.* ғайри ҳақиқат, зидди ҳақиқат. 2. *ади., зби.* калима ва иборае, ки дар ғайри маънии ҳақиқии худ кор фармудашуда ва он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маънии аслии калима монанд аст.

МАЧОЗАН *a.* مجازاً ба тарики мачоз, ба маънии ғайриаслӣ кор фармуда.

МАЧОЗӢ مجازى ғайриҳақиқӣ, ғайриаслӣ: **пшқи мачозӣ; маънии мачозӣ** маънии ба тарики мачоз кор фармудашуда, маънии ғайриаслӣ(-и калима ё ибора).

МАЧОЛ *a.* مجال 1. *кит.* чавлонгоҳ, майдони чавлон. 2. қувват, қудрат, тобу тавон, мадор; **мачол доштан** қудрат доштан, қувват (мадор) доштан. 3. имкон; фурсат; **мачол додан;** имкон додан; фурсат додан ба коре.

МАЧОЛИС *a.* مجالس *ч.* мачлис.

МАЧОМЕЪ *a.* مجامع *ч.* мачмаъ.

МАҶОР *مجار* номи халки асосин маскуни Ҷумҳурии Маҷористон (Венгрия).

МАҶОРӢ *مجارى* мансуб ба маҷор; аз аҳли Маҷористон: забони маҷорӣ.

МАҶРО *а. مجرى* 1. ҷои чараёни оби дарёву нахрҳо, чараёнгоҳ. 2. самт; роҳи пещрафт: маҷрон кор.

МАҶРӢХ *а. مجروح* 1. ҷароҳатдор, захмдор, решдор, ярадор, захмӣ: маҷрӯҳи сахт, сарбози маҷрӯҳ, афтида маҷрӯҳ шудан, зада маҷрӯҳ кардан, сабук маҷрӯҳ шудан, маҷрӯҳи ҳарбӣ он ки аснои иҷрои хизмати ҳарбӣ маъюб шудааст. 2. маҷ. дилреш, дилозурда, дилафгор.

МАҶРӢХӢ *مجروحى* маҷрӯҳ будан, ярадор будан, захмдор будан.

МАҶУС *ю. مجوس* пайрави дини Зардушт; габр, оташпараст.

МАҶУСӢ *مجوسى* 1. мансуб ба маҷус; пайрави дини Зардушт будан, оташпарастӣ. 2. *шиг.* маҷус.

МАҶХУЛ *а. مجهول* 1. донистанашуда, ношинохта, номаълум. 2. *риёз.* адади номаълум дар муодила. 3. *грам.* феъле, ки фоили он номаълум аст, феъли тарзи мафъулии бевосита (*мас., дида шуд, хонда шуд*); **вови маҷхул зби.** овози «ӯ» у-и дароз, ки талаффузи он барои арабҳо бегона буд.

МАҶҶОНАН *а. مچاناً* ба таври ройгон; маҷҷонӣ муфт, бемузд.

МАҶҶОНӢ *مچانى* бе пардохти пул, ройгон, муфт, бепул.

МАШАҚҚАТ *а. مشقت* сахтӣ, душворӣ, ранҷ, азоб; заҳмат: машаққати тоқатгудоз, машаққати ҷонфарсо, аз машаққат халос шудан, ба машаққатҳо тоб овардан; бо сад (*ё* ҳазор) машаққат бо сахтию азоби зиёд; бо заҳмати тоқатфарсо (*азобу*) машаққат кашидан // машаққат дидан азобу уқубатро аз саргузарондан, душвориро паси сар кардан.

МАШАҚҚАТНОК *مشقت ناک* сахт, пурранҷ, азобовар: кори машаққатнок.

МАШАҚҚАТОВАР *مشقت آور* *ниг.* машаққатнок.

МАШВАРАТ *а. مشورت* гуфтугузор барои гирифтани фикру мулоҳизаи касе ё гурӯҳе дар бораи коре; маслиҳат; **ба машварати...** бо

маслиҳати...; **машварат** додан маслиҳат додан; **машварат кардан** бо касе гуфтугӯ карда фикру мулоҳизаи ӯро гирифтани дар бораи коре;

МАШВАРАТГОҲ *مشورت گاه* ҷой (хона, толор) барои гузарондани машварат.

МАШВАРАТӢ *مشورتي* мансуб ба машварат; маҷлиси машваратӣ *шиг.* маҷлис.

МАШВАРАТХОНА *مشورت خانه* хона, ҷои маҳсус барои маслиҳат ва машварат, машваратгоҳ.

МАШВАРАТЧӢ *مشورتي چى* *гуфт.* мушовир; маслиҳатдиханда.

МАШҒАЛА *а. مشغله* 1. машғулият, қору бор. 2. галогула, магал, шӯру гавго, доду фарёд. 3. *гуфт.* ташвиши ҳаррӯзаи зиндагӣ.

МАШҒУЛ *а. مشغول* саргарми коре ё чизе, он ки бо коре банд аст; андармон, банд; машғули сӯхбат саргарми сӯхбат; **ба кори худ машғул** бо кори худ банд, саргарми кори худ; машғул будан саргарм (банд, андармон) будан бо коре: машғули кор будан, машғули ношто будан, машғули бозӣ будан; машғул доштан саргарм кардан, андармон (банд) кардан; диккати касеро ба қорҳои ғайримухим ҷалб кардан; машғул кардан бо коре саргарм (банд, андармон) кардан; машғул доштан; машғул шудан саргарм (банд, андармон) шудан бо коре (*хусусан фориғ аз кори асосӣ*); шугл варзидан, иҷро кардан қореро: **ба қорҳои илмӣ ва адабӣ машғул шудан**, **ба тамошои чизе машғул шудан**; **ба ҷой нӯшидан машғул шудан**, **ба шеърхонию шеърғӯӣ машғул шудан**.

МАШҒУЛИЯТ *а. مشغوليت* 1. машғулӣ, андармонӣ; банд будан бо коре. 2. қор, шугл. 3. дарс: машғулияти семинарӣ, машғулияти факултативӣ, машғулият гузаронидан.

МАШҒУЛӢ *مشغولى* машғул будан, банд будан; андармонӣ бо коре, саргарми коре будан; машғулӣ доштан машғул будан; андармон будан; машғулӣ кардан (*намудан*) машғул шудан.

МАШИБ *а. مشيب* *кит.* пир шудан, мӯсафед шудан; пирӣ; қухансолӣ.

МАШИМА *а. مشيمه* *кит., тиб.* ҳамроҳак, ҳамроҳ (*дар бачадони занон*).

МАШИЯТ *a.* مشيت *кит.* ирода, хост; хости Худо.

МАШИНА *англ.* ماشينه *ниг.* мошина.

МАШЙ *a.* مشى *кит.* роҳ рафтан, роҳ гаштан, рафтор; **хати машй** роҳи пешгирифта, роҳи интихобкарда.

МАШК مشك *пўсти* яклухт кандаю ошдода дўхтаи гов ё гўсфанд барои кашондани об, дўғ *ва г.*: **машки об.**

МАШКОБ مشكاب *кҳн.* он ки бо машк об мекашонад, саққо; **сар қозию пой машкоб** (*мақ.*) дар ҳаққи гурӯҳи одамоне гуфта мешавад, ки аз намояндагони табақаҳои ниҳоят гуногун иборат мебошанд.

МАШКОБӢ مشكابي *кҳн.* касби машкоб, обкашонӣ бо машк.

МАШКУК *a.* مشكوك *кит.* шақоварда, дар гумономада; шубҳанок; **машкук будан** дар гумон будан.

МАШКУФӢ//МАШКУФА مشكوفى//مشكوفه *кит.* ҳалвое, ки аз мағзи бодом ва шакар тайёр мешавад.

МАШҚ *a.* مشق 1. барои ба даст овардани малака ва маҳорат пай дар пай машғул шудан бо коре, тамрин, тайёрии пешакӣ. 2. ҳ. машғулият дар қисмҳои ҳарбӣ; дарси тайёрии ҳарбӣ; **машқ додан** машғулияти тайёрии ҳарбӣ гузаронидан, машқ кунонидан; таълим додан; **машқи ҳарбӣ гузаронидан** гузаронидани амалиёти ҳарбии ба шаронти ҷангӣ наздики қисму кӯшунҳо (*ҳалчун таълим*). 3. супориш дар китобҳои дарсӣ барои омӯзондан ва мустаҳкам кардани саводу дониши талабагон аз фанне. 4. *мус.* тайёрии пешакӣ дар навохтани созе ё дар сарояндагӣ; оҳанг; **машқи танбӯр** навохтани танбӯр, танбӯрнавозӣ; **машқи тарбияи бадан** маҷмӯи ҳаракатҳои махсуси аъзои бадан барои мустаҳкам кардани саломатӣ ва зиёд кардани қобилияти ҷисмонӣ, варзиши бадан; **машқ кардан** а) такрор ба такрор анҷом додани коре барои ёд гирифтани ва малака ҳосил кардан; б) тайёрии пешакии намоиш ё концерт (*қабл аз ба саҳна гузоштан ё ба саҳна баромадан*); тамрин кардан; **машқ кунондан** а) *тарзи бавоситаи* машқ кардан; б) *ниг.* машқ додан; **шеър машқ кардан** шеърғӯӣ ва шеърнависӣ кардан барои ёд гирифтани.

МАШҚГОҲ مشق گاه *чоӣ* машқ, майдони машқ.

МАШҚДИДА مشق ديده *машқкарда*, тамринкарда, тарбияи бадан ёфта: **варзишгари машқдида.**

МАШҚДИҲАНДА مشق دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз машқ додан; мураббӣ (дар варзиши).*

МАШҚӢ مشقى *мансуб ба машқ; қоғазӣ машқӣ* қоғазӣ махсус барои ҳамчун мусаввада навиштани хат.

МАШҚҚАРДА مشق کرده *сифати феълии замони гузашта аз машқ кардан.*

МАШМАША مشمشه *гуфт.* ҷанҷол, хархаша, ҷангу ҷидол; **машмаша кардан** ҷангу ҷидол кардан, ҷанҷол кардан.

МАШМУМ *a.* مشموم *кит.* он чи бо қувваи шомма ҳис карда мешавад; чизҳои бӯиданӣ; бӯидашаванда.

МАШОИХ *a.* مشايخ *ҷ.* шайх.

МАШОМ *a.* مشام 1. димоғ, бинӣ. 2. ҳисси бӯёӣ, қувваи шомма; **ба машом расидан** бо димоғ ҳис карда шудани бӯе.

МАШОҲИР *a.* مشاهير *ҷ.* машҳур; одамони машҳур.

МАШРАБ *a.* مشرب 1. *кит.* ҷои обхӯрӣ ва обгирӣ; ошомидангоҳ. 2. зарф барои нӯшидани об, шароб *ва г.* 3. *мач.* маслак, тариқат (*дар тасаввуф*).

МАШРАБА *a.* مشربه зарфи шишагӣ ё сафолӣ барои нигоҳ доштани моеот ва нӯшобаҳо; суроҳӣ.

МАШРИҚ *a.* مشرق 1. тарафи офтоббаро, самти гулуи Офтоб, шарқ, ҳовар. 2. *ниг.* **Машриқзамин**; амири **Машриқ таър.** лақаби подшоҳони Сомонӣ; \diamond **гоҳ аз Машриқ** **гоҳ аз Мағриб** **гоҳ ину** **гоҳ он**, аз ҳар хусус, беробита, дарҳамбарҳам.

МАШРИҚЗАМИН مشرق زمين *мамлакатҳое, ки дар самти офтоббаро – Шарқ воқеанд.*

МАШРИҚӢ مشرقى 1. *мансуб ба оид ба машриқ.* 2. сокини Машриқзамин.

МАШРУБ *a.* مشروب *об, шароб* ва дигар моеъҳои нӯшиданӣ, нӯшоба, май, шароб.

МАШРУБОТ مشروبات *ч.* машруб (беитар пӯшобаҳои алкоғоли).

МАШРУБОТФУРҶШ مشروباتفروش *фурӯ-*шандаи машрубот, майфурӯш.

МАШРУБОТФУРҶШӢ مشروباتفروشى *фурӯши* машрубот, майфурӯшӣ.

МАШРУТ *а.* مشروط шарткарда; чиз ё кори вобаста ба ягон шарт; **машрут бар ин ки...** ба шарте ки..., вобаста бар ин ки...

МАШРУТА *а.* مشروطه 1. муатаси **машрут**. 2. с. ҳукумати мутлақаи маҳдуд бо қонуни парламентӣ (*пеи аз ҳама, конституция*); **инкилоби машрута** инкилобе, ки дар Эрон (1905–1911) машрутахоҳон бо талаби барпо кардани ҳукумати шохие, ки аз рӯи қонунҳои парламент (*пеи аз ҳама, қонуни асосӣ – конституция*) давлатро идора кунад, ба амал оварда буданд.

МАШРУТАВӢ مشروطوى *мансуб ба машрута:* сохти машрутавӣ.

МАШРУТАТАЛАБ مشروطهطلب *ниг.* машрутахоҳ.

МАШРУТАТАЛАБӢ مشروطهطلبى *ниг.* машрутахоҳӣ.

МАШРУТАХОҲ مشروطهخواه *тарафдори тарзи* идораи машрутавӣ, толиби низоми конституционӣ.

МАШРУТАХОҲӢ مشروطهخواهى *сохтани тарзи* идораи машрутавӣ; талаби низоми конституционӣ.

МАШРУТИЯТ *а.* مشروطيت *сохти машрутавӣ* (*низоми конституционӣ*).

МАШРҶХ *а.* مشروح шарҳдода, эзоҳшуда; баёнёфта; шарҳ, эзоҳ; баёни муфассал; **машрӯх шудан** шарҳ додан; муфассал баён гаштан.

МАШРҶЪ *а.* مشروع он чӣ шариат онро раво ва ҷоиз медонад, мувофиқ ба шариат.

МАШТУТ *а.* مشتوت торҳои танида, ки барои бофтан ба зағӯта печонда шудаанд.

МАШҲАД *а.* مشهد 1. *кит.* ҷои шаҳид шудан, ҷои кушта шудан. 2. *кит.* қабри одамони шаҳидшуда, қабристони шаҳидон. 3. номи шаҳре дар Хуросони Эрон.

МАШҲУД *а.* مشهود *кит.* 1. дидашуда, муоинашуда. 2. ошкор, пайдо.

шуда. 2. ошкор, пайдо.

МАШҲУН *а.* مشحون *кит.* пуркарда; пур, мамлу; **машҳун ба...** пур аз...

МАШҲУР *а.* مشهور шӯҳратёфта, номвар, номӣ, маъруф; овозадор, номдор, номбароварда (*ба некӣ ё ба бадӣ*): **ғазали машҳур**, **дузди машҳур**, **мақоли машҳур**, **оҳанги машҳур**, **шоири машҳури тоҷик**, **машҳури ҷаҳон шудан**//дар ҷаҳон машҳур шудан, ба... машҳур кардан, бо номи ё лақабе машҳур шудан.

МАШШОИЯ *а.* مشائيه *фалс.* ҷараёнест дар фалсафаи асрҳои миёна, ки аз назарияҳои Афлотун, Арасту, Киндӣ ва диг. сарчашма гирифта, дар ҳис инъикосёбии ашъ асоси назариявии ин ҷараён буд, перипатетизм.

МАШШОҚ *а.* مشاق 1. *кит.* бисёр машққунанда; бисёр машқу таълимдида. 2. навозандаи созҳои торӣ, навозанда.

МАШШОҚӢ مشاقى *амал ва шӯғли машшоқ.*

МАШШОТА *а.* مشاطه зане, ки мӯи арӯсонро оро медиҳад; ороишгар, шоназан.

МАШШОЪ *а.* مشاء *кит.* 1. одами тезрав, тезгард. 2. *фалс.* пайрави машшоия.

МАШЪАЛ *а.* مشعل *ҷӯби дар сараш латтаҳои* равғанолуд печондашуда, ки афрӯхта торикиро равшан мекунад; ҷароғ: **машъали тобон ё фурӯзон**, **нури машъал**, **шӯълан машъал**, **машъал афрӯхтан ё даргирондан**; *истиора-тан*: **машъали илму маърифат**, **машъали озодӣ**, **машъали раҳшони адолат**.

МАШЪАЛАФРҶЗ مشعلافروز 1. он ки машъал меафрӯзад; даргиронандаи машъалу қандилҳо (*хусусан дар дарборҳои шоҳу амирон*). 2. *мач.* ташаббускор, пешдари дар қоре.

МАШЪАЛАФРҶЗӢ مشعلافروزي *исми амал аз машъал афрӯхтан*; бо ҷароғҳои ранга оро додани кӯчаву хиёбон ва биноҳо ба муносибати ягон ҷашн.

МАШЪАЛБАР مشعلبر *ниг.* машъалдор.

МАШЪАЛДОР مشعلدار он ки машъал дар даст дорад; он ки машъал дар даст пошопеш ме-равад.

МАШЪУМ *а.* مشعوم *номуборак*, бадюмн; *манҳус*: **хабари машъум**, **хасми машъум**.

МАШЪУФ *а.* مشعوف *кит.* 1. шефта, мафтун. 2.

шод, хурсанд: **машъуф** ва **масрур**.

МАӢБАД(А) *a.* (معبد) чои ибодат, ибодатхона, ибодатгоҳ.

МАӢБАР(А) *a.* (معبر) *кит.* чои убур, гузаргоҳ; чои муайяни киштигузари дарё, баҳр *ва г.*

МАӢБУД *a.* (معبود) *кит.* қобили парастниш; мӯчиби парастниш (*мас., Худо*).

МАӢВО *a.* مأوى/مأوا 1. паноҳгоҳ, маъман. 2. сарпаноҳ; бошишгоҳ, чойгоҳ, макон, чой, хона; *истиоратан:* маъвон дил, маъвон умед; маъво гирифтан чой гирифтан.

МАӢВОГАӢ مأواگه *шиг.* маъвогоҳ.

МАӢВОГОӢ مأواگاه *истиқоматгоҳ, бахшишгоҳ.*

МАӢДАН *a.* معدن 1. кон, чои филизот, санг *ва г.,* ки канда аз замин мебароранд. 2. моддан химиявии ғайриорганикӣ, ки дар кишри Замин ба таври табиӣ (*дар шакли пайвастаҳо*) ҳобидааст, минерал. 3. пайвастаи табиӣ аз конҳо истихроҷшуда, ки дар корхонаҳои саноати маъдангудозӣ ва дигар унсурҳои химиявиро аз он чудо карда мегиранд; канданиҳо(-и фоиданок): **маъдани оҳан, коши маъдан, саноати маъдан.** 4. *мач.* сарчашма, маншаъ.

МАӢДАНГУДОЗӢ معدن گدازى амали об кардани (гудохтани) маъдан; корхонаи маъдангудозӣ.

МАӢДАНДОР معدن دار он қабати хок, ки маъдан дорад.

МАӢДАНИЁТ *a.* معدنيات *ҷ.* маъдан: канданиҳо, минералҳо.

МАӢДАНИӢ معدنى *мансуб ба маъдан;* маъдандор; **нуриҳои маъданӣ** моддаҳои химиявии серҳосилкунандаи хок, ки дар кишоварзӣ ҳамчун поруи сунъӣ истифода мебаранд; **обҳои маъданӣ** обҳои зеризаминӣ, ки дар таркиби худ ягон моддан химиявӣ доранд.

МАӢДАНКАН معدن کن он ки дар кони маъдан кор мекунад, он ки ба истихроҷи маъдан машғул аст, конкан.

МАӢДАНКАНИӢ معدن کنى амалиёти канда баровардани маъданҳо, истихроҷи маъдан.

МАӢДАНШИНОС معدن شناس мутахассиси илми маъданшиносӣ.

МАӢДАНШИНОСИӢ معدن شناسى илмест дар бораи маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ

ран маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ химиявӣ.

МАӢДУД *a.* معدود 1. шумурда, ҳисобшуда. 2. ба теъдоди маҳдуд, кам, башумур.

МАӢДУМ *a.* معدوم *кит.* эъдомшуда, нестшуда, нобудгашта; **маъдум шудан** несту нобуд шудан.

МАӢЗАРАТ *a.* معذرت узрҳои; **маъзарат хостан** узр пурсидан, пӯзиш хостан.

МАӢЗАРАТҲОӢӢ معذرت خواهى *исми амал аз маъзарат хостан; узр хостан.*

МАӢЗУЛ *a.* معزول азлшуда, барканоршуда (*аз мансаб*), аз кор сабуқдӯшшуда; **маъзул кардан** аз кор гирифтан, аз амалу мансаб дур кардан, сабуқдӯш кардан.

МАӢЗУР *a.* معذور 1. узрдошта, узрдор, он ки узри маъқул ва асоснок дорад; **маъзур доштан** узри касеро қабул кардан, узри касеро ба эътибор гирифтан; **узру маъзур гуфтан** бахшонш хостан, афв пурсидан; **хайру маъзур кардан** хайрухуш кардан (гуфтан), худохофизӣ кардан; видоъ кардан.

МАӢКУС معكوس *кит.* баръакшуда, чапнашуда; маклуб, нагунсор, вожгун, сарнагун.

МАӢҚУЛ *a.* معقول 1. он чи ба воситаи ақл дарк шудааст; аз рӯи ақл, оқилона. 2. писандидаи ақл; писандида; мақбул, хушоянд; хуб, нек; **гапи маъқул** сухани оқилона; гапи дуруст; **маслиҳати маъқул** маслиҳати дуруст; фикру мулоҳизаи қобили қабул: **маъқул афтодан** писанд омадан, хуш омадан; **мавриди қабул** воқеъ шудан; **маъқул будан (набудан)** писандида будан; мувофиқи майл ва таъб будан (набудан); **маъқул доништан // маъқул ёфтан** а) писандидан, пазируфтан; б) дуруст доништан, қобили қабул шумурдан; **маъқул кардан** а) дуруст доништан, хуб ҳисоб кардан, дуруст шумурдан; б) розӣ кунонидан, ба гап даровардан; **маъқул кунонидан тарзи бавоситаи маъқул кардан**; қабул кунонидан; **маъқул омадан** писанд омадан, хуш омадан, маъқул шудан; **маъқул шудан** писандида шудан; писанд омадан, хуш омадан, мувофиқи таъби касе воқеъ шудан.

МАӢЛУЛ *a.* معلول *кит.* иллатдор, касал, бемор, маъюб.

МАӢЛУМ *a.* معلوم 1. доништа, шинохта; *муқоб.*

мачхул. 2. аён, ошкор; **гӯсолаи шуданӣ** аз **по-яш маълум** (*мақ.*); **ба мақсади маълум** бо мақсади муайян; **бо сабабҳои маълум** бо сабабҳои муайян; **бо сабабҳои**, ки ҳама медонанд; **маълум будан ба касе** хабардор будан, бохабар будан; **маълум кардан** а) хабар додан, иттилоъ додан; б) зохир кардан, нишон додан; **маълум шудан (гаштан)** а) ошкор шудан, аён гаштан, равшан шудан (*-и напичаи чизе, гузаштани вақт ва ғ.*); б) хабар ёфтан, огоҳ шудан; **нуфузи маълум доштан** таъсири муайян доштан, як андоза нуфуз доштан; **маълум аст, ки...** ошкор (аён, равшан) аст, ки..., ҳувайдост, ки..., **маълум мешавад, ки...**; **ба хулосае омадан мумкин аст, ки...**; **ин гапи маълум (аст)** ин гапест, ки ҳама медонанд, ин гапи машхур аст.

МАЪЛУМОТ *а. معلومات* *ҷ. маълум*. 1. маҷмӯи он чӣ ки онд ба чизе доништа шудааст. 2. хабарҳо доир ба чизе ё масъалае, иттилоот: **маълумоти дуруст**, **маълумоти махфӣ**, **маълумоти гирифтани**, **маълумоти додан**, **маълумоти гуи кардан** ё **чамъ кардан**, **маълумотро аниқ кардан**; **маълумоти расмӣ** он чӣ расман маълум гардидааст, ахбори расмӣ; **ба маълумоти гирифтани** бохабар будан аз масъалае; **бо хуччате шинос будани худро эълон кардан (дар коргузорӣ)**; **ба маълумоти касе расондан** ба иттилои касе расондан, расман хабар додан (*истилоҳи коргузориест*).

МАЪЛУМОТДИҲӢ *معومات دهی* *исми амал аз маълумот додан*; **маркази маълумотдиҳӣ** ҷои дастрас намудани ахбори лозима, маркази иттилоот.

МАЪЛУМОТДОР *معومات دار* он ки дар бораи масъалае ахбори лозимаро медонад, сохибхабар.

МАЪЛУМОТНОК *معوماتناк* бохабар, боиттилоъ; маълумотдор.

МАЪЛУМОТНОМА *معومات نامه* китоби дорон иттилооти гуногун дар ягон соҳан илм, касбу шугл *ва ғ.*: **маълумотномаи ронанда**, **маълумотномаи тиб**; **маълумотномаи телефон** китоби рақамҳои телефонҳои сокинон ва муассисаву идораҳои муайян, роҳномаи телефон.

МАЪМАН *а. مأمن* *кит.* ҷои амн; паноҳгоҳ.

МАЪМУЛ I *а. مأمول* *кит.* чизи умедкарда, чашмдошт; умед, орзу.

мдошт; умед, орзу.

МАЪМУЛ II *а. معمول* 1. дар амал ҷорӣ, таомулшуда, расму одатшуда; *рasm, одат*. 2. роиҷ, мутадовил, мустаъмал; **лугати маъмул** калимае, ки кор фармуда мешавад; **вожаи саристеъмол**; **бар хилофи маъмул** бар хилофи он чӣ таомул шудааст; **маъмул будан** дар амал ҷорӣ будан; *роиҷ будан, ривоч доштан*.

МАЪМУЛӢ *معمولی* *мансуб ба маъмул* (II); дар амал кор фармудашаванда, расмшуда; одӣ, муқаррарӣ.

МАЪМУН *а. مأمون* *кит.* дар амон буда, эмин аз хавфу хатар.

МАЪМУР I *а. مأمور* амршуда, фармонгирифта. 2. он ки ба ӯ амр шудааст, то ягон кори давлатиро ба анҷом расонад; **корманди давлатӣ**; **вазифадоршуда**, **мутасаддӣ барои иҷрои коре**; **амалдор**, **мансабдор**: **маъмури давлатӣ**, **маъмури гумрук**, **маъмури меҳмонхона...**; **маъмур шудан (гардидан)** амр гирифтани барои иҷрои ягон кори давлатӣ; **вазифадор шудан**.

МАЪМУР II *а. مأمور* таъмиршуда, иморатшуда; обод, ободон: **деҳаи маъмуру обод**.

МАЪМУРИЯТ *а. مأموریت* 1. корхое, ки барои иҷро ба ягон маъмури давлатӣ ё ҳукумати супурда шудааст. 2. мақомоти иҷроия; **роҳбарият**: **маъмурияти корхона**, **маъмурияти мактаб**, **маъмурияти муассиса**.

МАЪМУРӢ I *а. مأموری* *мансуб ба онд ба маъмурият*: **бини маъмури**, **маркази маъмури**, **шӯъбаи маъмури**; **таксимои маъмури** ба воҳидҳои маъмури марзӣ ҷудо кардани сарзамине; **чораи маъмури** чора (танбех), ки ба амру фармони маъмурият (*-и муассисаву корхона ва ғ.*) амалӣ мегардад (*мас., барои вайрон кардани интизоми меҳнатӣ*); **бо роҳи маъмури** бо амру фармони маъмурият, бо чораю тадбирҳои расмӣ.

МАЪМУРӢ II *а. معمورى* ободӣ, ободонӣ.

МАЪНАВИЁТ *а. معنویات* ҳамаи он чӣ, ки ба олами рӯҳӣ ва ғоявию ахлоқӣ мансуб аст; олами ботинӣ; ҳаёти маънавӣ; арзишҳои маънавӣ.

МАЪНАВӢ *а. معنوی* 1. **марбут ба фаъолияти ақлонӣ**. 2. **рӯҳӣ**, **муқоб.** **моддӣ**; **азоби маънавӣ** азоби ботинӣ. 3. **ахлоқӣ**: **тарбияи маънавӣ**,

ягонагин маънавию сиёсӣ; симон маънавӣ одобу ахлоқ ва хислати шаҳс; хавасмандгардонии моддӣ ва маънавӣ бо мукофотҳои пулӣ ва унвонҳои фахрӣ тақдир кардан. 4. маънан, мазмунап: тарҷуман маънавии матн мазмунап тарҷума шудани матн.

МАЪНАН *a.* معنأ 1. аз чихати маънавӣ. 2. аз чихати маъно, аз рӯи мазмун.

МАЪНИДОД معنيداد маънии гапе ё масъалаеро кушода додан, шарҳ, тафсир; маънидод кардан шарҳу эзоҳ додан: галат ё подуруст маънидод кардан.

МАЪНИДОР معنيدار 1. дорои маънӣ; дорон мазмун ва мафҳуми муайян. 2. он чи дар зимн матлабе ё таассуротеро фаҳмонда метавонад: нигоҳи маънидор, табассуми маънидор; маънидоркарда *гуфт*. а) маънидорона, рамзнок; б) ифоданок; равон.

МАЪНИДОРОНА معنيدارانه чизеро дар назар дошта, ба чизе ишораткунон: табассуми маънидорона, маънидорона нигоҳ кардан.

МАЪНИЙ معني *шиг.* маъно.

МАЪНО//МАЪНИЙ *a.* معنى//معنا 1. он чи калима, ишора, аломат *ва г.* онро ифода мекунад, мазмуни калом: маънон калима, маънии барҷаста, маънии чуқур, маънон шеър; маънон лугавӣ маънон аслии калима; маънон маҷозӣ *шиг.* маҷозӣ; исми маънӣ *грам.* номн мафҳумҳое, ки ҳисм надоранд. 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун; маънии зиндагӣ//маънии ҳаёт мафҳуми ҳаёт; он чи инсон барои он ба дунё омадааст; маънии хоб таъбири хоб; маънӣ доштан мақсад доштан, ҳадаф доштан; ба маънии чизе рафтани ба мазмуни чизе сарфаҳм рафтани; моҳияти чизе фаҳмидани; аҳли маънӣ суҳанварон; ба маънӣ моҳиятан; ботинан; дар ин маънӣ дар ин бобат; аз ин чихат; узру маънӣ *гуфт*. узрхоҳӣ, маъзаратхоҳӣ.

МАЪНОЙ معنائى *мансуб* ба маъно, маънидор.

МАЪНУС *a.* مأنوس унсгирифта, хӯкарда; одаткарда.

МАЪРАЗ *a.* معرض ҷои нишон додани чизе; ба маърази тамошо гузоштан нишон додан, намоиш додан (*мас., расмеро*).

МАЪРАКА *a.* معركة 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд.

дони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои якҷояи коре; давраи муташаккилона гузаронидани ягон кор ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: маъракаи қиссагӯён, маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтаи дар майдони кушода мардумро ба гирди худ гун кардан (*ҷунонки дар гузашта маддоҳону қиссахонон, гӯштингирон ва г. маъракагирӣ мекарданд*); гирд омадани одамон. 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: маъракаи хурсандӣ, маъракаи оши сол; радди маъракаи шудани аз қатори мардум бароварда шудани; аз касе рӯ гардондани ҷамоат.

МАЪРАКАГИРӢ معركة گيري *исми амал* аз маъракаи гирифтаи; дар майдони кушод мардумро ба гирди худ ҷамъ кардани маддоҳону қиссахонони замони гузашта; тамошобинонро ба атрофи худ ҷамъ кардани гӯштингирон.

МАЪРАКАЗЕБ معركة زيب маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРАКАОРО معركة آرا он ки бо сухани ширин ё бо ягон хунари худ ҷамъомадро гарм мекунад, маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРИФАТ *a.* معرفت 1. дониш, илму дониш; ба тариқи истиора: нури маърифат, ҷароғи маърифат афрӯхтаи ё фурузон кардан, аз боғи маърифат гул ҷидан, аз илму маърифат дур будан, офтоби маърифат дамидан. 2. *фалс.* дарки воқеият ба воситаи ақлу хис; шинохти ҷиғунагии олам: назарияи маърифат. 3. маориф; омӯзишу парвариш, таълиму тарбия; муқ. бомаърифатӣ; аҳли маърифат соҳибмаърифатон, одамони аз илму дониш баҳраманд, ашхоси огоҳу доно; \diamond гулҳои боғи маърифат мактабхонон, мактаббачаҳо.

МАЪРИФАТБЕЗОР معرفت بيزار он ки ба илму дониш нафрат дорад, маърифатқимоб, ҷаҳолатпараст.

МАЪРИФАТДӢСТ معرفت دوست *шиг.* маорифдӯст.

МАЪРИФАТӢ معرفتى *мансуб* ба маърифат; барномаи маърифатӣ барнома онд ба паҳн кардани илму дониш дар байни омма ва умуман маърифатнок кардани аҳоли.

МАЪРИФАТНОК معرفت ناک соҳибии илму дониш, огоҳ, донанда, ориф.

МАЪРИФАТНОКӢ معرفت ناکӣ маърифатнок будан, соҳибии илму дониш будан.

МАЪРИФАТНАЗИРӢ معرفت پذیری доништашавандагӣ; маърифатназирии олам *фалс.* чиҳати дигари масъалаи асосии фалсафа, ки дар бораи ба воситаи ақлу ҳис қобили дарк будан ё набудани олам баҳс мекунад.

МАЪРИФАТПАРВАР معرفت پرور илмдӯст; тарафдори пешрафти илму маърифат; маорифпарвар, фарҳангпарвар.

МАЪРИФАТПАРВАРӢ معرفت پروری маърифатпарвар будан; маорифпарварӣ, фарҳангпарварӣ.

МАЪРУЗ *a.* معروض арзшуда; маъруз доштан арз кардан, баён кардан.

МАЪРУФ *a.* معروف 1. шинохташуда, маълум; *муқоб.* маҷхул. 2. машхур, овозадор, шӯҳратпайдокарда дар байни халқ; *нависанда* маъруф, *сароянда* маъруф; *амри* маъруф *d.* даъват барои иҷрон вочиботи шариаат; даъват ба неқӯроӣ; панду насихати динӣ ва ахлоқӣ; *вови* маъруф *грам.* овози «у»-и нисбатаи пурра ва шунаво талаффузёбанда, ки дар ҳаги арабии тоҷикӣ бо ҳарфи «вов» навишта мешавад (*мас.*, *дар калими* дуд, *тут ва г.*); *йои* маъруф *грам.* овози «и», ки дар хати арабии тоҷикӣ қондатан бо ҳарфи «йо» навишта мешавад (*мас.*, *дар калимаҳои* дирӯз, *тир ва г.*).

МАЪРӮЗА *a.* معروضе баёноти муфассал дар чамъомаде дар бораи мавзӯи муайяне, нутқ (*дар конференция*), суҳанронӣ: маърӯзаи ҳисоботӣ, маърӯза кардан.

МАЪРӮЗАКУНАНДА معروضه کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз маърӯза кардан; он ки дар маҷлис, конференция *ва г.* маърӯза мекунад, суҳангӯӣ, суҳанрон.

МАЪРӮЗАЧӢ معروضه چی *гӯфт.*, *ниг.* маърӯзакунанда.

МАЪСИЯТ *a.* معصيت *кит.* гуноҳ, чурм; гуноҳ кардан.

МАЪСУМ *a.* معصوم бегуноҳ; он ки дар умри худ гуноҳе накардааст: кӯдаки маъсум, тифли маъсум.

МАЪСУМА *a.* معصومه *муаннаси* маъсум; занӣ

бегуноҳ; покдоман.

МАЪСУМӢ معصومی 1. маъсум будан, бегуноҳӣ, босайбӣ. 2. покдоманӣ.

МАЪСУМОНА معصومانه покдилона, беган; муомилан тифлонан маъсумона муносибати софдилонан хоси тифлон.

МАЪТАЛ معطل (*аслаи* муаттал) интизор, мунтазир; маътали *касе ё чизе будан* дар интизори касе ё чизе будан, *касе ё чизеро* мунтазир будан, *касеро* интизорӣ кашидан, *нигарони* касе шудан; маътал кардан дар интизорӣ нигоҳ доштан, мунтазир кардан; маътал мондан бекор мондан; маътал шудан а) мунтазир шудан, интизор будан; б) бекор мондан.

МАЪТАЛӢ معطلى маътал будан, интизорӣ, нигаронӣ.

МАЪТУФ *a.* معطوف *кит.* гардонида ба тарафе, нигаронида: *инон* маътуф доштан *инон* ба тарафе гардондан; ба сӯи дигар баргаштан.

МАЪФУВ *a.* معفو *кит.* афвшуда, баҳшида; маъфув доштан афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МАЪХАЗ *a.* مأخذ 1. ҷои аҳз, ҷое, ки аз он чизеро мегиранд. 2. сарчашмаи маълумот, манбаъ: маъхазии асосӣ, маъхазии илмӣ.

МАЪХАЗШИНОСӢ مأخذشناسӣ *нав.* илме, ки усули таҳқиқ ва истифодаи сарчашмаҳои (*хусусан таърихи*) меомӯзад.

МАЪХУЗ *a.* مأخوذ *кит.* 1. аҳзшуда, гирифта; ба даст омада. 2. дастгиршуда; гирифтӣ, бандӣ.

МАЪХУД *a.* معهود 1. аҳду паймон шуда, бо аҳду паймон муайян ва муқарраршуда. 2. муқаррарӣ, одатӣ, маъмул; ба дастури маъхуд аз рӯи расму қондан маълум.

МАЪЧУН *a.* معجون 1. чизи аз чанд модда таркибёфта, омеза, махлут. 2. хамирани хӯрданӣ, ки аз чанд доруи омехта бо асал ё бо шакар омода карда мешавад.

МАЪШАР *a.* معشر *кит.* 1. ҷамоат, гурӯҳи одамон. 2. хешовандон.

МАЪШУҚ *a.* معشوق он ки ишқ ва муҳаббати касе дар қалби ӯ ҷой гирифтааст, маҳбуб, дӯстдошта.

МАЪШУҚА *a.* معشوقه *муаннаси* маъшук.

МАЪШУҚАБОЗӢ معشوقه‌بازى ишқварзӣ; зан-бозӣ.

МАЪШУҚӢ معشوقى маъшук будан; **робитан** ошиқӣ ва маъшукӣ муносибати ошиқона.

МАЪЮБ *a.* معيوب 1. он ки ягон нуқсони узвӣ дорад, айбнок (**манб** ба ин маънӣ *шакли гуфтугӯи ин калима аст*). 2. шахсе, ки дар натиҷаи бемории илочнопазир ё ягон иллати дигар қобилияти қорнашро гумкарда доништа шудааст: **маъюби чанг**.

МАЪЮС *a.* مأیوس ноумедшуда, ноумед; навамед; дилшикаста; **маъюс** шудан ноумед шудан; рӯхафтода шудан.

МАӢЮСӢ *a.* مأیوسى ноумедӣ, яъс: аломати маъюсӣ дар чехран *касе* намоён будан; ба маъюсӣ афтодан ба яъсу навамедӣ дучор шудан; дар маъюсӣ андохтан дучори яъсу навамедӣ қардан; рӯхафтода қардан.

МАӢЮСОНА مأیوسانه дар ҳолати ноумедӣ, навамедона: **маъюсона чавоб** додан, **маъюсона ниғох** қардан, бо оҳанги маъюсона гуфтан.

МЕБЕЛ *лот.* ميبيل ашёву асбоби чӯбин хона (*аз қабилӣ миз, курсӣ, диван, чевон*), асосия.

МЕБЕЛСОЗ ميبيل‌ساز устое, ки мебел месозад, дуредгарӣ созандан мебел.

МЕБЕЛСОЗӢ ميبيل‌سازى сохтани мебел; қорхонае, ки дар он мебел месозанд: **қорхонаи мебелсозӣ**.

МЕБЕЛФУРӢШӢ ميبيل‌فروشى фурӯши мебел; қон фурӯши мебел: **мағозани мебелфурӯшӣ**.

МЕБОИСТ ميبايست *сигани шартшо хоҳишмандӣ аз феъли бонстан, ки ҳаҷмун қалимаи модалӣ бо феълҳо маънои зарурнатро медиҳад; лозим (зарур) буд, ки...*

МЕВА *мио* 1. ҳосили дарахт, бар, бор, самар: **меваи лазиз**, **меваи ширин**, **меваи тар**, **меваи хушк**, **меваҳои тирамоҳӣ**, **мева додан**, **мева фурӯхтан**, **мева чидан**; **оби мева** обе, ки аз фушурдани мева ҳосил мешавад, шираи мева; **шарбат**, **афшура**; **обу мева** мураббо ва меваҳои гуногун. 2. *маҷ.* патиҷа, ҳосили қор, самара; **меваи боғи умр** фарзанд.

МЕВАҒУНДОРӢ ميوه‌خندارى *штг.* мевачинӣ; мавсимии мевағундорӣ.

МЕВАДИҲАНДА ميوه‌دهنده *сифати феълӣи за-*

мони ҳозира аз мева додан; самаровар: дарахти мевадиҳанда, ниҳоли мевадиҳанда.

МЕВАДОР ميوه‌دار дарахте, ки самар дорад, мевадиҳанда: **дарахти мевадор**.

МЕВАЗОР ميوه‌زار боғ ё ҷое, ки дарахти мевадори зиёд дорад.

МЕВАОВАР ميوه‌آور *штг.* мевадиҳанда.

МЕВАПАЗ ميوه‌پز : мавсимии мевапаз мавсими пухта расидани меваи дарахтон.

МЕВАПАРВАРӢ ميوه‌پرورى соҳани боғдорӣ, ки бо нигоҳубини дарахтони мева ва гирифтани ҳосили онҳо машғул аст: **хоҷагии меванарварӣ**.

МЕВАФУРӢШ ميوه‌فروش он ки мева мефурӯшад, фурӯшандани мева.

МЕВАФУРӢШӢ ميوه‌فروشى 1. *исми амал аз мева* **фурӯхтан**, ҷой ё бозоре, ки дар он мева мефурӯшанд. 2. қасбу қори мевафурӯш: **мевафурӯшӣ қардан**.

МЕВАХУШҚКУНАК ميوه‌خشک‌کنк гармхона ё дастгоҳе, ки дар он мева хушк қарда мешавад.

МЕВАХУШҚОНӢ ميوه‌خشک‌گاني амали хушк қардани мева (*дар ҳавои қушод ё дар мевахушққунак*).

МЕВАЧИНӢ ميوه‌چيني *исми амал аз мева* **чидан**; амали чидани меваҳо аз дарахтон: **мевачинӣ қардан**.

МЕВАҶОТ ميوه‌جات *ҷ.* мева.

МЕГАВАТТ *ю.* مگه‌وات *физ.* як миллион ватт.

МЕГАФОН *ю.* مگه‌فان *тех.* абзор барои баланд қардани овоз (*аз қабилӣ қарнаӣи махсуси дастӣ ва ғ.*)

МЕҒ ميوه *кун.* 1. абри сиёҳ; абр, саҳоб. 2. тумани гализ, абр, саҳоб; туман.

МЕҒОЛУД ميوه‌آلود ҳолати осмон ё ҳаво, ки дар онҳо абр ё туман дида мешавад, абролуд; туманолуд.

МЕДАЛ *фр.* مدل 1. нишони мудаввари филлизии нақшдоре, ки барои тақдири хизмате ҳаҷмун муқофоти давлатӣ дода мешавад. 2. нишони махсусе, ки барои қомебиҳои барҷаста дар соҳани илму фан, барои бо баҳои «аъло» таъмом қардани мактаби миёна, барои галаба

- дар мусобиқаҳои варзишӣ ва ғ. дода мешавад: медали тилло, медали нуқра, медали хизмати шонеста (мукофоти давлатӣ), бо ордену медалҳо мукофотонида, мактаби шиёро бо медали тилло ё нуқра тамои кардан.
- МЕДАЛДОР** مدالدار бо медал мукофотонидашуда, бо медал сарфароз карданшуда; дар сари сина медал дошта.
- МЕДУЗА** ю. مدوزة зоол. чонвари баҳрин чатрмонанд, ки бозу ва панҷаҳои дарозаш баромада менстад.
- МЕЗАК** ميزك гуфт., ниг. пешоб, меза, шоша, гумиз; мезак кардан мезидан.
- МЕЗАКДОН** ميزك دان ниг. масона.
- МЕЗИДАН** ميزيدان гуфт., ниг. шошидан.
- МЕЗОЗОЙ** ю. مزازى : давран мезозой геол. дар таърихи инкишофи Замин марҳалаи байни давраҳои палеозой ва кайнозой.
- МЕЛИОРАТСИЯ** лот. مليارتسيه маҷмӯи тадбирҳо (хушконидаи замиҳои сернам, обёрӣ кардан ва ғ.) оид ба киштбоб ва ҳосилхез кардани замин.
- МЕЛОД//МИЛОД** ميلاد замони валодат, вақти зода шудан; рӯзи таваллуд; мелоди Масеҳ рӯзи таваллуди Исои Масеҳ–пайгамбари аҳли насоро, ки мабдан солшумории мелодист; то мелод пеш аз солшумории мелодӣ: асри 4-уми то мелод.
- МЕЛОДРАМА** лот. ملادرمه санъ. асари драматик, ки дар он воқеаи фочиаангез бо ҳиссиёти баланди муболиғанок ва оҳанги пандомез тасвир ёфтааст.
- МЕЛОДӢ//МИЛОДӢ** ميلادى 1. мансуб ба мелод. 2. солшуморие, ки аз рӯзи мелоди Исои Масеҳ сар мешавад ва дар аксари мамлакатҳои ҷаҳон ҷорист.
- МЕМБРАНА** лот. ممبرنه парда–тунокан нозуки филизӣ дар гӯшаки телефон ва ғ., ки аз ларзиши он садо ба вучуд меояд.
- МЕНЕЧЕР** انگل. منجير нав. 1. мутахассиси соҳаи идораи истеҳсолот – менеҷмент. 2. варз. дар варзиши касбӣ шахсе, ки мусобиқаҳои варзишкороиро ташкил медиҳад.
- МЕНЕЧМЕНТ** انگل. منجمنت нав. назарияву амалияи идораи истеҳсолот ва фурӯши
- маҳсулот (бо назардошти баланд бардоштани самаранокӣ ва афзоиши фоида).
- МЕНИНГИТ** ю. مننگيت тиб. илтиҳоби пардан мағзи сар; сарсом.
- МЕНШЕВИЗМ** р. منشويزم таър. ҷараёни ислохотхоҳии майдабуржуазӣ дар ҳизби коргарии сотсиалистӣ–демократии Русия, ки тарафдорони ин ҷараён ақаллиятро ташкил медоданд, ақаллиён.
- МЕНШЕВИК** р. منشويك таър. пайрави меншевиизм; узви ҳизби меншевикон.
- МЕНУ** مينو ниг. мину.
- МЕОД** ميعاد ниг. миод.
- МЕРГАН** مرگن 1. тирандоз; тирандози мохир. 2. шнкорҷӣ, сайёд.
- МЕРИДИАН** лот. مريدئين ҷугр. хати тӯл, хати нисфуннаҳор; меридиани Замин хати доиравии тасаввурӣ кураи Замин, ки аз ҳар ду қутб мегузарад ва меридиани якум (ё сифрӣ) аз болон расадхонаи Гринвич (дар Лондон) гузашта, Заминро ба нимкураҳои шарқӣ ва ғарбӣ тақсим мекунад.
- МЕРИНОС** ит. ميريناس 1. навъе аз зоти гӯсфанди маҳинпашм. 2. як навъи пашм.
- МЕРОС** а. ميراث 1. он чи ба ирс мондааст, молу пуле, ки аз мурда ба ворисонаш мондааст: мероси аз падар монда. 2. ёдгориҳои маданӣ, адабӣ, меъморӣ ва ғ., ки аз гузаштагон ба наслҳои оянда расидаанд; мероси адабӣ осори адабии гузаштагон; мероси гузаштагон мерос мондан; ба мерос гирифтаи // мероси гирифтаи соҳиби мерос шудан.
- МЕРОСБАР** ميراث بر нав., ниг. меросхӯр.
- МЕРОСБАРӢ** ميراث برى нав., ниг. меросхӯрӣ.
- МЕРОСГИР** ميراث گير ниг. меросхӯр.
- МЕРОСГУЗОР** ميراث گذار он ки аз худ мерос боқӣ мемонад, меросдеҳ.
- МЕРОСДЕӢ** ميراث ده ниг. меросгузор.
- МЕРОСДИӢАНДА** ميراث دهنده сифати феълӣи замони ҳозира аз мерос додан.
- МЕРОСӢ** ميراثى ба мерос монда, ирсӣ, маврус; замиши меросӣ, ҳавлии меросӣ, чизу ҷоран меросӣ.

МЕРОСХҶҮР میراث‌خوړ ворис, прс- гиранда, он ки мерос ба ӯ мерасад.

МЕРОСХҶҮРӢ میراث‌خوړى меросхҶҮР будан; сохиби молу мулки меросӣ будан, меросгирӣ: **ҳаққи меросхҶҮРӢ доштаи.**

МЕТАЛЛ *лот.* میتل *шиг.* филиз.

МЕТАЛЛОГРАФИЯ میتلاگرفیه илме, ки ба омӯхтани сохт ва хосияти физикни филизот ва хӯлаҳо машғул аст, филизшиносӣ.

МЕТАЛЛУРГИЯ *лот.* میتلورگیе соҳан саноати вазнин онд ба тайёр кардани филизот; илми истехсоли саноатни филизот, оҳангудозӣ; **металлургияи ранга, металлургияи снѐх.**

МЕТАЛЛУРГӢ میتلورگی мансуб ба металлургия.

МЕТАН *фр.* میتн *хим.* газе, ки аз омехтаи карбон бо водород хосил мешавад ва сӯзандаю бебӯй аст, газӣ бутлоқӣ, газӣ кам.

МЕТАФИЗИК *ю.* میته‌فزیك олими соҳан метафизика.

МЕТАФИЗИКА *ю.* میته‌فزیکه 1. таълимоти фалсафӣ дар боран асосҳои фавқуттабин ҳастӣ, ба таҷрибаи ҳиссӣ дастнарас будани ашқе *ва ғ.* 2. тарзи тафакқури гайридиалектикӣ, ки ҳодисаҳои олами моддиро бидуни алоқамандӣ ва ишқишофӣ-бии онҳо баррасӣ мекунад.

МЕТЕОР *ю.* میتيار *шихоб,* ситоран паррон.

МЕТЕОРИТ *ю.* میتياریت *ҷисми физикни сангӣ* ҷе филизӣ ва ҷе сангию филизӣ, ки аз фазо ба замин меафтад, поран ситоран паррон, шихобпора.

МЕТЕОРИТӢ میتياریتی мансуб ба метеорит: **борони метеоритӣ.**

МЕТЕОРОЛОГИЯ *ю.* میتيارالاجیه илм онд ба ҳодисаҳои фазои атрофи Замин ва пешгӯии обу ҳаво; обуҳавошиносӣ. ҳавошиносӣ.

МЕТИЛ *фр.* میتیل *хим.* моддае, ки аз як атоми карбону се атоми водород иборат аст; пасмондан метан.

МЕТИЛӢ میتیلی мансуб ба метил: **спирти метилӣ** спирти аз чӯб (аррамайда) ҳосилшудан захрнок, ки дар дорусозӣ ва техника истифода мешавад.

МЕТИН میتين кӯбаи оҳани нӯлғафе, ки бо он

санг мешикананд ҷе аз кӯҳ маъдан мекананд; зогнӯл.

МЕТОД *ю.* میتاد усули маърифат ва тадқиқи ҳодисаҳои табиат ва ҳаёти ҷамъиятӣ; маҷмӯи равишҳои тадқиқи назариявӣ ва ба амал татбиқ кардани онҳо, равиш.

МЕТОДИКА *ю.* میتادیکه маҷмӯи усулҳои таълимни ҷизе ҷе иҷрон амали коре; **методикан таълим** усули таълим, равишу омӯзиш.

МЕТОДИСТ *ю.* میتاديست мутахассиси усули таълимни ягон фан, равишомӯз.

МЕТОДӢ میتادی мансуб ба метод; **дастури методӣ** дастур онд ба тарзу усули таълимни тадриси фанне.

МЕТОДОЛОГИЯ *ю.* میتادالاجیه таълимоти умумӣ дар боран методу равишҳои илмӣ дар пажӯҳиши мавзӯҳои ягон соҳан илм.

МЕТОДОЛОГӢ میتادالاجی мансуб ба методология, онд ба методология: **семинари методологӣ.**

МЕТР *ю.* متر 1. воҳиди андозагирни дарозӣ, ки ба 100 см баробар аст: **метри мураккаб, метри мураббаъ.** 2. чадвал ҷе навори ба дарозӣ 100 см, ки барои андоза кардани ҷизе ба сантиметрҳо тақсим карда шудааст; метрчӯб.

МЕТРАЖ *ю.* مترژ 1. дарозӣ ба ҳисоби метр. 2. масоҳати хонаю ҷо ба ҳисоби метри мураббаъ.

МЕТРӢ متري мансуб ба метр.

МЕТРО *фр.* ميترا як навъи нақлиётни мусофирбарии зеризаминӣ, ки аз вагонҳои ба ҳам васлшуда иборат аст, метрополитен.

МЕТРОПОЛИТЕН *фр.* ميتراپاليتن роҳи оҳани зеризаминии шаҳрӣ, ки як навъи нақлиётни мусофирбарӣ ҳисоб мешавад.

МЕХ ميخ милаи кӯтоҳи нӯгтези филизӣ ҷе чӯбие, ки бо он ду порчаи чӯбӣ ҷе филизиро ба ҳам васл мекунад ҷе онро ба девор кӯфта, ҳар ҷиз меовезанд ва ҷе ба замин кӯфта чорворо ба он мебанданд; **меҳи печдор** винт; **меҳ задан** меҳ кӯфтан ба ҷое (*мас., ба девор*); **меҳ кардан** меҳ зада маҳкам кардан (*ҷизеро*); **◇ коматаш меҳ барни** рост одами солими боқувват.

МЕХАК ميخک 1. *шиг.* меҳчағул. 2. доначаҳои хурди хушбӯй, ки аз гунаҳои буттаи меҳча-

- гул чамъ карда хушконидаанд ва оиро кӯфта ба хӯрок ё шарбатҳо менидозанд.
- МЕХАНИЗАТОР** *р.* *میخیزتار* 1. мутахассиси соҳаи механизатсия. 2. коргари ихтисосманде, ки мошину олоти механиконидаро идора ва шгоҳубин мекунад: **механизатори хочагии деҳқонӣ.**
- МЕХАНИЗАТОРӢ** *میخیزتاری* касбу кори механизатор.
- МЕХАНИЗАТСИЯ** *ю.* *میخیزتسیه* *ниг.* **механиконӣ.**
- МЕХАНИЗМ** *ю.* *میخیزیم* 1. сохти даруни мошин (*олат ё дастгоҳ*): **механизми соат.** 2. *лаҷ.* сохт ё сохторе, ки тартибу қоидаи ягон соҳаи ғабляро муайян мекунад: **механизми давлатии идоракунии.**
- МЕХАНИК** *фр.* *میخینیک* 1. мутахассиси соҳаи механика. 2. он ки ба кор ва истифодабарии мошинҳо назорат ва роҳбарӣ мекунад.
- МЕХАНИКА** *ю.* *میخینیکه* 1. *физ.* соҳаи физика оид ба қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо дар фазо ва қувваҳои ба амаловарандаи ин ҳаракат: **механикаи назариявӣ.** 2. *тех.* бахши техника, ки бо ҳалли вазифаҳои дар амал татбиқ кардани қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо ва қувваҳои муҳассали он машғул аст: **механикаи сохтмон.**
- МЕХАНИКӢ** *میخینیکی* *мансуб ба механика:* **корхонаи механикӣ, қувваи механикӣ.**
- МЕХАНИКОНИДАН** *میخینیکانیدن* ба кори мошинӣ гузаронидани кори соҳас, бо мошину олоти механикӣ таҷҳизонидан, механикӣ кардан: **механиконидаши деҳқонӣ.**
- МЕХАНИКОНИ** *میخینیکانی* *исми амал аз механиконидаш;* **механизатсия.**
- МЕХАНИТСИЗМ** *ю.* *میخینیتسیзім* *филс.* як намуди тарзи метафизикии тафаккур ва дарки олами моддӣ, ки қонуниятҳои мураккаби тараққиётро чуи қонуниҳои одии механика маънидод мекунад.
- МЕХГАРДОН** *میخگردان* асбоби оҳание, ки пойафзолро ба рӯи он монда мехчаҳояшро қат мекунад; **мехгардон кардан** *гуфт.* аз ҷое ба ҷои дигар бурда бастанӣ чорвои хошағӣ дар алафзор, ҷоғардон кардан.
- МЕХӢ** *میخی* : хати мехӣ *таър.* навъи хатест, ки
- бо аломатҳои мехмонанд навишта мешуд ва ёдгориҳои хатии забони форсии бостон бо ин хат китобат шудааст (*мас., Катибаи Бесутун дар наздикии шаҳри Қирмоншоҳи Эрон*).
- МЕХКАШАК** *میخکشک* асбобе, ки бо ёри он мехи кӯфтаро кашада мегиранд.
- МЕХКӢБ** *میخکوب* бо мех ба ҷое кӯфта маҳкам карда; **дар ҷои худ мехкӯб шудан** аз тарс ё ҳайрат дар як ҷо шаҳ шуда мондани касе.
- МЕХКӢБӢ** *میخکوبی* *исми амал аз мех кӯфтан* (*мех задан*).
- МЕХПАРЧ** *میخپرچ* милаи сусти, ки ҳангоми кӯфтани нӯғаш парчин мешавад.
- МЕХПАРЧИН** *میخپرچین* бо мех парчин кардашуда; **мехпарчин кардан** мехҳои зиёдро зада маҳкам кардан; **меху милаҳои кӯтоҳи филизиро кӯфта ба ҳам васл кардан.**
- МЕХСОЗ** *میخساز* устое, ки аз филизот ё аз ҷӯб меху мехчаҳо месозад.
- МЕХСОЗӢ** *میخسازى* касбу кори мехсоз; **истехсоли мех.**
- МЕХСУТУН** *میخستون* *нав.* ҳодас, ки дар ҷойҳои яхбаста ва ботлоқзор рост-рост ба замин мезананд, то ки ҳамчун поя ва таҳқирсӣ хизмат кунад.
- МЕХЧА** *میخچه* мехи хурди оҳанӣ ё ҷӯбӣ.
- МЕХЧАГУЛ** *میخچهگل* *бот.* гиёҳе, ки соқа - шоҳаҳои дароз ва дар нӯги шоҳаҳо гулҳои калони рангоранги сурху сафеду бунафш ва г. дорад; гули мехак.
- МЕХЧАКОРӢ** *میخچهکاری* мехчаҳои зиёдеро зада маҳкам кардани чизе ба чизи дигар.
- МЕХЧАОБАК** *میخچهآبک* *бот.* як навъи ангур.
- МЕХЧӢБ** *میخچوب* мехи ҷӯбӣ, мехи аз ҷӯб тайёршуда.
- МЕХ** *مه* *кит.* калон, бузург, *муқоб.* **кеҳ;** **кеҳону мехон** хурдону бузургон.
- МЕҲАН** *میهن* ватан, зодгоҳ.
- МЕҲАНДӢСТ** *میهندوست* *ниг.* **ватандӯст.**
- МЕҲАНДӢСТӢ** *میهندوستی* *ниг.* **ватандӯстӣ.**
- МЕҲАНӢ** *میهنی* *ниг.* **ватанӣ.**

МЕҲАНПАРАСТ *میهن پرست* *ниг.* ватанпараст.

МЕҲАНПАРАСТӢ *میهن پرستی* *ниг.* ватанпарастӣ.

МЕҲАНФУРӢШ *میهن فروش* *ниг.* ватанфурӯш.

МЕҲАНФУРӢШӢ *میهن فروشی* *ниг.* ватанфурӯшӣ.

МЕҲБАРА *а.* *محبره* сиёҳидон, давот.

МЕҲВАР *а.* *محور* 1. тире, ки чарх дар атрофи он давр меҳӯрад; **меҳвари чархи ароба**, **меҳвари чархҳои пеши мошин**, **меҳвари чархи ресмонресӣ**. 2. *чугр.* хати рости фаразӣ, ки як сари он ба кутби шимол ва сари дигараш ба кутби ҷануб пайвастааст ва Замин дар гирди он давр мезанад. 3. *мач.* марказ, асос; \diamond **меҳвари сӯҳбат** мавзӯи асосии сӯҳбат.

МЕҲВАРӢ *محوری* 1. *мансуб ба меҳвар*. 2. *мач.* марказӣ, асосӣ.

МЕҲЗОР *а.* *مهزار* *кит.* беҳудагӯй; харзагӯй.

МЕҲИН *مهين* *кит.* калонтарин, бузургтарин; калон, бузург; **писари меҳин** писари калон (*дар синну сол*).

МЕҲЛАБ *а.* *محب* *кит.* зарфи ширдӯшӣ, ширдӯша, хурма.

МЕҲМОЗ *а.* *مهماز* оҳани маҳсуси нӯгтез, ки ба ақиби пошнаи мӯза устувор карда, барои давонидани асп ба кор мебаранд, маҳмез.

МЕҲМОН *مهمان//مهمان* он ки ба хонаи каси дигаре омада аз тарафи соҳиби хона пазироӣ мебинад; **тоқати меҳмон надошт**, **хона ба меҳмон гузошт** (*зарб.*); **меҳмони ноҳонда** *ниг.* **ноҳонда**; **меҳмони туфайлӣ** *ниг.* **туфайлӣ**; **меҳмон кардан** касеро ба сифати меҳмон даъват кардан (*ба хонаи худ*), ҳамчун меҳмон пазироӣ кардан; **меҳмон шудан** ба сифати меҳмон ба хонаи касе рафтан, ҳамчун меҳмон дар ҷое воқеъ шудан; \diamond **меҳмони нав** тифли навзод.

МЕҲМОНАК *مهمانک* *гуфт.* шакли тасғир ва навозиши меҳмон.

МЕҲМОНГУРЕЗ *مهمان گریز* он ки меҳмонро хуб қабул намекунад, меҳмонро дар хонааш танҳо мемонад; он ки меҳмонро дӯст намедорад.

МЕҲМОНДОР *مهمان دار* он ки меҳмонро пазироӣ ва парасторӣ мекунад; меҳмондӯст.

МЕҲМОНДОРӢ *مهمان داری* 1. пазироӣ ва пара-

сторӣи меҳмон, қабули меҳмон; зиёфат барои меҳмонон. 2. меҳмоннавозӣ; **меҳмондорӣ кардан** (**намудан**) ба сифати меҳмон даъват карда зиёфат додан; меҳмоннавозӣ кардан.

МЕҲМОНДӢСТ *مهمان دوست* он ки омадани меҳмонро дӯст медорад, меҳмонпарвар; меҳмоннавоз: **мардуми меҳмондӯст**, **мизбони меҳмондӯст**.

МЕҲМОНДӢСТӢ *مهمان دوستی* меҳмондӯст будан; меҳмоннавозӣ.

МЕҲМОНӢ *مهمانی* ба сифати меҳмон омадан ё рафтан меҳмон ба ҷое; меҳмондорӣ, зиёфат: **ба меҳмонӣ бурдан** (**омадан**, **рафтан**), **ба меҳмонӣ даъват кардан** (**хабар кардан**, **хондан**, **ҷег задан**).

МЕҲМОНКАДА *مهمان کده* *ниг.* меҳмонхона.

МЕҲМОННАВОЗ *مهمان نواز* меҳмондӯст; он ки меҳмонро нағз пазироӣ мекунад: **мардуми меҳмоннавоз**; меҳмоннавоз будан.

МЕҲМОННАВОЗӢ *مهمان نوازی* меҳмоннавоз будан, меҳмондӯстӣ.

МЕҲМОННАВОЗОНА *مهمان نوازانه* аз рӯи меҳмоннавозӣ, меҳмондӯстона: **муомилан меҳмоннавозона**, **меҳмоннавозона истиқбол кардан** (**пешвоз гирифтан**).

МЕҲМОНПАЗИР *مهمان پذیر* он ки меҳмон пазироӣ мекунад, пазирандаи меҳмон, мизбон.

МЕҲМОНСАРО(Ӣ) *مهمان سرا//مهمان سرای* меҳмонхона: **меҳмонсарон ҳукуматӣ** иморати маҳсус барои иқомати меҳмонони ҳукуматӣ.

МЕҲМОНХОНА *مهمان خانه* 1. утоқи маҳсус барои пазирони меҳмонон; хонаи меҳмоннишини ҳар ҳавлӣ. 2. бинои бисёрхонадор дар шаҳрҳо барои истиқомати мусофирон.

МЕҲНАТ *а.* *محنت* 1. азоб, ранҷ, машаққат, заҳмат **меҳнат кашидан** азобу машаққат кашидан, дар азоб будан. 2. фаъолияти мақсаднок ва ба ҷамъият нафъовари инсон, ки ранҷу кӯшиши ақлонӣ ва ҷисмонӣ металабад; кор; **меҳнати вазнин** (мнёншикан, пурмашаққат, саҳт, тоқатфарсо), **меҳнати даст(а)ҷамъона**, **меҳнати деҳқонӣ**, **меҳнати зарбдорона**, **меҳнати фидокорона** (**бунёдкорона**, **шоён**), **меҳнати осоишта**, **меҳнати саҳро**,

меҳнати ҳалол, нди меҳнат, нитизоми меҳнат, тақсимои меҳнат, зоеъ нарафтани меҳнати касе; ба таври истиора: арсан меҳнат, майдони меҳнат, ниҳоли меҳнати касе меван роҳат додан; меҳнати дастӣ коре, ки дар истехсолот бе ёрин мошин ва техника, яъне бо қувваи бозу ба чо оварда мешавад; меҳнати кироя меҳнате, ки шахси воситаи истехсолот надошта барои рӯзгузаронӣ ба сармоядор мефурӯшад; меҳнати фикрӣ//меҳнати ақлонӣ корест (аз қабилӣ корҳои эҷодӣ, илмӣ, муҳандисӣ ва ғ.), ки одам барои иҷрои он қувваи ақлонии худро сарф мекунад; меҳнати ҷисмонӣ корест (аз қабилӣ деҳқонӣ, сохтмон, ҳаммоли ва ғ.), ки асосан бо қувваи бадани одам иҷро карда мешавад, кори ҷисмонӣ; музди меҳнат ҳаққи, ки дар бадали иҷрон кор дода мешавад; рӯзи меҳнат воҳиди кори якрӯза дар муҳосибаи меҳнати деҳқонон; меҳнат кардан кор кардан; аз меҳнати касе фонда бурдан касеро истисмор кардан; ◇ аҳли меҳнат меҳнатқашон, заҳматқашон; меҳнати касе сӯхтаи кори анҷомдодаи касе самара надодан (бенатича мондан).

МЕҲНАТГУРЕЗ *محنت گریز* он ки кор кардан намехоҳад, коргурез; танбал, коҳил.

МЕҲНАТГУРЕЗӢ *محنت گریزی* меҳнатгурез будан, коргурезӣ; танбалӣ, коҳилӣ.

МЕҲНАТДӢСТ *محنت دوست* одами меҳнатӣ, он ки аз кор намегурезад, он ки меҳнат карда нон хӯрданро вазифаи асосии худ медонад.

МЕҲНАТДӢСТӢ *محنت دوستی* меҳнатдӯст будан, кордӯстӣ.

МЕҲНАТӢ *محنتی* 1. мансуб ба меҳнат; кори асосёфта бар меҳнат: ғалабаи меҳнатӣ, тарбияи меҳнатӣ, фаъолияти меҳнатӣ, шӯхрати меҳнатӣ; рӯзи меҳнатӣ рӯзи корӣ. 2. меҳнатқаш, меҳнатдӯст: марди меҳнатӣ, одами меҳнатӣ; мардуми меҳнатӣ // ҳалқи меҳнатӣ меҳнатқашон. 3. маҳсули меҳнат; бо меҳнат(-и ҳалол); даромади меҳнатӣ, нони меҳнатӣ; дафтарчаи меҳнатӣ ҳуҷҷатест ба шакли дафтари хурд, ки дар он маълумот оид ба фаъолияти меҳнати коргарону хизматчиён сабт мешавад; муассисаи ислоҳи меҳнатӣ маҳбас ва коргоҳ ё корхонаҳои маҳсус, ки маҳбусон дар он мӯҳлати ҷазои худро бо кор адо мекунад; руҳсатии меҳнатӣ муд-

дати ҳарсолаи аз кор муваққатан озод кардан (*барои истироҳат*) бо ҳифзи чой ва музди миёнаи кор.

МЕҲНАТҚАШ *محنت کش* он ки бо меҳнати худ (кори худ) рӯз мегузаронад, меҳнатқунанда; меҳнатдӯст, кордӯст.

МЕҲНАТҚӢФТА *محنت کوفته* хаста аз меҳнати зиёд, корқӯфта.

МЕҲНАТҚАРИН *محنت قرین* меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТОБОД *محنت آباد* 1. чои азобу машаққат. 2. чои бо қору кӯшиши меҳнатқашон ободгардида.

МЕҲНАТРАСОН *محنت رسان* расонандаи бало, расонидани мусибат, озордиҳанда.

МЕҲНАТРӢЗӢ *محنت روزی* 1. он ки азобу машаққат кашидан дар тақдири ӯст. 2. меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТСАРО *محنت سرا* 1. ғамхона, ғамқада. 2. маҷ. дунё.

МЕҲНАТГАЛАБ *محنت طلب* коре, ки сарф кардани меҳнати зиёдро талаб мекунад: кори меҳнатғалаб.

МЕҲНАТШИНОСӢ *محنت شناسی* як соҳаи илми иқтисод, эргономика.

МЕҲР *مهر* 1. муҳаббат, ишк, дӯстдорӣ; навозиш, меҳрубонӣ; меҳри модар, меҳри поки Ватан, аз рӯи меҳр, бо меҳр, меҳри беандоза доштан, меҳри касе дар дил будан; ба таври истиора: меҳри касеро аз дил кандан, меҳри касеро ба чизе бедор кардан (*мас., меҳри касберо*), тухми меҳр дар дили касе коштан. 2. офтоб, хуршед: меҳри мунир, меҳри оламтоб, меҳри Ховар; меҳри дурахшон дамидаи офтоби тобон намоён шудан, офтоб баромадан; меҳр бастан нисбат ба касе ё чизе меҳру муҳаббат пайдо кардан; касе ё чизеро дӯст доштан, нағз дидан; меҳр мондан дӯст доштан касеро, дил бастан ба касе; меҳри касе ё чизе ба дил чо шудан ё дар дил чой гирифтани меҳр бастан ба касе ё чизе, касе ё чизеро дӯст доштан. 3. моҳи ҳафтуми солшумории шамсӣ пас аз шаҳривар ва пеш аз обон (*мутобиқ ба моҳи «мизон»-и тақвими бурҷӣ*), ки он ба сентябр - октябри милодӣ рост меояд; номи рӯзи шонздаҳуми ҳар моҳи шамсӣ; ◇ меҳр дар чашм // меҳр дар дида бо ёру дӯстон ҳар

қадар зиёдтар вохӯрдӣ ва рафтуомад кардӣ, ҳамон қадар бештар онҳоро дӯст медорӣ (ба онҳо дил мебандӣ).

МЕХРАНГЕЗ *مهراڼگيز* он чи ҳисси муҳаббат ва меҳрубонӣ ба вучуд меорад; пурмеҳру муҳаббат: **нигоҳи меҳрангез**, **чашми меҳрангез**, **суханҳои меҳрангез**.

МЕХРБОР *مهربار* пур аз меҳрубонӣ: **нигоҳи меҳрбор**.

МЕХРВАР *مهروار* *кит.* меҳрубон, мушфику меҳрубон.

МЕХРВАРЗ *مهرورز* *кит.* ишқварз, ошиқ.

МЕХРВАРЗӢ *مهرورزى* *кит.* ишқварзӣ, ошиқӣ.

МЕХРГИЁҲ *مهريه* 1. гиёҳе, ки решааш монанд ба шакли одамист ва дар тибби Чин истеъмоли зиёд дорад, астаранг. 2. растание, ки аз рӯи ақидаи хурофӣ ҳар кас беҳи онро бо худ дошта бошад, ҳама ба ӯ меҳр мебанданд ва дӯсташ медоранд, мардумгиёҳ.

МЕХРГОН *مهريگان* 1. яке аз чашнҳои бостонист, ки ҳар сол рӯзи шонздаҳуми меҳрмоҳ - рӯзи эътидоли шабу рӯз дар тирамоҳ чашн мегирифанд. 2. тирамоҳ, поиз, хазон, хазонрез, баргрезон.

МЕХРГОНӢ *مهريگاني* 1. *кит.* маусуб ба меҳргон. 2. *мус.* номи яке аз оҳангҳои мусикӣ.

МЕХРГУСИЛ *مهريگسيل* *кит.* 1. шиканандаи ҳусни офтоб; *киноя аз* хушруй. 2. меҳршикан, тарки муҳаббат кардан, қатъи муҳаббат кардан.

МЕХРДАВЛАТ *مهري دولت* *кит.* он ки давлаташ монанди офтоб дар дурахшонӣ ва авчу равнақ аст.

МЕХРӢ I *مهري* *маусуб ба* меҳр I; офтобӣ, хуршедӣ.

МЕХРӢ II *مهري* *бот.* як навъи гиёҳи даштӣ, ки гули он захрдор аст.

МЕХРКОР *مهريكار* *кит.* бомуҳаббат, меҳрубон.

МЕХРМОҲ *مهريماه* *пиг.* меҳр 3.

МЕХРНОМА *مهرينامه* номаи меҳру муҳаббат, номаи садоқат, номаи ишқу вафо.

МЕХРОБ I a. *محراب* тоқи даруни масҷид, ки ба тарафи қибла нигоҳ мекунад; ҷои истодани имом дар намози ҷамоа.

МЕХРОБ II *مهراب* номи подшоҳи Кобул, ки падари модари Рустам-қахрамони «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ буд.

МЕХРОМЕЗ *مهريميز* аз рӯи меҳрубонӣ; меҳрубонона, пурмеҳру муҳаббат.

МЕХРОФАРИН *مهريفرين* дорои меҳру муҳаббати қавӣ, дӯстдоранда.

МЕХРПАЙВАНД *مهريپيوند* *нав.* робита ва пайванде, ки дар пояи меҳру муҳаббат бунёд шудааст, дӯстӣ, рафоқат.

МЕХРПАРВАР *مهريپارور* 1. парварандаи меҳру муҳаббат; меҳрубон, навозишкор. 2. офтоб-парвар.

МЕХРПАРАСТ *مهريپرست* *д.* пайрави дини меҳрпарастӣ.

МЕХРПАРАСТӢ *مهريپرستي* *д.* яке аз динҳои бостонии халқҳои эронӣ, ки асоси он аз парастии Офтоб ва рушноӣ иборат буд, митроизм.

МЕХРСОЗ *مهريساز* *кит.* офарандаи меҳру муҳаббат, дӯсткор.

МЕХРСОН *مهريسان* чун офтоб, монанди хуршед.

МЕХРУБОН *مهريبان* бомуҳру муҳаббат, пурмуҳаббат, навозишкор, мушфик, дӯстдор: **ёри меҳрубон** ёри азиз; **модари меҳрубон**, **фарзанди меҳрубон**; **меҳрубон будан** мушфик будан, ғамхор будан; **хушрафтор будан** бо касе; **меҳрубон шудан** (ё **гаштан**) а) дӯстдор гаштан; ошиқ шудан; б) мушфику ғамхор гаштан; лутф кардан.

МЕХРУБОНӢ *مهريباني* меҳру муҳаббат, шафқат, дӯстдорӣ; лутфу марҳамат; **бо меҳрубонӣ** аз рӯи меҳру шафқат, меҳрубонона; **меҳрубонӣ кардан** а) бо меҳру

муҳаббат муносибат кардан бо касе; б) илтифот кардан; бахшидан.

МЕХРУБОНОНА *مهريبانانه* бо меҳру муҳаббат, бо меҳрубонӣ; пур аз меҳру шафқат; дӯстдорона, навозишкорона: **муносибати меҳрубонона**, **суханҳои меҳрубонона**, **табасуми меҳрубонона**, **меҳрубонона нигоҳ кардан**.

МЕХТАР *مهتر* 1. бузургтар, калонтар, *муқоб.* кехтар: **на ҳар ки ба қомат меҳтар**, **ба қимат бехтар** (*зарб.*). 2. одами бузург, бузургвор,

- олимаком; сардори қавме ё гурӯхе. 3. кхн. саис, ниғаҳбони аспон.
- МЕХТАРЗОДА** مهترزاده *кит.* бузургзода, асилзода.
- МЕХТАРӢ** مهتری *бузургӢ, сардорӢ, калонӢ.*
- МЕХТАРНАЖОД** مهترناژاد *кит.* бузургзода, асилнажод, аз нажоди бузургону мехтарон.
- МЕХТАРОЙИН** مهترآين *кит.* бузургтабъ, олитабиат, дорон онни бузургиву олитаборӣ.
- МЕХТАРПАРАСТ** مهترپرست *бузургпараст, сардорпараст, калонпараст.*
- МЕХЧАМА** *а.* محجمه *кит., тиб.* шиша, зарфи ҳаҷҷомӣ, шишаи хунгирӣ.
- МЕХЧАН** *а.* محجن *куллоб, шаст, чангак.*
- МЕШ** ميش *гӯсфанд, гӯсфанди мода.*
- МЕШИГАР** ميشگر *чармгари чарми гӯсфанд.*
- МЕШИГӢ** ميشيگي *тшг.* мешӣ 3.
- МЕШӢ** ميشي 1. *мансуб ба меш; гӯсфандӣ; чашм(он)и мешӣ* чашми монанд ба чашми гӯсфанд; чашми сиёҳи моил ба сабз. 2. *пӯсти даббоғишудаи меш, чарми гӯсфанд, сафён, тимоч.* 3. *аз чарми меш (гӯсфанд) дӯхташуда ё таҳияшуда, мешигӣ: суфраи мешӣ, шалвори мешӣ.*
- МЕШСОР** ميشسار *кит.* 1. *бо нақши сари гӯсфанд нақшу ниғоршуда, ба нақши сари меш ороста.* 2. *номи яке аз тахтҳои Хусрави Парвиз дар «Шоҳнома».*
- МЕШЧАШМ** ميش چشم *он ки чашмони ба чашми гӯсфанд монанд дорад, дорои чашмони мешӣ, бо чашмони гӯсфандӣ.*
- МЕЪДА** *а.* معدة *биол.* узви бадани инсон, ҳайвон ва дигар мавҷудоти зинда, ки хӯрок ба он мебарояд ва ҳазм мешавад; **вайрон шудани меъда** ҳазм карда натавонистани меъда, касал шудани меъда; **меъда гирифт кардан** ба қабзият гирифтор шудани меъда; **меъдан худро ором додан** ҳисси ба хӯрок доштаи худро қонеъ кардан, нафси худро ором кардан.
- МЕЪЁР** *а.* معيار 1. *тарозуи зарсанҷ; санги маҳак; асбоб ё олати санҷиши чизе.* 2. *андоза, ченак, паймона.* 3. *андоза, наҳв, милок; миқдор, мизон; меъёри баҳогузорӣ талаботе, ки дар асо-*
- си он баҳо муайян мешавад (мас., ба допиши талаба); аз меъёр зиёд аз ҳадди муайян зиёд; аз меъёри... аз андозаи..., назар ба ҳисоби...; аз меъёр гузаштан аз ҳад гузаштани чизе; ба меъёр даровардан ба ҳадди муайян овардан; меъёр чорӣ кардан; ◊ меъёри забони адабӣ намуна, анъана ва маҷмӯи талаботи дар нутқи хаттию шифоҳӣ (новобаста ба ҷои истиқомат ва мансубият ба табақаҳои ҷамъиятии халқе) эътирофгардидаи тарзи талаффуз ва мавриди истеъмоли калимаю ибораҳо ва ғ., ки ба ташаккули умумияти забони миллат замина мегузорад.*
- МЕЪЁРӢ** معياري *мансуб ба меъёр.*
- МЕЪЗАНА** *а.* مئذنه *кит.* маъзана, маноран азонгӯӣ.
- МЕЪЗАР** *а.* مئزر *кит.* либоси болопӯши чодармонанд; чодар.
- МЕЪЛОҚ** *а.* معلاق *кит.* чангак, чангаки овеза; чангаки қанораи қассобӣ; *гуфт.* мелоқ.
- МЕЪМОР** *а.* معمار 1. *созандаи иморат, устони бинокор.* 2. *он ки нақшаи иморатро кашида, сохтмони онро назорат мекунад, мутахассиси лоихакашӣ ва иморатсозӣ.*
- МЕЪМОРӢ** معماري 1. *мансуб ба меъмор.* 2. *кори меъмор, бинокорӣ.* 3. *санъати лоихакашӣ ва иморатсозӣ: услуби меъморӣ.*
- МЕЪРОҶ** *а.* معراج 1. *он чи ба воситаи он боло мебароянд; нардбон, зинапоя.* 2. *болоравӣ, болобарой, уруҷ кардан.* 3. *рафтани Муҳаммади пайғамбар (с) ба осмон ва мулоқӣ шудани ӯ бо Худованд, ки шаби 27-уми моҳи раҷабӣ соли қамарӣ воқеъ гардидааст ва мусулмонон ин рӯзро ид мекунанд (иди раҷаб).*
- МЕЪҶАР** *а.* معجر *кит.* рӯпӯш, чашмбанди занон; сарандоз.
- МИҶФАР** *а.* منفر *кхн., кит.* тоскулоҳ, кулоҳи филизии чангӣ, хӯд.
- МИДОД** *а.* مداد *кит.* 1. *сиёҳии хатнависӣ.* 2. *қалами одӣ.*
- МИДҶАТ** *а.* مدحت *кит.* мадҳ, ситоиш.
- МИЁН** *а.* ميان 1. *миёна, васат; муқоб. канор; байни ҳар чиз; байн, мобайн: аз миёни (одамон гузашта), аз миёни (китобҳо); дар миёни мардум дар байни омма; аз миён а) аз байн; б)*

мач. аз он вақт (фурсат). 2. камари одам ва хайвонот; **миёни борик** камари борик; **миён бастан** *киноя аз омода шудан (ба иҷрои коре)*; азм кардан; **миён дард накардан** а) дардро ҳис накардан; б) *киноя аз меҳнат накардан* барон ба даст даровардани чизе; **миён ҳам хӯрдан** а) хамидани миён, дуқат шудани камар; б) даст пеш рафтан ба коре; **дар ни (он) миён** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин байн; **рӯз дар миён** ба фосилаи як рӯз пас, як рӯз гузаронда; **миёни гап (сухан, сӯҳбат)-ро буридан** сухани касеро қатъ кардан; ба байни сӯҳбати касе даромада худ ба гап сар кардан; **миёни қорро шикастан** ба рафти қор монёш шудан; ба қор зарба задан; **аз миён бардоштан** а) бартараф кардан (*сарҳад ё монеаро*); б) нест кардан, маҳв кардан (касеро); **аз миён рафтан** а) барҳам хӯрдан, нест шудан; б) мурдан; **ба миён гирифтган** миёнагир кардан; **иҳота кардан** касеро; **ба миён гузоштан** масъала бардоштан, матраҳ кардан, мавриди муҳокима қарор додан; **ба миён овардан** а) *тарзи бавоситан ба миён омадан*; ба вучуд овардан; б) *ниг. ба миён гузоштан*; **ба миён омадан**; а) бардошта шудан, матраҳ шудан (*-и масъалае*); б) ба вучуд омадан, ба дунё омадан; в) воқеъ шудан, рӯй додан; **ба миёни гап даромадан** сухани касеро қатъ карда, худ ба гап сар кардан; **дар миён набудан** мавҷуд набудан.

МИЁНА **ميانه** 1. байн, мобайн, миён; **дар миёнаи чизе мондан** дар байни ду чиз (*қувва ва г.*) воқеъ шудан; аз ду ё ҳар тараф фаро гирифта шудан. 2. *мач.* алоқа, робита; **миёна(-и ду кас)** **вайрон шудан** қатъ ё халадор шудани алоқа дар байни ду шахс, бад шудани робита; 3. воқеъ дар байни ду нуқта ё хат, дар дурии (тахминан) баробар аз қанорҳо ҷойдошта: **дар миёнаи роҳ**; мобайнӣ, дар васат воқеъшуда (*аз рӯи калонию хурдӣ, синну сол ва г.*): **ангушти миёна**, **зани миёна**, **писари миёна**. 4. замони аз аввалу охири воҳиди вақт ё чараёни коре мусовӣ воқеъгардида: **дар миёнаи зимистон**, **дар миёнаи моҳи август**, **дар миёнаи таҳсил**; **дар миёнаҳои...** дар ҳудуди...; таҳмилан. 5. дар ҳадди эътидол (*на дарозу на кӯтоҳ, на гарму на сард, на хубу на бад...*): **қади аз миёна баландтар**; **баҳои миёна баҳои «3»**, ки дар санҷиши панҷхонли дониши талабагон баҳои қаноатбахш ҳисобида мешавад; **мактаби миёна** таълимгоҳ дар со-

хтори маориф, ки саводу маълумоти умумии аз ибтидоӣ боло ва аз олий поин меаҳад; **хати миёна** хати на хубу на бад; **ҳисоби миёна** ҳисобе, ки на ҳадди аксар ва на ақал, балки ҳадди васат ба эътибор гирифта шудааст; **аз миёнаи...** аз байни...; аз даруни..., аз чумлаи...; **дар миёнаи...** а) дар байни..., мобайни...; **дар миёнаи мардум**; б) дар даруни...: **дар миёнаи ин ҳама дуду ғубор**, **дар миёнаи лою хоку чанг**; **асрҳои миёна** фосилаи байни асрҳои V-XVII дар таърихи олам, ки ба давраи феодализм рост меояд; **аз миёна** а) аз он вақт; аз миён; дар фосилаи вақт; б) дар ниҳоят; дар натиҷа; **дар миёна** дар натиҷа; **дар ни миёна** *ниг. миён (дар ни (он) миён)*; **миёнаи қорро буридан** давоми қорро қатъ кардан; ба қатъи коре сабаб шудан; **аз миёна рафтан** *ниг. миён (аз миён рафтан)*; **ба миёна даромадан** а) ба муомилаю чанҷоли ду шахс ҳамроҳ шудан, мудохила кардан (*ода-тан бо мақсади маслиҳату машварат*); б) воқеъ шудан, миёнҷӣ шудан; **дар миёна будан** мавҷуд будан, вучуд доштан; *муқоб. дар миён набудан.*

МИЁНАБУР **مينه‌بر** *ниг. миёнбур.*

МИЁНАВАЗН **ميانه‌وزن** *варз.* дорон вазни на сабуку на гарон: **гӯштигири миёнавази.**

МИЁНАГИР **ميانه‌گير**: **миёнагир** кардан касеро дар миён гирифта ба коре мачбур кардан, ба ӯ насихат кардан, ўро сарзаниш кардан...

МИЁНАГӢ **ميانگي** воқеъ дар байн, мобайнӣ.

МИЁНАГӢШТ **ميانه‌گوشت** одами на фарбеҳу на лоғар.

МИЁНАДАРО **ميانه‌درا** *ниг. миёнрав.*

МИЁНАДАҲЛЕЗ **ميانه‌دهليز** даҳлези мобайни ду хона.

МИЁНАДЕВОР **ميانه‌ديوار** девори як хона ё ҷои дигарро ба ду қисм ҷудоқунанда, девори воқеъ дар байни ду ҳавлӣ *ва г.*

МИЁНАҚАД **ميانه‌قد** он ки қоматаш на баланду на паст бошад.

МИЁНАМУДДАТ **ميانه‌مدت** *нав.* фосилаи замони на каму на зиёд; **барномаи миёнамуддат** барномае, ки аз ҷиҳати фарогирии вақт дар байни барномаи кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат воқеъ аст.

МИЁНАМУЎХЛАТ میانمهلت *нав., шиг.*
миёнамулдат.

МИЁНАПАРВОЗ میانپرواز *нав.* ба масофаи на дуру на наздик парвозкунанда, парвоз ба фосилаи миёна: мушакхон миёнапарвоз.

МИЁНАРАВ میانرو 1. он ки байни ду кас ё ду гурӯҳи бо ҳам носозгор рафтуо карда ба созиши онҳо мекӯшад, восита, миёнчӣ. 2. миёнчӣ дар байни харидору фурӯшанда ё дар (алоқаҳои) миёни мардону занони сабукпо.

МИЁНАРАВАК میانروک *гуфт,* миёнрав, восита, далла.

МИЁНАРАВАӢ میانروی миёнчигарӣ, восита шудан; миёнаравӣ кардан ба миёна даромадан, восита шудан, миёнчигарӣ кардан.

МИЁНАСОЛ میانسال *шиг.* миёнсол.

МИЁНАУМР میانعمر *шиг.* миёнсол.

МИЁНАҲОЛ میانحال на доро ва на камбағал; он ки ба табақани байни дорою камбизоат мансуб аст; бойи миёнаҳол бойи на чандон давлатманд; деҳқони миёнаҳол деҳқони яккахочагӣ, ки дар заминаш бо қувваи худ, бе қор фармудани муздур қор мекунад ва аз чиҳати бизоат байни деҳқони доро ва деҳқони камбағал меистад.

МИЁНАҲОЛОНА میانحالانه 1. ба монанди миёнаҳолон, мисли миёнаҳолон: миёнаҳолона зиндагонӣ кардан; зиёфати миёнаҳолона зиёфати на чандон қалон.

МИЁНАҶО(Ӣ) میانجای(ای) нуқтаи мобайнии чизе ё қосе; мобайн: миёнаҷон давра, миёнаҷон даррӯ, миёнаҷон деҳа, миёнаҷон майдон, миёнаҷон роҳ, миёнаҷон хона (ҳавлӣ); дар миёнаҷон... дар миёнаи..., дар мобайни..., дар васати...

МИЁНБАНД میانبند он чи бо он миёнро мебандад (*аз қабилӣ* рӯймоли миён, камарбанди миён).

МИЁНБАНДӢ میانبندی 1. бастанӣ миён, камарро бастан бо чизе; рӯймоли миёнбандӣ рӯймор барои ба камар бастан. 2. таър. маросими руҳсат додани устои пешавар барои қори мустақилона ба шогирди худ; зиёфати миёнбандӣ зиёфате, ки ба муносибати маросими миёнбандӣ шогирди хунаредгирифта барпо менамуд.

МИЁНБАСТ میانبست суфае дар миёнаи хона барои нишаст ё чизмонӣ.

МИЁНБУР//МИЁНАБУР میانبر//میانبر **миёнбур кардан** роҳи қачу қилебро монда рост рафтани, бо роҳи кӯтоҳтарин рафтани.

МИЁНҒУ میانغو *лаҳҷ.* он ки миёни ӯ дард мекунад; миёнғу шудан дарди миён шудан.

МИЁНДАРД میاندرد 1. дарди миён, бемории қамар. 2. гирифтори дарди миён, мубтало ба дарди қамар.

МИЁНДАРӢ میاندری 1. тахтаи миёнаи тиреза ё дар. 2. *нашр.* фосила (*ҷойҳои холии мобайни сатуни рӯзнома ва маҷалла*).

МИЁНДАШТӢ میاندشتی мобайни дашт, миёнаи дашт.

МИЁНДОРӢ میانداری : миёндорӣ кардан *қит.* изҳори тафохур қардан, сарфарозӣ ва мумтозӣ намудан.

МИЁНКОЛӢ میانکالی 1. мансуб ба Миёнқол – водии байни Самарқанд ва Бухоро; биринчи миёнқолӣ биринче, ки дар заминҳои Миёнқол мегиранд ва нави оббардор ҳисоб мешавад. 2. бошандаи Миёнқол.

МИЁНСАРОӢ میانسرای роҳрави қалони болопӯшида аз дарвоза то рӯи ҳавлии бинҳои қалон ва саройҳо; даромадгоҳи болопӯшидаи ҳавлиҳои қалон.

МИЁНСОЛ میانسال он ки синнаш байни 30 ва 50 аст, он ки на пир асту на ҷавон, қаҳл.

МИЁНСОЛӢ//МИЁНАСОЛӢ میانسالی//میانسال 1. миёнасол будан. 2. дар миёнаи тобистон мепухтагӣ, меваи на пешпазу на дерпаз: тарбузу харбузаҳои миёнсолӣ.

МИЁНСӢРОХ میانسوراخ он чи дар мобайн сӯроҳ дорад, миёншиқоф.

МИЁНТИҲӢ میانتهی *шиг.* миёнқоли.

МИЁНҚОЛӢ میانخالی дарунқоли, қовок.

МИЁНҚИГАРӢ میانجگری восита шудан байни ду қас барои рафти ихтилофе, васотат.

МИЁНҚӢ میانجی воситаи байни ду қас, миёнарав.

МИЁНҚО(Ӣ) میانجای(ای) *шиг.* миёнаҷо(ӣ).

МИЁНҚУДО میانجدا ба ду қисм қудоқарда, аз

мобайн ба ду қисми баробар чудо шуда; **пули миёнчудо** пуле, ки аз миён ба ду тараф чудо карда шудааст ва дар мавридҳои зарурӣ бардошта мешавад.

МИЁНШИКАН میان شکن *мач.* кори сахт, кори камаршикан: **меҳнати миёншикан** меҳнати сахти тоқатфарсо.

МИЁНШИКОФ میان شکاف 1. *ниг.* миёнсӯроҳ. 2. *боф.* алочае, ки байни раххояш як рахи бо-рики дуранг дорад.

МИЖА مژه *мӯн* канори пилки чашм; **мижа задан** беихтиёро на ва зуд-зуд мижаҳоро ба ҳам бастан ва кушодан (*аз тарс, ҳайрат ва ғ.*); **мижа назада** а) чашм напӯшида; нахобида; бедор; б) *киноя* аз чашм нақанда; зеҳн монда, бо диққат: **мижа назада нигоҳ кардан**, **мижа назада чашм дӯхтан**; **мижа ба мижа назада** хоб накардан; хоб набурдан; бедор будан; **дар як мижа задан** дар як лаҳза, дар як дам; дарҳол; **мижа таҳ кардан** каме хобидан; **мижа ҳам накардан** а) ҳеч нахобидан, мижа таҳ накардан; б) натарсидан; парво накардан: **мижа ҳам нахӯрдан** а) тарсе ба дил роҳ надодан, натарсидан; б) парво накардан; эътибор на-додан.

МИЖАЗАНИЙ مژه زنی *исми амал* аз **мижа задан**; **дар як мижазаниӣ** дар як мижа задан; як лаҳза, дарҳол.

МИЖГОН مژگان *ч.* **мижа** (ба шакли *танҳо ҳам кор мефармоянд*): **мижгон(ҳо)и дарози чоншикор**, **мижгонии снёҳ**; *ба тариқи истиора*; **новаки мижгон**, **тири мижгон**, **ханчари мижгон**, **захми мижгон** шудан.

МИЖГОНДАРОЗ مژگان دراز *дорон* мижгонҳои дароз (*сурати зебой*), он ки мижгонҳояш дароз-дароз аст (*яке аз сифатҳои зебой*).

МИЗ ميز *тахтаи* ба чор пояи дароз устувор, чун як ҷузъи мебел, ки рӯи он чиз мегузоранд, хӯрок меҳӯранд ва хат менависанд: **мизи гирд**, **мизи дарозрӯя**, **мизи қорӣ**, **мизи мудаввар**, **мизи хатнависӣ**, **мизи хӯрокхӯрӣ**, ба сари миз даъват кардан, дар паси миз нишастан, дар сари миз нишастан, сӯхбат дар гирди мизи мудаввар *киноя* аз сӯхбат дар вазъияти баробархуқуқии комили иштирок-кунандагон.

МИЗАЛЛА *а.* مظه *кит.* соябон, чатр.

МИЗАЛЛАДОР مظه دار *кит.* соябондор, чатр-дор.

МИЗБОН ميزبان *соҳиби дастархон*, меҳмондор, *муқоб.* меҳмон.

МИЗБОНӢ ميزبانی *дар хизмати меҳмон будан*, меҳмондорӣ.

МИЗМОР I مزار *кит., мус.* най.

МИЗМОР II *а.* مضمار *кит.* майдони аспдавонӣ, ҷои пойга, аспрес.

МИЗОБ ميز آب *кит.* обмӯрӣ, кубур, гулба, лӯла.

МИЗОН *а.* ميزان 1. тарозу. 2. миқдор, андоза, меъёр; **ба як мизон** ба як андоза; **ба як қарор**, **як зайл**; **аз мизон беруш/зи мизон бурун** аз ҳад зиёд, беандоза. 3. *нуч.* номи арабии бурчи ҳафтум аз дувоздаҳ бурчи фалақӣ, моҳи ҳафтуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ «меҳр» ном дорад ва он ба моҳҳои сентябр-октябр рост меояд.

МИЗОҶ I *а.* مزاج 1. сиришт, табиат, ниҳод. 2. ҳолат, аҳвол, вазъи табиӣ бадан. 3. хусусияти ботинии табиӣ одам (*дар тибби қадим мизоҷ чоргона аст: балғамӣ, дамавий, сафрӣ ва савдой*): **мизоҷи гарм ва сард**.

МИЗОҶ II *а.* مزاج *гуфт.* он ки аз хизмати ҷоёе касе мунтазам истифода мебарад, муштарӣ; харидор (муштарӣ)-и доимӣ, фармоишгари доимӣ.

МИЗОҶДОН مزاج دان *шиносандаи мизоҷҳо*, до-нандаи табиату мизоҷи одамон.

МИЗРОБ *а.* مضراب *мус.* олати майдаи ҷӯбӣ ё устухонӣ, ки бо он асбобҳои ториро (*аз қабилӣ* рубобу танбӯр) менавозанд, нохунак, захма; **ба мизроб омадан** ҷӯр шудани соз ба оҳанге.

МИЗРОҚ *а.* مزارق *найза*, найзаи хурд.

МИЗЧА ميزچه *мизи хурд*.

МИЙЯ ميه *гуфт.* майна, мағзи сар; **мийя об кардан** *ниг.* майна об кардан.

МИКНОС *а.* مکناس *кит.* ҷорӯб.

МИКОЛОГИЯ *ю.* ميکالاجيه *бахши илми ботаника* ки замбӯруғҳоро меомӯзад.

МИКРОАВТОБУС *ю.* ميکرواوتابوس *автобуси хурд*.

МИКРОАНОСИР میکرا عناصر 1. хурдтарин унсурҳо дар таркиби махлуқот ва мавҷудот. 2. хурдтарин унсурҳои радиотехникӣ.

МИКРОБ ю. میکراب хурдтарин организм, ки фақат бо заррабин дида мешавад мумкин ва сабаби пайдоиши беморӣ ё сироятӣ он аст.

МИКРОБИОЛОГИЯ ю. میکرابئالاگيه бахши биология, ки сохт, инкишоф физиология ва дигар хусусиятҳои микроорганизмҳоро меомӯзанд.

МИКРОБИОЛОГӢ میکرابئالاگي мансуб ба микробиология.

МИКРОБИӢ میکرابي мансуб ба микроб.

МИКРОЗАРА میکراذره зарраҳои дорои вазни хеле хурд дар механикаи квантӣ.

МИКРОИҚЛИМ میکراالقلم хусусиятҳои обу ҳавои ба худ хоси маҳалҳои ҷудоғона (*дашт, ҷангал, ботлоқзор ва ғ.*).

МИКРОМАВҶ میکراموج :оташонни микромавҷ асбоби барқӣ барои тез пухтани хӯрок.

МИКРОМЕТР ю. میکرامتر *тех.* асбоби андозагирии дақиқи андозаҳои хаттӣ.

МИКРОН ю. ميكران *тех.* воҳиди ҳосилавии дарозист, ки ба миллионяки метр (10^{-6} м.) баробар аст.

МИКРООРГАНИЗМ ю. میکراآرگنيزم *биол.* хурдтарин организми ҳайвонӣ ё наботӣ, ки фақат бо заррабин дида мешавад.

МИКРОСКОП ю. میکراسکاپ *ниг.* заррабин.

МИКРОСКОПӢ میکراسکاپي мансуб ба микроскоп; он чи фақат бо микроскоп диданаш мумкин аст; хеле майда, ба назар номамоён.

МИКРОФИЛМ ю. میکرافيلم акси хеле хурд гирифташудан дастнавис, китоб *ва ғ.* дар навори филм.

МИКРОФОН ю. میکرافان асбобе, ки лаппишҳои садопро ба барқӣ табдил дода ба масофаи дур нақл мекунад; **микрoфoни oзoд** *мач.* микрофони дар байни толори маҷлис гузошташуда ё ноогоҳона ба касе пешниҳодшуда, ки он шахс метавонад ба воситаи он озодона изҳори ақида кунад.

МИКВАД *а.* مقود *кит.* 1. расан, арғамчин, каманд, ки аспу маркабро ба он баста мека-

шанд. 2. чилав, афсор.

МИҚДОР مقدار 1. шумор, адад, теъдод. 2. андоза, андозаи муайяни чизе; **миқдоре** як миқдор; **кадре**, андаке; **ба миқдор** миқдоран, аз рӯи миқдор, **ба миқдори...** ба кадри... **ни миқдор** ин кадар; **чи миқдор** чи кадар, то чи андоза; **як миқдор** як кадар, **кадре:** андаке; **миқдор падоштап** бемиқдор будан, зиёду бешумор будан; **аз пайи миқдор давидан** дунболи зиёд кардани миқдор шудан; **барои зиёд кардани андозаи чизе кӯшидан.**

МИҚДОРАН *а.* مقداراً аз ҷиҳати миқдор, аз рӯи шумор.

МИҚДОРӢ مقدارى мансуб ба миқдор: **тағйироти миқдорӣ;** **шуморан миқдорӣ** *грам.* шуморае, ки дар вақти шумур миқдори муайяни чизи хамчинсро ифода мекунад.

МИҚӢС *а.* مقياس 1. андоза, ҳаҷм; вусъат. 2. нисбати масофаи нуқтаҳо дар нақша, харита ва ғ. бар масофаи ҳақиқии онҳо (*мас., дар харитаи ҷуғрофӣ чанд маротиба кам карда нишон додани фосилаи аслии маҳалле*); дар миқёси... дар сатҳи...: дар миқёси байналхалқӣ, дар миқёси ҷумҳурӣ, шаҳр ва ғ.

МИҚНАА//МИҚНАӢ//МИҚНОӢ *а.* مقنعه//مقنع//مقناع *кит.* ҷодирӣ занон, сарандоз, саргирак.

МИҚНОТИС ю. مقناطس магнит, оҳанрабо.

МИҚНОТИСӢ مقناطسى мансуб ба миқнотис, магнитӣ, оҳанрабой.

МИҚНОӢ مقناع *ниг.* миқнаа.

МИҚОТ *а.* ميقات *кит.* 1. вақти аз рӯи ваъда муайян шуда; вақти кор. 2. ҷои аз рӯи ваъда муайян шуда, ваъдагоҳ. 3. *д.* мувофиқи эътиқоди исроилиён вақт ва ҷои ваъда, ки Худо дар он ҷо бо Мӯсо ваҳй фиристондааст. 4. *д.* ҷои муайяни эҳромбандии хоҷиён дар маросими ҳаҷ.

МИҚРАА *а.* مقرعه *кит.* тозиёна, дарра, камчин.

МИҚРОЗ *а.* مقراض қайчӣ, дукорда.

МИҚРОЗА *а.* مقراضه *кҳи.* навъе аз пайкони (тири) душоха.

МИҚТАӢ *а.* مقطع *кит.* олати буранда (*ҳамчуи корд, қайчӣ*).

МИЛ I *а.* ميل 1. ҷубҷаи нӯғборик барои сурма

кашидан ба чашм, сурмачӯб, милачӯб. 2. сихи филизӣ, сихи лӯлашакли дароз: **мили ароба** мехваре, ки дар ду тарафаш чарх шинонда шудааст; **мили соат** акрабакҳои соат, ки соат ва дақиқаро нишон медиҳанд. 3. лӯлаи тирбарояндаи олатҳои оташ-фишон: **мили милтик**, **мили таппонча**, **мили туфанг**; \diamond **мили кашидан** (ба чашми касе) таър. мили оханиро дар оташ тафсонда, ба чашми касе кашидида, ўро нобино кардан; кӯр кардан. 4. *гуфт.* чумаки бастукушои кубурҳои образсонӣ, нӯги лӯлаи оби оташнишонӣ: **мили баки бензин**, **мили об(-и хунук)**.

МИЛ II *a.* **ميل** воҳиди паймоиши тӯл, ки тақрибан ба чор ҳазор қадам баробар буд: **мили англисӣ** (1609 метр), **мили баҳрӣ** (1852 метр), **мили чуғрофӣ** (1420 метр).

МИЛА I **ميلة** 1. сутуни начандон дарозе, ки барои аломати масофаи мил ва дигар воҳидҳои паймоиш дар канори роҳҳо мешинонад. 2. *ниг.* мил I, 3.

МИЛА II **ميلة** *гуфт.* дастаи мӯйҳои майда бофташудаи сари занону духтарон, мила.

МИЛАЛ *a.* **ملا** *ч.* миллат; Созмони Миллали Муттаҳид *ниг.* созмон.

МИЛВОХ *a.* **ملواح** *кит.* парандае, ки вақти шикор барои фиреб дода овардани мургони дигар ба дом баста мемонанд, пойдом.

МИЛДАРОЗ **میلدراز** *ниг.* дарозмил: тӯпи милдароз.

МИЛИСА *лот.* **مليسه** *гуфт.* милитсия.

МИЛИСАХОНА **مليسه خانه** *гуфт.* идораи милитсия; шӯъбаи милитсия.

МИЛИТАРИЗАТСИЯ *лот.* **میلیتريز تسيه** *c.* ҳарбӣ кардани тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва ҷамъиятии мамлакат ба мақсади тайёрӣ ба ҷангҳои горагарона ва бурдани ҷунин ҷангҳо.

МИЛИТАРИЗМ *фр.* **میلیتريزم** сиёсати иртиқоии давлатҳо, ки ба зиёд кардани қувваҳои ҳарбӣ ва тайёрӣ ба ҷанг нигаронида шудааст (*ода-тан бо мақсади истилогарӣ*).

МИЛИТАРИСТӢ **میلیتريستی** *мансуб ба милитаризм; ҷангчӯӣ.*

МИЛИТСИОНЕР *лот.* **مليستائير** он ки дар идораи милитсия кор мекунад, корманди милитсия.

МИЛИТСИЯ *лот.* **مليتسيه** 1. муассисаи маъмурӣ барои муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва таъмини бехатарии шаҳрвандон ва молу мулки онон: **шӯъбаи милитсия**. 2. умуман шахси мансуб ба ин муассиса.

МИЛК I *a.* **ملك** *ниг.* мулк.

МИЛК II **ملك** канори чизе; решагоҳ ва буни чизе; **милки дандон** гӯшти буни дандонҳо, ки решаи дандонро нигоҳ медорад; **милки нохун** сафедии буни нохун; **милки чашм** канори пилки чашм, ки миҷгон он ҷо баромадааст.

МИЛКАК **ملكك** *тиб.* бемории пӯст, ки дар гирди нохуни ангушт пайдо мешавад.

МИЛКДОР I **ملكدار** *ниг.* мулкдор.

МИЛКДОР II **ملكدار** дорои милк, канорадор, дорои бун.

МИЛЛАТ *a.* **ملت** 1. қҳн. дин, мазҳаб. 2. *c.* умумияти таърихан ба ҳам омадаи мустаҳками одамон, ки дар заминаи умумияти забон, марзу бум, ҳаёти иқтисодӣ ва соҳти равонии онҳо фароҳам омадааст: **баробархукукни миллатҳо**, **намояндагони миллатҳои гуногун**.

МИЛЛАТГАРО **ملتگرا** *c.* пайрави мафкура ва сиёсати миллатгарой, миллатчӣ.

МИЛЛАТГАРОӢ **ملتگرایي** мафкура ва сиёсати иртиқоӣ дар муносибат ба миллатҳои дигар ва имтиёзноку бартар шуморидани миллати худ аз миллатҳои дигар.

МИЛЛАТПАРАСТ **ملتپرست** дӯстдори миллати худ.

МИЛЛАТПАРАСТӢ **ملتپرستی** миллатпараст будан, миллати худро дӯст доштан.

МИЛЛАТЧИГӢ **ملتچيگي** *ниг.* миллатгарой.

МИЛЛАТЧӢ **ملتچی** *ниг.* миллатгаро.

МИЛЛИАРД *фр.* **میلیارد** ҳазор миллион, 1 000 000 000.

МИЛЛИАРДЕР *фр.* **میلیاردیر** соҳиби миллиард ва беш аз он пули роичи кишвараш; сармоядори калон ва хеле давлатманд.

МИЛЛИГРАММ *лот.* **میلیگرم** воҳиди ҷенаки вазн, ки аз ҳазор як ҳиссаи граммро ташкил медиҳад.

МИЛЛИМЕТР *лот.* **میلیمتر** воҳиди андозагирни дарозӣ, ки ба аз ҳазор як ҳиссаи метр баро-

бар аст.

МИЛЛИМЕТРӢ میلیمتری мансуб ба **миллиметр**.

МИЛЛИОН фр. میلیون 1. ҳазор бор ҳазор, 1 000 000. 2. адади бисёр зиёд; **миллион-миллион** миллионҳо; **ниҳоят бисёр**; хеле зиёд; бешумор: **миллион-миллион** одам **иштирок** кард.

МИЛЛИОНЕР фр. میلیانр 1. он ки сарваташ ба як миллион мерасад. 2. *мач.* хеле сарватманд.

МИЛЛИШАКЛ ملی شکل он чи шаклан миллӣ бошад; **маданияти миллишакл** маданияти шаклан миллӣ.

МИЛЛИЯТ а. ملیت 1. мансуб будан ба ягон миллат ва халқ; сифат ва хислатҳои хос ба як миллат. 2. миллат.

МИЛЛӢ ملی мансуб ба миллат; ҳар чизи марбут ба миллат: **масъалан миллӣ**, **сиёсати миллӣ**, **гӯштини миллӣ**, **даромади миллӣ**, **бонки миллӣ**, **либоси миллӣ**, **мактаби миллӣ**, **рӯҳи миллӣ**, **тақсмоти ҳудуди миллӣ**, **ташкили ҳукумати миллӣ**, **миллӣ кардан//миллӣ кунонидан**: аз моликияти хусусӣ ба моликияти давлатӣ гузаронидани муассисаҳои калони саноатӣ, замин ва умуман ягон соҳаи хоҷагии халқ.

МИЛМИЛАК مملک гуфт. милт-милтқунанда; **чароғаки милмилак** чароғаки сиёҳи пилтасӯз.

МИЛОВ میلاو кит., кхн. шогирд.

МИЛОВИЯ میلاویه кит. пуле, ки ба шогирд медоданд, шогирдона, ҳаққи хидмати шогирд.

МИЛОД а. میلاد ниг. мелод.

МИЛОДӢ میلادی ниг. мелодӣ.

МИЛОК а. ملاک кит. 1. қисми асосии чизе, мояи асосии чизе, асли чизе. 2. меъёр, маҳак.

МИЛТАС//МИЛТОС ملتس//ملتاس ниг. милт-милт; **милтос** задан милт-милт кардан; **лип-лип** дар гирифтани; **милтас** задани **чашм** сахт ҳарисона нигоҳ кардани касе ба чизе.

МИЛТИҚ ملتқ силоҳи дастии оташфишонӣ бо милаи дароз, туфанг: **милтиқи панҷтира**, **милтиқи пилтағӣ**, **қундоқи милтиқ**, **сарнайзаи милтиқ**, **милтиқро сарозер овехтан**, **милтиқро ба пеши рӯи худ бардоштан**, ба милтиқ тир чой додан, **милтиқ дар даст омадан**; **милтиқи даҳанпур** милтиқи қадимае, ки тир аз даҳани

миллаш чо карда мешуд; **милтиқи думила** милтиқи шикорӣ, ки ду милаи пайваст дорад.

МИЛТИҚАНДОЗӢ ملتقاندازی тарзи тирпарронӣ аз милтиқ, тариқи тирандозӣ аз милтиқ.

МИЛТИҚДОР ملتقदार он ки бо милтиқ ё туфанг мусаллаҳ аст, шахси мусаллаҳ бо милтиқ, туфангдор.

МИЛТИҚНОК ملتقناк ниг. милтиқдор.

МИЛТИҚПАРРОНИӢ ملتقپرانى ниг. милтиқ-андозӣ; тир ҳолӣ кардан аз милтиқ; тирҳоликунии дутарафа аз милтиқ.

МИЛТИҚСОЗ ملتقساز устои созандаи милтиқ, туфангсоз.

МИЛТИҚСОЗӢ ملتقسازی касбу кори милтиқ-соз.

МИЛТИРАС//МИЛТИРОС ملتراس//ملتروس ниг. милт-милт; **милтирос** задан лип-лип карда сӯхтан, гоҳ-гоҳ пайдо шудани нур ва рӯшноӣ.

МИЛТ-МИЛТ ملت ملت *калимаи тасвирӣ* лип-лип, **милт-милт сӯхтан** заиф ва камнур сӯхтан(-и чароғи сиёҳ); **милт-милт мижа** задан базӯр ва гоҳ-гоҳ мижаро бастану кушодан.

МИЛТ-МИЛТКУНОН ملتملتکنان *феъли ҳол* аз милт-милт кардан; лип-липқунон.

МИЛЧӢБ میلچوب ниг. мил I, 1.

МИЛҲ а. ملح кит. намак.

МИМ ميم номи ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (م) ки дар хати ҳозира ба ҳарфи «м» ифода карда мешавад ва дар ҳисоби чумалу абҷад қимати ададиаш ба 40 баробар аст; **лому мим нагуфтани** ҳеч нагуфтани, эътироз накардани, хомӯш истодани.

МИМОЗА ю. میمازه *бот.* навъи растании минтақаи ҳора, ки дар шакли гиёҳҳои бисёрсола, бутта ва дарахт воমেҳӯрад ва барги баъзе намудҳои он ба сӯи рӯшноӣ ва гармӣ рӯ меоварад.

МИН а. من кит. *пешиоянд* ба маънои «аз»; *дар калимаҳои мураккаб, ибора ва ҷумлаҳои арабӣ меояд*: **минҷумла** аз ҷумла; **минбаъд** баъд аз ин; **минҳайси** аз чиҳати...

МИНА *фр.* مینه *ҳ.* гулӯлаи таркандан махсус, ки одатан дар зеро хок ё об пинҳон карда мешавад ва бо расише метаркад: **минаи зернобӣ**, **минаи зиддитанкӣ**, **мина гузоштан**, **мина таркидан**.

МИНААНДОЗ مینه‌انداز *ҳ.* 1. тӯп ва аслиҳаи дигар барои партоби минаҳо, миномет; **тӯпи минаандоз**. 2. он ки аз минаандоз нишон мегирад, аскар минаандоз.

МИНААФКАН مینه‌افکن *ҳ.* киштии ҷангӣ барои бо торпедаҳо зада нобуд кардани душман: **киштии минаафкан**.

МИНАГУЗОР مینه‌گذار *ҳ.* аскар ё мутасаддии гузоштани минаҳо барои дар мавқеаш нобуд кардани душман ё барои гирифтани пеши роҳи ҳучуми он; **киштии минагузор** киштие, ки минаҳои зернобӣ мегузорад.

МИНАГУЗОРӢ مینه‌گذاری *исми амал аз мина гузоштан*.

МИНАССА *а.* منصه *кит.* 1. ҷои зуҳур ва намоён шудани чизе; **минассан зуҳур** маҳалли зуҳур, маъраз, мазхар. 2. тахт ё курсӣ, ки арӯсро ораста, болои он шинонда, ба домод ва дигарон нишон медиҳанд.

МИНАҶӮЯК مینه‌جویک *ҳ.* асбоб барои дарёфтани ва кашф кардани минаҳои зеро хок гузоштан душман.

МИНБАР *а.* منبر *ҷойгоҳи баланд барои суҳанронӣ ё ваъзгӯӣ*: **минбари анҷуман**, **минбари ваъз**, **минбари ҷашн**, аз **минбари баланд нутқ кардан**, ба **минбар баромадан**.

МИНБАӢД *а.* من بعد пас аз ин, баъд аз ин; дар оянда; **минбаъд ҳам дар оянда ҳам**.

МИНБАӢДА من بعده *баъдина*, оянда: он чи дар оянда карда мешавад: **давраҳои минбаъда**, **кори минбаъда**, **тараққиёти минбаъда**.

МИНВОЛ *а.* منوال *тавр*, тарз, тариқ; **ба ин минвол** // **бад-ин минвол** // **ба ҳамин минвол** ба ин тарз; ба ҳамин қарор.

МИНБОШӢ *т.* منگ‌باشی *тавр*. унвони ҳарбию маъмурӣ, ки дар Осӣи Миёна (*дар баъзе хониҳо*) ва дар Эрону Хуросон ба сардори ҳазор савораи ҳарбӣ итлоқ мешуд, мери ҳазор.

МИНЕРАЛ *фр.* مینیرال *ниг.* маъдан.

МИНЕРАЛӢ مینیرالی *мансуб ба минерал; ниг.* маъданӣ.

МИНЕРАЛОГИЯ *фр.* مینیرالوگیه *ниг.* маъданшиносӣ.

МИНИАТЮРА/МИНӢТУР *ит.* *ит.* مینیاتور // مینیاتور *санъ.* 1. расмҳои нафису марғуби хурдҳаҷм дар дастнависҳо ва китобҳои қадимӣ. 2. асари бадеии хурдҳаҷм; сахнаҷаҳои мусиқӣ ё рақсӣ: **театри миниатюра**.

МИНИМУМ *лот.* مینیموم 1. маҷмӯи дониш ва фанҳои, ки барои мутахассиси дараҷадори соҳае шудан омӯхтан ва донишдони онҳо ҳатмист: **минимумҳои номзадӣ**. 2. миқдори ниҳоят кам, миқдори камтарин, ҳадди ақал(л), камина.

МИНҚАЛО(Ӣ) منقلای *кит.*, *т.- м.* фавзи пешоҳанги лашкар.

МИНҚОР *а.* منقار *нӯли мурғону парандагон; минқор задан нӯл задан*.

МИНҚОРГОҲ منقار گاه *ҷои нӯлзанӣ, ҷои минқор задан*.

МИНҚОШ منقاش *анбурча; мӯчинак*.

МИННАТ *а.* منت 1. *кит.* некӣ, эҳсон, марҳамат. 2. *кит.* шуқр, сипос; **миннат кардан** сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан. 3. некӣ ё эҳсонӣ дар ҳаққи касе кардаи худро ё ёди вай овардан ва ба рӯи вай задани кас: **бе музду миннат музд нагирифтаву миннат карда**; **миннат бардоштан/бори миннат(-и касеро)** **кашидан** зиллату хорӣ некии касеро кашидан, барои некии касе худро аз вай қарздор ҳис кардан; **миннат гузоштан (қардан, ниҳодан)** *ба касе некии дар ҳаққи касе кардаи худро ба вай ёдовар карда, ба гарданаш бор ниҳодан*; **◇ миннат ба ҷонам** *бе ҳеҷ гуна миннатгузорӣ, бо ҷону дил (дар мавриди ягон некӣ кардан ба касе мегӯянд)*.

МИННАТБАРДОР منت‌بردار *аз касе бо коре муттаҳам шудан, миннати касеро бардоштан*.

МИННАТГУЗОРӢ منت‌گذاری *исми амал аз миннат гузоштан*; ба касе некие карда, баъд ба мавриду бемаврид онро ба ёди вай овардан.

МИННАТДОР منت‌دار *он ки аз некии ба ҳаққи худаи кардаи касе хурсанд ва сипосгузор*

аст; **МИННАТДОР** будан (**шудан**) аз касе сипосгузор будан аз касе барои пекне, ки кардааст; **МИННАТДОР** кардан *касера* дар ҳаққи касе некине карда, ўро мамнун ва сипосгузор намудан.

МИННАТДОРӢ منت‌داری изҳори хурсандӣ ва сипосгузорӣ аз касе барои некии кардааш, сипосгузорӣ: **бо** **МИННАТДОРӢ** **БЕПОӢН** (*ё* зиёд), **бо** **ХИССИ МИННАТДОРӢ**; **МИННАТДОРӢ** **ИЗХОР** кардан (*ё* намудан) // **ИЗХОРИ МИННАТДОРӢ** кардан хурсанд ва сипосгузор будани худро баён кардан барои некиаш ба касе.

МИННАТДОРОНА منت‌دارانه бо миннатдорӣ; аз рӯи сипосгузорӣ; миннатдор шуда: **НИГОХХОИ МИННАТДОРОНА**, **ТАБАССУМИ МИННАТДОРОНА**, **БО ОҲАНГИ МИННАТДОРОНА**, **МИННАТДОРОНА** **НИГАРИСТАН**.

МИННАТПАЗИР منت‌پذیر *ниг.* миннатдор; **БА ЧОП МИННАТПАЗИР** будан ниҳоят миннатдор будан, бисёр сипосгузор будан (*изҳори сипоси БЕПОӢН*).

МИННАТПАЗИРӢ منت‌پذیری *ниг.* миннатдорӣ.

МИНО I مينا 1. шиша, обгина; шишаи рангии ва нақшин. 2. зарфи шишагӣ; обгина (*барои ша-роб*). 3. *маҷ.* кабуд, осмонранг; сабзранг; **ГУЛИ МИНО** *ниг.* марворид; **ЗАНБУРИ МИНО** киноя аз осмони кабуд. 4. моддаи шишагӣ ё чинии ҷилодор, ки барои андудану рӯкашии сафолҳо ва зарфҳо истифода мешуд, сир: **МИНО** кардан.

МИНО II مينا *кит.* манораи баланди чароғдор, ки барои ба киштиҳо нишон додани роҳи бехатар дар соҳили баҳр месохтанд.

МИНОБОН مینابان посбони мино.

МИНОГАР میناگر он ки ба рӯи чизе сир медавонад, сирдавон.

МИНОГУН میناگون *маҷ.* кабуд, осмонранг; сабзранг: **ОСМОНИ МИНОГУН**.

МИНОӢ مینایی 1. *мансуб ба* **МИНО**; кабуд, осмониранг; **ЧАРХИ МИНОӢ** киноя аз осмони кабуд. 2. миноандуда, сирдор, сирдавонда.

МИНОКОРӢ میناکاری бо мино андудан, сирдавонӣ, сирдиҳӣ: **МИНОКОРӢ** кардан.

МИНОМӢТ مینامیات *ниг.* минаандоз 1.

МИНОМӢТЧӢ مینامیاتچی *ниг.* минаандоз 2.

МИНОР *лот.* مینار *мус.* пардаи мусикӣ, ки аз сеовозаи хурди хузновар иборат аст, *муқоб.* мажор.

МИНОРАНГ مینارنگ осмонранг, кабудтоб; **ЧАРХИ МИНОРАНГ** осмони кабуд.

МИНОФОМ مینافام *ниг.* миноранг.

МИНТАҚА *а.* منطقه 1. камарбанд, миёнбанд. 2. *ҷуг.* як қисми (қитъаи) дар байни ду хати арз воқеи рӯи Замин, ки аз ҷиҳати иқлим фарқ мекунад: **МИНТАҚАИ ЧАНУБӢ**, **МИНТАҚАИ ШИМОЛӢ**.

МИНТАҚАВӢ منطقه‌وی *мансуб ба* **МИНТАҚА 2**: **ВАҚТИ МИНТАҚАВӢ**.

МИНТАҚАТУЛБУРУЧ *а.* منطقه‌البروج *нуч.* доираест, ки Замин ҳаракати худро дар он анҷом медиҳад ва он ба 12 қисмат (*бурҷ*) чудо мешавад: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далъ, Хут. Муддати гузаштани замин аз яке ин 12 қисмат (*бурҷ*) ба як моҳи шамсӣ баробар аст ва ҳар моҳи шамсӣ ба номи ҳамон бурҷ номида мешавад.

МИНУ//МЕНУ مینو *кит.* 1. *д.* олами улвӣ; фалак. 2. бихишт, ҷаннат. 3. мучаррад.

МИНФАХ *а.* منفخ *кит.* дами оҳангарӣ.

МИНХАР//МИНХОРА منخار//منخار *кит.* сӯрохи бинӣ.

МИНҲАТ *а.* منحت *кит.* ато, бахшиш.

МИНҲОЧ *а.* منهاج *кит.* роҳи рост ва васеъ, роҳи калон.

МИНЧОҚ//МУНЧОҚ *т.* منچاق *гуфт.* донаҳои гирда ё ба шакли дигари аз шиша ё сангҳои дигар сохташудае, ки ба ришта кашида барои зинат ба гардан меовезанд.

МИНЧАЛ *а.* منجل *кит.* дос; **МИНЧАЛ** задан даравидан бо дос.

МИНЧУМЛА *а.* من جمله аз чумла, аз он чумла.

МИНШАФА *а.* منشفه *кит.* сачок, дасторе, ки рӯи таомро ба он мепӯшонанд.

МИОД//МЕОД *а.* ميعاد *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. вақти ваъда, замони ваъда, мавъид. 3. мулоқот, вохурӣ.

МИОДГОҲ ميعادگاه ваъдагоҳ.

МИОКАРД лот. *миџакард* биол. мушаки дил.

МИОКАРДИТ лот. *миџакардит* тиб. илтиҳоби мушаки дил.

мир *мир* асоси замони ҳозира аз **мурдан**.

МИР а. *мир* [кӯтоҳшудаи **амир**] таър. 1. лақаби сайидҳо. 2. ҳокими ягон вилоят (*дар тақсимоти маъмурии аморати Бухоро*). 3. мансаби маъмурию ҳарбӣ дар хониҳои Бухоро, ки чун қоида сардори дастае таъйин мешуд: **мири асас**, **мири шаб** (*ё миршаб*), **мири шикор**. 4. ҳокими шахр, раиси шахр.

МИРА *мире* кҳн. хоҷа, соҳиб.

МИРВАҲА а. *мироҳе* кит. бодбезак, бодбезан.

МИРҒАЗАБ *миргазаб* таър. он ки қазон аз тарафи амир муайяншударо бо чӯб задан иҷро мекард ё чӯб зада бандихоро ба иқро мачбур мекард.

МИРЗО *мирза* [кӯтоҳшудаи **амирзода**] 1. котиби ягон идора, котиб, муншӣ, дабир. 2. таър. лақаби шохзодагони сайиднасаб, ки дар охири номашон зикр мешуд (*мас.*, Иброҳим-Мирзо). 3. дар гузашта ба аввали номи одамони хатдор ва хушнавис илова мешуд (*мас.*, Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим).

МИРЗОБОШӢ *мирзабошӣ* таър. сарвари котибон дар аморати Бухоро; раиси мирзохона, *ниг.* мирзохона.

МИРЗОДИКАК *мирзадикак* гуфт. бозичаи бачагона, ки агар хобонед, боз худааш меҳезад.

МИРЗО(Г)Ӣ *мирзагӣ* // *мирзайӣ* котибӣ; вазифа ва амали мирзо.

МИРЗОХОНА *мирзахона* 1. ҷои кори мирзоҳо. 2. таър. идораи маъмурият дар тартиботи маъмурии аморати Бухоро.

МИРИМУШОН *миримушон* биол. ҷонвари хазандаест, калонтар аз муши хонагӣ, рангаш хокистарии зардчатоб, муши хурмо, росу.

МИРИҲАЗОР *мириҳазор* таър. сардори дастан ҳазорнафарии сарбозон дар аморати Бухоро.

МИРИШИКОР *миришикар* *ниг.* миршикор.

МИРӢ *мири* 1. таър. мансаб ва вазифаи мир. 2. кҳн. воҳиди пули майдаи Осиёи Миёна, ки ба чоряки танга баробар буд; **як мири** ҳам **надоштан** *киноя* аз ҳеч пул надоштан.

МИРКАН а. *миркн* кит. тағораи чомашӯӣ, ла-

ган.

МИРОБ *мироб* он ки ба тақсимоти об назорат мекунад; он ки мутасаддии обёрии киштзор аст.

МИРОБӢ *миробӣ* вазифа ва амали мироб.

МИРОН(И)ДАН *миранден* // *мирандин* таър. *бавоситаи мурдан*; мурондан, дучори марг гардонидан.

МИРОХУР *мироҳур* 1. таър. маъмур ва мутасаддии аспхона; сардори саисон ва саисхонаҳои давлатӣ (*яке аз мансабҳо дар дарбори амирони Бухоро*). 2. кҳн. саис, асп-бон.

МИРРИХ а. *мирих* нуҷ. яке аз сайёраҳои манзумаи Оғтоб аст, ки дар осмон равшани сурхранг метобад, Баҳром.

МИРРИХНАБАРД *мирихнабард* кит. чангҷӯӣ, чанговари далер, разманда.

МИРСАНҶАЛӢ // **МИРСАНҶАРӢ** *мирсанҷалӣ* // *мирсанҷарӣ* бот. навъи зардолуи ширини сершира.

МИРСОД а. *мирсод* кит. 1. ҷои дидбонӣ, дидбонгоҳ. 2. роҳи васеъ, роҳи калон.

МИРСОТ а. *мирсот* кит. лангари киштӣ.

МИРУК *мирук* кит. мӯрча, як навъ аз мӯрча, ки бол дорад, мӯрчаи болдор.

МИРФАҚ а. *мирфақ* оринҷ.

МИРҶАЛ а. *мирҷал* кит. деги калони мисин; дег.

МИРШАБ *миршаб* таър. мансаби ҳарбию маъмури ва соҳиби ин мансаб дар шахру ноҳияҳои Осиёи Миёна, ки риояи тартиботи мукарраркардаи аморат ва хониҳоро назорат мекард, сардори шабгардҳо; сардори полтсия дар аморати Бухоро.

МИРШАБХОНА *миршабхона* таър. ҷои кори миршаб; бошишгоҳи шабгардҳо; маҳкамаи полтсия (*дар тақсимоти маъмурии ҳукумати подшоҳии рус дар Туркистон*).

МИРШИКОР *миршикар* таър. 1. бонигари ҷонварон ва парандаҳои шикории амирон ва сарватмандон. 2. саис, аспбон.

МИРШИКОРӢ *миршикарӣ* 1. вазифа ва кори миршикор. 2. аспбонӣ, сансӣ; **миршикорӣ** **кардан** аспбонӣ кардан.

МИРЪОТ *a.* مرآت онна, ойна.

МИС *مس* унсури химиявист, ки филизи сурхчаранги бисёр сахт буда, дар техника ба кор меравад, аз он зарфҳои гуногун месозанд: **табақи мис**, **кӯзан мис**; **мис барин тафсидан** монанди филизи мис зуд ва ба осонӣ тафсидан; **◇ миси касеро баровардан** сирри касеро ошкор кардан; **фиребу найранги касеро фош кардан**; **миси кор баромадан** сирри касе ошкор шудан.

МИСБОР *مسبار кит.* 1. *тиб.* мили оҳанӣ, ки ба ҷароҳат меҳаланд, то чи қадар чуқур будани онро фаҳманд; **пилтапахта** ё порчаи матоъ, ки ба даруни ҷароҳат мегузоранд. 2. *нав.* асбоб барои таҳқиқи узвҳои дарунӣ ва тоза кардани меъдаи одам, зонд.

МИСБОҲ *a.* مصباح *кит.* 1. ҷароғ. 2. қадаҳ барои нӯшидани шароби сабӯҳӣ.

МИСВОК *a.* مسواک **чӯбҳои хушбӯи лӯнда-тарошида**, ки онро ба ҷои лифи дандоншӯӣ ба дандонҳо молида дандонро пок мекарданд; **лифи дандон**, **дандоншӯяк**.

МИСГАР *مسگر* **устое**, ки аз мис ашён гуногуни рӯзгор месозад.

МИСГАРӢ *مسگرى* 1. касбу кори мисгар; хунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашён гуногун. 2. растаи мисгарон.

МИСГУДОЗ *مسگداز* он ки мис об мекунад; мисобкунанда.

МИСГУДОЗӢ *مسگدازى* амали мисгудоз; об кардани мис; гудохтани мис.

МИСДОҚ *a.* مصداق **касе** ё чизе, ки далели сидки кор ва сухани касе бошад, гувоҳ, исбот, далели рости сухане; **ба мисдоқи...** *гуфт.* ба монанди..., аз қабилӣ..., мисли...

МИСИН *مسين* *ниг.* **мисӣ**: **косаи мисин**, **офтобаи мисин**, **тоси мисин**.

МИСИНА *مسينه* зарфҳо ва асбоби рӯзгори аз мис сохташуда.

МИСИНАКӢБӢ *مسينه كوبي* бо даст ва ба воситаи чизе ба асбоби мисин зада баровардани овози ҷарангос, ки одатҳои хурофӣ буда, дар вақти гирифтани моҳ анҷом дода мешуд.

МИСӢ *مسي* **мансуб ба мис**; аз мис сохташуда, мисин.

МИСКИН *a.* مسكين 1. фақир, бенаво, бечиз, қашшоқ; **мунъиму мискин** дорою камбағал. 2. тамоман аз тобу тавонмонда, нотавон, очиз; бечора.

МИСКИНӢ *مسكينى* 1. фақирӣ, бенавоӣ, қашшоқӣ. 2. нотавонӣ, очизӣ; бечорагӣ.

МИСКИННАВОЗӢ *مسكين نوازى* лутфу марҳамат ба бечорагон; мададу ёрӣ ба бенавоён.

МИСКИНХОНА *مسكين خانه* *таър.* хонае, ки дар он барои бечорагону бенавоён хӯрок меоварданд.

МИСКУЛОҲ *مس كلاه* *ниг.* **тоскулоҳ**.

МИСҚАБ *a.* مثقب *кит.* парма.

МИСҚАЛ *a.* مصقل *кит.* асбоби сайқалдиҳӣ.

МИСҚОЛ *a.* مقال 1. *кҳн.* воҳиди ченаки вази чизҳои майда, ки асосан ба 4,68 гр. баробар буд; 2. санги тарозу.

МИСҚОЛӢ *مقالى* 1. *мансуб ба мисқол*; баробари як мисқол. 2. докаи нозуки тунуки аълосифат: **саллан мисқолӣ**.

МИСЛ *a.* مثل монанд, назир, ҳамто, чун; **мисли пештара** ба монанди собиқ, пештара барин; **ба мисли...** монанди..., назирӣ..., чун; **мислу монанд надоштан**//**мисл надоштан** беназир будан, ҳамто надоштан; ягона.

МИСМОР *a.* مسمار *кит.* меҳи филизӣ; меҳ; **мисмор кардан** меҳ зада маҳкам кардан.

МИСОҚ *a.* ميثاق *кит.* аҳд, паймон.

МИСОЛ *a.* مثال 1. ҳодисаи ҷудоғона ё чизе, ки барои эзоҳ ё исботи фикре шаҳодат дода метавонад ё чун намуна оварда мешавад, қиёс. 2. кор ё рафторе, ки барои тақлид ва такрор намуна шуда метавонад: **мисоли ибрат**. 3. монанд, шабеҳ, назир, мисл. 4. *кит.* фармони подшоҳ, маншур, ҳукм; **мисол додан** фармон додан, амр кардан, **ба мисоли** ба монанди..., мисли..., шабеҳи...; **мисол овардан** аз байни як гурӯҳ ё табақаи ҳамчунин ва монанди якero гирифта, барои исботи муддаои худ нишон додан.

МИСОС *a.* مساس *кит.* молидан, судан бо даст.

МИСОҲАТ *a.* مساحت *кит.* андозагирии замин, заминпаймоӣ, танобкашӣ.

МИСОҲАТГАР *گر مساحت* *кит.* андозагари за-

мин, ченкунандаи замин, паймояндаи замин.

МИСР *а.* مصر 1. *кит.* сарҳади байни ду замин. 2. *кхн.* шаҳр. 3. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик воқеъ аст.

МИСРАНГ مسرنگ монанд ба ранги мис.

МИСРАЪ *а.* مصرع 1. *кит.* ҳар табақаи дари дутабақа. 2. *ади.* нисфи як байт, як сатри шеър.

МИСРӢ مصرى мансуб ба Миср; пахтаи мисрӣ навъи пахтаи маҳиннах.

МИСРОН مسران милаи гафси оҳанин як нӯғаш паҳн барои зада шикастани чизҳои сахт ва истифода кардан чун фишанг.

МИССИОНЕР фр. миссионер он ки барои ташвиқи дине (*мас.*, *дини исавӣ*) ё даъват ба он дин ба мамлакатҳои бегона (*мас.*, *гайриисавӣ*) фиристода мешавад.

МИСТАР *а.* مسطر *кит.* 1. асбоби сатркаши аз когази гафси сахт ва риштаи абрешим сохташуда, ки риштаи онро бо сиёҳие ранг карда, рӯи саҳифаи навишташуданӣ гузошта дасткаш мекарданд ва дар натиҷа раҳҳои рост рӯи саҳифа нақш мегузошт; хаткаш, чадвал. 2. когази раҳ-рахест, ки барои болову поин нарафтани сатр дар вақти навиштан дар зер когаз мегузоштанд.

МИСТИКА мистикӣ эътиқоди динии боварӣ ба мӯъҷизаи илоҳӣ ва қувваи фавқуттабӣ, ирфон.

МИТИНГ англ. митинг *ниг.* гирдиҳамой: митинги серодам, митинг барпо кардан (гаштан), митинг гузаронидан.

МИТҚОЛ *а.* مقال боф. хомсуф.

МИТҚОЛӢ مقالى мансуб ба митқол; хомсуф будан: либоси митқолӣ.

МИТРАД *а.* مطرد *кит.* найзаи хурди шикорӣ.

МИТРАҚА *а.* مطرقه *кит.* болгаи оҳангарону мисгарон, пук, чакуш.

МИТРОН ю. مطران *кит.* яке аз унвонҳои олии рӯҳониёни насронии шарқию гарбӣ (*православӣ* ва *католикӣ*), митрополит.

МИТРОНА مطرانه *кит.* қулоҳи бошукӯҳи маросимии митрон.

МИТТА متّه кирме, ки дар галладона ва орд

пайдо шуда, онҳоро нобуд мекунад, галламу.

МИТҲАН *а.* مطحن *кит.* осиеб, осие.

МИТҲАРА *а.* مطهره *кит.* офтоба, обдаста; обдони сафарӣ, зарфи чармини об.

МИФЗОЛ *а.* مفضال *кит.* соҳиби фазлу эҳсон; фозил.

МИФЛОК *а.* مفلاك *кит.* фалокатзада, мафлук, бадбахт.

МИФОЛОГИЯ ю. ميفالاجيه илми устура, илм оид ба асотир, асотиршиносӣ, устурашиносӣ.

МИФТОҲ *а.* مفتاح 1. *ниг.* калид. 2. *зби.* навиштае ба хати дигар барои ҳосил кардани маълумоти бештар оид ба калимаҳо: **мифтоҳи калимаҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ба хати арабии тоҷикӣ.**

МИХЛАБ *а.* مخلب *кит.* чанголи мурғони шикорӣ; панҷаи ҳайвоноти даранда.

МИХНАҚА *а.* مخنقه *кит.* тавқ, килода гарданбанд.

МИХРАҚА *а.* مخرقه *кит.* олати чӯбин барои кафонидани чизе, фона.

МИҲАН *а.* ميهن ч. меҳнат (азобҳо, ранҷҳо).

МИҲАФФА *а.* محفه *кит.* қачоваи одамнишини соябондор; аморӣ, ҳавдач.

МИҶА مچه *ниг.* мижа.

МИҶАН(Н) *а.* مچن *кит.* сипар.

МИҶАРРА *а.* مجره *ниг.* қаҳқашон.

МИҶГОН مچگان *ниг.* мижгон.

МИҶИНГ مچينگ *гуфт.* инчик, майдагап: одами миҷинг.

МИҶМАР *а.* مچمر зарфе, ки дар он оташ монда, сипанд, уд, мушк ва ҳар хел хушбӯиҳоро дуд мекунанд, бухурдон, удсӯз.

МИҶМОРОҶ مچماروق *гуфт.* 1. пурчин, чиндор, очингдор, бурма-бурма (*рӯй* ва *пӯсти бадан*). 2. иллатӣ, ношуд, нимчон: **бузголаи логари мичморук, кампири мичморук.**

МИШКОТ *а.* مشكات *кит.* тоқчаи чароғмонӣ; чароғдон, чароғпоя.

МИШ-МИШ مش مش *гуфт.* 1. пичир-пичир,

зери лаб гап задан, начво. 2. гап-гап, овоза, гапхон беасос.

МИШЧАБ *а.* مشجب *кит.* торн чўбини либо совезй.

МИЯВ-МИЯВ *мио* *мио* *калимаи тақлиди* овози гурба, садои гурба.

МО *а.* *ма* *ҷонишини шахси якуми ҷамъ*; дар иборҳои изофӣ соҳибиятро ифода мекунад; баъзан нависанда ё шахси гӯянда барои ифодани ҳоксорӣ чун муродифи «ман» ба кор мебарад; *◇* *мову ман* худбинӣ, худписандӣ.

мо- *а.* *ма-* *дар аввали калимаҳои сохта ва баъзе таркибҳои арабӣ омада, маънои «чизе ки», «он чи ки»-ро ифода мекунад; мобақӣ* он чи боқӣ мондааст; *моҳазар* он чи ҳозир аст!, *моҳасал* он чи ҳосил шудааст.

МОБАЙН *а.* مابين 1. байн, миён, байни ду кас ва ё ду чиз. 2. миёна, васат. 3. миёнаҷо, марказ; дар *мобайн* дар миёнаҷо; аз *мобайни...*, аз *миёни...*, аз *байни...*; дар *мобайни ... а)* дар байни..., дар миёнаи..., дар миёнаҷои... б) *киноятан* дар муносибати байни ду кас; *◇* аз *мобайн* аз он вақт, аз он фурсат; дар *ин мобайн* дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин миён; *ба мобайн даромадан* *ниг.* *миёна (ба миёна даромадан).*

МОБАЙНӢ *маибини* воқеъ дар мобайн, васатӣ.

МОВАРО *а.* ماوراء *кит.* он сӯ, он тараф.

МОВАРОУННАХРӢ *маураунахри* *мансуб ба* Мовароуннахр; зода ва сокини Мовароуннахр.

МОВУМАНӢ *маумани* *кит.* манманӣ.

МОВУТ *маут* *аслаи* мохут.

МОҒ I *мағ* *ниг.* қашқалдоқ.

МОҒ II *мағ* *кит.* бухори гафсу тираи дар рӯи замин паҳншуда, меғ, туман.

МОДА *маде* чинсе аз инсон, ки фарзанд ба дунё меоварад; ҷонзоте, ки мезояд ё тухм мегузорад, *муқоб.* *нар*; чинси занона, чинси муаннас.

МОДАБУЗ *мадебуз* бузи мода.

МОДАГОВ *мадегау* гови мода, гови ширдеҳ; модагови дӯшой, модагови навзо, модагови нозо.

МОДАГУРГ *мадегург* гурги мода.

МОДАНДАР *мадандр* *кит.* шакли кӯтоҳшудани модарандар.

МОДАР *мадар* 1. зан нисбат ба фарзанд (он)аш, волида. 2. калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол; ум(м), оча: **модари меҳрубон**, **модари мушфиқ**, **модари серфарзанд**, **модари фарзандони ман**; **модари ўғай** *ниг.* **модарандар**; **модар шудан** фарзанд таваллуд кардан, соҳиби бача шудан; *◇* **модари айём//модари даҳр** замона, рӯзгор; **модари зори касеро нишон** додан ҷазои сазовори касеро додан, очаи зори касеро нишон додан; **модараш ҳоло назондааст//аз модараш ханӯз нарӯндааст** ханӯз вучуд надорад, ҳоло ба вучуд наомадааст; **ба арвоҳи падару модар бахшидан** аз баҳри чизе гузаштан, чизеро садақа кардан.

МОДАРАК *мадарак* навдаи ҳосилдеҳи тоқ ва дигар дарахтони мевадор; *муқоб.* **нарак**.

МОДАРАНДАР *мадарандар* модари ўғай.

МОДАРАРӢС *мадарарӯс* модари зан нисбат ба домод, модарзан, хушдоман; *◇* **модарарӯсат нағз медидааст** вақти ба болои хӯрокхӯрӣ омадани касе гуфта мешавад.

МОДАРБАХАТО *мадарбахата* *тахқ.* ҳаромзода, ҳаромӣ, валадуззино.

МОДАРБАХАТОӢ *мадарбахатаӣ* *тахқ.* 1. ҳаромзодагӣ. 2. фиребгарӣ, қаллобӣ.

МОДАРБЕЗОР *мадарбизор* он ки модарашро тарқ кардааст, ноҳалаф, фарзанди ноқобил.

МОДАРБУЗУРГ *мадарбузург* *кит.* модари модар ё модари падар.

МОДАРВОР *мадарвор* монанди модар, чун модар, модарона.

МОДАРЗАН *мадарзан* *ниг.* **модарарӯс**.

МОДАРЗОД *мадарзад* 1. аз модар таваллудшуда; бо нақсе ё фитрате аз модар таваллуд шудан; **кӯри модарзод** он ки нобино зоида шудааст; **лучи модарзод** тамоман луч, чунон ки аз модар нав зоида шуда бошад. 2. сифат ва хосияте, ки табиатан дар шахс зоҳир мегардад, фитрӣ дар ягон ҷиҳат: **истеъдоди модарзод**.

МОДАРЗОДӢ *мадарзодӣ* *мансуб ба* модарзод; **бемории модарзодӣ**.

МОДАРИЙ مادری 1. мансуб ба модар; хоси модар: гурури модарӣ, хиссиёти модарӣ. 2. модар будан; муносибати модарона: модарӣ кардан; ◊ забони модарӣ а) забоне, ки инсон аз кӯдакӣ аз модар ва атрофиёнаш ёд мегирад; б) фан-нест, ки дар синфҳои ибтидоӣ барои баровардани саводи забонӣ ба талабагон меомӯзонанд.

МОДАРКАЛОН مادرکلان модари падар ё модари модар, момо, бибӣ.

МОДАРМУРДА مادرمرده *кит.* 1. он ки модараш вафот кардааст. 2. маҷ. бечора, ба азоби сахте гирифтورشуда.

МОДАРОВАРД مادرآورد *кит., ниг.* модарзод.

МОДАРОНА مادرانه модарӣ, муносиби модар, модарвор: мехри модарона.

МОДАРСАГ مدرسگ *таҳқ.* дар мавриди асабоният барои паст задан ва таҳқир кардани тарафи муқобил гуфта мешавад.

МОДАРСОЛОРӢ مدرسالارى *ниг.* модаршоҳӣ.

МОДАРХОНДА(А) مادرخوانده зане, ки ўро фарзандони гайр ба ҷои модар қабул мекунад; зане, ки касе ўро ба худ модар хондааст.

МОДАРХУДО مادر خدا *д.* унвони Марям-модари Исои Масех (*дар таълимоти динии исавиён*).

МОДАРШАВҲАР مادرشوهر *ниг.* модаршӯ(ӣ).

МОДАРШАҲР مادرشهر *нав., маҷ.* шаҳрҳои бузурги як минтақа ё кишвар, ки дар атрофи худ шаҳрҳои хурд-хурди дигар доранд.

МОДАРШОҲӢ مادرشاهی *таър.* як шакли ҷамъияти ибтидоӣ, ки дар қабила зан ҳукмронӣ мекард, модарсолорӣ.

МОДАРШӢ(Ӣ) مادرشوی *модари шавҳар нисбат ба арӯс; ◊ хонаро бе модаршӯ ёфтан (дидан)* хилват ёфтан ҷоеро ва худсарӣ кардан.

МОДАСАГ مادهسگ 1. саги мода. 2. *таҳқ., маҷ.* фоҳиша.

МОДАҲАР مادهخر хари мода, мочахар (*гуфт.*).

МОДАШЕР مادهشیر шери мода, модинаи шер: модашерн гуррон.

МОДДА I a. ماده 1. чизи асосӣ, ки барои пайдоиш ва сохта шудани чизи дигар чун замина хидмат мекунад, материал; *муқ.* мавод: моддаи захрдор, моддаҳои тарканда, моддаҳои химиявӣ. 2. *физ.* чизи дорои вазн,

химиявӣ. 2. *физ.* чизи дорои вазн, ки фазоеро ишғол мекунад, материя. 3. *филс.* ҳаюло.

МОДДА II a. ماده 1. ҳар як аз бандҳои ягон кунун, низомнома, қарордод ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки як нуктаи томо дар бар мегирад ва бо рақамҳо аз ҳам ҷудо карда мешавад, банд; радиф: моддаи панҷуми кунун, моддаи ҳарочоти баровард. 2. мавзӯ, матлаб, ки як қисми чизеро ташкил медиҳад; моддаи лугавӣ *зби.* ҳар як аз воҳидҳои забонӣ дар фарҳанги тафсири *ва г.*, ки калидвожа, тафсири маъноҳои он ва дигар ҷузъҳои дар бар мегирад; моддаи таърих *ади.* калима ё таркибе, ки аз ҷамъбасти қимати адабии ҳарфҳои арабиасоси он мувофиқи ҳисоби абҷад санаи воқеае ҳосил мешавад.

МОДДИГАРОӢ مادى گرائى моддигаро будан; ашъпарастӣ, чизпарастӣ.

МОДДИЮН a. مادّيون *ниг.* материалист.

МОДДИЯТ a. مادّيت 1. *филс.* аз модда (материя) иборат будан(-и олам); моддӣ будан, ибтидои материалии доштан. 2. *кит.* моҳият, асл.

МОДДӢ مادّی 1. мансуб ба модда I. 2. марбут ба чизу ҷораи зарури зиндагӣ, ашъӣ; аҳволи моддӣ дараҷаи таъминот бо чизу ҷораи зиндагӣ; пойгоҳи моддӣ таъминот бо чизҳои асосии мавриди зарурати анҷоми коре, сохтани чизе *ва г.*; ёрии моддӣ кумак бо чизу ҷораи зарурӣ; ёрии пулӣ; олами моддӣ киноя аз дунён ҳастӣ муқоб. олами маънӣ (маънавӣ); неъматҳои моддӣ сарватҳои зарурии зиндагӣ; тангии моддӣ нарасидани чизу ҷораи зиндагӣ, тангии иқтисодӣ; аз ҷиҳати моддӣ вобаста ба чизу ҷора; аз ҷиҳати таъминот. 3. *кит.* шайъӣ: далелҳои моддӣ.

МОДЕЛ *фр.* مدل 1. нусха, тасвир, нақша ё намунаи хурди чиз, ки аз рӯи он чизеро бо теъдоди зиёд истеҳсол мекунад: модели ҳавопаймо. 2. навъ ё намунаи сохти ягон машин ва асбоби техникӣ; *муқ.* тамға.

МОДЕЛСОЗ مدل ساز созандаи нусха, тасвир, нақша ё худ намунаи чизе (*барои намоиш, таҳқиқ ё истеҳсол*).

МОДЕЛСОЗӢ مدل سازى сохтан ва омӯхтани намунаҳои ашъ ва ҳодисаҳои воқеӣ барои намоиш, омӯзиш ва таҳқиқи онҳо.

МОДЕРНИЗМ *фр.* مدرنيزم чараёни эҷодӣ дар

- санъат ва адабиёти як-ду асри охир.
- МОДЕХ** *a.* مادح *ниг.* маддох.
- МОДИЁН** ماديان чинси модинаи асп, байтал.
- МОДИНА** مدينه чинси мода, мансуб ба чинси мода (хайвон), *муқоб.* **нарinna.**
- МОДОМ** *a.* مادام :**модом ки...** азбаски..., бинобар он ки..., чун; вақте ки...
- МОДУЛ** *лот.* مادل 1. сохт, меъёр, воҳиди шартӣ барои андозаи қисмҳои боло. 2. *риёзӣ.* бузургии мутлақи ададӣ, маҷмӯӣ.
- МОЕЙ** مایعی ҳолати обакӣ, моеъ будан.
- МОЕЪ** *a.* مایع қисми равон (*монанди об, раваған...*), обакӣ: **қисмҳои моеъ.**
- МОЗ** ماز *кит.* чин, шиканча.
- МОЗӢ** *a.* ماضی *кит.* гузашта, пешина: **феъли мазӣ** *грам.* феъли замони гузашта.
- МОЗОД(А)** مازاد(ه) *кит.* боқимонда, зиёдатии чизе.
- МОЗУ** مازو *кхн.* донаи гирди хордори дарахт, ки дар дибоғати пӯст ва рангрёзӣ ба кор мееравад.
- МОИДА** *a.* مائدة *кит.* дастархони пур аз нозу неъмат, дастархони пурнеъмат; дастархон, суфра.
- МОИЛ** *a.* مایل//مائل 1. хамида ба тарафи чизе. 2. майлдор, рағбатдор; шавқдор ба чизе ё касе; **моил будан** майл доштан, роғиб будан. 3. наздик ба чизе; **моил шудан** наздик шудан; рағбат пайдо кардан; тавачҷӯх доштан; **моил кардан** майл кунондан; кашидан, чалб кардан.
- МОИНДАР** مایندر *ниг.* модарандар.
- МОӢ** مایى мову манӣ, худбинӣ, кибру гурур.
- МОК** ماک :**хоку мок** *кит.* а) хоку замин; б) *мач.* дунё.
- МОКИЁН** ماکيان модинаи мурғи хонагӣ ва дигар парандаҳо: **мокиёни курк.**
- МОКУ** ماکو олати бофандагӣ, ки вақти бофтан пудро аз байни тор гузарондан мегирад; **монанди моку рафтуомад кардан** муттасил дар рафтуомад будан.
- МОҚАБЛ** *a.* ماقبل он чи пеш буд, пешина, гу-

зашта, муқаддам.

- МОҚУТ** ماقوت шириние, ки аз нишоста ва қанду равған тайёр мешавад, полуда.
- МОЛ** مال *асоси замони ҳозира аз молидан.*
- МОЛ I** مال молиш; масх; **хору мол кардан** молиш додан; сила кардан, навозиш кардан.
- МОЛ II** *a.* مال 1. дорой, сарват; мулк; **моли ...**, мулки..., аз они... 2. *иқт.* ҳар чизи моддии арзишдошта, ки барои қонеъ кардани талаботи инсон, фуруш ё мубодила истехсол мегадда; маҳсули меҳнат. 3. чизҳои истехсолшуда (*аз қабил*и ашъи саноатӣ), ки хариду фуруш мешавад, колои фурухтанӣ: **моли арзон**, **моли сермасриф**, **мағозан молҳои арзон**, **молу мулк**; **моли бесоҳиб**. **моли манқул** *ниг.* **манқул**; **моли саноат(ӣ)** моли баровардаи саноат *аз қабил*и газвор *ва ғ.* **моли хом** ашъи барои кори саноат зарур; **молу мулк** боигарӣ, сарвати манқул ва ғайриманқул; **молу ҳол** чизу чора, молу мулк; **моли касе шудан** аз они касе шудан, ба ихтиёри касе даромадани чизе; **моли худ кардан** соҳибӣ кардан, аз они худ кардан (*чизи каси дигарро*); 4. чорпои хонагӣ: чорпо; **молҳои сиёҳ** гову барзагов, гову гӯсола; **бозори мол** бозори харидуфуруши ҳайвоноти хонагӣ; **◇ мол кардан таър.** а) муайян кардани ҳаҷми андоз аз замини кишт; б) *ниг.* **молу гов кардан**; **молу гов кардан** чорводорӣ кардан, ба молдорӣ машғул шудан.
- МОЛА I** ماله 1. *кишов.* тахтаи бедандона ё сихдори аз чӯб ё охан сохта, ки онро ба чуфт ё трактор баста замини шудгорро ҳамвор мекунад; **мола кардан (задан, кашидан)** бо мола ҳамвор ва нарм кардан (*заминро*). 2. лифи оҳардиҳии бофандагон.
- МОЛА II** ماله пур, молломол, лабрез.
- МОЛАКАШӢ** ماله كشي *исми амал аз мола кашидан*; бо мола ҳамвор кардани замини шудгоршуда ва кулӯҳҳои онро майда кардан, сихмола кардан..
- МОЛАК-МОЛАК** مالک مالک *исми амал аз молишдиҳӣ*; **молак-молак кардан** паси ҳам молиш додан.
- МОЛАКУНӢ** ماله کنى *исми амал аз мола кардан*; сихмола;
- МОЛАНДӢЗ** مال اندوز он ки хоҳони ҷамъовари

сарвату мол аст, молгундор.

МОЛГИРАНДА مال گیرنده гирандаи мол; кабулқунандаи моли оварда ё фиростода.

МОЛГУЗОР مال گذار *кит.* диханда ва пардохтгари бочу хироч.

МОЛГУЗОРӢ مال گذارى *кит.* бочу хирочдихӣ, андозсупорӣ.

МОЛГУНДОРӢ مال غندارى чамъ кардани молу чиз; чамъ кардани сарват.

МОЛДОР مال دار 1. доро, давлатманд; соҳиби молу мулк. 2. соҳиби чорво; чорвопарвар.

МОЛДОРӢ مال دارى 1. сарватдорӣ, давлатмандӣ. 2. соҳиби чорво будан; парвариши чорпо.

МОЛДӢСТ مال دوست молпараст, сарватхоҳ.

МОЛЕКУЛА лот. ماليكوله хурдтарин ҳиссаи модда, ки ҳамаи хусусиятҳои асосии химиявии он моддаро дорад.

МОЛЕКУЛАВӢ ماليكولى *мансуб ба молекула:* **вазни молекулавӣ, химияи молекулавӣ.**

МОЛЕКУЛӢ ماليكولى *ниг.* молекулавӣ.

МОЛИБДЕН ю. ماليبدن *хим.* навъи филизи саҳти нукрагини дурахшон.

МОЛИДА ماليده *сифати феълии замони гузашта аз молидан;* молида-молида якзайл молиш дода.

МОЛИДАН ماليدن 1. чизеро бо даст молиш додан, бо даст судан. 2. молиш додани аъзон бадан бо даст, масҳ. 3. чизеро ба рӯи чизе молондан (*то ки он чиз бар рӯи чизи дигар паҳн гардад*): **марҳам молидан ба чароҳат, сурхӣ молидан ба лаб, ўсма молидан ба абрӯ; равған молидан рӯи чизеро пӯшондан** бо қабати тунуки равған: **ба рӯи нон равғани маска молидан.** 4. *мач.* гӯшмол ва танбех додан, сарзаниш кардан, чазо додан: **чизеро ба чашм молидан** а) чизеро ба пеши чашм оварда, онро рӯи чашм кашидан; б) чизеро хеле азиз доштан; **ба лаб кулӯх молида гаштан** кореро карда, худро беҳабар вонамуд кардан.

МОЛИДАНИӢ ماليدنى *сифати феълии замони оянда аз молидан;* ҳар чизи қобили молидан ба рӯи чизе.

МОЛИЁТ ماليات 1. *кит.* андоз: хироч, боч. 2. *таър.* навъи андоз аз замини кишт.

МОЛИК а. مالک 1. мулкдор, соҳиби мулку замин; доро, давлатманд. 2. соҳиб, хӯчаин; **молики чизе шудан** соҳиби чизе шудан, чизеро ба тасарруфи худ даровардан; **молик будан** соҳиб будан, чизеро дар ихтиёр доштан; **ба аҳамияте молик будан** дорои аҳамияте будан, аҳамият доштан; **молики дӯзах** д. фариштае, ки мутобиқи ривоёти динӣ дарбони дӯзах аст.

МОЛИКИЯТ مالکيت молу мулк, ки дар тасарруфи касе, ё идорае бошад; **моликияти давлатӣ** он чи дар тасарруфи давлат аст, молу мулки мутааллиқ ба давлат; **моликияти хусусӣ (шахсӣ)** молу мулки мутааллиқ ба як кас; **моликияти чамъиятӣ** молу мулки ҳоси чамъият, моликияти умумӣ.

МОЛИКИЯТПАРАСТ مالکيت پرست мулкпараст, аз ҳад зиёд ҳариси молу мулк; чизпараст.

МОЛИКИЯТПАРАСТӢ مالکيت پرستى мулкпарастӣ, аз ҳад зиёд дӯст доштани молу мулк; чизпарастӣ.

МОЛИКӢ مالکى *кит.* 1. соҳибӣ, хӯчаинӣ. 2. д. посбонӣ, дарбонӣ дар дӯзах.

МОЛИКОНА مالکانه 1. *ниг.* молиёт. 2. *хӯр.* навъи ҳалво, ки аз орди биринҷ ва мағзи бодом тайёр мекунанд.

МОЛИМАРДУМХӢР مال مردم خور ғосиби моли мардум; ҳаромхӯр, ҳақимардумхӯр.

МОЛИМАРДУМХӢРӢ مال مردم خورى аз худ кардани моли мардум; ҳаромхӯрӣ, ҳаққимардумхӯрӣ.

МОЛИХУЛИЁ ю. ماليخوليا 1. бемории рӯҳиест, ки боиси ҳаёлотии воҳимаангез мешавад, бемории савдой. 2. *мач.* суханҳои сафсатаи парешон ва дардисаровар.

МОЛИШ مالش *исми феълии аз молидан;* бо даст молидан чизеро; соиш; **молиш додан** а) молидан, муштмол кардан. б) *мач.* гӯшмол додан, танбех додан, чазо додан; **молиш хӯрдан** молида шудан, сунбида шудан; тағи по шудан.

МОЛИШГАР مالش گر масҳгар; ходими ҳаммом.

МОЛИШДЕӢ مالشده *кит.* 1. гӯшмолдиханда, танбехқунанда, таъкиб-қунанда, чазодиханда. 2. зеру забар ва нобудқунанда.

МОЛИЯ а. ماليه *мачмӯаи воситаҳои пулӣ ва*

- муомилоти давлат; **вазорати молия** вазорате, ки вазифаи ҳисобгирии дахлу харчи давлат, тақсимооти воситаҳои пулӣ ва таъминоти пулли сохторҳои давлатиро дар зимма дорад; **идора** (ё **шӯба**)-и молия идора ё шӯбае, ки масъули ба роҳ мондани фаъолияти молиявии муассисаҳои давлатӣ, ҳукуматҳои шаҳру ноҳияҳо ба зиммаи он гузошта шудааст.
- МОЛИЯВӢ** ماليوى мансуб ва оид ба молия; нақшаи молиявӣ нақшаи қорҳои марбут ба молия.
- МОЛИЯТ** а. ماليت кит. 1. дороӣ, сарват; пул, нақдина. 2. ниг. **молиёт**.
- МОЛӢ** مالي 1. мансуб ба мол; **истеҳсоли молӣ**. 2. мансуб ба молия; молиявӣ.
- МОЛОКАЛОМ** а. ملاكلام кит. он чи бо калом ифода намешавад; гайри қобили тавсиф, баённопазир.
- МОЛОМОЛ I** مالامال молиши зиёд; соиш, молиш.
- МОЛОМОЛ II** مالامال пур, пурупур, лаб ба лаб.
- МОЛОН** مالان дар ҳоли молидан, ҷараёни молидан.
- МОЛОНДАН** مالاندن шакли бавоситаи молидан, ба даст ё чизи дигар чизеро молидан ё ҳамвор қардан.
- МОЛПАРАСТ** مالپرست ҳарис ба молу чиз; чизпараст.
- МОЛПАРАСТӢ** مالپرستى ҳарис будан ба молу чиз; чизпарастӣ.
- МОЛПАРВАР** مالپرور он ки бо парвариши қорҳои хонагӣ машғул аст, нигоҳубинкунандаи қорпо.
- МОЛПАРВАРӢ** مالپرورى парвариши қорҳои хонагӣ, нигоҳубини қорпо.
- МОЛФУРӢШ** مالفروش он ки мол мефурӯшад, фурӯшандаи қорҳои хонагӣ.
- МОЛФУРӢШӢ** مالفروشى фурӯши қорпо; шугли молфурӯш.
- МОЛХАРӢ** مالخرى хариди қорпо.
- МОЛХОНА** مالخانه бино ё хонаи нигоҳубини қорпо, оғил.
- МОЛҶАЛЛОБ** مالجلاب он ки молро арзон харида қимат мефурӯшад; ҷаллоби қорпо; муқ. **аспҷаллоб**, **говҷаллоб**.
- МОЛҶАЛЛОБӢ** مالجلابى шугли молҷаллоб; хариду фурӯши мол бо мақсади ба даст овардани ғоида.
- МОЛШИНОС** مالشناس 1. он ки моли сараву носараро мешиносад. 2. мутахассиси соҳаи молишиносӣ.
- МОЛШИНОСӢ** مالشناسى иқт. соҳаи илм оид ба савдо, ки хусусияти молҳои фурӯшӣ, навъи онҳо ва талаботи аҳолиро меомӯзад.
- МОМ** مام модар, волида; ◇ **моми даҳр** дунё; рӯзгор, зиндагӣ.
- МОМА** مامه ниг. **момо**.
- МОМАК** مامك шакли тасғир ва навозишии **мом**.
- МОМИРОН** ماميران кит., бот. гиёҳи алафӣ, хурдӯй, аз хонаводаи хашшош, дорои гулҳои зард буда, хусусияти дармонӣ (*махсусан барои саратон*) дорад.
- МОМО** ماما 1. модаркалон; модари модаркалон. 2. момодоя, қобила. 3. *калимаи муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зан калонсол*; ◇ **гули момо** ниг. **момогул**.
- МОМОГУЛ** ماماگل бот. навъи гиёҳ, ки гулҳои зангӯламонанди гуногунранг дорад.
- МОМОДОЯ** مامادايه 1. зане, ки вақти зоидани занӣ ҳомила бачаи ўро мегирад, қобила. 2. парастори тиббӣ, ки ҳангоми таваллуд қардани занҳо ба онҳо ёрии тиббӣ мерасонад.
- МОМОДОЯГӢ** مامادايگى қор ва шугли момодоя.
- МОМОӢ** مامائى 1. ниг. **момодоягӣ**. 2. соҳаи тиб, ки ҷараёни ҳомиладорӣ ва тарзу усулҳои дурусти таваллудро меомӯзад.
- МОМОЧУРҶОТАК** ماماچرغاتك як навъ парандаи хурди серҳаракат.
- МОМРОЗ** مامراز бот. як навъи дарахти баланди соядӯст, ки баргҳои байзашакл дорад.
- МОН** مان *асоси замони ҳозира ва феълӣ фармоиш аз мондан*; *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои мондан*: **алавмон**; созандаи исми масдар: **дудмон**, **сохтмон**; сифатсоз: **шодмон** ва ғ.
- МОН** مان кит. хона, ҷои истиқомат, хонумон, хона ва асбобу анҷоми он.

МОНАВӢ مانوى *кит.* 1. мансуб ба Монӣ (наққоши машхури а. III, муаллифи китоби «Аржанг», ки даъвои пайгамбарӣ намуда, афкори зардуштӣ, яҳудӣ ва исавиро ба ҳам омехта, ойине ба вучуд овардааст). 2. маҷ. бо маҳорати зиёд эҷодшуда, мохирина иҷрошуда. 3. пайрави оини Монӣ.

МОНАВИКИРДОР مانوى کردار *кит.* мохир, ус-тои суратгари соҳибмаҳорат.

МОНАНД مانند *шабех, мисл, ҳамчун:* монанди аввала пештара барин; монанди касе (чизе) а) мисли касе (чизе), шабехи касе (чизе); б) ҳамчун касе (чизе), касе (чизе) барин; монанд будан шабоҳат доштан; монанд кардан назари касе (чизе) пиндоштан, ташбеҳ кардан чизе ба чизе; мислу монанд надоштан беназир будан, шабех надоштан.

МОНАНДӢ مانندى *якхела ё ба ҳамдигар наздик будани намуди зоҳирӣ ё сифати ду чиз ё ду кас, шабоҳат, шабехӣ:* монандӣ доштан монанд будан, шабоҳат доштан.

МОНАРХИЗМ *ю.* مانرخيزم *с.* равияи сиёсие, ки яккаҳокимиятӣ ва ҳокимияти мутлақи шоҳиро шакли ягонаи ҳокимияти давлатӣ мешуморад, яккасолорӣ, шоҳпарастӣ.

МОНАРХИСТ *ю.* مانرخيست *с.* тарафдор ва пайрави монархизм, шоҳпараст.

МОНАРХИЯ *ю.* مانرخيه *с.* шакли ҳукмронист, ки дар он ҳокимият ба дасти як нафар (шоҳ) қарор гирифтааст, ҳокимияти мутлақа (шоҳӣ).

МОНДА مانده 1. сифати феълӣ замони гузашта аз мондан I; бақия, боқӣ, боқимонда. 2. хаста, сусту лакот, аз кор ё машғулияте кӯфташуда; монда кардан хаста кардан, сусту лакот кардан, кӯфта кардан; монда шудан а) сусту лакот шудан, шалпар шудан, кӯфта гардидан (аз сахтӣ ё аз бисёрӣ кор); б) ниҳодан, гузошта шудани чизе дар чояш; ◇ феълӣ монда *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул намегузарад (*яъне мафъул надорад*), феълӣ лозим, муқоб. феълӣ гузаранда; омадан, хобидан...; монда пашавед! //мондаҳо!, хаста набошед! (дар вақти кор карда истода-ни касе барои рӯҳбаланд кардан гуфта мешавад); аз ин мондаву аз он ронда (мақ.) дар як вақт ба ду қарор расидан хоста, ё аз пайн иҷрои ду коре шуда, ба ҳеч яки он муваффақ

нашудан.

МОНДАГӢ ماندگى 1. шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз мондан; монда. 2. боқимонда, бақия. 3. монда шудан, хастагӣ, шалпарӣ, кӯфтагӣ (аз сабаби кору машғулияти сахт ва бисёр); мондагӣ худро баровардан дам гирифтан, кӯфтагиро бароварда қувват гирифтан; ◇ дар (ба) кӯча мондагӣ бекасу кӯӣ, бесоҳиб.

МОНДАГОР ماندگار *нав.* он ки ё он чи муддати тӯлонӣ ё бардавом боқӣ мемонад; бодавом, пойдор, монданӣ, мондагор шудан дар ҷое мондан, муқим шудан; чехраи мондагор.

МОНДАГОРӢ ماندگارى *нав.* вазъ ва ҳолати мондагор, пойдорӣ ва субот.

МОНДАКУНАНДА مانده کننده 1. сифати феълӣ замони ҳозира аз монда кардан. 2. хастакунанда, сусту шалпаркунанда, касолатовар.

МОНДАН I ماندن 1. гузоштан, ниҳодан; ҷо кардан. 2. шинондан, насб кардан. 3. таъйин кардан. 4. боқӣ будан, бозмондан. 5. сарфи назар кардан, даст кашидан аз коре. 6. истодан, ист кардан, будан, иқомат кардан. 7. қатъ шудан; бозистодан. 8. вогузоштан, ҳавола кардан, ба ихтиёри касе гузоштан. 9. иҷозат додан, раъӣ додан, имкони иҷрои корро додан. 10. дар таркиби ибораҳои феълӣҳолӣ омада маъноҳои тасодуфан иҷро шудани амал, оғоз ва устувор гаштани амалро ифода мекунад: дида мондан, омада мондан, зада мондан, шуда мондан; ◇ ақиб мондан *ниг.* ақиб (мондан); бурут мондан бурутро натарошида дароз кардан, мӯйлаб гузоштан; гурусна мондан гурусна шудан, гушна шудан; дер мондан таъхир карда омадан, дер кардан; зинда мондан а) дар ҳаёт будан, намурдан; б) *кит.* пойдор будан, ҷовид будан; имзо мондан имзо гузоштан, имзо кардан; қадам мондан *ниг.* қадам(-мондан); нарх мондан баҳои чизе таъйин кардан, нарх гузоштан; ошён мондан ошён гузоштан; маскан сохтан; пойдор мондан поянда будан, ҷовид будан, абадӣ боқӣ мондан; тифл мондан аз падару модар дар айёми кӯдакӣ аз падару модар маҳрум шудан; хомӯш мондан хомӯш шудан, сукут кардан; ҳайрон мондан ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; аз кор мондан а) *ниг.* кор (аз кор мондан); б) корро қатъ кардан, аз кор даст кашидан; аз об мондан бе

об мондан, обёрї нашудан; аз хосил мондан хосилдиҳиро бас кардан, дигар хосил падодан; аз шир мондан ширдиҳиро бас кардан, дигар шир надодан(-и модагов); ба зимман касе мондан ўхдадор кардан, вазифадор кардани касе ба коре; дар хичолат мондан хичил шудан, шарм доштан аз кори худ; ◇ мондан гиред хочат ба баён (эзоҳ) нест; гап (дар) ҳамин чо монад гап берун набарояд, гап (*ё сирре*) дар байни мардум паҳн нашавад; аз сарат монад! бало ба паси чизат!, аз худатон гап намемонад худатон мефаҳмед; ба ту кӣ мондааст? туро ба ин кор чӣ кор? (*дар мавриди ба касе раво надидани амале гуфта мешавад*); ба чону ҳолаш намонад бо исрори бисёр, маҷбуран; аз чон безор карда.

МОНДАН II ماندن монанд (шабех) будан, шабоҳат доштан, монанда.

МОНДАНИЙ ماندنی: монданӣ надоштан баробар будан, ҳампояву ҳамвазн будан (*бо касе*).

МОНДАШАВӢ ماندهشوی исми амал аз монда шудан; кӯфта шудан, хаста шудан, шалпар шудан (*аз кори бисёр ё сахт*).

МОНДАШУДА ماندهشده сифати феълии замони гузашта аз монда шудан; хасташуда, кӯфташуда, лакоту шалпаршуда.

МОНЕА *a.* مانعه боздоранда; он чи барои пешрафт халал мерасонад. 2. садди сари роҳ, гав.

МОНЕЙ مانعی моней будан; садди роҳ шудан.

МОНЕЪ *a.* مانع 1. манъкунанда, боздоранда. 2. монеа, садд, моней омадан, *ниг.* моней шудан; моней шудан боздоштан, мамониат кардан, садди роҳ шудан.

МОНИДА مانیده *кит.* боқимонда, боқигузошта.

МОНИДАН مانیدن *кит.* 1. ба чо гузоштан, боқӣ гузоштан. 2. монанд будан, монистан, мондан II

МОНИЗМ *ю.* مانيزم *фалс.* равияи фалсафӣ, ки бар хилофи дуализм асоси дунёро як мабдаъ (модда ё рӯх) мешуморад.

МОНИҚАЛАМ مانى قلم *мач.* наққоши моҳир, рассоми соҳибхунар (*мисли Монӣ*).

МОНИСТ *ю.* مانيست тарафдори равияи монизм.

МОНИСТАН مانستن *ниг.* монидан.

МОНИСТӢ مانىستى *фалс.*, мансуб ба монизм,

алоқаманд ба монизм.

МОНИТОР *англ.* مانيتار *итт.* оина барои тасвир кардани иттилооти матнӣ ва хаттӣ дар компютер, ки ба истифодаи нурҳои электронӣ асос ёфтааст.

МОНИЯ مانیه *кит.* асбобу анчоми хона.

МОНО مانا монанд, шабех; **моно, ки ...** монанд аст ба он, ки; гӯё, пиндорӣ.

МОНОГРАММА *ю.* ماناگرمه ҳарфҳои аввали хаттотона ва печдарпеч навишташудаи номи худ ва номи хонаводагин рассомон, бахияздӯзон ва *м.* инҳо дар зерӣ асарҳояшон, тугро.

МОНОЛОГ *ю.* مانالاک *ади.* нутқи як қаҳрамони драма, ки тавассути он андешаҳои лирикию фалсафӣ ва нуқтаи назари ҳешро ба худ ё барои тамошобинон изҳор менамояд, муқоб. диалог.

МОНОНДАН ماناندан *тарзи бавоситаи феъли мондан*; **имзо монондан** имзо кунонидан; **мавқуф монондан** иҷрои кореро ба вақти дигар гузоштан. 2. нигоҳ доштан, боздоштан, мавқуф гузоштан.

МОНОПОЛИЗМ *ю.* ماناپاليزم *икт.* 1. мавҷудияти инҳисор дар иқтисоди давлат. 2. тамоюли дар дасти иттиҳодияи алоҳида муттаҳид кардани истехсолот ва дигар соҳаҳои иқтисоди давлат, инҳисоргарӣ.

МОНОПОЛИСТ ماناپاليست *икт.* соҳиби инҳисор ва мутлақи ягон соҳа, инҳисор кардан, инҳисоргаро, инҳисоргар.

МОНОПОЛИСТӢ ماناپاليسى *мансуб ба монополия, инҳисорӣ; сармоядории инҳисорӣ.*

МОНОПОЛИЯ *ю.* ماناپاليه 1. ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулода. 2. иттиҳодияи сармоядорон, ки ба андухти аз ҳад зиёди сармоя қарор гирифта, ба ягон соҳаи иқтисодӣ ҳукмфармой карда, фоидаи калон мерӯёнад; **монополия кардан** ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулодаи ягон соҳаро ба даст даровардан, инҳисор кардан.

МОНОТЕИЗМ *ю.* ماناتيزم *д.* эътиқод, ки ба тасаввурот дар бораи худои ягона асос ёфтааст; тавҳид, яккахудой, такхудой.

МОНТАЖ *фр.* مانتاز 1. *тех.* ба ҳам васл кардани қисмҳои машин ва таҷҳизот ва насб кардани онҳо, васлу насб; **монтажи крани борбардор,**

монтажи турбинаҳои нерӯгоҳ. 2. *санъ.* аз қисмҳои алоҳида ба тарзи интиҳоб тартиб додани як филми том дар кино, намонш дар телевизион, гуфтор дар радиошунавонӣ *ва ғ.*: **монтажи филм, монтажи адабии мусиқавӣ, монтаж кардан, мутахассиси монтажкунардан чизе.**

МОНУГИР مانوگير 1. бо таваққуф, бо танаффус; гоҳ истода, гоҳ давом карда. 2. бо навбат, яке аз паси дигаре.

МОНУМЕНТАЛӢ مانومينتلى :**санъати монументалӣ** як намуди санъат, ки ба он мучассамаву ҳайкалсозӣ, нақшу ниғори бироноҳ *ва м.* инҳо шомил аст.

МОР مار *зоол.* чонвари хазандаи дорон бадани дарозу бидуни пою даст, ки заҳрдору беазаҳр мешавад; заҳрдораи бо нӯги дандонҳои заҳр мезанад: **мори ало, мори афъӣ, мори гурза, мори кубро, мори обӣ;** \diamond **бо сухани ширин мор аз хонааш мбарояд; соли мор соли шашум аз солшумории дувоздаҳгонаи мучал** (*бо номи ҳайвонот*).

МОРАТОРИЯ лот. *مارتارويه* дароз кардани мӯҳлати пардохтҳо аз ҷониби ҳукумат бо ягон сабаби ғайқулода (*чанг, обхезӣ, зилзила ва ғ.*); ба мӯҳлати номуайян ё муайян боздоштани амали чизе: **мораторияи ҳукми қатл, моратория барон идома надодани истеҳсоли снлоҳи ҳастай.**

МОРАФСО مارافسا *кит.* он ки бо афсунгарӣ морро ба худ ром мекунад; морбоз.

МОРАФСОӢ مارافسايى *кит.* амали морафсо; бо афсунгарӣ ба худ ром кардани мор; морбозӣ.

МОРБАЧА ماربچه 1. бачаи мор; мори хурд. 2. *тахқ., маҷ.* бадзот, бадчинс, палид, хаби; фибрегар, қаллоб; \diamond **аз мор морбача мбарояд** (*мақ.*) дар мавриди одамони бадзоту бадчинс ва қаллобу фибрегар гуфта мешавад.

МОРБОЗ مارباز он ки морро афсун карда, бозӣ медоронад.

МОРБОЗӢ ماربازى амали морбоз; морро бо сеҳру афсун ром карда бозӣ дорондан.

МОРВОР ماروار ба монанди мор, шабеҳи мор, мормонанд: **морвор печуб хӯрдан.**

МОРГ فرگ *ниг.* сардхона.

МОРГАЗ مارگز *кит.* ба дарозии дандони мор.

МОРГАЗИДА مارگزیده 1. касе ё чонваре, ки онро мор заҳр зада бошад. 2. *маҷ.* он ки дарду машаққати ҳодисаеро аз сар гузаронида, баъд хушёр шудааст (*яъне бисёр эҳтиёткор шудааст*); **моргазида аз ресмони ало метарсад** (*мақ.*).

МОРГИЁҲ مارگياه *ниг.* морҷуба.

МОРГИР مارگير он ки морро дошта мегирад, гирандаи мор.

МОРЖ фин. *مارژ* *зоол.* ҳайвони ширхӯри баҳрӣ, ки пашми зарди дурушт, дандонҳои ашқу мӯйлаби дароз дорад.

МОРЗАБОН مارزبان *кит., бот.* гиёҳи чандсолаи дорон соқаҳои хурди зеризаминӣ ва баргҳои пахну гулҳои резаи ҳарранга, ки бештар дар ҷойҳои намноки ботлоқӣ мерӯяд.

МОРЗАДА مارزده *кит., ниг.* моргазида.

МОРИД ا. *مارد* саркаш, нофармон, осӣ.

МОРИДӢ ماردى сурх, ранги сурх.

МОРИСПАНД ماراسپند *кит., ниг.* рӯзи бистунухуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони бостон, морисфанд.

МОРИСФАНД ماراسفند *ниг.* мориспанд.

МОРИСТОН I مارستان I ҷои сермор, ҷои пур аз мор, морхона.

МОРИСТОН II مارستان II *кит., шакли кӯтоҳишудаи бемористон.*

МОРМОНАНД مارمانند *ниг.* морвор.

МОРМОҲӢ مارماهى *зоол.* як ҷинси моҳии моршакли дароз.

МОРПЕЧ مارپچ 1. пурпечу хам, ин тарафу он тараф печхӯрда: **зиҷаи морпеч, роҳи морпеч, пайраҳан морпеч.** 2. номи нақшу ниғоре ба шакли мори бар дарахт печида.

МОРСАРҲО مارسرها *зоол.* ҷинси хазандаҳо аз оилаи калтакалосҳо, ки сари онҳо ба шакли сари мор аст.

МОРСОР مارسار он чи ки сараш ба монанди мор аст ё бар сараш нақши мор дорад.

МОРФЕМА ю. *مارفيمه* *зби.* қисми хурдтарини калимаҳо, ки ба дигар ҳиссаҳо тақсим намешавад; ҷузъи маънодори нутқ, ки ба қисмҳо тақсим намешавад (*ҷун кор, ман...*).

МОРФИЙ ю. *مارفى* *тиб.* моддаи беҳушкунанда

ва рафъкунандаи дард, ки аз гӯзаи кӯкнори хом гирифта мешавад.

МОРФОЛОГИЯ *ю.* مارفالاگيه 1. *биол.* дар таркиби номи баъзе илмҳо ба маънои шакл ва сохт меояд рехтшиносӣ: **морфологияи одам**, **морфологияи растаниҳо**, **морфо-логияи хайвонот**. 2. *зби.* соҳаи грамматика, ки тарзи сохта шудан ва шаклҳои ифодакунандаи маънои калимаҳоро меомӯзад, сарф, илми сарф.

МОРФОЛОГӢ مارفالاگي *мансуб ба морфология.*
МОРХӢР مارخور *зоол.* бузи кӯҳӣ, пармашоҳ.

МОРЧӢБА مارچوبه *бот.* як навъ гиёҳи худрӯй, ки дар тибби халқӣ ҳамчун позаҳр истифода мешавад, сарсабил.

мос ماس *кит.* асоси замони ҳозираи мосидан.

МОСА ماسه *кит.* сангреза, сангрезаҳои хурди якхела, ки бештар дар сохтмон истифода мешавад, шағол.

МОСАБОДӢ ماسهبادي *кит.* сангрезаҳое, ки дар натиҷаи вазиши бод суфтаву гирд шудаанд.

МОСАСАНГ ماسهسنگ *сангҳое*, ки бар сари ҳам омада ва дар натиҷаи часпидани сангрезаҳо ба вучуд меояд.

МОСАЗОР ماسهزار *ҷое*, ки сангрезаҳои зиёд дорад.

МОСИВО *а.* ماسوا *кит.* гайри он, ба ҷуз он, дигар аз он.

МОСИДАН ماسيدن *кит.* 1. аз ҳолати моеъ ба ҳолати нимамоёе ё хамир овардан. 2. хушк шудан. 3. нафъ доштан, суд доштан. 4. ба самар расидан, анҷом ёфтан. 5. монанд шудан, мувофиқ омадан.

МОСОН ماسان *дар холи мосондан*, дар холи мосидан.

МОСТ ماست *чурғот*, шири бо моя туршонидашуда, ки ҳанӯз обаш нарафтааст.

МОСТОБА//МАСТОБА مستآبه//مستآبه *хӯр.* оши обдоре, ки аз биринҷ, гӯшти қима, пиёз ва картошка (ё шалғам ва ё сабзӣ) мепазанд ва чурғоту кабудӣ ҳамроҳ карда мехӯранд, биринҷобаи чурғотдор.

МОТ مات 1. *варз.* ҷои гурез наёфтани шохи шатранҷ, ки аломати аз ҳариф мағлуб шудан аст, бохт дар бозии шоҳмот. 2. *мач.* ҳайрон, очиз; **моту мабхут** ҳолати ҳайрон шуда

хомӯш мондан; сахт дарҳайратмонда; **моту мабхут шудан (гаштаи)** ҳайрон шуда хомӯш мондан; **мот кардан** а) бурдан, мағлуб кардан, галаба кардан дар бозии шоҳмот; б) ҳайрон кардан; **мот шудан** а) аз ҳарифи худ мағлуб шудани шоҳмотбоз; б) *мач.* сахт ҳайрон шудан; **◇ махву мот шудан** шефта шудан, волаву шайдо шудан; ақлу хуши худро ба чизе бохтан.

МОТАМ ماتم *андӯху гусса аз марги касе*, азодорӣ, сӯгворӣ; **мотам гирифта (доштан)** маросими азоро ба ҷо овардан; гирифтори мусибат будан; **либоси мотам пӯшидан киноя** аз азо гирифта.

МОТАМБОР ماتمبار *мач.* пур аз андӯх, бисёр ғамзада.

МОТАМДОР ماتمدار *азодор*, азогирифта, сӯгдор.

МОТАМДОРӢ ماتمداري *азодорӣ*, азогирӣ; маросими мотам, сӯгдорӣ.

МОТАМЗАДА ماتمزده *мусибатзада*; азогирифта.

МОТАМӢ ماتمي *мансуб ба мотам*; **мусикии мотамӣ** оҳангҳои ҳузновар, ки дар маросими азодорӣ менавозанд.

МОТАМКАДА ماتمكده *ниг.* мотамсаро.

МОТАМСАРО ماتمسرا 1. ҷои мотамгирӣ, махали азодорӣ. 2. *кин.* хонае, ки дар он ғаму гусса зиёд аст.

МОТАМХОНА ماتمخانه *ҷои мотам*, мотамсаро; ҳавлии азодор.

МОТОР لوت. ماتار *тех.* дастгоҳи ҳаракатдиҳанда; муҳаррик: **мотори барқӣ**, **мотори ҳавопаймо**, **моторро ба кор даровардан (андохтан).**

МОТОРДОР ماتاردار *дорои мотор*, моттордошта.

МОТОРСОЗӢ ماتارسازي *барои сохтани мотор* маҳсусгардонида, бо сохтани моторҳо машғул шудан: **корхонаи моторсозӣ.**

МОТОРОЛЛЕР олм. ماتارالير *як навъи мотот-сикли хурдҷарх*, ки рондани он нисбатан осон ва роҳаттар аст.

МОТОТСИКЛ лот. ماتاتسيكل воситаи нақлиёти муҳаррикдори ду ё сечарха.

МОТОТСИКЛРОН ماتاتسيكلران он ки мототсикл меронад, ронандаи мототсикл.

МОТОТСИКЛРОНӢ ماتاتسيكلراني 1. шугли мототсиклрон, рондани мототсикл. 2. варз. машгулияти таълимино машқӣ ва мусобиқа дар рондани мототсикл.

МОТОТСИКЛСАВОР ماتاتسيكلسوار он ки савори мототсикл аст.

МОТҲОНА ماتخانه кит, 1. варз. чое, ки шоҳ он ҷо мот мешавад. 2. маҷ. бохту шикаст ва аз даст додани тавоноиву эътибор.

МОФАВҚ а. مافوق кит. он чи боло истодааст; болотар; бештар, зиёдтар.

МОФАВҚУТТАБИАТ а. مافوق الطبيعت кит. берун аз табиат, метафизика.

МОФОТ а. مافات кит. он чи фавт шудааст; он чи аз даст рафтааст, аздастрафта, гумшуда.

МОҲ ماخ кит. 1. калбакӣ; носара: **зари мох**, **пули мох**. 2. маҷ. пастгинат, дунҳиммат; сифла.

МОҲ//МАҲ ماه//مه 1. радифи наздик-тарини Замиң, ки даври он мегардад ва аз акси нури Офтоб тобон аст, қамар; **моҳи духафта** а) моҳи чордах, бадр; б) *киноя аз* рӯи зебо, чеҳраи хушрӯи маҳбуба; **моҳи мунир** моҳи тобон, моҳи равшан; **моҳи нав** а) ҳилол; б) *киноя аз* абрӯи камоншакли маҳбуба; **моҳи нима** моҳи ноপুরра, *муқоб.* **моҳи тамом**; **моҳи пурра//моҳи тамом** ниг. **моҳи чордах**; **моҳи шомхӯрда** моҳи рӯ ба навшавӣ оварда; **гирифтани моҳ** иҷ. ҳодисаест, ки дар вақти байни Офтоб ва Замин воқеъ шудани Моҳи пурра он дар сояи Замин монда, аз назар нопадид мегардад, хусуф, гирифтани Моҳ. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, маъшуқаи маҳваш; **моҳи дилафрӯз** *киноя аз* дилбар, маҳбубаи зебо. 3. кит., маҷ. арӯс; **моҳу шоҳ** арӯсу домод. 4. нишони маҳсус ба шакли моҳи нав - ҳилол, ки ба сари гунбази қаср ва дар баъзе парчаму байрақҳо устувор мекунад. 5. воҳиди ҳисоби вақт, ки баробари аз дувоздах як ҳиссаи соли тақвимист; **моҳи сиём** кит. моҳи рӯза, моҳи рамазон; **моҳ ба моҳ** ҳар моҳ, мунтазам дар ҳар моҳ; **як моҳи дароз** дар тӯли як моҳи тамом; **◇ моҳ дидани занон** ҳайз дидани занон, одати моҳонаи занон; **моҳи**

беайб шуморидан тамоман бенуксонӣ бекамбудӣ ҳисоб кардан касеро; **дар рӯи касе моҳ дидан** ниг. **маҳ(дар рӯи касе маҳ дидан)**; **рӯи моҳат** рӯи зебоат; **бо моҳ шинӣ**, **моҳ шавӣ**, **бо дег шинӣ**, **сиёҳ шавӣ** (*зарб.*) аз некон неқӣ меомӯзӣ, аз бадон-бадӣ.

МОҲАЗАР а. محاضر кит. он чи ҳозир аст; таоми андаки бетакаллуф, ки ҳозир ва мавҷуд аст, таоми андаки тайёр.

МОҲАСАЛ а. ماحصل кит. он чи ҳосил шудааст, маҳсул. 2. натиҷа; хулоса.

МОҲВАШ ماهوش ниг. **маҳваш**.

МОҲВОР ماهوار 1. ҳар моҳ, моҳ ба моҳ. 2. ниг. **моҳнома**.

МОҲВОРА ماهواره 1. дастгоҳ ё таҷҳизоте, ки дар мадори замин, моҳ ва ё сайёраи дигар мегардад ва иттилои марбут ба онҳоро ба замин ирсол мекорад. 2. хармоҳа, моҳона. 3. муддати як моҳро фарогиранда: **моҳвориан ободонӣ**.

МОҲВОРАӢ ماهوارايي *мансуб ба марбут ба моҳвора* 1; он чи ба воситаи моҳвора ба даст омадааст; **акси моҳвораӣ**, **алоқани моҳвораӣ**.

МОҲГАРД ماهگرد моҳпаймо, моҳнавард.

МОҲДАРМИЁН ماهدرميان моҳ андар миён, пас аз ҳар моҳ.

МОҲИБИРЁН ماهي بريان хӯр. моҳии бирён, хӯроке, ки аз моҳии дар равшан бирёншуда иборат аст.

МОҲИГИР ماهي گير он ки моҳӣ мегирад, сайдкунандаи моҳӣ.

МОҲИГИРӢ ماهي گيري шугли моҳигир; гирифтани моҳӣ, моҳӣ доштан: **ҷон моҳигирӣ**, **шастани моҳигирӣ**, **моҳигирӣ кардан**.

МОҲИДОН ماهي دان кит. чое, ки моҳӣ нигоҳдорӣ ва парвариш мешавад, ҳавз, кӯл.

МОҲИДОР ماهي دار 1. ниг. **моҳигир**. 2. коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИДОРӢ ماهي داري 1. ниг. **моҳигирӣ**. 2. ниг. **моҳипарварӣ**; **киштани моҳидорӣ** киштие, ки барои сайди моҳии баҳру кӯлҳои калон сохта шудааст.

МОҲИДУДӢ ماهي دودي кит. моҳие, ки дар дуд пухта шудааст, моҳии дуддода.

МОҲИЁН ماهيان кит. чандин моҳ; моҳҳои зиёд.

МОҲИЁНА ماهيانه *кит., ниг.* моҳона.

МОҲИПАЗ ماهيپاز он ки моҳӣ мепазад ё бирён мекунад, назандаи моҳӣ.

МОҲИПАЗӢ ماهيپازى *мансуб ба* моҳипаз; кори моҳипаз, пухтану бирён кардани моҳӣ.

МОҲИПАРВАР ماهيپرور коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИПАРВАРӢ ماهيپرورى парвариши моҳӣ, соҳае, ки бо парвариш, зиёд кардан, захира ва бехтар кардани сифати моҳӣ дар обанбору кӯлҳо машғул аст: **ҳавзи моҳипарварӣ**.

МОҲИР *a.* ماهر бомаҳорат, устод: **дар касбу кори худ моҳир; тирандози моҳир; устоди тирандозӣ; мерган, ҳукмандоз; маҳфили дас-тони моҳир** маҳфили ҳунаромӯзони касбҳои маҳоратгалаб (*дар мактабҳо*); **моҳир шудан (гаштан)** маҳорат пайдо кардан (*дар коре*).

МОҲИРӢ ماهري *мансуб ба* **моҳир**; маҳоратнокӣ, чирадастӣ.

МОҲИРОНА ماهرانه бомаҳорат, бо кордонии тамом; бо маҳорат чизеро анҷом додан.

МОҲИФУРӢШ ماهيفروش фурӯшандаи моҳӣ; фурӯшандаи мағозаи моҳифурӯшӣ.

МОҲИФУРӢШӢ ماهيفروشي фурӯши моҳӣ; кору шугли моҳифурӯш.

МОҲИХОР ماهيخوار *кит.* 1. *ниг.* моҳихӯр. 2. *ниг.* моҳихӯрак.

МОҲИХӢР ماهيخور он ки ё он чи моҳиро мехӯрад: **парандаи моҳихӯр**.

МОҲИХӢРАК ماهيخورك *зоол.* навъе аз парандаи обии моҳихӯр.

МОҲИЧА ماهيچه 1. моҳии хурд. 2. *кит., хӯр.* навъе аз ошии хамирӣ (оши угро).

МОҲИШИНОС ماهيشناس мутахассис ва олими соҳаи моҳишиносӣ, ихтиолог.

МОҲИШИНОСӢ ماهيشناسي соҳаи илмии зоология, ки сохт, пайдоиш, тарзи ҳаёт, паҳншавӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба моҳиро меомӯзад, ихтиология.

МОҲИШӢРБО ماهيشوربا *хӯр.* шӯрбон аз моҳӣ пухташуда.

МОҲИЯТ *a.* ماهيت 1. асл, ҳақиқат; чавҳари чизе: **моҳияти масъала**. 2. ниҳод, табиат.

МОҲИЯТАН *a.* ماهيتان аз чихати моҳият; ҳақиқатан, табиатан.

МОҲӢ ماهي чонвари обӣ, ки баданаш бо пулакчаҳо пӯшида шудааст ва бо галсамаҳо нафас мегирад: **моҳӣ гирифтани; моҳӣ доштан; ◇ обро лой карда моҳӣ доштан** корро чигил карда, ба манфиати худ истифода бурдан; **соли моҳӣ** соли панҷум аз силсилаи солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).

МОҲЛИҚО//МАҲЛИҚО ماهلقا//مهلقا моҳрӯ, моҳсимо, моҳчеҳра, хушрӯй (*сифати маҳбуба*).

МОҲМАНЗАР ماهمنظر моҳмонанд, моҳрӯ, он чи монанди моҳ манзараи зебое дорад, зебо-манзар; **рӯи моҳманзар** рӯи зебо.

МОҲНАВАРД ماهنورد он ки ва он чи дар рӯи моҳ гашта, онро таҳқиқ мекунад; моҳпаймо.

МОҲНАВАРДӢ ماهنوردى гаштан дар Моҳ, паймудани рӯи Моҳ.

МОҲНОМА ماهنامه нашрияе, ки ҳар моҳ як бор чоп мешавад, моҳвора.

МОҲОНА ماهانه 1. музди кори якмоҳа, маоши ба як кас барои як моҳ муқарраршуда, маош: **моҳона гирифтани, моҳона додан**. 2. барои муддати як моҳ муайяншуда ё дар мӯҳлати як моҳ иҷрошуда: **нақшаи моҳона, ҳисоботи моҳона**.

МОҲОНАГИР ماهانهگير он ки моҳона мегирад; моҳонахӯр.

МОҲОНАГИРӢ ماهانهگيري *исми амал аз* **моҳона гирифтани**; гирифтани моҳона, гирифтани маоши якмоҳа: **рӯзи моҳонагирӣ**.

МОҲОНАХӢР ماهانهخور он ки бо моҳонаи расмӣ рӯз мегузаронад; он ки ғайр аз моҳона дигар даромад надорад: **корманди моҳонахӯр**.

МОҲОНАХӢРӢ ماهانهخورى *ниг.* моҳонагирӣ.

МОҲОР ماهار *кит.* маҳори шутур, инони шутур.

МОҲПАЙКАР//МАҲПАЙКАР ماهپيكر//مهپيكر маҳпаикар/маҳпаикар хушқаду қомат; хеле хушрӯй. зебо.

МОҲПАЙМО ماهپيما *ниг.* моҳнавард.

МОҲПАРАСТ ماهپرست *китоя аз* ошик.

МОХПАРВИН ماه پروين 1. тиб. беморие, ки гирифтори он дар ҳолати хоб (*яъне аз хоб бедор нашуда*) аз ҷояш хеста, бешууона роҳ мегардад ва корхое мекунад. 2. ниг. дармана.

МОХПОРА//МАҲПОРА ماه پاره//مه پاره 1. порас аз моҳ. 2. маҷ. монанди моҳ зебо ва хушрӯй; маҳлиқо.

МОХРУХ//МАҲРУХ ماه رخ//مه رخ ниг. мохрӯ(й).

МОХРУХСОР ماه رخسار ниг. мохрӯ(й).

МОХРҶ(Й)//МАҲРҶ(Й) ماه رو(ى)//مه رو(ى) моҳсурат, моҳсимо, хушрӯй, зебо моҳрухсор (*сифати зан*).

МОҲСАНГ ماه سنگ маъд. чинси сангмонанди аз сайёраи Моҳ овардаи кайҳоннавардон.

МОҲСИМО ماه سيمما ниг. мохрӯ(й).

МОҲТАЛЪАТ ماه طلعت мохрӯ, моҳсурат, хушрӯ.

МОҲТОБ//МАҲТОБ ماه تاب//مه تاب 1. рӯшноии моҳ, партави моҳ; **шаби моҳтоб** ниг. маҳтобшаб. 2. моҳ, қамар:

МОҲТОБӢ//МАҲТОБӢ ماهتابى//مهتابى 1. аз партав ва нури моҳтоб равшан, тобон: **шаби моҳтобӣ**; **моҳтобӣ шудан** равшан шудан, тобон шудан. 2. ширранг, сафедтоб, сафедранг. 3. навъи зардолуи пешпаз, ки мевааш ширранг ё зардчаи кулӯла буда, асосан барои тархӯрӣ ба кор меравад.

МОҲТОБШАБ//МАҲТОБШАБ

ماهتاب شب//مهتاب شب шаби аз партави нури Моҳ равшан, шаби маҳтобӣ.

МОҲУТ ماهوت матои пашмии паташ суфтаву ҳамвор, мовут (*гуфт*): **моҳути сурх**, **чакмани моҳут**.

МОҲУТБОФ ماهوت باف он ки ба бофтани моҳут машғул аст.

МОҲУТБОФӢ ماهوت بافى коргоҳе, ки дар он пашмҳои маҳинро молидаву пахш карда моҳут мебофанд.

МОҲУТӢ ماهوتى аз порчаи моҳут дӯхташуда.

МОҲЧЕҲРА ماهچهره мохрӯ, хушрӯ, зебо.

МОҲЧАБИН ماهچبين ниг. маҳчабин.

МОҲЧАМОЛ ماهجمال ниг. мохрӯ(й).

МОЧА ماه 1. хари мода. 2. таҳқ. зани бадкора, бироҳагард.

МОЧАХАР ماهچهره *гуфт*. модахар, хари мода.

МОҶАРО ا. ماجرا 1. воқеаи азсаргузашта; ходиса, рӯйдод; пешомад. 2. ҷанҷол, хархаша; **маншаю мочаро** ҷанҷоли забонӣ; **мочаро бардоштан//мочаро кардан** гавғо бардоштан, ҷанҷол кардан. 3. с. бо игво ба мақсад ноил шудан хостан: **мочарои сиёсӣ**.

МОҶАРОТАЛАБ ماجراطلب ниг. **мочароҷӯ(й)**: **мочароталаб** шудан.

МОҶАРОҶӢ(Й) ماجراجوى 1. ҷанҷол-талаб, хархашахоҳ; хангоматалаб. 2. игвоандоз.

МОҶАРОҶӢӢНА ماجراجويانه 1. ҷанҷол-талабона, ситезакорона. 2. ба тарзи игво, игвогарона: **сиёсати мочароҷӯёна**.

МОҶАРОҶӢӢ ماجراجويى 1. ҷанҷолхоҳӣ, хархашаталабӣ. 2. игвогарӣ.

МОҶИД ا. ماجد *кит.* номдор; бузургвор, гиромӣ.

МОШ ماش *бот.* гиёҳе аз оилаи лӯбиёиҳо ва галладонаи он, ки мудаввари пӯстсабзи сафедмағз аст; \diamond **чашии касеро мош барин кушода мондан** касеро сахт танбеҳ дода, хушёр карда мондан; **чашии касе мош барин кушода шудан** танбеҳ дида, хушёр шудани касе; **чашии касе мош барин шудан (гаштан)** аз чизе бохабар шуда дар ҳайрат мондан; **айб дар ош аст ё дар мош?** дар вақти ханӯз муайян набудани сабаби бадии чизе гуфта мешавад.

МОША I ماشه *кҳи.* ченаки вазн дар тибб, ки баробари вазни як дона мош аст.

МОША II ماشه 1. анбӯри сарпахни оҳангарон. 2. ҷои пилтагузории милтиқҳои қадимӣ.

МОШАК ماشك *гуфт.* бедонаи модина. 2. тиб. варами пилки чашм, нахӯдак. 3. *бот.* бокило.

МОШАРО ماشرا *тиб.* варами хунин.

МОШБО ماشبا *кит.*, хӯр. шӯрбои аз мош пухташуда, шӯрбои мошӣ.

МОШИН(А) ماشين(ه) 1. механизме, ки ягон кори муфидро ба ҷо меоварад; дастгоҳе, ки бо қуввае ба ҳаракат даромада, кореро ба ҷо меоварад: **мошин(а)и алафдаравӣ**, **мошин(а)и дарздӯзӣ**, **мошин(а)и ҷомашӯӣ**. 2. *гуфт.* автомобил, автомашина: **мошин(а)и боркаш**, **мошин(а)и сабуқрав**.

МОШИНАДӢӢ ماشينهدوزى *гуфт.* либос дӯхтан

дар мошинаи дарздӯзӣ: **мошинадӯзӣ кардан**.

МОШИНАЧӢ ماشينه چى *гӯфт.* дӯзанда, хайёт, дарздӯз.

МОШИНБОЗ ماشين باز он ки бо мошинҳои гуногун ва оронши онҳо майл дорад.

МОШИНБОЗӢ ماشين بازى 1. амал ва шугли мошинбоз. 2. бозии кӯдакон бо мошини обзорҳои техникӣ.

МОШИНГАРД ماشين گرد роҳе, ки мошинҳо дар он рафтуо мекунад; **роҳи мошингард**.

МОШИНГУЗАР ماشين گذر мошинрав, мошингард; **роҳи мошингузар**.

МОШИНДАРО ماشين درا чое, ки автомашина даробаро карда метавонад: **дарвозаи мошиндаро**, **тангкӯчаи мошиндаро**.

МОШИНДОР ماشين دار дорандаи мошин, соҳиби автомашина.

МОШИНӢ ماشيني ба воситаи мошин, бо мошин: **чамъоварни мошини пахта**.

МОШИННАВИС ماشين نويس *кҳн.* 1. дар мошини хатнависӣ чопшуда: **ду вараки мошиннавис**. 2. он ки дар мошини чоп навиштаҳоро чоп мекунад.

МОШИННАВИСӢ ماشين نويسي *кҳн.* чоп кардан дар мошинкаи хатнависӣ; **кори мошиннавис**.

МОШИНОЛОТ ماشين آلات асбобу олоти мошин(а).

МОШИНРОН ماشين ران ронандаи автомашина, идоракуандаи мошин.

МОШИНРОНӢ ماشين راني рондани мошин; **кору шугли ронандаи автомашина**.

МОШИНСАВОР ماشين سوار савори автомобил.

МОШИНСАВОРӢ ماشين سواري савори автомашина будан.

МОШИНСОЗ ماشين ساز он ки мошину тачҳизот месозад.

МОШИНСОЗӢ ماشين سازى саноате, ки мошину тачҳизот истехсол мекунад: **корхонаи мошинсозӣ**.

МОШИНХОНА ماشين خانه *кҳн.* биное, ки дар он мошину дастгоҳҳо шинонда шудаанд; **коргоҳи мошинӣ**.

МОШӢ I ماشى ба ранги мош монанд, ранги сабзи тира: **гурбаи мошӣ**, **чашмои калони мошӣ**.

МОШӢ II ماشى *мансуб ба мош*, аз мош омодашуда.

МОШӢ III ماشى *кит.* он ки пиёда меравад, пиёдарав, пиёда.

МОШКАДУ ماش كدو *хрв.* шӯрбон аз мошу каду пухташуда.

МОШКИЧИРӢ ماش كچري *хрв.* шӯлаи аз мош ва биринҷ пухташуда.

МОШОБА ماشابه *хрв.* таоми обдори аз мош ва биринҷу лӯбиё пухташуда.

МОШОБАХӢР ماشابه خور он ки мошобаро дӯст медорад.

МОШОҚ I ماشاق *кит.* хӯша, сараки гандум.

МОШПАЛАВ ماش پلو *хрв.* палаве, ки аз мош тайёр мекунад.

МОШПИЁБА ماش پيابه *ниг.* мошоба.

МОШУБИРИНЧ ماش و برنج 1. хӯр. таоми обдоре, ки аз мош ва биринҷ мепазанд. 2. сиёҳу сафеди ба ҳам омехта: **риши мошубиринч**.

МОШУРА//МОШӢРА ماشوره 1. найчаи миёнхолӣ, лӯлача. 2. *боф.* найчае, ки ба даруни моку мегузоранд.

МОЯ *а.* مایه 1. асли ҳар чиз, асос, бунёд. 2. ҳар чиз, ки барои ба вучуд омадани чизе асос мешавад (*мас.*, хамирмая (хамиртуруш барои хамир, сафедӣ барои мосту ҷурғот...)). 3. *кит.* сармая, дастмая; дорой, сарват. 4. *кит.* асбобу анҷоми коре, дову дастгоҳ. 5. тухмаи одам ва ҳайвони нарина, ки дуто мешавад; **мояи дилхушии худ кардан** воситаи дилхушии худ қарор додан; **мояи ифтихори касе шудан** боиси фахри касе қарор гирифтани чизе ё касе.

МОЯВАР مایه وور *кит.* сармаядор, давлатманд.

МОЯДОН مایه دان *биол.* тухмдон, ҷои тухма.

МОЯДОР مایه دار сармаядор, давлатманд, соҳибдавлат, молик, соҳиб.

МОЯК مایک 1. *ниг.* моя 5. 2. тухми мурғ, ки зери мокиёни куркшуда мегузоранд.

МОЯКӢБӢ مایه کوبی *тиб.* доругузаронии эҳтиётӣ барои пешгирии баъзе бемориҳо;

обилакӯбӣ.

МОЯНДАР مايندر *ниг.* моларандар.

МОЯХТОЧ *а.* مايحتاج *кит.* чизҳое, ки инсон доим ба он эҳтиёҷ дорад, эҳтиёҷоти зиндагии рӯзмарра; **хадди ақалли мояхтоҷ** камтарин воситаҳои рӯзгузаронӣ.

МУАББАД مؤبد *кит.* абадӣ ҷовид, ҳамешагӣ; азоби муаббад.

МУАББИР *а.* معبر *кит.* таъбиркунанда (*хусусан хобро*); баёнкунанда.

МУАВВАД *а.* معود *кит.* одаткунонида ба чизе, омӯхта.

МУАВВАЗ *а.* معوض *кит.* иваз шуда; иваз, бадал: муавваз гаштан.

МУАД(Д) *а.* معد *кит.* омода, мухайё ва ҳозир; муад будан омода будан, тайёр шудан.

МУАДДАБ *а.* مؤدб боадаб, тарбиядида.

МУАДДАБОНА *а.* مؤدبانه боадабона, рафтори аз рӯи одоб.

МУАДДИБ *а.* مودب адабдиҳанда, адабомӯз, мураббӣ, муаллим.

МУАДДИЛ *а.* معدل муътадилкунанда, ба ҳолати эътидол оваранда, росткунанда, қоимкунанда.

МУАДДИЛУННАҲОР *а.* معدل النهار *нуч.* хати доиравӣ, ки агар сайри Офтоб ба он доира тасодуф кунад, шабу рӯз баробар мешавад. 2. *ҷугр.* хати истиво.

МУАЗЗАБ *а.* معذب *кит.* азобкашанда, азоббинанда, дар азоб монда.

МУАЗЗАЗ *а.* معزز *кит.* азиз дошта шуда, эъзозу ҳурматдида, арчманд.

МУАЗЗАМ *а.* معظم азим ва бузург донисташуда, касе (чизе), ки онро бузург мешуморанд; бузург: устоди муаззам, мулки муаззам.

МУАЗЗАМӢ معظمى бузургӣ, арчмандӣ; азамат.

МУАЗЗИН *а.* مؤذن *д.* ба намоз даъваткунанда, азонгӯй, сӯфии масҷид.

МУАЗЗИНӢ مؤذنى *д.* касбу кори муаззин; азонгӯй.

МУАЗЗО *а.* معزى//معزى азодор, мотамзада, сӯгвор.

МУАЙИД *а.* مؤيد *кит.* таъйидкунанда, тақвиятдиҳанда; дастгиркунанда.

МУАЙЯН *а.* معين 1. таъйиншуда, муқарраршуда. 2. аниқ, яқин, муқаррар; **вақти муайян** вақти муқарраршуда, вақти таъйиншуда; **микдори муайян** микдори маъхуд, микдори маълум; **муайян кардан** а) маълум кардан; аниқ кардан; б) таъйин кардан, муқаррар намудан; **муайян шудан** муқаррар шудан, таъйин гаштан; **аҳамияти муайяне доштан** як дараҷа аҳамият доштан; тамоман беаҳамият набудан; **касби муайяне надоштан** касби аниқ надоштан; касбе надоштан.

МУАЙЯНӢ معينى муайян будан; аниқӣ; мушаххасӣ.

МУАЙЯНКУНАНДА معين كنده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз муайян кардан* он ки муайян ва равшан мекунад. 2. *грам.* яке аз аъзои пайрави ҷумла, ки ба саволҳои *чӣ тавр?*, *чӣ гуна?*, *чӣ қадар?*, *аз он кӣ?*... ҷавоб медиҳад: **муайянкунанда ва муайяншаванда, муайянкунандан изофӣ ва бензофа, муайянкунандан ададӣ.** 3. *риёзӣ.* як навъ ифодаи риёзӣ, детерминант.

МУАЙЯНШАВАНДА معين شونده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз муайян шудан.* 2. *грам.* яке аз аъзои ҷумла, ки бо муайянкунанда муайян мешавад.

МУАЙЯНШУДА معين شده замони гузашта аз муайян шудан; *сифати феъли таъйиншуда, муқарраршуда: нафақан муайяншуда.*

МУАККАД *а.* مؤكد *кит.* 1. таъкидшуда, таъкидгардида. 2. мустаҳкам, устувор.

МУАЛЛАҚ *а.* معلق овезон, овехташуда; муаллақ задан чаппаю роста шудан, сарпоину поболо шудан; **муаллақ истодан** дар ҳаво овезон истодан; **муаллақ мондан** овезон мондан; ◊ **ачали муаллақ** марғи ногаҳонӣ.

МУАЛЛАҚА *а.* معلقه 1. *ниг.* муаллақ. 2. меъ. қисми озода дар ҳаво будан бино, ки як тарафаш дар мағзи девор мустаҳкам карда шудааст.

МУАЛЛАҚЗАН معلق زن он ки муаллақ мезанад, муаллақзананда.

МУАЛЛАҚЗАНИ معلق زنى *исми амал аз муаллақ задан;* ҷаҳида ба чобукӣ чаппаю роста шудани варзишгарон ва бозингарони сирк; дар

- вақти парвоз бозикунон чапаю роста шудани парандагон (*мас., кабӯтарон*).
- МУАЛЛАҚЗАНОН** معلقزانان *феъли ҳол аз муаллақ задан*; дар ҳолати муаллақзанӣ.
- МУАЛЛАЛ** *а. معلل кит.* он чи сабаб дорад, сабабноқ, иллатноқ; **сухани муаллал ба ғараз** гапи ғаразноқ.
- МУАЛЛАМ I** *а. معلم кит.* таълимгирифта, омӯхта; **калби муаллам сағи омӯхта**, сағи дастомӯз.
- МУАЛЛАМ II** *а. معلم кит.* аломатдор; нақшдор, нақшин; **дебон муаллам матои харири** пурнақшу нигор.
- МУАЛЛИМ I** *а. معلم 1.* он ки меомӯзонад ва ёд медиҳад, омӯзгор, таълимдиҳанда: **муаллими тачрибадор**, **муаллими фанни забони тоҷикӣ**, **муаллими хизматнишондода таър.** яке аз унвонҳои фахрии соҳаи маориф; **муаллими хонагӣ** муаллиме, ки ба талаба дар хона дарс медиҳад ё барои фаннеро бехтар аз худ кардан ба ӯ ёрӣ мерасонад. 2. мурочиати эҳтиромона нисбат ба шахсе, ки ўро гўянда устои худ мешуморад.
- МУАЛЛИМ II** *а. مؤلم кит.* аламноқ, дардноқ, дардовар.
- МУАЛЛИМИЙ** معلمى шугл ва касби муаллим; омӯзгорӣ, таълимдиҳӣ; **муаллими кардан** муаллим будан, омӯзгорӣ кардан.
- МУАЛЛИМТАЙЁРКУНИЙ** معلم تياركنى *кҳи.* таълим ва тарбияи муаллимон: **Институти тақмили ихтисоси муаллимон**, **курси яқсолаи тақмили ихтисоси муаллимон.**
- МУАЛЛИФ** *а. مؤلف* таълифкунанда, нависан даи китоб ва асар: **муаллифи асар.**
- МУАЛЛИФӢ** مؤلفى 1. *мансуб ба муаллиф.* 2. муаллиф будан: **ҳуқуқи муаллифӣ.**
- МУАЛЛО** *а. معلل//معلل кит.* 1. олий, баланд, боло: **арши муалло.** 2. азим, бузург, олий.
- МУАММАР** *а. معمر кит.* касе ё чизе, ки умри дароз дидааст, кўхансол, солхўрда.
- МУАММО** *а. معما//معتمى 1.* сарбаста ва муғлақ, пўшида, душворфаҳм. 2. масъалаи сарбаста; мушкилот. 3. *ади.* шеър ва сухане, ки ғайр аз маънои зоҳириаш бо рамз ва имо номи касе ё чизеро ифода мекарда бошад; **муаммон чизе-**

ро кушодан (ҳал кардан) чизи сарбаста ва номаълумро равшан кардан; мушкилиро бартараф кардан.

- МУАММОГӢЙ** معماگوئى гуфтани сухани сарбаста; изҳори муддао кардан бо рамз; муаммо навиштани шоир: **муаммогӢй кардан.**
- МУАММОДОР** معمادار сарбастамаънӣ, рамзноқ, душворфаҳм.
- МУАНБАР** *а. معنبر кит.* анбарбӯ, хушбӯ, муаттар: **зулфи муанбар.**
- МУАННАС** *а. مؤنث 1.* мода, муқоб. **музаккар. 2.** грам. шакли занонаи калима, чинси занона (*дар баъзе забонҳо*).
- МУАРРАБ** *а. معرب зби.* калимае, ки аз забони дигар гирифта, ба қоидаи забони арабӣ тобеъ кунонида шудааст, арабишуда (*мас., гавҳар-чавҳар, канда-хандақ, ганч-канч*).
- МУАРРИФ** *а. معرف* шиносонанда, шиноскунанда.
- МУАРРИФӢ** معرفى : **муаррифӣ кардан** шинос кардан, шиносонидан.
- МУАРРИФИНОМА** معرفي نامه 1. номае, ки барои шиносонидани шахсе ба шахси дигар навишта шудааст. 2. тавсиянома.
- МУАРРИХ** *а. مؤرخ кит.* таърихшинос; таърихнавис.
- МУАРРО** *а. معرراً//معرى кит.* орай аз чизе, холий, барӣ, пок: **муарро будан.**
- МУАССИР** *а. مؤثر* таъсиркунанда, таъсирбахш.
- МУАССИРӢ** مؤثرى таъсирбахшӣ, таъсирноқӣ.
- МУАССИС** *а. مؤسس* асосгузор, таъсискунанда; **маҷлиси муассисон с.** ҷамъомади интихобӣ, ки ҳуқуқи таъсису ташкил карданро дорад.
- МУАССИСА** *а. مؤسسه* созмоне, ки дар ягон соҳа фаъолият мекунад, идора: **муассисаи баҷагона**, **муассисаи илмӣ**, **муассисаи табобатӣ (муолиҷавӣ)**, **муассисаи хўроки умумӣ**, **муассисаи хайрия** созмоне, ки аз рӯи шафқату некўкорӣ бо расонидани ёрии моддӣ ба камбизоатону мўхтоҷон машғул аст.
- МУАССИСАВИЙ** مؤسسوي *мансуб ба муассиса*, ба муассиса тааллуқдор, тобеи идора.
- МУАССИСОТӢ** مؤسسواتى *пиг.* муассисавӣ.
- МУАСФАР** *а. معصر* кит. бо ранги гули усфур (**заъфарон**) ранг кардашуда; зардранги ба

сурхӣ моил, заъфарониранг.

МУАТТАЛ *a.* معطل *кит.* 1. аз истеъмол баромада, нодаркор. 2. маъзул ва бекоршуда; муаттал кардан аз кор монондан, бекор кардан; саргардон кардан, маътал.

МУАТТАР *a.* معطر атрнок, атрогин, хушбӯ; муаттар кардан хушбӯ гардонидан; муаттар шудан хушбӯ шудан.

МУАТТАРӢ معطرى *кит.* хушбӯӣ, накҳат, атрафшонӣ.

МУАХХАР *a.* مؤخر *кит.* 1. ба таъхир гузошташуда, ақибафтода. 2. қисми ақиби чизе: муаххари киштӣ.

МУБАДДАЛ *a.* مبدل табдилёфта, ивазшуда, баргашта (*ба чизе*); мубаддал гардидан (*гаштан*) бадал шудан, табдил ёфтан; мубаддал намудан (*кардан*) табдил додан; мубаддал шудан табдил ёфтан.

МУБАДДАЛШАВӢ مبدلشوى *исми амал аз мубаддал шудан; табдилёбӣ.*

МУБАӢЯН *a.* مبین баён ва равшан кардашуда; ошкор, аён.

МУБАЛЛИҒ *a.* مبلغ *кит.* 1. иблогкунанда, расонандаи амр ё хабар ба касони дигар. 2. таблиғкунандаи чизе, ташвиқу тарғибкунанда.

МУБАРРАД *a.* مبرّد *кит.* хунук шуда, сард карда.

МУБАРРИД *a.* مبرّد *кит.* 1. хунуккунанда, сардкунанда. 2. доруи сардкунандаи мизоч.

МУБАРРО *a.* مبرّآ // مبرّى *кит.* барӣ кардашуда, пок кардашуда; пок аз айб (*гуноҳ, тӯхмат ва ғ.*).

МУБАССИР *a.* مبصر *кит.* назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; бино, бобасират.

МУБАТТАР *a.* مبتّر 1. думбурида. 2. наслбурида, бенасл, бефарзанд.

МУБАШШИР *a.* مبشر *кит.* башоратдеҳ, муждадеҳ, хушхабаррасон, муждарасон.

МУБИН *a.* مبین *кит.* 1. ошкоркунанда, возеху равшанкунанда. 2. ошкоршуда; ошкор, возеҳ; чабини мубин пешонии софу кушода.

МУБОДАРАТ *a.* مبادرت *кит.* 1. сабқату пешӣ чустан, шитоб ва кӯшиш. 2. иқдом ба коре,

шурӯъ кардан ба коре: мубодарат ба коре кардан.

МУБОДИЛА *a.* مبادلە табодул, иваз кардан, муовиза; мубодилан афкор изҳори фикру ақида байни ду ё чанд кас; пуқтаи мубодилан арз ҷои иваз кардани асър (*пулҳои хориҷӣ*).

МУБОДИЛАВӢ مبادلەوى бадалшаванда, қобили бадал шудан, муовизавӣ: арзиши мубодилавӣ, курби мубодилавӣ.

МУБОДИЛАГӢ مبادلگى *ниг.* мубодилавӣ.

МУБОЛИҒА *a.* مبالغه 1. аз ҳад берун таърифу тавсиф кардани чизе, аз ҳад гузаронидан дар таъриф (*дар сухан*); бидуни муболиға бе ҳеч тавсифи зиёдатӣ, бидуни болобардории зиёд; муболиға кардан аз будаи зиёд нишон додан; ба таърифу тавсифи аз ҳад зиёд роҳ додан. 2. *ади.* яке аз воситаҳои тасвири бадеӣ буда, аз ҳадди эътидол гузаронидани мадҳ ё мазаммат асоси он мебошад (*таблиғ, игроқ ва гулув аз навъҳои он аст*).

МУБОЛИҒАВӢ مبالغهوى дорои муболиға, берун аз ҳад (*дар таъриф ё танқид*).

МУБОЛИҒАДОР مبالغه‌دار бомуболиға, муболиғаомез.

МУБОЛИҒАКОР مبالغه‌کار ба муболиға роҳдиҳанда.

МУБОЛИҒАОМЕЗ مبالغه‌آمیز тавсиф ё танқиди аз ҳад зиёд, аз ҳақиқати воқеаи дур.

МУБОРАК *a.* مبارک хучаста, фархунда, нск, бахайр; табаррук(ӣ); моҳи муборак моҳи бахайр, моҳи табаррук; қадами муборак қадами бахосият; муборак бод!, муборак шавад! хитоби табрику таҳният ва шодбош, ки ба шарофати воқеаи неки касе нисбат ба ӯ гуфта мешавад.

МУБОРАКБОД مبارک‌باد изҳори нескҳои барои касе, шодбошӣ табрику таҳният; муборакбод гуфтаи табрик кардан, «муборак шавад» гуфтаи муборакбод кардан (*намудан*) табрик кардан.

МУБОРАКБОДӢ مبارک‌بادى 1. *ниг.* муборакбод; табрикгӯӣ. 2. чизи барои табрикгӯӣ додашуда; муборакбодӣ кардан (*намудан*) табрик гуфтаи.

МУБОРАКӢ مبارکى муборак будан, фархунда будан; хайру баракат.

- МУБОРАКҚАДАМ** مبارکقدم неққадам, хушқадам, бахосият, фархундапай.
- МУБОРАКНИҲОД** مبارکнеهاد поквичдон, некӯтабиат.
- МУБОРАКНОМА** مبارکنامه 1. номаи табрикӣ, табрикнома. 2. таър., маҷ. фармони подшоҳӣ.
- МУБОРАКПАЙ** مبارکпай кит., ниг. мубо-ракқадам.
- МУБОРАКФОЛ** مبارکفال мусоид, мувофик; неқпой; хушбинона.
- МУБОРИЗ** а. مبارز муборизакунанда, чанганда, чанговар.
- МУБОРИЗА** а. مبارزه чанги дугарафа, муҳороба; талош барои ҳаққи ҳуқуқ, ғоя, мақсад ва кори худ бо ҳар роҳ: **муборизаи иқтисодӣ**, **муборизаи мафкуравӣ**, **муборизаи синфӣ**; **мубориза бурдан (кардан)** чангидан.
- МУБОРИЗАКУНАНДА** مبارزهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубориза кардан**; мубориз, муборизабаранда.
- МУБОҲ** а. مباح чоиз, раво: **мубоҳ гардонидан** а) раво дониста шудан, чоиз ҳисоб кардан; б) д. ҳалол кардан.
- МУБОҲИСА//МУБОҲАСА** а. مباحثه 1. баҳси чанд кас доир ба ягон масъала, изхори фикр кардани чанд кас аз рӯи ягон масъала, муҳокимаи оммавӣ дар атрофи ягон мавзӯи баҳсталаб. 2. мунозира, муноқиша (*дар бораи чизе*); **мубоҳисаи илмӣ** баҳси илмӣ, баррасии ягон масъалаи илмӣ; **мубоҳиса кардан** баҳс кардан, мунозира кардан.
- МУБОҲИСАВӢ** مباحثوی мубоҳисанок, баҳсноқ; масъалаи мубоҳисавӣ.
- МУБОҲИСАКУНАНДА** مباحثهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубоҳиса кардан**; баҳскунанда, мунозиракунанда.
- МУБОҲОТ** а. مباحثه кит. фахр кардан ё болидан ба чизе.
- МУБОШИР** а. مباشر кит. сардор, сарқор, амалдор; назораткунанда ба рафти коре.
- МУБОШИРАТ** а. مباشرت 1. кореро ба нафъи худ анҷом додан, ба сари худ ба коре машғул шудан; иқдом ба коре. 2. муоширати марду зан. 3. заносӯй, издивоҷ.
- МУБРАМ** а. مبرم 1. маҳкам, устувор. 2. маҷ. муҳим ва зарур; **зарурати мубрам** ниҳоят зарурат; **қазон мубрам** кит. сарнавишти ноғузир.
- МУБТАДӢ** а. مبتدى кит. 1. оғозкунанда; ибтидоӣ, аввалин, муқоб. **мунтаҳӣ**. 2. ниг. **мубтадо**.
- МУБТАДО** а. مبتدا грам. фоили чумла (*сарвазо*).
- МУБТАКИР** а. متکبر кит. он ки навоарӣ мекунад, соҳибибтиқор, ташаббусқор.
- МУБТАЛО** а. مبتلا/مبتلى 1. ба дарду ранҷ афтада, гирифтқор (*ба балову кулфате*). 2. маҷ. ошиқ; мафтун; **мубтало гаштан (шудан)** а) гирифтқор гардидан (*ба дарде*); б) маҷ. ошиқ шудан; **мубтало кардан** гирифтқор кардан; ба қайди чизе андохтан, шефта кардан.
- МУБТАНӢ** а. مبتنى кит. биноефта, асосефта бар чизе; вобаста ба чизе: **мубтанӣ бар чизе будан**.
- МУБҲАМ** а. مهم 1. пӯшида, пинҳон: **чизи мубҳам**. 2. норавшан, номуайян; печида, номафҳум: **сухани мубҳам**, **маънии мубҳам**.
- МУБҲАМӢ** مبهمى норавшанӣ, номуайянӣ, сарбастагӣ.
- МУВАЗЗАФ** а. موظف кит. он ки ба вай вазифае супурда шудааст, вазифадор: **муваззаф кардан**, **муваззаф шудан**.
- МУВАККАЛ** а. موكّل кит. он ки ба ӯ коре супорида шудааст, гумошта, вақил; **муваккал кардан** таъйин кардан, вақил кардан.
- МУВАКҚАТ** а. موقت ба муддати муайян ва маҳдуд, ғайридоимӣ: **ба таври муваққат**; ниг. **муваққатан**.
- МУВАКҚАТАН** а. موقتاً 1. ба таври муваққат барои муддати маҳдуд ва муайян, ғайридоимӣ. 2. нопойдор.
- МУВАКҚАТӢ** موقتى нопойдор, барои муддати кӯтоҳ, ғайриҳамешагӣ; муқоб. **доимӣ** ва **хамешагӣ**: **корношоямин муваққатӣ**, **шаҳодатномаи муваққатӣ**.
- МУВАЛЛИД** а. کيت. 1. таваллудкунанда, зоянда. 2. тавлидкунанда, истеҳсолкунанда.
- МУВАРРАД** а. مورد кит. 1. гулқарда, шуқуфта. 2. маҷ. гулгун; сурх.
- МУВАРРАС** а. مورث кит. чизи ба меросмонда,

меросӣ, ирсӣ.

МУВАСВАС *a.* موسوس 1. васваса кардашуда, дар васваса монда, дучори васваса шуда. 2. ошуфтаҳол, нороҳат ва бадгумон.

МУВАССАЛ *a.* موصلит *кит.* васл шуда, пайванд шуда.

МУВАФФАҚ *a.* موفق тавфиқефта, комёбшуда, ба мурод расида; **муваффақ шудан** ба мақсад расидан; **муваффақ гаштан (шудан)** ноил шудан, комёб шудан, расидан ба мақсад.

МУВАФФАҚИЯТ *a.* موفقيت 1. комёбӣ, барор; пешрафт, пешравӣ. 2. ғалаба, фирӯзӣ, ғолибият; **бо муваффақият** бо натиҷаҳои нағз; **муваффақият ба даст овардан** комёб гаштан, ба пешравӣ ноил шудан; **муваффақият талабидан (хостан)** барор ва пешравӣ орзу кардан.

МУВАФФАҚОНА موققانه бомуваффақият, бобарор.

МУВАФФО *a.* موققا//موقى *кит.* вафо кардашуда, тамоман иҷро ва адо кардашуда; пурра ва комил.

МУВАҲХИД *a.* موحد *кит.*, *d.* он ки ба ваҳдати Худо бовар дорад; он ки Худоро якка ва ягона медонад, мӯътақид ба Худои ягона.

МУВАШШАҲ *a.* موشح 1. *кит.* ороста, зинат додашуда; **мувашшаҳ гардонидан** оростан, зинат додан. 2. *ади.* шеъре, ки дар аввали ҳар мисраъ ё байти он чунин ҳарфе оварда мешавад, ки аз ҷамъи он ҳарфҳо номе, иборае ё ҷумлае ҳосил мегардад.

МУВАҲХИШ *a.* موھش *кит.* ваҳшатовар, ваҳшатнок.

МУВАЧҶАҲ *a.* موچه *кит.* 1. ваҷҳнок, далелнок, асоснок; **узри мувачҷаҳ.** 2. писандида, мақбул.

МУВОЗАА *a.* مواضعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қарор гузоштан (*ба коре*), забон як кардан (*дар коре*): **мувозаа кардан.** 2. қарордод, аҳднома, шартнома.

МУВОЗИНА//МУВОЗИНАТ *a.* موازنه//موازن *кит.* баробарвазний: ҳамвазний; **мувозинатро нигоҳ доштан** баробарвазний шуда истодан, устувор истодан; **мувозинатро гум кардан** аз баробарвазний баромадан, устувориро гум кардани як тараф.

МУВОЗӢ *a.* موازى баробар, ҳампахлу, параллел; **хати мувозӣ ҳанд.** ду хати рост, ки агар давом дода шаванд, аз ҳамдигар ҳамеша дар фосилаи мусовӣ меистанд.

МУВОСИЛА//МУВОСИЛАТ مواصله//مواصلت пайвастагӣ, иттиқол, ба ҳам пайвастан (*-и ду кас ё ду чиз*).

МУВОСО *a.* مواسا//مواسات мувофиқат, созиш, мадуро, муросо; **мувосо кардан** созиш кардан, муросо кардан; ошғӣ кардан.

МУВОСОКОР مواساكار он ки аз рӯи меҳрубонӣ ё барои салоҳи кор бо касе ё

чизе муросо ва созиш мекунад; созиши кор.

МУВОСОКОРӢ مواساكارى муросокор будан, созишкорӣ.

МУВОСОКОРОНА مواساكارانه бо роҳи муросо, созишкорона.

МУВОФИҚ *a.* موافق 1. созишкунанда, муттафиқ, ҳамрағӣ: **дӯстон ва ёрони мувофиқ.** 2. мутобиқ, созгар **мувофиқи...** а) мутобиқи...; муносиби...; б) аз рӯи..., дар асоси ...; **мувофиқи таъб** ба тарзи дилхоҳ таъби дил; мувофиқи қоида, аз рӯи қоида, мутобиқи қоида; **мавриди мувофиқ** фурсати мусоид, вақти мусоид; **мувофиқ кардан** мутобиқ ва созгор сохтан; **мувофиқ омадан** дуруст омадан, муносиб воқеъ шудан, мутобиқат доштан.

МУВОФИҚА *a.* موافقه созиш; ҳамфикрӣ, ҳамрағӣ: **мувофиқа кардан** изхори ҳамфикрӣ кардан; ризоият додан ба коре.

МУВОФИҚАТ *a.* موافقت 1. созиш, ҳамфикрӣ, ҳамрағӣ. 2. созгорӣ, мутобиқат; **мувофиқат кардан** мувофиқ омадан, созгор воқеъ шудан. 3. *иқт.* таносуби арзи мамлакатҳои гуногун ба ҳисоби тилло; \diamond **мувофиқати хун биол.** қобили омезиш будани гурӯҳи хуни як кас ба каси дигар.

МУВОФИҚАТНОМА موافقتنامه ҳуҷҷат дар бораи мувофиқати тарафҳо, созишнома.

МУВОҶЕҲ *a.* مواجه рӯ ба рӯи ҳам истода; **мувоҷеҳ шудан** рӯ ба рӯ шудан, дучор шудан (*ба мушкитоте*).

МУҒ *مع* 1. *күн.* рӯҳонии оташпараст. 2. оташпараст, зардуштӣ. 3. *маҷ.* майфуруш, соҳиби майхона; **шири муғон** роҳбари хароботиён,

сардори майкада; **хароботи муғон** майхона.

МУҒАЙЛОН مغيلان *ниг.* муғелон.

МУҒАМБИР مغمبر 1. ҳилагар, маккор, айёр. 2. содалавҳнамои ба кори худ хушёр; он ки дар корҳо ноаён манфиати худро ба ҷои аввал мегузорад.

МУҒАМБИРӢ مغمبرى ҳилагарӣ, айёри: **муғамбирӣ** қардан.

МУҒАМБИРНАМО مغمبرنامа шахси хушманд

ба муғамбир монанд, айёрнамо.

МУҒАМБИРОНА مغمبرانه ҳилагарона, айёрона, маккорона.

МУҒАННӢ *a.* مغنى сароянда ва навозанда, мутриб ва хофиз.

МУҒБАЧА مغبيچه 1. шогирд ва хизматгори дукони майфурӯшӣ. 2. бачаи оташпараст.

МУҒЕЛОН مغيلان *бот.* дарахтест хордор дар биёбонҳо, хори гелак, мағелон, муғайлон.

МУҒЛАҚ *a.* مغلق 1. *кит.* (дари) баста, нокушода. 2. *мач.* норавшан, номафҳум, мубҳам, печидаву душворфаҳм: **сухани муғлақ**, **ҷавоби муғлақ**.

МУҒЛАҚБАӢН مغلقبيان он ки тарзи ифодаи ӯ мушкилфаҳм аст, душворбаён; печидагӯ.

МУҒЛАҚБАӢНӢ مغلقبياني муғлақбаён будан; душворбаёнӣ; печидагӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ (Ӣ) مغلقگوئي душворбаён, печидагӯӣ, муғлақгӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ مغلقگوئي муғлақгӯӣ будан; душворбаёнӣ, печидагӯӣ.

МУҒЛАҚӢ مغلقى сарбастагӣ, номафҳумӣ, мубҳамӣ, печидагӣ.

МУҒОЛАТА *a.* مغالطه ба ғалат андохтан; бо далели сусту ғалат ба вучуд овардани иштибоҳ.

МУҒОНА مغانه *мансуб ба муғ*; ба монанди муғ.

МУҒРИЗ *a.* مغرض *кит.* он ки кинаву гараз меварзад, бадхоҳ.

МУҒРИЗОНА مغرضانه аз рӯи кинаву гараз; қасдан.

МУҒСАРО مغسرا *кит.* киноя аз майхона.

МУҒТАНАМ *a.* مغتتم ғанимат шумурда:

муғтапам доништан а) ғанимат шуморидан, мусоид доништан; б) ба кадри чизе расидан.

МУҒУЛ مغول//مغل 1. халке, ки аксарияти аҳолии Муғулистонро ташкил медиҳад. 2. зода ва сокини Муғулистон.

МУҒУЛӢ مغولى//مغلي *мансуб ба муғул*: **забони муғулӣ**.

МУҒУЛЧА مغلچه номи оҳанге аз мақоми якуми «Шашмақом»: **муғулчаи дугоҳ** оҳанге аз мақоми чоруми «дугоҳ»-и «Шашмақом».

МУҒУЛЧОӢ مغلچاي *бот.* як навъ гиёҳи бисёрсола, ки баргаш ба ҷойи ҷой истифода мешавад.

МУҒЧА مغچه *бот.* ҷои баргбарорӣ ва гулкунии навда ва шохчаи растаниҳо, ҷавона, пунбак: **муғча баровардан**.

МУҒЧАБАНДӢ مغچهبندي муғча бастан, пунбакдамонӣ.

МУҒЧАДОР مغچهدار растаниҳое, ки муғча доранд; дорои муғча: **дарахтҳои муғчадор**.

МУҒЧАПАЙВАНД مغچهپيوند *бот.* навъи пайванд, ки муғчаи дарахти беҳтарини меваро ба навъи хасаки он пайванд мекунанд.

МУД(Д) *a.* مود(د) *кҳн.* зарфи паймонаӣ барои ҷисмҳои пошхӯранда ва моеъ.

МУДАББИР *a.* مدبّر *кит.* 1. соҳибтадбир, бо-тадбир, чорачӯ. 2. идорақунанда, сардор.

МУДАВВАР *a.* مدور доирашакл, гирда, кулӯла; **мизи мудаввар** мизи доирашакл, мизи гирда.

МУДАҚҚИҚ *a.* مدقق тадқиққунанда; дақиқкор, бориксанҷ.

МУДАРРИС *a.* مدرس дарсдиҳанда, дарсгӯ; муаллими мадраса.

МУДАРРИСӢ مدرسى дарсгӯӣ, дарсдиҳӣ; шуглу амали мударрис.

МУДҒАМ *a.* مدغم 1. *кит.* ба даруни чизе даромада. 2. *збш.* идғомшуда; *ниг.* идғом.

МУДБАР//МУДБИР *a.* مدبر *кит.* баргаштабахт, бадбахт, *муқоб.* муқбил.

МУДДАИӢНА مدعىيانه даъвогарона, даъвоунон.

МУДДАӢ مدعى 1. даъвогар, даъвоқунанда; лодхоҳ. 2. иддаоқунанда, сифатеро ба худ

нисбат дода фахркунанда. 3. *кит., маҷ.* ракиб, ҳариф.

МУДДАО *مدعا* 1. даъво; иддао, талаб, тақозо. 2. хошиш; чизи орзукарда; мақсуд; **муддаои табъ** мувофиқи хошиши табъ, ба қадри дилхоҳ; **айни муддао** табъи дил, мувофиқи мақсад; чизи дилхоҳ ва матлуб; **арзи муддао кардан** мақсади худро изҳор кардан.

МУДДАТ *ا. مدت* вақт ва замони муайян, як қисми вақт ва замон; мӯҳлат; **муддате** як муддат; то вақти муайян; **муддати андак** вақти кам; **муддати дароз (мадид)** вақти бисёр; **дар муддати як сол** дар давоми (фосилаи) як сол; **пеш аз муддат** пеш аз вақти муайян; **як муддат** муддате, андак вақт.

МУДИР *ا. مدير* идорақунандаи ягон кор; роҳбари ягон баҳши муассиса; роҳбари баъзе муассисаҳо: **мудири қисми таълим**, **мудири боғчаи бачагон**, **мудири шӯъба**.

МУДИРИЯТ *ا. مديريت* маъмурият, ҳайати идора; идора.

МУДИРӢ *مديري* мудир будан; мансаб ва шугли мудир.

МУДОВИМ *ا. مداوم* 1. *кит.* давомдиханда, идомадиханда. 2. бардавом, пойдор, ҳамешагӣ.

МУДОВИМАТ *ا. مداومت* идома додан, давомдихӣ; **мудовимат кардан** давом додан.

МУДОВО *ا. مداوا* даво, муолича, табобат; **мудово кардан** даво (илоҷ) кардан.

МУДОМ I *ا. مدام* доимо, ҳамешагӣ.

МУДОМ II *ا. مدام* *кит.* май, шароб.

МУДОМУЛУМР *ا. مدام العمر* *кит.* ҳамешагӣ, абадӣ, дар тамоми умр.

МУДОРО *ا. مدارا* 1. бо нармӣ ва ҳусни хулқ бо касе рафтор кардан, муомилаи нек. 2. созиш, муросо, мадуро: **мудоро кардан**.

МУДОФЕЪ *ا. مدافع* ҳимоятгар, муҳофиз, дифоъқунанда.

МУДОФИА *ا. مدافعه* дафъ кардани зарар ва ҳучум; дифоъ, нигоҳбонӣ: **мудофиаи Ватан** ҳимояи Ватан аз ҳучуми душман; **мудофиаи ғайринизомӣ** маҷмӯаи чорабиниҳо, ки барои аз ҳучуми эҳтимолии душман муҳофизат кардани мамлакат ва дигар ҳодисаҳои фавқулода амалӣ карда мешаванд; **мудофиа**

кардан ҳимоя кардан, дафъ кардани ҳучум.

МУДОФИАВӢ *مدافعوى* *мансуб ба мудофиа:* иншооти мудофиавӣ, иктидори мудофиавӣ, чангҳои мудофиавӣ.

МУДОФИАГАР *مدافعه گر* ҳимояқунанда, ҳимоятгар, муҳофиз; мудофиакор.

МУДОФИАГОҲ *مدافعه گاه* ҷои мудофиа, маҳалли ба мудофиа тайёршуда.

МУДОФИАКОР *مدافعه كار* 1. *ниг.* мудофиагар. 2. муҳофизаткор.

МУДОФИАКУНАНДА *مدافعه كننده* *сифати феълии замони ҳозира аз мудофиа кардан;* ҳимояқунанда, муҳофиз, мудофеъ.

МУДОХИЛА *مداخله* дахл кардан ба коре, даҳлат; **мудохила кардан** дахл кардани шахсе ба коре, ки ба ӯ рабт надорад.

МУДОҲАНА/МУДОҲАНАТ *ا. مدهانت//مداهنت* *кит.* хушомадгӯӣ, чоплусӣ; мунофиқӣ, риёкорӣ.

МУДОҲИН *ا. مدهان* чоплус, хушомадгӯӣ; мунофиқ, дурӯя.

МУДРАК *ا. مدرک* *кит.* он чи бо ҳисси ботинӣ дарк шудааст, даркшуда, идрокшуда, мафҳум.

МУДРАЧ *ا. مدرج* *кит.* дарҷ шуда, дохил шуда.

МУДРИК *ا. مدرک* *кит.* 1. дарққунанда, дарёбанда, фаҳмқунанда. 2. фарққунанда, имтиёзқунанда.

МУДҲИШ *ا. مدهش* даҳшатнок, даҳшатангез, пурувоҳима; **воқеаи мудҳиш**.

МУЖДА *ا. مزده* хабари хуш, башорат, навид; **мужда (додан, овардан) расондан** хабари хуш овардан.

МУЖДАБАР *ا. مزدهبر* он ки хабари хуш мебарад, муждарасон.

МУЖДАВАР *ا. مزدهور* *кит., ниг.* муждабар.

МУЖДАГОНИӢ *ا. مزده گاني* ҳадяе, ки ба муждаовар дода мешавад; **муждагонӣ гирифтан** инъоме гирифтани, барои хабари хуш; **муждагонӣ додан** барои хабари хуш ба тариқи ҳадя ягон чиз додан.

МУЖДАДИҲАНДА *ا. مزده دهندہ* *сифати феълии замони ҳозира аз мужда додан;* муждаовар.

МУЖДАОВАР *مژده آور* он ки ё он чи муждае меорад, муждарасон, муждадиханда.

МУЖДАРАСОН *مژده رسان* он ки мужда мерасонад, муждадиханда.

МУЖДАРАСОНӢ *مژده رسانی* мужда расондан, хабари хуш додан.

МУЗАБЗАБ *ا. مذبذب* *кит.* 1. чунбон, ларзанда. 2. *мач.* дудила, калаванда, мутараддид.

МУЗАВВАР *а. مزور* *кит.* ботазвир, бардурӯғ; сохта, қалбакӣ.

МУЗАВВАРА *а. مزوره* *кит.* таоми гарм ва гуворо, ки барои тасаллӣ ва хушҳолӣ ба бемор дода мешавад.

МУЗАВВИР *а. مزور* *кит.* тазвиркунанда, фибрегар, пардоздихандаи гапи дурӯғ; дурӯғгӯ.

МУЗАЙЯБ *а. مزيب* зеб дода.

МУЗАЙЯН *а. مزين* зебу зиннатёфта, орододашуда, ораста; **музайян кардан**, зинат додан, оростан.

МУЗАККАР *а. مذکر* 1. нар, нарина. 2. *грам.* чинси мардона; шакли мардонаи калима.

МУЗАФФАР *а. مظفر* зафарёфта, фирӯз, зафарманд, голиб; **музаффар гаштан** (**гардидан**, **шудан**) зафар ёфтан, голиб омадан, галаба кардан.

МУЗАФФАРИЯТ *а. مظفريت* галаба, голибият, зафармандӣ, фирӯзӣ, пирӯзӣ.

МУЗАФФАРОНА *مظفرانه* зафармандона, фирӯзмандона, голибона, пирӯзмандона.

МУЗАХРАФ *а. مزخرف* дурӯге, ки рост ба назар менамояд, дурӯғи ростнамо.

МУЗАХҲАБ *а. مذهب* *кит.* 1. зарандуд, зарҳалдавонда. 2. *мач.* пуртароват, тару тоза; пуробу ранг.

МУЗАЪФАР *а. مزعفر* *кит.* 1. заъфарон. 2. заъфарониранг, зард.

МУЗД *مزد* 1. пул ё чизе, ки дар ивази коре ба иҷроқунандаи он дода мешавад, ҳаққи меҳнат ва хизмат. 2. подош, мукофот: **ба музди...**, **ба ивази...**, **дар бадали...**, **музди кор** а) ҳаққи кор, дастмузд, учрат; б) *иқт.* маблағи пули коргар барои кораш: **музди кори вақтбайъ**; **музди меҳнат** *ниг.* **музди кор**: **музди меҳнати корбайъ**; **музди меҳнати**

моҳона маоши моҳона; **музди меҳнат** ҳаққи меҳнат; **музд гирифта** ҳаққи кор гирифта.

МУЗДАВИЧ *а. مزدوج* *кит.* издивочқунанда, ҳамсаргиранда.

МУЗДГИР *مزدگیر* 1. он ки музд мегирад. 2. он ки ба музд кор мекунад, муздур.

МУЗДГИРӢ *مزدگیری* *исми амал аз музд гирифта*; ҳақгирӣ.

МУЗДДИХӢ *مزددهی* *исми амал аз музд додан*; додани музд: **тартиби навн музددихӣ**.

МУЗДӢ *مزدی* *кит.* 1. *мансуб ба музд*. 2. муздур.

МУЗДУР *مزدور* он ки кор карда музд мегирад; коргари корбайъ ё рӯзмузд; мардикор.

МУЗЕЙ *лот. موزی* *ниг.* **осорхона**.

МУЗЕЙШИНОСӢ *موزی شناسی* илм дар бораи сохти осорхонаҳо ва тарзи ба роҳ мондани кори онҳо.

МУЗИР(Р) *а. مضر* *кит.* зараррасон, зараровар; зарарнок, зиёновар.

МУЗЛИМ *а. مظلم* *кит.* дар зулмат монда; торик, тира.

МУЗМАР *а. مضمير* *кит.* 1. дар замир буда, (дар дил) нигоҳ дошта. 2. *мач.* пинҳон, пӯшида, маҳфӣ.

МУЗМАХИЛ *а. مضمحل* *кит.* 1. маҳвшаванда, несту нобудшаванда. 2. нестшуда, нобудшуда, маҳвгардида; **музмаҳил шудан** нест шудан, нобуд гаштан, маҳв шудан.

МУЗМИН *а. مزمين* *кит.* кӯҳна, дерина; **бемории музмин** бемории дер боз дар бадан ҷойгиршуда, дарди кӯҳна.

МУЗОАФ *а. مضاعف* *кит.* дучанд, ду баробар; ◊ **ҷуфтакро музоаф кардан** а) думро хода карда гурехтан; б) тез бадар рафтан.

МУЗОБ *а. مذاب* *кит.* завбкардашуда, гудохташуда, об карда.

МУЗОВАЛА *а. مزاوله* варзидани кор ва амале, таҷриба ҳосил кардан дар коре.

МУЗОВАҶАТ *а. مزاجت* *кит.* занашӯӣ кардан, хонадорӣ кардан.

МУЗОИДА *а. مزایده* *ниг.* музояда.

МУЗОИҚА/МУЗОЯҚА *а. مضایقه* *кит.* 1. танг гирифта, фишор, тазйик; сахтӣ, душворӣ. 2. дарегдорӣ, чизеро ба касе ҳайф шуморидан.

МУЗОКИРА *a.* مذاکره гуфтугӯ бо касе оид ба масъалае; мубоҳиса дар атрофи масъала: **музокиран** илмӣ баҳси илмӣ, муҳокимаи илмӣ; **музокира кардан** муҳокима (баҳс) кардан; **ба музокира баромадан** дар муҳокимаи масъалае иштирок карда, фикр гуфтан.

МУЗОКИРАЧӢ مذاکرهچی он ки ба музокира мебарояд, иштироккунандаи музокирани масъалае.

МУЗОРЕЪ *a.* مضارع *кит.* 1. монанд, мушобех. 2. *грам.* феъле, ки ба замони ҳозира оянда далолат мекунад. 3. *ади.* яке аз баҳрҳои арӯз, ки аслан ба чор бор такрор ёфтани «мафои-лун фоилотун» асос ёфтааст ва ба баҳри ҳазач монанд аст.

МУЗОФ *a.* مضاف *кит.* 1. изофа шуда, иловашуда; ҳамроҳшуда; тобеъ. 2. нисбат додашуда, мансуб; тааллуқдошта, дахлдор. 3. *кҳн., грам.* калимаи муайяншаванда (*мас., дар иборати «олуи Бухоро» «олуи» музоф аст*).

МУЗОФОТ *a.* مضافات маҳалҳо ва ноҳияҳои тобеи маркази маъмурӣ; гирду атрофи шаҳри калоне.

МУЗОФОТӢ مضافاتی *мансуб ба музофот*; сокини музофот, аҳли музофот; **калимаи музофотӣ** *збш.* калимае, ки хоси лаҳҷаҳои аксари ноҳияву маҳалҳои як вилоят ё шаҳри калоне ҳисоб меёбад.

МУЗОҲИМ *a.* مزاحم *кит.* заҳматрасонанда, ташвишдиҳанда.

МУЗОҲИМАТ *a.* مزاحمت *кит.* заҳматрасонӣ, ташвишдиҳӣ.

МУЗОҶААТ مضاجعت *кит.* ҳамхобогӣ, ҳамбистарӣ.

МУЗОЯДА *a.* مزایده фурӯши мол бо усули «кӣ зиёд (медихад?)» савдои «кӣ зиёд».

МУЗОЯДАБАР مزایدهبر барандаи маъракаи музояда, идоракунандаи музояда.

МУЗТАР مضطر 1. *кит.* зараррасида, зарардида. 2. бечора, дармонда, ноилоҷ. 3. *гуфт.* сахт дар ҳиҷолат монда; дар ҳолати бисёр ногувор монанда; **музтар кардан** сахт дар ҳиҷолат монандан; **музтар шудан** а) ноилоҷ гаштан, дар тангӣ мондан; б) сахт дар ҳиҷолат мондан, дар ҳолати ниҳоят ногувор мондан.

МУЗТАРИБ *a.* مضطرب ба изтироб афтада, беқарор, парешон, ошуфта; **музтариб кардан (намудан)** ошуфтаву беқарор кардан; **музтариб шудан** ошуфтаву беқарор шудан.

МУЗТАРИБОНА مضطربانه 1. дар ҳолати изтироб; беқаророна. 2. парешонҳолона, ошуфтаҳолона.

МУЗТАРИБҲОЛ مضطربحال парешонҳол, мушаваш, саросема.

МУЗТАРӢ *a.* مضطری 1. ноилоҷӣ, бечорагӣ, дармондагӣ. 2. ҳиҷолатмандии сахт.

МУЗТАРОНА مضطرانه 1. поилоҷона, дар ҳолати дармондагӣ. 2. сахт ҳиҷолатмандона; дар ҳолати ногувормонда.

МУЗҲИК *a.* مضحك *кит.* хандаовар, хандонанда.

МУЗҶОТ مزجات *кит.* камарзиш, ҳечмаярз, ночиз; **бизоати музҷот** а) молу матон кам, чизу чоран ночиз; б) *маҷ.* илми кам, дониши андак.

МУИЗ(З) *a.* معز *кит.* он ки касеро иззату эҳтиром мекунад, гиромидоранда.

МУИЛ *a.* معيل *кит.* он ки аҳли оилааш зиёд аст, аёлманд.

МУИН *a.* معين мададгор, ёридиҳанда, ионаткунанда.

МУКААБ *a.* مكعب *ҳанд.* шакли дорон шаш сатҳи баробар, куб; **метри мукааб** шакле, ки шаш сатҳи якметрӣ дорад.

МУКААБМЕТР مكعبمتر метри мукааб, метри кубӣ.

МУКААБШАКЛ مكعبشکل шакли мукаабро дошта, дорон шакли мукааб.

МУКАВВАН *a.* مکون *кит.* ба вучуд оварда, ба вучуд омада; **мукавван кардан** ба вучуд овардан.

МУКАДДАР *a.* مقدر *кит.* 1. кудуратдошта, тира, губоролуд. 2. *маҷ.* ғамгин, хафа, маҳзун.

МУКАЛЛАЛ مکلل *кит.* 1. тоҷ ва шакли бар сар ниҳода. 2. ба чизе оросташуда, зебу зинат додашуда (*бо ҷавоҳир, тило ва м. шӯд*).

МУКАЛЛАФ *a.* مكلف *кит.* 1. он ки иҷрои коре ба зимаи ӯ гузошта шудааст; **мукаллаф будан** муваззаф будан, ўҳдадор будан. 2. он ки ба синни балоғат расидааст, ба балоғатрасида.

МУКАЛЛАФИЯТ *a.* مكلفيت *кит.* мукаллаф будан; ўҳдадорӣ.

- МУКАММАЛ** *a.* مَكْمَل 1. комил ва пурра шуда; комил, пурра; **мукаммал кардан** (намудан) пурра гардондан, комил кардан. 2. такмил додашуда, илова ва дуруст шуда.
- МУКАММАЛӢ** مَكْمَلِي мукаммал будан; пуррагӣ, комилӣ.
- МУКАММИЛ** *a.* مَكْمَل *kit.* комил ва пурраку-нанда; ба камол расонанда.
- МУКАРРАР** *a.* مَكْرَر 1. такроршуда, такрор-карда. 2. такрор ба такрор; такроран, дуом-бора.
- МУКНАТ** *a.* مَكْنَت 1. кудрат, тавоной. 2. *мач.* сарват, боигарӣ.
- МУКОБАРА** مَكَابِرَة *kit.* 1. изҳори кибр нисбат ба дигарон; мағрурӣ; инодкорӣ; ситезӣ. 2. дар вақти мубоҳиса бе далел гапҳои калон зада, изҳори фазл кардан.
- МУКОЛАМА//МУКОЛИМА** *a.* مَكَالِمَة 1. гуфту-гӯ, мусохиба; **муколима кардан** гуфтугӯ кардан, музокира ва мунозира намудан. 2. дар адабиёт ва театр як навъи махсуси нутқи иштироккунандагони асарҳои адабӣ ва намоишномаҳост, ки ғояҳои асосии асарҳо дар гуфтугӯву мунозираҳои байни қахрамонҳо кушода мешавад.
- МУКОС** مَكَّاس *кҳн.* 1. талошу кашмакаш дар болои коре (*хусусан дар вақти савдо*). 2. дастсаҳтӣ дар фуруҳтани чизе, шахсавдой.
- МУКОТИБА** *a.* مَكْتَبَة мактубнависӣ ба ҳамдигар; **мукотоба доштан** ба ҳамдигар мактубнависӣ кардан, нома навишта нома гирифтан.
- МУКОТИБОТ** *a.* مَكْتَابَات 1. *ҷ.* мукотоба. 2. *нав.* шӯъбаи қабул ва ирсолӣ мактубҳо дар баъзе идораҳои калон.
- МУКОФОТ** *a.* مَكْفَات 1. *кҳн.* подоши амал, сазои амал (*хоҳ неқ бошад хоҳ бад*) **мукофоти амал**. 2. он чи барои қору амали неқ ва ба ивази хизмати хуб дода мешавад; чоиза; **мукофоти давлатӣ** мукофоте, ки аз тарафи ҳукумат дода мешавад; **мукофот гирифтан** сазовори мукофот шудан; **мукофот додан** бо чизе тақдир карда шудан.
- МУКОФОТГИРӢ** مَكْفَاتِ گيرِي *исми амал аз мукофот гирифтан*: маросими мукофотгирӣ.
- МУКОФОТОНИДАН** مَكْفَاتَانِيدَن бо мукофот кадр кардан, мукофот додан.
- МУҚАВВАР** *a.* مَقْوَر *kit.* миёнақовок, миёна-холӣ.
- МУҚАВВАС** *a.* مَقْوَس ба шакли камон, қавс-шакл.
- МУҚАВВӢ** *a.* مَقْوِي қувватдиҳанда, қувватбахш: **ғизои муқаввӣ**, **доруи муқаввӣ**.
- МУҚАДДАМ** *a.* مَقْدَم 1. пеш, қабл. 2. *kit.* қисми пеши чизе, *муқоб.* **муаххар**. 3. авло, афзал, бартар; **муқаддам шуморидан** бехтар ва авло доништан.
- МУҚАДДАМОТ** *a.* مَقْدَمَات *ҷ.* муқаддима.
- МУҚАДДАР** *a.* مَقْدَر тақдиршуда, қисмат гардонидашуда; насиб, қисмат.
- МУҚАДДАС** *a.* مَقْدَس 1. пок, соф, тоза. 2. азиз, гиромӣ, моҳиятан азиз ва муаззам донишашуда; **вазифаи муқаддас**, **ларғоҳи муқаддас**, **китоби муқаддас**, **хоки муқаддас**. 3. *д.* пок ва олий донишашуда (*аз назари динӣ*).
- МУҚАДДАСӢ** مَقْدَسِي покӣ, софӣ.
- МУҚАДДАСОТ** *a.* مَقْدَسَات *ҷ.* муқаддас: **муқаддасоти миллӣ**.
- МУҚАДДИМА** *a.* مَقْدِمَة 1. сарсухан, огози су-хан, даромади гап ва сӯҳбат. 2. дебочаи китоб, пешгуфтори асар. 3. ибтидои қор, огози амал.
- МУҚАДДИМАВӢ** مَقْدِمَوِي *мансуб ба муқаддима*; ба тарзи муқаддима; **қисми муқаддимаӣ**, **су-хани муқаддимаӣ**.
- МУҚАЙЯД** *a.* مَقْيَد *kit.* 1. ба қайд афтода, гирифтӣ, побанд. 2. *мач.* вобаста, тааллуқдор; **муқайяд доништан** ба чизе вобаста шуморидан. 3. ба қайд гирифташуда, қайдшуда.
- МУҚАЛЛИБ** *a.* مَقْلَب *kit.* 1. баргардонанда, дигаргункунанда, тағйирдиҳанда. 2. вожгункунанда, чаппакунанда.
- МУҚАЛЛИД** *a.* مَقْلَد 1. тақлидкунанда, кӯр-кӯрона пайравикунанда. 2. он ки барои ҳазлу шӯҳӣ монанди гуфтору рафтори касе амал мекунад, тақлидгар.
- МУҚАЛЛИДӢ** مَقْلَدِي муқаллид будан, тақлидкунанда будан; тақлид кардан.
- МУҚАННАЪ** *a.* مَقْنَع *kit.* 1. ниқобдор, ниқоб-пӯш. 2. **Ибни Муқаннаъ** лақаби Ҳошим ибни Ҳақим, ки ба шӯриши зидди истилогарони араб сардорӣ кардааст.

МУҚАРНАС *a. مقرنس меъ.* 1. навъи нақши барҷастаи гачӣ, ки барои ороиши току сақфи гунбаз ва сари сутунҳо истифода мебуданд. 2. тоқ ва деворе, ки бо хамин услуб аз гач кандакорӣ шудааст.

МУҚАРРАБ *a. مقرب* 1. *кит.* наздикшуда. 2. одами хеле наздики шахси бузурге, надим, ҳамсӯхбат, ҳамнишин.

МУҚАРРАР *a. مقرر* 1. муайяншуда, таъйин кардашуда. 2. ҳатмӣ, ногузир. 3. бешак, ҳатман; **муқаррар кардан** а) қарор додан, ба қароре омадан, тасмим гирифтани дар бораи коре; б) муайян кардан, касеро таъйин намудан ба коре; в) боварӣ ҳосил кардан, ба фикре омадан; **муқаррар шудан** а) муайян гаштан, аниқ шудан; б) таъйин карда шудан; **муқаррар аст, ки...**, маълум аст, ки..., яқин аст, ки...

МУҚАРРАРАН *a. مقررًا* 1. яқинан, ногузир, ҳатман. 2. қоидатан, тавре ки расм шудааст; маъмулан.

МУҚАРРАРӢ *a. مقررӣ* 1. муайян, таъйиншуда, расмӣ. 2. одӣ, одатшуда, ба умумият даромада, таомулшуда, маъмул: **пурсупоси муқаррарӣ**, **дибоси муқаррарӣ**; **одати муқаррарӣ** одати ҳарвақтӣ.

МУҚАРРАРОТ *a. مقررات* 1. *ҷ.* **муқаррар**. 2. амру қорҳои иҷроияшон таъйиншуда ё ба расмият даромада; таъйинот.

МУҚАРРИЗ *a. مقررّ* *нав.* он ки ба асарҳои илмӣ, адабӣ, намоишу концертҳо *ва ғ.* баҳои ҳаттӣ медиҳад, тақризнавис; **муқарризи расмӣ** он ки дар ҳимояи рисолаҳои илмӣ бо фикри танқидӣ ӯ эродҳо дар бораи қори илмии дифоқунанда маъруза мекунад, оппоненти расмӣ.

МУҚАРРИЗӢ *a. مقررّӣ* : **муқарризи кардан** баҳои ҳаттӣ додан, тақриз навиштан.

МУҚАССИР *a. مقصر* *кит.* 1. дорои ягон кӯтоҳӣ ва айб; пурнуксон. 2. он ки қореро бо каму қорест иҷро мекунад, ҳатокор. 3. гунаҳгор, мучрим; **муқассир будан**.

МУҚАТТАР *a. مقطر* 1. қатра-қатра чакида. 2. *тех.* бо роҳи тақтир софқарда, ба воситани бугронӣ тасфияшуда: **оби муқаттар**.

МУҚАТТАОТ *a. مقطعات* қитъаот, қитъаҳо, манзумаҳои сабуқвазну кӯтоҳ.

МУҚАШШАР *a. مقشّر* аз пӯст ҷудокарда, аз пӯст тозашуда: **пахӯди муқашшар**, **муқашшар қардан**.

МУҚАШАРКУНАНДА *a. مقشّرکننده* *сифати феълӣ* *замони ҳозира* аз **муқашшар қардан**; аз пӯст ҷудо қардан: **мошиннаи муқашшарқунанда**.

МУҚБИЛ *a. مقبل* *кит.* соҳиби иқбол, хушбахт.

МУҚИМ *a. مقیم* 1. бошанда, сокин; **муқими ҷое будан** ҷой гирифтани дар маҳалле, суқунат қардан. 2. истиқоматқунандаи доимӣ, таҳҷой; **муқим шудан** ҷой гирифтани; соқини ҷое шудани ба таври доимӣ, суқунат.

МУҚИМӢ *a. مقیمی* 1. соқини доимӣ, бошандаи доимӣ. 2. таҳҷой, маҳаллӣ.

МУҚЛ *a. مقل* *кит.* самғи хушбӯй дарахтест аз ҷинси хурмо, ки қобилияти шифойи доштааст.

МУҚЛА *a. مقله* *кит.* қосаи ҷашм бо сафедӣ ва сиёҳиаш.

МУҚОБИЛ *a. مقابل* 1. рӯ ба рӯ. 2. зид, нақиз: **муқобили...** *збн.* аз ҷиҳати маъно зид; акси маъноӣ..., антоними...: **қалиман «ғарм» муқобили «сард» аст**. 3. муҳолиф, зидбаромада; аз **муқобил** аз рӯ ба рӯ, аз пеш; **ба муқобили...** а) рӯ ба рӯи... рӯёруи...; б) бар зидди...; в) ба ивази..., дар бадали...; **муқобил баромадан** зиддият нишон додан, муҳолифат қардан; **муқобил гузоштан** а) рӯ ба рӯи қасе ё ҷизе мондани ҷизе; б) муқоиса қардани ҷизе бо ҷизе; **муқобил истодан** зид шудани, муҳолифат қардан; **муқобил шудан** зид шудани; ба **муқобили қасе (ҷизе) баромадан** изҳори зиддият қардан ба қасе (ҷизе); муҳолиф будани бо қасе ё қоре.

МУҚОБИЛА//МУҚОБАЛА *a. مقابله* 1. рӯ ба рӯ истода бо яқдигар қорбарӣ қардан; рӯбарӯшавӣ. 2. муқоиса: **муқобилан матн ҷопӣ бо асл**; **муқобила қардан** а) *ниг.* **муқобилат қардан**; б) муқоиса қардан. 3. *ри-ёз.* қисме аз илми қабр, муодила: **қабр ва муқобила**.

МУҚОБИЛБАРӢ *a. مقابلبرای* *исми амал* аз **муқобил баромадан**; муқобилият (зиддият) нишон додан ба қасе (ҷизе).

МУҚОБИЛГУЗОРИ *a. مقابلگذارى* *исми амал* аз **муқобил гузоштан**; 1. қизеро зидди қизе гузоштан. 2. муқоиса қардан.

МУҚОБИЛИЯТ *a.* مقابليت *ниг.* муқобилат.

МУҚОВА *a.* مقاوه чилди сахти рӯн китоб ё дафтари калон.

МУҚОВАБАНД مقاوهبند он ки ба китоб, дафтари калон *ва з.* мукова мебандад.

МУҚОВАБАНДӢ مقاوهبندی шуғлу пешан муковабанд; мукова бастан, мукова кардан.

МУҚОВАДОР مقاوهدار дорои мукова, мукова шуда: китоби муқовадор, дафтари муқовадор.

МУҚОВАСОЗ مقاوهساز *ниг.* муковабанд.

МУҚОВАСОЗӢ مقاوهسازى *ниг.* муковабандӣ.

МУҚОВИМАТ//МУҚОВАМАТ *a.* مقاومت 1. рӯ ба рӯ истода зиддият нишон додан ба касе (чизе): муқовимати мусаллаҳона. 2. истодагарӣ, муқобилӣ. 3. *физ.* қуввае, ки ба чисмхо таъсири акс мерасонад: муқовимати аэродинамикӣ.

МУҚОИСА *a.* مقايسه қиёс кардани ду чиз, андоза кардани ду чиз (*ду қор ё ду қас*) бо макседи пайдо кардани монандӣ ва фарқи онҳо: муқонса кардан (*намудан*), муқонса шудан.

МУҚОИСАВӢ مقاييسوى муқонсашаванда, қиёсшаванда; грамматикан муқонсавӣ; дараҷаи муқонсавии сифат; усули муқонсавии таърихӣ.

МУҚОИСАНАШАВАНДА مقاييسه نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз муқонса шудан; муқоб.* муқонсашаванда.

МУҚОИСАНОПАЗИР مقاييسه ناپزير муқонсанашаванда, аз қиёс берун.

МУҚОИСАШАВАНДА مقاييسه شونده *сифати феълии замони ҳозира аз муқонса шудан; мавриди қиёс қароргирифта.*

МУҚОРАНА *a.* مقارنه *кит.* наздикшавӣ ба ҳамдигар; муқоранан найирайн *нуч.* дар як бурҷ воқеъ шудани ду сайёра - Офтоб ва Моҳ.

МУҚОРИН *a.* مقارن *кит.* ба ҳам қарин; наздикшуда; наздик; муқорини... наздики..., наздик ба...

МУҚОТАА *a.* مقاطعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қатъи алоқа кардан. 2. иҷорагирӣ, ба иҷора гирифтани; супоридани коре ба касе ба таври пудратӣ.

МУҚОТАЛА *a.* مقاتله *кит.* ҷанг, кушокушӣ, қитол.

МУҚРӢ *a.* مقرى 1. он ки Куръонро бо овози хуб қироат мекунад, қорӣ. 2. таълимдиҳандаи қироати Куръон.

МУҚТАДИР *a.* مقتدر кудратманд, кодир, тавоно, пурзӯр.

МУҚТАДИРӢ مقتدرى кудратманд будан, қодирӣ, тавоноӣ, боқудратӣ.

МУҚТАДО *a.* مقتدى *кит.* 1. он ки ба ӯ пайравӣ мекунад, аз паси ӯ мераванд. 2. пешво.

МУҚТАЗӢ *a.* مقتضى *кит.* 1. иқтизоқунанда, хоҳанда, талабқунанда. 2. мӯчиб, боис, сабаб.

МУҚТАЗО *a.* مقتضا *кит.* 1. хосташуда, лозим шуморидашуда, матлуб. 2. тақозо, талаб; **муқтазон...** мувофиқи..., мувофиқ ба...

МУҚЪАД *a.* مقعد *кит.* 1. барҷомонда, аз ҳаракат маҳрум (*мас., бемори бистарӣ*).

МУЛ مل *кит.* май, шароб.

МУЛАВВАН *a.* ملون рангкарда; рангоранг, гуногунранг, рангин.

МУЛАВВАС *a.* ملوث олуда ба чирк; ифлосшуда, палид.

МУЛАҚҚАБ *a.* ملقب лақабгирифта, лақабдодашуда; он ки лақаб дорад, лақабдор (*лақаби эҳтиромӣю ифтихорӣ ё акси он*); **мулаққаб ба ...**, машҳур ба лақаби...; мутахаллис ба...

МУЛАММАЪ *a.* ملتع 1. *кит.* дурахшон, тобон. 2. *кит.* рангоранг. 3. *адш.* шеъре, ки ба ду забон навишта шудааст (*мас., як мисраъ ё байти он ба дигар забон гуфта шудааст*).

МУЛАХХАС *a.* ملخص *кит.* 1. мухтасар шуда, ихтисоршуда. 2. хулоса, мухтасари чизе; шарҳу баёни мухтасари мазмуни мақола ё рисолае.

МУЛЗАМ *a.* ملزم мағлубшуда дар мубоҳиса ва мунозира; **мулзам кардан** дар мубоҳиса мағлуб кардан; **мулзам шудан** дар мубоҳиса ё гуфтугӯ мағлуб ва муттаҳам шудан.

МУЛК *a.* ملك 1. дорои асосан ғайриманқул (*аз қабилӣ замин, ҳавлӣ, бог, хона*) милк; **мулку асбоб** молу мулк ва чизу чора; **мулки**

хусусӣ молу мулки хос ва мансуби ягон кас; **мулки хур** (хуррият); *таър.* заминне, ки соҳиби он бино ба имтиёзе ба давлат хироч наредод; заминне, ки аз ҳосили он андоз гирифта намешуд; **молу мулк** дороии манқул ва ғайриманқул. 2. сарзамин, мамлакат; **мулки бегона** мамлакати хорича, кишвари бегона.

МУЛКАК ملكك *бот.* донане, аз чинси мош, ки аз наск калонтар аст.

МУЛКАКГУН ملكك گون *бот.* гиёҳи яксолаи гуногуниранг ва ниҳоят хушбӯй.

МУЛҚДОР ملكدار 1. заминдор, молики замин. 2. доро, давлатманд.

МУЛҚДОРӢ ملكدارى 1. заминдорӣ; мулк доштан. 2. давлатмандӣ, дороӣ.

МУЛКИЯТ ملكيت *ниг.* моликният.

МУЛКӢ ملكى 1. мансуб ба мулк. 2. нав. давлатӣ, ҳукуматӣ.

МУЛЛО *а.* ملا 1. д. олими илми шарият. 2. д. ходими дини мусулмонӣ, махдум; **муллоҳон расмӣ** ходимони дин, рӯҳониёни иҷроқунандаи вазифае дар масҷиду мадрасаҳо (*аз қабилу* имом, хатиб, мударрис). 3. босавод, саводнок; **мулло кардан** босавод гардонидан (*касери*); **мулло шудан** соҳиби хату савод шудан. 4. ҳамчун калимаи эҳтиром ба номи шахсони босаводу соҳибмаърифат ва баъзе хешовандони арҷманд... илова карда мешавад: **мулло Бадриддин**, **мулло Ғиёсиддин**...

МУЛЛОБАЧА ملابچه *д.* талабан мадраса, толибилм.

МУЛЛОБАЧАӢ ملابچه گى *давраи дарсонӣ дар мадраса.*

МУЛЛОБУДБӢТАК ملابدبوتك *зоол.* номи як парандаи қачминқори тоҷдор.

МУЛЛОӢ ملاگى *ниг.* муллоӣ.

МУЛЛОӢНА ملايانه 1. мансуб ба мулло; лоиқи мулло. 2. монанди мулло, ба мисли мулло.

МУЛЛОЗОДА ملازاده 1. фарзанди мулло. 2. аз оилаи мулло.

МУЛЛОӢ ملايى 1. мулло будан, соҳиби вазифаи мулло будан. 2. босаводӣ, саводнокӣ.

МУЛЛОНАМО ملائنا мулломонанд, муллоосу-

рат, муллоҷоп.

МУЛЛОТАРОШ ملاتراش *даъвои муллоӣ дошта, худро мулло вонамуд карда.*

МУЛЛОЧИРИНГ ملاچرينگ *гуфт.* пул, нақдина.

МУЛОЗИМ *а.* ملازم *таър.* хизматгузори ҳамеша дар хизмат ҳозир; хизматгор, навкар.

МУЛОЗИМАТ *а.* ملازمت 1. ҳамроҳ будан; бо

касе пайваста ва вобаста будан. 2. ҳамеша дар хизмати касе будан; хизматгорӣ.

МУЛОЗИМӢ ملازمى 1. *ниг.* мулозимат. 2. хизматгорӣ, навкарӣ.

МУЛОИМ *а.* ملايم 1. нарм, суст, муқоб. саҳт: нони мулоим. 2. ҳалим, нармдил, беозор: одами мулоим. 3. маҳин, нозук: **овози мулоим**, **бо садон мулоим**. 4. фораи, созвор, мувофиқ; боди мулоим; \diamond **нишастии мулоими киштии кайҳонӣ** орому оҳиста фурудони киштии кайҳонӣ; **мулоим кардани гардани шах** гапдари кардан, аз гарданшаҳӣ, баровардан; **мулоим шудан** нарм гаштан; паст шудани хашму ғазаби касе; **абрешии барин мулоим шудан** хеле нарм шудан (*дар муомила*).

МУЛОИМАТ *а.* ملايمت 1. *кит.* мувофиқат созгорӣ. 2. мулоимӣ, нармӣ; **бо мулоимат** бо нармӣ; оҳиставу оромона.

МУЛОИМАТӢ ملايمتى *ниг.* мулоимат 2.

МУЛОИМБАДАН ملايم بدن он ки аъзон бадани ӯ нарму латиф аст, нозукбадан, нозукандом.

МУЛОИМГАП ملايم گپ он ки оҳиста ва нарм ва дуруштӣ накарда гап мезанад, нармгуфтор, нармсухан.

МУЛОИМГАПӢ ملايم گپى нармгуфторӣ, нармуханӣ; хушмуомилагӣ.

МУЛОИМГУФТОРӢ ملايم گفتارى *ниг.* мулоимгапӣ.

МУЛОИМӢ ملايمى 1. нарми, сустӣ, муқоб. саҳтӣ. 2. ҳалимӣ, хушмуомилагӣ.

МУЛОИМОНА ملايمانه бо нармӣ, оромона; ҳалимона.

МУЛОИМПАШМ ملايم پشم *ниг.* маҳинпашм.

МУЛОИМСУХАН ملايم سخن *ниг.* мулоимгап.

МУЛОИМСУХАНӢ ملايم سخنى *ниг.* мулоимгапӣ.

МУЛОИМТАБИАТ ملايم طبيعت нармтабиат, бе-ор, хушхулқ.

МУЛОИМТАБЪ ملايم طبع *инг.* мулоимтабиат.

МУЛОИМХУНУК ملايم خنک *гуфт.* он ки рафтори хушомадгӯнаи дилнокаш дорад; дорои кирдорҳои нохинчору гашовар.

МУЛОИМХУНУКӢ ملايم خنکي *мансуб ба мулоимхунук; рафтори мулоимхунук: мулоимхунукӣ кардан.*

МУЛОИМХУНУКОНА ملايم خنکانه ба монанди мулоимхунук, ба одами мулоимхунук хос: **рафтори мулоимхунукона, табассуми мулоимхунукона.**

МУЛОИМШАВӢ ملايم شوي *исми амал аз мулоим шудан.*

МУЛОИМШУДА ملايم شده *сифати фълиш замони гузашта аз мулоим шудан.*

МУЛОҚӢ *а.* ملاقي *кит.* мулоқоткунанда, вохӯрикунанда, вохӯранда.

МУЛОҚОТ *а.* ملاقات *вохӯрӣ, хамдигарро дидан; рӯ ба рӯ шудан (бо касе): мулоқот кардан (памудан) вохӯрӣ кардан, ба дидори хамдигар расидан; дучор омада гуфтугӯ кардан.*

МУЛОҚОТГОҲ ملاقات گاه *чои мулоқот, маҳалли дидорбинӣ, ваъдагоҳ.*

МУЛОТАФАТ//МУЛОТИФАТ *а.* ملاطف *кит.* илтифот, шафқат, навозиш.

МУЛОҲИЗА *а.* ملاحظه 1. фикр, андеша; фикр дар бораи чизе; **бо мулоҳиза гап задан** фикр карда гап задан, ҳарҷониба санчида гап задан; **ба мулоҳиза гирифтан** дар бораи чизе фикр кардан, ба назари эътибор гирифтан. 2. хулосаи фикре, ки дар натиҷаи тааммули ҳаматарафаи кор ё чизе пайдо шудааст. 3. ибто ва андеша; **мулоҳиза доштан аз чизе** ибто ва андеша доштан аз чизе; **мулоҳиза кардан (памудан) а)** дар бораи чизе фикр кардан; **б)** ба тахти мушоҳида гирифтан; **в)** ибто ва рӯихотир кардан аз касе (аз чизе).

МУЛОҲИЗАКОР ملاحظه کار боандеша; дурандеш; эҳтиёткор.

МУЛОҲИЗАКОРӢ ملاحظه كاري боандешагӣ; дурандешӣ; эҳтиёткорӣ.

МУЛОҲИЗАКОРОНА ملاحظه كاره *андеша-*

мандона; дурандешона; эҳтиёткорона.

МУЛОҲИЗАРОНӢ ملاحظه راني *фикрронӣ, андешаронӣ.*

МУЛТАБАС *а.* ملتبس *кит.* 1. пӯшидашуда, пӯшида. 2. шубҳанок; дар маънӣ носаҳеҳ, мубҳам ва норавшан.

МУЛТАФИТ *а.* ملتفت *кит.* тавачҷӯхкунанда, аҳамиятдиҳанда; **мултафит шудан а)** аҳамият додан; **б)** фаҳмидан, боҳабар шудан.

МУЛТАҶӢ *а.* ملتجي *кит.* 1. паноҳҷӯянда; паноҳоваранда; **мултаҷӣ шудан** паноҳ чустан, паноҳ хостан. 2. илтиҷокунанда, илтимоскунанда, арзкунанда.

МУЛТИПЛИКАТСИЯ *лот.* ملتپليکتسيه *филмбардорӣ аз рӯи сурат ва бозичаҳо.*

МУЛУ مولو *кит., мус.* нае, ки аз шохӣ миёнҳоли месохтанд.

МУЛУК *а.* ملوک *ҷ.* малик.

МУЛӮҲ *а.* ملوه *чизи сохтаи ҳамшакл ва ҳамранги чизи дигар, ки барои фиреби назар гузошта мешавад (ба монанди хӯса).*

МУЛҲАҚ *а.* ملحق *кит.* ҳамроҳшуда, пайваस्तшуда; **мулҳақ шудан** пайвастан, ҳамроҳ шудан.

МУЛҲАҚОТ *а.* ملحقات 1. *ҷ.* мулҳақ. 2. *таър.* шахрҳое, ки аз душман кашида гирифта ба мамлақати худ дохил кардаанд. 3. илова дар охири китоб, замимаи асари асосӣ.

МУЛҲАМ I *а.* ملهم *кит.* илҳомгирифта; он ки дар дилаш фикре пайдо мешавад.

МУЛҲАМ II *а.* ملحم *кит.* як навъ матои абрешимини нафис.

МУЛҲИД *а.* ملحد *кит.* мункири роҳи ҳақ, бедин, беҳудо; даҳрӣ; аҳли бидъат.

МУЛҲИДӢ ملحدى *мулҳид будан; бединӣ; беҳудой, даҳригӣ.*

МУЛҲИМ *а.* ملهم *кит.* илҳомдиҳанда, илҳомбахш.

МУМ موم 1. моддаи нарми равшанмонанди аз ҳонаи занбӯри асал ҳосилшуда ва чизи ҳамхосияти он, ки аз растаниҳо ва аз кон гирифта мешавад. 2. *маҷ.* чизи нарм; **муми сафед** муме, ки аз ҳонаи занбӯри асал ҳосил мешавад; **муми сиёҳ** муме, ки аз кон гирифта

- мешавад; мум барин мулоим шудан а) ниҳоят нарм шудан; б) *мач.* ба ифоқа омадан; ◇ мум **газида нишастан** хомӯш мондан, сокит нишастан.
- МУМАВВАҲ** *a.* مموه *кит.* сухани дурӯге, ки барои ба роҳи хато бурдани мардум мебофанд.
- МУМАЙИЗ** *a.* ممیز 1. фарқкунандаи неку бад; санчидакор, эксперт. 2. *кит.* ботамиз, бофаросат, зирак.
- МУМАНДУД** موماندود 1. бо мум пӯшонида, андуда бо мум. 2. муми сафед молидашуда; бо муми сафед пардоз шуда; **коғаз**и мумандуд, **тахтафарши** мумандуд.
- МУМАҲҲАД** *a.* مهمد *кит.* 1. паҳн карда, густурдашуда. 2. ба тартиб дароварда, соз кардашуда.
- МУМАҲҲИД** *a.* مههد *кит.* 1. паҳнкунанда, густуранда. 2. мураттабсозанда; барпокунанда.
- МУМДОР** مومدار дорои мум; дар таркибаш мумдошта: **асали мумдор** асале, ки аз мумҳои занбӯрхона соф карда нашудааст.
- МУМЗАДА** مومزده *ниг.* мумандуд.
- МУМИД(Д)** *a.* فمد *кит.* мададкунанда, мададгор, ёридаанда.
- МУМИЁ** *a.* موميا моддаи сиёхранги қирмонанди табиӣ, ки дар деворҳои ғорҳои кӯҳ пайдо шуда, дар тиб истифода мешавад; **мумиё кардан** бо дорувории махсус ва бо усули хос хушк кардани ҳасади майит барои дурудароз эмин нигоҳ доштани он.
- МУМИЁЙ** موميایى 1. *ниг.* мӯмиё. 2. ҳасади инсон ва ҳайвонот, ки онро дар қадим ба тарзи махсус бо доруҳо хушконида нигоҳ медоштанд.
- МУМИН** مومين *ниг.* мумӣ.
- МУМИ** مومی *мансуб* ба мум; аз мум сохташуда: **шамъи мумӣ**.
- МУМКИН** *a.* ممكن 1. имконпазир, қобили иҷро; мумкин будан имконпазир будан. 2. ҷоиш; раво; мумкин нест ҷоиш ва раво нест, мамнӯъ аст, манъ аст. 3. аз эҳтимол дур нест, ки... аҷаб не, шояд: **мумкин аст, ки...**
- МУМКИНУЛВУЧУД** *a.* ممكنالوجود *кит.*, *фалс.* он чи вучуд доштаниш имконпазир аст; имконулулвучуд.
- МУМСИК** *a.* مسك *хасис*, гурусначашм; **харчи мумсик дучанд** (*зарб.*).
- МУМСИКӢ** مسكى *хасисӣ*, чашмгуруснағӣ.
- МУМТАД(Д)** *a.* ممتد *кит.* давомнок, тӯлонӣ, дароз, тавил.
- МУМТАНЕЪ** *a.* ممتنع *кит.* 1. манъ кардашуда. 2. номумкин, гайримумкин, муҳол; **сахли мумтанеъ** *ниг.* сахл.
- МУМТАНЕЪУЛВУЧУД** *a.* ممتنعالوجود *кит.*, *фалс.* он чи ҳастии он муҳол аст.
- МУМТАҲАН I** *a.* ممتحن *кит.* 1. имтиҳон шуда, озмун ва санчидашуда. 2. дучори сахтӣ ва балогардида, ахволаш бадшуда.
- МУМТАҲАН II** *a.* ممتهن *кит.* хору залил, бекадру киматшуда.
- МУМТАҲИН** *a.* ممتحن *кит.* имтиҳонкунанда, озмоёнда; **ҳайати мумтаҳин** (ҳайати) имтиҳонгирандагон.
- МУМТОЗ** *a.* ممتاز 1. чудо шуда, фарқ карда аз чизе ё касе; интиҳоб карда, баргузида. 2. имтиёздошта, бартарӣ ва афзалиятдошта; **мумтоз гаштан** а) афзалият пайдо кардан; б) ном баровардан.
- МУМУЛ** مومول *кҳн.* як навъ бемории чашм.
- МУНАББАТ** *a.* منبب *кит.* нақши барҷастаи гулу растаниҳои ба дару девори хонаҳо аз ғач сохташуда ва дар ҷӯб кандакоришуда.
- МУНАББАТКОР** منببكار он ки шугли ӯ сохтани мунаббат мебошад; **устои мунаббаткор**.
- МУНАББАТКОРӢ** منببکاری *шугли* мунаббаткор; ороиш ва нақшу нигори барҷаста; **хонаи мунаббаткорӣ** хонаи бо нақшҳои барҷаста ороёфта.
- МУНАВВАР** *a.* منور *пурнур*, равшан, нуронӣ; **мунаввар гардидан** (*шудан*) равшан шудан, пурнур гардидан; **мунаввар гардонидан** пурнур сохтан, равшан кардан; **мунаввар кардан** (*сохтан*) равшан кардан, пурнур гардонидан.
- МУНАВВАРӢ** منورى *физ.* зичии сатҳи сели афканишот; сели рушноӣ: **воҳиди мунавварӣ**.
- МУНАФҶАС** *a.* منفص *кит.* хиратабъ, гамолуд, андӯхгин; ◇ **айши касеро мунағғас кардан** айши касеро талх кардан, ба шодию тараби касе халал расондан.

- МУНАЗЗАМ** *а.* **منظم** ба назму тартиб даромада, дорон назму тартиб, мураттаб.
- МУНАЗЗАҲ** *а.* **منزه** *кит.* покиза кардашуда; пок, покиза: **муназзаҳ аз чизе** пок аз чизе; холӣ ва барӣ аз чизе (*мас., аз саҳву ғалат*); **манзили муназзаҳ** манзили пок ва хушу фараҳбахш.
- МУНАЗЗИМ** *а.* **منظم** *нав.* ба назму тартиб дароваранда; танзимгар; **муназзими овоз** танзимгарн овоз (*дар радио ва телевизион*).
- МУНАҚҚАҲ** *а.* **منقح** *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. ислоҳшуда; тоза аз айбу нуқс ва суханони номарғуб: **шеърест ба гоят мунаққо ва мунаққаҳ**.
- МУНАҚҚАШ** *а.* **منقش** дорои нақшу нигор, наққошишуда, нақшдор: **хонаи мунаққаш**.
- МУНАҚҚИД** *а.* **منقد** он ки танқид мекунад, танқидкунанда, интиқод кунанда: **мунаққиди адабӣ** адабиётшиносе, ки чихатҳои хубу бадӣ асарҳои муосири адабиёро таҳлил ва ошкор мекунад, мутахассиси соҳаи танқиди адабӣ.
- МУНАҚҚО** *а.* **منقى/منقا** *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. (мағзи) аз донак ва пӯчок тоза кардашуда; **мавизи мунаққо** мавизи донакаш баровардашуда, мавизи бедона кардашуда.
- МУНАЧЧИМ** *а.* **منجم** 1. ситорашинос, ки аз рӯи вазъияти ситораҳо пешгӯӣ мекунад, донандаи илми нучум, астролог. 2. мутахассиси илми ҳайат, астрономия, ситорашинос.
- МУНАЧЧИМӢ** **منجمى** ихтисос ва шугли муначчим; муначчим будан.
- МУНДАРИС** *а.* **مدرس** *кит.* кӯхна, фарсуда (*оид ба либос*); аз байн рафта.
- МУНДАРИЧ** *а.* **مندرج** дарчшуда, дохилшуда, гунҷонидашуда.
- МУНДАРИЧА** *а.* **مندرجه** 1. *кит.* мундарич. 2. мазмуни чизи навишташуда, фарогири матлаби дарҷёфта, мӯхтаво; **мунаввар кардан (сохтан)** равшан кардан, пурнур гардонидан.
- МУНДӢ** **مندى** кӯзаи сафолии даҳаншикастаи бедаста; кулол дар мундӣ об меҳӯрад (*мақ.*).
- МУНЗАВӢ** *а.* **منزوى** *кит.* гӯшанишин, гӯшагир, узлатгир.
- МУНЗАЛ** *а.* **منزل** *кит.* нозилшуда, аз боло ба поин фиристодашуда (*аз ҷониби Худо*): **вахӣи мунзал** паём ва илҳоме, ки Худо ба пайгамбарон мефиристод.
- МУНЗАМ(М)** *а.* **منضم** *кит.* замшуда, пайвастшуда, мулҳақ, пайваст.
- МУНЗАҲИФ** *а.* **منزح** 1. дуршаванда аз самти маъкул. 2. *адш.* дуршаванда аз вазни саҳеҳ, ғайрисолим, ғайриҷоиш (*дар бораи руқиҳое, ки дар вази ҳарфе зиёд ва ё кам воқеъ мешавад*).
- МУНИР** *а.* **منير** нурпош, равшан, тобон, дурахшон; **бадри мунир** *кит.* а) моҳи пурраи тобон; б) *киноя аз маҳбубаи зебо*; **меҳри мунир** офтоби нурбахш; **моҳи мунир** моҳи тобон.
- МУНИС** **مونس** *ниг.* мӯънис.
- МУНИТСИПАЛИТЕТ** *фр.* **منتسپاليتت** мақоми худидораи ҳукумати шаҳр ва ноҳия (*дар баъзе мамлакатҳо*).
- МУНИТСИПАЛӢ** **منتسپالى** мансуб ба мунитсипалитет.
- МУНКАР** *а.* **منكر** 1. инкоршаванда, шинохташаванда. 2. бад, зишт, қабех; номуборак. 3. кори зишт, кори бад: **наҳӣи мункар** манъ фармудан аз кори бад. 4. *д.* **Мункар ва Накир** – ду фариштае, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда ҳозир омада аз ӯ дар бораи гуноҳу савоби дар дунё кардааш бозпурсӣ мекунад.
- МУНКАСИР** *а.* **منكسر** *кит.* 1. шикасташаванда, шикананда; **хати мункасир** *кҳн.* хати шикаста. 2. касрнок.
- МУНКАСИФ** *а.* **منكسف** *кит.* 1. дар кусуф монда, гирифта (*дар бораи Офтоб*). 2. маҷ. тира, хира.
- МУНКАШИФ** *а.* **منكشف** *кит.* 1. кашфшуда; кушодашуда. 2. *маҷ.* ошкоро, фош; возеҳ, равшан.
- МУНКИР** *а.* **منكر** инкоркунанда, эътирофнакунандаи коре ё касе; **мункир шудан** а) иқрор нашудан, эътироф накардан; б) рад кардан, инкор кардан.
- МУНКИРШАВӢ** **منكرشوى** *исми амал аз мункир шудан*; инкор, рад.
- МУНҚАЗӢ** *а.* **منقضى** гузашта, тамомшуда, ба охир расида; **мунқазӣ шудан (гардидан)** тамом шудани мӯҳлати чизе.

МУНҚАЛИБ *a.* منقلب *кит.* 1. баргарданда; аз ҳоле ба ҳоле гарданда. 2. вожгуншуда, сарнагуншуда. 3. баръакс, чаппа; **мунқалиб шудан** а) вожгун шудан, чаппа шудан; б) бад шудани вазъият.

МУНҚАРИЗ *a.* منقرض *кит.* ба инқироз расида, ба охир расида, азбайнрафта; **мунқариз шудан** нест шудан, аз байн рафтан.

МУНМУНА *a.* مونمونه *бот.* як навъи гиёҳи хамешасабз, ки баргҳои майда дорад.

МУНОДӢ *a.* منادى 1. нидокунанда. 2. таър. он ки матлаберо бо овози баланд эълон карда, ба мардум мерасонад, чорчӣ.

МУНОДО *a.* منادا *кит.* нидошуда, эълоншуда; **мунодо шудан** нидо шудан, эълон кардан, чар задан. 2. *күн.* мухотаб.

МУНОЗИРА *a.* مناظره 1. баҳсу ҷидоли ду ё чанд кас барои исботи нуқтаи назари худ оид ба мавзӯ ё масъалае: **мунозира кардан**, **мунозирараву мубоҳиса** баҳс, кашмакаши даҳонӣ. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ба тасвири баҳонӣ як чиз ба чизи дигар (*мас.*, *мунозирараву замину осмон*, *шамъу парвона*) асос ёфтааст.

МУНОЗИРАВӢ *a.* مناظروى мавриди мунозира қароргиранда; баҳсноқ, баҳсталаб.

МУНОЗИРАГАР *a.* مناظرهگر он ки баҳсу мунозира мекунад, мунозирақунанда, баҳскунанда.

МУНОҚИЗ *a.* مناقض *кит.* нақизи ҳам, зидди ҳамдигар.

МУНОҚИША *a.* مناقشه низоъ, муҳолифат, ҷанҷол бо ҳамдигар (*дар болои чизе, масъалае*): **муноқиша кардан**.

МУНОСИБ *a.* مناسب 1. мувофиқ, лоик, созгор; **вақти муносиб** дар мавриди мувофиқ; **фурсати муносиб** фурсати мусоид; **ба худаш муносиб** мувофиқи худ; шоистаи худ. 2. сазовор, шоиста: **чавоби муносиб**; **муносиб будан** маъқул будан; мувофиқи мақсад будан; муносиб шуморидан, лоик доништан (*чизеро ба касе*); **муносиб шуморидан** дуруст ҳисоб кардан; ба худ раво доништан;

МУНОСИБАТ *a.* مناسب 1. нисбат доштан ба якдигар, вобаста будан аз якдигар; алоқа, робита; **муносибатҳо** вобастагиҳо, маҷмӯи робитаҳо: **муносибатҳои истеҳсолӣ** (*икт.*), **муносибатҳои ҷамъиятӣ**; **муносибатро бури-**

дан тарки алоқа кардан, **робитаро буридан**; **муносибат қанда шудан** робита бурида шудан, қатъ гардидани алоқа; **муносибат доштан** алоқадор (дахлдор) будан. 2. маврид, фурсат; фурсати мувофиқ. 3. муомила, рафтор (*нисбат ба касе, чизе*); **ба муносибате** вобаста ба..., ба сабабе; **ба ин муносибат** аз ин ҷихат, бинобар ин.

МУНОСИБАТДОР *a.* مناسبدار дахлдор, робитадошта, алоқаманд.

МУНОФИҚ *a.* منافق он ки зоҳираш дигару бо-тинаш дигар аст, дурӯя.

МУНОФИҚӢ *a.* منافقى дурӯягӣ: **мунофиқӣ кардан**.

МУНОФИҚОНА *a.* منافقانه ба тарзи дурӯягӣ, мунофиқвор.

МУНОФИРАТ *a.* منافرت *мус.*, *кит.* номи овоз ва бӯди нофораму ноҷӯр, диссонанс.

МУНОҶОТ *a.* مناجات 1. *д.* тавалло ва зорӣ кардан ба Худо, розу ниёз. 2. *ади.* яке аз унсурҳои асари бадеӣ дар адабиёти классикӣ, ки аз ситоиши Худо ва наъти пайғамбар (с) иборат аст.

МУНСАЛИК *a.* منسلک *кит.* 1. дар ришта кашанда. 2. дохилшуда, воридшуда ба маслаку тариқате. 3. *мус.* номи як силсила оҳангу сурудҳои машҳури классикӣ.

МУНСАНИӢ *a.* منثنى *кит.* хамхӯрда, хамида, қатшуда, дутошуда.

МУНСАРЕҲ *a.* منسرح *кит.* 1. осон равоншаванда. 2. *маҷ.* осон гуфташаванда. 3. *ади.* номи яке аз баҳрҳои арӯз, ки рукҳои он «мустафъилун мафъулот» аст.

МУНСИФ *a.* منصف *кит.* боинсоф, бовичдон, боадолат.

МУНСИФОНА *a.* منصفانه *кит.* боинсофона, бовичдонона, аз рӯи инсофу адолат; бегаразона.

МУНТАБЕӢ *a.* منطبع *кит.* 1. он чи дар рӯи чизи дигар нақш меёбад, нақшбанда; **мунтабеъ шудан** нақш бастан. 2. ба таъби расида, ҷоншуда.

МУНТАЗАМ *a.* منتظم 1. ба таври муназзам, бонизом, ботартиб, мурағтаб: **харакати мунтазам** нақлиёт. 2. якҷайл, ҳамеша давомқунанда, бардавом, доимӣ.

МУНТАЗАМАН *a.* منتظماً *ниг.* мунтазамона.

МУНТАЗАМӢ *منتظمى* 1. муназзамӣ, бо тартибу низом будан, мураттабӣ. 2. доимӣ, бардавом будан.

МУНТАЗАМОНА *منتظمانه* 1. ба таври муназзам, ботартибона; мураттабан. 2. доиман, бардавом.

МУНТАЗИР *منتظر* нигарон, чашм ба роҳ; **мунтазир будан** а) интизорӣ кашидан, нигарон будан; б) чашм доштан, умед кардан; **мунтазир доштан** интизор кардан; **мунтазир истодан** нигарон будан, чашм ба роҳ будан; **мунтазир кардан** дар интизорӣ доштан **мунтазир шудан** нигарон шудан, интизор шудан; **мунтазир нишастан** дар интизорӣ будан, нигарон ва чашм дар роҳ будан.

МУНТАЗИРӢ *منتظري* мунтазир будан, нигаронӣ, интизорӣ.

МУНТАМИС *a.* منتمس *кит.* маҳвшуда, нестшуда, аз байн рафта; нопадидшуда: **снторан мунтамис**.

МУНТАСАБ *a.* منتصب *кит.* 1. насбшуда, шинондашуда. 2. муайяншуда, таъйиншуда (*ба мансабе*).

МУНТАСАХ *a.* منتسخ *кит.* 1. нухабардорӣ шуда, нухабардошта. 2. бекоршуда, лағвшуда.

МУНТАСИБ *a.* منتسب 1. нисбатдоранда бо касе. 2. ҳешу табор.

МУНТАХАБ *a.* منتخب интихобшуда, баргузида, хоста гирифташуда: **асарҳои мунтахаб**.

МУНТАХАБОТ *a.* منتخبات 1. ҷ. **мунтахаб**. 2. асарҳои интихобан гирифташудаи ягон шоир ва нависанда ё шоиру нависандагон.

МУНТАҲАЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбат додашуда (*мас., шеъри дигареро*).

МУНТАҲИЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбат диҳанда (*шеъри касеро*).

МУНТАҲӢ *a.* منتهى *кит.* 1. *ниг.* **мунтаҳо**. 2. интиҳоёбанда, ба охир расанда, анҷомёбанда.

МУНТАҲО *a.* منتهى//منتها 1. ба интиҳо расида, ба поён расида; охир, поён, анҷом. 2. ниҳоят, ҳадди охирин; аз ҳад зиёд, ахиран; оқибат.

МУНТАҶАБ *a.* منتجب *кит.* баргузида, интихобшуда, мунтахаб.

МУНТАШИР *a.* منتشر 1. нашршуда, интишорёфта, чопшуда. 2. паҳнгардида; **мунташир шудан** паҳн гаштан.

МУНФАК *a.* منفك *кит.* 1. аз ҳамдигар ҷудошуда, аз ҳам дуршуда. 2. дур, ҷудо.

МУНФАИЛ *a.* منفعل *кит.* шармсор, хиҷолатманд, хиҷил: **мунфаил шудан**.

МУНФАРИД *a.* منفرد *кит.* яғона, танҳо; бемисл, беназир.

МУНФАСИЛ *a.* منفصل *кит.* ҷудошуда; фосилдор.

МУНФАСИЛА *a.* منفصله *муаннаси мунфасил;* **харфҳои мунфасила зби.** ҳафт харфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ادزرزو), ки байни худ ва аз дигар харфҳои баъд аз худ омада ҷудо навишта мешаванд.

МУНФАСИХ *a.* منفسخ *кит.* фасхшуда, бекор (*оид ба оҳду паймон, қарордод*).

МУНФАҶИР *a.* منفجر *фаворазананда, пошхӯранда; тарканда, инфичоршаванда.*

МУНФАҶИРА *a.* منفجره *муаннаси мунфаҷир;* **маводи мунфаҷира** моддаҳои тарканда.

МУНҲАРИТ *a.* منخرط *кит.* 1. тарошидашуда, харротишуда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *мач.* ба миёни чизе даромада, ҷойгиршуда.

МУНҲАДИМ *a.* منهدم *вайроншуда, харобшуда; мунҳадим шудан* вайрон шудан, аз ҳам рехтан(-и бино).

МУНҲАЗИМ *a.* منهزم *кит.* шикастхӯрда, мағлуб (*дар ҷанг*); рӯ ба гурез ниҳода, фирорӣ, гуреза (*аз ҷанг*); **мунҳазим шудан** рӯ ба гурез ниҳодан.

МУНҲАЛ *a.* منحل *кит.* 1. ҳалшуда (*мас., шакар дар об*). 2. фaysалаёфта, яктарафашуда (*оид ба масъалае*): **мунҳал шудан** а) ҳал шудан (-и масъалае); аз байн рафтан (-и ҳизбе).

МУНҲАНИӢ *a.* منحنى *кит.* хамида, дутошуда; **хати мунҳанӣ** хати хамида ва қач; **пири мунҳанӣ** пири хамидақомат.

МУНҲАРИФ *a.* منحرف *кит.* 1. инҳирофёфта, аз роҳи рост баромада, ба роҳи қач рафта. 2. хамида, қач; **мунҳариф шудани мизоч** а) аз ҳолати эътидол баромадани мизоч; б) *мач.*

бемор шудан.

МУНҲАСИР *a.* منحصر *кит.* 1. дар инҳисор буда, ихоташуда, махлуд. 2. дар инҳисорот воқеъгашта; **мунҳасир буд...** иборат буд...; **мунҳасир ба фард** ягона, якто; **китоби мунҳасир ба фард** китоби нодир.

МУНҲАТ(Т) *a.* منحت *кит.* интиҳоефта, пастифуномада, пастрафта; пасти, поин.

МУНЧА *t.* منچه *гуфт.* хӯрдашуда, кундшуда: **каландчан мунча**; **қалами мунча** пасмондаи қалам.

МУНЧОҚ *t.* منچاق *шиг.* мипчоқ.

МУНЧ I منچ *бот.* навъи нахӯди даштӣ аз оилаи лӯбиё.

МУНЧ II منچ *кит.* занбӯри асал.

МУНЧАМИД *a.* منجمد *кит.* басташуда (*мас., хун*); яхбаста (*об ё моеи дигар*); **мунчамид шудан** а) сахт шудан(-и хун); ях бастан(-и об).

МУНЧАР *a.* منجر *кит.* кашидашуда, расида ба чизе, анҷомида бо коре; **мунчар шудан** анҷомидан, анҷом ёфтан бо коре ё чизе, расидан ба ҷоё ё ба ҳолате.

МУНЧИК منجک *кит.* занбӯри хурд.

МУНШАОТ *a.* منشآت *кит.* навиштаҷоти адабӣ ва мактубӣ, иншоҳо ва таснифоти муншиён; мактубот.

МУНШИГӢ *a.* منشيگي 1. дабирӣ, касбу кори муншӣ, котибӣ, мирзоӣ. 2. *таър.* вазифаи котиби девони давлатӣ ё вазорат.

МУНШӢ *a.* منشي 1. котиб, дабир, мирзо. 2. *таър.* котиб-корғузори девони давлатӣ ё вазорат.

МУНЪАДИМ *a.* منعدم *кит.* маъдум, несту нобудшаванда.

МУНЪАКИС *a.* منعكس *инъикосёфта*, аксёфта: **мунъакис кардан**, **мунъакис шудан**.

МУНЪИМ *a.* منعم *кит.* тавонгар, соҳибнеъмат, бой, давлатманд.

МУОВАДАТ معاودت *кит.* бозгашт; бозгашт кардан баргаштан.

МУОВАНАТ *a.* معاونت *кит.* ба ҳамдигар кумак кардан; ионат, дастгирӣ, мададгорӣ, ёрмандӣ: **муованат кардан** ёрӣ расондан.

МУОВИЗА *a.* معاوضه *кит.* чизеро ба чизи дигар иваз

кардан; ивази чизро аз ду тараф, ивази дута-рафа: **муовизан китоб**, **муовизан мол**; **муовиза кардан** чизеро ба чизе иваз кардан.

МУОВИН *a.* معاون 1. *кҳн.* ёридоханда, ёрирасон. 2. чонишин.

МУОД *a.* معاد *кит.* бозгардонидан, бозпасдода.

МУОДИЛ *a.* معادل *кит.* як чизи ба чизи дигар аз ҳар чихат баробар, мусовӣ; баробарқимат, баробарвазн, ҳамчанд.

МУОДИЛА *a.* معادله *риёз.* баробарии риёзӣ бо як ё якчанд бузургии номаълум, ки фақат дар ҳолатҳои муайяни он бузургихо мусовӣ мебошад.

МУОИНА *a.* معينه 1. бо ҷашми худ дидан, аз назар гузаронидан: **муоина кардан**. 2. *тиб.* баррасӣ кардан ва бодикқат аз назар гузаронидани ҳолати бемор барои муайян намудани дарди ӯ: **муоинаи тиббӣ** баррасӣ ва назорати пизишкӣ барои муайян кардани вазъи тандурустии кормандони баъзе соҳаҳо.

МУОЛИЧ *a.* معالج *кит., шиг.* **муоличакунанда**; табобатӣ, сиҳаткунанда, дармонгар.

МУОЛИЧА معالجه *дармон*, илоҷ кардан (*ба беморӣ*), даво кардан, табобат: **муолича кардан** табобат кардан, сиҳат кардан (*беморро*).

МУОЛИЧАВӢ معالجه‌وي *мансуб ба муолича*; *марбут ба дармон*: **муассисан муоличавӣ**.

МУОЛИЧАКУНАНДА معالجه‌کننده *пизишк*, ки ба муолича кардани беморони бахши муайяни беморхона муваззаф аст; табиб: **пизишки муоличакунанда**.

МУОЛИЧАНАШАВАНДА معالجه‌نشونده *шиг.* **муоличанопазир**.

МУОЛИЧАНОПАЗИР معالجه‌ناپذير *маломал*, илоҷнопазир, бедармон, табобатнашаванда, дармоннопазир.

МУОЛИЧАПАЗИР معالجه‌پذير *шиг.* **муоличашаванда**.

МУОЛИЧАХОНА معالجه‌خانه *гуфт.* ҷои муолича, дармонгоҳ, табобатхона: **муоличахонаи дарди ҷашм**.

МУОЛИЧАШАВАНДА معالجه‌شونده *қобили муолича*, қобили дармон, дармонпазир.

МУОМИЛ *a.* معامل *кит.* 1. он ки ба хари-

- дуфурӯши мол машғул аст, додугрифткунанда, муомилакунанда, харидуфурӯшкунанда. 2. *к.х.* тоҷир, бозаргон.
- МУОМИЛА** *a.* معامله 1. *кит.* муносибати дута-рафа, муносибати корни байни ҳам. 2. рафтор нисбат ба каси дигар, рафтори касе дар вақти вохӯрӣ (*сӯҳбат ва ғ.*) бо касони дигар. 3. харидуфурӯш, додугрифт, робитаи молӣ ва пулӣ; савдо; **муомиларо қандан** қатъи муносибат қардан; **муомила қардан** муносибат қардан; ба кас гапи хуб ё бад задан.
- МУОМИЛАДОР** *a.* معامله‌دار он ки бо корҳои тичорат, савдо ва молия машғул аст.
- МУОМИЛОТ//МУОМАЛОТ** *a.* معاملات 1. *ҷ.* муомила//муомала. 2. муносибатҳои пулӣ, равобити тичоратӣ; **муомили** пул гардиши пул; **андоз ва муомили** андоз ва гардиши пул; андоз ва савдо.
- МУОСИР** *a.* معاصر 1. ҳамаср, ҳамқарн, ҳамзамон. 2. ҳозира, кунунӣ: **адабиёти муосири тоҷик.**
- МУОФ** *a.* معاف *кит.* авф шуда, бахшида; **муоф қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.
- МУОХИЗА//МУОХИЗАТ** *a.* مؤاخذه//مؤاخذت *кит.* 1. аҳз қардан, гирифтан; мусодира қардан. 2. саҳтгирӣ, ҷазо, танбех: **муохиза қардан** а) аҳз қардан, гирифтан; б) ҷазо додан, танбех қардан.
- МУОХИД** *a.* معاهد *кит.* аҳдкунанда бо касе, шартномакунанда.
- МУОХИДА** *a.* معاهده 1. аҳду паймон бастан бо якдигар, аҳдбандӣ бо ҳам. 2. *с.* иттиҳод ва созиши байни давлатҳо, ҳизбҳо, созмонҳо ва гурӯҳҳо дар роҳи ягон мақсад, созишнома, паймон, блок, пакт: **муохида бастан** созишнома бастан, шартнома бастан.
- МУОХИДАБАНДӢ** *a.* معاهده‌بندی *исми амал аз муохида бастан*; паймон бастан, созишнома ба имзо расондан.
- МУОХИДАНОМА** *a.* معاهده‌نامه созишнома, шартнома.
- МУОШИҚА** *a.* معاشره *кит.* ишқварзӣ бо ҳам.
- МУОШИР** *a.* معاشر *кит.* ҳамдам, ҳамсӯҳбат; ҳамнишин.
- МУОШИРАТ** *a.* معاشرت *кит.* зистан бо ҳам; муносибат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори бат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори кас дар ҷамъият ва муносибат бо дигарон.
- МУРАББАЪ** *a.* مربع 1. ҳар чизи чоргӯша, чизи қаду бараши баробар. 2. чоркунҷаи баробар-тараф, сатҳи чор тарафаш баробар: **метри мураббаъ.**
- МУРАББИГӢ** *a.* مربیگی *кит.* вазифа ва шугли мураббӣ; тарбиятгарӣ.
- МУРАББИЯ** *a.* مربيه *кит.* муаннаси мураббӣ; зани тарбияткунанда.
- МУРАББӢ** *a.* مربّی 1. тарбиятдиҳанда, парваришдиҳанда, тарбиятгар. 2. *нав.* омӯзондаи ягон навъи варзиш, машқдиҳанда ва роҳбари гурӯҳи варзишгарон, тренер.
- МУРАББО** *a.* مربّو *кит.* меваи дар шакар пухташуда: **мураббон бихӣ, мураббон зардолу, мураббон чормағз.**
- МУРАББОПАЗӢ** *a.* مربّوپازى *кит.* пухтани мураббо.
- МУРАВВАҚ I** *a.* مروّق *кит.* соф қарда, аз дурдӯлой ҷудо шуда; **шароби мураввақ** бодаи бедурд, шароби соф.
- МУРАВВАҚ II** *a.* مروّق *кит.* (хонаи) равоқдор, гунбаздор.
- МУРАВВЕҲ** *a.* مروّح *кит.* роҳатрасонанда; рӯҳафзо.
- МУРАККАБ** *a.* مرکّب 1. таркибёфта аз чанд чиз (ё ҷузъ), таркибӣ: **калиман мураккаб** *грам.* калимае, ки бо риояи қоидаҳои калимасозӣ аз ду ё чанд ҷузъ таркиб ёфтааст: **модаркалон, мардикоргирӣ.** 2. печдарпеч; мушқил: **давран мураккаб ва пур аз зиддият; мураккаб қардан** а) сертаркиб қардан, таркибашро зиёд қардан; б) душвор ва мушқил гардонидан. 3. *к.х.* сиёҳӣ барои хатнависӣ.
- МУРАККАБӢ** *a.* مرکّبى *кит.* мураккаб будан; мушқилӣ, душворӣ.
- МУРАККАБНАВИСӢ** *a.* مرکّب‌نویسی *кит.* ба ҳам пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабӣ.
- МУРАККАБОТ** *a.* مرکّبات 1. *ҷ.* мураккаб. 2. шаклҳои ҳарфҳои арабӣ, ки дар алифбои арабӣ дар пайвастагӣ бо дигар ҳарфҳои навишта шудаанд; баҳши сармашқ, ки тарзи пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабиро меомӯзонад, **муқоб. муфрадот.**
- МУРАҚҚАЪ** *a.* مرقّع *кит.* 1. аз порчаҳои матоъ-

хон гуногун бо ҳам дӯхташуда. 2. чомаи аз порчаҳо дӯхташудаи дарвешон, чомаи куроқ.

МУРАКҚАЪПҶШ *مرقع پوش* *кит.* 1. пӯшандан чомаи куроқ. 2. *кҶн.* қаландар, дарвеш, сӯфӣ.

МУРАССАЪ *а.* *مرصع* 1. орошашуда бо сангҳои қиматбаҳо, тиловорӣ бо чавахирот ороиш додашуда, чавахирнишон. 2. *ади.* шеъре, ки дар он санъати тарсеъ ба қор бурда шудааст; шеър ё настри фикраҳояш ба ҳам сачъдор.

МУРАССАЪКОРӢ *مرصع کاری* нишондани сангҳои қиматбаҳо ба рӯи чизҳои зебу зинатӣ, чавахирнишонӣ; нигинкорӣ.

МУРАТТАБ *а.* *مرتب* 1. ба тартиб даровардашуда; **ба таври мураттаб** бо назму тартиб, мураттабан. 2. мунтазам, пайваста, пайҳам: **мураттаб қор қардан**; **мураттаб қардан** ба тартиб даровардан; **мураттаб шудан** ба тартиб даромадан.

МУРАТТАБАН *а.* *مرتباً* ба таври мураттаб, мунтазаман: **мураттабан қор қардан**.

МУРАТТИБ *а.* *مرتب* батартибоваранда; тартибдиханда: **мураттиби маҷмӯан мақолаҳо**.

МУРАТТИБӢ *مرتبى* шугл ва касби мураттиб, тартибдихӣ, ба шаклдарорӣ.

МУРАФФАҲ *а.* *مرقه* *кит.* осуда, роҳат, ором.

МУРАФФАҲУЛҲОЛ *а.* *مرقه الحال* *кит.* осудаҳол; хушҳол.

МУРАХҲАМ I *а.* *مرخم* 1. *кит.* думбурида. 2. *зби.* калимае, ки морфема ё ягон чӯзӣ охири он афтода бошад ҳам, маънои шакли пурраашро дода метавонад: **масдари мураххам** (*мас.*, гузашт аз гузаштан).

МУРАХҲАМ II *а.* *مرخم* *кит.* бо санги рухом фарш қардашуда, мармарфарш. 2. *маҷ.* орошта.

МУРАХҲАС *а.* *مرخص* 1. рухсатшуда, иҷозатдода. 2. озодшуда; **мурахҳас қардан** а) иҷозат додан, рухсат додан (*ба рафтан*); б) озод қардан, сар додан.

МУРАХҲАСӢ *مرخصى* рухсатӣ; таътил.

МУРВАТ *مروت* *тех.* меҳи печдор, ки онро чапу рост тоб дода ба чоё мебароранд ва мебароранд, то чизе баста ё қушода шавад.

МУРВАТТОБ *مروت تاب* тобдихандаи мурват, винттоб; **калиди мурваттоб**.

МУРВО *مروا* *кит.* дуои хайр, фоли нек; *муқоб.* мурғво.

МУРГУ//МУРГӢ *مرگو* *кҶн.* гунчишк.

МУРҒ *مرغ* 1. номи умумии парандаҳо, паранда, тайр: **мурғи даштӣ//мурғи титав** тазарв; **мурғи қу** як навъ парандаи зебои калони обӣ; **мурғи марҷон** мурғи калонҷуссаи хонагӣ аз чинси тазарв, ки дар гулӯ ва беҳи нӯлаш гӯшти тоҷмонанди овезон дорад; **мурғи сакқо** мурғи дар об шинокунандаи калонҷуссаи минқорбоз, ки дар зери нӯлаш халтаи калони ҳалқум дорад; **мурғи титав** *ниг.* **мурғи даштӣ**. 2. мурғи хонагӣ; мокиён: **мурғи қурқ** мокиёни аз тухммонда ва барои чӯҷабарорӣ ба тухм зер қардан моил; **мурғи бепар** а) мурғи парқанда (*барои гӯшт*); б) *киноя* аз нотавон, очиз; **мурғи Исо** (*ё Исӣ*) *кит.* шабпарак, хаффош; **мурғи сахар** булбул; **мурғи ҳаво** мурғи ғайри қарасӣ, парандаи озод; **мурғи ҳумо** парандаи афсонавие, ки гӯё сояаш ба сари ҳар қас афтад, вай хушбахту қомрон мешудааст; **соли мурғ** соли даҳум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал (*бо номи ҳайвонот*); **мурғи посӯхта барин** ошуфтаву беқарор, саҳт ҳаросон; **мурғи дилро қуштан** бешавқу ҳавсала шудан; **мурғи давлат** ба **сарӣ қасе нишастан** соҳибнистиклол шудан, хушбахт шудан; **забони мурғонро мурғон мефонанд** (*маҷ.*) ҳамчинсон матлаби яқдигарро ба осонӣ мефаҳманд; **пон мурғ чандто?** – **якто!** барои тасдиқи риёқоронаи дурӯғи қаси дигар ё дар мавриди ваъдаи қатъӣ додан барои нигоҳ доштани сирри қасе гуфта мешавад.

МУРҒАҚ *مرغک* 1. *шакли тасғири* мурғ; мурғ ва парандаи хурдҷусса. 2. *гуфт.* доначаҳои бадан, ки мисли доначаҳои пӯсти мурғ бошад; **ба бадан (тан) мурғак дамидан** тарсидан, безобита шудан.

МУРҒБИРӢН *مرغ بريان* *хӯр.* таомест, ки гӯшти мурғро бирён қарда мепазанд.

МУРҒБОЗ *مرغ باز* *ниг.* хурӯсбоз.

МУРҒБОЗӢ *مرغ بازی* *ниг.* хурӯсбозӣ.

МУРҒБОН *مرغ بان* мурғпарвар, бонигари мурғон.

МУРҒБОНӢ *مرغ بانی* нигоҳбонӣ ва парвариши мурғ, мурғпарварӣ.

МУРҒВО *مرغوا* *кит.* дуои бад, фоли бад; *муқоб.* мурво.

МУРҒКАБОБ مرغ کباب кабоби гӯшти мурғ.

МУРҒОБИВОР مرغابی وار ба мисли мурғобӣ, монанди мурғобӣ: **мурғобивор роҳ рафтан**; **мурғобивор шино кардан**.

МУРҒОБИПАРВАРӢ مرغابی پروزی парваришу нигоҳубини мурғобиҳо барои истехсоли гӯшт: **ферман мурғобипарварӣ**.

МУРҒОБӢ مرغابی мурғи хонагии оби аз қоз хурдтар, ки паҳннӯли гарданкӯтоҳи панҷаҳояш пардадор аст.

МУРҒПАРВАР مرغ پرور он ки бо парвариши мурғон машғул аст, мурғбон.

МУРҒПАРВАРӢ مرغ پروزی соҳаи чорво-парварӣ, ки вазифаи он парваришу нигоҳубини парандаҳо (*аз қабили мурғ, мурғобӣ, ғоз, мурғи марҷон*) барои истехсоли гӯшту тухм мебошад: **ферман мурғпарварӣ**.

МУРҒФАРӢД مرغ فریاد вақти бонги хурӯс, сахари барвақт.

МУРҒХОНА مرغ خانه 1. катаки мурғ, оғили мурғон; ҷои нигоҳдорӣ ва парвариши мурғҳо. 2. корхонаи (ферман) мурғпарварӣ.

МУРҒЧӮҶА مرغ چوچه чӯҷаи мурғ, бачаи мурғ.

МУРҒШӮРБО مرغ شوربا хӯр. таоми обакии аз гӯшти мурғ ва сабзавот пухташуда, шӯрбон мурғ.

МУРДА مرده *сифати феълии замони гузашта аз мурдан*. 1. ҷасади одами ғавтида, тани бечон, наъш; *муқоб.* **зинда**. 2. ҷаноза; маросими дафи; **рузи мурда** рӯзи ҷаноза (**дафи**). 3. хомӯшшуда (*оид ба отаи ё чароғ*); **муши мурда** бадқирдоре, ки худро дар зоҳир бечора нишон медиҳад; **мурда-мурда** бисёр азобу машаққат кашида, бо азоби зиёд; **мурда барини** хобидан саҳт дар хоб будан, масти хоб будан; **мурдан худро партофтан** (*ба болои касе ё чизе*) барои ба даст овардани чизе (фоидае) хеле шилқин шудан; касеро безор кардан; **мурдаро монда тутхӯрӣ** кардан кори асосиро монда ба корҳои ғайримухим машғул шудан; **болон мурда сад чӯб** (*мақ.*) ба болои як мусибат мусибати дигар, ба болои нохушӣ боз нохушии нав.

МУРДАВОР مرده وار 1. мисли мурда, монанди мурда бечон. 2. *ниг.* **мурданивор**.

МУРДАДИЛ مرده دل *ниг.* дилмурда.

МУРДАДИЛӢ مرده دلی *маҷ.* 1. дилмурдагӣ, афсурдадилӣ, камҳавсалагӣ. 2. рӯҳафтадагӣ, ноумедӣ.

МУРДАКАШ مرده کش кашондани ҷасади ғавтида.

МУРДАКАШӢ مرده کشی кашонидани мурдаҳо; **мошини мурдакашӣ** мошин барои кашонидани мурда.

МУРДАМОНАНД مرده مانند мисли мурда, беҳаракат.

МУРДАН مردن 1. вафот кардан, ғавтидан, қазо кардан; **ба мурдан расидан** ба марг наздик шудан; хеле бемору бемадор шудан. 2. хомӯш шудан (*дар бораи отаи, чароғ*); **пешни поят мурам!** дар мавриди аз касе бо зорӣ ва тавалло чизе ё коре хоستان мегӯянд.

МУРДАНИВОР مرده نیوار ба мурдан наздик; то ҳадди охир: **мурданивор задан**; **мурданивор зӯр задан** (**кор кардан**); **мурданивор тарсидан** саҳт тарсидан; **мурданивор хӯрок хӯрдан** бисёр хӯрдан, пурхӯрӣ кардан.

МУРДАНИӢ مردنی 1. *сифати феълии замони оянда аз мурдан*; ғавтидан хоستان. 2. *таҳқ.* *гуфт.* искит, палид, хасис.

МУРДАОСО مرده آسا ба мисли мурда, шабеҳи мурда, ба сони мурда.

МУРДАРЕГ//МУРДАРИГ مرده ريگ *кҳи.* 1. он чи аз мурда ба ворисонаш мондааст, мерос. 2. чизи бар абас рафта, гумшуда.

МУРДАСӮЗӢ مرده سوزی мурдаро сӯхтан; ҷасади мурдаро дар кӯраи маҳсус сӯзонда хокистар кардан (*дар оини буддоиҳо*).

МУРДАХОНА مرده خانه 1. хонае, ки дар он касе мурдааст. 2. хонаи нигоҳ доштани ҷасадаҳои мурда, сардхона.

МУРДАХӮР مرده خور *ниг.* лошахӯр.

МУРДАШӮ(Ӣ) مرده شوی он ки мурдаро мешӯяд, покшӯӣ, ғассол.

МУРДАШӮӢ مرده شویی касбу кори мурдашӯ; покшӯӣ, ғассолӣ.

МУРДОБ مرداب толоб, истаҳри оби истода.

МУРДОД مر داد номи моҳи панҷуми соли шамсӣ (*мутобиқи асад*), ки ба 22 июл – 21 август

- рост меояд.
- МУРДОР** مردار 1. часади мурдаи бӯйгирифтаи ҳайвон; ҳайвони худмурда. 2. чизи нопок, чизи ифлос. 3. *гуфт*. палид, ҳаромӣ.
- МУРДОРӢ** مردارى 1. чизҳои чиркину ифлос. 2. палидӣ, бадкирдорӣ, ҳаромигарӣ.
- МУРДОРОНА** مردارانه ба мисли мурдор, палидона, нопокона.
- МУРИД** *a.* مرید 1. иродатманд, хоҳон, толиб. 2. *d.* пайравикунанда, пайрав; он ки байат мекунад (*мас.*, бо шайх, пир, эшон); **мурид будан** пайрав будан; **мурид гирифта** ба муридӣ қабул кардан; **мурид шудан** пайрав ва шогирди шайх ё эшон шудан; байат намудан бо шайх, эшон *ва г.*
- МУРИДӢ** مریدی *d.* мансуб ба мурид; мурид будан.
- МУРИС** *a.* مورث 1. меросгузоранда. 2. сабабшаванда, сабабгор, боис.
- МУРОАТ** *a.* مراعت *шакли дигари муроот.*
- МУРОД** *a.* مراد 1. чизи иродашуда, чизи хосташуда; мақсад; талаб, хоҳиш. 2. хоҳиш, орзу: **муроди касеро баровардан** касеро ба мақсад расондан; **мурод ҳосил шудан** мақсад ба даст омадан, хоҳиш иҷро шудан; **ба мурод расидан** ба матлаби худ ноил шудан, ба мақсади худ расидан.
- МУРОДБАХШ** مرادبخش расонанда ба мақсад, ба матлаб расонанда.
- МУРОДИФ** *a.* مرادف *зби.* ду ё чанд калимаи аз ҷиҳати таркиби овозӣ гуногун, ки як маъно ё маъноҳои ба ҳам наздикро ифода мекунад (*мас.*, калима *ва* вожа).
- МУРОҚИБ** *a.* مراقب *кит.* муроқибааткунанда, ниғаҳбон, мувозиб; назораткунанда.
- МУРОҚИБАТ//МУРОҚАБАТ** *a.* مراقبت мушоҳида: **муроқабат кардан (намудан).** 2. бо зикри Худо аз тааллуқоти дунё дур будан; нигоҳ доштани қалб аз бадихо.
- МУРОМУРӢ** مرامرى бисёр мурдани одамон аз офате (*мас.*, вабо, тоун...), муриш; **муромурӣ ҳайвонот** муриши ҳайвонот.
- МУРООТ** *a.* مراعات 1. риояи якдигар, поси хо-тири ҳамдигар нигоҳ доштан. 2. таваҷҷӯҳ, диққат; лутфу марҳамат, ҳурмат; **муроот**

кардан а) поси хотир кардан; ҳурмат кардан; б) марҳамат кардан, бо лутф чизеро пешниҳод кардан.

МУРООТУННАЗИР *a.* مراعاتالنظير *адш.* аз санъатҳои бадеии маънавӣ, ки дар як чо овардани чанд калимаи маънан ба ҳам муносибатдор (*риояи таносуби сухан*)-ро талаб мекунад.

МУРОСИЛА *a.* مراسله ба ҳам мактубнависӣ, мукотиба.

МУРОСИЛОТ مراسلات 1. *ҷ.* муросила. 2. *нав.* мактубҳо, номаҳо.

МУРОСО *a.* مراسا *гуфт.*, *ниг.* мувосо; **муросо кардан** созиш ва мувофиқат кардан бо касе.

МУРОСОГАР مراساگر *ниг.* муросокор.

МУРОСОКОР مراساكار созишгар, мувофиқаткунанда бо касе ё бо чизе.

МУРОСОКОРӢ مراساكارى созишкорӣ, муросокор будан.

МУРОСОКОРОНА مراساكارانه муносибати созишкорона, бо муросо (амал кардан).

МУРОФИА//МУРОФАА *a.* مراجعه муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ дар маҳкамаи судӣ: **мурофиаи судӣ**; **мурофиа барпо кардан** кори судиро муҳокима кардан; дар муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ саволу ҷавоб кардан.

МУРОФИАХОНА مراجعهخانه 1. маҳалли мурофиа. 2. *таър.* қозихона, ки дар он ҷо мурофиа барпо мешуд.

МУРОФИҚАТ *a.* مراققت *кит.* 1. ба ҳам рафиқ шудан, дӯст гаштан. 2. рафоқат, мулотифат.

МУРОҲИҚ *a.* مراقه *кит.* писари наздик ба синни балоғат, наврас.

МУРОҶИАТ *a.* مراجعت 1. ба касе ё марчае рӯй овардан барои коре ё бо саволе. 2. *кит.* гашта омадан; бозгашт: **муроҷиат кардан (намудан)** рӯчӯ кардан, рӯй овардан ба касе барои коре.

МУРОҶИАТКУНАНДА مراجعتکننده он ки барои коре ба касе рӯй меорад.

МУРОҶИАТНОМА مراجعتنامه номае, ки ба воситаи он ба мардум муроҷиат мекунад: **муроҷиатномаи маҷлис**, **муроҷиатнома қабул кардан.**

- МУРСАЛ** *а.* مرسل *кит.* 1. фиристода, расул. 2. пайгамбари соҳибкитоб; **мурсал дошта** ирсол кардан, фиристодан.
- МУРСАЛА** *а.* مرسله *кит.* 1. муаннаси **мурсал**. 2. гарданбанди дароз аз сангҳои қиматбаҳо, марворид *ва ғ.*
- МУРСИЛ** *а.* مرسل *кит.* ирсолдоранда, фиристонда, фиристонанда.
- МУРТАД** *а.* مرتد *д.* аз дин баргашта, аз дин рӯғардонид; **муртад шудан** аз дин баргаштан.
- МУРТАДӢ** مرتدى *мансуб ба муртад*; муртад будан; аз дин баргашта.
- МУРТАЗО** *а.* مرتضى *кит.* 1. розишуда; каноатмандшуда; хурсандшуда. 2. лақаби домоди Муҳаммади пайгамбар(с) Алӣ ибни Абутолиб (р).
- МУРТАКИБ** *а.* مرتكب *кит.* он ки ба коре сар кардааст; иқдомкунанда ба коре (*бад ӯ нек*); **муртакиби гуноҳ шудан** сабабгори гуноҳ шудан; гуноҳ кардан.
- МУРТАФЕЪ** *а.* مرتفع 1. баланд бардошташуда, баланд. 2. аз миён бардошташаванда, рафъшаванда; **муртафъ шудан** а) баланд шудан; б) бартараф шудан.
- МУРТАЧЕЪ** *а.* مرتجع 1. *кит.* бозгарданда, бозгашткунанда, иртиҷой. 2. с. тарафдор ва иштироккунандаи чараёни сиёсӣ, ки барои муҳофизат ва мустаҳкам кардани соҳти кӯҳнаи чамъияти мубориза мебаррад ва душмани ашадии пешрафти чома мебошад.
- МУРТОЗ** *а.* مرتاض *кит.* риёзаткаш, риёзаткашида; **аҳли муртоз** риёзаткашон; зониҳои риёзаткаш.
- МУРУВВАТ** *а.* 1. مروّت *чавонмардӣ, ҳимматбаландӣ; лутфу эҳсон.* 2. адолат, инсоф; мурувват кардан а) лутфу эҳсон намудан; б) аз рӯи инсоф амал кардан.
- МУРУР** *а.* مرور *гузаитан, гузариш; бо мурури замон бо гузаитани вақт; бо ситарӣ шудани замоне; роҳи мурур гузаргоҳ, ҷои гузар; мурур кардан гузаитан.*
- МУРУРГОҲ** مرورگاه *гузаргоҳ, ҷои убур.*
- МУРӮД** مرود *бот.* мевае аз чинси нок, ки аз он хурдтар буда, навҳои гуногун дорад.
- МУРЧ** مرچ *тухми сиёҳчаранги аз мош калонтар ва тунду хушбӯи як растании ҷанубӣ аст, ки кӯфта ба таом мепоянд; филфил: ◊ мурч хӯрдан* фиреб хӯрдан; **мурч хӯрондан** фиреб додан.
- МУРЧДОН** مرچدان *зарфи хурди махсусест, ки ба он мурчи кӯфта андохта ба рӯи дастархон мегузоранд.*
- МУРШИД** *а.* مرشيد 1. *д.* роҳнамо, пир, шайх. 2. тарбиятгар ва роҳбари сӯфиён (*дар тасаввуф*).
- МУСАББЕҲ** *а.* مسبح *кит.* тасбеҳгардонанда, зикргӯянда.
- МУСАББИБ** مسّيب *кит.* он ки ба коре ӯ чизе сабаб мешавад, сабабгор, боис.
- МУСАВВАДА** *а.* مسوّده *сиёҳнависи асар ӯ умуман таълифот, ки баъдан покнавис карда мешавад; мусаввада кардан* сиёҳнавис кардан.
- МУСАВВАР** *а.* مصوّر *тасвирдор; бо расму суратҳо орошифта; суратдор: маҷаллаи мусаввар, китоби мусаввар.*
- МУСАВВАРА** مصوّره 1. муаннаси **мусаввар**. 2. тасвир, сурат, расм.
- МУСАВВИБ** *а.* مصوّب *кит.* тасвибкунанда.
- МУСАВВИР** *а.* مصوّر *рассом, сураткаш.*
- МУСАВВИТ** *а.* مصوّت *кит., тиг. садоп.*
- МУСАВӢ** *а.* موسى 1. *д.* мансуб ба Мӯсо (*пайгамбари яҳудиён*); аз он Мӯсо: **асои мусавӣ**. 2. *д.* пайрави дини Мӯсо; яҳудӣ.
- МУСАДДАД** *а.* مسدّد *кит.* 1. саддшуда, басташуда, маҳкам, устувор; **садди мусаддад** банди мустаҳкам. 2. маҳкам, қавӣ; рост, дуруст; **раъйи мусаддад** фикри дуруст.
- МУСАДДАС** *а.* مسدّس 1. шашгӯша; шашпахлу. 2. *адш.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банди он аз шаш мисраъ иборат буда, панҷ мисраи аввал ҳамқофия ва мисраи охиринаи (шашуми) ҳамаи бандҳо бо якдигар ҳамқофия мебошанд.
- МУСАДДИҚ** *а.* مصدّق *кит.* тасдиқкунанда, ҳақ ҳисобкунанда.
- МУСАЙҚАЛ** *а.* مصيقل *сайқалдода, сайқалдор; ҷилодода, соф.*

МУСАЛЛАМ *a.* مسلم 1. *кит.* таслимшуда, тан-
лода, тобеъшуда. 2. *кит.* эмин, сихату сало-
мат. 3. яқин, муайян, муқаррар, бешубха, бе-
чуну чаро; **мусаллам аст, ки...** а) яқин аст,
ки...; б) бе шакку шубха, бегумон.

МУСАЛЛАМАН *a.* مسلماً яқинан; бешубха,
бешак.

МУСАЛЛАС *a.* مثلث 1. *кит.* секунча, сегӯша. 2.
хар чизи мураккаб аз се чиз ё сохташуда аз
чузъ (*мас., хушбӯши сегона, ки аз мушк, уд ва*
анбар ва мисли шӯҳо иборат аст). 3. павъе аз
шароб, ки баъди соф карда ҷӯшонидани ши-
раи ангур, сеяки он боқӣ мемондааст **мусал-**
ласи шаръӣ майн ба ин тарик тайёр карда-
шуда. 4. *ади.* шакли шеърӣ, ки ҳар як банди
он аз ду мисраи ҳамқофия иборат буда, мис-
ран охиринаи сеюми ҳамаи бандҳо ҳамқофия
мебошад.

МУСАЛЛАСОТ *a.* مثلثات *ч.* мусаллас; *ҳанд., кхн.*
тригонометрия.

МУСАЛЛАТ *a.* مسلط *кит.* голибшуда, тасаллу-
тёфта: **мусаллат шудан** касе ё мамакатеро
ба итоати худ ё ба зерн фармонбарни худ да-
ровардан.

МУСАЛЛАҲ *a.* مسلح силоҳдор, аслиҳадор,
ярокдор: **дастан мусаллах, қувваи мусаллах,**
мусаллах будан ба чизе а) бо силоҳи ҷангӣ
муҷаҳҳаз будан; б) бо чизе таъмин будан; ба
чизе соҳиб будан. **мусаллах гардонидан** бо
силоҳи ҷангӣ муҷаҳҳаз намудан; **мусаллах**
кардан (намудан) аслиҳадор кардан, ярокнок
намудан; **мусаллах шудан (гаштан)** бо
силоҳи ҷангӣ муҷаҳҳаз шудан; ярокнок шу-
дан; аслиҳа гирифтан.

МУСАЛЛАҲОНА مسلحانه дар ҳолати ас-
лиҳадорӣ: ҳучуми мусаллаҳона.

МУСАЛЛО *a.* مصلا // مصلى *кит.* д. 1. ҷойнамоз,
сачҷода. 2. ҷои намозхонии умумӣ,
намозгоҳи умум.

МУСАЛМОН *a.* مسلمان *ниг.* мусулмон.

МУСАЛМОНӢ مسلماني *ниг.* мусулмонӣ.

МУСАЛСАЛ *a.* مسلسل 1. силсилабанд; бо ҳам
пайваст. 2. пайдарпай, пайваста: **кӯҳҳои му-**
салсал. 3. силоҳи оташфишон, пулемёт.

МУСАММАМ *a.* مصمم *кит.* тасмимёфта, қарори
катъӣ ёфта; **мусаммам кардан** ба қарори

катъӣ омадан.

МУСАММАН I *a.* مثنى *кит.* 1. ҳаштгӯша,
ҳашткунча, ҳаштпахлу. 2. *ади.* дар арӯз ваз-
ни ҳаштрукна, ки ҳар мисраъ аз ҷаҳор руки
ва ҳар як байти он шеър аз ҳафт руки иборат
аст; агар ба порчаҳои тараннумӣ тақсим ку-
нанд, ҳар мисраъ дар тӯлу арз як хел хонда
мешавад. 3. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки
ҳар як банд аз ҳафт мисраи ҳамқофия иборат
буда, мисраи охиринаи (ҳаштуми) ҳама
бандҳо ҳамқофия мебошанд.

МУСАММАН II *a.* مثنى *кит.* фарбехшуда,
равғангирифта.

МУСАММАР *a.* مستر *кит.* бо мисмор (мех)
парчин карда.

МУСАММАТ *a.* مسط *кит.* 1. ба ришта каши-
дашуда (*оид ба марворид ва ғ.*). 2. *ади.* шеърӣ
ишқию фалсафӣ, ки аз бандҳои ҷудогона
иборат буда, мисраҳои ҳар банд ба ғайр аз
мисраи охири ҳамқофия мебошанд ва мисраи
охири бандҳо қофияи ягона доранд; бандҳо
аз се то даҳ мисраъ шуда метавонанд.

МУСАММО *a.* مستما // مستى *кит.* исм додашуда,
номида, ном ниҳода; **мусаммо ба...** ба но-
ми...

МУСАММОТ *a.* مستات *ниг.* мусаммо (*нисбат ба*
ҷинси занона).

МУСАННАФ مصنف *кит.* таснифшуда,
таълифшуда; китоб, асар.

МУСАННИФ *a.* مصنف муаллиф, таълифкунан-
да, таснифгар.

МУСАННИФӢ مصنفى муаллифӣ, соҳиби тас-
ниф будан.

МУСАТТАҲ *a.* مسطح хамвору тахтшуда,
пастиву баландиҳояш баробар карда;
хамвор: **роҳи мусаттаҳ; мусаттаҳ кардан**
хамвор кардан.

МУСАФФО *a.* مصفا 1. соф, тоза, бегубор: **оби**
мусаффо. 2. равшан, дурахшон: **осмони му-**
саффо; мусаффо шудан соф шудан, тоза гаш-
тан, тасфия ёфтан.

МУСАХХАР *a.* مسخر тасхиршуда, мағлубшуда,
мутеъшуда, ба тасарруф даромада; фармон-
баршуда; **мусаххар гаштан (шудан)** тобеъ
гаштан, ба итоат даромадан; **мусаххар кар-**
дан ишғол кардан, гирифтан, ба тасарруфи

- худ даровардан.
- МУСАҲҲАФ** *a.* مصحف *кит.* тағйирёфта дар натиҷаи хато навишта шудан ё галат хонда шудан, тасхифёфта, тахрифшуда.
- МУСАҲҲАҲ** *a.* مصحح *кит.* тасхехшуда, галатгиришуда: **нусхаи мусахҳаҳи рисола.**
- МУСАҲҲЕҲ** *a.* مصحح он ки галатҳои навиштаеро дуруст мекунад, тасхехкунанда, галатгир.
- МУСАҲҲЕҲӢ** *a.* مصححي шуғл ва кори мусахҳеҳ; галатгирӣ.
- МУСАЧЧАЪ** *a.* مسح *кит.* бо сачъ навишташуда, сачънок, қофиядор: **настри мусаччаъ.**
- МУСБАТ** *a.* مثبت 1. *кит.* исботшуда, тасдиқшуда. 2. хуб, нек, маъқул, мақбул, *муқоб’манфӣ:* **чавоби мусбат; таъсири мусбат’** таъсири хуб; **натиҷан мусбат** натиҷаи гайриманфӣ (хуб); **қахрамони мусбат** қахрамони дорои сифатҳои нек, қахрамони эҷобӣ. 3. *риёз.* бузургие, ки бо аломати + аст ва аз сифр боло кимат дорад: **адади мусбат’** 4. *физ.* навъи чараёни барқ, ки ҳиссаҳои моддин онро протон ё позитрон меноманд.
- МУСИБАТ** *a.* مصيبت 1. азоб, сахтӣ, ранҷ. 2. бадбахтӣ, фалокат; **мусибат дидан (кашидан)** азоб дидан.
- МУСИБАТДИДА** مصيبت دیدе он ки мусибате ба сари ӯ омадааст.
- МУСИБАТЗАДА** مصيبت زده 1. *ниг.* **мусибатдида.** 2. он ки ба бадбахтӣ дучор шудааст; бадбахт.
- МУСИБАТКАДА** مصيبت كده хонае, ки дар он бадбахтӣ рӯй додааст; хонае, ки ба сабаби даргузашти наздикони соҳибонаш мотам дорад, мотамкада.
- МУСИБАТНОК** مصيبت ناك пурмусибат, пур аз ранҷу андӯх.
- МУСИБАТНОМА** مصيبت نامه навиштае, ки дар он азобу бадбахти баён ёфтааст, баёни ранҷу андӯх.
- МУСИҚАВӢ** موسيقي هوى *мансуб ба мусиқӣ.*
- МУСИҚИДОН** موسيقي دان *ниг.* **мусиқишинос.**
- МУСИҚИДОНӢ** موسيقي داني *ниг.* **мусиқишиносӣ.**
- МУСИҚИДӢСТ** موسيقي دوست дӯстдори санъати мусиқӣ.
- МУСИҚИНАВОЗ** موسيقي نواز он ки оҳанги мусиқӣ менавозад, мутриб, навозанда.
- МУСИҚИНАВОЗӢ** موسيقي نوازي оҳанги мусиқӣ навохтан.
- МУСИҚИФАҲМ** موسيقي فهم он ки қобилияти дарки нозуқиҳои мусиқиро дорад, мусиқидон.
- МУСИҚИШИНОС** موسيقي شناس мутахассиси санъати мусиқӣ.
- МУСИҚИШИНОСӢ** موسيقي شناسي яке аз шоҳаҳои илм оид ба санъат, ки таърих ва назарияи мусиқӣ ва фарҳанги мусиқии халқро меомӯзад.
- МУСИҚӢ** موسيقي 1. санъати нафисае, ки дар он ҳиссиёт, таассурот ва гоёҳо ба воситаи оҳанг ва садоҳои мавзунӣ муташаккил ифода меёбанд; **асбобҳои мусиқӣ, соҳҳои мусиқӣ** навозандагӣ (*аз қабилӣ* дутор, дойра, рубоб); **мусиқии камеравӣ** асари мусиқии соҳӣ ва овозие, ки барои ҳайати камшумори навозандагону сарояндагон ва барои доираи маҳдуди шунавандагон тасниф шудааст. 2. умуман санъати навозандагӣ ва сурудҳои. 3. оҳанг, лаҳн.
- МУСИҚОР** موسيقار 1. номи мурғи афсонавӣ. 2. номи сози нафасии қадимии мусиқист, ки гӯё тақлидан ба он мурғ офарида шудааст.
- МУСИН(Н)** *a.* مسن *кит.* кухансол, солхӯрда; пир.
- МУСИР** *a.* موسر *кит.* бой, давлатманд.
- МУСИР(Р)** *a.* مصر *кит.* исроқкунанда; он ки дар коре истодагарӣ мекунад, исрофкор.
- МУСИЧА** موسيچه *зоол.* парандае монанди кумрӣ ва аз чинси фохта; **мусичаи бегуноҳ** шахси содаи беозор.
- МУСКАТ** *a.* مسكت номи навъҳои ангури мушкбӯ, ки аз шарбати онҳо шароб тайёр мекунанд.
- МУСЛА** *a.* مثله *кҳн.* буридани гӯшу бинӣ ҳамчун чазо барои ибрати дигарон.
- МУСЛЕҲ** *a.* مصلح *кит.* 1. ба сулҳу салоҳ оранда, ба созиш оранда. 2. нақӯкор, хайрхо.
- МУСЛИМ** *a.* مسلم мусулмон.
- МУСЛИМА** *a.* مسلمه *муаннаси* **муслим;** мусул-

монзан.

МУСКИР *a.* مسكر *кит.* масткунанда, кайфу нашъаовар.

МУСКИТ *a.* مسكت *кит.* сокиткунанда, хомӯшкунанда: **чавоби мускит** чавоби ба сукут водоркунанда.

МУСМИР *a.* مثمر *кит.* 1. мевадиханда, бордиханда, мевадор. 2. самарадиханда, самарбахш; натиҷадиханда, маҳсулноқ.

МУСНАД *a.* مسند *кит.* 1. он чи ба он чизеро таъя кунондаанд; он чи ба он таъя кардан мумкин аст. 2. он ки ба ӯ паноҳ бурда шавад. 3. *кҗи., грам.* хабари ҷумла.

МУСО *a.* موسى *кит.* 1. устура, поку(-и сар-тарошӣ). 2. номи пайгамбари қавми яҳуд.

МУСОБИҚА *a.* مسابقه *як тарзи фаъолият ва чорабинӣ, ки иштироккунандагони он барои пешӣ гирифтани ва бартарӣ ҷустан аз якдигар кӯшиш мекунад; мусобиқан варзишӣ қувваозмоӣ дар варзиш барои сабақат гирифтани, пеш гузаштани аз ҳамдигар; мусобиқа бастан* пешакӣ муайян кардани шартӣ шароити мусобиқа бо тарафи мусобиқақунанда; *мусобиқа кардан* дар мусобиқа иштирок кардан; *мусобиқаро бурдан* дар мусобиқа ғолиб омадан.

МУСОБИҚАКУНАНДА مسابقه کننده *он ки мусобиқа мекунад.*

МУСОВИЯТ مساويت *баробарӣ, айнан баробар будан.*

МУСОВОТ *a.* مساوات *кит.* мусовӣ будан, баробарӣ.

МУСОВӢ مساوى 1. баробар, муодил. 2. *варз.* холҳои баробар гирифтани мусобиқақунандагон, баробархолоӣ, бена-тиҷагии бозии варзишӣ; **мусовӣ будан** *риёз.* а) баробар будани ҳисоби масъала ё супорише; б) *варз.* соҳиби холҳои баробар будани мусобиқақунандагон; бе натиҷа (*ғолибу мағлуб муайян нашуда*) тамом шудани бозӣ.

МУСОДИМ *a.* مصاد *кит.* бархурдкунанда, тасодумкунанда; **мусодим шудан** ба дигаре бархӯрд кардан, садама рӯй додан.

МУСОДИМА *a.* مصادمه *ба ҳамдигар саҳт бархӯрдан, ба якдигар садама задан.*

МУСОДИРА//МУСОДАРА(Т) *a.* مصادره//مصادرت *молу мулки касеро ба тариқи ҷазо ё ҷарима забт кардани давлат; мусодира кардан* молу мулки касеро забт кардани давлат; **мусодира гардидан (шудан)** забт ва давлатӣ карда шудани (*молу мулки касе*); **ба мусодира кашидан (расондан)** забт ва давлатӣ кардан.

МУСОДИРАВӢ مصادروي مانسوب *ба мусодира; мавриди мусодира қароргиранда.*

МУСОИД *a.* مساعد 1. мувофиқ, муносиб; созгор. 2. ёрирасон, ёридиханда: **иклими мусонд; фурсати мусонд, шароити мусонд.**

МУСОИДАТ *a.* مساعدت 1. ёрӣ, ионат. 2. созгорӣ, мувофиқат.

МУСОЛИМАТ//МУСОЛАМАТ مسالمت *сулҳ-ҷӯӣ; сулҳ, оштӣ.*

МУСОЛИМАТОМЕЗ مسالمت آميز *сулҳҷӯёна, сулҳхоҳона; ҳамзистии мусолиматоomez* ҳамзистии осоишта, дар сулҳу осоиш зистан.

МУСОЛИҲА *a.* مسالحه 1. бо ҳам дар ҳолати сулҳ будан, оштӣ кардан. 2. сулҳ, оштӣ; созиш: **мусолиҳаи миллӣ.**

МУСОМАРА *a.* مسامره *кит.* бо ҳам шабгузаронӣ бо сӯҳбат; чамъомади дӯстон барои сӯҳбат.

МУСОМАҲА//МУСОМИҲА *a.* مسامحه *кит.* коре ё чизеро саҳл пиндошта ба он аҳамият надодан, кореро осон пиндоштан; саҳлгирӣ, саҳлангорӣ.

МУСОФАҲА *a.* مصافحه *кит.* даст дода вохӯрӣ кардан, дастӣ ҳамдигарро фишурдан вақти мулоқот, дастфишорӣ.

МУСОФИР *a.* مسافر 1. аз шаҳре, мамлакате..., раванда ба дигар шаҳре, мамлакате... сафаркунанда. 2. он ки бо қатора, ҳавопаймо ва дигар воситаҳои нақлиёт сафар мекунад; савори воситаи нақлиёт: **мусофир кашондан** бурдану овардани сафаркунандагон, ба ҷое саворонро ба манзил расондан. 3. аз ҷои дигар омада; аз шаҳр ё ҷои дигар кӯчида омада, ғайритаҳҷой, ғариб.

МУСОФИРАТ *a.* مسافرت 1. сафар; сайру гашт: **дар тӯли мусофират.** 2. ғарибӣ, гурбат, дурӣ аз ватан; дар мусофират умр ба сар бурдан дур аз ватан зистан.

МУСОФИРБАР مسافربار *ниг.* мусофиркаш.

- МУСОФИРБАРӢ** مسافربرى *ниг.* мусофиркашӣ.
- МУСОФИРГИРӢ** مسافرگیری гирифтан ва савор кардани мусофирон.
- МУСОФИРӢ** مسافرى *мансуб ба мусофир;* мусофир будан; дар сафари диёри дур будан; гарибӣ; **хоки мусофирӣ** кишвари бегона; гарибӣ.
- МУСОФИРКАШ** مسافرکش нақлиёте, ки мусофир мекашонад; **каторан мусофиркаш.**
- МУСОФИРКАШОНӢ** مسافرکشانی ба воситаи нақлиёт кашондани мусофирон.
- МУСОФИРХОК** مسافرخاک *гуфт.* он ки дар мусофират фавтидааст.
- МУСОФИРХОНА** مسافرخانه *кҳн.* чои қарор гирифтани мусофирон, меҳмонхона барои мусофирон; корвонсарой.
- МУСОҲАМАТ** *а.* مساهمت *кит.* саҳмдорӣ; шарикӣ, анбозӣ.
- МУСОҲИБ** *а.* صاحب 1. мусоҳибақунанда; ҳамсӯҳбат. 2. ҳамдам, ёр, **мусоҳиб будан** ҳамсӯҳбат будан; **мусоҳиб гаштан (шудан)** ҳамсӯҳбат шудан, сӯҳбат доштан бо касе.
- МУСОҲИБА** *а.* مصاحبه сӯҳбат бо ҳам, ҳамсӯҳбатӣ; **мусоҳиба кардан** сӯҳбат кардан. 2. гуфтугӯ, саволу ҷавоб бо шахсони расмӣ; **мусоҳибаи матбуотӣ** гуфтугӯи шахсони расмӣ бо намояндагони матбуот (*муҳбирон, рӯзноманигорон ва ғ.*).
- МУСОҲИБӢ** *а.* مصاحبى мусоҳиб будан; ҳамсӯҳбатӣ.
- МУСОҲИЛА** *а.* مساهله 1. *кит.* нармӣ, мулоиматӣ, сустӣ. 2. саҳлгирӣ; бепарвой, бедиккатӣ, саҳлангорӣ; **мусоҳила кардан.**
- МУСОҲИЛАКОР** مساهله کار бепарво нисбат ба кор, бедиккат; саҳлангор, саҳлгир.
- МУСОҲИЛАКОРӢ** مساهله کاری бепарвой, бедиккатӣ; саҳлангорӣ, саҳлгирӣ.
- МУСОҲИЛАКОРОНА** مساهله کارانه бепарвоёна, бедиккатона; саҳлгирона, саҳлангорона.
- МУСОҲИМ** *а.* مساهم *кит.* саҳмдор, саҳим, хиссадор; шарик, анбоз.
- МУСРЕӢ** *а.* مسرع *кит.* 1. шитобқунанда, таъчилқунанда
- . 2. пайки тезрав, косиди тезрафта.
- МУСРИФ** *а.* مسرف исрофкор, бадхарҷ.
- МУССОН** *фр.* مسان *чугр.* боди вобаста ба мавсим тағйирёбанда, ки зимистон аз хушкӣ ба баҳр ва тобистон аз баҳр ба хушкӣ мевазад, бодҳои мавсимӣ.
- МУСТ** مست *кит.* гила, шикоят.
- МУСТА I** مسته *кҳн.* як порча гӯшт, ки ба парандаи шикорӣ медиҳанд; тӯма.
- МУСТА II** مسته *кит.* ғам, андӯх.
- МУСТАБИД** *а.* مستبد 1. истибдодқунанда, худраъӣ, худсар. 2. *кҳн.* ҳукмрони золим, ҳокими мутлақ.
- МУСТАБИДӢ** مستبدى истибдод; зулм.
- МУСТАБИДОНА** مستبدانه худсарона, ба истибдод асосёфта; ба зулм асосёфта.
- МУСТАВӢ** *а.* مستوى *кит.* 1. тахт, ҳамвор. 2. *маҷ.* рости дуруст, мустақим; **хати муставӣ а)** хати хоно; **б) рӯёз.** хати рост. 3. баробар, мусовӣ.
- МУСТАВЛӢ** *а.* مستولى *кит.* истилоқунанда, истилогар, забтқунанда.
- МУСТАВФӢ I** *а.* مستوفى *таър.* сардори аҳли девон, ки аз муҳосибон ҳисоб мегирифт; ҳисобдор, сарҳисобдор.
- МУСТАВФӢ II** *а.* مستوفى *кит.* басанда, кофӣ.
- МУСТАҒАЛ** *а.* مستغل *кит.* замини кишти ғалла; заmine, ки ҳосили хуби ғалла медиҳад.
- МУСТАҒНИ** *а.* مستغنى 1. беэҳтиёҷ, бениёз. 2. сарватманд, давлатманд, доро: **мустағнӣ будан.**
- МУСТАҒРИҚ** *а.* مستغرق 1. гарқшуда, гӯтаваршуда фурӯрафта дар об. 2. *маҷ.* саҳт саргарми чизе (коре) шуда: **мустағриқ шудан.**
- МУСТАДИР** *а.* مستدر *кит.* 1. даврзананда, гарданда. 2. доиравӣ, мудаввар, доирашакл, гирда, гирд.
- МУСТАДОМ** مستدام давомнок, доимӣ, ҳамеша.
- МУСТАЗОД** *а.* مستزاد 1. зиёд карда, афзун шуда. 2. *ади.* шакли шеърӣ, ки дар поёни ҳар мисраъ як фикра ё ниммисраи ҳамвазн илова мегардад.
- МУСТАЗҲАР** *а.* مستظهر *кит.* он ки аз ӯ ёрӣ

мехоханд; шахси дилпур, ки аз ӯ ёрӣ хоста шудааст.

МУСТАЗҲИР *a.* مستظهر *kit.* ёриталабанда аз касе; дилпуршуда, умедвор аз касе, чизе.

МУСТАИД(Д) *a.* مستعد 1. боистеъдод, соҳиби истеъдод. 2. омода, тайёр, хозир (*ба иҷрои коре*).

МУСТАИН *a.* مستعين *kit.* ионатхоҳ, ёриталаб.

МУСТАКБИР *a.* مستكبر *kit.* мутакаббир, бо-такаббур, мағрур.

МУСТАКБИРӢ مستكبرى мутакаббирӣ, бо-такаббурӣ, мағрурӣ.

МУСТАҚАР(Р) *a.* مستقر 1. қароргоҳ, ҷои иқомати доимӣ, маскан. 2. *kit.* марказ, пойтахти мамлакат.

МУСТАҚБАЛ *a.* مستقبل *kit.* 1. оянда. 2. *грам.* замони оянда.

МУСТАҚИЛ *a.* مستقل 1. соҳибистиклол, муҳтор, соҳибхтиёр, ба сари худ корбаранда: **давлати мустақил**. 2. алоҳида, ҷудоғона; **фикри мустақил** фикри бевоситаи худ; **мустақил (шудан)** истиклолият ба даст овардан, соҳибхтиёр шудан.

МУСТАҚИЛАН *a.* مستقلاً ба таври мустақил, мустақилона.

МУСТАҚИЛИЯТ *a.* مستقلية *ниг.* мустақилий.

МУСТАҚИЛИЯТӢ *a.* مستقلية *ниг.* мустақилий.

МУСТАҚИЛӢ مستقلӣ мустақил будан, соҳибхтиёр будан; вобаста набудан, озод будан: **мустақилини сиёси**.

МУСТАҚИЛМАӢНО مستقلمعنا : **калимаи мустақилмаӢно** *зби.* калимаест, ки новобаста ба мавриди истеъмом маънои луғавӣ дорад, калимаи маънодор.

МУСТАҚИЛОНА مستقلانه ба сари худ, мустақилан, бе вобастагии каси дигар; **кори мустақилона** коре, ки бо қувваи худ, бе ёрӣ ва иштироки каси дигар иҷро мекунад; **зиндагии мустақилона** зиндагии бе ёрии дигарон, зиндагии ба сари худ; **мустақилона кор кардан** бе кумак ва иштироки дигарон (*ба сари худ*) кор кардан.

МУСТАҚИЛШАВӢ مستقلشوي *исми амал аз мустақил шудан; соҳибхтиёр шудан.*

МУСТАҚИМ *a.* مستقيم 1. рост; *муқоб. кач.* 2. иқоматкунанда, бошанда; **мустақим шудан** *kit.* муқими ҷое шудан, ҷой гирифтан дар маҳалле. 3. дуруст, саҳеҳ; **мустақим будани мизоч** мӯътадил ва солим будани мизоч (*табиат*). 4. устувор, қоим, побарҷо; **бар аҳду паймони худ мустақим будан** дар аҳду паймони саҳт истодан, ба ваъдаву қавли худ вафо кардан.

МУСТАҚИМАН *a.* مستقيماً 1. рост, ба таври рост, бе ҳеч қачукилебӣ. 2. бевосита.

МУСТАҚИМОНА مستقيمانе *ниг.* мустақиман.

МУСТАҚИР(Р) مستقر *kit.* 1. *ниг.* мустақар(р). 2. ҷойгиршуда. 3. устувор, мустаҳкам.

МУСТАЛАҲ//МУСТАЛЕҲ *a.* مصطلح *kit.* 1. ҳамчун истилоҳ кор фармудашуда. 2. ҳамчун иборани маҷозӣ ва рехта мавриди истеъмомлошта.

МУСТАЛАҲОТ//МУСТАЛЕҲОТ *a.*

مصطلحات *kit.* 1. ҷ. мусталаҳ. 2. *зби.* маҷмӯи ибораҳои рехта ва маҷозӣ; истилоҳот.

МУСТАМАНД *a.* مستمند 1. ғамгин, андӯҳгин. 2. мӯҳтоҷ, хочатманд, бечора. 3. *маҷ.* ошиқ, гирифтор.

МУСТАМАНДӢ مستمندی 1. ғамгинӣ, андӯҳгинӣ. 2. бечорағӣ, бенавой, мӯҳтоҷӣ.

МУСТАМИР(Р) *a.* مستمر *kit.* 1. доимӣ, устувор, пойдор; давомдор, бардавом; **мустамир будан** *бар чизе* давом додан кореро, идома додан чизеро. 2. муқаррарӣ, маъмул, роиҷ.

МУСТАМЛИКА *a.* متملكه мулк ва мамлақати зӯран ба итоат даровардашуда, мамлақати тасарруфшуда аз тарафи давлати дигар.

МУСТАМЛИКАВӢ متملكوي *мансуб ба мустамлика; ниг.* мустамликадорӣ.

МУСТАМЛИКАДОР متملكهدار давлате, ки дорои мустамлика аст, давлати соҳибмустамлика.

МУСТАМЛИКАДОРӢ متملكهداري мамлақати дигареро забт ва тобеъ гардонидани мамлақате: **сиёсати мустамликадорӣ** сиёсати давлатҳое, ки барои зӯран ба итоати худ даровардани мамлақати камқуввату сусттараққӣ равона карда шудааст.

МУСТАНАД *a.* مستند ба санад(ҳо) асосёфта,

асоснок, далелдошта.

МУСТАНИР *a.* مستنير *кит.* 1. нурчӯянда, рӯшноичӯянда; **ситораи мустанир** ситорае, ки худ нур надошта аз ситораҳои дигар нур мегирад (*мисли Моҳ*). 2. равшан, тобон.

МУСТАНШИҚ *a.* مستنشق *кит.* он ки об, ҳаво ё доруеро ба бинӣ мекашад, бӯянда.

МУСТАОН *a.* مستعان 1. он ки аз ӯ ионат металабанд, он ки аз ӯ ёрӣ мепурсанд. 2. ионатрасон, (*сифати Худо*).

МУСТАОР *a.* مستعار 1. ориятӣ, ба орият гирифташуда. 2. ба маънои маҷозӣ истеъмолшуда; **номи мустаор** номи сохтае, ки муаллиф ба ҷои номи худу номи хонаводагӣ ба кор мебарад.

МУСТАРАД *a.* مسترد *кит.* рад карда, пас гардонда; **мустарад кардан** баргардонидан, пас гардонда додан, истирдод кардан.

МУСТАРЕҲ *a.* مسترح роҳаткунанда, осуда, форигбол.

МУСТАРОҲ *a.* مستراح 1. *кит.* ҷои осоиш ва роҳат. 2. *маҷ.* ҷои қазои ҳоҷат, ҳоҷатхона, обрез.

МУСТАСМАР *a.* مستثمر истиморшаванда.

МУСТАСМИР *a.* مستثمر истисморкунанда, аз худкунандаи самараи меҳнати дигарон.

МУСТАСНО *a.* مستثنى//مستثنا истисношуда; берун аз қоидаи муқаррарӣ.

МУСТАТИЛ *a.* مستطيل 1. *кит.* дароз, тӯлонӣ. 2. *риёз.* шакли чоркунҷаи дарозрӯя.

МУСТАТОБ *a.* مستطاب *кит.* пок, покиза.

МУСТАФО *a.* مصطفى *кит.* 1. соф карда. 2. баргузида. 3. *д.* яке аз номҳои Муҳаммади пайгамбар (с).

МУСТАФОД *a.* مستفاد *кит.* 1. фоида гирифта, истифодашуда. 2. *маҷ.* маълумшуда; мафҳум, маълум: **мустафод гаштан (шудан)** маълум гаштан, мафҳум шудан, фаҳмида шудан.

МУСТАҲАБ(Б) *a.* مستحب *кит.* 1. дӯст дошташуда. 2. некӯ, писандида. 3. *д.* ибодате, ки ба ҷо оварданаш савобият дошта, аммо тарк карданаш гуноҳ набошад.

МУСТАҲИҚ(Қ)//МУСТАҲАҚ(Қ) *a.* مستحق 1. лонқ, сазовор; **мустаҳиқ шудан** сазовор гаш-

тан. 2. мӯхточ, эҳтиёчманд.

МУСТАҲКАМ *a.* مستحکم 1. устувор, қалъаи мустаҳкам, маҳкам. 2. пойдор, қавӣ: **иродаи мустаҳкам**, **мустаҳкам гардонидан** пойдор сохтан; **мустаҳкам кардан (намудан)** устувор гардонидан; **пойдор кардан**; **мустаҳкам шудан** устувор гаштан; **сахт пойдор шудан**.

МУСТАҲКАМӢ مستحکمی устуворӣ, маҳкамӣ; пойдорӣ.

МУСТАҲКАМКУНАНДА مستحکم کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мустаҳкам кардан*; тақвият бахшида.

МУСТАҲКАМКУНӢ مستحکم کنی *исми амал аз мустаҳкам кардан*; тақвият бахшидан.

МУСТАҲКАМШАВӢ مستحکم شوی *исми амал аз мустаҳкам шудан*; тақвият ёфтан.

МУСТАҶИР مستجير *кит.* паноҳталаб, паноҳчӯ, зинҳорхо.

МУСТАҶОБ *a.* مستجاب *д.* иҷобатшуда, қабулшуда (*дуо аз тарафи Худо*).

МУСТАШОР *a.* مستشار он ки аз ӯ машварат ва маслиҳат мепурсанд; соҳибмашварат, маслиҳатдиҳанда, мушовир, маслиҳатдеҳ.

МУСТАШРИҚ *a.* مستشرق *кит.*, *ниг.* шарқшинос, ховаршинос.

МУСТАЪМАЛ *a.* مستعمل 1. истеъмолшаванда, ба кор бурдашаванда. 2. истифодашуда, ба кор рафта; кӯҳна, фарсуда: **ашёи мустаъмал**.

МУСТАЪРИБ *a.* مستعرب *кит.* 1. арабгашта; арабишуда. 2. ба арабҳо тақлидкунанда, арабтарош.

МУСТАЪСАЛ *a.* مستأصل *кит.* 1. аз бех кандашуда, решақанда. 2. аз асл дур кардашуда; бадбахт, парешонҳол.

МУСТАЪФӢ *a.* مستعفى 1. *кит.* талаби авфкунанда, бахшишхоҳанда. 2. ба истеъфо баромада (*аз қору вазифа*).

МУСУЛМОН *a.* مسلمان пайрави дини ислом; **мусулмон шудан** ба дини Ислом даромадан, ба дини Ислом эътиқод пайдо кардан.

МУСУЛМОНӢ مسلمانی 1. мусулмон будан; исломият. 2. *мансуб ба Ислом*; амал кардан аз рӯи дини Ислом; **никоҳи мусулмонӣ** никоҳи шаръӣ.

МУСУЛМОНОБОД *مسلمان آباد* мулки бинокардаи мусулмонҳо; ҷои ободи мусулмонӣ.

МУСҲАФ *а. مصحف кит.* 1. варақаҳои саҳифабанд кардашуда; китоб. 2. *д.* Қуръон.

МУСҲИЛ *а. مهمل тиб.* исхоловар, дарунрон: доруи мусхил.

МУТААДДИД *а. متعدد кит.* 1. сершумор, серадад, бисёр. 2. мухталиф, гуногун.

МУТААДДӢ *а. متعدى* 1. таҷовузкор, ситамгар. 2. *кҗи., грам.* феъли гузаранда.

МУТААҚҚИД *а. متعقد кит.* аҳду паймон басташуда бо ҳам, мунъақидшуда.

МУТААЛЛИҚ *а. متعلق* 1. тааллуқдор, дахлдор; мансуб, марбут; мутааллиқ будан мансуб будани чизе ба касе; моликияти касе будани чизе. 2. хеш, хешу табор.

МУТААЛЛИҚӢ *متعلقى* мутааллиқ будан, тааллуқ доштан ба касе ё ба чизе; мансуб будани чизе ба касе.

МУТААЛЛИҚОТ *а. متعلقات* 1. *ҷ.* мутааллиқ. 2. чизҳои ба касе ё ба чизе тааллуқдошта.

МУТААЛЛИМ I *а. متالم кит.* аламзада; дарднок; андӯхгин: мутааллим шудан.

МУТААЛЛИМ II *а. متعلم кит.* таълимгиранда, талаба, донишомӯз.

МУТААССИБ *а. متعصب* он ки дилбастаи коре (чизе) буда, онро саҳт ҳимоя мекунад; аз ҳад зиёд саҳт муқайяд ба одатҳои миллӣ ва динӣ, ба таассуби динӣ додашуда.

МУТААССИБӢ *متعصبى* мутаассиб будан, таассуб доштан.

МУТААССИБОНА *متعصبانه* аз рӯи таассуб; аз рӯи таассуб амалкунанда.

МУТААССИР *а. متأثر* 1. таъсир гирифта, дар таҳти чизе қароргирифта. 2. андӯхгин, хафа; мутаассир қардан а) ба таъсири худ гирифттан; б) андӯхгин қардан, ғамгин қардан; мутаассир шудан а) дар таҳти таъсири чизе мондан; б) аз чизе андӯхгин шудан.

МУТААССИРШАВӢ *متأثرشوى* исми амал аз мутаассир шудан; таъсирпазирӣ, ба осонӣ таҳти таъсир қарор гирифттан.

МУТААССИФ *а. متأسف* афсӯскунанда, таассуфкунанда, дарегҳӯранда.

МУТААССИФАН *а. متأسفاً ниг.* мутаассифона.

МУТААССИФОНА *متأسفانه* ҷои афсӯс аст, ки..., мутаассуф, бо таассуф.

МУТААФФИН *а. متعفن кит.* бадбӯй, бӯйгирифта, гандида.

МУТААХХИР *а. متأخر* дар охир оянда, пасоянда; насли оянда.

МУТААХҲИД *а. متعهد кит.* он ки иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтааст, ӯҳдадор.

МУТААХҲИЛ *а. متأهل кит.* он ки аҳлу аёл дорад, оиладор, зану фарзанддор.

МУТААЧЧИБ *а. متعجب* дар тааччубмонда, тааччубкарда, ҳайрон.

МУТААЧЧИБОНА *متعجبانه* дар ҳолати тааччуб, ба тарзи тааччубовар, бо тааччуб.

МУТАБАССИМ *а. متبسم кит.* табассумкунанда, хандон

МУТАВАЗЗО *а. متواضا кит.* ҷои вузӯғирӣ (*дар назди масҷид*); таҳоратхона.

МУТАВВАКИЛ *а. متوكل кит.* таваккулкунанда, умедвор, умедбаста (*хусусан ба Худо*).

МУТАВАҚҚЕЪ *а. متوقع кит.* таваққӯкунанда, чашмдоранда; умедвор.

МУТАВАҚҚИФ *а. متوقف кит.* таваққуфкарда, дар як ҷо истода, дарангкарда.

МУТАВАЛЛИД *а. متولد* таваллудёфта, зоидашуда: мутаваллид шудан таваллуд ёфттан, зоида шудан.

МУТАВАЛЛӢ *а. متولى* таър. мутасаддии корҳои хоҷагии масҷиду мадрасаҳо, ки даромади вақфҳоро тақсим мекард.

МУТАВАРРЕЪ *а. متورع кит.* парҳезгор, порсо.

МУТАВАССИТ *а. متوسط* 1. дар васат (миёна) воқеъшуда. 2. миёна, миёнаи ду чиз; *мач.* на хубу на бад.

МУТАВАТТИН *а. متوطن* ватангирифта, сокин, муқим; мутаваттин шудан ватан ихтиёр қардан; дар ҷое муқим шудан.

МУТАВАФФО *а. متوفى//متوفى кит.* вафотёфта, ғавтида, марҳум.

МУТАВАҲҲИМ *а. متوهم кит.* ваҳмгирифта, тарсон, харосон.

- МУТАВАЧЧЕХ** *a.* متوجه 1. таваччӯхкунанда, диккаткунанда; рӯварда (*ба чизе*). 2. равоншуда, озим; **мутаваччех шудан** а) диккат додан, ахамият додан; б) равон шудан, озими чоё шудан.
- МУТАВОЗЕОНА** متواضعانه бо тавозӯ, бо фурутанӣ, хоксорона.
- МУТАВОЗЕЪ** *a.* مواضع тавозӯкунанда, хоксор, фурутан.
- МУТАВОЗИЯН** *a.* متوازيًا баробаран, дар ҳолати баробарӣ, баробарравӣ.
- МУТАВОЗӢ** *a.* متوازي 1. баробарраванда, баробари якдигар. 2. *риёз.* ду хатти рост, ки агар чӣ қадар дароз набошанд, ба якдигар намерасанд, мувозӣ; **мутавозӣ будан** баробар воқеъ шудан.
- МУТАВОЛИЯН** *a.* متوالياً *kit.* пайи ҳам, ба тарзи пай дар пай, муттасилан.
- МУТАВОЛӢ** *a.* متوالى *kit.* паёпай, пайи ҳам, пайдарпай.
- МУТАВОРӢ** *a.* متواری *kit.* 1. пинҳоншуда. 2. пинҳоншаванда; он чӣ бо чизе пӯшонда шулдааст: **мутаворӣ будан** пинҳон будан.
- МУТАВОТИР** متواتر *kit.* 1. пайи ҳам оянда. 2. пай дар пай, паси ҳам. 3. паҳншуда, интишорёфта; **мутаботир шудан** пайи ҳам нақл шудани хабаре аз тарафи ровиён.
- МУТАҒАЙИР** *a.* متغير *kit.* 1. тағйирёбанда, дигаргуншаванда; тағйирёфта, дигаргуншуда. 2. *kit., маҷ.* хафа, андӯхгин, ғамгин. 3. *kit., маҷ.* хашмгин, асабонӣ; **мутағайир шудан** а) тағйир ёфтан, дигаргун шудан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, асабӣ шудан.
- МУТАҒАЛЛИБ** *a.* متغلب *kit.* ғалабакунанда; бо зӯрӣ ба дастдароваранда; зӯровар.
- МУТАҒОИР** *a.* متغاير *kit.* он ки ё он чи бо дигаре ихтилоф дорад; мухталиф.
- МУТАДАЙИН** *a.* متدين *kit.* диндор, бодӣнат, боимон.
- МУТАДОВИЛ** متداول *kit.* маъмул, расмшуда; роиҷ, мустаъмал: **ибороти ғайри мутадовил** ибораҳои ғайри истеъмол.
- МУТАЗАККИР** *a.* متذکر تазаккур- кунанда, ба ёд оваранда, ба хотир расонанда: **мутазаккир шудан** ёдовар шудан, ба хотири касе расон-

дан.

- МУТАЗАЛЗИЛ** *a.* متزلزل *kit.* чунбанда, ларзон.
- МУТАЗОД(Д)** *a.* متضاد 1. *kit.* ба ҳам зид, мухолифи ҳамдигар; зид. 2. *зби.* калимаҳои, ки маъно ба ҳам зид доранд, зидмаъноҳои антонимҳои: калон-хурд; дароз-кӯтоҳ; сафед-сиёҳ.
- МУТАКАББИР** *a.* متكبر калонгир, мағрур, худбин.
- МУТАКАББИРӢ** متكبرى калонгирӣ, мағрурӣ; такаббуру гуруру доштан.
- МУТАКАББИРОНА** متكبرانه калон-гирона, мағрурона, бо кибру гуруру.
- МУТАКАЛЛИМ** *a.* متكلم *kit.* 1. такаллумкунанда, сухангӯянда, гапзананда. 2. суханоро, сухандон. 3. *кҲн., грам.* феъли тасрифии шахси яқум (*танҳо ва ҷамъ*).
- МУТАКАФФИЛ** *a.* متكفل кафилшаванда, ба кафолат гиранда, зомин. 2. ба ўҳда гиранда, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.
- МУТАҚАДДИМ** *a.* متقدم пешгузашта, пешина; насли гузашта, *муқоб.* **мутааххир**; **таҷрибаи мутаққаддимон** таҷрибаи пешгузаштагон.
- МУТАҚҚАЛЛИБ** *a.* متقلب *kit.* 1. аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар баргарданда дар ҷойгоҳ; дигаргуншаванда; нопойдор, бесубот. 2. он ки ба нафъи худ ва ба зарари дигар кор мекунад, нодурусткор, фиребгар.
- МУТАҚҚАЛЛИД** متقلد *kit.* 1. он ки қилода, шамшер *ва ғ.* ба худ овехтааст. 2. *маҷ.* ба зимма гирандаи коре ё чизе, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.
- МУТАҚОБИЛ** *a.* متقابل дар муқобили якдигар, рӯ ба рӯи ҳамдигар; **таъсири мутақобил** таъсиргузаронӣ ба ҳамдигар; **ҷараёни мутақобил** ҷараёни ба ҳам зид.
- МУТАҚОРИБ** *a.* متقارب 1. *kit.* наздикшаванда; ба ҳам наздик; наздик ва баробар бо ҳамдигар. 2. *адш.* номи яке аз бахрҳои нуздаҳгонаи арӯз, ки вазни солими ҳар мисраи он аз ҷаҳор «фаулун» иборат аст.
- МУТАЛАВВИН** *a.* متلون *kit.* 1. ранг ба ранг, бо лавнҳои гуногун, гуногунранг. 2. *маҷ.* он ки дар ақидаи худ ноустувор аст, пайваста тағйири ақида мекунад. 3. *адш.* шеъре, ки ба

ду вази ё зиёда аз он хонда мешавад.

МУТАЛЛО *a.* *مطلا* *kit.* зарандуд, зароби халқарда: **муталло кардан** тилло давондан, зар андудан.

МУТАЛЛОШӢ *a.* *مٹلاش* *kit.* 1. пароканда, пош-пош, аз ҳам пошидашуда. 2. парешонҳол, мушавваш.

МУТАМАВВИЛ *متمول* *kit.* молдор, бой, тавонгар, доро.

МУТАМАДДИН *a.* *متمدن* дорои тамаддуни хоси ягон дараҷаи ҷамъиятиву сиёсӣ, маданиятнок, соҳибмаданият.

МУТАМАККИН *a.* *متمکن* *kit.* 1. маконгиранда, ҷойгиранда. 2. сокин, муҳим, истиқоматкунанда. 3. дорои молу мукнат; тавоно, қодир.

МУТАМАЛЛИҚ *a.* *متملق* *kit.* тамаллуққор, хушомадгӯӣ, ҷоплус.

МУТАМАЛЛИҚОНА *متملقانه* тамаллуққорона, хушомадгӯёна, ҷоплусона.

МУТАМАНӢ *a.* *متمنى* *kit.* таманнокунанда, орзукунанда.

МУТАМАННО *a.* *متمنّا//متمنى* *kit.* таманнокарда, таманношуда; ҷизи орзушуда; орзу, хошиш.

МУТАМАРКАЗ *a.* *متمركز* дар як марказ ҷамъшуда; **мутамарказ кардан** мутамарказонидан; дар як ҷо ҷамъ кардан; **мутамарказ шудан** дар атрофи як марказ гирд оварда шудан; ба як марказ тобеъ шудан.

МУТАМАРКАЗОНИДАН *متمركزانیدن* дар атрофи як марказ гирд овардан (*мас., муассисаҳоеро*); ба як марказ тобеъ гардонидан.

МУТАМОДӢ *a.* *متمادی* *kit.* давомнок, бардавом, тӯлонӣ, дароз: **солҳои мутамодӣ**.

МУТАМОИЛ *a.* *متمایل* *kit.* 1. майлқунанда; моилшуда. 2. он ки ба ҷизе рағбат дорад.

МУТАНАББЕҲ *a.* *متمنه* *kit.* 1. бедоршаванда (*аз хоб*); бедор. 2. хабардор; огоҳ, хушёр.

МУТАНАБӢ *a.* *متمنى* *kit.* марде, ки иддои пайғамбарӣ мекунад, муддаии нубувват.

МУТАНАВВЕӢ *a.* *متمنوع* *kit.* навъ ба навъ, дорои навъҳои гуногун; гуногун.

МУТАНАККИР *a.* *متمنکر* *kit.* он ки барои шинохта намудани қиёфаи зоҳирӣ ва либоси худро дигар кардааст; ношинос.

МУТАНАФФИР *a.* *متمنفر* нафратқунанда, он ки аз ҷизе нафрат ва кароҳат дорад; безор.

МУТАНАФФИС *a.* *متمنفس* *kit.* нафаскашанда, ҷондор, зинда.

МУТАНОСИБ *a.* *متناسب* дорои таносуб; соз ва муносиб воқеъшуда, хушоянд.

МУТАНОСИБАН *متناسباً* аз рӯи таносуб; мувофиқан.

МУТАНОСИБӢ *متناسبي* мутаносиб будан; дорои таносуб будан.

МУТАНОҲӢ *a.* *متناهي* *kit.* 1. ба ниҳоят расанда, ба охир расанда. 2. он чи поён ва интиҳо дорад; маҳдуд.

МУТАНТ *лот.* *موتنت* *биол.* организм, ки дар натиҷаи тағйирёбии ирсӣ ба вучуд омадааст.

МУТАНТАН *a.* *مطنطن* ботантана, пуртантана, дабдабанок.

МУТАОЛ *a.* *متعال* *д.* оӣ, воло, баланддараҷа (*сифати Худо*).

МУТАОРИФ *a.* *متعارف* *kit.* урфу расмшуда, маъмул; мустаъмал.

МУТАРАДДИД *a.* *متردد* 1. *kit.* рафтқунанда; раванда. 2. он ки дар тасмимгирӣ дар шаку тардид аст, дудила; он ки фикраш қатъӣ нест. 3. тараддудқунанда, тайёрибинанда.

МУТАРАДДИДӢ *مترددى* мутараддид будан; дудилагӣ, бесуботӣ.

МУТАРАДДИДОНА *مترددانه* бо дудилагӣ, бо тардид.

МУТАРАҚҚӢ *a.* *مترقى* 1. афзуншаванда, болораванда. 2. тараққиқунанда; пешқадам, пешрафта: **кишварҳои мутараққӣ**.

МУТАРАННИМ *a.* *مترنم* *kit.* тараннумқунанда, замзамақунанда.

МУТАРАССИД *a.* *مترصد* *kit.* тарассудқунанда, ҷашмбароҳ, нигарон, мунтазир.

МУТАРАТТИБ *a.* *مترتب* *kit.* мураттабқунанда, ба тартиб андозанда; тартибдиҳанда, мураттиб.

- МУТАРАШШЕХ** *a.* مترشح *кит.* тарашшӯҳ-ёбанда; таровишкунанда; пошидашаванда.
- МУТАРОДИФ** *a.* مترادف 1. *кит.* ҳамрадиф, наси хамомада. 2. *ниг.* муродиф (*зби.*).
- МУТАРОКИМ** *a.* متراكم *кит.* ба тарокумонда, болон ҳам чамъшуда, анбӯхшуда.
- МУТАРРО** *a.* مطرا *кит.* бо тароват, тару тоза; мусаффо.
- МУТАРРОГАР** مطراگر *кит.* тароватбахш, тароватдиханда, навкунанда; зеби зинатдиханда, ороянда.
- МУТАРҶИМ** *a.* مترجم *ниг.* тарҷумон.
- МУТАСАВВИФ** *a.* متصوّف *таър., д.* сӯфӣ, аҳли тасаввуф.
- МУТАСАДДӢ** *a.* متصدّي ба ўҳда гиранда, ба зима гиранда (*кореро*); мутааҳхид; масъули ягон кор; мутасаддӣ кардан а) масъули коре таъйин кардан; б) ўҳдадор гардонидан; мутасаддӣ шудан (*гаштан*) ба коре ба зима гирифтани иҷрои кореро, ўҳдадор шудан дар иҷрои коре.
- МУТАСАРРИФ** *a.* متصرف ба тасарруф дароварда, молик, соҳиб: мутасарриф шудан ба тарассуф даровардан, молик шудан.
- МУТАФАККИР** *a.* متفكّر 1. *кит.* фикркунанда, андешанда. 2. соҳиби фикри дақиқ, соҳиби тафаккури амик: мутафаккири бузург.
- МУТАФАККИРОНА** متفكرانه *тавре ки ба мутафаккир хос аст; монанди мутафаккир.*
- МУТАФАРРИД** متفرّد *кит.* танҳо ва ягона дар сифате ё коре.
- МУТАФАРРИҚ** متفرّق аз ҳам чудошуда, пароканда.
- МУТАХАЛЛИС** متخلص тахаллускарда, лақаб пайдокарда, дорон тахаллус.
- МУТАХАССИС** متخصص ихтисос пайдокардан соҳа (*кор*); ҳунари ягон соҳаро азхудкарда, устои ягон соҳа; соҳибтахассус; мутахассиси забон забоншинос; мутахассиси кишоварзӣ ихтисосманди соҳаи кишоварзӣ.
- МУТАХАССИСӢ** متخصصي мутахассис будан; соҳибихтисосӣ.
- МУТАҲАВВИР** *a.* متهور *кит.* нотарс, бебок; густох.
- МУТАҲАЙЙИР** *a.* متحير ҳайроншуда, дар ҳайратмонда, дар тааҷҷубмонда, ҳайрон, ҳайратзада.
- МУТАҲАЙЙИРОНА** متحيرانه бо ҳайронӣ, дар ҳолати ҳайронӣ, ҳайроншуда.
- МУТАҲАҚҚИҚ** *a.* متحقق *кит.* 1. ба ҳақиқат бароранда; таҳқиқкунанда; собиткунанда. 2. рост, дуруст, яқин, бешубҳа.
- МУТАҲАММИЛ** *a.* متحمل 1. *кит.* ҳамлкунанда, борбардор. 2. *маҷ.* таҳаммулкунанда, бурдбор, батоқат.
- МУТАҲАРРИК** *a.* متحرك 1. ҳаракаткунанда, он чи ҳаракат мекунад, дар ҳолати ҳаракат. 2. *маҷ.* серчунбучӯш, ғаёол.
- МУТАҲАРРИКӢ** متحركي 1. ҳаракатнокӣ, ҳаракаткунандагӣ, дар ҳаракат будан. 2. *маҷ.* серҳаракатӣ; ғайратнокӣ.
- МУТАҲАРРИҚ** *a.* متحرق *кит.* сӯзанда, сӯхташаванда; сӯхта, оташгирифта.
- МУТАҲАССИС** *a.* متخصص эҳсоснок, ба эҳсос омада.
- МУТАҲҲАР** *a.* مطهر *кит.* 1. татҳиршуда, покшуда; пок, покшуда, тоза. 2. *д.* лақаби Исои пайгамбар.
- МУТАҶАССИС** *a.* متجسس *кит.* 1. таҷассускунанда, ҷустуҷӯкунанда, кофтуковкунанда. 2. хурдагири айбҷӯй.
- МУТАҶОВИЗ** *a.* متجاوز *кит.* таҷовузкунанда, аз ҳадди худ гузаранда, таҷовузкор; мутаҷовиз аз... зиёд аз ҳадди маълум, афзун аз...
- МУТАШАККИЛ** *a.* متشكل 1. ба шакл ва сурати махсус даромада, ташаққулёфта. 2. ба ҳолати ташкилот даромада; боинтизом, батартиб.
- МУТАШАККИЛӢ** متشكلي муташакк-кил будан; низоми муайян ва вазъи ташкилотӣ доштан.
- МУТАШАККИЛОНА** متشكلانه ба тарзи муташаккил, бо тартибу низом; мутаҳхидона.
- МУТАШАККИР** *a.* متشكر шукргузор, сипосгузор, мамнун.
- МУТАШАННИЧ** *a.* متشجع *кит.* он ки аз шиддати хуноқӣ ё ягон сабаби дигар меларзад, ларзанда, ларзон; **вазъияти муташаннич** *кин.* вазъияти пуршиддат, ҳолати ғайримӯътадил.

МУТЕИЯТ *a.* مطيعيت *инг.* мутеъй.

МУТЕЙ مطيعи мутеъ будан; тобей, тобеият.

МУТЕОНА مطيعانه итоаткорона.

МУТЕЪ *a.* مطيع итоаткунанда, фармонбардор; тобей; мутеъ кардан (гардонидан) ба итоат даровардан; мутеъ шудан (гаштан) ба итоати касе даромадан.

МУТЛАҚ *a.* مطلق 1. *кит.* озодшуда, раҳошуда, озод, бекайд. 2. *комил, тамом, том.* 3. *комилан, тамоман, мутлақо;* ҳаргиз; **озодии мутлақ** озодии том, озодии бекайду шарт; **ҳақиқати мутлақ** ҳақиқати бебахс; **ҳокими мутлақ** ҳокими тамоми идораи давлат.

МУТЛАҚАН *a.* مطلقاً *ниг.* мутлақо.

МУТЛАҚИЯТ مطلقيت усули ҳукмроние, ки давлат танҳо аз тарафи як шахс (*мас., подшоҳ*) идора мешавад, ҳокими мутлақ.

МУТЛАҚО//МУТЛАҚАН مطلقا 1. *комилан, тамоман.* 2. *ҳаргиз, ҳеҷ.*

МУТМАИН *a.* مطمئن *кит.* итминондошта, эмин, хотирчамъ, осудахотир; **мутмаин шудан** эмин шудан, итминон пайдо кардан.

МУТОБЕЪ *a.* متابع *кит.* тобейшуда; пайрав.

МУТОБИЯТ *a.* متابعت *кит.* тобейшавӣ, тобеият, итоат; фармонбардорӣ.

МУТОБИҚ *a.* مطابق мувофиқ, баробар; **мутобиқ шудан** мувофиқ гаштан.

МУТОБИҚАН *a.* مطابقاً мутобиқан ба... мутобиқи..., мувофиқи..., аз рӯи...

МУТОБИҚАТ *a.* مطابقت мувофиқат, баробарӣ, созгорӣ; **мутобиқати мубтадо бо хабар** *ниг.* мувофиқат.

МУТОИБА *a.* مطايبه 1. *шӯҳӣ, зарофат, хушгӯӣ.* 2. *адш.* тасвири ҳодисаҳои хандаовари ҳаёт ва қору рафтори ҳазломези шахсонни алоҳида дар адабиёти бадеӣ; *муқ.* ҳачв.

МУТОИБАГҶӢ مطايبه گونى зарофатгӯӣ, ҳазлгӯӣ.

МУТОЛИА *a.* مطالعه 1. *хондани китоб ё навиштае бодикқат барои иттилоъ пайдо кардан;* ба маъниаш расида хондани навиштае. 2. *омӯзиш, баррасӣ, тадқиқ;* **мутолиа кардан.**

МУТОЛИАКУНАНДА مطالعه کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мутолиа кардан;* он

ки мутолиа мекунад, хонандан китобе.

МУТОЛИБА//МУТОЛИБАТ *a.* مطالبه//مطالبت *кит.* 1. *талаб кардани чизе ё ҳаққи худро аз касе.* 2. *бозхост, даъво, бозпурсӣ;* **мутолиба кардан** (*ба ҳар ду маънӣ*).

МУТОРИКА *a.* متاركة муваққатан қатъ кардани амалиёти ҷангӣ (*мувофиқи созиши тарафҳои мухталиф*); сулҳи муваққат.

МУТОЪ *a.* مطاع *кит.* касе (ё чизе), ки мардум ба вай итоат мекунад, фармонраво.

МУТРИБ *a.* مطرب навозандаи асбоби мусиқӣ ва сароянда, созандаву хонанда; навозанда.

МУТРИБӢ مطربي навозандагӣ ва сарояндагӣ; навозандагӣ.

МУТТАКӢ *a.* متكى *кит.* 1. *тақякунанда.* 2. *маҷ.* эфтимодкунанда ба чизе.

МУТТАКО *a.* متكا//متكى 1. *кит.* чизе, ки бар вай тақя карда мешавад (*мисли болишти*). 2. *тақягоҳ, ҳомӣ.*

МУТТАҚӢ *a.* متقى *кит.* такводор, парҳезгор, порсо.

МУТТАЛЕЪ *a.* مطلع *кит.* хабардор, огоҳ; **мутталей шудан.**

МУТТАСЕЪ *a.* متسع *кит.* васеъ, фароҳ, кушод.

МУТТАСИЛ *a.* متصل 1. *васлшуда, ба ҳам пайваст, ба ҳам часпида.* 2. *бефосила, беист, пайваста, доимо.*

МУТТАСИЛА *a.* متصله муаннаси муттасил; **ҳарфҳои муттасила** *грам.* 25 ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар навишт ба якдигар мечаспанд ва пеш аз ҳарфҳои мунфасила ба онҳо пайваста мешаванд.

МУТТАСИЛАН *a.* متصلاً *кит.* пайдарпай, паёпай; пайваста, доимо.

МУТТАСИЛӢ *a.* متصلي *кит.* донмӣ; бефосилагӣ; **муттасилни ҳаракат.**

МУТТАФИҚ *a.* متفق 1. *ҳамраӣ, якдилу якзабон;* якшуда, иттифоққарда. 2. *қарорёфта, тасмимгирифта;* **муттафиқ шудан;** а) *ҳамраӣ омадан;* б) *тасмим гирифтани қарор додан.*

МУТТАҲАМ *a.* متهم 1. *тӯҳматзада, ба тӯҳмат дучоршуда, он ки дар ҳаққи ӯ гумоши бад рафтааст.* 2. *гуфт.* разил, нобақор; **муттаҳам кардан** забонкӯтоҳ кардан; бадном ва айбдор

- кардан.
- МУТТАҲАМИ** *متهمی* 1. забонкӯтоҳӣ, бадномӣ. 2. *гуфт.* аз ягон дасисаву найранг рӯ нагардондан; нобакорӣ.
- МУТТАҲИД** *ا. متحد* иттиҳодкарда, якшуда; яктану якчоя; **Созмони Милали Муттаҳид** *с.* созмони байналхалқии давлатҳо, ки бо мақсади дастгирӣ ва мустаҳкам кардани сулҳу амният ва густариши ҳамкориҳои байни давлатҳо таъсис ёфтааст; **муттаҳид кардан** як кардан, ба ҳам пайваст ва якчоя гардонидан; **муттаҳид шудан** иттиҳод кардан, як шудан; яктану ҳамраъӣ шудан.
- МУТТАҲИДА** *а. متحده* муаннаси муттаҳид; давлатҳои муттаҳид, қувваи муттаҳид.
- МУТТАҲИДАН** *متحداً* *ниг.* муттаҳидона.
- МУТТАҲИДГАРДОНӢ** *متحدگردانی* муттаҳид кардан; дар як марказ чамъ кардан, якчоя кардан.
- МУТТАҲИДӢ** *متحدى* муттаҳид будан; иттиҳод, якраъйию якдилӣ.
- МУТТАҲИДКУНАНДА** *متحدکننده* *сифати феъли* замоти ҳозира аз муттаҳид кардан; якчоякунанда.
- МУТТАҲИДОНА** *متحدانه* дар ҳолати муттаҳидӣ, ба тарзи муттаҳид, якчоя.
- МУТТАҲИДШАВӢ** *متحدشوی* *исми амал* аз муттаҳид шудан; якчоя шудан: **муттаҳидшавии қувваҳо**, **муттаҳидшавии хочагиҳои хурд.**
- МУТТАҲИМ** *а. متهم* *кит.* тӯҳматзананда, ифтироқунанда ба касе; бадгумоншаванда дар ҳаққи касе.
- МУТУН** *а. متون* *ч.* матн.
- МУТӢА** *а. متعه* *таър.* зангирӣ барои муддати муайян, никоҳи муваққатӣ, сиға (*дар мазҳаби аҳли ташайуъ*).
- МУФАВВАЗ** *а. مفوض* *кит.* воғузоргардида, тафвизкунанда; супурдашуда, таслим дода.
- МУФАРРАҲ** *а. مفرح* *кит.* фараҳманд, шоду хурсанд.
- МУФАРРЕҲ** *مفرح* *кит.* фараҳбахш, хурсандибахш; **доруи муфарреҳ** доруи қувватдиҳандан дилу чигар; **мусиқии муфарреҳ** мусиқии шӯху сабуки фараҳбахш.
- МУФАРРЕҲНОМА** *نامه مفرح* *кит.* номаи фараҳбахш ва шодиафзо.
- МУФАССАЛ** *а. مفصل* 1. тафсилшуда, шарҳу эзоҳода; пурра ва ботафсил ифодаёфта. 2. ба таври васеъ ва ҳаматарафа, бо тафсил, муфассалан.
- МУФАССАЛАН** *مفصلاً* ба таври муфассал, пурра.
- МУФАССАЛӢ** *مفصلي* муфассал будан; дорон тафсилу чузъиёт будан.
- МУФАТТЕҲ** *а. مفتح* фатҳкунанда, кушоянда, бозкунанда.
- МУФАТТИШ** *а. مفتش* 1. он ки ҳолатҳои чиноятро баррасӣ ва таҳқиқ мекунад, тафтишкунанда, истинтоқкунанда. 2. маъмури корҳои тафтиш дар идораҳои тафтишотӣ, тафтишгар.
- МУФАТТИШӢ** *مفتشی* вазифа ва амали муфаттиш.
- МУФАССИР** *а. مفسر* 1. *кит.* тафсиркунанда (*беитар Қуръонро*). 2. он ки дар васоити ахбор шарҳу тафсири воқеаҳои сиёсату муСОБИҚАҳои варзишӣ *ва г.* менависад, шоиреҳ.
- МУФИД** *а. مفيد* нафъовар, фоидабахш, фоиданок: **кори муфид**, **маслиҳати муфид.**
- МУФИЗ** *а. مفيض* *кит.* фэйзбахш; ба фаровонӣ оваранда.
- МУФЛИҚ** *а. مفلق* *кит.* ибдоъкунанда, навоар; **шоири муфлиқ** шоире, ки шеърҳои наву нағз эҷод мекунад.
- МУФЛИС** *а. مفلس* 1. камбағал, фақир, бечиз, қашшоқ; он ки як пули сиёҳ ҳам надорад. 2. он ки аз сармоя ва моли худ (*дар тиҷорат*) маҳрум шудааст, варшикаста: **муфлис шудан** (*ба ҳар ду маъно*).
- МУФЛИСӢ** *مفلسی* камбағалӣ, бечизӣ, фақирӣ, қашшоқӣ.
- МУФЛИСКУНАНДА** *مفلسکننده* амал, кор ё касе, ки ба мумсикӣ мерасонад.
- МУФЛИСШАВӢ** *مفلسشوی* *исми амал* аз муфлис шудан; 1. бенавошавӣ, қашшоқшавӣ. 2.

шикастхӯрда дар савдо, варшикаста шудан.

МУФОРИҚ *a.* مفارق *кит.* чудошаванда, дуршаванда аз ҳамдигар.

МУФОРИҚАТ *a.* مفارقت *кит.* чудой, дурӣ, чудо шудан аз ҳам, фироқ.

МУФОХИР *a.* مفاخر *кит.* фахркунанда, ифти-хоркунанда.

МУФОХИРАТ *a.* مفاخرت *кит.* 1. фахр кардан, ифтихор кардан, ба худ болидан; изхори бузургӣ кардан. 2. фахр, нозиш.

МУФОҶО(Т) *a.* مفاجات *кит.* ногаҳонӣ; **марги муфочот** марги ногаҳонӣ, нохост мурдан.

МУФРАД *a.* مفرد 1. чудогона, ягона, якка, танҳо. 2. *кхн., грам.* шумораи танҳо, муқоб. **чамъ:** шакли муфрад.

МУФРАДОТ *a.* مفردات 1. *ҷ.* муфрад (1). 2. *зби.* шаклҳои дар алоҳидагӣ навиштаи ҳарфҳои алифбон арабӣ; **машки муфрадот** машки хат оид ба танҳо-танҳо ва алоҳида навиштани ҳарфҳои арабӣ. 3. *адш.* маҷмӯи байтҳои, ки ҳамчун шакли шеърии якбайтӣ эҷод шудаанд.

МУФСИД *a.* مفسد фосидкунанда, табоҳкор, вайронкор, бадкор.

МУФСИДӢ مفسدى фосидӣ, табоҳкорӣ, вайронкорӣ, бадкорӣ.

МУФТ 1. бепул, бемузд; ройгон, маҷсонӣ; **даромади муфт** даромаде, ки бе меҳнат ва осон ба даст даромадааст. 2. беҳуда, бефоида; **муфт боҳтан** осон ва бе мубориза бой додан (*мас., мусобиқаи варзиширо*); **марги муфт** мурдани беҳуда, марги бекора; **муфт харидан** бо нархи ниҳоят арзон харидан чизеро.

МУФТАЗЕҲ مفتضح *кит.* дучори ифти-зоҳгардида; расво, бадном, беобрӯ.

МУФТАҚИР *a.* مفتقر *кит.* мӯхтоҷ, ниёзманд.

МУФТАРИҚ *a.* مفترق *кит.* аз ҳам чудошуда, аз ҳам чудо; чудо-чудо, пароканда.

МУФТАҲАР *a.* مفتخر ифтихорнок, соҳибифтихор, ба бузургӣ ва ифтихор расида.

МУФТБАР مفتبر он кас ки пул ё чизеро мегираду пас намедиханд.

МУФТБАРӢ مفتبرى амали муфтбар, он чизеро

аз касе гирифта дигар пас нагардондан.

МУФТБОЗ مفت باز *гуфт.* муфт аз даст диҳанда, касе, ки ҳар чиро ба осонӣ аз даст медиҳад.

МУФТИГӢ مفتيگي *д.* мансаб ва амали муфтӣ.

МУФТИЁТ مفتيات мақоми болотарини идораи корҳои дини ислом дар Тоҷикистон.

МУФТӢ I مفتى 1. *мансуб ба муфт*, ройгон, бепул, маҷсонӣ. 2. *маҷ.* бе дарди сар, ба осонӣ, ба роҳатӣ.

МУФТӢ II مفتى 1. *д.* рӯҳонии олимансаб, ки дар бораи ин ё он масъала аз рӯи шариат фатво медиҳад, фатводиханда; қонуншиноси шариат. 2. мансаби олии динӣ Тоҷикистон: **Муфтии мусулмонони Тоҷикистон.**

МУФТҲОР//МУФТҲОРА مفت خوار //مفت خواره *ниг.* муфтхӯр.

МУФТҲОРӢ مفت خوارى *ниг.* муфтхӯрӣ.

МУФТХӮР مفت خور он ки аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон зиндагӣ мекунад: **унсури муфтхӯр** гурӯҳи одамони аз ҳисоби дигарон зиндагикунанда.

МУФТХӮРӢ مفت خورى зиндагӣ аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон.

МУФҲИМ *a.* مفهم *кит.* фаҳмонанда; фаҳмо: **тахқиқи муфҳим** таҳқиқе, ки масъаларо тамоман мафҳум мегардонад.

МУФҲИШ *a.* مفحش *кит.* фаҳшгӯянда, носазогӯянда, дашномдиҳанда.

МУХАДДАР *a.* مخدر *кит.* 1. суст ва беҳис кардашуда. 2. дар парда нишонда.

МУХАДДАРА *a.* مخدره *кит.* муаннаси мухаддар: зани парданишин, мастура; духтари покдоман.

МУХАДДАРОТ *a.* مخدرات *кит.*, *ҷ.* мухаддара.

МУХАДДИР *a.* مخدر суст ва беҳушкунанда; нашъаовар, кайфовар, масткунанда (*чун банг, кӯкнор, героин, кокаин*).

МУХАДДИРА *a.* مخدره *муаннаси мухаддир; мавод(д)и мухаддира* дору ва моддаҳос, ки истеъмоли онҳо боиси беҳиссиву беҳушӣ ва мастӣ мегардад ва истеъмомол-кунандагон маъмулан мӯътод шуда мемонанд.

МУХАЙӢИЛ *a.* مخيل *кит.* хаёлкунанда; ба хаёли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

- ли беҳуда додашаванда, одами хаёли.
- МУХАЙЙИЛА** *а.* مخيله *кит.* 1. муаннаси мухайил. 2. ҷои пайдо шудани хаёл ва тасаввур дар димоғ, хаёлхона, қувваи мухайил.
- МУХАЙЙИР** *а.* مخير *кит.* хайркунанда, хайротдиханда.
- МУХАЙЙЯЛ** *а.* مخيل *кит.* хаёл карда; он чи аз хаёли одам гузаштааст.
- МУХАЙЙЯМ** *а.* مخيم *кит.* 1. ҷои барпо кардани хаймаҳо, хаймагоҳ. 2. урдугоҳ, лашкаргоҳ.
- МУХАЙЙЯР** *а.* مخير *кит.* ихтиёрдор, соҳибихтиёр, мухтор: **мухайяр кардан**.
- МУХАЛЛАД** *а.* مخلد *кит.* ҳамешабоқӣ, ҷовидон; доимӣ, абадӣ.
- МУХАЛЛАС I** *а.* مخلص *кит.* холис карда, софшуда.
- МУХАЛЛАС II** *а.* مخلص *кит.* 1. халосшуда, раҳоннда. 2. бароварда, гирифта.
- МУХАММАР** *а.* مخمر *кит.* хамир карда, сиришта; мавод(д)и мухаммар хамирмоя ва ғ., он чи барои тайёр кардани оби ҷав ба кор мебаранд.
- МУХАММАС** *а.* مخمس 1. *кит.* панҷгона. 2. *кит.* панҷгӯша, панҷпахлу. 3. *ади.* шеъре, ки ҳар бандаш аз панҷ мисраъ иборат буда, се мисраи аввал бо ду мисраи охир, ки аз газали худи шоир ё одатан аз шоири дигар гирифта мешавад, ҳамвазну ҳамкофия меояд; **мухаммас бастан (кардан)** ба газале мухаммас навиштан.
- МУХАННАС** *а.* مخنث *кит.* 1. хунсо, нару мода. 2. ҳез, номард. 3. *маҷ.* разил, паст, нокас.
- МУХАРРИБ** *а.* مخرب *кит.* харобкунанда, вайронкунанда.
- МУХАФФАФ** *а.* مخفف *кит.* 1. таҳфифшуда, сабукшуда. 2. *зби.* калимае, ки ягон ҳарфи он бо ҳарфи сабуктар иваз карда шудааст (*ҷун* дахан аз даҳон) ё ягон ҷузъи он ихтисор карда шудааст (*ҷун* шористон аз шаҳристон).
- МУХБИР** *а.* مخبر 1. *кит.* хабардиханда, огоҳкунанда. 2. корманди воситаи ахбор, ки навиштани хабару мақолаҳо шугли ўст, хабарнигор: **мухбири рӯзнома**.
- МУХБИРӢ** *مخبرى мансуб ба мухбир*; мухбир будан; касбу амали мухбир, хабарнигорӣ; **мухбири кардан**.
- МУХЛИС** *а.* مخلص 1. ихлосманд, эътиқодманд. 2. дӯстдор, садоқатманд; **мухлиси футбол** ҳаводори бозии футбол, ки муваффақият ва ноқомии дастан дӯстдоштааш ўро шод ё мутаассир мекунад.
- МУХЛИСӢ** *مخلصى мансуб ба мухлис*; мухлис будан; ихлосмандӣ, ҳаводорӣ.
- МУХЛИСОҶА** *مخلصانه* аз рӯи мухлиси, ихлосмандона, эътиқодмандона.
- МУХОБИРА** *а.* مخبره хабар расонидан ба ҳамдигар; хабар додан ва хабар гирифтани ду тараф; мухобира кардан хабареро ба касе расонидан (*одатан ба воситаи телеграф ё телефон*).
- МУХОЗ** *а.* مخاز дарде, ки хангоми зоидан дар занҳо пайдо мешавад, дарди зоиш, чордард.
- МУХОЛИФ** *а.* مخالف 1. муқобил, зид, *муқоб.* мувофиқ; **боди мухوليф** боде, ки ба муқобили рафти киштӣ мевазад, боди носозгор; **мухوليф будан** зидди ҳам будан. 2. душман, хасм; **мухوليф баромадан** зидди масъалаи пешниҳодшуда баромадан.
- МУХОЛИФАТ//МУХОЛАФАТ** *а.* مخالفت 1. ихтилоф, зиддият. 2. муқобилат; **мухوليфат андохтан** низоъ барангехтан, ҷудой андохтан.
- МУХОЛИФАТАНДОЗ** *مخالفانداز* он ки байни одамон ихтилоф меандозад, низоъбарангез, низоъангез.
- МУХОЛИФАТАНДОЗӢ** *مخالفاندازي* *исми амал* аз мухوليфат андохтан; ихтилофандозӣ, низоъангезӣ дар байни мардум.
- МУХОЛИФАТКОР** *مخالفت كار* он ки ба коре бо назари манфӣ даҳлат мекунад; ҳалалрасонанда, ихтилофандозанда, мухوليфатандоз.
- МУХОЛИФАТКОРӢ** *مخالفت كاري* *ниг.* мухوليфатандозӣ.
- МУХОЛИФИН** *а.* مخالفين ҷ. мухوليф; муқобилон, зидди ҳам баромадагон.
- МУХОСАМА//МУХОСИМА** *а.* مخاصمه душманӣ бо ҳам, хусумат бо ҳам; низоъ, ҷанҷол.
- МУХОСИМ** *а.* مخاصم *кит.* бо ҳамдигар хусу-

маткунанда, бо ҳамдигар душманӣ варзанда; хасм, душман.

МУХОТАБ *a.* مخاطب 1. он ки ё он чи суҳан ба вай нигаронида шудааст; он ки ба вай нидо ва хитоб карда шудааст, хитобшаванда. 2. *грам.* калима ё иборае, ки гӯянда ба воситаи он муроҷиат мекунад.

МУХОТИБ *a.* مخاطب *кит.* хитобкунанда, ба касе рӯ оварда, суҳанкунанда.

МУХОТИРА//МУХОТАРА *a.* مخاطره *кит.* худро ба хатар андохтан, кори хатарнок кардан; хатар, хавф.

МУХТАЛ(Л) *a.* مختل 1. *кит.* ҳалалдоршуда, дархаму парешон. 2. вайроншуда, табоҳгардида (*оид ба кор*).

МУХТАЛИТ *a.* مختلط *кит.* 1. омезишбанда, ихтилоткунанда, омехташаванда; **ширкати мухталит** ширкати омехта; **мухталит шудан** омезиш пайдо кардан, омехтан. 2. *маҷ.* муошираткунанда; хушмуошират; зудунсгиранда.

МУХТАЛИФ مختلف 1. гуногун, ҳархела. 2. ихтилофдошта, хилофи ҳамдигар: **фикрҳои мухталиф**.

МУХТАЛИФЗАБОН مختلف زبان гуногунзабон.

МУХТАЛИФӢ مختلفى 1. гуногунӣ, ҳархелагӣ. 2. ихтилоф доштан, хилофи ҳамдигар будан: **мухталифии ақидаҳо**.

МУХТАРАӢ *a.* مخترع *кит.* ихтироъшуда, ба вучуд омада, офарида.

МУХТАРЕӢ *a.* مخترع *кит.* ихтироъкунанда, ба вучуд оваранда, созанда, офаринанда; ихтироъкор.

МУХТАС(С) *a.* مختص *кит.* махсус, хос; он чи хоси касе ё чизе бошад.

МУХТАСАР *a.* مختصر 1. ихтисоршуда, кӯтоҳшуда, кӯтоҳ, мӯҷаз: тарҷумаи ҳоли **мухтасар**, **чавоби мухтасар**, **маълумоти мухтасар**. 2. *кит.* хурд, майда. 3. *маҷ.* ночиз, ноаҳамият: **тӯҳфан мухтасар**. 4. мухтасаран; хулоса; кӯтоҳ карда гӯем.

МУХТАСАРАН *a.* مختصراً ба тарзи мухтасар, дар шакли кӯтоҳ.

МУХТАФӢ *a.* مختفى *кит.* махфӣ, пинҳон, пӯшида, нуҳуфта: **мухтафӣ шудан** пинҳон

шудан, руст шудан; **◇ хои мухтафӣ** дар хати арабии тоҷикӣ: ҳарфи хои ҳаввази охири калимаҳо, ки **а ё е** хонда мешавад.

МУХТӢ *a.* مخطى *кит.* он ки бо нияти нек ба коре даст зада, саҳван хато мекунад; хатокунанда.

МУХТОР *a.* مختار 1. соҳибихтиёр, ихтиёрдор. 2. ихтиёркарда, баргузида, писандида; **вакили мухтор** *ниг.* **вакил**; **мухтор шудан** соҳибихтиёр шудан; мустақил гардидан.

МУХТОРИЯТ *a.* مختاريت соҳибихтиёрӣ дар идораи мамлакат, соҳибистиклолӣ, истиклолият.

МУҲАББАТ *a.* محبت 1. дӯстдорӣ, ишқ; **изҳори муҳаббат кардан** ошиқиву дӯстдорию худро маълум намудан. 2. меҳр; майл, ихлос.

МУҲАББАТНОК محبت‌ناک пурмеҳр, меҳрубон.

МУҲАББАТОМЕЗ محبت‌آمیز мурмеҳр, меҳрубонона.

МУҲАББАТПАРВАР محبت‌پرور дӯстдоранда, бо рағбат дӯстдоранда.

МУҲАВВАЛ *a.* محوّل *кит.* 1. тағйирдода; дигаргуншуда, тағйири ҳолнамуда. 2. таҳвилшуда, ҳаволашуда; ба зиммаи касе гузошта.

МУҲАВВАТА *a.* محوطه *кит.* ҷое, ки атрофи он бо деворе ихота шудааст, ҳаёт, ҳота.

МУҲАВВИС *a.* مهوس *кит.* соҳибҳавас, орзу ва ҳавасдошта ба чизе, ҳавасманд.

МУҲАДДАБ *a.* محدّب *кит.* барҷастаи гунбадшакл, баромада.

МУҲАДДИС *a.* محدّث *кит.* 1. қиссагӯ, дostonгӯ, қиссахон. 2. *д.* донандаи ҳадису ривоятҳо, ҳадисдон.

МУҲАЙӢ *a.* مهيا тайёр, омода, ҳозир: **мухайӣ будан** тайёр ва мавҷуд будан; **мухайӣ кардан** омода сохтан, тайёр кардан, ҳозир намудан; **мухайӣ шудан** омода гардидан, тайёр шудан.

МУҲАҚҚАР *a.* محقر *кит.* 1. ҳақир, ночиз, камарзиш. 2. хурд, майда; кӯтоҳ. 3. ҳар чизи андак, микдори каме аз чизе.

МУҲАҚҚИҚ *a.* محقق *кит.* 1. таҳқиқгар, пажӯҳишгар, таҳқиқкунанда, тадқиқкунанда, аҳли таҳқиқ, мудаққиқ. 2. дар тасаввуф шаҳси ба ҳақиқати ашъ пайбурда, ориф.

МУҲАҚҚИҚОНА محققانه ба тарзи муҳаққиқон, ба мисли муҳаққиқон.

МУҲАЛЛО *a.* محلى *kit.* ораста, зебу зинатёфта.

МУҲАММАДӢ محمدى *kit.* мансуб ба Муҳаммади пайгамбар(с); дини Муҳаммадӣ дини ислом; ◊ гули муҳаммадӣ як чинси садбарги сурх, ки гулобро асосан аз он тайёр мекунанд.

МУҲАНДАМ *a.* مهندم *kit.* хушандому зебо, аз хар чихат хубу базеб сохташуда; санги муҳандам санги ҳама паҳлуҳояш нағз тарошида ва суфта.

МУҲАНДИС *a.* مهندس 1. олими илми хандаса, хандасадон. 2. мутахассиси ягон соҳаи техника, ки дорои таҳсилоти олист.

МУҲАНДИСӢ مهندسى *мансуб ба муҳандис; тахассус ва шугли муҳандис.*

МУҲАННАД *a.* مهنت *kit.* аз пӯлоди ҳиндӣ сохташуда: ханчари муҳаннад.

МУҲАННО *a.* مهنتа *kit.* гуворо, лазиз, хушмаза.

МУҲАРРАМ 1. محرم *kit.* ҳаром кардашуда, ҳаром шумурда; манъшуда. 2. номи моҳи аввал аз соли қамарии ҳичрӣ (*сабаби ин моҳро чунин номидани арабҳо он аст, ки дар ин моҳ чапг кардан мамнӯъ будааст*).

МУҲАРРИК *a.* محرك 1. ба ҳаракат оваранда; ҳаракатдиханда. 2. *тех.* мошине, ки ягон энергияро ба кори механикӣ, яъне ҳаракатдарорӣ *ва г.* табдил медиҳад: муҳаррики автомобил, муҳаррики дарунсӯз, муҳаррики баркӣ, муҳаррики реактивӣ.

МУҲАРРИҚ *a.* محرق *kit.* 1. сӯзонанда; сӯзанда; таби муҳаррик таби сӯзон. 2. *мач.* ташнагиовар; *доруи муҳаррик* марҳаме, ки пас аз молидан ба пӯсти бадан сахт сӯзиш мекунад.

МУҲАРРИР *a.* محرر 1. *кҳн.* нависанда, муаллиф: муҳаррири ин авроқ, муҳаррири сутур. 2. он ки навиштаҳои каси дигарро пеш аз чоп месанҷад ва лозим шавад, ислоҳ медарорад: муҳаррири адабӣ, муҳаррири китоб. 3. роҳбари нашрия, ки муайян кардани мундариҷаи он дар салоҳияти ӯст: муҳаррири рӯзнома; муҳаррири техникӣ ходими идораи рӯзномаю мачалла ё нашриёт, ки маъсули

назорат ва ҳалли масъалаҳои техникӣи нашрия (*аз қабилӣ тарзи чоп, саҳифабандӣ*) мебошад.

МУҲАРРИРӢ محررى *вазифа ва фаъолияти муҳаррир; муҳаррир будан: муҳаррирӣ кардан.*

МУҲАРРО *a.* مهرا *пухта нармшуда, хил-хил пухта.*

МУҲАССАЛ *a.* محصل *kit.* ҳосилшуда, ба даст даровардашуда: аломати (бемории) норасоии масунияти бадан (СПИД).

МУҲАССАН محسن *kit.* 1. хушсохт; зинатдода. 2. таҳсиншуда, мавриди таҳсин қароргирифта.

МУҲАССИЛ *a.* محصل *кҳн.* 1. ҳосилкунанда, ба даст оваранда; хонанда, донишҷӯ, таҳсилкунанда. 2. *таър.* омили хироҷ, маъмури чамъоварандаи хироҷ.

МУҲАССИЛОНА محصلانه *таър.* андозе буд дар Осиёи Миёна, ки муҳассил ба фоидаи худ аз деҳқонон меситонд.

МУҲАШШО *a.* محشى // محشاً *kit.* хошияи навишташуда, хошиядор (*oid ба китоб*); ба воқитаи хошия шарҳёфта.

МУҲӢБ *a.* مهيب *kit.* бохайбат, ҳавлангез.

МУҲӢБ(Б) *a.* محب 1. ҳабиб, дӯстдор. 2. дӯсти меҳрубон, ёри меҳрубон.

МУҲӢББОНА محبانه аз рӯи дӯстӣ, меҳрубонона.

МУҲӢҚ(Қ) *a.* محق *kit.* 1. ҳақдор, ҳаққонӣ. 2. ростгӯй, ҳақиқатгӯй. 3. рост, ҳақ.

МУҲӢЛ I *a.* محيل *kit.* ҳилагар, фиребгар, маккор.

МУҲӢЛ II *a.* مهيل *kit.* (чоӣ) ҳавлангез, (макони) хавфнок.

МУҲӢИ *a.* موحى *kit.* эҳёкунанда, зиндакунанда.

МУҲӢМ *a.* مهم 1. *kit.* кори аҳамиятнок, амри қобили таваҷҷӯх; аҳамиятнок; пураҳамият: **вазифаи муҳим; кори муҳим.** 2. лозим, зарур, воҷиб; **муҳимми касеро баровардан** эҳтиёҷи касеро ба чо овардан; мушкили касеро осон кардан. 3. асосӣ, бисёр, аксар; **қисми**

муҳимми.. аксари..., бештари..., қисмати асосии...; муҳиммаш ин, ки... асосаш ин, ки...

МУҲИММОТ *a.* مهيات 1. *ч.* муҳим. 2. чизҳои зарур, чизҳои даркорӣ: муҳиммоти сафар. 3. маҷмӯи таъминоти ҷангӣ аз қабилӣ тиру туфанг ва дигар таҷҳизоти зарурӣ, лавозимоти ҷангӣ.

МУҲИТ *a.* محيط 1. ихотақунанда, дарбаргиранда, фарогиранда. 2. атроф, гирду пеш. 3. шароит; муҳити зист табиат ва шароите, ки одам дар он зиндагӣ мекунад; 4. *кит.* уқёнус; баҳри бузург; баҳри муҳит уқёнус.

МУҲИТШИНОСӢ محيطشناسى *нав.* илмест, ки таъсири мутақобили наботот, ҳайвонот, одам ва муҳити зистро меомӯзад ва таҳқиқ мекунад, экология.

МУҲОБОТ *a.* محابات 1. *кит.* муомилаи нағз, муомилаи эҳтиромона. 2. *кит.* тарс, бим, бок. 3. аз ҳад зиёд нишон додан, муболиға; муҳобот қардан муболиға қардан; воҳима қарда гап задан.

МУҲОВАРА *a.* محاوره 1. гуфтугӯ, сӯхбат, гуфтугузор. 2. воситаи таълимӣ барои омӯхтани забони хориҷӣ, ки одатан аз намунаи сӯхбатҳо дар мавзӯҳои гуногун иборат мебошад: муҳоваран англисӣ ба тоҷикӣ.

МУҲОЗӢ *a.* محاذى *кит.* дар рӯбарӯи якдигар будани ду чиз; рӯбарӯ, муқобил.

МУҲОКИМА *a.* محاکمه 1. *ниг.* мурофия. 2. фикрронӣ ва баҳсу гуфтушунид оид ба масъалае (*барои ҳукм ё хулосабарорӣ*); фикрронӣ, мулоҳиза, фикру андеша; муҳокима қардан мавриди муҳокима қарор додан; муҳокима шудан мавриди муҳокима қарор гирифтан.

МУҲОКИМАРОНӢ محاکمه‌رانی муҳокима қардан; изхори фикру андеша.

МУҲОКИМАШУДА محاکمه‌شده *сифати феълӣ* замони гузашта аз муҳокима шудан; мавриди муҳокима ва баҳсу музокира қароргирифта: масъалаи муҳокимашуда.

МУҲОҚ *a.* محاق *кит.* се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дида намешавад; дар муҳоқ афтодани моҳ нопадид шудани маҳтоб дар охири моҳ.

МУҲОЛАНДЕШ محالانديش *кит.* орзуманнди

мақсади ношуданӣ, хомтамаъ.

МУҲОРИБ *a.* محارب *кит.* муҳориба- кунанда, ҳарбқунанда, ҷанговар, разманда.

МУҲОРИБА *a.* محاربه бо ҳамдигар ҷангидан; разму пайкор дар майдони ҷанг; ҷанг, набард, ҳарбу зарб.

МУҲОСИБ *a.* محاسب ҳисобқунанда, ҳисобдор; корманди шӯъбаи ҳисобдорӣ.

МУҲОСИБА *a.* محاسبه ҳисобгирӣ, ҳисобдорӣ, ҳисобӣ қардан бо касе.

МУҲОСИБОТ *a.* محاسبات *ч.* муҳосиба; шӯъбаи муҳосибот шӯъбаи ҳисобдорӣ (*дар идора* ву корхонаҳо...).

МУҲОСИРА *a.* محاصره ихота, печонда гирифтани гирди чизе; ба муҳосира гирифтани ба ихота гирифтани, муҳосира қардан, ихота қардан; ба муҳосира андохтани давродаври қалъае (шаҳр ё лашкаре)-ро печонда гирифтани; ба муҳосира афтодан аз ҳар сӯ печонда гирифта шудан; ба (дар) муҳосира мондан дар ихота мондан.

МУҲОТ *a.* محاط *кит.* ихоташуда.

МУҲОФИЗ *a.* محافظ ҳифзқунанда, мудофияқунанда, ниғаҳбон; посбони шахсӣ.

МУҲОФИЗА *a.* محافظه *ниг.* муҳофизат.

МУҲОФИЗАКОР محافظه‌کار *с.* кӯҳнапараст.

МУҲОФИЗАКОРӢ محافظه‌کاری кӯҳнапарастӣ.

МУҲОФИЗАТ *a.* محافظت ҳифозат, ниғаҳбонӣ, мудофия: муҳофизати ватан, муҳофизати ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ; муҳофизат қардан (намудан) ниғаҳбонӣ қардан; ҳимоя қардан.

МУҲОФИЗАТГАР محافظتگر *нав., варз.* узви дастаи бозингарони футбол ё хоккей, ки дар муҳофизат бозӣ мекунад.

МУҲОФИЗАТҚУНАНДА محافظت‌کننده *сифати феълӣ* замони гузашта аз муҳофизат қардан; муҳофиз, ҳифзқунанда, ниғаҳбон: муҳофизатқунандагонӣ сарҳад.

МУҲОФИЗАТЧӢ محافظتچی *гуфт.* муҳофизатқунанда.

МУҲОЧИР *a.* مهاجر 1. шахси аз ҷои муқимиаш ба ҷои дигар кӯчида (*бо оилааш ва дар гурӯҳи*

- оилаҳои дигар*): муҳочир шудан аз чон муқимӣ ба дигар ҷо кӯчидан. 2. он ки аз мамлакати худ ба мамлакати дигар кӯчида рафта дар он сокин шудааст, хичраткарда.
- МУҲОЧИРАТ** *а.* مهاجرت барои истиқомати доимӣ аз ватани худ ба ягон мамлакат кӯчида рафтан, хичрат кардан (*аз мамлакати худ ба мамлакати дигар*).
- МУҲОЧИРИ** مهاجری *ниг.* муҳочират; ҳуқуқхон муҳочирӣ ҳуқуқҳои марбут ба муҳочирон.
- МУЧАЛ** موچل *гуфт.* солшуморӣ аз рӯи силсилаи дувоздахгона бо номи хайвонот, муқ. мӯлҷар.
- МУЧЧӢ** مچى *гуфт.* бўса; муҷчӣ кардан бўсидан.
- МУЧААД** *а.* مجعد *кит.* мӯи чингила, марғула.
- МУЧАВВАЗ** *а.* مجوّز *кит.* ҷоиз доништа, равдошта; ҷоиз, раво.
- МУЧАВВАФ** *а.* مجوّف *кит.* миёнтиҳӣ, дарунхолӣ, ковок (*мисли пай*).
- МУЧАДДАД** *а.* مجدد таҷдидшуда, нав шуда; навпайдо; нав, тоза.
- МУЧАДДАДАН** *а.* مجدّداً аз сари нав, аз нав, дубора.
- МУЧАДДАР** *а.* مجدّر *кит.* 1. мубталои бемории обида, обилароварда. 2. ҷутур, обиларӯй.
- МУЧАДДИД** *а.* مجدّد *кит.* 1. навкунанда, тозакунанда. 2. аз нав барқароркунанда, аз нав созанда.
- МУЧАЗ** *а.* موجز кӯтоҳкарда, мухтасар.
- МУЧАЗБАӢН** موجز بيان кӯтоҳбаён, кӯтоҳсухан.
- МУЧАЗБАӢНИ** موجز بياني кӯтоҳбаёнӣ, мухтасаран изҳори ақида карда тавонистан.
- МУЧАЗЗИБ** *а.* مجذّب *кит.* чазбкунанда, ба худ кашанда.
- МУЧАЗЗО** *а.* مجزّآ *кит.* ба чузъҳо ҷудошуда; таҷзияшуда; аз ҳам ҷудошуда.
- МУЧАЛЛАД** *а.* مجلد 1. ҷилдшуда, муковашуда. 2. китоби ҷилдшуда, ҷилд.
- МУЧАЛЛО** *а.* مجلى//مجلا чилодода, сайқал дода; дурахшон, тобон.
- МУЧАРРАБ** *а.* مجرّب аз таҷриба гузашта, санҷида, озмуда: доруи муҷарраб.
- МУЧАРРАД** *а.* مجرّد 1. яка, танҳо. 2. марди безан. 3. гайримоддӣ (*ҳамчун ақл, ҳуш, нафс ва ғ.*); абстракт: мафҳуми муҷаррад; ба муҷарради... ба маҳзи... баробари...; ба муҷарради дидан дидан ҳамона.
- МУЧАРРАДӢ** مجردى танҳой; безанӣ.
- МУЧАРРАДОНА** مجردانه дар ҳолати муҷаррадӣ; ба танҳой: зиндагонии муҷаррадона, ҳаёти муҷаррадона, муҷаррадона умр гузаронидан (*умр ба сар бурдан*).
- МУЧАССАМ** مجسم 1. ба сурати ҷисм даромада, намогирифта, шакл пайдокарда, ба сурате таҷассумёфта. 2. *кит.* мусаввар, тасвирушуда: хусни муҷассам а) хусни ба шакли ҷисм даромада б) духтари зебо; муҷассам гардидан (*шудан*) шакл пайдо кардан; таҷассум ёфтан; муҷассам кардан ба сурати ҷисм даровардан (*мас., чизе ё касеро дар тасвир*), таҷассум кардан.
- МУЧАССАМА** *а.* مجسمه 1. чизи дар як шакл таҷассумшуда; тимсол, рамз. 2. ҳайкал, пайкара; кураи муҷассама кураи ҷугрофӣ; глобус.
- МУЧАССАМАСОЗ** مجسمه ساز ҳайкалсоз, ҳайкалтарош, пайкарасоз.
- МУЧАССАМАСОЗӢ** مجسمه سازى ҳайкалтарошӣ, пайкарасозӣ, ҳайкалсозӣ.
- МУЧАССАС** *а.* مجصص *кит.* гачгирифта, гачандуда; гачкоришуда.
- МУЧАҲҲАЗ** *а.* مجهز таҷҳизонида, таҷҳизшуда, ҷиҳозонида; бо ҷиҳоз (*асбобу анҷом, афзору олит ва ғ.*) таъминшуда.
- МУЧИБ** *а.* مجيب *кит.* ҷавобдиҳанда, посухгӯянда, ҷавобгӯ, посухгӯ.
- МУЧИД(Д)ОНА** موجدانه *кит.* ҷаҳдкунон, саъйкунон.
- МУЧМАЛ I** *а.* مجمل *кит.* 1. иҷмол шуда, мухтасар, кӯтоҳ. 2. сухане, ки маънои он ба шарҳу эзоҳ эҳтиёҷ дорад; сухани хулосашуда. 3. ба таври иҷмол, иҷмолан, мухтасаран, муқоб. муфассалан.
- МУЧМАЛ II** *а.* مجمل *гуфт.* номафҳум, номауайян, носоҳеҳ, бесару нӯг; ҷавоби муҷмал

- чавоби носаҳеҳ; **гапро мучмал кардан** гапро номафхум кардан.
- МУЧМАЛӢ** *مجملي* *зифт.* номафхумӣ, бесарунӯғӣ, носаҳеҳӣ.
- МУЧОБ** *ا. محاب* *кит.* он ки ба *ӯ* посух додаанд, чавобшунда.
- МУЧОВИР** *а. مجاور* 1. ҳамсоя, ҳамчавор, наздик, қариб. 2. *д.* муқим ва бошандан назди ибодатгоҳ ва дигар ҷойҳои муқаддас.
- МУЧОДИЛ** *а. مجادل* *кит.* баҳсу ҷидолкунанда; ситезаву кашмакеш-кунанда.
- МУЧОДИЛА** *а. مجادله* 1. баҳс ва ҷидол бо касе; мубоҳиса дар масъалае ба тавре ки ҳар кас меҳақад фикри худро гузаронад. 2. *кит.* низоъ, кашмакеш, ҷанг.
- МУЧОЗИБА** *а. مجاذبه* *кит.* ҷазба доштан бо якдигар; кашмакеш, низоъ.
- МУЧОЗОТ** *а. مجازات* 1. *кит.* ҷазодиҳӣ; сазои амали бад; подоши некӣ ё бадӣ. 2. *с.* чораву тадбирҳое, ки нисбат ба мамлакати муоҳидаи байналхалқиро вайрон карда чун ҷазо амалӣ карда мешавад.
- МУЧОМИАТ** *а. مجامعت* *кит.* 1. дар як ҷо ҷамъ омадан, фароҳамии ду ҷиз бо ҳам. 2. ҳамбистарии зану мард.
- МУЧОҲИД** *а. مجاهد* 1. ҷидду ҷаҳдкунанда, кӯшанда; ҷанганда, мубориз. 2. *д.* ҷиҳодкунанда (*дар роҳи Худо*).
- МУЧОҲИДА** *а. مجاهده* 1. *кит.* ҷидду ҷаҳд, кӯшиш, сазӣ. 2. ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.
- МУЦРИМ** *а. مجرم* гунаҳкор.
- МУЦРӢ** *а. مجرى* *кит.* иҷроқунанда, анҷомдиҳанда; ба марҳилаи иҷро дароварда.
- МУЦРО** *а. مجرا* *кит.* ҷоришуда; иҷрошуда, амалишуда.
- МУЦТАБО** *а. مجتبا* *кит.* баргузида, интихобшуда.
- МУЦТАМАӢ** *а. مجتمع* 1. *кит.* ҷамъшуда, фароҳам-омада. 2. *нав.* муассиса ё иттиҳодияе, ки якчанд қисмҳоро дар худ муттаҳид кардааст ё якбора якчанд вазифаро иҷро мекунад.
- МУЦТАС** *а. مجتث* 1. *кит.* аз бех барканда, аз бех қатъшуда. 2. *ади.* яке аз баҳрҳои фаръии
- вазни арӯз.
- МУЦТАҲИД** *а. مجتهد* *кит.* 1. кӯшанда, ҷидду ҷаҳдкунанда. 2. *д.* рӯҳонии баландмартаба – фақеҳи шиён; олиме, ки дар илмҳои динӣ ба дараҷаи иҷтиҳод расидааст.
- МУШ** *موش* *зоол.* ҷонвари хурдҷуссаи ширхӯр аз қатори хояндаҳо; **девор муш дорад муш гӯш** (*зарб.*); **муши мурда** одами бадқирдори дар зоҳир худро оромӣ бечора нишондиҳанда; **соли муш** соли якум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал.
- МУШАББАК** *а. مشبک* 1. шабакадор (*монанди тиреза*), панҷарашакл. 2. сӯроҳ-сӯроҳ (*мас., тӯр, галбер*).
- МУШАББАҲ** *а. مشبه* *кит.* ташбеҳ шуда, монанд карда; монандшуда, моно.
- МУШАББАӢ** *а. مشبع* 1. *кит.* пуршуда; пурра, қомил. 2. муфассал.
- МУШАВВАШ** *а. مشوش* ба ташвиш афтада; пурташвиш, ошуфта, парешон; **хотири мушавваш** хотири парешон; **мушавваш шудан** (**гардидан**) парешон гаштан; **мушавваш кардан** ба ташвиш андохтан; ошуфтаву парешон кардан.
- МУШАВВАШӢ** *а. مشوشى* пурташвишӣ, ошуфтагӣ, парешонӣ.
- МУШАВВАШОНА** *а. مشوشانه* музтарибона, ошуфта, парешонхотирона.
- МУШАВВАШҲАӢЛ** *а. مشوش خيال* *ниг.* мушаввашхотир.
- МУШАВВАШХОТИР** *а. مشوش خاطر* парешонхотир, ошуфтахотир; бо хотири парешон.
- МУШАВВАШХОТИРӢ** *а. مشوش خاطرى* парешонхотирӣ, мушаввашӣ.
- МУШАДДАД** *а. مشدد* 1. *кит.* шадидшуда, шиддатёфта. 2. *грам.* ҳарфи ташдиддор (*мас., ара*).
- МУШАК I** *ا. موشک* *тасири* муш; муши хурд, мушча; **мушаки кӯр** *ниг.* кӯрмуш.
- МУШАК II** *ا. موشک* 1. як ҷизи дарунаш аз борут ё ҷизҳои тарканда пуркардашуда, ки бо оташ додан шӯълаҳои гуногунранг бароварда ба ҳаво мепарад, тарф: **мушак нарондан**. 2. тирӣ аз борут пуркардашуда, ки барои равшан

- кардани самти муайян ё барои ба масофаи дур расондани хабаре паронда мешавад, ракета. 3. ҳ. тири реактивии тӯпи чангӣ. 4. *кайҳ*. дастгоҳи парвозкунандаи кайҳонӣ (*бо муҳарриқи реактивӣ*): **мушаки кайҳонӣ**. 5. *итт*. қисми насбшавандаи компютер, ки дар монитор ишоратгарро ифода мекунад.
- МУШАК III** *موشک* *анат.* гӯшти пайдори бестухон, ки дар дасту по ва дигар аъзои бадани одамӣ ва ҳайвонот ҳаст ва қобилияти сусту кашидашавӣ дорад: **мушаки рах-рах**, **мушаки суфта**.
- МУШАКАНДОЗ** *موشک انداز* олати туфангмонанд, ки мушак бо он паронда мешавад.
- МУШАКБЕЗӢ** *موشک بزی* мушакафшонӣ, муаттар, хушбӯӣ.
- МУШАКБОЗ** *موشک باز* он ки мушак (II. 1) месозад ва мепаронад.
- МУШАКБОЗӢ** *موشک بازی* 1. мушакпаронӣ, тарфбозӣ, оташбозӣ (*дар чаинҳо*). 2. касб ва кори мушакбоз.
- МУШАКБОРОН** *موشک باران* ҳамла бо мушак, ҳучуме, ки бо андохтани мушакҳои зиёд амалӣ мешавад.
- МУШАКПАРОНӢ** *موشک پرانی* *исми амал аз мушак парондан*; мушакбозӣ, оташбозӣ, тарфбозӣ.
- МУШАНГ** *مشنگ* *итг.* мушунг.
- МУШАРРАФ** *ا. مشرف* ба шарафи чизе расида, сарафрозшуда, ноилгашта; **мушарраф шудан** сазовор гаштан.
- МУШАХТА** *مشخته* як навъ халвои варақин.
- МУШАХХАС** *ا. مشخص* 1. ташхис шуда, муайяншуда, муайян; ба таври мушаххас ба таври муайян ва аниқ. 2. фарккарда; **мушаххас кардан** дақиқан муайян кардан; як-як нишон додан.
- МУШАХХАСОТ** *ا. مشخصات* 1. ҷ. мушаххас. 2. ҷиҳатҳои фарқкунандаи чизе; ҷигунагӣ ва кайфияти чизе.
- МУШАЧЧАР** *ا. مشجر* *кит.* 1. он чи ба шакли шаҷар (дарахт) аст. 2. дарахтдор, дарахтшинонда: **хиёбони мушаҷҷар**. 3. навъ аз матои абрешимӣ, ки нақшҳои шакли баргу
- шоҳаҳои дарахтро дорад.
- МУШАЪБИД** *ا. مشعبد* *кит.* 1. шӯъбадабоз, найрангбоз. 2. ҳилагар, ҳукқабоз.
- МУШАЪБИДӢ** *ا. مشعبدی* шӯъбадабозӣ кардан; найрангбозӣ; корнамоӣ дар найрангбозӣ.
- МУШАЪШАЪ** *ا. مشعشع* *кит.* шаъшаанок, шуъафкананда; тобон, дурахшон: **чеҳраи мушаъшаъ**.
- МУШБУРУТ** *موشبروت* дорои мӯйлаби тунуки сих-сих: **марди мушбурут**.
- МУШГИР** *موشگیر* *кит.* загани саҳроӣ, галевоч (*парандаи зогчамонад*).
- МУШГИРАК** *موشگیرک* дом барои дошта гирифтани муш, мушқапак.
- МУШДАНДОН** *موشدندان* он ки дандонҳои шабеҳи дандонҳои муш аст, дандонҳои хурду реза, резадандон.
- МУШЗАДА** *موشزده* он чи муш онро хоида сӯроҳ кардааст.
- МУШИР** *ا. مشير* *кит.* 1. ишоракунанда, нишондиханда. 2. машваратдиханда, мушовир, маслиҳатдиханда.
- МУШЛАК//МУШКЛАК** *مشکک//مشکلک* *кит.* навъ аз гиёҳи дарозу навдағавсе, ки дар лаби об ва чойҳои ботлоқӣ мерӯяд ва дорои бӯи хося мебошад.
- МУШК** *مشک* 1. моддаи сиёҳранги бисёр хушбӯӣ, ки аз ҳайвон ва растанӣ ҳосил мешавад ва дар атрсоӣ ва тиб истифода мебаранд; **бӯи мушк** пинҳон намонад. (*мақол.*); **мушки ноб** мушки холис ва соф; **мушки суда** а) мушки кӯфта; б) *мач.* зулфи сиёҳи парешони маҳбуба; **қимати мушк шикастан** ниҳоят муаттар будан.
- МУШКАК** *مشکک* *бот.* гиёҳест дорои соқан зеризаминии хушбӯӣ, мушки заминӣ.
- МУШКАФШОНӢ** *مشک افشانی* афшондан ва паҳн кардани мушк, рад кардани ҳавои муаттари хушбӯӣ.
- МУШКБЕД** *مشک بید* *бот.* навъ аз бед, ки гули хушбӯӣ дорад.
- МУШКБЕЗ** *مشک بیز* атрфишон, хушбӯӣ.
- МУШКБЕЗӢ** *مشک بیزی* мушакафшонӣ, муаттар,

хушбӯй.

МУШКБОР مشکبار мушкрез, хушбӯйбахш, атрфишон; **насими мушкбор** боди форами муаттар.

МУШКБҶ(Ӣ) مشکبو/مشکبوی бӯи мушк дошта, хушбӯй, муаттар.

МУШКДОНА مشکدانه мус. яке аз оҳангҳои сегонаи Борбад, ки мутриби машҳури дарбори Хусрави Парвиз буд.

МУШКДУМ مشکدم кит., зоол. номи як навъ парандаи сиёҳдуми хушовоз; дорои думи сиёҳранг (асп).

МУШКИЛ a. مشکل 1. душвор, вазнин, сахт: мушкил будан, мушкил шудан (гардидан). 2. душворӣ, сахтӣ, вазнинӣ; кори сахт ва душвор; масъалаи душвори ҳалнашуда.

МУШКИЛБАӢН مشکلبیان он ки тарзи баӢнаш печ дар печ ва душворфаҳм аст: **нависандаи мушкилбаӢн**.

МУШКИЛБАӢНИ مشکلبیانی мушкилбаӢн будан; тарзи баӢни душворфаҳм доштан: **мушкилбаӢнии Бедил**.

МУШКИЛГУЗАР مشکلگذر гузаштанаш душвор, душворгузар: **пайраҳа (роҳ)-и мушкилгузар**.

МУШКИЛИФШО مشکلافша мушкилкушо, ҳалқунандаи корҳои душвор, кушояндаи масъалаҳои мураккаб.

МУШКИЛӢ مشکلی душворӣ, сахтӣ, вазнинӣ.

МУШКИЛКУШО مشکلکشا 1. осонқунандаи корҳои душвор; мусоидатқунанда дар ҳалли масъалаҳо. 2. д. хур. маросими хурди занон, ки дар он барои рафӣи мушкилиҳо дар сари дастархон шамъ даргиронда, дуо хонда мешавад.

МУШКИЛОТ مشکلات 1. ҷ. мушкил 2. 2. мус. номи шӯъбаҳои созии мақомҳои таркибии «Шашмақом».

МУШКИЛПИСАНД مشکلپسند он ки ҳар чиз ба вай маъқул шудан намегирад; серталаб, нозуктабъ, инчиқ.

МУШКИЛПИСАНДӢ مشکلپسندی мушкилписанд будан; серталабӣ, нозуктабъӣ.

МУШКИЛТАРБИЯ مشکل تربیه он ки ба осонӣ тарбия намешавад; душвортарбия: **бачаҳои мушкилтарбия**.

МУШКИЛТАРОШӢ مشکل تراشی эҷод кардани монеаву мушкилӣ барои касе, чизе ё коре.

МУШКИЛФАҲМ مشکل فهم он чи фаҳмидани маънояш душвор аст, душворфаҳм.

МУШКИН 1. مشکين 1. он чи бӯи мушк медиҳад; хушбӯй: **собуни мушкӣн**. 2. сиёҳ; сиёҳи хушбӯй: **зулфи мушкӣн**.

МУШКИНБҶӢ مشکينبوی бӯи мушк дошта; хушбӯй, хушнақҳат.

МУШКИНКАМАНД مشکين كمند кит. дорои мӯи сиёҳи хушбӯй (*сифати маъишуқа*).

МУШКИНКУЛОЛА مشکين كلاله кит. дорои кулолаи (кокули) сиёҳи хушбӯи печида (*сифати маъишуқа*).

МУШКИНМӢӢ مشکين موی сиёҳмӯӣ, дорои мӯи сиёҳи хушбӯӣ.

МУШКИНРАҚАМ مشکين رقم кит. хушнавис (*сифати қалам*).

МУШКИНХОЛ مشکل خال кит. холи сиёҳ (*сифати маъишуқа*).

МУШКИНШАМОИЛ مشکين شمایل кит. мушксифат, хушбӯйбахш.

МУШКИСТОН مشکستان кит. киноя аз **торикӣ** ва сиёҳӣ.

МУШКӢ مشکي ниг. мушкӣн.

МУШКЛАК مشکلک ниг. мушлак.

МУШКМОЛӢ مشک مالي кит. мус. оҳанги бисту чорум аз оҳангҳои сигонаи Борбад.

МУШКМОНАНД مشک مانند 1. монанд ба мушк. 2. сиёҳи хушбӯӣ.

МУШКМӢӢ مشک موی дорои мӯи сиёҳи хушбӯӣ; сиёҳмӯӣ.

МУШКНАКҲАТ مشک نکهت кит., ниг. **мушкбӯӣ**.

МУШКРАНГ مشک رنگ сиёҳранг, сиёҳ.

МУШКРЕЗ مشکريز ниг. **мушкбор**.

МУШКСО(Ӣ) مشکسای мушкмолида, мушкпошида; бӯи мушкдиханда, хушбӯӣ.

МУШКУШАК مشک موش: **доруи мушқушак**; ниг.

- маргимуш.
- МУШКҮ(Й)** (*مشکوی*) *кит.* 1. бутхона; 2. ҳарам-саро; кӯшк, қаср.
- МУШКФИШОН** (*مشکفشان*) *ниг.* мушкбор.
- МУШКФУРҮШ** (*مشکفروش*) *кит.* фурӯшандаи мушк, маҷозан паҳиқунандан мушку бўи хуш.
- МУШКХЕЗ** (*مشکخیز*) дорои мушк, анбарафшон.
- МУШКШИКАН** (*مشکشکن*) *кит.* дорои мӯйҳои марғуладори мушкін (*сифати маъшуқа*).
- МУШҚАПАК** (*موشقپاک*) *ниг.* мушгирак.
- МУШМУЛА** (*مشملة*) *бот.* як навъ бутта аз оилаи настараниҳо ва меван он.
- МУШОБЕҲ** *а.* *مشابه* шабоҳатдошта; монанд, шабеҳ.
- МУШОБЕҲАТ** *а.* *مشابهت* ба ҳам монанд, шабоҳат бо ҳамдигар; мушобеҳат доштан монанд будан.
- МУШОВАРА** *а.* *مشاوره* бо ҳам гуфтугузор ва машварат қардан; ҳайати мушовара гуруҳи таъиншуда ё интихобие, ки ягон мақоми роҳбарикунанда ё амрдиханда ё машваратиро ташкил медиҳад: ҳайати мушовараи вазорат.
- МУШОВИР** *а.* *مشاور* машваратдиханда, маслиҳатдиханда, машваратчи.
- МУШОВИРА** *а.* *مشاوره* *ниг.* мушовара.
- МУШОИАТ** *а.* *مشايعة* *ниг.* мушоаят.
- МУШОИРА** *а.* *مشاعره* шеърғӯӣ ва шеърхонии тарафайн; мусобиқаи шоирон дар шеърдонӣ ва шеърхонӣ.
- МУШОКИЛ** *а.* *مشاكل* 1. *кит.* ҳамшакл, мушобеҳ, монанд. 2. *ади.* яке аз баҳрҳои фаръии баҳри арӯз.
- МУШОЛ** (*مشال*) *бот.* як чинси буттаҳои гучум-мева, бушол.
- МУШОНА** (*مشانه*) *мансуб ба муш; чашмони мушона.*
- МУШОКИРАТ** *а.* *مشاکرت* бо ҳам шарик будан, бо ҳам дар коре ширкат доштан (ҳамроҳ будан); шарикӣ.
- МУШОҲИД** *а.* *مشاهد* *кит.* мушоҳидакунанда, бинанда.
- МУШОҲИДА** *а.* *مشاهده* бо чашми худ дидан, нигаристан; мушоҳида қардан (намудан) бо чашми худ дидан; дида муайян қардан, муоина қардан; мушоҳида шудан дида шудан, ба назар расидан.
- МУШОҲИДАКОР** (*مشاهدهکار*) муоинакор, бо диққат аз назар гузаронанда.
- МУШОҲИДАКОРӢ** (*مشاهدهکاری*) мушоҳидакор будан; тезбинӣ.
- МУШОҲИДАКУНАНДА** (*مشاهدهکننده*) 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз мушоҳида қардан.* 2. бинанда, муоинакунанда, аз назар гузаронанда, шоҳид.
- МУШОЯТ** *а.* *مشايعة* 1. ҳамроҳӣ қардан қасеро дар сафар, бадрақа. 2. гусел (*меҳмонро ё равандаеро ба ҷое*): мушоаят қардан.
- МУШРИК** *а.* *مشرك* *фалс.* он ки ба шарик доштани Худо (бисёрхудой) эътиқод дорад, пайрави мушрикон.
- МУШРИКӢ** (*مشركي*) *фалс.* дину мазҳабе, ки ба ақидаи бисёрхудой асос ёфтааст, политеизм.
- МУШРИФ** *а.* *مشرف* *кит.* 1. дар баландӣ воқеъшуда: баланд. 2. аз ҷои баланд дидбонкунанда. 3. ҳисобдор; нозири харҷ. 4. сардори девон (*дар аҳди салҷуқиён*); \diamond мушриф ба марғ ба мурдан наздик.
- МУШТ I** (*مشت*) 1. панҷаи даст дар ҳолати гуншуда, кулӯла гаштани ангуштон: муште, ки пас аз ҷанг ба ёд ояд, бояд ба сари худ зад (*зарб.*); муште андаке, каме, як миқдор; як қабза; мушт бардоштан ба задан бо мушт омода шудан; задан; мушт задан бо мушт кӯфтан; мушт фурувардан бо мушт задан; мушт хӯрдан шаллоқ хӯрдан; ба зери мушту лағад гирифтан бисёр задан, кӯфтан; муштро ба як ҷо задан иттиҳод шуда қор қардан; мушт – намунаи хирвор (*мақ.*) намунаи аз ҷи-зи бисёр. 2. миқдори чизе, ки дар ҳолати кушода шудани ангуштон ба кафи даст мегунҷад.
- МУШТ II** *а.* *مشط* *ҳ.* *кит.* 1. қошона. 2. устухонҳои пушти кафи даст ва рӯи пой.
- МУШТА** (*مشته*) 1. он чи дар мушт ҷой гирад; якмушта. 2. абзори филизие, ки санноҷон ва

мӯзадӯзон дар мушт мегиранд ва барои кӯбидани мех ва мустаҳкам кардани он истифода мекунанд.

МУШТАБАҲ *a.* مشتبه *кит.* шубҳанок, мубҳам.

МУШТАБЕҲ *a.* مشتبه *кит.* шабоҳатдор, шабех, монанд.

МУШТАҒИЛ *a.* مشتغل *кит.* машғулшаванда (*бо коре*), машғул, андармон (*бо коре*).

МУШТАК مشتک *кҲн.* ҳаққи тарозубон, ки аз чизи баркашидааш (*мас., аз маҳсулоти деҳқонӣ*) хавуч карда мегирифт: **муштак гирифта**.

МУШТАКГИРӢ مشتک گیری *исми амал аз муштак гирифта*.

МУШТАКӢ مشتکی *кит.* шикояткунанда, шокӣ.

МУШТАКНАВАРД مشتک نورد *тех.* наварди таксимот (муштакдор)-и мошин, ки ин ё он қисматҳои онро ба ҳаракат мебарорад.

МУШТАҚ *a.* مشتق 1. *кит.* чизи аз як чизи дигар гирифташуда, аз чизе ҷудо ё ҳосилшуда. 2. *збш.* калимае, ки аз калимаи дигар сохта шудааст; калимае, ки аз як решаи масдари арабӣ гирифта шудааст (*мас., олим, таълим, маълум...* аз масдари илм ва ё доно, нодон, дониш, донанда аз «донистан» муштаканд).

МУШТАҚОТ مشتقات *ч.* муштак 2.

МУШТАМИЛ مشتمل *кит.* фарогиранда, дарбаргиранда, ҳавӣ: **муштамил бар...**

МУШТАРАК *a.* مشترک 1. он чи аз он чанд кас аст, умумӣ, шарикӣ; **муштарак** будан шарикӣ будан; **муштарак кардан** якҷоя кардан. 2. якҷоя, муттаҳид; омехта, махлут: **комиссияи муштарак**.

МУШТАРАКОНА مشترکانه ба таври муштарак; амалиёти муштаракона.

МУШТАРАКУЛМАНОФЕЪ *a.* مشترک المنافع *нав.* нафъи муштаракдошта; **Иттиҳоди Давлатҳои Муштаракулманофез** *с.* иттиҳоди сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо-ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ.

МУШТАРИАХЛОҚ مشتری اخلاق *кит.* олиқирдор, дорони ахлоқу атвори писандида, хушхулқ.

МУШТАРИБАХТ مشتری بخت *кит.* хушбахт, саодатманд.

МУШТАРИДОР مشتری دار 1. моле, ки харидорони зиёде дорад, моли хушхарид. 2. *мач.* он ки хостгорони зиёде дорад, серхаридор.

МУШТАРИК *a.* مشترک *кит.* он ки дар чизе шарик аст, шарик.

МУШТАРИОРАЗ مشتری عارض *кит., ниг.* муштарирӯӣ.

МУШТАРИРӢ مشتری روی *хушрӯ, муборакчехра.*

МУШТАРӢ I *a.* مشتری 1. *нуч.* номи бузуртгарин сайёраи манзумаи Офтоб, ки мунаҷҷимони қадим онро муборак мешуморанд, Бирчис, Ҳурмуз, Саъди Акбар, Қозии фалак [Юпитер].

МУШТАРӢ II *a.* مشتری 1. харидор. 2. талабгор, толиб.

МУШТАФШОР مشت افشار *кит.* зари муштафшор аз рӯи ривоят зари ба мушт нармшаванда, ки дар ҳазинаи Хисрави Парвиз будааст ва онро ба ҳар шакл, ки мехостанд, мебароварданд.

МУШТАҲАР *a.* مشتھر *кит.* шӯҳратёфта; машхур, маъруф.

МУШТАҲО *a.* مشتھی//مشتھا *кит.* орзу ва хоҳишкарда; он чи мавриди орзу ва иштиҳо аст.

МУШТБАРДОРӢ مشت برداری муштзанӣ.

МУШТБОРОН مشت باران: **муштборон** кардан дар зери борони мушт гирифта, зиёд бо мушт задан.

МУШТЗАН مشت زن 1. бо мушт зананда. 2. *кҲн.* гӯштингир. 3. *кит.* қавӣ, пурзӯр. 4. варзишгари бозиҳои муштзанӣ (бокс).

МУШТЗАНӢ مشت زنی 1. ҷанги бо мушт; машғулияти муштзан. 2. навъи бозӣ, ки дар он бо муштҳои дастпӯшакдор то ғалаба кардан мезананд, бокс.

МУШТЗӢР مشت زور 1. зӯрвар, зӯрикунанда. 2. золим, истисморкунанда.

МУШТЗӢРӢ مشت زوری 1. зӯрварӣ, зӯрӣ. 2. золимӣ, истисмор.

- МУШТИПАР** مشت پير *маҷ.* заиф, бечора, нота-
вон, оқиғ.
- МУШТКОРӢ** مشت كاری муштзанӣ, муштакӯбӣ;
муштакорӣ қардан муштакӯбӣ қардан, бо мушт
задан.
- МУШТКӢБӢ** مشت كوبي бо мушт кӯфтан,
муштакорӣ, муштзанӣ: муштакӯбӣ қардан
хамдигарро бо мушт задан; занозанӣ қардан.
- МУШТМОЛ** مشت مال 1. бо мушт моланда. 2.
молишгар (*дар ҳаммом ва дар варзиш*).
- МУШТМОЛӢ** مشت مالي қору амали муштомл;
муштомлӣ қардан бо мушт молидан, бо мушт
зер қардан (*хамирро барои тайёр шудан*).
- МУШТОҚ** *а.* مشتاق 1. иштиёқманд, шавқманд,
орзуманд, роғиб. 2. *маҷ.* ошиқ.
- МУШТОҚӢ** مشتاقى иштиёқмандӣ, орзумандӣ.
- МУШТОҚОНА** مشتاقانه 1. бо рағбат, бо майли
зиёд. 2. иштиёқмандона, дуои муштоқона,
паёми муштоқона.
- МУШТРАНДА** مشت رنده рандаи хурди
дуредгарон, дастранда.
- МУШТЧАНГ** مشت چنگ чанг бо мушт, занозанӣ
бо мушт.
- МУШУНГ** مشنگ *бот.* як навъ растанӣ аз оилаи
лӯбиёиҳо, ки аз дону орди он таом мепазанд.
- МУШФИҚ** *а.* مشفق бошафқат, шафиқ,
меҳрубон; дилсӯз, ғамхор: модари мушфиқ.
- МУШФИҚӢ** *а.* مشفقى 1. дилсӯзӣ, меҳрубонӣ,
шафиқӣ. 2. тахаллуси шоири машҳури тоҷик
Абдурахмон Мушфиқӣ (1538-1588).
- МУШФИҚОНА** مشفقانه меҳрубона, дил-
сӯзона: нигоҳи мушфиқона.
- МУШХОНА** موش خانه 1. сӯроҳи дар зери девору
замин шикофта барон худ хона сохтаи му-
шон. 2. *маҷ.* ҷои махфӣ ва ноаён: ба кадом
мушхонае ғайб задаст, дар мушхонае ҷой ги-
рифтааст.
- МУШХОР** موش خار 1. хӯрандаи муш, заған; 2.
бот. растани паҳнбарги хордори часпанда,
зорчаспак.
- МУШХӢРДА** موش خورده *ниг.* мушзада.
- МУШӢАЛАК** موش هلك *ниг.* мушгирак.
- МУЯССАР** *а.* ميسر ба осонӣ ба даст дароварда,
осон фароҳамомада; дастрасшуда; осон; му-
яссар будан фароҳам будан; муяссар гардидан
(шудан) ба даст даромадан; имконпазир шу-
дан; ба осонӣ фароҳам омадан (*оид ба коре*).
- МӢ** *ниг.* мӯй; \diamond як сари мӯ ниҳоят кам, заррае;
қариб ҳеч; мӯ ба мӯ як ба як, айнан, нуқта ба
нуқта; муфассалан.
- МӢБАД//МУБАД** موبد рӯҳонии зардуштиён;
олим ва донишманди оини зардуштӣ; мӯбади
мӯбадон саррӯҳонии зардуштиён.
- МӢД** مود *гуфт.* 1. расм ва олатҳои дар замони
муайян писанди умум гардида (*дар
либоспӯшии, орошии мӯйсар ва ғ.*), мода: мӯд
шудан, аз мӯд баромадан. 2. сару либос, ас-
бобу анҷоми маишат ва ғ., ки дар замони му-
айян байни мардум расм шудааст.
- МӢДШУДА** مودشده ба мӯд даромада, ба мӯд
мувофиқшуда, расмшуда.
- МӢЁН** مويان *кит.* гирён, мӯякунон, навҳакунон;
нолон.
- МӢЖ** موژ *кит.* обгир.
- МӢЗА** موزه як навъ пойафзори соқдароз; **обро**
дида мӯза каш, ҳаворо дида ғӯза каш. (*маҷ.*);
мӯзаи америкой (*дар гуфтугӯ америконӣ*)
мӯзаи чармаш лоқдор; мӯзаи намадӣ мӯзаи
аз намад сохтаи зимистонӣ; мӯзаи пошнаба-
ланд мӯзаи пошнаҳояш баландтар аз
маъмулӣ; мӯзаи таглама мӯзае, ки ба соқи
кӯҳна тағ ва рӯи нав бастаанд; \diamond ду пойро дар
як мӯза ҷой қардан (*тиққондан*) чизеро бо
исрор талаб қардан, ба гуфтаи худ саҳт ис-
тодан, яқравии бечо қардан.
- МӢЗАДОР** موزه دار мӯзадошта (*дар пой*), мӯза-
пӯшида, мӯзапӯш.
- МӢЗАДӢЗ** موزه دوز устои дӯзандаи мӯза;
пойафзордӯз.
- МӢЗАДӢЗӢ** موزه دوزى касбу кори мӯзадӯз:
хунари мӯзадӯзӣ.
- МӢЗАПӢШ** موزه پوش он ки мӯза пӯшидааст; он
ки мӯза пӯшида мегардад.
- МӢЗАРД** موزرد *ниг.* мӯйзард.
- МӢЗАҶАЛЛОБ** موزه جلاب он ки мӯзаро аз
дӯзандагон харида мефурӯшад, вофурӯш.

МҮЙИН موئين 1. мансуб ба мүй; аз мүй сохташуда; қалами мӯин мӯқалам. 2. аз мүй бофташуда, мӯина, пашмина.

МҮЙИНА موئينه 1. мансуб ба мүй. 2. пӯсти хайвонот, ки аз вай пӯшок дӯхта мешавад. 3. чизи аз мүй бофташуда, пашмина: матон мӯина, рӯймоли мӯина.

МҮЙИНАВОР موئينهوار маҳсулоти мӯин, пӯсти сайдҳо; молҳои мӯинавор.

МҮЙИНАФУРҶШ موئينهفروش фурӯшандаи пӯшоки аз пӯсти хайвонот дӯхташуда.

МҮЙИНАФУРҶШӢ موئينهفروشي чои фурӯши мӯинаворӣ.

МҮЙ(Ӣ) I موي 1. пашми тор-тори маҳин, ки дар сар, рӯй ва бадан мебарояд: мӯи мушкин, мӯи сиёҳ; мӯи ғуллӣ мӯи ғафс; мӯи мошу биринҷ мӯи сиёҳу сафед омехта; мӯи чингила мӯи маргула; мӯи печу тобхӯрда; мӯ(ӣ) бофтан торҳои мӯйро ба ҳам пайваста кокулу гесӯ сохтани занону духтарон; мӯй кандан а) аз бех канда партофтани мӯ; б) ниг. мӯйкани. 2. торҳои дум ва ёли асп, хар ва г.; қил, ки барои сохтани мӯқалам ва барои баъзе созҳои мусиқӣ ҳамчун тор хизмат мекунад; ◊ мӯе (аз...) миқдори хеле каме (аз чизе), андаке (аз), заррае (аз); сари мӯе ниг. мӯ (як сари мӯ); аз хирс мӯе аз одами хасис андак чизе ҳам ба даст ояд, ғанимат аст; ба хотири мӯи сафеди касе барои эҳтироми синну соли касе; мӯе аз бадани касе кам накардан ба касе андаке ҳам бошад, озор ва осеб нарасондан; мӯйро аз ҳамир ҷудо кардан масъаларо дақиқ тафтиш кардан; ҳақиқати масъалаеро ошкор кардан; мӯи сар рост хестан а) саҳт хашмгин ва ғазабнок шудан; б) саҳт тарсидан; мӯи сар сафед шудан дар коре бо коре муддати хеле зиёд машғул шудан; батаҷрибаву моҳир шудан дар коре (аз солҳои зиёд анҷом додани он); аз мӯи сар ҳам зиёд будан(-и коре) аз ҳад зиёд будани коре; мӯи сари касеро хушк тарошидан касеро саҳт азоб додан; дар ҳаққи касе ягон бадӣ кардан; даҳони касе мӯй баровардан дар мавриде, ки ба касе бисёр мегӯянд ва ё зиёд насихат мекунанду бенатиҷа мемонад, гуфта мешавад.

МҮЙ//МҮ II موي//مو kit. кафидагии нозуке, ки дар зарфҳои чинӣ пайдо мешавад: мӯи (ко-

саи) чинӣ.

МҮЙБАНД مويبند банд ва дигар воситаи ба тартиб даровардани мӯи сари занону духтарон.

МҮЙБОФӢ مويبافي исми амал аз мӯй бофтан.

МҮЙГИРӢ مويگیری исми амал аз мӯй гирифтани. 1. гирифтани мӯи сар. 2. бемӯ кардани сару бадан (одатан ҳангоми табобат).

МҮЙДАРОЗ مويدراز 1. он ки мӯяш дароз аст, дарозмӯ. 2. маҷ. таҳқ. зан.

МҮЙДОР مويدار он ки (он чи), ки мӯй дорад, мӯдор.

МҮЙЗАРД مويزرد он ки мӯи сару рӯи ӯ зардранг аст; муқ. малламӯй.

МҮЙКАНИ مويکني исми амал аз мӯй кандан; аз зӯрии алам ва ғаму ғусса бо фарёду фиғон бо таҳдиди кандан ба мӯи худ даст задани занон: мӯйкани кардан.

МҮЙКАНОН مويکنان исми амал аз мӯй кандан; аз шиддати ғаму андӯх мӯйхоро кандану парешон кардан.

МҮЙКАШОН مويکشان феъли ҳол аз мӯй кашидан; дар ҳолати мӯи касеро бо даст кашида, зуран бурдан.

МҮЙҚАЛАМ مويقلم ниг. мӯқалам.

МҮЙЛАБ مويلب мӯи расидаи лаби болоии мардон, бурут; мӯйлаб гирифтани а) тарошидани мӯйлаб; б) қайчӣ зада ба тартиб даровардани мӯйлаби расида; мӯйлаб сабз кардан бурут баровардан; мӯйлаб тоб додан а) мӯйлабро тофта шоф кардан; б) маҷ. кибру ғурур зоҳир кардан; ◊ мӯйлаби касеро табар (ҳам) набуридан а) бисёр мағрур будан, ниҳоят кибру ғурур доштан; б) ҳеҷ парво ё тарсе надоштан.

МҮЙЛАБГИРӢ مويلبگیری исми амал аз мӯйлаб гирифтани; қайчии мӯйлабгирӣ қайчӣ барои бурида ба тартиб даровардани мӯйлаб.

МҮЙЛАБДАРОЗ مويلبدراز марди дорон мӯйлаби дароз, дарозбурут.

МҮЙЛАБДОР مويلبدار шаҳси мӯйлабмонда, мӯйлабнок, бурутдор; ришу мӯйлабдор шудан а) соҳиби ришу мӯйлаб шудан; б) маҷ. ба балогат расидан, мард шудан.

МҮЙЛАБИ مویلبی *мансуб ба мӯйлаб; ишоран мӯйлаби* ишора бо чунбондани мӯйлаб.

МҮЙЛАБСАФЕД مویلبسفید *марди дорои мӯйлаби сафед, сафедбурут.*

МҮЙЛАБСИЁҲ مویلبسیاه *марди дорои мӯйлаби сиёҳ, сиёҳбурут.*

МҮЙМИЁН مویمیان *киноя аз борикмиён, нозукмиён, мӯрчамиён (сифати маҳбуба).*

МҮЙМОНДА مویمانده *мӯйсардор.*

МҮЙПАРЕШОН مویپریشان *он ки мӯи сари ӯ шонанакарда ва бетартиб аст, парешонмӯ, жӯлидамӯ.*

МҮЙРАГ مویرگ *биол. рағҳои бориктарини бадани инсон ва ҳайвон, ки ҳучайраҳоро бо хун таъмин мекунад.*

МҮЙРЕЗӢ مویریزی *рехтани мӯи сар; мӯй рехта кам мӯ ё кал шудани сар.*

МҮЙРЕХТА مویریخته *1. он ки мӯи сари ӯ рехтааст. 2. пашмрехта.*

МҮЙСАР مویسر *мӯи сари инсон: мӯйсар гирифтани, мӯйсар тарошидан.*

МҮЙСАРГИР مویسرگیر *1. устои сартарош. 2. он ки барои тарошидани мӯи сари худ ба сартарошхона омадааст.*

МҮЙСАРГИРӢ مویسرگیری *исми амал аз мӯйсар гирифтани; мӯйсартарошӣ.*

МҮЙСАРГИРОН مویسرگیران *маросими халқии аввалин бор гирифтани мӯйсари писарбачагон.*

МҮЙСАРТАРОШӢ مویسرتراشی *бо поку тарошида гирифтани мӯйсар; мӯйсаргирӣ.*

МҮЙСАФЕД مویسفید *1. он ки мӯи сару рӯяш сафед шудааст, сафедмӯ. 2. одами пир, куҳансол; пири бадавлат киноя аз пири саодатманд.*

МҮЙСАФЕДӢ مویسفیدی *1. сафед будани мӯй, сафедмӯй. 2. пири, куҳансолий.*

МҮЙСИЁҲ مویسیاه *дорои мӯи сари сиёҳ, сиёҳмӯ.*

МҮЙЧИНАК مویچینک *олате, ки бо вай мӯйҳои зиёдатиरो чида мепартоянд, абрӯчинак, минқош, қошчинак.*

МҮКАЛЛА موكله *зоол. кирми рӯдан одам.*

МҮҚАЛАМ موقلم *абзори дасти рангмолону рассомон барои ба рӯи зевар, когаз ва ғ. давондани ранг, ширеш..., мӯйқалам.*

МҮЛ I مول *гуфт. бисёр, фаровон; барзиёд: мӯл гап задан, мӯл кардани ҳосил.*

МҮЛ II مول *кит. даранг ва таъхир дар корҳо; мӯл кардан даранг кардан, таъхир кардан.*

МҮЛА موله *баландии лоини манорашакл, ки дар киштзорҳо барои рондани парандаҳо ва дар роҳҳои биёбонҳо барои назора кардани ояндаву равандагон месохтанд; мӯла барин рост истодан бекор рост истодан.*

МҮЛИДАН مولىدن *кит. даранг ва таъхир кардан; бозистодан, сустӣ кардан дар ҳаракат.*

МҮЛӢ مولى *гуфт. бисёрӣ; фаровонӣ.*

МҮЛОМУЛ مولامول *кит. таъхир аз пайи таъхир.*

МҮЛТОНӢ مولتانى *ҳ. чӯғӣ, лӯлӣ.*

МҮЛҶАР مولجر *1. вақти муайян: мӯлҷарни хоб расидан. 2. ҳар як аз 12 соли силсилаи солшуморӣ ба ҳисоби мучал, ки синну соли одамро ба воситаи он муайян кардан мумкин аст; мӯлҷар кардан (намудан) а) тахмин кардан; б) ба назар гирифтани.*

МҮМИЁ موميا *ниг. мумиё.*

МҮНИС مونس *унсгирифта; дӯст, ҳамдам, ҳамнафас; мӯнис будан ёри дӯсти хеле наздик будан.*

МҮР مور *ниг. мӯрча; ◇ монанди мӯру малах//мӯру малах барин чизи бисёр ва беҳисоб; аз ҳад зиёд; аз мӯр камтар хеле беқадр ва ночиз; ба хонаи мӯр об сар додан вайронкорӣ кардан, шӯру ғавғо бархезондан.*

МҮРД مورد *бот. як навъ дарахтест ҳамешасабз ва баргу гулҳои хушбӯ дорад ва дар дорусозӣ ба кор меравад, дарахти ос.*

МҮРИЁНА موریانه *кит. зангоре, ки охану фӯлодро мехӯрад, занги оҳан.*

МҮРӢ موری *1. сӯроҳии маҳсули дудкаши хона, дудкаш, дудбаро; то оташ набошад аз мӯрӣ дуд намебарояд. (мақ.). 2. ниг. обмӯрӣ; мӯрӣ аз боғ калон (аст) кин. харчи чизе аз арзишаш*

зиёдтар аст.

МҶРМИЁН مورميان *ниг.* мӯрчампён.

МҶРСОН مورسان монанди мӯр, шабеҳи мӯрча.

МҶРЧА مورچه [*тасгири* мӯр] навъе аз ҳашаран майда, ки ичтимоеъ шуда зиндагӣ мекунад ва навъҳои гуногун дорад; **мӯрчаи аспак** навъе аз мӯрча, ки калону тезрав аст; *касиро мӯрча нагазидан* а) ҳоло ташвиши қору зиндагиро надидан; б) ҳоло саҳтии рӯзгорро аз сар нагузаронида; **мӯрча ҳам аз ӯ озор намеёбад** хеле раҳмдил ва беозор аст.

МҶРЧАГИР مورچه گير *зоол.* ҳашаротест, ки дар рӯи замин қифмонанд чуқурчае (*тоси лағзанда*) сохта, мӯрчаҳои ба ин дом афтода-ро дошта меҳӯрад.

МҶРЧАЛ مورچل *ниг.* мӯрчал.

МҶРЧАМИЁН مورچه ميان *борикмиён,*
химчамиён, камарборик.

МҶРЧАХОНА مورچه خانه хонаи мӯрчаҳо.

МҶРЧАХОРИ//МҶРЧАХҶР

مورچه خور//مورچه خوار *зоол.* ҳайвони бедандони ширхор, ки дорои забони дароз буда, бо он мӯрчаҳо аз хонашон гирифта меҳӯрад.

МҶРЧОЛ//МҶРЧАЛ مورچال//مورچل *тағр.* нақбе, ки барои забт кардани қалъа ё аз он гурехтани дар қалъа будагон канда мешуд.

МҶСАФЕД موسفيد *ниг.* мӯйсафед.

МҶСАФЕДӢ موسفیدی *пирӣ,* пир будан, аз гояти пирӣ мӯи сафед доштан.

МҶСИЁХ موسياه *ниг.* мӯйснёх.

МҶХУШККУНАК موخشکنک *асбоби барқӣ*
барон хушк кардани мӯи сар ба воситаи чараёни ҳавои гарм [фен].

МҶХҶРАК//МҶХОРАК موخورك//موخارک *гуфт.* беморие, ки мӯйро мерезонал.

МҶХДАС *a.* محدث *кит.* тоза ҳодисшуда, нав пайдошуда, нав рухдода; нав.

МҶХЛАТ *a.* مهلت 1. вақт, муддат. 2. вақти муайян, муддати муайяни иҷрои қоре; фурсат; **пеш аз мӯҳлат** барвақт; **мӯҳлаташ расад** вақташ расад; **мӯҳлат гирифтани**, барои иҷрои қоре вақти муайян гирифтани; **мӯҳлат додан** *ба чизе* вақт таъйин кардани *ба чизе*.

МҶХЛАТДОР مهلت دار *дорои мӯҳлати муайян,* вақти муайяни эътибордошта, вақти муайян амалкунанда, *муқоб.* бемӯҳлат.

МҶХЛИК *a.* مهلك *кит.* ҳалоккунанда, ҳалокатовар, марговар; хатарнок.

МҶХМАЛ *a.* مهمل 1. чизи беэтибор, чизи беҳуда ва беаҳамият. 2. бемаънӣ, беҳуда: **гапҳои мӯҳмал; мӯҳмал ҷавоб додан.** 3. одами бекора.

МҶХМАЛА *a.* مهمله *муаннаси* мӯҳмал; **ҳарфи мӯҳмала** *зби.* ҳарфи бенуктаи алифбои арабӣ, *муқоб.* манкута: **доли мӯҳмала.**

МҶХМАЛОТ *a.* مهملات *кит.* суҳанҳои бемаънӣ ва беҳуда.

МҶХР مهر 1. олати филизӣ ё резинӣ, ки ба рӯяш номи шахс ё идора ва созмон канда шудааст; **мӯҳр задан** (**кардан, гузоштан**); **мӯҳр пахш кардан.** 2. нақше, ки баъд аз ранг молида задани мӯҳр бар рӯи қоғаз, мум *ва г.* мемонад; **мӯҳри хомӯшӣ ба даҳон задан** хомӯш будан (*шудан, кардан*); **хату мӯҳр карда додан** тасдиқ кардани ва иҷозат додан (*ба чизе*).

МҶХРА مهره 1. устухонҳои мусалсали миёни тахтапушт ва гардан: **мӯҳрани гардан, мӯҳрани пушт.** 2. донаи марҷон, тасбеҳ *ва г.* 3. донаи нард, шохмот *ва г.* 4. навъи садаф ё умуман суфтаву ҳамвор кардани қоғаз баъд аз оҳор додан ва чизҳои дигари пахш; **мӯҳрани каланд** пушти ҷои дастагузаронии каланд, табар *ва монанди инҳо.*

МҶХРАБОЗ مهرباز 1. он ки бо мӯҳраҳо қиморбозӣ мекунад. 2. *маҷ.* ҳуққабоз, найрангбоз; фиребгар.

МҶХРАБОЗӢ مهربازی 1. қиморбозӣ бо мӯҳраҳо. 2. *маҷ.* ҳуққабозӣ, найрангбозӣ; фиребгарӣ.

МҶХРАГАР مهره گر *кҳн., ниг.* мӯҳрақаш; пардозгар; кудунгар.

МҶХРАДОР I مهردار он ки дорои мӯҳра аст, мӯҳрадошта; **мӯҳрадорон** *биол.* яке аз гурӯҳҳои муташаккилтани ҳайвонот, ки сутунмӯҳрадоранд, ҳайвоноти мӯҳрадор.

МҶХРАДОР II مهردار бо мӯҳра (4) сайқал ва ҷило додашуда.

МҶХРАЗАН مهردزن он ки ба мӯҳразанӣ машғул

- аст, суфтакунанда.
- МҶҲРАЗАНӢ** مهره زنى шугли мӯҳразан, мӯҳра задан, суфта кардани чиз.
- МҶҲРАКАШ** مهره كاش кҲи. он ки рӯи коғаз ва дигар чизҳо мӯҳра кашида сайқал ва чило медиҳад: **коғазни мӯҳрадор**.
- МҶҲРАКАШӢ** مهره كشي касб ва кори мӯҳракаш.
- МҶҲРАҚ** а. محرق кит. оташгирифта, ҳарикгирифта; сӯзондашуда, сӯхта.
- МҶҲРАҚАЛАМ** مهره قلم асбоби секирраи пӯлодӣ, ки дар қандакории филизот (*хусусан мис, биринҷӣ, тило*) истифода мебаранд.
- МҶҲРБАНД** مهر بند устои мӯҳрсоз, мӯҳркан.
- МҶҲРДОН** مهردان куттӣ ё халтача барои нигоҳдорӣ мӯҳр.
- МҶҲРДОРӢ** مهردارى 1. дорои мӯҳр будан, соҳиби мӯҳр будан. 2. нигоҳдорӣ мӯҳр.
- МҶҲРЗАНИӢ** مهرزنى исми амал аз мӯҳр задан; мӯҳр пахш кардан.
- МҶҲРИҚ** а. محرق кит. сӯзонанда, сӯзон; сӯзанда; **таби мӯҳриқ** таби бисёр баланд.
- МҶҲРКАН** مهر كن устое, ки дар рӯи филиз нақши мӯҳрро меканад.
- МҶҲРКАНИӢ** مهر كنى касб ва кори устои мӯҳркан.
- МҶҲРҚОЛАБ** مهر قالب боф. қолаби нақшдор, ки ба воситаи он ба матоъ гул мепартоянд.
- МҶҲРОНА** مهراڻه таър. пуле, ки барои мӯҳр пахш кардани ҳуҷҷат гирифта мешуд.
- МҶҲСИН I** а. محسن кит. эҳсонкунанда, соҳиби хайрот; некӯкор.
- МҶҲСИН II** а. محصن кит. порсо, парҳезгор.
- МҶҲТАВИЁТ** а. محتويات ҷ. мӯҳтавӣ: чизҳои фарогирандаи чизе; мундариҷа.
- МҶҲТАВӢ//МҶҲТАВО** а. محتوي//محتوا эҳтивокунанда, фарогиранда, дарбаргиранда; ҳовии..., дорои..., шомили...
- МҶҲТАЗИР** а. محتضر кит. ба ҷонканӣ афтада, дар ҳолати назъ.
- МҶҲТАМАЛ** а. محتمل кит. коре, ки рӯй дода-
- наш аз эҳтимол дур нест, эҳтимолрафта, эҳтимолӣ.
- МҶҲТАМИЛ** а. محتمل кит. 1. бардорандаи бор, ҳамлқунанда. 2. таҳаммулқунанда, тоқатқунанда, сабрқунанда.
- МҶҲТАРАМ** а. محترم он ки ӯро эҳтиром меку- нанд, соҳиби эҳтиром, боэҳтиром; **мӯҳтарам доштан** касеро эҳтироми касеро ба ҷо овар- дан; эҳтиром кардан.
- МҶҲТАРАМАН** а. محترماً ниг. мӯҳтарамона.
- МҶҲТАРАМОҶА** محترمانه аз рӯи хурмат, бо эҳтиром, эҳтиромона.
- МҶҲТАРИЗ** а. محترض кит. эҳтирозқунанда, парҳезқунанда; худдориқунанда.
- МҶҲТАСИБ** а. محاسب таър. назоратқунандаи иҷрои қонуну қоидаҳои шариати ислом; на- зоратқунандаи тартибу қоидаи бозор, дуру- стии сангу тарозу, нархи наво *ва м. инҳо*.
- МҶҲТАШАМ** а. محشم 1. соҳибҳашамат, боҳашамат, бошукӯҳ; **бинои мӯҳташам, қасри мӯҳташам**. 2. бузург, азим: **кӯҳи мӯҳташам, қасри мӯҳташам**.
- МҶҲТАШАМӢ** محشمى мӯҳташам будан; шукӯҳу хашамат; бузургӣ, азамат.
- МҶҲТОЛ** а. محتال кит. ҳилагар, маккор.
- МҶҲТОҚ** а. محتاج эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, ни- ёзманд; **мӯҳтоқ** будан эҳтиёҷ доштан, **мӯҳтоқ мондан** эҳтиёҷманд гардидан; **мӯҳтоқ шудан** эҳтиёҷ пайдо кардан; **мӯҳтоқи дасти касе шудан** ба чиз ё ёрии касе эҳтиёҷ пайдо кардан.
- МҶҲТОҚӢ** محتاجى эҳтиёҷмандӣ, ҳоҷатмандӣ, эҳтиёҷ; **мӯҳтоқӣ** кашидан дар эҳтиёҷ шудан (будан).
- МҶҲҚАБ** а. محجب пӯшида, дар ҳичоб; пинҳон.
- МҶҲҚАЗ** а. مهجз кит. дар ҳичоб буда; пӯшида, пинҳон.
- МҶҲЧИНАК** موحينك ниг. мӯйчинак.
- МҶҲҚАЗ** а. موحز кӯтоҳ карда, муҳтасар.
- МҶҲҚАЗБАӢНИ** موحز بياني баӢни кӯтоҳ ва муҳтасар дар гуфтор ва таълифот.
- МҶҲЧИБ** а. موحب сабаб, боис; **ба мӯчибе** бо са- бабе; бо баҳонае; **ба мӯчиби...** ба асоси...;

мувофиқи...

МУШИКОФ *موشکاف* нуктасанҷ, дақиқкори борикбин; он ки масъалаеро бо ҳамаи нозуқиҳо ва ҷузъиёташ месанҷад.

МУШИКОФӢ *موشکافی* дақиқӣ ва нуктасанҷӣ дар корҳо, борикбинӣ.

МУШИКОФОНА *موشکافانه* ба таври дақиқ ва борикбиниона, нуктасанҷона.

МУЪЗАМ *ا. معظم* *кит.* қисми бузург ва асосӣ, қисмати аъзами чизе, бештари чизе.

МУЪЛАМ *а.* *معلم* 1. аламдор, нишондор, аломатдор. 2. мунаққаш, пурнакшу нигор.

МУЪМИН *а.* *مؤمن* *д.* боимон, имондор, диндор; **изон мӯмин ҳаром** *д.* ранҷондани мусулмон ҷоиз нест.

МУЪТАБАР *а.* *معتبر* 1. бозътибор, соҳиб-этибор. 2. мӯхтарам, иззатманд, бообрӯ: **одами мӯътабар ва машҳур**. 3. бозътимод, мӯътамад, боваринок: **манбаъҳои мӯътабар; мӯътабар будан** эътибор доштан.

МУЪТАБАРӢ *معتبری* мӯътабар будан; мӯхтарамӣ, бозътиборӣ, иззатмандӣ.

МУЪТАД(Д) *а.* *معتد* *кит.* 1. ба ҳисоб гирифта, шумурдашуда. 2. тахминшуда, гумонкарда.

МУЪТАДИЛ *معتدل* 1. дар ҳадди эътидол, миёна: **иклими мӯътадил**. 2. мутаносиб, мувофиқ. 3. мӯътадилона; мувофиқи меъёр, ба таври бояду шояд.

МУЪТАДИЛӢ *معتدلی* мӯътадил будан, дар ҳолати эътидол.

МУЪТАДИЛОНА *معتدلانه* ба таври мӯътадил, ба таври бояду шояд.

МУЪТАЗИЛ *а.* *معتزل* *кит.* 1. канорагир, узлатгузин, гӯшанишин. 2. пайрави чараёни мӯътазилия.

МУЪТАЗИЛА *а.* *معتزله* *ниг.* мӯътазилия.

МУЪТАЗИЛИЯ *а.* *معتزليه* *ф., д.* чараёнест дар ислом, ки пайравони он ба баъзе аҳкоми дин бо далелҳои ақлӣ ва мантиқӣ муносибат карданро талқин менамуданд.

МУЪТАКИФ *а.* *معتكف* *кит.* 1. гӯшанишин. 2. *д.* он ки барои ибодат масҷид ё гӯшаеро ихтиёр кардааст.

МУЪТАКИД *а.* *معتقد* эътиқодманд, эътиқодкарда, боваркарда.

МУЪТАКИДАН *а.* *معتقداً* *кит.* аз рӯи эътиқод; эътиқодона, бо боварии тамом.

МУЪТАМАД *а.* *معتمد* эътимоднок, бозътимод, боварнок, дилпуршаванда: **далелҳои мӯътамад**.

МУЪТАРИЗ *а.* *معترض* *кит.* он ки ба сухан ё кори касе эрод мегирад; эътирозкунанда, муқарриз; мунаққид.

МУЪТАРИФ *а.* *معترف* *кит.* эътирофкунанда, иқроршаванда, базимагиранда (*мас., гуноҳи худро*): **мӯътариф шудан**.

МУЪТОД *а.* *معتاد* 1. одаткарда. 2. расм, одат; **мӯътод шудан** одат шудан.

МУЪЦАМ *а.* *معجم* 1. *кит.* тартиби алифбои ҳарфҳои арабӣ, ки ихтирои аҳли аҷам аст. 2. *зби.* ҳарфҳои нуктадори алифбои арабӣ, ҳуруфи манкута.

МУЪЦИЗ *а.* *معجز* *кит.* 1. оҷизкунанда. 2. кори ҳайратовар, аҷибу ғариб.

МУЪЦИЗА *а.* *معجزه* 1. *д.* кори аз одат берун, ки эъҷози пайғамбарон аст ва дигарон аз кардани он очизанд; **мӯъциза шумурдан** кори аз одат берун шумурдан, кори ғайриимкон ҳисоб кардан. 2. кори ҳайратовар, кори аҷиб, кори шигифтовар; **мӯъциза нишон додан** кори ниҳоят аҷибу шигифт зоҳир кардан.

МУЪЦИЗАВӢ *معجزوی* *мансуб ба мӯъциза;* ниҳоят ҳайратангез, фавқулода аҷибу таъҷубовар.

МУЪЦИЗАДОР *معجزه دار* *ниг.* мӯъцизанок.

МУЪЦИЗАКОР *معجزه کار* соҳибэъҷоз; мӯъцизаофарин.

МУЪЦИЗАКОРӢ *معجزه کاری* мӯъцизакор будан; мӯъциза нишон додан.

МУЪЦИЗАКОРОНА *معجزه کارانه* ба таври ҳайратангез; мӯъцизаосо.

МУЪЦИЗАОВАР *معجزه آور* мӯъциза нишондиханда; ҳайратовар.

МУЪЦИЗАОСО *معجزه آسا* мӯъцизамонанд, шабеҳи мӯъциза; ҳайратовар: **ба таври мӯъцизаосо**.

МЎЪЦИЗАОФАРИН معجزه آفرين он ки ё он чи корҳои мўъчизавӣ мекунанд, қори ҳайратовар нишон медиҳад: **дастони мўъчизаофарин**.

МЎЪЦИЗАСОЗ معجزه ساز 1. *ниг.* мўъчизаофарин.
2. соҳир, чодугар.

МЎЯ I مويه қилтиқи хўшаи ғалла, сўк.

МЎЯ II مويه *кит.* гирия, навҳа, нолаи ҳазин; **мўя** кардан гирия кардан.

МЎЯГАР مويه گر *кит.* навҳагар, овозандоз, зани навҳагар (*дар рӯзи мотам*).

МЎЯК مويک 1. кафидагии зарфҳои чинӣ ва сафол, ки ба мўй монанд шуда ба назар мерасад; **мўяк рафтааст** кафидагӣ пайдо кардааст. 2. сими нозуки механизми соат: **мўяки соат**. 3. решаи нозуки растанӣ; **мўяки чароғи барқӣ** сими ниҳоят борик ва нозуки чароғи барқӣ, ки аз қувваи барқ даргирифта рӯшноӣ медиҳад.

МЎЯКДОР مويک دار сўкдор,

МЎЯСАРО مويسرا *ниг.* мўягар.

Н

Н ҳарфи ҳажждаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи нун (ن); дар ҳисоби абҷад ба адади 50 баробар аст.

НА ن 1. ҳиссаҷаи инкорӣ не; **на... балки...** не, лекин..., **на ин ки...** на фақат..., на танҳо; **на...**, на ва на он, ҳеч кадом; **не...**, **на...;** **на...**, **на...** **на фақат** на танҳо. 2. *пейванд, ки бо феълҳо ҳамроҳ омада, маъни инкор ва нафӣро медиҳад: ҷавоб надод, суҳан нагуфт ва ғ.*

НААМ I *а.* نعم ха, бале, оре; муқоб. ло.

НААМ II *а.* نعم чорпо (хамчун уштур, гову гӯсфанд).

НААРЗАНДА نه‌ارزنده беарзиш, бекадр.

НАБАВӢ *а.* نبوى мансуб ба набӣ; пайғамбарӣ.

НАБАРД نبرد чанг, ҳарб, разм; чангу чидол.

НАБАРДА نبرده *кит.* 1. мутааллиқ ба набард, чангӣ: **қабон набарда**. 2. марди чангӣ, чанговар; далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НАБАРДАФЗОР نبردافزار *кит.* чангафзор, силоҳи чанг.

НАБАРДАЧАВОН نبرده‌جوان *кит.* паҳлавони чавон, чавони диловар, чангвари чавон.

НАБАРДГОҲ نبردگاه ҷои чанг, майдони чанг.

НАБАРДӢ نبردى 1. *марбут ба набард;* чангӣ. 2. чангчӯй, пархошчӯ, чанговар.

НАБАРДОЗМО(Ӣ) نبردآزمایى) чанговари ботач-риба, паҳлавони чангозмуда.

НАБАРДОЗМУДА نبردآزموده *ниг.* набардозмо.

НАБАСА نبسه *ниг.* набера; писарзода, духтарзо-

да, набера.

НАБАҲРА نېره *кит.* 1. қалб ва носара (дар бо-раи пул, нукра ва ғ.); паст, ночиз. 2. *мач.* шинхон, пӯшида; чапғалат.

НАБЕРА نېره фарзанди фарзанд, фарзандзода, писарзода ё духтарзода.

НАБЕРАДОР نېره‌دار соҳибнабера (бобо ё модаркалон).

НАБЕРАЧА نېره‌چه набераи хурдсол.

НАБЗ *а.* نبض задани (чунбиши) рағи шараёни инсон ва ҳайвон, ки ба тапиши дил вобаста аст; **набзи касеро санчидан (дидан)** ламс кардани маҳалли набзи касе (*мас., рағи чунбанди банди дастро бо ангуштон ё ба воситаи асбоб бо мақсади муайян кардани фишори хуни ӯ*); **набз аз задан мондан** аз чунбиш мондани набз; мурдан; **□ набзи сайёра** вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳон.

НАБЗГИРӢ نبض‌گیری рағи чунбанди дастро ба даст гирифтани бо мақсади таҳқиқи ҳолати бемор.

НАБЗНИГОР نبض‌نگار *ниг.* набзсанҷ.

НАБЗСАНҶ نبض‌سنج он ки набзи беморро муоина мекунад.

НАБЗСАНҶӢ نبض‌سنجى *исми амал аз набз санчидан.*

НАБЗШИНОСӢ نبض‌شناسى соҳаи тиб, ки ба муоинаи набзи беморон машғул аст.

НАБИД//НАБИЗ نبيد//نبيد *кит.* шароби хурмо; шароб, май.

НАБИШТА *نيشته* *ниг.* павишта.

НАБИШТАН *نيشتن* *ниг.* навиштан.

НАБӢ *ا. نبي* *д.* пайгамбар, расул.

НАБОТ I *ا. نبات* гиёҳ, растани.

НАБОТ II *ا. نبات* як навъ ширинии шӯшашакли булӯрмонанд, ки аз чӯшонидан ва сард кардани шакар ҳосил мешавад; **қанду набот** (*дар мавриди дӯстдорӣ ба қӯдак гуфта мешавад*).

НАБОТӢ I *نباتى* *мансуб ба набот*; гиёҳӣ; равгани наботӣ равгани аз ҳосили растаниҳо гирифта.

НАБОТӢ II *نباتى* бо қанди набот ширинкарда; ширин, (*мас., чой ё ягон мева*).

НАБОТОТ *ا. نباتات* *ҷ.* набот I; олами наботот дунёи растаниҳо.

НАБОТОТШИНОС *نباتاتشناس* он ки набототро меомӯзад, гиёҳшинос.

НАБОТОТШИНОСӢ *نباتاتشناسى* илми омӯхтани наботот, гиёҳшиносӣ.

НАБОТПАЗ *نبات پز* он ки набот мепазад, ҳалвогар.

НАБОТПАЗӢ *نبات پزى* набот пухтан, ҳалвогарӣ.

НАБОТЧОӢ *چاى نبات چاى* чойи наботӣ, чойи набот андохташуда.

НАБОҲАТ *ا. ناهت* *кхн.* начобат, ҷавонмардӣ; бузургӣ.

НАБОШАД *نباشد* 1. *шакли инкориш аористи шахси сеюми танҳои феъли будан*. 2. агар ин тавр бошад..., дар ин сурат..., дар ин ҳол... 3. *пайвандак дар ҳолате ки..., дар сурате ки..., вагарна*.

НАВ *نو* 1. он чи, пеш аз ин мавҷуд набуд, аввалин бор сохташуда ё таҳияшуда; чадидан ихтироъгардида; тоза, чадид; *муқоб.* кӯҳна; **расму онни нав**, **хаёти нав**, **ҳодисаи нав**; **бинои нав** иморати тозабунёд, бинои навсохт; **либоси нав** сарутани тозадӯхт, либоси ҳанӯз напӯшида; **меваи нав** аввалин мева аз ҳосили имсола; **роҳи нав** роҳи ба тозагӣ сохташуда. 2. ба қарибӣ пайдошуда, ба наздикӣ арзи вучуд карда; **мачаллаю рӯзномаҳои нав** а) мачаллаю рӯзномаҳои бори аввал нашршуда; б) нусхаҳои мачаллаю рӯзномаҳои ба наздикӣ чопшуда, ки ҳоло нахондаанд; **одами нав**

пахси ба қарибӣ ба ҷое омада, ки дигарон ўро намешиносанд; **раиси нав** роҳбари ба қарибӣ таъйин ё интиҳобшуда; **қору касби нав** қору касби ҳоло ноозмуда ва омӯхта нашуда; **соли нав** соли ба қарибӣ дохилшаванда, соли дар рӯзҳои наздик фарорасида. 3. иловагӣ, дигар, ба ғайри он чи буд: **муваффақиятҳои нав**, **қувваҳои нав**, **хусни нав**; **либоси нав** кардан либоси дигар пӯшидан, либос иваз кардан. 4. ҳозир ҳамин, ҳоло, ба тозагӣ, андак вақт пеш. 5. *мач.* пешқадам, мутараққӣ; **нав-нав** тоза ба тоза; **нав ба нав** тоза ба тоза; **так-рор** ба **такрор**; **аз нав // аз сари нав** дигарбора, дубора, гашта.. **замини нав** *ниг.* **навқорам** (**замини навқорам**); **мактаби нав** мактаби тарзи таълимаш тоза, мактаби усули таълимаш чадид; **аз нав дида баромадан** дубора аз назар гузаронидан, таҷдиди назар кардан; **аз нав сохтан** дубора ба вучуд овардан, тамоман дигар кардан; **нав карда гирифтани** тоза карда гирифтани, дигар кардан, иваз карда гирифтани.

НАВАД *نود* *шумораи миқдорӣ* адади даҳие, ки пас аз ҳаштод ва пеш аз сад меояд, адади 90.

НАВАДСОЛА *نودساله* навад сол дошта; синнаш ба навад расида.

НАВАДСОЛАГӢ *نودگسالگى* навадсола будан; навад сол доштан.

НАВАДУМ *نودم* *шумораи тартибӣ аз навад*.

НАВАДУМИН *نودمين* *ниг.* навадум; касе ё чизе, ки дар шумораи навадум қарор дорад.

НАВАКАК *نوكك* 1. ба ҳамин наздикӣ, ҳозиракак. 2. *шакли навозиши нав*.

НАВАКӢ *نوكى* *гуфт.* ба наздикӣ, ба тозагӣ.

НАВАНД *نوند* *кит., ниг.* наванда.

НАВАНД(А) *نوند(ه)* *кит.* 1. аспӣ тезрав, аспӣ гундрав; асп; **наванди чорпар** аспӣ тезрафтор, аспӣ тезтак, аспӣ чорхезгиранда. 2. қосид, пайк, номабар. 3. тезфаҳм, зирак. 4. номи кӯҳе дар Эрон, ки оташқадаи маъруфи Озар барзин дар он ҷо воқеъ будааст.

НАВАНГӢ *نونگى* *гуфт.* он ки ё он чи ҳозиракак буд; он ки ё он чи ҳамин ҳозир номаш зикр шуд ё мавриди суҳан буд.

навард *نورد* 1. *асоси замони ҳозира аз навардидан*.

2. *чузъи насиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои тайкунанда: сахронавард, дарёнавард, кайхоннавард.*

НАВАРД *نورد* 1. дар дастгоҳи бофандагӣ чӯбест, ки матои бофташуда ба он мепечад. 2. чизи печида; туби матоъ; лӯлапеч, тӯмори мактуб. 3. *кит.* андӯхта, чамъкарда. 4. *кит.* ҳошияе, ки дар нӯги остин ва бару домани либос медӯзанд; □ аз ҳар навард ба ҳар тарик.

НАВАРДДОР *نورددار* дорои навард (1).

НАВАРДИДАН *نوردیدن* *кит.* 1. печидан, печонидан, қат кардан. 2. тай кардан, паймудан, гузаштан; гаштан, гардидан.

НАВАРДӢ *نوردی* мансуб ба навард; наварддор.

НАВАРДЧА *نوردچه* шакли тасғири навард; наварди хурд.

НАВАРӢС *نوعروس* келини нав, духтари нав шавҳаркарда, наварӯс.

НАВАСА *نوسه* лаҳҷ., *ниг.* набера.

НАВБАР *نوبر* 1. дарахте, ки нав ба мевадихӣ даромадааст. 2. аввалин меваи расидаи дарахт ва ғ. дар мавсим, меваи наврасида; **ниҳоли навбар** а) ниҳоли нав ба мевадихӣ даромада; б) *кит.* чавони нав ба балогатрасида; духтари қадрас.

НАВБАРӢ *نوبری* 1. айёми нав ба ҳосил даромадани дарахт. 2. овони наврасӣ.

НАВБАРНИҲОЛ *نوبرنهال* *ниг.* ниҳоли нав бар.

НАВБАРОМАД *نوبرامد* нав пайдошуда, ба тозагӣ зохиршуда, ба тозагӣ баромада.

НАВБАТ I *ا. نوبت* 1. тартиб дар кардани коре; вақту фурсати аз рӯи тартиб фарорасида ба рои ичрои коре ё додану гирифтани чизе. 2. дафъа, қарат, бор; **дар навбати дигар**. 3. давр, замон. 4. марҳила дар силсилан коре ё сохтмоне, ки тибқи нақшаи қаблӣ ба ичро мерасад; **навбат ба навбат** пешу пас, пайи ҳам, аз пайи ҳамдигар; **ба навбат** ботартиб, пешу пас, пайи ҳам; **ба (дар) навбати худ** ба тартиб, аз рӯи тартиб; **дар навбати аввал** пеш аз ҳама, якумин шуда; **навбат гирифтган** барои кардани коре ё гирифтани чизе ба тартиб дар саф истодан; **навбат надодан** фурсат надодан, имконият надодан (ба касе барои коре); **навбат омадан (расидан)** ба касе аз рӯи тартиб раси-

дани вақт ва фурсати ичрои коре; **ба (дар) навбат истодан** бо тартиб пайи ҳам истодан ба рои коре ё гирифтани чизе; **дар навбати аввал гузоштан** дар ҷои якум мондан, аҳамияти махсус додан; имтиёз додан.

НАВБАТ II *ا. نوبت* *кит.* 1. табли калон, нақора; **навбат задан** табл задан, нақора задан. 2. хаймаи бузург; боргоҳ.

НАВБАТГОҲ *نوبتگاه* посбонгоҳ, қаровулхона.

НАВБАТДОР *نوبتدار* 1. он ки мутобиқи тартибу нақшаи пешакӣ вазифаеро ба ҷо меорад: **навбатдори синф**, духтури **навбатдор**, **навбатдор шудан**. 2. посбоне, ки дар навбати худ посдорӣ мекунад.

НАВБАТДОРӢ *نوبتداری* 1. навбатдор будан, кори навбатии худро ичро кардан. 2. посбонӣ, қаровулӣ: **навбатдорӣ кардан**.

НАВБАТЗАН *نوبتزن* посбони нақоразан, ки дар вақтҳои муайян нақора мезанад, нақоразан, нақорачӣ.

НАВБАТИГОҲ *نوبتگاه* *кит.* хаймаи калони посбонӣ, ки онро боргоҳ ҳам мегӯянд.

НАВБАТӢ *نوبتی* мансуб ба навбат; он чи бо тартиби муайян, пайи ҳам карда мешавад: **мачлис навбатӣ**, **рухсатин навбатӣ**; **шӯхии навбатӣ** ҳазлу шӯхии ҳамешагӣ, ҳарвақтина.

НАВБАТНАВОЗ *نوبتناواز* *ниг.* навбатзан.

НАВБАТПОӢ *نوبتپائی* навбати худро мунтазир шудан.

НАВБАТЧӢ *نوبتچی* *ниг.* навбатдор.

НАВБАҲОР *نوبهار* аввали фасли баҳор; **абри навбаҳор**, **фасли навбаҳор**.

НАВБАҲОРӢ *نوبهاری* он чӣ ба аввали баҳор мансуб аст ё дар аввали баҳор рӯидааст: **гулҳои навбаҳорӣ**.

НАВБАҲРА *نوبهره* ҳосили якуми юнучқа; юнучқаи барра.

НАВБЕХ *نوبیخ* навниҳол, ниҳоли нав шинондашуда.

НАВБОВА *نوباوه* *кит.* 1. меваи аввал расида, пешпазак, аввалин меваи боғ. 2. *кит.* кӯдак, фарзанд.

НАВБОҒ *نوباغ* боғи нав, боғи навбунёд.

- НАВБОЛИҒ** نوبالغ нав ба балоғат расида, наврас.
- НАВБОРИДА** نوباریده ба тозагӣ борида, нав аз ҳаво рехта: **барфи навборида**.
- НАВБОҒТА** نوبافته ба тозагӣ бофташуда.
- НАВБУНЁД** نوبنياد нав сохташуда, ба тозагӣ биноёфта: **бинион навбунёд, боғи навбунёд**.
- НАВБУРУТ** نوبروت он ки нав бурут баровардааст, навхат; навчавон.
- НАВВОБ** *a. نواب таър.* 1. ҷонишин, волӣ. 2. лақаби амирон ва шохзодагон (асосан дар Ҳинд).
- НАВГАРОӢ** نوبگرائى нав. пайравӣ аз сабки усулҳои чадид, навҷӯӣ, навпардозӣ.
- НАВГАРО** نوبگرا нав. он ки ба сабку услуби ҳозиразамон пайравӣ мекунад, навпардоз.
- НАВГОӢ** نوبگاني нав. 1. меваи нахустини дарахт. 2. чизи нав (тоза), чизи навбаромад.
- НАВГУЛ** نوبگل 1. гули навшукуфта; дарахти соли аввал гулкарда. 2. *мач.* навчавон, хусусан духтари наврас.
- НАВҒОН** نوبغان *кит.* тухми кирмак, кирми пилла.
- НАВДА** نوبده 1. шохчаи навраси дарахт. 2. қаламча.
- НАВДАВЛАТ** نوبدولت он ки нав соҳиби давлату сарват шудааст; он ки ба тозагӣ ба мансабу давлат расидааст.
- НАВДАВЛАТӢ** نوبدولتى навдавлат будан, акнун ба сарвату давлат расидан.
- НАВДАДАВОНӢ** نوبدهدوانى навда баровардани дарахт, **айёми навдадавонӣ** айёми шохчабарории дарахтон.
- НАВДАДОР** نوبدهدار дарахти шохчадор.
- НАВДАМ** نوبدم 1. чавон, наврас. 2. *мач.* навкор; одами нав ба вазифае таъйиншуда.
- НАВДАМИДА** نوبدميده наврасида; наврӯида; навбаромада: **мӯйлаби навдамида**.
- НАВДАНДОН** نوبدندان кӯдаки навзоде, ки акнун дандон баровардааст.
- НАВДАНИҲОЛ** نوبدهنهال нӯде-неҳали чавон, навниҳол.
- НАВДАРС** نوبدرس нав ба дарсхонӣ саркарда, навомӯз.
- НАВДАРСХОН** نوبدرسخوان нав ба дарсхонӣ шурӯъкарда; **талабаи навдарсхон**.
- НАВДАЪВАТ** نوبدعوت он ки бори аввал ва ба қарибӣ ба хизмати ҳарбӣ даъват шудааст.
- НАВДОМОД** نوبداماد он ки ба тозагӣ зан гирифтааст, чавони навхонадор.
- НАВДӢХТА** نوبدوخته нав дӯхташуда, ба тозагӣ дӯхташуда.
- НАВДӢШ** نوبدوش **шири навдӯш** шири нав дӯшида.
- НАВДӢШИДА** نوبدوشيده *сифати феълӣ ва феъли ҳол аз дӯшидан*; навдӯшидашуда (*оид ба шир*).
- НАВЁДГИР** نوبديادگير навкор, ба тозагӣ кореро омӯхта.
- НАВЗАМИН** نوبزمين замини нав киштбоб шуда, замини навкорам.
- НАВЗО** نوبزا навзоида, ба қарибӣ бача таваллудкарда.
- НАВЗОД(А)** نوبزاد(ه) кӯдаки навзоидашуда; нав аз модар таваллудшуда.
- НАВЗОӢ** نوبزاي *ниг.* **навзо**.
- НАВИГАРИДӢУСТ** نوبديگري دوست дӯстдори навигарӣ; навпараст.
- НАВИГАРӢ** نوبديگري 1. нав будан, тозагӣ. 2. чизи нав, чизи тоза ба вуқӯъ пайваста, он чи, ки то ҳол мавҷуд набуд ё зоҳир нашуда буд. 3. *гуфт.* хабари тоза, хабари нав; **навигариҳои рӯз** ахбори тоза аз вазъи замони ҳол.
- НАВИГАТСИЯ** نوبديگتسيه *лот.* 1. киштиронӣ (*ҳам дар об ва ҳам дар ҳаво*). 2. соҳаи илми киштиронист, ки тарзу усулҳои идораи киштиҳоро ҳам дар обу ҳам дар ҳаво меомӯзад. 3. давраи муайяне аз фасли сол, ки обу ҳаво ба киштиронӣ ва парвози киштиҳои ҳавоӣ имкон медиҳад.
- НАВИГАТСИОНӢ** نوبديگتسياني *мансуб ба навигатсия*; давраи **навигатсионӣ** муддате, ки киштиронӣ имкон дорад.
- НАВИД** نوبديд мужда, хабари хуш; ваъда.
- НАВИН** نوبدين нав, тоза; навтарин.
- НАВИС** نوبديس 1. *асоси замони ҳозира аз навиштан*; **навис–навис** бо такрор ва бисёру пайва-

ста навиштан. 2. *чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нависандаи чизе: номанавис, шеърнавис, ҳикоянавис.*

НАВИСАНДА نویسنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз навиштан*; он ки навиштааст, касе, ки иншо кардааст, нигоранда. 2. он ки машғули фаъолияти адабӣ аст, асарҳои бадеӣ эҷод мекунад; муаллифи асари бадеӣ: **Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, Нависандаи халқии Тоҷикистон.**

НАВИСАНДАГӢ نویسندهگی нависанда будан, шуглу амали нависанда.

НАВИСОНАВИС نویسانویس бисёр навиштан, аз ҳад зиёд ва беҳуда навиштан.

НАВИСОНДАН نویساندن тарзи бавоситан навиштан.

НАВИШТ نوشت *асоси замони гузашти навиштан: тарзи навишти ҳарфҳо.*

НАВИШТА نوشته 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз навиштан.* 2. ҳар чизи навишташуда; китобатшуда; **навишта гирифтани** рӯнавис кардан, рӯбардор кардан.

НАВИШТАН نوشتن 1. фикре, матлаберо рӯи (ба рӯи) коғаз овардан, нигоштан. 2. таълиф кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардани асари адабӣ ё илмӣ. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан, китобат намудан.

НАВИШТАНӢ نوشتنی *сифати феълии замони оянда аз навиштан*; он чи навишта мешавад; лоиқи навиштан; муносиби навиштан.

НАВИШТАҶОТ نوشتجات ҷ. **навишта**; чизҳои навишташуда; навиштаҳо; нигоришот.

НАВИШТОР نوشتار навишт; (тарзи) иншо, нигориш.

НАВИШТОРӢ نوشتاری *мансуб ба навиштор*; хаттӣ, китобатӣ, иншояӣ; **забони навишторӣ** забони китобӣ; *муқоб гуфторӣ.*

НАВӢ نوی нав будан; навигарӣ, тозагӣ (*нисбат ба пайдоиш*): **гарафдори навӣ.**

НАВКАНДА نوکنده 1. ба тозагӣ кандашуда, нав кофташуда; **ҷӯи навканда.** 2. ба тозагӣ аз дарахт чида ё аз палак чудо карда: **харбузаи навканда.**

НАВКАР//НӢКАР نوکر 1. мулозим, хизматгор,

чокар. 2. *таър.* аскарӣ як дастаи низомӣ дар аморати Бухоро.

НАВКАРӢ//НӢКАРӢ نوکری 1. хизматгорӣ, чокарӣ, пешхизматӣ. 2. *таър.* хизмат дар дастаи низомии навкарон.

НАВКАРОНА//НӢКАРОНА نوکرانه монанди навкар, шабеҳи хизматгор; чоплусона. 2. *таър.* хизматона ба навкар.

НАВКИСА نوکيسه он ки нав соҳиби пулу мол шудааст, одами нав пулдоршуда.

НАВКОР نوکار касе, ки ба ягон кор нав шурӯъ кардааст ва таҷрибаи корӣ надорад.

НАВКОРАМ نوکارم ба тозагӣ кишт шуда, навикишт; **замини навкорам** замини ноқорами ба тозагӣ обёрӣ ва қорамшуда.

НАВКОРӢ نوکاری навкор будан дар қоре, қамтаҷриба будан.

НАВҚАЛАМ نوқلم *мач.* он ки тоза ба нависандагӣ шурӯъ кардааст: **адиби навқалам.**

НАВҚИРАВ نوқرو нав; истифоданашуда; **қорди навқирав** қорди нав тезқарда.

НАВҚИРОН نوقران 1. ба тозагӣ наздикшуда, пайваста ба чизе. 2. *нуч.* ба тозагӣ ба ҳам наздикшуда дар як бурҷ (*оид ба ситораҳо*).

НАВҚОН نوقان хӯшаҳои гандум, ки ҳангоми дарав ба замин мерезанд.

НАВМ *а. نوم кит.* хоб.

НАВМАШҚ نومشқ он ки ба тозагӣ ба машқе шурӯъ кардааст, навёдгир, навкор.

НАВМЕД نوמיד *ниг.* ноумед.

НАВМЕДӢ نومیدی *ниг.* ноумедӣ; **бо навмедӣ** ноумедона, умедро қанда; **ба навмедӣ андохтан** маънос кардан, ноумед кардан (*қасеро*); **ба навмедӣ афтодан** ноумед шудан, маънос гаштан.

НАВМЕДОНА نوמידانه *ниг.* ноумедӣ.

НАВНИҲОЛ نونهال 1. ниҳоли нав, ниҳоли ба тозагӣ шинондашуда; дарахти қавон. 2. *мач.* навқавон, наврас. 3. *мач.* он, ки ба қоре ё шугле ба тозагӣ шурӯъ кардааст; **навниҳоли боғи сапъат** хунарманди қавон; **навниҳоли адабиёт** адиби қавон.

НАВ

НАВО I نوا 1. садо, овоз; нагма, оҳанг; нола. 2. номи мақоми сеюм аз оҳангҳои “Шашмақом”; созу наво нағмаву овоз, оҳангу суруд.

НАВО II نوا 1. хӯрок, чизҳои хурданӣ, ғизо. 2. воситаҳои зиндагӣ, чизу чораи рӯзгор; нарху наво баҳову арзиши чизҳо дар бозор. 3. на-сиб, рӯзӣ. 4. сарват, дорой, боигарӣ.

НАВО III نوا a. тухми хурмо, донаи хурмо.

НАВОБАХШ نوابخش кит. рӯзирасон, раззоқ.

НАВОБОД نواباد нав ободшуда, нав бун-ёдшуда, нав ба вучуд овардашуда, навбунёд.

НАВОВАР نواور чорикунандаи навигариҳо; он ки дар қору касби худ ягон навигарии муфид мебарорад ва ё усулу тарзи нав, фикри тозае пешниҳод мекунад.

НАВОВАРӢ نواورى 1. навигарӣ даровардан. 2. навовар будан, фаъолияти навовар.

НАВОГАР نواگر мутриб, сароянда, созанда, на-возанда.

НАВОДИР a. نوادير ч. нодир; чизҳои камёб ва кам дучоршаванда.

навоз 1. асоси замони ҳозира аз навохтан. 2. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозанда: оҳангнавоз, дуторнавоз, торнавоз. 3. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозишкунанда: меҳмоннавоз, дилнавоз, рӯхнавоз.

НАВОЗ نواز навозиш, меҳрубонӣ.

НАВОЗАНДА نوازنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз навохтан. 2. мутриб, созанда.

НАВОЗАНДАГӢ نوازندگى навохтани асбобҳои мусиқӣ; касби навозандаи олатҳои мусиқӣ, хунари навохтан.

НАВОЗИШ I نوازش меҳрубонӣ, шафқат; дилчӯӣ, навозиши модар, лутфу навозиш; бо навозиш навозишкорона, меҳрубонона; навозиш кардан меҳрубонӣ кардан, дилчӯӣ кардан, дӯстдорӣ намудан.

НАВОЗИШ II نوازش мутрибӣ, сознавозӣ; нағмаву суруд.

НАВОЗИШГАР نوازشگر ниг. навозишкор.

НАВОЗИШКОР نوازش کار меҳрубон, дилчӯ, бо-илтифот.

НАВОЗИШКОРОНА نوازش کارانه бо навозиш, бо меҳрубонӣ, меҳрубонона, илтифоткорона.

НАВОЗИШКОРӢ نوازش کاری навозиш, дилчӯӣ, меҳрубонӣ.

НАВОИН نواين 1. нав пайдошуда, навбаромад, тозабаромад. 2. кит. зебо ва ороста.

НАВОҚИС a. نواقص кит., ч. нақс.

НАВОЛ a. نوال кит. 1. ато, бахшиш, ҳадя. 2. на-сиб, баҳра.

НАВОЛА نواله 1. хӯрок, таом, тӯша; микдори як бор хӯрдани чизе, як микдор хӯроке, ки барои касе ҷудо карда мешавад. 2. кулӯлаи хамир, (зувола) кулӯлаи ягон чизи хӯрданӣ; лукма. 3. ризқ.

НАВОЛАБУР نواله بر корди хамирбурӣ.

НАВОМАДА نواآمده он ки ба ҷо ба тозагӣ ома-дааст.

НАВОМУӢЗ نواآموز 1. он ки нав ба омӯхтан сар кардааст, навшогирд. 2. он ки дар коре ҳанӯз таҷриба надорад, навкор.

НАВОН نوان кит. 1. сифати феъли ва феъли ҳоли замони ҳозира аз навидан. 2. хамида, хамшуда, дуто. 3. маҷ. суст ва заиф; □ сарви навон маҳбубаи хушрафтор, ёри хиромон.

навор نوار асоси замони ҳозира аз наворидан; на-воштан.

НАВОР نوار 1. риштаи сербари тасмамонанд аз матоъ, чарм ё чизҳои эластикӣ; канора, зех, шероза, лента. 2. лентаи филмгирӣ; ба навор гирифтани (бардоштан) а) ба лента сабт кардани овоз ё сурате; б) филмро дар навор сабт кардан, филм бардоштан.

НАВОРБАРДОР نوار بردار нав. дар телевизион ва кино: мутахассисе, ки намоиш ва сахнахоро дар навор сабт мекунад, мутахассиси аксбардор; наворгир, филмбардор.

НАВОРБАРДОРӢ نوار بردارى исми амал ба навор бардоштан; шуғл ва кори наворбардор.

НАВОРГИР نوار گير ниг. наворбардор.

НАВОРГИРӢ نوار گيرى ниг. наворбардорӣ.

НАВОРДОР نوار دار дорони навор, навордошта: дастгоҳи навордори суратгирӣ.

НАВОРШАКЛ نوارشکل шакли наворро дошта.

НАВОСА نواسه *ниг.* набаса.

НАВОСАНЧ نواسنج *кит.* 1. сароянда, ҳофиз, овозхон; навозанда. 2. *маҷ.* касе, ки кадру қимати сухани мавзунро медонад, сухансанч, саррофи сухан, сухандон.

НАВОСОЗ نواساز нағмахон, сурудхон, таронагӯй.

НАВОФАРИН نوآفرин касе, ки чизи нав месозад; навовар.

НАВОХОН نواخوان сурудхон, нағмахон; мурғи навохон булбул.

НАВОХОНӢ نواخوانӣ сурудхонӣ, нағмахонӣ, нағмасароӣ.

НАВОХТ I نواخت навозиш, меҳрубонӣ, дилчӯӣ.

НАВОХТ II نواخت оҳанг, суруд, тарона.

НАВОХТАН I نواختن асбоби мусиқиро ба садо даровардан, созандагӣ қардан; **шикам** (аз **гуруснагӣ**) **танбӯр навохтан** *киноя аз* хеле гурусна будан.

НАВОХТАН II نواختن навозиш қардан, меҳрубонӣ, дилчӯӣ қардан, илтифот зоҳир намудан.

НАВОҲИНИШИН نواحى نشين муқими ноҳия, сокини ноҳия.

НАВОҲӢ *a.* نواحى *ҷ.* ноҳия; дар ин навоҳӣ дар ин наздикиҳо.

НАВПАР نوپر ба тозагӣ пару бол бароварда, нав ба парвоз сар карда: **ҷўчаи навпар**.

НАВПАРАСТ نوپرست толиб ва ишқбози ҳар як чизи нав.

НАВПАРВОЗ نوپرواز нав ба парвоз (паридан) сар карда: мурғи навпарвоз.

НАВПАРДОЗ نوپرداز 1. нав пардоз (рангубор) додашуда: **кафши навпардоз**. 2. тарафдори навӣ, навовар: **шоири навпардоз**.

НАВПУХТ(A) نوپخته//نوپخت ҳар чизи ба тозагӣ пухташуда, расида: **таоми навпукта**, **чави навпукта**.

НАВРАС نورس 1. нав қадкашида, нав ба камол-расида: **ҷавони наврас**; **насли наврас** насли ҷавон, ҷавонон. 2. навпукта: **меваи наврас**.

НАВРАСИДА نورسيده *ниг.* наврас.

НАВРАСТА نورسته наврас, наврасида: наврӯида, наврӯста (оид ба растаниҳо): **алафи наврасида**.

НАВРЕХТА نوربخته ба тозагӣ афтида; чакида: ҳамин ҳоло: **шабнами наврехта**.

НАВРАСӢ نورسى навҷавонӣ; ҷавонӣ: **айёми наврасӣ** замони (давраи, солҳои) наврас будан.

НАВРИШ نوريش нав ришбароварда, ба тозагӣ ришаш дамида: **ҷавони навриш**.

НАВРУСТА نورسته наврӯида; гули **навруста** а) гули ба тозагӣ сабзида; гули навшукуфта; б) *киноя аз* маҳбуба, маъшуқа.

НАВРӢЗ نوروز 1. рӯзи аввали соли хичрии шамсӣ, ки ба 21 март баробар меояд ва ин рӯз иди соли нав аст; **иди Наврӯз**. 2. умуман ид, чашн.

НАВРӢЗГОР نوروزگار нав хонадоршуда, марде, ки нав зан гирифтааст ё зане, ки нав шавҳар кардааст.

НАВРӢЗӢ نوروزى 1. **мансуб ба наврӯз**: **сайри наврӯзӣ**. 2. тӯҳфаи идона ба муносибати ҷашни наврӯз: **идии наврӯзӣ**.

НАВРӢЗМОҲ نوروزماه моҳи наврӯз, фарвардии моҳ.

НАВРӢИДА نورويده *ниг.* навруста.

НАВСАБЗ نوسبز ба тозагӣ сабзшуда, он чи нав сабз шудааст: **дарахтони навсабз**.

НАВСАБЗИДА نوسبزیده *ниг.* навсабз: **барғҳои навсабзида**.

НАВСАВОД نوسواد нав саводбароварда, акнун саводаш баромада: **бачаи навсавод**.

НАВСОЗӢ نوسازى *исми амал аз* **нав сохтан**; дигаргунсозӣ: **навсозиҳои инқилобӣ**.

НАВСОХТ نوساخت нав сохташуда, навбунёд: **бинои навсохт**.

НАВТАҲСИЛ نوتحصیل он ки нав ба таҳсил шурӯъ кардааст.

НАВТАШКИЛ نوتشكيل ба тозагӣ шакл гирифта, созмонёфта, навбунёд.

НАВТАЪСИС نوتأسيس ба тозагӣ бунёд шуда,

- асос гузошта.
- НАВФИКР** *نوفکر* шахси соҳиби тафаккури ҷадид.
- НАВХАТ** *نوط* мӯйлабу ришани акнун дамида: ҷавони навхат.
- НАВХАТМ** *نوطم* он ки таҳсилро дар мактаб нав ба итмом расонидааст.
- НАВХЕЗ** *نوخيز* 1. гиёҳи ба тозагӣ аз замин баромада, навруида, навсабз: **сабзаҳои** (гиёҳҳои) навхез. 2. наврас, ҷавон.
- НАВХОНАДОР** *نوخانهدار* он ки нав зан гирифтааст ё шавҳар кардааст.
- НАВХОСТА** *نوخواسته* *ниг.* навхез: гулҳои навхоста.
- НАВҲА** *ا. نوحه* фиғон, зорӣ, нола, шеван, гиря бо овози баланд дар азову мусибате: **навҳаву фиғон**; **навҳа кардан** сӯзу гудози худро бо овози баланд ифода кардан; **гирис-тан**, **гиря кардан**.
- НАВҲАГАР** *نوحهگر* он ки дар мотам нолаву фиғон мекунад, овозандоз, гирякунанда.
- НАВҲАГАРӢ** *نوحهگرى* гиряву зорӣ бо суруди мотам, овозандозӣ.
- НАВҲАСАРО** *نوحهسرا* *ниг.* навҳагар.
- НАВҲАСАРОӢ** *نوحهسراى* навҳа кардан, суруди мотамӣ хондан.
- НАВҲАХОНӢ** *نوحهخوانى* *ниг.* навҳасароӣ.
- НАВЧА** *نوجه* 1. нозукандом, қадбаланд, баландкомат: **одами навча**. 2. *кҳн.* хидматгор, қарорӣ, пешхизмат; шогирди саисхона.
- НАВЧАБА** *نوجه* *кҳн.* сел, селоб.
- НАВЧАВОН** *نوجوان* тозаҷавон, ҷавони нав ба балогат расида.
- НАВЧАВОНӢ** *نوجوانى* айёми аввали ҷавонӣ, наврасӣ.
- НАВЧӢ** *نوجو* ҷӯяндаи навигарӣ, навоар.
- НАВЧӢШ** *نوجوش* 1. *ниг.* навдӯш. 2. ба тозагӣ ба ҷӯш омада (*нисбат ба моеъ*).
- НАВШИРА** *نوشيره* нав ба шира даромада, тоза ширагирифта (*oid ба меваҳо*).
- НАВШОГИРД** *نوشاگرد* шогирди нав, нав шогирдшуда.

- НАВШОДИР** *نوشادر* *хим.* моддаи сафеда кристаллӣ, ки дар техникаву тиб истифода мешавад, хлориди аммоний: **ҷавҳари навшодир**.
- НАВШУДА** *نوشده* аз нав сохташуда; дигаргуншуда, тағйирёфта.
- НАВШУДГОР** *نوشدگار* ба тозагӣ шудгоршуда: **замини навшудгор**.
- НАВШУКУФТА** *نوشكفته* гули ба тозагӣ кушодашуда, шукуфаҳояш нав намоёншуда: **гулҳои навшукуфта**; **□ оташи навшукуфта** оташи хамин хозир даргирифта, оташи ба тозагӣ шӯълаваршуда, нав лахчашуда.
- НАВӢ** *ا. نوع* 1. хел, чинс: **навӣ аъло**, **навҳои нави пахта**; **навӣ башар** инсоният, одамизод; **ба навҳо чудо кардан** чизеро мувофиқи сифаташ ба хелҳо чудо кардан. 2. тавр, тарз, гуна; **як навъ а)** як хел, навъе, ким -чи хел; **б)** ба тавре, тавре карда; **базур**; **в) мас.**, бад нест, мешавад (ҷавобан ба суоли «аҳволатон чӣ хел аст?»); **ба ҳар навъе ки бошад...** ба ҳар роҳе, ки бошад; илоче ёфта, чорае андешида; **чи навъ шуда** бо кадом роҳ, чи гуна, бо кадом усул; **як навъ карда** илоче ёфта, бо як роҳе, тавре карда; **ҳар навъ карда а)** илоче ёфта; бо ягон роҳ. **б)** чи хеле ки набошад, бо ҳар роҳ.
- НАВӢӢ** *نوعى* 1. мансуб ба навъ. 2. биол. чинсӣ, зотӣ.
- НАВӢСАНЧӢ** *نوعسنجى* *кишов.* тухмисанчӣ.
- НАВӢЧОД** *نوايجاد* ба тозагӣ эҷодшуда; навбунёд, навсохт.
- НАГАН** *نگن* як навъ таппончаи ҳафттира, ки тирдони чархзананда дорад.
- НАГУН** *نگون* сар зеру по боло, сарозер, вож-гун.
- НАГУНБАХТ** *نگونبخت* баргаштабахт, бадбахт.
- НАГУНБАХТӢ** *نگونبختى* нагунбахт будан; шӯрбахтӣ, сияхбахтӣ.
- НАГУНСОР** *نگونسار* чаппа, сарнагун, подарҳаво: **нагунсор шудан** сарнагун шудан, аз байн рафтан.
- НАГҲАТ** *نگهت* *ниг.* нақхат.
- НАГЗ** *نغز* 1. хуб, некӯ, писандида. 2. бо сифати хуб, бомуваффақият: **амалиёт нагз гузашт**. 3. ба хубӣ, хеле хуб, ба вачҳи аҳсан; **нагзаш**

беҳтараш, беҳтар он аст, ки...: **нағзаши ҳамин ки...**; **нағз дидан** а) ба хубӣ дидан, бо диққат аз назар гузарондан: **ҳар тарафро нағз дида баромадан**; б) дӯст доштан; **нағз доништан** ба хубӣ доништан, хеле хуб огоҳ будан аз чизе; **нағзу бад шудан** чангу чанҷол кардан бо касе, сурху сафед шудан; **нағз шудан** а) хуб шудан; б) саломат шудан, сиҳат шудан; **нағз кардед** кори хуб кардед; **нағз монед!** сиҳату саломат бошед (*вақти видоъ мегӯянд*); **нағз равед!** роҳи сафед! тинчу осуда рафта расед!; **нағз нашудан** анҷомаш хуб набудан, оқибаташ ташвишвар будан; **нағз не** хуб не, кори нек не, маъқул не, писандида не.

НАҒЗАК نغزک 1. *тиб.* бемории бачагонаи сирояткунанда, ки бар асари он ба бадан обила мебарояд, чечак. 2. доге, ки дар рӯй баъди обилаи нағзак мондааст; **доги нағзак** доги боқимонда аз обилаи нағзак; **нағзак кандан**, **нағзак буридан** барои пешгири аз бемории нағзак заррае аз барангезонандаи ин касалиро ба организм гузаронидан, ки бо дусе дона чечак баровардан бача аз хавф халос мешавад; чечак кандан, обилакӯбӣ кардан.

НАҒЗАКАК نغزکک 1. *шакли навозиши нағз.* 2. хушнамуд, дилписанд, назаррабо: **ҳавлии нағзакак**; **духтарчаи нағзакак** духтарчаи хушрӯяку зебо. 3. бисёртар, бештар, ба қадри кофӣ, ба дараҷаи дарқорӣ.

НАҒЗАКБУРӢ نغزکبرى *ниг.* нағзакканӣ.

НАҒЗАКДОР نغزکدار он ки доги нағзак дорад.

НАҒЗАККАНӢ نغزککنى *исми амал аз нағзак* кандан; нағзаккӯбӣ.

НАҒЗАККӢБӢ نغزککوبى *ниг.* нағзак кандан.

НАҒЗӢ نغزى 1. хубӣ, имтиёз, баргарӣ. 2. некӣ, некӯкорӣ; *муқоб.* бадӣ; **нағзӣ кардан** некӣ кардан; *фоида* ё ёри расондан.

НАҒИЛ نغل *кҳн.* чое, ки дар сахро ва домани кӯҳ барои паноҳ гирифтани гӯсфандон тавора кашида ё қанда шудааст.

НАҒМА نغمه 1. наво, оҳанг, лаҳн; хониш, суруд: **нағмаи дутор**, **нағмаи мургони чаман**, **гоҳ нағмаю усул**, **гоҳ Худою расул**. 2. *маҷ.* рафтори бад, рафтори нозеб. 3. *маҷ.* ҳила, найранг; **нағма баровардан** рафтори бад нишон додан, кори ношоиста ва номақбул кардан; **□ ба**

нағмаи касе бозидан бо гуфти касе кор кардан, мувофиқи майли касе амал кардан; дар тахти таъсири касе будан.

НАҒМАБОЗ نغمه باز *ниг.* нағмагар 3.

НАҒМАБОЗӢ نغمه بازى *ниг.* найрангбозӣ, шӯъбадабозӣ.

НАҒМАГАР نغمه گر 1. навозанда. 2. сароянда. 3. *маҷ.* найрангбоз, шӯъбадабоз.

НАҒМАНАВОЗ نغمه نواز *ниг.* навозанда, мусикинавоз, мутриб.

НАҒМАНАВОЗӢ نغمه نوازی *ниг.* навозандагӣ, мутрибӣ.

НАҒМАПАРДОЗ نغمه پرداز *ниг.* нағмасаро.

НАҒМАПАРДОЗӢ نغمه پردازى *ниг.* нағмасароӣ.

НАҒМАСАРО نغمه سرا *ниг.* нағмагон, сароянда, мутриб.

НАҒМАСАРОӢ نغمه سرائى *ниг.* суруд хондан; **нағмасароӣ кардан** сурудхонӣ кардан.

НАҒМАТИРОЗ نغمه تراز // نغمه طراز *ниг.* нағмапардоз, нағмагон.

НАҒМАХОН نغمه خوان *ниг.* нағмасаро.

НАҒОМ نغام *кит.* 1. зарраҳои чанг, ки дар ҳаво пароканда мешаванд. 2. тира, сиёҳранг. 3. бад, зишт.

НАҒОРА نغاره *ниг.* нақора.

НАҒОРАЗАН نغاره زن *ниг.* нақоразан.

НАҒОРАЗАНӢ نغاره زنى *ниг.* нақоразанӣ.

НАҒОРАЧӢБ نغاره چوب *ниг.* нақорачӯб.

НАДАБ نداب *кит.* 1. ҷой ва асари захм. 2. ғарав, шартбандӣ дар қимор ё дар тирандозӣ.

НАДАМ ندم *кит.* пушаймонӣ, надомат, афсӯс.

НАДВА نده *кит.* гурӯҳ, анҷуман; маҳфил.

НАДДОФ ندف *кит.* тит ва гоз-гозкунандаи пашм, пахта ва ғ. (*барои нарм шудани он*), ҳаллоҷ, пайанда.

НАДДОФӢ ندفى *кит.* тит кардани пашм, пахта, пайандагӣ (*ҳоло ин амалро мошин анҷом медиҳад*); қору касби наддоф.

НАДДОФХОНА ندف خانه *кит.* ҷои наддофӣ, ҷои пайдан.

НАД

НАДИД *a.* نديد *кит.* монанд, ҳамто, назир.

НАДИМ *a.* نديم ҳамнишини шахсони бузург (*аз қабил* амирону шохон); ҳамсӯҳбат, ҳамдам.

НАДИМӢ نديم мусоҳибӣ, муқаррабиву ҳамнишинии амирону шохон.

НАДӢ *a.* ندى *кит.* тарӣ, намӣ, рутубат; муқоб. хушкӣ.

НАДОМАТ *a.* ندامت афсӯс, таассуф, пушаймонӣ; хасрату надомат кардан афсӯс хӯрдан, таассуф кардан; пушаймонӣ изҳор намудан.

НАДОМАТЗАДА ندامت زده пушаймоншуда, афсӯсхӯрда.

НАЁМ//НИЁМ نيام ғилоф; ғилофи шамшер.

НАЖАНД نژند *кхн.* ғамгин, андӯхгин, афсурда, пажмурда.

НАЖОД نژاد 1. насл, авлод. 2. ирк.

НАЖОДӢ نژادى *мансуб ба* нажод; аз чихати нажод.

НАЖОДПАРАСТ نژادپرست тарафдор ва пайрави равияи нажодпарастӣ; он ки нажоди худро аз дигарон болотар медонад ва нажодҳои дигарро паст мезанад.

НАЖОДПАРАСТӢ نژادپرستӣ назарияи зиддинлмни иртиҷой, ки ба даъвои нобаробарии башар, ки ғӯё ирки олий аз азал лонки ҳукмронӣ бошаду насибаи ирки паст итоату заҳмат асос ёфтааст.

НАЖОДПАРАСТОНА نژادپرستانе ҳамчун нажодпараст; аз нуқтаи назари нажодпарастӣ; сиёсати нажодпарастона сиёсати давлатие, ки ба назария ва равияи нажодпарастӣ асос ёфтааст.

НАЖОДШИНОСӢ نژادشناسӣ як шоҳаи илми мардумшиносӣ (этнография), ки масъалаҳои пайдоиши ирку нажоди халққоро меомӯзад.

Н-АЗ نز *шакли кӯтоҳшудаи* на аз.

НАЗАР *a.* نظر 1. нигоҳ, дид; назар андохтан (**афкандан**) нигоҳ кардан; аз назар гузаронидан (чизеро, ҷоеро); **назараш афтидан** дида мондан (кас, чизеро); **назар давонидан** тез нигоҳ кардан; назар гузарондан; **назар дӯхтан** бо диққат нигоҳ кардан; **назар кардан** нигоҳ кардан; аз назар нопадид шудан дида нашудан,

нонамоён гаштан, ғойб гаштан; аз назар пинҳон шудан нопадид гаштан. 2. *мач.* чашм, дида; **назар доштан** чашм доштан, чашми умед доштан; **назар ба...** а) нисбат ба..., аз чизе дида...; б) бино бар..., аз рӯи..., мувофиқи...: **назар ба фикри вай, назар ба қавли вай.** 3. *мач.* фикр, мулоҳиза; **нуқтаи назар** фикр ва мулоҳизаи касе дар бораи масъалае; аз нуқтаи назари... аз рӯи ақидаи..., ба фикри..., бино бар диди...; **ба назар зоҳиран, ғӯё; ба назарам...** ба фикрам, бино ба пиндоштам; **ба назари аввал** дар нигоҳи нахуст; ғӯё ки, чунин менамояд, ки... **ба назар намоён** а) шоёнӣ диққат, диққатчалбкунанда; б) *мач.* муътабар, шинохта; **ба назари истехзо** истехзоомез; **бо назари таачҷуб** таачҷубомезона; **дар назари...** ба фикри..., аз рӯи ақидаи... **доираи назар** ҳудуди биниш, ҷаҳонбинӣ; аз мадди назари... дар пеши чашми..., ба он нигоҳ накарда; **назараш паст...** *киноя* аз дунҳиммат, мумсик, хасис; аз назар гузарондан а) як-як дида баромадан, санчишқорона нигоҳ кардан; б) *мач.* хондан, мутолиа кардан; аз назар дур нарафтани доим дар пеши чашм будан, ба чашм намуда истодан, аз ёд набаромадан. аз назар ғойб шудан нопадид гаштан, намоён шудан; **ба назар афтодан** ногоҳ дида шудан, нохост намоён шудан; **ба назар гирифтани кит.** ба эътибор гирифтани, эътибор додан, ба ҳисоб гирифтани; **ба назар намудани** намоён шудан, ба чашм расидан; **ба назар нанамудани кин.** беаҳамият ҳисоб кардан; мавриди эътибор қарор нагирифтани. **ба назар овардани** ба ёд овардани; **ба назар тофтани** дида шудан, ба чашм намудан, ба чашм афтодан; **ба пеши назар овардани** а) тасаввур кардан; б) намоён кардан, зоҳир сохтан, намоёндан **ба пеши назар омадани** намоён шудан, дида шудан (*дар тасаввур, дар ҳаёл*); **дар зерни назар гирифтани киноя** аз дида истодан, назорат кардан; **дар назар доштан киноя** аз ба эътибор гирифтани, ба асос гирифтани; **дар (ба) назар чунин намудани** чунин тофтани, ғӯё, зоҳиран; **манзури назари касе кардан** ба касе нишон додан.

НАЗАРАН *a.* نظراً назар ба ... нисбат ба...; аз рӯи..., мувофиқи....

НАЗАРБАЛАНД نظربلند 1. ҳавобаланд, худписанд, мағрур. 2. бовиқор, саҳт.

НАЗАРБАЛАНДӢ نظربلندى 1. ҳавобаландӣ,

мағрурӣ, худписандӣ. 2. виқор, ҳиммат, саховат.

НАЗАРБАЛАНДОНА نظربلندانه 1. ҳаво-баландона, худписандона, мағрурона. 2. ҳимматбаландона, саховатмандона.

НАЗАРБАНД نظربند *мач.* он ки рафтору кирдораш ба таври пинҳонӣ тафтиш ва назорат мешавад, зери назорат гирифта, таги чашм кардашуда.

НАЗАРБОЗ نظرباز 1. карашмакунанда, ишвагар. 2. *мач.* ошиқи дидори хубрӯён; ишқварзанда.

НАЗАРБОЗӢ نظربازى 1. назарбоз будан; ишвагарӣ. 2. *мач.* назар кардан ба чеҳраи хубрӯён, чашмчаронӣ; ишқварзӣ.

НАЗАРГАҲ نظرگه *ниг.* назаргоҳ.

НАЗАРГИР نظرگير *мач.* назаррабо, диққат-чалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда; *муқоб.* назарногир.

НАЗАРГОҲ نظرگاه 1. ҷои назар кардан, ҷои нигоҳ кардан, тамошогоҳ. 2. мазори пайгамбарон ва мардумони порсо.

НАЗАРДИД نظرديد андоза кардан бо чашм; ба назардид ба тахмин, аз рӯи тахмин.

НАЗАРДӮЗ نظردوز *ниг.* нигоҳкунанда, бо диққат бинанда.

НАЗАРИЁТ نظريات *ниг.* назария.

НАЗАРИЯ نظريه *а.* таълимот ва системаи илмии принципҳо ва ақидаҳо, ки таҷрибаи амалиётро ҷамъбаст намуда, қонуниятҳои табиат, ҷамъият ва тафаккурро инъикос менамояд: назария ва амалия.

НАЗАРИЯВӢ نظريه‌وى *мансуб ба назария;* ба назария асосёфта: хулосаи назариявӣ.

НАЗАРИЯДОН نظريه‌دان он ки бо назария машғул аст; олиме, ки дар соҳаи ягон илм таълимоту ақидаи худро эҷод кардааст.

НАЗАРӢ نظرى *ниг.* назариявӣ.

НАЗАРКАРДА نظر کرده 1. *сифати феъли* замони гузашта аз назар кардан. 2. ба лутфу марҳамати Худо сазоворшуда, аз илтифоти Худо баҳрабурда.

НАЗАРМАҲДУД نظرمحدود он ки доираи дониш ва бинишаш маҳдуд аст, шахси доираи маф-

курааш танг тангназар.

НАЗАРНОГИР نظرناگير ҳар чиз ё касе, ки бинанда онро ба назари эътибор намегирад, вале дар ҳақиқат муҳим аст; ба назар нонамоён, дур аз эътибор, берун аз доираи диққат; **воқеан назарногир; одами назарногир** одаме, ки бо ягон рафтору хислаташ диққати касро ба худ ҷалб намекунад; одами одӣ.

НАЗАРНОГИРӢ نظرناگيري назарногир будан, безътиборӣ; ҳавобаландӣ, мағрурӣ.

НАЗАРНОГИРОНА نظرناگيرانه безътиборона, беаҳамиятона; ҳавобаландона, мағрурона: **назарногирона нигоҳ кардан.**

НАЗАРПАРАСТ نظرپرست *ниг.* назарбоз.

НАЗАРПАСТ نظرپست *мач.* дунҳиммат, ҳасис, мумсик, ба чизҳои майда ҷуйда аҳамият-диҳанда.

НАЗАРПИСАНД نظرپسند диққатчалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда, назаррабо.

НАЗАРПУРСӢ نظرپرسی *ниг.* раъӣпурсӣ.

НАЗАРРАБО نظربا диққатчалбкунанда, дилкаш, зебо: **манзараи назаррабо.**

НАЗАРРАБОӢ نظرباى назаррабо будан, дилрабой, дилкашӣ; ҷозибанокӣ.

НАЗАРРАС نظررس ба чашм намоён; қобили мулоҳиза: **кори назаррас.**

НАЗАРСАНҶӢ نظرسنجى пурсиши назар ва андешаи гурӯҳе аз мардум дар бораи матлабе ё мавзӯи доғи рӯз; баррасии ин мавзӯёҳо, бо гурӯҳе аз мардум.

НАЗАРТАНГ نظرتنگ *ниг.* тангназар.

НАЗАРТАНГӢ نظرتنگى *ниг.* тангназарӣ.

НАЗАРФИРЕБ نظرفريب чизе, ки берунаш оро-ставу хуб, дарунаш хароб ва бад бошад ва бинанда ба зоҳири он фирефта шавад; зоҳиран дилкашу ҷаззоб.

НАЗАРФИРЕБӢ نظرفريبي назарфиреб будан; ҷозибӣ, дилрабой дар зоҳир.

НАЗАРХОҲ نظرخواه толиби дидори маъшуқа, он ки орзуи дидор бо дӯсту хабиби худро дорад

НАЗАРХОҲӢ نظرخواهى 1. назар гирифтани, фикру андешаҳои дигаронро гирифтани. 2. *мач.* тала-

би дидори маънуқа дошта.

НАЗД نزد: назди... пеши..., қариби (касе, чизе); аз назди... аз пеши..., аз пахлуи...; **ба назди...** ба пеши..., наздики... **дар назди** а) дар пеши..., дар пахлуи..., дар ҳузури...; б) дар назари..., барои...

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз чиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; *муқоб.* дур. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздики** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех; **наздики...** ба назди..., ба пеши... **дар ояндаи наздик** ба наздикӣ, ба қарибӣ, ба зудӣ; **дуру наздик** масофаи гуногун, гирду атроф, хама чо; **пешу наздик** гирду атроф; дар масофаи начандон дур; **наздик будан** а) қариб будан; б) *мач.* шинос, дӯст, ё ҳамроз будан; **наздик намондан** қариб омадан намондан, иҷозат надодан барои пеши касе омадан; **наздик намудан** алоқаманд кардан: **ба ҳаёт наздик намудани таълим**; **наздик омадан** а) ба қарибии ҷое, чизе расидан, қариб расидан, пеши чизе омадан; б) фаро расидан; **наздик расидан** қариб омадан мондан (ба ҷое), ба қарибии ҷое омадан мондан; **наздик шудан**; **наздик шудан** а) ба назди чизе омадан, ба қарибии касе омадан. б) қаробат пайдо кардан, шинос шудан; **аз наздик дидан** аз масофаи кам нигоҳ кардан; бевосита дидан; **аз наздик шинохтан** хуб шинохтан; ошноии бевосита доштан; **ба ҳам наздик кардан** ба ҳам шинос кардан, ба ҳам ошно кардан, қарин гардонидан; **наздик буд**, **ки қариб ки**, кам монда буд, ки... **наздик монд** кам монд, қариб расидем (*ба ҷое*).

НАЗДИКБИН نزدیک 1. он ки фақат чизҳои дар наздиқаш бударо мебинад; хираҷашм. 2. *мач.* кӯтоҳназар, кӯтоҳандеш, бемулоҳиза, кӯтоҳназар; *муқоб.* дурбин.

НАЗДИКБИНИ نزدیک 1. наздикбин будан. 2. *мач.* кӯтоҳназарӣ, кӯтоҳандешӣ.

НАЗДИКӢ نزدیک 1. ҷой ва вақти қариби чизе, қарибӣ; *муқоб.* дурӣ; **аз наздикӣ** аз қарибӣ, аз ҷои начандон дур. 2. қаробат, дӯстӣ, ҳамнишинӣ; **ба наздикӣ**; а) ба назди..., ба пеши... б) ба қарибӣ; дар вақтҳои наздик; **дар ин наздикӣ** а) дар ин қарибӣ, дар наздикии ин чо. б) дар вақтҳои наздик, ба зудӣ, анқариб; **дар наздикии...** дар қарибии..., дар ҷои наздик

ба..., дар пеши...

НАЗДИКФИКР نزدیک فکر ҳамфикр, ҳамақида; рафиқони наздикфикр.

НАЗДИМАКТАБӢ نزد مکتبی воқеъ дар пахлуи мактаб; дар тасарруфи мактаб буда; ба мактаб робитадошта.

НАЗДИХАВЛИГӢ نزدیکه 1. воқеъ дар назди хавлӣ; дар ихтиёри соҳиби хавлӣ буда; **замини наздиҳавлигӣ**.

НАЗДИШАХРӢ نزدیکه 1. дар наздикии шаҳр воқеъшуда; берун аз шаҳр, вале дар атрофи он воқеъгардида; **қаторои наздишаҳрӣ** қаторое, ки дар байни шаҳр ва ноҳияву деҳаҳои он рафтуо мекунад.

НАЗЗОРА نظاره 1. назар афкандан ба чизе, нигоҳ, биниш. 2. нигоҳқунанда, бинанда; **ба як наззора** бо як нигоҳ; **наззора кардан** дидан; тамошо кардан.

НАЗИР a. نظير мисл, монанд; **назир надоштан** бемисл будан, беназир будан, ҳамто надоштан.

НАЗИРА a. نظيره 1. *муашаси* назир; чизи монанд. 2. *ади.* шеър, ки дар тақлид ё пайравии мавзӯ ва вази шеъри ягон шоир навишта шудааст: **назира гуфтан**, **назира навиштан**.

НАЗИРАГӢ نظيره گویی *исми амал аз назира гуфтан*; дар пайравӣ ва ҷавоби шеъре шеъри дигар навиштан (бо ҳамон вазну қофия).

НАЗИРАСАРОӢ نظيره سرائی *ниг.* назирагӯӣ.

НАЗИФ a. نظيف *кит.* покиза, тоза; нозук, зариф.

НАЗЛА a. نزله *кит.* беморие, ки дар натиҷаи сармоҳӯрӣ пайдо мешавад ва дучори ин касалӣ атса мезанад ва аз биниаш об омада меистад, зуком.

НАЗМ a. نظم 1. тартиб, низом; интизом. 2. *ади.* каломӣ мавзун, шеър; *муқоб.* **наср**; **ба назм даровардан** бо шеър навиштан, ба тарзи шеър эҷод кардан; **ба риштаи назм кашидан** манзум сохтан, назм кардан, матлаберо дар шакли назм гуфтан.

НАЗМАН a. نظماً ба шакли назм, бо шеър; **назман навиштан** бо назм навиштан.

НАЗМӢ نظمي *ади.* мансуб ба назм; манзум, шеърӣ: **асарҳои назмӣ**.

НАЗМНАВИС *назм* *нависанда*, шеърнавис, нозим, шоир.

НАЗМШИНОСӢ *назмшиносӣ* *адиш*. як шохан адабиётшиносӣ, ки хусусиятҳои назмро меомӯзад.

НАЗО I *наза* *ниг.* нозо.

НАЗО II *наза* девори баланде, ки пеши роҳи чизе мекашиданд.

НАЗОИР *назира* *кит.* ч. назира.

НАЗОКАТ *назокат* 1. нозукӣ, латофат, зебой. 2. рафтори боэҳтиромона дар муомила бо одамон, хушахлоқӣ; **бо камолӣ назокат** ниҳоят боодобона, хеле боэҳтиромона.

НАЗОКАТОМЕЗ *назоқатомез* 1. боназокат; нозукона, зарифона. 2. боодабона.

НАЗОР I *назор* *кит.* 1. заиф, лоғар, нотавон. 2. беморгуна, дардманд, ранчур. 3. кам, андак.

НАЗОР II *назор* тилло, зар, симу зар.

НАЗОРА *назора* *ниг.* наззора.

НАЗОРАТ I *назорат* 1. назар кардан, нигаристан (*аз болои коре ё касе*), муроқибат; ба таҳти назар гирифтани (коре ё рафтори касеро); **дар таҳти (зери) назорати касе** дар зери назари касе, зери муроҳибати касе; **назорат кардан** зери назар доштан, муроқибат кардан, нигаҳбонӣ карда истодан. 2. таҳти назар (*мушоҳида, назора*) гирифтани риояи қонун, татбиқи дастур, иҷрои фармон, тартибот *ва ғ.* аз тарафи ягон мақоми нозир (*ҳамчун як шакли тафтиш*): **назорати давлатӣ**, **назорати молнаҷибӣ**, **назорати беҳдоштӣ**, **назорати техникӣ**.

НАЗОРАТ II *назорат* *кит.* тозагӣ, обдорӣ, тароват.

НАЗОРАТГАР *назоратгар* *ниг.* назораткунанда.

НАЗОРАТКУНАНДА *назораткунанда* 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз **назорат кардан**. 2. он ки назорат мекунад, назоратчӣ; нозир.

НАЗОРАТЧӢ *назоратчи* *ниг.* назоратгар.

НАЗОФАТ *назофат* *кит.* покӣ, тозагӣ, покизагӣ.

НАЗОҲАТ *назоҳат* 1. *кит.* парҳезгорӣ; покӣ ва сафват; *муқ.* нузҳат. 2. аз сухани носазо ва фаҳш дур будани ҳаҷв.

НАЗР *назор* 1. *кит.* аҳд, паймон. 2. *д.* чизе, ки касе дар роҳи Худо адо кардани онро ният мекунад (*аз қабилӣ садақа, қурбонӣ, намоз ва ғ.*) **назру ниёз** чизҳое, ки чун садақа дода мешаванд; **назр гирифтани** худой, садақа ва қурбонии назриро гирифтани; **назр кардан** ният кардани иҷрои коре дар роҳи Худо, ки ба нияткунанда амри вочиб аст.

НАЗРДЕҲ *назрдеҳ* он ки қурбонӣ ё садақа мекунад.

НАЗРӢ *назрӣ* *мансуб ба назр*; назркарда: **пули назрӣ**, **чизи назрӣ**.

НАЗЪ *назъ* дами вопасин, дами марг, чонканӣ; **дар назъи чон** дар вақти чонканӣ.

НАИМ *наим* неъмат; нозу неъмат, тавонгарӣ.

НАЙ *наи* 1. растаниест, ки танаи борику дарози дарунхолии банддор дорад ва дар заминҳои заҳ ва сернам мерӯяд; камиш. 2. *мус.* асбоби мусиқии нафасӣ, ки бештар аз най ё чӯби дарунсӯроҳ сохта мешавад: **най навохтаи**; **наи чилим** милаи наини чилим, ки ба воситаи он дуди тамокуро ба дарун мекашанд.

НАЙАНБОН *наибон* *кҳи.* як навъ асбоби мусиқӣ, ки аз най ва халтаи чармини сӯроҳдор иборат буда, ба найи он пуф карда менавозанд, найанвон.

НАЙБАСТ *наибаст* *кит.* чайла, каппа, коза.

НАЙДАРАВ *найдарав* *кит.* даравкунандаи най, даравгари най; замон ва мавсими найдарав.

НАЙЗА *найза* 1. чӯби дарози саҳт, ки дар нӯғаш пайкони оҳанӣ шинонда мешавад ва яке аз силоҳҳои ҷангӣ ба шумор меравад; олати найзамонанде, ки варзишкорон дар партофтани он ба масофаи дуртар қувваозмоӣ мекунад: **найза партофтаи**. 2. қисми нӯғтези қордмонанде, ки ба нӯғи туфанг устувор карда мешавад: **қадӣ найза баланд шудани офтоб** вақти ба гармӣ додан сар кардани офтоб.

НАЙЗААНДОЗ *найзаандоз* касе, ки найза мепартояд.

НАЙЗААНДОЗӢ *найзаандозӣ* *ниг.* найзапартоӣ.

НАЙЗАБОЗ *найзабоз* он ки бо найза мохирона ҷангида метавонад.

НАЙЗАБОЗӢ *найзабозӣ* найзазанӣ; бо найза ҷанг кардан.

НАЙ

НАЙЗАБОЛО *نيزه بالا* кит. воҳиди ченак, ки ба андозаи дарозии як найза баробар аст.

НАЙЗАВАР *نيزه ور* найзадор, чанговари найзадор, найзаандоз.

НАЙЗАДОР *نيزه دار* найзадаст; мусаллах бо найза.

НАЙЗАЗАНИ *نيزه زني* исми амал аз найза задан; ниг. найзабозӣ.

НАЙЗАПАРТОЙ *نيزه پرتاي* 1. исми амал аз найза партофтан. 2. *варз.* найза партофтан, найза андохтан ба дурӣ.

НАЙЗАЧАНГ *نيزه جنگ* муҳориба ба воситаи найза.

НАЙЗОР *نيزار* чои рӯидани най, найистон, қамишзор.

НАЙИН *نئين* мансуб ба най 1; аз най сохташуда; қалами найин найқалам.

НАЙИР *ا. نير* кит. нурпошанда, рӯшноидиҳанда, равшанқунанда.

НАЙИСТОН *نيزستان* ниг. найзор.

НАЙӢ *نبي* ниг. найин.

НАЙҚАЛАМ *نيز قلم* қалами аз най сохташуда.

НАЙЛ *ا. نيل* кит. расидан ба мақсад, ноил шудан ба талабе.

НАЙЛАБАК *نيز لبک* найи хурд, ки бо лаб менавозанд.

НАЙМОНАНД *نيزه مانند* монанд ба най, лӯлашакл.

НАЙНАВОЗ *نيزه نواز* он ки най менавозад, мутриби навозандаи най.

НАЙНАВОЗӢ *نيزه نوازي* исми амал аз най навозтан; навозандагӣ дар най хунар ва шугли найнавоз.

НАЙРАНГ *نيزنگ* 1. сеҳр, афсун, чоду; чашмбандӣ. 2. *мач.* ҳила, макр; фиреб, тазвир; **найрангу фиреб** макру ҳила.

НАЙРАНГБОЗ *نيزنگ باز* 1. соҳир, афсунгар, чодугар, чашмбанд. 2. фиребгар, маккор, ҳилагар.

НАЙРАНГБОЗӢ *نيزنگ بازي* 1. соҳирӣ, чодугарӣ; чашмбандӣ, шӯъбадабозӣ. 2. ҳилагарӣ, фиребгарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ.

НАЙРАНГСӢ *نيزنگ ساز* 1. ниг. **найрангбоз.** 2.

кит., мач. моҳир, усто, одами бомаҳорат.

НАЙРАНЧ *نيزنج* муарраби **найранг.**

НАЙРАНЧӢ *ا. نيزنجات* 1. *ч.* **найранг.** 2. соҳирӣ, чодугарӣ; чашмбандӣ.

НАЙСОРИ/НЕСОРИ *نيزه سراي* кит. сипоҳӣ, лашкарӣ.

НАЙСИТОН *نيزستان* ниг. **найистон.**

НАЙСОН *نيسان* моҳи ҳафтуми таквими қадими суриёнӣ, ки тақрибан ба моҳи апрел баробар меояд ва аз рӯи ривоят гӯё аз катраҳои борони ин моҳ дар даруни садаф марворид пайдо мешудааст; **абри найсон** абри моҳи найсон; **борони найсон** борони моҳи найсон; борони баҳор.

НАЙСОНӢ *نيسانى* мансуб ба найсон.

НАЙЧА I *نيزه* 1. танаи борики кӯтоҳ буридашудаи най (қамиш) ё чизи ба ин монанди дигар, ки бофандагон пудро ба он печонда дар моку мегузаронанд. 2. *тех.* номи қисмҳои гуногуни найчашакл, гилза.

НАЙЧА II *نيزه* навдача, ё шохчаи навсабзидаи дарахт, ки барои пайванд кардан бурида мегиранд.

НАЙЧААНДОЗ *نيزه انداز* *боф.* коргари найча тайёрқунанда; ба найча ресмон печонанда.

НАЙЧААНДОЗӢ *نيزه اندازي* *боф.* найча андохтан, найча печондан.

НАЙЧАМОНАНД *نيزه مانند* ба найча монанд, мисли найча пайванди найчамонанд.

НАЙЧАПАЙВАНД *نيزه پيوند* пайванди найча, ба таври найча пайванд кардан.

НАЙЧАШИША *نيزه شيشه* шишачаи устувонаии шабеҳ ба найча, ки дар озмоишгоҳҳои тиббӣ барои хунгири ва нигоҳ доштани хун ба кор мебаранд.

НАЙЧӢ *نيزچي* ниг. **найнавоз.**

НАЙШАКАР *نيزشکر* як навъ най, ки аз он шакар ҳосил карда мешавад.

НАЙШАКАРЗОР *نيزشکرزار* чои анбӯҳи найшакар, чои рӯидани найшакар.

НАКАВ *نکو* : **бори накав** чизе, ки ба он даст расондан мумкин нест, чизе, ки сару кор доштан

бо он боиси ташвиши барзиёд мешавад.

НАҚБАТ *a.* **ناکت** *кит.* бадбахтӣ, мусибат, сахтӣ; машаққат, ранҷ.

НАҚБАТБОР **بار نکت** *кит.* нақбатовар.

НАҚБАТЗАДА **ده نکت** ба бадбахтӣ дучоршуда, дучори мусибат гардида.

НАҚБАТЗАДАГӢ **گي نکت زده** ба бадбахтӣ (мусибат) дучор шудан.

НАҚБАТОВАР **آور نکت** бадбахтовар, мусибатовар; машаққатовар.

НАҚБО *a.* **نکبا** *кит.* боди тунду тезе, ки роҳи вазиши худро иваз ва қач карда миёни ду бод мезавад ва он навъҳои гуногун дорад.

НАКИР *a.* **نکیر** 1. инкоркунанда. 2. *d.* номи яке аз ду фаришта, Мункиру Накир, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда омада, аз ӯ гуноҳу савоби дар дунё кардаашро бозпурс мекунад.

НАКС I //НИКС *a.* **نکت** шикастани аҳду паймон; барҳам задани муомила ва савдо.

НАКС II *a.* **نکس** нагунсор шудан, вожгун шудан, чаппа шудан.

НАҚӢ **نکو** хуб, нағз, нек: кори нақӢ, рӯзи нақӢ, феъли наку; соли, ки нақӢст, аз баҳораш пайдост (*зарб.*)

НАҚӢАНДЕШ **نکواندیش** *ниг.* некандеш.

НАҚӢАХВОЛ **نکواحوال** *ниг.* некаҳвол.

НАҚӢАХВОЛӢ **نکواحوالی** *ниг.* некаҳволӣ.

НАҚӢБАХТ **نکوبخت** *ниг.* некбахт.

НАҚӢГӢӢ **نکوگوی** *кит.* хушқалом, хушғуфтор; он ки дар ҳаққи дигарон бадгӢӣ намекунад.

НАҚӢЗОТ **نکوذات** *ниг.* некзот.

НАҚӢӢ **نکوئی** некӣ, хубӣ, нағзӣ: нақӢӢ кардан.

НАҚӢКИРДОР **نکو کردار** *ниг.* неккирдор.

НАҚӢКОР **نکو کار** касе, ки некӣ мекунад; шахси дурусткор; *муқоб.* бадкор.

НАҚӢКОРӢ **نکو کاری** кори нек кардан, кори хайр кардан, некӣ кардан; *муқоб.* бадкорӣ.

НАҚӢНОМ **نکونام** *ниг.* некном.

НАҚӢНОМӢ **نکونامی** *ниг.* некномӣ.

НАҚӢРОӢ **نکورای** *ниг.* некрой.

НАҚӢРӢӢ **نکوروی** *ниг.* некрӯӣ.

НАҚӢСИРИШТ **نکوسرشت** *ниг.* нексириншт.

НАҚӢСИФАТ **نکو صفت** *ниг.* нексифат.

НЕҚӢСИФАТӢ **نکو صفتی** *ниг.* нексифатӣ.

НАҚӢТОЛЕӢ **نکو طالع** *ниг.* нектолеъ.

НАҚӢФАРЧОМ **نکو فرجام** *ниг.* некфарҷом.

НАҚӢХИСЛАТ **نکو خصلت** *ниг.* некухислат.

НАҚӢХИСОЛ **نکو خصال** *ниг.* некӯхислат.

НАҚӢХОӢ **نکو خواه** *ниг.* некхоҳ.

НАҚӢХОӢӢ **نکو خواهی** хайрхоҳӣ, дӯстӣ, некандешӣ.

НАҚӢӢШИШ **نکو هوش** сарзаниш, маломат.

НАҚӢӢИДАН **نکو هیدن** таъна кардан, сарзаниш кардан, маломат кардан, мазаммат кардан.

НАҚӢӢОЛӢ **نکو حالی** *ниг.* некӯҳолӣ.

НАҚӢАТ *a.* **نکته** бӯи хуш, хушбӯӣ: нақхати гул.

НАҚӢАТОВАР **آور نکته** хушбӯиовар, оварандаи бӯи хуш: насими нақхатовар.

НАҚӢРОТ *a.* **نقرات** 1. *ҷ.* нақр. 2. порчае аз суруд, ки дар байни бандҳо такрор меёбад.

НАҚӢ *a.* **نقب** роҳи аз зери замин кандашуда ба-роӣ гузаштани одаму воситаҳои нақлиётӣ ва гузаронидани об, тунел; **нақб** қандаи (кофтани) роҳи зеризаминӣ сохтан: **нақби Анзоб.**

НАҚӢАФКАН **نقب افکن** *кит., ниг.* нақбзан.

НАҚӢАФКАНӢ **نقب افکنی** *ниг.* нақбзаниӣ.

НАҚӢЗАН **نقب زن** *кит.* нақбкан.

НАҚӢЗАНӢ **نقب زنی** *ниг.* нақбканиӣ.

НАҚӢӢ **نقبی** мансуб ба нақб; зеризаминӣ.

НАҚӢКАН **نقب کن** он ки нақб меканад, он ки роҳи зеризаминӣ месозад.

НАҚӢКАНӢ **نقب کنی** *исми амал аз нақб қандаи;* роҳи зеризаминӣ кардан.

НАҚД I *a.* **نقد** 1. пули мавҷуд, пул; пули нақд пули мавҷуд. 2. харидуфурӯш бо супурдани маблағ вақти гирифтани мол, *муқоб.* пасия; нақд карда додан пул тайёр карда додан, на-

- қдан супоридан; **нақд кардан** (пулро) мухайё ва омода кардан (пулро); **нақд шумурда** додан сари савдо ҳисоб карда додан, хангоми харид пардохтани қимати чизе. 3. тайёр, мавчуда; **шуши нақд бех аз дунбаи насия** (зарб.). 4. бечуну чаро, хатман, *гуфт.* ба куллий, тамоман. 5. *кит.* сара кардани тиллову танга; \diamond **нақди адабӣ** *шиг.* таққиди адабӣ; **ба нақди** чон дода..., чон фидо карда..., ба ивази чон.
- НАҚД II** *a.* نقد (пул ва тилло)-и холис, сара.
- НАҚДА** *a.* نقده пули мавчуд, нақд.
- НАҚДАН** *a.* نقداً бо пули мавчуд, нақд.
- НАҚДИНА** نقدينه 1. пули нақд, пули мавчуд. 2. пул, маблағ.
- НАҚДОНАҚД** نقدانقد нақдан, ба пули нақд.
- НАҚДӢ** نقدى бо пули нақд; нақдина; **чазон нақдӣ** чазои пулӣ, чарима.
- НАҚДШИНОС** نقدشناس *кит.* сарроф.
- НАҚЗ** *a.* نقض шикастан, вайрон кардан (махсусан аҳду паймонро); **накс I:** **нақзи аҳд.**
- НАҚИБ** *a.* نقيب *кҲи.* 1. сардорн қабила, раиси қавм. 2. *таър.* мансабе буд, ки ба хоҷагон меоданд.
- НАҚИБАТ** *a.* نقيبت *кҲи.* хирад, зеҳн.
- НАҚИЗ** *a.* نقىض *кит.* муҳолиф, зид, муқобил.
- НАҚИЗА** *a.* نقىضه 1. *муаттаси* **нақиз.** 2. муҳолифат, зиддият; *адш.* асари адабие, ки дар муқобил ё ҷавоби асаре навишта мешавад. 3. тақлиди ҳаҷвӣ дар саҳна.
- НАҚИР** *a.* نقير *кит.* 1. чоҳак (чуқурча)-е, ки бар пушти тухми хурмоғ. 2. *маҷ.* чизи хурд, андак, чизи ҷузъӣ.
- НАҚИСА** نقيصه *кит.* нақс, айб; хӯйи бад.
- НАҚҚОРӢ** نقارى *кит.* 1. қандақорӣ дар санг ва ҷуб. 2. навозандагӣ дар доираву табл.
- НАҚҚОШ** *a.* نقاش 1. нақшнигор, нақшунигорқунанда, рассом, мусаввир; **наққош нақши сонӣ** беҳтар кашад зи аввал (зарб.). 2. ҳаққок, қандақор; \diamond **наққоши азал киноя аз Худо.**
- НАҚҚОШӢ** نقاشى 1. хунар ва амали наққош. 2. нақшнигорӣ, гулқорини рӯи чизҳо, расмқашӣ:

санъати наққошӣ.

- НАҚҚОШХОНА** نقاشخانه 1. *кит.* коргоҳи рангрезӣ. 2. ҷой ё бинои пурақашу ниғор.
- НАҚЛ** *a.* نقل 1. аз ҷое ба ҷое бурдан, интиқол додан, гузарондан, кӯчондан; **нақл додан** қашондан; **нақли макон** ҷои худро дигар қардан, кӯчидан. 2. *кҲи.* воситаи аз ҷои ба ҷои кӯчидан; воситаи борқашӣ, нақлиёт. 3. ҳикоя қардан, баён қардан, гуфтан; **нақли хатгӣ** баёни китобатии мундариҷаи қиссаву ҳикоя аз рӯи нақли муаллим; **назар ба нақли...** аз рӯи гуфти...; 4. ҳикоя, қисса, достон, ривоят; **нақл ёфта** а) бурда шудан, кӯчонда шудан, қашонда шудан; б) гуфта шудан, баён гаштан; **нақл қардан** а) аз ҷое ба ҷое бурдан, аз ҷое ба ҷое кӯчондан; б) ба ҷои дигар рафтан, нақли макон қардан; в) ҳикоя қардан, гуфта додан, баён намудан; г) *киноя аз* мурдан; **аз дори дунё нақл қардан киноя аз** аз олам гузаштан, мурдан.
- НАҚЛАН** *a.* نقلًا ба таври нақл; назар ба нақли...
- НАҚЛГӢ** نقلگوى он ки ҳикоя мекунад ноқил.
- НАҚЛИЁТ** *a.* نقليات борқашонӣ; воситаҳои бор ва одамқашонӣ; соҳаи иқтисод, ки бо қашондани бору мусофир машғул аст: **нақлиёти автомобилӣ** (роҳи оҳан, баҳрӣ, ҳавой), **рӯзи қорқунони нақлиёти роҳи оҳан.**
- НАҚЛИЁТӢ** نقلياتى *мансуб ба* нақлиёт.
- НАҚЛКУНАНДА** نقلکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз* нақл қардан. 2. он ки нақл мекунад, ноқил, гӯянда.
- НАҚЛӢ** نقلى *мансуб ба* нақл; ривоятӣ; **илмҳои ақлӣ ва нақлӣ** илмҳои фалсафӣ ва илмҳои марбут ба ҳадису ривоятҳо.
- НАҚО** *a.* نقا *кҲи.* тозагӣ, покӣ, покизагӣ, софию бегуборӣ.
- НАҚОРА//НАҒОРА** *a.* نقاره//نغاره яке аз созҳои зарбии мусиқӣ, ки танаи доирашакли дарунҳоли дошта, ба як ё ду тарафи рӯяш пӯст қашида мешавад ва бо ду ҷубак менавозанд; табл, духул: **нақора навоҳтан (задан);** \diamond **шиқам нақора навоҳтан маҷ.** ниҳоят гурусна будан: **ба нақораи қисе бозӣ қардан(рақс қардан)** бо майлу иродаи қисе қор қардан; **баъд аз тӯй нақора (мақ)** доир ба қори бемавриде, ки

вақташ гузашта бошад, гуфта мешавад.

НАҚОРАЗАН نقاره زن *ниг.* нақоранавоз.

НАҚОРАЗАНӢ نقاره زنى *исми амал аз нақора задан*; табл навохтан.

НАҚОРАНАВОЗ نقارنواز он ки нақора менавозад, мутриби навозандаи нақора, нақорачӣ.

НАҚОРАНАВОЗӢ نقارهنوازی *исми амал аз нақора навохтан*; хунар ва шугли нақоранавоз.

НАҚОРАХОНА نقاره خانه *таър.* чои махсус дар сардари (пештоқи) биноҳои калон (арк, қаср) барои нақоранавозӣ.

НАҚОРАЧӢ نقارچى *ниг.* нақоранавоз; усул бо дасти нақорачӣ (*зарб.*).

НАҚОРАЧӢӢ نقاره چوب *чӯбаки нақоранавозӣ.*

НАҚР *а.* نقر *кит.* 1. кӯбидан, кӯфтан. 2. кҳн. кандакорӣ дар рӯи санг ва чӯб. 3. бо минқор зада сӯроҳ кардани мурғ чизеро. 4. *мус.* бо ангушт ё мизроб навохтани сози мусикӣ (*аз қабил* дойра, таблак). 5. *мус.* зарб, ритм.

НАҚРАСАҢГ نقرسنگ *санъ.* санги қиматбаҳое, ки дар он хат ё суратҳо канда шудаанд.

НАҚС *а.* ناقص *ниг.* нуқсон.

НАҚШ I *а.* نقش 1. пай, из ва асар, ки аз чизе бар рӯи чизе мемонад: **нақши по.** 2. гулкорӣ, ки ба когаз, девор ё ба чизи дигаре кашида мешавад; расм ва сурати касе ё чизе; **нақшу ниғор** гулкорӣ, расму тасвир, ороиши рӯи чизе; **нақши бар об** маҷ. чизи ноустувор, кори бефоида. 3. *нав.* маҷмӯи қору кирдор ва хислатҳои як шахс, ки аз тарафи хунарпеша дар сахнаи театр ё дар филм таҷассум карда мешавад, рол: **нақши касеро бозидан.** 4. *мус.* суруди тӯйи арӯсист, ки чандқаса мехонанд; **нақши мулло** суруди махсусе, ки дар тӯю чашнҳо чанд нафар ҳамовоз шуда месароянд: **нақши мулло хондан.** 5. *маҷ.* мақом, мавқеъ, мартаба; **нақш бастан** а) боқӣ мондан, асар боқӣ мондан (*аз чизе*), тасвир ёфтан; б) пайдо шудан, намудор гаштан; **нақш ёфтан** кашида шудан, навишта шудан; **нақш кардан** тасвири чизеро кашидан; ◊ **нақши бар об**; **нақши обу гил** *кит., кин.* дунё, олам; **ҳамчун нақши девор** *кин.* кори беҳуда кардан, бо кори бефоида машғул шудан; **нақш бар санг задан** *кит., кин.* пойдор ва устувор кардан. 6. *маҷ.* толеъ, бахт,

сарнавишт.

НАҚША نقشه 1. тасвири мутобики қоидаҳои махсуси ҳандаса ба рӯи варақи қоғаз кашидаи иморат ва дигар чизҳо; нақш, расм, сурат. 2. тарх, лоиха. 3. реча, барнома, коре, ки иҷрои он дар мӯҳлати муайян ва бо зикри мақсади мазмун ҳаҷм ва тарзи анҷом пешбинӣ шудааст: **нақшаи ҳафтсола**, **ба нақша гирифтан**; **нақша кашидан** а) сурат, расм ё тасвири чизеро рӯи қоғаз овардан; б) тарҳ ё лоихаи чизеро кашидан.

НАҚШАБАРДОР نقشه بردار мутахассиси топография, ки сатҳи заминеро чен карда, ба нақша ё харита медадорад.

НАҚШАБАРДОРӢ نقشه بردارى *лоихасозӣ*, шугл ба амали нақшабардор; харитакашӣ.

НАҚШАГИРӢ نقشه گيرى 1. *исми амали ба нақша гирифтан.* 2. лоихасозӣ; харитасозӣ.

НАҚШАКАШ نقشه کش он ки нақша мекашад; расмкаш, сураткаш.

НАҚШАКАШӢ نقشه کشى 1. нақша кашидан, тарҳи чизеро тасвир кардан, лоихакашӣ. 2. речаи иҷрои кореро тартиб додан. 3. фаннест дар мактаб, ки усули нақша кашиданро меомӯзонад.

НАҚШАНДОЗ نقش انداز 1. *кит.* суратгир, наққош. 2. он ки дар нусхаҳои қаламин сӯзаниҳо нақшу суратҳои гуногунро мекашад.

НАҚШАНДОЗӢ نقش اندازى *кит.* суратгарӣ, суратбардорӣ, наққошӣ.

НАҚШБАНД نقش بند 1. *кит.* наққош, рассом, сураткаш. 2. *таър.* лақаби Баҳоуддини Бухорой, ки сарвари силсилаи тасаввуфӣи нақшбандия буд (*асри XV*); ◊ **нақшбанди аҷал киноя аз Худо.**

НАҚШБАНДИЯ نقش بنديه *таър.* яке аз ҷараёнҳои тасаввуфӣ, ки дар асри XV пайдо шуда буд.

НАҚШБАНДӢ نقش بندى 1. *кит.* наққоши, рассомӣ, сураткашӣ. 2. *таър.* мансуб ба нақшбандия.

НАҚШБОЗ نقش باز 1. хунарпеша, ки дар сахан нақши қаҳрамонеро бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* фиребкор.

НАҚШГӢӢ نقشگوئى *ниг.* нақшхонӣ.

НАҚШГҶЙ نقشگوی *ниг.* нақшхон.

НАҚШДОР نقشدار *нақшноқ, нақшин, нақшунигорноқ.*

НАҚШИН نقشين *нақшунигордор, нақшин, нақшдор, тасвирноқ: коса ва табақҳои нақшин.*

НАҚШКАЛОН نقش کلان *дорои нақшу нигорҳои калон-калон: чоман нақшкалон.*

НАҚШКАН نقشکن *кандақор, ҳаққоқ (дар чӯб); зарроқ (дар филиз).*

НАҚШКАНӢ نقش کنی *ҳаққоқӣ, кандақорӣ; зарроқӣ.*

НАҚШКӢБ نقش کوب *кит.* қолаби чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дорои нақшу нигорҳои гуногун буда, дар муқовабандӣ (гузаштани пайи рӯи қоғаз ё чарм) истифода мегардад.

НАҚШКӢБӢ نقش کوبی *кит.* кори нақш гузоштан болои чилдҳои қоғазӣ ё чармии китобҳо.

НАҚШҚОЛАБ نقش قالب 1. *ниг.* мӯҳрқолаб. 2. *наиш*, лавҳаи ҳарфҳои чидашуда.

НАҚШМОҲ нақши аслие, ки дар мавзӯҳои гуногуни наққошӣ, суратирӣ *ва ғ.* истифода мешавад.

НАҚШНИГОР نقش نگار *наққош, нақшунигорқунанда.*

НАҚШНОҚ نقشناک *ниг.* нақшдор.

НАҚШНОМА نقش نامه *кит.* китоби мусаввар, китоби дорои суратҳо зебо ва ранга.

НАҚШОФАРИН نقش آفرين 1. наққош, сураткаш, суратгар. 2. он ки дар сахна нақшро бо маҳорат иҷро мекунад. 3. *мач.* он ки қореро бо хунари хуб анҷом медиҳад.

НАҚШОФАРИНӢ نقش آفرینی *амали нақшофарин.*

НАҚШХОН نقش خوان *он, ки нақш (4) мехонад.*

НАҚШХОНӢ نقش خوانی *сурудани нақш (4), нақш хондан.*

НАЛМ نلم *кит.* зебо, хушрӯй.

НАМ I نم 1. тарӣ, рутубат: **нами замин**. 2. рутубатноқ, мартуб, андақ тар: **хонаи нам**. 3. *мач.* оби чашм, ашқ; **нам гирифта** андаке тар шудан, рутубатноқ шудан; **нам қардан** тар қар-

дан; **нам қашидан** тар шудан, тариро ба худ гирифта, рутубатноқ гаштан; ◊ **нами тоқ** шароб.

НАМ II // НАММ a. نم *суханчинӣ, хабарқашӣ.*

НАМАД نمد *фарше, ки аз пашми ҳайвонот (гусфанд, буз, шугур) ба воситаи молиш тайёр қарда мешавад; намади оҳақӣ* намади пастсифати қамдошт; **намади қазоқӣ** нави намади баландсифати пурдошт.

НАМАДГАР نمدگر *ниг.* намадмоқ.

НАМАДЗИН نمدزين *намадпорае, ки ба пушти асп андохта зинро ба рӯи он мегузорад, асп-намад.*

НАМАДИН نمدين *аз намад тайёрқарда: мӯзаи намадин.*

НАМАДӢ نمدی *ниг.* намадин: қулоҳи намадӣ.

НАМАДМОЛ نمدمال *он ки қасбаш тайёр қардани намад аст, намадсоз.*

НАМАДМОЛӢ نمدمالي *намад тайёр қардан.*

НАМАДПӢШ نمدپوش 1. он ки пӯшоки намадин мепӯшад; пашминапӯш. 2. бо намад пӯшидашуда, бо намад печонидашуда.

НАМАДСОЗ نمدساز *ниг.* намадмоқ.

НАМАҚ نمک 1. моддаи сафедаи булӯрии шӯртамъ, ки аз оби дарёҳо ва ё аз қонҳо бароварда мешавад ва ба хӯроқ меандозанд: **намақи ошӣ**, қони намақ, намақ андохтан; **намақ задан // намақ қардан** намақ пошидан; намақ андохттан, **намақи чизеро дидан (чашидан)** дараҷаи шӯрии хӯроқеро чашида дидан. 2. *мач.* латофат, малоҳат, зебу зинат; ◊ **обу намақи даст** хунармандӣ дар пухтани таомҳо; **намақ хӯрдан** а) гӯшт ва маҳсулоти гӯштиро намақ додан барои ниғаҳдории дарозмуддат ё хуб намақ хӯрдан; б) аз хони қасе нон хӯрдан; беҳуда хобидан, беҳуда дер нигоҳ дошта шудан: **намақ ба қароҳат (реш, алам) пошидан** азоб бар азоб афзудан; зиёд қардани дарду алам; **намақ қарда мондан** чизеро истифода нақарда гирифта мондан, солҳо нигоҳ доштан чизеро; **намақ нақашидан** чизе нахӯрдан, гурӯсна будан; **намақ хӯрда намақдон шикастан** ба ивази некӣ бадӣ қардан, поси хотири хубии қасеро нигоҳ надошта бадӣ қардан, қӯрнамақӣ қардан; **намақ хӯрдан аз хонаи қа-**

се а) таоми касеро хӯрдан; б) *кишоя аз* некие дидан аз касе; **ХАҚКИ НАМАК ДОШТАН** касеро хӯрондаву тарбия карда ба ивази он аз ӯ ба ҳурмату некие ҳақ доштан, ҳуқуқи миннатгузорӣ доштан; **ХАҚКИ НАМАҚРО ПОС ДОШТАН** поси хотири некии касеро нигоҳ доштан, ҳурмати касеро, ки некие карда неъмате додааст, ба чо овардан; **НАМАК ҚҶҶР КАРДАН** поси хотири некии касеро нигоҳ надоштан.

НАМАКАНДЕШ نمک اندیش он ки поси хотири некии касеро нигоҳ медорад.

НАМАҚДОН نمک دان зарфи намак, зарфи хурде, ки намак андохта ба рӯи дастархон мегузоранд: **НАМАК ХҶҶРДА НАМАҚДОН ШИКАСТАН.**

НАМАҚДОР نمک دار *ниг.* намакин.

НАМАҚЗАДА نمک زده 1. намақдор, бо намак; шӯр; **ПҶҶСТИ НАМАҚЗАДА** пусти намакпошида. 2. *мач.* носипос, кӯрнамак.

НАМАҚЗОР نمک زار 1. шӯразор; шӯразамин. 2. кони намак.

НАМАКИН نمکین 1. намақдор, бо намак, шӯр. 2. *мач.* латиф, малех, зебо, хуш.

НАМАҚНОШИНОС نمک ناشناس *мач.* носипос, кӯрнамак.

НАМАҚОБ نمک آب намак андохташуда, оби шӯр; **БОЛОН СҶҶХТА НАМАҚОБ** дар вақти ба алам ӯ азоби касе афзуда шудани алам ӯ азоби дигар гуфта мешавад.

НАМАҚПОШӢ نمک پاشی намак пошидан; ба **РЕШ(ЧАРОХАТ) НАМАҚПОШӢ КАРДАН** аламу азоби касеро боз ҳам афзудан.

НАМАҚСАНГ نمک سنگ намаке, ки дар шакли чинси кӯҳӣ аз кон канда бароварда мешавад.

НАМАҚСО نمک سا 1. шӯр, намакин. 2. *мач.* гамгиншуда, аламзада, озурда.

НАМАҚСОРА نمک سار маъдани намак, замини шӯр, ки дар он намак фаровон аст.

НАМАҚСУД نمک سود хӯроқворие, ки ба он намак зада хушконидаанд, монанди гӯшт, моҳӣ *ва г.*

НАМАҚФУРҶШ نمک فروش фурӯшандаи намак.

НАМАҚФУРҶШӢ نمک فروشی намак фурӯхтан; фурӯши намак: **ДУҚОНИ НАМАҚФУРҶШӢ.**

НАМАҚХОР نمک خوار намакхӯрда, он ки нопу намаки касеро хӯрда ӯ аз касе неқӣ дида, тобеъ ва сипосгузори он шудааст.

НАМАҚХОРА نمک خواره *ниг.* намакхор.

НАМАҚХҶҶР نمک خور *ниг.* намакхор.

НАМАҚХҶҶРДА نمک خورده *ниг.* намакхор.

НАМАҚЧАШ نمک چش 1. чашандаи намаки гизо. 2. миқдори каме аз ҳар чиз.

НАМАҚЧАШАК نمک چشک аввалин бор чашидани мазаи чизе.

НАМАҚШИНОС نمک شناس 1. сипосгузор, ҳақшинос. 2. содик, вафодор.

НАМАҚШҶҶӢ نمک شوئی 1. *хим.* тоза кардани намак аз сангу гил. 2. *ниг.* шӯршӯӣ.

НАМАТ *а.* نمط тарз, тариқа, равиш, усул.

НАМГИРИФТА نم گرفته намиро ба худ кашида; намдор.

НАМДОР نم دار намнок, рутубатнок, мартуб; **РЕГИ НАМДОР.**

НАМЗАМИН نم زمين замини нам, замини намдор.

НАМИБАРДОР نمي بردار (ба намӣ) ба об тобовар: рутубатро нопазир: **МАСОЛЕҶИ НАМИБАРДОР.**

НАМИГАРӢ نمي گري намӣ, намнокӣ; бориш, боронгарӣ.

НАМИДАН نمیدن *кит.* майл кардан; таваччӯх намудан.

НАМИМ *а.* نميم *кит.* суханчин, гайбаткунанда, бӯхтонгӯӣ.

НАМИНИГОҶДОРӢ نمي نگاهداری нигоҳ доштани нами замин: **ТАДБИРҶОН НАМИНИГОҶДОРӢ ОИД БА ЗАМИНИ КИШТ.**

НАМИНОГУЗАР نمي ناگذر намию рутубатро нагузаронда.

НАМИРАНДА نميرنده човид, ҳамешазинда, адабзинда.

НАМИСАНҶ نمي سنج асбоб барои муайян кардани намӣ ва рутубати ҳаво ӯ ягон масолеҳ, рутубатсанҷ..

НАМӢ نمي тарӣ, рутубат, мартубӣ, намнокӣ:

НАМ

памин хок, памин хаво.

НАМКАШ نمكش чизе, ки намро ба худ мекашад; \diamond девори намкаш киноя аз шахсе, ки ҳар гапро ба худ мегирад; шахсе, ки ҳар гапро киноя ба худ доништа меранчад.

НАММОМ *a.* نام *кит.* суханчин, хабаркаш.

НАМНАГУЗАРОН\НАМНОГУЗАРОН

نام نگذران//نم ناگذران чизе ки намиро намегузаронад, ба нам тобовар, тарнашаванда: матон намногузарон.

НАМНОК نمناк намдор, рутубатнок; тарӣ: хавон намнок.

намо نما 1. *асоси замони ҳозира аз намудан.* 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои намоянда, нишондиҳанда ва ба назар намоянда, намуд, қисми зоҳирии чизе:* рахнамо, хушнамо, баднамо.

НАМО نما нумув, рӯиш, афзоиш; *ниг.* пашъунамо.

НАМОБАНДӢ نمابندی ороиши намуди зоҳирӣ, зоҳирсозӣ, зебу зинат ва ороиш додани қисми берунии биноҳо *ва г.*

НАМОД نماد 1. *нав.* рамз, символ. 2. *нишонаи навишторӣ ё чопӣ барои баёни мақсади кас аз қабилӣ аломатҳои риёзӣ, мусиқӣ.* 3. *риёз.* шакл ё ҳарфи хосе барои ифодаи як мафҳуми риёзӣ.

НАМОДГАРО نمادگرا он ки ба нишонаҳо ва рамзҳо эътиқодманд аст, шаклпараст, символист.

НАМОДГАРОӢ نمادگرایی чараёне, ки ба намуди зоҳирӣ аҳамият намедихад, шаклпарастӣ, зоҳирпарастӣ, символизм.

НАМОДӢ نمادی *ниг.* намодин.

НАМОДИН نمادين *марбут ба намод;* он чи ба унвони намод истифода мешавад.

НАМОӢН نمايان 1. *пайдо, ошкор, падидор, аён, хувайдо.* 2. *назаррас, муҳим: мақоми(чоӣ) намоебро нишол кардан.* 3. *машхур, маъруф; ба назар намоен чолиби диққат, муҳим, аҳамиятнок; намоен гаштан (гардидан) зоҳир шудан, намудор шудан; намоен кардан нишон додан, намудан, намудор сохтан; намоен шудан намудор гаштан, дида шудан, зоҳир гаш-*

тан; \diamond мисл кор намоен шудан фош шудани сохтакорӣ, ошкор шудани қаллобӣ.

НАМОӢНӢ نماياني 1. *намудор будан, зоҳир ва ошкор будан.* 2. *машхурӣ, шӯҳратнокӣ.*

НАМОЗ نماز 1. *кҳн.* сар хам кардан барои таъзим; сачда. 2. *д.* дуову ибодати, дар шабонарӯз панҷ бор адошаванда, ки яке аз фарзҳои мусулмонӣ аст: **намоз гузордан, намоз хондан; намози аср** а) *намозе, ки то як соат пеш аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; б) кин.* бегоҳӣ, бегоҳ; **намози бомдод** *намозе, ки субҳ пеш аз баромадани офтоб хонда мешавад; намози пешин* *намозе, ки нисфирӯзӣ хонда мешавад; намози таровех* *намози махсусе, ки дар шабҳои рамазон мехонанд; намози хуфтан* *намози панҷум, ки шабона пеш аз хоб хонда мешавад; намози шом* *намозе, ки баъд аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; намози чумъа* *намозе, ки ҳафтае як бор рӯзи чумъа (бо ҷамоат) хонда мешавад, намози одина.*

НАМОЗГОҲ نمازگاه чоӣ намозхонии ҷамоатӣ дар рӯзҳои иди қурбону рамазон, ки барои гунҷонидани издиҳомӣ зиёд одатан дар шакли масҷид дар беруни шаҳр месохтанд.

НАМОЗГУЗОР نمازگزار *ниг.* намозхон.

НАМОЗГУЗОРӢ نمازگزارى *ниг.* намозхонӣ.

НАМОЗИШОМКУШО نماز شامگشا гули **намозишомкушо** *бот.* як навъ гул, ки вақти намози шом, яъне баъди нишастани офтоб мешукуфад, намозишомгул.

НАМОЗӢ نمازى пок, ноолуда, тоза.

НАМОЗХОН نمازخوانى 1. *он ки намоз мехонад, намозгузор.* 2. *мач.* диндор, порсо.

НАМОЗХОНӢ نمازخوانى *исми амал аз намоз хондан; намозгузорӣ.*

НАМОИШ نمايش 1. *намудан, нишон додани чизе ба тарзи тантананок.* 2. *ба маърази тамошо гузоштан; (ба тамошобин) нишон додани филм, пиеса ва г.: намоиши асарҳои расмон, намоиши кинофилмҳои таълимӣ.* 3. *с.* баромадан, ба майдону хиёбон ва роҳпаймоии оммавӣ барои нишон додани ягонагии сиёсӣ, эътироз, изҳори шодмонӣ *ва г.,* гирдиҳамой, тазоҳурот; **намоиш додан** а) *нишон додан, бо мақсади хунарнамоӣ чизеро манзури назар*

кардан; б) ба маърази тамошо гузоштан.

НАМОИШГАР نمایشگر 1. он ки (чизеро) намоиш медиҳад. 2. он ки дар намоиш (2) иштирок мекунад, иштироккунандаи гирдиҳамоӣ.

НАМОИШГАҲ نمایشگاه *ниг.* намоишгоҳ.

НАМОИШГОҲ نمایشگاه чои намоиш додани чизе: **намоишгоҳи асарҳои рассомон, намоишгоҳи комёбиҳон кишоварзӣ, намоишгоҳи молҳои саноатӣ.**

НАМОИШДИҲАНДА نمایشدهنده *ниг.* намоишгар.

НАМОИШДИҲӢ نمایشدهی *исми амал аз* намоиш додан; нишондиҳӣ: **намоишдиҳин кино.**

НАМОИШӢ نمایشی *мансуб ба* намоиш; марбут ба сахнагузорӣ.

НАМОИШКОРӢ نمایش کاری *барои* намуд (намоиш), зоҳирнамоӣ; худнамоӣ.

НАМОИШКОРОНА نمایش کارانه 1. ошкоро, рӯирист, дар пешни назари умум. 2. ба тарзи норозигии рӯирист.

НАМОИШНОМА نمایش نامه *асари* барои намоиши сахна навишташуда, пиеса.

НАМОК نمک *кит.* 1. равнақ, ривоч. 2. хусн, зебоӣ.

НАМОСОЗ نما ساز *сохт.* он ки ба сохтмони бахшҳои берунии бино машғул аст, созандаи намои аслии бино ё иншоот.

НАМОСОЗӢ نما سازی *сохт.* ороиш ва зебо гардонидани намуди берунии сохтмони бино ё иморат.

НАМОЯНДА نماینده [*сифати феълии замони ҳозира аз* **намудан**] 1. он ки аз тарафи касе, созмоне *ва г.* барои бурдани гуфтушунид ё иҷрои коре таъйин шудааст; шахси ваколатдор, вакил: **намояндаи давлат, намояндаи тижоратӣ.** 2. шахси интихобнамудаи аҳоли дар парламент – Мачлиси Олӣ, депутат. 3. он ки дар шахси худ хислат ва хусусияти ягон халқ, табакаи ҷамъият, гурӯҳи муайяни одамон, касбу кор, машғулият *ва г.* зоҳир менамояд: **намояндаи аҳли меҳнат; намояндаи адабиёт, намояндаи санъат, намояндаи лаҳча.**

НАМОЯНДАГӢ نمایندگی 1. намоянда будан, ваколат. 2. ваколатхона; **намояндагии тичо-**

ратӣ дар назди сафорати Тоҷикистон.

НАМРЕЗА نم ریزه *майдаборон, резаборон, борони хеле майда.*

НАМУД نمود 1. шакл, сурат, ба назарнамоӣ. 2. қиёфа, симо, афту андом; **намуди зоҳирӣ (берунӣ)** манзараи ба назар намоён; **ба (дар) намуд** зоҳиран, аз зоҳир, ба назар; **барои намуд** а) барои намуна, барои намоиш; б) барои зеби зоҳирӣ, барои зебо будан.

НАМУДАН نمودن 1. намоён кардан, нишон додан, ба назар намоён кардан. 2. ба назар намоён шудан; ба назар тофтан, намоён шудан, зоҳир гаштан, дида шудан: **...тахминан сисола менамуд; ба назар намудан** ба назар тофтан. 3. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба ҷои «кардан» меояд:* **афзун намудан, мафтун намудан, сар намудан, табассум намудан; такрор намудан, сайр намудан.**

НАМУДОР نمودار 1. намоён, падидор, зоҳир: **намудор будан; намудор гардидан (гаштан, шудан)** дида шудан, намоён гаштан, намудан; пайдо (зоҳир) шудан. 2. чадвал, нақша.

НАМУН نمون *кит.* нишондиҳанда; аломат, нишона.

НАМУНА I نمونه 1. миқдори каме аз чизи бисёр, ки барои нишон додани сифати он гирифта шудааст: **мушт намунаи хирвор аст (зарб.).** 2. мисл, монанд. 3. мисоли ибрат, шоистаи пайравӣ; **намуна гаштан(шудан)** мисоли ибрат шудан.

НАМУНА II نمونه *зишт; беҳуда, бефоида; аз кор афтода, бекор карда.*

НАМУНАВӢ نمونه شوئی *ибрат, ибратшаванда, сазовори пайравӣ:* **кори намунавӣ, мактаби намунавӣ.**

НАМУНАВОР نمونه وار *ниг.* намунавӣ.

НАМЧ نمچ *кит.* нам, тарӣ, тарии андак.

НАМЧИН نم چین *восилае, ки ба воситаи он нам бартараф карда мешавад, намгир.*

НАНГ ننگ 1. шарм, айб, ор. 2. шараф, номус, орият. 3. боиси шармандагӣ, расвой.

НАНГИН ننگین *шармовар, зишт, боиси бадномӣ.*

НАНГИНРӢ ننگین روی *бошарм; бономус, шармин.*

миш.

НАНГОВАР ننگ آور шармовар, боиси бадномӣ.

НАОМА *a.* نعامه *кит.* шутурмурғ.

НАППА-НАВ نپه نو *гуфт.* тамоман нав, ниҳоят нав.

НАР نر музаққар, чинси мардина; *муқоб.* мода (*асосан тибат ба ҳайвонот*).

НАРАНГУШТ نرانگشت ангушти калони даст ё пой, сарангушт.

НАРБУЗ نربز бузи нар, такка.

НАРГАСӢ نرگسي сабзии тор-тор реза карда, ки ба зирбаки палав меандозанд; **наргасӢ кардан.**

НАРГАТ نرگت реза кардан, пора кардан.

НАРГИС نرگس 1. номи гиёҳи пиёзбеҳи хурду нозуки баҳорӣ, ки гули хушбӯи сафед ё зарди ба чашми нимпӯш монанд дорад. 2. *мач.* чашм; **наргиси маст (махмур, шахло, чоду)** *киноя аз чашми хумори махбуба.*

НАРГИСА نرگسه 1. *ниг.* **наргис.** 2. гули сунъӣ, ки аз оч ё устухони дигар тарошида ба шифти хона барои зинат чо медиханд.

НАРГИСӢ نرگسي 1. *мансуб ба наргис.* 2. наргисмонанд, наргисранг. 3. номи хӯроке, ки тухми мургро чӯшонда ва аз пӯчоқ тоза карда, дар гӯшти кӯфта печонида мепазанд ва баъд ду пора мекунанд, ки зардию сафедии тухм ба наргис монандӣ пайдо менамояд.

НАРГОВ نرگاو гови нар, барзагов; чувона.

НАРҒӢЛ نرغول *гуфт.* одами қавичуссаи дағал.

НАРД نرد 1. танаи дарахт; навдаи расида, сахт ва устуворшудаи дарахт. 2. бозии шатранчмонанде, ки бо сӣ мӯхраи сиёҳу сафед ва ду тос бозӣ карда мешавад.

НАРДА نرده панҷараи оҳанин ё чӯбин, ки гирди богча ё хона кашида мешавад, қаторак.

НАРДБОЗ نردباز он ки нард бозӣ мекунад.

НАРДБОЗӢ نردبازي нард бозӣ кардан.

НАРДБОН نردبان зинапоёе, ки аз чое ба чое бурдан ва гузоштан мумкин аст.

НАРДСУНБУЛ نردسنبل *бот.* растани бисёрсола, ки аз решаҳои он дору тайёр мекунанд.

НАРДТАХТА نردتخته тахтаи нардбозӣ.

НАРӢН نريان аспӣ нар; нарина; *муқоб.* **модина.**

НАРИМОН نريمان 1. *кит.* паҳлавон, диловар. 2. яке аз қахрамонони ҳамосии қадимии халқҳои эронинаҷод аст, ки дар «Шохнома»-и Фирдавсӣ падари Сом – бобои Рустам ба қалам дода шудааст.

НАРИНА نرينه чинси нар, мансуб ба нар (чи одам бошад ва чи ҳайвон).

НАРКОЗ نرکاز *тиб.* ба таври сунъӣ беҳиссу карахт кардани узве ё умуман беҳуш кардани бемор дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ.

НАРМ نرم 1. мулоим; *муқоб.* сахт ва дурушт; маҳин: **хоки нарм, реги нарм; вағони нарм** вағони ҷои хобаш роҳатбахш. 2. оҳиста, ором; бо мулоимат, навозишқорона: **муомилиаи нарм, сухани нарм, нарм ҷавоб додан; шамоли нарм** боди форам; **нарм-нармак** оҳиста-оҳиста, паст-паст; бо мулоимат; **нарм гаштан(шудан)** а) мулоим шудан; б) аз хашм фаромадан, ба ифоқа омадан; **нарм кардан** а) мулоим гардонидан (*мас., хокро*); б) *мач.* ба роҳ андохтан, гапдари кардан; ба ҳолати эътидол овардан (*мас., одами гарданишах ва сахтмуомилиро*); **нарм фуромадан** мулоимаки нишастан, оромона фуруд омадан; \diamond **дили нарм** дили раҳмнок, дили меҳрубон.

НАРМА نرمه параи гӯш, ки ба он гӯшвора меовезанд: **нармаи гӯш.**

НАРМА نرمه сабӯси биринҷ, ки вақти кӯфтани аз шолӣ мебарояд.

НАРМАК نرمک 1. *шакли тасғири нарм;* мулоимаки. 2. оҳиста, бо мулоимат, бо оҳистагӣ; **нармак-нармак** а) мулоим-мулоим; б) оҳиста-оҳиста: **нармак-нармак пой ниҳодан.**

НАРМБАДАН(ҲО) نرم بدن(ها) *зоол.* як навъ ҷонварони бемуҳра, моллюскҳо.

НАРМГАРДАН نرم گردن *киноя аз мутеъ ва фармонбардор.*

НАРМГУФТОР نرم گفتار мулоимсухан; хушгап.

НАРМГУФТОРӢ نرم گفتاري мулоимгапӣ; хушгапӣ.

НАРМГӢӢ نرم گوي *ниг.* **нармагфтор.**

НАРМДИЛ نرم دل одами мулоимтабиат; беозор,

ҳалим, раҳмдил.

НАРМДИЛӢ نرم دلی мулоимтабиатӣ; ҳалимӣ; раҳмдилӣ.

НАРМДИЛОНА نرم دلانه ҳалимона, бо мулоимат; раҳмдилона.

НАРМЗАБОН نرم زبان *ниг.* нармгуфтор.

НАРМИДАН نرمیدن 1. нарм шудан, мулоим гаштан. 2. *мач.* ҳалим шудан; аз ҷаҳл фуромадан.

НАРМИН نرمين нарм, мулоим: **нармин кардан**.

НАРМИӢ نرمی 1. мулоимӣ; *муқоб.* **сахтӣ: нармин хоки замин**. 2. ҷои нармин гӯш, нарма. 3. мулоимат, нармгуфторӣ, ҳалимӣ; **бо нармӣ** бо мулоимат, ҳалимона.

НАРМКУНАК نرم کنک олати кишоварзон барои қанда мулоим кардани замини беҳи дарахтон *ва г.*

НАРМЛАГОМ نرم لگام *кит.* 1. аспӣ хушчилав, ки мувофиқи хоҳиши савор ба ҳар тараф ба осонӣ мегардад. 2. *мач.* мутеъ, фармонбардор.

НАРММУОМИЛА نرم معامله мулоимгуфтор, мулоимсухан, ҳалим.

НАРМНИГОҲ نرم نگاه он ки нигоҳи ҳалимона ва навозишкорона дорад.

НАРМОДА نرماده *гуфт.* наримода, хунсо.

НАРМОҲАН نرم آهن *киноя аз* одами суст, заиф, забун а нотагон.

НАРМОҲАНӢ نرم آهنی *киноя аз* сустӣ, заифӣ, забунӣ ва нотагонӣ.

НАРМПОӢ نرم پای *кит.* номи як халқи афсонавӣ, ки гӯё дар Мозандарон мезистаанд, рӯдапой.

НАРМРАВ نرم رو аспӣ рому ором, аспӣ хушраву хушхиром.

НАРМСУХАН نرم سخن *ниг.* нармгуфтор.

НАРМТАБИАТ نرم طبيعت нармдил, ҳалим; не-кмуомила, хушмуомила,

НАРМТАН نرم تن дорои тани мулоим ва фарбех, мулоимбадан.

НАРМХОК نرم خاک дорои хоки мулоим: **дашти паҳновари нармхок**.

НАРМХӢ (Ӣ) نرم خو(ی) *ниг.* нармтабиат.

НАРМШАМШЕР نرم شمشير *киноя аз* инсонӣ нотагон, заиф ва забун.

НАРМШОНА نرم شانه *киноя аз* касе, ки ҳар чиз гӯянд, қабул мекунад; заиф; сустмизоч.

НАРПАӢ نرم پایی *биол.* рагу найи гафси мушакҳо.

НАРПАРДА نرم پرده *мус.* тор, гафси созҳои мусиқӣ.

НАРРА//НАРА نرمه 1. олати таносули ҷинси нар (-и инсон ё чорпо). 2. *кит.* зишт, бадафт. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб* ба маънии қавӣ, тануманд: **наррашер, наррахар**. 4. *кит.* мавҷи об, кӯҳаи об.

НАРРАК نرمك навдаҳои ҳосилнадиҳандаи дарахтони мевадор.

НАРРАКӢ نرمكي беҳмеваи дар соқааш ҷӯб барин чизи хӯрдашаванда дошта: **сабзии нарракӣ**.

НАРРАШЕР نرم شير шери нари зӯр; \diamond **худро наррашер гирифтаи** мисли шери нар нотарс нишон додан.

НАРРОД نرم زاد а. нардбоз, касе, ки бозии нардро нағз медонад.

НАРСАГ نرم سگ саги нар; *муқоб.* модасаг.

НАРХ نرم 1. арзиш, баҳо, қимати чизе: **нархи озод, нархи фуруш, нархи харид, нархи ҷақана, нархи шартномавӣ, нархи яклухт**. 2. *икт.* ифодаи пулии арзиши мол; **нархи бозор** нархи харидуфуруши чизҳо дар бозор; **нархи давлатӣ** нархи аз тарафи давлат муайяншуда; **нархи гарон** баҳои баланд, қимати баланд; **нарху наво** пасту баландии нархҳо, арзониву гаронии хариду-фуруши чизҳо; **бо нархи тамом** бо баҳои баланд; **нарх кардан** баҳо мондан, қиматашро муайян кардан, нарх мондан ба чизе.

НАРХАР نرم خر 1. хари тануманди нар; *муқоб.* мочахар. 2. *мач.* одами дағали бефаросат.

НАРХГУЗОР نرم گزار он ки ба молҳо нарх мегузорад, муайянкунандаи, нарх; қиматгузор: **комиссияи нархгузор**.

НАРХГУЗОРАНДА نرم گذارنده *ниг.* нархгузор.

НАРХГУЗОРӢ نرم گذاری нарх гузоштан ба молҳо, таъйин карданибаҳои чизҳои фурушӣ.

НАРХМОНӢ نرم منی *ниг.* нархгузорӣ.

НАРХНОМА نرخنامه хуччати нархи мол ва чизҳои дигар; рӯихати нархи молҳо, таърифа.

НАРХУК نرخوک хуки нар, гуроз.

НАРШУТУР نرختور шутури нар.

НАСАБ *a.* نسب 1. насл, наҷод. 2. мансубият ба ҳонадон, сулола, силсила (-и авлод); **аслу насаб**, **насабу насл**; **дар насаб** нисбат ба наслу ҳонадон, аз чиҳати насаб.

НАСАБНОМА نسبنامه навиштае, ки дар он аслу насаб ва аҷлоди касе зикр ёфтааст, шаҷара.

НАСАБТАРОШӢ نسب تراشي насаби худро бартар ҳисоб карда бо он фахр доштан, ки аз сифатҳои манфист.

НАСАБШИНОС نسب شناس мутахассиси соҳаи омӯзиши насаб, ва шаҷара.

НАСАБШИНОСӢ نسب شناسي соҳаи ба омӯзиши насаб ва шаҷара ихтисосёфтаи илми таърих.

НАСАҚ *a.* نسق 1. тарз, равиш; тартиб. 2. ҳолат, аҳвол, тартиб. 3. *гуфт.* рафтор, атвор.

НАСАР نسر *кит.* 1. соя, соягоҳ; соядор. 2. ҳонае, ки дар сояи кӯҳ аз ҷӯбу хошнок месозанд.

НАСБ *a.* نصب 1. ба коре таъйин кардан, ба коре гумоштан; **азлу насб** аз кор бекор кардан ва ба кор гумоштан. 2. нишондан, маҳкам кардани чизе дар ҷое, устувор кардан (*мас. байрақро*); **насб кардан** а) ба коре таъйин кардан; б) ба ҷое устувор намудан, шинондан.

НАСЕҲ *a.* نصيح панддиханда, насихатгар.

НАСИБ I *a.* نصيب 1. он чи гӯе аз азал ба инсон муқаррар шудааст; қисмат, сарнавишт, **нону насиб**, **тақдир** **насиб**. 2. баҳра, ҳисса; он чи дастрас ва муяссар гардидааст; **насиб бошад** (*қунад*) қисмат бошад..., муяссар шавад...; агар даст диҳад...; **насиб гаштан** (*шудан*) даст додан, муяссар гардидан, дастрас шудан; **насиб кардан** муяссар шудан.

НАСИБ II *a.* نصيب 1. *кит.* соҳиби насаб (-и олий); олинаҷод. 2. *адш.* қисми аввали қасида, ки пеш аз мадх меояд ва мазмуни ишқӣ дорад.

НАСИБА *a.* نصيبه *ниг.* **насиб I**.

НАСИБАДОР نصيبه دار *ниг.* **насибахӯр**.

НАСИБАХӢР نصيبه خور он ки хӯрдану баҳра бурдан аз чизе дар тақдираш будааст, наси-

бадор.

НАСИМ *a.* نسيم боди форами саҳаргоҳ, боди нарм: **насим** **пагоҳӣ** (**сахарӣ**, **субҳ**), **насим** **сабо**.

НАСИР *a.* نصير ёридиханда, мададгор, кӯмак-кунанда.

НАСИҲАТ *a.* نصيحت панд, андарз; маслиҳати хайрхоҳона (*аз нуқтаи назари гӯянда*); **насиҳат додан** (**кардан**) панд додан, ба хайри касе суҳанони пандомез гуфтан.

НАСИҲАТГАР نصيحتگر насихатгӯӣ, панддиханда, носеҳ.

НАСИҲАТГАРӢ نصيحتگري панддихӣ, носеҳӣ.

НАСИҲАТГӢ نصيحت گوئي *ниг.* **насиҳатгарӣ**.

НАСИҲАТГӢ نصيحت گوي *ниг.* **насиҳатгар**.

НАСИҲАТДИҲӢ نصيحت دهي *ниг.* **насиҳатгарӣ**.

НАСИҲАТНОПАЗИР نصيحت ناپذير он ки панд намегирад; саркаш; якрав.

НАСИҲАТОМЕЗ نصيحت آميز бо оҳанги насихат, ба тарзи панду андарз: **насиҳатомез суҳан кардан**.

НАСИҲАТОМЕЗОНА نصيحت آميزانه *ниг.* **насиҳатомез**.

НАСИҲАТШУНАВ نصيحت شنو он ки панду насихатро гӯш мекунад; мувофиқи панду андарзо кор мекунад.

НАСИЯ//НАСЯ *a.* نسيه 1. хариду фурӯши мол, ки пули он нақдан дода нашуда пас аз чанде пардохта мешавад; *муқоб.* **нақд** (2); **насия додан** (**молеро**), **насия фурӯхтан**, **ба насия гирифттан**, **ба насия харидан**. 2. *мач.* алҳол амалинашаванда; \diamond **саломро насия гузоштан** салом надодан; **хайрухушро насия карда рафттан** хайрухуш накарда рафттан.

НАСИЯФУРӢШӢ نصيه فروشي *исми амал аз насия* **фӯрухтан**; молеро ба ваъдаи дар оянда додани пули он фурӯхтан; фурӯши насияи амвол (*дар мағоза*).

НАСИЯЧИН نسيه چين *кҳн.* гумоштаи савдогар, ки аз одамони ба насия молҳарида қарзашонро рӯнда мегирифт.

НАСИЯЧИНӢ نسيه چيني *кҳн.* рӯндани пули чизҳои ба насия фурӯхташуда.

- НАСК I** نَسَك навъи галла аз цинси лӯбиё, адас, марчумак.
- НАСК II** نَسَك навъе аз гиёҳи ёбоии хордор, ки онро хорхасак низ мегӯянд.
- НАСК III** نَسَك *ниг.* нуск.
- НАСК** *а.* نَسَق муназзам кардан, ба тартиб даровардан.
- НАСЛ** *а.* نَسَل 1. зуррият (зурриёт), авлод; насаб; **насли башар** авлоди одамизод. 2. *биол.* гурӯҳи афроде, ки бо гузаштагони худ қаробати якхела доранд. 3. *нав.* давраи зиндагонӣ ва фаъолияти гурӯҳи одамони синнашон наздик ба ҳам: **насли нави олимон**, **насли ҷавони ҳозира**; аз **насл ба насл** а) аз падарон ба фарзандон; аз як пушт ба пушти дигар (идома ёфтани коре); б) аз ҳамсинҳои ҳозира ба ҳамсинҳои оянда; **насл гирифтани...** **насл гирифтани** насл рӯёнидан; зот парвариш кардан.
- НАСЛАН** *а.* نَسْلًا аз чиҳати нисбати насл; аз руй насаб,
- НАСЛГИРӢ** نَسَلِگِيرِی *исми амал аз насл гирифтани:* наслгирӣ аз гӯсфандон.
- НАСЛДЕХ** نَسَلدِه зоянда, самардиҳанда.
- НАСЛДИӢ** نَسَلدِهӣ қобилияти насл оварда тавонистани ҳайвонҳо, ки дар чараёни таҳаввулоти онҳо шакл гирифтааст.
- НАСЛӢ** نَسَلِی 1. *мансуб ба насл;* нажодӣ. 2. зотӣ.
- НАСНОС//НИСНОС** نَسْناس 1. *х.* махлуқи афсонавӣ ба сурати нисфи одам, ки гӯё як пою як дасту як чашм дошта, бо частухез роҳ мерафтааст. 2. одами девсират, девмардум, бадҳайбат.
- НАСОЕӢ** *а.* نَصايح ҷ. **насихат.**
- НАСОРО** نَصارى ҷ. **насонӣ.**
- НАСОС** *р.* نَساس *тех.* олат барои кашида баровардан ва ба ҷое фиристодани об, чизҳои моеъ, газ, ҳаво ва инчунин барои дам кардани баъзе асбобҳо, тулумба; **насоси об** насоси обкашӣ.
- НАСП I** *а.* نَسْر 1. *кит.* пошидан, рехтан. 2. *ади.* каломии бевазну қофия, сухани ғайри манзум; **наспи бадеӣ** асарҳои бо сухани ғайриманзум навишташудаи адабӣ. 3. *мус.* номи шӯъбаи таронавии «Шашмақом».
- НАСП II** نَسْر *кит.* каргас; уқоб; ◊ **Насри тоир** номи ситораи дигари бурчи Уқоб.
- НАСП III** *а.* نَصْر 1. ёрӣ, мадад. 2. галаба, зафар, нусрат.
- НАСРИН** نَسْرين *бот.* як навъ гули сафеди хушбӯи хурд, гули мушкин.
- НАСРӢ** نَسْرِی *мансуб ба насп;* бо насп навишташуда: **асари наспӣ**, **порчаи наспӣ.**
- НАСПНАВИС** نَسْرِنَويس *адибе*, ки бо насп (I, 2) асар менависад, носир.
- НАСПНАВИСӢ** نَسْرِنَويسِی бо насп асар навиштан.
- НАСРОНИЯТ** نَصْرانیت *д.* насронигӣ, дини насронӣ.
- НАСРОНӢ** نَصْرانِی *д.* пайрави дини Исо, пайрави дини христианин, масехӣ.
- НАССОӢ** *а.* نَساخ *кит.* нусахагиранда, нусахабардор.
- НАССОӢ** *а.* نَساج *кит.* бофанда.
- НАССОӢ** نَساجِی *кит.* касб ва кори нассоҷ; бофандагӣ.
- НАСТАРАН** نَسْتَرِن *бот.* гулест хурди сафеду сурхи хушбӯи зебо, ки дар шохаҳо гучум-гучум кушода мешавад; раъно, насрин.
- НАСТАӢЛИҚ** *а.* نَسْتَعْلَق номи яке аз навъҳои хати арабии тоҷикӣ, ки аз хати насх ва хати таълиқ ба ҳам омадааст.
- НАСТӢӢ** نَسْتَوِه 1. чангҷӯ, шучоъ, нотарс. 2. зишт, дағал, бадфеъл.
- НАСӢӢ** *а.* نَصوح *кит.* носех, насихаткунанда; **тавбаи насӢӢ маҷ.** тавбаи қатъӣ ва ҳақиқӣ, тавбаи ношикастанӣ.
- НАСӢ** *а.* نَسخ 1. *кит.* бекор кардан чизро бо чизе, ки беҳтар аз он бошад; ботилкунӣ, бекор намудан, лағв кардан. 2. номи яке аз шаш навъи хати арабии тоҷикӣ, ки онро хатти қуръонӣ низ мегӯянд.
- НАСӢ** *а.* نَسج бофтан; танидан.
- НАТ** نَت халқае, ки дар бинӣ меовезанд.
- НАТАҚ** *а.* نَطَق *гуфт.* овоз, садо; **натақ набаровардан** садо набаровардан, ҳарф назадан.
- НАТИӢА** *а.* نَتيجِه 1. чизе, ки аз чизе пайдо мешавад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. махсул,

вад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул, самара; дар **натича**... дар охири кор, оқибат; дар **натичаи**... дар оқибати..., аз сабаби..., аз боиси..., **натича баромадан** самара ба даст даровардан; **натича баровардан** хулоса баровардан; **натичаи хуб** додан ҳосил (и нағз) додан, самараи нағз бахшидан, (нек) анчом ёфтан.

НАТИЧАБАХШ نتیجه بخش 1. самарабахш, фоидабахш. 2. неканҷом, некфарҷом.

НАТИЧАГИРӢ نتیجه گیری чамъбаст кардан; натича ба даст овардан; **натичагирӣ кардан** натича баровардан, ба хулосае омадан.

НАТИЧАНОК نتیجه ناک натичадиханда, натичабахш, бонатича.

НАТН а. تن кит. бӯи бад, бӯи ганда.

НАТОИЧ а. نتایج//نتائج ҷ. натича.

НАТРИЙ лот. ناترى хим. унсури химиявие, ки филизи сафедранги мулоим ва сабуки ишкорист.

НАТТОҚ а. نطق кит. 1. суханвар, суханрони моҳир. 2. гӯянда, ровӣ.

НАТТОҚӢ نطقى 1. суханварӣ. 2. ровигӣ, гӯяндагӣ.

НАТУРАЛИЗМ лот. نتورليزم чараёнест дар санъат ва адабиёт, ки бар хилофи реализм воқеиятро барои айнан, бе кушодани мундариҷаи он, нусхабардорӣ кардан кӯшиш мекунад.

НАТУРАЛИСТ лот. نتورليست 1. ниг. табиатшинос. 2. пайрави натурализм; намояндаи чараёни натуралистӣ дар адабиёт ва санъат.

НАТУРАЛИСТӢ نتواليستى мансуб ба натурализм; ба натурализм тааллуқдор: **равияи натуралистӣ**.

НАТУРАЛӢ نتورلى иқт. молӣ, чизӣ, ғайрипулӣ; хочагин **натуралӣ** хочагие, ки маҳсулоти меҳнатро на барои фуруш (чун хочагии молӣ), балки барои таъминоти эҳтиёҷоти дохилии худ истехсол мекунад.

НАТУРФАЛСАФА نتورفلسفه фалс. таълимоти фалсафии асримиёнагӣ, ки асосан табиатро ақлан маънидод намуда, онро чун як чизи том тасвир мекард.

НАТЬ а. نطق 1. кит. суфраи чармин; фарши чармин; **патыи замин киноя аз** сатҳи замин,

мин; **патыи замин киноя аз** сатҳи замин, рӯи замин. 2. таър. фарше, ки гунаҳгоронро ба рӯи он нишонда сар мезаданд.

НАТЮРМОРТ фр. نتيومارت санъ. дар санъати тасвирӣ – расми чизҳои бечони маъмул, (аз қабилӣ гулҳои канда, меваҳои чидашуда, зарфҳо ва ғ.).

НАУЗУБИЛЛОҲ а. نعوذبالله паноҳ мебарем бар Худо (ибораест, ки дар вақти эҳтимоли пеш омадани ҳодисаи баде мегӯянд).

НАФАҚА а. نفقه 1. кит. харчи рӯзгузарони аҳли оила, хароҷоти ҳаррӯзаи аҳли оила; дар **нафақаи касе** будан дар таъминоти касе будан. 2. маблаге, ки моҳона мунтазам аз тарафи давлат ба кӯҳансолон ва шахсони мутобиқи қонун муддати муайян хизмат карда, ба маъюбоне, ки қобилияти корӣ надоранд ва ғ. дода мешавад: **нафақа гирифтаи**, **нафақа додан**, **ба нафақа баромадан**, **нафақаи пиронсолӣ**, **нафақаи шахсӣ**, **нафақа барои маъюбон**.

НАФАҚАГИР نفقه گیر он ки нафақа мегирад, гирандаи нафақа: **муйсафеди нафақагир**.

НАФАҚАГИРӢ نفقه گیری исми амал аз **нафақа гирифтаи**; ба нафақа баромадан.

НАФАҚАХӢР نفقه خور ниг. **нафақагир**.

НАФАР نفر 1. воҳиди шумориши инсон, воҳиди ҳисоб кардани мардум. 2. *пумератив*, ки дар шумори инсон кор фармуда мешавад; таң, кас: **чанд нафар коргар**, **се-чор нафар талаба**. 3. қҳн. хизматгор, мулозим; сарбози чун чоқар хизматкунанда. 4. одами одӣ; шахс, фард.

НАФАРӢ نفرى қҳн. фарди қатории даста ва гурӯҳҳои харбӣ; қаторӣ.

НАФАС а. نفس 1. дами бо роҳи даҳону бинӣ ба дарун кашида ва боз баровардашавандаи инсон ё ҳайвон: **нафас кашидан**, **нафас баровардан**, **нафас гирифтаи**; **нафаси вопасин** дами пеш аз марг, дами охирин; **зикқи (тангии) нафас тиб.** дарди сина (шуш), ки гирифтори он ба душворӣ нафас мекашад, зикқуннафас; **то охирин нафас** то дами охирин, то қон ҳаст; **нафас ба дарун афтидан** а) нафасгирӣ қатъ шудан; б) кин. тамоман хомӯш шудан, чизе нагуфтаи; **нафаси касеро гардонидан** ба нафаскашӣ монез шудан; **нафаси касе гаштан**

нафас гирифта натавонистан, нафасгардон шудан; **нафас гирифта** а) нафас кашидан; б) нафас банд шудан; **нафас сабук кашидан** оромона нафас гирифта; орому осуда шудан; **нафас нигоҳ доштан** а) нафас нагирифта; б) *киш.* хомӯш шудан; **нафаси рост гирифта** озодона, ба оромӣ нафас кашидан; **нафас танг шудан** // **нафас тангӣ кардан** нафас гаштан, дуруст нафас гирифта натавонистан; **озод нафас гирифта** (кашидан) оромона нафас гирифта, осуда шудан; **то нафас бокист...** то зинда ҳастам; **нафас як!** дам набарор, хомӯш бош! 2. *маҷ.* лаҳза, сония; **нафасе** лаҳзае, фурсати хеле кам; **дар як нафас** дар як лаҳза, дар як дам, лаҳзатан; **як нафас** як лаҳза. 3. *маҷ.* ҳаво; **нафаси хунук** сухани бад, гапи нофотрам; **нафаси бад кардан** сухани бад гуфтан; нияти бад кардан.

НАФАСБАНД *нафасбанд* **нафасбанд шудан** нафас гирифта натавонистан, баста шудани роҳи нафасгирӣ.

НАФАСГАРДОН *нафасгардан* нафас гирифта натавонистан, нафасбанд: **нафасгардон шу-**

НАФАСГИРӢ *нафасгирӣ* **нафас гирифта**; нафас гирифта.

НАФАСӢ *нафас* **нафас**; **созхон нафасӣ** *муз.* созхон мусиқӣ, ки дар асари бод дамидан (пуф кардан) ба садо медароянд.

НАФАСКАШӢ *нафаскашӣ* **нафасгирӣ**.

НАФАСКӢТОӢ *нафаскӯта* он ки кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас мегирад, он ки ба душворӣ нафас мекашад.

НАФАСТАНГ *нафастанг* нафасбанд, нафасгардон; **нафастанг шудан** ба душворӣ нафас гирифта, нафасбанд гаштан.

НАФАСТАНГӢ *нафастангӣ* тангии нафас, ба душворӣ нафас гирифта.

НАФИР I *нафир* фарёд, бонг; нолаву зорӣ; **нафир** **кашидан** бонг кашидан.

НАФИР II *нафир* *кхп.* сурнай, шайпур.

НАФИС *нафис* латиф, марғуб, нозук, дилписанд; **нақшу ниғорҳои нафис**.

НАФИСА *нафиса* 1. *муашшаси* **нафис**; **санъати нафиса**, адабиёти нафиса. 2. чизи нафиси қимати камёб

НАФИСАКОРӢ *нафисакарӣ* хунармандӣ дар офаридани чизҳои нафис, маҳорат дар эҷоди санъати нафиса.

НАФИСӢ *нафисӣ* нафосат, латофат, зебой.

НАФИСКОР *нафискар* *кит.* нозуккор, хунармаиб, усто, мумтоз.

НАФИСКОРОНА *нафискарона* *кит.* мумтозона, устокорона, устодона, хунармандона.

НАФӢ *нафӣ* *кит.* 1. рад, инкор. 2. бадарға, рондан аз ҷое ба ҷое; **нафӣ кардан** а) дур кардан; б) нест кардан, маҳв кардан. 3. *зби.* воситаи инкори фикр дар феълҳо (монанди пешвандаҳои **на -**, **но -**, **ма -** ...).

НАФЛ *нафл* *кит.* ибодати гайривочиб, ибодати (намози) мустаҳаб.

НАФОЗ *нафоз* *кит.* 1. таъсир, нуфуз. 2. иҷро (-и амр), ҷорӣ шудан (-и фармон, ҳукм).

НАФОСАТ *нафасат* нафисӣ, латофат, назокат, дилписандӣ, зебой.

НАФОЯ I *нафйа* *кит.* сиёҳранг, сиёҳтоб; тира, сиёҳ.

НАФОЯ II // **НУФОЯ** *нафйа* (пули) қалб, носара; паст.

НАФРАТ *нафрат* рамидагин дил аз чизе, кароҳат доштан, безор будан; **танафур**; **нафрат доштан** аз (ба) *касе* безор будан аз *касе*; бад дидан *касеро*; **нафрат кардан** аз *касе* бад дидан, ҳисси кароҳат доштан (*нисбат ба касе*); **бо чашми нафрат нигоҳ кардан** назар кардан бо кароҳат, мавриди нафрат қарор додан (*касе ё чизеро*).

НАФРАТАНГЕЗ *нафратангиз* бедоркунандаи ҳисси нафрат, нафратовар.

НАФРАТБОР *нафратбар* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТЗАДА *нафратзаде* мавриди нафрату танаффури ом қарор гирифта, манфур.

НАФРАТОВАР *нафратовар* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТОМЕЗ *нафратомез* нафратнок, бонафрат, нафраткунон.

НАФРИДАН *нафридан* аз ғалабаи нафрат лаънат хондан, дуои бад кардан, нафрин кардан.

НАФРИН *нафрин* дашном; дуои бад; лаънат; **нафрин кардан** (хондан) дашном додан,

НАФ

рин кардан (хондан) дашном додан, лаънат гуфтан.

НАФРИНКАРДА نَفْرين كرده *шиг.* нафратзада.

НАФС نفس 1. *кит.* чон, рӯҳ; табиати инсон. 2. *маҷ.* хошиши табиӣ инсон ва ҳар чондор ба чизҳои хӯрдани ва лаззатбахш; **нафси бад** // **нафси аммора** хошишу тақозои аз ҳад зиёди табиати инсон ба лаззатпарастӣ ва дигар корҳои ношоиста, баднафсӣ; **нафси бад** – **балон чон** (*зарб.*). 3. шахс, худ. 4. шахсият, ҳайсиат; **иззати нафс** эҳтиром ба шахсият; **ба иззати нафси касе расидан киноя аз** шахсияти касеро таҳқир кардан, дар ҳаққи касе беҳурмати кардан; **банидан нафс** нафспараст, баднафс; **шикасти нафс** *маҷ.* худро ҳақиру камтар гирифта, хоксорӣ, фурутанӣ; **нафсро калон кардан киноя аз** чашмгуруснагӣ (ҳарисӣ) кардан, бо каму беш қонеъ нашудан, баднафсӣ кардан; **нафси касе ором гирифта** *маҷ.* қонеъ шудани талаби нафс (*аз хӯрок ва ғ.*); **нафсро ором додан** қонеъ гардондани тақозои табиати инсон аз чизе, фуру нишондани хирс.

НАФСӢ نفسى *шиг.* нафсонӣ.

НАФСКАЛОН نفس كلان 1. *маҷ.* хасис, мумсик. 2. *гуфт.* пурхӯр, шикампарвар.

НАФСОНИЯТ ا. نفسانيت 1. шахсият, ҳайсиат; иззати нафс. 2. худқомӣ, мутеи наф-си худ будан, ягон қор ё гапи касеро ба худ ор шумурда ба вай душманӣ кардан, орият. 3. *маҷ.* хасисӣ, мумсикӣ. 4. шахватпарастӣ, шахвоният.

НАФСОНӢ نفسانى 1. *мансуб ба нафс*; рӯҳӣ. 2. хошиши нафс, талаби зиёди нафс.

НАФСПАРАСТ نفس پرست 1. ба талаби нафсу хирс додашуда; баднафс. 2. худпараст, худқом.

НАФСПАРАСТӢ نفس پرستى 1. нафспараст будан; баднафсӣ. 2. худқомӣ, худпарастӣ.

НАФСПАРВАР نفس پرور ҳавову ҳаваспарвар; шахватпараст.

НАФСУЛАМР ا. نفس الامر *кит.* ҳақиқати қор; қори воқеӣ.

НАФТ نفت *моеи рағғани сӯзанда*, ки аз зери замин бароварда мешавад ва баъди ва тасфия

аз он бензин, карасин, мазут *ва ғ.* ҳосил мекунанд; **нафт кашидан**, **қорхонаи қорқарди нафт**, **полоишгоҳи нафт**.

НАФТАЛИН نفتلين *ю.* моддаи сафеда бӯйдор, ки барои аз қуя муҳофизат кардан ба матоъҳои пашмӣ, гилем ва пӯстин мепоянд.

НАФТАНДОЗ نفت انداز *таър.* он ки дар қанғҳои қадим ба сӯи душман нафти оташирифта меандохт.

НАФТАНДОЗӢ نفت اندازى *таър.* ба сӯи душман нафт андохтан, оташандозӣ.

НАФТДОР نفت دار *дорои нафт*; нафтхез.

НАФТӢ نفتى 1. *мансуб ба нафт*; бо нафт қорқунанда. 2. аз нафт истеҳсолшуда: **маводи нафтӣ**.

НАФТКАШ نفتكش *воситаи нақлиёте*, ки барои қашондани маводи нафтӣ таъйин шудааст: **қишти нафтқаш**.

НАФТКАШӢ نفت كشى *исми амал аз нафт кашидан*. 1. нафт қашидани баровардан аз қони он; нафт ҳосил кардан. 2. қашондан нафт; ҳамлу нақли нафт.

НАФТКАШОН نفت كشان *шиг.* нафтқаш.

НАФТРАСОН نفت رسان *бо нафт таъминқунанда*.

НАФТРАСОНӢ نفت رسانی *бо нафт таъмин қардан*: **лӯлаи нафтрасонӣ**.

НАФТХЕЗ نفت خيز *қое*, ки маъдани зиёди нафт дорад, қои сернафт: **минтақаи нафтхез**.

НАФФОЪ ا. نفاع *кит.* нафъбахш, манфиатқунанда; одами бисёр қоидабаранда.

НАФХ ا. نفخ *кит.* 1. дамидан бо даҳон, пуф қардан; вазиши тези ҳаво. 2. бо ҳаво пур қардан; пурбод қардан. 3. *маҷ.* такаббур, ҳавобаландӣ, худбинӣ; **нафхи меъда** дамидагии шикам, шиками пур аз бод.

НАФҲА ا. نفحه *кит.* бӯи хуш, роиҳа.

НАФЪ ا. نفع *қоида*, суд, манфиат; **муқоб.** зарар; **нафъи шахсӣ** қоидаи шахсӣ; **ба нафъи касе** (*қизе*) ба манфиати касе (*қизе*); **нафъ бахшидан** (*додан*) қоида қардан; **нафъ доштан** қоида доштан, манфиатовар будан; **нафъ қардан** қоида қардан; нафъ расондан, қоида расондан.

НАФЪДИХАНДА نفع‌دهنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **пафъ** додан. 2. ниг. **нафъовар**.

НАФЪОВАР نفع‌آور фоидаовар, нафърасон, манфиатнок, судбахш.

НАХ نخ 1. тори нозуки норесида; ресмон, ришта: **нахи пахта**, **нахи сунъй**. 2. кит. қолин, гилем; хусусан қолину гилеми нозуку нақшини абрешимӣ. 3. кхн., маҷ. сафи лашкар; **нах кашидан** саф кашидан; **нах – нах тор – тор**.

НАХАРТ نخرت : гӯшти **нахарт** гӯшти паҳлуи гӯсфанд.

НАХБАНД نخ‌بند боф. коргаре, ки дар дастгоҳи бофандагӣ нахҳои кандашударо васл мекунад.

НАХБАНДӢ نخ‌بندی боф. нахи кандашударо бастан; касбу кори нахбанд.

НАХВАТ а. نخوت кит. гурур, такаббур, калонгирӣ.

НАХГИРАК نخ‌گیرک боф. чангакест, ки бо он нахро чудо карда мегиранд.

НАХДОР نخ‌دار нахдошта; лифдор: **растаниҳои нахдор**.

НАХЛ а. نخل 1. дарахти хурмо. 2. умуман дарахт, ниҳол; ба тарзи истиора: **нахли қомат**, **нахли дӯстӣ**, **нахли умед ва г.**

НАХЛБАНД نخ‌بند 1. касе ки аз мум ё қоғаз гулу меваву дарахт месозад; гулсоз. 2. маҷ. боғбон.

НАХЛИСТОН نخ‌لستان хурмозор; ҳое, ки нахл зиёд аст.

НАХЛӢ نخلی мансуб ба нахл.

НАХОД نخاد гуфт. на ин ки..., магар [аслаи нахоҳад].

НАХПЕЧ نخ‌پيچ он чи бо наху ришта печонда шудааст.

НАХРЕС نخ‌ريس он ки аз пашм, пахта ва монанди инҳо нах тйёр мекунад, нахбоф.

НАХРЕСӢ نخ‌ريسى аз пахта, пашм ва монанди инҳо ришта бофтан.

НАХТОБ نخ‌تاب ниг. нахрес.

НАХТОБӢ نخ‌تابى ниг. нахресӣ.

НАХУСТ نخست аввал; аввало [аслаи пухуст]. **бори нахуст** бори аввал, аввалин маротиба.

НАХУСТВАЗИР نخست‌وزير ниг. сарвазир.

НАХУСТИН نخستين 1. аввалин, якумин: мулоқоти **нахустин**, **фарзанди нахустин**. 2. аввало; авалан; **нахустин бор** аввалин бор.

НАХУСТНАМОИШ نخست‌نمایش санъ. бори аввал ба тамошо пешниҳод намудани ягон асари сахнавӣ ё филм.

НАХУСТФАРЗАНД نخست‌فرزند фарзанди якум, фарзанди аввал.

НАХӢД نخود донае аз чинси лӯбиё, вале аз он хурдтару саҳттар ва растани он; **нахӢди бирён** ниг. **нахӢдбирён**; **шӢрбои нахӢд** нахӢдшӢрбо; ♠ **нахӢди пеши қошук киноя аз шаҳси ба ҳар кор мудохилакунанда**, пешдасти хар кор.

НАХӢДАК نخودک 1. донаи хурди нахӢд; нахӢддона. 2. фолк. бачаи майдак.

НАХӢДБИРӢН نخودبیران хӢр. як навъ таомест, ки нахӢди тарро дар оби намакин мепазанд ва баъд хушида онро дар дег бир-ён мекунад; нахӢди дар дег тафдода.

НАХӢДДОНА نخوددانه донаи нахӢд.

НАХӢДЗОР نخودزار майдони кишти нахӢд.

НАХӢДӢ نخودی мансуб ба нахӢд; **ранги нахӢдӢ** ранги шабеҳи нахӢд зарди равшан; **нахӢдӢ кардан** майда карда реза кардан, майда-майда буридан.

НАХӢДПАЗӢ نخودپزی 1. нахӢд пухтан. 2. ҳое, ки аз нахӢд хӯроке мепазанд ва мефурӯшанд.

НАХӢДРАНГ نخودرنگ ниг. нахӢдӢ.

НАХӢДШӢРАК نخودشورک хӢр. як навъ таомест, ки нахӢдро дар об ҷӯшонида мепазанд ва намак зада мехӢранд.

НАХӢДШӢРБО نخودشوربا хӢр. шӢрбое, ки яке аз масолеҳи асосии он нахӢд аст, шӢрбои нахӢдӢ.

НАХХОС а. نخاس бардафурӯш, гуломфурӯш; фурӯшандаи асирон ва ё галаи горатӣ

НАХЧАД//НАХЧАД نخچد//نخچد пасмондаи гу-дозии филлизот; рими оҳан.

НАХ

НАХЧАЛ//НАХЧАЛ//НАХЧУЛ نخچل//نخجل чимдї, пучидан.

НАХЧИР نخچير *ниг.* нахчир.

НАХЧИРЗАН نخچيرزن шикорчї, сайёд.

НАХЧИР نخچير чонвари саҳрої, хайвони шикорї (*аз қабилли оху, бузи кӯхї*).

НАХЧИРВОЛ نخچيروال *кит.* он ки хайвоноти шикорино ба сӯи шикоргоҳ меронад.

НАХЧИРГОН نخچيرگان 1. *кит.* шикорчї, сайёд. 2. *мус.* яке аз си лаҳни мусиқии Борбад.

НАХЧИРГОҲ نخچيرگاه чои шикор, шикоргоҳ.

НАҲ نه : нах задан *гуфт.* паст задан, бад гуфтан.

НАҲАНГ نهنگ 1. як навъ хайвони баҳрии калон; *кит.* хӯрдан чу наханг, кор кардан чун бузи ланг (*мақ.*) соли наханг *ниг.* моҳї (*соли моҳї*). 2. *кит., маҷ.* мубориз, паҳлавон.

НАҲБ *а.* نهب *кит.* ғорат, тороч, яғмо; ғаниматгирї.

НАҲВ *а.* نحو *кҳн. ниг.* синтаксис.

НАҲВА نحوه *кит.* тарик, равия, равиш.

НАҲВЇ نحوى 1. *кҳн.* мансуб ба наҳв; синтаксисї; таҳлили синтаксисї. 2. донишманд ва мутахассиси илми синтаксис.

НАҲЗАТ *а.* نهضت *кит.* ҳаракат, чунбиш, юриш; наҳзат намудан (*кардан*) а) ҳаракат кардан; б) қиём кардан барои расидан ба ҳадафҳои сиёсї ва иҷтимої.

НАҲИБ نهيب *ниг.* ниҳеб.

НАҲИФ *а.* نحيف *кит.* лоғар, хароб; заиф.

НАҲИФЇ نحيفي *кит.* лоғарї, харобї; заифї, сустї.

НАҲЇ *а.* نهى *кит.* манъ; манъ кардан, боздоштан (*касери аз чизе ё коре*): наҳїи мункар..

НАҲЛ *а.* نحل *кит.* занбӯри асал, оруи асал.

НАҲМОР نهمار *кит.* 1. бешумор, беандоза, бисёр. 2. бузург, азиму тааччубовар.

НАҲОР I *а.* نهار 1. рӯз; *муқоб.* лайл; лайлу наҳор шабу рӯз. 2. хӯроки нисфирӯзї.

НАҲОР II *а.* نهار *ниг.* поҳор: дили поҳор.

НАҲОРЇ نهارى чошт, ношто, ноништа, таҳтӯл;

хӯрок, чизи хӯрдани, ғизо; наҳорї кардан хӯрок хӯрдан.

НАҲОРАН *а.* نهاراً *кит.* рӯзона, дар рӯз.

НАҲОСАТ *а.* نحاست *ниг.* наҳсият.

НАҲОФАТ *а.* نحافت *кит. ниг.* наҳифї.

НАҲР I *а.* نحر *кит.* 1. пеши сина, чої гарданбанд. 2. *маҷ.* қурбонї, буридани сари хайвон.

НАҲР II *а.* نهر чӯи калон, дарё, рӯд.

НАҲРЇ نهرى *мансуб ба наҳр;* рӯдї, дарёї.

НАҲС *а.* نحس 1. таъсири бади ситораҳо, ки гӯё боиси бадбахтии мардум мешавад; *муқоб.* саъд; бетолей, бадбахтї. 2. бадахтар, манхус, шум, бехосият: рӯзи наҳс.

НАҲСИЯТ *а.* نحسيت наҳсї, шумї, бехосиятї.

НАҲСЇ *а.* نحسى *ниг.* наҳсият.

НАҲЧ *а.* نهج *кит.* тарз, тавр, тарик; ба наҳче ки ба тарзе ки.

НАЧАНДОН نچندان на он қадар, на ба он дараҷа: начандон калон.

НАЧАК//НАЧАҚ نچک//نچک *кҳн.* навъе аз табарзин.

НАЧАНД نچند *аслаш* наҷанд.

НАЧДА//НАЧДАТ *а.* نچده//نچدت *кит.* 1. часорат, шуҷоат, далерї, диловарї, мардонагї. 2. ёрї, кӯмак.

НАЧАС *а.* نچس мурдорї, палидї, нопокї.

НАЧВО نچوا *кит.* пичиррос, пичир-пичир.

НАЧИБ *а.* نچيب асил, шариф, асилзода, бузургзода; гирумї: одами начиб.

НАЧИБЇ نچيبى асилї, шарифї, бошарафї, шарофат.

НАЧИБОНА نچيبانه ҳамчун начибон, ба начибон хос; бузургворона, бошарафона: кори начибона.

НАЧИС *а.* نچيس нопок, палид, мурдор.

НАЧИСЇ نچيسى нопокї, палидї, мурдорї.

НАЧМ *а.* نچم ситора, ахтар.

НАЧОБАТ *а.* نچابت *кит.* начибї, шарифї, бузургворї.

НАЧОСАТ *a.* نجاست нопокӣ, палидӣ; гандагӣ, саргин.

НАЧОТ *a.* نجات халосӣ, раҳой, раҳоебӣ; **начот** додан халос кардан, раҳой додани; **начот ёфтан** халос шудан, раҳой ёфтан.

НАЧОТБАХШ نجاتبخش *ниг.* **начотдиханда.**

НАЧОТБАХШӢ نجاتبخشى *ниг.* **начотдихӣ.**

НАЧОТДИХАНДА نجاتدهنده *сифати феълии замони ҳозира аз* **начот** додан; халоскунанда; озодкунанда, озодибаш.

НАЧОТДИХӢ نجاتدهى *исми амал аз* **начот** додан; халос кардан, раҳой додан.

НАЧОТӢБӢ نجاتيابى *исми амал аз* **начот** ёфтан; халос шудан, раҳой ёфтан.

НАЧОТӢФТА نجاتيافته *сифати феълии замони гузашта аз* **начот** ёфтан; халосшуда; озодшуда.

НАЧҚОР *a.* نجار дуредгар, чӯбтарош.

НАЧҚОРӢ نجارى дуредгарӣ, чӯбтарошӣ; санъати **начорӣ**, **начорӣ** кардан.

НАШАСТАН نشستن *гуфт.*, *ниг.* **нишастан.**

НАШВ نشو *кит.* сабзиш, рӯиш; **нашв** намудан (кардан) сабзидан, рӯидан.

НАШВУНАМО نشونما *ниг.* **нашъунамо.**

НАШИД\НАШИДА نشيد//نشيده *кит.* 1. шеърхонӣ, сурудхонӣ. 2. суруд, тарона.

НАШ نش *кит.* дарахти коч, санавбар.

НАШ(Ш)А نشه *ниг.* **нашъа.**

НАШ(Ш)АКАШ نشهکش он ки одати нашакашӣ дорад, бангӣ, **нашъаманд**, тарёккаш.

НАШ(Ш)АКАШӢ نشهكشى **нашъамандӣ**, бангӣ, тарёкӣ.

НАШР I *a.* نشر 1. пахн кардан, интишор, парокандан. 2. чоп, ба таъб расондан: **нашри китоб**, **соли аввали нашр**; **нашри ахбор** шунавонидани хабарҳо аз радио ва телевизион; **нашр кардан** чоп кардан, пахн кардан; **нашр шудан** чоп шудан, ба таъб расидан, пахн гардидан.

НАШР II *a.* نشر ۲. зинда шудан ва зинда кардан пас аз марг, эҳё.

НАШР III *a.* نشر бӯй, бӯи хуш, хушбӯй.

НАШРИӢТ *a.* نشریات муассисаи **нашри** китоб, чопкунандаи асарҳо: **нашриӢти давлатӣ**, **нашриӢти хусусӣ.**

НАШРИЯ *a.* نشریه 1. рӯзнома ё маҷалла, ки ба таври доимӣ дар вақти муайяншуда чоп мешавад. 2. он чи ба таври умумӣ ба воситаи чоп ба шумораи зиёд **нашр** мешавад; чизи **нашршуда**, (*аз қабил* китоб, маҷалла, рӯзнома).

НАШТАР نشتر *ниг.* **нештар.**

НАШФ نشف *кит.* обро ба худ кашидан, чаб бидани об.

НАШЪ نشأ *кит.* 1. офариниш; нав пайдо шудан. 2. рӯидан; нуму кардан; бузург шудан. 3. ҷаҳон, олам.

НАШЪА *a.* نشعه 1. кайф ва сархушӣ, ки аз нӯшидан ё кашидани моддаҳои масткунанда пайдо мешавад, **наш(ш)а**. 2. умуман кайф, ҳаловат: **нашъан дидор**; **нашъа бурдан** кайф кардан, лаззат бурдан. 3. банг, кӯкнор *ва г.*; **нашъа** кашидан истеъмол кардани банг, тарёк ва дигар моддаҳои масткунанда.

НАШЪАБАХШ نشعهبخش *кайфдиханда*, сархушкунанда.

НАШЪАДОР نشعهدار **нашъабахш**, кайфовар, мастиовар.

НАШЪАКАШ نشعهکش *ниг.* **нашъаманд.**

НАШЪАКАШӢ نشعهكشى *ниг.* **нашъамандӣ.**

НАШЪАМАНД نشعهمند мӯътод ба маводи муҳаддир, **нашъакаш**, бангӣ.

НАШЪАМАНДӢ نشعهمندى **нашъаманд** будан, мӯътод будан ба маводи муҳаддир.

НАШЪАХОНА نشعهخانه *ҷои* **нашъакашӣ.**

НАШЪАҶАЛЛОБ نشعهجلاب он ки бо харидуфурӯши маводи **нашъаовар** машғул аст.

НАШЪАҶАЛЛОБӢ نشعهجلابى *ҳаннотӣ* дар харидуфурӯши маводи **нашъаовар**.

НАШЪУНАМО نشأونما [*аслаи* **нашвунамо**]; 1. сабзидан, сабзиш; ба воя расидан **нашъунамо ёфтан** (кардан) а) сабзида ба камол расидан. б) тараққӣ кардан.

НАЪЛ *a.* نعل 1. *кит.* кафш, пойафзор. 2. оҳани

- камоншакле, ки ба пошнаи пояфзол ва ба суми аспу хар мезананд; \diamond **ҳам дар наъл задану хам дар мех** (мӯза) камоли дурӯягӣ зоҳир кардан.
- НАЪЛБАНД** نعلبند *ниг.* наългар.
- НАЪЛБАНДӢ** نعلبندی *ниг.* наългарӣ.
- НАЪЛБАҲО** نعلبها *кит.* мол ва заре, ки барои наҷоти кишвари худ аз тохту тороч ба душман медоданд.
- НАЪЛГАР** نعلگر оҳангаре, ки касбаш наъл сохтану наъл задан аст.
- НАЪЛГАРӢ** نعلگری касби наълсозӣ ва наълзанӣ.
- НАЪЛДОҒ** نعلداغ тамға, мӯҳр, нишона (дар шакли наъл).
- НАЪЛДОР** نعلدار наълдошта, наълкарда: **аспи наълдор**.
- НАЪЛЗАН** نعلزن *ниг.* наълбанд.
- НАЪЛЗАНӢ** نعلزنی *ниг.* наълбандӣ.
- НАЪЛНОК** نعلناک *ниг.* наълдор.
- НАЪЛШАКЛ** نعلشکل ба шакли наъл, камоншакл.
- НАЪМО** ا. نعما неъмат, некӣ, эҳсон, лутф.
- НАЪНО** ا. نعنا *бот.* як навъ гиёҳи хӯрданӣ аз чинси пудина, ки бӯи хуш дорад, пудинаи боғӣ.
- НАЪРА** ا. نعره фарёд, бонги баланд, овози ларзаовар: **наъраи шер; наъра задан(кашидан)** бонг задан.
- НАЪТ** ا. نعت *кит.* мадҳ, ситоиш, васф, тавсиф: **дар наъти Худову Расул пайғамбар**.
- НАЪШ** ا. نعش *кит.* 1. часади одами мурда, тани бечон. 2. *мач.* тобут.
- НАЪШКАШ** نعشكش *кит.* 1. он ки тобутро мекӯрад. 2. нақлиёти тобуткашонӣ.
- НЕ** ني 1. *ҳиссаҷаи инкорӣ* на; *муқоб.* бале, оре, ха. 2. нест; *муқоб.* хаст; **не гуфтан** инкор кардан, розӣ нашудан; **нею нестон кардан** розӣ нашудан, изхори норизоӣ кардан; **ачаб не** мумкин аст; **чои ҳайрат нест; як рӯз не, як рӯз** ягон рӯз, имрӯз набошад, фардо.
- НЕВ** نيو *кит.* далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.
- НЕВА** نيوه *кит.* нола, фарёд, гиря, навҳа.
- НЕВБАНД** نيوبند мутеъқунандаи паҳлавонон, мутеъқунандаи паҳлавони бузург.
- НЕВРОЗ** يو. نيوراز *тиб.* беморие, ки аз вайронии фаъолияти системаи асаб пайдо мешавад.
- НЕВРОЛОГИЯ** يو. نيورالاجيه *ниг.* асабшиносӣ.
- НЕВРОПАТОЛОГ** يو. نيوراپتالاگ *тиб.* 1. мутахассиси невропотология. 2. духтури касалиҳои асаб.
- НЕВРОПАТОЛОГИЯ** يو. نيوراپتالاجيه *тиб.* илмест дар бораи бемориҳои асаб.
- НЕГАТИВ** лот. نيگتيو навор суратбардорӣ, ки сурати чизе бар вай хилофи ранги равшани худ, сиёҳранг инъикос ёфтааст.
- НЕЙЛОН** انگل. نيلان як навъ нахи синтетикӣ ва матои аз он бофташуда.
- НЕЙРОН//НЕВРОН** يو. نيرون//نيوران *тиб.* хучайраҳои асаб бо ҳамаи шохаҳои он.
- НЕЙТРОН** лот. نيتران *физ.* зарраи одитарин, ки ба таркиби ядроӣ ҳаста дохил аст ва заряди барқӣ надорад.
- НЕЙТРОНӢ** نيترانى *мансуб ба нейтрон; бомбаи нейтронӣ.*
- НЕК** نيك 1. хуб, нағз, хуш, баҳайр; *муқоб.* бад: **нияти нек, номи нек, рӯзи нек, қадами нек; неку** бад хубу ганда, хайру шарр; **фоли нек** аломати ҳодисаи хуб ва баҳайр, шавгуни нек. 2. одами хуб; **некон** одамони хуб.
- НЕКАЗМ** نيكعزم он ки ният, майл ва хоҳиши нек дорад, некирода.
- НЕКАЙӢМ** نيكايام *ниг.* некрӯз.
- НЕКАЙӢМӢ** نيكايامي *ниг.* некрӯзӣ.
- НЕКАНДЕШ** نيكاندیش некрӯй, некният, хайрхоҳ, хайрандеш.
- НЕКАНДЕШӢ** نيكاندیشي некрӯйӣ, некниятӣ, хайрхоҳӣ, хайрандешӣ.
- НЕКАНҶОМ** نيكانجام он ки қор ва зиңдагонии вай ба некӣ анҷом меёбад, хушоқибат, некоқибат, неқфарҷом.
- НЕКАНҶОМӢ** نيكانجامي анҷоми хуб, амале, ки оқибати нек дорад, неқфарҷомӣ.

- НЕКАТВОР** نیک اطوار *ниг.* некафъол.
- НЕКАФЪОЛ** نیک افعال дорои феълу атвори хуб, некирдор.
- НЕКАФЪОЛӢ** نیک افعالی некирдорӣ, некатворӣ.
- НЕКАХЛОҚ** نیک اخلاق дорои ахлоки писандида, хушахлоқ, боодоб, писандидаахлоқ,
- НЕКАХЛОҚӢ** نیک اخلاقی хушахлоқӣ, баодобӣ, писандидаахлоқӣ.
- НЕКАХТАР** نیک اختر толеъбаланд, саодатманд, хушбахт, хуштолеъ.
- НЕКАХВОЛ** نیک احوال *ниг.* неқӯахвол.
- НЕКАХВОЛӢ** نیک احوالی *ниг.* неқӯахволӣ.
- НЕКАХД** نیک عهد вафодор, хушқавл.
- НЕКАХДӢ** نیک عهدی вафодорӣ, хушқавлӣ.
- НЕКБАХТ** نیک بخت хушбахт, бахтёр, саодатманд.
- НЕКБАХТӢ** نیک بختی хушбахтӣ, саодатмандӣ.
- НЕКБИН** نیک بین 1. *ниг.* хушбин. 2. хайрхоҳ, некхоҳ, некандеш.
- НЕКБИНӢ** نیک بینی 1. хушбинӣ, ҳаётдустӣ. 2. хайрхоҳӣ, некандешӣ.
- НЕКБИНОНА** نیک بینانه хушбинона, ҳаётдӯстона.
- НЕКДИЛ** نیک دل нектабиат; хайрхоҳ,
- НЕКДИЛӢ** نیک دلی нектабиатӣ; хайрхоҳӣ,
- НЕКДИЛОНА** نیک دلانه хайрхоҳона, меҳрубонона.
- НЕКЗОТ** نیک ذات хушзот, начиб, асилзода; **чавони некзот** чавони начиб, асилзода.
- НЕКИРОДА** نیک اراده он ки иродаи нек дорад; некандеш, хушният.
- НЕКӢ** نیکи хубӣ, нағзӣ, хайрхоҳӣ; **некӢ кардан** нағзӣ кардан, ёрӣ додан; **ба некӢ ёд кардан** сифати хубӣ касеро гуфтан, бо хайр зикр кардан (ному кирдори касеро); **чашми некӢ умед кардан (доштан)** дар интизори хайрхоҳӣ будан, хубӣ умед кардан.
- НЕККИРДОР** نیک کردار накӯкор, хайрхоҳ, некаъмол.
- НЕККИРДОРӢ** نیک کرداری накӯкорӣ, хайрхоҳӣ,
- некаъмолӣ.
- НЕКҚАДАМ** نیک قدم дорои қадами нек, қадами бахайр ва бахосият, некпай.
- НЕКМАНЗАР** نیک منظر *кит.* 1. зебоманзар, хушнамул. 2. *мач.* зебо, хушрӯй.
- НЕКМАНЗАРӢ** نیک منظری *кит.* зебоман зарӣ, хушнамулӣ. 2. *мач.* зебой, хушрӯй.
- НЕКМАНИШ** نیک منش *ниг.* некмаҳзар.
- НЕКМАНИШӢ** نیک منشی *ниг.* некмаҳзарӣ.
- НЕКМАРД** نیک مرد марди неқӯкор, марди хайрхоҳ.
- НЕКМАХЗАР** نیک محضر *кит.* хушхӯ, нектабиат, хушхулқ.
- НЕКМАХЗАРӢ** نیک محضرى хушхӯӣ, нектабиатӣ, хушхулқӣ.
- НЕКНАЖОД** نیک نژاد *ниг.* некзот.
- НЕКНИҲОД** نیک نهاد *ниг.* неқӯниҳод.
- НЕКНИҲОДӢ** نیک نهادی *ниг.* неқӯниҳодӣ.
- НЕКНОМ** نیک نام касе, ки номаш ба некӣ машхур аст; *муқоб.* бадном.
- НЕКНОМӢ** نیک نامی соҳиби номи нек будан, бахубӣ ном баровардан.
- НЕКПАӢ** نیک پی *кит.* хушқадам, бахосият.
- НЕКПАӢВАНД** نیک پیوند *кит.* дӯст, рафик, шарик.
- НЕКПАӢВАНДӢ** نیک پیوندی *кит.* дӯстӣ, рафикӣ, шарикӣ.
- НЕКПАӢӢ** نیک پیپی *кит.* хушқадамӣ, бахосиятӣ.
- НЕКРАВ** نیک رو хуб роҳраванда, хушрафтор, хушгард (*сифати асп*).
- НЕКРАФТОР** نیک رفتار боодоб, хушмуомила, хушхулқ, хушрафтор.
- НЕКРОӢ** نیک رای дурустдадбир, некандеш, оқил.
- НЕКРӢ(Ӣ)** نیک روی хушрӯй, зебо.
- НЕКРӢЗ** نیک روز он ки рӯзгораш хуб мегузарад, саодатманд, хушбахт.
- НЕКРӢЗӢ** نیک روزی хушбахтӣ, саодатмандӣ.
- НЕКСИГОЛ** نیک سگال *кит.* некандеш, хайрхоҳ; *муқоб* бадситол.

НЕК

НЕКСИГОЛӢ نیک سگالی *кит.* некандешӣ, хайрхоҳӣ; *муқоб.* бадсиголӣ.

НЕКСИРАТ نیک سیرت дорои хулқу хислати хуб; ботинаш пок, некдил, дилсоф.

НЕКСИРАТӢ نیک سیرتی нексират будан; некдилӣ, дилсофӣ.

НЕКСИРИШТ نیک سرشت *ниг.* нексират.

НЕКСИРИШТӢ نیک سرشتی *ниг.* нексиратӣ.

НЕКСИФАТ نیک صفت дорои сифати хуб, хубсифат.

НЕКСИФАТӢ نیک صفتی сифати хуб доштан, хубсифатӣ.

НЕКСОЗ نیک ساز *ниг.* нексохт.

НЕКСОХТ نیک ساخت чизе, ки нағз сохта шудааст, хушсохт.

НЕКТАБИАТ نیک طبیعت *ниг.* некниҳод.

НЕКТАБИАТӢ نیک طبیعتی *ниг.* некниҳодӣ.

НЕКТАҚДИР نیک تقدیر хушбахт, хуштолеъ.

НЕКТИНАТ نیک طینت нексират; софдил, покботин.

НЕКТИНАТӢ نیک طینتی нексиратӣ; софдилӣ, покботинӣ.

НЕКТОЛЕЪ نیک طالع некаҳтар, соҳибистиклол. хушбахт,

НЕКТОЛЕЙ نیک طالعی некаҳтарӣ, соҳибистиклолӣ; хушбахтӣ.

НЕКӮ Nیک 1. *ниг.* нек (1). 2. зебо, хушрӯӣ; рӯи некӯ рӯи зебо.

НЕКӮАЙӢМ نیکوایام *ниг.* некрӯз.

НЕКӮАМАЛ نیکو عمل накӯкор, некрафтор; хайрхоҳ.

НЕКӮАФӢОЛ نیکو افعال *ниг.* некафӢол.

НЕКӮАФӢОЛӢ نیکو افعالی *ниг.* некафӢолӣ.

НЕКӮАХЛОҚ نیکو اخلاق *ниг.* некахлоқ.

НЕКӮАХЛОҚӢ نیکو اخلاقی *ниг.* некахлоқӣ.

НЕКӮАХВОЛ نیکو احوال осудаҳол.

НЕКӮАХВОЛӢ نیکو احوالی осудаҳолӣ, зиндагии тинч ва осоишта.

НЕКӮӢ Nیکوئی некӣ, хубӣ, кори нек, кори хайр.

НЕКӮКИРДОР نیکو کردار *ниг.* неккирдор.

НЕКӮКИРДОРӢ نیکو کرداری *ниг.* неккирдорӣ.

НЕКӮКОР نیکو کار *ниг.* накӯкор.

НЕКӮКОРӢ نیکو کاری *ниг.* неккорӣ.

НЕКӮНИХОД نیکو نهاد нексиришт, нексират; наслу авлодаш асил, некниҳод.

НЕКӮНИХОДӢ نیکو نهادی нексириштӣ, нексиратӣ.

НЕКӮНОМ نیکو نام *ниг.* некном.

НЕКӮНОМӢ نیکو نامی *ниг.* некномӣ.

НЕКӮСИЯР نیکو سیر *ниг.* нексират.

НЕКӮСИЯРӢ نیکو سیری *ниг.* нексиратӣ.

НЕКӮСУХАН نیکو سخن хушгуфтор, хушгап.

НЕКӮСУХАНӢ نیکو سخنی хушгуфторӣ, хушгапӣ.

НЕКӮФАРҚОМ نیکو فرجام *ниг.* неқфарқом.

НЕКӮФАРҚОМӢ نیکو فرجامی *ниг.* неқфарқомӣ.

НЕКӮХИСЛАТ نیکو خصلت хубхислат, хушхулқ, хушфеъл.

НЕКӮХИСЛАТӢ نیکو خصلتی хубхислатӣ, хушхулқӣ, хушфеълӣ.

НЕКӮХИСОЛ نیکو خصال *ниг.* некӯхислат.

НЕКӮХИСОЛӢ نیکو خصالی *ниг.* неқухислатӣ.

НЕКӮҲИММАТ نیکو همت кушодадаст, босаховат, олиҳиммат.

НЕКӮҲИММАТӢ نیکو همتی кушодадастӣ, босаховатӣ, олиҳимматӣ.

НЕКӮҲОЛ نیکو حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКФАРҚОМ نیک فرجام он ки фарқоми қору зиндагонии ӯ хуб аст, қори ӯ ба некӣ анҷом меёбад, хубфарқом.

НЕКФАРҚОМӢ نیک فرجامی нек будани оқибати қору зиндагонӣ, неқфарқом будан

НЕКФИТРАТ نیک فطرت *ниг.* некниҳод.

НЕКФИТРАТӢ نیک فطرتی *ниг.* некниҳодӣ.

НЕКФОЛ نیک فال баҳосият, хушқадам; пешомади некдошта.

НЕКФОЛӢ نیک فالی бахосият будан, хушқадамӣ; пешомади нек доштан.

НЕКХИСЛАТ نیک خصلت *ниг.* некӯхислат.

НЕКХИСЛАТӢ نیک خصلتی *ниг.* некӯхислатӣ.

НЕКХОҲ نیک خواه он ки ба дигарон некӣ мецоҳад, хайрхоҳ, некандеш.

НЕКХОҲӢ نیک خواهی хайрхоҳӣ, меҳрубонӣ.

НЕКХОҲОНА نیک خواهانه хайрхоҳона, хайрандешона.

НЕКХӮӢ نیک خوئی феълу хӯи хуб доштан, некхислатӣ, хушхулқӣ.

НЕКХӮ(Ӣ) نیک خوی(ی) дорои феълу хӯи хуб, некхислат, хушхулқ.

НЕКҲОЛ نیک حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКҲОЛӢ نیک حالی *ниг.* некӯаҳволӣ.

НЕМИС نيميس номи мардуми аслии Олмон (Германия).

НЕМИСӢ نيميسی мансуб ба немис; олмонӣ.

НЕОЛИТ ю. نياليت *геол.* марҳалаи охири даврани санг (*дар пайдоиши ҳаёт дар рӯи замин*).

НЕОН ю. نيان *хим.* гази асил (мусбат), ки ба миқдори кам дар таркиби ҳаво мавҷуд аст ва дар чароғҳои рекламаву асбобҳои равшандиҳандаи барқӣ истифода мешавад.

НЕОНӢ نيانی мансуб ба неон.

НЕРӮ نيرو *ниг.* нирӯ.

НЕРӮБАХШ نيروبخش қувватбахш, қудратбахш.

НЕРӮГОҲ نيروگاه *нав., тех.* маҷмӯи иншоот, таҷҳизот ва дастгоҳҳо барои истехсоли қувваи барқ: **нерӯгоҳи барқӣ**, **нарӯгоҳи барқи хароратӣ**.

НЕРӮМАНД نيرومند *ниг.* нирӯманд.

НЕРӮМАНДӢ نيرومندی *ниг.* нирӯмандӣ.

НЕРӮСАНҶ نيروسنج *тех.* асбоб барои санҷидани қувваи ҷисмонии одам, қуввасанҷ.

НЕРӮСАНҶӢ نيروسنجی *тех.* қуввасанҷӣ.

НЕСТ نيست 1. *шакли қўтоҳшудани на аст, ки бандаки феълӣ мебошад*; не (ишқор). 2. нобуд, маъдум; *муқоб.* ҳаст; ғайримавҷуд. 3. нопадид, нонамоен, ғоиб; **нест шуда рафтани** ғайб

задан; **нест бод!** гум шавад!, нопадид гардад! **нест гантан(шудан)** нобуд шудан, аз байн рафтани; нопадид шудан; **нест кардан** нобуд кардан; барҳам задан; аз байн бурдан; **несту нобуд гардондан** тамоми барҳам задан, ба боди фано додан; аз байн бурдан.

НЕСТАК نيستک *гуфт., шакли тасғири нест*; **ҳастақу нестак** миқдоран хеле кам, ночиз; **ҳастақу нестак шуда мондан**.

НЕСТАНДАРҶАҲОН نيستاندرجهان он чи мислаш дар ҷаҳон ёфт намешавад, бемисл, беназир, ягона, беҳамто.

НЕСТӢ نيستی нобудӣ, адам, номавҷудӣ, фано; *муқоб.* ҳастӣ, вучуд; **ба дараҷаи нестӣ будан** хеле кам будан, ба миқдори андак будан; **ҳастию нестияш** буду шудани, он чизе ки дорад.

НЕСТОН نيستان :нею нестон кардан не гуфтани, қабул накардани, розӣ нашудани; қабул накардани.

НЕФА نيفه *ниг.* нифа.

НЕФТ نيفت *ниг.* нафт.

НЕҲЗАТ ا. نهضت *ниг.* наҳзат.

НЕСШ نيش 1. узви нӯгтези заҳрдори баъзе ҳашароти газанда (каждум, занбӯр *ва ғ.*). 2. нӯги борику теzi ҳар чиз; **неши харбуза**; **неш задан** а) газидани ва заҳр давондани ҳашарани газанда. б) гапи саҳт ва талх гуфта ранҷондани касеро; в) кафида сар намоён кардани тухмҳо баъд аз кишт. 3. нӯги теzi олатҳо, тегаи чизҳо: **неши каланд**, **неши хор...** **неш зада баромадан** тухмхоро кафонда баромадани гиёҳу растаниҳо, рӯидани. 4. талхӣ, заҳр; *муқоб.* нӯш; **неш хӯрдани** а) заҳролуд шудани; б) *киноя аз талхком будани*, азоб кашидани. 5. *маҷ.* озор, ранҷи саҳт; \diamond **неши забон** гапи саҳт ва заҳрдор.

НЕСШБОРИК نيشباريك 1. дорои неши борику тез. 2. нӯгборик.

НЕСШДАРОЗ نيشدراز 1. дорои неши дароз. 2. нӯгдароз.

НЕСШДИДА نيشديده 1. нешзада. 2. *маҷ.* озорёфта; заҳри забончашида.

НЕСШДОР نيشدار нешнок, дорои неш: **пашшани нешдор**: суханҳои нешдор гапи саҳту заҳрдор.

НЕШ

НЕШЗАБОН نیش زبان талхгап, захрзабон, тундмизоч (*онд ба одам*).

НЕШЗАН نیشزان нешзананда, захмзананда.

НЕШЗАНИЙ نیشزنی 1. *исми амал аз неш задан*; неши забон задан, сухани талх гуфтан. 2. сабзиш, сабзидан.

НЕШКУНД نیش کند дорон неши кунд; нўгаш кунд; *муқоб.* нештез.

НЕШКЎТОХ نیش کوتاه дорон неши кўтох; нўгкўтох; *муқоб.* нешдароз.

НЕШМОНАНД نیش مانند мисли неш, шабеҳи неш борику тез (*мас., нўги сўзан, кард*).

НЕШТАК نیش تک *гуфт.* чашиш, чошнӣ, нештак задан чашидан, чошнӣ гирифтан.

НЕШТАР نیشتر олати фўлодни нўгборики тез, ки чарроҳон бо вай решҳоро чок карда фасодро мебароранд; *ба тарзи истиора неш-тари танқид, нештари қалам; нештар задан* ба ягон чои бадан нештар фуру бурдан, то ки риму фасод хорич шавад.

НЕШТАРБАҚО//НИШТАРБАҶО نیشتر بقا *ништрба* *кит.* дастмузди он ки нештар мезанад, дастмузди табиби рагзан.

НЕШТАРЗАН//НИШТАРЗАН نیشتر زن *кит.* 1. он ки нештар мезанад. 2. *мач.* озордиханда, золим, ситамгар

НЕШТЕЗ نیش تیز дорон неши тез, нўгтез.

НЕСУ I نیشو навъе аз олу, ки онро олуи табарӣ низ меғўянд.

НЕСУ II نیشو *ниг.* нештар.

НЕСХАНД نیش خند хандае, ки аз рӯи хашм ва асабоният мекунад, захрханд, писханд; тамасхур, истехзо.

НЕСХЎРД نیش خورد *ниг.* нишхўрд.

НЕЪМАТ *а.* نعمت 1. чизҳои зарури зиндагӣ ва рўзгор, ризку рўзӣ; **неъматҳои моддӣ** ва **маънавӣ** сарватҳои моддӣ ва маънавӣ; **нозу неъмат** васоили айшу осудагии зиндагӣ; **хони неъмат** дастархони пур аз нозу неъмат; **куфрони неъмат** носипосӣ ба некии касе; ношукрӣ. 2. бахшоиш, каромат, лутф, эҳсон. 3. осоиш, фароғат, осудаҳоли; **дар неъмат будан** бо ҳамаи молу васоили зиндагӣ таъмин

будан; дар фаровонию осудагӣ зистан.

НЕЪМАТБАХШ نعمت بخش бахшандаи нозу неъмат; саховатманди ризку рўзидиханда; **водии неъматбахш** водии фаровонибахш; водии файзбахш.

НЕЪМАТДЕҶ نعمت ده *ниг.* неъматрасон.

НЕЪМАТНИСОП نعمت نثار *ниг.* неъматбахш.

НЕЪМАТОБОД نعمت آباد ҷои пурнозу неъмат; макони фаровонию осудагӣ.

НЕЪМАТПАРВАРДА نعمت پرورده 1. он ки аз некии шахсе ё хонадоне дар зиндагонӣ баҳраманд шудааст. 2. он ки дар миёни нозу неъмат парвариш ёфтааст.

НЕЪМАТРАСОН نعمت رسان ризку рўзидиханда, нозу неъмат оваранда.

НИАМ نعم *ҷ.* неъмат.

НИВЕЛИР *фр.* نویلیر асбоби заминсанҷӣ, ки бо он фарқи баландии нисбии як нуктаи сатҳи заминро аз нуктаи дигар муайян мекунад.

НИГАРИДАН نگریدن *ниг.* нигаристан.

НИГАРИСТАН نگرستن 1. нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан, назар кардан. 2. диққат додан, таваҷҷўҳ кардан.

НИГАРИШ نگرش 1. *исми феълӣ аз нигаристан.* 2. нигоҳ, назар; наззора; мушоҳида. 3. мулоҳиза.

НИГАРОН نگران 1. *феълӣ ҳол аз нигаристан.* 2. нигоҳқунанда, бинанда. 3. чашм ба роҳ, мунтазир, умедвор: **нигарон шудан**; **нигарон будан** а) чашм ба роҳ будан, дар интизор будан; б) умедвор будан; в) изтироб, ташвиш..

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن//نگرانیدن 1. *тарзи бивоситтаи нигаристан.* 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

НИГАРОНИЙ نگرانی 1. мунтазирӣ, интизорӣ. 2. *нав.* изтироб; ташвиш: **изхори нигаронӣ кардан.**

НИГАҲ نگاه *мухаффафи* нигоҳ.

НИГАҲБОН نگاهبان *мухаффафи* нигоҳбон.

НИГАҲБОНӢ نگاهبانی *мухаффафи* нигоҳбонӣ.

НИГАҲДОР نگاهدار *мухаффафи* нигоҳдор.

НИГАҲДОРӢ نگاهداری *мухаффафи* нигоҳдорӣ.

НИГИЛИЗМ *лот.* *نگليزم* бе ҳеҷ асос тамоман инкор кардани маслаку мафкура, меъёр ва принципҳои пешина, нестангорӣ.

НИГИЛИСТӢ *نگليستی* мансуб ба ниғилизм: ақидаҳои ниғилистӣ.

НИГИН *نگين* 1. санги қиматбаҳо ё филизе, ки ба чашмаки ангуштарин шинонда мешавад. 2. ангуштарӣ, ангуштарин. 3. ангуштарине, ки дар ниғинаш мӯҳри ҳокимият қанда шудааст ва рамзи ҳокимияти подшоҳӣ ҳисоб мешавад; **зери нигин будан** дар таҳти ҳукми касе будан, тобеи касе будан; **ба зери нигин даровардан** ба итоати худ даровардан, зери даст кардан.

НИГИНА *نگينه* 1. *ниг.* **нигин**. 2. санги пурқимате, ки барои зинат ба чизҳо мешинонд (*ба дастаи корд, шамшер, ба танбӯр, дутор ва ғ.*).

НИГИНАДОР *نگينه‌دار* санги қиматбаҳои зинатӣ дошта (*онд ба маснуоти заргарӣ*).

НИГИНАКОРӢ *نگينه‌کاری* сангҳои қиматбаҳо шинондашуда.

НИГИНДОР *نگين‌دار* *ниг.* **нигинадор**.

НИГИНКОРӢ *نگين‌کاری* *ниг.* **нигинакорӣ**.

НИГИНХОНА *نگين‌خانه* ҷои насби нигин дар ангуштарин.

нигор *نگار* 1. *асоси замони ҳозираи нигоштан*. 2. *ҷузъи паси баъзе калимаҳои мураккаб ба маъноҳои нигоранда; рӯзноманигор, номанигор...*, наққош: **чехранигор, суратнигор, нигошташуда: зарнигор, гавҳарнигор**.

НИГОР *نگار* 1. нақш, гулқори рӯи чизе; **нақшу нигор** *ниг.* **нақш**. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

НИГОРА *نگاره* 1. нақш, тасвир расм. 2. *нав.* чизи ба намоишгузошта дар осорхона ва намоишгоҳ [*экспонат*].

НИГОРАНДА *نگارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоштан*. 2. мусанниф, муаллиф, нависанда. 3. *рассом, мусаввир, наққош*.

НИГОРГАР *نگارگر* наққош, *рассом*.

НИГОРИДА *نگاریده* 1. *навишташуда*. 2. *ороста, зеварёфта*. 3. *офарида, маҳлук*.

НИГОРИДАН *نگاريدن* нақш кардан, расм кашидан, сурат кашидан; *навиштан*.

НИГОРИН *نگارين* 1. *ороиш додашуда, зинатёфта; рангин, рангомезишуда*. 2. *зебо, хушрӯй; маҳбуба, маъшуқа*.

НИГОРИСТОН *نگارستان* 1. *ҷое, ки сурату тасвир ва нақшу нигор дорад*. 2. *намоишгоҳи осори тасвирӣ, галереяи расмҳо*.

НИГОРИШ *نگارش* 1. *исли феълӣ аз нигоштан*. 2. *тасниф, таълиф, навиштан*. 3. *расмкашӣ, нақшакашӣ, наққошӣ; нақшу нигор; тасвир, ороиш, расм, сурат*.

НИГОРПАРАСТ *نگارپرست* *кит.* бутпараст, суратпараст.

НИГОРПАРАСТӢ *نگارپرستی* *кит.* бутпарастӣ

НИГОРХОНА *نگارخانه* *ниг.* **нигористон**.

НИГОҲ//НИГАҲ *نگاه//نگه* чашмандозӣ барон дидан, ниғариш; *дид, назар; нигоҳи бечо назари бад; нигоҳи гарм* ниғариши меҳромез; **нигоҳи дузида** назари пинҳонӣ; **нигоҳи маънидор** нигоҳе, ки бо он матлабе ифода меёбад; **нигоҳи пурсиш** нигоҳи суол-омез; **нигоҳи ҳайрат** ҳайратомезона ниғаристан ба касе (чизе); **нигоҳ доштан а)** ба таҳти назар гирифтан, боздошт кардан; **б)** гирифта мондан, андармон кардан; **в)** ҳифз кардан, маҳфуз доштан; **г)** боздоштан, *пеши чизеро гирифтан, мутаваққиф сохтан; гов (мурғ) нигоҳ доштан* *гов (мурғ) парвариш кардан, нигоҳубин намудан; худро вазнин нигоҳ доштан* батамкин будан; **тартиб нигоҳ доштан** ба тартиб риоя кардан; **ятим нигоҳ доштан** касеро барои хизматгорӣ гирифтан; **нигоҳ кардан а)** назар кардан, ниғаристан; **б)** рӯ ба чизе овардан, ру ба ҷониби чизе кардан; **в)** эътибор додан, назорат кардан, мувоқибат кардан; **г)** муносибат кардан; **нигоҳ карда истодан а)** якзайл чашм дӯхтан, беист ниғаристан; **б)** мунтазир шудан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** дастнигар шудан, мӯҳтоҷ будан ба ёрии касе; **нигоҳ накардан а)** назар наандохтан; **б)** вобаста набудан, марбут набудан; **нигоҳ карда ништастан** мунтазир шудан; **бо як чашм нигоҳ кардан** як хел муносибат кардан; **нигоҳ карда мондан** мавқуф ба чизе будан; **нигоҳ карда...** **а)** аз рӯи..., **вобаста ба...**, **хаминро ба назар гирифта...** **б)** ба ҷониби..., **рӯ ба...** **ба маи нигоҳ кун!** ба гапи ман гӯш деҳ! **нигоҳ карда истодан...** чанд муддат таҳти назар гирифтан, мушоҳида кардан.

НИГОҲБОН نگاهبان 1. назораткунанда, посбон, муҳофиз. 2. нигохубинкунанда, парастор.

НИГОҲБОНӢ نگاهبانی 1. муҳофизат, посбонӣ. 2. нигохубин, парасторӣ.

НИГОҲДОР نگاهدار нигоҳдоранда, посбон, муҳофиз.

НИГОҲДОРАНДА نگاهدارنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоҳ доштан. 2. ҳифзкунанда: хӯроки камӣ аз мурдаи нигоҳдоранда. 3. муҳофиз, посбон, нигоҳдор.

НИГОҲДОРӢ نگاهداری 1. исми амал аз нигоҳ доштан; муҳофизат: нигоҳдорӣ кардан а) муҳофизат кардан, химоят кардан; б) боздоштан, даст гирифтан. 2. риоя.

НИГОҲУБИН نگاهبین 1. парасторӣ, парвариш, муроқибат. 2. назорат, посбонӣ.

НИГОШТАН نگاهشتن шиг. ниғоридан.

НИГУН نگون шиг. нагун.

НИДО ندا 1. овоз, садо, бонг, фарёд; ни́до (дар)додан овоз баровардан. 2. грам. ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки хитобу ҳиссиёт ҳаяҷонро ифода мекунад (мас., эҳ, оҳ, вай, об-бо).

НИЁ نیا кит. падари падар ё модар, бобо, чад.

НИЁБАТ а. نیابت кит. ноибӣ, чонишинӣ; ваколат.

НИЁГОН//НИЁКОН نیاگان//نياکان 1. ҷ. ниё. 2. гузаштагон, аҷдод; алифбои ниёгон расмулхати гузаштагон, ки мурод аз он хатти арабии тоҷикист; расми ниёгон расму оини гузаштагон.

НИЁЗ نیاز 1. ҳоҷат, эҳтиёҷ; ниёз доштан эҳтиёҷ доштан. 2. майлу хоҳиш; илтимос, дархост; ба ниёз омадан майлу хоҳиш зоҳир намудан. 3. шиг. назр; (2): назру ниёз.

НИЁЗӢ نیازی (мансуб ба ниёз) 1. ниёзманд; мӯҳточ. 2. кит. маҷ. маҳбуб; дӯст. 3. кит. маҷ. азиз, гиромӣ.

НИЁЗМАНД نیازمند эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, мӯҳточ.

НИЁЗМАНДӢ نیازمندی мӯҳточӣ, эҳтиёҷ.

НИЁИШ نیایش кит. 1. ситоиш, таъриф, таҳсин. 2. кҳи. дуо аз рӯи зорӣ ва илтиҷо.

НИЁКОН نیاکان шиг. ниёгон.

НИЁМ نیم шиг. наём.

НИЖАНД نژند шиг. нажанд.

НИЖОД نژاد шиг. нажод.

НИЗ نیز пайвондак ҳам, инчунин, ҳамчунин.

НИЗОМ а. نظام 1. тартиб, равиш; услуби ҳос, расму қоидаи махсус: бо низому тартиб. 2. кит. риштаи марворид ва ғ. 3. сохт, сохтор, система; низомӣ иҷтимоӣ сохти ҷамъиятӣ; низом додан муназзам сохтан, мурағтаб кардан, ба тартиб овардан; ба низом омадан мурағтаб гаштан; низомӣ бонкӣ.

НИЗОМӢ نظامی 1. ҳарбӣ, ҷангӣ: киштии низомӣ, минтақаи низомӣ. 2. мансуб ба кӯшунҳои расмӣ ва доимӣ; аскарӣ низомӣ аскарӣ кӯшунҳои доимӣ. 3. хизматчиӣ ҳарбӣ (дар рутбаҳои гуногун); либосӣ низомӣ пӯшоки ҳосӣ низомӣ, либосӣ ҳарбиён; саломӣ низомӣ саломӣ расмӣ ҳарбӣ.

НИЗОМИМОНАНД نظامیمانند монанд ба низомӣ; либосӣ низомимонанд пӯшоки ба либосӣ расмӣ ҳарбӣ шабоҳатдошта.

НИЗОМНОМА نظامنامه қоидаҳои навишта барои ба тартиби муайян гузаронидани коре, дастур, асоснома: низомномаи иптиҳобот.

НИЗОР نزار хароб, лоғар; суст, заиф, назор; зору низор ниҳоят оҷизу бечора.

НИЗОРӢ نزاری харобӣ, лоғарӣ; сустӣ, заифӣ.

НИЗОЪ а. نزاع ҷангу ҷидол, кашмакаш, муноқиша; ҳусумат, душманӣ (дар болои ҷизе); низоъ андохтан дар байни қасон ҷангу муноқиша барангехтан; низоъ бархостан (баромадан) муноқиша пайдо шудан; низоъ кардан кашмакаш кардан, баҳсу муноқиша кардан; низоъ хестан ҷангу ҷидол барпо шудан.

НИЙЯТ а. نیت шиг. ният.

НИКЕЛ олм. نیکل хим. филизи сафеди нуқра-ранги дерғудоз, ки барои ҳосил намудани хӯлаҳои ба гармӣ тобовару зангногир ва ғ. истифода мебаранд.

НИКЕЛАНДУД(А) نیکلاندود(ه) никел давондашуда: никеландуд кардан.

НИКЕЛӢ نیکلی мансуб ба никел; аз никел со-

хташуда.

НИКОТИН *фр.* *никотин* моддаи зарарноки наркотикӣ, ки дар таркиби тамоку мавҷуд аст.

НИКОҲ *а.* *никаҳ* занашӯӣ, издивоч; **ақди никоҳ** маросими бастанӣ аҳду паймони издивоч; **хати никоҳ** ҳуҷҷат дар бораи ақди никоҳ; **никоҳ кардан**, **ақди никоҳ бастан** ақди занашӯӣ бастан; **ба никоҳи касе даровардан** ба касе ба занӣ додан.

НИКОҲӢ *дар* *никаҳи* дар издивочи қонунӣ буда, расман занашӯ гардида; **зани никоҳӣ** зани дар ақди никоҳ буда.

НИКОҲНОМА *نامه نكاح* хати никоҳ.

НИКОҲОНА *د. نكاحانه* маблағе, ки барои хондани хутбаи никоҳ ва ақди никоҳ дода мешавад.

НИКУҲИШ *ش نكوهش* *ниг.* *накӯҳиш*.

НИҚ *ق* *гуфт.*: **ниқ нагуфтан** хомӯш будан, ҳарфе назадан.

НИҚҚӢ *قى* *ниққӣ* накардан *гуфт.* ҳарфе назадан; тамоман хомӯш истодан.

НИҚОБ *а.* *نقاب* 1. пардаи рӯйпӯшӣ, рӯбанд; чашмбанд; чодар. 2. он чи барои нашиносондани худ дар бозию базмҳои хурсандӣ ба рӯй мепӯшанд; **ниқоб аз рӯй бардоштан** а) парда аз рӯй гирифтани рӯй кушодан; б) худро дар симои аслии худ намоёндан; **ниқоб ба рӯй кашидан** а) зери ниқоб шудан; б) худро дигар карда нишон додан; **ниқоб аз рӯи касе бардоштан** сохтакори касеро фош кардан, симои ҳақиқии касеро ошкор намудан.

НИҚОБДОР *он* *никабар* он ки бо ниқоб рӯяшро пӯшондааст, рӯйпӯшида; пардапӯш.

НИҚОБӢ *نقابى* ниқобпӯш, ниқобдор; **зани ниқобӣ** зани рӯйпӯшида.

НИҚОБПӢШ *ش نقاب پوش* *ниг.* *ниқобдор*.

НИҚОБПӢШИДА *د نقاب پوشيده* *ниг.* *ниқобпӯш*.

НИҚОБПӢШӢ *ش نقاب پوشى* 1. ниқоб ба рӯй гирифтани (кашидан). 2. *мач.* пинҳон кардан, пардапӯш кардан.

НИҚОР *а.* *نقار* интиқом, қасос; **ниқор гирифтани** қасос гирифтани аз касе.

НИҚОРГИР *نقار گير* касе, ки ниқор мегирад,

ниқоргиранда, қасосгир, интиқомгир.

НИҚОРГИРАНДА *نقار گيرنده* *ниг.* *ниқоргир*.

НИҚОРГИРӢ *نقار گيرى* *исли амал аз ниқор гирифтани*; қасосгирӣ, интиқомгирӣ.

НИҚОРТАЛАБ *س. نقارطلب* с. тарафдори сиёсати ниқорталабӣ.

НИҚОРТАЛАБӢ *س. نقارطلبى* с. сиёсати давлатҳои дар ҷанг шикастхӯрда, ки бо баҳонаи қасосгирию интиқомчӯӣ ба ҷанги нав тайёрӣ мебинанд.

НИҚОРЧӢ *س. نقارچوى* интиқомчӯӣ; ниқорталаб.

НИҚРИС *ت. نقريس* *тиб.* дарди бандҳои устухони дасту пой, подагра.

НИЛ *ҳ.* *نيل* 1. *бот.* гиёҳест дар мамлакатҳои гарм, ки аз шираи он ранги нилӣ мегиранд; индиго. 2. ранги кабудӣ баланди сиёҳтоб, ранги лочувардӣ.

НИЛА *نيه* ҳар чизи кабудранг (*маҳсусан* *чома*).

НИЛГУН *نيلگون* ба монанди ранги нил кабуд; **нилобӣ**: **осмони нилгун**.

НИЛӢ *نيلي* ба ранги нил, ранги кабудӣ сиёҳчатоб, нилгун; **гунбади нилӣ** *кин.* осмон.

НИЛК/НАЛК *نلك* *кит.* олуи хушк.

НИЛОБИРАНГ *نيلابرنگ* ба ранги нилобӣ, кабудранг.

НИЛОБӢ *نيلابى* нилӣ, нилгун, кабуд.

НИЛУФАР *ҳ.* *نيلوفر* *бот.* як навъ растании обии барғҳояш калону гулаш сафед, зард ё кабудранг аст, ки бо баромадани офтоб аз об сар берун меорад ва баробари нишастани офтоб дар об фуру меравад, савсани обӣ.

НИЛУФАРӢ *نيلوفرى* ба ранги нилуфар, лочувардӣ; кабуд, осмониранг.

НИЛУФОМ *نيلوفام* кабудранг, осмониранг.

НИМ *نيم* 1. як қисм аз ду қисми баробари чизе, нисфи ҳар чиз; **нияти нағз ними давлат** (*мақ.*); **ними шаб** нисфи шаб, миёнаи шаб; **ним санг** а) *кҳн.* воҳиди андозаи масофае, ки ба нисфи фарсанг - 4 км. баробар аст; б) *кҳн.* вазни муодили нисфи санг (*воҳиди ченаки вазн*), ки дар ҳар ҷо ҳар хел буд; **ним сол** шаш моҳ. 2. нотамом, нопурра; **ниму нимқора** нопурра,

НИМ

- нотамом. 3. *чузъи пеиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нисфи чизе* ё нопурра ва нотамом будани чизе: **нимабрешимӣ**, **нимшахтагӣ**, **нимсард**, **нимгарм**.
- НИМА** نیمه 1. нисфи ҳар чиз; миёни ҳар чиз: **ниман роҳ**, **ниман шаб**. 2. нопурра, нотамом; қисман.
- НИМАБРЕШИМӢ** نیمابریشمی қисман нахи абрешимӣ дошта; матои нимшоҳӣ.
- НИМАВТОМАТӢ** نیماتوماتی қисман автоматӣ шуда: **мошинаҳои нимавтоматӣ**.
- НИМАГӢ** نیمگی ба ду ними баробар, нисфӣ, нимӣ.
- НИМАРОҲ** نیمهراه ними роҳ, миёни роҳ; **дар нимароҳ мондан**.
- НИМАСРӢ** نیم عصری иборат аз ним аср; дар худуди ним аср; 50-солагӣ; **чаши нимасрии муассиса**.
- НИМАФРОШТА** نیمافراشته **ниг. нимбардошта**.
- НИМАШАБ** نیمشب **ниг. нимшаб**.
- НИМАШАБӢ** نیمشبى **ниг. нимшабӣ**.
- НИМБАРАҲНА** نیمبرهنه қисман бараҳна, нимлуч.
- НИМБАРДОШТА** نیمبرداشته нимафрошта, ба андозаи миёна баланд будани чизе; **парчами нимбардошта** парчами то нисф боло шуда.
- НИМБЕДОР** نیمبیدار он ки ба хоби саҳт нарафтааст; **нимхобу нимбедор** дар ҳолати хобу бедор.
- НИМБЕДОРӢ** نیمبیداری нимхобу нимбедор будан; ҳолати нимхобино нимбедорӣ.
- НИМБЕКОР** نیمبیکار касе, ки бо кор пурра таъмин нест.
- НИМБЕМОР** نیمبیمار он ки ҳоло тамоман сиҳат наёфтааст. **нимсиҳат**.
- НИМБИЁБОН** نیمبیایان **ниг. нимдашт**.
- НИМБИРӢН** نیمبریان каме бирёншуда, пурра бирённашуда.
- НИМБИСМИЛ** نیمبسمل нимкушта, нимҷон.
- НИМБОЗ** نیمباز нимвоз, нимкушода: **чаши нимбоз**.
- НИМБУД** نیمبود ба дараҷан ним будшуда; **кори нимбуд** коре, ки то нисф иҷро шудааст, **кори пурра** ба анҷом нарасида.
- НИМБУР** نیمبر то нисф буридашуда.
- НИМБУТТА** نیمبته растаниҳое (*аз қабилӣ терескен*, аксари навъҳои дармана), ки қисми поёнии навдаҳояшон ба ҷӯб табдил меёбанду қисми болоии онҳо алафӣ буда, ҳар сол нобуд мешаванд.
- НИМВАЙРОНА** نیمویرانه **ниг. нимхароба**.
- НИМВАҲШӢ** نیموهشی тамоман ваҳшинабуда.
- НИМВО** نیموا **ниг. нимбоз**.
- НИМГАРДОН** نیمگردان то нисф ё каме гардондашуда, **нимрӯя**: **нимгардон кардани рӯй**.
- НИМГАРМ** نیم گرم на хунуку на гарм, камтар гарм: **оби нимгарм**, **чоӣи нимгарм**.
- НИМГИРИФТА** نیمگرفته **нимхиррӣ**, **нимхирросӣ**: **овози нимгирифта**.
- НИМГУРУСНА** نیمگرسنه он ки пурра сер нест; **нимсеру нимгурусна** на серу на гурусна.
- НИМГУРУСНАГӢ** نیمگرسنهگی **нимгурусна** будан, **пурра сер набудан**; ҳолати **нимсеру нимгурусна**.
- НИМГУШНА** نیمگشنه **ниг. нимгурусна**.
- НИМГУРМА** نیمغرم нофаҳмо, норавшан: **нимгурма талаффуз кардан**.
- НИМДАРИДА** نیمدریده каме дарида, қисман порашуда.
- НИМДАШТ** نیمداشت саҳрое, ки нима аз он бе обу гиёҳ ва нима сабзу хуррам аст, **нимбиёбон**.
- НИМДОИРА** نیمدائره нисфи доира; **нимҳалқа**: **нимдоира нишастан**.
- НИМДОНАГӢ** نیمدانگی як донро ба ду хисса тақсим карда; **нимтой**, **нисфӣ**.
- НИМДОШТ** نیمداشت чизи муддате дар истифодабуда ё пӯшидашуда: **либоси нимдошт**; **пойафзори нимдошт**.
- НИМДУНБУЛ** نیمدنبول ба пухтан наздикшуда; **нимпухта**: **гандуми нимдунбул**, **лӯбиёи нимдунбол**; **туҳми нимдунбул** туҳми мурғи **нимпухтаву нимхом**.

НИМЗИНДА نیم زنده нимчон: ним зиңдаву ним-мурда.

НИМИРЎЗӢ نیم روزی вақти пешин, нимаи рӯз, зӯҳр.

НИМИСТГОҲ نیم استگاه истгоҳи хурди роҳи оҳан.

НИМИШАБӢ نیم شبی вақти ними шаб.

НИМИӢ نیمі ниме (нисфе) аз чизе, ки ба таври мусовӣ ба ду тараф мерасад; ба ҳар як кас ба андозаи ним-ним; нисфӣ.

НИМКАТ نیم کات кати хурд; ҳарак.

НИМКАФОН نیم کفان: пистаи нимкафон пистаи даҳонаш нимкушода; нимкафон қардан қалон-қалон шикастан (*мас.*, *ҳезумро*).

НИМКОВОК نیم کاواک то нисф миёнтиҳӣ як андоза дарунҳоли: нимковок қардан, нимковок мондан.

НИМКОЛА نیم کاله *гуфт* ниг. нимқора.

НИМКОРА نیم کاره нотамом, ноপুরра, чала. ниму нимқора чала, нотамом; нимқора мондан (*партофтан*) қореро ба итмом нарасонидан, ноқис гузоштан.

НИМКОРАГӢ نیم کاره گی нотамомӣ, ноপুরрагӣ, ба анҷом нарасидагӣ.

НИМКОСА نیم کاسه косача, пиёлаи қалон; дар таги коса нимкоса ҳаст (*мақ.*) дар мавриди дар қоре ниҳон будани сирре, мақсаде ё ҳилаю найранге гуфта мешавад.

НИМКОФ نیم کاف нимбоз, нимкушода, нимроғ.

НИМКУРА نیم کوره ними кура(и замин): нимкураи шимолӣ, нимкураи ҷанубӣ.

НИМКУШО نیم کشا нимбоз, нимкоф, нимроғ: дари нимкушо, тирезаи нимкушо, чашмро нимкушо қардан.

НИМКУШОДА نیم کشاده ниг. нимкушо.

НИМКУШТА نیم کشته нимбисмил, нимчон; зада нимкушта қардан мурданивор задан, ниҳоят саҳт лату қӯб қардан.

НИМКӢР نیم کور он ки қобилияти биноии ӯ ба дараҷаи нисфи зарурӣ аст, чашмони ӯ хира шудааст: чашмони нимкӢр.

НИМКӢФТА نیم گفته: гӯшти нимкӢфта гӯшти бо

қӯбаи маҳсус зада андақ мулоим қарда; галлаи нимкуфта ниг. ярма.

НИМЛАНГ نیم لنگ *кит.* асбоби тасмамонанди чармӣ барои дар пушт нигоҳ доштани қамон; тасмаи туфанг; қамондон.

НИМЛИТРА نیم لتره ҳар зарфе, ки дар ҳаҷми ним литр ғунҷоиш дорад.

НИМЛУЧ نیم لوج ниг. нимбараҳна.

НИММАНИӢ نیم منی *к.хн.* чорпудӣ: деги нимманӣ.

НИММАСТ نیم مست он ки тамоман маст нашу-дааст, ширақайф на масту на хушёр, ниммасту нимхушёр.

НИММОҲА نیم ماهه 1. муддати нисфи моҳро дошта, ним моҳро пурқарда. 2. муддати 15 рӯзро фарогиранда; музди қори ниммоҳа музде, ки барои қори 15-рӯза пардохта мешавад; нақшаи ниммоҳа нақшаи қорҳое, ки бояд дар мӯҳлати ним моҳ иҷро қарда шаванд.

НИММУРДА نیم مرده нимчон; бемадор, сусту лакот.

НИММУСТАҚИЛ نیم مستقل давлат ва мамлақате, ки истиқлоли қомил надорад.

НИММУСТАМЛИКА نیم مستملکه мамлақати нимасоҳибхтиёр, ниммустақил (*дар қорҳои маъмурию давлатдорӣ*).

НИММУҲОФИЗ نیم محافظ ниг. ниммуҳофизатчӣ.

НИММУҲОФИЗАТЧӢ نیم محافظتچی *варз.* яке аз бозингарони футболу хоккей, ки алоқаи байни муҳофизатчиён ва ҳуҷумқунандагон ба воқеаи ӯ сурат мегирад.

НИМНАМО نیم نما чизе, ки нисфи он ба назар менамояд, нимаш намоеӣ; моҳи аз таги абр нимнамо.

НИМНИГОҲ نیم نگاه назари сатҳӣ, нигоҳи андақ; нигоҳ бо қирраи чашм; нимнигоҳ қардан бедикқатона назар андохтан, бо қирраи чашм нигоҳ қардан.

НИМНИДО نیم ندا бонг бо садои наҷандон баланд; хитоби бечуръатона.

НИМНИҚОБ نیم نقاب ниқоби борик, ки фақат қисми болоии рӯйро мепӯшонад.

НИМНИҲОӢ نیم نهائی нимфиналӣ, бозиҳо ва мусобақаҳо, ки ба даври пеш аз ниҳой ворид

НИМ

- шуда дар онҳо чор даста ё чор нафар боқӣ мондаанд.
- НИМНИШАСТ** *ним نشست* пахлӯ зада ё така карда ништастан.
- НИМНОҚИЛ** *ним ناقل* физ. ҳисмҳое, ки аз ҷиҳати дараҷаи ҷараёни барқро чи тавр гузаронида-нашон дар байни филизот ва диэлектрикҳо ҷой гирифтаанд.
- НИМНОҚИЛӢ** *ним ناقلى* мансуб ба **нимноқил**; дорои нимноқил: **асбобҳои нимноқилӣ**.
- НИМОСТИН** *ним آستين* остинаш ним, остинкӯтоҳ: куртаи нимостин.
- НИМПАЗ** *ним پز* нимпухта, нимхом (*oid ба таом*): **нимпаз кардан**, **нимпаз шудан**.
- НИМПАЙКАРА** *ним پيکاره* хайкали аз миён болои одам.
- НИМПАРДА** *ним پرده* 1. пардаи матое, ки аз поин қариб то нисфи тирезаро фаро мегирад, пардаи кӯтоҳи тиреза. 2. мус. яке аз фосилаи хурдтарини байни оҳангҳои мусиқӣ.
- НИМПАҲЛУ** *ним پهلو* ба як бари бадан така карда дароз кашидан.
- НИМПАШМИН** *ним پشمين* порчаи аз нахи пашмӣ ва пахтагӣ бофташуда.
- НИМПУДӢ** *ним پودى* вазни нисфи пудро дошта (баробар ба 8 кг): **санги нимпудӣ**.
- НИМПУР** *ним پر* то нисф пуркардашуда: **сатили нимпур**.
- НИМПУХТ(А)** *ним گپخته* 1. нимпаз, нимхом. 2. нимдунбул, нимрасида (*oid ба мева*).
- НИМПӢСИДА** *ним پوسیده* ним пурранапӯсида.
- НИМПӢСТИН** *ним پوستين* ним пӯстини кӯтоҳи то зону.
- НИМПӢШНИМПӢШИДА** *ним پوش/ним پوشیده* ним пӯшидаву нимкушода: **нимпӯш кардан** (чаширо). 2. то ним панаҳ, қисман пинҳон.
- НИМРАВШАН** *ним روشن* на он қадар равшан, каме равшан.
- НИМРАНГ** *ним رنگ* 1. дорои ранги норав шан, камранг. 2. *бот.* як навъ ангури дерпаз, ки баъди пухтан зарди сафедча ё гулоби мешаванд.
- НИМРАС** *ним رس* норасида, нимпухта, нимпаз: **сарҳои нимраси ҷуворӣ**.
- НИМРАСМӢ** *ним رسمى* бо риояти ноपुरраи талаботи ҳукумату мансабдорӣ ва расмӣ: **даъвати нимрасмӣ**; **либоси нимрасмӣ** либоси ним ба либоси ашҳоси расмӣ ҷавобгӯ.
- НИМРАҲА** *ним رهه* *ниг.* **нимроҳа**.
- НИМРОҒ** *ним راغ* нимкушода, нимбоз: **дари нимроғ**.
- НИМРОҲА** *ним راهه* нисфи роҳ, миёни роҳ, нима роҳ.
- НИМРУХ** *ним رخ* *ниг.* **нимрӯ(ӣ)**.
- НИМРӢ(Ӣ)** *ним روى* сурат ё тасвире, ки як тарафи рӯи одамро нишон медиҳад, нимрух (профил).
- НИМРӢЗ** *ним روز* 1. нисфи рӯз, нимаи рӯз; нимрӯзӣ, зӯҳр, пешин. 2. *кит.* ҷануб, тарафи ҷануб. 3. номи қадимии вилояти Систон. 4. мус. номи як оҳанги қадимӣ.
- НИМРӢЗА** *ним روزه* мансуб ба **нимрӯз** (1); дар муддати нисфи рӯз иҷрошаванда: **нимрӯза қор**, **нимрӯза роҳ**.
- НИМРӢЗИНА** *ним روزينه* *ниг.* **нимрӯза**: **қори нимрӯзина**.
- НИМРӢЗӢ** *ним روزى* вақти зӯҳр, пешин.
- НИМРӢЯ** *ним رويه* 1. ними рӯйро намоён карда, бо як пахлуи рӯй: **нимрӯя истодан**. 2. яктарафа, яксӯя: **нимрӯя сурх кардан** (тасфондан); **токиро нимрӯя ниҳодан** токиро қач ба сар ниҳодан.
- НИМСАДО** *ним صدا* *зби.* овозе, ки вобаста ба мавқеи ҳиҷо ғоҳе садонок ва ғоҳе ҳамсадо мешавад (*мас., j va w дар забони англисӣ*).
- НИМСАРД** *ним سرد* нимхунуку нимгарм.
- НИМСЕР** *ним سير* на он қадар сер, на гуруснаву на сер; *муқоб.* **нимгурусна**.
- НИМСЕРӢ** *ним سيرى* нимсер будан, ҳолати на серу на гурусна будан.
- НИМСОАТА** *ним ساعته* ним соат, (30 дақиқа)-ро фарогиранда, дар ним соат иҷрошаванда: **қори нимсоата**, **сӯхбати нимсоата**.
- НИМСОАТИНА** *ним ساعتينه* *ниг.* **нимсоата**.

НИМСОЛА *нимсала* *мансуб ба нимаи сол*, 6-моҳа: *нимсолаи дувум нисфи дуёми сол*; *мачаллаи нимсола* мачаллае, ки дар ним сол як бор чоп мешавад.

НИМСОЛИНА *нимсалине* мутааллиқ ба муддати нимаи сол; нимсола.

НИМСОЛӢ *нимсали* шашмоҳӣ; дар ним сол як бор.

НИМСОХТ *нимсохт* нима сохташуда; чала ва нотаоммонда.

НИМСУФТА *нимсифте* он чи ҳанӯз ба тамои суфта нашудааст, комилан ҳамвор нагардидааст.

НИМСӢЗ *нимсӯхта*; нимдаргирифта, (чӯби) як тарафаш сӯхта.

НИМСӢХТА *нимсоخته* *ниг.* *нимсӢз*.

НИМТА *нимте* *гӯфт*. 1. нимаи чизе, нисфи чизе; *нимтаи пон роҳати чои (мақ.)* *якта-нимта* хеле кам, ягон-ягон; *нони касеро нимта кардан (мақ.)* ба даромади касе халали калон расондан, ба манфиати касе зарар расондан. 2. *мақ.*, *гӯфт*. як шишаи нимлитра (*доир ба арак*).

НИМТАБАҚ *нимтабақ* табақи хурд, табақча.

НИМТАБАССУМ *нимтабассум* табассуми малех, табассуми андак: *нимтабассум кардан*.

НИМТАГӢ *нимтаги* *гӯфт*. 1. нисфӣ, нимта-нимта, ним-ним. 2. *кин.* нимлитрӣ (*оид ба арак*).

НИМТАЙӢР *нимтайар* ҳар чизи нима омодашуда; ба такмил заруратдошта: *маҳсулоти нимтай-ёр*.

НИМТАНА *нимтене* камзӯлча, гуппича; *расми нимтана* расме, ки дар он аз миён болои тани одам акс ёфтааст.

НИМТАХТ *нимтахт* кати хурд; тахти хурди хоб, нимкат.

НИМТАӢЗИМ *нимтаъзим*: *нимтаъзим кардан* қоматро каме ҳам кардан (*ба аломати эҳтиром*).

НИМТИХӢ *нимтихи* чизи нисфи он холӣ, то нима пур кардашуда.

НИМТОРИК *нимторики* ҳолати байни торикию равшанӣ; андак торик.

НИМТОРИКӢ *нимторики* нимрӯшноию нимсиҳӣ; говгум, вақти шом.

НИМФАРБЕӢ *нимфарбе* на он қадар фарбех, нисфи дараҷаи фарбехиро гирифта.

НИМФИНАЛӢ *нимфинали*: *мусобиқаи нимфинали* ду вохӯрии пеш аз охирини 4 даста ё 4 нафар варзишгар, ки голиби ҳар як вохӯрӣ ҳаққи дар бозии финалӣ иштирок карданро ба даст меорад, нимниҳой.

НИМӢАМ *нимхам* то нисф ҳам шуда; хамида, қач; *нимхам шуда роҳ рафтаи* бо қомати ҳам (қат) роҳ рафтаи.

НИМӢАНД *нимханд* *ниг.* *нимханда*.

НИМӢАНДА *нимханде* табассум, лабханд.

НИМӢАРОБ *нимҳараб* ҳанӯз тамоиан вайроннашуда; (*димнаи*) нимвайрона.

НИМӢЕЗ *нимҳез* аз чои нишаст то нимаи қомат хеста, ҳолати байни хестану нишастани: *нимҳез шудан*.

НИМӢОБ *нимҳоб* ҳолати байни хобу бедорӣ; хоби сабук.

НИМӢОИДА *нимҳаниде* пурра хоида нашуда.

НИМӢОЛӢ I *нимҳали I* нисфаш холӣ, то ним пур.

НИМӢОЛӢ II *нимҳали II* *дар бозихои варзишӣ*: нисфи як холи бурд барои ҳар ҳариф.

НИМӢОМ *нимҳам* 1. нимпухта, нопухта (*оид ба нон, таом*). 2. норасида: *меваи нимҳом*.

НИМӢУФТА *нимҳифте* *ниг.* *нимҳоб*.

НИМӢУШК *нимҳушк* ҳанӯз тамоиан хушкнашуда: *ҳезуми нимҳушк*.

НИМӢӢРДА *нимҳӯрде* аз касе пасмонда (*оид ба хӯрок*); сарқут.

НИМӢАЛҚА *нимҳалқе* нимдоира.

НИМТАРГ//НИМТАРК *нимтарг//нимтарк* *кҳн.* 1. қулоҳе, ки дар вақти чанг мепӯшиданд, хӯд. 2. навъе аз хайма, хаймаи хурд.

НИМӢУШӢР *нимҳушиар* дар ҳолати як дараҷа хушӯру як андоза маст: *ниммасту нимҳушӯр*.

НИМЧА I *нимچه* *кҳн.* воҳиди ченаки вазн, ки таҳминан ба 400-500g баробар будааст.

НИМЧА II *нимچه* 1. ҳар чизи кӯтоҳ (*хусусан ли-*

бос). 2. *гуфт.* нимкола, чала.

НИМЧАГӢ *گیمیچی* ба вазни нимча; ба кадри 400-500 граммӣ: **чойи нимчағни коғазпеч, шамъи нимчағи.**

НИМЧАМУЛЛО *نیمچهملا* муллои мадраса хатмнакарда; муллои чаласавод.

НИМҚАЗИРА *نیم جزیره* *чугр.* қитъаи байни об, ки се тарафи онро об фаро гирифта, аз як тараф ба хушкӣ пайваст аст.

НИМҚИДӢ *نیم جدی* на тамоман қиддӣ; ҳазломез: **суханони нимқиддию нимшӯхӣ.**

НИМҚОМА *نیم جامه* нимкамзӯли пахтанок; фуфайка.

НИМҚОН *نیم جان* 1. ба ҳалокат наздикрасида, ниммурда. 2. фартут, беқувват, сусту заиф.

НИМШАБ *نیم شب* 1. нимаи шаб, нисфи шаб. 2. *мач.* бевақт, дер (*баъд аз фаро расидани шаб*).

НИМШАФФОФ *نیم شفاف* на он қадар шаффоф, шаффофияташ на ба дараҷаи пурра.

НИМШИКАН *نیم شکن* 1. нимшикаста, нимпора. 2. қатқарда, қатшуда, хамшуда; **каллапӯшро нимшикан мондан** каллапӯшро қач (нимрӯя) ба сар мондан.

НИМШИКАСТА *نیم شکسته* нимвайрон, нимхароб, пурра нашикаста.

НИМШОӢ *نیم شاهی* матое, ки ними нахаш аз шоҳист, нимабрешимӣ.

НИМШУКУФТ *نیم شکفت* нисф кушодашуда, нисф бозшуда (*нисбат ба гул*).

НИМШУНАВО *نیم شنوا* овози паст: **бо овози нимшунаво.**

НИМШУСТА *نیم شسته* ба пуррағӣ нашуста, тоза шустанашуда.

НИМШӢ *نیم شوخی* бо андак шӯхӣ; шӯхиомез, нимҳазл: **нимшӯхию нимқиддӣ.**

НИНАКШАХ *نکشخ* *гуфт.* гарданшахи бешарм, якрави берӯ.

НИНАКШАӢ *نکشخی* *гуфт.* гарданшахӣ, якравӣ; берӯӣ.

НИНИЧА *نیم نیچه* *гуфт.* тифли навзод.

НИНӢ *نیم نی* *шиг.* пинича.

НИОБИЙ *лот.* *نیایی* *хим.* филизи пӯлодранги сахтгудоз ва устувор, ки дар саноати электротехникӣ, мушаксозӣ *ва г.* истифода мебаранд.

НИРӢ//НЕРУ *نیرو* қувва, зӯр, қудрат.

НИРӢМАНД *نیرومند* пурқувват, пурзӯр, тавоно.

НИРӢМАНДӢ *نیرومندی* пурқувватӣ, пурзӯрӣ, тавоноӣ.

НИСБАТ *а.* *نسبت* иртибот ва муносибати байни ду чиз ё ду кас; **нисбати...** муносибати..., робитаи...; алоқаи...; **нисбати хешӣ доштан** *ба касе* робитаи хеши доштан бо касе; **нисбати шогирдӣ доштан** *ба касе* шогирд будан ба касе; **нисбат ба...** а) назар ба..., қиёсан бо..., дар муқоиса бо.... б) дар ҳаққи..., дар бораи..., оид ба... (*ба ин маъноҳ* ба ҷои «нисбат ба...» *кор фармудани* нисбати ... аз ғасоҳат дур аст). **нисбат додан** ба касе мансуб донистан, махсус шуморидан ба касе; **нисбат доштан** муносибат доштан, рабт доштан, дар алоқа будан, бо касе, чизе; мансуб будан, ба касе, чизе; **нисбати ду адад риёз.** ҳосили тақсима, ки дар натиҷаи тақсим қардани адади яқум ба адади дуҷум ба даст меояд; **нисбати таносуб риёз.** номи мавзӯи арифметикӣ; **й-йи нисбат** *грам.* пасванди й-йи нисбӣ, ки сифати нисбӣ месозад.

НИСБАТАН *а.* *نسبتاً* нисбат ба чизҳои ҳамрадифи худ, қиёсан.

НИСБӢ *ниси* мансуб ба нисбат; сифати нисбӣ *грам.* сифате, ки бо й-йи нисбат сохта шудааст (*мас.* падарӣ, ҳаққи падарӣ...); **ҷонишини нисбӣ** *шиг.* **ҷонишини саволӣ.**

НИСВОН *а.* *نسون* *кит.* занон.

НИСӢН *а.* *نسیان* фаромӯшӣ, аз хотир баровардан; **♦ ба тоқи нисӢн гузоштан (ниҳодан)** фаромӯш қардан.

НИСО *а.* *نسا* *кит.* занон, занҳо.

НИСОБ *а.* *نصاب* *кит.* 1. асли ҳар чизе; **ба нисобаш расонидан** то ба дараҷаи аслиаш расонидан. 2. ибтидо, оғози ҳар чиз. 3. *таър.* микдори пулу моле, ки аз он закот додан лозим будааст.

НИСОР *а.* *نثار* 1. пошиш, резниш (*мас., пулро дар ҷаиши арӯсӣ ба сару тағи пои арӯсу домод*). 2. фидо, қурбон; **нисор қардан** а) рехтан, поши-

дан (*мас., чизҳои пурқимат ва тангаро*); б) фидо кардан, қурбон кардан: **чон нисор кардан**.

НИСФ *а.* نصف як ҳисса аз ду ҳиссаи баробари чизе, ним, нима, ними чизе: **нисфи роҳ**, **нисфи умр**; **нисфи шаб** нимаи шаб; соати дувоздаҳи шаб, ки шабонарӯз аз он шуруъ мешавад; **нисф шудан** нима шудан; аз **нисф гузаштан** аз нима зиёд шудан; **рохро нисф кардан** ними рохро тай кардан.

НИСФАКОР *кар نصفه таър.* деҳқоне, ки барои

соҳиб шудан ба нисфи ҳосил замини каси дигарро кишт мекард.

НИСФАКОРӢ *кари نصفه کاری таър.* қору шугли нисфакор; киштукори замини дигаре барои соҳиб шудан ба ними ҳосил.

НИСФИРӢ *узӣ نصف روزی* вақти нисфи рӯз, дар нимаи рӯз, зӯҳр, пешин.

НИСФИШАБӢ *шӣ نصف شبى* вақти нисфи шаб, дар нимаи шаб, нимашабӣ.

НИСФУННАҲОР *а.* نصف النهار *кит.* миёнаи рӯз, ними рӯз, вақти пешин, зӯҳр; **нисфуннаҳор** *ниг.* меридиан.

НИТОҚ *а.* نطاق *кит.* миёнбанд, камарбанд.

НИТОЧ *а.* نتاج *кит.* 1. насл, зот; зоида; бачаи чорпоён; **ниточ гирифта** насл гирифта. 2. натиҷа, самар, маҳсул.

НИТРАТ *ю.* نيتريت *хим.* намаки кислотае, ки аз гази нитроген бо роҳҳои гуногун ҳосил мешавад.

НИТРОГЕН *ю.* نيتراگين гази бeбӯю беранг, ки қисми асосии ҳаворо ташкил медиҳад, азот.

НИФА *н.* نيفه 1. чон бандгузаронии эзор. 2. эзорбанд; камарбанди шалвор.

НИФОҚ *а.* نفاق 1. дурӯягӣ, мунофиқӣ. 2. хусумат, душманӣ; **нифоқ андохтан** чудой андохтан; ба якдигар душман кардан.

НИФОС *а.* نفاس 1. хунравии баъди таваллуд дар занон. 2. айёми чиллаи зани таваллудкарда.

НИХТА *н.* نخته *гуфт.* халондани халаҷуб (*ба хар дар вақти рондан*); **нихта кардан/нихта задан** а) халаҷуб халондан (*ба хар*); б) нӯги ангуштро ба паҳлуи касе расонидан, оҳиста хала

карда мондан (*барои водоштан ба коре*).

НИХЕБ *а.* نهييب *кит.* ҳайбат; тарс, бим.

НИҲОД *неҳад* асоси замони гузашта аз **ниҳодан**.

НИҲОД *неҳад* 1. табъ, табиат; сирешт; тинат; **дар ниҳоди...** ботини одамӣ. 2. *маҷ.* бунёд, асос.

НИҲОДАН *неҳадن* 1. чизеро ба ҷое мондан, гузоштан. 2. канор гузоштан (*барои захира*); захира кардан; **рӯ ба гурез ниҳодан** рӯ ба гурез овардан, гурехтан, фирор кардан.

НИҲОЗИДАН//НИҲОЗИДАН *неҳазидن кит.* тарсидан, бим бурдан, ваҳмидан.

НИҲӢ *неҳай* мансуб ба **ниҳоят**; охирӣ, охирин, хотимавӣ; **натичаҳои ниҳӢ** натиҷаҳои охирин.

НИҲӢ I *неҳал* 1. дарахти нав шинондашуда, дарахти навраста ва ҷавон; **ниҳӢ шинондан** дарахти ҷавонро ба ҷое шинондан, ниҳӢ кучат кардан, гарс кардан. 2. танаи аз замин нав қадқашидаи растанӣ; **ниҳӢ аз об сер не, бача аз хоб сер не** (*зарб.*)

НИҲӢ II *неҳал кит.* бистар, рахти хоб, кӯрпаву болиш, болишт.

НИҲӢ I *неҳале кит.* 1. дарахти наврӯида, ниҳӢ. 2. шоҳаи дарахт, ки шикорчиён ба нӯги он латтапораеро баста овезон карда, дар як тарафи дом мегузоранд, то ки чонварон аз он тарсида ба сӯи дом раванд.

НИҲӢ II *неҳале кит.* камин; камингоҳи сайёд ё душман.

НИҲӢ I *неҳале кит.* камингоҳ, махсусан камингоҳи шикорчиён.

НИҲӢ I *неҳалزار* майдони ниҳӢ, замини дарахтони ҷавон.

НИҲӢ I *неҳали* дарахти навраста барои кӯчат.

НИҲӢ II *неҳали кит.* бистар, болишт.

НИҲӢ I *неҳалпарвар* парварандаи ниҳӢ; боғбони хоҷагии оид ба таҳия ва парвариши ниҳӢ барои кӯчат.

НИҲӢ I *неҳалпарварӣ* парвариши ниҳӢ; оид ба таҳия ва нигоҳубини ниҳӢ барои кӯчат: хоҷагии **ниҳӢпарварӣ**.

НИХ

НИХОЛХОНА نهالخانه чои махсус барои парвариши ниҳолҳо; гармхонаи ниҳолрасонӣ.

НИХОЛШИНОНӢ نهالشانانӣ *исми амал аз ниҳол* шиндондан; дарахтшинонӣ, кӯчаткунии ниҳолҳо: мавсимни ниҳолшинонӣ.

НИҲОН نهان пӯшида, пинҳон, нухуфта; дар **ниҳон** ниҳонӣ, пинҳонӣ; дар **ошкоро ва ниҳон** рӯиност ва пинҳонӣ; **рози ниҳон** сирри махфӣ; **ниҳон гаштан(шудан)** пинҳон шудан, аз назар нопадид гаштан; **ниҳон доштан** пӯшида нигоҳ доштан, пинҳон кардан; **ниҳон кардан** пинҳон кардан, махфӣ нигоҳ доштан; **ниҳон мондан** пӯшида мондан, ошкоро ва фош нашудан.

НИҲОНГОҲ نهانگاه чои пинҳон шудан, чои пинҳон.

НИҲОНӢ نهانى 1. махфӣ, пинҳонӣ, пӯшида; душмани **ниҳонӣ** хасми пӯшидакор. 2. ба таври пинҳонӣ, махфиёна.

НИҲОНХОНА نهانخانه хилватхона, чои хилват, ки дар зери замин барои нигахдории хӯрокворӣ ва химоя аз сардиву гармӣ сохта мешавад.

НИҲОЯТ نهايت 1. охир, анҷом, поёни коре ё чизе. 2. оқибат, дар охир, билохира. 3. хеле, бисёр, аз ҳад зиёд, беҳад, беандоза, бағоят; **ниҳоят зарур** хеле ва беҳад зарур; **ба ниҳояти...** ба дараҷаи охири..., **ба ҳадди охири ... дар ниҳояти...** ба дараҷаи олии...

НИШАЛЛО نشالا шириниест, ки бо омезиши қиёми шакар ба кафки бех ва сафедаи тухм тайёр карда мешавад.

НИШАЛЛОПАЗ نشالپاز он ки нишалло мепазад.

НИШАЛЛОПАЗӢ نشالپازى пухтани нишалло; касб ва кори нишаллоҳпаз.

НИШАЛЛОФУРӮШ نشال فروش он ки нишалло мефурӯшад, фурӯшандаи нишалло.

НИШАЛЛОФУРӮШӢ نشال فروشى фурӯхтани нишалло, фурӯши нишалло.

нишаст نشست *асоси замони гузаита аз нишастан.*

НИШАСТ نشست 1. шишт; **чои нишаст** чой барои нишастан, нишастгоҳ; **хонаи нишаст** хонаи истиқоматӣ; **нишасту барҳост** шиштухез, мусоҳибат. 2. маҷлис, ҷамъомад; **нишаст кар-**

дан ҷамъ омадан, маҷлиси базм ё зиёфат оростан. 3. ба замин фурумадан, фурудой: **нишастии мулоими кишти кайҳонӣ, нишастии ҳавопаймо.**

НИШАСТА I نشسته 1. *сифати феълӣи замони гузаита аз нишастан.* 2. он ки шишта бошад, нишастагӣ. 2. қароргирифта дар ҷое.

НИШАСТА II نشسته *инг.* нишоства.

НИШАСТАГӢ نشستگى *шакли дигари сифати феълӣи нишастан.*

НИШАСТАН نشستن 1. сурини худро ба ҷое гузошта, пойҳоро қат ё дароз карда қарор гирифтан, шиштан: **ба курсӣ нишастан, дар атрофи сандалӣ нишастан, дар пеши касе нишастан;** дузону **нишастан** ҳар ду зонуро ба замин монда нишастан. **зону зада нишастан** бо зону нишастан; **сари ду по нишастан** зонуро қат карда, вале ба замин нарасонда нишастан, диққат нишастан; **чорзону нишастан** пойҳоро қат карда нишастан. 2. фуру рафтани, ҷӯкидан; **ба замин нишастан** ба замин яксон шудан; фуру рафтани, ҷӯкидан. 3. фурумадан, поин шудан. 4. савор шудан: **ба асп нишастан, ба мошин нишастан, ба ҳавопаймо нишастан.** 5. истиқомат доштан, иқомат кардан, сокин будан. 6. часпидан: **гард нишастан, хок нишастан, ҷанг нишастан** ба чизе. 7. *ҷамҷуи феъл* давом доштани амалро *ифода мекунад;* **моҷаро карда нишастан.** 8. *ҷамҷуи феълӣи ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ месозад:* **ором нишастан, бекор нишастан;** **♦ ба тахт нишастан** маросими тахтнишиниро иҷро кардан, ҷулус кардан; **подшоҳиро ибтидо гузоштан;** **бо ҷам нишастан** якҷо будан, ҳамроҳ будан; **нишастани офтоб** фуру рафтани офтоб, гуруби офтоб; **нишастани шамол** мондани шамол, хомӯш шудани бод, қарор гирифтани шамол; **меҳри касе дар дил нишастан** касеро дӯст доштан, ошиқи касе шудан.

НИШАСТАНБОБ نشستنباب боби нишастан, муносиб барои нишаст: **чои нишастанбоб.**

НИШАСТАНГОҲ//НИШАСТАНГАҲ

نشستن گاه//نشستن گه 1. чои нишастан. 2. толори ҷашн, ҷашнгоҳ; маҷлиси ҷашн. 3. чои тахт, пойтахт.

НИШАСТГОҲ نشست گاه 1. истиқоматгоҳ, манзил. 2. чои махсуси нишаст (*мас., дар мошин*).

НИШАСТУХЕЗ نشست و خيز шинухез, муошират, омезиш, ҳамнишинӣ: **нишастухез кардан**.

НИШЕБ نشيب 1. пастӣ, пастиги замин; *муқоб. фароз*; **нишебу фароз** пастиги баландӣ. 2. замини пасти сарозер, ҷои сарозер, **соҳили нишеби дарё**.

НИШЕБӢ نشيبى пастӣ; ҷои сарозер.

НИШЕБОНА نشيبانه дар ҳолати нишеб, сарозер, рӯ ба поин.

НИШЕМ نشيم *ниг. нишеман*.

НИШЕМАН نشيمن *кит.* 1. нишастгоҳ, ҷои нишастан; ҷойгоҳ. 2. истиқоматгоҳ, маҳалли сукунат. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат. 3. *кит.* лона, ошёна.

НИШЕМАНГАҲ نشيمنگاه *ниг. нишемангоҳ*.

НИШЕМАНГОҲ نشيمنگاه ҷои нишаст; ҷои ба нишастан мувофиқ; нишин. 1. *асоси замони ҳозира аз нишастан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишинанда, бошанда: хонанишин, шаҳрнишин*.

НИШИНАНДА نشيننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз нишастан*; он ки нишаста бошад; **нишинандагони меҳмонхона** сокинони меҳмонхона.

НИШОЛЛО نشالا *ниг. нишалло*.

НИШОЛЛОПАЗ نشالاپز *ниг. нишаллопаз*.

НИШОЛЛОПАЗӢ نشالاپزى *ниг. нишаллопазӣ*.

НИШОЛОФУРӮШ نشالافروش *ниг. нишаллофуруш*.

НИШОЛЛОФУРӮШӢ نشالافروشى *ниг. нишаллофурушӣ*.

нишон نشان 1. *асоси замони ҳозира аз нишондан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишонанда: оташнишон*.

НИШОН نشان 1. асар, пай, из; нишона, аломат; дарак; **нишон додан** а) ишора кардан ба чизе; чизе ё касеро ба каси дигар намоёндан; намоиш додан; б) вонамуд кардан, зоҳир кардан; в) маълум кардан, муайян сохтан; г) исбот кардан, собит намудан; тасдиқ кардан; **нишон мондан** асар мондан, ёдгорӣ боқӣ мондан; **беному нишон рафтан** беасар рафтан, бедарак шуда рафтан; **кор нишон додан** хидмате кар-

дан, кореро ба хубӣ адо намудан; хунарнамоӣ кардан; **худро нишон додан** истеъдод ва лабқати худро зоҳир кардан; **Худо нишон надихад аз қабилӣ** Худо ниғаҳ дорад харгиз нашавад!; **шоҳид нишон додан** касеро ҳамчун шоҳид мауаррифӣ кардан, шоҳид овардан. 2. чизе ки дар машқҳои таълимӣ ва ҳарбӣ ба он нигоҳ карда тир мепарронанд, ҳар чизе, ки ҳамчун ҳадафи тирандозон хизмат мекунад, омор; **ба нишон гирифтан** а) бо чашм ҳадафро муайян кардан; б) ҳадаф қарор додан (*барои гаразе*); **бо як тир чанд(ду) нишонро задан** *мач.* аз коре якбора ду натиҷа (фоида) ба даст даровардан. 3. тамға, аломати фарқ, нишона. 4. аломате ба шакли порчаи филизӣ (аз тилло, нуқра *ва ғ.*), ки барои кадр кардани хизматҳои шоён ба касе аз тарафи ҳукумат дода мешавад ва ба сари сина овехта мегарданд, орден; медал; аломате, ки ба ғолибони мусобиқа, барандаи мукофоте ё соҳибони унвону дараҷае супурда мешавад; **нишони “Шараф”**; **нишони сариснағӣ**.

НИШОНА نشانه 1. асар, дарак, аломат, нишон; **нишона намондан**, **ному нишона набудан** асаре боқӣ намондан. 2. доғ, пай. 3. чизе ки аз касе ба ёдгор мемонад, ёдгорӣ. 4. *ниг. нишон* 2; **нишона задан** ба ҳадаф задан (расондан) тирро.

НИШОНАГИР نشانه گير ба нишон гиранда, ҳадафро муайянкунанда.

НИШОНАГИРӢ نشانه گيرى 1. *ниг. нишонгирӣ*. 2. аломати чизеро ба хотир нигоҳ доштан; нишонаи чизеро тағӣ чашм кардан.

НИШОНАГУЗОР نشانه گذار он ки аломат мегузорад.

НИШОНАГУЗОРӢ نشانه گذارى 1. нишона ва аломат мондан дар чизе. 2. аз худ чизе барон ёдгор боқӣ гузоштан.

НИШОНАДОР نشانه دار он чи дар худ аломате ё тамғае дорад; **куртан доғдор ва нишонадор**.

НИШОНАКАРДА نشانه كرده ишорашуда, аломат гузошташуда: **ҷои нишонакарда**.

НИШОНАМОНӢ نشانه منانى *ниг. нишонугузориӣ*.

НИШОНАНОК نشانه ناك *ниг. нишонадор*.

НИШОНАГИРАК نشانه يرك *ниг. нишонгирак*.

НИШ

НИШОНГИР نشانگیر 1. он ки ба нишон мегирад, он ки ҳадафи тирро муайян мекунад. 2. тирандози мохир, нишонзан; бехато ба ҳадаф зананда, нишонрас.

НИШОНГИРАК نشانگیرк қисми ҳадафро муайянкунандани аслиҳаи ҷангӣ; қаровулак (*дар милитик*).

НИШОНГИРӢ نشانگیری нишон гирифтаи барон тирандозӣ, ба нишон гирифтаи.

НИШОНГОҲ نشانگاه чое, ки тирро ба он нигоҳ карда мепарронанд, ҷои нишонзанӣ.

НИШОНГУЗОРӢ نشانگذاری *ниг.* нишонагузорӣ.

НИШОНДАН نشانندن 1. *тарзи бавоситаи* нишас-тан; ба нишастан водор кардан, шинондан. 2. ҷой додан, ҷойгир кунондан (*дар манзиле*). 3. коштан, шинондан: **ниҳол шинондан**. 4. насб кардан, часпондан, устувор намудан: **нигин нишондан дар ангуштарӣ, ҷавохирот нишондан дар асбобҳои зинатӣ**. 5. ҳабс кунонидан; ҳабс кардан, дар маҳбас нигоҳ доштан; **оташ нишондан** оташро хомӯш кардан; **фуру нишондани дард** таскин додани дардро.

НИШОНДИҲАНДА نشاندهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз* нишон додан. 2. аломате, ки ба чизе (ҷое) ишора мекунад (*мас.*, дар роҳ). 3. рақамҳое, ки равиши коре ё дараҷаи иҷрои нақшаеро манзур мекунанд; **нишондиҳандаҳои меҳнатӣ, нишондиҳандаи мусобиқа**.

НИШОНДИҲӢ نشاندهی 1. *исми амал аз* нишон додан. 2. намоиш додан; намоиш; **нишондиҳин филм**.

НИШОНДОД نشانداد 1. раҳнамоӣ, ҳидоят; дастур. 2. он чи (*мас.*, рақам ё ҳарфе), ки асбобе нишон медиҳад.

НИШОНДОР نشاندار соҳибнишон, ордендор.

НИШОНЗАН نشانزن тирандозе, ки тирро бехато ба ҳадаф мерасонад; он ки нишона мегирад, ҳадафгир.

НИШОНЗАНӢ نشانزنی ба нишон задан, тирандозӣ ба нишон (*мас.*, дар машқ).

НИШОНИДАН نشانیدن *ниг.* нишондан.

НИШОНӢ نشانی номи кӯча ва шумораи бино ё хонаи иқомати шахсе чун аломати пайдо кар-

дани он ё фиристодани мактуб *ва ғ.*, адрес.

НИШОНКАРДА نشان کرده *ниг.* нишонакарда.

НИШОНРАС نشان رس ба нишон расанда; бехато ба нишон зананда: тирҳояш нишонрас буданд.

НИШОСТА نشاسته оҳор, нишаста.

НИШОТ *а.* نشاط хурсандӣ, шодӣ, сурур шодмонӣ; **айшу нишот** дилхушию тараб.

НИШОТОВАР نشاط آور шодиовар, хурсандибахш, тарабангез.

НИШОТОФАР نشاط آفری *ниг.* нишотовар.

НИШТАР نشتر *ниг.* нештар.

НИШХОР//НИШХӢР نشخوار//نشخور кавша; **нишхӢр кардан** хӯроки хӯрдари аз меъда ба даҳон гардонда ҷавидани гову гӯсфанд, кавша кардан.

НИШХӢРД نشخورد андаке аз коҳу алаф *ва ғ.*, ки дар охури ҳайвонот боқӣ мондааст, нимхӯрдаи гову гӯспанд *ва ғ.*

НИЮШИДАН نيوشیدن *кит.* шунидан, гӯш кардан; гӯш фаро додан гӯш додан..

НИЮШО//НИӢШО نيوشا *кит.* шунаванда, гӯшкунанда; гӯш фародиҳанда.

НИЯТ//НИӢЯТ *а.* نیت қасд, майл, азм, мақсад; **бо ин ният** бо ин майлу хоҳиш, бо ин мақсад; **ба нияти...** бо мақсади...; **барои...**; **ният доштан** дар қасди коре будан; **аз ният баргаштан** аз азм ва қарори худ баргаштан; **ба ният расидан** ба мақсаду орзу расидан.

НО I نا *пеиванде, ки ба калима маънои* рад, инкор ва нафӣ *медихад*: **норавшан, нотавон, номаълум, нодуруст, нопадид**.

НО II نا об.

НО III نا 1. *ниг.* най. 2. гулӯ, ҳалк.

НОАӢН ناعيان норавшан; диданашаванда; номаълум.

НОАНИҚ ناانيق *ниг.* номуайян.

НОАНИҚӢ ناانيقى *ниг.* номуайяни.

НОАСЛ ناصل 1. бадзот, ночинс; бадсифат. 2. но-бакор, нокас, бадкирдор.

НОАСЛӢ ناصلى 1. ночинсӣ; бадсифатӣ. 2. но-ба-

- корӣ, нокаси, бадкирдорӣ.
- НОАҲЛ** ناھل 1. белаёкат, нолоик, ноўхдабаро. 2. ноиттифоқ, нотифоқ.
- НОАҲЛӢ** ناھلی 1. белаёқатӣ, ноўхдабарой. 2. ноиттифоқӣ, нотифоқӣ.
- НОАҲЛОНА** ناھلانه 1. белаёқатона, ноўхдабароёна. 2. нотифоқона.
- НОБ I** نوب *кит.* соф, тоза, холис, беғаш: **зари ноб**, **майи ноб**.
- НОБ II** نوب *кит.* дандони ашк.
- НОБАКОР** نوبكار бадкирдор, бадамал; нокас, паст, сифла.
- НОБАКОРӢ** نوبکاری бадкирдорӣ, бадамалӣ; нокаси, сифлагӣ.
- НОБАКОРОНА** نوبكارانه бадкирдорона, нокасона, зишт, бад: **ҳаракатҳои нобакорона**.
- НОБАЛАД** نابلد 1. ноошно бо чизе, надонанда. 2. ноогоҳ, ғайривоқиқ. **беҳабар**, **ноогоҳ**.
- НОБАЛАДӢ** نابلدی 1. ноошноӣ бо чизе, надонистани чизе. 2. ноогоҳӣ, новоқиқӣ.
- НОБАНАВО** نابنوا *кит.* хар чизе, ки зоеъ шудааст ва ба кор намеояд.
- НОБАРОБАР** نابرابر номусовӣ; ночур, номуносиб (*аз чихати миқдор, дараҷа*); **чанги нобаробар** чанге, ки қувваи тарафайн баробар нест.
- НОБАРОБАРӢ** نابرابری баробар набудан, мусовӣ набудан; гуногунӣ (*аз чихати миқдор, дараҷа, мақом*).
- НОБАРОБАРҲУКУҚ** نابرابر حقوق аз чихати ҳуқуқ ғайримусовӣ.
- НОБАРОБАРҲУКУҚӢ** نابرابر حقوقی нобаробарӣ дар ҳуқуқ; нобаробарҳуқуқии миллатҳо дар баъзе мамлакатҳо.
- НОБАРОР** نابرار он ки бештарини қораш пеш намеравад ва ё умуман қораш омад намекунад, бемувафакӣят, ноком.
- НОБАРОРӢ** نابرابری барор нағрифтани қор, бемувафакӣятӣ, номади қор.
- НОБАСОМОН** نابسامان 1. бесару бесомон; беназму тартиб: **зиндагии нобасомон**. 2. ошуфтаҳол, носозгор, номувофиқ, ноҳинчор.
- НОБАСОМОНӢ** نابسامانی 1. бесарусомонӣ, номураттабӣ. 2. ошуфтаҳолӣ, носозгорӣ, ноҳинчорӣ.
- НОБАСТА** نابسته бастанашуда, махсусан захме, ки докапеч нашудааст.
- НОБАҲАНГОМ** نابهنگام 1. бевақт, бемавқеъ. 2. бемаврид, бечо.
- НОБАҲРА I** نابهره *кит.* бузург, азим.
- НОБАҲРА II** نابهره *ниг.* **набахра**.
- НОБАҲРАМАНД** نابهره مند *кит.* бебахра, бенасиб.
- НОБАҶО** نابجا *ниг.* **бечо**.
- НОБИҒА** ا. نابهغه сохиби ҳуш ва истеъдоди фавқулода, одами дорои истеъдоди барҷаста; **нобиған** замон одами дар илм ва фазл ягонаи замони худ.
- НОБИНО** نابينا маҳрум аз қобилияти биной, кӯр, аъмо; **нобинои модарзод** аз модар нобино таваллудшуда.
- НОБИНОӢ** نابینایی маҳрум будан аз биной, бечашмӣ, кӯрӣ.
- НОБИСУД//НОБИСУДА** نابسود//نابسوده носуфта (*oid би санғҳои қиматбаҳо*).
- НОБИХРАД** نابخرد беҳирад, беақл, нодон.
- НОБИХРАДӢ** نابخردی беҳирадӣ, беақлӣ, нодонӣ.
- НОБОБ** ناباب 1. номувофиқ, номуносиб; ноқулай, бад. 2. нофорам, ноғувор: **хӯроки нобоб**. 3. *мач.* ночинс, улфатнопазир; номуросо; **одами нобоб** одами номуросо, бадмуомила.
- НОБОБӢ** نابابی нобоб будан; номувофиқӣ, номуносибӣ; **нобобии ҷои истиқомат**.
- НОБОВАР** ناباور боварнақунанда, итминоннадошта, эътимоднадошта; шубҳақунанда (*ба дурустии қоре, сухане, фикре*).
- НОБОВАРӢ** ناباوری бовар нақардан, эътимоднадоштан, итминоннадоштан; шубҳа; **изҳори нобоварӣ қардан** итминоннадоштани худро аз чизе ё касе баён нақардан; шубҳа изҳор қардан.
- НОБОВАРОНА** ناباورانه бо нобоварӣ; ба назари шубҳа; **нобоварона ниғоҳ қардан** бо шубҳа ниғаристан.

НОВ

НОБОИСТ نابايست *кит.* 1. нобоб, нолоик. 2. гайри лозим; чизе ки ба кор намеояд.

НОБОЛИҒ نابالغ ба синни балоғат нарасида, ба ҳадди булуг нарасида.

НОБОЛИҒӢ نابالغӣ ноболиғ будан; ба балоғат нарасидагӣ; даврони туфулият, айёми бачагӣ.

НОБУД نابود номавчуд, нестшуда; барҳамхӯрда, аз байнрафта; **нобуд гардидан (гаштан)** нест шудан, барҳам хӯрдан, аз байн рафтан; **нобуд кардан** а) талаф кардан; бехуда сарф кардан; б) *мач.* ҳалок сохтан; **нобуд шудан** а) талаф шудан; бехуда рафтан, бехуда сарф шудан, зоеъ шудан; **несту нобуд кардан** нест кардан, барҳам задан, зоеъ кардан; **◇ буду нобуд** ҳасту нест, тамоми дороии касе.

НОБУДА نابوده 1. нобуд, номавчуд; набуда, гоиб. 2. нодор, камбағал, бенаво, бебизоат.

НОБУДАГӢ نابودگӣ нодорамӣ, камбағалӣ, бенавой, бебизотӣ.

НОБУДӢ نابودی 1. нестӣ, фано. 2. нест шудан, талаф шудан, нобуд шудан. 3. нобудагӣ, камбағалӣ, бенавой.

НОБУДКОР نابودکار исрофкор, бехуда сарфкунанда.

НОБУДКОРӢ نابودکاری исрофкорӣ, бехуда сарф ва талаф кардан: **нобудкорӣ кардан.**

НОБУДМАНД نابودمند *кит.* фақир, бебаргу наво; камбағал.

НОБУРДБОР نابردبار бесабр, бетоқат, бетаҳаммул.

нов نو *асоси замони ҳозира аз новидан.*

НОВ I نو 1. киштӣ, киштии чангӣ. 2. чӯби ковок ё кубури тунукагин, ки дар лаби бом гузошта мешавад, то ки оби боронро аз бом ба поён резонад; нова, новадон. 3. маҷрое, ки ба воситаи он об ба осие мерезад.

НОВ II نو *кит.* об; нам.

НОВА نواه чӯби дарози дарунковок дар осиеҳои обӣ, кубури сафолӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар обрезҳо ва обгузарҳо кор мефармоянд.

НОВАДОН ناهدان *ниг.* нов I; аз борон гурехта ба новадон дучор шудан аз балое гурехта ба балон бадтар аз он вохӯрдан.

НОВАДОР ناهدار дорои нова, нова насб карда: **боми новадор.**

НОВАК I ناک *шакли таъсир ва навозиши нов I.*

НОВАК II ناک тири камон; тир; **новаки мижгон** *киноя аз мижгони зебои маҳбуба.*

НОВАКАНДОЗ ناکانداز тирандозанда аз камон; камонвар.

НОВАКАНДОЗӢ ناکاندازی тирандозӣ аз камон; камонварӣ.

НОВАҚТ نوقت бевақт, нобаҳангом.

НОВАҚТӢ نوقتӣ бевақтӣ, нобаҳангомӣ.

НОВАМОНАНД ناهمانند *ниг.* новашакл.

НОВАРД ناورд *ниг.* набард.

НОВАРДҲОҲ ناوردخواه чангчӯӣ, ҳариси чанг, касе, ки чанг металабад.

НОВАЧА ناهچه новаи хурд.

НОВАШАКЛ ناهشکل чизи ба нова монанд, шабеҳи нова, новамонанд.

НОВДОН نودان *ниг.* новадон.

НОВЕЛЛА ناولا *ит.* *адм.* навъи жанри хурди адабии ба ҳикоя монанд.

НОВЕЛЛАНАВИС ناولانويس муаллифи новелла; нависандае, ки дар жанри новелла эҷод мекунад.

НОВЕЛЛАНАВИСӢ ناولانويسӣ новелла навиштан, эҷод кардани новелла.

НОВИДАН نويدن *кит.* 1. монанди нови суштшудаи бом ба чапу рост калавидан; калавида роҳ рафтан. 2. *мач.* хиромидан, ба ноз роҳ рафтан.

НОВОБАСТА نوابسته вобастанабуда; ба сари худ, мустақил; **новобаста аз...** қатъи назар аз..., сарфи назар аз...

НОВОҚИФ نواقف *кит.* беҳабар, беиттилоъ; ноозмудакор.

НОВОЧИБ نواجب *кит.* 1. гайрилозим, нолозим, нодаркор. 2. *ниг.* мустаҳаб.

НОГАП ناگپ **ногап** будан ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан; **ногап шудан** бо ҳамдигар гапнозан шудан, қаҳрӣ шудан.

НОГАПӢ ناگپي хамгап набудан, қахрӢ будан.

НОГАҲ ناگه *ниг.* ногох.

НОГАҲОН ناگهان баногох, банохост, гайричашмдошт; якбора, дафъатан: **ногоҳон истода мондан, ногоҳон пайдо шудан.**

НОГАҲОНӢ ناگهاني гайричашмдошт, ҳодисае, ки банохост ва якбора рӯй додааст; **балон ногоҳонӢ, ҳодисаи ногоҳонӢ; хучуми ногоҳонӢ** ҳамлаи якборан пинҳонӢ.

НОГИРО ناگيرا чизеро дошта (гирифта) наметавонистагӢ, суғ, бемадор.

НОГОҲ ناگاه 1. нохост; якбора, дафъатан. 2. бемаврид, нобахангом; **гоҳу ногоҳ** бамавриду бемаврид; **ба ногоҳ** ба як вақти номуайян, ба як вақти гайричашмдошт.

НОГУВОР ناگوار 1. бадҳазм, ба табъ нофорам; бадмаза: **хӯроки ногувор.** 2. *маҷ.* нописанд, номувофиқ, нохушоянд; **вазъияти (ҳолати) ногувор; ногувор** дидан номуносиб доништан, раво надидан; **ногувор хис кардан** нохинчор хис кардан; бад хис кардан.

НОГУВОРӢ ناگواري нохушӢ, ҳодисаи нохушоянд ва бад.

НОГУВОРО ناگوارا *ниг.* ногувор.

НОГУДОХТА ناگداخته гудохтанашуда, обнокарда: **равғани ногудохта.**

НОГУЗИР ناگزير ноилоҷ, хатмӢ; ҳодисае, ки рӯй доданаш хатмист: **ногузир будан.**

НОГУЗИРӢ ناگزيري ногузир будан, хатмӢ будан: **ногузирии ғалаба.**

НОГУФТ ناگفت ноҳонда, даъватнашуда, бедаъват; **меҳмони ногуфт** меҳмони ноҳонда; **ногуфт рафтан** бе даъват рафтан.

НОГУФТА ناگفته баённагашта, изҳорнаёфта; гапи нотамом, ба охир нарасида: **ногуфта мондани сухан; ногуфта намонад, ки...** қобили тазаккур аст, ки..., бояд гуфт, ки...

НОГУФТАНӢ ناگفتني 1. чизи гуфтанаши номумкин, гуфтанаши нораво. 2. он чи бояд пинҳон бимонад ва ба дигаре изҳор нашавад.

НОДАРКОР نادرکار зиёдатӢ, бекора, нолозим: **чизҳои подаркор.**

НОДАРКОРӢ نادرکاري подаркор будан, зарурат

надоштан; зиёдатӢ.

НОДИДА ناپيده 1. надидагӢ, беҳабар; **худро но-дида шуморидан (вонамуд кардан)** худро беҳабар ва гофил нишон додан. 2. *маҷ.* он ки молу давлат насибаш нашудаасут; чашмгурсна, бенаво, бебизоат.

НОДИДАНӢ ناپيداني диданаши мамнӯъ, пинҳон дошташаванда.

НОДИМ ا. نادم *кит.* надоматкунанда; пушаймон, пушаймоншуда.

НОДИР ا. نادر 1. кам дидашаванда, кам дучоршаванда, камчин, камёб: **кони филизҳои но-дир; китобҳои подир** китобҳои камёб. 2. ягона, мумтоз, беназир, беҳамто.

НОДИРА ا. نادره *муаннаси* **нодир; подираи даврон** дар ҷаҳон ягона, беҳамтои ҷаҳон.

НОДИРАГУФТОР نادره گفتار хушсухан; зарофатгӯӣ, ҳозирҷавоб.

НОДИРАДОН نادره دان *кит.* одами хушёр, оқил, бофаросат, фозил, огоҳ.

НОДИРАКОР نادره دار санъаткори нафискор; хунарманди гулдаст; **хунармандони подиракор.**

НОДОН نادان 1. ҷохил, бесавод, бедониш. 2. беақл, камақ; **ҷони подон дар азоб (зарб.).**

НОДОНӢ ناداني 1. бедонишӣ, бесаводӣ, бемаърифатӣ; ҷаҳолат. 2. беақлӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ; **нодонӣ кардан** аҳмақӣ кардан, дар коре бо сабаби ноогоҳӣ ғафлат кардан; **худро ба подонӣ задан (андохтан)** худро аз чизе беҳабар вонамуд кардан, худро беҳабар нишон додан, тағофул кардан.

НОДОР نادر он ки чизе надорад, тихидаст, камбағал, мискин.

НОДОРАМ نادارم *ниг.* подор.

НОДОРАМӢ نادارمي *ниг.* подорӣ.

НОДОРӢ ناداري бенавоӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бебизоатӣ, тихидастӣ.

НОДУРУСТ نادرست 1. ғалат, хато; *муқоб.* **дуруст.** 2. ноҳақ, нораво.

НОДУРУСТӢ نادرستي хато ва ғалат будан; раво набудан.

НОД

НОДУХТАР نادختر бенфат, нодушиза.

НОЁБ ناياب ёфтнашаванда, камёб, нодир: гав-
хари ноёб, хазинаи ноёб.

НОЁФТ نايافت *шг.* ноёб.

ноз ناز *асаси замони ҳозира аз нозидан.*

НОЗ ناز 1. хушаҳволӣ, ҳузуру ҳаловат; **нозу** **неъмат** хӯрданиҳои хубу болаззат. **бистари ноз** *мач.* бистари боҳузуру ҳаловат; **хоби ноз** хоб дар роҳату осудагӣ. 2. карашма, ишва, таннозӣ; **нозу адо** ишваю карашма; **нозу итоб** карашмаву ишваи хашмомез. 3. истиғно, эркагӣ; **нозу нуз** нею нестон аз рӯи эркагӣ, баҳонаҷӯӣ; **нози касе ғунҷидан** гапи касе гузаштан; эътибор доштан; **нози касеро бардоштан** ба эркагии касе тоб овардан; **ноз кардан** а) ишваву карашма кардан; б) эркагӣ кардан, нею нестон кардан аз эркагӣ. 4. фахр, тафохур, гурур.

НОЗАНДА نازنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нозидан.* 2. нозкунанда. 3. фахркунанда.

НОЗАНИН نازنين 1. ноздор, карашмагар, ишвагару танноз. 2. зебо, хушқаду қомат, нозукандом, дилрабо. 3. *мач.* маҳбуба.

НОЗАНИНӢ نازينينӣ зебой, хушқаду қоматӣ, нозукандомӣ, дилрабой.

НОЗАРУР ناضرور *шг.* подаркор.

НОЗБАРДОР نازبردار он ки нози касеро мебардорад; он ки ба эркагӣ ва инчиқии каси дигар тоқат мекунад.

НОЗБӮ(Ӣ) نازبو(ي) 1. *бот.* як навъ гиёҳи дастпарвари хушбӯӣ, аз лабгулҳо, лимӯгиёҳ. 2. райҳон.

НОЗГУЛ نازگل *бот.* як навъ растании майдагул аз чинси растаниҳои лӯбиёӣ, ки дар сурати даст расонидан баргҳояш баста мешавад, мимоза.

НОЗДОР نازدار нозкунанда, ишвагар.

НОЗЕБ نازيب 1. безеб, зишт, зиштрӯӣ, бадшакл. 2. назебанда, номувофиқ (*оид ба* либос); нописанд: **рафтори нозеб.**

НОЗЕБО نازيبا *шг.* нозеб.

НОЗЕБОӢ نازيبايӣ зиштли, зиштрӯӣ, бадшаклӣ.

НОЗИДАН نازيدن 1. ноз кардан, карашмаву ишва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

ва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

НОЗИЛ *a.* نازل *кит.* 1. фурудоянда, пастфуроянда; **нозил шудан** поин омадан, фуруд омадан. 2. камбаҳо, камарзиш, ласт; **ба қимати нозил** ба нархи арзон.

НОЗИМ *a.* ناظم 1. *кит.* он ки чизеро ба ришта мекашад (*мас., марворидро*). 2. ба назму тартибоваранда, тартибдиҳанда; таъзимгар. 3. шоир, шеърнавис.

НОЗИР *a.* ناظر 1. назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; **ҳозир** **нозир** он ки дар ҷое ҳозир буда ва воқеаро дидааст. 2. назораткунанда, назоратчӣ; бозрас: **нозири роҳ**, **нозири тартибот**, **нозири шӯъбаи назорати техникӣ**. 3. *кҳн.* вазир; **шӯрои нозирон** шӯрои вазирон.

НОЗИРАКӢ نازيركي зираку хушёр набудан; кундзехнӣ.

НОЗИРӢ ناظري назорат кардан, нигоҳбонӣ, бозрасӣ.

НОЗИРОТ ناظرات *ҷ.* **нозир**; идораи назорат, ва тафтиш; **нозироти андоз** идораи назорат ва тафтиши ҳолати андозсупорию андозгири.

НОЗИШ نازش *исми феълӣ аз нозидан*; фахр, ифтихор.

НОЗКАШ نازکش *шг.* нозбардор.

НОЗКУНАНДА نازکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ноз кардан*; он ки ноз мекунад, ишвакунанда.

НОЗКУНОН نازکنان *феълӣ ҳол аз ноз кардан*; бонозу карашма.

НОЗОДА نازده зоиданашуда, таваллуднашуда; онки ё он чи ҳанӯз назоидааст.

НОЗО(Ӣ) نازاي назоянда, ақим (*оид ба* зан ва модаи чорпоён).

НОЗОӢ نازائي ноборворӣ, нозо будан.

НОЗОФАРИН نازآفرين 1. ба вучуд оварандаи нозу неъмат; оварандаи хушию хуррамӣ. 2. офаридашуда аз ноз; пурнозу карашма. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

НОЗОЯНДА نازاينده он ки ё он чи қобилияти таваллуд кардан надорад, надостанӣ тавоноии зоидан.

НОЗПАРВАР نازپرور 1. он ки бо нозу неъмат ва

меҳрубониҳо парварини ёфтааст. 2. эрка калоншуда, тарбияи дурустнадида. 3. *мач.* маҳбуба, маъшука.

НОЗПАРВАРДА نازپرورده *ниг.* **нозпарвар.** (1. 2).

НОЗПАРВАРДАГӢ نازپرورده گي нозпарварда будан; эркагӣ, инчикӣ.

НОЗУК نازك 1. латиф, зариф, дилкаш. 2. нафис, тунук; **либоси нозук**, **матон нозук**. 3. борик: маҳин: **дасти нозук**, **тори нозук**. 4. зудранч; ҳассос: **дили нозук**, **хотири нозук**. 5. *мач.* муҳим, чиддӣ; **нозук-нозук** хиромон-хиромон, таннозона; бисёр эҳтиёткорона; **аз чои нозуки чизе** (*касе*) **гирифтан** чои муҳим ва ба зарба тобноовар ва зудшикани чизе, касеро ёфта тавонистан.

НОЗУКАДО نازكادا 1. он ки рафтор ва кирдораш дилписанду латиф аст. 2. хушадо; хушовоз.

НОЗУКАДОӢ نازكاداي 1. латофатнокӣ, чозибадорӣ. дилрабой, 2. хушадоӣ, хушовозӣ.

НОЗУКАК نازكك *шакли навозишии нозук*; хеле нозук.

НОЗУКАНДЕШ نازكاندیش борикандеш, нозукхаёл.

НОЗУКАНДЕШӢ نازكاندیشي борикандешӣ, нозукхаёли.

НОЗУКАНДОМ نازكاندام он ки аъзою бадани вай латиф ва борик аст; нозукбадан.

НОЗУКАНДОМӢ نازكاندامي латифбаданӣ, нозукбаданӣ.

НОЗУКБАДАН نازكبدن 1. *ниг.* **нозукандом.** 2. *мач.* маъшукаи латиф ва зебо; маъшука.

НОЗУКБАДАНИӢ نازكبدني *ниг.* **нозукандомӣ.**

НОЗУКБАӢН نازكبيان соҳиби гуфтори латифу дилкаш, хушбаён.

НОЗУКБИН نازكبين 1. борикбин, дақиқназар. 2. нуктасанч.

НОЗУКБИНӢ نازكبیني 1. борикбинӣ, дақиқназарӣ. 2. нуктасанчӣ, мӯшикофӣ.

НОЗУКДИЛ نازكدل ҳассос, мутаассиршаванда; зудранч.

НОЗУКДИЛӢ نازكدلي ҳассосӣ, мутаассир-

шавандагӣ; зудранчӣ.

НОЗУКӢ نازكي 1. назокат, латифӣ, зарифӣ, латофат; нафосат. 2. чихати хос, махсусият, сирру асрори чизе; **нозукиҳои забон** нуктаҳои борики забон.

НОЗУКМИӢН نازكميان он ки миёни борики базеб дорад, борикмиён, камарборик, химчамиён.

НОЗУКМИЗОЧ نازكمزاج *ниг.* **нозуктабиат.**

НОЗУКМИЗОЧӢ نازكمزاجي *ниг.* **нозуктабиатӣ.**

НОЗУКМУОМИЛА نازكمعامله он ки дар муомила ба назокат эътибор медиҳад, хушмуомила, боилтифот.

НОЗУКМУОМИЛАГӢ نازكمعامله گي риояи назокат дар муомила, хушмуомилагӣ, боилтифотӣ.

НОЗУКОНА نازكانه аз рӯи назокат, бо риояи зарофат, бо лутфу малоҳат.

НОЗУКПАЙКАР نازكپيكر *ниг.* **нозукбадан.**

НОЗУКПӢСТ نازكپوست пӯсташ нозук, пӯсттунук.

НОЗУКРУХСОРА نازكرخساره *ниг.* **нозукрӯй.**

НОЗУКРӢӢ نازكروي он ки рӯи дилкашу зебо дорад; хушрӯй.

НОЗУКСАНАМ نازكصنم маҳбубаи нозук, зебо.

НОЗУКСАНЧ نازكسنج 1. он чи дақиқ месанҷад, аниқ муайян мекунад: **тарозуи нозуксанч.** 2. *мач.* нуктасанч, борикбин: **мунаққиди нозуксанч.**

НОЗУКСАНЧӢ نازكسنجي 1. нозуксанч будан, дақиқкорӣ. 2. *мач.* нуктасанчӣ, борикбинӣ.

НОЗУКТАБИАТ نازكطبيعت таъбаш нозук, ҳассос; инчик, сернозунуз.

НОЗУКТАБИАТӢ نازكطبيعتي нозуктабиат будан; ҳассосӣ; инчикӣ, сернозунузӣ.

НОЗУКТАБӢ نازكطبيع *ниг.* **нозуктабиат.**

НОЗУКТАБӢӢ نازكطبيعي *ниг.* **нозуктабиатӣ.**

НОЗУКТИНАТ نازكطينت касе, ки табнаташ нозук аст, ҳассос; зудранч.

НОЗУКФАӢМ نازكفهم борикхаёл, хушфаҳм; бофаросат, зирак.

НОЗУКФАҲМӢ نازک فهمی борикхаёли, хуш-фаҳмӣ; дақиқназарӣ; зиракӣ.

НОЗУКХАЁЛ نازک خیال нозукандеш, дақиқназар: **шонри нозукхаёл** шоире, ки тахайлотии латифу ширинро тараннум мекунад.

НОЗУНУЗ نازنوز *ниг.* поз (3).

НОИБ *a.* نائب 1. чонишин, муовин: **ноиб раис**. 2. вакил, ваколатдор.

НОИБӢ نائبی *ниёбат*, чонишинӣ, муовинӣ.

НОИБКОНСУЛ نائب کانسل *таър.* чонишини консул.

НОИБУЛҲУКУМАТ *a.* نائب الحکومت *таър.* он ки ҳамчун ноиб ҳоким идораи шаҳре ба зиммаи ӯ гузошта шудааст; қоиммақом.

НОИБУССАЛТАНА *a.* نائب السلطنة *таър.* он ки ҳамчун ноиб подшоҳе, ки ба синни қонунӣ нарасидааст, салтанатро идора мекунад.

НОИЖА نايژه *кит.* кубур, лӯлаи об, ғулба.

НОИЗА نايزه *кит.* 1. *ниг.* **ноижа**. 2. *маҷ.* қатраи оби дида, ашк.

НОИЛ *a.* نائل он ки ба мақсади худ расидааст; **ноил шудан** а) расидан ба муроду мақсади худ; б) муваффақ шудан ба чизе.

НОИЛОҶ ناعلاج 1. ночор, лоилоч; маҷбур; **ноилоч мондан** ночор мондан; маҷбур шудан. 2. хоҳу ноҳох, ногузир, аз рӯи зурурат (*кардан кореро*).

НОИЛОҶӢ ناعلاجی 1. ночорӣ, маҷбурӣ. 2. зарурат, ногузирӣ.

НОИМ *a.* نائم хобида, хуфта, хобрабуда; *муқ.* навм.

НОИНСОФ نانصاف беинсоф; бевичдон.

НОИНСОФӢ نانصافی беинсофӣ, беадолатӣ.

НОИНСОФОНА نانصافانه бо ноинсофӣ, бо беадолатӣ: **ноинсофона рафтор** кардан.

НОИРА *a.* نائرة *ниг.* **пойпра**.

НОИТТИФОҚ ناتفاق муттафиқнабуда, тифоқнабуда, ноаҳл, яғонағӣ надошта.

НОИТТИФОҚӢ ناتفاقی аҳлу тифоқ набудан, нотифоқӣ, ноаҳлӣ.

НОИТТИФОҚОНА ناتفاقانه бо ҳам иттифок накарда, ноаҳлона, нотифоқона; ба таври пароканда.

НОӢ I نای *ниг.* **най**.

НОӢ II نای гулӯ, ҳалқум, ҳалқ.

НОӢАНБОН نای انبان *ниг.* **найанбон**.

НОӢИРА *a.* نائيره *кит.* оташи шӯълавар, оташи барафрӯхта; оташ, нор.

НОӢЧА نايچه 1. *ниг.* **найча** I, 1. 2. қисми лӯлашакли баъзе асбобҳо, ки бо он ҳаво мекашанд ё бод медаманд.

НОК I ناک *кит.* олуда, нопок, нософ (*оид ба мушку анбар ва ғ.*)

НОК II ناک растани ва меваи он аз чинси мурӯд ва калонтар аз он, амруд, гулобӣ.

НОКАРДАКОР ناکرده он ки ноозмуда ва таҷрибадор нест, корнодида, бетачриба.

НОКАС ناکس он ки одамгарӣ надорад, ноодам, нобакор, разил; **касу нокас** одамони неку бад, одаму ноодам.

НОКАСӢ ناکسی ноодамӣ, пастӣ, номардӣ, разилӣ.

НОКАУТ انگل. ناکاوت *варз.* вазъияти аз зарби ҳариф ба замин афтодани боксёр, ки даҳ сония нахезад, мағлуб ҳисоб мешавад.

НОКЗОР ناکزار чое, ки дарахти нок зиёд рӯидааст; боғи нок.

НОКИФОЯ(Т) ناکفایه // ناکفایت ба дараҷаи кофӣ набуда, нокофӣ.

НОКИФОЯТӢ ناکفایتی нокифоя (кам) будан, нокофӣ будан.

НОКИШТА ناکشته киштнашуда; нокорам, **покишт гузоштан (мондан)** кишта нашудан.

НОКОМ ناکام 1. ба муроду мақсад нарасида, номурод. 2. ноумед, маъюс. 3. *нав.* дар мактабҳои олий – як навъ баҳои бад, ки ба донишҷӯи аз санҷиш нагузашта гузошта мешавад; *муқоб.* **комёб**.

НОКОМӢ ناکامی 1. ноком будан, ба муроду мақсади худ нарасидан; номуродӣ. 2. бе-муваффақиятӣ.

НОКОРАМ ناکارم киштнашуда, бекорхобида:

замини нокорам.

НОКОРДИДА ناکاردیده *ниг.* корнодида.

НОКОСТА ناکاسته костанашуда, камнашуда, пурра; бенуксон; **моҳи нокоста** а) моҳи шаби чордах, моҳи пурра; б) *кин.* махбуба, маъшука.

НОКОФӢ ناکافی *ниг.* нокифоя.

НОКУШОДА ناکشاده бознашуда; ношукуфта: кӯраки нокушода, мугҷаи нокушода.

НОҚА *а.* ناقه *кит.* шутури мода, модашутур.

НОҚАВОМ//НОҚИВОМ ناقوام *кит.* ноқоим, нопойдор, ноустувор.

НОҚИД *а.* ناقده *кит.* 1. сарақунандаи пул, он ки пули сараро аз пули носара чудо мекунад. 2. *маҷ.* он ки хубу бади чизеро чудо карда метавонад; **ноқиди сухан** сухансанҷ, суханшинос.

НОҚИЛ I *а.* ناقل 1. чизеро аз чое ба чое баранда, аз чое ба чое гузаронанда, интиқолкунанда. 2. сими гафси барқгузаронанда; **ноқилҳои барқӣ** а) *физ.* чисмҳое, ки чараёни барқро хуб мегузаронанд; б) сими гафси барқӣ.

НОҚИЛ II *а.* ناقل *кит.* нақлқунанда, ҳикоятқунанда.

НОҚИЛИЯТ *а.* ناقليت *физ.* хусусияти чараёни барқро гузарондани чисмҳо: **ноқилияти барқӣ**.

НОҚИЛТАСМА ناقلتسمه *нав.* тасмаи даврзананда, ки борҳои гуногунро аз як ҷо ба ҷои дигар мерасонад; **ноқилтасмаи белҷадор**.

НОҚИС *а.* ناقص 1. нотамом, нопурра. 2. *муқоб.* комил; **кори ноқис** кори нопурра, кори чала. нуксондор, камбудидор.

НОҚИСӢ ناقصی 1. нотамомӣ, нопуррагӣ; нуксондорӣ, камбудидорӣ. 2. камбудӣ, нуксон.

НОҚИСУЛАҚЛИ *а.* ناقصالعقل ақлаш ноқис, ақлкӯтоҳ, камақл; нодон.

НОҚИСУЛАҚЛИӢ ناقصالعقلی камақлӣ, ақлкӯтоҳӣ; нодонӣ.

НОҚОБИЛ ناقابل белаёқат, беқобилият; ноӯҳдабаро, беҳунар; беистеъдод; **фарзанди ноқобил** фарзанди бефаросат ва ноӯҳдабаро; бачаи гарданшах, гапнодаро.

НОҚОБИЛӢ ناقابلی белаёқатӣ, беқобилиятӣ; ноӯҳдабароӣ, беҳунароӣ; беистеъдодӣ,

НОҚУЛАӢ ناقلي 1. *гуфт.* номувофик, номусоид, номуносиб. 2. ногувор, носоз, нохуш; **дар вазъияти ноқулай гузоштан (мондан)** дар ҳолати ногувор гузоштан (мондан).

НОҚУС ناقوس зангӯлаи калони калисо, зангӯлаи ибодатхонаи насронӣён.

нол асоси замони ҳозира аз нолидан.

НОЛ I نال 1. *кит.* най, камиш; найи миёнқовок.

НОЛ II نال *ниг.* сифр.

НОЛА ناله 1. овози баланд аз рӯи дард ё сӯзи дил, оҳу фарёд бо гиряву зорӣ, навҳа, нолиш: **нолаву афгон**, **нолаву зорӣ**, **гиряву нола**, **оҳу нола**; **нола кардан** гиряи саҳт кардан; оҳу фиғон бардоштан; **нола кашидан** бо сӯзи дил фарёду фиғон кардан. 2. овози ғамгинонаи мусиқӣ ва суруд, савту оҳанги ҳазин: **нолаи танбӯр**.

НОЛАГАР نالهگر *ниг.* **ноланд** (2).

НОЛАНДА نالنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолидан*. 2. он ки менолад; зориқунанда.

НОЛАОМЕЗ نالهآمیز навҳаомез, фиғономез, бо нола, бо нолиш, нолишомез.

НОЛАОМЕЗОНА نالهآمیزانه навҳагарона, оҳу фиғонқунон.

НОЛАПАРДОЗ نالهپرداز нолақунанда, зориқунанда; фарёду фиғонқунанда.

НОЛИДАН نالیدن 1. гиряву зорӣ кардан, нолиш кардан. 2. шикоят кардан, гила кардан.

НОЛИШ نالش 1. *исми феъли аз нолидан*; нолаву зорӣ, оҳу фиғон: **нолиш кардан**. 2. шикоят, изҳори норизоӣ.

НОЛИШГАР نالشگر нолагар, ноланд.

НОЛИШҚУНАНДА نالشکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолиш кардан*. 2. ноланд, зориқунанда.

НОЛИШҚУНОН نالشکنان *феъли ҳол аз нолиш кардан*; бо нолиш, бо оҳу воҳ; бо овози ҳазин.

НОЛОИҚ نالائق 1. носазовор, ношоиста; номуносиб, номувофик; **кори нолоиқ**, **рафтори нолоиқ**, **суҳаби нолоиқ**. 2. *маҷ.* наарзанда, беарзиш: **ҷони нолоиқ**.

НОЛОИҚЇ نالايقى носазоворӣ, ношоистагӣ, номуносибӣ.

НОЛОН نالان *фезли ҳол* аз **нолидан**; нолишқунон, бо нолиш, бо оху воҳ; **гирёну нолон** бо оху фиғон, бо доду ох.

НОМ نام 1. калимае, ки барон муайян кардани касе ё чизе махсус шудааст, исм; **номи асли** номи ҳақиқӣ (на лақаб ва на таҳаллус); **ному пасаб** исми худ ва нисбати хонаводагӣ, аслу авлод; **аз номи...** аз тарафи..., аз ҷониби...: **аз номи тамоми халқи тоҷик**; **ба ном гӯё**, зохиран, расман; **ба номи...** а) ба исми..., мавсум ба...; б) ба унвони...; **ном ба ном шахсан**, бо номи ҳар яке, як ба як номбурда; **ном бурдан** а) номи касеро ба забон гирифта; ном гирифта ҷег задан; б) зикр кардан, гуфта гузаштан; **ном гирифта** а) ном бурдан, номи касеро гуфта, зикр кардан; б) номида шудан, бо ном ё сифате машҳур шудан; **ном гузоштан (мондан)** номидан, исм мондан; **ному нишон мондан киноя аз** асар боқӣ мондан, хотира мондан; **ному нишон набудан** а) асаре ё нишо-нае набудан; б) бедарак шудан. 2. номидашуда, номидашаванда. 3. *мач.* обрӯ, эътибор; **ному нанг мач.** ору номус; обрӯю эътибор; **ном баровардан киноя аз** машҳур шудан, номдор шудан.

НОМА نام 1. навиштае, ки ба касе ё ҷое мефиристонанд, мактуб, хат, руқъа. 2. *кит.* китоб, асар; **номаи аъмол** *д.* рӯйхати корҳои неку бади кас тибқи ривоёти динӣ, ки гӯё фариштаҳо ба ҳисоб гирифта, рӯзи қиёмат ба дасти соҳибашон месупоранд; **номаи камол** шаҳодатнома дар бораи тамом кардани мактаби миёна.

НОМАБАР نامهبر барандаи мактуб, хаткашон, косид, пайк; **кабӯтари (мурғи) номабар** кабӯтари хаткашон.

НОМАБАРӢ نامهبرى номарасонӣ, хаткашонӣ, косидӣ.

НОМАВЗУН ناموزون 1. номутаносиб. 2. бевазн, вайронвазн; **шеърн номавзун.**

НОМАВЗУНӢ ناموزونی номавзун будан, номутаносибӣ.

НОМАВЧУД ناموجود мавчуднабуда, вучуд надошта; гайривоқеӣ.

НОМАЗБУТ نامضبوت ноустувор, нопойдор, но-поянда.

НОМАҚБУЛ نامقبول гайри қобили қабул; номаъқул, писандиданашуда.

НОМАҚБУЛӢ نامقبولی қобили қабул набудан; номаъқулӣ, нописандидагӣ.

НОМАҚДУР نامقدور *кит.* 1. он чи одам ба он қодир нест. 2. номумкин, имконопазир, муҳол.

НОМАНАВИС نامهنويس нависандаи нома, мактубнавис, номанигор.

НОМАНАВИСӢ نامهنويسی мактубнависӣ, номанигорӣ.

НОМАНЗУМӢ نامنظومی ношоиронагӣ, шеърят надошта, гайришоирона.

НОМАНЗУР نامنظور *кит.* манзурнагашта; дар назар нагирифта, ба эътибор нагирифта.

НОМАНИГОР نامهنگار *ниг.* номанавис.

НОМАНИГОРӢ نامهنگاری *ниг.* номанависӣ.

НОМАОВАР نامهآور *ниг.* номабар.

НОМАРАСОН نامه‌رسان *ниг.* номабар.

НОМАРАСОНӢ نامه‌رسانی *ниг.* номабарӣ.

НОМАРБУТ نامربوط дахлнодошта ба чизе ё касе, берабт, бемуносибат.

НОМАРБУТӢ نامربوطی берабтӣ, бемуносибатӣ.

НОМАРҒУБ نامرغوب нофорам, номатбӯъ; номатлуб.

НОМАРҒУБӢ نامرغوبی нофорамӣ, номатбӯӣ; номатлубӣ.

НОМАРД نامرد 1. тарсончак; бегайрат, беҳамият. 2. нокас, нобакор, ноодам, разил.

НОМАРДӢ نامردی 1. тарсончакӣ, буздилӣ; ноустуворӣ дар қавли худ. 2. нокаси, нобакорӣ, ноодамӣ, разилӣ.

НОМАРДОНА نامردانه нобакорона, нокасона, разилона.

НОМАРДУМ نامردم *кит.* нокас, одами паст, ноодам.

НОМАРДУМӢ نامردمی *кит.* нокаси, пастфитратӣ, ноодамӣ.

НОМАРЗӢ نامرزی *кит.* нописандида, ношоиста, номақбул; нофорам, номатбӯъ.

НОМАРӢ I نامرئی *кит.* диданашаванда; пинҳон, мафӣ.

НОМАРӢ II نامرعی *кит.* риоя накарда, диққат накарда; ба чо наоварда.

НОМАСДУД نامسدود *кит.* масдуднашуда, бастанашуда; кушода: **сарҳади номасдуд.**

НОМАСИӢХ نامهسیاه бадамал, бадкирдор, табахкор.

НОМАСКУН نامسکون гайримаскун, маҳалли сукунат қарорнагирифта; беодам: **чазираи номаскун.**

НОМАСӢУЛ نامستول гайримасъул; бемас ӯлият, масъулиятношинос.

НОМАТБӢӢ نامطبوع 1. мувофиқи табънабуда, нофорам. 2. ба табъ нарасида, чопнашуда: **асари номатбӯъ.**

НОМАТЛУБ نامطلوب мувофиқи мақсаднабуда, гайри дилхоҳ; номақбул.

НОМАФӢУМ نامفهوم нофаҳмо, фаҳмнорас, муглак, мубҳам: **калимаи номафҳум.**

НОМАФӢУМӢ نامفهومی нофаҳмой, муглақӣ, мубҳамӣ.

НОМАӢДУД نامحدود гайримаҳдуд, он чи ҳадду канор надорад, беканор.

НОМАӢДУДӢ نامحدودی беканорӣ, васеӣ; беохирӣ, бешуморӣ.

НОМАӢРАМ نامحرم 1. бегона, гайр; гайрихудӣ; он ки сазовори маҳрамӣ нест. 2. *күн.* он ки ба хонаи занон ва ҳавлии дарун даромадани ӯ мумкин нест.

НОМАӢРАМӢ نامحرمی номаҳрам будан; бегонагӣ; гайрихудӣ будан.

НОМАӢСУР نامحصور *кит.* 1. беҳисор, бедевор. 2. *мач.* номаҳдуд, беҳудуд; беҳад, бешумор.

НОМАШӢУР نامشهور машҳурнашуда, шӯҳратнадошта; гайри маъруф: **шоири номашҳур.**

НОМАШӢУРӢ نامشهوری машҳур набудан, шӯҳрат надоштан.

НОМАӢДУД نامعدود бешумор, беҳисоб; аз ҳад

афзун.

НОМАӢҚУЛ نامعقول 1. он чи мувофиқи ақлу хирад нест, ба ақл рост намеояд. 2. номақбул, гайри қобили қабул, нописандида.

НОМАӢҚУЛӢ نامعقولى кори нораво ва номақбул, кори нописанд: **номаӢқулӣ қардан.**

НОМАӢЛУМ نامعلوم 1. номуайян, гайри мушаххас. 2. шинохтанашуда; ношинос, **одамони мусаллаҳи номаӢлум; номаӢлум қарда** нафаҳмонда, ошкор накарда, зоҳир насохта, ба таври пинҳонӣ, номаӢлумак.

НОМАӢЛУМӢ نامعلومی номуайянӣ, номушахасӣ; норавшанӣ; номафҳумӣ: **номаӢлумии фикр.**

НОМАӢЛУМАК//НОМАӢЛУМАКАК

نامعلومک//نامعلومک *гуфт.* маӢлум накарда, нафаҳмонда, пинҳонӣ: **номаӢлумакак гузаштан аз ҷое.**

НОМАӢМУР نامامور нообод, хароб, вайрон: **деҳаи номаӢмур.**

НОМАӢНУС نامأنوس *кит.* 1. унсанагирифта, хӯнакарда, одатнакарда. 2. ноошно, ношинос; **калимаҳои номаӢнус** калимаҳои гайриодӣ ва номафҳум; калимаҳои гайримустаӢмал.

НОМАӢРУФ نامعروف номаӢлум, номуайян, шинохтанашуда, номашҳур.

НОМБАР نامبر: **номбар қардан** ном бурдан, зикр намудан.

НОМБАРДОР نامبردار номдор, машҳур, маъруф.

НОМБАРДОРӢ نامبردارى номбарорӣ, номоварӣ; шӯҳратнокӣ.

НОМБАРОРӢ نامبرارى *исми амал аз ном баровардан;* шӯҳрат ёфтан, машҳур гаштан.

НОМБАРШУДА نامبرشده *ниг.* номбурда.

НОМБУРДА نامبرده *ниг.* номбурда.

НОМВАР نامور *ниг.* номовар.

НОМГУЗОРӢ نامگذاري *исми амал аз ном гузоштан;* номмонӣ, ном мондан ба касе ё ба чизе ва ё ҷое: **номгузорӣ шудан.**

НОМГӢӢ نامگوی 1. чизе бо номе қайдшуда; номи сабтшуда. 2. ном, унвон: **дах номгӢӣ маҷалла, панҷ номгӢӣ рӯнома.**

- НОМДОР** نامدار овозадор, машхур, шӯхратнок, маъруф; ба неки номбароварда: **устои номдор**, **шояри номдор**.
- НОМДОРӢ** نامدارӣ овозадорӣ, шӯхратнокӣ, машхурӣ; неқномӣ.
- НОМДУЗД** نامدزد он ки ном ва унвони шахси дигарро аз они худ кардааст.
- НОМЕХРУБОН** نامهربان бемехр, бемуҳаббат; беилтифот; бешафқат.
- НОМЕХРУБОНӢ** نامهربانی бемехрӣ; беилтифотӣ; бешафқатӣ.
- НОМЕХРУБОНОНА** نامهربانانه бо номехрубонӣ; беилтифотона, бешафқатона.
- НОМЗАД** نامزد 1. он ки кореро ба вай муносиб дидаанд; он ки ўро барои интиҳоб, қабул ва таъйин кардан ба коре, ишғоли вазифае ё дарёфти унвоне дар назар гирифтаанд; **номзад ба узви хизб** он ки пеш аз қабул шудан ба узвияти хизб давраи санчишро аз сар бояд гузаронад; **номзад ба вақилӣ** шахсе, ки барои интиҳоб шудан ба вақилӣ пешниҳод шудааст. 2. духтаре, ки барои зан шудан ба касе муносиб дида шудааст, арӯшаванда; **номзад кардан** ба арӯсӣ интиҳоб кардан; **номзад шудан** ба арӯсӣ интиҳоб шудан. 3. дараҷаи аввали унвони илмӣ; **номзади илми филология**, **номзади илми таърих**.
- НОМЗАДӢ** نامزدى 1. *мансуб ба номзад*; номзад будан. 2. номзад пешбарӣ шудан (*ба ишғоли вазифа, интиҳобот ва ғ.*); **имтиҳони номзадӣ** имтиҳон аз фанҳое, ки барои гирифтани дараҷаи номзади илм муқаррар шудааст; **рисолаи номзадӣ** асари илмӣ барои гирифтани дараҷаи номзади илм.
- НОМИДА** ناميده *сифати феълӣи замони гузашта аз номидан*; **номида шудан** ном гирифтани номгузорӣ шудан.
- НОМИДАН** ناميدن зикр кардани чизе ё касе бо номе, ном додан.
- НОМИДАШАВАНДА** ناميدهشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз номида шудан*; номбаршаванда, он ки ва он чи бо номе зикр мешавад.
- НОМИЯ** *а.* ناميه 1. *муаннаси номӣ* II. 2. қувваи рӯяндагӣ, қувваи рӯиш, қобилияти рӯидан ва болидан. 3. *мач.* наботот.
- НОМӢ I** نامى 1. номдор, овозадор; машхур: **оҳангсози номӣ**, **нависандаи номӣ**. 2. *грамм.* *мансуб ба ном* (хоҳ чинс бошад ва хоҳ хос); **хиссаҳои номии нутқ** хиссаҳои исм, сифат ва шумора, ки номи ашё, шахс, аломат, миқдор *ви ғ-ро* ифода мекунанд; **хабари номӣ** хабаре, ки бо хиссаҳои номии нутқ ифода ёфтааст.
- НОМӢ II** *а.* نامى нумувқунанда, рӯянда, сабзанда; рустанӣ.
- НОММОНӢ** ناممانى *исми амал аз ном мондан*; номгузорӣ.
- НОМНАВИС** نامنويس **номнавис кардан** ба қайд гирифтани ном, ба рӯйхат даровардани ном; **номнавис шудан тарзи мафъулиш номнавис кардан**
- НОМНАВИСӢ** نامنويسى сабти ном кардан, ба қайд гирифтани ном.
- НОМОВАР** نام آور номдор, соҳибном, овозадор, шӯхратёфта, машхур.
- НОМУАӢЯН** نامعين 1. он чи аз ҷиҳати миқдор, ҳаҷм ва манбаъ аниқ ва муаӢян нест, ғайри мушаххас, аниқ муқаррарнашуда: **даромади номуаӢян**. 2. норавшан; ноаниқ: **ҷавоби номуаӢян**.
- НОМУАӢЯНӢ** نامعينى номуаӢян будан; номушаххасӣ, ноаниқӣ; норавшанӣ.
- НОМУБОРАК** نامبارک шум, бехосият, бадбахтиовар, манхус: **қадами нумуборак**.
- НОМУБОРАКӢ** نامباركى шумӣ, бехосиятӣ, манхусӣ.
- НОМУВАФАҚҚИЯТӢ** ناموفقيتى *ниг.* бемуваффақиятӣ.
- НОМУВАЧҶАҲ** ناموجه *кит.* сухан ё узри бедалелу беасос; ғайримаъзур: **эътирозоти номуваҷҷаҳ**.
- НОМУВОФИҚ** ناموافق ғайримувофиқ, носозгор, номуносиб.
- НОМУВОФИҚАТӢ** ناموافقتى мувофиқ набудан, мувофиқат надоштан.
- НОМУКАММАЛ** نامکمل такмилнаёфта, ғайрикомил, нопурра.
- НОМУКАММАЛӢ** نامکملы номукаммал будан, комил набудан; нопуррагӣ.

НОМУКАРРАР نامكرر такорнашаванда;

хамеша нав, доимо тоза.

НОМУКАРРАРӢ نامكررى нотакрорӣ, ҳамеша нав будан, доимо тоза будан.

НОМУҚАРРАР نامقرر 1. ғайримуқаррар, номуайян. 2. ғайриодӣ, аз одат берун, на ба таври ҳаррӯза ва ҳамеша.

НОМУҚАРРАРӢ نامقررى 1. ғайримуқаррарӣ, номуайянӣ. 2. ғайриодӣ будан.

НОМУМКИН ناممکن ғайриимкон, аз имкон дур, муҳол.

НОМУМКИНӢ ناممکنى ғайриимкон будан, аз имкон дур будан, муҳолӣ.

НОМУНОСИБ نامناسب 1. номақбул, нораво. 2. номувофик, носозгор; нозеб.

НОМУНОСИБӢ نامناسبى 1. номақбулӣ, норавоӣ. 2. номувофикӣ, носозгорӣ; нозебӣ.

НОМУНТАЗАМ نامنتظم ғайримунтазам, ному-раттаб; бенизом, бетартиб.

НОМУНТАЗАМӢ نامنتظمى тартиб ва низом на-доштан.

НОМУРАТТАБ نامرتب номунтазам, бетартиб; пароканда, парешон.

НОМУРАТТАБӢ نامرتبى номунтазамӣ, бетар-тибӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

НОМУРОД نامراد ноком, ба муроду мақсад на-расида; бадбахт.

НОМУРОДӢ نامرادى нокомӣ, маҳрумият.

НОМУРОСО نامراسا унснагиранда; нобоб, ночинс.

НОМУС ю. ناموس 1. шараф, обрӯ, неқномӣ. 2. исмат, иффат, покӣ, покизагӣ; **прзу номус** обрӯ ва шараф. 3. нанг, шарм, ор; **ору номус** иззату шараф; **номус кардан** ор кардан, шарм доштан.

НОМУСАЛСАЛ نامسلسل кит. номуттасил, но-мураттаб, нопаїваста.

НОМУСАТТАҲ نامسطح кит. ноҳамвор, пасту баланд.

НОМУСОИД نامساعد мусоидатнақунанда, номувофик, носозгор; ноқулай: **вазъияти но-**

мусоид.

НОМУСОИДӢ نامساعدى мусоидат нақардан, номувофикӣ, созгор набудан: **номусоидни обу ҳаво**.

НОМУСТАИД نامستعد кит. истеъдод надошта, беистеъдод, беқобилият; нолоик, носазвор.

НОМУСТАҚИЛ نامستقل мустақилиятнадошта, ғайрISOҳибхтиёр; ғайримухтор.

НОМУСТАҚИЛӢ نامستقلى мустақилият надоштан, соҳибхтиёр набудан, мухтор набудан

НОМУСТАҚИМ نامستقيم кит. 1. қаҷ. 2. маҷ. но-дуруст, норост.

НОМУСТАҚИМӢ نامستقيمي 1. қаҷӣ. 2. маҷ. нодурустӣ, норостӣ.

НОМУСТАЛАБ نامستلب ориятхоҳ; иззатталаб.

НОМУСТАЛАБӢ نامستلبى ориятхоҳӣ; иззат-талабӣ.

НОМУСТАҲКАМ نامستحکم ноустувор, нопой-дор суст.

НОМУСТАҲКАМӢ نامستحکمی ноустуворӣ, нопойдорӣ.

НОМУСУЛМОН نامسلمان ғайримусулмон; ко-фир (*аз рӯи ақидаи дини ислом*).

НОМУТАНОСИБ نامتناسب таносубаш вайрон, номувофик, бетаносуб.

НОМУТАНОСИБӢ نامتناسبى вайронии таносуби чизе, бетаносубӣ, номувофикӣ.

НОМУТАНОҲӢ نامتناهى беинтихо, бенихоят, бепоён.

НОМУТАШАККИЛ نامتشکل ғайримуташаккил, тартибу низоми муайяннадошта, бетартибу бенизом.

НОМУТАШАККИЛӢ نامتشکلى муташаккил набудан, шаклу нази муайян надоштан.

НОМУТАШАККИЛОНА نامتشکلانه ба таври ғайримуташаккил; бетартибонаву бенизомона.

НОМУТТАСИЛ نامتسل ғайримуттасил; ному-раттаб.

НОМУТТАФИҚОНА نامفقانه ғайримуттафиқона ба таври нотифоқ; ноаҳлона.

НОМ

НОМУТТАХИД نامتحد ғайримуттахид; мутаҳид нагардида.

НОМУТТАХИДӢ نامتحدى ғайримуттахидӣ; муттахид набудан.

НОМУФАССАЛ نامفصل бидуни тафсил, бо пуррагӣ ифода наёфта; ба таври хуллас.

НОМУӢТАДИЛ نامعتدل ғайримӯътадил; ному-соид, носозгор: **обу ҳавои номӯътадил**.

НОМЧӢӢ نامجوی 1. номчӯӣ будан; шӯҳрат-талабӣ. 2. *маҷ.* диловарӣ.

НОМЧӢӢ(Ӣ) نامجوی 1. он ки толиби номи нек аст; шӯҳратталаб. 2. *маҷ.* диловар, шучоъ.

НОН نان 1. хӯроки асосии инсон, ки аз орд ха-мир карда мепазанд: **нони гандум, нони гарм, нони зағора, нони сафед, нони сиёҳ, нони таф-тон, нони фатир, нони хонагӣ, нони хушк, но-ни чавин, нони ширмол; пон буридан, пон пух-тан, пон пора кардан, пон шикастан** а) нонро пора кардан; б) *киноя* аз духтареро ба арӯсӣ номзад кардан. 2. *кит., маҷ.* хӯрок, гизо; **нони муфт** ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; **нони ҳалол** а) ризку рӯзии бо меҳнат ба даст омада; б) ноне, ки ба подабон барои чарон-дани чорпоён медиҳанд; **нону намаки касеро хӯрдан** аз хони неъматӣ касе баҳраманд шу-дан, аз хони касе ризқ дидан; **◇ пону насиб** қисмат, насиба; **нони касе равғанӣ шудан** а) аз чое баҳравар шудани касе; б) ба серию пурӣ расидан (одатан аз даромади муфт); **нони ка-серо нимта кардан** ба ризқи касе шарик шу-дан, ба даромади касе ҳамроҳ шудан; **нонро пешпо задан** ношукрӣ кардан, ба қадри неъмате нарасидан; **нони даҳони касеро ги-рифтан** охирин воситаи зиндагии касеро аз худ кардан, ризку рӯзии касеро даррабудан; **нони чизеро хӯрда тавонистан** қобилияту лаёқати бо коре рӯз гузарониданро доштан, аз паси касбу коре зиндагонӣ карда тавони-стан; **нонро аз даҳани касе зада гирифтан** *ниг.* нони даҳони касеро гирифтан; **нонро ҳалол карда хӯрдан** аз ҳисоби меҳнати софдилона зиндагӣ кардан; **нону насиба бурида шудан** ризку рӯзӣ қанда шудан; аз чое, вазифае, да-ромад ё фоидае маҳрум гаштан; **нон хӯрда намақдон шикастан** (*мақ.*) кӯрнамакӣ кардан, ҳақношиносӣ кардан; **аз пону оби касе хабар гирифтан** ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; ёрӣ расонидан ба шахси эҳтиёҷманд; **аз пушти ко-**

ре (чизе) нон хӯрдан рӯз гузарондан ба воси-тан коре, таъмину маишат доштан аз шугле.

НОНАВИШТА نانوشته 1. навиштанашуда. 2. он чи ки аз рӯи урфу одат мавҷуд ва ҷорист: **қондан нонавишта**.

НОНАМОӢН نانمايان аз назар пинҳон, ноаён, диданашаванда.

НОНБАНДОН نانبندان *гуфт.* аз тарафи зане соҳибэҳтиром бо нияти нек бастанӣ аввалин нон ба танӯр дар нонпазӣ барои тӯйҳо.

НОНБУРДА نانبرده бурдаи нон, пораи нон.

НОНБУРӢ نانبرى *исми амал аз нон буридан*; нон реза кардан.

НОНВО(Ӣ) نانواى он ки касб ва шугли ӯ нон пухта фуруҳтан аст, пазандаву фурушандаи нон, хаббоз.

НОНВОӢ نانوائى касб ва шугли нонвой, нонпазӣ ва нонфурушӣ.

НОНВОӢХОНА نانواىخانه ҷои пухтан ва фуруҳтани нон; ҷои нонпазӣ.

НОНГАДОӢ نانگداى нон гадоӣ кардан; нонталабӣ; мӯхтоҷӣ ба нон.

НОНДИҲАНДА ناندهنده 1. *сифати феълӣи замои ҳозира* аз нон додан. 2. ба нон таъминкунанда, ризқдиҳанда ба касе; хӯронанда.

НОНДОН نانदान сандуқ ё қуттии ниғаҳдорӣ нон; **нон дар нондон, калидаш дар осмон** (*зарб.*).

НОНИШТА نانشته гизое, ки дар аввали пагоҳ меҳӯранд, ношто, субҳона; **поништа кардан** нахорӣ хӯрдан.

НОНИ نانӣ *мансуб ба нон*; **◇ дӯсти нонӣ** *маҷ.* он ки барои суди шахсӣ бо касе дӯстӣ мекунад; *дӯсти миёнкор; муқоб. дӯсти ҷонӣ.*

НОНКАШОНӢ نانکشانى нон кашондан; **аробан нонкашонӣ** ароба барои аз чое ба чое кашон-дани нон.

НОНМАӢДА نانمیده *ниг.* нонреза.

НОНПАЗ نانپز он ки нон мепазад; нонвой.

НОНПАЗӢ نانپزى 1. *исми амал аз нон пухтан*. 2. чое, ки дар он нон мепазанд: **корхонаи нонпазӣ**.

НОНПАР نان پړ дастан ба ҳам бастан пар ё олати чўбини мўхрашакли мехчакўб, ки нонвоён онро ба рўи заволаи росткардаи нон мезананд, то ки нон хангоми пухтан надамад ва рўяш зебо бошад.

НОНРЕЗА نان ريزه резаи нон; бурдахон майдаи нон.

НОНРОСТКУНӢ نان راستکونی заволаи ноиро паҳн карда онро барои часпондан ба танўр омода намудан.

НОНТАЛАБ نان طلب 1. нончўй, нонхоҳ, чўяндаи ризку рўзӣ. 2. гадо.

НОНФУРЎШ نان فروش фурўшандаи нон.

НОНФУРЎШӢ نان فروشی фурўши нон; шугли нонфурўш: дўкони нонфурўшӣ.

НОНХАЛТА نان خلته халта барои нигоҳ доштани нон; халтаи нони подабон *ва г.*

НОНХОНА نان خانه чое, ки дар тўй ва меҳмондориҳои калон нонро он чо нигоҳ медоранд.

НОНХОҲ نان خواه хоҳандаи нон; гадо, талбандаи нон.

НОНХЎР نان خور он ки нони дигареро меҳўрад; узв ё аззои оила, ки дар таъминоти волид ё волидайн ҳастанд.

НОНХЎРАК I نان خورک *к.хл.* вақти барои хўроқхўрӣ дарсро қатъ кардани шогирдон дар мактаб ва коргарон хангоми кор.

НОНХЎРАК II نان خورک *зоол.* як навъ ҳашароте, ки дар хонаҳои истиқоматӣ ва биноҳои гарм зиндагонӣ мекунад.

НОНХЎРИШ نان خورش ҳар чизи сард (*аз қабилли* гўшти яхнӣ, панир, ширинӣ, чурғоту қаймоқ), ки бо нон меҳўранд.

НОНХЎРӢ نان خوری нон хўрдан; хўроқхўрӣ, таомхўрӣ.

НОНЧАСПОНӢ نان چسپانی нон часпондан ба танўр, нон бастан.

НОНЧЎ(Ӣ) نان چوی *ниг.* нонталаб.

НОНШИКАНОН نان شکنان маъракаи рамзан нон шикастан ва зиёфате ороштани духтардорон барои эълони номзидии арусшаванда ба та-рафи домод: **ноншиканон кардан.**

НООБОД آباد гайримамур, номамур, чои обод карданашуда; *муқоб.* **ободон.**

НООГАҲ ناگاه *ниг.* **ноогоҳ.**

НООГАҲӢ ناگاهي *ниг.* **ноогоҳӣ.**

НООГОҲ ناگاه бехабар, беиттилоъ воқифнабуда; бетачриба дар коре.

НООГОҲӢ ناگاهي бехабарӣ, беиттилоӣ, новоқифӣ.

НООГОҲОНА ناگاهانه 1. бехабарона, новоқифона. 2. надониста; гофилона; ногоҳ.

НООДАМ نام *ниг.* **нокас.**

НООДАМГАРӢ نامگري одамгарӣ надоштан, аз хислатҳои одамӣ дур будан, одамият надоштан.

НООДАМӢ نامي *ниг.* **нокаси.**

НООЗМУД(А) نامزود(ه) 1. озмуданашуда, имтиҳоннакарда: **таҷҳизоти ноозмуда.** 2. бетачриба, тачрибанадида.

НООЗМУДАГӢ نامزودگي *ниг.* **ноомузда.**

НООЗМУДАКОР نامزودکار бетачриба, тачриба-нодида.

НООЗМУДАКОРӢ نامزودکاري бетачрибагӣ, тачриба надоштан.

НООМАД نامد :**ноомади кор** барор нагирифтани кор, пеш нарафтани кор ё рўй додани ягон ходисаи гайриинтизорӣ, вазъияти душвор; **дар ноомади кор** вақте ки кор барор намекунад; вақте ки толеъ мадад намекунад.

НООМЎХТА ناموخته 1. таълимнагирифта, ёднагирифта; машқнадида. 2. омўхтанашуда, одатнакарда.

НООРОМ نام آرام 1. он ки орому қарор надорад, нороҳат, нотинч. 2. пуртуғён, пурталотум: **рўди ноором; ноором кардан (намудан)** нороҳат кардан, пурташвиш гардонидан; **ноором шудан** беқарор шудан нороҳат гаштан, ба ташвиш афтодан; нотинч шудан. 3. беқарор, шўх; бетоқат: **бачаи ноором.**

НООРОМӢ نام آرامي орому қарор надош тан; беқарорӣ; нотинчӣ,

НООСУДА نامسوده ноором, нотинч; пурташвиш.

НООСУДАГӢ نامسودگي нооромӣ, нотинчӣ;

- пурташвишӣ.
- НООШНО** ناآشنا ношинос, бегона.
- НООШНОӢ** ناآشناи ношиносӣ, бегонагӣ.
- НОПАДИД** ناپديد нонамоён, пинҳон, дидана-шаванда, нопайдо; **нопадид гардидан (гаштан, шудан)** гоиб шудан, нонамоён шудан.
- НОПАЗИР** ناپذير 1. қабулнашаванда. 2. *чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои қабулнақунанда ва гайри қобили қабул: баҳснопазир, оштинопазир.*
- НОПАЙВАСТ(А)** ناپيوسته 1. пайвастнашуда, ба ҳам нобаста; берабт. 2. чудо-чудо, канда-канда, гусаста.
- НОПАЙВАСТАГӢ** ناپيوسته گي 1. нопайвандӣ, ба ҳам вобаста нашуда; берабтӣ. 2. чудо-чудо, канда-канда будан, гусастагӣ.
- НОПАЙДО** ناپيدا диданашаванда, нопадид; нонамоён, ниҳон.
- НОПАЙДОКАНОР** ناپيداکتار худудаш нонамоён, беканор, беинтиҳо, беохир, бепоён: **осмони нопайдоканор, нопайдоканор будан.**
- НОПИДРОМ** ناپدram *kit.* нофорам, нохуш, бад, гайри маъқул, дилночасп.
- НОПИСАНД** ناپسند он чи мақбул ва писандида нест, номақбул; **нописанд омадан** бад воқеъ шудан; бад намудан.
- НОПИСАНДӢ** ناپسندی мавриди писанд қарор нагирифтан; номақбулӣ; назарногирӣ, безътиной.
- НОПИСАНДОНА** ناپسندانе писанд накарда; безътиноёна, безътиборона; назарногирона.
- НОПОЙДОР** ناپايدار ноустувор; бедавом, напоянда, бебақо, фониӣ.
- НОПОЙДОРӢ** ناپايدارى ноустуворӣ, нопояндагӣ, бебақоӣ.
- НОПОК** ناپاک 1. олуда, мурдор, палид. 2. *маҷ.* бадқор, бадқирдор, нобакор, нокас: **одами нопок.**
- НОПОКДОМАН** ناپاکدامن беисмат, беиффат; нопарҳезгор, фосик.
- НОПОКИЗАКОР** ناپاکزه کار кораш нопокиза, кораш пурайбу нуксон, *муқоб.* ҳалолқор.
- НОПОКӢ** ناپاکي олудагӣ, чиркинӣ.
- НОПУРРА** ناپره пурнабуда, пурнашуда; нокомил; ба дараҷаи пурра нарасида; **мактаби миёнаи нопурра, тахсилоти олии нопурра.**
- НОПУРСИДА** ناپرسیده пурсиданашуда; беичозат, берухсат.
- НОПУХТА** ناپخته 1. хом; нарасида. 2. *маҷ.* одами бетачриба, ноозмудакор: **ҷавони нопухта.**
- НОР I** نار 1. *муҳаффафи* **анор**; гули **нор** а) гули анор; б) *маҷ.* гули сурх. 2. доғи сурхе, ки дар рӯи инсон пайдо мешавад.
- НОР II** ا. نار оташ.
- НОРА** ناره забонаи тарозу; санги каппон, санги тарозуи калон.
- НОРАВО** ناروا ношоиста, чоизнабуда.
- НОРАВОН** ناروان 1. истода, чорӣ нашаванда: **оби норавон.** 2. *kit.* ҳар чизе ки мавриди истифодаи бояду шояд надорад (*маҳсусан пул*), нороиҷ.
- НОРАВШАН** ناروشن 1. бенур, номунаввар, хира. 2. нофаҳмо, номафҳум; гайри возеҳ: **сухани норавшан, маънии норавшан.**
- НОРАВШАНӢ** ناروشنى 1. камнурӣ, хирагӣ. 2. номафҳумӣ; номуайяний, номаълумӣ.
- НОРАНГ** x. نارنگ *шиг.* **норанҷ//норинҷ.**
- НОРАНЧ//НОРИНЧ** نارنج [*муарраби норанг*] навъе аз афлесун, ки пӯсташ зарди сурхранг аст.
- НОРАНЧӢ//НОРИНЧӢ** نارنجى ба ранги норанҷ, зарди сурхчатоб.
- НОРАС** نارس 1. нарасида, напухта, хом: **меваи норас.** 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нарасандагӣ ва намерасидагӣ: ақлнорас, дастнорас.*
- НОРАСИДА** نارسیده 1. нопухта, хом. 2. ноболиғ, ба воя нарасида. **ҷавони норасида.**
- НОРАСО** نارسا 1. нокомил, нопурра; *муқоб.* **комил: асари норасо, ақли норасо.** 2. кӯтоҳ, паст: **қади норасо.**
- НОРАСОӢ** نارساي 1. камбуд, камомад; нопуррагӣ. 2. камбудӣ, ноқисӣ, нуксон.
- НОРБОН** ناربان *шиг.* **нардбон.**

НОРВАН نارون *кит.* сада, гучум.

НОРВЕГ نارويگ номи халке, ки аҳолии асосии Норвегияро ташкил медиҳад: **норвегҳо**.

НОРВЕГӢ نارويگӣ *мансуб ба Норвегия (давлате дар Аврупои Шимолӣ); забони норвегӣ* забони аҳолии Норвегия.

НОРГИЛ نارگил *бот.* дарахти чормағзи ҳиндӣ, ки ба дарахти хурмо монанд аст; меваи ин дарахт гирду калон буда, пӯчоқи ғафсе дорад ва дар даруни он обе ҳаст, ки мисли шир ва ширин аст, норчил, чавзи ҳиндӣ (кокос).

НОРГУЛ نارگل гули анор.

НОРДБОН نارديبان *ниг.* **нордбон**.

НОРДОН I ناردان *ширини туршмаза; анори нордон, себи нордон.*

НОРДОН II ناردان *кит.* оташдон.

НОРДОНА نارदानه 1. донаи анор. 2. *киноя аз лаби маъшука.*

НОРИЗО نارضا *норозӣ, гайриқонё, ноқаноатманд; эътирозманд.*

НОРИЗОГӢ نارضاگӣ *норозигӣ, розӣ ва қонё набудан аз касе ё чизе: норизогӣ кардан, норизогӣ изҳор кардан.*

НОРИЗОӢНА نارضايناه *бо норозигӣ, дар ҳолати норозӣ будан: норизоӢна нигоҳ кардан.*

НОРИЗОӢ نارضاى *ниг.* **норизогӣ: изҳори норизогӣ кардан.**

НОРИН نارين *хӯр.* як навъ таоми аз гӯшту угро ё туппа пухта.

НОРИНЧ نارنج *ниг.* **норанч.**

НОРИНЧӢ نارنجى *ниг.* **норанчӣ.**

НОРМАТИВ *лот.* نارماتيو *меъёри муайяни истехсол, миқдори истифодаи мавод, сарфи маблағ ва ғ., ки мувофиқи он кор бурда мешавад.*

НОРОЗИГӢ ناراضىگӣ *ниг.* **норизогӣ.**

НОРОЗИӢНА ناراضايناه *ниг.* **норизоӢна.**

НОРОЗӢ ناراضى 1. *ниг.* **норизо.** 2. мухолиф, муқобил; **норозӣ шудан** розӣ ва мувофиқ набудан аз коре.

НОРОМ نارام *ромнашуда, (ба саворӣ) одатна-*

карда; аспӣ норомӣ беором.

НОРОСТ ناراست *ғайри рост, қач.*

НОРОҲАТ ناراحت 1. он чи дар он роҳату осоиш нест; нобоб; заҳмату ташвишвар: **чоӣ нороҳат, либосӣ нороҳат.** 2. нотинч, ноором; **нороҳат кардан** безобита кардан, ташвиш додан; **нороҳат шудан** безобита шудан, нотинч гаштан.

НОРОҲАТӢ ناراحتى 1. безобитагӣ, ташвиш. 2. нотинчӣ, нооромӣ.

НОРПИСТОН نارپستان *дорои пистони мисли анор дамида ва гирд, пистони анормонанд.*

НОРПӢСТ نارپوست *пӯсти анор, пӯчоқи хушки анор.*

НОРӢФТА ناروفته *чорӢбназада; рӯбучин накарда: хонаи норӢфта.*

НОРҶИЛ *а.* نارجل *муарраби норгил.*

НОС I ناس *тамоқуи кӯфтаи бо оҳак, хокистар ва равғани зағир ва ғ. омехта ва соидашудаи кайфовар, ки ба зерӣ забон гирифта боз мепартоянд; носвор; нос кашидан* нос истеъмол кардан.

НОС II *а.* ناس *кит.* одам, инсон; мардум, халқ; **дар афвоҳи нос** дар даҳони халқ, дар гуфтугӯи мардум.

НОСАБУР ناصبور *бесабр, бетоқат.*

НОСАБУРӢ ناصبورى *бесабрӣ, бетоқатӣ.*

НОСАВОБ I ناصواب 1. нодуруст, нохуб. 2. нописандида, номақбул, номаъқул.

НОСАВОБ II ناثواب *:амали носавоб* *д.* кори хато, амали зишт, ки Худо намебахшад.

НОСАЗО ناسزا 1. нолоиқ, ношониста, номуносиб; **рафтори носазо.** 2. гапи бад, сухани зишт, дашном, ҳақорат; **носазо гуфтан** ҳарфи бад гуфтан; ҳақорат кардан;

НОСАЗОГӢ(Ӣ) ناسزاگو(ى) 1. беҳудагӯ, баддаҳон. 2. ҳақораткунанда, дашномдиханда.

НОСАЗОГӢӢ ناسزاگوئى 1. бадзабонӣ; гапи ношониста гуфтан. 2. ҳақорат кардан, дашномдихӣ.

НОСАРА ناسره *қалб, сақат; нософ (oid ба пули тиллову нукра ва худӣ тилло).*

НОСАРЕХ ناصريح норавшан, гайри возех, аз сарохат дур; номафхум.

НОСАРЕХӢ ناصريحى норавшанӣ, вазех набудан; номафхумӣ.

НОСАХЕХ ناصحيح нодуруст; галат; норавшан, гайри дақиқ.

НОСАХЕХӢ ناصحيحى нодурустӣ; ноаниқӣ.

НОСДОН ناسدان зарф барои нос аз қабили носкаду, носшиша.

НОСЕР ناسير сернашуда; гурусна.

НОСЕРАМ ناسيرم *гүфт.* 1. пурхӯр, баднафс. 2. сернашаванда; гурусначашм.

НОСЕРАМӢ ناسيرمى 1. пурхӯрӣ, баднафсӣ. 2. гурусначашмӣ.

НОСЕРӢ ناسيرى 1. сернашуданӣ, сернашавандагӣ; **хӯроки носерӣ** хӯроки сернакунанда; хӯроки андак. 2. гуруснагӣ; нимгуруснагӣ.

НОСЕРОНА ناسيرانه баднафсона; гурусначашмона.

НОСЕХ ناصيح насиҳатгар, панддиханда.

НОСЕХӢ ناصيحى насиҳатгарӣ, панддихӣ.

НОСЕХОНА ناصيحانه насиҳатгарона, насиҳатгӯёна.

НОСИПОС ناسپاس ношукр кӯрнамак, ҳақношинос.

НОСИПОСӢ ناسپاسى ношукрӣ, кӯрнамакӣ, ҳақношиносӣ.

НОСИР I a. ناثر насрнавис, нависанда.

НОСИР II a. ناصر нусратдиханда, ёридиханда, мададгор.

НОСИТУДА ناستوده *ниг.* носутуда.

НОСИХ I a. ناسخ *кҳн.* порчаи абрешимини зарбофт ё нуқрабофт.

НОСИХ II a. ناسخ *кит.* 1. лагвкунанда, бекоркунанда (-и ҳукми собиқ), бекоркунандаи хуччати пештара. 2. нухабардор, нависанда, котиб.

НОСИХАТ ناصحت бемор, касал, носолим.

НОСӢ I a. ناسى *кит.* фаромӯшкунанда, фаро-

мӯшкор; фаромӯшхотир.

НОСӢ II ناسى 1. ҳамранги нос, сабзи тира (*оид ба ранг*). 2. мӯътод ба нос, носкаши гузаро.

НОСКАДУ ناس كدو носдоне, ки аз чӯбкаду месозанд.

НОСКАШ ناس كش он ки нос мекашад, истеъмолкунандаи нос.

НОСКАШӢ ناس كشى 1. *исми амал аз нос кашидан*. 2. носкаш будан; одати носкаш.

НОСОЗ ناساز 1. номувофик, нобоб, номақбул, хилофи табъ. 2. ноқулай, норохат: **худо носоз ҳис кардан; носоз будан** а) мувофик набудан; б) соз набудан, муносибати хуб надоштан (бо касе). 3. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр.

НОСОЗГОР ناسازگار 1. номувофик, мувофиқатнакунанда; муҳолиф. 2. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр; **бахти носозгор** бахти бад; бетолеъӣ.

НОСОЗГОРӢ ناسازگارى носозгор будан; номувофиқатӣ, муҳолифат, носозӣ.

НОСОЗГОРОНА ناسازگارانه носозона, номувофиқона, муҳолифона.

НОСОЗӢ ناسازى 1. номувофиқӣ; нобобӣ, бадӣ. 2. бадии муносибат, вайронии муносибат; муҳолифат.

НОСОЛИМ ناسالم 1. носихат, бемор, касалманд. 2. номусоид; нохуш, бад: **обу ҳавои носолим, вазъияти носолим.**

НОСОЛИМӢ ناسالمى 1. носихатӣ, беморӣ, маризӣ. 2. номусоидӣ; бадӣ: **носолимни вазъият.**

НОСРАНГ ناسرنگ *ниг.* носӣ II, 1.

НОСУР a. ناسور// ناصور *кит.* реше, ки ҳамеша аз он фасод меравад, реши равон, захми илочнопазир, захми кӯҳна.

НОСУТ a. ناسوت *кит.* 1. д. олами моддӣ, дунё, инчаҳон. 2. *маҷ.* инсонӣ, одамӣ; **муқоб. лоҳут.**

НОСУТУДА//НОСИТУДА ناستوده *кит.* 1. нописандида, номаъкул: **рафтори носутуда**. 2. бадкор, бадамал.

НОСУФТА ناسفته 1. сӯрохнашуда, 2. *маҷ.* беайбу нуқсон; **дурри носуфта** а) дурру гавҳари сайқалнаёфта; б) *кин.* сухани бикр, сухани то-

за.

НОСФУРҶШ ناسفروش он ки нос мефурӯшад, фурӯшандаи нос.

НОСФУРҶШӢ ناسفروشي фурӯши нос; шугли носфурӯш.

НОСҶЗ ناسوز насӯзанда; оташбардор: **сандуки носӯз**.

НОТА I лот. ناته мус. аломатҳои хаттии махсус, ки ба воситаи онҳо овозҳои мусикиро нишон медиҳанд: **ба нота гирифтани (гузарондан)**.

НОТА II лот. ناته ниг. эътирознома.

НОТАВОН ناتوان 1. суст, заиф, беқувват, беқудрат; очиз; муқоб. **тавоно: пири нотавон; тани нотавон** тани дардманд. 2. камбағал, фақир, нодор; муқоб. **тавоногар**.

НОТАВОНБИН ناتوانبين ҳасадбаранда, беҳбудии касеро нахоҳанда, муваффақияти касеро дида натавонанда.

НОТАВОНБИНИ ناتوانبيني ҳасадбарӣ, беҳбудии касеро дида натавонистан.

НОТАВОНӢ ناتواني 1. заифӣ, камқувватӣ, бемадорӣ. 2. нодорӣ, камбағалӣ бечорагӣ.

НОТАВОНӢ ناتواني ниг. **нотавонӣ**.

НОТАӢЕР ناتيار буднашуда, нотамом.

НОТАМОМ ناتمام 1. итмомнаёфта, анҷомнаёфта, ба итмом нарасида; ғайри комил. 2. ба охир нарасонда ба поён нарасонда; **нотамом-нотамом** канда-канда, бо фосила; нимгурма; **нотамом мондан** буд нашуда мондан, ба анҷом нарасида мондан.

НОТАНТЕ ناتنتي гуфт. он ки ба ҳеч чиз тан дарнамедахад; он ки ба ҳақ тан намедахад; муқоб. **яққавл**.

НОТАРИАЛӢ ناتريالي мансуб ба **нотариат**; идораи нотариус; **идораи давлатии нотариалии шахр**; **ҳуччати нотариалӣ** ҳуччати дар идораи нотариус сабт ва тасдиқшуда.

НОТАРИАТ лот. ناتريات сохтори идораҳои ба расмият дароварандаи ҳуччатҳои ҳуқуқӣ: **нотариати давлатӣ**.

НОТАРИУС лот. ناتريوس хизматчиҳои нотариат, ки ҳуччатҳои ҳуқуқиро сабт, тасдиқ ва ба расмият мебарорад.

НОТАРОШИДА ناتراشيده 1. (мӯяш) тарошида-нашуда; мӯяшрасида. 2. носуфта, ноҳамвор. 3. маҷ. одами дағал, бадмуомила; беодоб.

НОТАРС ناترس 1. натарсанда; часур, далер, бебок. 2. натарсида, наҳаросида; далерона, часуруна.

НОТАРСӢ ناترسي далерӣ, шуҷоат, ҳасорат.

НОТАРСОНА ناترسانه наҳаросида; часуруна, бебокона.

НОТИҚ а. ناطق 1. гӯянда, суҳангӯӣ, гапзанандаи моҳир; **ҳайвони нотиқ** инсон, ки қобилияти нутқ (гап задан) дорад; 2. нутқкунанда, маърузагар.

НОТИҚА ناطقه 1. муаннаси **нотиқ**. 2. қобилияти нутқ, қувваи суҳангӯӣ.

НОТИҚӢ ناطقي 1. нотиқ будан; суҳангӯӣ, суҳанронӣ. 2. гапдонӣ, суҳандонӣ.

НОТИНЧ ناتنج ноором, ноосолишта; пурташвиш; **нотинч шудан** пурташвиш гаштан.

НОТИНЧӢ ناتنجي нооромӣ, беосолиштагӣ; пурташвишӣ.

НОТИФОҚ ناتفاق ниг. **ноиттифоқ**.

НОТИФОҚӢ ناتفاقي ниг. **ноиттифоқӣ**.

НОТОБ ناتاب 1. носихат, бемор, касал: **нотоб шудан**. 2. заиф, бемадор.

НОТОБӢ ناتابي носихатӣ, беморӣ, касалӣ.

НОУМЕД ناميد 1. умеду орзуяш бар бод рафта, навмед, маъюс; муқоб. **умедвор**; **ноумед гаштан(шудан)** умедро қандан, маъюс шудан; **ноумед қардан** касеро маъюс гардонидан. 2. бечора, ба мурад нарасида, ба **таври навозиш** берӯзӣ.

НОУМЕДӢ ناميدي маъюсӣ, аз даст додани умед, бар бод рафтани орзӯ; **ба ноумедӣ афтодан(ғирифтрон шудан)** маъюс шудан, умедро аз даст додан; **ба ноумедӣ андохтан** маъюс гардонидан, ноумед сохтан.

НОУМЕДОНА ناميدانه бо ноумедӣ, навмедона, маъюсона.

НОУСТУВОР ناستوار 1. номустаҳкам, суст, бебунёд. 2. бесубот, қалаванда: **одами ноустувор**.

НОУСТУВОРӢ *ناستواری* ноустувор будан, мустаҳкам ва устувор набудан; субот надостан: **ноустуворни** **вазъият**; **ноустуворни** **ҳаракат**.

НОУСТУВОРОНА *наастоваране* бо ноустуворӣ.

НОӮҲДАБАРОӢНА *наеҳдебрайане* белаёқатона, бекобилиятона.

НОӮҲДАБАРОӢ *наеҳдебрایی* 1. белаёқатӣ, бекобилиятӣ, корношоямӣ, корнодонӣ. 2. нота-вонӣ, бедаступой.

НОФ *ناف* 1. чуқурчаи миёни шиками одам, ки мунтаҳои рӯда аст ва вақти зоида шудани бача онро мебуранд; **нофаш дар фалон ҷой бурида шудааст** *кин.* дар фалон ҷой зоида шудааст; **хунн нофи ман дар ин ҷо рехтааст** *кин.* зодгоҳи ман ин ҷост. 2. *мач.* миёни ҳар чиз; **нофи шаб** миёни шаб, нисфи шаб.

НОФА *نافه* 1. нофи оҳуи мушқин. 2. моддае, ки дар ҳалтачаи зери нофи оҳуи мушқин чамъ мешавад ва хеле хушбӯй аст.

НОФАРМОН *нафарман* саркаш, итоатнақунанда.

НОФАРМОНБАРДОР *нафарманбардар* итоатнақунанда, саркаш, осӣ.

НОФАРМОНБАРДОРӢ *нафарманбардарӣ* саркашӣ, исёнгарӣ.

НОФАРМОНӢ *нафарманӣ* нофармон будан, саркашӣ, итоатнақунандагӣ.

НОФАРРУХ *нафарх* *кин.* безеб, зиштрӯ.

НОФАРРУХАХТАР *нафархихтар* *кин.* бадбахт, бетолеъ, манҳус.

НОФАРҶОМ *нафарҷам* *кин.* 1. бефоида, беҳуда, коре, ки оқибаташ неқ нест, бадфарҷом. 2. бенатича, **бахти нофарҷом** толеи бад, бахти бад.

НОФАРҶОМӢ *нафарҷамӣ* *кин.* 1. бенатичагӣ, бефоидагӣ, беҳудагӣ. 2. бадфарҷомӣ.

НОФАҲМ *нафем* *ниг.* бефаҳм.

НОФАҲМИДА *нафемиде* надониста, сарфаҳм на-рафта.

НОФАҲМИӢ *нафемӣ* нодонӣ, надонистан; огоҳ

набудан, беҳабарӣ; худро ба **нофаҳмӣ** андохтан

(задан) худро нофаҳмида нишон додан; худро беҳабар вонамуд кардан.

НОФАҲМО *нафема* номафҳум; душворфаҳм.

НОФЕЪ *а.* *نافع* фоиданок, манфиатнок, судманд.

НОФИЗ *а.* *نافذ* *кин.* 1. нуфузқунанда, фурураванда. 2. раво, чоришаванда: **амри нофиз**, **ҳукми нофиз**.

НОФИЛА *а.* *نافله* *кин.* 1. баҳшиш, атия. 2. *д.* ибодате, ки анҷом додани он вочиб нест: **намози нофила**.

НОФИР *а.* *نافر* *кин.* нафратқунанда; раманда, тарсанда.

НОФОРАМ *нафарам* 1. ноҳуш, ноҳинҷор. 2. ногувор, бемаза, дилнокаш, бадхӯр: **хӯроки нофорам**.

НОХАЛАФ *ناخلف* 1. фарзанди ноқобил, фарзанди нолоиқи падар, падарбезор. 2. *тахқ.* одами нобақор, бадқирдор, бадахлок.

НОХИРАДМАНД *нахирдамнд* нодон, беақл.

НОХИРАДМАНДОНА *нахирдамнанде* беақлона; аз рӯи нодонӣ.

НОХОНДА *нахонде* 1. таҳсилнодида, бесавод. 2. даъватнашуда, ногуфт, тақлифнашуда: **меҳмони нохонда**.

НОХОНО *нахона* хонданаш душвор, душворхон, бадхон: **хати нохона**.

НОХОСТ *наخواست* 1. ғайримунтазир, ғайричашмдошт; баногоҳ, ногаҳон; тасодуфан. 2. маълум накарда, беҳабар; ба таври ногаҳонӣ; **нохост ҳучум кардан** гафлатан ҳучум овардан.

НОХОТИРҶАМЪ *нахатриҷам* 1. хотирошуфта, нотинҷ; мушаввашхотир. 2. хавфнок, пурхатар.

НОХОТИРҶАМЪӢ *нахатриҷамӣ* 1. хотирҷамъ набудан, хотирошуфтагӣ, нотинҷӣ. 2. хавфнокӣ, пурхатарӣ.

НОХОҲ *нахоа* бар хилофи хоҳиш ва майл; **хоху нохоҳ** аз ду сар; бегуфтугӯ; хоҳӣ нахоҳӣ.

НОХОҲАМ *нахохам* нахоҳанда; бемайл, беҳоҳиш; **бо дили нохоҳам**; **бе хоҳишу майл**; **дили нохоҳам-узри бисёр** (*зарб.*) агар одам майлу ҳаваси иҷрои коре надошта бошад, баҳонаҳои зиёде меорад.

НОХУБ ناخوب номувофиқ; бад, зишт.

НОХУДО I ناخدا беҳудо, бедин.

НОХУДО II ناخدا киштибон, киштирон.

НОХУН ناخون моддаи шохӣ, ки нӯги ангуштони дасту пой инсон ва чонваронро мепӯшонад; аз нохуни пой то мӯи сар сар то пой бадан; монанди (чун) гӯшту нохун хеле зич ва ногустаанӣ (*мас., муҳаббати инсон ба ватан*); нӯги нохун барин а) заррае андаке; б) ҳеч. нохун гирифтани кӯтоҳ кардани нохунҳои дарозшуда бо нохунгирак *ва г.*; нохун задан ба воситаи нохун харошидани чизе; нохун расонидан ба чизе (*мас., ба тор барои навохтан*); аз мағзи(зери) нохун чирк кофтан айбҷӯӣ кардан, камбудии касеро чустан (*қасдан, богаразона*); бо нохуну дандон чангидан то дами охири чангидан; \diamond нохуни обдор панҷаҳои пурхунар (*дар шавоҳати соҳҳои торӣ*).

НОХУНА ناخونه *кит., тиб.* пардаи гӯштомонанди сафедранг, ки дар гӯшаи чашм аз тарафи бинӣ пайдо мешавад ва агар табобат накунад, боиси хира шудани мардуми чашм мегардад.

НОХУНАК ناخونک 1. *ниг. мизроб.* 2. *грам.* аломатест, ки барои фарқ кунонидани матн, ҷумла ё калимаи ба таври иқтибос овардашуда аз ду тарафаш гузошта мешавад: ба нохунак гирифтани.

НОХУНГИРАК ناخونگیرک асбобчаи махсус ки бо он нохун мегиранд.

НОХУНДАРОЗ ناخوندراز он ки ва он чи нохунаш дароз шудааст.

НОХУНОРОӢ ناخونآرائى ороиши нохун дар толори ҳусн.

НОХУНПЕРО(Ӣ) ناخونپيرای *кит.* 1. нохунгирак; қайчии хурди нохунгири. 2. саргарош.

НОХУНХӢРАК ناخونخورک *тиб.* бемории зери нохуни ангушт.

НОХУШ ناخوش 1. ғамгин, ношод. 2. бадҳол, нотоб, бемор: нохуш шудан. 3. бад, нохуб: кори нохуш, бо назари нохуш нигоҳ кардан; хабари нохуш хабари хафагиовар, хабари андӯховар, хабари хуш.

НОХУШӢ ناخوشي 1. хафагӣ, ғамгинӣ. 2. беморӣ,

носиҳатӣ, нотобӣ.

НОХУШНУД ناخوشنود 1. хафа, ғамгин, маҳзун. 2. норизо, норозӣ; нохушнуд шудан норозӣ шудан, хафа шудан.

НОХУШНУДӢ ناخوشنودى 1. ғамгинӣ, хафагӣ. 2. норозигӣ, норозӣ.

НОХУШНУДОНА ناخوشنودانه бо нохушнудӣ, маҳзунона; норозӣна.

НОХӢРДАНИ ناخوردنى 1. шакли инқории сифати феълии замони оянда аз хӢрдан. 2. ғайри қобили хӢрдан, ба хӢрдан номувофиқ: алафи нохӢрдани.

НОӢАҚ ناحق норост, нодуруст; бардурӯг; ғайриодилона; тӯхмати ноӢақ; хуни ноӢақ хуни одами бегуноҳ; ба ноӢақ бе ҳеч айбу гуноҳ, бе ҳеч далел; ба ҳаққу ноӢақ хоҳ ҳақ бошаду хоҳ ноӢақ; бе исботи гуноҳ.

НОӢАҚӢ//НОӢАҚҚӢ ناحقى норостӣ, нодурустӣ; бардурӯгӣ; ғайриодилонагӣ.

НОӢАҚОНА//НОӢАҚҚОНА ناحقانه 1. ба таври ноӢақ, нодуруст; ҷазои ноӢақона ҷазои ноодилона

НОӢАҚШИНОС ناحقشناس *кит.* кӯрнамак, носипос, бевафо.

НОӢАМВОР ناھموار 1. номусаттаҳ, нотахт; пурнишебу фароз, пасту баланд: роҳи ноӢамвор. 2. номавзун; на ба як қарор.

НОӢАМВОРӢ ناھموارى пастиву баландӣ, пурнишебу фароз будан, номусаттаҳӣ: ноӢамвории роҳ.

НОӢАМОЛ ناھمال *кит.* беназир, беҳамто, бемислу монанд.

НОӢАМУЛӢ ناھمولى *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОӢИБ ا. ناھب гиранда, рабоянда; ғораткунанда, ғоратгар.

НОӢИД ناھد *нуч.* ситораи Зӯҳра.

НОӢИНЧОР ناھنجار 1. номуносиб; номақбул, зишт. 2. ногувор, номатбӯъ, нофорам: ваъзияти ноӢинчор. 3. нобоб, дурушт: бори ноӢинчор.

НОӢИНЧОРӢ ناھنجارى 1. номувофиқӣ, носозгорӣ. 2. ногуворӣ, нофорамӣ.

НОӢИЯ I ا. ناحيه 1. қисме аз як сарзамин, гӯшае

НОХ

- аз мамлакат. 2. мамлакат, кишвар, минтақа. 3. *нав.* воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шаҳрҳои калон, район: **ноҳияҳои тобени ҷумҳурӣ, ноҳияҳои шаҳри Душанбе.**
- НОҲИЯ II** *а.* **ناهيه** *кит.* 1. муаннаси ноҳӣ. 2. манъ; манъи қатъӣ.
- НОҲИЯБАНДӢ** **ناحيهبندي** 1. *нав.* ба ноҳияҳо (3) чудо кардан; **ноҳиябандии вилоят** вилоятро ба ноҳияҳо тақсим кардан. 2. *кишов.* навъҳои ин ё он зироатро ба ин ё он ноҳия махсус гардондан: **ноҳиябандии навъҳои ҷуворимакка.**
- НОҲӢ** *а.* **ناهي** манъкунанда, наҳйкунанда, боздоранда.
- НОҲОР** **ناهار** аз бомдод чизе нахӯрда, аз пагоҳирӯзӣ тахтулнакарда; ноништанакарда; гурусна: **ддли ноҳор.**
- НОХУШӢР** **ناهوشيار** 1. он ки хушёр нест, маст. 2. кундфаҳм; нофаҳм.
- НОЧА** **ناچه** *ниг.* **нойча**; **ноча андохтан** нойча тайёр кардан, нойча печонда мондан. 2. ҳосили навбастаи растаниҳои палакӣ аз қабилӣ бодиринг, харбуза, каду *ва г.:* **ноча бастан**
- НОЧАСП** **ناچسپ** *ниг.* **ночаспон.**
- НОЧАСПӢ** **ناچسپي** *ниг.* **ночаспонӣ.**
- НОЧАСПОН** **ناچسپان** 1. номувофик; берабт, бемуносибат; **гапҳои ночаспон** суханони берабт ва бемаврид; **дарбеҳи ночаспон** дарбеҳи номувофик; ямоки безеб; **табассуми ночаспон** табассуми номувофик ва сохта. 2. ноҳинҷор, кабоб.
- НОЧАСПОНӢ** **ناچسپاني** 1. берабтӣ; номуносибӣ: **ночаспонии гап.** 2. ношинамӣ, номувофиқӣ.
- НОЧАХ** **ناچخ** *кит.* 1. *ниг.* **табарзин.** 2. найзаи хурд.
- НОЧИЗ** **ناچيز** 1. бисёр кам, хеле кам, андак: **дармади ночиз, маблағи ночиз.** 2. арзишнадошта, беқадр: **тӯҳфан ночиз.** 3. ҳеч чиз; ҳеч, беаҳамият.
- НОЧОР** **ناچار** 1. ноилоч, маҷбур, лобуд. 2. ногузир, ҳатман, бечунучаро: **чор-ночор** хоҳ-нохоҳ, ногузир; **ночор гардидан** (мондан, шудан) ноилоч шудан, маҷбур шудан.
- НОЧОРӢ** **ناچاري** 1. ноилочӣ, маҷбурӣ; зарурат; аз **ночорӣ** аз беилочӣ, аз ноилочӣ; **ба ночорӣ**
- бо ноилочӣ. 2. *маҷ.* бечорагӣ, тихидастӣ, фақр.
- НОЧОҚ** **ناچاق** *гуфт.* нохуш, нохурсанд, ношод: **димоғи ночоқ.**
- НОЧАВОНМАРД** **ناچوانمرد** 1. он ки ҷавонмард нест; бадсиришт; бешараф. 2. пастҳиммат, фурумоя, сифла.
- НОЧАВОНМАРДӢ** **ناچوانمردى** 1. бадсириштӣ; бешарафӣ. 2. пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.
- НОЧАВОНМАРДОНА** **ناچوانمردانه** 1. бешарафона: **амали ноҷавонмардона.** 2. пастҳимматона, дунҳимматона.
- НОЧАМӢ** **ناجمع** парешон, пароканда; **хотири ноҷамӢ** парешонии хотир.
- НОЧИНС** **ناچنس** 1. зоташ бад бадзот; бадчинс. 2. *таҳк.* нокас, номард; нобоб. 3. унснагиранда; номуросо.
- НОЧӢ** *а.* **ناچي** *кит.* начотёбанда; начотёфта.
- НОЧОИЗ** **ناچائز** 1. нораво, чоизнабуда. 2. *маҷ.* нолоиқ, ношоиста: **корҳои ночоиз.**
- НОЧОЛИБ** **ناچالِب** чолибнабуда, чалбнакунанда; намуди чолиб надошта.
- НОЧУНБОН** **ناچنبان** начунбанда, беҳаракат; **ночунбон шуда мондан** беҳаракат (караҳт) шудан, шах шуда мондан.
- НОҚӢР** **ناچور** 1. мувофиқатнадошта, номутаносиб, ноҳамоҳанг. 2. ноқулай, нохуш: **худро ноқур хис кардан.**
- НОҚӢРӢ** **ناچوري** 1. номувофиқатӣ, номутаносибӣ; ноҳамоҳангӣ, 2. ноқулайӣ, нохуш будан.
- НОШАФФОФ** **ناشافاف** 1. гайришаффоф, нософ: тира; губоролуд. 2. *маҷ.* ноошкор, пӯшида.
- НОШИКАН** **ناشکين** нашикананда, намешикастагӣ: **истакани ношикан.**
- НОШИКАСТА** **ناشکسته** нашикаста, бутун (чизҳои шикастанӣ).
- НОШИКЕБ** **ناشکيب** бесабр, бетоқат.
- НОШИКЕБӢ** **ناشکيبى** бесабрӣ, беқарорӣ.
- НОШИКЕБО** **ناشکيبا** *ниг.* ношикеб.
- НОШИНОС** **ناشناس** 1. ноошно, бегона: **одамони**

- ношинос.** 2. шинохтанашуда; шиносоинадошта; омӯхтанашуда: **чизи ношинос, ношинос будан бо чизе.**
- НОШИНОСӢ** ناشناسى ношинос будан; шинос набудан, бегона будан; **ба ношиносӢ задан** ношинос вонамуд кардан.
- НОШИНОСО** ناشناسا ношинос; шиноснашуда, ошноинадошта бо чизе; ноогоҳ аз чизе.
- НОШИНОСОӢ** ناشناسائى ношиносӢ; ноогоҳӢ.
- НОШИНОХТ** ناشناخت *кит.* ношинос; шинохтанашуда; он ки ҳеҷ кас ўро намешиносад.
- НОШИР** *а.* ناشر нашркунанда, пахнкунанда; ба таъб расонанда.
- НОШИТО** ناشتا *ниг.* **ношто.**
- НОШИФ** *а.* ناشف *кит.* ба худ кашанда (*мас., обро*), чаббанда, наشفкунанда.
- НОШӢ** ناشى 1. пайдошаванда (аз чизе), сарзананда. 2. *кит.* бетачриба; навкор, тозагор.
- НОШОД** ناشاد он ки шоду хурсанд нест; андӯхгин, ғамгин, маҳзун, хафа.
- НОШОИСТА** ناشايسته 1. ношоям, носазовор, нолоик. 2. бехуда, бечо, бад: **гапи ношоиста, ҳаракати ношоиста.**
- НОШОИСТАӢ** ناشايسته گى ношоиста будан, нолоикӢ, носазоворӢ.
- НОШОЯМ** ناشايم ношоиста, носазовор, ғайри шоистаи коре ё чизе, нодуруст, бад, зишт; **кори ношоям** кори бад, амали зишт; **суханҳон ношоям** алфози қабех.
- НОШПОТӢ** ناشپاتى меваи ширини обдор аз чинси мурӯд ва нок.
- НОШПӢТӢ** ناشپوتى *ниг.* **ношпотӢ.**
- НОШТО** ناشتا *ниг.* **нопишта; пошто кардан** хӯроки пагоҳӢ хӯрдан, ноништа кардан; **вақти ношто** ҳангоми таҳтӯли пагоҳӢ.
- НОШУД** ناشد 1. белаёқат, бебарор, ноӯхдабаро, нотаваон, бекора, он ки аз ўхдаи коре намебарояд. 2. нимҷон, бекувват.
- НОШУДАНИ** ناشدنى 1. *шакли инкориш сифати феълӣи замони оянда* аз **шудан**. 2. он чи набояд шавад, нашаванда; он чи шуданаш мумкин нест, ғайримумкин.
- НОШУКР** ناشكر носипос, кӯрнамак; ҳақношинос: **бандаи ношукр.**
- НОШУКРӢ** ناشكرى кӯрнамакӢ, носипосӢ, ҳақношиносӢ; **ношукрӢ кардан** а) носипосӢ кардан, пешпо задан (*неъматеро*); б) қадри чизеро надонистан, ба қадри чизе ё некии касе нарасидан.
- НОШУКУФТА** ناشكفته шукуфтанашуда, бознашуда, вонашуда, **гули ношукӯфта; оҳаки ношукӯфта** оҳаки обнарасида.
- НОШУМОР\НОШУМУР** ناشمر//ناشمار 1. нашумурда, шумор накарда. 2. *ниг.* **бешумор.**
- НОШУНАВО** ناشنوا нашунаванда, кар.
- НОШУНАВОӢ** ناشنوائى қобилияти шунавоӣ надостан, нашунаванда будан, ношунидан; **худро ба ношунавоӣ андохтан** худро нашунида вонамуд кардан.
- НОШУСТА** ناشسته шустанашуда; чиркин, нопок: **либоси ношуста; ◇ тифли ношуста** кӯдаки навозод.
- НОЯБР** *ю.* نايبر номи моҳи ёздаҳуми солшумории милодӣ.
- НОЯБРӢ** نايبرى *мансуб ба ноябр.*
- НУБУВВАТ** *а.* نبوت *кит.* 1. *ниг.* **рисолат.** 2. *маҷ.* эъҷоз, мӯъҷизанамоӣ, мӯъҷиза нишон додан.
- НУБУҒ** *а.* نبوغ *кит.* заковати баланд, истеъдоди фавқулода, ниҳояти мумтозӣ дар илму адаб.
- НУВВОБ** نواب *ҷ.* **ноиб.**
- НУГУН** نگون *ниг.* **нагун.**
- НУГУНСОР** نگونسار *ниг.* **нагунсор.**
- НУДАМО** *а.* ندما *ҷ.* **надим.**
- НУДБА** *а.* ندبه гиря, нола; гиря кардан, нола кардан; ба мурда навҳа кардан.
- НУДРАТ** *а.* ندرت камӣ, камёбӣ, кам воқеъ шудан; **ба нудрат кам, аҳён.**
- НУДРАТАН** *а.* ندرتاً аҳёнан, гоҳ-гоҳ.
- НУЗДАҲ** نزده шумораи миқдорӣ адади 19, яъне даҳ чамъи нӯҳ.
- НУЗДАҲСОЛА** نزدهساله он ки (чи) нуздаҳ сол дорад, нуздаҳ сол дошта; синнаш ба нуздаҳ даромада: **чавони нуздаҳсола.**

НУЗДАҲСОЛАГӢ *نردهسالگی* нуздаҳсола будан, нуздаҳ сол доштан.

НУЗДАҲУМ *نزدهم* шумораи тартибӣ аз нуздаҳ.

НУЗДАҲУМИН *نزدھمین* *ниг.* нуздаҳум; касе ё чизе, ки шумораи нуздаҳ қарор дорад.

НУЗЛ *ا. نزل* *кит.* 1. ризқ, рӯзӣ. 2. хӯрданиҳое, ки пеши меҳмон мегузоранд; зиёфат.

НУЗУЛ *а. نزول* *кит.* 1. фурудой. 2. поин омадан, фуромадан; манзил гирифтани (*пас аз сафар*); нузул қардан (*намудан, фармудан*) манзил гирифтани, фуромада ҷой гирифтани.

НУЗҲАТ *а. نزهت* *кит.* 1. покизагӣ; неқӯӣ. 2. хушҳолӣ, хурсандӣ.

НУЗҲАТБАХШ *نزهتبخش* фараҳбахш, хурсанди-овар.

НУЗҲАТГОҲ *نزهتگاه* *кит.* ҷои хушҳаво, ҷои дилкушо.

НУКОТ *а. نکات* *ҷ. нукта.*

НУКТА *نکته* 1. масъалаи нозук. 2. мазмуни дақиқ. 3. сухани пӯшида, каломи рамзнок; **донандаи нуктаҳои борик** донандаи суханҳои пурмазмун ва таъсирбахш, суханвари борикфаҳм, нозукадо. 4. ҷиҳати муҳими ягон масъала; ҳарфи муҳим, гапи зарур.

НУКТАГИР *نکتهگیر* эродгир, хурдагир, айбҷӯӣ.

НУКТАГИРӢ *نکتهگیری* эродгирӣ, хӯрдагирӣ, айбҷӯӣ.

НУКТАДОН *نکتهدان* борикфаҳм, зирак; он ки ҳубу бадро нағз фарқ мекунад (*хусусан суханро*); сухандони забардаст.

НУКТАДОӢ *نکتهدانی* борикфаҳмӣ, донишмандии паҳлуҳои нозуки сухан.

НУКТАКУШО *نکتهکشا* нуктасанҷ, борикбин; рамзфаҳм.

НУКТАПАРДОЗ *نکتهپرداز* гӯяндаи нуктаҳои латифу дақиқ, нозукбаён, суханвари нозукадо.

НУКТАПАРДОЗӢ *نکتهپردازی* нозукбаёнӣ.

НУКТАСАНҶ *نکتهسنج* дарк ва баёнқунандаи мазмунҳои баланду дақиқ, сухансанҷ, суханвари мумтоз.

НУКТАСАНҶӢ *نکتهسنجی* дарк ва баёнӣ нуктаҳои борик; санҷидагӯӣ; суханварӣ, фасехбаёнӣ.

НУКТАФАҲМ *نکتهفهم* *ниг.* нуктадон.

НУКТАФАҲМӢ *نکتهفهمی* *ниг.* нуктадонӣ.

НУКЧА *نوکچه* *ниг.* нӯкча.

НУҚАТ *а. نقت* *ҷ. нукта.*

НУҚЛ *а. نقل* 1. чизе ки пас аз нӯшидани бодову май меҳӯранд, газак, ҳалқосо. 2. беҳтарини чизҳои хӯрдани; хуб ва сараи чизҳо; **нуқлу наво** шириниҳо, меваҳои хушк; **нуқли маҷлис** *киноя аз* сухане, ки сари забонҳои аҳли маҷлис бошад; мавзӯе, ки вирди забони ҷамъият аст. 3. *гуфт.* ҳама, тамома, тамома: **заминаш нуқл аз сангу рег иборат аст.**

НУҚЛДОН *نقلدان* зарфе барои нуқл, зарфе барои газак.

НУҚОТ *نقات* *аслаш* **ниқот.**

НУҚРА *نقره* 1. филизи гаронбаҳои сафедранг, сим; **нуқраи холис** нуқраи софи бе омехтагӣ бо маъданҳои дигар. 2. аз нуқра сохташуда, нуқрагин: **пули (танган) нуқра; медали нуқра** нишонест, ки дар мактабҳои миёна ба талабагонӣ бо баҳои “хуб” ва “аъло” таҳсилқарда ва имтиҳонҳои хатмро супурда дода мешавад.

НУҚРААНДУД *نقرهاندود* бо оби нуқра андудашуда, бо нуқра рӯйбаст қардашуда, симандуд.

НУҚРАБАНД *نقرهبنده* бо нуқра ороиш додашуда, нуқрақоришуда: **носкадуи нуқрабанд.**

НУҚРАВОР *نقرهوار* нуқрамонанд, нуқраранг.

НУҚРАВОРӢ *نقرهواری* асбобу олоти зебу ороишии нуқрагин.

НУҚРАГИН *نقرهگین* аз нуқра сохташуда, симин; бо нуқра ороиш додашуда: **камарбанди нуқрагин, лаълини нуқрагин.**

НУҚРАГӢ *نقرهگی* *мансуб ба* нуқра; нуқрагин.

НУҚРАГУН *نقرهگون* *ниг.* нуқраранг.

НУҚРАДАВОӢ *نقرهدوانی* нуқра давондан ба рӯи чизе, нуқра андудан.

НУҚРАДОР *نقرهدار* он чи дар таркибаш нуқра дорад: **санги нуқрадор.**

НУҚРАКОР *نقرهکار* заргаре, ки чизҳои нуқрагӣ месозад.

НУҚРАКОРӢ *نقرهکاری* 1. бо нуқра зинат додан. 2. бо нуқра зинат додашуда; хотамқорӣ аз нуқра: **зини қошаш нуқрақорӣ.**

НУҚРАКӢБ *نقرهکوب* ба рӯйаш аз нуқра нақшу нигор дошта: **камарбанди нуқракӢб.**

НУҚРАКӢБӢ *نقرهکوبی* *ниг.* нуқрақорӣ.

НУҚРАМОӢАНД *نقرهمانند* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАМӢ(Ӣ) *نقرهموای* дорони мӯи нуқрамонанд; духтари нуқрамӯӣ.

НУҚРАОСО *نقرهآسا* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАПЎШ نقرهپوش пӯшидашуда бо нукра; сафедпӯш; кӯҳи сарбаланди нукрапӯш кӯҳи баланди бо барфҳои нукрагун пӯшидашуда.

НУҚРАНГ نقره رنگ ба ранги нукра сафед, нукратоб, симгун.

НУҚРАСОН نقره سان нукрагун, нукрамонанд, нукравор.

НУҚРАТОБ نقره تاب *ниг.* нукраранг.

НУҚРАФОМ نقره فام нукрагун, нукраранг.

НУҚРАҲАЛ نقره حل ҳалли нукра, оби ғудохтаи нукра.

НУҚС *а.* نقص [аслаш нақс] *ниг.* нуксон.

НУҚСДОР نقص دار *ниг.* нуксондор.

НУҚСОН نقصان 1. *кит.* кам шудан, коста шудан. 2. камбудӣ, норасой, камӣ. 3. айб, иллат: нуксон доштан, нуксон ёфтан (пайдо кардан); ислоҳи нуксон кардан камбудихоро бартарарф кардан.

НУҚСОНДОР نقصان دار он чи камбудӣ ва нора-соие дорад.

НУҚТА *а.* نقطه 1. изи бисёр хурде, ки бо як бор расондани нӯги қалам ё ягон чизи нӯгтез пайдо мешавад; **нуктаи ҳарфҳои араби** аломати холчамонанде, ки дар боло ва зери ҳарфҳои араби гузошта мешавад. 2. *грам.* аломати ист дар китобат (.), ки дар охири ҷумла гузошта мешавад: **нуктаву вергул**. 3. мафҳуми асосӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва физика, ки мафҳуми ибтидои чизе, ҷои бурида гузаштани як хат ё чанд хат ва ғайраро ифода мекунад: **нуктаи буриши ду хати рост, нуктаи яхбандӣ, нуктаи ҷӯшиш; нукта гузоштан** а) нукта мондан; б) *кин.* ба охир расонидан, анҷом додан. 4. марказ; **нуктаи доира** маркази доира. 5. ҷои ягон чиз, ҷой, маҳал; **нуктаи баланд** қуллаи авҷ, дараҷаи баландтарини ҷое, чизе; **нуктаи марказӣ** ҷои асосӣ, марказ; **нуктаи савдо** мағоза, дукон ва умуман ҷои хурда фурушиҳо. 6. *мач.* нукта, масъала; **нуктаи телефон** дастгоҳи собити дар ҷое насбшудаи телефон; **нуктаи назар** фикр, мулоҳиза, тарзи биниш; **аз нуктаи назари...** мувофиқи диди..., назар ба мулоҳизаи...; **нукта ба нукта** айнан, бекаму кост.

НУҚТАВЕРГУЛ نقطه ويرگل *грам.* аломати китобатиест, ки дар дохили ҷумла, дар сурати нотаом ва тафсилталаб будани фикр гузошта мешавад.

НУҚТАГУЗОРӢ نقطه گذارى гузоштани нукта (*дар ҳарфҳои араби ва дар охири ҷумлаҳо*).

НУҚТАДОР نقطه دار нуктанок, нуктадошта: **ҳарфи нуктадор** (*дар алифбои араби асоси тоҷикӣ*).

НУҚУД نقود *кит., ҷ.* нақд.

НУЛА نوله садои дарози сағу шағол; уллоси сағ; **нула кашидан** садои дароз баровардани сағ ва шағол.

НУЛАКАШӢ نوله كشي *исми амал аз нула кашидан*; уллоскашии сағу шағол.

НУМӢ/НУМУВ *а.* نمو 1. сабзидан, сабзиш, нашъунамо, болиш. 2. таракқиёт, инкишоф, болоравӣ, рушд: **нумӢ кардан**.

НУН I نون *номи ҳарфи бисту нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, (), ки дар ҳисоби абҷад баробари адади 50 аст.*

НУН II نون *кутоҳшудаи акнун.*

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтоб, ситора, ҷароғ, оташ ва ғ.). 2. шуоъ: **нурҳои ултрабунафш**. 3. фуруғ, тобиш, дурахшиш (-и ҷашм) *ба тарзи истиора*: **нури дониш, нури илм, нури маърифат; нур аз ҷашм (дида) рафт**ан хира шудани ҷашм, заиф ва беқувват шудани биной; **нур бахшидан** а) равшанӣ додан, равшан кардан; б) *кин.* ҳузуру ҳаловат бахшидан; **нур додан** равшанӣ додан, равшан кардан (*мас. ба воситаи қувваи барқ*); **нур пошидан** дурахшидан; **нур фишондан** равшанӣ додан, фурузон кардан; **нур болон нур** нуран ало нур, боз бехтар; **нури дида (ҷашм)** фарзанди азиз; **нури дида, тоҷи сар** дар мавриди ниҳояти сарфарозӣ ва хурсандӣ аз омадани одами азиз ва мӯҳтарам гуфта мешавад.

НУРА نوره омехтаи оҳаку зарних, ки барои поксозии мӯй аз бадан кор фармуда мешавад.

НУРАФКАН نورافكن 1. нурпош, дурахшон; равшанидиҳанда. 2. *нав.* ҷароғи махсуси барқӣ, ки нурро ба як дастаи пурқувват ҷамъ карда ба тарафи даркорӣ ва ба дур медиҳад, прожектор.

НУРАФКАНӢ نورافكنى 1. нурпошӣ, равшандиҳӣ. 2. *физ.* шуоъдиҳӣ.

НУРАФШОН نورافشان нурпош, нурафкан.

НУРАФШОНӢ نورافشاني нурпошӣ, равшанибахшӣ, нурдиҳӣ.

НУРБАХШ نوربخش нурдиҳанда, равшанқунанда, партавафкан.

НУРБОР نوربار нурафшон, нурпош, бисёр равшан.

НУРБОРОН نورباران пурнур, пурзиё; **нурборон**

НУР

- намудан ниҳоят равшан кардан, пурнур кардан.
- НУРДИХАНДА** نوردهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нур додан*; нурбахш. 2. он ки мутасадди равшан кардани сахна ва во-ситаҳои дигари нурдиҳӣ аст, танвиргар.
- НУРИАНДОЗӢ** نوري اندازی *ниг.* нурипошӣ.
- НУРИКАШОНӢ** نوري کشانی нури кашондан, нури овардан ба сари замини кишт.
- НУРИПОШАК** نوري پاشک асбобе, ки ба воситаи он ба замини кишт нури мепошанд.
- НУРИПОШӢ** نوري پاشی *исми амал аз нури* пошдан; нури андохтан ба киштзор, нури-андозӣ; порупошӣ
- НУРИ** نوري моддаи органикӣ ва гайриорганикӣ, ки қувваи ҳосилхезии заминро зиёд мекунад (*аз қабилӣ* пору, селитра ва моддаҳои дигар); нури андохтан, нури пошдан (*ба замини кишт*); нури маъданӣ (азотӣ, фосфорӣ ва ғ.) моддаи ба ҳок қувватдиҳандаи химиявӣ.
- НУРОНӢ** نورانی 1. пурнур, пурзиё, тобон, мунаввар. 2. *маҷ.* гармрӯ, ситорагарм; мӯйсафеди (пири) нуронӣ; чехран нуронӣ рӯи рахшон
- НУРПОШ** نورپاش нурафшон, партавафкан, нурбахш; дурахшон, мунаввар.
- НУРПОШАНДА** نورپاشنده *ниг.* нурпош.
- НУРПОШӢ** نورپاشی нурафшонӣ, равшанидиҳӣ, партавафканӣ.
- НУРФИШОН** نورفشان *ниг.* нурафшон.
- НУРФИШОНӢ** نورفشانی *ниг.* нурафшонӣ.
- НУС** نس *кит.* гирдогирди даҳон; лаб; пӯз, фук.
- НУСК//НАСК** نسک *кит.* номи ҳар як аз бистуяк баҳши китоби муқаддаси зардуштиён - Авесто.
- НУСРАТ** ا. نصرت 1. *кит.* ёрӣ, ёрмандӣ, мадад. 2. зафар, ғалаба, пирӯзӣ; нусрат ёфтан ғалаба кардан, зафар ёфтан.
- НУСРАТБАХШ** نصرت بخش зафарбахш, фатховар.
- НУСРАТҚАРИН** نصرت قرين он ки фатху ғалаба ёру ёвари ўст; зафарманд, фирӯзманд.
- НУСРАТМАНД** نصرتمند зафарманд, голиб, фотех.
- НУСРАТОВАР** نصرت آور *ниг.* нусратбахш.
- НУСРАТОИН** نصرت آئين *ниг.* нусратқарин.
- НУСХА** نسخه 1. навиштае, ки аз рӯи китоб ё

- матни дигар рӯнавис карда шудааст; аксе, ки аз рӯи тасвир, нақша ё ҳуччате бардошта шудааст, копия; нусхаи асл навиштаи аввал, асли матн. 2. ҳар адад аз чизҳои навишта ва чопшуда: адади **нашрро ба...** нусха расондан. 3. нақшаи чизҳои гулдӯзӣ ва ё гулбуришуда; нусха бардоштан а) рӯйбардор кардан, рӯнавис кардан (*навишта ё нақшаеро*); б) кин. тақлид кардан. 4. *нав.* дастури хаттии духтур барои тайёр кардани дору ва тарзи истеъмоли он.
- НУСХАБАДАЛ** نسخه بدل *адш.* матни аз тарафи нусханависе тағйирёфтаи ягон асар: нусхабадалҳои девони шоир.
- НУСХАБАРДОР** نسخه بردار рӯнависқунанда, нусхагир.
- НУСХАБАРДОРӢ** نسخه برداری нусха бардоштан, нусхагирӣ, рӯнавис кардан.
- НУСХАГИР** نسخه گیر коргари матбаа, ки барои мусахҳаҳои нусхаи асари чопшавандаро тайёр мекунад.
- НУСХАГИРӢ** نسخه گیری *ниг.* нусхабардорӣ.
- НУСХАКАШ** نسخه کش он ки барои гулдӯзӣ ва гулпартоӣ нақшаи намуна мекашад.
- НУСХАКАШӢ** نسخه کشی шугл ва амали нусхакаш.
- НУСХАНАВИС** نسخه نویس он ки чизи навиштаро рӯбардор мекунад, нусхабардор.
- НУСХАНАВИСӢ** نسخه نویسی аз чизи навиштае рӯй бардоштан.
- НУТҚ** ا. نطق 1. қобилияти сухан гуфтан, ба забон овардани калом, гапзанӣ; узвҳои нутқ узвҳои гуногуни инсон (*аз қабилӣ* забон, ком, ҳалқ, садопардаҳо, забонча ва ғ.), ки бо иштироки онҳо овозҳои нутқ ба вучуд меояд. 2. ҳунари сухангӯӣ; суханронӣ дар назди чамъият; хитоба гуфтан; нутқи бурро ҳунари равшан, фаҳмо ва зебову ифоданок сухан гуфтан. нутқ кардан//нутқ эрод кардан суханронӣ кардан, гап задан дар чамъомаде. 3. *зби.* услуб, тарзи гуфтор; нутқи хаттӣ услуби забони китобӣ, забони навишторӣ; нутқи айнан нақлшуда порчае аз гуфтори шахси дигар, ки нависанда ё гӯянда бе ягон тағйирот, яъне айнан дар иншо ё сухани худ иктибосан меорад; нутқи мазмуан нақлшуда мазмуни сухани каси дигар, ки гӯянда ё нависанда онро одатан ихтисоран дар калом ё навиштаи худ меорад; ◊ нутқи сахнавӣ фанни маҳсусе дар шӯъбаҳои актёрӣ ва коргардонии мактабҳои олии санъат, ки дар хусуси чигунагии забони асарҳои

- сахнавӣ ва тарзи такаллуми ҳунарпешагон баҳс мекунад.
- НУТФА** *a.* نطفه оби мард, манӣ.
- НУФУЗ** *a.* نفوذ 1. таъсир гузарондан, асар кардан; таъсир: **нуфузи маънавӣ**. 2. чорӣ шудани ҳукм ва фармон (-и шахсе, давлате; **нуфуз доштан** таъсир доштан; **нуфузи худро афзудан** таъсири худро зиёд кардан; **нуфуз пайдо кардан** таъсиру эътибор пайдо кардан.
- НУФУЗНОК** نفوذناк соҳиби таъсиру эътибор, бонуфуз.
- НУФУЗНОПАЗИР** نفوذناپذير он ки ё он чи ба он таъсир расондан номумкин аст.
- НУФУЗНОПАЗИРӢ** نفوذناپذیری нуфузнопазир будан.
- НУФУР** نفور *kit.* 1. гурез, рамидан бинобар нафрат аз чизе. 2. танаффури, нафрат.
- НУФУС** نفوس 1. *ч.* нафс. 2. аҳолӣ, мардум; **афзоиши нуфус** афзудани саршумори аҳолӣ.
- НУХОЛА** *a.* نخاله *kit.* 1. сабӯс. 2. *маҷ.* ҳар чизи беарзишу бефоида.
- НУХОӢ** *a.* نخاع *kit.* моддаи сафедранг, ки дар даруни аррапушт ҷойгир аст; мағзи ҳаром, ҳароммағз.
- НУҲОС** *a.* نحاس *kit.* мис.
- НУҲУЛ** *a.* نحول *kit.* лоғарӣ, харобӣ.
- НУҲУНБАН//НИҲУНБАН** نهين *ниг.* ниҳанбан; сарпуши деғу табақ, танӯр *ва г.*
- НУҲУС** *a.* نهوس *ч.* наҳс.
- НУҲУСАТ** نهوست бадбахтӣ, шумӣ, бетолей, нофарҷомӣ.
- НУҲУФТ** نهفت пинҳон, пӯшида; **нуҳуфт доштан** пинҳон доштан.
- НУҲУФТА** نهفته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз нуҳуфтан*; пинҳон, пӯшида, махфӣ: **нуҳуфта доштан**. 2. рустшуда, пинҳоншуда.
- НУҲУФТАН** نهفتن 1. пинҳон кардан, нонамоён кардан, рӯпӯш кардан, махфӣ кардан. 2. пинҳон шудан, махфӣ шудан, ниҳон гардидан.
- НУҶАБО** *a.* نجبا *kit.*, *ч.* начиб.
- НУҶУМ** *a.* نجوم 1. *ч.* начм. 2. эътиқоду тасаввуротест дар бораи аз рӯи вазъи ситораҳо пешгӯӣ кардани тақдири инсону дигар пешомадҳо (астрология); **илми нуҷум** илми ҳайат, ситорашиносӣ, астрономия.
- НУҶУМӢ** نجومى 1. *марбут ба нуҷум*. 2. му-
- наччим; ситорашинос ахтаршинос; **расадоти нуҷумӣ** мушоҳидоти ситорашиносӣ.
- НУШРА(Т)** نشره//نشرت *kit.* афсун, дуо, ки ба-рои муолиҷаи девона ё беморе хонда ё ба рӯи коғаз ва лавҳа навишта мешавад; таъвиз.
- НУШУЗ** *a.* نشوز *kit.* 1. носозгорӣ кардани зан бо шавҳари худ. 2. гарданшаҳӣ, гарданкашӣ, нофармонӣ.
- НУШУР** *a.* نشور *d.* зинда шудани баъд аз мурдан, бархостан аз гӯр; растахез, қиёмат.
- НУШҲОР//НУШҲӢР** نشخوار *kit.* 1. пасмондаи алафи гову гӯсфанд. 2. кафшаи гову гӯсфанд.
- НӢГ//НӢК** نوگ//نوگ 1. сари тези ҳар чиз (*мас., сӯзан, қалам ва г.*). 2. сари чизе (*мас., ришта, ҷӯб ва г.*); **нӢги забон** а) қисми пеши забон; б) *маҷ.* на аз сидқи дил, рӯякӣ, аз рӯи дил; **нуки калоба** а) сари риштаи калоба; б) *маҷ.* сари риштаи коре, роҳи ҳалли коре (*масъалае*). **нӢг-нӢги даст** а) бо нӢги ангуштони даст; *гирам-нагирам*; б) *киноя аз дили нохоҳам, берағбат, беҳоҳиш*; **нӢг-нӢги пой** хеле оҳиста, бесадо (*оид ба роҳ рафтан*); **аз нӢги...** а) аз сари...; б) *маҷ.* аз ҳисоби...; **бесару нӢг** дарҳамбарҳам, печида, сарпеч; **нӢг додан** сар задан, намоён гаштан, неш задан(-и растанӣ); **нӢги калобаро гум кардан** саросема шудан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан; **нӢги остин шуда натавонистан** баробарӣ карда натавонистан, рақобат карда натавонистан бо чизе; **нӢг ба нӢг расондан (кардан)** чизеро дар рӯзгор то вақти муайян бо машаққат расонидан; **аз нӢги хамир фатир (мақ.)** намунаи аввал, намунае аз бисёр, андаке аз чизе.
- НӢГБОРИК** نوگباريك дорони нӢги борик.
- НӢГБУРИДА** نوگبريده аз нӢг кӯтоҳ (қалта) кардашуда: буридашуда.
- НӢГДОДА** نوگداده *сифати феълӣи замони гузашта аз нӢг додан*; сарзада, зоҳиршуда, намоёншуда.
- НӢГДОР** نوگدار дорони нӢг, нӢги тез дошта.
- НӢГИЗАБОНӢ** نوگزبانى рӯякӣ, ғайрисамимӣ.
- НӢГИОСТИНӢ** نوگآستينى : **кори нӢгиостинӣ** кори ғайриқонунии махфӣ, қаллобию фиребгарии андак.
- НӢГИРӢМОЛӢ** نوگرويمالى чизи ёд кардашуда, ёдакишуда (*сатҳӣ, рӯякӣ*).
- НӢГКАЧ** نوگكچ дорони нӢги кач, нӢгаш кач, сараш кач.
- НӢГТЕЗ** نوگتيز нӢгаш борик: **кафши бепошнан нӢгтез, нӢгтез кардан**.

НҮГ

НҮГТОК نوگ تاک бурида ё канда партофтани нӯги шохчан навраси токи ангур.

НҮГЧА نوگچه *ниг.* нӯкча.

НҮК نوک *ниг.* нӯг.

НҮКАР نوکر *ниг.* навкар.

НҮКАРӢ نوکری *ниг.* навкарӣ.

НҮКАРОНА نوکرانه *ниг.* навкарона.

НҮКҒАФС نوک غفس ҳар чизи нӯгаш ғафс.

НҮКЧА نوگچه чӯбчаи нӯгаш пахта печонидашуда, ки равған молида дармегиронанд (*беистар дар мазорҳо*): **нӯкча даргирондан**.

НҮКЧАДАРГИРОНИӢ نوگچه درگیرانی *исми амал аз нӯкча даргирондан*; даргирондани нӯкча.

НҮЛ نول 1. минқори мургон. 2. милаи офтоба ва зарфҳои дигар; **нӯл задан** минқор задан; бо нӯл задан; **◇ касеро дар коре бо (ба) як нӯл задан** аз касе дар коре ниҳоят нешдаст будан; хеле моҳир будан.

НҮЛА نوله *ниг.* нула.

НҮЛБОРИК نولباریک ҳар чизе, ки нӯлаш борик, аст, борикнӯл.

НҮЛДАРОЗ نولدراز чизи нӯлаш дароз, дарознӯл: **чойники нӯлдароз**.

НҮЛДОР نولدور нӯлнок, миладор, милнок.

НҮЛЗАНИӢ نولزنی *исми амал аз нӯл задан*; минқор задан.

НҮСА نوسه *кит.* рангинкамон, қавси кузаҳ.

НҮФ نوف *кит.*, акси овоз, ки аз кӯҳ бар мегардад акси садо.

НҮФА نوفه *кит.* шӯру ғавго, ғалогула.

НҮФИДАН نوفیدن *кит.* баромадани акси садо аз кӯҳ; гурридан, ғалогула кардан, шӯру ғавго намудан.

НҮХТА نوخته абзоре аз чарм ё банд, ки барои нигоҳ доштани асп, хар ё чорпои дигар ба сари он андохта мебанданд; гулафсор; **нӯхта задан (андохтан)** а) нӯхта ба сар кардан (ба хар); б) *мач.* ба итоат даровардан, ром кардан, мутеъ сохтан; **нӯхтаро кандан** *мач.* аз итоат баромадан.

НҮХТАБАНД نوخته بند банди дарозе, ки ба нӯхта пайванд буда, ба даст дошта ё ба чое баста мешавад.

НУХ نه шумораи миқдорӣ ададе, ки пеш аз даҳ меояд, адади 9; **◇ нух гунбад** нух табакаи осмон (*аз рӯи ақидаи қадимӣ*); **нух фалак** нух

табакаи осмон, яъне хафт фалак ва фалаки ҳаштум, ки гӯё бурҷҳои осмонӣ он чо қарор доранд ва фалаки нухум, ки охири табакаи осмон буда, фалакулафлок низ номида мешавад.

НУХБОЛОР نهبالار хонае, ки нух болор дорад.

НУХГОНА نهگانه иборат аз нух адад, нухтой: **раками нухгона**.

НУХСАД نهصد шумораи миқдорӣ нух бор сад.

НУХСАДСОЛА نهصدساله он чи нухсад сол дорад.

НУХСАДСОЛАГӢ نهصدسالگی нухсадсола будан, нухсад сол доштан.

НУХСАДУМ نهصدم шумораи тартибӣ аз нухсад.

НУХСАДУМИН نهصدمین *ниг.* нухсадум; чизе, ки дар шумораи нухсад қарор дорад.

НУХСОЛА نه ساله он ки ё он чи нух сол дорад, нух сол дошта; синаш ба нух даромада.

НУХСОЛАГӢ نهسالگی нух сол дошта.

НУХУМ نهم шумораи тартибӣ аз нух.

НУХУМИН نهمین *ниг.* нухум; он чи ё он ки дар шумораи нух ё чои нухум қарор дорад.

НУХЯК نه یک аз нух як (ҳисса).

НҮХ نوح *кит. д.* яке аз пайғамбарони қадим, ки тибқи ривоёти динӣ дар замони ӯ тӯфони азиме рӯй дода, аксари рӯи заминро об зер кардааст ва Нӯҳ бо киштии худ гурӯҳе аз одамон ва ҳайвоноту растаниҳоро наҷот додааст.

нӯш نوش 1. *асоси замони ҳозира аз нӯшидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда*: **боданӯш, обнӯш**.

НҮШ نوش 1. ширин, гуворо; лаззатбахш. 2. асал; ангубин. 3. чизи нӯшиданӣ; **нӯш кардан** нӯшидан; **◇ айшу нӯш** кайфу сафо, айшу ишрат; **нӯшу неш** а) асал ва захр; б) *мач.* меҳрубонӣ ва хашму ғзаб; **нӯши ҷон кардан** нӯшида ва хӯрда ҳаловат бурдан; **айшу нӯш кардан** кайфу сафо кардан, айшу ишрат кардан; **нӯши ҷонатон шавад!** гуворо бошад! (*ибораи хоҳиши нек*).

НҮШБОД نوشباد суханронии вақти шаробнӯшӣ (*ба муносибате*).

НҮШГИЁҲ نوشگياه гиёҳе, ки дафъи захр мекунад.

НҮШДОРУ نوشدارو доруи зидди захр, подзахр; доруи шифобахш.

НҮШИДАН نوشیدن ошомидан, нӯш кардан,

хӯрдан чизҳои обакиро (*аз қабилӣ* шир, шароб, обро).

НҮШИДАНБОБ نوشیدن باب ҳар чизи боби нӯшидан, барои ошомидан мувофиқ.

НҮШИДАНИ نوشیدنی *сифати феълӣ* замони оянда *аз нӯшидан*; он чи нӯшида мешавад, он чи боби нӯшидан аст, ошомиданӣ.

НҮШИН نوشين ширин, гуворо, хуштаъм, лаззатбахш.

НҮШИНА نوشينه *ниг.* нӯшин.

НҮШИНБОДА نوشين ياده 1. майи хушмаза, шароби лазиз. 2. *мус.* яке аз сӣ лаҳни Борбад.

НҮШИНЛАБ نوشين لب ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

НҮШКОМ نوش کام шодком, баҳравар.

НҮШЛАБ نوش لب *ниг.* нӯшшлаб.

НҮШОБА نوش آبه 1. май, машрубот. 2. чизи нӯшиданӣ, нӯшокӣ (*аз қабилӣ* шарбат, оби маъданӣ).

НҮШОКӢ نوشاكي чизи нӯшиданӣ, чизи обақӣ, нӯшоба; **оби нӯшокӣ** оби қобили хӯрдан, оби нӯшиданбоб, оби хӯрданӣ.

НҮШОН(И)ДАН نوشانیدن *тарзи бавоситаи* нӯшидан; ошомонидан, ба нӯшидан водостан, хӯрондан.

НҮШОНӮШ نوشانوش (май) нӯшидани пай дар пай ва бисёр.

НҮШОНӮШӢ نوشا نوشي нӯшонӯш; бисёр нӯшидан, аз ҳад зиёд нӯшидан (майро).

НҮШХӮР I نوش جور *ниг.* пушхор // пушхӯр.

НҮШХӮР II نوش خور зуккахӯр, бомазахӯрак.

НҮЪМОН نوعمان : лолан нӯъмон лолан сурх.

ФАРҲАНГИ ТАҒСИРИИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

Иборат аз 2 ҷилд
ҷилди I
А – Н

*Ношир: ҶММ «Ксероксленд» бо ҳамкории интишороти
«Сухангустар», Маиҳад-Душанбе, с. 2008, 950 саҳ.*

Муҳаррирон Назарзода С., Сангинов А., Каримов С.,
М.-Ҷ Султон

Мусахҳахон Мискинов И., Зарафшонӣ С., Назаршоева
Ч., Некбахтшоева С., Усмонова Г.,
Мирзоева О.

Муҳаррири техникӣ

Ибодуллоев Ф.

Саҳифабанд ва ороишгар Назарзода Ф., Наимӣ М.

Ҳуруфчинони компютерӣ Назаршоева Ч., Ашӯрова Н.,
Усмонова Г., Некбахтшоева С.,
Мирзоева О., Раҷабова М.,
Шералиева А.

Ба чопаш 30.07.2008 имзо шуд.

Андозаи қоғаз 70x100 1/16. Қоғази офсетии №1.

Ҳуруфи «Times New Roman Tj». Чопи офсетӣ.

Ҳаҷмаш 60 ҷузъи чопӣ.

Адади нашр 5000 нусха.

